

78928

Bib. Astra

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

anale de istorie

anul XV

1

1969

1996

0 IUL. 2005

COMITETUL DE REDACȚIE

GEORGESCU TITU — redactor-șef, ARDELEANU ION, BĂRBULESCU CONSTANTIN — redactor-șef adjunct, MACIU VASILE, MATEI GHEORGHE, MUNTEANU N. G., NICHITA PARASCHIVA, PETRIC ARON, PETRIȘOR VASILE — secretar de redacție, ROMAN VALTER, VOICU ȘTEFAN, ZAHARIA GHEORGHE

78928

-- DEC 2014

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.**

**anale
de istorie**

1

1969

SUMAR

20 DE ANI DE LA PLENARA C. C. AL P. C. R.

DIN 3-5 MARTIE 1949

- GHEORGHE SURPAT : Infăptuirea programului P. C. R. de cooperativizare a agriculturii 3
- PARASCHIVA NICHITA, MARIN POPESCU : Transformări agrare în România în anii 1944—1947. 16

ARTICOLE

- GH. I. IONIȚĂ : Organizațiile democratice create, îndrumate și influențate de P. C. R. — rezervor de cadre și energii revoluționare, mijloc important de strângere a legăturilor partidului cu masele în anii 1921—1944 31 ✓
- GHEORGHE MOCA : Inconsistența teoriilor burgheze actuale cu privire la suveranitate 53

COMUNICĂRI

- În lumina manuscriselor lui Marx — Despre legitățile dezvoltării științei și tehnicii : Valter Roman. 71
- I. C. Frimu, conducător al mișcării muncitorești din România : Nicolae Petreanu, Dan Baran 81
- Conferința de la Montreux (1936) : Robert Deutsch. 92

10834

ISTORIA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI — CONSULTAȚII —

Inceputurile mișcării socialiste și muncitorești din România. Crearea P.S.D.M.R. : Ștefan Mușat 104

E V O C Ă R I

Alexandru Nicolau ● Vanghele S. Becheanu ● Francisc Wolf-Boczor ● Simó Géza 125

R E C E N Z I I

Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915, Editura politică, București, 1968, 1086 p. : *Marin Florescu* ; Presa muncitorească și socialistă din România, vol. II (1900—1921), partea a II-a (1907—1916), Editura politică, București, 1968, VIII + 758 p. : *Ion Mamina, Vasile Petrișor* ; M. GH. BUJOR, Ștefan Gheorghiu și epoca sa, Editura politică, București, 1968, 272 p. : *Damian Hurezeanu* ; TROFIN HAGAN, Sindicatele unite din România. 1944—1947, Editura politică, București, 1968, 244 p. : *Gheorghe Țuțui* 144

N O T E B I B L I O G R A F I C E

D. PRODAN, *Supplex Libellus Valachorum*, Editura științifică, București, 1967, 536 p. ; C. CAZĂNIȘTEANU, M. CUCU, E. POPESCU, Aspecte militare ale Revoluției din 1848 în Țara Românească, Editura militară, București, 1968, 176 p. ; GH. CULESCU, 161

gică, București, 1968, 286 p. ; ROBERT F. KENNEDY, *Vers un monde nouveau*, Paris, Stock, 1968, 310 p. ; P. CONSTANTINESCU-IAȘI, Lupta pentru formarea Frontului Popular în România, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, 160 p. ; *Acta Musei Napocensis*, vol. V, Cluj, 1968, 786 p. ; Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania, Editura politică, București, 1968, 336 p. ; Studii și articole de istorie, vol. XII, Societatea de științe istorice din Republica Socialistă România, București, 1968, 256 p.

I N F O R M A Ț I I

Susținerea unor teze de doctorat 175

20 DE ANI DE LA PLENARA C.C. AL P.C.R.
DIN 3-5 MARTIE 1949

Înfăptuirea programului P.C.R. de cooperativizare a agriculturii

Dr. GHEORGHE SURPAT

Cei 20 de ani care au trecut de la hotărârile plenarei C.C. al P.C.R. din 3-5 martie 1949, privind întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare și transformarea socialistă a agriculturii, constituie o perioadă de însemnătate deosebită în istoria României, o perioadă de transformări fundamentale în structura economică, de clasă și socială, în configurația politică a societății, ca urmare a victoriei definitive a socialismului în țara noastră. România socialistă se găsește într-un stadiu de dezvoltare în care s-a realizat unitatea moral-politică a forțelor sociale, a clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, se întărește continuu frăția dintre poporul român și naționalitățile conlocuitoare. Temelia trainică a acestei unități o constituie generalizarea relațiilor socialiste de producție în toate sectoarele de activitate, instaurarea proprietății socialiste în întreaga economie națională.

★

După cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare, și în urma creării sectorului socialist de stat în economie, prin naționalizarea principalelor mijloace de producție, poporul român a trecut la înfăptuirea vastei opere de construire a socialismului, atât la orașe, cât și la sate.

Dialectica construirii socialismului la sate în România, care era o țară slab dezvoltată din punctul de vedere economic, cu un pronunțat caracter agrar, cu un nivel de viață scăzut al maselor muncitoare, înscrie în analele istoriei noastre contemporane soluționarea uneia dintre cele mai grele și mai complicate probleme ale revoluției și ale construcției socialiste.

Transformarea socialistă a satului constituie o condiție fundamentală a succesului întregii opere de construcție socialistă. Existența proprietății particulare în agricultură, a micilor gospodării țărănești fărâmițate într-o puzderie de

loturi* constituia o frână în calea spre făurirea noii orînduiri sociale în țara noastră, în dezvoltarea coordonată a tuturor ramurilor producției materiale, în asigurarea unui standard de viață ridicat pentru masele țărănești. Ea frîna sectorul socialist al economiei, și îndeosebi dezvoltarea industriei. Cu tot sprijinul pe care-l primea din partea statului și în pofida eforturilor pe care țărănimea muncitoare le făcea spre a ridica producția, ea nu putea asigura acoperirea nevoilor mereu mai mari ale economiei naționale și ale populației orășenești crescîndu-se cu produse agricole. În plus, existența micii producții de mărfuri constituia o sursă permanentă de alimentare a relațiilor de exploatare la sate. Cîtă vreme exista mica producție de mărfuri, pozițiile capitalismului nu puteau fi definitiv lichidate. Se impunea deci ca o necesitate logică problema organizării țărănimii în gospodării mari bazate pe proprietatea socialist-cooperatistă, a creării condițiilor pentru așezarea întregii producții pe o bază economică unitară.

Trecerea de la mica producție individuală la marea gospodărie socialistă constituia singura cale în măsură să asigure ridicarea continuă a producției agricole, îmbunătățirea vieții țărănimii.

Cooperativizarea agriculturii este una dintre legile generale ale transformării revoluționare a societății, unul dintre principiile fundamentale ale concepției marxist-leniniste cu privire la construcția noii orînduiri. Dar, așa cum arată experiența, aceste principii nu pot fi aplicate în mod mecanic, după cum nu pot fi aplicate ca „rețete unice” nici soluțiile care au fost valabile în anumite condiții istorice distincte, în anumite timpuri sau în anumite țări. Practica a relevat că înfăptuirea cerințelor legilor și principiilor general-valabile ale construirii socialismului depinde de măsura în care, la stabilirea programului de construcție a socialismului, se ține seama de ceea ce este specific țării respective. Condițiile specifice determină metode și forme variate de materializare a acestor principii generale. În același timp, aplicarea creatoare a principiilor generale la condițiile concrete ale țării respective depinde de factorul subiectiv, de priceperea, capacitatea fiecărui partid marxist-leninist.

Ținînd seama că marxismul a elaborat principiile generale de rezolvare a problemei agrare, iar modul de traducere în viață a acestor principii depinde, după cum arăta Engels, de „circumstanțele fiecărui caz în parte și de împrejurările în care vom pune mîna pe putere”¹, Partidul Comunist Român și-a ela-

* În 1948, gospodăriile țărănești mici și mijlocii reprezentau peste 92% din totalul gospodăriilor și dețineau peste 80% din suprafața agricolă a țării, fărîmîtată în circa 22 000 000 de parcele. (Vezi: *Dezvoltarea economică a României. 1944—1964*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1964, p. 71). Proletariatul agricol ocupa o pondere mică (2,5%) în totalul populației satelor; țărănimea săracă reprezenta 57% din totalul populației satești, aproape jumătate din populația țării. Proletariatul agricol și țărănimea săracă constituiau forța principală pe care se sprijinea clasa muncitoare la sate. O parte însemnată din populația satelor (circa 34%) o constituia țărănimea mijlocasă, care împreună cu țărănimea săracă alcătuia țărănimea muncitoare; ea avea trăsături caracteristice proprii, determinate de situația materială diferită a gospodăriei sale. Unii mijlocași abia se deosebeau de țărani săraci, alții aveau o stare mai bună. Țărănimea înstărită, deși reprezenta numai 5% din totalul gospodăriilor individuale, deținea o însemnată putere economică.

¹ K. Marx, F. Engels, *Opere alese în două volume*, vol. II, E.S.P.L.P., București, 1955, ediția a II-a, p. 47.

borat politica de reorganizare pe baze socialiste a agriculturii, de întărire a alianței muncitorești-țăranesti, avînd în vedere experiența țărilor socialiste, în primul rînd a U.R.S.S., și pornind de la condițiile concrete, sociale și economice, ale satului românesc. Pentru rezolvarea acestei probleme, deosebit de complexă și de dificilă, care privea nemijlocit modul de viață al întregii țărănimii muncitoare, partidul a analizat pe larg particularitățile dezvoltării gospodăriilor țărănești din țara noastră, bazîndu-se pe un tablou clar al stării agriculturii, al locului pe care aceasta îl ocupă în ansamblul economiei naționale, al relațiilor de clasă și al posibilităților pe care le creează industria socialistă în dezvoltare pentru cooperativizarea agriculturii. Pentru cooperativizarea agriculturii, Partidul Comunist Român a preconizat forme și modalități cerute de specificul satului românesc. Programul partidului adoptat la plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949 a înmănușat într-un complex unitar problemele dezvoltării forțelor de producție, ale creării și consolidării relațiilor de producție socialiste la sate, ale ridicării nivelului politic, ideologic și cultural al țărănimii, îndreptînd cu fermitate energia ei creatoare spre victoria socialismului. Acest program a stat la temelia întregii munci desfășurate de partid în transformarea socialistă a satului, fiind îmbogățit mereu cu măsuri și soluții elaborate pe baza examinării temeinice a fenomenelor noi apărute în procesul transformării socialiste a agriculturii, al generalizării experienței pozitive acumulate de-a lungul anilor.

Partidul Comunist Român a conceput cooperativizarea agriculturii ca un *proces treptat, continuu*, condiționat de : *dezvoltarea unei industrii* capabile să pună la dispoziția agriculturii tractoarele și mașinile de care are nevoie ; *pregătirea cadrelor de agronomi și tehnicieni*, care să conducă agricultura după metode științifice ; *convîngerea țărănimii muncitoare* asupra superiorității marii gospodării socialiste, prin ridicarea nivelului ei politic, cultural, pe baza unei sistematice munci politice-educative și a folosirii formelor inferioare de cooperare în vederea trecerii la cooperativa agricolă de producție ; *îmbinarea permanentă a muncii de lămurire a țărănimii muncitoare* cu măsuri eficiente de *coînteresare materială a ei*, dezvoltarea schimbului de mărfuri dintre oraș și sat pe baze comerciale, în scopul sporirii producției.

Pîrghia principală pentru îndrumarea agriculturii pe calea socialismului, asigurarea dezvoltării ei intensive și multilaterale o constituie *industria socialistă*. După cum confirmă și experiența țării noastre, industrializarea socialistă a țării — obiectiv de importanță vitală pentru construirea socialismului — reprezintă factorul fundamental al dezvoltării în ritm rapid a întregii economii naționale. Industria socialistă a creat condiții materiale pentru înzestrarea agriculturii cu mașini și cu unelte agricole, ca și aprovizionarea ogoarelor cu îngrășăminte chimice, antidăunători, ierbicide etc.

În vederea desfășurării cu succes a procesului de transformare socialistă a satului, plenara din 3—5 martie 1949 a stabilit sarcini deosebit de importante pentru unitățile agricole de stat — gospodării agricole de stat și stațiuni de mașini și tractoare. Stațiunile de mașini și tractoare au stimulat organizarea gospodăriilor țărănimii muncitoare în diverse forme de asociații de muncă sau cooperative agricole de producție, le-au sprijinit în obținerea unor recolte bogate.

În activitatea lor, stațiunile de mașini și-au îndeplinit și continuă să-și îndeplinească cu succes sarcinile pentru care au fost create. Alături de stațiunile de mașini și tractoare, un rol politic, economic și organizatoric în construcția socialistă la sate l-au avut gospodăriile agricole de stat, care au ajutat unitățile cooperatiste cu semințe selecționate, animale de rasă, precum și în organizarea științifică a producției. Partidul a urmărit cu perseverență întărirea gospodăriilor agricole de stat, transformarea acestora în unități mari producătoare de cereale și de produse animale marfă. Prin crearea întreprinderilor pentru mecanizarea agriculturii, pregătirea de cadre etc., clasa muncitoare, clasă conducătoare în stat, a acordat un însemnat ajutor țărănimii muncitoare.

Statul a avut un rol deosebit de important în asigurarea victoriei socialismului la sate. Eforturile materiale și financiare făcute de stat pentru crearea bazei tehnice-materiale a agriculturii, măsurile luate pentru aplicarea cuceririlor științei în producție, ca și activitatea vastă de organizare și îndrumare desfășurată de organele de partid și de stat în rîndurile țărănimii pentru trecerea ei la marea producție agricolă socialistă au constituit un factor fundamental în asigurarea succesului operei de cooperativizare a agriculturii și a creșterii continue a producției agricole. În perioada 1951—1965 statul a investit în agricultură circa 57 miliarde de lei, adică 17% din totalul investițiilor afectate economiei. Pe măsura consolidării economice-organizatorice a cooperativelor agricole de producție, ponderea investițiilor în cooperativele agricole de producție din fondurile proprii a crescut la 28,4% în 1966.

Caracteristic creării bazei tehnice-materiale în agricultura țării noastre este faptul că ea s-a realizat *paralel cu cooperativizarea agriculturii, prin creșterea continuă a gradului de mecanizare a lucrărilor agricole în unitățile socialiste. Celelalte elemente ale bazei tehnice-materiale, chimizarea, irigațiile s-au accentuat după încheierea cooperativizării, în etapa desăvîrșirii construcției socialiste. Rolul hotărîtor în făurirea bazei tehnice-materiale în agricultură l-a avut statul socialist, care a destinat o parte însemnată a acumulărilor socialiste creșterii masive a investițiilor în agricultură.*

Făurirea bazei tehnice-materiale de producție în agricultură și consolidarea alianței muncitorești-țăărănești au reprezentat premisa majoră a reorganizării socialiste a satelor. Dar un proces atît de complex, cu totul nou, care schimbă din temelii vechile relații de producție bazate pe mica producție de mărfuri, nu se desfășoară de la sine, în mod spontan. Experiența țării noastre arată că în-crucșarea tuturor factorilor obiectivi care converg spre materializarea ideii de cooperativizare nu dinamizează, nu impulsionează din starea sa inițială mica gospodărie țărănească spre marea gospodărie socialistă fără existența activă a factorului conștient, subiectiv, a partidului marxist-leninist, care îndrumă, conduce, organizează și mobilizează țărănimea muncitoare în lupta pentru reorganizarea bazelor economice ale propriului ei mod de producție.

Conducînd procesul de transformare socialistă a satului, Partidul Comunist Român a combătut tendințele de a se ignora legile economice obiective, ceea ce a generat manifestări de subiectivism, ca și tendința de a fetișiza aceste legi, tendință care alimentează concepția „mersului de la sine” în acest proces.

În lupta pentru atragerea pe făgașul socialismului a tuturor păturilor țărănimii muncitoare, partidul a desfășurat o îndelungată și răbdătoare muncă politică. Organele și organizațiile de partid de la sate, în activitatea lor politică multilaterală și permanentă desfășurată în rîndurile țărănimii, au primit, încă în primii ani ai transformărilor socialiste în agricultură, un sprijin prețios din partea organizațiilor de masă — syndicatele de salariați agricoli, Frontul plugarilor, Uniunea populară maghiară, organizațiile de tineret, cooperația de consum, organizațiile de femei etc. —, din partea organelor locale ale puterii de stat.

Cooperativizarea agriculturii este incompatibilă cu folosirea unor metode administrative sau de constrîngere a țăranilor muncitori. Pentru a deprinde masele țărănești cu organizarea socialistă a muncii și a le ușura trecerea la cooperativa agricolă de producție au fost promovate forme cooperatiste simple, de tranziție, care țineau seama și de tradițiile de muncă și unire în producție a țărănimii din țara noastră. În cadrul acestor forme, păstrîndu-se proprietatea privată, țărănimea se obișnuia cu munca în comun, se desprindea treptat de izolarea creată de peticul de pămînt.

Urmînd cu încredere politica principială, justă a Partidului Comunist Român, țărănimea muncitoare a trecut, pe măsura convingerii ei de superioritatea mării gospodării socialiste, pe calea agriculturii socialiste. Înaintarea treptată, continuă, a cooperativizării a constituit una dintre caracteristicile principale ale procesului de transformare socialistă a satului în țara noastră. Masele largi ale țărănimii muncitoare, conduse de clasa muncitoare și în alianță cu ea, au luptat nu numai împotriva uneltirilor dușmanului de clasă, ci și împotriva propriei lor concepții, împotriva vechiului, pentru reeducarea și autoconvingerea lor de necesitatea unirii în mari unități agricole socialiste. Desigur, procesul de transformare socialistă a agriculturii nu s-a desfășurat în mod uniform, linear, ci sinuos, asupra lui punîndu-și amprenta diferiți factori de ordin subiectiv și obiectiv. Unele abuzuri și greșeli au generat o vreme nemulțumiri la sate. Mai ales în primii ani, în rîndurile unei părți a țăranilor, exista o anumită reținere în privința intrării în cooperativele agricole de producție, sectorul cooperatist fiind la începuturile dezvoltării sale, superioritatea agriculturii socialiste abia se afirma.

Trecerea țărănimii pe făgașul socialismului a mărit ura dușmanului de clasă, și în mod deosebit a burgheziei satelor, care s-a dedat la uneltiri împotriva tinerelor cooperative agricole, a încercat să le denigreze, să le destrame și să le compromită în fața țărănimii muncitoare. Partidul Comunist Român și statul nostru au menținut mereu trează vigilența maselor țărănești față de acțiunile dușmănoase ale elementelor capitaliste de la sate îndreptate împotriva construcției socialiste, au luat măsuri hotărîte față de cei care încălcau legalitatea socialistă.

În primii ani ai transformării socialiste a agriculturii au fost subapreciate formele simple de cooperare, întovărășirile agricole, ceea ce a frînat, în acea perioadă, construcția socialistă la sate. Au fost exercitate presiuni asupra unor țărani pentru a-i determina să intre în cooperativele agricole de producție, fapt care a dăunat alianței dintre clasa muncitoare și țărănime.

În ciuda faptului că în procesul complex al revoluției socialiste la sate au existat și neajunsuri, greșeli care au împietat asupra bunului mers al transformării socialiste a agriculturii, *trăsătura fundamentală a întregului proces de cooperativizare a agriculturii o constituie succesele remarcabile raportate în dezvoltarea agriculturii noastre, în modul de existență și de muncă al țăranimii muncitoare, în întărirea continuă a alianței muncitorești-țăărănești.*

Partidul a urmărit asigurarea *cointeresării materiale a țăranimii* în creșterea producției agricole, înfăptuirea cooperativizării nu în lupta cu gospodăriile țăranimii muncitoare, nu lovind în acestea, ci, dimpotrivă, sprijinindu-le să se întărească din punct de vedere economic, să-și sporească producția. *Transformarea socialistă a agriculturii și intensificarea producției agricole au constituit două laturi ale aceluiași proces unic de reorganizare socialistă a satului.*

O trăsătură fundamentală a politicii partidului la sate constă în faptul că a concentrat permanent eforturile principale în direcția consolidării economice a unităților socialist-cooperatiste. Dezvoltarea proprietății obștești, organizarea mai bună a muncii, cointeresarea cooperabililor, retribuirea corespunzătoare, cultivarea spiritului de dragoste și grijă pentru dezvoltarea proprietății obștești au fost obiective urmărite cu consecvență de partid.

Ținând seama de condițiile concret-istorice, de forța politică reală pe care o reprezentau clasele sociale și, în primul rând, de întărirea continuă a alianței dintre clasa muncitoare și țăranimea muncitoare, partidul a adoptat față de chiaburime — ultima rămășiță exploatare — o politică de îngrădire, care a dus la micșorarea continuă a puterii ei economice, la îngustarea treptată a sferei ei de exploatare * și, ulterior, de lichidare a ei ca clasă, încă înainte ca socialismul să învingă definitiv în agricultură.

Modul specific în care a fost rezolvată problema țăranilor înstăriți, prin măsurile de îngrădire treptată a exploatării concomitent cu dezvoltarea sectorului socialist în agricultură și cu acordarea de posibilități acestora de a se încadra ca oameni ai muncii în opera de construcție socialistă, a condus la faptul că ei lucrează acum în rând cu ceilalți țărani în cooperative agricole.

Una dintre caracteristicile cele mai importante ale procesului construcției socialiste la sate constă în faptul că odată cu profunde transformări revoluționare din agricultură au avut loc creșterea continuă a producției agricole, ridicarea nivelului de viață al țăranimii. Experiența României a demonstrat astfel caracterul nefondat al părerilor potrivit cărora în perioada de transformare socialistă a satului s-ar produce în mod inevitabil o scădere a producției agricole. Dimpotrivă, tocmai în procesul cooperativizării, prin extinderea relațiilor socialiste, prin înzestrarea cu mijloace de mecanizare moderne, agri-

* Politica de îngrădire și eliminare treptată a elementelor capitaliste de la sate în întreaga perioadă a cooperativizării agriculturii a dus la reducerea numărului și puterii economice a gospodăriilor țăranilor înstăriți. Începând din anul 1952, gospodăriile țăranilor înstăriți au scăzut de la 108 600 la 66 400 în 1955, la 60 800 în 1957, la 26 400 în 1959. (*Dezvoltarea agriculturii Republicii Populare Române*, 1961, Direcția Centrală de Statistică, p. 41).

cultura României a pășit din ce în ce mai larg pe calea unei dezvoltări intensive, demonstrând marile posibilități de care dispune economia rurală a țării.

★

Încheierea, în 1962, a cooperativizării agriculturii a consfințit lichidarea pentru totdeauna și sub orice formă a exploatarei omului de către om, generalizarea relațiilor de producție socialiste în întreaga economie, realizarea economiei socialiste unitare, a ridicat pe o nouă treaptă alianța muncitorească-țăranască. Aceasta a marcat victoria deplină a socialismului și, totodată, începutul unei noi etape de dezvoltare social-economică — etapa desăvârșirii construcției socialiste.

Deschizând largi căi pentru progresul agriculturii, cooperativizarea a reprezentat o etapă importantă a înlăptuirii politicii agrare a Partidului Comunist Român. Ea a creat un sistem de relații de producție care permit aplicarea pe scară largă a tehnicii și științei moderne, organizarea și utilizarea chibzuită a brațelor de muncă, a pământului, a tuturor mijloacelor și rezervelor existente în agricultură. Aceasta constituie însă numai *premișa* ridicării agriculturii la nivelul nevoilor societății românești în plin progres. Ridicarea agriculturii noastre la nivelul celei din țările avansate necesită eforturi materiale și organizatorice de lungă durată, atât din partea statului socialist, cât și a țăranimii, investirea unor fonduri însemnate pentru dezvoltarea bazei tehnice-materiale.

O influență pozitivă asupra rezultatelor obținute în agricultură au avut măsurile privind perfecționarea formelor și metodelor de conducere și planificare a agriculturii, adoptate pe baza indicațiilor Congresului al IX-lea al P.C.R. și ale Conferinței Naționale a partidului din decembrie 1967, măsuri care s-au concretizat în crearea uniunilor cooperatiste, îmbunătățirea sistemului de conducere, planificare, finanțare, creditare și organizare a gospodăriilor agricole de stat, reorganizarea stațiunilor de mașini și tractoare în întreprinderi pentru mecanizarea agriculturii, organizarea de institute de cercetare pe ramuri de producție. Crearea uniunilor cooperatiste ca organizații proprii ale țăranimii a asigurat o bază organizatorică pentru încadrarea armonioasă a agriculturii cooperatiste în procesul legic al dezvoltării întregii economii, precum și condiții pentru o participare mai largă a țăranimii la activitatea de conducere a întregii agriculturi, la viața politică și socială a țării.

Măsurile adoptate au sporit rolul organizator al statului în dezvoltarea armonioasă, proporțională a tuturor ramurilor agriculturii, concomitent și în strânsă legătură cu crearea condițiilor necesare manifestării din plin a inițiativei creatoare a maselor largi. Ele au o importanță deosebită în realizarea Directivei Congresului al IX-lea al partidului, asigură dezvoltarea ascendentă a țării pe drumul desăvârșirii construcției socialiste.

Experiența României a dovedit că în procesul construcției socialiste este necesar să se ia în considerare faptul, mai ales în țările cu condiții naturale favorabile, cum este țara noastră, că agricultura reprezintă una dintre ramurile de cea mai mare importanță ale economiei naționale, ea având alături de

industrie un rol hotărâtor pentru progresul rapid al întregii economii, pentru ridicarea nivelului de trai al poporului. Între industrie și agricultură există o strînsă legătură, de condiționare reciprocă. De aceea, numai dezvoltarea armonioasă a industriei și agriculturii poate asigura progresul general al economiei noastre naționale, făurirea societății socialiste. Subaprecierea uneia sau alteia dintre aceste două ramuri economice principale poate provoca disproporții în dezvoltarea economică generală, poate avea repercusiuni negative asupra întregii vieți sociale. Cerințele reproducției socialiste lărgite și ale menținerii echilibrului economic intern impun în mod obiectiv creșterea generală a forțelor de producție nu numai în industrie, ci și în agricultură, ridicarea generală a gradului de civilizație, cultură și conștiință socialistă nu numai la orașe, ci și la sate. Făurirea unei economii moderne și prospere este de neconceput fără modernizarea structurală a agriculturii, fără încadrarea ei armonioasă în dezvoltarea planificată a economiei socialiste pe scara întregii țări.

Partidul Comunist Român a stabilit un program complex de măsuri pentru modernizarea agriculturii, apropierea satului de nivelul orașului, pentru consolidarea relațiilor de producție socialiste, care prevede *extinderea mecanizării, chimizării, irigațiilor și ameliorărilor funciare, aplicarea pe scară largă a cuceririlor științei, valorificarea superioară a produselor agricole, reducerea cheltuielilor materiale și de muncă*. Orientarea fundamentală a politicii agrare a partidului și statului o constituie *dezvoltarea intensivă și multilaterală a agriculturii*. Evidențiind preocuparea esențială a partidului și statului pentru dezvoltarea și modernizarea bazei tehnice-materiale a agriculturii, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia faptul că „partidul îndreaptă în continuare eforturile în direcția modernizării agriculturii, extinderii mecanizării și chimizării, dezvoltării irigațiilor, folosirii cât mai raționale a pământului, organizării producției pe baza cuceririlor științei și tehnicii celei mai avansate”².

Statul investește în agricultură în perioada 1966—1970 circa 36 miliarde de lei, cu 60% mai mult decît în cei cinci ani anteriori, la care se adaugă încă 9 miliarde de lei investiți în ramurile care deserveșc nemijlocit agricultura. În aceeași perioadă, cooperativele agricole efectuează, de asemenea, importante investiții din fonduri proprii pentru dezvoltarea și consolidarea lor economică. Aceasta arată că statul întărește și lărgeste, în raport cu perioadele anterioare, sprijinul material și financiar acordat agriculturii. Caracteristica esențială a investițiilor în actualul plan cincinal o constituie faptul că acestea sînt repartizate în mod echilibrat și orientate în direcțiile hotărîtoare ale intensificării agriculturii, de care *beneficiază atît unitățile agricole de stat, cît și cele cooperatiste*. Plenara C.C. al P.C.R. din decembrie 1966, subliniind că partidul și statul poartă răspunderea dezvoltării *întregii agriculturi*, a criticat unele concepții greșite, potrivit cărora statul nu trebuie să facă investiții pentru întreaga agricultură, ci numai pentru agricultura proprietate de stat. De altfel, unele lipsuri, ca rămînerea în urmă în dezvoltarea bazei tehnice-materiale a agriculturii, neglijarea lucrărilor de îmbunătățiri funciare, menținerea la un nivel scăzut a contri-

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 258.

buției agriculturii la progresul economiei naționale, sînt efectul practic al unor asemenea concepții.

Una dintre liniile directoare ale programului de dezvoltare a agriculturii o constituie dotarea cu tractoare și mașini agricole, extinderea și diversificarea lucrărilor executate mecanizat. În 1970, în agricultură vor fi utilizate peste 115 000 de tractoare fizice, 47 000 de combine pentru cereale și un număr însemnat de alte mașini agricole cu caracteristici și performanțe ridicate. În același an, agricultura va primi peste 1 100 000 tone de îngrășăminte, iar consumul de substanță activă socotit în medie la un hectar de teren arabil va ajunge la aproximativ 110 kg, ceea ce va apropia agricultura țării noastre de gradul de chimizare atins în țările avansate³. În ceea ce privește irigațiile, plenara C.C. al P.C.R. din 19 iunie 1967 a arătat că se impune suplimentarea sarcinilor prevăzute pînă în 1970, în așa fel încît suprafața prevăzută inițial să fie depășită. Plenara a considerat că este necesar să se elaboreze un program de irigații pe o perioadă mai lungă, iar în 1975 să se realizeze o suprafață irigată de 3 milioane ha.

Statul alocă fonduri importante nu numai pentru modernizarea agriculturii, ci și pentru asigurarea unor condiții de viață mai bune țăranimii: dezvoltarea rețelei de învățămînt și a așezămintelor culturale, extinderea asistenței sanitare, a electrificării, a rețelei comerciale etc.

Cerințele dezvoltării continue a agriculturii cooperatiste, ale creșterii și întăririi proprietății obștești impun eforturi sporite și din partea membrilor cooperativelor agricole de producție. „Este necesar — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la plenara Consiliului Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție din ianuarie 1969 — să se asigure peste tot repartizarea a cel puțin minimum prevăzut în statut pentru acumulări, precum și folosirea rațională a fondurilor în vederea dezvoltării rapide a cooperativelor“. Dezvoltarea continuă a proprietății obștești este o necesitate imperioasă pentru țăranimea cooperatistă și cu atît mai mult pentru cooperativele agricole rămase în urmă, deoarece, așa cum dovedește practica, punerea în valoare a marilor rezerve de creștere a producției animale și vegetale este condiționată de mărirea avuției obștești, de întărirea continuă a proprietății socialiste. Proprietatea socialistă permite desfășurarea unui efort coordonat și eficient în vederea creșterii continue a producției agricole, garantează repartitia după principiul socialist al cantității și calității muncii fiecăruia, constituie însăși baza vieții noi a țăranimii cooperatiste. De aceea, apărarea și dezvoltarea proprietății obștești, combaterea oricăror tendințe de fărîmîtare a ei, de parcelare pe familii a fondului funciar constituie o îndatorire primordială a fiecărui cooperator.

Partidul și statul acordă toată atenția atît întăririi și dezvoltării proprietății de stat, cît și celei cooperatiste, a căror îmbinare strînsă, într-un tot unitar, în ansamblul economiei naționale, creează posibilități largi de folosire rațională a tuturor resurselor materiale și umane, permite creșterea în ritm susținut a producției, perfecționarea relațiilor sociale.

³ *Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1965, p. 767—768.

În perioada care a trecut de la încheierea cooperativizării, datorită orientării de către partid și stat spre dezvoltarea intensivă și multilaterală a producției agricole, agricultura a parcurs un proces continuu de consolidare, afirmându-și tot mai evident superioritatea, demonstrând marile rezerve de care dispune pentru creșterea producției agricole. Au fost obținute succese în modernizarea și ridicarea eficienței producției agricole, în perfecționarea organizării muncii în cooperative. Agricultura, pășind pe drumul progresului neîntrerupt, și-a dovedit capacitatea de a asigura în mod constant producții ridicate, satisfacerea necesităților de aprovizionare a populației și a industriei chiar și în condiții climatice nefavorabile, așa cum s-a întâmplat de altfel în anul 1968.

Proprietatea obștească a cooperativelor agricole de producție a crescut în perioada 1960—1966 de aproape 2 ori la fiecare sută de hectare de teren agricol⁴, ceea ce ilustrează viabilitatea agriculturii cooperatiste.

Experiența României, ca și a altor țări socialiste cu o țărănime numeroasă, demonstrează că agricultura cooperatistă este forma obiectiv necesară de organizare a muncii țărănimii*. Cooperativele agricole de producție s-au dovedit forma cea mai potrivită de organizare a muncii unite a țărănimii, calea cea mai rapidă și mai sigură de lichidare a înapoierii agriculturii, a condițiilor grele de viață ale maselor țărănești, de creștere susținută a producției agricole; ea împletește în mod organic interesele de ordin individual ale țăranului cu interesele generale ale societății, afirmându-și deplina valabilitate pentru întreaga epocă istorică a desăvârșirii construcției socialiste, precum și în procesul înaintării spre comunism**.

Partidul și statul nostru se preocupă neîncetat de întărirea economică-organizatorică a cooperativelor agricole de producție, acordându-le sprijin material, tehnic și științific***.

Rezultatele de importanță istorică dobândite de poporul nostru în construcția socialistă la sate în ultimele două decenii exprimă superioritatea relațiilor de producție socialiste în agricultură, marele potențial economic al agriculturii cooperatiste; în același timp, ele demonstrează că agricultura este încă departe de a folosi integral posibilitățile create în urma organizării ei socialiste, a dezvoltării bazei sale tehnice-materiale de producție. Ridicarea agriculturii românești la nivelul celei din țările avansate impune o cadență mai accelerată a înzestrării tehnice a acestei ramuri, diversificării mecanizării lucrărilor agri-

⁴ *Anuarul statistic al Republicii Socialiste România pe 1967*, p. 257.

* Sub raportul structurii populației ocupate, agricultura deține ponderea principală: în 1950 — 74,1%; în 1966 — 55%. Până în 1970 greutatea specifică a populației ocupate în agricultură urmează să scadă sub 50% (*Anuarul statistic al Republicii Socialiste România pe 1967*, p. 120).

** Cooperativele agricole de producție, datorită suprafeței de care dispun și ponderii pe care o au în producția agricolă, ocupă în prezent locul cel mai important în agricultura României. Din totalul suprafeței agricole a țării cooperativele agricole de producție dețin 60,7%, iar unitățile socialiste de stat — 30,2% (*Anuarul statistic al Republicii Socialiste România pe 1967*, p. 237).

*** În fiecare cooperativă agricolă lucrează cel puțin un specialist cu studii superioare. În prezent, în cooperativele agricole își desfășoară activitatea circa 7 000 de ingineri, tehnicieni, agronomi și alți specialiști plătiți de stat („Viața economică” nr. 4, din 31 ianuarie 1969, p. 7).

cole, a aplicării îngrășămintelor chimice și irigațiilor conjugate cu lucrări mai ample și eficiente de genetică și selecție vegetală și animală, precum și de organizare științifică a producției.

Apreciind necesitatea întăririi economice-organizatorice a cooperativelor agricole de producție, creșterii în continuare a producției agricole ca o sarcină permanentă a agriculturii cooperatiste, plenara Consiliului Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție din ianuarie 1969 a scos în evidență numeroasele rezerve de care dispune în prezent agricultura cooperatistă, atât în ceea ce privește *creșterea producției agricole*, cât și în *sporirea eficienței economice a cheltuielilor de producție*. Plenara a atras atenția asupra problemelor fundamentale ale agriculturii cooperatiste, a principalelor direcții de dezvoltare a producției agricole și a indicat măsuri pentru: întărirea economică-organizatorică a cooperativelor agricole de producție și lichidarea rămănerii în urmă a celor slab dezvoltate, perfecționarea organizării producției și a muncii, întărirea rolului brigăzilor și a disciplinei în producție, asigurarea unei structuri raționale a producției, folosirea eficientă a pământului și a celorlalte mijloace de producție, îmbunătățirea formelor de retribuire a muncii, sporirea fondului de acumulare și folosirea lui eficientă, punerea în valoare a tuturor resurselor economice de care dispun cooperativele agricole de producție în vederea micșorării cheltuielilor de producție și a creșterii productivității muncii.

Întărirea și consolidarea bazelor cooperativelor agricole de producție reprezintă principala condiție a progresului agriculturii cooperatiste, a creșterii aportului ei la dezvoltarea întregii economii naționale. Măsurile preconizate de plenara Consiliului Uniunii Naționale a Cooperativelor Agricole de Producție, precum și cele care se înfăptuiesc astăzi în direcția modernizării agriculturii vor da un nou relief eficienței acestei ramuri de bază a economiei naționale și vor asigura realizarea sarcinilor trasate de Congresul al IX-lea al partidului.

★

La două decenii de la începerea cooperativizării, satul românesc este așezat pe făgașul unei dezvoltări dinamice. Rezultatele obținute confirmă justetea politicii agrare a partidului și statului nostru, fiind, totodată, un motiv pentru a privi cu încredere viitorul agriculturii cooperatiste.

Construcția socialismului la sate a determinat profunde schimbări înnoitoare în condițiile de viață și de muncă ale țăranimii, a înfăptuit aspirațiile sale seculare de libertate și dreptate socială. În acest interval de timp, destul de scurt, care a trecut de la începerea cooperativizării, țăranimea a parcurs o întreagă epocă istorică, a străbătut cu succes drumul de la înăpoiere și sărăcie la prosperitate economică și spirituală.

În locul divizării în clase antagoniste, ce caracteriza în trecut satul românesc, țăranimea cooperatistă se prezintă ca o clasă nouă, omogenă, unită prin interese comune, prin proprietatea obștească asupra pământului și a celorlalte mijloace de producție, prin relații de colaborare și întrajutorare reciprocă. Aplicarea consecventă a politicii naționale a P.C.R. a avut și are o deosebită însemnătate ca factor de unire a întregii țăranimi, de creare a posibilităților pentru

afirmarea deplină a capacităților creatoare ale tuturor celor ce muncesc la sate, fără deosebire de naționalitate.

Victoria revoluției socialiste, comunitatea intereselor fundamentale ale tuturor claselor și păturilor populației au dus la cimentarea alianței muncitorești-țărănești, la încheierea unității moral-politice a poporului muncitor. Cunosând, după secole de exploatare și asuprire, adevărata libertate socială și demnitate umană, muncitorii, țăranii, intelectualii, toți oamenii muncii, indiferent de naționalitate, s-au legat trup și suflet de societatea socialistă, de proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție. La plenara C.C. al P.C.R. din octombrie 1968, tovarășul Nicolae Ceaușescu, subliniind rolul istoric, de clasă, al unității oamenilor muncii, arăta că „poporul român nu mai concepe astăzi revenirea la condițiile social-politice din trecut, la vremurile când oamenii muncii trăiau la bunul plac al capitaliștilor și moșierilor, când bogățiile țării și roadele muncii locuitorilor ei foloseau pentru huzurul minorității exploatare din țară și al cercurilor imperialiste străine. El consideră drept sacre, inviolabile și definitive marile cuceriri revoluționare pe care le-a dobândit prin luptă în anii de după eliberare, noua orînduire făurită prin muncă intensă, prin jertfe și sacrificii, strălucitele realizări ale României contemporane”⁵.

Deținând în mîinile sale puterea politică, mijloacele de producție, clasa muncitoare, țăranimea și ceilalți oameni ai muncii dispun de tot ceea ce este necesar pentru a fructifica în folosul lor toate bogățiile materiale și spirituale ale națiunii.

Pe fondul dezvoltării întregii economii naționale, ca urmare a reorganizării socialiste a agriculturii, a creșterii producției și veniturilor realizate de cooperativele agricole, nivelul de trai al țăranimii cooperatiste se îmbunătățește simțitor*. Sînt semnificative modificările care au loc în dinamica și structura cheltuielilor bănești ale acesteia, caracteristica generală fiind creșterea sumelor afectate produselor nealimentare, și în primul rînd cheltuielile pentru confort casnic, pentru bunuri de folosință îndelungată**. Îmbunătățirea și diversificarea alimentației, dezvoltarea largă a asistenței sanitare și medicale la sate au dus la creșterea sănătății populației rurale. Țăranimea se bucură din plin de revoluția înfăptuită în cultură. În 1968, cheltuielile statului pentru învățămînt și cultură numai pentru mediul rural s-au ridicat la aproximativ 2,44 miliarde

⁵ Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la unele măsuri organizatorice pentru întărirea continuă a unității moral-politice a poporului muncitor, a frăției dintre oamenii muncii români și ai naționalităților conlocuitoare, a coeziunii națiunii noastre socialiste*. 24 octombrie 1968, București, Editura politică, 1968, p. 7.

* În anul 1967, veniturile bănești ale țăranimii, inclusiv pensiile cooperativelor, au crescut cu 19,9% față de anul 1960, în condițiile scăderii absolute a populației agricole („Scînteia” din 25 decembrie 1968).

** În 1967, desfacerile de mărfuri în mediul rural au crescut față de 1960 astfel: aparate de radio — de 3 ori; televizoare — de la 194 de aparate la peste 43 000; frigider — de la 82 la peste 13 000; mașini electrice de spălat rufe — de aproape 9 ori. Consumul de carne și preparate din carne a crescut cu 30%, la pîine cu 15,8% și s-a redus consumul de mălai cu 22,8%. În perioada 1951—1967 au fost construite la sate circa un milion de case de locuit („Scînteia” din 25 decembrie 1968).

de lei, față de 680 milioane de lei în 1955 ⁶. La sfârșitul anului 1968, peste 70% din totalul satelor existente în țara noastră erau electrificate ⁷. Bucurându-se de condiții de viață tot mai bune, avînd un orizont tot mai larg, țărănimea îndeplinește un rol de cea mai mare însemnătate în viața întregii noastre societăți, participă tot mai susținut la activitatea politică a țării și aduce o contribuție tot mai mare la creșterea avuției naționale, la progresul general al țării. În toate împrejurările, țărănimea, aliată de nădejde a clasei muncitoare, și-a îndeplinit și își îndeplinește cu devotament datoria față de cauza socialismului.

Politica partidului și statului de dezvoltare a bazei tehnice-materiale a agriculturii, de modernizare a producției, de creare a unei agriculturi intensive de înaltă productivitate, măsurile luate pentru ridicarea nivelului de cultură al maselor țărănești, precum și înlăptuirea programului de sistematizare a satelor creează premise pentru lichidarea treptată a deosebirilor esențiale dintre sat și oraș, pentru apropierea nivelului de viață al satelor de cel al orașelor.

Transformările profunde petrecute în viața satelor și a țărănimii, ca și toate succesele istorice obținute de poporul român în construcția socialistă își au izvorul în alianța strînsă a clasei muncitoare cu țărănimea, făurită sub conducerea partidului, alianță care constituie temelia socială, principala forță motrice a orînduirii noastre. Întărirea continuă a alianței clasei muncitoare cu țărănimea cooperatistă constituie și în viitor cheazășia dezvoltării multilaterale și a progresului țării noastre.

⁶ „Scînteia” nr. 7 930, din 28 decembrie 1968.

⁷ „Scînteia” nr. 7 963, din 1 februarie 1969.

Transformări agrare în România în anii 1944—1947

PARASCHIVĂ NICHITA,
dr. MARIN POPESCU

În economia României, agricultura a avut dintotdeauna o pondere deosebit de însemnată. Țărănimea, partea cea mai numeroasă a poporului, a adus o contribuție de seamă în opera de făurire și dezvoltare a bunurilor materiale și spirituale, în evoluția țării pe calea progresului. Multă vreme, țăărănimea a fost cea mai importantă forță productivă a țării și, în același timp, principala purtătoare a năzuințelor de neatîrnare și a sentimentului de demnitate națională. Prin lupta sa împotriva asupririi, pentru pămînt, libertate și dreptate socială, ea a înscris nenumărate pagini de eroism și a dezvăluit nesecatele ei energii revoluționare.

Permanențe esențiale ale istoriei moderne și contemporane a poporului român, problemele agrare, ale vieții și luptei maselor țărănești nu au putut fi ocolite de nici una dintre forțele sociale sau politice ale țării. Timp îndelungat, aceste probleme au alimentat cele mai diverse și mai ascuțite controverse și înfruntări de concepții în lupta politică. Cu mult interes și de pe pozițiile ideologice cele mai avansate au militat pentru găsirea unor soluții problemei agrare și țărănești forțele revoluționare, progresiste, în primul rînd mișcarea revoluționară a clasei muncitoare. Dar în timpul dominației claselor exploatare chestiunea agrară și cea țărănească nu au putut fi rezolvate pînă la capăt. Abia după victoria insurecției naționale antifasciste din august 1944, țărănimii i s-au deschis largi perspective reale de a ocupa locul ce i se cuvine în viața socială și politică, de a-și îmbunătăți continuu situația materială.

Eliberarea României de sub jugul fascist, în condițiile schimbării raportului de forțe pe plan internațional în favoarea democrației și socialismului, și activitatea organizatorică și politică a partidelor și grupărilor democratice, în frunte cu P.C.R., au determinat dezvoltarea mișcării antifasciste și de eliberare națională în revoluție populară. Forțele revoluționare, aflate într-o ofensivă crescîndă împotriva reacțiunii, și-au întărit continuu pozițiile în guvern și în organele locale ale administrației de stat și, concomitent, au înfăptuit profunde transformări cu caracter democratic. În cadrul acestora, înlăturarea rămășițelor feudale, satisfacerea dorinței de veacuri a țăranilor muncitori de a fi stăpîni pe pămîntul pe care-l munceau și adoptarea unor măsuri menite să asigure progresul agriculturii au constituit verigi deosebit de importante. Transformările agrare înfăptuite în anii 1944—1947, sub conducerea clasei muncitoare, în frunte cu P.C.R., reprezintă astfel desăvîrșirea unor importante obiective social-economice

democratice și, totodată, premise ale dezvoltării economice și politice a țării, ale trecerii la construirea socialismului.

Poziția partidelor și grupărilor politice față de problema agrară în perioada de început a revoluției populare. Partidul Comunist Român și-a luat, încă de la constituire, sarcina istorică de a lupta pentru realizarea alianței dintre proletariat și țărănime, pentru antrenarea țăranimii muncitoare, alături de clasa muncitoare, la mișcarea revoluționară împotriva regimului burghezo-moșieresc, pentru libertate și o viață mai bună a celor ce muncesc. În tot cursul existenței sale, P.C.R. a dus o luptă neabătută pentru înfăptuirea acestor obiective. Apreciind realist limitele reformei agrare de la 1921, care nu a lichidat în întregime proprietatea moșierească¹, partidul comunist — în ciuda unor confuzii și interpretări greșite din anii de început ai activității sale — a militat neîncetat pentru o reformă agrară radicală, subordonată necesităților revoluției.

După eliberarea țării de sub jugul fascist, P.C.R. a pus la ordinea zilei problema lichidării imediate a proprietății moșierești printr-o reformă agrară democratică. În programul său de acțiune — *Proiect de platformă a Frontului Național Democrat* — elaborat în septembrie 1944 și propus celorlalte partide și organizații democratice ca bază de colaborare, P.C.R. preconiza: exproprierea marii proprietăți agrare de la 50 ha în sus și împrăștierea cu acest pământ a țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin, acordându-se prioritate celor ce luptau pe frontul antihitlerist; sprijinirea țăranilor în procurarea de inventar agricol pe seama marii proprietăți și a statului; anularea datoriilor țăărănești către bănci și stat².

Muncitorii și țăranii, majoritatea intelectualilor de la orașe și sate și alte pătri ale miicii burghezii de la orașe au exprimat, în adunări și mitinguri, în numeroase moțiuni și scrisori, acordul lor deplin față de conținutul platformei F.N.D. Organizația Frontul plugarilor a aderat imediat la Proiectul de platformă a F.N.D.* și a făcut, totodată, propuneri pentru îmbogățirea ei cu noi prevederi. Dintre acestea au fost incluse în platformă cele privind revizuirea legilor fiscale și introducerea principiului impunerii proporționale și progresive**.

Partidul social-democrat s-a pronunțat, de asemenea, pentru înfăptuirea imediată a transformărilor agrare prevăzute în platforma F.N.D., dar, inițial, a avut un alt punct de vedere cu privire la conținutul reformei agrare. În primele sale documente programatice de după eliberare, P.S.D. preconiza exproprierea tuturor pământurilor care nu se aflau în mâinile țăranilor muncitori și trecerea la forme de producție socialiste în agricultură³. Aceasta ar fi însemnat

¹ Rezoluția Conferinței din Ploiești a P.C.R. din octombrie 1922 asupra situației din țară, în „Socialismul“, anul XV, nr. 195, din 19 octombrie 1922 și nr. 196, din 22 octombrie 1922.

² „Scînteia“, anul I, nr. 6, din 26 septembrie 1944.

* La 29 septembrie 1944, cu prilejul aderării la platforma F.N.D., Frontul plugarilor arăta: „O adîncă și largă reformă agrară, iată unul din punctele esențiale pentru care Frontul plugarilor primește și strînge mîna care se întinde frățește de către Partidul Comunist al clasei muncitoare din România“ (*Frontul plugarilor și clasa muncitoare*, București, Editura Frontul plugarilor, 1945, p. 5).

** O parte din propunerile formulate de Frontul plugarilor atunci puteau fi realizate abia într-o etapă ulterioară a desfășurării procesului revoluționar în țara noastră (de exemplu, învățămîntul secundar și universitar gratuit pentru fiii de țărani și de muncitori), astfel că ele n-au putut figura în programul revendicărilor imediate.

³ Partidul social-democrat despre sarcinile politice ale clasei muncitoare. Răspuns la Proiectul de platformă al partidului comunist, în „Libertatea“, anul I, nr. 35, din 1 octombrie 1944.

însă desființarea în agricultură nu numai a marii proprietăți moșierești, ci și a celei capitaliste asupra pământului și a micii producții de mărfuri. Or, pentru o asemenea prefacere nu erau încă create condiții necesare (deținerea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, o bază tehnică materială corespunzătoare, cadre de specialiști ș.a.). În situația în care țărănimea abia aștepta să fie împroprietărită cu pământ, lansarea lozincii de a se trece la socialism în agricultură putea impieta atunci asupra închegării alianței muncitorești-țăărănești, pentru care luptau forțele democratice. Reorganizarea agriculturii era prevăzută de partidul comunist pentru o etapă ulterioară.

În urma discuțiilor purtate în ziua de 2 octombrie 1944 între delegațiile comitetelor centrale ale celor două partide muncitorești, P.S.D. a acceptat punctul de vedere al partidului comunist în problema agrară, iar C.C. al P.C.R. a căzut de acord ca proiectul propus de el să fie completat cu multe din propunerile făcute de P.S.D. : măsuri energice împotriva scumpetei și a speculei, organizarea transporturilor și stabilirea unui contact cât mai direct între producător și consumator, dezvoltarea cooperativelor de aprovizionare și desfacere⁴. Platforma astfel completată a devenit bază de acțiune comună a P.C.R. și P.S.D.⁵, iar apoi programul Frontului Național Democrat. Programul pentru acea etapă în rezolvarea problemei agrare era astfel rod al unității de acțiune a celor două partide. Frontul Unic Muncitoresc își exercita înrîurirea directă asupra rezolvării unei probleme majore a revoluției și implicat a închegării alianței muncitorești-țăărănești.

La sfîrșitul lunii ianuarie 1945, Frontul Național Democrat a concretizat concepția sa cu privire la principiile și la modul de înfăptuire a reformei agrare în programul său de guvernare⁶. F.N.D. propunea confiscarea în întregime a pămînturilor criminalilor de război, ale moșierilor plecați cu hitleristii și ale celor ce sabotau lucrările agricole, exproprierea moșiilor ce depășeau 50 ha ale celorlalți moșieri. Din pămînturile confiscate se prevedea să fie împroprietăriti țăranii fără pământ și cu pământ puțin și să se constituie un fond de rezervă la dispoziția statului. În sprijinul țăranilor se preconiza crearea unor centre de mașini agricole (tractoare, pluguri, semănătoare, treierătoare etc.), care să fie închiriate plugarilor la un preț minim.

Din compararea acestor prevederi cu cele cuprinse în programul agrar al P.C.R. din perioada antebelică rezultă că, în noile condiții, partidul comunist a renunțat temporar la lozincă expropriării pămînturilor mănăstirești, bisericesti și ale Domeniilor coroanei. Exceptarea acestora de la expropriere a ușurat atragerea de partea forțelor democratice a acelor părți ale populației, cum erau unele categorii ale țăranimii, ale micii bughezii orășenești, ale unei părți din burghezie și din armată, interesate în înfăptuirea unor sarcini ale revoluției, dar care nutreau sentimente monarhice și religioase.

Partidul comunist și celelalte forțe democratice au apreciat reforma agrară ca fiind o verigă deosebit de importantă în lupta pentru democratizarea țării și susținerea războiului antihitlerist, pentru refacerea și dezvoltarea economiei naționale. „Pentru o cât mai grabnică refacere și dezvoltare a țării — preciza platforma F.N.D. — se impune satisfacerea celei mai arzătoare și îndreptățite ce-

⁴ Rezoluția asupra ședinței comune a delegațiilor C.C. ale partidelor comuniste și social-democrat din România, în „Scînteia“, anul I, nr. 16, din 7 octombrie 1944.

⁵ Proiectul de platformă F.N.D. din România propus tuturor forțelor democratice de către F.U.M., în „Scînteia“, anul I, nr. 16, din 7 octombrie 1944.

⁶ „Scînteia“, anul II, nr. 123, din 29 ianuarie 1945.

rințe a țărănimii române, și anume : înfăptuirea unei largi reforme agrare”⁷. În articolul *Exproprierea marilor moșii, o necesitate națională*, ziarul „Scînteia” arăta că „țăranul român va lupta cu hotărîre pentru democrație și pentru eliberarea Ardealului dacă va ști că pămîntul va fi al lui”⁸. Totodată forțele democratice au considerat exproprierea moșierilor și împrumietărirea țăranilor doar ca o etapă a acțiunii lor de ridicare a agriculturii și a nivelului de trai al țărănimii, ca „primul pas pentru rezolvarea problemei agrare”⁹.

La sfîrșitul lunii ianuarie 1945, în condițiile creșterii mișcării revoluționare, ale întăririi organizatorice a forțelor democratice și ale sporirii influenței lor politice, F.N.D. a declanșat acțiunea decisivă pentru instaurarea unui guvern predominant muncitoresc-țăranesc și a dat cuvînt de ordine de a se trece imediat la înfăptuirea, de jos, a reformei agrare. Lupta maselor largi populare pentru putere s-a desfășurat într-o unitate indestructibilă cu cea pentru pămînt și aceasta a influențat deosebit de favorabil desfășurarea victorioasă a revoluției.

După 23 August 1944, în condițiile avîntului maselor spre transformări democratice, partidele burgheze s-au văzut silite să se pronunțe și ele, într-o formă sau alta, pentru înfăptuirea unor schimbări agrare. Prevederile programatice ale unora dintre aceste partide au evoluat, în decurs de cîteva săptămîni, de la o poziție echivocă sau deschis potrivnică reformei agrare la una favorabilă înfăptuirii ei. Unele partide burgheze au elaborat chiar ample proiecte de legi consacrate exproprierii și împrumietăririi. Această evoluție a avut loc ca urmare directă a ofensivei revoluționare a maselor și, în mod deosebit, a trecerii acestora la înfăptuirea programului F.N.D.

Partidul național-țăranesc (I. Maniu) a înscris în programul său, publicat în octombrie 1944, transformarea mării proprietăți agricole în proprietate țărănească de muncă, lozincă vagă, lipsită de un conținut concret, menită să inducă în eroare masele. Această intenție a conducătorilor P.N.Ț. era evidentă, deoarece acest program nu indica nimic cu privire la modul de realizare a acestei transformări¹⁰. Ulterior, sub influența elementelor democratice din rîndurile sale și datorită faptului că țăranii trecuseră la exproprierea pămînturilor moșierești, P.N.Ț. a elaborat un proiect de lege care prevedea exproprierea mării proprietăți agrare și împrumietărirea țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin, prin acordarea unor despăgubiri proprietarilor expropriați¹¹. Pronunțîndu-se pentru o nouă reformă agrară, conducătorii P.N.Ț. au acționat totodată, prin cele mai diverse mijloace, împotriva trecerii la înfăptuirea ei. În documentele sale programatice și, îndeosebi, în propaganda desfășurată, P.N.Ț. preconiza amînarea reformei agrare pînă după sfîrșitul celui de-al doilea război mondial. Conducătorii acestui partid sperau că între timp va slăbi eferescența revoluționară și că va fi posibilă salvarea cel puțin parțială a mării proprietăți funciare.

Că atitudinea P.N.Ț. față de necesitatea înfăptuirii unei reforme agrare era mai degrabă o manevră abilă decît o prevedere programatică sinceră o dove-

⁷ „Scînteia”, anul I, nr. 6, din 26 septembrie 1944.

⁸ „Scînteia”, anul I, nr. 7, din 27 septembrie 1944.

⁹ *Manifestul Consiliului F.N.D.*, în „Scînteia”, anul II, nr. 99, din 1 ianuarie 1945.

¹⁰ *Manifestul program al Partidului național-țăranesc*, în „Dreptatea”, anul I, nr. 45, din 16 octombrie 1944.

¹¹ *Proiectul de lege al exproprierii pentru împrumietărirea țăranilor întocmit de P.N.Ț.*, în „Argus”, anul XXXIV, nr. 9514, din 15 februarie 1945.

dește faptul bine cunoscut că în programul P.N.Ț. din perioada antebelică nu figurau nici un fel de transformări în regimul proprietății agrare. De altfel, în expunerea de motive asupra proiectului de lege al P.N.Ț., un reprezentant al acestui partid mărturisea că „exproprierea și improprietărea pe care o propunem sînt un mijloc de a păstra echilibrul social...”¹².

Cel de-al doilea vechi partid burghez, Partidul național-liberal, s-a opus deschis înfăptuirii reformei agrare¹³. Gruparea politică burgheză în frunte cu Gh. Tătărașcu, desprinsă din acest partid în toamna anului 1944, s-a pronunțat însă pentru improprietărea țăranilor pe seama marii proprietăți funciare. Programul acestei grupări, publicat în decembrie 1944, prevedea folosirea pentru improprietărea terenurilor vîndute benevol statului de către proprietari, a terenurilor provenite din modificarea sistemului succesoral, a celor pe care proprietarii le-au exploatat în arendă cinci ani neîntreruși, a proprietăților celor care nu erau cetățeni români, precum și a unei părți din terenurile marilor proprietari funciari¹⁴. Această improprietărea era concepută ca o acțiune permanentă a statului, urmînd a începe după terminarea războiului. În februarie 1945, cînd masele țărănești trecuseră la exproprierea moșiilor, gruparea disidentă liberală a acceptat punctul de vedere al F.N.D., de a se înfăptui imediat reforma agrară, și a publicat un proiect de revizuire a așezării agrare a țării, în preambulul căruia explica astfel necesitatea urgentării acestei acțiuni: „Războiul purtat alături de Națiunile Unite și jertfele făcute de poporul nostru au creat însă o stare de frămîntare colectivă care reclamă și o imediată revizuire a așezării agrare a țării noastre. Această revizuire se impune astăzi cu puterea unui comandament național și o expropriere suplimentară trebuie realizată fără întârziere în interesul pacificării sociale” (subl. ns.)¹⁵. Ulterior, această grupare s-a declarat de acord cu aproape toate prevederile legii reformei agrare propuse de F.N.D. și a participat la aplicarea ei.

Dincolo de toate aceste programe de conjunctură, limitate, adnotate, se impunea în viața socială și politică a țării programul revoluționar al Partidului Comunist Român, însușit și de celelalte forțe democratice, ca cel mai realist și mai corespunzător nevoilor societății în general și țărănimii în special.

Trecerea în masă a țărănimii la înfăptuirea reformei agrare. Procesul de confiscare a pămîntului moșieresc a început, în unele locuri, în ultimele luni ale anului 1944. În această fază au fost preluate de către țărani, de regulă, pămînturile moșierilor care erau fasciști cunoscuți și ale celor plecați cu hitleriștii. În februarie 1945, partidul comunist a dat cuvînt de ordine să se treacă imediat la ocuparea cu forța de către țărani, peste capul majorității reacționare din guvern, a pămînturilor moșierești. Activiști ai Comitetului Central și ai organizațiilor județene P.C.R., mii de muncitori au plecat la sate pentru a sprijini nemijlocit țărănimea să expropriere pămînturile moșierești. La rîndul său, Frontul plugarilor a îndeplinit un rol deosebit de important în mobilizarea țărănimii la această acțiune vastă. „Strîngeți-vă rîndurile, adunați-vă puterile, înfăptuiți imediat reforma agrară — indica maselor țărănești, în acele zile, Comitetul Central al Frontului plugarilor. Laolaltă cu muncitorii de la orașe, cu

¹² „Argus”, anul XXXIV, nr. 9 515, din 16 februarie 1945.

¹³ C.I.C. Brătianu, *Expunere la cercul de studii al P.N.L. din 31 ianuarie 1945*, în „Viitorul” din 2 februarie 1945.

¹⁴ *Manifestul-program al P.N.L.*, în „Drapelul”, anul I, nr. 3, din 19 decembrie 1944.

¹⁵ „Drapelul”, anul II, nr. 58, din 27 februarie 1945.

ostașii de pe front și din cazărmi, cu învățătorii, preoții și cărturarii democrați luptați pentru un guvern al Frontului Național Democrat”¹⁶.

Înfruntând adesea gloanțele jandarmilor trimiși în apărarea moșierilor, masele țărănimii, cu sprijinul muncitorilor, au pus stăpânire pe moșii și au împărțit pământurile fără să mai aștepte legea agrară, pe care miniștrii burghezi din guvern o amânau la nesfârșit. În multe comune, reprezentanții autorităților reacționare sosiți la fața locului pentru a împiedica împărțirea moșiilor au fost siliți să se retragă în fața acțiunii țărănești. În numai trei săptămâni, exproprierea moșiilor a devenit un fenomen general, cuprinzând întreaga țară. Participarea muncitorilor la înfăptuirea reformei agrare a dat acestei acțiuni un caracter organizat, a contribuit considerabil la creșterea conștiinței maselor țărănești, a încrederii lor în forțele proprii și în clasa muncitoare, în justetea liniei partidului comunist. În focul luptei pentru putere politică și pământ, s-a încheiat alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, sub conducerea clasei muncitoare, făurindu-se astfel o uriașă forță social-politică hotărâtoare în desfășurarea victorioasă a revoluției populare¹⁷.

Alături de masele muncitorești și țărănești s-a situat imensa majoritate a intelectualității, interesată în instaurarea unui regim social-politic democrat, în condițiile căruia să se dezvolte larg cultura și arta progresistă.

Moșierii și burghezia reacționară au încercat prin diverse mijloace, mergând de la amenințări, arestarea unor membri ai comitetelor țărănești și pînă la crime, să împiedice operațiile de expropriere și împroprietărire. În ciuda acestor încercări ale reacțiunii, țărănimea a continuat lupta, alături și sub conducerea clasei muncitoare.

Concomitent cu acțiunile pentru înfăptuirea reformei agrare, forțele democratice au dat puternice bătălii pentru cucerirea unor noi organe locale ale administrației de stat, care aveau încă în fruntea lor elemente reacționare. În focul luptelor populare se făurea o nouă putere de stat, emanație a voinței maselor. Clasele exploatatoare și reprezentanții lor din guvern pierdeau pas cu pas pozițiile. La începutul lunii martie 1945, forțele democratice dețineau conducerea în 52 de județe din cele 58 existente.

În desfășurarea revoluției, partidul comunist a îmbinat lupta maselor populare cu acțiunile forțelor democratice din guvern și din conducerea județelor și comunelor, care înfăptuiau măsurile preconizate de programul F.N.D. Totodată, P.C.R. a folosit contradicțiile crescînde existente la nivelul claselor exploatatoare și a reușit, prin tactica sa principală și suplă, să atragă de partea forțelor democratice unele grupări politice disidente din vechile partide burgheze, personalități politice și reprezentanți ai unor categorii sociale neproletare interesate în înfăptuirea unor revendicări, fie și parțiale, din programul F.N.D. Aceasta a lărgit breșa din rîndurile claselor exploatatoare și a ușurat izolarea de mase a principalelor forțe politice ale burgheziei și moșierimii.

Tactica P.C.R., de a îmbina strîns în luptă cerința instaurării unui guvern al maselor populare cu înfăptuirea practică a reformei agrare, de jos, de către țărani, cu sprijinul muncitorilor, a grăbit ridicarea masivă a țărănimii ca participantă activă la revoluție. În același timp, orientarea în masă a țărănimii spre forțele democratice, lupta unită a clasei muncitoare și țărănimii, a

¹⁶ „Frontul plugarilor“, anul I, nr. 9, din 10 februarie 1945.

¹⁷ Această problemă este amplu tratată în culegerea de studii și referate monografice *Din lupta P.C.R. pentru încheierea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în bătălia pentru reforma agrară din 1944—1945*, vol. 1—3, întocmită de Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.

majorității poporului, au asigurat rezolvarea în favoarea lor a bătăliei pentru puterea politică, au determinat instaurarea la conducerea României a guvernului de largă concentrare democratică, în frunte cu dr. Petru Groza (6 martie 1945), guvern în care clasa muncitoare și țărănimea au cucerit poziții predominante. Partidele burgheze reacționare au fost înlăturate definitiv de la cîrma țării. Clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, a devenit forța conducătoare în guvern, iar alianța muncitorească-țăranescă baza socială a noului regim, democrat.

Adoptarea legii reformei agrare și aplicarea ei. Guvernul instaurat la 6 martie 1945 s-a preocupat, din primele zile ale existenței sale, de legiferarea reformei agrare. Proiectul de lege pentru înfăptuirea reformei a fost înaintat Consiliului de Miniștri la 12 martie 1945, deci la mai puțin de o săptămînă de la instaurarea guvernului. Legea reformei agrare a fost adoptată de guvern la 22 martie 1945 și sancționată chiar a doua zi de rege.

Dacă legiferarea imediată a reformei nu a ridicat probleme, în schimb diferitele prevederi ale proiectului de lege au dat naștere unor ample discuții între reprezentanții oamenilor muncii și ai grupării burgheze din guvern. Datorită raportului de forțe între clase favorabil maselor populare, s-a putut asigura legii și, prin aceasta, reformei agrare un caracter profund revoluționar¹⁸.

Prin reforma agrară, care a avut un caracter antifeudal, s-au urmărit desființarea marii proprietăți private funciare, a proprietății moșierilor și impropietărirea țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin. Legea reformei agrare prevedea exproprierea acelor proprietari care, în ultimii șapte ani consecutivi, nu și-au cultivat pămînturile în regie proprie, cu excepția loturilor pînă la 10 ha; exproprierea bunurilor de mînă moartă; exproprierea prisosului terenurilor agricole, constituind proprietăți ale persoanelor fizice care depășeau suprafața de 50 ha, și anume: pămîntul arabil, livezile, fînețele, pășunile, bălțile, iazurile artificiale, fie că serveau sau nu pentru pescuit, mlaștinile și terenurile inundabile.

Fiind elaborată în condițiile în care războiul împotriva Germaniei fasciste nu luase încă sfîrșit, legea reformei agrare conține o serie de măsuri cu caracter antifascist. Astfel, legea prevedea confiscarea pămînturilor și proprietăților agrare de orice fel aparținînd cetățenilor români, persoane fizice sau juridice care au colaborat cu Germania hitleristă; pămînturile și alte proprietăți agricole ale criminalilor de război și ale tuturor celor vinovați de dezastrul țării; pămînturile celor ce s-au refugiat în țările cu care România era în stare de război ori au părăsit țara după data de 23 august 1944. Totodată, erau supuse exproprierii terenurile și toate bunurile agricole ale absenteiștilor (cu excepția funcționarilor de stat în misiune, a prizonierilor și a ostaticilor de război etc.), precum și bunurile agricole de orice fel ale cetățenilor români care s-au înscris voluntar pentru a lupta împotriva Națiunilor Unite.

O caracteristică importantă a reformei agrare o constituie confiscarea nu numai a pămîntului, ci și a celorlalte mijloace de producție. Tractoarele, locomobilele, secerătorile și combînele au trecut în proprietatea statului democrat, fiind destinate creării de centre de mașini agricole care să fie închiriate țăranilor muncitori, iar celelalte unelte agricole și animalele de tracțiune au fost date țăranilor împroprietăriți. Exproprierea inventarului agricol și modul cum

¹⁸ Costin Murgescu, *Reforma agrară din 1945*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1956 (cap. IV: *Caracterul de revoluție agrară al reformei din 1945*).

s-a prevăzut utilizarea lui au întărit caracterul revoluționar al reformei agrare, înlăturând una dintre cauzele pentru care reforma agrară anterioară nu a dus la rezultatele dorite de țărani. Mai mult, prin constituirea centrelor de închi-riat mașini agricole beneficiau de reforma agrară nu numai țăranii împroprietăriți, ci întreaga țăranime muncitoare.

Exproprierea moșierilor, cu sau fără despăgubire, a constituit unul dintre punctele nodale ale luptei de opinii duse în guvern între reprezentanții oamenilor muncii și cei ai burgheziei. În ședința Consiliului de Miniștri din 19 martie 1945, în care s-a discutat proiectul legii reformei agrare, Gh. Tătărăscu, vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, șeful noului Partid național-liberal, s-a ridicat categoric împotriva principiului confiscării. Reprezentanții burgheziei erau împotriva confiscării, deoarece prin aceasta se dădea o lovitură dreptului de proprietate în general. Argumentele lor au fost respinse, în lege fiind menținut principiul exproprierii moșierilor fără nici o despăgubire.

Reforma agrară a îmbinat principiul împroprietăririi țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin cu principiul etatizării unei părți din bunurile expropriate. La discutarea proiectului de lege în cadrul Consiliului de Miniștri, Gh. Tătărăscu s-a ridicat împotriva etatizării. Aceasta se explica prin teama reprezentanților burgheziei față de soarta proprietății capitaliste, teama că transformările din economie ar putea lua ulterior cursul spre etatizări, spre socializări.

La împroprietărire se acorda întâietate ostașilor concentrați sau mobilizați și tuturor celor care au luptat împotriva Germaniei hitleriste. Această prevedere a avut o mare importanță pentru stimularea luptei împotriva armatelor fasciste. Mărimea loturilor de împroprietărire era limitată la 5 ha, în afara cazurilor de strămutare în vederea împroprietăririi în alte regiuni, când loturile puteau fi mai mari.

Acordarea dreptului la împroprietărire numai gospodăriilor care posedau sub 5 ha, ca și limitarea mărimii loturilor de împroprietărire urmăreau aceleași scopuri, și anume: favorizarea țăranilor fără pământ și cu pământ puțin, înlăturarea sau diminuarea posibilității gospodăriilor chiaburești de a se mări sau de a se înmulți. Numărul relativ mare al țăranilor fără pământ și cu pământ puțin, pe de o parte, și suprafața expropriată redusă, pe de altă parte, au făcut ca limitele precizate prin lege să nu fie atinse decât în mod excepțional.

Atât exproprierea, cât și împroprietăririle au cuprins și categoriile vizate din rîndul naționalităților conlocuitoare.

Legea reformei agrare prevedea că țăranii vor plăti statului pentru suprafețele primite. Acest principiu a fost susținut de majoritatea membrilor guvernului, inclusiv de reprezentanții partidului comunist, pentru a se întări siguranța țăranului că pământul este proprietatea lui. Plata pentru lotul primit a avut, de fapt, un caracter simbolic. Ulterior, în decembrie 1950, luîndu-se în considerare succesele obținute pe calea construirii economiei socialiste, faptul că începuse deja procesul cooperativizării agriculturii, Marea Adunare Națională a anulat prin lege ratele de împroprietărire pe care le mai aveau de plătit țăranii împroprietăriți prin reforma agrară din 1945 ¹⁹.

Pentru a se asigura păstrarea gospodăriilor create, legea prevedea că acestea nu puteau fi împărțite, vîndute, date în arendă sau ipotecate, nici în totali-

¹⁹ Legea nr. 10 pentru anularea ratelor de împroprietărire datorate în baza decretului-lege nr. 187 din 1945 pentru înfăptuirea reformei agrare.

tatea lor, și nici în parte decât în cazuri excepționale și numai cu avizul Ministerului Agriculturii și Domeniilor.

Începând din luna mai 1946, concomitent cu acțiunea de înfăptuire a reformei agrare, guvernul a trecut la eliberarea titlurilor de proprietate. Investirea țăranilor în proprietăți cu aceste titluri, care le certificau dreptul de proprietate asupra loturilor primite, a avut un larg răsunet în rândurile țărănimii, contribuind la intensificarea lucrărilor de definitivare a reformei agrare*.

În septembrie 1946, operațiunile de înfăptuire a reformei agrare erau terminate în 40 de județe din cele 58 existente. Marea majoritate a pământului supus exproprierii se afla deja în posesia țăranilor care aveau dreptul la împroprietărire²⁰.

Țărănimea a avut permanent sprijinul clasei muncitoare. Acest sprijin a îmbrăcat multiple forme. Numeroase echipe de muncitori au participat efectiv, alături de țărănimea muncitoare, la confiscarea pământurilor și a celorlalte bunuri agricole, la repararea uneltelor și mașinilor agricole, la pregătirea și desfășurarea campaniilor de însămânțări și de recoltare. În numeroase întreprinderi industriale, muncitorii au confecționat, în ore suplimentare, unelte agricole pe care le-au donat țăranilor. Acest ajutor a sporit încrederea țărănimii în clasa muncitoare și a contribuit la consolidarea alianței muncitorești-țăărănești.

Reforma agrară s-a realizat în condițiile unei puternice opoziții din partea moșierimii, sprijinite de partidele „istorice”. Prin cele mai diverse manevre — încercări de a vinde o parte din moșii sau de a le împărți în loturi mai mici de 50 ha între membrii familiei, „angajamente” de a înființa ferme model etc. —, numeroși moșieri au încercat să sustragă de la expropriere însemnate suprafețe de teren. Mulți țărani împroprietăriți au fost trimiși în judecată, purtați pe drumuri, urmărindu-se intimidarea lor, zdruncinarea încrederii în efectul legii reformei agrare și în organele instituite în vederea aplicării ei. Pentru a pune capăt acestor acțiuni, parlamentul țării a votat, în iunie 1947, o lege prin care lucrările pentru înfăptuirea reformei agrare au fost declarate acte de guvernământ și ca atare nu puteau fi atacate de justiție pe nici o cale.

De asemenea, reforma agrară a fost înfăptuită în lupta împotriva elementelor capitaliste de la sate, care au încercat și, din păcate, în unele locuri au reușit să pătrundă în comitete de reformă și să acapareze o parte din terenurile expropriate.

O acțiune de o asemenea amploare cum a fost înfăptuirea reformei agrare nu a fost scutită de anumite greșeli. În diverse cazuri, pământul expropriat a fost împărțit țăranilor în mod nejust, fără respectarea întocmai a prevederilor legii, ceea ce a provocat neînțelegeri între sate și chiar între locuitorii aceluiași sat. În unele locuri au fost expropriați proprietari care aveau sub 50 ha. În alte cazuri s-au înregistrat încercări de împărțire chiar și a unor terenuri aparținând statului, care erau exceptate de la expropriere. Partidul comunist și gu-

* Pentru organizarea acțiunilor cerute de înfăptuirea reformei agrare, țăranii muncitori fără pământ sau cu pământ puțin, întruniți în adunări generale pe comune, și-au ales organe proprii — comitete locale de împroprietărire. La nivelul plășii, cât și al județului funcționau de asemenea organe ale țărănimii: comisia de plasă și, respectiv, comisia județeană. La nivelul țării, de întreaga activitate privitoare la expropriere și împroprietărire se ocupa Comisia Centrală de reformă agrară, care funcționa pe lângă Ministerul Agriculturii și Domeniilor.

²⁰ M. Fătu, *Douăzeci de ani de la înfăptuirea reformei agrare din 1945*, în „Revista arhivelor”, anul VIII, nr. 1/1965, p. 107.

vernul țării s-au preocupat de prevenirea unor asemenea încălcări, iar acolo unde au avut loc au luat măsuri pentru înlăturarea lor.

Importanța reformei agrare. Prin implicațiile sale de ordin politic, economic și social, reforma agrară din 1945 a intrat în istoria țării alături de cele mai importante evenimente care au contribuit, în acea perioadă, la schimbarea destinului poporului român.

În cursul reformei agrare din 1945 au fost expropriate peste 1 468 000 ha²¹. Ceea ce conferă o importanță fără precedent reformei agrare din 1945 nu este numărul hectarelor expropriate, ci faptul că ea a desființat proprietatea moșierească și moșierimea ca clasă socială. Purtătoare a rămășițelor feudale, moșierimea, care, prin rolul nefast ce-l jucase în viața țării noastre, își atrăsese aprecierea de stîlp al reacțiunii, a pierdut puterea economică.

Din cele 1 468 000 ha expropriate, 1 109 000, adică aproape 3/4, au fost împărțite țăranilor. Numărul total al împrumăriților a fost de 918 000 ; s-au creat peste 400 000 de noi gospodării țărănești, iar 500 000 de gospodării cu pămînt puțin și-au mărit suprafața. În medie, pe țară, fiecărui împrumărit i-au revenit 1,20 ha.

Reforma agrară a determinat schimbări importante în structura proprietății agricole. Pentru ilustrarea acestor schimbări prezentăm numărul exploatațiilor agricole *, repartizat după întindere în 1948, comparativ cu 1941²².

	1 9 4 1		1 9 4 8		Diferența	
	nr. în mii	%	nr. în mii	%	nr. în mii	%
Total	2 304	100,0	2 537	100,0	+ 293	+ 12,7
Sub 1/2 ha	277	12,0	190	7,5	— 87	— 31,5
1/2 — 1 ha	213	9,3	246	9,5	+ 33	+ 16,0
1 — 3 ha	761	33,0	933	35,9	+ 172	+ 22,7
3 — 5 ha	441	19,2	605	23,3	+ 164	+ 37,0
5 — 10 ha	450	19,5	463	17,8	+ 13	+ 2,8
10 — 20 ha	117	5,1	122	4,7	+ 5	+ 4,9
20 — 50 ha	27,8	1,2	26,7	1,0	— 1,1	— 4,4
Peste 50 ha	16,9	0,7	11,3	0,4	— 5,6	— 32,9

Datele cuprinse în tabel conduc la câteva concluzii importante : a crescut numărul total al exploatațiilor agricole și, în mod deosebit, al celor avînd între 1 și 3 ha ; o parte din cele care în 1941 aveau sub 1/2 ha. au trecut în categorii

²¹ *Situația lucrărilor de reformă agrară, la data de 13 aprilie 1948*, p. 1 (Arhiva Consiliului Superior al Agriculturii, fondul M.A.D. — Comisia Centrală de reformă agrară, dosar de sinteză statistică a reformei agrare).

* Atragem însă atenția asupra faptului că datele au în vedere numărul exploatațiilor după suprafața lucrată și nu după suprafața în proprietate. Din această cauză efectele reformei agrare par diminuate în sensul că terenurile moșierilor lucrate în arendă sau în dijmă figurează la cei care le-au lucrat efectiv, adică la gospodăriile agricole mici și mijlocii, și nu la proprietarii lor, acestora rămînîndu-le numai terenurile lucrate în regie. Precizăm, de asemenea, că, întrucît recensămîntul din 1941 nu cuprindea partea de nord a Transilvaniei, datele recensămîntului din 1948 au fost recalculate pentru a fi comparabile din acest punct de vedere.

²² R. Cresin, *Cîteva aspecte ale rezultatului recensămîntului agricol din 1948*, în „Probleme economice” nr. 4, mai 1948, p. 32—33. Vezi și : Costin Murgescu, *Reforma agrară din 1945*, București, Editura Academiei R.P.R., 1956, p. 220.

superioare. Și exploatațiile cu întinderi de 5 pînă la 10 ha și de la 10 pînă la 20 ha au cunoscut o creștere numerică, dar ponderea lor în totalul exploatațiilor s-a redus.

O parte a pămînturilor moșierești confiscate s-au adăugat suprafețelor care erau proprietatea statului, fiind destinate creării unor ferme experimentale model. Guvernul democrat, în care clasa muncitoare avea rolul precumpănitor, a naționalizat o parte din pămîntul expropriat și principalele mașini agricole luate de la moșieri, avînd în vedere perspectiva trecerii la transformarea socialistă a agriculturii, acțiune în care unitățile agricole ale statului aveau de îndeplinit rolul de avangardă, de pîrghii economice importante.

Pentru sprijinirea desăvîrșirii reformei agrare și ridicarea productivității muncii agricole, în toamna anului 1945 s-au înființat 271 de centre de mașini și unelte agricole ale statului, care grupau tractoarele și mașinile mari agricole ale camerelor de agricultură împreună cu cele expropriate. Baza tehnică materială a acestor centre se compunea la început din 3130 de tractoare, 1274 de pluguri de tractoare, 686 de locomobile, 1 996 de batoze de cereale, 1 032 de secerători-legători și alte mașini. Această bază tehnică a fost întărită permanent prin livrarea de către industria noastră a unui însemnat număr de tractoare și mașini agricole, precum și prin import. Una dintre primele măsuri care aveau ca scop înzestrarea tehnică a agriculturii a fost profilarea Uzinelor de avioane din Brașov pentru producția de tractoare.

Prin crearea centrelor de mașini și a fermelor agricole ale statului, reforma agrară rămîne în istoria poporului român nu numai ca act final al lichidării proprietății moșierești, ci și ca premisă a făuririi agriculturii socialiste.

Determinînd schimbări în structura proprietății, reforma agrară a adus totodată modificări în structura socială, de clasă a satului. Moșierimea a fost lichidată ca clasă. Alături de țăranii cu gospodărie mică și mijlocie, de țăranii săraci și mijlocași, continuau să existe pe de o parte proletari agricoli, iar pe de altă parte țărani înstăriți, chiaburi.

Țărănimea săracă deținea ponderea cea mai mare în totalul gospodăriilor agricole (circa 57%). Ea a beneficiat cel mai mult de pe urma reformei agrare, revenindu-i cea mai mare parte din suprafața destinată împroprietăririi țăranilor. Tot ea a fost principala beneficiară a ajutorului acordat de către stat țăranimii muncitoare. Puterea economică a gospodăriilor țăranilor săraci, deși a crescut în comparație cu perioada anterioară reformei agrare, se situa totuși la un nivel scăzut în raport cu nevoile lor.

Gospodăriile țăranilor mijlocași reprezentau circa 34% din numărul gospodăriilor. Ca putere economică, ele dețneau aproximativ jumătate din mijloacele de producție agricolă și aduceau pe piață trei cincimi din cantitatea totală de cereale-marfă. Din acest punct de vedere, țăranimea mijlocașă ocupa locul cel mai important în agricultura noastră.

Proletariatul agricol era puțin numeros în comparație cu restul populației satelor. Cele 250 000 de familii de proletari agricoli reprezentau aproximativ 2,5% din populația satelor. O parte a acestora s-au încadrat în sectorul de stat din agricultură, avînd asigurate condiții mai bune de trai și de muncă.

După înlăturarea moșierimii, cea mai însemnată forță exploatatoare a satelor a rămas chiaburimea. Gospodăriile chiaburești, deși reduse ca număr (circa 5,5% din totalul gospodăriilor agricole), dețneau importante poziții economice. Avînd în vedere că ele ocupau un loc însemnat în producția agricolă, și mai ales în producția agricolă-marfă, statul democrat le-a asigurat cadrul legal

în care să-și desfășoare activitatea, să pună în valoare potențialul economic de care dispuneau. Totodată, statul a aplicat o politică de îngrădire a posibilităților de exploatare și de îmbogățire ale chiaburilor, folosindu-se de o serie de pîrghii economice: impozite și cote obligatorii substanțial mai mari în raport cu cele stabilite pentru țăranii muncitori, limitarea dreptului de folosire a forței de muncă salariate, interzicerea comerțului cu pămîntul etc.

În condițiile create după reforma agrară au început să se contureze noi tendințe în structura socială a satului. Sprijinul acordat de stat țăranimii muncitoare a determinat consolidarea gospodăriei țăranilor mijlocași și îmbunătățirea situației țăranilor cu gospodărie mică, trecerea unei părți a acestora din urmă în rîndul mijlocașilor. Pe de altă parte, procesul de transformare a unor țărani mijlocași în chiaburi a fost puternic frînat prin politica de îngrădire a exploataării promovată consecvent de partidul comunist și aplicată cu fermitate de statul democrat-popular.

Principalele măsuri adoptate de guvern în domeniul agricol în anul 1947. Înfăptuirea și definitivarea reformei agrare au fost însoțite de o serie de măsuri adoptate de guvern în vederea lichidării consecințelor războiului în viața satelor și a dezvoltării agriculturii. Aceste măsuri făceau parte integrantă din vasta acțiune de refacere și dezvoltare a economiei naționale, care, după victoria politică obținută de forțele democratice în martie 1945 și după terminarea celui de-al doilea război mondial, devenise sarcina centrală a guvernului și poporului român. Problemele refacerii țării, sub toate aspectele și în toate domeniile vieții economice, erau cu atît mai mari și mai grele cu cît nu era vorba numai de a reface ceea ce s-a distrus, ci de a asigura condiții pentru dezvoltarea ulterioară, pe baze noi, a economiei naționale. Această concepție a stat la baza întregii activități desfășurate de guvernul democrat în anii 1945—1947. În ședința Consiliului de Miniștri din 9 mai 1945, dr. Petru Groza arăta că, trecînd la redresarea țării, „nu vom cîrpi, nu vom repara pe ici pe colo, ci vom reconstrui din temelii. Din clipa înființării noastre aici, la conducerea țării, noi am pășit la reforme care cadrau cu această hotărîre a noastră de a reconstitui din temelii totul, structura noastră social-economică și politică.”²³

Conferința Națională a P.C.R. din 16-21 octombrie 1945 a dezbătut multilateral problemele refacerii și dezvoltării economice a țării și cele privind consolidarea regimului democrat. Atribuind industriei rolul de frunte în planul de refacere economică, Conferința Națională sublinia astfel necesitatea industrializării țării — ca o condiție primordială a dezvoltării în perspectivă a României și, în același timp, ca principalul factor al dinamismului tuturor ramurilor economice, al progresului tehnic și bunăstării poporului, al întăririi independenței și suveranității naționale²⁴. În concepția P.C.R., numai prin dezvoltarea industriei grele și metalurgice, a industriilor anexe și, în primul rînd, a celei mecanice și chimice se puteau asigura modernizarea agriculturii, ridicarea rentabilității ei și îmbunătățirea nivelului de trai al țăranimii.

Partidul comunist și guvernul s-au preocupat să concentreze toate forțele materiale și umane în direcția normalizării vieții economice, a creșterii producției și productivității muncii, pentru a înfrînge reacțiunea și în domeniul economic. Forțele democratice au îmbinat în politica lor măsurile de stimulare a activității productive, inclusiv a patronilor capitaliști, cu cele de control și evi-

²³ Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 9 mai 1945, în Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 973, fila 6.

²⁴ „Scînteia”, anul II, nr. 366—369, din 31 octombrie și 1—3 noiembrie 1945.

dență asupra tuturor întreprinderilor, de stat și particulare, și cu măsuri de constrângere împotriva celor care încercau să încalce legile statului.

Consolidarea pozițiilor politice ale forțelor democratice în urma victoriei obținute în alegerile parlamentare din noiembrie 1946 le-a permis să înfăptuiască politica lor economică. În condițiile menținerii relațiilor de producție capitaliste în economie au fost adoptate importante măsuri cu un pronunțat caracter anti-capitalist, presocialist, în domeniile industrial, bancar, financiar și în agricultură.

Principalele legi economice în domeniul agricol adoptate în cursul anului 1947 au avut ca scop consolidarea reformei agrare, limitarea exploatării țărănimii muncitoare de către capitaliștii de la orașe și sate, creșterea capacității de producție a gospodăriilor țărănești și a nivelului de trai al țăranilor muncitori, pregătirea condițiilor pentru transformări ulterioare, cu caracter socialist. O mare importanță au avut măsurile privind reglementarea circulației și stabilirea regimului juridic al imobilelor agricole, cuprinse în legea votată de parlament în iunie 1947. Potrivit prevederilor acestei legi, imobilele agricole nu se puteau dobândi decât în urma obținerii unei autorizații din partea Ministerului Agriculturii și Domeniilor și cu respectarea dreptului de preemțiune al statului. Prin această lege s-au urmărit stăvilirea refacerii moșilor, împiedicarea dezvoltării gospodăriilor chiaburești, a fărâmițării proprietății țărănești sub anumite limite. Suprafețele agricole nu puteau fi înstrăinate prin vânzare sau pe cale de succesiune decât pînă la întinderea de 2 ha la șes și 1 ha la deal și munte. Imobilele agricole dobândite de stat prin exercitarea dreptului de preemțiune erau afectate înainte de toate înființării și dezvoltării unor instituții de interes general : ferme de stat, stațiuni de experimentare și înmulțire a semințelor selecționate și a reproducătorilor de rasă, școli agricole de toate gradele.

Legea privind reglementarea circulației și stabilirea regimului juridic al imobilelor agricole a anulat înstrăinările de terenuri agricole efectuate în anumite regiuni în perioada 1 august 1946 — 23 iunie 1947 de către agricultori sau o proprietate sub 5 ha la alte persoane decât descendenții pînă la gradul al treilea. Țăranii muncitori din 29 de județe bîntuite de secetă au primit înapoi, fără plată, pămîntul acaparat de chiaburi.

Impozitul agricol a fost așezat pe baze noi. Pentru prima oară în România s-a aplicat plata progresivă, impozitul agricol pentru exercițiul 1947—1948 stabilindu-se în raport cu puterea de producție a pămîntului și cu numărul de hectare aparținînd fiecărui agricultor în parte. În același timp — ca o măsură excepțională — s-a stabilit achitarea impozitului agricol în natură, în produse pe care țăranii le obțineau pe pămîntul lor. Grîul și celelalte produse agricole realizate cu titlul de impozit erau destinate asigurării aprovizionării populației, domeniu în care consecințele economice ale războiului și ale secetei care i-a urmat erau încă puternic resimțite.

În vederea ridicării nivelului tehnic al agriculturii și a creșterii randamentului muncilor agricole, guvernul a preconizat înzestrarea agriculturii cu mijloace moderne de exploatare a pămîntului (mașini, îngrășăminte chimice ș.a.) ; valorificarea terenurilor degradate și inundabile ; sprijinirea cultivatorilor de plante industriale — textile, oleaginoase, sfeclă de zahăr, tutun, plante medicinale ; încurajarea creșterii vitelor și păsărilor ; reorganizarea cooperației de aprovizionare și consum pe baze democratice și extinderea ei ; formarea de cadre necesare agriculturii și ridicarea nivelului de pregătire agrozootehnică a țărănimii ; intensificarea activității de cercetare științifică și răspîndirea rezultatelor

ei în rîndurile țărănimii muncitoare. Aceste măsuri au fost cuprinse în Platforma program a Blocului Partidelor Democratice din mai 1946 ²⁵.

Urmărind intensificarea sprijinului acordat țărănimii muncitoare, statul democrat a luat măsuri de perfecționare a activității centrelor de mașini agricole și a fermelor agricole de stat. Pentru exploatarea rațională a acestor unități, în 1946 a fost înființată o instituție specială : Regia exploatațiilor agricole, zootehnice, industriale și mașinilor agricole (R.E.A.Z.I.M.), transformată în 1947 în Administrația fermelor de stat și a stațiunilor de mașini (A.F.S.M.) În 1948, odată cu trecerea la construirea socialismului, activitatea fermelor de stat a fost separată de activitatea stațiunilor de mașini, organizîndu-se gospodării agricole de stat (G.A.S.) și stațiuni de mașini și tractoare (S.M.T.), ca unități socialiste în agricultură. În perioada următoare acestea au jucat un rol considerabil în reorganizarea pe baze socialiste a agriculturii, în dezvoltarea și modernizarea ei.

În anul 1947 au lucrat pentru producerea de mașini și unelte destinate agriculturii un număr de 23 de întreprinderi industriale. Uzinele I.A.R. din Brașov au furnizat primele tractoare fabricate în țară. Numai în a doua jumătate a anului 1947 au fost livrate agriculturii 246 de semănători de porumb, 100 de semănători de cereale, 1326 de prășitori, 1703 batoze de bătut porumb, 1064 de tocătoare de nutreț manuale, 5020 de pluguri, 8207 grape ș. a. ²⁶

Guvernul democrat a acordat o mare atenție dezvoltării cooperăției de aprovizionare și desfacere. Porțile cooperativelor au fost deschise pentru toți oamenii muncii de la orașe și sate. De la conducerea cooperativelor au fost îndepărtate elementele dușmănoase, foștii moșieri, chiaburii, afaceriștii etc. și înlocuite cu elemente cinstite, capabile și devotate poporului. Purificată de tarele pe care le avea în regimul trecut, cooperația de aprovizionare și desfacere s-a dezvoltat relativ repede.

Activitatea cooperativelor sătenești a fost orientată spre aprovizionarea țăranilor muncitori cu articole necesare sporirii producției agricole și consumului, prelucrarea și desfacerea prisosului produselor agricole, organizarea exploataării în comun a mașinilor agricole de către țăranii muncitori, acordarea de credite țăranilor, organizarea unor servicii pentru gospodăriile țărănești, colectarea la prețuri oficiale a cerealelor.

Dezvoltarea pe care a cunoscut-o mișcarea cooperatistă, amploarea și diversificarea activității cooperativelor au contribuit la intensificarea schimbului de produse dintre oraș și sat, la întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănime.

Pe lângă sprijinul acordat de stat prin intermediul unităților sale, țărănimea a început să beneficieze, încă din acei ani, de credite avantajoase pe termen lung pentru cumpărări de vite, mai ales în regiunile care fuseseră bîntuite de secetă, semințe la prețuri foarte reduse, scutire de impozite sau ușurarea impozitelor pentru țăranii săraci, scăderea prețurilor produselor industriale, concomitent cu îmbunătățirea aprovizionării cu produse industriale și în special cu unelte agricole, utilaj agricol pus la dispoziție prin centrele de închiriat mașini agricole și S.M.T., asistență agrotehnică etc.

Măsurile adoptate de guvernul democrat pentru refacerea gospodăriilor țărănești și dezvoltarea agriculturii, conjugate cu eforturile maselor țărănești,

²⁵ „Scînteia“, anul III, nr. 528, din 20 mai 1946.

²⁶ „Buletin informativ“, ianuarie 1948, p. 70—75 (Institutul de statistică).

au asigurat o recoltă bună în anul 1947. Creșterea producției agricole vegetale și animale a constituit un factor important în acțiunea de redresare a economiei naționale, contribuind la intensificarea schimbului dintre oraș și sat, la îmbunătățirea aprovizionării populației.

★

Reforma agrară și celelalte măsuri adoptate de guvernul democrat au fost îndeplinite în condițiile unei situații economice grele pentru poporul român, când urmărilor războiului, nelichidate încă, li s-au adăugat cele ale secetei cumpănite din anii 1945—1946. În ciuda acestor greutăți, transformările agrare îndeplinite în prima etapă a revoluției populare au îmbunătățit situația țăranimii muncitoare și au dat un impuls redresării agriculturii. În lupta maselor populare pentru realizarea acestor transformări, pentru cucerirea și consolidarea puterii lor politice, s-a făurit și s-a dezvoltat alianța muncitorească-țăărănească, condiție esențială pentru victoria revoluției populare. Dar reforma agrară și măsurile anticapitaliste din anul 1947, deși au avut consecințe pozitive în viața oamenilor muncii, nu erau suficiente pentru lichidarea exploatarea țăranilor muncitori, pentru rezolvarea definitivă a problemei agrare. De aceea, în a doua etapă a revoluției populare, etapa revoluției socialiste, care a început odată cu proclamarea Republicii Populare Române, la sfârșitul anului 1947, s-a desfășurat procesul transformării socialiste a agriculturii, în lumina programului stabilit de Plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949.

Organizațiile democratice create, îndrumate și influențate de P.C.R. — rezervor de cadre și energii revoluționare, mijloc important de strângere a legăturilor partidului cu masele

În anii 1921 — 1944

Dr. GH. I. IONIȚĂ

Preluînd și ridicînd pe trepte mereu mai înalte cele mai bune tradiții ale luptei poporului român pentru libertate națională și socială, comuniștii s-au situat, odată cu crearea, acum aproape cinci decenii, a partidului lor, în fruntea acțiunilor revoluționare ale maselor, au cîștigat încrederea și dragostea acestora prin înflăcăratul lor patriotism, prin abnegația și devotamentul neabătut față de cauza clasei muncitoare, a întregului popor.

În anii grei ai ilegalității, înfruntînd teroarea dezlănțuită de organele represive burghezo-moșierești, partidul comunist a organizat și condus pînă la victoria deplină lupta clasei muncitoare, a țărănimii și intelectualității, a altor categorii sociale pentru apărarea intereselor lor vitale, pentru drepturi și libertăți democratice, împotriva exploatării și asupririi capitaliste-moșierești, pentru apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității naționale, pentru socialism.

Literatura noastră de specialitate, în cei 25 de ani ai puterii populare, cu toate eforturile făcute și realizările obținute — dintre care foarte multe apreciable —, n-a reușit, după părerea noastră, să dea răspunsuri complete, argumentate și convingătoare unor întrebări majore, ca de exemplu: Cum a reușit acest partid, aflat timp de două decenii în bezna ilegalității, să capteze energiile revoluționare ale maselor, să înlăture treptat insuficiențele, greutățile și să ducă revoluția înainte, pînă la victorie? Care anume sînt acele resorturi care au făcut posibil în anii ilegalității ca în jurul P.C.R. să se grupeze mereu mai multe forțe și care să acționeze alături sau direct sub conducerea sa? Cum anume s-au înfiripat și s-au dezvoltat legăturile P.C.R. cu masele între anii 1921 și 1944, care au fost

acele premise care au asigurat ca, la momentul potrivit, clasa muncitoare, țărăimea, intelectualitatea, elementele patriotice din alte păături și categorii sociale să se ridice toți ca unul, sub un singur steag, să întoarcă roata istoriei și să dea un nou curs drumului acestui popor prea împilat, prea nedreptățit și nesocotit sub toate regimurile bazate pe exploatarea omului de către om ?

Între acești factori socotim că, în primul plan, alături de lupta pentru făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare, dusă mai ales prin intermediul sindicatelor, se înscrie activitatea desfășurată de P.C.R. în sinul maselor, între anii 1921 și 1944, prin intermediul celor aproximativ 60 de organizații de masă democratice cîte sînt cunoscute pînă în prezent a fi activat în acei ani *, pentru realizarea unui front larg al forțelor democratice, patriotice, antifasciste.

Subliniind că în cadrul bogatei și rodnicei activități desfășurate de P.C.R. în anii grei ai ilegalității sale în fruntea forțelor democratice, progresiste ale societății românești se înscriu cu contribuții pozitive realizările organizațiilor de masă, conduse sau aflate sub influența comuniștilor, organizații create anume pentru a duce pe căi legale în mase cuvîntul mobilizator al partidului și a-l face cunoscut acestora, ne propunem în studiul de față să relevăm cîteva probleme care ni se par mai deosebite în legătură cu rolul și locul acestor organizații în lupta revoluționară, democratică generală dusă de masele largi muncitoare între anii 1921 și 1944.

Socotim interesant și, în același timp, util să subliniem aceste probleme, întrucît, după părerea noastră, experiența partidului comunist, dobîndită prin crearea, conducerea și îndrumarea sau influențarea organizațiilor de masă legale, a constituit unul dintre elementele principale ale experienței cu care mișcarea revoluționară din România a contribuit în perioada interbelică la tezaurul mișcării comuniste internaționale privind realizarea unui larg front de luptă împotriva exploatării capitaliste, a fascismului, pentru democrație și pace.

* Tabelul alăturat cuprinde organizațiile de masă cele mai importante care au existat între anii 1921 și 1944 și cu privire la a căror activitate în literatura de specialitate au fost publicate deja fie studii ample, fie prezentări care lămuresc principalele aspecte legate de activitatea lor. Ne referim la lucrarea acad. P. Constantinescu—Iasi : *Organizații de masă legale conduse de P.C.R. în anii 1932—1938* apărută în Editura Academiei R.P.R., 1952, la lucrarea lui Titu Georgescu : *Organizații de masă legale conduse de P.C.R. (1932—1934)* apărută în Editura politică, 1967, și la o suită de articole publicate în revistele de specialitate cu privire la activitatea unora dintre organizațiile de masă ce au activat între anii 1921 și 1944. În alcătuirea tabelului ne-au fost folositoare, de asemenea, datele sintetice cuprinse în revista „Analele...” nr. 6/1964 (*Cu privire la organizațiile de masă create, conduse sau îndrumate de P.C.R.*) și nr. 1/1965 (*Organizații profesionale, de tineret și femei create, conduse sau folosite de partid*).

În afara organizațiilor cuprinse în acest tabel au activat și altele, munca de elaborare a unor studii asupra activității lor fiind în curs de desfășurare. Ne referim la : Crucea roșie socialistă, Uniunea studenților independenți, Școlarul roșu, Liga contra cametei, Tribuna studentului sărac, Frontul meseriașilor, Frontul asiguraților, Liga chiriașilor, Comitetul de ajutorare a Abisiniei, Asociația independentă a scriitorilor și artiștilor, Comitetele Pro-Spania, Tinerimea amică româno-franceză, Cercul amical chino-român, Cuibul copilului etc.

Perioada în care au luat ființă organizațiile	8 mai 1921 — 1928	1929 — 1933	1934 — februarie 1938	După februarie 1938
	Anul creării		Anul creării	Anul creării
	1919 reorg. în 1921	Comitetul de ajutorare a victimelor de la Lupeni	Amicii U.R.S.S.	iulie 1934
	1922	Cercul de orientări și documentări sociale	Madosz (Uniunea oamenilor muncii maghiari din România)	august 1934
	nov. 1922	Comitetele de acțiune	Societatea pentru protecția femeii și copilului	ian. 1935
	1923	Comitetul antirăzboinic	Comitetele pentru apărarea anti- fasciștilor	febr. 1935
	1924	Comitetul național antifascist (C.N.A.)	Liga contra prejudecăților	febr. 1935
	1925	Comitetul de apărare a celeriştilor	Liga contra brutalităților	martie 1935
	nov. 1925	Frontul plugarilor	Frontul studențesc democrat	mai 1935
	1925	Liga muncii	Blocul democratic	mai 1935
	iulie 1926	—	Societatea pentru întreținerea raporturilor culturale dintre Ro- mania și Uniunea Sovietică	mai 1935
	oct. 1927	—	Patronajele populare	1935
	1927	—	Gruparea avocaților democrați	sept. 1935
	nov. 1928	—	Frontul feminin	febr. 1936
	—	—	Comitetele eccléziastice	martie 1936
	—	—	Comitetul român al Reunirii universale pentru pace (R.U.P.)	sept. 1936
	—	—	Uniunea democratică	nov. 1937

DENUMIREA
ORGANIZA-
ȚIILOR

Crearea de către P.C.R., îndrumarea, influențarea sau conducerea efectivă de către partid a organizațiilor de masă democratice între anii 1921 și 1944 se încadrează organic în concepția învățaturii marxist-leniniste cu privire la profilul activității partidelor comuniste și muncitorești, consecvent revoluționare și strâns legate de mase. Cum se știe, principiile elaborate de întemeietorii socialismului științific, întreaga moștenire teoretică lăsată de ei cuprind prețioase învățăminte privitoare la atragerea de către partidul revoluționar, pe diferite căi, a maselor largi pe făgașul luptei revoluționare. V. I. Lenin, de pildă, sublinia, printre caracteristicile partidului de tip nou, „capacitatea sa de a se lega, de a se apropia și, dacă vreți, de a se contopi într-o anumită măsură cu masele cele mai largi ale oamenilor muncii, în special cu masele proletare, dar și cu masele muncitoare neproletare“¹. Iar într-o altă lucrare a sa, Lenin arăta, cu adânci semnificații — verificate din plin de viață —, că „fără îmbinarea muncii legale cu cea ilegală, a organizațiilor legale cu cele ilegale nu poate fi vorba de un partid cu adevărat revoluționar al proletariatului...“², indicînd drept tip just de construcție organizatorică partidul, dispunînd de o sumedenie de celule de partid înconjurată de o rețea de organizații de masă legale și ilegale. El se referea la partidele revoluționare nevoite să-și ducă munca în condițiile unei permanente urmăriri, arestări și întemnițări a activiștilor, ceea ce era exact situația în care se crease și activa Partidul Comunist Român.

Îndeplinind aceste cerințe principale, obiectivele sub care P.C.R. a acționat pentru crearea organizațiilor de masă legale — lupta împotriva exploatării capitaliste, împotriva stării de asediu și a cenzurii, pentru apărarea așezămintelor democratice ale țării, pentru interzicerea activității organizațiilor fasciste, pentru asigurarea dreptului de întrunire, pentru apărarea integrității fruntariilor naționale, a independenței și suveranității patriei etc. — interesau în mod firesc masele cele mai largi: clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, studențimea, funcționăria, meseriașii, micii întreprinzători, pensionarii, în general păturile mijlocii, iar în unele momente inclusiv o parte a burgheziei, neliniștită de perspectivele sumbre ale aservirii țării intereselor capitalului monopolist străin. După 1933, cînd ca urmare a instalării hitlerismului la putere în Germania a crescut pe plan intern pericolul fascist, agresivitatea Gărzii de fier și a celorlalte organizații fasciste, iar pe plan extern tendințele revanșarde, revizioniste ale Germaniei hitleriste și ale sateliților săi, conținutul activității organizațiilor de masă legale, ca, de altfel, al întregii activități a partidului, a devenit preponderent antifascist, antihitlerist, fiind adaptat de către P.C.R. la condițiile momentului istoric grav în care se aflau țara și poporul român. Urmare a acestor eforturi și a rezultatelor practice obținute, sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, „eroica

¹ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, Editura politică, București, 1966, ediția a II-a, p. 7.

² V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 40, Editura politică, București, 1966, ediția a II-a, p. 64.

luptă dusă în acei ani de partidul comunist în fruntea clasei muncitoare și a unor largi forțe progresiste sub steagul democrației și independenței țării, atitudinea lucidă a unor grupări politice ale claselor conducătoare au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste“³.

Pe un plan mai larg, se poate aprecia că, în întreaga perioadă a anilor 1921—1944, fiecare dintre succesele dobândite de mișcarea revoluționară, democratică din țara noastră poartă în sine și contribuția mai mică ori mai mare a organizațiilor de masă legale, conduse sau influențate de P.C.R. Pe drept cuvânt se poate afirma că, în anii la care ne referim, nu a fost act politic — intern ori extern — în legătură cu care organizațiile de masă să nu-și fi spus cuvântul, expresie a liniei lor politice patriotice, democratice, antifasciste.

Din punct de vedere organizatoric, trei sînt în perioada dată momentele care au ridicat în fața partidului comunist probleme deosebit de grele în ceea ce privește activitatea desfășurată de el prin intermediul organizațiilor de masă. Primul și cel mai greu dintre aceste momente l-a constituit ilegalizarea partidului comunist și a altor organizații politice democratice în iulie 1924, act care a ridicat stringent problema folosirii unor forme noi de menținere și strîngere a legăturilor partidului cu masele *. Evident, abia în aceste momente — în care în fața partidului comunist se deschidea brusc perspectiva continuării activității în ilegalitate — se punea cu necesitate problema găsirii căilor adecvate prin intermediul cărora cuvîntul de ordine al comuniștilor să poată ajunge pe căi legale la cunoștința maselor largi. Crearea din acele momente a unui important număr de organizații de masă legale a avut, așadar, o deplină justificare, această acțiune făcînd, prin ea însăși, parte din tactica folosită apoi timp de două decenii de către Partidul Comunist Român de îmbinare a formelor de activitate ilegală cu cele legale și semilegale**.

Crearea încă în cursul anului 1924 și mai ales al anilor următori a unor noi organizații de masă (Ajutorul roșu, Blocul muncitoresc-țărănesc, Comitetele de șomeri, Liga contra terorii, Comitetul pentru amnestie etc.) și canalizarea activității lor pe făgașul strîngerii legăturilor partidului comunist cu masele — aceste organizații fiind de fapt cele care au transmis

³ Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, Editura politică, București, 1966, p. 41.

* Unele dintre organizațiile democratice aflate încă în funcțiune pe căi legale la acea dată (Prietenii naturii, Liga drepturilor omului ș.a.) au continuat și după 1924 să militeze, alături și sub îndrumarea P.C.R., pentru soluționarea problemelor care se aflau atunci în fața mișcării revoluționare și democratice din România.

** Cele mai multe organizații de masă ce au luat ființă între anii 1924 și 1944 au avut un caracter legal. Doar cîteva dintre ele au activat ilegal temporar sau pe întreaga perioadă a existenței lor (Ajutorul roșu, Prietenii presei proletare, Apărarea patriotică, Uniunea patrioților ș.a.). Cele mai multe dintre organizațiile legale, după interzicerea activității lor de către autorități, au continuat să acționeze ilegal pînă ce partidul comunist a îndrumat pe membrii lor să intre în rîndurile noilor organizații de masă legale create.

maselor, pe căi legale, cuvîntul de ordine al partidului — au reprezentat un important succes al comuniștilor. Succesele deosebite obținute de către aceste organizații nou create, ca și de cele ce aveau să ia ființă în anii crizei economice (1929—1933), dovedeau cu forța de convingere a faptelor că, în pofida oricăror măsuri represive, activitatea P.C.R. nu putea fi redusă la tăcere.

Intrate în panică, mai ales ca urmare a valului de lupte revoluționare din anii crizei economice, a evenimentelor ce au urmat, cercurile guvernante au hotărît să dea o nouă și puternică lovitură mișcării revoluționare. Aceasta s-a produs la finele anului 1934, cînd, prin ordonanța Comandamentului Corpului II armată din 25 noiembrie 1934, publicată în „Dimineața” din 27 noiembrie 1934, a fost suprimată pentru a mai multa oară activitatea P.C.R. și totodată a unui număr de 31 de organizații, printre care multe dintre cele ilegale și legale, conduse sau aflate sub influența P.C.R.

În pofida acestei noi interziceri a partidului comunist și a altor organizații, în pofida suprimării unora dintre ele pentru prima dată — interziceri și suprimări care, prin ele însele, nu făceau decît să confirme imposibilitatea înăbușirii activității acelui partid și a acelor organizații politice strîns unite prin mii de fire de masele largi muncitoare —, Partidul Comunist Român, înfrîngînd condițiile deosebit de grele ale ilegalității adînci, ale prigoanei și persecuțiilor de tot felul, ale deșănțatei propagande anticomuniste, a găsit resursele necesare spre a-și desfășura și ridica pe o treaptă mai înaltă activitatea sa în mase în anii ce au urmat. Este cu atît mai mare meritul P.C.R. de a fi știut să depășească cu succes această a doua lovitură puternică primită pe planul activității desfășurate de el prin intermediul organizațiilor de masă, cu cît măsurile adoptate la 25 noiembrie 1934 au fost însoțite de înăsprirea terorii, a cenzurii și stării de asediu, permanentizate, de altfel, după luptele din 1933 în unele regiuni ale țării.

Condițiile obiective au determinat, așadar, înființarea a o serie de noi pîrghii, noi grupări democratice legale, cu ajutorul cărora să ducă partidul comunist — în condițiile legalității — tratative și să inițieze acțiuni comune cu diferitele partide și grupări politice burgheze. „Întrucît organizațiile de masă simpatizante — subliniază un document al P.C.R. din acei ani — vor reprezenta în această mișcare (acțiunea de realizare a unei largi concentrări a forțelor democratice — *n.n.*) una din garanțiile și punctele de sprijin ale liniei juste a mișcării, noi trebuie să le ajutăm de pe acum în tot felul pentru ca ele să se întărească atît numeric, cît și pentru a-și lărgi rețeaua organizațiilor locale pe toată țara”⁴.

Așa se face că primele organizații de masă create după 25 noiembrie 1934 (Societatea pentru protecția femeii și a copilului, Liga contra prejudecăților, Liga contra brutalităților, Blocul democratic, Societatea pentru întreținerea raporturilor culturale dintre România și Uniunea Sovi-

⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, inv. nr. 8, dosarul nr. 126, filele 67—69.

etică etc.) au avut preocupări specifice dintre cele mai diverse, care au asigurat aderența maselor la rezolvarea unor sarcini de interes general, cum erau cele pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice, împotriva organizațiilor fasciste, împotriva prejudecăților de tot felul, împotriva folosirii bății în atelier, școală sau în familie, pentru protecția femeii și a copilului, pentru pace și relații de bună vecinătate cu Uniunea Sovietică și cu celelalte state dornice de a salvagarda pacea lumii.

O a treia lovitură puternică au primit partidul comunist, mișcarea revoluționară, democratică și antifascistă din România pe tărîmul activității desfășurate prin intermediul organizațiilor de masă legale odată cu instalarea la 10 februarie a dictaturii personale a regelui Carol al II-lea și apoi a celei militare-fasciste, la 6 septembrie 1940. Atît sub regimul dictaturii regale cît și al celei militare-fasciste, nu numai că a fost interzisă activitatea legală a organizațiilor de masă, democratice care activaseră pînă la acea dată, dar nu au mai fost permise nici un fel de organizații care nu se aliniau întru totul politicii carliste și mai apoi militare-fasciste⁵.

La gruparea în jurul organizațiilor de masă create între anii 1924 și 1944 a unor largi pături și categorii sociale a contribuit mult faptul că în fruntea lor s-au plasat oameni cu largă influență în mase, cunoscuți prin sinceritatea convingerilor lor antifasciste și atașamentul lor pentru libertățile poporului. În rîndurile susținătorilor activității organizațiilor de masă legale și ale celor ce au intrat ca membri în ele sau în conducerea lor s-au aflat la loc de cinste între anii 1921 și 1944 printre alții : dr. Petru Groza, C. G. Costa-foru, N. D. Cocea, Alexandru Sahia, Dem. Dobrescu, Radu Cernătescu, Ion Gheorghe Maurer, Petre Constantinescu-Iași, Gheorghe Rădulescu, C. I. Parhon, Tudor Bugnariu, Scarlat Callimachi, Iorgu Iordan, Constanța Crăciun, C. Paraschivescu-Bălăceanu, Miron Belea, Ilie Cristea, Predescu Rion, Matei Socor, Nicolae Alexe, Barbu Rădulescu, Ella Negruzzi, Stelian Nițulescu etc. Activitatea organizațiilor de masă democratice s-a bucurat, de asemenea, de adeziunea sau de sprijinul a numeroase personalități marcante, ale vieții politice, culturale, artistice și științifice, intelectuali și oameni politici de valoare cu vederi democratice, unii dintre ei evoluînd în acest sens de pe poziții ale burgheziei, cum ar fi : Nicolae Titulescu, Gheorghe Marinescu, George Enescu, Nicolae Lupu, Constantin Popovici, Traian Săvulescu, Petre Andrei, Mihail Sadoveanu, Grigore Filipescu, C. Băicoianu, Grigore Iunian, Mitiță Constantinescu etc.

Împotriva organizațiilor democratice nou create organele represive burghezo-moșierești adoptau măsuri de teroare încă înainte ca acestea să fi apucat a se manifesta în viața publică, căci siguranței îi apărea clar

⁵ În pofida tuturor greutăților pe care le-au avut de întâmpinat în acei ani, unele organizații și-au continuat activitatea în condiții ilegale (Frontul plugarilor, Madoszul, Uniunea democratică ș.a.). Eforturilor lor de luptă li s-a adăugat contribuția adusă de Apărarea patriotică, înființată în 1941, și de Uniunea patrioților, înființată în 1942, două dintre cele mai importante organizații din cîte au activat în întreaga perioadă care ne stă în atenție.

rostul înființării lor — continuarea sub forme noi a activității organizațiilor de masă legale, dizolvate. Pe această linie, capetele de acuzare dictate de justiția burghezo-moșierească împotriva activiștilor și membrilor organizațiilor de masă arestați și implicați în procese începeau prin a sublinia, de pildă, cum că „după dizolvarea organizațiilor comuniste de către ordonanțele Corpului II Armată (1934 — *n.n.*), partidul comunist și-a continuat acțiunea de propagandă revoluționară, înființând o serie de formațiuni noi”⁶. Mai mult chiar, Direcției generale a poliției nu-i scăpa din vedere nici constatarea că, așa după cum aflăm dintr-un raport al acesteia, noile organizații „sînt conduse de vechii revoluționari, membri cunoscuți ai partidului comunist, sau în formațiunile revoluționare afiliate lui”⁷.

În aprecierea activității celor aproximativ 60 de organizații la care ne referim, indiferent că au fost efectiv create și conduse de P.C.R. sau că au avut un proces de creare aparte și treptat comuniștii le-au preluat, influențându-le mai apoi îndeaproape, una singură este concluzia, valabilă în egală măsură și pentru unele și pentru altele : *organizațiile de masă, legale, înființate în anii 1921—1944, unele dintre ele activînd o perioadă mai lungă de timp, altele mai scurtă, unele pe o problematică mai largă, altele pe una mai îngustă, unele avînd mii de membri, altele numai cîteva sute, au constituit pentru P.C.R. un sprijin eficient în acțiunea dusă de acesta cu asiduitate pentru activizarea maselor, pentru ralierea pe o platformă comună a tuturor forțelor democratice, patriotice, antifasciste, antihitleriste.*

În rîndurile fiecărei organizații nou înființate au pășit sute și uneori mii de aderenți. Pentru a putea cuprinde munca, unele dintre ele — către care afluența de aderenți a fost mai mare — și-au constituit secțiuni regionale, județene, locale și comunale (Prietenii naturii, Liga drepturilor omului, Ajutorul roșu, Blocul muncitoresc-țărănesc, Ajutorul muncitoresc român, Comitetele de acțiune, Comitetul național-antifascist, Frontul plugarilor, Blocul democratic, Comitetul român al R.U.P., Comitetele pentru apărarea antifasciștilor, Patronajele populare, Apărarea patriotică etc.), altele au activat mai restrîns, în doar cîteva localități (Liga contra terorii, Pri-Pre-Pro, Cercul de orientări și documentări sociale, Liga contra brutalităților, Frontul feminin, Liga contra prejudecăților etc.), cîteva dintre ele au cuprins doar unele categorii sociale, altele au fost mixte, grupînd laolaltă : muncitori, țărani, intelectuali, mici meseriași, funcționari, studenți etc., fapt ce reflectă o dată în plus elasticitatea tacticii aplicate de P.C.R. în acțiunea de creare și îndrumare a organizațiilor de masă. Din textul numărului impresionant de scrisori de adeziune și moțiuni de solidaritate trimise organizațiilor de masă din întreaga țară de către cei ce adevrau la activitatea lor desprindem azi căldura cu care au fost primite de mase aceste organizații democratice, legale.

Pentru rezolvarea cu succes a sarcinilor ce au stat în fața organizațiilor de masă, P.C.R. le-a îndrumat permanent să colaboreze între ele,

⁶ „Atlas” din 19 aprilie 1936.

⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 25, dosarul nr. 4 210, fila 205.

pe de o parte, să-și extindă colaborarea, pe de altă parte, și cu alte partide și organizații politice, uneori, în funcție de condiții, chiar cu cele burgheze. Astfel, succese importante a obținut Blocul muncitoresc-țărănesc în alegerile parlamentare, județene și comunale din anii 1926, 1927, 1931 în ceea ce privește ralierea pe o platformă unică a unor formațiuni politice diferite dornice de a lupta împreună și a determina rezultatele alegerilor în favoarea listelor comune. Pe aceeași linie se înscriu tratativele și încheierea în octombrie 1934 a unui acord de luptă comună între Comitetul național antifascist, Liga muncii și Partidul socialist unitar.

O vie și permanentă colaborare s-a statornicit, de asemenea, în anii următori între Blocul democratic, Comitetele cetățenești, Madosz, Frontul plugarilor, Patronajele populare, Comitetele pentru apărarea antifasciștilor și alte organizații. Așa, de pildă, Blocul democratic a fost cel care, la 26 noiembrie 1935, — la fel cum făcuse Frontul plugarilor cu Madoszul la 24 septembrie 1935, la Băcia — a încheiat la București un acord de colaborare democratică, antifascistă cu Partidul socialist (Popovici).

Luându-se ca bază acordurile de la București și Băcia, au fost duse ulterior tratative între P. Constantinescu-Iași, președintele Blocului democratic, L. Banyai — secretarul general al Madoszului, și C. Popovici — liderul Partidului socialist, ajungându-se la realizarea unei colaborări între toate aceste forțe politice. Ca o expresie a acestei înțelegeri și a aderării la ea și a Frontului plugarilor, avea să se încheie, în scurt timp, la 6 decembrie 1935, acordul de la Tebea (jud. Hunedoara). Semnificația acestui acord, încheiat simbolic sub gorunul legendar al lui Horia și la mormîntul lui Avram Iancu, a fost cu totul deosebită, dovedindu-se prin aceasta posibilitatea reunirii pe o platformă comună a maselor populare pe baza unui program de revendicări largi democratice.

O semnificație deosebită a avut-o pe aceeași linie aderarea în 1943 la platforma Frontului patriotic antihitlerist, inițiat de P.C.R., a organizațiilor de masă Frontul plugarilor, Madosz, Uniunea patrioților, organizații ale P.S.D. alături de o serie de alte formațiuni politice dispuse a se angaja pe frontul luptei împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist.

Este important de subliniat că acordurile la care ne-am referit, cît și altele asemenea lor, au constituit temelia pe care s-a dezvoltat larga acțiune de colaborare între organizațiile de masă, democratice, colaborare ce a cheazăuit reușita acțiunilor inițiate în comun.

Subliniind faptul că o armă importantă a P.C.R. și a organizațiilor legale pentru mobilizarea maselor la lupta democratică, antifascistă — mai ales pentru înfruntarea pe tărîm ideologic a curenților reacționare, retrograde, fasciste — a fost în acești ani presa, dorim să precizăm că, în afara ziarelor proprii ale unor organizații de masă *, și alte zeci de ziare

* Ne referim la: „Înainte“, „Buletinul C.C. al B.M.Ț.“, „Munca zilnică“, „Fabrica și ogorul“ (B.M.Ț.), „Buletinul A.M.R.“, „Unirea“, „Szolidaritás“, „Osszetartás“ (A.M.R.), „Buletinul C.C. al Ajutorului roșu“, „Descătușarea“ (Ajutorul roșu), „Amnestia“ (Comitetul pentru amnestie), „Apărătorul proletar“ (Comitetul central

democratice, antifasciste și chiar unele burgheze („Dimineața“, „Adevărul“, „Făclă“, „Zorile“ etc.), au contribuit la susținerea activității organizațiilor de masă, punându-și coloanele la dispoziția organizațiilor, numărul celor care au colaborat pe probleme ale acestora, ori în strînsă legătură cu preocupările lor, fiind mereu în creștere, printre acești colaboratori numărîndu-se personalități proeminente ale vieții politice, cultural-științifice, artistice și publicistice din țara noastră *.

Creînd nemijlocit sau preluînd din mers îndrumarea unor organizații de masă legale, P.C.R. s-a preocupat în permanență de buna desfășurare a activității lor, trimițînd în rîndurile acestora pe unii dintre activiștii săi (Eugen Rozvan, Dumitru Grofu, Ilie Pintilie, Lucrețiu Pătrășcanu, Grigore Preoteasa, Constantin David, Béla Jósza, Nicolae Cristea, Nicolae Ceaușescu, Gheorghe Apostol, P. Constantinescu-Iași, Constantin Pirvulescu, Alexandru Bîrlădeanu, Leonte Răutu, Gheorghe Rădulescu, Ion Popescu-Puțuri, Athanase Joja, Nicolae Alexe, Constantin Trandafirescu, Constantin Țiulescu, Ion Niculi, Alexandru Moghioroș, Ladislau Bánya, Vasile Vilcu, Vasile Bigu, Al. Mihăileanu, Mihail Cruceanu etc.), analizîndu-le munca în plenare ori în ședințe ale activului P.C.R., sprijinindu-le activ în rezolvarea sarcinilor ce le-au stat în față. Cu contribuția efectivă a acestor activiști de partid și a altora asemenea lor, organizațiile de masă și-au putut axa activitatea pe problemele fundamentale ale luptei revoluționare și democratice, au beneficiat de o conducere și o îndrumare competentă, s-au putut ele însele maturiza, perfecționîndu-și neconținut formele și metodele de îmbinare a muncii legale și semilegale cu cea ilegală desfășurată de partidul comunist.

Greutățile muncii ilegale pe care le avea de înfruntat P.C.R., ca și măsurile represive brutale adoptate de autorități împotriva organizațiilor de masă legale, au făcut ca activitatea acestora din urmă să nu se desfășo-

de ajutorare), „Apărarea ceferiștilor“ (Comitetele de apărare a ceferiștilor), „Umanitatea“, „Năzuința celor ce muncesc“ (Liga muncii), „Horia“ (Frontul plugarilor), „Buletinul mișcării antifasciste“ (Comitetul național antifascist), „Székelyföldi-Nepakarat“, „Székelyföldi Neplap“, „Erdélyi Magyar Szó“ (Madosz), „Studentul român“ (Frontul studențesc democrat), „Blocul“ (Blocul democratic), „Orizont“ (Liga contra prejudecăților), „Dreptul femeii“ (Frontul feminin), „Buletinul Grupului avocaților democrați“ (Grupul avocaților democrați), „Apărarea“, „Buletinul Apărării patriotice“ (Apărarea patriotică), „România liberă“, „Buletinul Capitalei“ (Uniunea patrioților) etc. Date cu privire la profilul, locul și rolul fiecăruia dintre organele de presă amintite se găsesc în lucrarea: „*Presa P.C.R. și a organizațiilor de masă (1921—1944)*“ de Titu Georgescu, Mircea Ioanid, apărută în Editura științifică, 1963.

* Printre aceștia amintim pe: Grigore Preoteasa, N. D. Cocea, Al. Sahia, P. Constantinescu-Iași, Athanase Joja, Iorgu Iordan, George Macovescu, Miron Radu Paraschivescu, Mihai Levente, Vasile Malinschi, Al. Rosetti, Ilie Cristea, Ion Popescu-Puțuri, Geo Bogza, Demostene Botez, Gal Imre, Mezei Lajos, Vincze Ion, Barbu Rădulescu, Scarlat Callimachi, George Ivașcu, Dante Gherman, Kovacs György, Gaal Gabor, Octav Livezeanu, Lothar Rădăceanu, Ion Călugăru, Andrei Oțetea, Vasile Maciu, Emil Condurachi, Miron Constantinescu, Petre Pandrea, Ștefan Voitec, Victor Eftimiu, Eugen Jebeleanu, Ștefan Voicu, Ion Pas, Ella Negruzzi, Al. Mihăileanu, Oskar Csizsek, Nagy Istvan, Teodor Teodorescu-Braniște, Nicolae Deleanu, Ion Felea, Stelian Nițulescu, Zaharia Stancu, Demostene Botez, Alfred Margul Sperber, Cicerone Theodorescu, Gheorghe Micle, Miron Belea etc.

șoare întotdeauna în condițiile cele mai bune, putându-se constata și o serie de deficiențe în orientarea și activitatea lor. Unele dintre aceste deficiențe s-au datorat greșelilor și aprecierilor eronate, cărora însuși P.C.R. le-a rămas tributar în această perioadă. Sectarismul unor elemente din conducerea P.C.R., de pildă, tendința lor de a menține munca partidului la o distanță exagerat de mare de mase au atras după sine o serie de greutăți în ceea ce privește extinderea sferei de cuprindere a maselor de către aceste organizații legale în anii la care ne referim. „Sectarismul — se remarcă în chip autocritic în însuși raportul prezentat de Boris Stefanov în ședința C.C. al P.C.R. din decembrie 1936 — ne face să vedem încă în organizațiile de masă un fel de manifestări legale ale partidului, un fel de organizații supuse partidului nostru și în care partidul poate să dicteze ce program să-și adopte, ce conducere să fie aleasă etc. și chiar că în conducere majoritatea ar trebui să o aibă neapărat comuniștii sau cel puțin să fie un grup puternic de comuniști în oricare organ de conducere, pentru că altfel organizația poate să pornească pe un drum fals”⁸.

Deficiențelor manifestate de P.C.R. în unele situații în munca de conducere ori de îndrumare a organizațiilor de masă legale li s-au adăugat în acei ani și neajunsurile provenite de pe urma preluării și aplicării mecanice de către partid a unor indicații nerealiste venite din partea organelor Cominternului ori a unor activiști ai partidului nostru aflați în emigrație.

Este important însă de subliniat că, în ansamblul muncii P.C.R. cu organizațiile de masă, asemenea practici și indicații nu au fost precum-pănitoare, că în rîndurile organizațiilor P.C.R., ale membrilor lor s-au găsit acele forțe care să discearnă și să împingă înainte activitatea organizațiilor de masă legale.

În aprecierea eficacității activității organizațiilor de masă legale ce au luat ființă în anii 1921—1944, două sînt elementele ce trebuie avute în vedere în primul rînd. Pe de o parte, de bună seamă, sînt numărul și eficiența acțiunilor legate de caracterul fiecărei organizații în parte, căci, cum se știe, fiecărei organizații i-au fost specifice anumite acțiuni, anumite preocupări. Aceasta însă nu a fost de natură să împiedice, pe de altă parte, ca aceleași organizații de masă legale, create inițial pentru a îndeplini anumite sarcini — de o specificitate aparent unilaterală (Prietenii naturii, Liga contra terorii, Pri-Pre-Pro, Liga contra brutalităților, Liga contra prejudecăților, Societatea pentru protecția femeii și a copilului etc.) — să ajungă treptat să-și depășească obiectivele inițial propuse și să ia poziție într-o serie de probleme majore ale timpului, cum era lupta pentru apărarea libertăților democratice, împotriva exploatării capitaliste, împotriva pericolului fascist, pentru apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității patriei, pentru pace.

În legătură cu activitatea organizațiilor de masă legale este important de subliniat că, fără excepție, fiecare dintre ele și-a făcut preocupări nu

⁸ Arhivă Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., cota A XX-18, inv. nr. 943 (Paragraful din raport intitulat: „Atitudinea noastră față de organizațiile de masă”).

numai pentru antrenarea clasei muncitoare la o activitate permanentă, ci și pentru antrenarea celorlalte pături și categorii sociale.

Clasa muncitoare a ocupat de bună seamă locul central în activitatea organizațiilor de masă legale. Rezultă acest lucru cu evidență, de pildă, din rolul conferit de către P.C.R. Comitetelor de acțiune — organe de front unic — create și îndrumate îndeaproape în anii crizei economice din 1929—1933 în vederea organizării de către acestea a marilor bătălii de clasă ale proletariatului. Rezultă acest lucru din ponderea muncitorilor în compoziția socială a unor organizații, ca : B.M.Ț., Comitetul național antifascist, Liga muncii, Blocul democratic, Uniunea democratică ș.a. Rezultă acest lucru din participarea masivă a clasei muncitoare la acțiunile inițiate de organizațiile de masă democratice. Analizînd felurite aspecte ale muncii desfășurate de organizațiile de masă legale în rîndurile clasei muncitoare, diferite acțiuni concrete ale acesteia, trebuie subliniat că în cursul unor asemenea acțiuni influența organizațiilor de masă legale a crescut tot mai mult printre muncitori. Așa se face că măsurile represive îndreptate de autorități împotriva organizațiilor de masă legale au cunoscut o vehementă ripostă din partea clasei muncitoare.

Legături importante au stabilit organizațiile de masă și cu satele, suplinindu-se astfel unele dificultăți existente în activitatea partidului comunist pe linia intensificării activității sale în rîndurile țărănimii. Este necesar, în acest sens, să subliniem că legături strînse au fost statornicite de organizațiile B.M.Ț. cu satele în aproape toate județele țării, că în centrul activității organizației, mai ales cu prilejul campaniilor electorale, a stat problema organizării de întruniri țărănești, în cadrul cărora s-au dezbătut pe larg, adesea cu participarea unor delegați ai muncitorimii, sarcinile ce stăteau în fața luptei maselor țărănești. Pe aceeași linie pot fi subliniate rezultatele obținute de Frontul plugarilor în comunele hunedorene și într-o serie de județe învecinate în mobilizarea țărănimii la luptă pentru pămînt, împotriva exploatării moșierești, împotriva samavolnicilor de tot felul, a fiscalității excesive, pentru drepturi și libertăți democratice. O activitate susținută a desfășurat, de asemenea, în sînul țărănimii și Blocul democratic. La 8 februarie 1936, de pildă, la sediul Blocului democratic din Turnu-Severin, în cadrul unei întruniri convocate de organizație, au participat delegați ai țăranilor din 16 comune. Luînd cuvîntul, Athanase Joja, secretarul general al Blocului democratic, „a salutat pe participanți, scoțînd în relief importanța acțiunii pornită de membrii țărani ai Blocului (democratic — *n.n.*) care au înțeles să trezească pe frații lor de muncă la conștiința drepturilor lor“. „Țărănimea — spunea el în continuare — trebuie să înțeleagă că salvarea nu-i poate veni de la ciocoime, ci numai de la o acțiune comună a păturilor exploatate — țărănimea și muncitorimea“. Luînd cuvîntul din partea partidului comunist, Ilie Pintilie — secretar al C.C. al P.C.R. — arăta în continuare : „Trebuie să luptăm pînă la ultima suflare împotriva fascismului, fiindcă pătura producătoare orășenească și sătenească vor suferi grozav de pe urma lui“. Concluzia cu care

se încheia această semnificativă întrunire era simbolic exprimată în cuvîntul muncitorului metalurgist Nicolae Cristea. Rezolvarea situației grele prin care trecem — spunea el — o vom găsi „numai unind forțele țărănești și muncitorești în lupta pentru o adevărată democrație muncitorească și țărănească, strîns legate într-un Front popular antifascist“⁹.

O formă obișnuită de activitate a tuturor organizațiilor de masă legale, folosită mai ales pentru posibilitățile largi oferite pe linia antrenării unor mase largi, a constituit-o, în anii 1921—1944, convocarea de întruniri pe cele mai diferite probleme. De fiecare dată la asemenea întruniri participau, pe lîngă membrii și simpatizanții uneia ori alteia din organizațiile de masă legale, o serie de invitați de la alte organizații, precum și un număr de cetățeni neînregimentați în partide și organizații politice, dar care, prin atitudinea lor, se situau alături de forțele democratice. Astfel, aceste întruniri exprimau în fond caracterul de masă al organizațiilor legale și adesea se sfîrșeau prin puternice manifestații antifasciste, pentru pace, prin organizarea de demonstrații de stradă.

Din numărul impresionant de întruniri pe care le-a înregistrat istoria în acei ani, ne mărginim aici a ne referi la puternicele întruniri organizate de B.M.Ț. atît la orașe cît și la sate pe linia apropierii dintre muncitori și țărani și a făuririi alianței muncitorești-țărănești, la întrunirile antifasciste organizate în cursul anului 1933 în Capitală și în alte centre ale țării de către Comitetul național antifascist, la impresionantele întruniri țărănești organizate de către Frontul plugarilor, la grandioasa întrunire de la sala „Tomis“ din Capitală convocată de Comitetele cetățenești la 1 septembrie 1935, după care „miile de oameni s-au încolonat“ și „au manifestat pe străzi pentru democrație și pentru frontul popular“¹⁰, la șirul de întruniri convocate de Blocul democratic și alte organizații de masă legale în cadrul campaniei electorale de pregătire a alegerilor parlamentare parțiale din 18 februarie 1936 în județele Hunedoara și Mehedinți, întruniri desfășurate la Turnu-Severin, Deva, Hunedoara, în numeroase comune, și în cadrul cărora au luat cuvîntul reprezentanți ai forțelor democratice, printre care : dr. Petru Groza, Ilie Pintilie, Petre Constantinescu-Iași, Athanase Joja, C. Popovici, S. Callimachi, Petre Andrei, M. Ghelmegeanu, N. Lupu, Miron Belea, Romulus Zăroni, Ion Moga Fileriu, M. Macavei, Vasile Bigu, C. Trandafirescu, Nicolae Cristea ș.a. Amintim, de asemenea, marile întruniri pentru pace convocate în 1936 de Comitetul român al R.U.P. la București, Cluj, Iași, Galați etc., întrunirile electorale convocate de Uniunea democratică în cadrul campaniei de pregătire a prezentării unite a forțelor democratice în alegerile parlamentare din decembrie 1937 ș.a.m.d. Nota comună a întrunirilor convocate de organizațiile de masă legale au constituit-o spiritul combativ, dîrz în care s-au desfășurat, atitudinea hotărîtă, democratică a maselor ce au populat pînă la refuz sălile în care s-au desfășurat.

⁹ „Blocul“ din 26 februarie 1936.

¹⁰ „Adevărul“ din 3 septembrie 1936.

Un loc dintre cele mai importante l-a ocupat în activitatea organizațiilor de masă legale organizarea de demonstrații de stradă pe cele mai diferite probleme ori participarea activă la acțiunile asemănătoare întreprinse de alte partide și organizații. O impresie profundă a produs, de pildă, opiniei publice întrunirea antifascistă de la 23 ianuarie 1936, organizată de Frontul studențesc democrat la sediul său din Calea Victoriei. Urmată de o puternică demonstrație de stradă antifascistă, acțiunea s-a soldat cu ciocniri puternice între miile de demonstranți și elementele huliganice legionare care au intervenit pe parcurs pentru a le sparge manifestația ¹¹.

Una dintre cele mai impresionante demonstrații democratice, antifasciste care a avut loc în anii la care ne referim a constituit-o marea manifestație convocată de P.N.T., la 31 mai 1936, în București și în alte centre ale țării și care, la chemarea P.C.R. și cu concursul organizațiilor de masă legale, s-a transformat într-o măreață demonstrație antifascistă, numai la București participând la ea peste 100 000 de oameni. Blocul democratic, Comitetele cetățenești, Comitetele pentru apărarea antifasciștilor, Patronajele populare, Frontul feminin, celelalte organizații de masă legale au desfășurat cu acel prilej o muncă proprie, intensă, de mobilizare și activizare a demonstranților, ceea ce a contribuit din plin la succesul ei.

Deosebit de active s-au dovedit organizațiile de masă legale în întreaga lor existență în inițierea unor acțiuni fățișe îndreptate împotriva organizațiilor fasciste, a propagandei și activității lor deșănțate, huliganice, antipopulare și antinaționale. Mai ales în perioada cuprinsă între anii 1933 — 23 august 1944 activitatea desfășurată pe acest tărîm a sporit simțitor. Era vremea cînd Garda de fier și alte organizații fasciste făceau eforturi disperate pentru a-și menține prozelitii în nebuloasa misticii, în marasmul creat prin îmbinarea perfidă a fanatismului religios cu demagogia deșănțată. Era vremea cînd legionarii își „rezolvau” problemele cu lozinci grandilocvente — „veac nou legionar”, „sfîntă tinerețe legionară”, „moartea, cea mai sfîntă nuntă dintre nunți” — sau cu împrumuturi din textele sacre — „învierea neamului”, „ecumenicitate națională” — noțiuni imposibile pentru a fi luate în seamă în arena politică, unde, de regulă, nu se validează decît soluțiile conforme cu realitatea.

Într-un asemenea context, în manifestările publice ale organizațiilor de masă, în presa acestora au fost date riposte energice reacțiunii și fascismului, ideologiei acestora, lui Nae Ionescu și acoliților săi întru metafizică și trăirism, promotori ai celei mai tenebroase dintre „filozofii”, cea legionară. Bătălia cu fascismul, cu ideologia gîndiristă-ortodoxistă, cu cea deghizată sau direct legionară a fost aspră și aprigă, angajînd nume prestigioase ale culturii, științei, artei, literaturii și publicisticii militante, atent îndrumate de partidul comunist, avangarda a tot ceea ce a reprezentat în acei ani pe plan ideologic mai bun, mai nobil și mai înălțător în țara noastră.

Participarea activă a intelectualilor antifasciști la dezbaterea în publicistica democratică a vremii a unor probleme majore ale momentului istoric grav prin care treceau țara și poporul român * a fost cu atît mai

¹¹ „Cuvîntul liber” din 1 februarie 1936.

* Lucrarea intitulată: *Intelectuali antifasciști în publicistica românească*, publicată de Titu Georgescu în Editura științifică în 1967, înfățișează activitatea desfășurată pe acest tărîm de un mare număr de intelectuali.

meritorie cu cît a fi gazetar sau publicist de „stînga“ în vremea cînd legionarii ucideau pe peronul unei gări pe I. G. Duca, primul ministru al țării, și își lichidau adversarii cu cuțitul, pistolul sau pușca mitralieră, nu era o ocupație comodă. A combate pătrunderea fascismului în România, a expune oprobiului public metodele de cumpărare a unor politicieni români de către hitleriști, a condamna măsurile luate de autorități împotriva clasei muncitoare, a scrie despre Partidul Comunist Român, atunci cînd simpla menționare aprobativă a numelui acestui partid constituia un delict penal, toate reprezentau acte de curaj civic, curaj plătit deseori cu jertfe.

Și totuși publiciștii democrați n-au dezarmat în fața acestor primejdii, ci au folosit condeiul și măiestria lor pentru înfierarea fascismului și a susținătorilor săi.

Provocărilor bandelor fasciste pe străzi, atacării de către acestea a sediilor forțelor democratice le-au răspuns de fiecare dată organizațiile legale prin mobilizarea maselor la acțiuni de protest, de combatere și de jucare a planurilor fasciștilor. Față de atacurile întreprinse de bandele fasciste la 22 iunie 1936 împotriva presei democratice, față de devastarea de către acestea a chioșcurilor de ziare, organizațiile de masă au luat severe măsuri de apărare. Comitetele cetățenești, de pildă, prin manifestul „Cetățeni ai Capitalei!“, au convocat masele pe străzi spre a împiedica organizațiile fasciste să-și realizeze planurile. Unul din ziarele vremii, sub titlul „Comitetele cetățenești au desfășurat o acțiune energică“, își informa cititorii a doua zi că la 22 iunie, pe străzile Capitalei, grație muncii desfășurate de organizațiile de masă legale, „bătăușii în slujba hitlerismului românesc au primit o lecție strașnică din partea apărătorilor democrației“¹².

Organizațiile de masă legale s-au alăturat de fiecare dată oricăror inițiative de stăvilire a activității organizațiilor fasciste, de reprimare a acestor oficine ale hitlerismului revanșard și revizionist. Așa, de pildă, în condițiile în care dictatura regală a adoptat măsurile cunoscute de zdrobire a Gărzii de Fier, o delegație a Uniunii democratice s-a prezentat la ministrul de interne Armand Călinescu, înmînîndu-i un memoriu întocmit împreună cu reprezentanții Madoszului. Memoriul asigura pe Armand Călinescu „că dorința cea mai vie a muncitorilor este de a-i acorda cel mai larg sprijin în acțiunea întreprinsă împotriva mișcării legionare“. „Conștiința ne îndeamnă — se arăta în continuare — să credem că numai asocierea celor mai largi pături ale populației într-o mare campanie de lămurire asupra nevoii urgente de a se stîrpi din rădăcini pericolul Gărzii de fier poate duce la înlăturarea definitivă a acestui pericol“¹³.

Organizațiile de masă democratice s-au antrenat manifest în activitatea prodigioasă de apărare a culturii, a tradițiilor sale înaintate, împotriva curentelor retrograde, contra infiltrării morbului fascist al unei culturi dezumanizate, contra obscurantismului, misticismului și prejudecăților de tot felul. Liga contra prejudecăților, ca și alte organizații, a inițiat acțiuni permanente pe acest tărîm. O vie campanie a fost organizată în cursul anului 1935 pentru combaterea argumentat-științifică a „minunilor“ de la Maglavit. Ridiculizînd fabulațiile fantastice create în jurul umilului cioban

¹² „Adevărul“ din 23 iunie 1936.

¹³ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 217, fila 49.

Lupu Petrache și înfierînd această josnică mașinație, întreținută și folosită de cercurile guvernante, de rege și mai ales de propaganda fascistă, legionară, Liga contra prejudecăților a inițiat editarea unei broșuri intitulată „Minunea” de la Maglavit“. Apărută sub semnăturile lui C. I. Parhon, Ilie Cristea, St. Irimescu și Dem. Paulian, broșura aprecia că această „minune” aparține în exclusivitate celor puși „în solda capitalismului muribund”, celor care, „pe măsură ce vremea inevitabilelor prefaceri se apropie”, „simt tot mai mult nevoia evadării din realitate”. „Partea cea mai reacționară a societății noastre repudiază rațiunea și știința — remarcă autorii acestei broșuri — fiindcă acestea conchid la necesitatea prefacerilor — și se cufundă în iraționalism și obscurantism”¹⁴.

După ce remarcă cu deplină satisfacție că „partea sănătoasă a nației privește cu dezgust spectacolul (de la Maglavit — n.n.) și nu se lasă tîrîtă în diversiune”, oricît zgomot s-ar face în jurul „minunilor”, broșura editată de Liga contra prejudecăților conchide semnificativ: „Știința repugnă minunea căci minunea oprește revoluția și munca”¹⁵.

În întreaga perioadă a anilor 1921—1944, în condițiile în care, în scopul de a lovi în partidul comunist și în mișcarea revoluționară, cercurile guvernante au organizat un șir de monstruoase înscenări judiciare, o permanentă preocupare și-au făcut organizațiile de masă din sprijinirea comuniștilor și antifasciștilor în procese, din ajutorarea lor morală și materială pe timpul detențiunii, din ajutorarea familiilor lor rămase fără sprijin. Aceasta a rezultat pentru unele organizații din sarcinile lor specifice (Ajutorul roșu, Comitetele de ajutorare de pe lângă Sindicatelor unitare, Liga contra terorii, Ajutorul muncitoresc român, Comitetul pentru amnestie, Comitetul de apărare a ceferiștilor, Comitetele pentru apărarea antifasciștilor, Grupul avocaților democrați, Liga contra brutalităților, Patronajele populare, Apărarea patriotică), iar pentru toate celelalte din dorința fierbinte a membrilor și simpatizanților lor de a-și aduce contribuția la apărarea dreptății, a rațiunii în fața justiției burghezo-moșierești.

Mișcarea de solidaritate cu cei arestați, judecați și condamnați pentru activitate revoluționară, comunistă, s-a manifestat în forme energice în momentul declanșării valului de teroare ce a însoțit, în 1924, ilegalizarea P.C.R. Apărînd cauza celor arestați și adresîndu-li-se lor, C. G. Costa-Foru declara în ziarul „Adevărul” din 21 aprilie 1924 în acele momente grele: „Nu e aici vorba de convingeri politice de un fel sau altul. E lupta între Drept și Forță. Voi reprezentați Dreptul, asupritorii voștri Forța. Eu, conservator, voi lupta din toate puterile mele pentru voi socialiștii și comuniștii”.

O puternică impresie a produs în rîndurile luptătorilor pentru drepturi și libertăți democratice editarea în 1925 de către Liga drepturilor omului a broșurii „Abuzurile și crimele Siguranței generale”, prefăcută de C. G. Costa-Foru, în care erau dezvăluite metodele neomenoase, brutale practicate de siguranță și poliție împotriva luptătorilor revoluționari aflați în închisori sau în afara lor. În apărarea acestora, Comitetul local de ajutorare din București adresa în iulie 1928 un vibrant apel maselor, în care se sublinia: „Ne îndreptăm glasul și îndemnul către voi toți care munciți

¹⁴ „Minunea” de la Maglavit“, Editura Slova, 1935, p. 6.

¹⁵ Loc. cit., p. 29.

cu brațul și cu mintea, chemîndu-vă la o luptă solidară pentru impunerea unui regim politic special pentru deținuții politici”¹⁶. În apărarea celor închiși, Comitetul pentru amnestie împreună cu B.M.Ț. au organizat o mare întrunire în sala „Dacia” din Capitală, la 25 noiembrie 1928, participînd la ea peste 10 000 de oameni, cei mai mulți nemaiîncăpînd în sală, rămînînd afară. Cu acest prilej au luat cuvîntul C. G. Costa-Foru, C. I. Parhon și alte binecunoscute personalități, afirmînd — cum citim în „Apărătorul proletar” din decembrie 1928 — că aceste organizații se coalizează pentru a „lupta pentru o largă amnistie politică, militară și agrară”.

O vie activitate au desfășurat organizațiile de masă din România în anii 1933—1934 pentru apărarea și eliberarea conducătorilor eroicelor lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933. „Chemăm pe toți muncitorii manuali și intelectuali, avocați, medici, artiști, profesori, institutori, funcționari să se alăture acțiunii noastre și să ceară împreună cu noi stingerea procesului și eliberarea muncitorilor arestați”¹⁷ — se spunea în apelul Comitetului de apărare a ceferiștilor din București, care chema la luptă pentru eliberarea celor arestați.

Deosebit de intensă a fost acțiunea de ajutorare materială a celor închiși. Cu ajutoarele strînse erau însărcinate delegații speciale spre a le duce în închisori și a le preda comuniștilor și antifasciștilor închiși. De fiecare dată aceste acțiuni se transformau în puternice manifestații de solidaritate cu cei închiși, de luptă pentru democrație, împotriva pericolului fascist, pentru pace. Larga campanie de sprijinire morală și materială a celor închiși, de solidaritate cu ei, întreprinsă de organizațiile de masă legale determina un ziar să constate cu dreptate că „prin marele număr de adeziuni de solidarizare cu acuzații, trimise din toate unghiurile țării, s-a dovedit că mișcarea antifascistă este mișcarea întregului popor muncitor din România”¹⁸.

Prin activitatea extrem de bogată desfășurată și prin marele număr de aderenți la acțiunile inițiate, un loc important îl ocupă în rîndul organizațiilor de ajutorare Apărarea patriotică, cea care, de fapt, în anii dictaturii militare-fasciste și ai războiului hitlerist, a constituit sprijinul principal pentru partidul comunist în acțiunea de apărare și ajutorare a celor închiși și a familiilor lor. Cu drept cuvînt, într-una din broșurile editate în acei ani de organizație se aprecia că „Apărarea patriotică a făcut zid în jurul închisorilor și lagărelor”¹⁹. Prin întreaga sa activitate, se poate spune că această organizație a îndeplinit cu cinste angajamentul ce și-l asuma în primul număr al „Buletinului Apărării patriotice”, acela de a fi un adevărat sprijin pentru P.C.R. în lupta „împotriva teroarei, pentru ajutorarea tuturor victimelor teroarei hitleriste”²⁰.

Un alt sector în care, sub îndrumarea P.C.R., organizațiile de masă legale și-au adus cu eficiență contribuția, militînd pentru ralierea pe o platformă comună a tuturor forțelor democratice, antifasciste, a fost cel

¹⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 709, fila 140.

¹⁷ „Apărarea ceferiștilor” din iulie 1933.

¹⁸ „Înainte” din 1 mai 1936.

¹⁹ „Apărarea patriotică contra teroarei fasciste”, Editura Comitetului regional din Banat al Apărării patriotice, p. 135—136.

²⁰ „Buletinul Apărării patriotice” din iunie 1944.

al campaniilor electorale și al alegerilor parlamentare, județene ori comunale desfășurate în anii 1921—1944. Se cuvin amintite în acest sens succesele dobândite de B.M.T. în alegerile comunale, județene și parlamentare din anii 1926, 1927, 1931, îndeosebi faptul că această organizație reușea în 1931 să obțină cinci mandate parlamentare, ceea ce însemna că, pentru prima dată în viața politică a României, cinci reprezentanți dintre cei mai autentici ai maselor căpătau împuternicire de a le reprezenta în parlament (Lucrețiu Pătrășcanu, Imre Aladar, Dan Ștefan, Munckasi Samuel, Obrad Comanov). Se cuvine amintită de asemenea contribuția Blocului democratic, a Frontului plugarilor și Madoszului la obținerea victoriei forțelor democratice în alegerile parlamentare parțiale din 18 februarie 1936 în județele Hunedoara și Mehedinți, a Blocului democratic, Comitetelor cetățenești și altor organizații în alegerile comunale și județene din anii 1936—1937, strădania Uniunii democratice de a reuni pe o platformă comună forțele democratice în alegerile parlamentare din decembrie 1937. Semnificații deosebite în contextul general al perioadei în care s-au desfășurat au avut alegerile din 18 februarie 1936, când, cum nota un ziar al vremii, „democrația românească a înscris una dintre cele mai mari victorii ale sale”²¹. Într-adevăr, prin temeinica pregătire a alegerilor, ca și prin rezultatele lor practice, succesul forțelor democratice în aceste alegeri a dovedit justetea punctului de vedere al partidului comunist că împreriările obiective din România permiteau în acele momente închegarea unui larg front popular antifascist, bazat pe Frontul unic muncitoresc, care ar fi putut stăvilii drumul fascismului.

Deosebit de active s-au dovedit organizațiile de masă legale în combaterea tendințelor revanșarde și revizioniste ale Germaniei hitleriste și ale acoliților ei, tendințe ce puneau în pericol integritatea teritorială a României, independența și suveranitatea ei națională. Îndeosebi Comitetul național antifascist, Blocul democratic, Uniunea democratică, Comitetul român al R.U.P. au organizat nenumărate acțiuni pe această linie. Intensitatea lor a sporit, în general, după instalarea lui Hitler la putere în Germania, în 1933, și, mai ales, în a doua parte a anului 1936, după discursul revizionist rostit de Mussolini la Milano și după vizita lui Horthy în Italia.

Așa cum P.C.R. a indicat permanent, mișcarea antirevizionistă s-a impletit în activitatea organizațiilor de masă legale, an de an, tot mai organic cu mișcarea antirăzboinică, pentru pace. „Numai printr-un front unic antirăzboinic, al tuturor celor ce muncesc, numai prin acțiunea marilor mase împotriva pregătirii războiului se va putea reuși să se înlătore acest grav flagel. Frontul unic al păcii pe plan național și internațional — iată lozinca momentului de față”²² — preciza organul central de presă al P.C.R. Pe aceeași linie, „Lupta de clasă”, organul teoretic al partidului, preciza : „Comuniștii vor fi în primele rînduri ale luptătorilor pentru apărarea păcii, vor susține cu toate forțele lor orice acțiune pentru apărarea acestui bun suprem al omenirii — pacea, vor ajuta la mobilizarea maselor celor mai largi și, sub conducerea comitetelor pentru apărarea păcii, alese

²¹ „Viltoarea” din 23 februarie 1936.

²² „Scînteia” din 23 mai 1936.

de către mase, vor lupta, vor îndeplini loial orice însărcinare care li se va da în această direcție”²³.

Alăturându-se acestor îndemnuri, organizațiile legale au dus în mijlocul maselor largi chemările P.C.R. și au reușit să organizeze variate și eficiente acțiuni antirăzboinice, pentru pace, numeroase întruniri și manifestații, au editat zeci și sute de manifeste și broșuri pentru pace, au salutat de fiecare dată inițiativele pentru pace ale guvernului român și ale guvernelor altor state. Stringența obiectivelor mișcării antirevizioniste, pentru pace a făcut ca aceștia să i se alătore mase din ce în ce mai largi.

Un loc important în activitatea organizațiilor de masă legale l-a ocupat inițierea unor forme de exprimare a sentimentelor umanitare, de pace, de bună vecinătate a poporului român cu toate statele și popoarele dornice de a salvagarda pacea omenirii, de exprimare a sentimentelor internaționaliste cu lupta dusă de patrioții din diferite țări împotriva fascismului, pentru libertate, contra pericolului de război și a oricăror agresiuni imperialiste. O latură importantă a activității desfășurate pe această linie au constituit-o activitatea pentru popularizarea succeselor dobândite de statul sovietic în construcția socialismului, susținerea apropierii și întăririi legăturilor între România și Uniunea Sovietică, căci, cum sublinia în iunie 1937 un ziar al vremii, „atît România, cît și U.R.S.S., vecine, care n-au nimic de împărțit, au tot interesul să trăiască în cele mai bune raporturi de vecinătate”²⁴. O susținută activitate au desfășurat pe această linie Asociația „Amicii U.R.S.S.” (1934) și Societatea pentru întreținerea raporturilor culturale dintre România și Uniunea Sovietică (1935). Aceasta din urmă, din momentul înființării ei, saluta „cu satisfacție reluarea raporturilor diplomatice dintre guvernul român și cel sovietic”. Inițiatorii creării acestei organizații, printre care figurau George Enescu, Traian Săvulescu, N. Tonitza, Al. Rosetti, Octav Doicescu, Tony Bulandra, Matei Soțor, V. Maximilian, I. Iancovescu ș.a., considerau „aceste raporturi amicale ca un succes al spiritului de solidaritate între popoare”²⁵.

Organizațiile de masă legale au inițiat, de asemenea, felurite acțiuni de protest față de instaurarea dictaturii mussoliniene în Italia (octombrie 1922), de solidaritate cu insurecția populară din Bulgaria (septembrie 1923), de solidaritate cu greva generală a minerilor din Anglia (1926), de solidaritate cu Nicola Sacco și Bartolomeo Vanzetti executați în S.U.A. (august 1927), de protest împotriva asasinării de către horthiști a patrioților unguri Imre Sallay și Sándor Fürst (iulie 1932), de solidaritate cu Gheorghii Dimitrov și tovarășii săi implicați în procesul incendierii Reichstagului (1933), de solidaritate cu Ernst Thälmann, conducătorul clasei muncitoare germane, de solidaritate cu insurecțiile antifasciste din Austria și Spania (1934), de solidaritate cu poporul abisinian căzut victimă agresiunii Italiei fasciste (1935), de solidaritate cu Frontul popular înființat în Franța (1936), de solidaritate cu patrioții spanioli aflați în luptă cu intervenția fascistă străină și cu reacțiunea internă, de solidaritate cu poporul chinez aflat în luptă cu invadatorii japonezi și cu reacțiunea internă.

²³ „Lupta de clasă” din august-septembrie 1936.

²⁴ „Adevărul” din 2 iunie 1937.

²⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 24, dosarul nr. 4 156, filele 204—206; dosarul nr. 4 160, filele 1, 6.

În anii premergători declanșării celui de-al doilea război mondial și în anii războiului, organizațiile de masă legale au inițiat felurite acțiuni de înfierare a sălbăticiei cu care erau tratați patrioții comuniști și antifasciști în Reichul hitlerist, au organizat acțiuni menite a duce la strângerea legăturilor de prietenie între popoarele amenințate de urgia hitleristă (Franța, Anglia, Cehoslovacia, Austria, Polonia etc.). Pentru realizarea acestor obiective, sub îndrumarea P.C.R., au luat ființă în țara noastră unele organizații de masă legale speciale, pentru a coordona mișcarea de solidaritate internaționalistă cu forțele democratice, antifasciste și anti-imperialiste din diferite țări, cum au fost, de pildă, Comitetele de ajuto-rare a Abisiniei, Comitetele Pro-Spania, Tinerimea amică româno-franceză, Cercul amical chino-român ș.a. Fără a intra în detalii legate de activitatea lor, vom sublinia că aceste organizații s-au situat pe linia tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România de îmbinare organică a sarcinilor luptei patriotice pentru viitorul prosper al țării noastre cu sarcinile internaționaliste ale sprijinirii luptei pentru mai bine a popoarelor din alte țări.

Ca un simbol al poziției lor internaționaliste, organizațiile de masă legale ce au activat în perioada tratată și-au desemnat delegații și au s-alutat de fiecare dată, prin variate forme, congresele, conferințele și cele-lalte manifestări internaționale antifasciste, pentru apărarea democrației, umanității și a păcii, cum au fost : Congresul mondial antirăzboinic de la Amsterdam (1932), Congresul mondial antifascist — „Pleyel“ — Paris (iunie 1933), Congresul mondial al femeilor împotriva fascismului de la Paris (1932), Congresul internațional antifascist al studenților de la Bruxelles (1934), Congresul de la Paris al scriitorilor antifasciști (iunie 1935), Congresul mondial al păcii de la Bruxelles (septembrie 1936), Congresul mondial contra rasismului de la Paris (septembrie 1937), Congresul pentru pace de la Praga (6 septembrie 1937), Conferința universală de la Paris, împotriva bombardării orașelor deschise (23—24 iulie 1938), Congresul antifascist al tineretului de la Vassar College Poughkespsie (15—24 august 1938), Congresul secțiunii franceze R.U.P. de la Paris (august 1938), Congresul internațional al R.U.P. de la Londra (18—19 februarie 1939), Conferința mondială pentru pace și democrație de la Paris (13—14 mai 1939) etc.

★

Sfera largă de probleme abordate în activitatea lor de organizațiile de masă legale și situarea acestora pe linia obiectivelor programatice ale P.C.R., creșterea continuă a numărului lor de membri și simpatizanți, ca și succesul acțiunilor pe care le-au inițiat au atras de fiecare dată atenția cercurilor guvernante, a organelor represive burghezo-moșierești. Pe ur-mele unora dintre aceste organizații autoritățile au pornit imediat după înființare, interzicându-le o serie de acțiuni, suprimându-le activitatea, cu

toate că fiecare din ele acționau pe baza unui statut legal, unele dintre ele fiind recunoscute persoană juridică. Măsurilor îndreptate împotriva organizațiilor de masă legale, de interzicere a activității lor, masele le-au răspuns cu vii proteste. Astfel la scurt timp după interzicerea de către autorități a activității Blocului democratic, Ligii contra prejudecăților, Ligii contra brutalităților, Societății pentru protecția femeii și a copilului și a altor organizații de masă legale, organul central de presă al P.C.R., ziarul „Scînteia” din 27 iulie 1935, sublinia : „Zilnic citim în presa burgheză proteste ale cetățenilor nevoiași și ale muncitorilor, intelectualilor și țăranilor împotriva dizolvării organizațiilor lor, a suprimării presei lor și a arestării și schingiuirii membrilor acestor organizații”.

Manifestînd grijă deosebită pentru asigurarea continuității muncii cu masele, P.C.R. a găsit de fiecare dată resursele necesare pentru a înlocui imediat organizațiile dizolvate cu altele noi, pentru a le îndruma pe acestea să suplinească golul produs prin dizolvarea uneia ori alteia dintre organizații. Activitatea depusă de comuniști pe această linie a avut întotdeauna un larg ecou în mase.

Spiritul constructiv în care au activat fiecare din organizațiile de masă nu le-a putut împiedica pe acestea să acționeze în continuare, folosind orice posibilitate ivită, chiar și după pronunțarea de către autorități a dizolvării lor. Cele mai multe dintre organizațiile de masă democratice au desfășurat și după dizolvare felurite acțiuni, atît cît condițiile aspre de teroare le-au permis s-o facă. Și chiar atunci cînd, datorită măsurilor extreme, activitatea uneia sau alteia dintre organizațiile de masă legale a fost cu totul interzisă, autoritățile, făcînd uz de întregul arsenal al măsurilor teroriste, nu au putut înăbuși dezvoltarea ideilor pe care aceste organizații le sădiseră în rîndurile tuturor acelor care, membri activi sau simpli simpatizanți, participaseră la acțiunile inițiate de ele. Într-adevăr, în decursul activității lor, mobilizate și sprijinite de Partidul Comunist Român, organizațiile democratice legale au reușit nu numai să grupeze mase largi de oameni din toate categoriile sociale de la orașe și sate, dar mai ales să le mobilizeze activ — prin variate forme și acțiuni — la desfășurarea unei permanente activități de apărare a drepturilor și libertăților democratice, împotriva pericolului fascist și hitlerist, pentru apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității naționale. Se verifică astfel în practică, pe aceste coordonate și prin experiența P.C.R., valabilitatea învățăturii leniniste potrivit căreia simpatia și sprijinul maselor nu pot fi obținute de partid „deodată, nu se decid prin vot, ci se cuceresc printr-o îndelungată, grea și anevoioasă luptă de clasă”²⁶.

Realismul activității desfășurate de organizațiile de masă legale, spiritul umanitar, democrat, antifascist, pe care acestea l-au insuflat membrilor și simpatizanților lor, au contribuit la așezarea pe baze tot mai solide a tacticii și strategiei Partidului Comunist Român, au creat terenul

²⁶ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 39, Editura politică, București, 1966, ediția a II-a, p. 221.

necesar pentru o acțiune hotărîtă și victorioasă în cele din urmă în perioada în care în fața țării și a poporului român au stat sarcini deosebite pe linia apărării ființei naționale, a zdrobirii jugului secular al exploataării capitaliste-moșierești.

Izvoarele succeselor deosebite repurtate de poporul român, sub conducerea încercată a partidului comunist, în perioada grea a luptei împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist, pentru scoaterea țării din acest război și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste, izvoarele victoriei insurecției naționale antifasciste din august 1944 și ale succeselor dobândite ulterior în opera de instaurare și consolidare a puterii populare trebuie așadar căutate în activitatea susținută desfășurată de P.C.R. în anii grei ai ilegalității pentru strângerea legăturii sale cu masele. Așa cum am căutat să punem în evidență, *organizațiile de masă democratice legale, constituind un adevărat rezervor de cadre și de energie revoluționare, au adus o contribuție eficientă la legarea Partidului Comunist Român prin mii de fire de clasa muncitoare, de întregul popor.*

Inconsistența teoriilor burgheze actuale cu privire la suveranitate

GHEORGHE MOCA

Problema suveranității a stat în atenția istoricilor, juriștilor, filozofilor, economiștilor, în mod deosebit începînd cu revoluția franceză din 1789, devenind în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, mai ales după revoluția din 1848, acută pentru țările Europei, iar în secolul al XX-lea, îndeobște după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, la ordinea zilei pentru un mare număr de popoare ale lumii. A doua jumătate a veacului nostru a adus pe eșichierul globului peste 50 de state noi, care și-au înscris printre problemele fundamentale de viață suveranitatea. Victoria socialismului într-o serie de țări ale lumii și pașii mari făcuți în direcția cuceririi unei reale suveranități au fost pentru noile state create un far spre care năzuiau.

Istoria a dovedit că timp de mai bine de o jumătate de mileniu acele țări care s-au bucurat de acest cadru, pe care-l constituie suveranitatea statului, dezvoltată neconținut, au asigurat progresul neîntrerupt al civilizației cunoscute. Marile victorii ale omenirii s-au dobîndit în acest cadru și continuă să fie înregistrate inestimabile victorii. Popoarele au luptat și au sîngerat timp îndelungat pentru a-și dobîndi suveranitatea, cu toate implicațiile de progres economic, social, cultural. Nu poate fi aruncată peste bord această valoare cucerită de omenire, pentru că în ultimele decenii, marilor state cadrul propriei lor suveranități le e prea strîmt, iar monopolurile sînt stînjenite în exploatarea și jefuirea fără limite a noi și noi popoare și state întregi.

Progresul social, opera de eliberare, de creare și consolidare a noii orînduiri socialiste se realizează în zilele noastre în indisolubilă legătură cu afirmarea suveranității, a dreptului fiecărui stat, al fiecărei națiuni la independență, la existență de sine stătătoare.

Orînduirile bazate pe exploatare au generat întotdeauna, așa cum atestă și realitatea socială contemporană, asuprirea națională, războaie de jaf și coto-pire, subjugare economică și politică, subordonarea statelor mai mici de către cele mai puternice. De aceea, mișcarea de eliberare socială s-a împletit în modul cel mai strîns, în diferite epoci istorice, cu lupta popoarelor și națiunilor pentru dezvoltare liberă, pentru constituirea și dezvoltarea unor state independente, suverane, pentru consolidarea independenței dobîndite. Inexistența oricărei forme de subordonare, a oricărui amestec în treburile interne sau a știrbirii suveranității de stat reprezintă o condiție de căpetenie a realizării năzuințelor de progres ale forțelor sociale progresiste în fiecare stat și totodată a unirii, pe plan internațional, a acțiunilor întreprinse de aceste forțe sociale. Își păs-

trează și astăzi deplină valabilitate cuvintele lui F. Engels, care, în 1893, arată că fără restaurarea independenței și unității fiecărei națiuni nu s-ar putea înfăptui nici unirea internațională a proletariatului, nici colaborarea pașnică, națională a acestor națiuni pentru atingerea unor țeluri comune¹.

Numai în condițiile socialismului, când dispăre baza obiectivă a oricărei asuprii, eliberarea socială a popoarelor, făurirea noii orînduiri creează condițiile unor noi relații între oameni, între state și națiuni, relații întemeiate pe respect reciproc și întrajutorare frătească, pe deplină egalitate în drepturi. Ca fenomen social-politic, suveranitatea, care a apărut odată cu statul, constituie un atribut fundamental al acestuia, temeiul existenței statului ca entitate independentă în raport cu alte state, al acțiunii și influenței sale în relațiile internaționale. În virtutea suveranității sale, statul are dreptul de a se manifesta în deplină independență, în interiorul și în afara frontierelor sale, de a intra în raporturi cu alte state și a participa nestingherit la rezolvarea tuturor problemelor internaționale care-l interesează, la schimbul de valori materiale și spirituale.

Dacă în practica socială problema suveranității a reflectat ciocnirile de interese dintre forțele sociale opuse, în doctrină ea a constituit arena unor dispute teoretice ascuțite, căpătînd în lucrările diferiților gânditori, așa cum s-a remarcat uneori, caracterul unei „noțiuni polemice”. Există o literatură vastă în această problemă, cuprinzînd teorii diferite, adesea opuse. De aceea, analiza științifică a suveranității și a concepțiilor exprimate în această problemă — dificilă prin vastitatea materialului de investigație — impune o tratare diferită a teoriilor și a argumentelor, pe fondul vieții social-politice din perioada respectivă, în strînsă legătură cu tendințele existente și interesele diferitelor forțe politice, ale diferitelor state, pe plan intern și extern. Astfel se poate explica crearea și evoluția variatelor teorii despre suveranitate, caracterul dominant, la un moment dat, al uneia sau alteia dintre teoriile formulate, finalitatea lor socială.

În doctrina occidentală actuală se desprind o serie de tendințe principale în această problemă, exprimate prin diferite concepții. Astfel, dacă potrivit unor teorii se susține caracterul perimat, „anacronic” al suveranității în condițiile actuale, alții încearcă să demonstreze necesitatea „limitării” suveranității în relațiile de cooperare dintre state; negarea fațișă a însemnătății și chiar a existenței suveranității se manifestă ca o altă tendință oglindită mai ales în teoria „competenței” sau „a statului mondial”, în timp ce prin concepția cu privire la „politica puterii” se acreditează ideea despre o pretinsă inevitabilitate a relațiilor de subordonare între state, bazate pe forța și dreptul celui mai tare.

În studiul de față vor fi analizate, sub aspectul conținutului și finalității lor social-politice, cîteva dintre aceste direcții principale prezente în doctrina politică și juridică occidentală actuală în problema suveranității.

Suveranitatea — fenomen „anacronic” ?

Însemnătatea suveranității de stat este strîns legată, în condițiile contemporane, de realitatea însăși a întregii vieți internaționale. Relațiile internaționale au căpătat astăzi un caracter mondial, avînd ca trăsătură principală partici-

¹ F. Engels, *Prefața la ediția italiană din 1893 a Manifestului Partidului Comunist*, în : K. Marx, F. Engels, V. I. Lenin, *Despre internaționalismul proletar*, București, Editura politică, 1959, p. 236.

parea tot mai intensă a statelor de pe toate continentele globului pămîntesc, indiferent de dezvoltarea economică și potențialul militar, de numărul populației și mărimea teritoriului, de sistemul social-politic. Fiecare stat, mic sau mare, poartă răspunderea pentru soarta păcii, rezolvarea echitabilă a problemelor internaționale actuale nefiind posibilă fără contribuția tuturor statelor, dintre care marea majoritate sînt state mici și mijlocii. Respectarea suveranității fiecărui stat și a intereselor naționale ale popoarelor constituie, în aceste condiții, un imperativ și totodată singura bază rațională, acceptabilă a organizării păcii, asigurării securității internaționale și cooperării multilaterale internaționale.

În vădit contrast cu această realitate și cerință a relațiilor internaționale actuale, unii ideologi occidentali — juriști, sociologi, economiști etc. — susțin că suveranitatea ar fi devenit un fenomen perimat, anacronic, iar promovarea acesteia în raporturile dintre state ar reprezenta o sursă de încordare, de anarhie, fiind incompatibilă cu dezvoltarea cooperării și menținerea păcii în lume. Asaltul contra suveranității vine în cele mai multe cazuri din partea acelor state mari care sînt cel mai puțin lezate în suveranitatea lor și care, de regulă, încalcă brutal suveranitatea altor țări mai mici. Teoreticienii burghezi sînt confuzați ori de cîte ori sînt puși în fața situației de a răspunde acestei probleme, cel mai adesea o ocolesc. Ofensiva doctrinei americane declanșată încă din primii ani ai perioadei postbelice împotriva principiului suveranității răspunde intereselor asigurării în lume a hegemoniei S.U.A., înlesnirii expansiunii economice și politice a marilor monopoluri nord-americane, care întîlnesc în afirmarea drepturilor suverane ale statelor o piedică importantă.

Asemenea opinii au fost exprimate, de pildă, de mulți autori americani. Astfel, Ph. Jessup afirmă că „suveranitatea națională este cauza răului” în relațiile internaționale și consideră că ea nu mai poate fi o premisă în rezolvarea problemelor internaționale². Ch. Fenwick repetă în esență această idee cînd arată că suveranitatea nu este decît „doctrina anarhiei juridice”, „un obstacol neschimbat în calea dezvoltării comunității organizate a națiunilor”³. Pentru M. S. McDougal, termenii de „suveranitate”, „independentă” sînt concepte formale care „nu au un sens intrinsec”, singura realitate fiind în viața internațională puterea, forța; el preconizează și înlocuirea termenilor de stat-națiune prin expresia organ-politic organizat teritorial⁴. Cl. Eaglton consideră, de asemenea, că „doctrina suveranității trebuie respinsă cu totul”⁵. Atacurile împotriva suveranității sînt însoțite totodată de considerații privitoare la necesitatea creării „statului mondial”, întemeiat pe lichidarea drepturilor suverane ale statelor și aflat sub controlul S.U.A. „Atîta timp cît popoarele nu vor accepta să se supună dreptului și guvernului mondial — arată în acest sens Cl. Eaglton —, statele lor nu vor putea să acționeze. Aceasta este deosebit de important pentru poporul american, care este liderul lumii contemporane”⁶. Juristul și sociologul american H. Morgenthau reia asemenea idei în lucrarea sa *Politics among nations*, susținînd „urgența fără precedent a ideii statului mondial”. El

² Ph. Jessup, *The international problem of governing mankind*, California, 1947, p. 2, 5; Ph. Jessup, *Transnational law*, London, Oxford University Press, 1956, p. 71.

³ Ch. Fenwick, *International law*, ediția a III-a, New York, Appleton Century, 1952, p. 29.

⁴ M. S. McDougal, *International law, power and policy*, Rec. des Cours, vol. I, 1935, p. 161, 236.

⁵ Cl. Eaglton, *International government*, New York, 1948, p. 25.

⁶ *Ibidem*, p. 557.

consideră că realizarea păcii și ordinii internaționale, salvarea omenirii de autodistrugere nu se pot face nici măcar prin limitarea exercitării suveranității, ci numai „prin transferul suveranității națiunilor către o autoritate mondială, care va fi suverană, deasupra națiunilor, cum sînt națiunile în limitele teritoriului lor”. Autorul cere „transformarea radicală a societății existente de națiuni suverane într-o comunitate supranațională a indivizilor”⁷.

Propunerile de creare a „statului mondial” se referă, în mod practic, mai ales la O.N.U., în accepția nord americană. În acest sens au fost elaborate și „planuri” ample de transformare a O.N.U. într-o organizație „suprastatală”, cu funcții legislative și executive, bazate pe renunțarea statelor membre la suveranitatea lor⁸. Asemenea teorii și-au găsit o expresie practică în crearea de blocuri militare agresive, aflate sub dominația S.U.A. (N.A.T.O., S.E.A.T.O., A.N.Z.U.S. ș.a.).

Schimbarea configurației politice a lumii contemporane ca rezultat al formării sistemului mondial al statelor socialiste, al apariției de noi state pe ruinele fostelor colonii, al creșterii influenței popoarelor și modificării raportului de forțe pe plan internațional tot mai mult în favoarea forțelor antiimperialiste a determinat apariția unor orientări „ajustate” și în doctrina occidentală cu privire la suveranitate.

Aceste transformări nu pot fi ignorate; ele sînt, sub un aspect sau altul, invocate de unii teoreticieni care însă încearcă să le încorseteze în vechile teorii aflate în vădită contradicție cu realitatea.

De pildă, W. Friedmann, profesor la Universitatea Columbia (S.U.A.), recunoaște realitatea formării noilor state ca entități suverane, independente și însemnătatea „principiului egalității națiunilor în dreptul internațional...”⁹, dar încearcă, prin diferite argumente, să diminueze și să discrediteze ideea de suveranitate. Astfel, vorbind de pe pozițiile teoreticianului marii puteri, el consideră că „triumful suveranității naționale este, în mare măsură, iluzoriu”, deoarece statele mici nu și-ar putea afirma suveranitatea în raporturile cu marile puteri.

Asemenea idei sînt expresia unei concepții mai ample pe care juristul și sociologul american o exprimă fără echivoc în alte lucrări mai recente, susținînd că „...lumea a trecut de fapt cu fermitate dincolo de era statelor suverane și a suveranității naționale, concepute adesea ca simboluri juridice ale supraviețuirii unei epoci anterioare”¹⁰, iar „suveranitatea națională a statului este incompatibilă cu existența unei ordini internaționale”¹¹. Ca o ilustrare a acestei teze, el afirmă că „noile diviziuni (statele — *n.n.*) și suveranități creează numeroase probleme de drept internațional”¹², înțelegînd prin astfel de „probleme” diferendele și conflictele dintre state în diferite părți ale lumii.

Practica nu numai istorică, dar și cea a zilelor noastre, dovedește că, dincolo de teoriile citate, suveranitatea se afirmă cu putere crescîndă în rela-

⁷ H. Morgenthau, *Politics among nations. The struggle for power and peace*, ediția a IV-a, New York, A. A. Knopf, 1967, p. 483.

⁸ A se vedea, de pildă: G. Clark și L. B. Sohn, *World peace through world law*, ediția I, Cambridge, Harvard University Press, 1966, p. 314 și urm.

⁹ W. Friedmann, *Law in a changing society*, London, Penguin Books, 1964, p. 355.

¹⁰ W. Friedmann, *An introduction to world politics*, ediția a V-a, London, Mc-Millan, 1965, p. 36.

¹¹ W. Friedmann, *Théorie générale du droit*, ediția a IV-a, Paris, 1965, p. 550.

¹² W. Friedmann, *Law in a changing society*, p. 357.

țiile internaționale, ea nu este o piedică în realizarea cooperării dintre state, ci, dimpotrivă, singura bază acceptabilă a găsirii unor soluții raționale pentru diferitele probleme internaționale. Dimpotrivă, se constată tot mai evident că cele mai multe dintre cauzele reale ale unor conflicte și stări de tensiune internațională sînt determinate nu de afirmarea suveranității, ci de acțiunile unor cercuri imperialiste, de amestecul în treburile interne ale altor state, de nesocotirea drepturilor suverane ale statelor.

Dezvoltarea relațiilor internaționale este invocată uneori pentru a se justifica teza potrivit căreia principiul suveranității ar fi perimat în relațiile dintre state, care ar trebui organizate cu ajutorul unor „noi” forme de cooperare, întemeiate pe depășirea suveranității și a frontierelor de stat. În acest sens, André Marchal susține că dezvoltarea forțelor de producție ar genera „tendința de depășire a frontierelor” și totodată necesitatea încheierii unor „acorduri de coproducție... fără a ține seamă de frontiere, cu tot ceea ce comportă asemenea acorduri în ce privește fragilitatea și dependența politicii statelor încă suverane”¹³. În aceste condiții, „între perspectiva unei renunțări limitate, conștiente și scump negociate la suveranitate și evidența brutală a unei dependențe de fapt, statele naționale, oricît ar ține la prerogativele lor, nu pot să nu se resemneze la prima soluție”¹⁴. Stranie perspectivă, mai ales dacă e și conștientă !

Plecînd astfel de la realitatea dezvoltării industriale contemporane, autorul interpretează aceste fenomene cu ajutorul noțiunilor și canoanelor caracteristice statelor capitaliste dezvoltate, a căror viață economică, socială și politică este dominată de existența și influența marilor uniuni monopoliste. Existența marilor monopoluri internaționale determină inegalitatea dezvoltării economice între diferite țări și chiar în cadrul aceleiași țări, generează forme de „cooperare” prin care monopolurile depășesc granițele naționale ale statelor, ceea ce duce la expansiunea acestor monopoluri pe seama independenței și suveranității statelor mai slabe, mai puțin dezvoltate. Existența încă de state relativ puțin dezvoltate economice sau inegalitatea de dezvoltare între diferite regiuni ale aceluiași stat, caracteristică și unor țări capitaliste dezvoltate, arată însă că nu cadrul național-statal și nici menținerea frontierelor de stat ar împiedica dinamismul forțelor de producție, ar fi cauza sărăciei și înapoierii economice. Cauza reală o constituie menținerea proprietății capitaliste asupra mijloacelor de producție, existența marilor monopoluri, care, în goană după izvoare de materii prime și piețe de desfacere, promovează, prin intermediul statelor capitaliste, forme înrobitoare ale relațiilor economice concretizate prin diferite organizații „suprastatale” și tratate inegale ce încalcă interesele naționale ale popoarelor. Cadrul statal și național, care-și găsește în respectarea suveranității condiția fundamentală a existenței și manifestării sale depline, de departe nu și-a epuizat însemnătatea, n-a devenit „anacronic”, nici „depășit”, ci, dimpotrivă, reprezintă, în viața socială internă și internațională actuală, un important factor progresist al dezvoltării. Această însemnătate decurge din chiar caracterul suveranității, ca trăsătură esențială și necesară a puterii de stat, a statului.

¹³ A. Marchal, *Le dynamisme sans précédent des économies européennes produit un tendance au débordement des frontières*, în „Le monde diplomatique”, Janvier 1965, p. 11.

¹⁴ *Ibid.*

Statul constituie organizarea puterii politice căreia trebuie să i se supună toate persoanele și organizațiile aflate în limitele frontierelor sale și care nu depinde de nici o altă putere din interior sau din exterior. Numai dispunând de o asemenea putere exclusivă, supremă, clasa dominantă, iar în socialism întregul popor, își poate realiza pe deplin interesele sale. Această însușire în virtutea căreia puterea de stat este supremă și independentă constituie tocmai suveranitatea.¹⁵

Suveranitatea este, prin urmare, una din trăsăturile inerente puterii de stat potrivit căreia aceasta se definește, se manifestă ca putere supremă și independentă¹⁶.

Suveranitatea este un atribut fundamental al statului tocmai prin aceea că ea reprezintă, înainte de toate, o însușire esențială a puterii de stat. Suveranitatea ca suprație și independență a puterii de stat, a statului, își găsește expresia în dreptul exclusiv, deplin și inalienabil al statului de a stabili și realiza în mod independent politica sa internă și externă, de a-și exercita funcțiile, de a înfăptui măsurile de organizare a vieții sociale interne și a relațiilor sale externe, în conformitate cu interesele sale fundamentale, pe baza respectării suveranității altor state.

Netemeinicia opiniilor occidentale care susțin caracterul „anacronic” al suveranității este dovedită nu numai istoricește, prin lupta fiecărui stat mic sau mijlociu de a-și apăra și consolida suveranitatea, dar prin însăși practica marilor state care apără și dezvoltă suveranitatea chiar dincolo de cadrul general acceptat. Acest cadru și-a găsit consacarea juridică în principiul suveranității, potrivit căruia fiecare stat are dreptul să se manifeste liber, independent în viața sa internă și în relațiile sale externe, având totodată obligația de a respecta suveranitatea altor state. Acesta constituie un principiu fundamental al dreptului internațional, obligatoriu în egală măsură pentru toate statele, fiind consacrat ca atare în numeroase acte internaționale, dintre care cel mai important este Carta O.N.U. (art. 2/1 și 78).

Însemnătatea respectării suveranității nu numai că nu a scăzut, dar, dimpotrivă, în condițiile actuale a sporit fără precedent. Determinată în caracterul său de însăși esența de clasă a statului, suveranitatea se realizează totodată în cadrul anumitor forme de comunitate umană, reflectând, prin însușirile sale, condițiile concrete și particularitățile naționale în care fiecare stat există și își exercită funcțiile. Constituind o formă de organizare politică a societății ca

¹⁵ În legătură cu noțiunea și trăsăturile puterii de stat, probleme care depășesc cadrul lucrării de față, a se vedea: M. Lepădătescu, *Sistemul organelor statului în R. S. România*, Editura științifică, București, 1966, p. 74—104; manualul *Teoria generală a statului și dreptului*, sub redacția lui I. Ceterchi, București, Editura didactică și pedagogică, 1968, p. 51—54.

¹⁶ Suveranitatea este definită de numeroși autori ca însușire a puterii. I. Vintu folosește expresia de „suveranitate a puterii de stat” (vezi: *Conducerea planificată a economiei naționale a R.S.R., element constitutiv al suveranității puterii de stat*, în „Studii și cercetări juridice” nr. 1/1965, p. 7, 8), iar C. Vlad și D. I. Mazilu o definesc ca o „calitate a puterii de stat” (*Suveranitatea de stat în condițiile socialismului*, în „Probleme ale construcției de stat în R.S.R.”, București, Editura politică, 1968, p. 269); pentru D. B. Levin, suveranitatea este „supremația puterii de stat...” (în: *Osnovnie problemî sovremennogo mejdunarodnogo prava*, Moskva, 1958, p. 200), această formulare fiind acceptată și de L. A. Mojdorian (*Subiekti mejdunarodnogo prava*, Moskva, 1958, p. 7), în timp ce juristul american M. S. Korowicz folosește expresia de „putere supremă” (în: *Organisations internationales et souveraineté des états membres*, Paris, Pedone, 1961, p. 81).

entitate suverană, statul reprezintă cadrul politic al exercitării dreptului fiecărui popor, al fiecărei națiuni de a-și hotărî singură soarta. De aceea, suveranitatea capătă și un sens național. În condițiile socialismului — unde poporul este deținătorul suveran al puterii, iar statul reprezintă mijlocul principal de creare conștientă a noii societăți și exprimă în esență și în funcțiile sale interesele de clasă, fundamentale ale întregului popor, ale întregii națiuni —, suveranitatea de stat dobândește un caracter cu adevărat național și popular.

Respectarea suveranității se impune în relațiile dintre state ca o cerință indispensabilă pentru soluționarea echitabilă a problemelor internaționale, pentru menținerea păcii și dezvoltarea cooperării reciproc avantajoase, ceea ce corespunde pe deplin intereselor naționale ale popoarelor, realizării progresului social.

Apare evidentă, o dată în plus, însemnătatea sporită a suveranității, a cărei respectare, departe de a constitui o piedică în calea dezvoltării cooperării internaționale, este și rămâne singura bază acceptabilă a dezvoltării relațiilor pașnice, normale între toate statele membre ale comunității internaționale. Teoriile cu privire la caracterul „anacronic” al suveranității sînt astfel în contradicție nu numai cu realitatea internațională actuală, dar și cu cerințele dreptului internațional contemporan, ale legalității internaționale.

Suveranitatea de stat și teoria „competenței”

Larg răspîndită și dominantă încă în perioada dintre cele două războaie mondiale, teoria „competenței” a fost reluată și susținută după al doilea război mondial pînă astăzi în lucrări ale unor juriști occidentali ca: H. Kelsen, G. Scelle, Ch. Rousseau, W. Coplin ș.a. Fundamentarea amplă a acestei teorii care neagă și existența suveranității ca fenomen real a fost făcută, mai ales, de H. Kelsen și G. Scelle.

H. Kelsen distinge „ordinea juridică internă” sau dreptul intern de „ordinea juridică internațională” sau dreptul internațional. Care este locul suveranității în concepția lui Kelsen cu privire la raportul dintre cele două „ordini”? Autorul răspunde la această problemă prin negarea suveranității ca realitate social-politică și juridică, ca însușire fundamentală a statului. „Suveranitatea — arată H. Kelsen — nu este o calitate a unui obiect real care ar putea fi percepută sau recunoscută în mod obiectiv într-un fel oarecare; ea nu este decît o ipoteză că o ordine normativă este o ordine supremă, a cărei obligativitate nu poate fi dedusă din nici o altă ordine superioară”¹⁷.

În concepția autorului, o asemenea ordine supremă nu poate fi caracteristică statului deoarece ar exclude posibilitatea existenței concomitente a două sau mai multe state cu aceeași putere supremă, ar exclude deci puțința oricărei cooperări interstatuale. De aceea, supremă, deci suverană, nu ar putea fi decît o ordine suprastatală care ar avea ca principală funcție conferirea și delimitarea atribuțiilor pe care le exercită fiecare stat și care formează ceea ce Kelsen denumește „competența” statelor. „Statul — afirmă autorul — apare ca determinat în existența sa juridică de către dreptul internațional, în toate direcțiile; el apare ca o ordine juridică delegată de ordinea juridică internațională... Numai ordinea juridică internațională este suverană, în timp ce ordinea statală nu este suverană. Dacă ordinea statală sau colectivitățile create de state sînt calificate

¹⁷ H. Kelsen, *La théorie pure du droit*, ediția a III-a, Paris, 1962, p. 438.

ca «suverane», aceasta înseamnă pur și simplu că ele sînt supuse exclusiv ordinii juridice internaționale, că ele sînt nemijlocit derivate din dreptul internațional¹⁸.

Susținînd ideea că suveranitatea n-ar putea să aparțină decît unei „ordini” sau „comunități internaționale” avînd funcția de definire și delimitare a „competenței” statelor, Kelsen neagă existența și orice însemnătate a suveranității care, așa după cum este cunoscut, nu poate exista decît ca atribut fundamental al statului.

Potrivit părerii lui G. Scelle, relațiile internaționale ar avea caracterul de relații interindividuale și nu interstatale, deoarece singura realitate socială ar reprezenta persoanele fizice luate individual și nu statul. Înlăturînd din argumentația sa statul și suveranitatea ca fenomene obiective ale lumii reale, autorul susține că revine comunității internaționale funcția de a stabili și delimita, cu ajutorul dreptului internațional, competențele diferitelor colectivități de indivizi. „Dacă există două societăți vecine aflate în raporturi una cu cealaltă —arată autorul —, nu poate exista suveranitate pentru nici una dintre ele, deoarece, pentru a pune problema reglementării acestor raporturi, ar trebui un determinant comun al «competențelor» lor¹⁹. Aceste idei exprimate de G. Scelle în anul 1932 au fost reluate în perioada postbelică. În cursul său de drept internațional public, din 1948, el arată în același sens: „Să abandonăm ficțiunea statului-persoană și subiect de drept pentru a reveni la realitatea juridică a existenței unei ordini juridice internaționale suprapuse unui anumit număr de ordini juridice statale sau federale... Suveranitatea nu poate fi deci criteriul juridic al statului”. De aceea autorul preconizează, ca și Kelsen, „să se recunoască suveranitatea societății internaționale însăși sau mai bine a ordinii sale juridice sau a dreptului internațional²⁰.

Teoria „competenței” constituie, în această concepție, o construcție logică formalistă, în vădită contradicție cu realitatea și bazată pe premise lipsite de temei juridic și politic. Termenul de „competență”, prin care se preconizează chiar și înlocuirea cuvîntului de suveranitate, desemnează o sumă de atribuții conferite statelor din afară, de dreptul internațional, de un „stat mondial”. „Competența” este însă promovată de adepții acestei teorii ca o alternativă la pretinsul caracter ireconciliabil al suveranității statelor. Dar cine domină această „competență”, cui folosește îndeosebi scara valorilor pe care o fixează aceste organisme suprastatale, nu oare unor anume state, mari în ultimă instanță?

Înfățișîndu-se suveranitatea ca o putere arbitrară a unui stat, care ar exclude puterea suverană a altui stat, se denaturează și se încearcă totodată a se discredita conceptul și principiul suveranității. În realitate, suveranitățile diferitelor state nu se exclud reciproc, ci, dimpotrivă, se pot exercita în condiții de respect reciproc, ceea ce și-a găsit expresia, pe planul dreptului internațional, în consacrarea principiului egalității suverane și în interzicerea acelor acțiuni ale statelor care ar leza drepturile suverane ale altor state. Suveranitatea exprimă esența și particularitățile statului, iar dispariția ei ar însemna pentru orice stat încetarea existenței sale pe care nu i-ar putea-o reda nici un fel de „competență” atribuită din afară. Dreptul internațional, pe de altă parte, nu poate „reglementa” și „delimita” competențele statelor deoarece el însuși este produsul

¹⁸ Ibidem, p. 443.

¹⁹ G. Scelle, *Précis de droit des gens*, I-ère partie, Paris, 1932, p. 14.

²⁰ G. Scelle, *Cours de droit international public*, Paris, Domat, 1948, p. 101—102.

suveranității acestora, existența și aplicarea sa fiind determinate de acordul de voință al statelor suverane, de manifestarea suveranității acestora. Teoria „competenței” apare astfel ca un rezultat al răsturnării raportului real dintre suveranitatea statelor și dreptul internațional, categorii ale realității obiective transformate în noțiuni apriorice între care se stabilește o legătură arbitrară. Teoria „competenței” vine în contradicție cu concepția contemporană democratică despre suveranitate acceptată în dreptul internațional contemporan și în practica mării majorități a statelor, termenul însuși de „competență” fiind o creație artificială care desemnează o noțiune lipsită de orice conținut real, rezultanta unui formalism juridic dus la extrem.

Teoria „competenței” a fost respinsă și criticată chiar de către juriștii burghezi. Ch. de Visscher, de pildă, arată că această teorie „este infirmată de datele istorice, ca și de convingerea generală a statelor”, ..., „inspirată dintr-o reprezentare prea abstractă și schematică a raporturilor internaționale, reflectând mentalitatea antiistorică a unei mari părți din doctrina dintre cele două războaie mondiale”²¹. M. S. Korowicz vorbește de „caracterul imprecis și ineficace” al acestei concepții²², în timp ce J. Buchmann relevă „caracterul ireal” al teoriei delegării de competență²³. În legătură cu propunerea de a se înlătura pînă și termenul de suveranitate, D. P. O'Connell arată: „Aceasta însă este inacceptabilă. Este necesar un termen care să indice plenitudinea capacității juridice și, dacă noi renunțăm la termenul de suveranitate, va trebui să inventăm altul în locul lui”²⁴. De asemenea, T. Suontausta subliniază că, „din punct de vedere juridic, ceea ce se impune este precizarea și nu respingerea totală a suveranității”, fiind necesar să fie reținută „noțiunea suveranității folosită încă fără ezitare de jurisprudența și practica internațională, precizînd totodată adevăratul său sens”²⁵.

Împotriva teoriei „competenței” s-a pronunțat cu hotărîre eminentul jurist și diplomat român N. Titulescu. Respingînd teza potrivit căreia „suveranitatea nu ar mai fi decît o simplă putere (a statului) de a se mișca liber în limitele fixate de drept, adică o anumită competență specială deținută de guverne, pe baza dreptului internațional”, Titulescu afirma: „Legea internațională apare în ochii tuturor nu drept o lege de «subordonare», ci drept o lege de «coordonare»” și situația fiecărui stat în raport cu celelalte nu drept o „situație de «dependență», ci drept o situație de «independență»”²⁶.

În pofida acestor critici, teoria „competenței” a supraviețuit, găsindu-și susținători în prezent printre unii juriști occidentali ca Ch. Rousseau, W. Coplin²⁷ ș.a., care așază, de fapt, această teorie la baza întregii lor concepții despre relațiile actuale dintre state și dreptul internațional. Este vorba de încercarea de a adapta teoria generală a „competenței” la realități ale vieții internaționale contemporane.

²¹ Ch. de Visscher, *Théories et réalités en droit international public*, ediția a III-a, Paris, Pedone, 1960, p. 134.

²² M. S. Korowicz, *Organisations internationales et souveraineté des états membres*, Paris, Pedone, 1961, p. 108—109.

²³ J. Buchmann, *A la recherche d'un ordre international*, Paris, 1957, p. 57.

²⁴ D. P. O'Connell, *International law*, vol. I, London, Stevens, 1965, p. 352.

²⁵ T. Suontausta, *La souveraineté des états*, Helsinki, 1955, p. 39.

²⁶ N. Titulescu, *Suveranitatea statelor. Organizarea păcii*, în: *Documente diplomatice*, București, Editura politică, 1967, p. 846, 847.

²⁷ A se vedea, de pildă: Ch. Rousseau, *Droit international public*, ediția a V-a, Paris, Dalloz, 1968; W. Coplin, *The functions of international law*, Chicago, 1966.

În concepția lui Ch. Rousseau, profesor la Facultatea de drept din Paris, noțiunea suveranității de stat este înlăturată și înlocuită cu aceea de „competență” a statului. Dar aceasta nu-i numai o schimbare de terminologie, cum s-ar părea la prima vedere, ci o substituie esențială, de conținut, termenul de „competență” avînd pentru autor un alt sens și conținut decît acela de suveranitate.

Dacă în virtutea suveranității sale fiecare stat are dreptul inerent, inalienabil de a-și manifesta, în condiții de deplină independență și egalitate, prerogativele sale în relațiile cu alte state, „competența” desemnează dreptul statului de a exercita numai acele atribuții care sînt determinate, conferite de dreptul internațional, în limitele aceluiași teritoriu putînd exista, în același timp, mai multe „competențe”. Noțiunea „competenței” este foarte elastică, sfera sa de aplicare teritorială putînd, după opinia autorului, să fie extinsă sau restrînsă în funcție de caracterul raporturilor dintre state. „Plasticitatea noțiunii de competență — arăta el — permite adaptarea sa constantă la diversitatea de situații teritoriale existente”²⁸. În lumina teoriei „competenței”, expusă mai sus, diferitele limitări ale suveranității apar firești și totodată justificate, deoarece „competența” statului este concepută ca o noțiune fără un conținut determinat, conferit din exterior, întinderea și eficiența exercitării sale depinzînd în fapt de caracterul relațiilor stabilite între state. Statele mai puternice pot exercita în mod efectiv și exclusiv „competența” în limitele teritoriului lor și chiar în afara sa prin bazele militare aflate pe teritoriul altor state, prin ocuparea militară a teritoriului unor țări străine, prin impunerea „competenței” lor în raporturile cu statele mai mici, mai slabe. Ultimele însă sînt obligate să accepte pe teritoriul lor „competența” unor state străine, limitînd astfel exercitarea propriei lor „competențe”. Asemenea relații de inegalitate și subordonare ar fi permise în lumina teoriei „competenței”, ce devine astfel temeiul teoretic al încălcărilor de suveranitate în relațiile internaționale contemporane.

Concepția lui Ch. Rousseau, prin caracterul său extremist, a rămas oarecum izolată, minoritară, chiar în doctrina franceză actuală, contrastînd cu opinia majorității juriștilor francezi, care, deși în cadrul unor concepții contradictorii, recunosc totuși existența și, într-o măsură sau alta, însemnătatea suveranității, a respectării sale ca principiu de bază al relațiilor dintre state.

Suveranitatea „relativă” sau „limitată” — denaturare a principiului suveranității

O tendință mai recentă prezintă în doctrina burgheză, îndeosebi în ultimul deceniu, într-o serie de lucrări de largă circulație ale unor cunoscuți juriști și sociologi occidentali, o formează teoria „suveranității relative” sau „limitate”.

Teoria „suveranității relative” constituie punctul de plecare în elaborarea unei concepții, care, în ansamblul său, este îndreptată spre subminarea și discreditaarea principiului suveranității, spre justificarea, din punct de vedere juridic, a încercărilor cercurilor imperialiste de a știrbi, mai ales prin diferite forme ocolite, suveranitatea statelor mai mici sau mai slabe.

Spre deosebire însă de teoriile nihiliste, adepții tezei „suveranității relative”, dintre care unii au respins și criticat, de altfel, teorii ca aceea a „competenței”, pleacă de la ideea existenței suveranității statelor ca realitate politică și juridică,

²⁸ Ch. Rousseau, *Op. cit.*, p. 138.

de la constatarea că principiul suveranității este un principiu fundamental al dreptului internațional. Astfel, juristul chilian Al. Alvarez scrie: „Dreptul de suveranitate în strînsă legătură cu dreptul la independență este puterea supremă pe care o exercită fiecare stat pe teritoriul său, putere îndeosebi de a guverna el însuși și de a legifera în interiorul frontierelor sale, de a intra în relații cu alți membri ai societății internaționale”²⁹. M. S. Korowicz relevă îndeosebi importanța suveranității, arătînd că „suveranitatea statelor constituie baza dreptului internațional. Dreptul internațional — continuă autorul — este un drept de coordonare al statelor autonome în interiorul teritoriului lor și independente de orice autoritate din afară, în exterior. Fără state suverane și egale n-ar putea fi vorba de dreptul internațional. Acesta garantează suveranitatea statelor și, pe de altă parte, statele suverane îl creează prin tratatele și cutumele lor devenite obligatorii. Dreptul convențional ca și dreptul cutumiar internațional sînt rezultatul creației și existenței liberului acord al statelor”³⁰. Ch. de Visscher, care preconizează crearea unei organizații supranatale, recunoaște totuși că „suveranitatea, așa cum s-a format în decursul istoriei de secole, există, vrei nu vrei, în politică și în drept”³¹.

Fără să modifice concepția de ansamblu contrarie suveranității, considerațiile arătate mai sus au o semnificație deosebită, reprezentînd recunoașterea de către un număr sporit de autori occidentali a acelei realități a vieții internaționale contemporane potrivit căreia respectarea suveranității statelor constituie piatra unghiulară a relațiilor internaționale și a dreptului internațional. Aceasta este totodată un simptom al influenței pe care transformările progresiste petrecute în relațiile internaționale o exercită asupra unei părți a doctrinei juridice burgheze.

Totodată însă aceste susțineri sînt însoțite de argumente menite a demonstra necesitatea ca în relațiile dintre ele, în cadrul diferitelor forme juridice de cooperare, statele să accepte „limitări” ale suveranității, care ar avea astfel un caracter „relativ”. Schwarzenberger, de pildă, susține că „fiecare subiect de drept internațional este liber să-și limiteze, după cum crede de cuviință, exercițiul propriei sale suveranități în favoarea unui alt stat suveran sau instituție internațională sau să-și lichideze propria sa suveranitate în favoarea altui stat”³². D. P. O'Connell invocă interesele cooperării internaționale pentru a justifica necesitatea limitărilor de suveranitate cînd afirmă că „respectul pentru alții este unul dintre cele mai importante interese în dreptul internațional și aceasta implică limitarea corespunzătoare a suveranității interne”³³. Același autor face deosebire între „suveranitatea titularului” sau „reziduală” și „suveranitatea efectivă”, susținînd că un stat ar putea să abandoneze exercitarea efectivă a suveranității fără să piardă însă suveranitatea sa „reziduală”³⁴. O teză similară este formulată și de M. S. Korowicz, care distinge suveranitatea propriu-zisă de exercițiul suveranității. Respingînd teoriile nihiliste, propagatorii ideii „suveranității limitate” sau „relative” formulează astfel concepția lor de ansamblu nu în apărarea principiului suveranității, ci împotriva acestuia, împotriva aplicării sale

²⁹ Al. Alvarez, *Le droit international nouveau*, Paris, 1960, p. 111—112.

³⁰ M. S. Korowicz, *Op. cit.*, p. 41.

³¹ Ch. de Visscher, *Op. cit.*, p. 135.

³² G. Schwarzenberger, *A Manual of international law*, ediția a V-a, London, Stevens, 1966, p. 67.

³³ D. P. O'Connell, *Op. cit.*, p. 321.

³⁴ *Ibidem*, p. 352.

efective în relațiile dintre state, aceasta constituind o alternativă teoretică mai adaptată nevoilor actuale ale politicii de expansiune a cercurilor imperialiste. Într-adevăr, plecând de la recunoașterea existenței reale a suveranității, această teorie reprezintă totodată o încercare a unei părți a doctrinei occidentale de a încadra, din punct de vedere teoretic, fenomene și tendințe noi, progresiste în patul procustian al tezelor cu privire la „limitarea suveranității”, denaturându-se astfel conținutul real și caracterul principiului suveranității.

Tendențele generate de poziția și interesele cercurilor conducătoare din diferite state imperialiste, în condițiile lumii contemporane, și anume folosirea unor forme indirecte, mai discrete de știrbire a suveranității altor state și poezie, ca : practicile neocolonialiste, crearea de organizații „suprastatale”, încheierea de tratate inegale etc., își găsesc astfel un suport teoretic în concepția „suveranității limitate” sau „relative”. Aceasta capătă o ilustrare evidentă în concepția lui M. S. Korowicz, care, spre deosebire de alți adepți contemporani ai acestei teorii, nu se mulțumește a afirma doar caracterul „relativ” și necesitatea „limitării” suveranității, ci folosește, îndeosebi în lucrarea *Organisations internationales et souveraineté des états membres* (1961), o largă argumentație de ordin istoric, logic și juridic pentru a fundamenta punctul său de vedere *.

Astfel autorul afirmă în lucrare „distincția dintre suveranitate și exercițiul suveranității, prima neputând fi abandonată fără a duce la dispariția statului însuși, ultima putând fi restrânsă în mod virtual fără limite”³⁵. Potrivit acestei teorii, un stat poate deci abandona în favoarea altui stat anumite atribuții ale sale, poate „ceda”, „transfera”, „încredința”, parțial sau total, altui stat exercițiul suveranității sale, fără să-și piardă suveranitatea, neîncetând deci să rămână stat suveran³⁶.

Analiza acestei teze și a argumentelor invocate dezvăluie în esență concepției autorului cu privire la suveranitate implicațiile teoretice și practice ale acestei concepții.

Suveranitatea ca însușire esențială a puterii de stat este unică și indivizibilă, ea nu poate fi despărțită de exercitarea sa, de realizarea sa efectivă fără a rămâne o formă goală, lipsită de un conținut real. Această observație este pe deplin valabilă și pentru distincția făcută de D. P. O'Connell între „suveranitatea titularului” și „suveranitatea efectivă”, existența unui stat ca entitate suverană și îndeplinirea funcțiilor sale fiind posibilă numai dacă statul respectiv deține și realizează suveranitatea în totalitatea atributelor sale, în toate domeniile vieții sociale și pe întreg cuprinsul teritoriului care-i aparține.

Expresia de „suveranitate relativă” este astfel formată din două noțiuni care se anulează reciproc. În acest sens, J. Buchmann califică termenii de „suveranitatea limitată” sau „relativă” ca fiind „denumiri vagi și echivoce”, vorbind despre „contradicția intrinsecă aflată în concepția unei suveranități relative”³⁷. Chiar dacă juristul francez face această critică a teoriei „suveranității relative” pentru a demonstra că în realizarea unei colaborări eficiente între state nu este suficientă nici măcar limitarea suveranității, ci s-ar impune o re-

* M. S. Korowicz, jurist american, este cunoscut și prin alte lucrări în problema suveranității, ca : „*La souveraineté des états et l'avenir du droit international*”, Paris, Pedone, 1945, și *Some present aspects of sovereignty in international law*, Rec. des Cours, vol. 102, 1961.

³⁵ M. S. Korowicz, *Organisations internationales...*, p. 126.

³⁶ *Ibidem*, p. 324.

³⁷ J. Buchmann, *Op. cit.*, p. 55.

nunțare totală a statelor la atributele lor suverane, remarca sa, în sine, nu este lipsită de temei. Suveranitatea nu conferă statului dreptul de a se manifesta anarhic, în dauna suveranității altor state, dar, în același timp, exclude orice „limitare“ a exercitării sale, orice caracter „relativ“. Îngrădirea, cedarea sau abandonarea, sub orice formă, a realizării efective a suveranității nu înseamnă altceva decât o știrbire a supremației și independenței statului, a dreptului său de a stabili și a duce o politică internă și externă independentă. Astfel, concepția „suveranității relative“ reprezintă o construcție artificială și formalistă, a cărei absurditate se poate deduce din chiar afirmația că „limitarea exercițiului“ suveranității unui stat ar putea fi dusă până acolo încât statul să renunțe „în mod suveran“ la suveranitatea sa, aceasta constituind și ultimul său act de suveranitate“³⁸. Se pune însă întrebarea: ce mai rămâne în acest caz din suveranitatea statului, cum se mai poate manifesta ca subiect de drept internațional, ca participant în relațiile și organizațiile internaționale statul a cărui suveranitate a fost îngrădită, parțial sau total, în „exercitarea“ sa?

Suveranitatea nu exclude, ci, dimpotrivă, presupune colaborarea multilaterală a statelor în condițiile respectării egalității în drepturi și avantajului reciproc, presupune, de asemenea, asumarea de obligații internaționale și îndeplinirea lor cu bună-credință, fiind pe deplin compatibilă cu dreptul internațional contemporan. Participarea statelor la cooperarea internațională nu înseamnă și nu presupune „restrângerea“, cedarea sau „limitarea“ exercițiului suveranității, ci realizarea acesteia, afirmarea sa deplină în relațiile internaționale pe bază de reciprocitate și neamestec în treburile interne ale altor state și popoare.

Despre o „îngrădire“ a exercițiului suveranității se poate vorbi numai în condițiile existenței unor relații inegale între state, ceea ce constituie însă o situație anormală, în contradicție cu cerințele legalității internaționale și ale dreptului internațional contemporan. Practica statelor exploatoare în diferite perioade istorice cunoaște asemenea limitări de suveranitate în dauna statelor mai slabe, ca, de pildă, vasalitatea, capitulațiile, protectoratul, formele actuale de colonialism și neocolonialism ș.a.. În zilele noastre, cercurile imperia- liste încearcă să impună unor state naționale recent constituite forme neocoloniale de subordonare, bazate pe „limitarea“ exercițiului suveranității lor în domeniul politic, economic, financiar etc., în condițiile în care juridicește acestea din urmă își păstrează suveranitatea. Asemenea relații de subordonare împiedică dezvoltarea economică și politică a unor state de curând formate, le obligă să rămână în situația de piețe de desfacere și surse de materii prime pentru statele mai puternice, îngrădesc însăși puțința de a se afirma în relațiile internaționale ca factor de pace, securitate și cooperare. Iată ce înseamnă în practică relații bazate pe „limitarea exercițiului“ suveranității, în vădită contradicție cu principiul suveranității și cu celelalte principii ale dreptului internațional contemporan.

Astfel, prin conținutul juridic și sensul său politic, teoria „suveranității limitate“ sau „relative“ este îndreptată împotriva respectării suveranității statelor, denaturând acest principiu democratic al dreptului internațional și urmărind să-l lipsească de orice semnificație reală. În fapt, ea constituie o bază teoretică pentru practicile mai noi sau mai vechi de încălcare a drepturilor suverane ale statelor și popoarelor, pentru diferitele forme de colonialism și neocolonialism.

³⁸ M. S. Korowicz, *Op. cit.*, p. 126.

Prin teoria „suveranității relative” se încearcă a se justifica necesitatea creării unor organizații suprastatale și a se face apologia celor existente. Astfel, Ch. de Visscher vede în crearea organizațiilor internaționale suprastatale o modalitate de distribuire a împuternicirilor statelor în domeniul politic și economic, în sensul că acestea ar renunța la o parte din suveranitatea lor la intrarea în organizație. Este ceea ce el numește „trecerea de la sistemul juxtapunerii tradiționale a suveranităților la o organizație confederală sau federală, a cărei formă, deși insuficient de stabilă, ar fi reprezentată de „comunitățile [vest] europene” și proiectele de „integrare”³⁹.

Numeroși alți juriști occidentali, adepți ai teoriei „suveranității relative”, caută să prezinte organizațiile de tipul Comunității economice europene, al Comunității europene a cărbunelui și oțelului, Euratomului ca un „model” de cooperare internațională în scopul realizării „integrării” economice a statelor membre prin „limitarea exercițiului” suveranității acestora. Korowicz, de pildă, apreciază asemenea organizații suprastatale ca „un minunat rezultat al colaborării internaționale”⁴⁰. Realitatea arată însă că așa-zisa „colaborare” în cadrul instituțiilor „integrării” vest-europene se bazează pe inegalitatea de reprezentare, de participare și de vot în organele lor de conducere în defavoarea statelor mai slabe, pe îngrădirea suveranității, a independenței economice și politice a statelor membre în favoarea atribuțiilor „suprastatale”, exercitate în folosul statelor mai puternice. Structura și funcționarea acestor organizații internaționale ilustrează pe deplin caracterul inegal al relațiilor dintre statele membre.

Asemenea organizații economice internaționale, caracterizate prin limitarea dreptului suveran al fiecărui stat membru la libera folosire a bogățiilor și resurselor sale naturale, constituie un mijloc de penetrație a marilor monopoluri imperialiste în economia statelor mai slabe și de subordonare a acestora⁴¹. Totodată aceste organizații formează arena unor permanente ciocniri de interese între statele membre sau între acestea și alte state imperialiste. Prezentarea organizațiilor suprastatale ca o întruchipare a teoriei „suveranității limitate” dezvăluie mai pregnant conținutul său reacționar, caracterul de mijloc ideologic al expansiunii politice și economice a cercurilor monopoliste din diferitele state imperialiste.

Principiul suveranității și „politica puterii”

În doctrina occidentală, îndeosebi în lucrări consacrate științei politice și sociologiei relațiilor internaționale, are o largă circulație teza potrivit căreia factorul hotărâtor, determinant în relațiile dintre state ar fi forța sau, cu o expresie des folosită, „politica puterii”.

Unii dintre susținătorii acestei teorii recunosc însemnătatea suveranității, analizând pe larg conceptul de suveranitate și evoluția acesteia, implicațiile sale în politică și în dreptul internațional. Schwarzenberger, de pildă, arată că o trăsătură principală a relațiilor internaționale actuale o constituie „atomi-

³⁹ Ch. de Visscher, *Op. cit.*, p. 113—114, 136.

⁴⁰ M. S. Korowicz, *Op. cit.*, p. 186.

⁴¹ În legătură cu aceasta a se vedea: N. S. Stănescu, *Falsele virtuți ale „integrării economice” nu rezistă confruntării cu realitatea*, în „Scinteia”, anul XXXVIII, nr. 7 946, din 15 ianuarie 1969; C. Gheorghe, „Integrarea economică” favorizează interesele marilor monopoluri, în „Scinteia”, anul XXXVIII, nr. 7 953, din 22 ianuarie 1969; E. Prahoveanu, „Integrarea economică” adâncește contradicțiile capitaliste, în „Scinteia”, anul XXXVIII, nr. 7 947, din 16 ianuarie 1969.

zarea puterii“ sau „distribuirea puterii în societatea mondială contemporană“⁴², înțelegînd prin aceasta procesul formării noilor state independente pe ruinele fostelor colonii. El definește suveranitatea ca „independența de orice control din afară“ și consideră „principiul independenței statelor ca un principiu fundamental al dreptului internațional“⁴³.

H. Morgenthau, profesor de științe politice la Universitatea din Chicago, consacră capitole întregi ale cărții sale *Politics among nations* unor idei asemănătoare⁴⁴.

Asemenea recunoașteri, conforme tendințelor majore ale relațiilor internaționale actuale, sînt însă doar aspecte ale unei concepții contradictorii care, în ansamblul ei, consideră dreptul internațional și relațiile dintre state ca fiind bazate pe forță, pe „politica puterii“, pe dreptul celui mai tare. O asemenea concepție lipsește, în mod evident, noțiunea suveranității de orice conținut real, fiind înlocuită prin relații inegale, de subordonare a statelor mai slabe de către cele mai puternice.

În lucrarea sa *Power politics*, G. Schwarzenberger dezvoltă o amplă argumentație al cărei laitmotiv este încercarea de a demonstra că factorul „central“, hotărîtor al relațiilor și al cooperării internaționale ar fi „politica puterii“, definită ca „un tip de relații între state în cadrul cărora sînt dominante anumite moduri de comportare : înarmările, izolaționismul, diplomația puterii, economia puterii, hegemonia, imperialismul, alianțele, echilibrul puterii și războiul“⁴⁵. În același sens, H. Morgenthau susține că politica internațională nu ar fi decît o „luptă pentru putere“⁴⁶. Concepția „politicii puterii“ se află însă în contradicție cu orice organizare democratică a relațiilor dintre state pe baza respectului reciproc al suveranității, egalității în drepturi și neamestecului în treburile interne, organizare a cărei necesitate decurge în mod logic din existența și recunoașterea suveranității ca principiu fundamental de drept internațional. „În ultimă instanță — scrie Schwarzenberger —, rolul dominant al forței în relațiile internaționale determină gîndirea și acțiunea“. În acest sens, diplomația și cursa înarmărilor, alianțele, imperialismul și neocolonialismul, crearea „statului universal“ sînt considerate ca mijloace legitime ale realizării „politicii puterii“, iar recurgerea la război, în caz de diferend, ca o comportare „normală“ în relațiile dintre state⁴⁷. Dreptul internațional, principiile și normele sale, printre care și principiul suveranității, deși interzic folosirea forței și intervenția sub orice formă, sînt concepute, în principal, ca un produs și instrument al „politicii puterii“.

Această concepție, proprie și altor teoreticieni occidentali, se explică prin faptul că aceștia își păstrează o idee anacronică despre suveranitate ca expresie a dreptului unui stat de a se comporta după bunul plac, de a recurge chiar la război împotriva altor state. Statul poate să facă singur alegerea între pace și război, afirmă juristul englez, împotriva faptului că în dreptul internațional contemporan principiul suveranității exprimă obligația statelor de a menține pacea pe baza respectului reciproc al suveranității. În aceste condiții, nu ar mai

⁴² G. Schwarzenberger, *Beyond power politics*, în *The year-book of world affairs*, London, 1965, p. 229.

⁴³ G. Schwarzenberger, *Power politics. A study of world society*, Third Edition, London, Stevens, p. 88—89, 91.

⁴⁴ H. Morgenthau, *Politics among nations*, p. 293 și urm.

⁴⁵ G. Schwarzenberger, *Power politics*, p. 13.

⁴⁶ H. Morgenthau, *Op. cit.*, p. 32.

⁴⁷ G. Schwarzenberger, *Power politics*, p. 13, 140.

putea fi vorba de o suveranitate efectivă, reală a tuturor statelor membre ale comunității internaționale, ci de încălcarea brutală a suveranității marii majorități a statelor, a drepturilor suverane ale popoarelor, a căror situație ar depinde în cea mai mare măsură, așa cum afirma însuși Schwarzenberger, de dorința, interesele și bunul plac al statelor mai puternice⁴⁸. Aceasta reiese cu claritate și dintr-o lucrare mai recentă a autorului, care afirmă că „stratificarea societății mondiale în ierarhiile marilor puteri, puterilor mijlocii și statelor mici, ca grupări antagonice aflate sub dominația unor mari puteri, arată că suveranitatea politică își păstrează însemnătatea, dacă nu în mod necesar ca supremație, cel puțin ca prioritate și ca hegemonie”⁴⁹.

Relații de inegalitate între state, bazate pe „dreptul” celui mai puternic, pe „politica puterii”, există incontestabil în lumea contemporană, dar ele sînt caracteristice imperialismului, fiind expresia tendințelor expansioniste promovate de acesta, sub forme diferite, în viața internațională. În general, folosirea forței nu reprezintă o soluție rațională în cadrul relațiilor dintre state. Dreptul internațional, constituind o protecție juridică a independenței și drepturilor suverane ale statelor și popoarelor, interzice și condamnă politica forței, a dictaturii și presiunii, oferind ca singură alternativă rațională, pe deplin compatibilă cu interesele de pace și securitate ale popoarelor, putința și obligația rezolvării diferendelor dintre state prin mijloace pașnice. Ceea ce se afirmă tot mai evident în zilele noastre, ca o tendință dominantă în evoluția relațiilor internaționale, sînt nu relațiile de forță, de subordonare, generate de imperialism, ci relațiile dintre state bazate pe respectarea reciprocă a suveranității. În concepția „politicii puterii” este ignorată însă această evoluție, iar în măsura în care sînt sesizate unele dintre aspectele ei li se minimalizează însemnătatea, reducîndu-se totul la „politica puterii”, transformată astfel în factor determinant al relațiilor internaționale. În acest mod, întreaga concepție a „politicii puterii” se transformă, de fapt, într-o apologie a promovării intereselor statelor mai puternice și a forței brutale, a nesocotirii suveranității, a justificării subordonării în relațiile dintre state. Este ceea ce McDougal arăta, ducînd ideea „politicii puterii” la ultima sa consecință logică, și anume că în lumea actuală, bazată pe putere, statul-națiune nu poate avea libertate de acțiune, suveranitatea rămînd un concept formal⁵⁰.

Într-una din lucrările sale, Schwarzenberger se întreabă dacă poate găsi o perspectivă a evoluției relațiilor internaționale și „dincolo de politica puterii”. El vede însă ca alternativă a sistemului bazat pe „politica puterii” realizarea „statului mondial”, înzestrat cu organe și atribuții suprastatale, în cadrul căruia statele ar urma să renunțe la prerogativele suveranității lor în favoarea unei astfel de „puteri mondiale”⁵¹. O asemenea alternativă, de fapt o altă formă a „politicii puterii”, se află în contradicție cu realitatea și cu dreptul internațional însuși. Singura perspectivă rațională, corespunzătoare realității și evoluției relațiilor internaționale, acceptabilă tuturor statelor, o constituie promovarea de către toate statele lumii a relațiilor de cooperare pașnică, activă, care să excludă folosirea forței agresive și amestecul în treburile interne, formele juridice ale acestor relații trebuind să corespundă cerințelor de bază ale legali-

⁴⁸ *Ibidem*, p. 102—103.

⁴⁹ G. Schwarzenberger, *A Manual of international law*, ediția a V-a, London, Stevens, 1966, p. 64.

⁵⁰ M. S. McDougal, *International law, power and policy*, p. 205, 236.

⁵¹ G. Schwarzenberger, *Power politics*, p. 533.

tății internaționale : respectarea drepturilor suverane și a independenței statelor și popoarelor.

Din analiza principalelor teorii existente în doctrina occidentală actuală de drept internațional în problema suveranității reiese finalitatea acestor teorii în arsenalul ideologiei burgheze, ca mijloace importante ale realizării politicii expansioniste a cercurilor imperialiste, ca încercări de justificare a diferitelor acțiuni întreprinse împotriva suveranității statelor și popoarelor fie pe căile ocolite ale dependenței economice, financiare etc., fie prin acte brutale de agresiune, de încălcare a integrității teritoriale și a independenței politice.

Acest tablou succint al diferitelor concepții în problema suveranității ar fi însă incomplet dacă s-ar trece cu vederea unele idei realiste apărute mai recent într-o serie de state capitaliste cum sînt Franța, Austria, chiar și S.U.A., idei ce afirmă poziții mai lucide ale unor teoreticieni care, global sau pe unele aspecte, combat teoria suveranității limitate și implicațiile sale. Totodată, este important să fie semnalate punctele de vedere realiste exprimate de ideologi din statele mici și mijlocii, înainte de toate cele de curînd eliberate, ca o reflectare a influenței progresiste pe care transformările revoluționare, lupta popoarelor pentru independență o exercită și asupra concepțiilor unor juriști, sociologi, economiști etc. Deși formați, în mare majoritate, în școlile burgheze ale unor universități occidentale, asemenea juriști încearcă să elaboreze teorii care să răspundă cerințelor de eliberare deplină și de independență ale popoarelor care au scuturat jugul colonial, de menținere a păcii și securității în lume.

Astfel, pentru N. Mugerwa, jurist din Uganda, profesor la Facultatea de drept din Dar-es-Salam, respectarea suveranității „constituie cel mai important principiu de drept internațional, deoarece aproape toate relațiile internaționale sînt legate de suveranitatea statelor. Ea este punctul de plecare în relațiile internaționale”⁵². Autorul definește suveranitatea, mai întîi, sub aspectul independenței, ca „dreptul statului de a determina în mod liber relațiile sale cu alte state sau cu alte entități, fără nici o restricție sau control al altui stat”, sub aspect intern constînd în „dreptul sau competența exclusivă a statului de a determina caracterul propriilor sale instituții, de a asigura și reglementa funcționarea lor, de a elabora dreptul după aprecierea sa și a asigura respectarea lui”⁵³ pe întreg teritoriul statului. Mugerwa susține necesitatea limitării suveranității în cadrul relațiilor de cooperare dintre state, dar această idee apare izolată în contextul concepției sale, în ansamblu realistă și conformă sensului pe care principiul suveranității îl are în dreptul internațional contemporan.

Juristul egiptean B. Boutros-Ghali afirmă, pe bună dreptate, că statele mici sînt interesate în respectarea ordinii de drept și că organizațiile internaționale nu pot să-și desfășoare activitatea fără sprijinul statelor mici, fără respectarea principiului legalității, sub toate aspectele⁵⁴.

În literatura indiană de drept internațional, principiul suveranității este afirmat de autori ca N. Tendon, K. R. Sastray.

Necesitatea respectării principiului suveranității în cadrul cooperării dintre state este subliniată și de juriști din unele țări capitaliste mici.

⁵² N. Mugerwa, *Subjects of international law, in Manual of public international law*, sub redacția lui M. Sorensen, New York, St. Martin's press, 1968, p. 253.

⁵³ *Ibid.*

⁵⁴ B. Boutros-Ghali, *Le principe d'égalité des états et les organisations internationales*, Recueil des cours, vol. II, 1960, p. 22 și urm.

Juristul finlandez T. Suontausta respinge opiniile care neagă suveranitatea, arătând că „propunerile de a elimina din vocabularul dreptului internațional termenul de suveranitate sînt adesea criticabile“ și formulează ca obligație a juriștilor „precizarea și nu respingerea totală a suveranității“⁵⁵. După ce definește suveranitatea ca „independență în exterior și autonomie în interior“, Suontausta afirmă drepturile fundamentale ale statelor : dreptul la egalitate, dreptul la conservare, la independență, la comerț internațional, la respect mutual⁵⁶.

Autorul finlandez formulează însă și teze inacceptabile, larg răspîndite în doctrina burgheză, ca : teoria primatului dreptului internațional care ar conferi statelor drepturile fundamentale, negarea caracterului de principiu al art. 2/7 al Cartei O.N.U., în care se prevede obligația de neamestec în treburile interne etc.

Opinii realiste despre suveranitate pot fi întîlnite și în lucrările altor juriști, ca, de pildă, Al. Alvarez (Chile), A. Fedross (Austria), M. Bourquin (Elveția), care, în ansamblul doctrinei lor, se situează însă pe pozițiile concepțiilor burgheze⁵⁷.

Asemenea opinii conforme sub unele aspecte cu realitatea relațiilor internaționale și a dreptului internațional contemporan, deși nu constituie o trăsătură caracteristică, dominantă în doctrina occidentală, prezintă totuși o semnificație deosebită, avînd caracterul unei recunoașteri de către juriști burghezi, într-o formă mai mult sau mai puțin consecventă, a necesității respectării în cooperarea dintre state a acelor condiții de bază — între care egalitatea suverană, neamestecul în treburile interne și reciprocitatea — esențiale pentru asigurarea unor raporturi normale de pace și securitate pentru toate țările, fără deosebire. Aceasta corespunde intereselor popoarelor și națiunilor, intereselor progresului social.

În epoca noastră, unul din imperativele majore îl constituie înrădăcinarea, în cadrul relațiilor mondiale, a spiritului de justiție și legalitate, respectarea normelor dreptului internațional. Forța nu creează drept, ci, dimpotrivă, trebuie să respecte întotdeauna dreptul, aceasta fiind o necesitate determinată de mersul înainte al societății umane, o condiție esențială pentru realizarea aspirației popoarelor de a decide ele însele asupra propriilor lor destine.

⁵⁵ T. Suontausta, *La souveraineté des états*, Helsinki, 1955, p. 39.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 51—65.

⁵⁷ A se vedea : Al. Alvarez, *Op. cit.*, p. 111—112 ; A Fedross, *Völkerrecht*, Wien, 1955, trad. în limba rusă, Moscova, 1959, p. 25—29 ; M. Bourquin, *L'État souverain et l'Organisation internationale*, New York, Manhattan Publishing Company, 1959, p. 32.

În lumina manuscriselor lui Marx.

Despre legitățile dezvoltării științei și tehnicii

Recent au văzut lumina tiparului, în Uniunea Sovietică, fragmente din manuscrisele economice ale lui Karl Marx din anii 1861—1863, care reprezintă atât continuarea lucrărilor sale *Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie* (1857—1858) și *Contribuții la critica economiei politice* (1859) cit și pregătirea mai sistematică a problemelor din *Capitalul* (toate cele patru volume).

Din scrisoarea lui Marx către Engels din 28 ianuarie 1863 lumea afla de existența acestor manuscrise. „...Am recitat în întregime caietele (extra-sele) mele cu privire la tehnologie...” — scria Marx în această scrisoare. În prezent cunoaștem aceste manuscrise !

Fragmentele publicate de curînd, notate de Marx cu litera greacă *gamma* și avînd titlul *Mașinile. Folosirea forțelor naturii și a științei*, constituie, în fond, o variantă inițială a cunoscutului și deosebit de valorosului capitol 13 : *Mașinile și marea industrie*, din primul volum al *Capitalului*.

Din compararea manuscrisului acum publicat cu capitolul 13 din primul volum al *Capitalului* rezultă că în acest manuscris Marx a abordat un număr mai mare de probleme și într-un mod mai profund cu privire la locul și rolul științei și tehnicii în dezvoltarea producției și a societății, la repercusiunile social-economice ale progresului tehnic în orînduirea capitalistă.

Trecînd la definitivarea primului volum al *Capitalului*, Marx ajunsese la concluzia că nu e necesar să integreze tot materialul pregătitor în lucrarea sa fundamentală, el urmărind prin publicarea *Capitalului* în primul rînd analiza economiei capitaliste propriu-zise. Marx însuși considerase, cum, de altfel, arată în prefața la ediția întîii a *Capitalului*, că în timp ce unele materiale pregătitoare necesitau și găseau realmente o tratare mai amplă în *Capitalul*, altele, printre care și acest manuscris *gamma*, puteau rămîne la dimensiuni apreciate de el ca suficiente pentru a fi prezente în primul volum al *Capitalului*, fără a deforma profilul acestuia.

Este cunoscut că Marx nu a elaborat o lucrare aparte cu privire la locul și rolul științei și tehnicii în istoria societății, deși, de-a lungul întregii sale activități creatoare, a abordat în repetate rînduri aceste probleme, lăsînd teze și aprecieri deosebit de valoroase pentru posteritate

și în acest domeniu, atât de puțin cercetat în epocile de pînă la el și chiar în epoca în care a trăit *.

Încă în lucrările sale de tinerețe, Marx s-a ocupat de unele aspecte ale problemei locului și rolului tehnicii, în special al tehnicii de producție, în dezvoltarea societății, ale influenței progresului tehnic asupra condițiilor de muncă și asupra vieții muncitorilor industriali și agricoli. Interesul lui Marx pentru aceste probleme s-a manifestat încă din 1845. În anii '50 a consacrat acestor probleme un loc mai mare în cercetările sale. După elaborarea manuscriselor cunoscute sub denumirea de *Grundrisse der Kritik der politischen Ökonomie* și după apariția lucrării *Contribuții la critica economiei politice*, el reia studiul acestor probleme, pregătind manuscrisul la care ne referim în rîndurile de față. În aceste studii, necunoscute pînă astăzi, Marx acordă o atenție deosebită problemelor tehnicii, dialecticii progresului tehnic, tendințelor și direcțiilor lui de dezvoltare, interdependenței științei și tehnicii, ceea ce face ca concluziile sale să poată fi considerate drept baza metodologică a istoriei tehnicii. Istoria tehnicii reprezintă, în concepția lui Marx, o traiectorie neîntreruptă de la formele inferioare la cele superioare ale uneltelor de muncă. Mai trebuie adăugat că, datorită modestiei sale legendare, Marx a considerat că nu a elaborat o istorie științifică a tehnicii, lăsînd această sarcină generațiilor viitoare.

Este demn de relevat că în timpul cînd lucra la manuscrisele care au văzut abia acum lumina tiparului Marx avea unele îndoieli în legătură cu locul mașinii-unelte în procesul de revoluționare a producției, precum și în legătură cu alte probleme privind rolul tehnicii în dezvoltarea societății, ceea ce l-a determinat să facă multiple și migăloase studii (inclusiv să audieze un curs special la unul din institutele de învățămînt superior din Londra). Ca urmare, a putut — la capătul acestor eforturi intelectuale susținute — să elaboreze tezele sale geniale cu privire la locul și rolul tehnicii de producție în viața societății. Toate acestea erau cunoscute din sus-citata scrisoare a lui Marx către Engels.

Această scrisoare, din 28 ianuarie 1863, în care Marx comunica lui Engels rezultatele, concluziile sale cu privire la studiile în domeniul amintit stă mărturie acestor eforturi uriașe. Confruntînd concluziile sale, enunțate în această scrisoare, cu manuscrisul publicat acum, se constată intensitatea cu care lucra Marx la elaborarea tezelor sale. Manuscrisul reprezintă o tratare amplă a esenței gîndirii sale pe care genialul Marx o comunica genialului său prieten, la a cărui părere ținea foarte mult.

Studiind manuscrisul *gamma*, ajungi la concluzia evidentă că moștenirea lăsată de Marx în domenii atât de însemnate astăzi — cum sînt locul și rolul științei și tehnicii în dezvoltarea societății, corelația dintre știință și producție —, domenii care în epoca sa nu păreau să aibă pentru nimeni o asemenea importanță — este de o valoare excepțională. Există în acest manuscris, alături de prezentarea mai amplă, mai profundă a unor probleme tratate de Marx în lucrări tipărite încă în timpul vieții sale, teze și abordări necunoscute pînă acum și care îmbogățesc concepția

* Am tratat mai pe larg acest aspect în studiul expus la sesiunea științifică consacrată aniversării a 150 de ani de la nașterea lui Karl Marx și publicat în volumul: *Marxismul și contemporaneitatea*, Editura politică, București. 1968, p. 195—217.

materialist-istorică despre corelația dintre știință și societate, dintre știință și producție.

În strînsă legătură cu dezvoltarea tehnicii, Karl Marx supune unei analize multilaterale rolul științei în societate, în producție, arătînd cum știința devine, treptat, un factor independent al procesului de producție, transformîndu-se într-o forță nemijlocită de producție.

Ca nicăieri în altă parte, Marx se oprește în acest manuscris asupra rolului tehnicii, pe care o socotește a fi un element important și cel mai mobil al forțelor de producție, alături de om, de forțele naturii, de știință, cît și de formele și metodele organizării muncii și a producției. El cercetează corelațiile și interdependența dintre tehnică, forțele de producție în ansamblul lor și progresul economic și social. Referirile sale la corelația dintre forțele și relațiile de producție îi permit să formuleze ideea că tehnica (tehnica de producție) determină schimbări sociale și duce la schimbări revoluționare în economie.

De o valoare excepțională apare astăzi descoperirea *legii generale* — cum o denumește însuși Marx — cu privire la rădăcinile materiale și tehnice ale noilor formațiuni social-economice, respectiv teza potrivit căreia în cadrul aceleiași formațiuni social-economice se creează și începe să se dezvolte germele bazei tehnice a viitoarei formațiuni social-economice. În manuscrisul la care ne referim, Marx scrie : „Fie că e vorba de succesiunea diferitelor formații geologice, fie că e vorba de apariția diferitelor formațiuni sociale, nu trebuie să credem în existența unor perioade apărute în mod subit, net despărțite unele de altele...

Dar *legea generală* care decurge din cele de mai sus poate fi formulată astfel : *posibilitățile materiale ale formei următoare de producție* — atît condițiile tehnologice cît și structura economică corespunzătoare a întreprinderii — *se creează în forma precedentă*.

Munca mecanizată, ca element revoluționant, își datorește apariția nemijlocit precumpănirii trebuințelor asupra posibilităților de a le satisface cu ajutorul mijloacelor de producție care au existat pînă atunci. La rîndul ei, această precumpănire a cererii a apărut datorită descoperirilor făcute încă pe baza meșteșugului, precum și datorită sistemului colonial întemeiat în perioada de dominație a manufacturii, iar într-o anumită măsură datorită pieței mondiale, creată de aceasta din urmă. Odată cu *revoluția deja săvîrșită în sfera forțelor de producție* — și care se manifestă ca o revoluție tehnologică * — *se produce și o revoluție în sfera relațiilor de producție*“ (subl. ns.)¹.

Aceste teze, a căror justete este confirmată prin însăși evoluția societății umane de la Marx încoace, își păstrează deplina lor valabilitate și astăzi. Evoluția capitalismului contemporan către societatea socialistă este evidențiată și prin faptul de netăgăduit și de neignorat că în cadrul său se formează tot mai mult — și acesta este un fenomen obiectiv, ireversibil — condițiile *materiale* și *organizatorice* ale orînduirii socialiste. Tehnica modernă (materializarea marii revoluții în domeniul științelor naturii), formele noi de organizare și de conducere a întreprinderilor și ramurilor industriale cît și a economiei naționale, existența unui aparat

* Expresia „revoluția tehnologică“ se folosește aici de către Marx în sensul de revoluție tehnică.

¹ „Voprosi istorii estestroznanian i tehniki“ nr. 25/1968, p. 51. În continuare, trimerile la acest manuscris vor fi date în text.

și a unei anumite planificări, inclusiv pe scara națională, existența și lărgirea sectorului de stat în economie ș.a. exprimă cât se poate de plastic și de convingător faptul, indicat de Marx în manuscrisul la care ne referim, că „*posibilitățile materiale ale formei următoare de producție* — atît condițiile tehnologice cît și structura economică corespunzătoare a întreprinderii — *se creează în forma precedentă*“, că toate aceste schimbări apropie societatea capitalistă de societatea socialistă.

Trecînd în revistă diferite forme importante ale uneltelor și mașinilor folosite în producție de-a lungul secolelor, Marx se oprește în mod deosebit asupra mașinii (mașina-unealtă) de la care — după cum precizează în *Capitalul* — a pornit prima revoluție industrială. Cercetînd originea producției mașiniste, Marx arată că „din momentul în care participarea nemijlocită a omului în producție s-a redus doar la aceea că el a început să acționeze ca o simplă *forță*, din acel moment se afirmă principiul producției mașiniste“ (p. 29). După cum se subliniază în *Capitalul*, el a considerat apariția mașinii-unelte ca o revoluție tehnică ce a premers revoluției industriale.

Studiînd istoria tehnicii, care se confundă, în concepția sa, cu istoria tendințelor dezvoltării tehnicii, Marx scoate în relief ideea că pentru această istorie cel mai important element îl formează acele invenții și descoperiri care săvîrșesc adevărate revoluții în forțele de producție, care reprezintă *puncte de cotitură* în procesul de trecere la un nivel superior al dezvoltării tehnice. El relevă, totodată, că asemenea schimbări radicale în tehnică sînt legate de trecerea unei forme a producției la o alta, superioară, cum ar fi, de exemplu, trecerea de la manufactură la marea producție de fabrică.

Ca direcție principală în dezvoltarea tehnicii, Marx a indicat tendința de a se înlocui tot mai mult munca omului, de a-l elibera de munca obositoare. Istoria celei de-a doua jumătăți a secolului trecut și a secolului nostru dovedește cu prisosință justetea acestei teze a lui Marx.

Apariția unor asemenea mijloace tehnice care, din punctul de vedere istoric, reprezintă *puncte de cotitură* și care sînt anticipate întotdeauna de apariția elementelor sale componente reprezintă condiția tehnică-materială a revoluționării producției. În istoria tehnicii este important deci să se studieze apariția tocmai a acestor elemente și să se urmărească evoluția lor. Iată de ce Marx începe istoria apariției mașinii (în sistemul producției mașiniste) prin analiza uneltelor de muncă, a instrumentelor de muncă celor mai simple, urmărind evoluția lor, explicînd esența acestei evoluții, respectiv „*diferențierea, specializarea și simplificarea uneltelor (instrumentelor) de muncă*“ (p. 26). El arată că atunci cînd asemenea instrumente realizează, în procesul de producție, mișcări provocate nu de mîna omului, ci de anumite mecanisme, atunci unealta de mîna (simplă) se transformă în mașină.

Dintre toate mașinile, cel mai mare interes i-a trezit lui Marx moara, pe care o considera drept cea dintîi mașină. În aceste manuscrise, Marx cercetează amănunțit istoria schimbărilor care au avut loc în construcția morii, de la moara de mîna pînă la cea cu aburi. El leagă istoria morii de mașină și de dezvoltarea mecanicii, hidraulicii și a altor științe tehnice. Din cele enunțate de Marx rezultă și caracterul determinat al științei de necesitățile tehnicii, la care s-a referit mai tîrziu Engels. Moara,

spune Marx în manuscrisul la care ne referim, „poate fi considerată ca o astfel de primă *unealtă de muncă* în care este aplicat principiul mașinii... De aceea, din acest punct de vedere, pe baza istoriei morii poate fi studiată întreaga istorie a mecanicii. În moară găsim toate genurile de forță motrice folosite mai întâi una după alta și vreme îndelungată concomitent una alături de alta : forța omului, forța animalelor, forța apei, morile pe nave, morile de vânt, morile pe care (mori instalate pe care, acționate de mișcarea carului și folosite în război etc.) și, în sfârșit, morile cu abur.

Totodată, istoria morii ne oferă, de asemenea, posibilitatea de a urmări procesul extrem de lent al dezvoltării ei ulterioare, începînd de pe vremea Romei (cu puțin înainte de urcarea pe tron a lui August), cînd au fost aduse din Asia primele mori de apă, și pînă la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, cînd în Statele Unite au fost construite în număr mare primele mori cu abur.

Aici progresul s-a realizat numai datorită acumulării uriașe a experienței multor generații, experiență care este apoi folosită numai în mod sporadic, fără a duce la înlăturarea vechiului mod de a produce“ (p. 31).

Marx nu a prevăzut și nici nu putea să prevadă atunci cu precizie toate treptele dezvoltării tehnicii de producție ; el a scos însă în evidență, cu o claritate ce poartă pecetea geniului inegalabil, unele dintre trăsăturile principale ale producției viitoare, deci a celei contemporane nouă : legătura organică dintre știință și tehnică, transformarea științei în forță nemijlocită de producție, ieșirea omului din procesele nemijlocite de producție și situarea lui alături de procesul de producție, în loc să fie principalul său agent.

Prezintă un interes deosebit pasajul din manuscris care se referă la rolul științei în procesul de producție din marea industrie mecanizată, cu alte cuvinte corelația pe care o stabilește Marx între știință și producție, subliniind influența reciprocă a acestora în progresul producției sociale și pe baza căroră el ajunge la *concluzia* cunoscută cu privire la transformarea științei în forță nemijlocită de producție. Reproducem aici o parte însemnată a acestor considerații, cuprinse în paragraful intitulat : *Folosirea forțelor naturii și a științei* din manuscrisul citat : „Producția de masă — cooperarea de mari proporții îmbinată cu folosirea mașinilor — subordonează pentru prima oară pe scară largă *forțele naturii* — vîntul, apa, aburul, electricitatea — procesului nemijlocit de producție, le transformă în *agenți ai muncii sociale* (În agricultură, în formele ei pre-capitaliste, munca omenească este mai curînd numai un ajutor al procesului natural, pe care nu-l controlează). Aceste forțe ale naturii, ca atare, *nu costă nimic*. Ele nu sînt un produs al muncii omenești. Dar însușirea lor se petrece numai cu ajutorul mașinilor, care au valoare, întrucît ele sînt produsul muncii trecute. De aceea, aceste forțe ale naturii ca agenți ai procesului de muncă sînt însușite numai datorită mașinilor și numai de către proprietarii mașinilor.

Întrucît acești agenți naturali nu costă nimic, ei intră în procesul de muncă, fără a intra în procesul de valorificare. Ei fac munca mai productivă, fără să sporească *valoarea produsului*, fără să mărească valoarea măr-fii. Ei, dimpotrivă, *micșorează* valoarea unei măr-fi, mărin-d *masa măr-furilor* produse *în același timp de muncă*, adică micșorînd *valoarea* fiecărei părți a acestei mase. În măsura în care aceste mărfuri intră în repro-

ducția forței de muncă micșorează, prin urmare, și valoarea forței de muncă sau se reduce timpul de muncă necesar pentru reproducerea salariului și sporește supramunca. În acest sens, forțele naturii sînt însușite chiar de capital și nu pentru că ele sporesc valoarea mărfurilor, ci pentru motivul că ele o micșorează, pentru că ele intră în procesul de muncă fără să intre în procesul de valorificare. Folosirea acestor forțe ale naturii pe scară largă este posibilă numai acolo unde se folosesc pe scară largă mașinile, unde, în consecință, se folosește și o masă de muncitori corespunzătoare lor, și cooperarea acestor muncitori subordonați capitalului.

Folosirea *agenților naturali* — într-o anumită măsură includerea lor în capital — coincide cu dezvoltarea *științei* ca factor de sine stătător al procesului de producție. Dacă procesul de producție devine o sferă a *folosirii științei*, atunci și știința devine un factor, să spunem așa, o funcție a procesului de producție. Fiecare descoperire devine baza unei noi invenții sau a unei noi perfecționări a metodelor de producție. Modul de producție capitalist pune cel dintîi științele naturii în slujba procesului nemijlocit de producție, în timp ce, invers, dezvoltarea producției oferă mijloace pentru cucerirea teoretică a naturii. Știința capătă menirea de a fi un mijloc de producere a avuției, un mijloc de îmbogățire.

În cadrul acestui mod de producție se pun pentru prima oară probleme practice care pot fi revoluționate numai în mod științific. Experiența și observația — și necesitățile procesului de producție însuși — au atins acum pentru prima oară o amploare care permite și face necesară folosirea științei.

Exploatarea științei, a progresului teoretic al omenirii.

Capitalul nu creează știința, dar el o exploatează, și-o însușește în procesul de producție. Astfel, concomitent are loc *despărțirea științei*, ca *știință aplicată* la producție, de *munca nemijlocită*, în timp ce pe treptele anterioare ale producției volumul limitat de cunoștințe și experiențe erau legate nemijlocit de munca însăși, nu se dezvoltau ca o forță de sine stătătoare, separată de ea, și, de aceea, în ansamblu nu depășeau niciodată limitele unei colecționări tradiționale de rețete, care se realiza din timpurile cele mai vechi și se dezvoltă foarte lent și treptat (însușirea empirică a secretelor fiecărui meșteșug). Mîna și capul nu sînt despărțite... Pe de altă parte sînt evidente și următoarele două lucruri diferite.

Dezvoltarea științelor naturii înseși (iar ele alcătuiesc baza oricăror cunoștințe), ca și a oricăror cunoștințe care au o legătură cu procesul de producție, se desfășoară tot pe baza producției capitaliste, care creează pentru știință, într-o mare măsură pentru prima oară, mijloacele materiale de cercetare, de observare, de experimentare. În măsura în care aceste științe sînt folosite de capital ca mijloace de îmbogățire și, în felul acesta, ele însele devin un mijloc de îmbogățire și pentru oamenii ce se ocupă de dezvoltarea științei, oamenii de știință concurează între ei în scopul de a găsi *aplicarea practică* a acestor științe. Pe de altă parte, *invenția* devine o meserie aparte. De aceea, împreună cu producția capitalistă, *factorul științific* pe o anumită treaptă se dezvoltă pentru prima oară conștient, se aplică și se creează în proporții necunoscute în epocile anterioare.

Numai producția capitalistă transformă procesul de producție material în aplicare a *științei în producție* — în știință aplicată în practică —, dar numai subordonând munca capitalului și *înăbușind* propria ei dezvoltare intelectuală și profesională...

În secolul al XVIII-lea progresul în domeniul matematicii, mecanicii, chimiei și descoperirile efectuate în Anglia, Franța, Suedia și Germania s-au produs aproape concomitent. Același lucru este valabil și pentru *invenții*, de pildă în Franța. Dar aplicarea lor capitalistă avea loc pe atunci numai în Anglia, deoarece numai aici relațiile economice erau atât de dezvoltate încât făceau posibilă exploatarea progresului științific de către capital. (Un rol hotărâtor l-au jucat în acest sens relațiile agrare din Anglia și posesiunile ei coloniale)...“ (p. 75—77).

După cum se vede, analizând problemele de mai sus, Marx atrage atenția asupra condițiilor social-economice în care are loc procesul inter-influențării științei și producției, asupra faptului că aceasta determină, în condițiile capitalismului, o anumită dezvoltare, că știința devine un mijloc de îmbogățire a burgheziei.

Următoarele pasaje din paragraful intitulat : *Influența mașinii asupra situației muncitorilor* sînt și mai semnificative, și mai categorice în legătură cu folosirea capitalistă a mașinilor : „Acum trebuie să elucidăm încă două probleme. În primul rînd, în ce măsură influența mașinilor se deosebește de influența diviziunii muncii și a cooperării simple și, în al doilea rînd, influența mașinilor asupra muncitorilor înlăturați, eliminați de ele.

Caracteristica tuturor *formelor sociale* și a combinațiilor muncii care au loc în condițiile producției capitaliste este faptul că ele reduc timpul necesar pentru producerea mărfii și, prin urmare, reduc masa de muncitori necesari pentru producerea unei anumite cantități de marfă (precum și a unei anumite *plusvalori*).

Numai în condițiile *producției mecanizate* și ale *atelierului mecanizat*, bazat pe folosirea unui sistem nou de mașini perfecționate, are loc *înlocuirea muncitorilor* cu o parte a capitalului constant (cu acea parte a produsului muncii care devine din nou mijloc de muncă) și are loc în general *crearea excedentului de muncitori*, ca *tendință inconștientă clar exprimată care acționează pe scară largă*...

Distrugerea mașinilor și, în general, acțiunile muncitorilor îndreptate împotriva introducerii mașinilor reprezintă prima declarație de război modului de a produce și mijloacelor de producție, dezvoltate de producția capitalistă. În condițiile cooperării simple și ale diviziunii muncii nu se observă asemenea fenomene. Dimpotrivă, diviziunea muncii în manufactură reproduce într-o anumită formă diviziunea muncii între diferite meșteșuguri...

Acolo unde *noile ramuri de producție* sînt create pe baza mașinilor, acolo, firește, nici nu poate fi vorba de înlocuirea muncitorilor de către mașini. Dar o asemenea situație poate apărea în genere numai atunci cînd mașina capătă o răspîndire largă, în perioada mai evoluată a modului de a produce bazat pe mașini, dar chiar și în această perioadă numai pe o scară foarte redusă în comparație cu producția mărfurilor în care munca omenească este înlăturată de mașini sau a mărfurilor care înlocuiesc mărfuri produse înainte numai de munca manuală.

Primul caz este acela al *folosirii mașinilor* în ramuri în care înainte producția se realiza într-un mod meșteșugăresc sau manufacturier. În felul acesta, mașina se manifestă ca *forță revoluționarizatoare* în modul de a produce în general, decurgînd din modul capitalist de producție.

Imediat după crearea *atelierului mecanizat* se stabilește ca scop continua *perfecționare a mașinilor*, care fie că supune sistemului de mașini părți din atelier care încă nu i-au fost supuse, fie că reduce numărul muncitorilor ocupați, fie că în locul muncitorilor adulți folosește munca femeilor și a copiilor, fie că, în sfîrșit, într-o măsură mai mare decît în manufactură, face să crească forța productivă a unuia și aceluiași număr de muncitori și din această cauză reduce *în mod relativ* (și acest fapt este resimțit direct de muncitori) numărul muncitorilor necesar pentru producerea unei anumite cantități de mărfuri.

Formula producției mecanizate nu este reducerea relativă a unei *zile de muncă*, a părții ei necesare, ci reducerea *numărului muncitorilor*, adică a zilei totale de muncă, alcătuită din multe zile de muncă concomitente, a părții ei necesare; adică eliminarea, reducerea unui anumit număr de muncitori ca fiind inutili în producția de supramuncă; fără a mai vorbi de lichidarea specializării, apărută ca urmare a diviziunii muncii, și de deprecierea forței de muncă rezultată din aceasta. Munca trecută și combinația socială a muncii sînt considerate aici ca mijloc de a face inutilă munca vie. Cu alte cuvinte, timpul de muncă necesar constituie baza pe care se dezvoltă supramunca. Aici, dimpotrivă, se calculează cum se poate obține o anumită cantitate de supramuncă pe baza unei anumite cantități de muncă necesară.

Contradicția dintre capital și munca salariată se dezvoltă aici pînă la opoziție deplină, întrucît capitalul este un mijloc nu numai de depreciere a forței vii de muncă, ci și un mijloc de transformare a ei în forță inutilă fie totalmente în anumite procese, fie *reducînd-o* în general *pînă la un număr minim posibil*. Munca necesară se transformă aici nemijlocit într-un surplus de populație, deoarece ea nu este necesară pentru obținerea de *supramuncă*...

Așadar, pe de o parte, tendința producției mecanizate se exprimă în înlăturarea *continuu de muncitori* — din atelierul mecanizat sau din întreprinderea meșteșugărească —, iar pe de altă parte în *antrenarea* continuă de muncitori la muncă, deoarece pe o anumită treaptă a dezvoltării forțelor de producție *plusvaloarea* poate fi urmărită numai prin mărirea numărului de muncitori concomitent ocupați. Această atracție și respingere sînt caracteristice și, prin urmare, caracteristice sînt și *oscilațiile* continue ale *nivelului de trai al muncitorului*.

În greve se manifestă faptul că mașinile se folosesc și se inventează în pofida cerințelor nemijlocite ale muncii vii și servesc drept mijloc de oprimare și de zdrobire a ei (vezi *Ricardo* despre contradicția continuă dintre mașini și munca vie)...

Capitalul se manifestă aici și ca muncă trecută — în automat și în mașinile puse de el în funcțiune —, se manifestă, după cum s-ar părea, independent de munca vie; în loc să fie subordonat muncii vii, el o subordonează; omul de fier acționează împotriva omului din carne și oase.

Subordonarea muncii omului, alcătuit din carne și oase, capitalului, absorbirea muncii lui de către capital, absorbire în care rezidă esența producției capitaliste, apare aici ca un fapt tehnologic“ (p. 70, 72, 73, 74).

Consecințele folosirii capitaliste a tehnicii de producție sînt abordate de Marx și în alte părți ale manuscrisului. Astfel, în paragraful intitulat *Condițiile materiale ale muncii sociale*, el arată că „în manufactură, considerată ca un întreg, muncitorul individual reprezintă partea vie a mașinii totale, adică a atelierului, care el însuși este un mecanism alcătuit din oameni. În atelierul mecanizat (examinat aici și care evoluează într-un sistem de mașini), dimpotrivă, omul este un accesoriu viu al acestui corp total și al mașinii automate, care există în afara lui. Dar mașina totală este alcătuită din mașini care constituie părțile ei. Oamenii sînt aici un simplu accesoriu viu, anexe conștiente ale mașinii inconștiente, dar care funcționează uniform“ (p. 65).

Este de reținut un aspect interesant al atitudinii lui Marx față de sine însuși. El nu s-a cramponat niciodată la concepții și aprecieri depășite de evoluția lucrurilor, avînd curajul să le aducă totdeauna completările sau corecturile necesare. Sînt prea bine cunoscute criticile făcute de Marx și Engels propriilor lor aprecieri cu privire la caracterul revoluției din 1848.

În manuscrisul la care ne referim, Marx vorbește de *prima* și a *doua* revoluție industrială, considerînd apariția mașinii-unelte ca *prima* revoluție industrială și apariția mașinii cu aburi ca a *doua* revoluție industrială. „Din momentul în care participarea nemijlocită a omului în producție s-a redus doar la aceea că el a început să acționeze ca o simplă *forță* — spune Marx —, din acel moment se afirmă principiul producției mecanizate. Mecanismul exista deja; *forța* motrice putea fi înlocuită ulterior cu apa, aburul etc.

După această primă mare revoluție industrială, folosirea mașinii cu abur ca mașină producătoare de mișcare a constituit a doua revoluție“ (p. 29).

În *Capitalul* (capitolul 13), Marx a renunțat la aceste denumiri, folosind doar expresia de revoluție industrială pe care o considera ca un proces unitar de trecere de la manufactură la fabrică. El atribuia mașinii-unelte rolul de factor hotărîtor în înfăptuirea revoluției industriale. „De la această parte a mecanismului, mașină-unealtă, a pornit în secolul al XVIII-lea revoluția industrială. Și astăzi, ori de cîte ori producția meșteșugărească sau manufacturieră se transformă în producție mecanizată, ea continuă să reprezinte punctul de plecare“².

Caracterul subordonat, secundar al mașinii cu abur, deci al energiei necesare pentru a pune în mișcare mașina-unealtă, rezultă, în concepția lui Marx, din precizarea că „însăși mașina cu abur ...nu a provocat o revoluție industrială. Mai curînd invers: crearea mașinilor-unelte a fost cea care a făcut necesară mașina cu abur revoluționată“³.

Aceste considerente, evoluția concepției lui Marx cu privire la schimbările radicale în progresul tehnic al societății, faptul că el nu folosește niciodată expresia de revoluție industrială *capitalistă*, ci pur și simplu *revoluție industrială*, fără nici un adaos, sînt, toate, de o deosebită valoare

² K. Marx-F. Engels, *Opere*, vol. 23, Editura politică, București, 1966, p. 382.

³ *Ibidem*, p. 384.

metodologică și pentru aprecierea marilor schimbări revoluționare care au loc în infrastructura societății contemporane.

În lumina acestor considerații marxiste pare a fi evident că sînt greșite acele concepții care așază energia atomică în centrul mării revoluții ce are loc astăzi în infrastructura societății, în sfera forțelor de producție moderne. *Punctul de plecare* al celei de-a doua revoluții industriale este mașina automată (mașina electronică de calcul și de conducere avînd un rol complementar).

„Prima revoluție industrială a avut loc la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea și a fost determinată de trecerea producției de la uneltele manuale simple la mașini... Este, îndeobște, admis că cea de-a doua revoluție industrială înseamnă trecerea producției de la mașini la mașini automate (mașini care «gîndesc»), la automatizarea complexă a producției, la crearea de secții și fabrici întregi automatizate...”⁴.

Manuscrisele lui Karl Marx recent publicate sînt de o valoare excepțională pentru înțelegerea dezvoltării tehnicii în general, a progresului tehnic din epoca capitalistă, și, dincolo de aceasta, pentru a putea face prognoze — pe baza cunoașterii legităților dezvoltării tehnicii, din care unele deosebit de importante au fost puse în evidență de Marx — pentru viitorul mai apropiat și mai îndepărtat al progresului tehnic. Noile manuscrise permit înțelegerea mai profundă a mării revoluții ce are loc în epoca contemporană în știință și tehnică, a asemănărilor și diferențelor dintre revoluția industrială de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea începutul secolului al XIX-lea și revoluția științifică-tehnică din zilele noastre. Realitatea zilelor noastre confirmă prevederile geniale ale lui Marx cu privire la transformarea științei în forța motrice principală a producției sociale contemporane, ceea ce reprezintă trăsătura principală a revoluției științifice-tehnice. Și aceste manuscrise sînt încă o confirmare evidentă a faptului că marxismul nu este o descriere a unor stări sociale existente, ci o învățătură strălucită despre tendințele istorice.

Toți cei care studiază învățătura nemuritoare a lui Karl Marx, și în mod deosebit cei care se dedică cercetării rolului științei și tehnicii în producție și în societatea contemporană, vor găsi în noile manuscrise ale genialului gînditor un material inedit, absolut necesar în munca lor, teze și indicații de o valoare inestimabilă.

Apariția în limba română a acestui manuscris al lui Marx se impune ca necesitate imperioasă și va fi, în același timp, un nou omagiu adus memoriei celui care, așa cum scria C. Dobrogeanu-Gherea, „va trăi cît va trăi și omenirea”.

Prof. dr. ing. VALTER ROMAN

⁴ V. Roman, *Știința și socialismul*, în „Lupta de clasă” nr. 1, ianuarie 1953, p. 38.

I. C. FRIMU, conducător al mișcării muncitorești din România

Dezvoltarea mișcării muncitorești din țara noastră la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea a fost însoțită de apariția și afirmarea unor conducători ai proletariatului, ieșiți din rîndurile acestuia, care, prin calitățile lor, s-au impus ca figuri de seamă ale vieții politice românești. Printre aceștia, timp de trei decenii, s-a aflat la loc de frunte I. C. Frimu, a cărui viață s-a identificat în chip desăvîrșit cu cauza și lupta clasei muncitoare.

Ioan C. Frimu s-a născut la 4/16 octombrie 1871, în comuna Birzești din fostul județ Vaslui¹. Mediul răzeșesc în care a crescut a pus o amprentă puternică asupra caracterului său, insuflindu-i trăsături caracteristice ca: bunul-simț, omenia, chibzuiala, seriozitatea și consecvența, care de-a lungul anilor s-au îmbogățit cu experiența luptei revoluționare, realizîndu-se într-o sinteză superioară, conturînd personalitatea conducătorului proletar.

La vîrsta de 12 ani este nevoit să-și înceapă viața de muncă, intrînd ca ucenic pentru a învăța meseria de timplă. Își cîștigă din greu existența la Huși, Vaslui, Iași. Adolescentul privește cu multă curiozitate viața plină de contraste din jur. La Iași întâlnește primele tipărituri socialiste, face cunoștință cu mișcarea socialistă din localitate, urmărește ședințele și conferințele acesteia. Primește cărți, citește și, treptat, începe să-și formeze o educație socialistă. Era cunoscut ca unul dintre acei muncitori „care citesc și înțeleg“, tălmăcind „în grai popular“ celor din jur articole din gazetele socialiste. „Purta nu rareori cu sine biblioteca sa, alcătuită din *Materialismul economic* explicat de Paul Lafargue și *Robia și socialismul* de Gherea“².

După ce își satisface stagiul militar la Vaslui, vine la București și intră la o fabrică de timplărie, încadrîndu-se, în scurt timp, în mișcarea de aici.

În acei ani, Capitala, în plină dezvoltare, reflecta, mai mult ca oriunde altă localitate, puternicele transformări sociale ce se petreceau în

¹ Arhivele statului Vaslui, fondul nr. 36, documentul nr. 2.

² Barbu Lăzăreanu, *I. C. Frimu*, Editura C.G.M., 1948, p. 28.

țară. Industria și relațiile de producție capitaliste se dezvoltau continuu. Creșterea numerică a clasei muncitoare și intensificarea exploatarei capitaliste, răspîndirea ideilor socialiste făcuseră ca tot mai mulți muncitori să devină conștienți de interesele lor de clasă și de necesitatea luptei, venind să îngroașe rîndurile mișcării. În cluburi ei făceau o bună școală politică și, treptat, sporea ponderea lor în mișcare.

Congresul de creare a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, din 1893, a constituit pentru I. C. Frimu un moment de mare importanță. Gîndurile sale, speranțele, dorința de luptă primeau un răspuns, un imbold, o îndrumare. Își putea alătura întreaga ardoare tinerască, toată capacitatea și simțirea de clasă într-o luptă care grupa de acum pe toți muncitorii conștienți, pe toți socialiștii din țară și, în același timp, îi încadra în marea armată a proletariatului mondial. În condițiile unei țări insuficient dezvoltate, în care exploatarea și asuprirea maselor se accentuau, sentimentul solidarității și formele de organizare dădeau oricărui activist revoluționar tărie, perspectivă, încredere în victorie. Străduindu-se să-și însușească învățătura marxistă, I. C. Frimu citea cu nesaț, cîntărea în minte cele citite, își forma convingerile, pe care le confrunta neconținut cu experiența sa proletară de viață.

Cu toată oboseala provocată de munca istovitoare pe care o făcea, Frimu găsește putere să se consacre în mod continuu activității politice. Sînt ani de învățătură : din lectură și din viață ; sînt ani de zbucium, de întrebări și îndoieli, de succese și eșecuri. Întrebările care îl frămîntă și-l preocupă continuu sînt : de ce, din ce cauză progresele pe care le face mișcarea sînt încă neîndestulătoare ? pentru ce nevoile muncitorilor nu se bucură de atenția cuvenită din partea conducerii mișcării și se înecă de multe ori într-un potop de vorbe, semănînd cu demagogia politicienilor burghezi ? Răspunsul nu e ușor de aflat pentru un luptător tînăr, a cărui pregătire ideologică e abia în formare, care se străduiește să-și acopere lacunele din bagajul de cunoștințe. Răspunsul e greu de dat, pentru că, în ultimii ani ai secolului trecut, unii intelectuali, de la care se așteptau răspunsuri, soluții în problemele ce frămîntau mișcarea, îndeamnă la așteptare ; iar Frimu nu poate aștepta, așa cum nu pot aștepta zecile de mii de muncitori storși de vlagă în folosul patronilor. Și atunci, I. C. Frimu se alătură acelor muncitori înaintați care își ridică glasul tot mai insistent pentru o acțiune hotărîtă în mișcare. În acest timp se adîncesc deosebiri de vederi dintre „generoși“, pe de o parte, și muncitorii și intelectuali devotați socialismului, pe de altă parte.

Deruta provocată de aceste disensiuni se oglindește și în lucrările congreselor P.S.D.M.R. La cel de-al V-lea Congres (1898), tînărul delegat I. C. Frimu este profund mîhnit de caracterul discuțiilor cu care se încheie timpul congresiștilor. El se ridică de la locul său cerînd „cu o voce vibrînd de indignare“ să se sfîrșească cu discuțiile neprincipiale și să se între în ordinea de zi³.

Divergențele pun în pericol însăși existența partidului. Activitatea sa este serios îngreunată. Elementele active, devotate, se străduiesc să întărească organizațiile existente, cluburile. Pe această linie se înscriu eforturile unor socialiști ca Al. Ionescu, I. C. Frimu, C. Z. Buzdugan ș.a.

³ „Izbînda“ nr. 98, din 9 februarie 1919.

de a dezvolta activitatea clubului din București, care preia și editarea gazetei „Lumea nouă“.

În aceste condiții se ține între 20 și 22 aprilie 1899 al VI-lea, și ultimul, Congres al P.S.D.M.R. Aici „generoșii“ — și în primul rând Morțun și Diamandy — pun în discuție crearea unui nou partid, a unui „partid național-democrat“. În fața unei asemenea propuneri, un grup de delegați, format din C. Z. Buzdugan, Iosif Nădejde, Valerian Prescurea, cărorora li se alătură și I. C. Frimu, se opun categoric. Frimu își clarifică poziția, declarând cu demnitate și hotărâre că el nu mai reprezintă nimic într-un congres „în care a venit ca socialist, nu ca național-democrat“⁴.

Partea înaintată a proletariatului, militanții revoluționari ca I. C. Frimu, Ștefan Gheorghiu, M. Gh. Bujor, Al. Constantinescu, V. Anagnoste și alții au desfășurat o amplă activitate în vederea refacerii mișcării muncitorești din România. Problemele acute care frământau mișcarea muncitorească mobilizează întreaga capacitate de muncă a lui I. C. Frimu. În arena politică apare un luptător format, hotărât, priceput, plin de răspundere față de soarta mișcării. Clubul din București, în fruntea căruia se află Frimu, preia multe din atribuțiile partidului, devenind în mod practic un centru al mișcării muncitorești din România. Sarcina principală în aceste clipe o constituiau păstrarea forțelor care au rămas, menținerea flăcării nestinse din care să poată renaște partidul muncitorilor. I. C. Frimu își pune toată energia pentru îndeplinirea acestei sarcini de importanță vitală. El se vede în situația de a desfășura o intensă activitate publicistică și se dovedește un bun minutor al condeiului, ale cărui articole se citesc și azi cu interes și plăcere.

Mișcarea muncitorească din România pășește în noul secol — al XX-lea — dezorganizată vremelnic, dar cu o experiență bogată, ale cărei concluzii nu le-a deslușit încă pe deplin, dar care îi vor servi în lupta viitoare. Greutățile sînt mari. Viața lui I. C. Frimu — povestește soția sa Rozalia — este foarte agitată: „Organizează mici cercuri culturale pe cartiere, prin odăile muncitorilor, prin cafenele și oriunde găsește un locșor liber. Pe intelectuali, și în special pe studenții care trec vremelnic prin mișcare, îi întrebuințează la aceste cercuri ca să-i învețe pe muncitori să scrie și să citească. Le pune în mînă ziare și broșuri. În fiecare seară se găsește la alt capăt al orașului, unde urmărește aceste cercuri“⁵.

Mijloacele bănești sînt restrînse, nu ajung nici pentru chiria sediilor. Cu mulți ani mai târziu, Frimu își va aminti acele zile: „...Atunci noi, cîțiva muncitori, rămăsesem pe vîrfurile de unde trebuia sau să mergem înainte sau să dăm înapoi. Noi am mers înainte. Din clubul comod din str. Doamnei ne-am mutat treptat în localuri tot mai mici, pînă cînd ajunserăm într-o cocioabă de unde luă avînt noua mișcare... Și din micul cerc dacă a răsărit mișcarea de azi, e numai fiindcă cei puțini nu s-au dat înapoi de la cele mai mici amănunte ale propagandei...“⁶.

Pentru a putea face față cheltuielilor minime, sediul clubului se mută în localul societății de ajutor „Munca“, constituită în 1890, în scopul de a organiza sprijinul mutual al muncitorilor. Acum ea va juca ro-

⁴ „Lumea nouă“, anul V, seria a II-a, nr. 29, din 5 iunie 1899.

⁵ Arhiva Muzeului de istorie a Partidului Comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, I. 1111.

⁶ „România muncitoare“, anul IX, nr. 7, din 27 ianuarie 1913.

lul de adăpost pentru mișcarea ce se refăcea. Se hotărâște ca Frimu să părăsească fabrica de tâmplărie unde lucra și să devină secretar-casier al societății.

I. C. Frimu ia parte activă la munca de propagandă și de organizare, ține conferințe, răspunde la „Poșta redacției” în gazetă, scrie articole. Cristalizarea concepției sale asupra căilor de urmat este vizibilă în articolul *Mișcarea meseriașilor*, în care, după ce vorbește despre „folosul organizării muncitorilor” în bresle, fără patroni, pe principiul luptei de clasă, exprimă apoi limpede necesitatea pentru muncitori a unui „partid” deosebit de cele guvernamentale, liberal și conservator, pentru a putea scăpa odată de robia politică și economică în care zac⁷. Constatăm, așadar, că Frimu ajunsese la concluzia că cele două momente esențiale, care puteau face ca proletariatul să înainteze pe calea progresului și să-și joace în societatea românească rolul ce i se cuvenea, erau organizarea profesională pe principiul luptei de clasă și refacerea partidului politic al muncitorilor.

Alternînd represiunea cu adoptarea unor măsuri care, dînd impresia ocrotirii muncitorilor, erau menite să-i abată de la lupta revoluționară, cercurile conducătoare au trecut la înființarea corporațiilor. Socialiștii au nutrit la început speranța că vor putea desfășura lupta de clasă în interiorul acestor organizații, dar faptele au spulberat orice iluzii, căci corporațiile s-au dovedit a fi instrumente ale patronilor. În această situație, muncitorii trebuiau să-și creeze propriile lor organizații de clasă.

Creșterea capacității de cuprindere și influențare a maselor s-a exprimat și în mobilizarea lor largă la o serie de acțiuni politice, cum a fost participarea numeroasă a muncitorilor bucureșteni la mitingul convocat la sala „Eforie” în ziua de 24 ianuarie 1905, pentru a protesta împotriva atrocităților țariste săvîrșite în timpul „duminicii sîngeroase” la Petersburg. În cuvîntarea rostită cu acest prilej, I. C. Frimu a spus: „Oligarhia țaristă a reușit acum să înăbușe mișcarea revoluționară în sînge”, dar, adăuga profetic, „a doua oară nu va mai putea să o facă”⁸.

În aceste împrejurări, continuînd tradițiile muncitorimii române, de unire a forțelor în organizații profesionale bazate pe principiul luptei de clasă, un număr de muncitori tâmplari se întrunesc la cercul „România muncitoare”, sub președinția lui I. C. Frimu, și hotărâsc să creeze o comisie restrînsă care să elaboreze statutele și regulamentele unui sindicat al muncitorilor tâmplari, care se și constituie în februarie 1905, dînd semnalul unei largi acțiuni de organizare a muncitorilor.

Sindicatelor, a căror creare și organizare se desfășurau într-un ritm impetuos, conduceau acțiunile muncitorești care se intensificau. Procesul acesta de masă al ridicării muncitorilor la luptă, al creșterii conștiinței și combativității lor de clasă pune cu acuitate problema centralizării și coordonării luptei economice și politice. Aceasta confirma justetea părerii militanților socialiști ce susținuseră ideea organizării politice a muncitorilor chiar în zilele cînd aceasta părea o utopie. Treptat se contura, ca o sarcină imediată, necesitatea centralizării tuturor organizațiilor mun-

⁷ „Lumea nouă”, anul VI, seria a III-a, nr. 49, din 25 iunie 1900.

⁸ Arhiva Muzeului de istorie a Partidului Comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, I. 1 111.

citorești. Precedată de o serie de acțiuni și de numeroase articole apărute în presa mișcării, la 13—15 august 1906, s-a ținut la București prima conferință a sindicatelor și cercurilor socialiste din România, la care Frimu a susținut punctul din ordinea de zi privind raportul dintre sindicate și corporații. Conferința a adoptat, în această problemă, rezoluția propusă de Frimu, care „condamnă instituțiunile corporațiilor ca antiproletare și reacționare atât din punct de vedere politic cât și economic”⁹. Conferința a ales organul central de conducere a mișcării sindicale, Comisia Generală a Sindicatelor din România, din care I. C. Frimu a făcut parte.

Marea răscoală din primăvara anului 1907 a avut în conștiința lui Frimu o rezonanță deosebită. Într-un articol publicat în acest timp el cere încetarea atrocităților pe care clasa conducătoare le înfăptuiește „sub protecția tunului, care aruncă jalea și moartea pe plaiurile țării”¹⁰, iar în alt articol arată că „mirosul prafului de pușcă a trezit sentimentele cele mai josnice, cele mai barbare, cele mai crude în toți oamenii «ordinii publice»”¹¹. Totodată, el se ridică împotriva diversiei antisemite prin care oficialitățile căutau să falsifice caracterul răscoalei și să instige elementele înapoiate; demască modul în care autoritățile se folosesc de reprimarea răscoalelor țărănești pentru a lua măsuri de intimidare și terorizare a mișcării muncitorești.

La câteva luni după răscoale, are loc la Galați, în zilele de 29, 30 iunie și 1 iulie 1907, a doua conferință pe țară a sindicatelor și cercurilor socialiste, care a reprezentat prin ea însăși un protest împotriva reprimării sîngeroase a țărănimii și contra prigonirii mișcării muncitorești. Conferința a hotărît crearea Uniunii socialiste, pas important pe calea reconstituirii partidului. A fost ales comitetul de conducere, din care făcea parte și I. C. Frimu, ales ulterior secretar al Uniunii.

Frimu participă la toate manifestările reprezentative ale mișcării, avînd un rol activ în organizarea muncitorilor, în campaniile contra expulzării, contra legilor cu caracter antimuncitoresc. Atitudinea lui dîrză, consecvența politică îi atrag furia aparatului represiv, fiind în repetate rânduri arestat, judecat și condamnat.

La 31 ianuarie 1910 începe la București congresul de reconstituire a partidului politic al proletariatului. În numele organelor conducătoare, congresul este deschis de I. C. Frimu, care arată că „mișcarea actuală socialistă este continuarea vechei mișcări sau mai bine zis a vechei idei socialiste.

Fostul partid a murit din cauza trădării conducătorilor... Un mic grup de lucrători... au rămas credincioși steagului roșu și au ținut neastinsă flacăra idealului socialist... Persecuțiunile nemaipomenite îndreptate în contra noastră, îndeosebi de foștii amici, au grăbit întemeierea cu o oră mai curînd a Partidului Social-Democrat”¹².

Congresul a consacrat refacerea partidului clasei muncitoare și, totodată, a înregistrat un progres remarcabil în ceea ce privește orientarea

⁹ *Documente din mișcarea muncitorească. 1872—1916*, ed. a II-a completată, București, Editura C.G.M., 1947, p. 330.

¹⁰ „România muncitoare”, anul III, seria a II-a, nr. 40, din 25 martie 1907.

¹¹ „România muncitoare”, anul III, seria a II-a, nr. 50, din 1—8 aprilie 1907.

¹² „România muncitoare”, anul V, seria a II-a, nr. 99—100, din 7 februarie 1910.

sa ideologică și politică, în ceea ce privește metodele de activitate și organizare, precum și în creșterea ponderei muncitorilor în partid.

Reconstituirea Partidului social-democrat, țel căruia Frimu îi închinase, timp de un deceniu, întreaga sa acțiune pasionată, a dat militantului revoluționar noi imbolduri în lupta neconținută pentru cauza muncitorilor, a maselor populare. Considerînd că, în condițiile unui regim democratic, parlamentar, muncitorii ar fi dispus de posibilități mai largi de desfășurare a luptei lor, Frimu dă luptei politice precumpănire în activitatea sa, mai ales după 1910, cînd Partidul social-democrat își desemnează candidații proprii în alegerile pentru corpurile legiuitoare. Candidații socialiști la Colegiul II, în alegerile generale de la începutul anului 1911, erau : C. Racovski, N. D. Cocea, D. Marinescu, Toma Dragu, Gh. Cristescu, M. Gh. Bujor și I. C. Frimu.

Frimu era conștient că practicile electorale caracterizate de corupție, falsuri și furturi de urne vor deplasa balanța în favoarea partidelor claselor dominante și, în primul rînd, a partidului de la guvern. Aceasta nu-l descuraja. Ținînd seama de raportul forțelor de clasă, partidul muncitorilor nu avea sorti să cîștige atunci biruința, dar campania electorală îi oferea prilejul unei înfruntări pe tărîmul ideilor cu adversarii politici, înfruntare prin care mișcarea muncitorească își reafirma larg idealurile. „Candidaturile noastre n-au fost fixate în vederea reușitei, nimeni n-avea naivitatea s-o creadă — va declara Frimu la Congresul al II-lea al P.S.D.R. —, dar au fost candidaturi de propagandă, de educație cetățenească și de democrație”¹³. Precizînd locul și rolul Partidului social-democrat în viața politică, Frimu arăta că partidul muncitorilor avea o dublă sarcină : „să fie și avangarda democrației și apărătorul proletariatului”¹⁴.

Promovarea și intensificarea legăturilor cu mișcarea muncitorească internațională, după reconstituirea P.S.D.R., prin participarea la congresele Internaționalei socialiste, precum și la congresele socialiste din țările vecine, schimbul de păreri și discuțiile între militanții socialiști români și conducătorii unor partide muncitorești din alte țări au dus la o mai bună cunoaștere a problemelor mișcării, la intensificarea relațiilor internaționaliste ale proletariatului român cu proletariatul din alte țări.

Activitatea rodnică la care participă, ca secretar al partidului, îl face pe Frimu cunoscut peste hotare ca unul dintre conducătorii de frunte ai mișcării muncitorești din România. Din păcate, nu s-a păstrat corespondența care oglindește aceste legături. Găsim totuși unele scrisori și alte mărturii care ne îndreptătesc să presupunem o frecvență a contactelor și o diversitate de probleme care erau rezolvate pe această cale. Tocmai datorită acestor legături I. C. Frimu ajunsese cunoscut și de ohrana țaristă. În arhivele jandarmeriei din Odesa a fost descoperită traducerea în limba rusă a scrisorii adresate de Lenin, în limba franceză, lui I. C. Frimu. Acesta din urmă era solicitat să intervină în favoarea a doi emigranți politici ruși, arestați de autoritățile românești pe baza unor învinuiri false¹⁵.

La izbucnirea primului război mondial imperialist, în fața poporului român stăteau sarcini și probleme de importanță vitală. Desăvîrșirea

¹³ „România muncitoare”, anul VIII, nr. 51—52, din 8 iulie 1912.

¹⁴ „România muncitoare”, anul VI, seria a II-a, nr. 89, din 20 ianuarie 1911.

¹⁵ Vezi „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.” nr. 1/1956, p. 89—92.

procesului de realizare a statului național unitar, asigurarea independenței și suveranității naționale, înfăptuirea unor transformări care să asigure dezvoltarea social-economică și politică a țării constituiau obiective de o stringentă actualitate. Poziția lui Frimu în problema războiului a fost pătrunsă de grijă și răspundere pentru viitorul și destinele țării. Dacă războiul, spunea el, „pentru capitaliști e un nou prilej de gheșefturi și căpătuială, pentru muncitori înseamnă mizerie, foame și nenorociri“. El era conștient de faptul că o țară ca România putea constitui în acele condiții o pradă relativ ușoară pentru marile puteri, care decenii de-a rîndul au periclitat însăși ființa națională a poporului român. De aceea, el scria că asupra muncitorimii socialiste cade greaua sarcină de a apăra „interesele primordiale ale întregului popor român pe care mișcarea socialistă le reprezintă“¹⁶.

Organizarea și conducerea luptei muncitorilor împotriva politicii de mînă forte a autorităților, campania împotriva războiului imperialist îl solicită pe Frimu și-i răpesc cea mai mare parte din timp. Este nelipsit de la întrunirile de protest împotriva ilegalităților. Organizează și îndrumă pe muncitori în vederea unor noi acțiuni. Absorbit de problemele organizatorice, el continuă să facă expuneri în fața muncitorilor, căutînd să descifreze aspectele noi ale luptei, nuanțele și sensurile care izvorau din situația de atunci. Ținînd o conferință în fața membrilor organizațiilor sindicale din București despre lupta de clasă, consacră cea mai mare parte a expunerii manifestărilor acestei lupte în condițiile războiului. Conchide prevestitor: „e foarte posibil ca războiul acesta să aducă Revoluția Socială care va croi drum societății socialiste, cu venirea căreia vor dispărea și clasele“¹⁷.

Deși România rămăsese neutră, consecințele războiului mondial se resimțeau și aici. Scumpetea, lipsa de alimente, specula, șomajul afectau tot mai mult condițiile de viață ale maselor muncitoare. În consecință, mișcarea maselor împotriva războiului se intensifică. Adunările de protest, grevele sînt însoțite de mari demonstrații și manifestații de stradă, care au culminat cu manifestația din 13 iunie 1916 de la Galați.

Știrea despre masacrul din 13 iunie a consternat întreaga populație muncitoare a țării. În principalele centre și orașe s-au declanșat greve și demonstrații de solidaritate cu muncitorii din Galați, de protest ferm împotriva reprimării sîngeroase. Prezent la toate manifestările de protest inițiate de Comitetul executiv al P.S.D. și de Comisia generală a sindicatelor, Frimu a dat o înaltă apreciere acțiunilor muncitorilor de la Galați. „Clasa muncitoare din țara românească — spunea el — a reprezentat în acele momente conștiința și demnitatea“¹⁸.

Spre sfîrșitul anului 1916 și în perioada care a urmat, sub pretextul condițiilor excepționale de război, autoritățile au interzis activitatea organizațiilor muncitorești; ziarele mișcării au fost suprimate, iar sediile organizațiilor socialiste și sindicale au fost închise. Parte din conducători au fost chemați sub arme, alții au fost întemnițați.

¹⁶ „Lupta zilnică“, anul XI, nr. 213, din 13 noiembrie 1915.

¹⁷ „Lupta zilnică“, anul XI, nr. 138, din 15 iunie 1915.

¹⁸ „Lupta zilnică“, anul XII, nr. 142, din 21 iunie 1916.

Greutățile vieții, generate de război și de ocupație, condițiile vitrege în care Frimu, rămas în teritoriul ocupat, era nevoit să activeze, făceau deosebit de grea organizarea luptei maselor muncitoare. Adept al unor forme și metode de muncă legale și menținând încă unele iluzii în privința lor, Frimu a înțeles necesitatea, în condițiile grele ale ocupației străine, de a se folosi și unele căi și forme ilegale de activitate. Militanții socialiști din teritoriul ocupat au reușit să stabilească legături cu grupurile revoluționare din Moldova și cu revoluționarii români aflați pe teritoriul Rusiei. Totodată, ei au continuat să aibă relații și să-și coordoneze acțiunile cu forțele revoluționare din mișcarea muncitorească internațională. În acest scop, I. C. Frimu și Al. Constantinescu au plecat, în august 1917, la Conferința socialistă de la Stockholm (5—12 septembrie)¹⁹. Reîntors în țară, după un util schimb de păreri cu fruntași ai mișcării din diferite țări, Frimu își reia activitatea la Asociația lucrătorilor „Munca”, al cărui membru fondator era. Prin intermediul acestei societăți de ajutor putea fi menținut în mod legal contactul cu activul mișcării.

Activitatea grupului revoluționar din București, a militanților socialiști a îngrijorat organele de siguranță germane, care trec la măsuri de intimidare și represiune. În condițiile efervescentei revoluționare, lipsa unui contact mai strâns cu mișcarea din teritoriul neocupat constituia un obstacol în calea coordonării și organizării ample a luptei maselor. De aceea, I. C. Frimu — motivînd necesitatea de a-și vizita rudele — caută și obține permis de trecere în Moldova. Aici el merge la Iași, Galați, Pașcani, Roman, unde se întâlnește cu muncitori și intelectuali socialiști, se interesează îndeaproape de problemele mișcării. Răspîndirea unor manifeste și a unor broșuri revoluționare printre muncitorii din orașele prin care trece Frimu este pusă în legătură cu prezența sa în aceste centre ale țării. Este arestat la Roman, iar după 22 de zile de arest, timp în care a fost brutalizat și umilit, este dus, la începutul lunii decembrie, la București.

În acele zile, capitala țării cunoștea puternice frământări. Acțiunile revendicative au culminat cu marea demonstrație din ziua de 13 decembrie 1918. Însălmîntate de forța mișcării, cercurile guvernante și regele Ferdinand au trimis armata împotriva muncitorilor adunați în Piața Teatrului Național și în jurul sediului partidului socialist. Secerați de gloanțe, străpunși de baionete, loviți cu paturile puștilor, muncitorii au dat un tribut greu. Zeci de muncitori au fost uciși, sute de răniți au înroșit cu sîngele lor caldarîmul.

Frimu a fost arestat în cursul nopții odată cu întregul Comitet executiv al partidului și numeroși alți fruntași ai mișcării socialiste și sindicale. Loviturile primite în ziua de 13 decembrie, cînd jandarmii au devastat sediul partidului, la care s-au adăugat schingiuirile de la Prefectura poliției, l-au doborât. Un timp va trebui să fie sprijinit în mers, picioarele fiindu-i parțial paralizate.

Ordonanța definitivă, emisă la 25 ianuarie 1919, cuprinde referiri la persoana lui Frimu, acuzat că „...prin uneltiri culpabile, prin conferințe, ziare și manifeste, a ațîțat poporul să atenteze prin mijloace răzvrătitoare la surparea formei de guvernămînt”. Actul de acuzare n-a putut trece cu

¹⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 70, fila 456.

vederea calitățile de conducător ale lui I. C. Frimu, caracterizându-l ca fiind „sufletul mișcării socialiste, om de mare tact...”²⁰.

Cu o ținută demnă, Frimu va declara că, deși nu a participat la elaborarea materialelor publicate pe cînd lipsea din București, întrucît sînt sem-nate de conducerea partidului, din care face parte, „își asumă răspunde-rea”²¹. În amintirile vechilor membri ai mișcării socialiste este ades con-semnată atitudinea solidară a lui Frimu cu tovarășii săi în fața dușmanului de clasă, chiar dacă între ei existau uneori deosebiri de vederi. Și de astă dată Frimu a dovedit capacitatea de a se identifica total cu interesele mișcării.

La interogatoriu definește programul partidului — „programul nos-tru” — ca fiind compus din revendicări economice și revendicări politice. Pînă la înfăptuirea programului politic global, partidul urmărește cîteva re-vendicări imediate : „Dreptul de vot pentru toți locuitorii. Legiferarea di-rectă prin plebiscit. Forma de guvernămînt republicană...”²².

Vremea petrecută în închisoare, în ciuda tuturor vicisitudinilor, a însemnat pentru I. C. Frimu un intens efort de clarificare interioară, de autodepășire. Lipsa de informare din timpul războiului, situația confuză, tracasările continue îl împiedicaseră să-și formeze o părere definitivă asu-pră chestiunilor de tactică. Conștient de răspunderea mare ce-l apasă, el se gîdea tot timpul la problemele majore ale mișcării, își frămînta mintea, examina toate argumentele, căuta să descifreze calea cea mai potrivită pen-tru mișcarea muncitorească din România, în funcție de condițiile specifice. Cu fermitate proletară, el înlătură în cele din urmă prejudecăți, zdrobește „miturile” cu circulație curentă în Internaționala a II-a, se desprinde de ba-lastul care îngreuna înaintarea mișcării socialiste din România.

Cu mîna tremurîndă, pe o foaie de hîrtie liniată, Frimu va creiona — cu puține ore înainte de moarte — o emoționantă confesiune revolu-ționară. Cu obișnuita lui putere de sinteză și cu o claritate pe care con-știința morții apropiate o face, parcă, și mai strălucitoare, Frimu transmite ultimele indicații, care sînt, în același timp, concluziile unei cugetări pro-funde. El cere ca apărarea celor închiși să nu se concentreze pe eliberarea cîtorva fruntași, ci „*pentru zdrobirea în germen a procesului*” (subliniat de I. C. Frimu). În continuare comunică tovarășilor „testamentul” său. În primul rînd el clarifică raportul dintre lupta de masă și cea individuală, considerînd că „lupta noastră nu e individuală, ci legată de lupta masei, ca lupta deputatului comunist, ca gestul ofițerului care se aruncă în frunte la atac”. Apoi arată că, într-o perioadă „de depresiune a luptei maselor, avangardei comuniste i se impun sacrificii mai mari” și apreciază că aceste sacrificii sînt puntea care leagă cele două valuri revoluționare. Reluînd o idee a sa mai veche, și anume că burghezia „poate să doboare pe unul dintre noi, zece se vor găsi să-i ție locul, care să scoată mulțimea din toro-peală, să facă să auză glasul nostru”²³. Frimu precizează că nu e vorba de „croism” sau „martiraj”, ci pur și simplu sînt jertfe necesare. Și, în

²⁰ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 6 545, fila 2.

²¹ *Ibidem*, dosarul nr. 6 546, fila 14.

²² *Ibidem*, fila 13.

²³ Arhivele statului București, fondul Prefectura poliției Capitalei, dosarul nr. 1/1911, fila 140.

sfârșit, eliberat de fetișul „legalismului“, Frimu recomandă folosirea ilegalismului „atunci cînd burghezia răpește orice puțință legală“²⁴.

În aceste puține rînduri, I. C. Frimu își definește crezul politic, care este al unui luptător comunist. „Ideile — scria Frimu cu puțini ani înainte de a nu mai fi — nu mor și nici nu pot fi împiedicate în mensul lor. Întocmai ca cursul unei ape, căreia cînd i se pun în cale diguri și stăvilare, ea le înecă sau le rupe, tot asemenea ideea socialistă n-a putut fi oprită nici prin puterea forței armate, nici prin calomnii și nici prin ani de închisoare. Ea își urmează drumul înainte pînă la transformarea societății de astăzi în cea socialistă“²⁵.

Slăbit de suferințele îndurate în timpul războiului, de tratamentul inuman al poliției, ținut în condiții care trebuiau să ducă la distrugerea fizică a celor arestați, I. C. Frimu se îmbolnăvește grav. Tifosul contractat în închisoare, care a găsit în organismul său extenuat o pradă ușoară, i-a fost fatal. Îngrijit cu dragoste de tovarășii închiși, Frimu avea nevoie de un tratament medical corespunzător, dar nu este transportat decît în ultimul moment la spital, unde moare după cîteva ore, în seara zilei de 6/19 februarie 1919.

Viața lui I. C. Frimu a fost o pildă de abnegație și dăruire pentru cauza unei vieți mai bune, mai drepte. Vestea morții lui a impresionat profund pe muncitori și pe toți cei care l-au cunoscut și apreciat. Presa socialistă și democratică a inserat articole închinete memoriei sale. Moartea lui era considerată o grea lovitură pentru mișcare, o pierdere pentru țară. „Pentru noi — scria „Socialismul“ —, Frimu era simbolul străduinței muncii continue, duse decenii de-a rîndul spre binele și folosul clasei muncitoare din România de către partidul socialist“²⁶.

Personalități de seamă ale vieții politice, eminenți oameni de știință și cultură, publiciști de diferite orientări își vor exprima regretul față de moartea prematură a lui I. C. Frimu, remarcînd calitățile deosebite ale acestui luptător revoluționar. Impresionat de popularitatea și figura marelui dispărut, Nicolae Iorga scria că Frimu a fost un „om statornic în vederile sale, camarad credincios al celor care au luptat alături de dînsul, om de treabă...“, care „merita stima adversarilor“²⁷. Gala Galaction, în cuvinte emoționante, evoca figura celui dispărut : „Scump prieten, inimă fierbinte și suflet de apostol ! Ai voit să mîntuiești pe frații tăi, ai voit binele poporului, ai voit să potrivești cu rîndeaua ta — tîmplar sublim — nodurile și scrijeliturile blestematei trupine sociale ! Te priveam totdeauna cu drag și admirație. Iubeam avîntul tău, veneram sfînta ta sinceritate și mă plecam adînc, cum mă voi pleca întotdeauna, înaintea crezului tău socialist“²⁸.

Înmormîntarea lui I. C. Frimu, care a avut loc în ziua de 9/22 februarie 1919, s-a transformat într-o grandioasă manifestație împotriva măsurii

²⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 95, dosarul nr. 157, fila 156.

²⁵ „Calendarul muncii, 1916“, București, Cercul de editură socialistă, p. 49.

²⁶ „Socialismul“, anul IX, nr. 35, din 10 (23) februarie 1919.

²⁷ „Neamul românesc“, anul XIV, nr. 32, din 10 februarie 1919.

²⁸ Gala Galaction, *O lume nouă*, București, Editura P.S.D., [f.a.], p. 47—48.

lor represive ale cercurilor conducătoare. În Capitală, mii de muncitori, fruntași ai mișcării, membri ai comitetelor sindicatelor, delegații fabricilor și atelierelor, cărora li s-au alăturat cetățenii din alte categorii sociale, au însoțit pe Frimu pe ultimul său drum. Relatînd că jandarmii pedestri, în frunte cu comandantul lor, au păzit cu strășnicie cortegiul, un reporter comenta ironic: „În felul lui de a fi este reprezentat și guvernul”²⁹.

Parcurgînd străzile în cîntecul Internaționalei, muncitorii s-au îndreptat spre cimitirul Sf. Vineri. Cortegiul a fost întîmpinat la bariera Griviței de muncitori de la Atelierele C.F.R. și R.M.S. Zeci de coroane și jerbe de flori din partea lucrătorilor din fabrici și a militanților socialiști, din partea vîrstnicilor și a tinerilor împodobeau carul mortuar. Prin delegații trimiși, oamenii muncii din Capitală și din alte orașe aduceau omagiul lor celui care a trăit și și-a dat viața pentru idealul socialist.

Amintirea lui I. C. Frimu s-a păstrat vie în memoria oamenilor muncii, de-a lungul celor cincizeci de ani ce s-au scurs de la moartea sa tragică. Astăzi, în condițiile cînd poporul nostru muncitor își construiește cu hărnicie și abnegație viitorul luminos, cea mai înaltă cinstire a memoriei eminentului conducător al clasei muncitoare din România o constituie împlinirea idealurilor pentru care a luptat și s-a jertfit.

NICOLAE PETREANU, DAN BARAN

²⁹ „Dimineața” nr. 4 611, din 11 februarie 1919.

Conferința de la Montreux (1936)

Răspunzând dorinței exprimate de mai mulți cititori, de a cunoaște dezbaterile și prevederile Conferinței de la Montreux, poziția României cu acest prilej, redacția s-a adresat cercetătorului științific Robert Deutsch, cunoscut prin preocupările sale privind activitatea diplomatică a României în anii 1932—1936, pentru alcătuirea materialului de față.

Atitudinea statelor față de problema utilizării strîmtorilor Mării Negre a reflectat de-a lungul istoriei caracteristicile generale ale politicii externe promovate de ele. Soluțiile rezultate în urma Conferinței de la Montreux din 1936, care pot fi socotite pînă astăzi drept cele care apropie cel mai mult menirea naturală a strîmtorilor Mării Negre ca mijloc de comunicație, de colaborare pașnică și reciproc avantajoasă a popoarelor, de formele găsite de oameni pentru utilizarea lor, prezintă un interes deosebit.

În secolul al XIX-lea, problema strîmtorilor Mării Negre constituia un disputat măr al discordiei între marile puteri. Interesele popoarelor balcanice își croiesc însă drum peste aceste contradicții. Comunitatea țelului lor, care se manifesta în lupta pentru independență și dezvoltare social-economică liberă, legată de rezolvarea problemei strîmtorilor în spiritul păcii și colaborării, se afirma ca un element pozitiv al progresului istoric.

Evoluția contradicțiilor tradiționale dintre Anglia, Franța și Rusia în problema strîmtorilor Mării Negre, spre un compromis aparent, își găsește expresia în încheierea, în 1915, a unui acord anglo-franco-rus, recunoscut mai târziu și de Italia. Acordul, prin prevederile sale, atribuia Constantinopolul și regiunea strîmtorilor Rusiei, cu rezerva recunoașterii „intereselor speciale ale Angliei și Franței în Turcia asiatică”¹. El urma să fie ținut secret, cu scopul de a nu zădărnici atragerea de partea Antantei a statelor balcanice ale căror interese naționale le sacrifică². Realizarea acestor planuri a fost împiedicată de mișcarea revoluționară a popoarelor lumii și de triumful Marii Revoluții Socialiste din Octombrie.

Victoria revoluției burgheze naționale din Turcia de sub conducerea eminentului om de stat Kemal Mustafa Atatürk deschide o etapă nouă și în abordarea problemei strîmtorilor Mării Negre. Proclamația națională din ianuarie 1920, conform căreia Turcia își asuma răspunderea asigurării libertății comerțului între Marea Neagră și Marea Mediterană, „pe baza dreptului

¹ Constantinopol i prolivi po secretnim dokumentam bivšego ministerstva inostrannih del, sost. E. A. Adamov, t. I, Litizdat, N.K.I.D., Moscova, 1925, p. 185, 204, 246, 252—253; vezi și W. W. Gottlieb. *Studies in Secret Diplomacy During the First World War*, London, 1957.

² Paul Gogeanu, *Strîmtorile Mării Negre de-a lungul istoriei*, Editura politică, București, 1966, p. 108—111.

de suveranitate necondiționată asupra Bosforului”³, va constitui pe viitor factorul determinant al poziției acesteia față de problema strîmtorilor.

Necesitatea istorică a afirmării Turciei ca stat independent și democratic va duce la falimentul tratatului de la Sèvres și la convocarea Conferinței de la Lausanne (1923). Țările riverane au legat soluționarea problemei strîmtorilor Mării Negre la Lausanne de asigurarea independenței lor și de interesele dezvoltării comerțului maritim. Sprijinul deosebit de care s-a bucurat Turcia la Conferința de la Lausanne, din partea delegației sovietice, se explică prin comunitatea de interese a celor două țări în asigurarea suveranității și independenței lor față de puterile occidentale imperialiste.

Punctul de vedere sovietic cu privire la regimul strîmtorilor Mării Negre a fost enunțat încă înaintea conferinței, la 27 octombrie 1922, în interviul acordat de V. I. Lenin corespondentului ziarelor „The Observer” și „Manchester Guardian” și consta în satisfacerea aspirațiilor naționale ale Turciei, închiderea strîmtorilor pentru vasele de război ale neriveranilor, atît în timp de pace, cît și în timp de război, deplina libertate a navigației comerciale. „Din experiența noastră — arăta V. I. Lenin — am căpătat convingerea neșrămutată că numai o atenție cu totul deosebită față de interesele diverselor națiuni face să dispară baza oricăror conflicte, înlătură neîncrederea reciprocă și teama de intrigi, creează — mai ales în rîndul muncitorilor și țăranilor care vorbesc limbi diferite — acea încredere fără de care atît relațiile pașnice între popoare, cît și dezvoltarea cu succes a tot ce este valoros în civilizația de astăzi sînt absolut imposibile”⁴.

Asupra prevederilor convenției de la Lausanne și-a pus însă puternic amprenta punctul de vedere al delegației engleze⁵. Alături de prevederea libertății complete de navigație pentru toate vasele comerciale prin strîmtorile Mării Negre și de unele prevederi limitative privitoare la vasele militare ale statelor neriverane, convenția de la Lausanne a instituit o Comisie internațională a strîmtorilor și a impus demilitarizarea malurilor ei.

Prevederile convenției de la Lausanne au nemulțumit Republica turcă, a cărei suveranitate de stat era încălcată prin funcționarea și atribuțiile ce reveneau Comisiei internaționale a strîmtorilor; totodată, dreptul ei suveran de a-și apăra teritoriul național era limitat datorită demilitarizării malurilor strîmtorilor, a căror securitate era garantată de Franța, Marea Britanie, Italia și Japonia, țări neriverane.

La rîndul lor, prevederile limitative asupra tonajului vaselor militare ale țărilor neriverane care s-ar afla în Marea Neagră au nemulțumit Turcia și Rusia sovietică, deoarece raportau tonajul vaselor militare ale fiecărui stat luat în parte la flota pe care o avea în Marea Neagră cea mai mare putere riverană.

Poziția delegației române la Lausanne, de sprijinire a propunerilor britanice, a fost determinată îndeosebi de dependența guvernanților României de

³ Misaki Milli, art. 4, cf. *Türkiye ansiklopedisi*, cilt. IV, Ankara, 1957, p. 217.

⁴ V. I. Lenin, *Opere complete*, Editura politică, București, 1967, p. 260.

⁵ Punctul de vedere britanic a fost susținut și de Child, observatorul S.U.A., care a subliniat necesitatea ca vasele militare americane să poată pătrunde în locurile unde au ajuns cetățeni americani sau vase comerciale americane (Rougier, *La Question des Détroits et le Convention de Lausanne*, în „Revue générale de Droit International Public”, t. 31, 1924, p. 322).

cercurile anglo-franceze. Cu toate că România a refuzat să dea curs chemării lui Lloyd George din 16 septembrie 1922 și nu a participat, folosindu-se de contradicțiile anglo-franceze, la încercarea de înăbușire a revoluției naționale din Turcia, insuficienta consolidare economică și politică a claselor dominante, teama lor de mișcarea revoluționară din țară, relațiile încordate și susceptibilitatea față de Rusia sovietică au generat concepția „siguranței garantate din afară”, adică din partea Franței și Angliei, ceea ce s-a oglindit prin poziția lui I. G. Duca la Lausanne, care și-a adus sprijinul la adoptarea punctului de vedere britanic ⁶.

Convenția adoptată la Lausanne (24 iulie 1923), nemulțumind Republica turcă și Rusia sovietică, a lăsat deschisă soluționarea problemei strîmtorilor Mării Negre.

Acțiunea politicii externe românești la Montreux se înscrie în cadrul eforturilor acelor țări care, în contextul confruntării dintre forța dreptului și „dreptul” forței, au încercat să bareze calea războiului prin organizarea solidarității popoarelor, a securității colective ⁷.

În contextul internațional al celor „douăzeci de ani de tensiune diplomatică”, nota Turciei din 11 aprilie 1936, adresată statelor participante la Conferința de la Lausanne și Secretariatului general al Ligii națiunilor, invocînd necesitatea întăririi securității țării prin înlocuirea convenției de la Lausanne cu o nouă convenție a strîmtorilor, apare ca un gest care contrapune unor acțiuni unilaterale de revizuire prin forță a tratatelor existente calea tratativelor în vederea securității și păcii.

Nota guvernului turc, amintind că demilitarizarea strîmtorilor a fost acceptată la Lausanne în schimbul unor garanții minimale, subliniază agravarea situației internaționale datorită slăbirii solidarității dintre marile puteri aliate din trecutul război și, prin aceasta, slăbirea garanției colective, reînarmarea altor regiuni de asemenea dezarmate la pacea trecută, retragerea Japoniei și a Germaniei din Liga națiunilor, izbucnirea conflictului italo-etioopian, dublat de un conflict italo-englez, reînarmarea Germaniei, remilitarizarea zonei renane, criza Societății națiunilor cu prilejul sancțiunilor economice împotriva Italiei. Exprimînd dorința opiniei publice din Turcia de a-și vedea desăvîrșită suveranitatea națională și asigurată, în același timp, inviolabilitatea teritoriului, nota turcă menționa că noua reglementare a regimului strîmtorilor va garanta cele mai liberale modalități în vederea dezvoltării constante a navigației comerciale între Marea Mediterană și Marea Neagră ⁸. Prin gestul Turciei se afirmă spiritul politic al țărilor mici și mijlocii de a-și asigura independența și suveranitatea națională în fața agravării situației internaționale și a creșterii pericolului de război.

⁶ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare A.M.A.E.), fondul nr. 71, t. 4, vol. 83.

⁷ Mai pe larg despre caracterul politicii externe românești în această perioadă, vezi: R. Deutsch, *The Foreign Policy of Romania and the Dynamics of Peace*, în „Revue roumaine d'histoire”, t. V, nr. 1/1966.

⁸ A.M.A.E., fondul nr. 8, conv. S₁, vol. X.

Fără îndoială, primirea favorabilă a demersului turc a fost influențată de conjunctura internațională și pregătită de o serie de acțiuni diplomatice⁹. În cadrul acțiunilor pregătitoare ale demersului, diplomația turcă a acordat prioritate asigurării concursului U.R.S.S., stat vecin și riveran Mării Negre, și Angliei. Războiul din Etiopia și înăsprirea contradicțiilor italo-engleze au favorizat în acel timp apropierea anglo-turcă. Angajamentul celor trei state din Mediterana orientală (Iugoslavia, Grecia și Turcia), semnate ale acordului de asistență cu Anglia din decembrie 1935, a determinat-o pe aceasta din urmă ca, în schimbul ajutorului promis de Turcia în cazul unui conflict armat cu Italia, să accepte în principiu convocarea unei noi conferințe a strîmtorilor, cu scopul remilitarizării lor.

Argumentul principal al Franței, prin care aceasta se opusese remilitarizării strîmtorilor, era legat de temerea ei față de un precedent care ar fi fost eventual folosit de Germania pentru a cere înlăturarea obligației de demilitarizare în zona renană. Cu toate că inconsistența acestui argument era evidentă prin faptul că demilitarizarea zonei renane a fost concepută cu scopul de a împiedica un atac german contra Franței, în timp ce demilitarizarea strîmtorilor nicidecum nu semnifica împiedicarea unui atac al Turciei împotriva altui stat, argumentul a căzut de-abia prin ocuparea și remilitarizarea zonei renane de Germania, la 7 martie 1936.

Notele de răspuns ale U.R.S.S. și Angliei din 16 aprilie, a Greciei din 22 aprilie, ale Franței și Japoniei din 24 aprilie, a Bulgariei din 25 aprilie, a Iugoslaviei din 28 aprilie, a României din 29 aprilie și a Italiei din 2 mai 1936 se declarau, în principiu, de acord cu începerea negocierilor, oglindind în același timp coordonatele directe ale liniei politicii externe a acestor țări.

Nota României atrage în mod deosebit atenția prin aceea că ea face ample referiri la relațiile de prietenie activă existente între Turcia și România și la faptul că cerința legitimă a Turciei nu are un caracter care să se refere la clauzele teritoriale ale pactelor ce privesc România. Ea a rezultat în urma unor explicații și asigurări suplimentare date cu ocazia vizitei secretarului general al Ministerului Afacerilor Externe al Turciei, Numan Menemencioglu, la București. Asigurările suplimentare au fost necesare datorită nemulțumirii provocate de faptul că lansarea notei a fost premergătoare coordonării pozițiilor în această problemă ale statelor membre ale Înțelegerii balcanice. Aceasta cu atât mai mult cu cât diplomația română dorea să evite orice fel de similitudine între cerința Turciei și acțiunile revizioniste ale altor state.

În discuția care a premers remiterii notei, Ministerul de Externe al Turciei l-a informat pe ministrul României la Ankara, Eugen Filotti, asupra conținutului ei, arătînd în același timp „că nu a voit să consulte nici unul din aliații balcanici, ci a voit doar să-i informeze”¹⁰. Nicolae Titulescu, exprimîndu-și nemulțumirea față de acest procedeu, în telegrama adresată lui Gh. Tătărașcu la 15 aprilie, arată că, în asemenea condiții, consideră inoportună participarea României la Conferința de la Belgrad a Înțelegerii balcanice fixată pentru 4 mai. „Ceea ce am eu în minte — arăta Titulescu — este să marcăm în raporturile dintre noi și Turcia nemulțumirea noastră în chip co-

⁹ Dezbaterile Marii Adunări Naționale asupra proiectului de buget al Republicii turce pe exercițiul 1936—1937; cuvîntarea lui Sükrü Saradjoglu (A.M.A.E., fondul nr. 8, conv. S₁, vol. XI).

¹⁰ A.M.A.E., fondul nr. 8, conv. S₁, vol. X.

rect. Chiar dacă vom avea câteva momente dezagreabile de trecut până ce se va relua firul normal al colaborării balcanice, le prefer pe acestea la ideea că cu România se poate face orice”¹¹.

Trecerea cu succes a dificultăților ivite, în urma înțelegerilor survenite între Nicolae Titulescu și Numan Menemencioglu, cu ocazia vizitei acestuia din urmă la București, a favorizat nota de răspuns din 29 aprilie 1936 și pregătirile corespunzătoare în vederea elaborării poziției României pentru Conferința de la Montreux, menită să lege susținerea intereselor naționale ale Turciei de cele ale României și ale aliaților ei.

În notă se arată că, avînd în vedere faptul că Turcia nu a pus și nu va pune niciodată în discuție clauzele teritoriale ale pactelor ce privesc România, că între Turcia și România există tratatele de la Londra din 3 și 4 iulie 1933, care interzic pentru totdeauna agresiunea și îi dau în același timp o definiție precisă prin reguli care stau la baza relațiilor internaționale dintre cele două state, România acceptă să înceapă, în spiritul cel mai amical, negocierile. Nota de răspuns a României subliniază sentimentul de încredere și prietenia activă, în vederea menținerii păcii, dintre Turcia și România, create prin pactul balcanic, semnat la 9 februarie 1934, argumentînd primirea favorabilă a demersului Republicii turce, prin circumstanțele particulare care caracterizează raporturile turco-române și necesitățile securității balcanice.

În ceea ce privește coordonarea intereselor Turciei cu cele politice și economice ale României în problema noului regim al strîmtorilor Mării Negre, ea a fost favorizată de intensa colaborare diplomatică româno-turcă premergătoare deschiderii conferinței și de punerea prealabilă la dispoziția Ministerului Afacerilor Externe al României de către cel al Republicii turce a desideratelor principale ale proiectului de convenție elaborat la Ankara. Într-o scrisoare a lui Eugen Filotti adresată Ministerului Afacerilor Externe se relatează conținutul convorbirii avute cu Tewfic Rüşti Aras, ministrul de externe al Turciei, la data de 2 iunie 1936. Informîndu-l asupra principiilor provizorii ale proiectului turc, Aras arată că, alături de menținerea principiului libertății depline a navigației comerciale, ele se referă la suprimarea tuturor restricțiilor de ordin militar impuse Turciei, inclusiv cele privitoare la Comisia internațională a strîmtorilor. Referitor la trecerea din Marea Mediterană în Marea Neagră a vaselor militare aparținînd țărilor neriverane, în același timp cu limitarea tonajului pentru vasele flotei aparținînd unei țări, notificarea prealabilă a trecerii lor prin strîmtori și limitarea timpului de ședere în Marea Neagră, Turcia precizează și stabilirea unui maxim de tonaj pentru toate vasele străine ce s-ar afla în același moment în Marea Neagră. Vaselor militare aparținînd țărilor riverane nu li se impunea — conform principiilor provizorii ale proiectului turc — nici o limitare la ieșirea sau întoarcerea lor în Marea Neagră. Se limita însă cumpărarea de vase militare de către riverani la nivelul tonajului flotei turcești, fără însă a înțelege prin aceasta și interdicții cu privire la construirea de orice vase de către riverani. Filotti mai relatea în scrisoare că Turcia era dispusă să încheie cu România și Bulgaria acorduri navale după modelul celor încheiate cu U.R.S.S. și Grecia, că Rüşti Aras a mai precizat că, în caz de război, dacă Turcia va fi neutră, închiderea strîmtorilor nu ar fi absolută. „Turcia va proceda conform convenantului luînd măsuri contra agresorului. În caz că Turcia va fi putere beligerantă, convențiunea nu

¹¹ *Ibidem* (Telegrama cifrată din 15 aprilie 1936 adresată de N. Titulescu de la Cap Martin lui Gh. Tătăărăscu).

va mai avea valoare. Guvernul turc va face atunci firește ceea ce dictează interesele sale și ale aliaților săi”¹².

În telegramele din 12 și 13 iunie 1936, Filotti informează asupra unor detalii și elemente noi privitoare la proiectul turc, ale cărui idei directe se refereau în continuare la securitatea generală a Turciei, securitatea specială a zonelor strîmtorilor în care este cuprinsă Marea de Marmara și securitatea Mării Negre.

Chiar în ajunul plecării sale spre Montreux, Rüşti Aras i-a împărtășit lui Filotti considerațiile oficialităților Republicii turce cu privire la asigurarea superiorității flotei sovietice în Marea Neagră, superioritate care, „prin regimul nou propus de Turcia, nu ar primejdi România nici în cazul neprobabil al unui conflict cu sovietele, deoarece rezultatul unui asemenea conflict se va decide pe uscat, iar nu pe mare”. La care ambasadorul Filotti adăuga : „Observ personal că argumentul acesta nu este nou. A fost invocat și de Cicerin la Lausanne”¹³.

Există elemente care să permită ipoteza unei coordonări prealabile a poziției României în problema regimului strîmtorilor Mării Negre cu cea a Uniunii Sovietice și Franței. În telegrama cifrată din 6 iunie 1936, Filotti informează Ministerul de Externe cu privire la o convorbire avută cu ambasadorul U.R.S.S. la Ankara, Karakhan. Acesta, cerînd informații asupra punctului de vedere al României în chestiunea modificării regimului strîmtorilor și informîndu-l pe Filotti asupra punctului de vedere sovietic, i-a sugerat necesitatea unui schimb de vederi înainte de conferință între România, U.R.S.S. și Turcia, ceea ce „...totodată ar da posibilitatea să se țină seama amicală de unele dorințe ale României”. Concluzia din telegramă era semnificativă : „Rezultă din conversațiune că sovietele sînt preocupate de atitudinea noastră și că pun preț pe înțelegerea prealabilă cu noi. Este probabil că vor întreprinde prin legățiunea lor din București demersuri în acest sens”¹⁴. Într-o scrisoare expediată din Ankara la 9 iunie 1936, Filotti, revenind asupra acestei probleme, menționa : „Îmi permit numai să arăt că ar fi de apreciat dacă, acceptînd un eventual schimb de vederi cu sovietele, nu ar trebui să păstrăm în orice caz pînă la conferință posibilitatea de a profita, cu mîinile libere, de avantajele ce pot decurge pentru noi din desfășurarea controversei între principalii interlocutori, Anglia și Rusia — fără a compromite bineînțeles prin aceasta bunele noastre relațiuni cu sovietele și Turcia”¹⁵.

Faptul că Nicolae Titulescu a avut convorbiri în noaptea din ajunul plecării sale la conferință cu Ostrovski, ministrul U.R.S.S. la București, sprijină ipoteza corelării problemei reglementării regimului strîmtorilor Mării Negre cu adîncirea și consolidarea alianțelor României.

În ceea ce privește comunitatea de interese româno-franceze, care stătea la baza întregului sistem de alianțe din care făcea parte România, aceasta s-a manifestat din plin la lucrările conferinței prin poziția primului delegat al Franței, Paul Boncour, care s-a consultat în permanență cu delegația României „asupra formulelor care, rînd pe rînd, ieșeau din negocierile celor patru reprezentanți”¹⁶ (Turcia, U.R.S.S., Anglia și Franța — *n.n.*).

¹² Ibidem, vol. XI.

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Ibid.

¹⁶ Ibidem, vol. XII (*Darea de seamă analitică asupra Convenției privitoare la regimul strîmtorilor*, p. 3).

Prin intermediul delegatului său permanent la Societatea națiunilor, guvernul turc a luat măsurile necesare pentru organizarea conferinței. Fiind o conferință în afara cadrului Societății națiunilor, au fost făcute convenitele intervenții pe lângă guvernul elvețian, asigurându-se sediul lucrărilor la hotelul „Palace” din Montreux, localitate balneară situată pe malul lacului Lemman. Alegerea acestei localități drept locul viitoarei conferințe a fost influențată de faptul că Japonia n-ar fi acceptat Geneva datorită retragerii ei anterioare din Liga națiunilor, iar Istanbulul nu putea fi ales fiind pe teritoriul principalului stat interesat. S-a ținut de asemenea cont de faptul că ședințele conferinței strîmtorilor vor alterna cu cele ale Consiliului adunării Societății națiunilor.

Pe data de 29 mai 1936, guvernul turc a lansat telegrafic invitațiile adresate U.R.S.S., Angliei, Franței, Italiei, Japoniei, României, Bulgariei, Greciei și Iugoslaviei, confirmînd data deschiderii conferinței la 22 iunie 1936¹⁷. La plecarea lui Tewfic Rüstü Aras spre Montreux, ambasadorul Italiei la Ankara, care în prealabil încercase să obțină amînarea datei conferinței, i-a comunicat hotărîrea guvernului italian de a nu participa atîta timp cît sancțiunile economice votate de Liga națiunilor (drept urmare a agresiunii Italiei în Etiopia — *n.n.*) mai sînt în vigoare¹⁸.

Importanța lucrărilor Conferinței de la Montreux și a convenției încheiate rezultă în special din faptul că satisfacerea cerințelor legitime ale Turciei a fost strîns legată de cauza apărării păcii, prin consolidarea unor alianțe regionale și a securității colective.

În cuvîntarea ținută cu ocazia deschiderii lucrărilor conferinței, Nicolae Titulescu a reafirmat solidaritatea României cu Turcia, privită ca o necesitate organică determinată de importanța strîmtorilor pentru cele două națiuni.

Subliniind importanța solidarității țărilor membre ale Înțelegerii balcanice, alcătuită din înțelegerea intereselor reciproce ale României, Turciei, Greciei și Iugoslaviei, cum și din aceea a primatului securității regionale, în raport cu interesele speciale ale fiecăreia din aceste țări, Titulescu a atribuit lucrărilor Conferinței de la Montreux un rol important în consolidarea securității europene.

Desfășurarea lucrărilor conferinței a prilejuit o confruntare vie a unor tendințe ale politicii externe a statelor participante. Substratul dezbaterilor furtunoase cu privire la trecerea vaselor de război prin strîmtori a constatat în contradicția dintre concepția necesității unor prevederi speciale pentru țărilor riverane, poziție pe care se situează de la început și delegația română și cea opusă, a Angliei, care milita pentru egalitatea între riveranii și neriveranii Mării Negre.

Confruntarea acestor două tendințe nu avea la bază o situație creată de evoluția prezenței vaselor militare aparținînd statelor neriverane în Marea Neagră. Acest fapt este dovedit de frecvența în Marea Neagră a vaselor militare ale țărilor neriverane și de evidența vizitelor lor de curtoazie. Apare cu claritate faptul că problema prezenței vaselor militare ale țărilor neriverane în Marea Neagră și a reglementării trecerii lor prin strîmtori avea un profund substrat politic, legat de întreaga evoluție a situației internaționale, de creșterea pericolului de război și nicidecum de o stare de fapt care să pericliteze în momentul respectiv pacea și securitatea în Marea Neagră.

Acordul Marii Britanii pentru convocarea Conferinței de la Montreux, determinat de apropierea turco-engleză în condițiile ascuțirii contradicțiilor

¹⁷ *Ibidem*, vol. XI.

¹⁸ *Ibidem* (Telegrama cifrată din 16 iunie 1936).

italo-engleze și a „gentleman agreement“-ului încheiat în decembrie 1935 cu Turcia, Grecia și Iugoslavia¹⁹, nu presupunea, în concepția cercurilor conducătoare de atunci ale politicii externe britanice, schimbări substanțiale ale regimului strîmtorilor²⁰. Poziția delegației engleze, care avea la bază concepția tradițională a Marii Britanii în aprecierea Mării Negre drept mare deschisă, era puternic influențată de existența acordului naval anglo-german din 18 iunie 1935, care a facilitat punerea în aplicare a planurilor lui Hitler, din noiembrie 1934, de mărire a flotei militare germane²¹. Memorandumul german din 28 august 1935 aprecia semnarea acordului naval cu Anglia drept recunoașterea formală de către Marea Britanie „a direcțiilor de expansiune ale flotei germane exprimate de Führer“²².

Amendamentele delegației engleze la proiectul turec, și în special proiectul propriu, propus la 6 iulie 1936, lezau interesele țărilor riverane, diminuau posibilitățile de aplicare a tratatelor de securitate regională, limitau tonajul vaselor militare riverane la ieșirea lor din Marea Neagră.

Presa turcă a luat în mod categoric atitudine împotriva contraproiectului englez prezentat la Conferința de la Montreux, susținînd cu hotărîre, alături de revendicările proprii ale Turciei, pe cele ale statelor riverane ale Mării Negre. Ziarele „Beyoglu“, „Cumhuriyet“ și „La République“ din 11 și 12 iulie conțin articole cu aprecieri critice la adresa însăși a poziției adoptate la Montreux de delegația turcă, care „a acceptat discuția proiectului englez fără a crede necesar să adîncească studiul lui“.

Discuțiile în jurul proiectului britanic au fost deosebit de aprinse. În ședința din 9 iulie 1936, redactarea propusă de delegația sovietică la articolul 23 din proiectul britanic prevedea excepția de a nu limita în nici un fel punerea în mișcare a măsurilor prevăzute față de un stat agresor pentru îndeplinirea angajamentelor de asistență luate sau putînd să fie luate în viitor de statele semnatare ale convenției, precum și trecerea prin strîmtorile Mării Negre a vaselor statului căruia i s-ar datora această asistență. Amendamentul sovietic se referea la asigurarea posibilității punerii în aplicare, la nevoie, a tratatului franco-sovietic de asistență din mai 1935.

În concepția lui Nicolae Titulescu, amendamentul sovietic interesa în mod special România. Riposta lui deosebit de energică adresată delegatului britanic²³ se explică prin importanța majoră pentru securitatea României a acestui amendament, care, în condițiile pactului Înțelegerii balcanice și ale convenției franco-

¹⁹ M. Toscano, *Le Conferenza di Montreux e la nuova convenzione degli stretti*, Milano, 1938, p. 49; P. Renouvain, *Histoire des relations internationales*, Hachette, Paris, 1958, vol. VIII, p. 162.

²⁰ Într-o convorbire avută în mai 1936 la Ankara între ambasadorul României și cel al Angliei, acesta din urmă considera că modificările regimului strîmtorilor ar trebui să se refere numai la suprimarea articolelor privitoare la demilitarizare, notificarea obligatorie a trecerii vaselor de război și menținerea Comisiei strîmtorilor, dîndu-i atribuții mai întinse pentru supravegherea libertății navigației comerciale (A.M.A.E., fondul nr. 8, conv. S₁, vol. X și XI).

²¹ *Documents of British Foreign Policy — 1919—1939*, Series C, vol. III, London, 1962, documentele 298 și 358.

²² *Documents of German Foreign Policy — 1918—1945*, Series C, vol. IV, London, 1962, p. 587.

²³ *Actes de la Conférence de Montreux, 22 juin—20 juillet, 1936*, Compte Rendu des Séances Plénieres et Procès-Verbal des Debats du Comité Technique, Paris, 1936, p. 112—113.

române de amicitie și arbitraj din 1926, deschidea posibilitatea eficacității unui pact de asistență franco-turc și româno-sovietic.

Contradicțiile anglo-sovietice s-au manifestat cu o deosebită tărie cu ocazia discutării articolului 11 al proiectului britanic, care preconiza limitarea la 15 000 de tone a tonajului maxim al vaselor care trec prin strâmtori. Aceasta însemna de fapt închiderea în Marea Neagră a vaselor militare mai mari decât 15 000 de tone ale țărilor riverane, limitarea posibilităților șantierelor lor navale de a construi vase mai mari de 15 000 de tone și, bineînțeles, imposibilitatea introducerii în flota militară a Mării Negre a unor vase militare, în special ale Uniunii Sovietice, mai mari de 15 000 de tone din flota Mării Baltice sau a Oceanului Pacific. Delegația Japoniei a susținut propunerile engleze, în dorința de a împiedica posibilitatea concentrării în Extremul Orient a flotei militare sovietice din Marea Neagră²⁴. Anglia, conștientă de faptul că în această problemă guvernul sovietic nu va face concesii, fiind sprijinit în poziția sa de Franța, România și Turcia, a început o serie de convorbiri speciale, purtate la Londra între reprezentanții Ministerului de Externe englez și ambasadorul sovietic I. M. Maiski²⁵. Ziarul „Daily Herald” din 16 iulie nota că „a fost adoptată ieri înțelegerea în problema cea mai disputată a noii convenții a strâmtoarelor în urma schimbării poziției cabinetului englez”.

A ne limita doar la explicația că acest compromis survenit între Anglia și U.R.S.S. a netezit drumul spre încheierea cu succes a lucrărilor conferinței și adoptarea convenției ar însemna să nu pătrundem adevărata taină a fenomenelor, resorturilor intime care le acționează. Anglia a fost nevoită să cedeze, deoarece era conștientă de faptul că eșecul conferinței n-ar fi împiedicat Turcia să-și desăvârșească suveranitatea națională, deoarece se bucura de sprijinul statelor riverane și al Înțelegerii balcanice, a căror solidaritate constituia, alături de cea a Micii Înțelegeri, un important element de echilibru politic în Europa.

Acționând în favoarea dreptului de invocare a tratatelor de asistență mutuală pentru trecerea vaselor militare prin strâmtori, tratate care acordă ajutor victimei agresiunii, și susținând, în același timp, necesitatea unor restricții pentru trecerea vaselor militare ale țărilor neriverane, N. Titulescu înțelegea să consolideze prin aceasta Înțelegerea balcanică și, în cadrul ei, securitatea României, să deschidă posibilități de noi acorduri pentru România, în special cu Franța și U.R.S.S.

Urmînd o cale conformă cu interesele țărilor riverane, Titulescu a susținut cu succes prevederile din preambulul convenției privind securitatea Turciei și securitatea în Marea Neagră a statelor riverane. Poziția fermă adoptată de România, care a susținut desființarea Comisiei internaționale a strâmtoarelor, ca un organ incompatibil cu suveranitatea Turciei, era legată de similitudinea anacronismului acesteia cu cel al Comisiei europene a Dunării, pe care România o considera „controlul teritorial cel mai inadmisibil și organismul internațional răspunzînd cel mai puțin scopurilor pentru care a fost creat”²⁶ și a cărei desființare o preconiza.

²⁴ A.M.A.E., fondul nr. 8, conv. Si, vol. X. (Telegrama legației României din Tokio, 26 aprilie 1936).

²⁵ I. V. Popov, *Conferința v Montre, 1936 g*, în „Voprosi istorii” nr. 11/1963, s. 50.

²⁶ A.M.A.E., fondul nr. 8, conv. Si, vol. XII.

Apropierea punctelor de vedere divergente, cu scopul satisfacerii cerinței legitime a Turciei, a fost favorizată de procedeul ei legal, opus actelor agresive ale Italiei fasciste și Germaniei naziste, care în fiecare zi rupeau o pagină a tratatelor de pace. O importanță covârșitoare în desfășurarea cu succes a lucrărilor conferinței au avut-o solidaritatea țărilor din Înțelegerea balcanică, dorința popoarelor iubitoare de pace de a da o ripostă Germaniei hitleriste și celorlalte state revizioniste prin consolidarea securității europene. O altă considerație plină de oportunitate politică în vederea încheierii cu succes a lucrărilor conferinței a constituit-o necesitatea imediată de a opune acordului germano-austriac, încheiat, cu consimțământul Italiei, la 11 iulie 1936, o dovadă de solidaritate din partea unor state partizane ale respectării tratatelor de pace și a procedurilor legale în viața internațională.

Unitatea de vederi și spiritul de colaborare constructivă a țărilor Înțelegerii balcanice, a delegației române cu cea sovietică și franceză, solicitudinea lor manifestată față de interesele legitime ale Turciei s-au făcut simțite pe întregul parcurs al lucrărilor conferinței.

În același timp însă s-a manifestat și o notă de neîncredere față de unele propuneri ale delegației române din partea Turciei și U.R.S.S., în special cu ocazia discutării articolului 19 al convenției, care condiționa trecerea vaselor militare prin strâmțori în cadrul unor acorduri de asistență mutuală cu apartenența Turciei.

În cercurile diplomatice provoca nedumerire faptul că pe plan extern România, prin Titulescu, promova o politică hotărâtă împotriva revizionismului și a puterilor fasciste, iar pe plan intern avea loc un proces de creștere a activității partidelor și organizațiilor de extremă dreaptă. Conștient de subminarea acțiunilor de politică externă ale României prin îngăduința manifestată de autorități față de recrudescența forțelor extremei drepte și înăsprirea terorii împotriva mișcării democratice și revoluționare, Nicolae Titulescu pleacă în toiu lucrărilor conferinței la București, spre a-și da demisia. El se reîntoarce însă la Montreux fără să i se fi acceptat demisia, cu o hotărâre a Consiliului de Miniștri din 14 iulie 1936 care aducea „elogii la adresa activității sale diplomatice“, confirma solidaritatea întregului guvern cu linia politicii externe promovate și „păstrarea deplinelor puteri pentru încheierea unui pact de asistență mutuală cu U.R.S.S.“²⁷.

Folosindu-se de orice prilej — în cazul de față de prevederile convenției strâmțorilor adoptată la Montreux — pentru a consolida securitatea colectivă, pacea în Europa și în lume spre binele țării sale, Nicolae Titulescu urmărea, în același scop, încheierea unui pact de asistență mutuală cu U.R.S.S. „...atîta vreme cît această țară va duce politica de pace și prietenie între națiuni pe care a practicat-o în cursul anilor din urmă“²⁸. După ce se părea că se apropiase cel mai mult de realizarea acestui deziderat major al activității sale, parafînd cu Litvinov, la 21 iulie, la Montreux un protocol româno-sovietic de asistență mutuală, Titulescu este demis din guvern, sub presiunea forțelor de dreapta, pe data de 29 august 1936. Eforturile sale se înscriu însă în întreaga activitate a forțelor patriotice antifasciste din România care au luptat împotriva subjugării țării de către Germania hitleristă.

Convenția adoptată la 20 iulie la Montreux a reprezentat un moment pozitiv, un exemplu de rezolvare a problemelor litigioase pe calea amiabilă a

²⁷ A.I.S.I.S.P., fondul nr. 3, dosarul nr. 335, fila 53.

²⁸ *Ibidem*, fila 1.

tratativelor. Ea confirmă principiul libertății de trecere și navigație prin strâmtori pentru navele comerciale ale tuturor statelor, în timp de pace și în timp de război, dacă Turcia nu este parte beligerantă. În cazul când Turcia este angajată în război, vasele de comerț ale țărilor neutre pot trece prin strâmtori, cu condiția de a nu colabora cu inamicul Turciei. Tonajul global al vaselor militare aparținând țărilor neriverane nu poate depăși — conform clauzelor convenției — 30 000 de tone, limitându-se șederea lor în Marea Neagră la maximum 21 de zile. Libertatea trecerii vaselor militare în condițiile în care Turcia ar fi fost neutră e admisă pentru nebeligerante, iar pentru țările beligerante numai pe baza obligațiilor ce decurg din pactul Societății națiunilor sau a pactelor de asistență mutuală care angajează de asemenea Turcia. În cazul când Turcia ar fi beligerantă, trecerea vaselor de război ale țărilor neutre este admisă prin strâmtori numai cu aprobarea guvernului turc. Este admisă circulația numai la suprafață a acelor submarine care intră în Marea Neagră în urma achiziționării lor de puterile riverane; circulația avioanelor deasupra strâmtorilor este interzisă.

În darea de seamă analitică a delegației române participante la lucrările Conferinței de la Montreux, dându-se aprecierea rezultatelor obținute, se arăta că, pentru România, ale cărei țeluri politice nu tindeau la cîștigarea unei hegemonii individuale în Marea Neagră, ci numai la satisfacerea intereselor ei, garantate prin pactul Societății națiunilor, prin pactul special cu Franța și prin pactul balcanic, pentru a nu mai vorbi de interesele sale economice — toate aceste obiective au fost atinse ²⁹.

Contrapunerea a două telegrame diplomatice adresate Ministerului Afacerilor Externe din București, provenite de la aceeași sursă, Legația României la Berlin, datate prima la 21 aprilie 1936, cea de-a doua la 18 iulie 1936, considerăm că va contribui la cunoașterea felului în care convenția adoptată la Montreux a satisfăcut așteptările celui de-al III-lea Reich. „Gestul Turciei (nota din 11 aprilie 1936 — *n.n.*) a fost primit în Germania cu vădită simpatie, fiind considerat ca un act de revizionism ce așază și pe aceasta în rîndul statelor revizioniste. În aceleași cercuri (de la Wilhelmstrasse — *n.n.*) — arăta în continuare Comnen, ministrul României la Berlin — se colportează cu satisfacție că demersul turc ar fi dat o serioasă lovitură înțelegerii balcanice, producînd mai ales între București și Ankara o tensiune” ³⁰.

Încă înaintea semnării convenției devenise clară pentru cercurile conducătoare ale Germaniei naziste zădărnicia speranțelor inițiale legate de demersul turc. „Acordul stabilit la Montreux — arăta Comnen în telegrama sa din 18 iulie 1936 — nu este privit aici cu multă favoare. El apare chiar în cercurile fianciere germane ca un insucces ce scade întrucîtva entuziasmul produs de acordul cu Austria. Presa prezintă Turcia ca o trăsătură de unire între sistemul franco-sovietic și Marea Britanie” ³¹.

În cuvîntarea din ajunul semnării convenției, Maxim Litvinov, șeful delegației sovietice, a dat convenției o calificare care corespundea poziției adoptate de țările riverane: „Ea a voit astfel să apere această largă întindere și țărmurile

²⁹ A.M.A.E., fondul nr. 8, conv. S₁, vol. XII (*Darea de seamă analitică asupra Convenției privitoare la regimul strîmtorilor*, p. 43).

³⁰ *Ibidem*, vol. X.

³¹ *Ibidem*, vol. XI. (Telegrama nr. 40 001, din 18 iulie 1936, din Berlin).

ei de grozăviile unui posibil viitor război și să sporească siguranța țărilor riverane dintre care nici una n-ar putea fi bănuită de gânduri agresive”³².

Cuvintele de apreciere rostite de Ismet İnönü, după ratificarea convenției de parlamentul turc, la adresa României sînt semnificative pentru aprecierea aportului acesteia la încheierea cu succes a lucrărilor conferinței și a evoluției relațiilor româno-turce. „Sîntem recunoscători României. Conversațiunea de la Montreux va avea efecte bune asupra amicitiei și alianței noastre. Avem încredere în România și o asigurăm că poate avea încredere în noi”³³.

Posibilitățile politice deschise de convenția încheiată la Montreux pentru consolidarea securității europene n-au fost valorificate. Protocolul româno-sovietic de asistență mutuală, parafat la 21 iulie de către Litvinov și Titulescu, n-a ajuns la o realizare efectivă. Creșterea acțiunilor agresive, favorizată de politica de cedare și concesi a puterilor occidentale față de statele fasciste, a dus la dezlănțuirea conflagrației mondiale.

Convenția încheiată la Montreux și-a dovedit însă viabilitatea, ca un act diplomatic destinat să corespundă intereselor statelor riverane și în egală măsură păcii și colaborării internaționale. Ea își păstrează valabilitatea de peste treizeci de ani, necunoscînd denunțări unilaterale, oferind în același timp un cadru perfectibil de ameliorări pașnice.

Rezultat al unui efort colectiv oglindind năzuința de pace a popoarelor, Conferința de la Montreux se înscrie în rîndul evenimentelor internaționale importante. Ea a fost una din puținele conferințe internaționale antebelice în lucrările căreia și-au croit drum principii de relații între state ca egalitate și respect reciproc, menite să-și aducă o contribuție constructivă la organizarea păcii și a securității colective.

Învățămintele care se desprind din lucrările acestei conferințe dovedesc posibilitatea soluționării pe calea tratativelor a unor probleme internaționale deosebit de dificile, prin aportul deopotrivă al statelor mari și mici, eficiența înțelegerilor regionale și zonele între state. Mesajul său generos își păstrează întru totul actualitatea istorică în ceea ce privește importanța securității europene și a păcii în lume.

ROBERT DEUTSCH

³² *Ibidem*, vol. XII.

³³ *Ibidem* (Telegrama nr. 42 977, din 31 iulie 1936, din Ankara).

ISTORIA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI

— CONSULTAȚII —

Începuturile mișcării socialiste și muncitorești din România. Crearea P.S.D.M.R.

Cunoașterea trecutului, studierea drumului de lupte eroice ale maselor largi muncitoare pentru făurirea României libere și independente reprezintă o trăsătură esențială a conștiinței de sine a poporului nostru. Întreaga istorie a țării pune în lumină cu o forță de netăgăduit faptul că poporul muncitor, forțele sale revoluționare, progresiste și patriotice au înfăptuit toate marile transformări structurale, au asigurat mersul înainte al societății noastre.

Izvorită din ansamblul realităților social-economice românești, mișcarea muncitorească a continuat luptele seculare duse de poporul român pentru o viață mai bună, pentru libertate socială și națională. Istoria mișcării muncitorești, bogată în fapte mărețe și evenimente politice remarcabile, oferă noilor generații un izvor de învățăminte prețioase în munca consacrată înfloririi continue a patriei noastre socialiste. Redînd lupta eroică desfășurată de clasa muncitoare, în fruntea forțelor revoluționare, de partidul său de clasă, împotriva asupritorilor dinăuntru și din afară, pentru făurirea societății socialiste, istoria mișcării muncitorești constituie un puternic mijloc de educare revoluționară a maselor.

Materialul de față — care deschide ciclul de consultații inițiat de revista „Anale” —, adresat celor cuprinși în formele organizate ale învățămîntului politic de partid, tuturor celor care studiază istoria mișcării muncitorești, dezvăluie bogatele tradiții revoluționare ale poporului nostru, înfățișează succint procesul apariției, dezvoltării și afirmării în viața politică a României a mișcării organizate a proletariatului în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Formarea proletariatului și
apariția mișcării muncitorești
din România

Muncitorii salariați au început să apară în țara noastră în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, odată cu cele dintii întreprinderi de tip capitalist. La intrarea în veacul al XIX-lea, ca urmare a dezvoltării forțelor de

producție și, pe această bază, a diviziunii sociale a muncii, producția de mărfuri și procesul de transformare a acesteia în producție capitalistă au înregistrat o însemnată creștere. Se constată, deși încă într-o mică măsură, apariția continuă de noi elemente capitaliste — proprietari de ateliere bazate pe cooperarea capitalistă simplă, precum și de lucrători salariați.

Acest proces de naștere a unui nou mod de producție era frânat de dominația relațiilor de producție feudale. Lipsită de cadrul economic și de drepturile politice la care aspira, burghezia română se lovea în dezvoltarea ei de privilegiile feudale. De asemenea, starea de dependență a maselor largi țărănești constituia o piedică în calea formării de muncitori salariați pentru producția capitalistă în creștere. Evoluția liberă, nestingherită a noilor procese social-economice a fost serios stinjenită și de alți factori, între care : existența jugului străin, războaiele de jaf și cotropire duse de marile imperii vecine, care se purtau adesea pe teritoriul țărilor române, regimul de hinterland agrar pe care statele apusene îl rezervaseră acestor țări.

Toate acestea au profilat, în secolul al XIX-lea, ca problematică centrală în vederea progresului societății românești, necesitatea înlăturării relațiilor de producție feudale din agricultură, desființarea privilegiilor boierești și improprietărirea țăranilor, eliberarea țării de sub jugul dominației străine, cucerirea independenței de stat și unirea națională.

Izvorite din ascuțirea puternică a contradicțiilor economice, sociale și politice care frământau țările române, răscoala populară de sub conducerea lui Tudor Vladimirescu, revoluția română de la 1848, Unirea Principatelor în 1859 și formarea statului național, reforma agrară din 1864, cucerirea independenței naționale în 1877 au stimulat mersul înainte al societății, creșterea forțelor de producție ale țării, crearea unei piețe naționale.

În urma reformei agrare din 1864, care a împins spre orașe un mare număr de țărani neimproprietăriți sau improprietăriți cu loturi prea mici de pământ, industria capitalistă s-a dezvoltat într-un ritm mai viu, atrăgând în sfera producției industriale, ca muncitori, mase de țărani săraciți. Pe măsură ce capitalul industrial se dezvolta, în special după punerea în funcțiune a primelor căi ferate, un număr important de meseriași, neputând suporta concurența produselor de fabrică interne și externe, s-au proletarizat și au intrat ca muncitori în întreprinderile capitaliste. Sînt anii cînd începe să facă primii pași industria petrolieră (extracția țițeiului în Valea Prahovei și Bacău, rafinării la Ploiești), cînd se intensifică dezvoltarea industriei morăritului și cea a panificației, cînd se înființează o serie de tăbăcării (București, Bacău, Ploiești etc.), întreprinderi forestiere, fabrici de zahăr. Tot acum apar primele ateliere metalurgice și cele dintii ateliere C.F.R. din București, Galați, Pașcani.

Un cîmp mai larg s-a deschis dezvoltării industriale a țării după cucerirea independenței naționale. Devenind stat suveran, România a avut

posibilitatea să încheie convenții comerciale și vamale cu alte țări, să ducă o politică de încurajare a industriei. Adoptarea unor măsuri cu caracter stimulator — cum au fost legea pentru încurajarea industriei naționale (1887) și tarifele vamale protecționiste — a constituit un factor ce a favorizat ritmul de înființare a întreprinderilor industriale. Astfel, dacă între 1866 și 1887 s-au înființat anual cîte 8,2 fabrici, între 1893 și 1906 ritmul mediu anual a fost de 18 fabrici nou create. Este epoca cînd se intensifică și crearea marii industrii capitaliste, cu aparat tehnic productiv mașinist, deservită de proletariatul modern de fabrică, ce reprezenta, la sfîrșitul veacului al XIX-lea, aproximativ 30% din numărul total al clasei muncitoare. *De apariția proletariatului industrial modern sînt strîns legate nașterea mișcării muncitorești și dezvoltarea acesteia pe fîgașul luptei de clasă conștiente.*

Dezvoltarea economică generală a țării a dus, în ultimele decenii ale secolului trecut, la profilarea unor centre industriale și muncitorești. București, centrul politic, administrativ și cultural al țării, era în același timp și centrul industrial și proletar cel mai important. Condiții prielnice dezvoltării industriale și implicit formării unui contingent puternic al clasei muncitoare le-au oferit, datorită bogatelor surse de materie primă, Valea Prahovei și bazinul carbonifer din Valea Jiului. Porturile dunărene — Brăila, Galați și Turnu-Severin —, prin care se făcea un intens comerț de cereale, concentrau, de asemenea, un număr însemnat de muncitori, ocupați în transport sau industrie. Caracterul industrial și creșterea numărului de lucrători definesc profilul unor orașe ca Hunedoara, Reșița, Timișoara, Brașov, Cluj, Oradea. În cadrul acestor centre se remarcă prezența unor întreprinderi cu un număr relativ ridicat de muncitori, cum erau: Atelierele C.F.R., Arsenalul armatei, uzinele „Lemaître” și „Vulcan” din București, Fabrica de cherestea „Goetz” din Galați, întreprinderile metalurgice din Reșița, Brașov, Tirgu-Mureș.

Evoluția economică a României pe fîgașul capitalismului a dus la adînci transformări în structura socială și în dispoziția forțelor de clasă, avînd ca rezultat esențial afirmarea celor două clase noi, cu interese fundamental opuse — burghezia și proletariatul.

Totodată, evoluția specifică a societății românești, caracterizată pe plan economic și social printr-un ritm lent, anevoios, a determinat crearea unui regim politic definit prin pactizarea unei părți a burgheziei cu moșierimea. Acea parte a burgheziei, slab dezvoltată și încă strîns legată — prin interese economice, de familie etc. — de vechea clasă a stăpînilor feudali, a pășit pe calea compromisului și a alianței cu moșierimea, ceea ce s-a repercutat în mod negativ asupra evoluției generale a țării. Exponentă a unor forme de proprietate și relații de producție istoricește depășite, moșierimea, clasa cea mai reacționară, era refractară la orice progres social, susținea un acerb conservatorism. Forța sa economică a determinat ca să dețină o poziție puternică în cadrul sistemului politic, a favorizat metodele birocratice și polițienești de administrare.

Burghezia, legată de formele noi de producție, era interesată în dezvoltarea economiei industriale, a comerțului, a transporturilor, în folosirea științei și tehnicii în producție, ceea ce corespundea cerințelor obiective ale progresului social. Deși burghezia aflată în plină ascensiune avea de îndeplinit un rol important în viața socială și politică a României, împletirea

intereselor ei cu cele ale moșierimii, măsurile luate pentru intensificarea exploatarei proletariatului, împotriva drepturilor și libertăților maselor muncitoare au pus în evidență limitele ei de clasă. Chiar în condițiile când a promovat soluții tinzând la dezvoltarea țării, cum au fost, de pildă, industrializarea, lupta pentru unirea națională, burghesia nu și-a mai depășit propria condiție și, în mod obiectiv, nu și-o putea depăși, căci urmarea, în primul rînd, apărarea propriilor sale interese.

Proletariatul a crescut, în cursul celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, de peste trei ori, ajungînd, la începutul secolului al XX-lea, la circa 110 000 de persoane ocupate în industria producătoare și extractivă; în Transilvania, efectivul muncitorilor ocupați în industrie însuma, la 1900, circa 150 000 de persoane, concentrat mai ales în industria extractivă, ca urmare a politicii economice a claselor dominante din Austro-Ungaria de a-și însuși materia primă din această provincie românească. Creșterea numerică a clasei muncitoare a fost însoțită de schimbări calitative în compoziția sa, fapt de o mare importanță pentru dezvoltarea mișcării muncitorești; astfel, în ansamblu se înregistrează un ritm mult mai intens de creștere a proletariatului modern de fabrică — principalul element component al clasei muncitoare. În jurul anului 1900, numărul muncitorilor de fabrică atingea în România cifra de aproape 40 000, iar în Transilvania de peste 50 000.

Unirea mișcării muncitorești cu socialismul științific

Odată cu apariția și dezvoltarea capitalismului, în România a luat naștere și s-a dezvoltat lupta proletariatului, generată de înseși condițiile sale de viață și muncă. Absența oricărei reglementări privind durata lucrului în întreprinderi lăsa pe muncitori la discreția patronilor; ziua de muncă varia între 12 și 14 ore; salariile foarte scăzute erau departe de a asigura o existență cît de cît suportabilă producătorilor de bunuri materiale. Lefurilor mici li se alătura un sistem de amenzi și cotizații obligatorii, care reducea veniturile și așa foarte modeste ale muncitorilor. Regimului de muncă istovitoare din fabrici și ateliere i se adăugau condițiile de locuit cu totul nesatisfăcătoare, bolile sociale care secerau rîndurile lucrătorilor, lipsa de drepturi politice.

În perioada de început a mișcării muncitorești, care cuprinde deceniile 6, 7 și 8 ale secolului al XIX-lea, formele de acțiune ale proletariatului împotriva exploatarelor s-au caracterizat prin ridicări spontane la luptă, răzvrătiți anarhice, proteste izolate; cu timpul au început să se adauge forme noi de luptă, în primul rînd greve spontane. Toate acestea caracterizează faza de început a mișcării muncitorești, denumită de Marx și Engels „perioada copilăriei proletariatului”. *Esențial rămîne însă faptul că în toată această perioadă de lupte și ca urmare a însoțirii lor a început un proces treptat de organizare a clasei muncitoare.*

Căutînd căile, mijloacele de a scăpa de mizerie și exploatare, lucrătorii au început să se unească și să creeze unele asociații de întrajutorare, la care participau și elemente patronale (cum au fost, de pildă, asociația întemeiată în 1846 la Brașov și cea a lucrătorilor tipografi, constituită la București, în 1858, denumită mai tîrziu „Gutenberg”). Un moment important în istoria organizării profesionale a clasei muncitoare l-a reprezentat înființarea, în 1872, a Asociației generale a tuturor lucrătorilor din Ro-

mânia, asociație care urmărea să unească lucrătorii pe scară națională, indiferent de profesiune.

Procesul de formare și dezvoltare a proletariatului din țara noastră își găsește o vie oglindire în presa muncitorească și socialistă. Gazetele muncitorești au fost, pe de o parte, reflexul acestei mișcări, dar, în același timp, ele au constituit și un element activ, catalizator al procesului de constituire și întărire a organizațiilor muncitorești. Primii pași ai proletariatului pe calea organizării sint strâns legați de cele dintâi ziare muncitorești : „Tipograful român“ (1865), „Analele tipografice“ (1869), „Uvriatul“ și „Lucrătorul român“ (1872). În paginile lor găsim inserate relatări despre grelele condiții de lucru și de trai ale muncitorilor, articole pe teme ale muncii profesionale și, ceea ce este deosebit de important, găsim abordate probleme ale organizării proletariatului. Nu întâmplător, „Lucrătorul român“, organ al Asociației generale a lucrătorilor din România, își propunea „să se ocupe de organizarea și apărarea tuturor lucrătorilor din România, indiferent de ramura de producție“.

Cu timpul, de la mișcările izolate și spontane s-a trecut la forme de acțiune mai organizate, cu un caracter colectiv mai larg. *Folosirea de către clasa muncitoare a grevei, ca armă de luptă pentru cucerirea revendicărilor, a însemnat întiiul act de independență față de patroni.* Printre primele și cele mai însemnate acțiuni desfășurate în această perioadă au fost : grevele muncitorilor de la construcția căilor ferate București-Giurgiu și Simeria-Petroșeni, de la Regie din București și cea a lucrătorilor din portul Galați (1872), grevele lucrătorilor tipografi și croitori din București (1873), greva minerilor din Valea Jiului (1875), a muncitorilor din portul Brăila (1875) ș.a.

Pe baza concluziilor și a experienței proprii, acumulate în cursul acțiunilor de clasă, a învățămintelor desprinse din acțiunile revoluționare ale muncitorilor din alte țări, partea cea mai înaintată a proletariatului român și-a format convingerea că succesul luptei este legat de unire și organizare, operă înfăptuită treptat, corespunzător dezvoltării muncitorimii, creșterii conștiinței sale de clasă. Astfel, de la asociațiile profesionale de ajutor mutual s-a trecut la constituirea de organizații profesionale bazate pe principiul luptei de clasă. Prima, Asociația lucrătorilor tipografi din București „Matei Basarab“, a fost creată la începutul anului 1873. Deși a avut o scurtă existență, datorită măsurilor represive luate de guvernul conservator Lascăr Catargiu, această asociație, calificată de guvernanți drept „cuib al revoluționarilor“, deschide șirul organizațiilor profesionale ale clasei noastre muncitoare bazate pe principiul luptei de clasă : Societatea generală a lucrătorilor tipografi din România „Deșteptarea“ (1879), societățile curelarilor și cizmarilor din Iași (1880), Societatea profesională a lucrătorilor din portul Brăila (1884), Societatea curelarilor din București (1886), Societatea „Infrățirea muncitorilor, a lucrătorilor din Galați“ (1887) ș.a.

★

Alături și concomitent cu mișcarea muncitorească a crescut, s-a intensificat mișcarea socialistă, în care s-au încadrat intelectuali de frunte ai țării, foarte mulți tineri, studenți, avocați, medici, profesori, animați cu toții de idei progresiste, de dorința realizării unor reforme și schimbări structurale în societatea românească.

Înfrângerea revoluției de la 1848 nu a însemnat și înfrângerea ideilor revoluționare. Noile stări de lucruri economice, sociale și politice au determinat nașterea unor năzuințe și teorii sociale înaintate, care urmăreau, prefigurau o societate lipsită de exploatare și asuprire, liberă și democratică. Afirmarea acestor idealuri, izvorîte din realitățile românești, contactul strîns menținut de mișcarea revoluționară de la noi cu mișcarea revoluționară internațională, aderența oamenilor progresiști români la ideile înnoitoare au creat un climat favorabil răspîndirii ideilor socialiste.

Mintile luminate din țara noastră au făcut cunoștință cu ideile revoluționare ale socialismului științific încă în perioada plămădirii acestuia. Lucrări ca *Situația clasei muncitoare din Anglia*, *Manifestul Partidului Comunist*, *Luptele de clasă din Franța*, 18 Brumar al lui Ludovic Bonaparte, *Capitalul* au fost cunoscute și apoi răspîndite în țară de intelectualii români care studiau în străinătate. Activitatea Internaționalei I și proclamarea Comunei din Paris au favorizat răspîndirea ideilor socialiste, ceea ce a determinat un interes sporit din partea muncitorilor și intelectualilor înaintați pentru cunoașterea acestora, pentru activitatea și acțiunile mișcării muncitorești internaționale. Prin idealuri, prin întreaga lor activitate, ei erau continuatorii direcți ai luptei duse de generația pașoptistă, a revoluționarilor democrați în frunte cu Nicolae Bălcescu. Nu întîmplător, printre intelectualii deceniilor șase și șapte, cu înclinații socialiste, găsim pașoptiști de frunte ca C. A. Rosetti, Ion Ionescu de la Brad, Eliade Rădulescu și alții.

În acest climat, la începutul deceniului al 8-lea al secolului trecut, apar cercurile socialiste, secrete, ilegale, mai întîi la București și la Iași, apoi la Ploiești și în alte centre. La activitatea lor au participat intelectuali militanți, ca Eugen Lupu, V. Gh. Manicea, C. Stăuceanu, cărora li s-au adăugat în anii 1874—1875 Nicolae Codreanu, Constantin Dobrogeanu-Gherea, Zamfir Arbore, iar mai tîrziu, după războiul de independență, Sofia și Ion Nădejde, Constantin Mille și alții.

Cîștigarea independenței naționale, prin eforturile materiale și umane ale poporului muncitor, a determinat și creșterea activității conștiente a maselor. Aceasta a permis ca, în pofida forțelor reacțiunii, mișcarea socialistă să intre și să se dezvolte într-un cadru legal, să se amplifice treptat, prin atragerea unor largi categorii sociale.

În aceste condiții, cînd la ordinea zilei se impuneau cu acuitate necesitatea construcției României moderne, consolidarea și desăvîrșirea cuceririlor obținute, reprezentanții mișcării socialiste au căutat ca, prin studierea concepțiilor înaintate ale vremii, a scrierilor lui Marx și Engels, a lucrărilor altor socialiști — ca Lafargue, Louis Blanc, Bakunin —, a teoriilor socialist-utopice, darwiniste, pozitivistice, să găsească căile cele mai potrivite pentru înnoirea și propășirea țării. Treptat vor înțelege că singura și adevărata cale pentru rezolvarea problemelor care stăteau în fața poporului român era numai aplicarea creatoare a ideilor socialismului științific la condițiile țării noastre, prin organizarea și înarmarea proletariatului român cu învățătura revoluționară despre lume și societate. Gazetele „Socialismul“ (1877), „România viitoare“ (1880), „Dacia viitoare“ și „Emanciparea“ (1883) reprezintă reflexul lărgirii mișcării, ilustrează totodată faza în care intelectualii români înaintați căutau pe plan teoretic să găsească calea dezvoltării societății românești. *Analiza atentă a*

acestor publicații face dovada orientării mișcării noastre muncitorești, încă de la începuturi, spre ideile socialismului științific.

În procesul complex de însușire a învățăturii marxiste cu privire la căile și metodele înfăptuirii revoluției sociale, primii socialiști români au depășit concepțiile neviabile, lipsite de perspectivă istorică, între care cele utopice, narodnice, proudhoniste, lassalleene. Limitele lor, firești la o mișcare în creștere și organizare, erau, pe de o parte, ale epocii în care au trăit, pe de altă parte, ale mișcării muncitorești internaționale, care, de asemenea, a parcurs un îndelungat drum de maturizare, de clarificare ideologică.

Activitatea teoretică a cercurilor socialiste avea să-și găsească tărîmul de manifestare practică în mișcarea muncitorească. Această orientare a devenit tot mai evidentă pe măsura pătrunderii și răspîndirii învățăturii marxiste, a însușirii și predominării sale asupra celorlalte teorii socialiste. Publicațiile „Contemporanul”, „Revista socială”, „Critica socială” ș.a. nu se vor mai limita la propagarea ideilor socialiste printre intelectuali, ci se vor adresa unor cercuri mult mai largi, tot mai mult muncitorilor. În paginile lor s-a dus o rodnică activitate de popularizare a celor mai înaintate cuceriri științifice, s-a desfășurat și cîștigat bătălia pe terenul criticii literare materialiste în lupta împotriva junimismului, s-a militat pentru o artă cu tendință, cu un bogat conținut de idei, s-a făcut o încercare mai amplă de a analiza, în lumina socialismului științific, realitățile sociale din țara noastră. Într-o luptă susținută cu reprezentanții ideologici ai claselor dominante, gînditorii socialiști au fundamentat teoretic, în spirit marxist, legitimitatea mișcării socialiste în România. *Creșterea prestigiului și influenței socialismului științific, a marxismului a determinat cercurile socialiste să caute și să găsească adevărata forță socială capabilă să dea viață teoriilor pentru viitorul lipsit de exploatare al societății omenеști — proletariatul.*

Totodată, pe măsura creșterii sale numerice și a intensificării exploatării, clasa muncitoare simțea nevoia trecerii la forme de organizare și de luptă mai eficiente, cu țeluri de perspectivă, ceea ce nu îi ofereau asociațiile, societățile muncitorești cu caracter pur profesional. Numeroasele acțiuni greviste care au avut loc, printre care : greva docherilor din Galați (1884), a căruțașilor din portul Giurgiu (1885), a lucrătorilor Fabricii „Mandrea” din București (1886), a tipografilor Capitalei (1886), prin durata, ca și prin revendicările formulate, au dovedit creșterea potențialului de luptă al clasei muncitoare, au scos în relief cu mai multă forță decît înainte manifestarea crescîndă a spiritului de solidaritate al muncitorilor.

★

Desfășurarea procesului de organizare a mișcării muncitorești și a celei socialiste a intensificat întrepătrunderea elementului muncitoresc cu cel socialist intelectual, în cadrul unor organizații ce căpătau un caracter proletar socialist tot mai pronunțat. În 1887 au luat ființă în București și la Iași, ulterior la Galați, Bacău și în alte centre ale țării, cercuri muncitorești, *primele organizații cu caracter politic ale clasei muncitoare.*

Cercurile muncitorești, care cuprindeau muncitori și intelectuali socialiști, sînt expresia materializată a însușirii ideilor marxiste de mișcarea noastră muncitorească. Pe temeiul lor a început să se realizeze unirea mișcării muncitorești cu socialismul științific.

Condus și îndrumat de cercurile muncitorești și de asociațiile sale profesionale, proletariatul din centrele industriale importante ale țării a declarat o serie de greve pentru obținerea principalelor sale revendicări: mărirea salariilor, reducerea zilei de lucru, repausul duminical, îmbunătățirea condițiilor de lucru în ateliere, care au contribuit la dezvoltarea conștiinței de clasă a muncitorilor și a solidarității împotriva exploataților. Remarcabile au fost, în anul 1888, greva generală a lucrătorilor tipografi din Capitală și greva muncitorilor de la Atelierele Gării de Nord, inițiată de cercul muncitorilor din București, care a durat o lună de zile. În timpul acestor acțiuni au luat naștere comitetele de grevă, organe conducătoare ale luptei proletare împotriva patronilor.

Luptele greviste au relevat tot mai mult necesitatea partidului clasei muncitoare, menit să organizeze și să conducă lupta proletariatului pe plan național. Ideea organizării unui partid al muncitorilor a fost emisă de cercurile socialiste în 1886. C. Dobrogeanu-Gherea, formulînd platforma de revendicări general-democratice, menționa că ea va servi socialiștilor în activitatea de propagandă în rîndul maselor, „pentru a crea partida muncitorilor“. Problema creării partidului a fost reluată și susținută de către muncitori însuși, ca principalii interesați în realizarea ei.

Cercurile muncitorești au desfășurat o bogată activitate propagandistică prin organele de presă de care dispuneau, conferințe și alte forme de activitate în direcția răspîndirii ideilor marxiste, a înarmării proletariatului cu învățătura revoluționară despre lume și societate. În această perioadă răspîndirea ideilor socialismului întregistrează un salt calitativ. Se traduc în românește lucrări ale lui K. Marx și F. Engels, se publică numeroase articole ce lămuresc masele largi concepția marxistă.

Pe lîngă susținerea acțiunilor revendicative economice ale proletariatului, cercurile muncitorești au participat la alegerile parlamentare din 1888, lansînd cu acest prilej primul manifest electoral al mișcării. Alegerea a doi deputați socialiști în parlament, V. Gh. Morțun și I. Nădejde, în împrejurările de atunci, a reprezentat un important succes politic. Cercurile muncitorești s-au manifestat activ în timpul puternicei răscoale a țăranilor din 1888, ridicîndu-se în apărarea țăranilor și condamnînd represiunea sîngeroasă dezlănțuită de guvernul conservator junimist. Preocupările multiple ale cercurilor muncitorești, vizînd, alături de revendicările economice-sociale, și deziderate politice, arată că proletariatul începea să se afirme și să militeze cu consecvență nu numai pentru revendicările sale specifice, ci pentru interesele generale ale poporului muncitor.

Intensa activitate a socialiștilor români în lupta de zi cu zi și pe tărîm publicistic, acțiunile clasei noastre muncitoare i-au oferit prilejul lui F. Engels ca, în scrisoarea din Londra, trimisă la 4 ianuarie 1888 lui I. Nădejde, să aprecieze că socialiștii români „adoptă în programul lor principiile de căpetenie ale teoriei care a izbutit să adune într-un mă-

nunchi de luptători mai pe toți socialiștii din Europa și America — este vorba de teoria prietenului meu, răposatul Karl Marx”.

Creșterea luptei revoluționare a proletariatului și țărănimii, orientarea mișcării spre crearea partidului de clasă al proletariatului au stîrnit aversiunea claselor stăpînitoare, care și-au îndreptat atacul mai ales asupra cercurilor muncitorești, în scopul desființării lor. Mulți dintre muncitorii ce se aflau în conducerea asociațiilor profesionale și a cercurilor sau care propagau idei socialiste au fost concediați, sălile în care aveau loc adunările muncitorilor au fost închise, iar unele ziare muncitorești au fost nevoite să-și înceteze activitatea.

În pofida acestor măsuri, mișcarea muncitorească nu a putut fi înăbușită. *Un alt pas înainte pe linia organizării politice a clasei muncitoare a fost făcut în anul 1890, prin transformarea Cercului muncitorilor din București în Clubul muncitorilor.* Conceput pe baze mai largi, acesta a reunit un număr mai mare de muncitori și a editat, începînd cu 25 februarie 1890, importantul organ de presă „Munca”. „Alcătuît de muncitori — se scria în articolul de fond al primului număr —, sprijinit de muncitori și citit de muncitori, ziarul «Munca» va propovădui tuturor muncitorilor, celor din orașe, cît și celor de la sate, buna veste a deșteptării, năzuința și dorințele clasei muncitoare, arătîndu-le calea pe care să meargă spre deplina dezrobire”. Clubul își propunea „să statornicească frăția și solidaritatea în general între toți muncitorii din țară, ... să-i organizeze într-un partid aparte al lor, servind de simbure în jurul căruia să se grupeze toate puterile partidului muncitorilor”. Cluburi muncitorești, cu organe proprii de presă, au luat ființă și în alte centre din țară ca : Roman, Botoșani, Ploiești, Galați, Craiova și Bacău.

Cluburile au desfășurat o largă activitate propagandistică și cultural-educativă, s-au preocupat de înființarea a noi asociații profesionale ale lucrătorilor și de întărirea asociațiilor existente prin atragerea de noi membri, au asigurat o participare largă a muncitorimii la demonstrațiile inițiate pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai. Continuînd activitatea de răspîndire a marxismului, desfășurată de cercurile muncitorești, cluburile au editat în românește o serie de opere ale întemeietorilor socialismului științific.

Evoluția generală a mișcării muncitorești din Transilvania, în cadrul mișcării din imperiul habsburgic, a urmat, în conținut, un curs asemănător cu mișcarea muncitorească din vechea Românie. La aceasta au contribuit legăturile permanente ce au existat, faptul că socialiștii din București și Iași au trecut și răspîndit peste munți ideile revoluționare ale întemeietorilor socialismului științific. Totodată, mișcarea muncitorească din Transilvania a avut o serie de trăsături ce reflectau specificul luptei de eliberare social-națională dusă de popoarele din dubla monarhie. Muncitori maghiari și germani din fabricile Reșiței, Timișoarei, Clujului, Brașovului făceau parte din mișcarea muncitorească din Transilvania, laolaltă cu muncitorii români. Proletariatul, indiferent de naționalitate, acționa unit împotriva claselor dominante, a oprîmării habsburgice.

Partidul Social-Democrat al
Muncitorilor din România
și poziția sa față de marile
probleme ale epocii

Întreagă această activitate politică și organizatorică desfășurată pînă la finele deceniului nouă s-a finalizat în opera de creare a partidului clasei muncitoare din România, partid cernut cu acuitate de stadiul atins de

mișcarea muncitorească în pragul ultimului deceniu al secolului al XIX-lea. *Crearea P.S.D.M.R., încununînd o întreagă etapă de dezvoltare a mișcării muncitorești, a marcat, în același timp, un pas înainte pe calea organizării proletariatului din România și a luptelor sale împotriva exploatării.*

Congresul de constituire a P.S.D.M.R. din 31 martie — 4 aprilie 1893, la care au luat parte 54 de delegați ai cluburilor și asociațiilor profesionale muncitorești din București, Iași, Ploiești, Galați, Roman, Craiova, Bacău, Botoșani, Tecuci și Tîrgul Frumos, a constituit un eveniment important pentru întreaga viață politică a României. El a fost o mărturie grăitoare a faptului că pe solul românesc prinseseră rădăcini adînci ideile teoriei științifice despre lume și viață elaborate de Marx și Engels, marii dascăli ai proletariatului internațional.

Apariția primului partid muncitoresc pe arena vieții politice românești a însemnat o lovitură serioasă dată teoriilor reacționare ale unor ideologi burghezi, care afirmau în mod tendențios că în România nu există luptă de clasă și prin urmare socialismul nu avea teren pentru a se dezvolta, iar un partid muncitoresc nu-și avea rațiunea de a fi. „*Crearea în 1893 a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — constituie un moment de însemnătate istorică în dezvoltarea luptelor sociale din țara noastră, în organizarea clasei muncitoare pe plan național, începutul afirmării sale în principalele probleme care frământau viața social-politică a societății din acea vreme*”.

Activitatea de propagare a ideilor socialismului științific, cristalizate în bună măsură în programul de acțiune și apoi în studiile de analiză a realităților din țara noastră, a permis P.S.D.M.R. să traseze incipient, încă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea, perspectivele, sensul și scopul luptei clasei muncitoare, și acesta este meritul lui cel mai mare. Pe măsura limpezirii raporturilor sociale existente în România, a dezvoltării luptei de clasă a proletariatului și a țărănimii, mișcarea muncitorească va continua să clarifice această perspectivă, să stabilească în fiecare etapă a luptei obiectivele politice imediate, tactica impusă de un moment sau altul.

Preluînd în mod creator tradițiile glorioase ale luptei de eliberare socială și națională a poporului muncitor, elementele muncitorești înaintate și intelectualii atașați cauzei socialismului din cadrul P.S.D.M.R. s-au străduit să imprime activității partidului o linie pătrunsă de spirit de clasă, combativă, să orienteze politica sa spre problemele majore ce frământau clasa muncitoare și celelalte pături muncitoare. Crearea unei baze puternice de susținere a partidului din masa muncitorilor, apărarea intereselor materiale și susținerea revendicărilor proletariatului au con-

stituit principalele preocupări și deziderate ale militanților revoluționari, în rîndurile cărora și-au înscris numele Alexandru Ionescu, I. C. Frimu, Panait Mușoiu, Raicu Ionescu-Rion, Ștefan Stîncă, Iosif Nădejde-Armașu, Ion Banghereanu, Anton Bacalbașa, C. Z. Buzdugan și alții. O importanță deosebită în clarificarea problemelor sociale ale țării a avut activitatea teoretică desfășurată de Constantin Dobrogeanu-Gherea, una din cele mai proeminente figuri ale gândirii socialiste din acea vreme în țara noastră. Opera sa ocupă un loc de mare însemnătate în istoria științelor sociale din România, în răspîndirea și propagarea ideilor marxiste, în fundamentarea teoretică a mișcării socialiste române, în dezvoltarea concepției revoluționare a proletariatului.

Un rol deosebit în organizarea forțelor clasei muncitoare în crearea primului partid politic al proletariatului român, ca și în tratarea multiplelor probleme legate de mișcarea noastră muncitorească, l-a jucat gazeta săptămînală „Munca“, devenită, din 1893, organul central oficial al P.S.D.M.R. Ea a militat, alături de alte gazete și reviste socialiste, pentru transpunerea în viață a prevederilor programului partidului, a demascat crunta exploatare la care muncitorimea era supusă, s-a ridicat cu vigoare în apărarea intereselor generale ale proletariatului, a maselor populare. Pe aceleași coordonate s-a situat și „Lumea nouă“, continuatoarea, din noiembrie 1894, a gazetei „Munca“. Ea a publicat materiale cu privire la organizarea profesională a muncitorilor, a luat apărarea greviștilor din Capitală și din alte orașe ale țării, a adoptat o fermă atitudine antimonarhică. Dar contribuția sa cea mai importantă a fost susținerea, în condițiile anilor 1899—1900, a ideii necesității reorganizării partidului politic de clasă al muncitorilor.

Ca revendicări principale imediate, P.S.D.M.R. a înscris în programul său: ameliorarea stării materiale și intelectuale a muncitorilor, dreptul de grevă, de organizare și întrunire, laicizarea învățămîntului gratuit, obligatoriu și integral pentru toți copiii fără deosebire de stare socială, de naționalitate și religie, ziua de muncă de 8 ore, impozite progresive asupra veniturilor, inspecții sanitare asupra condițiilor de muncă, interzicerea muncii copiilor sub 14 ani, emanciparea femeii, pentru salariu egal la muncă egală.

Atacînd direct bazele regimului burghezo-moșieresc, P.S.D.M.R. a afirmat, pentru prima dată în istoria României, necesitatea luptei pentru desființarea proprietății private asupra mijloacelor de producție și prefacerea lor în proprietate socială, „distrugerea societății burgheze și întemeierea societății socialiste“. Privite din acest punct de vedere, revendicările și reformele general-democratice se încadrau, așadar, în sfera luptei pentru pregătirea revoluției socialiste. „Burghezia — arăta ziarul „Lumea nouă“ — le acordă de frică și nu din principii sau sollicitudine pentru clasa muncitoare, pe cînd pentru clasa muncitoare ele sînt niște drepturi pe care le pretinde cu hotărîre și nu le cerșește, niște prime de asigurare smulse în vederea luptei finale care trebuie să-i asigure libertatea ei desăvîrșită din cătușele sclaviei de azi“. Aceste deziderate, ca și atitudinea

partidului clasei muncitoare împotriva monarhiei, pentru republică democratică, pentru realizarea egalității între toți cetățenii, indiferent de naționalitate, pentru înarmarea poporului, au contribuit la crearea unei largi opinii democratice în România. Prin trecerea tuturor acestor revendicări în contextul unui program socialist, al cărui chezaș era mișcarea muncitorească, ele au dobândit un caracter cu precădere democratic, înscriindu-se printre prevederile general-democratice.

Una dintre problemele legate de revendicările imediate ale clasei muncitoare, care au suscitât îndelungate dezbateri, a fost aceea a repausului duminical „în toate ramurile de muncă, în comerț, industrie, agricultură”. Adoptată în ianuarie 1897, legea a fost precedată de o amplă campanie de presă, în care organele muncitorești s-au situat la loc de frunte.

Pe linia revendicărilor cu conținut general democratic, pe prim plan s-a situat, fără îndoială, obținerea votului universal, căruia P.S.D.M.R. i-a acordat o atenție deosebită. Se poate spune chiar că votului universal i-au fost subordonate, într-o anumită perioadă, în mod exagerat, toate celelalte revendicări. În campania pentru obținerea votului universal, partidul clasei muncitoare a reușit să-și alăture, pe lângă o serie de păături sociale de la orașe și sate, și o seamă de elemente înaintate ale burgheziei, care militau, la rîndul lor, în același sens. Crearea, în 1895, a Ligii votului universal a însemnat un succes al mișcării muncitorești pe linia obținerii acestei revendicări.

Pentru realizarea revendicărilor sale politice, P.S.D.M.R. a folosit și calea parlamentară. În pofida sistemului de vot cenșitar, partidul a reușit să-și trimită doi reprezentanți în Parlament, fapt care a constituit un succes al mișcării, expresie a afirmării sale în viața social-politică a țării.

În cursul existenței P.S.D.M.R., activitatea de propagandă și agitație socialistă în rândurile proletariatului a fost mai largă, căpătînd forme tot mai variate, iar acțiunile cu caracter politic și economic ale clasei muncitoare au fost mai ample și mai susținute decît anterior, mai bine coordonate pe ansamblul întregii țări. Acestea s-au manifestat sub diferite forme ale luptei de clasă ca : întruniri, mitinguri, demonstrații, acțiuni împotriva șomajului, campanii de presă. O amploare deosebită au luat-o grevele care, în perioada 1893—1899 s-au ridicat la cifra record pentru acele timpuri, de aproape 100. La loc de frunte, în cadrul revendicărilor, se aflau : reducerea zilei de muncă, ridicarea salariilor, repausul duminical, respectarea demnității omenești, împotriva reținerilor arbitrare din salariu și a concedierii etc.

În orice domeniu al gîndirii sociale, în orice problemă majoră a vieții economice și politice, clasa muncitoare a căutat să-și formuleze puncte de vedere de natură să reflecte aspirațiile sale de clasă, precum și ale maselor largi populare, corespunzătoare mersului înainte al societății românești. Principiile înnoitoare în numele cărora acționa mișcarea muncitorească au exercitat o forță de atracție asupra unei întregi pleiade de intelectuali ai vremii — oameni de știință, literați, artiști. Personali-

tăți ale științei și culturii românești ca Emil Racoviță, D. Voinov, I. Cantacuzino, C. I. Parhon și alții au avut legături cu mișcarea socialistă sau au activat în rindurile acesteia. Ideile socialiste au fertilizat creația spirituală, au insuflat multor oameni de știință și de artă un spirit marxist și democratic, au dat un izvor de optimism, apropiindu-i de năzuințele maselor asuprite și exploatate.

În focul luptelor de clasă și sub semnul victoriei politice a muncitorimii, marcată de crearea P.S.D.M.R., au luat ființă în deceniul al 10-lea al secolului trecut și primele sindicate muncitorești, organizații ale proletariatului, școli de educație politică și bază de masă pentru partidul clasei muncitoare. Aceste sindicate reprezentau, prin titulatura, structura și programul lor, dezvoltarea pe o treaptă superioară a asociațiilor profesionale din deceniile anterioare, care evoluaseră odată cu procesul de dezvoltare generală a mișcării muncitorești.

În tot cursul existenței sale din anii 1893—1899, perioadă în care au avut loc 6 congrese, P.S.D.M.R., pe lângă activitatea de conducere și de organizare politică și profesională a clasei muncitoare, s-a pronunțat asupra unor probleme vitale privind destinele țării. El a militat pentru dezvoltarea industriei, ca factor major de progres al societății noastre, pentru rezolvarea democratică a problemei agrare, pentru un regim democratic care să asigure maselor libertăți și drepturi fundamentale cetățenești, pentru desăvârșirea statului național unitar român. P.S.D.M.R. — așa cum se va arăta în continuare — a fost prezent la dezbaterile problemelor importante aflate în fața mișcării muncitorești internaționale, a acordat și a primit ajutor internaționalist.

Pronunțându-se pentru industrializare, ca o necesitate vitală pentru progresul țării, partidul muncitorilor pornea de la ideea că numai în acest fel se puteau deschide pentru România noi perspective. Dezvoltarea forțelor de producție era văzută însă de către reprezentanții mișcării socialiste în strânsă legătură cu asigurarea unor premise materiale, social-economice necesare creșterii forței proletariatului, victoriei clasei muncitoare. Socialiștii arătau că politica liber-schimbismului convenea în primul rînd moșierimii, interesată să-și plaseze convenabil pe piețele străine produsele agrare. În dezacord cu politica economică promovată de moșierimea conservatoare, elementele revoluționare se pronunțau pentru măsuri protecționiste, menite să contribuie la dezvoltarea industrială a României. „Întemeierea industriei — arăta ziarul „Lumea nouă“ — se impune la noi cu atîta seriozitate, încît nepăsarea în această privință poate duce la cele mai mari nenorociri asupra țării. România nu poate rămîne o țară agrară, trebuie creată în România o industrie mare“. Raliindu-se platformei gînditorilor progresiști ai țării, reprezentanților burgheziei interesate în dezvoltarea industriei, militanții socialiști s-au detașat de aceștia, văzînd în industrializare singura cale a progresului social. Reprezentanții mișcării socialiste subliniau totodată că politica de industrializare nu tre-

buia să lovească în interesele maselor populare — principalele consumatoare — prin scumpirea produselor, așa cum procedau de fapt clasele dominante.

Una din problemele fundamentale ale societății românești, care s-au înscris în prevederile general-democratice ale programului P.S.D.M.R., a fost și problema agrară. Văzînd în țărănime nu o masă retrogradă, amorfă, ci o forță capabilă de mari energii, mișcarea muncitorească, partidul ei au dat dovada înțelegerii treptate a necesității apropierii maselor de țărani de lupta generală pentru îmbunătățirea situației poporului muncitor. Urmărind rezolvarea problemei agrare, în sensul desființării resturilor feudale la sate și a creării de condiții materiale mai bune pentru truditarii pămîntului, P.S.D.M.R. pornea de la principiul răscumpărării marii proprietăți moșierești și arendării pămînturilor la țărani prin intermediul comunelor. În afară de revendicarea principală, care afecta problema structurii relațiilor agrare, modul de repartizare a proprietății funciare, programul P.S.D.M.R. prevedea și alte măsuri, între care punerea de mașini agricole și semințe la dispoziția țărănimii prin intermediul administrației comunale; desființarea zilelor de prestație; întocmirea unei legi pentru tocmelele agricole spre a apăra pe țărani contra despuierii din partea arendașilor și proprietarilor; desființarea tuturor învoielilor în natură etc.

O latură a activității desfășurate de P.S.D.M.R. în direcția sprijinirii și atragerii la luptă a maselor țărănești a fost, pe lîngă atitudinea de simpatie și solidaritate cu răscoalele care au bîntuit mediul rural în toată perioada anilor 1894—1900, și crearea de cluburi socialiste la sate. Concepute ca organizații ale Partidului social-democrat în mediul țărănesc, acestea și-au axat activitatea mai ales pe revendicări general-democratice. Rețeaua cluburilor se întindea în sute de localități, în special în părțile de șes ale cîmpiei dunărene. Cele peste 300 de cluburi socialiste înființate la sate evidențiau faptul că țărănimea era receptivă la ideea organizării pe principii pentru care milita mișcarea socialistă. Ele au fost focare de mobilizare a sătenilor, centre din care s-au dezvoltat intense mișcări țărănești. Coincidența dintre activizarea interesului țăranilor pentru întărirea legăturilor cu centrul mișcării socialiste și activizarea luptei de clasă la sate se explică și prin aceea că țăranii căutau un reazem în lupta lor, simțeau nevoia conducerii acestei lupte, a orientării ei, a clarificării scopului și perspectivei mișcării.

Odată cu nașterea P.S.D.M.R., pentru clasa muncitoare s-au creat și posibilități de abordare curajoasă a unor probleme de interes național înscrise pe eșichierul politic românesc. Între acestea, legitimitatea dezi-deratelor naționale ale românilor, căile și metodele pentru atingerea lor s-au menținut în centrul preocupărilor mișcării. Fără a înceta să înfiereze asupra socială din partea burgheziei și moșierimii române, ferm convins că numai lupta unită a muncitorilor de toate naționalitățile poate duce la izbîndă, partidul muncitorilor și-a afirmat punctul său de vedere și în problema eliberării naționale. Considerînd autodeterminarea și lupta

revoluționară ca principalele mijloace de soluționare a problemei naționale, socialiștii români s-au situat pe cele mai avansate poziții în lupta pentru desăvîrșirea unirii naționale. Apărători consecvenți ai drepturilor poporului din care descindeau, socialiștii români s-au arătat, în același timp, adversari declarați ai învrăjbirii între popoare, afirmînd dreptul fiecărei națiuni mari sau mici la o existență de sine stătătoare. Militînd prin excelență împotriva oricărei asupriri sociale sau naționale, P.S.D.M.R. a denunțat, în nenumărate rînduri, dubla asuprire socială și națională la care erau supuși românii din Transilvania. Social-democrația română nu s-a resemnat la a privi cu compasiune subjugarea fraților ei de peste munți și a încuraja manifestările lor de emancipare, ci s-a încadrat șuvoiului de luptă pentru eliberarea lor cît mai repede cu putință. Ajutorarea acestora reprezenta pentru socialiștii români o probă de patriotism, de atașament revoluționar față de țară. În contextul politic românesc de la sfîrșitul veacului trecut, poziția P.S.D.M.R. în problema națională s-a remarcat prin realismul său, prin îmbinarea luptei de eliberare socială cu lupta pentru eliberarea națională.

Formulînd puncte de vedere înaintate în toate problemele fundamentale ale vieții economice, sociale și politice ale țării, clasa muncitoare, profund patriotică și progresistă, s-a dovedit a fi singura promotoare consecventă a luptei pentru apărarea intereselor generale ale poporului român. Proletariatul român a dat glas și a militat nu numai pentru atin-gerea obiectivelor sale de clasă, ci a dezbătut și a indicat soluții pentru marile probleme ce stăteau în fața României moderne. *Preluînd și dezvoltînd cele mai bune tradiții ale luptei maselor populare : intoleranța față de orice oprimare, pentru progres și democrație, pentru libertate socială și națională, clasei muncitoare îi revenea sarcina istorică de a duce mai departe lupta revoluționară a poporului, de a elibera întreaga societate de exploatare și asuprire, de a inaugura epoca dreptății sociale.*

Manifestări internaționaliste
ale proletariatului
din România

Parte componentă a socialismului, principiul internaționalismului proletar a fost înscris, încă din secolul trecut, pe steagul de luptă al clasei mun-

citoare din România. Studiarea acestei perioade, analiza sa complexă și multilaterală scot în evidență legăturile tot mai strînse pe care elementele înaintate, revoluționare, proletariatul din țara noastră le-au avut cu mișcarea muncitorească internațională. Aceste manifestări reprezintă o pagină de cinste și onoare a muncitorimii române, exprimă capacitatea ei politică de a fi înțeles, în toate împrejurările, sensul lozincii marxiste „Proletari din toate țările, uniți-vă !”

Primele legături internaționaliste își au originea în perioada de după 1848, cînd unii revoluționari români, prin contactele ce le-au avut cu cercurile revoluționare din apusul Europei, mai ales din Paris și Londra, în care activau Marx și Engels, au început să facă cunoștință cu marxismul, cu unele idei ale acestuia. O treaptă superioară a acestor legături a

fost atinsă în timpul creării și activității Internaționalei I, ceea ce dovedește influența crescândă a ideilor ei înaintate asupra mișcării muncitorești și socialiste din România. În acest sens trebuie să privim atât legăturile directe pe care muncitorii înaintați și intelectualii progresiști le-au avut cu membrii marcantă ai Asociației Internaționale a Muncitorilor, cât și faptul că unii cetățeni români au fost chiar membri ai secțiunilor de la Paris și Bruxelles ale acesteia, ca, de pildă, Vasile Conta, Gheorghe Panu, Zamfir Arbore, Dumitru Rosetti-Tescanu, Mircea Rosetti, Titus Dunca ș.a.

Un moment important pe linia dezvoltării legăturilor mișcării muncitorești din România cu mișcarea muncitorească internațională l-a constituit înființarea, la Timișoara, în 1868, a unei secțiuni a Internaționalei I, ai cărei organizatori și conducători au fost Carol Farcaș și Gheorghe Ungureanu, ca și aderarea ulterioară la ideile acesteia a organizațiilor muncitorești din Arad, Sibiu, Brașov, Reșița, Anina, Orăștie. Conducătorii secțiunii din Timișoara au avut strânse legături cu membri ai Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor, cu secretarii generali ai acesteia, Karl Marx și George Eccarius, cu conducătorii diferitelor secțiuni din alte țări, ca J. Ph. Becker, August Bebel, Wilhelm Liebknecht, Albert Sorge. Asociația muncitorilor din Timișoara a promovat, de asemenea, legături cu organizații muncitorești din alte țări.

Un fapt important pentru mișcarea muncitorească din țara noastră — pe linia stringerii legăturilor internaționaliste — a fost participarea reprezentantului secțiunii de la Timișoara, Carol Farcaș, la Congresul de la Haga ținut în septembrie 1872, considerat de Marx, din cauza divergențelor principale cu anarhiștii bakuniști, ca „o chestiune de viață și de moarte pentru Internațională”. El a adus un aport constructiv la lucrările congresului, susținând propunerile socialiștilor revoluționari, în frunte cu Marx și Engels, și votând alături de întemeietorii socialismului științific pentru întărirea Internaționalei.

Multiplele legături pe care reprezentanții clasei muncitoare și unii intelectuali progresiști le-au avut cu Internaționala I și în general cu mișcarea muncitorească internațională din acea perioadă, precum și articolele publicate în presa română despre Internațională au influențat asupra dezvoltării organizațiilor muncitorești, clarificării ideologice a mișcării muncitorești și socialiste.

Muncitorii și intelectualii democrați au început să se intereseze de ideile socialiste și de lupta clasei muncitoare din alte țări, de problemele mișcării muncitorești internaționale. Peste 900 de români au participat la apărarea Republicii franceze împotriva armatelor prusace, iar o parte dintre aceștia, printre care Dimitrie Dobrescu, C. Haralambie, I. Cernătescu, s-au înrolat în batalioanele de luptă ale primei revoluții proletare din istorie. Participarea unui mare număr de români la lupta pentru apărarea Comunei din Paris s-a datorat sentimentelor de îndatorire internaționalistă, înțelegerii superiorității istorice a Comunei în raport cu vechea societate.

Cursul dezvoltării mișcării noastre muncitorești a încorporat și în perioada care a urmat o bogată gamă de manifestări care au reflectat atașamentul tinărului proletariat român la marele principiu al solidarității frățești internaționale. Propagarea acestui principiu în România, în cadrul procesului larg de răspândire a socialismului științific, a fost un act social-politic de o importanță istorică covârșitoare.

Pe linia acestor manifestări trebuie amintit în primul rând amplul proces de răspândire a concepției marxiste, de studiere, de prelucrare și de adaptare a ideilor socialismului științific la realitățile țării noastre. De asemenea, în paginile presei muncitorești și socialiste din țara noastră au fost publicate numeroase materiale semnate de Paul Lafargue, August Bebel, Karl Kautsky, Clara Zetkin ș.a., în timp ce unele lucrări semnate de autori socialiști români, ca, de exemplu, C. Dobrogeanu-Gherea, Ion Nădejde, au fost traduse și tipărite în publicații din alte țări.

Între reprezentanții mișcării noastre socialiste și fruntașii mișcării muncitorești internaționale a existat un permanent schimb de opinii, de împărtășire reciprocă de învățăminte și experiență de luptă. Încă din 1868, Engels amintea într-o scrisoare „vizita de câteva ore” pe care i-o făcuseră „un sîrb și un valah”. În mai multe articole și scrisori, Engels a făcut referiri la contactele directe pe care le avea cu reprezentanți ai mișcării socialiste din România și la informațiile despre dezvoltarea acesteia, primite pe calea numeroaselor publicații românești ce i se trimiteau de la București și Iași. Este bine cunoscută scrisoarea lui Engels adresată lui Ion Nădejde în 1888, prin care, alături de unele sfaturi pe care le dădea socialiștilor români în problemele externe și ale situației internaționale a României, își exprima gratitudinea pentru traducerea operelor lui în limba română. În ultimii ani ai vieții sale, F. Engels a fost vizitat de mai multe ori de socialiști români, printre care C. Dobrogeanu-Gherea, G. Diamandy, Ion Panaiteșcu. Traducerea și tipărirea în limba română a „Manifestului Comunist” au prilejuit un schimb de scrisori între Engels și P. Mușoiu în 1894.

O vie corespondență a existat între C. Dobrogeanu-Gherea, Panait Mușoiu, G. Diamandy, Emil Racoviță, Ion Nădejde cu conducători de prestigiu ai unor partide muncitorești, ca A. Bebel, P. Lafargue, G. Plehanov, W. Liebknecht.

Relații strînse au existat, în toată această perioadă, între mișcarea muncitorească din România și mișcarea revoluționară rusă. Încă din deceniul al 8-lea, cercurile socialiste au desfășurat o susținută activitate de sprijinire a revoluționarilor ruși în transportarea literaturii ilegale, tipărită în Apus, spre Rusia. Teritoriul României, în condițiile dezvoltării unui regim constituțional, a constituit un loc de exil pentru mulți refugiați politici, în special din Rusia țaristă. Totodată revoluționarii ruși au sprijinit mișcarea socialistă din România, punînd la dispoziția acesteia numeroase broșuri și cărți de propagandă revoluționară, de la lucrări ale întemeietorilor socialismului științific la cele de popularizare a marxismului în cele mai variate domenii. Toate acestea au influențat pozitiv dezvolta-

rea gândirii marxiste în România, contribuind astfel la întărirea mișcării socialiste de la noi.

Constituirea și activitatea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România — eveniment salutat cu entuziasm, ca o nouă victorie a socialismului internațional, de numeroase partide și organizații revoluționare din alte țări — a favorizat extinderea, creșterea în amploare a sentimentelor de adânc internaționalism proletar de care era animată clasa muncitoare din țara noastră. „Adânc pătrunsă de solidaritatea internațională a tuturor popoarelor — se sublinia în programul P.S.D.M.R. —, social-democrația română va îndeplini toate îndatoririle ce urmează din această solidaritate“.

Prezentă în cadrul Internaționalei a II-a încă de la înființarea ei (Paris, 1889), mișcarea noastră muncitorească a participat la congresele acesteia de la Bruxelles (1891), Zürich (1893) și Londra (1896). Prin delegații săi, mișcarea socialistă a adus o contribuție substanțială, insistând să fie dezbătută problema agrară și să se ia hotărâri pentru atragerea țărănimii în lupta generală a mișcării socialiste alături de proletariat. De asemenea, socialiștii români s-au situat pe o poziție înaintată votind pentru rezoluția propusă de Engels, prin care anarhiștii erau excluși de la congresele Internaționalei a II-a. Mișcarea socialistă a fost prezentă și la unele întâlniri internaționale ale asociațiilor profesionale muncitorești.

Pe lângă întâlnirile socialiștilor din țări diferite, prilejuite de congresele internaționale, pe lângă contactele stabilite pe calea corespondenței, s-a creat o adevărată tradiție ca partidele clasei muncitoare să invite la lucrările congreselor naționale reprezentanți ai mișcării muncitorești din alte țări

Socialiștii români au acordat o deosebită însemnătate organizării manifestațiilor în cinstea Zilei solidarității internaționale a proletariatului. An de an, începînd din 1890, mișcarea muncitorească din țara noastră s-a mobilizat, asigurînd sărbătorirea zilei de 1 Mai într-un cadru cît mai potrivit obiectivelor luptei proletariatului. „Noi, muncitorii — scrie „Munca“ cu prilejul zilei de 1 Mai 1891 —, trebuie ...să venim cît mai numeroși și să manifestăm în ziua de întîi maiu, să afirmăm că sîntem solidari cu muncitorii din toată lumea“.

Cea mai eficientă formă de manifestare a internaționalismului proletar au reprezentat-o acțiunile de sprijinire directă a luptei proletariatului din alte țări, acțiuni inițiale și desfășurate de oamenii muncii din România. Mișcarea noastră muncitorească a dat și a primit ajutor internaționalist în momentele de seamă ale luptei de clasă desfășurate împotriva exploatării, pentru libertate socială și națională.

Exemplul acțiunilor revoluționare ale proletariatului din Germania, Franța, Rusia, Anglia, Italia pentru revendicări economice și politice a întărit și mai mult credința elementelor înaintate din țara noastră că singura cale eficientă de luptă împotriva exploatarelor o reprezintă unitatea forțelor muncitorimii. *Generată de solul istoric al țării noastre, dezvoltîndu-se și materializîndu-se în condițiile și problemele pe care i le pune în*

față procesul istoric intern, clasa muncitoare din România, partidul ei politic au fost animate de conștiința solidarității internaționale, au militat consecvent în numele ideii că unitatea proletariatului de pretutindeni constituie un izvor de forță, o cheazășie a biruințelor sale. Cunoașterea de către mișcarea muncitorească internațională a activității multilaterale a clasei muncitoare din România, a partidului ei dovedea că și pe aceste meleaguri se întărea acea forță revoluționară, care în condiții istorice noi, pe măsura călirii ei ideologice, politice și organizatorice, va conduce poporul român la răsturnarea orînduirii bazate pe exploatare, la construirea unei noi societăți, a societății socialiste.

★

Mișcarea muncitorească din România la sfîrșitul secolului al XIX-lea, înregistrînd succese însemnate, mai ales după crearea P.S.D.M.R., s-a desfășurat nu fără să întîmpine o serie de greutăți și piedici, de pe urma cărora s-a resimțit. Este vorba nu numai de faptul că a trebuit să înfrunte ostilitatea și prigoana claselor dominante, ci și de orientarea imprimată de elementele burghezo-liberale, cunoscute în istorie sub denumirea de „generoși“, care dețineau poziții de conducere în cadrul partidului. Aflîndu-se la începutul afirmării sale, mișcarea socialistă din țara noastră avea și o serie de limite, în rîndurile ei persistau confuzii izvorîte din stadiul dezvoltării sociale, din lipsa de experiență și insuficienta maturitate ideologică.

Faptul că, în tot timpul existenței sale, în sînul partidului a existat o dispută neconținută între militanții revoluționari și elementele burghezo-liberale, demarate din conducere, este dovedit atît de lucrările celor șase congrese ale P.S.D.M.R., în cadrul cărora s-au abordat o serie de probleme esențiale și în jurul cărora s-au dus discuții aprinse, cit și de activitatea practică de zi cu zi. De la un congres la altul, de la un an la altul se remarcă o ascendență a elementelor înaintate în organizații și în acțiuni, în timp ce grupul democrat-liberalilor pierdea tot mai mult teren.

Proveniți din rîndurile unor intelectuali democrat-burhezi, care în tinerețe se entuziasmaseră de unele idei socialiste, aceștia intraseră în partid cu idei generoase privind progresul țării, preocupați să se afirme în viața politică, unii cu interese înguste, personale. Politica promovată de ei — aceea a respectării legilor regimului burghezo-moșieresc, a ducerii numai pe cale legală a acțiunilor pentru cucerirea unor revendicări în cadrul regimului existent, a abaterii mișcării muncitorești de la lupta revoluționară, a ideii unirii cu o serie de reprezentanți ai liberalilor în vederea creării unui partid democrat-radical, care să preia sarcinile P.S.D.M.R. — a venit în contradicție acută cu concepția elementelor revoluționare din mișcarea muncitorească, evoluată în ultimul deceniu al secolului al XIX-lea.

Mișcarea muncitorească, care cunoscuse o neconținută maturizare politică, ideologică și organizatorică, conducătorii ei înaintați nu se mai

puteau împăca cu metodele imprimate de liderii democrați-burghezi. Sarcinile noi ce se puneau cu tot mai multă acuitate în fața proletariatului cereau cu necesitate depășirea stadiului de criticare a racilelor societății existente și trecerea la acțiuni concrete pentru doborîrea acesteia.

Or, grupul democraților-burghezi nu se putea împăca cu o asemenea tactică. Neîncrederea în potențele revoluționare ale clasei muncitoare, teama de căile noi preconizate de proletariat și conducătorii săi, neînțelegerea rolului revoluționar ce-i revenea clasei muncitoare în înlăturarea regimului burghezo-moșieresc au făcut ca aceștia să fie depășiți de evenimente și să se înregistreze în partidul liberal, prin dezorganizarea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România în care dețineau funcții de conducere.

Curățirea P.S.D.M.R. de elementele străine sau care se înstrăinaseră de principiile lui a fost indiscutabil o acțiune pozitivă, dar dezorganizarea partidului, datorită lor, și trecerea la partidul liberal a „generoșilor” democrat-burghezi au avut urmări negative asupra dezvoltării mișcării muncitorești din țara noastră, asupra existenței partidului și rolului său în societate.

Partea înaintată a proletariatului, militanții revoluționari, ca I. C. Frimu, Ștefan Gheorghiu, M. Gh. Bujor, Alecu Constantinescu, Vasile Anagnoste și alții, au dus însă mai departe mișcarea muncitorească, reușind, la începutul secolului al XX-lea, să reorganizeze activitatea sindicală, iar apoi, în 1910, să refacă Partidul socialist din România.

ȘTEFAN MUȘAT

BIBLIOGRAFIE

NICOLAE CEAUȘESCU, Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România, **Editura politică, București, 1966, 88 p.**

NICOLAE CEAUȘESCU, Expunere la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi semicentenarului unirii Transilvaniei cu România, **Editura politică, București, 1968, 62 p.**

Mișcarea muncitorească din România. 1893—1900, **Editura politică, București, 1965, 454 p.**

Presa muncitorească și socialistă din România, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), 642 p ; partea a II-a (1890—1900), 744 p., **Editura politică, București, 1964.**

★

AUGUSTIN DEAC, Internaționala I și România, **Editura politică, București, 1964, 176 p.**

GHEORGHE MATEI, Cluburile socialiste la sate. 1898—1899, **Editura științifică, București, 1968, 254 p.**

C. CORBU, A. DEAC, Mișcări și frământări țărănești în România la sfîrșitul secolului al XIX-lea (1889—1900), **Editura politică, București, 1965, 270 p.**

TRAIAN LUNGU, Viața politică în România la sfârșitul secolului al XIX-lea (1838—1899), Editura științifică, București, 1967, 288 p.

*

N. G. MUNTEANU, Organizații profesionale ale muncitorilor din România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, în „Anale”, anul XI, nr. 6/1965, p. 14—29.

DORIN ȘORESCU, Raportul dintre cercurile socialiste și asociațiile muncitorești. Inceputul unirii mișcării muncitorești cu socialismul științific, în „Anale”, anul XI, nr. 6/1965, p. 90—93.

*

DAMIAN HUREZEANU, Răspîndirea ideilor „Capitalului” în România și influența lor asupra mișcării muncitorești la sfârșitul secolului al XIX-lea, în „Anale”, anul XIII, nr. 3/1967, p. 96—101.

ELENA GEORGESCU, Revendicări general-democratice în programele mișcării socialiste din România (1880—1914), în „Anale”, anul XIII, nr. 4/1967, p. 119—129.

S. GHÎȚĂ, Mișcarea socialistă din România, promotor al gândirii științifice (1880—1900), în „Anale”, anul XIII, nr. 3/1967, p. 120—132.

ION FELEA, P.S.D.M.R. — partidul cel mai înaintat între anii 1893—1899, în „Anale”, anul XI, nr. 6/1965, p. 94—103.

CONSTANTIN CĂZĂNIȘTEANU, MARIN FLORESCU, Promovarea ideii unirii naționale în mișcarea socialistă din România (sfârșitul sec. al XIX-lea), în „Anale”, anul XIV, nr. 4/1968, p. 3—18.

NICOLAE COPOIU, ION BABICI, Manifestări internaționaliste ale proletariatului din România, în „Anale”, anul XIV, nr. 5/1968, p. 33—44.

Alexandru Nicolau

(1889–1937)

Se împlinesc 80 de ani de cînd s-a născut — la 18 ianuarie 1889 — Alexandru Nicolau, militant socialist din prima decadă a secolului al XX-lea. El făcea parte din noua intelectualitate socialistă română, crescută odată cu mișcarea muncitorească de la începutul veacului nostru.

Mișcarea socialistă din România s-a bucurat încă de la apariție de prezența în rîndurile sale a unor intelectuali ca Eugen Lupu, Nicolae Codreanu ș.a., revoluționari călăuziți de un înalt ideal social pentru fericirea poporului român, ideal cu puternice influențe narodniciste. După reorga-

nizarea mișcării socialiste, în primii ani ai veacului nostru, ea cuprindea numeroși intelectuali cu idei democratice. Unii dintre aceștia — M. Gh. Bujor, dr. Ottoi Călin, Ilie Moscovici, Anastase Gusti, Ioan Sion — s-au format în cadrul Cercului de studii sociale din Iași, condus de Max Vexler și dr. L. Ghelerter. Alții s-au format, însușindu-și marxismul, în cadrul Cercului studenților socialiști din București, în anii 1908 și 1909 — Teodor Iordăchescu, Ecaterina Arbore, Nina Arbore, Mișu Ionescu, Al. Nicolau.

Alexandru Nicolau avea atunci 20 de ani. După ce și-a luat licența în drept la București, pleacă la Paris, unde își susține teza de doctorat. Era un tînăr slab, brunet, de talie mijlocie, cu părul negru, cu o mustață mică. Se forma ca un intelectual socialist consecvent, adînc convins, ca și toți ceilalți intelectuali crescuți în acea vreme de mișcarea noastră muncito-

rească, de caracterul științific al ideilor marxiste și de inevitabilitatea schimbării orînduirii sociale capitaliste în cea socialistă.

O caracteristică a lui Al. Nicolau — ca și a multora din generația sa de intelectuali socialiști — era pasiunea pentru activitatea publicistică. Dar niciodată acești intelectuali socialiști nu concepeau să scrie, de pe poziții străine concepției lor marxiste, chiar atunci cînd era vorba de probleme de artă, de literatură. În anul 1911, de pildă, Nicolau făcuse un voiaj în Italia. În notele sale de drum, apărute în **România muncitoare** din iulie 1911, el descrie, într-o atractivă prezentare literară, frumusețile Romei — „orașul etern“. El amintea de Roma, capitala lumii antice, care jucase un rol însemnat în istoria omenirii. Ea atrăgea mai mult prin amintiri istorice și nenumărate minuni ale artei. Numai cine a văzut Coliseul — scria Nicolau — un imens circ unde încăpeau peste 40 000 de persoane —, forul roman unde se discutau afacerile publice, și alte clădiri imense poate înțelege ce putere extraordinară concentraseră în mîna lor împărații romani, care dispuneau de imense bogății.

Într-o altă corespondență, intitulată „Expoziția de la Roma“, Nicolau vorbește de frumoasa Italie, cu cerul veșnic albastru, de expoziția etnografică, retrospectivă și artistică de la Roma, de expoziția de floricultură din Florența, „cetatea divinului Dante și a tuturor gloriilor Italiei“.

Dar tot în aceste „note de drum“, intelectualul socialist comunică cititorilor **României muncitoare** că în fața mării catedrale a Sfîntului Petru și a Vaticanului se ridică clădirea asociației liber-cugetătorilor, pe frontispiciul căreia în basoreliefuri se înalță, în semn de protest și în semn de simbol, figurile senine, figurile mari, figurile sfinte ale lui Giordano Bruno și Francesco Ferrer.

Și intelectualul socialist, iubitor de cultură, de artă, îndrăgostit de „orașul etern“, cu frumusețile sale antice, împărtășește, în același timp, cu mîndrie, muncitorilor de la **România muncitoare** că acolo, sub cerul albastru, se ridică o altă Romă: „Coșurile fabricilor de la marginea Romei, aceste altare ale muncii proletare, sfidînd înălțimea bisericilor, odată cu protestările de 1 Mai ale muncitorimii romane, care în mase compacte și tumultuoase, de zeci de mii, străbate străzile Romei, anunță triumful socialismului“.

Al. Nicolau s-a manifestat încă din acea vreme ca un potrivnic al socialiștilor oportuniști, al „ministeriabililor“. În notele sale de drum din Italia, într-un articol intitulat „Mișcarea muncitorească din Italia“ (**România muncitoare** din 20 august 1911) Nicolau arăta că la începutul veacului nostru Partidul socialist italian avea o influență puternică asupra maselor muncitoare. Aceasta deoarece ziarul partidului, „Avanti“, era condus de Enrico Ferri, „reprezentînd socialismul revoluționar intransigent contra reformismului ministeriabil reprezentat prin Leonida Bisolatti și Filipo Turatti“. Al Nicolau critica atitudinea reformiștilor, care nu erau simpatizați de mase: „Numai în perioadele electorale militanții socialiști se cobor din turnul cetății lor teoretico-reformiste în mijlocul masei muncitoare pentru a le cere voturile“.

Al. Nicolau era curajos atunci cînd era vorba ca în scrisul său să spună adevărul izvorît din concepția sa marxistă asupra vieții și a dezvoltării societății. În noiembrie 1911, după o veche tradiție în mișcarea muncitorească, atunci cînd recruții erau chemați să-și facă stagiul militar, li se arăta că datoria lor era să-și apere patria de dușmanul care urmărea

s-o cotopească și să nu se ridice împotriva fraților lor muncitori și țărani, când își revendicau drepturile. Astfel, în articolul intitulat „Către recruți“ (**România muncitoare** din 3 noiembrie 1911) el întreabă pe tânărul recrut ce va face dacă i se va comanda vreodată să descărce arma asupra părinților și fraților săi de muncă. La care întrebare tot Nicolau răspunde că va fi cea mai înspăimântătoare crimă pe care o va înfăptui, va fi un ucigaș dacă va descărca arma asupra părinților și fraților săi.

Armata era folosită de către stăpînitori împotriva muncitorilor și țăranilor. El amintea de 1907, cînd fiii țăranilor au fost forțați să tragă în părinții și frații lor. În continuarea articolului, adresîndu-se recruților, Al. Nicolau arăta că adevărata muncă nobilă este a clasei din care faci parte : a minerului, care, punîndu-și în primejdie viața, extrage minerale la adîncime, a țăranilor care muncesc din răsputeri ca să dea hrană omenirii pe arșită sau pe ploaie. Adevărata muncă nobilă este aceea a tuturor muncitorilor din uzine, fabrici, ateliere, porturi, care făuresc toate bogățiile și care-și secătuesc viața, tinerețea și energia pentru o bucată de pîine, în timp ce munca lor aduce milioane celor ce-i exploatează. Al. Nicolau conchidea : „Tovarășe recrut, dacă vei uita îndatoririle către poporul ce muncește fără răsplată și suferă, adesea, resemnîndu-se, vei trăda însăși cauza ta, a părinților și fraților tăi și nu vei fi înțeles ce e minciună și ce e adevăr“.

Pentru acest articol lui Al. Nicolau i s-a intentat un proces care s-a judecat de către Curtea cu jurați a județului Ilfov, în mai 1912.

Al. Nicolau avea ca apărători pe Constantin Mille, M. Gh. Bujor ș.a. La întrebarea președintelui de ce a scris acel articol, Nicolau a răspuns : „E un modest ecou al unei idei care cucerește toată omenirea. În fiecare an, la încorporarea recruților, noi publicăm asemenea articole în care arătăm datoria lucrătorului ce intră în cazarmă“. La proces, M. Gh. Bujor a făcut o strălucită pledoarie, în care a arătat că Nicolau, amintind recrutului categoria socială din care face parte, îi atrăgea atenția că plecînd din rîndurile a lor săi să nu rupă în mod moral și sufletesc această legătură. Să nu uite că fiind reprezentantul unei clase are anumite datorii, anumite idealuri. El trebuie să lupte pentru aceste idealuri. Nicolau apăra interesele clasei de jos și sfătuia pe recrut să apere interesele celor de jos. Aceasta e în detrimentul celor de sus, și e firesc ca organele represive să ia măsuri.

La ultimul cuvînt ce i-a fost acordat, Nicolau declară : „Îmi mențin tot ce am scris. Oricare va fi verdictul eu îl voi primi cu aceeași liniște cu care am asistat la dezbateri“.

Și jurații au adus un verdict de achitare.

Mulțumind apărătorilor și „tovarășilor care au urmărit pînă la ora tîrzie a nopții dezbaterile și a căror manifestație m-a mișcat“, Al. Nicolau a încheiat asigurînd masele populare de „toată simpatia și devotamentul...“.

În perioada care urmează, Al. Nicolau își continuă, cu aceeași convingere adîncă marxistă, activitatea revoluționară, ridicîndu-se împotriva războaielor imperialiste care distrug omenirea. În toamna anului 1912, flăcările războiului pîrjoleau țările balcanice. Într-un articol intitulat „Războiul“ (**România muncitoare** din 23 septembrie 1912), Al. Nicolau descrie în culori sumbre ororile războaielor. El se întreabă : ce fac social-democrații din Balcani ? Ei trebuiau să deschidă ochii tuturor asupra mă-

celului pe care-l pregătea burghezia din fiecare țară. Poate atunci, sub efortul internațional al proletariatului balcanic, la sunetul goanei militare, ar fi răsunat și trompeta social-democrației antirăzboinice care ar fi declarat război războiului. În același timp el aduce elogiul, într-un alt articol, mișcării internaționale împotriva războiului. Prin manifestarea de la Basel, „proletariatul internațional, organizat în sindicate profesionale și partide socialiste, a împiedicat carnagiul european“.

Ca om de cultură, încadrat într-o mișcare revoluționară, purtătoare a ideilor celor mai înaintate, Al. Nicolau publică un vibrant protest împotriva împușcării de către reacțiunea spaniolă a marelui liber-cugetător Francesco Ferrer (**România muncitoare** din septembrie 1911). „Un cugetător generos — scria el —, care și-a jertfit toată viața, toată inteligența, toată energia și toată averea spre a îndrepta tineretul spre o educație descătușată de prejudecăți, a fost împușcat. Proletariatul de pretutindeni protestează împotriva acestei monstruoase sentințe“.

După ce a fost achitat, în 1912, de către Curtea cu jurați a județului Ilfov, Al. Nicolau a plecat la Paris pentru completarea studiilor juridice. În capitala Franței el continuă activitatea sa revoluționară.

Când România a intrat în război, în august 1916, mișcarea socialistă din țară a fost desființată cu brutalitate, sediile închise, presa socialistă suprimată. Al. Nicolau publică la Paris o broșură intitulată „Le crime de l'Oligarchie Roumaine“. Broșura a apărut sub auspiciile Comitetului pentru reluarea relațiilor internaționale, cu sediul la Paris. Iscăind broșura, Alexandru Nicolau, avocat al Baroului din București, a făcut un aspru rechizitoriu politicii guvernelor reacționare din România. După aceasta, deși siguranța îl urmărea, el s-a întors în țară în momentul când a primit ordinul de mobilizare.

În vara anului 1917, Al. Nicolau emigra în Rusia, cuprinsă de flăcările revoluției.

Aici, alături de M. Gh. Bujor și alți militanți socialiști români, Nicolau a fost unul dintre organizatorii și conducătorii Comitetului de acțiune social-democrat român din Odesa. A fost redactor la ziarul **Lupta** și a participat la întemeierea batalionului revoluționar român, care a luptat pentru instaurarea și apărarea în sudul Rusiei a Puterii sovietice. Al. Nicolau a desfășurat o rodnică activitate în sudul Rusiei, la Moscova și în alte orașe, în anii intervenției puterilor imperialiste și cei ai războiului civil. El a militat pentru organizarea în grupe comuniste a românilor aflați pe teritoriul Rusiei, pentru apărarea Puterii sovietice și susținerea activității grupurilor comuniste din România. Printre manifestele și broșurile răspândite în România în acea perioadă se află și o broșură scrisă de el — „Revoluția socialistă în România“. Broșura a apărut în 1919, în Editura grupului român din Partidul Comunist Rus.

În această broșură, scrisă la începutul lunii august 1918, în urma însărcinării date de Comitetul Comunist Revoluționar Român, Al. Nicolau se întreba: „Care este situația țărilor înapoiate, deci și a României, față de revoluția socială apropiată?“ El ajunge la concluzia că muncitorimea și țărănimea săracă din România aveau misiunea istorică de a doborî monarhia și burghezia și a porni la organizarea societății pe baze comuniste.

În anul 1920, Al. Nicolau revine în țară. La puțin timp el a fost arestat. **Socialismul** din 21 iunie 1920 descrie în modul următor arestarea

lui : „Joi seara, la ora 10 și jum., a fost arestat în parcul Carol I, de un comisar și 6 agenți, tovarășul Alex. Nicolau. El se plimba cu familia sa. Voind să-și ia rămas bun de la sora sa, un agent a îndreptat revolverul asupra ei. În aceeași clipă un număr mare de agenți au ieșit din boschete și l-au împresurat“. El a fost încarcerat în fortul Jilava, într-o celulă, laolaltă cu Alecu Constantinescu.

Într-o noapte, la 2 decembrie 1920, Alexandru Nicolau, Alecu Constantinescu și încă alți nouă arestați au evadat din închisoarea Jilava. Siguranța n-a reușit să-l prindă ; spre a se pune la adăpost de prigoana din țară el a plecat din nou la Moscova.

La 31 martie 1931, Al. Nicolau a fost judecat de organele române și condamnat la moarte în contumacie.

În Uniunea Sovietică, Al. Nicolau a desfășurat o activitate bogată la sectorul român al Universității comuniste din Moscova. Acolo a predat lecții de istorie și de științe sociale. Românii care frecventau cursurile sale își amintesc cu ce ardoare se străduia să aprindă într-înșii pasiunea pentru știință și convingerea fermă în revoluția socialistă care se va săvârși și în România. El evoca frumusețile țării noastre, care va trebui să devină socialistă, graiul nostru armonios, care va trebui să exprime ideile mărețe ale comunismului.

Alexandru Nicolau a murit în Uniunea Sovietică, în anul 1937. El a fost reabilitat post-mortem prin hotărîrea plenarei C.C. al P.C.R. din 22—25 aprilie 1968.

ION FELEA

Vanghele S. Becheanu

(1893-1922)

Vanghele Safta Becheanu, cunoscut pînă acum sub numele de Pandele Becheanu, a făcut parte din rîndurile acelor militanți revoluționari, prematur dispăruți din viață, care au lăsat în urma lor, datorită înaltelor calități de luptători hotărîți pentru binele celor ce muncesc, o amintire ce dăinuie vie în memoria poporului nostru. Personalitatea lui Vanghele Becheanu s-a afirmat plenar într-unul din momentele de mare însemnătate istorică pentru poporul român — lupta clasei muncitoare pentru crearea Partidului Comunist Român.

S-a născut la 19 martie 1893 într-o familie de țărani nevoiași din comuna Cocioc, județul Ilfov. Stăpînit de o mare dragoste de învățătură, Becheanu izbu-

tește, în ciuda marilor greutăți materiale, să termine ultima clasă (a V-a) a școlii din sat, fiind socotit printre cei mai buni elevi.

În 1906, la numai 13 ani, se angajează ucenic la o turnătorie din București. Viața grea a lucrătorilor, exploatarea și umilirea la care erau supuși l-au determinat să se atașeze de timpuriu activității revoluționare desfășurate de organizațiile muncitorești. Primii pași pe calea luptei revoluționare îi face sub influența unor militanți de seamă; la mitingurile și întrunirile muncitorești V. Becheanu cunoaște îndeproape pe I. C. Frimu, Ștefan Gheorghiu, Al. Constantinescu, de la care învață să se dăruiască cu trup și suflet unor înalte țeluri revoluționare. În 1911 se înscrie în

Sindicatul metalurgiștilor, unde se distinge ca un însuflețit luptător pentru drepturile tineretului. Rapida lui maturizare politică îl situează în scurt timp în rîndul activiștilor tineri, de frunte ai mișcării muncitorești revoluționare.

Datorită stimei deosebite cîștigate din partea muncitorilor, a devotamentului și capacităților sale de bun organizator, în 1912 este ales membru în comitetul sindical, funcție în care este reales ani de-a rîndul. Activitatea sa neobosită, rodnică îl face să fie tot mai apreciat, fapt pentru care este ales delegat din partea Sindicatului metalurgiștilor la Congresul al II-lea (1912) al P.S.D. și al mișcării sindicale din România. Cu acest prilej, Becheanu a apărut cu hotărîre unitatea de acțiune a muncitorimii, ca principiu fundamental pentru obținerea revendicărilor ei vitale.

Atras în mod deosebit de publicistica revoluționară, el scrie o serie de articole în coloanele unor gazete ca „România muncitoare“, „Fier și metal“ etc., în care militează cu pasiune pentru cauza oamenilor muncii. Avea abia 20 de ani cînd, în articolul **Războiul vieții**, publicat în gazeta metalurgiștilor — „Fier și metal“ —, scria, dînd expresie unei bogate experiențe de viață : „Vedem că pe cînd unii trăiesc în lux și bogăție, alții trăiesc în mizerie și suferință. Dacă acum 2 000 de ani muncitorul era sclav și proprietarul dispunea de viața lui, astăzi, după trecerea atîtor ani, într-o eră de civilizație, asistăm la aceleași barbare acte cu singura deosebire că sclavia de atunci s-a transformat în robia modernă de astăzi“. Investigarea celor mai diverse domenii ale vieții sociale, a condițiilor concrete în care proletariatul român își desfășura activitatea îl conduce la desprinderea unor concluzii de mare însemnătate pentru practica revoluționară. „Să ne adunăm forțele răzlețe — conchidea el în finalul articolului — într-una singură, puternică, mare și care să poată pune la respect pe toți aceia ce ne aruncă pe drumuri, lăsîndu-ne muritori de foame“. Astfel, în conștiința lui s-a cristalizat tot mai temeinic ideea că numai unit și condus de către o puternică organizație politică proprie, proletariatul român putea să-și cucerească revendicărilor vitale. Ferm convins de însemnătatea covîrșitoare a unității și organizării muncitorimii, el își dedică viața, cu un înalt devotament, slujirii acestui măreț ideal.

Evacuat în timpul războiului, împreună cu colectivul Arsenalului armatei, în Moldova, Becheanu, împreună cu alți militanți, se situează în fruntea acțiunilor muncitorești, tot mai intense în această perioadă, desfășurînd o vie propagandă revoluționară printre muncitorii și ostașii aflați la Iași.

Vestea victoriei Revoluției Socialiste din Octombrie a avut un puternic ecou în inima tînărului și entuziastului revoluționar. „Din moment ce am început să mă lămuresc asupra situației Revoluției din Rusia, a dictaturii proletariatului — scria el mai tîrziu — mi s-a luat parcă o ceață de pe ochi, abia atunci am înțeles cu adevărat ce este socialismul“. Revenit în București, el desfășoară o intensă propagandă socialistă în rîndurile muncitorilor de la Fabrica „Hornstein“, al cărei angajat era.

În 1918, Becheanu devine membru al Partidului socialist, eveniment de o importanță deosebită în viața sa. Activitatea fructuoasă pe care o depune îl situează în rîndul figurilor proeminente ale partidului. Împreună cu alți revoluționari el a contribuit efectiv la constituirea primelor grupuri comuniste la București, Ploiești, Brăila, Turnu-Severin, Craiova etc. Fă-

cînd parte din curentul de stînga, tot mai puternic conturat în sînul partidului socialist, Vanghele Safta Becheanu s-a numărat printre animatorii dezbaterii desfășurate în cadrul partidului, privitoare la principiile programatice. Spirit clarvăzător, revoluționar călăuzit permanent de interesele majore ale clasei căreia îi aparținea, Becheanu a avut o valoroasă contribuție în procesul de clarificare ideologică, considerînd că partidul trebuia să acționeze în practică pentru înlăturarea claselor exploatare, pentru instaurarea dictaturii proletariatului. Ales în conducerea Uniunii sindicatelor metalurgiste din România, el militează tot mai intens pentru răspîndirea ideilor comuniste. În condițiile de după război, ale imenselor distrugerii materiale, ale inflației, masele muncitoare nutreau o puternică năzuință spre redresarea economiei și făurirea unor rînduiri sociale mai drepte, care să asigure îmbunătățirea condițiilor de viață și de trai. Pretutindeni se manifesta cu vigoare hotărîrea de a se impune prin grevă generală revendicările muncitorești. Becheanu contribuie la pregătirea grevei în rîndurile muncitorilor din unele fabrici din București, Cîmpina, Piatra Neamț. În zilele de grevă, împreună cu alți numeroși militanți înaintați, ca Leonte Filipescu, Constantin Ivănuș, Constantin Mănescu, Simo Geza, Gh. Zaharia, Vanghele Becheanu s-a aflat permanent în rîndurile greviștilor, îmbărbătîndu-i la luptă. El a fost unul dintre principalii organizatori ai **Ajutorului prizoniilor grevei generale**. Pentru activitatea intensă din timpul grevei, patronul fabricii „Adolf Salamon“, unde lucra în acest timp ca turnător, l-a concediat. Totodată, organele siguranței, care-l socoteau „unul dintre socialiștii înfocați“, erau permanent pe urmele lui.

Desfășurarea grevei generale dovedise în mod elocvent necesitatea stringentă pentru proletariatul din România de a-și făuri partidul său marxist. În toamna anului 1920 și la începutul anului 1921 Becheanu este prezent la numeroase adunări muncitorești din Capitală și din țară, unde, alături de ceilalți participanți, își exprimă adeziunea pentru transformarea P.S.D. în partid comunist.

Participînd la lucrările Consiliului General al partidului și sindicatelor, din 30 ianuarie—3 februarie 1921, împreună cu alți militanți de frunte ai P.S.D. — Gh. Cristescu, Ioan Elena, D. Fabian, L. Filipescu, Gh. Niculescu-Mizil, Iancu Olteanu —, Becheanu s-a pronunțat pentru crearea partidului de tip nou, pentru orientarea sindicatelor spre principii revoluționare de organizare și de luptă, subliniind că tactica revoluționară este ireconciliabilă cu cea reformistă.

La Conferința pe țară a grupurilor comuniste, convocată în martie 1921 la Iași, în cadrul căreia s-a stabilit drept sarcină principală transformarea P.S.D. în P.C.R., lui V. Becheanu îi revine un rol însemnat. Arestat la sfîrșitul lunii martie 1921 și întrebare la un interogatoriu luat de către comisarul regal: „Ce înțelegi dumneata prin principiile comuniste?“ — pentru care declarase cu fermitate că luptă —, el a răspuns cu hotărîre: „Înțeleg aplicarea în întregime a principiilor lui Karl Marx, care sînt comunizarea producției și a distribuției“.

De altfel, la începutul lunii martie 1921, într-o scrisoare adresată unui prieten și tovarăș de luptă, muncitor la Atelierele C.F.R. Constanța, el scria în legătură cu aceasta: „Îmi închipui că privești și tu, ca și mine, că anarhia ce domnește acum în toată viața socială, din toate punctele de

vedere — economic-politic-financiar, nu poate fi înlăturată de regimul burghez, care pe zi ce trece devine tot mai șubred și incapabil și, că, numai *dictatura proletariatului*... va pune regulă în producție, ca și în distribuție, organizând societatea pe alte baze, pentru ca exploatarea omului de către om să nu rămână decât ca amintirea unui vis urît“.

Internat la Jilava, Beceanu nu a putut lua parte la Congresul din mai 1921, când a fost creat Partidul Comunist Român. Dar adeziunea lui a fost totală. De altfel, organele represive l-au considerat, deși se afla în închisoare, ca pe unul dintre „congresiștii periculoși“. Consiliul de război al Corpului II Armată, secția I, comunica, în acest sens, în august 1921, că : „Vanghele Beceanu este implicat pentru crimă contra siguranței statului în procesul intentat congresiștilor din mai 1921“.

Detențiunea, chinurile, bătăile și privațiunile la care a fost supus i-au zdruncinat grav sănătatea. Boala l-a ținut în pat. Internat în spital, el continuă și de aici să participe la lupta pentru organizarea cât mai temeinică a activității partidului comunist. Organele siguranței au consemnat în rapoartele lor că cei care desfășurau „o intensă propagandă comunistă în vederea organizării muncitorilor“ veneau deseori „în contact cu Vanghele Beceanu, aflat internat la spitalul militar, fiind bolnav“.

În ajunul judecării odiosului proces din Dealul Spirii, desfășurat în prima jumătate a anului 1922, Beceanu, care se afla tot în spital, s-a adresat comisarului regal al Consiliului de război al Corpului II Armată, însărcinat cu „afacerea comuniștilor“, cu o cerere din care reies încă o dată înalta sa ținută revoluționară, demnitatea integră care l-au caracterizat : „subsemnatul aflându-mă bolnav în spitalul militar Regina Elena ; cum procesul nostru a fost fixat și cum pe de altă parte s-a creat precedentul ca un deținut bolnav în spital să fie disjuns din proces din această cauză, nevoind să fiu disjuns din proces, am onoarea a vă înainta alăturat un certificat medical din care se constată că pot părăsi patul pentru a mă prezenta la proces.

Vă rog dar să binevoiți a lua cunoștință și a dispune să fiu chemat în ziua procesului odată cu ceilalți camarazi ai mei“.

Starea sănătății lui a continuat să se înrăutățească. La 25 septembrie 1922, pe când avea numai 29 de ani, Vanghele Safta Beceanu, căruia i se spunea și Pandele, s-a stins din viață. Figura luminoasă a tînărului muncitor comunist, faptele și jertfa lui au fost evocate în adunări de doliu ținute în fabrici și uzine. Viața sa scurtă constituie un exemplu strălucit de abnegație și sacrificiu pentru cauza dreaptă a celor mulți.

ION SPĂLĂTELU

Francisc Wolf-Boczor*

(1906-1944)

Militant devotat al mișcării muncitorești revoluționare din țara noastră, format la școala aspră a luptei de clasă din România anilor 1927—1937, reprezentant de seamă al spiritului de solidaritate internaționalistă care a caracterizat întotdeauna mișcarea muncitorească revoluționară de la noi, Francisc Wolf-Boczor și-a consacrat întreaga viață nobilelor idealuri ale socialismului. Numele lui s-a înscris pentru totdeauna în cronica luptei antifasciste din România și Spania, precum și în cartea de aur a Rezistenței franceze. Toți cei care l-au cunoscut în anii grei ai luptei împotriva fascismului — mineri

din Maramureș, muncitori din Praga și Viena, păstori din Pirinei și marinari din Barcelona, zidari din Toulouse și montori din fabricile Parisului — rostesc și astăzi cu emoție și venerație numele lui. Martiriul pe care l-a suferit în februarie 1944, împreună cu alți 23 de partizani din Paris, i-a inspirat lui Aragon, poetul Rezistenței franceze, cunoscutul poem **L’Affiche rouge (Afișul roșu)**.

Francisc Wolf-Boczor s-a născut la 2 februarie 1906 în comuna Boticza din județul Maramureș. Urmează școala primară și primele clase de liceu în localitatea minieră Baia Sprie. În anii copilăriei, prietenii lui cei mai apropiați sînt fiii de mineri, de lucrători forestieri, prin intermediul

* În condițiile luptei clandestine a Rezistenței franceze, Francisc Wolf a purtat numele de Boczor Iosif.

căroră începe să ia cunoștință de viața anevoioasă a familiilor de muncitori.

Marile evenimente social-politice, mișcările revoluționare, greva generală din 1920 și represiunile care i-au urmat și la Baia Sprie trezesc interesul adolescentului. Este perioada în care citește literatură progresistă, presa muncitorească, face cunoștință cu conducători locali ai mișcării muncitorești revoluționare, participă la difuzarea ziarului „Socialismul“, contribuie la traducerea în limba maghiară a principalelor articole din acest ziar.

Frecventează ultimele clase de liceu la Bistrița și Sibiu, iar în toamna anului 1924 pleacă la Praga, unde se înscrie la Institutul politehnic. Aici intră în contact cu mișcarea comunistă din Cehoslovacia. Ca student se face repede remarcat prin pregătirea sa, iar la discuțiile din cercurile studenților progresiști se afirmă prin intervenții argumentate și combative, reflectând o întinsă cultură generală și o temeinică pregătire marxistă. Colegii și tovarășii lui din acei ani își amintesc de trăsăturile lui de caracter : consecvență, modestie, un pronunțat curaj de opinie. În acest timp intră în rîndurile partidului comunist. Nestrămutatele sale convingeri marxiste, atașamentul față de cauza proletariatului, a tuturor celor exploatați, îi determină pentru totdeauna drumul de viață — drumul luptei revoluționare neclintite. Își întrerupe studiile, se întoarce în țară și se stabilește, în 1927, la Timișoara. Lucrează ca muncitor la atelierele de tipărire ale Fabricii „Romitex“ din localitate, unde desfășoară o susținută activitate revoluționară în rîndurile tineretului muncitoresc și în cadrul Ajutorului roșu.

La Congresul Sindicatelor Unitare ținut la Timișoara în aprilie 1929 participă ca delegat al tineretului. Cînd forțele polițienesti au atacat căminul muncitoresc în care se desfășura congresul, Francisc Boczor s-a aflat în primele rînduri ale apărătorilor căminului. Împreună cu zeci de muncitori a fost arestat și judecat, dar, din lipsă de dovezi, a fost achitat. În urma unei noi arestări, intervenită în vara aceluiași an, autoritățile l-au expulzat din Timișoara.

După satisfacerea serviciului militar, la Alba Iulia, și-a continuat activitatea revoluționară în Transilvania. A participat intens la campania electorală din 1931, susținînd Blocul Muncitoresc-Țărănesc.

Între anii 1932 și 1937, Francisc Wolf-Boczor îndeplinește diferite munci de răspundere în cadrul Ajutorului roșu, în organizația orășenească a P.C.R. Cluj, în mișcarea sindicală, manifestîndu-și pregnant trăsăturile sale de luptător revoluționar : principialitate, fermitate, curaj în înfruntarea greutăților, sinceritate și simplitate în relațiile cu oamenii, aptitudini organizatorice deosebite pentru activitatea revoluționară conspirativă.

Răspunzînd apelului înflăcărat al Partidului Comunist Român, care chema oamenii muncii să sprijine pe toate căile poporul spaniol aflat în plin război de apărare împotriva agresiunii forțelor fasciste interne și externe, pentru salvagardarea republicii, a independenței și suveranității țării, Francisc Wolf-Boczor a plecat în toamna anului 1937 în Spania republicană, împreună cu un grup de muncitori și studenți din țară, pentru a se înrola în Armata republicană. Întrucît figura pe lista comuniștilor cunoscuți, nu a obținut pașaport, fiind nevoit să parcurgă pe ascuns drumul pînă în Pirinei, să învingă nenumărate obstacole. După arestări

și evadări succesive, reușește să treacă clandestin peste cinci frontiere de stat și să ajungă pe pământul Spaniei republicane.

Francisc Boczor se distinge în grelele bătălii defensive din munții Aragonului (martie 1938), unde comandă o grupă de mitraliori formată din combatanți români și spanioli din cadrul Batalionului balcanic al Brigăzii 129 internaționale. Mai târziu, în vara anului 1938, împreună cu voluntarii români din batalionul divizionar al Diviziei 45, participă la ofensiva de pe Ebru a trupelor republicane. Pe toate fronturile, munca politică de partid era o permanență a activității sale. Pe frontul de pe Ebru a devenit secretar al organizației de partid a companiei în care erau grupați voluntarii români. Curajul său în luptă, competența în problemele militare, capacitatea de a se apropia de oameni, firea prietenoasă și sociabilă, umorul său sănătos aveau un efect tonic asupra combatanților. Solidații spanioli, cât și voluntarii internaționali îl stimau și îl iubeau.

Puțin timp după victorioasa ofensivă republicană de pe Ebru, superioritatea crescândă în oameni și armament a forțelor fasciste, politica de „neintervenție” a marilor puteri occidentale au obligat trupele republicane la lupte defensive. După aproape trei ani de înclăștare eroică, Spania republicană a fost înfrântă.

Luna februarie 1939 îi găsește pe voluntarii internaționali, inclusiv grupul voluntarilor români din Armata republicană spaniolă, internați în lagărele din sudul Franței (St. Cyprien, Argeles, Gurs). Împreună cu alți voluntari români, Francisc Wolf-Boczor a fost deținut în aceste lagăre pînă în martie 1941. În tot acest timp el a fost membru în comitetul de partid al grupului român, al cărui secretar era Nicolae Cristea, desfășurînd o muncă politică-educativă eficientă în rîndurile deținuților antifasciști.

În martie 1941, autoritățile guvernului de la Vichy au trecut la transferarea sub pază jandarmerească a foștilor luptători republicani din Spania în lagărele din Africa de Nord. În timp ce trenul cu deținuții politici gonia spre Toulouse, în noaptea de 27 spre 28 martie, Francisc Boczor și alți 14 voluntari români au evadat, sărind din trenul aflat în plină viteză. Organizația comunistă din Toulouse, cu colaborarea căreia s-a întocmit planul de evadare, i-a ajutat pe cei urmăriți să ajungă cît mai repede la Paris, unde erau așteptați de organizațiile Rezistenței.

O etapă nouă începe în viața lui Francisc Wolf-Boczor, etapa luptei de partizanat împotriva ocupantului hitlerist, dușman comun al poporului francez și român, dușman declarat al libertății popoarelor, al progresului. În iunie 1941, din însărcinarea conducerii grupului comunist român din Paris, Francisc Boczor împreună cu Nicolae Cristea, Ion Călin și Mihai Patriciu au fost printre primii organizatori ai grupelor de luptă armată formate din antifasciști români și încadrate în Organizația specială de luptă, aflată sub îndrumarea Partidului Comunist Francez — prima formațiune cu caracter militar a mișcării de rezistență. Lupta armată a Rezistenței era însă, în condițiile începutului, extrem de grea. Atmosfera apăsătoare, de resemnare, dezorientarea care a urmat capitulării din iunie 1940 au lăsat urme adînci în opinia publică. Acțiunii politice a comunistilor, iar apoi a altor forțe înaintate ale Rezistenței, pentru a deschide în fața populației o perspectivă clară a luptei de eliberare a Franței, pentru a arăta condițiile acestei lupte și a trece la acțiuni armate, li se opu-

neau teroarea tot mai fățișă, de masă, instaurată de ocupanți, demagogia colaboraționiștilor, publicitatea în jurul succeselor militare vremelnice ale armatei germane pe diferite fronturi, propagarea pasivității (attentismului) de către unele posturi de radio ale Aliatilor occidentali.

Din iunie 1941 și pînă în noiembrie 1943 Francisc Boczor a luat parte fără întrerupere la activitatea formațiunilor armate ale Rezistenței. În condiții extraordinar de grele, cînd un partizan din regiunea pariziană era în mod inevitabil scos din luptă cel mai adesea într-un interval de aproximativ șase luni de acțiune (împușcat pe loc sau arestat și exterminat în deportare), el a organizat, împreună cu partizanii pe care îi comanda, zeci de acțiuni de luptă, care provocau mari pierderi ocupanților hitleriști. Se poate spune, fără exagerare, că Francisc Boczor s-a distins în toate ramurile activității de partizanat : organizator eminent al atacurilor în condițiile specifice ale unui mare oraș, comandant curajos și competent al atîtor acțiuni temerare împotriva hitleriștilor, inventator al unor explozibile adecvate luptei partizanilor, instructor militar priceput al luptătorilor nou încadrați, specialist militar de o mare inventivitate și capacitate de intuiție în elaborarea planurilor de atac.

Combatanții din detașamentul special (căi ferate), pe care i-a comandat timp de peste un an, cît și ceilalți luptători îl stimau și îl iubeau, îi erau profund atașați. Avînd pe Francisc Boczor în fruntea unei acțiuni, ei se simțeau în deplină siguranță. Zeci de atacuri reușite ale franc-tirorilor și partizanilor (F.T.P.F.) din Paris și regiune, îndeosebi cele împotriva transporturilor militare feroviare ale ocupanților din perioada 1941—1943, sînt legate de numele lui.

Nu întîmplător, după arestarea sa, în noiembrie 1943, naștii îl considerau un șef, un comandant, denumind procesul celor 23 * de partizani judecați în februarie 1944 în fața unui tribunal nazist din Paris procesul Manuchian-Boczor. ** Actul de acuzare menționa douăzeci de atentate dovedite, săvîrșite de Boczor împotriva transporturilor feroviare militare naziste. (În realitate, numărul lor era mult mai mare, dar Gestapoul nu a reușit să identifice autorii tuturor acțiunilor).

Cu toate că în decursul celor peste trei luni de detențiune arestații au fost supuși la schingiuri monstruoase, ei au păstrat la proces aceeași ținută demnă, declarîndu-se cu toții luptători voluntari pentru eliberarea Franței, ceea ce a exasperat pe orgolioșii judecători nazisti. În ultimul său cuvînt rostit în fața tribunalului militar hitlerist, Francisc Boczor a spus răsădit : „Veți pierde războiul“.

Procesul, însoțit de o publicitate diversionistă, josnică și grosolană, pusă la cale de naștii și urmat de executarea, la 21 februarie 1944, a celor 23 de partizani, în majoritate muncitori emigranți, a răscolit întreaga Franță. Din ordinul naștilor, în toate orașele și comunele au fost expuse afișe mari pe care erau imprimate portretele partizanilor, însoțite de comentarii defăimătoare. Patrioții francezi au dat însă o replică imediată

* De fapt, erau 24 de acuzați, dar judecarea luptătoarei Olga Bancic a fost amînată pentru cercetări suplimentare. Ulterior, la 10 mai 1944, Olga Bancic a fost executată de naștii prin decapitare la închisoarea din Stuttgart.

** Muncitorul emigrant armean Misak Manuchian, militant comunist, era în noiembrie 1943 comandantul tuturor detașamentelor F.T.P.F. formate din muncitori emigranți din regiunea pariziană.

naziștilor, acoperind afișele cu inscripția : „Ei au murit pentru Franța“. Această inscripție avea să formeze un vers din celebrul poem al lui Aragon : **L’Affiche rouge**.

Partidul Comunist Francez, într-un manifest intitulat : **Adevărul despre un proces**, a demască caracterul diversionist, xenofob al procesului și a chemat la unirea tuturor patrioților francezi și emigranți în lupta împotriva asasinilor naziști și a trădătorilor aflați în slujba lor, pentru eliberarea Franței. „Judecătorii naziști — se arăta în manifest — au reproșat acuzaților zeci și zeci de acțiuni, dar toate acestea erau acțiuni de război împotriva ocupanților țării noastre... Prin atitudinea lor curajoasă, ei (acuzații — n.n.) au impus respect judecătorilor, au spulberat campania de calomnii dusă săptămîni în șir împotriva lor și au adus un mare serviciu Rezistenței franceze, lămurind opinia publică asupra adevăratei fețe a patrioților ce luptă cu arma în mînă contra dușmanului, dînd o lovitură de grație uneltirilor xenofobe și campaniilor de dezbinare ale hitleriștilor“.

Totodată, Comitetul Central al P.C.F. a adresat o scrisoare publică președintelui Consiliului Național al Rezistenței, propunîndu-i să publice un manifest în care să precizeze poziția Rezistenței franceze și să înfieze noile uneltiri de dezbinare ale hitleriștilor. În declarația-răspuns, Consiliul Național al Rezistenței sublinia că „consideră cu același titlu de erou patrioții ce luptă cu prețul vieții lor pentru eliberarea Franței, oricare ar fi apartenența lor politică, națională sau religioasă“.

Militantul comunist francez Henri Rol-Tanguy, care, în 1941, a fost comandantul nemijlocit al lui Boczor în cadrul Organizației Speciale de Luptă și care avea să devină colonelul Rol, comandantul tuturor unităților Forțelor Franceze din Interior (F.F.I.) în zona insurecției pariziene victorioase din august 1944, într-o notă memorialistică despre combatanții Rezistenței proveniți din rîndurile emigranților, aduce un călduros omagiu lui Francisc Wolf-Boczor. „Revăd și azi — scrie Henri Rol-Tanguy — fața gînditoare, gesturile precise, surîsul grav, cu o ușoară notă amară, ale acestui tovarăș de luptă, exemplu în toate!“ Rol-Tanguy amintește că Boczor figurează „printre pionierii Rezistenței, printre cei ale căror nume glorioase sînt înscrise în cărțile de istorie și gravate în piatra unor monumente celebre ale Franței“.

An de an, în ultima săptămîină a lunii februarie, Parisul Rezistenței, vîrstnici și tineri, femei și bărbați, civili și militari, Parisul care nu uită, face pelerinaj la Careul împușcaților din cimitirul Ivry, unde se află mormintele a zeci și zeci de eroi ai Rezistenței, executați de naziști în lunga noapte a ocupației hitleriste. Pelerinii se opresc, pentru un moment de reculegere, pentru a depune cîteva garoafe roșii și la acel mormînt pe care este așezată, printre mai multe plăci comemorative, una cu inscripția în limbile română și franceză : **Compatriotului nostru Francisc Wolf — Boczor Iosif în Rezistență — din partea Comitetului foștilor deținuți antifasciști din Republica Socialistă România**.

Mărețele idealuri pentru care a luptat cu abnegație, dăruindu-și viața, Francisc Wolf-Boczor, militant încercat al Partidului Comunist Român și eroinic comandant de partizani în războiul purtat împotriva fascismului, au triumfat pe pămîntul patriei sale.

GHEORGHE ADORIAN

Simó Géza

(1870-1946)

Simó Géza a făcut parte din acea pleiadă de intelectuali revoluționari care, contopindu-se cu năzuințele clasei muncitoare, s-au atașat cu devotament luptei conduse de Partidul Comunist Român. El aparține acelor socialiști care au luptat pentru înființarea și consolidarea partidului comunist și a presei sale, fiind unul dintre propagandiștii marxism-leninismului. Activînd în mișcarea muncitorească din Tîrgu-Mureș și Valea Mureșului, Simó Géza a luat parte la pregătirea și la conducerea marilor lupte greviste ale muncitorilor forestieri, la activitatea Blocului Muncitoresc-Țărănesc și a altor organizații de masă din patria noastră.

Persoana lui a devenit la Tîrgu-Mureș și în Valea Mureșului aproape un simbol al comunistului, fiind cinstit de toți oamenii muncii. Fostul său coleg, academicianul Erasmus Juliu Nyarady, îl caracteriza astfel: „A mers pe drumul lui fără clintire. Nu s-a închinat nimănui, oricare ar fi fost urmările“. Un alt coleg, profesor, nota în amintirile sale: „Pentru mine el a fost primul comunist pe care-l cunoșteam. Cu admirație îl priveam. Am admirat convingerea lui, care l-a caracterizat în tot cursul vieții. Cei mai mulți dintre noi n-am avut ideea clară despre sensul comunismului. Mulți priveau comunismul ca un pericol. Situația lui nu putea să fie ușoară. Unii îl ocoleau, faptul în sine de a fi în societatea lui era socotit ca o luare de poziție“.

Simó Géza, fiu de țărani săraci, s-a născut la 7 martie 1870, în comuna Atid, județul Odorhei. Fiind un elev deosebit de înzestrat, învățătorul lui a reușit să-l introducă la colegiul din Aiud. Și-a continuat studiile superioare la un institut pedagogic din Budapesta.

Era sfîrşitul secolului al XIX-lea, cînd contradicţiile sociale şi naţionale ale monarhiei bicefale se ascuteau tot mai mult, cînd lupta de eliberare a maselor naţiunilor oprimare lua amploare.

Ca student, Simó Géza a început să facă cunoştinţă cu marxismul, studiind îndeosebi cele două volume ale operelor alese ale lui Marx şi Engels, editate cu explicaţiile socialistului de stînga Szabó Ervin, adversar hotărît al oportunismului social-democrat. Szabó Ervin a aparţinut acelor puţini marxişti de atunci care au recunoscut importanţa rezolvării problemei naţionale şi a acordării de drepturi naţiunilor asuprite, cerînd „...restabilirea autonomiei naţionale şi a unităţii naţionale : croate, sîrbe, române, cehe“. Lucrările lui Szabó Ervin au exercitat o influenţă hotărîtoare asupra lui Simó Géza.

După terminarea studiilor, Simó Géza a fost numit învăţător, apoi profesor în sudul Ungariei. Atît la catedră, cît şi în Asociaţia culturală din Ungaria (înfiiinţată cu scopul de a deznaţionaliza populaţia nemaghiară), din care în calitatea lui de profesor a fost obligat să facă parte, cît şi în presă a luptat pentru drepturile naţionalităţilor asuprite. Din această cauză, în anul 1912, a fost transferat disciplinar la Tîrgu-Mureş. Aici şi-a început activitatea cu organizarea unui curs pentru analfabeţi, primul de acest fel la Tîrgu-Mureş. În cadrul Asociaţiei culturale oficiale pentru instruirea muncitorilor ţine un curs cu tema „Dezvoltarea societăţii“, bazîndu-se pe concepţia materialismului istoric.

În timpul primului război mondial, Simó Géza ia atitudine împotriva politicii şoviniste, de oprimare a populaţiei române şi desfăşoară o activitate curajoasă în favoarea populaţiei nevoiaşe, fără deosebire de naţionalitate, denunţînd măsurile samavolnice ale autorităţilor. În mod demonstrativ, el îşi dă demisia din funcţia de secretar al Asociaţiei culturale. Din cauza acestei atitudini, Ministerul Instrucţiei ordonă ca de urgenţă să se aplice împotriva lui măsuri disciplinare.

Simó Géza a urît din toată inima monarhia austro-ungară, pe care a socotit-o de mult perimată, ca un bastion al reacţiunii şi o închisoare a popoarelor. La sfîrşitul anului 1918, ca delegat al muncitorilor, a făcut parte din Consiliul Naţional Maghiar, aflat sub preşedinţia omului de ştiinţă dr. Antalffy Endre. În calitate de secretar al consiliului, el a susţinut pe Antalffy împotriva elementelor reacţionare şi naţionaliste. După cum e cunoscut, acest consiliu a colaborat cu Consiliul Naţional Român, a luat atitudine în favoarea dreptului de autodeterminare a naţiunilor subjugate nemaghiare şi împotriva planurilor aventuriste ale unor cercuri naţionaliste maghiare.

Profesorul Simó cerea „să fie aleşi cît mai mulţi muncitori în consiliu, căci ei reprezintă revoluţia“.

La sfîrşitul războiului, Simó Géza se găseşte în rîndurile acelor care se străduiesc să refacă mişcarea socialistă destrămată din cauza abandonării luptei împotriva războiului imperialist de către conducătorii Internaţionalei a II-a, căutînd să imprime mişcării muncitoreşti un conţinut revoluţionar.

Anii avîntului revoluţionar şi ai unirii patriei noastre, anii pregătirii creării partidului comunist, au însemnat o cotitură în viaţa lui Simó Géza. El intră în legătură cu Eugen Rozvan şi Elek Köblös, militanţi de frunte pentru înfiinţarea Partidului Comunist din România, de la care primeşte informaţii, cărţi şi ziare, îndrumări, precum şi diferite sarcini.

Cu ocazia grevei generale demonstrative din Transilvania din 5 septembrie 1920 — declarată împotriva stării de asediu, care lovea în drepturile de organizare a clasei muncitoare — se afla la Tîrgu-Mureş între oratorii adunării populare. Géza scotea în relief necesitatea unităţii de luptă a muncitorimii din România întregită. În timpul grevei generale din 20 octombrie 1920 el face parte din al doilea comitet — de rezervă — al grevei generale. Deşi funcţionar de stat, căruia i se interzicea prin lege dreptul la grevă, Simó Géza cere colegilor săi, profesori şi învăţători, să se solidarizeze cu proletariatul în încheierea acestuia cu burghezia. Printre cei care l-au urmat se numără şi profesorul Iuliu E. Nyarady. Face parte din rîndul celor care nu vor să înceteze greva la indicaţia conducătorilor oportunişti din Cluj ai Partidului social-democrat. Greva generală din octombrie 1920, care a avut o mare influenţă asupra cursului dezvoltării mişcării muncitoreşti din România, a exercitat o deosebită înrîurire asupra lui Simó Géza. După aproape două decenii de la acest eveniment, cu ocazia unui interviu, el declară : „Din istoria vie cea mai mare impresie asupra mea a produs-o greva muncitorească din 1920“.

Din cauza participării la greva generală este constrîns să aleagă între situaţia de a continua participarea la această acţiune — ceea ce ar fi însemnat scoaterea lui din postul deţinut — sau de a renunţa. El alege prima alternativă, motiv pentru care i se ia catedra şi este suspendat din serviciu. Aruncat pe drumuri, la vîrsta de 50 de ani, cu o familie numeroasă, rămas fără mijloace de subzistenţă, el nu-şi reneagă convingerile. Tovarăşa sa de viaţă, care a stat alături de el cu înţelegere şi încredere, a păstrat în scris momentul tragic al primirii ordinului de suspendare : „În braţele mele micuţa de patru luni, în jurul meu cei patru copii ai mei. El m-a îmbrăţişat împreună cu copila, spunînd : «Să n-aveţi frică, eu n-am părăsit pe muncitori, nici ei n-o să mă lase. Locul meu este lângă ei»“. Şi, într-adevăr, muncitorii n-au dezminţit aşteptările lui Simó Géza. Au fost emoţionante semnele solidarităţii faţă de el a muncitorilor, români şi maghiari, din Tg. Mureş. Ce minunate pilde de frăţească solidaritate au lăsat aceşti muncitori generaţiei tinere, înconjurîndu-l pe Simó Géza cu afecţiunea superioară proprie celor ce-au muncit şi au luptat pentru cauza comună în patria noastră ! Aceşti muncitori i-au sporit parcă forţele.

Cu toată vîrsta înaintată, cu trupul lui firav şi sănătatea şubredă, Simó Géza s-a avîntat din nou în vîltoarea mişcării revoluţionare. El a schimbat catedra de profesor cu tribuna mişcării muncitoreşti, continuînd să înveţe pe alţii de unde vine lumina adevărului.

Au fost vestite rezultatele cursurilor „Şcolii libere muncitoreşti“ organizate de el. În acest domeniu Simó Géza se baza pe tradiţiile cursurilor muncitoreşti din România, păşind pe calea deschisă de marii înaintaşi : Ştefan Gheorghiu, I. C. Frimu, Eugen Rozvan şi alţii. La congresul partidului şi al sindicatelor din Ardeal şi Banat, ţinut la Bucureşti în zilele premergătoare Congresului de constituire a partidului comunist, a fost pregătită o moţiune către Congresul general din 8 mai 1921, în care se propunea : „Înfiinţarea de şcoli muncitoreşti după modelul Şcolii libere din Tîrgu-Mureş“. Într-o dare de seamă prezentată de Simó se arăta : „În Şcoala noastră liberă 140 de cursanţi în 18 ore pe săptămînă îşi completează cunoştinţele pe care în tinereţea lor nu le-au putut însuşi, din cauza vitregiei societăţii. Prin studierea limbilor străine se netezeşte

calea legăturilor internaționale, la orele de economie și științe sociale ei fac cunoștință cu procesul producției capitaliste și cu marxismul științific; astfel îi educăm pentru noi luptători de avangardă. Prin concertele muncitorești și reprezentații teatrale le completăm activitatea culturală de educare“.

A desfășurat o bogată activitate de pregătire ideologică și politică pentru crearea partidului. A organizat și a redactat ziarul „Marosvölgyi Munkás“, organul în limba maghiară al aripii de stînga a Partidului socialist, folosindu-se de experiența realizată de ziarul „Socialismul“, organul central al Partidului socialist. După o existență de un an, ziarul a fost interzis, continuîndu-și activitatea sub numele schimbat de „Elöre“. Cele două ziare au apărut, cu unele întreruperi, pînă la începutul anului 1923. Ele au îndeplinit un rol de seamă în pregătirea Congresului de constituire a Partidului Comunist Român, în transformarea partidului socialist în partid comunist, iar apoi în lupta pentru eliberarea congresiștilor arestați. Simó Géza, ca unul dintre primii gazetari comuniști, a căutat să găsească, atît în conținut cît și în formă, modul cel mai adecvat pentru o gazetă comunistă. O notă personală a activității sale ziaristice a fost că a dat o atenție mare problemelor ideologice și culturale, a căutat să fie convingător, să folosească împotriva dușmanilor arma ironiei usurătoare. În calitate de ziarist, sarcină încredințată de P.C.R., și mai tîrziu, a reușit să cunoască bine toate laturile mișcării muncitorești, acumulînd o experiență bogată.

În anul 1922, Simó Géza a fost ales secretarul Consiliului regional sindical din Valea Mureșului. După constituirea, în 1923, a Sindicatelor Unitare din România, a devenit unul dintre membrii marcantîi ai Consiliului General al Sindicatelor Unitare. Împreună cu alți conducători de seamă ai partidului, între care trebuie amintit, în primul rînd, Constantin Ivănuș, el s-a ocupat de organizarea muncitorilor forestieri. Deseori a cutreierat coloniile forestiere ale Văii superioare a Mureșului, a organizat și a educat masele muncitorilor forestieri. A jucat un rol de seamă în marile lupte greviste, îndirjite și de lungă durată, ale muncitorilor forestieri din anii 1923, 1925, 1929.

A reușit să cîștige încrederea muncitorilor forestieri, devenind pentru ei „Géza baci al nostru“. Locuința lui le era deschisă zi și noapte, la masa sa se găsea întotdeauna loc pentru trimișii coloniilor forestiere. Cu ocazia grevei din aprilie-mai 1925, Simó a fost arestat în Valea Mureșului și purtat pe jos, din post în post, în lanțuri. Acest fapt mișelesc a produs o revoltă atît de mare printre muncitori, provocînd protestul întregii mișcări revoluționare din România, încît autoritățile au fost nevoite să-l elibereze. Și-l amintesc și azi mai vîrstnicii muncitori români și maghiari ca pe dascălul atent și plin de înțelegere pentru lupta lor comună în exploatarea forestiere împotriva baronilor lemnului de pe Valea Mureșului.

Ca unul dintre conducătorii Sindicatelor Unitare, Simó Géza s-a străduit mult pentru refacerea unității mișcării sindicale. El s-a adresat cu încredere muncitorilor de toate convingerile revenindu-i un merit principal pentru păstrarea unității muncitorești la Tîrgu-Mureș și în Valea Mureșului. În anul 1928 și începutul anului 1929, pînă la interzicerea Sindicatelor Unitare, a redactat ziarul „Eptöipari Munkás“, care, ca și „Viața muncitoare“, a contribuit, prin articolele publicate, la pregătirea

Congresului Sindicatelor Unitare din România din aprilie 1929 de la Timișoara. La congres i s-a încredințat susținerea raportului despre căminele muncitorești. Acest raport, în aparență de mică importanță, viza o acțiune deosebită — construirea unui cămin muncitoresc la București, cu forțele unite ale clasei muncitoare din toată țara.

Simó Géza a activat și în cadrul Blocului Muncitoresc-Țărănesc, figurând la toate alegerile în fruntea listei candidaților Blocului din fostul județ Mureș. A colaborat la elaborarea programelor Blocului, îndeosebi la cele comunale, știind să îmbine problemele generale politice cu interesele zilnice ale oamenilor muncii. A fost autorul multor chemări, manifeste, memorii și articole. Scria clar, concis și convingător, cu o notă personală de o fină spiritualitate. Înverșunat antifascist, a fost împotriva dictatului mișlesc de la Viena, care răpea României nordul Transilvaniei.

Terenul cel mai adecvat însușirilor lui Simó Géza a rămas activitatea culturală. A fost unul dintre principalii promotori ai mișcării culturale muncitorești din perioada dintre cele două războaie mondiale. Ca și pe alți înaintași ai mișcării socialiste, și pe el îl interesau și îl preocupau îndeaproape cartea, biblioteca muncitorească. A completat biblioteca muncitorească din Tg. Mureș cu literatură marxistă și beletristică, fiind neobosit în procurarea cărților din țară și străinătate. Din catalogul existent în această bibliotecă se poate constata că aici au fost adunate importante opere marxiste și beletristice românești și maghiare. A înzestrat și coloniile muncitorești din Valea Mureșului cu mici biblioteci volante. A îndemnat pe toți din anturajul lui să studieze. Pe tinerii muncitori care frecventau casa lui — și aceștia erau destul de numeroși — i-a obișnuit și i-a introdus în citirea sistematică a cărților și a revistelor. Rar se putea pleca de la el fără să ai în mână o carte. Găsea timp să țină sub observație și să îndrume pe cititorii din biblioteca muncitorească, mai ales pe tineri.

Urmărea cu nesaț noile mlădițe ale literaturii socialiste. Când se ivea vreun nou scriitor îl încuraja. Prețuirea de care se bucura Simó Géza din partea acestor tineri ne este relevată de o scrisoare a poetului comunist de mare talent, Salamon Ernő, adresată lui, care-i scria : „...Cred că acum nu fără drept privesc poezia «Cîntec orfan», distinsă de mîna generoasă a lui Géza bacia... pricepeți de ce mă simt acumă fericit, că v-a plăcut poezia și că ați socotit că e puțin să exprimați lauda d-voastre numai în scris. Merită să scrii poezii, merită să suportați soarta de poet proletar, dacă mă citesc astfel de oameni. Să-mi permiteți să mă aplec cu stimă în fața a ceea ce îndeplinește sufletul în corpul infidel... Vă doresc sănătate fericită, vă îmbrățișează și vă sărută fiul d-voastre : Ernő“.

Același poet, în *Testament*, scris în timpul cotorpirii nordului Transilvaniei, înaintea trimiterii lui în detașamentul de muncă, unde a și fost ucis, revenind asupra lui Simó Géza, fără să-l numească, scria : „...un bătrîn profesor care voia într-un fel «să îndrepte greșelile societății nerecunoscătoare...». Toată viața am dorit ca acest om, care inventariază cu grijă și competență orice valoare, să însemne cu roșu și vreun vers al meu. Și iată dovada că cel ce știe să aștepte își atinge țelul“.

Simó Géza a avut fericirea să vadă zorile realizării visurilor cărora și-a consacrat întreaga lui viață. A murit în ziua de 26 februarie 1946, cu conștiința împăcată că drumul vieții sale a fost bine ales.

SIMION FUCHS

Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910 — 1915

Editura politică, București, 1968, 1086 p.

**Documente
din
istoria
mișcării
muncitorești
din România**

Problema publicării unor colecții de izvoare privind istoria patriei, a mișcării muncitorești și revoluționare, pe baza unor riguroase criterii științifice, a stat în centrul activității istoriografiei românești din ultimele două decenii. Dacă în direcția alcătuirii și

editării unor volume de documente consacrate istoriei patriei s-a continuat o operă pozitivă deja începută, în ceea ce privește istoria mișcării muncitorești s-a pornit de pe un teren nedestelenit. În scurt timp însă, mai precis în anii 1946—1947, se înregistrează apariția primelor culegeri cuprinzând acest gen de documente*. Deși folositoare, aceste culegeri reflectă stadiul de început în care se afla cercetarea istoriei mișcării muncitorești, stângăciile datorate lipsei de experiență, manifestate și în faptul că ele conțin aproape în exclusivitate materiale de presă. De asemenea, în cuprinsul lor nu sînt prezente documente ale mișcării muncitorești din provinciile aflate sub dominație habsburgică, cum, de altfel, nici cele referitoare la principalele acțiuni întreprinse de proletariatul român în perioada respectivă. În același timp, documentele de bază ale mișcării cuprinse

în volum — rapoarte, moțiuni, rezoluții etc. — nu s-au bucurat de o selecție științifică. Sistemul repetatelor întreruperi și al „aranjării” frazei a dus în dese rînduri la sensuri schimbate.

Analiza felului în care au fost editate documentele amintite a condus la concluzia necesității unor noi ediții de izvoare, alcătuite cu deplină rigoare științifică. În acest sens, o activitate fructuoasă a desfășurat Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., care și-a concentrat eforturile spre publicarea unor instrumente de lucru utile, concepute în mod științific, la îndemîna cercetătorilor istoriei mișcării muncitorești.

Preocupările constante ale institutului, mai ales în ultimii ani, pentru o activitate orientată în direcția punerii în lumină a bogatelor tradiții revoluționare de luptă ale clasei muncitoare din țara noastră, ale organizațiilor sale politice și profesionale au fost materializate în inițierea unei colecții de „Documente din istoria mișcării muncitorești din România”, care urmărește să înmănuncheze, la nivelul stadiului atins de istoriografia noastră și al experienței acumulate pînă în prezent, izvoarele de bază ale istoriei mișcării noastre muncitorești.

Adresîndu-se unui cerc larg de cititori și cu precădere cercetătorilor din domeniul științelor sociale, colecția de documente, din care pînă în prezent au apărut două volume, primul referitor la perioada 1916—1921*, al doilea, pe care îl recenzăm, privind perioada 1910—1915**, prin multitudinea materialelor prezentate, constituie un salt calitativ față de

* *Documente din mișcarea muncitorească*, vol. I (1872—1900), culese și adnotate de M. Roller, Editura C.G.M., București, 1946; *Documente sindicale. 1906—1914*, sub redacția lui M. Roller, Editura C.G.M., București, 1946. În anul următor, cele două culegeri au fost incluse într-un volum intitulat *Documente din mișcarea muncitorească. 1872—1916*, ediția a II-a, completată, culese și adnotate de M. Roller, Editura C.G.M., București, 1947.

* *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1968.

** *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1968. Trimiterile la acest volum vor fi date în text.

vechile volume. Prin publicarea aproape exhaustivă și, în cele mai multe cazuri, integrală a documentelor, noua colecție ajută în mod substanțial activitatea științifică a istoricilor mișcării muncitorești, slujind, în același timp, la o mai ușoară depistare a celor mai importante surse documentare de arhivă și de presă ale mișcării.

Volumul de față* reflectă amplu activitatea Partidului Social-Democrat din România, de la refacerea sa organizatorică, la începutul anului 1910, și pînă la sfîrșitul anului 1915, creșterea din punct de vedere organizatoric și politic a mișcării sindicale, de tineret și femei, ca și principalele acțiuni și momente ale luptei proletariatului român în această perioadă.

Volumul înmănunchează, după criteriul cronologic, documentele de bază ale mișcării muncitorești din România acelor ani: programe de acțiune, statute, rapoarte la congrese, dări de seamă, moțiuni, rezoluții etc. Sînt redată numeroase materiale care reflectă activitatea cluburilor sau secțiilor partidului, organizațiilor de femei, cît și articole și relatări despre diferitele acțiuni muncitorești: sărbătorirea zilei de 1 Mai, manifestările prilejuite de comemorarea, an de an, a răscoalei țăranilor din 1907, campaniile împotriva legii meseriilor, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru menținerea neutralității, împotriva războiului mondial imperialist, legăturile internaționale ale mișcării noastre muncitorești etc. Alături de acestea, volumul cuprinde cele mai semnificative documente privind dezvoltarea mișcării muncitorești din Transilvania și Bucovina, atît sub aspect organizatoric cît și sub acela al intensificării luptei revoluționare împotriva exploatării sociale și naționale.

Parcursul vastului material documentar cuprins în volum evidențiază coordonatele majore ale mișcării muncitorești din această perioadă, procesul refacerii, consolidării și activitatea fructuoasă desfășurată de partidul proletariatului român.

Reconstituirea P.S.D. din România a fost — așa cum se aprecia în programul prezentat la Congresul din 1910, cu care se deschide volumul de documente — rezultatul firesc al dezvoltării mișcării muncitorești din anii anteriori, „o adîncă

necesitate izvorită din frămîntările și luptele proletariatului industrial din România”. P.S.D. din România, „vlăstar al vechii rădăcini socialiste — cum se sublinia în documentul amintit —, pe care nimic n-a putut-o distruge” (p. 18), a ridicat pe o treaptă nouă lupta și aspirațiile clasei muncitoare, afirmate cu decenii în urmă, s-a manifestat ca forța socială și politică cea mai avansată a societății românești. Telul său final — exprimat în programul votat la Congresul din 1910 — era prefacerea societății, adică „desființarea exploatării muncii sub orice formă și înlocuirea ei prin socializarea mijloacelor de producție” (p. 11).

Exponent al celor mai nobile idealuri de dreptate socială și libertate națională, P.S.D. a luat în dezbatere principalele probleme ce frămîntau societatea românească și de a căror rezolvare depindea însăși evoluția ulterioară a țării, a formulat puncte de vedere înaintate, de pe pozițiile proletariatului. În marea lor majoritate, documentele programatice ale mișcării muncitorești inserate în volum fac obiectul dezbaterei unor probleme majore, între care: industrializarea țării, rezolvarea problemei agrare, desăvîrșirea procesului de unire națională a poporului român, problema războiului și a păcii, lupta pentru obținerea de reforme democratice.

Pentru atingerea acestor obiective, culminînd în final cu desființarea rînduieilor bazate pe exploatarea omului de către om, partidul clasei muncitoare din România a preconizat ca metodă de acțiune principală lupta politică. „O idee de care trebuie să se pătrundă întreaga suflare muncitoare din România — se sublinia într-un manifest al P.S.D.R. — e că numai prin luptă politică va fi înlăturată societatea capitalistă și se vor realiza reformele mari politice și sociale de care are nevoie clasa muncitoare” (p. 406). Militanții socialiști au înțeles că această sarcină de maximă importanță se poate realiza numai prin unirea tuturor forțelor proletariatului, „singura clasă care, ajunșă la conștiință politică, poate grupa în jurul său pe toate celelalte clase apăsate și să le conducă pe calea progresului pentru întreaga națiune” (p. 16—17).

În vederea adoptării unei tactici de luptă cît mai corespunzătoare realităților social-economice existente în România acelei perioade, partidul clasei muncitoare, fruntașii mișcării socialiste au supus unei riguroase analize științifice stadiul dezvoltării țării pe linie capitalistă, cauzele care frînau progresul ascendent al industriei României (p. 15).

* Volumul a apărut sub îngrijirea unui colectiv format din dr. Augustin Deac (coordonator), Marin Badea, Ion Iacoș, Vasile Niculae.

O coordonată majoră a gândirii teoretice a partidului, a numeroaselor sale dezbateri în congrese, întruniri publice și articole de presă, materializată în alcătuirea de programe politice, adoptarea de rezoluții etc. a constituit-o problema agrară. Din parcurgerea principalelor documente — prezente în volum — care abordează această problemă, se desprinde aprecierea unanimă a socialiștilor că piedica cea mai mare în calea dezvoltării României o constituia caracterul retrograd al relațiilor agrare existente în lumea satelor, relații incompatibile cu propășirea generală a țării. Această chestiune de importanță primordială este prezentă ca un leitmotiv la toate congresele partidului muncitorilor, în rapoartele prezentate și în rezoluțiile adoptate (p. 40—44; 72—77; 741—745). De aceea, subliniau socialiștii, „...problema agrară e problemă de primul rang și care cere o grabnică rezolvare” (p. 76).

Numeroase documente inserate în volum dezvăluie creșterea sub raport organizatoric a mișcării sindicale, bogata sa activitate de mobilizare a maselor la lupta pentru revendicări economice și politice. Formarea uniunilor sindicale, întărirea organizatorică a Comisiei generale a sindicatelor din România, apariția organelor de presă sindicale sînt pe larg ilustrate.

Este surprins procesul de consolidare a mișcării revoluționare a tineretului prin crearea de organizații locale puternice, precum și a Comitetului Central al cercurilor „Tineretul muncitor”, îndrumat și condus direct de Comitetul executiv al P.S.D.R. Din analiza documentelor programatice ale mișcării de tineret publicate în volum (vezi : p. 127, 133, 442, 822) se desprinde preocuparea partidului clasei muncitoare pentru creșterea viitoarelor sale cadre. Apreciem că în cadrul volumului ar fi trebuit să-și găsească locul și manifestul-program al C.C. al cercurilor „Tineretul muncitor”, elaborat în august 1912, la puțin timp după constituirea sa, document de o deosebită importanță pentru evoluția procesului de organizare a tineretului revoluționar. „Pentru cercurile tineretului muncitoresc existente — se sublinia în acest manifest — C.C. este menit a strînge legăturile dintre dinsele, a le coordona activitatea, a fi în fine brațul care să unească tînăra suflare organizată, în vederea ca cercurile să se poată astfel sprijini reciproc în atingerea scopului lor”¹.

¹ „România muncitoare” din 26 august 1912.

Printr-o serie de rezoluții, moțiuni și rapoarte, se evidențiază preocuparea permanentă a mișcării noastre muncitorești pe linia reactivizării mișcării de femei, a mobilizării lor la lupta organizată pentru revendicări economice și politice ale proletariatului.

O latură importantă a activității propagandistice a P.S.D., pusă în evidență de materialele inserate în volum, au constituit-o demascarea cruntei exploatare și asuprirea ce domneau în lumea satelor, înfierarea actelor samavolnice săvîrșite de proprietari și arendași față de ridicarea țărănimii la luptă. Sînt elocvente documentele care demonstrează că socialiștii au înțeles necesitatea intensificării propagandei în rîndul țărănimii, pentru mobilizarea ei, alături de proletariatul organizat, la lupta conștientă împotriva exploatareii (p. 88 ; 744 ș.a.).

Un număr de documente fac obiectul tratării problemei unității naționale. Proletariatul român, conștient de necesitatea și importanța deosebită a desăvîrșirii unității naționale pentru dezvoltarea pe toate planurile a societății românești, a luptat, în fruntea întregului nostru popor, în vederea împlinirii acestui ideal. El a subscris cu hotărîre la această luptă, împletind activitatea desfășurată în direcția satisfacerii propriilor revendicări cu acțiunile energice pentru împlinirea aspirațiilor întregii națiuni. Concomitent cu demascarea pe diverse căi — articole de presă, conferințe, întrîniri ale socialiștilor de o parte și de alta a Carpaților — a politici de împilare națională la care erau supuși românii din provinciile subjugate, clasa muncitoare a militat pentru strîngerea tuturor românilor într-un stat unitar care să aibă la bază o largă democrație, menită să asigure dezvoltarea rapidă a țării pe drumul progresului și civilizației (p. 67, 71, 146, 411, 671).

Un aspect deosebit de important al mișcării muncitorești din această perioadă îl constituie lupta grevistă a proletariatului român, care a cunoscut o creștere ascendentă și o combativitate din ce în ce mai sporită. În volum sînt prezente doar unele documente, dintre cele mai semnificative, care ilustrează desfășurarea marilor acțiuni greviste în acești ani, forța mobilizatoare a acestor acțiuni, repercusiunile adînci pe care le aveau în conștiința solidarității de clasă a proletariatului, implicațiile și rezonanța lor în viața politică a țării. Se desprinde cu claritate rolul organizațiilor socialiste, ce au condus direct lupta grevistă pentru obținerea de revendicări muncitorești. Date centralizate despre numărul greve-

lor, al participanților, al rezultatelor de ansamblu obținute se pot găsi în rapoartele întocmite cu ocazia congreselor partidului sau ale uniunilor sindicale. De regulă, marile acțiuni greviste au polarizat în jurul lor o largă mișcare de solidaritate în rândurile muncitorilor, care s-a desfășurat atît pe plan local cît și la scara întregii țări.

Dintre grevele mai importante, în volum le este afectat un spațiu mai larg celor din porturile Brăila și Galați (1910, 1912, 1913), grevelor metalurgistilor din București (1912), ale petroliștilor (1913) ș.a., care au avut un larg ecou în întreaga țară. De asemenea, sînt prezentate materiale legate de marile acțiuni greviste din perioada neutralității, desfășurate la Brăila, București și alte orașe ale țării.

Sărbătorirea zilei de 1 Mai a reprezentat, an de an, un prilej de manifestare a forței și unității clasei muncitoare. De fiecare dată, mișcarea noastră muncitorească s-a mobilizat și a asigurat sărbătorirea Zilei solidarității internaționale a muncitorilor într-un cadru cît mai potrivit obiectivelor luptei sale. Impunătoare demonstrații de stradă, numere festive ale publicațiilor muncitorești, afirmarea unor lozinci energice de luptă confereau zilei de 1 Mai aureola unei mari sărbători, prilej, totodată, de verificare a capacității organizatorice a clasei muncitoare (vezi p. 143, 232, 234, 299, 487, 684, 780).

Folosind variate căi și forme, partidul clasei muncitoare din țara noastră a dus o susținută campanie electorală, prezentîndu-se în alegeri cu un program propriu, cu liste și candidați proprii. Paginile volumului ne înfățișează lupta proletariatului pentru un regim democratic, care să asigure maselor libertăți și drepturi fundamentale cetățenești, deplina egalitate în drepturi între poporul român și naționalitățile conlocuitoare, pentru legislație ocrotitoare a muncii, împotriva corporațiilor și a legii meseriilor. Credincios tradițiilor republicane ale mișcării noastre muncitorești, P.S.D. a continuat lupta împotriva monarhiei, demascînd cu virulență această instituție retrogradă și parazitară, exploatare a unei averi imense de pe urma jefuirii poporului, instituție devenită incompatibilă cu progresul țării. În rezoluția adoptată la Congresul din 1914 se sublinia că „...este de datoria Partidului social-democrat să-și afirme în fața principiului monarhic, pe care este întemeiată Constituția țării, principiul său republican, fiindcă numai sub un regim republican lupta clasei

muncitoare se poate desfășura în toată puterea ei” (p. 761).

O multitudine de documente — elaborate de conducerea P.S.D.R. și C.G.S.R. după august 1914 și pînă la sfîrșitul anului 1915 — reflectă poziția mișcării noastre muncitorești față de primul război mondial. Forța socială care a înțeles caracterul imperialist al războiului izbucnit între marile puteri din Europa și care a luptat activ împotriva lui au constituit-o clasa muncitoare, militanții ei de seamă.

Volumul cuprinde o serie de materiale care ilustrează diversitatea formelor și metodelor folosite de conducerea partidului și ale Comisiei generale a sindicatelor împotriva războiului, pentru menținerea neutralității. Congresul P.S.D.R. din 10 august 1914, în cadrul căruia s-a prezentat raportul *Războiul european, socialismul român și neutralitatea*, numeroasele întruniri și demonstrații de stradă, grevele desfășurate sub lozincă ieftinirii traiului, pentru neutralitate au contribuit la creșterea spiritului revoluționar al maselor, au evidențiat afirmarea clasei muncitoare pe arena vieții politice românești (p. 830, 846, 984, 988).

Exprimînd starea de spirit antirăzboinică a maselor, raportul *Social-democrația și războiul*, prezentat de Otto Călin la Congresul partidului din 25—27 octombrie 1915, a avut ca principal obiectiv dezbateră problemelor legate de poziția clasei muncitoare față de război în lumina documentelor Conferinței de la Zimmerwald (septembrie 1915) (p. 933—976). Congresul și-a însușit pe deplin tactica de luptă indicată de documentele zimmerwaldiene, care, de altfel, au fost larg dezbătute și popularizate în mișcarea noastră muncitorească.

Permanentelor legături ale P.S.D. din România cu mișcarea muncitorească internațională îi sînt consacrate în volum o serie de documente, care pun în lumină bogatele tradiții internaționaliste ale mișcării noastre socialiste, aportul ei la dezvoltarea și consolidarea ideilor socialismului pe scară internațională.

Încă de la refacerea sa, P.S.D.R., printr-o telegramă trimisă de congres Biroului socialist internațional de la Bruxelles, a declarat afilierea social-democrației române la „doctrina și tactica mișcării internaționale” (p. 108). De asemenea, pe adresa celor patru congrese ținute de P.S.D. în perioada la care se referă volumul au fost primite numeroase telegrame de salut din partea social-democrației internaționale (p. 108, 764—771, 983). În plus, la Congresul partidului din 1912 au participat ca invitați o serie de

socialiști din țările balcanice, iar din partea conducătorilor unor partide socialiste din Apus s-au primit telegrame de salut (p. 383—394).

Participările active ale socialiștilor români la Congresele Internaționale a II-a de la Copenhaga (1910) și de la Basel (1912), cât și la cele ale partidelor sîrb și bulgar, la pregătirea și organizarea Conferinței de la Zimmerwald (septembrie 1915) evidențiază rolul activ al mișcării noastre muncitorești pe plan internațional (p. 178 ; 180—184 ; 433—437 ; 875—880).

Deși conceput în general după criterii care corespund exigențelor tot mai sporite ale istoriografiei noastre, volumul de față ridică unele semne de întrebare din punct de vedere metodologic. Este inexplicabil faptul, și nici colectivul de redacție nu-l motivează, de ce șirul documentelor se oprește la sfîrșitul anului 1915 și nu la o altă dată. Dacă anul 1910 a reprezentat un moment marcant în istoria mișcării noastre muncitorești, definit prin refacerea organizatorică a partidului muncitorilor, anul 1915 nu ne spune nimic nici pe planul istoriei patriei, nici al istoriei universale și, cu atât mai puțin, pe planul istoriei mișcării muncitorești. Considerăm că ar fi fost necesar ca volumul să fie precedat de o prefață mai largă, în cuprinsul căreia să se fi expus pe larg principalele probleme ridicate de vastul material documentar inserat în cele peste 1000 de pagini, precum și considerațiile metodologice care au stat la baza alcătuirii volumului. O cerință esențială, care conferă unei culegeri de izvoare valoare și sobrietate științifică, o constituie publicarea integrală a documentelor. Este ade-

vărat că la volumul de față cea mai mare parte a întreruperilor în cadrul documentelor este justificată în prefață, dar rămîn totuși și unele fără nici o explicație. Intrucît alături de această colecție apare paralel alta, consacrată presei mișcării muncitorești și socialiste, ar trebui ca volumele de documente să înmănuncheze cu precădere materialele programatice ale mișcării, iar materialele de genul unor articole de comentarii să-și găsească locul cuvenit în antologiile de presă.

Colectivul de autori ce s-a ocupat cu depistarea, selectarea și pregătirea pentru tipar a volumului oferă cititorilor o serie de largi adnotări, pertinente și substanțiale, care contribuie la înțelegerea condițiilor și a contextului politic intern și extern în care au fost elaborate, a poziției mișcării muncitorești, a organizațiilor sale politice și profesionale într-o perioadă deosebit de bogată a activității lor. Remarcăm însă că unele adnotări sînt facile.

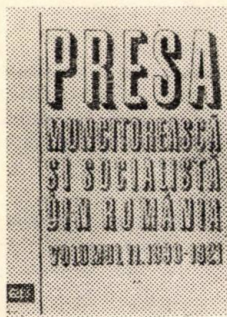
Volumul cuprinde indici de nume, organizații, conferințe, congrese și consfătuiri, de întreprinderi și instituții, de ziare și reviste, precum și un indice geografic.

Prin problematica vastă pe care o îmbrățișează, prin conținutul său bogat și variat, lucrarea recenzată constituie o realizare importantă a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., un prețios instrument de cercetare, ca și de educare a maselor largi de cititori în spiritul dragostei față de trecutul glorios de luptă al clasei noastre muncitoare, al partidului său politic.

MARIN FLORESCU

Presa muncitorească și socialistă din România

*volumul al II-lea (1900-1921), partea a II-a (1907-1916),
Editura politică, București, 1968, VIII + 758 p.*

Dezvoltarea istoriografiei românești în ultimii 25 de ani, ce a adus cu sine fundarea pe baze științifice a istoriei mișcării muncitorești, a pus în valoare și izvoarele istorice specifice acesteia, între care presa ocupă un loc de frunte. Publicațiile muncitorești și so-

cialiste, încă de la începuturile lor — în a doua jumătate a secolului trecut — au reprezentat expresia afirmării nevoilor și năzuințelor maselor muncitoare. Pe lîngă datele strict informaționale, de altfel foarte necesare în condițiile puținătății documentelor, ziarele și revistele socialiste evidențiază evoluția ascendentă, pe plan ideologic și organizatoric, a proletariatului, afirmarea acestuia în viața social-politică a țării, sugerează, în același timp, atmosfera unei întregi epoci.

Este explicabil de ce atât cercetătorii, cât și un larg cerc de cititori au primit cu interes apariția primelor volume din

presa muncitorească și socialistă românească¹, pregătite de Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. La finele anului 1968 a apărut, în continuare, volumul care cuprinde publicațiile editate din august 1907 pînă în august 1916, cînd, după intrarea României în război, toate ziarele și revistele socialiste și muncitorești au fost suspendate.

Tematica publicațiilor apărute în această perioadă învederează tabloul de ansamblu al istoriei mișcării noastre muncitorești, oferă cunoașterii istorice o bogăție de date referitoare la felurite evenimente, probleme, aspecte, de mai mare sau mai mică semnificație, care, însumate, ajută la descifrarea firului evoluției organizatorice și ideologice mereu ascendente a clasei muncitoare din România. Presa anilor 1907—1916, prin posibilitățile mai favorabile de editare și difuzare în masele muncitoare, prin conținutul intrinsec, prin rezonanța avută în conștiința contemporanilor, prin rolul social jucat — toate laolaltă reflectînd însuși stadiul dezvoltării mișcării —, marchează o treaptă superioară în publicistica muncitorească și socialistă din țara noastră.

Volumul de față, cuprinzînd numeroase materiale antologice, este completat în mod fericit de o altă lucrare apărută sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.: **Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915.** Articolele de presă pot fi astfel confirmate, susținute, îmbogățite cu documente de arhivă sau de altă natură, provenite din aceeași epocă.

După ani de intensă activitate propagandistică, pentru întărirea nivelului politic și ideologic al muncitorimii și demonstrarea necesității organizării, militanții socialiști trec cu hotărîre la acțiunea practică de refacere a partidului social-democrat. Un rol important în atîngerea acestui țel l-au jucat succesele obținute de mișcarea socialistă în confruntarea și combaterea curentelor politice și ideologice burgheze, reacționare și în afirmarea cu hotărîre a propriei ideologii, marxiste. Acestei necesități i-a răspuns și editarea (în urma hotărîrii celei de-a doua Conferințe a sindicatelor și cercurilor socialiste de la Galați, din iunie 1907) revistei teoretice „Viitorul social”, organul tuturor socialiștilor de limbă ro-

mânească. Tocmai cu această publicație, prezentă remarcabilă în istoria presei românești, se deschide și volumul recenzat. Studiul introductiv, precum și articolele selectate, evidențiază problemele importante ce au stat în acei ani spre dezbateri în fața revistei: **necesitatea partidului clasei muncitoare, structura sa organizatorică, chestiunile de tactică ale mișcării — izvorite și în funcție de realitățile sociale și politice ale țării —, răspindirea ideilor socialismului științific, mișcarea sindicală, combaterea concepțiilor reacționare și retrograde, demascarea caracterului partidelor politice burgheze, analiza cauzelor social-economice ale marii ridicări țărănești din 1907 și a principalelor probleme care vizau progresul general al țării.**

Această problemă vastă a stat și în atenția permanentă a presei socialiste și muncitorești. Astfel, în paginile „Calendarului muncii”, publicație a cărei prestigiu și popularitate au crescut cu fiecare an al apariției sale, ca și în alte publicații, prin materialele semnate de militanți de frunte ai mișcării muncitorești, ca C. Dobrogeanu-Gherea, I. C. Frimu, M. Gh. Bujor, Alecu Constantinescu, C. Racovski, D. Marinescu, O. Călin, Gh. M. Vasilescu, V. Anagnoste, s-a luat atitudine energică împotriva arbitrarului, abuzurilor, persecuțiilor de tot felul la care erau supuse masele muncitoare, s-au dezvăluit racilele regimului burghez-moșieresc și s-a afirmat necesitatea înlocuirii acestuia.

Procesul de dezvoltare a mișcării muncitorești poate fi urmărit pas cu pas în această perioadă. Pentru înțelegerea frământărilor, a pulsului mișcării muncitorești din acea epocă, un deosebit interes trezește lectura articolului **Programul nostru**, pe care revista „Viitorul social” l-a publicat în primul său număr. Militanții socialiști, pornind de la concepțiile generale ale socialismului științific cu privire la dezvoltarea societății, subliniau caracterul larg al mișcării, caracter determinat de înseși obiectivele luptei clasei muncitoare, căci atunci „cînd proletariatul luptă pentru votul universal, cînd luptă pentru reforma impozitelor, cînd luptă contra sarcinilor zdrobitoare ale militarismului, proletariatul apare în rolul de reprezentant al națiunii întregi” (p. 40). Ei au subliniat, de asemenea, rolul decisiv pe care proletariatul este chemat să-l joace în doborîrea rînduielilor

¹ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I, 1865—1889, 642 p.; partea a II-a, 1890—1900, 744 p., Editura politică, București, 1964; vol. II (1900—1921), partea I, 1900—1907, 904 p., Editura politică, București, 1966.

burgheze. „Opera clasei muncitoare — scriau ei — este o operă revoluționară, pentru că are de rezultat înlocuirea unei forme de societate — societatea prezentă, cu modul de producție capitalist — printr-o altă formă, printr-o societate cu modul de producție socialist. Aceasta este o revoluțiune socială și cea mai mare pe care a cunoscut-o vreodată omenirea” (p. 39).

Toate aceste considerente i-au determinat pe conducătorii clasei muncitoare să acționeze cu consecvență pentru refacerea partidului politic al acesteia. „Lupta pentru emanciparea proletariatului — scria C. Racovski —... nu poate să fie dusă cu succes decât prin formarea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România” (p. 77—78). Pentru atingerea acestui țel, în gazetele și revistele mișcării s-au publicat părți din lucrările lui K. Marx și F. Engels, studii de popularizare a științei revoluționare despre lume și societate, în care se înfățișau ideile fundamentale ale marxismului, activitatea teoretică și practică a întemeietorilor socialismului științific.

Paginile antologiei de față ilustrează faptul că, înarmați cu învățătura marxistă, socialiștii români au întreprins o amplă analiză a realităților social-economice și politice din țara noastră, demonstrând cu argumente științifice inconsistența, caracterul eronat al unor curente, ca semănătorismul, poporanismul etc.

Poporanismul, avînd ca promotor pe C. Stere, apare încă la sfîrșitul secolului trecut și se manifestă mai ales între anii 1906 și 1908. Deși conținea unele idei pozitive, legate de critica marii proprietăți moșierești, de înfățișarea situației grele a țărănimii, poporanismul a susținut teze profund eronate, retrograde. Reprezentanții săi, eludînd realitatea obiectivă, susțineau că România, fiind o țară emnamente agricolă, cu o populație în majoritatea covîrșitoare formată din țărani, avea șanse minime de dezvoltare industrială. Pe acest fond se căuta să se acrediteze ideea pretensei inaplicabilități a „programului social-democrat” în țara noastră și deci inutilitatea unei mișcări socialiste, neexistînd baza socială care să o susțină.

Împotriva acestei concepții au luat o atitudine energică fruntașii mișcării muncitorești în frunte cu C. Dobrogeanu-Gherea, C. Racovski, care au combătut în mod științific tezele poporaniste și au afirmat necesitatea dezvoltării industriale a României. Aspecte principale din această bătălie ideologică sînt puse la dispoziția cititorilor atît de studiul intro-

ductiv la revista „Viitorul social”, cît și de culegerea antologică ce îl urmează. Reține atenția articolul lui Gherea: **Post-scriptum sau cuvinte uitate**, în care se susține cu tărie necesitatea industrializării țării, apreciată ca o pîrghie principală a progresului, ca „o condiție de existență în viitor a țării, o condiție de a fi ori a nu fi” (p. 94). Socialiștii nu numai că au arătat nevoia industrializării țării, dar și-au detașat punctul de vedere de cel al burgheziei în această chestiune arzătoare a societății românești. „Social-democrația — scria Gherea — tinde spre industrializarea țării pentru că un stat industrial creează relații omenești superioare statelor înapoiate cum sîntem noi; în societatea industrială se creează condiții mai bune de trai pentru muncitori, condiții materiale, morale, intelectuale, se creează și mai bune condiții de luptă pentru emanciparea muncii. În societatea industrială se creează posibilități și elemente pentru dezvoltarea ulterioară a societății, la termenul cărei dezvoltări social-democrația își întrevide idealul” (p. 95).

Organele de presă ale clasei muncitoare au sesizat și analizat problema țărăneasă din România, pusă în întreaga ei lumină de răscoala din 1907. Marea ridicare revoluționară a țărănimii române a produs o efervescență deosebită în sinul mișcării muncitorești, care nu numai că și-a manifestat solidaritatea cu lupta dreaptă a răsculaților, dar a căutat să găsească căile și metodele cele mai potrivite pentru soluționarea acestei chestiuni arzătoare. Socialiștii s-au ridicat împotriva măsurilor liberale ca: legea învoielor agricole, înființarea Casei rurale, limitarea dreptului la arendă, parțiale și insuficiente, preconizînd rezolvarea radicală a problemei, prin exproprierea marii proprietăți moșierești. Din luările de poziție ale conducătorilor muncitorimii referitoare la această problemă relevăm, în primul rînd, studiul lui C. Racovski: **Chestia agrară**. Autorul, folosind o largă documentație, face o analiză amănunțită a specificului evoluției societății românești în epoca capitalistă pentru a demonstra teza, conform căreia, „chestia agrară în România, considerată în întregimea ei, nu-și va găsi soluția finală decât în formula socialistă, în socializarea tuturor mijloacelor de producție, inclusiv pămîntul” (p. 57). Dar pînă a se ajunge la acest stadiu, soluția era „exproprierea forțată a marii proprietăți”, idee reluată de același autor în articolul **Programul și statutele mișcării noastre** (p. 80).

Presa vremii ne oferă o imagine sugestivă și asupra frământărilor din mișcarea muncitorească a acelor ani. Multe articole — menționate, analizate, dar nu și reproduse în antologie — au combătut demagogia claselor exploatare, atitudinea reacționară a partidelor claselor dominante față de problemele politice și social-economice la ordinea zilei, au demascat regimul burghezo-moșieresc, persecuțiile acestuia îndreptate contra mișcării muncitorești, au dezvăluit adevărul asupra condițiilor mizere de muncă și de viață ale muncitorimii și țăranimii. Totodată au dezbătut chestiuni privind tactica mișcării față de lupta parlamentară, necesitatea și semnificația cuceririi dreptului de vot universal, egal, direct și secret și a unor largi libertăți democratice pentru mase.

Socialiștii priveau obținerea sufragiului universal ca o sarcină nemijlocită a momentului, dar nu uitau și nici nu-și făceau iluzii că acesta, odată obținut, s-ar fi aplicat totuși corect în condițiile unui regim electoral burghez, caracterizat prin abuzuri, falsuri și corupție. Cu toate acestea, în comparație cu votul cenșitar, votul universal era un pas înainte evident pe linia cuceririi unor largi drepturi și libertăți, favorabil mișcării muncitorești, care — așa cum se remarcă în articolul **Votul universal egal** („Calendarul muncii”, 1910) — „va înlesni lupta noastră mai îndepărtată pentru idealurile finale ale social-democrației” (p. 127). În plus, subliniau socialiștii, sub regimul votului universal, țăranimea va participa în mod direct la viața politică și, ca atare, se va produce trezirea conștiinței ei politice. Dar ponderea mare care s-a acordat obținerii acestui deziderat, în dauna altor aspecte ale luptei maselor muncitoare, a dat naștere și la unele neajunsuri, căci crea impresia obținerii puterii politice de proletariat prin lupta parlamentară. „Aceste limite sînt explicabile — arată colectivul de redacție al volumului — dacă se ține cont de faptul că la baza lor se situau teoriile existente în mișcarea muncitorească internațională, care preconizau și recomandau lupta parlamentară a clasei muncitoare, luptă ce înregistrase de altfel unele succese în alte țări unde ființa un larg sistem electoral” (p. 127).

Solidaritatea internațională este prezentă în paginile presei socialiste cu o problemă și sublinieri care fac cinstă mișcării noastre muncitorești. Socialiștii români, profund internaționaliști, își propuneau ca, prin publicațiile pe care le aveau la dispoziție să facă cunoscute aspecte din luptele proletariatului mondial,

să ilustreze prin exemple edificatoare forța de neînfrînt a solidarității proletare și, totodată, să popularizeze participarea și contribuția clasei muncitoare din România la patrimoniul mișcării muncitorești internaționale: „Credincioși ideilor noastre internaționaliste, vom căuta... de a dezvolta sentimente corespunzătoare în muncitori, ținîndu-i în curent cu luptele fraților noștri din celelalte țări” (p. 40). În acest sens, presa muncitorească și socialistă din perioada 1907—1916 pune la îndemîna cititorului informații detaliate în legătură cu participarea și contribuția reprezentanților români la congresele socialiste de la Stuttgart (1907), Copenhaga (1910) și Basel (1912). Ele scot în evidență intensificarea și semnificația relațiilor internaționale ale proletariatului român, concretizate în participări reciproce la diferite congrese naționale și internaționale de importanță majoră pentru destinele popoarelor. Un exemplu edificator este și acela că, număr de număr, în „Calendarul muncii” au fost publicate biografii succinte ale întemeietorilor socialismului științific și ale altor conducători ai proletariatului, date și informații asupra principalelor evenimente din activitatea mișcării muncitorești internaționale.

În pofida acțiunilor claselor exploatare, procesul de dezvoltare a mișcării muncitorești nu a putut fi înfrînt nici împiedicat. Unul dintre rezultatele principale pe linia organizării clasei muncitoare în această etapă l-a constituit unificarea cercurilor socialiste în Uniunea Socialistă din România, în 1907. După această dată, procesul refacerii partidului clasei muncitoare — ilustrat cu pregnanță de presa socialistă — se intensifică și, la 31 ianuarie—2 februarie 1910, are loc Congresul de reconstituire a Partidului Social-Democrat din România, rezultat firesc al dezvoltării mișcării muncitorești din anii anteriori.

Felul cum partidul de clasă al celor ce muncesc s-a afirmat în societatea românească a acelor ani, ca forța politică cea mai importantă, modul cum și-a afirmat punctul său de vedere proletar în toate problemele esențiale la ordinea zilei sînt reliefate pe larg în paginile unor organe de presă, ca: „Lupta zilnică”, „Convorbiri sociale”, „Viitorul social” și altele. Astfel, oprindu-se pe larg asupra analizei structurii și contradicțiilor regimului politic existent în țara noastră, socialiștii români trăgeau concluzia necesității imperioase a înlocuirii acestuia cu rînduiri de viață lipsite de exploatare și asuprire: „Social-democrații făgăduiesc că va veni o vreme cînd mulțimea cea apăsată nu va mai

trăi în nevoia de acum și nu va mai purta jugul exploatarei pe grumaz. Că atunci nu vor mai fi stăpîni și stăpîniți, boieri și mulțime nevoiașe, ci un singur popor de muncitori“ (p. 710—711).

Lupta împotriva războiului imperialist este insistent prezentă în presa anilor 1912—1916. Uriașa conflagrație mondială, din 1914, ce a cuprins majoritatea țărilor lumii, a preocupat, cum era și firesc, în mod deosebit, și mișcarea noastră muncitorească, ale cărei publicații au rezervat coloane întregi problemelor arzătoare ce se puneau în fața popoarelor, în general, și a poporului român, în special. Presa socialistă, prin pana unor conducători de frunte ai P.S.D.R., a reușit, de pe pozițiile socialismului științific, să facă o analiză minuțioasă a cauzelor care au generat războiul mondial, subliniind caracterul său de jaf și cotropire. „Războiul acesta e un război cu caracter imperialist și e un rezultat al politicii imperialiste mondiale. Și ce altceva e imperialismul și politica imperialistă decît lupta puterilor mari capitaliste pentru dominarea economică, deci necesarmente și politică a lumii“ (p. 593).

Pornindu-se de la această apreciere, de la faptul că prin intermediul războiului marile puteri urmăreau o politică de cuceriri pe seama statelor mici, publicațiile muncitorimii române s-au situat, de la început, pe poziția unei neutralități sincere și definitive. „Să apărăm — scria „Lupta zilnică“ — cu toate puterile și contra oricui, împotriva tuturor asalturilor principiul neutralității, care reprezintă astăzi însăși existența și independența României“ (p. 594). Nu a lipsit, în paginile presei socialiste, nici ideea leninistă, potrivit căreia războiul imperialist, contradicțiile generate de acesta vor grăbi revoluția proletară. „În fundul tranșelor, din sîngele vărsat — prevesteau conducătorii muncitorimii române — vor crește florile revoluției“ (p. 599).

Aceeași atitudine în privința războiului au adoptat-o socialiștii români și în cadrul diferitelor reuniuni internaționale. Reprezentanții P.S.D.R. au aderat întru totul la hotărârile adoptate la Zimmerwald și Kienthal, situîndu-se astfel în rîndul acelor partide și grupări socialiste din Internaționala a II-a, care, rămînînd credincioase principiului internaționalismului proletar, au dezvăluit esența imperialistă a războiului mondial și au luptat împotriva lui.

Răsfoind gazetele socialiste, observăm că anii neutralității au fost și anii unor puternice campanii, mitinguri, adunări, manifestații de stradă, demonstrații și greve îndreptate împotriva războiului

imperialist, pentru neutralitate, împotriva scumpetei, speculei și sărăciei, pentru satisfacerea unor revendicări economice.

Desăvîrșirea statului național unitar, patriotismul, contopirea mișcării muncitorești cu problemele fundamentale ale independenței și progresului social al țării, sînt teme pe care antologia le înfățișează în mod revelator.

În situația deosebită în care se găsea România în primii ani ai războiului mondial și ținînd seama că poporul român nu-și realizase încă statul național unitar, presa socialistă, continuînd o veche tradiție, s-a preocupat cu consecvență de strîngerea și canalizarea eforturilor întregului popor, în vederea atingerii acestui deziderat legitim. „Într-o țară care are nenorocirea ca o parte din teritoriul ei să fie sub stăpînire străină — scria Gherea — întregirea țării e o dorință comună a tuturor cetățenilor. Această dorință e în afară de orice discuție... Dar prima, primordială și esențială condiție a acestei întregiri e existența însăși a țării pe care vrei s-o întregesci“ (p. 595).

În timpul desfășurării evenimentelor internaționale, a manifestărilor de forță în apropierea granițelor României, a primejdiei ce plana asupra țării din partea ambelor tabere imperialiste, socialiștii români au căutat să surprindă posibile evoluții și situații favorabile realizării visului secular de unire națională, necesitate legică a dezvoltării societății românești. De aceea, sintetizînd punctul de vedere al mișcării muncitorești, care condamna cu vehemență războaiele de jaf și cotropire, revista „Viitorul social“ afirma că „social-democrația e cu toată energia și hotărîrea... de partea altor războaie: războaiele de liberare, războaiele cotropiților împotriva cotropitorilor, războaiele civile sau revoluționare pe care le-ar face clasele subjugate și împilate împotriva împilatorilor“.

Lupta de clasă revoluționară a proletariatului român trece ca un fir roșu prin articolele reproduse în antologie.

În cadrul presei mișcării muncitorești din anii 1907—1916, cititorul găsește largi relații și comentarii referitoare la sarcinile care stăteau în fața proletariatului român în confruntarea sa cu burghezia, privind acțiunile muncitorimii duse împotriva exploatarei, pentru drepturi și o viață mai bună, metodele de luptă folosite în vederea atingerii acestor țeluri. În articole ca: **Lipsa de lucru, Scumpirea traiului, Viața noastră, Lupta pentru odihnă, Concedierile în masă, Revendicările noastre, Împotriva scumpetei și speculei și altele**, ideea generală ce se de-

gajă este aceea a strînsei interdependențe dintre lupta economică și cea politică. „Revendicările clasei muncitoare — scria „Viitorul social” — vor crește în raport direct cu izbînzile sale pînă în ziua cînd ea va fi destul de puternică spre a deveni stăpîna vieții economice și politice. Iar aceasta va fi ziua cînd se va descolora de clasa, de prisos de acum, a capitaliștilor și patronilor” (p. 38).

Pornind de la tematica majoră care se degajă din conținutul organelor de presă cuprinse în volumul de față, trebuie relevată și o altă caracteristică proprie perioadei, și anume că o bună parte din gazetele și revistele editate în acești ani marchează, prin programul și conținutul lor, etapa superioară în care intrase mișcarea sindicală din țara noastră.

Mișcarea sindicală are realizat un adevărat istoric prin paginile presei. Aici găsim și explicația prezenței, în volumul recenzat, a unei serii de noi publicații, în primul rînd cu caracter profesional. Între acestea remarcăm: „Fier și metal”, „Muncitorul căilor ferate”, „Tribuna transporturilor”, „Lemn și mobilă”, „Tribuna lucrătorilor în piele”, „Gazeta sobarilor”, „Gazeta festivă”, publicațiile lucrătorilor chelneri — cum au fost „Federațiunea”, „Uniunea”, „Regenerarea” —, precum și unele organe de presă ale muncitorilor tipografi, între care amintim: „Foaia artelor grafice”, „Culegătorul”, „Izbînda”, „Dezrobirea”. O caracteristică a acestor gazete constă în aceea că ele s-au preocupat nu numai de probleme de organizare și de luptă pentru îmbunătățirea vieții muncitorilor, ci au abordat și chestiuni teoretice referitoare la relațiile dintre partid și sindicate, la propagarea ideilor marxiste în rîndurile muncitorimii. Viu reliefată este și mișcarea funcționarilor comerciali pentru îmbunătățirea condițiilor lor de muncă și de viață, oglindită în gazete ca: „Buletinul funcționarilor comerciali”, „Dreptatea”, „Gazeta funcționarului comercial”, „Prietenul duminicii”.

Istoria luptei revoluționare a tineretului muncitor are pagini semnificative în prezentul volum. Este știut că la Congresul de refacere a Partidului Social-Democrat s-a hotărît, între altele, și editarea unei gazete pentru tineretul muncitor, a cărei organizație pe țară se constituise încă din anul 1908. La puțin timp după această hotărîre a apărut primul număr al „Foi tinărului”. Evoluția acestei publicații demonstrează atenția pe care partidul muncitorilor a acordat-o creșterii și educării tinerelor cadre. Ea a pus în centrul preocupărilor sale mobilizarea tineretului muncitor la luptă im-

potriva exploataării capitaliste, a persecuțiilor și samavolnicțiilor pe care le suferea din partea celor avuți.

În cadrul volumului mai sînt cuprinse și publicațiile în limba maghiară apărute într-o serie de orașe din Transilvania: „Munkás” („Muncitorul”), apărut în 1908 la Oradea; „Munkás Otthon Értésítője” („Buletinul căminului muncitoresc”), apărut la Tg. Mureș în 1910; „Haladás” („Progresul”), apărut în 1912 tot la Tg. Mureș. Ca și celelalte organe de presă muncitorești, apărute în limba română, în paginile acestor ziare găsim multiple și variate preocupări ce stăteau în fața muncitorimii. De asemenea, este prezentat și ziarul de limbă idiș, intitulat „Der Wecker” („Deșteptătorul”), apărut la Iași în 1915. Pentru înfățișarea unor aspecte din mișcarea muncitorească a acelei epoci, prezintă interes și cele câteva publicații anarhiste și independente, cum au fost: „Vremuri noi”, „Poporul muncitor” și „Viața liberă”.

Răspîndirea cunoștințelor de cultură, știință și artă în rîndul maselor, constituie o preocupare majoră a presei muncitorești și socialiste. În coloanele sale au fost popularizate pagini reprezentative din operele scriitorilor progresiști din țară și străinătate, printre care Tudor Arghezi, Gala Galaction, Th. D. Neculuță, Ion Minulescu, Maxim Gorki, Upton Sinclair, Anton Cehov, Octav Mirabeau ș.a. În această direcție au fost folosite, în primul rînd, paginile „Viitorului social”, ale gazetei „Foaia tinărului”, ale ziarului „Lupta zilnică”, precum și ale unor gazete sindicale ca „Uniunea”, „Tribuna lucrătorilor în piele”, „Tribuna transporturilor” ș.a. La acestea s-a adăugat suplimentul la „România muncitoare” intitulat „Lumea nouă”, apărut în anul 1911, consacrat educației științifice și literare a celor ce muncesc.

La răspîndirea culturii înaintate o contribuție substanțială au avut-o și revistele „Viața socială” și „Facla”. Avînd în frunte pe N. D. Cocea, aceste reviste au reprezentat, totodată, adevărate tribune ale luptei antimonarhice, de afirmare a ideilor republicane.

În paginile unora dintre aceste publicații au mai fost inserate corespondențe asupra mișcării socialiste și sindicale dintr-o serie de țări, rezumate din dezbaterile congreselor mișcării muncitorești internaționale, recenzii asupra unor volume și reviste cu teme sociale și general-culturale, materiale documentare și statistice de o deosebită utilitate pentru cercetătorii de astăzi, rubrici permanente de politică internă și externă a țării, notițe despre igienă, pedagogie și economie so-

cială, critică literară, artistică și științifică.

Dat fiind faptul că în cadrul acestei ample culegeri urmează să apară o suită de noi tomuri, considerăm ca utile unele observații, în ideea îmbunătățirii, eventuale, a activității de viitor. Pentru punerea în curent a cititorului cu problemele esențiale ce au stat la ordinea zilei, a clarificării unor evenimente cruciale care au avut loc pe plan intern sau internațional, precum și a altor aspecte majore ale epocii respective, apreciem că era necesară întocmirea unei prefete mult mai largi, cu relevarea actualelor cîștiguri ale istoriografiei noastre. În acest fel s-ar fi evitat și repetarea, uneori obositoare, a trăsăturilor perioadei — în cazul de față anii 1907—1916 —, ce se face simțită pe aproape tot parcursul volumului la prezentarea și caracterizarea fiecărei publicații în parte. De asemenea, nu ar fi fost lipsit de interes dacă s-ar fi pus la îndemîna cititorilor o serie de elemente generalizatoare privind aspectul tehnic al elaborării ziarelor și revistelor muncitorești și socialiste — condițiile de tipărire, periodicitatea, tirajul, formatul grafic etc. — absolut indispensabile înțelegerii activității publicistice desfășurate de mișcarea muncitorească. Pentru ilustrarea și susținerea cât mai veridică a unor probleme ce se degajă din fiecare organ de presă cuprins în volum era necesar nu numai ca unele articole semnificative să fie analizate și comentate în studiile introductive, ci să-și găsească locul firesc în antologie. Astfel, o serie de articole ca **Socialismul în România** de I. Sion; **Poporanism, socialism și actualitatea** și **Socialismul și partidele politice**, de C. Racovski; **Ecouri din răscoală**, de N. D. Cocea, apărute în „Viitorul social” sau ca **Parlamentaris-**

mul, votul universal și clasa muncitoare și **Karl Marx, schiță biografică**, de O. Călin; **De la Zimmerwald la București și Neutralități și realități**, de Max Vecsler, publicate în „Convorbiri sociale”, se cer cunoscute în mod integral, dată fiind problematica lor, izvorită din preocupările esențiale ale mișcării muncitorești. Volumul ar fi avut de cîștigat dacă s-ar fi realizat o proporționare mai atentă în ceea ce privește spațiul rezervat fiecărui ziar în parte, în funcție de importanța și problematica abordată. În acest fel s-ar fi evitat acordarea de spațiu prea larg unor gazete profesionale ca „Lemn și mobilă”, „Tribuna transporturilor”, „Buletinul funcționarilor comerciali”, „Dezrobirea”, „Fier și metal” și altele, în detrimentul unor publicații importante ca, de pildă, „Convorbiri sociale” și „Lupta zilnică”.

Cuprinzînd o perioadă deosebit de importantă, cu adînci semnificații pentru istoria națională și a mișcării muncitorești, pentru destinele și aspirațiile poporului nostru, ultimul volum apărut al **Presei muncitorești și socialiste din România**, mărturie vie a atîtor probleme care au frămîntat viața internă și internațională a societății românești, constituie pentru istoriografia noastră un bun cîștigat. Cercetătorii, publicul larg cititor vor găsi în această amplă culegere un izvor nesecat de date și fapte uitate în paginile îngălbenite de vreme ale celor aproape 50 de publicații, dar scoase la iveală cu migală și răbdare, selectate și interpretate în lumina învățăturii marxiste de un larg colectiv de autori, ale căror strădanii au fost răsplătite din plin prin apariția a încă unui volum din această monumentală lucrare.

ION MAMINA, VASILE PETRIȘOR

M. Gh. Bujor, Ștefan Gheorghiu și epoca sa

Editura politică, București, 1968, 272 p.

Mișcarea muncitorească din România numără printre figurile sale de seamă pe cea a lui Ștefan Gheorghiu. El a întrupat și a dat strălucire unor trăsături de preț ale proletariatului român: vigoare revoluționară și adîncă înțelegere

a oamenilor și lucrurilor, agerime a minții, mereu iscoditoare, și optimism militant.

Produs al proceselor specifice mișcării socialiste și muncitorești din România la începutul secolului al XX-lea, Ștefan Gheorghiu s-a identificat cu această perioadă din evoluția mișcării. Într-un interval relativ scurt, de aproape un deceniu, din cele trei și jumătate cît a trăit, Ștefan Gheorghiu a reușit să dea măsura energiei sale clocotitoare pentru cauza celor exploatați, să proiecteze în epocă dimensiunea și semnificația acti-

vității sale, să pătrundă în conștiința mulțimii proletare și a socialiștilor frunțași. El a avut mulțumirea de a asista la izbînzile unor lupte la care a participat, de a se încredința, prin rezultatele obținute de mișcarea muncitorească, de justetea sensului vieții sale.

Unul dintre apropiații săi a fost și Mihail Gheorghiu Bujor, militant al mișcării muncitorești, intelectual de pe plaiurile Moldovei, care a fost atras de farmecul personalității muncitorului ploieștean, de puritatea și statornicia acestuia în crezul pe care și l-a ales drept călăuză a vieții.

Înfățișînd viața și activitatea tovarășului său de luptă, M. Gh. Bujor i-a durat pentru posteritate un monument trainic; cartea pe care i-a dedicat-o reprezintă mai mult decît o cercetare biografică obișnuită, avînd drept resort doar interesul sau preferința de ordin științific. Scrisă cu pasiunea militantului care re trăiește cu o intensitate deosebită fiecare eveniment, fiecare episod vechi de patru-cinci decenii, lucrarea beneficiază în același timp de aportul cunoșcătorului profund al epocii și de darul scrierii, relevant încă din anii începutului de veac, cînd Bujor era redactor al gazetei „România muncitoare” sau al „Viitorului social”.

Inițiativa pe care Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.G. al P.C.R. a luat-o de a publica în primul număr al noii colecții *Evocări* această scriere s-a concretizat, fără îndoială, într-o reușită de prestigiu.

Mihail Bujor nu a conceput lucrarea sa ca pe o biografie istorică întocmită cu detașarea omului de știință, pentru care lucrurile și împrejurările se adresează eminamente rațiunii; el îi dă un plus de culoare și relief și, coborînd în vîltoarea evenimentelor, caută să antreneze pe cititor cu căldura pledoariei sale sincere. În centrul atenției sale se află figura lui Ștefan Gheorghiu, dar caracterizarea personalității acestuia este de neconceput fără a reconstitui evoluția însăși a mișcării muncitorești, fiindcă viața și activitatea lui Șt. Gheorghiu se confundă de fapt cu mișcarea; în afara ei, luptătorul proletar nu are propriu-zis o biografie, pînă într-atîtă el s-a identificat cu clasa căreia îi aparținea.

Fresca pe care M. Gh. Bujor o face mișcării muncitorești din România la sfîrșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea este de o plasticitate și o forță de convingere deosebite; aceasta și constituie de altfel una din calitățile care fac din lucrare un model

al genului: darul narării vii, capacitatea de a surprinde și a reda cu prospețime pulsul unei perioade frămîntate a istoriei mișcării noastre muncitorești. De pildă, procesul trezirii conștiinței de clasă a muncitorilor și ridicarea lor împotriva corporațiilor — organizații apărătoare, în fond, ale intereselor patronale — sînt prezentate în modul următor: „Mișcarea meseriașilor, beneficiind de anumite împrejurări favorabile, ajunsese un conglomerat adevărat, un șuvoi uriaș și irezistibil. Dar șuvoiul acesta era alcătuit în majoritate din muncitori. Nu se putea ca nemulțumirile, nevoile și doleanțele acestei majorități să nu răzbească la suprafața acestei mișcări. Pe de altă parte, un număr însemnat din această mulțime trecuse nu de mult — cu doi-trei ani în urmă — prin vechea mișcare socialistă, ba unii din acești trecători erau acum printre conducătorii de frunte ai mișcării meseriașilor. Făcînd parte tot dintr-o mișcare de masă, în care ponderea ca număr o deținea tot elementul muncitoresc, ei nu se puteau dezbată cu totul de atitudinea și limbajul socialist. Astfel că punctul de vedere al unui socialism fără nume și fără voie țîșnea în cuvîntările multora dintre ei și se oglindea din belșug în ziarul lor *Meseriașul român*”¹. De asemenea, cu multă siguranță, simplu și lapidar, Bujor recom-pune în linii vii atmosfera perioadei de la începutul veacului nostru, aflată sub semnul marii lupte a țărănimii, perioadă în care atît el cît și Ștefan Gheorghiu s-au aflat pe baricade împotriva ofensivei reacționare a claselor dominante (vezi p. 84—85).

În descrierea mișcării greviste, fenomen major al luptelor muncitorimii din perioada cercetată, în special în înfățișarea grevelor din portul Brăila, la care Ștefan Gheorghiu a luat o parte activă, expunerea face parcă sesizabil suflul mulțimii răscolite. Cadența rapidă a frazelor, mișcarea interioară crescîndă a textului dau un efect de o mare putere sugestivă (vezi p. 138—139). Una din reușitele lucrării constă, de altfel, în faptul că autorul a înțeles să armonizeze ritmul interior al expunerii — impetuos, alert — cu trăsăturile caracteristice eroului pe care-l prezintă. Deși Bujor se oprește mai mult asupra acțiunilor întreprinse de Ștefan Gheorghiu, pentru a reliefa sensul obiectiv al activității sale, însăși modul în care muncitorul ploieștean a înțe-

1. M. Gh. Bujor, *Ștefan Gheorghiu și epoca sa*, Editura politică, București, 1968, p. 39. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

les să lupte și să acționeze oferă imaginea unei personalități clocotitoare, vibrând în permanență la idealul vieții sale, absorbit total de acest ideal și de aceea pătruns de un spirit de abnegație și de dăruire impresionant.

Sub raportul profilului uman, al statorniciei în cauza pentru care și-a consacrat toate resursele vieții, chiar al destinului personal, întrerupt atât de tragic la numai 35 de ani, de o boală necruțătoare, viața lui Șt. Gheorghiu îndeamnă la asociere cu aceea a înflăcăratului revoluționar al pleiadei pașoptiste — Nicolae Bălcescu.

În lucrare, deși nu se caută pe larg mijloace de individualizare, de portretizare a militantului proletar, unele trăsături, psihice și intelectuale, chiar fizice, sînt redată cu expresivitate.

Portretul fizic al lui Ștefan Gheorghiu este înfățișat, de exemplu, cu ocazia deschiderii Conferinței pe țară din 1906 a organizațiilor sindicale și socialiste, conferință la care M. Gh. Bujor a fost raportor la unul din punctele centrale de pe ordinea de zi și unde l-a întâlnit, probabil, pentru prima dată, pe eroul cărții sale. „La ședințele ei liniștite, pline de înțelegere, de discuții aprinse, de muncă lungă și stăruitoare, apărură și Ștefan Gheorghiu. El venea din cîmpul muncii și luptei, ca un ostaș de pe front, ca delegat al Cîmpinei... Era atunci în plinătatea tinereții și strălucitoare sale forțe fizice și intelectuale, un admirabil tip de proletar... Era înalt, spătos, robust și viguros. Era îmbrăcat ca un lucrător din sonde, cu bocanci galbeni înalți și descheiați, cu pantaloni răsfriinți de catifea galbuie, cu haina uzată, cu gîtul gol, cu ochii albaștri, cu chipul bronzat încadrat într-un păr negru, bogat și ondulat și o barbă arămie destul de crescută și lată. Din toată ființa lui impunătoare și nespus de simpatică respira energie și conștiință proletară. Iar cînd a vorbit în urma unor cuvîntări de seamă a fost o încîntare... Se poate spune fără exagerare sau greș că Ștefan Gheorghiu a fost la conferință personalitatea muncitorească cea mai proeminentă și cîștigul ei cel mai pozitiv“ (p. 54, 56).

Ca militant politic, unul din darurile remarcabile ale lui Șt. Gheorghiu a fost și acela oratoric. În zeci și zeci de ocazii, la adunări muncitorești, mitinguri, conferințe, la cercurile de studii sociale, de la mesele improvizate pînă la cele mai reprezentative tribune, a răsunit glasul său. A vorbit în fața muncitorilor din Turnu-

Severin, București, Ploiești, Brăila, Galați, Valea Prahovei, Iași, Bacău etc. A avut o putere puțin obișnuită de descifrare a pulsului auditoriului, de captare a acestuia. Expunea cu convingere în adevărul celor vorbite, pătrundea simplu și direct în miezul temei. La sporul de naturalețe al conferințelor sale contribuiau comparațiile sugestive, încărcate de înțelepciunea milenară a experienței poporului, la care recurgea pentru a lumina una sau alta din ideile sale.

Ștefan Gheorghiu a abordat și unele teme care solicitau o pregătire culturală mai întinsă, cum au fost, potrivit mențiunilor biografului său: „Prin organizare spre cultură“ (p. 89) sau „Obirșia și evoluția socialismului“ (p. 202), „Originea și evoluția proprietății și statului“ (p. 149).

Lucrarea pe care o prezentăm insistă în mod justificat asupra uneia dintre trăsăturile relevante ale militantului proletar: setea lui de cunoștințe, năzuința spre lumina culturii. Este grăitor faptul că ridicarea culturală a proletariatului era considerată de Ștefan Gheorghiu ca una din sarcinile centrale ale Partidului social-democrat. „Partidul socialist — spunea el într-o conferință prilejuită de campania electorală din 1911 — nu se prezintă alegătorilor cu făgăduieli... El vine cu steagul dezrobirii într-o mină și cu facla luminii în cealaltă“.

Articolele publicate în periodicele socialiste, manifestele și apelurile, conferințele pe care le-a ținut stau mărturie a unei naturi superior înzestrate, a unor eforturi permanente de perfecționare, dacă ne gîndim că vicisitudinile vieții și ale unor rînduiri potrivnice dezvoltării intelectuale a fiilor proveniți din medii nevoiașе, l-au smuls de pe băncile școlii cînd abia terminase trei clase primare. Lucrarea folosește pe larg citate din articolele și cuvîntările lui Ștefan Gheorghiu, din manifestele sale, lămuri-toare pentru a caracteriza esența pozițiilor acestuia. Manifestul „Război războiului“, redactat în 1912, sau cel intitulat „Către muncitorimea brăileană“, lansat cu ocazia grevei din 1913, seria articolelor publicate în ziarul „România muncitoare“, prin care el își propunea să contribuie la cunoașterea situației muncitorilor din Valea Prahovei și să impulsioneze opera de cunoaștere a situației proletariatului român în general, articolele publicate în „Tribuna transporturilor“ sînt valorificate cu grijă de către M. Gh. Bujor, sub raportul analizei conținutului de idei, și sînt integrate armonios în plastica expunerii.

Deși era considerat una dintre figurile centrale ale mișcării, Ștefan Gheorghiu a fost atras într-o măsură mai mică în forurile de conducere ale acesteia. S-a dezvoltat însă și în această privință pe o traiectorie ascendentă: în vara anului 1907, la puțin timp după ce își manifestase din plin dirzenia revoluționară cu ocazia evenimentelor răscoalei țărănești, pe cînd înfrunta asprimea închisorilor regimului burghezo-moșieresc, a fost ales membru activ în Comisia Generală a Sindicatelor din România la conferința pe țară de la Galați, iar în 1913 secretar al Uniunii muncitorilor din transport, una dintre cele mai puternice organizații sindicale de ramură din țară, și redactor al gazetei uniunii: „Tribuna transporturilor”. Ca militant socialist, Ștefan Gheorghiu se impune însă mai ales prin aceea că, acționînd cu precădere pe plan local, el a dezvăluit sensul general al luptei duse de muncitori, în orice localitate sau întreprindere s-ar fi ridicat ei, a știut să prezinte acțiunile acestora în perspectiva de ansamblu a mișcării de eliberare a proletariatului.

În afară de materialele publicate, rămase de la Ștefan Gheorghiu, M. Gh. Bujor valorifică și corespondența inedită provenită de la el, corespondență ce permite să se întregească imaginea activității și profilul uman al luptătorului. Unele scrisori, aflate în alte fonduri de păstrare și nefolosite în lucrare, probează suplimentar temeinicia aprecierilor și concluziilor de ansamblu ale lucrării. Vom reproduce, în cele ce urmează, unele pasaje din două scrisori inedite trimise de Ștefan Gheorghiu, în toamna anului 1913, unor cunoștințe ale sale. „Stimată cetățeană, scria el din Brăila în august 1913 uneia din ele. Scrisoarea dv. m-a bucurat mult de tot, mai cu seamă faptul că «Cercul feminin» a început să activeze mai sistematic merită o atenție cît mai serioasă din partea mișcării... Deși epuizat aproape completamente, fapta dvs. a contribuit spre bine. Am început și eu să mă ocup mai serios cu gazeta. Voi căuta să organizez comitete speciale care să se ocupe numai cu desfacerea gazetei. Voi mai căuta să mai scriu și eu cîte ceva, fapt ce la Brăila contribuie întrucîtva la ridicarea tirajului.

Un lucru trebuie să știi: eu am multe pe capul meu. Regret din suflet că nu pot să te am ca musafir în vara asta la

Brăila. Văd că și dumneata ești ocupată prea afară din cale.

Janeta (este vorba de Janeta Maltus — *n.n.*) mi-a scris că a primit scrisorile ce-i fusese adresate la «Sprijin!» și pe care dumneata le-ai trimis la Botoșani. Ai putea să-i scrii Janetei sfătuiind-o să facă și ea ceva la Botoșani referitor la gazetă.

În speranța că ne vom vedea pe curînd, primește din parte-mi o prietenească strîngere de mînă”.

Altă scrisoare, trimisă la 9 octombrie 1913 din Brăila, atestă că, deși lovit de efectele distrugătoare ale bolii, Ștefan Gheorghiu continua să se dăruie problemelor mișcării. „Dacă stăruie ca dumneata să vii la Brăila — arăta el — o fac din următorul motiv: starea sănătății mele nu îmi mai dă putința să stau la Brăila așa că la 15 ale acestei luni, cel mult pe la 1 ale lunii viitoare, eu *va trebui* să plec din Brăila. Înainte de a pleca aș dori să organizez (cît îmi va fi cu putință) ceva mai sistematic spre a putea să introducem «România muncitoare» în straturile mari ale muncitorimii brăilene. În acest scop te chem să-mi dai o mînă de ajutor, spre a organiza un comitet mixt care să se ocupe numai de răspîndirea ziarului. Aș vrea ca atunci cînd tov. Ecaterina Arbore va veni la Brăila să găsească ceva în privința răspîndirii ziarului.

Dumneata nu ai să fii pusă la cîine știe ce corvoadă, e destul să se știe că o delegată a Cercului feminin din Capitală a sosit în Brăila și va fi un stimulente puternic pentru tovarășele din Brăila”.

Ca deziderate pe marginea acestei cărți, menționăm necesitatea de a se fi punctat în prefață — semnată de N. G. Munteanu, care a fost și îngrijitorul lucrării — cu mai multă claritate unele limite ale luptătorului proletar, care au afectat modul în care el a înțeles raportul dintre partidul clasei muncitoare și organizația sindicală sau cele întîlnite în documente de bază emenate de la acesta, documente de mare importanță și vîdînd o orientare de ansamblu înaintată ca, de pildă, manifestul „Război războiului”.

Apariția cărții consacrată lui Ștefan Gheorghiu împletește din nou după decenii, într-un mod care impresionează, destinul a doi militanți ai clasei muncitoare — unul în calitate de obiect, iar altul de subiect cercetător —, ambii așezați la loc de cîinst în patrimoniul tradițiilor revoluționare din țara noastră.

Dr. DAMIAN HUREZEANU

Trofin Hăgan, *Sindicatete unite din România.* 1944—1947

Editura politică, București, 1968, 244 p.

trofin
hăgan

Sindicatete
unite
din
România

Apariția cărții doctorului în filozofie Trofin Hăgan, intitulată **Sindicatete unite din România. 1944—1947**¹, reprezintă nu numai un eveniment salutar, dat fiind lipsa de lucrări privind istoria mișcării noastre sindicale, dar și o realizare în prezentarea pe

multiple planuri a activității desfășurate de clasa muncitoare și de alte categorii sociale în primii ani de după eliberare.

După o succintă introducere, în care se face legătura dintre mișcarea sindicală după 23 August și activitatea anterioară desfășurată de organizațiile profesionale ale clasei muncitoare din România, autorul urmărește, în primele două capitole în mod cronologic și în cel de-al treilea pe probleme, tratarea unor aspecte majore ca: reorganizarea mișcării sindicale și participarea acesteia la lupta pentru instaurarea guvernului de la 6 martie 1945; contribuția sindicatelor la refacerea economiei naționale — 1944—1947 și lupta sindicatelor pentru îmbunătățirea condițiilor materiale ale oamenilor muncii; continua dezvoltare a organizațiilor sindicale; Congresul al II-lea al C.G.M. din noiembrie 1947.

Plasind mișcarea sindicală din România în complexul luptelor sociale și politice ce se desfășurau sub conducerea P.C.R., autorul reușește să prezinte convingător procesul rapid de organizare a maselor de salariați, să analizeze cu competență principalele documente programatice ale mișcării. Congresul de constituire a C.G.M. — 26—30 ianuarie 1945 —, alegerile sindicale din anul 1947 și cel de-al doilea Congres al sindicatelor din noiembrie 1947 sînt prezentate, de

asemenea, în strînsă legătură cu sarcinile ce reveneau forțelor revoluționare din România și cu stadiul de dezvoltare a mișcării muncitorești. Urmărind îndeaproape evoluția organizatorică a mișcării sindicale*, autorul a vădit preocupare și spre analizarea unor procese interne, care au constituit o parte inseparabilă a luptei pentru maturizarea politică și ideologică a masei de salariați, și în primul rînd a clasei muncitoare, a reliefat activitatea desfășurată de forțele revoluționare din mișcare atît împotriva propriilor lipsuri și slăbiciuni, cît și împotriva manifestărilor străine de clasă, reacționare.

Partea cea mai interesantă a cărții lui Trofin Hăgan o constituie cea referitoare la lupta dusă de poporul român pentru sprijinirea războiului antihitlerist și refacerea economiei naționale și primele două paragrafe din capitolul III — activitatea sindicatelor pentru îmbunătățirea condițiilor materiale ale oamenilor muncii și rolul sindicatelor în formarea de noi cadre și atragerea intelectualilor la reconstrucția țării. Bazîndu-se pe un bogat material faptic, în bună parte inedit, autorul prezintă pe larg uriașul efort făcut de clasa muncitoare din România în acțiunea de refacere și dezvoltare a economiei naționale. Pe acest fundal, mișcarea sindicală a desfășurat o multilaterală activitate, a căutat și a găsit forme și metode noi de muncă, corespunzătoare cerințelor și specificului categoriei respective de salariați.

Din contextul activității multiple desfășurate de sindicate pe linia sprijinirii producției, autorul relevă în mod cu totul justificat însemnătatea pe care au avut-o consfăturile de producție, formă importantă de mobilizare a tuturor energilor și rezervelor de care dispunea economia națională în acești ani.

Autorul acordă, de asemenea, o atenție cu totul aparte activității desfășurate de sindicate pe linia stabilirii unor raporturi, corespunzătoare etapei, între patroni și salariați, pe linia apărării intereselor

¹ Trofin Hăgan, *Sindicatete unite din România. 1944—1947*, Editura politică, București, 1968, 244 p. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

* În noiembrie 1947 funcționau 5 512 comitete de fabrică, 1 467 de comitete sindicale pe localități, 106 comisii sindicale locale, 57 de comisii sindicale județene, 17 secretariate regionale și 22 de uniuni. Mișcarea sindicală avea 1 337 386 de membri organizați în întreaga țară (p. 229—230).

economice ale acestora. În această ordine de idei, în carte sînt numeroase pagini care prezintă activitatea dusă de mișcarea sindicală pentru încheierea contractelor colective de muncă, generalizarea muncii în acord și normarea acesteia. „Prin introducerea muncii în acord — arată autorul — clasa muncitoare a dovedit o înaltă maturitate politică, preluînd această armă din mîna burgheziei și transformînd-o într-un instrument de îmbunătățire a stării ei materiale și de îndeplinirea marii sarcini patriotice: refacerea economică a țării” (p. 169).

O parte însemnată a lucrării pe care o recenzăm tratează sprijinul acordat de mișcarea sindicală măsurilor economice și politice adoptate de guvernul democratic: reforma agrară; lupta contra speculei și sabotajului economic; organizarea controlului economic; efectuarea reformei bănești; introducerea programelor de producție etc.

Bogăția de date și de fapte folosite pentru susținerea problemelor enunțate mai sus, ca și aprecierile făcute pe parcurs întăresc concluzia formulată de autor spre sfîrșitul cărții sale: „Activitatea multilaterală desfășurată de sindicatele unite în prima etapă a revoluției populare s-a făcut simțită și s-a concretizat din plin în toate domeniile vieții noastre economice, sociale și politice. Prezența activă a organizațiilor sindicale în toate compartimentele vieții sociale, legătura lor cu practica le-au transformat în puternice detașamente revoluționare, capabile să cucerească și să apere interesele și drepturile oamenilor muncii în lupta lor cu forțele reacționare” (p. 233).

Istoria sindicatelor din România în prima etapă a revoluției populare este în bună măsură o parte a luptei politice dusă de P.C.R. și de elementele revoluționare din P.S.D. pentru realizarea unității depline a mișcării noastre muncitorești în cadrul unui singur partid marxist-leninist. Această preocupare politică majoră a etapei își găsește în lucrarea lui Trofin Hăgan un loc corespunzător. El se preocupă în permanență să scoată în evidență însemnătatea creării mișcării sindicale ca o mișcare unită, conlucrarea, în cadrul sindicatelor, a P.C.R. și P.S.D., dezvoltarea unității sindicale în lupta împotriva manifestărilor scizioniste. În acest sens, Conferința F.U.M. din 1 septembrie 1944, ședința comună a delegaților comitetelor centrale ale P.C.R. și P.S.D. din 2 octombrie 1944, congresele uniunilor sindicale și Congresul de constituire a C.G.M. din ianuarie 1945, alegerile sindicale din 1946 și 1947, ședințele comi-

tetelor centrale ale uniunilor sindicale din iulie 1947, congresele uniunilor din 10—23 octombrie și Congresul al II-lea al C.G.M. din 11—13 noiembrie sînt prezentate în lucrare și ca pași însemnați făcuți pe linia dezvoltării unității muncitorești. Pe bună dreptate, autorul conchide că „organizațiile sindicale și întregul aparat de jos și pînă sus au constituit cea mai bună școală de apropiere și unire între comuniști și social-democrații de stînga. Prin aceasta s-a verificat practic justetea liniei politice a P.C.R., asigurînd victoria inevitabilă a ideilor marxist-leniniste în mișcarea sindicală. Făurind organizații sindicale puternice, P.C.R., prin intermediul lor, a urmărit și a pregătit în focul luptelor de clasă, zi de zi, în sinul mișcării muncitorești, unitatea politică traicnică, indestructibilă, de jos și pînă sus...” (p. 232—233).

Recenzarea lucrării lui Trofin Hăgan prilejuiește, în afară de reliefaarea meritelor, și semnalarea unor deficiențe de ordin metodologic, interpretativ, cît și de fond, semnalarea unor omisiuni. Una din părțile mai puțin realizate ale cărții constă în aceea că autorul nu a reușit nici pînă la urmă să-i stabilească un profil precis. După titlu, „Sindicatele unite din România. 1944—1947”, cartea ne apare ca o lucrare cu caracter monografic. În text aflăm însă că de fapt este vorba de „o încercare de a pune în lumină bogata activitate a sindicatelor și a maselor populare în procesul desăvîșirii revoluției burghezo-democratice din țara noastră” (p. 13). Această orientare lărgeste mult cadrul problemei, știut fiind, între altele, că sindicatele nu cuprind în întregime „masele populare”. Ca urmare a acestei insuficiente precizări a tematicii, cît și datorită încercării autorului, justificată, dar nu totdeauna împlinită în modul cel mai corespunzător, de a încadra mișcarea sindicală în problemele etapei 1944—1947, în carte apar multe pagini care cuprind probleme adiacente sau nelegate de temă (p. 43—50, 92—102, 121, 125, 218—219). Folosind unele pagini privind probleme ce pot fi înglobate în orice temă din perioada istorică dată, autorul nu contribuie suficient la elucidarea problemelor puse în discuție și cu atît mai puțin la elaborarea unei lucrări vii, atractive și interesante.

Reliefînd meritele cărții, arătăm la începutul prezentei recenzii că autorul își bazează lucrarea pe un bogat material faptic. Uneori se abuzează însă de multe cifre și date, de tabele, care, deși interesante și în bună parte inedite, lasă uneori impresia că nu autorul este acela care

domină materialul documentar, ci invers. Semnalăm, de asemenea, faptul că în lucrare sînt puține referiri la studiile și articolele publicate pe această temă, ceea ce lasă pe alocuri impresia unei informări unilaterale². Folosesc acest prilej pentru a remarca că practica de a considera că istoria unei perioade sau probleme începe cu cartea sau articolul propriu este destul de răspîdită pe frontul istoric.

Un alt aspect care nu concură la ridicarea nivelului lucrării pe care o recenzăm este tendința autorului de a simplifica unele procese sau de a înlocui analiza atentă, aprofundată, cu fraze declarative. Așa, de pildă, în numeroase pagini din carte sînt prezentate marile greutăți economice ce trebuiau înfrînte, lipsa de materii prime, stagnarea producției, greutățile enorme în aprovizionare etc. Lucrarea ar fi cîștigat foarte mult calitativ dacă autorul, în locul explicării acestor greutăți, aproape stereotip, prin sabotajul reacțiunii, ar fi făcut o analiză mai amplă a situației, ar fi evidențiat și alți factori, ca : gradul de uzură a utilajelor, dezorganizarea transporturilor, lipsa de materii prime și de piese de schimb, slaba dezvoltare a relațiilor comerciale, greutatea obligațiilor economice impuse prin convenția de armistițiu și tratatul de pace etc. La fel se pune problema și în prezentarea relațiilor interne din mișcarea sindicală, a proceselor care au loc aici. Autorul aprecia-

² În legătură cu folosirea și indicarea izvoarelor, precizăm că pe probleme economice, ca refacerea, controlul economic etc., au fost publicate numeroase studii și articole. Cît privește reorganizarea mișcării sindicale, au apărut mai multe articole care au elucidat numeroase probleme. Dintre acestea cităm : S. Homenco, I. Iacoș, *Aspecte ale reorganizării mișcării sindicale din țara noastră. Primul congres general-liber al sindicatelor unite din România (26—30 ianuarie 1945)*, „Analele Institutului de istorie de pe lângă C.C. al P.C.R.” nr. 3/1960 ; Mănguț E., *Frontul Unic Muncitoresc, temelia reorganizării mișcării sindicale după 23 august 1944* („Studii” nr. 5/1963) ; Mănguț E., *Adoptarea legii asupra sindicatelor în ianuarie 1945* („Analele...” nr. 6/1963).

ză just că în acest timp „s-a lărgit baza socială a sindicatelor” (p. 15), caracterizînd în repetate rînduri sindicatele ca o școală de educare prin muncă și luptă, de călire revoluționară. Dar aceste aprecieri nu sînt însoțite de analize convingătoare, nu sînt reliefate procesele multiple și uneori contradictorii care s-au desfășurat în rîndurile mișcării, sudarea într-un singur tot a unei mase destul de eterogene ca apartenență politică și cu un nivel ideologic în general scăzut.

O carte intitulată „Sindicatelor unite din România. 1944—1947”, dacă ar fi fost consecventă titlului, ar fi trebuit să analizeze mai aprofundat și alte probleme, ca : alegerile sindicale din 1946, participarea sindicatelor la alegerile parlamentare, legăturile internaționale ale mișcării sindicale din România și contribuția sa la lupta pentru unitatea mișcării sindicale pe plan mondial etc. Avînd în vedere faptul că Trofin Hăgan s-a ocupat mai ales de contribuția sindicatelor la refacerea și dezvoltarea economiei naționale, aceste probleme, care nu sînt absente în lucrarea sa, își pot găsi o mai amplă prezentare într-o altă lucrare cu caracter monografic.

*

Cu toate sugestiile critice făcute în scopul de a contribui ca lucrarea recenzată să fie mai bine înțeleasă de cititori, o considerăm drept o contribuție reală la clarificarea unor probleme privind mișcarea sindicală din România anilor 1944—1947. Ele au urmărit, în același timp, să atragă atenția asupra unor aspecte deosebit de complexe și de mare însemnătate ale istoriei moderne și contemporane — problemele sindicale, parte integrantă a istoriei mișcării muncitorești din România.

GHEORGHE ȚUȚUI

Acad. D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*

ediție nouă, refăcută, București, Editura științifică, 1967, 536 p.

Monumentala lucrare a acad. D. Prodan a fost editată întâia oară de Universitatea din Cluj, în 1948. În structura inițială, ea reprezenta o analiză și o justificare istorică a celui mai important act politic al românilor din Transilvania în cursul secolului al XVIII-lea.

După aproape două decenii, acest eseu istoric vede iarăși lumina tiparului, într-o ediție refăcută, care, de fapt, marchează o lucrare nouă, ce depășește cu mult conținutul enunțat în titlu, devenind o aprofundată istorie spirituală a secolului al XVIII-lea.

După cum se remarcă în *Prefață*, refacerea cărții constă nu atât în modificarea opticii istorice de atunci, cât în amplificarea subiectului, în cumulara și așezarea de noi pietre la temelile lui. Ea vine să împlinească deci nevoia de a o pune la curent cu cercetările întreprinse ulterior elaborării inițiale, cu multele studii solicitate de marea problemă istorică a formării națiunii și a statului național român, iar pe de altă parte de a adânci mereu tema abordată, de a o aduce la nivelul propriei evoluții a autorului însuși¹. Ca rezultat al unei atare întreprinderi, actul de la 1791 își configurează

mai clar sensurile, ne apare și mai pregnant încadrat în îndelungata luptă a poporului român pentru emanciparea sa națională și socială. „Însăși frământarea ideologică românească din acest secol al luminilor — scrie acad. D. Prodan —, strălucirea Școlii ardelenne ne apare ca o consecință necesară a acestei lupte, ca o eflorescență menită să o illustreze, să-i reveleze trecutul, să-i lumineze mai bine calea, să o mîne înainte” (p. 5).

Paginile cărții debutează cu analiza genezei și locului pe care îl ocupă *Supplex Libellus Valachorum*, ca act reprezentativ de afirmare hotărâtă a maselor de români din Transilvania, ca program de luptă atît pentru perioada în care a fost elaborat, cît și pentru generațiile următoare, ca moment într-o organică și istorică luptă politică. Interpretarea conținutului memoriului prilejuiește autorului o incursiune în situația românilor transilvăneni de-a lungul vremurilor, ceea ce pune în evidență cu o vigoare particulară legitimitatea drepturilor la care aceștia aspirau. Revendicările din *Supplex* sînt de ordin constituțional și atacă înseși legile fundamentale ale țării. Națiunea română cerea recunoașterea ei ca națiune politică, repunerea în drepturi depline cetățenești, egalitatea de drepturi cu celelalte națiuni politice „recepte” și reprezentarea proporțională în viața publică.

Argumentele invocate — subliniază autorul — erau mai întîi de ordin istoric și tindeau să răspundă mentalității curente a celor trei națiuni politice și proaspătului val de restituiri constituționale. Altele vizau prezentul și urmăreau să convingă mai ales Curtea de la Viena (p. 24). În principal, se insistă asupra adevărului că: națiunea română este cea mai veche și

¹ Acad. D. Prodan, *Supplex Libellus Valachorum*, ediție nouă, refăcută, București Editura științifică, 1967, p. 5. (În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.)

mai numeroasă dintre toate națiunile Transilvaniei. În plus, ea este aceea care purta și sarcinile cele mai multe, chiar mai multe decât toate celelalte împreună. Cererile românilor transilvăneni se întemeiau, prin urmare, pe echitatea naturală, pe drepturile lor civile (*iuribus civilibus*), consfințite prin „pacte încheiate” (*pacta conventa*). Era vorba astfel de o restituire, prin care națiunea română din Transilvania „nu primește altceva decât ceea ce și mai înainte a avut” (p. 19).

Telul final al memoriului — apreciază academicianul D. Prodan — e limpede: „națiunea română vrea să intre cu toată greutatea masei sale în viața publică sau politică a țării. Ea a pornit să-și cucească locul care i se cuvenea...” (p. 24).

După analiza conținutului memoriului, autorul se ocupă de soarta *Supplexului*, soartă care s-a hotărât prin conținutul său, prin gravitatea revendicărilor sale pentru sistemul constituțional și pentru națiunile politice ale Transilvaniei. Un rol însemnat au jucat împrejurările și momentul politic în care a apărut memoriul. Acel moment politic ce i-a favorizat apariția — scrie acad. D. Prodan — i-a decis și căderea. Autorul urmărește apoi activitatea extrem de febrilă, desfășurată pe coordonate atât de diferite, în jurul memoriului de la 1791 de către *exponenții națiunii române* (autorii *Supplexului*), *dieta din Cluj*, care căuta cu orice preț să împiedice demersurile românilor, și *cabinetul de la Viena*, care își dădea seama că revendicările românilor sînt justificate, dar nu era dispus să le satisfacă, lăsînd în seama dietei transilvănene să decidă în ultimă instanță.

În lupta pentru ridicarea politică a maselor de români, militanții politici români din veacul al XVIII-lea au fost nevoiți să înfrunte mai întîi o gravă moștenire a principatului transilvănean. Diploma împăratului Leopold I de la 1691, noul statut politic al Transilvaniei eliberate de sub jugul otoman, avea să țină loc de constituție pentru mai bine de un veac și jumătate. Această diplomă menținea întru totul sistemul politic al vechiului principat, întemeiat pe trei națiuni și patru religii „recepte”. Întărînd națiunile și religiile constituționale în privilegiile și prerogativele lor private, publice sau politice, ea nu menționa cu nici un cuvînt poporul român și religia lui ortodoxă.

Ca atare, autorii *Supplexului*, angajînd lupta cu trecutul, situau în centrul atacurilor lor sistemul politic al Transilva-

niei. Ei se ridicau în special împotriva codului de legi cunoscute sub numele de *Approbatæ Constitutiones* (1653), care excludeau pe români și religia lor ortodoxă de la cetățenie și de la drepturile publice sau politice. Acad. D. Prodan urmărește și rădăcinile acestui fapt, cît și proveniența noțiunilor ce desemnau starea de inferioritate politică în care erau menținute masele de români din Transilvania. Autorul realizează un admirabil tablou al evoluției termenului de *natio*, în nuanța sa transilvăneană, de la accepțiunea medievală pînă la cea modernă, burgheză. Noțiunea *valachorum natio* — se relevă în lucrare — s-a cristalizat în veacurile XVI—XVII, figurînd sistematic în actele oficiale după cele trei națiuni politice. De remarcat însă că majoritatea călătorilor străini, mai puțin la curent cu subtilitățile politice ale vremii în privința situației „națiunilor” din Transilvania, aminteau în descrierile lor de existența a trei națiuni, dar le identificau cu românii, sașii și ungurii, printre aceștia din urmă incluzînd și pe secui.

Noțiunea de *natio* avea la bază elemente esențiale de ordin etnic, religios și social. Văzută astfel, națiunea română apărea exclusă din sistemul politic al Transilvaniei, *Approbatæ Constitutiones* admițîndu-i pe români doar ca „tolerați”. Momentul Mihai Viteazul, ca și Reforma — opinează autorul — veneau să adîncească această separare a națiunii române de celelalte trei națiuni. Pe bună dreptate — afirmă acad. D. Prodan — actul lui Mihai Viteazul a fost un moment hotărîtor în dezvoltarea raporturilor și atitudinii față de problema românească. Stăpînirea lui de un an în Transilvania, unirea pentru un moment a celor trei țări române au marcat un început și au creat un precedent cu importante consecințe pentru viitor.

Un alt moment în evoluția națională a românilor transilvăneni — se susține în lucrare — a fost unirea cu biserica romano-catolică, prilej de manifestare a unei conștiințe politice a națiunii române ca atare. Clerul român a aderat la unire, punînd însă o seamă de condiții, între care avantaje materiale și egalitate în drepturi și privilegii cu clerul catolic. Printre aceste condiții apăreau și cele de natură politică: admiterea românilor ca a patra națiune politică, egală în drepturi cu națiunile „recepte”.

Cel care a conceput și a precizat programul luptei politice naționale duse de românii din Transilvania în epoca istorică următoare a fost Inochentie Micu.

Acest program de ridicare a poporului român la rangul de națiune politică țintea o afirmare generală, socială, politică și culturală, a românilor din Transilvania. Revendicările lui — apreciază autorul — se extind mereu și asupra maselor populare, orășenești și sătești, libere sau dependente, deopotrivă; se extind astfel adesea și asupra iobăgimii. Căci în noțiunea de națiune română Inochentie Micu cuprinzând întreg poporul român, depune o insistență care nu cedează nici un moment pentru aplicarea punctului al treilea al Diplomei leopoldine, pentru numărare și a celor de jos (plebei) între Stări. Revendicările lui Inochentie Micu pentru iobăgime — subliniază acad. D. Prodan — „sînt puse în directă legătură cu cele pentru națiunea română, se confundă obișnuit cu ele. Acuzînd asuprirea națiunii, acuză grav servitutea celor de jos, serviciile, robotele excesive la care sînt supuși“ (p. 141).

În timp ce intelectualitatea română din Transilvania, unită și ortodoxă, acționa sub semnul primatului politic național, masele își uneau rîndurile îndeobște sub semnul emancipării sociale a celor mulți. Acestea vor fi, de altfel, sensurile răscoalei de la 1784. Momentul Horia are adînci înrîuriri asupra luptei de ridicare națională a poporului român, ca și asupra luptei sale politice în genere.

„Poporul român — conchide acad. D. Prodan — se afirmă deci tot mai hotărît, se ridică tot mai mult spre primul plan al luptei. Ridică tot mai mult spre primul plan o problemă românească chiar pentru regim, potrivit greutății sale specifice în viața socială și politică a țării“ (p. 279). În timp ce pătura de sus acționa pentru răsturnarea sistemului politic, punîndu-se în fruntea luptei pentru echitate politică, țărănimea acționa pentru răsturnarea raporturilor feudale în genere, situîndu-se în fruntea bătăliei pentru echitate socială.

În condițiile din a doua jumătate a veacului al XVIII-lea cele două planuri de luptă — socială și națională — aveau să se reflecte și în concepția intelectualității, în atitudinea sa față de lupta maselor populare. Intelectualii priveau cu condescendență suferințele iobagilor, doreau o îmbunătățire radicală a soartei lor. Dar ei opinau pentru o redresare care să se realizeze treptat, nu ca rezultat al unei acțiuni revoluționare, ci printr-o ridicare a nivelului cultural al maselor de exploatați. Acțiunea intelectualilor se desfășura deci în limitele iluminismului. Atare limite — arată acad. D. Prodan — nu erau proprii numai luptei politice a

intelectualilor români, ci se puteau constata, în variantele lor locale, impuse de condițiile naționale, la toți adepții iluminismului.

În capitolul final, acad. D. Prodan expune considerații sintetice asupra covârșitoarei însemnătăți a actului de la 1791. *Supplex Libellus Valachorum*, relevă autorul, este rezultatul firesc, logic al unui lung proces de dezvoltare a poporului român din Transilvania, a poporului român însuși. „El constituie doar un moment esențial într-o lungă și surprinzător de consecventă luptă națională. E rezultatul lungului proces de formare a «națiunii române»“ (p. 443).

Îndreptat cu fața spre viitor, memoriul depășește mult mentalitatea națiunilor politice, iar pe drumul evoluției poporului român face un mare pas înainte. Principiile sale, ridicate pe temelii adînc populare, lasă mult în urmă raporturile politice, tradiționale ale principatului transilvănean, chiar în limbajul lor vorbind. Triumful lor trebuia să ducă la o deplină egalitate a popoarelor țării și la o nouă distribuție a puterii politice în raport cu greutatea lor numerică, la preponderența politică covârșitoare a națiunii române, care trebuia să-i revină în virtutea preponderenței sale numerice covârșitoare. În acest fel, poporul român din Transilvania, încă înainte de a-și fi cucerit locul cuvenit, se situa în fruntea luptei pentru progresul național și social. *Supplex Libellus Valachorum* devenea astfel formula perspectivelor națiunii române de ridicare politică și de eliberare socială, un moment important al formării națiunii române și a cadrului ei politic, statul național.

Principiile formulate în *Supplex* s-au născut destul de timpuriu, și-au prelungit efectele pînă tîrziu în secolul al XIX-lea, constituind pentru multă vreme un îndreptar politic. El rămîne însă nu numai un indicator al unei evoluții locale, ci ne comunică și măsura în care această evoluție a fost antrenată în marile valuri de înnoire și de prefacere ale lumii europene.

Există în lucrarea de față o multitudine de aspecte care pun în lumină magistral rolul și semnificația memoriului pentru lupta socială și națională a poporului nostru și care ni se dezvăluie în întreaga lor valoare prin marea forță de analiză proprie autorului acestei lucrări.

Elucidarea profundă, în cuprinsul cărții, a problematicii atît de vaste pe care o implică actul istoric de la 1791, considerațiile de înalt prestigiu științific care se degajă din paginile cărții acad. D. Pro-

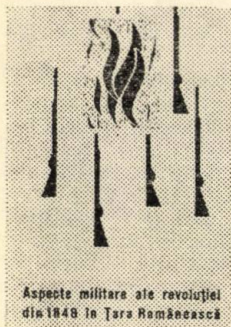
dan sînt o remarcabilă ilustrare a celor mai autentice realizări ale istoriografiei românești din anii de după eliberare. Lucrarea *Supplex Libellus Valachorum* devine astfel un model de cercetare știin-

țifică creatoare, îndemnînd la împlinirea și desăvîrșirea tuturor celor care s-au consacrat investigării istoriei patriei.

ADOLF ARMBRUSTER

C. Căzănișteanu, M. Cucu, E. Popescu, Aspecte militare ale Revoluției din 1848 în Țara Românească

Editura militară, București, 1968, 176 p.

Aspecte militare ale revoluției din 1848 în Țara Românească

Revoluția română de la 1848 a făcut, în ultima vreme, obiectul multor studii sau lucrări de anvergură, care, sub diferite unghiuri, au tratat științific acest moment, de o semnificație cardinală în istoria noastră națională. Puține la număr au fost cercetările care și-au propus să surprindă, în adevăratele lor implicații, aspectele militare ale impresionantei ridicări la luptă a maselor în acea perioadă tumultuoasă de la jumătatea veacului trecut.

Necesitatea abordării acestei teme apare mai mult decît evidentă dacă ținem seama că realizarea idealurilor fundamentale pentru propășirea țării incluse în programul Revoluției de la 1848 — desființarea exploatarei feudale, emanciparea de sub dominația străină, făurirea unității naționale — impunea, în etapa istorică dată, înmănușarea tuturor forțelor înaintate ale poporului într-o singură direcție de acțiune.

Rod al unei exegeze competente a mărturiilor vremii, ca și al unui însemnat număr de lucrări elaborate în decursul timpului, volumul de față configurează o istorie a rolului jucat de ostirea Țării Românești în vara anului 1848, definind cu elemente noi sarcinile majore, interne și externe, pe care conducătorii pașoptiști le-au pus în fața acestora: apărarea cuceririlor Revoluției împotriva încercărilor boierimii reacționare de a restaura vechile stări, dar mai cu seamă împotriva intervenției străine, care viza în primul rînd sugrumarea mișcării.

Pornind de la considerentul că epoca domniilor fanariote a constituit pentru țările române o perioadă de regres pe tărîm militar, căci în timpul acestora vechile instituții ostășești pămîtene au fost

desființate, autorii lucrării schițează, în partea introductivă, o seamă de elemente absolut indispensabile înțelegerii împrejurărilor care au favorizat reînființarea, la 1831, a armatei regulate. O atenție particulară acordă lucrarea activității conducătorilor pașoptiști, în frunte cu Nicolae Bălcescu, pentru atragerea armatei de partea mișcării, atestîndu-se, cu date semnificative, succesul propagandei în rîndurile ostașilor, creșterea spiritului lor revoluționar.

Izbucnirea Revoluției și instaurarea guvernului provizoriu, cu tot complexul de evenimente care s-au succedat, scot în relief cu o mare pregnanță contribuția unităților militare în cadrul ridicării generale a poporului. La Izlaz, Craiova, Valea Prahovei, București, trupele au participat la anihilarea acțiunilor inițiate de contrarevoluție, făcînd să eșueze încercările acestora. Armata s-a dovedit astfel la înălțimea încrederii pe care și-o punea în ea Revoluția.

După examinarea principalelor evenimente petrecute în iunie 1848, autorii se opresc, pe larg, asupra politicii militare a guvernului revoluționar, orientată în direcția transformării armatei într-un puternic instrument de luptă, gata oricînd să aperse, pînă la sacrificiul suprem, cuceririle Revoluției atît împotriva dușmanilor interni cît și externi. În acest cadru sînt privite și măsurile luate de guvernul provizoriu pentru crearea cît mai grabnică a unor noi formațiuni militare — garda națională și armata nepermanentă a dorobanților și voluntarilor, care urmau să înglobeze, așa cum arăta Nicolae Bălcescu, „rezervele naționale”.

Procesul de constituire a gărzilor naționale și a armatei nepermanente, se subliniază în lucrare, a scos în evidență atît adevziunea entuziastă a maselor la idealurile de luptă pentru apărarea Revoluției, cît și priceperea fruntașilor pașoptiști de a pune la punct, într-un timp scurt și cu mijloace reduse, un important instrument de acțiune, capabil să se opună unui eventual pericol extern.

Grija pe care guvernul provizoriu a manifestat-o față de gărzile naționale și, în special, față de oștirea nepermanentă răspundea nu numai unor necesități conjuncturale. Prin crearea și prin rolul atribuit acestor organisme în apărarea țării se urmărea, printre altele, să se înnoade peste timp o veche tradiție de luptă folosită în vremuri de grea cumpănă, atunci când pământul țării era amenințat — ridicarea întregului popor. „Cele două forțe — garda națională și oștirea neregulată —, alături de armata permanentă, însemnau acum de fapt același lucru: cuprinderea sub arme aproape a întregului potențial uman al țării apt să se bată pentru ea” (p. 131).

În ultima parte a lucrării, analizând evenimentele petrecute la 13 septembrie 1848, autorii formulează concluzia că lupta din Dealul Spirii a constituit unul dintre momentele importante ale Revoluției din Țara Românească. Faptele dovedesc cu certitudine, se arată în volum, că atât unii dintre comandanții militari români cât și masa soldaților erau decisi, din primul moment, să răspundă cu arma în mână intervenției armate străine. În această lumină, acțiunea celor aproape 900 de ostași români din garnizoana Bucureștiului împotriva uneia dintre cele trei coloane inamice, care însuma circa 6 000 de oameni, depășește cadrul unei ciocniri oarecare, înscriindu-se ca o luptă în sensul deplin al cuvântului. Ea rămâne în istoria țării noastre „ca cea dintâi acțiune armată întreprinsă de oastea română modernă, prin militarii Regimentului 2 infanterie și ai Companiei de pompieri, împotriva trupelor otomane, acțiune des-

fășurată în scopul apărării Revoluției, salvărdării intereselor naționale ale poporului român” (p. 109).

Întrearea trupelor otomane în București, iar mai târziu a celor țariste, a făcut ca tabăra celor aproape 30 000 de oameni concentrați la Rîureni, simbol al luptei pentru independență și demnitate națională, să rămână unicul punct de rezistență armată către care se îndreptau privirile și de la care se aștepta salvarea patriei.

Superioritatea zdrobitoare a armatei turcești, pericolul de a oferi noi pretexte pentru intervenția trupelor țariste, ca și presiunile reprezentanților unor mari puteri, au determinat însă luarea hotărârii de renunțare la împotrivire și de dizolvare a taberei de la Rîureni. Cuvintele de îmbărbătare adresate soldaților de către generalul Magheru, care se încheiau cu îndemnul: „Păstrați în inimile voastre sentimentele de patriotism și naționalitate, de care sunteți însuflețiți, și nu uitați că la orice chemare a glasului patriei sunteți datori a alerga și muri pentru dobândirea sfintelor voastre drepturi” (p. 121), erau o mărturie că fruntașii Revoluției, deși fuseseră nevoiți să dispună dizolvarea taberei, nu renunțaseră la ideea reluării luptei.

Prin lucrarea de față, ale cărei coordonate am încercat să le schițăm, autorii aduc o contribuție la cunoașterea unor aspecte mai puțin cunoscute ale Revoluției române de la 1848 și care pun în lumină unitatea strinsă a poporului nostru, ridicarea sa generală, în momentele cruciale, pentru apărarea năzuințelor sale de libertate și independență națională.

P. VASILE

Gh. Gilescu, *Istoria gândirii politice-juridice* partea I, Editura didactică și pedagogică, București, 1968, 286 p.

Printre cursurile apărute în ultimul timp se înscrie și cel al conf. dr. Gh. Gilescu de la Facultatea de drept a Universității din București — *Istoria gândirii politice-juridice*.

Pe baza programei în vigoare, autorul a urmărit să selecteze și să concentreze mate-

rialul în câteva capitole care redau etapele mari ale gândirii politice și juridice. Ast-

fel, după o scurtă introducere, autorul prezintă succint începuturile gândirii politice și juridice din Orientul antic, Grecia sclavagistă, Roma antică.

Perioadei feudalismului îi sînt dedicate capitolele: „Gîndirea politică-juridică în Europa occidentală în perioada apariției și dezvoltării feudalismului”; „Gîndirea politică în China, India, țările arabe, Asia mijlocie și Transcaucasia în perioada feudalismului”.

Problematica gândirii politice și juridice din perioada de afirmare și materializare a orînduirii capitaliste este abordată de autor în capitole speciale cum sînt: „Gîndirea politică-juridică în Europa occidentală în perioada începutului destrămării

feudalismului și apariției relațiilor capitaliste"; „Gîndirea politică-juridică în țările Europei occidentale în secolul al XVII-lea”.

Cugetarea politică și juridică pro și contra revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea este analizată în lucrare în două capitole separate. Cum era și firesc, autorul nu face abstracție de formarea și dezvoltarea gîndirii politice și juridice din America de Nord în perioada luptei pentru independență și formarea S.U.A., căreia îi rezervă un capitol. Alte capitole care atrag atenția cititorului sînt cele intitulate: „Gîndirea politică și juridică în Italia și Germania în secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea”; „Gîndirea politică-juridică a burgheziei din țările Europei occidentale în perioada dezvoltării și consolidării orînduirii burgheze”; „Socialismul utopic în prima jumătate a secolului al XIX-lea”; „Gîndirea politică în țările Europei răsăritene în secolul al XVIII-lea și prima jumătate și mijlocul secolului al XIX-lea”.

Paralel autorul analizează în liniiile cele mai generale gîndirea politică și juridică românească de-a lungul veacurilor. „Gîndirea politică în România în orînduirea feudală”; „Gîndirea politică-juridică în România în perioada descompunerii feudalismului și a formării relațiilor capitaliste”; „Gîndirea politică-juridică în România în perioada revoluției burghezo-democrate din 1848 și pînă la pătrunderea marxismului” sînt titlurile celor trei capitole care-și propun să insereze cele mai importante orientări, doctrine, concepții apărute în România.

Lectura lucrării pune dintru început în evidență faptul că autorul se străduiește să opereze în primul rînd o selecție cît mai riguroasă între diversele orientări, curente, doctrine și să rețină pe cele care au influențat mai mult cugetarea popoarelor, dezvoltarea lor, pe cele care s-au dovedit mai rezistente peste milenii și secole.

Autorul cursului pe care-l prezentăm are misiunea, de loc ușoară, de a prezenta într-o formă extrem de concentrată gîndirea politică și pe cea juridică pe o lungă perioadă istorică.

Urmînd principiile călăuzitoare ale metodologiei marxist-leniniste, autorul

privește istoria gîndirii politice și a celei juridice în unitatea lor dialectică, în istoricitatea și dependența lor de „mutațiile” sociale și de clasă. El reține indicația clasicilor de a vedea interesele de clasă, care generează, direcționează și susțin anumite doctrine. De asemenea, în curs se surprinde bine lupta ce se dă între ideologiile, concepțiile progresiste și cele conservator-reacționare.

Lectura cursului, interesant și valoros în ansamblu, prilejuiește și unele observații critice sau sugestii în vederea îmbunătățirii structurii lui, a tematicii sale, a ponderii unor doctrine determinate în primul rînd de semnificația lor, dar și de cerința nesuprapunerii cu alte discipline înrudite. Aci avem în vedere că majoritatea autorilor la care istoricul doctrinelor politice și juridice este obligat să se oprească au fost în același timp filozofi, istorici, eticieni, sociologi. Desigur, a ne menține în limitele disciplinelor vizate nu este de loc ușor, fiindcă în realitate există o funcțională întrepătrundere între diferitele „palete” ale gîndirii sociale, dar o riguroasă delimitare se impune (mai ales în condițiile restrictive de spațiu) tocmai în avantajul prezentării mai nuanțate, mai argumentate a gîndirii politice și juridice însăși; astfel se evită suprapunerile și abordarea unor domenii extrapolitice sau juridice din activitatea unor gînditori.

Așa, de pildă, autorul este nevoit să treacă mult prea repede în prezenta formă a cursului peste doctrina budistă și brahmanistă din Orientul antic, peste cugetarea politică preplatonice și postaristotelică din Grecia antică, care, cum se știe, întregesc tabloul de ansamblu al acestei culmi a gîndirii antice.

Dintre capitolele tangențial tratate în lucrare face parte, după opinia noastră, și problema creștinismului, a machiavelismului, a unor gînditori cum sînt Erasmus din Rotterdam etc. Omiterea unor asemenea aspecte ni se pare păgubitoare, între altele, dacă avem în vedere controversele care se duc și azi între doctrinarii marxiști și nemarxiști.

Un alt grup de sugestii s-ar referi nu atît la interpretare, cît mai ales la gruparea unor doctrine sau gînditori. De pildă, analiza concepției lui Jean Bodin este făcută la capitolul Reformei, după prezentarea literaturii monarhomachice,

și nu la Renaștere. Or, tratarea succesivă a celor doi „stâlpi” ideologici ai Renașterii ar asigura probabil și o mai veridică reflectare a adevărului și o mai stringentă logică internă a momentului istoric pe care istoricul francez Jules Michelet l-a numit *La Renaissance*.

În aceeași ordine de idei, am fi găsit mult mai firească abordarea doctrinei dreptului natural laolaltă, chiar dacă este vorba de afirmarea ei în mai multe țări și relativ diferit în timp. Intercalarea analizei contribuției gândirii politice engleze (R. Filmer, Hobbes, J. L. Lilburne, Winstanley, J. Milton, A. Sidney, Locke) între prezentarea teoriei reprezentanților dreptului natural în Olanda (Grotius și Spinoza) și cea din Germania (Pufendorf, Cristian Thomasius, Cristian Wolff) nu credem că este nimerită. Alceva ar fi fost dacă, prezentând doctrina dreptului natural, am fi subliniat și acordul lui Hobbes la tezele de bază ale concepției amintite.

Unul dintre meritele cursului de față îl constituie strădania de a prezenta, de a analiza și concluziona asupra momentelor mai importante ale gândirii politice, juridice românești în îndelungata sa istorie, cât și filiațiunea dintre creația politică și juridică autohtonă și cea străină. Autorul subliniază că la noi, în diferite momente istorice, lupta antifeudală s-a împletit strâns cu lupta pentru independența națională, pentru înlăturarea dominației străine.

Sînt analizate pe rînd, poate prea succint, programul mișcării revoluționare din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, Școala ardeleană — largă mișcare de emancipare culturală, științifică și politică a românilor din Transilvania.

După opinia autorului, *Supplex Libellus Valachorum*, la a cărui redactare au contribuit și reprezentanți de seamă ai Școlii ardeleni, „constituie primul program politic al burgheziei în formare, fundamentat pe considerente de drept istoric și natural și pe argumente demografice și fiscale” (p. 171). Punctînd cele mai importante clauze deopotrivă politice, juridice, economice, Gh. Gilescu anunță că documentul amintit prevedea că națiunea română, întrucît este cea mai veche din Transilvania, „să se bucure de drepturi egale cu celelalte națiuni și

să nu mai fie tolerată; drepturile, beneficiile și sarcinile să fie aceleași pentru toți locuitorii indiferent de naționalitate, în conformitate însă cu starea și condiția lor socială; românii să participe la conducerea politică (mai ales în dietă) proporțional cu numărul lor” (p. 171).

Ceea ce interesează în mod deosebit din unghiul istoriei doctrinelor politice și juridice este că prevederile susținute de reprezentanții Școlii ardeleni (Samuil Micu, Gheorghe Șincai, Ioan Piuaru-Molnar, Petru Maior, Ion Budai-Deleanu) s-au inspirat în susținerea statutului de națiune egală în drepturi a națiunii române și pe teoria rousseauistă, a contractului social. „Spre deosebire de J. J. Rousseau, care preconiza un contract social încheiat între membrii aceleiași națiuni, aceștia îl pun la baza conviețuirii diferitelor națiuni” (p. 173).

Influența iluministilor, amplificată și de revoluția franceză, se extinde la vremea sa și asupra unor gânditori iluminiști din Muntenia și Moldova: Gheorghe Lazăr, Gh. Asachi, Petru Poenaru, Eufrosin Poteca, Ion Heliade-Rădulescu, care sînt, de fapt, cei mai de seamă reprezentanți ai iluminismului în aceste părți ale țării. Pe lângă meritele lor din domeniul învățămîntului, al culturii, al combaterii prejudecăților religioase etc., ei s-au impus prin larga lor activitate pentru pregătirea ideologică a revoluției din 1848, a luptei de eliberare națională dusă de poporul român.

Autorul înfățișează pe larg concepția politică a pașoptiștilor români (N. Bălcescu, I. Ghica, C. Bolliac, D. Filipescu, Eftimie Murgu, M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, Al. Russo, Gh. Barițiu, S. Bărnăuțiu, Al. Papiu-Ilarian, August Treboniu-Laurian).

Continuare firească a mesajului politic pașoptist, șuvoiul gândirii politice și juridice își continuă drumul spre concepțiile democratismului revoluționar. Promotorii acestui curent în țara noastră — Avram Iancu, Cezar Bolliac, Ion Ionescu de la Brad, D. Bolintineanu —, deși nu se ridică pînă la înțelegerea adevăratelor cauze ale stărilor de lucruri și a căilor intransigent revoluționare de urmat, au militat pentru emanciparea economică, socială și politică a poporului.

Dincolo de aceste sumare observații și sugestii pe care am căutat să le facem,

cursul pe care-l prezentăm rămîne meritoriu prin pionieratul său, prin problematica abordată. El vine să răspundă unei necesități didactice-educative și, deopotrivă, de cercetare științifică.

Conținutul, ținuta și maniera de expunere îl recomandă ca un bun instrument de lucru pentru studenți, ca și pentru un cerc mai larg de cititori.

MARIN VOICULESCU

Robert F. Kennedy, Vers un monde nouveau *

Paris, Stock, 1968, 310 p.

Lucrarea pe care o recenzăm constituie o variantă detaliată a platformei electorale a lui Robert F. Kennedy, cuprinzînd o sinteză a vederilor defunctului senator american într-o serie de probleme politice și social-economice care stau astăzi în fața Statelor Unite ale Americii. Aceste probleme, însumate într-un număr de șase capitole, pun în lumină opiniile fostului senator cu privire la tineretul american, problema rasială, Alianța pentru progres, controlul nuclear, politica S.U.A. față de R. P. Chineză și războiul din Vietnam.

Soluțiile, care ni se prezintă sub aspectul unor reforme de suprafață, nu ar reuși, chiar puse în practică în modul cel mai judicios, să rezolve problematica adusă în discuție de autor, avînd în vedere că datorită limitelor impuse de poziția sa socială el nu poate surprinde cauzele reale ale neajunsurilor pe care le pune-n evidență. Este însă un fapt, care se cere reținut, că un om politic burghez de talia lui Robert Kennedy, fratele fostului președinte John Kennedy, virtual candidat la președinția țării din partea Partidului democrat, aduce critici, uneori foarte serioase și hotărîte, la adresa unor aspecte nu puțin importante ale vieții economice și sociale din S.U.A., precum și la adresa unor laturi ale poli-

ticii externe a Statelor Unite. Din acest punct de vedere, primele două capitole, care se referă la tineret și la problema rasială în marile orașe din S.U.A., sînt cele mai remarcabile.

Astfel, tratînd problema tineretului, autorul relevă că în ultimii ani în Statele Unite prăpastia dintre generații a crescut în mod brusc, că în marile orașe au loc ciocniri, că proporția sinuciderilor în rîndul tinerilor, ca și cea a delinvenței juvenile este în creștere. El arată că o mare parte a tinerilor americani se opun războiului din Vietnam, văzînd că se cheltuiesc miliarde pentru înarmare, atunci cînd sărăcia și ignoranța mai stăruie în propria lor țară (p. 23).

Autorul apreciază, de asemenea, ca fiind semnificativ refuzul majorității tineretului de a îmbrățișa cariere de „afaceri”, caracteristic economiei americane. Opoziția lor în fața tendinței de îmbogățire se explică, afirmă R. F. Kennedy, prin disprețul pe care îl nutresc pentru „excesele de materialism” ale celor care dirijează afacerile (p. 25). „Mai șocantă încă pentru tineri, cum a fost ea din timpuri străvechi pentru moralisti, este etica care măsoară toate lucrurile după mărirea profitului”, conchide el (p. 24).

În ceea ce privește problema rasială, Kennedy declară că astăzi în Statele Unite șomajul îmbracă forme mai grave chiar decît în timpul „mariei depresiiuni” [criza din 1929—1933] și dacă procentul de șomeri care există în rîndul populației de culoare ar fi transpus pe scară națională asupra populației albe, America ar avea 30 milioane de șomeri (p. 46 și 48). Mai mult, el subliniază că „...în regiunile pauperismului — negrii din Hough, mexicanii americani de la est de Los Angeles, albi din Appalaches, portoricanii de la est de Harlem, indienii din rezervații — procentul șomerilor depășește de trei ori cifra înregistrată pe plan

* Către o lume nouă. Traducere integrală din limba engleză a volumului *To Seek a Newer World*, publicat la New York în anul 1967, în editura Doubleday and Company. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

național. Dar aceste cifre nu țin seama de toată amploarea problemei, dat fiind că $\frac{1}{3}$ pînă la $\frac{1}{3}$ din adulții care trăiesc în gheto-uri scapă din vederea aparatului guvernamental, care nu izbuteste nici măcar să-i identifice. Ei trăiesc necunoscuți, fără domiciliu fix, fără ocupație, rătăcind prin oraș, separați de familiile lor, fără ca semenilor lor să le pese de ei, mai mult decît de-o vrabie sau de-o luminare arsă" (p. 47).

După cum se vede, autorul ajunge la constatarea legăturii nemijlocite care există în Statele Unite între exploatarea socială și inegalitatea rasială.

Odată analizată situația internă din S.U.A., în special în planul economic-social, reliefindu-se cu deosebire problema tineretului, a luptei contra segregăției rasiale, a șomajului etc., în volum sînt examinate, cu o atitudine lucidă, unele aspecte ale politicii externe americane.

Kennedy aduce critici Alianței pentru progres * și, sprijinit pe date statistice, demonstrează în mod concret că prețul scăzut pe care S.U.A. îl plătesc pentru cafeaua braziliană, de pildă, anulează în mare parte beneficiul ajutorului pentru dezvoltare acordat anual Braziliei prin intermediul alianței. Cît privește zahărul, repartiția contingentelor de import de către Statele Unite pune într-o situație de instabilitate economia cîtorva țări (p. 153—154).

În volum este prezentat în mod veridic sumbrul tablou social al Americii Latine: situația de sărăcie în care se află popoarele acestui continent, veniturile derizorii obținute cu prețul unor eforturi istovitoare, creșterea pauperității în regiunile rurale, mizeria din cocioabele orașelor, procentul considerabil al mortalității infantile. „Boala și subnutriția sînt prezente aproape peste tot; din numărul total al morților îngropați în America Latină, majoritatea au mai puțin de patru ani" (p. 108).

* Revista venezueleană „Mundo Económico" dă următoarea definiție Alianței pentru progres: „Alianța e un concept paternalist ce nu are nici o bază economică. Injectarea de dolari, chiar în cazul că se realizează, nu ajută poporul, ci guvernele, ale căror interese sînt în mod frecvent opuse poporului. Din nefericire, alianța a fost concepută mai mult ca un plan politic decît economic. Întreaga afacere nu e altceva decît un pur colonialism... Colonialismul e unica pricină a foametei în America Latină". Citat după „Scînteia" din 11 noiembrie 1967.

Cît privește învățămîntul, remarcă R. Kennedy, el este extrem de nesatisfăcător: „În Columbia, de exemplu, numai 60% dintre copii intră în clasa I-a, și din acest procent 90% părăsesc școala înainte de a ajunge în clasa a IV-a. O jumătate a latino-americanilor sînt analfabeți" (p. 108).

În concluzie, autorul se pronunță pentru o reformă agrară eficace în America Latină (p. 113—122) și cere ca S.U.A. să nu acorde ajutor moral și material acelor guverne care se opun schimbărilor politice, economice și sociale în țările lor (p. 122).

O altă problemă pusă în discuție de fostul senator se referă la politica americană față de R. P. Chineză. Edificatoare pentru atitudinea politică a lui R. Kennedy este opinia acestuia despre necesitatea de a se acredita ideea „unei conviețuirii pașnice a americanilor și a chinezilor pe planeta noastră... pentru a crea mijloacele stabilirii de raporturi amicale" (p. 228—229).

O atare părere pune în lumină poziția liberală, realistă pe care se situa autorul ei.

În capitolul referitor la războiul din Vietnam, fostul senator se pronunță pentru tratative [atît ediția americană, cît și cea franceză au apărut înaintea începerii tratativelor de la Paris], pentru crearea unui guvern reprezentativ în Vietnamul de sud, cu participarea Frontului Național de Eliberare. După părerea lui Kennedy, trupele americane nu trebuiau trimise de loc în Vietnam. Dar lucrurile fiind totuși așa cum sînt, afirmă el, Statelor Unite le trebuie o pace onorabilă și o ieșire din actuala situație, care poate fi numai o soluție politică a conflictului și un guvern reprezentativ în sud.

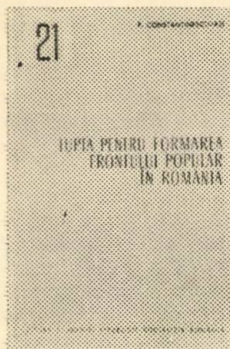
Cu toate meritele incontestabile ale cărții, constînd în actualitatea chestiunilor discutate, trebuie totuși să observăm că în unele aspecte tratate autorul plătește tribut apartenenței sale politice și de clasă, unei tente de anticomunism.

Importanța problemelor ridicate de Robert Kennedy în această lucrare rezidă nu numai în faptul că acestea vin de la el, figură remarcabilă a vieții politice americane, ci, în primul rînd, în aceea că ele confruntă și astăzi, în mod stringent, America, așteptînd să fie rezolvate.

R. I. BORIS

P. Constantinescu-Iași, Lupta pentru formarea Frontului popular în România

Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, 160 p.

O valoroasă carte privind activitatea Partidului Comunist Român pentru ralierea maselor și organizațiilor democratice în Frontul popular antifascist vine să îmbogățească istoriografia românească.

Acad. prof. Petre Constantinescu-Iași, septuagenarul savant, istoric de notorietate internațională, prin noua sa lucrare adaugă o prețioasă pagină de istorie scrisă a poporului nostru spre cunoaștere de către cititorul român, cit și de cel de peste hotare.

Magistrul multor studenți, profesori și doctori în istorie pune la îndemina cercetătorilor de azi, a dascălilor de liceu și din facultăți o concisă monografie a luptei pentru crearea Frontului popular în România. Autor a numeroase lucrări și studii privind epoca anilor de acerbă luptă antifascistă, cunoscător temeinic al istoriei dintre cele două războaie mondiale prin vastele cercetări întreprinse, acad. Petre Constantinescu-Iași aduce în plus o autenticitate inegalabilă. Această autenticitate, prezentă în lucrare, este conferită de faptul că autorul cărții a fost și martor al evenimentelor pe care le-a studiat ca om de știință și despre care a scris cu inima și cu mintea.

Situația internațională este tratată într-un paragraf introductiv, cadru clar pentru înțelegerea resorturilor externe fără de care nu pot fi înțelese evoluția situației interne și procesul luptei pentru crearea Frontului popular. Găsim nu un simplu spectator care înregistra evenimentele istoriei, ci pe militantul comunist, profesorul Petre Constantinescu-Iași, care începând din 1932 va fi prezent în marile confruntări ale luptei antifasciste din România și reprezentant al mișcării antifasciste românești în forurile mondiale antifasciste. Când acad. P. Constantinescu-Iași scrie despre pivotul mișcării antifasciste — clasa muncitoare și Partidul Comunist Român —, o face ca un nemijlocit cunoscător al intimei și organice legături pe care partidul a realizat-o, prin mijlocirea a numeroase organizații democratice, cu masa largă a poporului, ostilă fascismului.

Pacte de Bloc democratic din 1935—1936, esențiale în lupta pentru Frontul popular în România, ocupă un loc important în lucrare. Sublinierea asupra acțiunii antifasciste a Blocului se cere făcută prin valoarea care o dă unul dintre frunțașii activității Blocului, și anume autorul lucrării.

Prezent la ședințele Comitetului național antifascist în 1933—1934 ca fruntaș recunoscut, la marile manifestații din 1935 și 1936 ca reprezentant „legal” al partidului comunist, în întîlnirile cu reprezentanți ai partidului socialist, ai P.N.T. pentru a pregăti crearea Frontului popular, autorul lucrării știa din clocotul evenimentelor că afirmarea luptelor clasei muncitoare, grevele și demonstrațiile organizate de Partidul Comunist Român constituiau uvertura marilor acțiuni antifasciste din România anilor 1933—1937.

Organizațiile de masă, și îndeosebi Comitetul național antifascist, îndrumate cu înțelepciune de către comuniști, au în lucrare un loc important, dat fiind rolul lor în dezvoltarea unei reale și largi mișcări antifasciste românești. Acad. P. Constantinescu-Iași introduce în istoriografia care privește epoca antifascistă un element deosebit — etapizarea. Din 1935 distinge o perioadă distinctă, cînd lupta pentru front popular a luat forme noi, mai active, cu organizații noi — Blocul democratic, cu pacte de front popular la care aderă Frontul plugarilor, Madosz, Partidul socialist și alte grupări. Acestei părți autorul îi consacră cea mai mare parte a cărții, cititorii găsind pagini de analiză a procesului de făurire a Frontului popular, profunzime în interpretarea fenomenelor proprii luptei antifasciste pe care a trăit-o și a cunoscut-o atât de bine.

Atrage atenția în lucrare maniera în care sint prezentați, organic, militanții comuniști, pleiada de intelectuali antifasciști, figuri proeminente ale mișcării revoluționare și democratice din România.

În ansamblu, cartea constituie un prețios aport la istoriografia marxistă, cu o metodologie proprie materialismului istoric și forță de convingere pe care i-o dau experiența bogată a reputatului istoric și multitudinea argumentelor de înaltă valoare științifică.

Lucrarea acad. P. Constantinescu-Iași este pentru cei care cercetează această perioadă un nou imbold, așa cum au simțit cițiva mai tineri istorici, pentru cercetări noi și plurivalente ale istoriei mișcării antifasciste din România. Așa cum lucrările acad. P. Constantinescu-Iași despre organizații de masă sau presa legală a P.C.R. au fost făgașuri pe care s-au axat lucrări și activități științifice a cel puțin cinci doctori în istorie, prezenta lucrare va deschide în mod sigur perspective pentru mai tinerii cercetători. Astfel septuagenarul academician și-a format o adevărată școală în studierea mișcării antifasciste, lăsând și orientări de mare competență pentru cei care-l urmează.

TITU GEORGESCU

Acta Musei Napocensis

vol. V, Cluj, 1968, 786 p.

Cel de-al V-lea volum al Anuarului Muzeului de istorie din Cluj, Acta Musei Napocensis, înmănușează importante studii de istorie veche, medie, modernă și contemporană a României.

Această culegere reprezintă, în același timp, un cald omagiu adus de frontul is-

toric din țara noastră la cea de-a 70-a aniversare a academicianului Constantin Daicoviciu, eminent istoric de prestigiu internațional, unul dintre deschizătorii de drumuri ai științei și culturii românești, dascăl și îndrumător al unei întregi generații de istorici români.

MAREA ADUNARE NAȚIONALĂ DE LA ALBA IULIA — 1 DECEMBRIE 1918

STUDII ȘI MATERIALE

I. H. CRIȘAN, Contribuții la problema unității culturii materiale daco-getice ; I. WINKLER, Tipurile monetare ale daco-geților și aria lor de răspîndire (partea I) ; H. DAICOVICIU, Dacii și civilizația lor în secolele I î.e.n. — I e.n. ; C. VACZY, Nomenclatura dacică a plantelor la Dioscorides și Pseudo-Apuleius (partea I) ; ST. FERENCZI, Observații cu privire la sistemul și caracterul așa-zisului „Limes Dacicus” ; I. MITROFAN, GH. MOLDOVAN, Castrul roman de la Sighișoara ; OCT. FLOCA, Monumente epigrafice și sculpturale de la Micia ; L. DAVID, L. MARGHITAN, Monumente sculpturale de la Micia (partea I) ; N. LASCU, Știri din arhivele clujene referitoare la inscripțiile romane din Transilvania ; V. VĂTĂȘEANU, Un relief medieval enigmatic ; ST. PASCU, M. RUSU, P. IAMBOR, N. EDROIU, P. GYULAI, V. WOLLMANN, ȘT. MATEI, Cetatea Dăbica ; B. DAICOVICIU, Mărturii apusene despre latinitatea și continuitatea românilor (sec. XV-XVIII) ; ȘT. IMREH, C. MUREȘAN, Un nou izvor pentru cunoașterea vieții satului din Transilvania la sfîrșitul sec. XVIII ; L. VAJDA, Formarea muncitorimii salariate în industria minieră și metalurgică din Transilvania între 1848—1867 ; E. GLODARIU, Din activitatea societății „Iulia” a studenților români la Cluj ; A. EGYED, Unele caracteristici ale dezvoltării industriei în Transilvania la sfîrșitul secolului al XIX-lea ; M. ROȘCA, Ecoul mișcării memorandiste în dezbaterile parlamentului maghiar ; C. ENEA, Aspecte ale descompunerii armatei austro-ungare (dezertări și răscoale ale soldaților din Transilvania 1914—1918) ; I. GĂLL, Lupta muncitorimii din Transilvania — factor de seamă în pregătirea înlăptuirii unirii de la 1 decembrie 1918 ; M. DAN, V. ȘCHIOPU, Opinia publică din România față de acordul de la München și consecințele lui ; P. BUNTA, Formele și caracterul luptei maselor pentru instaurarea regimului democrat-popular ; GH. TUTUI, Congresul de unificare a Partidului Comunist Român cu Partidul Social-Democrat (februarie 1948).

NOTE ȘI DISCUȚII

N. VLASSA, Sondajul de salvare de la „Gura Baciului” (...și cite ceva despre cultura vaselor calciforme în România) ; T. BADER, Despre figurinele antropomorfe în cadrul culturii Criș ; VL. DUMITRESCU, Cu privire la platformele de lut ars ale locuințelor unor culturi eneolitice ;

I. ORDENTLICH, *Depozitul de bronzuri de la Otomani*; E. CRIȘAN, *Un biberon hallstattian*; I. GLODARIU, *Tezaurul dacic de la Sărmășag*; K. HÖREDT, *Interpretări arheologice*; E. CHIRILĂ, I. A. ALDEA, *Tezaurul monetar de la Dobîrca, sec. II î.e.n. — I e.n.*; S. JAKO, *Date privitoare la cercetările arheologice de la Grădiștea Muncelului în anul 1803 (I)*;

N. LUPU, *Așezarea daco-romană de la Roșia (jud. Sibiu)*; I. I. RUSSU, *Note epigrafice. Inscricții din Dacia Porolissensis*; N. GOSTAR, *Unitățile militare din castrul roman de la Tibiscum*; C. POP, *Monumente sculpturale romane din Napoca*; M. DAVIDESCU, R. FLORESCU, *Două plăci de la Drobeta reprezentând cavalerii danubieni*; A. BODOR, *Note asupra artei romane provinciale. Pe marginea cărții prof. J.M.C. Toynebee*; D. PROTASE, *Observații în legătură cu așezările rurale din Dacia romană*; V. VASILIEV, *Vestigii daco-romane din secolul IV e.n. la Suatu*; N. CHIDIOȘAN, Z. NANÁSSY, *Un mormint din perioada prefeudală descoperit la Săcuieni*;

I. KORODI, *Aspecte ale colaborării dintre muzeografi și restauratori*;

M. BUNTA, *Tiparul sigiliului mare al domnului Țării Românești Pătrașcu cel Bun*; FR. PAP, *Psaltirea lui Dimitrie Pandovici. Contribuție la bibliografia românească veche*; M. ȚOCA, *Despre fațada bisericii ortodoxe de pe strada Dr. Petru Groza din Cluj*; G. A. PROTOPOESCU, *Vestigii ale tradițiilor militare românești în Muzeul de istorie din Cluj*; V. POP, *Din legăturile spirituale ale românilor în secolul XVIII*; P. TEODOR, *Contribuția lui Aron Florian la dezvoltarea istoriografiei naționale*;

I. KOVACS, *Problema desființării raporturilor cu caracter feudal în satele de „horticultori” din Transilvania*; S. POLVEREJAN, *Din activitatea Secției din Anvers a Ligii culturale*; V. VESA, *Conferința extraordinară a Partidului național român din Transilvania (23—24 iulie 1893)*;

T. HAGAN, *Contribuția socialiștilor români la înfăptuirea unirii Transilvaniei cu România*; V. AVRAM, *Un act revoluționar: naționalizarea principalelor mijloace de producție.*

Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania

Editura politică, București, 1968, 336 p.

Lucrarea **Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania** este elaborată de un colectiv de la Institutul de istorie al Academiei, filiala Cluj, format din George Em. Marica, Iosif Hajós, Călina Mare, Constantin Rusu. Ea oferă tuturor celor

interesați o privire de ansamblu asupra culturii române ardelenice din perioada 1820—1850.

Autorii fac analiza ideilor care au călăuzit generația de la 1848 în Transilvania, prin comparație cu Școala ardeleană, și a rolului pe care l-au avut în difuzarea acestora reprezentanții ai culturii românești ca: S. Bărnuț, G. Bariț, T. Cipariu, I. Codru-Drăgușan, A. T. Laurian, I. Maiorescu, E. Murgu, A. Papiu-Ilarian, A. Pumnul și alții. După o scurtă

prezentare a profilului generației de la 1848, a cadrului social-istoric în care s-a desfășurat gândirea și acțiunea social-politică a fruntașilor români din Transilvania, autorii trec la cercetarea și înfățișarea diferitelor domenii de activitate pe care le-a dezvoltat mișcarea intelectuală. Filozofia, educația, literatura, istoria, teatrul, muzica, pictura, folclorul, lingvistica, științele naturii, economia etc. ocupă un loc principal în spațiul lucrării.

În partea a III-a a lucrării, autorii se ocupă de presa românească din Transilvania. Marchează diferitele publicații („Biblioteca românească”, „Foaia duminicii”, „Gazeta Transilvaniei”, „Foaia pentru minte, inimă și literatură”, „Democrația” ș.a.) și ideile pe care le-au răspîndit.

Capitolul IV este rezervat analizei și explicării revoluției sub aspectul teoretic și practic. Ideilor, ca și acțiunilor revoluționare, le este acordată o atenție specială.

Sprîjiuniți pe un aparat critic, științific și bibliografic foarte bogat, colectivul de autori aduce aspecte inedite care ajută la elucidarea problemelor dezbătute.

Studii și articole de istorie

vol. XII, *Societatea de științe istorice din Republica Socialistă România*,
București, 1968, 256 p.

Societatea de științe istorice a publicat la finele anului 1968 cel de-al XII-lea tom de Studii și articole de istorie — redactor responsabil acad. P. Constantinescu-Iași. Culegerea este meritorie prin concepția îmbunătățită care stă la baza ce-

lor nouă rubrici, a grupării articolelor și nivelului lor. Axarea sa, îndeosebi pe tematica istoriei moderne și contemporane, ne determină a reproduce integral sumarul:

90 DE ANI DE LA PROCLAMAREA INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI

VASILE MACIU, *Partidele și grupările politice și atitudinea lor față de problema independenței României*; VLADIMIR DICULESCU, *Războiul pentru cucerirea independenței României — prilej de manifestare a unității de conștiință națională la românii din Transilvania și Banat*.

120 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI A. D. XENOPOL

NICOLAE GOGONEAȚĂ, *Concepția lui A. D. Xenopol asupra previziunii în istorie*; DAN BERINDEI, *A. D. Xenopol și Academia Română*; VASILE NICHITA, *Idei economice progresiste în opera lui A. D. Xenopol*.

150 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI MIHAIL KOGĂLNICEANU

AL. HUSAR, *Patriotul Kogălniceanu și Europa*; AL. ZUB, *Scrieri ale lui Mihail Kogălniceanu din vremea mișcării revoluționare de la 1848*; N. CORIVAN, *Mihail Kogălniceanu și organizarea administrativă a Moldovei în prima sa guvernare din timpul domniei lui Al. I. Cuza*; PAUL PĂLTĂNEA, *Legăturile lui Mihail Kogălniceanu cu orașul Galați*.

ISTORIA ROMÂNIEI

N. STOICESCU, *Unele categorii de slujbași ai statelor feudale Țara Românească și Moldova*; CONSTANTIN CUCIUC, *Frământările rufetașilor de la salinele din Tg. Ocna în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*; D. TUȚU, *Înțelegerea Balcanică și rolul său în apărarea păcii și securității în sud-estul Europei*.

ISTORIE UNIVERSALĂ

MIRCEA N. POPA, *„Revoluția prețurilor” în Europa*; DUMITRU ALMAȘ, *Problema națională în revoluțiile din 1848*.

MISCELLANEA

PAUL POPESCU, *Vasile Paapa — un sprijinitor al învățămîntului*; MIHAI APOSTOL, *Rolul Societății Wifo în jefuirea petrolului românesc de către imperialiștii germani în timpul celui de-al doilea război mondial*.

METODICĂ

MARIA VASILESCU, GH. SMARANDACHE, A. IORDĂNESCU, C. DINU, *Contribuția istoriei la educarea elevilor în spiritul umanismului*.

RECENZII

LUDOVIC DEMÉNY, D. Prodan : *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, vol. I. ;
DAN BERINDEI, Cornelia Bodea : *Lupta românilor pentru unitatea națională (1834—1849)* ;
DIDI ROSENZWEIG, Camil Mureșan : *Imperiul Britanic*.

CRONICA

★ ★

Remarcăm prezența, în partea finală a culegerii, a activității filialelor și subfilialelor Societății de științe istorice și filologice, extrem de bogată, cu sute de comunicări ținute în sesiuni și simpozioane locale din zeci de centre județene sau muni-

cipii. Frontul nostru istoric, prin Societatea de științe istorice, dispune de un număr impresionant de cadre didactice, care au preocupări de valoare pentru cercetarea istoriei.

SUSȚINEREA UNOR TEZE DE DOCTORAT

În ziua de 8 noiembrie 1968, în fața comisiei de doctorat a Facultății de istorie a mișcării muncitorești de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R. a avut loc susținerea tezei de doctorat: **Miscarea muncitorească și legislația muncii în România, în perioada 1918—1921**, de către Ion St. Baicu.

Comisia de doctorat a fost formată din: conf. univ. dr. Nicolae Petreanu, decanul Facultății de istorie a mișcării muncitorești de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R. — președinte; conf. univ. dr. Augustin Deac — conducător științific; dr. Gheorghe Unc, dr. Vasile Liveanu, dr. Nicolae Ciachir — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia de doctorat a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Ion St. Baicu.

În ziua de 27 decembrie 1968, în fața comisiei de doctorat a Facultății de istorie a mișcării muncitorești de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R. a avut loc susținerea tezei de doctorat: **Frontul Unic Muncitoresc în perioada 23 August 1944 — februarie 1948**, de către Carol Niri.

Comisia de doctorat a fost formată din: conf. univ. dr. Nicolae Petreanu, decanul Facultății de istorie a mișcării muncitorești de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R. — președinte; conf. univ. dr. Mihai Fătu — conducător știin-

țific; conf. univ. dr. Aurel Loghin, dr. Gheorghe Unc, dr. Vasile Liveanu — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Carol Niri.

În ziua de 13 februarie 1969, în fața comisiei de doctorat a Facultății de filozofie și științe politice de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R. a avut loc susținerea tezei de doctorat: **Dialectica logicului și istoricului în cunoașterea fenomenelor sociale**, elaborată de Ion Florea.

Materialele prezentate de referenții științifici oficiali, prof. univ. dr. Constantin Borgeanu, prof. univ. dr. Alexandru Tănase, conf. univ. dr. Ion Cornea, conf. univ. dr. Ion Grigoraș, și concluziile prezentate de prof. univ. dr. Constantin Petre au apreciat teza ca o contribuție valoroasă în analiza unor probleme filozofice și metodologice ale teoriei cunoașterii sociale și istorice.

În urma discutării publice a lucrării, comisia de doctorat a Facultății de filozofie și științe politice de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R. a acordat titlul de doctor în filozofie tovarășului Ion Florea.

În ziua de 15 ianuarie 1969, la Facultatea de filozofie a Universității București a avut loc susținerea tezei de doctorat: **Știința politică. Contribuții la stu-**

diul genezei, evoluției și stadiului ei actual, de către Ovidiu Trăsnea.

Comisia de doctorat, formată din : conf. univ. Ion Didilescu, decan al Facultății de filozofie — președinte ; prof. univ. Tudor Bugnariu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România — conducător științific ; prof. univ. dr. docent Ioan Ceterchi, conf. univ. dr. Ștefan Georgescu și conf. univ. dr. Vasile Nichita — membri, cât și referatele neoficiale prezentate de dr. Ladislau Lörincz, dr. Marin Voiculescu, dr. N. Kallós și I. Nathanson (Iași) au apreciat contribuția lucrării la cercetarea, pe baza concepției materialist-dialectice, a evoluției și statutului epistemologic al politologiei.

În urma discutării publice a lucrării, comisia de doctorat a hotărât, în unanimitate, acordarea titlului de doctor în filozofie tovarășului Ovidiu Trăsnea.

În ziua de 14 ianuarie a.c., la Facultatea de filozofie a Universității București a avut loc susținerea tezei de doctorat : **Statul capitalist contemporan** de către Olivia Clătici.

Comisia de doctorat, formată din : conf. univ. dr. I. Didilescu, decanul Facultății de filozofie — președinte ; conf. univ. dr. V. Nichita — conducător științific ; conf. univ. dr. T. Hăgan (Cluj), conf. univ. dr. D. I. Mazilu, conf. univ. dr. C. Vlad — membri, a apreciat meritele lucrării în tratarea temei și a acordat, cu unanimitate de voturi, titlul de doctor în filozofie tovarășei Olivia Clătici.

СОДЕРЖАНИЕ

20-ЛЯ ГОДОВЩИНА ПЛЕНУМА ЦК РКП 3—5 МАРТА 1949 Г

ГЕОРГЕ СУРПАТ: Осуществление программы РКП по кооперативизации сельского хозяйства	3
ПАРАСКИВА НИКИТА, МАРИН ПОПЕСКУ: Аграрные преобразования 1944—1947 гг. в Румынии	16

СТАТЬИ

Г. И. ИОНИЦЭ: Демократические организации — создаваемые, направляемые и находящиеся под влиянием РКП — источник кадров и революционных энергий, важное средство сплочения связей партии с массами (1921-1944)	31
ГЕОРГЕ МОКА: Несостоятельность современных буржуазных теорий о суверенитете	53

СООБЩЕНИЯ

В свете рукописей Маркса — о закономерностях развития науки и техники: <i>Вальтер Роман</i>	71
И. К. ФРИМУ, руководитель рабочего движения Румынии: <i>Николае Петряну, Дан Баран</i>	81
Конференция в Монтрэ (1936 г.): <i>Роберт Дош</i>	92

ИСТОРИЯ РАБОЧЕГО ДВИЖЕНИЯ

— консультации —

О началах социалистического и рабочего движения Румынии: Создание Социал-демократической партии рабочих Румынии: <i>Штефан Мушат</i>	104
--	-----

ПАМЯТНЫЕ СТАТЬИ

Александру Николау ● Франчиск Вольф-Бочор ● Вангеле С. Бекляну ● Шимо Геза	125
--	-----

РЕЦЕНЗИИ

Документы истории рабочего движения Румынии 1910—1915 гг. Политическое издательство, Бухарест, 1948, стр. 1 086: <i>Марин Флореску</i> ; Рабочая и социалистическая печать Румынии, том II (1900-1921 гг.), вторая часть (1907-1916 гг.), Политическое издательство, Бухарест, 1968 г.	
--	--

стр. 758; <i>Ион Мамина, Василе Петришор</i> ; М. Г. БУЖОР, Штефан Георгиу и его эпоха, Политическое издательство, Бухарест, 1968, стр. 272: ДАМЯАН ХУРЕЗЯНУ; ТРОФИН ХЕГАН, Объединенные профсоюзы Румынии, 1944 — 1947 гг., Политическое издательство, Бухарест, 1969, стр. 244: Георге Цунуй	144
--	-----

БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ СПРАВКИ

Д. ПРОДАН „Supplex Libellus Valachorum“, Научное издательство, Бухарест, 1967, стр. 536; К. КЭЗЭНИШТЯНУ, М. КУКУ, Э. ПОПЕСКУ, Военные аспекты Революции 1848 г. в Цара Ромыняскэ, Военное издательство, Бухарест, 1968 г. стр. 176; Г. ЧИЛЕСКУ, История политико-правовой мысли, часть 1-ая, Дидактическое и педагогическое издательство, Бухарест, 1968, стр. 286; РОБЕРТ Ф. КЕННЕДИ, К новому миру (Вердую монд нуво) Париж, Изд. Шток, 1968 г., стр. 310; П. КОНСТАНТИНЕСКУ-ЯШЬ, Борьба за создание Народного фронта в Румынии, Издательство Академии Наук Социалистической Республики Румынии, Бухарест, 1960, стр. 160; Acta Musei Napocensis, том V, Клуж, 1968, стр. 786; Идеология румынского поколения 1848 г. в Трансильвании Политическое издательство, Бухарест, 1968 г. стр. 336; Исследования и статьи по истории, том. XII, Общество исторических наук Социалистической Республики Румынии, Бухарест, 1968, стр. 256	161
---	-----

ИНФОРМАЦИИ

Защита докторских диссертаций	175
-------------------------------------	-----

SOMMAIRE

20 ANNÉES DEPUIS LA SÉANCE PLÉNIÈRE DU C.C. du P.C.R. DU 3—5 MARS 1949.

GHEORGHE SURPAT : La réalisation du programme du P.C.R. de coopération de l'agriculture	3
PARASCHIVA NICHITA, MARIN POPESCU : Les transformations agraires en Roumanie entre les années 1944—1947	16

ARTICLES

GH. I. IONIȚA : Les organisations démocratiques créées, dirigées et influencées par le P.C.R. — source de cadres et d'énergies révolutionnaires, moyen important de resserrement des liens du parti avec les masses (1921—1944)	31
GHEORGHE MOCA : L'inconsistance des théories bourgeoises actuelles regardant la souveraineté	53

COMMUNICATIONS

Du point de vue des manuscrits de Marx — Regardant les légités du développement de la science et de la technique : Valter Roman	71
I. C. Frimu, dirigeant du mouvement ouvrier de la Roumanie : Nicolae Petreanu, Dan Baran	81
La Conférence de Montreux (1936) : Robert Deutsch	92

L'HISTOIRE DU MOUVEMENT OUVRIER — CONSULTATIONS —

Les commencements du mouvement socialiste et ouvrier en Roumanie. La création du Parti Socialiste-Démocratique Ouvrier Roumain: Ștefan Mușat.	104
---	-----

EVOCATIONS

Alexandru Nicolau • Vanghele S. Becheanu • Francisc Wolf-Boczor • Simó Géza	125
---	-----

COMPTES—RENDUS

Documents de l'histoire du mouvement ouvrier en Roumanie. 1910—1915. Édition politique, Bucarest, 1968, 1 086 p.: Marin Florescu ; La presse ouvrière et socialiste de la Roumanie, vol. II (1900—1921), la deuxième partie (1907—1916), Édition politique, Bucarest, 1968, VIII + 758 p.: Ion Mamina, Vasile Petrișor ; M. GH. BUJOR, Ștefan Gheorghiu et son époque, Édition politique, Bucarest, 1968, 272 p.; TROFIN HĂGAN, Les syndicats unis de la Roumanie. 1944—1947, Édition politique, Bucarest, 1968, 244 p.: Gheorghe Țuțui	144
--	-----

NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

D. PRODAN, Supplex Libellus Valachorum, Édition scientifique, Bucarest, 1967, 536 p.; C. CAZANISTEANU, M. CUCU, E. POPESCU: Des aspects militaires de la Révolution de 1848 en Valachie, Édition militaire, Bucarest, 1968, 176 p.; GH. GILESCU, L'histoire de la pensée politique-juridique, première partie, Édition didactique et pédagogique, Bucarest, 1968, 286 p.; ROBERT F. KENNEDY, Vers du monde nouveau, Paris, Stock, 1968, 310 p.; P. CONSTANTINESCU-IAȘI, La lutte pour la réalisation du Front populaire de la Roumanie, Édition de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie, Bucarest, 1968, 160 p.; Acta Musei Napocensis, vol. V, Cluj, 1968, 786 p.; L'idéologie de la génération roumaine de 1948 de la Transilvanie, Édition politique, Bucarest, 1968, 336 p.; Études et articles historiques de la République Socialiste de Roumanie, Bucarest, 1968, 256 p.	161
---	-----

INFORMATIONS

La soutenance des thèses de doctorat	175
--	-----

CONTENTS

20 YEARS SINCE THE MARCH 3—5, 1949 PLENARY MEETING OF THE C.C. OF THE R.C.P.

GHEORGHE SURPAT: The Implementation of the R.C.P. Agricultural Cooperativization Programme	3
PARASCHIVA NICHITA, MARIN POPESCU: Agrarian Changes in Romania between 1944 and 1947	16

ARTICLES

G. I. IONIȚĂ: The Democratic Organizations Set Up, Guided and Influenced by the R.C.P. — a Source of Cadres and Revolutionary Energies, an Important Means of Strengthening the Party's Links with the Masses (1921—1944)	31
---	----

GHEORGHE MOCA : The Groundlessness of the Present Bourgeois Theories on Sovereignty	53
--	----

REPORTS

In the Light of the manuscripts of Marx — On the development laws of science and technique: Valter Roman	71
I. C. Frimu, a leader of the working-class movement of Romania: Nicolae Petreanu, Dan Baran	81
The Conference at Montreux (1936): Robert Deutsch	92

HISTORY OF THE WORKING-CLASS MOVEMENT — CONSULTATIONS —

The beginnings of the socialist and working-class movement in Romania. The founding of the Social-Democratic Party of the Workers of Romania : Stefan Muşat	104
--	-----

RECOLLECTIONS

Alexandru Nicolau • Vanghele S. Becheanu • Francisc Wolf-Boczor • Simó Géza	125
---	-----

REVIEWS

Documents of the history of the working-class movement of Romania. 1910— 1915, The Publishing House for Political Literature, Bucharest, 1968, 1086 p. : Marin Florescu ; The working-class and socialist press of Romania, vol. II (1900—1921), 2nd part (1907—1916), the Publishing House for Political Literature, Bucharest, 1968, VIII, 758 p. : Ion Mamina, Vasile Petrişor ; M. GH. BUJOR, Ştefan Gheorghiu and epoch, the Publishing House for Political Literature, Bucharest, 1968, 272 p. : TROFIN HAGAN, the United Trade Unions of Romania. 1944—1947, the Publishing House for Political Literature, Bucharest, 1968, 244 p. : Gheorghe Tuţui	144
--	-----

BIBLIOGRAPHICAL NOTES

D. PRODAN, Supplex Libellus Valachorum, the Publishing House for Scien- tific Literature, Bucharest, 1967, 536 p. ; C. CAZANIŞTEANU, M. CUCU, E. POPESCU, Military aspects of the 1848 revolution in Wallachia, the Military Publishing House, Bucharest, 1968, 176 p. ; G. GILESCU, History of the political and juridical thinking, 1st part, the Publishing House for didactic and pedagogical literature, Bucharest, 1968, 286 p. ; ROBERT F. KENNEDY, Vers du monde nouveau, Paris, Stock, 1968, 310 p. ; P. CONSTANTINESCU-IAŞI, The fight for the setting up of the People's Front in Romania, The Publishing House of the Academy of the Socia- list Republic of Romania, Bucharest, 1968, 160 p. ; Acta Musei Napocen- sis, vol. V, Cluj, 1968, 788 p. : The ideology of the 1848 Romanian gene- ration in Transylvania, the Publishing House for Political Literature, Bucharest, 1968, 336 p. ; Studies and articles of history, vol. 12, the Society of historical sciences of the Socialist Republic of Romania, Bu- charest, 1968, 256 p.	161
---	-----

INFORMATION

Dissertation for doctorate	175
--------------------------------------	-----

INHALT

20 JAHRE SEIT DEM PLENUM DES ZK DER RKP VOM. 3.—5. MÄRZ 1949

GHEORGHE SURPAT: Die Durchführung des Programms der RKP zur Vergenossenschaftung der Landwirtschaft	3
PARASCHIVA NICHITA, MARIN POPESCU: Landwirtschaftliche Umgestal- tungen während der Jahre 1944—1947 in Rumänien	16

ARTIKEL

GH. I. IONIȚĂ: Die von der RKP geschaffenen, gelenkten und beeinflussten Organisationen — eine Reserve revolutionärer Kader und Energien, ein wesentliches Mittel zur Engergestaltung der Beziehungen der Partei zu den Massen in den Jahren 1921—1944	31
GHEORGHE MOCA: Die Unstichhaltigkeit der heutigen bürgerlichen Theorien über die staatliche Souveränität	53

MITTEILUNGEN

Im Lichte der Manuskripte von Marx — Über die Gesetzmässigkeiten der Entwicklung von Wissenschaft und Technik: Valter Roman	71
I. C. Frimu als Führer der Arbeiterbewegung in Rumänien: Nicolae Petreanu, Dan Baran	81
Die Konferenz in Montreux (1936): Robert Deutsch	92

DIE GESCHICHTE DER ARBEITERBEWEGUNG — KONSULTATIONEN —

Die Anfänge der sozialistischen und Arbeiterbewegung in Rumänien: Die Gründung der SDAPR: Stefan Mușat	104
--	-----

ZUM ANDENKEN AN:

Alexandru Nicolau • Vanghele S. Becheanu • Francisc Wolf-Boczor • Simó Géza	125
---	-----

REZENSIONEN

Dokumente aus der Geschichte der Arbeiterbewegung Rumäniens. 1910—1915. Politischer Verlag, Bukarest, 1968, 1 068 S.; Marin Florescu ; Die sozia- listische und Arbeiterpresse in Rumänien, II. Bd (1900—1921), II. Teill (1907—1916), Politischer Verlag, Bukarest, 1968, VIII+758 S.: Ion Mamina, Vasile Petrișor ; M. GH. BUJOR: Ștefan Gheorghiu und seine Zeit, Politischer Verlag, Bukarest, 1968, 272 S.: Damian Hurezeanu ; TROFIN HĂGAN: Die Vereinigten Gewerkschaften in Rumänien, 1944—1947, Politischer Verlag, Bukarest, 1968, 244 S.: Gheorghe Țuțui	144
---	-----

BIBLIOGRAPHISCHE ANMERKUNGEN

- D. PRODAN, Supplex Libellus Valachorum, Wissenschaftlicher Verlag, Bukarest, 1967, 536 S. ; C. CĂZĂNIȘTEANU, M. CUCU, E. POPESCU : Militärische Aspekte der Revolution von 1848 in der Walachei, Militärverlag, Bukarest, 1968, 176 S. ; CH. GILESCU, Geschichte des politisch juristischen Denkens, I. Teil, 1968, Didaktischer und Pädagogischer Verlag, Bukarest, 1968, 286 S. ; ROBERT F. KENNEDY, Vers du monde nouveau (Einer neuen Welt entgegen), Paris, Stock, 1968, 310 S. ; P. CONSTANTINESCU-IAȘI, Der Kampf für die Gründung der Rumänischen Volksfront, Verlag der Akademie der Sozialistischen Republik Rumänien, Bukarest, 1968, 160 S. ; Acta Musei Napocensis, V. Band, Cluj, 1968, 768 S. ; Die Ideologie der rumänischen Generation von 1848 in Transsilvanien, Politischer Verlag, Bukarest, 1968, 336 S. ; Historische Studien und Artikel, XII. Band, Gesellschaft für Geschichtswissenschaften der Sozialistischen Republik Rumänien, Bukarest, 1968, 256. S. . 161

INFORMATIONEN

Verteidigung einiger Doktoratsthesen 175

Redactori : Mamina Ion, Mureșan Elena, Rauș Nicolae, Smârcea Virgil

Tehnoredactor : Lucian Alexandru

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 442 ; 722 ; 369.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

78929

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ !

anale de istorie

anul XV

2

1969

COMITETUL DE REDACȚIE

GEORGESCU TITU — redactor-șef, **ARDELEANU ION**, **BĂRBULESCU CONSTANTIN** — redactor-șef adjunct, **MACIU VASILE**, **MATEI GHEORGHE**, **MUNTEANU N. G.**, **NICHITA PARASCHIVA**, **PETRIC ARON**, **PETRIȘOR VASILE** — secretar de redacție, **ROMAN VALTER**, **VOICU ȘTEFAN**, **ZAHARIA GHEORGHE**

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

anale
de istorie

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

2
1969

SUMAR

ARTICOLE - COMUNICĂRI

GHEORGHE ȚUȚUI : Realizarea Frontului Unic Muncitoresc — moment de însemnătate istorică în lupta de eliberare a poporului român	3
NICOLAE GOGONEAȚĂ : Nocivitatea teoriilor fasciste-legionare și lupta de idei în filozofia românească din perioada interbelică împotriva curentelor iraționaliste	16
OLIMPIU MATICHESCU : Lupta pentru apărarea și ajutorarea victimelor terorii antimuncitorești din România în anii 1920—1924	29 ✓
ION BULBOREA : Idei economice și sociale în publicistica eminesciană	43
ELENA MUREȘAN : Considerații cu privire la sociologia lui Petre Andrei	60

ION POPESCU-PUȚURI : 50 de ani de la crearea Internaționalei Comuniste	69 ✓
NICOLAE GIURGIUVEANU : Solidaritatea oamenilor muncii din România cu revoluția proletară din Ungaria	75
MARIA COVACI : 25 de ani de la masacrul de la Ribnița	83

ISTORIA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI
— CONSULTAȚII —

Mișcarea muncitorească din România în anii 1900—1918 : Ștefan Mușat 88

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Presa muncitorească — izvor al istoriei mișcării muncitorești : <i>Nicolae Goldberger, Nicolae Copoiu</i>	115
Probleme ale cercetării mișcării muncitorești în discuția istoricilor polonezi : <i>Milică Moldoveanu</i>	132
Știința politică în Cehoslovacia (Însemnări) : <i>Marin Voiculescu</i>	136

EVOCĂRI

Ecaterina Arbore-Ralli • Encel Mauriciu • Alexandru Silviu Trușcă • Ella Negruzzi.	140
--	-----

RECENZII — NOTE BIBLIOGRAFICE

J. FREUND, <i>L'essence du politique</i> , Editions Sirey, Paris, 1965, 764 p. ; CRISTIAN POPIȘTEANU, <i>România și Antanta Balcanică. Momente și semnificații de istorie diplomatică</i> , Editura politică, București, 1968, 358 p. ; N. KALLÓS, <i>Conștiința politică</i> , Editura politică, București, 1968, 270 p. ; MIHAI FĂTU, 1946 — <i>din istoria politică a României contemporane</i> , Editura politică, București, 1968, 240 p. ; <i>Comuniștii în istoria Italiei</i> , Roma, fasciculele 14—45/1967 ; RICHARD MUSMAN, <i>Hitler and Mussolini</i> , London, Chatto & Windus, 1968, 112 p. ; I. GHEORGHIU, C. NUȚU, <i>Adunarea Națională de la Alba Iulia. 1 decembrie 1918</i> , Editura politică, București, 1968, 128 p. ; NICOLAE CIACHIR, <i>România în sud-estul Europei (1848—1886)</i> , Editura politică, București, 1968, 238 p. ; AL. CÂMPEANU, <i>State în state</i> , Editura politică, București, 1968, 184 p.	154
---	-----

ÎN ÎNȚĂMPINAREA A 100 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI V. I. LENIN

— FIȘIER —

<i>Razvitie plana postroeniia soțialisma v S.S.S.R. v poslednih statiih i pismah V. I. Lenina</i> , în „Voprosi istorii K.P.S.S.” (Moskva), anul XI, 1967, nr. 10, p. 18—38 ; A. F. ȘIȘKIN, <i>Problema soțialnogo determinizma i morali v rabotah V. I. Lenina</i> , în „Voprosi filozofii” (Moskva), anul XXI, 1967, nr. 4, p. 21—31 ; VACLAV VEBER, <i>K. Leninovu pojeti socializmu</i> , Praha, Svobodne slovo, 1967, 196 p. ; V. CIIHKVADZE, N. FARBEROV, <i>V. I. Lenin o soțialisticeskom gosudarstve</i> , în „Kommunist” (Moskva), anul XLIII, 1967, nr. 5, p. 14—24 ; V. K. FURAEV, <i>Rasprostranenie marksistsko-leninskogo mirovozreniia v S.S.A. v sovremennih usloviiah</i> , în „Vestnik Leningradskogo Universiteta” (Leningrad), anul XXIII, 1968, nr. 20, p. 25—29 ; JEAN KANAPA, <i>De l'usage de citations de Lénine</i> , în „La nouvelle critique” (Paris), anul XX, 1967, nr. 20, p. 19—23.	182
--	-----

INFORMAȚII

Comemorarea a 50 de ani de la moartea lui I. C. Frimu	191
---	-----

Realizarea Frontului Unic Muncitoresc — moment de însemnătate istorică în lupta de eliberare a poporului român

GHEORGHE ȚUȚUI

Anul acesta, în aprilie, s-au împlinit 25 de ani de la crearea Frontului Unic Muncitoresc. Moment istoric de mare însemnătate în asigurarea rolului conducător al clasei muncitoare în lupta antihitleristă, pentru eliberarea națională și socială a poporului, F.U.M. a constituit în același timp unul din punctele de plecare în desăvîrșirea unității mișcării muncitorești din România în cadrul unui singur partid marxist-leninist.

Realizarea Frontului Unic Muncitoresc — necesitate obiectivă în desfășurarea luptei de clasă a proletariatului — a fost rezultatul unor acțiuni îndelungate, susținute de comuniști și sprijinite de elemente înaintate din rîndurile social-democraților și socialiștilor și de alți militanți ai mișcării muncitorești.

De-a lungul anilor, în aspre bătălii cu reacțiunea, clasa muncitoare, acționînd unită, s-a călit, și-a ridicat neîncetat nivelul de organizare, combativitatea și spiritul său revoluționar. Faptul că la procesul de plămădire a partidului comunist a participat întreaga clasă muncitoare de pe întreg teritoriul țării și că hotărîrea de transformare a partidului socialist în partid comunist a fost aprobată de toți reprezentanții organizațiilor partidului socialist dovedește că partidul comunist este rodul voinței și acțiunii comune a întregii clase muncitoare din România.

Dar, pe măsură ce forța și rolul proletariatului în viața social-politică a țării au crescut și s-au afirmat considerabil, iar lupta oamenilor muncii pentru rezolvarea marilor probleme care stăteau în fața țării a luat o amploare necunoscută, elementele oportuniste și reformiste care fuseseră eliminate de însăși mișcarea revoluționară au pornit o politică de sciziune și fărîmîtare a mișcării muncitorești.

Politica scizionistă promovată de liderii social-democrați de dreapta, anticomunismul acestora, ca și sectarismul manifestat uneori în rîndurile P.C.R., au adus daune considerabile intereselor proletariatului din România, au contribuit la slăbirea forței sale, au întîrziat îndeplinirea sarcinilor care îi reveneau ca forță conducătoare a luptei revoluționare a maselor.

Născut în pragul celui de-al treilea deceniu al secolului nostru, în focul marilor bătălii de clasă, Partidul Comunist Român — expresie a intereselor fundamentale ale întregii clase muncitoare — a militat cu per-

severență pentru triumful ideii de unitate politică și organizatorică în mișcarea muncitorească din România. El s-a adresat în repetate rînduri organizațiilor social-democrate, membrilor acestora, sindicatelor, precum și altor grupări muncitorești pentru înfăptuirea Frontului unic pe baza revendicărilor imediate ale proletariatului și ale maselor populare. În decursul anilor, pe măsura creșterii luptelor de clasă, ideea Frontului unic și-a făcut loc tot mai mult în rîndul maselor și al organizațiilor muncitorești. Constituirea Blocului Muncitoresc-Țărănesc, la sfîrșitul anului 1925, și participarea acestuia la alegerile din 1926 și 1928, acțiunile greviste din anii 1925—1927, tendința spre unitate manifestată în cadrul lucrărilor Congresului Sindicatelor unitare de la Timișoara, din 2—5 aprilie 1929, au fost tot atîția pași spre realizarea Frontului unic.

În cursul marilor lupte revoluționare ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie-februarie 1933, organizate și conduse de partidul comunist, unitatea de acțiune înfăptuită de jos a creat condiții favorabile mobilizării maselor largi de oameni ai muncii, comuniști, socialiști, social-democrați, membri ai altor partide politice sau muncitori fără de partid, dînd luptelor de clasă o amploare fără precedent. Acțiunile revoluționare din 1933 ale proletariatului din patria noastră și unitatea de acțiune realizată în cadrul lor au exercitat o puternică influență, în perioada următoare, în lupta împotriva fascismului, cînd legăturile dintre comuniști, socialiști și social-democrați s-au întărit și dezvoltat. Acest fapt a fost pus în evidență cu prilejul manifestațiilor din 1934—1936, al alegerilor parțiale parlamentare și comunale desfășurate în 1936—1937, ca și al demonstrațiilor antifasciste organizate la București și în alte centre din țară de 1 Mai 1939.

Lupta desfășurată de clasa muncitoare din România în anii de după 1933, acțiunile consecvente organizate de P.C.R. în vederea coalizării tuturor forțelor democratice, pe baza unității proletare, au avut o însemnătate deosebită în istoria țării. Procesul de fascizare a vieții publice și de instaurare a unui regim dictatorial a fost întîrziat cu aproape un deceniu. Virulența fascismului a fost mult slăbită, creîndu-se, în același timp, o serie de condiții favorabile în vederea realizării, în etapa următoare, a unor largi alianțe politice capabile să ducă cu succes lupta pentru democrație și progres social

Dar lipsa unității de acțiune a clasei muncitoare, a unui front larg antifascist s-a resimțit puternic, masele populare neputînd împiedica instaurarea dictaturii fasciste și împingerea țării în războiul hitlerist.

În aceste condiții deosebit de grele, dînd glas frămîntărilor și aspirațiilor uriașei majorități a populației, Partidul Comunist Român, singura forță politică organizată, s-a situat în fruntea rezistenței antihitleriste, organizînd și conducînd lupta de eliberare a maselor.

Răspunzînd chemărilor P.C.R., clasa muncitoare, forța revoluționară cea mai înaintată a societății românești, a înfruntat cu eroism și spirit de sacrificiu măsurile represive aplicate de regimul fascist și de gestapo și s-a angajat într-o luptă dirză, plină de sacrificii, pentru salvarea intereselor fundamentale ale poporului român.

Acțiunile de luptă comune, ca și suferințele provocate de același dușman muncitorilor comuniști, social-democrați sau fără de partid au

contribuit în mod evident la tocirea asperităților care divizaseră ani de-a rândul forțele proletare, au grăbit realizarea unității de acțiune.

Procesul de realizare a unității muncitorești a fost puternic stimulat de evoluția situației interne și internaționale a României în anii celui de-al doilea război mondial, de creșterea rolului mișcării muncitorești în lupta antifascistă, pentru democrație, de victoriile istorice obținute de forțele armate din coaliția antihitleristă. În acest timp, în toate țările din Europa care se aflau sub jugul fascist are loc o intensificare a activității patriotice și de eliberare națională. Mișcarea de rezistență a popoarelor, parte integrantă a marelui front al forțelor democratice și antihitleriste, evidențiază capacitatea partidelor comuniste de a grupa și conduce la luptă toate forțele vii ale națiunii.

Rolul conducător al comuniștilor în lupta de eliberare împotriva cotropitorilor fasciști, eroismul și devotamentul lor nețărmurit față de cauza poporului și interesele fundamentale ale patriei au dus pretutindeni la creșterea prestigiului și influenței partidelor comuniste în masele cele mai largi, la realizarea unor pași însemnați pe calea înfăptuirii unității de acțiune a clasei muncitoare. Experiența câștigată într-o perioadă istorică scurtă, dar deosebit de complexă și de mare însemnătate în viața popoarelor și statelor dovedea că partidele comuniste pot deveni factorul mobilizator al întregii națiuni și elementul de unire al tuturor energiilor, pot organiza și conduce aceste forțe, în funcție de situația existentă în fiecare țară aflată în lupta împotriva fascismului cotropitor.

În anii războiului, P.C.R. a chemat în mod consecvent cadrele și membrii săi să militeze pentru realizarea unității de luptă a clasei muncitoare din țara noastră, trasind organizațiilor sale, tuturor comuniștilor sarcina să „*întrebuințeze toate posibilitățile legale pentru organizarea comitetelor de front unic*”¹. În același timp, în anii 1941—1942, P.C.R. s-a adresat de mai multe ori conducerii P.S.D., organizațiilor locale ale acestui partid, pentru a acționa împreună pe baza Frontului unic. „Dragi tovarăși — se menționa în scrisoarea C.C. al P.C.R. adresată conducerii P.S.D. la 5 ianuarie 1943 —, vă propunem încheierea unui acord de front unic pentru acțiuni comune ale partidelor noastre... pentru lupta comună în vederea unirii tuturor forțelor progresiste și patriotice”². Începând din vara anului 1943, activitatea antifascistă, organizată și condusă de P.C.R., crește în amploare și intensitate, capătă forme tot mai organizate. În august 1943, C.C. al P.C.R. a întocmit documentul intitulat *Curs asupra muncii de partid în timp de război*, care cuprindea prevederi concrete privind activitatea conspirativă și normele ei, legăturile de partid în condițiile ilegalității și regulile întâlnirilor, obligațiile ce reveneau comuniștilor în legătură cu organizarea ședințelor și a caselor conspirative etc. De mare însemnătate erau sarcinile cuprinse în document cu privire la munca organizatorică și constituirea grupurilor de patrioți în întreprinderi, cartiere, armată și la sate.

În anul 1943, cu toate șovăielile și inconsecvențele din conducerea P.S.D., se produc unele modificări în activitatea și în poziția acestui partid. În locuințele lui Lothar Rădăceanu, Ilie Moscovici, C. Titel Petrescu, dr.

¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 7954, fila 12.

² *Ibidem*, fila 24.

Ghelerter, Șerban Voinea, George Georgescu, Nicolae Ionescu-Lazu, Tudor Ionescu și alții au loc ședințe ale conducerii P.S.D. și uneori discuții cu reprezentanții altor grupări politice³.

După ce în februarie 1943 C.C. al P.S.D. a adoptat rezoluția privind unitatea de acțiune a partidelor muncitorești și cea referitoare la necesitatea unei singure mișcări sindicale se constată mai multă receptivitate față de propunerile de front unic făcute de comunisti. În același timp, în conducerea P.S.D. au continuat discuțiile pentru o clarificarea mai deplină asupra condițiilor în care ar urma să se realizeze frontul unic cu partidul comunist, pentru înfrângerea unor manifestări ostile unității de acțiune, a rezervelor și șovăielilor ce mai dăinuiau la unii lideri social-democrați.

Diferitele probleme ridicate de colaborarea dintre P.C.R. și P.S.D., relațiile cu alte forțe politice sînt discutate și în ședințele conducerii P.C.R. din august și septembrie 1943. Cu acest prilej, Ștefan Foriș, secretar general al C.C. al P.C.R., a expus punctul de vedere al partidului, subliniind necesitatea de a atrage la acțiune toate elementele democrate, de a găsi formele corespunzătoare în vederea conlucrării cu P.S.D.⁴.

Drept rezultat al acțiunilor desfășurate, în cursul lunii septembrie 1943 între P.C.R. și P.S.D. se realizează un acord de principiu în vederea participării Partidului social-democrat la constituirea Comitetului național și a Frontului patriotic antihitlerist⁵. Deși conducerea P.S.D. a revenit ulterior asupra celor stabilite, continuarea discuțiilor în luna octombrie și afirmarea hotărîrii Partidului social-democrat de a desfășura acțiuni paralele cu cele întreprinse de P.C.R., precum și aprecierea asupra necesității de a milita în vederea unificării mișcării, căci „neuniți nu putem exercita o forță asupra politicii țării”⁶, constituiau pași înainte, o bază pentru noi realizări.

La începutul anului 1944 se conturează o nouă situație care influențează puternic dezvoltarea luptei antifasciste a poporului român și, implicit, favorizează acțiunea desfășurată de P.C.R. spre realizarea Frontului Unic Muncitoresc.

Din complexul de factori militari, economici și social-politici, se impun, dat fiind însemnătatea lor, victoriile obținute de forțele coaliției antihitleriste împotriva trupelor fasciste, intrarea unităților Armatei sovietice pe teritoriul țării noastre, declarația făcută de guvernul sovietic cu acest prilej la 2 aprilie 1944, în care se preciza că „intrarea trupelor sovietice în România este dictată exclusiv de necesități militare”, U.R.S.S. neurmărind „de a dobîndi vreo parte oarecare din teritoriul român sau schimbarea regimului social existent în România”. Două zile mai târziu, „News Cronicle” și alte ziare și agenții britanice scoteau în evidență faptul că declarațiile sovietice au fost făcute cu știința și aprobarea Angliei și Statelor Unite. Ele reprezintă — după aprecierea publicației citate —

³ „Libertatea” din 24 august 1945; Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 196.

⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 683, filele 98—134.

⁵ Scrisoarea C.C. al P.C.R. către C.C. al P.S.D. din 15 noiembrie 1943.

⁶ Scrisoarea din 30 octombrie 1943, intitulată „Dragi tovarăși”, care se referă la discuțiile purtate între delegații P.C.R. și P.S.D. Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 340, filele 57—59.

o „declarație a politicii aliaților de mare importanță și consecințe pentru țările satelite“⁷.

La 4 aprilie 1944 a fost efectuat primul bombardament aerian anglo-american asupra României, acțiune prin care — așa cum relatează un document al P.C.R. — războiul a fost mutat nu numai pe teritoriul României, dar și în însăși inima țării. Opt zile mai târziu, la 12 aprilie, au fost aduse la cunoștința guvernului român cele 6 puncte ale condițiilor de armistițiu propuse de către U.R.S.S., S.U.A. și Anglia, iar peste o lună, la 12 mai, cele trei mari puteri adresează Ungariei, României, Bulgariei și Finlandei o declarație prin care le atrage atenția că încă nu este prea târziu de a se retrage din războiul hitlerist, contribuind prin aceasta la scutirea ostilităților și la victoria aliaților.

Agravarea situației militare, distrugerile provocate de bombardamente au contribuit în mod sensibil la creșterea stării de spirit antifasciste a maselor, au accentuat împotrivirea lor față de regimul antonescian și de sprijinitorii săi externi.

Pentru a da curs hotărât acțiunii de făurire a unor largi alianțe politice, bazate pe unitatea muncitorească, pentru a realiza izolarea totală a guvernanților fasciști și a trece la aplicarea măsurilor impuse de cerințele organizării insurecției armate, P.C.R. trebuia, mai mult ca oricând, să-și asigure unitatea rindurilor sale, să-și sporească capacitatea combativă și mobilizatoare. Acest lucru era însă împiedicat de prezența în conducerea partidului, ca secretar general al C.C. al P.C.R., a lui Ștefan Foriș, în a cărui activitate „au existat lipsuri serioase și grave greșeli, datorate unor metode nepartinice de muncă și unor trăsături negative de caracter, care au dus la dezorganizarea unor organizații de partid, la încălcarea unor reguli de conspirativitate“⁸.

De aceea, la 4 aprilie 1944, Ștefan Foriș și elementele apropiate lui au fost îndepărtate din conducerea P.C.R. S-a constituit o conducere provizorie, cu funcții operative, formată din Constantin Pîrvulescu, Emil Bodnaraș, Iosif Rangheț. S-au luat măsuri pentru refacerea legăturilor cu organele de partid regionale și locale, pentru a insufla întregului partid un spirit nou de disciplină și încredere în forțele poporului.

Starea de efervescentă revoluționară în care se afla clasa muncitoare, activitatea desfășurată de P.C.R. și alte forțe antifasciste au determinat creșterea spiritului de nemulțumire împotriva regimului dictatorial și a sentimentului necesității de a acționa pentru apărarea ființei naționale a poporului și în rindurile altor categorii sociale.

La 20 martie, la Școala politehnică, Facultatea de drept și în apropierea Facultății de medicină au fost răspândite manifeste ale forțelor patriotice ; la începutul lunii aprilie, un număr de 66 oameni de știință, membri ai Academiei Române, profesori universitari și alți intelectuali din București, Iași și Cluj, printre care : dr. D. Bagdazar, C. Balmuș, Radu Cernătescu, N. Ciorănescu, C. Daicoviciu, dr. N. Lupu, Gh. Nicolau, A. Oțetea, dr. C. I. Parhon, B. Profiri, M. Ralea, Al. Rosetti, S. Stoilov, S. Țițeica, Șt. Vencov și alții, au adresat lui Antonescu un memoriu comun

⁷ Ministerul Regal al Afacerilor Străine, Direcțiunea presei, a informațiilor și a relațiilor culturale. „Buletin săptăminal“, p. 20.

⁸ Plenara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 22—25 aprilie 1968, Editura politică, București, 1968, p. 74.

prin care protestau împotriva politicii duse de guvern și cereau ieșirea României din războiul hitlerist.

Dînd glas dorinței fierbinți a celor mai largi mase, postul de radio „România liberă”, în emisiunea sa din 15 aprilie 1944, sublinia printre altele :

„Frați români ! Se apropie ziua de 1 Mai. În acest an sărbătoarea primăverii și a veseliei trebuie să fie ziua luptei întregului popor, indiferent de convingerile politice, de religie sau originea socială. Trebuie să fie ziua unirii tuturor forțelor democratice, antifasciste în lupta contra cotropitorilor, pentru salvarea patriei. Acest 1 Mai trebuie să fie piatra de hotar a suferințelor noastre și a pornirii luptei pe viață și pe moarte pentru eliberarea națiunii”⁹.

Unirea tuturor forțelor democrate și antifasciste și declanșarea ofensivei hotărîte împotriva dictaturii fasciste pentru eliberarea României erau însă condiționate în cel mai înalt grad de realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, forța cea mai consecventă și cea mai combativă a națiunii. Înfăptuirea Frontului Unic Muncitoresc devenise o problemă de imediată și stringentă actualitate. Numai unită clasa muncitoare putea să polarizeze în jurul său toate grupările patriotice antihitleriste, să-și îndeplinească misiunea sa de a fi conducătorul întregului popor, în lupta pentru eliberarea țării și înfăptuirea unor transformări revoluționare ulterioare.

Pornind de la punctele de vedere comune, de la problemele ce apropiu P.C.R. și P.S.D., îndeosebi de la problemele vitale pentru poporul român : salvarea ființei naționale a României și eliberarea ei de sub jugul fascist, legăturile dintre reprezentanții partidului comunist și cei ai partidului social-democrat s-au multiplicat și intensificat.

În condițiile vitrege ale terorii antonesciene și a gestapoului hitlerist, cînd numeroase cadre ale P.C.R. și unii frunțași ai P.S.D. se aflau în închisori și lagăre, comuniștii, social-democrații și alte elemente înaintate au discutat multilateral situația politică și militară a țării, căile de luptă împotriva războiului și dominației hitleriste etc. Între comuniști și social-democrați, în ciuda inconsecvențelor și reticențelor ce mai dăinuiau, în lagăre și afară s-au stabilit și dezvoltat relații tot mai strînse. Discuțiile îndelungate asupra situației din mișcarea muncitorească internă și internațională, tratativele purtate de delegațiile celor două partide pentru elucidarea problemelor legate de rolul clasei muncitoare în lupta pentru independența națională și democrație, precizarea unor puncte de vedere programatice în scopul conlucrării dintre partidele muncitorești, pe de o parte, și dintre acestea și partidele burgheze, pe de altă parte, precum și acțiunile menite să ducă la constituirea unor organisme comune și la realizarea unor înțelegeri pe plan central și local au fost tot atîtea forme prin care s-a realizat apropierea dintre P.C.R. și P.S.D. La aceste acțiuni de mare răspundere pentru destinele întregului nostru popor au luat parte un mare număr de cadre ale celor două partide : Lucrețiu Pătrășcanu, Iosif Rangheț, Constantin Pîrvulescu, Emil Bodnaraș, Constantin Agiu, Petre Constantinescu-Iași, Mihai Magheru, Petre Ioan, Vasile Bigu și alții din partea P.C.R., C. Titel-Petrescu, Ștefan Voitec, Lothar Rădăceanu,

⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 164, filele 1—3.

Teodor Iordăchescu, Victor Brătfăleanu, Ion Pas, Zaharia Tănase, Nicolae Deleanu și alții din partea P.S.D.

Simultan, reprezentanți ai P.C.R. au avut discuții separate și cu fruntași ai Partidului socialist-tărănesc — Mihail Ralea, Stanciu Stoian — și împreună cu aceștia și cu conducători ai P.S.D. Referindu-se la aceste întâlniri, academicianul Petre Constantinescu-Iași, care din martie 1944, din însărcinarea P.C.R., lucra pe linia grupării forțelor patriotice, relatează următoarele : „Cu social-democrații mă întâlneam în casa doctorului Ghelerter, în prezența acestuia și a lui Voitec, Jumanca, Deleanu, Ion Pas, Zaharia Tănase și alții...”¹⁰.

În privința realizării Frontului Unic Muncitoresc — arată Constantin Pirvulescu — știrile aduse de la Ștefan Voitec și Titel-Petrescu de Constantin Agiu erau discutate cu Iosif Rangheț și Emil Bodnaraș¹¹.

Contactele stabilite în perioada antebelică, pe multiple planuri și la diferite niveluri, între comuniști și social-democrați, grevele, demonstrațiile și alte acțiuni muncitorești, desfășurate pe bază de front unic, în anii dictaturii fasciste și ai războiului, înlăturarea din conducerea P.S.D. a unor elemente de dreapta, climatul mai prielnic colaborării, creat din 1943 prin autodizolvarea Internaționalei a III-a, și elaborarea de către P.C.R. a unor platforme politice mai largi au pregătit terenul pentru realizarea Frontului Unic Muncitoresc.

În primele luni ale anului 1944, ca urmare a îndelungatelor discuții și tratative, și în fața pericolului iminent în care se afla țara, militanții comuniști și social-democrați, dând dovadă că înțeleg imperativul vremii și își asumă răspunderea ce le revenea de a conduce lupta revoluționară a maselor pe calea eliberării naționale și sociale, au făcut pași hotărâtori spre încheierea unității de acțiune.

Ca urmare, tratativele dintre delegațiile celor două partide, care s-au desfășurat cu rezultate din ce în ce mai bune, au dus la conturarea platformei pe baza căreia urma să se realizeze acordul de colaborare dintre P.C.R. și P.S.D., la stabilirea strategiei și tacticii de urmat și la încheierea, în prima jumătate a lunii aprilie 1944, a Frontului Unic Muncitoresc¹².

Acest eveniment a avut o însemnătate covârșitoare pentru grăbirea procesului de unire a tuturor forțelor democrate și patriotice, în vederea răsturnării guvernului de dictatură fascistă și formării unui guvern de uniune națională, a scoaterii țării din războiul antisovietic și trecerii ei de partea Națiunilor Unite. În același timp, făurirea Frontului Unic Muncitoresc a însemnat și prima verigă în drumul clasei muncitoare spre realizarea unității sale depline.

După definitivarea înțelegerii de front unic, reprezentanții celor două partide au hotărât, de comun acord, ca această știre să fie adusă la cunoștința maselor muncitoare în ziua mării sărbători a unității și solidarității internaționale a celor ce muncesc — 1 Mai, zi în care clasa mun-

¹⁰ Amintirile lui P. Constantinescu-Iași privind activitatea desfășurată de P.C.R. în vederea scoaterii României din coaliția hitleristă (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 196).

¹¹ Relatarea tovarășului Constantin Pirvulescu, înregistrată în aprilie 1968. Arhiva I.S.I.S.P.

¹² Constantin Pirvulescu, *Unitatea de acțiune a clasei muncitoare, factor esențial al victoriei insurecției din august 1944*, în „Scînteia” nr. 3 640, din 6 august 1964.

citoare din România își manifestase în mod deosebit hotărîrea sa de unitate. În acest scop s-a stabilit necesitatea elaborării unui manifest care să cuprindă principiile și obiectivele colaborării dintre cele două partide și să cheme întreaga clasă muncitoare la acțiune.

Manifestul-apel, perfectat în urma unui șir de discuții ce au avut loc între 10 și 20 aprilie, a fost predat tipografiei clandestine a P.C.R. în ziua de 21 aprilie, dată la care s-a și început tipărirea lui, iar în zilele următoare a fost difuzat. Manifestul arăta că P.C.R. și P.S.D. au pus la temelia activității Frontului Unic Muncitoresc lupta pentru satisfacerea intereselor fundamentale ale țării, independența și suveranitatea acesteia, ca și cerințele imediate, economice și social-politice, ale maselor de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate. Vestind întregii țări că proletariatul, clasa cea mai înaintată a societății românești, credincios tradițiilor revoluționare, se găsește în fruntea luptei pentru o Românie liberă, independentă și democratică, în manifest se scria : „Muncitorimea își strînge azi rîndurile în *Frontul unic*, la noi ca pretutindeni.

În ziua de 1 Mai, ziua ei de *luptă* și de *speranță*, muncitorimea organizată, unită de la comuniști pînă la social-democrați, *cheamă întreaga clasă muncitoare*, pe toți muncitorii organizați și neorganizați, *întreg poporul român*, toate clasele și păturile sociale, toate *partidele* și *organizațiile*, indiferent de culoare politică, credință religioasă și apartenență socială, *la luptă hotărîtă pentru*

Pace imediată !

Răsturnarea guvernului Antonescu ! Formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste !

*Izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane !...*¹³

Frontul unic făcea un apel fierbinte către întreg poporul român să acorde tot sprijinul armatelor sovietice, să lupte pentru „o Românie liberă, democratică și independentă !”¹⁴

Crearea Frontului Unic Muncitoresc a sporit forța clasei muncitoare și a dus în mod nemijlocit la intensificarea și lărgirea acțiunilor ei și, prin aceasta, la creșterea rolului proletariatului în lupta împotriva fascismului și războiului, la extinderea influenței sale asupra celorlalte păături muncitoare ale populației. Referindu-se la aceste probleme, scrisoarea conducerii provizorii cu funcții operative a P.C.R., adresată la 1 iulie 1944 activului de partid din lagărul de la Tg. Jiu, aprecia că Frontul Unic Muncitoresc avea să ducă la ridicarea la luptă activă a întregii muncitorimi din România, la legarea acesteia cu lupta de eliberare a întregului popor român și la cucerirea revendicărilor vitale ale clasei muncitoare. Pe baza activității și ridicării la acțiune a păturii celei mai înaintate a clasei muncitoare, P.C.R. concepea refacerea „*cu de la sine putere a organizațiilor sindicale*” și unificarea întregii mișcări muncitorești ca aceasta să „*fie fundamentul și forța motrice a Frontului național patriotic și să se așeze în fruntea luptei de eliberare a poporului român*”¹⁵.

Manifestul Frontului Unic Muncitoresc din 1 Mai 1944 chema clasa muncitoare la luptă pentru satisfacerea cerințelor ei imediate ; demilita-

¹³ „România liberă” nr. 4, din 26 mai 1944.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 340, filele 371—376.

rizarea întreprinderilor, asigurarea dreptului de liberă organizare sindicală și politică, libertatea de gândire și de exprimare a opiniilor, eliberarea tuturor celor închiși sau internați pentru convingerile lor și pentru lupta patriotică antihitleristă etc. Aceste prevederi de mare însemnătate pentru mobilizarea maselor la acțiuni imediate arătau că cele două partide muncitorești erau hotărâte să militeze în comun și pentru rezolvarea unor obiective cu caracter politic și social în direcția democratizării țării, a cuceririi unor revendicări economice și sociale presante.

★

În pofida terorii fasciste și a măsurilor speciale luate de Prefectura poliției Capitalei, în scurt timp manifestul a fost răspândit și a avut un larg ecou în principalele întreprinderi din Capitală și în numeroase centre muncitorești din țară : Ploiești, Cîmpina, Brașov, Brăila, Timișoara, Curtea de Argeș etc.¹⁶ Organizațiile P.C.R., aflate în plin proces de întărire politică și de consolidare organizatorică, au desfășurat o multilaterală activitate în vederea popularizării manifestului și a constituirii, pe baza acestuia, a comitetelor de front unic în întreprinderi.

Vestea constituirii F.U.M. a fost primită cu vie satisfacție nu numai de către clasa muncitoare, ci de toți oamenii muncii. „Masele — relatează un participant la acțiunea de încheiere a F.U.M. — au primit cu bucurie Manifestul“¹⁷. „Salutăm crearea Frontului Unic Muncitoresc“ — scria „România liberă“¹⁸. Prin încheierea F.U.M., arăta același ziar, s-a întărit lupta patriotică de eliberare a muncitorimii și a poporului român¹⁹. De asemenea, ziarul „Buletinul Capitalei“, editat de P.C.R., făcîndu-se ecoul stării de spirit a maselor muncitoare, scria : „Cu mare bucurie luăm cunoștință de primul pas făcut pe drumul unirii forțelor antifasciste prin crearea Frontului Unic Muncitoresc, care unește întreaga muncitorime organizată, de la comuniști pînă la social-democrați“²⁰.

Manifestîndu-și încrederea și speranța că unitatea clasei muncitoare va ușura și grăbi procesul de coalizare a tuturor forțelor patriotice antihitleriste, că după primul pas făcut vor mai urma și alții, ziarul amintit reliefa în mod deosebit marea răspundere și sarcinile ce stau în fața clasei muncitoare ; „prin poziția ce o ocupă în cadrul statului și al poporului, prin forța ei reală și potențială, clasa muncitoare unită are datoria să fie în fruntea luptei de izgonire a nemților, de doborîre a regimului antonescian, pentru pace și bunăstare“²¹.

Primul rezultat obținut pe linia răspîndirii în masă a ideii de unitate și a obiectivelor concrete cuprinse în manifestul F.U.M. a fost crearea, în principalele întreprinderi din Capitală și în numeroase centre muncitorești din țară, a unor comitete ce aveau la bază unitatea proletară și, alături de acestea, a comitetelor de acțiune²². Asemenea comitete, organe ale

¹⁶ *Ibidem*, dosarul nr. 400, fila 52.

¹⁷ *Ibidem*, dosarul nr. 800, fila 7.

¹⁸ „România liberă“, anul II, nr. 3, din 9 mai 1944.

¹⁹ „România liberă“, anul II, nr. 6, din 28 iunie 1944.

²⁰ „Buletinul Capitalei“ nr. 4, din 7 iunie 1944.

²¹ *Ibid.*

²² C. Barbu și V. Gh. Ionescu, *Constituirea și activitatea comitetelor de Front Unic Muncitoresc din întreprinderi în perioada aprilie—august 1944*, în „Studii“ nr. 4/1964, p. 773—793.

unității clasei muncitoare, deși nu se intitulau întotdeauna comitete de front unic, se întemeiau pe principiile unității de acțiune și aveau la baza activității lor obiectivele cuprinse în manifestul din 1 Mai 1944.

În București au fost constituite comitete de front unic la Atelierele C.F.R. „Grivița“, uzinele „Malaxa“, „Lemaître“, S.T.B., S.E.T., A.S.A.M., „Vulcan“, „Gagel“²³, „Ford-română“, Uzinele electrice²⁴. Au fost, de asemenea, create comitete de front unic sau comitete patriotice în numeroase întreprinderi din Ploiești, Cîmpina, Galați, Brăila, Timișoara etc.²⁵.

Aceste comitete au desfășurat o vie activitate de propagandă în direcția unirii clasei muncitoare și în jurul ei a tuturor forțelor patriotice și au contribuit la legarea luptei pentru revendicări economice cu caracter local de lupta politică dusă de întreaga clasă muncitoare, de întregul popor, pentru doborârea dictaturii fasciste și scoaterea țării din războiul hitlerist și întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste, pentru instaurarea unui guvern democratic.

Activitatea propagandistică desfășurată de comitetele Frontului unic sau de comitetele patriotice din diferitele întreprinderi din Capitală și din țară, acțiunea organizată de clasa muncitoare pentru înfăptuirea revendicărilor cuprinse în aceste manifeste au avut o mare însemnătate politică. Aceasta demonstra că proletariatul din România și-a însușit principiile și obiectivele de bază cuprinse în chemarea F.U.M. din 1 Mai 1944 și a început o largă activitate pentru traducerea lor în viață. Ca rezultat al acestei acțiuni, în numeroase întreprinderi lupta revoluționară s-a intensificat. Astfel, la „Astra română“ din Ploiești, în zilele de 15 și 16 august 1944, au avut loc acțiuni revendicative la care au participat mase largi de muncitori²⁶. La București, la Atelierele C.F.R. „Grivița“, la „Lemaître“, „Ford-română“, „Gagel“, A.S.A.M., „Cartea românească“ și în alte întreprinderi, muncitorii, acționînd uniți, au reușit să impună patronilor o serie de revendicări ca: reducerea timpului de lucru, de la 11 ore și jumătate la 8 ore și jumătate pe zi²⁷, restituirea sumelor reținute forțat pentru împrumutul de război²⁸ etc. Comentînd primele succese obținute în lupta revendicativă, ziarul „România liberă“ scria: „Iată ce putere mare reprezintă unirea tuturor muncitorilor pentru apărarea și cucerirea revendicărilor profesionale“²⁹.

Un element de mare însemnătate rezultat din acțiunile desfășurate de muncitori în acest timp l-a constituit înțelegerea de către aceștia a faptului că revendicările lor imediate și pe plan local nu puteau fi satisfăcute decît în cadrul luptei unite a întregii clase muncitoare, a întregului popor pentru înfăptuirea obiectivelor generale stabilite în manifestul F.U.M. din 1 Mai 1944. Acțiunile muncitorilor într-o întreprindere sau alta constituiau, astfel, verigi ale unui singur și neîntrerupt lanț de lupte revoluționare ce urmau să ducă la doborârea dictaturii fasciste și la scoaterea țării din războiul hitlerist. Clasa muncitoare din România se

²³ „Buletinul Capitalei“ nr. 4, din 7 iunie 1944.

²⁴ „România liberă“ nr. 7 și 17, din 10 și 28 iulie 1944.

²⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 379, filele 12—13, și „Revista arhivelor“ nr. 2/1962, p. 115—116.

²⁶ *Ibidem*, dosarul nr. 9 459/61, filele 251—253.

²⁷ „România liberă“ nr. 5, din 16 iunie 1944.

²⁸ „România liberă“ nr. 6, din 28 iunie 1944.

²⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 112, fila 148.

afirma, astfel, tot mai puternic ca forță conducătoare a luptei antifasciste a întregului popor.

Ca urmare a activizării politice a clasei muncitoare, în lunile mai-august 1944 s-au intensificat acțiunile de sabotaj, în special în industria petroliferă, în cea de armament, în transporturi etc.

Lupta tot mai hotărâtă a clasei muncitoare, acțiunea sa unită au influențat direct și alte categorii sociale. Au crescut împotrivirile țărănimii față de rechiziții și incorporări, s-au înmulțit acțiunile de protest ale intelectualilor. În rândurile soldaților și ofițerilor s-a accentuat starea de spirit antihitleristă.

Crearea Frontului Unic Muncitoresc, în condițiile unei crunte terori fasciste și a prezenței masive a trupelor hitleriste pe teritoriul țării, intensificarea activității revoluționare desfășurate de clasa muncitoare, acțiunile comune duse de reprezentanții celor două partide muncitorești pe linia apărării intereselor fundamentale ale patriei au contribuit la înfrângerea șovăielilor și inconsecvenței partidelor burgheze, au grăbit realizarea unei largi grupări de forțe antihitleriste. Referindu-se la acțiunea solidară a celor două partide muncitorești în relațiile dintre ele și partidele burgheze, ziarul „Libertatea” scria : „După coordonarea F.U.M., partidele social-democrat și comunist s-au prezentat absolut solidare față de celelalte organizații cu care țineau contact în vederea loviturii ce se pregătea regimului dictatorial”³⁰.

Ca urmare a discuțiilor și tratativelor purtate de mai mult timp, în mai 1944 partidul comunist a realizat o înțelegere cu gruparea burgheză liberală de sub conducerea lui Gh. Tătărăscu. La 20 iunie 1944, între partidele din Frontul Unic Muncitoresc și partidele burgheze — Partidul național-țărănesc și Partidul național-liberal — s-a încheiat un acord de colaborare, care a dus la constituirea Blocului Național-Democrat, a cărui platformă de acțiune cuprindea obiective cu caracter general-democratic pentru care militaseră partidele din F.U.M. : scoaterea României din războiul antisovietic ; alăturarea ei Națiunilor Unite ; eliberarea țării de sub ocupația germană ; restabilirea independenței și suveranității naționale ; înlăturarea dictaturii fasciste și instaurarea unui regim democratic.

Crearea în jurul clasei muncitoare a unei astfel de coaliții largi de forțe, care mergea de la comuniști până la cercurile palatului, a constituit factorul hotărâtor în asigurarea succesului în lupta pentru doborârea dictaturii militare-fasciste, ceea ce a confirmat justetea liniei politice stabilite de P.C.R.

„După lungi și spinoase tratative cu conducerile diferitelor partide — se arată în scrisoarea conducerii provizorii a P.C.R. din iulie 1944 către activul de partid de la Tg. Jiu — am ajuns la un acord principial de constituire a Blocului Național-Democrat, în compunerea căruia intră, în afară de noi și S.D., Partidul național-țărănesc și cel liberal. Din cauza rezistențelor de tot felul din partea conducerii P.N.Ț. și P.N.L. nu am putut strânge în acest organism de luptă națională toate forțele antihitleriste din România, conform liniei noastre de Front Unic Patriotic. Socoțind însă că participarea noastră la acest Bloc nu ne împiedică a încheia

³⁰ „Libertatea” din 24 august 1945.

și alte alianțe cu același obiectiv și dorind a dinamiza și celelalte forțe antihitleriste din România pe care Blocul nu le cuprinde”³¹.

După constituirea B.N.D., Frontul Unic Muncitoresc a fost motorul de încheiere a unității acestui organism de coaliție, de largire a alianțelor politice și cu alte forțe, și mai ales de pregătire a clasei muncitoare pentru lupta insurecțională. Astfel, prin manifestul din iulie 1944, Frontul Unic Muncitoresc chema la luptă „pe toți muncitorii, salariații, micii meseriași, întreg poporul muncitor indiferent de organizația din care fac parte și cei neorganizați”³². Adresându-se direct soldaților și ofițerilor, manifestul îi chema să lupte alături de muncitori, țărani și intelectuali pentru izgonirea hitleriștilor din țară. Pornind de la faptul că B.N.D. nu cuprindea toate forțele patriotice antihitleriste din țară, că în afara sa mai activau o serie de organizații ca : Frontul plugarilor, Uniunea patrioților și altele, grupări cu care partidele burgheze din B.N.D. refuzau să conlucreze, aceleași manifest cuprindea un vibrant apel de unire.

„Popor român ! — se arăta în manifest — marea ofensivă comună a aliaților a început : bestia hitleristă primește lovituri zdrobitoare în Răsărit, Apus, Sud, pe mare și în aer. Ceasul nimicirii complete a fiarei hitleriste se apropie.

Muncitorimea unită în FRONTUL UNIC MUNCITORESC CHEAMĂ, în ceasul acesta de grea cumpănă, întregul popor român, toate partidele și organizațiile — acele strînse în Blocul Național-Democrat și acele care se găsesc încă în afara acestui Bloc — să formeze un singur FRONT PATRIOTIC NAȚIONAL...”

Difuzat în întreaga țară, Manifestul F.U.M. din iulie 1944 a contribuit la extinderea luptei antifasciste și revendicative a clasei muncitoare, la pregătirea maselor în vederea unor acțiuni hotărâtoare.

Constituirea Frontului Unic Muncitoresc și activitatea ulterioară în direcția realizării unității de acțiune în întreprinderi, fabrici și uzine, în condițiile creșterii valului luptei antifasciste, au avut o mare însemnătate și în pregătirea proletariatului pentru a acționa cu arma în mână în vederea răsturnării dictaturii fasciste și a dominației Germaniei hitleriste.

În acest scop, la chemarea organizațiilor P.C.R., a comitetelor de front unic, a comitetelor patriotice și a celorlalte comitete bazate pe unitatea proletară, clasa muncitoare a trecut la făurirea unor detașamente înarmate proprii — formațiunile de luptă patriotice. În marile întreprinderi din Capitală : C.F.R. „Grivița”, „Malaxa”, S.T.B., „Lemaître”, U.C.B., Uzinele de gaz și electricitate etc., la unele întreprinderi de pe Valea Prahovei : „Astra română”, „Vega”, „Româno-americană” etc. au fost constituite formațiuni patriotice de luptă alcătuite în cea mai mare parte din muncitori, comuniști, uteciști, social-democrați, socialiști și fără de partid, care au constituit o forță importantă în lupta cu arma în mână împotriva fascismului și apoi în acțiunile revoluționare pentru înfăptuirea transformărilor cu caracter burghezo-democratic și trecerea la socialism.

Realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare prin crearea F.U.M. a contribuit la creșterea capacității ei de luptă, a posibilităților de dinamizare și conducere a celorlalte categorii de oameni ai muncii, a tuturor

³¹ Arhiva I.S.I.S.P., cota A XVIII—11.

³² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 7 996, fila 3.

forțelor patriotice și antifasciste din România. Expresie a intereselor fundamentale ale clasei muncitoare, Frontul unic n-a însemnat doar o însușire aritmetică de forțe, ci o puternică bază de unire a maselor, coloana vertebrală a coalizării tuturor grupărilor patriotice și democratice pentru doborârea dictaturii fasciste, embrionul unității întregului popor în lupta pentru salvarea intereselor sale fundamentale, a ființei naționale. „Este meritul nepieritor al partidului nostru — se arată în Hotărârea Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a Consiliului de Stat și a Consiliului de Miniștri cu privire la eliberarea României de sub jugul fascist — de a fi militat cu succes pentru realizarea unității de acțiune a clasei muncitoare, a Frontului Unic Muncitoresc, de a fi organizat și unit în jurul său toate forțele democratice și patriotice, de a fi răsturnat, împreună cu aceste forțe, dictatura militară-fascistă”³³.

★

Lupta unită desfășurată de clasa muncitoare în fruntea întregului popor pentru asigurarea victoriei insurecției armate, eliberarea României de sub jugul hitlerist și îndeplinirea sarcinilor complexe ale revoluției democrat-populare a apropiat și mai mult pe comuniști și social-democrați, a creat condiții favorabile unificării celor două partide muncitorești. Ca urmare a colaborării multilaterale, de sus și până jos, în comitetele de front unic, în mișcarea sindicală și de tineret, în guvern și parlament, a luptei consecvente împotriva oportunismului și reformismului, a dezvoltării elementelor comune care apropiiau cele două partide muncitorești, în mai puțin de 4 ani s-a realizat, pe baza învățăturii marxist-leniniste, unitatea deplină a mișcării muncitorești din țara noastră în cadrul unui singur partid revoluționar, fapt care a marcat victoria deplină și definitivă a marxism-leninismului în mișcarea muncitorească din România.

³³ „Scînteia“, anul XXXVIII, nr. 8 002, din 12 martie 1969.

Nocivitatea teoriilor fasciste-legionare și lupta de idei în filozofia românească din perioada interbelică împotriva curentelor iraționaliste

Dr. NICOLAE GOGONEAȚĂ

Comparativ cu perioadele mai vechi ale istoriei filozofiei românești, epoca istorică delimitată de cele două războaie mondiale este mult mai complexă, mai variată și mai contradictorie. Aceste caracteristici ale ei impun cercetătorului un efort permanent de disocieri analitice, de diferențieri și nuanțări în caracterizările sale, în vederea reconstituirii tabloului real al dezvoltării gândirii românești din acești ani, în toată amploarea sa și cu ierarhizările valorice de rigoare, reclamate de procesul reconsiderării critice a patrimoniului gândirii românești.

Raportînd nivelul general al gândirii filozofice la perioada anterioară, se poate afirma, ca o primă constatare, că manifestările filozofice din acești ani sînt foarte bogate, ele înregistrînd nu numai o creștere cantitativă, ci și una sub aspect valoric. Totodată, în interpretarea problemelor cunoașterii, a problemelor culturii, a vieții sociale a existat în această perioadă o mare varietate de orientări : realism, personalism, spiritualism, iraționalism etc. Filozofia marxistă s-a afirmat în numeroase publicații progresiste, abordînd dintr-o perspectivă științifică probleme majore ale dezvoltării țării noastre și importante probleme teoretice din sfera cunoașterii, a filozofiei științei etc. Această mare varietate de orientări și de soluții oferite problemelor filozofice a dat naștere unei permanente confruntări de idei, disputele filozofice căpătînd, adesea, în special în deceniul al patrulea, o acuitate politică evidentă, datorită importanței chestiunilor dezbătute și consecințelor practice ce decurgeau din pozițiile teoretice adoptate de gînditori. Raportată la alte perioade, filozofia din acești ani are într-adevăr această notă specifică, ce nu poate fi ignorată. E vorba anume de coloratura politică, mai evidentă decît oricînd, pe care o capătă dezbaterile filozofilor și soluțiile oferite de ei, și aceasta datorită problematicii ce domină filozofia în această epocă și care a făcut să crească rolul „ideologilor“ în ansamblul vieții culturale a țării.

Problema care-și pune amprenta într-un mod specific asupra dezbaterilor de idei din anii interbelici este aceea „a crizei culturii“ umane, a civilizației create de om. Problema în sine e mai veche, dar acum ea captează interesul general, pentru că apar evenimente noi, importante și grave, care obligă gînditorii la meditații și le solicită soluții urgente. Chiar

dacă unii dintre ei nu o abordează în sine, problema „crizei culturii“ e prezentă în subtextul filozofiei lor, ca o obsesie, ca o întrebare prin prisma căreia examinează problematica filozofică. Ea domină atmosfera culturală a epocii, fiind impusă atenției generale de numeroase evenimente social-politice și științifice, care se cer interpretate, soluționate.

Legată în deceniul al treilea mai ales de amintirea „războiului cel mare“, socotită de unii, în speranța că e un fenomen trecător, drept o criză de creștere, „criza culturii umane“ devine pentru mulți gânditori un spectru apocaliptic în deceniul mării crize economice din anii 1929—1932.

Dezorientată de apariția primului stat socialist, de consecințele social-politice și morale ale primului război mondial, de criza economică, de instaurarea și ascensiunea fascismului într-o serie de state, gândirea filozofică nemarxistă din lumea capitalistă se zbate în dificultăți când e vorba de interpretarea proceselor istorice contemporane. Noțiunile de dictatură, totalitarism, etatism, dirijism încep să fie insistent vehiculate și se încearcă acreditarea ideii după care ar fi o caracteristică a secolului al XX-lea răsturnarea valorilor secolului precedent impuse pe plan social-politic și filozofic, a ideilor de democrație și libertate și a tezei care postula primatul inteligenței în cunoaștere. Problema „crizei culturii“ nu era numai aceea a *valorii* și a *destinului civilizației* umane, ci și a *metodelor* prin care a fost creată această civilizație. Se pun sub semnul întrebării metodele raționale de gândire ; paralel cu „procesul democrației“ se desfășoară și „procesul rațiunii“. „Criza culturii“ apare și ca o criză a gândirii, a cunoașterii. Se discută acut, de pildă, problema valorii științei și a importanței rezultatelor ei pentru filozofie, unii gânditori afirmându-și încrederea în marile posibilități de cunoaștere ale științei și militând pentru fundamentarea filozofiei pe datele științei, alții reducând însemnătatea științei la o utilitate practică imediată, limitată și excluzînd-o complet din sfera filozofiei (de regulă filozofi înregimentați în aripa dreaptă, reacționară a vieții politice din statele capitaliste). Interpretări filozofice opuse au generat și unele importante descoperiri științifice care răsturnau concepțiile tradiționale din anumite domenii ale cunoașterii. Teoria relativității a lui Einstein, principiul indeterminării proclamat de Heisenberg, demonstrarea unei anumite finalități în lumea organică, punerea în evidență a unor funcțiuni ale subconștientului au fost speculate de unii gânditori în favoarea idealismului, a unor concluzii relativiste, finaliste, iraționaliste și agnostice, în timp ce alții le-au interpretat ca o aprofundare a cunoașterii lumii, care impune filozofiei o legătură mai strînsă cu știința ; gânditorii situați pe poziții marxiste au militat pentru interpretarea acestor descoperiri în spirit dialectic, materialist.

În filozofia românească din anii interbelici s-au conturat mai multe curente de idei, mai multe orientări. Dintr-o perspectivă realistă (de fapt materialistă) și raționalistă au interpretat problemele fundamentale ale filozofiei gânditorii ce s-ar putea încadra în *orientarea realist-raționalistă* : P. P. Negulescu, Mircea Florian, iar în probleme mai speciale ale filozofiei și alți gânditori (la unii dominînd nota materialistă, la alții cea raționalistă) : M. Ralea, T. Vianu, Dan Bădărău, Al. Posescu și D. D. Roșca.

Reprezentanții acestei orientări au repudiat filozofia speculativă ruptă de realitate, au combătut constant iraționalismul și subiectivismul.

Totodată, gînditorii menționați au militat pentru realizarea legăturii între știință și filozofie, respingînd, de regulă, interpretarea idealistă a lumii și căutînd să explice natura, lumea pe baza datelor științei. În gno-seologie, ei și-au afirmat încrederea în posibilitatea cunoașterii lumii ca și în progresul cunoștințelor noastre, fără a ajunge însă la o înțelegere dialectică a procesului cunoașterii, ceea ce a contribuit la manifestarea în gîndirea lor a unor inconsecvențe idealiste în anumite probleme ale cunoașterii. Totodată, reprezentanții realismului raționalist au relevat importanța rațiunii în cunoaștere, apărînd-o de atacurile iraționalismului.

Gînditorii amintiți se situează, în interpretarea fenomenelor social-politice, pe poziții democratice, unii dintre ei aderînd chiar la unele teze ale materialismului istoric (Mihai Ralea, Mircea Florian ș.a.).

Alți gînditori au abordat problemele filozofiei dintr-o perspectivă *idealistă*. De notat însă că în cadrul idealismului însuși se manifestă, în acești ani, două orientări principale. Una ar fi aceea a gînditorilor care continuă idealismul obiectiv și se declară partizani ai raționalismului, iar cealaltă — orientarea iraționalistă. În prima s-ar putea încadra personalismul lui Rădulescu-Motru, spiritualismul lui Petrovici și parțial filozofia lui Blaga. Această orientare, care se menține pe linia *idealismului obiectiv*, se diferențiază în esență de cea de-a doua, de cea iraționalistă, prin cîteva note caracteristice. Autorii menționați nu combat metoda rațională de cunoaștere (cum fac iraționaliștii), ci se declară raționaliști. Ei recunosc unele merite chiar materialismului (în dezvoltarea psihologiei, de pildă) și, în anumite limite, caută să-și facă din știință un aliat, dar în același timp speculează părțile slabe ale științei, interpretează în spirit idealist descoperiri și fenomene care nu și-au găsit o explicație deplină.

Cealaltă orientare din cadrul idealismului, cea declarat iraționalistă — avînd ca exponenți principali pe Nae Ionescu, Nichifor Crainic și alții —, prezintă note extremiste: renunțarea la rațiune, propagarea subiectivismului, a misticismului. Caracteristică pentru această orientare este interpretarea realității ca fiind dominată de irațional, ca și încercarea de reabilitare a unor metode de cunoaștere iraționale — dogma, mitul, trăirea mistică, magia —, corelată totodată cu minimalizarea rolului rațiunii în cunoaștere, cu exprimarea neîncrederii în capacitatea științei de a cunoaște esența realității, cu subiectivizarea filozofiei. Pe planul gîndirii sociale, reprezentanții iraționalismului au, în genere, o orientare tradiționalistă, iar unii dintre ei sînt ideologi ai extremei drepte. În această orientare s-ar putea încadra prin anumite teze ale sale (misticism, apologia satului) și filozofia lui Blaga, dar reprezentanți tipici ai iraționalismului sînt gînditorii ce aparțin a două curente legate de ideologia fascistă, e vorba de ideologii trăirismului și ai gîndirismului ortodoxist. În cadrul acestor curente, filozofia ajunge la o adevărată degradare, sub multiple aspecte, ea fiind subordonată religiei și ideologiei extremei drepte.

Trăirismul este, sub raport filozofic, puțin încheșat, reprezentanții săi neelaborînd scrieri propriu-zise de filozofie, ci cel mult cursuri universitare, apărute postum, cum e cazul lui Nae Ionescu (1888—1940), sau eseuri, situate între filozofie și literatură (E. Cioran), ori, în sfîrșit, articole răspîndite în reviste și ziare.

Filozofia trăiristă este inspirată din Nietzsche, Spengler, Kierkegaard, Klages, Bergson, din existențialism, din misticii antici sau moderni

și din lucrările adversarilor comunismului; ea apare ca o variantă a „filozofiei vieții”, înrudită cu existențialismul.

Teza principală a trăirismului constă în postularea unei opoziții între viață (interpretată ca fiind dominată de instincte oarbe, de inconștient), de o parte, și rațiune, intelect, de altă parte. Proclamînd primatul vieții în raport cu rațiunea, trăiristii creau o opoziție arbitrară între trăire și cunoașterea rațională. Filozofia bazată pe datele științei, pe cunoașterea rațională era vehement contestată, cerîndu-se substituirea acesteia cu religia, singura capabilă să ajungă la absolut. „Filozofia științifică nu există”¹ — afirma Nae Ionescu. El susținea că filozofia ar fi un lucru eminent subiectiv, un fel de „lirică”, de unde concluzia că adevărul ar varia de la individ la individ. Filozofia devine astfel simplă „filozofare” și ca atare „un act de viață, un act de trăire”², în care individul reduce realitatea la necesitățile personalității sale. Aceeași concepție subiectivistă este extinsă și asupra științei, căreia i se contestă caracterul de cunoștință pe motiv că ar fi o descriere superficială a realității. La cunoașterea adevărată s-ar ajunge numai pe calea trăirii mistice, cu ajutorul căreia individul se identifice cu absolutul. „Vrem să cunoaștem; dar nu după «regulile elementare ale logicii», ci după îndurarea lui Dumnezeu”³ — declara Nae Ionescu. Caracterul antiștiințific și funcția nocivă a „filozofiei” profesate de „profesorul” Nae Ionescu reiese cu pregnanță în evidență din atitudinea acestuia de a îndemna tineretul să se îndrepte spre misticismul creștin pentru a găsi în fabulațiile religioase „garanția adevărului”⁴.

Pe plan politic, părintele trăirismului s-a pus în slujba mișcării legionare și a devenit apărătorul hitlerismului. Ororile săvîrșite de Hitler n-ar fi fost, în interpretarea sa, „decît gesturile prin care o revoluție lichidează trecutul”⁵. N. Ionescu cerea tinerilor să urmeze „cu sfințenie” gîndurile „comandanților legionari”.

Un alt reprezentant al trăirismului, Emil Cioran, declara cunoașterea un adevărat „păcat”, socotind-o o nenorocire pentru viață, „un mare întineric”. Cioran ataca gîndirea rațională pe motiv că ar fi „anchilozată” și declara, în terminologia lipsită de urbanitate a ideologiei trăiriste, că „îi e scîrbă de fenomenul acesta al gîndirii”. Modelul suprem al înțelepciunii îl constituie pentru reprezentantul trăirismului „personajele biblice”, de aceea el cerea nici mai mult, nici mai puțin statului decît „să-i aresteze pe toți înțelepții și să-i închidă într-un castel părăsit”⁶ și, totodată, să „declare nule” adevărurile descoperite de ei.

Agresivitatea anticulturală și antiumană a trăirismului se manifestă în egală măsură și în problemele vieții sociale. Viața îi apare lui Cioran ca o „îndelungată agonie”, „oarbă, irațională”, oamenii ar fi „răi și criminali”⁷, existența „scîrboasă, hidoasă, spectrală”⁸. În consecință, lumea

¹ Nae Ionescu, *Istoria logicii*, București, 1941, p. 42.

² Nae Ionescu, *Metafizica*, vol. I, București, 1941, p. 12.

³ Nae Ionescu, *Roza vînturilor*, p. 27.

⁴ *Ibidem*, p. 439.

⁵ *Ibidem*, p. 18.

⁶ Emil Cioran, *Pe culmile disperării*, București, 1934, p. 108.

⁷ *Ibidem*, p. 118.

⁸ *Ibidem*, p. 116.

trebuie „să fie aruncată în aer“⁹, scrie Cioran, reflectînd pe plan ideologic starea de decrepitudine a claselor dominante condamnate la pieire.

Pesimismul negator se împletește în ideologia trăiristă cu cultul eroismului aventurist. Concepînd viața ca fiind „plină de moarte“, trăiristii recomandă omului să devină „o ființă absurdă, care în fiecare moment riscă totul, cu fantezii periculoase și exaltări infinite“¹⁰, să realizeze „arbitrarul absolut“, cerut de politica agresivă a fascismului. Cioran apără fățiș barbaria imperialistă, pretinzînd că imperialismul ar face parte din evoluția firească a „marilor culturi“, în timp ce culturile mici s-ar pierde, lipsindu-le elanul agresiv. El mergea pînă la transformarea agresiunii în virtutea supremă a popoarelor. „Atît timp cît un popor n-a purtat un război de agresiune, el nu există ca factor activ al istoriei“¹¹ — afirma el cu cinism.

Emil Cioran se dorea, în eseurile sale, adversar al mediocrității mic-burgheze, al existenței larvare, al clișeeilor de gîndire. Dar în realitate atacurile sale vizau nu numai pseudovalorile, ci și valorile reale ale culturii umane. Filozofia sa devine astfel o ideologie agresivă, îndreptată împotriva culturii însăși, ideologie menită să deschidă calea arbitrarului politicii fasciste, gata „să dea foc omenirii“, așa cum cerea Cioran în pornirile-i vehemente, radical-negatoare.

Teoriile reprezentanților trăirismului constituie, astfel, cel mai edificator exemplu pentru o ideologie retrogradă, pusă în slujba țelurilor politice fasciste, profund condamnate și repudiate de intelectualitatea progresistă. Citarea acestor concepții este de natură să evidențieze suficient caracterul lor fals, reacționar, antiuman, definitoriu pentru „conținutul de idei“ al celei mai agresive organizații fasciste — Garda de fier.

Alături de trăirism, pe poziții adesea identice se situează și gîndirismul-ortodoxist al lui Nichifor Crainic, patronul spiritual al revistei „Gîndirea“. Gîndirismul cere înlocuirea filozofiei cu ortodoxismul, renunțarea la cunoașterea științifică, rațională și acceptarea „adevărurilor“ biblice.

N. Crainic s-a inspirat din scriitorul bisericesc Dionisie Areopagitul spre a prezenta lumea ca un tot ierarhic, în care biserica ar fi modelul organizării. Nu pierde, bineînțeles, prilejul de a-i ataca pe comuniști.

Într-o serie de articole publicate în „Gîndirea“ și strînse apoi în volum, Crainic a atacat materialismul, pe care-l prezintă denaturat într-o formă vulgarizată, a respins darwinismul și marxismul¹². El îl combate în termeni vehemenți chiar pe C. Rădulescu-Motru, care nu acceptase în lucrarea sa „Românismul“ nici ortodoxia, nici antisemitismul, ceea ce-l determină pe Crainic să-l situeze în rîndul „bezbojnicilor sovietici“¹³ (bezbojnic = fără Dumnezeu). În schimb, îl omagiază în repetate rînduri pe „genialul creștin“ profesorul Paulescu, care susținuse că știința ar demonstra existența lui Dumnezeu.

Dacă pe plan filozofic Crainic vrea să impună ortodoxia, pe planul gîndirii sociale el propovăduiește la început tradiționalismul (apologia

⁹ *Ibidem*, p. 135.

¹⁰ *Ibidem*, p. 143.

¹¹ Emil Cioran, *Schimbarea la față a României*, ediția a II-a, 1941, p. 185.

¹² Vezi: Nichifor Crainic, *Titanii ateismului*, în volumul *Puncte cardinale în haos*, 1936.

¹³ Nichifor Crainic, *Ortodoxie și etnocrație*, București, 1938, p. 129.

satului), apoi tot mai insistent corporatismul, căruia îi adaugă epitetul de etnocratic spre a-i sublinia caracterul tradiționalist și naționalist ce vrea să i-l confere. Finalitatea de clasă a acestei ideologii era proclamată deschis: „Să stîrpească ura și acele bestiale dorințe de răzbunare care gîlgîie în pieptul lucrătorului de uzină, gata să-și reverse cruzimea asupra celor ce-l exploatează”¹⁴. În articolele sale publicate mai întîi în „Gîndirea”, apoi strînse în volume, Crainic prezenta fascismul ca o soluție a dramei Europei actuale, care ar fi „drama individualismului capitalist-democratic și a colectivismului comunist”¹⁵ și face elogiul lui Mussolini. Directorul „Gîndirii” pretindea că nazismul hitlerist și fascismul italian ar fi o „medie” între aceste extreme și ca atare se inspira din ideologia lor. Crainic profetizează și el o „ordine nouă”, construită pe temelia „spiritualismului creștin” și avînd ca model „arhitectura” statului întemeiat pe autoritate al lui Mussolini. Creștinismul ca lege a statului, sistemul corporațiilor profesionale, „restabilirea dominației românești după legea singelui și a duhului autohton”¹⁶, autohtonismul paseist au constituit programul corporatismului etnocratic.

Prezentarea succintă a concepțiilor filozofice care alcătuiesc orientarea iraționalistă a pus în evidență atît fondul lor iraționalist comun, cît și unele particularități care permit diferențierea lor ca poziții distincte. Deși consideră că iraționalul domină existența, gînditorii amintiți o fac fiecare în maniera sa specifică, unii profesînd un iraționalism cît de cît disimulat (Blaga), pentru ca alții să propage fătîș mistică (N. Ionescu, E. Cioran) sau să ceară înlocuirea filozofiei cu religia revelată (Crainic). Deși îi unește poziția spiritualistă comună, la gînditorii amintiți se înregistrează sensibile deosebiri în privința gnoseologiei: la Blaga și Cioran predomină agnosticismul, la N. Ionescu și N. Crainic cunoașterea echivalează cu dezbăluirea lui Dumnezeu.

Concepția subiectivistă asupra filozofiei, repudierea filozofiei științifice sînt trăsături comune ale autorilor menționați. Totuși, în timp ce unii se mențin în limitele filozofiei, alții repudiază orice fel de filozofie (Crainic); printre cei care admit filozofia, Blaga năzuiește spre o gîndire sistematică, Cioran, dimpotrivă, refuză logica și sistemul, cultivînd paradoxul și contradicția.

Reprezentanții orientării iraționaliste au comun aceeași atmosferă spirituală creată în jurul „Gîndirii”, ai cărei întemeietori sau colaboratori asidui au fost. Pe Blaga l-a mai apropiat de „Gîndirea” „aversiunea sa structurală pentru formele civilizației moderne citadine (pozitivism științific, utilitarism economic, tehnică, mașinism), cît și simpatia lui adîncă pentru diferitele manifestări ale sufletului primitiv (practici magice, reprezentări mitice, credințe religioase etc.)”¹⁷. Trăiriștii, dimpotrivă, și-au manifestat — de regulă — aversiunea față de „satul anistoric”, fiind admiratori ai industrialismului.

Deosebiri mai importante au existat pe plan politic. În timp ce Crainic, N. Ionescu și E. Cioran au fost în politică militanți activi ai legionarismului, partizani ai regimurilor bazate pe cultul forței și autoritate,

¹⁴ „Gîndirea”, nr. 3/1935, p. 159.

¹⁵ Nichifor Crainic, *Puncte cardinale în haos*, p. 46.

¹⁶ Nichifor Crainic, *Ortodoxie și entnocratie*, București, 1938, p. 193.

¹⁷ Ov. S. Crohmălniceanu, *Lucian Blaga*, București, 1963, p. 7.

Blaga nu a aderat la fascism, rupîndu-se după 1941 de „Gîndirea”¹⁸. Aceasta nu a împiedicat însă pe o serie de adepți ai idealismului mistic și ai reacționarismului în politică să extragă din scrierile lui Blaga tocmai elementele ce slujeau teoriilor lor politice, teorii în bună parte repudiate de Blaga.

Propagarea iraționalismului trăirist și gîndirist, mai cu seamă în deceniul al 4-lea, a determinat o ripostă puternică din partea forțelor progresiste, a intelectualilor situați pe poziții democratice și umaniste, a multor publiciști antifasciști.

O componentă principală a gîndirii umaniste și antifasciste din această perioadă a constituit-o *filozofia marxistă*, care s-a afirmat puternic ca purtătoare a unui mesaj înaintat de încredere în rațiune, în știință, în capacitatea omului de a cunoaște și transforma lumea. Critica științifică a teoriilor filozofice și sociologice elaborate de reprezentanții claselor exploatare, demascarea funcției reacționare îndeplinite de acestea constituie unul din aspectele importante ale luptei Partidului Comunist Român în vederea demascării regimului burghezo-moșieresc și a pregătirii ideologice a maselor antrenate la lupta pentru răsturnarea acestui regim reacționar. Participînd la marile dezbateri teoretice ale acestei perioade, gîndirea marxistă s-a distins printr-o viziune științifică asupra lumii, venind cu caracterizări și aprecieri care au dobîndit o confirmare deplină în istoria contemporană a țării noastre. Gînditori marxiști au arătat mai întîi că ceea ce se considera atunci o criză a culturii și civilizației umane reprezenta în realitate doar criza unei anumite culturi retrograde din sistemul capitalist. Ei și-au asumat sarcina de a interpreta prin prisma materialismului dialectic marxist fenomenele contemporane, de a demasca nocivitate crescîndă a curentelor iraționaliste, mistice, a ideologiei retrograde, lor alăturîndu-li-se cei mai de seamă gînditori și oameni de cultură. „Criza generală a sistemului capitalist — se arată în primul număr al revistei „Era nouă” (1936) — este însoțită fără doar și poate și de o criză tot atît de generală și de acută a culturii și ideologiei acestui sistem”. Publicația marxistă își definea sintetic programul său în felul următor: „Ne luăm sarcina să tratăm în mod științific, pe baza largă a *materialismului dialectic*, toate problemele ideologice ale vremii noastre”¹⁹.

În opoziție cu concepțiile care dădeau o interpretare subiectivistă filozofiei, negîndu-i valoarea științifică și proclamînd-o „lirică”, act de trăire incomunicabilă, publicațiile marxiste au relevat caracterul științific, obiectiv al filozofiei marxist-leniniste, ca și caracterul ei de concepție unitară asupra lumii în ansamblul ei. S-a arătat că filozofia clasei muncitoare este fundamentată atît pe datele științei despre natură, cît și pe datele realității sociale. Prin întemeierea sa pe datele științei, materialismul dialectic dobîndește un conținut viu, în progres continuu, niciodată oprit, relevă revista „Era nouă”. Păstrînd un contact permanent cu viața, filozofia marxistă ocolește pericolul filozofiilor închise, condamnate să devină cadre osificate; materialismul dialectic apare astfel ca un reflex conștient al dialecticii lumii reale. Gînditorii marxiști au insistat de asemenea asupra menirii revoluționare a filozofiei, citînd cunoscuta teză a lui Marx

¹⁸ *Ibidem*, p. 21.

¹⁹ N. D. Cocea, *Cuvînt înainte*, în „Era nouă” nr. 1/1936.

despre rolul filozofiei de a transforma lumea și nu numai de a o interpreta. Ei au arătat că dialectica „implică revoluția”²⁰.

În gnoseologie, domeniu de predilecție al afirmării subiectivismului și iraționalismului în această perioadă istorică, marxiștii au abordat, dintr-o perspectivă dialectică, o problematică bogată și variată, demonstrând determinarea cunoașterii de către practica socială, de către procesul muncii, dovedind posibilitatea cunoașterii generalului, a legilor, în special a legilor dezvoltării sociale. Într-o serie de studii consacrate problemelor cunoașterii, semnate de Athanase Joja, se arăta că „homo faber creează pe homo sapiens”²¹ — omul e un animal rațional tocmai pentru că e o ființă constructoare de unelte. Același autor dă o interpretare dialectică, în lumina unor teze leniniste, a raportului dintre general și particular, subliniind că, din varietatea fenomenelor, omul extrage legi, se ridică de la particular la general, fără ca prin aceasta particularul să dispară, generalul și particularul constituind o unitate dialectică.

În alte studii, gânditorii marxiști au evidențiat raporturile complexe dintre filozofia marxistă și științele naturii. Ei au relevat că principiile dialecticii materialiste au ca fundament teoretic generalizarea unui imens număr de fapte din toate domeniile științei, ele constituind, datorită acestui fapt, o metodologie generală a științelor.

Interpretînd în spiritul materialismului dialectic marile descoperiri ale științelor contemporane — teoria relativității, teoria cuantelor etc. —, gânditorii marxiști au respins concepțiile instrumentalist-subiectiviste cu privire la adevărurile științifice și au demonstrat fertilitatea aplicării metodei dialectice în cercetarea științifică (a se vedea, de pildă, ciclul de studii cu titlul comun *Criza științei*, de H. Rosenberg, apărute în „Era nouă”). S-a demonstrat că noile descoperiri științifice au însemnat un progres în domeniul cunoașterii lumii, conceptele vechi, neadecvate fiind înlocuite cu alte concepte avînd un sens mai profund; în felul acesta gîndirea se primește, devine dinamică și capabilă să reflecte toate nuanțele realității.

Activitatea gânditorilor marxiști s-a desfășurat în același timp și în direcția criticii curentelor subiectiviste, mistice, retrograde din filozofie. Trebuie subliniat faptul că, supunînd criticii aceste curente de gîndire, marxiștii nu s-au limitat la a demonstra caracterul lor eronat sub aspect științific, ci au insistat asupra rolului social îndeplinit de ele, ca instrumente ideologice ale unei clase sociale aflate în criză. Publicațiile marxiste sau cele la care au colaborat gânditorii marxiști, numeroși intelectuali progresiști au respins curentele iraționaliste și au dezvăluit obiectivul social real al insistenței campanii de denigrare a rațiunii și de apologie a iraționalismului dusă de reprezentanții trăirismului și ai ortodoxismului. Lozincă „nu mai gîndim” a devenit o lozincă a fascismului, lansată de către cei ce se văd condamnați la pieire de logica istoriei; cînd rațiunea și-a dat verdictul de condamnare a capitalismului, apărătorii acestui sistem s-au ridicat împotriva rațiunii, descoperind brusc omniprezența iraționalismului; dar aceasta înseamnă fugă lașă de adevăr, se arată în articolul *În fața iraționalismului*²². Iraționalismul apare astfel ca un produs al unei

²⁰ Ilie Cristea, *Hegel și Marx*, în „Societatea de mîine” nr. 3 și 4, martie-aprilie 1933.

²¹ Ath. Joja, *Note asupra cunoașterii*, în „Cuvîntul liber” din 10 august 1935.

²² „Cuvîntul liber” nr. 16/1935.

societăți bolnave, el reprezintă o cursă intelectuală care îi așteaptă în primul rînd pe tineri, se spunea mai departe. De aceea „datoria tinerilor intelectuali este apărarea rațiunii umane“.

Pronunțîndu-se în favoarea raționalismului științific, omul de știință V. Novacu respingea „mentalitatea primitivă“ — incompatibilă cu progresul științific — propagată de reprezentanții iraționalismului. V. Novacu chema intelectualii să ia atitudine „împotriva spiritului nefast pe care-l răspîndesc regimurile întronate în statele totalitare ale axei de oțel“²³ și să militeze pentru demarcarea precisă, prin „linia Descartes“ a raționalului de irațional. „Linia Descartes“ a devenit cuvîntul de ordine al intelectualelor progresiști care apărau raționalismul științific de atacurile trăiriștilor și ale gîndiriștilor (Nae Ionescu proclamase, încă în 1921, necesitatea de a se „răfui“ cu Descartes, în care vedea pe „părintele democratismului“ modern).

Gînditorul Mircea Florian a denumit, cu un termen împrumutat de la Platon, *misologie* doctrinele „pornite împotriva rațiunii“, iar „filozofia vieții“, propovăduită de iraționaliști (care opuneau viața rațiunii) a fost calificată de el drept o „filozofie a mușchilor“. În „procesul inteligenței“ intentat de antiintelectualiști, Florian a fost, constant, apărătorul rațiunii, relevînd că nu trebuie confundată „bancruta raționalismului speculativ“ cu o pretinsă prăbușire a rațiunii, în general. „Rațiunea n-a murit, ea trăiește. Și flacăra ei va pîlpii luminătoare...“²⁴ — scrie Florian, încrezător în viitorul gîndirii raționale. Raționalismul speculativ a ajuns la faliment pentru că a absolutizat rolul rațiunii — afirmă gînditorul —, dar să nu uităm că știința duce mai departe elementele valide din raționalism : „Ceea ce e valabil și permanent în raționalism trece la știință nu pentru a o slăbi, ci, dimpotrivă, pentru a o întări față de atacurile misologilor“²⁵. M. Florian nu a tăgăduit existența iraționalismului în viață, ci a respins absolutizarea lui și postularea unei opoziții de netrecut între rațional și irațional. Iraționalul nu este decît raționalul în devenire, scria gînditorul.

M. Florian a respins în egală măsură și iraționalismul religios, relevînd antinomiile credinței. Examinînd raportul dintre filozofie și religie, gînditorul evidențiază, între altele, punctele divergente dintre ele : obiectul religiei e „supranaturalul“, al filozofiei — naturalul ; religia se dispensează de demonstrația prin fapte, a înțelegerii raționale, în timp ce filozofia apare în atmosfera înțelegerii, a afirmației probate ; religia pornește de la revelație, filozofia nu acceptă decît procedeele reflexive sau critice etc. M. Florian se declara ferm adversar al „iraționalismului religios“ pentru că „întreține nu morala și gîndirea sănătoasă, ci forța amorală și stupiditatea“²⁶.

Combătînd misticismul propagat de trăirism și gîndirism, intelectualii situați pe poziții marxiste au arătat că acesta reflectă în genere o stare morbidă a vieții sociale. Prin problematica sa ruptă de realitatea vie, prin soluțiile sale false oferite problemelor umane, filozofia mistică abate tine-

²³ V. Novacu, *De la „linia Maginot“ la „linia Descartes“*, în „Țară nouă“, anul I, nr. 7, din 2 iulie 1939.

²⁴ Mircea Florian, *Știință și raționalism*, în *Scrieri alese*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 42.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ M. Florian, *Antinomiile credinței*, în *Op. cit.*, p. 214.

retul, intelectualii de la problemele sociale acute, slujind „drept mijloc de evadare dintr-o lume plină de convulsii și frământări”²⁷. Misticismul mușamalizează contradicțiile sociale, propagă iraționalitatea și exaltarea, slujind în fapt clasele privilegiate, se spune în revista „Era nouă”. Publicația marxistă critică latura mistică a filozofiei lui Lucian Blaga și își exprimă convingerea că prin cunoașterea științifică a naturii și a vieții sociale omenirea nu va mai fi antrenată „pe făgașul iluziilor și credințelor naive, ci-și va face drum spre cât mai multă viață, lumină și libertate”²⁸.

Intelectuali români de seamă au respins misticismul și încercările ideologilor fasciști de a acredita ideea că poporul român s-ar caracteriza printr-o viziune mistică asupra lumii. Relevind opoziția dintre știință și misticism, savantul C. I. Parhon își exprima convingerea că poporul român va ști să repudieze misticismul: „Există la poporul român un bun simț riguros, un sănătos instinct de conservare, și destul scepticism pentru a face față tuturor împrejurărilor și a nu cădea victima misticismului”²⁹. De asemenea, scriitorul Al. Philippide demonstra că misticismul nu constituie, cum afirmau ideologii fasciști, o trăsătură a sufletului românesc. Românul nu e un exaltat, nu e dominat de furie mistică sau de fanatism, releva Al. Philippide, precizând: „Nu numai misticismul religios ne lipsește, ci orice exaltare nebuloasă a sentimentelor sau a gândurilor”³⁰.

Autorul releva, pornind de la datele istoriei poporului nostru — care nu a cunoscut războaie religioase sau intoleranța față de alte credințe —, că misticismul constituie „o infiltrație antiromânească”³¹ și reprezintă o haină literară și ideologică ce acoperă „precise voințe politice”. Infiltrația mistică nu e cerută de nevoia poporului și nici nu poate să slujească la o regenerare morală, conchide Al. Philippide.

În numeroase studii și articole intelectualii marxiști și alături de ei un mare număr de intelectuali antifasciști au combătut filozofia forțelor de extremă dreaptă. Ei au demonstrat că ideologia fascistă nu e decât un surogat pretențios al unor teorii mistice-clericale și rasiste puse în slujba distrugerii progresului, a răsturnării valorilor reale ale culturii. Luînd apărarea culturii, gînditorii marxiști, gînditorii situați pe poziții raționaliste, oameni de știință și cultură inspirați de tradițiile umaniste, democrate ale poporului nostru au respins barbaria anticulturală a fascismului. Ideile și cărțile ideologilor fascismului, care propovăduiau iraționalismul, rasismul și făceau elogiul primitivismului și al forței, au fost sistematic combătute, demonstrîndu-se inconsistența lor teoretică și mobilurile sociale reacționare cărora le erau subordonate.

Intelectualii marxiști, pornind de la aprecierile cuprinse în documentele Partidului Comunist Român, au definit esența fascismului și a ideologiei sale. Ei au arătat că fascismul reprezintă dictatura fățișă a marii finanțe, a capitalului monopolist³², iar pe plan ideologic el este „o

²⁷ H. Rosenbergh, *Misticismul în filozofia românească*, în „Era nouă” nr. 3/1936.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ C. I. Parhon, *Misticism*, în „Dacia nouă”, II, nr. 6, din 23 ianuarie 1938.

³⁰ Al. Philippide, *Misticismul, infiltrație antiromânească*, în „Adevărul literar și artistic”, XVI, nr. 843, din 31 ianuarie 1937.

³¹ *Ibid.*

³² Ath. Joja, *Fascismul: expresie a capitalului monopolist*, în „Cuvîntul liber” din 4 ianuarie 1936.

diversiune, adică o canalizare pe drumuri false sau profitabile marii burghezii, a forțelor și curentelor determinate de criză”³³.

Intellectualii români au respins cu fermitate diversele variante autotone sau străine ale fascismului. „Hitlerismul este o rătăcire a timpurilor groaznice de după război : este o enormă sălbăticiune și revenire la epoca de piatră”³⁴ — avertiza Mihail Sadoveanu. În același spirit scria și savantul C. I. Parhon : „Fascismul, național-socialismul și toate «doctrinile» conexe constituie realmente pericole sociale și pericole de război. Exaltarea sentimentelor de ură, în interiorul aceleiași țări și între popoare vecine sau depărtate, nu pot fi decât factori ce se opun progresului social și care conduc la război civil sau între state”³⁵. Omul de știință Iorgu Iordan releva de asemenea că „trăsătura caracteristică cea mai importantă a regimurilor fasciste de pretutindeni este intoleranța violentă și brutală față de democrație”³⁶.

Este cunoscută de asemenea poziția antifascistă pe care s-a situat filozoful P. P. Negulescu în lucrările sale apărute în deceniul al 4-lea. După cum mărturisea în prefața la *Geneza formelor culturii* (1934), gânditorul se simțea dator să ajute la clarificarea opiniei publice în a înțelege consecințele nefaste ale naționalismului rasist, ridicat la rangul de ideologie oficială în Germania hitleristă. Negulescu avertiza că fascismul împinge lumea, în special tineretul, către monstruoziități morale și crime odioase. Gânditorul demonstra în lucrarea sa, pe baza unor cercetări multilaterale și a unor dovezi incontestabile, falsitatea teoriilor rasiste și caracterul lor periculos pentru umanitate.

Abordînd problema „crizei culturii” și a destinului civilizației omenеști, Negulescu a criticat regimurile fasciste și a căutat să ofere celor deznădăjduiți de gravitatea situației un mesaj de încredere în viitorul umanității. El justifica optimismul recomandat de concepția sa — caracterizată printr-o orientare generală burgheză-democratică — prin progresele realizate de omenire de la apariția ei, progrese care îndreptățesc concluzia că umanitatea e capabilă să-și realizeze „destinul” pe acest pămînt, destin ce ar consta în apropierea de perfecțiune.

Militantul antifascist Tudor Bugnariu, relevînd importanța mișcării antifasciste, arăta că fascismul suspendă libertățile democratice și cetățenești, că regimul politic „fondat pe principiile fascismului italian sau hitlerist este degradant pentru conștiința umană”³⁷. Insistînd asupra responsabilității intelectualilor de a apăra valorile culturii naționale și adresîndu-se mai cu seamă tineretului, Tudor Bugnariu scria, în legătură cu încercările de fascizare a țării noastre : „Orice încercare de a introduce fascismul în România este o crimă, o crimă contra României, contra poporului român, contra culturii românești și a bunului simț”³⁸.

³³ Al. C. Constantinescu, *Cauzele fascismului*, în „Floarea de foc” din februarie 1936.

³⁴ „Zorile”, I, 1935, nr. 14. Cf. Titu Georgescu, *Intellectualii antifasciști în publicistica românească*, Editura științifică, București, 1967, p. 49.

³⁵ „Viața studentească”, I, nr. 1, din 15 decembrie 1934. Cf. Titu Georgescu, *Op. cit.*, p. 218.

³⁶ „Ecou”, I, nr. 2, din 7 iulie 1934. Cf. Titu Georgescu, *Op. cit.*, p. 170.

³⁷ Tudor Bugnariu, *Procesul mișcării antifasciste din România*, 1936, Cf. Titu Georgescu, *Op. cit.*, p. 61.

³⁸ *Ibid.*

În numeroase studii și articole, scrise de intelectuali marxiști și publiciști antifasciști, s-a făcut radiografia necruțătoare a fondului de idei propagat de reprezentanții trăirismului legionar și ai gândirismului-ortodoxist, demonstrându-se caracterul anticultural și antinațional al ideologiei extremei drepte, sterilitatea teoriilor fasciste pentru cultură și s-a dezbătut substratul lor politic reacționar.

Publiciști situați pe poziții marxiste au arătat că, fiind produsul „unei clase care a trecut de zenitul său” și care vrea să-și mențină privilegiile cu orice preț, fascismul „devine un factor de distrugere a progresului și culturii”³⁹. Deși se prezintă drept un partid al națiunii și se declară împotriva ideologiei, fascismul propagă o ideologie — au relevat militanții antifasciști —, și anume el propagă o ideologie cerută de țelurile sale practice destructive. Fascismul „este doctrina antiraționalismului și a «forței singelui», ideologia distrugerii culturii...”⁴⁰. Într-un amplu studiu apărut în „Viața românească” se demonstra caracterul anticultural al tezelor susținute de ideologii extremei drepte. Aceștia considerau, de pildă, Renașterea drept „începutul agoniei vieții spirituale moderne”, pentru că gânditorii veacurilor al XVII-lea și al XVIII-lea au propagat luminile rațiunii și ale culturii, ceea ce echivala pentru gândiriști cu „pierderea luminii adevărate” a spiritualismului religios. Nostalgia după evul mediu se asociază la ideologii extremei drepte cu arderea cărților și cu teroarea anti-raționalistă, se spune în studiul citat. Pentru Crainic cultura nu e decît „raportul omului față de cer”, iar după Cioran cultura noastră s-ar închea „în jurul arhistrategului oștirilor cerești” și ar trebui să fie la nivelul ciobanului din Maglavit care „l-a văzut pe Dumnezeu”; Nae Ionescu decretase și el că omenirea „se poate lipsi de cultură”. În locul valorilor reale ale culturii, reprezentanții ideologiei fascismului voiau să așeze ignoranța, primitivismul, cultul morții și al elitei, scrie autorul studiului menționat. Pentru poetul Dan Botta, *invățat* înseamnă „pervertit, dedat la rele”, el își făcea *mea culpa*, pentru că nu ar fi înțeles tineretul care dădea foc cărților dintr-un „ordin al singelui”. Același poet trăirist se plingea că a fost distrusă ignoranța în sufletul tineretului și cerea ca „țara analfabetă să ne fie un ideal”. Publiciștii antifasciști au arătat că o asemenea „ideologie” este „expresia cea mai caracteristică și mai dezolantă a degradării tineretului nostru intelectual sub influența acțiunii criminale a organizațiilor de extremă dreaptă”⁴¹.

Intelectualii antifasciști au combătut ideologia și literatura în care se elogia „bucuria morții”, idealul „depășirii materiei prin moarte”, „pregătirea de moarte” etc. propagate în eseurile lui Emil Cioran, în unele din romanele lui Mircea Eliade sau în unele poezii ale lui Dan Botta, Aron Cotruș⁴² ș.a. Oamenii de cultură antifasciști au respins hotărît apologia „noii aristocrații legionare”, făcută de Mircea Eliade (în „Vremea” din 23 ianuarie 1938), au respins justificarea războiului și a barbariei hitleriste pe care o încercau Nae Ionescu sau Emil Cioran. Comentind afirmația

³⁹ Florian Călin, *Preliminarii*, în „Buha” nr. 1/1936.

⁴⁰ Ilie Constantinovschi, *Ideologia tineretului și cultura*, în „Viața românească” nr. 5/1938.

⁴¹ „Viața românească” nr. 6/1938.

⁴² „Viața românească” nr. 7/1938. Vezi și *Tradiții ale criticii literare marxiste în România. 1930—1940*. Studiu și antologie de Ileana Vrancea, Editura politică, București, 1962.

cinică a lui Cioran, care într-un articol din „Vremea“ își exprimase admirația față de Hitler în termenii următori : „Nu există om politic în lumea de astăzi care să-mi inspire o simpatie și o admirație mai mare decât Hitler“, Al. Sahia scria cu indignare : „Este oare posibil să scrie cineva astfel ? Se mai poate elogia și avea o admirație cît de modestă pentru un asasin de rînd — ale cărui miini murdărite de sînge încearcă să și le ascundă mințindu-se pe sine ?“⁴³.

În fața acțiunii de respingere a valorilor culturii, săvîrșită de reprezentanții extremei drepte, majoritatea intelectualilor români au luat atitudine de apărare a culturii și de combatere hotărîtă a fascismului⁴⁴.

Criticînd cartea *Puncte cardinale în haos* scrisă de Nichifor Crainic, reprezentant al gîndirismului-ortodoxist, scriitorul Miron Radu Paraschivescu releva caracterul reacționar, decadent, al ideologiei fasciste : „Valorile culturii pe care le refuză d-l Crainic sînt acelea pe care le refuză toată burghezia actuală în plină descompunere, în plin faliment ; valorile repudiate oficial de fascism sînt posturile de avangardă culturală ale umanității, acelea prin care conștiința omenească își află promovarea, evoluția : raționalismul, evoluționismul și (...) materialismul dialectic“⁴⁵.

Un număr impresionant de articole din publicațiile progresiste au fost consacrate combaterii teoriilor rasiste, gînditorii marxști punînd accentul pe demascarea caracterului diversionist al rasismului, pe demascarea consecințelor politice reacționare la care duce aplicarea acestor teorii lipsite de orice fundament științific. O serie de studii au pus în evidență faptul că prin caracteristicile sale — rasismul, recomandarea întoarcerii la „evul mediu“, misticismul, propovăduirea unor concepții cu caracter pesimist și în același timp cultivarea eroismului aventurist — ideologia fascistă urmărea dezorientarea maselor în vederea antrenării lor la aventurile politice ale forțelor imperialiste condamnate la pieire.

Într-o epocă de criză socială și de confuzie ideologică, întreținută de reprezentanții ideologici ai forțelor de dreapta, gînditorii marxști au promovat o filozofie științifică, aptă să dea o interpretare justă fenomenelor noi din viața socială, din ideologie, din știință, să ofere soluții problemelor acute ale epocii. Poate fi, de asemenea, consemnată ca avînd o importanță deosebită lupta gînditorilor marxști și a intelectualilor situați pe poziții raționaliste, democratice și umaniste împotriva iraționalismului, misticismului și fascismului.

Se constată în epoca interbelică o adevărată criză a responsabilității cînd e vorba de gînditori iraționaliști. Lipsa totală a respectului pentru cultura umană, prin care se caracterizau ideologii fascismului, ușurința cu care au aruncat blamul asupra rațiunii, gîndirii logice sau asupra democrației au atras atenția spiritelor lucide, provocîndu-le îngrijorarea. Ele s-au simțit datorare să intervină în apărarea rațiunii, a științei, a progresului. Gînditorii progresiști s-au integrat în frontul larg al intelectualilor care s-au opus obscurantismului și fascismului, front al cărui avanpost l-a constituit partidul clasei muncitoare din țara noastră.

⁴³ Al. Sahia, *Un caz de mistificare macabră. D-l Cioran și „simpaticul Hitler“*, în „Cuvîntul liber“ nr. 37/1934.

⁴⁴ Vezi Titu Georgescu, *Intelectuali antifasciști în publicistica românească*. Introducere, Editura științifică, București, 1967.

⁴⁵ *Falimentul unei culturi*, în „Cuvîntul liber“ din 16 mai 1936.

Lupta pentru apărarea și ajutorarea victimelor terorii antimuncitorești din România în anii 1920-1924

OLIMPIU MATICHESCU

Avîntul pe care l-a luat mișcarea muncitorească din România în perioada de după primul război mondial, în condițiile ascutirii contradicțiilor interne cu caracter antagonic proprii societății românești din acea perioadă, ale influenței exercitate de evenimentele revoluționare desfășurate pe plan internațional, în primul rînd de victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, a determinat dezvoltarea fără precedent a luptei de clasă. În scopul perpetuării dominației sale economice și politice, burghezia a adoptat severe măsuri de coerciție împotriva clasei muncitoare, a tuturor forțelor democratice și progresiste. În afară de muncitorii asasinați la 13 decembrie 1918, numeroși militanți ai clasei muncitoare au fost arestați, tîrîți prin închisori și tribunale militare, condamnați la ani grei de temniță.

În lumina acestei situații, apare firesc ca în anii respectivi problema apărării și ajutorării luptătorilor revoluționari urmăriți, arestați, judecați sau întemnițați, a familiilor lor să se pună în mod deosebit. Grija pentru ajutorarea victimelor terorii antimuncitorești a fost una dintre preocupările majore ale organizațiilor politice și profesionale proletare.

Necesitatea organizării unei asistențe substanțiale și permanente pentru victimele terorii antimuncitorești s-a pus cu mai mare acuitate în toamna anului 1920, în directă legătură cu mișcările greviste și cu măsurile represive pe care clasele dominante le-au adoptat, cît și ca o măsură de prevedere pentru pasul hotărîtor pe care pregătirea grevei generale din octombrie 1920 îl constituia pentru mișcarea muncitorească din România.

În aceste condiții, cînd mișcarea muncitorească din România depunea eforturi pentru găsirea unor forme adecvate de luptă împotriva măsurilor represive tot mai accentuate, care să depășească vechile metode și mijloace de activitate spontană și să aibă un caracter permanent, a fost înființată, la 17 septembrie 1920, Crucea Roșie Socialistă, organizație ce și-a desfășurat activitatea sub conducerea aripii de stînga a Partidului socialist. În expunerea de motive privind crearea C.R.S., dată publicității în numele Comitetului Executiv al Partidului socialist și al Comisiei Generale a Sindicatelor, se arăta : „În toate închisorile din țară zac

sute de arestați socialiști și militari, victime ale oligarhiei. Evenimentele politice-sociale sînt de așa natură că numărul acestora se urcă. Pentru ameliorarea situației și a familiilor lor, actualele mijloace ale mișcării nu mai corespund situației. De aceea, sub directa supraveghere și controlul C. G. s-a constituit Crucea Roșie Socialistă (C.R.S.), comitet pentru asistență juridică și ajutorul deținuților pentru ideile socialiste, precum și a tuturor prizonierilor politici și militari¹.

În Comitetul Central al organizației, cu sediul în București, str. Sf. Ionică nr. 12, au fost numiți o serie de cunoscuți militanți socialiști din acea perioadă: L. Ghelerter, Nina Arbore, Gh. M. Vasilescu, Maria Ottoi, Rozalia Frimu și alții². Secretar provizoriu al Comitetului Central a fost numit Emil Nicolau³.

Crearea Crucii Roșii Socialiste constituie un pas înainte pe linia luptei organizate a proletariatului român, pentru ajutorarea materială, apărarea morală și juridică a luptătorilor revoluționari întemnițați. Înființată într-un moment însemnat pentru mișcarea muncitorească din țara noastră, în ajunul marelui conflict de clasă care a fost greva generală din octombrie 1920, Crucea Roșie Socialistă reprezintă începutul constituirii formelor organizate de ajutorare a deținuților politici comuniști, antifasciști din România, de luptă împotriva terorii antimuncitorești în general. Activitatea inaugurată în această perioadă de Crucea Roșie Socialistă a continuat permanent, sub alte denumiri, pînă la eliberarea României de sub jugul fascist.

Una dintre problemele importante care au stat în atenția militanților socialiști din conducerea organizației de ajutor și apărare, în perioada imediat următoare fondării Crucii Roșii Socialiste, a fost legată de inițierea unor acțiuni politice de masă în favoarea eliberării muncitorilor întemnițați. În acest sens, a fost organizată, în ziua de 24 septembrie 1920, o mare întrunire muncitorească la Arenele romane din Parcul „Carol”. Reprezentanți ai Partidului socialist și ai mișcării sindicale au ținut discursuri în favoarea eliberării luptătorilor deținuți în închisori. Cei peste 10 000 de muncitori participanți, aprecia organul de presă al muncitorilor tipografi, au arătat guvernului Averescu că se asociază cu faptele luptătorilor „care gem prin ocne, și într-o voce comună au cerut libertatea lor”⁴.

A urmat o impresionantă manifestație de stradă⁵. Pe întreg traseul parcurs — Arenele romane, Calea Rahovei, Calea Victoriei — participanții au scandat lozinci, cerînd încetarea terorii antimuncitorești și eliberarea militanților revoluționari întemnițați⁶. Muncitorimea a manifestat în mod deosebit în fața sediului prefecturii de poliție de pe Calea Victoriei. Manifestația de stradă s-a încheiat în fața clubului socialist, unde a luat cuvîntul D. Gănescu.

O manifestație de masă în favoarea eliberării militanților clasei muncitoare deținuți în închisori a avut loc la Iași, în ziua de 4 octombrie 1920⁷.

¹ „Socialismul”, anul XIV, nr. 210, din 20 septembrie 1920. Vezi și „Munca grafică”, anul II, nr. 38, din 26 septembrie 1920.

² „Socialismul”, anul XIV, nr. 210, din 20 septembrie 1920; M. C. Stănescu, Gh. M. Vasilescu, Editura politică București, 1968, p. 50.

³ „Socialismul”, anul XIV, nr. 210, din 20 septembrie 1920.

⁴ „Munca grafică”, anul II, nr. 39, din 3 octombrie 1920.

⁵ *Ibid.*

⁶ „Socialismul”, anul XIV, nr. 217, din 29 septembrie 1920.

⁷ „Iașul socialist”, anul III, nr. 15, din 6 octombrie 1920.

În ciuda interdicției impuse de autorități, militanții socialiști din localitate au vorbit mulțimii la întrunirea organizată în Piața Unirii⁸.

Acțiunile muncitorești pentru eliberarea celor înțemnițați au evidențiat gradul înalt de combativitate al proletariatului român. Ele au constituit totodată prilejuri de afirmare a Crucii Roșii Socialiste, de popularizare a obiectivelor sale și au contribuit la întărirea C.R.S. sub aspect organizatoric. Filiale locale ale Crucii Roșii Socialiste au fost create, în lunile următoare⁹, la Iași și Tr. Severin¹⁰. Unele secțiuni ale C.R.S. s-au format pe lângă sindicatele din București și din alte centre ale țării¹¹.

După înăbușirea grevei generale din octombrie 1920, situația luptătorilor clasei muncitoare arestați s-a agravat. Ca urmare, sarcinile de ajutorare materială și de apărare morală a luptătorilor revoluționari înțemnițați au sporit considerabil. Se punea problema găsirii unor mijloace financiare cu mult mai mari, necesare atât sprijinirii materiale directe a celor deținuți în închisori, a familiilor acestora, cât și finanțării numeroaselor procese în care militanții socialiști au fost implicați. Un loc central în cadrul acestor preocupări l-a avut organizarea apărării juridice a socialiștilor implicați în procesul judecat la Curtea marțială a Corpului II armată, început în ziua de 7 noiembrie 1920. S-a alcătuit în acest scop un colectiv de avocați ai apărării din care au făcut parte, printre alții, N.D. Cocea și C. Titel-Petrescu¹². Aceștia au desfășurat, de-a lungul întregului proces, o susținută activitate în favoarea eliberării socialiștilor înțemnițați, relevând caracterul just al obiectivelor economice și politice pentru care s-au ridicat la luptă sutele de mii de proletari din întreaga țară¹³.

Ca urmare a acțiunilor tot mai largi pe care mișcarea muncitorească le-a întreprins în vederea ajutorării victimelor terorii instaurate de clasele exploatare, a chemărilor mobilizatoare adresate în acest sens maselor largi, activitatea de colectare a mijloacelor materiale s-a intensificat. Listele de subscripție circulau în toată țara, în fabrici, întreprinderi, la redacțiile publicațiilor muncitorești etc.¹⁴. În București, sume însemnate au fost strânse pe listele de subscripție permanente deschise de Librăria socialistă, cu sediul în str. Sf. Ionică nr. 5¹⁵. Acțiuni asemănătoare au fost organizate și în alte centre ale țării.

Clasele dominante au încercat în permanență să suprimе activitatea organizată a mișcării muncitorești în sprijinul luptătorilor revoluționari înțemnițați. Astfel, s-a recurs la cenzurarea apelurilor Crucii Roșii Socialiste, s-a interzis utilizarea denumirii de C.R.S. și strângerea de fonduri pe listele de subscripție purtînd antetul acesteia¹⁶. Ca urmare, în presa muncitorească a apărut un comunicat în care se anunța retragerea din circulație a listelor de subscripție cu antetul Crucii Roșii Socialiste, colec-

⁸ *Ibid.*

⁹ „Socialismul”, anul XIV, nr. 232, din 16 octombrie 1920.

¹⁰ „Cuvîntul socialist”, anul II, nr. 17, din 17 octombrie 1920.

¹¹ „Munca grafică”, anul II, nr. 42, din 7 noiembrie 1920.

¹² „Socialismul”, anul XIV, nr. 239, din 4 noiembrie 1920.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ „Socialismul”, anul XIV, nr. 244, din 11 noiembrie 1920, și nr. 252, din 20 noiembrie 1920.

¹⁵ „Socialismul” nr. 252, din 20 noiembrie 1920.

¹⁶ „Socialismul”, anul XIV, nr. 269, din 10 decembrie 1920.

tele ulterioare urmînd a fi făcute pe liste puse la dispoziție de organele sindicale ¹⁷.

Intrucît denumirea de Cruce Roșie Socialistă nu mai putea fi folosită legal, organul central al C.R.S. s-a intitulat Comitet Central de Ajutorare, iar filialele sale — comitete locale de ajutorare. Organizația funcționa pe lângă Comisia Generală a Sindicatelor ; aceasta putea să justifice în fața autorităților activitatea sa de ajutorare a deținuților politici, în baza statutelor sindicatelor, care prevedeau ajutorarea membrilor arestați. Or, tocmai lipsa statutului de persoană juridică a Crucii Roșii Socialiste a constituit motivul formal invocat de autorități în vederea interzicerii activității de colectare publică sub egida C.R.S.

Schimbarea amintită nu a afectat activitatea de ajutorare materială și morală a militanților aflați în detenție, a familiilor lor, cît și a miilor de muncitori rămași fără lucru în urma grevei generale. Dimpotrivă, această activitate s-a intensificat. Au fost create noi comitete de ajutorare în țară, s-a pus accentul pe munca de mobilizare a maselor muncitorești la acțiuni de apărare a celor întemnițați, au fost emise noi liste de subscripție, s-au înmulțit inițiativele colective sau individuale de colectare a ajutoarelor în sprijinul socialiștilor arestați, a familiilor lor. Serviciul special de siguranță Timișoara raporta, la sfîrșitul anului 1920, că „majoritatea lucrătorilor socialiști din Timișoara au hotărît să dea din salariul lor cîte 4—5 lei pe săptămîină pentru ajutorul familiilor celor arestați cu ocazia grevei generale“ ¹⁸. Dintr-o dare de seamă a sindicatului muncitorilor mineri rezultă că aceștia au contribuit cu suma de 263 448 de lei pentru organizarea apărării juridice în procesele judecate la curțile marțiale din București, Sibiu, Baia Mare, Arad, Lugoj, Cluj ¹⁹. În Bucovina, Consiliul Executiv al Partidului social-democrat și Comisia Generală a Sindicatelor au hotărît să înceapă o vastă campanie menită „să pună bazele unui fond pentru arestați“ ²⁰. Muncitorii din București și-au intensificat acțiunile de colectare și subscriere pentru ajutorarea victimelor terorii antimuncitorești ²¹. Lărgirea, la nivelul întregii țări, a activității de ajutorare a militanților întemnițați a fost sesizată de organele aparatului represiv, de comandamentele militare teritoriale : „Raportăm că în timpul din urmă s-au început printre muncitorii din fabrici diferite colecte pentru familiile conducătorilor socialiști arestați — se arăta într-o informare a comandamentului Corpului 6 armată. Sîntem informați că asemenea colecte vor începe în toate orașele de către bărbații de încredere ai socialiștilor“ ²².

Concomitent, mișcarea muncitorească a acordat o atenție sporită organizării în cît mai bune condiții a apărării juridice a muncitorilor și militanților socialiști în procesele care au continuat să se judece la sfîrși-

¹⁷ „Socialismul“, anul XIV, nr. 257, din 21 noiembrie 1920.

¹⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 751, fila 307.

¹⁹ „Minerul“, organ al Sindicatului muncitorilor minieri din România, anul IV, nr. 5, din 1 iulie 1922.

²⁰ „Vremea nouă“, organ al P.S.D. din Bucovina, anul II, nr. 78, din 28 noiembrie 1920.

²¹ „Socialismul“, anul XIV, nr. 283, din 26 decembrie 1920 ; anul XV, nr. 84, din 9 mai 1921 ; „Munca grafică“, anul II, nr. 17, din 18 decembrie 1920.

²² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 750, fila 299.

tul anului 1920 și în primăvara anului următor. S-a creat, în acest scop, din inițiativa Partidului socialist, un Comitet de apărare juridică, format din avocați socialiști sau simpatizanți ai mișcării muncitorești²³. În sarcina comitetului intra organizarea apărării juridice în procesele antimuncitorești care aveau loc în întreaga țară. Documentele vremii evidențiază activitatea desfășurată de membrii Comitetului juridic în procesele judecate la sfârșitul anului 1920 și în primele luni ale anului 1921 la București, Giurgiu, Piatra Neamț și în alte localități²⁴. Comitetul a avut un rol însemnat în organizarea apărării juridice a participanților la Congresul de constituire a partidului comunist. În cursul anului 1921 și-a schimbat titulatura în : Birou de asistență judiciară²⁵.

Paralel s-a desfășurat, în această perioadă, o activitate propagandistică permanentă, în vederea eliberării luptătorilor revoluționari înțemnițați.

Problema eliberării muncitorilor, a luptătorilor socialiști arestați cu prilejul grevei generale a stat în strinsă legătură cu lupta pentru obținerea unei amnistieri a tuturor deținuților politici din România. Necesitatea unei amnistii generale a fost demonstrată prin justetea acțiunilor revoluționare ale maselor muncitoare pentru drepturi economice și libertăți democratice, prin caracterul samavolnic al arestării militanților socialiști.

Acordarea amnistiei a fost revendicată și în fața parlamentului. În martie 1921, un deputat social-democrat a citit o moțiune în acest sens, arătând că „mii de vinovați pentru acte infamante, pentru incapacitate în conducere ca și în pregătirea războiului sînt liberi, iar zeci de mii de nevinovați zac în ocne sau sînt încă urmăriți”²⁶.

Lupta pentru amnistierea militanților revoluționari înțemnițați a constituit, după cum este știut, o preocupare însemnată în cadrul lucrărilor Congresului de creare a partidului comunist, care a votat o moțiune în acest sens. „Congresul Partidului socialist, întrunit în ziua de 8 mai 1921 — se arăta în moțiune —, înainte de a-și începe lucrările sale, destinate întăririi mișcării socialiste și asigurării unei izbînzii cît mai grabnice, se simte dator să aducă prinosul său de recunoștință vouă, tovarăși, bărbați și femei, care suferiți cu bărbăție toate lipsurile și rigorile ocnelor și închisorilor și vă încredințează că lupta voastră care e și a noastră va urma hotărîită mai departe, așa ca toate suferințele voastre să fie spre binele clasei muncitoare și întru pregătirea liberării sale”²⁷.

Arestarea delegaților comuniști la Congresul din mai 1921 a produs un nou val de agitații în rindurile mișcării muncitorești. Protestele împotriva acestui act samavolnic s-au ținut lanț. În întreaga țară, prin mitinguri, memorii și intervenții la autorități, muncitorimea a cerut imediată eliberare a celor arestați. Conferința sindicală ținută la 26 iunie 1921 la Ploiești a votat o moțiune în care protesta „cu ultima energie în contra terorii dezlănțuite și a ilegalităților comise de guvern împotriva clasei muncitoare, mai cu seamă cu ocaziunea arestării în plin congres a delegaților partidului socialist”²⁸.

²³ „Socialismul”, anul XV, nr. 286, din 30 decembrie 1920.

²⁴ „Socialismul”, anul XV, nr. 10, din 29 ianuarie 1921.

²⁵ „Viața sindicală”, anul I, nr. 12, din 2 octombrie 1921.

²⁶ „Vremea nouă”, anul III, nr. 93, din 20 martie 1921.

²⁷ „Socialismul”, anul XV, nr. 85, din 11 mai 1921.

²⁸ „Viața sindicală”, anul I, nr. 1, din 17 iulie 1921.

Arestările din mai 1921 au sporit sarcinile mișcării muncitorești în direcția apărării și ajutorării luptătorilor revoluționari aflați în închisori și a familiilor lor. Pe lângă faptul că mii de muncitori au fost aruncați afară din fabrici și întreprinderi, rămânând fără posibilități de întreținere, în această perioadă se găseau întemnițați, în baza unor condamnări sau în prevenție, trei mari grupuri de militanți ai mișcării muncitorești: grupul celor arestați de la 13 decembrie 1918; participanții la greva generală din octombrie 1920 și grupul delegaților la Congresul de constituire a P.C.R. Sprijinul acordat de întreaga muncitorime acțiunilor de ajutorare materială și de apărare morală a celor arestați a permis obținerea unor rezultate însemnate pe linia antrenării mai largi a maselor muncitorești la lupta împotriva măsurilor represive antimuncitorești.

Partidul comunist și conducerea organizațiilor profesionale muncitorești au luat o serie de măsuri organizatorice în direcția amplificării activității organizațiilor de ajutorare. În acest sens, la Congresul sindical din octombrie 1921, ținut la Brașov, s-a hotărât să se depună eforturi mai susținute pentru lărgirea acțiunilor de ajutorare a militanților aflați în închisori, printr-o colaborare mai efectivă a tuturor sindicatelor muncitorești²⁹. Se urmărea deci ca, trecându-se peste fărîmîțarea mișcării sindicale, să se realizeze o unitate pe linia ajutorării celor arestați de către întreaga clasă muncitoare, indiferent de apartenența la unul sau la altul dintre curențele existente în sînul mișcării muncitorești. În lumina acestor obiective, activitatea de ajutorare a militanților întemnițați a fost reorganizată. S-a numit o nouă conducere a Comitetului Central de Ajutorare, care, potrivit documentelor vremii, era alcătuită „din cei mai buni membri ai mișcării sindicale, indiferent de nuanța lor politică”³⁰. Între aceștia figurau: Gh. Cristescu, Petre Crăciun, Rozalia I. Frimu (casier), M. Macavei, E. Nicolau³¹.

În consecință, s-au luat măsuri de extindere a activității de ajutorare în Capitală și în celelalte orașe din țară în care existau organizații sindicale³². Ca rezultat, au fost înființate noi comitete locale de ajutorare în București, Galați, Timișoara, Valea Jiului, Iași, Valea Prahovei, Constanța.

Unul dintre aspectele pozitive ale activității desfășurate de Comitetul Central de Ajutorare consta în căutarea și în folosirea pe scară mai largă a unor forme noi de procurare a fondurilor materiale, implicit de stimulare a inițiativei maselor muncitorești în direcția ajutorării militanților arestați, a luptei împotriva terorii antimuncitorești. Se organizau în acest sens diferite serbări muncitorești, ale căror venituri erau destinate exclusiv necesităților de ajutorare. Astfel de întruniri constituiau prilejuri pentru mobilizarea maselor la acțiunile revoluționare organizate de partidul comunist³³. Întrunirile cu caracter politic ale muncitorimii erau, de asemenea, folosite pentru colectări de fonduri în sprijinul celor arestați. Deosebit de caracteristic în această direcție este felul în care au fost organizate întrunirile muncitorești prilejuite de sărbătorirea zilei de 1 Mai

²⁹ „Viața sindicală”, anul II, nr. 47, din 4 iunie 1922.

³⁰ *Ibid.*

³¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 33, filele 50, 61; „Viața sindicală”, anul I, nr. 14, din 16 octombrie 1921.

³² „Viața sindicală”, anul II, nr. 47, din 4 iunie 1922.

³³ „Tineretul socialist”, anul X, nr. 23, din 31 decembrie 1921.

1922. Pornind de la necesitatea luptei unite a clasei muncitoare împotriva ofensivei patronale, Comitetul Executiv Provizoriu al partidului comunist a propus celorlalte organizații politice ale clasei muncitoare ca ziua de 1 Mai să fie sărbătorită în front unic³⁴. În urma discuțiilor purtate, s-a aprobat propunerea partidului comunist și s-a hotărât, totodată, ca în cadrul manifestațiilor politice prilejuite de eveniment să se acorde o atenție sporită activității de ajutorare morală și materială a militanților înțemnițați; 40% din totalul sumelor care urmau a fi obținute la întrunirile și serbările cîmpenești revenea Comitetului Central de Ajutorare³⁵.

Sărbătorirea zilei de 1 Mai 1922 a decurs potrivit înțelegerii stabilite. La București, Iași, Ploiești, Giurgiu, Cluj, Galați, Timișoara, în Valea Jiului, pretutindeni unde evenimentul a fost sărbătorit, s-au făcut colecte³⁶.

În sfîrșit, la capitolul venituri ocazionale ale organizației trebuie menționate unele ajutoare primite din partea partidelor politice ale clasei muncitoare³⁷, a muncitorilor români aflați peste hotare. De pildă, sindicatele muncitorilor români din S.U.A. au trimis, în mai multe rînduri, ajutoare pentru militanții revoluționari arestați în România. Dintre sumele menționate în documente amintim: 100 000 de lei trimiși în luna mai 1922³⁸ și 43 000 de lei în luna iunie³⁹. Banii erau expediați, de regulă, pe adresa Comisiei Generale a Sindicatelor sau a partidului comunist, fiind vărsați apoi Comitetului Central de Ajutorare⁴⁰. Diverse alte sume erau trimise pentru nevoile partidului comunist, ale ziarului „Socialismul”.

Necesitățile financiare legate în special de cheltuielile în vederea organizării apărării juridice a militanților implicați în procesul din Dealul Spirii au ridicat în fața Comitetului Central de Ajutorare problema efectuării unui împrumut⁴¹. În urma unor tratative, Casa poporului din București a acceptat, în principiu, în cursul lunii mai 1922, să acorde un asemenea împrumut, în valoare de 100 000—150 000 de lei, pentru care urmau să-și dea girul organizațiile sindicale din Capitală⁴².

Pe lîngă aspectul material al problemei (ajutorarea celor inculpați, a familiilor lor cu haine, alimente, medicamente, diferitele cheltuieli legate de apărarea juridică), în jurul procesului s-a desfășurat o intensă campanie propagandistică, de apărare morală a militanților arestați. Chemările partidului comunist, precum și ale Comitetului Central de Ajutorare au avut un puternic ecou; întreaga muncitorime s-a ridicat ca un singur om în apărarea celor inculpați. La dezbaterile procesului au luat parte un număr mare de martori: muncitori, intelectuali, șefi ai unor grupări politice. În întreaga țară, zecile de mii de participanți la mitingurile și întrunirile de protest s-au solidarizat cu cei inculpați, cerînd amnis-

³⁴ „Socialismul”, anul XVI, nr. 137, din 31 martie 1922.

³⁵ „Socialismul”, anul XVI, nr. 41, din 23 aprilie 1922.

³⁶ „Viața sindicală”, anul II, nr. 43, din 7 mai 1922; Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 1 147, filele 64, 68, 69—71, 73—78; „Iașul socialist”, anul III, nr. 147, din 7 mai 1922.

³⁷ „Lumea nouă”, anul I, nr. 28, din 11 iunie 1922.

³⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 33, fila 61.

³⁹ *Ibidem*, fila 96.

⁴⁰ *Ibidem*, filele 61, 96.

⁴¹ *Ibidem*, fila 61.

⁴² *Ibid.*

tia generală. Muncitorii din Ploiești, adunați într-o mare întrunire publică, în ziua de 23 ianuarie 1922 au trimis pe adresa tribunalului militar un impresionant document, adevărată mărturie de credință privind atitudinea clasei muncitoare față de cei aflați pe banca acuzării, față de ideile și lupta partidului comunist : „Subsemnații membri ai Partidului socialist-comunist — se arăta în procesul-verbal —, adunați în întrunire publică (...). Ne declarăm solidari cu toți congresiștii și arestații la Congres și cu toate hotărârile lor“⁴³.

Intruniri asemănătoare, urmate de moțiuni trimise pe adresa tribunalului, a diferitelor foruri de stat au avut loc în numeroase alte localități, în special cu prilejul zilei de 1 Mai 1922⁴⁴. Cele mai mari acțiuni de acest fel s-au desfășurat în Capitală, în tot timpul celor cinci luni cît a durat procesul. La întrunirea muncitorească organizată în acest scop în sala „Sidoli“, în ziua de 22 ianuarie 1922, au participat 8 000 de persoane. Au ținut discursuri în favoarea celor arestați, cerînd amnistia generală, reprezentanți ai organizațiilor profesionale muncitorești⁴⁵. Au urmat, la diverse intervale, mari întruniri în sălile „Eforie“, „Ovidiu“, „Grivița“, „Dacia“⁴⁶.

O mare întrunire a avut loc, în luna aprilie 1922, în sala „Eforie“. Au luat cuvîntul cu acest prilej un mare număr de militanți revoluționari eliberați din detențiune pe măsura desfășurării procesului din Dealul Spirii⁴⁷.

Dirzenia manifestată în timpul procesului de luptătorii aflați pe banca acuzării, larga mișcare de solidaritate care a cuprins masele muncitoare din întreaga țară au fost factorii hotărîtori care au determinat pe guvernanți să bată în retragere. La 4 iunie 1922 a fost decretată amnistierea celor arestați pentru delikte politice.

Amnistia politică, chiar ciuntită cum era, constituie o victorie însemnată obținută în acea perioadă de proletariatul român. La înfăptuirea ei, Comitetul Central de Ajutorare a adus o contribuție de seamă.

Problema activității desfășurate de către organizațiile de ajutorare ale clasei muncitoare — începînd cu Crucea Roșie Socialistă și continuînd cu Comitetul Central de Ajutorare de pe lîngă Comisia Generală a Sindicatelor — a constituit una dintre problemele dezbătute la Congresul de unificare a mișcării sindicale din România, ținut la Sibiu în zilele de 4—7 iunie 1922⁴⁸. În urma discuțiilor care au avut loc pe marginea dării de seamă, au ieșit în evidență unele lipsuri în activitatea Comitetului Central de Ajutorare, în sprijinirea sa de către organizațiile sindicale și s-au propus măsuri concrete pentru remedierea lor. Dar hotărârile Congresului de la Sibiu în legătură cu această problemă nu au mai fost traduse în fapt datorită divergențelor existente în cadrul mișcării muncitorești, divergențe care au dus la dezorganizarea activității Comitetului Central de Ajutorare de pe lîngă C.G.S.

⁴³ „Socialismul“, anul XV, nr. 96, din 2 februarie 1922.

⁴⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 1 147, filele 73—78 ; „Viața sindicală“, anul II, nr. 43, din 7 mai 1922 ; „Iașul socialist“, anul III, nr. 147, din 7 mai 1922.

⁴⁵ „Iașul socialist“, anul III, nr. 133, din 29 ianuarie 1922.

⁴⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 33, filele 26, 43—44.

⁴⁷ *Ibidem*, filele 43—44.

⁴⁸ „Viața sindicală“, anul II, nr. 47, din 4 iunie 1922.

Partidul comunist a apreciat încă de la început golul pe care lipsa activității organizate de apărare l-ar fi adus în cadrul mișcării muncitorești și a luat măsurile corespunzătoare pentru continuarea acestei activități, refăcând organizatoric Comitetul de ajutorare, pe care l-a pus sub directă sa îndrumare. Din conducerea organizației au făcut parte : D. Grofu, Ion Cloțan, Petre Crăciun, Al. Dobrogeanu-Gherea, Elena Filipovici, Marcel Pauker, J. Konitz, Vintilă Ionescu, avocatul Gheorghian ș.a.⁴⁹. În expunerea de motive la această problemă publicată în „Socialismul“, sub titlul : *Comitetul de ajutorare al Partidului socialist-comunist*⁵⁰, Comitetul Executiv Provizoriu al P.C.R. sublinia sarcinile noi care se puneau în fața organizației de ajutorare și apărare a militanților revoluționari, urmăriți sau întemnițați, în direcția luptei împotriva terorii antimuncitorești, inclusiv a procurării de fonduri „pentru ajutorarea victimelor burgheziei, care au ajuns la nevoie ori în temniță din cauza luptei pentru proletariat, indiferent de nuanța lor politică“⁵¹.

Întrucât însăși funcționarea Comitetului de ajutorare de pe lângă C.C. al P.C.R. era concepută pe baza sprijinului solidar pe care întreg proletariatul trebuia să-l acorde luptătorilor aflați în închisori, organizației îi revenea „sarcina de a atrage într-un front unic de ajutorare celelalte organizații proletare din țară“⁵². Frontul unic muncitoresc era o cerință obiectivă pentru activitatea organizației de ajutorare, indiferent dacă această activitate se desfășura autonom, pe lângă sindicate sau pe lângă partidul comunist. Dacă acest deziderat major al clasei muncitoare nu a putut fi îndeplinit o perioadă destul de îndelungată sub raport politic și organizatoric, trebuie subliniat că unitatea de acțiune a proletariatului român în jurul organizațiilor de ajutorare a fost o realitate permanentă.

Ca și în anii precedenți, muncitorimea din întreaga țară a răspuns cu însuflețire la apelurile lansate în vederea sprijinirii luptătorilor întemnițați, a familiilor lor. Principala formă de colectare a acestor ajutoare a rămas, pentru o perioadă, lista de subscripție. Treptat s-a renunțat la această modalitate, fiind puse în circulație bonuri de ajutorare în valoare de 5 lei, purtând ștampila Comitetului de ajutorare⁵³. Au existat diverse colective de muncitori, ca, de exemplu, cei din tipografiile bucureștene, care dădeau săptăminal o sumă fixă pentru ajutorarea celor arestați⁵⁴.

Din documente rezultă că aria acțiunilor de ajutorare ale organizației a cuprins întreaga țară : București, Iași, Galați, Brăila, Piatra Neamț, Bacău, Ploiești, Cîmpina, Craiova, Orăștie, Tr. Severin, Constanța, Botoșani, Pitești, Făgăraș, Vaslui, Moinești, unele sate din Mehedinți și Moldova etc.

⁴⁹ „Socialismul“, anul XVI, nr. 186, din 17 septembrie 1922 ; anul XVII, nr. 79, din 4 octombrie 1923 ; Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 44, fila 213 ; fondul nr. 4, dosarul nr. 703, fila 2 ; fondul nr. 95, dosarul nr. 1904, filele 4, 8, 12 ; dosarul nr. 3656, fila 1 ; fondul nr. 96, dosarul nr. 6547, filele 131—133, 136—137.

⁵⁰ „Socialismul“, anul XVI, nr. 166, din 9 iulie 1922.

⁵¹ *Ibid.*

⁵² *Ibid.*

⁵³ „Socialismul“, anul XVI, nr. 198, din 29 octombrie 1922.

⁵⁴ „Socialismul“, anul XVI, nr. 186, din 17 septembrie 1922.

S-a pus, de asemenea, un mai mare accent pe donațiile în natură. Cantitățile de alimente, îmbrăcăminte, încălțăminte și alte obiecte necesare luptătorilor aflați în închisori sînt foarte des menționate în dările de seamă periodice ale organizației.

Pachetele cu alimente și îmbrăcăminte erau transmise celor arestați, în cele mai frecvente cazuri, prin intermediul rudelor lor. Asemenea legături erau folosite, de regulă, și pentru comunicarea diferitelor informații privind situația din închisori cît și a instrucțiunilor partidului comunist sau ale organizațiilor sindicale către militanții întemnițați ⁵⁵.

Cît privește rezultatele concrete obținute de Comitetul de ajutorare de pe lîngă C.C. al P.C.R., ele sînt redată într-o mulțime de dări de seamă lunare sau trimestriale ale comitetelor locale de ajutorare, care menționau periodic sumele provenite din listele de subscripții, din vânzări de bunuri, donații, încasările din organizarea unor serbări, colectarea de alimente și îmbrăcăminte. Dintr-un document publicat în martie 1923 sub titlul : *Ce a făcut și ce vrea să facă Comitetul de ajutorare* ⁵⁶, ne putem forma o imagine destul de clară privind locurile de detențiune spre care partidul comunist a îndreptat eforturile de ajutorare a victimelor terorii antimuncitorești : penitenciarul Slănic-Prahova (4 deținuți), închisoarea Corpului III armată din Galați (6 deținuți), închisoarea Doftana (25 de deținuți), închisoarea de femei Plătărești (4 deținute), închisorile Mărgineni (8 deținuți), Mislea (1 deținută), Jilava (12 deținuți), Văcărești (4 deținuți), Bucovăț (5 deținuți), Ocele Mari (10 deținuți), „Parcul Traian” din Oradea, închisoarea din Arad ⁵⁷ (aproximativ 29 de persoane).

„Opera de ajutorare a comitetului s-a extins în toate domeniile și a îmbrățișat pe toți cei căzuți în lupta proletară, fără deosebire de nuanță politică” ⁵⁸ se arăta în acest document, apreciindu-se activitatea pozitivă desfășurată de mișcarea muncitorească pe linia unității de acțiune a maseilor muncitoare, precum și pentru apărarea militanților întemnițați.

În luna iunie 1923, C.C. al P.C.R. a analizat activitatea Comitetului de ajutorare, a filialelor sale. S-a ajuns, cu acest prilej, la concluzia că eforturile depuse în vederea lărgirii activității organizației la nivelul întregii țări nu dăduseră peste tot rezultate mulțumitoare, în special în unele localități din Transilvania. Pentru remedierea acestei deficiențe, s-a hotărît reorganizarea Comitetului de ajutorare „după principiul de centralizare” ⁵⁹. Cu rezolvarea acestei probleme a fost însărcinat, de către conducerea P.C.R., Ion Protiv — pseudonimul sub care activa în acea perioadă Marcel Pauker ⁶⁰.

Instrucțiunile detaliate cuprinse în Circulara nr. 1 a C.C. al P.C.R. și a Comitetului de ajutorare, din 28 iunie 1923, adresată tuturor organizațiilor locale ale P.C.R. și filialelor organizației de ajutorare, subliniau din nou însemnătatea deosebită a activității de ajutorare a luptătorilor clasei

⁵⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 33, fila 440.

⁵⁶ „Socialismul”, anul XVII, nr. 24, din 25 martie 1923.

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ *Ibid.*

⁵⁹ „Socialismul”, anul XVIII, nr. 52, din 1 iulie 1923.

⁶⁰ *Ibid.*

muncitoare întemnițați, caracterul său politic ⁶¹. În circulară erau conturate mai bine, și pentru prima dată într-un document programatic, sarcinile de viitor privind *asistența morală* pe care clasa muncitoare o datora luptătorilor întemnițați. „Vedem deci că nu poate fi vorba aici de o simplă stringere de fonduri — sublinia documentul amintit —, ci de o organizare serioasă, politică a partidului, cu un rol care nu are nimic de-a face cu simpla filantropie, fie chiar tovărășească“ ⁶². Obiectivele organizației permitau, pe de altă parte, extinderea acțiunilor propagandistice asupra altor pături sociale decât cele proletare, respectiv „în sinul claselor intermediare, mic burgeze etc.“.

Măsurile luate de partidul comunist au marcat un moment însemnat pe linia îmbunătățirii activității organizației, în special în ceea ce privește obiectivele sale cu caracter politic.

Se remarcă în această direcție acțiunile întreprinse de muncitorimea din Ploiești, Tr. Severin, Cîmpina, Iași și din alte localități ale țării. „Glasul nostru și al celor închiși a pătruns în toate fabricile, cocioabele, orașele și satele din regiunea Moldovei, cu toată prigoana autorităților“ — se arăta în darea de seamă întocmită de filiala din Iași a Comitetului de ajutoare la sfîrșitul anului 1923 ⁶³. Comitetul local a desfășurat o largă activitate propagandistică în favoarea celor arestați. Au fost editate 9 500 de afișe de diferite mărimi, s-au confecționat 160 de pancarte, s-au ținut 31 de conferințe în fabrici și întreprinderi ⁶⁴. În vederea colectării de fonduri au fost organizate patru campanii, s-au răspîdit 2 000 de bonuri de ajutorare și 210 liste de subscripție ⁶⁵ la Iași, Roman, Tg. Frumos, Piatra Neamț, Bacău, Ștefănești etc. În răstimp de un an, comitetul local de ajutorare acordase asistență materială la 63 de militanți aflați în diverse închisori: Galați (3 colete), Slănic (7), Ocnele Mari (14), Mărgineni (4), Bucovăț (7), Plătărești (9), Doftana (6), Constanța (1), închisorile locale (51).

Dintr-o declarație făcută în fața autorităților de către Vintilă Ionescu, casierul Comitetului de ajutorare de pe lîngă C.C. al P.C.R., rezultă că în luna aprilie 1924 organizația prezenta la capitolul venituri suma de 130 000 de lei. Pentru ajutorarea militanților aflați în detențiune și a familiilor lor au sosit și în această perioadă diverse sume din partea muncitorilor români din S.U.A. ⁶⁶ și Franța ⁶⁷.

Succesele obținute pe linia atragerii maselor muncitorești la acțiunile de luptă împotriva terorii antimuncitorești au sporit, de asemenea, premisele pentru o mai bună activitate de apărare morală a celor întemnițați. În ziarul „Socialismul“ a fost deschisă o rubrică specială, intitulată: *Să ne salvăm închiși!*. Materialele publicate — foarte numeroase — demascau în fața opiniei publice situația extrem de grea a militanților revoluționari din închisori, mizeria și șicanele la care erau expuși în mod sistematic de către administrațiile penitenciarelor, alocația de muritori de

⁶¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 6 547, filele 131—133, 136—137.

⁶² *Ibid.*

⁶³ „Buletinul sindical“, organ al Comisiei locale a sindicatelor din Iași, anul I, nr. 2, din 15 ianuarie 1924, p. 7—8.

⁶⁴ *Ibid.*

⁶⁵ *Ibid.*

⁶⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 95, dosarul nr. 104, fila 12.

⁶⁷ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 54, din 8 iulie 1923.

foame, lipsa de medicamente, frigul insuportabil, sustragerea coletelor, interzicerea legăturilor cu rudele, încătușarea și bătaia sistematică, încarcerarea și altele.

Activitatea publicistică desfășurată în favoarea militanților revoluționari deținuți în închisori a fost însoțită de numeroase acțiuni de protest pe lângă forurile de stat. Delegații formate din rudele celor arestați, în frunte cu membri ai partidului comunist, s-au prezentat la ministerele de justiție, de război, la direcția închisorilor, cerind respectarea regimului politic și îmbunătățirea condițiilor de trai în închisori.

La începutul lunii februarie 1924, Comitetul de ajutorare de pe lângă C.C. al P.C.R. a înaintat Ministerului de Justiție un memoriu semnat de secretarul organizației, I. Cloțan. Pornind de la plîngerile repetate pe care comitetul le primea din partea colectivelor din diferite închisori, organizația cerea: transferarea luptătorilor revoluționari deținuți la Doftana, întrucât aceasta era socotită închisoare disciplinară; respectarea regimului politic, prin acordarea de vizite, îmbunătățirea hranei, a condițiilor igienice, posibilități de informare și instruire (ziare, cărți ș.a.), interzicerea încătușării și altele ⁶⁸.

În mai 1924, după arestările masive operate în rîndurile membrilor partidului comunist, opinia publică din țara noastră — muncitori, funcționari, intelectuali — a luat atitudine deschisă împotriva noilor măsuri represive. Un amplu memoriu de protest a fost trimis autorităților de către studenții din București. Printre cele peste 100 de semnături, reținem numele lui Șerban Cioculescu, Alexandru Claudian, Ștefan Voitec, C. Vlădescu-Răcoasa, Emil Virtosu, Octav Livezeanu. „Prin acest protest — scria „Tineretul socialist“ —, studențimea noastră a înțeles să dea cea mai desăvîrșită dovadă de pătrundere a evenimentelor sociale. Nu va trece multă vreme și studențimea se va convinge că adevăratul ideal nu-l va găsi decît alături de muncitorimea manuală, singura cu care poate duce lupta contra exploatarei capitaliste-burgheze“ ⁶⁹. Intervenții pe lângă autoritățile locale în sprijinul muncitorilor, al luptătorilor revoluționari întemnițați sînt consemnate de documente și în cazul filialelor din provincie ale organizației.

Situația grea a militanților deținuți în închisori, larg popularizată de către organizația de ajutorare de pe lângă C.C. al P.C.R., a determinat acțiuni de solidaritate și luări de poziție ale proletariatului din alte țări. Documentele epocii consemnează articole în favoarea deținuților politici din țara noastră în ziarele franceze „L'Humanité“, „L'Internationale“, „Journale du Peuple“ etc., protestele unor personalități politice, ca: H. Barbusse, Ch. Rappaport, Paul Louis, Robert Pelletier etc. ⁷⁰. Cu prilejul desfășurării lucrărilor Congresului Partidului Comunist Francez din 1921, al diferitelor întruniri de 1 Mai 1922, muncitorimea franceză a adoptat moțiuni de sprijin și de solidaritate cu proletariatul român, cu militanții comuniști deținuți în temnițele burgheze ⁷¹.

Larga mișcare de solidaritate și protest din România desfășurată în această perioadă sub conducerea partidului comunist, acțiunile protestatare de peste hotare au dat rezultate concrete. În multe cazuri, autorită-

⁶⁸ „Socialismul“, anul XIX, nr. 12, din 3 februarie 1924.

⁶⁹ „Tineretul socialist“, anul XIII, nr. 22, din 1 mai 1924.

⁷⁰ „Socialismul“, anul XVI, 169, din 21 iulie 1922.

⁷¹ *Ibid.*

tile au fost nevoite să țină seama de numeroase plângeri și intervenții făcute în sprijinul celor înțemnițați ⁷². Din darea de seamă pe anul 1923 a filialei din Iași a Comitetului de ajutorare rezultă că din 19 asemenea intervenții 16 au fost rezolvate favorabil ⁷³.

În decursul activității sale, Comitetul de ajutorare de pe lângă C.C. al P.C.R. a fost supus, în repetate rânduri, măsurilor samavolnice ale autorităților polițienesti. Cu prilejul unei descinderi făcute în februarie 1923 la sediul P.C.R., unde funcționa și Comitetul de ajutorare, au fost confiscate bonuri, chitanțe, registre, anumite cantități de alimente și îmbrăcăminte aparținând organizației. Au fost cazuri când membrilor Comitetului de ajutorare nu li s-a permis să predea ajutoarele materiale cu care se prezentaseră la porțile închisorilor ⁷⁴. În sfârșit, listele de subscripție sau bonurile de ajutorare găsite asupra muncitorilor arestați au fost declarate corpuri delict, invocate de acuzare în fața instanțelor judecătorești ca activitate „periculoasă”, comunistă ⁷⁵.

Seria măsurilor coercitive a culminat cu momentul interzicerii activității partidului comunist prin ordonanțele din aprilie 1924 ale comandamentului Corpului II armată. Deși, în mod formal, aceste ordonanțe nu prevedeau dizolvarea Comitetului de ajutorare de pe lângă C.C. al P.C.R., activitatea acestuia a fost dezorganizată prin arestarea majorității conducerii sale ⁷⁶.

În luna mai a aceluiași an, organele de siguranță din București au trecut la anchetarea activității de ajutorare a luptătorilor revoluționari ai clasei muncitoare deținuți în închisori. În referatul întocmit, anchetatorii au insistat asupra caracterului politic al acestor acțiuni, a dependenței strinse dintre ele și obiectivele politice generale ale partidului comunist și au propus interzicerea activității Comitetului de ajutorare ⁷⁷. Și de data aceasta însă, autoritățile au căutat să ascundă adevărul, recurgând la diverse pretexte. S-a invocat faptul că „liste de subscripție lansate nu au fost aprobate de autoritățile competente, deși subscripția s-a făcut în mod public printre muncitorii de toate branșele” ⁷⁸ și că „prin aceasta membrii Comitetului au contravenit legii pentru reglementarea și controlul la contribuția benevolă a publicului, articolul 1 și 16” ⁷⁹.

Cu toate acestea, activitatea Comitetului de ajutorare al partidului comunist nu a putut fi împiedicată integral. După arestările amintite, s-a constituit o nouă conducere, care a luat măsuri pentru continuarea activității organizației ⁸⁰. De pildă, în „Lupta socialistă” din iunie 1924 găsim

⁷² „Socialismul”, anul XVI, nr. 199, din 21 noiembrie 1922; anul XVIII, nr. 45, din 10 iunie 1923.

⁷³ „Buletinul sindical”, anul II, nr. 2, din 15 ianuarie 1924, p. 7—8.

⁷⁴ „Buletinul sindical”, anul I, nr. 16, din 2 februarie 1923, p. 4.

⁷⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 49, filele 231—241; dosarul nr. 53, filele 326, 477—479; fondul nr. 95, dosarul nr. 94, filele 214, 215, 234, 243; dosarul nr. 1535, partea a II-a, fila 441; dosarul nr. 1106, fila 16; dosarul nr. 3241, fila 6; dosarul nr. 1193/9414, fila 26; dosarul nr. 3867, fila 4; fondul nr. 73, dosarul nr. 7073, fila 85/1; fondul nr. 96, dosarul nr. 1535, partea I, filele 39—55.

⁷⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 95, dosarul nr. 1904, fila 12.

⁷⁷ *Ibid.*

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 4, dosarul nr. 703, fila 2.

⁸⁰ *Ibid.*

un apel adresat muncitorimii de către Comitetul de ajutorare, în care se reaminteau obiectivele activității sale și se solicita sprijinul material pentru ajutorarea militanților revoluționari întemnițați.

Eforturile întreprinse în vederea refacerii activității organizației au întâmpinat însă mari dificultăți din cauza împrejurărilor create prin ilegalizarea partidului comunist, iar rezultatele obținute nu puteau, în nici un caz, satisface cerințele deosebit de mari pe care ajutorarea luptătorilor aflați în închisori și a familiilor lor le reclamau. Acestea au fost cauzele care au dus, în vara anului 1924, la reorganizarea pe o treaptă superioară a activității de ajutorare morală și materială a celor arestați, prin înființarea Ajutorului Roșu.

★

Folosind tradițiile mișcării socialiste în direcția preocupărilor pentru ajutorarea materială, apărarea morală și juridică a militanților aflați în închisori, mișcarea muncitorească din România a reușit, în ajunul grevei generale din octombrie 1920, în condițiile înăspririi măsurilor represive instituite de clasele exploatare, să ridice pe o treaptă superioară această activitate desfășurată spontan, creînd prima organizație de masă a cărei activitate era destinată exclusiv acestui scop.

Transformările organizatorice survenite în anii următori în evoluția organizațiilor de ajutorare și apărare reflectă preocupările mișcării muncitorești pentru adaptarea continuă a acestora la necesitățile impuse de prigonirea tot mai mare a luptătorilor revoluționari ai clasei muncitoare, de înăsprirea terorii antimuncitorești. Succesele obținute în anii 1920—1924 pe linia atragerii maselor la acțiunile de luptă contra terorii, pentru ajutorarea și apărarea celor întemnițați trebuie apreciate din două principale puncte de vedere : pe de o parte, prin prisma efectelor directe și pozitive pe care activitatea de ajutorare materială, morală și juridică a luptătorilor întemnițați, a familiilor lor a avut-o asupra ansamblului mișcării muncitorești revoluționare din această perioadă ; pe de altă parte, în funcție de experiența bogată pe care partidul comunist a obținut-o în această direcție. Într-adevăr, învățămintele din acei ani, în desfășurarea activității de apărare a victimelor terorii antimuncitorești, au permis partidului comunist ca, în condițiile ilegalității, să perfecționeze și să adâncească formele organizate de sprijinire a luptătorilor revoluționari aflați în închisori, de luptă împotriva terorii, prin înființarea, în august 1924, a organizației de masă Ajutorul Roșu, să creeze sau să folosească în lupta împotriva terorii o serie de organizații de masă legale, cum au fost : Liga drepturilor omului, Liga contra terorii, comitetele pentru apărarea militanților antifasciști și altele.

Lupta pentru apărarea și ajutorarea militanților clasei muncitoare întemnițați, inaugurată în mod organizat în perioada 1920—1924, avea să se integreze organic în mișcarea revoluționară de masă împotriva regimului burghez, fiind, pe mai multe planuri, de un real folos țelurilor activității revoluționare a clasei muncitoare, a maselor largi, organizate și conduse de partidul comunist.

Idei economice și sociale în publicistica eminesciană

Dr. ION BULBOREA

Dacă opera poetică și proza literară a lui Mihail Eminescu au fost supuse unor ample și rodnice investigații de redare veridică a sensului și a valorii lor, publicistica sa a rămas încă insuficient cercetată, oferind cîmp larg studiului și reflectării. Pentru a avea o imagine cuprinzătoare asupra personalității eminesciene se impune analiza critică a scrierilor sale economice și social-politice, relevîndu-se contribuția lor la studierea realităților românești contemporane poetului, valoarea ideilor și limitele impuse de epoca în care a trăit. Este nedrept, după părerea noastră, să se traseze un hotar ireductibil între concepțiile sale sociale exprimate în scrierile literare și cele formulate în publicistică. Un astfel de procedeu ar fi arbitrar și artificial, avînd doar „avantajul” scutirii de efortul investigației atente, obiective a unei opere mari, complexe și contradictorii. Privind creația publicistică în unitate cu scrisul literar propriu-zis, ne putem forma o imagine completă asupra concepțiilor sale. Eminescu desfășoară o vastă activitate în presă, în special în perioada 1876—1883, din care cea mai mare parte la ziarul „*Timpul*”. Cu acest prilej își expune pe larg ideile sale economice și sociale, care sînt străbătute de un cald patriotism, de ură față de nedreptățile sociale, de revoltă împotriva „păturilor suprapuse” și de încredere în viitorul țării. „Ni se părea — scrie Vlahuță — că trecutul țării noastre, și toate durerile și speranțele neamului nostru, vorbesc prin gura trimisului acestuia”¹.

Nu puține au fost în trecut încercările de a prezenta această latură a operei lui Eminescu într-un mod deformat de către curentele retrograde naționaliste, ca suport teoretic și argument de autoritate în susținerea unor teorii conservatoare. Din păcate, nici în prezent nu avem oglinda fidelă a operei sale publicistice.

Pentru a înțelege acest aspect trebuie ținut seama, în linii generale, de epoca și de problemele majore ale României care creau cadrul gîndirii eminesciene. Se formase primul nucleu al statului român modern, prin unirea Principatelor, și fusese cucerită independența politică a țării. Se înfăptuise reforma agrară, dar problema țărănească rămînea încă nerezolvată. În configurația vieții economice internaționale, România se prezenta ca o țară slab dezvoltată, punct de atracție în privința materiilor prime și piață de desfacere pentru capitalurile și mărfurile străine. Poli-

¹ Al. Vlahuță, *Eminescu în politică*, în „*Universul*” din 8 septembrie 1909.

ticianismul devenise profesia de credință a păturii conducătoare în stat. În același timp, elementele înaintate ale burgheziei naționale preconizau o serie de măsuri în direcția progresului economic și social, subliniind necesitatea industrializării țării. Își făcea apariția în structura societății românești o clasă nouă, de a cărei dezvoltare depindeau înseși destinele țării — clasa muncitoare și, odată cu ea, mișcarea socialistă. În domeniul gândirii literare, filozofice, economice etc. avea loc o aprigă luptă de idei, exprimând poziția grupărilor sociale cu interese deosebite.

Privită în lumina acestor condiții istorice, opera lui Eminescu, în multiplicitatea aspectelor sale, poate fi corect înțeleasă. Sub acest unghi de vedere, ideile sale economice și social-politice reflectă această realitate complexă prin prisma intereselor vitale ale poporului român, angrenat în lupta de eliberare socială și națională. Făcând această afirmație, nu vrem să susținem că opera sa politică este ferită de erori și de exagerări, ci doar să subliniem că nu greșelile, nu interpretările laterale ale problemelor cardinale ale timpului constituie nota caracteristică a concepției sale social-politice, cum s-au străduit să acrediteze, în scopuri tendențioase, exponenții diverselor curente ale reprezentanților claselor dominante. Astfel, pentru conservatori, Eminescu apărea ca un „convins partizan al ideilor conservatoare”², pentru liberali, ca „spirit strîmt și reacționar”³ sau cu „idei liberale”, pentru promotorii naționalismului, drept gînditor cu o convingere organic „xenofobă”⁴, ba chiar ca „precursor al statului totalitar”, iar pentru unii ideologi burghezi „ca un adevărat socialist”. Și unii și alții erau alături de adevăr⁵.

Întors de la studii în 1874, Eminescu a desfășurat o intensă activitate de ziarist. Primele articole le publică în „Federațiunea”, care apărea la Pesta, sub redacția lui Alexandru Roman, profesor de limba română la universitatea din acest oraș și membru al Academiei române; după o întrerupere de cîțiva ani, își reia, în 1876, munca de ziarist, ca redactor al „Curierului de Iași”. Aici stă pînă în toamna aceluiași an, cînd se transferă ca redactor al ziarului conservator „Timpul”⁶, unde „salahorește” împreună cu Slavici, Caragiale și Negruzzi, pînă în anul 1883.

Aceasta nu înseamnă că tot ce publica „Timpul” îi aparținea lui Eminescu sau reprezenta punctul său de vedere. Dimpotrivă, nu o dată patro-

² Mihail Eminescu, *Articole de politică românească*, Iași, Editura Librăriei Ath. Gheorghiu, 1941 (cu un *Cuvînt înainte* de Gh. Chirițescu), p. IX.

³ „Adevărul” din 16 iunie 1909; Ioan N. Roman, *Un răspuns Domnului Ioan Gherea* (Extras din ziarul „Drapelul”), Tipografia Dimitrie Gheorghiu, Lucrători asociați, Iași, 1889, p. 104—105; 118—119 (admite că Eminescu a fost reacționar ca om politic, deoarece a făcut politică în sensul ideilor conservatoare); vezi și: Ioan N. Roman, *En contra direcțiunei de la Contemporanul*, Tipo-Litografia H. Goldner, Iași, 1887.

⁴ Sever Stoica, *Impotriva vremii. 1926—1939*, Editura ziarului „Acțiunea economică”, Cluj, 1940, p. 247; D. Murărașu, *Naționalismul lui Eminescu*, Editura „Bucovina”, I. E. Torouțiu, București, 1932; Cora Valescu, *Pesimismul lui Eminescu*, Institutul de arte grafice „Bucovina”, I. E. Torouțiu, București, 1932, p. 68.

⁵ I. Hașeganu, *Eminescu economist și gînditor politic*, Tipografia „Minerva”, G. N. Girnețiu, Brașov, 1941, p. 62.

⁶ Cum singur afirmă într-o însemnare. Vezi: Biblioteca Academiei R. S. România, *Manuscrise românești* (B.A.R.S.R.) nr. 2 266, fila 163; ulterior, Eminescu vorbește cu dispreț de această funcție de „fost redactor en chef al foi vitelor de pri-pas” (B.A.R.S.R., Manuscrise românești nr. 2 256, fila 46).

nii conservatori i-au impus anumite orientări și nu o dată Eminescu n-a ținut seama de ele. Cu sănătatea grav zdruncinată, reia totuși activitatea ziaristică la sfârșitul anului 1888 și în ianuarie 1889, la „România liberă” și „Fântâna Blanduziei”, unde publică ultimele sale articole politice.

Căzînd de la putere în martie 1876, conservatorii aveau nevoie de vigoarea și talentul unui redactor care să demaște și să compromită pe adversarii lor politici. În aceste condiții este primit la „Timpul”. Eminescu, care muncește aici, fără odihnă și fără vacanță, „ani de mistuitoare muncă, de luptă cinstită pînă dincolo de hotarele puterilor lui, ani grozavi care au fost și cei din urmă ai amărîtei lui vieți pămîntești”⁷.

Nu de puține ori s-a spus în lucrări critice mai vechi că Eminescu, biciuind cu virulență prezentul în care nu a găsit nimic înălțător, și-a proiectat idealul său în trecut⁸, ba chiar că era omul care nu credea în progres și nici în realitatea vieții istorice⁹. Dacă lucrurile ar sta așa, orice încercare de valorificare a ideilor sale social-economice ar fi inutilă.

Studierea cu grijă și nepărtinitoare a scrierilor lui Eminescu ne dezvăluie dragostea sa față de tradițiile poporului român, față de permanentele progresiste ale îndelungatei sale existențe. Astfel, referindu-se la continuitatea, prin dezvoltare, a contribuției generațiilor trecute, prezente și viitoare la propășirea țării, el arată că „în munca generațiilor trecute, care au pus fundamentele largi și nobil intenționate a edificiului național — în acea muncă e cuprinsă toată ideea activității noastre din generația jună, că numai în continuitate cu lucrările trecutului, în promovarea consecventă a celor bine începute consistă misiunea generațiunii viitoare”¹⁰. Nu întoarcerea la trecut, la formele antediluviene de existență economică și politică urmarea prin scrisul său Eminescu, ci folosirea învățămintelor trecutului, a tradițiilor înaintate, pentru edificarea prezentului și pregătirea viitorului. Arătînd că nu dorește restaurarea formelor sociale crepusculare, Eminescu subliniază fără echivoc: „Dar de ce n-am iubi trecutul... Nu restabilirea trecutului: stabilirea unei stări de lucruri oneste și sobre, iată ținta la care se mărginește oricine din noi”¹¹. „Oare trecutul și prezentul nu sînt pedestalul viitorului?”¹².

Ca redactor al „Timpului”, Eminescu a fost în permanent duel cu organul liberal „Românul”. De aici însă nu se poate conclud, repet, că dacă „Timpul” era ziar de orientare conservatoare, ideile politice ale lui Eminescu ar fi exprimat revolta față de burghezie și de capitalismul în dezvoltare. În mod obiectiv, prin mijloacele practice preconizate în vederea restructurării economice și sociale a țării, Eminescu susținea transformarea burghezo-democratică a societății românești. Ce însemnau, în fapt, protejarea industriei naționale, edificarea unor instituții de credit și finanțare adecvate stadiului de dezvoltare a țării, reforme în favoarea țăranimii etc., pentru care a militat el, decît măsuri burghezo-democra-

⁷ Al. Vlahuță, *Loc. cit.*

⁸ Cora Valescu, *Op. cit.*, p. 65.

⁹ Paul Georgescu, *Naționalismul lui Eminescu*, prefață de P. P. Panaitescu, Vremea, București (f.a.), p. 6.

¹⁰ B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 257, fila 232.

¹¹ M. Eminescu, *Opera politică*, vol. II, ediție îngrijită de prof. I. Crețu, Cugetarea — Georgescu Delafras, București, 1941, p. 511—512.

¹² B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 262, fila 2; vezi și nr. 2 267, fila 82, nr. 2 264, fila 397.

tice ? Argumentarea teoretică a acestor măsuri practice este o dovadă că el nu opunea capitalismului în dezvoltare interesele moșierimii conservatoare și nu-și îndrepta atenția și speranța spre trecut. În sprijinul ideilor sale sînt competent folosite scrierile lui Smith, Ricardo, List, Marțian. Uneori, în disputa cu liberalii, Eminescu trebuia să declare ceea ce i se impunea de către patronii gazetei și anume că este apărătorul „principiilor conservatoare”; dar aceasta nu-l împiedica să vestejească superficialitatea, incompetența și reaua credință în administrarea vieții publice, tendințele venale de agonisire a averilor fără muncă, indiferent de cine erau practicate. „Cînd era vorba de asemenea păcate omenеști — spunea Slavici — el nu face deosebire între conservatori și liberali”¹³. Dezamăgit de comportamentul grupărilor politice instalate prin rotație la cîrma țării, Eminescu le consideră ca „partide de oameni fără caracter”, fără principii, scopul lor fiind căpătuiala și cîștigul fără muncă, folosind pentru aceasta presa cu întregul ei arsenal de vorbe mari. Toată această ziaristică — scria el — „nu plătește doi bani, tocmai din cauza tonului de șarlatanerie și impertinență, care le caracterizează pe toate, fie ele din orice partid ar fi. Căci scopul lor e banul și mijlocul minciuna”, promițînd „toate fericirile posibile și imposibile ale pămîntului”¹⁴. După părerea sa, pentru asigurarea viitorului țării nu sînt suficiente promisiuni și bune intenții, ci măsuri practice, eficiente de ridicare a economiei țării și a condițiilor de viață ale „claselor pozitive”. Cu drept cuvînt, arăta Nicolae Iorga, idealul pentru care a luptat Eminescu nu era indicat de patronii lui politici, ci izvoara din întreaga dezvoltare a cugetării sale, din propria-i conștiință¹⁵. El a lucrat din convingere și cu speranță în înlăptuirea ideilor sale, dar a fost amăgit de comportarea claselor cîrmuitoare, care, cu toate încrucișările de vorbe mari în numele unor principii fictive, și-au întins „frățește” mîna, apăsînd mai vîrtos grumazul claselor asuprite.

Decepționat de mercantilismul și corupția „păturii superpuse”, strivit de mizerie, Eminescu moare la 15 iunie 1889, la vîrsta de 39 de ani.

★

În publicistica eminesciană își găsesc tratarea o gamă largă de probleme economice, social-politice, filozofice, istorice, literare, artistice etc. În rîndurile de față ne propunem să relevăm cîteva aspecte ale gîndirii sale economice și sociale, privitoare, îndeosebi, la situația și perspectivele economiei românești.

De la început trebuie precizat că Eminescu nu a fost un diletant în investigarea teoretică și practică a problemelor economice. Cum remarcă G. Călinescu, „în cîmpul economiei politice, Eminescu avea așadar cunoștințe integrale și temeinice și... se mișca în voie în lumea acestui soi de idei”¹⁶. Scrierile eminesciene din domeniul economic vădesc profunzime în cercetarea realităților țării și cunoașterea unei cuprinzătoare literaturi de specialitate — economie politică, statistică, finanțe, administrație. Menționăm printre studiile și articolele sale din această categorie: *Paralele*

¹³ Ioan Slavici, *Amintiri, Eminescu-Creangă-Caragiale-Coșbuc-Maioreșcu*, Cultura națională, București, 1924, p. 121.

¹⁴ B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 264, fila 414—415.

¹⁵ N. Iorga, *Istoria presei române de la începuturi pînă la 1916*, cu-o privire asupra presei românești din zilele noastre de C. Bacalbașa, București, 1922, p. 35.

¹⁶ G. Călinescu, *Opera lui Eminescu*, vol. II, București, 1935, p. 20.

economice, Industria națională, Organizarea muncii, Despre muncă, Concesiuni economice, Creditul mobilier. Firește că, privite prin optica cercetătorului de azi, nu toate au o valoare științifică reală, unele fiind simple riposte date adversarilor politici în probleme curente, altele îmbrăcînd caracter de însemnări sau note marginale. În ansamblu însă, această latură a gândirii sale oferă un vast material de studiu și meditație, care se cere temeinic analizat.

Eminescu a fost adversar înverșunat al diletantismului în studiul și aplicarea științelor economice, criticînd cu asprime incompetența, impostura și indiferentismul în conducerea treburilor publice. În tratarea problemelor științifice, el pornea de la ideea că „știința cere legi și anume de o generalitate atît de sigură, încît să nu fie excepție”¹⁷. Și întrucît științele sociale afectează direct interesele oamenilor, sentimentele, patimile și prejudecățile lor, atenția cercetătorului trebuie să fie și mai mare. Cu deosebit sarcasm ridiculiza Eminescu pe cei care încercau să abordeze frontal probleme economice pe care nu le cunoșteau, erijîndu-se în postura de specialiști consacrați¹⁸.

Cunoștințele economice * ale lui Eminescu sînt fondate pe un vast suport filozofic, juridic și istoric. În opera sa¹⁹ se întîlnesc referiri și aprecieri asupra socialismului și a unor gînditori socialiști, între care și Marx, pe care îl numește cu respect, fără însă a-i împărtăși ideile, „generalisimul partidului” proletar **.

Pledoarie pentru industrie. În condițiile întemeierii primului nucleu al statului național român, ale dobîndirii independenței sale politice, problema-cheie de care depindea viitorul țării era înlăturarea înapoierii economice, înscrierea României pe linia progresului economic și social. Munca agricolă era insuficientă pentru ridicarea țării pe treptele civilizației. Deși este constant apărător al țărănimii, considerînd-o „singura care mă interesează îndeosebi”, Eminescu nu supraestima rolul muncii agricole în viața unui popor. Argumentat și convingător, el arăta efectele dăunătoare ale permanentizării agriculturii ca unică ramură a economiei. Potrivit părerii sale, răul fundamental al țării îl constituia lipsa organizării sociale, a diversificării muncii și limitarea ei la exploatarea unilate-

¹⁷ B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 264, fila 327.

¹⁸ M. Eminescu, *Economia politică și medicina*, în *Opere complete*, cu o prefață și un studiu introductiv de A. C. Cuza, Librăria românească I. V. Ionescu și N. Georgescu, Iași, 1914, p. 404—405.

* Făcînd referiri atît la clasicii economiei politice burgheze cît și la economiștii vulgari, s-ar părea că Eminescu nu discerne deosebirea dintre ei, că ar fi înclinat să preia necritic teze ale acestora din urmă. Că nu așa stau lucrurile o arată însuși poetul în una din însemnările sale cu creionul pe dosul filei 319 din manuscrisul nr. 2 264. Referindu-se la economiștii vulgari, el nota: „Pe Carey îl cumpăr-n ediție mare, îl leg cu hîrtie nilarcolată. Șterg toate pasajele netrebnice din el, traduc juxta linie, tot ce e sănătos ca idee. Tot așa fac și cu List și cu alți economiști ce nu convin”.

¹⁹ M. Eminescu, *Opera politică*, vol. II, p. 247.

** În manuscrisul nr. 2 261, fila 90, găsim o însemnare cu litere gotice „Karl Marx”; alte însemnări referitoare la Marx se întîlnesc și în manuscrisul nr. 2 291, filele 45, 46. Pe această bază, G. Călinescu aprecia: „Marxismul, pe care poetul îl urmărea cu atenție în ultimii ani ai vieții, îndreptățindu-i în parte existența, în măsura în care încerca o ocrotire a clasei proletare... intrase printre cunoștințele lui încă din Universitate” (*Op. cit.*, p. 19; vezi și: G. Călinescu, *Cultura lui Eminescu*, în „Studii și cercetări de istorie literară și folclor” nr. 1—2/1956, p. 256).

rală a pământului, dublată de deplasarea păturilor superioare ale societății spre ramuri de activitate neproductive. „Neapărat că nu trebuie să rămănim un popor agricol — sublinia Eminescu —, ci trebuie să devenim și noi nație industrială, măcar pentru trebuințele noastre“²⁰. Un popor care dispune de o puternică industrie națională are capacitatea de a subordona forțele naturii, de a rezista în competiția schimburilor internaționale și, totodată, de a asigura condiții mai bune de trai populației. Nivelul de dezvoltare a industriei unei țări este oglinda gradului ei de civilizație. „Gradul de civilizație al unui popor — arăta Eminescu — nu se măsoară după numărul botinelor lustruite, ci după aptitudinea lui de a supune puterile oarbe ale naturii scopului omului. Cu cât omul este stăpîn pe vînt, pe apă, pe abur, și-și face din ele slugi muncitoare, cu atît civilizația e mai înaltă; cu cât omul stăpînește mai mult asupra omului, cu atît barbaria este mai mare“²¹.

Dacă pentru mulți politicieni de profesie ideea industrializării devenise obiect de trafic și de speculă electorală²², în opinia publică a țării se manifesta tot mai insistent „dorința de a vedea întemeindu-se o industrie proprie și națională“²³. Eminescu alcătuiește o largă și documentată pledoarie în sprijinul dezvoltării industriale a țării, demonstrînd, cu ajutorul datelor cifrice și al argumentării teoretice, pericolul pentru România de a rămîne o țară eminentemente agricolă. „În veacul nostru însă — scrie el — lucrurile iau o formă foarte amenințătoare pentru cel economic slab, pentru cel necult, cînd concurența e pe deplin liberă“²⁴. În cadrul schimburilor dintre țări cu nivele de dezvoltare economică diferite, „nația agricolă totdeauna pierde“²⁵, pentru că este nevoită să-și vîndă produsele brute, neprelucrate, la un preț redus, concomitent cu secătuirea pământului, scăderea productivității muncii și implicit a veniturilor populației. La vînzarea produselor sale „nația agricolă plătește atît transportul, cît și vama și cîștigul comerciantului la cumpărătura unui articol industrial, tot în aceeași vreme vamă, transport și cîștigul comerciantului se scad din prețul cu care nația agricolă își vinde produsele — va să zică ea păgubește dublu în toate tranzacțiile ei, la vînzarea produselor ei, la cumpărarea celor străine“²⁶.

De remarcă că Eminescu explică schimbul neechivalent între țările agricole și cele industriale cu ajutorul teoriei valorii muncă²⁷. Pe

²⁰ M. Eminescu, *Opera politică*, vol. I, București, 1941, p. 132.

²¹ *Ibidem*, vol. II, p. 465—466.

²² B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 264, fila 257.

²³ M. Eminescu, *Opere complete*, p. 422.

²⁴ *Ibidem*, p. 430; „Timpul“ din 25 martie 1878.

²⁵ M. Eminescu, *Opera politică*, vol. I, p. 151.

²⁶ *Ibidem*, p. 152; „Timpul“ din 23 decembrie 1877.

²⁷ Într-un manuscris intitulat: *Despre muncă* (B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 270, fila 53—60), Eminescu remarcă: „Munca, zice Adam Smith (*Wealth of Nations*, book I, chop. 5), e cel întîiu preț, bunul de cumpărătură cel de al doilea, cu care s-a plătit toate lucrurile; este cea din urmă și cea mai reală măsurătoare, după care se poate prețui și compara valoarea ei“. Iar într-un alt manuscris cu titlul „Ecuatie socială“ (B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 275, filele 80—82) el înseamnă reflectiile: „Numai munca pe care o prestează omul de jos, reprezintă o dată cheltuielile lui de întreținere și de conservare, din prisosul lui se plătește statul și organizația socială. Va să zică $S=r+p$ (după indicațiile sale, s =suma de muncă generală; r =cheltuielile de întreținere și conservare; p =prisos — *n.n.*); s la putere cheltuită e egală valorii reproducției lui proprii plus un prisos. Acest prisos (p),

această bază, el concludă că este cumplit de mare diferența între valori, mergînd pînă acolo încît poți să exporti 500 de vagoane de grîu și să capeti în schimb o jumătate de vagon de obiecte de lux. Într-un manuscris, luînd poziție împotriva unei teorii false prin care se căuta să se acrediteze ideea schimbului neechivalent, Eminescu încearcă chiar să cuantifice acest proces, demonstrînd contrariul. El pornește de la teza că în cadrul schimbului de mărfuri o cantitate de muncă „nu se poate traduce decît iar într-o cantitate de muncă”, într-un „equivalent de muncă”. „E vorba de altceva. Acel echivalent de muncă unde se cotează? La Paris? Ori la București? Pentru poporul român se înțelege că lucrul nu e indiferent. De aceea sîntem fără îndoială protecționiști și adversari ai absenteismului. Valoarea unui obiect [este] egală cu cheltuiala lui de reproducțiune... acesta e adevărul. Oricît de greu ar produce individul A un obiect, oricît de mari ar fi cheltuielile lui de reproducțiune, dacă individul B știe să producă același obiect cu a zecea parte de cheltuială de muncă, atuncea valoarea obiectului nu este $= A$ ci $\frac{A}{10}$. Unde e diferența dintre

$\frac{A}{10}$ și $\frac{A}{A}$? Ce s-a făcut cu ea? Pututu-s-a pierde?... Nu se poate! Cheltuitu-s-au pentru serviciile străine... Asta-i chestiunea”²⁸. Iar în alt loc, el concludă axiomatic: „C-un cuvînt nația agricolă e expusă de a fi exploatată de vecinul industrial, ba de-a pierde pe zi ce merge clasele de manufacturieri, care neputînd concura cu fabrica devin proletari. Dovada cea mai bună pe continent e chiar poporul nostru”²⁹.

În concepția lui Eminescu, dezvoltarea industrială a țării, civilizația economică nu reprezintă un simplu deziderat printre multe altele, ci condiția hotărîtoare a civilizației unui popor, a creșterii sale morale.

Numai o țară care se îngrijește constant de întărirea economiei, de sporirea bogățiilor sale, poate să-și asigure neatintrirea în raporturile internaționale, să dispună de propriul ei destin. Altfel, apreciază Eminescu, va depinde, într-un grad mai mic sau mai mare, de înfriuri străine. „Căci omul are pe atîta libertate și egalitate, pe cită avere are. Iar cel sărac e totdeauna sclav și totdeauna neegal cu cel ce stă de-asupra lui”³⁰. De aici necesitatea restructurării economiei pe baze industriale, de aici nevoia creării și protejării industriei naționale. Eminescu apreciază că aceasta este o problemă de prea mare răspundere, cu variate implicații și consecințe, pentru a fi lăsată numai pe seama inițiativei particulare. În vederea soluționării acestei probleme, el recomandă intervenția competentă și eficientă a statului. Cînd este vorba de dezvoltarea economică a țării, statul nu trebuie să fie un observator indiferent la spectacolul mișcării economice, ci un întreprinzător calculat și răspunzător în fața națiunii. „Abecedarul economiei politice zice însă: In-

perceput de organizația socială, contribuie a scădea pe r”. Deci Eminescu cunoștea că munca lucrătorului creează valori mai mari decît valoarea obiectelor necesare întreținerii sale, restul fiind însușit fără echivalent de forțe sociale străine lui.

²⁸ B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 267, fila 164.

²⁹ M. Eminescu, *Opera politică*, vol. I, p. 152; „Timpul” din 23 decembrie 1877.

³⁰ M. Eminescu, *Scrieri politice*, ediție comentată de D. Murărașu, Craiova, Editura „Scrisul românesc” (f.a.), p. 147.

dustrie fără protecție nu se poate înființa. Protecție fără putere politică a statului nu se poate exercita³¹.

Liberalismul economic aplicat fără discernămint este inacceptabil, deoarece nu ține seamă de stadiul de dezvoltare a partenerilor în cadrul tranzacțiilor comerciale. Tradus în viață, acest sistem orientează aptitudinile fizice și intelectuale ale unui popor agricol spre degenerare și închircire în favoarea altuia dedat muncii industriale. De aceea susținea Eminescu ideea protecționismului economic, subliniind că „producțiunea națională nu se poate nici menține, nici naște chiar, fără măsuri protecționiste”³². Eminescu nu limita însă o asemenea politică la relațiile României cu alte state, dimpotrivă, se pronunța pentru promovarea unei atare politici de către toate țările înapoiate din punctul de vedere economic.

Așadar, în alternativa promovării politicii protecționiste, de încurajare a industriei naționale, sau a politicii liber-schimbiste, favorizatoare a infiltrării capitalului străin și a menținerii înapoierii economice, Eminescu se declara deschis pentru prima soluție, considerînd aplicarea ei ca o garanție a progresului țării. Astfel privit, fenomenul industrializării apare ca un atribut inseparabil al progresului social, iar ignorarea acestui adevăr elementar atrage după sine persistența înapoierii economice și culturale a poporului. „De aceea urmează că un popor care își mărginește viața averilor sale numai în posesiunea de pământ, sosește o dată la un punct, unde încetează orice progres, unde-și are sfîrșitul într-un punct dat”. Tendința industrializării țărilor reprezintă un fenomen obiectiv, „e simburile economic al timpului nostru”³³ și nu o simplă doleanță a cercurilor conducătoare sau a opiniei publice.

Pentru stimularea acestei îndeletniciri se impunea luarea unor măsuri practice, între care instituirea sistemului protecționist. Dar, după cum remarcă Eminescu, protecționismul, prin sine însuși, nu era soluția salvatoare, cu puteri absolute și definitive. Chestiunea economică la noi era mult mai complexă, mult mai profundă, fiind înainte de toate o problemă socială: „*mijloacele protectoare nu sînt fără îndoială decît un ajutor vremelnic; ridicarea nivelului intelectual și dezvoltarea activității și a bogăției sînt mijloacele fundamentale*”³⁴. Era necesară orientarea eforturilor spre activitatea productivă, spre dezvoltarea producției materiale în toate ramurile ei. Rămînerea la prelucrarea primitivă a pămîntului și la irosirea capacității și talentului în zone speculative ar fi făcut ineficiente orice măsuri protecționiste. Singurul izvor al bogăției țării erau munca propriului popor și resursele naturale de care dispunea. Pentru aceste motive, spune Eminescu, „reazimul nostru nu poate fi decît în țară, în întărirea ei, în dezvoltarea aptitudinilor ei”³⁵.

În formularea părerilor sale, Eminescu pornea de la ideea edificării industriei naționale nu prin subjugare economică față de capitalul străin, ci prin promovarea unei politici înțelepte, care să atragă în sfera

³¹ M. Eminescu, *Opera politică*, vol. II, p. 153.

³² M. Eminescu, *Opere*, vol. IV, ediția I. Crețu, 1939, p. 464.

³³ B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 257, fila 256 (se pare că acest manuscris amplu, intitulat *Economia națională*, filele 253—265, este o traducere preluată de Eminescu. Nu este indicată sursa).

³⁴ *Culegere de articole d-ale lui Eminescu*. Articole apărute în „Timpul” în anul 1880 și 1881, I. G. Heiman, Librar-Editor, 1891, București, p. 132—133.

³⁵ M. Eminescu, *Opera politică*, vol. II, p. 402.

productivă întregul organism social al țării. El era adeptul transformării României într-o țară care să nu mai importe totul din străinătate, să nu se mai mărginească la munca agricolă, la „salahoria de cîmp“, cu alte cuvinte, într-o țară cu o industrie proprie. Dar ce fel de industrie urma să se creeze și ce loc trebuia să ocupe ea în cadrul economiei românești, potrivit viziunii sale? Eminescu nu rupea activitatea industrială, ca ramură a economiei, de celelalte ocupații productive; din contră, o privea în strînsă legătură cu ele, atribuindu-i un rol însemnat în procesul producției. „Căci cînd e vorba de producțiune nu trebuie s-o luăm după cum o ia limbajul ordinar, care nu ține seama nici de utilitatea lucrului produs, nici de cheltuielile ce le exige actul producțiunii. Producțiunea nu poate fi numită decît opera din care rezultă un produs *superior* serviciilor de tot felul, pe care le-a absorbit operațiunea“³⁶.

Munca productivă în cadrul economiei trebuie să se diversifice, varietatea și diversitatea ei constituind însăși condiția dezvoltării. Un soi de muncă, afirma Eminescu, se completează cu altul, astfel încît practicarea unilaterală și primitivă a pămîntului să rămînă de domeniul trecutului ireversibil. Experiența altor țări a dovedit, și istoria este oricînd gata să confirme, că cu cît „diversitatea de ocupațiuni e mai mare într-o țară, cu cît prețul alimentar se apropie mai mult de prețul fabricatelor, cu cît necesitatea de negustori și alte soiuri de mijlocitori e mai mică, cu atît un popor e mai liber, mai avut, mai sănătos“³⁷. Economistul, contopindu-se cu interesele națiunii, nu trebuie să stea în expectativă, limitîndu-și activitatea la înregistrarea exportului de cereale și produse brute; el trebuie să găsească cele mai eficiente metode de îndrumare a economiei spre activități productive, în vederea unei dezvoltări multilaterale și armonioase a țării. Altfel, el nu-și îndeplinește menirea căci: „Ce-am zice asemenea de un economist, care deparie de-a voi să deprindă colectivitatea națională din care face parte, la diferite soiuri de munci productive cite există în lume — ar face-o să importe totul din străinătate și să rămînă pururea ineptă și incapabilă de-a produce singură și bărbătește ceea ce-i trebuie... am zice — rău economist“³⁸. Impulsionarea agriculturii și industriei este incompatibilă cu specula și activitățile inutile, care istovesc capacitatea și inteligențele creatoare ale oamenilor. Numai prin eforturi masive în direcția muncii productive „în locul speculei poate veni industria și anume industria aceea care întregeste activitatea agricolă și stă în legătură cu ea“³⁹.

Eminescu nu limita însă rolul industriei românești la prelucrarea produselor animaliere și vegetale, ca ramură complementară a agriculturii, ci, însușindu-și punctul de vedere al primului industrialist din țara noastră, M. Hodocin, el întrevedea existența unor activități industriale de exploatare a minelor și de prelucrare a metalelor. Ca redactor al „Curierului de Iași“, publicînd fragmente din lucrarea lui M. Hodocin: *Despre folosurile ce le aduce unei țări lucrarea minelor (băilor de metal)*, însoțită de unele reflecții proprii, Eminescu precizează că „lucrarea are valoarea actualității, căci atît foloasele în perspectivă, pe care le-ar pre-

³⁶ Ibidem, p. 474.

³⁷ Ibidem, p. 470.

³⁸ B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 270, fila 55 (*Despre muncă*).

³⁹ M. Eminescu, *Opera politică*, vol. II, p. 390.

zenta lucrarea minelor, cît și locurile în care autorul a descoperit straturi de metal nu sînt azi mai mult cunoscute decît în 1839 [anul apariției lucrării lui Hodocin — *n.n.*]. Afară de aceea scrierea mai e vrednică de însemnat prin împrejurarea că e desigur una din cele dintîi scrieri românești cuprinzînd vederi de economie politică într-o vreme în care nimeni nici visa la asemenea lucruri“⁴⁰.

Țărănimea și soluția problemei agrare

Puțini gînditori ai secolului trecut au apărut cu atîta sinceritate, căldură și simpatie interesele țărănimii ca Eminescu. Pentru el, această masă socială se confunda cu însăși națiunea, considerînd-o „purtătorul istoriei unui popor, nația în înțelesul cel mai adevărat al cuvîntului“⁴¹. Starea grea a țărănimii, „exploatarea neomenoasă“⁴² la care era supusă reprezentau pentru Eminescu impasul națiunii, declinul ei economic și moral. Cu perspicacitatea gîndirii, cu talentul și vigoarea scrisului său, el se ridică împotriva sentimentalismului de paradă al gazetelor de duzină, dezvoltînd „lașitatea și lipsa de caracter a plebei de sus, precum și extrema mizerie și anemie a claselor de jos, de la noi“⁴³. Boierii, administrația, speculanții de tot felul, uniți prin interese meschine, jefuiau după bunul plac pe țăran, singurul producător al unei țări agricole. „Într-o țară care n-are export industrial — scrie Eminescu — țăranul muncește pentru toți: sigur și necontestabil. Dantelele de Bruxelles, galonul de pe chipiul generalului, condeii de fier cu care scriem, chibritul cu care aprindem țigara, toate ne vin în schimbul grîului nostru și acest grîu îl produce numai țăranul; grîul e produsul muncii sale“⁴⁴.

Eminescu se revolta împotriva administrației de stat venale, care, în loc să-l ocrotească și să-l sprijine pe țăran, îl maltrata și îl jefuia în numele unei legislații „libere“. Regimul „libertății“ cu care se împăuna pătura conducătoare însemna în fapt libertatea de prigonire și exploatare a țăranului, secătuirea agriculturii și, în consecință, reducerea veniturilor statului, a forței sale economice. Administrația de stat, arăta Eminescu, trebuie să țină seama de stadiul de dezvoltare în care se află țara, de potențele sale materiale și umane. Cu argumente teoretice și cifrice convingătoare*, Eminescu demonstrează că situația mizeră a țăranului nu era generată de condiții naturale, ci de adînci cauze economice și politice, de presiunea socială exercitată fără cruțare de către pătura dominantă asupra claselor de jos ale națiunii. Printre cauze el menționează efectele nocive ale aplicării reformei agrare din 1864, pe care, de altfel, o aprecia ca pe o „generoasă intenție“ a domnitorului Al. I. Cuza. Suma prea ridicată și termenul prea scurt al despăgubirii, organizarea administrativă costisitoare care a favorizat apariția unei noi clase de „lipitori ale sateilor“, generalizarea cămătăriei, sporirea dărilor indirecte, urmările defa-

⁴⁰ „Curierul de Iași“ nr. 71, din 25 iunie 1876.

⁴¹ M. Eminescu, *Scrieri politice și literare*, ediția I. Scurtu, p. 100—101.

⁴² B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 264, fila 182.

⁴³ *Ibidem* nr. 2 261, fila 60.

⁴⁴ M. Eminescu, *Opera politică*, vol. I, p. 60.

* M. Eminescu folosește monografiile lui Ion Ionescu de la Brad, studiile economice ale lui P. S. Aurelian, lucrările dr. C. Istrate, T. Rosetti, A. N. Millo etc.

vorabile ale importului de mărfuri și „lipsa de export“⁴⁵ — toate acestea duseseră la sapă de lemn populația rurală.

Fără a fi adeptul soluționării problemelor sociale prin mișcări violente sau conspirative, ci prin dezvoltare treptată și continuă, Eminescu întrevedea ridicarea țăranului pentru dobândirea unui trai mai omenesc, intuind în același timp comportarea inumană a regimului burghezo-moșieresc într-o asemenea situație. Sentimentele de simpatie ieftină față de „talpa țării“, cu care vîrfurile ierarhiei sociale își împodobeau discursurile electorale, ar fi fost subit înlocuite cu intervenția brutală pentru liniștirea spiritelor revendicative, în numele apărării ordinii publice. Ca un adevărat vizionar, într-o discuție cu Zamfir Arbore, Eminescu arăta la ce mijloace josnice s-ar putea preta plebea „democratică“ în momente critice pentru ea și disperante pentru țărani : „Să se răscoale țăranii cîndva în România pentru a scutura jugul ciocoilor și atunci vei vedea, dacă vom trăi pe acele timpuri, cît de sanguinari și nemiloși vor fi acești democrați față cu poporul răsculat“⁴⁶.

Trecuseră aproximativ două decenii și cuvintele lui Eminescu s-au confirmat întocmai. În 1907, burghezia coalizată cu moșierimea a înăbușit în sînge flacăra răscoalei țărănești, mii de țărani plătind cu prețul vieții lor „pretenția“ de a fi cerut pămîntul claselor conducătoare și „capului încoronat“. Această măsură odioasă, de o brutalitate fără precedent, va rămîne în istoria țării ca un act de supremă acuzare împotriva unei orînduiri inumane.

Cînd este vorba de apărarea intereselor țărănimii, ale acelei clase care, după cum spune Eminescu, prin munca sa dă valoare pămîntului, ura și revolta lui nu cunosc margini.

Starea abrutizată a țăranului, dublată de înapoierea economică generală a țării nu mai putea fi tolerată. Se impuneau măsuri grabnice și eficiente pentru îmbunătățirea condițiilor sale materiale ; și aceasta, după opinia lui Eminescu, nu era posibilă decît printr-o reorganizare socială care să-l apere pe țăran de exploatare, sub orice formă s-ar manifesta ea : obligații uzurare contractate pentru achitarea birurilor, prestațiuni și impozite exagerate, muncă silită etc.

Necesitatea înlăturării mizeriei țăranului devenise atît de stringentă încît nerezolvarea ei punea în pericol însăși ființa poporului. Eminescu atrăgea atenția că „trebuie create neapărat condițiile bunului trai al țăranului, căci altfel, chiar existența națională a României e amenințată“⁴⁷. În vederea soluționării problemei agrare el propune o serie de măsuri practice. Printre acestea, un loc de seamă îl ocupă legiferarea indivizibilității pămînturilor țărănești și neînstrăinarea lor la nesăteni, precum și împărțirea sistematică a moșiilor statului între membrii familiilor rurale ajunși la majorat. O astfel de împărțire, bazată pe prelucrarea intensivă

⁴⁵ B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 285, fila 149 ; nr. 2 255, fila 425 ; nr. 2 264, fila 406 ; M. Eminescu, *Opera politică*, vol. I, p. 516—517, și vol. II, p. 408, 555.

⁴⁶ Z. C. Arbore, *Vederile politice ale lui Eminescu*, în „Adevărul“ din 16 iunie 1909. Vezi și : Arbore (Zamfir), *Eminescu ziarist și cugetător politic*, în „Semănătorul“, 1909, p. 533.

⁴⁷ B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 264, fila 207 ; vezi și : M. Eminescu, *Scrieri politice*, p. IV ; M. Eminescu, *Opera politică*, vol. II, p. 336.

a pământului, ar fi fost preferabilă atît exploatării extensive de către stat cît și proprietății rurale de mijloc, sprijinită pe „tirania capitalului mic asupra muncii“, cu permanente „tendințe uzurare“⁴⁸. Deci Eminescu nu opune mica producție țărănească marii producții capitaliste, îndreptîndu-și privirea spre trecut, ci o opune exploatării agricole de tip feudal și celei subordonate capitalului cămătăresc, formă de capital specifică rînduieiilor precapitaliste. Sistemul astfel conceput constituia, firește, un pas înainte față de situația existentă atunci în agricultura românească, înscriindu-se pe linia progresului social. Pe lîngă aceste măsuri, el mai preconiza acordarea de credite avantajoase țăranilor pentru a-i elibera de povara apăsătoare a cametei, simplificarea și ieftinirea aparatului de stat, diminuarea substanțială a impozitelor, măsuri cu caracter instructiv-educativ și sanitar, dezvoltarea industriei și comerțului, care să atragă prisosul populației rurale.

Transpuse în viață, aceste măsuri ar fi dus la înlăturarea rămășițelor feudale, la dezvoltarea burghezo-democratică a economiei agricole, nu însă la desființarea definitivă a exploatării țăranului, cum visa Eminescu. Pînă la sfîrșitul vieții sale, deși nu a reușit să întrevadă soluții înaintate în rezolvarea problemei agrare, el a rămas un fervent susținător al țăranilor și un vehement critic al rînduieiilor oprimate. „Numai răposatul Bolliac — spunea Eminescu într-un articol publicat în „Timpul“ — a mai scris poate cu atîta convingere ca și noi în cestiunea aceasta și... poate singura cestiune în care am scris cu toată patima de care e capabilă inima noastră, cu toată durerea și cu toată mila pe care ne-o inspiră tocmai țăranul, acest unic și adevărat popor românesc“⁴⁹.

Starea muncitorului în regimul burghezo-moșieresc

Lichidarea înapoierii economice a țării prin încurajarea industrializării, îmbunătățirea condițiilor de existență ale claselor de jos pe fundalul apărării națiunii ca dimensiune istorică reprezintă axul în jurul căruia gravitează întreaga țesătură a ideilor economice și social-politice ale lui Eminescu.

Deși, în atenția sa, pe prim plan se situează cercetarea condițiilor de viață ale țăranimii, pornind de la ideea că „țărîmul economiei politice fiind circumscris și putîndu-se împărți în cele două ramuri mari ale producției brute și a celei industriale“⁵⁰, el se ocupă și de unele aspecte ale situației clasei muncitoare, care începuse să se dezvolte și în țara noastră. Eminescu constată cu deplin temei că formarea celei de-a „patra clasă“ reprezintă urmarea firească a dezvoltării progresului tehnic, a folosirii mașinilor în producția materială, proces care este însoțit de ruina meșteșugurilor și a industriei casnice. Locul puterii individuale a micului meșter este luat de forța miraculoasă a aburului, care n-are nevoie decît de cărbuni și apă.

Eminescu consideră că evoluția rapidă a progresului tehnic, a științelor experimentale, fizice și naturale, descoperirile noi în domeniul in-

⁴⁸ M. Eminescu, *Opera politică*, vol. I, p. 511—518.

⁴⁹ *Ibidem*, vol. II, p. 411.

⁵⁰ M. Eminescu, *Opere complete*, p. 429.

dustriei au sporit condițiile bunului trai al populației. Cu toate acestea „omenirea e mai nemulțumită decât orișicînd“. În nici o țară din lume nu fuseseră rezolvate plăgile de care suferea societatea. Legile excepționale, starea de asediu și puterea discreționară a organelor polițienești din Germania nu puteau înăbuși „acea mișcare care roade în temelie stîlpul edificiului social“. În Rusia militarismul și mizeria luau forme înspăimîntătoare. În Franța „clasa a patra se pregătește a pune mîna pe puterea statului și a alunga din funcții și sinecure burghezia care de la 1789 singură deține puterea“⁵¹. Mizeria agrară și jignirea permanentă a lucrătorului italian, prin plata scăzută a forței sale de muncă, întregeau tabloul sumbru al lumii civilizate. Doar în Anglia se părea că bazele sistemului social erau mai rezistente. Era însă o iluzie, căci, privită mai de aproape, siguranța regimului social devenea tot mai șubredă. Ipocrizia burgheziei engleze, echilibristica politicii sale legislative, compromisul cu aristocrația funciară nu erau în măsură să garanteze stabilitatea rînduieiilor perimate. „Dar muncitorul și fermierul — scria Eminescu într-unul din ultimele sale articole — rămîn în afară de această conjurațiune ipocrită; aceștia înființează societăți de liberi cugetători și de republicani, arată pumnii regalității și aristocrației și cine știe a citi în ochii proletariatului englez vede că furtuna va fi amenințătoare“⁵². O situație asemănătoare exista și în Irlanda. În alte țări, cum era imperiul austro-ungar, aprecia Eminescu, problema socială, în toată complexitatea ei, se împletea organic cu problema națională. Zeci de naționalități se aflau în luptă: unele pentru a-și menține privilegiile, altele pentru a scăpa de „starea nesuferită“ în care se aflau. „În sfîrșit — conchide el —, toate țările, puternice sau slabe, au cîte o plagă nevindecată și cred a afla, dacă nu scăparea, cel puțin ușurarea, sacrificînd miliarde în fiecare an militarismului, cu o spaimă și o anxietate care crește din ce în ce. Lupta între guverne și popoare, minia partidelor politice, una în contra alteia, frămîntările diferitelor clase sociale e fără îndoială forma unei boale generale a epocii. Ea se află în toate țările deși în fiecare are un alt nume“⁵³.

Pe baza studierii atente a realităților românești, Eminescu consideră că nici țara noastră nu scăpase de plaga socială care sfișia întreaga Europă. Ca și în alte părți, și la noi muncitorul era privit de capitalist ca o simplă unealtă de muncă, aducătoare de profit. Ba chiar rapacitatea proprietarului de capital era mai mare decît în alte colțuri ale lumii. Sub regimul „libertății absolute“, noua clasă era supusă aceleiași spolieri abrutizante ca și țărănimea. Munca istovitoare, lipsa de odihnă, prelungirea pînă la limitele fizice a zilei de lucru, absența celor mai elementare condiții de desfășurare normală a procesului de producție, salarii mizere — acestea erau „drepturile“ oferite muncitorilor în fabricile României moderne. „La noi, în țara absolutei libertăți — spune Eminescu — este însă cu puțință ca lucrătorul să nu se bucure de nici o duminică, nici de sărbătoare... Mania de a trata pe om ca simplă mașină, ca unealtă pentru producere este întîiul tot ce poate fi mai neomenos; al doilea dezastruos prin ur-

⁵¹ *Ibidem*, p. 397.

⁵² *Ibid.*

⁵³ *Ibidem*, p. 440.

mărilor ei. Căci vita de muncă se cruță la boală, i se măsoară puterile, nu se încarcă peste măsură, pierderea ei e egală cu cumpărarea unei alteia. La om lucrul se schimbă, poate să se stingă în bună voie... se va găsi totdeauna altul la loc, căci nevoia e dăscălița amară, care primește orice condiții... la noi nu va fi minune dacă vom vedea tirându-se organismul cel mai nobil de pe pământ cu o lipsă de cruțare, de care sînt ferite și organismele cele inferioare. Ne-a trebuit această expunere pentru a caracteriza soarta lucrătorilor din fabrica regiei monopolului tutunului. Muncind 12—14 ore pe zi, aceste zile lungi și negre nu sînt întrerupte nici de duminici, nici de sărbători, încît chestiunea socială atît de ventilată în Europa trebuie s-o revedem la noi în forma ei cea mai crudă“⁵⁴.

Cu toate că privește cu simpatie pe lucrătorii din industrie, considerînd viața lor mai importantă decît „soarta dividendelor“ capitalistului, Eminescu nu întrevide soluționarea problemei muncitorești. Pentru el, această categorie socială era o clasă care suferă, demnă de toată compasiunea și sprijinul, dar nu și o forță socială în măsură să pună capăt oricărei forme de fiefuire a muncii.

Organizarea economică-administrativă a țării și viitorul ei

În publicistica eminesciană o mare atenție se acordă organizării economice-administrative a țării, perspectivelor ei de dezvoltare. Preocupat de această problemă, Eminescu supune investigației „relele sistemului“ social, care condamnau la stagnare și inerție viața unui întreg popor. Și aceste rele erau multiple. În primul rînd, organizarea defectuoasă a diferitelor ramuri ale mecanismului administrației de stat, oglindită în lipsa unui personal calificat, înzestrat cu temeinice cunoștințe de specialitate. În al doilea rînd, instabilitatea exagerată a lucrătorilor din aparatul administrativ și lipsa lor de onestitate generată de această stare. La cele de mai sus se adăugau organizarea administrativă interioară complicată și costisitoare, deplasarea unei însemnate părți a populației spre munci neproductive, speculative, care se înfrupta din veniturile modeste ale țării. Consecința peregrinării rotative a partidelor burgheze la cîrma țării o constituia „înmulțirea clasei proletarilor condeilor, căci la venirea fiecărei nuanțe nouă se așază un nou cîrd de postulanți și cumularzi pe spatele bugetului“⁵⁵.

Rezolvarea rațională și competentă a conducerii economiei implica, după opinia lui Eminescu, unirea eforturilor tuturor, căci „oricare bun cetățean are datoria de a se ocupa de viitorul patriei sale“⁵⁶. În această vastă activitate de reorganizare economică și administrativă trebuia să se aibă în vedere nevoile reale ale poporului, natura, înclinările sale, să se aprecieze realist și obiectiv resursele umane și materiale, stadiul de dezvoltare al țării. Era necesar — conchidea el — „să se creeze un sistem de organizare care să izvorască din studiul profund și conștiincios al trebu-

⁵⁴ *Ibid.*

⁵⁵ B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 264, fila 416.

⁵⁶ M. Eminescu, *Opera politică*, vol. I, p. 29.

rilor noastre locale și care să fie potrivit cu puterile intelectuale și cu mijloacele de avuție ale populațiilor noastre“⁵⁷.

Reorganizarea economică-administrativă nu trebuia să fie copia palidă a unor formule străine, ci rezultatul studierii adânci a tradițiilor înaintate ale poporului, a cerințelor lui imediate și de perspectivă. Susținând aceasta, Eminescu nu era împotriva folosirii progresului și a rezultatelor obținute de popoarele cu experiență îndelungată, dar preciza că însușirea acestei „provizii gata și ciștigată deja“ va trebui să constituie „numai punctul de plecare“ pe calea unui progres propriu⁵⁸.

Dezvoltarea economiei naționale impunea crearea unui aparat administrativ corespunzător, suplu și receptiv la cerințele vitale ale țării. Prin puterea pe care i-o dă autoritatea statului, o administrație bună elimină obstacolele din calea creșterii economice și intelectuale a unei țări. Dar forța statului, prin ea însăși, nu oferă de-a gata căile și mijloacele concrete de a conduce cu înțelepciune și eficiență treburile vieții publice. Căci „administrația este o știință“, care trebuie studiată, însușită și aplicată competent și cu sentimentul responsabilității sociale. Ea presupune, subliniază Eminescu, cunoștințe profunde de economie politică, statistică, finanțe, legislație economică etc.⁵⁹ Iată, de pildă, ce nivel de cultură economică se cere, potrivit părerii lui Eminescu, unui lucrător superior din minister : „cunoștințe foarte largi de statistică și-nțelegerea sensului cifrelor celor negre, care se înșiră pe hîrtie albă. Orice cifră cu caracterele ei albe îți scoate ochii prin grozavul înțeles ce are cîteodată. Ici se vede urcarea mortalității și nu știi cauza, care trebuie cercetată și remediată, dincolo scade cifra articolului cutăruia sau cutăruia de export, ici scade numărul unor meseriași folositori sau productivi și se urcă numărul celor improductivi, colo se urcă cifra unor soiuri de crime și toată fluctuațiunea aceasta de numere te ametește, dacă nu le știi înțelesul și dacă n-ai pătruns legătura între cauză și efect. Dar pentru a da înțeles acestor semne arabe... trebuie să pricepi încă ceva — *economie politică* ; adică să știi raportul între producere, consumare și reproducere, între muncă și capital, între valoare și preț, să cunoști condițiile sub care o industrie se naște și piecedece, de care ea trebuie să piară, iar lucrurile acestea toate trebuie să le știi nu așa dintr-o cărtică de 100 de fețe, ci în mod *genetic*, să cunoști adecă în ce anume stadiu de dezvoltare se află țara ta, și ce anume măsuri ar fi de luat, pentru a-i întâmpina greutățile. Dar pentru a ști acestea trebuie să cunoști *istoria administrației*, ca să știi ce anume măsuri administrative s-au luat în țări care erau într-o stare analoagă cu aceea a țării tale.

Și ca să știi de poți să impui sarcini nouă pentru îndreptarea administrației, cată să știi *finanțele*, să vezi dacă poți să impui dări într-adevăr productive și dacă reformele ce vrei să introduci nu costă mai mult decît fac ș.a.m.d.“⁶⁰.

⁵⁷ *Ibidem*, vol. II, p. 384.

⁵⁸ B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 267, fila. 14.

⁵⁹ M. Eminescu, *Opera politică*, vol. I, p. 142 ; M. Eminescu, *Opere complete*, p. 428 ; B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 264, fila 41.

⁶⁰ B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 264, filele 425—427.

Pentru „statornicirea lucrurilor în țară“, arată Eminescu, trebuie să se facă numiri în posturi după capacitate și studii, după criterii științifice, și nu la întâmplare. Practica îndelungată într-o activitate nu trebuie să se confunde cu însușirea temeinică a cunoștințelor prin studiul sistematic și de durată ⁶¹. Totodată — afirma Eminescu — era necesară introducerea unei legi disciplinare ferme, care să împiedice abuzurile în numirea, transferarea sau punerea în disponibilitate a cadrelor, cu atât mai mult cu cât în lipsa unei astfel de legi se creează posibilitatea ca un specialist de valoare certă să fie înlocuit „printr-un cenușeriu“, care prin îngustimea ideilor sale ar aduce mari prejudicii producției naționale. „Va să zică într-o stare de lucruri, destituiri, permutări, puneri în disponibilitate, n-ar trebui să se întâmple decât după un proces disciplinar în regulă“ ⁶².

Punerea pe baze solide a organizării sistemului — spune el — nu se poate face fără oameni de caracter, energici și curajoși, care să profeseze credințe politice corespunzătoare sentimentelor și aspirațiilor legitime ale țării, adaptate instituțiilor ei. Altfel, oricât de înălțător ar fi sistemul de idei pe care l-ar promova cineva, rămîne „productul unei imaginații fecunde“ și nimic mai mult ⁶³. La treburile importante ale țării, menționează Eminescu cu alt prilej, trebuie să fie aleși oameni de încredere, „*energici și de caracter*“ ⁶⁴.

Noul sistem social, conceput de Eminescu, putea fi trainic numai dacă era clădit pe muncă. În publicistica sa întâlnim un adevărat cult al muncii, elogiindu-se activitatea stăruitoare și rodnică a „claselor pozitive“. Doar munca folositoare și productivă — afirma el — poate asigura progresul și prosperitatea reală a țării, prin ea omul își găsește împlinirea și satisfacția deplină. Munca, fiind izvorul bogăției sociale, alături de resursele naturale, trebuie să reprezinte criteriul suprem în aprecierea, selecția și promovarea valorilor pe treptele ierarhiei sociale. „Oricînd trebuie să existe puțința pentru om de a urca prin muncă și merit ierarhia socială, care n-ar trebui să fie decât o ierarhie a muncii. Dar să ne înțelegem : prin muncă și merit. Nu prin exploatarea muncii altora, nu prin speculă, nu prin șarlatanerie politică, nu prin tripotaj și joc de bursă“ ⁶⁵.

O societate al cărei suport economic și moral nu-l constituie munca, susține Eminescu, este o societate coruptă, supusă degradării și ruinii. Dimpotrivă, cultivarea sentimentului muncii, ridicarea ei la înălțimea ce i se cuvine, prin dezvoltarea economiei, învățămîntului și culturii, este semnul vitalității, al tăriei și civilizației unui popor. „Cine crede că prin profesarea unei serii de fraze a înlocuit munca, deci libertatea și cultura, acela se prenumără, fără s-o știe, între paraziții societății omenești, între aceia care trăiesc pe pămînt spre blestemul, ruina și demoralizarea poporului lor“ ⁶⁶.

⁶¹ *Ibidem*, fila 418

⁶² *Ibidem*, fila 419.

⁶³ *Ibidem*, nr. 2 255, fila 397.

⁶⁴ M. Eminescu, *Opera politică*, vol. I, p. 29.

⁶⁵ *Ibidem*, vol. II, p. 485—486.

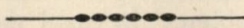
⁶⁶ *Ibidem*, p. 35.

Eminescu observă cu mult discernămint că formele administrării economice variază în funcție de specificul fiecărei țări; tradițiile poporului respectiv le imprimă trăsături distinctive⁶⁷. Tocmai de aceea acțiunea de reorganizare administrativă nu trebuie să constituie un prilej de înavuțire a „plebei“ suprapuse, ci condiția ridicării claselor de jos la un nivel de viață omenesc. Vorbind de rolul administrației de stat, el sublinia că ținta de căpetenie a statului trebuie să fie „bunul trai al claselor muncitoare și emanciparea lor de sub presiunea capitalului bănesc și fonciar“.

În condițiile rînduielilor burgheze, ale monarhiei constituționale ca formă de stat, pe care de altfel le accepta Eminescu, multe din măsurile preconizate de el rămîneau la nivelul dezideratelor și al intențiilor sincere. O nouă orînduire socială, un alt sistem de guvernare, bazat pe restructurarea radicală a relațiilor de producție, erau chemate să le îndeplinească și chiar să le ducă mai departe. Dar aceasta depășea orizontul gîndirii eminesciene.

★

În articolul de față nu ne-am propus să analizăm toate aspectele concepției economice și sociale a lui Eminescu, ci doar să relevăm că și prin opera sa publicistică, abordind probleme vitale ale economiei românești, Eminescu se înscrie în rîndul personalităților marcante ale culturii noastre progresiste. Publicistica eminesciană, destul de vastă și adesea contradictorie, necesită un studiu amplu, introspectarea atentă și a altor resorturi nebănuite ale gîndirii marelui poet, pentru a avea astfel o imagine unitară și completă asupra locului și rolului său pe treptele culturii românești.

⁶⁷ B.A.R.S.R., *Manuscrise românești* nr. 2 257, fila 196.

Considerații cu privire la sociologia lui Petre Andrei

ELENA MUREȘAN

Problemele care se ivesc în domeniul abordării moștenirii teoretice a trecutului sînt de o mare diversitate, angajînd responsabilități multiple. A vorbi despre trecutul nostru cultural, a face ceea ce se numește operă de valorificare, presupune a înțelege, a depista și a evidenția ceea ce a fost progresist la momentul dat, ceea ce a fost superior în producția spirituală a epocii, definind totodată ceea ce poate avea astăzi un sens la rîndul lui pozitiv. Prin urmare, în numele actului de valorificare nu putem deshuma orice idee pentru integrarea ei în actualitate, ci este necesară o riguroasă selecție în ordinea ideilor și autorilor lor. Aceasta presupune atît evitarea unor practici dogmatice, de respingere a priori a unor contribuții teoretice, în spatele unor clasări rigide, cit și ocolirea unor atitudini concesive, de acceptare fără discernere a tuturor ideilor aparținînd unui gînditor, chiar cînd scrisul său are și limite evidente.

Dacă în științele exacte posibilitatea unor erori este mai restrînsă, pe terenul social umanistic ea este mult mai mare; erori, adesea fundamentale sub aspectul concepțiilor, pot fi disimulate voit sau nu. Foarte pregnant se ridică atare probleme în cazul sociologiei, știință cu o remarcabilă dezvoltare în perioada interbelică, aducînd în actualitate o tematică extrem de întinsă. În afara cîștigurilor teoretice marxiste, a existat în acest răstimp o literatură sociologică nemarxistă care a cunoscut o gamă variată de atitudini: de la teorii cu un conținut de idei avansat pînă la poziții burgheze retrograde. Prin problematica sa, știința sociologiei angajează, volens nolens, apartenența socială a celui care se consacră studiului în acest domeniu, clasa socială în numele căreia acționează și ale cărei interese le slujește. De aceea, problema reconsiderării contribuțiilor autentice ale perioadei este o întreprindere dificilă — dar necesară — care impune o judicioasă analiză a personalităților și a operelor teoretice luate în atenție, nu izolat, ci în contextul social-politic al epocii, în măsura în care ideile transmise răspundeau cerințelor de progres. Evaluarea graduată, de pe pozițiile științei marxiste, devine ca atare un deziderat de primă importanță, implicînd reținerea tuturor ideilor care reprezintă un temel pentru noi dezvoltări teoretice.

În această lumină, investigarea teoretică a lui Petre Andrei în domeniul sociologiei, dezvoltată într-un peisaj ideologic atît de divers ca cel circumscris de perioada dintre cele două războaie mondiale, se impune ca o contribuție pozitivă, care suscită și azi un interes deosebit.

Prin filioanele democratice ale gândirii sale sociologul român se integrează în galeria acelor oameni de cultură care deși se postau, din punctul de vedere filozofic, pe poziții idealiste, au înțeles în mod realist problemele timpului, s-au ridicat împotriva rasismului, a iraționalismului și obscurantismului, au denunțat caracterul lor antiștiințific și reacționar. Atitudinea democratică și umanistă a profesorului Petre Andrei se originiază în sistemul său teoretic, care reprezintă o încercare de explicare științifică, raționalistă a societății, a fenomenelor și proceselor sociale.

Liniile directe ale gândirii sale sociologice, dominate de numeroase elemente de valoare indubitabilă, se detașează în epocă și își motivează valabilitatea teoretică până-n zilele noastre. Aria de investigare spre care s-a orientat Petre Andrei se regăsește astăzi plenar dezvoltată, la o scară valorică superioară, de către cercetarea sociologică contemporană, aducând în actualitate descifrarea diverselor componente ale operei sale teoretice.

Una dintre problemele centrale ale sociologiei lui P. Andrei o formează determinarea obiectului acestei științe și, îndeosebi, a metodei de abordare a acestuia, cu scopul de a dovedi — împotriva unor concepții care, într-un fel sau altul, negau sociologiei caracterul de știință — că ea are o sferă de preocupări specifice ce îi justifică existența autonomă alături de celelalte științe sociale. Pornind de la sociologismul lui Durkheim și de la formalismul și relaționalismul sociologic, P. Andrei încearcă să îmbine original aceste orientări într-o teorie unitară. Sociologul român formulează ideea că știința sociologiei cercetează societatea în totalitatea sa reală : natura și esența ei, structura, funcțiile și modul ei de evoluție¹. Această problemă cuprinzătoare, apreciază el, deosebește sociologia de toate celelalte științe sociale, care se ocupă, fiecare, numai de anumite laturi ale vieții sociale. Este interesant de remarcat viziunea adoptată de P. Andrei, care consideră că sociologia ca știință „nu poate fi decât integralistă, universalistă”².

Potrivit acestui punct de vedere, toate fenomenele sociale pot fi analizate și explicate numai în raport cu „totul social”, cu realitatea socială în ansamblu. Acest mod integralist de abordare a obiectului sociologiei, promovat de Petre Andrei, se impune atenției prin actualitatea sa, prin consecințele pozitive pe care le are pentru cercetare ; în știința contemporană, el a cîștigat tot mai mult teren, devenind o metodă de cercetare de larg interes. În concepția lui Petre Andrei integralismul este legat de ideea dialectică potrivit căreia societatea „e un tot, care prezintă alte caractere decât cele ale elementelor componente”³. Recunoaștem aici înrîurirea marxismului, deși autorul nu împărtășea latura sociologică a teoriei lui Marx, din pricina „monismului” materialist*. Sociologul român încearcă să corecteze monismul de pe poziția teoriei factorilor ; el susține

¹ Petre Andrei, *Sociologia generală*, Craiova, Editura „Scrișul românesc”, 1936, p. 75.

² Petre Andrei, *Probleme de sociologie*, București, Editura Casei școalelor, 1927, p. 27.

³ *Probleme de sociologie*, p. 26.

* Discutînd problema metodei în sociologia lui Marx, P. Andrei o caracterizează ca fiind „integralistă”, adică tocmai ceea ce corespundea și unghiului său de vedere, vădînd, implicit, că a fost influențat de teoria marxistă.

că sociologia explică viața psihică a societății „prin interdependența absolută a tuturor factorilor sociali”⁴.

Eclectismul acestei teorii, care nu poate depăși opoziția ireductibilă dintre materialism și idealism, impune, în ultimă instanță, o opțiune. Și Petre Andrei soluționează problema fundamentală a sociologiei în mod idealist, fiind de părere, ca și Dimitrie Gusti, că voința socială ar fi factorul „fundamental pentru constituirea societății”⁵. Această voință nu reprezintă însă o entitate metafizică sau o forță misterioasă, precizează sociologul, ci e dependentă de mediul social. Din concepția sa despre voință ca factor esențial pentru viața societății decurge și teza finalistă potrivit căreia esența societății este „*comunitatea de scop, de interese*”.

Categoria de scop, de interes prezintă, într-adevăr, o însemnătate incontestabilă pentru viața socială, unde între necesitatea obiectivă și realizarea ei se interpune omul, înzestrat cu conștiință, ceea ce-i dă posibilitatea de a anticipa rezultatul acțiunilor sale. Teoria marxistă despre societate afirmă ca particularitate specifică a dezvoltării sociale, în raport cu natura, tocmai unitatea obiectivului și subiectivului în mișcarea socială. Dar relevarea acestei interacțiuni nu înseamnă de loc a renunța la punerea în evidență a factorului determinant, producția materială. De altfel, în analiza pe care o întreprinde, Petre Andrei enunță, în mai multe rânduri, ideea că factorii obiectivi, materiali nu pot fi excluși din explicarea vieții sociale. Viața socială, conchide el, „este un complex variat și multiplu, care presupune neapărat conviețuirea laolaltă a indivizilor, legați prin conștiința comună a unor scopuri și aspirațiuni, precum și a unor *trebuinți economice* (subl. ns.)”⁶.

O importanță aparte în sociologia lui P. Andrei prezintă problematica determinismului social⁷. Sociologul ieșean respinge concepțiile indeterministe și teologice și arată că viața socială e guvernată de un determinism special, care se dezvăluie prin existența anumitor *regularități tipice*. Legile care călăuzesc domeniul social posedă „exact aceleași caractere ca și legile naturale”⁸. Pe baza lor, afirmă P. Andrei, sociologul poate compara diferite societăți aflate pe aceeași treaptă de dezvoltare istorică, stabilind analogii sau identități. Se ajunge, în acest fel, la desprinderea anumitor fenomene generale în dezvoltarea istorică a societății, sub forma *tipului social*.

Tipurile de evoluție socială sînt, în concepția sociologului român, forme realizate prin care societatea trece în cadrul procesului de necontenită transformare, fără a fi însă obligată să parcurgă toate stadiile dezvoltării. Pentru el, „devenirea e fenomenul cel mai general”, iar existența dată „e numai un moment al devenirii neîncetate”⁹. Noțiunea de tip social, proprie teoriei sale sociologice, ar putea fi asemuită, oarecum, cu categoria marxistă de formațiune socială, fără a sintetiza însă virtuțile teore-

⁴ *Probleme de sociologie*, p. 22.

⁵ *Ibidem*, p. 98.

⁶ *Sociologia generală*, p. 75.

⁷ Acest aspect a fost tratat pe larg de Mircea Măciu în studiul: *Determinismul social la Petre Andrei*, în „Revista de filozofie”, tom. 13, nr. 2, februarie 1966, p. 201—211.

⁸ *Sociologia generală*, p. 84.

⁹ *Probleme de sociologie*, p. 28.

tice și explicative ale acesteia. Ea semnifică existența unor trăsături general repetabile în dezvoltarea istorică a societății, pe baza cărora această dezvoltare poate fi caracterizată în diferitele ei stadii de evoluție.

Un aspect care reține cu deosebire interesul în sociologia lui Petre Andrei este modul structuralist în care privește fenomenul social. Viața socială, spune el, se prezintă ca o totalitate de raporturi interumane, care se obiectivează și se materializează în instituții sociale. În timp ce indivizii se perindă sub forma generațiilor, observă P. Andrei, instituțiile sociale exprimă fenomenul de permanență în societate: fără a fi perene, ele au o durată relativ mare. Structura unei societăți rezidă, potrivit opiniei sale, în „modul de ordonare și de armonizare” a instituțiilor fundamentale și în menținerea echilibrului lor. În definirea acestor instituții, P. Andrei e influențat de ideea gustiană a „manifestărilor sociale”. Ca și Dimitrie Gusti, el apreciază că instituțiile psihologice și cele economice sînt constitutive pentru societate, iar dreptul și autoritatea politică au un rol normativ, regulativ. Dar, spre deosebire de Gusti, care, pornind de aici, atomizează societatea, P. Andrei o privește întotdeauna ca pe un întreg, cu o anumită structură, variabilă în epoci diferite. Structura socială specifică unei societăți, afirmă el, trebuie să fie caracterizată în funcție de instituția care la un moment dat e fundamentală în societatea respectivă. Prin prisma acestei concepții, societatea capitalistă apare ca o structură socială trecătoare, caracteristică stadiului în care „forma de economie capitalistă” este dominantă în viața socială.

Sociologul român a sesizat astfel că factorul economic specific capitalist a devenit definitoriu pentru caracterizarea totului social, a structurii sociale capitaliste în ansamblu. O atare observație fundamentală depășește vizibil concepția generală a lui Petre Andrei cu privire la factorii dezvoltării sociale, detașîndu-l net de acei sociologi care, de pe poziții apologetice, propovăduiau „veșnicia” orînduirii burgheze.

În interpretarea structurii sociale din unghiul permanenței schimbări și deveniri calitative, Petre Andrei semnalează rolul conlucrării dintre sociologie și istorie în reliefaarea dinamicii sociale. Întrucît sociologia nu cercetează numai o structură socială constituită, scrie el, ci și procesul de devenire a societății în general, ea nu are un caracter static. Pe de altă parte, cum fenomenele istorice sînt factori de schimbare a structurii sociale, ele interesează în cea mai mare măsură pe sociolog. Acesta trebuie să țină seama de totalitatea datelor istorice, să extragă din ele tot ce poate servi la explicarea unor forme noi de structură socială: „Istoria expune material din trecut, iar sociologia cu ajutorul lui explică fenomenele sociale în mod genetic”¹⁰.

Situînd noțiunea de structură socială în cadrul unei concepții cu evidente note dialectice — structura socială nu este un fenomen încremenit, definitiv, ci apare la un anumit moment și se găsește într-un proces de permanență transformare —, P. Andrei poate fi socotit unul dintre precursorii structuralismului genetic, ai cărui termeni sînt astăzi vehiculați insistent în analiza obiectelor-sistem.

Din viziunea integralistă și structuralistă a sociologului român decurg și ideile sale cu privire la evoluția și progresul social. El stabilește

¹⁰ *Sociologia generală*, p. 183.

că între societate și individ există un raport de „reciprocă influență și cauzatie” în formarea instituțiilor sociale, individul fiind un *agent activ* în procesul de evoluție socială : „...deși viața socială are caractere proprii și o cauzalitate riguroasă, nu trebuie totuși să se uite că între individ și societate sînt relații de determinare reciprocă. În evoluție, în transformarea instituțiilor sociale, individul poate interveni și produce fenomene nouă”¹¹.

Petre Andrei evidențiază deci condiționarea socială a tuturor acțiunilor umane, recunoscînd totodată posibilitatea omului de a influența, prin activitatea sa, procesul obiectiv al dezvoltării sociale. Prin sublinierea locului pe care îl ocupă omul în cadrul determinismului social, sociologul român s-a detașat atît de teoriile fataliste, cît și de teoria subiectivistă a „elite-lor”, interpretată de sociologii fasciști în mod rasist.

Cît privește rolul activ al omului în procesul dinamicii sociale, Petre Andrei nu urmează aceeași constantă. Tributar concepției sale filozofice de ansamblu, pe care n-a putut-o depăși decît parțial, și influențat în această direcție și de psihologismul lui Tarde, el apreciază că esențial pentru evoluția socială ar fi fenomenul „diferențierii spirituale” a indivizilor, faptul invenției. Prin adoptarea de către societate și prin repetiție, invenția unui individ se socializează, transformîndu-se într-o instituție socială¹². Originea tuturor instituțiilor sociale ar fi, astfel, psihologică, iar conștiința și știința ar constitui factori determinanți ai vieții sociale, care „este spirit concretizat”¹³. Încercînd să demonstreze însă schimbarea diferitelor „tipuri de societăți”, P. Andrei n-a rămas numai la această explicație, ci s-a îndrumat spre criterii mai obiective ; el a arătat că structura unei societăți suferă influența vremurilor, că se modifică sub acțiunea unor evenimente istorice și sociale. În ultimă instanță, acești „agenți dinamici, care construiesc și schimbă totul, sînt *trebuiințele omenești*”¹⁴, care intră la un moment dat în conflict cu instituțiile și cu obiceiurile existente. În acest fel, sociologul ieșean pune la baza schimbării oricărei structuri sociale *antagonismul* ce se dezvoltă între elementele aflate în echilibru. Antagonismul, notează el, este „una dintre legile vieții”, caracteristic pentru toate domeniile „realității și ale cunoștinței omenești”. Pe acest temei, P. Andrei concepe dialectic viața socială, pe care o definește ca fiind o unitate a contrariilor. La rîndul lor, cauzele interne sînt considerate hotărîtoare pentru explicarea dinamicii sociale. În limitele unei anumite structuri sociale, afirmă el, se dezvoltă — alături de interese și acțiuni convergente — forțe care tind să o modifice și care o pot schimba. Echilibrul unei societăți date nu este staționar, ci mobil.

Observarea rolului contradicțiilor în dezvoltarea socială îl ajută pe sociolog să discearnă că una dintre cauzele care determină schimbarea structurii sociale o constituie *lupta claselor sociale*. Nu este posibilă o structură stabilă a societății fără un echilibru stabil între clase, serie el.

Abordînd problema claselor sociale, P. Andrei stabilește o dependență între apariția proprietății individuale și începutul formării claselor sociale. Cu cît societatea a evoluat și s-a complicat, constată sociologul,

¹¹ *Probleme de sociologie*, p. 45.

¹² *Sociologia generală*, p. 148, 149.

¹³ *Ibidem*, p. 3.

¹⁴ *Ibidem*, p. 559.

cu atît clasele sociale au căpătat un rol mai mare, au devenit o forță dintre cele mai importante în procesul social. Punînd la baza luptei de clasă, ca principiu evolutiv, interesele antagonice ale claselor, el încearcă să explice materialist conflictul între clase și mecanismul înlocuirii formelor sociale devenite necorespunzătoare. Petre Andrei desprinde, astfel, că interesele claselor se exprimă în mod concret în forme de drept, care coincid cu interesele clasei dominante. Dar viața socială creează neconținut interese și aspirații noi, care urmăresc să treacă peste forma rigidă a legii. „Și atunci clasele cu interese noi vor să schimbe forma de drept și organizația politică, intrînd prin aceasta în conflict cu clasele, care firește sînt interesate la menținerea acestor forme și care nu vor să cedeze de bună voie“¹⁵.

În limitele formației sale, P. Andrei socotește că lupta de clasă este, în primul rînd, o luptă pentru „valorificarea“ unei anumite funcții sociale, și numai apoi are în vedere și realizarea unor interese economice, a unui nivel social mai ridicat¹⁶. Ca atare, ea nu ar reprezenta un principiu absolut de evoluție, ci unul relativ. Clasele sociale, afirmă autorul, nu se află într-o luptă permanentă : în viața socială alternează perioadele de luptă cu cele de armonie. De îndată ce clasele aflate în conflict își satisfac interesele, spune P. Andrei, în societate se stabilește un echilibru, o armonie, pînă cînd apar trebuințe și interese noi. Remarcînd caracterul relativ al unității sociale, sociologul român absolutizează deci pentru anumite etape ale dezvoltării societății — cînd unitatea claselor, a forțelor sociale apare pe prim plan — armonia socială, fără a vedea că în spatele ei se ascund contradicții antagoniste, opoziții, care vor duce inevitabil la conflictul de mai tîrziu.

Cu toate că a recunoscut existența luptei de clasă, P. Andrei nu a sesizat că ea constituie forța motrice principală a dezvoltării societăților antagoniste. Lupta dintre clasele opuse are un caracter legic pentru toate societățile întemeiate pe exploatare, deoarece între asupriți și asupritori nu poate fi vorba de „armonie“.

Din lupta de clasă ca principiu al dinamicii sociale, susține P. Andrei, se nasc organizări sociale noi. Acest caracter al luptei de clasă o deosebește de război, ca reflex al antagonismului politic dintre state. Împotriva tendințelor reacționare ale sociologiei germane contemporane lui, care se străduiau să justifice războiul prin considerente „etice“, sociologul român subliniază categoric că „selecția colectivă, selecția grupelor, afirmarea efortului“ ca argumente la care se apela nu pot scuza ororile războiului. El condamnă cu tărie războaiele de oprimare a altora, războaiele de cucerire a unor pămînturi străine, arătînd că singura îndreptățire pe care o poate avea războiul este nevoia de a apăra teritoriul și ființa națională.

Manifestarea cea mai acută a conflictului care se dezvoltă pe plan politic în viața unei societăți, scrie el, este revoluția socială*. Fără a surprinde cauza fundamentală a revoluțiilor sociale — contradicția dintre forțele și relațiile de producție într-o societate dată —, P. Andrei consi-

¹⁵ *Ibidem*, p. 553.

¹⁶ *Ibid.*

* Problemele revoluției fac obiectul unui studiu sociologic aparte al autorului : *Sociologia revoluției*, Iași, Tipografia „Lumina Moldovei“, 1927, p. 140.

deră că revoluția constituie, alături de evoluție, o altă cale de transformare a societății, de realizare a unor „tipuri noi de societate”¹⁷.

Autorul *Sociologiei generale* operează o distincție netă între categoria de evoluție socială și categoria de progres. Punctul de plecare al acestei distincții derivă din concepția lui P. Andrei despre valoare; el delimitează procesul *teoretic* de cunoaștere a valorilor de procesul *practic* de recunoaștere, de valorificare a lor. De aceea socotește că progresul — care presupune o ascensiune de la inferior la superior, o perfecționare — trebuie să formeze obiectul de studiu al politicii sociale¹⁸ sau al filozofiei istoriei¹⁹, deoarece aceste discipline, spre deosebire de sociologie, nu se rezumă la constatări, ci fac aprecieri și formulează idealuri.

Deși adoptă ideea că noțiunea de progres nu trebuie să preocupe sociologia, P. Andrei nu renunță la tratarea acestei noțiuni, pe care o transferă în cadrul problematicii etice-sociale. În concepția sa, individul și societatea nu sînt decît „factori activi” de realizare a unei realități supreme — umanitatea, care poate fi privită din două puncte de vedere — teoretic și practic —, în ambele ipostaze atribuindu-i-se o accepțiune culturală. Sub aspectul teoretic, apreciază P. Andrei, umanitatea semnifică totalitatea valorilor culturale omenești; sub raportul practic, ea este „idealul care determină activitatea politică și socială în genere, precum și *evoluția istorică*” (subl. ns.)²⁰. Cu alte cuvinte, evoluția socială (reprezentînd noul adus în raport cu „întregul social”²¹), ca obiect de constatare al sociologiei, se definește ca evoluție progresivă, al cărei sens poate fi apreciat în sfera eticului, fiind realizarea maximului de valori culturale umane*.

În realitate, cultura nu constituie un criteriu general al progresului, deoarece ea nu poate explica evoluția diferitelor domenii ale vieții economice și social-politice a omenirii. Un atare adevăr nu poate fi surprins, evident, dintr-o perspectivă teoretică idealistă.

Rolul idealurilor în cadrul evoluției umane a făcut obiectul unui studiu special al filozofului. El vedește umanismul unei concepții care îmbină determinismul cu recunoașterea valorii aspirațiilor omenești. Distingînd idealurile relative (verigi în lanțul devenirii) de idealul absolut (termenul final al devenirii), spre împlinirea căruia se năzuiește neîncetat, P. Andrei pune în evidență importanța majoră pentru evoluția socială a idealurilor relative — care se traduc în scopuri²². Fiecare treaptă a progresului social reprezintă, în viziunea autorului, realizarea unui ideal.

¹⁷ *Sociologia generală*, p. 580.

¹⁸ *Ibidem*, p. 562.

¹⁹ *Probleme de sociologie*, p. 24.

²⁰ Petre Andrei, *Problema fericirii*, Iași, Editura „Viața românească”, 1921, p. 136.

²¹ *Sociologia generală*, p. 561.

* Petre Andrei consideră cultura ca sens al evoluției istorice și criteriu al progresului. Încă în lucrarea sa de doctorat — *Filozofia valorii* —, filozoful socotește că viața socială nu poate fi redusă la aspectul economic sau politic și vede în cultură un ideal mai cuprinzător, o valoare care conține „toți factorii social-teleologici”. Postulînd *cultura totală* drept măsură a tuturor valorilor sociale, el a atras în același timp atenția că prin cultură nu trebuie să se înțeleagă ceva transcendent, metafizic, căci „noțiunea de cultură e legată cu aceea de evoluție istorică-teleologică”. În concepția sa cultura semnifică totalitatea produselor rezultate din activitatea omenească „în scopul traiului și perfecțiunii” (*Filozofia valorii*, București, 1945, p. 235).

²² P. Andrei, *Despre ideal. Text inedit*, publicat de M. Măciu, în „Revista de filozofie”, tom. 15, nr. 2/1968, p. 195.

El face observația profund raționalistă că aceste idealuri se află întotdeauna în concordanță cu societatea în cadrul căreia sînt formulate, deoarece pentru împlinirea lor sînt trebuitoare „mijloace sociale”, puse la îndemînă de mediul social. Din observația potrivit căreia idealurile „sînt forțe culturale istorice, ale căror rezultate sînt civilizația și cultura întregă”²³, el desprinde de fapt rolul activ al mobilurilor ideale în progresul social, fără a întrevădea caracterul lor derivat, reflectoriu față de cauzele motrice obiective. Știința marxistă, relevînd rolul activității conștiente pentru dezvoltarea socială, a dezvăluit în același timp adevărul că factorul economic are, în ultimă instanță, rolul determinant, iar progresul istoric este rezultatul unor contradicții interne, obiective, prin rezolvarea cărora — pe cale revoluționară — societatea se ridică pe o treaptă calitativ superioară.

După opinia lui P. Andrei, idealul suprem este cel cultural. Acest ideal se înfăptuiește istoric, în forme individuale și temporale, concretizate în „societățile naționale de azi”²⁴. Purtător al idealului suprem cultural nu poate fi umanitatea, luată în genere, observă autorul, deoarece ea este ceva prea larg, cel puțin pentru timpul nostru. De aceea, „rămîne ca substrat real, ca subiect activ, ca personalitate socială, care realizează valoarea culturală, națiunea”²⁵. Prin interpretarea, din punctul de vedere sociologic, a problematicei națiunii, P. Andrei s-a opus concepțiilor reacționare, care defineau națiunea prin rasă. Fără a-i desprinde și elementele obiective, el a subliniat că națiunea nu este un produs natural, ci unul cultural, aflat într-o neconținută devenire, dezvoltîndu-se „în mod treptat în urma împrejurărilor istorice prin care trece”²⁶. Națiunea, scrie sociologul, nu este numai o realitate, ci și o idee morală; ea impune tuturor celor care o formează îndatorirea de a contribui la ridicarea valorii, la înălțarea prestigiului său.

Contrar teoriilor care prin intermediul identificării categoriilor stat și societate tindeau să justifice forma totalitaristă a statului fascist, sociologul român se pronunță pentru distingerea acestor noțiuni: „Oricît de contrare ar părea nouile teorii național-socialiste și fasciste acestui punct de vedere, noi rămînem la concepția clasică, pentru care există deosebire între societate și stat și credem că nu se poate explica existența societății numai prin ordinea de drept, că aceasta are numai un caracter *regulativ*, pe cînd alte categorii de fenomene au un rol constitutiv pentru societate”²⁷. El dezvăluie totodată caracterul fals al naționalismului fascist, arătînd că adevăratul naționalism — în sensul de patriotism — nu este, prin esența sa, un fenomen reacționar. P. Andrei surprinde cu forță analitică faptul că naționalismul fascist avea un caracter antidemocratic, pentru că servea ca instrument de oprimare în mîna claselor reacționare: „Și dacă astăzi în Italia fascistă — notează el în 1927 — naționalismul este reacționar, aceasta se datorește în primul rînd faptului că burghezia capitalistă s-a folosit de naționalism, l-a acaparat”²⁸.

²³ *Ibidem*, p. 201.

²⁴ *Problema fericirii*, p. 136.

²⁵ *Filozofia valorii*, p. 237.

²⁶ *Sociologia generală*, p. 520.

²⁷ *Ibidem*, p. 158.

²⁸ P. Andrei, *Fascismul*, Iași, Editura „Viața românească”, 1927, p. 21.

Concepția lui P. Andrei a reprezentat o replică dată în epocă teoriilor rasiste, corporatiste și legionare. Luând atitudine împotriva obscurantismului fascist, împotriva celor care, sub eticheta pesimismului, făceau apologia războiului, el adresa de la catedră un îndemn direct studenților „de a nu se lăsa nici descurajați de vitregia vremilor, nici amăgiți de iluzii înșelătoare ale unui viitor neclar, prezentat poate lor de către oameni interesați în culori ispititoare”²⁹. Datorită poziției sale curajoase de demascare a fascismului, într-o perioadă de cumplită teroare fascistă, gânditorul a căzut victimă mișcării legionare *.

Deși prezintă limite idealiste, teoria socială dezvoltată de Petre Andrei se definește prin nota științifică, prin viziunea teoretică profundă, prin orientarea spre datul real. În mod deosebit se impun atenției ideile sale despre structura și transformarea societății, despre rolul individului, al claselor sociale în evoluția și revoluția socială, despre importanța mobilurilor umane pentru progresul social. Cu toate că a subordonat culturii evoluția istorică a societății, gânditorul român a observat că nu pot fi ignorate rolul și importanța factorului material pentru dezvoltarea societății. Oricât de mult s-ar părea că știința este mai presus de tot ceea ce e material — remarcă el —, că în sfera ei stăpânește numai spiritualul, „nu putem tăgădui că starea economică ajută sau împiedică dezvoltarea științei”³⁰.

Situându-se pe o poziție teoretică și politică democratică, Petre Andrei se detașează ca personalitate remarcabilă a sociologiei românești din perioada interbelică; prin principalele direcții ale gândirii sale el justifică plenar interesul contemporan **. Este ideea principală pe care am intenționat a o dezvolta aici, distingînd-o din multitudinea aspectelor care pot defini fondul ideatic al cugetătorului român.

²⁹ *Sociologia generală*, p. 38.

* Vezi T. Georgescu, *Ultima scrisoare a lui Petre Andrei*, în „Magazin istoric” nr. 8/1967, p. 25—28.

³⁰ *Sociologia generală*, p. 145.

** O lucrare cu reflexe științifice marcante despre personalitatea și creația sociologică a lui Petre Andrei a fost publicată recent de Mircea Măciu (*Sociologia lui Petre Andrei*, București, Editura politică, 1969, 384 p.).

50 DE ANI

DE LA CREAREA INTERNAȚIONALEI COMUNISTE*

ION POPESCU-PUȚURI

S-au împlinit 50 de ani de la crearea Internaționalei a III-a, Comunistă, organizație în cadrul căreia și-au desfășurat activitatea timp de peste două decenii partidele comuniste.

Desfășurat la Moscova la începutul lunii martie 1919, cu participarea a 52 de delegați, sosiți din 30 de țări, Congresul de constituire a Cominternului a adoptat platforma politică a noii organizații, precum și Manifestul către proletariatul din lumea întreagă, chemându-l să se unească sub steagul comunismului.

Crearea Internaționalei Comuniste a avut loc în condițiile uriașului avânt revoluționar din perioada de sfârșit a primului război mondial, când contradicțiile social-politice și economice interne din țările capitaliste cunoșteau o adâncire maximă, când criza sistemului capitalist în ansamblu se manifesta cu deosebită ascutime — într-un moment în care mișcarea muncitorească și lupta de eliberare națională a popoarelor se afirmau în Europa și pe alte continente ale lumii cu o forță nemaîntilnită până atunci. O considerabilă influență asupra dezvoltării procesului revoluționar mondial a exercitat Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, care a deschis era revoluțiilor proletare și a trecerii omenirii de la capitalism la socialism, a dat un și mai puternic impuls luptei clasei muncitoare și maselor largi populare de pe toate meridianele globului pentru eliberare socială și națională. În mișcarea muncitorească se afirma mereu mai imperios cerința conducerii clasei muncitoare de către partide combative, organizate ca detașamente de avangardă, capabile să călăuzească proletariatul la îndeplinirea misiunii sale istorice.

În aceste împrejurări, V. I. Lenin, împreună cu alți militanți ai mișcării revoluționare, a luat inițiativa creării Internaționalei a III-a. Această organizație a exercitat o influență pozitivă în procesul de clarificare ideologică care se desfășura în rîndurile mișcării muncitorești și socialiste, în consolidarea partidelor de avangardă ale clasei muncitoare. Internaționala a III-a a jucat un rol activ în mobilizarea forțelor mișcării comuniste și muncitorești împotriva ofensivei capitalului, a exploatării și asupririi maselor muncitoare, a uneltirilor reacțiunii internaționale, a primejdiei fascismului și războiului imperialist, pentru pace și progres social.

Făurirea Internaționalei Comuniste, țelurile și obiectivele pe care le-a proclamat, idealurile în numele cărora a fost constituită au avut un

* Materialul a fost prezentat într-o formă prescurtată în cadrul sesiunii științifice consacrate împlinirii a 50 de ani de la constituirea Internaționalei Comuniste.

puternic ecou și în România, unde mișcarea muncitorească cunoștea un proces de intensă clarificare ideologică pe linie marxist-leninistă. Mișcarea muncitorească din România s-a afirmat ca o forță politică tot mai combativă încă din a doua jumătate a secolului trecut, manifestându-se cu vigoare în marile bătălii de clasă din întreaga perioadă anterioară și din cursul primului război mondial. Revoluționarii români, trăgând bogate învățăminte din puternicele lupte sociale care au culminat cu greva generală din 1920, s-au orientat spre transformarea vechiului partid socialist într-un partid de tip nou, în partid comunist.

Congresul din 8 mai 1921 a hotărât în unanimitate transformarea Partidului Socialist în Partidul Comunist din România, a votat pentru afilierea lui la Internaționala a III-a ; o parte a congresului a votat pentru înființarea partidului comunist și afilierea lui la Internațională, exprimând rezerve în ce privește obligativitatea hotărârilor Internaționalei pentru partidele comuniste. Data de 8 mai 1921, când, ca expresie a cerințelor obiective ale dezvoltării societății românești, a avut loc crearea P.C.R., a marcat un moment de cea mai mare importanță în istoria proletariatului și a întregului popor român — ridicarea pe o treaptă superioară a luptei revoluționare din țara noastră. Creîndu-și propriul partid comunist, clasa muncitoare din România, poporul român și-au făurit exponentul revoluționar cel mai hotărât al intereselor lor vitale, un conducător marxist-leninist, ferm în lupta pentru îndeplinirea idealurilor de eliberare socială și progres.

Consecvent vechilor și trainicilor sale tradiții internaționaliste, afirmându-se ca un detașament activ al mișcării comuniste mondiale, Partidul Comunist din România și-a adus contribuția la acțiunile Internaționalei a III-a pentru promovarea solidarității între toți cei ce muncesc de pretutindeni, între toate forțele revoluționare și progresiste în lupta împotriva reacțiunii și imperialismului, pentru triumful idealurilor de libertate, pace și socialism. Istoria P.C.R. oferă nenumărate exemple ale consecvenței cu care partidul nostru și-a îndeplinit îndatoririle internaționaliste, militînd în permanență pentru întărirea unității de luptă a mișcării comuniste și muncitorești, a forțelor progresiste din întreaga lume.

Activitatea Cominternului, ca centrul conducător politic și organizatoric al întregii mișcări comuniste și muncitorești, a generat însă o serie de neajunsuri în munca partidelor comuniste și muncitorești, neajunsuri care, într-un fel sau altul, au fost aduse la cunoștința Internaționalei încă din timpul existenței sale.

Realitățile vieții evidențiau caracterul nejust al concepției potrivit căreia partidele comuniste erau considerate ca secții ale unei organizații supranaționale, efectele negative ale unor practici și metode, ca stabilirea de către Comintern, fără cunoașterea aprofundată a realităților din fiecare țară, a liniei politice și a sarcinilor specifice ale partidelor comuniste, prescrierea formelor și metodelor activității lor, impunerea de rețete considerate universal-valabile, imixtiuni în activitatea partidelor.

După cum se știe, Partidului Comunist Român i s-au impus de către Comintern aprecieri și lozinci necorespunzătoare, unele profund greșite asupra caracterului și structurii statului român, ca etichetarea României drept stat imperialist, cu grave implicații în problemele de stra-

tegie și tactică a partidului, ale aliaților clasei muncitoare etc. La acestea se adăugau imixtiuni în probleme de ordin organizatoric ; munca de cadre, numirea cadrelor de conducere și chiar a secretarului general dintre oameni din afara țării au adus în anumite perioade serioase daune orientării politice, fixării obiectivelor de luptă revoluționară din țara noastră, legăturii partidului cu masele.

Viața însăși, cu diversitatea de condiții și de sarcini concrete, nevoile stringente ale dezvoltării luptei revoluționare, perspectivele noi ce se deschideau mișcării comuniste demonstrau cu tot mai multă pregnanță anacronismul și incompatibilitatea conducerii mișcării comuniste internaționale dintr-un centru. Pe bună dreptate, Prezidiul Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste arăta în hotărârea din 15 mai 1943 : „Rezolvarea problemelor mișcării muncitorești din fiecare țară, luată separat, prin forțele unui centru internațional, oricare ar fi el, va întâmpina piedici de netrecut. Deosebirea adincă dintre căile istorice de dezvoltare a diferitelor țări, de asemenea, caracterul deosebit și chiar contradictoriu al orînduirii lor sociale, ritmul și nivelul diferit al dezvoltării lor politice, sociale și economice, gradul deosebit de dezvoltare, de conștiință și de organizare al clasei muncitoare au determinat deosebirea adincă a problemelor ce se pun în fața clasei muncitoare din diferite țări“. Partidul Comunist Român a salutat această măsură înțeleaptă a Cominternului și a văzut în adeziunea partidelor comuniste la autodizolvarea Internaționalei o manifestare a spiritului înaintat, creator al mișcării comuniste.

În anii care au urmat autodizolvării Cominternului, dezvoltarea partidelor comuniste a cunoscut un puternic avînt, ele legîndu-se tot mai strîns de realitățile țării lor și de aspirațiile poporului. În condițiile deosebit de grele ale celui de-al doilea război mondial, partidele comuniste din numeroase țări s-au situat în avangarda luptei împotriva fascismului, pentru libertate națională și socială. A crescut influența partidelor comuniste și muncitorești în viața națională și internațională, s-au multiplicat și dezvoltat legăturile lor cu masele, s-a întărit solidaritatea lor internaționalistă.

Solidaritatea internaționalistă și unitatea de luptă a partidelor comuniste și muncitorești se cereau și se cer a fi concepute pornindu-se de la realitățile obiective determinate de evoluția social-economică și politică a diferitelor țări, de la necesitatea statornicirii între partide a unor relații de colaborare tovarășească bazate pe egalitatea și autonomia partidelor, pe principiile marxism-leninismului și ale internaționalismului proletar. Dezvoltarea mișcării comuniste internaționale, crearea de partide comuniste revoluționare în aproape toate țările lumii în perioada care a urmat încheierii celui de-al doilea război mondial au determinat creșterea influenței mișcării comuniste asupra proceselor revoluționare, asupra societății contemporane.

După cum se știe, în pofida concluziilor care au stat la baza autodizolvării Cominternului, la scurt timp după terminarea războiului s-a constituit Biroul Informativ al partidelor comuniste și muncitorești. Evoluția evenimentelor a demonstrat nu numai lipsa de viabilitate a acestuia — fapt pentru care a și trebuit să fie desființat după numai cîțiva ani, în 1956, ca „nemaicorespunzînd noilor condiții“ —, dar și efectele sale negative ; în activitatea sa au fost continuate vechile metode ale Co-

minternului, ajungându-se pînă la supunerea judecății și pronunțarea de excomunicări împotriva unor partide frățești.

În perioada următoare, mișcarea comunistă internațională a luat o tot mai mare amploare, ajungînd să cuprindă astăzi circa 90 de partide, cu 50 milioane de comuniști, afirmîndu-se ca o uriașă forță politică a contemporaneității. Partidele comuniste și muncitorești, maturizate în procesul luptei revoluționare, se dovedesc pe deplin capabile să-și elaboreze în mod independent linia politică, strategia și tactica în funcție de condițiile specifice în care activează și își sporesc prestigiul și înrîurirea în mase. În țările socialiste, ca partide de guvernămînt, ele obțin succese uriașe în edificarea noii orînduiri, în conducerea vastei opere de dezvoltare a economiei și culturii și de ridicare a nivelului de trai al popoarelor ; în țările capitaliste, partidele comuniste antrenează în jurul platformei lor de luptă pentru drepturile și interesele celor ce muncesc mase populare din cele mai largi ; partidele comuniste care acționează în țări recent eliberate se afirmă ca luptătoare dîrze împotriva neocolonialismului, pentru consolidarea independenței naționale și progres social.

O mare importanță pentru întărirea solidarității internaționale, a unității mișcării comuniste și muncitorești pe baza țelurilor fundamentale ale celor ce muncesc au contactele bilaterale între partide, întîlnirile și discuțiile de la partid la partid, de la conducere la conducere, care dau posibilitatea informării directe, cunoașterii mai bune a pozițiilor și clarificării reciproce, găsirii căilor de evidențiere a concluziilor comune. În același timp pot fi utile întîlnirile multilaterale, consfăturile internaționale, care însă să nu elaboreze decizii obligatorii pentru partidele comuniste, să nu supună judecății și să nu pronunțe verdicte împotriva unor partide frățești.

Firește, diversitatea de condiții în care activează partidele comuniste poate duce la abordarea diferită a sarcinilor concrete ale luptei revoluționare, la deosebiri de păreri și de interpretare în analiza unor probleme și fenomene ale dezvoltării contemporane. Linia politică stabilită de către fiecare partid însă nu poate și nu trebuie să constituie obiect de etichetare, motiv de neînțelegere și excomunicări. Elaborarea politicii interne și internaționale, stabilirea strategiei și tacticii, a metodelor de activitate constituie dreptul inalienabil și imprescriptibil al fiecărui partid comunist, care cunoaște cel mai bine condițiile concrete ale țării respective și a fost învestit cu acest mandat de către clasa muncitoare și poporul său.

Cît privește deosebirile de păreri ce pot apărea între partide cu privire la diferitele probleme, singura cale pentru a întări unitatea și solidaritatea internațională a partidelor comuniste este discutarea lor principială, în spirit tovarășesc, constructiv, de respect și înțelegere reciprocă, manifestîndu-se receptivitate față de părerile exprimate de fiecare în parte, reliefîndu-se ceea ce este comun în pozițiile exprimate și lăsîndu-se ca asupra problemelor în care nu s-a ajuns la un acord să se pronunțe timpul, în așa fel încît să nu fie afectate raporturile tovarășești dintre partide. Interesele unității cer ca în nici un caz discuțiile principiale asupra problemelor de interes comun să fie înlocuite prin etichetări, pronunțarea de sentințe, excomunicări — metode anacronice, care și-au dovedit cu prisosință efectele nocive.

Experiența arată că premisa fundamentală a asigurării unității și solidarității internaționaliste a partidelor comuniste și muncitorești o constituie stricta respectare a normelor de bază ale relațiilor dintre partide, clădirea acestor relații pe principiile respectării independenței fiecărui partid, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne. Aceste principii își găsesc o tot mai largă recunoaștere în mișcarea comunistă și muncitorească internațională, sînt afirmate și susținute în mod tot mai stăruitor. Referindu-se la căile de realizare a unității în condițiile actuale, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia: „Această transformare calitativă a mișcării noastre revoluționare este un proces dialectic. Ea duce în mod necesar, legic, la găsirea unor noi forme de realizare a unității, care nu va fi mai slabă, ci, dimpotrivă, incomparabil mai puternică decît în trecut. Aceasta va fi unitatea partidelor egale în drepturi, independente în stabilirea liniei lor politice și a formelor de acțiune, solidare în lupta pentru socialism, pentru comunism, pentru pace“.

Transformarea acestor principii într-o realitate efectivă reprezintă o condiție sine qua non a refacerii și întăririi unității mișcării comuniste mondiale. Și, din contră, orice neglijare sau încălcare a lor, orice reeditare a metodelor de ingerințe în treburile altor partide, practicate pe vremea Cominternului, nu ar putea decît să genereze neînțelegeri și elemente de tensiune.

Unitatea este o cerință supremă a întăririi continue a uriașei forțe a contemporaneității pe care o reprezintă mișcarea comunistă internațională. Unitatea mișcării comuniste și muncitorești are la bază unitatea fiecărui partid comunist — de aceea, una dintre condițiile solidarității internaționale este grija ca fiecare partid să fie cît mai unit și puternic. Numai astfel se va asigura dezvoltarea continuă a mișcării comuniste, încît aceasta în ansamblul ei și fiecare partid în parte să-și poată îndeplini cu deplin succes misiunea istorică de conducător al proletariatului și al maselor largi în lupta împotriva exploatării și asupririi, pentru libertate, democrație, pace și progres social.

Este dovedit că forța fiecărui partid comunist, influența sa în viața politică și socială rezidă în legăturile strînse cu clasa muncitoare, cu poporul din rîndurile căruia s-a născut, în capacitatea sa de a studia și cunoaște problemele pe care le ridică lupta revoluționară în propria țară, de a le da soluțiile cele mai juste, corespunzătoare cerințelor dezvoltării progresiste a societății. În țările socialiste, partidele comuniste și muncitorești au o uriașă responsabilitate — care constituie în același timp sarcina lor fundamentală —, aceea de a asigura triumful deplin al noii orînduirii, materializarea **idealurilor socialismului și comunismului**, crearea unei înalte civilizații materiale și spirituale de care să beneficieze întregul popor. Succesele obținute în această operă grandioasă reprezintă un aport hotărîtor al partidelor comuniste și muncitorești din țările socialiste la creșterea forței întregului sistem mondial socialist, la sporirea prestigiului și influenței socialismului în lume, la victoria cauzei pentru care militează masele largi ale celor ce muncesc de pretutindeni. Aceasta reprezintă în același timp un aport de seamă la întărirea solidarității de luptă a proletariatului internațional, a forțelor progresiste și revoluționare din lumea întreagă.

Partidul Comunist Român, pornind de la aceste considerente, acordă o importanță esențială rezolvării problemelor de care depinde construcția victorioasă a socialismului în România. Totodată, el consideră ca o îndatorire a sa de mare însemnătate să desfășoare o intensă activitate internațională în sprijinul înfăptuirii idealurilor socialismului pe plan mondial, al cauzei unității și solidarității internaționale a celor ce muncesc de pretutindeni.

Partidul Comunist Român, în numele supremului comandament internaționalist al zilelor noastre — unitatea —, dezvoltă relații frățesti cu toate partidele, pe baza acestor principii, pentru statuarea unor raporturi de stimă și încredere reciprocă între partidele comuniste, pentru întărirea colaborării și solidarității internaționaliste, considerind că nu trebuie întreprins absolut nimic care ar putea adăuga noi elemente de încordare și disensiune între partide, ci, dimpotrivă, că toate eforturile trebuie îndreptate în direcția refacerii și consolidării unității.

Acestui scop îi slujesc legăturile, schimburile de delegații, contactele și întîlnirile bilaterale cu conducători și reprezentanți ai altor partide frățesti, participarea la consfătuiri internaționale care au ca obiect schimburi de experiență, cunoașterea realităților din partidul și țara respectivă, care nu sînt condiționate de elaborarea de directive programatice, de documente obligatorii pentru toate partidele comuniste și muncitorești.

Înfăptuind cu consecvență îndatorirea fundamentală de edificare a socialismului pe pămîntul României, ceea ce constituie o contribuție însemnată la întărirea sistemului socialist, în ansamblul său, partidul nostru își îndeplinește, totodată, cu înalt simț de răspundere obligațiile ce-i revin pe plan internațional ca detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești mondiale, desfășoară o intensă activitate în sprijinul înfăptuirii idealurilor socialismului în lume, al cauzei unității și solidarității internaționale a celor ce muncesc de pretutindeni.

În acest spirit, partidul nostru nu precupește nimic pentru a-și aduce contribuția la întărirea unității țărilor socialiste, a partidelor comuniste și muncitorești, a întregului front antiimperialist, militînd neobosit în frontul mondial al luptei pentru eliberare socială și națională, pentru libertate, democrație și progres, pentru victoria socialismului și păcii.

Partidul nostru întreține relații tovărășești cu toate partidele comuniste și muncitorești, aceasta fiind o grăitoare ilustrare a justetei și eficienței liniei sale politice. El va acționa neabătut și în viitor în această direcție, cu convingerea că actualele divergențe din mișcarea comunistă sînt trecătoare, că interesele supreme care leagă partidele comuniste — deasupra oricăror deosebiri de vederi — vor triumfa în cele din urmă, asigurînd întărirea unității.

A ține seama în lupta revoluționară, precum și în dezvoltarea solidarității internaționale de cerințele legilor obiective ale dezvoltării sociale, de imperatiivele vieții reprezintă unul dintre izvoarele forței de neînvins a mișcării comuniste, chează victoria în lupta pentru împlinirea înaltelor idealuri înscrise pe frontispiciul ei — libertatea și dreptatea socială, pacea, bunăstarea și fericirea tuturor celor ce muncesc.

Solidaritatea oamenilor muncii din România cu revoluția proletară din Ungaria

NICOLAE GIURGIUVEANU

La 21 martie anul acesta s-a sărbătorit o jumătate de veac de la proclamarea Republicii Sovietice Ungare — eveniment remarcabil în istoria poporului ungar, a mișcării muncitorești internaționale.

Înfăptuită în condițiile create după prăbușirea imperiului habsburgic, sub loviturile luptei de eliberare națională și socială a popoarelor din cadrul acestuia, Republica Sovietică Ungară din 1919 a constituit un moment de seamă în valul bătăliilor revoluționare de la sfârșitul primului război mondial.

Statul proletar ungar constituia, după Rusia sovietică, pentru masele muncitoare de pretutindeni un nou exemplu înșuflețitor. De aceea, marile puteri imperialiste, temându-se de puterea de înrîurire a acestui exemplu, au organizat, la cererea forțelor reacționare din Ungaria, intervenția militară împotriva Republicii Sovietice Ungare. La această intervenție a luat parte și reacțiunea burghezo-moșierească din România.

Clasa noastră muncitoare, mișcarea revoluționară din România s-au ridicat însă hotărît împotriva intervenției, condamnând-o cu tărie, și au sprijinit activ revoluția proletară din Ungaria. Mișcarea de solidaritate a proletariatului român cu Republica Sovietică Ungară s-a desfășurat pe fondul puternicului avînt revoluționar care a cuprins masele muncitoare din România în anii 1918—1920, împletindu-se strîns cu solidarizarea față de primul stat al muncitorilor și țăranilor — Rusia sovietică —, cu lupta pentru satisfacerea propriilor revendicări economice și politice ale maselor muncitoare, pentru condiții omenești de trai, drepturi și libertăți democratice, pace și progres social.

Solidaritatea mișcării muncitorești din țara noastră cu revoluția proletară din Ungaria s-a exprimat, în primul rînd, prin poziția adoptată de Partidul Socialist din România. Credincios principiilor și tradițiilor sale internaționaliste, Partidul socialist și, împreună cu el, Comisia generală a sindicatelor au salutat cu căldură cucerirea puterii de către proletariatul ungar. În instrucțiunile date de conducerea Partidului socialist se recomandă membrilor organizațiilor sale „să se ceară neamestecul armatei în contra socialismului în Ungaria și Rusia”¹. Exprimînd public

¹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (în continuare A.I.S.I.S.P.), fondul A, dosarul nr. III, fila 14.

această poziție, socialiștii români au contribuit, într-o măsură hotărâtoare, la afirmarea în opinia publică progresistă din România a unui sentiment de simpatie și interes față de revoluția proletară din Ungaria.

În pofida greutăților provocate de *starea excepțională*, a interzicerii de către autorități a oricăror manifestări de solidaritate cu mișcarea revoluționară din alte țări, în special cu lupta Rusiei bolșevice împotriva intervenționistilor și cu Ungaria comunistă, organul central al partidului și al sindicatelor muncitorești din România, ziarul „Socialismul”, a reușit să tipărească apelul guvernului sfaturilor din Ungaria prin care anunța că „proletariatul Ungariei a luat în mână, începînd de astăzi, întreaga putere”, că, deoarece „condiția primordială a dictaturii proletarietului este unirea desăvîrșită a proletarietului... social-democrației unguri și partidul comunist ungar, înțelegînd necesitatea istorică, au proclamat deplină unire”².

În scopul dezmințirii calomniilor presei burgheze, presa socialistă din România insista asupra faptului că în Ungaria, după preluarea puterii de către proletariat, „ordinea deplină există în toate părțile”³. În această privință era, de asemenea, semnificativ reportajul publicat de „Socialismul” la cîteva zile după victoria revoluției, în cuprinsul căruia, sub pretextul impresiilor de călătorie ale unui „tînăr”, se descriau aspectele sărbătorești din Budapesta.

Exprimînd punctul de vedere oficial al conducerii partidului clasei muncitoare, în deplină concordanță cu starea de spirit a oamenilor muncii din întreaga țară, la 9 mai o numeroasă delegație reprezentînd Comitetul Executiv al Partidului socialist și Comisia generală a sindicatelor s-a prezentat la ministrul de interne, căruia i-a făcut cunoscută opoziția Partidului socialist față de începerea ostilităților împotriva Ungariei proletare⁴.

Întărirea guvernului sfaturilor din Ungaria era urmărită și subliniată de presa socialistă românească. Recunoașterea guvernului ungar de puterele Antantei era apreciată ca o urmare a consolidării puterii proletare și a creșterii avîntului revoluționar în țările vecine⁵. O atenție specială a acordat presa socialistă prezentării realizărilor guvernului revoluționar de la Budapesta în puținul răstimp în care s-a menținut la putere, luptei acestuia împotriva uneltirilor contrarevoluționare interne.

Două momente importante din scurta istorie a statului proletar ungar — congresul Partidului socialist-comunist și adoptarea Constituției Republicii Sovietice Ungare — au putut fi, în ciuda cenzurii, prezentate pe larg în paginile presei muncitorești din România. În relatarea „Socialismului” despre congres se spunea că „această primă adunare plenară a partidului unificat a fost o manifestație importantă în favoarea dictaturii proletarietului”. Vorbînd despre faptul că „partidul cel nou e născut din contopirea vechiului partid social-democrat și tînărului partid comunist”, în articolul respectiv se menționa că „deosebirile care-i despărțeau, desigur, n-au dispărut, dar ele nu sînt de natură să dăuneze unității”⁶.

² „Socialismul” nr. 55, din 24 martie 1919.

³ „Socialismul” nr. 49, din 17 martie 1919.

⁴ „Socialismul” nr. 81, din 10 mai 1919.

⁵ „Socialismul” nr. 108, din 13 iunie 1919.

⁶ „Socialismul” nr. 119, din 26 iunie 1919.

Ziarul „Socialismul“ a prezentat pe larg textul exact al Constituției Ungariei sovietice, subliniind acele părți care reprezentau concepția revoluționară a partidului clasei muncitoare.

În momentul înfringerii republicii proletare ungare, „Socialismul“ a tipărit un editorial, în cea mai mare parte cenzurat, în care-și exprima speranța că „cu Béla Kun n-a căzut însă și Revoluția ungară, aceea care a dezrobit atât pe poporul ungar, cât și naționalitățile“⁷. Aceeași speranță o exprima și organul de presă al socialiștilor români aflați vremelnic pe teritoriul Rusiei sovietice. „A doua revoluție comunistă, aceea a Ungariei, a avut câteva luni de existență. Existență destul de grea, dar rodnică... Ungaria roșie va reînvia în curînd. Vor fi împușcați câteva zeci sau sute de comuniști unguri, vor fi desființate sovietele, dar nu va fi distrusă dorința vie și hotărîită de dezrobire a muncitorimii ungare“⁸.

Presa socialistă românească a reușit ca în timpul existenței republicii proletare ungare să informeze clasa muncitoare și opinia publică din țara noastră asupra caracterului noii puteri din Ungaria. Ea a adus prin acestea o contribuție prețioasă la mobilizarea oamenilor muncii în acțiunile concrete de solidarizare și de sprijinire a revoluției din țara vecină, exprimate în întruniri publice, greve, sabotaje în transporturi, ajutarea materială a prizonierilor și emigranților revoluționari unguri etc.

O strălucită manifestare a solidarității oamenilor muncii din România cu revoluția proletară din Ungaria a reprezentat-o greva generală din 21 iulie 1919.

Grevei de la 21 iulie 1919 i-a fost caracteristic faptul că ea nu s-a declanșat pe un fond social liniștit, ci, dimpotrivă, s-a încadrat într-un șir aproape nesfîrșit de mișcări greviste și acțiuni revendicative și demonstrații de stradă care au avut loc în România la mijlocul anului 1919. Siguranța generală era așa de neliniștită de apropierea datei de 21 iulie încît a emis o circulară către toți prefecții prin care-i prevenea să ia măsuri pentru întărirea pazei la închisori, „nefiind exclusă ipoteza ca să [se] încerce punerea în libertate cu forța a deținuților și deținutele“⁹.

La greva generală de la 21 iulie 1919, care a fost organizată și condusă de Partidul Socialist din România și de Comisia generală a sindicatelor, au participat muncitorii din principalele orașe ale țării. „Deși o cenzură stupidă a împiedicat ca să parvină orice știre organizațiilor noastre din provincie relativ la hotărîrea Comitetelor Centrale pentru greva din 21 iulie — se făcea bilanțul grevei câteva zile mai tîrziu —, totuși în Capitală, Ploiești, Galați, Brăila, Buzău, Cîmpina și alte localități greva a avut deplină reușită“¹⁰.

Muncitorimea din Capitală și din alte orașe, educată zeci de ani în spiritul internaționalismului proletar, a manifestat o receptivitate deosebită la apelul conducerii organizațiilor sale. „La cuvîntul, numai la simplul cuvînt... la simpla chemare de solidaritate, muncitorimea Capitalei, muncitorimea română... a răspuns ca un singur om, enorma majoritate

⁷ „Socialismul“ nr. 156, din 7 august 1919.

⁸ „Scînteia“ (Odesa) nr. 3, din 17 august 1919.

⁹ Arhivele statului Rm. Vlcea, fondul Prefectura județului Vlcea, dosarul nr. 37/1919.

¹⁰ „Socialismul“ nr. 146, din 28 iulie 1919.

a muncitorimii Capitalei a încetat lucrul"¹¹. După aprecierea organelor de stat, situația s-a prezentat în felul următor în București: „La fabrici nu s-a prezentat nici un lucrător, afară de unele, unde cite o delegație s-a dus să observe dacă se prezintă sau nu lucrătorii“. Dintre unitățile economice intrate în grevă menționăm: uzinele metalurgice „Wolf“, „Vulcan“, „Lemaître“, Atelierele C.F.R., Arsenalul Armatei, S.T.B., Depoul de mașini, fabricile de mobilă „Lessel“, „Georgescu“, „Dürer“, atelierele „Sfetea“, R.M.S., Pirotehnia, fabricile de bere „Bragadiru“ și „Luther“, Banca de scont ș.a.¹². La Galați, după cum se scria în „Socialismul“, „luni dimineața toate fabricile au încremenit... Tipografii, brutarii, morile, uzinele, tramvaiele nu au lucrat“¹³. La mitingul ce a avut loc la Brăila în ziua de 21 iulie au participat aproximativ 8 000 de muncitori. După miting, pe străzile orașului s-a desfășurat o mare demonstrație cu steaguri roșii, cu lozinci împotriva intervenției în Ungaria comunistă și Rusia sovietică.

În ziua grevei, muncitorii au luat parte la întruniri, unde conducători ai partidului și ai sindicatelor explicau poziția de solidaritate a proletariatului român cu lupta fraților săi din alte țări. „Acesta e un semn de protestare — spunea metalurgistul V. Iordăchescu la întrunirea de la Ploiești din 21 iulie, la care participau circa 1 200 de persoane —... pentru ca nimeni să nu se amestece acolo, unde tovarășii s-au deșteptat cu un ceas mai devreme ca noi. De exemplu, Rusia și Ungaria. Aceste două țări trebuie lăsate să se conducă singure“¹⁴. La o întrunire asemănătoare, organizată la Cîmpina, într-o moțiune adoptată de participanți se spunea că, „...deși ne aflăm în grevă de revendicări imediate, ne alăturăm suferințelor și năzuințele noastre de întreaga muncitorime de pe glob“¹⁵.

Greva politică de la 21 iulie 1919 a lăsat urme adânci în conștiința contemporanilor. Ea a dovedit maturitatea proletariatului român și a organizațiilor sale politice și profesionale, capacitatea de luptă și atașamentul său neabătut la principiul solidarității proletare internaționale.

Ecoul grevei politice a pătruns și în incinta parlamentului, unde, câteva luni mai târziu au avut loc dezbateri aprinse în legătură cu avântul de luptă al muncitorilor din România, dovedit în special cu prilejul grevei din iulie, a alarmat autoritățile de stat.

În instrucțiunile Ministerului de Interne din 22 august 1919 se prevedea ca autoritățile civile și militare să fie „foarte vigilente“, deoarece „agitația permanentă ce se întreține de syndicatele roșii în rîndurile muncitorimii și manifestațiunile cu caracter internațional ale partidului socialist, în special acelea care tind a paraliza politica statului român și a ajuta acțiunea comuniștilor din Ungaria și din Rusia... învederează că curentul maximalist (comunist — n.n.) stăpînește încă Comitetul Central al partidului socialist“¹⁶.

În timpul existenței Republicii Sovietice Ungare s-au organizat, de către mișcarea muncitorească din țara noastră, numeroase manifestări de

¹¹ „Socialismul“ nr. 141, din 23 iulie 1919.

¹² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, dosarul nr. 4 388, fila 211.

¹³ „Socialismul“ nr. 144, din 26 iulie 1919.

¹⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 756, filele 385—386.

¹⁵ „Socialismul“ nr. 148, din 30 iulie 1919.

¹⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 755, fila 59.

solidaritate. La 1 aprilie 1919, muncitorii căilor ferate din Cluj au intrat în grevă, exprimându-și solidaritatea cu revoluția ungară. În vederea repri-mării acțiunii, autoritățile au arestat peste 80 de greviști¹⁷. Într-o notă a Comendurii pieței București către Ministerul de Război (din aprilie 1919) se semnală faptul că „la Giulești s-au adunat 150 de lucrători C.F.R., unde socialiștii Grigorescu și Oprescu le-au vorbit și au aprobat revoluția rusă și cea ungară”¹⁸. Manifestațiile tradiționale ale proletaria-tului român cu prilejul zilei de 1 Mai în 1919 au înscris, ca o lozincă prin-cipală, solidarizarea cu revoluția rusă și cea ungară¹⁹.

La Tulcea, oraș cu bogate tradiții socialiste, s-a organizat în luna iunie 1919 o întrunire cu peste 1 000 de participanți, la care s-a adoptat o moțiune de condamnare a intervenției statelor capitaliste împotriva Un-gariei proletare. În ziua de 29 iunie 1919, muncitorii din București, con-vocați de secția partidului, au adoptat, în cadrul unei întruniri, o moțiune, prin care declarau cu modestie că „secția București arborează și ea micu-țul ei steag roșu pe care e scris : Comunismul omenirii... [și] se declară solidară cu republicile comuniste”²⁰. În aceeași zi, lucrătorii atelierelor și depoului C.F.R. Pașcani au înfierat „măsurile luate contra bolșevicilor din Rusia și Ungaria”²¹.

Deosebit de viguroase au fost manifestațiile de solidaritate ale mun-citorilor din Ploiești cu revoluția proletară ungară. Muncitorii ceferiști, urmînd indicațiile partidului socialist și ale sindicatului, au organizat sa-botaje în gara Ploiești-Triaș, una din cele mai mari gări de acest gen din țară, determinînd mari întirzieri în circulația trenurilor militare. În cele din urmă, autoritățile au fost nevoite să înlocuiască personalul feroviar din Ploiești-Triaș cu militari, arestînd, totodată, mai mulți conducători locali ai mișcării muncitorești.

Un sprijin direct la apărarea Republicii Sovietice Ungare l-au dat revoluționarii români aflați în Ungaria organizați, de la 26 decembrie 1918, într-o „Grupă comunistă română”.²² Printre conducătorii ei se aflau frații Hoppe, expulzați din România, după răscoala din 1907, Stren-gar Damian Sava, C. Atanasiu, G. Avramescu ș.a. Comuniștii români din Budapesta au început editarea unor gazete ca : „Steagul roșu”, „Revo-luția socială”, au editat broșuri și au tipărit numeroase manifeste prin care popularizau cuceririle revoluției proletare ungare.

Numeroși fii ai poporului român au participat, pe teritoriul Un-gariei, cu arma în mînă, la apărarea Republicii Sovietice Ungare. În rîn-durile armatei revoluționare ungare s-au format unități internaționaliste, printre care și un batalion roșu românesc. Despre această unitate mili-tară, formată la începutul lunii aprilie 1919, care a participat la o defi-lare pe străzile Budapestei, gazeta „A Vörös Katona” („Soldatul roșu”) din Budapesta scria că „între aceștia sînt și români, slovaci și chiar cehi, în afară de germani și austriaci”, că ei „țin în mînă drapelul roșu cu convin-

¹⁷ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fondul 71/1914, E 2, vol. 152, fila 206.

¹⁸ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 175, fila 105.

¹⁹ *Ibidem*, dosarul nr. 757, fila 48.

²⁰ „Socialismul” nr. 126, din 4 iulie 1919.

²¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, dosarul nr. 4 338, fila 90.

²² „Steagul roșu” nr. 1, din 1 ianuarie 1919.

gere și dirzenie“²³. Grupa comuniștilor români din Budapesta a trimis delegați la Timișoara, Arad și Oradea pentru a recruta voluntari, iar unitățile constituite de aceștia se ridicau la un efectiv de 8 000 de oameni²⁴. Generalul Böhm, comandantul suprem al Armatei Roșii ungare, răspunzând telegramei de felicitare ce-i fusese trimisă la adunarea generală a comuniștilor români din Budapesta (din 8 iunie 1919), spunea că, în rândurile armatei sale, „lupta în înțelegere frățească, cu aceeași combativitate, proletari maghiari, români, germani, ruși, sârbi și italieni“²⁵.

Tipărend și difuzînd ilegal în România manifeste revoluționare, trimițînd agitatori în centrele muncitorești din Transilvania, grupa comunistă română din Ungaria a contribuit la înrolarea în rândurile Armatei Roșii ungare a circa 500 de participanți din țara noastră, unii dintre ei veterani cunoscuți ai mișcării noastre muncitorești, membri ai Partidului Comunist Român încă de la înființarea sa.

★

După 133 de zile de existență — 21 martie — 1 august 1919 — republica a fost înfrîntă. Forțele intervenționiste erau covârșitor superioare numeric celor care apărau revoluția. În afară de aceasta, rezistența puterii proletare ungare a fost slăbită ca urmare a acțiunilor contrarevoluționare ale reacțiunii interne, precum și din cauza manevrelor unor elemente social-democrate conciliatoare. „Cauza revoluției mondiale — spunea Lenin în 1920 — a suferit în acest timp o serie de înfringeri în țările mici, unde marile țări prădalnice au ajutat la înăbușirea mișcării... Coloșii capitalismului — Anglia, Franța, Austria — au înăbușit revoluția din Ungaria“²⁶.

Manifestîndu-și fără nici o rezervă simpatia și sprijinul pentru revoluția proletară din Ungaria, presa socialistă din România a acordat un spațiu larg și problemelor privind cauzele prăbușirii acestei revoluții. Faptul că „Socialismul“ a publicat lungi extrase²⁷ din broșura lui Béla Kun, în care se analizau tocmai „cauzele căderii revoluției ungare“, dovedește că socialiștii români acordau creditul principal cuvîntului conducătorului revoluției. Revista „Lupta de clasă“ a tipărit studiul intitulat *Cum a triumfat și a căzut revoluția comunistă în Ungaria*²⁸, fapt care sugera adeziunea conducerii Partidului Socialist din România la punctele de vedere ale comuniștilor unguri.

Apreciînd, cu prilejul condamnării comuniștilor unguri, caracterul activității acestora în timpul republicii proletare, „Socialismul“ scria : „Comuniștii au putut greși momentul politic al realizării regimului proletar, dar nicidecum nu pot fi acuzați de crime ordinare acei care au încercat să dea statului o organizare de care să beneficieze masele largi ale poporului muncitor. Cîtă dreptate au avut dînșii în intenții și cît de

²³ „A Vörös Kator.a“ (Budapesta) din 9 aprilie 1919.

²⁴ A.I.S.I.S.P., fondul nr. 1, dosarul nr. 790, fila 121.

²⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 99, mapa 35/I, fila 73.

²⁶ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 42, Editura politică, București, 1966, p. 4.

²⁷ „Socialismul“ nr. 174, din 8 august 1920.

²⁸ „Lupta de clasă“ nr. 4, din 16 august 1920.

cinstită a fost încercarea lor se vede din faptul că regimul oligarhico-burghez care le-a urmat, nu numai că a lăsat Ungaria în aceeași mizerie, dar a agravat-o. Comuniștii unguri au făcut cel puțin încercarea de a ameliora situația. Dacă n-au reușit, vina este a reacțiunii burgheze”²⁹.

Ținându-se seama de aceste aprecieri, se explică ușor de ce înfrângerea revoluției și teroarea albă horthistă ce a urmat au dat naștere unui uriaș val de proteste și acțiuni în rândurile proletariatului român. Conducerea partidului socialist și a sindicatelor din România a lansat un viguros apel către toți muncitorii în vederea organizării unor mari demonstrații, în ziua de 26 iunie 1920, pentru boicotarea Ungariei horthiste : „Gemetele Ungariei proletare îngenucheate sînt înăbușite de pumnul reacțiunii horthiene... Ridicați-vă alături de proletariatul de pretutindeni pentru a împiedica atacarea Rusiei sovietice... boicotați Ungaria lui Horthy și înfierăți regimul său de crimă”³⁰.

Formele de sprijinire a proletariatului ungar nu se limitau la campania energetică de presă și întruniri, ci afectau sectoare importante ale economiei. Muncitorii din fabrici erau chemați, de exemplu, a refuza să lucreze la produsele ce urmau a fi livrate Ungariei, iar muncitorii cefești refuzau transportarea tuturor mărfurilor, inclusiv corespondența poștală, destinate Ungariei.

În cadrul acțiunii de ajutorare a victimelor regimului lui Horthy, s-a luat inițiativa tipăririi de timbre³¹, dîndu-se în felul acesta posibilitatea fiecărui muncitor român să participe la sprijinirea proletariatului ungar. Timbrele purtau inscripția „Jos teroarea albă”³².

O formă ingenioasă folosită de socialiștii români pentru ajutorarea prizonierilor și ostaticilor unguri din România a constituit-o tipărirea unor acte false de naționalitate ; aceasta a dus la eliberarea unui important număr de prizonieri, declarați a fi, pe baza actelor furnizate de socialiștii români, de altă naționalitate decît maghiară.

★

Solidaritatea mișcării muncitorești din România cu revoluția proletară ungară, sprijinul pe care l-a acordat sub diferite forme clasei muncitoare din țara vecină în timpul terorii horthiste au întărit și mai mult legăturile tradiționale de prietenie dintre cele două popoare. În anii următori, pe pămîntul ospitalier al țării noastre și-au găsit refugiul numeroși comuniști și democrați unguri. Deși activitatea lor militantă a fost frînată de condițiile regimului burghezo-moșieresc din România, totuși, ei au putut participa aici la numeroase acțiuni și manifestări inițiate de proletariatul român, de cercurile democratice și progresiste din țara noastră.

Legăturile de solidaritate internaționalistă dintre oamenii muncii români și unguri s-au ridicat pe o treaptă superioară după ce ambele noastre popoare s-au eliberat de sub jugul fascist și și-au luat soarta în propriile mîini, pășind la construirea orînduirii noi, socialiste. Comunita-

²⁹ „Socialismul” nr. 289, din 2 ianuarie 1921.

³⁰ „Socialismul” nr. 136, din 25 iunie 1920.

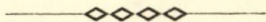
³¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, dosarul nr. 4 372, filele 30—33.

³² *Ibidem*, fondul nr. 71, dosarul nr. 6 676, fila 15.

tea orînduirii, ideologia marxist-leninistă, ţelul suprem comun — construirea socialismului şi comunismului — au făcut cu putinţă ca între cele două ţări să se statornicească relaţii de tip nou, de strînsă prietenie, de colaborare şi întrajutorare frăţească. „O trainică prietenie s-a dezvoltat între ţara noastră şi Republica Populară Ungară — arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu. Raporturile frăţeşti dintre popoarele noastre se întemeiază pe aspiraţiile şi lupta comună pentru o viaţă mai bună, pentru socialism şi pace. Istoria demonstrează că întotdeauna forţele înaintate ale popoarelor român şi maghiar s-au ridicat împotriva politicii de învrăj-bire cultivată de clasele dominante şi de marile puteri — în special de imperiul habsburgic şi Germania hitleristă —, au militat pentru o strînsă prietenie româno-maghiară, au luptat împreună pentru eliberarea naţională şi socială. Transformările revoluţionare petrecute în ţările noastre, victoria socialismului au lichidat pentru totdeauna animozităţile din trecut, au creat o bază trainică pentru dezvoltarea continuă a relaţiilor de stimă şi înţelegere reciprocă, de bună vecinătate şi prietenie frăţească între cele două popoare“ ³³.

Pe măsură ce ambele ţări îşi dezvoltă economia şi cultura, se creează condiţii tot mai bune pentru intensificarea colaborării multilaterale dintre ele, în avantajul şi spre binele popoarelor român şi ungar şi în interesul cauzei generale a socialismului, al întăririi sistemului mondial socialist, al unităţii mişcării comuniste internaţionale.

Cu ocazia aniversării a 50 de ani de la proclamarea Republicii Ungare a Sfaturilor, mare sărbătoare a poporului ungar, oamenii muncii din ţara noastră omagiază amintirea luptătorilor care şi-au vărsat sîngele pentru făurirea ei şi evocă cu mîndrie manifestările de solidaritate ale înaintaşilor lor cu Republica Ungară a Sfaturilor, glorioasă pagină istorică din trecutul de luptă al clasei muncitoare din România.

³³ Nicolae Ceauşescu, *România pe drumul desăvîrşirii construcţiei socialiste*, vol. II, Editura politică, Bucureşti, 1968, p. 427.

25 de ani de la masacrul de la Rîbnița

Dr. MARIA COVAC

La 17 martie 1969 s-au comemorat 25 de ani de cînd hitleriștii au asasinat pe luptătorii antifasciști deținuți în închisoarea de la Rîbnița.

În anii grei ai dictaturii militare-fasciste, ai subordonării României față de Germania nazistă, ai participării la războiul dezlănțuit de Hitler și aliații săi, România fusese adusă pe marginea catastrofei naționale. În aceste condiții, dovedindu-se la înălțimea răspunderilor sale revoluționare, naționale, Partidul Comunist Român a acționat cu fermitate, în unitate cu forțele muncitorești, democratice, naționale, pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste, ieșirea din războiul hitlerist și alăturarea țării noastre la coaliția antihitleristă. În acești ani, cei mai buni fii ai poporului nostru, în frunte cu comuniștii, însuflețiți de un fierbinte patriotism și de o nețărmurită dragoste față de patrie, au luptat cu eroism și spirit de sacrificiu pentru eliberarea patriei de sub jugul fascist. Numeroși comuniști, uteciști și luptători antifasciști au fost arestați și internați în închisorile Jilava, Văcărești, Caransebeș, Mislea, Aiud, Alba Iulia, Galați, Tg. Ocna, în lagărele de la Tg. Jiu, Tîrgoviște, Urziceni, Caracal, Videle, Călărași, Slatina-Olt, Onești-Bacău, Tr. Severin, Roman, Teiuș etc. O parte dintre aceștia, la insistența hitleriștilor, au fost deportați, după 1942, în lagărele și ghetourile de la Grosulovo, Rîbnița, Vapniarka, Berezovka. Pînă în anul 1944, numărul celor ce se aflau deportați în aceste lagăre ajunseser la peste 20 000

Execuțiile, lagărele și închisorile nu au putut însă înfrînge lupta antifascistă a poporului nostru. Partidul Comunist Român, în ciuda terorii cumplite instituite de dictatura militară-fascistă și de organele gestapoului, a organizat mișcarea de rezistență a maselor populare, a întreprins acțiuni hotărîte menite să ducă la dezvoltarea luptei forțelor patriotice în vederea răsturnării dictaturii militare-fasciste, la scoaterea țării din războiul hitlerist și alăturarea ei de partea coaliției antihitleriste. Mișcarea de rezistență s-a dezvoltat în țara noastră în strînsă legătură cu creșterea stării de spirit antihitleriste, cu evoluția războiului în ansamblul său.

La sfîrșitul anului 1942 și la începutul anului 1943, forțele armate ale Uniunii Sovietice au obținut succese remarcabile în bătăliile de la Stalingrad și de pe Don, iar în vara anului 1943 în luptele purtate la Kursk-Orel. Acestea au impulsionat mișcarea de rezistență din Europa, și implicit din România, unde se extinsese deosebit de mult, cuprinzînd marea majoritate a poporului român. Erau antrenate mase mari de oameni ai muncii, cercuri politice și economice foarte diferite, inclusiv cercuri ale palatului care-și manifestau adversitatea față de dominația Germaniei naziste, față de dictatura militară-fascistă, care erau pentru eliberarea și independența României.

În primăvara anului 1944, războiul intrase într-o nouă fază. Armata sovietică dădea lovituri nimicitoare trupelor germane, care se retrăgeau în derută și panică, iar forțe ale coaliției antihitleriste obțineau succese importante pe celelalte fronturi.

În aceste împrejurări, la Rîbnița, situată pe malul stîng al Nistrului, într-o fostă cazarmă transformată de fasciști în închisoare, a fost săvîrșit de către hitleriști un monstruos masacru.

În această închisoare, în primăvara anului 1944, se aflau 150 de partizani sovietici, precum și un număr de aproape 100 de „suspecți”. Mai era, de asemenea, un grup numeros de deținuți politici din România, între care se aflau Lazăr Grünberg și Bernat Andrei, aduși din lagărul de deportare de la Vapniarka încă din octombrie 1943, această măsură fiind luată de administrația lagărului din Vapniarka, din ordinul forurilor superioare, în scopul dezorganizării și izolării colectivului de comuniști și antifasciști de acolo.

La scurt timp după ce au fost transferați la Rîbnița, comuniștii au reorganizat colectivul, desfășurînd o activitate politică și culturală în rîndul celorlalți deținuți și al partizanilor sovietici. Legătura cu cei ce erau închiși mai dinainte la Rîbnița a putut fi stabilită și datorită sistemului de încarcerare practicat aici. La subsolul închisorii se aflau partizanii sovietici, la parterul clădirii erau deținuții politici, iar la primul cat se aflau ceilalți deținuți. În același timp s-au depus eforturi pentru statornicirea de legături permanente cu lagărele și închisorile din vecinătate. În primăvara anului 1944, deținuții din închisoarea de la Rîbnița erau deja în legătură cu alți luptători antifasciști din afară. Toate acestea se făceau înfruntînd sistemul odios de „supraveghere” a lagărelor de către gestapo.

La mijlocul lunii martie 1944, în închisoarea Rîbnița erau zile de fierbere, de agitație, se înnodau speranțe și se exprimau dorințe atît de mult amîinate. Armatele sovietice rupseseră frontul la Uman; trupele hitleriste se retrăgeau în dezordine peste Nistru.

Pentru hitleriști, deținuții de la Rîbnița au constituit însă un obiectiv al răzbunării. Închisoarea se afla sub paza directă a organelor militare române, în care hitleriștii nu aveau încredere. În ziua de 16 martie 1944 închisoarea de la Rîbnița a fost luată sub paza gestapoului. Chiar a doua zi s-a dat dispoziție pentru pregătirea de evacuare. Vestea, în primul moment, a stîrnit speranță în rîndul deținuților politici, care întrevedeau în această măsură apropierea clipei în care vor putea fi eliberați. În același timp au început operațiile de triere în rîndul „suspecților”; unii dintre ei erau trimiși în țară, alții erau lăsați mai departe în închisoare. Prin aceste acțiuni, hitleriștii urmăreau să creeze impresia că doresc să evacueze pe deținuți. În fond însă nu era altceva decît acțiunea de pregătire a masacrului. Seara gardianul de serviciu îi anunță pe deținuți că plecarea se amîna pentru a doua zi. Această comunicare fusese făcută după ce în prealabil se luase hotărîrea ca deținuții să fie executați.

Deodată, în încordarea așteptării, în celulele deținuților încep să străbătă împușcături, cînd de la subsol, cînd de la primul etaj. Într-un tîrziu, cam în jurul orei 23, ofițerul hitlerist, gardianul-șef, 2 subofițeri nemți și alți gestapoviști își fac apariția și în celulele de la parter. Rînd pe rînd sînt executați toți deținuții politici de la parterul închisorii. O

baie de sânge se revărsa în clădire ; gemete și scîncete, frînturi din cîntece revoluționare, urletele și furia criminalilor vuiiau în toată închisoarea. Așa s-a desfășurat masacrul de la Rîbnița.

După această monstruoasă crimă, povestește unul dintre supraviețuitori — Matei Gal —, „în curtea închisorii se mai auziră o vreme urletele teroriștilor, apoi încetară ; plecaseră... Apoi iar se auziră urletele bestiilor dezlănțuite care veniseră în inspecție... S-au apropiat și au cercetat cadavrele... Am mai auzit apoi un alt control, împușcau în camere la întîmplare și prin ferestre. La ultimul control, doi au fost omorîți, iar alți doi grav răniți, iar eu am rămas și de data aceasta neatinș, ascuns sub cadavre“. A doua zi, la 18 martie 1944, dis-de-dimineață, a fost făcut un ultim control. După ce au constatat că totul era „în ordine“, pentru a-și ascunde crima și a șterge orice urmă asupra crudului act săvîrșit, hitleriștii au dat foc închisorii. Referindu-se la eroismul de care au dat dovadă comuniștii din închisoarea de la Rîbnița, Matei Gal notează în amintirile sale :

„Cu toții au murit ca eroi. În cele cîteva minute înainte de execuție domnea nervozitatea. Erau momente pe care nu le poate cunoaște decît acela care le-a trăit. Erau cu toții luptători dirzi, neînfricați, căliți în luptă de greutățile anilor lungi de închisoare și lagăr... Din toate gurile se auzeau aceleași cuvinte : «Răzbunare», «Vor plăti pentru fapta lor criminală», «Nu regretă nici unul faptele, nu regretă nici unul suferințele». Cu toții sîntem gata să primim moartea cu deplină demnitate de deținuți politici, fără plînsete, fără rugăminți de îndurare. În zgomotul lugubru al pașilor criminalilor, în cadența împușcăturilor și horcăitul celor uciși, domnește totuși o liniște adîncă. Ultimele cuvinte ale unui supraviețuitor la o jumătate de ceas după masacrul, fără a ști dacă cineva mai trăiește într-o cameră, se terminau astfel : «Fă tot ce poți și du-te în țară. Povestește cum am murit. Spune tovarășilor că am murit cu încredere în lupta noastră de eliberare»“.

Sentimentele profunde ale partidului comunist, ale întregului nostru popor față de cei care au căzut victime mișelescului asasinat au fost exprimate într-o serie de materiale difuzate în rîndurile membrilor de partid, antifasciștilor. Într-unul din acestea se sublinia că „noi, cei rămași la datorie, ne plecăm cu respect în fața jertfei aduse cu atîta generozitate cauzei noastre înalte, clasei muncitoare și poporului român.

Partidul nostru poate fi mîndru de ei, de devotamentul și spiritul lor de sacrificiu și hotărîrea care i-au animat în cele mai grele împrejurări ; acestea sînt pentru noi pilde vii, de la care nu ne vom abate nici odată.

Cu rîndurile strînse, căliți în asprimea luptei și încordînd puterile noastre, vom purta mai departe steagul partidului pînă la îndeplinirea deplină a idealurilor care au însuflit viața celor dispăruți“.

Lupta eroică pe care a desfășurat-o P.C.R. în fruntea celorlalte forțe patriotice și democratice împotriva fascismului și a războiului a fost încununată de succes prin victoria insurecției naționale antifasciste din august 1944.

Masacrul de la Rîbnița a constituit una dintre numeroasele crime săvîrșite de fasciști, el pune într-o lumină neiertătoare chipul hidos al fascismului, ura sa față de oameni, față de luptătorii pentru libertatea

popoarelor. În timpul acestui masacru au pierit zeci și zeci de luptători revoluționari, printre care și 52 de antifasciști români. Între aceștia se aflau și comuniștii Lazăr Grünberg și Bernat Andrei.

Lazăr Grünberg s-a născut în anul 1911 într-o familie de muncitori. În anii de ucenicie, când a învățat meseria de lăcătuș, a primit și botezul luptei revoluționare, devenind, la vârsta de 15 ani, membru al Uniunii Tineretului Comunist. La 16 ani desfășura deja activitate ilegală. Începînd din anul 1927, el a participat la organizarea acțiunilor de luptă ale tineretului muncitor, la răspîndirea literaturii de partid în rîndul maseilor de tineri și vîrstnici. Ulterior i s-au încredințat sarcini de răspundere în cadrul organizației U.T.C. din Constanța. Aici, în 1931 a fost arestat și cercetat pentru activitatea sa revoluționară de organele siguranței. Avea doar 20 de ani. A fost condamnat și încarcerat pentru cîteva luni.

După eliberarea din închisoare, partidul i-a încredințat sarcini de răspundere; a fost numit secretar al Comitetului regional al U.T.C. Prahova. Sub conducerea organizației regionale de partid și cu sprijinul neprecupețit al comuniștilor, el a reușit, în scurt timp, să organizeze în Valea Prahovei, și îndeosebi în Ploiești, numeroase celule de tineri comuniști, precum și o tipografie ilegală, în care, de altfel, a fost tipărit și ziarul ilegal al tineretului comunist din Prahova.

Fire deschisă, inteligent, chibzuit, Lazăr Grünberg a reușit să închege trainice legături cu tinerii din Moreni, Gura Ociței, Țuicani, Urleta, cu ajutorul cărora a răspîndit în rîndul petroliștilor materiale de propagandă ale partidului comunist.

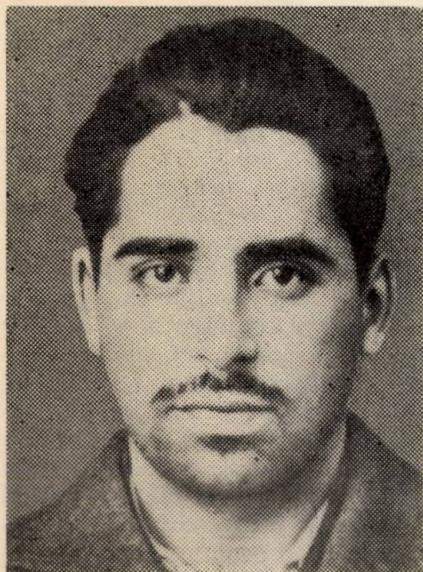
În august 1932, el contribuie la organizarea acțiunii ucenicilor de la societățile petroliere „Creditul minier” și „Astra română” pentru condiții mai bune de viață și învățatură, acțiune încurajată și susținută de muncitorii vîrstnici.

După 1933 Lazăr Grünberg a fost promovat în cadrul C.C. al U.T.C., achitîndu-se în mod exemplar de această sarcină de mare răspundere.

Însă, la 5 martie 1935, el a fost din nou arestat de copoii siguranței și condamnat, în urma procesului, la 9 ani și 10 luni închisoare. Începeau anii grei de detențiune. Rînd pe rînd, el este transferat la închisorile de la Văcărești, Doftana, Caransebeș. În toate acestea s-a încadrat activ în viața colectivului, contribuind la dezvoltarea și lărgirea orizontului deținuților politici.

Dezlănțuirea războiului hitlerist l-a găsit pe Lazăr Grünberg în închisoarea de la Caransebeș, unde fusese transferat după prăbușirea, în toamna anului 1940, a închisorii Doftana. Doi ani mai tîrziu, în 1942, împreună cu un grup de deținuți politici din lagărul de la Tg. Jiu și de la închisoarea de la Caransebeș, el a fost trimis în lagărul de la Vapniarka.

Acolo, alături de ceilalți comuniști și antifasciști, el s-a încadrat activ în lupta colectivului, participând la acțiunile cu caracter politic și cultural care se organizau în rîndul deținuților. În 1943 s-a luat însă măsura de către conducerea lagărului ca deținuții politici să fie transferați la închisoarea de la Rîbnița, aceasta în scopul de a anihila influența acestora asupra celorlalți deportați din lagăr. La Rîbnița, în ziua de 17 martie 1944, Lazăr Grünberg și-a găsit moartea în timpul masacrului săvîrșit de hitleriști.

Bernat Andrei s-a născut la 15 septembrie 1908, în comuna Sînpaul, în familia unui muncitor. Părinții lui, dorind ca fiul lor să fie cunoscător de carte, au făcut eforturi materiale deosebite pentru a-l da la Liceul din Tg. Mureș. Dar, neavînd posibilități bănești, după terminarea a două clase liceale, Bernat Andrei este nevoit să intre ca ucenic la un atelier de tîmplărie din oraș. După cîțiva ani, în timpul cărora se încadrase activ în lupta tineretului muncitor pentru obținerea unor condiții mai bune de viață și de muncă, el a devenit membru al organizației de tineret din Tg. Mureș, remarcîndu-se ca un bun organizator și orator talentat. Era în anul 1927.

În decembrie 1930, în urma acțiunii întreprinse de ucenicii din localitate împotriva măsurilor luate de guvern de a închide căminul muncitoresc, el a fost arestat și deferit tribunalului. A fost judecat și condamnat la trei luni închisoare.

După eliberare, Bernat Andrei s-a reîncadrat în munca revoluționară, devenind un eminent activist al organizației de tineret. Au urmat nenumărate arestări și condamnări, dar nimic nu a putut cînti hotărîrea sa de a da totul pentru cauza celor mulți și exploatați, nimic nu a putut să-l îndepărteze de pe drumul greu, dar nobil pe care pornise.

În anul 1935, el a fost ales secretar al C.C. al U.T.C. și reprezentant al U.T.C. în cadrul C.C. al P.C.R. Activitatea sa neobosită a fost însă din nou întreruptă, fiind arestat de siguranță. Bernat Andrei, ca și tovarășul său de luptă Lazăr Grünberg, este condamnat la 9 ani și 10 luni închisoare.

După pronunțarea sentinței, el este transferat de la o închisoare la alta, iar în anul 1942 este adus, împreună cu un grup de comuniști, în lagărul de la Vapniarka. Aici, datorită activității neobosite pe care o duce, se face repede remarcat în rîndul tovarășilor săi. În octombrie 1943, pentru a fi izolați de restul deportaților, un grup de deținuți politici, printre care se găsea și Bernat Andrei, este mutat la închisoarea Rîbnița. În această închisoare, alături de ceilalți tovarăși de idealuri și de luptă, el își pierde viața în timpul masacrului întreprins de hitleriști la 17 martie 1944.

ISTORIA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI

- CONSULTAȚII -

Mișcarea muncitorească din România în anii 1900-1918

Stadiul dezvoltării României în
primele două decenii ale secolului

al XX-lea

La începutul secolului al XX-lea, economia României făcea pași înainte pe linia dezvoltării capitaliste a industriei, comerțului și a altor ramuri ale sale. Burghezia și partidele de guvernământ au adoptat noi

măsură cu caracter protecționist (1904—1906 și 1912). Ritmul de dezvoltare a industriei s-a accelerat, fenomen pus în evidență de creșterea numărului întreprinderilor încurajate de stat ce aveau o pondere însemnată în ansamblul industriei prelucrătoare; a sporit gradul înzestrării energetice. În decursul unui deceniu și jumătate, forța motrice din industria prelucrătoare a crescut cu 164%, iar valoarea producției cu 138%; s-au dezvoltat o serie de întreprinderi relativ mari. Cu toate că a sporit baza tehnică mașinistă și înzestrarea energetică a industriei, nivelul atins era însă cu mult în urma țărilor capitaliste dezvoltate. Astfel, în perioada 1907—1910, în timp ce Anglia avea la 1 000 de locuitori 325 CP, Franța 155 CP, Austria 59 CP, România avea 20—30 CP.

Dezvoltarea industriei se desfășura cu precădere în ramurile industriei ușoare (pe primul loc, ca valoare a producției, aflându-se industria alimentară) și extractivă. O rapidă ascensiune a cunoscut industria petrolieră, a cărei producție a crescut de peste șapte ori, de la 247 000 de tone în 1900 la 1 810 000 de tone în 1914. În ceea ce privește industria metalurgică, în special industria producătoare de mașini, ea era slab dezvoltată*. Producția meșteșugărească și industria casnică a continuat să păstreze o însemnată pondere (la începutul veacului nostru existau un număr de 54 000 de ateliere meșteșugărești, în care lucrau circa 100 000 de meseriași).

Puterea aburului a început să fie folosită din ce în ce mai mult. Unele ramuri ale industriei au fost înzestrate cu mașini moderne. În in-

* Dacă ramurile industriale alimentare, petroliere și de cherestea dispuneau laolaltă, potrivit datelor statistice, de circa 57% din capitalul fix, 76% din forța motrice și 70% din valoarea producției mari încurajate, industria metalurgică deținea 9% din capitalul fix, 8% din forța motrice și circa 8% din producție.

dustria textilă s-au introdus războaiele mecanice, iar în cea a petrolului s-au construit primele conducte și au început să fie utilizate metode noi de forare și rafinare. Concomitent a crescut populația muncitorească a diferitelor centre industriale; numărul total al muncitorilor din marea industrie, transporturi era, în anii 1913—1914, de circa 220 000; numărul muncitorilor din marea și mica industrie din Transilvania a ajuns în ajunul primului război mondial la o cifră în jurul a 250 000.

Economia României a devenit tot mai dependentă de capitalul străin, pătrunderea și creșterea ponderii acestuia făcându-se pe calea împrumuturilor contractate de stat cu grupările germane, franceze, engleze etc., prin investiții în domeniul bancar și comercial, prin acapararea ramurilor producției industriale. Majoritatea capitalurilor investite, de proveniență străină, au fost orientate cu precădere spre industria ușoară și cea extractivă, unde profiturile mari se obțineau mai rapid, repercutându-se negativ în evoluția neuniformă a economiei țării. Capitaliștii străini nici nu aveau interes să dezvolte industria grea în România, țară sortită de ei să rămână un izvor de materii prime și o piață de desfacere pentru produsele lor. Deținând poziții-cheie în cadrul economiei române, capitalul străin avea să-i imprime o dezvoltare unilaterală și să scoată din țară profituri enorme, stoarse prin exploatarea prădalnică a bogățiilor țării și a muncitorilor. Trusturile imperialiste străine exercitau asupra României nu numai presiuni de ordin economic; ele se amestecau în treburile interne ale țării, stîrbindu-i independența și suveranitatea.

Pe baza intensificării procesului de concentrare și centralizare a producției și a capitalului au apărut unele înțelegeri monopoliste rudimentare: convenții simple, carteluri și câteva sindicate cu birouri de vânzare. Într-o serie de ramuri ale industriei: alimentară (zahăr, bere, ulei vegetal), a materialelor de construcții (ciment, sticlărie), a hîrtiei, prelucrarea metalelor (întreprinderile de cuie și sîrmă), a petrolului (desfacerea petrolului lampant pe piața internă), aceste înțelegeri, în care capitalul străin avea rolul dominant, începușeră să joace un rol important, dar numai pentru piața națională.

În Transilvania, aflată sub ocupația austro-ungară, într-o serie de ramuri existau organizații de monopol chiar înainte de secolul al XX-lea. Ele reprezentau însă forme de organizare a capitalului monopolist austriac german și într-o măsură mai mică și maghiar, investit în industria Transilvaniei, avîndu-și sediul de regulă la Viena, Berlin sau Budapesta. Capitalul local românesc, datorită unor multiple cauze legate de asuprirea națională austro-ungară, nu ajunsese la o treaptă de dezvoltare marcantă.

Nici un cartel sau sindicat constituit în România nu căpătase importanță internațională, nu trecuse pe piața externă; ponderea producției industriale monopolizate nu reprezenta nici 20% din marea producție mecanizată și doar 11% din producția totală a țării. Sfera produselor monopolizate scoate în evidență caracterul incipient al procesului, influența sa restrînsă asupra raporturilor interne de producție, circulație și schimb.

Existența îndelungată a jugului străin, lipsa unui teritoriu național unitar, persistența unor rămășițe feudale în agricultură, tendințele cercurilor monopoliste internaționale de acaparare a bogățiilor materiale ale țării au determinat, în mare măsură, ritmul lent, anevoios, neuniform (din punct de vedere teritorial), inegal (din punct de vedere al ramurilor indus-

triale) al dezvoltării capitalismului în România. La începutul secolului al XX-lea, principala ramură economică a continuat să fie agricultura, care furniza peste două treimi din produsul social, iar cerealele reprezentau aproximativ 84% din totalul exportului românesc.

Caracterul relațiilor agrare era determinat de structura proprietății asupra mijloacelor de producție, în primul rînd asupra pămîntului. Clasa moșierilor, numericește infimă, poseda majoritatea suprafețelor de pămînt arabile și forestiere ale țării. În muncile agricole se foloseau mijloace rudimentare, cu productivitate scăzută, predominînd munca manuală, în timp ce mașinile erau folosite sporadic. Menținerea proprietății moșierești a pus o pecete specifică dezvoltării capitalismului în agricultura românească, a constituit principala cauză a încetării relațiilor capitaliste de puternice resturi feudale, a impus evoluției capitalismului un ritm lent, deosebit de chinuitor pentru masele populare. Agricultura se caracteriza printr-un sistem de tranziție de la feudalism la capitalism, bazat pe strînsa împletire a relațiilor capitaliste cu munca în dijmă. Ca urmare, starea materială a țărănimii s-a înrăutățit neconținut, atingînd pragul unei crunte sărăcii.

Tabloul dezvoltării economice a României în primele două decenii ale veacului nostru, cînd pe plan mondial, în unele țări puternic dezvoltate din punct de vedere economic, capitalismul trecuse la imperialism, era al unei țări agrare, cu o industrie aflată în evoluție, pe ansamblul economiei dominînd relațiile capitaliste, care în agricultură se împleteau și cu rămășițele feudale, încă puternice la sate. Apariția unor înțelegeri monopoliste exercita o înrîurire limitată asupra producției sociale și a pieței, nefăcînd din România o țară exportatoare de capital sau participantă la lupta de reîmpărțire economică și politică a lumii; ea însăși, intrată în sfera de interese a marilor monopoluri internaționale, constituia obiectul dominației din partea țărilor imperialiste, care urmăreau să o transforme în piață de desfacere a fabricatelor străine, în sursă de materii prime și în arenă de investiții aducătoare de profituri uriașe.

Mișcarea muncitorească în primul deceniu al secolului al XX-lea

În ciuda unor greutăți vremelnice, pe fondul dezvoltării generale a societății românești, după regresivitatea temporară din anii 1899—1900, mișcarea muncitorească a luat un nou și puternic avînt.

Răspunsul muncitorimii, al elementelor sale înaintate, dat claselor dominante care credeau, nutreau speranța că au nimicit mișcarea socialistă, a fost constituirea cercurilor socialiste „România muncitoare” (1902) în Capitală și apoi în alte centre importante, ca Iași, Galați, Ploiești ș.a. Cel mai important a fost cercul socialist din București, care, în decurs de cîțiva ani, a polarizat în jurul său masele muncitorești, devenind nucleul de bază al viitoarei organizații politice a clasei muncitoare din România. Conștienți că „socialismul modern este un sistem politic, economic și social construit din realitatea politică, economică și socială a societății”, că „cerințele luptătorilor săi sînt deduse din necesitățile și lipsele ce le observă în societatea în mijlocul căreia trăiesc”, socialiștii români reafirmau cu tărie

viabilitatea principiilor socialiste în România, pe terenul condițiilor obiective social-economice și politice.

Concomitent și în strînsă legătură cu cercurile socialiste s-a desfășurat procesul de dezvoltare a sindicatelor. Învățînd din experiența trecutului, cercurile socialiste au acordat o mai mare atenție consolidării unei baze organizatorice în masele muncitorești, mobilizînd proletariatul la luptă împotriva corporațiilor, în vederea strîngerii rîndurilor sale în organizații profesionale bazate pe principiul luptei de clasă.

Promulgarea legii meseriilor (așa-numita lege Missir) și înființarea corporațiilor în 1902, concepute de partidul liberal ca organizații pe profesii, formate din patroni și lucrători, aveau să fie încă o stavilă în calea desfășurării luptei organizate a muncitorilor. Prin structura și caracterul lor, concentrînd la un loc patroni și muncitori din micile ateliere, corporațiile erau menite să abată proletariatul de la o politică proprie de clasă, să cultive, pe baza unor concesi mărunte, ideea „armoniei” de interese între patroni și lucrători, a posibilității unei „conlucrări” comune pentru propășirea breslelor de meseriași.

Realitatea crudă a exploatării, antagonismul ireductibil dintre exploați și exploatare au spulberat mitul despre posibilitatea armonizării intereselor patronilor și lucrătorilor. Muncitorimea a respins aceste încercări ale burgheziei, pornind o acțiune energică în vederea creării de sindicate bazate pe principiul de clasă. Această luptă a fost sprijinită de ziare muncitorești, ca : „Apărătorul” (1901), „România muncitoare” (1902 ; 1905—1914), „Apărarea comercială” (Iași, 1902), „Meseriașul” (Birlad, 1903), „Repausul duminical” (Brăila, 1904) ș.a. Prin intermediul presei muncitorești, prin întruniri ale organizațiilor, prin adunări populare, prin manifeste și apeluri, elementele înaintate ale clasei muncitoare, cărora li s-au adăugat intelectuali progresiști, au desfășurat o vie activitate în rîndurile muncitorimii, de demascare a caracterului retrograd, antimuncitoresc al corporațiilor, de mobilizare la luptă împotriva acestora și pentru organizarea în sindicate.

În focul acestor acțiuni, organizațiile muncitorești existente s-au situat ferm pe pozițiile luptei de clasă, s-au constituit noi sindicate. Astfel, pînă la sfîrșitul anului 1906, numărul muncitorilor organizați a fost de peste 7 000, în peste 90 de sindicate. În mișcarea de organizare profesională a proletariatului au fost antrenate masele largi ale muncitorimii, reprezentînd ramurile principale ale economiei țării. Creșterea numerică a sindicatelor, situarea lor clară, prin statute și programe, pe pozițiile luptei de clasă, combativitatea revoluționară dovedită în confruntări greviste de amploare, tendința de concentrare pe scară națională a tuturor acestor forțe organizatorice evidențiază trăsăturile calitative ale procesului de organizare profesională a muncitorimii române de la începutul secolului al XX-lea.

În luna august 1906, mișcarea sindicală din România, cu sprijinul cercurilor socialiste, și-a ținut prima conferință generală pe țară, la care s-a înfăptuit centralizarea organizatorică a sindicatelor prin înființarea Comisiei generale a sindicatelor din România (C.G.S.R.). Conferința organizațiilor sindicale și a cercurilor socialiste a prilejuit, în același timp, manifestarea solidarității muncitorilor de pe întreg teritoriul țării. Prin crearea unui organ central unitar de coordonare și conducere a acțiunilor

muncitorești pe scară națională, ea a contribuit la întărirea mișcării muncitorești, la dezvoltarea sa ulterioară.

Cercurile socialiste au desfășurat o activitate fructuoasă în vederea călirii ideologice în spirit marxist a muncitorimii. În presa socialistă s-au publicat părți din lucrările lui K. Marx și F. Engels, studii de popularizare a științei revoluționare despre lume și societate, în care se înfățișau ideile fundamentale ale marxismului, activitatea teoretică și practică a întemeietorilor socialismului științific. Apar și primele referiri la opera și activitatea lui V. I. Lenin. Încă în 1902 au fost publicate în „România muncitoare” fragmente din lucrarea lui F. Engels : *Ludwig Feuerbach și sfârșitul filozofiei clasice germane* ; în 1908, același ziar publica articolul *Războiul civil din Franța*, de K. Marx. Gazeta „Voința poporului” numea pe Marx și Engels „mari luptători ai socialismului”, aceia care în *Manifestul Comunist* au scris că „istoria de până azi a societății este istoria luptelor de clasă”. Și „Votul poporului” (1903) făcea dese referiri la tezele marxiste, la lupta de clasă și la necesitatea schimbării orânduirii burgheze în cea socialistă. O suită de zece articole apărute în această gazetă purtau titlul : *Ce este și ce vrea socialismul ?* Propagandă intensă, mai ales în direcția organizării de conferințe pe diferite teme științifice, a desfășurat cercul de studii sociale din Iași, în care un rol influent îl aveau tinerii intelectuali, ca M. Gh. Bujor, Max Vexler, dr. L. Ghelerter.

O preocupare permanentă a colectivelor de redacție ale diferitelor ziare și mai ales al „României muncitoare” au reprezentat-o refacerea partidului clasei muncitoare, dezbaterea unor probleme fundamentale de tactică ale mișcării, impulsționarea acțiunii de organizare sindicală.

Militanții socialiști au dezvăluit în repetate rânduri rolul decisiv pe care proletariatul este chemat să-l joace în doborârea rânduiei burgheze. „Opera clasei muncitoare — arătau ei — este o operă revoluționară, pentru că are de rezultat înlocuirea unei forme de societate — societatea prezentă, cu modul de producțiune capitalist — printr-o altă formă, printr-o societate cu modul de producțiune socialist. Aceasta este o revoluțiune socială și cea mai mare pe care a cunoscut-o vreodată omenirea”. În vederea atingerii acestui țel, conducătorii clasei muncitoare au acționat cu consecvență pentru refacerea partidului politic al acesteia. Au fost publicate numeroase materiale ce explicau necesitatea organizării muncitorilor într-un partid politic propriu, de clasă. „Pentru a putea stinge stăpânirea economică a burgheziei — scria, în 1906, „România muncitoare”, organul central socialist — va trebui mai întâi nimicită supremația politică a acestei burghezii”, în care scop „lupta proletariatului va trebui să îmbrace și o formă politică. Această luptă necesitează organizarea proletariatului într-un partid politic de clasă — Partidul social-democrat, care reprezintă interesele întregii clase muncitoare”. Cercurile socialiste și-au spus cuvântul cu competență și în legătură cu unele curente ce-și făcuseră apariția în mișcarea muncitorească, ca anarhismul, sindicalismul revoluționar etc., curente ce au exercitat o anumită influență și asupra mișcării noastre muncitorești.

Popularizarea și răspîndirea ideilor marxiste a semnat totodată un îndemn adresat proletariatului la acțiuni revoluționare. Au fost declarate zeci de greve, dintre care un ecou puternic în opinia publică au avut greva lucrătoarelor de la Regie, greva factorilor poștali, a tîmplarilor,

a cizmarilor din Capitală, grevele muncitorilor portuari din Galați, ale metalurgiștilor de la Șantierul naval din Turnu-Severin. Cele mai mari acțiuni grevești au fost conduse de sindicate și sprijinite de cercurile socialiste. Ca revendicări principale, greviștii cereau mărirea salariului și reducerea zilei de muncă, se ridicau împotriva corporațiilor. Lupta pentru îmbunătățirea condițiilor de viață ale muncitorilor căpăta o adâncă semnificație politică, ea ilustrând creșterea conștiinței de clasă a proletariatului român.

Cercurile socialiste din România au continuat să întrețină legături cu proletariatul internațional și cu organizațiile acestuia. Mișcarea noastră muncitorească a ajutat la transportarea în Rusia a literaturii tipărite de emigrația revoluționară rusă din Apus. În 1905, la București și în alte orașe ale țării au fost organizate mitinguri de solidaritate cu proletariatul rus ce s-a ridicat la luptă împotriva țarismului. În București a fost tipărită gazeta specială „Jos despotismul!”, în care socialiștii români, evocând nenorocirile abătute de țarism asupra poporului rus și a celorlalte popoare oprite din imperiul vecin, salutau cu bucurie loviturile date autocrației de mișcarea revoluționară rusească.

Cu rădăcini adânci în conștiința poporului român, atitudinea favorabilă luptei împotriva țarismului, afirmată cu o nouă putere de către mișcarea muncitorească, a făcut posibilă salvarea echipajului revoluționar de pe crucișătorul „Potemkin”. Datorită presiunii opiniei publice, care simpatiza cu luptătorii împotriva țarismului, guvernul român le-a acordat azil politic, în conformitate cu legile țării, ceea ce a permis multor potemkiniști să se stabilească definitiv în România.

Episodul debarcării pe pământul României a echipajului revoluționar format din peste 700 de marinari, episod în timpul căruia cercurile socialiste au desfășurat o largă acțiune de sprijinire morală și materială a potemkiniștilor, reprezintă o pagină vie din istoria manifestărilor internaționaliste ale clasei noastre muncitoare.

Continuând tradiția de luptă antimonarhică a mișcării muncitorești, cercurile socialiste au întâmpinat jubileul lui Carol I din 1906 cu o critică vehementă împotriva casei regale și a claselor dominante, pe care le considerau vinovate de situația grea a maselor populare, și în special a țărănimii. Manifestul : *Patruzeci de ani de sărăcie, de robie și rușine*, tipărit de mișcarea socialistă, a fost un adevărat rechizitoriu la adresa monarhiei și a susținătorilor ei. După trecerea în revistă a succeselor dobândite de mișcarea muncitorească, în manifest se afirma din nou necesitatea refacerii partidului clasei muncitoare : „Idealul nostru apropiat trebuie să fie un partid socialist al muncitorilor”.

În provinciile românești aflate sub jugul monarhiei austro-ungare, mișcarea muncitorească a avut o serie de trăsături ce reflectau specificul luptei de eliberare social-națională dusă de popoarele din dubla monarhie. În condițiile luptei neîncetate a maselor largi populare împotriva exploatarea capitaliste și asupririi naționale, proletariatul din Transilvania și-a dezvoltat organizarea atât pe plan profesional cât și politic. Astfel, în 1903 a luat ființă Secția română a Partidului social-democrat din Ungaria, sub conducerea căreia muncitorii au desfășurat acțiuni și lupte pentru eliberare socială și națională. Activitatea Secției române a P.S.D. a suferit

influența partidelor social-democrate din Austria și Ungaria, în care predominau concepții reformiste.

Între mișcarea muncitorească din teritoriile românești subjugate și din România s-a menținut permanent o strînsă legătură. Numeroși muncitori au trecut Carpații dintr-o parte în alta. Conducători ca I. C. Frimu, I. Crețu, Aurel Cristea și alții au participat reciproc la conferințele și congresele muncitorești, lărgind astfel contactul politic-cultural între provinciile românești. Presa muncitorească transilvăneană a publicat numeroase articole ale unor militanți de seamă ai mișcării muncitorești din România, printre care I. C. Frimu, Alecu Constantinescu, V. Anagnoste, M. Gh. Bujor și alții, după cum în presa muncitorească și socialistă din patrie au apărut articole, știri, informații despre luptele proletariatului român din Transilvania. Combătînd politica naționalistă dusă de clasele dominante maghiare, ca și unele tendințe de același gen ale burgheziei românești, socialiștii români, atît din România cît și din Transilvania, au demascată exploatarea la care erau supuse masele muncitorești, militînd pentru organizarea politică și profesională a muncitorimii.

Ancorată puternic în realitățile vremii, clasa muncitoare, aflată în plin proces de organizare, a înregistrat toate evenimentele mai importante din istoria politică a țării, le-a trecut prin filtrul său de clasă, prezentînd maselor propriul său punct de vedere. Socialiștii români au demascată sistemul politic din România burghezo-moșierească cu „rotativa” lui guvernamentală, demagogia politicianismului burghez, lipsa de drepturi politice pentru marea majoritate a poporului, „în numele” căruia și pentru „prosperarea” căruia pretindeau că guvernează țara unul sau altul dintre partidele politice; au militat pentru instaurarea unui larg democratism, constituție democratică, vot universal egal, direct și secret.

*Răscoala țărănimii din 1907 și
atitudinea mișcării muncitorești
față de aceasta*

Problema agrară în România, pusă în întreaga ei lumină de răscoala din 1907, a fost sesizată și analizată de mișcarea muncitorească. Deși eforturile conducerii mișcării socialiste au fost polarizate în anii

premergători mării răscoale mai ales în jurul problemelor legate de organizarea proletariatului, a întăririi capacității sale de luptă, situația țărănimii nu a rămas în afara interesului ei.

Lipsa de pămînt a țărănimii, greutatea apăsătoare a învoielilor agricole, subalimentația și condițiile mizere de locuit, bolile sociale și analfabetismul, abuzurile arendașilor și ale autorităților au făcut obiectul unei vi-guroase demascări în paginile presei muncitorești, presărate cu descrieri emoționante ale unor episoade mai însemnate din lanțul neîntrerupt al răbufnirilor țărănești. Ideea comunității de interese a proletariatului cu țărănimea în lupta contra exploataților, a necesității apropierii acestor forțe sociale, determinată de condițiile lor materiale de existență, străbate ca un fir roșu în abordarea problemelor satului de către mișcarea socialistă. Prin forța cu care a demascată rădăcinile exploatării și manifestările acesteia la sate, mișcarea socialistă a dat expresie poziției celei mai înaintate față de țărănime. În timp ce alte curențe social-politice (liberal-burgheze, poporaniste) vedeau rezolvarea chestiunii agrare într-un cadru care nu presupunea prefacerea radicală a societății, mișcarea socialistă a arătat

caracterul antagonic al intereselor dintre țărănime și moșierime și a înțeleasă că rezolvarea contradicțiilor generate de sistemul agrar la sate se poate realiza în favoarea maselor numai prin lichidarea puterii economice și politice a moșierimii.

Încă în anul 1902, într-unul din numeroasele articole consacrate situației țărănimii, „România muncitoare” scria că pentru guvernanți „țărănimea e o clasă menită să suporte toate greutățile alcătuirii noastre de stat, dar care n-are dreptul să cugete și să voiască altceva decât binevoiesc ei să-i acorde. Și în vremea asta la sate... se petrece pe neștiute dureroasa dramă a istovirii... a sleirii complete a țărănimii, care, subjugată, oropsită, prostită și exploatată de stăpînitorii lacomi și nesățioși... se stinge de puteri, hrănind proprietarii și paraziții administrativi”. Preocupările mișcării socialiste pentru problema agrară și țărănime s-au activizat în pragul anului 1907. Cînd în nordul Moldovei a izbucnit flacăra răscoalei, unii dintre fruntașii mișcării muncitorești și-au întărit convingerea că nu e vorba de obișnuite evenimente cotidiene, ci de începutul unei grandioase răbufniri a luptei de clasă.

Evenimentele revoluționare din primăvara anului 1907 au prilejuit afirmarea clasei muncitoare ca forța socială cea mai activă în sprijinul țărănimii. Stau mărturie momentele de luptă comună a țărănimii și a populației muncitoare din orașe, grevele izbucnite în diferite localități, întrunirile de solidarizare cu cauza celor răsculați organizate în diverse centre muncitorești din inițiativa și sub conducerea cucerurilor socialiste, a organizațiilor muncitorești locale, deși în cadrul mișcării socialiste mai domina concepția după care răscoala, ca formă de luptă a țărănimii, nu putea da roade și deci era lipsită de sens.

Organizațiile socialiste au inițiat în unele centre mai importante întruniri de solidaritate cu țărănimea, înfierînd represiunile dezlanțuite de cucerurile guvernamentale. La București a avut loc, la 11 martie 1907, o adunare a peste 5 000 de muncitori; în moțiunea adoptată se protesta împotriva exploatării nemiloase a țărănimii, măririi necontenite a arenzilor, creșterii impozitelor și lipsei de drepturi și libertăți politice. Întruniri de solidaritate cu țărănimea răsculată, la care au participat mii de muncitori, au avut loc și în alte centre: Brăila, Galați etc.; ele reflectau interesul viu pe care clasa muncitoare îl nutrea față de situația țărănimii, caldă simpatie cu care ea îmbrățișa mișcarea țărănească.

În martie 1907, la Pașcani, Buhuși și în alte localități, muncitorii s-au alăturat direct acțiunilor duse de țărani, însuflîndu-le coeziune și combativitate. Pe lîngă acțiunile revoluționare inițiate de către muncitorii participanți la mișcarea socialistă în sprijinul țărănimii răsculate, este semnificativă, pentru starea de spirit a proletariatului și a populației nevoiașe de la orașe, participarea lor la lupta țăranilor răsculați, care pătrunseseră, asaltînd barierele, în orașele și țărgurile din Moldova, ca și în cele din Muntenia. Fenomenul s-a înregistrat la Botoșani, Vaslui, Galați, Buzău, Rîmnicu-Sărat, Alexandria etc. Chiar dacă această participare nu a căpătat un caracter organizat, nu a adus schimbări în metodele de organizare și în formele de luptă ale țărănimii, ea a arătat totuși atracția puternică a oamenilor muncii de la orașe și sate pentru încheierea unui front comun de luptă. Asemenea perspectivă a alarmat în mod deosebit clasele dominante. „În acele zile critice (pentru regimul burghezo-moșieresc — *n.n.*)

— declara Vintilă Brătianu — nu era de temut numai... repeziciunea cu care focul se întinde, dar erau de temut și clocotele care începeau să se simtă puternic în orașe, și mai cu seamă în Capitală. Cu drept cuvânt ne întrebam cu ce forțe se va putea restabili liniștea în sate, când și orașele de unde trebuia să plece pacificarea ar fi fost în flăcări“.

O puternică impresie asupra diferitelor cercuri ale populației a produs apelul-manifest *Către concediați și rezerviști* lansat de M. Gh. Bujor, în care armata era chemată să nu tragă în răsculați și să fraternizeze cu țăranii. În spiritul simpatiei deschise față de lupta țăranimii și-a dus activitatea în Valea Prahovei Ștefan Gheorghiu, suferind din această cauză rigurile unui aspru regim de închisoare.

În timpul mării răscoale din primăvara anului 1907 a apărut, într-o formă embrionară, conștiința necesității alianței proletariatului cu țăranimea. Prestigiul organizațiilor muncitorești a crescut, cercuri mai largi ale proletariatului ajungând la înțelegerea necesității luptei pentru transformări radicale în societatea românească. Totodată mișcarea muncitoarească din Transilvania și Bucovina a simpatizat și s-a solidarizat cu țăranimea revoltată, relevând eroismul răsculaților și condamnând cu hotărâre actele agresive ale claselor dominante.

Evenimentele revoluționare din 1907 și-au pus o amprentă vie asupra liniei de orientare a mișcării muncitorești în problema agrară și a situației țăranimii. Este vorba nu numai de activizarea preocupărilor mișcării socialiste față de chestiunile social-economice ale satului. O importanță de prim ordin o capătă faptul că, datorită mai ales elementelor înaintate, s-au înregistrat noi pași însemnați spre o abordare principial-teoretică corespunzătoare a chestiunii agrare. După înfrângerea răscoalei, socialiștii români s-au ridicat și au condamnat măsurile cu caracter represiv luate de clasele stăpînitoare, au sporit acțiunile practice în vederea răspîndirii influenței socialiste la sate, au demască caracterul parțial și insuficient al legiuirilor adoptate de guvernul liberal, au preconizat rezolvarea radicală a chestiunii agrare prin exproprierea mării proprietăți moșierești.

Reorganizarea Partidului Social-Democrat din România

În pofida acțiunilor claselor exploatatoare, procesul de dezvoltare al mișcării muncitorești nu a putut fi oprit, nici împiedicat. Un rol important în pregătirea ideologică a refacerii partidului muncitoresc l-au avut succesele obținute de mișcarea socialistă în combaterea curentelor politice și ideologice burgheze reacționare. Publiciști prestigioși, animați de dorința schimbării regimului burghezo-moșieresc, îndeosebi M. Gh. Bujor, N. D. Cocea, dr. Ottoi Călin, D. Marinescu, au supus unei critici ascutite și sistematice diferite fenomene din societatea existentă. O tribună remarcabilă de propagandă socialistă, de educație și mobilizare la luptă a clasei muncitoare, de permanentă manifestare a unei opinii active a fost gazeta „România muncitoare“. Prin varietatea problemelor abordate (politice, economice, sociale, culturale), această gazetă și-a cîștigat un loc important în istoria mișcării noastre muncitorești. Alături de aceasta, numeroase alte publicații muncitorești cu caracter profesional au îmbogățit propaganda și

agitația socialistă cu o serie de fapte din viața clasei muncitoare, de natură să contribuie la lămurirea muncitorilor asupra sensului luptei lor.

Diverse mijloace de propagandă, ca : întruniri, mitinguri, conferințe, școli de educație socialistă, acțiuni culturale, manifeste, au atras spre activitatea militantă, de clasă sute și mii de muncitori. Un rezultat important al accelerării procesului de organizare politică și profesională și al răspîndirii ideilor socialiste a fost ridicarea din rîndul maselor a unui grup relativ numeros de conducători, devotați cauzei clasei muncitoare : I. C. Frimu, Șt. Gheorghiu, Alecu Constantinescu, D. Marinescu, Gh. Cristescu, C. Racovski, I. Crețu, D. Popa, Aurel Cristea. Aceștia li s-a alăturat o pleiadă de intelectuali, formată din M. Gh. Bujor, dr. Ottoi Călin, Max Vexler, Th. Iordăchescu ș.a.

În acțiunea de propagandă socialistă, o latură importantă a reprezentat-o activitatea teoretică destinată să analizeze principalele probleme ale societății românești și să stabilească, pe această bază, sarcinile concrete ale clasei muncitoare. Un rol de prim ordin în acest sens l-a avut revista teoretică „Viitorul social“, apărută în august 1907. Înarmați cu învățătura marxist-leninistă, socialiștii români au întreprins o amplă analiză a realităților social-economice și politice din țara noastră, demonstrînd cu argumente științifice inconsistența, caracterul eronat al unor curente, ca : semănătorismul, poporanismul etc.

Poporanismul, avînd ca promotor pe C. Stere, apare încă la sfîrșitul secolului al XIX-lea și se manifestă mai ales între anii 1906 și 1908. Deși conținea unele idei pozitive legate de critica marii proprietăți moșierești, de înfățișarea situației grele a țăranimii, poporanismul a susținut teze eronate, cu implicații retrograde. Reprezentanții săi, eludînd realitatea obiectivă, susțineau că România, fiind o țară eminentamente agricolă, cu o populație în majoritate covîrșitoare formată din țărani, avea șanse minime de dezvoltare industrială. Pe acest fond se căuta să se acrediteze ideea pretenției inaplicabilități a „programului social-democrat“ în țara noastră și deci a inutilității unei mișcări socialiste, neexistînd baza socială care s-o susțină.

Împotriva acestei concepții au luat o atitudine energică conducătorii mișcării muncitorești, în frunte cu C. Dobrogeanu-Gherea, C. Racovski, care au combătut în mod științific tezele poporaniste și au afirmat necesitatea dezvoltării industriale a României. Socialiștii nu numai că au arătat necesitatea industrializării țării, dar și-au detașat punctul de vedere de cel al burgheziei în această chestiune arzătoare a societății românești. „Social-democrația — arătau socialiștii români — tinde spre industrializarea țării pentru că un stat industrial creează relații omenești superioare statelor înapoiate cum sintem noi ; în societatea industrială se creează condiții mai bune de trai pentru muncitorime, condiții materiale, morale, intelectuale, se creează și mai bune condiții de luptă pentru emanciparea muncii. În societatea industrială se creează posibilități și elemente pentru dezvoltarea ulterioară a societății la termenul cărei dezvoltări social-democrația își întrevede idealul“.

★

Unul dintre rezultatele principale ale dezvoltării mișcării muncitorești în această etapă a fost unificarea cercurilor socialiste în Uniunea socialistă din România la Conferința socialistă de la Galați (iunie 1907).

La această conferință s-a hotărît, de asemenea, participarea socialiștilor români la Congresul socialist internațional de la Stuttgart (1907). Prezența activă a delegației române la congres a prilejuit aducerea în dezbaterele acestui for internațional a problemelor mișcării revoluționare din țara noastră, îndeosebi a răscoalei țărănești din primăvara aceluiași an. În unele chestiuni importante analizate la congres, ca, de pildă, în problema atitudinii clasei muncitoare față de războaiele din epoca imperialistă, delegații români s-au aflat alături de aripa stîngă a Internaționalei, în frunte cu V. I. Lenin.

La conferința următoare a Uniunii socialiste, ținută la București în ianuarie 1908, s-a votat statutul uniunii și s-a discutat proiectul ei de program. Redactat sub impulsul evenimentelor legate de răscoala țărănilor din 1907, documentul programatic al socialiștilor români prevedea „exproprierea silită a tuturor proprietăților mari care întrec cifra de trei sute de hectare“. Ca „măsură îndrumătoare spre socializarea mijloacelor de producție“ se cerea naționalizarea rafinăriilor de petrol, de zahăr, a minelor, alcoolului și etatizarea Băncii Naționale. Întrucît conferința următoare, care trebuia să voteze acest program, a devenit congresul de reconstituire a Partidului social-democrat, proiectul de program al Uniunii socialiste a stat la baza programului partidului.

Către sfîrșitul anului 1909, guvernul liberal și-a intensificat acțiunile represive în vederea stăvilirii mișcării muncitorești, prin expulzarea a sute de muncitori și, mai ales, prin votarea, în decembrie 1909, a legii împotriva sindicatelor din instituțiile și întreprinderile statului. Imediat masele muncitoare au declanșat o largă mișcare de protest. La unul dintre marile mitinguri din Capitală, participanții au aclamat cu entuziasm propunerea lui I. C. Frimu privind refacerea partidului de clasă al proletariatului român. În același timp, în presa socialistă erau publicate materiale în care se susținea în mod argumentat ideea refacerii partidului muncitorimii.

Avîntul luptelor greviste, numeroasele acțiuni inițiate de muncitorii organizați în cercurile socialiste și sindicale pentru apărarea drepturilor și libertăților lor desfășurate pînă în 1910 reprezentau o garanție a unei baze trainice pentru activitatea socialistă în țara noastră.

Congresul de reconstituire a Partidului Social-Democrat din România, la care au participat 94 de delegați, a avut loc în zilele de 31 ianuarie—2 februarie 1910 la București.

Documentele programatice ale P.S.D.R. porneau de la recunoașterea faptului că dezvoltarea României pe calea capitalismului era „o necesitate politică, economică și socială“, subliniind în acest sens că partidul muncitorilor „luptă pentru dezvoltarea industriei“. În programul votat la Congresul din 1910 se arată că scopul final al partidului, ca „partid revoluționar“, era „completa prefacere a societății“, adică „desființarea exploatării muncii sub orice formă și înlocuirea ei prin socializarea mijloacelor de producție“.

Programul Partidului social-democrat, după „Expunerea principială“, cuprindea trei părți, cu revendicări concrete. În partea întîi erau enumerate revendicări avînd caracter general-democratic : votul universal, egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul, impozitul direct, proporțional și progresiv, laicizarea învățămîntului ș.a. În partea a doua erau cuprinse revendicările privitoare la îmbunătățirea situației clasei muncitoare : ziua de

muncă de opt ore, legislație ocrotitoare, desființarea legii meseriilor etc. Partea a treia se referea la problema agrară. Prin formula „răscumpărarea silită, pe cât va fi trebuință, a unei părți cât mai întinse din proprietatea mare“, în program se atenua ideea exproprierii marii proprietăți, exprimată în 1908 ; în același timp se introducea ideea necesității desființării „tuturor rămășițelor feudale și iobăgiste din raporturile de producție agrară“. Socialiștii români însă nu au înțeles că desființarea rămășițelor feudale din agricultură se puteau realiza numai prin împroprietărirea țăranilor cu pământul moșieresc.

La congres s-a adoptat și statutul partidului, în care se arăta că „Partidul Social-Democrat din România are de scop să întrunească, printr-o acțiune comună, toată muncitorimea din România, organizînd-o în partid de clasă și îndrumînd-o spre desăvîrșita ei dezrobire economică, politică și culturală“. Conform statutului, partidul se compunea din cluburi, cercuri, grupe și alte organizații care admiteau programul și care erau afiliate la partid. Nu puteau fi membri ai partidului aceia a căror activitate era contrară principiilor sau disciplinei organizației sau care se făceau vinovați de o faptă necinstită. Nici un membru al partidului nu putea face parte din vreo altă grupare politică ; era dator însă să facă parte din sindicatul profesiei sale dacă un asemenea sindicat exista.

Pornindu-se de la constatarea că mișcarea sindicală cunoștea o dezvoltare impetuoasă, în vederea intensificării gradului de combativitate și organizare a acțiunilor revendicative, congresul a subliniat necesitatea îndreptării atenției spre întărirea organizațiilor sindicale din fabrici, arătînd totodată că nu trebuia neglijată nici mica industrie. De asemenea, s-a cerut să se înființeze organizații sindicale agrare.

Între problemele de cea mai mare importanță pentru viitorul țării abordate în dezbaterile congresului a fost reliefată problema luptei de eliberare a românilor aflați sub dominația Austro-Ungariei. În raportul prezentat pe marginea „Programului politic“ al P.S.D.R. se afirma „solidaritatea cu proletariatul român din Transilvania“.

La congres au fost adoptate hotărîri privitoare la organizarea tineretului muncitor și a femeilor, dîndu-se o atenție specială dezvoltării activității cercurilor tineretului muncitor, care începuseră să fie create încă din februarie 1908.

Documentele programatice, statutul, hotărîrile adoptate la Congresul P.S.D.R. din 1910, dar mai ales activitatea practică ulterioară au evidențiat noua etapă de dezvoltare a mișcării noastre muncitorești, situarea consecventă a partidului clasei muncitoare din România pe principiile socialismului științific, ale internaționalismului proletar.

Telul final al luptei revoluționare a proletariatului a fost exprimat și urmărit cu mai multă claritate și consecvență, sarcinile partidului, de perspectivă și imediate fiind mai bine conturate ; în același timp, structura sa organizatorică era mai încheată, expresie a creșterii conștiinței de clasă a muncitorimii.

Prin atitudinea adoptată față de problemele fundamentale ale dezvoltării societății românești, P.S.D.R. a afirmat și făcut simțită poziția de clasă a proletariatului în viața politică a țării.

Bazându-și activitatea sa teoretică și practică pe principiile marxismului, Partidul social-democrat s-a manifestat ca un detașament activ al mișcării muncitorești internaționale, situându-se în stînga revoluționară a Internaționalei a II-a, aducîndu-și o contribuție activă la afirmarea în practică a solidarității proletariatului de pretutindeni, la menținerea păcii în lume.

Reflectînd creșterea generală a forței ideologice și organizatorice a partidului, a masei membrilor săi, statutul adoptat la Congresul P.S.D.R. din 1914 preciza : „Partidul Social-Democrat din România urmărește organizarea proletariatului român pe terenul luptei de clasă și înțelegerii internaționale a muncitorilor, pentru cucerirea puterii politice în vederea socializării mijloacelor de producție (fabrici, ateliere, pămînt, mijloace de transport și de schimb), adică transformarea societății capitaliste, bazată pe exploatarea muncii, într-o societate socialistă, întemeiată pe munca liberă și asociată“.

Activitatea Partidului Social-Democrat din România în anii 1910-

1916

Reconstituirea Partidului Social-Democrat din România în 1910 a fost rezultatul firesc al dezvoltării mișcării muncitorești din anii anteriori, o adîncă necesitate izvorîtă

din frămîntările și luptele proletariatului industrial din România. „Vlăstar al vechii rădăcini socialiste“, cum se intitula, exponent al celor mai nobile idealuri de dreptate socială și națională, P.S.D.R. s-a situat în fruntea luptei maselor populare pentru o viață mai bună, pentru drepturi și libertăți democratice. În marea lor majoritate, documentele programatice ale partidului de clasă al celor ce muncesc au făcut obiectul dezbaterii unor probleme majore, între care : industrializarea țării, rezolvarea problemei agrare, desăvîrșirea procesului de unire națională a poporului român, lupta pentru obținerea de reforme democratice. Pentru atingerea acestor obiective, care urmau să culmineze în final cu desființarea rînduielilor bazate pe exploatarea omului de către om, partidul clasei muncitoare din România preconiza ca metodă de acțiune principală lupta politică.

În vederea adoptării unei tactici de luptă cît mai corespunzătoare realităților social-economice existente în România acelei perioade, partidul clasei muncitoare, fruntașii mișcării socialiste au supus unei riguroase analize științifice structura și contradicțiile regimului politic existent în țara noastră, stadiul dezvoltării țării pe linie capitalistă, cauzele care frînau progresul ascendent al industriei României.

Teza dezvoltării economice a țării pe baza industrializării a fost susținută și argumentată cu tărie de socialiștii români, industrializarea fiind apreciată ca o pîrghie principală a progresului, ca o condiție de existență în viitor, o „condiție de a fi ori a nu fi“. Atitudinea în problema industrializării țării se baza pe o concepție patriotică, revoluționară, socialiștii văzînd în dezvoltarea mării industrii baza materială a viitoarei societăți socialiste, iar în proletariatul industrial clasa socială chemată de istorie a înfăptui răsturnarea revoluționară a societății burgheze. Constantin Dobrogeanu-Gherea remarcă faptul că dezvoltarea industriei constituie calea principală pentru înlăturarea rămînerii în urmă a țării, pentru des-

chiderea unor noi orizonturi societății românești. „Acolo unde strigătul strident al sirenei — scria el — cheamă mulțimea muncitoare la muncă, acolo unde masele muncitoare în mine răscolesc măruntaiele pământului, unde ciocane uriașe spulberă blocuri de oțel, unde pădurea de coșuri înălțată spre cer anunță izbînda și victoria muncii omenеști asupra naturii... acolo unde fierbe și spumegă lupta uriașă dintre muncă și capital, din care trebuie să nască o lume nouă... acolo naște viitorul“.

O coordonată majoră a gîndirii teoretice a P.S.D.R., a numeroaselor sale dezbateri în congrese, întruniri publice și articole de presă, materializată în alcătuirea de programe politice și adoptarea de rezoluții a constituit-o problema agrară. În acest sens, aprecierea unanimă a socialiștilor era aceea că una din piedicile cele mai mari în calea dezvoltării României o constituia caracterul retrograd al relațiilor agrare existente în lumea satelor, relații incompatibile cu propășirea generală a țării. P.S.D.R. a căutat să găsească căile și metodele cele mai potrivite pentru soluționarea acestei chestiuni arzătoare. Socialiștii s-au ridicat împotriva măsurilor liberale, parțiale și insuficiente, ca : legea învoielilor agricole, înființarea Casei rurale, limitarea dreptului la arendă, preconizînd rezolvarea radicală a problemei prin exproprierea mării proprietăți moșierești. Strîns legat de aceasta, o latură importantă a activității propagandistice a P.S.D.R. a reprezentat-o demascarea cruntei exploatare și asupririi ce domneau în lumea satelor, înfierarea actelor samavolnice săvîrșite de proprietari și arendași față de ridicarea la luptă a țărănimii. De evidențiat este faptul că socialiștii români au înțeles necesitatea intensificării propagandei în rîndul țărănimii, pentru mobilizarea acesteia, alături de proletariatul organizat, la lupta conștientă împotriva exploatare. Totodată, în programul de acțiune al P.S.D.R. se constată și limite, într-o perioadă în care, în cadrul Internaționalei a II-a, unii lideri ai acestei organizații internaționale căutau să impună un curs reformist, „legalist“ cu orice preț mișcării muncitorești, ceea ce s-a resimțit și în activitatea partidului clasei muncitoare din țara noastră.

Un aspect deosebit de important al mișcării muncitorești din acești ani îl constituie lupta grevistă a proletariatului român. Elementul nou, caracteristic constă în combativitatea sporită a luptelor de clasă, în durată și amploarea lor, în faptul că la acțiunile revendicative au fost antrenați un mare număr de muncitori, că ele au cuprins principalele ramuri ale economiei țării. Este un merit al P.S.D.R. că, împreună cu Comisia generală a sindicatelor, a condus, sprijinit și de multe ori a inițiat zeci de greve, care s-au proiectat nu numai pe scara relațiilor dintre patroni și muncitori, ci și pe ansamblul regimului burghezo-moșieresc. Desfășurarea marilor acțiuni greviste din acești ani, cum au fost cele din porturile Brăila și Galați din anii 1910, 1912, 1913, ale metalurgiștilor din București din 1912, ale petroliștilor din 1913, ca și marile acțiuni greviste din perioada neutralității, ilustrează forța mobilizatoare a P.S.D.R., ca și repercusiunile adînci pe care le aveau în conștiința solidarității de clasă a proletariatului, implicațiile și rezonanța lor în viața politică a țării.

Perioada anilor 1910—1916 este și perioada creșterii și întăririi, sub raport organizatoric, a mișcării sindicale. După reorganizarea P.S.D.R., sindicatele și-au lărgit sfera de activitate, ele desfășurînd, alături de partidul proletariatului, o intensă muncă de masă în vederea mobilizării clasei

muncitoare la luptă pentru interesele vitale ale oamenilor muncii, pentru cucerirea și apărarea drepturilor cetățenești. Consolidarea uniunilor sindicale, întărirea organizatorică a Comisiei generale a sindicatelor, apariția unor organe de presă profesionale sînt o dovadă a etapei superioare în care intrase mișcarea sindicală din țara noastră.

O atenție deosebită a acordat P.S.D.R. mișcării de tineret, ca și activizării mișcării de femei, a mobilizării lor la lupta organizată pentru revendicări economice și politice. Mișcarea revoluționară a tineretului este consolidată prin înființarea de organizații locale puternice, precum și prin crearea Comitetului Central al cercurilor „Tineretul muncitor”, îndrumate și conduse direct de Comitetul Executiv al P.S.D.R.

*

Un prilej de manifestare a forței și unității clasei muncitoare l-a reprezentat sărbătorirea, an de an, a zilei de 1 Mai. De fiecare dată, mișcarea muncitorească din țara noastră s-a mobilizat și a asigurat sărbătorirea zilei solidarității internaționale a celor ce muncesc într-un cadru cît mai potrivit obiectivelor luptei sale.

Folosind variate căi și forme, P.S.D.R. a dus o luptă susținută pentru un regim democratic, care să asigure maselor libertăți și drepturi fundamentale cetățenești, deplina egalitate între poporul român și naționalitățile conlocuitoare, pentru legislație ocrotitoare a muncii, împotriva corporațiilor și a legii meseriilor. Credincios tradițiilor republicane ale mișcării noastre muncitorești, P.S.D.R. a continuat lupta împotriva monarhiei, demascînd cu virulență această instituție retrogradă și parazitară, deținătoare a unei averi imense de pe urma jefuirii crîncene a poporului, instituție devenită incompatibilă cu progresul țării.

Socialiștii români au combătut demagogia claselor exploatatoare, atitudinea reacționară a partidelor claselor dominante față de problemele politice și social-economice la ordinea zilei, au demascat regimul burghezo-moșieresc, persecuțiile acestuia îndreptate contra mișcării muncitorești, au dezvăluit adevărul asupra condițiilor mizere de muncă și de viață ale maselor de la orașe și sate. Totodată, au dezbătut chestiuni privind tactica mișcării față de lupta parlamentară, necesitatea și semnificația cuceririi dreptului de vot universal, egal, direct și secret, cît și a unor largi libertăți democratice pentru oamenii muncii.

Socialiștii priveau obținerea sufragiului universal ca o sarcină nemijlocită a momentului, dar nu uitau și nici nu-și făceau iluzii că acesta, odată obținut, s-ar fi aplicat totuși corect în condițiile unui regim electoral burghez, caracterizat prin falsuri, abuzuri și corupție. Cu toate acestea, în comparație cu votul cenșitar, votul universal era un pas evident înainte pe linia cuceririi unor largi drepturi și libertăți, favorabil mișcării muncitorești. Dar ponderea mare care s-a acordat obținerii acestui deziderat, în dauna altor aspecte ale luptei maselor muncitoare, a dat naștere și la unele neajunsuri, căci crea impresia obținerii puterii politice de către

proletariat prin lupta parlamentară. Aici își găsesc explicația unele acțiuni ale sindicatelor și ale conducătorilor muncitorimii, ca Ștefan Gheorghiu, I. C. Frimu ș.a. Aceștia acționau nu întotdeauna în concordanță cu hotărârile Partidului social-democrat, mobilizând masele de muncitori, prin sindicate, fapt pentru care au fost acuzați, la acea vreme, de unii lideri ai P.S.D.R., în mod greșit, de anarho-sindicalism.

Una din problemele care au făcut obiectul activității P.S.D.R. a fost problema desăvârșirii unirii naționale. Proletariatul român, conștient de necesitatea imperioasă și importanța deosebită a desăvârșirii statului național unitar pentru dezvoltarea pe toate planurile a societății românești, a luptat, în fruntea întregului popor, în vederea înfăptuirii acestui ideal. El a subscris cu hotărâre la această luptă, împletind activitatea desfășurată în direcția satisfacerii propriilor revendicări cu acțiuni energice pentru împlinirea aspirațiilor întregii națiuni.

Problema luptei de eliberare națională a fost ridicată de socialiști, în spirit marxist, la un nivel superior de înțelegere principială. Ei au subliniat însemnătatea luptelor naționale și rolul jucat de acestea în accelerarea procesului de emancipare socială; au relevat importanța deosebită a dobândirii independenței și constituirii statelor naționale pentru evoluția firească, ascendentă a fiecărui popor; au remarcat că existența liberă a națiunilor, respectarea suveranității și integrității statelor sînt în măsură să creeze un climat propice afirmării capacităților creatoare ale popoarelor, capabile numai în aceste condiții să contribuie real și integral la dezvoltarea generală a umanității.

C. Dobrogeanu-Gherea, sesizînd consecințele negative ce rezultau din asuprirea națională pentru dezvoltarea popoarelor, arăta: „O țară ca un organism social trebuie să se dezvolte ca un organism întreg în marginile sale etnice...”, iar M. Gh. Bujor scria: „Socialismul nu este și nu a fost niciodată pentru desființarea patriilor... Patriile sunt cadrele naturale și istorice de dezvoltare a popoarelor”. De remarcat că asemenea poziții erau împărtășite și de conducători ai mișcării muncitorești și socialiste din Transilvania. La această similitudine de gîndire revoluționară au contribuit în mod hotărîtor legăturile dintre proletariatul român de pe ambele versante ale Carpaților. Schimburile reciproce de delegații, publicații și corespondență, acordarea de sprijin material și moral în diferitele acțiuni întreprinse pun în lumină intensitatea, permanența și caracterul multilateral al acestor legături.

*Solidaritatea internațională și
mișcarea antirăzboinică a clasei
muncitoare din România*

Solidaritatea internațională, promovarea legăturilor cu mișcarea muncitorească din alte țări, a fost una din caracteristicile activității Partidului Social-Democrat din România. Socialiștii români, pro-

fund internaționaliști, au făcut cunoscute, prin intermediul presei muncitorești, aspecte din lupta proletariatului mondial, au ilustrat, prin exemple edificatoare, forța de neînfînt a solidarității proletare și, totodată, au popularizat participarea și contribuția clasei muncitoare din România la patrimoniul mișcării muncitorești internaționale. Încă de la refacerea sa, P.S.D.R., printr-o telegramă trimisă de congres Biroului socialist inter-

național de la Bruxelles, a declarat afilierea social-democrației române la „doctrina și tactica mișcării internaționale”. De asemenea, pe adresa celor patru congrese ținute de P.S.D.R. în acești ani au fost primite numeroase telegrame de salut din partea social-democrației internaționale.

Participarea activă a socialiștilor români la congresele Internaționalei a II-a de la Stuttgart (1907), Copenhaga (1910) și Basel (1912), cit și la cele ale partidelor sîrb și bulgar, la pregătirea și organizarea Conferinței de la Zimmerwald (1915) evidențiază rolul crescînd al mișcării noastre muncitorești pe plan internațional, pune în lumină lupta socialiștilor români pentru pace, împotriva războaielor nedrepte și a tendințelor coto-pitoare imperialiste ale marilor puteri.

Declanșarea, la 1 august 1914, a războiului mondial imperialist a provocat o vie reacție de protest în rîndul maselor muncitoare din întreaga lume, care știau că această conflagrație mondială le va aduce uriașe suferințe și vărsări de sînge, că ea va fi suportată pînă la urmă de cei ce muncesc.

La aceste mișcări antirăzboinice desfășurate de clasa muncitoare internațională a luat parte activă și proletariatul român. P.S.D.R., clasa muncitoare, militanții săi de seamă au fost forța socială care a înțeles de la început caracterul imperialist al războiului și a luptat activ împotriva lui. Dezvăluind primejdia ce plana asupra României din partea ambelor tabere imperialiste, socialiștii români, folosind diverse forme și metode, au militat pentru o politică de neutralitate, singura corespunzătoare intereselor statului și poporului român, amenințat de a fi strivit de marile puteri. „Să apărăm — scria „Lupta zilnică” din 28 septembrie 1914 — cu toate puterile și contra oricui, împotriva tuturor asalturilor principiul neutralității, care reprezintă astăzi însăși existența și independența României”.

Reușind să facă, de pe pozițiile socialismului științific, o analiză minuoasă a cauzelor care au generat războiul mondial, socialiștii români arătau că războiul declanșat de marile puteri „e un război cu caracter imperialist și e un rezultat al politicii imperialiste mondiale. Și ce altceva e imperialismul și politica imperialistă decît lupta puterilor mari capitaliste pentru dominarea economică, deci necesarmente și politică a lumii”. Nu a lipsit nici ideea leninistă potrivit căreia războiul imperialist, contradicțiile generate de acesta vor grăbi revoluția proletară. „În fundul tranșeeleor, din sîngele vărsat, arăta Alecu Constantinescu, vor crește florile revoluției”. Atitudinea antirăzboinică a socialiștilor români a ieșit în evidență cu deosebită pregnanță în timpul lucrărilor Congresului P.S.D.R. din august 1914, al Conferinței socialiste interbalcanice de la București din iulie 1915 și al Congresului partidului din 25—27 octombrie 1915. Cu aceste prilejuri, mișcarea noastră muncitorească s-a pronunțat pentru menținerea păcii între popoare, iar din momentul izbucnirii războiului între cele două mari grupări de state imperialiste pentru folosirea noilor împrejurări în vederea dezvoltării luptei de eliberare a proletariatului. Prin poziția lor, manifestată la congresele socialiste internaționale, la conferințele de la Zimmerwald și Kienthal, socialiștii români s-au situat în rîndul acelor partide și grupări socialiste de stînga din Internaționala a II-a care, rămînînd credincioase principiilor internaționalismului proletar, au dezvăluit esența imperialistă a primului război mondial și au luptat împotriva lui.

În situația deosebită în care se găsea România în primii ani ai războiului mondial și ținând seama că poporul român nu-și desăvîrșise încă statul național unitar, mișcarea socialistă, continuînd o veche tradiție, s-a preocupat de stringerea și canalizarea eforturilor întregului popor în vederea atingerii acestui deziderat legitim. „Într-o țară care are nenorocirea ca o parte din teritoriul ei să fie sub stăpînire străină — arăta C. Dobrogeanu-Gherea —, întregirea țării e o dorință comună a tuturor cetățenilor. Această dorință e în afară de orice discuție... Dar prima, primordială și esențială condiție a acestei întregiri e existența însăși a țării pe care vrei s-o întregiești“.

În timpul desfășurării evenimentelor internaționale, al manifestărilor de forță din apropierea granițelor României, al primejdiei ce plana asupra țării din partea ambelor tabere imperialiste, socialiștii români au căutat să surprindă posibile evoluții și situații favorabile realizării visului secular de unire națională, necesitate logică a dezvoltării societății românești. De aceea, sintetizînd punctul de vedere al mișcării muncitorești, care condamna cu vehemență războaiele de jaf și cotropire, revista „Viitorul social“ afirma că „social-democrația e cu toată energia și hotărîrea... de partea altor războaie : războaiele de eliberare, războaiele cotropiților împotriva cotropitorilor, războaiele civile sau revoluționare pe care le-or face clasele subjugate și împilate împotriva împilatorilor“.

Împletind lupta pentru revendicări economice și politice imediate, împotriva exploatării capitaliste, a politicii reacționare a claselor dominante din România cu lupta împotriva războiului purtat de marile puteri imperialiste și a atragerii țării în vîltoarea lui, P.S.D.R. a inițiat, în același timp, o serie de manifestări care au contribuit la întărirea spiritului revoluționar în rîndul maselor. Dintre acestea se evidențiază manifestația antirăzboinică din mai 1915 din Capitală, greva celor peste 6 000 de muncitori din Brăila din august 1915, greva muncitorilor ceferiști de la Ateleierele centrale din București, demonstrația din iunie 1916 de la Galați.

Anii neutralității au fost, așadar, și anii unor puternice campanii, mitinguri, adunări, manifestații de stradă, demonstrații și greve îndreptate împotriva războiului imperialist, pentru neangajare, împotriva scumpetei, speculei și sărăciei, pentru satisfacerea unor revendicări economice, sociale și politice.

★

La începutul anului 1916, poporul român era tot mai amenințat de flăcările războiului care cuprinsese cea mai mare parte a țărilor Europei. România se afla în situația de a fi transformată în teatru de război și de a fi cotropită. La comandamentele militare ale Puterilor Centrale se studia cu multă febrilitate posibilitatea unui atac combinat în vederea ocupării României. Totodată, în primăvara și vara anului 1916, s-au accentuat presiunile din partea Antantei, care cerea în mod ultimativ României intrarea în război împotriva Puterilor Centrale, pentru a produce o slăbire a ofensivei forțelor inamice pe frontul de vest.

În aceste împrejurări, guvernul român, folosind năzuința legitimă a întregului popor de înfăptuire a unității sale statale și obținînd prin tratatul încheiat cu Antanta promisiunea satisfacerii unirii cu România

a Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului, a declarat, la 28 august (stil nou) 1916, război Austro-Ungariei.

Declarația de război a fost urmată de trecerea armatelor române în Transilvania, unde, întâmpinate cu mare entuziasm de masele largi populare subjugate, au eliberat, în scurt timp, o parte din teritoriul acestei străvechi provincii românești. Dar curînd, ca urmare a aducerii pe acest front a unor divizii germane cu experiență de război și superior înarmate, a deschiderii unui nou front în sudul țării și a neîndeplinirii decît în mică măsură a angajamentelor luate de aliați, Armata română a fost nevoită, cu toate încercările eroice de a bara invazia inamicului, să se retragă. Trupele române, ducînd bătălii sîngeroase pe două fronturi, nu au putut să se fixeze pentru rezistență decît în Moldova. Capitala și aproape două treimi din teritoriul țării au căzut sub ocupația armatelor Puterilor Centrale.

Avîntul revoluționar din România în anii 1917-1918

Pentru soarta poporului român, a ființei sale naționale, pentru clasa muncitoare se crease o situație deosebit de gravă. Pe teritoriul

vremelnic ocupat, inamicul a instaurat un regim de teroare și jaf necruțător, organizat meticulos și sistematic. Prin sechestrări, rechiziții și abuzuri de tot felul, trupele dușmane au scos din țară imense bogății *. Marea majoritate a întreprinderilor a fost prădată, o bună parte din utilaje și peste un milion de tone de mașini agricole au fost expediate în țările Puterilor Centrale. În domeniul agriculturii a fost introdus sistemul rechizițiilor masive **. La aceste jafuri s-au adăugat sutele de mii de colete trimise de soldații și ofițerii inamici familiilor lor, ca și uriașele cantități de produse consumate de armatele de ocupație. Prădarea bogățiilor țării avea loc în condițiile unei creșteri extreme a fiscalității și a contribuțiilor impuse populației, sub presiunea unor măsuri de constrîngere dintre cele mai severe, de la amenzi, închisoare, luarea de ostatici și pînă la exterminarea celor care se împotriveau. Atît în agricultură cît și în industrie, autoritățile militare de ocupație au introdus sistemul muncii forțate.

Jaful deșănțat, teroarea cruntă, samavolniciile de tot felul, aroganța ocupanților au stîrnit revolta și ura profundă a poporului, care nu se putea împăca cu gîndul subjugării gliei strămoșești. Întregul popor român, strîns unit în jurul aceleiași năzuințe, s-a ridicat la luptă împotriva dușmanului cotropitor, pentru apărarea libertății și independenței patriei. Mișcarea de rezistență împotriva trupelor de ocupație a cuprins toate păturile sociale atît de la orașe cît și de la sate, îmbrăcînd cele mai diverse forme — de la manifestări spontane, răzlețe pînă la acțiunea armată : nesupunerea la lucru, individuală sau colectivă, refuzul de a executa corvezile cerute de autoritățile militare dușmane, sabotaje, distrugerea liniilor telefonice și

* Potrivit statisticilor vremii, în perioada ocupației au fost sustrate din România aproape 1 200 000 tone de produse petroliere, aproximativ 58 000 tone de mașini-unelte, peste 200 000 tone de lemn, 94 000 tone de sare, 25 000 tone de piei brute și prelucrate, peste 10 000 tone de textile ș.a.

** Numai între 14 ianuarie 1917 și 13 noiembrie 1918 din România au fost jefuite peste două milioane tone de produse agricole, peste 600 000 de cai, peste 1 400 000 de bovine, aproximativ 6 500 000 de oi, peste 1 000 000 de porci.

telegrafice, deteriorarea liniilor de cale ferată, incendierea unor obiective militare ale trupelor de ocupație, ca sedii de comandaturi, depozite de muniții, centre de aprovizionare cu alimente. Un loc important în cadrul acestor acțiuni l-au ocupat luptele de partizani desfășurate în Mehedinți și Gorj, ca și cele ale patrioților din ținutul Vrancei.

În fruntea luptei s-a situat muncitorimea, care a dat dovadă, prin toate acțiunile sale, de un puternic patriotism. La intrarea României în război, guvernul, cunoscând prestigiul organizațiilor socialiste și forța lor de influență asupra maselor muncitorești, a interzis activitatea P.S.D.R. și a C.G.S.R., ceea ce a avut urmări asupra capacității de acțiune a proletariatului român. Dar, în pofida dificultăților, în primele luni după intrarea României în război, organizațiile clasei muncitoare și-au reluat activitatea în condiții de ilegalitate. Comitetul Executiv al P.S.D.R., în majoritatea lui, a rămas pe teritoriul cotozit de trupele inamice. I. C. Frimu, Al. Constantinescu, Gh. Cristescu, Ec. Arbore și alți conducători de frunte ai proletariatului au rămas în București pe tot timpul ocupației, păstrând o permanentă legătură cu masele. Militanți revoluționari ai partidului clasei muncitoare și ai sindicatelor, încă din octombrie 1916, au trecut la formarea unor grupuri ilegale la București, Ploiești, Craiova, Turnu-Severin și în alte localități. Sabotarea mașinii de război a inamicului, activitatea propagandistică, mitingurile de protest, demonstrațiile de stradă, grevele au constituit, în ciuda măsurilor represive aplicate de comandamentul militar german, mijloace eficace folosite de clasa muncitoare, ele demonstrând încă o dată că poporului nu i se poate impune să-și plece capul sub jugul ocupației străine. Eroismul clasei muncitoare, al socialiștilor a ieșit astfel cu deosebită forță în evidență prin lupta dusă pentru apărarea intereselor maselor, ale poporului asuprit, jefuit de cotozitori, precum și de clasele exploataatoare din propria țară.

Lupta maselor populare din spatele frontului a creat inamicului o stare de permanentă alarmă și nesiguranță, fapt care a dus la slăbirea potențialului militar și moral al cotozitorilor, contribuind în felul acesta la obținerea victoriilor Armatei române din vara anului 1917 și la grăbirea eliberării țării. Datorită rezistenței dârze, a frecventelor acte de revoltă, inamicul a fost obligat să concentreze importante forțe polițienești și militare pentru a menține ordinea și liniștea în această parte a României, subțindu-și astfel efectivele de pe front.

Grave primejdii planau asupra poporului român în vara anului 1917. Trebuia rezistat cu orice chip. Trebuia apărată fiecare palmă de pământ și pentru aceasta nici o jertfă nu era prea scumpă. Masele cele mai largi populare nădăjduiau cu toată puterea convingerii lor în victoria armatelor române retrase în Moldova. Aici, în acest colț al țării, se afla salvarea întregii României, speranța eliberării teritoriilor cotozite, a înfăptuirii năzuințelor de făurire a României unite.

Speranța refacerii armatei și a unei riposte eroice a poporului amenințat cu completa subjugare a ridicat în sprijinul acestei lupte nu numai ostașii din tranșee, ci pe toți aceia care puteau să contribuie, prin munca și capacitatea lor, la pregătirea și în spatele frontului a victoriei armatelor noastre. Reorganizarea Armatei române, concentrată în Moldova, readucerea ei în stare de a lupta și a da lovituri puternice inamicului se impunea,

aşadar, cu necesitate ; era o chestiune de timp, de activitate asiduă şi de sacrificiu obştesc.

Nespus de grele au fost împrejurările în care a avut loc refacerea Armatei române. În Moldova, singura provincie a ţării rămasă neocupată, trebuiau să fie găzduiţi şi întreţinuţi refugiaţii din teritoriul vremelnice cotropit de inamic şi din zona de operaţii, întreaga Armată română — ceea ce însuma, la un loc, peste un milion şi jumătate de oameni —, precum şi corpurile de armată ruse (aproape un milion de oameni). La aceasta se adăugau : lipsa tot mai acută de alimente şi furaje, criza de combustibil şi materii prime, dezorganizarea transporturilor, bolile contagioase şi, în plus, una dintre iernile cele mai grele care bîntuiseră în această regiune.

În vara anului 1917, graţie unor eforturi susţinute, Armata română, însumînd aproape 400 000 de oameni forţă combatantă, s-a transformat într-un puternic instrument de luptă ; în acelaşi timp, moralul ostaşilor români a crescut. Sentimentele lor de înalt patriotism erau generate de dragostea pentru vatra strămoşească cotropită, de încrederea neţărmurită în dreptatea cauzei lor. Înţelegerea deplină a pericolului care plana asupra statului român, de a fi şters de pe harta lumii, idealurile naţionale mereu vii în conştiinţa populară au permis mobilizarea poporului într-un efort suprem pentru obţinerea victoriei.

În aceste condiţii, din Rusia a venit vestea izbucnirii revoluţiei din februarie 1917, a răsturnării ţarismului. Soldaţii revoluţionari ruşi de pe frontul din Moldova, ca şi de pe celelalte fronturi, au început să formeze soviete. Sub conducerea acestora, ei au întreprins numeroase acţiuni revoluţionare : mitinguri pentru pace democratică, fraternizări pe front, arestarea sau înlăturarea ofiţerilor contrarevoluţionari, refuzul de a participa la acţiuni ofensive. Ca şi pe celelalte fronturi ale Armatei ruse, bolşevicii de pe frontul român chemau soldaţii ruşi să se ridice împotriva războiului imperialist pe care îl duceau Antanta şi Puterile Centrale, împotriva guvernului provizoriu, să lupte pentru pace, pămînt, libertate naţională, pentru trecerea întregii puteri în mîna sovietelor şi înfăptuirea revoluţiei proletare.

Poporul român, masele muncitoare au primit cu bucurie vestea înlăturării ţarismului. În Moldova, în pofida legilor excepţionale, elementele revoluţionare, membri ai P.S.D.R. şi ai sindicatelor s-au solidarizat cu soldaţii revoluţionari ruşi aflaţi în această regiune, au intensificat activitatea în rîndul maselor, organizînd acţiuni pentru înfăptuirea de revendicări general-democratice. Românii din Transilvania, care îndurau jugul asupririi monarhiei habsburgice, au salutat şi ei cu entuziasm căderea ţarismului, văzînd în aceasta un semn al apropiatei prăbuşiri a Austro-Ungariei, al eliberării popoarelor din cuprinsul ei, al unirii Transilvaniei cu România.

Speriate de manifestările revoluţionare ale maselor, cercurile conducătoare, în frunte cu regele, au fost nevoite să promită realizarea reformei agrare şi introducerea votului universal. Anunţarea acestor reforme, în special a reformei agrare, a contribuit la creşterea elanului de luptă al ostaşilor.

Pe fondul acestor frămîntări de ordin social, economic şi naţional, la sfîrşitul lui iulie — începutul lui august 1917, s-au desfăşurat, în toată amploarea lor, eroicele bătălii de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz, în cadrul

cărora Armata română a obținut victorii răsunătoare asupra trupelor germane și austro-ungare. Aceste memorabile lupte vor rămâne în istoria poporului român ca mărturii de glorie nepieritoare, fapte înălțătoare de sacrificiu în slujba apărării patriei. Evenimentele de pe frontul român din vara anului 1917 au avut un larg ecou și au fost urmărite cu mult interes de opinia publică mondială, iar bravura ostașilor noștri a atras atenția și admirația lumii întregi. Impresiile martorilor oculari, ale corespondenților de presă, ale observatorilor militari, rapoartele militare au relevat cu prisosință caracteristicile și importanța bătăliilor din sudul Moldovei, calitățile morale și de luptă ale ostașului român.

În uriașa înțeleasă de la Mărăști, Mărășești și Oituz, alături de unitățile române au luptat unități rusești, ale căror fapte de arme au fost evidențiate în ordine de zi ale comandamentului Armatei române. La victoria trupelor române au adus o contribuție și membrii misiunii militare franceze, mulți dintre ei căzînd eroic pe teritoriul României.

Dacă pe front trupele române au dat dovadă de curaj și bărbăție, în spatele frontului masele populare nu au precupețit nimic pentru a sprijini armata în acțiunea comună de salvare a țării. Prin strădaniile susținute ale muncitorilor, exploatarea miniere din Valea Trotușului și-au intensificat producția de cărbune, atît de necesar în acele vremuri grele, iar muncitorii forestieri au dat cantități uriașe de lemn, deosebit de util frontului. Cu același elan și spirit patriotic au lucrat, zi și noapte, muncitorii feroviari, cei din fabricile de armament și muniții, din industriile textilă și ușoară. Lipsa acută a mijloacelor de transport rutier a fost suplinită, în bună măsură, prin organizarea transporturilor cu ajutorul carelor, acțiune în care un rol principal l-a avut țărănimea. Populația rurală a prestat sute de mii de zile de muncă pentru repararea drumurilor și efectuarea lucrărilor de apărare, care, de multe ori, se prelungeau pînă în primele linii ale frontului. Țărănimea a prestat pentru armată sute de mii de tone de cereale; ostașii de pe front au primit zeci de mii de colete trimise de populația orașelor și satelor, însemnate sume de bani din partea muncitorilor și funcționarilor. Prin sprijinul lor neîntrerupt, masele populare — muncitori, țărani, intelectuali — s-au dovedit a fi la înălțimea efortului depus de frații lor îmbrăcați în haine militare.

★

În toamna anului 1917, victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a răsunat ca un puternic îndemn la luptă în inima proletariatului internațional, a tuturor forțelor progresiste din lume. Credincios spiritului internaționalist, pe care-l dovedise de fiecare dată cînd muncitorii din alte țări se ridicau la lupta de eliberare, proletariatul român s-a solidarizat unanim și entuziast cu victoria clasei muncitoare din Rusia, și-a dat contribuția la lupta pentru apărarea cuceririlor revoluționare ale lui Octombrie 1917. Muncitorii din România au înțeles din primul moment că transformarea Rusiei într-un stat socialist va favoriza lupta de eliberare a tuturor popoarelor de sub jugul social și național, va da un impuls general progresului și civilizației omenirii. Socialiștii români, atît cei din Moldova cît și cei din teritoriul ocupat de trupele Puterilor Centrale, aflați în contact nemijlocit cu realitatea social-politică și economică a țării, și-au însușit, în raport cu această realitate, ideile cu valabilitate generală ale Marelui Octombrie.

Alături de manifestările interne de simpatie și sprijin pentru cauza primei revoluții proletare victorioase, s-a înscris lunga și neobosită participare directă, combativă a mii de oameni ai muncii din România aflați pe teritoriul Rusiei la lupta pentru sprijinirea noii orînduiri sociale și de apărare a cuceririlor ei revoluționare. Participarea românilor, într-un număr relativ mare, la apărarea cu arma în mînă, pe teritoriul Rusiei, a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie a fost favorizată de factori politici, militari și sociali născuți pe fondul relațiilor româno-ruse. Pe întinderile imense ale Rusiei, sute și mii de români, fie că erau adepți ai socialismului încă dinainte de război, fie că s-au devotat cauzei Revoluției din Octombrie în condițiile concrete din Rusia, au luptat, mulți dintre ei jertfindu-și viața, împotriva dușmanilor interni și externi ai primului stat socialist din lume.

În decembrie 1917, Comitetul de acțiune social-democrat de la Odesa a înființat Comitetul militar revoluționar român, care, la rîndul său, a trecut la crearea unor batalioane române revoluționare; marinari români de pe vasele flotei comerciale și de pasageri aflate în porturile din sudul Rusiei, înlăturînd pe vechii comandanți, au pus stăpînire pe aceste vase, s-au constituit într-un batalion și au participat activ la curățirea porturilor Odesa și Sevastopol de gardiștii albi. Unități ale marinarilor români au sprijinit trupele de infanterie ale voluntarilor revoluționari români în luptele împotriva contrarevoluției, pentru apărarea localităților Slobodka, Razdelnaia, Bîrzula ș.a. Încadrați în Armata Roșie, sute de mii de români și-au vărsat sîngele pentru apărarea revoluției și a statului sovietic. Odesa, Poltava, Astrahan, Harkov, Herson, Mirgorod, Cerkassî, Vinîța, Jukovka, Vasilkov, Zolotonoșa, Irkutsk, Omsk etc. sînt nume de localități presărate pe întinderea uriașă a Rusiei sovietice, care evocă spiritul internaționalist al revoluționarilor români, jertfele date de aceștia pentru cauza sfîntă a victoriei revoluției.

Puternicele acțiuni de solidarizare cu Revoluția din Octombrie și participarea la apărarea cuceririlor sale s-au împletit cu lupta maselor muncitoare pentru propriile lor revendicări. Înăsprirea ocupației și a stării de asediu, lipsurile materiale insuportabile, pe care venea să se altoiască răsunetul victoriei proletariatului rus, au dat naștere unor acțiuni revendicative și protestatare din ce în ce mai puternice. În toamna lui 1917 și în primăvara și vara anului 1918, în Moldova au loc o serie de mișcări greviste la care participă muncitorii ceferiști, metalurgiști, de la Arsenalul armatei, lucrătorii de la Regie și din alte întreprinderi, care, după o luptă susținută, reușesc să obțină reducerea zilei de muncă, mărirea salariilor, precum și alte îmbunătățiri ale situației lor materiale. Criza politică a regimului burghezo-moșieresc din România era așa de puternică în această etapă încît guvernul și monarhia nu mai aveau curajul și forța necesară pentru a reprimă mișcarea muncitorească.

În teritoriul vremelnice cotropit, elementele revoluționare, în pofida enormelor greutăți, au găsit noi forme și metode de luptă împotriva ocupanților. În iarna anilor 1917—1918, activitatea grupurilor ilegale formate în principalele orașe era condusă de un comitet de acțiune. Se tipăreau și se distribuiau manifeste, care întrețineau vie starea de spirit antimilitaristă, informau pe muncitori asupra realităților politice din țară și străină-

tate, constituind totodată un mijloc de menținere a legăturilor cu celelalte centre ale mișcării muncitorești.

Organizațiile socialiste, sindicale și de tineret, care, încă de la începutul anului 1918, trecuseră la reorganizarea rîndurilor lor, își reiau, din a doua jumătate a lunii noiembrie, activitatea legală pe teritoriul întregii țări, Partidul Social-Democrat din România luînd denumirea de Partidul Socialist din România.

Cu deosebită vigoare s-au desfășurat în 1918 frămîntările naționale și sociale din Transilvania, care suferea consecințele războiului pustiitor de patru ani. Înrautățirea situației economice, ce dădea naștere unor puternice greve, se grefa în 1918 pe perspectiva degringoladei mașinii de stat a Austro-Ungariei. Agravarea fără precedent a contradicțiilor sociale și naționale, întărirea speranței românilor asupra că vor reuși să scuture jugul dominației străine, întoarcerea prizonierilor cu o stare de spirit revoluționară din Rusia, toate acestea au contribuit la creșterea avîntului revoluționar din această parte a țării.

Desăvîrșirea statului național
unitar român și mișcarea mun-
citorească

Idealurile nobile de libertate și unitate statală au fost afirmate în marile lupte duse în cursul anului 1918 de popoarele care gemeau sub jugul asupririi imperiului

habsburgic, pentru dezvoltarea lor liberă și independentă în cadrul unor state naționale proprii.

În mișcarea popoarelor europene pentru autodeterminare națională și scuturarea dominației străine se încadrează și lupta maselor populare din România și Transilvania pentru eliberarea Transilvaniei de sub jugul habsburgic. Trăsătura distinctă, fundamentală a acestei lupte a fost largul ei caracter de masă, faptul că a antrenat muncitorimea, țărănimea, intelectualitatea, cercurile înaintate ale burgheziei, principalele clase și pături ale societății. Un rol deosebit de activ în mișcarea pentru unirea Transilvaniei cu România l-au jucat proletariatul, mișcarea muncitorească și socialistă.

Avîndu-și rădăcinile adînc împlîntate în popor și trăgîndu-și seva din devotamentul față de interesele lui vitale, mișcarea muncitorească și socialistă din țara noastră a înscris pe steagul ei de luptă, încă de la începuturile afirmării pe scena vieții politice a societății românești, îndoitul țel al eliberării sociale și naționale a poporului român. Împletirea organică dintre aceste înalte idealuri avea să devină o caracteristică permanentă a mișcării noastre muncitorești, fiind reliefată pregnant de numeroasele bătălii revoluționare pe care le-a purtat. Între acestea, participarea în primele rînduri la pregătirea și săvîrșirea istoricului act din ziua de 1 decembrie 1918 de la Alba Iulia va rămîne peste veacuri mărturie grăitoare a înaltului patriotism al clasei noastre muncitoare.

Mișcarea muncitorească și socialistă și-a afirmat, la sfîrșitul anului 1918, voința și hotărîrea în mod energic, prin puternice acțiuni greviste și demonstrații politice, prin crearea consiliilor muncitorești, care au preluat conducerea unor centre transilvănene din mîinile autorităților habsburgice. Rolul clasei muncitoare s-a manifestat pregnant și prin influența

pe care a exercitat-o asupra programului politic al unirii, în exprimarea revendicărilor cu caracter democratic, muncitoresc. Crearea consiliilor și a gărzilor naționale în toate județele, orașele și comunele Transilvaniei, prezența masivă a muncitorimii în cadrul acestor organisme, sub conducerea cărora s-a desfășurat întreaga pregătire a actului unirii, au imprimat acestei pregătiri o orientare profund democratică, vizînd, odată cu înfăptuirea unității de stat, împlinirea unor revendicări sociale, îmbunătățirea condițiilor de viață ale maselor muncitoare.

Aceasta a apărut clar încă în perioada alegerii delegaților pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, convocată de Consiliul Național Român Central la 2/15 noiembrie 1918. În timp ce forțele de bază ale burgheziei române se pronunțau pentru realizarea unirii în cadrul regimului monarhic burghezo-moșieresc, care să-i asigure întărirea dominației în viața politică și economică, socialiștii militau pentru o unire în cadrul unui stat democratic.

Acest deziderat a fost exprimat pregnant la Alba Iulia, unde, printre cei 1 228 de delegați aleși pe întreg teritoriul Transilvaniei, au fost prezenți și 150 de delegați ai social-democrației române, reprezentînd peste 60 000 de muncitori organizați. În ședința preliminară ce a avut loc la 30 noiembrie pentru stabilirea unui acord asupra principiilor unirii și definitiva redactare a proiectului Declarației Adunării, în numele socialiștilor români, Ioan Mihuț declara : „Acel țaran care vine aici, vine cu gîndul să ducă de aici pămînt și drepturi, și pe baza aceasta vrea să se unească. Asupreala pe care a îndurat-o îl îndeamnă să vină aici pentru ca să fie om liber“. Socialistul Traian Novac susținea, la rîndul său, în numele unui grup de muncitori bănățeni, „democratizarea desăvîrșită a României și transformarea ei în republică populară, condusă de națiunea și poporul întreg român“.

Faptul că în Declarația de la Alba Iulia au fost introduse o serie de revendicări cu caracter larg democratic, ca votul universal, reforma agrară, libertatea și egalitatea în drepturi pentru toți cetățenii țării, legislația muncitorească etc., a fost tocmai rezultatul luptei hotărîte a maselor largi, în frunte cu clasa muncitoare.

În istorica zi de 1 decembrie 1918, spre orașul Alba Iulia se îndreptau, cu trenuri și căruțe, călare sau pe jos, șiruri lungi de muncitori, țărani, tîrgoveți de pe tot cuprinsul Transilvaniei, pentru a hotărî ei singuri asupra soartei lor. În fruntea fiecărui grup — remarca un martor ocular — erau drapele naționale tricolore. Printre ele și grupuri cu drapele roșii, avînd în virful lor cîte o panglică tricoloră. Erau delegații muncitorilor din Valea Jiului, de la Reșița, Bocșa și Anina, de la Brad, Roșia și Zlatna, de la Dej, Turda. Întrebat ce înseamnă tricolorul în virful stindardului roșu, un conducător al delegaților muncitori de de la Uioara răspunde : „Înseamnă că vrem dreptate socială, dar aceasta o vrem prin unirea cu România“.

Printre cei care au luat cuvîntul la numeroasele mitinguri de pe Cîmpul lui Horea de la Alba Iulia au fost și numeroși reprezentanți ai socialiștilor. „Cînd aderăm la unire — declara unul dintre ei — nu o facem numai pentru că în interiorul nostru există simțul acesta, ci și din convingerea fermă și conștiința clară că prin postulatele luate în rezoluția prezentată sint asigurate toate celelalte garanții pentru democratizarea

României". Reliefînd necesitatea unei strînse colaborări și prietenii între socialiștii români și cei maghiari și de alte naționalități, același vorbitor conchidea : „Azi a sosit momentul cînd declarăm că da, ca clasă sîntem solidari cu ei..., dar vrem să fim în viitor o floare neatîrnată în marele buchet al Internaționalei“.

Poziția mișcării muncitorești și socialiste din Transilvania s-a conjugat perfect cu poziția Partidului Socialist din România, care, într-o declarație a sa adoptată după Adunarea Națională de la Alba Iulia, arăta : „Ca socialiști români, internaționaliști, salutăm cu bucurie dezrobirea națională a poporului român... și respectăm legăturile de unire hotărîte... România nouă de astăzi trebuie să devie România socialistă de mîine“.

Sutele de mii de semnături care au întărit mandatul încredințat delegaților la marea adunare de la Alba Iulia, participarea a peste 100 000 de oameni la această adunare dovedesc că unirea Transilvaniei cu România nu a fost actul cîtorva persoane sau grupuri izolate, ci opera întregului popor, a întregii noastre națiuni.

Încununare a aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru pentru eliberare națională, rezultat al luptei duse de cele mai înaintate forțe social-politice ale vremii, în cadrul cărora rolul hotărîtor l-au avut masele populare, unirea din 1918 a reprezentat o adevărată piatră de hotar în dezvoltarea României. Înfăptuirea unității statului național român a deschis calea spre dezvoltarea națiunii, a creat cadrul propice pentru o mai accentuată evoluție a economiei, științei și culturii, pentru intensificarea mișcării revoluționare a clasei muncitoare, a activității tuturor forțelor progresiste ale societății.

ȘTEFAN MUȘAT

BIBLIOGRAFIE

- NICOLAE CEAUȘESCU**, Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România, **Editura politică, București, 1966, 88 p.**
- NICOLAE CEAUȘESCU**, Expunere la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi semicentenarului unirii Transilvaniei cu România, **Editura politică, București, 1968, 62 p.**
- Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915, **Editura politică, București, 1968, 1 086 p.**
- Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921, **Editura politică, București, 1966, 792 p.**
- Presa muncitorească și socialistă din România, vol. II (1900—1921), partea I (1900—1907), 904 p., **Editura politică, București, 1966** ; partea a II-a (1907—1916), **Editura politică, București, 1968, 758 p.**

★

- NICOLAE COPOIU**, Refacerea Partidului Social-Democrat din România (1900—1910), **Editura științifică, București, 1966, 300 p.**
- Relații agrare și mișcări țărănești în România, 1908—1921, **Editura politică, București, 1967, 632 p.**
- Marea răscoală a țăranilor din 1907, **Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967, 910 p.**
- AUGUSTIN DEAC**, 1907 văzut peste hotare, **Editura științifică, București, 1967, 296 p.**

- N. G. MUNTEANU**, Mișcarea sindicală din România pînă la primul război mondial, în „Anale“, anul XI, nr. 6/1965, p. 104—107.
- Crearea Comisiei Generale a Sindicatelor din România (1906), în „Anale“, anul XII, nr. 4/1966, p. 111—124.
- ION IACOȘ, VASILE PETRIȘOR**, Ideile „Capitalului“ lui Karl Marx în teoria și practica mișcării socialiste din România, în „Anale“, anul XIII, nr. 4/1967, p. 3—9.
- ȘTEFAN MUȘAT**, Eroicele bătălii desfășurate de Armata română în vara anului 1917, în „Anale“, anul XIII, nr. 3/1967, p. 3—15.
- CONSTANTIN CAZANIȘTEANU**, Lupta maselor populare împotriva ocupanților în anii 1916—1918, în „Anale“, anul XIII, nr. 3/1967, p. 50—65.
- LADISLAU BANYAI, GHEORGHE I. BODEA**, Lupta antihabsburgică a maselor din Transilvania, în „Anale“, anul XIV, nr. 5/1968, p. 3—20.
- FLORIAN TĂNĂSESCU**, Mișcarea muncitorească din România și unirea națională (1900—1916), în „Anale“ anul XIV, nr. 5/1968, p. 21—32.
- AUGUSTIN DEAC**, Mișcarea muncitorească și socialistă — factor important al luptei pentru formarea statului național unitar român, în „Anale“, anul XIV, nr. 6/1968, p. 3—10.
- NICOLAE COPOIU, ION BABICI**, Manifestări internaționaliste ale proletariatului din România, în „Anale“, anul XIV, nr. 5/1968, p. 33—59.
- AL. B. CĂLIN**, Răscoala marinarilor români din flota Mării Negre (1918), în „Anale“, anul XIV, nr. 1/1968, p. 96—100.
- I. POPESCU-PUȚURI, I. RĂDULESCU**, România și Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, în „Anale“, anul XIII, nr. 4/1967, p. 33—70.
- VICTOR CHERESTEȘIU, NICOLAE COPOIU**, Participarea oamenilor muncii din România la apărarea și sprijinirea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, în „Anale“, anul XIII, nr. 4/1967, p. 71—84.

*Presa muncitorească —
izvor al istoriei mișcării muncitorești**

NICOLAE GOLDBERGER,
dr. NICOLAE COPOIU

*D*eterminarea rolului presei muncitorești, ca izvor pentru scrierea istoriei mișcării muncitorești, impune de la început unele precizări cu privire la locul pe care-l ocupă istoria mișcării muncitorești în cadrul istoriei generale și la rolul presei în societate.

Istoria mișcării muncitorești reprezintă o parte importantă din istoria modernă a numeroase națiuni. Creșterea interesului istoricilor pentru studierea luptelor proletariatului s-a produs paralel cu creșterea și afirmarea clasei muncitoare în viața social-politică din fiecare țară. Victoria revoluțiilor proletare în mai multe țări a impus în mod hotărâtor necesitatea studierii istoriei mișcării muncitorești; alături de istoriografia marxistă, și istorici de alte orientări au trebuit să ia în considerare mișcarea muncitorească cu întregul ei proces de dezvoltare, ca parte componentă a istoriei generale a societății, căci nimeni nu poate contempla măreția și binefacerile unui fluviu larg fără să se intereseze de izvoarele și afluenții săi.

Cercetarea istoriei mișcării muncitorești este necesară istoriografiei generale și din alte motive. Această cercetare implică, mai mult sau mai puțin direct, domenii ale istoriei societății pe care nici un istoric nu le poate ignora. Situația materială a majorității populației, evoluția democrației, prin prisma participării conștiente a maselor la viața politică, apariția și dezvoltarea partidelor clasei muncitoare în fiecare țară și rolul lor activ pe arena confruntărilor social-politice — iată numai câteva probleme mari, indestructibil legate de istoria mișcării muncitorești.

* Referat prezentat la cea de-a IV-a Conferință a istoricilor mișcării muncitorești, care a avut loc la Linz (Austria) în zilele de 17—20 septembrie 1968.

Mișcarea muncitorească, a cărei dezvoltare a început la mijlocul secolului al XIX-lea, a fost o mișcare eminamente de opoziție. Privită cu ochi răi de clasele dominante chiar în țările în care beneficia de existența legală, mișcarea muncitorească din unele țări, unde era ilegală sau semilegală, a fost, în consecință, urmărită și persecutată de organele de stat. Aceste condiții au, printre altele, o anumită legătură și cu sursele de studiere a istoriei mișcării muncitorești, căci dacă laturi importante ale dezvoltării societății pot fi urmărite pe baza documentelor de stat oficiale, lupta proletariatului, inclusiv aspectele implicate la care ne-am referit mai sus, apare sporadic și deformat în documentele poliției. Așa stînd lucrurile, nu e de mirare că istoriografii mișcării muncitorești s-au îndreptat cu o atenție sporită spre presa mișcării muncitorești.

Rolul presei în societate a fost variabil, în raport cu stadiul ei de perfecționare și cu împrejurările istorice. Dar totdeauna acest rol a exprimat două ipostaze ale presei: prima ipostază a fost de factor activ în societate ca mijloc redutabil de informare, de influențare și de orientare a opiniei publice. Ipostaza a doua este aceea de oglindă a societății: presa, reflectînd întreaga problematică a vieții cotidiene a populației, este un rezultat, un produs al societății și, din acest punct de vedere, ea capătă un rol nou, devine o sursă, un izvor pentru istoriografie. În orice condiții, ca exponent și instrument al opiniei publice sau al unei părți din aceasta, presa a fost și este un izvor pentru scrierea istoriei. Se poate discuta, firește, asupra gradului de autenticitate cu care ea a introdus în circuitul vieții publice adevăratele probleme ale societății, dar aceasta este o altă problemă.

Apărută la mijlocul veacului trecut în majoritatea țărilor europene și în America, presa muncitorească, avînd un profil aparte, s-a deosebit, în general, de presa burgheză prin anumite caracteristici. Aceste caracteristici, fără îndoială, diferă de la țară la țară, de la partid la partid și de la epocă la epocă, dar ele au indiscutabil și anumite elemente comune. Prima și, după părerea noastră, cea mai importantă trăsătură a presei muncitorești a constat în reflectarea problemelor organizării proletariatului. Dreptul la viață al organizațiilor s-a exprimat totdeauna prin editarea unei publicații care să-i răspîndească ideile și să-i susțină interesele. Evoluția organizării clasei muncitoare pe linie sindicală și în partid a fost una dintre temele favorite ale presei muncitorești de pretutindeni. În acest cadru, descrierea manifestațiilor, demonstrațiilor și, în genere, a tuturor acțiunilor clasei muncitoare, inclusiv a celor de solidaritate internațională, a fixat particularitatea cea mai distinctă a presei muncitorești.

A doua caracteristică a presei muncitorești a fost conferită de combativitate, împletită cu o critică necruțătoare la adresa societății capitaliste în ansamblu, de caracterul revendicativ al conținutului acestei prese. Acest caracter s-a exprimat în forme multiple. Începînd de la articolele teoretice, de doctrină care argumentau și justificau principal necesitatea luptei de clasă a proletariatului, trecînd prin materialele de ilustrare a situației grele a clasei muncitoare, care împingea direct la lupta de clasă pentru smulgerea de la patronii capitaliști a cît mai multe îmbunătățiri, și ajungînd la lozincile și manifestele cu revendicări directe, toate acestea evidențiau, în fond, combativitatea noii clase sociale. Desigur, categoriile

de materiale pe care le-am enumerat mai sus nu epuizează conținutul presei muncitorești, dar ele au reflectat, în general, faptul istoric al nașterii și afirmării unei noi clase pe arena vieții social-politice și economice din fiecare țară. Cu toate carențele, cu toate golurile, cu toate micile deformări și exagerări, la care ne vom referi mai departe, considerăm că nu greșim afirmând că aceste sectoare mari ale mișcării muncitorești au ajuns în fața istoricului datorită, în primul rînd, presei muncitorești.

Stabilind sumar însemnătatea locului mișcării muncitorești în cadrul istoriei generale și făcînd încercarea, recunoaștem temerară, de a defini rolul presei în societate, rol din care decurge și calitatea ei de izvor istoric, urmează să vedem care este locul presei muncitorești în cadrul izvoarelor generale pentru scrierea istoriei mișcării muncitorești.

Izvoarele istorice pentru mișcarea muncitorească, după proveniența lor, pot fi împărțite în două mari categorii: *interne*, adică documente emanate din însuși cadrul mișcării muncitorești (fie al organizațiilor constituite, fie al unor persoane individuale) și *externe*. Prin documente externe înțelegem referințele și aprecierile din afara cadrului mișcării muncitorești, cum ar fi relatările din presa burgheză, poziția partidelor burgheze față de mișcarea proletară, rapoartele de poliție, referirile din dezbaterile parlamentare la mișcarea muncitorească etc.

O apreciere definitivă asupra valorii uneia sau alteia din aceste categorii nu se poate face, dar ponderea izvoarelor interne, indiscutabil, nu poate fi neglijată. În schimb, izvoarele externe au și ele un rol important, mai ales în confirmarea celor interne. Ca în cazul oricărei documentări istorice, coroborarea surselor interne cu cele externe este cea mai eficientă formă pentru descoperirea adevărului. În legătură cu raportul dintre aceste mari categorii de izvoare pentru scrierea mișcării muncitorești, menționăm că în evoluția luptelor proletariatului există etape sau împrejurări istorice în care documentele interne au nevoie majoră de referința și confirmarea documentelor externe. Din cauza unor greutăți obiective de cunoaștere mai largă a realității, a înseși condițiilor grele în care se tipărea, presa ilegală a mișcării muncitorești este mai puțin bogată în reflectarea realității istorice. În același timp, activitatea în ilegalitate a unor organizații muncitorești, de exemplu, necesarmente a lăsat urme documentare înșelătoare sau de slabă consistență, care numai printr-o sprijinire pe documente externe ni se dezvăluie, de obicei, în mod real. Să reținem, prin urmare, însemnătatea condițiilor concret-istorice pentru definirea valorii documentelor pe baza cărora s-a scris și se scrie istoria mișcării muncitorești.

Deși în cadrul fiecărei categorii se înscriu forme variate de documente și o depistare a tuturor acestor forme este dificilă, experiența istoriografică de pînă acum ne permite să stabilim, cu aproximație, evident, pentru categoria izvoarelor interne mai multe grupe de documente.

a/ O primă și foarte importantă grupă de izvoare documentare interne o reprezintă actele și documentele constitutive normative și programatice ale mișcării muncitorești din fiecare țară sau cu caracter internațional. Valoarea istorică a acestor izvoare rezidă atît în informațiile comunicate, dar mai ales în determinarea exactă a principiilor teoretice, a ideologiei organizațiilor muncitorești. De cele mai multe ori, aceste documente au fost chiar la timpul lor tipărite fie în broșuri, fie în presa

socialistă și muncitorească. Desigur, tipărirea și difuzarea în masa muncitorilor a documentelor cu un asemenea caracter amplifică valoarea de fapt istoric a acestora, iar presa care le-a reprodus devine, implicit, ca depozitar al acestor fapte istorice, un izvor de mare încredere. Prin urmare, această categorie de documente, de izvoare poate fi găsită atît în arhive (după experiența noastră, mai rar) cît mai ales în paginile publicațiilor muncitorești.

b/ A doua grupă de documente interne — apropiată ca fizionomie exterioară de prima grupă — ar trebui să încorporeze rezoluții, moțiuni, procese-verbale, protocoale etc. ale unor dezbateri organizate (sau neorganizate). Aceste materiale cuprind de multe ori informații revelatoare pentru determinarea opiniei reale a participanților la mișcarea muncitorească, care — și prin aceasta se deosebește de documentele din prima grupă — nu sînt nici normative și uneori nici identice cu documentele programatice. Mișcarea muncitorească, unitară prin scopul ei final, a inclus o variată gamă de nuanțe în cadrul dezbaterilor problemelor ei teoretice, tactice și strategice care nu pot fi ignorate de istoriografia mișcării. Și documentele din această grupă pot fi regăsite uneori în paginile presei, atît în forma lor brută inițială cît și în forma amplificată a articolului de presă. În această ipostază, documentul de atitudine capătă noi potențe valorice, deoarece devine susceptibil de a genera curente în opinia publică, în rîndurile clasei muncitoare.

c/ A treia grupă de izvoare interne provine din ceea ce distinsul nostru coleg dr. Koszyk numește în coreferatul domniei-sale „comunicarea neformală”. Nu mică este bucuria istoricului cînd descoperă corespondență particulară, notițe documentare, „jurnale”, „memoriale” fără o destinație precisă sau în orice caz fără o destinație imediată spre tipar. Există o *sinceritate documentară* mai mare în asemenea hîrtii, care impune istoricului un anumit fapt, oricît de puțin reflectat ar fi el în documentarea tipărită sau oficială. O scrisoare, un ecou nesensizat în public din cine știe ce motive reconstituie în unele cazuri faptul istoric incomparabil mai exact decît ar face-o rapoartele oficiale sau presa. Aceasta este, cel puțin, părerea unor istorici.

d/ A patra grupă de documente interne o reprezintă presa muncitorească, care, nu rareori, cuprinde și părți însemnate din documentele celorlalte categorii de documente enumerate mai sus.

Am stabilit mai înainte trăsăturile caracteristice ale presei muncitorești, care o deosebesc de alte genuri de publicații periodice. Să vedem acum mai pe larg însușirile de care dispune această presă pentru a o plasa în rîndurile izvoarelor. Trebuie să remarcăm din capul locului că nu putem totdeauna desprinde însușirile de izvor de rolul activ al presei în apariția și dezvoltarea mișcării muncitorești. Mai ales în concepția leninistă, afirmată în 1901, după care un ziar muncitoresc are un rol primordial în organizarea clasei muncitoare, reflectarea unei realități istorice în paginile presei muncitorești se suprapune unor dorințe subiective, ideale, care pot fi, pot deveni realitate, dar încă nu este. Cel puțin în unele cazuri.

Deci prima condiție pe care trebuie s-o îndeplinească presa, prima însușire pe care trebuie s-o aibă este de a reflecta, de a oglindi o realitate existentă, și nu una potențială. (Nu discutăm aici despre gradul de

obiectivitate al acestei reflectări, căci vom reveni mai departe.) Informațiile provenite pe canalul acestui izvor vizează *faptele istorice* evenimentale.

Reproducerea în presă a documentelor programatice, a proceselor verbale, a discursurilor etc. amplifică indiscutabil calitatea de izvor a presei. O condiție esențială în aceste cazuri este publicarea integrală a acestui gen de materiale informative. O altă condiție a publicisticii muncitorești care-i asigură respectul posterității este reflectarea exactă a concepțiilor, a opiniilor, a punctelor de vedere existente în mișcarea muncitorească. Publicațiile care nu au tolerat în paginile lor confruntarea deschisă a punctelor de vedere provenite din mișcarea muncitorească, care s-au limitat la afișarea documentelor programatice la zi rămân limitate și ca izvor istoric. Într-o măsură mai mare sau mai mică, în funcție de ziar, de regiune sau de țară, presa muncitorească a inclus, din motive educativ-instructive și, mai ales, propagandistice, o serie de materiale cu caracter statistic de anchetă, de sondaj social. În aceste cazuri, originalitatea datelor, unicitatea informațiilor, în raport cu surse provenite de la instituții specializate sau exactitatea locului și timpului la care se referă informația, măresc sau reduc valoarea acestor date preluate din presă.

Toate aceste condiții enumerate mai sus se referă la presa muncitorească legală din societatea capitalistă, care a înfruntat, a polemizat și, în general, a rezistat confruntării cu presa burgheză, afirmându-se puternic în opinia publică din societatea respectivă. În ciuda imensei subiectivități din cadrul presei, această confruntare reprezintă un examen de care nu se poate face abstracție în aprecierea ca izvor a presei muncitorești, indiferent de loc și de timp. Căci locul și timpul, adică împrejurările concret-istorice, au influențat destul de mult calitatea de izvor a presei muncitorești.

★

Condițiile istorice și-au pus pecetea atît pe însușirile diferențiate ale presei cît și pe valoarea acesteia ca izvor pentru scrierea istoriei mișcării muncitorești în raport cu celelalte categorii de izvoare interne și externe. În funcție de etapa istorică concretă, o categorie de surse poate fi mai importantă, mai bogat reprezentată sau mai utilă decît alta.

Pornind de la această observație și ținînd seama global de trăsăturile presei muncitorești, putem considera că au existat trei mari etape în istoria acesteia. *Prima etapă*, de la începuturile mișcării muncitorești pînă la primul război mondial, în cadrul largului proces de constituire a partidelor social-democrate și al activității lor, a generat o bogată presă muncitorească și socialistă. Paginile acestor publicații reflectă drumul parcurs de mișcarea muncitorească de la primele grupuri constituite în organizații profesionale pînă la marile partide socialiste existente în numeroase țări în ajunul primului război mondial. *Cea de-a doua etapă* încorporează presa perioadei dintre cele două războaie mondiale, presa care reflectă procesul de creare și activitatea partidelor comuniste și a partidelor social-democrate. În sfîrșit, *cea de-a treia etapă* se înscrie după cel de-al doilea război mondial. O determinare a însemnătății presei ca izvor istoric este posibilă, ținînd seama de particularitățile fiecărei etape.

Pentru a putea face o caracterizare generală a valorii de izvor a presei muncitorești din fiecare etapă, ne propunem să stabilim câteva criterii de raportare. *Primul criteriu* ar fi posibilitatea presei de a reflecta mișcarea în paginile sale, fiind știut că în toate țările — dar în unele mai mult, iar în altele mai puțin — autoritățile de stat au împiedicat dezvoltarea mișcării muncitorești, inclusiv a presei sale. Așadar, cenzura, la care se refereau Marx și Engels încă de la mijlocul veacului trecut, a amputat, odată cu articolele zilei din presa muncitorească, și un important izvor de cunoaștere a istoriei mișcării muncitorești.

Al doilea criteriu l-am putea deduce din principiile generale, ideologice și politice, ale organizației muncitorești, al cărei organ este ziarul respectiv, principii reflectate în presa sa. De pildă, profunzimea și varietatea problemelor ideologice nu le putem reconstitui dintr-un organ muncitoresc care nu a tolerat în paginile sale afirmarea unor puncte de vedere diferite, apte să reflecte întregul climat ideologic al organizației respective. Căci, dacă istoria este opera maselor, pentru istoric este necesar să cunoască poziția cât mai multor reprezentanți ai acestora.

Al treilea criteriu este legat de condițiile legalității și ale ilegalității tipăririi presei muncitorești. Fără îndoială că presa ilegală are alte în-sușiri ca izvor istoric decât presa legală.

În unele țări, printre care și România, partidele comuniste au activat în ilegalitate. Fără să fie un element cu totul nou și necunoscut în istoria presei muncitorești, ilegalismul presei comuniste a îmbrăcat forme specifice condițiilor de activitate ale partidelor comuniste. Ilegalitatea a presupus rămânerea presei comuniste în afara confruntărilor cu opinia publică. Presa ilegală comunistă ataca toate problemele vieții social-politice și economice, dar numai în scopul educării cititorilor săi, forțamente limitați ca număr, rămânând deci fără ecou larg și direct în opinia publică a societății.

Deși *al patrulea criteriu* e de ordin formal, istoriografia este nevoită să-l ia în considerare : presa muncitorească devine automat un izvor de necontestat în condițiile inexistenței altor surse documentare. Mulți cercetători ai istoriei mișcării muncitorești au constatat că evenimente importante din trecutul de luptă al clasei muncitoare s-au transmis viitorului numai pe calea presei. Dezbaterile unor congrese ale Partidului social-democrat din România și chiar dezbaterile Congresului de constituire a P.C.R. nu sînt cunoscute decât din stenogramele publicate în gazetele „România muncitoare” și, respectiv, „Socialismul”. Congresul al II-lea al Partidului Comunist din Iugoslavia ne este cunoscut numai din relatarea publicată de cotidianul „Radnicke novine”. Seria exemplilor din acest domeniu poate fi continuată. Prin urmare, presa, pentru multe probleme ale istoriei mișcării muncitorești, este singurul izvor.

În funcție de aceste patru criterii, putem emite câteva caracterizări globale ale presei muncitorești din diferitele ei perioade, fără ca prin aceasta să ierarhizăm valoarea de izvor istoric a presei, care rămîne o problemă deschisă oricărui cercetător.

I. În cadrul primei etape a dezvoltării mișcării muncitorești — de la începuturi pînă la primul război mondial —, valoarea de izvor a presei muncitorești este inestimabilă. Ea a reflectat în paginile sale, cu mici excepții, drumul parcurs de fiecare organizație muncitorească, activitatea

partidelor socialiste, afirmarea clasei muncitoare pe diferite căi și mijloace în viața social-politică a țării sale. Cu excepția perioadei de început, când primele organizații muncitorești erau lipsite de organe de presă, în primul rând din cauza prigoanei polițienești, și cu excepția unor țări în care mișcarea muncitorească era ilegală, tabloul general al istoriei luptei proletariatului internațional pînă la primul război mondial își are culorile cele mai vii în presa socialistă și muncitorească din numeroase țări. Și istoriografia care s-a dezvoltat în ultimele decenii a reflectat cu prisosință acest lucru, mai ales că depozitele arhivistice ale partidelor socialiste au luat naștere destul de tîrziu (în Germania, de pildă, în 1882) ¹. În această perioadă, presa era, de regulă, un buletin al tuturor faptelor, ideilor și frământărilor din mișcarea muncitorească (unele publicații purtau chiar numele de „Buletin“). În paginile principalelor ziare socialiste s-au reflectat nu numai lupta și activitatea clasei muncitoare din țara respectivă, ci și aspecte din viața altor partide socialiste și muncitorești, precum și relațiile dintre ele. „Istoria Internaționalei a II-a“, lucrare în două volume, apărută în 1965—1966 la Moscova, reflectă utilizarea pe o scară largă a gazetelor „Arbeiter Zeitung“, „Vorwärts“, „l’Humanité“, „Iskra“, „România muncitoare“, „Rabotniceski Vestnik“, „Nepszava“, „Radnicke novine“ ș.a. Conținutul acestor publicații în date și informații despre evoluția mișcării muncitorești este inegalabil ca izvor de documentare. Ne permitem să facem această apreciere generală pornind de la situația presei muncitorești din România, pe care o cunoaștem mai bine, în primul rând datorită seriei de volume din care pînă acum au apărut trei tomuri sub titlul „Presa muncitorească și socialistă din România“. Toate realizările istoriografiei românești pe tema trecutului revoluționar al proletariatului român sînt datorate cu precădere cercetării periodicelor muncitorești. Gazete ca : „Drepturile omului“ (1885—1889), „Munca“ (1890—1894), „Lumea nouă“ (1894—1900), „România muncitoare“ (1902, 1905—1916), reviste ca : „Contemporanul“ (1881—1891), „Revista socială“ (1884—1886), „Viitorul social“ (1907—1908 ; 1913—1917) adăpostesc în paginile lor nu numai năzuințele spre o viață mai bună ale clasei muncitoare din România, ci și o imensă bogăție de informații cu privire la manifestările concrete istorice desfășurate în scopul realizării acestor năzuințe. Toate problemele, aspectele și evenimentele, cît de cît importante, care, luate împreună, constituie însuși firul dezvoltării mișcării muncitorești în România își găsesc reflectarea, uneori în chip abundent, în colecțiile publicațiilor enumerate mai sus și ale altora.

Nu este nimic exagerat în această afirmație, mai ales dacă avem în vedere cîteva însușiri proprii presei muncitorești din această perioadă nu numai din România, dar și de aiurea. În paginile presei socialiste s-au inserat, în mod sistematic, articole și reportaje despre întrunirile, mitingurile și manifestațiile de stradă, despre marile demonstrații sărbătorești cu prilejul zilei de 1 Mai, despre aniversările evenimentelor principale din viața și lupta proletariatului român și din alte țări. Valoarea de izvor prețios al presei muncitorești din România — și, după părerea colegului nostru France Klopčic, o situație asemănătoare a existat și în Iugoslavia — decurge și din faptul că publicațiile muncitorești au inițiat

¹ Paul Mayer, *Archiv zur social Geschichte*, vol. VI/VII, Berlin 1967, p. 77.

anchete asupra situației muncitorilor din industrie. „...Să culegem cele mai mici amănunte despre tot ce privește traiul, sănătatea, ceasurile de muncă, prețul muncii și cât produce un muncitor” — scria gazeta „Munca”² sub titlul *Anchete industriale*. Această preocupare a fost așa de intensă în presa muncitorească din România încât ea a antrenat conducători de frunte ai proletariatului român, cum au fost Ștefan Gheorghiu, I. C. Frimu ș.a., care au publicat ei înșiși numeroase anchete în paginile gazetei „România muncitoare”.

Născute nu din dorința sau interesul cuiva (cum se întâmplă, de regulă, cu presa burgheză), ci din necesitatea social-politică și economică a unor grupuri sociale, publicațiile socialiste și muncitorești au fost de la început expresia afirmării nevoilor și aspirațiilor, într-un cuvânt a luptei de clasă a proletariatului. Fie că publicația muncitorească exprima un strigăt de revoltă împotriva exploatării, fie că demonstra teoretic practica exploatării și necesitatea luptei împotriva ei, presa a fost de cele mai multe ori un adevărat proces-verbal al existenței sociale a proletariatului. Reprezentând o mișcare tină, cu o încredere nemărginită în destinul său istoric, presa muncitorească din această perioadă și-a exprimat adevărurile credinței sale cu o sinceritate ingenuă. Un anumit romantism, dublat de o încredere majoră în justetea cauzei și în frumusețea idealului socialist, permitea presei muncitorești să scrie adevărul, chiar atunci când nu-i era întru totul favorabil. Ea a înfruntat cu curaj și demnitate atacurile presei burgheze și, nefiind angajată direct și imediat în lupta pentru cucerirea puterii politice, a fost scutită de anumite servituți, proprii publicisticii din timpul marilor și hotărîtoarelor înclășări politice.

O însușire importantă a presei muncitorești din această perioadă a constat în faptul că ea nu a reflectat numai problemele mișcării muncitorești. Publicațiile socialiste și muncitorești au luat atitudine în toate marile probleme interne sau internaționale, afirmînd cu vigoare punctul de vedere al clasei muncitoare.

Din investigațiile conținutului presei din România, Iugoslavia și din alte țări reiese că în paginile presei muncitorești s-a reflectat și s-a dezbătut pe larg problema națională, aceasta fiind una dintre marile probleme care frământau societatea respectivă. „Nu sîntem naționaliști — scria gazeta „Adevărul” din Transilvania, organul socialiștilor români din Austro-Ungaria —, dar, ca un partid care luptă pentru libertățile tuturor popoarelor din această țară, protestăm cu indignare contra apăsării uneia sau altei naționalități...” „Românii din această țară (Austro-Ungaria — *n.n.*) — se scria cu alt prilej — sînt cei mai apăsăți, sînt lipsiți de drepturile cele mai elementare”³. Problema națională a fost ridicată și dezbătută de revista slovenă social-democrată „Naši zapiski” între anii 1902 și 1913. Poziția antirăzboinică a proletariatului din Balcani a găsit o puternică reflectare în paginile gazetelor „România muncitoare”, „Rabotniceski Vestnik”, „Radnicke novine” etc., unde au fost publicate atît documentele oficiale, de principiu ale mișcării muncitorești cît și relatări

² „Munca”, organ social-democrat, București, nr. 12, din 13 mai 1890.

³ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. II (1900—1921), partea I (1900—1907), Editura politică, București, 1966, p. 571, 572.

ample despre întrunirile și manifestațiile antirăzboinice organizate de clasa muncitoare în fiecare dintre țările respective.

Presă muncitorească din Germania secolului al XIX-lea — „o comoară încă nici pe departe epuizată pentru istorici“, după cum se exprimă cercetătorii din R.D.G. — cuprinde în paginile sale activitatea lui Marx și Engels, probleme ale istoriei Internaționalelor întii și a doua, ale evoluției și afirmării social-democrației germane în viața politică a țării etc. După unele aprecieri ale contemporanilor, presei muncitorești din Germania îi erau proprii preocupările pentru „chestiuni sociale, mai adesea din punct de vedere practic, bazându-se pe date statistice“, avînd atenția „...aproape exclusiv concentrată asupra discuțiilor și muncii parlamentare“⁴.

Chiar și în prima etapă de dezvoltare, presa muncitorească a cunoscut în unele țări vicisitudinile ilegalității. Astfel, în unele provincii din Austro-Ungaria, pînă în ultimul deceniu al veacului trecut, mișcarea muncitorească se afla în condiții de ilegalitate sau semilegalitate. Din această cauză, în coloanele presei se puteau publica relatări numai despre evenimente și probleme admise de autorități. Desfășurarea congreselor de partid erau puțin sau de loc reflectate în presa muncitorească, așa încît cercetarea documentelor de arhivă, în aceste cazuri, devine absolut necesară.

Un specific aparte îl prezintă presa revoluționară din Rusia țaristă, care a avut de înfruntat regimul cel mai autocrat. Tipărită, în cea mai mare parte, în afara granițelor Rusiei, presa muncitorească destinată proletariatului rus nu a putut beneficia de toate avantajele prezenței directe în opinia publică rusă, ale confruntării cu presa de alte orientări. Cu toate acestea, datorită faptului că tipărirea în străinătate asigura o libertate de exprimare cvasitotală, cit și datorită neobișnuitei efervescențe a dezbaterilor teoretice în rîndurile social-democraților ruși, presa revoluționară rusă oferă un bogat tezaur informativ asupra problemelor mișcării muncitorești din imperiul țarist („Iskra“, „Proletarii“, „Pravda“ ș.a.)

Dar Rusia a fost totodată și țara marilor revoluții de la începutul veacului nostru, în timpul cărora presa a consemnat pentru istorie, în chipul cel mai fidel, temperatura luptelor revoluționare, pe care rareori documente de altă proveniență sînt în stare s-o redea. Dintre multele gazete muncitorești apărute pe întinderile nesfîrșite ale Rusiei în timpul revoluției din 1905—1907, amintim „Novaia Jizni“, la tipărirea căreia au participat V. I. Lenin și Maxim Gorki⁵, „Borba“, „Vperiod“ (Moscova) ș.a.

Ajungînd la anii primului război mondial, se pune întrebarea firească în ce măsură presa din timpul acestui mare flagel a păstrat valoarea sa informativă anterioară. Generalizarea cenzurii și a stării excepționale în numeroase țări beligerante a răpit, fără îndoială, o parte importantă din capacitatea presei muncitorești de a reflecta realitatea. O presă angajată în timpul războiului are servituți mari ca izvor istoric. La aceasta s-au adăugat frămîntările din însuși sinul mișcării socialiste internaționale, care în condițiile adoptării unor atitudini diferite față de

⁴ „Munca“, organ social-democrat, București, din 13 septembrie 1892 (articol reprodus după „La Question sociale“).

⁵ E. Z. Golomb, E. M. Fingherit, *Rasprostranenie peciati v dorevolucionnoi Rossii i v Sovetskom Soiuze*, Editura „Sveazi“, Moscova, 1967, p. 46.

război a început să lupte nu numai împotriva dușmanului de clasă, ci și a acelor socialiști care erau de altă părere în problema războiului.

Dar, întrucât nu toate partidele socialiste s-au plasat pe terenul colaborării cu guvernele lor în cadrul războiului, au rămas și după 1914 gazete muncitorești „libere“ de obligațiile „stării excepționale“. Presa bolșevică editată în emigrație, gazetele muncitorești din țările care au păstrat cîtva timp neutralitatea au transmis viitorului starea de spirit antirăzboinică a proletariatului din aceste țări, acțiunile lui în vederea reinstaurării păcii, pe linia folosirii greutăților provocate de război claselor dominante în interesul emancipării clasei muncitoare, al revoluției. Presa bolșevică, a cărei caracteristică principală era combativitatea intransigentă, a reflectat în paginile sale frământările interne ale imperiului țarist, avîntul de luptă al maselor de muncitori și țărani îmbrăcați în haine de soldați. În acești ani, un rol primordial l-a avut gazeta „Pravda“, în paginile căreia s-au reflectat principiile leniniste în problema revoluției, lupta maselor muncitorești-țăranesti pentru răsturnarea vechilor rînduieli, ocuparea pămîntului moșieresc de către țărani, mișcarea general-democratică pentru pace. Presa muncitorească din ajunul și din timpul luptei pentru triumful Marii Revoluții Socialiste din Octombrie este de fapt principalul izvor scris despre mersul evenimentelor care au culminat cu Marea Revoluție. În „Pravda“ au fost publicate primele decrete ale guvernului sovietic, hotărîrile cele mai importante ale partidului comunist (bolșevic), rapoartele și articolele lui V. I. Lenin și ale altor conducători ai partidului.

Cunoașterea multor aspecte ale avîntului revoluționar din anii post-belici ar fi sensibil micșorată fără depozitul de informații „la zi“ pe care-l furnizează presa muncitorească, tipărită în condiții grafice deficitare, cu multe greșeli de tipar, uneori cu „spații albe“, ca urmare a intervenției cenzurii. Colecția ziarului „Die Rote Fahne“, organul Ligii „Spartacus“, oferă istoricului imaginea dezvoltării organizatorice a acesteia, preliminariile înființării partidului comunist și, bineînțeles, evenimentele din cadrul revoluției burghezo-democratice din Germania. Ar fi greu de descifrat astăzi dezbaterile ideologice din mișcarea muncitorească din multe țări în care părți importante din partidele socialiste au evoluat spre ideea creării partidelor comuniste fără cercetarea presei muncitorești. Gazeta „Socialismul“ din România anilor 1918—1921, de exemplu, tipărită în condiții grele, păstrată în unicate deja deteriorate, cuprinde o asemenea bogăție de informații privitoare la toate marile probleme care frământau societatea românească în anii aceia, indispensabile oricărei cercetări istorice, încît s-a considerat necesară retipărirea, exact în forma și conținutul său istoric, pentru înzestrarea principalelor biblioteci din țară. Este în acest act de cultură, pe lîngă un omagiu adus tradițiilor de luptă ale publicisticii revoluționare, și o recunoaștere a însemnătății presei ca izvor pentru scrierea istoriei mișcării revoluționare, democratice și progresiste din România.

Presa și-a adus contribuția sa și la cercetarea unor evenimente furtunoase din istorie care, cel puțin la prima vedere, nu păreau a „avea timp“ pentru a fi reflectate în paginile ziarelor. Un asemenea eveniment a fost războiul civil din Rusia, cînd timp de trei ani puterea sovietică a înfruntat asalturile albgardiștilor, ale reacțiunii interne și ale

intervenției imperialiste din exterior. După cum se știe, pe fronturile războiului civil au participat și numeroși oameni ai muncii din alte țări, printre care și din România. Faptul că aceste detașamente de internaționaliști au reușit să tipărească gazete în condiții excepțional de grele și pentru scurt timp, gazete în care se consemnau coordonatele activității lor militare, politice și ideologice, este de neprețuit pentru istoriografie. Valoarea ca izvor istoric a acestor publicații decurge nu numai din conținutul lor, ci și din simpla lor existență ⁶.

II. Perioada dintre cele două războaie mondiale a lăsat moștenire o presă muncitorească schimbată față de presa etapei anterioare. O particularitate importantă a presei comuniste a constatat în faptul că în paginile ei s-a făcut mai simțit decât la vechea presă socialistă pulsul vieții proletariatului din fabrici. Pe lângă aceasta, atît presa partidelor social-democrate cît și presa partidelor comuniste prezintă o serie de însușiri noi în raport cu „stilul” presei muncitorești de pînă la primul război mondial. În același timp, presa social-democrată, după cum se exprimă dr. Koszyk, „a pierdut din ce în ce mai mult teren în țările occidentale, și cotidienele social-democrate cu greu se mai pot deosebi în conținut și înfățișare de ziarele burgheze”, iar presa comunistă a cunoscut o oarecare îngustare a tematicii, determinată de necesitatea reflectării cu fermitate a propriilor principii programatice și, în unele țări, a condițiilor vitrege ale ilegalității. Acești doi factori, în general, au dus la slăbirea calității de izvor istoric a presei comuniste în sensul determinat în primele pagini ale expunerii noastre. Presa comunistă, caracterizată printr-o fermitate de nezdruccinat în apărarea principiilor pe care le susținea, are incontestabil o valoare de izvor pentru determinarea acestor principii. Problema este pusă în alți termeni și în coreferatul d-lui Koszyk, care arată că „în cazul unei organizații centraliste cercetarea a oricît de multe ziare nu va scoate la iveală mai mult decât analizarea organului central”. Pe lângă îngustarea informației determinată de existența unei linii politice, fiind destinate în primul rînd luptei politice imediate, materialele publicate în presa comunistă au cuprins uneori inevitabil exagerări și violențe de limbaj, improprii terminologiei izvorului documentar. Unele dintre documentele partidelor comuniste publicate, prelucrate și difuzate prin intermediul presei au purtat amprenta necesităților de conjunctură, a influențelor centrului conducător. Aceste documente au o valoare deosebită pentru reconstituirea istoriei activității politice a partidelor respective. Presa comunistă a exprimat atitudinea organizației față de diferitele probleme sau evenimente aflate la ordinea zilei, atitudine care merită, fără îndoială, să fie consemnată într-o lucrare de istorie, dar ea nu a reflectat problema sau evenimentul în toate coordonatele sale istorice. Presa comunistă, din cauza condițiilor în care apărea, a acordat o mare atenție problemelor actuale, care nu reclamau un timp prea îndelungat pentru rezolvarea lor. Slabele dezbateri și confruntări de opinii în paginile presei comuniste interbelice afectează, de asemenea, posibilitatea reconstituirii climatului ideologic real, în afara celui determinat de directive, cu ajutorul acestor publicații.

Acolo unde presa comunistă de partid a apărut în ilegalitate, cum a fost cazul României, a înflorit o presă legală *influențată* de comuniști.

⁶ *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și România*, culegere de studii, Editura politică, București, 1967, p. 206.

Dacă avem în vedere situația din România, valoarea presei legale, în care răzbate cuvîntul partidului comunist, a dat rezultate pozitive. Succesul pe care l-au avut zecile de publicații muncitorești legale de inspirație comunistă arată cît de exact surprindeau aceste publicații *adevărul*, motiv pentru care ele au rămas un depozitar al acestuia și, în consecință, un prețios izvor de documentare.

Credem că nu exagerăm dacă spunem că problema principală de istorie contemporană care-și găsește o sursă de documentare respectabilă în presa muncitorească interbelică este lupta antifascistă. Presa muncitorească revoluționară din Germania și alte țări a publicat un mare număr de rezoluții și apeluri ale comitetelor antifasciste și ale întrunirilor de masă cu caracter antifascist, declarații comune ale comuniștilor și social-democraților, referate cu privire la autoapărarea antifascistă etc. Luptele antifasciste din 1936 de la Cracovia și Lvov au fost descrise în istoriografia poloneză, în cea mai mare parte, pe baza informațiilor preluate din presă. Intrucît în Cehoslovacia presa muncitorească a cunoscut în perioada republicii burghezo-democrate „o dezvoltare aproape liberă și nestingherită“, această presă este apreciată în istoriografia cehoslovacă a fi „un izvor de prim rang atît pentru istoria internă a partidului (sesiuni ale C.C., congrese ale partidului, ședințe raionale și regionale, organizații de masă ale partidului), cît și pentru anumite evenimente din mișcarea muncitorească mai largă“.

Fără să ne lăsăm tentați a face paralele între perioade oarecum simetrice, cum sînt anii celor două războaie mondiale, trebuie să constatăm totuși că poziția și rolul presei în cadrul dezvoltării mișcării revoluționare în timpul celui de-al doilea război au cunoscut aceeași vitregie ca și în timpul primului război mondial. Bineînțeles, împrejurările erau altele în anii 1939-1945. De pildă, lozincă luptei împotriva războiului imperialist și a militarismului a cunoscut o transformare substanțială, fiind îndreptată într-un singur sens : împotriva hitlerismului. Mișcarea muncitorească, prin organizațiile ei, a colaborat masiv în cadrul unor fronturi patriotice naționale la lupta împotriva ocupantului hitlerist, a regimurilor de dictatură fascistă, în ultimă instanță împotriva aceluiași dușman — Germania hitleristă. Mișcarea de rezistență din numeroase țări a inclus ca importantă parte componentă, de multe ori cu rol conducător, cum a fost în România și în alte țări, partidele comuniste și muncitorești.

În aceste condiții, a vorbi despre însemnătatea documentară a presei muncitorești înseamnă a privi problema sub un unghi mai larg. Mai întîi trebuie observat că întreaga presă a Rezistenței a fost clandestină. Dar, spre deosebire de presa comunistă ilegală, care avea o destinație limitată la cadrele și viața de partid și la unele cercuri mai mult sau mai puțin largi de mase care se găseau sub influența partidului, presa Rezistenței se adresa tuturor cetățenilor, întregii populații, aptă de a contribui la înfrîngerea dușmanului. Iată un pasaj ilustrativ din editorialul primului număr al ziarului „România liberă“, editat în tipografia ilegală a P.C.R. la începutul anului 1943 : „Sunăm chemarea la unire sub cutele gloriosului și neînvinsului drapel al independenței și libertății naționale și nu cunoaștem ca dușmani decît pe cotropitorii și pe trădătorii de neam ce le servesc drept unelte“. Este limpede că paginile unei asemenea gazete reprezintă nu numai un izvor pentru cunoașterea activității partidului comunist, ci oferă o

imagine de ansamblu — pe cît era cu putință atunci — a întregii mișcări de rezistență din România, care a angajat forțe politice de orientări variate. În cazul acestui gen de presă, tipărit în condiții de adîncă clandestinitate, repetăm ceea ce am mai spus cînd ne-am referit la presa războiului civil: chiar și numai prin *existența* ei, această presă reprezintă un respectabil izvor istoric.

O situație incomparabil mai bună a avut-o presa Rezistenței, care beneficia de un teritoriu eliberat, de pe care putea fi lansată. Astfel, de pildă, în Iugoslavia, pe teritoriul eliberat, cele cîteva tipografii au putut asigura o presă mai bogată. O gazetă ca „Slovenski Poročevalec” a publicat în toamna anului 1941 cele mai importante directive ale trupelor de partizani și primele hotărîri ale puterii populare. În Cehoslovacia, ziarul „Rude Pravo” reprezintă un prețios izvor pentru scrierea și studierea mișcării revoluționare și de rezistență din această țară. În Połonia, presa clandestină în timpul celui de-al doilea război mondial a avut o răspîndire foarte mare, numai comuniștii și prietenii lor editînd 216 titluri. În paginile ei s-au reflectat destul de fidel frămîntările politice din țară, întreaga fizionomie a societății poloneze din timpul ocupației.

III. După cel de-al doilea război mondial, presa muncitorească s-a diversificat în conținut, în conformitate cu evoluția politică a partidelor și organizațiilor sale. În țările în care clasa muncitoare a cucerit puterea, presa muncitorească, de partid a devenit presă guvernamentală (situație care în Uniunea Sovietică s-a produs încă din 1917).

De la primele publicații muncitorești pînă la organele centrale de presă din țările socialiste există un drum lung — este distanța de la micile întruniri împrăștiate deseori de poliție pînă la marile manifestații ale oamenilor muncii care durează cîteva ore, este distanța de la cea mai hotărîtă, dar și cea mai hărțuită mișcare de opoziție pînă la guvern. Faptul acesta nu poate să nu se reflecte în presă. Dacă elementul cel mai caracteristic pentru presa muncitorească veche era critica necruțătoare a tuturor aspectelor societății, presa muncitorească guvernamentală a fost și este oglinda constructivă a transformărilor ce se produc pe drumul construirii unei noi societăți și al desăvîrșirii acesteia. În noile condiții, presa muncitorească a încetat de a mai fi numai „muncitorească”; ea este o presă a întregii societăți, așa după cum partidul este forța conducătoare a întregii societăți din țara respectivă. Aceste cîteva considerații sînt de fapt în afara subiectului nostru, care se limitează la cercetarea presei muncitorești ca izvor pentru scrierea istoriei mișcării muncitorești. Or, după cucerirea puterii, istoria mișcării muncitorești se identifică cu istoria generală a societății, ceea ce pune pe un alt teren întreaga problemă a presei ca izvor pentru scrierea istoriei.

★

Însemnătatea deosebită a presei muncitorești ca izvor pentru reconstituirea istoriei mișcării muncitorești, căreia noi am încercat să-i determinăm cîteva laturi, ne îndreptățește la o sporire a interesului pentru adunarea, conservarea și cercetarea acestei prese.

Ținînd seama că istoriografia propriu-zisă, deși a folosit și folosește în chip abundent presa muncitorească ca izvor documentar, nu reușește să creeze o imagine exactă a ceea ce a însemnat presa muncitorească, în

unele țări s-a făcut simțită necesitatea creării unor instrumente de lucru sub formă de cataloage, bibliografii sau sinteze asupra presei muncitorești. În acest scop, în România s-a luat inițiativa publicării unui ciclu de volume consacrate prezentării tuturor publicațiilor de sorginte muncitorească. Până acum au apărut patru tomuri⁷, în care sînt cuprinse substanțiale studii de prezentare a fiecărei publicații, urmate de reproducerea unor articole cu caracter antologic. Aceasta este o formulă intermediară prin care, pe de o parte, sînt informați cercetătorii asupra surselor existente, iar pe de altă parte se oferă cadrelor didactice și studenților un bogat material informativ de studiu în completare la istoriografia existentă a mișcării muncitorești, istoriografie care totuși nu a valorificat pînă acum totdeauna cu competență presa muncitorească. Independent de această serie și în altă formulă, s-a tipărit, în 1963, o prezentare bibliografică a presei comuniste dintre anii 1921 și 1944⁸ (peste 400 de titluri).

O preocupare deosebită pentru adunarea și valorificarea presei s-a manifestat în Polonia. În 1965 s-a tipărit un catalog al presei revoluționare poloneze, care identifica 774 de titluri din perioada 1919-1939⁹. În ce privește presa conspirativă din perioada celui de-al doilea război mondial, catalogul tipărit în 1962 cuprindea în jurul a 2 000 de titluri¹⁰. Ținînd seama de marea varietate a curenților reflectate în aceste publicații, a fost necesară selecționarea presei comuniste, al cărei număr de titluri se ridică la 216¹¹.

În 1967, Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.U.P. a încheiat acțiunea de republicare a întregii publicistici comuniste ilegale¹², inclusiv o culegere de materiale de presă editate la timpul acela de comuniști polonezi pe teritoriul U.R.S.S.¹³.

În Cehoslovacia, unde problema adunării presei muncitorești din perioada interbelică nu se pune datorită existenței unor colecții complete în mai multe biblioteci, s-au pregătit, în schimb, în ultimii ani, cîteva volume de izvoare din ziarul ilegal al partidului „Rude Pravo“.

Presa muncitorească din Austria a găsit în stimatul nostru coleg H. Steiner un pasionat cercetător. Dînsul a alcătuit și a publicat pînă acum două volume bibliografice consacrate istoriei mișcării muncitorești austriace (vol. I, 1867-1918 ; vol. II, 1918-1934), urmînd ca volumul III

⁷ *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), 641 p. ; partea a II-a (1890—1900), 744 p., Editura politică, București, 1964 ; volumul al II-lea (1900—1921), partea I, 1900—1907, 904 p., București, 1966, partea a II-a (1907—1916), 780 p., București, 1968.

⁸ Titu Georgescu, Mircea Ioanid, *Presa P.C.R. și a organizațiilor sale de masă 1921—1944*, Editura științifică, București, 1963, 382 p.

⁹ *Polska Prasa Rewolucyjna 1919—1939. Katalog opracowała Maria Krych*, Biblioteka zakładu Historii Partii przy K.C. P.Z.P.R., Warszawa, 1965, 178 p.

¹⁰ *Centralny Katalog polskiej prasy konspiracyjnej 1938—1945*, Oprac Lucjan Dobroszycki, Warszawa, 1962, 303 p.

¹¹ Antoni Przygoński, *Prasa konspiracyjna P.P.R.*, Zarys-Katalog-zyciorysy, Warszawa, 1966, 325 p.

¹² *Publicystyka konspiracyjna P.P.R. Wybór artykułów 1942—1945*, Oprac Marian Malinowski, Jerzy Pawłowicz, Antoni Przygoński (wstąpi redakcja), Maria Wilusz, tom. 1, 1942, Warszawa, 1961, 382 p. ; tom. 2, 1943, Warszawa, 1964, 683 p. ; tom. 3, 1944—1945, Warszawa, 1967, 730 p.

¹³ *Publicystyka Swiazku Patriotow Polskuck w ZSRR 1943—1944*, Wybór Oprac Wacław Poterański, Maria Wilusz, Warszawa, 1967, 446 p.

(1934-1945), care cuprinde și publicațiile ilegale din timpul Rezistenței, să apară în viitorul apropiat.

În ce privește presa muncitorească revoluționară rusă, istoricii sovietici au pus accentul în cercetările lor nu atât pe depistarea și inventărierea tuturor publicațiilor, cât mai ales pe interpretarea conținutului lor calitativ. Pe această temă au fost tipărite în decursul timpului mai multe lucrări de cercetare a activității și rolului publicațiilor bolșevice ca „Proletarii”, „Pravda” ș.a.¹⁴

În Franța publicistica muncitorească, beneficiind de regimul depozitului legal, se află adunată la Biblioteca națională. Cercetările efectuate pînă acum nu au vizat priviri de ansamblu asupra dezvoltării presei muncitorești, ci au abordat cu precădere diferite organe de presă, în mod monografic, sau s-a subliniat rolul unor ziare în cadrul anumitor evenimente sau fenomene din istoria mișcării muncitorești. Pentru perioada Rezistenței, cînd presa a cunoscut regimul clandestinității, interesul istoriografiei pentru sursele documentare a fost așa de viu încît s-a întocmit încă din 1954 un catalog al tuturor publicațiilor clandestine difuzate în Franța între anii 1939 și 1945, catalog aflat la Biblioteca națională din Paris.

Istoricii iugoslavi consideră că istoria presei muncitorești iugoslave a fost insuficient cercetată pînă acum, deși există cîteva monografii consacrate unor gazete și istoriei presei muncitorești în cadrul limitat, național, al unor popoare ale Iugoslaviei.

Investigațiile întreprinse în Germania de A. Eberlein, pe linia bibliografierii presei muncitorești, a dus la depistarea a aproape 6 700 de titluri¹⁵. Dar studii sistematice asupra valorii și locului publicisticii muncitorești în această țară încă nu au fost întreprinse, în afara catalogului din 1964, al fondurilor existente de ziare și reviste din perioada anterioară anului 1945 aflate în R.D.G.

În multe țări, o problemă importantă legată de posibilitatea utilizării presei ca izvor istoric o reprezintă adunarea, depozitarea și conservarea publicațiilor muncitorești. În această privință, situația se prezintă diferit în funcție de țară și de timp. În România, de pildă, cu foarte mici excepții, periodicele muncitorești tipărite pînă la primul război mondial au intrat, conform legii, în Biblioteca Academiei Române. O serie de publicații din timpul războiului și din anii avîntului revoluționar au însă colecțiile incomplete. După 1924, cînd P.C.R. a fost scos în afara legii, s-au tipărit și difuzat, în condiții de ilegalitate, zeci de publicații. Păstrarea unui exemplar dintr-o asemenea publicație pe vremea aceea era un „delict”, pentru care posesorul era pasibil de pedeapsă. Cu toate acestea, Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. a recuperat un număr important din aceste publicații din dosarele Siguranței de stat. Aceasta, prin numeroasele percheziții și confiscări de materiale

¹⁴ K. Zarodov, *Leninskaia gazeta „Proletarii”*, Moscova, 1955 ; M. Karelina, *Bolșevistskaia gazeta „Novaia jizni”*, Moscova, 1955 ; *Iz istorii mestnoi bolșevistskoj peciatii*, culegere de articole, Moscova, 1961 ; I. Kuznețov, S. Matvienko, *Gazeta „Sotial-Demokrat” (1908—1917 gg)*, Moscova, 1960 ; *Straniți slavnoi istorii. Vospominania o „Pravde” (1912—1917 gg)*, Moscova, 1962 ; A. E. Badeev, *„Pravda” v godi țarizma*, Moscova, 1962, ș.a.

¹⁵ „Archivmitteilungen”, anul 9, nr. 6/1959, p. 202—205. (Citat din coreferatul d-rului Koszyk).

„subversive“, a adunat sute de publicații comuniste ilegale, făcând, indirect și, am putea spune, inconștient, un serviciu prețios istoriografiei.

În privința adunării, depistării și conservării, situația presei din Germania ni se pare cea mai semnificativă pentru luarea în considerare a acestei probleme. Presa muncitorească din Germania, poate cea mai numeroasă în comparație cu presa din alte țări, a avut parte de o soartă vitregă în sensul că instituțiile de stat au ignorat-o. Singurul depozit care a avut misiunea s-o păstreze a fost arhiva partidului social-democrat, din nefericire distrusă și ea în 1933. Ulterior pierderile au fost amplificate, ca urmare a distrugerilor provocate în timpul celui de-al doilea război mondial. În aceste condiții au devenit necesare acțiuni sistematice de adunare, de microfilmare a ceea ce există în diferite biblioteci pentru a se concentra în depozite corespunzătoare. Instituții ca Biblioteca Universității din Rostock, Institutul de cercetare ziaristică din Dortmund, Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.S.U.G., Biblioteca germană din Leipzig ș.a. își concentrează eforturile pentru a recupera și a completa marile goluri existente în tezaurul publicisticii muncitorești germane.

Problema conservării depozitului existent de presă muncitorească este generală tuturor țărilor. Microfilmarea publicațiilor vechi păstrate într-un singur exemplar este o problemă actuală pentru noi toți. În unele țări s-au folosit metode mai costisitoare, dar mai comode pentru cercetător. În Uniunea Sovietică, după cum știm, conținutul unor publicații bolșevice a fost retipărit (de exemplu, „Iskra“ bolșevică, „Pravda“ din 1912—1914). În România, am amintit deja, gazeta „Socialismul“ din anii 1918—1922 a fost retipărită exact în forma veche, inclusiv cu greșelile de tipar. În Iugoslavia s-au retipărit un număr important de gazete, printre care „Borba“ (1941—1943), „Serp i molot“ (1940—1941), „Sotialisticeskaia zaria“ (1920), „Golos Cernogorii“ (1939) ș.a. Avantajul retipăririi, când aceasta se face riguros științific, constă în asigurarea folosirii acestor periodice pentru cercetare în condiții optime.

*

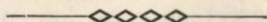
*Dezvoltarea istoriografiei mișcării muncitorești, cel puțin în unele țări europene, ne permite să facem o sumară investigație * pentru a vedea în ce măsură, până acum, presa a fost folosită ca izvor istoric. Sintem conștienți că, exceptînd istoriografia românească, informațiile noastre, bazate în cea mai mare parte pe concursul binevoitor al colegilor noștri care au avut amabilitatea să ne furnizeze datele principale ale problemei referitoare la țara lor, nu au decît un caracter ilustrativ, exemplificator. De aceea, gîndul de a emite judecăți de valoare prin aceste exemple este departe de noi. Noi luăm în considerare faptul esențial că în mai multe țări s-a dezvoltat o istoriogra-*

* La referat a fost anexată o listă de lucrări consacrate istoriei mișcării muncitorești, bazată pe presa muncitorească din diferite țări.

fie a mișcării muncitorești bazată în principal pe utilizarea ca sursă documentară a presei muncitorești.

Pornind de la această constatare, s-a impus în atenția istoricilor de specialitate nevoia de a dezbate problemele de metodologie pe care le ridică presa muncitorească ca izvor istoric. Raportul nostru a avut tocmai acest obiectiv, de a pune în fața participanților la cea de-a patra Conferință de la Linz câteva dintre aceste probleme. Sintem siguri că dezbaterile conferinței vor îmbogăți substanțial modestele noastre reflecții.

În încheiere adresăm mulțumiri colegilor noștri din Austria (H. Steiner), din Bulgaria (L. Aslanov), din Cehoslovacia (Jiri Koralka), din Franța (B. Johannes, J. Maitron), din Iugoslavia (Senka Radulovic, France Klopčic), din Polonia (I. Kovalski), din R.D. Germană (L. Berthold), din R.F. a Germaniei (dr. Koszyk), din Ungaria (Erenyi Tibor) și din U.R.S.S. (G. Kuranov) pentru prețiosul sprijin pe care au avut bunăvoința să ni-l acorde la întocmirea referatului de față.

*Probleme ale cercetării mișcării muncitorești în discuția istoricilor polonezi**

La redacția revistei Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.U.P., „Z pola walki“, a fost organizată în cursul anului trecut o amplă discuție pe tema *Istoriografia mișcării muncitorești din Polonia — cele mai stringente postulate de cercetare*. Au participat istorici din Capitală și din provincie care se ocupă de cercetarea mișcării muncitorești din Polonia. Atât referatul prezentat de redacția revistei, cât și intervențiile participanților au abordat o gamă largă de probleme referitoare la situația actuală a cercetărilor în domeniul istoriei mișcării muncitorești, precum și la sarcinile de viitor care stau în fața istoriografiei poloneze.

În referat s-a apreciat că, în ultimii ani, funcția și rolul educativ al istoriei mișcării muncitorești au fost într-o anumită măsură neglijate. Declarându-se de acord cu această constatare, participanții la discuții au subliniat necesitatea cercetării riguroase a acelor probleme a căror clarificare va contribui la creșterea rolului și funcției educative a istoriei contemporane a Poloniei în general și a istoriei mișcării muncitorești în special.

O problemă considerată fundamentală în cadrul istoriografiei mișcării muncitorești și asupra căreia s-a insistat în mod deosebit a fost aceea a raportului dintre mișcarea muncitorească și statul național. Abordarea acestei probleme a devenit acută, întrucât ani de zile în Polonia se confruntau poziții diferite în interpretarea ei. Plecînd de la această constatare, participanții la discuții au subliniat că una dintre sarcinile stringente ale cercetării istorice din Polonia ar fi analiza reflectării *poziției mișcării muncitorești și a clasei muncitoare față de națiune, față de problemele statului național*, considerat de vorbitori drept „forma cea mai înaltă de existență a poporului“ (p. 77).

De asemenea, participanții la discuții au considerat necesară aprofundarea cercetărilor referitoare la *rolul și importanța problemei naționale în teoria și practica mișcării muncitorești*, precum și la *raportul dintre fenomenul de solidaritate națională și cel de clasă, în condițiile concrete ale diferitelor perioade istorice* (p. 78).

* Materialul de față este o sinteză alcătuită după referatul și stenogramele intervențiilor publicate în revista „Z pola walki“ (Warszawa), anul XI, nr. 2/1968, p. 73—152. Sublinierile din text aparțin autorului.

Menționind că în unele lucrări, îndeosebi în cele referitoare la trecutul mișcării muncitorești din Polonia, „*problema internaționalismului este tratată simplist*“ (p. 78), referatul redacției și intervențiile istoricilor polonezi au precizat că acest mod de abordare a problemei „*conduce în practică la o atitudine necorespunzătoare, înainte de toate față de națiune, iar în unele cazuri chiar față de poporul polonez însuși, de specificul, necesitățile, cultura, tradițiile, aspirațiile și obiceiurile lui*“ (p. 78).

În cadrul discuțiilor s-a subliniat oportunitatea dezvoltării cercetărilor referitoare la istoria și evoluția clasei muncitoare din Polonia, îndeosebi a clarificării bazei sociale și influenței în mase a partidelor muncitorești. Vorbitorii au arătat că limitarea cercetării privind mișcarea muncitorească și activitatea diferitelor partide la perioade scurte de 2—4 ani „*îngreunează desprinderea legităților generale ale dezvoltării mișcării, aprecierea obiectivă a influenței politice-ideologice a diferitelor partide muncitorești în mase, precum și analiza procesului de maturizare a stingii poloneze pînă la înțelegerea rolului de hegemon al clasei muncitoare și al națiunii*“ (p. 79). De aceea, una dintre sarcinile cercetării istorice, care a rezultat din dezbateri, a fost elaborarea unor monografii pe teme majore, cum ar fi, de pildă, problema agrară, rolul intelectualității în mișcarea muncitorească, problema națională, concepția clasei muncitoare despre stat și partid, despre revoluția socialistă, atitudinea diferitelor partide față de tradiții, care să elucideze punctul de vedere al clasei muncitoare în unele din problemele fundamentale ale dezvoltării societății poloneze.

O cerință de mare importanță a istoriografiei mișcării muncitorești a fost considerată preocuparea pentru elaborarea unei monografii de sinteză a problemelor ridicate de revoluția din 1905—1907 pe teritoriul Poloniei, precum și a unei istorii corespunzătoare a revoluției poloneze din 1944—1945.

Unii participanți la discuții și-au exprimat părerea că în cadrul istoriografiei mișcării muncitorești poloneze ar trebui reanalizată și „lupta ideologică împotriva revizionismului și dogmatismului din sînul social-democrației Regatului Polonez și Lituaniei, a Partidului Comunist Polonez, a Partidului Muncitoresc Polonez, precum și a Partidului Muncitoresc Unit Polonez“ (p. 79). Analiza ar urma să fie grefată „*pe fondul larg al întregii mișcări muncitorești poloneze și în legătură strînsă cu mișcarea muncitorească internațională*“ (p. 80). Alți vorbitori au menționat că ar fi mai utile unele cercetări comparative ale acestor probleme.

În cadrul discuțiilor s-a scos în evidență și necesitatea cercetării evoluției poziției mișcării muncitorești, a diferitelor partide și ideologi ai acestora față de religie, biserică, credincioși și cler, a politicii partidelor muncitorești din Polonia în domeniul culturii și învățămîntului, a atitudinii lor față de intelectualitate etc.

O sarcină stringentă a istoriografiei mișcării muncitorești poloneze a fost considerată elaborarea unor sinteze privind istoria diferitelor partide muncitorești (Partidul Socialist Polonez, Partidul Comunist Polonez și Partidul Muncitoresc Polonez și altele). Din aceste sinteze, au apreciat istoricii polonezi, nu trebuie să lipsească analiza poziției Partidului Comunist Polonez și a Partidului Muncitoresc Polonez față de mișcarea socialistă și nici studierea altor curente din cadrul mișcării muncitorești. S-a emis

ideea că elaborarea acestor sinteze ar putea fi precedată de discuții organizate de Institutul de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.U.P. sau de redacția revistei „Z pola walki” *privind aspectele cele mai controversate ale dezvoltării ideologice a acestor partide sau a locului lor în ansamblul istoriei mișcării muncitorești și al istoriei poporului polonez.*

S-a arătat că, în condițiile actuale, există toate premisele elaborării relativ rapide a manualului de istorie a mișcării muncitorești poloneze într-un singur volum. Este de dorit, au arătat vorbitorii, ca acesta să fie scris într-un mod cât mai corespunzător și mai atractiv.

Participanții la discuții au reliefat, în același timp, necesitatea popularizării pe o scară mai largă, și înainte de toate într-o formă mai adecvată și mai accesibilă, a istoriei mișcării muncitorești în cărți, mici broșuri, în presă, la radio și televiziune. Ei au menționat, de asemenea, că o problemă importantă care ar merita organizarea unei discuții separate o constituie modul în care este reflectată istoria mișcării muncitorești poloneze în manualele școlare. În acest sens s-a subliniat posibilitatea prezentării în manualele școlare, alături de biografiile unor fruntași ai mișcării, și a biografiilor colective ale unor grupuri de militanți (p. 81).

Interesantă și utilă ar fi, după părerea istoricilor polonezi, cercetarea problemei complicate a raportului țară-emigrație, precum și a unor aspecte sociologice privind partidele politice (relația conducători-mase, capacitatea de influențare și mobilizare a maselor, structura socială a partidelor, generațiile, sistemul organizațiilor legate de partidele politice, controversele interne, măsura în care ele au fost determinate de deosebirile reale de păreri sau de ambițiile oamenilor și de înclinația lor spre polemică, dialectica luptei politice etc.). Totodată a fost menționată importanța unor cercetări referitoare la formarea conceptului de *muncitor* în conștiința socială și în sistemele ideologice, precum și a precizării noțiunii de *clasă muncitoare* și *mișcare muncitorească*.

În cursul discuțiilor a fost viu dezbătută problema cercetării mai aprofundate a *atitudinii mișcării muncitorești și a diferitelor partide față de problemele celei de-a II-a Republici poloneze, față de redobândirea independenței și refacerea statului polonez în anul 1918* (p. 83).

În acest context, au arătat vorbitorii, poate fi cercetată și poziția celei de-a II-a Republici față de minoritățile naționale, în strânsă legătură cu elucidarea problemelor mișcării muncitorești și ale istoriei partidelor care au activat în rîndul acesteia. Studiile pe aceste probleme ar putea fi întregite cu o analiză a structurii de clasă, a legităților dezvoltării luptei de clasă din interiorul acestor minorități (p. 82).

În același timp a fost amintită posibilitatea adîncirii cercetării *compoziției sociale și naționale a P.C.P., a locului acestui partid în societatea poloneză și în cadrul diferitelor ei pături, precum și a studierii concepțiilor partidului în problema națională, a patriotismului, suveranității și independenței naționale* (p. 83).

O sarcină generală a istoriografiei mișcării muncitorești a fost considerată cercetarea participării polonezilor la mișcarea muncitorească internațională, la activitatea și în conducerea Internaționalelor și a altor organizații muncitorești internaționale, a influenței acestor organizații asupra mișcării muncitorești poloneze.

Participanții la discuții au reliefat totodată utilitatea *elaborării unor studii comparative referitoare la dezvoltarea Poloniei populare și a altor țări de democrație populară* (p. 84). Ei s-au pronunțat pentru aprofundarea cercetării mișcării de rezistență poloneze și analizarea efortului militar al tuturor organizațiilor conspirative în timpul ocupației hitleriste. S-a considerat necesară continuarea cercetărilor referitoare la crearea Partidului Muncitoresc Polonez, la modul în care acest partid a conceput frontul național și rolul statului național în construcția socialismului.

În legătură cu cercetarea istoriei P.M.P. s-a enunțat posibilitatea elaborării unor lucrări referitoare la dezvoltarea concepțiilor ideologice, la politica economică și socială, precum și la atitudinea acestui partid față de problema alianțelor și a minorităților naționale. Vorbitorii au menționat *necesitatea analizei întregului proces complicat de confruntare, în interiorul acestui partid, a diferitelor concepții și orientări programatice* (p. 85).

Apreciind că „*fără concepția celor din țară, a conducerii P.M.P. nu ar fi existat Polonia populară în forma ei de astăzi și nu s-ar fi evitat luptele singeroase interne*” (p. 85), participanții au arătat că se simte nevoia aprofundării cercetărilor referitoare la istoria mișcării socialiste în Polonia populară, la tratativele dintre P.M.P. și P.S.D. în jurul problemei procesului de unificare a mișcării muncitorești în anul 1948, al căilor de construire a orînduirii socialiste. S-a propus intensificarea cercetărilor referitoare la activitatea P.M.U.P. în anii 1949—1956.

Unii istorici polonezi au subliniat necesitatea continuării elaborării unor studii privind rolul Internaționalei Comuniste în cadrul mișcării muncitorești poloneze și al celei internaționale.

În cursul dezbaterilor au mai fost abordate probleme referitoare la cercetarea evenimentelor care au avut loc în Polonia în anul 1948, la condițiile în care s-a format sistemul pluripartid în Polonia. Totodată s-a menționat nevoia stabilirii unei ierarhii a cercetărilor în funcție de importanța problemelor care trebuie elucidate.

Vorbitorii s-au pronunțat pentru o privire critică asupra dezvoltării gîndirii istorice în Polonia după 1956, precum și pentru elaborarea unei istorii a istoriografiei mișcării muncitorești.

În vederea realizării sarcinilor care stau în fața istoriografiei mișcării muncitorești poloneze, atît în referat, cît și în intervenții s-a precizat că programul de cercetare în acest domeniu trebuie elaborat și formulat precis cu ajutorul tuturor forțelor institutelor și istoricilor specializați, într-o atmosferă de colaborare.

O notă generală a discuțiilor a constituit-o părerea unanimă a participanților că istoria mișcării muncitorești poloneze trebuie abordată pe fondul istoriei naționale a Poloniei, de care este strîns legată, precum și în contextul mișcării muncitorești internaționale.

În ansamblul lor, discuțiile istoricilor polonezi au dovedit interesul care se acordă istoriografiei mișcării muncitorești ca factor important în educarea comunistă a poporului polonez.

MILICĂ MOLDOVEANU

Știința politică în Cehoslovacia

(Însemnări)

În Cehoslovacia aria cercetărilor sociale, ca și în procesul de învățămînt, problematica politologiei este destul de extinsă. În afara unor institute naționale cu o bogată activitate și în domeniul politic, cum ar fi Institutul de relații economice și politice internaționale, Institutul de cercetări balcanice, Institutul pentru cercetarea opiniei publice, există chiar un institut de științe politice de pe lângă C.C. al P.C.C. Există, de asemenea, Institutul de marxism-leninism — organizat pe lângă Comitetul orașenesc de partid din Praga, care este profilat cu precădere pe problemele propagandei și ideologiei de partid în toate categoriile de cetățeni.

Discuțiile cu diverși tovarăși din conducerea acestor institute, consultarea planurilor de cercetare, a tematicilor actuale și de perspectivă, a unor lucrări de sinteză sau buletine, anale etc. au reliefat pregnant o bogată problematică politologică. Așa, de pildă, în cadrul Institutului de științe politice, în centrul preocupărilor se înscriu cercetările ce trebuie să se efectueze în legătură cu explicarea rolului conducător al partidului comunist în viața politică a Cehoslovaciei, cercetările referitoare la rezolvarea problemei naționale în general, a federalizării în special etc. Secțiunile acestui institut sînt: Sistemul politic; Partidul politic; Documentarea.

În Institutul de relații economice și politice internaționale activitatea se desfășoară în cîteva direcții mai importante. Dintre acestea enumerăm: istoria politică a diferitelor țări; problematica politică în diferite regiuni ale lumii; politica externă; problemele specifice ale țărilor slab dezvoltate; problematica și evoluția Pieței comune etc. În portofoliul de viitor se găsesc teme de cercetare privitoare la comunitatea atlantică; relațiile Cehoslovaciei cu țările slab dezvoltate; problema securității europene; aspecte noi ale țărilor africane etc.

În investigarea opiniei cetățenilor față de cele mai diverse aspecte politice, economice, comerciale etc. un rol sporit îl are Institutul de opinie publică. Deși a fost creat numai cu doi ani în urmă (aparținînd Academiei

de științe), institutul a efectuat pînă în prezent numeroase anchete, sondaje foarte interesante.

Cu toate că direcțiile principale de sondare a opiniei se orientează spre politică, economie și cultură, pînă acum institutul a organizat diferite interviuri, anchete, sondaje și în legătură cu politica internațională, cu generațiile și raportul dintre ele.

În cadrul secțiilor teoretice și de documentare care există la mai toate institutele de profil s-a dobîndit pînă în prezent și o anumită metodologie de cercetare, anumite tehnici și procedee care în bună măsură se servesc și de cibernetică, de matematică. Se aplică atît metode ce țin de observația directă, cît și cele specifice observației indirecte.

Sigur, chiar după mărturisirea unor politologi de renume din Cehoslovacia, metodologia este încă în continuă perfecționare, modernizare. Numărului mare de cunoscuți cercetători li se adaugă colaboratorii externi, în special din învățămînt, ministere și departamente de profil.

Rezultatele obținute în munca instituționalizată afectată cercetărilor și teoretizărilor corespunzătoare au făcut posibilă și au impulsionat introducerea și extinderea științelor politice și în învățămînt și avem în vedere îndeosebi învățămîntul superior.

La toate institutele, într-o măsură mai mare sau mai mică, în funcție de profilul institutului, se predau cursuri de politologie cu o tematică care îmbină firesc aspectele istorice cu abordarea problematicei actuale, legată de construcția socialismului. La multe asemenea foruri de învățămînt există catedre speciale de politologie, de filozofie politică, de sistem politic, de sociologie politică, de conducere a societății etc.

Atît în învățămîntul superior de stat cît și în școlile de partid existente se urmărește titularizarea unor specialiști fie pe întregul curs (și numărul acestora nu este neînsemnat), fie pe părți mai mari ale cursului.

Însușirea științelor politice este facilitată de conjugarea muncii de elaborare a cursurilor cu aceea de pregătire a unor documentare, creșterea, culegeri de texte din literatura marxistă și nemarxistă. Spre exemplificare vom cita documentarele : Teoria și metodologia sistemului politic ; Metoda cibernetică aplicată la sistemul politic ; Optimizarea sistemului social-politic ; Sistemul politic în Franța ; Sistemul politic în India ; Sistemul politic în Tunisia ; Teoria marxistă a propagandei. De asemenea, în sprijinul studierii doctrinelor politice au fost pregătite documentare extrem de interesante, cum sînt cele referitoare la teoriile politice din antichitate pînă la Machiavelli ; teoriile și doctrinele politice în secolele 19 și 20 : teoriile liberalismului ; ale reformismului, ale anarhismului ; ale catolicismului etc. De fiecare documentar răspunde unul sau mai mulți specialiști, care sînt și titularii cursurilor sau părților respective.

Deși sînt de uz intern, se folosește practica schimbului acestor documentare între diferitele institute de învățămînt superior și chiar între acestea și institutele de cercetări. Aceasta face ca, practic, într-o instituție sau alta să existe un număr însemnat de asemenea materiale pe principalele aspecte teoretice și practice. Același regim îl aplică și creșterea

țiilor sau culegerilor de texte. O practică ce mi se pare utilă este aceea ca intervențiile, comunicările sau rapoartele prezentate la diferite manifestări internaționale să fie publicate într-o culegere în limba în care ele au fost prezentate la congresul sau conferința respectivă, așa cum s-a procedat cu cele 9 referate prezentate la Congresul al VII-lea de politologie care s-a ținut în septembrie 1967 la Bruxelles.

În cadrul Universității „Carolina” din Praga, de pildă, există o secție specială de politologie. Studenții acestei secții primesc o pregătire concomitentă de politologie și psihologie, de politologie și economie, de politologie și istorie.

Intrucât în asemenea cazuri sînt multe cursuri de profil, de regulă noi, se face apel la specialiști din aparatul de partid și de stat și chiar la specialiști străini, atît din țările socialiste cît și din țările capitaliste. Un accent sporit se pune în asemenea institute pe cursurile privitoare la relațiile, instituțiile și organisme internaționale.

Se poate spune că în sistemul de învățămînt și cercetare din Cehoslovacia s-a format un corp de specialiști recunoscuți în țară și peste hotare, cum sînt: prof. dr. Theodor Syllaba, conf. dr. Alexandr Ort, prof. dr. František Kratochvíl, conf. dr. Ladislav Křížkovský, conf. dr. Václav Oplustil, dr. Jaromira Zapletova, dr. Jiri Hudecek, dr. Mildav Formánek și mulți alții.

În ultimii ani politologia din Cehoslovacia a fost și este stimulată și de activitatea pe care o desfășoară asociațiile de știință politică din Cehia și Slovacia, precum și Comitetul federal al acestor asociații. O afirmare mai sensibilă a contribuției pe care politologii cehoslovaci o aduc la dezvoltarea acestei ramuri a avut loc la Congresul de politologie de la Bruxelles, la masa rotundă de la Salzburg (Austria) din septembrie 1968 etc.

Anul acesta, în luna februarie, a avut loc o conferință științifică organizată sub auspiciile celor două asociații care a dezbătut probleme teoretice ale sistemului politic, ale metodologiei sale. Atît referatele prezentate cît și intervențiile care au avut loc au evidențiat preocupările politologilor din întreaga țară pentru elucidarea unor probleme teoretice încă deficitare, pentru depistarea și formularea unei metodologii specifice, pentru abordarea frontală a problemelor modelului socialist, a sistemului politic cehoslovac, a sistemului alegerilor etc. De asemenea, unii participanți la discuții au subliniat sarcina care stă în fața asociațiilor respective pe linia punerii în valoare a tradițiilor lor în domeniul științei politice.

Constatarea generică care s-a desprins și din lucrările acestei conferințe și din discuțiile avute cu mulți specialiști din domeniul cercetării, al învățămîntului, cu reprezentanți ai științei politice din Praga, Bratislava, Brno este aceea că marea majoritate a acestora admit existența științei politice ca o ramură de sine stătătoare, admit teza unei metodologii proprii de cercetare și a unui sistem categorial propriu acestei ramuri. Chiar în cadrul conferinței au fost prezente criticile aduse diferitelor variante susținute în doctrinele politice nemarxiste contemporane în le-

gătură cu statutul antic al politologiei. În aceeași ordine de idei, în referatul de bază prezentat de tov. Formánek s-a insistat mult pe aspectele metodologice în studierea sistemului politic, pe critica concepțiilor sceptice, nihiliste sau a celor exclusiv cantitativiste sau comportamentiste.

O parte a celor care au avut intervenții la discuții au criticat expres variantele susținute în politologia nemarxistă contemporană care reduc sau înțeleg această ramură ca reziduală, de confluență sau sinteză.

Cele patru secții ale asociațiilor : teoria politică ; istoria doctrinelor politice ; sistemul politic ; probleme internaționale desfășoară o activitate largă în toate centrele universitare în vederea realizării sarcinilor pe plan intern pe care ele și le propun, precum și pentru a se prezenta cu o contribuție proprie în întâlnirile internaționale. Din discuțiile pe care le-am avut cu președintele Comitetului federal și cu alți membri din conducerea celor două asociații, am constatat că ei se pregătesc pentru organizarea în luna septembrie 1969 a unei conferințe științifice cu participare internațională pe tema : modernizarea proceselor de conducere socială. De asemenea, se pregătesc materialele pe care le vor prezenta la masa rotundă organizată de Asociația Internațională de Știință Politică care se va ține în luna septembrie la Torino, în Italia.

O ultimă constatare pe care mi-aș permite-o în aceste însemnări este aceea care privește interesul unanim manifestat de toți specialiștii, conducătorii institutelor și universităților cehoslovace pentru preocupările de știință a politicii din țara noastră. Peste tot, oficial sau neoficial, s-a manifestat dorința unor contacte mai strânse, mai sistematice și mai diverse pe tărâm politologic.

În acest sens, ni s-a solicitat să stabilim o legătură mai bună între asociațiile noastre, să facem un schimb de materiale pentru consultare sau pentru publicare, să ne gândim la unele modalități de dezbatere a unor probleme teoretice în cadrul unor seminarii, pe anumite aspecte sau alte forme de conlucrare.

Dr. MARIN VOICULESCU

Dr. Ecaterina Arbore-Ralli (1873 — 1937)

Printre figurile luminoase care, în decursul istoriei mișcării revoluționare și democratice din România, au avut un rol important în lupta împotriva exploatării capitaliste, pentru drepturile și libertățile democratice ale maselor se numără și Ecaterina Arbore.

Era fiica lui Zamfir Arbore-Ralli, unul dintre revoluționarii care, în ultimii ani ai secolului trecut, și-au consacrat întreaga lor putere de muncă mișcării socialiste din patria noastră.

În septembrie 1878, împreună cu familia sa, Zamfir Arbore sosește în București venind din Elveția, unde fusese exilat pentru activitate revoluționară. Aici îl aștepta o situație grea. Lipsit de mijloace materiale, urmărit permanent de autorități, Zamfir Arbore

se alătură grupului de intelectuali socialiști care militau pentru răspîndirea ideilor socialismului științific în țara noastră, pentru organizarea clasei muncitoare. În acest climat de activitate revoluționară a crescut și s-a format Ecaterina Arbore.

După terminarea liceului a urmat cursurile Facultății de medicină din cadrul Universității din București, obținînd titlul de doctor în februarie 1897. În anii următori, acestei profesii i s-a consacrat cu toată pasiunea. Pînă în 1899 o găsim în serviciul municipal București ca medic pentru copii aflați la orfelinat. După această dată a fost medic inspector și conferențiar în probleme de pediatrie pentru noii născuți.

Paralel cu munca profesională, Ecaterina Arbore a desfășurat o activitate științifică susținută. De sub condeiul său au văzut lumina tiparului numeroase cărți medicale, din conținutul cărora se observă orientarea preocupărilor sale spre pediatrie și medicină socială. Profilul meseriei sale i-a dat posibilitatea să poată observa în mod concret vicisitudinile vieții oa-

menilor muncii. De aceea, în lucrări ca : *Întinderea tuberculozei în București în anii 1902—1912, Influența industriilor asupra sănătății lucrătorilor, Mortalitatea copiilor la săteni, Copii găsiți și orfani din Capitală etc.*, Ecaterina Arbore a relevat adevăratele cauze ale apariției unor boli sociale, nepăsarea claselor exploatatoare față de condițiile mizere în care trăiau muncitorii.

În mișcarea revoluționară s-a avîntat încă din anii studenției. În această perioadă, cînd partidul muncitorilor din România se afla dezorganizat, Ecaterina Arbore, activînd în cadrul cercului „România muncitoare“, a militat pentru refacerea partidului, pentru dezvoltarea mișcării muncitorești. În 1903 participă ca delegată a mișcării socialiste din România la Congresul al III-lea al Internaționalei a II-a.

Activitatea neobosită a militanților socialiști I. C. Frimu, Ștefan Gheorghiu, Alecu Constantinescu, Dumitru Marinescu, cărora li s-a alăturat o pleiadă de intelectuali formată din M. Gh. Bujor, dr. Ottoi Călin, Max Vexler, Ecaterina Arbore, a dus la începutul anului 1910 la reconstituirea Partidului Social-Democrat din România.

La congresul de reconstituire a Partidului Social-Democrat din România din 1910, Ecaterina Arbore a fost aleasă în Comitetul Executiv.

Unul din momentele importante pe plan internațional de exprimare a poziției proletariatului organizat împotriva războiului imperialist izbucnit în 1914 a fost Conferința socialistă interbalcanică întrunită la București în iulie 1915, din inițiativa P.S.D.R. Din delegația Partidului Social-Democrat din România, alături de C. Racovski, D. Marinescu, Al. Constantinescu, Gh. Cristescu, a făcut parte și Ecaterina Arbore.

În același an ea a participat din partea socialiștilor români și la marele miting socialist balcanic de protest împotriva războiului imperialist, care a avut loc la Sofia.

O bogată activitate a desfășurat Ecaterina Arbore în domeniul publicistic. În presa muncitorească și socialistă — „România muncitoare“, „Lupta zilnică“, „Viitorul social“, „Tineretul socialist“, „Viața socială“, „Uniunea“ etc. — a publicat numeroase materiale în care a demască exploatarea exercitată de regimul burghezo-moșieresc, nedreptatea socială. Așa, de pildă, într-un articol apărut în ziarul „Viitorul social“ din noiembrie 1907, după ce prezenta situația grea a muncitorilor din fabrici și industrii, Ecaterina Arbore conchidea că viața acestora se va schimba „numai atunci cînd socialismul triumfător va schimba organizațiunea socială de astăzi“.

După izbucnirea primului război mondial, ca urmare a intensificării procesului de clarificare ideologică, prezența elementelor înaintate în coloanele presei socialiste s-a făcut din ce în ce mai simțită, chemînd masele la luptă revoluționară împotriva războiului imperialist, pentru satisfacerea revendicărilor lor economice și politice. „Credem într-un singur ideal, cel socialist, credem în realizarea lui apropiată, prin puterea proletariatului mondial. Credem în înfăptuirea grabnică a păcii universale, prin voința clasei muncitoare din lumea întreagă“ — scria Ecaterina Arbore în articolul intitulat semnificativ *Crezul nostru*, apărut în „România muncitoare“ din 30 august 1914.

Pînă în 1918 a fost deseori arestată de organele represive. În perioada anilor 1916—1918, ani grei de război, cînd o parte din teritoriul țării, cu

Însăși Capitala, era sub ocupație germană, Ecaterina Arbore a fost închisă — fără a fi judecată — mai mult de doi ani. La 13 decembrie 1918, când muncitorimea bucureșteană s-a ridicat într-un năvalnic șuvoi la luptă pentru apărarea drepturilor sale, Ecaterina Arbore a fost arestată din nou, primind ordinul de a pleca din țară.

La sfârșitul anului 1918 a plecat în emigrație în Rusia sovietică; un an mai târziu a devenit membră a Partidului Comunist (b). Până în 1921 a făcut parte din grupa comunistă română din Rusia, avînd munca de redactor responsabil al publicațiilor acesteia în limba română.

În februarie 1924 a revenit în țară. A locuit în casa părintească din București, str. Dragoș Vodă nr. 21, loc care a fost permanent sub observația agenților de siguranță. Rapoartele zilnice ale acestora consemnau activitatea „cunoscutei comuniste dr. Ecaterina Arbore”.

A lucrat ca activistă a P.C.R., făcînd parte și din Comisia centrală de propagandă printre femei — organ care își desfășura activitatea sub directă îndrumare a C.C. al P.C.R.

Mergea des în mijlocul muncitorilor, ținînd conferințe, participînd la activitatea revoluționară a acestora, la organizarea unor acțiuni revendicative. A redactat o serie de manifeste adresate femeilor muncitoare cu ocazia zilei de 8 martie, Ziua internațională a femeii. Un aspect al activității sale propagandistice îl reprezintă conferințele pe care le ținea la sediul partidului comunist și al comisiei locale a sindicatelor din str. Academiei nr. 37. Acestea se organizau săptămînal, auditoriul fiind format îndeosebi din femei membre ale „cercului feminin comunist”.

Datorită activității revoluționare pe care o desfășura, organele repressive burghezo-moșierești, în iunie 1924, au expulzat-o din nou.

În fața acestui act arbitrar, Ecaterina Arbore a protestat la Ministerul de Interne, adresînd în același timp și un protest la Liga drepturilor omului. În acest protest ea arăta: „Sînt cetățeană romîncă și nu doresc a emigra, deoarece cred că aş putea cît mai trăiesc să mai muncesc în folosul muncitorimii și țărănimii din România. N-am ascuns niciodată principiile mele comuniste pe care le-am avut toată viața”.

Expulzarea ei a produs nedumerire în rîndul opiniei publice din România. Chiar în ședința Camerei deputaților, din 17 iulie 1924, cînd s-a adus la cunoștință expulzarea Ecaterinei Arbore, deputatul dr. N. Lupu a protestat, declarînd că „actul făcut de guvern cu ocazia expulzării domnișoarei Arbore este o infamie”.

În anul 1924 a luat parte la Congresul al V-lea al Internaționalei Comuniste, ca delegată cu drept de vot consultativ din partea P.C.R., rămînînd, în continuare, în Uniunea Sovietică.

În decembrie 1931 a participat la Congresul al V-lea al P.C.R. ca delegată cu drept de vot consultativ.

Moare în U.R.S.S. în anul 1937. Numele Ecaterinei Arbore figurează alături de ale altor comuniști și militanți revoluționari reabilitați post-mortem de către plenara C.C. al P.C.R. din luna aprilie 1968.

Viața plină de frămîntări a acestei luptătoare revoluționare romînce a înscris pentru totdeauna o pagină luminoasă în istoria mult încercată a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România.

ELISABETA IONIȚĂ

Encel Mauriciu

(1898 — 1933)

Născut la 22 martie 1898 în comuna Jirișul de Criș din județul Bihor, Encel Mauriciu a cunoscut de mic copil asprimea unei vieți mizere, tatăl său, muncitor la calea ferată, reușind cu greu să asigure existența unei familii numeroase. Din această cauză, Encel Mauriciu se angajează într-una dintre fabricile din Oradea.

Contactul și pe această cale cu mediul muncitoresc a avut o influență deosebită asupra tinărului plecat din casa părintească înainte de vreme. În Fabrica metalurgică din Oradea l-a cunoscut Encel pe Bela Brainer. Acesta i-a călăuzit primii pași în mișcarea revoluționară. Devenind membru al sindicatului metalurgist din localitate, Encel Mauriciu a luat parte încă în acea perioadă la mișcarea

grevistă a muncitorilor, a organizat o serie de acțiuni revendicative ale ucenicilor.

În 1914, la vârsta de 16 ani, Encel Mauriciu, după ce a terminat ucenicia, a plecat la Budapesta, unde s-a angajat ca muncitor lăcătuș la o uzină metalurgică. Izbucnirea primului război mondial imperialist l-a găsit pe Encel în această uzină. El s-a transformat din activistul sindical care lupta energic pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață ale clasei muncitoare într-un adevărat revoluționar. El a devenit un activ luptător împotriva războiului imperialist, îndemnând pe muncitori, țărani, pe soldați să întoarcă armele împotriva dușmanilor lor neîmpăcați : burghezia și moșierimea.

Encel Mauriciu a participat la apărarea revoluției proletare din Ungaria. După înfrângerea acesteia, Encel a fost internat de către reac-

țiunea maghiară într-un lagăr din Ungaria, împreună cu mii de luptători din gărzile roșii revoluționare.

Înfrângînd condițiile vitrege ale detențiunii, el a reușit să evadeze, împreună cu un grup de revoluționari, și să se întoarcă la Oradea. Nu după mult timp se stabilește în București.

Capitala trăia efervescența revoluționară care a dus, în mai 1921, la plămădirea partidului comunist al clasei muncitoare din România. În activitatea de pregătire a deschiderii lucrărilor primului congres al partidului s-a încadrat și Encel Mauriciu.

Ofensiva claselor dominante împotriva mișcării revoluționare din România imediat după congresul de constituire a partidului comunist a fost resimțită și de Encel, care va fi arestat și întemnițat pentru scurtă vreme. După eliberarea din închisoare, Encel Mauriciu a depus eforturi deosebite pentru antrenarea maselor largi la luptă împotriva regimului neomenos aplicat de autorități celor închiși. Împreună cu alți luptători revoluționari, răspunzînd chemării P.C.R., el organizează acțiuni demonstrative de stradă, întruniri, în cadrul cărora participanții s-au pronunțat pentru eliberarea luptătorilor închiși și implicați în procesul din Dealul Spirii. Ca urmare a acestor acțiuni, care se corelau cu cele organizate de P.C.R. și în alte centre ale țării, la Cluj, Iași, Galați, Timișoara, Brașov, Craiova etc., un număr însemnat dintre revoluționarii arestați au fost eliberați încă înainte de pronunțarea sentinței în procesul din Dealul Spirii.

În aceeași perioadă, Encel, activînd intens în mișcarea sindicală din România, organizează greve în fabricile și uzinele din Capitală, militează pentru întărirea organizațiilor sindicale, a unității de luptă a clasei muncitoare. Datorită activității desfășurate i se încredințează însărcinări deosebite în conducerea Ajutorului roșu, organizație de masă revoluționară. Ajutorul roșu a avut un rol important în sprijinirea luptei celor închiși, de ajutorare morală și materială a acestora, a contribuit la atragerea în mișcarea revoluționară a unor noi și noi partizani: muncitori, țărani, intelectuali, precum și oameni ai muncii aparținînd altor păături și categorii sociale. În cadrul acestei organizații, Encel Mauriciu a fost ales mai întîi în conducerea comitetului local București și apoi în Comitetul său Central. Paralel cu activitatea desfășurată pe acest tărîm, Encel a devenit un colaborator activ al presei revoluționare. A lucrat o vreme, din însărcinarea P.C.R., în redacția ziarului „Apărătorul proletar“, colaborînd în același timp la gazeta „Munkaselet“, organ de presă în limba maghiară al Consiliului General al Sindicatelor unitare din România. De asemenea, el a continuat să contribuie la organizarea unor acțiuni greve în fabricile și uzinele Capitalei, la „Lemaitre“, „Bumbacul“, „Balcani“, „Bourul“ ș.a. În timpul grevelor, Encel se afla în rîndul muncitorilor, îi sfătuia și îi îmbărbăta, le făcea cunoscut cuvîntul de ordine al partidului comunist.

În toamna anului 1929, Encel Mauriciu a primit din partea P.C.R. sarcina de a se ocupa de pregătirea sărbătoririi în Capitală a celei de-a XII-a aniversări a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. A luat cuvîntul la mitingul organizat în Piața Dorobanți, după care masele s-au încononat și au demonstrat ore în șir pe străzile Capitalei.

Din însărcinarea partidului comunist, Encel Mauriciu a desfășurat o intensă activitate pentru punerea bazelor și extinderea activității Ajutorului muncitoresc român. Cu prilejul deschiderii sediului central al

acestei organizații în Capitală, luînd cuvîntul, Encel Mauriciu arăta : „În momentul de față, burghezia se găsește în plină ofensivă împotriva clasei muncitoare și a mișcării revoluționare. Burghezia ne atacă cu toate armele de care dispune. Aceste arme sînt : exploatarea sîngeroasă în fabrici, răpirea dreptului de organizare în sindicate, concedierile, arestările și schingiuirile, asasinarea tovarășilor în închisori... Dar — continua Encel —, dacă vom lupta cu hotărîre, strîns uniți în jurul forței conducătoare a clasei muncitoare, vom smulge aceste arme ucigașe din mîinile burgheziei și vom cuceri libertatea pentru clasa muncitoare și pentru întregul popor !“.

În perioada următoare, el s-a ocupat de pregătirea unor acțiuni greviste în marile întreprinderi din Capitală. La 20 februarie 1930, în locuința sa din strada Puțul cu Tei s-a ținut o consfătuire a comitetului de fabrică de la „Lemaître“, discutîndu-se problemele cele mai importante ale grevei aflată în curs de desfășurare și problemele organizatorice legate de întărirea mișcării de solidaritate cu greviștii.

Scurtă vreme după această ședință, Encel a fost arestat de organele siguranței și judecat împreună cu alți 12 comuniști pentru organizarea acțiunilor de la „Lemaître“.

După două luni de detențiune Encel a fost pus în libertate. În această perioadă muncește neobosit pentru organizarea luptei șomerilor din Capitală. La 3 octombrie 1930 reușește, împreună cu alți militanți, să constituie Comitetul local al șomerilor. Din însărcinarea P.C.R., el a activat apoi în cadrul Blocului muncitoresc țărănesc, iar în anii crizei economice a fost instructor al Comitetului Central al P.C.R. pe lângă Comitetul regional Cluj.

În această calitate, a mers în numeroase centre muncitorești, a contribuit la organizarea și consolidarea unor noi organizații de partid, s-a ocupat de mobilizarea muncitorimii din Cluj, Satu-Mare, Tg. Mureș, Oradea, Timișoara, Arad etc. pentru declanșarea unor acțiuni revoluționare, a unor mișcări greviste de amploare.

În 1931, Encel Mauriciu a fost ales delegat la Congresul al V-lea al P.C.R. Așa cum citim într-unul din numerele ziarului „Scînteia“ apărute în 1933, la Congresul al V-lea, ca delegat al P.C.R., Encel Mauriciu s-a ridicat „cu instinctul său sănătos muncitoresc contra tuturor acelor care, după experiența dureroasă a luptei fracționiste, nu înțeleseseră să pună toate forțele lor în interesul cimentării unității partidului“.

După întoarcerea în țară de la congres, Encel și-a reluat activitatea pe lângă Comitetul regional Cluj al P.C.R. Prezența lui printre muncitori, abnegația cu care traducea în fapt indicațiile partidului comunist au atras din nou atenția organelor siguranței, care au pornit în urmărirea lui. La sfîrșitul anului 1932 și în primele luni ale lui 1933, cînd întreaga țară a fost cuprinsă de vîlvătaia marilor bătălii de clasă ale muncitorilor, Encel Mauriciu a trebuit să facă mari eforturi pentru a nu fi descoperit de siguranță. Necesitatea de a fi permanent printre muncitori, de a-i mobiliza și organiza pentru luptă trebuia îmbinată armonios cu priceperea de a se feri de urmăritori. Dîrzenia și abnegația de care dăduse dovadă în atîtea rînduri l-au ajutat pe Encel Mauriciu să facă față și acelor momente grele.

După înăbușirea sîngeroasă a luptelor eroice ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933 și arestarea conducătorilor revoluționari ai acestor lupte, Encel Mauriciu s-a încadrat, din însărcinarea partidului, în campania de apărare și sprijinire morală și materială a celor închiși. Deși urmărit permanent de siguranță, el a mers prin centrele muncitorești pentru a mobiliza și organiza mișcarea de solidaritate cu cei arestați, închiși și implicați în procesul conducătorilor ceferiștilor și petroliștilor judecat în anii 1933—1934.

La 5 iulie 1933, aflîndu-se la Timișoara, a fost arestat. Zile în șir i-au fost aplicate în beciurile siguranței torturi după torturi, fără a i se putea smulge un singur cuvînt despre organizarea partidului comunist, despre tovarășii săi de luptă. Într-una din zile, ajuns la capătul răbdărilor, sfidîndu-și anchetatorii, Encel Mauriciu, cu demnitatea comunistului crescut și educat de partid, le-a declarat: „Asasinilor, orice ați face cu mine, în ce privește mișcarea comunistă nu declar nimic, căci nu vreau să fiu trădătorul cauzei proletariatului“. După 17 zile de chinuri, de interogatorii și de torturi aplicate cu sălbăticie a murit.

La 22 iulie 1933, la vîrsta de numai 35 de ani, în plină activitate revoluționară, a fost răpus Encel Mauriciu, fiu credincios al clasei muncitoare, activist credincios al Partidului Comunist Român.

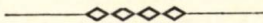
Pentru a ascunde crima lor josnică, organele siguranței au dat publicității cu cinism un comunicat în care aduceau la cunoștință că, în arestul siguranței din Timișoara, un oarecare „s-a sinucis“.

Vestea morții lui Encel Mauriciu s-a răspîndit ca fulgerul printre muncitori, pretutindeni în țară înregistrîndu-se acțiuni de protest împotriva acestei crime josnice la care recurgeau din nou organele siguranței, neputincioase în alt fel să înfrîngă glasul de luptă al Partidului Comunist Român, mișcarea revoluționară în creștere.

Aducînd un ultim omagiu memoriei comunistului Encel Mauriciu, organul central de presă al P.C.R., ziarul „Scînteia“, în numărul din august 1933, sublinia în articolul intitulat *A fost asasinat tovarășul Encel*: „Partidul Comunist Român pierde prin asasinarea tovarășului Encel pe unul dintre luptătorii săi hotărîți și devotați. Masele muncitoare de la orașe și sate nu vor lăsa nerăzbunată asasinarea tovarășului Encel“.

Cauza pentru care a luptat și s-a jertfit comunistul Encel Mauriciu, asemenea altor luptători revoluționari, a învins în România. Evocarea în zilele noastre a vieții și activității revoluționare desfășurate de el, ca și de ceilalți militanți revoluționari, constituie un imbold spre dezvoltarea și consolidarea tuturor cuceririlor revoluționare dobîndite de poporul nostru, sub conducerea partidului comunist, în anii construcției socialiste a țării.

Dr. Gh. I. IONIȚA

Alexandru Silviu Trușcă

(1839 — 1880)

În galeria primei generații de socialiști români care și-au desfășurat activitatea între 1875 și 1880 întâlnim prezent și numele lui Alexandru Silviu Trușcă.

Documentele selecționate pînă acum privind viața și activitatea sa ne oferă posibilitatea de a prezenta într-o formă primă portretul unuia dintre membrii activi ai mișcării socialiste din țara noastră.

A. S. Trușcă a făcut parte din generația care s-a încălzit destul de aproape la flacăra revoluției de la '48.

Animat de puternice sentimente patriotice, s-a hrănit ca și alți tineri din generația sa la ideile pașoptiștilor N. Bălcescu, C. Bolliac, I. Ionescu de la Brad, I. Eliade Rădulescu, C. A. Rosetti și alții.

A trăit în epoca în care aceste idei au fost preluate și purtate mai departe în ani de către militanții socialiști, printre care avea să se înscrie și el.

Elocvent pentru interesul manifestat de A. S. Trușcă față de aceste idei, ca și pentru reprezentanții lor, este faptul că în ianuarie 1878, scriind unui prieten, îi spunea că a citit scrierile lui N. Bălcescu, menționînd : „Găsești într-însele gînduri frumoase, stil îmbelșugat de cuvinte românești“.

Însetat de a citi cît mai mult și încercînd să suplinească lipsa de cărți, hotărăște să plătească o cotizație de 5—6 franci pe an la o societate a elevilor, „numai să citească cărți în biblioteca sa sub garanția de 10 fr.“. Se decide să facă acest lucru deoarece „este în acea bibliotecă «Magazinul istoric», jurnal în care a scris Bălcescu despre multe“.

Războiul de independență 1877—1878 a avut o importanță covârșitoare nu numai pe plan general pentru statul român, dar și în ceea ce privește mișcarea socialistă.

Prin realizarea autonomiei naționale, terenul pentru activitatea socialiștilor revoluționari devine mai prielnic, lărgindu-se și posibilitățile de acțiune. Cei mulți și asupriți care au cucerit prin sacrificiile lor independența națională trebuiau să continue lupta sub steagul emancipării

sociale. A. S. Trușcă se manifestă în această perioadă ca o prezență activă în cadrul preocupărilor generale și speciale ale fruntașilor socialiști, de care era consultat, exprimându-și adesea puncte de vedere precise, venind cu propuneri concrete asupra problemelor în discuție.

În corespondența pe care o întreținea cu C. Dobrogeanu-Gherea, cu N. Codreanu, Trușcă insistă asupra necesității de a acționa în comun pentru gruparea socialiștilor care se găseau în diferite centre, pentru realizarea unui program de activitate, pentru dezvoltarea unei propagande, scoaterea unui ziar și începerea unei organizări care să „ne lege mai strâns și mai des unii de alții...”, „prin care să ne comunicăm ce am lucrat”. A. S. Trușcă releva însemnătatea creării unei biblioteci, a abonării „la jurnale de principii care ne interesează”.

În același timp, el cerea ca și ceilalți socialiști să dezvolte corespondența cu socialiștii din Paris și Londra, mai ales în ideea de a obține publicații de la aceștia.

El sugera crearea unei „biblioteci circulante”, care să stea la îndemâna socialiștilor din diverse centre ale țării pentru a lărgi astfel posibilitățile de informare. În acest sens el amintește de existența unui asemenea embrion de bibliotecă la Tg. Jiu, din care pot fi amintite unele titluri : **Spencer** : „Science sociale”, **Noel** : „Sociologie” și altele.

El propunea să se procure lucrările lui Max Spencer, Cernișevski, Lassalle, Comte, Louis Blanc și alții.

Ceea ce prezintă mare însemnătate în activitatea desfășurată de socialistul A. S. Trușcă este efortul său de organizare a socialiștilor, atunci când ei activau izolat și când D. Gherea și Codreanu, de curând sosiți în țară, nu reușiseră să depășească un anumit stadiu de grupare a elementelor socialiste. Sint anii 1876—1878 în care D. Gherea se ocupa mai ales de organizarea transportului de corespondență și emigranți în și din țară, fiind în pragul ancorării sale în problemele proprii mișcării socialiste din România.

Trușcă în corespondența cu o serie de socialiști insistă asupra necesității realizării unei grupări socialiste. Pentru aceasta el arată că trebuie „să ne constituim în societate”, „să dobîndim adeziunea altora, căci numai patru, cinci inși cîți sîntem ce o să facem noi ? Prin fundarea societății noastre înțeleg strîngerea la un loc a cîtorva membri care să lucreze încontinuu...”. El cerea o activitate permanentă a acestor socialiști în jurul unei biblioteci socialiste, în jurul unui jurnal socialist, prin ședințe și cu o vie corespondență.

El încuraja pe ceilalți socialiști arătînd că toate acestea cer mari eforturi și-și exprima convingerea că reușita va fi asigurată.

Scriindu-i lui Codreanu referitor la revista socialistă proiectată, socotea ca aceasta să aibă „un nume românesc, sau Economia socialistă, sau Sociologia”.

Pe plan organizatoric, Trușcă propunea ca să se insiste asupra cîtorva adepți ai socialismului și care trebuie să conlucreze între ei în centre importante din țară.

Printre aceste centre el amintea în primul rând Bucureștiul, „unde sînt bărbați îndestul de cunoscuți prin aspirații frumoase“ și cărora se impunea a li se arăta „trebuința de a se lega bărbați cu dor de țară între dinșii spre a lucra laolaltă“.

Amintea, de asemenea, de orașul Ploiești, unde a lucrat o vreme și unde avea legături strînse cu Ion Alexandru, care a pus la dispoziția socialiștilor însemnate sume de bani, și îndeosebi cu C. Dobrogeanu-Gherea, „Costică“, așa cum îl numea adeseori în scrisori.

Despre activitatea lui Gherea la Ploiești era bine informat, ceea ce înseamnă că era destul de apropiat de preocupările acestuia.

În ianuarie 1878, cînd îl găsim pe Trușcă încă la Ploiești, el scria lui Codreanu despre Gherea : „Costică și-a făcut un bun rost sau, ca să zic așa, a prins cheag“, arătînd că și-a pus toată inima la o muncă oboșitoare. Se referea aici desigur la activitatea desfășurată în jurul restaurantului din Ploiești, înscrisă în suita celor menite să creeze fonduri necesare mișcării, ca și posibilități mai largi de legătură între membrii ei.

În suita orașelor menționate găsim și Brăila, unde Trușcă s-a deplasat în mai multe rânduri, intenționînd să deschidă o spălătorie prin mijlocirea căreia, de asemenea, să dobîndească fonduri pentru mișcare. În acest oraș el caută ajutorul mai multor socialiști, printre care îndeosebi menționează pe B. Surdul.

La Tg. Jiu, unde s-a mutat de la Ploiești, în vara anului 1878, a funcționat ca brigadier silvic, avea în vedere realizarea unui cerc de socialiști cu profesori de la școala normală și cu o serie de tineri. De la Tg. Jiu scria, la 16 iulie 1878, sub formula „Dragii mei prieteni“, grupului de socialiști de care se despărțise de curînd prin schimbarea serviciului, informîndu-i despre felul cum s-a instalat, despre vicisitudinile întîmpinate care-l împiedicau să-și desfășoare cum ar fi dorit activitatea sa de socialist : „De ce oare sînt aruncat eu aici în această lume, pentru a nu putea munci în momentul de față pentru *Idealul* meu“, iar mai departe :

„Eu sînt foarte ocupat în momentul de față cu chestiunile serviciului și pentru acest motiv nu pot nici să mă revolt... Sînt sigur că peste puțin timp vom forma aici, noi gorjenii, o societate. Am întîlnit cîteva persoane cărora viciile și suferințele le-au schimbat inimile, pentru a se preface în inimi bune; ei sînt puțini, dar semănătura lor va fi rodnică“.

Ca rezultat al activității sale organizatorice, el scria în noiembrie 1878 lui Codreanu ori lui Russel sub formula „Scumpe doctore“ că gruparea socialistă din Tg. Jiu a fost creată. „Sînt fericit a-ți comunica că aici s-a format o societate de tineri numită «Progresul» — științe, litere, sociologie“.

A. S. Trușcă îl înștiința despre statutul și regulamentul societății, despre ședințele și dezbaterile acesteia, despre răspîndirea ideilor discutate.

Subiectele dezvoltate de el în cadrul acestor ședințe s-au axat pe „necesitatea ideilor socialiste“, pe probleme privind „nedreptatea ce se

face comunelor". Un loc însemnat îl ocupau și temele ca : răscoala lui T. Vladimirescu, luptele de la Plevna și altele, menite să contribuie la educarea sentimentului patriotic.

Activitatea lui A. S. Trușcă va fi fost mult mai cuprinzătoare atît pe coordonata timp cît și pe coordonata spațiu.

Meritul său constă în primul rînd în faptul că s-a înregimentat în avangarda mișcării socialiste din țara noastră, a sesizat necesitățile sale și a lucrat activ pentru rezolvarea lor.

Alături de alți socialiști din această perioadă și-a adus o contribuție substanțială la dezvoltarea mișcării socialiste din țara noastră, la îmbogățirea formelor sale de activitate.

Datoria ce o simțim este de a depăși limitele în care au fost plasați un număr restrîns de socialiști în epoca de început a mișcării, cînd activitatea socialistă din țara noastră era prezentată în istoriografie ca pendulînd în jurul a 3—4 militanți, D. Gherea, N. Z. Codreanu, dr. Russel.

Prin studii aprofundate, real și conform cu adevărul istoric, trebuie să scoatem la lumină, așezînd la locul potrivit — în funcție de rolul și aportul adus —, și pe alți reprezentanți ai mișcării socialiste din patria noastră pe care îi întîlnim în documentele epocii, așa cum sînt E. Istrati, Saphir, Scorțeanu și alții.

ELENA GEORGESCU

Ella Negruzzi

(1876 — 1948)

În rîndul intelectualilor români care s-au alăturat luptei desfășurate de masele populare conduse de comuniști împotriva fascismului și a războiului, pentru făurirea unei Români libere și independente se numără și Ella Negruzzi.

S-a născut în anul 1876 în comuna Hermeziu din județul Iași. Cursurile școlii elementare, liceul și studiile universitare le-a urmat la Iași. După absolvirea Facultății de drept a profesat ca avocat în baroul de Covurlui-Galați și din 1919 în București.

Modestă, dar plină de încredere în forțele sale, devine o apărătoare consecventă a celor oropșiți, a celor care luptau pentru o viață mai bună. În același timp a militat pentru antrenarea femeilor la viața politică. Pune bazele asociației „Emanciparea femeii”, a cărei președintă a fost.

Încurajată de necesitatea luptei pentru o societate dreaptă, Ella Negruzzi a înțeles că trebuie să meargă cît mai departe, făcînd ca între cele două războaie mondiale figura ei să apară puternică, strîngînd în jurul ei tot ceea ce era cîstit în mișcarea feministă din țara noastră.

Emanciparea femeii o vedea prin prisma dezvoltării acesteia în toate domeniile și ocuparea de funcții în raport cu pregătirea și capacitatea fiecăreia.

Femeii-țărance îi dădea o atenție deosebită, susținînd ridicarea conștiinței țăranelor noastre. A inițiat cercuri culturale și cămine culturale unde să se arate țărancei ce înseamnă o gospodărie bine organizată, o creș-

tere igienică a copilului. A făcut apel deseori la femeia profesoară sau învățătoare de a da din prinosul lor prin activități în asemenea unități culturale. În satul său natal, Hermeziu, de care era foarte legată, a creat un asemenea cămin.

În anii care au urmat instaurării fascismului la putere în Germania, o parte a intelectualității din România a început să caute calea de manifestare a stării sale protestatare față de politica guvernelor de înfeudare a țării marilor monopoluri străine, ridicându-se mai ferm împotriva menținerii climatului de negare a valorilor naționale progresiste și a capacității culturale a poporului român, contra politicii de menținere și import a ideologiei retrograde, reacționare, antipopulare și fasciste.

În organizațiile legale și ilegale conduse și îndrumate de P.C.R. — Comitetul național antifascist, Liga muncii, Amicii U.R.S.S., Grupul avocaților democrați, Frontul păcii, Frontul feminin ș.a. — alături de numeroși intelectuali de vază a desfășurat o activitate neobosită împotriva războiului și a fascismului și Ella Negruzzi.

În fața primejdiei de fascizare a țării, inclusiv a vieții juridice, partidul comunist, ținând seama de starea de spirit antifascist care cuprinsese o însemnată parte a avocaților, a desfășurat o activitate susținută în anii 1934—1935, pentru îndrumarea și coordonarea acțiunilor antifasciste ale avocaților. În rândurile organizației „Grupul avocaților democrați“, creată în 1935, Ella Negruzzi s-a manifestat ca o demnă reprezentantă a femeilor antifasciste.

Ella Negruzzi, alături de ceilalți avocați democrați, s-a ridicat în apărarea barourilor asaltate de fasciști și pentru sprijinirea elementelor revoluționare și antifasciste implicate în procese sau întemnițate.

Acțiunea Ellei Negruzzi pentru constituirea organizației „Frontul feminin“ a început în cursul lunilor decembrie 1935 și s-a încheiat în ianuarie 1936. Grupul de membre și simpatizante ale P.C.R. — Zoe Frunză, Zoe Bugnariu, Elena Popescu, Maria Țiulescu — au luat legătură cu reprezentante ale secțiilor feminine ale Partidului social-democrat, Partidului național țărănesc și ale altor partide și organizații muncitorești și democratice, cu diferite personalități progresiste feminine — Sofia Nădejde, Ella Negruzzi, Isabela Sadoveanu —, solicitându-le concursul pentru pregătirea înființării noii organizații. Ella Negruzzi a răspuns cu entuziasm.

Alături de celelalte organizații — legale și ilegale conduse de P.C.R. —, „Frontul feminin“ a organizat numeroase întruniri, conferințe menite a contribui la antrenarea femeilor la lupta pentru apărarea drepturilor lor economice, politice, sociale și culturale.

O susținută activitate a desfășurat Ella Negruzzi în publicistica antifascistă a vremii. Ella Negruzzi s-a ridicat în apărarea celor întemnițați, cuvîntînd, scriind articole, semnînd apeluri.

Așa, de pildă, Ella Negruzzi a publicat în presă un vibrant apel în care cerea solidarizarea cu antifasciștii închiși și sprijinirea lor. Apelul a avut un ecou puternic în rândurile intelectualității. La scurt timp, în ziarul „Zorile“ din 27 mai 1935, prof. dr. C. I. Parhon, prof. dr. G. Gerota, prof. dr. Irimescu, prof. dr. Gh. Marinescu, prof. dr. Predescu-Rion, dr. Sigismund Cohl, dr. E. Liebrech, docent univ. Demostene Botez, Gh. Burghilea ș.a. și-au exprimat adeziunea la apelul lansat de Ella Negruzzi, arătînd că „subscrișii intelectuali, animați de sentimente exprimate în apelul dv.

înălțător, ce l-ați adresat opiniei publice, vă rugăm să primiți adeziunea noastră entuziastă la acțiunea ce ați întreprins, asigurându-vă de tot sprijinul pentru deplina reușită a umanității dv. inițiativă, asigurând o largă grațiere tuturor deținuților politici“.

Atașamentul față de mișcarea muncitorească l-a dovedit și prin curajul său de a înfrunta teroarea fascistă. În 1936 Ella Negruzzi a organizat apărarea unui grup de comuniste. Ea a invitat din străinătate figuri marcante din lumea progresistă. Astfel, în sediul Ligii drepturilor omului, alături de Eugénie Cotton, președinta Federației Mondiale a Femeii, Ella Negruzzi a vorbit despre lupta popoarelor pentru respectarea drepturilor omului.

A luat parte la o serie de mari manifestații antifasciste. Astfel, la mitingul din mai 1936, când femeile din întreaga țară au manifestat alături de toate forțele progresiste și patriotice, de muncitori și țărani sub lozinca „Jos fascismul“, Ella Negruzzi a luat cuvântul și a subliniat hotărîrea femeilor din țara noastră de a lupta împotriva pericolului fascist, pentru drepturi și libertăți democratice. Un moment important din activitatea revoluționară a acestei neobosite luptătoare îl constituie participarea alături de Ilie Pintilie la mitingul muncitoresc organizat în sala „Locomotiva“ a Atelierelelor „Grivița“ din București.

De asemenea, un episod demn de reamintit este acela al manifestației din sala „Marna“ din anul 1936. În cadrul acesteia Ella Negruzzi, urcată la tribună, a ținut piept cu curaj momentelor grele prin care au trecut cei prezenți.

Ella Negruzzi pînă la adînci bătrînețe a militat pentru emanciparea femeii, promovarea culturii înaintate și a democrației, combaterea fascismului și a obscurantismului cultivat de agentura legionară a hitlerismului. Pentru noi care am cunoscut-o și am colaborat cu ea rămîne personalitatea feminină cea mai de seamă din acea vreme din țara noastră.

Este o datorie a noastră de a face cunoscut numele și pagini din viața ei femeilor de azi și mai ales tinerelor din activele de femei și tineretului feminin în general.

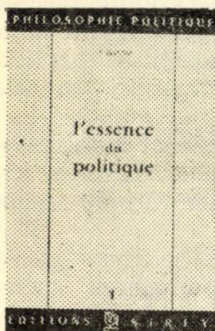
A murit acum aproape 20 de ani, în vîrstă de 73 ani. S-a stins modest, așa cum a fost sufletul ei, și imaginea ei a rămas în inimile celor ce au cunoscut-o.

FLORICA VĂCĂRESCU

J. FREUND, *L'essence du politique*

Editions Sirey, Paris, 1965, 764 p.

În cadrul unei bogate literaturi pe tema politicii, cartea lui Julien Freund, abordînd problema dintr-o viziune retrogradă, caută, așa cum indică chiar titlul, să dezvăluie esența politicii. El își propune să descrie „realitatea politică” în trăsăturile ei perma-

nente, independent de variațiile istorice, de unitățile geografice, de regimuri și sisteme politice.

Și pentru ca, într-adevăr, să poată descoperi constantele imuabile ale politicii, autorul consideră că nu trebuie să se ocupe de analiza activității politice practice, care se exprimă în instituții schimbătoare și în evenimente istorice diverse, ci este necesar să surprindă acele caracteristici proprii, care disting politica de alte fenomene de ordin colectiv, cum ar fi economia și religia. J. Freund mai promite să se abțină de a judeca în funcție de o anumită doctrină politică, care se vrea mai bună decît celelalte, interesîndu-l doar de ce orice colectivitate politică are nevoie de o armată, o poliție, o administrație, de instituții fondate pe o anumită concepție despre lume.

Încă din această succintă expunere de intenții ne putem da seama că avem de-a face cu o concepție obiectivistă care încearcă să eludeze faptul că în cadrul societăților împărțite în clase antagoniste aprecierile cu privire la realitatea socială

sînt făcute de pe poziția unei clase sau a alteia, în slujba unor ideologii opuse.

Freund este de părere că pentru a exista politică într-o societate umană e necesar și suficient să existe: o relație socială specifică — relația de comandă și supunere (modul în care membrii societății sînt legați politic unul de altul); o distincție clară între cele două categorii de activități: cele publice și cele private (tărîmul vieții publice interne) și o ireductibilă diviziune a colectivităților în prietene și dușmane (cîmpul politicii externe). Plecînd de aici, autorul ajunge să afirme că există oameni născuți pentru a comanda și alții născuți pentru a asculta și că oriunde întîlnim un raport politic acesta are, în mod necesar, ca o condiție de existență, relația de comandă și supunere. Iată deci că politologul consideră nu numai că oamenii nu sînt egali, dar că ei nici cel puțin nu se nasc egali, cum afirma cu două secole în urmă J. J. Rousseau. Este o concepție atît de anacronică pentru zilele noastre, încît nici nu merită alte comentarii.

Esența politicii nu implică însă numai cele trei condiții. Ea are și o finalitate proprie. După Freund, această finalitate ar fi să asigure binele comun al colectivității în sinul căreia indivizii sînt integrați ca membri. O afirmație banală, prezentă aproape la toți autorii burghezi, prin care se încearcă escamotarea caracterului de clasă al societății capitaliste, negarea contradicțiilor ireconciliabile dintre interesele burgheziei și ale proletariatului. Ca urmare a acestor aprecieri, Julien Freund dă politicii următoarea definiție: „...activitatea socială care își

propune să asigure prin forță, în general bazată pe drept, securitatea exterioară și concordia interioară a unei anumite unități politice, garantînd ordinea în mijlocul luptelor ce se nasc din diversitatea și divergența opiniilor și intereselor”¹. Este o definiție care nu se deosebește în fond cu nimic de alte zeci de definiții date politicii de autorii burghezi.

Ceea ce caracterizează lucrarea lui Freund este însă altceva: sistemul filozofic pe care el își clădește concepția. Cele mai importante categorii ale științei politice și juridice sînt constituite, analizate, explicate pe un fundament teoretic propriu autorului. Astfel, conceptele de suveranitate, drept și putere, putere și lege, legitimitate, justiție și ordine, constituție, popor și cetățean, opinie publică, propagandă și ideologie, stat, revoluție, forță și violență, responsabilitate politică, mijloace și scopuri sînt tratate pe larg, pe baza unui bogat material de documentare, prin prisma însă a ceea ce deja am văzut că autorul înțelege prin esența politicii.

O primă chestiune care se pune, după Julien Freund, este aceea de a delimita morala de politică. În realitatea concretă a acțiunilor, susține el, nici un om nu se conduce potrivit unei maniere pur morale sau pur politice. Potrivit opiniei sale, între morală și politică există un conflict indisolubil, în ciuda tentativelor fără încetare reînnoite ale filozofiei de a-i pune capăt.

Se reliefează deja ideea afirmată mai tîrziu în mod expres: primatul politicii nu numai asupra moralei, dar și asupra tuturor celorlalte fenomene sociale. Vorbind, în altă parte, mai pe larg despre primatul politicii, autorul justifică această teză, între altele, și prin considerentul că primatul politicii ar ține de „imperativul traiului în societate”. Cînd survin dificultăți economice, certuri religioase și alte antagonisme care amenință societatea, politica e cea care intervine, în ultimă instanță, pentru menținerea echilibrului și realizarea armoniei.

Prin negarea oricărei puțințe de legătură între politică și morală și absolutizarea importanței politicii, J. Freund cade în extremism; el nu distinge poli-

tica — cauză a întregii societăți —, cum e în statele socialiste, de politica — cauză doar a unei clase —, respectiv, a burgheziei. În această problemă, concepția marxist-leninistă arată că politica fiind un element al suprastructurii este determinată, în ultimă instanță, sub aspectul originii și conținutului ei principal de baza economică. În ceea ce privește însă rolul social, politica are prioritate față de toate celelalte elemente ale suprastructurii și chiar față de economie. În privința relației dintre etică și politică, în mod normal etica este considerată subordonată politicii, numai că această subordonare nu are aceeași accepție ca la Freund: „conflict indisolubil”, ci subordonarea este înțeleasă în sensul pus în lumină de Lenin: pentru comuniști, moral este tot ceea ce contribuie la succesul cauzei clasei muncitoare. În viziunea marxistă nu există idei morale eterne și imuabile, aceste idei diferă de la o orînduire la alta, în funcție de ceea ce este considerat moral de către clasa dominantă respectivă.

Inconsecvent cu sine, Freund condamnă revoluțiile, socotindu-le negații ale esenței politicii. Din întreg capitolul consacrat acestei probleme transpare nostalgia politologului după trecutul monarhic.

Democrația e vag definită ca „o guvernare bazată pe opinia publică”. Această imprecizie a definiției face să se pună semnul egalității între democrațiile occidentale, dictatura fascistă și democrațiile socialiste. Deși la începutul lucrării autorul avertizează că se va abține de la judecarea unuia sau altuia dintre fenomenele politice, e evident că democrația nu-i este pe plac atîta vreme cît afirmă că „ea nu este nici scopul, nici baza și nici sensul politicii. Democrația pură e o putere degenerată” (p. 399). Și mai curios apare faptul că după ce respinge orice idee de revoluție și după ce se declară nesatisfăcut de democrație. Freund găsește tot felul de explicații războiului și îl îndreptățește. Războiul este justificat tocmai în numele esenței politicii, care ar implica în mod necesar lupta contra dușmanului exterior. De fapt, în privința războiului, el adoptă cunoscuta teorie a lui Clausewitz după care războiul „exprimă în mod direct realitatea fundamentală și caracteristică a politicii: dominația omului de către om”. Slăbiciunea doctrinelor revoluționare ar consta, susține Freund, în credința acestora într-o posibilă transfor-

¹ J. Freund, *L'essence du politique*, Paris, Editions Sirey, 1965, p. 751. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

mare a omului, pe cînd războiul nu-și propune așa ceva, ci numai lărgirea sferei de dominație a unui stat sau popor. Totul se reduce — se afirmă în continuare — la a ști dacă se pot schimba fundamental natura umană și societatea, reducînd la tăcere pasiunile, ambițiile, voințele, interesele divergente, suprimînd antagonismele, inegalitățile și contradicțiile care rezultă din multiple eterogenități. Răspunzînd negativ la această chestiune, autorul aduce încă o justificare ordinii existente, descurajează orice idei innoitoare, devreme ce tot nu se poate schimba nimic în natura umană. Caracterul apologetic al lucrării reiese cu evidență atunci cînd se afirmă, nici mai mult nici mai puțin, că „nimic nu e mai bun ca ordinea stabilită”. Deci, la ce bun revoluțiile cînd reformele utile sfîrșesc totdeauna prin a se impune de la sine, printr-un fel de presiune a istoriei.

Să revenim însă la esența lucrării, implicit la esența politicii. În tratarea acestei probleme Freund începe cu ultima dintre condițiile esenței politicii, cu cea referitoare la domeniul politicii externe, deși normal ar fi fost să înceapă cu aspectele interne, căci acestea determină în final și conduita externă a statului. Dar să vedem totuși ce spune autorul. În acest caz, remarcă el, politica nu este numai dialectica prietenului și dușmanului în relațiile internaționale, ci și tendința de organizare a păcii și efortul pentru găsirea posibilităților de reglementare a conflictelor fără recurgerea la război. În referirea la domeniile privat și public, autorul e de părere că politica nu e numai dialectica publicului și privatului, ci și problema unui aparat guvernamental din ce în ce mai complex. Și, în sfîrșit, ajunși la chestiunea esențială, la relația de comandă și supunere, autorul e nevoit să recunoască că politica nu e numai comandă și supunere, ci și contestare a puterii și a controlului celor ce o dețin, din partea celor supuși. Se pare că sîntem pe drumul cel bun. Să mergem deci mai departe: „Neascultarea e un fenomen normal și inevitabil, iar ascultarea politică nu are semnificație decît prin posibilitățile de revoltă” (p. 173) — spune Freund. Din această frază s-ar putea părea că autorul legitimează revolta și

nesupunerea, mai ales dacă ele au o cauză justă. Dar, imediat, urmează precizarea că el nu se referă la contestațiile ce urmăresc schimbarea ordinii existente, ci la cele inerente acestei ordini. Textual, se afirmă: „Cum scopul specific al politicii nu este perfecționarea individului, ci stabilirea și întărirea puterii colective în sinul căreia fiecare individ este chemat să se dezvolte în armonie sau în opoziție cu principiile autorității stabilite, dă naștere prin chiar aceste contestații” (p. 177).

Prin aceste precizări autorul este consecvent în inconsecvența sa.

În ansamblu, lucrarea, deși scrisă într-un stil curat, clădită arhitectural în jurul celor trei elemente considerate de autor ca fiind componentele esenței politicii, este retrogradă prin majoritatea considerațiilor pe care le face în jurul unor noțiuni și instituții politice de cea mai mare importanță. Ea se înscrie în categoria acelor cărți care justifică și laudă chiar ordinea politică și juridică burgheză. Elementele de critică sînt extrem de rare și nu vizează niciodată esența orînduirii burgheze. Toate neajunsurile, pe care uneori autorul e nevoit să le sesizeze, le pune pe seama naturii umane, despre care apoi afirmă mereu că este și rămîne imperfectă.

Deși la începutul lucrării Freund menționează că vrea să fie obiectiv, această obiectivitate este inexistentă pe parcurs. Nerecunoscînd lupta de clasă ca premisă a apariției politicii, nerecunoscînd determinarea politicii de către factorii obiectivi, economici, nelegînd politica de un anumit tip de stat istoricește determinat, fiind indiferent la interesele reale, de clasă pe care le slujește politica, desigur că nu se putea ajunge la sesizarea cu adevărat a esenței politicii și nici la explicarea adevăratelor ei țeluri. Tributar concepției idealiste despre lume, autorul, deși bun cunoscător al mecanismului politic al statului capitalist, cu toate că își propune să pătrundă esența fenomenului politic, de așa multă vreme la ordinea zilei, eșuează, așa cum de fapt se întîmplă cu toți cei care nu admit ca bază de explicare a fenomenelor sociale — materialismul dialectic și istoric.

SUIAN PAVEL

CRISTIAN POPIȘTEANU, *România și Antanta Balcanică.* Momente și semnificații de istorie diplomatică

Editura politică, București, 1968, 358 p.

Lucrările și studiile, de amploare mai mică sau mai mare, privind istoria relațiilor internaționale și a politicii externe contemporane a României, ca și orice lucrare de istorie, de altfel, în mod obiectiv nu epuizează interpretarea diferitelor aspecte ale temei abordate.

Acest lucru este normal, pentru că nu poți accepta — nici chiar atunci când te afli în postura de autor — ideea unor rezolvări definitive ale problemelor și, legată de aceasta, ideea cunoașterii complete — în sens absolut — a unui eveniment sau fenomen istoric. De aici decurge și dificultatea formulării unor judecăți de valoare cât mai realiste asupra rezultatelor investigațiilor și reflecțiilor cuprinse într-o carte. O astfel de judecată de valoare — dacă se vrea obiectivă — nu poate fi întemeiată decât pe criterii de importanță majoră, general acceptate. Sintem cu toții de acord că informarea științifică, documentarea necesară analizei competente a oricărui fenomen sau fapt, nu trebuie să omită nimic din ceea ce este accesibil și poate contribui la completarea cunoștințelor; autoexigența în selectarea și cercetarea principalelor aspecte ale temei, meticulozitatea pedantă în ceea ce privește interpretarea faptelor și aprecierea lor cât mai exactă în funcție de particularitățile social-politice și economice ale momentului istoric, contribuția adusă prin lucrare la progresul cercetării științifice a istoriei, la progresul istoriografiei românești reprezintă, de asemenea, criterii sigure de apreciere. De fapt, coordonatele principale ale discuției au în vedere chestiunea caracterului de permanență al lucrării științifice. Acest atribut esențial și fundamental, care determină și asigură, peste ani și vremuri, valoarea unei lucrări științifice,

constituie, după judecata noastră, însăși rațiunea elaborării ei, elementul principal al răspunderii autorului. Dacă ar fi să ne gândim doar la școala istorică românească, prestigiul său, recunoscut și peste hotare, s-a datorat înainte de toate valorii de permanență a lucrărilor elaborate de istorici cu nume bine cunoscute.

Cred că tocmai în acest domeniu, al răspunderii față de nivelul științific cel mai înalt pe care trebuie să-l asigurăm, pe toate planurile, propriei lucrări, noi, istoricii din generația mai tânără, plătim încă tribut lipsei de autoexigență, tendinței de supraestimare a importanței propriilor rezultate și de ignorare a rezultatelor deja obținute în cercetarea temei, tendinței unei anumite suficiențe în ceea ce privește sfera informațională, volumul cunoștințelor de specialitate, de cultură generală istorică.

În pofida unor calități incontestabile, lucrarea recentă a lui Cristian Popișteanu **România și Antanta Balcanică** reflectă, într-o măsură mai mare sau mai mică, o astfel de situație. Într-un stadiu anterior publicării, lucrarea, sub înfățișarea pe care o are, ar fi putut fi considerată, pe drept cuvânt, o serioasă bază de pornire pentru elaborarea unei monografii valoroase, cu o tematică interesantă: timpărită, și-a asumat calitatea forme finite, ceea ce presupune maximumul din partea autorului.

Obiectul lucrării îl constituie o temă de vaste dimensiuni cu specific de istorie a României, dar și de istorie universală, istorie diplomatică, cercetarea fiind însă axată pe analiza activității României în cadrul Înțelegerii Balcanice, ca membră a acestei organizații. Concluziile, consemnate în final, ca și pe parcursul demonstrației, privesc deopotrivă România și politica sa externă, caracterul Înțelegerii Balcanice, rolul și locul ei în contextul relațiilor și activității diplomatice internaționale, specificul legăturilor dintre România și aliații săi din Înțelegerea Balcanică. Obiectiv, degajându-se din realitatea faptelor, punctul de vedere exprimat în concluziile asupra acestor probleme de importanță majoră se impune cu precădere. Considerînd pactul de la Atena drept „un real instrument de colaborare multilaterală între Grecia, Iu-

goslavia și Turcia¹, autorul subliniază că Înțelegerea Balcanică, constituită în condițiile afirmării politice a puterilor fasciste, a fost „o reacție antirevizionistă a țărilor vizate într-un fel sau altul de pericolul acestei politici” (p. 321) și „a dobândit semnificația unui instrument regional defensiv de securitate în sud-estul Europei” (p. 321).

Crearea Înțelegerii Balcanice, caracterul și obiectivele politicii sale, activitatea desfășurată pe plan internațional sînt apreciate în mod realist ca fiind „în concordanță cu interesele de pace, independență națională și apărare a suveranității de stat ale Greciei, Iugoslaviei, României și Turciei. Aceasta a determinat — adaugă autorul — sprijinirea Înțelegerii Balcanice de către forțe democratice și patriotice din țările respective” (Ibid.). Cu o viziune ce tinde a fi foarte largă asupra evoluției relațiilor dintre popoarele balcanice, autorul arată că Înțelegerea Balcanică și întreaga sa activitate nu au fost un fenomen accidental în istoria acestor relații, datorat unui moment de conjunctură, ci „au concretizat aspirații firești și tradiționale ale prieteniei și colaborării dintre popoarele balcanice în numeroase domenii” (p. 320), fixîndu-se „drept un moment de sinteză, în esență constructiv, pe lungul drum de secole al colaborării interbalcanice” (p. 324). Este de relevat faptul că, deși autorul consideră în mod pozitiv caracterul și activitatea acestei organizații, punînd în lumină contribuția Înțelegerii Balcanice la promovarea principiilor politicii de securitate colectivă, cooperare internațională pe bază de egalitate deplină între state, respect reciproc, subliniază aportul adus în consolidarea păcii și securității pe plan regional balcanic, discerne totodată și o seamă de limite: nu a anulat contradicțiile și divergențele dintre cercurile conducătoare din țările balcanice; în ultima etapă a existenței sale, activitatea Înțelegerii Balcanice „a reflectat deruta, oscilările și șovăirile claselor dominante, care încercau să manevreze între marile puteri” (p. 322).

Găsim în același timp marcată și relația între evoluția raportului de forțe dintre marile puteri și activitatea politică și diplomatică a Înțelegerii Balcanice,

influența exercitată de agravarea situației internaționale asupra țărilor din sud-estul Europei (p. 322).

Concluziile la care ne-am referit mai sus oglindesc, fără îndoială, adevărul obiectiv istoric și privesc aspecte principale ale problematicii cuprinse în tema dată. Ele presupun, pe de o parte, o foarte amănunțită și profundă cunoaștere a faptelor, deci o documentare temeinică, arhivistică și istoriografică, pe de altă parte, o analiză multilaterală a subiectului ancorat în contextul istoric. Am remarcat însă o anumită deosebire calitativă între aceste concluzii realiste și caracterul documentării, ca și modul de tratare a unor probleme.

Documentarea s-a bazat pe cercetarea documentelor diplomatice cuprinse în fondul „Înțelegerea Balcanică” al Arhivei Ministerului de Externe. Într-o anumită măsură au fost folosite și documente din fondurile „Mica Înțelegere”, „Germania” și „Președinția Consiliului de Miniștri”, acesta din urmă aflat la Arhivele statului (Arhiva istorică centrală), precum și unele documente din Arhiva Ministerului Forțelor Armate *. După părerea noastră, analiza ar fi câștigat în profunzime dacă informația de arhivă ar fi fost corelată în mai mare măsură cu proporțiile tematicii abordate în lucrare.

Culegerile de documente privind politica externă a Germaniei, Marii Britanii și Franței au constituit o sursă de informații folosită — credem — prea puțin, ca și memoriile (publicate sau în manuscris). Ar fi fost deosebit de util dacă documentarea pentru o astfel de temă ar fi putut beneficia și de sursele de informare pe care le oferă arhivele din țările vecine, păstrătoare ale unor interesante și importante mărturii despre istoria relațiilor dintre statele membre ale Înțelegerii Balcanice. O informație de arhivă exclusiv românească pentru studierea relațiilor României cu trei state care au făcut parte din aceeași organizație internațională, a diferitelor lor acțiuni diplomatice — comune sau separate — pe arena politică europeană determină — în mod obiectiv — un caracter destul de limitat cunoașterii problematicii teiei. Cred însă că o mai atentă observare a istoriografiei din țările balcanice ar fi permis totuși, deși în mică măsură, compensarea acestei lacune de informare directă.

¹ Cristian Popișteanu, *România și Antanta Balcanică. Momente și semnificații de istorie diplomatică*, Editura politică, București, 1968, p. 380. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

* Mai sînt menționate cu totul sporadic și fondurile Franța, Anglia, U.R.S.S., Italia, S.U.A., Turcia, România, Bulgaria, Cehoslovacia etc.

Din punctul de vedere al istoriografiei, chestiunile de principiu pe care ni le-a sugerat lucrarea cuprind două aspecte: cunoașterea istoriografiei românești și străine și folosirea ei. Istoria Înțelegerii Balcanice nu a constituit pînă acum obiectul unor lucrări ample, în schimb, nenumărate probleme legate direct sau indirect de activitatea politică și diplomatică a acestei alianțe regionale sau a statelor membre au fost tratate în multe lucrări, studii sau articole atît de istoricii din țara noastră cît și din alte țări; C. Popișteanu a cercetat un număr apreciabil de lucrări și studii, dar cred că o studiere mai sistematică a celor ce s-au publicat în ultimii ani, inclusiv în anul 1967, fie în revistele de specialitate, fie sub formă de monografii sau lucrări de sinteză, ar fi fost în avantajul lucrării.

În ceea ce privește modul de folosire a istoriografiei, una dintre cerințele principale este, după părerea noastră, preluarea cu discernămint critic a informațiilor și a concluziilor; deși autorul lucrării **România și Înțelegerea Balcanică** a avut în vedere în genere acest lucru, a acordat cu prioritate credit părerilor unor autori (de pildă, L. S. Stavrianos, George Kirk, Arnold și Veronica Toynbee etc.) fără a observa întotdeauna cu maximă atenție caracterul opticii lor de interpretare a diferitelor fenomene sau evenimente și corespondența concluziilor cu adevărul istoric. De exemplu, aprecierile istoricilor americani Charles și Barbara Jelavich despre unele aspecte privind istoria constituirii statelor independente în Balcani, redată printr-un lung citat la p. 57—58*, sînt discutabile. Aș semnala, de pildă, faptul că, judecînd procesul formării statelor naționale în Balcani prin prisma concepției istoricilor amintiți, ar trebui să considerăm — într-o măsură mai mare sau mai mică — configurația teritorială a statelor balcanice ca o rezultantă a felului în care un stat sau altul a putut să profite de pe urma războaielor, iar lupta de eliberare națională ca un fel de competiție strînsă pentru a capararea de teritorii pe seama vecinului. Logic, într-un astfel de context, raportul dintre tratatele de pace de la Versailles și constituirea statelor naționale în sud-estul Europei capătă alte dimensiuni și semnificații.

* Charles și Barbara Jelavich, *Balkans in transitions, Essays on the development Balkan life and politics since the eighteenth Century*, University of California Press-Barkel and Los Angeles, 1963, p. 5: „Una dintre cele mai importante cauze...”

Tot în legătură cu modul de folosire a istoriografiei, nu mi se pare potrivit ca indicii asupra evoluției comerțului exterior al Angliei, Franței și Germaniei cu statele balcanice (inclusiv România) în perioada 1933—1937 să aibă drept sursă de informație lucrarea lui L. S. Stavrianos ** (p. 210—211). Datele furnizate de statisticile oficiale românești și străine sînt, credem, mult mai în măsură să asigure o judicioasă observare a fenomenelor determinate de evoluția schimburilor comerciale dintre diferite țări.

Dacă ar fi să discutăm, de pildă, numai situația comerțului exterior al României, concluzia potrivit căreia „volumul valoric al comerțului exterior al României pe țări după 1935 indică, de asemenea, o întărire simțitoare a pozițiilor Germaniei în detrimentul Angliei și Franței” (p. 211), ar fi trebuit susținută cu cifre statistice certe — dacă ele există. O privire asupra datelor furnizate de statisticile oficiale românești ale timpului conduce însă la alte concluzii.

Astfel, comparativ cu anul 1929 (=100), indicele valoric al comerțului României cu Germania a avut următoarea curbă: Export: 18,78 în 1933; 28,28 în 1934; 35,00 în 1935; 48,16 în 1936; 75,63 în 1937; 71,29 în 1938 ***; 108,24 în 1939. O evoluție asemănătoare a avut și importul². Indicele valoric al comerțului României cu Anglia, în aceeași perioadă, a înregistrat, comparativ cu anul 1929 (=100), la export: 116,87 în 1933; 73,27 în 1934; 86,50 în 1935; 167,76 în 1936; 149,06 în 1937; 127,83 în 1938; 201,85 în 1939; la import, ritmul de creștere a fost mai mic, rămînînd constant sub nivelul anului 1929³.

Indicele valoric al comerțului exterior al României cu Franța prezintă, comparativ cu anul 1929 (=100), la export: 135,26 în 1933; 102,01 în 1934; 53,16 în 1935; 135,80 în 1936; 139,89 în 1937; 77,62 în 1938; 70,60 în 1939⁴. Exportul României în S.U.A., comparativ cu 1929 (=100), a evoluat astfel: 65,91 în 1933; 38,64 în 1934; 95,45 în 1935; 563,64 în 1936; 1 204,55 în 1937; 643,18 în 1938; 625,00 în 1939⁵.

După cum se observă, comparativ cu anul 1929 (=100), comerțul României cu Germania a înregistrat, în general, valori

** L.S. Stavrianos, *The Balkans since 1453*, Holt, Rinehart and Wiston, New York, 1963.

*** Germania fără ținuturile alipite.

² Comerțul exterior al României în anul 1940. Tabele rezumative. Publicație oficială a Direcțiunii statisticii financiare din Ministerul Finanțelor. București, 1940, p. 12—21.

³ Ibid.

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

inferioare comerțului României cu Anglia, Franța și S.U.A. Exportul în Anglia, Franța și S.U.A., în perioada de după 1933, s-a menținut la un nivel superior anului 1929, pe cînd exportul în Germania, deși cu unele fluctuații, a avut o curbă ascendentă, a atins nivelul anului 1929 în 1939, în împrejurările izbucnirii celui de-al doilea război mondial și ale consecințelor sale pe plan economic și politic internațional.

Caracteristicile evoluției comerțului exterior al României în perioada interbelică și cu deosebire după criza economică din 1929—1933 pot fi descifrate numai în contextul economic-politic internațional al timpului, în corelație cu modificările structurale ale comerțului mondial după criză, cu situația specifică a raporturilor economice-financiare ale României cu marile puteri.

Chestiunea economiei unei lucrări nu mi se pare normal să constituie subiect de critică sau comentarii. Alcătuirea succesiunii capitolelor și paragrafelor, distribuția materialului etc. sînt elemente specifice concepției fiecărui autor, modului său de lucru, viziunii sale asupra epocii istorice, faptelor și fenomenelor. Se ridică însă o chestiune de principiu, aceea a raportului dintre partea afectată tratării subiectului anunțat și partea afectată introducerii. În lucrarea **România și Înțelegerea Balcanică**, primele trei capitole cuprind o largă introducere, în care se face o trecere în revistă a istoriei popoarelor balcanice din cele mai vechi timpuri pînă în 1930. Am desprins din citirea celor trei capitole amintite ideea căreia i-au slujit: demonstrarea legăturilor tradiționale, istorice, dintre popoarele balcanice, legături ce s-au dezvoltat și consolidat pe baza unei puternice comunități de interese și aspirații, în condițiile luptei pentru libertate socială și politică, pentru afirmare națională; C. Popișteanu a urmărit să pună în lumină faptul că Înțelegerea Balcanică — țelurile ei politice și activitatea sa — s-a înscris pe coordonatele istorice ale colaborării dintre țările balcanice, servind, în funcție de specificul etapei istorice date, intereselor majore ale acestora. Incontestabil, ideea este valoroasă, iar intenția autorului foarte bună; ea s-a materializat însă prea greoi, primele trei capitole de introducere rămînînd mult sub nivelul celorlalte.

În legătură cu acest mod de a concepe economia unei lucrări — destul de răspîndit încă în zilele noastre — se pune în discuție chestiunea utilității unor astfel de introduceri din punctul de vedere al

asigurării unității de tratare și interpretare a temei. După părerea noastră, contribuția adusă de o lucrare la cunoașterea și înțelegerea unor evenimente sau fenomene istorice este măsurată de valoarea noului în ceea ce privește faptele și interpretarea lor. Afectarea unui însemnat spațiu expunerii de date, fapte, generalități cunoscute, adevăruri necontestate de nimeni în intenția de a se pregăti terenul pentru abordarea în cele din urmă a temei alese are ca efect sigur punerea în umbră a ceea ce este nou. Cred că o valorificare superioară a cunoștințelor de specialitate acumulate exclude în mod obiectiv și tendința încă prezentă de dispersare a tratării subiectului ales într-o multitudine de generalități, de probleme adiacente.

Din studiul lucrării **România și Înțelegerea Balcanică** se desprinde pregnant raportul dintre baza documentară de care dispune autorul și nivelul științific de tratare a diferitelor probleme. Astfel, momentul constituirii Înțelegerii Balcanice și ecurile acestui eveniment pe plan internațional sînt analizate cu competență și obiectivitate științifică, aducîndu-se în circuitul de cunoștințe numeroase informații, în parte inedite. Judecînd diferențiat poziția principalelor partide politice ale claselor dominante din România în problemele de politică internă și externă, autorul constată că Înțelegerea Balcanică și politica sa au avut sprijinul acestor partide (p. 153—154). O idee foarte valoroasă, după părerea noastră, rezultată dintr-o atentă observare a faptelor, este sublinierea trăsăturilor comune ale obiectivelor majore caracteristice politicii promovate de Înțelegerea Balcanică și Mica Înțelegere: menținerea statu-quo-ului teritorial, consolidarea păcii și securității, realizarea unei cît mai largi colaborări între statele aflate în centrul și sud-estul Europei (p. 155—156). Relațiile dintre membrii Înțelegerii Balcanice s-au întemeiat pe principiul egalității depline în drepturi, al respectării suveranității și neamestecului în treburile interne (p. 157). Afirmarea pe plan internațional a Înțelegerii Balcanice ca factor activ în acțiunea diplomatică complexă pentru organizarea securității colective europene este urmărită în manifestările mai semnificative, punîndu-se în lumină totodată activitatea desfășurată de diplomația română, de Nicolae Titulescu, preocuparea acestuia pentru coordonarea acțiunilor Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice. Chestiunea cooperării economice interbalcanice sub egida Înțelegerii Balcanice este conturată cu realism în principa-

lele sale aspecte, vizîndu-se cu precădere repercusiunile favorabile ale dezvoltării acestei cooperări asupra relațiilor politice.

O analiză temeinică, axată pe tematica anunțată de titlul cărții, însoțită de concluzii interesante și realiste și bazată pe o bună documentație de arhivă, se concentrează în capitolele IV, VI, VII și VIII. Acestea reprezintă în esență contribuția adusă de autor în studierea temei.

O tendință ce se poate constata în modul de tratare a istoriei țărilor balcanice, determinată, credem, de o informare arhivistică și istoriografică incompletă, este folosirea unor elemente de judecată cu valoare generală, comună tuturor țărilor balcanice luate la un loc. Această optică de tratare a generat uneori neconcordanțe între adevărul istoric și concluziile formulate. Fără a ține seama în suficientă măsură de specificul constituirii fiecărui stat balcanic, de raportul ce a existat între aceste procese cu trăsături proprii și tratatele de pace, autorul consideră că în relațiile interbalcanice sistemul de la Versailles a creat o problemă prin faptul că a lăsat deschise multiple aspecte ale problemelor minorităților, unele chestiuni teritoriale litigioase și unele revendicări privind accesul la Marea Egee (p. 57). Afirmatia aceasta ridică o seamă de întrebări: tratatele de pace semnate de țările balcanice au avut un specific comun? din ce punct de vedere ne referim la „problemele minorităților” în raport cu deosebirile substanțiale dintre țările balcanice, în raport cu prevederile tratatelor de pace? În același timp se impun și precizări în problema revendicărilor teritoriale și litigiilor de această natură pe de o parte, în problemele legate de revizionism și lupta pentru menținerea statu-quo-ului teritorial în Balcani pe de altă parte.

Neclarități de sens apar și din felul în care sînt considerați acei „factori fundamentali” ce și-au pus amprenta asupra procesului constituirii alianțelor regionale din centrul și sud-estul Europei, asupra înfățișării lor. Sînt amintiți doi dintre acești factori, și anume: 1) „complexele contradicții interne și internaționale din politica României — ca și a celorlalte state din Balcani”, 2) „gradul de dependență față de marile puteri care au ajuns în perioada interbelică să dețină pozițiile în economia Balcanilor” (p. 60). Față de acest punct de vedere, socotim că ar fi fost util să se țină seama de faptul că Mica Înțelegere și Înțelegerea Balcanică au fost constituite în condiții istorice diferite, iar factorii care au acționat într-un

caz și în celălalt nu au fost aceiași, deși ambele organizații se înscriu ca verigi realizate ale vechiului proiect al lui Take Ionescu și Thomas Masarik de constituire a unei vaste alianțe cuprinzînd toate statele din Europa centrală și balcanică. În al doilea rînd, nu se pot face aprecieri unitare asupra contradicțiilor interne și asupra situației internaționale a tuturor statelor balcanice. În al treilea rînd, afirmația despre „dependență” față de marile puteri ni se pare prea angajantă: este vorba de dependența economică, politică sau și de una, și de alta? care mari puteri are în vedere autorul, situația la care se referă are trăsături comune tuturor statelor balcanice? În al patrulea rînd, nu a existat și nu există o „economie a Balcanilor”, ci o economie a fiecărui stat balcanic, cu specificul său propriu, ceea ce nu exclude unele elemente de asemănare sau unele trăsături comune economiilor din țările balcanice; de altfel, și marile puteri — Anglia, Franța, Germania — aveau, fiecare, interese proprii și specifice în ceea ce privește relațiile economice cu unul sau altul dintre statele balcanice.

Dezvoltînd raționamentul său pe aceleași coordonate, autorul ajunge la concluzia că „ceea ce caracteriza aceste alianțe definitive sau proiectate era o complicată împletire de interese, oscilări, sinuozități atît în poziția partenerilor din regiunea balcanică, cît și în cea a puterilor din afara acestei zone” (p. 60). Ținînd seama de concluziile realiste formulate în lucrare — pe care le-am subliniat deja mai înainte —, credem că avem de-a face de data aceasta cu o nepotrivire între termenii folosiți și sensul lor. În cazul unei astfel de situații, ar fi vorba deci de faptul că activitatea desfășurată de cele două alianțe regionale a reflectat specificul politicii externe a fiecăruia dintre statele membre, fiind influențată de conjunctura situației internaționale, de înfățișarea pe care o lua evoluția raportului de forțe dintre marile puteri într-un moment sau altul. În legătură cu caracterul foarte complex al istoriei Înțelegerii Balcanice, C. Popișteanu subliniază că „o retrospectivă a rolului și locului alianțelor și tratatelor dintre statele sud-estului Europei între cele două războaie mondiale nu poate fi făcută dacă nu se ține seama de o multitudine de factori, condiții și aspecte ale situației internaționale... într-un cuvînt de totalitatea faptelor istorice, singurele în măsură să îngăduie integrarea justă a evenimentelor în epocă” (p. 60—61).

În tratarea diferitelor aspecte ale neutralității statelor balcanice în prima perioadă a războiului se remarcă de asemenea tendința formulării unor aprecieri neîndeajuns de legate de specificul situației internaționale a unui stat sau altul, de specificul politicii sale externe. Este adevărat că, în condițiile agravării situației internaționale în perioada din ajunul celui de-al doilea război mondial, numeroase țări mici și mijlocii din Europa s-au orientat spre neutralitate, iar în urma răsturnării raportului de forțe în favoarea războiului această tendință a devenit politică oficială; România, ca și statele aliate ei din Înțelegerea Balcanică, s-au manifestat în același sens. Dar, dincolo de acest cadru general valabil, în cazul celor patru țări amintite intervine și chestiunea specificului neutralității fiecărui stat, raportului dintre neutralitate și situația internațională proprie, rolului Înțelegerii Balcanice în apărarea securității statu-quo-ului teritorial în sud-estul Europei. „Orientarea statelor mici și mijlocii din Balcani spre neutralitate în raporturile cu marile puteri a constituit — consideră autorul — tocmai expresia intereselor lor de a fi scutite de ravagiile războiului, care cuprindea zone tot mai întinse ale Europei, respectiva orientare vădind totodată și spiritul conciliatorist, oscilările și deruta cercurilor conducătoare ale claselor dominante...” (p. 274). „Țările din Înțelegerea Balcanică, în special Turcia și într-un anume sens Grecia și România, căutau să se situeze pe o poziție de balanță între puterile în conflict cu intenția de a se ține la adăpost de conflagrație” (p. 273—274).

După părerea noastră, deosebirile de sens, de nuanță, elementele specifice situației și poziției fiecărei țări în parte au un rol cumpănitor în caracterizarea neutralității. Dacă ar fi să discutăm acel aspect al rolului neutralității de a scuti de ravagiile războiului, cred că ar trebui să reflectăm, de pildă, și la obiectivul principal urmărit în ultimă instanță și de politica securității colective: mi se pare, într-un cuvânt, că orice stat care nu promovează o politică agresivă dorește să se pună la adăpost de ravagiile unui război; metodele diferă de la caz la caz. De aceea, o astfel de trăsătură nu este un atribut numai al neutralității.

În ceea ce privește România, de pildă, neutralitatea n-a avut ca scop în sine păstrarea țării în afara conflagrației, ci a fost un mijloc prin care cercurile conducătoare vedeau posibilă, în condițiile pericolului crescând de revizuire a tratatelor

de pace, păstrarea statu-quo-ului teritorial și independenței.

Ce raport există între neutralitate și politica de balanță sau de echilibru? Pornind de la faptul că obiectivul fundamental al politicii externe a României a fost menținerea statu-quo-ului teritorial, putem considera că totalitatea metodelor și mijloacelor subordonate atingerii acestui obiectiv și folosite în condițiile oferite de formula neutralității caracterizează o politică de balanță? Care au fost, în primul rând, principalele mijloace? Întărirea Înțelegerii Balcanice, ca mijloc de apărare a securității în sud-estul Europei; dezvoltarea relațiilor cu țările vecine, atragerea Ungariei și Bulgariei pe calea colaborării cu Înțelegerea Balcanică; obținerea unui sprijin eficace din partea Angliei și Franței în întărirea capacității militare de apărare, în organizarea colaborării militare pe un eventual front balcanic cu capul de pod la Salonic (precizându-se astfel și modul de funcționare a asistenței britanice și franceze prevăzut în declarația de garanție din aprilie 1939); extinderea schimburilor comerciale cu Anglia și Franța și îmbunătățirea și dezvoltarea raporturilor cu U.R.S.S., pe plan comercial și politic; evitarea înrăutățirii relațiilor cu Germania nazistă pe calea unor concesiuni de natură economică. Aceste mijloace nu n-îndreptătesc — credem — să atribuim neutralității României caracterul de politică de balanță. Poziția României, potrivit politicii și intereselor celui de-al treilea Reich în sud-estul Europei, a atras, după cum se știe, riposta violentă a guvernului nazist, mergându-se până la asasinarea primului ministru Armand Călinescu. Neutralitatea — continuarea sub o formă specifică, determinată de condițiile internaționale existente, a politicii externe tradiționale, cu obiectivele și principiile ei fundamentale — a răspuns imperativelor românești într-o perioadă istorică dată. Evoluția situației internaționale în avantajul blocului puterilor fasciste a mărit forța de acțiune a Germaniei hitleriste asupra statelor din regiunea balcanică. În acest context, procesul izolării politice a României s-a accentuat către sfârșitul anului 1939 și cu deosebire în perioada următoare, iar neutralitatea și-a modificat sensul și caracterul; epuizarea rînd pe rînd a vechilor mijloace folosite în politica externă a fost urmată de orientarea spre colaborarea și alianța cu Germania, ceea ce era incompatibil cu obiectivele și interesele vitale ale României: păstrarea

statu-quo-ului teritorial și respectarea tratatelor de pace nu se puteau obține printr-o colaborare cu promotorii revizionismului și agresiunii. În această etapă, de asemenea, nu credem că putem caracteriza politica externă a României drept o politică de balanță.

Eșuarea tratatelor tripartite de la Moscova, izbucnirea celui de-al doilea război mondial și desființarea statului polonez, eşuarea tratatelor pactului de asistență turco-sovietic, caracterul utopic al proiectului unui front de rezistență în Balcani cu capul de pod la Salonic, sprijinit de colaborarea militară a Franței și Angliei, eşuarea proiectului blocului statelor neutre, nerealizarea planului livrărilor de armament din Anglia și Franța pentru România, Grecia, Turcia și Iugoslavia, concomitent cu puternica ofensivă a Germaniei hitleriste pe plan economic și politic și afirmarea extraordinară a revizionismului, au influențat în mod determinant posibilitatea Înțelegerii Balcanice în ceea ce privește apărarea securității și păcii în regiunea balcanică. De aceea, nu mi se pare că putem acorda decât o importanță cu totul secundară ro-

lului pe care l-a avut opoziția Iugoslaviei în nerealizarea planurilor militare concrete de apărare a Balcanilor. Odată întocmite aceste planuri, ar fi avut Înțelegerea Balcanică capacitatea necesară să le aplice, s-ar fi putut concretiza colaborarea militară în Balcani cu corpul expediționar francez din Orient comandat de generalul Weygand?

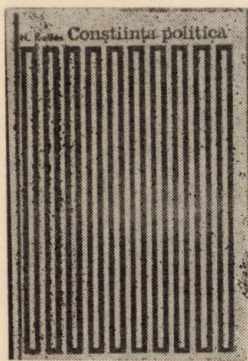
De fapt, această problemă a rolului Înțelegerii Balcanice ca mijloc de apărare a securității statu-quo-ului teritorial al României este foarte complexă, iar în perioada de după München se impune a fi analizată în legătură directă cu garanțiile franco-britanice, cu pactul anglo-franco-turc de la Ankara, cu proiectul frontului oriental cu capul de pod la Salonic.

Istoria Înțelegerii Balcanice — în cunoașterea căreia C. Popișteanu a contribuit prin lucrarea sa — rămâne în continuare un domeniu interesant de investigație și cercetare datorită în primul rând caracterului atât de vast al problematicii sale.

Dr. VIORICA MOISUC

N. KALLÓS, Conștiința politică

Editura politică, București, 1968, 270 p.

Lucrarea sociologului clujean Nicolae Kallós, prima în literatură noastră de specialitate care abordează tema conștiinței politice, este mai mult un ciclu de eseuri decât o monografie exhaustivă. Ea se remarcă prin analiza competență, marxist-leninistă a ideologiei burgheze, prin contribuția autorului la elaborarea noțiunilor și categoriilor cu care operează, prin atitudinea combativă și novatoare în cadrul dezbaterilor teoretice contemporane, prin originalitate în sistematizarea și prezentarea materialului și, în totalitatea ei, prin spiritul militant pus în slujba cunoașterii aprofundate și a înfăptuirii politicii partidului și statului nostru.

Ideea care străbate întreaga lucrare și care poate fi considerată concluzia ei

principală este că marxism-leninismul a devenit ideologia centrală a epocii. În demonstrarea acestei idei reține atenția, în primul rând, modalitatea argumentării, care se bazează pe practica social-politică contemporană a lumii capitaliste și, respectiv, a socialismului, iar pe de altă parte pe evoluția gândirii social-politice mondiale. Din confruntarea nemijlocită a celor două ideologii contemporane în raport cu practica socială rezultă în mod cel mai convingător că marxismul oferă oglindirea adecvată a proceselor dezvoltării societății și, ca urmare, își lărgeste necontenit influența sa nu numai în rindurile maselor muncitoare, ci și în cele ale intelectualității burgheze progresiste. Totodată, această metodă permite relevarea modului cum transformarea socialismului într-o forță definitorie a progresului uman se reflectă în toate compartimentele conștiinței epocii noastre.

Prezintă un interes deosebit caracterizarea generală a ideologiei politice burgheze contemporane, deoarece, aceasta

este, după cum se știe, o sarcină nu numai importantă, ci și foarte complexă, a cărei realizare trebuie să înfrunte greutățile prelucrării și evaluării unei literaturi imense, cu numeroase tendințe, orientări și poziții. Dificultățile cresc dacă ne gândim la rolul apologetic al majorității producției ideologice burgheze sau la faptul că aprecierea influenței reale exercitate de către diferitele lucrări, programe, platforme politice etc. asupra ansamblului vieții politice din țările capitaliste este foarte greu, uneori chiar imposibil de realizat. În asemenea condiții, autorul s-a oprit la practica politică a burgheziei, ca un criteriu de selecție și de sistematizare a tendințelor și curentelor ideologice existente în capitalism, din considerentul că aceasta întruchipează adevăratele concepții politice ale clasei capitaliștilor. Aplicând acest criteriu, autorul distinge două tendințe principale în ideologia burgheză: tendința agresiv-militaristă, având drept „chintesență” anticomunismul, iar ca o variantă extremistă fascismul și neofascismul¹ și linia denumită în mod preliminar moderat-liberală (p. 91) sau liberalist-democratică (p. 101).

Procedeul este incontestabil meritoriu și salutar, cu atât mai mult cu cât numeroase articole și lucrări din literatura de specialitate prezintă și taxează concepțiile social-politice burgheze după unele idei formulate de acestea, fără a dezvălui felul cum ideile respective reflectă o realitate sau o practică politică, precum și măsura în care ele influențează sau conduc această activitate practică. Manifestând o poziție consecvent marxistă, N. Kallós prezintă tendințele principale ale ideologiei burgheze contemporane prin delimitarea locului și rolului lor în ansamblul societății capitaliste, le așază în contextul vieții social-economice și politice, precizează clasa și pătura socială pe care le deservesc, definește interesele politice pe care le exprimă.

Privind însă tabloul trăsăturilor generale ale ideologiei politice burgheze, așa cum este el schițat în lucrare, se naște întrebarea dacă n-ar trebui întregit, prin distincții mai bine nuanțate și cu alte orientări, de exemplu, cu linia politică ce promovează cooperarea internațională

cu toate țările lumii, pe baza avantajului reciproc, a respectării independenței și suveranității naționale, a neamstecului în treburile interne sau cu tendințele cunoscute prin lozinci ca „statul bunăstării”, „societatea industrială”, „capitalismul popular”, „societatea clasei de mijloc”, „democratismul controlat” etc., chiar dacă unele dintre ele influențează mai puțin practica politică burgheză, având un rol preponderent apologetic. Lipsa lor face ca tabloul ideologiei politice burgheze schițat de autor să aibă pete albe însemnate și, ca urmare, să fie deficitar. Acest gol nu poate fi justificat, credem, prin considerentul că tendințele și orientările de mai sus ar intra în sfera gândirii sociologice, deoarece ele au un conținut și un rol politic de o importanță care nu poate fi negată.

Analiza trăsăturilor generale ale ideologiei burgheze scoate în evidență faptul că nici una din tendințele și orientările sale nu mai este capabilă să dea omernii perspective științifice fundamentate, să formuleze idei și idealuri mobilizatoare pentru masele populare. Autorul reliefează puternic că încercările repetate ale ideologilor reacțiunii burgheze de a combate marxismul au loc paralel cu manifestările critice față de mediul capitalist din partea celor mai cinstiți și progresiști reprezentanți ai intelectualității, în rindurile cărora se observă o receptivitate în continuă creștere față de unele idei marxiste. Locul central pe care îl ocupă conștiința politică socialistă în viața ideologică a contemporaneității este marcat și de faptul că orice curent social-politic, orice ideolog trebuie să-și precizeze poziția în raport cu marxismul. Demonstrarea acestor constatări este dusă mai departe pe un alt plan, prin analiza separată a unuia din domeniile cele mai vaste și mai intens cultivate ale ideologiei burgheze contemporane, prin cercetarea științei politice burgheze.

Prezentarea sumară a științei politice sau a sociologiei politice burgheze — denumire pe care autorul o consideră mai adecvată — este una dintre părțile cele mai reușite ale lucrării, atât din punctul de vedere al ținutei științifice, al nuanțării și evaluării pozițiilor, cât și al sistematizării și expunerii constatărilor. În examinarea acestei ramuri a ideologiei burgheze, autorul face o deplasare în sistemul său de coordonate stabilite mai înainte. În timp ce trăsăturile generale ale ideologiei burgheze le-a dedus din

¹ N. Kallós, *Conștiința politică*, Editura politică, București, 1968, p. 76—90. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

practica politică a clasei capitaliștilor și astfel a clarificat rădăcinile ei de clasă (ideologia burgheziei monopoliste, ideologia burgheziei nemonopoliste și a micii burghezii) și funcțiile (apologetică, practic-aplicativă) ale ideologiei burgheze în general, în caracterizarea științei politice urmărește în primul rând posibilitatea și modalitatea constituirii acestei discipline științifice pe baza pozițiilor și rezultatelor celor mai reprezentativi promotori burghezi ai ei.

Pornind pe această cale și parcurgând o imensă bibliografie, autorul lucrării recenzate pune sub lupa științei originea, apariția și dezvoltarea, denumirea, obiectul, metoda și menirea acestei preocupări științifice și scoate în evidență funcțiile și caracteristicile ei generale. Prima constatare pe care-o face relevă situația de-a dreptul haotică a științei politice burgheze, diversitatea enormă a pozițiilor și părerile asupra tuturor problemelor ei importante, între care în primul rând asupra obiectului, metodei și chiar a denumirii ei. Știința politică-burgheză nu a putut elabora răspunsuri adecvate la marile întrebări ale vieții politice, cum sînt cele referitoare la esența relațiilor politice, la putere și autoritate, la legile social-politice etc. Totodată, printr-o analiză și o delimitare nuanțată și printr-o interpretare consecvent marxistă a concepțiilor social-politice ale unor autori ca K. Mannheim, C. Wright Mills, M. Duverger, D. Riesmann, J. P. Sartre ș.a., lucrarea scoate în evidență o seamă de cercetări meritorii, aprecieri interesante și valoroase din punctul de vedere științific, constatînd că cercetătorii nemarxiști care manifestă o dorință spre o activitate științifică cinstită și obiectivă pot realiza aceasta numai printr-o străduință de înțelegere a marxismului și printr-o apropiere de marxism.

În lumina influenței crescînde a marxismului și a posibilității ca unii cercetători burghezi să se situeze pe pozițiile progresului social general, se poate aprecia ca valoroasă ideea formulată de autor despre „inexistența pseudoștiințelor”, înțelegîndu-se prin aceasta că există numai „științe reale, ale căror probleme pot fi formulate just sau nejust, probleme la care se pot da răspunsuri științifice fundamentate sau inexacte, chiar denaturate” (p. 123). Noi am adăuga celor spuse precizarea că, desigur, se poate vorbi într-un sens și despre „pseudoștiințe” și despre „științe burgheze”, avînd în vedere că aceste afirmații privesc unele cazuri concrete, dar vag definite ale unor activități științifice — deoarece

științele păstrează, în ultima instanță, numai reprezentările adecvate — și că, în domeniul științelor sociale, științele marxist-leniniste sînt menținute să preia toate elementele valoroase din trecut și să se îmbogățească neconținut prin noile rezultate ale dezvoltării cunoașterii.

Este însă discutabilă poziția autorului în problema apariției științei politice sau a sociologiei politice, care, după afirmația lui, „își trage obirșia din doctrinele politice-filozofice ale secolului al XVII-lea și al XVIII-lea (Spinoza, Hobbes, Locke, Grotius, Rousseau etc.) și din cele sociologice-politice ale secolului al XIX-lea (Spencer, Comte)” (p. 96). Cu această afirmație se pun în umbră acele străduințe care caută originile acestei științe în evoluția gîndirii social-politice marcate prin Aristotel, Machiavelli, Montesquieu, Saint-Simon, culminînd în lucrările lui Marx și Engels, în general în marxism-leninism. Dar, de fapt, după cum se știe, apariția marxismului, mai precis elaborarea concepției materialiste asupra istoriei și dezvoltarea legii plusvalorii au făcut posibilă cercetarea științifică a vieții sociale, inclusiv a celei politice, și întemeierea unei științe a fenomenelor social-politice. Contribuția marxistă la cunoașterea politicului este esențial mai importantă decît cea a autorilor menționați în lucrare ca inițiatorii științei politice (Parieu, Funck-Brentano, Jellinek etc.), chiar dacă Marx nu a folosit denumirea de știință politică pentru a intitula una dintre părțile constitutive ale învățăturii lui, și în prezent se mai poartă discuții despre identitatea sau neidentitatea științei politice marxiste cu socialismul științific. În alte locuri, autorul însuși spune că socialismul științific este știința politică teoretică-generală a marxism-leninismului (p. 150).

Astfel, propunerea autorului de a se constitui o știință politică marxistă — sau o sociologie politică marxistă — în afara socialismului științific (p. 124) rămîne fără obiect, deoarece fundamentele unei asemenea științe există de peste o sută de ani, chiar dacă în prezent parcurge procesul său de desăvîrșire.

Nu ni se pare convingătoare nici afirmația că socialismul științific n-ar putea studia cu metodele sociologiei fenomenele politice (p. 124), cînd se știe că inițiative și rezultate importante în acest sens pot fi regăsite chiar în lucrările clasicilor marxism-leninismului. Prin această poziție ne pronunțăm, desigur, pentru dezvoltarea socialismului științific, încît să cuprindă, din punctul său

de vedere, toate fenomenele social-politice și toate metodele, mijloacele și tehnicile moderne adecvate cercetării concrete și teoretice, necesitate care rezultă din caracterul său creator, opus atitudinii de respingere dogmatică a noului, în numele unor concepții schematice, rigide și închistate.

Conținutul principal al prezentării ideologiei politice socialiste este modelat și sistematizat, în cartea de față, după caracteristicile politicii partidelor marxist-leniniste, analiza lor urmînd cu precădere condițiile etapei actuale a dezvoltării societății socialiste. În consecință sînt prezentate pe rînd și analizate din punctul de vedere al conținutului lor principal următoarele trăsături caracteristice ale politicii partidelor marxist-leniniste: realismul, principialitatea, partinitatea, popularitatea — în sensul că ea constituie expresia fidelă a intereselor fundamentale, a obiectivelor și năzuințelor poporului muncitor —, umanismul, legătura indestructibilă cu practica și caracterul ei creator. Explicînd conținutul principal și semnificația acestor trăsături, autorul caracterizează în general politica partidelor marxist-leniniste, punînd în centrul preocupărilor sale prezentarea principiilor politicii partidului nostru, ilustrarea tezelor fiind făcută prin exemple concrete luate din activitatea P.C.R.

Pe parcursul tratării temei, autorul se angajează în unele dezbateri teoretice care au loc în prezent pe plan internațional, făcînd observații valoroase, în special pe marginea unor lucrări ale lui Ernst Fischer și Louis Althusser în legătură cu problema obiectivității în științele sociale, cu tendințele așa-numite de „dezideologizare“, precum și cu problema corelației dintre teoria politică și practica politică. O idee deosebit de interesantă găsim în observația făcută în legătură cu legile sociale și activitatea politică, și anume necesitatea cercetării „logicii proprii, interne a politicii“ (p. 154). Aceasta ridică, credem, problema legilor politicii (deoarece logica obiectivă, internă a politicii poate fi considerată o exprimare a înălțărilor, a relațiilor necesare ale faptelor politice, adică o exprimare a legităților sau legilor politice), problemă cardinală a socialismului științific. Prin indicarea de către autor a unor elemente ca: deciziile politice, consecința actelor și deciziilor politice, responsabilitatea politică etc., se poate deduce că el se referă nu în general la legile activității social-politice, ci în special la cele ale conducerii politice (pri-

vite ca un proces aparte), presupunînd că și în acest domeniu pot fi dezvăluite anumite legi sau o logică proprie. Spre deosebire de literatura noastră de specialitate, care separă legile social-politice (legile sociologice sau sociale) de principiile conducerii politice, considerăm că merită atenție preocuparea autorului privind „logica internă a politicii“, problemă care poate fi considerată ca făcînd parte, din acest punct de vedere, din tematica unei ramuri relativ noi a științei politicii, și anume a științei conducerii politice.

Cu toate meritele sale, subcapitolul despre ideologia politică marxist-leninistă lasă deschise unele probleme importante. Oare astfel de teme, ca: teoria luptei de clasă, împreună cu teoria alianței politice și a strategiei și tacticii partidului comunist, teoria claselor sociale, din care decurg rolul social și misiunea istorică a clasei muncitoare, teoria relațiilor politice, a statului și a partidelor ca principale instituții politice, teoria revoluției socialiste, a revoluției de eliberare națională, teoria construirii socialismului, a trecerii de la capitalism la socialism, legile social-politice, în special cele ale luptei de clasă, ale revoluției socialiste și construirii socialismului, organizarea politică generală a capitalismului, adică orînduirea social-politică capitalistă și, respectiv, socialistă, prezentarea din punctul de vedere politic a epocii noastre de trecere de la capitalism la socialism etc., nu aparțin și nu fac parte integrantă din ideologia politică marxist-leninistă? Desigur ar fi nedrept din partea noastră să reproșăm autorului că lucrarea sa nu este atotcuprinzătoare, cînd el însuși declară, în repetate rînduri, că nu dorește să realizeze o tratare exhaustivă a tematicii. Ceea ce punem în discuție nu vizează tratarea mai amplă sau mai redusă a temei, nici chiar omiterea unor componente ale ideologiei politice socialiste, deoarece astfel de procedee pot fi pe deplin justificabile prin diferite condiții și motive, ci doar problema definirii dimensiunilor conștiinței politice.

Esența conștiinței politice este caracterizată în lucrare în sensul că „oglindește relațiile de producție ale societății date, precum și relațiile politice determinate de ele“ (p. 58), iar ideologia politică ca „reflectarea conceptuală, generalizată a intereselor și poziției unei clase date“ (p. 68). Ca urmare ar fi fost de așteptat ca în prezentarea conținutului ideologiilor contemporane să apară, desfășurat sau sub forma unor referiri, și într-o ordine și sistematizare preferate de

autor, toate „concepțiile” și „concepțiile sociale” referitoare la „interesele, năzuințele și pozițiile” burgheziei și, respectiv, ale clasei muncitoare, în care intră, credem, și cele incluse în temele mai sus arătate, exprimând și ele interese politice de clasă. Se pare însă că în prezentarea ideologiei politice marxist-leniniste, autorul s-a orientat după o definiție proprie a obiectivului socialismului științific, potrivit căreia acesta „cuprinde programul, strategia și tactica cu caracter științific ale partidului marxist-leninist și este inseparabil legat de activitatea politică și organizatorică a partidului desfășurată în vederea trecerii de la capitalism la comunism” (p. 150). El a pus accentul pe latura programatică a activității politice, iar în caracterizarea acesteia a restrâns, în mod regretabil, dimensiunile conștiinței politice socialiste științifice elaborate. Asadar, definirea și delimitarea conținutului socialismului științific, sistematizarea prezentării lui rămân o problemă ne rezolvată în cadrul lucrării.

O condiție a soluționării problemei amintite o constituie delimitarea și definirea politicului — preocupare căreia îi este consacrat primul capitol al lucrării, avînd menirea să furnizeze instrumentele teoretice, noțional-categoriale necesare elaborării temei, în primul rînd, prin precizarea sferei și conținutului realității politice obiective pe care se clădește și pe care o reflectă conștiința politică. Contribuția personală a autorului se concretizează în principal în tezele și definițiile aici citate: „politica se manifestă în următoarele trei domenii principale: a) relațiile politice, b) instituțiile politice, c) conștiința politică” (p. 18); „politica este «economie concentrată», expresia cea mai condensată și cea mai directă a intereselor, tendințelor și obiectivelor clasei date...” (p. 230); „politice sînt acele relații sociale care exprimă în modul cel mai direct și cel mai concentrat năzuințele și interesele economice ale unei clase în raport cu cele ale altor clase, precum și poziția și acțiunea legată de stat a claselor sociale respective” (p. 21); „sînt politice acele instituții care servesc în modul cel mai direct interesele economice și, legat de aceasta, cele de dominație ale unei sau altei clase” (p. 47).

În aceste definiții, problematic este, după opinia noastră, criteriul „modului cel mai direct”. Oare nu relațiile economice și instituțiile economice sînt acelea care exprimă și servesc în modul cel mai direct interesele economice? Oare politicul nu poate să exprime în mod indirect interesele economice de clasă? Con-

siderăm că există această posibilitate. Ne referim la conceptul de organizare politică generală a societății, ceea ce se exprimă într-o orînduire social-politică dată, în epoca noastră, în sistemul social-politic capitalist și, respectiv, în cel socialist, cuprinzînd și elemente politice care exprimă indirect interese economice de clasă (de exemplu, lupta ideologică). Această constatare a noastră este în concordanță cu definirea interesului politic făcută de autor în felul următor: „Interesul politic fundamental al burgheziei constă în menținerea și apărarea societății bazate pe proprietatea privat-capitalistă asupra mijloacelor de producție” și „după victoria revoluției socialiste, interesul politic fundamental al maselor populare constă în construirea, consolidarea, dezvoltarea și perfecționarea relațiilor de producție socialiste” (p. 199). Aceste definiții au în vedere, după părerea noastră, în mod foarte just, ansamblul orînduirii social-politice, fără a limita interesele politice prin criteriul „expresiei celei mai directe”, a cărui aplicare îngustează în mod artificial sfera politicii și a conștiinței politice.

Capitolul despre raportul dintre conștiința politică și alte forme ale conștiinței sociale abordează una dintre cele mai importante și mai pasionante probleme ale studierii fenomenului politic, și anume problema rolului lui social în domeniul suprastructurii societății. Punctul de plecare îl constituie evidențierea faptului că conștiința politică exercită o puternică influență asupra tuturor celorlalte forme ale conștiinței sociale, prin aceea că mijlocește acțiunea determinantă a bazei economice față de ele. Concluzia la care ajunge autorul relevă că sfera conștiinței politice se întrepătrunde într-o măsură oarecare cu sfera celorlalte forme ale conștiinței sociale, dintre care, într-o măsură mai mare, cu cea juridică și morală (p. 195). Autorul vorbește despre „partea ideologică a conștiinței juridice” (p. 206), arată că „relațiile politice își pun amprenta asupra relațiilor morale, practica politică asupra practicii morale, ideologia politică asupra principiilor și concepțiilor morale” (p. 230) și constată că „arta, și cu deosebire literatura, are un conținut ideologic” (p. 255) etc. Prin aceasta relevă de fapt existența și manifestarea directă sau indirectă a unui conținut politic în toate formele conștiinței sociale — rezultat pe care îl considerăm deosebit de important atît din punctul de vedere al înțelegerii sferei conștiinței politice, cît și din cel al dezvoltării modului ei de manifestare,

care diferă în domeniul suprastructurii politice propriu-zise față de celelalte domenii ale suprastructurii societății.

Meritul, poate cel mai mare, al lucrării recenzate este că, pe lângă prezentarea conținutului principal al conștiinței politice în general, al celei socialiste în special, și definirea locului central și rolului conducător în epoca noastră al ideologiei marxist-leniniste, adună și sistematizează instrumentele teoretice ale studierii temei, aduce o contribuție personală importantă la elaborarea lor,

imprimînd o trăsătură de originalitate întregului material tratat, supunîndu-l astfel atenției și dezbaterii specialiștilor și a celor care se interesează de aceste probleme. Apariția lucrării lui N. Kallós constituie un moment important al studierii problematicei conștiinței politice, alcătuiind un nou punct de sprijin al unor dezbateri pe care le dorim a fi cît mai rodnice.

Dr. IOAN BOJAN, ANDOR HUSZAR

MIHAI FĂTU, 1946 — Din istoria politică a României contemporane

Editura politică, București, 1968, 240 p.

Lucrarea pe care o recenzăm, consacrată anului 1946, an bogat în mari și puternice înfruntări politice între reprezentanții noului regim democratic, aflat în plin proces de dezvoltare și consolidare, și reprezentanții regimului burghezo-moșieresc, ale cărui rămășițe se găseau în pragul lichidării, este prima cu profil monografic care tratează în ansamblul său un moment din desfășurarea ascendentă a revoluției populare. Apreciind în mod justificat că alegerile parlamentare au fost evenimentul-cheie al vieții politice din 1946, autorul le-a luat drept axul principal al lucrării sale. Din acest punct de vedere, cartea ne oferă în bună măsură o imagine încheată a modului cum au privit forțele politice ale țării acest eveniment, cum au acționat în cadrul lui, cum s-a desfășurat campania electorală, rezultatele votului și consecințele lui principale.

Autorul a folosit o largă informație, în principal documentele și presa vremii, completate cu numeroase alte materiale din arhive. Totodată în lucrare au fost valorificate judicios studiile publicate cu privire la unele aspecte parțiale ale vieții politice din anul 1946.

Evoluția luptei forțelor democratice împotriva reacțiunii în perioada de după

insurecția antifascistă din august 1944, principalele trăsături și momente istorice ale acestei perioade sînt prezentate concis în introducerea lucrării. La începutul anului 1946 — menționează M. Fătu —, situația internă și internațională era în general favorabilă regimului democratic din România, existau condițiile „unui raport de forțe prielnic înfrîngerii reacțiunii și dezvoltării pe mai departe a revoluției populare”¹.

Primul capitol, intitulat *România în prima jumătate a anului 1946*, înfățișează linia tactică a P.C.R. față de alegerile parlamentare; consolidarea Frontului Unic Muncitoresc ca factor important al unității de acțiune a forțelor democratice pentru asigurarea victoriei în alegerile parlamentare; constituirea Blocului Partidelor Democratice; programele electorale ale partidelor și grupărilor politice care au participat la alegerile parlamentare; legea electorală: acțiuni cu caracter social, economic și politic întreprinse de P.C.R. și de guvern în prima jumătate a anului 1946 pentru consolidarea regimului democratic.

Partidul comunist a preconizat ca toate partidele și grupările politice care au constituit guvernul la 6 martie 1945 să participe la alegeri pe o listă unică pentru a înfrînge forțele politice reacționare, în primul rînd P.N.Ț. (I. Maniu) și P.N.L. (Brătianu). Această linie tactică a fost concretizată la plenara C.C. al

¹ M. Fătu, 1946 — *Din istoria politică a României contemporane*, Editura politică, București, 1968, p. 29. În continuare, trimitere la acest volum vor fi date în text.

P.C.R. din 25—28 ianuarie 1946. Plenara a subliniat importanța dezvoltării colaborării dintre P.C.R. și P.S.D., dintre aceste partide și cele reprezentând țărănimea și păturile mijlocii ale populației, în primul rând Frontul plugarilor, precum și necesitatea continuării colaborării cu P.N.L. (Tătărașcu). Prezentarea acestor partide într-un singur bloc la alegeri era condiția hotărâtoare pentru victoria forțelor democratice și izolarea de masă a partidelor burghezo-reacționare.

În legătură cu tactica P.C.R. față de alegeri ar fi fost necesar de menționat că liniile directoare ale acestora au fost elaborate încă de la Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945, care aprecia că „partidul nostru trebuie să dea o atenție deosebită pregătirii acestor alegeri și îndeosebi să lucreze pentru o cât mai strânsă și adâncă legătură cu masele muncitorești, țărănești și intelectuale. De asemenea, să întărească colaborarea cu celelalte partide și organizații democratice din F.N.D. și cu partidul liberal (Tătărașcu)”². La rândul său, rezoluția Conferinței Naționale a înscris ca una dintre sarcinile politice importante „mobilizarea partidului în cooperare cu forțele democratice în lupta pentru cîștigarea bătăliei alegerilor”³. Ținându-se seama de acestea, se putea aprecia mai realist și locul plenarei C.C. al P.C.R. din ianuarie 1946 în elaborarea tacticii față de alegeri. Plenara a concretizat căile și formele de realizare a poziției principale a partidului comunist față de alegerile parlamentare, poziție stabilită de Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945.

O atenție deosebită este acordată în lucrare descrierii modului în care s-au manifestat partidele și organizațiile politice din guvern față de propunerea P.C.R. de a merge în alegeri pe o listă comună. Sînt puse în evidență frămîntările, precum și pozițiile contradictorii din rîndurile P.S.D. în legătură cu această problemă, lupta dusă de P.C.R. și de majoritatea membrilor P.S.D. împotriva încercărilor social-democraților de dreapta și a partidelor „istorice” de a împiedica continuarea colaborării dintre cele două partide muncitorești. Rînd pe rînd, au acceptat propunerea P.C.R. toate celelalte partide vizate: Partidul social-democrat, Frontul plugarilor, Partidul național popular, Partidul ță-

rănesc (Anton Alexandrescu) și Partidul național liberal (Gh. Tătărașcu). Aceste partide, reprezentînd clasa muncitoare, țărănimea, păturile mijlocii de la orașe și sate și o parte a burgheziei, au reînnoit acordul lor de colaborare constituind, la 17 mai 1946, Blocul Partidelor Democratice.

În continuare, autorul prezintă principalele prevederi economice, politice și sociale ale Platformei-program a B.P.D., importanța acestui document și entuziasmul cu care a fost primit de masele largi populare. „Platforma-program a B.P.D. — se precizează în lucrare — nu cuprindea toate principiile programatice ale fiecărui partid component... platforma B.P.D., cuprindea numai punctele de vedere comune, restul principiilor programatice ale fiecărui partid continuînd a sta în atenția luptei sale, fiind țeluri de îndeplinit corespunzător profilului, caracterului de clasă al partidului respectiv” (p. 66). Din păcate, autorul nu susține cu argumente această afirmație. De aceea, platforma-program, care a fost rezultatul colaborării partidelor componente ale B.P.D., apare din lucrare ca fiind elaborată de P.C.R. și acceptată mecanic de celelalte partide. Valoarea științifică a lucrării ar fi crescut dacă autorul ar fi analizat conținutul platformei-program comparativ cu programele partidelor din B.P.D. Acest studiu comparativ ar fi dovedit că platforma-program întruchipa o serie de obiective urmărite de diverse partide în etapa dată, unele diferite de la partid la partid, dar acceptate ca program comun și, totodată, ar fi pus în evidență modul în care partidele, angajate să acționeze unitar în campania electorală, și-au păstrat independența ideologică și programatică, fizionomia lor proprie. Observații similare comportă și felul în care este tratată în lucrare legea electorală (p. 97—106). Spre exemplu, paginile în care este analizată această lege, lasă fără răspuns o asemenea problemă esențială pentru înțelegerea conținutului legii electorale și a limitelor ei: în disputa dintre partide privind senatul, dreptul de a alege și a fi ales al funcționarilor publici și al militarilor activi, limita de vîrstă pentru alegători ș.a. au cedat numai reprezentanții burgheziei sau au făcut unele concesii și partidele muncitorești?

Autorul afirmă că platforma B.P.D. a fost elaborată de P.C.R. și propusă celorlalte partide și organizații componente (p. 65), că ea „cuprindea prevederi care concureau la încheierea desăvîrșirii

² „Scînteia”, anul II, nr. 366, din 2 noiembrie 1945.

³ „Scînteia”, anul II, nr. 367, din 3 noiembrie 1945.

revoluției burghezo-democratice și, în ciuda faptului că în B.P.D. erau și reprezentanți unei părți a burgheziei, contribuiau la pregătirea condițiilor trecerii la revoluția socialistă” (p. 66). Întrucât aceste aprecieri se referă la probleme neelucidate până în prezent, considerăm că ar fi fost indicată o mai amplă argumentare și susținere documentară. În paragraful în care sînt menționate programele electorale ale celorlalte partide și grupări politice (p. 76—97) ni se oferă numeroase informații inedite. Caracterizarea programelor electorale ale P.N.T. (Maniu) și P.N.L. (Brătianu), partide fătîș ostile politicii guvernului democratic, este însoțită de dezvăluirea caracterului lor reacționar, demagogic. Totodată lucrarea înfățișează și conținutul programelor Partidului țărănesc democrat (dr. N. Lupu) și al Partidului popular românesc (Petre Ghiață), programe caracteristice, după cum apreciază autorul, „pentru tendințele ce se manifestau în rîndul unor cercuri politice burgheze care căutau să acrediteze în mase ideea despre o viitoare orînduire capitalistă mai dreaptă, mai bună și deci să folosească alegerile ca prilej de consolidare a pozițiilor economice și politice ale burgheziei, să evite lichidarea ei din punct de vedere economic și politic” (p. 96).

Capitolul al doilea — *Campania electorală pentru alegerile parlamentare din 1946* — înfățișează aspecte din activitatea partidelor politice și a diverselor categorii ale populației cu acest prilej. Deschisă oficial în ziua de 2 iunie 1946, campania electorală a forțelor democratice s-a desfășurat în două faze: prima, tînd pînă la mijlocul lunii septembrie, s-a caracterizat prin acțiuni politice duse separat de fiecare partid din B.P.D. și a doua, care a durat pînă în ziua alegerilor, a fost dominată de mari acțiuni politice întreprinse în comun de toate partidele din B.P.D.

Oferindu-ne numeroase date și fapte, autorul situează în prim plan vasta activitate politică și organizatorică a P.C.R., problemele principale care s-au aflat în centrul acestei activități și mijloacele folosite: adunări (mitinguri, întruniri publice, adunări festive etc.), propagandă individuală, presă, manifeste, broșuri, placarde, echipe de îndrumători, case ale alegătorului, echipe culturale-artistice, caravane cinematografice, foto-expoziții, radio etc. Partidul comunist și-a consolidat treptat primul loc între toate partidele antrenate în bătălia electorală, fiind urmat de majoritatea poporului. „El a imprimat spiritul intransigent, mereu ofensiv, clarvăzător și

organizat acțiunii tuturor partidelor democratice în această bătălie politică” (p. 159).

În contrast cu situația din tabăra forțelor democratice, în rîndurile P.N.T. (Maniu) și P.N.L. (Brătianu) continuă procesul de descompunere politică și organizatorică, care se intensifică și mai mult spre sfîrșitul campaniei electorale. Partidele reacționare fac încercări de a crea blocuri electorale, dar, conchide autorul, „reacțiunea nu a reușit să-și unifice forțele într-un organism politic unitar” (p. 176).

În această parte a lucrării pe care o recenzăm este interesantă tratarea procesului de grupări și regroupări politice; ilustrînd acest proces autorul arată că au cerut semne electorale un număr de 20 de partide, organizații și grupări aparținînd burgheziei și fostei moșierimi (p. 170). Au reînviat partide care-și încetaseră existența cu mulți ani în urmă: Partidul popular românesc (Petre Ghiață), Partidul liber democrat, Partidul național-democrat (N. Iorga), Partidul socialist-democrat (Ion Flueraș) ș.a. Au apărut noi partide politice, reprezentînd burghezia, mica burghezie, precum și alte categorii sociale care gravitau în jurul burgheziei: Partidul democrat muncitoresc din România, creat la 6 iulie 1946; Partidul socialist român, creat la 3 decembrie 1945; Partidul muncii raționalizate în România, care și-a făcut apariția la 16 octombrie 1946 ș.a.

În continuare, M. Fătu înfățișează unele aspecte privind efortul maselor muncitoare și al guvernului pentru înfrîngerea greutăților economice din a doua jumătate a anului 1946.

În ultimul capitol al lucrării — *Victoria forțelor democratice în alegerile parlamentare din 1946* — se arată că partidele „istorice” au intensificat în zilele premergătoare alegerilor și în ziua de vot acțiunile lor teroriste, iar guvernul și P.C.R. au luat noi măsuri pentru a asigura ordinea și liniștea în ziua de 19 noiembrie.

Zdrobind manevrele reacțiunii, forțele democratice au obținut o victorie strălucită. Victoria Blocului Partidelor Democratice în alegeri a consolidat regimul democrat, a consfințit falimentul politic al principalelor partide burgheze reacționare și a creat noi condiții favorabile pentru dezvoltarea revoluției în direcția intereselor vitale ale maselor muncitoare. Alegerile au avut profunde implicații de ordin intern și internațional. Pen-

tru cititor rămîne inexplicabilă prezentarea telegrafică a acestei importante probleme într-un capitol de numai nouă pagini.

Lucrarea se încheie prin indicarea sumară a factorilor care au determinat victoria forțelor democratice în alegeri, prin evidențierea consecințelor ei imediate și prin trecerea în revistă a principalelor transformări economice și politice din anul 1947, care au culminat cu instaurarea

rea puterii politice depline a clasei muncitoare, aliată cu țărănimea muncitoare.

Lucrarea lui M. Fătu — contribuție însemnată la cunoașterea istoriei revoluției populare, la întocmirea unei sinteze științifice consacrate ei — prezintă interes atît pentru specialiști, cercetători, profesori și studenți cît și pentru toate celelalte categorii de cititori.

PARASCHIVA NICHITA

„Comuniștii în istoria Italiei“

Roma, fasciculele 14 — 45/1967

Lupta Partidului Comunist Italian pentru interesele fundamentale ale poporului, ale clasei muncitoare prezintă un interes deosebit nu numai pentru cercuri largi din Italia, dar și pentru întreaga mișcare revoluționară internațională.

Privită din acest unghi, publicarea istoriei P. C. Italian într-o ediție de largă circulație (în fascicule cu apariție săptămînală, sub titlul sugestiv „Comuniștii în istoria Italiei“) ne permite să înțelegem drumul parcurs de avangarda marxistă a proletariatului italian. Așa cum rezultă din cuvîntul introductiv, scris de Giancarlo Pajetta, și cum subliniam într-o recenzie anterioară referitoare la primele 13 numere *, întreaga analiză este desfășurată pe fondul evenimentelor fundamentale care au frămîntat Italia în ultimii 50 de ani.

Perioada pe care o cuprind cele 32 de fascicule (14—45) pe care le recenzăm urmărește activitatea revoluționară a comuniștilor italieni după venirea fascismului la putere în Germania și pînă în 1964 — moartea lui Palmiro Togliatti, secretar general al P.C.I.

Din lectura fasciculelor se desprinde concluzia că din primele zile ale guvernării fasciste a lui Mussolini comuniștii italieni au dezvăluit caracterul retrograd, antinațional al mișcării și regimului „cămășilor brune“, ridicîndu-se cu fermitate împotriva dictaturii acestuia. Între anii 1933 și 1945, cînd fascismul italian, colaborînd cu regimul hitlerist, și-a manifestat tot mai accentuat caracterul său imperialist, atacînd Etiopia, intervenind activ alături de fasciștii spanioli și hitleriști împotriva regimului democratic din Spania, participînd apoi la agresiunea împotriva Uniunii Sovietice și a altor țări

din coaliția antihitleristă, Partidul Comunist Italian a mobilizat clasa muncitoare și alte pături ale poporului în lupta pentru dărîmarea regimului fascist mussolinian.

În ciuda terorii, a numeroaselor procese și condamnări la ani grei de recluziune, comuniștii italieni nu au lăsat nici un moment din mîini steagul luptei pentru libertate socială și națională. Greve, demonstrații, acțiuni de propagandă tot mai ample vedeau în anii 1933—1940 capacitatea de luptă, eroismul clasei muncitoare, ale altor categorii sociale.

O activitate susținută au desfășurat comuniștii italieni pentru realizarea unității de acțiune a tuturor forțelor sociale și politice împotriva regimului fascist. Pe măsură ce conflictele sociale, generate de înăsprirea relațiilor de clasă în Italia, se accentuau și se dezvoltau noi antagonisme ca urmare a politicii antinaționale a guvernărilor fasciste, vechile alianțe și grupări de forțe nu mai erau suficiente pentru a duce cu succes lupta împotriva regimului dictatorial. Apare necesitatea unei alianțe care să îmbine lupta națională cu lupta socială; un prim germene al unei coaliții mai largi a forțelor de stînga se realizează în vara anului 1934, din inițiativa liderului socialist Rodolfo Morandi (fasc. 15, p. 443). În cadrul acestei coaliții, socialiștii și comuniștii acționau pe o platformă de luptă comună. Agravarea tensiunii internaționale, creșterea agresivității fascismului hitlerist contribuie la consolidarea unității de acțiune a comuniștilor și socialiștilor. În iulie 1934, după asasinarea cancelarului austriac Dolfuss, cele două partide muncitorești lansează împreună un apel către poporul italian pentru acțiuni unite în lupta împotriva fascismului, iar în august 1934 acestea reușesc să încheie un acord pe baza căruia urmău să-și desfășoare acțiunile revoluționare.

* Vezi „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.“, anul XII, nr. 1/1967, p. 178—184.

În manifestare puternică a unității forțelor antifasciste ce se încheie a constituit-o Congresul italienilor de peste hotare, ținut la 12—13 octombrie 1935 la Bruxelles. Participau, pentru prima oară, toate mișcările antifasciste italiene. Erau prezente reprezentanți ai Internaționalei socialiste și comuniste, conducători ai organizațiilor sindicale internaționale. Ținut la zece zile după invadarea Abisiniei, congresul declara că acest război nu este al Italiei, ci al fascismului. „El este concluzia a 13 ani de politică absurdă deucidere a libertății și de aservire a maselor de către un pumn de exploatare și profitori”. A lupta împotriva „războiului african, a impune cu toate mijloacele încetarea războiului înseamnă a lupta pentru salvarea poporului italian, înseamnă a evita o înspăimântătoare catastrofă pentru omenire” (fasc. 16, p. 485).

Este bine cunoscută contribuția comuniștilor și antifasciștilor italieni la apărarea republicii spaniole. Alături de voluntari din numeroase țări ale lumii, între care și România, comuniști, socialiști și alți militanți antifasciști din Italia au luptat în brigăzile internaționale, Luigi Longo fiind unul din comandanții acestora. Două fascicule (nr. 17—18) sînt consacrate acestei pagini mărețe din istoria mișcării revoluționare și democratice internaționale.

Problema necesității unității forțelor antifasciste era subliniată și de Luigi Longo într-un articol apărut în „Stato operaio” în 1939, în care arăta că, fără să renunțe la aspirațiile lor socialiste, care constituie rațiunea lor de existență, comuniștii consideră că în situația din acei ani din Italia prăbușirea fascismului nu poate fi opera numai a partidului comunist și a altor câteva partide. „Multe alte pături sociale, multe alte curente, care poate somnolează încă în subsolul politic italian, pot și trebuie să fie atrase în lupta antifascistă, pentru ca aceasta să capete o asemenea amploare și forță încît să reușească să lichideze fascismul. Dar aceste pături și curente sînt foarte departe de convingerile socialiste și antifasciste înaintate. Nu ne este permis să le neglijăm, nici să le respingem, afișînd programe politice neactuale, care nu pot decît să separe în loc să unească forțele populare italiene și care numai ele sînt capabile să dea jos fascismul” (fasc. 21, p. 617).

Unitatea antifascistă s-a impus cu acuitate în condițiile izbucnirii celui de-al doilea război mondial, la care, din iunie 1940, a participat nemijlocit Italia. Manifestul Comitetului de acțiune pentru unitatea poporului italian, constituit în

septembrie 1941, arăta că antifasciștii sînt hotărîți să se alieze cu toate acele mișcări sociale, politice, religioase, culturale care, pentru o rațiune sau alta, sînt gata să pună capăt războiului dus de Hitler și ceilalți lideri fasciști, considerînd că o Europă formată din state independente, din popoare libere este o condiție a libertății și independenței Italiei (fasc. 25, p. 695).

Este un merit istoric al partidului comunist de a fi găsit platforma de contact cu cele mai largi pături ale poporului italian, ceea ce a dat un caracter de masă rezistenței antifasciste, a făcut posibilă o largă luptă armată, care a schimbat radical evoluția politică a Italiei, a dat clasei muncitoare și partidului comunist un rol de frunte pe scena politică italiană în întreaga perioadă postbelică. Așa cum se arată în publicația pe care o recenzăm, „faptul nou al situației politice italiene este formarea de grupuri organizate, care își maturizează poziția lor împotriva fascismului, mergînd pînă la constituirea în embrion a unor adevărate partide clandestine” (fasc. 26, p. 713—714).

Cercuri largi de orientare democrat-liberală, personalități ca Feruccio Parri, liberali-socialiști, intelectuali fără apartenență de partid iau parte tot mai activă la lupta împotriva fascismului. Deosebit de activi erau studenții. Se foloseau cele mai diverse forme de acțiune, de la împrăștierea de manifeste pînă la sabotaje. Creșterea stării de spirit antifasciste a maselor permite partidului comunist să lanseze lozincă demonstrațiilor de stradă. În ianuarie-februarie 1943 este inițiată o grevă generală.

Rezultatul strădaniilor depuse de comuniști și de socialiști îl constituie formarea, în toamna anului 1942, a primului comitet de front național alcătuit din Partidul Comunist Italian, Partidul acțiunii (democrat-creștin), Partidul socialist italian. Mișcarea de reconstrucție liberală, Mișcarea unității proletare și elemente aparținînd cultelor religioase (fasc. 26, p. 736).

În aceste condiții, o sarcină stringentă care se ridica în fața partidului comunist era întărirea organizațiilor sale. Lovite în permanență de organele represive ale dictaturii mussoliniene, cu numeroase cadre plectate în emigrație, partidul făcea cu greu față noilor sarcini. De aceea, în anii 1941—1942 se acordă o mare atenție consolidării organizațiilor de partid care lucrau pe teritoriul țării. Se întorc în Italia și desfășoară munca în ilegalitate o serie de cadre nevoite în trecut să emigreze (fasc. 25—26).

Pe prim plan se ridică **lupta armată**, îmbinată cu toate celelalte forme de acțiune, de la cele mai elementare până la cele mai avansate, inclusiv acțiuni de partizani și insurecția națională.

În timp ce un grup de generali și monarhia căutau să dea o lovitură de stat, dar ezitau în realizarea ei, procesul de unificare a forțelor antifasciste continua, sub impulsul comuniștilor. La 24 iunie 1943, la Milano, se reunesc reprezentanții a șase partide ilegale; reprezentantul P.C.I. propune un plan de acțiune care avea în vedere constituirea unui **Front național de acțiune**, care să preia conducerea întregii mișcări populare spre a o transforma într-o insurecție națională, menită a răsturna guvernul fascist. În această acțiune urma a fi atrasă și monarhia. După vii discuții, reuniunea celor șase reprezentanți ai partidelor ilegale se încheie fără a ajunge la un acord (**fasc. 27, p. 756**).

Debarcarea aliaților în Sicilia, în 25 iulie 1943, și lovitură de stat, din aceeași zi, prin care monarhia îi înlătură pe Mussolini, precipită evenimentele. Germania hitleristă ocupă Italia continentală, mareșalul Badoglio, noul prim-ministru, îl asigură pe Hitler că va continua războiul alături de militariștii germani.

În fața noii situații, Partidul Comunist Italian prezintă propuneri concrete care urmăreau ruperea alianței cu Germania hitleristă, încheierea armistițiului cu Națiunile Unite, respingerea oricărei intervenții militare germane, iar în caz de conflict armat organizarea colaborării între forțele militare și populație, formarea de formațiuni populare înarmate (**fasc. 28, p. 789—790**).

Odată cu ocuparea orașului Roma de către Germania, în septembrie 1943, începe rezistența armată cu caracter de masă în Italia. Terorii crunte instituite de hitleriști în principalele centre muncitorești (Milano, Torino) i se dă o replică dirză. Neapole s-a eliberat prin forțe proprii de ocupația germană, eveniment rămas în istoria poporului italian ca „cele patru zile ale orașului Neapole” (**fasc. 29, p. 805**).

Crearea Comitetului de eliberare națională a constituit germenul puterii democratice care se forma în focul luptei antifasciste a maselor. Într-un comunicat al conducerii P.C.I. se arăta că „în lupta de eliberare îi revine clasei muncitoare o sarcină de importanță istorică: din mâinile slabe ale unei burghezii decadente ea trebuia să preia și să ridice steagul independenței naționale, fiind cel

mai puternic campion al acestei năzuințe”.

Lupta de partizani lua proporții tot mai mari, sub conducerea tuturor partidelor și grupărilor antifasciste. Un rol de frunte în această acțiune l-au jucat brigăzile garibaldiene create de partidul comunist. În lucrare sînt înfățișate pe larg faptele de eroism ale partizanilor, acțiunile lor împotriva armatelor hitleriste, sprijinul larg pe care îl dădea populația. Prima insurecție organizată de antifasciști a fost cea din Florența, în august 1944, la care au luat parte 30 000 de luptători. Cu barbaria cunoscută, hitleriștii au cauzat distrugeri grele orașului, care cuprinde numeroase monumente de artă. În vara și toamna lui 1944 crește în intensitate mișcarea insurecțională. Genova este și ea eliberată de către partizani. Comitetul de eliberare națională din Italia superioară este recunoscut de oficialități și este desemnat ca reprezentant al guvernului în teritoriile ocupate (**fasc. 30—31**).

În virtutea acestei evoluții, Partidul Comunist Italian adresează, la 10 aprilie 1945, directiva insurecțională către toate organizațiile sale, în care arată că ora atacului final a sosit. „Se poate — afirmă documentul — ca aceasta să fie ultima directivă pe care organizațiile noastre pot să o primească de la organele centrale ale partidului, dar pentru toți trebuie să fie clar un lucru: pentru nici o rațiune partidul nostru și tovarășii care-l reprezintă în orice organism militar sau de masă nu trebuie să accepte propuneri, sfaturi, planuri tinzînd să limiteze, să evite sau să împiedice insurecția națională a întregului popor” (**fasc. 32, p. 901**). La 24 aprilie începe la Genova insurecția generală care se extinde în întreaga țară; concomitent începe ofensiva aliată pe toate fronturile, armatele coaliției antihitleriste se apropie de Berlin. La 2 mai 1945, trupele germane de pe teritoriul italian se predau aliaților.

Lupta armată a poporului italian a jucat un rol hotărîtor în eliberarea țării, pozițiile cucerite de către forțele antifasciste au creat premisele unei evoluții profund democratice a Italiei. Dar puterile occidentale — așa cum se arată în lucrare — impun dezarmarea imediată a formațiunilor de partizani pentru a frîna procesul de democratizare (**fasc. 33, p. 10**).

Evoluția Italiei în perioada imediat postbelică este contradictorie. Sub impulsul acțiunii maselor s-a proclamat Republica, la guvern au participat și comuniștii și s-au acordat unele drepturi și

libertăți democratice pentru popor. Partidul comunist a devenit un mare partid politic, cu o influență considerabilă și în continuă creștere în opinia publică; în același timp forțele conservatoare interne, sprijinite de prezența forțelor militare ale puterilor occidentale, au căutat în permanență să frîneze procesul de dezvoltare progresistă a țării.

În fasciculele 39—42 sînt abordate probleme privind dezvoltarea democrației, pregătirea condițiilor de trecere la socialism în Italia, discuțiile în legătură cu elaborarea de către partidul comunist a unei strategii și tactici corespunzătoare evoluției istorice a Italiei, schimbărilor care au avut loc în perioada luptei armate împotriva fascismului, pe care comuniștii italieni o apreciază ca o revoluție democratică (fasc. 40, p. 1005). Partidul Comunist Italian are bogate tradiții în această privință, știut fiind că Antonio Gramsci, principalul teoretician marxist și fondator al partidului, a subliniat necesitatea elaborării unei strategii revoluționare pentru țările capitaliste dezvoltate încă în anii 1920—1926.

După eliberare, problema găsirii, în deplină autonomie, a căii italiene spre socialism a căpătat o mare pondere în activitatea teoretică și practică a comuniștilor italieni.

Lucrarea prezintă însemnătatea Congresului al IX-lea al partidului, care a avut loc în ianuarie-februarie 1960 și unde s-a dezbătut programul P.C.I. pentru reinnoirea democratică a societății italiene, pentru înaintarea către socialism. Prevederile acestui document urmăresc construirea unei orînduirii sociale care să reprezinte un progres politic și economic față de actuala stare de lucruri, să fie lichidată predominarea marelui capital monopolist și a grupelor reacționare și clericale, iar clasele de oameni ai muncii să ajungă forțe determinante în cadrul puterii de stat.

Combătîndu-se ideea că asemenea măsuri ar avea un caracter reformist, se preciza că „raportul care se stabilește între măsurile de reformă politică și structurală pe care noi le propunem și obiectivele noastre mai îndepărtate este același raport care se realizează în lumea modernă între democrație și socialism” (fasc. 40, p. 1105—1106). Partidul avea în vedere realizarea a ceea ce Gramsci a denumit un nou bloc istoric, o alianță largă de forțe politice care să determine schimbări radicale.

Elaborarea unei strategii și tactici profund ancorate în realitățile naționale impunea construirea unor raporturi noi în

mișcarea comunistă internațională, recunoașterea egalității în drepturi, a neamestecului în treburile interne ale altor partide, dreptul imprescriptibil al fiecărui partid de a-și fixa în deplină independență linia politică. Comuniștii italieni au militat cu perseverență pentru înlăturarea practicilor care au împietat asupra dezvoltării normale a legăturilor internaționaliste dintre partidele marxist-leniniste din diferite țări.

Referindu-se la relațiile din mișcarea comunistă internațională, comuniștii italieni consideră că „epoca organizării centralizate a luat sfîrșit. Începe aceea a căilor naționale spre socialism” (fasc. 27, p. 751). Partidele comuniste, așa cum învedera și hotărîrea de autodizolvare a Internaționalei a III-a, trebuia să devină, prin forțele lor, un factor politic de sine stătător al țării lor, să știe să acționeze în mod autonom, ca urmare a dezvoltării cursului evenimentelor, a dezvoltării lor, a succeselor și insucceselor (Ibid.).

Ultimele pagini ale lucrării consemnează moartea lui Palmiro Togliatti, eminent conducător al Partidului Comunist Italian și al mișcării comuniste internaționale, omagiînd marea personalitate a celui care a contribuit cu toată forța sa la creșterea influenței comuniștilor în viața politică a Italiei.

Lucrarea prezintă în mod sugestiv continua ascensiune a influenței partidului comunist în viața politică, socială, culturală a Italiei. Poziția sa profund națională în perioada rezistenței antifasciste, a luptei de eliberare a țării de sub ocupația hitleristă, linia politică elastică, deschisă spre colaborarea cu toate forțele democratice, populare, combaterea sectarismului și dogmatismului, ca și a aventurismului stingist au transformat partidul de avangardă al clasei muncitoare într-o componentă organică a societății italiene. Încrederea de care se bucură comuniștii italieni, recunoașterea aportului lor pozitiv în rezolvarea problemelor naționale se concretizează în asemenea elemente ca: participarea la guvernele din primii ani de după eliberare, menținerea și chiar creșterea voturilor în numeroasele confruntări electorale din anii de după război. În 1948, comuniștii și socialiștii care participau în comun la alegeri au obținut 6 milioane de voturi, în 1953, după ce au împiedicat adoptarea legii Scelba, prin care se încerca introducerea unui sistem electoral antidemocratic, 10 milioane de voturi, în 1958, 11 milioane, în 1963, comuniștii singuri, peste 7 760 000 de voturi, cu mai mult de 1 milion decît

în 1958. Mai mult de un sfert din corpul electoral italian dă votul comuniștilor. Succesul obținut în mai 1968 de către candidații P.C.I. a confirmat în mod strălucit forța partidului. Sint numeroase regiuni și municipalități unde comuniștii dețin conducerea treburilor locale, colaborând cu celelalte forțe de stînga.

Cele peste o mie de pagini care înfățișează pregnant unul din fenomenele caracteristice epocii contemporane — creșterea rolului și influenței comuniștilor în viața socială, raportat la exemplul unei țări capitaliste dezvoltate — creează un sentiment de puternică stimă și dra-

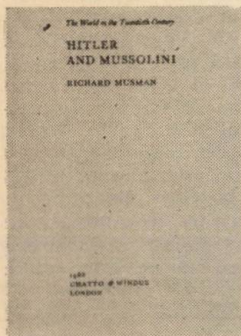
goste pentru partidul comuniștilor italieni. Evoluția acestui partid face să sporească încrederea în forța marxism-leninismului, în capacitatea clasei muncitoare de a se situa în fruntea celorlalte categorii și păături sociale înaintate.

Criza în care se află coaliția de centru-stînga, marile mișcări sociale care zguduie viața politică italiană arată că linia partidului comunist, orientată spre o alternativă democratică și socialistă, este un reflex științific al realității, cu toate contradicțiile ei.

ION ȘERBĂNESCU

RICHARD MUSMAN, Hitler and Mussolini

London, Chatto & Windus, 1968, 112 p.

Apărută în seria londoneză de publicații *Lumea în secolul XX*, lucrarea lui Richard Musman urmărește istoria de tristă amintire a celor mai scelerăți dintre dictatorii popoarelor — Hitler și Mussolini —, prezentînd îndeosebi condițiile în care aceștia s-au

ajutat, încurajat și aliat în cel mai crîncen război din istorie.

crucii încîrligate le vorbeau despre democrație, Hitler avea să le spună mai tîrziu: „Poporul trebuie să fie educat pentru a lupta împotriva nebuniei democrației și pentru un naționalism fanatic”¹.

Referindu-se la situația internă din Germania după instaurarea dictaturii național-socialiste în ianuarie 1933, Richard Musman arată că „führerul” era atotputernic, „zvastica” devenise emblema sacră, iar *Mein Kampf* — cartea de cîpătii.

Gestapoul lui Himmler, caracterizat de autor ca fiind una din cele mai îngrozitoare organizații teroriste din epoca modernă, a avut deplină libertate de acțiune împotriva tuturor acelor care se opuneau lui Hitler. Demagogia nazismului, reprezentant și apărător al intereselor marelui capital german, s-a înfățișat în toată goliiciunea atunci cînd a fost vorba de luarea unor măsuri pentru îmbunătățirea situației oamenilor muncii. Clasa muncitoare, spunea Musman, avea salarii mai mici decît în timpul Republicii de la Weimar, putea să cumpere mai puține mărfuri cu cîștigurile ei; muncitorilor le era interzis dreptul de grevă sau să trateze revendicările lor peste capul patronilor. În același timp erau forțați să plătească mari sume de bani pentru sporirea fondurilor propagandei naziste. S-a ajuns pînă acolo, spune autorul, că în 1938 s-a emis un decret „care silea pe fiecare muncitor

¹ Richard Musman, *Hitler and Mussolini*, London, Chatto & Windus, 1968, p. 55. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

german să lucreze numai acolo unde-i ordona guvernul" (p. 65). Din cauza măsurilor represive, personalități proeminente ale culturii germane, între care Albert Einstein ș.a., au fost nevoite să-și părăsească țara.

Întreaga propagandă nazistă, definită prin cultivarea deșănțată a instinctelor agresive, prin rasism, șovinism și antisemitism, făcută prin intermediul ziarelor și revistelor, al radioului, a urmărit să indoctrineze pe fiecare german, să propage ideile naziste în fiecare casă din Germania. Ea viza deosebi tineretul, principalul furnizor de carne de tun pentru războiul mondial imperialist pregătit cu tot mai multă febrilitate de reacțiunea hitleristă.

Comparînd fascismul italian cu nazismul german, autorul este de părere că principalele deosebiri dintre acestea se datorau mai ales particularităților specifice ale Italiei și Germaniei. Pentru a exemplifica, Musman amintește de faptul că poliția secretă italiană, OVRA, nu a fost o organizație teroristă la fel de eficientă cum a fost Gestapoul în Germania, iar armata specială a „cămășilor negre” nu a luat niciodată controlul asupra întregii armate, așa cum făcuse SS-ul în Germania. Mussolini însuși nu a dispus de puterea pe care Hitler a avut-o în Germania.

Un loc central în lucrare îl ocupă descrierea acțiunilor de pregătire a războiului și cuceririle teritoriale făcute de Hitler fără operații militare. Se subliniază că Hitler se gîdea de mult la un nou război, deși nu făcea această afirmație în public. Între 1933 și 1938, declară autorul, cînd Hitler a început să desconsidere acordurile internaționale și să-și construiască uriașa mașină de război, era evident că nu atît dorința de unire a tuturor germanilor într-o singură națiune îl determina să pregătească războiul, cît mai ales dorința de cucerire a unui întins „spațiu vital”, spațiu pe care el îl găsea în Est, vizînd astfel Rusia, Polonia, Europa de nord-est, statele baltice, care urmau să fi transformate în vaste colonii germane.

Față de Anglia și Franța, vechii rivali ai Germaniei, atitudinea lui Hitler a fost diferențiată. Astfel, Hitler nu a intenționat să intre în război împotriva Angliei, mizînd pe o înțelegere cu imperiul britanic, condiționată de obținerea coloniilor pierdute prin tratatul de la Versailles. Nu la fel vedea lucrurile cu Franța.

În general, se poate spune, precizează Musman, Hitler a fost tot timpul ajutat

în planurile sale de neînțelegerile, pasivitatea și duplicitatea marilor puteri occidentale. Atitudinea conciliatoare a acestora s-a vădit față de reocuparea Ruhrului de trupele germane, față de Anschluss în 1938, față de criza cehoslovacă, încheiată cu ocuparea Cehoslovaciei în martie 1939.

Referindu-se la Mussolini, Richard Musman afirmă că, la fel ca Hitler, acesta dorea „spațiul vital”, ba mai mult, dorea să devină și se considera un cuceritor celebru. Dificultatea consta însă în faptul că nu mai existau decît foarte puține teritorii necucerite și pentru acestea Mussolini trebuia să riște un război cu marile puteri. În aceste împrejurări ținta atacului său de cuceriri teritoriale se îndreaptă spre Abisinia și Albania, cu toate protestele și sancțiunile Ligii Națiunilor. Pentru toată lumea era acum evident că cei doi dictatori se vor sprijini și încuraja în acțiunile lor, iar exemplul cel mai concludent a fost intervenția fascistă în Spania. Politica falimentară promovată pe plan intern și extern de Mussolini a adus poporului italian inimaginabile suferințe. Imprudența lui Mussolini de a fi atacat Grecia a avut, după autor, un efect neașteptat chiar asupra întregului curs al războiului, iar înfrîngerea sa la Sidi Barrani, în Egipt, l-a determinat pe Franco să fie circumspect și să se mențină în afara Axei. Hitler însuși a pretins, spre finele celui de-al doilea război mondial, că alianța cu Italia a fost una din cauzele înfrîngerii finale.

Milioane de oameni din țările ocupate de hitleriști au fost trimiși să muncească în fabricile și fermele germane. Agenții Gestapoului acționau pretutindeni. Cei bănuți a fi adversarii Germaniei erau torturați, împușcați sau trimiși în lagăre. Dacă un soldat german era ucis de membrii Rezistenței, ostaticii, adesea sute dintre ei, erau imediat executați. În perioada de sfîrșit a războiului au fost uciși de naziști aproximativ cinci milioane de evrei și este cunoscut, spune Musman, că existau planuri pentru exterminarea a șaizeci de milioane de ruși în camerele enorme de gaze care urmau să fie construite dincolo de munții Ural. „Noi trebuie să fim onești, loiali și camarazi numai cu propriul nostru sînge și cu nici unul altul”, spunea Himmler în instrucțiunile sale comandanților SS (p. 97).

Ultimele două capitole sînt consacrate înfrîngerii fascismului italian și nazis-

mului german, morții lui Hitler și Mussolini, strâns legate de mersul operațiilor militare care au adus dezastrul și capitularea armatei germane.

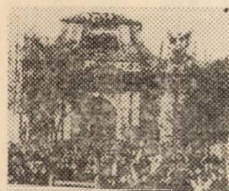
În încheiere menționăm că lucrarea de față poate suscita atît interesul isto-

ricilor cît și al acelor care doresc să se informeze asupra a ceea ce au însemnat fascismul italian și nazismul german în istoria omenirii.

VERONICA KILIAN

I. GHEORGHIU, C. NUȚU, **Adunarea națională de la Alba Iulia. 1 decembrie 1918**

Editura politică, București, 1968, 128 p.

IGHEORGHIU-CANU
**ADUNAREA
NAȚIONALĂ
DE LA
ALBA IULIA**
decembrie 1918

Eveniment de mare importanță în istoria țării, formarea statului unitar român, consacrată prin Adunarea națională de la Alba Iulia, a atras în permanență atenția istoricilor. I. Gheorghiu și C. Nuțu, preocupați de analiza luptei sociale și naționale a româ-

nilor din Transilvania, își expun rodul cercetărilor și în această lucrare destinată publicului larg de cititori.

Ideea unirii și-a pus pecetea pe întreaga istorie a neamului românesc. Premisele sale își au izvorul în conștiința originii și a limbii comune a poporului român, așezat de o parte și de alta a Carpaților, în permanență viețuirii sale pe teritoriul său național, în unitatea sa etnică, lingvistică, culturală și politică.

După ce menționează factorii obiectivi și subiectivi care au determinat intensificarea manifestării tendințelor seculare de apropiere și închegare a țărilor române într-un organism politic unitar, autorii se opresc asupra actului de la 24 ianuarie 1859. Determinată de cerințele obiective ale evoluției economice și sociale a țărilor române, Unirea Principatelor a marcat începutul procesului de formare a statului național unitar, a deschis o epocă nouă în dezvoltarea istorică a poporului român. Cu toate că o mare parte a teritoriului locuit de români rămânea în afara statului național, Unirea a reprezentat o bază a existenței întregii națiuni române.

Într-un capitol aparte sînt enunțate în mod expresiv principalele acțiuni vizînd eliberarea Transilvaniei și unirea ei cu România după anul 1859: *Pro-*

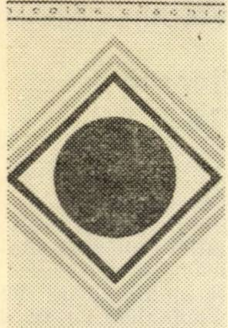
nunciamentul de la Blaj (15 mai 1868), reflex al agravării situației românilor din Transilvania după instaurarea monarhiei dualiste; ecoul și manifestările de solidaritate ale transilvănenilor cu războiul pentru cucerirea independenței de stat a României; lărga acțiune dusă de presa românească din Transilvania — „Albina”, „Federațiunea”, „Gazeta de Transilvania”, „Familia” — pentru apărarea drepturilor națiunii române; rolul și activitatea gazetelor și revistelor din România — „Carpații”, „Unitatea națională”, „România iredentistă”, „Națiunea” —, tribună de propagandă a unității de stat, a Academiei Române, precum și a societăților „Carpați” și „Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor”. În această lărgă mișcare se remarcă, la loc de frunte, lupta propagandistică și publicistică dusă de socialiștii români. Un loc aparte este consacrat în lucrare mișcării memorandiste, moment important al luptei românilor din Transilvania pentru drepturi politice.

În condițiile istorice noi de la începutul veacului al XX-lea, mișcarea pentru unire capătă un caracter de masă, încadrîndu-se în lupta de eliberare națională a popoarelor asuprite din sud-estul Europei. Primul război mondial a agravat la extrem contradicțiile imperiului habsburgic. Creșterea impetuoasă a luptelor național-revoluționare ale popoarelor, care vor semna actul de deces al anacroniceii monarhii bicefale, a fost stimulată de ideile eliberatoare de ordin social și național ale Revoluției din Octombrie.

Transilvania — subliniază autorii — s-a integrat organic în aceste frămîntări revoluționare. Sînt relevate succint principalele acțiuni întreprinse de forțele sociale ale națiunii române în direcția făuririi statului unitar, proces încheiat prin actul de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

AL. B. CĂLIN

ROMANIA
N SUD ESTUL EUROPEI

Editura politică, București, 1968, 238 p.

Problemele sud-estului european s-au bucurat întotdeauna de atenția opiniei publice românești, datorită intereselor comune de luptă împotriva aceluiași asupritor, cît și faptului că mișcarea de eliberare națională a popoarelor balcanice a găsit în poporul român un sprijinitor sincer și dezinteresat.

Folosind un bogat material de arhivă, în parte inedit, cît și lucrări ale istoricilor români și străini, Nicolae Ciachir reușește să configureze o sinteză concludentă asupra celor mai de seamă evenimente care au dominat viața politică din Balcani între anii 1848 și 1886.

În capitolul introductiv al lucrării, absolut trebuitor pentru înțelegerea evenimentelor revoluționare ale anului 1848, se face o scurtă incursiune în istoria patriei noastre, începînd cu ivirea pericolului otoman, după care sînt enumerate cele mai importante momente din rezistența opusă de noi și de celelalte popoare din această zonă împotriva penetrației otomane în Europa. Se conturează în acest mod cadrul necesar dezvoltării ideii de colaborare permanentă a popoarelor din această parte a lumii în lupta comună pentru scuturarea jugului otoman și cucerirea independenței naționale, explicîndu-se cauzele dezlănțuirii luptei de eliberare națională, ale decăderii Imperiului otoman și ale războaielor ruso-turce din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, precum și a celor ce au dus la organizarea mișcărilor revoluționare.

În ajunul anului 1848, subliniază autorul, burghezia națională a fiecărui popor balcanic, aflat pe diferite trepte de dezvoltare social-economică, acționa pe două planuri: împotriva feudalismului și pentru eliberarea națională de sub jugul turcesc. Paginile dedicate caracteristicilor revoluției de la 1848 în sud-estul Europei, precum și acțiunile comune ale patrioților din aceste țări aduc date interesante despre relațiile revoluționarilor români cu cei de la Atena, Vidin, Rusciuk sau Belgrad sau ale celor

din Muntenegru, Hertegovina, Metohia și regiunile Albaniei de nord, fapte ce vor constitui temelia colaborărilor ulterioare.

O atenție specială în cadrul lucrării se acordă consecințelor războiului Crimeii asupra situației din sud-estul Europei. Interesul stîrnit de lupta pentru unire a Principatelor Române, de înfăptuirea ei și, mai ales, guvernarea înțeleaptă a domnitorului Alexandru Ioan Cuza au atras în mod deosebit atenția popoarelor balcanice, antrenate și ele în eforturile de eliberare de sub dominația străină. În acest context sînt evidențiate cu deosebire acele acțiuni care au influențat în țara noastră creșterea luptei pentru cucerirea suveranității și independenței naționale.

Un alt grup de probleme, cărora li se acordă o atenție corespunzătoare, au în vedere contribuția militară a României în războiul din 1877—1878 și a voluntarilor bulgari în războiul ruso-românoturce, participarea Muntenegrului, reluarea ostilităților de către Serbia, poziția Greciei, prevederile tratatului de la San Stefano și ale Congresului de la Berlin pentru sud-estul european.

Exprimînd dorința poporului nostru de a scutura jugul dominației turcești, parlamentul român hotărăște, la 9 mai 1877, ruperea legăturilor cu Poarta și proclamarea independenței. Acest act de mare curaj și demnitate națională avea să fie consfințit pe cîmpurile de luptă prin participarea Armatei române, alături de Armata rusă și de voluntarii bulgari, la operațiile militare contra armatelor turcești. Susținerea efectivă a frontului, cu toate sacrificiile materiale și de sînge, sprijinirea voluntarilor bulgari, a căror pregătire se efectua în diferite tabere de pe teritoriul țării noastre, legăturile permanente cu sîrbii, asigurarea trecerii armatelor ruse, precum și o vie activitate diplomatică erau contribuții efective ale poporului român la marea luptă de eliberare națională din Balcani.

Ultima parte a lucrării, capitolul al șaptelea, cuprinde perioada de după Congresul de la Berlin, pînă la soluționarea crizei balcanice. Poziția României în sud-estul Europei, marcată prin relațiile prietenești pe care le întreține cu toate statele și prin politica sa de susținere a mișcării naționale de eliberare, rămîne constantă și după această dată.

Informații prețioase se aduc și despre mișcarea de renaștere națională desfășurată de patrioții albanezi, a căror patrie continua să rămână încă sub stăpânirea Imperiului otoman. Autorul sesizează, pe drept, faptul că un obiectiv de prim ordin al mișcării albaneze de eliberare era lupta pentru răspândirea limbii și scrierii proprii, în vederea obținerii drepturilor naționale ale acestui popor. În această privință este remarcată activitatea Societății „Drita” de la București, care s-a bucurat de concursul binevoitor al oficialităților românești și al unor remarcabile personalități din țara noastră, ca, de pildă, istoricul Hasdeu sau V. A. Urechia. Un nume pe nedrept uitat este însă cel al scriitoarei

Elena Ghica, cunoscută pentru activitatea publicistică în favoarea drepturilor națiunilor asuprite din sud-estul Europei.

În concluziile lucrării sale, istoricul Nicolae Ciachir scoate în evidență, în mod pregnant, rolul activ al României în sud-estul Europei, reușind să sintetizeze într-un tot unitar complexitatea evenimentelor politice care au caracterizat perioada anilor 1848—1886, umplînd, din acest punct de vedere, un gol al istoriografiei noastre contemporane.

Editura politică, prin această carte, pune la îndemîna cititorilor o lucrare valoroasă asupra unei perioade de mari transformări politice în viața popoarelor din sud-estul european.

GELCU MAKSUTOVICI

AL. CÂMPEANU, *State în state*

Editura politică, București, 1968, 184 p.

Apărută sub un titlu sugestiv, care definește laconic sensul existenței pe teritoriul multor state a bazelor militare străine, lucrarea pe care o prezentăm abordează o temă cu multiple valențe în viața politică internațională contemporană.

Autorul, pornind de la acest element anacronic al vieții internaționale contemporane, demonstrează, pe baza a numeroase date și fapte, că indiferent de locul pe care-l ocupă în planurile strategice, indiferent de învelișul lor juridic sau politic, bazele militare ale marilor puteri imperialiste constituie o formă de încălcare a suveranității naționale, de promovare a politicii de forță. Fiecare bază militară situată în afara teritoriului național al țării posesoare constituie, de fapt, o prelungire a brațului ei strategic, un „pumn blindat” ce se ridică amenințător deasupra capetelor a milioane de oameni.

Așa cum de altfel se subliniază și în lucrare, bazele militare pe teritorii străine au apărut în cursul istoriei ca un produs al relațiilor de inegalitate dintre țări și popoare. Începutul creării de baze militare pe teritorii străine l-au făcut cele mai dezvoltate țări din punct de vedere

economic și militar, cu scopul de a promova o politică colonială, de a perpetua subjugarea popoarelor din colonii, a le jefui bogățiile, a stabili o platformă pentru cucerirea de noi teritorii, de impunere a voinței celui mai puternic în lupta pentru reimpărțirea lumii. „Fără garnizoanele militare răspândite ca ciupercile pe teritoriile imperiilor coloniale — subliniază autorul —, Anglia, Franța, Portugalia, Olanda și alte țări imperialiste n-ar fi putut stăpîni teritoriile uriașe ale coloniilor lor, dintre care unele întreceau de multe ori ca suprafață și populație pe cele ale metropolelor”¹. Începînd cu epoca imperialismului, fiecare bază militară implantată în afara teritoriului național al țării posesoare a reprezentat o poziție cucerită pe seama altei puteri.

În anii postbelici, cercurile militariste au încercat să justifice crearea de baze pe teritoriile străine, agitînd teza „pericolului comunist” sau invocînd necesitatea apărării Statelor Unite și a aliaților lor, a „lumii libere”. Această politică a contribuit din plin la goana înarmărilor, la întreținerea unei atmosfere de război rece, împiedicînd soluționarea a numeroase probleme internaționale; bazele militare plasate pe teritorii străine au fost și sînt folosite de cercurile imperialiste pentru încălcarea drepturilor suverane ale statelor, pentru amestec în poli-

¹ Al. Câmpeanu, *State în state*, Editura politică, București, 1968, p. 21. În continuare, trimiterea la această lucrare vor fi date în text.

tica lor internă și externă, pentru controlarea surselor de materii prime strategice, precum și a căilor maritime și aeriene, pentru menținerea la putere a unor guverne aservite, rupte de popor.

Referindu-se la lanțul de baze militare care încorsetează globul pământesc, autorul arată că de la Canalul Panama pînă în Europa occidentală și Africa, din golful Persic pînă la Okinawa și țărmurile Australiei, pe continente, pe insule și în deșerturi, la marginea unor orașe dens populate, în regiuni tropicale ca și în spațiul de dincolo de cercul polar, puterile imperialiste mențin, construiesc aerodromuri, rampe de lansare a rachetelor, rade pentru portavioane și submarine.

Lucrarea, după succinta prezentare a istoricului apariției bazelor militare, a ariei lor de răspindire geografică, analizează consecințele existenței bazelor militare pe teritoriul altor state pe două coordonate: ca un atac concentric împotriva suveranității naționale și ca generatoare de primejdii pentru pacea și libertatea popoarelor.

În relevarea pericolului pe care îl reprezintă bazele militare pentru suveranitatea statelor pe care sînt instalate, autorul pornește de la definirea unei baze militare prin prisma atributelor suverane ale statelor, arătînd că aceasta este „teritoriul arendat unei țări sau unui organism aliat care devine posesorul bazei pe perioade limitate sau nelimitate” (p. 116). Prin această arendare o parte din teritoriul statului pe care se instalează baza militară este scoasă de sub autoritatea statului respectiv. Se formează astfel un fel de „stat în stat”, care favorizează amestecul în treburile interne și poate atrage țara gazdă în acțiuni contrare voinei și intereselor sale.

Conform acordurilor încheiate, forțele armate ale statelor imperialiste de la bazele militare străine își exercită dominația pe multiple planuri. Astfel, acestea pot să intre, să iasă și să se deplaseze liber în limitele țării gazdă și să întreprindă zboruri deasupra teritoriului ei. În afară de aceasta, bazele militare străine nu sînt accesibile autorităților țărilor gazdă, guvernele acestor țări nu cunosc activitatea lor, nu sînt înștiințate de acțiunile ce se întreprind de pe aceste baze. Or, în această situație rezultă cu pregnanță că suveranitatea statelor pe teritoriul cărora sînt instalate baze militare este grav încălcată, că existența în special în Europa a bazelor americane, ca și întreg sistemul mondial de baze aflate pe teritoriile altor state, reprezintă o

anomalie care îngreuiază soluționarea unui șir de probleme majore ale vieții internaționale, răsfrîngîndu-se asupra securității continentului european și a întregii lumi.

În același timp, subliniază autorul, bazele militare de pe teritorii străine au fost adesea folosite de puterile imperialiste împotriva mișcării de eliberare, pentru înfăptuirea politicii lor de samavolnicii și violențe față de popoarele din colonii.

Lucrarea prezintă succint principalele acțiuni desfășurate de forțele armate imperialiste de la bazele militare străine pentru înăbușirea luptei de eliberare a popoarelor din Congo, Guatemala, Vietnam. Războiul din Vietnam — menționează autorul —, cu întreg cortegiul de suferințe aduse acestui popor însetat de libertate, cu toate primejdiile pe care le generează pentru pacea lumii și cu multiplele lui implicații în viața internațională actuală, ar fi fost imposibil fără lanțul de baze militare construite de S.U.A. în Asia de sud-est.

Bazele militare de pe teritorii străine, conchide autorul, își evidentiază tot mai pregnant rolul de trambuline împotriva mișcării muncitorești de eliberare, de intimidare a țărilor care se încumetă să promoveze o politică proprie, izvorită din interesele naționale.

În ultima parte a lucrării, autorul urmărește principalele acțiuni ale maselor populare pentru desființarea bazelor militare. Manifestările de acest fel au luat forma luptei, transformîndu-se într-o vastă mișcare de masă care a înscris una dintre cele mai eroice pagini ale istoriei după cel de-al doilea război mondial. Lupta a cunoscut cele mai diverse forme: țăranii din Germania occidentală au ocupat pămînturile ce urmau a fi transformate în baze americane și ale N.A.T.O. și nu au cedat decît în fața armelor ocupanților; milioane de cetățeni ai Angliei s-au opus transformării țării lor într-un „portavion” nescufundabil al Americii de nord, iar pentru poporul japonez evacuarea bazelor militare străine este legată de însăși refacerea integrității teritoriale, de retrocedarea insulei Okinawa.

O deosebită importanță în lupta pentru slăbirea sistemului mondial de baze ale S.U.A. a avut-o hotărîrea Franței de a se dezangaja din structurile militare N.A.T.O., de a nu mai permite staționarea bazelor militare străine pe teritoriul său.

Problema bazelor militare, subliniază autorul, a fost dezbătută în repetate rînduri în cadrul lucrărilor unor întîlniri și

organizații internaționale. La sesiunile adunărilor generale ale O.N.U., la ședințele Comisiei O.N.U. pentru dezarmare, zeci de state insistă asupra necesității de a lichida bazele militare de pe teritorii străine.

Aceasta se impune cu atît mai mult cu cît S.U.A. și celelalte mari puteri imperialiste au dislocate la bazele militare străine puternice unități militare, generatoare de primejdii pentru pacea lumii. După cum informează revista americană „U. S. News and World Report” din 30 decembrie 1968, din cei 3 450 000 de soldați americani care formează efectivul forțelor armate ale S.U.A. la sfîrșitul anului 1968, aproape jumătate — 1,5 milioane — sînt rîspinși în jurul lumii, la diferite baze militare.

Lucrarea relevă în același timp poziția României față de implicațiile menținerii blocurilor și bazelor militare pe teritorii străine, relevînd contribuția adusă de țara noastră în vederea înlăturării acestor anacronisme, incompatibile cu independența și suveranitatea națională.

Tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al C.C. al P.C.R., referindu-se la acest aspect, arăta că, „atîta timp cît bazele militare și trupele străine vor continua să existe pe teritoriul altor state, este greu să se poată vorbi de înfăptuirea viguroasă a principiului independenței și suveranității acestor state”². Retragera tuturor trupelor de pe teritorii străine — subliniază autorul —, restabilirea libertății, suveranității depline a statelor, respectarea dreptului lor de a promova o politică proprie, fără presiuni și șantaj, iată unul din comandamentele fundamentale ale actualității.

Prin tematica sa de stringență actualitate, prin stilul antrenant, dinamic, lucrarea **State în state** reprezintă o apariție salutară, care contribuie la cunoașterea de către un mare număr de cititori a unor importante probleme ale vieții internaționale contemporane.

VIRGIL SMĂRCEA

² „Scînteia” din 18 februarie 1968.

ÎN ÎNTÎMPINAREA A 100 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI V.I. LENIN

- FIȘIER -

Razvitie plana postroeniia soșialisma v SSSR v poslednih statiih i pismah V.I. Lenina (**Dezvoltarea planului construirii socialismului în U.R.S.S. în ultimele articole și scrisori ale lui V.I. Lenin**), în „Voprosi istorii KPSS“*

(Moskva), anul XI, 1967, nr. 10, p. 18—38

Principală problemă abordată de V. I. Lenin în ultimele sale articole și scrisori a fost aceea a viitorului socialismului în țara sovietică. Desăvârșind elaborarea marelui plan de construire a socialismului în U.R.S.S., Lenin a supus unei critici nimicitoare afirmațiile reformiștilor și menșevicilor despre imposibilitatea victoriei socialismului în Rusia datorită înapoierii ei economice și culturale.

„Dezvoltând ideile expuse în lucrările anterioare, în ultimele sale articole și scrisori Lenin a fundamentat științific teza programatică referitoare la faptul că poporul sovietic — sub conducerea partidului bolșevic, mult încercat în lupte — poate și trebuie să construiască societatea socialistă, să asigure victoria socialismului. Această genială concluzie a lui Lenin decurge logic din examinarea profundă și multilaterală a situației interne și internaționale, din analiza marxistă a corelației forțelor de clasă din interiorul țării și pe arena internațională“ (p. 20—21).

Pentru victoria definitivă a socialismului este necesară revoluția socialistă biruitoare în cel puțin câteva țări — spune Lenin.

„Această previziune genială a fost pe deplin confirmată. Apariția sistemului socialist mondial ca rezultat al victoriei revoluțiilor socialiste într-un număr de țări din Europa și Asia în timpul și după cel de-al doilea război mondial a schimbat radical raportul de forțe pe plan mondial în favoarea socialismului“ (p. 21).

* Grupajul a fost întocmit de Valentina Popovici, Milică Moldoveanu, Ion Stoica.

În planul leninist de construire a socialismului, locul central este rezervat creării industriei mari, a electrificării țării ca factor hotărâtor al victoriei socialismului și asigurării apărării țării. În ultimele articole Lenin a subliniat din nou că socialismul poate birui datorită superiorității sale economice, sociale și tehnice.

De industrializarea țării Lenin lega toate problemele fundamentale ale construirii socialismului, considerind că industrializarea întărește dictatura proletariatului și baza ei — alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare.

În studiu se arată că V.I. Lenin a fost organizatorul poporului sovietic în lupta pentru transformarea țării într-o putere industrială. Tezele referitoare la căile și metodele industrializării socialiste a țării, dezvoltate în ultimele articole ale lui Lenin, au înarmat partidul și poporul sovietic cu perspectiva clară a transformării statului într-o mare putere industrială.

Lenin a demonstrat că transformarea socialistă a agriculturii, antrenarea maseilor țărănimii la construirea socialismului reprezintă sarcina cea mai grea și mai complexă a construirii socialismului, iar dictatura proletariatului este premisa politică a antrenării țărănimii la construirea socialismului. După ce a studiat și a sintetizat experiența mișcării cooperatiste, Lenin a fundamentat ideea trecerii treptate a țărănimii de la formele inferioare ale cooperăției la forma superioară. Orice subordonare și subapreciere a importanței sprijinirii pe toate căile a orânduirii cooperatiste de către statul socialist, încălcarea cointeresei materiale în dezvoltarea cooperăției contravin spiritului planului cooperatist leninist, care se bazează

pe legile fundamentale ale trecerii de la capitalism la socialism. Principiile generale, formele și metodele transformării socialiste a statului, prevăzute în acest plan, au o importanță internațională — se apreciază în studiu.

Examinînd perspectivele construirii socialismului în U.R.S.S., Lenin a precizat că printre sarcinile fundamentale se numără înfăptuirea revoluției culturale. În ultimele sale articole, el a dezvăluit conținutul concret al acesteia, arătînd că revoluția culturală este un proces creator, organizat și condus de partidul comunist, care indică sarcinile fundamentale și conținutul revoluției culturale ca o lege obiectivă a construirii socialismului.

Lenin considera că problemele complexe ale construcției culturale trebuie rezolvate în strînsă legătură cu planul general și sarcinile concrete ale transformării societății. Particularitățile revoluției culturale au fost determinate de condițiile istorice, de nivelul economic, de specificul relațiilor sociale și naționale ale popoarelor. Din însăși esența ideilor leniniste despre revoluția culturală reiese că odată cu victoria socialismului ea se va dezvolta mai departe în procesul trecerii societății la comunism.

Îngrijindu-se de perfecționarea aparatului de stat, Lenin a acordat o mare atenție controlului de partid și de stat.

Scrisorile și articolele sale sînt pătrunse de o încredere profundă în forțele creatoare ale poporului, în rațiunea colectivă a partidului. Prin aceasta este fundamentată teza că partidul își poate îndeplini rolul conducător în construirea noii societăți numai menținîndu-și și întărindu-și unitatea ideologică și organizatorică.

V. I. Lenin, continuă autorul, a urmărit ca partidul să elaboreze o politică justă, corespunzătoare intereselor vitale ale muncitorilor și țăranilor, care să asigure întărirea influenței sale în mase. El a elaborat principiile științifice fundamentale și metodele de conducere a vieții social-politice și economice și a pus bazele introducerii lor în activitatea practică de construire a socialismului. În studiu se apreciază că cele mai importante dintre aceste principii sînt: fundamentarea politicii partidului pe legile obiective ale dezvoltării economice și sociale și pe sarcinile construirii socialismului, sprijinirea pe mase, a căror experiență trebuie să fie studiată și folosită de partid, desprinderea verigii principale din lanțul problemelor primordiale, îmbinarea sarcinilor imediate cu țelurile finale ale luptei pentru comunism, folosirea cu pricepere a principiilor democratismului, conducerii unice și responsabilității personale.

A. F. ȘIȘKIN, Problema soŭialnogo determinizma i morali v rabotah V. I. Lenina (Problema determinismului social și a moralei în lucrările lui V. I. Lenin), în „Voprosî filozofii“

(Moskva), anul XXI, 1967, nr. 4, p. 21—31

Criticii burghezi ai marxismului, așa cum s-a întîmplat în timpul lui Marx și Engels, acuză marxismul de negarea teoretică a moralei. După Marx și Engels, Lenin a demonstrat netemeinicia concepției idealiste care contestă orice legitate în istorie și orice dependență a acțiunilor umane față de anumite condiții obiective. În realitate — afirmă A. F. Șişkin — orice acțiuni ale oamenilor au, într-un fel sau altul, baze obiective, chiar dacă oamenii nu-și dau seama de aceasta. A ține seamă de condițiile obiective, independente de voința și conștiința oamenilor, înseamnă a recunoaște necesitatea de a te situa pe pozițiile determinismului în istorie.

Marxism-leninismul nu are nimic comun cu înțelegerea fatalistă a necesității. Înțelegere care exclude activitatea intensă a omului. Oamenii își înfăptuiesc activitatea în condițiile create de generațiile precedente și care determină granițele și posibilitățile activității lor conștiente. Aceste posibilități pot fi foarte diferite în condiții sociale diferite.

Acțiunea rațională, bazată pe înțelegerea necesității — continuă autorul —, este ca atare un element necesar al transformărilor istorice. Necesitatea pieirii capitalismului și aceea a victoriei proletariatului nu înseamnă că orînduirea capitalistă se va prăbuși de la sine, automat, atunci cînd se vor coace condițiile obiec-

tive necesare pentru aceasta, așa cum credea Kautsky. Necesitatea istorică a socialismului nu înseamnă că dezvoltarea spontană a mișcării muncitorești ca atare va duce la socialism, așa cum presupuneau unii marxști. Și într-o accepție, și în alta a necesității se neagă sau se subapreciază rolul științei, al conștiinței socialiste, rolul factorului moral. În cazul cel mai bun, teoria revoluționară, factorul moral erau recunoscute doar ca factori care accelerează procesul obiectiv. A. F. Șişkin subliniază că concepția leninistă despre necesitatea sau inevitabilitatea socialismului se deosebește radical de aceste poziții. Tactica partidului revoluționar al proletariatului trebuie să țină seama strict de condițiile obiective ale luptei sale și în același timp să ridice conștiința, să asigure sporirea capacității de luptă a proletariatului, pentru victoria revoluției socialiste.

Parafrazându-l pe Lenin, autorul scrie: „Dacă morala presupune tendința spre un anumit ideal social, spre fericirea oamenilor, atunci cei care caută căile reale spre fericirea omenească în mod obligatoriu trebuie să deducă aceste idealuri și căile realizării lor din adevăratele relații sociale, să vadă acea clasă de dezvoltarea căreia este legat mersul înainte al societății (...) Este necesar, de asemenea, să se răspîndească în rândurile acestei clase idealuri înalte, care să se îmbine cu interesele ei, cu lupta practică de zi cu zi. Este necesar să se educe masele în spiritul devotamentului față de cauza comună, al solidarității, al jertfirii de sine etc.” (p. 23).

A. F. Șişkin arată că marxismul îmbină lăuntric și indisolubil studiul obiectiv cu punctul de vedere partinic, înaltul nivel științific cu spiritul revoluționar consecvent, teoria cu practica, adevărul cu binele, rațiunea cu pasiunea luptătorului pentru o societate nouă. Lenin înțelegea, ca și Marx, că în ceea ce privește calitățile personale ale oamenilor acestea sînt determinate de elementul social. Lenin nu omitea niciodată faptul că lupta revoluționară educă oamenii, îi transformă, ridică demnitatea lor, îi înalță deasupra nivelului intereselor mărunte.

Trecerea societății de la o formațiune social-economică la alta superioară, care oferă noi posibilități pentru dezvoltarea forțelor de producție, este însoțită și de un anumit progres moral. Dar fondatorii marxism-leninismului nu au considerat niciodată progresul social drept un proces de dezvoltare uniformă a tuturor sferelor vieții sociale, în cadrul căruia dez-

voltării tehnicii și științei îi corespunde pe deplin dezvoltarea morală a oamenilor. Realizarea necesității istorice — scrie autorul — este un criteriu al moralei doar în măsura în care necesitatea înseamnă satisfacerea nevoilor actuale ale maselor muncitoare, în măsura în care le oferă posibilități favorabile pentru dezvoltarea lor, pentru lupta lor, pentru un viitor mai bun.

Marxismul — spune Șişkin — nu se pronunță pentru „orice cale” a dezvoltării mișcării muncitorești și nu justifică „orice mijloace” de realizare atît a țelului final, cît și a sarcinilor imediate; el are întotdeauna în vedere posibilitățile optime pentru dezvoltarea conștiinței socialiste și a creației istorice a maselor, pentru unirea pe plan internațional a luptătorilor pentru comunism.

De-a lungul activității sale revoluționare, V. I. Lenin s-a referit nu o dată la cunoscuta teză a lui Marx despre rolul crescînd al maselor populare în creația istorică, în procesul lărgirii și adîncirii transformărilor sociale. Bazindu-se pe această teză, Lenin a subliniat marea importanță morală a activității istorice, care exprimă interesele maselor largi, interesele democrației. Morala înaintată a servit întotdeauna cauzei transformărilor sociale care oferă maselor noi posibilități de dezvoltare. Morala comunistă servește cauzei înfăptuirii celor mai profunde transformări sociale făurite de milioane de oameni.

Unii critici ai marxismului afirmă că Lenin, subordonînd morala luptei de clasă a proletariatului pentru o societate nouă, nu ar face distincție între morală și politică, prin urmare nu ar aprecia cinstea personală a omului, calitățile sale personale etc. Această acuzație — notează autorul — este tot atît de absurdă ca și afirmația despre incompatibilitatea moralei cu determinismul social marxist. Lenin a arătat că rezolvarea problemelor fundamentale ale moralei sociale nu poate fi separată în zilele noastre de lupta pentru comunism, că comunismul exprimă rațiunea și conștiința omenirii înaintate.

Lupta pentru comunism este lupta pentru condiții optime de dezvoltare a omului, inclusiv de dezvoltare morală. Morala luptătorilor pentru comunism exprimă cele mai frumoase idealuri și speranțe ale omenirii muncitoare, exprimă interesele fundamentale ale tuturor celor care luptă împotriva imperialismului și a războiului, împotriva diferitelor forme de discrimi-

nare, de asuprire de clasă, națională sau rasială.

Lenin s-a adresat permanent sentimentului de dreptate al maselor muncitoare, a văzut rolul uriaș al acestuia în lupta împotriva capitalului, arătând necesitatea transformării forței morale a ideilor în forța materială a mișcării de masă. Urmind exemplul lui Marx, Lenin făcea deosebire între entuziasmul constant al maselor în revoluția proletară și entuziasmul de scurtă durată al maselor în revoluția burgheză.

Mijlocul principal de educare a oame-

nilor în spiritul moralei comuniste constă — după părerea lui Lenin — în îmbinarea științei cu viața, cu lupta practică pentru o societate nouă (p. 29). „Încrederea leninistă în masele muncitoare, în calitățile lor intelectuale și morale, în aptitudinile și talentul lor este deosebit de necesară în condițiile cuceririi puterii de către muncitori și țărani“ (p. 31).

Rezolvînd sarcinile complexe ale construirii unei societăți noi, biruind dificultățile și lipsurile, partidul pune în mișcare forțele creatoare și morale ale poporului — conchide autorul.

VÁCLAV VEBER, *K Leninovu pojeti socialismu (Posledni obdobi Leninova života a prace)* [Despre concepția lui Lenin asupra socialismului (Ultima perioadă a vieții și activității lui Lenin)]

Praha, Svobodne slovo, 1967, 196 p. (Základne politická kniznice)

Înainte de a intra în tratarea propriuzisă a temei, autorul face o succintă prezentare a condițiilor politice, sociale și economice din Rusia sovietică în ultimii ani ai vieții lui Lenin. Cu acest prilej el se oprește asupra N.E.P.-ului — plan economic inițiat de Lenin — care marchează o schimbare în concepția, metoda și sistemul de restabilire a economiei distruse în timpul războiului. V. Veber explică de ce N.E.P.-ul a constituit singura cale de trecere la socialism a unei țări slab dezvoltate din punctul de vedere economic și arată totodată obiecțiile cu care a fost întâmpinat acest plan leninist mai ales în cadrul Cominternului.

Ocupîndu-se de activitatea lui V. I. Lenin în ultima perioadă a vieții sale, V. Veber arată că ea s-a axat pe rezolvarea a două probleme: *reorganizarea pe principii noi a comerțului exterior și soluționarea problemei naționale prin organizarea Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste* (p. 33—75).

Dacă soluționarea primei probleme s-a făcut mai ușor — remarcă autorul —, problema națională a provocat dezbateri îndelungate și nu a fost încheiată în timpul vieții lui Lenin din cauza divergențelor de păreri ce au avut loc mai ales între Lenin și Stalin. V. Veber prezintă componența națională a Rusiei în

perioada imediat următoare revoluției și războiului civil și expune punctul de vedere al lui Lenin, care opina pentru formarea unei federații de state independente.

Capitolul al treilea al cărții este intitulat *Testamentul lui Lenin*. Precizînd că, în general, prin testament s-a înțeles scrisoarea pe care Lenin a adresat-o congresului partidului în ultimele zile ale lui decembrie 1922, V. Veber apreciază ca inexactă această interpretare. El susține că testamentul politic al lui Lenin cuprinde mai multe scrisori și articole din perioada ianuarie-februarie 1923, care nu au fost cunoscute complet și exact. Materialele care constituie testamentul politic al lui Lenin pot fi împărțite atît după conținut cît și după momentul în care au fost elaborate:

— scrisorile dictate între 23 și 31 decembrie 1922 se ocupă de probleme ale vieții de partid din acel timp și sînt, în general, confidențiale, fiind adresate Congresului al XII-lea al partidului;

— articolele dictate în ianuarie-februarie 1923 sînt consacrate în mare măsură celor mai importante probleme ale dezvoltării viitoare a statului sovietic. Ele au un caracter programatic. În decurs de zeci de ani, aceste lucrări au influențat politica partidului și dezvoltarea țării și au fost destinate întregului partid și popor ca testament politic;

— o a treia categorie o constituie seria de scrisori ale lui Lenin, unele nepublicate, datînd de la începutul lunii martie 1923. Ele demonstrează eforturile lui Lenin de a stringe contactul cu viața politică publică și se ocupă, în principal, de problema controlului muncitoresc-tărănesc și de problema gruzină.

În continuare, autorul prezintă principalele documente care constituie testamentul lui Lenin. În primul rînd, V. Veber se referă la scrisorile care abordează problema vieții interne de partid, a planificării și problema națională.

În scrisoarea adresată Congresului al XII-lea al partidului comunist, principală atenție este acordată de Lenin problemei mării numărului de membri ai Comitetului Central, în vederea creșterii autorității acestuia, a evitării eventualelor conflicte în rîndurile lui. Lenin recomandă includerea în Comitetul Central a unor membri de vîrste diferite, între 20 și 50 de ani. El face recomandări în legătură cu conținutul muncii noilor membri ai Comitetului Central, care trebuie orientat spre ridicarea calității activității aparatului de partid. O mare parte a scrisorii conține propuneri pentru evitarea unor eventuale disensiuni în rîndurile Comitetului Central.

O altă problemă de care se ocupă Lenin în testamentul său este aceea a activității Comisiei de stat pentru planificare. Lenin propune să se lărgască competența comisiei, acordîndu-i-se o mai mare independență.

O a treia preocupare căreia Lenin îi consacră atenția sa, în această perioadă, este problema națională. Autorul subliniază că Lenin a apreciat just pericolul care ar decurge din eventuala nerespectare a drepturilor naționale sau a susținerii exagerate a „naționalismului rusesc” și remarcă, în același timp, că această scrisoare nu a fost prezentată Congresului al XII-lea al partidului.

Atît scrisorile, cît și articolele publicate de Lenin în 1923 cuprind, după opinia lui V. Veber, cele mai importante directive politice pentru activitatea viitoare a partidului. „Importanța lor constă în faptul că... urmăresc asigurarea concretă a democrației socialiste” (p. 138). Alături de aprecieri asupra Revoluției din Octombrie, a situației internaționale și a bazelor strategiei și tacticii partidului ce decurg din această situație, Lenin a analizat în aceste lucrări sarcinile fundamentale ale construcției socialismului și — mai ales — problemele activității de conducere a aparatului de partid și de stat. Pe lîngă alte aspecte pe care V. Veber le semnalează, el se oprește mai îndelung asupra principiilor și măsurilor pe care le-a formulat Lenin pentru a asigura condițiile unei participări largi a reprezentanților maselor la conducerea și controlul activității organelor de stat. Lenin urmărirea — conchide Veber — îmbunătățirea aparatului de conducere printr-un efort de lungă durată, sistematic și științific organizat.

V. CIIHKVADZE, N. FARBEROV, V.I. Lenin o soșialisticeskom gosudarstve (V. I. Lenin despre statul socialist), în „Kommunist“

(Moskva), anul XLIII, nr. 5, martie 1967, p. 14—24

Abordarea de către V. I. Lenin, în cartea sa *Statul și revoluția*, a problemei atitudinii revoluției proletare față de stat demonstrează limpede o particularitate caracteristică a marxism-leninismului — legătura directă dintre teorie și practică.

În lucrările sale elaborate după Octombrie 1917, arată autorii, V. I. Lenin a dezvoltat învățătura despre dictatura proletariatului și statul socialist, despre rolul conducător al clasei muncitoare, despre alianța dintre clasa muncitoare și țărănime, despre soviete ca organe ale adevăratei puteri a poporului, despre rolul hotărîtor al partidului comunist în

cucerirea și întărirea dictaturii proletariatului.

Statul socialist apare ca urmare a victoriei revoluției proletare, care răstoarnă dominația minorității exploatoare și transmite puterea de stat clasei muncitoare. La rîndul său, statul socialist este necesar pentru realizarea sarcinilor revoluției proletare.

Încă înainte de Octombrie, Lenin a dus o luptă hotărîită atît împotriva negării oportuniste a necesității sfărîmării statului burghez cît și împotriva „teoriilor” anarhiste referitoare la lichidarea imediată a oricărui tip de stat. Autorii arată

că unul dintre meritele deosebite ale lui V. I. Lenin constă în faptul că el a descoperit forma concretă a dictaturii proletariului — republica sovietelor — ca fiind cea mai indicată în condițiile din Rusia. „Dar el nu considera Sovietele ca forma de stat a dictaturii proletariului unică și obligatorie pentru alte țări. În alte condiții istorice concrete, în funcție de anumite particularități ale dezvoltării, de repartitia concretă a forțelor de clasă, de gradul de acuitate și profunzime al contradicțiilor de clasă, de corelația forțelor pe arena internațională este posibilă și necesară apariția și a altor forme de stat ale dictaturii proletariului. Experiența istorică a dezvoltării unui număr de țări care astăzi merg pe calea socialismului a confirmat pe deplin această previziune“ (p. 16).

Trăsăturile caracteristice ale statului socialist sînt lărga democrație pentru oamenii muncii și dominația politică asupra exploatatorilor înlăturați de la conducere. Înfăptuirea funcțiilor interne și externe ale statului socialist îi permite acestuia să apere cuceririle socialismului de atacurile dușmanilor interni și externi, să instituie proprietatea socialistă ca bază economică a orînduirii sovietice, să dezvolte planificat economia națională, să efectueze transformarea socialistă a agriculturii, să înfăptuiască revoluția culturală.

Statul socialist al întregului popor este menit să rezolve sarcinile legate de crearea bazei tehnice-materiale a comunismului, de transformare a relațiilor socialiste în relații comuniste, de educație comunistă a oamenilor muncii.

„O dezvoltare ulterioară are loc în domeniul funcțiilor lui externe, chemate să asigure condiții favorabile pentru construirea socialismului: întărirea capacității de apărare a țării, lupta împotriva agresiunii imperialiste, pentru pace și coexistență pașnică a statelor cu orînduirii sociale diferite. Se întărește colaborarea cu alte țări socialiste (...). Se extind și se întăresc relațiile de prietenie ale U.R.S.S. cu statele în curs de dezvoltare care s-au eliberat de dependența colonială“ (p. 19—20).

„Nu putem fi de acord — scriu autorii — cu afirmațiile pe care le întîlnim uneori cum că statul nostru a devenit

deja sau devine «nepolitic»“ (p. 20). Acest lucru este greșit în primul rînd pentru că societatea sovietică nu a atins încă acel grad de dezvoltare pe care l-au avut în vedere Engels și Lenin atunci cînd s-au referit la posibilitatea desființării statului. Arătînd că Lenin a explicat sensul și conținutul noțiunii de întărire a statului, autorii afirmă că „această problemă nu poate fi redusă numai la ridicarea conștiinței și activității politice a maselor, la lărgirea participării oamenilor muncii în conducerea treburilor statului“ (p. 21).

Lenin vedea căile perfecționării aparatului de stat în introducerea metodelor științifice în administrație, în stimularea inițiativei creatoare a maselor. Autorii consideră că în prezent problema nu constă în a „înlocui“ pretutindeni instituțiile de stat prin organizații obștești, ci în a întări instituțiile de stat existente, în a perfecționa metodele de activitate ale acestora. Creșterea rolului sovietelor ca organizațiile cele mai largi ale oamenilor muncii va contribui la întărirea continuă a statului socialist.

Ar fi greșit să se creadă — continuă autorii — că, dacă în practica de stat se introduc tot mai mult metodele convingerii și ale muncii organizatorice de masă, constrîngerea a dispărut complet din societatea socialistă, iar convingerea a devenit unicul mijloc al conducerii de stat. Constrîngerea exercitată de stat continuă să joace un rol esențial în apărarea proprietății socialiste, a ordinii publice, a disciplinei de stat și a muncii. De aceea, orice subapreciere a rolului miliției, procuraturii, justiției poate dăuna intereselor societății și chiar ale cetățenilor. Spre deosebire de statul burghez, în statul socialist constrîngerea nu este exercitată față de clase sau grupuri sociale, ci față de elemente izolate din diferite părți ale societății care încalcă legile, care împiedică poporul să construiască comunismul.

„Transformarea statului de dictatură a proletariului în stat al întregului popor nu înseamnă că organizarea politică a societății socialiste și-a pierdut caracterul de clasă (...). Caracterul de clasă al statului nostru se definește prin aceea că acesta rezolvă sarcinile dictate de țelurile finale ale proletariului și prin aceea că societatea este condusă de către clasa muncitoare“ (p. 23).

V. K. FURAEV, **Rasprostranenie marksistsko – leninskogo mirovoztreniia v SŠA v sovremennîh usloviiah** (Răspîndirea concepției marxist-leniniste despre lume în S. U. A. în condițiile contemporane), în „Vestnik Leningradskogo Universiteta“

(Leningrad), anul XXIII, nr. 20, octombrie 1968, p. 25 — 29.

Autorul menționează că în ciuda numeroaselor obstacole care au fost ridicate în calea răspîndirii ideilor marxist-leniniste în S.U.A. „un mare număr de studenți și cadre didactice, pornind de la considerentul că marxismul merită o atenție deosebită, reclamă libertatea studierii lui indiferent de faptul că ei sînt sau nu de acord cu teoria marxistă“ (p. 25). El relevă totodată creșterea numărului lucrărilor științifice scrise de pe pozițiile umanismului și ale realismului politic, precum și faptul că la invitația studenților care vor să cunoască concepțiile Partidului Comunist din S.U.A. activiști de frunte ai acestui partid au luat cuvîntul în școli și universități din diferite state ale țării (p. 26).

Pentru satisfacerea interesului manifestat față de literatura marxistă, scrie autorul, editura International Publishers a publicat în 1967 o nouă ediție a *Capitalului* în trei volume. De asemenea, au văzut lumina tiparului trei volume de *Opere alese* ale lui Lenin. Numărul din noiembrie 1967 al revistei comuniste „Political Affairs“ a fost consacrat în întregime temei: *50 de ani de socialism*.

O uriașă importanță pentru răspîndirea concepției comuniste despre lume în S.U.A. — apreciază V. K. Furaev — o au cele două proiecte ale noului program al partidului comunist, publicate în 1966–1968, precum și articolele și studiile aparținînd unor conducători ai partidului comunist, ca G. Hull, H. Winston și alții, ale unor economiști progresiști, ca V. Perlo și H. Limer, ale filozofilor marxiști H. Selzam și J. Somervill. În lucrările cercetătorilor marxiști americani sînt analizate etapele principale ale istoriei S.U.A., ale mișcării muncitorești, ale mișcărilor de femei și ale luptei populației de culoare. Sînt studiate, de asemenea, noile tendințe ale dezvoltării capitalismului monopolist de stat. În cadrul acestor lucrări, se precizează în articol, „este pre-

zentată evoluția structurii sociale a societății în contextul revoluției tehnico-științifice, sînt arătate noile contradicții ale imperialismului american și rolul reacționar al S.U.A. pe arena internațională“ (p. 26).

Crearea în 1964 la New York a Institutului american de cercetări marxiste (AIMS) este, după părerea lui V. K. Furaev, „nu numai o dovadă a marii forțe de atracție a marxismului, ci și un indicu al opoziției crescînde a forțelor progresiste din S.U.A. față de dominația reacțiunii în viața spirituală a țării“ (p. 27). Acest institut — notează autorul — desfășoară o largă activitate și colaborează cu centre marxiste din numeroase țări. În cadrul activităților sale, institutul a organizat discuții pe temele: *Marxismul și democrația* (1964); *Marxismul și alienarea* (1964); *Marxismul și religia* (1965). El a dezvoltat colaborarea cu Asociația studenților din Statele Unite, care luptă pentru o societate democratică. În colaborare cu această asociație, institutul a organizat, în 1967, la Universitatea Harvard, seminarul *Marxismul și problemele contemporane*. La lucrările acestui seminar, la care au participat cadre didactice de la numeroase institute de învățămînt superior, au fost dezbătute teme ca: *Marxismul și existențialismul*; *Aspecte ale capitalismului monopolist*; *Marxismul și noile forțe de stînga* (p. 27).

În articol se reliefează totodată că au devenit mereu mai frecvente dialogurile dintre colaboratorii institutului pe de o parte, catolicii și protestanții pe de alta.

În același timp a luat amploare activitatea editorială a institutului. Dintre lucrările apărute, autorul articolului citează cartea lui H. Aptheker *Esența democrației, libertatea și democrația*, editată în anul 1967 la New York. În cadrul institutului, profesorul J. Leroy se ocupă de

studiul problemelor privind *Marxismul și literatura contemporană*. Au fost publicate, de asemenea, o serie de bibliografii pe temele istoriei mișcării muncitorești și sindicale din America Latină, o bibliografie marxistă a lucrărilor despre opera lui Shakespeare, bibliografia adnotată *Marxismul și estetica*.

JEAN KANAPA, *De l'usage des citations de Lénine (Despre utilizarea citatelor din opera lui Lenin)*, în „La nouvelle critique“

(Paris), anul XX, nr. 20 (201), ianuarie 1967, p. 19—23

Fruntaș al Partidului Comunist Francez, redactor-șef al revistei „La nouvelle critique“, autor al unor lucrări despre problemele sociale. Jean Kanapa își consacră articolul modului în care este preluată și folosită uneori, în epoca actuală, moștenirea ideologică a lui V. I. Lenin.

Opera marelui clasic, afirmă Jean Kanapa, este marxistă într-un mod atât de exemplar, ea cuprinde analize atât de temeinice și teze atât de profund și de bine fundamentate încât autorul ei n-a simțit nevoia să apeleze prea des la citatele din operele lui Marx sau Engels. Cei care citează astăzi din lucrările lui Lenin fac, pe de o parte, propaganda scrierilor lui, dar, reducând adesea citatele la fraze scoase dintr-un context cu o anumită unitate, nu procedează nici prudent și nici dialectic.

Astăzi, cînd se discută atât de mult problemele internaționalismului, apelul la unele citate din opera lui Lenin este foarte frecvent. Dar nu întotdeauna utilizarea lor reflectă ideea la care s-a referit autorul.

Citînd abuziv și în afara contextului, se poate ajunge, după părerea autorului, la denaturări. Jean Kanapa aduce ca exemplu fraza, des citată în ultima vreme, care face parte dintr-un text al lui Lenin din 1918 : „...Noi afirmăm că interesele socialismului, ale socialismului mondial, sînt mai presus de interesele naționale, mai presus de interesele statului“*. Luată ca atare, această frază ar putea fi considerată drept regulă de aur. Dar, examinînd textul din care a fost extrasă, momentul în care a fost scrisă și scopul imediat urmărit de autorul ei, Jean Kanapa arată că Lenin se referea

la încheiere, V. K. Furaev arată că „marxiștii americani, care duc în rîndul maselor adevărul despre comunism, stimulează prin activitatea lor nobilă dezvoltarea celor mai frumoase tradiții ale poporului, ajută forțele progresiste din țară să-și însușească concepția cu adevărat științifică despre lume“ (p. 29).

la situația concretă a tînărului stat sovietic, care, după pacea de la Brest-Litovsk, nu se putea ocupa de rezolvarea problemei Ucrainei și a Georgiei, cea mai importantă și imediată sarcină a sa fiind apărarea socialismului pe teritoriul pe care se instaurase. Faza lui Lenin are o semnificație concretă, istorică și specifică. Este dăunător să fie atemporalizată și aplicată relațiilor dintre statele socialiste.

Continuîndu-și exemplificările, Jean Kanapa se referă la un alt citat : „Dar nici un marxist nu va putea nega, fără a rupe cu principiile marxismului și ale socialismului în general, că interesele socialismului sînt mai presus de interesele dreptului națiunilor la autodeterminare“**. Această frază datează din 1913, iar contextul său istoric este același ca în cazul precedent. „Pacea de la Brest-Litovsk — observă Jean Kanapa — a însemnat pentru moment menținerea sub jugul imperialist a Poloniei, Lituaniei și a Letoniei. Dar ea a însemnat în același timp și posibilitatea păstrării și consolidării puterii socialiste în Rusia“***. Celor care ar fi dorit în continuare războiul în numele dreptului popoarelor de a dispune de ele însele, Lenin le răspundea că o asemenea politică ar fi expus socialismul unei lovituri mortale. A izola această frază de contextul ei înseamnă a ajunge la concluzia că pentru socialism independența națională ar fi o valoare minoră. Or, se știe că numai socialismul a însemnat dreptul la viață liberă pentru popoarele care îl construiesc. Independența națională și socialismul sînt legate indisolubil, arată autorul.

Des folositul citat : „...Internaționalismul proletar cere ca interesele luptei

* V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 36, Editura politică, București, 1965, p. 360.

** V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 35, Editura politică, București, 1965, p. 261.

*** „La nouvelle critique“, anul XX, nr. 20 (201), ianuarie 1967, p. 20.

proletare dintr-o țară să fie subordonate intereselor acestei lupte, pe scară mondială...” nu reprezenta nici măcar o frază întreagă, subliniază Jean Kanapa. În epoca actuală, arată autorul, se pune problema unui ansamblu unitar de responsabilități naționale și internaționaliste pentru fiecare partid comunist. Aceasta nu înseamnă că astăzi se pune problema unei anumite abdicări, că astăzi se cere renunțarea la cerințele internaționalismului, ci că internaționalismul proletar nu este pentru partidele comuniste o lege exterioară căreia trebuie să i se supună, ci o parte integrantă a întregii lor activități. Partidele comuniste s-au maturizat și orice formă de subordonare internațională este astăzi străină de adevăratele interese ale mișcării comuniste. Dacă totuși s-ar accepta, contrar evidenței, că sensul acestor citate din Lenin este cel pe care încearcă să-l impună anumiți autori, subliniază J. Kanapa, atunci s-ar ridica o altă problemă dificilă : cine poate să-și aroge dreptul de a stabili care sînt interesele proletariatului pe scară mondială într-o anumită perioadă ? Acest lucru poate să-l facă nu un singur partid, ci numai o conferință internațională a tuturor partidelor comuniste și muncitorești. Pentru Lenin, afirmă autorul, raportul între problema națională și lupta pentru socialism pe de o parte și inde-

pendența națională și construcția socialismului pe de altă parte nu este unul de subordonare, ci un raport dialectic, foarte complex. Desigur, din operele lui Lenin se pot desprinde adevăruri general valabile pentru socialism, dar a aplica unele din tezele sale referitoare la situații concrete ale mișcării muncitorești din vremea sa la alte situații, fundamentate diferit, din vremea noastră înseamnă a interpreta greșit leninismul. Autorul critică pe cei care, de pildă, încearcă să stabilească asemănări între comunitatea țărilor socialiste și comunitatea unor națiuni în cadrul unui stat socialist multinațional.

Menționînd și alte exemple de folosire necorespunzătoare a unor citate din Lenin, Jean Kanapa conchide că, atît în problema internaționalismului proletar cît și în alte probleme de mare actualitate, „învățătura leninistă are o valoare inestimabilă”. El consideră necesar să amintească faptul că „în 1968 leninismul nu înseamnă un «colage» de citate din Lenin asupra lumii contemporane și a problemelor ei. Sau, altfel spus, adevărul — înțelegînd prin aceasta adevărul leninismului — este întotdeauna concret” *.

* „La nouvelle critique”, anul XX, nr. 20 (201), ianuarie 1967, p. 23.

Comemorarea a 50 de ani de la moartea lui I. C. Frimu

La 19 februarie 1969 s-a împlinit o jumătate de veac de la încetarea din viață a lui I. C. Frimu, militant de frunte al mișcării muncitorești din țara noastră.

Țîmp de aproape un sfert de secol, I. C. Frimu — simbol al devotamentului față de cauza clasei muncitoare — s-a aflat neconținut în primele rînduri ale luptei proletariatului român pentru libertate și dreptate socială, pentru un viitor fericit al patriei noastre, desfășurînd o muncă neobosită pentru organizarea clasei muncitoare, pentru mobilizarea la luptă a detașamentelor proletariatului din România. Întreaga sa activitate constituie un exemplu de dăruire revoluționară, o întruchipare a înaltelor trăsurări morale și spirituale ale proletariatului.

De-a lungul celor 50 de ani ce s-au scurs de la moartea lui I. C. Frimu, amintirea luptătorului revoluționar — care și-a înscris numele cu litere luminoase în marele Pantheon al eroilor mișcării muncitorești — s-a păstrat vie în memoria oamenilor muncii. Comemorarea în acest an a unei jumătăți de veac de la încetarea sa din viață a prilejuit în întreaga țară organizarea de manifestări în cadrul cărora au fost evocate viața și activitatea acestei personalități proeminente a mișcării muncitorești române. Evenimentul a fost relevat pe larg de presa centrală și locală, de publicații de specialitate, în coloanele cărora au apărut rînduri emoționante de cinstire a memoriei lui I. C. Frimu.

Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. a acordat un loc însemnat, în cadrul preocupărilor sale, activităților menite să contribuie la comemorarea evenimentului, să pună în lumină drumul luptei neînfrînte

pe care a desfășurat-o I. C. Frimu împotriva asupririi sociale și naționale, pentru ridicarea țării pe culmile civilizației și progresului, pentru construirea socialismului. Institutul a participat la organizarea unor adunări și sesiuni științifice consacrate comemorării lui I. C. Frimu; cercetători științifici ai Institutului au elaborat comunicări care au fost susținute în cadrul unor astfel de reuniuni; în colaborare cu Editura politică, a fost pregătită pentru tipar o lucrare biografică în colecția „Evocări”.

În București, o amplă adunare dedicată cinstirii memoriei lui I. C. Frimu a avut loc în ziua de 21 februarie 1969 la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România. Au luat parte tovarășii Leonte Răutu, Gheorghe Stoica, Ștefan Voitec, vechi militanți ai mișcării muncitorești din țara noastră, activiști de partid și de stat, oameni ai muncii din întreprinderile și instituțiile din Capitală, cadre didactice din învățămîntul mediu și superior. Adunarea a fost deschisă de tovarășul Virgil Cazacu, membru al C.C. al P.C.R., secretar al Comitetului municipal București al P.C.R. Tovarășul Ion Popescu-Puțuri, membru al C.C. al P.C.R., directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., a evocat, cu acest prilej, viața, personalitatea și activitatea lui I. C. Frimu, care — așa cum sublinia vorbitorul — „și-a legat numele de întreaga evoluție și dezvoltare a luptei revoluționare a proletariatului din România de la finele secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea”. Tînărul muncitor I. C. Frimu s-a încadrat cu entuziasm în lupta desfășurată de Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România, în-

temeiat la 1893, pentru afirmarea acestuia în viața politică a țării, manifestându-se ca un apărător consecvent al intereselor vitale ale clasei muncitoare asuprite și lipsite de drepturi politice. Constituirea intereselor materiale și impunerea partidului din masa muncitorilor, apărarea intereselor, materiale și impunerea revendicărilor economice și politice ale proletariatului au fost principalele preocupări și deziderate ale elementelor înaintate din mișcarea muncitorească și socialistă, printre care un loc de frunte îl ocupa I. C. Frimu.

Înzestrat cu o vie inteligență și cu un spirit organizatoric deosebit, dînd dovadă de un devotament neîmămurit pentru cauza clasei muncitoare, I. C. Frimu a străbătut în mod strălucit drumul de la simplu muncitor tîmplar pînă la cel de conducător recunoscut al proletariatului. În calitate sa de membru în Comitetul Executiv și de secretar al Partidului Social-Democrat — a relevat vorbitorul — I. C. Frimu „s-a impus prin calitățile sale în viața politică românească”. El a participat la toate manifestările reprezentative ale mișcării, avînd un rol activ în organizarea muncitorilor, în campaniile contra expulzărilor, contra legilor cu caracter antimuncitoresc, a tuturor măsurilor de teroare a poporului. Activitatea sa neobosită își avea izvorul în legăturile cu masele de muncitori, în încrederea neștrămutată în victoria clasei muncitoare.

Atitudinea lui dîră, consecvența politică i-au atras furia aparatului represiv, fiind în repetate rînduri arestat, judecat și condamnat.

Munca desfășurată ani de-a rîndul de I. C. Frimu pentru luminarea muncitorilor, priceperea sa organizatorică, calmul și principialitatea „i-au atras respectul și dragostea celor mai largi mase de muncitori, care vedeau în el nu numai pe unul dintre conducătorii lor de seamă, ci și pe omul bun, înțelegător, care oricînd le întindea o mînă de ajutor în luptă”. Viitorul socialist al patriei noastre — a arătat tovarășul Ion Popescu-Puțuri — era pentru I. C. Frimu absolut realizabil, determinat de însuși procesul istoric obiectiv. „Ideile — scria Frimu în 1916 — nu mor și nu pot fi împiedicate în mersul lor. Întocmai ca cursul unei ape, cărei, cînd i se pun în cale diguri și stavile, ea le înecă sau le rupe, tot asemenea ideea socialistă n-a putut fi oprită nici prin puterea forței armate, nici prin anii de închisoare. Ea își urmează drumul înainte pînă la transformarea societății de astăzi în cea socialistă”.

Activitatea rodnică la care a participat ca secretar al partidului l-au făcut pe Frimu cunoscut și peste hotare, ca unul dintre conducătorii de frunte ai mișcării muncitorești din România. În anul 1911, V. I. Lenin i s-a adresat într-o scrisoare cu rugămintea de a ajuta doi emigranți politici ruși, arestați de autoritățile românești. Ion Frimu — a spus vorbitorul — a făcut-o cu prisosință.

Tovarășul Ion Popescu-Puțuri a subliniat impresionantul ecou pe care l-a produs în mișcarea muncitorească, precum și în toate straturile societății românești încetarea din viață a lui I. C. Frimu. Funeraliile lui s-au transformat într-o amplă manifestație a maselor muncitorești. Toate vexațiunile autorităților, care au dorit și au și făcut totul pentru a împiedica o înmormîntare grandioasă, s-au lovit ca de un zid de hotărîrea muncitorilor. Pentru masele muncitoare I. C. Frimu era simbolul străduințelor și muncii continue duse decenii de-a rîndul spre binele și folosul clasei muncitoare din România de către Partidul socialist.

Prin intransigența sa revoluționară — a subliniat tovarășul Ion Popescu-Puțuri —, prin dragostea pe care o nutrea pentru cei exploatați, Frimu s-a impus în fața celor ce l-au cunoscut și au lucrat cu dînsul. Prețuit și iubit de tovarășii săi de luptă, I. C. Frimu, prin calitățile sale morale, prin capacitatea sa cuprinzătoare și înțelegerea profundă a problemelor politice, a stîrnit și admirația unor personalități ale vieții științifice și culturale din țara noastră chiar dacă nu-i împărtășeau ideile politice.

Ideile mărețe de care a fost animat I. C. Frimu — a spus vorbitorul în încheiere — au fost ridicate pe o treaptă nouă și continuate de către Partidul Comunist Român, care a condus cu fermitate și înțelepciune poporul nostru spre înfăptuirea năzuințelor pentru care s-au jertfit I. C. Frimu și alte figuri luminoase ale mișcării muncitorești din România.

În aceeași zi, la Monumentul eroilor luptei pentru libertatea poporului și a patriei, pentru socialism, a avut loc solemnitatea depunerii unor coroane de flori la cripta lui I. C. Frimu. La solemnități au luat parte tovarășii Leonte Răutu, Gheorghe Stoica, Ștefan Voitec, vechi militanți ai mișcării muncitorești, numeroși oameni ai muncii din întreprinderile și instituțiile bucureștene. Au fost depuse coroane de flori din partea Comitetului municipal București al P.C.R., Consiliului municipal al sindicatelor București, Comitetului foștilor deținuți an-

tifasciști, Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Uzinelor „Timpuri noi“.

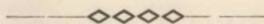
În memoria lui I. C. Frimu, Universitatea populară București și Comitetul municipal București al Uniunii Tinerețului Comunist au organizat în ziua de 12 februarie, la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, o manifestare consacrată comemorării a 50 de ani de la moartea lui I. C. Frimu. Cu acest prilej, Dan Baran, doctorant la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu“ de pe lângă C.C. al P.C.R., a vorbit despre viața și activitatea lui I. C. Frimu — organizator și conducător de seamă al mișcării muncitorești din România.

La Vaslui a avut loc, în ziua de 22 februarie, un simpozion consacrat comemorării unei jumătăți de veac de la moartea lui I. C. Frimu. La această manifestare, care a fost organizată de Comitetul județean de partid Vaslui, în colaborare cu Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., au participat reprezentanți ai organelor locale de partid și de stat, vechi

militanți ai mișcării muncitorești, numeroși oameni ai muncii din orașul Vaslui și din alte localități ale județului, printre care și țărani din Birzești, satul de naștere al lui I. C. Frimu.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de tovarășul Aurel Tolescu, secretar al Comitetului județean Vaslui al P.C.R.

Au fost prezentate apoi comunicările: *I. C. Frimu — conducător de seamă al mișcării muncitorești din România*, de conf. univ. dr. Nicolae Petreanu și doctorant Dan Baran de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu“ de pe lângă C.C. al P.C.R.; *Rolul lui I. C. Frimu în întărirea organizațiilor politice și profesionale ale clasei muncitoare*, de Georgeta Tudoran, cercetătoare la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.; *Figura lui I. C. Frimu în viziunea contemporanilor săi*, de Constantin Cloșca, muzeograf la Muzeul de istorie a Moldovei — Iași; *Cinstirea memoriei lui I. C. Frimu în mișcarea muncitorească din România*, de Leon Ieșanu, cercetător la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ И СООБЩЕНИЯ

ГЕОРГЕ ЦУЦУЙ: Создание Единого рабочего фронта — момент исторического значения в борьбе за освобождение румынского народа	3
НИКОЛАЕ ГОГОНЯЦЭ: Вредность фашистско-легионерских теорий, идейная борьба в румынской философии в период между двумя войнами против иррациональных течений	16
ОЛИМПИО МАТИКЕСКУ: Борьба в защиту и оказание помощи жертвам антирабочего террора в Румынии за 1920—1924 гг.	29
ИОН БУЛБОРЯ: Экономические и социальные идеи в публицистике Эминеску	43
ЕЛЕНА МУРЕШАН: Соображения о социологии Петре Андрей	60
ЙОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: 50-летие Коммунистического интернационала	69
НИКОЛАЕ ДЖУРГЖУВЕАНУ: Солидарность трудящихся Румынии с пролетарской революцией в Венгрии	75
МАРИА КОВАЧ: 25-летие Рыбницких убийств:	83

ИСТОРИЯ РАБОЧЕГО ДВИЖЕНИЯ

— КОНСУЛЬТАЦИИ —

Рабочее движение Румынии за 1900—1918 гг: <i>Штефан Мушат</i>	88
---	----

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Рабочая печать — источник истории рабочего движения: <i>Николае Гольдбергер, Николае Копю</i>	115
Проблемы исследования рабочего движения в обсуждении польских историков <i>Миликэ Молдовяну</i>	132
Политическая наука в Чехословакии (заметки): <i>Марин Войкулеску</i>	136

ПАМЯТНЫЕ СТАТЬИ

Екатерина Арборе-Ралли: — Энчель Мауричиу — Александру Сильвио Трушкэ, Элла Негруцци	140
--	-----

РЕЦЕНЗИИ-БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ СПРАВКИ

- Ф. ФРОЙНД. *L'essence du politique*, Editions Sirey Париж, 1963, Стр. 764
 КРИСТЬЯН ПОПИШТЯНУ, Румыния и Балканская Антанта, Знаменательные моменты дипломатической истории, политическое издательство, Бухарест, 1968 г., стр. 358; М. КАЛЛЮС, Политическое сознание, политическое издательство, Бухарест, 1968, стр. 270; МИХАЙ ФЭТУ, 1946-из политической истории современной Румынии, политическое издательство, Бухарест, 1968, стр. 250; Коммунисты в истории Италии Рим выпуск 14 — 15 1967 — 1968; Ричард Мосман, Гитлер и Муссолини,

Лондон, Издательство Chatto and Windus, 1968 г., стр. 112; И. Георгиу К. Нуцу, Национальное собрание в Алба Юлия, 1-го декабря 1918 г., политическое издательство, Бухарест, 1968 г., стр. 128; Николае Чакир, Румыния на юго-востоке Европы, (1848—1886), политическое издательство, Бухарест, 1968 г., стр. 239; Александру Кымпяну, Государство в государстве, политическое издательство, Бухарест: 1968 г., стр. 184

154

НАВСТРЕЧУ СТОЛЕТИЮ РОЖДЕНИЯ В. И. ЛЕНИНА

- ВЫБОР

Развитие плана построения социализма в СССР в последних статьях и письмах. В. И. Ленина, «Вопросы истории КПСС» (Москва), год. 11-ый, 1967 г., № 10, стр. 18—38; А. Ф. Шишкин, Проблема социального детерминизма и морали в работах В. И. Ленина, «Вопросы философии» (Москва), год 21, 1967 г., № 4, стр. 21—91; Вацлав Вебер, К Ленинову повети социализм, Прага, Изд. Свободно слово, 1967, стр. 196; В. Чихиквадзе, Н. Фарберов: В. И. Ленин о социалистическом государстве «Коммунист» (Москва), год 43, 1967 г., № 5, стр. 14—24; В. К. Фуряев, Распространение марксистско-ленинского мировоззрения в США в современных условиях, Вестник Ленинградского Университета (Ленинград) год. 23, 1968, № 20, стр. 25—29; Жан Канапа, Об использовании цитат Ленина, Изд. Нувель Критик (Париж), год 20, 1967 г., № 20 стр. 19—23

182

ЗАМЕТКИ

Ознаменованне 50-летия смерти И. К. Фриму

191

SOMMAIRE

ARTICLES — COMMUNICATIONS

GHEORGHE TUTUI : La realisation du Front Unique du Travail — moment de la plus grande importance historique dans la lutte pour la liberation du peuple roumain	3
NICOLAE GOGONEATĂ : L'action nocive, des théories fascistes, legionaires et la lutte des idées dans la philosophie roumaine du période interbelique contre les courants irrationalistes	16
OLIMPIU MATICHESCU : La lutte pour la défense et le secours des victimes de la terreur antiouvrière en Roumanie entre les années 1920—1924	29
ION BULBOREA : Idées économiques et sociales dans la totalité des publications periodiques d'Eminescu	43
ELENA MUREȘAN : Considerations regardant la sociologie de Petre Andrei	60
ION POPESCU-PUȚURI : 50 années depuis la création de l'Internationale Communiste	69
NICOLAE GIURGIUVEANU : La solidarité du peuple roumain avec la revolution prolétaire de l'Hongrie	75
MARIA COVACI : 25 ans depuis le massacre de Ribnița	83

HISTOIRE DU MOUVEMENT OUVRIER

— CONSULTATIONS —

Le mouvement travailleur de la Roumanie entre les années 1900—1918 : Ștefan Mușat	88
---	----

195

VIE SCIENTIFIQUE

La presse ouvrière — source de l'histoire du mouvement ouvrier : Nicolae Goldberger, Nicolae Copoiu	115
Questions dans la recherche du mouvement ouvrier dans la discussion des historiques polonais : Milică Moldoveanu	132
La science politique en Tchécoslovaquie (Notes) : Marin Voiculescu	136

EVOCATIONS

Ecaterina Arbore-Ralli • Encel Mauriciu • Alexandru Silviu Truşcă • Ella Negruzzi	140
---	-----

COMPTES—RENDUS — NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

F. FREUND, L'essence du politique, Edition Sirey, Paris, 1965, 764 p. ; CRISTIAN POPISTEANU, La Roumanie et l'Entente balkanique. Moments et significations dans l'histoire de la diplomatie, Edition politique, Bucarest, 1968, 358 p. ; M. KALLOS, La conscience politique, Edition politique, Bucarest, 1968, 270 p. ; MIHAI FĂTU : De l'histoire politique de la Roumanie contemporaine, Edition politique, Bucarest, 1968, 240 p. ; „Les communistes dans l'histoire de l'Italie“, Rome, les fascicules 14—45/1967—198 ; RICHARD MUSMAN, Hitler and Mussolini, London, Chatto and Windus, 1968, 112 p. ; I. GHEORGHIU, C. NUȚU, L'Assemblée Nationale de Alba-Iulia. 1 Decembre 1918, Edition politique, Bucarest, 1968, 128 p. ; NICOLAE CIACHIR, La Roumanie dans le Sud-Est de l'Europe (1848—1886), Edition politique, Bucarest, 1968, 238 p. ; AL. CÎMPEANU, États dans les États, Edition politique, Bucarest, 1968, 184 p.	154
--	-----

A L'ACCEUIL DE 100 ANS DEPUIS LA NAISSANCE DE V. I. LÉNINE

— FICHER —

Razvitie plana postroeniia soţialisma v SSSR v poslednih statiih i pismah V. I. Lenina, en „Voprosi istorii KPSS“ (Moskva), 11 années, 1967, no. 10, p. 18—38 ; A. F. ŞIŞKIN, Problema soţialnogo determinizma i morali v rabotah V. I. Lenina, en „Voprosi filozofii“ (Moskva), 21 années, 1967, no. 4, p. 21—31 ; VACLAV VEBER, K Leninovu pojeti socialismu, Praha, Svobodnoe Slovo, 1967, 196 p. ; V. CIIHKVADZE, N. FARBEROV, V. I. Lenin o soţialisticeskom gosudarstve, en „Kommunist“ (Moskva), 43 années, 1967, no. 5, p. 14—24 ; V. K. FURAEV, Rasprostrenenie marksistsko-leninskogo mirovoztreniia v S.S.A. v sovremennih usloviiah, en „Vestnik Leningradskogo Universiteta“ (Leningrad), 23 années, 1968, no. 20, p. 25—29 ; JEAN KANAPA, De l'usage des citations de Lénine, en „La Nouvelle critique“ (Paris), 20 années, 1967, no. 20, p. 19—23.	182
---	-----

INFORMATIONS

La commémoration de 50 années depuis la mort de I. C. Frimu	191
---	-----

INHALT

ARTIKEL — MITTEILUNGEN

GHEORGHE TUTUI : Die Erzielung der Arbeitereinheitsfront — ein historisch bedeutsames Ereignis im Befreiungskampf des rumänischen Volkes	3
NICOLAE GOGONEAȚA : Die Schädlichkeit der faschistischen und Legionärs-Theorien im Ideenkampf der rumänischen Philosophie der Zwischenkriegszeit gegen die irrationalistischen Strömungen	16

OLIMPIU MATICHESCU : Der Kampf für den Schutz und die Hilfeleistung an die Opfer des arbeiterfeindlichen Terrors in Rumänien während der Jahre 1920—1924	29
ION BULBOREA : Ökonomische und soziale Ideen in Eminescus Publizistik	43
ELENA MUREȘAN : Betrachtungen über die Soziologie Petre Andreis	60
ION POPESCU PUȚURI : 50 Jahre seit der Gründung der Kommunistischen Internationale	69
NICOLAE GIURGIUVEANU : Die Solidarität der Werktätigen Rumäniens mit der proletarischen Revolution in Ungarn	75
MARIA COVACI : 25 Jahre seit dem Gemetzel von Ribnița	83

GESCHICHTE DER ARBEITERBEWEGUNG

— KONSULTATIONEN —

Die Arbeiterbewegung Rumäniens in den Jahren 1900—1918 : Ștefan Mușat	88
---	----

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Die Arbeiterpresse als Quelle für die Geschichte der Arbeiterbewegung : Nicolae Goldberger, Nicolae Copoiu	115
Fragen der Forschung der Arbeiterbewegung in der Diskussion polnischer Historiker : Milică Moldoveanu	132
Die politische Wissenschaft in der Tschechoslowakei (Aufzeichnungen) : Marin Voiculescu	136

ZUM ANDENKEN AN :

● Ecaterina Arbore-Ralli ● Mauriciu Encel ● Alexandru Silviu Trușcă ● Ella Negruzzi	140
---	-----

REZENSIONEN — BIBLIOGRAPHISCHE ANMERKUNGEN

F. FREUND : L'essence du politique, Editions Siroy, Paris 1965, 764 S. (Das Wesen des Politischen) ; CRISTIAN POPIȘTEANU, Rumänien und die Balkan-Entente. Momente und Bedeutungen der diplomatischen Geschichte, Politischer Verlag, Bukarest, 1968, 358 S. ; M. KALLOS, Politisches Bewusstsein, Politischer Verlag, 1968, 270 S. ; MIHAI FĂTU, Aus der politischen Geschichte des zeitgenössischen Rumäniens, Politischer Verlag, Bukarest, 1968, 240 S. ; „Die Kommunisten in der Geschichte Italiens“ Rom, Faszikeln, 14—15/1967—1968 ; RICHARD MUSMAN, Hitler und Mussolini, London, Chatto & Windus, 1968, 112 S. ; I. GHEORGHIU, C. NUȚU, Die Nationalversammlung in Alba Iulia. 1. Dezember 1918, Politischer Verlag, Bukarest, 1968, 128 S. ; NICOLAE CIACHIR, Rumänien im Südosten Europas (1848—1886), Politischer Verlag, Bukarest, 1968, 238 S. AL. CÎMPEANU, Staaten im Staat, Politischer Verlag, 1968, Bukarest, 1968, 184 S.	154
--	-----

ZUM 100. GEBURTSTAG W. I. LENINS

— KARTEI —

Raswitiye plana postrojenija sozialisma w SSSR w posljednich statijach i pismach W. I. Lenina, /Die Entwicklung des Plans zum Aufbau des Sozialismus in den letzten Artikeln und Briefen W. I. Lenins/ in „Woprossy istorii KPSS“, (Moskau), 11. Jahrgang, 1967, Nr. 10, S. 18—38 ; A. F. Schischkin, Problema sozialnowo determinisma i morali w rabotach W I. Lenina, (Das Problem des sozialen Determinismus und der Moral

in Arbeiten W. I. Lenins) in „Woprossy filosofii“ (Moskau), 21 Jahrgang Nr. 4, S. 21—31; Vaclav Veber, K Leninovu pojeti socialismu, Praha, Svobodne slovo, 1967, 196 S.; W. Tschchikwadse, N. Farberow, W. I. Lenin o sozialistitscheskom gossudarstwe, (W. I. Lenin über den sozialistischen Staat), in „Kommunist“, (Moskau), 43. Jahrgang, 1967, Nr. 5, S. 14—24; W. K. Furajew, Rasprostraneniye marksistko-leninskowo mirowosrenija w SSA w sowremjennych usslowijach, (Verbreitung der marxistisch-leninistischen Weltanschauung in den USA unter den gegenwärtigen Bedingungen), in „Wjestnik Leningradskowo Universiteta“ (Leningrad), 25. Jahrgang, 1968, Nr. 20, S. 25—29; Jean Kanapa, De l'usage des citations de Lénine, (Über den Gebrauch von Lenin-Zitaten), in „La nouvelle critique“, (Paris), 20. Jahrgang, 1967, Nr. 20, S. 19—23

182

INFORMATIONEN

Zum 50. Todestag I. C. Frimus 191

CONTENTS

ARTICLES-PAPERS

GHEORGHE TUTUI: Realisation of the United Workers' Front — Moment of Historic Significance in the Liberation Struggle of the Romanian People	3
NICOLAE GOGONEAȚĂ: Noxiousness of the Fascist, Legionary Theories and the Struggle of Ideas in the Romanian Philosophy In the Inter-War Period Against Irrational Currents	16
OLIMPIU MATICHESCU: The Struggle for the Defence and Help to the Victims of Anti-Worker Terror in Romania Between 1920 and 1924	29
ION BULBOREA: Economic and Social Ideas in Eminescu Publicistics.	43
ELENA MUREȘAN: Consideration on the Sociology of Petre Andrei.	60
ION POPESCU-PUȚURI: 50 Years Since the Setting Up of the Communist International	69
NICOLAE GIURGIUVEANU: Solidarity of the Working People of Romania with the Proletarian Revolution of Hungary	75
MARIA COVACI: 25 Years since the Ribnița Massacre	83

HISTORY OF THE WORKING-CLASS MOVEMENT

— CONSULTATIONS —

Working-Class Movement of Romania in the years 1900—1918: Ștefan Mușat.	88
---	----

SCIENTIFIC LIFE

Working-Class Press — Source of the History of the Working-Class Movement: Nicolae Goldberger, Nicolae Copoiu.	115
Research Problems of the Working-Class Movement Discussed by Polish Historians: Milică Moldoveanu	132
Political Science in Czechoslovakia (Notes): Marin Voiculescu	136

RECOLLECTIONS

• Ecaterina Arbore-Ralli • Encel Mauriciu • Alexandru Silviu Trușcă • Ella Negruzzi	140
---	-----

REVIEWS — BIBLIOGRAPHICAL NOTES

- F. FREUND: *L'essence du politique*, Editions Syrey, Paris, 1965, 764 p.; CRISTIAN POPISTEANU, *Romania and the Balkan Entente. Moments and Significances of Diplomatic History*, Political Publishing House, Bucharest, 1968, 358 p.; M. KALLOS, *Political Consciousness*, Political Publishing House, Bucharest, 1968, 270 p.; MIHAI FATU, *From the Political History of Contemporary Romania*, Political Publishing House, Bucharest, 1968, 240 p.; „The Communists in the History of Italy“, Rome, fascicles 14—45/1967—1968; RICHARD MUSMAN, *Hitler and Mussolini*, London, Chatto & Windus, 1968, 12 p.; I. GHEORGHIU, C. NUTU, *National Assembly at Alba Julia, December 1, 1918*, Political Publishing House, Bucharest, 1968, 128 p.; NICOLAE CIACHIR, *Romania in South-East Europe (1848—1886)*, Political Publishing House, Bucharest, 1968, 238 p.; A. CIMPEANU, *States Within States*, Political Publishing House, Bucharest, 1968, 184 p. 154

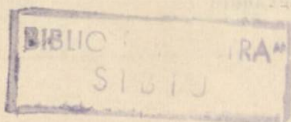
MARKING V. I. LENIN'S BIRTH CENTENARY

— INDEX —

- Razvitie plana postroeniia sotsialisma v S.S.S.R. v poslednih statiih i pismah V. I. Lenina, in „Voprosy istorii K.P.S.S.“ (Moscow), 11th Year, 1967 No. 10 p. 18—38; A. F. Shishkin, *Problema Sotsialnogo determinizma i morali v rabotah V. I. Lenina*, in „Voprosy filozofii“ (Moscow), 21 st year, 1967, No. 4, p. 21—31; VACLAV VEBER, *K. Leninovu pojeti socializmu*, Prague, Svobodne Slovo, 1967, 196 p.; V. CIHIKVADZE, N. FARBEROV, *V. I. Lenin o sotsialisticheskom gosudarstve*, in „Kommunist“ (Moscow), 43 rd year, 1967, No. 5, p. 14—24; V. FURAEV, *Rasprostrelenie markistsko-leninskogo mirovoztreniia v S.S.A. v sovremennykh usloviiah*, in „Vestnik Leningradskogo Universiteta“ (Leningrad), 23 rd year, 1968, No. 20, p. 25—29; JEAN KANAPA, *De l'usage des citations de Lenine*, in „La nouvelle critique“ (Paris), 20 th Year, 1967, No. 20, p. 19—23. 182

INFORMATION

- 50 th Death Commemoration of I. C. Frimu. 191

Redactori : Mamina Ion, Mureșan Elena, Raș Nicolae, Smârcea Virgil
Tehnoredactor : Lucian Alexandru

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 442 ; 722 ; 369.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

În colecția „EVOCĂRI”, editată de Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., a apărut

I. C. FRIMU

de N. PETREANU și D. BARAN

—◆◆◆—
...Frimu era un om inteligent, o minte clară și clarvăzătoare. Avea mult bun simț — o calitate a clasei căreia aparținea — avea mult tact și ceea ce e mai important, avea dezvoltat simțul realității... Frimu avea și altă calitate: un spirit profund de răspundere, care izvorăște totdeauna din marele devotament și din iubirea curată pentru o cauză mare...

CONSTANTIN DOBROGEANU-GHEREA

...Om statornic în vederile sale, camarad credincios al celor cari au luptat alături de dînsul, om de treabă, iar nu mai puțin, evoluționist convins, care aducea o notă de calm în vîlmășagul revendicațiilor sociale, el merita stima adversarilor.

NICOLAE IORGA

...I. C. Frimu a rămas toată viața sa unul dintre tovarășii cei mai de nădejde... Era un om foarte echilibrat, care s-a dăruit pe de-a-ntregul treburilor de partid și pînă la moarte a fost un dușman neîmpăcat al burgheziei...

Dr. ECATERINA ARBORE

...Mi se pare că l-am cunoscut de cînd lumea. N-aș putea să concep mișcarea socialistă românească fără dînsul... Nici un muncitor nu i-a spus păsul fără să primească în schimb un sfat prielnic, o îndrumare sănătoasă și bună...

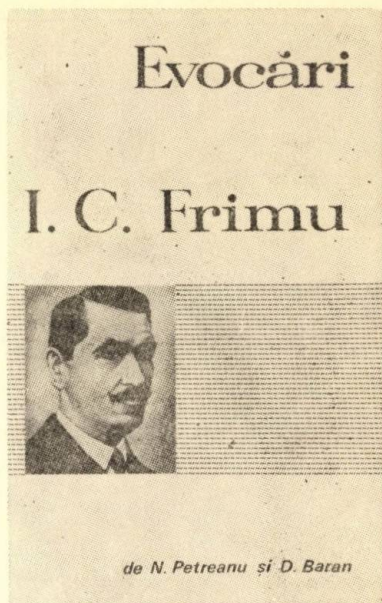
N. D. COCEA

Ne înclinăm astăzi frunțile în fața memoriei lui I. C. Frimu, încercînd sentimentul de satisfacție că marile sale visuri devin fapte. Cînstim amintirea lui, învățînd din viața lui de conducător: modestia, setea de cunoștințe, neobosita încordare a minții, devotamentul pentru cauza clasei muncitoare, a întregului popor.

Țelul căruia Frimu i-a dedicat viața pînă în ultima clipă și i s-au jertfit numeroși fii ai clasei muncitoare s-a înscris pe steagul comuniștilor ca o înflăcărată chemare.

GHEORGHE STOICA

Lucrarea a apărut în Editura Politică

I 8930

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

anale de istorie

anul XV

3

1969

0 IUL. 2005

(97)

COMITETUL DE REDACȚIE

GEORGESCU TITU — redactor-șef, ARDELEANU ION, BĂRBULESCU CONSTANTIN — redactor-șef adjunct, MACIU VASILE, MATEI GHEORGHE, MUNTEANU N. G., NICHITA PARASCHIVA, PETRIC ARON, PETRIȘOR VASILE — secretar de redacție, ROMAN VALTER, VOICU ȘTEFAN, ZAHARIA GHEORGHE

78930

2014

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.**

**anale
de istorie**

3
1969

SUMAR

ARTICOLE

PAUL RADOVAN : Rolul conducător al partidului, rezultat al unei întregi evoluții istorice	3
CONSTANTIN NICOLAE, PETRE ILIE : Din activitatea P.C.R. pentru făurirea unei largi coaliții de forțe antihitleriste	16

**DIN LUPTA DE REZISTENȚĂ ANTIFASCISTĂ A
POPOARELOR DIN SUD-ESTUL EUROPEI**

Războiul național de eliberare a popoarelor Iugoslaviei (1941—1945) : Nicolae Ciachir	31
Rezistența antifascistă a poporului bulgar : Ion Babici	43
Mișcarea de rezistență albaneză împotriva coterpitorilor fasciști italieni și germani (aprilie 1939—noiembrie 1944) : Gelcu Maksutovici	52
Rezistența în Grecia (1940—1944) : Dan Baran	61

**ISTORIA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI
— CONSULTAȚII —**

Mișcarea muncitorească în anii avîntului revoluționar. Crearea Partidului Comunist Român (1918—1921) : Ștefan Mușat	70
---	----

11006

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

- *Masă rotundă* : Suveranitatea — principiu fundamental al dezvoltării statului și națiunii în socialism 90
- Intervenția delegatului român N. Copoiu la referatul „În legătură cu istoriografia Internațională a II-a”, prezentat de I. Braunthal la Conferința internațională de la Linz 122

EVOCĂRI

- Panait Mușoiu • Coloman Müller • Gheorghe Oprescu • Olga Bancic 124

RECENZII — NOTE BIBLIOGRAFICE

- JACQUES DE LAUNAY, *Les derniers jours du nazisme*, Dargaud, Paris, 1969, 186 p. ; PETER WORSLEY, *The Third World*, Weidenfeld and Nicolson, London, 1967, 374 p. ; Sociologie de la „construction nationale” dans les nouveaux États, Bruxelles, 1968, 376 p. ; SAUL FRIEDLÄNDER, *Prelude to Downfall. Hitler and the United States. 1939—1941*, Chatto & Windus, London, 1967, 348 p. ; SIMION PUNI, *Unitatea socialistă a poporului român*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, 296 p. ; ELIZA CAMPUS, *Mica Înțelegere*, Editura științifică, București, 1968, 408 p. 143

INFORMAȚII

- Simpozion cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la făurirea Frontului Unic Muncitoresc 164
- Moscova — Sesiune științifică consacrată împlinirii a 50 de ani de la constituirea Internaționalăi Comuniste 164
- Budapesta — Conferință științifică consacrată aniversării a 50 de ani de la instaurarea Republicii Ungare a Sfaturilor 165
- Colocviu internațional cu tema : *Războiul în Mediterana* 166
- Susținerea unor teze de doctorat 167

Rolul conducător al partidului, rezultat al unei întregi evoluții istorice

PAUL RADOVAN

Pe scara istoriei, anii de viață și de luptă ai Partidului Comunist Român nu reprezintă o perioadă prea îndelungată. Dar prin drumul parcurs de popor, sub conducerea sa, prin transformările sociale ale cărui inițiator și organizator a fost, prin uriașa influență ce a cîștigat-o în societatea noastră, acești ani reprezintă o întreagă epocă. Steagul roșu care flutura odinioară la intrarea unui sediu modest dintr-o străduță plasată în centrul Bucureștiului se înalță azi deasupra patriei, vestind parcă lumii prefacerile săvîrșite în acest colț al pămîntului, neasemuit de frumos. A fost lichidată pentru totdeauna exploatarea omului de către om. Societatea noastră socialistă înaintează pe o linie continuu ascendentă; visurile pentru care s-au jertfit cei mai buni fii ai clasei muncitoare, ai poporului devin sub ochii noștri realități.

Succesele istorice obținute în făurirea socialismului sînt inseparabil legate în conștiința oamenilor muncii de Partidul Comunist Român, forța dinamică, care prin lupta sa eroică dusă consecvent, timp de aproape jumătate de veac, prin devotamentul său față de interesele oamenilor muncii, prin politica sa clarvăzătoare și-a cîștigat prețuirea și dragostea întregului popor. Toți oamenii muncii, indiferent de naționalitate, văd în Partidul Comunist Român călăuza sigură, conducătorul său ferm, iar în politica partidului — propria lor politică, programul viitorului lor luminos. Contopindu-se cu năzuințele vitale ale celor ce muncesc, exprimînd voința lor, Partidul Comunist Român unește în jurul său întreaga națiune, care îl urmează cu nemărginită încredere.

Adînci rădăcini istorice. O privire retrospectivă asupra luptei partidului evidențiază cu deosebită claritate faptul că *rolul conducător al partidului, poziția ce o deține astăzi își au rădăcinile adînc împlintate în evoluția obiectivă a societății românești, în istoria aprigelor ciocniri cu forțele dușmanului de clasă pentru eliberarea celor ce muncesc de exploatare și asuprire, pentru progresul și prosperitatea României.* Referindu-se la semnificația istorică a rolului conducător al Partidului Comunist Român în edificarea României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu scria: „Dispariția fostelor partide politice, formarea partidului unic al clasei muncitoare — care unește în rîndurile sale exponenții cei mai înain-

tați ai clasei muncitoare, țăranimii, intelectualității, între care există o profundă unitate de interese — afirmarea partidului ca forță conducătoare a societății este, deci, rezultatul unui proces legitim, obiectiv, al întregii dezvoltări istorice a României postbelice¹.

Lung și greu a fost drumul străbătut de partidul comunistilor, nenumărate au fost obstacolele ce le-a avut de învins în cei aproape 50 de ani de existență. Dar cu toate condițiile vitrege, clasa muncitoare, partidul comunist au găsit în rîndurile lor suficiente forțe pentru a birui dificultățile și a ieși victorioși din aspra înfruntare cu forțele reacțiunii. Partidul Comunist Român a parcurs o cale eroică, a desfășurat bătălii grele împotriva dușmanului de clasă, dînd nenumărate pilde de eroism pentru cauza poporului. Înfruntînd represiunile sîngeroase ale guvernelor burghezo-moșierești, ale dictaturii militare-fasciste, partidul a ținut sus steagul luptei împotriva exploatații capitaliste și jefuirii țării de către monopolurile imperialiste, pentru o viață mai bună și libertăți democratice, pentru apărarea independenței și suveranității naționale a României. Animați de un înflăcărat patriotism, comuniștii au dat un conținut mai bogat și au făcut să rodească din plin năzuințele marilor cărturari și gînditori cu dragoste de patrie, ale neînfrișcărilor conducători ai răscoalelor și mișcărilor populare.

Comuniștii au ridicat pe o treaptă mai înaltă tradițiile revoluționare ale clasei noastre muncitoare, aspirațiile militanților vechii mișcări socialiste, însuflețiți de ideile nobile ale dezrobirii sociale a oamenilor muncii. Sub conducerea încercată a Partidului Comunist Român, clasa muncitoare a înscris pagini de adevărată epopee în istoria poporului nostru.

Amplele lupte sociale din anii 1929—1933 împotriva ofensivei capitalului și monopolurilor străine, care se disting prin forță și combativitate crescîndă și prin cuprinderea a noi categorii ale proletariatului, sînt marcate la loc de cinste în letopisețul mișcării revoluționare din România. Luptele minerilor de la Lupeni din 1929 și acțiunile greviste din principalele centre industriale din România, cu corolarul lor — marile bătălii revoluționare ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933 —, riposta hotărîită dată fascismului, demascarea agenților hitlerismului, lupta pentru răsturnarea dictaturii antonesciene au fost organizate și conduse de partidul comunistilor.

În acești ani, clasa muncitoare, în frunte cu partidul comunist, s-a afirmat cu putere pe arena istoriei ca cea mai înaintată forță a societății românești, avangarda întregului popor în lupta împotriva politicii de fascizare a țării, de înfeudare a ei imperialismului occidental, pentru democrație, pentru apărarea independenței naționale și a integrității teritoriale, grav amenințate în anii războiului hitlerist. În pofida terorii dezlănțuite, partidul a ținut trează grija neostenită pentru soarta țării, militînd consecvent pentru a o salva de la o catastrofă națională. Analizînd cu luciditate, în spirit realist, situația creată, partidul a acționat cu fermitate pentru realizarea Frontului Unic Muncitoresc și coalizarea tuturor organizațiilor politice, a personalităților care erau interesate în răs-

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 253.

turnarea regimului antonescian, alungarea trupelor ocupante, alăturarea României la coaliția antihitleristă.

Insurecția națională din august 1944 stă înscrisă cu litere de aur în istoria poporului român. Astăzi, când toți cei ce muncesc cu brațele și cu mintea se pregătesc să întâmpine sărbătorește cel de-al X-lea Congres al Partidului Comunist Român și cea de-a 25-a aniversare a eliberării patriei de sub jugul fascist, ei își îndreaptă cu venerație gândurile spre Partidul Comunist Român, care, în momente cruciale ale existenței poporului român, dînd dovadă de îndrăzneală și clarviziune politică, a trasat calea ce trebuia urmată. Poziția profund patriotică și internaționalistă a partidului comunist, căruia îi revine meritul istoric de a fi salvat țara de la dezastru, a produs o cotitură radicală în conștiința maselor populare. Oamenii muncii s-au convins din proprie experiență, prin logica implacabilă a vieții, că partidul comuniștilor este reprezentantul legitim al intereselor lor fundamentale.

În desfășurarea revoluției populare în țara noastră scena vieții politice a fost dominată de partidul comuniștilor, forța politică capabilă să elaboreze și să înlățească mișcării revoluționare din țara noastră un program de acțiune realist, care răspundea problemelor sociale majore.

Cucerirea rolului diriguitor în viața de stat, proces complex. Datorită liniei sale politice, corespunzătoare aspirațiilor și năzuințelor poporului, datorită unor sacrificii imense și a unei activități tenace, Partidul Comunist Român a reușit să închege legături trainice, de nedesfăcut cu masa truditorilor, să îndrume cu succes lupta clasei muncitoare pentru a cuceri întreaga putere politică și a înlăptui pe această bază rolul de forță conducătoare a întregii societăți.

În primii ani după eliberare, clasa muncitoare din România împărțea puterea cu alte clase și categorii sociale. În consecință, și partidul ei participa la guvernare alături de organizațiile politice ale categoriilor sociale respective pe baza unui program comun, acceptat de toate părțile.

Guvernul democratic instaurat la 6 martie 1945, rod al colaborării mai multor partide reprezentînd diferite clase și categorii sociale, înscrisese în programul său, în condițiile menținerii relațiilor de producție capitaliste, și transformări democratice profunde. De aceea, conlucrarea dintre forțele democratice constituia una dintre problemele cardinale ale regimului. În aprecierea modului în care s-a desfășurat această conlucrare trebuie, firește, luate în considerare raportul de forțe dintre partide, capacitatea lor de a mobiliza masele, precum și posibilitatea pe care le-o conferea procesul istoric de dezvoltare a țării, de a-și introduce mai larg și mai profund politica lor. Și, într-adevăr, perioada 1945—1947 a fost marcată de încălestate bătălii politice, în care partidul nostru a dovedit în nenumărate rînduri că știe, în împrejurări extrem de complexe, să utilizeze pozițiile ce le deține în interesul democrației, că stăpînește arta conducerii politice, că posedă o mare autoritate în mase și forță mobilizatoare — marile campanii de masă, puternicele lovituri date reacțiunii dovedind cît de adînc pătrunsese influența partidului.

La 6 martie 1945, forțele democratice dispuneau de poziții foarte importante. Frontului Național Democrat îi reveneau Președinția Consiliului de Miniștri și 14 ministere. În același timp, în guvernul dr. Petru

Groza, departamentele economiei naționale, finanțelor, externele erau conduse de miniștri liberali, iar liderului acestui partid îi revenea și portofoliul de vice-președinte al Consiliului de Miniștri.

Faptul că Frontul Național Democrat a reușit să ralieze de partea sa o importantă categorie a burgheziei, grupată în jurul partidului liberal condus de Gh. Tătăărăscu, a constituit un succes deosebit al forțelor democratice, deoarece s-a lărgit baza sa de sprijin și totodată s-a produs o breșă în tabăra adversă, micșorându-se potențialul de luptă al claselor exploatare, astfel încît partidele acestora — P.N.L. și P.N.Ț. — au putut fi mai lesne izolate. Este însă clar că alianța cu această parte a burgheziei, pe baza unor concesi reciproc, purta în sine, prin însuși caracterul ei, contradicții de natură antagonică, care vor deveni tot mai acute pe măsura dezvoltării revoluției.

De altfel, acest lucru partidul îl arăta deschis maselor. În activitatea propagandistică s-a subliniat nu o dată că în guvern sînt reprezentate, în afară de partidele muncitorești, și partide ale țărănimii, micii burghezii și ale burgheziei, că departamente economice importante nu se aflau sub conducerea comuniștilor. Cu toate acestea, partidul comunist făcea tot ce depindea de el în vederea îmbunătățirii situației economice și sociale a maselor, conlucrînd cu celelalte organizații și partide, pentru a se elabora legi și măsuri capabile să pună friu speculei și sabotajului, să lovească în dușmanii redresării economice.

Apoi mai trebuie reținut că exista monarhia cu prerogativele ei constituționale. Pe baza constituției atunci în vigoare, regele avea inițiativa legislativă, iar legile adoptate urmau să fie sancționate și promulgate de către acesta. Monarhul avea dreptul să decreteze dizolvarea parlamentului și organizarea unor noi confruntări electorale, să ceară demiterea miniștrilor sau a altor demnitari de stat. Se știe că nu mult timp după venirea la putere a guvernului prezidat de dr. Petru Groza, regele a și încercat să se folosească de drepturile ce i le conferea constituția pentru a împiedica înaintarea pe calea democrației. Astfel, la 21 august 1945, regele a cerut guvernului să demisioneze. La refuzul acestuia, monarhul a rupt orice relații cu guvernul, nu a mai semnat legile și decretele guvernului, pentru a le da caracterul de acte „neconstituționale”. Dar în pofida „grevei regale”, care a durat pînă la sfîrșitul anului 1945, guvernul Groza continua să dea viață programului de prefaceri democratice anunțat la instalarea sa la cîrma țării.

Fiind vorba de un proces istoric, analiza perioadei 1945—1947, perioadă scurtă, dar deosebit de complexă și bogată în evenimente, nu se poate face global. Situația politică din 1945 diferă de cea din 1946, așa cum starea de lucruri din 1946 nu este comparabilă cu cea din 1947. Mai mult, nici anul 1946 nu poate fi tratat în ansamblu, alegerile din noiembrie 1946 constituind un punct de cotitură în evoluția coaliției democratice.

La alegerile din 1946, P.C.R. s-a prezentat într-un bloc electoral — Blocul Partidelor Democratice — împreună cu P.S.D., P.N.L.—Tătăărăscu, Frontul plugarilor, P.N.P., P.N.Ț.—Alexandrescu. Colaborarea în alegeri cu aceste partide a avut un caracter principial, efectuîndu-se pe temeiul unei platforme-program elaborate în comun, care schița acțiunile guvernamentale ce urmau a fi întreprinse și preconiza o serie de reforme im-

portante — etatizarea B.N.R., democratizarea sistemului fiscal, reforma justiției, reducerea stagiului militar ș.a.

Succesul raportat în alegeri a însemnat întărirea poziției regimului democrat și a guvernului. Blocul Partidelor Democratice a fost menținut, cu toate încercările din interiorul și din afara țării de a-l destrăma.

În Adunarea Deputaților, forțele democratice dispuneau de 378 de mandate din totalul de 414. Forțele cele mai interesate în progresul țării — clasa muncitoare și țărănimea — dețineau în parlament o majoritate stabilă. Prin constituirea unui parlament democratic au fost limitate prerogativele regale și s-a redus rolul monarhiei în viața de stat. Partidul Comunist Român concepea folosirea Adunării Deputaților cu scopul de a se consolida cuceririle dobândite și a se înfăptui transformările social-economice și politice necesare deschiderii drumului spre revoluția socialistă. Dar, în același timp, partidul era conștient că trebuie mărită vigilența maselor. Tocmai de aceea au fost întărite forțele înarmate ale revoluției, pentru a fi oricând capabile să reprime orice complot al reacțiunii interne sau externe.

Pe baza raportului de forțe reflectat în rezultatele alegerilor din 29 noiembrie 1946, Consiliul Politic al Blocului Partidelor Democratice a hotărât remanierea guvernului. O mare importanță pentru consolidarea rolului P.C.R. în guvern și în viața economică a statului român, cu repercusiuni asupra altor domenii, a avut în guvern preluarea de către P.C.R. a Ministerului Economiei Naționale din mâinile reprezentanților burgheziei liberale. Acest minister a căpătat, în aprilie 1947, largi atribuții în organizarea, îndrumarea, supravegherea și controlul activității în domeniul producției, al repartizării materiilor prime și creditelor, al stabilirii regimului prețurilor și al comerțului interior și exterior. Astfel încât partidul dispunea de acum de o pîrghie puternică prin care putea influența tot mai puternic sectoare vitale ale economiei.

După alegeri s-au creat condiții mai favorabile pentru trecerea la refacerea economică a țării. Se impuneau măsuri radicale pentru înlăturarea haosului din economie, împotriva acțiunii de subminare a monedei. Ideea după care se conducea partidul era de a se atrage la ridicarea țării din ruină toate forțele naționale, inclusiv patronatul, preconizîndu-se în acest sens măsuri cu caracter stimulatoriu. Paralel se urmărea îngrădirea posibilităților de exploatare ale burgheziei, mai ales curmarea actelor de sabotare din partea acesteia. Stadiul atins de dezvoltarea revoluției cerea ca acțiunea partidului să se manifeste cu tot mai multă fermitate, să se recurgă de acum la măsuri economice cu un pronunțat caracter anticapitalist.

Unul dintre primele acte ale parlamentului în domeniul economic a fost legea cu privire la etatizarea Băncii Naționale a României, care pînă în noiembrie 1946 s-a aflat în mâinile capitalului brătienist. Trecerea sub autoritatea de stat a Institutului de emisiune a asigurat statului controlul asupra creditului și circulației monetare, asupra tuturor instituțiilor bancare și de credit, publice sau particulare. Deținînd această pîrghie, statul avea practic posibilitatea să controleze întreaga economie națională.

Concomitent cu legile și măsurile care urmăreau să reglementeze rolul statului în orientarea sectorului particular al economiei s-a izbutit să

se introducă noi măsuri menite să democratizeze aparatul de stat, să întărească alianța muncitorească-tărănească și să îmbunătățească situația materială a țărănimii muncitoare. Este suficient să amintim acțiunea de comprimare a funcționarilor publici, acțiune îndreptată împotriva elementelor reacționare din instituțiile de stat, legea care declara reforma agrară drept „act de guvernământ”, legea pentru reglementarea circulației și stabilirea regimului juridic al imobilelor agricole.

Tot în acest cadru se circumscrie și legea cu privire la constituirea oficiilor industriale, care permitea statului să intervină cu îndrumări și să controleze activitatea industrială și comercială a întreprinderilor private. Fără a desființa proprietatea burgheză asupra mijloacelor de producție, oficiile industriale reglementau programele de producție, stabileau și repartizau cotele de materii prime, fixau cuantumul beneficiilor, regimul de repartitie și de circulație a produselor, nivelul salariilor ș.a. Așa se și explică discuțiile extrem de aprinse care s-au iscat în jurul proiectului de lege pentru crearea oficiilor industriale. Cercurile capitaliste se opuneau cu înverșunare oricăror reglementări de către stat a activității de producție și desfacere. Conducerea Partidului național liberal brătienist a declarat deschis că nu va recunoaște autoritatea oficiilor industriale, că acestea vor provoca un adevărat dezastru economiei naționale. Cu aceeași virulență au atacat oficiile industriale și reprezentanții Partidului național țărănesc condus de Iuliu Maniu.

Împotriva principiilor esențiale de funcționare a oficiilor industriale s-au ridicat și miniștrii liberali din guvern. Fiind de acord cu ideea creării unor oficii industriale, Partidul național liberal tătarăscian cerea însă suprimarea acelor prevederi care îngreădeau inițiativa particulară, libertatea de afirmare a proprietății private, cu alte cuvinte tocmai acele măsuri care imprimau legii un conținut anticapitalist. Dezbătând proiectul acestei legi, comitetul de conducere al P.N.L.—Tătărăscu a dat publicității un comunicat în care spunea că „luând în cercetare proiectul pentru înființarea și funcționarea oficiilor industriale, (comitetul) constată că el nu corespunde cerințelor redresării economiei noastre naționale”.

Cu toată opoziția întâmpinată, legea a fost adoptată de parlament așa cum a fost propusă de deputații comuniști. Prin oficiile industriale, prin activitatea generală a Ministerului Industriei și Comerțului, ca și a altor ministere conduse de comuniști sau de reprezentanții unor partide apropiate de P.C.R., partidul nostru a reușit să imprime politicii economice a statului un curs anticapitalist tot mai ferm, în interesul maselor muncitoare, curs menit să pregătească terenul unor măsuri și mai radicale.

În luna iunie 1947, Partidul Comunist Român dă publicității „Propunerile în vederea îmbunătățirii situației economice și financiare a țării”, care marchează intrarea luptei pentru normalizarea vieții economice a României într-o nouă fază. Rezultat al unei analize realiste a condițiilor specifice ale economiei românești din acea perioadă, propunerile P.C.R. avansau un ansamblu de măsuri prin a căror aplicare se urmăreau creșterea producției industriale și agricole, întărirea rolului statului în îndrumarea întregii activități economice, înfrângerea acțiunilor de sabotaj ale cercurilor capitaliste reacționare, însănătoșirea situației financiare, echilibrarea bugetului, stabilizarea monedei ș.a.

Însoșite de guvern, propunerile P.C.R. au început să fie traduse în viață cu tot mai multă fermitate. Cea de-a doua jumătate a anului 1947 se caracterizează tocmai prin adoptarea unui complex de măsuri economice și organizatorice vizînd îndreptarea economiei pe făgașul trasat în propunerile amintite. Aplicarea acestora a avut urmări social-economice și efecte politice de o deosebită însemnătate. În afară că au prefigurat o serie de acțiuni cu caracter socialist, ce se anunțau pentru etapa în care clasa muncitoare va cuceri în întregime puterea politică, aceste măsuri au contribuit direct la consolidarea pozițiilor forțelor revoluționare, la creșterea influenței și autorității P.C.R., inițiatorul principalelor acțiuni economice și sociale, netezind drumul ce urma să fie parcurs pentru ca partidul comunist să poată juca rolul de forță politică conducătoare și îndrumătoare a tuturor compartimentelor vieții statale.

Desigur, o privire atentă retrospectivă învederează faptul că acești ani furtunoși n-au fost scutiți de greșeli. Unele dintre ele sînt inerente oricărui început. Lipsa de experiență în conducerea unui proces revoluționar atît de complex nu se putea să nu-și spună cuvîntul. Alte greutăți ar fi putut fi evitate dacă realitatea era supusă unei cercetări mai atente.

Relevînd necesitatea ca partidul comunist să acorde o atenție deosebită — încă înainte de a cuceri puterea — cunoașterii trăsăturilor construcției economice și de stat, pregătirii cadrelor sale pentru a fi în stare să rezolve cu competență multiplele aspecte ce le ridică calitatea sa de forță conducătoare a noii societăți, tovarășul Nicolae Ceaușescu relevă că tocmai datorită neglijării acestui aspect, după preluarea puterii, „partidul a fost pus în fața unor probleme pentru care nu era încă îndeajuns pregătit”².

Un lucru însă este cert. Examinată în ansamblu, politica P.C.R. din acea perioadă s-a dovedit a fi corespunzătoare condițiilor concrete din țara noastră, cerințelor acelei epoci istorice. În favoarea ei pledează faptele. Politica de atunci a reușit să înmănuncheze forțele revoluționare într-un front democratic larg, care a mobilizat masele pentru redresarea țării și adîncirea proceselor transformatoare cerute de mersul obiectiv al societății. Istoria a consemnat rolul de frunte jucat de Partidul Comunist Român în inițierea și promovarea coaliției forțelor democratice, lupta consecventă pe care a susținut-o fără nici un fel de șovăială pentru progresul României pe calea democrației și a renașterii naționale. În aceasta se află unul dintre izvoarele prestigiului și autorității partidului nostru. Analiza prefacerilor care și-au pus amprenta asupra anilor la care ne referim relevă faptul că fiecare măsură, fiecare reformă a fost adoptată și înlăptuită în urma unei lupte necurmăte, forțele democratice, în frunte cu partidul comunist, avînd de învins ostilitatea deschisă a claselor reacționare.

Partidele politice reacționare au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a împiedica realizarea programelor de redresare a economiei țării. În acest scop au fost puse în funcțiune toate mijloacele, între care diversiunea și sabotajul se aflau pe prim plan. În asemenea împrejurări, lupta pentru refacerea economiei reprezenta o parte a luptei generale dintre proletariat și burghezie. Partidul a demascât concepțiile propa-

² Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Editura politică, București, 1968, p. 254.

gate de reacțiune în legătură cu căile și perspectivele de dezvoltare a României, declanșând o susținută activitate ideologică. Propaganda de partid, presa și munca politică de masă au combătut concepțiile și teoriile burgheze care încercau să acrediteze ideea că proletariatul nu va reuși să depășească greutățile prin care trece țara, că singura alternativă era revenirea la vechile rînduieli capitaliste.

Lupta de clasă îmbracă în această perioadă forme complexe, deoarece o parte a elementelor vrăjmașe erau camuflate în rîndul forțelor democratice. În interiorul B.P.D., partidul comunist și alte organizații progresiste au avut de înfruntat încercările tătărăscienilor de a sparge unitatea blocului guvernamental și a izola partidul comunist.

Cît de contradictorie a fost această perioadă, cît de puternică a fost opoziția claselor exploatatoare față de o serie de măsuri care urmăreau doar unele ameliorări economice se poate vedea dacă analizăm modul în care decurgeau activitățile în sectorul industrial și financiar-bancar. În anii 1945—1947, inflația, care începuse încă în perioada de pregătire a războiului, a fost stimulată prin bugete dezechilibrate, acoperite în cea mai mare parte din emisiunea B.N.R., prin cheltuirea resurselor bănești pentru scopuri neproductive, precum și prin lipsa unei politici sănătoase în domeniul creditelor. Cu toate eforturile guvernului, este fapt că în acei ani inflația a determinat scăderea puterii de cumpărare a maselor populare și a favorizat pe speculanți, producînd o deplasare a repartizării venitului național în favoarea acestora din urmă. Chiar și o parte din capitalul productiv, găsind mai multe avantaje în aplicațiuni speculative, s-a îndreptat și el spre acest sector. Împotriva politicii susținute de partid de atragere a capitalurilor în industrie, puterea de cumpărare a masei salariate descrescetea continuu. Trebuie subliniat că acțiunile îndreptate împotriva actelor guvernamentale aveau loc într-o perioadă în care muncii pentru asanarea vieții economice i se adăugau eforturi considerabile pentru satisfacerea unor obligații externe ce decurgeau din situația postbelică a României. Or, în asemenea împrejurări se impunea mobilizarea tuturor forțelor națiunii, a tuturor resurselor de care dispunea țara pentru a ieși cît mai grabnic din starea în care se afla.

La 15 august 1947 s-a înfăptuit reforma monetară, menită să stimuleze dezvoltarea forțelor de producție și sporirea productivității muncii, să lovească în capitalul speculativ, să asigure o nouă distribuire a venitului național între clasele sociale, să consolideze independența națională. Înăptuită în folosul maselor muncitoare și pe baza efortului și resurselor naționale, reforma a avut repercusiuni dintre cele mai însemnate nu numai în ce privește creșterea influenței partidului asupra maselor largi populare, dar și în ce privește raportul de forțe în guvern și în viața politică românească. Eforturile depuse pentru redresarea economiei naționale s-au soldat cu importante rezultate.

Anul 1947, mai ales cea de-a doua jumătate a sa, marchează intrarea într-o etapă calitativ nouă, etapă în care partidul comunist, cucerind poziții mai puternice în sistemul de guvernămînt, începe să se afirme tot mai viguros în viața de stat. De atunci, pașii făcuți de clasa muncitoare, condusă de partidul ei comunist, pe linia dezvoltării democrației capătă un ritm tot mai viu. Astfel, în ultima parte a anului 1947, s-a schimbat radical

raportul forțelor de clasă în favoarea clasei muncitoare și a celorlalți oameni ai muncii, în favoarea acelor forțe sociale care erau interesate în trecerea la revoluția socialistă. Clasa muncitoare și-a consolidat și dezvoltat pozițiile în guvern, în aparatul de stat central și local, în armată, a crescut influența sa în toate sectoarele vieții politice, sociale și economice. Creșterea rolului conducător al clasei muncitoare în cadrul alianței muncitorești-țărănești, intensificarea procesului de clarificare politică și delimitările din interiorul țărănimii au contribuit la transformarea alianței muncitorești-țărănești într-o forță capabilă să împingă înainte revoluția.

În acest proces revoluționar de mare amploare, Partidul Comunist Român a acumulat o bogată experiență politică și s-a întărit din punct de vedere organizatoric, devenind cel mai puternic și influent partid politic din țară. Sute și sute de mii de muncitori, țărani, intelectuali, dintre cei mai activi și conștienți, erau înrolați în partid și participau intens la desfășurarea politicii sale. La sfârșitul anului 1947, Partidul Comunist Român înregistra 700 000 de membri. Partidul Comunist Român, datorită abnegației cu care a luptat pentru progresul României, a reușit să strângă în jurul său principalele organizații de masă și obștești ale oamenilor muncii — sindicatele, organizațiile de tineret și de femei — și să-și extindă influența asupra celorlalte partide politice democratice.

Odată cu întărirea forțelor care militau pentru dezvoltarea procesului revoluționar, cercurile politice ale burgheziei își îngustau influența și pierdeau poziție după poziție. Desființarea moșierimii, îngrădirea posibilității de exploatare și de dominație economică și politică a burgheziei au dus în mod obiectiv la micșorarea spațiului de mișcare al partidelor burgheze și, în cele din urmă, la eliminarea lor de pe scena vieții politice. Lipsite de sprijin social și de bază de masă, partidele reacționare nu au mai putut acționa. P.N.L. — Brătianu a cunoscut după alegerile din 1946 un proces de eroziune, care l-a dus, în ultimă instanță, la destrămare. P.N.Ț.—Maniu s-a transformat treptat într-o organizație complotistă, teroristă, renunțând la cadrul luptei politice oferit de lege. Încălcând prevederile constituționale, P.N.Ț.—Maniu s-a pus singur în afara legii.

Încetarea existenței acestor două partide reacționare a influențat direct asupra colaborării în guvern și parlament a reprezentanților clasei muncitoare și a aliaților săi cu gruparea burgheză condusă de Tătăreanu. Colaborarea dintre forțele revoluționare și o parte a burgheziei a avut un rol pozitiv, deși și atunci contradictoriu, atât timp cât pe prim plan se afla împlinirea unor obiective general-democratice. În cursul anului 1947, după cum se știe, procesul revoluționar reclama luarea unor măsuri anticapitaliste, fapt care a determinat reacții negative din partea reprezentanților burgheziei liberale. Așa se explică opoziția acestora față de măsurile privind controlul întreprinderilor particulare, crearea oficiilor industriale și altele care afectau manifestarea neîngrădită a capitalului.

Realitatea istorică arată că P.N.L.—Tătăreanu se transforma, pe măsura înăltării procesului revoluționar, într-un centru de raliere a grupărilor și elementelor ostile regimului democrat, într-o frână a progresului. Mai mult, acesta a încercat să determine revizuirea liniei politice a guvernului, ceea ce a impus reconsiderarea colaborării cu reprezentanții partidului liberal. La începutul lunii noiembrie 1947, gruparea burgheză a încetat să mai participe la opera de guvernare. Regruparea forțelor poli-

tice pe o nouă bază de clasă a marcat o schimbare fundamentală în caracterul puterii de stat, guvernul format exclusiv din reprezentanți ai clasei muncitoare și ai țărănimii avea de data aceasta un caracter omogen.

În aceste condiții a devenit și mai izbitoră neconcordanța dintre conținutul real al puterii politice și forma de organizare a statului — monarhia. Cucerirea întregii puteri politice, înlăturarea monarhiei — la sfârșitul anului 1947 — au permis inaugurarea unei noi etape a revoluției — revoluția socialistă.

Trecerea succintă în revistă a unor momente principale din istoria anilor 1944—1947 ne dă putința să remarcăm că Partidul Comunist Român a cucerit poziția politică conducătoare în stat într-o luptă acerbă împotriva forțelor reacționare. Eforturile au fost concentrate deopotrivă spre demascarea manevrelor dușmanului și spre extinderea influenței partidului comunist asupra maselor muncitoare. A fost un proces extrem de complex, în care, pe de o parte, partidele burgheziei au fost înlăturate pas cu pas din viața politică, iar, pe de altă parte, partidul comunist câștiga treptat, prin lupta maselor, pîrghiile de comandă care să-i permită îndeplinirea misiunii sale istorice. Relevînd această idee, tovarășul Nicolae Ceaușescu scria : „Partidul Comunist Român și-a cucerit poziția de forță conducătoare în patria noastră prin grele lupte revoluționare, desfășurate de-a lungul întregii sale existențe, împotriva claselor reacționare, pentru eliberarea celor ce muncesc de exploatare și asuprire, pentru progresul și prosperitatea României“³.

Faptele istorice demonstrează că pentru cucerirea rolului de dirigitor în viața de stat partidul comunist trebuie să cîștige în prealabil rolul de conducător al clasei muncitoare, al maselor populare. Extinzîndu-și sistematic influența politică asupra maselor, partidul reușește să creeze o asemenea situație politică și economică încît puterea revine în întregime clasei muncitoare în alianță cu țărănimea, posturile de conducere în stat, atît pe plan central cît și local, fiind deținute de reprezentanții poporului. Pentru ca partidul comunist să poată reprezenta factorul hotărîtor al vieții de stat, se cere să existe deja făurit un *sistem democratic* prin care partidul introduce politica sa în toate verigile mecanismului economic și social, de sus și pînă jos.

O asemenea situație s-a creat în România la sfîrșitul anului 1947, cînd clasa muncitoare cucerise în întregime puterea politică, cînd începuse de fapt revoluția socialistă. Noua etapă inaugurată de poporul român în marșul său victorios înainte impunea ca o necesitate obiectivă unificarea politică, ideologică și organizatorică a clasei muncitoare, făurirea partidului unic revoluționar, marxist-leninist, apt să îndeplinească cu succes misiunea de forță politică conducătoare a întregii vieți sociale și de stat, a întregii națiuni. Făurirea, în februarie 1948, a partidului unic al clasei muncitoare s-a realizat pe temeiuri principiale, fără tranzacții și compromisuri politice și ideologice, rezultatul fiind clădirea unei organizații de luptă revoluționară, călăuzită de concepția științifică despre lume și societate — materialismul dialectic și istoric. Conceput pe baza principiilor ideologice, tactice și organizatorice marxiste, noul partid ce s-a creat a marcat o însemnată victorie politică a mișcării revoluționare, a împlinit

³ *Ibidem*, p. 249.

o necesitate istorică reclamată de stadiul calitativ superior în care intrase revoluția, a întărit forțele avansate ale societății, îndeosebi clasa muncitoare, careia i s-au creat posibilități optime de a-și îndeplini înalta misiune de clasă conducătoare. Ca partid al clasei muncitoare, avangarda revoluționară din țara noastră reprezenta interesele tuturor oamenilor muncii, se înfățișa ca exponentul *tuturor* celor ce muncesc.

Așadar, *existența unui singur partid politic în țara noastră exprimă situația specifică în care s-a desfășurat procesul revoluționar în România*. Partidele burgheze și mic-burgheze au părăsit arena politică datorită faptului că s-au discreditat în ochii maselor prin politica și pozițiile lor profund antinaționale. Pierderea bazei de masă și a oricăror influențe a dus în mod inevitabil la falimentul partidelor reacționare.

La mijlocul anului 1948 a avut loc naționalizarea întreprinderilor industriale și de transport, minelor, băncilor și a altor proprietăți capitaliste. Trecerea principalelor mijloace de producție în proprietatea poporului a creat premise pentru ca statul socialist să ia în administrarea sa viața economică a țării și implicit pentru ca partidul clasei muncitoare să-și exercite rolul de forță politică conducătoare într-un sector de însemnătate vitală pentru dezvoltarea societății.

Rolul partidului comunist de forță conducătoare a vieții de stat devine astfel un fapt *real*. Acest rol nu numai că este declarat deschis, ci și recunoscut. Pentru prima oară în istoria țării, în 1952, Constituția consacră un articol rolului partidului de conducător al organizațiilor celor ce muncesc, al organelor și instituțiilor de stat.

Firește, legiferarea rolului conducător al partidului comunist în stat reprezintă consemnarea unei realități concrete. Rolul de forță politică conducătoare atât în viața socială cât și în cea statală se cucerește și se întărește mereu, servind cu credință poporul, luptând împotriva cercurilor reacționare, promovind o politică științifică, în interesul fericirii și bunăstării poporului. Este însă fapt că în această perioadă partidul dispunea de acum de condițiile necesare pentru a-și introduce politica în toate verigile componente ale mecanismului administrativ și economic și, în consecință, pentru a-și afirma rolul de forță politică diriguitoare și îndrumătoare a organismului statal. Se poate spune că odată cu intrarea revoluției într-o etapă nouă și rolul conducător al partidului se înfăptuia în condiții deosebite, impuse tocmai de noile cerințe ce le dicta revoluția socialistă.

Legea generală a revoluției și construcției socialiste. Cele câteva file de istorie evocate arată că Partidul Comunist Român a trecut cu succes examenul luptei pentru instaurarea puterii clasei muncitoare și pentru edificarea societății socialiste. El a dovedit în fața judecății practicii că se situează la înălțimea misiunii sale istorice. În același timp, s-a confirmat și prin experiența României că rolul conducător al partidului comunist și creșterea continuă a acestui rol sînt o lege generală a revoluției și construcției socialiste.

Etapă actuală a desăvîrșirii construcției socialismului se caracterizează prin sporirea considerabilă a rolului partidului ca forță politică conducătoare a societății, chemat de înseși legile obiective ale dezvoltării sociale să organizeze și să mobilizeze întregul popor în vasta operă de ridicare a patriei noastre pe trepte mai înalte de progres și bunăstare.

Complexitatea proceselor sociale, diversificarea vieții economice, științifice și culturale, ca urmare a progresului rapid al forțelor de producție și perfecționării relațiilor de producție, necesitatea soluționării teoretice și practice a noilor probleme ce le ridică întărirea orînduirii noastre, intensificarea participării conștiente a maselor la conducerea vieții publice, faptul că ideologia socialistă, ideologia dominantă în țara noastră, cunoaște o rapidă și multilaterală proliferare în rîndurile întregii populații situează în mod obiectiv pe un plan mai înalt Partidul Comunist Român ca forță conducătoare în toate sferele vieții sociale.

Caracterul neîntrerupt al procesului social face ca și creșterea rolului conducător al partidului să se distingă prin dinamism, ca influența sa politică să se realizeze pe un plan și mai larg, atotcuprinzător. Este un lucru cunoscut că societatea socialistă dispune de toate premisele necesare pentru a realiza ritmuri accelerate în înaintarea tuturor compartimentelor edificiului social. Cu cît sînt mai mari și mai profunde schimbările în viața economică, socială și culturală, în domeniul științei și tehnicii, pe plan obștesc și spiritual, cu atît și angajarea factorului politic este mai pronunțată și cuprinzătoare.

Acțiunea factorilor obiectivi și subiectivi dă naștere unor premise care facilitează sporirea continuă a rolului partidului. Aceasta întrucît cei mai mulți dintre factorii obiectivi acționează în întreaga perioadă de construire a socialismului și comunismului, efectul lor resimțindu-se din ce în ce mai puternic. Odată cu profunzimea acțiunii istorice, așa cum spune Marx, crește și amploarea masei care o înfăptuiește. Fenomenul are implicații nemijlocite asupra partidului, care se activează și mai mult odată cu activizarea și creșterea conștiinței maselor.

În articolul său „Rolul conducător al partidului în etapa desăvîrșirii construcției socialismului“, tovarășul Nicolae Ceaușescu face următoarea remarcă în legătură cu acest fenomen : „Calitatea de forță conducătoare în societate a Partidului Comunist Român s-a afirmat de la an la an cu tot mai multă putere, pe măsura dezvoltării în amploare și adîncime a operei de construire a noii orînduiri“⁴.

Măsurile adoptate de Conferința Națională a P.C.R., măsuri inspirate din realitățile țării noastre și îndreptate spre perfecționarea întregii vieți sociale, reprezintă o materializare a răspunsurilor ce le dă partidul problemelor ridicate de evoluția societății românești. Aplicarea lor a creat premise ca politica partidului să influențeze direct, amplu toate laturile activității sociale, să jaloneze mai sigur, mai bine direcțiile de bază ale dezvoltării. Noile structuri introduse în viața economică și socială generează ambianța propice pentru participarea tot mai largă și mai eficientă a întregului partid la elaborarea liniei politice generale, la soluționarea tuturor problemelor vitale pentru viitorul țării, al națiunii, permițînd partidului, organelor și organizațiilor sale să-și exercite influența politică pe toate planurile vieții sociale și cu rezultate dintre cele mai eficace. Eliminarea paralelismelor și suprapunerilor, înlăturarea unor verigi intermediare, îmbunătățirea metodelor de lucru dau posibilitatea eşaloanelor partidului să se afirme cu rezultate din ce în ce mai înalte. Lărgirea cîmpului de mișcare al organizațiilor locale dezvoltă spiritul lor de răspundere în

⁴ Ibidem. p. 253.

îndeplinirea sarcinilor ce le revin și le mărește apreciabil inițiativa în soluționarea chestiunilor ridicate de viață; în același timp, organele centrale au putința să se ocupe mai bine de problemele fundamentale, de trasarea cadrului general de acțiune, atribuție imprescriptibilă a factorilor investiți cu răspunderea de a conduce destinele partidului și ale țării.

Tezele Comitetului Central pentru Congresul al X-lea al P.C.R. însciu noi măsuri, menite să concure la ridicarea rolului de factor conducător al partidului în societatea noastră. Congresul al X-lea, prin hotărârile sale, va crea un cadru și mai propice de afirmare a forței partidului nostru, corespunzător răspunderilor sale sporite și cerințelor generate de noua etapă pe care o străbate națiunea noastră în drumul spre desăvârșirea socialismului.

Nu au nici un fel de suport științific teoriile potrivit cărora în perioada construcției socialismului rolul conducător al partidului comunist s-ar diminua. Îndrumarea de către partid a economiei, a întregii vieți sociale nu aduce prejudicii, nu împiedică acțiunea legilor obiective, așa cum încearcă să prezinte lucrurile unii teoreticieni. Dimpotrivă, practica revoluționară probează cu puterea de necontestat a faptelor că rolul diriguitor al partidului dinamizează viața socială, toate compartimentele construcției socialiste, echilibrează întregul mecanism social-economic, deschide cîmp larg de manifestare legilor obiective ale socialismului.

Prestigiul și autoritatea de care se bucură partidul în rîndul maselor, rolul său conducător, recunoscut de întregul popor și înscris în constituția țării — se subliniază în Tezele C.C. al P.C.R. pentru Congresul al X-lea al partidului —, constituie rezultatul unui îndelungat proces istoric, în care partidul s-a afirmat ca forța cea mai înaintată, mai hotărîtă și consecventă a națiunii în lupta pentru apărarea intereselor fundamentale ale clasei muncitoare, ale tuturor oamenilor muncii, pentru răsturnarea regimului burghezo-moșieresc și cucerirea puterii politice în stat, pentru edificarea socialismului pe pămîntul României.

Succesele dobîndite în anii construcției socialiste, îndeplinirea amplului program elaborat de Congresul al IX-lea ilustrează justetea politicii marxist-leniniste a partidului nostru, uriașa sa forță mobilizatoare, încrederea și dragostea cu care este urmat de întregul popor.

Definirea științifică a rolului partidului comunist în evoluția societății are o importanță de prim ordin în teoria și practica revoluției și construcției socialiste. Experiența internațională a mișcării muncitorești demonstrează că mersul înainte al umanității se află într-o strînsă dependență de capacitatea factorului subiectiv de a descifra legitățile obiective și de a imprima proceselor sociale cursul dictat de dezvoltarea istorică. Și este o realitate a zilelor noastre că Partidul Comunist Român, aplicînd învățătura marxist-leninistă în mod creator la condițiile concrete ale României, se afirmă drept factorul fundamental care accelerează ritmul de înaintare al societății noastre, ridicîndu-se astfel la înălțimea răspunderii și obligațiilor sale sporite, ce decurg din nobila misiune pe care i-a încredințat-o poporul român de a-l conduce pe calea bunăstării și fericirii.

*Din activitatea P.C.R.
pentru făurirea unei largi
coaliții de forțe antihitleriste*

CONSTANTIN NICOLAE,
PETRE ILIE

Partidul Comunist Român, exponent al intereselor clasei muncitoare, ale tuturor oamenilor muncii, are o bogată tradiție de luptă pentru făurirea unor alianțe în vederea înfringerii reacțiunii, a barării pericolului fascist intern și a apărării patriei împotriva expansiunii Germaniei naziste.

Numeroase documente din perioada premergătoare celui de-al doilea război mondial scot în evidență chemările adresate de comuniști masei, tuturor categoriilor sociale, pentru făurirea unui front comun de luptă împotriva pericolului fascist, pentru cucerirea de revendicări economice, de libertăți democratice, pentru apărarea independenței și a integrității patriei. Apreciind instaurarea hitlerismului în Germania drept pericolul principal pentru securitatea Europei, pentru independența și suveranitatea națională a popoarelor, C.C. al P.C.R. sublinia, în rezoluția din 1 noiembrie 1935, necesitatea luptei hotărâte împotriva primejdiei pe care o reprezentau pentru țara noastră Germania hitleristă și organizațiile fasciste interne, îndeosebi Garda de fier, principala agentură a hitlerismului în România. „Noi, comuniștii — se spunea în rezoluția amintită — sîntem gata să apărăm cu arma în mînă independența României dacă țara noastră va fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist”¹.

În vederea realizării unui larg front de luptă împotriva pericolului fascismului, P.C.R. a urmărit să activeze în jurul celei mai ferme forțe sociale antihitleriste — clasa muncitoare — masele țărănești, intelectualitatea și alte categorii sociale. El își lărgeste contactele cu grupările și organizațiile democratice, stabilește legături cu diferite fracțiuni ale forțelor politice burgheze și cu un mare număr de personalități politice. Rezultatul acestei activități s-a concretizat în crearea unei serii de organizații de masă democratice, antifasciste: *Comitetul național antifascist*

¹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (A.I.S.I.S.P.), cota A. XIX-23 (Către Comitetul Executiv al Partidului social-democrat din România).

(1933), *Liga muncii* (1933—1935), *Frontul studențesc democrat*, *Amicii U.R.S.S.* (1934), *Blocul democratic* (1935), *Liga contra prejudecăților* (1934—1935), *Frontul feminin* (1936).

În 1936, printr-un acord încheiat la Tebea, s-au reunit, pe baza unei platforme de luptă antifascistă, *Blocul pentru apărarea libertăților democratice*, organizație legală îndrumată de P.C.R., *Frontul plugarilor*, *Partidul socialist* (Popovici) și *Uniunea oamenilor muncii maghiari*. Crearea unor astfel de organizații și asociații dovedea că în rândurile poporului român există o stare de spirit potrivnică fascismului.

„Eroica luptă dusă în acei ani de partidul comunist în fruntea clasei muncitoare și a unor largi forțe progresiste sub steagul democrației și independenței țării, atitudinea lucidă a unor grupări politice ale claselor conducătoare au stăvilit pentru un timp ascensiunea spre putere a organizațiilor fasciste și înrobirea țării Germaniei naziste”².

Politica dusă de forțele cele mai reacționare, activizarea Gărzii de fier — agentură a hitlerismului în România — și îndeosebi cursul nefavorabil pentru țara noastră al evenimentelor internaționale au făcut însă ca în a doua jumătate a anului 1940 România să fie împinsă în sfera de dominație a Germaniei naziste.

Între anii 1940 și 1944, în condițiile dictaturii militare fasciste, ale prezenței trupelor germane în România și ale războiului antisovietic, problema coalizării tuturor forțelor naționale cu stare de spirit antihitleristă devenise o necesitate stringentă pentru salvarea țării de la o catastrofă națională, spre care politica guvernului Antonescu și a Germaniei naziste o împingeau.

În fruntea luptei pentru realizarea acestei cerințe imperioase a fost partidul comunist. De la început, P.C.R. s-a ridicat împotriva dictaturii militare fasciste și a prezenței trupelor germane în România, chemând poporul la luptă contra lor. Comuniștii își puneau ca sarcină de bază lupta „împotriva prefacerii României într-o anexă a imperialismului german, pentru independența națională a poporului român”, pentru drepturi și libertăți democratice. În același timp, partidul comunist declara că este gata să colaboreze cu alte forțe politice și că „pune singura condiție oricărei colaborări, atitudinea față de independența națională a poporului român”³.

La două zile după izbucnirea războiului antisovietic, C.C. al P.C.R., printr-un manifest adresat poporului român, condamna cu vehemență agresiunea hitleristă, guvernul antonescian și guvernele altor state care s-au alăturat Germaniei fasciste în această conflagrație și lansa totodată

² Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, Editura politică, București, 1966, p. 43—44.

³ A.I.S.I.P., cota Ab. XXV-4, inv. 1125 (Hotărîrea plenarei C.C. al P.C.R. din 15 ianuarie 1941).

ideea făuririi Frontului unic național de luptă al poporului român împotriva fascismului ⁴.

În circulara din 8 iulie 1941 ⁵ și, îndeosebi, în *Platforma-program din 6 septembrie 1941*, Comitetul Central a elaborat tactica de luptă a partidului în noile condiții în care se afla țara, stabilind următoarele obiective: răsturnarea regimului antonescian; formarea unui guvern al independenței naționale, compus din reprezentanți ai tuturor forțelor patriotice; ieșirea României din războiul antisovietic și alăturarea ei la coaliția Națiunilor Unite; alungarea trupelor hitleriste din țară și eliberarea părții de nord a Transilvaniei; recucerirea libertăților cetățenești și democratice ș. a. ⁶.

Chezășia realizării acestor obiective comuniștii o vedeau în *făurirea unității de acțiune a clasei muncitoare și a unui Front unic național al poporului român*, la care să participe toate partidele, grupările și cercurile politice antihitleriste și care să adopte măsurile practice pentru transpunerea în viață a obiectivelor stabilite. P.C.R. era gata să colaboreze cu toate partidele, grupările, persoanele politice și cu toți patrioții români, pentru realizarea oricărei revendicări din Platformă, punând ca singurul criteriu al colaborării cu acestea atitudinea lor față de hitleriști, de dictatura fascistă și de războiul antisovietic.

În interesul făuririi Frontului unic național pentru zdrobirea cotropitorilor, pentru cucerirea drepturilor și libertăților democratice și cetățenești, a independenței poporului român, comuniștii renunțau la orice lozincă sau acțiune ce ar fi putut să-i despartă de celelalte partide și grupări politice care erau pentru eliberarea țării de sub jugul fascist. Ei nu renunțau însă la programul lor, la propagarea acestuia și a lozincilor finale.

P.C.R. a apreciat în mod just că dezvoltarea împotrivirii poporului român față de războiul antisovietic, încheierea unor acorduri de alianță între U.R.S.S., Anglia, S.U.A. și alte țări ⁷, perspectiva adâncirii disensiunilor între guvernul antonescian și diferitele grupări și partide politice burgheze vor duce la o polarizare a forțelor antihitleriste, creîndu-se condiții favorabile formării Frontului unic național ⁸. P.C.R. definea astfel regrouparea forțelor politice din România: „Pe de o parte este clica militară fascistă a trădătorului Antonescu, susținută de virfurile hitleriste ale marilor capitaliști și moșieri, de profitorii războiului. Pe de altă

⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 9550, mapa 18, filele 279—280 (Manifestul C.C. al P.C.R. din 25 iunie 1941).

⁵ A.I.S.I.S.P., cota XXX-10 (Circulara Comitetului Central al Partidului Comunist Român din 8 iulie 1941).

⁶ A.I.S.I.S.P., cota Ab. XXV-2 (Platforma-program din 6 septembrie 1941, intitulată: *Lupta poporului român pentru libertate și independență națională*).

⁷ La 12 iulie 1941, a fost semnat acordul sovieto-engléz „cu privire la acțiunile comune în războiul împotriva Germaniei“ (*Politica externă a Uniunii Sovietice în perioada războiului pentru apărarea patriei*, vol. I, p. 131—132). La 2 august 1941, între U.R.S.S. și S.U.A. a avut loc un schimb de note cu privire la ajutorul economic pe care S.U.A. urma să-l acorde U.R.S.S. (*Ibid.*, p. 143).

⁸ Platforma-program din 6 septembrie 1941.

parte se adună întregul popor, toate partidele și grupările politice, afară de lacheii fasciști ai lui Hitler, trădători de patrie..."⁹.

Partidul comunist concepea o coaliție de forțe antihitleriste la baza căreia să stea, în esență, obiectivele de luptă stabilite prin Platforma-program. Ca urmare, P.C.R. a făcut o largă popularizare a acestor obiective prin organele și organizațiile de partid, prin organizațiile de masă îndrumate sau aflate sub influența sa, ca *U.T.C., Uniunea patrioților*, înființată în 1942, *Frontul plugarilor*, *Apărarea patriotică*, *Uniunea oamenilor muncii maghiari* (*Madosz*), prin ziarele ilegale, manifeste, broșuri, apeluri și altele.

Cu toate condițiile grele ale ilegalității și prigoanei anticomuniste, P.C.R. dispunea de peste 20 de ziare centrale și regionale, unele din ele avînd o apariție aproape neîntreruptă¹⁰. Comitetul Central al partidului a elaborat, a tipărit și a difuzat peste 100 de titluri de materiale de propagandă și agitație (identificate pînă în prezent). La acestea se adaugă materialele editate și răspîndite de comitetele regionale și județene ale partidului. O statistică incompletă arată că în armată au fost răspîndite 80 de titluri de manifeste și broșuri în circa 120 de unități sau garnizoane militare. În afară de aducerea la cunoștință a obiectivelor din Platformă prin aceste mijloace, comuniștii arătau maselor adevăratul scop al războiului dus de hitleriști, combăteau propaganda fascistă, popularizau făurirea coaliției antihitleriste pe plan internațional, operațiile militare de pe fronturi și rezistența antihitleristă a popoarelor, ideea încrederii în victoria U.R.S.S. și a celorlalți aliați, chemau masele și armata la luptă împotriva dictaturii fasciste și a hitleriștilor¹¹.

Concomitent, partidul comunist s-a ocupat de organizarea și dezvoltarea rezistenței antifasciste a maselor, care s-a manifestat sub diferite forme: conflicte de muncă, greve, sabotaje în industrie, transporturi, agricultură și armată. Între 6 septembrie 1940 și aprilie 1944 au avut loc 48 de greve, iar în numai trei luni ale anului 1941 în Capitală s-au înregistrat 380 de conflicte de muncă¹².

Producerea de piese de război cu defecte de fabricație, deteriorarea unor instalații și unelte de lucru, încetinirea ritmului de producție, neîndeplinirea la termenele fixate a comenzilor de război, absența frecventă de la serviciu, întîrzierea reluării lucrului după alarmele aeriene, refuzul prezentării la concentrare și pe front erau tot atîtea forme de sabotaj. În

⁹ *Ibid.*

¹⁰ „Scînteia” (1931—1940), „România liberă” (1943—1944), „Moldova Roșie” (1940—1941), „Buletinul Tineretului Patriotic” (1942), „Apărarea” (1942—1944), „Ellenállás” (1942—1943), „Buletinul apărării regionalei Moldova” (1944), „România liberă”—Banat (1942—1944), „Buletin” (1942—1943), „Buletinul Apărării Patriotice” (1944), „Buletinul Capitalei” (1944), „Buletin informativ pentru lupta patriotică a tineretului român” (1942) și altele.

¹¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapele 1—61/1941, 1—53/1942, 1—163/1943, 1—40/1944.

¹² *Ibidem*, dosarul nr. 372, filele 23—24.

timpul războiului antisovietic, au fost judecați și condamnați pentru nesupunere la încorporare și mobilizare aproape 86 000 de oameni¹³.

În vederea făuririi Frontului național antihitlerist, P.C.R. a făcut repetate demersuri pe lângă conducerea Partidului social-democrat și frunțașii partidelor burgheze național-tărănesc și național-liberal.

Se știe că liderii principalelor partide burgheze — P.N.Ț. și P.N.L. — au avut o poziție deosebit de contradictorie față de dictatura militară-fascistă și de războiul antisovietic. Ei erau anticomuniști și, în anumite momente, pe anumite direcții, au sprijinit dictatura fascistă, declarându-se de acord cu o serie de măsuri luate de aceasta. În același timp, din cauze multiple, nutreau sentimente potrivnice Germaniei naziste, credeau în victoria puterilor occidentale¹⁴, protestau pasiv împotriva unor acte de guvernământ ale regimului antonescian. Astfel, după faza inițială a războiului antisovietic, cu care s-au declarat de acord, frunțașii acestor partide, când au văzut că se contura înfringerea Reichului, s-au pronunțat împotriva continuării ostilităților de către România și au adresat unele cereri lui I. Antonescu pentru retragerea trupelor de pe front. Ei s-au opus acaparării unor întreprinderi de către capitalul german, satisfacerii diferitelor pretenții economice germane, care vizau interesele lor mai ales, au cultivat, sub diverse forme, ideea eliberării părții de nord a Transilvaniei. Atitudinea lor protestatară avea însă un cadru limitat, erau potrivnici ridicării maselor la luptă, sabotajelor industriale, agitației politice în armată¹⁵ și se păstrau ca o rezervă politică a burgheziei pentru momentul când situația va fi favorabilă ieșirii României din război, sugerându-i lui I. Antonescu că „menținerea partidelor de rezervă este un imperativ nu numai în acțiunea militară ci și în cea politică”¹⁶.

O poziție cu elemente de ostilitate pe diferite planuri au adoptat monarhul și sftetnicii săi apropiați, civili și militari. Încă din septembrie 1940, între rege și apropiații săi, pe de o parte, și Antonescu, pe de altă parte, au existat disensiuni cauzate de alungarea lui Carol, preluarea unor prerogative regale de către Antonescu și orientarea politicii externe a guvernului instaurat la 14 septembrie 1940, excluderea sistematică a regelui de către Antonescu de la luarea unor decizii importante pentru țară, precum și de atitudinea de sfidare a acestuia din urmă față de monarh. Încă din momentul înscăunării lui Mihai, în rîndul cercurilor palatului a lăsat o impresie deosebit de nefavorabilă precizarea făcută de Antonescu cu privire la rolul monarhiei¹⁷. Pe parcurs, disensiunile s-au agravat¹⁸.

¹³ Arhiva Ministerului Afacerilor Interne, Dările de seamă statistice ale Direcției justiției militare, pachetul nr. 95, dosarul nr. 588, filele 6, 187; pachetul nr. 88, dosarul nr. 561, filele 2,88; pachetul nr. 99, dosarul nr. 620, filele 4—85.

¹⁴ Arhiva istorică centrală, fondul Președinția Consiliului de Miniștri, pachetul nr. 149, dosarul nr. 1041 (Nota serviciului de informații către I. Antonescu, din 28 iulie 1941, referitoare la întrevvedere dîntre prințul german Rohan și I. Maniu); Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8174, filele 150—153 (Scrisoarea lui C. I. C. Brătianu și I. Maniu către I. Antonescu, din 12 august 1942).

¹⁵ Arhiva M.A.I., fondul Președinția Consiliului de Miniștri, pachetul nr. 2, dosarul nr. 369 (Raport asupra activității grupării național-tărăniste și a lui Iuliu Maniu, de la 1 septembrie 1940 pînă la 1 mai 1943).

¹⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8174, fila 47. (Scrisoarea lui I. Maniu și C. I. C. Brătianu către I. Antonescu, din noiembrie 1940).

¹⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8194, fila 4 (Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 7 septembrie 1940).

¹⁸ *Ibidem*, filele 21—22.

Puncte de vedere contrare politicii guvernului antonescian și Germaniei naziste aveau numeroși generali și ofițeri ai Armatei române. Unii dintre ei au adoptat față de războiul antisovietic o poziție asemănătoare cu a liderilor principalelor partide burgheze și a cercurilor palatului. Astfel, cercuri militare au avut poziții ostile mai clare, ca, de pildă, împotrivire față de trimiterea de noi trupe pe front, de continuarea războiului, ceea ce a dus la agravarea disensiunilor dintre diferite comandamente române și germane.

În această situație, C.C. al P.C.R., care stabilise, încă din anul 1941, contacte cu liderii P.S.D., P.N.L., P.N.Ț., ai grupării Tătărașcu și alții, a dus tratative cu aceștia, pe baza obiectivelor din Platforma-program din 6 septembrie 1941¹⁹. Întîlnirile, schimburile de păreri și corespondența în acest sens între reprezentanți ai C.C. al P.C.R. și ai partidelor menționate au continuat pînă în vara anului 1944²⁰.

Militînd cu consecvență pentru realizarea Frontului unic național antihitlerist, în a doua jumătate a anului 1943 C.C. al P.C.R. obține un prim succes în această direcție, creînd Frontul patriotic antihitlerist, format din Partidul comunist, Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, Partidul socialist-țărănesc și Madosz. Inițial, a aderat la acest front și P.S.D.

Creșterea ostilității maselor față de regimul antonescian, de hitleriști și de război, dezvoltarea mișcării de rezistență, agravarea stării economice a țării și, îndeosebi, evoluția războiului, caracterizată prin victoriile puterilor aliate și, mai ales, ale Armatei sovietice pe Don, la Stalin-grad și în bătăliile din 1943 și din primăvara anului 1944, au determinat căutări de soluții pentru ieșirea din situația existentă, atît în rîndurile guvernului cît și ale partidelor burgheze și cercurilor palatului.

Partidul Comunist Român avea cunoștință de aceste frămîntări și căutări. Ca atare, în toamna anului 1943 stabilește legături cu consilieri apropiați ai regelui prin Lucrețiu Pătrășcanu. Aceste legături au constatat o perioadă de timp din sondări pentru cunoașterea reciprocă a pozițiilor față de diferite probleme politice și militare, față de soarta țării²¹.

C.C. al P.C.R. a insistat, în continuare, pe lîngă conducerea Partidului social-democrat pentru formarea unui comitet național al Frontului patriotic antihitlerist*, subliniind necesitatea imperioasă și impor-

¹⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 7951, filele 8—10; fondul nr. 1, mapa 196; A.I.S.I.S.P., cota XXVI-9; fondul nr. 9, dosarul nr. 194, filele 131—148; fondul nr. 3, dosarul nr. 25.

²⁰ *Ibid.*

²¹ A.I.S.I.S.P., fondul nr. 9, dosarul nr. 40; Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8944 (Stenograma ședințelor Consiliului de Miniștri din 15—16 septembrie 1944).

* În materiale publicate anterior pe această temă se arăta că în compunerea Frontului patriotic antihitlerist intrau și „unele organizații locale ale P.S.D.". Dintr-o scrisoare a C.C. al P.C.R. menționată în text rezultă că, inițial, a aderat la Frontul patriotic antihitlerist întregul Partid social-democrat.

tanța deosebită a unității de acțiune a celor două partide pe bază de front unic muncitoresc, pentru determinarea partidelor burgheze de a consimți la făurirea pe scară națională a unui front antihitlerist.

Așa cum rezultă dintr-o scrisoare a C.C. al P.C.R. către C.C. al P.S.D., în septembrie 1943 conducerea Partidului social-democrat a aderat la crearea Comitetului național al Frontului patriotic antihitlerist. Spre sfârșitul aceleiași luni însă, conducerea P.S.D. a comunicat că revine asupra adeziunii date, pe motivul că P.N.Ț. și P.N.L. refuză să participe la formarea acestui comitet și că, fără concursul lor, acțiunea ar fi ineficace și unilaterală. „Am primit în luna septembrie anul curent cu mare bucurie adeziunea voastră la propunerea noastră în ce privește crearea Comitetului național al Frontului patriotic antihitlerist — se arăta în scrisoarea amintită a C.C. al P.C.R. La fel și noi am primit cu multă căldură și propunerea voastră asupra unificării politice a partidelor noastre. Am crezut că se va începe o eră nouă în istoria mișcării muncitorești din România. Deci revenirea voastră prin surprindere asupra adeziunii la Comitetul național și la Frontul patriotic antihitlerist am primit-o cu adânc regret”²².

Considerînd nejustificată poziția adoptată de către conducerea P.S.D., partidul comunist atrăgea atenția asupra consecințelor grave la care era expus poporul român în cazul în care România continua războiul alături de Germania fascistă și îi cerea insistent să răspundă afirmativ și cu toată responsabilitatea la propunerile ce i se făceau. În acest sens, scrisoarea menționează: „Soarta viitoare a țărilor vasale depinde de *contribuția efectivă* în lupta lor de eliberare împotriva Germaniei fasciste și pentru scurtarea războiului... Dacă vom aștepta retragerea armatelor hitleriste din România, țara va fi complet distrusă, o mare parte a poporului nimicită. Distrugerea țării și numărul celor uciși vor fi de zece ori mai mare decît în cazul ieșirii României din război, chiar dacă țara ar suferi o ocupație vremelnică. Iar țara și poporul vor împărți soarta gravă a Germaniei hitleriste, învinse, dacă nu pornim cu toții imediat la lupta pentru ruperea cîrdășiei cu Hitler... În concluzie, reînnoim propunerile noastre din scrisoarea noastră din ianuarie 1943 și hotărîrea noastră din iunie 1943. Pe baza acordului nostru de front unic, vă propunem intrarea imediată în Frontul patriotic antihitlerist, format din forțele antihitleriste din România și în Comitetul patriotic pe țară al acestui front. În același timp vă propunem să vă uniți cu noi și cu celelalte organizații antihitleriste la lupta pentru cîștigarea conducerii partidelor național-țărănesc și națio-

Partidul comunist considera că în jurul Frontului patriotic antihitlerist trebuiau să se strîngă toate forțele politice potrivnice dominației germane și dictaturii militare, formînd astfel Frontul național antihitlerist, care să aibă ca organ de conducere comitetul național.

²² Arhiva C.C. al P.C.R., dosarul nr. 7 951, mapa 116, filele 36—40 (Scrisoarea C.C. al P.C.R. către C.C. al P.S.D. din 15 noiembrie 1943).

nal-liberal, pentru ultima noastră platformă de luptă propusă acestor partide”²³.

Legăturile cu P.S.D. în problema Frontului unic și a Frontului patriotic antihitlerist au continuat. Tergiversarea materializării propunerilor făcute de P.C.R. se datora lui Titel Petrescu și altor elemente din conducerea P.S.D., care erau în strînsă legătură cu I. Maniu și C. I. C. Brătianu și care se consultau asupra atitudinii ce o adopta fiecare față de o serie de probleme politice.

Insistente intervenții au făcut comuniștii pe lângă conducerea P.N.Ț. și P.N.L., îndeosebi pe lângă prima. Din datele care au putut fi găsite pînă în prezent rezultă că în 1943 și în primele luni ale anului 1944 P.C.R. s-a adresat în mai multe rînduri lui Iuliu Maniu, în scris sau prin împuterniciți ai săi, în vederea participării la făurirea Comitetului național al Frontului patriotic antihitlerist : în ianuarie 1943 (după bătălia de pe Don și în timpul bătăliei de la Stalingrad), în mai și iunie 1943 (după dizolvarea Internaționalei Comuniste), în august, la 1 septembrie și 7 noiembrie 1943, în martie 1944. Dacă în prima parte a anului 1943 P.C.R. a propus celor două partide o platformă de acțiune comună compusă din 10 articole, în a doua parte a anului, pentru a înlesni tratativele, a sintetizat-o în 3 puncte, în care de altfel era cuprins esențialul sarcinilor antifasciste stabilite de partid. În scrisoarea trimisă de C.C. al P.C.R. conducerii P.N.Ț. la 7 noiembrie 1943, ca și într-o scrisoare adresată președintelui P.N.L. la 15 noiembrie același an, se preciza : „Comitetul Central al P.C.R. vă propune acțiunea comună a forțelor patriotice antihitleriste prin toate mijloacele, după un plan dinainte stabilit în comun pentru:

1. Doborîrea guvernului Antonescu și formarea unui guvern compus din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste.

2. Ieșirea din războiul hitlerist și trecerea de partea blocului anglo-sovieto-american.

3. Mobilizarea și organizarea armatei și a maselor largi la lupta împotriva cotropitorilor hitleriști.

Față de gravitatea situației, care nu permite nici o aminare, sperăm că de data aceasta veți da un răspuns favorabil la propunerea noastră pentru salvarea țării și a poporului de la catastrofa iminentă”²⁴.

I. Maniu, ca și C. I. C. Brătianu, s-a menținut mai departe pe poziția de tergiversare pe care a avut-o și în anii precedenți, adăugînd: „Sîntem gata să facem acțiune care să tindă la dărîmarea dictaturii, a regimului german, retragerea trupelor, încheierea păcii, regim democratic... Refuz comitet național. Sînt gata să lucrez pe bază de acțiuni paralele, cu plan de acțiune comun...”²⁵. Adevăratul scop al unui astfel de refuz consta în aceea că Maniu urmărea să găsească o ieșire din situația în care

²³ Ibid. În scrisoare sînt menționate și punctele din platforma respectivă.

²⁴ Ibidem, dosarul nr. 7 951, fondul nr. 1, mapa 113/1943, filele 29—31 (Scrisoarea C.C. al P.C.R. către președintele P.N.Ț.).

²⁵ Ibidem, filele 18—20 (Notițe luate în cursul convorbirilor cu I. Maniu și Ghiță Popp de către Mihai Magheru și Petre Ion în august 1943).

se afla țara fără un acord cu comuniștii și fără o ridicare a maselor la luptă.

În ciuda acestei atitudini, comuniștii au căutat totuși să antreneze la diferite acțiuni comune o serie de membri ai partidelor amintite, să colaboreze cu ei în rezolvarea unor probleme antifasciste. Astfel, din organizația Uniunea patrioților, înființată și condusă de P.C.R., precum și din unele asociații ale refugiaților transilvăneni au făcut parte, împreună cu comuniștii, și unii intelectuali național-țărăniști sau liberali. S-a colaborat, de asemenea, în completele de apărare la procese ce au fost intenționate unor comuniști și altor luptători antifasciști. În același spirit, prin intervenția făcută de reprezentanți ai P.C.R. pe lângă diverși intelectuali și oameni politici burghezi care aveau posibilități de a influența pe unii membri ai guvernului și pe însuși I. Antonescu, s-a reușit să fie aduși în țară (în lagărul de la Tîrgu-Jiu) comuniștii și antifasciștii români care se aflau în lagărul de la Grosulovo (U.R.S.S.), fiind salvați astfel de la represaliile sîngeroase pe care le-ar fi întreprins hitleriștii în retragerea lor de pe pămîntul sovietic.

Pentru a da curs hotărît acțiunii de făurire a unor largi alianțe politice, bazate pe unitatea muncitorească, P.C.R. trebuia, mai mult ca oricînd, să-și asigure unitatea rîndurilor sale. Pe această linie, la 4 aprilie 1944, Ștefan Foriș și elementele apropiate lui au fost îndepărtate din conducerea P.C.R.

După această dată, conducerea P.C.R., care a căpătat o nouă componență, a intensificat activitatea în toate domeniile, pentru organizarea practică a doborîrii dictaturii militare-fasciste și întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste.

Acțiunea pentru lărgirea coaliției forțelor antihitleriste a dobîndit impuls în primăvara anului 1944 prin perfectarea înțelegerii dintre P.C.R. și P.S.D. pentru crearea Frontului Unic Muncitoresc²⁶.

Un deziderat major pentru trecerea la această acțiune îl reprezenta crearea neîntîrziată a coaliției de forțe antihitleriste. S-au lărgit contactele cu reprezentanții P.S.D. și cu cei ai partidelor burgheze. În aprilie 1944, P.C.R. și P.S.D. ajung la un acord pe baza unei platforme antifasciste și de revendicări muncitorești, creînd Frontul Unic Muncitoresc. Făurirea Frontului Unic Muncitoresc a avut o mare însemnătate. Prin aceasta a fost realizată unitatea de acțiune dintre cele două partide muncitorești, ceea ce a contribuit la sporirea capacității de luptă a clasei muncitoare, la impulsionarea desăvîrșirii alianțelor pe linia Frontului național antihitlerist.

Paralel cu activitatea de creare a F.U.M., conducerea partidului comunist s-a preocupat de intensificarea relațiilor cu reprezentanții palatului în vederea stabilirii modalităților de înlăturare a regimului politic

²⁶ Gheorghe Țuțui, *Realizarea Frontului Unic Muncitoresc — moment de însemnătate istorică în lupta de eliberare a poporului român*, în „Anale de istorie”, anul XV, nr. 2/1969, p. 3—15.

antonescian și de trecere a țării în tabăra Națiunilor Unite. P.C.R. considera necesară această legătură cu palatul pentru că monarhul reprezenta virful de la care emana o autoritate formală cultivată de decenii prin propaganda regalistă, autoritate care, psihologic, conta mult în situația respectivă. Ea se făcea simțită îndeosebi în rîndul păturilor mijlocii și în mod cu totul pregnant în armată, monarhul fiind totodată capul oștirii, căruia îi depuneau jurămint de credință toți cei aflați sub arme. Aceste atribute erau considerate ca una din garanțiile că armata va sprijini unitar acțiunea de răsturnare a dictaturii fasciste și va întoarce armele împotriva Germaniei, pentru eliberarea patriei, în cazul cînd regele devenea angajat, pe baza unui plan concret, la împlinirea acestor deziderate.

În acea perioadă, conducerile principalelor partide burgheze continuau, de pe pozițiile vechii rivalități politicianiste de grup, să refuze orice colaborare cu unele grupări desprinse odinioară din aceste partide, cum era gruparea liberală a lui Gheorghe Tătărăscu. Dîndu-și seama de catastrofa spre care regimul antonescian ducea țara și vrînd să apară din nou pe scena politică a țării. Gh. Tătărăscu era de acord cu crearea unei coaliții de forțe antihitleriste. După ce i-a fost respinsă colaborarea de către cele două partide burgheze, el a intervenit pe lângă Mihai Antonescu în vederea încheierii unui armistițiu cu puterile aliate, și-a oferit serviciile cercurilor palatului pentru înlăturarea dictaturii, a păstrat legătura cu partidul lui Mihail Ralea și a putut discuta cu partidul comunist. La 26 mai 1944, P.C.R., în numele său și al celorlalte forțe progresiste și democratice din Frontul patriotic antihitlerist, încheie o înțelegere cu gruparea liberală a lui Gh. Tătărăscu.

Era încă un succes al partidului comunist pe linia realizării coaliției de forțe dispuse să participe la eliberarea patriei de sub jugul fascist. Totodată, conștient că înțelegerea de colaborare cu Gh. Tătărăscu va produce îngrijorări liderilor principalelor partide burgheze, P.C.R. a folosit această situație pentru a-i determina pe aceștia să renunțe la repetatele rezerve și clauze dilatorii și a-i hotări să se angajeze la o acțiune comună cu comuniștii.

Concomitent cu colaborarea pe bază de front unic muncitoresc și cu tratativele duse cu gruparea Tătărăscu, P.C.R. a intensificat activitatea de coalizare pe lângă P.N.Ț. și P.N.L. Evenimentele interne și internaționale făcuseră pe liderii acestor partide mai receptivi față de propunerile comuniștilor. În prima parte a lunii aprilie, reprezentantul P.C.R. — Lucrețiu Pătrășcanu — a avut dese întâlniri cu ei. În același sens, la 24 aprilie conducerea partidului comunist se adresează P.N.Ț. cu o scrisoare care avea un pronunțat caracter ultimativ, în care i se cerea să consimtă la crearea Comitetului național al Frontului antihitlerist. „Comitetul Central al Partidului Comunist din România — se arăta în acest ultim demers — v-a făcut cunoscut printr-o serie de scrisori și prin

delegațiile trimise punctul său de vedere în privința necesității imperioase imediate: de a încheia pacea, de a izgoni trupele hitleriste din țară; de a înlătura guvernul actual și a-l înlocui cu un guvern de uniune națională, reprezentând toate forțele antihitleriste; de a scoate țara noastră din Axă și a o încadra în alianțele ei firești — Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite; de a elibera Ardealul de nord...

Răspunsul pe care conducerea P.N.Ț. l-a dat pînă acum propunerilor partidului comunist, de a strînge pe o singură linie de acțiune imediată, cu obiectivele de mai sus, toate organizațiile politice active antihitleriste, a fost sau negativ, sau echivoc²⁷.

După ce în scrisoare se arată situația grea în care se afla România și consecințele grave care decurgeau pentru ea din hotărîrile stabilite de aliați la conferințele de la Moscova și Teheran, în caz că rămînea pînă la capăt alături de Germania, partidul comunist cerea lui Iuliu Maniu să-și precizeze poziția față de declarația ministrului de externe al U.R.S.S. din aprilie 1944 și sublinia: „Vă rugăm ca în termen de 3 zile să ne răspundeți fie în scris, fie verbal, prin mijlocirea delegatului nostru, care a stabilit cu dv. contact permanent, dacă *Da* sau *Nu* conducerea P.N.Ț. este gata să adere la realizarea Frontului național patriotic al tuturor forțelor antihitleriste, transmițînd unul sau doi delegați la comitetul lui de conducere.“

Precizînd atribuția acestui comitet, scrisoarea P.C.R. menționa: „Comitetul național are menirea să organizeze și coordoneze activitatea, în cadrul obiectivelor de mai sus, a partidelor, organizațiilor componente, cu scopul imediat și bine precizat — încheierea păcii și soluționarea tuturor celorlalte probleme legate de acest act politic, în conținutul lor formulat mai sus“²⁸.

I. Maniu era avertizat că în cazul în care va respinge într-o formă sau alta această ultimă propunere, C.C. al P.C.R. înțelegea să-și continue acțiunea, făcînd răspunzători în fața poporului pe toți aceia care împiedică unirea forțelor antihitleriste în împrejurările respective.

În urma acestor insistențe și în condițiile cînd starea de spirit antihitleristă a maselor și armatei era în plină dezvoltare, cînd F.U.M. era constituit, cînd U.R.S.S., prin propunerile făcute guvernului român, își exprimase punctul de vedere cu privire la încheierea unui armistițiu cu România, avînd în această privință și asentimentul Angliei și S.U.A., cînd la tratativele duse la Cairo toți reprezentanții puterilor aliate cereau trecerea la o acțiune concretă de ieșire din război, cînd pe fronturi se înregistrau mari succese împotriva Germaniei fasciste, atît în Răsărit cît și în Apus, iar la aripa de sud a frontului sovieto-german, care privea în cel

²⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, mapa 33/1944 (Scrisoarea C.C. al P.C.R. din 24 aprilie 1944 către biroul Comitetului Executiv al P.N.Ț.).

²⁸ *Ibid.*

mai înalt grad România, se întrevedea o iminentă ofensivă sovietică, I. Maniu și C. I. C. Brătianu au acceptat propunerea P.C.R. pentru constituirea unui organism de acțiune comună.

Spre sfârșitul lunii aprilie și începutul lunii mai 1944 a luat ființă Comitetul Central de acțiune al acestui organism, format din reprezentanți ai partidelor comunist, social-democrat, național-țărănesc și național-liberal, precum și un birou ca organ executiv al comitetului. Din comitet făceau parte: L. Pătrășcanu (P.C.R.), Titel Petrescu (P.S.D.), I. Maniu (P.N.Ț.) și C. I. C. Brătianu (P.N.L.), iar din birou: Petre Constantinescu-Iași și Vasile Bîgu (P.C.R.), Ștefan Voitec și Iosif Jumanca (P.S.D.), Ghiță Popp și N. Hudiță (P.N.Ț.), Bebe Brătianu și Gh. Zamfirescu (P.N.L.).

În cadrul comitetului s-au discutat denumirea coaliției celor patru partide, platforma ei de acțiune, modul de organizare și documentele pe care trebuia să le elaboreze. Ca rezultat, în iunie 1944 ia ființă Blocul Național Democrat, format din partidele amintite.

Documentul oficial de înființare a Blocului Național Democrat l-a constituit declarația publică a celor patru partide, datată 20 iunie 1944. Declarația prevedea că P.C.R., P.S.D., P.N.L. și P.N.Ț., dată fiind situația gravă în care se găsea țara, au hotărît să constituie un Bloc Național Democrat, care să activeze pentru salvarea țării, avînd următoarele țeluri:

„1. Încheierea fără întârziere, în baza ofertei făcute de aliați, a unui armistițiu cu Națiunile Unite (Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii), căutînd a obține condițiunile posibile cele mai bune pentru interesele țării.

2. Ieșirea României din Axă, eliberarea țării de ocupația germană, alăturarea ei de Națiunile Unite și restabilirea independenței și suveranității naționale.

3. În acest scop: înlăturarea actualului regim de dictatură și înlocuirea lui cu un regim constituțional democratic, pe baza acordării drepturilor și libertăților civice tuturor cetățenilor țării.

4. Menținerea unei ordine democratice și realizarea păcii conform cu interesele statului și poporului român“²⁹.

În declarație se sublinia că acordul încheiat intră imediat în vigoare și obligă părțile contractante la organizarea și ducerea în comun, fără nici o întârziere, a acțiunii pentru realizarea punctelor mai sus stabilite.

Dezideratele de ordin politic național au constituit elementul comun care a coalizat aceste partide, cu toate deosebirile esențiale de ordin ideologic și social-politic de clasă dintre ele.

La formarea B.N.D., liderii P.N.Ț. și P.N.L. nu au consimțit ca din cadrul lui să facă parte Frontul plugarilor, Uniunea patrioților și Partidul

²⁹ „România liberă“, anul II, nr. 9, din 10 august 1944.

socialist-țărănesc, care încă din 1943 alcătuiau împreună cu P.C.R. Frontul patriotic antihitlerist. Ei considerau că grupările și organizațiile amintite sînt reprezentate indirect de către P.C.R.* și că cele patru partide din Bloc reprezintă aproape unanimitatea de opinii a țării și a forțelor politice. De fapt, cei doi șefi de partide se temeau de o majoritate a forțelor de stînga în cadrul Blocului. În subsidiar, poziția lor era totodată o recunoaștere că partidul comunist avea o bază de masă organizată constînd atît din numărul său de membri, cît și al organizațiilor de masă și grupărilor politice aflate sub îndrumarea sau sub influența sa.

Înființarea Blocului Național Democrat a avut o mare importanță. El a marcat finalizarea strădaniei P.C.R. de aproape trei ani pentru făurirea Frontului național antihitlerist, a cărui expresie era acum șirul de alianțe încheiate în cadrul Frontului patriotic antihitlerist, Frontului Unic Muncitoresc, Blocului Național Democrat, precum și cu cercurile palatului și cu gruparea Tătărăscu. Cu toate că aceste grupări de alianțe nu au fost înmănunchate într-un singur organism, din motivele amintite ele acționau în fond în aceeași direcție, deși nu toate în aceeași măsură și cu egală eficiență, pentru atingerea aceluiași scop imediat. P.C.R., inițiatorul și făuritorul lor, făcea parte din toate aceste alianțe, la baza activității lor stăteau în esență obiectivele mișcării de rezistență elaborate de P.C.R. încă din 1941; partidul comunist reprezenta factorul cel mai dinamic și hotărît din cadrul acestor alianțe pentru ducerea la îndeplinire a obligațiilor asumate.

Din unele documente rezultă că organele de siguranță ale statului au informat pe Antonescu în legătură cu făurirea Blocului Național Democrat. Dar considerînd că este stăpîn pe situație în țară, el nu a trecut la represalii împotriva Blocului și a cercurilor palatului.

O notă din 7 iunie 1944 a Serviciului special de informații, care vorbea despre desăvîrșirea preparativelor pentru formarea B.N.D., arăta că în tabăra opoziției se consideră că „față de intransigența d-lui mareșal Antonescu în politica sa, e nevoie să se avizeze la mijloace extraordinare”³⁰. Pe această notă, I. Antonescu a pus următoarea rezoluție, din care reiese în bună măsură poziția sa amintită mai sus: „Dacă informația corespunde adevărului, este făcută încă o dată dovada ușurinței foștilor oameni politici. Dar refuz să cred că informația este riguros exactă. În tot cazul, să se pună la dosarul opoziției și să așteptăm. La agitații de cameră răspundem înțelept cu tăcerea, la acțiunea reală vom vedea cum

* În legătură cu această problemă, Grigore Niculescu-Buzești spunea în ședința Consiliului de Miniștri din 31 august 1944: „Sînt 4 partide care fac parte din Bloc și trei care sînt indirect reprezentate... Partidele sînt: Partidul național-țărănesc, Partidul național-liberal, Partidul comunist și Partidul social-democrat. Apoi Frontul plugarilor (Groza), gruparea Ralea și Uniunea patriotică (Magheru și Vlădescu-Răcoasa)” (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8/467, fila 58).

³⁰ Arhiva istorică centrală, fondul Președinția Consiliului de Miniștri, cabinet militar, pachetul nr. 191, dosarul nr. 1354.

se răspunde. Țara în aceste momente are nevoie de unire, ordine, muncă, acțiune coordonată.

Orice altă atitudine poate transforma un dezastru presupus într-unul real sau, și acesta poate fi cazul, va putea transforma — prin acțiunea necugetată a citorva — într-o catastrofă, o situație grea și periculoasă³¹.

Situația politică și militară din România preocupa guvernul Reichului nazist în cel mai înalt grad. Continuu soseau la Berlin vești despre România. Într-o notă informativă din 5 august 1944 a Gestapoului se spunea : „Evoluția politicii interne din ultimele 4 săptămâni arată clar o trecere a tuturor opozițiilor spre stînga, cu preluarea conducerii acestei opoziții de către partidul comunist. Conducerea partidului comunist ilegal din România năzuiește să smulgă pentru sine conducerea în lupta contra guvernului mareșalului. Diferitele convorbiri care au avut loc în ultimul timp între conducerea comunistă ilegală și cercurile burgheze opoziționiste ar fi ajuns la o încheiere”³². Se vede că informatorii germani nu cunoșteau cu certitudine, la data respectivă, despre existența B.N.D. și a celorlalte alianțe. Ei știau însă că în martie 1944 I. Maniu și C. I. C. Brătianu au trimis la Cairo pe Știrbei. Cunoșteau, de asemenea, faptul că Mihai Antonescu ducea discuții cu puterile aliate, prin corespondență și prin diferite legații române, în vederea încheierii unui armistițiu.

Forurile germane apreciau că starea de spirit a poporului și armatei române este necorespunzătoare scopurilor lor și că, în anumite situații, ea ar putea să aibă urmări grave pentru interesele germane. Dominarea situației interne din România și a opoziției care se folosea de ea, bararea aripii de sud a frontului sovietic erau considerate de diverse căpetenii germane ca elemente decisive în păstrarea sau schimbarea atitudinii României. Pentru prima aveau convingerea că I. Antonescu stăpînește încă situația ; pentru a doua solicitau comandamentului suprem întărirea grupului de armate german „Ucraina de sud“, care acționa în această parte a frontului.

•

Crearea de către P.C.R. a coaliției de forțe antihitleriste, de la partidele muncitorești și alte forțe progresiste pînă la partidele burgheze și cercurile palatului, a avut o mare însemnătate politică. Acest succes a demonstrat caracterul realist al orientării politice și tactice a partidului comunist, capacitatea sa de a analiza, desprinde și stabili, din multitudinea problemelor perioadei, acele obiective de luptă antifascistă care puteau deveni comune tuturor forțelor antihitleriste și stimulatorii în coalizarea lor.

³¹ *Ibid.*

³² A.I.S.I.S.P., fondul nr. 9, dosarul nr. 1 107, fila 10.

În colaborare cu aceste forțe, P.C.R. a pregătit și a înfăptuit insurrecția națională antifascistă din august 1944, care a dus la răsturnarea dictaturii militare-fasciste, la ieșirea României din războiul antisovietic, la întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste și trecerea țării de partea Națiunilor Unite. Memorabilul act de la 23 August 1944 a deschis poporului nostru calea cuceririi libertății sociale și naționale, a realizării celor mai înalte aspirații ale celor ce muncesc, trecerii la construirea noii orânduiri, socialiste.

Sub conducerea partidului comunist, stegar neînfricat al intereselor naționale ale poporului român, România a înlăturat pentru totdeauna jugul dominației imperialiste, și-a cîștigat deplina independență de stat. Poporul român, luîndu-și destinele în propriile mîini, își făurește liber și neatîrnat viața nouă, socialistă.

DIN LUPTA DE REZISTENȚĂ ANTIFASCISTĂ A POPOARELOR

DIN SUD-ESTUL EUROPEI*

Războiul național de eliberare a popoarelor Iugoslaviei (1941 — 1945)

După declanșarea celui de-al doilea război mondial, guvernul iugoslav și-a proclamat față de evenimentele externe dorința de neutralitate și neamestec în război. Dar, în urma înfringerii trupelor anglo-franceze pe frontul de vest în anul 1940, a ocupării mai multor state din Europa de către Germania fascistă, Iugoslavia a fost complet izolată. Politica lui Hitler și Mussolini față de regatul iugoslav se preciza mai ales între două alternative, la fel de primejdioase: „ori distrugere în război, ori includere”¹ în tabăra puterilor fasciste. Nedorind să facă apel la masele populare, guvernul iugoslav alege cea de-a doua cale și la 25 martie 1941, la Viena, aderă la Pactul tripartit².

Poporul iugoslav, sub conducerea partidului comunist, avînd ca lozinci „Mai bine război decît un astfel de pact” și „Mai bine în mormînt decît în robie”, a răsturnat guvernul în ziua de 27 martie 1941 și a anulat tratatul privind aderarea la Pactul tripartit.

Actul de la 27 martie 1941 a fost un act de mare curaj. Noul guvern iugoslav, sub conducerea generalului Simovici, căuta să evite orice neînțelegere cu Germania și Italia spre a nu-i oferi, mai ales lui Hitler, pretextul de a ataca Iugoslavia. Dar, în ciuda acestei orientări, Germania hitleristă a trecut imediat la elaborarea planului de atacare a Iugoslaviei. Hitler, pentru a justifica în parte atacul ce-l pregătea împotriva Iugoslaviei, a trimis o notă însoțită de un memorandum guvernului iugoslav³. Printre acuzațiile care erau aduse Iugoslaviei se făceau referiri la oprimarea naționalității germane⁴. Evident, nota trebuia să justifice războiul preventiv pe care-l pregătea Hitler împotriva Iugoslaviei.

* Evocarea succintă, în paginile revistei noastre, a rezistenței antifasciste a popoarelor din Iugoslavia, Bulgaria, Albania și Grecia pentru zdrobirea Germaniei hitleriste și a acoliților săi reprezintă forme prescurtate ale studiilor cuprinse în volumul „Mișcarea de rezistență din sud-estul Europei”, pregătit de Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., ce urmează a fi tipărit în curînd.

¹ Franjo Tudman, *Ocupacija i Revolucija*, Zagreb, 1963.

² *Iugoslavia socialistă*, Belgrad, 1957, p. 2.

³ *Nota guvernului Reichului către Iugoslavia*, București, 1941, p. 29.

⁴ *Ibidem*, p. 22—29.

Războiul din aprilie 1941 și capitularea Iugoslaviei. La 6 aprilie 1941, Germania fascistă, fără declarație de război, atacă Iugoslavia, urmată de trupele italiene, maghiare și ulterior bulgare⁵. Pentru a mări panica, avioanele dușmane bombardau sălbatic localitățile Iugoslaviei. Ca urmare, numai în prima zi a războiului, la Belgrad și-au pierdut viața peste 10 000 de oameni, iar o bună parte a orașului a fost distrus.

În țară a început dezordinea. Mobilizarea nu era terminată, unele unități militare n-au avut practic când să se formeze, mulți soldați n-au primit arme. Transporturile în urma bombardamentelor au fost paralizate. Iugoslavia a fost zdrobită și ocupată în 13 zile.

Partidul Comunist din Iugoslavia a fost unica forță politică care în timpul acestui război, atît de scurt și inegal, a încercat să împiedice ocuparea țării, să organizeze rezistența în vederea apărării libertății și independenței Iugoslaviei.

Încă înainte de război, comuniștii și numeroși simpatizanți s-au instruit în vederea organizării unor acțiuni armate pentru apărarea patriei. În același timp, P.C.I. a desfășurat o susținută activitate în rîndurile forțelor armate pentru a le putea atrage de partea sa în cazul în care guvernul ar duce o politică capitulardă, de trădare a intereselor naționale. Cînd a început războiul, comuniștii plecau în armată, chiar și în cazurile în care nu erau mobilizați. Ei au reușit să atragă de partea lor în vederea apărării țării și mulți ofițeri patrioți. Însuși Comitetul Central al partidului, care la începutul războiului își avea sediul la Zagreb, a luat în această privință unele măsuri. În două rînduri a trimis o delegație în frunte cu J. Krass, membru al Comitetului Central, la Comandamentul regiunii militare Zagreb să ceară arme pentru muncitorii și tinerii care doreau să lupte, dar au fost refuzați⁶.

Situația din țară era foarte grea. Evenimentele se desfășurau fulgerător. Se impunea luarea unor măsuri urgente. De aceea, încă înainte de dezagregarea armatei iugoslave, la reuniunea de la Zagreb din 10 aprilie 1941, ziua în care trupele germane intrau în acest oraș, Comitetul Central al Partidului Comunist din Iugoslavia, chemînd la rezistență, a hotărît ca, indiferent de mersul războiului, comuniștii să continue lupta împotriva agresorilor. Pe această bază a fost format pe lîngă Comitetul Central un comitet militar însărcinat să conducă pregătirile de luptă.

Datorită activității desfășurate în armată de către P.C.I., în multe cazuri ofițerii patrioți și soldații au opus o rezistență eroică. Astfel, la Varaždin, Regimentul 2 cavalerie a pornit la asalt contra tancurilor inamice, comandanții cîtorva nave de război au preferat să-și scufunde vasele decît să le predea inamicului după ce-au primit dispoziții din partea guvernului să capituleze. Ciocniri

⁵ Bogdan Smiljevici, George Knezevici, *Istoria epocii contemporane*, Panciova, 1965, p. 102.

⁶ *Ibidem*, p. 103.

cu caracter violent au avut loc în unele locuri din Serbia, Macedonia, Bosnia, Herțegovina, Slovenia și, mai ales, în Muntenegru ⁷.

Cu toate acestea, încă de la 13 aprilie 1941, generalul D. Simovici a pre-dat comanda generalului D. Kalafatovici și i-a ordonat să înceapă tratativele de armistițiu. În realitate, aceste tratative se duceau în vederea capitulării. La 15 aprilie 1941, regele și o parte a guvernului au fugit în străinătate. La 17 aprilie 1941, la Belgrad, în clădirea fostei ambasade cehoslovace, A. Tințar-Markovici și generalul R. Iankovici semnau în fața câtorva generali germani capitularea necondiționată a armatei regale iugoslave ⁸.

În spiritul directivelor lui Hitler, teritoriul Iugoslaviei a fost împărțit între forțele agresoare. Slovenia a fost împărțită între Germania și Italia, creîndu-se și un stat marionetă croat.

Ocupanții au pus sub controlul lor toate instalațiile industriale importante, minele și alte unități economice. Ei au decretat rechiziționarea produselor agricole. În aplicarea acestor măsuri, ocupanții au găsit sprijin în cercurile burgheze autohtone. Diferite grupuri separatiste și organizații profasciste s-au pus în slujba ocupanților. Cea mai extremistă dintre acestea era organizația teroristă a ustașilor.

Cercurile burgheze prooccidentale au fost dezorientate și dezorganizate. Guvernul iugoslav, aflat în emigrație, a luat măsuri pentru a-și întări poziția pe lângă aliații occidentali, legînd soarta Iugoslaviei și a sistemului ei social-economic de victoria acestora asupra puterilor Axei.

Masele populare se pronunțau cu hotărîre împotriva ocupării țării. La această stare de spirit au contribuit, pe lângă influența și activitatea Partidului Comunist din Iugoslavia, și tradițiile îndelungate ale luptei pentru libertate și neamîrnare. În aceste condiții — scriu istoricii iugoslavi —, deși țara era dezmembrată, partidul comunist și-a păstrat unitatea organizatorică și a continuat să acționeze pe tot teritoriul Iugoslaviei ⁹, acționînd cu fermitate pentru mobilizarea maselor la lupta activă de rezistență împotriva cotropitorilor.

Pregătirea și declanșarea insurecției armate. Pregătirile pentru răscoală au început aproape imediat după capitularea Iugoslaviei monarhice. Pentru a înțelege întreaga complexitate a evenimentelor, este necesar să ne referim la unele evenimente anterioare. Încă în octombrie 1940, la a 5-a conferință pe țară a P.C.I. de la Zagreb, a fost instituită o comisie militară pe lângă Comitetul Central al partidului. Sarcina ei a fost să desfășoare propagandă și agitație politică în armată. În cursul războiului, din aprilie 1941, ședințele Comitetului Central s-au ținut la Zagreb. Cu acest prilej, avînd în vedere noua conjunctură, comisia militară a fost reorganizată și transformată în comitet militar, avînd sarcina de a organiza rezistența împotriva invadatorilor fasciști.

⁷ *Ibidem*, p. 104.

⁸ Jovan Marjanovici, *Războiul de eliberare. Revoluția populară din Iugoslavia (1941—1945)*, Virșeț, 1958, p. 26.

⁹ Jovan Marjanovici, *Op. cit.*, p. 31.

În condiții extrem de grele, s-a organizat o amplă acțiune pentru procurarea de arme, muniții și material de război necesare luptei de rezistență (în acest scop, la sfârșitul lunii aprilie s-a creat o comisie specială). Trebuie menționat că mulți oameni, comuniști și necomuniști, patrioți, antifasciști, au strâns arme din proprie inițiativă. În același timp, în noul stat croat, în regiunile locuite de sârbi, poporul a început să se adăpostească în munți, fugind de teroarea ustașilor.

Concomitent cu pregătirile militare, P.C.I. desfășura o bogată activitate politică. La sfârșitul lunii aprilie 1941, a fost organizată o întrunire la Ljubljana, la care, pe lângă comuniști, au participat și reprezentanții altor organizații și grupări progresiste, punându-se bazele Frontului unic de eliberare *. Acesta a hotărât să înființeze detașamente ilegale de luptă. De asemenea, în cinstea zilei de 1 mai 1941, partidul comunist a adresat poporului o nouă chemare la luptă împotriva ocupanților.

Activitatea comuniștilor desfășurată în zilele grele ale ocupației, când întreaga țară era supusă jafului economic și terorii fasciste, a întărit și mai mult prestigiul partidului comunist. El a devenit o puternică forță politică care, prin programul și lozincile lansate, deschidea o perspectivă reală maselor populare asuprite și persecutate. Ca urmare a creșterii rolului partidului, chiar din primele luni de ocupație a sporit numărul membrilor de partid. P.C.I. a trecut la organizarea înapoierii în țară a foștilor voluntari iugoslavi care au luptat în Spania și care se aflau în lagărele de concentrare din Franța.

În ziua de 22 iunie 1941 a avut loc, la Belgrad, ședința Biroului Politic al C.C. al P.C.I., care a apreciat ca propice situația pentru declanșarea răscoalei armate. La această ședință a fost redactat apelul C.C. al P.C.I. intitulat „Popoarele Iugoslaviei”, prin care erau chemate toate popoarele care locuiau pe teritoriul iugoslav să se ridice la luptă împotriva ocupanților ¹⁰.

La 27 iunie 1941 a fost constituit Statul-major general al detașamentelor de partizani pentru eliberarea națională a Iugoslaviei, conducerea acestuia fiind încredințată secretarului general al P.C.I., Iosip Broz Tito. La 4 iulie 1941, Biroul Politic al C.C. al P.C.I. a hotărât intrarea în acțiune a detașamentelor de partizani. Această hotărâre a avut o importanță deosebită pentru lupta de eliberare națională a popoarelor iugoslave. De aceea, ziua în care a fost adoptată — 4 iulie 1941 — a fost proclamată „Ziua luptătorului” și este aniversată în fiecare an de popoarele Iugoslaviei ca sărbătoare națională.

Începutul luptei insurecționale s-a făcut în Serbia la 7 iulie 1941, când a fost tras primul foc de armă la Bella Crkva. La 13 iulie, răscoala începe în Muntenegru. Aici, în Muntenegru, au participat chiar din primele zile 32 000 de partizani și au eliberat de sub autoritatea italienilor o mare parte din teritoriu, adică circa 10 000 km p ¹¹. La 22 iulie 1941 se răscoală Slovenia, la 27 iulie 1941

* Vezi pentru Slovenia: „Fotografski dokumenti o boju Komunističke partije Slovenije”, Ljubljana, 1963—1964.

¹⁰ Pregled istorije saveza komunista jugoslavije, p. 305—306.

¹¹ Vlado Strugar, *Rat i revolucija* (1941—1945), p. 53—55.

Bosnia, Herțegovina și Croația, iar ceva mai târziu, la 11 octombrie 1941, Macedonia¹².

Este cazul să amintim aici și de cetnicii lui Draja Mihailovici. Când armata iugoslavă a capitulat, 26 de ofițeri, în frunte cu colonelul Mihailovici, s-au ascuns în păduri pentru a nu fi nevoiți să cadă prizonieri. După declanșarea insurecției, ei au început să înjghebeze detașamente de cetnici, pe care le-au numit „armata iugoslavă din patrie”, recunoscută de guvernul iugoslav aflat în emigrație. Ei au fost recunoscuți, de asemenea, și de coaliția antihitleristă. În cursul anului 1942, Draja Mihailovici a primit gradul de general și a fost numit ministru de război al guvernului iugoslav din emigrație. Dar Mihailovici și ofițerii săi pe parcurs au urmărit să împiedice lupta de eliberare națională și socială care era condusă de comuniști, iar la sfârșitul războiului au căutat să faciliteze re-instaurarea regelui și a burgheziei la putere. Prin acțiunile lor, cetnicii întrețineau lupta fratricidă, făcând în multe cazuri jocul ocupantului.

Declanșând răscoala armată, C.C. al P.C.I. — arată istoricii iugoslavi — a ajuns la concluzia că unicul mod de luptă care ar permite succesul este lupta de partizani*. S-a ținut seama de faptul că, țara fiind ocupată în întregime, nu exista un front clasic împotriva inamicului, nu existau rezerve de arme, muniții, alimente, inamicul fiind net superior din punct de vedere numeric și tehnic.

Inițial urmau să acționeze mici detașamente de partizani, extrem de mobile. Detașamentele de partizani evitau lupta deschisă, urmăreau inamicul, îl atacau prin surprindere, apoi dispăreau. Trebuiau mult curaj, spirit de abnegație și multă inventivitate, căci la începutul declanșării răscoalei inamicul avea pe teritoriul iugoslaviei 22 de divizii complet echipate și înarmate, la care se adăugau diferite unități speciale, auxiliare, polițienești, ca și formațiunile de luptă ale colaboraționiștilor. De aceea, amploarea și intensitatea luptelor au fost determinate de condițiile specifice locale. În Muntenegru, în anumite regiuni din Bosnia, Herțegovina și Croația, — de exemplu — acțiunile detașamentelor de partizani au luat amploare chiar de la început.

Prin proporțiile sale și prin succesele repurtate, insurecția popoarelor iugoslave a surprins ocupanții. „Ordinea” instaurată de ei era amenințată; căile de comunicație erau întrerupte, iar numeroase întreprinderi reduse la inactivitate. Toate eforturile trupelor de ocupație au rămas zadarnice. Italienii au fost nevoiți chiar să disloce noi trupe din Albania. În fața acestei situații, care știrbea „prestigiul” lui Hitler în Europa, acesta a ordonat la 16 noiembrie 1941 ca insurecția iugoslavă să fie lichidată cât mai grabnic. În Serbia au mai sosit 3 divizii germane. Operațiile ocupanților împotriva detașamentelor de partizani au fost însoțite de represalii brutale împotriva populației. În cursul operațiilor din vara și toamna anului 1941, trupele de ocupație au ucis sau au internat în lagărele morții sute de mii de locuitori, au incendiat mii de așezări, au distrus și au jefuit tot ce au găsit în cale, ucigând fără scrupule bărbați, femei, bătrâni, elevi, copii etc. Astfel, în piața principală din Belgrad, pe Terazje, la 17 august 1941 hitleriștii au spânzurat de stâlpii de telegraf cinci partizani. La Kragueivăț, la 21 octombrie 1941 au fost împușcați mii de cetățeni ai orașului. De la liceu au fost duși spre locul execuției clase întregi de elevi împreună cu profesorii lor. Elevii au cântat la locul execuției „Hei Slavi” și cu acest cântec

¹² Ibidem, p. 65—66.

* Vezi pentru amănunte colecția de documente *Zbornik dokumenata i podataka a narodnoslobodilaom ratu Jugoslavenskih naroda*, editată de Institutul istoric-militar al Armatei iugoslave.

pe buze au primit gloanțele călăilor. În comuna Clina, o bandă de ustași a năvălit în biserică și, chiar în timpul serviciului religios, au masacrat numeroși țărani. La Kralievo, într-o singură zi au fost împușcați 2 000 de muncitori¹³. Exemplele sînt numeroase.

Prin operațiile întreprinse cu forțe superioare și prin represii sâlbatice, trupele de ocupație au reușit în cadrul primei ofensive germane să recucerească unele teritorii, să dea lovituri grele unităților de partizani. Însă, în timp ce în unele regiuni detașamentele de partizani erau nevoite să se replieze, în altele acțiunile forțelor de eliberare luau amploare. La sfîrșitul anului 1941 erau deja eliberate teritorii întinse din Serbia meridională, din Muntenegru, din Bosnia, din Herțegovina și Croația. Detașamentele de partizani numărau peste 80 000 de luptători înarmați. În decembrie 1941 a luat ființă prima brigadă proletară.

Năzuința fierbinte a maselor populare iugoslave pentru libertate națională și dreptate socială a fost factorul care a imprimat un *dublu caracter* luptelor purtate de popoarele iugoslave în timpul celui de-al doilea război mondial: *eliberarea națională și eliberarea socială*. Promovînd linia organizării luptei active împotriva ocupanților ca sarcină principală, P.C.I., conducerea de partid și a mișcării de eliberare națională au apreciat că în condițiile Iugoslaviei această luptă se împletește strîns cu lupta pentru revendicările fundamentale naționale și sociale ale popoarelor Iugoslaviei. Faptul că majoritatea burgheziei a trădat interesele naționale, că regele și guvernul au fugit în străinătate fără să organizeze o rezistență a determinat o polarizare accelerată a maselor populare în jurul partidului comunist.

Datorită dezvoltării cu succes a răscoalei și creării teritoriului liber, în septembrie 1941, Comitetul Central al P.C.I. și Statul-major general al detașamentelor de partizani au putut să treacă din Belgrad în regiunile în care se desfășura răscoala. Acest lucru era necesar pentru ca răscoala să fie condusă direct și nemijlocit. Conducerea răscoalei și-a avut sediul mai întîi la Stolițe, lîngă Krupanj¹⁴. Aici, la Stolițe, în septembrie 1941 a avut loc prima consfătuire cu caracter militar a delegaților tuturor regiunilor Iugoslaviei, convocați din inițiativa C.C. al P.C.I. La consfătuire, Statul-major general al detașamentelor de partizani a luat denumirea de Statul-major suprem al detașamentelor de partizani și, între altele, s-a hotărît constituirea de organe de conducere militară în toate regiunile etnice ale Iugoslaviei. În detașamente s-au introdus o organizare și o disciplină militară, s-au format unități auxiliare. Fără disciplină și ordine inamicul, mult superior, nu putea fi biruit. În ce privește teritoriul liber, s-a hotărît că asemenea teritoriu trebuie să existe în permanență și el trebuie mereu să se extindă, aceasta atît din considerente militare cît și politice. Detașamentele de partizani se transformau în unități tot mai numeroase, și de aceea trebuia să existe un spate al frontului, de unde se puteau aproviziona, replea și reface. Paralel cu extinderea răscoalei și a succeselor raportate de partizani, se constituiau primele organe ale puterii populare.

Iarna 1941—1942 a constituit una dintre perioadele cele mai grele pentru mișcarea de eliberare națională. Unitățile de partizani sufereau de frig, duceau lipsă de arme, de muniții, de alimente și medicamente. Un număr tot mai mare de persoane civile se refugiau din centrele ocupate în teritoriul liber, ceea ce

¹³ Jovan Marjanovici, *Op. cit.*, p. 72—73.

¹⁴ B. Smiljevici, G. Knezevici, *Op. cit.*, p. 124.

impunea noi probleme organelor militare și politice. Pe de altă parte, ocupații germani hotărâseră să lichideze în iarna 1941—1942 frontul iugoslav, pe care nu-l prevăzuseră în planurile lor, pentru a putea trimite pe frontul de răsărit diviziile din Iugoslavia.

În prima jumătate a anului 1942, hitleriștii au inițiat mai multe operații ofensive împotriva principalelor centre ale mișcării de eliberare: în Bosnia răsăriteană (ianuarie), în Serbia meridională (februarie-martie), în Muntenegru, în Hertegovina (aprilie-iulie), în masivul Kozara (iunie-iulie). La unele dintre aceste operații au participat între 3 și 6 divizii, susținute de unități blindate și de aviație. În ciuda dificultăților și a pierderilor, mișcarea de eliberare iugoslavă nu putea fi lichidată. Spre mijlocul anului 1942, sub conducerea directă a Statului-major suprem, grosul forțelor populare a declanșat o mare ofensivă în partea centrală a Iugoslaviei. Această ofensivă a durat până la începutul anului 1943 și s-a încheiat cu numeroase victorii și cu eliberarea unui teritoriu compact de aproximativ 50 000 km p¹⁵.

Dintre acțiunile militare ale anului 1942 este cunoscut vestitul marș de la Igman, când, la —32° C, partizanii au trecut pe lângă Sarajevo și peste muntele Igman și au pătruns în localitatea Focea.

Încă de la începutul luptei de eliberare, unul dintre centrele cele mai glorioase a fost muntele Kozara. În 1942, aici și-a desfășurat activitatea un puternic detașament de partizani format din 3 000 de luptători, care avea de partea sa întreaga populație a Kozarei.

În cursul celei de-a 3-a ofensive a inamicului, cei din Kozara s-au angajat la acțiuni de mai mare amploare pentru a ușura lupta trupelor de partizani. Ei au reușit să taie calea ferată Zagreb-Banja Luka și chiar să amenințe orașul Banja Luka. La aceste lupte au luat parte și primele avioane ale partizanilor. În iunie 1942, inamicul a primit sarcina să lichideze pe partizanii din Kozara. S-au dat lupte deosebit de violente. Inamicul a cauzat mari pierderi partizanilor, dar mișcarea nu a fost lichidată radical. Lupte grele s-au dat, de asemenea, în Macedonia și în Kosovo-Metohia.

În cursul anului 1942, lupta de eliberare națională a căpătat o amploare tot mai mare, regiuni tot mai întinse ale Iugoslaviei fiind eliberate și controlate de detașamente de partizani, iar comitetele de eliberare națională au început să exercite tot mai efectiv funcțiile de organe ale puterii în aceste regiuni.

Analizând aceste rezultate, C.C. al P.C.I. a ajuns la concluzia că au fost create condițiile pentru a se trece la constituirea unui organism politic iugoslav care să reflecte gradul de dezvoltare și caracterul mișcării de eliberare națională și care — prin existența și activitatea sa — să dea un nou impuls luptei revoluționare de eliberare. Pe baza acestei concluzii, la 27 noiembrie 1942, a avut loc în orașelul bosniac Bihaci adunarea constitutivă a Consiliului antifascist de eliberare națională a Iugoslaviei*. La adunare au fost convocați reprezentanți ai tuturor popoarelor din Iugoslavia. Din cei 71 de delegați stabiliți să participe la această adunare hotărâtoare pentru viitorul Iugoslaviei, numai 54 au reușit să se strecoare și să fie prezenți.

Consiliul antifascist, și în special Comitetul său executiv ales, a desfășurat o largă activitate pentru extinderea și consolidarea puterii populare. Secțiunile Comitetului executiv (pentru probleme interne, economie, sănătate, pentru pro-

¹⁵ *Oslobodila/ki rat naroda Jugoslaviје*, knj. 1. p. 337—340.

* În continuare vom folosi denumirea prescurtată de Consiliul antifascist.

bleme sociale și religioase, pentru propagandă etc.) au rezolvat operativ numeroase sarcini care nu sufereau amânare, ca : ajutorarea orfanilor, a refugiaților și sinistraților, organizarea economiei, aprovizionarea armatei, a populației etc.

Pe baza directivelor și sub conducerea Consiliului antifascist au fost formate organe populare similare, consilii antifasciste teritoriale la nivel regional în Serbia, Croația, Slovenia, Bosnia, Herțegovina, Macedonia și Muntenegru.

Sesiunea de la Bihaci și hotărârile adoptate au dat un nou impuls luptei împotriva ocupanților.

Eroicele lupte din anul 1943. La sfârșitul anului 1942, planul statelor fasciste de a cuceri lumea printr-un război fulger se dovedea a fi iluzoriu. De aceea, încă în noiembrie 1942, Hitler l-a chemat la cartierul său general de pe frontul de est, la Vinița, pe generalul de corp de armată Alexander von Löhrr, comandantul Armatei a 12-a germane, ulterior comandantul Armatei din sud-estul Europei, ale cărui trupe trebuiau să întreprindă a 4-a ofensivă germană cu scopul lichidării definitive a mișcării din Iugoslavia.

Ofensiva a fost declanșată în a doua jumătate a lunii ianuarie 1943. Lovitura principală era îndreptată asupra teritoriului liber din Bosnia apuseană și din Lika. Atacau trupe de elită germane și italiene, ca Divizia 7 SS „Prințul Eugen“, Divizia „Diavolul 369“, diviziile „Lombardia“, „Sasari“ etc.¹⁶

Armata de eliberare a hotărât să opună o rezistență dîră inamicului, folosindu-se și de teren, care era muntos, deluros și cu păduri dese, dar evitînd luptele frontale, deoarece raportul de forțe era de 10 : 1 în favoarea inamicului, plus armamentul superior. Totodată Statul-major suprem a dat dispoziții ca partizanii să hărțuiască inamicul pe tot cuprinsul Iugoslaviei pentru a ajuta situația celor din Bosnia apuseană și Lika. În același timp, diviziile 1, a 2-a și a 3-a proletare trebuiau să treacă la contraofensivă, să străpungă încercuirea și să pătrundă în Herțegovina și Muntenegru, care erau în întregime sub ocupația dușmanului. Aceasta era un plan îndrăzneț, la care fasciștii nu s-au așteptat.

S-au dat lupte violente în Lika, Banija, Kordun și în Bosnia apuseană. Inamicul a fost surprins de rezistența întîmpinată. Efortul lui de a pătrunde în centrul teritoriului liber, de a dezmembra și apoi a nimici unitățile n-a reușit. Diviziile proletare au luptat cu succes și s-au retras spre sud, în direcția Neretvei, apărînd și 4 000 de răniți pe care-i transportau.

Înaintînd peste Neretva și spre Drina, partizanii au reușit să creeze un teritoriu liber în Bosnia, în Herțegovina și Muntenegru. Concomitent s-au desfășurat puternice lupte în Serbia, în Macedonia, în Vojvodina. Ca urmare, comandamentul german a hotărât să fie pregătite noi acțiuni împotriva mișcării de rezistență din Iugoslavia, cunoscute sub denumirea de a 5-a ofensivă. Această ofensivă a început aproape imediat după a 4-a și a ținut de la 15 mai 1943 pînă la sfârșitul lunii iunie 1943. Inamicul era foarte grăbit să lichideze rezistența iugoslavă, deoarece suferea înfrîngerii pe frontul de răsărit, aliații presau în Italia și îi trebuia asigurată linia de comunicații din spatele frontului. Au sosit noi unități germane specializate în lupte de teren muntos. Participau germani, italieni, ustași și diferite unități ale statelor care aveau trupe de ocupație în Iugoslavia. Inamicul dispunea de circa 100 000 de oameni, artilerie și aviație.

Planul inamicului era de a înconjura forțele partizanilor în regiunea cursului inferior al râurilor Piva și Tara și a coastelor munților Durmitor și

¹⁶ Vladimir Dedijer, *Iosip Broz Tito*, Vîrșeț, 1953, p. 370—371 ; vezi și Arhiva M.F.A. a Iugoslaviei, Declarația lui von Löhrr, kut. 70, 1/1 p. 96.

Piva și apoi a le nimici. Aici s-au desfășurat lupte crâncene pe muntele Vucevo, în pasul râului Sutjeska și pe muntele Zelengora. Partizanii au purtat lupte violente în condiții deosebit de grele, din rîndul lor căzînd sute și sute de luptători. Statul-major suprem a hotărît să împartă forțele în două. Divizia 1 și a 2-a să pătrundă peste Sutjeska și Zelengora în Bosnia, iar diviziile a 3-a și a 7-a să pătrundă în Sangeak. A fost deosebit de crîncenă lupta de la Milinklada, unde a fost rănit comandantul suprem, Iosip Broz Tito. Străpungerea spre Sangeak nu a reușit, încît și unitățile de aici s-au îndreptat spre Sutjeska. În aceste lupte a murit legendarul partizan Sava Kovacevici. Cu numeroase pierderi forțele principale ale partizanilor efectuează străpungerea spre Sutjeska și pe la sfîrșitul lunii iunie creează un nou teritoriu liber în Bosnia răsăriteană ¹⁷.

În cursul anului 1943 armata de eliberare a dat dovadă de fermitate, fiind capabilă de a ține în șah și chiar de-a ataca unități puternice dușmane.

Succesele armatei populare de eliberare raportate în cursul anului 1943 au sporit autoritatea mișcării de eliberare națională. Au apărut astfel condiții favorabile pentru adoptarea unor hotărîri majore privind orînduirea politică a Iugoslaviei *. Devenise evident că mișcarea de eliberare națională era forța politică hotărîtoare și că Consiliul antifascist cîștigase o deplină autoritate de organ suprem al puterii populare, iar comitetele de eliberare națională se transformaseră în organisme cu trăsături de organe de stat. *Prin aceasta* — subliniază istoriografia iugoslavă — *a fost creat sistemul noii puteri politice în Iugoslavia, bazat pe cuceririle revoluționare ale luptei de eliberare națională* ¹⁸.

Concluziile celei de-a doua sesiuni a Consiliului antifascist, care a avut loc la 29 noiembrie 1943 în localitatea Jaițe, reprezintă în fapt hotărîri revoluționare care, prin conținutul lor de clasă, au marcat un moment important în procesul de cucerire a puterii de către oamenii muncii, în frunte cu clasa muncitoare.

Hotărîrile celei de-a doua sesiuni a Consiliului antifascist au avut un larg ecou în lumea întreagă, și mai ales în țările care luptau pentru scuturarea dominației fasciste.

Conferința de la Teheran a recunoscut în mod oficial lupta eroică a popoarelor Iugoslaviei. Chiar la primul punct se arăta că conferința „decide ca partizanii din Iugoslavia să fie ajutați cu material de război și aprovizionare pînă la cel mai înalt grad posibil, precum și în conducerea operațiilor” ¹⁹. În decembrie 1943, Moscova, Washingtonul și Londra au recunoscut și deciziile celei de-a doua sesiuni a Consiliului antifascist de la Jaițe din 29 noiembrie 1943. Guvernul sovietic a dat următorul comunicat: „Aceste evenimente din Iugoslavia, care au fost deja primite în Marea Britanie și S.U.A. —, sînt considerate de guvernul U.R.S.S. drept fapte pozitive care vor contribui la viitoarea luptă

¹⁷ Vlado Strugar, *Rat i revolucija (1941—1945)*, p. 222—224.

* *Tako je rođena nova jugoslavija*, Belgrad, 1963.

¹⁸ Sesiunea 1 și 2 AVNOI, Beograd, 1953, p. 227.

¹⁹ *Military Conclusions of the Teheran Conference, His Majesty's Stationary Office, London, 1947*, p. 17.

cu succes a popoarelor Iugoslaviei împotriva Germaniei hitleriste. Aceste evenimente mărturisesc totodată și succesul serios al noilor conducători ai Iugoslaviei în cauza unirii tuturor forțelor populare ale Iugoslaviei²⁰. Însă statele coaliției antihitleriste continuau să recunoască și guvernul regal și să întrețină relații diplomatice normale cu acest guvern. Practic, după Jaițe existau două guverne iugoslave: unul la Londra, de mult respins de marea majoritate a popoarelor iugoslave, dar recunoscut de marile puteri, și celălalt în țară, creat de popor, care avea o putere reală, efectivă, dar trebuia să lupte pentru recunoașterea internațională.

★

Deoarece armata de eliberare iugoslavă era acum numeroasă, dispunea de armament modern, fie capturat de la italieni, fie parașutat de aliați, și deținea și controla mai mult de jumătate din teritoriul Iugoslaviei, hitleriștii au fost nevoiți să-și schimbe metoda de luptă. Ei și-au concentrat forțele pentru preluarea teritoriilor din zona ocupată de trupele italiene, mai ales coasta Adriaticii. Astfel este dezlănțuită a 6-a ofensivă germană, care a durat pînă la mijlocul lunii martie 1944.

Statul-major suprem iugoslav a dat la rîndul său unităților în subordine dispoziții pentru împiedicarea planului inamic. Trebuie să subliniem că modul de luptă a rămas tot cel partizan, adică de a evita lupte importante, frontale și de a izbi inamicul prin surprindere, atacîndu-l din flanc, din spate, utilizînd deci factorul surpriză.

Lupte violente s-au dat în Bosnia răsăriteană, în Sangeak, unde inamicul a repurtat un șir de victorii și a reușit să pătrundă în Serbia apuseană. De asemenea, lupte violente s-au dat în Kordun, Banija, în Bosnia răsăriteană și apuseană, unde se găsea sediul Statului-major suprem. În urma acestor lupte Statul-major suprem s-a mutat de la Jaițe la Drvar.

În primăvara anului 1944 poziția lui Hitler devine deosebit de grea. Pe frontul de răsărit trupele sovietice înaintaseră pînă la granița României²¹, iar în Italia aliații pregăteau o nouă ofensivă. Germanii se temeau și mai mult ca o debarcare să nu se facă mai întîi în Europa occidentală. În prima ipoteză se crea pericolul ca diviziile germane din Balcani să fie rupte de restul trupelor, armata de eliberare iugoslavă putînd astfel nimici forțele ocupantului. Comandamentul german a hotărît ca printr-un atac fulger, bazîndu-se mai ales pe aviație, să atace Drvarul, sediul Statului-major suprem, și să captureze pe conducătorii iugoslavi. Această operație a fost denumită „Rösselsprung“, adică săritura calului pe tabla de șah.

La Drvar parașutiști din trupele SS au fost lansați din avioane și planoare, sprijiniți de tancuri, branduri și infanterie. S-au dat lupte deosebit de grele, iar

²⁰ Citat după Vladimir Dedijer, *Op. cit.*, p. 390—391.

²¹ Žarko Atanacković, *Vojvodina u Borbi (1941—1945)*. Editura Forum, Novi Sad, 1959.

parașutiștii au fost siliți să se retragă pentru a nu fi decimați înainte de sosirea unităților motorizate germane care-și deschideau drum spre Drvar. După 10 zile de lupte sîngeroase, inamicul a fost oprit peste tot, dar a ocupat Drvarul, producînd pierderi grele partizanilor²².

În ajunul luptelor pentru eliberarea definitivă a Iugoslaviei care s-au desfășurat la sfîrșitul verii anului 1944, poziția Germaniei hitleriste era critică. Trupele sovietice înaintau vijelios din răsărit, în iunie 1944 aliații debarcau în Normandia și deschideau cel de-al doilea front, iar în Italia pregăteau o nouă ofensivă. Pentru pierderea pozițiilor Germaniei hitleriste în sud-estul Europei, un rol deosebit au jucat ieșirea României din război și alăturarea ei coaliției antihitleriste.

Prin ieșirea României din război și trecerea de partea coaliției antihitleriste, trupele sovietice au avut posibilitatea să ajungă în cîteva zile la frontierele Iugoslaviei, iar prin angajarea diviziilor române pe linia Dunării și în Transilvania de nord împotriva Germaniei au fost blocate numeroase forțe germane care ar fi putut fi aruncate împotriva mișcării de rezistență iugoslavă.

În luptele finale pentru eliberarea Iugoslaviei, armata de eliberare a devenit o armată încheată atît prin organizare cît și prin dotare. Armata a adoptat acum sistemul frontal de luptă, dar îl combină cu cel partizan. Germanii au opus o rezistență acerbă, deoarece se temeau de o joncțiune între trupele sovietice și cele iugoslave.

Această joncțiune s-a produs după trecerea României de partea coaliției antihitleriste. În septembrie 1944, forțele iugoslave s-au îndreptat spre Sumadija și Belgrad. La 6 septembrie 1944 s-a realizat joncțiunea cu trupele sovietice la Kladova. Potrivit înțelegerilor realizate cu Comandamentul sovietic s-a stabilit coordonarea acțiunilor celor două armate pe teritoriul Iugoslaviei. S-a convenit ca trupele sovietice să acționeze în Serbia și în Vojvodina, să participe împreună cu ele la eliberarea Belgradului, iar în aceste regiuni să se mențină administrația civilă iugoslavă. U.R.S.S. urma să furnizeze armament pentru 12 divizii iugoslave de uscat și două divizii de aviație.

Între timp armata iugoslavă și cea sovietică se apropiau de Belgrad. După o săptămînă de lupte crîncene de stradă, la 20 octombrie 1944, Belgradul a fost eliberat. Nemții au avut mari pierderi — peste 25 000 de morți și răniți.

Eliberarea Belgradului a avut o deosebită importanță pentru desfășurarea ulterioară a războiului. Pe plan politic odată eliberată capitala țării, membrii Consiliului antifascist și în general întreaga administrație centrală s-au mutat aici, iar pe plan militar a fost zădărnicită încercarea nemților de a fuziona grupurile de armată F și E cu grupul „Serbia” și de a fixa în acest sector aripa de sud a frontului de răsărit.

²² *Istoria Iugoslaviei*, tom. 2, Moscova, 1963, p. 234.

Prin succesul operației de la Belgrad, armata iugoslavă a putut să înainteze spre apus, prin Bacica, Srem și Bosnia răsăriteană, iar Armata sovietică, care acționa cu cea română în Ungaria, avea acum asigurat flancul stîng.

La sfîrșitul anului 1944 erau eliberate Serbia, Macedonia, Muntenegru, Dalmația și o mare parte a Bosniei și Herțegovinei. Frontul s-a stabilizat la cîteva sute de kilometri vest de Belgrad, în Srem, apoi cobora spre sud, în sectorul Sarajevo, și apoi tot spre vest pînă la Marea Adriatică, în zona localității Karlobaga²³.

La începutul anului 1945, armata de eliberare iugoslavă s-a reorganizat pe principiul unei armate de tip modern, luînd și denumirea de Armata iugoslavă. Încă la 1 ianuarie 1945 a luat ființă Armata a 4-a iugoslavă, pusă sub comanda lui P. Drapšin. Statul-major suprem a devenit Statul-major general al Armatei iugoslave. Armata iugoslavă, călită în focul luptelor, avea un efectiv care depășea 500 000 de luptători și era înzestrată cu armament de toate tipurile.

În cadrul operațiilor de la începutul anului 1945, armata 1 și a 3-a aveau misiunea să acționeze pe frontul de la Srem. Armata a 2-a, de sub comanda lui Kocea Popovici, pe frontul din Bosnia, iar Armata a 4-a în părțile apusene ale Iugoslaviei.

Ofensiva generală a Armatei iugoslave pentru eliberarea totală a teritoriului a început la 20 martie 1945.

Deși comandamentul suprem german a capitulat la 8 mai 1945 și a dat ordin trupelor să se predea, operațiile militare pe teritoriul Iugoslaviei au continuat pînă la 15 mai 1945. Între 10 și 15 mai 1945, Armata a 2-a împreună cu Armata 1 au participat la lichidarea și capitularea forțelor dușmanului din Slovenia, care opuneau o dîrză rezistență. De aceea, în Iugoslavia, Ziua Victoriei se sărbătorește la 15 mai.

Popoarele Iugoslaviei au cucerit această victorie cu sacrificii enorme. Au pierit, scrie Jovan Marjanovici, pe cîmpul de luptă, în închisori, în lagărele de concentrare 1 706 000 de iugoslavi, adică fiecare al 9-lea om și-a dat viața în acest război. Au fost distruse peste 820 000 de case, 2/3 din vite au pierit, aproape toate marile centre industriale au fost paralizate complet, iar căile de comunicație au fost dezorganizate. În Ziua Victoriei, Armata iugoslavă număra 800 000 de luptători, încadrați în 17 corpuri, cu 52 de divizii, 23 de batalioane independente și 107 detașamente de partizani²⁴.

Dar sacrificiile nu au fost zadarnice. Prin jertfele patrioților s-a născut o nouă Iugoslavie, democratică, socialistă.

Dr. NICOLAE CIACHIR

²³ Vlado Strugar, *Op. cit.*, p. 261—284.

²⁴ Jovan Marjanovici, *Op. cit.*, p. 142.

Rezistența antifascistă a poporului bulgar

La 9 iunie 1923, vîrfurile claselor dominante din Bulgaria au organizat o lovitură de stat fascistă prin care puterea a fost acaparată de guvernul fascist condus de A. Tankov.

Măsurile represive luate de guvern împotriva maselor largi populare au dat naștere în întreaga țară la valuri de proteste și de revoltă. Pornind de la pericolul grav pe care îl reprezenta pentru destinele poporului fascismul, Partidul Comunist Bulgar s-a orientat spre dezvoltarea și intensificarea activității sale în direcția concentrării tuturor forțelor democratice și patriotice într-un singur șuvoi de luptă. În ședința din 5—7 august 1923 a Comitetului Central al P.C.B. s-a luat hotărîrea de a se crea un front unit antifascist în care să intre comuniștii, agrarii* și toate organizațiile democratice, în scopul răsturnării guvernului Tankov și a preluării puterii prin insurecție armată.

La 20 septembrie 1923 s-a constituit Comitetul revoluționar suprem, compus din Gheorghi Dimitrov, Vasil Kolarov și Gavril Ghenov, care avea sarcina să conducă lupta poporului pentru răsturnarea dictaturii fasciste și instaurarea puterii muncitorești-țăărănești. După trei zile a început insurecția populară antifascistă, la care au luat parte muncitori, țărani și intelectuali, sub conducerea partidului comunist. Pretutindeni la orașe și sate, masele populare au luptat eroic, reușind să dea lovituri puternice fascistilor, în multe localități a fost proclamată puterea muncitorească-țăărănească. Guvernul fascist a reprimat insurecția, dezlănțuind o teroare cruntă împotriva mișcării revoluționare și democratice din întreaga țară.

Deși înfrîntă, insurecția din septembrie 1923 a fost pentru Partidul Comunist din Bulgaria o adevărată școală, oferind totodată mișcării muncitorești internaționale bogate concluzii și învățăminte¹. „Insurecția din septembrie a săpat o prăpastie atît de adîncă și sîngeroasă între masele populare și burghezia fascistă, încît nu mai poate fi cu nimic astupată. În decursul întregii perioade care a urmat, fascismul n-a mai izbutit să-și întărească pozițiile și să-și creeze o bază socială largă”². Insurecția bulgară venea să se adauge experiențelor revoluționare anterioare, dovedind, în pofida unor insuccese vremelnice, că mișcarea comunistă din fiecare țară avea inepuizabile surse de vitalitate. În același timp ea a scos în evidență marele rol ce revenea partidelor comuniste și muncitorești în organizarea și conducerea maselor muncitoare în lupta pentru libertate, democrație și progres social.

În timpul insurecției s-au făcut primele încercări pentru realizarea unui front unit antifascist al poporului, condiție indispensabilă pentru răsturnarea dictaturii fasciste. Blocul muncii din 1926 și Frontul popular din 1936 au constituit noi etape în lupta pentru făurirea bazelor Frontului unit antifascist al poporului bulgar. Experiența dobîndită de mișcarea muncitorească și democratică din Bulgaria în anii 1923—1939 a fost valorificată și îmbogățită în perioada celui de-al doilea război mondial.

* Uniunea populară agrară.

¹ Acad. Dimităr Kosev, *Otrajenieto na septemvriiskoto vŭstanie 1923 g. v drugite strani i negovoto mejdunarodno znacenie*, în „Izvestia na Instituta po istoria na B.K.P.” nr. 11/1964, p. 109.

² Gheorghi Dimitrov, *Opere alese*, Editura politică, București, 1959, p. 574—575.

Credincioși relațiilor străvechi cu poporul bulgar, revoluționarii și democrații din România s-au solidarizat cu insurecția populară antifascistă din Bulgaria³. Oamenii muncii de la orașe și sate, răspunzând chemării Partidului Comunist Român, s-au ridicat în apărarea antifasciștilor bulgari, împotriva măsurilor represive ale guvernului Ţankov. O formă a mișcării de solidaritate a reprezentat-o strângerea de ajutoare materiale pentru victimele terorii din Bulgaria⁴. Revoluționarii bulgari care s-au refugiat pe pământul românesc s-au bucurat în țara noastră de o primire caldă, avînd sprijinul moral și material al populației de la orașe și sate⁵.

În perioada care a urmat, oamenii muncii din România au demonstrat de nenumărate ori în fața legației și a consulatelor germane din București și Cluj împotriva procesului de la Leipzig din 1933 înscenat lui Gh. Dimitrov și tovarășilor săi⁶. Docherii din porturile Constanța, Galați și Brăila au refuzat să încarce și să descarce vapoare aflate sub pavilion hitlerist, cerînd punerea imediată în libertate a revoluționarilor implicați pe nedrept în proces⁷. Plenara a VI-a a C.C. al Partidului Comunist Bulgar, ținută în februarie 1936, în salutul adresat C.C. al Partidului Comunist Român a dat o înaltă apreciere luptei comuniștilor români împotriva pericolului fascismului intern și extern, relevînd: „Urmărim cu interes eforturile dv. pentru crearea Frontului Unic Muncitoresc și a Frontului Popular Antifascist”⁸.

Cel de-al doilea război mondial a găsit Bulgaria monarho-fascistă strîns legată din punct de vedere economic și politic de Germania hitleristă. Guvernul bulgar a aderat la 1 martie 1941 la pactul tripartit⁹. Subordonînd țara celui de-al III-lea Reich, cercurile conducătoare de la Sofia au deschis frontierele Bulgariei trupelor germane, care și-au făcut intrarea aici în primăvara aceluiași an.

În persoana regelui Boris, a elementelor reacționare și fasciste din guvern, națisti au găsit promotorii fideli ai politicii lor; imperialiștii germani au folosit astfel poziția strategică a acestei țări și resursele ei în scopuri de război. Bulgaria monarho-fascistă a declarat război Angliei și S.U.A., iar după ocuparea Iugoslaviei și Greciei de către națisti o parte a armatei bulgare a fost folosită pentru înlocuirea trupelor germane din unele regiuni ale celor două țări cotopte, iar altă parte a fost destinată, prin planurile comandamentului hitle-

³ Jono Mitew, *Der bulgarische Septemberaufstand 1923 und sein Echo in der europäischen Arbeiterbewegung*, în „Beiträge zur Geschichte der Arbeiterbewegung” (Berlin) nr. 2/1969, p. 285—286.

⁴ A. Pațica, G. S. Ardeleanu și A. Egyed, *Despre răscoala antifascistă din Bulgaria (1923) și ecoul ei în presa contemporană din România*, în *Studii și referate privind istoria României*, partea a II-a, Editura Academiei, București, 1954, p. 1603; E. Bildescu, *Solidaritatea mișcării muncitorești din România cu insurecția populară antifascistă din septembrie 1923 din Bulgaria*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, anul IX, nr. 5/1963, p. 112—113.

⁵ O. Matichescu, *Ridicați glasul vostru de protest...*, în „Magazin istoric”, anul III, nr. 2 (23), din februarie 1969, p. 46.

⁶ P. Constantinesco-Iassy, *Le procès de l'incendie du Reichstag et le mouvement antifasciste de Roumanie*, în „Izvestia na instituta za istoria”, tom. 16—17/1966, p. 139—140.

⁷ I. Babici, *Date noi privind lupta oamenilor muncii din România împotriva procesului de la Leipzig*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, anul VII, nr. 5/1961, p. 113, 117.

⁸ „Rabotniceski vestnik”, anul XXXIV, nr. 11, din 1 iunie 1936, p. 2.

⁹ *Istoria na Bălgaria*, tom. III, Dărdjavno izdatelstvo „Nauka i izkustvo”, Sofia, 1964, p. 376.

rist, să se opună unei ofensive turce, în eventualitatea că guvernul de la Ankara s-ar fi alăturat coaliției antifasciste. Guvernanții bulgari au pus teritoriul țării la dispoziția celui de-al III-a Reich; bazele navale din Marea Neagră, bazele aeriene și de transport au servit hitleriștilor în războiul antisovietic.

Oficial, Bulgaria era considerată aliata Germaniei, avînd o independență formală. În realitate, hitleriștii dispuneau de controlul absolut asupra vieții economice, sociale și politice a țării.

Împotriva politicii antipopulare și antinaționale a regimului monarho-fascist s-au ridicat în întreaga țară din ce în ce mai hotărît masele largi populare de la orașe și sate. Dînd glas frămîntărilor și aspirațiilor uriașei majorități a populației țării, Partidul Muncitoresc Bulgar*, acționînd ca stegar neînfriecat al intereselor națiunii, a condus rezistența antifascistă, lupta de eliberare de sub dominația hitleristă, dovedindu-se la înălțimea răspunderii sale revoluționare. Eroismul marilor fii ai poporului, care au dus o luptă înverșunată împotriva fascismului, este înscris cu litere de aur în istoria Bulgariei.

Partidul marxist-leninist al clasei muncitoare a condamnat invazia fascistă, arătînd că numai pacea și prietenia cu Uniunea Sovietică pot salva independența națională a Bulgariei¹⁰.

În condițiile înrăutățirii continue a situației oamenilor muncii de la orașe și sate, în scopul apărării intereselor fundamentale ale poporului, partidul a organizat și condus la luptă diverse clase și pături sociale: muncitorimea, țărănimea și intelectualitatea.

În anul 1940, comuniștii au inițiat o serie de greve la care au luat parte peste 30 000 de muncitori din fabricile de țigări și din industria textilă¹¹. La sfîrșitul anului 1940 și începutul anului 1941, partidul a mobilizat masele la luptă pentru a obliga guvernul Filov să accepte propunerea Uniunii Sovietice de a încheia un tratat de prietenie și asistență mutuală între cele două țări. Amploarea acestor acțiuni poate fi apreciată după faptul că sute de mii de cetățeni de la orașe și sate și-au pus semnăturile lor pe numeroase telegrame, rezoluții adresate guvernului pentru încheierea imediată a tratatului de alianță cu U.R.S.S. și evitarea în acest fel a catastrofei naționale¹².

Odată cu dezlănțuirea invaziei hitleriste împotriva Uniunii Sovietice, Partidul Muncitoresc Bulgar a trecut la desfășurarea unei susținute munci de agitație și mobilizare a maselor populare împotriva războiului fascist. În apelul din 22 iunie 1941 adresat poporului bulgar, C.C. al P.M.B. a lansat chemarea de a nu permite ca teritoriul și armata țării să fie folosite în scopurile agresive ale Germaniei naziste. „Fiți vigilenți, opuneți-vă în toate chipurile și în modul cel mai energic la măsurile pe care le va lua guvernul spre a ne atrage în război sau spre a pune țara noastră în slujba tilharilor fasciști! Nici un bob de grîu bulgăresc, nici o fărîmă de pîine bulgărească fasciștilor și jefuitoilor germani! Nici un bulgar în slujba lor!”¹³. După două zile, partidul a luat hotărîrea să

* În 1939, partidul comunist și partidul muncitoresc (înființat în 1926) au fuzionat, luînd numele de Partidul Muncitoresc Bulgar.

¹⁰ *Materiali po istoria na Bălgarskata Komunisteska Partia. 1925—1962 g*, în „Izdatelstvo na Bălgarskata Komunisteska Partia”, Sofia, 1964, p. 142—143.

¹¹ Nikifor Gornenski, *Văorăjenata borba na bălgarskia narod za osvobodjenie ot hitleriskata okupația i monarho-fașistkata diktatura (1941—1944 g)*, Izdatelstvo na Bălgarskata Komunisteska Partia, Sofia, 1958, p. 22.

¹² *Istoria na Bălgaria*, tom. III, Dărjavno izdatelstvo „Nauka i izkustvo”, Sofia, 1964, p. 371—372.

¹³ *Văorăjenata borba na bălgarskia narod protiv fașizma 1941—1944*, Izdatelstvo na Bălgarskata Komunisteska Partia, Sofia, 1962, p. 27.

organizeze rezistența armată populară în vederea eliberării țării de sub jugul fascist.

Periodizarea mișcării de rezistență din Bulgaria stabilită de istoricii bulgari ține seama atât de situația concretă din țară, cât și de influența exercitată asupra dezvoltării acesteia de evoluția raportului de forțe dintre coaliția anti-hitleristă și blocul statelor fasciste, de momentele de cotitură în mersul celui de-al doilea război mondial.

Prima etapă a rezistenței este încadrată între 24 iunie 1941 și luna februarie 1943. Aceasta este perioada de pregătire și consolidare a rezistenței sub toate formele sale, când încep să se acumuleze forțe, să se ducă o activitate organizatorică și propagandistică în vederea desfășurării mai largi a luptei.

A doua etapă cuprinde perioada de la începutul anului 1943 și până la sfârșitul primăverii anului 1944. Ea a fost strâns legată de creșterea mișcării antifasciste a maselor din Bulgaria și de victoriile strălucite ale armatei sovietice. Poporul bulgar a văzut perspectiva reală și apropiată a eliberării sale, ceea ce a stimulat intensificarea acțiunilor de luptă antihitleristă la orașe și sate.

Cea de-a treia și ultima etapă a rezistenței începe aproape la mijlocul anului 1944 și coincide cu faza finală a celui de-al doilea război mondial. În această perioadă lupta antifascistă culminează cu insurecția armată de la 9 septembrie 1944, când poporul bulgar și-a luat soarta în propriile mâini și a pornit pe calea făuririi unei vieți noi. Bulgaria a declarat război Germaniei fasciste și a participat cu forțele sale la războiul antihitlerist, aducându-și astfel un aport la zdrobirea celui de-al III-lea Reich ¹⁴.

★

Încă din iunie-iulie 1941, pe lângă C.C. al P.M.B. s-a înființat o comisie militară centrală care avea ca sarcină organizarea luptei armate a maselor. Comisii militare au mai fost constituite și pe lângă comitetele regionale de partid. În cursul verii aceluiași an s-au format primele grupe de partizani care au reprezentat nucleele marilor detașamente de partizani de mai târziu ¹⁵. Cele dintâi grupuri de partizani au apărut în regiunile Razlog, Batak, Karlovo, Srednegoria răsăriteană, Sevlievo, Gabrovo etc. Din a doua jumătate a anului 1941 și până la sfârșitul anului 1942, grupele de partizani au luat parte la peste 200 de acțiuni îndreptate împotriva regimului monarho-fascist și a mașinii de război hitleriste ¹⁶.

În întreprinderile și instituțiile administrative au fost organizate, de asemenea, grupe patriotice pentru sabotarea producției și pentru culegerea de informații necesare partizanilor. Grupele patriotice și de luptă au întreprins în anul 1941 peste 150 de acțiuni la Sofia, Varna, Ruse și în alte localități. Astfel au fost avariate multe întreprinderi a căror producție era destinată armatei naziste. La sate țărani ascundeau produsele agricole și refuzau să le livreze statului. Comentând aceste acțiuni, publicația ilegală îndrumată de Partidul Comunist Român „Presa liberă” (Timișoara) scria că în Bulgaria „acte de sabotaj antifascist se țin lanț” ¹⁷.

¹⁴ M. Ereliska, *Le mouvement de résistance*, în „Revue d'histoire de la deuxième guerre mondiale” nr. 72/1968, p. 7, 74, 77.

¹⁵ Nikifor Gornenski, *Op. cit.*, p. 81.

¹⁶ M. Ereliska, *Loc. cit.*, p. 72.

¹⁷ „Presa liberă” din 4 noiembrie 1941.

În aproape toate unitățile, apreciază istoricii bulgari, s-au format grupuri ilegale alcătuite din membri ai Partidului Muncitoresc Bulgar și ai Uniunii Tineretului Muncitoresc, care duceau muncă de lămurire în rândurile soldaților și ofițerilor, explicându-le caracterul criminal al războiului hitlerist. Numeroși ofițeri și-au exprimat simpatia față de lupta forțelor patriotice, în frunte cu comuniștii, împotriva fascismului. La 1 iunie 1942, generalul Vladimir Zaimov — cunoscut ca patriot înflăcărat și republican convins — a fost condamnat la moarte de către un tribunal militar și executat pentru activitatea sa antifascistă. În ciuda represaliilor și a terorii dezlănțuite de guvernanți, ca rezultat al muncii energice a P.M.B. în rândurile armatei, o serie de soldați și ofițeri își părăseau cazărmiile și treceau de partea partizanilor bulgari sau a celor din țările vecine. Numai în perioada martie-iunie 1942, comandamentul militar a înregistrat un număr de 364 de dezertări din armata bulgară¹⁸.

Mișcarea de rezistență antifascistă se desfășura în condiții deosebit de grele. În lupta cu dușmanul și-au dat viața în mod eroic: Anton Ivanov, Tvetko Radoinov, Hristo Mihailov, Vladimir Gheorghiev, Emil Markov, Nikola Parapunov, Alexandăr Dimitrov, Svilen Rusev, Jordanka Nikolova, Liliana Dimitrova și mulți alții¹⁹.

Pentru reușita mișcării de rezistență antifascistă se impunea cu tărie concentrarea tuturor forțelor patriotice într-un front național unit. De aceea, Partidul Muncitoresc Bulgar a luat inițiativa creării Frontului patriei, în care aveau să intre toate forțele democratice și antifasciste ale poporului bulgar. La 17 iulie 1942, postul de radio clandestin „Hristo Botev” a transmis textul platformei program a Frontului patriei, elaborat de P.M.B. Acest program exprima interesele imediate ale poporului bulgar, stabilind următoarele obiective de luptă: să nu se admită atragerea Bulgariei în războiul dezlănțuit de Hitler; să se recheme imediat trupele bulgare trimise pentru înăbușirea luptei sîrbilor împotriva fascismului; să se rupă alianța cu Germania și să se alunge hitleristii din țară; să se modifice radical politica externă a țării; să se elibereze neîntârziat toți cetățenii civili și militari urmăriți pentru lupta dusă împotriva fascismului și hitlerismului; să se restabilească drepturile politice ale poporului; să se abroge toate legile anticonstituționale, antipopulare și fasciste; să fie răsturnat guvernul antinațional și să se formeze un adevărat guvern național bulgar²⁰.

Masele largi populare au privit de la început ideile cuprinse în programul Frontului patriei ca singura cale pentru salvarea țării din robia fascistă. Comuniștii au desfășurat o intensă activitate pentru crearea în întreprinderi, uzine, cartiere, la orașe și sate a comitetelor Frontului patriei.

În martie-aprilie 1943, ca urmare a creșterii impetuoase a mișcării de partizani, C.C. al P.M.B. a luat măsuri pentru transformarea acestei mișcări într-o armată insurecțională unită. Țara a fost împărțită în 12 zone operative militare, avînd fiecare propriul ei comandament și un stat-major regional.

În aprilie 1943, Comitetul regional Sofia al Partidului Muncitoresc Bulgar a luat hotărîrea să formeze un comandament al primei zone operative-

¹⁸ Nikifor Gornenski, *Op. cit.*, p. 111.

¹⁹ Boyan Grigorov, *Le Parti Communiste Bulgare à la tête de la lutte contre la dictature fasciste (1923—1944)*, Editions en langues étrangères, Sofia, 1967, p. 93, 105.

²⁰ Gheorghî Dimitrov, *Opere alese*, Editura politică, București, 1959, p. 411—412; vezi și „România liberă” din 12 octombrie 1943.

insurecționale cu centrul la Sofia, unde se prefigura bătălia hotărâtoare cu dușmanul.

Pentru aceasta, în zonă activau comparativ mai mulți și mai experimentați activiști de partid: Todor Jivkov, Vlado Tricikov, Gheorghi Tan-kov ș. a. *

Comisia militară centrală devine Statul-major general al armatei de eliberare națională. Ca urmare, mișcarea de partizani s-a extins în întreaga țară, la luptă iau parte activă diferite pături ale populației de la orașe și sate. Partizanii dispuneau pretutindeni de o vastă rețea de agenți de legătură formată din bărbați și femei, vîrstnici și tineri. Partizanii erau sprijiniți atît de masele de la orașe cît și de țărani, care le ofereau adăpost, hrană, îmbrăcăminte și medicamente. În anul 1943 au fost organizate de partizani 1 685 de acțiuni pentru cucerirea unor localități, sabotarea producției din întreprinderile miniere și fabricile care lucrau pentru hitleriști. „De amploarea luptei populare de partizani în Bulgaria — se subliniază în istoriografia bulgară — ne putem da seama chiar și numai din faptul că însuși guvernul este acum nevoit să vorbească despre ea, după ce sîngeroasa campanie dusă împotriva partizanilor, care a început la sfîrșitul lunii martie a acestui an și a durat toată vara și toamna, n-a dat rezultatul scontat de guvern, deși participaseră la ea 20 000 de soldați și ofițeri și s-au folosit și artileria, și aviația”²¹. În același timp, muncitorii din Sofia, Gabrovo, Plovdiv, Asenovgrad, Kiustendil, Pernik, Varna, Sliven și din alte localități au declarat greve împotriva regimului de exploatare nemiloasă din fabrici și uzine²².

În 1943 a luat ființă Comitetul național al Frontului patriei, care a grupat în rîndurile sale pe reprezentanții Partidului Muncitoresc Bulgar, Uniunii populare agrariene bulgare (aripa Pladne), grupării stîngi a Partidului social-democrat, grupării politice Zveno și un reprezentant al independenților²³. Constituirea Comitetului național al Frontului patriei a dat un puternic impuls luptei pentru crearea de noi comitete la orașe și sate. La sfîrșitul anului 1943 existau în țară peste 250 de comitete ale Frontului patriei, precum și numeroase grupe însărcinate cu munca de agitație și informare în rîndul maselor, care organizau sabotaje și sprijineau mișcarea de partizani.

Moartea regelui Boris, la 28 august 1943, a declanșat o puternică criză de stat, care s-a extins în toate domeniile vieții politice și sociale a țării. Criza de stat s-a agravat datorită creșterii mișcării de rezistență, cotiturii survenite pe frontul de răsărit, succeselor coaliției antihitleriste cît și datorită ieșirii Italiei din blocul statelor fasciste.

În aceste condiții, C.C. al P.M.B. a dat publicității două circulare în octombrie 1943 și ianuarie 1944 în care trasa obiectivele menite să ducă la ruperea alianței cu Berlinul și la formarea unui guvern democratic național. În vara anului 1944, P.M.B., Frontul patriei și unitățile de partizani au mobilizat forțele

* Nikifor Gornenski, *Văorăjenata borba na bălgarskia narod za osvobojudenie ot hitleristkata okupația i monarho-fașistkata diktatura (1941—1944)*, Izdatelstvo na Bălgarskata Komunisticeska Partia, Sofia, 1958, p. 138.

²¹ Gheorghi Dimitrov, *Opere alese*, Editura politică, București, 1959, p. 413—414.

²² M. Ereliska, *Loc. cit.*, p. 280. Vezi detalii: G. Gheorghiev, *Masovite borbi na rabotniceskata klasa v perioda na văorăjenata borba (1941—1944 g)*, în „Istori-ceski pregled“ nr. 2—3/1964, p. 72—93.

²³ Dinio Șarlanov, *Săzdavane na naționalnia Komitet na Otecestvenia Front i razrastvane na otecestvenofrontovskoto dvijenie (iuli 1943—avgust 1944 g)*, în „Iz-vestia na Instituta po istoria na B.K.P.“ nr. 10/1963, p. 135.

populare în vederea pregătirii și desfășurării insurecției armate. Armata insurecțională număra în acea vreme aproximativ 18 000 de luptători — o divizie, 9 brigăzi, 37 de detașamente și zeci de grupe și batalioane independente. În rîndurile ei s-au încadrat și peste 3 000 de soldați care au părăsit unitățile armatei regale. La sate acționau grupe de luptă formate din peste 12 000 de membri. Partizanii se bucurau de sprijinul activ a 200 000 de simpatizanți²⁴.

Pentru conducerea forțelor armate ale partidului, în Capitală s-a creat un Birou în care au intrat Todor Jivkov, Stanko Todorov, Vladimir Bonev și Ivan Bonev*.

Activitatea politică a organizațiilor revoluționare antifasciste, amplificându-se și intensificându-se neîncetat, a atins în 1944 apogeul. Masele erau ținute la curent cu lupta eroică a coaliției antihitleriste, cu acțiunile mișcării de rezistență din Iugoslavia, Polonia, Franța, Cehoslovacia, Grecia, Albania, România și din alte țări. Într-un document elaborat de Marele Stat-Major al armatei insurecționale populare după dezlănțuirea insurecției armate antifasciste din România, datat 24 august 1944, se spunea: „Situația creată în România va găsi și la noi un puternic ecou. Cercurile guvernante au intrat în panică, iar în guvern peste puțin timp sînt de așteptat schimbări mari. Frontul patriei este în acțiune pentru cucerirea puterii”²⁵. Istoricul bulgar M. Ereliska scria recent: „Insurecția română de la 23 August și declararea războiului de către România împotriva Germaniei n-au făcut decît să sporească și mai mult panica din sînul cercurilor conducătoare. Criza atinge în acest timp în Bulgaria punctul său culminant”²⁶. Astfel, în a doua jumătate a lunii august 1944, administrația era paralizată în numeroase localități din Bulgaria. Primarii de la sate își părăseau posturile, căutînd protecția autorităților de la orașe. Alții refuzau să execute ordinele guvernului și intrau în contact cu forțele patriotice, cărora le ofereau serviciile lor. Armata se afla în descompunere, iar mișcarea revoluționară în plin avînt. Poporul bulgar era convins că zilele regimului monarho-fascist erau numărate.

Considerînd că situația internă și internațională era favorabilă unei insurecții populare, C.C. al P.M.B. a publicat la 26 august 1944 circulara nr. 4 cu privire la organizarea și desfășurarea insurecției armate²⁷. La 5 septembrie 1944, avînd în vedere că guvernul bulgar, cu toate declarațiile de neutralitate, continua de fapt să acționeze ca aliat al Germaniei fasciste, guvernul sovietic a declarat război Bulgariei. După trei zile, trupele Frontului 3 ucrainean au trecut frontiera bulgară, înaintînd rapid pe teritoriul țării. În timpul acestei operații, cu o durată de 2 zile, în cursul căreia nu au întîmpinat rezistență, trupele sovietice au atins aliniamentul Ruse-Karnobat-Burgas.

În aceste condiții, a început insurecția armată, organizată și condusă de Partidul Muncitoresc Bulgar, prin ocuparea unor localități din diferite re-

²⁴ „Novo vreme” nr. 9/1959, p. 41. Vezi detalii privind mișcarea de partizani în Bulgaria: Mitka Grăbceva, *Ogneana*, Editura politică, București, 1967.

* Slavka Petrova, *Borbata na B.R.P. za ustanoviavane narodnodemokratičeskata vlast. Mai-septembri 1944*, Izdatelstvo na Bălgarskata Komunističeska Partia, Sofia, 1964, p. 202.

²⁵ *Văorăjenata borba na bălgarskia narod protiv fašizma 1941—1944*, p. 611.

²⁶ M. Ereliska, *Loc. cit.*, p. 79.

²⁷ *Prinost na bălgarskia narod za razgroma na fašistka Germania*, în „Dărjavno voenno izdatelstvo”, Sofia, 1964, p. 57.

giuni ale țării, prin greve și demonstrații puternice la orașe. Astfel, au declarat grevă muncitorii metalurgiști din Sofia, cărora li s-au alăturat muncitorii de la fabricile de țigări și din industria textilă. Rînd pe rînd, minerii din Pernik, feroviarii și muncitorii de la fabricile de țigări din Plovdiv și Asenovgrad, textiliștii din Gabrovo și Sliven etc. se ridică la luptă grevistă. La Plevna, Silistra, Varna și în alte localități, oamenii muncii distrug porțile închisorilor și eliberează pe deținuții antifasciști. Avînd sprijinul nemijlocit al partizanilor, populația trece la ocuparea sedilor primăriilor, oficiilor P.T.T., comisarariatelor de poliție, în scopul instaurării puterii Frontului patriei. În noaptea de 8 spre 9 septembrie 1944, lovitura principală a fost dată la Sofia, pe baza planului dinainte stabilit de către C.C. al P.M.B., Statul-major al armatei insurrecționale de eliberare națională, Frontul patriei și cu sprijinul activ al unor unități militare, formațiuni de partizani și grupe de luptă²⁸.

Prin insurecția armată de la 9 septembrie 1944, regimul monarho-fascist a fost înlăturat, iar puterea a fost cucerită de Frontul patriei, care a format un nou guvern. Această dată a devenit sărbătoarea națională a poporului bulgar. Descriind entuziasmul populației din Sofia la 9 septembrie 1944, ziarul „Libertatea” care apărea la București sublinia: „Partizanii coborîți din munți și deținuții politici eliberați din închisori au fost obiectul unor ovații delirante. Mai mulți oratori s-au succedat, preamărind victoria poporului și triumful realizat de el asupra fascismului. La această manifestație au luat parte, în afară de aproape toată populația Capitalei, detașamente ale armatei și un grup important de muncitori ai căilor ferate bulgare”²⁹.

Ca urmare a instaurării noului guvern bulgar, care a cerut armistițiu și a declarat că țara va întoarce armele împotriva Germaniei hitleriste, Comandamentul suprem sovietic a ordonat trupelor sale ca în seara de 9 septembrie 1944 să înceteze operațiile în Bulgaria³⁰. La 16 septembrie 1944, populația a întâmpinat cu bucurie intrarea Armatei sovietice în capitala Bulgariei. Primiri însuflețitoare le-au fost făcute ostașilor sovietici și în alte localități din țară în drumul lor spre noul front din războiul antihitlerist. După insurecție, Armata bulgară, care număra 450 000 de oameni, alături de Armata sovietică, a luptat cu eroism pentru înfrîngerea totală a Germaniei naziste. Trupele bulgare au intrat în subordonarea operativă a comandamentului Frontului 3 ucrainean. Forțele militare ale Bulgariei participante la luptele din estul Iugoslaviei, între 8 octombrie și 25 noiembrie 1944, au însumat 16 divizii, iar apoi, după o reorganizare a Armatei bulgare, au continuat să participe la războiul antifascist 6 divizii, care au ocupat un sector de front pe malul stîng al râului Drava (în zona Pecs — Ungaria) pînă în aprilie 1945, cînd au înaintat în sud-vestul Ungariei, iar apoi în estul Austriei³¹.

²⁸ *Materiali po istoria na Bălgarskata Komunisticeska Partia. 1925—1962 g.*, Izdatelstvo na Bălgarskata Komunisticeska Partia, Sofia, 1964, p. 280. Vezi detalii: Slavka Petrova, *Podgotovka i provejdane na Devetoseptemvriiskoto narodno vŭstanie v Sofia*, în „Izvestia na Instituta po istoria na B.K.P.” nr. 1—2/1957, p. 253—288.

²⁹ „Libertatea” din 12 septembrie 1944.

³⁰ *Istoria Velikoi Otecestvenoi Voini Sovetskogo Soiuza. 1941—1945*, tom. IV, Moskva, 1962, p. 303—304.

³¹ *Prinost na bălgarskia narod za razgroma na fašistka Germania*, Dărdjavno voenno izdatelstvo, Sofia, 1964, p. 90, 171.

În bălăile purtate cu forțele hitleriste, poporul bulgar a dat numeroase jertfe ; statisticile au înregistrat peste 30 853 de morți și răniți, alături de sute de patrioți bulgari care au luptat în timpul celui de-al doilea război mondial în rîndurile formațiunilor de partizani de pe teritoriile Franței, Cehoslovaciei, Uniunii Sovietice, Iugoslaviei, Greciei și ale altor țări.

Personalități politice, presa și radioul din țările coaliției antihitleriste și din majoritatea celor neutre au remarcat elogios însemnătatea actului de la 9 septembrie 1944. Poporul român — la fel ca alte popoare — a urmărit cu simpatie lupta de rezistență antifascistă a poporului bulgar, care a culminat cu insurecția armată. „Poporul bulgar — scria ziarul „Scînteia“ — a dus o luptă hotărîită împotriva dușmanilor săi fasciști interni și externi. Greve, acte de sabotaj, lupte de partizani s-au dezvoltat pe o scară din ce în ce mai mare ; cu toată teroarea dezlănțuită, cu toate lagărele, cu toate condamnările la moarte și împușcările de partizani, fasciștii bulgari nu au putut opri lupta aceasta”³². În prima zi după insurecția armată din Bulgaria, ziarul „România liberă“ nota : „Poporul român, care prin actul de la 23 August a precipitat acest proces de eliberare a Balcanilor, salută cel dintîi apropierea ceasului de mîntuire a acestor popoare, cu care se simte înfrățit întru aceleași idealuri”³³.

Mișcarea de rezistență din timpul celui de-al doilea război mondial a fost o mișcare a majorității covârșitoare a poporului bulgar pentru răsturnarea dictaturii monarho-fasciste și alungarea hitleriștilor din țară, pentru asigurarea independenței și suveranității naționale, în vederea dezvoltării Bulgariei pe calea progresului. Obiectivele sub care s-a desfășurat această luptă reprezentau interesele vitale ale maselor largi populare de la orașe și sate.

Clasa muncitoare s-a afirmat cu putere pe arena istoriei ca cea mai înaintată forță a societății, avangarda luptei întregului popor împotriva fascismului. Alături de muncitorime au luat parte activă la mișcarea de rezistență țărănimea, intelectualitatea și alte categorii de oameni ai muncii ; s-a constituit o puternică bază a forțelor democratice și patriotice în lupta revoluționară. Programul Frontului patriei, tactica adoptată de P.M.B. au înlesnit acest proces, de făurire a unei coaliții largi, neutralizîndu-se o parte a burgheziei, permițînd astfel unor elemente din rîndurile sale să ia parte activă la mișcarea antifascistă alături de popor.

Eroica luptă a maselor pentru eliberarea de sub ocupația nazistă și de sub jugul asupririi monarho-fasciste, organizată și condusă de Partidul Muncitoresc Bulgar, constituie un moment remarcabil în istoria națiunii bulgare și a mișcării ei muncitorești revoluționare.

Victoria insurecției armate a deschis drumul construirii socialismului în Bulgaria, al transformărilor radicale în viața economică, socială, politică și culturală a țării³⁴.

Dr. ION BABICI

³² „Scînteia“ din 5 octombrie 1944.

³³ „România liberă“ din 10 septembrie 1944.

³⁴ Georges Dimitrov, *L'unité du mouvement ouvrier et communiste dans la lutte pour la paix, la démocratie et le socialisme*, Editions en langues étrangères, Sofia, 1964, p. 371.

Mișcarea de rezistență albaneză împotriva cotropitorilor fasciști italieni și germani

(aprilie 1939 — noiembrie 1944)

Mișcarea de rezistență a poporului albanez împotriva agresiunii și ocupației fasciste reprezintă unul din momentele importante ale luptei pentru libertate, democrație și socialism.

...La 7 aprilie 1939, Italia fascistă a trecut la ocuparea Albaniei.

Poporul albanez se găsea dezarmat în fața unui dușman puternic, superior numeric și bine echipat din punct de vedere militar. În cursul unor manifestații, de la începutul lunii aprilie 1939, masele populare ceruseră guvernului arme pentru a se opune agresorului și a-și apăra patria. Dar regele Zogu, căutând pînă în ultimul moment o înțelegere cu Italia, a refuzat să înarmeze și să organizeze rezistența armată. Acesta, împreună cu cei mai apropiați colaboratori, au părăsit țara.

După o pregătire de bombardament, de pe mare și din aer, trupele fasciste italiene încearcă debarcarea la Durazzo (Durës), dar, lovindu-se de rezistența dîră opusă de trupele albaneze, sînt obligate să se retragă. În aceste lupte au căzut la datorie, pentru apărarea patriei, primii luptători albanezi. Armatele italiene au fost întîmpinate cu foc și la Vlora, Shëngjin, Lezhë și podul de la Baçallek la Shkodra.

După înfrîngerea rezistenței din porturi, trupele fasciste au înaintat cu rapiditate în interiorul țării. La 8 aprilie au pătruns în Tirana.

Agresiunea Italiei fasciste împotriva poporului albanez a provocat îngrijorare și indignare în rîndurile tuturor forțelor progresiste și ale opiniei publice mondiale. Ea a stîrnit dezaprobarea a însuși poporului italian. Partidul Comunist Italian a condamnat în termeni energici această acțiune a guvernului fascist, cerînd imediată retragere a trupelor italiene din Albania.

Poporul român, alături de celelalte popoare iubitoare de pace, libertate și independență națională, a condamnat în primăvara anului 1939 agresiunea săvîrșită de Italia fascistă contra Albaniei. Personalități de seamă ale vieții politice românești, cercuri largi progresiste și democratice, numeroase ziare și reviste și-au exprimat solidaritatea frățească cu lupta dreaptă a poporului albanez¹.

Albanezii aflați la acea dată în țara noastră au primit cu adîncă amărăciune știrea despre invadarea Albaniei și au organizat acțiuni de protest și de ajutorare a fraților lor din patrie.

O grupă de acțiune condusă de arhitectul Spirea Nicolau, de Gaço Vruho și Nicolae Djamo, încă în primele zile ale invaziei Albaniei, au vizitat cca. 60—70 familii de albanezi, înscriind 163 de voluntari, și au făcut o listă de subscripție bănească ce ajunsese la peste 1 400 000 de lei, pentru transportul voluntarilor și echiparea lor. Evenimentele precipitîndu-se, nu a mai fost posibilă finalizarea acestei acțiuni așa cum fusese ea concepută inițial. O parte din suma subscrisă a fost folosită pentru întreținerea studenților albanezi din București care refuzaseră să primească bursele oferite, în continuare, de Legația italiană.

Poziția albanezilor din România reprezenta o urmare firească a puternicului curent de opinie antifascistă și antizoghistă, exprimat în special în coloa-

¹ N. Copoiu, I. Babici, *Manifestări internaționaliste ale proletariatului din România*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.” nr. 5/1968, p. 55.

nele ziarului „Shkëndia“ („Scînteia“) ce se edita la București și a cărui difuzare în Albania fusese interzisă de autoritățile de la Tirana².

Aceste luări de poziție erau menite să încurajeze eforturile patrioților albanezi în organizarea mișcării de rezistență antifascistă.

Lupta de eliberare națională, începută de poporul albanez în aprilie 1939, s-a desfășurat mai bine de cinci ani și jumătate în condiții deosebit de grele. Lupta de eliberare națională s-a transformat, sub conducerea Partidului Comunist Albanез, într-o adevărată revoluție antifascistă, antiimperialistă și democratică. Istoriografia albaneză contemporană tratează această perioadă în trei etape bine distincte³.

Etapa 1 (aprilie 1939—noiembrie 1941). Rezistența poporului albanez în primii ani ai ocupației fasciste. Ocuparea militară a fost însoțită imediat de o serie de măsuri de ordin politic, economic și administrativ, menite să lege cât mai strîns Albania de politica Italiei fasciste, să-i subordoneze întru totul bogățiile și să transforme teritoriul albanez într-o bază de agresiune împotriva altor țări balcanice. Încă din primele zile, ocupanții se gîndesc să „legalizeze“ acțiunea lor și mai ales să camufleze, în fața opiniei publice mondiale, caracterul coto-pitor al agresiunii.

La 9 aprilie au creat așa-zisul Comitet administrativ temporar, sub conducerea lui Xafer Ypi. După două zile au convocat „Adunarea constituantă“ care la 12 aprilie a proclamat „uniunea personală“ cu Italia, rugînd pe regele Victor Emanuel al III-lea să „accepte coroana Albaniei pentru Majestatea Sa și pentru moștenitorii săi“⁴. Adunarea a aprobat formarea guvernului albanez condus de marele moșier Shefqet Vërlaci, executant docil al ordinelor venite de la Roma. La 16 aprilie, o delegație a „adunării“ a oferit „coroana lui Skanderberg“ lui Victor Emanuel, care avea să se intituleze „rege al Italiei și Albaniei și împărat al Etiopiei“.

În Albania a fost creată o „regență absolută“, iar ca regent a fost numit Francesco Jacomoni, fostul ambasador italian la Tirana, unul dintre cei mai activi organizatori ai agresiunii. Pe lîngă fiecare ministru albanez era numit un consilier italian, care de fapt era șeful ministerului respectiv.

Izbucnirea celui de-al II-lea război mondial alinia într-o mai mare măsură alături de Germania hitleristă și potențialul militar al Italiei. Cu toate asigurările date de Mussolini în iunie 1940 că nu va ataca Grecia și Iugoslavia, armata italiană se pregătea în mod febril. În Albania sînt aduse noi trupe, încît numărul militarilor ajunge la circa 200 000. Propaganda fascistă încearcă să incite pe albanezi împotriva vecinilor sub pretextul revendicărilor teritoriale, pentru crearea unei „Albanii mari“. Poporul albanez a respins această propagandă șovină.

La 28 octombrie 1940, armatele italiene au atacat Grecia. Albanезii, în marea lor majoritate, s-au desolidarizat de acest război. „Ostașii albanezi din

² *Dokumenta e materiale historike nga lufta e popullit Shqiptar për liri e demokraci, 1917—1941* (Documente și materiale istorice din lupta poporului albanez pentru libertate și democrație, 1917—1941), Tirana, 1959, p. 372.

³ *Historia e Shqipërisë, vëllim i dytë (Istoria Albaniei)*, vol. II, Tirana, 1965; vezi și Ndërci Plasari, *Tipare të luftës nacional-çlirimtare të popullit shqiptar kundër pushtuesve fashistë (1939—1944)* (Caracteristicile luptei de eliberare națională a poporului albanez contra ocupanților fashisti, 1939—1944), în „Studime historike“ nr. 2/1967, p. 3—14.

⁴ *Historia e Shqipërisë (Istoria Albaniei)*, vol. II, Tirana, 1965, p. 680.

batalioanele «Tomori» și «Taraboshi», care au fost duși cu forța pe frontul grec, nu au acceptat să lupte și au dezertat în masă de pe front; o parte au trecut la greci, iar partea cealaltă a fost dezarmată imediat de italieni, arestată și internată într-un lagăr de concentrare din Shijak...⁵.

Postul de radio Delhi, într-un comentariu din 20 decembrie 1940, spunea: „Albanezii nu sînt de loc dispuși să lupte pentru cauza italiană. Ultimele statistici publicate de italieni arată că numai un albanez a murit la 98 de italieni, iar procentul răniților este de un albanez la 43 de italieni. Cu toate că Albania este în stare să dea o armată de 100 000 de soldați pentru Italia, numai cîteva unități mici iau parte la lupta greco-italiană”⁶.

Războiul italo-grec a încurcat mult planurile lui Mussolini în Balcani. Înfrîngerile repetate îl determină să solicite intervenția lui Hitler. La 6 aprilie 1941, Armata a XII-a germană, sprijinită de trupele italiene și maghiare, a început războiul contra Iugoslaviei și Greciei. La 17 aprilie capitulează armata iugoslavă, iar la 21 aprilie 16 divizii grecești.

În fața unei situații deosebit de critice, cînd Albania era amenințată să rămînă o semicolonie a fascismului italian și o bază a acestuia pentru atacarea altor popoare, este meritul poporului albanez de a fi găsit calea și resursele sale interne în vederea înfăptuirii unei rezistențe dîrze și eroice, capabilă să desfășoare o luptă de lungă durată în condiții extrem de grele, pînă la eliberarea definitivă a țării de sub jugul ocupației străine, a fascismului italian și hitlerismului german.

În fruntea mișcării de rezistență antifascistă, relevă istoricii albanezi, s-au situat, de la început, grupurile comuniste albaneze. Ele își creaseră o autoritate de necontestat în sinul mișcării muncitorești, prin faptul că în toate marile mișcări greviste și antifasciste se aflaseră în avangarda luptei, dovedind combativitate, spirit de organizare și atașament față de cele mai scumpe năzuințe ale clasei muncitoare și poporului albanez.

Istoricii albanezi St. Pollo și N. Plasari fac, în legătură cu forțele politice care acționau în deceniul al IV-lea, următoarea remarcă: „Democrații burgheze antizoghiști și antifasciști care trebuiau să ridice poporul la revoluție s-au dovedit incapabili pentru rezolvarea acestei sarcini. Ei au rămas ruși de masele populare și de mișcarea democratică și comunistă balcanică și mondială. Răscoala antizoghistă organizată de ei în august 1935 a eșuat. Aceasta a fost ultima acțiune revoluționară a cercurilor democratice burgheze albaneze. Energiile lor revoluționare pentru conducerea mișcării antizoghiste și antifasciste secaseră. O forță nouă socială apare acum și ia parte activă la viața politică a țării: clasa muncitoare și conducătorii ei comuniști. Ei erau puțini la număr și fără experiență politică și organizatorică, dar aveau convingerea puternică în dreptatea cauzei lor, care era cauza întregului popor, și hotărîrea de a lupta pînă la sfîrșit”⁷.

În primăvara anului 1941, după invazie, „grupul comunist din Korcea a hotărît trimiterea primilor comuniști în munți pentru a organiza unități armate de partizani, care urmau să lupte contra cîmpitorilor”⁸.

⁵ *Ibidem*, p. 695.

⁶ Arhivele statului București, fondul Ministerul Propagandei Naționale, Buletin nr. 65, din 21 XII 1940.

⁷ St. Pollo și N. Plasari, *Roli i popullit shqiptarenë historinë e re dhe të sotme (Rolul poporului albanez în istoria modernă și contemporană)*, în „Studime historike” nr. 1/1967, p. 31.

⁸ *Historia e Shqipërisë (Istoria Albaniei)*, vol. II, Tirana, 1965, p. 699.

Rezistența antifascistă a albanezilor, începută încă din primele zile ale ocupației, avea să capete forme noi. La început ea se manifesta prin organizarea grevelor și demonstrațiilor, a sabotajelor în principalele centre ale țării. Astfel, în iunie 1939, muncitorii din portul Vlora au făcut o grevă pentru mărirea salariilor, împiedicând descărcarea armamentelor; la 28 noiembrie 1939, cu prilejul aniversării independenței, au izbucnit puternice demonstrații desfășurate sub flamura drapelului național albanez, sub lozincile: „Jos fascismul“, „Trăiască Albania liberă“, „Libertate ori moarte“ etc. În ianuarie 1940 a avut loc o mare demonstrație a elevilor din Shkodra, iar în mai și august s-au desfășurat puternice acțiuni greviste la aerodromul de lângă Berat și la minele de fier din Memelisht. Numeroase au fost acțiunile de sabotaj organizate de muncitorii din transporturi prin distrugerea căilor de transport, a liniilor ferate.

Dar pe prim plan în această perioadă a rezistenței poporului albanez se impun acțiunile armate, care cresc în intensitate începând cu anul 1941. Grupul de partizani condus de Myslim Peza, din luna martie și pînă în iunie 1941, a atacat de mai multe ori carabinierii și militarii fasciști, precum și liniile de comunicații ale inamicului din zona orașului Tîrana, pricinuindu-i mari dificultăți.

În luna mai 1941 are loc vizita regelui Victor Emanuel în Albania. Cu toată concentrarea de forțe, împotriva lui s-a produs un atentat. „În luna mai, ura poporului contra ocupanților străini s-a exprimat printr-un act însemnat, tînrul Vasile Llaçi a tras cu arma, în plin centrul orașului, împotriva regelui Italiei Victor Emanuel al III-lea, care venise în vizită în Albania“⁹.

Fasciștii italieni nu se simțeau de loc în siguranță în Albania. Atentate împotriva ofițerilor fasciști au avut loc și în alte localități. Dezertările din rîndurile armatei albaneze erau numeroase, încît nici pe această forță nu se puteau bizui. Colaboraționistii erau urîți de popor și considerați trădători ai Albaniei. Astfel că pentru a înfrînge opoziția maselor cotropitorii iau măsuri severe, sporind teroarea și persecuțiile. După datele oficiale ale poliției fasciste, numai în luna mai 1941 s-au făcut percheziții asupra a 1 130 de locuințe și 21 131 de persoane, fiind exilați în lagărele de concentrare din Italia 5 279 de patrioți antifasciști¹⁰.

În aceste condiții se face tot mai simțită necesitatea unei forțe capabile să conducă și să organizeze energiile poporului în lupta antifascistă. Crearea Partidului Comunist Albanез se impunea stringent.

Etapa a II-a (noiembrie 1941 — septembrie 1943). Organizarea luptei împotriva ocupanților italieni, sub conducerea Partidului Comunist Albanез. Pentru conducerea luptei împotriva ocupanților fasciști trebuiau unite grupurile comuniste într-un partid unic marxist-leninist. Crearea Partidului Comunist Albanез era pregătită de întreaga dezvoltare istorică, economică, politică și socială a Albaniei, cît și de condițiile internaționale create la sfîrșitul anului 1941. Conducătorii grupelor comuniste au ajuns la o înțelegere privind convocarea

⁹ *Historia e Partisë së Punës të Shqipërisë (Istoria Partidului Muncii din Albania)*, Tîrana, 1968, p. 65.

¹⁰ *Historia e Shqipërisë (Istoria Albaniei)*, vol. II, Tîrana, 1965, p. 699.

unei întruniri în care să se examineze problema contopirii lor într-un partid comunist. După 5 zile de discuții, întrunirea de la Tirana se încheie la 8 noiembrie 1941, prin crearea Partidului Comunist Albanez ¹¹.

Născut în focul luptelor de eliberare, ca partid al rezistenței antifasciste, P.C.A. încă din primele zile ale existenței sale a fost conducătorul și organizatorul luptei maselor pentru eliberarea țării de sub ocupația fascistă și instaurarea unui regim democrat-popular.

Sarcina fundamentală strategică care se ridica în fața partidului în această perioadă era „lupta pentru independența poporului albanez și pentru crearea unui guvern democrat-popular într-o Albanie eliberată de fascism” ¹². Această sarcină era strâns legată de rezolvarea principalelor contradicții ce existau atunci în Albania: contradicția dintre cotropitorii fasciști, care înrobiseră țara, și poporul albanez, care dorea să trăiască liber și independent, și contradicțiile dintre rămășițele accentuate feudale și masele populare care luptau pentru drepturi democratice ¹³. Astfel mișcarea de eliberare națională s-a împletit în mod strâns cu lupta pentru înfăptuirea revoluției populare; paralel cu izgonirea cotropitorilor s-a desfășurat și activitatea de răsturnare a puterii claselor exploatare. În același timp, lupta de eliberare națională albaneză se încadra în marele front al luptei antifasciste dusă de puterile aliate și mișcarea largă de eliberare a popoarelor subjugate.

Ca urmare a directivelor C.C. al P.C.A. din februarie și martie 1942, au fost create noi grupe * de partizani la Kurveleshi, Gora, Skrapari, Mokra, Devolli și Dibra, iar în iulie 1942 s-au format grupele din Mati și Kolonja.

Acțiunile executate de grupele de partizani au dus la curățirea regiunilor Kurvelesh, Gora, Opari, Skrapari și o parte a regiunilor Mati și Dibra, eliberându-le de ocupația fascistă. Aceste acțiuni curajoase au stîrnit admirația și încrederea maselor populare. Satul a devenit izvorul principal al cetelor ** de partizani.

Un rol însemnat în clarificarea liniei partidului și pentru mobilizarea și unirea maselor populare în lupta de eliberare națională a jucat ziarul „ZËRI I POPULLIT” („Glasul poporului”), al cărui prim număr a apărut la 25 august 1942.

La 16 septembrie 1942 a avut loc *Conferința de la Peza*, la care au luat parte reprezentanți ai P.C.A., ai tineretului și femeilor antifasciste și chiar reprezentanți ai elementelor zoghiste care nu-și fixaseră încă poziția față de cotropitori ¹⁴. La această conferință s-a ales Consiliul General de Eliberare Națională și a fost acceptată platforma propusă de P.C.A. Platforma prevedea:

¹¹ *Historia e Partisë së Punës të Shqipërisë (Istoria Partidului Muncii din Albania)*, Tirana, 1968, p. 180.

¹² *Historia e Shqipërisë (Istoria Albaniei)*, vol. II, Tirana, 1965, p. 708.

¹³ *Historia e Partisë së Punës të Shqipërisë (Istoria Partidului Muncii din Albania)*, Tirana, 1968, p. 81—184.

* Grupa de partizani era o unitate militară compusă din 20—30 de luptători, înarmată cu arme ușoare de diferite tipuri. Ea avea în frunte un comandant și un comisar politic.

** Grupele de partizani purtau și denumirea de cete.

¹⁴ Ndreçi Plasari, *Tipare të luftës nacional-çlirimtare të popullit shqiptar kundër pushtuesve fashistë (1939—1944)*, în „Studime historike” nr. 2/1967, p. 3—14.

lupta pentru o Albania liberă, independentă și democrată, organizarea tuturor forțelor patriotice într-un front comun de eliberare națională, fără deosebire de clasă, convingeri politice sau religioase etc. Pe baza ei s-a creat Frontul Antifascist de Eliberare Națională, care a devenit axul principal al unirii tuturor forțelor patriotice și democrate și al creării armatei populare.

Conferința de la Peza a dat un nou impuls luptei revoluționare de eliberare a poporului albanez. Până la sfârșitul anului 1942, în Albania activau 22 de cete de partizani. Cetele de partizani din Kurveleshi au capturat întreaga unitate a miliției fasciste din Kuçi și au eliberat centrul subprefecturii Gusmari. Cetele de partizani din Peza, Shkodra și Tropoja au întrerupt legăturile telefonice, au atacat coloanele inamice și au lichidat o serie de posturi fasciste.

Ocupanții fasciști au trecut la acțiuni de represalii, cu scopul de a lichida mișcarea de partizani și P.C.A. Erau date ordine prefectilor ca să identifice și să distrugă casele celor plecați la partizani, iar familiile și apărătorii lor să fie exilați. Pentru fiecare bombă explodată în oraș urma să fie incendiată o casă, iar orașul era obligat să plătească o amendă de 2 000 de franci. Împotriva locuitorilor de la sate se percepea o amendă colectivă de 10 000—20 000 de franci pentru fiecare acțiune a partizanilor la o distanță mai apropiată de 5 km de satul respectiv. Numeroși băieți și fete, bărbați și femei au fost arestați sau trimiși în lagărele de concentrare din țară și de peste hotare.

Victoriile obținute de poporul albanez au atras atenția marilor puteri din coaliția antifascistă, care, în decembrie 1942, au recunoscut oficial lupta de eliberare dusă de albanezi. „Declarațiile oficiale ale celor trei mari puteri aliate asupra recunoașterii independenței și luptei poporului albanez dovedeau că din 1942 poporul albanez era recunoscut de facto și de jure ca participant activ al marii coaliții antifasciste”¹⁵.

Între mișcarea de eliberare națională albaneză și cea a țărilor vecine se stabilesc legături de colaborare. Începutul anului 1943 găsește mișcarea de partizani albaneză în plină acțiune. La 16 ianuarie 1943, cetele de partizani din regiunea Korçea atacă pe fasciști la Voskopoja. Milițienii și carabinieri s-au predat fără să mai aștepte ajutor de la Korçea. La 10 februarie 1943 cetele de partizani din Mallakastra și Vlora au atacat centrul petrolifer de la Patosi, obligându-i pe inamici să se predea. Au fost capturați toți carabinieri și ostașii din garnizoană și au fost distruse puțuri petroliere, instalații și mașini, centrala electrică etc. În aceeași zi ceata de partizani „Koto Moxhi” din Gjirokastra a atacat orașul Libohova, eliberându-l. Sînt eliberate rînd pe rînd o serie de localități în care încep să activeze Consiliile de Eliberare Națională, ca organe locale ale puterii populare.

Între 17 și 22 martie 1943 s-a desfășurat la Labinot (Elbasan) *prima Conferință pe țară a P.C.A.*, care printre altele a hotărît crearea Armatei de Eliberare Națională. În luna mai au și luat ființă primele batalioane. La 13 iunie 1943, 14 000 de soldați, carabinieri și milițieni fasciști, sprijiniți de artilerie și aviație, au pornit o mare ofensivă în regiunea Peza. Batalionul de partizani condus de Myslim Peza, format din circa 200 de luptători, a opus agresorilor o dîrză rezistență.

La 1 iulie 1943 a început cel mai mare atac al forțelor de partizani. Unitățile de partizani din Korçea, Gjirokastra și Skrapari au declanșat un atac combinat împotriva garnizoanelor inamice din Kuçari și Përmeti. După cinci

¹⁵ *Historia e Shqipërisë (Istoria Albaniei)*, vol. II, Tirana, 1965, p. 727.

zile de lupte crâncene, fasciștii au lăsat pe câmpul de luptă peste 500 de morți și au fost obligați să se retragă din Përmeti. În tot cursul verii anului 1943 au loc numeroase acțiuni de luptă ale partizanilor albanezi. Operațiunile întreprinse de trupele italiene n-au putut împiedica creșterea mișcării de rezistență, care luase acum caracterul unei revoluții generale populare.

În iulie 1943, la Labinot se creează Marele Stat-Major General al Armatei de Eliberare Națională, care avea ca sarcini conducerea operațiilor militare, pregătirea și distribuirea cadrelor, aprovizionarea armatei cu arme, muniții și alimente etc. Unitățile Armatei de Eliberare Națională și-au intensificat atacurile. Situația Italiei fasciste se înrăutățea continuu. În condițiile în care capitularea Italiei fasciste se apropia, reacțiunea din Albania, grupată în jurul organizației „Balli Kombëtar” (Frontul Național), căuta să profite de noua conjunctură ce se crea. Pentru a împiedica acțiunile acesteia, se convoacă în septembrie 1943, în Labinot, cea de-a doua Conferință a mișcării de eliberare națională. Conferința, făcând bilanțul activității desfășurate în intervalul care s-a scurs de la cea din septembrie din 1942 de la Peza, a hotărât lărgirea și continuarea luptei de eliberare națională, unirea întregului popor în jurul Consiliilor de Eliberare. În același timp, conferința a hotărât să se păstreze o atitudine fermă față de „Balli Kombëtar” și să fie demascată activitatea trădătoare a conducătorilor acestei organizații.

În timpul când lucrările Conferinței de la Labinot se încheiau, Italia fascistă capitula.

Etapa a III-a (septembrie 1943—noiembrie 1944). Lupta împotriva cotropitorilor germani, pentru eliberarea completă a Albaniei. Planurile fascismului în Balcani se prăbușeau sub loviturile tot mai hotărâte ale mișcărilor de eliberare națională din Iugoslavia, România, Grecia, Albania și Bulgaria, a înfrângerii agresorilor pe toate fronturile. La 8 septembrie 1943 a avut loc capitularea Italiei fasciste. Poporul albanez, una din primele victime ale fascismului, a primit cu bucurie această victorie a aliaților. Armata a IX-a italiană, care se afla în Albania ca armată de ocupație, conform acordului capitulării, era obligată să înceteze operațiunile militare și să se predea Armatei de Eliberare Națională Albaneză, singura forță armată care reprezenta poporul albanez.

Marele Stat-Major General al Armatei de Eliberare Națională Albaneză a făcut un apel înaltului comandament italian și tuturor trupelor de ocupație ca să înceapă lupta alături de partizani împotriva hitleriștilor sau să predea armele. Dar Renzo Dalmazzo, comandantul trupelor italiene, a dat ordin trupelor sale să se predea trupelor germane. Numai circa 15 000 de ostași și ofițeri italieni, majoritatea provenind din divizia „Firenza”, n-au acceptat să cadă în mâinile hitleriștilor. Dintre aceștia, 1 500 au intrat în rândurile Armatei de Eliberare Națională Albaneză. După o lună s-a format batalionul „Antonio Gramsci”, de sub comanda luptătorului antifascist Tercilio Kardinali, care a acționat pe lângă Brigada I albaneză.

Prevăzând dificultățile Italiei, nemții ocupaseră încă din vara anului 1943 o serie de obiective din Albania. După capitularea Italiei, ei au trimis în Albania noi divizii pentru a menține în continuare dominația fascistă. Prin măsuri demagogice, hitleriștii promis independența Albaniei, cu intenția de a convinge masele să renunțe la lupta de eliberare națională. La 16 octombrie 1943, hitleriștii au convocat la Tirana o „adunare națională”, care a declarat „separarea Albaniei de Italia” și a stabilit un „Consiliu superior al Regenței”, în frunte cu Mehdi Frashëri. În același timp are loc o regrupare a forțelor zoghiste, conduse

de Abaz Kupi, într-o organizație politică intitulată „Legalitetit“ („Legalitatea“), care avea ca scop restabilirea regimului lui Zogu.

Cotropitorii germani caută să dirijeze toate forțele reacționare împotriva mișcării de eliberare condusă de comuniști, pentru a distruge Armata de Eliberare Națională Albaneză, care număra în octombrie 1943, în unitățile sale, cca. 20 000 de luptători. Alți peste 20 000 de luptători făceau parte din cetele voluntare țărănești și unitățile de guerilă de la orașe, care hărțuiau continuu, pe plan local, pe ocupanții fasciști.

Înaltul comandament german începe desfășurarea unor vaste operații militare împotriva partizanilor, a mișcării de eliberare națională, cu scopul ca în 2—3 luni să o lichideze.

În prima fază (noiembrie-decembrie 1943) ei atacă bazele de partizani din Albania centrală și de nord, căutând să încercuiască și să nimicească unitățile Armatei de Eliberare. Dar acestea, după lupte grele, în care provoacă numeroase pierderi inamicului, reușesc să iasă din încercuire.

A doua fază a operațiilor germane din această iarnă a început la 7 ianuarie 1944, în Albania de sud. Și aici forțele partizane reușesc să scape din încercuire și să treacă la unele contraatacuri.

În primăvara și vara anului 1944, puterea mișcării de rezistență este în continuă creștere.

Perspectivile apropiatei înfrîngerii a Germaniei a determinat convocarea Primului Congres Antifascist de Eliberare Națională, care s-a întrunit la 24 mai 1944, în orașul liber Përmeti. Aici problema puterii a fost rezolvată în mod definitiv în favoarea revoluției.

Congresul a ales Consiliul Antifascist de Eliberare Națională (K.A.N.C.), format din 121 de membri, ca cel mai înalt for legislativ și executiv, reprezentantul suprem al voinței poporului albanez.

Congresul a impulsionat și mai mult continuarea luptei de eliberare. Ofensiva decisivă a Armatei de Eliberare a schimbat radical situația. În septembrie erau eliberate trei sferturi din teritoriul Albaniei. Armata de Eliberare devenise o armată regulată, care număra peste 70 000 de luptători, organizați în corpuri de armată, divizii și brigăzi.

Eliberarea țării se apropia vertiginos. În aceste noi condiții se ține o nouă adunare a Consiliului antifascist, la Berat, între 20 și 23 octombrie 1944, care hotărăște transformarea Consiliului antifascist în guvernul democrat al Albaniei, în frunte cu Enver Hoxha.

Insurecția armată antifascistă din România din august 1944, care a avut o puternică înrîurire asupra situației din Balcani, contribuind în mod substanțial la agravarea situației trupelor germane din această zonă, s-a resimțit și a influențat și asupra desfășurării evenimentelor din Albania. Într-un raport al Consulatului general al României din Tirana, referitor la împrejurările nou create, se scria: „Anunțarea armistițiului dintre România, Rusia și aliați, precum și declararea de război Germaniei, a fost semnalul unei întregi serii de evenimente militare și politice în Balcani, care au afectat într-o măsură largă și Albania. Imediat după aceasta, o vădită nervozitate a început să se manifeste nu numai în cercurile germane, dar și în cele politice albaneze din Tirana. Opinia publică însă și-a manifestat simpatia, căci acest armistițiu, dacă nu interesea direct, constituia totuși preludiul unor noi evenimente ce urmau să se producă în curînd și în această țară. Primul semnal de defetă a fost dat de domnul Fiqri Dine, președinte al Consiliului de Miniștri, în ziua de 28 au-

gust a.c. (1944 — n. n.), când a prezentat demisia guvernului Înaltei Regențe numai după 40 de zile de guvernare¹⁶.

Bătălia pentru eliberarea Capitalei. Eliberarea Capitalei ca principal centru politic și economic al țării avea o mare importanță nu numai din punct de vedere politic, dar și strategic. Tirana constituia principalul nod de retragere a trupelor germane din Grecia.

Ofensiva forțelor patriotice pentru eliberarea orașului s-a desfășurat în două faze: în prima, 29 octombrie — 11 noiembrie 1944, a fost curățată de dușmani partea de nord și est a orașului. În cea de-a doua, după lupte eroice, la 17 noiembrie 1944 are loc eliberarea orașului¹⁷.

Opinia publică românească urmărea cu viu interes și simpatie victoriile obținute de mișcarea de rezistență albaneză. În presă au apărut numeroase știri însoțite de ample relatări despre lupta forțelor patriotice pentru eliberarea capitalei Albaniei¹⁸. Într-un articol din „România liberă” se insera: „...Partizanii au ocupat trei sferturi din orașul Tirana și încercuiesc acum pe germanii din ultimul sfert al orașului. Pierderile germanilor sînt foarte grele”¹⁹.

În lupta contra hitleriștilor, alături de partizani a acționat întreaga populație a orașului. Inamicul a avut pierderi foarte grele. Peste 2 000 de morți, mai mult de 300 de prizonieri, peste 100 de mitraliere, 25 de tunuri, 250 de care încărcate cu diverse materiale etc. Operațiile de curățire au dus la arestarea a peste 400 de colaboraționiști²⁰.

Eliberarea Capitalei a asigurat posibilitatea eliberării totale a țării și a distrus toate planurile ocupanților. Hitleriștii au fost urmăriți pînă în afara granițelor țării. La 29 noiembrie 1944, Armata de Eliberare a intrat în orașul Shkodra. Astfel s-a înfăptuit eliberarea completă a Albaniei.

În entuziasmul populației, la 28 noiembrie 1944 a intrat în Tirana eliberată guvernul democrat al Albaniei, iar la 29 noiembrie, devenită ziua eliberării naționale, s-a sărbătorit victoria definitivă a forțelor patriotice asupra ocupanților fasciști.

Împreună cu celelalte forțe ale mișcării antifasciste din Balcani, poporul albanez a adus o contribuție prețioasă la lupta generală de eliberare a acestei regiuni de sub ocupația fascistă. În același timp a contribuit, alături de celelalte mișcări de rezistență din Balcani, la sprijinirea luptei antifasciste a aliaților.

Ca parte componentă a luptei mondiale antifasciste, mișcarea de eliberare națională albaneză s-a numărat printre mișcările cu o substanțială participare. Ea a dat cauzei antifasciste peste 28 000 de martiri.

De-a lungul celor cinci ani și jumătate de lupte continue, poporul albanez a ridicat o armată de 70 000 de luptători partizani, a angajat în luptă 100 000 de soldați italieni și 70 000 de germani. El a provocat inamicului numeroase pagube materiale și pierderi umane de circa 70 000 de morți, răniți și prizonieri.

Eroica rezistență opusă ocupanților străini a ridicat pe o treaptă superioară spiritul de luptă și combativitate al poporului albanez. Trecînd la munca de refacere a țării, el a dovedit o tenacitate demnă de admirat, obținînd numeroase succese în lichidarea rămășițelor feudale, în opera de edificare socialistă a Albaniei.

GELCU MAKSUTOVICI

¹⁶ Arhiva M.A.E., fondul nr. 71/Albania, vol. 12, fila 449.

¹⁷ Mehmet Shehu, *La bataille pour la libération de Tirana*, Editura „Naim Frashëri”, Tirana, f.a.

¹⁸ „Scinteia” din 20 noiembrie 1944.

¹⁹ „România liberă” din 15 noiembrie 1944.

²⁰ Mehmet Shehu, *Op. cit.*, p. 95.

Rezistența în Grecia (1940 — 1944)

În anii celui de-al doilea război mondial, patrioții greci, poporul Eladei, au luptat cu eroism opunând o dîră rezistență ocupantului fascist.

Intrarea Greciei în război prezintă anumite particularități. La izbucnirea războiului, Grecia se găsea în plină criză națională, politică, socială¹. Perioada interbelică a fost marcată de serioase frământări interne, de ciocniri ascutite între reacțiune și democrație. Monarhia, compromisă în primul război mondial și înlăturată în 1924, a fost restaurată în 1935 cu sprijinul Angliei. Aceasta a însemnat o întărire a elementelor de dreapta, cu orientare profascistă.

În fața pericolului fascist, apelul la unire lansat de partidul comunist a găsit ecou în cercuri largi și a permis afirmarea forțelor progresiste în puternice acțiuni politice. La îndemnul partidului comunist s-a realizat, la mijlocul anului 1936, unificarea celor trei organizații sindicale într-o singură federație². În această perioadă, Partidul Comunist Grec încheie, pe baza unor programe antifasciste, înțelegeri cu Partidul liberal și cu Partidul agrar. Ca urmare, la alegerile parlamentare din 1936, partidul comunist reușește să obțină 5,6% din totalul voturilor și 15 mandate de deputat. Alarmate de situație, cercurile palatului, încurajate și sprijinite de Ambasada britanică la Atena, pregătesc o lovitură de stat. La 4 august 1936, generalul Metaxas — investit de rege cu puteri nelimitate — instaurează dictatura, introduce starea de asediu, dizolvă partidele politice, sindicatele, instituie o cenzură aspră, interzice presa democratică, ia măsuri împotriva mișcării muncitorești. Pe baza legii „Despre măsurile de luptă cu comunismul și efectele sale“, mii de comuniști și antifasciști sînt aruncați în închisori și lagăre.

Dictatura metaxistă a luat ca model regimul hitlerist din Germania, străduindu-se să-l copieze. Imensa majoritate a poporului se opunea însă regimului antidemocratic, antinațional. În ianuarie 1937 se constituie un comitet de inițiativă împotriva dictaturii, compus din reprezentanți ai partidelor politice, inclusiv ai fostului partid regalist și ai partidului comunist. Un alt comitet reunește reprezentanți ai tuturor mișcărilor de tineret interzise de regimul monarho-fascist. În armată se formează nuclee de acțiune contra dictaturii, care țin legătura cu un comitet aflat la Paris, sub conducerea generalului Plastiras.

Cursul politicii externe al țării se schimbă simțitor. În pofida influenței crescînde a Germaniei asupra vieții politice și economice a țării, sub presiunea opiniei publice și a poziției proengleze a regelui, Grecia declară neutralitate.

¹ Pyromaglou Komninos, *La Résistance grecque et les Alliés*, în *European Resistance Movements 1939—1945. Proceedings of the Second International Conference on the History of the Resistance Movements held at Milan 26—29 March 1961*, Pergamon Press, 1964, p. 298.

² *Antifașistiskoe dvijenie soprotivlenia v stranah Evrope v godi vtoroi mirovoi voini*, în „Izdatelstvo soțialno-ekonomiceskoe literaturı“, Moskva, 1962, p. 419—420.

În acest timp, Italia fascistă face intense pregătiri pentru atacarea Greciei. Ea organizează numeroase provocări, concentrează în vara anului 1940 o armată de 130 000 de oameni în Albania. La 27 octombrie 1940, guvernul grec este somat printr-un ultimatum să admită intrarea trupelor italiene în țară, să cedeze puncte strategice și baze maritime importante. A doua zi, cu o oră înainte de expirarea ultimatumului, diviziile italiene trec frontiera, iar aviația fascistă bombardează masiv căi ferate, poduri, aerodromuri și porturi. Factorul surpriză și superioritatea militară aduc agresorilor primele succese: o parte a teritoriului grec este ocupat. Și totuși, în ciuda atitudinii lipsite de răspundere a cercurilor conducătoare, a greutăților imense, poporul se mobilizează cu entuziasm la luptă. După marșuri istovitoare, trupele aduse din alte regiuni ale țării intră direct în acțiune pe front. Femeile epirote transportă în spînare muniții și echipament. În condițiile unei ierni aspre, prost înarmați și echipați, ostașii greci resping atacul italian și deplasează teatrul operațiilor cu 60 km dincolo de frontieră.

Într-una din lucrările sale, Komninos Pyromaglou, președintele Institutului de istorie a Rezistenței naționale, arată că rămîn o serie de probleme nelămurite în legătură cu această fază a războiului: Exista un plan ofensiv în fața atacului italian și care era acela? Ce ascundeau declarațiile generalului Papagos — șeful statului-major grec — că orice pregătire de apărare era de domeniul politic? De ce Berlinul a fost informat prin intermediul regentului Paul al Iugoslaviei despre propunerile de asistență militară ale Marii Britanii și despre ajutorul acordat? De ce comandamentul suprem s-a încăpățînat să continue ofensiva sa spre nord-est, unde nu se găseau obiective importante, iar terenul muntos făcea dificilă înaintarea? Ce este adevărat în afirmațiile că armata greacă ar fi putut arunca în mare pe italieni și ce importanță au deci declarațiile lui Ciano, din jurnalul său, că Mussolini ar fi hotărît de cîteva ori să evacueze Albania? Care sînt dedesubturile sinuciderii primului ministru Koridzis, care urmase după moartea lui Metaxas? În orice caz, cei care luptau pe front aveau impresia că luptă împotriva a doi dușmani: fasciștii italieni, în față, și dictatura trădătoare, în spate³.

Dirzenia micii țări care-și apăra cu succes libertatea, înfruntînd una dintre marile puteri fasciste, lovește în mitul invincibilității „Noii ordini” și umple de speranță popoarele oprite. Unii istoriografi chiar apreciază campania din Albania ca prima fază a Rezistenței în Grecia, subliniind aportul esențial al maselor populare în succesul acțiunilor militare îndreptate împotriva fasciștilor.

Deși la 13 aprilie 1939 împreună cu Franța, Marea Britanie dăduse „garanții” Greciei, ajutorul militar pe care-l promisese era absolut insuficient.

Situația devine dramatică în momentul în care trupele germane atacă, la 6 aprilie 1941, dinspre nord, susținîndu-și ofensiva cu bombardamente masive ale portului Pireu și ale multor orașe și căi de comunicații. Germanii străpung cu greu rezistența înversunată a unităților grecești, dar la 9 aprilie generalul Bakopoulos, comandantul armatei din Macedonia, capitulează, permițînd ocuparea Salonicului. Generalul Tsolakoglou, noul șef al statului-major, semnează

³ Pyromaglou Komninos, *Op. cit.*, p. 303—304.

capitularea armatei grecești la 21 aprilie, iar la 27 aprilie 1941 trupele naziste intră în Atena. La 20 mai 1941 se produce o masivă debarcare aeriană germană în Creta. Reușind să stabilească un cap de pod pe insulă și concentrând numeroase avioane, nemții își largesc pozițiile, reușind să ocupe întreaga insulă până la 31 mai. La 2 iunie 1941, teritoriul grec era ocupat în întregime.

Poporul grec nu s-a lăsat ademenit de demagogia nazistă. Deși Hitler recunoscuse în discursul său din 4 mai 1941 eroismul ostașilor greci și ordonase eliberarea prizonierilor capturați⁴, trupele germane erau privite peste tot cu ostilitate, cu excepția cercurilor progermane.

Chiar în noaptea în care se încheia ocuparea Cretei, drapelul german care fluturase pe Acropole este smuls de doi tineri studenți patrioți Manolis Glezos și Apostolos Santas. În acel moment, ei nu făceau parte din nici o organizație de Rezistență, căci asemenea organizații încă nu fuseseră create, dar mai târziu ei se vor încadra în Frontul național de eliberare. Iată cum a povestit ulterior Manolis Glezos desfășurarea acestei acțiuni eroice :

„...Mii de gânduri ne treceau prin minte. Ah, de-am fi avut arme ! Pe lângă noi treceau în cărucioare invalizi de război. «Conducătorii» trădaseră și apoi plecaseră. Radioul ne împingea cu propaganda sa cât e ziua de lungă. Ziarele îi periau pe inamicii de ieri, în timp ce mamele îi plîngeau și-i așteptau «pe cei care nu se întorseseră». Copleșiți de această atmosferă apăsătoare, ne plimbam în acea zi de 30 mai pe străzile Atenei.

— Lake, vezi colo ?

Un steag imens cu crucea încîrligată ne ascunde cerul Atenei. N-aveam nevoie să ne spunem nimic. Fiecare l-a înțeles pe celălalt. Sîntem sortiți — noi, simpli anonimi interpreți ai înflăcărării și voinței unui popor întreg — să smulgem acest steag de pe catargul său.

Ne strîngem mîinile și ne despărțim, stabilind să ne revedem în aceeași seară, în piața Koumoundourou. Când ne-am reîntîlnit, mîinile ne tremurau, nu de frică, ci de emoție.

Era noapte, luna strălucea pe cer. O noapte atică de toată frumusețea. Am traversat, fără nici o vorbă, vechiul cartier Plaka. Singurul instrument pentru acțiunea noastră : o lanternă electrică. Ocolim Acropole. Ridicînd privirea, zărim clar sentinelele germane. Or fi și lângă catarg ? Oricum ar fi, sîntem hotărîți ! Nu-i nimeni prin împrejurimi ! Sărim peste gardulețul care înconjoară mica plantație de pini de pe versantul de nord al Acropolei și, înțetșor, unul după altul, ne cățărăm pe stînci pînă sus.

Ajungem la o porțiță de lemn făcută în zid. Pe aici, anticii introduceau șarpele lui Pallas-Athena. Din fericire, porțița e descuiată. O împingem și pătrundem în incintă...

Pentru moment, nimeni nu se arată. Încovoiați, înaintăm, strecurîndu-ne printre sculpturi... Ascunși în umbră, scrutăm cu atenția încordată. Apoi, curajoși, străbatem distanța care ne separă de catarg. Nimeni. Deasupra noastră, steagul nazist flutură cu zgomot în vînt.

⁴ Dr. Bathe Rolf și Glodscheey, *Der Kampf um den Balkan 1942*, Gerhard Stalling Verlagsbuchhandlung, Oldenburg—Berlin, p. 242, 245.

Desprindem sîrmele și începem să tragem. Vai ! Sîrmele s-au încurcat și nu se mișcă. Ce-i de făcut ?

— Steagul trebuie dat jos ! ne strigă conștiința.

Încep să mă cațăr pe catarg și, ajuns în vîrf, apuc steagul cu mîna și trag din toate puterile, dar fără succes. Obosit, cobor. Nici a doua încercare nu reușește.

— E rîndul tău, Lake ! îi spun încetișor tovarășului meu.

Dar nici el nu reușește. Urc pentru a treia oară pe catarg, mă agăț, trag cu unghiile, cu dinții. În zadar. Totuși steagul trebuie doborît !

Și a fost dat jos !...

Pe cînd ne întorceam spre casă, o patrulă ne-a oprit în fața Casei de depuneri, pe strada Hermes. Era trecut cu zece minute de miezul nopții, oră de la care circulația era interzisă. Am explicat nemților că veneam de la o petrecere între prieteni, și ne-au dat drumul. La drept vorbind, veneam de la o sărbătoare ! Îndeplinisem ceea ce ne poruncise inima. Iar nemții primiseră o primă lecție, la începutul unei lupte lungi ! " ⁵.

Fapta vitejească a celor doi tineri a produs o puternică impresie, a dat un imbold acțiunilor spontane ale patrioților, care încep să capete vigoare. În multe localități se constituie „comitete ale salvării” și diferite organizații, se strîng armele părăsite în retragere, fără un scop încă bine precizat, dar cu intenția de a le folosi contra ocupanților. Era însă nevoie de o forță în stare să unească la un loc întreaga energie a poporului și s-o conducă în luptă.

Un rol important în organizarea rezistenței antifasciste a poporului grec a revenit partidului comunist. Aruncat în ilegalitate de regimul de la 4 august 1936, supus unei terori dintre cele mai sălbatice, avînd mii de cadre în închisori și lagăre, partidul comunist va îndreptăți încrederea și speranțele maselor. Încă în primele zile după atacul Italiei, partidul chemase poporul la luptă. Cadrele de conducere din închisori adresaseră un apel la luptă, dar dictatura monarho-fascistă nu a îngăduit comuniștilor să plece pe front și nu i-a eliberat din detenție, mulți dintre ei căzînd în mîinile germanilor și fiind uciși. Totuși, în condițiile confuziei create la capitulare, numeroși comuniști au reușit, cu multă dificultate, să evadeze, încadrîndu-se de îndată în lupta populară. Se constituie la Atena un „grup de orientare”, care se transformă curînd într-un nou comitet central ⁶. Plenara a VI-a a C.C. al P.C. Grec ținută la 1 iulie 1941 a lansat un apel care definește lupta de rezistență ca o luptă națională, antifascistă stabilind și măsuri pentru organizarea acesteia.

Situația în Grecia era deosebit de grea. Țara era împărțită în zone de ocupație : Grecia centrală și Macedonia occidentală erau sub ocupație germană ; Macedonia orientală și Tracia occidentală erau sub ocupație bulgară, iar restul se afla sub ocupație italiană. Puterea supremă o avea comandamentul hitlerist. Această divizare, care trăda intențiile de destrămare a Greciei, leza sentimentele naționale ale poporului. Guvernul marionetă prezidat de generalul trădător Tsolakoglou nu era capabil să facă față situației. Curînd a început o foamete groaznică, ale cărei efecte au fost extraordinar de grele, soldîndu-se cu

⁵ Reprodus după A. Kédros, *La Résistance grecque (1940—1944)*, Robert Laffont, Paris, 1966, p. 75—77.

⁶ *Antifașistskoe dvijenie soprotivlenia v stranah Evropi v godi vtoroi mirovoi vojni*, p. 425.

sute și mii de morți și ruinând grav sănătatea celor care au supraviețuit. În aceste condiții, prima sarcină era de a acorda un ajutor urgent și eficace populației. Încă de la 28 mai 1941 se crease „Solidaritatea națională” (Ethniki Allilenghi, E.A.), care a constituit un fel de societate de „Cruce roșie” a poporului în luptă⁷. Oficial, aceasta era de resortul municipalităților, dar, în fapt, întreaga organizare — care cerea un efort excepțional — a fost înfăptuită de Rezistență. Curînd E.A. a devenit o organizație panhelenică, cu milioane de membri.

În luna iunie 1941, comuniștii stabilesc contacte cu diverse organizații și partide politice, dar discuțiile înaintează cu greu. Se reușește, la 16 iulie 1941, să se realizeze un Front național muncitoresc de eliberare (Ergatiko Ethniko Apelevtheriko Metopo, E.E.A.M.). Frontul grupa cele trei centrale sindicale existente. Plenara a VII-a a C.C. al P.C.G. din septembrie 1941 sublinia necesitatea unei baze largi a colaborării forțelor naționale în luptă. La 27 septembrie 1941 se constituie Frontul național de eliberare (Ethniko Apelevtheriko Metopo, E.E.A.M.), din care făceau parte Partidul comunist, Partidul socialist, Partidul agrar, Uniunea populară democratică (E.L.D.)⁸. Obiectivele principale ale E.E.A.M. erau: lupta pentru supraviețuirea poporului, lupta pentru eliberare, pentru apărarea suveranității naționale, pentru libera exprimare a voinței poporului și soluționarea pe această cale — la sfîrșitul ostilităților — a problemelor de bază, pe care încălcarea democrației și dictatura le agravasera și le ascuțiseră. E.E.A.M. se adresează întregii țări la 10 octombrie 1941 printr-un manifest. În cuvinte înflăcărâte, E.E.A.M. amintește pilda glorioșilor înaintași care și-au vărsat sîngele pentru independență și cheamă toate categoriile sociale ale poporului grec la lupta hotărîită împotriva ocupanților.

Tot în septembrie 1941 se constituie o altă organizație de rezistență: Uniunea națională democratică greacă (Ethnikos Demokratikos Ellinikos Syndesmos, E.D.E.S.). Alcătuită din elemente eterogene din punct de vedere politic, această organizație va fi măcinată de serioase contradicții care vor face ca o parte din membrii ei cu o orientare reacționară să părăsească lupta, ajungînd să colaboreze cu ocupanții.

Un an mai tîrziu ia ființă o nouă organizație: Mișcarea de eliberare națională și socială (Ethniki Kai Koinoniki Apelevtherosis, E.K.K.A.), a cărei organizație militară va fi Regimentul 5/42. Subliniem că, spre deosebire de E.E.A.M., care acționa pe scară națională, aceste două ultime organizații și-au limitat activitatea la anumite regiuni destul de restrînse, iar multe dintre unitățile lor au atacat detașamentele E.E.A.M. și chiar au colaborat cu inamicul, în ciuda ajutorului masiv și preferențial pe care comandamentul britanic li-l dădea.

În octombrie 1941 se creează Centrul militar de rezistență al E.E.A.M., format din ofițeri.

La 28 octombrie 1941, cînd se împlinea un an de la atacarea Greciei, un mare număr de atenieni răspund chemării E.E.A.M. și se îndreaptă spre Monumentul soldatului necunoscut pentru a depune flori și coroane, iar la sfîrșitul lunii decembrie 1941, la îndemnul E.E.A.M., invalizii de război încep o

⁷ Efraimidis Vassilios, *La Résistance de l'E.A.M.-E.L.A.S. en Grèce*, în *cu-
legerea Conference internationale sur l'Histoire de la Résistance*, Varsovie, du 15 au
19 avril 1962, publicată de F.I.R., Viena, vol. II, p. 599.

⁸ A. Kédros, *Op. cit.*, p. 107.

grevă a foamei în spitalele din Atena pentru a-și susține revendicările, pentru a obține îmbunătățirea condițiilor de trai și de îngrijire. La ferestrele spitalelor apar drapele negre. Lumea se strânge în jurul lor, exprimându-și solidaritatea cu invalizii. Sub presiunea maselor, revendicările sînt satisfăcute ⁹.

Plenara a VIII-a a C.C. al P.C.G. din ianuarie 1942 stabilește că acțiunile armate de rezistență sînt de primă importanță în bătălia generală pentru eliberarea țării. La 16 februarie 1942, gazeta clandestină a E.A.M. „Elefthei Ellada” publică hotărîrea cu privire la formarea Armatei populare de eliberare, gloriosul E.L.A.S. Cele cîteva detașamente izolate, care apar în munți în aprilie 1942, se transformă într-o adevărată armată, bine organizată, care cuprindea în 1944 75 000 de soldați și ofițeri, grupați în 10 divizii, două brigăzi și alte cîteva formații. La aceasta se adaugă o rezervă de 47 000 de luptători, care rămîn în diferite localități ¹⁰.

În cursul anului 1942 au loc greve și demonstrații. La 25 martie, cu prilejul sărbătorii naționale care comemora începutul războiului de independență de sub jugul turcesc, E.A.M. organizează o mare manifestație, la care iau parte mii de muncitori, studenți, invalizi de război, care, cu un curaj admirabil, înfrîng cordoanele înarmate ale ocupanților. Între 12 și 21 aprilie 1942, 50 000 de funcționari publici fac grevă pentru a obține majorarea salariilor. În Peloponez, 4 000 de țărani își manifestă nemulțumirea printr-o demonstrație organizată care nu poate fi înfrîntă decît după trei zile cu ajutorul armatei italiene și jandarmeriei ¹¹. Acțiunile de masă se împletesc cu sabotajele. La 22 septembrie 1942, o explozie distruge centrul organizației germane E.S.P.O. ¹².

Una dintre cele mai răsunătoare acțiuni ale forțelor din Rezistență a fost înfăptuită în noaptea de 24—25 noiembrie 1942. Un detașament de 150 de membri ai E.L.A.S. și 60 de membri ai E.D.E.S., împreună cu un grup de 12 englezi, atacă garnizoana care păzea podul de la Gorgopotamos și reușesc să-l arunce în aer. Pe acest pod, situat pe calea ferată Salonic-Atena-Pireu, se transporta 80% din aprovizionarea armatelor hitleriste din Africa ¹³. Timp de aproape peste două luni, traficul feroviar nu a putut fi reluat. Deși detașamentul E.L.A.S. a purtat greul operației, relatarea pe care o făcea peste cîteva zile postul britanic de radio nu pomenea nici un cuvînt despre participarea E.L.A.S. Atitudinea ostilă a britanicilor față de această organizație se va accentua în lunile următoare, degenerînd în reprimarea ulterioară a partizanilor. Explicația constă în planurile pe care Anglia și le făcea în legătură cu soarta Greciei după război. Pe cînd principalele organizații politice se pronunțau pentru înlăturarea monarhiei și instaurarea unui regim democratic, Anglia sprijinea activ pe rege și guvernul său, aflat în exil la Cairo. Chiar un dușman înrăit al E.A.M.-E.L.A.S. cum este C.M. Woodhouse reproduce directiva pe care o primise în aprilie 1943 în calitate de conducător al Misiunii militare britanice aflate în Grecia : „Avînd în

⁹ Efraimidis Vassilios, *Op. cit.*, p. 601—602.

¹⁰ Kühnrich Heinz, *Der Partisanenkrieg in Europa. 1939—1945*, Berlin, Dietz Verlag, 1968, p. 198.

¹¹ Kédros André, *Op. cit.*, p. 118.

¹² Efraimidis Vassilios, *Op. cit.*, p. 605.

¹³ Woodhouse C. M., *The Greek Resistance, 1942—1944*, în *European Resistance Movements 1939—1945. First International Conference on the History of the Resistance Movements held at Liège—Bruxelles—Breendonk, 14—17 September 1958*, Pergamon Press, 1960, p. 382.

vedere importanța operațională a activităților de diversiune din Grecia, nu se pune problema de a refuza colaborarea cu vreo grupare pe criteriul că sentimentele politice ale grupării sînt opuse regelui și guvernului, dar, exceptînd necesitățile militare, trebuie să vă orientați spre acele grupări care sînt gata să sprijine pe rege și guvernul său”¹⁴. În timp ce patrioții greci își vărsau sîngele pentru cauza comună, guvernul englez pregătea dezbinarea țării și războiul civil.

Opoziția populației grecești față de măsurile luate de ocupanți atinge de multe ori o mare ascutime. În februarie-martie 1943, combativitatea deosebită a poporului din Atena și din alte orașe a făcut să eșueze încercarea de a deporta din Grecia pentru munci forțate 80 000 de lucrători. Masele ieșite în stradă dau jertfe în lupta cu unitățile de represiune, dar manifestații reușesc să ocupe clădirea Ministerului Muncii și să incendieze arhivele conținînd numele celor destinați „mobilizării civile”¹⁵.

Pe baza unui plan coordonat cu comandamentul aliat din Orientul Apropiat, în vara anului 1943, partizanii greci desfășoară o vie activitate, inducînd în eroare pe germani, care capătă convingerea că Aliații pregătesc o debarcare în Balcani. Zilnic au loc importante acțiuni ale diferitelor detașamente care, cu un curaj admirabil, hărțuiesc pe inamic și-i dezorganizează căile de comunicație. Această manevră a reținut în Grecia 15—20 de divizii fasciste și a dispersat atenția comandamentului german de la adevărata țintă a debarcării: Sicilia¹⁶.

Teroarea pe care o răspîndesc ocupanții, torturile și execuțiile nu înspăimîntă pe patrioții greci. Este semnificativă scrisoarea unui grup de partizani aruncată din camionul care-i ducea la locul execuției: „Tovarăși de luptă, am fost torturați șapte ore în strada Merlin ca să trădăm, dar n-am trădat nimic. Singurul lucru care ne întristează este că trebuie să plecăm înainte de a ne atinge țelul. Trăiască Grecia noastră! Trăiască E.L.A.S.! Trăiască E.A.M.! Georgios Jouronkos, Panaiotis Kostas, Dimitrios Kirikos, Petros Gripas, Antonios Kalogeros, Georgios Vasilas, Dimitrios Efthymiou”¹⁷. Sate întregi au fost distruse, populația masacrată, ca la Kalavritha, Distomos și în alte locuri.

După încheierea armistițiului de către Italia, o serie de mari unități intră în contact cu partizanii greci. Comandantul diviziei Pinerolo semnează la 11 septembrie 1943 o înțelegere de cooperare cu E.L.A.S.; în Macedonia se constituie, în urma acordului Diviziei a VII-a E.L.A.S., așa-numita T.I.M.O. (Truppe Italiane di Macedonia Occidentale)¹⁸.

De altfel, partizanii greci în lupta lor au primit sprijinul antifasciștilor aflați în armatele de ocupație, inclusiv al antifasciștilor germani¹⁹.

În Grecia exista de acum o regiune eliberată, a cărei întindere crește continuu. În interiorul ei a fost stabilit un regim democratic. La 10 martie 1944 se creează Comitetul politic de eliberare națională (P.E.E.A.), cea mai înaltă autoritate politică a Greciei libere.

¹⁴ *Ibidem*, p. 377.

¹⁵ Efraimidis Vassilios, *Op. cit.*, p. 606.

¹⁶ Kühnrich Heinz, *Op. cit.*, p. 285—286.

¹⁷ Pierino Carracoli, *Intervenție la Conferința istorică internațională a F.I.R.*, Varșovia, 15—19 aprilie 1962, p. 7.

¹⁸ Battaglia Roberto, *Storia della Resistenza italiana (8 settembre 1943—23 aprile 1945)*, G. Einaudi Editore, Torino, 1953, p. 119.

¹⁹ Kühnrich Heinz, *Op. cit.*, p. 401, 402, 414.

Pe teritoriile eliberate apar organe ale puterii populare. La 1 decembrie 1943 fusese emis ordinul Înaltului Comandament E.A.M.-E.L.A.S. referitor la introducerea justiției populare și a autoconducerii în teritoriile eliberate. După constituirea P.E.E.A., care a preluat atribuțiile de guvern democratic provizoriu, au fost organizate în toată Grecia — liberă sau ocupată — alegeri generale pentru Consiliul Național. Aceste alegeri la care au participat circa un milion și jumătate de persoane (pentru prima oară au căpătat drept de vot și femeile) s-au desfășurat în condiții deosebit de grele. De multe ori votul nu a fost numai „secret”, ci și „clandestin”. Reprezentanții aleși de voința populară s-au întrunit între 14 și 27 mai 1944 în satul Korikhodes, pe teritoriul liber. Consiliul Național, adevărat parlament, a confirmat P.E.E.A. în funcțiile sale și a adoptat o serie de decrete care satisfăceau arzătoare revendicări democratice ale poporului grec. Într-o proclamație publicată la 13 iunie în presa E.A.M., țelurile luptei sînt definite clar : eliberarea națională și instaurarea unei democrații consecvente. Sesiunea Consiliului Național și începutul activității P.E.E.A. au avut un puternic răsunet atît în Grecia cît și în afara ei.

La 17 mai 1944 s-a deschis în Liban, lângă Beirut, o conferință la care participau reprezentanții unor organizații veniți din Grecia (P.E.E.A., E.A.M., E.L.A.S., diferite grupări politice și formații militare), precum și ai guvernului în exil și ai vechilor partide care se aflau în emigrație. Deși cu acest prilej s-a manifestat din nou atitudinea antipopulară a fruntașilor reacționari, încurajați de autoritățile britanice, a fost semnată la 30 mai 1944 „Charta Națională”. Pe baza unor tratative anevoioase care au învederat reaua credință a guvernului în exil, s-a ajuns la o înțelegere, în virtutea căreia în guvern au fost incluși șase reprezentanți ai P.E.E.A., E.A.M. și P.C.G.

Curînd, comandamentul britanic impune semnarea acordului de la Caserta (Italia), prin care delegații E.A.M.-E.L.A.S. sînt siliți să accepte debarcarea trupelor britanice în țară și punerea detașamentelor de partizani în subordinea autorităților militare engleze ²⁰.

Greu lovit de insurecția armată antifascistă declanșată la 23 august 1944 în România, sistemul militar german din Balcani se prăbușește vertiginos. Aceasta ușurează lupta de eliberare din Grecia, partizanii reușind să izgonească prin lupte crîncene pe naziști afară din țară ²¹.

Întoarcerea guvernului din exil, în octombrie 1944, nu a adus poporului grec satisfacția așteptată și meritată. Trupele britanice debarcate în Grecia au încercat să impună partizanilor condiții inacceptabile. Comandamentul englez a ordonat depunerea armelor. La 2 decembrie 1944 guvernul grec, din care reprezentanții Rezistenței fuseseră siliți să demisioneze, decretează, la rîndul său, dizolvarea formațiilor militare care luptaseră contra nemților, în timp ce poliția de naziști pentru combaterea patrioților rămînea intactă. La aceasta masele populare au răspuns prin grandioasa manifestație de la 3 decembrie 1944, la care au participat zeci de mii de atenieni, cerînd demisia guvernului și protestînd împotriva noii ocupații instaurate de britanici. Poliția a tras în demonstrații neînarmați, din rîndurile cărora au căzut 28 de morți și peste

²⁰ Kousoulos George, *Revolution and Defeat. The Story of the Greek Communist Party*, London, Oxford University Press, 1965, p. 115—116.

²¹ *România în războiul antihitlerist, 23 august 1944—9 mai 1945*, Editura militară, București, 1966, p. 142—144, 171.

o sută de răniți. A doua zi, la chemarea E.A.M., a fost declanșată greva generală. O manifestație mai compactă ca cea din ajun se desfășoară pe străzile Atenei pentru a conduce pe ultimul lor drum jertfele represiunii polițienești. La întoarcere, membri ai batalioanelor de securitate, ascunși în diferite clădiri, au deschis focul împotriva demonstranților, provocând noi victime. Pe deasupra, în aceste zile, sub pretextul „luptei contra comunismului“, unitățile britanice au atacat detașamentele E.L.A.S., folosind în acțiunea lor bandele înarmate încă de fasciști. Aceasta a fost începutul unui sîngeros război civil, în care bandele monarho-fasciste au primit din plin sprijinul imperialismului american, care a luat locul celui englez. Urmările acestei lupte fratricide, provocată și întreținută de imperialiști, au întunecat viața politică a Greciei postbelice.

Istoria Rezistenței poporului grec este o strălucită ilustrare a dîrzeniei cu care masele populare din Grecia au luptat împotriva ocupantului fascist pentru apărarea libertății și independenței țării.

DAN BARAN

ISTORIA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI

— CONSULTAȚII —

Mișcarea muncitorească

în anii avântului revoluționar.

Crearea Partidului Comunist Român (1918 — 1921)

Situația economică

și social-politică a României

După înfăptuirea unității statului român au crescut în mod considerabil forța și rolul proletariatului în viața social-politică a patriei, capacitatea lui de a se situa

în avangarda mișcărilor progresiste și revoluționare ale maselor populare. Lupta oamenilor muncii pentru rezolvarea democratică a marilor probleme ale țării, pentru făurirea unei vieți mai bune a luat o amploare nemaicunoscută pînă atunci în istoria poporului român.

„Înfăptuirea unității statului român — operă a maselor largi din întreaga țară, a întregului popor român — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — a realizat cadrul național și social-economic pentru dezvoltarea mai rapidă a forțelor de producție ; înmănuncherea laolaltă a energiei și capacităților creatoare ale poporului nostru a creat condiții favorabile activității forțelor progresiste ale societății, mișcării muncitorești revoluționare“.

Imediat după terminarea războiului, în fața României, ca și a celorlalte țări beligerante, se pune, cu acuitate, problema refacerii economiei lovite de război. Economia românească, în toate compartimentele ei, s-a resimțit adînc de pe urma distrugerilor provocate de război și a jafului neîngrădit comis de ocupanți. O mare parte a întreprinderilor industriale își încetaseră complet activitatea, iar cele care se aflau în funcțiune nu lucrau decît cu o capacitate de producție foarte redusă. Distrugerile războiului, insuficiența brațelor de muncă și lipsa inventarului necesar au determinat o reducere simțitoare a suprafețelor cultivate și a producției agricole ; ocupația germană a dezorganizat o parte însemnată a transporturilor feroviare prin capturarea, deteriorarea și distrugerea materialului rulant.

La starea grea în care se găseau principalele ramuri de producție s-a adăugat o datorie publică apăsătoare provenită mai ales din contractarea împrumuturilor externe, obținute, în condiții deosebit de oneroase, atît înaintea cît și în timpul războiului.

Problema refacerii a constituit obiectul unor dezbateri în cercurile economice-financiare românești, dînd naștere la vii confruntări de opinii și dispute. În opoziție cu masele muncitoare, care doreau ca refacerea eco-

nomică să fie însoțită de îmbunătățirea nivelului de trai, de făurirea unor rânduiri sociale mai drepte, clasele stăpînitoare căutau să-și asigure pentru sine beneficiile refacerii producției, folosind în acest scop, ca principal mijloc, politica reducerii salariilor și a creșterii prețurilor la bunurile de larg consum.

În 1920 și, mai ales, în 1921 s-a înregistrat o creștere în diversele ramuri ale activității economice, dar abia în anul 1924 producția, în ansamblu, a atins nivelul antebelic.

După război, capitalul românesc a izbutit să-și întărească treptat pozițiile, să-și extindă cîmpul de acțiune într-o serie de ramuri ale industriei și circulației; totuși monopolurile internaționale dețineau o pondere importantă în economia României.

În timp ce pozițiile economice ale burgheziei s-au întărit, nivelul de trai al maselor a avut de suferit în primul rînd de pe urma creșterii prețurilor. Deși prin luptele lor muncitorii au obținut mărirea salariilor, datorită inflației, creșterii scumpetei s-a accentuat decalajul dintre prețuri și salarii. Lipsite de pămînt și inventar agricol, avînd de suferit urmările războiului, ale rechizițiilor, ale discrepantei dintre prețurile agricole și cele industriale, masele țărănești se aflau într-o situație grea. A scăzut simțitor și nivelul de trai al păturilor mijlocii.

Printre problemele social-economice ce se impuneau a fi rezolvate la sfîrșitul războiului, cea mai acută pentru asigurarea mersului înainte al României era problema agrară. Sub presiunea marilor frămîntări sociale și a necesităților economice obiective, burghezia înfăptuiește în 1921 reforma agrară, care duce la exproprierea a peste 6 milioane de hectare, aproximativ 66% din întreaga suprafață de pămînt deținută de moșierime. Reforma agrară a permis unele îmbunătățiri în situația unei părți a țărănimii, a impulsionat dezvoltarea relațiilor capitaliste în agricultură, a slăbit puterea economică a moșierimii, reducînd rolul jucat de aceasta în viața politică și socială a României. Cu toate acestea, și după reforma agrară s-au menținut marea proprietate funciară, sistemul muncii în dijmă și alte resturi feudale. Un rol sensibil în dezvoltarea relațiilor capitaliste și în ușurarea condițiilor de luptă și de trai ale maselor muncitoare au jucat, de asemenea, reforma electorală, proclamarea egalității în drepturi a tuturor cetățenilor indiferent de naționalitate ș.a. Egalitatea politică și celelalte legi cetățenești proclamate erau însă îngrădite de inegalitatea social-economică, de măsurile represive ale statului burghezo-moșieresc; clasele exploatatoare de toate naționalitățile promovau vrajba șovină, naționalismul.

Desființarea sistemului electoral cenzitar, care asigurase pînă atunci în mod automat influența marilor proprietari la conducerea aparatului de stat, a dus la scăderea considerabilă a ponderii și influenței moșierimii în cadrul coaliției burghezo-moșierești. În strînsă legătură cu aceasta, Partidul conservator, compromis și prin colaborarea sa cu ocupanții germani în timpul războiului, a dispărut de pe arena politică a țării.

Noile posibilități de dezvoltare deschise capitalului autohton de unificarea pieței naționale, în urma desăvîrșirii statului unitar român, precum și reformele înfăptuite au dus la consolidarea burgheziei române. Reforma agrară a întărit pozițiile economice ale burgheziei sătești. Totodată lărgirea sistemului electoral a dus la o activizare politică a unor

pături țărănești și mic-burgheze care se pronunțau pentru prefaceri democratice. Ca urmare au apărut noi partide politice cu titulaturi democratice, populare și țărănești, ale căror programe captau îndeosebi mase de la sate și pături mijlocii de la orașe.

În timp ce partidele burgheze treceau printr-un proces de restructurare a programelor și activității lor, organizațiile muncitorești, și în special Partidul socialist, au cunoscut o puternică înviorare și o sensibilă activizare.

Declanșarea avântului revoluționar la sfîrșitul anului 1918

Pe fondul situației economice și social-politice a țării din anul 1918, în România s-a declanșat un puternic avînt al luptelor maselor largi populare, care a dus la lăr-

girea, la creșterea în amploare a acțiunilor proletariatului și aliaților săi, favorizînd desfășurarea unor mari bătălii revoluționare pentru o viață mai bună, pentru pămînt și libertăți democratice, pentru progres social.

Contrastul izbitor dintre mizeria, lipsurile de tot felul ale majorității populației și viața de huzur a claselor exploatare, dintre puținele drepturi politice, democratice ale maselor și samavolniciile celor bogați a dus la ascuțirea puternică a contradicțiilor de clasă din România, manifestată prin creșterea fără precedent a luptelor populare, în frunte cu clasa muncitoare.

Agravarea greutăților economice ale maselor a determinat creșterea revoltei oamenilor muncii împotriva orînduirii sociale, dezvoltarea generală a mișcărilor populare, în primul rînd a mișcării muncitorești. Au crescut în mod considerabil tăria și capacitatea organizatorică a clasei muncitoare, fapt de importanță covârșitoare în unirea tuturor forțelor progresiste, în lupta revoluționară pentru soluționarea marilor probleme ale țării, pentru făurirea unei vieți mai bune. Organizațiile socialiste, sindicale și de tineret își reluaseră, încă din a doua jumătate a lunii noiembrie, activitatea legală pe teritoriul întregii țări, Partidul Social-Democrat din România luînd denumirea de Partidul Socialist din România. Mișcarea socialistă se afirma ca o largă și cuprinzătoare mișcare de masă, care cuprindea proletariatul industrial și antrena însemnate pături muncitoare neproletare pentru înfăptuirea transformărilor sociale înnoitoare.

Masele muncitoare se îndreptau în număr tot mai mare spre organizațiile socialiste, sindicale și de tineret. Partidul socialist a devenit un puternic partid de masă; numărul membrilor partidului, care a crescut rapid la sfîrșitul anului 1918, s-a ridicat, în scurt timp, la 100 000; sindicatele, conduse de Partidul socialist, cuprindeau peste 200 000 de muncitori; a crescut numărul tinerilor cuprinși în cercurile socialiste de tineret. În numeroase întreprinderi se alegeau delegați, se constituiau comitete de fabrică și consilii muncitorești, organe proletare permanente, menite să reprezinte interesele muncitorimii în fața autorităților și patronilor, să ajute la organizarea și conducerea acțiunilor politice ale clasei muncitoare.

Spre sfîrșitul anului 1918, după retragerea armatelor inamice, s-a desfășurat un puternic val de greve, care a cuprins, rînd pe rînd, munci-

torii din toate ramurile economiei. Grevele erau însoțite de mari demonstrații inițiate de Partidul socialist și de sindicate, în cursul cărora muncitorii cereau îmbunătățirea condițiilor de muncă și de trai, recunoașterea organizațiilor muncitorești, acordarea de drepturi și libertăți democratice. Grevele îmbinau revendicările economice cu cele politice, în care se cerea, în primul rând, recunoașterea sindicatelor, a consiliilor muncitorești. Bucureștiul, eliberat, devenise din nou nu numai capitala țării, dar și centrul care dădea semnalul marilor acțiuni.

Guvernanții burgheziei și moșierimii, care ignorau prevederile democratice ale actului de la Alba Iulia — săvârșit cu câteva săptămîni în urmă —, urmăreau să treacă cu vederea protestele maselor, ba chiar să frîneze avîntul de luptă al muncitorimii, printr-un contraatac brutal al forțelor reacțiunii. Monarhia și clasele dominante, prin guvernul liberal — Brătianu, au decis să înfrunte clasa muncitoare, grevele și demonstrațiile acesteia cu forța armelor. Prilejul l-a constituit lupta muncitorimii bucureștene, care, în primele zile ale lunii decembrie, a cunoscut o amploare deosebită.

Ca urmare a respingerii memoriului de revendicări, formulat de muncitorii tipografi din București, la 2 decembrie 1918 au declarat grevă lucrătorii de la tipografia „Sfetea“, iar la 5 decembrie cei de la „Minerva“. La refuzul patronilor de a satisface cerințele lucrătorilor de la cele două stabilimente tipografice, grevele au continuat cu intensitate în zilele următoare. La 12 decembrie, delegații muncitorilor tipografi s-au adunat la sediul sindicatelor din strada Sf. Ionică și au hotărît, pentru a doua zi, începerea grevei generale a tipografilor din București. Totodată comisia locală a sindicatelor a hotărît pentru aceeași zi o grevă a tuturor muncitorilor din Capitală în semn de solidaritate cu lupta tipografilor.

În dimineața zilei de 13 decembrie a început greva generală a celor aproape 600 de tipografi din Capitală. Ei s-au adunat la un miting în fața sediului sindicatelor. După încheierea întrunirii, greviștii au însoțit pînă la Ministerul Industriei și Comerțului delegația pe care au desemnat-o să le prezinte revendicările. Străpungînd Calea Victoriei, care era masată de trupe încă cu o zi înainte, coloana a ajuns la clădirea ministerului, unde, în timp ce delegația s-a prezentat cu memoriul, masa muncitorimii a continuat manifestația în curte și pe stradă. Rezolvarea memoriului de revendicări a fost însă aminată, invocîndu-se ca pretext lipsa patronilor tipografi de la discuții. De aici, coloana de muncitori s-a reîntors la sediul din strada Sf. Ionică pentru a comunica muncitorilor tipografi rezultatul tratativelor.

Pentru a forța guvernul să satisfacă cererile lucrătorilor tipografi, comisia locală a sindicatelor, prin curieri special trimiși în fabricile și uzinele din București, a anunțat pe muncitori să declare grevă generală. „A fost suficientă o simplă înștiințare prin delegați ai lucrătorilor — scria un ziar al vremii — pentru ca în același moment, printr-un gest măreț de disciplină conștientă, să lase toți lucrul“. Către prînz, din toate părțile orașului, mii de muncitori de la întreprinderile din cartierele Linăriei, Filaret, 13 Septembrie, ceferiști, metalurgiștii de la „Vulcan“, „Lemaître“, „Wolf“, lucrătorii de la Regie, S.T.B. etc. s-au îndreptat, în coloane, spre sediul partidului și al sindicatelor pentru a-și manifesta solidaritatea cu

lupta tipografilor. O desfășurare de forțe muncitorești cum rar se văzuse pînă atunci pe străzile orașului. Mulțimea înflăcărată scanda lozincile : „Vrem pîine !“, „Trăiască libertatea !“, „Vrem ziua de lucru de 8 ore !“, „Jos starea de asediu !“, „Jos cenzura !“, „Pămînt țăranilor !“.

În momentul cînd coloanele de muncitori au ajuns în Piața Teatrului Național, ele au fost întîmpinate cu foc de puști și mitraliere. Măcelul s-a declanșat. Piața Teatrului Național a fost scaldată în sînge muncitoresc. Peste 100 de muncitori nevinovați, care cereau pîine și dreptate socială, au fost uciși, iar alte sute răniți. Printre cei împușcați mișelește au fost : Iosif Săndulescu, Ion Tomescu, Costică Iviceanu, Ion Spătaru, Tone Profcet, Costică Dumitrescu, Marin Niculescu, Eugeniu Stoenescu, Ion Georgescu, Florică M. Ionescu și mulți alții. Un număr mare de muncitori și conducătorii lor, în frunte cu I. C. Frimu — care a murit la scurt timp la spitalul închisorii —, au fost arestați. Ziarul „Socialismul“ a fost suspendat, iar sediile muncitorești închise și sigilate.

Masacrul de la 13 decembrie și represiiunile care i-au urmat nu au putut stăvilii avîntul revoluționar al maselor muncitoare. Cu o deosebită vigoare s-au declanșat în întreaga țară demonstrații și greve de protest împotriva represiei sîngeroase, de solidaritate cu inculpații în procesul înscenat luptătorilor din 13 decembrie 1918. Cu lupta dreaptă a muncitorimii bucureștene s-au solidarizat și alte pături democratice ale societății românești : oameni politici, cu vederi de stînga, scriitori, gazetari, pictori, ca : N. D. Cocea, C. G. Costa-Foru, dr. N. Lupu, N. Tonitza ș.a.

În urma unei largi campanii de masă de solidaritate cu cei arestați, justiția burghezo-moșierească a fost constrînsă să elibereze majoritatea celor închiși, condamînd în schimb o seamă de militanți la ani grei de închisoare.

Puternica demonstrație de la 13 decembrie 1918, numeroasele greve, întruniri și mari manifestații, în timpul cărora nu o dată masele au ajuns să stăpînească strada, au demonstrat intensificarea și caracterul organizat al luptei proletarietului, voința sa de a cuceri pe cale revoluționară drepturi și libertăți democratice, de a imprima dezvoltării sociale o orientare corespunzătoare intereselor celor ce muncesc.

Odată cu întărirea valului de acțiuni revoluționare s-a intensificat și lupta ideologică-politică între diferitele curente din mișcarea muncitorească, s-au întărit forțele de stînga, a crescut preocuparea militanților Partidului socialist, a maselor de muncitori pentru însușirea și aplicarea creatoare a ideologiei marxist-leniniste. Printre principalii reprezentanți ai curentului de stînga se numărau Gh. Cristescu, Al. Dobrogeanu-Gherea, Gh. Niculescu-Mizil, Pandele Becheanu, Leonte Filipescu, Constantin Ivănuș, Gh. M. Vasilescu, C. Popovici, Ioan Elena și alții. În țară se răspîndea traducerea unor lucrări ale lui Lenin. Presa socialistă, în frunte cu ziarul „Socialismul“, apărut în noiembrie 1918, ca organ al Partidului socialist și al Uniunii sindicale, alături de care au fost editate ziare locale, cum erau „Iașul socialist“, „Nădejdea“, „Tribuna socialistă“ etc., promova ideile luptei pentru democrație, pace și socialism, chema la solidaritate internațională, informa sistematic opinia publică românească despre mișcarea muncitorească din alte țări.

Programul Partidului socialist din decembrie 1918

La 9 decembrie 1918, în urma unor discuții înflăcărâte, purtate într-o serie de organizații socialiste locale, ca București, Galați, Brăila, Iași, Turnu-Severin, în legătură cu elaborarea unui nou program al partidului, Comitetul Executiv a adoptat *Declarația de principii*, document programatic, care exprima orientarea revoluționară a majorității militanților socialiști. Aceasta caracteriza Partidul socialist ca partid revoluționar, ce se inspira după socialismul științific. Evidențiind că în România, ca și în toate țările moderne, mișcarea muncitorească este un rezultat firesc al dezvoltării economice, al ascuțirii contradicțiilor capitalismului, declarația, condamnând reformismul, sublinia că Partidul socialist luptă „pentru cucerirea prin orice mijloc a puterii politice din mâinile burgheziei române și instaurarea dictaturii proletare în vederea realizării idealului comunist...”. Considerînd posibilă trecerea imediată la revoluția socialistă, declarația nu ținea seama că din condițiile concrete ale României decurgea necesitatea desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice și a făuririi, în procesul acesteia, a alianței muncitorești-țărănești. Declarația proclama solidaritatea proletariatului român cu Revoluția Socialistă din Octombrie și cu toate mișcările și forțele revoluționare din lume. Cu toate limitele ei, *Declarația de principii* din decembrie 1918 reflecta frământările și dezbaterile din acea epocă ale partidului, ale clasei muncitoare din România.

Căutările de poziții programatice, confruntările de opinii și idei în jurul adoptării și imprimării Partidului socialist a unei linii de conduită conformă cu noile împrejurări de dezvoltare a țării aveau loc în condițiile unui puternic avînt al luptelor greviste, al demonstrațiilor și întrunirilor muncitorești.

Luptele greviste și demonstrațiile muncitorești din anul 1919

În 1919, acțiunile muncitorești, departe de a fi stăvilite, așa cum urmăriseră guvernul și forțele sale represive la 13 decembrie 1918, s-au intensificat. După relatările oficiale, în 1919 au avut loc circa 250 de greve mari. Partidul socialist și Comisia generală a sindicatelor au trecut la o mai temeinică organizare a clasei muncitoare, au imprimat luptei masei un caracter mai organizat, împletind mai strîns acțiunile revendicative economice cu cele politice, pentru cucerirea și statornicirea unui regim democratic. Din lanțul procesului de lupte greviste desfășurate în anul 1919 se desprind, ca verigi importante: greva generală a ceferiștilor (mai-iunie), demonstrațiile prilejuite de sărbătorirea zilei de 1 Mai, greva generală a petroliștilor din Valea Prahovei (iulie-august), greva generală a docherilor din Galați și Brăila (august-septembrie), greva generală demonstrativă pe țară împotriva cenzurii, stării de asediu, curților marțiale, pentru alegeri libere, pentru pace cu toate popoarele, pentru demobilizare și amnistie (noiembrie), demonstrațiile din 13 decembrie din numeroase orașe ale țării, grevele metalurgiştilor, forestierilor, tăbăcarilor din București și alte centre. În decursul lor, clasa muncitoare a reușit să cîștige importante succese, printre care :

La 9 decembrie 1918, în urma unor discuții înflăcărâte, purtate într-o serie de organizații socialiste locale, ca București, Galați, Brăila, Iași, Turnu-Severin, în legătură cu

În 1919, acțiunile muncitorești, departe de a fi stăvilite, așa cum urmăriseră guvernul și forțele sale represive la 13 decembrie 1918, s-au intensificat. După relatările

introducerea zilei de lucru de 8 ore, o oarecare sporire a salariilor, limitarea sau desființarea amenzilor, îngrădirea concedierilor arbitrare, acordarea de alocații etc. Relatînd ambianța revoluționară din anul 1919, un ziar contemporan scria: „grevele au ajuns să se producă atît de des, încît dacă se socoteau toate grevele din ultimul timp erau mai multe zile de grevă decît de lucru“.

Lupta revoluționară a proletariatului din România pentru cucerirea unui trai mai bun, pentru drepturi și libertăți democratice, pace și progres social s-a îmbinat cu acțiunile de solidaritate ale poporului român cu luptele revoluționare ale altor popoare. Solidarizarea față de primul stat al muncitorilor și țăranilor — Rusia sovietică — s-a împletit strîns, în primăvara și vara anului 1919, cu numeroasele manifestări de solidaritate cu revoluția proletariatului din Ungaria, care se ridicase la luptă pentru scuturarea jugului grofilor și capitaliștilor, pentru făurirea unei patrii proletare independente.

În pofida stării excepționale, a interzicerii de către autorități a oricăror manifestări de solidaritate cu mișcarea revoluționară din alte țări, organul central al Partidului socialist și al sindicatelor muncitorești din România, ziarul „Socialismul“, a reușit să tipărească apelul guvernului instaurat în Ungaria la 21 martie 1919, prin care se anunța că „proletariatul Ungariei a luat în mînă, începînd de astăzi, întreaga putere“. Foarte clar își exprima solidaritatea cu revoluția proletară ungară organul secției din Prahova a Partidului socialist „Lupta socialistă“. „În Ungaria — scria ziarul la 24 martie —, proletariatul, în frunte cu tovarășul Béla Kun, a pus mîna pe putere, introducînd republica sfaturilor. Noul guvern a și intrat în legătură cu Republica Socialistă Sovietică Rusă. Acest mare eveniment a căzut ca un trăsnet asupra imperialiștilor antanțiști“.

După începerea ostilităților împotriva Ungariei proletare, conducerea Partidului socialist, dînd expresie stării de spirit a maselor muncitoare, a trimis o delegație numeroasă la ministrul de interne spre a-i face cunoscută opoziția sa categorică față de orice intervenție.

Pe întreg teritoriul țării au avut loc adunări și mitinguri, greve politice. Un sprijin direct la apărarea revoluției din Ungaria l-au dat românii care au luptat cu arma în mînă pe teritoriul Ungariei, în cadrul formațiunilor internaționaliste sau în rîndurile Armatei Roșii ungare. Începînd din aprilie 1919, luptătorii aflați în Ungaria, împreună cu alți revoluționari, au desfășurat o intensă activitate pentru crearea unui regiment roșu internațional, trimițînd delegați în diferite localități din România pentru a recruta voluntari. Documentele atestă că în regimentul internațional format în Ungaria, un întreg batalion a fost constituit din români.

Între acțiunile de masă organizate în semn de solidaritate cu cele două revoluții proletare — rusă și ungară —, cea mai importantă a fost greva generală din 21 iulie 1919. În ciuda faptului că autoritățile burghezo-moșierești au împiedicat publicarea și răspîndirea chemărilor la grevă ale Partidului socialist, zeci de mii de muncitori din principalele orașe ale țării au încetat lucrul în ziua de 21 iulie, manifestîndu-și în mod impresionant sentimentele internaționaliste.

Greva a fost însoțită, în numeroase orașe, de mari întruniri, la care au luat cuvîntul conducători ai partidului și ai sindicatelor. „Acesta e un

semn de protestare — spunea un vorbitor la întrunirea de la Ploiești din 21 iulie, la care participau circa 1 200 de persoane — pentru ca nimeni să nu se amestece acolo unde tovarășii s-au deșteptat cu un ceas mai devreme ca noi. De exemplu Rusia și Ungaria. Aceste două țări trebuie lăsate să se conducă singure...”

Concomitent cu luptele muncitorești au avut loc și puternice frământări țărănești, în cadrul cărora se cerea să se treacă la înfăptuirea reformei agrare. Nemulțumiți pentru că pământul expropriat nu le-a fost dat în proprietate, țăranii cereau împroprietărirea individuală și imediată, iar într-o serie de comune au intrat cu forța pe pământurile moșierești. În unele locuri, țăranii luau parte la întruniri muncitorești, se organizau în cluburi socialiste, reînnoind o tradiție începută la sfârșitul secolului trecut. În ansamblu însă, legăturile mișcării muncitorești cu satele erau relativ slabe.

O parte a intelectualității, pătrunsă de spiritul transformărilor democratice, sub influența avântului revoluționar, se apropia de mișcarea muncitorească. Alături de intelectuali socialiști, cum erau N. D. Cocea, Emil Isac, P. Constantinescu-Iași ș.a., intelectuali ca C.I. Parhon, Gala Galaction, Octav Băncilă, Barbu Lăzăreanu și alții militau pentru democratizarea țării, pentru acordarea de drepturi și libertăți poporului.

Consolidarea organizatorică

a Partidului socialist

și programul din mai 1919

Pentru organizarea și conducerea cu succes a luptelor revoluționare ale maselor, se impunea ca o necesitate stringentă unirea, în cadrul unui partid centralizat pe întreaga țară, a partidelor socialiste, orga-

nizate pe provincii. În favoarea acestui deziderat s-au pronunțat, începând din ianuarie 1919, conferințele, congresele socialiste și sindicale regionale. Pentru constituirea unui singur partid, unit pe țară, a cărui menire era „să ducă înainte lupta clasei muncitoare din România, spre realizarea idealului ei socialist de dezrobire de sub apăsarea burghezo-capitalistă”, s-a pronunțat și *Declarația de la 13 februarie 1919* a Partidului socialist.

La 13 februarie 1919, Comitetul Executiv provizoriu al Partidului socialist și Comisia centrală provizorie a sindicatelor din România au publicat o *Declarație* în care se releva că socialiștii români salută „cu bucurie dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum”, angajîndu-se să respecte „legămintele de unire hotărîte”. Declarația apela la „toate forțele proletare și socialiste din teritoriile alipite, pentru unificarea lor”, formîndu-se „un singur bloc socialist, un singur partid proletar, care să ducă înainte lupta clasei muncitoare de sub apăsarea burghezo-capitalistă. România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine”.

Dînd glas dorinței muncitorimii de pe întreg cuprinsul țării de a se crea un singur partid muncitoresc pe scară națională, în zilele de 25 și 26 mai 1919 s-a ținut la București Conferința Partidului socialist, care a adoptat programul de activitate al partidului unic. După o succintă analiză a dezvoltării sociale pe plan mondial, în program se specifica „fali-mentul orînduirii capitaliste” și se declara că „societatea omenească a

intrat într-o nouă fază istorică, aceea a revoluției sociale“. Într-un capitol consacrat condițiilor economice, politice și sociale ale țării noastre se prezenta dezvoltarea societății românești din acel timp. În program se sublinia că „odată cu dezvoltarea industriei s-a creat și în România un proletariat industrial, care, ca și proletariatul din țările înaintate, este o clasă revoluționară, chemată a-și îndeplini misiunea istorică în evoluția societății românești“. În program se preciza că „Partidul socialist din România, care prin firea lui se găsește în opoziție completă cu toate partidele politice burgheze, fie ele oricât de înaintate... este un partid revoluționar... care urmărește desființarea exploatării sub orice formă, pe calea cuceririi politice și instaurării dictaturii proletariatului“. Cu toate acestea, la cererea elementelor de dreapta din conducerea partidului, în program s-a introdus teza tactică reformistă că orinduirea socialistă va trebui „să se desemneze și să se precizeze în însăși societatea burgheză, printr-o înnoire adîncă a cadrelor și așezămintelor sale“. Programul adoptat la această conferință, nelipsit de unele confuzii și neajunsuri, încerca să țină seama de condițiile concrete specifice ale societății românești, ceea ce reflecta frământările, dezbaterile, căutările din acea epocă, proprii partidului și mișcării muncitorești din România.

Un pas înainte pe linia centralizării mișcării muncitorești din țara noastră l-a constituit formarea Consiliului General al Partidului socialist și sindicatelor, în noiembrie 1919, care a consfințit legăturile stabilite între organizațiile socialiste și sindicale din diferite regiuni ale țării.

Clasa muncitoare devenea astfel un factor politic deosebit de activ în viața politică a țării. Acest lucru a ieșit la iveală și cu prilejul alegerilor parlamentare din noiembrie 1919 și al celor din anul 1920. Semnificativ este faptul că, deși Congresul extraordinar al Partidului socialist, întrunit în octombrie 1919 la București, a hotărît abținerea de la alegeri, ca protest împotriva terorii guvernamentale din timpul campaniei electorale, totuși alegătorii — în unele județe — au votat candidații socialiști, care au înregistrat listele înainte de a se decide abținerea. În 1919 au pătruns în parlamentul țării 7 deputați socialiști, iar în alegerile parlamentare din 1920 Partidul socialist a obținut 20 de mandate în Camera deputaților și 3 mandate în Senat.

Valul luptelor revoluționare din 1920. Greva generală din luna octombrie

În primăvara anului 1920, avîntul revoluționar a intrat într-o nouă fază, caracterizată prin împletirea grevelor cu mari demonstrații, mitinguri și acțiuni muncitorești, care au imprimat

luptei proletariatului și mai multă combativitate. Înseși statisticile burgheze recunoșteau că între 1 martie și 20 octombrie 1920 au avut loc 345 de greve, dintre care 112 în București.

În condițiile avîntului revoluționar, ale creșterii luptei ideologice și politice din mișcarea muncitorească, în ianuarie 1920, secțiunile Partidului socialist din întreaga țară — semnalul fiind dat de secțiunea din Capitală — au cerut în mod organizat, prin moțiuni votate de marea majoritate a membrilor lor, transformarea Partidului socialist în partid comunist și aderarea la Internaționala a III-a, Comunistă. Urmînd acest

exemplu, organizațiile locale socialiste din Ploiești, Cîmpina, Galați, Brăila, Turnu-Severin, Craiova, Petroșani, Reșița, Constanța etc. au adoptat, cu mari majorități de voturi, moțiuni cerînd Comitetului Executiv să convoace congresul partidului, care să hotărască transformarea Partidului socialist în partid comunist.

Puternicele greve ce au avut loc în anul 1920, cum au fost greva generală a minerilor din Valea Jiului (martie), greva generală a ceferiștilor și a muncitorilor din transporturile pe apă (aprilie-iunie), greva metalurgiștilor din București (martie-septembrie), demonstrațiile de protest împotriva legii Trancu-Iași (iulie), grevele generale demonstrative din Transilvania (august-septembrie) etc., prin caracterul lor politic, prin amploarea pe care au luat-o, cuprinzînd ramuri întregi ale economiei naționale, prin adevărata deplină și participarea masivă a muncitorimii la toate acțiunile, au constituit pași însemnați spre greva generală pe întreaga țară. Sub directă înrîurire a elementelor revoluționare, la mitingurile și întrunirile ce au avut loc în Capitală și în celelalte orașe din țară, muncitorii cereau tot mai insistent Comitetului Executiv al Partidului socialist și Comisiei generale a sindicatelor să le îplinească acest deziderat — greva generală pe întreg cuprinsul țării.

Ca urmare a cererilor insistente ale maselor muncitoare, la 10 octombrie 1920 a fost convocată o consfătuire lărgită a Consiliului General al Partidului socialist și a Comisiei generale a sindicatelor, în cadrul căreia, sub presiunea majorității delegaților, care exprimau poziția clasei muncitoare, a fost votat un memoriu în care au fost înscrise unele revendicări de bază ale proletariatului, ca : respectarea libertăților de organizare, de întrunire, de presă, recunoașterea consiliilor muncitorești în toate întreprinderile, suspendarea legii care interzicea grevele, retragerea armatei din fabrici, desființarea efectivă și completă a stării de asediu și a cenzurii, încetarea evacuării forțate a muncitorilor și reprimirea în serviciu a salariaților concediați pentru activitate în organizațiile muncitorești, mărirea salariilor lucrătorilor statului, redarea autonomiei caselor cercuale. În cazul cînd guvernul nu le va aproba — se arată în memoriu —, muncitorii vor declara greva generală.

În zilele imediat următoare, în întreaga țară au avut loc mari frămîntări în rîndurile clasei muncitoare. La București, Ploiești, Timișoara, Cluj, Iași, Galați, Arad, Oradea, Tg. Mureș, Brașov, Constanța, Tr. Severin și în alte numeroase localități, muncitorii, conduși de elementele revoluționare din Partidul socialist, din comitetele sindicatelor au trecut la pregătirea nemijlocită a grevei generale ; au ales comitete de grevă pe întreprinderi, sau chiar pe orașe, inclusiv comitete de rezervă care să intre în funcțiune în cazul arestării membrilor aleși inițial. Aceste comitete au trimis delegați în întreprinderile din împrejurimile respectivelor orașe pentru a mobiliza la luptă toți muncitorii, organizați și neorganizați ; în unele centre au fost luate măsuri pentru crearea fondurilor de rezistență, s-au pregătit adunări și demonstrații, oameni de legătură și agitatori, s-au răspîndit manifeste, apeluri, chemări la grevă.

Izbucnirea grevei ceferiștilor în seara zilei de 17 octombrie, cu care s-a solidarizat muncitorimea din întreaga țară, a precipitat lucrurile. Refuzul categoric al guvernului de a lua în considerație cererile muncitori-

lor, marile întruniri și mitinguri care aveau loc în aceste zile în toată țara, faptul că greva ceferiștilor se desfășura cu amploare au determinat pînă la urmă conducerea Partidului socialist să accepte ca, în după-amiaza zilei de 20 octombrie, să se declare grevă generală. În această zi, într-o atmosferă de înălțător entuziasm, proletariatul din România a pornit la luptă. Încă din prima zi, au intrat în grevă aproximativ 50 000 de lucrători în Capitală, în Valea Prahovei — 30 000, Valea Jiului — peste 17 000, la Timișoara — peste 20 000, la Arad — 10 000, la Galați și Brăila — peste 15 000 de muncitori.

Zeci și zeci de mii de muncitori de pe întreg cuprinsul țării, avînd în frunte comitete de grevă alese din inițiativă locală și îndrumate de elementele revoluționare, au intrat în luptă. Nu a existat oraș, centru industrial în care proletariatul să nu se încadreze treptat în această mare înclăștare cu dușmanul de clasă. București, Ploiești, Cîmpina, Petroșani, Iași, Galați, Bacău, Piatra Neamț, Hunedoara, Cluj, Brașov, Oradea, Tîrgu-Mureș, Turda, Craiova, Turnu-Severin, Timișoara, Arad, Reșița, Simeria, Constanța, sînt doar cîteva exemple în acest sens.

În zilele de 23—24 octombrie, greva a atins punctul culminant, cuprinzînd sute de mii de salariați, aproape întreg proletariatul din România și o mare parte a funcționarilor. Această mare bătălie de clasă reflecta hotărîrea și experiența de luptă a muncitorilor, acumulată în decursul unui șir de ani, spiritul de jertfă și solidaritate proletară, dorința nestăvilită de a lupta pentru drepturi și libertăți democratice, pentru o viață mai bună, reflecta marele potențial revoluționar al clasei muncitoare din patria noastră, care, și cu acest prilej, s-a dovedit a fi exponentul celor mai înaintate năzuințe ale poporului.

Dezlănțuirea și desfășurarea furtunoasă a grevei generale au provocat panică în rîndurile claselor exploatoare. Guvernul, care de mai înainte făcuse pregătiri intense pentru înăbușirea grevei generale, a trecut la represii violente. În București s-a instituit starea de asediu, iar pe întreg cuprinsul țării, cenzura. Autoritățile au închis sediile și au suprimat ziarele organizațiilor muncitorești. Pentru a împiedica legăturile de orice fel între Capitală și centrele muncitorești din țară, accesul ca și ieșirea muncitorilor din București erau permise doar cu avizul scris al autorităților. Lucrătorii din întreprinderile statului au fost mobilizați sau rechiziționați prin ordine de chemare, măsură ce a fost extinsă și la întreprinderile comunale sau particulare, mai ales acolo unde greva se desfășura cu tărie. Numeroși militanți ai Partidului socialist și ai sindicatelor au fost arestați.

Lipsa unei pregătiri temeinice, a unei conduceri centrale care să dea îndrumări, să elaboreze directive clare și eficiente în momentele grele, linia tactică pasivă impusă de oportuniștii din conducerea partidului, ca și măsurile represive luate de autorități au frînat forța grevei generale, au înlesnit înfrîngerea ei.

Greva a încetat, în linii generale, la 28 octombrie, după ce conducerea provizorie a Partidului socialist, desemnată ca măsură de prevedere în cazul arestării membrilor Comitetului Executiv al partidului, a dat directiva de a se relua lucrul.

Prin amploarea și combativitatea sa revoluționară, greva generală, cel mai important moment din istoria luptelor de clasă din România de până atunci, a zguduit puternic însăși temelia regimului burghezo-moșieresc.

Deși greva generală a fost înfrântă, însemnătatea ei pentru dezvoltarea mișcării muncitorești din România a fost deosebit de mare. Ea a scos în evidență creșterea conștiinței de clasă și maturizarea politică a proletariatului din țara noastră, impunerea lui și mai mult în viața social-politică a țării. Clasa muncitoare s-a afirmat ca o forță națională în stare să-și asume rolul de conducător al întregului popor în lupta pentru transformarea revoluționară a societății, să conducă destinele întregii națiuni.

Prin revendicările de interes general pentru masele populare, prin cerința de a se îmbunătăți condițiile de existență ale oamenilor muncii, greva generală a trezit simpatii în opinia publică; ea a avut, totodată, ecou în mișcarea muncitorească internațională.

Experiența grevei generale a arătat, mai mult ca oricând, necesitatea făuririi unui partid politic consecvent revoluționar. Mișcarea muncitorească din România trebuia să rezolve această sarcină, fără întârziere, în ciuda condițiilor deosebit de grele create de intensificarea măsurilor represive ale reacțiunii burghezo-moșierești. După greva generală s-a intensificat lupta politică-ideologică și organizatorică pentru crearea partidului comunist.

Intensificarea procesului de
clarificare ideologică și politică
după greva generală

Deși greva generală a fost înfrântă, ea a constituit un moment deosebit de important pentru dezvoltarea mișcării muncitorești din România. Caracterul politic pronunțat al grevei generale, amploarea și combativitatea ei au reflec-

tat maturizarea clasei muncitoare, creșterea conștiinței sale, hotărîrea sa de luptă. „Lupta începuse, nu se sfîrșise prin înfrîngerea grevei generale, acesta era adevărul și zile din ce în ce mai grele ne așteptau — scria ministrul de interne C. Argetoianu. O știam cu toții la interne. Conducătorii comuniști explicau insuccesul lor prin experiența începuturilor și nu se gîndeau o clipă să se dea bătăuți“.

În timpul evenimentelor revoluționare din octombrie 1920, clasa muncitoare s-a afirmat cu toată tăria ca forță socială conducătoare a întregului popor muncitor în lupta pentru dezvoltarea social-economică a țării, pentru progres social. Totodată s-a reliefat cu pregnanță însemnătatea unității și solidarității proletariatului în lupta împotriva exploatării și asupririi. În această închețare de clasă, proletariatul din România a acționat unitar, pe baza intereselor comune, s-a opus claselor dominante ca o întregă clasă socială.

Acțiunile viguroase întreprinse de clasa muncitoare în perioada avîntului revoluționar, greva generală din octombrie 1920 au scos în evi-

dență necesitatea creării unui partid revoluționar, capabil să organizeze și să conducă proletariatul în lupta pentru îndeplinirea sarcinilor sale istorice. Mișcarea muncitorească din România, în lumina experienței luptelor de pînă atunci, trebuia să rezolve această sarcină fără întîrziere, în ciuda condițiilor deosebit de grele create de intensificarea măsurilor represive ale cercurilor conducătoare.

După greva generală are loc în conducerea Partidului socialist o consolidare a pozițiilor aripii stîngi revoluționare, elementele oportuniste de dreapta fiind tot mai mult împinse la periferia mișcării. Militanții revoluționari au criticat aspru aspectele oportuniste, reformiste ale unor conducători ai Partidului socialist, insuficienta lor preocupare pentru pregătirea grevei generale, menținerea la unele puncte învechite de program. Militînd pentru neîntîrziata făurire a partidului comunist, Comitetul Central al grupurilor comuniste din Partidul socialist, într-un apel către membrii partidului, scria : „Din greșelile făcute noi trebuie să tragem învățăminte pentru viitor. Lupta noastră n-a luat sfîrșit. Poziția slabă trebuie întărită și armele îmbunătățite. Partidul socialist trebuie transformat într-un puternic partid comunist“.

La consfătuirea din 16 noiembrie 1920 a grupurilor comuniste s-au dezbătut concluziile desprinse în urma grevei generale și s-au elaborat directivele asupra felului cum comuniștii trebuiau să-și desfășoare activitatea, renunțînd la unele poziții sectare, în vederea întemeierii partidului consecvent revoluționar. Activitatea trebuia îndreptată, concomitent, către problemele generale ale întregii țări, ale maselor largi exploatate și asuprite, cu deosebire ale proletariatului, și către acțiunile concrete în rîndurile membrilor Partidului socialist, pentru pregătirea congresului.

Socialiștii români au trimis, în toamna anului 1920, o delegație la Moscova pentru a discuta problema afilierei mișcării muncitorești din România la Internaționala Comunistă. În timpul discuțiilor cu reprezentanții Internaționalei a III-a, Gh. Cristescu, C. Popovici, E. Rozvan, manifestîndu-și adevărată adăziunea la principiile leniniste cu privire la partidul de tip nou, au exprimat unele obiecții asupra aprecierilor date de reprezentanții Cominternului situației din România, ca urmare a necunoașterii realităților din țara noastră. În același timp, ei au obiectat împotriva amestecului organelor Cominternului în stabilirea programului partidului și componenței organelor sale de conducere, considerînd că acestea constituiau atribute inalienabile ale partidului însuși. La 10 decembrie 1920, înainte de întoarcerea în țară, delegația a fost primită de V. I. Lenin, cu care s-a întreținut îndeaproape.

Spre sfîrșitul anului 1920, muncitorimea a trecut cu noi forțe să-și apere drepturile, foarte mult limitate sau anulate de ofensiva claselor exploatatoare ; a început din nou să crească mișcarea revendicativă, să izbucnească greve, au fost organizate diferite alte manifestări pentru drepturi și libertăți. În organizațiile sindicale a crescut rapid influența elementelor de stînga.

Procesul de delimitare ideologică și organizatorică în mișcarea muncitorească din țara noastră s-a reflectat cu putere în întreaga activitate a Partidului socialist, în presa

sa, și mai distinct în cursul lucrărilor Consiliului general al partidului și sindicatelor din 30 ianuarie — 3 februarie 1921. Cu acest prilej s-au desemnat clar deosebiri fundamentale dintre curentul de stînga, care se intitula deja comunist, și elementele de dreapta reformiste. Curentul de stînga sublinia caracterul ireconciliabil dintre tactica revoluționară și cea reformistă și se pronunța pentru urgenta convocare a congresului de constituire a partidului comunist. Elementele de dreapta se împotriveau convocării congresului și cereau excluderea comuniștilor din conducerea partidului și a sindicatelor. În Partidul socialist și în conducerea sa a acționat și gruparea care se intitula unitară. Această grupare a propus o moțiune ce preconiza ca partidul să activeze pe baza programului din mai 1919; moțiunea cerea să se reia discuția în legătură cu condițiile afilierii la Internaționala Comunistă și să se includă în conducerea partidului, pe baze paritare, reprezentanți ai fiecăruia dintre cele trei curente.

Puse la vot, moțiunile celor trei curente au obținut: comuniștii 18 voturi, unitarii 12 voturi, iar dreapta 8 voturi. Aflîndu-se în minoritate, elementele de dreapta au declarat că se socotesc în afara Partidului socialist; unitarii au rămas în partid, dar nu au acceptat să intre în Comitetul Executiv. Consiliul general a decis convocarea congresului Partidului socialist pentru 8 mai 1921.

Un nou raport de forțe se crease în partid. Aripa de stînga, din acest moment, era dominantă și în conducerea Partidului socialist și a sindicatelor. Secțiunile partidului și sindicatele, masa membrilor de partid și-au exprimat satisfacția pentru succesul aripilor de stînga, au condamnat poziția reformistă a elementelor de dreapta. Organizațiile socialiste și sindicale reflectau starea de spirit a muncitorimii, gradul de înțelegere a problemelor care stăteau atunci în fața mișcării muncitorești, participarea activă a clasei muncitoare, prin organizațiile ei, la clarificarea politică, ideologică și organizatorică.

Clarificarea survenită în cadrul și după ședința Consiliului general a dat posibilitate aripilor de stînga să acționeze mai larg în sensul făuririi partidului consecvent revoluționar. Lupta pentru crearea partidului comunist a căpătat în aceste condiții un curs decisiv ce s-a caracterizat prin trecerea efectivă la pregătirea ideologică, organizatorică a congresului.

În întreaga acțiune ideologică se cristaliza ideea că transformarea Partidului socialist în partid comunist nu se reducea la simpla declarație de afiliere la Internaționala a III-a, ci impunea profunde transformări în viața internă a partidului. Reprezentanții curentului de stînga arătau că partidul trebuie să-și așeze întreaga activitate pe temelia trainică a învățăturii marxist-leniniste, să adopte principiile centralismului democratic, obiectivele sale fundamentale și să fie în strînsă legătură cu trebuințele mișcării revoluționare, ale mobilizării maselor împotriva regimului asupritor, pentru socialism.

În presă, în cursul adunărilor consacrate alegerilor de delegați, la întrunirile muncitorești, inclusiv în sindicate, a avut loc o vie dezbatere

asupra problemelor politice, ideologice și organizatorice ce urmau să stea la baza partidului de tip nou. Ziarele socialiste au introdus rubrici de discuții, cum au fost: „Tribuna congresului“, „Între noi“, „Discuții libere“, în care se confruntau, în special după lucrările Consiliului general, opinii între curentul comunist și fracțiunea socialist-unitară. Dezbaterile fructuoase, pline de conținut au contribuit la întărirea ideii că partidul comunist trebuie realizat prin transformarea vechiului Partid socialist în partid comunist. Amplul curent care milita în acest sens a determinat grupurile comuniste — care pînă atunci susținuseră necesitatea realizării partidului comunist în afara Partidului socialist — ca, la Conferința de la Iași, din martie 1921, să se ralieze acestei concepții. La conferință s-a precizat că sarcina grupurilor comuniste era de a milita în interiorul Partidului socialist pentru a sprijini transformarea lui în partid comunist, de a contribui la pregătirea apropiatului congres al Partidului socialist care să ia hotărîri în acest sens.

Muncitorimea se pronunța cu ardoare și fără întîrziere pentru un partid consecvent revoluționar, devotat clasei muncitoare, poporului român. Militanții revoluționari au publicat în presă documentele care urmau să se discute la congres, făcîndu-le cunoscute în rîndul maselor muncitoare. Aceste documente — raportul de afiliere la Internaționala a III-a, proiectele de statut ale partidului și sindicatelor, raportul și programul agrar, proiectul de program în chestiunea naționalităților —, pîrînd de la realitățile societății românești, conțineau multe idei juste pentru acel timp.

Pentru a stăvili procesul neconținut de creștere al mișcării muncitorești, autoritățile au recurs la măsuri de intimidare și presiune. Luptători revoluționari de frunte ca Pandele Bechianu, D. Fabian, Leonte Filipescu, Elena Filipovici, C. Popovici, C. Ivănuș, Iancu Olteanu, Gh. M. Vasilescu, ce desfășuraseră o muncă susținută pentru crearea partidului comunist, au fost arestați, ei fiind împiedicați, în atare condiții, să participe la congresul partidului din mai 1921.

Bogata activitate ideologică-politică premergătoare congresului explica faptul că devenise actuală, iminentă făurirea partidului comunist, cerut de procesul logic al creșterii neconținute a mișcării muncitorești. Așa se explică că marea majoritate a delegaților aleși au primit din partea organizațiilor locale mandate imperative de a se pronunța pentru crearea partidului comunist.

Congresul de creare a Partidului Comunist Român

La 8 mai 1921 s-au deschis la București lucrările Congresului Partidului socialist. Congresul, care avea să consfințească transformarea Partidului socialist în Partidul

Comunist Român, a concentrat asupra sa atenția întregii mișcări muncitorești și a opiniei publice din țară.

Au fost reprezentate 29 de secțiuni ale partidului, cea mai mare parte din centre muncitorești principale: București, Ploiești, Brașov, Galați, Cluj, Timișoara, Turnu-Severin, Baia Mare, Constanța, Tîrgu-Mureș, Moreni, Satu-Mare, Craiova, Oradea, Buzău etc. Delegații la congres reprezentau 45 086 de membri și dețineau 540 de mandate, dintre care 380

erau mandate imperative pentru afilierea necondiționată la Internaționala a III-a ; 78 pentru afilierea cu rezerve ; posesorii a 82 de mandate urmau să se pronunțe în cadrul dezbaterilor. Au participat la congres militanți de seamă ai mișcării muncitorești, ca : Gh. Cristescu, Al. Dobrogeanu-Gherea, Andrei Ionescu, D. Grofu, Gh. Niulescu-Mizil, C. Mănescu, E. Rozvan, M. Macavei, M. Cruceanu și alții. Unii dintre delegați nu au ajuns la congres, fiind arestați în timpul deplasării : Ioan Elena, G. Nicolcescu. Nu au putut participa la congres militanți de seamă ai mișcării revoluționare din țara noastră, ca : Mihail Gh. Bujor, care era în închisoare, Alecu Constanținescu și alții, condamnați la moarte și aflați în emigrație.

Delegații au început lucrările congresului ferm hotărâți să pună temelele partidului de tip nou al clasei muncitoare din țara noastră, care să fie capabil să conducă la victorie lupta proletariatului român împotriva burgheziei. După alegerea prezidiului și a comisiilor de lucru, congresul a adoptat o serie de moțiuni : „Pentru pace, contra războiului“, „Pentru amnistie“, „Pentru cei închiși“, „Contra cenzurii și stării de asediu“, „Pentru cei loviți de grevă“, „Pentru proletariatul rus“, care exprimau poziția revoluționară, profund patriotică și internaționalistă a organizațiilor socialiste din țară. În moțiunile votate se cereau respectarea libertăților democratice, ridicarea stării de asediu și a cenzurii, eliberarea militanților muncitorimii aflați în închisori, amnistierea celor condamnați pentru delict politice, se exprimau solidaritatea cu lupta proletariatului rus, hotărârea de acțiune în vederea apărării păcii, contra războaielor de jaf și cotropire.

Înainte de a intra în ordinea de zi, gruparea socialist-unitară a prezentat o moțiune în care cerea amânarea congresului și se făcea apel la Comitetul Executiv ca pînă la 1 iulie 1921 „să termine toate lucrările pregătitoare ale congresului, în special să publice toate rapoartele prevăzute la ordinea de zi și... să organizeze în chestiunea directivei și afilierii partidului referendum, prin consultarea tuturor membrilor partidului“. Moțiunea susținea că, datorită măsurilor represive ale autorităților și timpului scurt, lucrările congresului au fost insuficient pregătite. În discuțiile purtate, fondul moțiunii a fost energic combătut, arătîndu-se că problema afilierii la Internaționala a III-a a fost mult discutată în mișcarea socialistă, că în țară au rămas numai două județe în care nu s-au putut întruni secțiunile. Ne-am adunat, se arăta în discuții, „să punem baza unei clădiri noi și de aceea trebuie să se sfîrșească odată cu amînările“. Pusă la vot, moțiunea grupării socialist-unitare a fost respinsă cu mare majoritate de voturi.

În ziua de 9 mai, congresul a trecut la examinarea problemelor fundamentale ale mișcării muncitorești înscrise pe ordinea de zi. Darea de seamă privind activitatea Partidului socialist, prezentată de Gh. Cristescu, sublinia că „Internaționala a II-a n-a corespuns menirii sale, călcînd în picioare principiile socialiste, înșelînd proletariatul și punîndu-se în slujba burgheziei“. Partidul Socialist din România s-a aflat în rîndul acelor partide ce au părăsit printre cele dintîi Internaționala a II-a, ajunsă la faliment prin poziția conducătorilor ei de sprijinire a burgheziei din țările respective, de trădare a intereselor de clasă ale proletariatului internațional.

Reprezentanți ai Partidului Socialist din România au participat la conferințele internaționale de la Zimmerwald (1915) și Kienthal (1916) și au militat pentru traducerea în viață a documentelor acestor conferințe.

Un loc central în darea de seamă și în dezbateri l-a ocupat analiza critică a activității organizatorice și politice a mișcării socialiste din țara noastră după terminarea primului război mondial. Analizînd autocritic unele momente din activitatea de pînă atunci a Partidului socialist, condamnînd tactica legalistă cu orice preț și în toate împrejurările a Comitetului Executiv, lipsa sa de inițiativă în momentele cele mai favorabile ale organizării luptelor maselor muncitoare, în discuții revenea tot mai des concluzia: „Să schimbăm metoda mișcării noastre dacă vrem să ieșim de pe făgașul greșelilor de pînă acum, altfel, mergînd pe aceeași cărare, vom cădea în aceleași greșeli. Să schimbăm metodele de muncă, să ieșim din acest congres... mai tari ca oricînd“. Se cerea ca în noul Comitet Executiv să fie aleși oameni hotărîți, devotați cauzei clasei muncitoare. Pus la vot, raportul Comitetului Executiv a fost aprobat cu 32 de voturi, 27 contra și 3 abțineri.

În dimineața zilei de 10 mai, Gh. Cristescu a prezentat raportul delegației care în toamna anului 1920 a fost în Rusia sovietică pentru a discuta problema afilierii Partidului socialist la Internaționala Comunistă. Raportul împărțea impresiile delegației asupra transformărilor revoluționare din Rusia sovietică și a rezultatelor obținute pînă atunci de proletariatul rus și informa congresul că românii care se aflau în Rusia „au luptat din toate puterile pentru victoria revoluției“. Problemele cuprinse de acest raport au ridicat din nou în centrul dezbaterilor congresului activitatea Comitetului Executiv al Partidului socialist și aprecierile date acestuia de Internaționala a III-a. Luările de cuvînt, în ansamblul lor, s-au caracterizat prin spiritul lor critic și prin dorința delegaților de a înlătura cauzele care au generat lipsurile din activitatea partidului.

Criticînd unele aspecte negative din activitatea Comitetului Executiv al Partidului socialist, Eugen Rozvan a propus congresului o moțiune care condamna ideologia social-democrată, precum și metodele oportuniste ale unor membri din vechea conducere a mișcării socialiste — ca Ilie Moscovici, Ion Flueraș, G. Grigorovici, Iosif Jumanca —, recomandînd adoptarea pe viitor a unei atitudini revoluționare. Poziția sa, caracteristică mării majorități a delegaților la congres, era rezultatul unui proces intens de delimitare față de ideile și practicile oportuniste, proces care a avut loc în sinul partidului în întreaga perioadă a avîntului revoluționar.

Un loc central în lucrările congresului a fost ocupat de dezbaterile asupra programului partidului comunist și afilierii la Internaționala a III-a. Raportul, publicat înainte de ținerea congresului, făcea o analiză amplă a celor mai importante etape din lupta clasei muncitoare pe plan intern și internațional. Congresul din martie 1919, la care a luat naștere Internaționala a III-a, sublinia raportul, a hotărît ca partidele afiliate să adopte numele de partide comuniste pentru a se distinge de partidele reformiste. În vederea creării partidului revoluționar al proletariatului, raportul arăta că „se impune a adopta principiile și tactica noii Internaționale, care este intransigentă în lupta pentru revoluția socialistă“; de aceea, raportul propunea „a ne afilia fără nici o condiție“.

Raportul proclama necesitatea luptei „în țara noastră pentru înfăptuirea societății viitoare, care nu-i alta decât comunismul“ ; se arăta că proletariatul trebuie să cucerească puterea politică și economică din mîna burgheziei, înlocuind-o prin statornicirea puterii clasei muncitoare, singura în stare să dea adevărata libertate imensei majorități a poporului. „Pentru atingerea acestui scop, masele proletare vor lupta, după cum va fi rezistența adversarilor, pînă la conflict armat cu puterea de stat capitalistă“.

Programul prevedea că imediat după cucerirea puterii politice de către proletariat se va proceda la exproprierea mijloacelor mari de producție și la trecerea lor în proprietatea socialistă. Precizînd poziția partidului față de masele muncitoare, în program se arăta că „mica producțiune sau simplul meșteșugar, în afară de cîteva unelte, mai mult sau mai puțin primitive, nu posedă nimic. Prin urmare, nici unul, nici altul nu pot fi expropriați“. Raportul includea prevederi ale programului partidului în problema agrară, privind organizarea muncii în întreprinderile industriale, protecția muncii tuturor salariaților, timpul de muncă în fabrici și pe ogoare, asigurarea de locuințe igienice muncitorilor.

Pe lîngă laturile pozitive arătate, programul partidului, expus în raport, conținea și o serie de limite, în sensul că nu delimita sarcinile imediate ale partidului, menite să ducă la desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice, de cele ale revoluției proletare ; de aici o serie de neclarități strategice și tactice.

În spiritul transformării Partidului socialist în partid comunist și al afilierei sale necondiționate la Internaționala a III-a s-a pronunțat și coraportul ținut de M. Cruceanu. Susținînd ideile expuse în raportul principal asupra afilierei, acesta sublinia că muncitorii „vor a III-a“ deoarece „afilierea e însuși interesul nostru, al proletariatului“.

Ca urmare a discuțiilor purtate s-a propus congresului ca de aici înainte partidul să se numească Partidul Socialist-Comunist din România.

Dezbaterile asupra raportului privind afilierea au prilejuit aducerea în discuție cu vigoare sporită a argumentelor în favoarea transformării Partidului socialist în partid comunist prin aderarea la Internaționala a III-a. „Partidul Comunist Român — arăta un delegat — va lua ființă prin deciziile congresului de față“. De aici înainte, el va trebui să conducă, prin membrii săi conștienți, masele proletare, luîndu-și asupra sa o mare răspundere.

În seara zilei de 11 mai s-a trecut la vot. Majoritatea covîrșitoare a delegaților au votat pentru crearea partidului comunist și afilierea lui la Internaționala a III-a fără rezerve, iar o parte au votat pentru înființarea partidului comunist și afiliere, exprimînd rezerve în ceea ce privește obligativitatea hotărîrilor Internaționalei Comuniste pentru partidele componente. Se poate spune deci că, în unanimitate, Congresul din mai 1921 a hotărît transformarea Partidului socialist în Partidul Comunist Român. A luat ființă, pe baza ideologiei marxist-leniniste, partidul comunist, conducătorul luptei revoluționare a tuturor oamenilor muncii pentru eliberarea de orice asuprire și exploatare.

A doua zi, în 12 mai, s-a prezentat raportul asupra proiectului de statut al partidului, ce reflecta cu putere unele principii fundamentale ale marxism-leninismului ; apoi s-a luat în dezbateri problema agrară. În timp ce se discuta această importantă chestiune social-economică, în după-

amiaza zilei de 12 mai, în sala unde aveau loc lucrările congresului au pătruns forțe militare și polițienești. Sediul partidului a fost înconjurat de trupe, în timp ce delegații care au votat afilierea fără rezerve a partidului la Internaționala a III-a au fost arestați și întemnițați la închisorile Văcărești și Jilava. Autoritățile au efectuat percheziții și în celelalte săli ale clubului socialist, arestînd un mare număr de membri de partid ce participaseră ca invitați la lucrările congresului. La redacția „Socialismului” au fost confiscate documentele congresului și materialele redacției ziarului.

Din cauza arestării delegaților, congresul partidului nu a putut definitiva hotărârile și adopta rezoluții în problemele dezbătute (programul și statutul partidului, problema agrară, problema presei și propagandei) și nu a putut lua în discuție celelalte probleme de pe ordinea de zi (problema tineretului, cooperativele, chestiunea naționalităților etc.). În asemenea condiții grele și-a început activitatea, eroină, partidul comunist din țara noastră.

Importanța istorică a creării

Partidului Comunist Român

Făurirea Partidului Comunist Român, pe baza ideilor marxism-leninismului, ca detașament de avangardă a clasei muncitoare, a constituit un moment de cea mai mare

importanță în istoria poporului român.

Partidul comunist a fost primul partid din România care concentra organizațiile politice muncitorești din întreaga țară în cadrul unui singur partid de tip nou, centralizat. La început, noul partid a purtat denumirea de Partidul Socialist-Comunist, exprimînd în felul acesta continuarea celor mai bune tradiții ale mișcării socialiste din țara noastră și, în același timp, relevînd procesul de transformare a partidului socialist, în ansamblul său, în partid comunist.

Prin crearea partidului comunist, lupta revoluționară din țara noastră s-a ridicat pe o treaptă superioară, s-a dat un puternic avînt procesului de clarificare ideologică, politică a mișcării muncitorești, dezvoltării conștiinței de clasă a proletariatului și celorlalte mase muncitoare ale poporului. „Continuînd lupta de veacuri pentru eliberarea socială și națională, cele mai bune tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste din România — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, partidul comunist este în noile condiții istorice exponentul fidel al intereselor clasei muncitoare, ale întregului popor”.

Niciodată în România nu existase un asemenea partid politic, care să lupte cu atîta abnegație, cu spirit de sacrificiu pentru fericirea poporului român, pentru măreția națiunii noastre. Partidul Comunist Român s-a născut și a crescut odată cu proletariatul; destinul său s-a legat strîns de cel al clasei muncitoare, al întregului popor.

Odată cu înființarea Partidului Comunist Român a început o etapă nouă în lupta proletariatului și a maselor muncitoare. Sub conducerea sa, clasa muncitoare a fost prezentă și și-a spus cuvîntul în toate evenimentele mai importante ale țării, s-a situat în fruntea luptei pentru progres social. În ciuda prigoanei dezlănțuite împotriva comuniștilor și a celorlalți patrioți de clasele dominante ei au continuat să țină sus steagul luptei

pentru apărarea intereselor oamenilor muncii, să conducă lupta clasei muncitoare, a întregului popor la victoria asupra fascismului, pe calea făuririi României socialiste.

ȘTEFAN MUȘAT

BIBLIOGRAFIE

NICOLAE CEAUȘESCU, Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România. **Editura politică, București, 1966, 88 p.**

NICOLAE CEAUȘESCU, Expunere la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi semicentenarului unirii Transilvaniei cu România, **Editura politică, București, 1968, 62 p.**

Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921, **Editura politică, București, 1966, 792 p.**

★

GH. UNC, C. MOCANU, 13 decembrie 1918, **Editura politică, București, 1968, 160 p.**

Relații agrare și mișcări țărănești în România. 1908—1921, **Editura politică, București, 1967, 632 p.**

★

ION POPESCU-PUTURI, 50 de ani de la crearea Internaționalei Comuniste, în „Anale de istorie”, anul XV, nr. 2/1969, p. 69—74.

NICOLAE GIURGIUVEANU, Solidaritatea oamenilor muncii din România cu revoluția proletară din Ungaria, în „Anale de istorie”, anul XV, nr. 2/1969, p. 75—82.

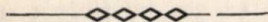
NICOLAE COPOIU, ION BABICI, Manifestări internaționaliste ale proletariatului din România, în „Anale”, anul XIV, nr. 5/1968, p. 33—59.

ION POPESCU-PUTURI, ILIE RĂDULESCU, România și Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, în „Anale”, anul XIII, nr. 4/1967, p. 33—70.

VICTOR CHERESTEȘIU, NICOLAE COPOIU, Participarea oamenilor muncii din România la apărarea și sprijinirea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, în „Anale”, anul XIII, nr. 4/1967, p. 71—84.

ION POPESCU-PUTURI, Crearea Partidului Comunist Român — rezultat al dezvoltării mișcării revoluționare și democratice din România, în „Anale” nr. 2—3/1966, p. 57—82.

A. DEAC, FL. DRAGNE, Lucrările Congresului I al Partidului Comunist Român, în „Anale” nr. 2—3/ 1966, p. 83—98.

SUVERANITATEA — PRINCIPIU FUNDAMENTAL AL DEZVOLTĂRII STATULUI ȘI NAȚIUNII ÎN SOCIALISM

În ultimii ani, în congrese și conferințe internaționale, în dezbaterile de la O.N.U., în cuvântările conducătorilor de state cuvântul suveranitate se rostește cu o frecvență fără precedent. Dintr-un principiu de drept internațional consacrat de-a lungul istoriei, suveranitatea se exprimă astăzi ca un puternic sentiment patriotic al popoarelor. Scoasă în relief cu deosebită pregnanță de întreaga evoluție interbelică a lumii, de schimbările istorice marcate în anii de după al doilea război mondial pe harta politică a lumii, lupta pentru câștigarea și apărarea suveranității polarizează interesele majore ale popoarelor, în conștiința cărora este adînc întipărită.

În jurul suveranității se poartă astăzi cele mai ample dezbateri, fiind considerată una dintre problemele fundamentale ale teoriei și practicii social-politice contemporane.

Redacția revistei „Anale de istorie“, dorind să ia parte la efortul general al cercetărilor marxiste de clarificare a locului și însemnătății suveranității naționale a popoarelor, de fundamentare, pe temeliile marxism-leninismului, a principiilor egalității suverane depline a tuturor popoarelor și națiunilor mari, mijlocii sau mici, a considerat utilă organizarea unei dezbateri cu tema: Suveranitatea — principiu fundamental al dezvoltării statului și națiunii în socialism.

Masa rotundă consacrată acestei teme, organizată în cadrul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., de redacția revistei „Anale de istorie“, în colaborare cu secția „Revoluția populară și construcția socialismului în România“, în ziua de 22 aprilie a.c., a fost prezidată de Gheorghe Zaharia, director adjunct al institutului.

La dezbateri au participat juriști, istorici, economiști, filozofi și politologi, ale căror intervenții le publicăm, prescurtat, în paginile ce urmează. Vorbitorii au abordat probleme privind conceptul de suveranitate, suveranitatea ca principiu fundamental al dreptului internațional, politica externă a statelor, alianțele militare, dezarmarea, securitatea și raporturile lor cu suveranitatea.

**„SUVERANITATEA ÎN LUMEA
CONTEMPORANĂ”**: prof. univ.
dr. docent ION CETERCHI, șef de
secție la Institutul de studii istorice
și social-politice de pe lângă
C.C. al P.C.R.

După ce a făcut o succintă incursiune istorică, evidențiind apariția conceptului de suveranitate și evoluția lui din perioada formării statelor naționale pînă în zilele noastre, vorbitorul s-a ocupat pe larg de locul pe care-l ocupă suveranitatea în condițiile lumii contemporane, de factorii care o aduc pe primul plan al vieții internaționale.

„Actualitatea deosebită a problemei suveranității în zilele noastre — a spus vorbitorul — este determinată cel puțin de următoarele împrejurări: în primul rînd este vorba de victoria socialismului în mai multe țări și făurirea sistemului mondial socialist; procesul ireversibil de afirmare și extindere a socialismului în lume nu poate fi decît rezultatul manifestării voinței suverane a popoarelor, a luptei revoluționare conduse de clasa muncitoare și partidul său din fiecare țară; pe de altă parte, revoluția socialistă și instaurarea dictaturii proletariatului realizează suveranitatea reală a poporului pentru că puterea de stat se află pentru prima dată în mâinile oamenilor muncii; apoi, procesul de destrămare a sistemului colonial al imperialismului și apariția statelor naționale, al doilea fenomen ca importanță istorică după formarea sistemului mondial socialist, este și el de natură să facă deosebit de actual principiul suveranității; nu este nevoie de argumente deosebite pentru a fi de acord cu teza că popoarele eliberate pot să-și asigure o dezvoltare rapidă și să se ridice din înapoierea în care au fost ținute numai în condițiile înlăturării tuturor formelor de dependență și a dobîndirii unei independențe reale, atît politice cit și economice; recunoașterea poziției de egalitate a acestor țări în comunitatea internațională dă principiului suveranității un conținut și mai eficient; în sfîrșit, avînd în vedere împărțirea lumii contemporane în state cu orînduiri sociale și politice diferite, experiența ultimului sfert de veac a dovedit, o dată în plus, că asigurarea coexistenței pașnice a acestor state pe baza cooperării internaționale este posibilă numai cu condiția recunoașterii suveranității tuturor membrilor comunității internaționale. Aceasta este singura cale a dezvoltării democratice și progresiste a relațiilor internaționale, a întăririi păcii.

Aceste realități obiective ale lumii contemporane impun acceptarea principiului suveranității ca o necesitate obiectivă a dezvoltării mondiale, în virtutea căreia se recunoaște fiecărui popor dreptul suveran de a dispune de soarta sa, de a-și alege liber modul de viață pe care-l dorește și de a participa la concertul mondial ca membru egal al comunității internaționale.

Principiul suveranității nu s-a realizat în trecut și nu se realizează nici azi automat, de la sine. Asupra conținutului și chiar recunoașterii existenței sale și-au spus și își spun cuvîntul diferitele forțe sociale în funcție de poziția ce o ocupă în raporturile interne sau internaționale. Dacă înainte vreme împotriva afirmării suveranității naționale s-a ridicat coaliția forțelor reacționare ale monarhiilor autocrate feudale, în perioada imperialismului acest rol a revenit exponenților cercurilor monopoliste. Formele politice-juridice de negare a acestui principiu au îmbrăcat și ele cele mai variate aspecte, în funcție de condițiile istorice în care s-au manifestat și de forțele reacționare ale căror interese le-au apărut. Alături de teoriile deschis nihiliste, ca cele fasciste, care nu recunoșteau decît suveranitatea statului fascist, izvorită, chipurile, din superioritatea rasială a poporului german, sau ca cele mondialiste, care susțin că suveranitatea este o categorie arhaică și anacronică, depășită de istorie, cum depășite sînt și statele naționale «clasice», care trebuie înlocuită cu o organizare internațională sub forma unei federații universale cu un guvern mondial sau «suprastat» mondial, au apărut diferite variante ale teorii burgheze, care, fără să nege în mod direct principiul suveranității, îl golesc de conținut sub masca așa-zisei suveranități relative sau limitate. Formele cele mai răspîndite sub care se manifestă sînt propunerile de «integrare» prin diferitele organisme de tipul

Pactului Atlanticului de nord, Comunității Economice Europene ș.a. De data aceasta locul statului sau al guvernului mondial l-a luat comunitatea unor interese și obiective din diferite zone geografice în cadrul cărora încearcă să-și impună supremația anumite state. Desigur, lucrurile sînt deosebit de complexe, după cum și tendințele de supremație ale statelor imperialiste sînt determinate de interesele convergente și contradictorii ale monopolurilor. Este însă un fapt de necontestat că principiul suveranității reprezintă o piedică — și încă una dintre cele mai puternice — în calea tendinței de dominare mondială sau regională a monopolurilor și statelor imperialiste.

În fața acestor tendințe, forțele progresiste au acordat o importanță deosebită formulării principiului suveranității, într-o concepție înaintată și democratică, în conformitate cu condițiile sociale și internaționale ale epocii noastre, pe baza învățăturii marxist-leniniste.

Ca trăsătură a puterii de stat, de a fi supremă și independentă, suveranitatea exprimă acel principiu în virtutea căruia statul are dreptul de a rezolva liber și după propria sa apreciere problemele sale interne și externe, fără însă a încălca drepturile corespunzătoare ale altor state.

Între trăsăturile conținutului conceptului contemporan al suveranității ce și-au găsit, de altfel, consacrarea în diferite documente internaționale evocăm dreptul fiecărui stat de a-și alege și dezvolta liber sistemul său politic, social, economic și cultural, precum și de a-și stabili liber poziția în relațiile internaționale și a participa cu drepturi egale la viața internațională. Este necesar, de asemenea, a menționa aspectul economic al suveranității, exprimat în dreptul fiecărui stat de a dispune liber de toate bogățiile și resursele sale naturale în interesul dezvoltării economice și prosperității propriului popor.

Redacția revistei „Anale de istorie” pune problema dacă se poate vorbi de un concept unitar al suveranității, valabil pentru state cu orînduiri social-politice diferite?

Apreciem că principiul suveranității trebuie să reflecte realitatea lumii contemporane alcătuită din state și națiuni cu o existență de sine stătătoare, indiferent de treapta de dezvoltare pe care se găsesc — capitalistă, socialistă sau de trecere. Principiul suveranității nu-și pierde actualitatea odată cu apariția statelor socialiste și a relațiilor internaționale de tip nou, socialist.

Socialismul reprezintă un cadru nou și superior de manifestare a principiului suveranității. Se poate afirma că numai acum se creează toate condițiile de manifestare deplină a suveranității. Într-adevăr, revoluția socialistă reprezintă manifestarea cea mai deplină a voinței poporului de a-și lua soarta în propriile sale mîini, de a înlătura orice dominație și asuprire socială și națională. Numai în socialism se realizează puterea supremă a națiunii, a poporului, liber și stăpîn pe soarta sa, pentru că aici puterea de stat aparține clasei muncitoare, aliată cu țărănimea, intelectualitatea și ceilalți oameni ai muncii, întregului popor cu o structură socială omogenă, caracterizat de unitatea socială și politică.

Suveranitatea de stat și națională în socialism se identifică pentru că statul socialist, ca instrument al construcției socialismului și comunismului, este organizația politică a întregii națiuni socialiste în care rolul conducător îl are clasa muncitoare. Atita vreme cît națiunea și statul socialist se vor păstra — or, așa cum pe bună dreptate a subliniat Congresul al IX-lea al P.C.R., națiunea și statul vor continua să constituie încă multă vreme baza dezvoltării societății socialiste — va continua să se afirme din plin, cu tot mai multă vigoare, și principiul suveranității.

Suveranitatea în socialism reprezintă modalitatea de afirmare a unității dialectice a generalului și particularului în construcția socialistă. Se știe că legile generale ale socialismului se realizează în forme concret istorice în funcție de particularitățile fiecărei țări, ale fiecărei națiuni. Numai statul socialist suveran, partidul marxist-leninist din fiecare țară, fiecare națiune socialistă sînt cei mai competenți, singurii competenți să determine politica țării de constru-

ire a socialismului, asigurînd o justă și creatoare aplicare a legităților generale la condițiile istorice și naționale specifice țării respective.

Dreptul fiecărui stat socialist, al fiecărei națiuni socialiste de a stabili și alege formele și căile construcției socialiste în toate domeniile vieții sociale, politice, economice, social-culturale prin aplicarea creatoare a principiilor marxism-leninismului, reprezintă una dintre trăsăturile suveranității în socialism. Experiența construcției socialiste a verificat și confirmat teza leninistă cu privire la abundența și varietatea enormă a formelor de trecere de la capitalism la socialism. Se adevărește tot mai mult că unitatea sistemului mondial socialist se realizează în condițiile diversității formelor luptei pentru socialism.

Suveranitatea în socialism capătă valențe noi datorită acțiunii în relațiile dintre statele socialiste ca și între partidele comuniste a principiului internaționalismului socialist.

Suveranitatea și internaționalismul socialist, a spus vorbitorul, sînt două principii care acționează într-o împletire organică, ele neputînd fi nici opuse, nici subordonate unul celuilalt. Internaționalismul la nivelul relațiilor dintre statele socialiste nu poate acționa decît prin intermediul suveranității, pentru că sînt de neconceput relații de colaborare și întrajutorare frățească între state socialiste altele decît relații între membri pe deplin liberi și egali.

Lămurind punctul de vedere al Partidului Comunist Român în această problemă, în expunerea făcută cu prilejul aniversării a 45 de ani de la crearea partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: «Nu există comunism național și comunism internațional; comunismul este în același timp și național și internațional... Fiecare popor, construind socialismul, îndeplinește o sarcină națională și în același timp internațională, contribuind la mersul general al omenirii spre socialism. Comunismul nu este îndreptat împotriva nici unui popor. Comunismul este opus numai capitalismului, nu popoarelor care mai devreme sau mai tîrziu vor ajunge toate la comunism».

Internaționalismul presupune în mod necesar existența liberă și egală în drepturi a națiunilor suverane ca și a partidelor comuniste independente. Partidele comuniste au datoria de a se preocupa de organizarea luptei revoluționare în țara lor, iar ca partide de guvernămînt de a asigura făurirea societății socialiste. Lenin arăta ca o tactică internaționalistă grija de a se realiza maximum din ceea ce se poate face într-o țară pentru sprijinirea în felul acesta a revoluției în toate țările. În orice caz lupta și grija partidului comunist pentru apărarea intereselor naționale ale poporului, pentru dezvoltarea și progresul său politic, economic, cultural nu au nimic comun cu naționalismul. Există o strînsă unitate dialectică între lupta pentru apărarea intereselor naționale, pentru egalitatea suverană a țărilor și partidelor comuniste și manifestarea solidarității internaționale.

Succesele în opera de construire a socialismului reprezintă un aport hotărîtor al partidelor comuniste și muncitorești din țările socialiste la creșterea forței întregului sistem mondial socialist, a prestigiului socialismului în lume, la întărirea solidarității de luptă a proletariatului internațional.

Cînd vorbim de suveranitatea statului și națiunii socialiste oare nu le abordăm de pe poziții de clasă? Mai este nevoie să spunem că specificul statului și națiunii socialiste constă în rolul conducător al clasei muncitoare și al partidului ei? Cît privește raportul de subordonare a intereselor naționale față de cele internaționale, nu se poate transpune mecanic principiul subordonării intereselor particulare celor generale. Fiind vorba de relații interstatale, o armonizare a intereselor naționale cu cele internaționale se realizează prin voința statului însuși, membru al comunității socialiste internaționale.

În domeniul vieții economice, dreptul suveran al statului socialist de a dispune de bogățiile și resursele țării în interesul propășirii poporului are un conținut real și eficient pentru că, spre deosebire de orînduirea capitalistă, în socialism principalele bogății și mijloace de producție se află în proprietatea so-

cialistă de stat. Conducerea economiei este o pirghie esențială a manifestării suveranității fiecărui stat socialist în vederea realizării obiectivelor politice și economice-sociale din țara respectivă.

Intrucât în țările socialiste partidele comuniste și muncitorești, ca partide de guvernământ, sînt forța politică conducătoare în stat și societate, realizarea suveranității de stat este posibilă numai în condițiile în care partidul, el însuși, este pe deplin independent, iar relațiile sale cu celelalte partide în cadrul mișcării comuniste și muncitorești internaționale se bazează pe egalitatea deplină și neamestecul în treburile interne ale altor partide, pe dreptul exclusiv al fiecărui partid de a-și elabora de sine stătător politica și programul. Respectarea acestor principii este cerința esențială a internaționalismului proletar, condiție sine qua non a refacerii unității mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

Fidelii marxism-leninismului și intereselor fundamentale ale socialismului. Partidul Comunist Român și Republica Socialistă România apără cu consecvență principiul suveranității de stat și naționale care în strînsă interdependență cu celelalte principii — al egalității, respectării integrității teritoriale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc — stau la baza relațiilor externe ale statului socialist român. În relațiile cu țările socialiste acestor principii li se mai adaugă internaționalismul socialist și întrajutorarea frățească, ceea ce le dă tuturor o valoare socială superioară — socialistă. Aceste principii decurg în mod necesar din realitatea obiectivă că sistemul mondial socialist reprezintă o comunitate de state libere și independente.

Experiența istorică demonstrează că în condițiile lumii capitaliste relațiilor interstatuale le sînt proprii inegalitatea, dominația celor puternici asupra celor slabi, jaful și dictatul imperialist.

În opoziție cu acestea, a spus în încheiere vorbitorul, relațiile de tip calitativ nou așezate la baza colaborării țărilor socialiste sînt chemate să-și afirme superioritatea și să-și exercite forța de atracție pentru toate popoarele. Cristalizarea acestor relații ca relații noi, fără precedent în istorie, este un proces complex, în continuă perfecționare“.

„SUVERANITATEA — FENOMEN SOCIAL-ISTORIC NECESAR“ :

conf. univ. dr. GHEORGHE MOCA

După cum este cunoscut — a arătat vorbitorul —, statul a apărut ca o organizare a puterii politice căreia trebuie să i se supună toate persoanele și organizațiile aflate în limitele teritoriului său și care nu depinde de

nici o altă putere. Această însușire a puterii politice de a fi supremă și independentă constituie suveranitatea de stat.

Suveranitatea este inerentă, proprie oricărei puteri de stat, ea realizîndu-se în activitatea organizată a statului. Suveranitatea ca însușire a puterii de stat are o serie de trăsături esențiale, și anume : caracterul de clasă, caracterul exclusiv, deplin, inalienabil și indivizibil. Totalitatea acestor trăsături definește esența social-politică a suveranității și caracterul său necesar, obiectiv ca fenomen al vieții reale și însemnătatea sa.

Suveranitatea exprimă în conținutul său supremația și independența puterii de stat, a statului, dreptul fiecărui stat de a stabili și duce o politică internă și externă pe deplin independentă, respectînd suveranitatea altor state. Sinteză indivizibilă a supremației exclusive și a independenței depline a puterii de stat, a statului, în limitele teritoriului de stat și cu privire la populația aflată pe acest teritoriu, suveranitatea se manifestă în modul de organizare a puterii, în principiile de bază ale acestei organizări, în întreaga activitate legislativă, executivă, jurisdicțională etc. a organelor de stat în concordanță cu interesele clasei aflate la putere. Aceasta explică conținutul de clasă diferit al suveranității, determinat de orînduirea social-economică și sistemul politic, de

esența socială a statului, de evoluția și particularitățile acestuia în diferite perioade istorice.

Suveranitatea se exercită în condițiile existenței anumitor forme de comunitate umană (popoare, națiuni) și de aceea în caracterul și însemnătatea sa se reflectă condițiile concrete și particularitățile naționale din fiecare țară. Statul reprezintă cadrul politic general al exercitării dreptului fiecărui popor, al fiecărei națiuni de a-și hotări singură soarta. De aceea, suveranitatea de stat capătă și un sens național. În condițiile socialismului, unde poporul este deținătorul suveran al puterii, iar statul reprezintă mijlocul principal de creare conștientă a noii societăți, exprimând astfel interesele întregului popor, suveranitatea de stat dobândește un caracter cu adevărat național și popular.

Trecînd în revistă evoluția conceptului de suveranitate de-a lungul secolelor, autorul a subliniat că în socialism acesta cunoaște o nouă etapă, calitativă a evoluției sale.

În socialism, suveranitatea își îmbogățește esența și conținutul. Supremația deplină, exclusivă a puterii de stat socialiste, în limitele frontierelor teritoriale, și independența sa completă în raporturile cu alte state sînt menite a sluji îndeplinirii sarcinilor pe care opera făuririi noii orînduiri le pune pentru fiecare popor, pentru fiecare națiune socialistă.

Respectul suveranității — a subliniat autorul — este un *principiu fundamental al dreptului internațional contemporan*. Necesitatea respectării suveranității reprezintă o cerință esențială și, totodată, un imperativ politic de cea mai mare însemnătate, decurgînd în mod legitim din întreaga desfășurare a relațiilor internaționale, a vieții sociale în general. Această cerință și-a găsit expresia juridică în principiul suveranității, consacrat prin recunoașterea și acordul tuturor statelor lumii ca principiu universal valabil al dreptului internațional contemporan.

Numeroase acte internaționale au consacrat obligația egală pentru toate statele de a respecta suveranitatea, de a asigura, sub toate aspectele, exercitarea nestîngherită de către fiecare stat a drepturilor sale suverane, realizarea personalității sale în cadrul relațiilor interstatuale bazate pe reciprocitate.

Astfel, în Carta O.N.U. se arată că organizația și relațiile dintre state trebuie „să fie bazate pe respectul principiului egalității suverane” (art. 2/1 și 7b). Același principiu este formulat și în Carta O.U.A. (1963), Statutul C.A.E.R., în declarații ale unor conferințe ale statelor neangajate de la Bandung (1955), Belgrad (1961) ș.a. În raportul din 1964 al Comitetului special al O.N.U. pentru codificarea principiilor cooperării internaționale, din care face parte și R. S. România, principiul egalității suverane este considerat „ca o regulă generală obligatorie a dreptului internațional contemporan”. În formula egalității suverane se exprimă caracterul egal al suveranității statelor, potrivit căreia statele, indiferent de mărimea și influența exercitată, de așezarea geografică și sistemul social-politic, sînt în mod egal suverane, au dreptul să se manifeste în condiții de deplină egalitate în relațiile și organizațiile internaționale.

Principiul suveranității include — potrivit interpretării oficiale acceptate de state — egalitatea în drepturi și datorii a statelor, dreptul fiecărui stat de a se bucura de prerogativele inerente deplinei sale suveranități, dreptul la integritate teritorială și independență politică, la alegerea și dezvoltarea liberă a sistemului politic, social-economic și cultural, în condiții de pace; statele au, totodată, datoria să-și respecte reciproc drepturile suverane și personalitatea internațională, să îndeplinească cu bună credință obligațiile internaționale asumate, să promoveze relații de pace.

Principiul suveranității include și dreptul permanent al fiecărui stat și popor de a dispune în mod liber de bogățiile și resursele sale naturale. De asemenea, dreptul statului de a participa la acele tratate multilaterale, confe-

rințe și organizații internaționale care afectează interesele sale decurge nemijlocit din suveranitatea de stat.

Astfel consacrat în dreptul internațional, principiul suveranității constituie o regulă generală, obligatorie în relațiile dintre toate statele, făcând parte din acele reguli cu caracter imperativ (de *jus cogens*) de la care statele nu pot deroga în raporturile dintre ele.

Principiul suveranității, în virtutea caracterului său universal, este obligatoriu pentru state, indiferent de sistemul lor social-politic.

Între statele avînd sisteme social-politice diferite, principiul suveranității se realizează în scopul menținerii păcii și securității internaționale, al dezvoltării cooperării multilaterale în spiritul coexistenței pașnice, active. Principiul suveranității este valabil, totodată, și pentru statele cu același sistem social-politic.

O răspundere deosebită revine statelor socialiste pentru apărarea și promovarea consecventă a principiului suveranității în relațiile dintre state. Suveranitatea statului socialist este întruparea intereselor fundamentale, naționale ale fiecărui popor, ale fiecărei națiuni socialiste în procesul construirii socialismului. După cum opera de construire a socialismului într-un stat nu poate dăuna, ci, dimpotrivă, este contribuția poporului din statul respectiv la afirmarea socialismului pe plan mondial, la creșterea autorității și influenței sistemului socialist în ansamblu, la fel respectarea suveranității statului socialist se împletește armonios cu interesele generale ale socialismului, este condiția de bază a promovării și afirmării acestora.

În continuare, vorbitorul s-a referit la principiul suveranității și cooperarea internațională.

În relațiile dintre state, principiul suveranității se realizează, în mod practic, prin diferitele forme de cooperare în domeniile politic, economic, cultural, tehnic-științific etc.

O caracteristică a relațiilor internaționale constă în aceea că dezvoltarea furtunoasă, fără precedent, a științei și tehnicii în epoca contemporană generează necesitatea intensificării cooperării, în forme diferite, cu participarea tuturor statelor lumii. Statul nu poate, în aceste condiții, să rămînă izolat, el trebuie să-și aducă contribuția la schimbul de valori materiale și spirituale și aceasta este cu atît mai eficientă cu cît el își manifestă personalitatea sa pe deplin independentă, pe bază de egalitate în drepturi și neamestec în treburile interne. Dezvoltarea forțelor de producție în zilele noastre nu a diminuat însemnătatea suveranității și nu poate justifica în nici un fel teoriile burgheze cu privire la o pretinsă necesitate de renunțare a statelor la atribute ale suveranității în cadrul cooperării internaționale.

Așa cum arăta în cuvîntul său tovarășul Ion Ceterchi, cadrul statal și național continuă să aibă o însemnătate care în epoca noastră este deosebit de mare în cooperarea internațională. Fiecare stat poate da și primi valori cu atît mai mari în relațiile sale cu alte state cu cît este mai dezvoltat și mai consolidat din punct de vedere economic, politic, tehnic-științific, cultural etc., ca entitate pe deplin independentă, aceasta determinînd ponderea influenței și participării sale în diferitele forme politice-juridice ale cooperării internaționale.

Un alt aspect al problematicii abordate de vorbitor l-au constituit principiul suveranității și organizațiile internaționale.

Organizațiile internaționale, ca formă permanentă de cooperare a statelor, reprezintă unul din domeniile de deosebită însemnătate pentru realizarea principiului suveranității, pentru promovarea intereselor și drepturilor suverane ale statelor. Cadrul permanent de cooperare, organizațiile internaționale sînt create prin acordul liber consimțit și participarea voluntară a statelor care intră și participă în organizație ca entități suverane și independente. Organizația internațională nu trebuie de aceea să se substituie exercitării atributelor suverane ale

statelor, îndeplinind numai funcția acordată de statele membre cu scopul de a înlesni colaborarea egală și reciproc avantajoasă a acestora.

Principiul suveranității în organizațiile internaționale — a spus în încheiere vorbitorul — înseamnă dreptul fiecărui stat de a participa și a fi reprezentat pe baze egale în organizațiile internaționale care afectează interesele sale, de a se manifesta și contribui în condiții de deplină egalitate în drepturi la întreaga activitate a organizațiilor.

**„SUVERANITATEA ȘI POLITICA
EXTERNĂ A STATELOR” : dr. do-
cent ALEXANDRU BOLINTINEANU,
dr. ION NESTOR**

Dreptul fiecărui stat de a decide singur și liber în problemele politicii sale externe este un atribut esențial al suveranității în relațiile internaționale exprimat în conceptul de independență. Acest aspect este îndeobște admis în lucrările consacrate dreptului internațional și suveranității statelor.

Evident, dreptul fiecărui stat de a-și elabora și realiza politica externă proprie nu înseamnă însă că aceasta poate avea un caracter arbitrar. Pornind de la apărarea intereselor statului respectiv, politica externă trebuie să respecte atât principiile și normele dreptului internațional, care asigură o protecție egală intereselor sale și ale celorlalte state, cât și obligațiile asumate prin tratate bazate pe egalitatea în drepturi. Vor fi luate desigur în considerare interesele comune tuturor statelor în concordanță cu interesele naționale în ceea ce privește menținerea și consolidarea păcii și securității, asigurarea libertății și progresului tuturor popoarelor.

Este de esența suveranității de stat ca fiecare țară să aibă dreptul de a-și elabora de sine stătător politica externă în condițiile unei stricte egalități în drepturi, a se consulta cu alte state, pentru a stabili prin consens linii de acțiune și poziții comune în problemele internaționale și încheia alianțe politice și militare cu alte state, compatibile cu legalitatea internațională și în cadrul cărora fiecare stat să nu fie obligat decât la acțiunile pentru care și-a dat consimțământul.

În acest cadru general, o politică externă ca manifestare a suveranității implică prin urmare că luarea deciziilor și realizarea lor sînt exclusiv opera statului respectiv.

Încălcîndu-se unele postulate ale dreptului internațional, s-a ajuns ca între acesta și realitatea relațiilor internaționale de-a lungul istoriei să existe serioase discrepanțe. De la forme de dependență consacrate prin tratate (ca, de exemplu, vasalitatea și protectoratul), în care statul dependent încredința realizarea politicii externe statului căruia i se subordona, la diverse forme de dependență de fapt, în care deciziile de politică externă erau impuse de statele puternice celor mai slabe, istoria învederează că, în general, marile puteri imperialiste au dictat statelor mici comportarea lor pe plan extern și chiar intern.

În epoca noastră se dă o luptă puternică între tendințele imperialiste și colonialiste de a menține statele și popoarele mai slabe sub dependența lor politică, obligîndu-le la o politică externă comună (politică în realitate corespunzătoare intereselor marilor puteri), și statele care doresc să se afirme ca entități cu adevărat suverane pe arena internațională, între tendințele de autonomie în politica externă și de impunere a unor poziții pretins comune.

În vederea realizării scopurilor politicii marilor puteri sînt folosite presiuni militare, economice, politice, lovituri de stat, instaurarea unor regimuri marionetă. Unele dintre aceste metode sînt, de asemenea, folosite în organizațiile internaționale.

În teoria relațiilor internaționale din țările occidentale au fost formulate o serie de concepții — incompatibile cu principiile pe care trebuie să se bazeze relațiile dintre state —, teorii care tind să «justifice» subordonarea

politicii externe a unui stat altuia sau unui grup de state. Printre acestea amintim :

a) cea mai largă circulație o au concepțiile «realismului politic», care conturează relațiile internaționale sub forma politicii puterii (power politics), balanța puterilor, bipolarism, superputeri, «statelizare», sfere de influență. Se afirmă chiar că «suveranitatea nu înseamnă independență în fapt în probleme politice, militare, economice, tehnologice. Interdependența existentă a statelor în aceste domenii și dependența politicii lor militare și economice fac dificilă sau imposibilă urmărirea pentru anumite națiuni a unei politici interne și externe independente fără a afecta suprema lor autoritate în edictarea și aplicarea legilor pe teritoriul lor, adică suveranitatea» (H. Morgenthau, *Politics among Nations*, 1967, p. 304).

b) Concepții care consideră că lumea se îndreaptă spre integrări politice, spre coaliții, ducând o politică comună ; de exemplu, L. Pearson în *Democracy in World Politics* scrie : «În această nouă eră în care am intrat, unitatea efectivă de politică externă și strategie nu mai este statul național, oricât de întins ar fi, ci coaliția unor asemenea state reunite și ținute împreună pentru anumite scopuri». În același sens se pronunță și George Ball (*The discipline of power*, în „Life“ din 15 aprilie 1968).

c) Concepția unei așa-zise «suveranități protocolare», despre care se vorbește într-un articol de N. Rumpf, în «Aussenpolitik» nr. 11/1968. Într-un sistem bipolar ar exista state hegemon și state vasale. Acestea din urmă păstrează doar o aparență de suveranitate. Dependența este camuflată juridic prin tratate inegale (de exemplu S.U.A., în cadrul tratatului de la Panama din 1903). Suveranitatea ar rămâne și în lumea de azi un ideal politic, deși un observator științific poate recunoaște doar puține state cu adevărat suverane. Suveranitatea protocolară ar fi o suveranitate «formal juridică», constind în dreptul de a încheia tratate și a avea relații diplomatice, nu însă și o reală independență juridică, fără a mai vorbi de o independență politică.

Aceste concepții reprezintă denaturări ale principiului suveranității, sînt contrare dreptului internațional contemporan, caută să «legizeze» unele stări de fapt incompatibile cu principiile dreptului internațional și contrazic evoluția lumii contemporane de afirmare independentă a națiunilor și în domeniul politicii externe, responsabilitatea pentru cauza păcii revenind tuturor națiunilor, indiferent de mărimea sau gradul lor de dezvoltare, toate fiind chemate să-și aducă aportul lor.

Pornind de la faptul că respectul suveranității este un principiu al internaționalismului socialist, că (așa cum se arată și în literatura sovietică, anume în *Kurs mejdunarodnogo*, vol. I, p. 107—110, vol. II, p. 48—49 și «Mejdunarodnaia jizn» nr. 9/1968, p. 81, făcînd trimitere la declarația guvernului sovietic din 30 octombrie 1956) socialismul creează cele mai favorabile condiții de afirmare independentă a națiunilor, politica externă a statelor socialiste trebuie să reprezinte, întotdeauna, expresia voinței și aspirațiilor fiecărui popor, care singur trebuie să decidă asupra modului de împlinire armonioasă a intereselor sale naționale cu interesele generale ale socialismului, cu scopurile comune privind unitatea sistemului mondial socialist și unitatea mișcării muncitorești și de luptă antiimperialistă, pentru progres social, pentru eliberarea națiunilor, pentru asigurarea păcii.

Tot astfel fiecare partid și guvern din țările socialiste are dreptul să aprecieze și să decidă de sine stătător acțiunile sale de politică externă. Țările socialiste pot stabili și stabilesc, dar numai prin consensul liber al tuturor, orientări comune în politica externă, corespunzătoare intereselor generale ale socialismului. Sînt orientări care exprimă îmbinarea armonioasă între interesele naționale și interesele internaționale ale țărilor socialiste.

Fiecare țară socialistă, potrivit internaționalismului socialist și principiului suveranității — ca principiu al internaționalismului socialist —, conchide vorbitorul, își aduce contribuția la cauza comună a socialismului și păcii, elaborându-și de sine stătător politica sa externă.

Prof. univ. dr. docent EDWIN GLASER : **„SUVERANITATEA ȘI SECURITATEA EUROPEANĂ; DEZ-ARMAREA ȘI SUVERANITATEA”**

Necesitatea asigurării securității europene în vederea menținerii și consolidării păcii în Europa și în lumea întreagă — a spus vorbitorul — este îndeobște recunoscută și afirmată. Rezoluția 2199/XX din 21 decembrie 1965, adoptată în unanimitate la o inițiativă

a României de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, constatînd :

„Că orice îmbunătățire a relațiilor pe plan european, răspunzînd intereselor statelor din această regiune a lumii, exercită în același timp o influență pozitivă asupra ansamblului relațiilor internaționale și contribuie la crearea unei atmosfere favorabile cauzei păcii și securității internaționale și rezolvării marilor probleme încă nerezolvate, cheamă guvernele statelor europene să-și intensifice eforturile îndreptate spre îmbunătățirea relațiilor reciproce în vederea creării unui climat de încredere favorabil unei abordări eficiente a problemelor care frînează în prezent destinderea în Europa și în întreaga lume”.

În anul următor, Declarația cu privire la întărirea păcii și securității în Europa, adoptată la București, la 5 iulie 1966, de statele socialiste participante la Consfătuirea de la București a Comitetului Politic Consultativ al statelor participante la Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală de la Varșovia, proclama :

„După părerea statelor reprezentate la consfătuire, în situația actuală din partea tuturor popoarelor Europei, din partea tuturor forțelor iubitoare de pace se cere și mai multă hotărîre, o participare și mai activă la lupta pentru întărirea păcii și securității în Europa”.

Anul acesta, la 17 martie 1969, Consfătuirea de la Budapesta a acelor-ași state socialiste adopta un apel către toate statele continentului, chemîndu-le să colaboreze în vederea realizării securității europene și propunînd convocarea unei conferințe europene cu participarea tuturor statelor continentului, care să examineze măsurile de adoptat în acest scop comun. În apel se spune : „Prezentul și viitorul Europei sînt indisolubil legate de menținerea și consolidarea păcii pe continentul nostru”

Se poate spune, fără a exagera, că în lumea întreagă nu se va găsi nimeni care să conteste că securitatea europeană este în interesul atît al țărilor europene cît și al păcii, securității și progresului relațiilor internaționale din lumea întreagă.

În același timp există o constatare, de asemenea universală, în sensul că securitatea europeană nu este realizată, necum asigurată. Tocmai de la aceste constatări pornesc, între altele, Declarația de la București, din 5 iulie 1966, atunci cînd subliniază că „Acum, la peste 20 de ani de la încetarea celui de-al doilea război mondial, în Europa încă nu sînt lichidate urmările acestuia, nu există un Tratat de pace german, continuă să existe focare de tensiune, situații anormale în relațiile dintre state” și Apelul de la Budapesta din 17 martie 1969, în care se spune că „În Europa continuă însă să acționeze forțe care pun la activul evoluției europene nu reglementarea litigiilor și acordurilor de pace, ci noi divizii și rachete, noi programe militare întocmite pentru decenii. Mîină în mîină cu ei acționează și cei care nu au tras învățămintele cuvenite din rezultatele celui de-al doilea război mondial..., uneltirile lor constituie o sursă de încordare, creează complicații în relațiile internaționale”.

De vreme ce ideea securității europene este unanim acceptată și există o recunoaștere generală că ea încă nu a fost înfăptuită, problema de rezolvat este aceea de a se ști ce trebuie făcut pentru ca să se asigure securitatea europeană. Din multitudinea de aspecte ce se cer cercetate în această privință, ne propunem aici să examinăm unul singur, de drept internațional, anume raportul dintre suveranitatea de stat și securitatea europeană.

Este un aspect relativ nou. Suveranitatea este o noțiune și o instituție de drept internațional, iar securitatea o noțiune politică. Înainte de epoca noastră, când dreptul internațional recunoștea statelor un *jus ad bellum*, un drept de a dezlănțui război împotriva altui stat, nici un stat nu putea avea un drept la pace, la securitate, iar politica externă a unui stat nu era susceptibilă de a fi apreciată din punct de vedere al dreptului internațional în raport cu însușirea ei de a promova sau periclita securitatea internațională.

Situația aceasta se prezintă calitativ schimbată astăzi, când este universal recunoscut că războiul de agresiune constituie o crimă gravă — cea mai gravă — de drept internațional, că statele au un drept la pace și securitate în relațiile internaționale.

Astăzi, prin urmare, respectul suveranității unui stat cuprinde și respectarea dreptului său de a exista în pace și în securitate.

Este ceea ce rezultă și din faptul că primul scop proclamat în Carta Națiunilor Unite pentru cooperarea internațională a statelor (articolul 1, paragraful 1) este „menținerea păcii și securității internaționale”, iar printre principiile de bază ale Cartei este înscris și acela al reglementării diferendelor internaționale ale statelor prin mijloace pașnice, în așa fel încât pacea și securitatea internațională să nu fie puse în primejdie (articolul 2, paragraful 3), precum și al abținerii statelor, în relațiile lor internaționale, de la recurgerea la amenințarea sau la folosirea forței (articolul 2, paragraful 4 din Cartă).

În general, dreptul internațional contemporan, fiind un drept menit să cîrmuiască relațiile dintre state suverane, avînd la bază consensul unor asemenea state, nici o instituție a dreptului internațional, nici o instituție a relațiilor internaționale contemporane nu poate să contravină respectului datorat suveranității de stat.

După cum se știe, atacurile îndreptate împotriva suveranității de stat — obstacol puternic în calea nihilismului cercurilor burgheze care duc o politică expansionistă, agresivă, imperialistă — încearcă să invoce în două direcții ideea securității internaționale spre a „justifica” atentatele lor — teoretice și practice, concrete — împotriva suveranității statelor independente:

a) pe de o parte se susține că suveranitatea de stat ar constitui un factor de anarhie în relațiile internaționale, de dezordine, de arbitrar, că deci pentru a se asigura ordinea internațională, securitatea statelor în relațiile lor internaționale ar fi nevoie ca să se renunțe la această instituție „anacronică”, „fossilă”, „depășită”, să se treacă la constituirea de suprastate și în cele din urmă la crearea statului mondial.

Netemeinicia acestor susțineri a fost dovedită de atîtea ori, și pe atîtea planuri, în doctrina dreptului internațional, în practica relațiilor internaționale postbelice, încît este, desigur, superfluu să se mai intre în detaliile argumentării.

În fapt a devenit un truism să se constate că numai în măsura în care fiecare stat va fi sigur că suveranitatea, independența sa națională, integritatea sa teritorială nu-i sînt amenințate, că în consecință poporul său este sigur că-și poate alege liber, fără amestec străin, calea dezvoltării, se poate crea o bază trainică pentru securitatea statelor, a continentelor, a lumii.

b) pe de altă parte se sugerează că, în condițiile dezvoltării fără precedent a tehnicii armelor, cele mai distrugătoare arme fiind accesibile numai unor mari puteri sau „supraputeri”, nevoia securității internaționale, ar impune relativizarea, limitarea, reducerea suveranității.

Nu este cazul aici de a se intra în amănunțele analizei netemeinicii acestei argumentări din punct de vedere al datelor experienței vieții internaționale contemporane. Suveranitatea și securitatea unui stat, mic sau mijlociu, nu depind, necesarmente, de tutela sau umbrela nucleară a uneia sau alteia dintre marile puteri. Altfel ar însemna ca de soarta proprie să nu mai decidă poporul suveran, ci un for care în fapt ar putea reprezenta în mod exclusiv numai interese străine poporului, voința mai multor state străine sau a unui singur stat străin, de pildă hegemonul alianței.

De altfel, încercarea de a asigura securitatea europeană pe calea creării și menținerii blocurilor militare — cu tot cortegiul de fenomene negative cunoscute — contravine ideii de bază, dacă ar fi nevoie să folosim termenul, filozofiei însăși a dreptului internațional contemporan, după care relațiile internaționale nu trebuie întemiate pe forță, ci pe rațiune, morală, principiile generale, unanim recunoscute ale respectării suveranității, independenței, egalității în drepturi, neamestecului în treburile altuia.

Această concepție, fundamentală, nouă, progresistă, despre relațiile internaționale, despre legalitatea internațională este contrazisă — necesarmente — de încercarea de a întemeia pacea și securitatea pe arme, pe forțe armate, pe alianțe militare. Aceasta corespunde concepțiilor trecutului, cînd a începe război era permis și cînd se putea spune: *si vis pacem, para bellum*. Desigur, cît timp există o alianță militară agresivă îndreptată împotriva statelor socialiste ele nu vor desființa alianța lor militară de apărare.

Constatarea cu privire la neconformitatea politicii de bloc, în speță a împărțirii Europei în blocuri militare opuse, cu cerințele asigurării securității europene, cu concepția suveranității de stat în general, se impune și în ceea ce privește toate celelalte practici în legătură cu această politică, cum sînt organizarea și menținerea de baze militare străine în Europa, întărirea cursei înarmărilor, politica războiului rece etc., amenințări care nu fac decît să adîncească neîncrederea și încordarea internațională.

Imposibilitatea de a se asigura securitatea europeană prin practici inspirate din politica de pe poziții de forță, contrară imperativelor legalității internaționale, necesitatea și posibilitatea de a fundamenta și înfăptui această securitate, pornind de la respectarea suveranității de stat, a independenței naționale a tuturor statelor europene, folosind numai mijloace de natură a promova respectarea suveranității, a egalității în drepturi și independenței statelor europene — iată miezul poziției de drept internațional și de relații internaționale a României în problema securității europene, ca de altfel în toate problemele vieții internaționale contemporane. Practica demonstrează, arată tovarășul Nicolae Ceaușescu, că consolidarea păcii și securității și normalizarea relațiilor interstatale pot fi atinse numai în măsura în care fiecare stat pornește de la dreptul imprescriptibil al tuturor popoarelor de a-și hotărî singure destinul, fără ingerințe din afară, de la respectul față de principiile independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc.

În Tratatul de prietenie, colaborare și asistență mutuală de la Varșovia, din 14 mai 1955, se prevede (articolul 8) că părțile contractante „vor acționa... călăuzindu-se după principiile respectării reciproce a independenței și suveranității lor și neamestecului în treburile lor interne”, iar la articolul 11 se spune că „în cazul cînd în Europa va fi creat un sistem de securitate colectivă..., lucru spre care părțile contractante vor tinde neîncetat, prezentul tratat își va pierde valabilitatea în ziua intrării în vigoare a Tratatului general european”. Iată exprimate, în alte cuvinte, aceleași idei: securitatea europeană trebuie să asigure securitatea europeană generală pentru toate statele europene; ea trebuie să se bazeze pe respectarea reciprocă a suveranității și independenței naționale, pe neamestecul în treburile interne. Este ideea care, prin Declarația de la București, din 5 iulie 1966, duce la Apelul de la Budapesta, din

17 martie 1969, care subliniază că „o securitate autentică și o pace trainică pot fi asigurate dacă gîndurile, faptele și energia statelor europene vor fi îndreptate spre țelurile destinderii, spre soluționarea problemelor internaționale arzătoare, ținîndu-se seama de realități, spre organizarea colaborării multilaterale pe plan general european“. O cerință vitală pentru popoarele europene „constă în preîntîmpinarea unor noi conflicte militare, în întărirea legăturilor politice, economice și culturale între toate statele, pe baza egalității în drepturi, respectării independenței și suveranității statelor“.

Recenta vizită a președintelui Consiliului de Stat al României, Nicolae Ceaușescu, în Turcia constituie o verificare grăitoare a realismului concepției care înțelege să fundamenteze securitatea europeană pe dezvoltarea colaborării între toate statele europene, pe dezvoltarea relațiilor de bună vecinătate, înțelegere, cooperare și prietenie, în vederea creării climatului corespunzător năzuințelor de pace și bunăstare ale popoarelor europene, pe egalitatea în drepturi, respectarea suveranității și independenței naționale a tuturor statelor europene, într-un cuvînt, nu pe forță, ci pe comandamentele rațiunii, normele eticii, imperativele legalității internaționale.

Este într-o deplină conformitate cu această concepție despre conținutul securității europene și bazele sale în relațiile intereuropene ca metodele trecerii de la lipsa de securitate europeană — inclusiv împărțirea Europei în blocuri militare opuse și celelalte fenomene negative amintite — la o adevărată securitate europeană să urmărească îmbunătățirea relațiilor dintre diferitele state ale continentului nostru pe căi întru totul conforme respectării suveranității și egalității în drepturi a acestor state. Merită să fie relevate în această direcție acțiunile îndreptate spre convocarea unei conferințe europene, cu participarea tuturor statelor continentului, care să examineze măsuri concrete în vederea destinderii, păcii și securității în Europa. Este evident, de asemenea, că și măsuri regionale, inspirate din aceleași principii de etică și legalitate internațională, cum ar fi normalizarea relațiilor dintre statele balcanice, transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii și colaborării internaționale, se înscriu întru totul pe linia creării securității europene prin promovarea respectului suveranității și independenței naționale...

Esențial este, a spus în încheiere vorbitorul, nu numai din punct de vedere al dreptului internațional, ci și al eticii internaționale, al realismului politic, de a se înțelege — și de a acționa în consecință — că între suveranitate și securitate nu există raporturi antagonice, ci, dimpotrivă, că este vorba de instituții practic și teoretic de nedespărțit; securitatea poate fi asigurată numai în condițiile respectării suveranității tuturor statelor, suveranitatea statului cuprinde dreptul la securitate.

În continuare, profesorul Edwin Glaser a formulat unele considerații în legătură cu: „DEZARMAREA ȘI SUVERANITATEA“.

Pînă în ajunul celui de-al doilea război mondial, aproape, înarmarea a făcut parte din drepturile statului suveran și aceasta era întru totul legitim de vreme ce dreptul internațional recunoștea statelor un *jus ad bellum*. Condiții de dezarmare erau impuse doar unui stat învins în război, ca o *capitis diminutio*, ca o pedeapsă, ca un semn de neîncredere, în cadrul unei politici ce tindea spre nimicirea lui ulterioară (exemplu: Roma și Cartagina).

Astăzi dreptul internațional interzice războiul ca instrument al politicii externe, interzice — tot astfel — recurgerea la folosirea forței — inclusiv și în primul rînd a celei armate —, precum și amenințarea cu forța. În aceste condiții, calitativ noi, dezarmarea nu mai apare principial ca incompatibilă cu suveranitatea de stat. Desigur, atîta timp cît dezarmarea generală nu este înfăptuită, nu se poate impune unui stat suveran să dezarmeze și să rămînă dezarmat într-o lume înarmată decît în cazuri cu totul excepționale (acordurile de la Potsdam cu privire la dezarmarea Germaniei, vinovată de dezlănțuirea

celui de-al doilea război mondial etc.). Dar, sub condiția ca toate statele să dezarmeze, dezarmarea apare ca nefiind de natură a știrbi suveranitatea statului.

Mai mult. În cazul dezarmării generale faptul pentru un stat de a se înarma ar constitui o gravă primejdie a securității altor state, ar afecta egalitatea în dreptul la securitate al statelor, care face parte din egalitatea suverană a acestora, și prin aceasta ar constitui o atingere adusă suveranității de stat. În aceste condiții, dezarmarea devine un corolar al respectului suveranității. Respectul datorat suveranității de stat impune ca dezarmarea să fie generală: impunerea obligației de dezarmare numai în sarcina unora dintre state, în timp ce altele ar fi în drept să dispună de arme, ar nega egalitatea în dreptul de securitate, egalitatea suverană, și prin aceasta ar fi în contradicție cu respectul suveranității și independenței naționale.

Scopul legalității și eticii internaționale contemporane fiind de a asigura înfăptuirea dreptului oricărui popor de a-și hotări singur soarta, fără amestec din afară, așa cum dorește și îl povățuiesc interesele sale, dispunând liber de bogățiile și resursele sale naturale, scopul și modalitățile de realizare a dezarmării trebuie să fie compatibile cu această finalitate, s-o promoveze. Viața demonstrează că popoarele resping cu hotărîre orice încercări de a li se răpi independența, suveranitatea, în care văd cu drept cuvînt temelia progresului.

De aceea calea spre înfăptuirea dezarmării nu poate trece prin încălcarea suveranității de stat, iar securitatea internațională nu poate fi edificată pe ruinele independenței naționale.

Republica Socialistă România — a spus vorbitorul — se pronunță pentru dezarmarea generală, și în primul rînd pentru dezarmarea generală nucleară, pentru interzicerea folosirii, producției, stocării și experimentării tuturor armelor nucleare, pentru reducerea și în cele din urmă distrugerea tuturor stocurilor existente de arme de distrugere în masă, pentru orice măsură, în general, de natură a promova cauza dezarmării, cum sînt măsuri menite să reducă încordarea în relațiile dintre state, să dezvolte încrederea, prietenia între ele, să creeze condiții prielnice pentru înfăptuirea dezarmării.

România socialistă își dă consursul activ la toate acțiunile de natură să promoveze dezarmarea, în măsura în care ele sînt conforme cu respectul suveranității și independenței naționale, egalitatea în drepturi, avantajul reciproc, neamestecul în treburile altora.

În acest spirit Republica Socialistă România a devenit parte la Tratatul de interzicerea experiențelor cu arma nucleară în atmosferă, spațiul cosmic și sub apă, la Tratatul pentru codificarea principiilor care guvernează activitățile statelor în spațiul extraatmosferic, inclusiv Luna și celelalte corpuri cerești, a semnat Tratatul de neproliferare a armelor nucleare (1 iulie 1968).

Dezarmarea nucleară nu poate să constituie decît un proces de o oarecare durată. Ea nu se va putea efectua, în condițiile actuale, dintr-o dată. De aci utilitatea și necesitatea recurgerii și la măsuri parțiale, tranzitorii de dezarmare — în literatura de specialitate ele se mai numesc și „măsuri colaterale” — care, servind ameliorării climatului internațional, apropierii dintre state, să pregătească terenul pentru înfăptuirea dezarmării generale.

Printre măsurile de acest gen pot fi citate interzicerea experiențelor cu arme nucleare, interzicerea propagandei de război, limitarea, reducerea și desființarea mijloacelor de transport (ducere la țintă) a armelor de distrugere în masă, în primul rînd a armelor nucleare și termonucleare, interzicerea zborurilor bombardierelor avînd la bord arme nucleare în afara frontierelor naționale, limitarea zonelor de navigație a submarinelor înzestrate cu rachete, interzicerea folosirii armelor chimice și bacteriologice, lichidarea bazelor militare străine, dezarmarea regională, constituirea de zone denuclearizate, retragerea trupelor înăuntrul limitelor teritoriale naționale, folosirea în scopuri pașnice a fundului mărilor și oceanelor, dincolo de limitele jurisdicției naționale și altele.

Desigur, nu toate aceste măsuri parțiale sau colaterale sînt la fel de strîns legate de respectul suveranității de stat. Dar cu privire la fiecare se poate verifica stringența respectării independenței naționale, egalității în drepturi, pentru admisibilitatea fiecărei măsuri de dezarmare în parte, ca o măsură a realismului ei.

O aplicație importantă a ideii că nici o măsură în domeniul dezarmării nu este nici admisibilă, nici viabilă decît dacă respectă suveranitatea de stat, independența națională a oricărei țări ne-o oferă Tratatul de neproliferare a armelor nucleare, la care România, după cum se știe, a adus contribuții active și pe care l-a semnat în ziua de 1 iulie 1968.

România înțelege acest tratat nu ca un scop în sine, ci ca un inel dintr-un lanț de măsuri menite nu să permanentizeze împărțirea lumii în state care posedă arma nucleară și state care nu o posedă, ci să ducă la dezarmarea nucleară generală; nu ca mijloc de a permanentiza împărțirea statelor în cele care dispun și cele care nu dispun de energia atomică pentru scopuri pașnice, ci ca un mijloc de realizare și asigurare a accesului nestînjinit, în condiții de egalitate, la „atomul pașnic” (reactoare, energie atomică, instalații, cadre, tehnologie, materii prime etc.).

De aceea, România a acordat o importanță deosebită lucrărilor conferinței statelor neposesoare de arme nucleare (Geneva, septembrie 1968), considerînd-o ca un moment însemnat în cadrul eforturilor comunității internaționale pentru realizarea unor măsuri eficiente, menite să elibereze în egală măsură toate popoarele de amenințarea forței distructive a armelor nucleare și să servească la convertirea resurselor alocate unor scopuri distructive de energii nucleare unor scopuri pașnice, în folosul tuturor țărilor. De asemenea, ea a fost de acord la cea de-a 23-a sesiune a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite — cînd rezultatele acestei conferințe au fost reexaminat — cu înșușirea lor de către O.N.U., lucru ce s-a admis de acest for cu o mare majoritate de voturi.

Este numai un exemplu. Unul din numeroasele exemple pe care negocierile de dezarmare din ultimul pîtrar de veac ni-l oferă în sensul că statele exprimă cu o vigoare mereu în creștere voința lor ca orice măsură de dezarmare să nu știrbească, ci, dimpotrivă, să promoveze, în favoarea tuturor, suveranitatea și independența națională, egalitatea în dreptul la securitate, dreptul de a dispune liber de propriile bogății, de propriul destin.

Strîns legat de problema dezarmării — a spus în încheiere vorbitorul — se pune în practica internațională și aceea referitoare la controlul respectării de către state a măsurilor convenite în vederea dezarmării. În adevăr nici un stat grijuliu de propria sa securitate nu va consimți să lepede armele dacă nu poate fi sigur că și celelalte state, și mai ales statele care ar putea să constituie un inamic în caz de război, dezarmează și ele.

Desigur, problemele controlului tind, în fapt, să piardă treptat din importanța — și atunci exagerată — ce li se atribuia de către puterile occidentale pînă în ultimii ani. În condițiile cînd sute de sateliți ai Pămîntului se rotesc în jurul planetei noastre, iar aparatele instalate la bordul lor sînt echipate astfel încît pot transmite la fiecare nouăzeci de minute o fotografie despre suprafețele terestre survolate, un control „la fața locului”, pe teritoriul statului supus controlului pierde din utilitate. Nu este însă mai puțin adevărat că și astăzi măsurile de dezarmare asupra cărora statele ar cădea de acord se cer controlate, de exemplu reducerea și distrugerea stocurilor existente de arme de o anumită calificare, transferul în direcția producției pașnice al unor anumite instalații industriale ce pînă acum erau folosite în scopuri militare etc.

România, ca și celelalte țări socialiste, cere în consecință ca dezarmarea să se efectueze în condițiile unui strict control internațional, care să dea tuturor statelor siguranța că reglementările convenite se respectă întocmai.

Controlul internațional poate și trebuie să fie organizat astfel încât să nu lezeze suveranitatea de stat a statului controlat, independența sa națională, egalitatea sa în drepturi cu orice alt stat, să nu constituie sau să favorizeze amestecul străin în treburile sale.

Prof. univ. TAKACS LUDOVIC

Problema suveranității este o problemă practică a relațiilor internaționale. Ca orice instituție socială, o instituție juridică trebuie să corespundă unor necesități sociale. Problema care se pune este de a ști dacă în condițiile actuale ale relațiilor internaționale respectarea suveranității corespunde sau nu progresului, servește sau nu întăririi relațiilor internaționale. Și, desigur, la această simplă și elementară întrebare, orice om care privește cu obiectivitate și cu un simț analitic relațiile internaționale nu poate să răspundă decât afirmativ. Așa cum s-a subliniat aici, în cadrul dezbaterilor, abia acum — deși principiul suveranității a fost formulat cu decenii și cu secole în urmă — putem spune că acest principiu începe să se afirme în relațiile internaționale, pentru că pînă la apariția Uniunii Sovietice — primul stat socialist din lume —, apoi a sistemului mondial socialist relațiile internaționale au fost dominate de state imperialiste, care, în mod formal, proclamau sau recunoșteau în documente principiul suveranității, dar în fapt acest principiu era desconsiderat consecvent și călcat în picioare. Abia după apariția statelor socialiste, abia după ce mișcarea de eliberare națională a început să schimbe harta lumii, abia în perioada în care trăim noi se afirmă cu tot mai multă putere acest principiu al suveranității ca condiție atît a dezvoltării statelor cît și a întăririi relațiilor dintre state în general.

Este foarte interesant că în literatura occidentală burgheză de drept internațional, care încearcă să fundamenteze teoretic caracterul juridic al acestui drept, adică să dovedească față de unele tendințe nihiliste că regulile de drept internațional nu sînt simple reguli de morală, ci sînt reguli de drept, se ocolește totuși problema aceasta fundamentală : în ce măsură și care este tăria normelor dreptului internațional ? Se emit fel de fel de teorii, care toate conclud la formularea că dreptul internațional nu este un drept în accepția cunoscută. Teoria burgheză a dreptului internațional nu a putut depăși acest punct de vedere, nu a putut și nu a încercat să dovedească că într-adevăr este drept în sensul general al noțiunii de drept.

Acesta este motivul pentru care eu consider că în materie de drept internațional literaturii marxiste îi revine datoria de a întări tocmai fundamentele juridice ale dreptului internațional, de a dovedi care sînt factorii ce generează dreptul internațional. Iată pentru ce socotesc că, așa cum s-a demonstrat, nesocotirea principiului suveranității, ca principiu central al dreptului internațional, al relațiilor dintre state este, totodată, o tendință care slăbește autoritatea dreptului internațional, în loc să o întărească.

„RAPORTUL

NAȚIUNE-SUVERANITATE” : conf.

univ. dr. DUMITRU MAZILU

Un atribut fundamental al fiecărei națiuni — subliniază D. MAZILU — este suveranitatea, dreptul ei de a se manifesta liber, în conformitate cu politica și interesele ei. E o teză formulată și cunoscută de multă vreme. Iată, de pildă, J. J. Rousseau afirma în cartea a II-a a *Contractului social* că suveranitatea este inalienabilă și indivizibilă, că nu poate să fie niciodată înstrăinată. Mai tîrziu, Marx și Engels, examinînd acest tezaur de idei, arătau că proletariatul va asigura o dezvoltare și mai mare a națiunii. În *Manifestul Comunist*, cunoscuta lor lucrare cu privire la dezvoltarea proletariatului, se sublinia ideea, pe care o cunoaștem foarte bine cu toții, referitoare la faptul că dezvoltarea națiunii presupune ca ea să fie autonomă la ea acasă.

Socot că atunci cînd examinăm problema raportului națiune-suveranitate trebuie să avem neapărat în vedere că națiunea trebuie să acționeze și poate să acționeze liber numai în condițiile în care îi este respectată suveranitatea. De altfel, trebuie subliniat că națiunea se poate conduce în condiții efectiv democratice abia în cadrul general pe care socialismul îl creează dezvoltării sociale generale. De relevant însă că chiar în condițiile în care elementele suveranității naționale nu se suprapun cu cele ale suveranității poporului sau de stat — mă refer la capitalism — sînt realizate unele atribute ale suveranității și în același timp sînt create condiții pentru afirmarea uneia sau alteia dintre națiuni. Am în vedere, mai ales, națiunile mai slabe. În orînduirea socialistă însă se creează toate acele condiții necesare pentru ca acest raport națiune-suveranitate să se realizeze. În primul rînd, elaborarea liniei dezvoltării țării trebuie să fie în mod necesar opera națiunii respective prin reprezentanții săi oficiali. În al doilea rînd, gospodărirea resurselor materiale este de competența națiunii și se poate hotărî asupra acestei chestiuni numai de organele reprezentative oficiale naționale. Toate problemele populației, ale forței de muncă în general, sînt hotărîte de către națiune, de asemenea prin reprezentanții săi oficiali. Nu mai vorbesc de problemele respectării frontierelor naționale și de cele ale relațiilor cu celelalte națiuni. Se cunoaște foarte bine că este un drept inalienabil al națiunii — am în vedere aici statul național unitar — să hotărască asupra cuantumului raporturilor cu alte state, a schimburilor, asupra condițiilor pentru dezvoltarea acestor raporturi cu alte națiuni. În această lumină apar cel puțin stranii o seamă de teorii burgheze care susțin perimarea suveranității naționale și limitarea suveranității. Problema privește, în fond, dreptul de a fi al națiunii, dacă națiunea însăși este perimată, pentru că, abordînd problema dacă suveranitatea trebuie sau nu să fie respectată, se discută, de fapt, problema dacă națiunea se poate menține ca un cadru propice pentru dezvoltarea socială contemporană.

Criticînd unele concepții contemporane burgheze cu privire la suveranitate, vorbitorul arată că, desigur, nu trebuie să argumentăm necesitatea interdependenței raporturilor dintre state, a colaborării, cooperării, dezvoltării acestora. Noi sîntem pentru colaborare și nu putem să nu fim pentru colaborare cu celelalte țări socialiste, a spus vorbitorul. Numai unitatea între egali, în toate domeniile de activitate, poate rezista oricărei furtuni, numai o asemenea unitate între țările socialiste poate face să crească forța și prestigiul lor. Nu cred că trebuie să mai insistăm asupra faptului că respectul pentru suveranitate și independență națională este cerința majoră a asigurării dezvoltării multilaterale a fiecărei națiuni.

În continuarea intervenției, D. Mazilu menționează ideea că în socialism se creează un asemenea climat care permite dezvoltarea favorabilă a raportului națiune-democrație-suveranitate, pentru că națiunea în acest cadru se poate dezvolta și acționa în mod democratic, deci pe deplin liber, își poate hotărî toate problemele sale, așa cum găsește de cuviință. Pe de altă parte, națiunea este un factor motor, un factor care polarizează forțele dezvoltării sociale, mai ales în condițiile cimentării unității poporului în jurul partidului comunist. Aceasta asigură în raporturile internaționale dezvoltarea ei internaționalistă, colaborarea între țările socialiste, întrajutorarea frățească.

**„PROBLEMELE SUVERANITĂȚII
ÎN RETROSPECTIVA EVENIMENTELOR
ISTORICE DIN ULTIMUL
SECOL”: dr. CRISTIAN POPIȘ-
TEANU**

În primul rînd, aș vrea să relev, a spus vorbitorul, că o argumentare extrem de convingătoare și puternică a necesității și permanenței, pentru o lungă perioadă istorică, a categoriei istorice de suveranitate o furnizează însăși istoria relațiilor internaționale, dinamica ideii de suveranitate și a practicii în relațiile interstatuale. Dacă ne vom referi la această istorie a relațiilor internaționale în secolul al XX-lea, ce vom vedea? Că pînă la primul război mondial mișcarea de eliberare națională avea drept scop tocmai crearea unor state na-

ționale, deci tocmai crearea condițiilor care să permită exercitarea suveranității de stat. A urmat războiul, iar conjunctura intervenită în relațiile internaționale prin victoria Revoluției din Octombrie și constituirea primului stat socialist din lume a creat un fundament extrem de puternic pentru afirmarea deplină a suveranității în viața națiunilor, în viața statelor.

Chiar și un document emanat din partea unui stat capitalist — respectiv doctrina lui Wilson —, după părerea mea, în anumite condiții stabilite, nu poate face abstracție de necesitatea întăririi suveranității. Însuși faptul că această doctrină pune un anumit accent pe ideea autodeterminării popoarelor ne determină să credem că ideea suveranității era de o asemenea manieră impusă în practica relațiilor internaționale încît de ea nu se putea face abstracție.

În sfîrșit, din punctul de vedere al prestigiului și influenței socialismului și a țărilor socialiste pe plan mondial, în direcția asigurării condițiilor de pace, tocmai în împrejurările complexe actuale, țările socialiste trebuie să se manifeste ca entități suverane și independente.

După opinia mea, exemplul istoric al ultimului sfert de secol arată că statele care au trecut la construirea unei noi orînduirii, socialiste, au obținut succesele respective, transformările, realizările remarcabile tocmai pe baza faptului că socialismul a restabilit suveranitatea.

În sfîrșit, ultima idee — care a fost menționată și de alți participanți la dezbateri — este aceea că trăind într-o lume care este evident a suveranității, dar și a interdependenței, după cum spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu, dacă pentru noi, pentru Partidul Comunist Român și pentru țara noastră, datorită națională patriotică se îmbină cu cea internaționalistă, ca cetățeni și ca popoare trăind într-o lume a secolului al XX-lea, sarcinile apărării suveranității sînt indisolubil legate de colaborarea strînsă între toate statele lumii. Aceasta se observă în lupta pentru socialism. Este clar că lupta pentru socialism se desfășoară în condițiile în care afirmîndu-și suveranitatea fiecare țară contribuie în mod specific și, în același timp, în mod general la dezvoltarea de ansamblu a țărilor socialiste. Un exemplu în acest sens îl oferă revoluția tehnică-științifică, care are caracteristici deosebite pentru socialism și capitalism în modul în care este aplicată, dar care este o revoluție tehnică-științifică de natură universală, neputînd fi categorisită în funcție de caracterul de clasă sau de economia pe care o slujește. Or, în aceste condiții, este clar că numai statele suverane pot să contribuie în mod conștient la dezvoltarea mai departe a revoluției tehnice-științifice și la folosirea tuturor avantajelor ei.

În ce privește problemele apărării păcii, este un fapt evident că numai prin respectarea suveranității fiecărui stat și prin hotărîri adoptate în acordul deplin al suveranității se poate ajunge la hotărîri valabile. Aici este cazul să ne referim la o problemă ca cea a securității europene, în care numai respectarea individualității suverane a fiecărui popor european și concentrarea eforturilor lor pot duce la realizarea, prin cooperare, prin destindere, a unei situații în care securitatea tuturor și a fiecăruia să fie asigurată.

„PROBLEME PRIVIND SUVERANITATEA ȘI LUMEA A TREIA”:
dr. GHEORGHE UNC, șef de sec-
tor la Institutul de studii istorice și
social-politice de pe lângă C.C. al
P.C.R.

Viața, arată vorbitorul, demonstrează că popoarele nu țin seama de teoriile care se ridică împotriva suveranității și, în mod practic, ele își intensifică eforturile spre obținerea unei independențe reale. Semnificativ pentru procesul de constituire a statelor naționale, după cel de-al doilea război mondial, este ritmul rapid de decolonizare care a avut loc în nu-

mai două decenii și ceva. Dacă înainte de cel de-al doilea război mondial se aflau sub dominația colonială 31,2% din suprafața pămîntului și 30,6% din populația lumii, în 1968, deci anul trecut, sub dominația colonială a rămas nu-

mai 4% din teritoriul globului, pe care trăiesc cca. 30 milioane de oameni, adică mai puțin de 1% din populația planetei noastre. Trebuie să relevăm că și pe aceste teritorii populațiile duc o luptă susținută pentru suveranitate. Ridicarea pe ruinele imperiilor coloniale a zeci și zeci de state noi, în ultimele decenii ale secolului nostru, precum și eforturile pe care le depun în vederea întăririi unității lor naționale, a consolidării independenței și suveranității, demonstrează în mod elocvent că aspirația spre o viață liberă, de sine stătătoare, reprezintă un proces legic în evoluția oricărui popor.

Popoarele trezite la viața națională, cucerindu-și independența națională, nu renunță la suveranitatea lor. Când liderii țărilor africane, de exemplu, se referă astăzi la unitatea africană au în vedere cooperarea multilaterală dintre țările continentului și nu abandonarea suveranității.

Se pot da numeroase exemple din care rezultă că popoarele, odată ce și-au cucerit libertatea și au cunoscut binefacerile independenței naționale, câștigată prin multe sacrificii, nu renunță la suveranitate, nu acceptă știrbirea ei. În scurta perioadă care s-a scurs de la dobândirea independenței tinerelor state, ele s-au convins din proprie experiență că cucerirea puterii nu rezolvă sarcinile creării unei independențe reale. Din cauza înapoierii moștenite de la colonialism ele sînt nevoite să ducă o luptă ascutită împotriva neocolonialismului și a sprijinitorilor lui din interior, care încearcă să mențină sau să recucerească din nou pozițiile economice și politice din aceste țări. Din lipsă de timp nu vom enumera metodele, folosite de imperialiști, care afectează suveranitatea tinerelor state, recent constituite. Trebuie relevat totuși că una dintre acestea o reprezintă tratatele bazate — după opinia noastră — pe inegalitatea impusă acestor țări chiar din momentul cînd puterile coloniale au fost nevoite ca să le acorde independența națională. Ele au fost încorsetate într-o serie de tratate inegale, care afectau și afectează încă în mod profund independența lor.

În ciuda concepțiilor burgheze, care caută să teoretizeze necesitatea știrbirii suveranității, realitatea istorică contemporană dovedește că marea majoritate a popoarelor eliberate de sub dominația colonială își apără suveranitatea națională consolidînd-o printr-o serie de măsuri în domeniile economic, social și politic care să le asigure dezvoltarea pe calea progresului.

**„RAPORTUL DINTRE INTERNA-
ȚIONALISMUL SOCIALIST ȘI SU-
VERANITATE”:** dr. LÖRINCZ
LADISLAU, șef de sector la Insti-
tutul de cercetări juridice

Internaționalismul socialist — arată vorbito-
rul — reprezintă forța unită a clasei munci-
toare internaționale, a statelor socialiste,
avînd ca scop apărarea intereselor comune,
în luptă cu acțiunile conjugate ale forțelor
imperialiste îndreptate împotriva clasei mun-
citoare și a mișcării democratice din statele

capitaliste, împotriva statelor mici sau slab dezvoltate, precum și a statelor socialiste.

Revoluția socialistă își are izvorul, după cum se știe, în condițiile in-
terne — obiective și subiective — ale unei țări.

Este un adevăr exprimat de clasicii marxism-leninismului și confirmat
ulterior de viață că interesele naționale și internaționale sînt inseparabile.
Ele se completează și se îmbină organic. Îmbinarea justă a intereselor națio-
nale ale fiecărei țări socialiste cu interesele întregii comunități socialiste are
o însemnătate hotărîtoare atît pentru consolidarea socialismului în fiecare
țară, cît și pentru întărirea unității internaționale a întregii mișcări comuniste.
Declararea superiorității uneia dintre cele două laturi, exagerarea de o parte
sau de alta duc, după cum se știe, la rezultate nefavorabile.

Ocupîndu-se în continuare de unitatea și diversitatea în mișcarea mun-
citorească, în construcția socialismului, vorbitorul arată că unitatea este o
cerință supremă a mișcării comuniste internaționale; de realizarea ei depinde
în mare măsură puterea de înrîurire a întregii mișcări. Premisa fundamentală

a unității și solidarității internaționale a mișcării muncitorești o constituie stricta respectare a normelor de bază ale relațiilor dintre partide, adică independența, egalitatea în drepturi, neamestec în treburile interne. Partidul Comunist Român a subliniat în repetate rânduri că elaborarea politicii interne și internaționale, stabilirea strategiei și tacticii, a metodelor de activitate constituie dreptul inalienabil și imprescriptibil al fiecărui partid comunist, care cunoaște cel mai bine condițiile concrete ale țării respective și este reprezentantul unic și legal al clasei muncitoare și al poporului din acea țară. Este, de asemenea, indiscutabil dreptul statelor socialiste de a-și alege căile de dezvoltare a țării lor, ca și principiul neamestecului în treburile interne. Responsabilitatea fiecărui partid comunist nu numai în fața propriului popor și stat, dar și a mișcării comuniste internaționale constă în asigurarea triumfului deplin al socialismului în țara sa. Acesta este aportul cel mai prețios la creșterea forțelor întregului sistem mondial socialist, la sporirea prestigiului întregii mișcări muncitorești internaționale.

Principiile abstracte, formale pe care se bazează înțelegerea burgheză a egalității națiunilor primesc în accepția socialistă un conținut autentic, real, exprimat în realizarea concretă, de fapt, a egalității suverane a statelor comunității socialiste.

Unitatea statelor socialiste se cere înțeleasă ca solidaritatea și colaborarea tovarășească, liber consimțită între egali, în spirit de stimă și încredere reciprocă, care își trage seva din unitatea orînduirii sociale a acestor state, din ideologia comună marxist-leninistă, din unitatea țărilor și intereselor supreme, din lupta comună împotriva imperialismului, pentru apărarea cuceririlor revoluționare, pentru triumful socialismului și păcii în lume.

În dreptul internațional contemporan, cum a fost relevat de unii antevorbitori, suveranitatea statului este instituție centrală de bază, știrbirea sau violarea ei nu poate fi justificată. Suveranitatea este un principiu progresist care stă la baza coexistenței pașnice dintre statele comunității internaționale, stă la baza legalității internaționale, constituie o opreliște în fața agresiunii de orice natură.

Suveranitatea națională a fost un obiectiv progresist, proclamat de burghezie, dar nerealizat pe deplin de ea ca majoritatea principiilor burghezodemocratice. Clasa muncitoare, forțele progresiste și democratice, națiunile așteaptă de la socialism realizarea plenară a acestui deziderat. Suveranitatea națională și suveranitatea de stat sînt de nedespărțit în condițiile existenței statelor naționale. Subaprecierea sau desconsiderarea suveranității de stat sau naționale contravin atît intereselor menținerii păcii și coexistenței pașnice — obiectiv general pe plan internațional — cît și intereselor comune partidelor comuniste și muncitorești și ale statelor socialiste.

„PATRIOTISM, INTERNAȚIONALISM, SUVERANITATE” : MARIA COLCERIU-LEISS, cercetător științific la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

Internaționalismul sau solidaritatea internațională a clasei muncitoare, a spus vorbitoarea, nu se mărginește la acte particulare, la alianțe vremelnice sau mișcări provizorii în vederea atingerii unui mobil, ci este vorba de o comunitate generală cu un caracter permanent, axată pe o ideologie și țeluri comune.

Fiind o comunitate permanentă, ea presupune diverse forme de contact, de colaborare între membrii acesteia. În legătură cu aceste forme, principiul suveranității prezintă un deosebit interes. Marx și Engels, întemeietorii primelor organisme internaționale ale clasei muncitoare, au învederat că acestea nu sînt menite să se suprapună, să încalce autonomia și drepturile suverane ale diverselor partide.

Practica și viața de zi cu zi, acest obiectiv, dar totodată neiertător judecător al faptelor, au dovedit neajunsurile grave care pot fi generate prin nesoc

rotirea principiului suveranității, cu complexele și multiplele sale manifestări, atunci când este vorba de forme de organizare ale clasei muncitoare. Edificator în acest sens a fost Biroul Informativ, care, pe lângă unele merite, nesocotind dreptul inalienabil și indivizibil al fiecărui partid de a-și statornici de sine stătător linia sa politică, a practicat o politică de imixtiune în treburile interne ale altor partide și state socialiste, s-a erijat într-un centru al întregii mișcări muncitorești internaționale, a încetățenit relații de inegalitate, a creat un climat nesănătos de suspiciuni și etichetări.

Respectarea drepturilor suverane și a independenței în relațiile dintre partide presupune că fiecare partid este singurul în măsură ca, apreciind condițiile concrete, specificul național, aplicând adevărurile generale ale marxism-leninismului, să-și elaboreze propria sa tactică și strategie. De asemenea, fiecare partid este singurul în măsură să aprecieze oportunitatea, utilitatea, momentul și condițiile statornicirii unor contacte cu alte partide, participarea sau neparticiparea la anumite organisme sau manifestări din cadrul mișcării muncitorești internaționale, aderarea sau nu la anumite documente colective. Adoptarea acestor atitudini nu înseamnă izolare sau limitare națională, închidere într-un cerc de probleme particulare, nesocotirea unității mișcării muncitorești, ci înseamnă respectarea autonomiei fiecărui partid, respectarea dreptului său suveran și inalienabil.

Relevînd în continuare importanța respectării principiului suveranității în relațiile dintre statele socialiste, vorbitoarea a subliniat că atît acest principiu cît și celelalte principii care stau la baza relațiilor dintre statele socialiste nu sînt rodul unei alcătuirii întîmplătoare, ci ele izvorăsc din comunitatea de orînduire socială, comunitatea ideologiei marxist-leniniste, din comunitatea de mobiluri privind construirea socialismului și comunismului. Vorbitorul apreciază că la baza principiilor care reglementează relațiile dintre țările socialiste stă și altă sursă, și anume faptul că sistemul mondial socialist este alcătuit din state naționale sau multinaționale independente și suverane, cu organizații politice proprii, cu economii naționale unitare, că unicitatea puterii clasei muncitoare se realizează în forme diferite, că construcția socialismului cunoaște metode concrete, deosebite în diversele țări, că națiunile din aceste țări se caracterizează printr-o viață spirituală, printr-o factură psihică proprie fiecăreia. Interesele internaționalismului socialist cer nu să înlături diversitatea, să suprimă sau să neglijeze deosebirile naționale, ci, dimpotrivă, să descopere aceste particularități pentru a putea să-ți ancorezi mai bine politica construirii socialismului în cerințele concrete, specifice patriei tale. Numai în felul acesta poți asigura dezvoltarea și întărirea respectivei patrii.

Din dezbaterile prilejuite de prezenta „masă rotundă”, a spus în încheiere vorbitoarea, s-a desprins cu prisosință necesitatea împleririi, a strînsei sudări a internaționalismului, a patriotismului și suveranității. Aceasta nu este doar o concluzie finală, ci și o subliniere a unor realități cu care sînt confruntate mișcarea muncitorească internațională, sistemul mondial socialist și de a căror pătrundere depind în cea mai mare măsură unitatea, dezvoltarea, forța și prestigiul lor pe arena mondială.

Dr. NICOLAE COPOIU, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

Una dintre realitățile mari ale epocii noastre o reprezintă statele socialiste. Cucerirea puterii de către clasa muncitoare, arată N. Copoiu, nu a fost rezultatul unei revoluții mondiale, ci în fiecare dintre aceste țări s-a desfășurat un proces istoric propriu. Puterea politică a cucerit-o nu proletariatul în general, ci proletariatul dintr-o anumită țară. Revoluțiile proletare n-au fost internaționale, ci naționale, desfășurîndu-se în cadrul statului, al națiunii respective. Bineînțeles, elementele de internaționalism nu le lipseau. Acesta este un *fapt istoric* de care trebuie să se țină seama cînd apreciem politica

clasei muncitoare, a partidelor ei din statele socialiste. În mod obligatoriu, inevitabil și necesar, statele socialiste își păstrează atributele cu care vin din trecutul istoric, reprezentând entități de sine stătătoare.

Societatea omenească, în ansamblul ei, a trecut și continuă să treacă într-un nou stadiu de dezvoltare — într-o nouă orînduire. În acest proces complex și nemaicunoscut în istorie prin proporțiile sale — căci pentru prima oară un asemenea proces transformator cuprinde, într-o formă sau alta, întregul glob — se nasc realități noi. Ele sînt *noi*, nu în sensul că ar cobori de pe alte planete — ele au rădăcini adînci în cele vechi —, dar sînt noi tocmai în raport cu cele existente mai înainte. O realitate nouă, cu profunde repercusiuni și ecouri în lumea întreagă, o reprezintă nașterea, existența și viabilitatea statelor socialiste, care, sîntem siguri, vor deveni din ce în ce mai multe.

Nașterea statelor socialiste, proces început în 1917, a marcat un salt, o etapă superioară în însăși concepția despre stat. În istorie au existat state sclavagiste, feudale și capitaliste, care, cu deosebiri specifice orînduirilor sociale corespunzătoare — se bazau pe dominația celui mai mic de către cel mai mare, a celui mai slab de către cel mai tare —, se bazau pe *inegalitate*.

Marxism-leninismul, ideologia popoarelor din statele socialiste, respinge ideea aparținînd epocilor istorice anterioare, a inegalității între popoare, a închității statelor promovînd principiul respectării suveranității.

Dr. GHEORGHE SURPAT, șef de
sector la Institutul de studii istorice
și social-politice de pe lângă C.C.
al P.C.R.

În epoca noastră — cînd cuceririle științei și tehnicii pun la îndemîna popoarelor imense mijloace și deschid orizonturi nelimitate de a-și sporii avuția materială și spirituală, de a valorifica resursele materiale în folosul societății — dezvoltarea relațiilor economice

între state suverane în domeniile cele mai diverse: industrie și construcții, agricultură, transporturi și comunicații, comerț, știință și tehnică, turism etc., joacă un rol important în viața economică și socială a tuturor țărilor. Revoluția tehnică-științifică, varietatea geografică și climatică a lumii, inegala repartizare a bogățiilor solului și subsolului pe glob, necesitatea schimburilor de cunoștințe tehnice-științifice determină în mod necesar angrenarea crescîndă a statelor naționale în circuitul mondial al valorilor materiale și spirituale. Oricît ar fi de mare potențialul economic al unei țări, ea nu-și poate asigura din producția proprie, în condiții eficiente, toate mărfurile și bunurile necesare. Organizarea în fiecare țară a producției tuturor tipurilor de produse este practic imposibilă și economic ineficientă.

Este cunoscut că în prezent, în practica relațiilor economice internaționale, se folosește o gamă variată de forme de colaborare și cooperare economică și tehnică-științifică, forme care pot fi aplicate și de către România. În același timp, în practica internațională există și unele forme pe care țara noastră nu le poate accepta.

Prin profunde transformări pe care le înfăptuiește în toate domeniile vieții sociale, socialismul constituie în viața fiecărei țări o epocă de redescoperire națională, de afirmare viguroasă a sentimentelor patriotice ale maselor. În condițiile socialismului se manifestă cu toată plenitudinea lor comunitatea reală de interese economice, cultura socialistă comună a tuturor cetățenilor ce locuiesc pe același teritoriu, se poate asigura unitatea întregului popor în lupta și munca pentru înfăptuirea aspirațiilor sale. Înflorirea plenară a națiunilor socialiste își găsește suportul material în reorganizarea din temelii, pe baze socialiste, a societății, în dezvoltarea rapidă a industriei, în progresul forțelor de producție. Viața internațională contemporană dovedește că statul național reprezintă cadrul firesc al dezvoltării forțelor de producție în fiecare țară, al înaintării fiecărei națiuni pe calea progresului.

În continuare, Gh. Surpat s-a referit la unele aspecte ale colaborării economice internaționale, la trăsăturile diviziunii internaționale a muncii. Dată fiind necesitatea angrenării în circuitul mondial a valorilor materiale și spirituale, a promovării relațiilor economice între state cu nivele de dezvoltare economică diferite, cu sisteme social-economice deosebite, se pune întrebarea : care este baza pe care aceste relații pot să fie construite ? În concepția noastră, răspunsul nu poate fi decât unul singur : această bază este dată de așezarea relațiilor între state pe principiile suveranității și independenței naționale a fiecăruia, egalității depline în drepturi și neamestecului în treburile interne ale altuia, avantajului reciproc între parteneri.

Cooperarea economică internațională este incompatibilă cu orice formă de aservire sau presiune, de discriminare sau tratament inegal. Toate popoarele au dreptul de a lua parte la colaborarea internațională. Cooperarea economică internațională presupune ca participanții să beneficieze de rezultatele ei proporțional cu eforturile depuse în cadrul acestei activități ; ea trebuie să concentreze toate elementele care imprimă schimbului de valori între popoare eficiență maximă : valorificarea superioară a resurselor materiale și umane ; diversificarea producției ; crearea în țările care cooperează a propriei baze industriale ; economia de timp ; ridicarea calității și a nivelului tehnic al producției etc.

Este cunoscut că în condițiile actuale ale revoluției tehnice-științifice, ale adâncirii diviziunii mondiale a muncii, ale diversificării considerabile a producției folosirea eficientă a cuceririlor științifice în economie presupune anumite proporții ale producției și pieței, realizarea producției la scară și în serii mereu mai mari. Obținerea unor asemenea proporții în condițiile ansamblului relațiilor economice internaționale dintre state presupune angrenarea largă a statelor în circuitul mondial de valori materiale și spirituale, ca state independente și suverane. *Gama largă de forme de relații economice și tehnice-științifice, care practic este nelimitată, se dovedește pe deplin corespunzătoare.* Varietatea și complexitatea formelor de cooperare economică și tehnică-științifică între state *suverane* creează cadrul necesar pentru dezvoltarea amplă a relațiilor dintre state, pentru valorificarea rezultatelor revoluției științifice-tehnice în proporții de natură să asigure cerințele economiei moderne, progresul statelor naționale, mari și mici, manifestarea lor liberă și suverană în relațiile internaționale. Condiția hotărâtoare a unei cooperări rodnice o constituie deplina libertate a fiecărei țări care participă la colaborare de a decide asupra propriei sale politici.

România, țară socialistă, angajată într-un vast proces de construcție economică și socială, își exprimă adeziunea deplină și constantă la ideile cooperării între națiuni, conlucrează activ la explorarea tuturor căilor și mijloacelor eficiente de colaborare și înțelegere între state. Principiile elaborate de Congresul al IX-lea al P.C.R., de Conferința Națională a partidului din decembrie 1967, reafirmate de Marea Adunare Națională în iulie 1967 și august 1968, constituie liniile directoare ce guvernează întreaga activitate politică internațională a României. Țara noastră vede în colaborarea și cooperarea economică internațională, pe baza principiilor suveranității naționale, egalității în drepturi și avantajului reciproc, un factor deosebit de important al dezvoltării continue, în ritm înalt, a economiei naționale. Ea consideră că dezvoltarea multilaterală a relațiilor economice nu este numai în folosul statelor respective, ci reprezintă o contribuție de valoare la cauza cooperării internaționale și a întăririi încrederii între popoare. Schimbînd între ele produsul muncii, participînd împreună la progresul economic, științific și cultural, aducîndu-și contribuția la dezvoltarea patrimoniului civilizației moderne, popoarele se cunosc mai bine, se prețuiesc mai mult, conlucrează mai eficient în scopuri pașnice. Consemnînd acest adevăr, Declarația Consfătuirii de la București în problemele securității în Europa din iulie 1966 sublinia că intensificarea legăturilor economice între state, împreună cu dezvoltarea multila-

terală a colaborării tehnice-științifice și culturale pot, pe măsura dezvoltării lor, să devină baza materială a securității europene și a întăririi păcii în întreaga lume.

Ținând seama de apartenența sa obiectivă la sistemul mondial socialist, România pune în centrul activității sale externe, inclusiv în domeniul relațiilor economice, prietenia și alianța cu toate țările socialiste. România dezvoltă totodată relații economice cu toate țările lumii pe baza principiilor respectării independenței și suveranității economice și politice, a egalității și avantajului reciproc. Extinderea schimburilor comerciale, a cooperării economice și tehnice-științifice cu toate țările, indiferent de orînduirea lor socială, constituie una dintre constantele politicii externe a României, dintre direcțiile principale ale dezvoltării relațiilor sale economice externe.

Întreaga politică externă a partidului comunist și a statului român este pătrunsă de grija și preocuparea pentru cauza prieteniei și colaborării dintre statele socialiste, a unității sistemului socialist mondial, care reprezintă o uriașă însemnătate pentru construirea cu succes a noii orînduiri. România pornește de la convingerea că unitatea țărilor și aspirațiilor fundamentale, comunitatea orînduirii sociale și interesele comune ale luptei împotriva imperialismului sînt incomparabil mai importante decît deosebiri de păreri care pot apărea în mod firesc de la o țară socialistă la alta. În practica dintre state, existența deosebirilor de păreri într-o problemă sau alta nu trebuie să afecteze colaborarea și cooperarea economică.

Principiile relațiilor dintre țările socialiste — internaționalismul socialist, egalitatea în drepturi, respectarea independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne și intrajutorarea tovarășească —, determinate înainte de toate de esența orînduirii socialiste, sînt în deplină concordanță cu interesele naționale ale fiecărui stat socialist, cu interesele sistemului socialist, cu necesitățile unei colaborări și cooperări între statele socialiste. Valoarea deosebită a acestor principii constă în faptul că ele favorizează afirmarea celor mai de seamă năzuințe ale popoarelor, oferă cea mai trainică garanție pentru dreptul fiecărei națiuni socialiste de a-și hotări singură soarta, constituie o condiție esențială a oricărei activități internaționale.

Referindu-mă la aspectele principale ale relațiilor economice internaționale, țin să subliniez că la adoptarea formelor de colaborare și cooperare economică trebuie să se țină seama de realitățile contemporane, de condițiile obiective dintr-o țară sau alta, de respectarea valorilor fundamentale ale vieții naționale a fiecărui popor, de cerințele progresului tehnic-economic contemporan.

„UNELE ASPECTE ALE SUVERANITĂȚII ECONOMICE”: IONEL NICOLAE, cercetător la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

Suveranitatea în domeniul economic este o componentă a suveranității statale și-i conferă acesteia, în ansamblu, fundamentul necesar.

Din intercon condiționarea politicului cu economicul se desprinde, în mod logic, concluzia că suveranitatea economică nu poate exista fără suveranitate politică, și invers.

Orice lezare a suveranității într-una din componentele sale organice este de natură să compromită sub aspect teoretic în mod definitiv, iar în practică pur și simplu să anuleze suveranitatea ca atare.

Asemenea celorlalte principii ce caracterizează politica P.C.R., o determinare obiectiv necesară are și principiul dreptului suveran al poporului de a dispune prin statul său socialist, cum crede de cuviință, de întregul patrimoniu al țării, precum și de resursele umane și materiale, de a-și croi singur politica internă și externă, de a-și apăra și pe plan economic drepturile, interesele curente și de perspectivă.

Determinarea obiectiv necesară a suveranității economice izvorăște, înainte de toate, din existența economiilor naționale, din dăinuirea pentru mult timp a complexelor economice naționale unitare ca unități de sine stătătoare, avînd trăsături specifice (locale, naturale, demografice etc.), structuri economice și nivele de dezvoltare deosebite, mecanisme de funcționare proprii ș.a.m.d. Determinarea obiectiv necesară a suveranității economice decurge din însăși esența noii orînduiri, din însuși caracterul noului tip de relații internaționale făurite de socialism.

Interferența dialectică, intercondiționarea și interdependența principiilor politicii noastre externe ar merita, desigur, să fie cercetate și prin prisma abordării lor ca emanații ale legilor obiective, în cazul suveranității economice ca emanație și a legilor economice obiective.

Construcția socialistă se înfăptuiește într-un cadru bine definit, privește o entitate social-politică și economică precis delimitată, se realizează — cu alte cuvinte — în state naționale independente și suverane; fiecare stat socialist în parte a pornit la edificarea noii societăți de la stadii de dezvoltare diferite și se află, evident, în diferite faze ale acestui proces; fiecare țară socialistă aplică legile generale ale construcției socialismului și comunismului, ținînd seama tocmai de particularitățile de ordin istoric, economic, social, cultural. „Condițiile economice, politice și culturale în care trăiește națiunea respectivă — iată singura cheie pentru rezolvarea chestiunii cum trebuie să-și rînduiască viața cutare sau cutare națiune...” (V. I. Lenin, *Opere*, vol. 32, E.S.P.L.P., București, 1956, p. 330).

Aplicînd adevărurile generale ale marxism-leninismului la condițiile concrete-istorice date, reținînd din experiența istorică ceea ce este valoros, partidele comuniste și muncitorești își elaborează propria concepție, strategia și tactica dezvoltării economice a țării, linia generală a politicii de construire a socialismului, ansamblul de măsuri în vederea traducerii ei în viață. De asemenea, forurilor conducătoare interne le revin dreptul și obligația de a stabili mecanismul de conducere, planificare și organizare a construcției economice, sistemul de pîrghii economice-financiare, legislația corespunzătoare. Direcțiile principale ale dezvoltării și rata creșterii economice, principalele proporții ale producției și, de aici, proporțiile specifice în fiecare ramură, acumularea și consumul, investițiile, fondurile social-culturale, politice de cadre, volumul, structura și orientarea relațiilor sale externe — toate acestea reprezintă domenii de opțiuni și decizii, ale partidului și guvernului din fiecare țară socialistă... Dezvoltarea economică suverană presupune, în ce privește *forma*, desfășurarea vieții economice după un plan propriu, iar în ce privește *conținutul*, asigurarea creșterii în primul rînd a industriei și mai ales a ramurilor ei moderne, hotărîtoare pentru progresul tehnic.

Reliefarea și în acest fel a primordialității factorului intern — mobilizarea cu maximum de eficacitate a propriilor eforturi spre valorificarea superioară a resurselor umane și materiale — înseamnă, implicit, evidențierea unor atribute ale suveranității economice.

România socialistă — aducîndu-și contribuția la cristalizarea principiilor fundamentale menite să prezideze în relațiile internaționale în general, dar și în cele internaționaliste, dintre țările socialiste frățești — apără cu consecvență dreptul suveran al fiecărui stat de a-și stabili și înfăptui singur politica sa economică internă și externă.

O ilustrare grăitoare a aportului Partidului Comunist Român și al statului nostru socialist în apărarea și promovarea principiului suveranității găsim în înseși documentele care reglementează relațiile economice ale României cu toate celelalte țări socialiste. Asemenea instrumente juridice, economice etc. cum sînt tratatele de prietenie, colaborare și asistență mutuală, acordurile comerciale de lungă durată, acordurile de cooperare, convențiile, protocoalele, contractele etc. — toate alcătuind un cadru funcțional-organizatoric propice raporturilor de conlucrare fertilă reciproc avantajoasă — înseriu între principiile fundamentale ale relațiilor dintre România și celelalte

state socialiste și suveranitatea. Perspectiva relațiilor economice dintre țările socialiste rezidă în asigurarea consecvență a colaborării și cooperării pe baza principiilor fundamentale ale raporturilor interstatale socialiste.

Am releva, în încheiere, că promovarea și apărarea consecvență a principiului suveranității în relațiile economice internaționale reprezintă una dintre coordonatele principale ale politicii externe a României socialiste. La O.N.U. și în organismele pendinte de Organizația Națiunilor Unite, în numeroase alte organisme internaționale, cu prilejul diferitelor reuniuni cu caracter politic și economic, țara noastră a susținut cu consecvență ideea că — în viața internațională, în practica relațiilor interstatale — trebuie să se înfăptuiască respectarea dreptului suveran al fiecărui stat de a dispune de bogățiile și resursele sale, economia sa, de a-și concepe și aplica singur politica internă și externă. România militează pentru crearea unui climat internațional favorabil consolidării independenței și suveranității economice a tinerelor state, a tuturor țărilor, luptă pentru realizarea unui climat internațional în care arbitrarul și inechitatea să fie abolite cu desăvârșire, barierele artificiale și orice fel de practici discriminatorii să fie înlăturate din calea relațiilor economice normale, iar cooperarea internațională să aibă la fundament principii clare, obligatorii pentru toți deopotrivă.

**„PROBLEMA CORELAȚIEI DINTRE
INDEPENDENȚA ȘI INTERDEPENDENȚA ECONOMICĂ A STATELOR
ÎN PROCESUL AFIRMĂRII LOR
SOCIAL-ISTORICE CONTEMPORANE” : conf. univ. dr. NICOLAE
BELLI**

război mondial. Pe de altă parte, ea este obiectul unor vii confruntări de păreri.

Suveranitatea privește nu o latură oarecare a statului socialist, ci una definitorie a ființei acestuia. Ea își găsește expresia cea mai înaltă în autoritatea independenței economice și politice, devenind, astfel, premisa majoră pe baza căreia statul socialist își poate îndeplini menirea lui de principal instrument în făurirea socialismului și comunismului. Între suveranitate și socialism nu pot exista, așadar, contradicții, ci, dimpotrivă, există o legătură organică de condiționare reciprocă.

Suveranitatea economică și politică este o chestiune de libertate a popoarelor. Alături de egalitatea economică, rezultată din instaurarea proprietății socialiste și eliminarea exploatării, ea însuflețește popoarele cu acea demnitate și mândrie legitimă, pe care numai situația de stăpîne la ele acasă o poate da. Sîntem convinși că aceste sentimente au cîntărit mult și vor mai cîntări încă în balanța eforturilor făcute cu toată abnegația de aceste popoare în făurirea propriului lor viitor : socialismul și comunismul.

Participînd la diviziunea mondială a muncii, la interdependențele economice internaționale, statele socialiste fac acest lucru pentru că este în interesul comunității umane pe care o reprezintă. Și, întrucît ele sînt singurele reprezentante ale acestor comunități, tot ele sînt acelea care au dreptul și, în același timp, obligația exclusivă de a aprecia oportunitatea și importanța participării la interdependențele economice internaționale. De altfel, o asemenea participare, liber consimțită, este mult mai trainică și eficientă decît oricare alta care n-ar respecta acest principiu. Putem afirma, așadar, că respectarea și promovarea suveranității naționale, principiu fundamental al marxism-leninismului, reprezintă o condiție esențială a stabilirii politicii economice interne și externe, a progresului popoarelor socialiste, a apropierii dintre ele și a întăririi pe această bază a unității și coeziunii comunității internaționale a țărilor socialiste în întregul ei.

Discutind problemele suveranității naționale, legate de intensificarea interdependențelor economice internaționale, vorbitorul a amintit cuvintele lui Lenin, care, la vremea sa, a combătut concepțiile ce lezau suveranitatea statelor. Teze similare au circulat și pe timpul lui Lenin, și acesta le-a combătut într-o manieră foarte hotărâtă. „Economistii” noi — cum i-a numit Lenin pe susținătorii acestor teorii — cred fie că statul democratic al socialismului biruitor va exista fără frontiere (ca un „complex de senzații” fără materie), fie că frontierele vor fi stabilite „numai” potrivit necesităților producției. În practică, aceste frontiere vor fi stabilite în mod democratic, adică potrivit cerinței și „simpatiilor” populației.

Abordarea unor asemenea probleme, elucidarea lor ne determină să revenim la câteva aspecte fundamentale din istoria revoluției socialiste. Înfăptuind această revoluție, poporul muncitor cucerește puterea politică de stat pentru a trece principalele mijloace de producție din proprietatea privată a exploatatorilor în proprietatea socialistă, proprietatea comună a tuturor oamenilor muncii. Mijloacele de producție expropriate de la expropriatori sînt create, de-a lungul secolelor, de înseși popoarele respective, ceea ce conferă actului naționalizării — căci despre el este vorba mai sus — un caracter de justiție istorică, profund social și în același timp național.

Înfăptuind revoluția socialistă, popoarele devin astfel stăpîne economic și politic, iar, odată cu aceasta, ele își cuceresc definitiv dreptul de a dispune singure, în mod suveran, de propriile lor destine. Dar realizarea acestor destine se concretizează în organizarea, pe baze socialiste, a întregii vieți social-economice și politice, folosind în acest scop legile generale ale revoluției și construcției socialiste corespunzător condițiilor istorice concrete din fiecare țară.

Rezultă, așadar, că suveranitatea națională, cucerită în luptă pentru socialism, se transformă în mod necesar într-una din principalele forțe motrice ale noii societăți, fără exploatare. Considerente de ordin economic și politic ne impun să descoperim noi valențe ale acestei forțe, ale capacității sale dinamizatoare, prea puțin explorată pînă în prezent de economiști.

La concluzii eronate ajung, după părerea mea, unii economiști și pe alte căi, cum ar fi, de exemplu, extinderea acțiunii legilor economice specifice socialismului de la cadrul fiecărui complex economic național la cadrul economiei mondiale socialiste, considerată ca un tot unitar. Concret este vorba de legea dezvoltării planice proporționale, precum și de legea economiei de timp și, legat de ea, de eficiența economică a activității productive, care ar acționa și pe ansamblul sistemului socialist mondial. Pe baza acțiunii acestor legi, proporțiile și interesele economice ale țării s-ar împărți în proporții și interese naționale și internaționale. De competența suveranității ar fi doar proporțiile și interesele naționale, pe cînd cele internaționale ar fi de competența altor organe decît cele existente în fiecare țară.

Dacă ar fi să acționeze aceste legi economice pe plan internațional tot astfel cum acționează pe plan național, ar însemna ca toate problemele legate de specializarea internațională a producției să se orienteze după criteriile eficienței considerate la nivelul întregului sistem mondial socialist. Firește că în alte țări, mai dezvoltate din punct de vedere industrial, condițiile tehnice, economice și organizatorice sînt și ele mai dezvoltate, de unde și posibilitatea unei eficiențe mai ridicate decît în celelalte țări mai slab industrializate. În ultimă instanță ar însemna că țările care au trecut la socialism ca țări agrare să rămînă în continuare țări agrare sau, cel mult, să-și dezvolte industrii legate de materiile prime existente. Industria constructoare de mașini, industria siderurgică, industrii care constituie, de fapt, adevărate ramuri dinamizatoare ale economiei naționale, prin care se realizează progresul și care condiționează însăși independența economică, aceste ramuri să nu poată fi dezvoltate în țările cu nivel economic mai scăzut din considerente de eficiență la nivelul sistemului socialist în ansamblul lui.

Subaprecierea intereselor naționale, susținută pe baza unei asemenea metodologii de abordare a legilor economice, nu poate să fie acceptată, evident, pentru că aceste legi economice ale socialismului acționează — este adevărat — în toate țările, dar aceasta nu înseamnă că ele acționează în toate țările ca într-un complex economic internațional unic, ca într-o „economie națională mondială“. Ele acționează în fiecare țară corespunzător unor particularități istorice determinate, corespunzător unor sarcini concrete care rezultă din nivelul economic moștenit și cel existent, corespunzător, așadar, unor cerințe proprii, existente în mod concret în fiecare țară.

Dezvoltarea forțelor de producție moderne și, pe baza lor, a interdependențelor și colaborării internaționale dintre țări reprezintă o realitate obiectivă. Numeroși factori economici, politici și sociali obligă țările să participe în mod necesar la aceste interdependențe, adică la circuitul economic mondial. Problema se pune nu de a recunoaște sau a nega această realitate evidentă, ci, luînd-o în considerare, de a găsi formele și metodele cele mai adecvate de încadrare a fiecărei țări în ansamblul interdependențelor internaționale.

Pe fondul acestei realități, progresul fiecărei țări, socialistă sau nesocialistă, mare sau mică, dezvoltată sau mai slab dezvoltată, este implicit legat de participarea activă la circuitul mondial al valorilor materiale și spirituale ale societății. Interdependența internațională cit și participarea țărilor la aceasta nu sînt probleme noi. Noi sînt astăzi doar intensificarea deosebită pe care o cunoaște această interdependență și conștiința necesității unui alt model, echitabil, de încadrare a țărilor în ansamblul circuitului economic mondial. Imperialismul folosește această interdependență — cum bine se știe din istoria sa — pentru a încălca suveranitatea și independența națională, pentru a interveni în treburile interne, țările mari și dezvoltate subordonînd țările mai mici și mai slab dezvoltate.

Dacă ar fi să aruncăm o privire asupra istoriei capitalismului, vom observa că aceste interdependențe internaționale au dus la monstruoasa inegalitate economică și socială între diferitele teritorii ale globului și diferitele țări și că, în general, capitalismul, mai ales în faza sa imperialistă, a transformat lumea pe care a dominat-o în țări agrare și în țări industriale, obligînd țările agrare să lucreze, de fapt, pentru țările industriale.

Interesele socialismului, ale tuturor popoarelor cer, dimpotrivă, folosirea interdependențelor internaționale în scopul promovării progresului social-economic al fiecărei țări, în scopul lichidării inegalităților economice, moștenite, în scopul participării suverane, egale în drepturi și reciproc avantajoase la circuitul economic mondial. Fiecare națiune beneficiază, atît prin ceea ce dă cit și prin ceea ce primește, de roadele colaborării internaționale corespunzătoare posibilităților sale economice și științifice.

Ținînd seama de caracterul universal și unitar al economiei mondiale și al circuitului economic mondial, precum și de apartenența sa obiectivă la sistemul mondial socialist, de interesele fundamentale ale poporului, România, cum este bine cunoscut, pune în centrul activității sale externe, inclusiv în domeniul relațiilor economice, prietenia, alianța și colaborarea cu toate țările socialiste. În ansamblul factorilor externi, colaborarea cu țările socialiste vecine, cu toate țările socialiste a constituit în decursul timpului și va constitui și în viitor una dintre forțele motrice ale progresului multilateral al țării.

În același timp, pornind de la caracterul universal al interdependențelor internaționale, de la interesele generale ale socialismului și păcii în lume, România dezvoltă relații economice cu toate țările lumii, indiferent de orientarea lor social-economică, pe baza principiilor respectării independenței și suveranității economice și politice, a avantajului reciproc.

Succesele înregistrate de România în ultimul sfert de veac în dezvoltarea forțelor sale de producție sînt legate nemijlocit și de orientarea politicii sale economice externe. Prin aceste succese, România, înscriindu-se printre țările

cu cea mai dinamică economie din lume, dă în același timp expresie contribuției sale la dezvoltarea și întărirea sistemului mondial socialist, la creșterea forței de atracție a ideilor socialismului pe plan mondial, la progresul comunității internaționale a popoarelor, la încetățenirea principiilor pe care noua orinduire fără exploatare este chemată să le promoveze în viața economică internațională, în relațiile economice internaționale.

Prof. univ. dr. docent TITUS CRISTUREANU

Dr. docent TITUS CRISTUREANU, referindu-se la integrarea țărilor capitaliste, a arătat că din punct de vedere economic se ridică

următoarele probleme : dacă principial se poate conta cu certitudine pe o eficiență economică a ei, iar în cazul unei integrări realizate, ca cea a Pieței comune, de a examina cât de mari și cât de pozitive sau negative sînt consecințele sale economice.

Subordonat acestei idei, vorbitorul a făcut un scurt istoric al proceselor integraționiste din lumea capitalistă contemporană :

În anul 1957, „Asociația economică” internațională a convocat o conferință spre a discuta problemele integrării, conferință la care au luat parte 32 de economiști proeminenți din 15 țări capitaliste. Conducătorul acestei conferințe, profesorul Austin Robinson, în cuvîntul său final, ca urmare a discuțiilor care au avut loc, a arătat în concluzie următoarele : „Argumentele economice în favoarea integrării națiunilor nu sînt hotărîtor de concludente”. „Că integrarea ar putea spori sau micșora eficiența muncii și a capitalului. Că ar putea spori sau reduce gradul de folosire a forței de muncă și de capital, că, cu alte cuvinte, ar putea afecta nivelul șomajului, că ar putea spori sau reduce ritmul mediu de creștere (în dezvoltarea economică) pe ansamblu sau pe părți componente. Că din punct de vedere comercial, adică al schimburilor internaționale, nu se știe dacă va tinde sau nu să îmbunătățească indicele raportului de schimb” (Vezi : *Trade blocs and Common markets*, Sidney, Dell, edit. Constable-Londra, 1963, p. 44—45).

N-aș putea să trec și peste un alt citat al aceluia care a avut viziunea concretă și brutală asupra integrării care trebuia să ia ființă în Europa, și anume al lui John Foster Dulles, care încă în 1950 în cartea sa *Război sau pace*, referindu-se la perspectivele de unificare europeană, a spus următoarele : „Este clar acum că unitatea europeană occidentală nu va fi realizabilă curînd dacă nu vom exercita noi o presiune puternică” (*Op. cit.*, p. 218). E un „diagnostic” care nu necesită nici un alt comentariu. Sarcina care mi-am propus-o acum este de a analiza cu toată obiectivitatea la ce rezultate sau performanțe excepționale a ajuns Piața comună. Căci, dintre toate încercările de integrare economică, sigur că exemplul cel mai pregnant este Piața comună.

În 1964, economistul olandez Paul Streeten, în cartea sa *Integrarea economică*, își pune următoarea întrebare : Contopirea cu o mare putere economică duce la mărirea influenței și prestigiului ei sau nu ? La care tot el răspunde că problema prestigiului mărit sau a puterii mărite prin integrare este o prezumție, care nu poate fi dovedită.

Supunînd unei documentate analize efectele integrării în Europa occidentală, același autor constată că n-a avut loc nici o dezvoltare economică simetrică regională, după cum nu s-a realizat nici ceea ce se aștepta de la așa-zisul fetişm comercial. Capitolul 4 al citatei lucrări poartă titlul semnificativ : *Aberații despre Piața comună* (p. 76—87).

Dovedit este însă, în orice caz, că dezvoltarea economică mai rapidă a Europei, a economiei vest-europene a avut loc înainte de integrare și nu după declanșarea ei și deci este clar — spune autorul — că nici dacă te integrezi nu se accelerează creșterea și nici dacă nu te integrezi nu se întîrzie dezvoltarea.

Dar să supunem unei examinări și mai adâncite rezultatele obținute prin procesul de integrare vest-europeană pe baza datelor statistice ale O.N.U. pe perioada 1958—1967, perioadă de intense măsuri și realizări integraționiste.

Începem cu producția. Între 1958 și 1967, indicele producției mondiale în ramura extractivă a crescut de la 81 la 116, cel al Pieței comune de la 95 la 97, iar în industria manufacturieră și prelucrătoare indicele mondial a crescut de la 73 la 126, iar în Piața comună el a crescut de la 71 la 116. Cu alte cuvinte, dacă în industria extractivă pe plan mondial creșterea a fost cu 35 de puncte, în Piața comună s-a înregistrat o creștere cu numai 2 puncte, iar în industria manufacturieră dacă pe plan mondial creșterea a fost cu 53 de puncte, în Piața comună creșterea a fost cu numai 45 de puncte. Să nu trecem însă cu vederea evoluția din țările socialiste, pe ansamblul lor. În condiții de cooperare (nu de integrare), în industria extractivă indicele a crescut de la 68 la 132, iar în producția manufacturieră el a crescut de la 63 la 139. Deci plusuri în ritmul de creștere net superioare celor mondiale, cu atât mai mult celor ale Pieței comune. Este locul însă să cităm aici și cazul Japoniei, care a înregistrat creșteri superioare în ritmul ei de dezvoltare fără „elixirul” integrării.

În ceea ce privește șomajul, un indicator, de asemenea, foarte important, situația a evoluat astfel în Piața comună : în 1961 au fost 1 115 000 de șomeri ; în 1967 au fost 1 513 000 de șomeri ; deci în perioada aceasta de deplină funcționare a Pieței comune șomajul a crescut cu 35,7%. Pe de altă parte, prețurile de gros între 1960 și 1967 au crescut în Belgia cu 10,2%, în Franța cu 12,6%, în R.F.G. cu 7,3%, în Italia cu 14,3%, în Olanda cu 17%. Ce să mai vorbim de prețurile de consum, deci de prețurile de detail ? În Belgia aceste prețuri au crescut cu 20,6%, în Franța cu 19,4%, în R.F.G. cu 19,6%, în Italia cu 30,4%, în Olanda cu 27%. Deci sau proces de inflație, sau proces de continuă reducere a puterii de cumpărare a monedelor lor naționale.

Venitul național, exprimat în unități monetare naționale, a crescut în Belgia cu 56,8%, în Franța cu 78,4%, în R.F.G. cu 55,5%, în Italia cu 83,8% și în Olanda cu 74,9%. Creșteri interesante ! Dar țin să reamintesc că venitul național al României neintegrate a crescut în aceeași perioadă cu 83%, iar dacă ținem seama de inflație, de deprecierea monetară în respectivele țări integrate și trecem la examinarea produsului social brut în prețuri constante, atunci rezultatul este altul, și anume : în Belgia P.S.B. a crescut cu 31,4%, în Franța — cu 69,3%, în R.F.G. — cu 29,6%, în Italia — cu 35,1%, iar în Olanda — cu 30,3%. În Republica Socialistă România amintim că produsul social brut a crescut exact în aceeași perioadă cu 90%.

Și, în sfârșit, ajungem la sectorul schimburilor internaționale comerciale. Între 1960 și 1967, importul mondial a crescut cu 69,1%. Importul țărilor integrate în Piața comună a crescut cu 85,5%. Exporturile mondiale au crescut cu 67,6%, exporturile Pieței comune cu 82,1%. Dar importurile Japoniei au crescut în aceeași perioadă cu 160% și exporturile Japoniei au crescut cu 154%. Importurile Elveției au crescut cu 83,6%, iar exporturile — cu 86,4%, ale Iugoslaviei au crescut cu 106% și exporturile — cu 120,5% ; importurile României au crescut cu 138,6% și exporturile — cu 90,6%, deci creșteri net superioare Pieței comune.

În cadrul țărilor din Piața comună rezultă însă că a fost un singur mare beneficiar din această integrare sub raportul schimburilor comerciale : Republica Federală a Germaniei. Deci țara cea mai puternic dezvoltată devine cel mai mare beneficiar atât sub raportul volumului schimburilor comerciale cât și din punctul de vedere al raportului de schimb. Exportul R.F.G. a crescut în această perioadă cu 90%, iar indicele raportului de schimb s-a ameliorat cu 6,5 puncte ; exportul Belgiei a crescut cu 84%, dar indicele raportului ei de schimb s-a îmbunătățit cu numai 1 punct ; exportul Olandei a crescut cu 82,5% și indicele raportului de schimb cu 3 puncte ; exportul Franței a crescut cu 65% și indicele raportului de schimb a crescut cu 5,8 puncte, iar exportul Italiei, deși a

„crescut cu 135%, indicele raportului de schimb s-a înrăutățit însă cu 7,6 puncte. Acest lucru se repercutează apoi și în ceea ce privește lichiditatea internațională, unde sub raportul acumulării de aur și valută iarăși marele beneficiar este, precum știm, R.F.G.

Pe lângă această examinare succintă a rezultatelor Pieței comune, îmi pun însă câteva întrebări și de altă natură. Dat fiind că ideologia noastră, marxist-leninistă, este animată de dorința de a acorda libertate omului, e clar că libertatea omului și eliberarea lui de exploatare de către un alt om sînt un omagiu adus suveranității omului „suveran“, ceea ce e sinonim cu „egal“. Și această suveranitate pe care o acordă regimul socialist omului s-a dovedit că este mobilizatoare. Dovadă — realizările minunate la care sîntem martori în societatea noastră socialistă. Nu este oare just că numai deplina suveranitate a popoarelor este și va fi factorul cel mai mobilizator spre mai bune condiții de trai, spre progresul general pe plan mondial? Și nu sînt încălcarea și amputarea suveranității și a egalității popoarelor o frînă a progresului?

Unii dintre vorbitori, în cuvîntările lor, subliniind oportunitatea organizării unor asemenea debateri, au menționat necesitatea aprofundării multilaterale — teoretice și metodologice — a problemelor luate în discuție.

Astfel, în cuvîntul său, lector univ. dr. MARIN VOICULESCU subliniază ideea că izbinda în cercetarea problemei suveranității „nu va fi posibilă decît prin conjugarea eforturilor sociologilor, juriștilor, istoricilor, economiștilor“ și demonstrează, totodată, apartenența acestei categorii și la sfera de preocupări specifice științei politice. Relevînd legătura care există între problema suve-

nității și a națiunii, vorbitorul recomandă un studiu mai de profunzime al operei sociologilor români din perioada interbelică, și în primul rînd D. Gusti.

În această chestiune, CORNEL ALMĂȘAN, redactor la revista „Lupta de clasă“, face remarcă că, deși sociologul român a investigat multilateral fenomenul național al suveranității, în analiza acestei probleme noi trebuie să pornim în primul rînd de la moștenirea marxistă pe care o avem. El menționează, în continuare, faptul că dezbaterile care au avut loc cu prilejul acestei mese rotunde pot fi socotite contribuții la elucidarea și adîncirea problemelor privind relațiile de drept internațional socialist.

Apreciînd utilitatea largului schimb de opinii care a avut loc, prof. dr. I. BENDITER face observația că, dată fiind complexitatea teoretică a problemelor abordate, se impune „a considera această întîlnire ca o invitație și o sarcină la continuarea cercetărilor aprofundate în diferite domenii și sub diferite aspecte“; vorbitorul a sugerat eficiența organizării unor astfel de debateri pe teme de importanță teoretică majoră și în principalele centre universitare din țară.

Dr. ION NESTOR demonstrează în continuare de ce, din punctul de vedere al științei juridice, suveranitatea este un principiu fundamental al dreptului internațional, arătînd că fără ea nu se poate vorbi nici de principiul egalității statelor, nici de principiul neamestecului în treburile interne. „Toate acestea se leagă între ele în așa măsură încît dacă principiul suveranității ar dispărea din dreptul internațional toate instituțiile prezente ale dreptului internațional s-ar deșira“.

Conf. univ. dr. NICIU MĂRȚIAN s-a referit, în cuvîntul său, la unele probleme privind raportul dintre relațiile existente între diferite state capitaliste și suveranitate, arătînd că autorii occidentali vorbesc de o cvasifederalizare a acestor state participante la diferite comunități. El a subliniat un alt element important, care, de asemenea, pune în lumină problema raportului dintre aceste comunități și principiul suveranității, anume că în cadrul acestor comunități a apărut un fenomen nou juridic, sub denumirea de *dreptul comunitar*.

DUMITRA POPESCU, cercetător la Institutul de cercetări juridice, după ce schițează istoricul creării blocurilor militare imperialiste, de tipul N.A.T.O., S.E.A.T.O. etc., demonstrează cum, în practica acestor alianțe militare, încălcându-se principiul suveranității și al egalității suverane a unor state membre, superputerile și-au asumat rolul de „state conducătoare”; ca urmare, unul din sectoarele vitale ale activității de stat — cel militar — rezervat suveranității statului este supus unor permanente influențe și presiuni de un grad fără precedent, chiar și în timp de pace.

ALEX. IOAN POPESCU, cercetător la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., subliniază ideea corelației dialectice dintre dezvoltarea națională și cea a ansamblului țărilor socialiste, caracterizată prin aceea că — prin dezvoltarea fiecărei țări socialiste, prin diversificarea și amplificarea construcției economice și sociale — se creează, mai multe posibilități de concurență între aceste țări, se cimentează căile colaborării bi și multilaterale. În acest fel, fiecare țară socialistă, sistemul socialist în ansamblul său devin mai puternice.

GHEORGHE BĂDESCU, director adjunct în M.A.E., exprimându-și aprecierea pentru inițiativa și caracterul util al dezbaterii organizate, abordează, în continuare, problema raportului dintre suveranitate, ca principiu fundamental al dreptului internațional, și internaționalismul socialist.

Intervenind din nou în cadrul discuției, conf. dr. DUMITRU MAZILU remarcă: „Colaborarea internațională depinde în mare măsură de faptul dacă dezvoltarea fiecărei națiuni pornește de la recunoașterea drepturilor celorlalte națiuni, de la excluderea oricărei asupririi naționale. Sînt singurele căi realiste ale dezvoltării și progresului contemporan”. În legătură cu această problemă, conf. univ. dr. ADAM POPESCU constată că referatele și discuțiile au evidențiat ideea că „suveranitatea este atributul fundamental al statului, atribut care dă puterii de stat calitatea de cea mai înaltă putere”; din multitudinea aspectelor pe care le implică, spune vorbitorul, se degajă concluzia că se impune investigarea pe mai departe a acestei importante probleme teoretice, în special a „saltului calitativ al suveranității în epoca socialistă”.

După ce I. CETERCHI a schițat succint concluziile dezbaterilor, GH. ZAHARIA, director adjunct la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., a apreciat că întîlnirea s-a dovedit extrem de utilă, că, în general, scopurile pe care și le-a propus au fost atinse. În cadrul discuțiilor s-a realizat un valoros schimb de păreri, au fost formulate aprecieri judicioase, evidențiindu-se totodată necesitatea continuării muncii de adîncire a problemelor discutate, sublinierii principiilor marxist-leniniste, necesității respectării lor în relațiile dintre statele socialiste, combaterii ideilor dăunătoare esenței marxist-leniniste.

Redacția revistei „Anale de istorie” mulțumește participanților la masa rotundă pentru contribuția la dezbaterile unei teme majore a științelor social-politice, de actualitate pentru frontul ideologic marxist.

Intervenția delegatului român N. Copoiu la referatul „În legătură cu istoriografia Internațională a II-a”, prezentat de I. BRAUNTHAL la Conferința internațională de la Linz

După cum s-a mai anunțat în paginile revistei noastre („Anale de istorie” nr. 6/1968, p. 163), la Conferința internațională de istorie a mișcării muncitorești de la Linz (septembrie 1968) au fost prezentate două referate principale, unul al delegației române, pe tema „Presă muncitorească — izvor de scriere a istoriei mișcării muncitorești” (publicat în „Anale de istorie”, nr. 2/1969, p. 115—131), iar celălalt, susținut de istoricul I. Braunthal, s-a intitulat „În legătură cu istoriografia Internațională a II-a”.

Pe marginea referatului lui I. Braunthal, delegatul român N. Copoiu a prezentat o intervenție, al cărei text a fost expus în plenara conferinței în limbile franceză și germană. Menționăm, totodată, că în revista „Novaia i novejšia istoria” nr. 1/1969, p. 163, se atribuie istoricului român aprecieri care n-au existat în textul intervenției. „Delegatul român — se scrie în revista sovietică citată, nr. 1/1969, p. 128 —, criticându-l pe Braunthal, a cerut totodată să se renunțe la asemenea termeni ca «revizionism», «troțkism» ș.a. ca fiind, chipurile, neștiințifici”.

Publicăm mai jos textul integral al acestei intervenții.

Raportul în legătură cu istoriografia Internațională a II-a, prezentat de domnul Iulius Braunthal, ridică o serie de probleme interesante, atât din punct de vedere metodologic cât și istoric. Pornind de la principiul că schimbul de păreri — chiar atunci când aceste păreri sînt îndepărtate unele de altele — între oamenii de știință potentează progresul gândirii și cercetării științifice, îmi voi permite, cu îngăduința dv., să fac cîteva observații pe marginea acestui raport.

Mai întîi aș dori să-mi exprim acordul cu unele considerații ale domnului Braunthal din prima parte a raportului, unde autorul, frămîntat de dorința reconstituirii adevărului istoric obiectiv, constată că, de fapt, îi este imposibil să se detașeze de ceea ce dînsul numește „spiritul vremii sale” și — aș adăuga eu — spiritul societății sale.

Raportul domnului Braunthal înfățișează, în cea mai mare parte, o discuție a autorului cu unii istorici din țările socialiste. În această privință remarc faptul că dînsul nu a cunoscut ultima și cea mai cuprinzătoare lucrare, în două volume, a istoriografiei sovietice, consacrată Istoriei Internaționalei a II-a, editată în 1965—1966 la Moscova, de un colectiv de istorici. După părerea noastră, recent apăruta istorie a Internaționalăi a II-a este nu numai ca proporții, dar și ca concepție, la un nivel superior față de lucrarea lui Krivoguz atât de incriminată de domnul Braunthal.

În legătură cu existența curenților și divergențelor în Internațională a II-a, mi se pare că în această problemă lucrurile, chiar dacă nu au fost clare în timpul ultimelor congrese ale Internaționalăi, au devenit foarte clare în 1914. De altfel, existența curenților din sinul Internaționalăi era remarcată și de către socialiștii români. Unul dintre delegații acestora la Congresul de la Stuttgart, viitorul scriitor N. D. Cocea, într-un articol publicat în „România muncitoare” releva încă din 1907 cele două curente din cadrul congresului „unul pur democrat, în sensul vechi al cuvîntului, oportunist, concesionist” și „celălalt înaintat, sindicalist sau socialist, fără compromisuri, de cele mai multe ori revoluționar, cu hotărîre și pe față” („România muncitoare”, 26 august 1907).

Nu putem fi de acord cu d-l Braunthal cînd afirmă că atitudinea față de război era o problemă de tactică în mișcarea muncitorească. Dimpotrivă,

această problemă era fundamentală în condițiile de atunci. Problema atitudinii față de războiul imperialist a reflectat, în fond, principiile de luptă ale partidelor socialiste.

Nu toate partidele socialiste s-au plasat pe poziția imposibilității de a pune în practică rezoluția Internaționalei de la Stuttgart și Basel. Partidul bolșevic, condus de Lenin, a fost partidul care a desfășurat, în condițiile războiului, acțiunea cea mai hotărâtă de aplicare și respectare a propriilor hotărâri ale Internaționalei a II-a. În mai multe partide, printre care și Partidul Social-Democrat din România, a precumpănit poziția de condamnare a războiului și a atitudinii Internaționalei a II-a. În atitudinea lor față de războiul imperialist, partidele și grupurile socialiste din aceste țări porneau de la constatarea că Internaționala a II-a nu mai exista în vara anului 1914, că poziția majorității partidelor socialiste față de război a dus la dezagregarea ei. De aceea a apărut Zimmerwald-ul, iar mai târziu adeziunea partidelor rămase credincioase principiilor revoluționare ale marxismului la o nouă Internațională, care reflecta real, în acele împrejurări, principiile lor de luptă.

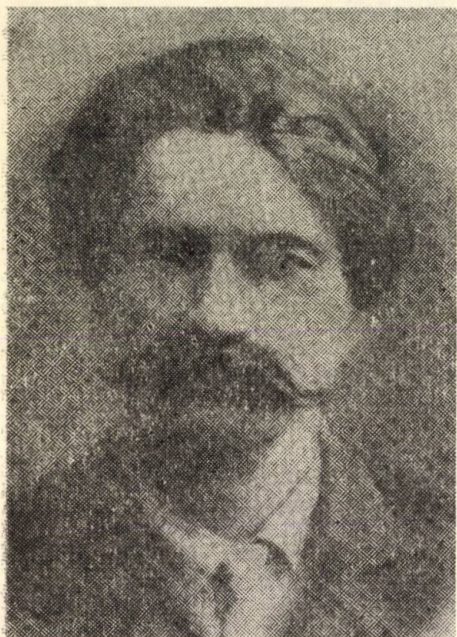
În legătură cu remarca d-lui Braunthal că V. I. Lenin nu a luat cuvîntul la congresele Internaționalei, mi se pare necesar să spun că acesta este un fapt secundar, dacă îl raportăm la activitatea teoretică și practică a lui V. I. Lenin în mișcarea revoluționară în anii Internaționalei a II-a. După părerea noastră, poziția și concepțiile unei personalități nu pot fi stabilite decît ținîndu-se seama de manifestările și de activitatea ei în ansamblu, nu numai de cîteva intervenții la tribunele publice.

Fără îndoială, scrierea istoriei Internaționalei a II-a este o sarcină complexă și dificilă pentru orice istoric sau colectiv de istorici. Ea ar fi ușurată, după părerea noastră, într-o bună măsură, dacă s-ar întreprinde studii în fiecare țară cu privire la relațiile dintre partidele social-democrate afiliate și forul internațional. Istoricii români intenționează, de pildă, să cerceteze problema activității pe acest teren a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, de la a cărui înființare s-au împlinit recent trei sferturi de veac. Constituit în 1893, partidul socialiștilor români a fost un membru activ al Internaționalei a II-a, încă de la crearea acesteia, din 1889, prin delegații cercurilor socialiste. Cercetările întreprinse în România în legătură cu activitatea Partidului Social-Democrat au dezvăluit aspecte interesante cu privire la relațiile socialiștilor români cu alte partide din Internaționala a doua și cu conducătorii acestora. Amintesc, de altfel în treacăt, că activitatea pe plan internațional a socialiștilor români avea atunci o vechime de un sfert de veac, căci încă din octombrie 1868, deci exact cu o sută de ani în urmă, se înființase, la Timișoara, prima Asociație generală a muncitorilor, care a devenit în scurt timp Secție a Internaționalei I. Aș vrea să precizez că istoricii români, în cercetările lor din ultimii ani, apreciază însemnătatea relațiilor internaționale ale mișcării muncitorești nu numai printr-o prismă cantitativă, ci și prin una calitativă. Noi avem în vedere că aceste relații erau o parte — subliniez —, numai o parte din activitatea mișcării muncitorești și socialiste din țară. Noi apreciem contribuția socialiștilor români la activitatea Internaționalei în raport cu mișcarea revoluționară din țară și cu rolul ei în istoria poporului român, din tulpina căreia făceau parte. Rezultatele luptei unui partid se reflectă în primul rînd în viața țării sale. Aceste rezultate reprezintă un element esențial în cadrul contribuției aduse de mișcarea muncitorească din fiecare țară la tezaurul experienței mișcării muncitorești internaționale.

De aceea, mi se pare că în elaborarea istoriei Internaționalei a II-a trebuie să se țină seama nu numai de prezența partidelor în organizațiile internaționale, ci și de rolul fiecărui partid socialist în viața social-politică a propriei țări. Spun aceasta ca o sugestie pentru viitoarele lucrări de istorie a Internaționalei a II-a.

Vă mulțumesc pentru atenție.

Panait Mușoiu (1864 — 1944)

Numele lui Panait Mușoiu evocă un neobosit propovăduitor al ideilor înaintate de pace și progres social, de emancipare a poporului muncitor din robia capitalistă, de spulberare a prejudecăților, superstițiilor și tuturor credințelor greșite, care în lumea capitalistă aveau menirea să țină poporul în întuneric, spre a-l putea mai bine domina și exploata.

Născut în orașul Roman, la 18 noiembrie 1864, el urmează școala primară și gimnaziul în acel oraș, dovedindu-se un elev cu însușiri excepționale. Înselat de învățătură, e preocupat să-și desăvârșească cunoștințele dobândite și continuă să se instruiască și după absolvirea școlii, studiind sistematic diferite manuale de curs superior, scrieri literare române și străine etc. În același timp, citește cu interes publicațiile vremii, atașându-se de cele cu caracter progresist.

La vârsta de 18 ani, intră ca practicant la primăria locală, unde se face remarcat prin sîrguință și conștiinciozitate, ajungînd curînd „cap de masă” (șef de birou). În timpul liber el își continuă studiile și lecturile, avînd largi preocupări culturale și social-politice, materializate, de altfel, prin diferite încercări literare, în proză și versuri, consemnate într-un caiet care se mai păstrează și acum. În încercările sale literare începe să se reflecte tot mai mult adeziunea la ideile socialiste, pe care dorește să le propage și altora. În acest scop întocmește un apel pe care îl adresează amicilor săi din Roman, în vederea aderării lor la propunerea sa de a se înființa o „societate” culturală. „Deviza acestei societăți — scria Mușoiu în apel — va fi propășirea membrilor ei pe calea științei”. Această societate luă ființă la 5 martie 1885 și, nu

după mult timp, ajunsese un cerc de studii sociale, frecventat nu numai de tineri funcționari, ca și el, ci și de mulți studenți universitari în vremea vacanțelor.

Între anii 1886 și 1888 Mușoiu își face stagiul militar la București. Cu acest prilej el ia contact cu mișcarea socialistă din Capitală, legînd multe prietenii printre militanții socialiști. După eliberarea din armată, conducerea socialistă i-a încredințat o sarcină foarte importantă, aceea de propagandist în județele Dorohoi și Botoșani, unde se făcea simțită teroarea guvernamentală dezlănțuită în urma răscoalei țărănești. Mușoiu mai avea însărcinarea de a susține pe candidatul socialist în alegerile parțiale ce aveau loc atunci în Botoșani. Greutățile legate de îndeplinirea acestor sarcini temerare au fost descrise de el în ziarul „Drepturile omului” din 20 octombrie 1888 și într-o scrisoare adresată surorii sale din Roman, la 6 noiembrie același an. Cu toate împrejurările ostile cărora trebuia să le facă față, el a izbutit să-și îndeplinească sarcinile, reușind chiar să lanseze și un manifest intitulat „Către muncitori”, un adevărat model al genului, în care populariza ideea luptei de clasă, învederînd adevăratele interese ale muncitorimii (acest manifest este și el consemnat în caietul lui Mușoiu).

Înapoiindu-se la Roman, desfășoară o bogată activitate ziaristică, scriind la mai toate publicațiile democratice ale vremii articole în care lua apărarea muncitorilor, semnala abuzurile administrative sau protesta vehement împotriva încălcării drepturilor cetățenești.

El tipărește și răspîndește în lumea satului prima sa broșură, *Fățarnicii*, în care spulberă aserțiunile calomnioase făcute mișcării socialiste de către o publicație burgheză — *Comoara sateanului*. Cedînd stăruințelor unui vechi militant socialist, Teodor Mănescu, Mușoiu pleacă cu el la Brăila, unde scot împreună ziarul „România viitoare”. Din păcate, apariția acestui ziar n-a fost de lungă durată.

La începutul anului 1890, cînd ia ființă la București ziarul „Munca”, organul mișcării socialiste din întreaga țară, Mușoiu este solicitat să colaboreze și să facă parte din conducerea ziarului. În acest scop este cooptat în comitetul de redacție, după ce, în prealabil, fusese ales în comitetul executiv al Clubului muncitorilor, împreună cu Ion Nădejde, Constantin Mille, Al. Ionescu și alții. Mușoiu și-a început activitatea la acest ziar cu mult entuziasm, pregătind pentru fiecare număr cîte un articol. De asemenea, a tradus și publicat lucrări sau capitole din operele lui Marx și Engels, precum și articolele unor comentatori și popularizatori ai marxismului. Una dintre lucrările sale, *Propaganda în mișcarea socială*, a apărut în cîteva numere consecutive ale ziarului „Munca”, fiind scoasă apoi într-o broșură. În același an, 1891, Mușoiu a publicat în volum lucrarea lui F. Engels *Socialism utopic și socialism științific (Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință)*, iar în anul următor a tipărit *Manifestul Comunist*. Din aceste două lucrări importante, traduse și difuzate de el, Mușoiu a trimis lui F. Engels cîte un exemplar, cu care prilej a avut loc între ei un schimb de scrisori*.

Tipărirea *Manifestului Comunist* de către Panait Mușoiu a constituit un eveniment remarcabil, deoarece era prima traducere în limba română a acestei opere de importanță capitală, care a contribuit mult la răspîndirea ideilor marxiste în țara noastră. În prefața sa, Mușoiu sublinia însemnătatea *Manifestului Comunist*, care „cuprinde, în rezumat, întreg socialismul mo-

* Originalul scrisorii lui Engels se află în posesia Institutului de studii istorice și social-politice de lângă C.C. al P.C.R.

derne". Înaintea acestei lucrări fundamentale a socialismului științific, Mușoiu a publicat în ziarul „Munca” diferite articole proprii sau traduse din alte limbi, învederând însemnătatea învățaturii marxiste. El a mai tradus și publicat broșuri de popularizare a ideilor lui Marx și Engels, ca : *Materialismul economic al lui Karl Marx*, de P. Lafargue, și *Evoluția capitalului*, de G. Deville.

Între anii 1891 și 1893 văd lumina tiparului câteva lucrări originale ale lui Panait Mușoiu inspirate din teoriile marilor dascăli ai socialismului științific. Titlurile acestora indică cuprinsul lor : *Propaganda în mișcarea socială*, *Metoda experimentală în politică*, *Despre mișcarea socială*, *Socialismul belgian*. Aceste lucrări au constituit inițial tot atâtea conferințe ținute de Mușoiu în medii muncitorești, la noi în țară și în capitala Belgiei, unde în anul 1893 a urmat un curs la „Universitatea liberă”. El le-a publicat apoi în broșuri, iar prin anii 1912—1915 le-a revăzut și tipărit din nou, legându-le într-un volum intitulat *Orientări*.

Neîmpăcându-se cu tendința oportunistă a unor elemente burghezo-liberale din conducerea P.S.D.M.R., care — invocând lipsa unui proletariat industrial în țara noastră, sprijin neapărat al unei mișcări socialiste — predicau colaborarea cu partidele burgheze pentru îmbunătățirea traiului muncitorilor, Panait Mușoiu, declarat de aceștia „anarhist”, a fost îndepărtat din redacția ziarului „Munca” și de la activitatea politică a Clubului socialist. Porecla de „anarhist” pe care i-o hărăziseră nu era justificată decât de dorința acestora de a se debarasa de un activist ce se bucura de simpatie printre tinerii săi tovarăși, care prin intransigența sa putea să dăuneze unor eventuale combinații politice. Într-adevăr, Mușoiu a publicat mai târziu și scrieri denumite „anarhiste”, dar nu în scop propagandistic, ci numai ca material informativ documentar. Într-un interviu acordat unui ziarist, mulți ani mai târziu, în 1939, el spunea textual în această privință : „Anarhist» am fost numit într-o perioadă a activității mele când nu auzisem încă de anarhism. Am căutat să afl ce este anarhismul — spunea el mai departe —, l-am studiat în amănunțime, dar nu mi s-a părut să zdruncine nimic din convingerile mele anterioare (socialist-marxiste — n.n.) după cum nu mi se pare nici azi”.

P. Mușoiu își continuă însă activitatea socialistă, colaborând la diverse publicații progresiste și ținând diferite conferințe prin țară. O serie dintre aceste conferințe, tipărite apoi în broșuri, se refereau la lupta pentru cucerirea drepturilor femeilor, obiectiv al mișcării progresiste în toată lumea : *Rolul social al femeii*, *Înrîmurirea femeii*, *Emanciparea femeii*. Mai târziu, ele au apărut într-un volum intitulat *Emanciparea femeii*.

Tot în această perioadă, Mușoiu traduce romanul *Ce-i de făcut ?* al lui N. G. Cernîșevski, care a avut o mare înrîmurire în lumea revoluționară din Rusia și din alte țări, și-l tipărește, cu toate greutățile financiare pe care le-a avut de întâmpinat.

Nerenunțând la ideea de a avea o tribună permanentă, de la care să-și poată propaga neîngrădit ideile, Panait Mușoiu împreună cu bunul său prieten Panait Zosin scot o revistă cu apariție săptămînală, „Mișcarea socială”, al cărei prim număr purta data de 16 februarie 1897. Socialistă ca tendință, revista avea totuși un conținut variat ; teoriilor marxiste li se dădea însă întietate. În cinci numere consecutive, „Mișcarea socială” a publicat traducerea scrierii lui Engels *Barbarie și civilizație* (Capitolul IX al lucrării *Originea familiei, a proprietății private și a statului*). În fiecare număr al revistei, Panait

Mușoiu avea câte un articol în care comenta problemele la ordinea zilei sau polemiza cu autori de păreri opuse socialismului.

Deși bine scrisă și interesantă prin conținut, revista „Mișcarea socială” n-a putut apărea decât zece luni. Cutezanța de a scoate pe vremea aceea o publicație socialistă săptămînală, de către doi inși care n-aveau drept orice avere decât condeiul lor, a fost și așa destul de mare. Un bilanț amănunțit, publicat pe pagina din urmă a ultimului număr, arăta că cheltuielile stricte de redacție și administrație, care nu prevedeau nici o retribuție pentru conducătorii și colaboratorii revistei, depășeau cu o sumă importantă modestele ei venituri, rezultînd un deficit pe care au trebuit să-l suporte inițiatorii revistei.

Panaît Mușoiu nu renunță însă la gîndul de a scoate o publicație durabilă. Folosindu-se de experiența căpătată cu „Mișcarea socială”, el militează pentru apariția unei reviste lunare, cu un număr stabil de abonați.

La sugestia poetului Alexandru Macedonski, prietenul său, viitoarea publicație se va numi „Revista ideei”. În luna noiembrie 1900 apărură primul ei număr. Profilul „Revistei ideei”, stabilit de Mușoiu, era de revistă magazin, care, ocupîndu-se de problemele actuale, stringente, să fie totodată și un fel de enciclopedie sprijinită pe mici lucrări adunate cu discernămint, toate cu caracter progresist. Revista, avînd 16 pagini, tipărite pe două coloane, cuprindea materiale foarte variate: articole propagandistice, literare, științifice, filozofice. Traducerile erau făcute uneori de cititorii-abonați la revistă, care, cu vremea, a devenit un fel de asociație a „prietenilor «Revistei ideei»”.

În primul număr al „Revistei ideei”, Mușoiu se ocupă de modul în care a evoluat mișcarea socială la noi, începînd din anul 1848; el întocmește și un tablou amănunțit al tuturor publicațiilor cu caracter social-progresist apărute în țară de la 1879 și pînă atunci (1900), indicînd toate datele necesare unei bune documentări.

De la număr la număr „Revista ideei” devenea mai interesantă prin subiectele tratate. Mușoiu scria regulat articolul de fond, dezbătînd probleme de interes obștesc sau înfierînd abuzuri ale stăpînirii. Asemenea articole apăreau adesea și în corpul revistei. Cele mai multe din traduceri publicate erau precedate de un scurt cuvînt introductiv, în care se făceau comentarii pe marginea textului.

Desfășurîndu-și activitatea publicistică paralel cu activitatea politică a mișcării socialiste organizate, Mușoiu s-a ridicat plin de revoltă împotriva elementelor burghezo-liberale, care, părăsind în anul 1899 P.S.D.M.R. spre a trece la liberali, credeau că odată cu plecarea lor și mișcarea se va prăbuși. Un exemplu grăitor în acest sens îl constituie articolul său *Fosta grupare*, apărut în nr. 5, din martie 1901, al „Revistei ideei”. „Gruparea socialistă — arată aici Mușoiu — va exista în permanență, cîtă vreme va exista o clasă cu interese aparte, o clasă subjugată...” El considera că nu poate exista decât un singur partid al clasei muncitoare, partidul socialist. Astfel, în nr. 8 al revistei, din anul 1905, răspunzîndu-i lui Constantin Mille, care, într-un articol intitulat *Glasul conștiinței*, publicat în ziarul „Adevărul”, se arăta dornic să întemeieze un nou partid politic „pentru apărarea drepturilor și intereselor muncitorilor”, Mușoiu arăta că „în fața partidelor burghezești, liberale, conservatoare, chiar radicale de ar fi, nu mai încap decât un singur partid: cel muncitoresc propriu-zis. Partidele burghezești, reprezentînd o stare de lucruri din trecut, iar partidul muncitoresc, reprezentînd o stare de înclinare spre viitor. Firește că pe coama acestui unghi ascuțit nu mai e loc de întemeiat nici un partid”. Aceasta era atitu-

dinea permanentă a lui Mușoiu față de problema care frământa întreaga mișcare socialistă din acei ani, reorganizarea Partidului social-democrat. Deși nu a făcut parte din rindurile acestui partid, el a participat la toate manifestările politice și culturale inițiate de acesta. Aceeași atitudine a avut-o și față de ziarul „România muncitoare”, organul P.S.D.R., pe care — scria el într-un articol din „Revista ideei” nr. 3, din anul 1906, „îmi fac o deosebită plăcere să-l recomand următorilor mei mai însetați de mișcare, nu numai pentru o susținere subordonată, pasivă, ci pentru o susținere integră, pentru a-i da o și mai mare viață, o și mai mare vigoare”.

În anul 1907 — anul răscوالelor țărănești — Mușoiu își consacră paginile revistei, aproape exclusiv, pentru a protesta și a-și arăta indignarea și revolta împotriva măsurilor sălbătice dezlănțuite față de mișcarea socialistă. În aceste pagini, el denunța pe adevăratul „instigator la răscوالă” — regimul de exploatare și asuprire, care ținea țărănimea îngenuncheată în cea mai crâncenă robie. În toila terorii dezlănțuite de autorități, Mușoiu publică în „Revista ideei” studiul lui Paul Lafargue *Teoria luptei de clasă*, al cărui tîlc propagandistic, în acele împrejurări, era deosebit de clar. Tot în același an, Mușoiu publică cîteva broșuri semnificative pentru explicarea zguduirilor sociale : studiul *Cele două morale*, scris de C. Dimitrescu-Iași, gînditor progresist, profesor de filozofie și pedagogie, precum și broșurile de popularizare marxistă *Materialismul economic al lui Karl Marx*, de P. Lafargue, și *Evoluția capitalului*, de G. Deville, traduse de el.

În ajunul primului război mondial, înființîndu-se cenzura publicațiilor, „Revista ideei”, avînd cu prioritate conținut social-politic, a trebuit să-și înceteze apariția. Ca protest împotriva măcelului ce se pregătea, Mușoiu mai putu să tipărească două lucrări antirăzboinice pe care le-a tradus el : *Amară amăgire*, de Norman Angell, în care autorul releva urmările dezastruoase ale războaielor, atît pentru învinși, cît și pentru învingători, și *Lysistrata*, comedia lui Aristofan, în care se ridiculizau războinicii de pretutindeni. În prefața la *Amară amăgire*, Mușoiu reafirma crezul său socialist cu privire la dispariția războiului atunci „cînd proletarii care au o deosebită chemare” vor desființa clasele, socializînd bunurile.

După război, în 1919, el tipărește cîteva broșuri, între care și una intitulată *Evanghelia bunei vestiri*, în a cărei prefață, cu toată cenzura, vestejește cu asprime prigoana dezlănțuită atunci de guvernanți împotriva muncitorimii organizate, ororile săvîrșite de ei la 13 decembrie 1918. În broșură se vestea societatea nouă pe care „o va întemeia poporul cînd se va deștepta”.

După încetarea apariției „Revistei ideei”, Mușoiu își concentrează activitatea publicistică în „Biblioteca «Revistei ideei»”, în care publică o mulțime de broșuri interesante, majoritatea traduse și prefațate de el. În afară de literatura social-politică rămasă în continuare pe primul plan, Mușoiu publică în „Biblioteca «Revistei ideei»” lucrări de popularizare a științei, de filozofie materialistă, de critică a religiei, literatură progresistă etc.

În „Biblioteca «Revistei ideei»” au apărut, în anii care au urmat Revoluției din Octombrie, scrieri prin care se făceau cunoscute ideile leniniste, realizările tînarului stat sovietic. Astfel, în 1926, în plină ilegalitate, P.C.R., cu care P. Mușoiu păstra strînse legături, i-a încredințat spre tipărire lucrarea lui I. V. Stalin *Bazele leninismului*, pe care a prefațat-o, reușind s-o editeze cu prețul unor mari dificultăți. Iscoadele siguranței n-au izbutit să afle despre această tipărire decît abia după ce volumele au fost ridicate de către un grup

de comuniști și duse spre răspîndire. Pe linia acestei legături cu partidul comunist se înscrie și tipărirea de către Mușoiu, în 1932, la a 15-a aniversare a Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, a unui volum documentar, întocmit de P.C.R., înfățișînd realizările statului sovietic în cei 15 ani de existență. Dar cînd lucrarea a fost gata tipărită și dată la legătorie, zbirii siguranței au confiscat-o. Mușoiu a fost arestat și tîrît la serviciul de siguranță, de unde a fost eliberat numai prin intervenția Societății scriitorilor români, al cărei membru era.

După cum se vede, Panait Mușoiu a fost un militant socialist care s-a manifestat în tot decursul vieții mai mult pe calea publicisticii, fiind un propovăduitor al ideilor marxiste pe care le-a răspîndit prin reviste și broșuri. El a tradus și publicat, vreme de aproape cinci decenii, multe articole și studii marxiste scrise de marii dascăli ai socialismului științific și de comentatorii lor.

Ancorat pînă în ultimul an al vieții în activitatea de răspîndire a ideilor marxiste, de culturalizare a poporului muncitor, contribuind la formarea generației de luptători revoluționari care aveau menirea să traducă în fapt ideea eliberării clasei muncitoare, Panait Mușoiu se stinge din viață la 18 noiembrie 1944. Necrologul publicat la 19 noiembrie 1944 de ziarul „Scînteia” se încheie cu cuvintele: „Îl incinerează astăzi pe Panait Mușoiu, într-o urnă a crematoriului va încăpea, așadar, un întreg așezămînt. Pentru că *prietenul* Mușoiu — prieten al cîtorva generații de silitori în munca răspîndirii «unui ideal mai omenesc de trai» — a înfățișat el singur instituție”.

A. GĂLĂȚEANU

Coloman Müller

(1891—1957)

Muncitorimea din România poartă vie în memorie amintirea lui Coloman Müller, ca a unuia dintre cei mai cunoscuți militanți ai săi. Însuflețit de idealurile socialismului, pe care nu le-a părăsit niciodată, acest fiu al proletariatului din țara noastră și-a consacrat cea mai mare parte din viață activității revoluționare, de organizare a luptei politice a maselor de muncitori români, maghiari, germani, sârbi din Banat împotriva exploatării și asupririi, pentru drepturi și libertăți democratice.

Personalitate complexă, cu unele trăsături de caracter dificile, dar demn, curajos și hotărât întotdeauna în acțiunile pe care le întreprindea, Coloman Müller, fără a fi încadrat în partidul comunist, s-a situat printre cele mai

proeminente figuri de conducători ai mișcării muncitorești din România.

Viața și activitatea revoluționară a lui Coloman Müller se întrepătrund cu istoria primelor decenii ale secolului nostru. Lumea în care s-a născut el — 3 ianuarie 1891, în Timișoara — era dominată de mari contradicții sociale și naționale, apăsată de absolutismul Imperiului austro-ungar, o lume în care dezvoltarea capitalismului făcea mai apăsătoare exploatarea și asuprirea națională, o lume în care lupta pentru eliberarea socială se împletea organic cu lupta pentru eliberarea națională a popoarelor subjugate.

Ca fiu de muncitor întâmpină încă din anii copilăriei o serie de greutăți materiale. După terminarea Școlii de arte și meserii, în care se remarcase ca un elev capabil și cu mare dorință de învățătură, lucrează ca muncitor tâmplar în întreprinderile din Timișoara, unde cunoaște din plin viața grea, exploatarea și umilirea la care erau supuși muncitorii, indiferent de naționalitate. Aceasta

îl va face să înțeleagă necesitatea luptei unite a muncitorilor români, maghiari, germani, sîrbi împotriva exploatării și asupririi.

Încadrat de tînăr în organizațiile muncitorești din Banat, în anul 1907 se înscrie în Sindicatul lemnarilor din Timișoara, în care va activa statornic. Müller citește cu nesat literatură marxistă, care-l însuflețește și-i întărește încrederea în drepturile și forța clasei muncitoare. Înlăcărarea tinerească cu care activează atrage de timpuriu asupra sa atenția organelor de represiune. Încă înainte de primul război mondial el a fost arestat și condamnat pentru agitație și propagandă cu caracter revoluționar. Așa, de pildă, în toamna anului 1912 a fost arestat și condamnat pentru că a editat gazeta organizației locale a Partidului social-democrat din Timișoara. După eliberarea din închisoare, C.C. al sindicatelor l-a trimis să desfășoare activitatea la Caransebeș, unde este ales președinte al organizației locale a Partidului social-democrat.

După înfăptuirea desăvîrșirii unității de stat a României, datorită ascuțirii contradicțiilor sociale, agravate de consecințele primului război mondial, și ecoului puternic al Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, lupta revoluționară a clasei muncitoare și a maselor largi populare a căpătat un puternic avînt. În anii tumultuoaselor acțiuni revoluționare, Coloman Müller participă cu entuziasm la demonstrațiile și întrunirile muncitorești, organizate de partid și sindicate la Timișoara. Cu prilejul acestora el se afirmă tot mai mult ca un neobosit și talentat propagandist și agitator revoluționar. În calitate de secretar al sindicatelor din Banat și al Comisiei locale din Timișoara, contribuie la reorganizarea sindicatelor din această regiune a țării noastre, desfășoară o susținută propagandă socialistă în presă și în cadrul adunărilor publice. În octombrie 1920 el se află în fruntea grevei generale din Banat, luînd parte activă la pregătirea și desfășurarea ei.

Devenind unul dintre cei mai apreciați conducători ai mișcării muncitorești din Banat, Coloman Müller este supus permanent prigoanei poliției și siguranței. Deseori este arestat sub diferite pretexte, urmărindu-se împiedicarea participării lui la acțiunile muncitorești mai importante. În anul 1919 a fost deținut o lună de zile pentru propagandă revoluționară, iar în 1920, Tribunalul militar din Timișoara îl condamnă la 10 ani muncă silnică pentru participare la greva generală și la alte acțiuni cu caracter comunist.

Amnistiat în 1922, Coloman Müller revine la Timișoara. Curînd este ales secretar al Uniunii sindicatelor muncitorilor lemnari din România, desfășurînd o neobosită activitate de mobilizare a muncitorilor pentru apărarea cuceririlor obținute prin luptă în perioada avîntului revoluționar.

Anii care au urmat după greva generală din 1920 au fost pentru mișcarea muncitorească din România ani de creștere continuă a reacțiunii. Adept hotărît al unității de acțiune a clasei muncitoare, el a luptat împotriva sciziunii. În septembrie 1923, cînd liderii social-democrați de dreapta au spart unitatea muncitorilor organizați în sindicate, Coloman Müller a dezaprobat acțiunea scizionistă și s-a alăturat reprezentanților sindicatelor excluse din Congresul sindicatelor de la Cluj, luînd parte activă la organizarea Sindicatelor unitare în conducerea cărora a fost ales. Călăuzit de ideea unității, pe care nu a părăsit-o niciodată, el primește îndrumările partidului comunist cu care ține permanent legătura prin Elek Köblos, Elena Filipovici, Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Lucrețiu Pătrășcanu, Eugen Rozvan și alți militanți din conducerea P.C.R. Ca președinte al Consiliului general al Sindicatelor unitare, el și-a pus întreaga energie și experiență în slujba acțiunii unite a clasei muncitoare. În

toamna anului 1925 duce tratative cu conducerea locală a Partidului social-democrat din Timișoara, cu care a ajuns la înțelegere să candideze pe o listă comună în alegerile comunale. În primăvara anului următor încearcă să strângă la un loc, într-o singură organizație, muncitorii din sindicatele unitare și pe cei din sindicatele aflate sub influența social-democraților.

Concomitent cu munca de mare răspundere în conducerea sindicatelor unitare, prezența lui Coloman Müller se face simțită în Comitetul organizației locale a Blocului muncitoresc-țăranesc din partea căruia a fost ales cu regularitate consilier în Consiliul comunal al municipiului Timișoara, în „Liga drepturilor omului“, al cărui președinte era, precum și în conducerea organizațiilor „Ajutorul roșu“ și „Ajutorul muncitoresc român“ etc. Înzestrat cu o mare putere de muncă, Coloman Müller se manifestă plenar în toate acțiunile. Ia parte la procesul comunistilor de la Galați, reprezintă Sindicatele unitare din România la congresele profesionale de la Viena și Sofia, duce personal la Viena sume importante de bani colectați de la muncitorii români pentru greviștii englezi, ține conferințe și scrie articole în presa legală și ilegală, condusă sau influențată de partidul comunist.

O contribuție de seamă a adus Coloman Müller în perioada 1925—1929 la dezvoltarea și întărirea mișcării muncitorești din Timișoara.

În susținuta sa activitate revoluționară Coloman Müller a împletit permanent acțiunea de intervenții la organele de stat cu organizarea de întruniri, demonstrații și greve muncitorești. El protestează energic împotriva măsurilor teroriste și cere Ministerului de Interne și Corpului II armată deschiderea sediiului Sindicatelor unitare. Folosind agitațiile de la sfârșitul anului 1927, în legătură cu lipsa de lucru, Coloman Müller adună la Căminul muncitoresc din Timișoara pe toți lucrătorii concediați, organizând întruniri și demonstrații de stradă ale șomerilor.

Având în vedere rolul important pe care-l juca în mișcarea muncitorească din România, autoritățile pun sub urmărire sistematică pe Coloman Müller. Locuința lui și căminul muncitoresc — unde-și avea sediul Sindicatele unitare — sînt des percheziționate, documentele găsite confiscate, iar el arestat și judecat în repetate rînduri pentru intensa activitate revoluționară desfășurată.

La 18 martie 1928 este arestat în Cluj împreună cu Imre Aladar din București, Coltes Imre din Baia Mare, Petan Anton din Sibiu, Petru Klein și Ioan Hegel din Timișoara, unde veniseră să depună ca martori în procesul comunistilor. La percheziția efectuată, siguranța a găsit asupra lui Coloman Müller 1 500 de broșuri intitulate : „Ascultați lucrătoare din fabrici, deșteptați-vă“, tipărită de el. Socotind ca ilegală arestarea lor, toți cei 45 de muncitori și conducători ai Sindicatelor unitare au declarat greva foamei. La 2 aprilie 1928 Consiliul de război al Corpului VI armată a internat pe Coloman Müller în Spitalul militar din Cluj pentru a fi alimentat forțat.

Arestarea samavolnică a lui Müller a provocat o întinsă mișcare de protest. Sub presiunea mișcării protestatare a maselor muncitoare autoritățile se văd nevoite să-l pună în libertate. Dar la scurt timp este din nou arestat.

În închisoare, Coloman Müller a fost supus unor măsuri inumane speciale.

În ciuda tratamentului exterminator care i se aplica, cu scopul de a-i zdruncina moralul și a-l determina să renunțe la lupta revoluționară, Coloman Müller nu se descurajează și nu cerșește clemența autorităților.

La 26 iulie 1928, în a șaisprezecea zi de grevă a foamei, Coloman Müller și Simo Geza au fost eliberați din închisoare. Reîntors la Timișoara, lui Müller i

s-a făcut o primire sărbătorească. Ziarele muncitorești locale au publicat ediții speciale și i-au închinat articole elogioase. În semn de omagiu, la ședința consiliului comunal municipal unde a participat, consilierii blocului s-au ridicat în picioare și l-au salutat ca pe un erou.

În lunile care urmează după eliberarea din închisoare el își consacră toate forțele pregătirii lucrărilor Congresului Sindicatelor unitare. La congres a prezentat raportul privind activitatea Sindicatelor unitare. Este reales în Consiliul general al Sindicatelor unitare ca președinte al Comisiei centrale de revizie, continuînd să dețină și munca de secretar general al sindicatelor din Banat.

În ziua de 7 aprilie 1929, Coloman Müller, împreună cu Dumitru Grofu, Imre Aladar, Vasile Luca, Petre Matais, Marin Popa, Alexandru Mihăileanu, Constantin Trandafirescu, I. Strominger și mulți alți militanți ai mișcării muncitorești, participanți la Congresul Sindicatelor unitare de la Timișoara, a fost arestat și implicat în procesul sindicatelor care s-a judecat între 29 august și 13 septembrie 1929.

Cu aceasta lua sfîrșit una din perioadele în care Coloman Müller, ca președinte al C.G.S.U., și-a manifestat plener calitățile lui de conducător de masă, dar totodată și una din cele mai zbuciumate perioade ale activității sale revoluționare. După această dată este aspru criticat pentru atitudinea lui regionalistă, refractară centralizării conducerii Sindicatelor unitare, care, desigur nu favoriza coordonarea și întărirea acțiunilor de luptă muncitorești. Elementele stîngiste din C.G.S.U., din B.M.Ț. și P.C.R., ducînd la extrem această critică, au interpretat eforturile lui pentru refacerea unității sindicale ca o renunțare la lupta revoluționară, ca o negare a rolului conducător al P.C.R., ca o încercare de trădare a intereselor clasei muncitoare.

În anul 1929, după Congresul Sindicatelor unitare de la Timișoara, are loc un schimb de scrisori între Coloman Müller, care se afla în închisoare, și Vasile Luca, noul secretar al Sindicatelor unitare. Din aceste scrisori se degajă atitudinea demnă adoptată de Müller. Ridicîndu-se împotriva calomniilor și a calomniatorilor, el arăta că „nu este permis ca unei intrigi să i se răspundă cu o mai gravă intrigă”. Luînd poziție față de extremiști, el îi califica drept „revoluționari de reclamă”, care, potrivit conjuncturii, devin „aprigi revoluționari”, dar care în împrejurări critice se sustrag luptei revoluționare.

Coloman Müller, ca și unii comuniști, a suferit pentru că s-a ridicat cu curaj împotriva sectarismului, a aventurismului politic promovat în mișcarea muncitorească din acel timp. El își dădea seama că mergînd pe această cale unitatea clasei muncitoare niciodată nu va putea fi refăcută.

O activitate susținută a desfășurat Coloman Müller în organizația revoluționară de masă, condusă de P.C.R., Blocul muncitoresc-țărănesc. În perioada crizei economice din 1929—1933, activitatea lui Coloman Müller în cadrul B.M.Ț. s-a extins prin contactul pe care-l ia cu multe din satele și comunele din Banat. În iunie 1930, împreună cu Gruia Dumitru, Hegel Ioan, Kelemen Iosif, Durko Mihai și Stefan Racz, Coloman Müller ia parte activă la pregătirea conferinței țăranilor convocată de B.M.Ț., organizația regională Banat. În raportul privind situația economică națională și internațională ținut cu acest prilej, Coloman Müller sublinia că acela care crede că în urma venirii în țară a regelui Carol criza se va ameliora greșește, prin faptul că criza nu este provocată de o persoană, ci de sistemul economic al capitalismului. De aceea — arăta el — țăranii nu trebuie să aștepte salvarea din partea regelui.

Datorită în mare măsură și activității lui Coloman Müller la Timișoara, organizația B.M.Ț. devenise o puternică forță politică. La alegerile comunale din 1930, B.M.Ț. a primit peste 12 000 de voturi, în baza cărora a trimis în Consiliul comunal al municipiului Timișoara 7 consilieri comunali. Cu prilejul constituirii consiliului municipal și al depunerii jurământului, la pronunțarea numelui regelui consilierii Blocului muncitoresc-țărănesc au refuzat să se ridice în picioare.

Acest incident neașteptat de autoritățile burgheze din Timișoara avea să ducă la o nouă intensificare a campaniei de prigonire împotriva mișcării muncitorești. Se caută cu înfrigurare acte mai grave decât acuzația de „les majestate” pentru trimiterea în judecată a consilierilor comunali aparținând blocului. Ca urmare, în iulie 1930, organele de siguranță fac o descindere la Căminul muncitoresc din Timișoara, ridică cele trei mașini de scris, șapirograful și multiplicatorul, iar Coloman Müller și tovarășii săi din consiliul municipal sînt arestați și implicați într-un nou proces pentru redactare și răspîndire de manifeste cu caracter revoluționar, pentru agitație la o presupusă grevă generală.

La 26 decembrie 1930, cînd urma să înceapă judecarea procesului, în fața tribunalului din Timișoara s-au grupat circa 400 de muncitori care demonstrau pentru punerea în libertate a lui Coloman Müller. Cu mare greutate poliția a reușit să împrăstie grupurile muncitorilor care demonstrau. Procesul a fost amînat. Reluarea procesului a avut loc în martie 1931. Curtea de apel din Timișoara a condamnat pe C. Müller la 2 ani închisoare și 20 000 de lei amendă.

În timpul detențiunii, Coloman Müller este nevoit să facă față unei situații deosebit de grele din cauza bolii de stomac pe care o contractase datorită repetatelor greve ale foamei.

Între timp, condamnarea din 1931 s-a comutat în arest preventiv. Este grațiat. După aceasta, pleacă în străinătate pentru tratament medical.

După întoarcerea în țară, Coloman Müller și-a reluat activitatea în cadrul organizațiilor de masă conduse de partidul comunist. La începutul anului 1933, cînd întreaga țară a fost cuprinsă de vîlvătaia marilor bătălii de clasă ale muncitorilor, cînd numărul celor arestați și întemnițați pentru activitatea revoluționară creștea zi de zi, cînd nevoia de apărare și sprijinire morală și materială a celor închiși se simțea tot mai mult, Coloman Müller se consacră în cea mai mare parte activității organizației „Ajutorul muncitoresc român”. Aici el depune mult suflet pentru a organiza mișcarea de solidaritate cu cei arestați, închiși și implicați în procese.

Declararea stării de asediu din 4 februarie 1933 și intensificarea prigonirii militanților mișcării muncitorești din România au ca urmare și descinderea unei percheziții domiciliare amănunțite la membrii din conducerea A.M.R., organizația din Timișoara. Cu acest prilej, în noaptea de 11 spre 12 februarie 1933 au fost arestate la Timișoara 20 de persoane, printre care și Coloman Müller. Cei arestați erau învinuiți pentru că prin viu grai, prin redactarea revistei „Solidaritatea”, prin răspîndirea de manifeste făceau educație comunistă și ca atare lucrau contra „instituțiilor și ordinii de stat din România”.

În procesul A.M.R., secția Timișoara, Coloman Müller era socotit conducătorul spiritual al organizației. Judecat de Consiliul de război al Corpului VII armată, el a fost condamnat la 2 ani închisoare, pe care a executat-o la Doftana. Pentru atitudinea lui „necuviincioasă” față de personalul închisorii, în februarie 1934 este deținut timp de două săptămîni la secția „H”. Mîncarea mizerabilă și

înăsprirea regimului de teroare din închisoare, reținerea pachetelor cu medicamente și alimente trimise din afară nu reușesc să înfrângă curajul și dirzenia lui.

Cu sănătatea mult șubrezită, iese din închisoare la 14 septembrie 1935. Supravegheat îndeaproape de autorități și bolnav, activitatea lui politică este mai restrînsă decît înainte. Organizează întâlniri cu tovarășii lui din fosta conducere a Sindicatelor unitare din Timișoara, cu care, potrivit indicațiilor partidului comunist pentru unificarea mișcării sindicale, hotărăsc să intre în sindicatele aparținînd Confederației Generale a Muncii. Aci el s-a lovit de liderul social-democrat Ion Flueraș, care i-a pus condiția primirii în aceste sindicate numai pe baza unei declarații publice prin care să arate că renunță la principiile comuniste. Coloman Müller *a cerut timp de gîndire, dar o asemenea declarație nu a dat.*

În anul 1936, cînd și-a început activitatea Blocul pentru apărarea libertăților democratice, Coloman Müller a luat legătura cu conducerea centrală a acestei organizații, a grupat pe toți membrii fostelor Sindicate unitare și pe toți membrii Partidului social-democrat cu idei de stînga, formînd organizația locală a Blocului democratic din Timișoara. În anii următori, activitatea lui se încadrează pe linia luptei pentru crearea Frontului popular antifascist, în spiritul căruia organizează acțiuni împotriva fascismului, contra scumpetei, cenzurii și stării de asediu, contra războiului hitlerist.

În anii grei ai războiului declanșat de Hitler și acoliții săi, Müller a lucrat pentru firma „Ciclop” din Timișoara. Urmărindu-l îndeaproape, autoritățile au descoperit că deplasările făcute în contul firmei erau în fond utilizate pentru scopuri politice.

Împotriva lui Coloman Müller a acționat în acești ani și Grupul etnic german din Timișoara, care reclama autorităților că sediul firmei „Ciclop” și sucursalele acesteia erau un loc de întîlnire a comuniștilor din Timișoara, care, sub pretext că fac diferite cumpărături de piese vechi, fier sau alte articole, se întîlneau și discutau probleme politice. Ca urmare, poliția cerea ca Müller să fie ținut, mai departe, pe lista „capilor comuniști supravegheați”.

Împreună cu întreaga clasă muncitoare, cu toate forțele patriotice, antifasciste, Coloman Müller a așteptat cu mare bucurie ziua eliberării țării de sub jugul fascist. El era însă sleit de puteri și obosit — consecința a anilor de închisoare și a nenumăratelor zile de grevă a foamei. Boala grea de care suferea se agravează din zi în zi, pînă ce, la 31 decembrie 1957, încetează din viață la Timișoara.

Mișcarea muncitorească din România prețuiește pe Coloman Müller ca pe un curajos și intransigent activist, care, în momentele cele mai grele, s-a contopit cu idealurile de luptă ale maselor muncitoare, din rîndurile cărora s-a ridicat.

Dr. FLOREA DRAGNE

Gheorghe Oprescu (1876—1917)

Gheorghe Oprescu s-a născut la 6 octombrie 1876, în comuna Izvoarele, din județul Dimbovița. După ce a absolvit, ca premiant, cursul primar, mama sa, rămasă văduvă, l-a trimis, împreună cu fratele său Ioan, să învețe o meserie la București. Aici urmează școala profesională de la Bursa Muncii, calificându-se ca muncitor tâmplar.

Modest, cumpătat în viața sa particulară, ca și în acțiunile sale obștești, Gh. Oprescu era un om simplu, un propagandist neobosit al ideilor socialiste. Din 1905, Gh. Oprescu a fost aproape în permanență membru în comitetul sindicatului lucrătorilor tâmplari și casier al Uniunii în lemn și mobilă. El a inițiat editarea organului de presă al acestei uniuni. În

același timp a făcut parte din Comisia locală a sindicatelor și apoi din Comisia generală. A fost casierul clubului socialist și administra, seara, „în orele libere”, revista *Viitorul social*.

Gh. Oprescu nu era un orator, dar vorbea cu atita sinceritate, încît cucerea pe cei care-l ascultau. Oriunde activa Gh. Oprescu era același : muncea cu străduință, liniștit și modest, cu convingerea fermă în triumful socialismului.

După dezorganizarea mișcării muncitorești de la sfârșitul veacului trecut de către elementele burghezo-democrate, muncitorii înaintați și-au concentrat activitatea în cadrul organizațiilor profesionale existente. Pe tânărul Gh. Oprescu îl întâlnim, prin anii 1901—1902, activînd la asociația „Uniunea frățească” a lucrătorilor tâmplari, alături de Ioan C. Frimu, Apostol Niculescu, Grigore Ștefănescu și Gh. Roman. Sub îndrumarea lui Frimu, Gh. Oprescu și ceilalți muncitori înaintați luptau împotriva

tendințelor patronilor de a transforma asociația într-un organism menit a stăvili lupta revoluționară a maselor.

În acei ani guvernării puneau la cale întemeierea corporațiilor. La început, Frimu, Oprescu și ceilalți muncitori socialiști duceau lupta pentru a împiedica pe patroni să intre în conducerea corporațiilor. Pentru aceasta ei au folosit regulamentul, care admitea depunerea mai multor liste la alegerea comitetului. Datorită campaniei duse de grupul de lucrători timplari, la care Gh. Oprescu depuse multă rîvnă, la alegerea comitetului corporației timplarilor a ieșit învingătoare lista fără patroni, pe care se afla și Ioan C. Frimu. Astfel, în anul 1903, primul comitet al corporației timplarilor era compus numai din muncitori socialiști. Curînd însă muncitorii s-au retras din conducerea corporației, datorită faptului că patronii, deși nu se aflau în comitet, cu sprijinul reprezentanților guvernului, au reușit să boicoteze activitatea comitetului nou ales.

În perioada care urmează, Gh. Oprescu împreună cu Ioan C. Frimu, Voicu Andreescu-Riureanu, Apostol Niculescu, Gh. Roman au desfășurat o activitate neobosită pentru organizarea clasei muncitoare în sindicate. Astfel că, în 1905, în urma mai multor consfătuiri cu membrii vechilor asociații muncitorești din aceeași profesie, s-a întemeiat sindicatul timplarilor.

În ajunul primei Conferințe sindicale din 1906, proletariatul din principalele ramuri industriale a declarat nenumărate greve. După greva muncitorilor cizmari din București, s-a organizat o puternică grevă de către muncitorii timplari. O mie de oameni încrucișară brațele. Gh. Oprescu se afla în primele rînduri ale luptătorilor. În timpul grevei a avut loc o frumoașă manifestare de solidaritate internațională muncitorească. Evocînd acest episod, Gh. Oprescu în broșura „Darea de seamă pe 10 ani” (1915) arăta că patronul Emanoil din București încercase în timpul grevei să execute la Stuttgart (Germania) o lucrare de 40 000 de lei. Muncitorii germani, aflînd de greva lucrătorilor în lemn din România — în urma încunoștințărilor telegrafice primite —, s-au adresat sindicatului din România, cerînd lămuriri „dacă și la patronul Emanoil lucrătorii sînt în grevă”. Răspunzîndu-li-se în mod afirmativ, ei au declarat patronului lor „că nimic nu vor lucra pentru România pînă ce patronul Emanoil nu va ceda cerințelor lucrătorilor săi”.

În iulie 1907, în plină teroare polițienească, s-a ținut la Galați a doua conferință pe țară a mișcării noastre muncitorești. Printre delegații din București se afla și Gh. Oprescu. El a participat, în cadrul conferinței din 1907, la discuțiile în legătură cu proiectul înființării Uniunii socialiste, formă organizatorică-politică premergătoare reconstruirii partidului.

Continuîndu-și activitatea pe linia strîngerii legăturilor dintre mișcarea sindicală și cea politică socialistă, Gh. Oprescu, în convocarea pe care a întocmit-o la prima Conferință a Uniunii lucrătorilor în lemn și mobilă pentru ziua de 31 decembrie 1909, a propus introducerea unui nou articol în statut, prin care să se stabilească legături și mai strînse între sindicate și cercurile „România muncitoare”, între sindicate și presa socialistă.

Nu întîmplător îl întîlnim pe Gh. Oprescu raportor la problema tacticii mișcării sindicale, care s-a dezbătut la prima Conferință a Uniunii

lucrătorilor tâmplari. Cu date și cifre, adunate cu multă grijă, Gh. Oprescu a scos în evidență, în cadrul raportului, importanța mișcării sindicale pentru realizarea revendicărilor economice.

În același timp, pe baza unei temeinice analize, el a înfățișat punctul de vedere al socialiștilor în problema corporațiilor — organizații aflate exclusiv în slujba intereselor patronale.

În moțiunea întocmită la punctul „Agitația și tactica mișcării sindicale”, citită de I.C. Frimu, se sublinia faptul ca toți salariații ce lucrează în lemn, cu lemn și la lemn să se găsească în organizațiile lor de clasă; să se găsească la un loc toți aceia „ce transformă lemnul în aur”.

La o mare întrunire muncitorească din București cu delegați din toată țara, în care s-a protestat împotriva expulzării unor militanți socialiști, Gh. Oprescu, care prezida, a cerut ca „muncitorii să voteze o moțiune de angajament moral, pentru a se continua lupta începută”.

Gh. Oprescu depunea aceeași pasiune în lupta împotriva legislației antimuncitorești și a prigoanei guvernului burghez ca și în preocuparea zilnică pentru faptele așa-zise mărunte din ateliere și fabrici, unde se călcau în picioare drepturile elementare ale muncitorilor. El s-a ridicat cu energie împotriva tratamentului ucenicilor. „În fabrica d-lui Ganea sînt 60 de ucenici care sînt supuși la un tratament cit se poate de mizerabil” — scria Oprescu.

Înainte de primul război mondial, mișcarea muncitorească din România a organizat o susținută acțiune împotriva așa-zisei legislații muncitorești. Așa a fost în 1909, cînd muncitorii s-au ridicat împotriva „legii scelerate”, prin care se răpea muncitorilor și funcționarilor de stat dreptul de organizare sindicală. Așa a fost în 1912, cînd muncitorimea organizată a protestat cu tărie împotriva legii asigurărilor sociale, întocmită de ministrul conservator Nenițescu. În adunări cu participare masivă de muncitori, o parte din această lege, cea cu privire la meserii, era calificată ca infamă, „o lege medievală, anticonstituțională, agresivă și incoerentă”, iar partea privitoare la asigurări era considerată un rezultat al luptei lor. În această acțiune, Gh. Oprescu, care era secretarul Uniunii muncitorilor în lemn și mobilă, a fost deosebit de combativ. Activitatea sa multilaterală, acumularea de noi cunoștințe și experiență în muncă l-au afirmat ca unul dintre fruntașii mișcării muncitorești din țara noastră. Cuvîntul lui era respectat și urmat de muncitori.

Convins adînc de importanța presei în propagarea ideilor de organizare și de luptă, Gh. Oprescu a inițiat editarea unei publicații, în anul 1912, intitulată *Lemn și mobilă*, cu subtitlu semnificativ: ziar pentru apărarea intereselor lucrătorilor în lemn și mobilă din România. În această gazetă, Gh. Oprescu publică articolul *Viața și moartea unui lucrător tâmplar*. Cunosător, prin propria sa viață, al muncitorilor tâmplari, Gh. Oprescu a făcut în cadrul articolului o emoționantă descriere a vieții unui lucrător tâmplar. Nu era vorba de un personaj imaginar, ci de viața lui moș Albert Iacob, cunoscut în acea vreme în toate atelierele de tâmplărie din Capitală.

La Congresul de reorganizare a partidului social-democrat, din ianuarie 1910, Gh. Oprescu a participat ca delegat al organizațiilor din București.

După reorganizarea partidului clasei muncitoare din România, Gh. Oprescu a îndeplinit numeroase sarcini. În luna martie 1913, de pildă, Gh. Oprescu a semnat, în numele Comitetului Executiv al P.S.D., următoarea hotărâre: „Cu ocazia comemorării răscoalelor din 1907, să se facă un manifest de comemorare care se va publica în ziar. Totodată să se comunice tuturor organizațiilor din țară ca să se facă întruniri cu acest prilej. Pentru Casa Poporului, toți muncitorii au datoria să verse salariul pe o zi“.

La primul Congres al mișcării sindicale din România, care s-a ținut în ziua de 8 ianuarie 1914, Gh. Oprescu a ținut un important referat în problema lipsei de lucru.

După ce a făcut un scurt istoric al șomajului din Franța, Anglia, Olanda, Germania, sprijinit pe cifre și date, raportul a insistat asupra cauzelor generale ale lipsei de lucru în regimul capitalist. În sprijinul tezei sale, Gh. Oprescu a citat din lucrarea lui F. Engels : *Situația clasei muncitoare din Anglia*, din *Capitalul* lui Karl Marx.

Într-un capitol special, el a insistat asupra șomajului din România, cu deosebire în porturile dunărene. Gh. Oprescu a încheiat raportul cu următoarea concluzie : „*Mijlocul cel mai eficient pentru înlăturarea definitivă a lipsei de lucru este înlăturarea însăși a sistemului de producție capitalist*“.

Mișcarea muncitorească din România, încă de la începuturile sale, s-a pronunțat împotriva războaielor de asuprire, de cucerire, împotriva războaielor imperialiste. În publicația *Lemn și mobilă*, Gh. Oprescu, propagând ideile partidului cu privire la război, s-a ridicat cu vehemență împotriva războaielor dezlănțuite de marile puteri imperialiste. „Satele și orașele sînt pustii. N-au mai rămas decît femeile, copiii și cei nevojnici. Foamea și jalea și-au făcut culcuș prin bordeiele și colibecele celor săraci. Cîmpiile și văile se acopăr de trupurile acelor ce cu brațe vînjoase spintecă scoarța pămîntului ca să dea hrana tuturor. Ciuma și holera de acum stau la pîndă să nimicească pe cei rămași“.

În 1916, România intră în război. Gh. Oprescu este mobilizat. În timpul războiului era cît pe ce să fie înghițit de apele Dunării, în retragere la Flămînda. În Moldova a suferit chinurile iernii anului 1917. Ca atîția socialiști mobilizați, Gh. Oprescu căuta să fie lîngă ceilalți soldați în suferință. Ca și doctorul Ottoi-Călin, care înțelegea, ca medic și socialist, să fie în mijlocul exantematicilor, să le aline durerile — murind la datorie ca medic și ca ofițer —, ca și Gheorghe Giosanu, mecanic de tren la Huși, care prefăcuse depoul din gara Huși într-un lazaret și aducea acolo soldați bolnavi, murind și el de tifos exantematic, tot astfel și-a înțeles datoria de socialist Gh. Oprescu, răpus de acest flagel, la 15 aprilie 1917, în spitalul rural din comuna Negrești-Vaslui.

După moartea lui Gh. Oprescu, ceea ce țineau să sublinieze tovarășii săi care l-au cunoscut erau cîntecul, devotamentul față de clasa muncitoare. Așa, de pildă, în articolul *Viața și activitatea tovarășului Oprescu*, apărut în „Socialismul“ din 27 aprilie 1919, în partea finală se însera : „Amintirea lui ne va fi pururi scumpă, iar dragostea și munca neclintită pentru propagarea celei mai frumoase idei, socialismul, ne vor servi drept pildă“.

ION FELEA

Olga Bancic (1912 — 1944)

Cunoscutul istoric francez Jean Hugonnot, autor al mai multor lucrări privitoare la istoria poporului nostru, evocînd, nu demult, în paginile „Magazinului istoric”, sacrificiul eroic al unor patrioți români căzuți în Franța, pe baricadele rezistenței împotriva fascismului, arăta că jertfa lor constituie „una dintre cele mai emoționante dovezi ale fraternității de luptă în cel de-al doilea război mondial”.

Printre figurile reprezentative, ale căror fapte eroice le-au înscris numele pentru totdeauna în Panteonul luptătorilor antifasciști, un loc deosebit de important îl ocupă dîrza și neîmfricata luptătoare Olga Bancic, „Pierrette”, după numele conspirativ pe care-l purta în maquis.

S-a împlinit un sfert de veac de cînd a fost executată prin decapitare, la Stuttgart, pe baza unei sentințe care condamnă la moarte întregul „grup al celor 23” de partizani antifasciști, din care făcea parte.

Biografia sa este, înainte de toate, biografia unui luptător, iar conștiința sa — mărturia imboldului lăuntric pe care l-a simțit întotdeauna de a se afla în prima linie, în rîndul celor mai aprigi și mai tenaci combatanți.

Născută la 10 mai 1912, în familia unor mici funcționari nevoiași, Olga Bancic a avut o copilărie tristă și grea. Existența a trebuit să și-o cîștige singură încă de la vîrsta de 11 ani, imediat după ce a apucat să termine cele patru clase primare. A lucrat mai întîi ca ucenică într-un atelier de plăpumărie, apoi într-o fabrică de textile. Contactul luat și pe această cale cu viața grea pe care o duceau muncitorii a determinat-o să aleagă fără ezitare calea luptei împotriva exploataării capitaliste. Avea numai 14 ani cînd, în urma participării la o grevă, a fost arestată de autoritățile represive burghezo-moșierești. Schingiuită mai

multe zile în beciurile poliției, tînăra muncitoare n-a dat nici un moment înapoi, sfidîndu-și anchetatorii, refuzînd divulgarea oricăror date privind organizarea revoluționară din fabrica în care lucra.

Nepuțindu-i-se stabili vreo vină, este liberată scurt timp după aceea din beciurile poliției. Olga Bancic a luat hotărîrea încadrării sale active în viața politică, intrînd în rîndurile Uniunii Tineretului Comunist. Avea pe atunci 15 ani. În cadrul organizației revoluționare a tineretului a început să cunoască cuvîntul partidului comunist și țelul luptei acestuia.

În anul 1928, cînd abia împlinise 16 ani, Olga Bancic a fost din nou arestată, judecată și condamnată la 6 luni închisoare. După ieșirea din închisoare, revenită printre tovarășii săi de muncă și de luptă, a continuat să lucreze în aparatul ilegal al Uniunii Tineretului Comunist. Era perioada cînd consecințele crizei economice începuseră să se facă tot mai puternic simțite în România, cînd partidul comunist desfășura o intensă muncă politică în sînul maselor muncitoare, organizînd lupta lor împotriva capitalului și a monopolurilor străine.

În 1932, ca urmare a intensei ei munci ilegale, a abnegației de care dăduse dovadă în lupta pentru cauza clasei muncitoare, a fost primită în rîndurile Partidului Comunist Român. Avea atunci 20 de ani. Primirea ei în partid certifica aprecierea dată însușirilor ei ca luptătoare revoluționară.

„Partidul și poporul meu sînt tot ce am mai scump. Voi lupta în orice condiții” — s-a angajat ea în fața partidului.

Încrederea de care se bucura în rîndurile tovarășilor săi de muncă și de luptă, cinstea și dîrzenia ei au fost hotărîtoare pentru încredințarea unor sarcini importante în aparatul ilegal de partid. A fost mai întîi „tehnic” al Comitetului județean Ilfov al P.C.R., apoi a îndeplinit diferite sarcini în tipărirea și difuzarea presei și a celorlalte materiale de propagandă ale partidului comunist.

În 1935, în cursul unei acțiuni a căzut din nou în mîinile Siguranței, fiind judecată și întemnițată pe timp de doi ani. În închisoare, la Mislea, a fost supusă unui aspru regim. Dar și de astă dată Olga Bancic a înfruntat cu curaj și demnitate brutalitatea anchetatorilor, nedîndu-le posibilitatea să afle de la ea ceea ce doreau să cunoască în legătură cu activitatea organizației P.C.R. din Capitală și din județul Ilfov.

Adresîndu-i cuvinte calde de îmbărbătare și de recunoștință pentru felul cum se comportase în fața anchetatorilor, deținutele comuniste și antifasciste aflate în închisoarea de la Mislea îi declarau în acele momente neînfricategi luptătoare Olga Bancic : „Avem toată încrederea că vei continua această luptă și în închisoare cu același devotament și aceeași demnitate”. Acestor îndemnuri tovarășești Olga Bancic le-a răspuns : „Altfel nici nu concep viața ! Voi lupta pînă în ultima clipă a vieții mele pentru clasa muncitoare, pentru partidul nostru”. La Mislea, Olga Bancic a contribuit la inițierea unor acțiuni de protest împotriva tratamentului neomenos aplicat celor închiși. Descoperită de conducerea penitenciarului, ea a fost transferată în alte închisori — la Deva, Dumbrăveni etc.

După eliberarea din închisoare, dîndu-și seama că urmăritorii o vor împiedica să-și poată continua activitatea revoluționară, Olga Bancic a luat hotărîrea de a pleca în străinătate. Refugiindu-se în Franța, departe de țară, de poporul român pe care îl iubea atît de mult, ea reintră în iureșul luptei revo-

luționare, desfășurînd o activitate organizatorică intensă pentru ajutorarea Spaniei antifasciste.

Izbucnirea celui de-al doilea război mondial o găsește pe pămîntul Franței. A fost martoră a vremurilor întunecate în care pămîntul acestei țări a fost cîmpit de trupele hitleriste. În acele momente grele nu a pregetat nici o clipă și, asemenea altor emigranți comuniști și antifasciști români aflați în Franța, s-a încadrat în mișcarea de rezistență antihitleristă din această țară. Așa a devenit Olga tovarășa „Pierrette”, „tehnicul” grupei de partizani români din Franța. Datorită activității sale neobosite, iscusinței, modestiei, Olga Bancic și-a cîștigat prețuirea celor cu care lucra. Împreună cu grupul de partizani din care făcea parte, Olga Bancic a luat parte la o serie de acțiuni împotriva cîmpitorilor hitleriști. Ea transporta arme, muniții, culegea informații asupra detașamentelor inamice, participa la acțiuni de atac și sabotaje care provocau ocupaștilor grele pierderi.

În 1943, Gestapoul a dat de urmele grupului de partizani români. La 16 noiembrie, împreună cu tovarășii ei de luptă, Olga Bancic a fost arestată. Întregul „grup al celor 23” de partizani a căzut astfel în mîinile hitleriștilor. Zile de-a rîndul, timp de patru luni, călăii Gestapoului au schingiuit-o, fără a putea storce vreo mărturisire. Grele au fost pentru ea zilele lui ianuarie 1944 petrecute în închisoarea din Fresnes, în celula nr. 117. De aici, într-una din zile, a fost dusă la tribunal, unde, în fața judecătorilor naziști, răspunzînd întrebărilor acestora, a declarat cu demnitate: „Da, e adevărat că sînt romîncă, că sînt partizană și că sînt comunistă. Sînt mîndră de ceea ce sînt și nu mi-e frică de voi, chiar dacă mă țineți în lanțuri”.

După încheierea acestei sumare „judecăți” a fost mutată într-un alt loc al închisorii, în care se aflau celulele condamnatelor la moarte. La scurt timp după aceea, împreună cu întregul grup din care făcea parte, a fost trimisă în Germania, la Stuttgart, unde s-a hotărît executarea ei prin decapitare cu securea. Oribila execuție a avut loc la 10 mai 1944. În acea zi, printr-o stranie coincidență, de care probabil nu erau străini sadicii săi călăi, neînfricata luptătoare Olga Bancic împlinea 32 de ani.

Cu puțin timp înainte de a porni spre locul execuției, Olga Bancic, adunîndu-și toate puterile, sintetizîndu-și gîndurile și simțămintele ei nobile, a scris, pe un petec de hîrtie, cîteva cuvinte pline de dragoste, adresate micuței sale copile: „Scumpa mea fetiță, draga mea, mama ta scrie ultima ei scrisoare, micuța mea dragă. Mîine, 10 mai, la ora 6, eu nu voi mai fi.

Draga mea, nu plînge, nici măicuța ta nu plînge. Mor cu conștiința împăcată și cu credința că vei avea un viitor mai fericit și mai tihnit decît mama ta, care nu mai are mult de suferit.

Fii mîndră de mama ta, micuță scumpă...”.

Numele Olgăi Bancic, militantă încercată a Partidului Comunist Român, ca și al altor eroi ai clasei muncitoare, va rămîne înscris pentru totdeauna în conștiința poporului nostru, ca un simbol al devotamentului și abnegației, al luptei pînă la sacrificiu pentru triumful libertății și fericirii celor ce muncesc, pentru socialism.

Dr. GH. I. IONȚA

JACQUES DE LAUNAY, *Les derniers jours du nazisme*

Dargaud, Paris, 1969, 186 p.

Autorul cărții este un cunoscut cercetător al istoriei Europei de la primul război mondial până în actualitate, căruia, în ultimii ani, i-a apărut, în mai multe țări, o suită de lucrări privind această perioadă.

În studiul de față, el înfățișează istoria ultimelor luni ale

Germaniei hitleriste prin prisma activității lui Hitler și a principalilor săi colaboratori. Sunt descrise, de asemenea, condițiile în care fűhrerul a pierdut sprijinul conducătorilor statelor satelite — Antonescu, Mannerheim, Boris, Horthy și Tiso —, trecindu-se însă peste gravele răspunderi istorice care apăsau asupra acestora. Jacques de Launay arată că atunci cűd ınfringerea Germaniei fasciste a devenit evidentă, ın afară de un număr foarte restrűns de persoane din anturajul lui Hitler, nici unul dintre factorii hotărűtori pe care se baza acesta nu i-a rűmas credincios. Autorul prezintă reacțiile concrete pe care le-au avut cűpeteniile naziste față de prűbușirea celui de-al treilea Reich. Unii, ca Speer, au urmărűt asigurarea supraviețuirii Germaniei, alții, ca Gűoring, Himmler, Ribbentrop, au ıncercat obținerea unei pácii separate cu puterile aliate. Lupta crűncenă pentru ınțietate nu a ıncețat nici un moment, continuűnd și după moartea lui Hitler.

Declanșarea procesului de descompunere a celui de-al III-lea Reich, scrie Jacques de Launay, este marcată prin repri-

marea participanților la complotul din 20 iulie 1944 ımportiva lui Hitler. Acțiunii îi cade victimă și feldmareșalul Rommel, care i-a adresat lui Hitler o scrisoare ultimativă, reprodusă ın carte, cerűndu-i sű tragă concluziile din raportul de forțe ınegal cu adversarul.

Intențiile complotiștilor, precizează autorul, reies din adnotările generalului Heinrich von Stűlpnagel, reproduse de asemenea: „Cu prada de război pe care am acumulat-o, cu distrugerea de vieți omenești (două generații) pe care am cauzat-o, cu ruinarea ındustriilor vecine, cu ceea ce putem salva din ce ne aparține, ın douăzeci și cinci de ani ne vom afla ıntr-o situație mai bună din punctul de vedere al cuceririi decűt am fost ın 1939... ın consecință, acest război va fi ın realitate victorios, ın ciuda ınfringerii temporare, cácii ne va fi avansat cu un pas ın puterea noastră mondială“¹.

Jacques de Launay scoate ın evidență atitudinea ciudată a lui Himmler față de complotiștii din 20 iulie 1944 și afirmă că rolul acestuia nu este ıncű elucidat. S-ar putea ca el sű fi aspirat la poziția lui Hitler. ıncepűnd din vara anului 1943, cűd ınfringerea Germaniei fasciste a devenit evidentă, Himmler a ıncercat sű stabilească, prin oamenii sűi, legături cu aliații pe calea Elveției, Suediei și, probabil, a Vaticanului. Faptul că o parte din complotiști au fost executați mai tűrziu decű ceilalți sau au scűpat de moarte este atribuit de autor sprijinului de care aceștia se bucurau din partea lui Himmler (p. 25).

¹ Jacques de Launay, *Les derniers jours du nazisme*, Dargaud, Paris, 1969, p. 30. ın continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date ın text.

Dr. Hans Frank, gauleiterul Poloniei, convocat la Hitler în februarie 1944, îl găsea trist și distrat, iar generalul von Cheltitz îl socotea „un bătrîn buhăit, încovoiat, cu părul cărunț și rar, o ființă tremurătoare și ruınată fizicește“.

În ultimele luni de dinaintea prăbușirii finale, așa-zii vechi luptători (alte Kämpfer) duceau lupte crîncene pentru asigurarea întietății pe lîngă sau în locul lui Hitler.

Omul cel mai apropiat de Hitler era Martin Bormann. A știut să-l servească pînă la capăt, rămînînd în permanență în umbră. El a notat ultimele reflecții ale lui Hitler. Pe baza acestora, autorul afirmă că „Hitler atribuia eșecul militar întîrzierii de șase săptămîni cu care a început războiul antisovietic, în urma inițiativei nefaste a lui Mussolini în Grecia“ (p. 72).

Pe măsura înrăutățirii situației, Bormann a devenit din ce în ce mai dur și mai necruțător, accentuînd ordinele lui Hitler; el redacta instrucțiuni cu privire la dezertori, la mobilizarea copiilor, la aplicarea tacticii pămîntului pîrjolit.

Ribbentrop a depus eforturi pentru a-și păstra fotoliul la externe; colaboratorii lui direcți, von Papen, Weizsäcker, Rahn, manevrau în spatele lui, căutînd legături cu puterile aliate occidentale. În toamna anului 1944, Ribbentrop sugera lui Hitler angajarea unor tratative de pace cu U.R.S.S., prin ambasada de la Stockholm. Refuzat, el propunea în ianuarie 1945 să plece cu avionul la Moscova. Hitler îl avertizează să nu procedeze ca Hess (p.79).

Alfred Speer, ministrul înarmării, dis-tonează în acest ansamblu; el nu-și pierde echilibrul. Dispunînd de 30—40% din mîna de lucru germană — 12 milioane de oameni în august 1944 —, Speer reușește în cursul aceluși an să reechipeze cu arme, muniții și tancuri 130 divizii de infanterie și 40 de divizii blindate. A construit 300 000 de metri pătrați de uzine subterane. În fața prăbușirii iminente a Germaniei fasciste, Speer a convocat la Strasbourg, în ziua de 10 august 1944, o adunare a industriașilor, pentru ca aceștia să ia toate măsurile utile în vederea pregătirii perioadei de după război; contacte cu firmele străine, instalarea în străinătate a unor baze secrete. Autorul, fin analist, presupune un raport de cauză și efect în faptul că mai multe uzine importante aveau să fie de acum încolo cruțate de aviația americană. După capitalurile lor, industriașii germani trec în străinătate 656 de tehnicieni

și experți de o calificare excepțională (p. 81). Speer rezistă, cu ajutorul Wehrmachtului, la ordinul lui Hitler privind aplicarea tacticii pămîntului pîrjolit, și reușește să-i impună, la 30 martie, anularea decretului.

Goebbels, ministrul propagandei, este prezentat ca singurul care putea să-i dea idei lui Hitler sau să-i adreseze critici, iar militarii și politicienii apelau la el pentru a-i cere să expună în fața fîhrelui ceea ce ei nu îndrăzneau. Autorul arată că expresia „cortina de fier“, atribuită lui Churchill, îi aparținea de fapt lui Goebbels, care a utilizat-o într-un articol publicat în revista „Das Reich“, la 23 februarie 1944.

La sfîrșitul anului 1944, Hitler a elaborat și a ordonat executarea unor operații de mare anvergură, care au avut ca rezultat străpungerea frontului de la Ardennes. A urmat contraofensiva victorioasă a aliaților. Pierderile în oameni depășeau pe acelea suferite cu ocazia debarcării. Înfrîngerea germană s-a datorat, după afirmațiile generalului von Manteufel, lipsei de efective și de material. În ciuda avertismentelor comandanților militari, Hitler a ordonat continuarea ofensivei.

Autorul afirmă că deși Hitler avea pe masa sa, cu trei săptămîni înainte de Yalta, „planul Eclipsă“ — harta zonelor de ocupație a Germaniei —, nu a ținut seama de acesta, sperînd să obțină victoria cu ajutorul armelor secrete (p. 88—89).

În ianuarie 1945, Hitler s-a retras în adăpostul său subteran din Berlin. Fiind în permanență drogat cu pilule euforizante, pare să nu se fi îndoit de victoria finală. În cadrul unor scene violente, el a respins toate propunerile lui Guderian (șeful marelui stat major, concediat pînă la urmă) și ale altora privind renunțarea la fronturile din Ungaria de vest, Italia de nord, Norvegia, Curlanda, pentru a putea acoperi apărarea interiorului Reichului.

Cînd a aflat de joncțiunea trupelor aliate — Armata sovietică se afla la 1 500 metri de buncăr —, Hitler și-a dictat testamentul, numindu-l pe feldmareșalul Schörner șef al armatei, iar pe amiralul Dönitz șef al statului.

Bormann, nevrînd ca Dönitz să împartă posturile în absența sa, i-a comunicat acestuia că a fost numit șef al statului, trecînd sub tăcere moartea lui Hitler. O conferință restrînsă, cu participarea lui Bormann, Goebbels și Krebs, decide — fără aprobarea lui Dönitz — să

se trateze cu Uniunea Sovietică încetarea focului. Convorbirea care a avut loc la 1 mai între Krebs și Ciuikov este reprodusă în carte în baza procesului-verbal sovietic. Nu s-a ajuns la un acord, întrucât Krebs a refuzat să capituleze.

La 2 mai, Dönitz, pe care Goebbels îl înștiințase de moartea lui Hitler, l-a însărcinat pe amiralul von Friedeburg să negocieze în vest, pentru ca el să continue lupta în est, planul său urmărind să permită unui număr cât mai mare de refugiați și de soldați să treacă spre zonele ocupate de occidentali.

În ordinul de zi din 7 mai, Schörner, șeful armatei, avertiza trupele că războiul împotriva Uniunii Sovietice continuă. Dar în ziua următoare, deghizat în

civil, fugea cu un avion în Austria, unde avea să fie arestat de americani.

În afară de literatura istorică, Jacques de Launay citează pe larg o serie de materiale de arhivă (depoziții, corespondență), dintre care o bună parte se află în posesia sa. Astfel, de exemplu, în privința evenimentelor de la 23 August 1944 din România, autorul reproduce ultima convorbire dintre regele Mihai și Antonescu, despre care scrie că a fost imprimată pe dictafon.

Metoda folosită de Jacques de Launay, de a lăsa adesea documentele să vorbească, face extrem de sugestivă lectura acestei cărți, bogat ilustrată cu fotografii și facsimile.

EVA TUȚUI

PETER WORSLEY, *The Third World*

Weidenfeld and Nicolson, London, 1967, 374 p.

Înscriindu-se din ce în ce mai pregnant în realitățile lumii contemporane, țările „lumii a treia”, cu problematica lor de o vastă complexitate și stringentă actualitate, au început să focalizeze tot mai mult atenția sociologilor, a politologilor, a economiștilor și

istoricilor de pe aproape toate meridianele globului. Procesul dezvoltării multilaterale a tinerelor state care și-au cucerit independența în ultimele decenii, ieșirea din stadiul de subdezvoltare și racordarea lor la circuitul progresului economic și social contemporan se situează în centrul unor ample dezbateri și confruntări politice și ideologice. O vastă literatură politică, sociologică și economică este consacrată acestor probleme, în abordarea lor manifestându-se o paletă largă de idei, de concepții și tendințe de conceptualizare.

În rândul lucrărilor care încearcă să abordeze din unghiuri multiple acest fenomen se numără și studiul semnat de Peter Worsley, profesor de sociologie la Universitatea din Manchester, purtând titlul generic *Lumea a treia*.

Autorul acestei lucrări face parte din categoria acelor oameni de știință din țările occidentale care se situează pe o poziție de critică vehementă la adresa colonialismului și neocolonialismului în aprecierea unor fenomene și perspective de dezvoltare socială și economică a țărilor din zona „lumii a treia”, apropiindu-se de interpretarea marxistă.

Ca o remarcă preliminară, de ansamblu, asupra lucrării, consemnăm faptul pozitiv că analiza întreprinsă de autor răspunde unui imperativ care, cel puțin în ultima perioadă, întrunește consensul cvasiunanim al cercetătorilor din domenii diverse: abordarea problemei sarcinilor și perspectivelor progresului țărilor subdezvoltate trebuie să pornească de la marea diversitate a condițiilor lor economice și sociale, de la contradicțiile de ordin general și specific care se manifestă în aceste țări, varietatea accentuată a condițiilor specifice reclamând o cercetare aprofundată, multilaterală a fenomenelor. Acest imperativ derivă și din faptul că aceste țări cunosc în prezent un proces efervescent și sinuos de căutări, care impun încă clarificări serioase, bine documentate, subiectivismul putând duce la interpretări unilaterale și în majoritatea cazurilor neconcludente.

Meritul principal al lucrării lui Peter Worsley constă tocmai în încercarea evidentă de a realiza un echilibru în investigarea unor componente atât de dife-

rite și de multe ori contradictorii ca cele ale realității „lumii a treia”, accentul punându-se pe componentele și direcțiile socotite de autor drept cele mai semnificative.

Pentru descifrarea sensurilor pe care le degajă mutațiile actuale care au loc pe diverse planuri în tinerele state independente, autorul consideră necesar să facă, încă din primele capitole ale lucrării, o scurtă rememorare a genezei imperiilor coloniale, a citorva momente principale din istoricul relațiilor metropole-colonii. În acest sens, reamintind unul dintre criteriile principale care au stat la baza expansiunii coloniale, Peter Worsley arată că „regimurile coloniale nu au fost instaurate ca o simplă exercitare a unei «puteri pure»... Administrația colonială nu se afla acolo numai pentru a fi, ca muntele Everest... Faptul că conținutul primordial al dominației politice coloniale a fost exploatarea economică nu constituie numai o simplă definire ideologică, ci și o generalizare simplă realizată în urma unei observații empirice”¹. În același timp însă se remarcă faptul că în fruntea acestor interese expansioniste nu au stat întotdeauna cele de ordin economic — asigurarea unor izvoare de materii prime, piețe de desfacere și sfere de investiție a capitalurilor —, deși s-ar părea că în toate cazurile acesta a fost factorul primordial. Multe țări au căzut sub jugul colonial „...deoarece constituiau puncte de legătură într-un sistem mai larg de dominație imperialistă”. Astfel a fost cazul teritoriilor care „...prezentau un interes major din punctul de vedere strategic, fiind vitale pentru exercitarea unui control eficace asupra liniilor de comunicație și de apărare” a zonelor de influență. „Desigur — conchide însă Worsley —, ulterior, potențialul economic intrinsec al acestor regiuni a constituit un motiv adițional al interesului colonial” (p. 45).

Abordînd, în continuare, problemele mișcării de eliberare națională, autorul relevă faptul că încă în primele etape ale acestei lupte „...liderii mișcării s-au convins cît se poate de repede că arma lor majoră trebuie să fie puterea maselor”. Dar atragerea maselor a întîmpinat adesea numeroase dificultăți. Cucerirea independenței naționale era considerată „...un țel îndepărtat, rupt de problemele stringente imediate că-

roră trebuiau să le facă față aceste mase: inegalitatea socială, foametea endemică ș.a.”. În consecință, conducătorii mișcării de eliberare „...au fost nevoiți să recurgă la apelative mai eficace, să adopte și o politică socială corespunzătoare, să stabilească obiective cu un conținut mai profund revoluționar, atît în domeniul național cît și în cel social” (p. 62—63). În acest fel, îmbinarea obiectivelor naționale cu cele sociale a determinat masele să ducă cu și mai multă hotărîre lupta pentru scuturarea jugului colonial, pentru cucerirea independenței naționale, premisă vitală pentru transformări sociale radicale. Pe lîngă factorii de ordin intern, un rol important în desfășurarea acestei lupte de eliberare l-a avut influența Revoluției din Octombrie din Rusia, despre care P. Worsley afirmă că „a constituit o rază dătătoare de speranțe pentru popoarele țărilor coloniale, învățîndu-le cum să-și facă propria lor revoluție” (p. 93).

Trecîndu-se la perioada postcolonială în istoria acestor țări, în lucrare se subliniază faptul că lichidarea stăpînirii coloniale directe nu a însemnat nicicum că popoarele respective au obținut victoria finală, deoarece se știe că independența politică, premisă de bază a independenței depline, capătă un caracter iluzoriu dacă mișcarea de eliberare națională nu este urmată de schimbări profunde în viața economică și socială a țărilor respective. După cum sugestiv arată autorul, „...decolonizarea nu trebuie să se limiteze la arborarea unui nou drapel în sunetele unui nou imn național” (p. 245). Pentru a se asigura progresul real al țărilor care și-au cucerit independența, ele trebuie să se înscrie pe coordonatele a trei factori esențiali: independență-decolonizare-dezvoltare (p. 84). În această direcție, popoarele „lumii a treia” mai au de susținut bătălii tot atît de importante pentru consolidarea și lărgirea sferei independenței, pentru afirmarea suveranității naționale, în luptă cu numeroase tendințe care îngreunează traducerea în viață a acestor cerințe, care tind să lezeze acest deziderat vital în viața tinerelor națiuni. Pe această linie, după cum se remarcă în lucrare, se înscriu și încercările unor teoreticieni și oameni politici de a acorda ideea că independența națională și suveranitatea ar fi perimate în epoca noastră, că ar fi devenit o frînă în calea dezvoltării sociale și economice și că înlăturarea lor ar constitui un pas important pe calea progresului. Autorul se

¹ Peter Worsley, *The Third World*, Weidenfeld and Nicolson, London, 1967, p. 45. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

pronunță cu hotărîre împotriva acelor opinii care argumentează că „...organizarea economică «rațională» cere menținerea unor relații «prestabilite» cu țările înaintate”, considerînd că „...independența politică constituie un pas retrograd din punctul de vedere economic”. Printre pozițiile formulate în acest sens se remarcă și unele intenții de negare absolută a noțiunii de independență, afirmîndu-se că „independența «totală» sau «pură» constituie un termen metafizic; din punctul de vedere logic, nici o țară nu poate fi pe deplin independentă” (p. 237).

În cadrul lucrării se demonstrează faptul că în prezent progresul economic este o problemă centrală a țărilor din „lumea a treia” și, ca atare, omniprezentă în viața lor politică și socială. Vulnerabilitatea unor economii dominate încă de monoproducție și monocultură, ca și slaba lor competitivitate pe piața mondială, conțin în sine și vulnerabilitatea suveranității naționale. În acest fel, cucerirea progresului economic și social apare nedespărțită de cauza apărării independenței naționale.

Redobîndirea controlului național asupra unor uriașe bogății naturale acaparate de capitalul străin, diversificarea economiei prin făurirea unor industrii naționale care să permită și modernizarea agriculturii sînt considerate aproape unanim ca direcții principale în vederea racordării țărilor „lumii a treia” la circuitul progresului economic și social contemporan. Autorul își afirmă dezacordul față de punctele de vedere care se străduiesc să dovedească că maturitatea politică și bunăstarea economică ar constitui obiective intangibile pentru regiunile subdezvoltate ale lumii, că „...industrializarea și mecanizarea agriculturii nu pot duce la învingerea înăpoierei adînc înrădăcinată în economiile fostelor colonii”. După părerea acestora, arată Worsley, „lumea a treia pare condamnată să rămîină pentru eternitate hambarul întregii lumi” (p. 236).

Deși — după cum se observă în lucrare — în transformarea vechilor structuri nu se văd încă măsuri radicale, se impun totuși atenției anumite tendințe pe linia sporirii acelor acțiuni care exprimă opțiuni pentru o dezvoltare proprie, independentă, în concordanță cu interesele naționale. În aprecierea acestor situații trebuie avut în permanență în vedere faptul că economia acestor țări este grevată de balastul însemnat al unor relații precapitaliste, că dezvoltarea reală și multilaterală cere o anu-

mită producție de alimente-marfă, cadre calificate etc. Acest „cerc vicios” nu poate fi rupt fără a se lua măsuri fundamentale corespunzătoare. După părerea autorului, aceste măsuri trebuie să pornească de la crearea unor „ramuri industriale de tranziție”, care să ducă la folosirea intensă și judicioasă a resurselor proprii materiale și umane (p. 121). Din acest punct de vedere, se remarcă rolul important ce-i revine statului, care, „...ca putere politică, trebuie să ghideze direcția generală de dezvoltare a economiei” (p. 183).

Relevînd rolul industriei în cadrul ansamblului economic, pentru progresul general al țărilor subdezvoltate, Worsley arată că, prin însăși natura sa, procesul de industrializare diversifică economia, lărgeste piața internă, duce la schimbări profunde în viața acestor țări. Industrializarea nu tolerează specializarea irațională, împinsă pînă la extrem, care deformează economia. Pe plan intern, industrializarea dezvoltă acele forțe productive care sînt absolut necesare pentru a da economiei elasticitatea corespunzătoare, pe baza condițiilor specifice, în jurul ramurilor industriale desemnate pe ansamblul factorilor unei țări date. Pe plan internațional, industrializarea va însemna o mai bună adaptare a necesităților interne a acestor țări la economia mondială și, în consecință, un loc nou în producția și comerțul mondial. În acest fel — menționează autorul —, schimbările inițial cantitative se vor transforma treptat în schimbări calitative, adică de structură. Pentru a răspunde însă acestui deziderat, planul de industrializare trebuie să fie realist, bazat pe cercetări amănunțite și permanente, pe stabilirea unui echilibru între sarcinile și mijloacele disponibile, tocmai pentru a se putea da un răspuns precis întrebării dacă în condițiile date planul este sau nu realizabil.

Referindu-se la o serie de teorii cu o accentuată tentă neocolonialistă, Worsley arată, printre altele, că în țările dezvoltate, și mai cu seamă în fostele metropole coloniale, există destui teoreticieni care, oferind „soluțiile” lor tinerelor state, în domeniul strategiei dezvoltării, încearcă să acrediteze ideea că numai modul tradițional al dezvoltării capitaliste este acela care trebuie să asigure progresul economic, un nivel de trai ridicat și să garanteze în același timp și democrația politică. Conform acestor „ipoteze”, aceiași stimulenți economici și aceleași instituții care au contribuit la industrializarea Europei și Statelor Unite

ale Americii sînt suficiente pentru a asigura creșterea economică a țărilor subdezvoltate și a atenua în mod natural disproporțiile care subzistă în sinul economiei mondiale. Aceste „premise teoretice” nu rezistă însă experienței și criticii vieții. „În condițiile de înapoiere în care se află aceste state — spune Worsley —, înțelepciunea convențională oferită de Apus nu numai că este ireală, dar chiar insolentă. Cum poți oare transfera în mod mecanic instituții dezvoltate în societăți industriale diferențiate la societăți ale căror condiții sînt radical diferite?” (p. 181).

În lucrare sînt respinse și acele teze care susțin că polarizarea lumii în metropole industriale și în periferii agricole, producătoare de materii prime, pe care o generează capitalismul, ar duce la stabilirea în lume a unui echilibru ideal, deoarece specializarea țărilor periferice în producția de materii prime ar determina realizarea unei productivități maxime și, prin urmare, ar asigura, chipurile, un venit maxim acestor țări, dat fiind că ele s-ar bucura în cadrul acestui sistem de avantaje comparative cu ale țărilor industriale. După acești „teoreticieni” — relevă autorul —, specializarea industrială a metropolelor ar avea ca rezultat o cerere mereu crescîndă de materii prime, care ar atrage spre țările periferice capital și o folosire tot mai intensă a mîinii de lucru autohtone. După cum arată autorul, nu este greu de înțeles că sînt interesele ce generează astfel de teze.

Scotînd în evidență rolul țărilor socialiste ca model în desfășurarea procesului de industrializare în țările subdezvoltate, model care și-a dovedit capacitatea de a asigura într-un termen scurt lichidarea stadiului de subdezvoltare, în lucrare se arată că „țările socialiste oferă exemple valoroase... în strategia industrializării și modernizării”, aceste țări constituind „...un model viabil de dezvoltare rapidă și o sursă de ajutor practic cu care să se ajungă la realizarea acestui progres” (p. 102, 268). Această cale de industrializare prezintă în mod incontestabil multe elemente pe care, fără îndoială, tinerele state care și-au cucerit independența le vor folosi, „...ele avînd în plus și avantajul de a putea învăța din erorile pionierilor” (p. 268).

După cum relevă în continuare autorul, o problemă crucială în calea progre-

sului acestor țări o constituie asigurarea unor surse permanente și substanțiale de venituri, necesare unui ritm accentuat de investiții. În acest sens, autorul lucrării remarcă insuficiența, în aceste țări, a mijloacelor de acumulare necesare unui ritm accentuat de investiții. Calea principală pentru accelerarea procesului de acumulare, pentru depășirea stadiului de subdezvoltare o constituie eforturile susținute ale țărilor respective pentru mobilizarea maximă a resurselor proprii. În același timp însă se subliniază faptul că acumularea internă nu este suficientă pentru a se realiza un progres multilateral rapid în aceste țări, evidențiindu-se importanța antrenării unor surse externe pentru completarea mijloacelor proprii. După părerea lui Worsley, țările dezvoltate ar trebui să aducă o contribuție mai substanțială la ajutorarea țărilor subdezvoltate, eforturile, de cele mai multe ori dispersate, care au fost depuse pînă în prezent pentru redresarea situației nefiind pe măsura gravității problemelor.

Soluția fundamentală însă, care a căpătat, de altfel, consensul unanim, nu poate fi ajutorul din afară, ci numai propriul efort național, dirijat și judicios utilizat, mobilizarea tuturor resurselor și posibilităților materiale și umane interne, corelate cu o colaborare internațională menită să sprijine și să întregască acest efort. Trebuie avut în permanență în vedere faptul, observă autorul, că dezvoltarea este înainte de toate opera țărilor înseși, a popoarelor, a națiunilor cărora le revin rolul și responsabilitatea de a-și făuri propriul destin într-o manieră originală, specifică și care să afirme pregnant personalitatea fiecărui popor în constelația mondială a națiunilor. Lipsa de viabilitate a proiectelor despre prioritatea soluțiilor din exterior a determinat, de altfel, deplasarea preocupărilor legate de dezvoltare spre programele naționale. Sub acest raport — remarcă autorul — se impun atenției măsurile luate în unele țări din „lumea a treia” pentru întărirea capitalului național. Asistăm la pătrunderea acestuia în unele sectoare economice care fuseseră acaparate de monopolurile străine. Asemenea măsuri de protejare a unor surse importante pentru venitul național sînt dictate în mare măsură și de preocuparea unor guverne de a-și asigura o stabilitate politică. Fără afirmarea și apărarea intereselor naționale,

condiție fundamentală a progresului economic, atât de necesar pentru satisfacerea unor nevoi sociale acute — subliniază Worsley —, nici un guvern nu poate conta pe o receptivitate reală la politica sa.

În privința influenței factorului demografic asupra dezvoltării națiunilor „lumii a treia”, autorul consideră inacceptabilă explicația furnizată de unii economiști care pun lipsa de dinamism a acestor țări pe seama exploziei demografice. Desigur, explozia demografică este o problemă reală, remarcă Worsley. Creșterea impetuoasă a populației în țările „lumii a treia” în cursul ultimelor decenii este destul de neliniștitoare și ridică probleme economice serioase. Tabloul dinamic al progresului demografic face să apară în toată acuitatea fenomenul subdezvoltării, problema folosirii mâinii de lucru. Țărilor subdezvoltate le incumbă de urgență sarcina nu numai de a anima rezervele de mână de lucru existente deja și a rezolva problemele șomajului, manifest și deghizat, ci de a face față în același timp și presiunii demografice. Adevăratele cauze ale înapoierii rezidă însă în consecințele jugului colonial, în structura și caracterul economiei țărilor subdezvoltate, în poziția pe care ele o ocupă în economia mondială. După cum relevă autorul „...raporturile dintre țările dezvoltate și țările subdezvoltate nu sînt de fapt raporturi demografice, ci raporturi precise de dinamică socială” (p. 265).

În ultimul capitol al lucrării, Peter Worsley abordează succint rolul pe care-l joacă tinerele națiuni pe planul politicii internaționale, arătînd, printre altele, că multiplicarea acțiunilor de politică internațională ale țărilor din „lumea a treia” are corespondențe intime cu afirmarea aspirațiilor lor naționale. Acest lucru se explică și prin faptul că pentru țările care și-au cucerit independența eliberarea ultimelor bastioane ale colonialismului constituie o preocupare însemnată, deoarece, după cum arată Worsley, sarcina acestor țări „...nu este îndeplinită și securitatea lor nu este asigurată atât timp cît ultimele vestigii ale colonialismului nu sînt înlăturate din Africa” (p. 233).

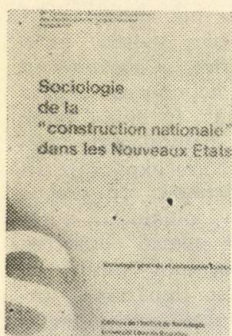
După obținerea independenței, aceste națiuni au început să se afirme pe arena internațională, ceea ce se exprimă în ac-

țiunile proprii și inițiativele la Organizația Națiunilor Unite, într-o contribuție sporită la dezbaterile marilor probleme internaționale. În politica multor țări din această zonă își fac drum orientări care, generînd tendințe noi, pozitive, în viața internațională, își sporesc prin aceasta forța de înfrîurire. „Coordonarea remarcabilă cu care acționează aceste țări pe scena mondială”, în ciuda unor deosebiri de vederi, neînțelegeri, dispute teritoriale etc., își are explicația în faptul că „...ele împărtășesc un trecut comun sub dominarea colonială... o istorie comună de luptă pentru cucerirea independenței și un prezent comun de luptă împotriva sărăciei... împărtășesc interesele comune ale luptei antiimperialiste” (p. 232). Ținînd seama de faptul că multitudinea aspectelor supuse discuției este determinată și de faptul că procesul de dezvoltare în „lumea a treia” îmbrățișează o varietate largă de fenomene, fiind încă un proces neîncheiat, în curs de desfășurare, este absolut firesc ca pe acest teren să ia naștere puncte de vedere deosebite, în multe cazuri diametral opuse. De altfel, unele dintre aceste dificultăți destul de mari le-a avut de învins și autorul acestei lucrări atunci cînd și-a propus să abordeze o problemă vastă și dificilă, căutîndu-i sensurile firești dincolo de unele aparențe. Desigur că lucrarea în ansamblu nu a fost concepută în perspectiva marxistă, în sensul că analiza fenomenelor nu a fost împinsă întotdeauna pînă la cauzele explicative fundamentale de natură social-politică, fapt care a determinat în mod inerent și anumite limite; ea se afirmă totuși prin logica argumentației și o anumită prudență științifică atunci cînd acest lucru se impune. Considerăm totodată că informația, în genere bogată și variată, nu este totdeauna suficient însoțită de aprecieri și interpretări, scădere care a impus, de altfel, autorului o revenire concludivă, sub forma unui scurt capitol adițional, la ultima ediție a lucrării. În ciuda acestor minusuri, credem că *The Third World* este o lucrare care-și păstrează pe deplin actualitatea și utilitatea, constituind o contribuție valoroasă la dezbaterile marilor probleme ale contemporaneității.

AUREL HARȘA

Sociologie de la „construction nationale“ dans les Nouveaux États

Bruxelles, 1968, 376 p.

În ultimii ani, un număr tot mai mare de istorici, economiști, sociologi și alți oameni de știință își îndreaptă din ce în ce mai mult atenția asupra fenomenelor complexe și multilaterale ce se manifestă în noile state, încercând să le analizeze și să le ex-

plice în mod științific.

Pe linia acestor preocupări se înscrie și lucrarea cu titlul de mai sus, editată de Institutul de sociologie din Bruxelles, care înmănunchează un număr de 24 de referate și comunicări aparținând unor sociologi și istorici din țări europene și din S.U.A., precum și din țările foste colonii franceze sau belgiene, cum sînt: Maroc, Algeria, Tunisia, Congo (Brazzaville), Gabon, Guineea, Senegal, Burundi, Madagascar etc.

Problematica referatelor este axată pe patru teme majore ale contemporaneității noilor state, fiecareia dintre ele fiindu-i consacrat câte un capitol din lucrare: I. Decolonizarea și procesul de formare a noilor națiuni; II. „Construcția națională“, noile clase și „dinamica politică“; III. Aspecte culturale ale „construcției naționale“; IV. Expresia și problemele ideologice ale noilor naționalisme.

Referatele incluse în lucrare, unele dintre ele scrise de istorici și sociologi reputați, specializați în problemele „lumii a treia“, fac o analiză riguroasă, printr-o raportare permanentă la realitatea afro-asiatică, a factorilor care contribuie la edificarea națională a noilor state, precizînd, în același timp, semnificațiile actuale și de perspectivă ale evoluției naționale a acestora în contextul vieții internaționale.

Desigur, în lucrare există aprecieri și puncte de vedere neobiective, care nu corespund modului marxist de a pune și a examina problemele enunțate mai sus. În unele referate, întocmite de cercetători din țările occidentale, se face apoloogia sistemului colonial, supraestimîndu-se aportul său civilizator asupra popoarelor coloniale. De exemplu, în refe-

ratul *Construcția națională și corpurile păcii*, Philip Bosserman susține, printre altele, ideea că această organizație* ar fi contribuit „în mod permanent și fundamental la dezvoltarea social-economică“ a țărilor slab dezvoltate¹. Aceiași autori, cînd vorbesc de factorii de natură să condiționeze progresul social și economic al statelor subdezvoltate, acordă prioritate ajutorului economic-financiar primit din partea țărilor dezvoltate. În referate ca: *Sacru și profan în procesul de decolonizare și construcție națională*, de Edward A. Tiryakian, *Islamul și socialismul*, de Jacques Berque, se exagerează rolul religiei în edificarea națională a noilor state.

În ciuda acestor interpretări eronate, în ansamblul său, lucrarea are o valoare științifică și metodologică incontestabilă.

Includerea în lucrare a unui număr mare de referate întocmite de autori cu orientări politice și ideologice diferite conferă acesteia caracterul unei dezbateri în cadrul căreia se confruntă opinii, uneori ireductibil opuse, se angajează un dialog util între oameni de știință provenind din țări dezvoltate și din țări în curs de dezvoltare. Semnalăm în această direcție punctele de vedere exprimate de Anouar Abdel-Malek în studiul *Sociologia dezvoltării naționale: probleme ale conceptualizării*, referitor la critica conceptelor clasice și la elaborarea noilor scheme conceptuale adecvate realității „lumii a treia“. Asupra aceleiași probleme, autori ca G. Balandier, G. Gurvitch, André Marchal și alții au exprimat opinii care sînt departe de a fi unitare (p. 89—100). Preocupările pentru analiza științifică a fenomenelor economice, politice și sociale din noile state fiind relativ recente, autorii evită să tragă concluzii definitive într-o problemă sau alta, afirmîndu-și convingerea că numai cercetările viitoare vor face lumină în acest domeniu atît de controversat și complex.

Există totuși în lucrare puncte de vedere care întrunesc consensul unanim. În

* „Peace Corps“ — organizație americană constituită la 22 septembrie 1961, din inițiativa președintelui J. Kennedy, cu scopul declarat de a ajuta popoarele slab dezvoltate în vederea înaintării lor pe calea progresului.

¹ *Sociologie de la „construction nationale“ dans les Nouveaux États*, Bruxelles, 1968, p. 157. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

referatele care abordează problema modului de analiză a fenomenelor din noile state, se reliefează cu pregnanță necesitatea cercetării societăților existente în Africa și în Asia în funcție de condițiile specifice, de aspectele reale care diferă de la o țară sau de la o regiune la alta. Experiențele noi, fenomenele diferite ale realităților din aceste continente, se arată în lucrare, nu trebuie apreciate unitar și unanim „în cadrul conceptual european” (p. 64). Diversitatea situațiilor din diferitele țări și multiplicitatea proceselor sînt de așa natură încît orice generalizare riscă să fie contrazisă de realitatea practică. În unele referate și intervenții, cum sînt cele semnate de Jean Duvignaud, Abdelkader Zghal, J. Roumeguère-Eberhardt, se recomandă oamenilor de știință care cercetează fenomenele social-politice din țările în curs de dezvoltare „să evite proiectarea conceptelor europene asupra unei realități căreia nu-i corespund” (p. 362). Se subliniază, de asemenea, necesitatea colaborării între diferite ramuri ale științei în elucidarea și teoretizarea aspectelor concrete ale realității afro-asiatice, în special colaborarea între sociologie și istorie. „Problemele puse de către «dumea a trei», arată G. Gurvitch, obligă la colaborarea a cel puțin două discipline diferite: sociologia și istoria, care nu pot fi separate aici” (p. 375).

Considerații importante, asupra cărora vom insista mai mult în această prezentare, sînt cele referitoare la stadiul actual de formare a noilor națiuni pe continentul african. Acestei probleme i-au fost afectate în lucrare mai multe studii, scrise în majoritate de către cercetători africani, dintre care amintim: *Formarea unei noi națiuni în Senegal*, de Abdoulaye Bara Diop, *Geneza conceptului de națiune în Tunisia*, de Abd'Ulwhab Bouhdiba, *Rolul statului în formarea națiunii*, de Radomir Lukič, *Aspecte culturale ale construcției naționale în noile state din Africa neagră*, de N. F. N'sougan Agblemagnon, și altele. Trebuie precizat că cei mai mulți dintre autorii referatelor optează pentru utilizarea expresiei „națiune în formare”, considerînd-o cea mai adecvată pentru a desemna aspirația puternică a popoarelor africane eliberate de sub dominația colonială către formarea de națiuni în cadrul unor state de sine stătătoare.

Formarea națiunilor africane, așa cum se afirmă în lucrare, constituie un proces istoric în continuă mișcare, ale cărui origini se găsesc încă în perioada colonizării, cînd în dezvoltarea popoare-

lor africane încep să apară unele trăsături ale națiunii, cum sînt comunitatea etnică de teritoriu și de limbă. Ele se conturează mai pregnant în perioada luptei de eliberare de sub dominația străină. Transformările ce se înfăptuiesc pe plan economic, politic, social și cultural după obținerea independenței politice și crearea statelor naționale urmăresc să realizeze o comunitate mai coerentă de viață economică, structură psihică și cultură la popoarele respective. Ansamblul acestor transformări în curs de realizare în noile state este definit în lucrare prin noțiunea „construcție națională”. După părerea sociologului tunisian A. Bouhdiba, „construcția națională după independență nu este altceva, în ultimă analiză, decît o continuare a construcției națiunii” (p. 270).

Analizînd procesul de formare a națiunii senegaleze, Abdoulaye Bara Diop consideră că elemente ale comunității etnice teritoriale la populația senegaleză au apărut în anul 1904, dată la care s-a terminat cucerirea Senegalului de către Franța și s-au delimitat frontierele actuale. Senegalul, conchide A. Diop, „este deci o națiune foarte tină, născută odată cu colonizarea și trăind în limitele teritoriale care au numai cu puțin mai mult de o jumătate de secol de existență... și care este de altfel departe de a fi realizată” (p. 32).

Același lucru încearcă să-l demonstreze și istoricii și sociologii tunisieni, prezenți în lucrare cu patru studii referitoare la construcția națională în Tunisia. Vînd despre originile națiunii tunisiene, A. Zghal afirmă că la sfîrșitul secolului al XIX-lea nu se mai poate contesta existența națiunii tunisiene, chiar dacă expresia apartenenței tunisienilor la o națiune a fost pînă în ajunul obținerii independenței o expresie ambiguă. În timpul protectoratului francez, tunisienii au căpătat conștiința apartenenței lor la o comunitate diferită de comunitatea europeană din Tunisia. Tunisia era o națiune, dar, specifică A. Zghal, o națiune oarecum minoră, „protejată” de către o națiune cu adevărat majoră, națiunea franceză. Iată de ce obiectivul principal al luptei de eliberare a tunisienilor de sub dominația străină l-a constituit „transformarea statutului juridic al națiunii tunisiene într-un statut al unei națiuni «minore» într-unul al unei națiuni autonome și «majore»” (p. 123).

Altă apreciere cu privire la originile și stadiul actual de formare a națiunii tunisiene aparține lui Abd'Ulwhab Bouh-

diba, care arată că societatea tunisiană precolonială era esențialmente feudală și fără coeziune internă și externă. Deci, în această fază a dezvoltării poporului tunisian, nu se poate vorbi de o națiune tunisiană. Ideea de națiune la tunisieni, arată autorul, „începe să se exprime încă din anii 1930—1935”, iar imediat „după cel de-al doilea război mondial și, mai pregnant, după obținerea independenței, nimeni nu mai pune la îndoială existența unei națiuni tunisiene” (p. 256). Analiza detaliată a originilor și dezvoltării națiunii tunisiene, făcută de către oamenii de știință din această țară, ne ajută să înțelegem mai bine procesul de formare a națiunii la popoarele arabe din nordul Africii. Aici, încă în perioada luptei pentru obținerea independenței naționale, unele trăsături ale națiunii ca: comunitatea de limbă, de teritoriu, de viață spirituală erau, așa cum reiese din lucrare, mult mai bine conturate ca în restul continentului (p. 255—271).

Pentru popoarele situate la sud de Sahara, procesul de formare a noilor națiuni îmbracă unele particularități. În această zonă, noile națiuni se formează în incinta unei armături teritoriale artificiale, hotărâtă în raport cu interesele marilor puteri coloniale, fără să se țină seama de granițele etnice dintre popoare. Consecința firească a acestui fenomen a fost separarea popoarelor de aceeași origine etnică, de aceeași structură socială și cuprinderea lor în granițele unor popoare cu structuri etnice și sociale diferite. Caracterul artificial al împărțirii teritoriale a Africii creează mari dificultăți în calea aspirației popoarelor africane din această zonă spre o viață națională de sine stătătoare, dar, în același timp, așa cum remarcă A. Diop în studiul amintit, „el constituie uneori unul din rarii factori ce determină pe membrii unei grupe etnice, care altădată trăiau în comun, să înțeleagă că astăzi există o realitate care depășește entitatea etnică și o dislocă sau tinde să o facă” (p. 32). În această ordine de idei, autorul apreciază pozitiv destrămarea Federației Africii occidentale franceze și apoi a Federației Mali, considerind că în urma acestui proces s-a conturat mai pregnant cadrul vieții naționale la popoarele din această parte a Africii. A fost impulsivizat totodată procesul de formare a națiunii senegaleze, separind mai mult pe membrii unei aceleiași comunități, obligind grupe diferite să trăiască împreună, determinindu-le să capete conștiința realității teritoriului național.

În perioada colonizării și, mai mult, după obținerea independenței naționale, în interiorul acestor entități teritoriale, ale căror granițe au fost puse în cauză doar în puține cazuri, are loc un proces de asimilare etnică și culturală sau de „integrare națională”, cum îl denumesc adesea autorii referatelor. El se realizează prin desființarea particularismelor încă pronunțate, prin propagarea tradițiilor, limbii, culturii, religiei grupelor etnice mai puternice și mai numeroase. În Senegal, de pildă, grupa Wolof, care constituie o treime din întreaga populație a Senegalului (1 100 000), alături de grupele Manding și Peul, a asimilat restul minorităților etnice cu care a intrat în contact, favorizind astfel formarea comunității etnice senegaleze (p. 35).

Procesul de formare a comunității teritoriale, etnice și culturale este impulsivizat după obținerea independenței, cind comunitatea de viață economică tinde să devină factorul determinant pentru afirmarea noilor națiuni. Deși autorii studiilor ce-și propun să cerceteze fenomenul formării națiunilor în câteva țări africane nu atribuie aceeași atenție apariției și rolului factorului economic ca celorlalți factori care concură la formarea unei națiuni (comunitate etnică, teritorială, lingvistică, culturală — *n.n.*), în repetate rânduri, ei subliniază totuși legătura indisolubilă ce există între procesul de formare a națiunii și dezvoltarea economică a noilor state. Abdel Malek, de pildă, remarcă, în studiul său cu privire la sociologia dezvoltării naționale, că în acele state în care nivelul dezvoltării economice este scăzut procesul de formare a națiunii este lent, coeziunea statului este slabă, cultura națională are un caracter embrionar etc. (p. 65). Urbanismul, industrializarea, dezvoltarea comerțului noilor state constituie factori dizolvant ai particularismelor tribale în țările africane. În Senegal, 23% din populație trăiește în orașe, fapt ce facilitează amestecul grupelor etnice (p. 36). În Tunisia, așa cum reiese din studiul *Ideologia încadrării în Tunisia*, de Lelia Ben-Salem, efectuarea unor transformări radicale pe tărîm economic, menite să asigure independența economică și să sfărîme structurile coloniale, contribuie în același timp la diminuarea deosebirilor ce se manifestă între modul de viață al populației de păstori din regiunile muntoase și cel al populației sedentare de pe litoral, la dezvoltarea conștiinței naționale a poporului tunisian.

Un moment important în consolidarea națiunilor africane îl reprezintă actul de

constituire a acestora în state naționale. Obiectivul principal pe care și-l propun cele mai multe dintre statele nou formate constă în consolidarea independenței politice pe calea făuririi, în primul rând, a unei economii naționale, fapt ce accelerează formarea și dezvoltarea tuturor trăsăturilor ce caracterizează o națiune.

Raportul ce există între statul național și națiune constituie subiectul studiului semnat de Radomir Lukič. Autorul subliniază că „un stat se menține dacă societatea în care el se formează și care îl formează este relativ unificată și stabilă, și invers” (p. 79). Statul, remarcă autorul, poate, într-o oarecare măsură, să devanseze unitatea societății. El se poate forma și într-o societate care nu este suficient de stabilizată și unificată, așa cum sînt cea mai mare parte a societăților africane. În acest caz, statul este un atribut necesar formării națiunii, el contribuind, prin funcțiile pe care le are, la consolidarea elementelor constitutive ale națiunii, la unificarea acestora într-un tot unic. Autorul afirmă că în noile state africane începe procesul de formare a națiunilor, în ciuda divizării, într-o manieră net arbitrară, a populației de aici în numeroase state (p. 80—81). Pornind de la această realitate, el crede că în Africa „statele trebuie să se unească sau să stabilească legături strînse înainte ca existența lor separată să formeze din populațiile lor națiuni diferite” (p. 81).

Desigur, există numeroși factori care explică dorința arzătoare a africanilor spre unitate continentală — unitate care și-a găsit expresie în ideile panafricanismului *, preconizate cu atîtă intensitate în ultimele două decenii. Dar experiența istorică infirmă teza exprimată de R. Lukič și demonstrează în mod elocvent că statele apărute în urma prăbușirii imperiilor coloniale au refuzat să sacrifice, în numele ideilor panafricane, suveranitatea națională abia cucerită. În rîndul majorității noilor state, au loc procese dinamice de formare a națiunilor, care consolidează populația în general diferențiată din punct de vedere etnic. În acest sens, A. Diop apreciază că apariția

noilor state naționale, în urma destrămării federațiilor existente în Africa occidentală, constituie, în pofida regretelor exprimate în numele unității africane, un pas însemnat pe calea formării noilor națiuni, favorizînd individualizarea lor într-o măsură mai mare (p. 43).

Aspectele culturale ale construcției naționale în noile state sînt analizate detaliat în studiul semnat de N.F. N'sougan Agblemagnon. Problemele abordate se referă la dinamica culturii în faza tradițională, colonială, și a construcției naționale. După părerea autorului, primele tentative ale decolonizării, primul efort al colonizatului de a se debarasa de mantaua apăsătoare a sistemului colonial, au fost în mod precis o reacție culturală, revendicarea apartenenței la o cultură proprie, revendicarea dreptului la afirmarea propriei personalități (p. 178—179). Regimul colonial a negat sau a perturbat în mare măsură valorile culturii tradiționale africane, încercînd și reușind, în bună parte, să-i substituie cultura occidentală.

Cu toate acestea, autorul opinează nu pentru negarea pur și simplu a culturii colonizatorilor și preluarea automată a culturii tradiționale africane, ci pentru o „evaluare obiectivă și critică, ipotezele privind viitorul însuși al culturii (africane — *n.n.*) trebuind să fie plasate nu mai în optica și ca corolare ale analizei nivelelor precedente” (p. 179).

Autorul consideră că comunitatea culturală apare ca punct de plecare și ca punct ultim al construcției naționale, deoarece la acest deziderat nu se poate ajunge decît după făurirea unei adevărate culturi naționale (p. 188). Fără a subestima importanța comunității culturale, considerăm că un rol primordial în edificarea națională a noilor state revine factorilor social-economici și politici, în primul rînd comunității economice.

Aprecierile și precizările făcute de autorii referatelor asupra stadiului de dezvoltare națională a popoarelor africane conduc la concluzia că în zilele noastre pe acest continent se desfășoară intens procesul de formare și consolidare de noi națiuni, ele îndeplinind un imens rol activ atît în progresul intern cît și în viața politică internațională. Aspirația popoarelor de pe acest continent spre transformarea lor în națiuni de sine stătătoare dovedește că în epoca contempo-

* Panafricanismul, doctrină apărută după primul război mondial, milita pentru unitatea popoarelor africane în lupta lor de eliberare de sub dominația colonială. După obținerea independenței de către majoritatea popoarelor africane, unii promotori ai panafricanismului au preconizat realizarea practică a unității statelor nou apărute pe harta Africii pe calea constituirii unui „guvern federal al Africii”.

rană națiunea, departe de a-și fi epuizat potențele, joacă un rol deosebit de important în progresul societății umane. Edificatoare în acest sens este concepția lui Abd'Ulwahab Bouhdiba, directorul Departamentului de sociologie de pe lângă

Universitatea din Tunis, care consideră că „conceptul de națiune și realitatea pe care o desemnează mai au încă de jucat un mare rol în Tunisia“ (p. 270).

CONSTANTIN BOTORAN

SAUL FRIEDLÄNDER, *Prelude to Downfall. Hitler and the United States. 1939—1941*

Chatto & Windus, London, 1967, 348 p.

Saul Friedländer, profesor de istorie contemporană la Institutul de studii internaționale din Geneva, și-a propus drept scop al lucrării sale aprecierea influenței pe care a avut-o politica Statelor Unite asupra deciziilor militare și politice luate de

Hitler în perioada septembrie 1939 — decembrie 1941. În acest sens, el a cercetat documentele găsite în Arhiva Ministerului de Externe german de la Bonn, în Arhiva guvernamentală din Coblenz, în Arhivele Amiralității britanice din Londra și în Arhivele naționale din Washington. Ediția engleză a acestei lucrări nu este numai traducerea primei ediții apărută în limba franceză în 1963, după cum arată însuși autorul, ci o ediție revizuită și îmbunătățită, beneficiind de criticile și comentariile publicate la prima ediție franceză.

Ocupându-se de relațiile germano-americeane până în ajunul izbucnirii celui de-al doilea război mondial, autorul își exprimă opinia că în contextul evenimentelor internaționale dintre anii 1933 și 1939 relațiile dintre național-socialiștii germani și Statele Unite erau de o importanță secundară, datorită izolaționismului care caracteriza politica externă americană în această perioadă. Cu toate acestea, contactele oficiale dintre Berlin și Washington se desfășurau într-o atmosferă de tensiune, deosebite de cele existente în acel timp între Germania și celelalte state. Autorul argumentează această atitudine a Statelor Unite, susținând că ea nu era determinată atât de caracterul autoritar al noului

regim, care a făcut pe mulți americani să-l condamne încă de la început, cât mai ales de ideea și practica persecuției rasiale ca principiu de bază al fascismului german.

Schimbarea politicii externe americane, care a survenit către sfârșitul anului 1937, subliniază autorul, deschidea o nouă fază în relațiile germano-americeane, în sensul că prin cuvântarea președintelui Roosevelt, ținută la Chicago în 5 octombrie 1937, în care au fost ridicate probleme privind „izolarea agresorului“, se inaugura, pentru America, o eră activă a politicii sale externe. Din acest moment Statele Unite, asumându-și un rol de o importanță crescândă pe arena internațională, și-au făcut simțită poziția cu prilejul Anschlussului, când reacțiile față de politica nazistă au fost mai violente la Washington decât la Londra și Paris. Un alt moment în încordarea relațiilor dintre cele două țări l-a constituit rechemarea, în noiembrie 1938, a ambasadorului Statelor Unite de la Berlin și a celui german de la Washington. Aceste evenimente au provocat o puternică reacție în rindul opiniei publice americane, ca de altfel și la Berlin.

Politica agresivă pe care național-socialiștii germani au dus-o, în continuare, în Europa, și care s-a concretizat în ocuparea Cehoslovaciei și ulterior a Albaniei, l-a determinat pe Roosevelt să se decidă la o energetică intervenție personală. El s-a adresat puterilor Axei, arătând că America nu putea rămâne în afara evenimentelor dacă vor continua actele de agresiune, cerind ca problema conflictelor să se rezolve prin negocieri.

O nouă etapă a relațiilor germano-americeane a început cu anul 1939, când liderii național-socialiști care plănuiau războiul împotriva Poloniei erau convinși că, în ciuda atitudinii ostile a lui Roosevelt față de Germania, America nu putea interveni în război, deci nu putea

primejdii planurile de cotropire ale Berlinului. Conducătorii Germaniei naziste, arată autorul, se bazau, în calculele lor, pe un război fulger în Europa, facilitat și de situația internă a Statelor Unite, despre care erau bine informați. Ei aveau, de asemenea, în vedere puternicele curente izolaționiste care predominau în cercurile politice din S.U.A. Thomsen, însărcinatul cu afaceri ale Germaniei la Washington, considera însă că în eventualitatea războiului, în ciuda acestui puternic curent izolaționist, o sesiune specială a Congresului putea să intervină cu un amendament care ar fi spulberat planurile germane. Contrar părerii lui Thomsen, Ribbentrop, ministrul de externe al Reichului, se arăta mult mai optimist, după cum observă Friedländer. Cu prilejul convorbirilor avute cu premierul maghiar Teleki, acesta afirma: „Statele Unite vor trimite numai echipament de război, dar nu și soldați în Europa în războiul european”¹.

Cu toate acestea, printre asociații politici ai lui Hitler, spune autorul, și mai ales printre liderii politici germani erau câțiva care, în 1939, se arătau neliniștiți de posibilitatea unui război lung și totodată de intervenția americană la acea dată. Unul dintre aceștia, citat de autor, este Göring, care, în fața tribunalului de la Nürnberg, a declarat că el a informat Reichul asupra pericolului american și a arătat că în ciuda campaniei presei izolaționiste Statele Unite vor intra în război mai curând sau mai târziu. Dar, în vara lui 1939, după cum menționează Friedländer, Göring avea o mică influență în cel de-al III-lea Reich, Hitler bazându-se mai mult pe sfaturile lui Ribbentrop, Goebbels și Himmler. Totodată, criza sudetă și succesul diplomatic obținut de Hitler la München au convins pe mulți oameni politici și ofițeri superiori germani de „perspectivele” planurilor militare ale lui Hitler.

O altă latură de manifestare a divergențelor care au existat între Statele Unite și Germania o reprezintă problema Americii Latine, unde, după cum reliefează Friedländer, un complex de înprejurări favorizase penetrația economică a Germaniei și creșterea influenței politice a acesteia încă înainte de anul 1939. Autorul arată că, în urma conferinței de la Lima din 1938, a fost adoptată „Declarația de principii a solidarității

americane” și au fost luate o serie de măsuri economice și politice care urmăreau să contracareze influența Reichului în această parte a lumii. Rezultatele au devenit rapid evidente, astfel că la Berlin seseau săptămînal rapoarte care vorbeau de presiunile exercitate de Washington asupra guvernelor țărilor Americii Latine. Toate măsurile luate de Berlin nu au putut împiedica nici Conferința de la Panama, din septembrie-octombrie 1939, care, în declarația dată, prevedea crearea unei zone neutre de 300 de mile pe întreaga coastă a emisferei vestice. Analizînd rezultatele conferinței, într-o circulară adresată tuturor reprezentanților Reichului din America Latină, Ernst Woermann, subsecretar de stat în Ministerul de Externe, își exprima părerea că aceasta a întărit influența politică a președintelui Roosevelt în această parte a lumii, îndeosebi prin stabilirea comitetului de coordonare economică din Washington; cu toate acestea, în viziunea sa, crearea zonei neutre era favorabilă Reichului, în sensul că se prevedea că Marea Britanie și Franța vor refuza să recunoască noua zonă și vor respinge rezoluția conferinței pan-americane.

După căderea Franței, lupta dintre Washington și Berlin pentru influența în America Latină a devenit deosebit de acută și s-a desfășurat în favoarea Statelor Unite. Conferința de la Havana, din 21 iulie 1940, a marcat sfîrșitul total al influenței efective a Germaniei pe continentul american. Atenția lumii se îndreptă acum asupra Marii Britanii, direct amenințată de Germania.

Deși la 5 septembrie 1939 Roosevelt proclamase neutralitatea țării sale, Berlinul îl considera un adversar mult mai energic decît președintele Wilson. Într-o convorbire confidențială avută la Berlin cu reprezentanții presei, Dieckhoff, fostul ambasador al Germaniei la Washington, spunea: „Ar fi o greșeală să comparăm pe Roosevelt cu Wilson... Declarația sa de neutralitate este numai o tactică, o manevră al cărei singur scop este să reprezinte pe președintele american ca pe un apostol al păcii. ...De fapt singura țintă a lui Roosevelt este să cîștige timp pentru a strînge toată mașinațiunea propagandei sale și să ia măsuri economice în detrimentul Germaniei” (p. 36). Cu toate acestea, ideea unei mediații americane în rezolvarea conflictului declanșat după invazia în Polonia nu a fost respinsă, datorită opoziției guvernelor francez și englez față de ofertele germane care înlăturau orice reîntoar-

¹ Saul Friedländer, *Preludiul decăderii. Hitler și Statele Unite 1939-1941*, Chatto & Windus, London, 1967, p. 23. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

cere la condițiile existente înainte de 1 septembrie. La sfârșitul lui octombrie era clar pentru Berlin că o mediație americană era imposibilă. Mai mult decât atât, din primele zile ale războiului, președintele Roosevelt a considerat posibilă revenirea la una dintre cele mai importante probleme, aceea a amendamentului la actul de neutralitate, prin care se permitea aprovizionarea aliaților. Opinia publică americană, în ciuda propagandei făcute de Reich prin intermediul presei, radioului și agenților diplomați din Washington, a fost în majoritate zdrobitoare în favoarea amendamentului și, contrar presiunilor considerabile din partea izolaționiștilor din Camera reprezentanților, amendamentul a fost votat, marcându-se astfel „un nou capitol în istoria bizară a neutralității americane” (p. 44).

Invazia Danemarcei și Norvegiei, după cum raporta Thomsen, era privită de americani drept o amenințare directă a propriei lor țări; ca un efect imediat, poziția lui Roosevelt în Statele Unite s-a întărit în detrimentul izolaționiștilor. Dar, după cum arată autorul, doar intențiile lui Roosevelt nu constituiau factorul hotărâtor în dezvoltarea politicii americane, aceasta fiind determinată, în mare măsură, de opinia publică. Totodată, opoziția republicanilor și tradiția pacifistă constituiau încă un obstacol în intervenția directă a Americii în războiul european. Însărcinatul cu afaceri german Thomsen scria la Berlin, la 12 octombrie 1940, că „președintele Roosevelt a creat o atmosferă antigermană care cu greu poate fi subminată și ea a început să se penetreze și în cercurile republicane” (p. 98).

După realegerea președintelui Roosevelt, la 6 noiembrie 1940, factorul american devenea inevitabil de o importanță primordială pentru rezultatele conflictului. De aceea, toate instrucțiunile date flotei militare germane prevedeau ca absolut necesară evitarea oricărui incident cu americanii. Führerul, arată autorul, spera că absența unor serioase incidente, care ar fi putut provoca intrarea Statelor Unite în acțiune, crearea unui bloc european sub conducerea Germaniei, o alianță durabilă cu Japonia și o înfrângere fulger a Uniunii Sovietice ar putea convinge Washingtonul că victoria Marii Britanii nu era posibilă și ca urmare se va întări mai departe izolaționismul american. Liderii Reichului se arătau încă optimiști în convorbirile lor

diplomatice, străduindu-se să convingă diplomația străină că, în ciuda realegerii lui Roosevelt, factorul american nu putea afecta poziția și victoria Reichului. Pe de altă parte, datorită faptului că Hitler avea credința că un război pe mare putea avea un efect decisiv asupra sfârșitului războiului, diplomația germană a folosit orice mijloace pentru a determina Japonia să intre în război, chiar cu riscul de a provoca intervenția americană. Aceasta, spune autorul, pentru că Berlinul știa că, pentru un moment, Statele Unite nu erau suficient de pregătite să prevină o acțiune japoneză în zona Pacificului. Se vedea deci clar că Hitler privea acum intervenția Statelor Unite ca o posibilitate reală. Pentru Reich, intrarea Japoniei în război era o strategie necesară și de primă importanță.

Pactul tripartit nu i-a înspăimântat pe americani, ci, dimpotrivă, a stimulat opoziția lor față de politica japoneză. La Madrid, Vichy și în Balcani, Washingtonul făcea totul ca să contracareze formarea blocului european, sub hegemonia Germaniei, și sporea ajutorul către Anglia. După ce guvernul american a respins cele două proiecte japoneze, planul „A” și planul „B” (conform planului „A”, S.U.A. și Japonia trebuiau să fie considerate pe picior de egalitate în China și Oceanul Pacific. Japonia urma să țină trupe în nordul Chinei și în Mongolia pe o perioadă de 25 de ani, iar în Indochina până ce se ajungea la încheierea unei păci durabile în Estul îndepărtat. Planul „B” sugera imediata retragere a trupelor japoneze din sudul Indochinei, revenirea la un nou acord economic cu S.U.A. și garanția Washingtonului că nu va trimite ajutor Chinei), guvernul japonez a cerut garanții din partea Germaniei. Primindu-le, Japonia a trecut de partea Axei, optind astfel pentru război. La 7 decembrie 1941, flota japoneză atacă Pearl Harbor. Dacă nu ar fi fost atacul japonez de la Pearl Harbor, izolaționiștii americani puteau avea succes în menținerea Statelor Unite în afara conflictului, spune autorul. Dar Ribbentrop considera că „lucrul esențial este că Japonia se află acum în luptă de partea Axei. Acesta este cel mai important eveniment de la începutul războiului” (p. 308).

Practic, în zilele ce au urmat atacului japonez de la Pearl Harbor, Statele Unite și Japonia erau oficial în război, iar prin declarația de război împotriva Statelor Unite, făcută de Hitler în Reichstag, la 11 decembrie, conflictul

europăean se transformase într-o conflagrație mondială.

În concluziile sale, autorul caută să răspundă la câteva întrebări care s-ar putea ridica, și anume: dacă Hitler a supraestimat pericolul intervenției americane în 1941 și dacă determinarea Japoniei de a intra în război a fost un calcul greșit care a provocat intervenția americană?

Autorul refuză să creadă că Hitler a fost orbit de ura sa față de Statele Unite și că nu se temea de intervenția acestora, ci, dimpotrivă, întreaga sa politică avea în vedere importanța factorului american, chiar în eventualitatea unui război lung. Dar, cu toate acestea, spune Friedländer, el credea că, ajutate de japonezi, puterile Axei puteau sta victorioase în fața unei coaliții. Credea, de asemenea, că, prin înfrângerea rapidă a Uniunii Sovietice, Reichul, dominând un vast și monolitic bloc continental, incluzând Rusia, și sprijinit de puterea navală japoneză, era practic invincibil. Aceasta,

spune Friedländer, a fost una dintre concepțiile de bază ale Germaniei naziste.

Pentru anul 1941, arată autorul, Hitler a făcut o fundamentală și evidentă eroare, aceea că a crezut că Pactul tripartit putea face față coaliției antihitleriste și, mai ales, că a subestimat puterea de rezistență a Uniunii Sovietice, sperând să distrugă puterea militară a acesteia printr-un război fulger, cum fusese înfrântă Franța, înainte ca Statele Unite să intervină în conflict. Așa se explică faptul că, subliniază autorul, Hitler i-a încurajat pe japonezi în declanșarea atacului asupra bazei maritime americane de la Pearl Harbor și în felul acesta a precipitat intrarea Statelor Unite în război.

Abordând o temă mai puțin studiată din istoria celui de-al doilea război mondial — relațiile germano-americane —, autorul aduce o contribuție la elucidarea unor momente însemnate din istoria acestei perioade.

VERONICA KILIAN

SIMION PUNI, *Unitatea socialistă a poporului român*

Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, 296 p.

Amploarea, complexitatea și dinamismul prefăcerilor economice și social-politice ale epocii noastre accentuează și evidențiază însemnătatea abordării teoretice a forțelor motrice ale dezvoltării sociale.

Într-un atare context, lucrarea *Unitatea socialistă a poporului român* constituie o apariție editorială oportună. Autorul — Simion Puni — a conceput lucrarea în trei părți organice legate, dar totodată precis delimitate de logica structurală și mai ales de momentele istorice analizate.

Prima parte a lucrării reprezintă o discuție teoretică amplă, în care sînt analizați factorii obiectivi și subiectivi, general valabili pentru toate țările socialiste, factori pe baza cărora s-a constituit unitatea socialistă. Așa sînt: relațiile de producție socialiste, ca bază economică a unității socialiste; alianța din-

tre clasa muncitoare și țărănime, sub conducerea clasei muncitoare, precum și prietenia frățească dintre oamenii muncii de diferite naționalități, ca bază socială a unității socialiste; orînduirea de stat socialistă, clădită pe un sistem democratic autentic, ca bază politică; marxism-leninismul, ca fundament ideologic; partidul comunist, ca organizator și conducător al acestui proces de omogenizare socială.

Problemele citate reprezintă un teren relativ bătătorit, prin aceea că multe studii și lucrări apărute în țara noastră și-au axat analiza pe aceste subiecte. Dar, din acest punct de vedere, lucrarea nu apare totuși ca o reluare sau un paralelism, pentru că respectiva problemă este tratată dintr-un unghi de vedere original, urmărindu-se punerea în evidență, pe de o parte, a corelației dialectice care există între unitatea socialistă a poporului cu fiecare din factorii prezentați, și pe de altă parte cu ansamblul rezultat al acțiunii lor.

Dintre analizele asupra cărora autorul s-a oprit cu deosebire reține în mod special atenția felul cum este abordat fenomenul înstrăinării. Cercetînd contro-

versa cu privire la existența sau inexistența fenomenului de înstrăinare în societatea socialistă, autorul ajunge la concluzia că eliminarea acestui fenomen este un proces complex și de lungă durată, care nu se încheie automat prin instaurarea proprietății socialiste. Anumite efecte ale înstrăinării se mențin și în prima fază a societății comuniste. „Dar, spune autorul, în ceea ce are esențial — aspectul economic — înstrăinarea începe să dispară treptat încă în această etapă de dezvoltare a societății socialiste”¹.

Necesitatea obiectivă a rolului conducător și organizator al partidului marxist-leninist al clasei muncitoare în procesul formării și dezvoltării unității socialiste a poporului este bogat și logic argumentată, așezată pe un convingător suport de explicații.

A doua parte a lucrării, intitulată *Procesul formării unității socialiste a poporului român*, debutează cu un capitol în care autorul surprinde premisele istorice ale unității socialiste a poporului nostru.

Intr-o formă concentrată sînt redată importanța și semnificația revoluției populare în viața și conștiința poporului român. Întărirea rindurilor clasei muncitoare și manifestarea plenară a rolului său conducător în societate sînt puse în legătură intimă cu procesul încheierii alianței muncitorești-tărănești, iar întărirea alianței este apreciată ca principalul rezultat politic al reformei agrare. Deși unitatea poporului este specifică noii orînduirii și se făurește în procesul revoluției și construcției socialiste, totuși, într-un anumit sens, nu ar fi fost posibilă realizarea ei fără trecutul de luptă al poporului, care a conservat și dezvoltat tradițiile pozitive ale istoriei sale milenare, și-a apărut existența și ființa națională, a statului național unitar și a pus bazele României socialiste de azi. Apariția pe scena istoriei românești a proletariatului, și în special a partidului său marxist-leninist, avea să ridice lupta poporului pentru libertate socială și națională pe o treaptă superioară și să o ducă la izbîndă.

Analiza se oprește apoi asupra schimbărilor survenite în situația forțelor sociale și politice din România în etapa democratică a revoluției populare.

Desăvîrșirea procesului de unificare a clasei muncitoare, deplină realizare a unității sale politice au asigurat condițiile organizatorice și politice pentru a-și îndeplini misiunea de clasă conducătoare a societății noastre în opera de construire a socialismului.

Ocupîndu-se de procesul făuririi bazei materiale și sociale a unității socialiste a poporului, autorul trece în revistă transformările revoluționare profunde care au avut loc în țara noastră. Cum e și firesc, el începe cu momentul naționalizării principalelor mijloace de producție și continuă cu industrializarea socialistă și cooperativizarea agriculturii. De asemenea, sînt tratate consecințele imediate ale acestora: creșterea rolului conducător în societate al clasei muncitoare și în consolidarea bazei sociale muncitorești a unității socialiste a poporului; schimbările esențiale survenite în structura socială internă a țărănimii, modificările cantitative și calitative petrecute în cadrul intelectualității. Abordarea unor probleme cum sînt: generalizarea relațiilor de producție socialiste în întreaga economie; schimbările petrecute în structura claselor și a categoriilor sociale, precum și în relațiile dintre acestea; soluționarea marxist-leninistă a problemei naționale și crearea unei solide prietenii frățești între poporul român și naționalitățile conlocuitoare; rolul deosebit al națiunii socialiste: activitatea depusă de partid pentru triumful ideologiei marxist-leniniste, pentru formarea conștiinței socialiste a permis autorului să evidențieze procesul făuririi unității socialiste a poporului, să demonstreze că societatea noastră „a dobîndit un caracter omogen unitar”².

Partea a treia tratează unitatea socialistă a poporului român ca puternică forță motrice a progresului social. Analizînd clasificarea forțelor motrice ale istoriei, Simion Puni consideră că pe lângă forțele motrice materiale și ideale există și o a treia categorie cu natură dublă: material-ideală. El afirmă și demonstrează că în societatea socialistă o astfel de forță motrice este unitatea social-politică și ideologică a poporului.

Oprindu-se asupra unor noțiuni, autorul încearcă să aducă clarificări, trăgînd unele concluzii interesante. Dintre acestea, desprindem următoarele: — unitatea socialistă a poporului constituie principala forță motrice social-politică și ideo-

¹ Simion Puni, *Unitatea socialistă a poporului român*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 38. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

² Nicolae Ceaușescu, *Raport cu privire la proiectul de constituție a Republicii Socialiste România*, Editura politică, București, 1965, p. 10.

logică a dezvoltării societății socialiste; — forțele motrice nu sînt „pur” materiale, după cum forțele de natură ideală nu sînt „pur” ideale, între ele existînd interacțiuni, întrepătrunderi și împletiri reciproce; — forțele motrice ale dezvoltării societății nu se identifică cu legile obiective ale dezvoltării sociale; — unitatea socialistă a poporului ca și celelalte forțe motrice ale societății socialiste își arată eficacitatea nu în afara luptei contrariilor, ci în cadrul acestei lupte care constituie și în societatea socialistă și comunismul izvorul dezvoltării.

În carte sînt prezentate în continuare rolul unității socialiste a întregului popor în opera de desăvîrșire a construcției socialismului în patria noastră, modul cum pe diferite planuri unitatea socialistă se manifestă ca forță motrice în dezvoltarea construcției socialiste. Subliniem în acest sens felul în care se evidențiază concordanța dintre obiectivele elaborate de partidul comunist și acțiunea maselor muncitoare pentru transpunerea lor în viață.

În altă ordine de idei, autorul prezintă lupta dintre vechi și nou, poziția deținută de unitatea socialistă a poporului în acest conflict perpetuu, rolul ei în rezolvarea contradicțiilor neantagoniste ce apar în procesul vieții sociale.

Lucrarea se încheie cu analiza dezvoltării unității socialiste a poporului român în procesul desăvîrșirii construcției socialiste și al trecerii treptate spre comunism. Ideea dominantă, degajată pe parcursul întregii lucrări, este aceea că unitatea socialistă a poporului evoluează într-un ritm accelerat, se dezvoltă pe

multiple planuri în noile coordonate economice, sociale și politice. Ca rezultat și totodată ca expresie a acestor transformări, a crescut rolul conducător al P.C.R., s-au întărit legăturile sale cu masele, oamenii muncii indiferent de naționalitate sînt strîns uniți prin interese comune, întregul popor formează un front unic în jurul partidului.

Ridicarea unității socialiste a poporului pe o treaptă superioară se datorează modificărilor intervenite în însuși modul de acțiune al factorilor obiectivi și subiectivi care au generat unitatea. Analiza principalelor hotărîri ale Congresului al IX-lea și ale Conferinței Naționale a partidului îi dă autorului posibilitatea de a releva felul în care măsurile adoptate au concurat către întărirea și dezvoltarea unității socialiste a poporului.

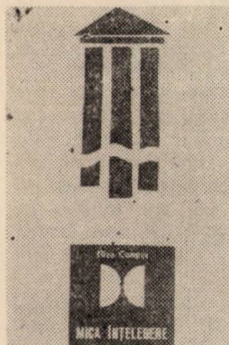
Prin tematica abordată și prin modul de tratare, lucrarea reprezintă o contribuție pozitivă la studierea procesului formării unității socialiste a poporului român.

În prezent, prin înființarea Frontului Unității Socialiste și a consiliilor naționalităților conlocuitoare s-a creat un cadru instituțional adecvat realităților social-politice din țara noastră. Expresie a alianței clasei muncitoare cu țărănimea, a unității socialiste a tuturor claselor și categoriilor sociale din țara noastră, Frontul Unității Socialiste are menirea să intensifice participarea întregului popor la activitatea economică, socială, politică și culturală, la conducerea treburilor țării, la asigurarea mersului înainte al societății socialiste.

AI. I. POPESCU

ELIZA CAMPUS, Mica Înțelegere

Editura științifică, București, 1968, 408 p.

Concepută pe baza unui consistent material documentar, monografia Elizei Campus analizează o gamă largă de probleme privitoare la condițiile istorice în care s-a creat și a acționat Mica Înțelegere.

În prima parte, autoarea abordează

evenimentele anilor de avînt revoluționar în Europa centrală și sud-estică,

puternic influențat de victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, evenimente care au dus la destrămarea și căderea celor două mari imperii, habsburgic și țarist, la constituirea de state naționale independente (Cehoslovacia, Polonia, Ungaria), la încheierea construcției de stat în țările divizate politicește (Italia, Iugoslavia, România). Se relevă, în acest cadru, rolul hotărîtor al luptei popoarelor oprimate din Imperiul habsburgic pentru eliberarea lor națională, legitimitatea înființării statelor naționale nou create sau a celor care au realizat unirea.

Pe temelia luptei comune a popoarelor Cehoslovaciei, Iugoslaviei, Româ-

niei — subliniază autoarea — s-a clădit, treptat, alianța politică și militară între cele trei state, al cărei principal obiectiv îl forma apărarea statu-quo-ului teritorial. Opinia publică din țările Micii Înțelegeri a primit cu satisfacție realizarea acestei alianțe, care și-a făcut intrarea pe arena politică internațională în anul 1921.

Așa cum era de așteptat, statele revizioniste au întâmpinat cu ostilitate noua alianță, căci aceasta se pronunța viguros împotriva revanșismului și a revizuirii statu-quo-ului. Presa oficială și oficioasă din Germania a publicat ample și numeroase articole prin care tindea să crezeze o opinie potrivnică Micii Înțelegeri, denigrând-o și calificând-o drept o anexă înfăundată imperialismului francez.

Am dori să precizăm, de la început, că relațiile țărilor Micii Înțelegeri cu statele vecine, în primul rând cu Ungaria și cu Bulgaria, sînt uneori prezentate unilateral în lucrarea la care ne referim. Or, după cum este știut, prin crearea Micii Înțelegeri, raporturile economice, politice, diplomatice cu Ungaria și Bulgaria nu numai că s-au dezvoltat pe un făgaș normal, ci s-au adîncit și s-au diversificat. De pildă, la 14 martie 1924, deci la numai trei ani după constituirea Micii Înțelegeri, Nicolae Titulescu, din partea României, și Karany, din partea Ungariei, au semnat la Geneva un document către comisia de reparații a Ligii Națiunilor prin care se notifica în mod limpede că Ungaria renunță „la orice pretențiuni asupra României”¹. Iar ca membru al Micii Înțelegeri, România și-a dat asentimentul pentru contractarea de către Ungaria a împrumutului de refacere sub auspiciile Societății Națiunilor².

Este de subliniat, de asemenea, că statul sovietic, care în deceniul al treilea al secolului nostru nu avea relații cu țările Micii Înțelegeri, și-a exprimat în diferite ocazii dorința de a apropia aceste țări din vecinătatea sa. Astfel, în 1924, cu ocazia unei vizite întreprinse în Cehoslovacia, un reprezentant al Uniunii Sovietice declara la Praga că „...scopul Micii Înțelegeri de a asigura pacea pe baza tratatelor existente este greu de atins în împrejurările actuale... prima condiție pentru adevărata consolidare a Europei centrale și balcanice ar fi apropierea ei de Rusia sovietică”³.

În legătură cu etapa aplicării riguroase a tratatelor de la Versailles, autoarea își însușește părerea istoricului francez Durosselle, potrivit căreia această etapă încetează în 1925⁴. Faptele istorice atestă însă că acest lucru s-a întîmplat mai devreme, și anume în anul 1923, cînd Consiliul Ligii Națiunilor operează unele modificări privind conținutul articolului 10 al Pactului. În cazul în care consiliul „ar socoti că trebuie recomandată aplicarea de măsuri militare ca urmare a unei agresiuni — se preciza în hotărîrea consiliului —, el va avea de ținut seama mai ales de situația geografică și de condițiile speciale ale fiecărui stat”⁵. Prin urmare, Consiliul Ligii Națiunilor, în cadrul căruia dominau marile puteri, trebuia să determine caracterul agresiunii și măsurile militare ce se impuneau.

Prin tratatele de la Locarno, din octombrie 1925, statele semnatare nu numai că lăsau mină liberă Germaniei în răsărit, ci îngăduiau primirea ei în Ligă și, mai mult, îi asigurau un loc în consiliu.

Conferința Micii Înțelegeri de la Bled, din 1926, s-a ocupat în mod special de problema Germaniei, abordînd-o de pe poziția pe care cei trei parteneri își propuneau să o adopte față de cererea acesteia de a ocupa un loc în Consiliul Societății Națiunilor. Conferința a hotărît să impună un reprezentant al țărilor acestei alianțe în Consiliul Ligii, care să contracareze influența reprezentantului german⁶.

Considerăm că poziția adoptată la Bled de cei trei aliați față de Germania merita să stea în atenția lucrării. Căci ceea ce frămînta Mica Înțelegeră era întărirea marilor puteri occidentale, a căror forță militară începea să crească, reprezentînd un pericol pentru independența și suveranitatea națională a statelor mici și mijlocii din Europa. Ochiul Micii Înțelegeri era atîntit mai cu seamă asupra Germaniei și Italiei, care agitau revizionismul nu numai la ele acasă, ci și în Ungaria, în Bulgaria etc.

În lucrarea Elizei Campus, atît tratatele încheiate la Locarno cît și urmările lor sînt redată succint, însă destul de argumentat, pentru înțelegerea rolului și semnificației pe care ele au avut-o în viața politică și militară de mai tîrziu din Europa.

¹ Eliza Campus, *Mica Înțelegeră*, Editura științifică, București, 1968, p. 64. În continuare, trîmîterile la această lucrare vor fi date în text.

² *Enciclopedia României*, vol. I, p. 890.

³ Arhiva M.A.E., fondul Mica Înțelegeră, dosarul nr. 1/1926, fila 10.

¹ *Enciclopedia României*, ediția I, vol. I, Imprimeriile naționale, București, 1939, p. 998.

² *Ibid.*

³ Arhiva M.A.E., fondul Mica Înțelegeră, dosarul nr. 5.

În partea a doua a cărții, autoarea se ocupă de activitatea Micii Înțelegeri în timpul crizei economice. În anii 1928—1929 se conturau apropierea între principalele state revizioniste, Italia și Germania (pactul încheiat de acestea în 1928), și ralierea în jurul lor a altor state revizioniste. Totodată, Republica de la Weimar își afirma prezența, tendințele de a domina din nou Austria, prin intermediul Anschluss-ului. În această situație, Mica Înțelegere și-a intensificat activitatea nu numai pe plan diplomatic, ci și militar.

După opinia noastră, aspectele militare ale activității Micii Înțelegeri sînt palid reflectate în lucrare. Se știe că preocupările alianței în acest domeniu nu s-au rezumat numai la încheierea unor convenții militare, ci, începînd cu anul 1929, au avut loc consfătuiri militare și au fost elaborate planuri de cooperare a celor trei armate în eventualitatea unei agresiuni din vest.

Planul de uniune vamală între Germania și Austria, concretizat în acordul vamal încheiat de aceste două țări la 14 mai 1931, precum și pactul de prietenie semnat la 26 ianuarie a aceluiași an de Ungaria și Austria vădeau o anumită creștere a influenței germane în aceste țări, care avea repercusiuni defavorabile asupra relațiilor economice, politice și diplomatice ale statelor din centrul și sud-estul Europei. Mica Înțelegere a reacționat împotriva unor astfel de acorduri, în primul rînd pe plan diplomatic, dar a preconizat și unele măsuri de ordin militar, care să o pună la adăpost de eventuale pericole. În convenția militară pe care țările acestei alianțe o semnează în mai 1931, la Praga, sînt prevăzute acțiuni de cooperare în cazul unui „conflict generalizat”. Prin conflict generalizat se înțelegea un război european, cu participarea Germaniei și Italiei, precum și a celorlalte state revizioniste coalizate în jurul acestora.

La conferința care a avut loc la Praga în toamna aceluiași an, șefii de stat-major ai țărilor Micii Înțelegeri au abordat, de asemenea, în cadrul planurilor de cooperare militară a celor trei armate, chestiunile referitoare la eventualitatea declanșării de către Germania și Italia a unui război general în Europa.

În monografie este demonstrată argumentat politica marilor puteri capitaliste de dominare a sud-estului european. Planul Tardieu, care exprima interesele monopolistilor francezi, opus planului de uniune vamală al monopolurilor germane, ambele respinse de către statele

Micii Înțelegeri, este o ilustrare a adîncirii contradicțiilor sistemului capitalist în perioada crizei economice.

Unul dintre meritele lucrării constă în prezentarea politicii de concesi a Angliei și Franței față de Germania, atît în domeniul economic cît și în cel politic-militar. La 11 decembrie 1932 marile puteri, precizează autoarea, au recunoscut Germaniei drepturi egale cu privire la înarmare. După această dată, Germania a început să importe masive cantități de fier, bauxită, nichel, wolfram, minereu de crom, cauciuc și alte materiale strategice.

Cursa înarmărilor și a pregătirii unui nou război mondial lua proporții. Ascensiunea fascismului în Europa, marcată prin venirea hitleriștilor la putere în Germania, a impulsionat înmulțirea tentativelor revizioniste, fapt care a pus cu multă acuitate problema securității și independenței popoarelor europene.

Reorganizarea Micii Înțelegeri, în februarie 1933, a avut drept scop întărirea acestei alianțe, cele trei state care o alcătuiau înfățișîndu-se pe arena politicii europene ca un organism unit. Această problemă este expeditată în lucrare printr-un citat din cartea americanului Eugen Anderson (p. 126), care exprimă numai în parte scopul urmărit de cele trei state prin reorganizarea alianței lor. După cunoștința noastră, autoarea dispune de un vast material pe această temă, cu ajutorul căruia se putea da o și mai amplă explicație atît condițiilor în care s-au desfășurat lucrările conferinței, cît și scopului urmărit.

Cum era și normal, Eliza Campus prezintă în opoziție forțele care se înfruntau pe plan european, încît se poate desprinde cu ușurință rolul pozitiv al Micii Înțelegeri din hățișul de contradicții, poziții și evenimente. Dar diferitele orientări și regroupări de forțe pe plan european începînd din 1933, care au avut loc chiar și în cadrul Ligii Națiunilor, sînt estompate de unele fapte mărunte, insignifiante, în care, uneori, se pierd ideile mari, de bază. Bunăoară, cartea se ocupă pe larg de implicațiile pactului de la Roma asupra acestor deplasări și regroupări, de semnificația convențiilor din iulie 1933 pentru definirea agresiunii în evoluția politicii europene, dar lipsa unor concluzii diminuează oarecum semnificația respectivelor convenții.

Lupta maselor populare împotriva fascismului, activitatea desfășurată în țările din estul și sud-estul Europei pentru crearea unui larg sistem de securitate, precum și rolul Micii Înțelegeri în cadrul

politicii securității colective sînt amplu dezbătute în lucrare. Autoarea tratează, de asemenea, pe larg demersurile statelor Micii Înțelegeri pentru realizarea unei alianțe opuse revizionismului și revanșismului. Considerăm că concomitent cu tratarea unor asemenea probleme importante era necesar să fie abordate și aspectele pregătirilor militare ale acestor state. După anunțarea restabilirii serviciului militar obligatoriu în Germania (martie 1935), forțele militare hitleriste s-au dublat brusc (de la 60—70 de divizii la 120—140 de divizii), ceea ce anunța grave pericole pentru pacea lumii.

Dintre partenerii Micii Înțelegeri, Cehoslovacia era aceea asupra căreia plana în primul rînd pericolul agresiunii hitleriste. Într-un memoriu al șefului Marelui stat-major român din 1937, care considera păstrarea Cehoslovaciei ca o condiție necesară a succesului militar al aliaților, se arăta: „Germania, de îndată ce ar ajunge stăpînă pe Boemia, poate prelungi rezistența contra Franței un timp foarte îndelungat, chiar lipsindu-se de industrii din Valea Rinului, dar ar avea în schimb zonele industriale de pe Elba, de la Plsen, din Silezia cehă...”⁷

Întrucît Cehoslovacia, principalul furnizor de armament în cadrul Micii Înțelegeri, se găsea sub amenințarea directă a invaziei germane, celelalte două state ale acestei alianțe au hotărît, în 1935, să ia măsuri de încurajare a industriei naționale de armament. Pentru prima dată guvernul român lansează comenzi de armament și muniții în industria națională. Dar reprofilarea pe producția de război a întreprinderilor românești a durat pînă în anul 1938. În ajunul celui de-al doilea război mondial, România, ca și partenerul său Iugoslavia, erau slab înarmate. De altfel, agresiunea Germaniei fasciste a surprins nepregătite din punct de vedere militar statele mici și mijlocii din Europa.

Într-o nouă ediție a lucrării, autoarea ar putea ține seama într-o măsură mai accentuată de politica militară a statelor Micii Înțelegeri, care nu poate fi separată de politica lor externă.

Cartea acordă o legitimă atenție poziției Micii Înțelegeri față de evenimentele internaționale din anii 1935 și 1936, care indicau că omenirea se afla în fața unei noi conflagrații mondiale. În cadrul eforturilor de pace, se detașează activitatea

desfășurată de Nicolae Titulescu pentru asigurarea securității statelor din estul și sud-estul Europei. Considerăm totuși că în lucrare nu sînt suficient adîncite cauzele înlăturării lui Titulescu de la conducerea Ministerului de Externe. După opinia noastră, în analiza acestor cauze ar trebui să se pornească de la situația politică și militară concretă din Europa anului 1936. Se creaseră atunci două mari grupări de state, una în afara Ligii Națiunilor și împotriva ei, iar alta în jurul Ligii, care, în general, pierduse mult din prestigiul și autoritatea sa. În aceste condiții, România, ca stat mic, se vedea în situația de a duce o politică de manevre diplomatice, pentru a evita un eventual conflict cu puterile fasciste, împotriva cărora nu se putea apăra singură. Nicolae Titulescu, care desfășurase o strălucită activitate diplomatică în cadrul Societății Națiunilor, nu putea fi folosit, după concepția unora, într-o eventuală politică de temperare a tendințelor agresive ale Germaniei hitleriste față de România.

În numeroase articole publicate pînă în prezent nu se face o analiză cuprinzătoare a conținutului politicii externe a României după 1936, anul înlăturării lui Nicolae Titulescu, și nici a metodelor și formelor diplomatice folosite de țara noastră în perioada 1936—1938. Se confundă uneori conținutul cu forma, trăgîndu-se concluzii care nu întotdeauna reflectă realitatea, ba chiar o denaturează. De aceea se impune, după opinia noastră, un studiu mai profund al acestei perioade, care să abordeze analitic aspectele extrem de complexe ale relațiilor externe ale României de atunci.

Atît în monografia Elizei Campus, cit și în alte lucrări, poziția unor cercuri politice din Iugoslavia, de orientare germană în perioada 1934—1938, și interesele marilor puteri occidentale, în mod special ale Germaniei hitleriste, de a smulge această țară din Mica Înțelegere și din Înțelegerea Balcanică, precum și de sub influența Franței și chiar a Italiei nu sînt analizate suficient.

Un merit al lucrării este relevarea rolului Partidului Comunist Român în promovarea politicii de apărare a independenței și suveranității naționale a României împotriva pericolului fascismului german și a revizionismului în general. Deși în adîncă ilegalitate, partidul comunist a avertizat asupra ame-

⁷ Arhiva M.F.A., Marele stat-major, dosarul nr. 200/1, fila 18.

nințării pe care o reprezenta blocul statelor fasciste din Europa pentru pacea lumii și a militat consecvent pentru crearea unui front larg popular de luptă împotriva fascismului intern și extern. P.C.R. a atras atenția guvernanților români asupra necesității întăririi capacității de apărare a patriei. Comuniștii au avertizat că în cazul în care România va fi atacată de Germania hitleristă vor lupta cu arma în mână pentru apărarea independenței naționale a țării, pentru fiecare palmă din pământul patriei.

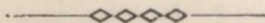
În ultima parte, monografia se ocupă de dezagregarea Micii Înțelegeri. Odată cu sfârșitul activității acestei alianțe, s-a încheiat, de fapt, un capitol din istoria statelor care o alcătuiau. Cu toate străduințele, ele nu au reușit să-și păstreze și să-și apere independența națională în fața agresiunii statelor fasciste, din cauza poziției conciliante, de cedări, a marilor puteri occidentale, care au încurajat expansiunea Germaniei hitleriste spre răsarit. În 1939, Cehoslovacia a fost ocupată de trupele hitleriste; în 1940, România a devenit victima dictatului de la Viena, iar apoi a căzut sub dominația economică, politică și militară a Germa-

niei fasciste. Iugoslavia este ultima dintre țările Micii Înțelegeri care a căzut victimă agresorilor fasciști.

Materialul documentar care a stat la baza lucrării de față provine dintr-o singură sursă — Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României. Considerăm totuși că absența mărturiilor din arhivele celorlalte două state membre ale Micii Înțelegeri limitează prezentarea mai complexă a rolului și activității acestei alianțe. Autoarea folosește din abundență studii de specialitate, mai ales ale autorilor străini, cercetările românești consacrate temei fiind utilizate într-o mică măsură.

În pofida minusurilor semnalate, monografia Elizei Campus se evidențiază prin abordarea științifică a unei teme care, în istoriografia de după 23 August 1944, nu a beneficiat de un studiu de proporțiile cărții de față. Lucrarea *Mica Înțelegere* marchează, în ansamblu, o contribuție competentă la extinderea cîmpului de cunoaștere a unui capitol important din istoria politicii externe românești în perioada interbelică.

DUMITRU TUȚU

Simpozion cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la făurirea Frontului Unic Muncitoresc

Cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la făurirea Frontului Unic Muncitoresc, în ziua de 28 aprilie a avut loc în Capitală un simpozion organizat de Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R.

Au participat membri ai C.C. al P.C.R., vechi militanți ai mișcării muncitorești, cadre didactice și cercetători științifici, activiști de partid, studenți.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de tovarășul Ion Popescu-Puțuri, membru al C.C. al P.C.R., directorul Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

Despre *Realizarea Frontului Unic Muncitoresc — cucerire istorică a clasei muncitoare* a vorbit tovarășul Con-

stantin Pirvulescu, președintele Comisiei Centrale de Revizie a Partidului Comunist Român.

În continuare au fost prezentate comunicările: *Evoluția Partidului social-democrat spre realizarea unității de acțiune cu Partidul Comunist Român*, de Ion Felea, colaborator permanent al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., și Gheorghe Tuțui, cercetător principal la același institut; *Procesul de clarificare politică-ideologică în problema unității de acțiune dintre P.C.R. și P.S.D. în cadrul Frontului Unic Muncitoresc*, de conf. univ. dr. Mihai Fătu și conf. univ. dr. Carol Niri; *Semnificația politică a făuririi unității deplină a mișcării muncitorești din România*, de conf. univ. dr. Nicolae Petreanu și lector univ. Ștefan Lache.

Moscova — Sesiune științifică consacrată împlinirii a 50 de ani de la constituirea Internaționalei Comuniste

În cursul lunii martie 1969, la Moscova a avut loc o sesiune științifică consacrată împlinirii a 50 de ani de la constituirea Internaționalei Comuniste, la care au luat parte reprezentanți ai partidelor comuniste și muncitorești, foști activiști ai Internaționalei Comuniste, oameni de știință sovietici și din alte țări.

Cuvîntul de deschidere a lucrărilor a fost rostit de Mihail Suslov, membru al Biroului Politic, secretar al C.C. al P.C.U.S.

În continuare, au luat cuvîntul: B. N. Ponomarev, secretar al C.C. al P.C.U.S.; Walter Ulbricht, prim-secretar al C.C. al P.S.U.G., președintele Consi-

liului de Stat al Republicii Democratice Germane; *Jacques Duclos*, membru al Biroului Politic al Partidului Comunist Francez; *Ş. Sardesai*, membru al Comitetului Executiv Central şi al Secretariatului Central al Consiliului Naţional al Partidului Comunist din India; *R. A. Ulianovski*, director adjunct al Secţiei internaţionale a C.C. al P.C.U.S.; *D. Urbani*, preşedintele Partidului Comunist din Luxemburg; *Dejő Nemeş*, membru al Biroului Politic al C.C. al Partidului Muncitoresc Socialist Ungar; *Dolores Ibarruri*, preşedintele Partidului Comunist din Spania; *A. M. Rumeancev*, vicepreşedinte al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S.; *R. Abramov*, membru al C.C. al Partidului Comunist Bulgar; *A. De la Tenea*, secretar al C.C. al Partidului Comunist din Argentina; *P. Carrighan*, activist al Partidului Comunist din Marea Britanie; *H. L. Massera*, membru al Comitetului Executiv al C.C. al Partidului Comunist din Uruguay; *Haled Bagdas*, secretar general al C.C. al Partidului Comunist din Siria; *M. I. Sladkovski*, director al Institutului din Orientul În-

depărtat al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S.; *D. Jackson*, membru al Biroului Executiv Naţional şi al Secretariatului Comitetului Naţional al Partidului Comunist din S.U.A.; *Raymond Guyot*, membru al Biroului Politic al Partidului Comunist Francez; *E. Sereni*, membru al conducerii Partidului Comunist Italian; *T. T. Timofeev*, directorul Institutului mişcării muncitoreşti internaţionale al Academiei de Ştiinţe a U.R.S.S.; *P. N. Fedoseev*, membru al C.C. al P.C.U.S., directorul Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.; *Georges Cogniot*, cunoscut activist al mişcării comuniste din Franţa; *T. Lehen* (Partidul Comunist din Finlanda); *B. S. Popov*, şef de catedră la Şcoala superioară de partid de pe lângă C.C. al P.C.U.S.; *Zoltán Beki* (Partidul Muncitoresc Socialist Ungar); *A. Minis* (Partidul Popular Revoluţionar Mongol).

La lucrări a participat tovarăşul Ion Popescu-Pufuri, membru al C.C. al P.C.R., directorul Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

Budapesta — Conferinţă ştiinţifică consacrată aniversării a 50 de ani de la instaurarea Republicii Ungare a Sfatuirilor

Între 17 şi 19 martie, la Budapesta s-au desfăşurat lucrările Conferinţei ştiinţifice consacrate aniversării a 50 de ani de la instaurarea Republicii Ungare a Sfatuirilor. La lucrările conferinţei, organizate de institutele de cercetări în domeniile istoric şi social-politic din Ungaria, au participat delegaţi din: Bulgaria, Cehoslovacia, Republica Democrată Germană, Iugoslavia, Polonia, România, U.R.S.S., Austria, Franţa, Republica Federală a Germaniei, Finlanda, S.U.A. şi din alte ţări.

Din ţara noastră au luat parte conf. univ. Aron Petric, prorector la Academia de ştiinţe social-politice „Ştefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R., conf. univ. dr. Damian Hurezeanu şi conf. univ. dr. Gheorghe Unc, şefi de sector la Institutul de studii istorice şi social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.,

Alexandru Porţeanu, cercetător principal la Institutul de istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Republicii Socialiste România.

Lucrările conferinţei s-au desfăşurat în şedinţe plene şi în două secţii, în cadrul cărora au fost expuse referate şi comunicări ale oamenilor de ştiinţă unguri, precum şi ale delegaţilor străini.

Delegaţii români au prezentat următoarele comunicări: *Lupta revoluţionară în România la sfîrşitul anului 1918 şi în prima jumătate a anului 1919* (Aron Petric); *Solidaritatea mişcării muncitoreşti şi democratice din România cu Revoluţia proletară ungară* (Gheorghe Unc); *Revoluţia burghezo-democratică din Ungaria şi mişcarea revoluţionară din Transilvania în toamna anului 1918* (Alexandru Porţeanu).

Colocviu internațional cu tema: Războiul în Mediterana

În zilele de 8—11 aprilie 1969 s-au desfășurat la Paris lucrările unui colocviu de istorie a celui de-al doilea război mondial, pe tema *Războiul în Mediterana*, organizat de Comitetul de istorie al celui de-al doilea război mondial din Franța. Colocviul a fost pus sub înaltul patronaj al primului ministru al Franței, d. Couve de Murville, și al altor patru membri ai guvernului, precum și al unui reprezentativ Comitet de onoare, prezidat de distinsul istoric d. Maurice Baumont, membru al Institutului Franței.

Au participat istorici din 20 de țări, care au prezentat 23 de referate și circa 70 de coreferate.

Lucrările colocviului s-au desfășurat într-o atmosferă calmă, problemele au fost abordate cu seriozitate, la un înalt nivel științific. Autorii comunicărilor, specialiști în problemele celui de-al doilea război mondial, au relevat unele aspecte noi, rezultate din cercetările efectuate în țările respective. Au luat cuvântul foști comandanți de mari unități pe fronturile din bazinul Mediteranei, participanți la mișcările de rezistență și foști diplomați, care au prezentat aspecte inedite ale evenimentelor petrecute în spațiul mediteranean.

Au fost dezabute mai ample aspectele politice, economice și militare legate de acțiunile din acest spațiu geografic. Un loc important l-au ocupat referirile la mișcările de rezistență, evidențiindu-se rolul deosebit pe care acestea l-au jucat în înfrângerea agresorilor italieni și germani. Profesorul englez Howard a subliniat influența pe care acțiunile militare din bazinul Mediteranei au avut-o asupra desfășurării în ansamblu a războiului. Generalul sovietic Boltin a insistat asupra influenței pe care evenimentele petrecute pe frontul sovieto-german au avut-o asupra celor din Mediterana.

Vorbitorii italieni au subliniat starea de nepregătire a armatei lui Mussolini, slăbiciunile comandamentelor superioare italiene. Ei au criticat planurile imperialiste, cu caracter aventuros, ale „Duceului” și au evidențiat cu mândrie aportul partizanilor italieni la înfrângerea trupelor germane.

Profesorul vest-german Hillgruber a arătat atitudinea oscilantă a lui Hitler față de operațiile din Mediterana și mai ales față de cele privind nordul Africii și insula Malta.

Mai mulți vorbitori au făcut aprecieri asupra rolului pe care convoaiele ce străbăteau Mediterana l-au avut asupra rezultatelor acțiunilor militare din Africa de nord, subliniind activitatea deosebită a submarinelor și aviației engleze din insula Malta și de pe portavioane. Cu drept cuvânt s-a arătat că scufundarea a aproximativ 60% din tonaajul Axei destinat nordului Africii a influențat hotărâtor pierderea campaniei nord-africane de către trupele germano-italiene.

S-au făcut mai multe referiri la „vârșanta Churchill” și la cauzele care au împiedicat aplicarea ei.

Importanța zonei petrolifere din Orientul Mijlociu a apărut sub o lumină nouă. La o afirmație a profesorului vest-german Gruchmann că în cazul cind forțele Axei ar fi pus stăpânire pe petrolul din Orientul Mijlociu situația economică a Angliei s-ar fi înrăutățit considerabil, un colonel francez a răspuns că după interceptarea comunicațiilor din Mediterană Anglia își procura petrol din America și că din țările arabe își aprovizionează doar flota din Mediterana, forțele din Egipt și din Siria, ceea ce reprezenta aproximativ 8% din consumul de petrol al Angliei.

S-a insistat puțin asupra problemelor sociale, iar evenimentele care au constituit preludiul războiului în Mediterana — agresiunea fasciștilor italieni în Abisinia și intervenția lui Hitler și Mussolini în Spania, cât și acțiunile din etapa finală a războiului în bazinul de est al Mediteranei —, au fost amintite cu totul incidental de numai foarte puțini participanți.

Despre România s-a amintit în treacăt în mai multe comunicări. Profesorul universitar francez Jean Marie d'Hoop, vorbind despre proiectele aliaților în Mediterana, înainte de izbucnirea războiului, a spus că generalul Gamelin, comandantul Armatei franceze, preconiza constituirea unei vaste coaliții antigermane care să permită „deschiderea unui teatru de operațiuni oriental, unde vor interveni Polonia, România și U.R.S.S.” Acesta a fost desigur un simplu proiect, despre care la noi nu se cunoaște nimic.

Mai mulți vorbitori s-au referit la „garanțiile” acordate României și Greciei de către Anglia și au subliniat caracterul platonice al acestor „garanții”.

S-a vorbit de mai multe ori despre petrolul românesc și despre anumite proiecte ale hitleriștilor, precum și ale aliaților în legătură cu zona noastră petroliferă. Pe aceeași linie s-a arătat în mai multe comunicări importanța petrolului românesc pentru Germania hitleristă, iar profesorul englez Howard s-a referit la planurile engleze de bombardare a regiunii noastre petrolifere. Dar nici un vorbitor străin n-a surprins evenimentele din august 1944 din România, înăsemnătatea ieșirii României, prin insurrecția națională antifascistă, din alianța cu Axa fascistă și alăturarea ei Națiunilor Unite cu un potențial militar de peste o jumătate de milion de oameni, cu întreaga ei capacitate economică, aducând un spor considerabil forței coaliției anti-hitleriste.

Comunicarea : *Unele aspecte ale corelației evenimentelor mediterano-sud-est-europene, în cel de-al doilea război mon-*

dial, prezentată de participanții români Gheorghe Zaharia și Ion Cupșa, a subliniat că actul istoric săvârșit de poporul român cu un sfert de secol în urmă a avut o influență determinantă în bazinul estic al Mediteranei și al mărilor anexe din această zonă. Comunicarea, care s-a referit la corelația dintre evenimentele din zona Mediteranei și cele din sud-estul Europei, la care a participat și România, a fost primită cu interes de participanți.

Ultima parte a colocviului a fost afectată discuțiilor generale.

Bine organizat, cu contribuția esențială a neobositului său animator, d. Henri Michel, de Comitetul de istorie al celui de-al doilea război mondial din Franța, colocviul de la Paris a contribuit la clarificarea și la adâncirea unor probleme privitoare la războiul în Mediterana.

Susținerea unor teze de doctorat

În ziua de 18 februarie 1969, la Facultatea de istorie a Universității București a avut loc susținerea tezei de doctorat : *Dezagregarea monarhiei austro-ungare și lupta muncitorimii din Transilvania (1914—1918)*, de către Constantin Enea.

Comisia de doctorat a fost formată din : prof. univ. dr. docent Dumitru Berciu,

decanul Facultății de istorie — președinte ; prof. univ. dr. docent Ladislau Bányai — conducător științific ; prof. univ. dr. Mihail Dan, conf. univ. dr. Ion Gheorghiu, dr. Gheorghe Unc — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Constantin Enea.

În ziua de 29 mai 1969, în fața comisiei de doctorat a Facultății de istorie a mișcării muncitorești de la Academia de științe social-politice „Stefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R. a avut loc susținerea tezei de doctorat : *Viața politică din România în timpul primei guvernări național-țărăniște. 1928—1931*, de către Aron Petric.

Comisia de doctorat a fost formată din : conf. univ. dr. Nicolae Petreanu, decanul Facultății de istorie a mișcării muncito-

rești de la Academia de științe social-politice „Stefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R. — președinte ; prof. univ. dr. docent Ladislau Bányai — conducător științific ; conf. univ. dr. Aurel Loghin, conf. univ. dr. Natan Lupu, conf. univ. dr. Nicolae Popescu — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Aron Petric.

În ziua de 16 iunie 1969, în fața comisiei de doctorat a Facultății de istorie a mișcării muncitorești de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R. a avut loc susținerea tezei de doctorat : *România de la Munchen la Viena, 1938—1940*, de către Gheorghe Zaharia.

Comisia de doctorat a fost formată din : conf. univ. dr. Nicolae Petreanu, decanul Facultății de istorie a mișcării

muncitorești de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R. — președinte ; prof. univ. dr. Titu Georgescu — conducător științific ; prof. univ. dr. docent Ladislau Bányai, conf. univ. dr. Aurel Loghin, dr. Eliza Campus — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Gheorghe Zaharia.

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

ПАУЛЬ РАДОВАН: Руководящая роль партии результат целого исторического развития	3
КОНСТАНТИН НИКОЛАЕ, ПЕТРЕ ИЛИЕ: Из деятельности РКП по сплочению широкой антигитлеровской коалиции.....	16

ИЗ АНТИФАШИСТСКОЙ БОРЬБЫ СОПРОТИВЛЕНИЯ НАРОДОВ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ

Национально-освободительная война народов Югославии «1941—1945 гг.: <i>Николае Чакир</i>	31
Антифашистское движение сопротивление болгарского народа: <i>Пон Бабич</i> ..	43
Движение албанского сопротивления против итальянских и немецких фашистских захватчиков—апрель 1939—ноябрь 1944: <i>Джаску Максумович</i>	52
Движение сопротивления в Греции (1940—1944): <i>Дан Баран</i>	61

ИСТОРИЯ РАБОЧЕГО ДВИЖЕНИЯ

— КОНСУЛЬТАЦИИ —

Рабочее движение в годы революционного подъема. Создание Румынской Коммунистической Партии (1918—1921 гг.): <i>Штефан Мушат</i>	70
---	----

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Круглый стол — Суверенность, основной принцип развития государства и нации при социализме	90
Выступление румынского делегата Н. Копю в связи с рефератом «По вопросу историографии 2-го Интернационала» представлении И. Браунталем на Международной конференции в Ливне	122

ПАМЯТНЫЕ СТАТЬИ

● Панайт Мушою ● Коломан Мюллер ● Георге Опреску ● Ольга Банчик	124
--	-----

РЕЦЕНЗИИ — БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ СПРАВКИ

- ЖАК ДЭ ЛОНЭЙ — Последние дни нацизма, Изд. Дарго, Париж, 1969 г., стр. 186; ПИТЕР ВОРЗЛИ, Третий мир, Изд. Виденфельд и Никольсон, Лондон, 1967 г., стр. 374. Социология «национального создания» в новых государствах, Брюссель, 1968 г., стр. 376; САУЛЬ ФРИДЛЭНДЕР: Прелюдия к падению. Гитлер и Соединенные Штаты, 1939—1941 гг., Изд. Чайт и Виднэс Лондон, 1967 г., стр. 348; СИМИОН ПУНИ, Социалистическое Единство румынского народа Издательство Академии Социалистической Республики Румынии, Бухарест, 1968, стр. 296; ЭЛИЗА КАМПУС, Малая Антанта, Научное Издательство, Бухарест, 1968 г., стр. 408.... 143

ЗАМЕТКИ

- Симпозиум по поводу 25-летия создания Единого Фронта Трудящихся 164
Москва: Научная сессия, посвященная 50-летию создания коммунистического интернационала 164
Будапешт: Научная конференция, посвященная 50-летию учреждения Венгерской Советской Республики 165
Международный колоквиум на тему: Война на средиземном море 166
Защита докторских диссертаций 167

SOMMAIRE

ARTICLES

- PAUL RADOVAN : Le rôle dirigeant du parti, résultat de l'évolution historique toute entière 3
CONSTANTIN NICOLAE, PETRE ILIE : De l'activité du P.C.R. pour la réalisation d'une large coalition des forces antihitlériennes 16

LA LUTTE DE RÉSISTANCE ANTIFASCISTE DES PEUPLES DU SUD-EST DE L'EUROPE

- La guerre nationale de libération des peuples de la Yougoslavie (1941—1945) :
Nicolae Ciachir 31
La résistance antifasciste du peuple bulgare : **Ion Babici** 43
Le mouvement de résistance albanais contre les envahisseurs fascistes italiens et allemands (avril 1939—novembre 1944) : **Gelcu Maksutovici** 52
La résistance en Grèce (1940—1944) **Dan Baran** 61

L'HISTOIRE DU MOUVEMENT OUVRIER — CONSULTATIONS —

- Le mouvement ouvrier durant les années de l'essor révolutionnaire. La création du Parti Communiste Roumain (1918—1921) : **Ştefan Muşat** 70

LA VIE SCIENTIFIQUE

— Table ronde — La souveraineté, principe fondamental du développement de l'État et de la nation dans le socialisme	90
L'intervention du délégué roumain N. Copoiu en marge de l'exposé „À propos de l'historiographie de la IIe Internationale“ présenté par I. Braunthal à la Conférence internationale de Linz	122

ÉVOCATIONS

Panait Muşoiu • Coloman Müller • Gheorghe Oprescu • Olga Bancic . . .	124
---	-----

COMPTE-RENDUS. NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

JACQUES DE LAUNAY, Les derniers jours du nazisme, Dargaud, Paris, 1969, 186, p. ; PETER WORSLEY, The Third World, Wiedenfeld and Nicolson, London 1967, 374 p. ; Sociologie de la „construction nationale“ dans les nouveaux États, Bruxelles, 1968, 376 p. ; SAUL FRIEDLÄNDER, Prelude to Downfall. Hitler and the United States. 1939—1941, Chatto & Windus, London 1967, 348 p. ; SIMION PUNI, L'unité socialiste du peuple roumain, Éditions de l'Académie de la République Socialiste la Roumanie, Bucarest, 1968, 296 p. ; ELIZA CAMPUS, La Petite Entente, Éditions scientifiques, Bucarest, 1968, 408 p.	143
--	-----

INFORMATIONS

Symposion à l'occasion de l'anniversaire de 25 années depuis la création du Front Unique Ouvrier	164
Moscou — Session scientifique consacrée à l'anniversaire de 50 années depuis la constitution de l'Internationale Communiste	164
Budapest — Conférence scientifique consacrée à l'anniversaire de 50 années depuis l'instauration de la République hongroise des Conseils . . .	165
Colloque international sur le thème : La guerre dans la Méditerranée . .	166
Thèses de doctorat soutenues	167

CONTENTS

ARTICLES

PAUL RADOVAN : The Leading Role of the Party, a Result of an Entire Historical Evolution	3
CONSTANTIN NICOLAE, PETRE ILIE : From the Activity of the R.C.P. For a Broad Coalition of Anti-Hitlerite Forces	16

FROM THE ANTIFASCIST RESISTANCE FIGHT OF THE SOUTH-EUROPEAN PEOPLES

The National Liberation War of the People's of Yugoslavia (1941—1945): Nicolae Ciachir	31
Antifascist Resistance of the Bulgarian People: Ion Babici	43
The Albanian Resistance Movement Against the Italian and German Fascist Invaders (April 1939—November 1944): Gelcu Maksutovici	52
Resistance in Greece (1940—1944): Dan Baran	61

HISTORY OF THE WORKING-CLASS MOVEMENT — CONSULTATIONS —

The Working-Class Movement in the Years of Revolutionary Upsurge. The Foundation of the Romanian Communist Party (1918—1921): Ştefan Muşat .	70
--	----

SCIENTIFIC LIFE

— A Round Table — Sovereignty — A Fundamental Principle of the Develop- ment of the State and Nation in Socialism	90
The Address of the Romanian Delegate N. Copoiu on the Paper „In Connection with the Historiography of the Second International“, read by I. Braunt- thal at the Linz International Conference	122

RECOLLECTIONS

Panait Muşoiu • Coloman Müller • Gheorghe Oprescu • Olga Bancic	124
---	-----

REVIEWS — BIBLIOGRAPHICAL NOTES

JAKUES DE LAUNAY, Les derniers jours du nazisme, Dargaud, Paris, 1969, 186 p; PETER WORSLEY, The Third World, Wiedenfeld and Nicolson, London, 1967, 374 p; Sociologie de la „construction nationale“ dans les nouveaux Etats, Bruxelles, 1968, 376 p; SAUL FRIEDLÄNDER, Prelude to Downfall. Hitler and the United States. 1939—1941, Chatto and Windus, London, 1967, 348 p; SIMION PUNI, The Socialist Unity of the Romanian People, The Publishing House of the Academy of the Socialist Republic of Romania, Bucharest, 1968, 296 p; ELIZA CAMPUS, The Little Entent, The Publishing House of Scientific Literature, Bucharest, 1968, 408 p;	143
---	-----

INFORMATION

Symposium on the 25th Anniversary of the Setting Up of the United Wor- kers' Front	164
Moscow — Scientific Session on the 50th Anniversary of the Communist In- ternational	164

Budapest — Scientific Conference on the 50th Anniversary of the Hungarian Soviet Republic	165
International Colloquium on : The War in the Mediterranean Area	166
Defending of Doctoral Thesis	167

INHALT

ARTIKEL

PAUL RADOVAN : Die führende Rolle der Partei, das Ergebnis einer ganzen historischen Entwicklung	3
CONSTANTIN NICOLAE, PETRE ILIE : Aus der Tätigkeit der RKP für die Schaffung einer breiten Koalition der Antihitlerkräfte	16

VOM ANTIFASCHISTISCHEN WIDERSTANDSKAMPF DER VÖLKER SÜDOSTEUROPAS

Die albanesische Widerstandsbewegung gegen die italienischen und deutschen faschistischen Eindringlinge (April 1939—November 1944) Gelcu Maksutovici	31
Der antifaschistische Widerstand des bulgarischen Volkes : Ion Babici	43
Der nationale Befreiungskrieg der Völker Jugoslawiens (1941—1945) : Nicolae Ciachir	52
Der Widerstand in Griechenland (1940—1944) : Dan Baran	61

DIE GESCHECHTE DER ARBEITERBEWEGUNG — KONSULTATIONEN —

Die Arbeiterbewegung in des Jahren des revolutionären Aufschwungs. Die Schaffung der Rumänischen Kommunistischen Partei (1918—1921) : Ştefan Muşat	70
---	----

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Runder Tisch — Souveränität, Grundprinzip der Entwicklung des Staates und der Nation im Sozialismus	90
Diskussionsbeitrag des rumänischen Delegierten N. Copoiu zum Referat „Zur Geschichtsschreibung der II. Internationale“, dargelegt von I. Braunthal auf der Internationalen Konferenz in Linz	122

ZUM ANDENKEN AN :

Panait Muşoiu • Coloman Müller • Gheorghe Oprescu • Olga Bancic . . .	124
---	-----

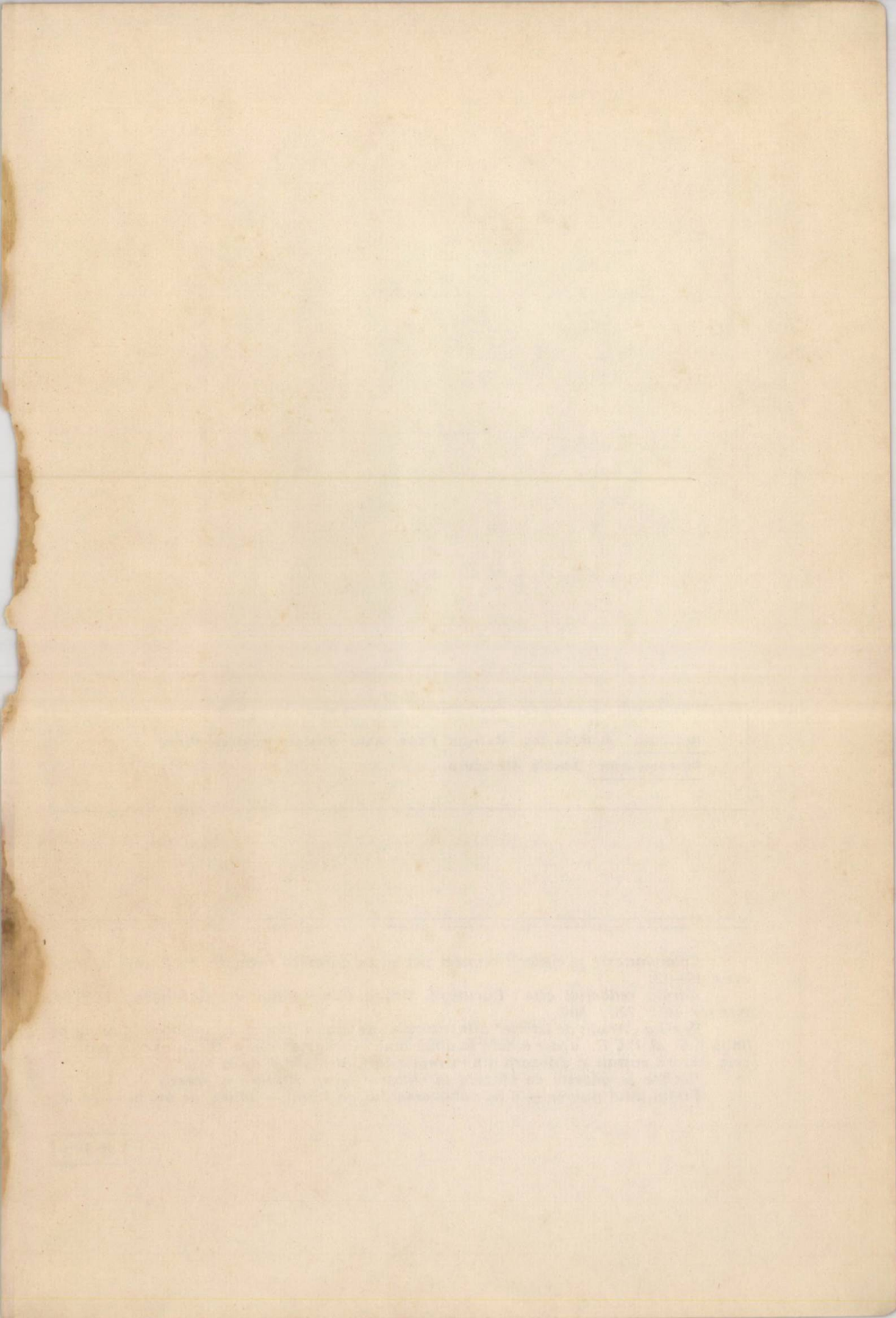
REZENSIONEN — BIBLIOGRAPHISCHE ANMERKUNGEN

- JACQUES DE LAUNAY, Les derniers jours du nazisme (Die letzten Tage des Nazismus), Dargaud, Paris, 1969, 186 S.; PETER WORSLEY, The Third World (Die dritte Welt), Wiedenfeld and Nicolson, London, 1967, 374 S.; Sociologie de la „construction nationale“ des les nouveaux Etats, Bruxelles, 1968, 376 S. (Soziologie des „nationalen Aufbaus“ in den neuen Staaten); SAUL FRIEDLÄNDER, Prelude to Downfall. Hitler and the United States. (Vorspiel zum Untergang. Hitler und die Vereinigten Staaten). 1939—1941. Chatto & Windus, London, 1967, 348 S.; SIMION PUNI, Die sozialistische Einheit des rumänischen Volkes, Verlag der Akademie der Sozialistischen Republik Rumänien, Bukarest, 1968, 296 S.; ELIZA CAMPUS, Die Kleine Entente, Wissenschaftlicher Verlag, Bukarest, 1968, 408 S. 143

INFORMATIONEN

- Symposion zum 25. Jahrestag der Gründung der Arbeitereinheitsfront 164
 Moskau — Wissenschaftliche Tagung anlässlich des 50. Gründungstages der
 Kommunistischen Internationale 164
 Budapest — Wissenschaftliche Konferenz über den 50. Jahrestag der Ungari-
 schen Rätorepublik 165
 Internationales Kolloquium zu dem Thema: Der Krieg im Mittelmeerraum . 166
 Verteidigung einiger Doktoratthesen 167

BIBLIOTECA „ASTRA“
 SIBIU

Redactori : Mamina Ion, Mureșan Elena, Rauș Nicolae, Smărcea Virgil
Tehnoredactor : Lucian Alexandru

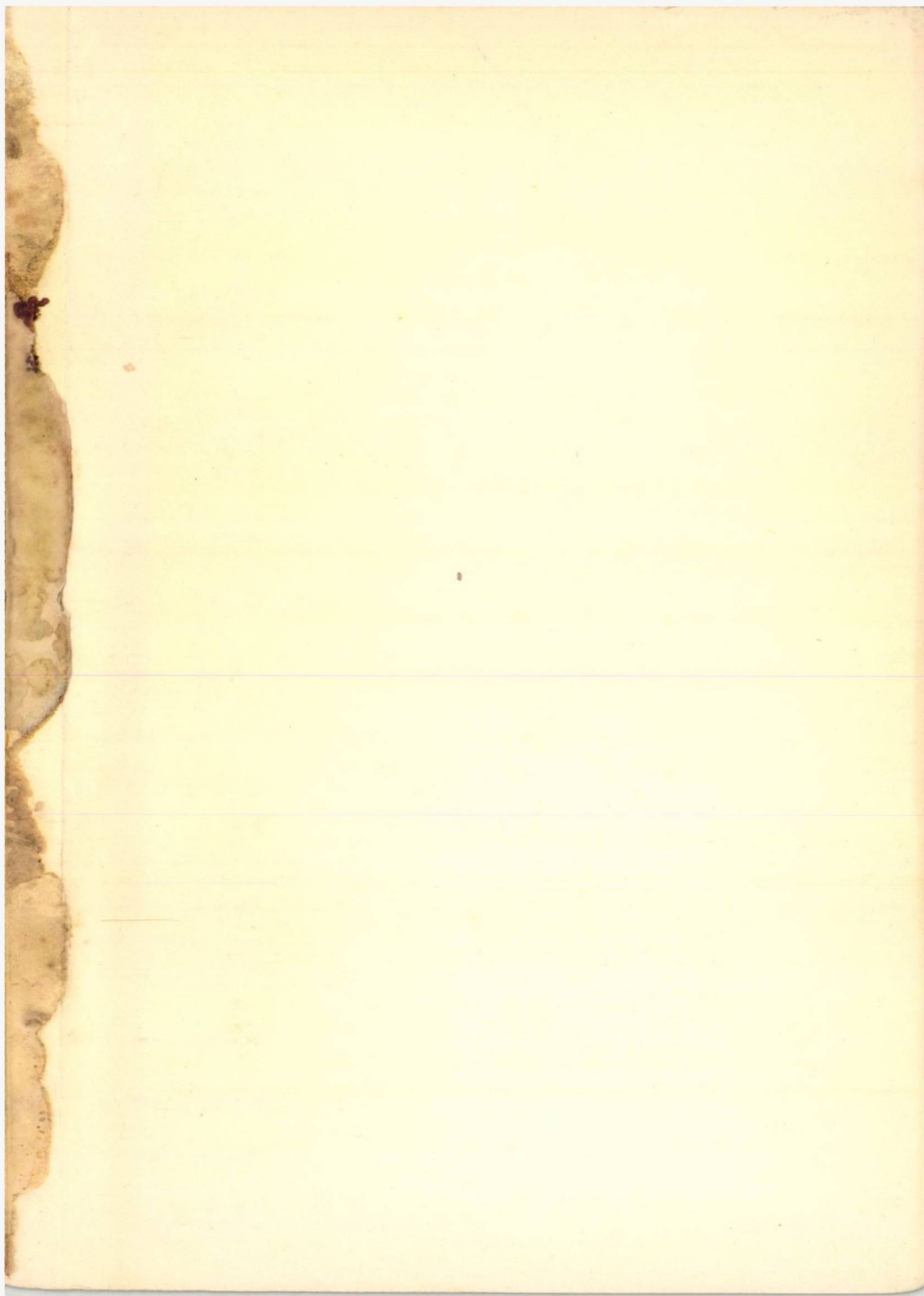
Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 442 ; 722 ; 369.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

I 8931

Biblioteca
Astoria

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

anale de istorie

Nº 4.

1969

X XXV

1920

0 III 2005

COMITETUL DE REDACȚIE

GEORGESCU TITU — redactor-șef, ARDELEANU ION, BARBULESCU CONSTANTIN — redactor-șef adjunct, MACIU VASILE, MATEI GHEORGHE, MUNTEANU N. G., NICHITA PARASCHIVA, PETRIC ARON, PETRIȘOR VASILE — secretar de redacție, ROMAN VALTER, VOICU ȘTEFAN, ZAHARIA GHEORGHE

78931

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

-- ULU 2014

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

anale de istorie

Anul XV

4

1969

SUMAR

AL X-LEA CONGRES AL P.C.R.

* * * Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român — moment istoric în viața poporului român	3
TITU GEORGESCU : România la un sfert de veac de la eliberare	16

25 DE ANI DE LA VICTORIA INSURECȚIEI ANTIFASCISTE

GHEORGHE ZAHARIA : Partidul Comunist Român — forța conducătoare a in- surecției din august 1944	35
PARASCHIVA NICHITA : Insurecția armată antifascistă din august 1944 — în- ceputul revoluției populare în România	49
VLADIMIR ZAHARESCU : Victoriile coaliției antihitleriste și dezvoltarea rezistenței antifasciste a popoarelor	67

DOCUMENTE

Documente privind rezistența antifascistă din România	82
---	----

COMUNICĂRI

Lupeni 1929 — o viguroasă afirmare a combativității revoluționare a clasei mun- citoare din România : N. G. Munteanu	99
---	----

11055

Acțiuni desfășurate de intelectualii patrioți din România în anii dictaturii militare-fasciste : <i>Gh. Grivițeanu</i>	111
Aportul intelectualității progresiste din România la lupta pentru un învățământ democratic (1918—1944) : <i>Emil Bădescu</i>	117
Gala Galaction la „Socialismul” și „Tineretul socialist” : <i>Gheorghe Cănescu</i>	127
Din trecutul învățămîntului de istorie românească : <i>Paul V. Grigoriu</i>	135

EVOCĂRI

Ștefan Plăvăț • Justin Georgescu • Constantin Godeanu • Filimon Sirbu • Salamon Ernő	143
--	-----

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Masă rotundă : Dezbateri privind regimul social-politic din România în perioada anilor 1864—1918	161
Lucrări ale marilor istorici contemporani privind secolul XX	182

BIBLIOGRAFIE

Bibliografia istoriei contemporane a României între congresele al IX-lea și al X-lea ale P.C.R. : <i>Robert Deutsch</i>	183
---	-----

INFORMAȚII

La 150 de ani de la nașterea lui Nicolae Bălcescu	202
Sesiunea jubiliară a Institutului de istorie „Nicolae Iorga”	204

CONGRESUL AL X-LEA AL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN — MOMENT ISTORIC ÎN VIAȚA POPORULUI ROMÂN

„Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român are loc în anul jubiliar al celei de-a 25-a aniversări a eliberării României de sub jugul fascist — eveniment crucial în istoria patriei — cu prilejul căreia poporul nostru va face bilanțul marilor înfăptuiri dobândite pe drumul socialismului”.

U ltimul sfert de veac al istoriei contemporane a României — epopee a luptei maselor muncitoare pentru cucerirea puterii și construirea socialismului — reprezintă, prin adâncile prefaceri revoluționare din viața societății românești, epoca de aur a istoriei poporului român. Împlinirea în acest an a unui sfert de secol de la eliberarea României conferă celui de-al X-lea Congres al partidului valențe noi; făcând bilanțul realizărilor obținute pe linia înfăptuirii hotărîrilor Congresului al IX-lea în domeniul economiei, științei, culturii, perfecționării vieții social-politice, al X-lea Congres al P.C.R. va demonstra prin *prezentul* României, justetea politicii marxist-leniniste a partidului comunist, capacitatea sa de a-și îndeplini misiunea istorică de conducător al destinelor poporului pe drumul progresului și prosperității.

„Acest sfert de veac — se arată în Tezele Comitetului Central — a marcat cele mai profunde transformări social-politice din istoria societății românești, împlinirea idealurilor de libertate națională și socială, de bunăstare materială și spirituală a maselor“. În anii revoluției populare, începută prin victoria insurecției armate din august 1944, au fost pentru totdeauna lichidate exploatarea omului de către om și clasele exploatare; socialismul, în numele căruia și-au dat viața nenumărați martiri ai clasei muncitoare, pentru înfăptuirea căruia întregul popor a muncit cu vrednicie, a triumfat definitiv pe pământul țării noastre. În această operă grandioasă, clasa muncitoare și-a îndeplinit cu cinste rolul istoric de clasă conducătoare a societății, dovedindu-și pe deplin spiritul de sacrificiu, capacitatea și consecvența revoluționară.

România socialistă de azi, prin tot ceea ce reprezintă ea pentru harnicul și talentatul nostru popor, prin locul pe care-l ocupă cu justificată

mîndrie în rîndul popoarelor lumii, este dovada cea mai grăitoare că Partidul Comunist Român și-a îndeplinit cu cinste mandatul ce i-a fost încredințat. Prestigiul și autoritatea de care se bucură în rîndul maselor, rolul său conducător recunoscut de întregul popor constituie rezultatul legic al unui îndelung proces, în care partidul s-a afirmat ca forța cea mai înaintată, mai hotărîită și consecventă a națiunii în lupta pentru apărarea intereselor fundamentale ale clasei muncitoare, ale tuturor oamenilor muncii, pentru edificarea socialismului pe pămîntul României. *Conducător* încercat al poporului, Partidul Comunist Român s-a dovedit în același timp *slujitorul* devotat al poporului, al patriei socialiste.

Mereu prezent în avangarda luptei pentru progresul țării, P.C.R. a supus dezbaterii maselor *programul dezvoltării viitoare a țării* cuprins în Tezele Comitetului Central al Partidului Comunist Român pentru Congresul al X-lea al partidului și proiectul Directivelor Congresului al X-lea al P.C.R. privind planul cincinal pe anii 1971—1975 și liniile directoare ale dezvoltării economiei naționale pe perioada 1976—1980.

Pornind de la cerințele și realitățile țării, ale etapei actuale de dezvoltare a României, prevederile cuprinse în aceste documente se întemeiază pe legitățile și principiile fundamentale ale dezvoltării economiei și culturii noastre socialiste. Prefigurînd *viitorul* României, înfăptuirea măsurilor înscrise în documentele partidului va asigura ridicarea la un nivel calitativ superior a activității economice, dezvoltarea ascendentă și în ritmuri accelerate a tuturor sectoarelor de activitate, ceea ce va avea implicații asupra întregii vieți sociale, asupra nivelului de trai al întregului popor. În același timp, realizarea acestor prevederi va apropia mult România de nivelul țărilor dezvoltate din punct de vedere economic, atît în ce privește industria, agricultura, învățămîntul, știința, cît și în ce privește ridicarea bunăstării tuturor celor ce muncesc.

Înfăptuirea programului Partidului Comunist Român de dezvoltare economică și socială a țării în deceniul viitor, program pe care dezbaterile din întreaga țară îl consideră pe de-a-ntregul realist, care deschide în fața poporului nostru noi și însuflețitoare perspective de progres și prosperitate, va reprezenta totodată o importantă contribuție a poporului nostru la întărirea forțelor socialismului și consolidarea păcii în lume.

POLITICA ȘTIINȚIFICĂ A P.C.R. Uriășele dimensiuni ale transformărilor economice și sociale ce urmează a fi înfăptuite în deceniul următor oglindesc în fapt dimensiunile tot mai cuprinzătoare ale politicii partidului comunist, trăsăturile ei caracteristice : realismul și caracterul ei științific, spiritul creator izvorît din experiența cîștigată, legătura indisolubilă dintre politica partidului și năzuințele fundamentale ale maselor, năzuințe ce reprezintă parametrii fundamentali ai acestei politici de dezvoltare multilaterală a societății socialiste.

Tocmai datorită acestei întrepătrunderi organice, a împrejurării că politica partidului reprezintă în fond chintesența năzuințelor constante și înțelepciunii maselor, s-a conturat o deosebită caracteristică a acestei politici, și anume continuitatea ei.

Stabilirea judicioasă, riguros științifică a obiectivelor programului partidului, a direcțiilor fundamentale ale dezvoltării țării constituie acea

garanție mobilizatoare că continuitatea în politica partidului reprezintă ea însăși nu numai un semn al maturității și competenței sporite a partidului, ci chiar un factor dinamic, de maximă eficiență, al obținerii succeselor.

Marea răspundere a P.C.R. pentru destinele țării pune în fața conducerii partidului și statului sarcina de mare răspundere de a conduce și îndruma economia, întreaga viață social-politică a țării în chip științific, de a iniția la timp luarea tuturor măsurilor ce se impun pentru realizarea marilor obiective ale construcției socialiste. Orice act politic este opțiune care angajează destinul comunității socialiste, al națiunii, și tocmai de aceea el trebuie să aibă în vedere decizia optimă, atât sub raportul eficienței, cât și sub acela al concordanței cu valorile și mecanismul democratismului socialist.

De aceea, în condițiile actuale, când realizarea conducerii științifice a devenit o problemă esențială, de mare răspundere în toate domeniile, se impune cu deosebită stringență — subliniază Tezele Comitetului Central — necesitatea perfecționării continue a activității partidului, a formelor și metodelor sale de muncă.

În anii ce au trecut de la Congresul al IX-lea al partidului, complexul economic național, întreaga viață economică și social-politică a țării au fost supuse unei ample și aprofundate analize, la care, pe bună dreptate, se poate spune că și-a adus contribuția întregul nostru popor. Nu există domeniu al economiei științei, culturii etc. în care să nu se resimtă suflul înnoitor propulsat de Directivele și hotărârile Congresului al IX-lea, care să nu ateste o evoluție însemnată pe calea progresului social.

Analizînd cu spirit de răspundere și maximă exigență situația economică și social-politică, P.C.R. a evidențiat odată cu succesele obținute și minusurile și carențele care afectează ritmul dezvoltării, care frînează mersul înainte, mereu ascendent, corepunzător posibilităților reale ale țării. În acest spirit, documentele Congresului al IX-lea și cele ce au urmat acestuia au criticat practicile învechite, birocratice, mentalitățile anchilozate, tendințele de automulțumire și delăsare care frînează mersul înainte.

Noul s-a relevat continuu, s-a imprimat activității politice un conținut tot mai bogat. Ritmul rapid al dezvoltării economice și-a găsit un fericit corespondent în ritmul susținut al activității creatoare a maselor. Conducerea partidului și a statului, cadrele de conducere, muncitorii, tehnicienii și inginerii, țărănimea, oamenii de știință, artă și cultură, toate forțele poporului au fost mobilizate ca printr-un efort creator comun să împingă mai departe, tot mai sus pe spirala progresului și civilizației economia națională, știința și cultura românească.

Consultarea activului de partid și de stat, a întregului partid asupra problemelor principale ale politicii interne și externe a țării — caracteristică principală a activității partidului nostru, trăsătură esențială a democrației interne de partid — constituie garanția perfecționării continue a politicii partidului, adaptării ei cerințelor obiective ale dezvoltării societății. Politica partidului trebuie să fie într-adevăr chintesența gândi-

rii și capacităților creatoare ale întregului partid. Se asigură pe această cale, pe lângă cunoașterea și aplicarea adevărilor generale ale socialismului științific — condiția obligatorie a unei politici principale juste —, înțelegerea particularului, luarea în considerare a împrejurărilor concrete în care se aplică linia politică generală. Aceasta reprezintă una din condițiile esențiale pentru victoria socialismului, operă de vastă complexitate care se desfășurează în condiții economice și sociale concrete, diferite de la țară la țară, de la etapă la etapă și care îmbracă noi și noi forme particulare de-a lungul procesului de dezvoltare. Ignorarea realităților, insuficiența lor aprofundare duc la o politică dogmatică, artificială, la repetarea mecanică a unor adevăruri generale.

A conduce înseamnă a cunoaște și acest lucru este posibil pe baza studierii obiective a realității sub toate aspectele și laturile sale, sub raportul consecințelor pe care le generează fiecare fenomen; „eficiența fiecărui act de conducere — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — este determinată de măsura în care el răspunde unor necesități reale, oferă soluții cerute stringent de viață, acționează asupra factorilor care condiționează mersul înainte”¹.

Îndeplinindu-și rolul istoric de a conduce opera de făurire a socialismului în țara noastră, răspunderea pentru soarta poporului român, Partidul Comunist a stabilit în fiecare etapă a dezvoltării țării obiectivele principale, a pus în centrul programului economic industrializarea socialistă a țării. În elaborarea politicii agrare, P.C.R. a pornit de la analiza particularităților agriculturii românești, subliniind necesitatea imperioasă a făuririi și consolidării marii agriculturi socialiste, moderne. Aceeași concepție de aplicare creatoare a principiilor marxist-leniniste la condițiile concrete ale țării noastre stă la baza activității partidului în toate domeniile vieții social-politice.

Prezent în miezul marilor probleme ce se pun în fața țării noastre, angajată pe drumul desăvârșirii construcției socialiste, partidul comunist promovează cu consecvență un spirit nou, științific în industrie și agricultură, în planificarea și conducerea economiei, în toate domeniile construcției socialismului. P.C.R. militează pentru sporirea eficienței întregii activități economice, valorificarea la un nivel superior, cu rezultate maxime a resurselor și bogățiilor țării, pentru progresul economic, neîntrerupt al României socialiste și ridicarea nivelului de trai al poporului.

„Dezvoltarea și întărirea statului socialist, adîncirea democrației și creșterea rolului organizațiilor obștești în viața socială constituie puterice forțe motrice ale înaintării țării noastre pe drumul construcției socialismului, ale cimentării orînduirii noastre sociale, ale apărării cuceririlor revoluționare ale poporului”.

UNITATEA DINTRE SOCIALISM ȘI DEMOCRAȚIE. Superioritatea orînduirii socialiste se ilustrează nu numai prin posibilitățile nelimitate de avînt ale dezvoltării forțelor de producție, de modernizare și perfec-

¹ Nicolae Ceaușescu, *Rolul conducător al partidului în etapa desăvârșirii construcției socialiste*, Editura politică, București, 1967, p. 37.

ționare a acestora. Orînduirea socialistă prin natura și esența sa, umană și democratică, își evidențiază superioritatea în primul rînd prin locul pe care-l ocupă în societate omul eliberat de orice fel de exploatare, liber și stăpîn pe destinele sale. Socialismul instaurează egalitatea în drepturi între toți cetățenii patriei socialiste, proclamă și asigură garantarea materială și politică-juridică a celor mai largi drepturi și libertăți democratice, printre care un loc de seamă revine dreptului fiecărui cetățean de a participa activ la marea operă de creație istorică a națiunii. Unitatea dintre socialism și democrație reprezintă o necesitate obiectivă ; marile transformări revoluționare în toate domeniile vieții materiale și spirituale sînt de neconceput fără antrenarea tot mai vie și activă a maselor largi, a întregului popor. Edificarea socialismului este un exemplu elocvent de afirmare a rolului hotărîtor al maselor în făurirea conștiință a istoriei.

Pornindu-se de la faptul că democrația socialistă este o componentă inseparabilă a orînduirii socialiste, Tezele pentru al X-lea Congres al P.C.R. înscriu printre obiectivele majore ale activității social-politice adîncirea continuă a democrației socialiste, crearea celor mai favorabile condiții pentru manifestarea plenară nestîngherită a personalității umane. O atenție deosebită se acordă perfecționării cadrului instituțional în care cetățenii să-și poată exprima opinia asupra modului în care se gospodăresc treburile țării, se înlătuiesc hotărîrile partidului și statului, să poată critica neajunsurile ce apar în activitatea organelor de partid, de stat și obștești, să facă propuneri pentru remedierea acestora, participînd cu toată energia și priceperea la înlăturarea lor, la progresul societății. Procesul adîncirii democrației socialiste se manifestă deopotrivă în două direcții principale : pe de o parte se asigură participarea activă a tuturor membrilor societății socialiste la conducerea treburilor obștești și de stat, iar pe de altă parte manifestarea plenară a fiecărui individ în sinul societății socialiste.

Caracterul real și eficient al participării în socialism are la bază egalitatea socială efectivă a tuturor cetățenilor, gradul sporit de instrucție și cultură, de conștiință politică, civică și etică, existența și perfecționarea continuă a formelor organizatorice și instituționale în cadrul cărora se realizează participarea, precum și a garanțiilor politice-juridice ale largilor drepturi și libertăți social-economice, politice și cetățenești.

În acest spirit, în care P.C.R. călăuzește statornic dezvoltarea orînduirii noastre social-politice, Tezele precizează că „partidul nostru va asigura intensificarea participării tuturor categoriilor de cetățeni la dezbaterea și elaborarea politicii interne și externe, la adoptarea celor mai importante decizii și măsuri privind evoluția societății, astfel ca progresul României să fie în tot mai mare măsură expresia contribuției colective a întregii națiuni“. Punînd în valoare energia și inițiativa creatoare a maselor, a clasei muncitoare, țărănimii și intelectualității, a tuturor oamenilor muncii indiferent de naționalitate, perfecționarea democrației socialiste se afirmă, așadar, ca o latură necesară a procesului de desăvîrșire a construcției socialiste. Totodată, aceasta reprezintă un factor esențial al consolidării continue a societății, al unității și coeziunii maselor în jurul Partidului Comunist Român.

În noua etapă a construcției socialiste în România, cînd realizarea conducerii științifice a devenit o problemă esențială în toate domeniile,

sporesc nemăsurat răspunderile ce revin partidului ; se pune cu deosebită stringență necesitatea perfecționării activității partidului, a formelor și metodelor sale de muncă. „Îndeplinirea rolului conducător al partidului — se arată în Teze — presupune în primul rînd perfecționarea activității tuturor organelor și organizațiilor de partid, cărora le revine obligația să studieze și să cunoască amănunțit situația din domeniile de activitate în care lucrează, să asigure în cunoștință de cauză îndrumarea calificată, specifică fiecărui sector, să hotărască în lumina politicii partidului, de sine stătător, asupra soluțiilor concrete pentru îndeplinirea sarcinilor ce le revin“.

Înscrise în spiritul novator al Congresului al IX-lea, aceste aprecieri demonstrează că astăzi complexitatea deosebită a sarcinilor pe care le incumbă progresul continuu al economiei naționale, perfecționarea orînduirii sociale și de stat, lupta împotriva birocratismului și delăsării, ridică cu acuitate deosebită problema selecționării, creșterii și promovării cadrelor, pirghie fundamentală a îndeplinirii cu succes a rolului conducător al partidului, a creșterii rolului statului în viața societății noastre socialiste.

„Trebuie să promovăm în muncă — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu la Conferința extraordinară a organizației județene de partid Cluj — numai pe acei oameni care pun mai presus de orice interesele construcției socialismului, interesele clasei muncitoare, asigurarea victoriei socialismului și comunismului în România“.

Partidul Comunist Român — partid al celui mai profund umanism, pătruns de grija deosebită față de oameni, pătruns de marile răspunderi ce i-au fost încredințate de popor — veghează neabătut ca toți cei care sînt chemați să acționeze pentru înfăptuirea programului de dezvoltare a României să fie oameni care fac totul pentru triumful acestui program. Umanismul partidului nostru în domeniul promovării cadrelor se reliefează cu pregnanță dînd viață dictonului „omul potrivit la locul potrivit“.

După cum dovedește practica social-istorică internațională, precum și experiența României în construcția socialismului, gradul de participare conștientă a maselor la edificarea noii societăți, eficiența acestei participări sînt strîns legate de nivelul educației și instrucției membrilor societății. Existența acestei interdependențe explică de ce partidul nostru a depus și depune toate eforturile în domeniul muncii de educare, de ridicare a construcției socialiste, de educație comunistă a oamenilor muncii, pentru ridicarea nivelului general de cultură al poporului nostru.

Relevînd faptul că formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste a maselor reprezintă o latură esențială a rolului conducător pe care partidul îl îndeplinește în societate, *Tezele* subliniază necesitatea intensificării activității politice-ideologice, promovarea tot mai activă a principiilor etice ale comunismului, cultivarea atitudinii socialiste față de patrie și avutul obștesc, a respectului față de legalitatea socialistă, a cinstei, dreptății și echității sociale.

Prin educarea socialistă și comunistă a oamenilor muncii, partidul nostru înțelege în primul rînd să acționeze pentru ridicarea nivelului general de cultură al poporului ; simpla însușire a unor teze despre socialismul științific sau a unor hotărîri, care, desigur, își au și ele importanța lor, nu rezolvă problema educației comuniste. „În concepția partidului

nostru — așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu în recenta cuvîntare ținută la Cluj — educația comunistă înseamnă asimilarea a tot ceea ce a creat mai bun omenirea pînă acum în toate domeniile cunoașterii — atît în științele tehnice, cît și în cele umaniste. Numai însușirea tuturor acestor cunoștințe poate să ducă la formarea omului societății socialiste și comuniste, multilateral dezvoltat, cu o înaltă cultură, în stare să înțeleagă desfășurarea evenimentelor și să acționeze în concordanță cu cerințele legilor dezvoltării societății“.

Congresul al IX-lea al P.C.R. a dat un puternic impuls muncii ideologice a partidului, activității teoretice și gîndirii social-politice din țara noastră. Rezultatele obținute sînt o expresie a capacității creatoare a partidului nostru, a lucrătorilor pe frontul ideologic, cultural și științific, ele sînt în același timp o garanție a îndeplinirii sarcinilor actuale înscrise în Tezele Comitetului Central pe linia dezvoltării activității de investigație științifică a noilor procese sociale, a căilor de soluționare a diferitelor probleme — economice, sociale, politice, ideologice — ale mersului nostru înainte.

„Programul Partidului Comunist Român de dezvoltare economică și socială a țării în deceniul viitor deschide în fața poporului nostru noi și însuflețitoare perspective de progres și prosperitate“.

În procesul dezvoltării continue a societății noastre socialiste pe culmile însoțite ale progresului și civilizației, rolul primordial revine *producției materiale*. De aceea, Partidul Comunist Român pune în centrul politicii sale economice continuarea în ritm înalt a procesului de edificare a unei economii moderne, bazată pe o industrie puternică și o agricultură înaintată, pe folosirea cuceririlor revoluției tehnice-științifice contemporane și valorificarea superioară a resurselor țării, pe utilizarea intensivă a întregului potențial de producție, pe o înaltă productivitate a muncii sociale. Practica social-istorică dovedește cu puterea faptelor de neîntîlnit că perfecționarea reală, modernizarea de ansamblu a societății sînt de neconceput pe alte căi decît pe aceea a modernizării economiei, creșterii neîncetate a producției materiale. Continua modernizare a economiei este principalul factor real și deplin eficient în vederea asigurării condițiilor pentru satisfacerea în tot mai largă măsură a cerințelor materiale și spirituale ale membrilor societății. În societatea noastră socialistă, sînt create toate condițiile ca roadele eforturilor pentru progresul economiei să fie permanent și în proporții din ce în ce mai larg resimțite în satisfacerea cerințelor oamenilor muncii. Un volum sporit al eforturilor materiale îndreptate spre dezvoltarea eficientă a forțelor de producție reprezintă în fapt garanția sigură a creșterii nivelului de trai material și spiritual al membrilor întregii societăți. În acest scop, Direcțiile Congresului al X-lea al P.C.R. prevăd ca circa 30% din venitul național ce va fi realizat în anii 1971—1975 să se aloce fondului de acumulare. O asemenea utilizare a venitului național este menită să asigure rezultatele necesare dezvoltării în ritm susținut a economiei naționale paralel cu creșterea nivelului de trai al populației.

În concepția partidului nostru, numai prin menținerea unei rate înalte a acumulării sînt posibile reproducția lărgită în ritm susținut, dezvoltarea rapidă a forțelor de producție și creșterea avuției naționale, realizarea de progrese pe calea apropierii de nivelul țărilor dezvoltate din punct de vedere economic, crearea de noi locuri de muncă specifice unei economii moderne și ridicarea sistematică a standardului de viață.

Ca urmare, investițiile centralizate din fondurile statului în perioada 1971—1975 (în afara celor realizate din veniturile proprii ale unităților cooperatiste și de stat — circa 50 miliarde de lei) vor însuma peste 430 miliarde de lei, ceea ce este aproape egal cu întregul volum de investiții din anii 1961—1970. Acest volum impresionant de investiții, care solicită mari eforturi, se impune a fi folosit — așa cum se subliniază în documentele partidului — cu maximă responsabilitate, stimulîndu-se preocuparea ca să se obțină în cel mai scurt timp efectele economice scontate.

Reflectînd orientarea partidului spre dezvoltarea și modernizarea industriei, principalele eforturi de investiții sînt îndrumate spre construirea de obiective productive; din totalul investițiilor 57—58% sînt alocate industriei, îndeosebi ramurilor care contribuie la lărgirea surselor de materii prime, la dezvoltarea și modernizarea bazei tehnice-materiale a întregii economii.

O cerință importantă în realizarea investițiilor o constituie sporirea eficienței lor economice; în acest scop Directivele Comitetului Central atrag atenția asupra pregătirii temeinice a lucrărilor de investiții, reducerii continue a ponderii lucrărilor de construcții și repartizării unei părți tot mai mari din fondurile de investiții pentru dotarea cu mașini și utilaje.

Evident, prin ea însăși repartizarea unui volum cît mai mare din venitul național pentru acumulare nu poate constitui un panaceu miraculos, general valabil al progresului economiei naționale. Totul depinde de măsura în care, odată stabilit procentul acumulării în raport de posibilitățile reale ale economiei într-o etapă a evoluției sale, acest fond de acumulare este utilizat în mod rațional, cu maximă eficiență. Din acest punct de vedere, tabloul obiectivelor și sarcinilor de bază ale dezvoltării economiei naționale în perioada 1971—1975, ca și al liniilor directoare ale dezvoltării economiei în anii 1976—1980 este deosebit de grăitor. Pe primul plan al preocupărilor partidului în domeniul economiei se situează continuarea susținută a industrializării țării, creșterea aportului industriei — ramură conducătoare a economiei — la sporirea venitului național, la satisfacerea nevoilor productive și de consum interne, la extinderea cooperării și schimburilor comerciale cu alte țări, asigurînd participarea mai activă a țării noastre la circuitul economic mondial.

După cum este cunoscut, industria, ca pivot al dezvoltării întregii economii, a stat permanent în centrul politicii economice a P.C.R. în anii construcției socialiste. Așa se și explică succesele obținute în dezvoltarea economică a României socialiste. Dar politica de industrializare socialistă a țării s-a perfecționat continuu, corespunzător cerințelor progresului social general, revoluției tehnice-științifice contemporane. O etapă calitativ superioară o reprezintă trecerea la o industrializare *intensivă*, proces declanșat în special după al IX-lea Congres al P.C.R., menit să asigure făurirea unei industrii românești moderne. În zilele noastre, au de-

venit o trăsătură de bază a dezvoltării industriei românești îmbunătățirea structurii acesteia, creșterea accentuată a unor ramuri moderne, strâns legate de progresul tehnic-științific contemporan. Se acordă o deosebită atenție industriei electrotehnice și electronice, producției elementelor de automatizare, fabricației de mașini-unelte de înaltă tehnicitate, de utilaje tehnologice și instalații complexe.

„Pentru a duce mai departe procesul de edificare a socialismului, de înflorire multilaterală a patriei, partidul va pune și în viitor în centrul activității sale dezvoltarea economiei naționale, a forțelor de producție — temelia trainică a ridicării bunăstării materiale și spirituale a poporului, condiție hotărâtoare a asigurării independenței și suveranității de stat, a propășirii societății noastre”.

DINAMISMUL DEZVOLTĂRII ECONOMICE. INDUSTRIA ÎN CENTRUL PREOCUPĂRIILOR PARTIDULUI. Economia socialistă a României

se dezvoltă într-un ritm fără precedent. În toate ramurile industriei — a cărei producție în 1968 este mai mare decât cea realizată în decursul primului cincinal 1951—1955 — s-au obținut sporuri importante de producție, acestea înregistrând nivele superioare în acele ramuri care dețin rolul esențial pentru progresul întregii economii naționale : energia electrică, metalurgia, construcția de mașini și chimia. S-a asigurat ridicarea nivelului tehnic al producției, s-au asimilat un număr însemnat de produse cu caracteristici tehnice-economice superioare, a sporit capacitatea uzinelor noastre de a rezolva cu succes probleme tehnologice de o tot mai mare complexitate.

Această orientare fundamentală în evoluția industriei românești are în vedere faptul că justa structurare pe ramuri și în interiorul acestora condiționează în măsură însemnată posibilitățile dezvoltării ei ulterioare și ale economiei naționale în ansamblu.

Dezvoltarea ascendentă, multilaterală a economiei românești, dinamismul său au la bază, ca unul din factorii subiectivi fundamentali, politica plină de răspundere a partidului pentru destinele țării. Numai datorită unei cunoașteri profunde a realităților, unei concepții științifice, de ansamblu, unei viziuni realiste, unei abordări creatoare este posibilă o asemenea cale a progresului social ca cea pe care se înscrie evoluția societății noastre socialiste.

Fiecare etapă în dezvoltarea unei națiuni pune în fața acesteia sarcini noi, izvorite din condiții interne și internaționale noi. Societatea omenească contemporană înregistrează în multe domenii de activitate, în special în cel economic-științific, schimbări într-un ritm rapid fără precedent. În marile țări industrializate, depășind pragul laboratorului, cuceririle științifice se află deja angajate în sfera producției, făcând astfel să se reducă, până la anulare, timpul ce o separa de aceasta. Relația intimă știință-producție, reflectând faze succesive, imediate ale procesului general al reproducerii, de mult a încetat să mai fie o simplă teză teoretică ; pe temeiul însemnătății sale practice, în Directive se prevede că

este „imperios necesară accelerarea procesului de valorificare a cercetării, scurtarea ciclului de cercetare, proiectare și aplicare în producție a rezultatelor obținute“.

În condițiile revoluției tehnice-științifice contemporane, apare evident că dezvoltarea economiei depinde într-o măsură tot mai mare de ridicarea potențialului științific și tehnologic, de capacitatea de a introduce în practica economică și socială cuceririle științei și tehnicii. Sporirea rolului științei în cadrul forțelor de producție, participarea ei activă la progresul general al societății reprezintă, așadar, un factor de mare însemnătate al dezvoltării susținute a economiei, al creșterii eficienței activității în toate domeniile vieții sociale.

În asemenea condiții, a considera că o linie politică odată stabilită, oricât de riguroasă ar fi, se poate aplica oricând și oriunde constituie o eroare cu consecințe nefaste.

Fidel acestei concepții, adept al tinerii pasului cu cuceririle mondiale, Partidul Comunist Român întreprinde o vastă operă de investigare socială. După cum este cunoscut, în vederea stabilirii obiectivelor dezvoltării viitoare, conducerea partidului nostru a întreprins cercetări laborioase asupra posibilităților și necesităților, a selectat și sintetizat ceea ce experiența acumulată a dovedit că are mai bun, mai înaintat, a consultat specialiști de înaltă calificare, s-a sfătuit de fiecare dată cu oamenii muncii.

În acest fel, obiectivele și sarcinile de bază ale dezvoltării economiei naționale în perioada 1971—1980, cele pe baza cărora se va elabora viitorul plan cincinal (1971—1975) sînt cu adevărat emanația gândirii colective a partidului, a poporului, a întregii noastre societăți.

Consecvent concepției sale unitare și de lungă perspectivă că mersul continuu ascendent, puternicul dinamism al economiei, al întregii vieți sociale sînt de neconceput fără aplicarea neabătută a politicii marxist-leniniste de industrializare socialistă a țării, Directivele prevăd îmbunătățirea structurii industriei, creșterea accentuată a unor ramuri moderne, strîns legate de progresul tehnic-științific contemporan.

Industrializarea țării a constituit și constituie factorul fertilizant al întregului efort de dezvoltare. De aceea, în Directive se prevăd „continuarea susținută a industrializării țării, creșterea aportului industriei — ramură conducătoare a economiei — la sporirea venitului național, la satisfacerea nevoilor productive și de consum interne, la extinderea cooperării și schimburilor comerciale cu alte țări, asigurînd participarea mai activă a țării noastre la circuitul economic mondial“. În acest scop se preconizează ca între anii 1971 și 1975 industria să se dezvolte într-un ritm mediu anual de 8,5—9,5%, producția globală industrială urmînd să depășească la finele viitorului cincinal cu 50—70% producția anului 1970. Industria mijloacelor de producție va crește, în medie, cu 9—10% anual, iar producția bunurilor de consum cu 7—8%.

Practica construcției socialiste în țara noastră a dovedit din plin necesitatea intensificării eforturilor proprii pentru lărgirea continuă a bazei

interne de materii prime. În acest scop, lucrările geologice ce vor fi întreprinse în viitor sînt menite să ducă la identificarea unor rezerve industriale sporite de țiței, gaze, minereuri neferoase, minereuri de fier și alte substanțe minerale utile, pentru satisfacerea în cît mai mare măsură a nevoilor mereu crescînde ale economiei.

Industria construcțiilor de mașini va fi orientată consecvent spre producții de înaltă tehnicitate, în vederea echipării cu tehnica modernă a economiei, valorificării superioare a metalului, fructificării concepției tehnice proprii, creșterii contribuției acestei ramuri la extinderea schimburilor economice externe. Precăderea ce se acordă acestei ramuri se ilustrează prin nivelul superior al ritmului ei anual de dezvoltare al întregii industrii. Ritmuri superioare vor cunoaște de asemenea industria electrotehnică, industria electronică, producția mașinilor-unelte, industria chimică, a materialelor de construcții etc.

În Directivele Comitetului Central este prevăzută sarcina de a se acorda și în viitor o atenție permanentă dezvoltării agriculturii, creșterii contribuției sale la formarea venitului național, la îmbunătățirea aprovizionării populației cu produse agroalimentare și a industriei cu materii prime, la sporirea resurselor destinate exportului. Pentru anii 1971—1975, prevăzîndu-se ca producția globală agricolă să crească cu 28—31% față de media anilor 1966—1970, se stabilesc totodată măsurile care să ducă la dezvoltarea și modernizarea bazei tehnice-materiale a agriculturii: irigații (1,3—1,5 milioane hectare), cantități sporite de îngrășăminte chimice, dotarea cu mijloace tehnice care să asigure extinderea mecanizării în toate ramurile producției agricole etc.

Alături de cele două mari sectoare de activitate economică a partidului — industria și agricultura — sarcini deosebit de importante se înscriu în *Directive* în ceea ce privește transporturile și telecomunicațiile, aprovizionarea tehnică-materială, promovarea progresului tehnic și dezvoltarea cercetării științifice, forța de muncă, dezvoltarea învățămîntului și pregătirea cadrelor, creșterea productivității muncii și reducerea cheltuielilor materiale, intensificarea schimburilor comerciale externe, dezvoltarea colaborării și cooperării economice internaționale, creșterea venitului național și ridicarea nivelului de trai al populației.

★

Realizarea obiectivelor și sarcinilor prevăzute în programul partidului pentru deceniul viitor reclamă eforturi deosebite din partea întregului nostru popor. Dezbateră entuziastă în întreaga țară a Directivei, însușirea lor de către masele muncitoare, angajamentele luate de colectivele de muncitori, ingineri și tehnicieni, lucrătorii din agricultură, oamenii de știință și cultură etc., toate acestea demonstrează că poporul român, întreaga națiune, strîns unită în jurul partidului, este hotărîtă să îndeplinească cu succes programul dezvoltării economice, sociale și politice a țării pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste.

„Noua etapă a construcției socialismului în România, complexitatea sarcinilor ce se pun în toate domeniile, amploarea crescândă a participării conștiinței a maselor la viața economică, politică și socială, procesul neîntrerupt de dezvoltare a democrației socialiste, importanța deosebită pe care o capătă activitatea ideologică și educativă în dezvoltarea societății sporesc nemăsurat răspunderile ce revin partidului comunist”.

CREȘTEREA ROLULUI PARTIDULUI ÎN CONDUCEREA SOCIE-

TĂȚII. Victoriile istorice obținute de poporul român în opera de edificare a orînduirii socialiste sînt indisolubil legate de capacitatea crescîndă a partidului comunist de a conduce destinele țării, de a atrage milioanele de oameni ai muncii la rezolvarea problemelor legate de construcția socialismului. Fapte incontestabile dovedesc că afirmarea partidului comunist ca forță conducătoare a societății este rezultatul unui proces legic, obiectiv, al întregii dezvoltări istorice a României postbelice. Poporul român, întreaga națiune recunoaște cu convingere rolul conducător al Partidului Comunist Român, îl urmează cu încredere, luptă cu abnegație pentru înfăptuirea politicii P.C.R., în care vede propria sa politică, propriile interese fundamentale.

Noua etapă în care a intrat procesul de desăvîrșire a construcției socialiste în România, marile sarcini ale programului de dezvoltare a țării în deceniul viitor sporește și mai mult răspunderile ce revin partidului comunist. Integrîndu-se tot mai organic în viața socială a țării, întărindu-și și mai mult legăturile cu masele largi ale poporului, P.C.R. își afirmă tot mai puternic rolul de conducător al societății, caracterul său de principală forță a democrației socialiste.

Pentru a-și îndeplini cu succes rolul conducător al proceselor complexe ce marchează evoluția actuală a țării noastre, evoluție definită cu-prinzător în recente documente ale partidului — Tezele și Directivele —, partidul comunist își perfecționează continuu activitatea, formele și metodele de muncă. „Partidul nostru își realizează rolul conducător în societate — se subliniază în Teze — nu în mod declarativ, nu prin metode administrative, de comandă, ci prin linia sa ideologică și politică, creatoare, marxist-leninistă, prin activitatea politică și organizatorică internă a organelor și organizațiilor de partid, în toate domeniile, prin munca desfășurată pentru ridicarea conștiinței socialiste a maselor, prin legătura strînsă cu clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, cu întregul popor, prin poziția înaintată și exemplul personal al comuniștilor în eforturile consacrate înfăptuirii programului partidului“. O garanție a înfăptuirii acestor obiective o constituie unitatea și tăria partidului, capacitatea și competența sa. P.C.R. reunește în rîndurile sale elementele cele mai înaintate, devotate cauzei socialismului, cu un acut simț al responsabilității, militanți activi pe toate tărîmurile vieții sociale. Structura partidului — se relevă în Teze —, pregătirea politică și profesională a membrilor săi, compoziția sa socială, în care rolul preponderent revine elementului muncitoresc, asigură partidului nostru caracterul de avangardă a clasei muncitoare, a tuturor oamenilor muncii, conferindu-i tot-

odată o înaltă competență, posibilitatea de a acționa nemijlocit în abordarea și soluționarea tuturor problemelor pe care le ridică dezvoltarea economică și socială a țării.

În indisolubilă legătură cu politica internă de construire a noii ordini, politica externă a partidului și statului nostru exprimă înalta grijă și responsabilitate pentru interesele generale ale socialismului și păcii în lume.

Partidul comunist trasează linia politică directoare în politica externă a statului, îndrumă întreaga activitate a României pe arena mondială. Politica și activitatea externă a partidului nostru pornesc de la necesitățile țării, de la interesele generale ale socialismului, de la cauza progresului și păcii în lume, se bazează pe studierea și cunoașterea realităților vieții internaționale.

În centrul politicii externe a Partidului Comunist Român se află prietenia și colaborarea frățească cu țările socialiste, îndreptarea eforturilor spre apărarea și consolidarea unității și coeziunii țărilor socialiste, a mișcării comuniste și muncitorești internaționale. În același timp, pornind de la dezideratele fundamentale ale vieții internaționale contemporane, partidul și statul promovează o politică externă activă și multilaterală, largesc și intensifică relațiile României cu toate țările, indiferent de orînduirea socială, își aduc contribuția la dezvoltarea cooperării între state, la întărirea încrederii și prieteniei între popoare.

Activitatea pe plan internațional a Partidului Comunist Român va avea și în viitor ca obiectiv esențial asigurarea condițiilor externe pentru desfășurarea nestingherită a operei pașnice de construcție socialistă în patria noastră, dezvoltarea și întărirea relațiilor politice și economice cu toate țările socialiste, creșterea aportului la întărirea unității mișcării comuniste și muncitorești internaționale, solidaritatea cu toate forțele progresiste, antiimperialiste, cu toate țările iubitoare de pace în lupta pentru crearea unui climat internațional de securitate, cooperare și încredere între popoare.

Partidul și statul nostru — relevă Tezele Comitetului Central — vor continua să desfășoare o intensă activitate internațională, manifestându-se și în viitor ca detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești, al forțelor antiimperialiste contemporane, al luptei pentru pace și securitate, pentru promovarea destinderii și colaborării între popoare.

România la un sfert de veac de la eliberare

Dr. TITU GEORGESCU

Noi lumini ale istoriei României — clasa muncitoare își îndeplinește

misiunea istorică

Între augustul de început al revoluției populare și augustul celui de-al X-lea Congres al Partidului Comunist Român este cuprinsă o întreagă epocă istorică. Un sfert de secol în istoria poporului român înmănușează, începînd de la 23 august 1944 și pînă în zilele noastre, triumful celor mai înalte idealuri ale înaintașilor care au năzuit la o Românie eliberată de robie din afară și dinăuntru, ridicată pe treapta țărilor civilizate.

Cu 25 de ani în urmă, lupta pentru independență și eliberare de sub jugul fascist, hitlerist s-a dezvoltat într-o uriașă ridicare a maselor largi populare pentru desăvîrșirea revoluției burghezo-democratice.

Visul revoluționarilor democrați din urmă cu mai bine de un secol, al socialiștilor din ultimul sfert de veac trecut, țelurile comuniștilor, care au pecetluit cu jertfele lor paginile istoriei deceniilor dinaintea revoluției populare, democratice românești, și-au găsit împliniri în lupta eroică și victorioasă începută în august 1944 și continuată la scurtă vreme cu trecerea la revoluția socialistă.

Valul luptelor revoluționare ale maselor populare, în neconținută creștere din toamna anului 1944 și pînă la sfîrșitul anului 1947, va fi condus de către Partidul Comunist Român pe făgașul transformării revoluției democratice în revoluție socialistă, pentru cucerirea puterii de către clasa muncitoare și trecerea la construcția socialismului.

Istoria a început să consemneze în tomuri și studii măreția monumentelor revoluției ridicate începînd acum 25 de ani, monumente vii, trăite de cea mai mare parte a celor ce înalță astăzi pe cele noi ale socialismului. Stăruie în memoria generațiilor care în 1944 se situau dincolo de granița adolescenței anii de încordată luptă împotriva forțelor reacțiunii, a resturilor fasciste, a acțiunilor cercurilor imperialiste. Stăruie entuziasmul cu care clasa muncitoare, situîndu-se în prima linie a revoluției și înfruntînd mari privațiuni, refăcea economia țării dusă pînă la prăbușire de regimul dictaturii antonesciene și de jaful fără margini al hitleriștilor. Sînt vii amintirile anilor care se confundă cu istoria anilor revoluției populare, cînd masele populare și-au impus, triumfînd în primăvara lui 1945, reprezentanții lor în fruntea primăriilor, a prefecturilor și la 6 martie în guvernul României.

Cînd, în toamna anului 1946, peste trei sferturi din alegătorii țării și-au dat votul forțelor democratice, aceștia au aderat de fapt la calea pe care comuniștii o deschideau poporului și în același timp au izolat

partidele burgheze reacționare, anunțind iminenta lor dispariție de pe scena istoriei românilor.

Răsturnarea monarhiei și proclamarea republicii au încheiat o epocă în desfășurarea revoluției populare, pe cea democratică, și au deschis-o pe cea socialistă.

★

Partidul Comunist Român, odată cu trecerea la revoluția socialistă, s-a situat ferm în fruntea maselor populare, într-o uriașă activitate constructivă, pe drumul făuririi unei noi societăți. Partidul comunist și-a asumat marea răspundere de a mobiliza și conduce masele largi în opera de construire a societății socialiste și ridicare a României la un înalt nivel de civilizație, pe măsura capacităților materiale și spirituale ale acestui popor, și a încununa astfel aspirațiile sale spre libertate, progres social, de frăție și respect între națiuni.

Prin cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea muncitoare, Partidul Comunist Român a devenit forța conducătoare a vastei reînnoiri revoluționare a societății românești. În fața lui se ridica marea sarcină a elaborării unei politici unitare, care să traseze direcțiile de înaintare a țării, de rezolvare a problemelor fundamentale ce se aflau în fața României. Se cerea dat răspuns la noi și complexe probleme sociale, economice, organizatorice, generate de amploarea procesului revoluționar, de necesitatea făuririi unei economii fundamental noi, socialiste, a unei noi orînduiri de stat, a conștiinței socialiste a maselor.

Pentru îndeplinirea rolului conducător în revoluția socialistă și construirea orînduirii noi, o deosebită importanță a avut realizarea unității depline a clasei muncitoare, a acelei forțe sociale de masă care constituia garanția, pivotul cel mai puternic și mai sigur al dezvoltării cuceririlor revoluționare.

Înfăptuirea deplinei unități a clasei muncitoare, cu un singur partid revoluționar, cu o singură ideologie — marxist-leninistă —, a fost țelul imediat pentru a consolida detașamentul politic conducător unic și a asigura orientarea consecventă a tuturor forțelor în direcția construirii societății socialiste. Aceasta a fost în esență concepția care a stat la baza făuririi partidului unic muncitoresc în România, în februarie 1948.

Unificarea organizatorică și politică a clasei muncitoare din România, făurirea partidului unic marxist-leninist al acestei clase au fost rezultatul unui îndelungat proces istoric, încununarea luptei de decenii desfășurate de Partidul Comunist Român pentru lichidarea sciziunii, luptă sprijinită de numeroși militanți din Partidul social-democrat, Partidul socialist unitar, Partidul socialist și din alte grupări ale mișcării noastre muncitorești, de masele largi ale muncitorimii. Calea unificării celor două partide muncitorești a fost netezită în anii de după eliberarea țării de întărirea continuă a partidului comunist, care se dovedise a fi cel mai puternic și mai influent partid politic, de colaborarea multilaterală dintre P.C.R. și P.S.D., de sus și pînă jos, în guvern și în parlament, în comitetele de front unic, în syndicate, în organizațiile de tineret, de activitatea de clarificare ideologică și lupta comună neîntreruptă a comuniștilor și social-democraților de stînga împotriva oportunistului. Confruntarea de idei a relevat pe deplin superioritatea principală a concepției

marxist-leniniste, iar mersul ascendent al revoluției a atestat viabilitatea și valoarea sa practică. În aceste condiții, concepția reformistă, susținută de elementele social-democrate de dreapta, trecute la remorca partidelor burgheze, a fost cu tărie combătută și respinsă, fapt care va contribui din plin la definitiva zdrobire a reformismului social-democrat în mișcarea muncitorească din România.

În condițiile instaurării dictaturii proletariatului, triumful ideologiei, al principiilor marxist-leniniste și înfrângerea social-democratismului reformist erau un imperativ pentru dezvoltarea procesului revoluționar socialist.

La 21—23 februarie 1948 s-au desfășurat la București lucrările Congresului partidului unic al clasei muncitoare, care a încununat un proces politic, ideologic și organizatoric.

Congresul al VI-lea al P.C.R. a adoptat în unanimitate statutul partidului, document de mare însemnătate pentru viața internă de partid. Statutul definea principiile ideologice și organizatorice ale partidului, scopul lui final, structura partidului etc.

Unificarea celor două partide a constituit un act de profundă însemnătate politică. El a rezultat din trăsăturile dezvoltării mișcării muncitorești din România, prin acumularea unei bogate experiențe politice, în condițiile proprii de desfășurare a luptei de clasă a proletariatului român împotriva orînduirii capitaliste și ale trecerii la revoluția socialistă. Experiența partidului nostru, a mișcării muncitorești din România privind realizarea partidului unic marxist-leninist reprezintă un aport la tezaurul gândirii și experienței colective a mișcării comuniste și muncitorești internaționale.

Puternicul ecou al congresului peste hotare a reflectat interesul cu care în numeroase țări a fost urmărit procesul unificării politice și organizatorice a clasei muncitoare din România, dovadă elocventă a posibilității practice de făurire a partidului unic al proletariatului pe baza principiilor marxist-leniniste.

La acest congres s-au dezbătut și s-au stabilit, pentru întâia oară în istoria poporului, jaloanele trecerii la construirea socialismului în România. Hotărârile congresului aveau în vedere toate domeniile importante ale vieții economice și social-politice ale țării, aducînd concret în fața maselor orientarea partidului, concepția sa revoluționară, înnoitoare a societății.

Cu pregnanță a fost subliniată politica economică, situată în centrul preocupărilor partidului pentru dezvoltarea unei puternice industrii naționale. „Avem tot ce ne trebuie — se preciza la congres — pentru îndeplinirea misiunii istorice pe care și-a luat-o regimul nostru democratic, forțele noastre democratice: lichidarea înapoierii noastre economice, transformarea României într-o țară industrial-agrară înaintată și asigurarea unui nivel de trai ridicat maselor muncitoare“.

Industrializarea socialistă, cheie de boltă a noii orînduiri

În această etapă a istoriei patriei, industrializarea a constituit veriga hotărîtoare în construirea socialismului, temelia dezvoltării continue a economiei și culturii, a ridicării nivelului de viață și civilizație al poporului, a înfloririi și afirmării libere a națiunii.

Liniile directoare ale P.C.R. pentru dezvoltarea economiei naționale, îndeosebi a industriei, trasate la Conferința Națională din 1945 și la Congresul al VI-lea, din 1948, începeau a fi traduse în viață prin mobilizarea tuturor organizațiilor de partid, prin antrenarea întregii clase muncitoare în vederea trecerii principalelor pîrghii ale economiei în mîinile acestei clase conducătoare în societate, ca bunuri ale întregului popor.

„Exproprierea expropriatorilor“, apelul *Manifestului Comunist* își găsea aplicarea în viața poporului român. Clasa capitalistă, care la începutul anului 1948 deținea principalele mijloace industriale și mari resurse financiare, bara cu înverșunare calea înaintării țării în noua orînduire. Trecerea economiei țării în stăpînirea celor ce muncesc și organizarea înaintării sale pe baza cerințelor și principiilor proprii socialismului erau la ordinea zilei.

La 11 iunie 1948, după plenara C.C. al P.C.R. și votarea legii naționalizării de către Marea Adunare Națională, revoluția socialistă consemna unul din cele mai importante acte, hotărîtoare pentru triumful său. Toate bogățiile solului și subsolului, principalele întreprinderi capitaliste, societăți, asociații particulare industriale, bancare, miniere, de transporturi și telecomunicații treceau în posesia statului muncitorilor și țăranilor. Cel mai puternic sector al vieții economice a României a devenit din pîrghie a forței burgheziei o pîrghie a forței clasei muncitoare pentru construirea orînduirii socialiste. Naționalizarea a constituit un salt calitativ, cu consecințe uriașe pentru schimbarea naturii relațiilor de producție, pentru lichidarea exploatării omului de către om și realizarea celui mai important pivot material în jurul căruia se vor dezvolta toate ramurile economiei socialiste. Prin naționalizare se consolida forța clasei muncitoare în revoluția socialistă, marea burghezie industrială și financiară fiind zdrobită; se deschidea cîmp larg de acțiune legilor economice ale socialismului. Planificarea socialistă, atribut al construirii cu succes a noii orînduirii, a început să fie aplicată în economia României, pentru prima dată, imediat după înfăptuirea acestui mare act istoric.

Desăvîrșirea refacerii economiei naționale a luat amploare prin concentrarea eforturilor clasei muncitoare și a mijloacelor materiale dirijate planificat de către statul celor ce muncesc.

La sfîrșitul anului 1950, desăvîrșirea procesului de refacere a economiei naționale consemna pentru industrie o depășire de 47% față de 1938. Rezultatele sînt cu atît mai semnificative cu cît au fost obținute în condițiile acelor ani, cu o tehnică apropiată anilor antebelici și avînd de întîmpinat sabotajul reacțiunii capitaliste, presiunile monopolurilor imperialiste.

În aceste împrejurări, clasa muncitoare, forța cea mai dinamică a marilor realizări din acești ani, hotărîtori pentru viitorul industriei, al economiei socialiste, s-a dovedit a fi la înălțimea misiunii sale istorice. Înfruntînd mari privațiuni, luptînd pentru înfrîngerea rezistenței resturilor burgheziei, în uzine și fabrici, reclădind sute de întreprinderi, clasa muncitoare a dat dovadă de o înaltă conștiință revoluționară și capacitate de sacrificii, a înțeles că începea o etapă decisivă pentru soarta patriei, a socialismului. Nimeni în anii construcției socialiste nu s-a dăruit cu mai multă abnegație decît clasa muncitoare și nu a înțeles cu atîta maturitate sacrificiile care se cereau întregului popor pentru a realiza uriașul efort

de scoatere din înapoiere a economiei țării și de realizare a unei industrii în stare să asigure maselor un nivel de viață materială și culturală mereu în creștere, într-o țară stăpînă pe destinele sale.

În politica economică a P.C.R., industrializarea socialistă constituie comandamentul principal. „Misiunea istorică de a asigura făurirea unei industrii puternice, și pe această bază de a aduce patria noastră pe drumul larg al progresului economic și social, a revenit Partidului Comunist Român“ — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la Congresul al IX-lea al partidului.

Crearea unei industrii moderne puternice — și, în consecință, a unei economii complexe și echilibrate — era nu numai imperios necesară, ci și posibilă în țara noastră, România avînd o gamă variată de resurse naturale, energetice, de minereuri, de bogate materii prime vegetale, o agricultură cu mari posibilități de dezvoltare.

Planificarea socialistă a permis partidului comunist să desfășoare o activitate de conducere sistematică a economiei țării. Primul plan cincinal, 1951—1955, reflecta politica economică a P.C.R. de făurire a bazei tehnico-materiale a socialismului, accentuînd asupra industriei grele. Industriile construcției de mașini, petroliere, energiei electrice, siderurgice, chimice li s-a acordat atenție maximă.

În istoria planificării de durată a economiei țării, primul plan cincinal a constituit o experiență cu multe învățăminte, cu minusuri și importante concluzii pentru dezvoltarea economiei și promovarea intereselor fundamentale ale propriei națiuni socialiste.

Dezbaterea la Congresul al VII-lea al P.C.R. a bilanțului dezvoltării economiei naționale, pînă în 1955, a evidențiat succesele dobîndite și o serie de lipsuri ca : insuficienta creștere a productivității muncii, creșterea prețului de cost în unele ramuri, slaba preocupare pentru introducerea tehnicii avansate ș.a. În ansamblu, cu toate aceste deficiențe, procesul de industrializare s-a repercutat pozitiv în celelalte domenii ale vieții economice și sociale. S-a îmbunătățit repartizarea teritorială a forțelor de producție, a început ridicarea economică a regiunilor slab dezvoltate. Au crescut numeric clasa muncitoare și rolul său într-o societate în care industria a trecut pe prim plan, în jurul său gravitînd mereu mai pronunțat nu numai orașul, dar și satul, viața obștească, învățămîntul și cultura. Au început a se resimți efectele pozitive ale dezvoltării industriei asupra sporirii veniturilor oamenilor muncii și prin bunurile produse pentru creșterea nivelului de trai al poporului.

Volumul producției industriale globale a crescut de peste două ori. S-au pus bazele unei puternice industrii chimice. Cele două mari centre industriale Hunedocara și Reșița, prin capacitatea lor crescută simțitor și procesul de modernizare, dețineau un rol principal în industrializarea socialistă. Industria gazelor naturale și-a făcut debutul cu succes în acești ani și împreună cu industria petrolieră din zona Văii Prahovei au depășit prevederile planului. Cu „Bicazul“ s-a deschis seria marilor hidrocentrale din planul decenal al electrificării. Sectorul socialist, și în primul

rind industria, asigura la finele anului 1955 cea mai mare parte a venitului național. Partidul Comunist Român a pus în centrul programului construcției socialiste în următorul cincinal, 1956—1960, făurirea economiei socialiste unitare, dezvoltarea continuă a industriei socialiste. Directivele planului de dezvoltare a economiei naționale adoptate de Congresul al VII-lea al P.C.R. deschideau perspectiva realizării unei ascensiuni continue a forțelor de producție, a înfăptuirii cadrului favorabil lărgirii și întăririi relațiilor de producție socialiste.

Permanența conduitei P.C.R. în construcția economiei socialiste, cu toate modificările survenite în proporționalizarea sectoarelor industriei, a domeniilor diferite ale economiei, a constituit-o dezvoltarea cu precădere a industriei grele și a pivotului său — industria constructoare de mașini.

Bilanțul din 1960 al realizărilor în construcția economică, în procesul de industrializare a țării consemna creșterea producției globale a industriei cu 68% față de 1955, depășindu-se astfel sarcinile trasate, sporul fiind mai accentuat în producția mijloacelor de producție. Apar pe harta industrială a țării mari centre ale industriei chimice: Săvinești, Onești, Govora ș.a. S-a lărgit baza energetică a țării și au fost puse în evidență importante rezerve de cărbune. S-au dezvoltat industria de mașini agricole, industria de tractoare și s-au pus bazele uzinelor de autocamioane, ambele în centrul industrial Brașov. An de an a crescut producția industriei petrolului și gazelor.

Congresul al VIII-lea al P.C.R. (1960), prin analiza activității desfășurate de partid în opera de construire a socialismului și prin obiectivele fixate pentru următoarea etapă, a dovedit plusul de experiență dat de istoria anilor revoluției socialiste și decizia sa fermă de a dezvolta edificarea socialismului, consolidind neîntrerupt industria grea.

Traducerea în viață a politicii partidului și guvernului de industrializare socialistă a solicitat eforturi serioase din partea întregului popor pentru învingerea greutăților obiective și a greșelilor, a împotrivirii dușmanului de clasă, care, îndeosebi în primii ani ai construcției socialiste, s-a manifestat cu înverșunare, prin cele mai diferite forme, începînd de la sabotaje în economie și în sistemul financiar.

Caracteristic pentru activitatea Partidului Comunist Român de conducere a operei construcției socialiste este faptul evidențiat, îndeosebi prin lucrările Congresului al IX-lea, că el a avut forța necesară de a examina critic metodele folosite, stările de fapt, de a găsi soluții pentru depășirea dificultăților și asigurarea mersului înainte al operei de construire a socialismului. Partidul Comunist Român în ultimul deceniu a luat treptat poziții mereu mai ferme de combatere a teoriilor unor ideologi din alte țări cu privire la esența și metoda industrializării socialiste, potrivit cărora prioritatea ramurilor industriale producătoare de mijloace de producție și, în primul rînd, a industriei constructoare de mașini ar trebui asigurată nu în fiecare țară în parte, ci numai în unele țări, care să le aprovizioneze și pe celelalte cu mijloace mecanice de muncă.

Partidul Comunist Român a ajuns la acea capacitate de conducător încercat, la acel nivel de la care să poată analiza multilateral succesele și lipsurile în construirea socialismului.

Congresul al IX-lea, ca și plenarele ulterioare ale Comitetului Central, au reliefat existența unor rămăneri în urmă în diferite compartimente ale vieții economice din țara noastră, au criticat tendințele de centralism excesiv, manifestările de subiectivism și voluntarism, formele birocratice în activitatea unor organisme și instituții economice centrale, care stingheresc dezvoltarea inițiativei creatoare în unitățile de producție. „Persistența unor asemenea fenomene care duc la folosirea nerațională a unor mijloace materiale și a forței de muncă, la administrarea defec-tuoasă a bunului obștesc — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu în raportul prezentat la Conferința Națională a P.C.R. din 1967 — este de natură să exercite o influență negativă asupra mersului înainte al producției, să joace un rol de frână în realizarea marilor obiective stabilite de partid pentru înflorirea multilaterală a țării. Tocmai de aceea *partidul acționează pentru înlăturarea din viața economică, ca și din viața socială în general, a tot ceea ce este perimat, depășit, a tot ceea ce nu mai corespunde cerințelor actuale de dezvoltare a societății noastre*”.

Partidului Comunist Român îi revine meritul de a fi militat cu perseverență pentru aplicarea și dezvoltarea programului de industrializare socialistă a țării.

Confruntările continue cu viața în procesul construcției socialiste au determinat căutări și soluții proprii, au permis îmbunătățirea activității de conducere de către partid a vieții economice și social-politice, călind Partidul Comunist Român, cadrele sale în anii de încheștată și neobosită muncă și luptă pentru construirea socialismului.

Partidul Comunist Român înainta pas cu pas în rezolvarea multitudinii sarcinilor de decisivă răspundere față de destinele poporului.

Marile înfăptuiri din anii construcției socialiste sînt mărturia activității creatoare desfășurate de partid, faptul că el a știut, înfruntînd numeroase piedici, să adopte strategia și tactica cerute de dezvoltarea socială a României, să asigure înaintarea neabătută pe calea noii orînduiri.

În istoria construcției socialismului se înscriu la loc de cînte marile victorii obținute în industrializarea țării și odată cu ele eroismul, spiritul de dăruire totală cu care clasa conducătoare a societății — clasa muncitoare — a urmat programul partidului comunist, realizînd cuceriri hotărîtoare pentru industrializarea țării și dezvoltarea construcției socialiste.

Exemplul muncitorilor din industrie, răspunderea și abnegația cu care dezvoltau cuceririle în industrializarea socialistă a țării au dus la creșterea prestigiului clasei muncitoare în societate, la recunoașterea deplină a rolului de clasă conducătoare în România socialistă.

Succesele obținute în procesul de industrializare socialistă a țării au fost hotărîtoare pentru progresul economic general al țării și trecerea la etapa desăvîrșirii construcției socialismului în Republica Socialistă România.

În anii construcției socialiste industria a devenit ramura conducătoare și dinamizatoare a întregii economii naționale; România a devenit dintr-un stat cu predominanță agrară un stat socialist cu o structură industrial-agrară.

Producția industrială a înregistrat ritmuri înalte, caracterizate prin constanța mediei de creștere în jurul a 13% anual, determinînd creșteri rapide și în alte ramuri și domenii ale economiei naționale, impulsio-

nîndu-le. În ritmuri ce depăşesc media s-au dezvoltat acele ramuri industriale care condiţionează progresul economiei şi introducerea tehnicii moderne: energia electrică, siderurgia, construcţiile de maşini, chimia.

Industrializarea socialistă a ţării a dus la lichidarea unor serioase disproporţii economice teritoriale, la apariţia unor noi centre industriale, la intensificarea procesului de urbanizare a României. Pe lângă vechile centre şi regiuni industriale, întărite considerabil în anii construcţiei socialiste, Bucureşti, Valea Prahovei, Hunedoara, Reşiţa, Braşov, Valea Jiului, s-au creat noi şi puternice zone industriale în jurul oraşelor Galaţi, Bacău, Craiova, Iaşi, Tg. Mureş, P. Neamţ, Constanţa, Baia Mare cu întreprinderi de înaltă tehnicitate.

Efecte multiple şi adînc înnoitoare a avut industrializarea asupra întregii vieţi economice, sociale şi politice a României socialiste. Aceasta a fost însoţită de o creştere continuă a numărului clasei muncitoare, care la începutul deceniului al şaptelea a ajuns la circa 2 000 000, dublu faţă de 1950.

Prin industrializarea socialistă şi dezvoltarea unei baze industriale proprii, ţara noastră îşi aduce contribuţia la creşterea ponderii sistemului mondial socialist în producţia industrială mondială. Datorită succeselor în dezvoltarea industrială, România a putut să-şi lărgescă mereu colaborarea economică multilaterală cu ţările socialiste, a putut să-şi extindă relaţiile economice cu toate statele. Dintr-o ţară care îşi baza exportul pe produse agroalimentare şi materii prime, importînd marea majoritate a maşinilor şi utilajelor, România a devenit un stat cu o industrie diversificată, în plină dezvoltare, care îi permite o participare tot mai activă, cu produse tot mai variate la schimburile economice internaţionale.

Statul român a folosit în dezvoltarea economiei, în industrializarea ţării avantajele ce decurg din colaborarea cu ţările sistemului mondial socialist şi cu alte state. Republica Socialistă România promovează o politică economică externă bazată pe principiile avantajului reciproc, al respectării şi asigurării independenţei fiecărui stat. Avantajele acestor relaţii economice sînt puse în slujba construirii socialismului.

Congresul al IX-lea al P.C.R. a scos în evidenţă înalta maturizare a partidului şi afirmarea sa ca un conducător creator şi concret la toate eşaloanele vieţii economice. În plină desfăşurare a acestei mari opere constructive, partidul şi-a format un preţios patrimoniu de cadre comuniste, conducători ai multiplelor sectoare. Partidul, prin organizaţiile sale, prin sindicate, U.T.C., a sudat clasa muncitoare ca un întreg în jurul acestui program care cerea nu numai eforturi deosebite, ci şi o înaltă conştiinţă socialistă.

Stabilirea de către Congresul al IX-lea al P.C.R. şi de către Conferinţa Naţională din 1967 a partidului a unei concepţii clare, de perspectivă în dezvoltarea economiei socialiste, ţinînd seama îndeaproape de bogăţiile ţării, de capacităţile producţiei, de nevoile maselor populare, a creat mari posibilităţi conducerii P.C.R. şi guvernului ţării de a dispune de pîrghiile coordonării şi planificării tuturor surselor umane şi materiale ale României socialiste.

Partidul Comunist a dovedit în cursul istoriei a două decenii de construire a orînduirii socialiste că este un conducător receptiv la cerinţele obiective sociale şi, fără a se anchiloza în cifre prestabilite, a făcut

continue eforturi de perfecționare a planificării, de asigurare a unei creșteri armonioase și echilibrate a economiei naționale.

„Este important de subliniat — arăta secretarul general al C.C. al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, — că măsurile de perfecționare a conducerii și planificării economiei pe care le dezbate Conferința Națională se iau în condițiile în care economia noastră se află în plin avânt, cînd forțele de producție ale țării, productivitatea muncii și volumul producției industriale se dezvoltă în ritmuri ce se înscriu printre cele mai înalte din lume“.

Întreaga experiență a dezvoltării României confirmă cu putere faptul că factorul fundamental al progresului și civilizației îl constituie industrializarea socialistă, care asigură creșterea în ritm rapid a întregii economii naționale, ridicarea tuturor regiunilor țării, apropierea de nivelul țărilor avansate economic, înflorirea generală a vieții sociale în patria noastră, apărarea și consolidarea independenței naționale.

Pornind de la aceste considerente majore, Partidul Comunist Român a continuat să pună în centrul activității sale industrializarea țării, văzînd în aceasta calea sigură de desăvîrșire a construcției socialismului în România.

De la lichidarea resturilor feudale la triumful socialismului la sate

Cînd, în toamna anului 1944, Partidul Comunist Român chema masele milioanei de țărani să se ridice pentru lichidarea proprietăților moșierești și a clasei reprezentante a resturilor feudale, o făcea cu răspunderea cu care istoria l-a investit de a rupe țara din cătușele care o trăgeau înapoi și o țineau în dependența marilor state dominatoare prin forța economică ce o aveau. Ridicînd țărănimea din colbul înapoierii, partidul comunist o pregătea în același timp pentru ca, în alianță cu clasa muncitoare, să pășească în evul unor noi rînduiri sociale, în care industria și agricultura să devină marile componente ale economiei socialiste. Drumul parcurs de la începutul revoluției socialiste pînă la transformarea socialistă a întregii agriculturi cuprinde o întreagă perioadă istorică, în care s-a trecut de la mica proprietate privată la marile cooperative agricole de producție. Această transformare revoluționară capitală a două treimi din populația țării a fost în același timp o componentă organică a procesului de consolidare a alianței clasei muncitoare cu masele țărănimii, de așezare a sa pe temeliile societății socialiste, de integrare a acestei uriașe și fundamentale forțe de masă în procesul de făurire a orînduirii socialiste și de desăvîrșire a construcției socialiste.

Singura cale pentru scoaterea definitivă a țărănimii muncitoare din starea de înapoiere, pentru a asigura progresul agriculturii — una din principalele ramuri ale economiei noastre naționale — a constituit-o trecerea de la mica gospodărie țărănească la marea gospodărie agricolă socialistă, care să permită reorganizarea din temelii a agriculturii, dezvoltarea ei intensivă și multilaterală.

Programul de transformare socialistă a agriculturii elaborat de plenara Comitetului Central al P.C.R. din 3—5 martie 1949 s-a dovedit just în liniile sale esențiale ; îmbogățit cu indicații, măsuri și soluții adoptate

ulterior, pe baza studierii noilor fenomene și a generalizării experienței cîștigate, acest program a stat la temelia întregii munci desfășurate de partid în vederea reorganizării socialiste a satului.

Partidul comunist, prin organizațiile sale, a fost factorul conducător și motorul operei de covîrșitoare importanță pentru agricultura țării, al acelei transformări care, schimbînd din temelii viața satului românesc, deschidea noi perspective generalizării relațiilor socialiste, progresului social și economic al țării. Zeci de mii de comuniști — din aparatul Comitetului Central, activiști din regiuni și raioane, muncitori membri de partid din fabrici și din transporturi, țărani militanți pentru îndeplinirea programului P.C.R., activul sfaturilor populare, al Frontului plugarilor, Uniunii populare maghiare, Uniunii Tineretului Muncitor, Uniunii Femeilor Democrate, sindicatelor de salariați agricoli, un impresionant număr de cadre didactice de la sate — au creat un numeros și puternic detașament, care s-a angajat, împreună cu milioanele de țărani, într-o muncă de mare răspundere și dintre cele mai grele pentru a face să triumfe socialismul în sectorul cel mai neomogen al societății, cu nivelul economic cel mai scăzut și cu o rezistență înverșunată din partea ultimelor resturi ale burgheziei și reacțiunii.

Procesul istoric de transformare socialistă a agriculturii, strîns legat de dezvoltarea industriei, de consolidarea puterii muncitorești-țăărănești, era în același timp un profund proces de educare, de formare a unei noi conștiințe, de transformare a mentalității majorității populației țării. Partidul Comunist Român a săvîrșit o adevărată revoluție în conștiința a peste zece milioane de țărani, cu particularitățile lor de a gîndi și a trăi, cu tradiții și influențe, dintre care unele erau frîne în opera absolut nouă pe care partidul o începea.

În acest proces complex, de realizare a unor rînduieli calitativ noi în viața satului, partidul a desfășurat cu fermitate marea acțiune de cuprindere a țărănimii în unități cooperatiste socialiste, pe un front larg, folosind o multitudine de metode de convingere, înlăturînd treptat mare parte din abuzuri și greșeli, căutînd permanent îmbunătățirea formelor organizatorice.

În dezvoltarea României, necesitatea economiei socialiste unitare se impunea cu stringență, iar agricultura se cerea ridicată grabnic la un nivel care să micșoreze decalajul ei față de industrie.

Trecerea țărănimii pe drumul agriculturii socialiste s-a accentuat, luînd un caracter de masă mai ales după Congresul al VIII-lea al P.C.R. (1960). La începutul anului 1962, procesul de transformare socialistă a agriculturii în țara noastră a fost practic terminat. Perioada istorică cuprinsă între 1949 și 1962, de transformare socialistă a agriculturii, se caracterizează prin complexitatea procesului revoluționar de întronare a noilor relații socialiste la sate. Procesul de transformare socialistă a agriculturii nu s-a desfășurat în mod uniform, linear, asupra lui punîndu-și amprenta diferiți factori de ordin obiectiv și subiectiv.

Trăsătura procesului de cooperativizare a agriculturii, de transformare socialistă a satului era dată de majoritatea unităților socialiste de la sate, de cooperativele bune și foarte bune, care demonstrau superioritatea agriculturii bazate pe noile relații de producție. Imensa majoritate a țărănimii s-a contopit organic cu interesele fundamentale ale so-

societății socialiste, manifestându-se ca aliatul demn al clasei muncitoare în efortul comun de desăvîrșire a construcției socialismului în România.

Cooperativizarea agriculturii a reprezentat una dintre cele mai complexe probleme ale construcției socialiste; ea s-a înfăptuit într-un răstimp de 13 ani, înscriindu-se în istorie ca o perioadă de adînci transformări în viața țărănimii, în toate laturile principale ale vieții satului și cu consecințe pozitive pentru toate domeniile social-economice ale țării.

Fără a se anchiloza într-o formă sau alta, partidul comunist a căutat neconținut acele forme, metode de conducere și organizare, care să transforme cooperativele în unități puternice, cu o mare producție agricolă. Pentru aceasta s-a acordat o atenție crescîndă dotării tehnico-materiale, pregătirii cadrelor de specialitate, organizării formelor superioare și locale de conducere a cooperativelor agricole de producție.

Congresul al IX-lea al P.C.R., analizînd multilateral stadiul agriculturii socialiste și apreciînd locul important în economia națională și înaintarea României pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste, a trasat sarcini de însemnătate majoră pentru dezvoltarea cooperativelor agricole, producției agrare, contribuției agriculturii socialiste la avîntul economiei României socialiste.

Succesele obținute prin transformarea socialistă a agriculturii, antrenarea mai activă a milioanele de țărani la efortul constructiv al întregului popor, consolidarea alianței muncitorești-țărănești, pașii înainte făcuți de satul românesc ieșit din înapoierea de secole, ridicarea nivelului de trai, material și cultural, al țărănimii sînt toate verigi ale procesului de înflorire multilaterală a orînduirii socialiste în România.

Prima oară în istoria țării — statul în slujba maselor muncitoare

Așezarea pe baze socialiste a întregii organizări politice a societății românești a fost una dintre sarcinile primordiale pe care Partidul Comunist Român le-a rezolvat după cucerirea întregii puteri. Ca avangardă a clasei muncitoare, partidul comunist, organizatorul și conducătorul revoluției socialiste, a devenit forța politică conducătoare a societății, statul socialist constituind instrumentul principal al construcției noii orînduirii; organizațiile sociale ale celor ce muncesc — sindicate, de tineret, de femei, profesionale etc. — au avut și au rolul de a sprijini construcția socialistă, în strînsă conlucrare cu organele de stat, sub conducerea partidului.

Procesul înlocuirii vechiului aparat de stat, oprimator, cu un nou aparat de stat, socialist, s-a produs treptat, într-o perioadă de cîțiva ani, după ce încă în prima etapă a revoluției populare s-au luat măsuri în vederea democratizării vieții publice.

Exprimîndu-și adeziunea față de calea socialistă de dezvoltare a țării, definită în hotărîrile Congresului al VI-lea al P.C.R. și în proiectul de constituție care a stat în centrul dezbaterilor campaniei electorale din martie 1948, masele de alegători și-au dat votul într-o majoritate impresionantă candidaților Frontului Democrației Populare.

Ca o reflectare a perioadei de început a procesului de construire a socialismului, Constituția a stabilit cadrul juridic pentru înfăptuirea unor

profunde transformări structurale cu caracter socialist, pentru lichidarea proprietății capitaliste asupra principalelor mijloace de producție și transformarea acestora în proprietate a întregului popor.

Marea Adunare Națională și sfaturile populare au devenit baza politică a noului aparat de stat, organe reprezentative ale puterii unice și depline a oamenilor muncii de la orașe și sate.

Corespunzător noului conținut de clasă al statului și rolului său de principal instrument al construirii socialismului, s-au modificat funcțiile statului. Transformările adânci petrecute în viața politică și economică a țării au fost înfăptuite în condițiile luptei de clasă, ale înfringerii împotrivirii claselor exploatare răsturnate de la putere, a forțelor sociale care reprezentau vechea orînduire : chiaburimea, rămășițele burgheziei orășenești, foștii moșieri și capitaliștii expropriați.

În același timp, statul și-a lărgit continuu activitatea constructivă prin funcțiile sale economică-organizatorică, social-culturală și educativă.

Extinderea relațiilor de producție socialiste și sarcinile tot mai complexe puse de construcția noii orînduiri au determinat sporirea continuă a atribuțiilor statului în dezvoltarea industriei, agriculturii, științei și culturii, creșterea rolului și importanței funcțiilor sale de conducere și organizare a economiei, a activității social-culturale, de îndrumare a învățămîntului și cercetării științifice.

Una dintre laturile esențiale ale evoluției statului în procesul făuririi socialismului în țara noastră o reprezintă dezvoltarea democratismului socialist. Cucerirea puterii politice de către oamenii muncii și trecerea în proprietatea întregului popor a principalelor mijloace de producție au creat temelia obiectivă a unei democrații reale, socialiste, în care guvernarea să se asigure de marea majoritate în folosul marii majorități și împotriva foștilor stăpîni, moșieri și capitaliști.

Oamenilor muncii le-au fost asigurate drepturi și libertăți politice, precum și drepturi sociale. A fost statornicită egalitatea deplină a cetățenilor în fața legii.

Egalitatea în drepturi a naționalităților conlocuitoare cu poporul român, devenită politică de stat încă din anii 1945—1947, a dobîndit un fundament trainic în procesul de construire a socialismului.

Aplicarea politicii naționale marxist-leniniste a partidului comunist, dezvoltarea potențialului economic al întregii țări și îmbunătățirea repartizării teritoriale a forțelor de producție, lichidarea claselor exploatare au creat condiții pentru asigurarea în fapt a deplinei egalități în drepturi a tuturor cetățenilor, rezolvarea problemei naționale fiind una dintre marile realizări ale regimului democrat-popular. Aceste realizări se reflectă în participarea reprezentanților oamenilor muncii de toate naționalitățile în organele centrale și locale ale puterii de stat, în întreaga activitate economică, politică și socială a țării. Naționalităților conlocuitoare le este asigurat învățămîntul în limba maternă, ele dispun de numeroase instituții de cultură și artă, ziare și reviste, pot folosi limba maternă în raporturile lor cu organele de stat.

Oamenilor muncii le-au fost garantate pentru prima dată în istoria țării noastre drepturi social-economice, ca dreptul la muncă, dreptul la odihnă și la asigurarea materială la bătrînețe, în caz de boală sau incapacitate de muncă, dreptul la învățătură. S-a înfăptuit egalitatea deplină în

drepturi a femeii cu bărbatul în toate domeniile vieții economice, politice, de stat și culturale. Esența nouă a acestor drepturi și libertăți constă în faptul că destinatarii lor sînt oamenii muncii, deținători ai puterii, cei care în regimurile anterioare au fost victimele oprimării, inegalităților și inechităților sociale și naționale.

Organizațiile și organele de masă și obștești au adus o contribuție mereu sporită la efortul general de educare și antrenare a milioanele de cetățeni la îndeplinirea uriașelor obiective economice și social-culturale ale construcției socialiste.

Activitatea partidului în domeniul construcției de stat, al statornicirii și dezvoltării democrației socialiste în perioada de trecere de la capitalism la socialism nu a fost scutită de o serie de lipsuri.

Dezvăluind deficiențele existente în structura și activitatea statului, în funcționarea mecanismului democrației socialiste, partidul a trecut, mai cu seamă după Congresul al IX-lea, la corijarea lor, punînd accent pe spiritul inovator și creator propriu dialecticii construcției socialiste.

Activitatea statului și a tuturor celorlalte organizații de masă și obștești, cu toate minusurile existente, a înregistrat pe scara istorică a întregii perioade de trecere de la capitalism la socialism un progres incontestabil în antrenarea la viața politică și conducerea societății a unor mase de milioane de oameni ai muncii ținuți în trecut în ignoranță, departe de treburile publice ale căror frîne se aflau în mîinile unei minorități.

În procesul de construire a socialismului s-a lărgit baza socială a puterii populare ca putere a poporului, a națiunii socialiste. Statul democrat popular român, ca stat de tip socialist, și-a îndeplinit chemarea de a fi arma principală în mîna proletariatului și aliaților săi în lupta contra claselor exploatoare răsturnate, pentru făurirea bazelor socialismului.

Structura de clasă a societății s-a schimbat radical în această perioadă de trecere la socialism. Clasele exploatoare au dispărut pentru totdeauna din viața economică și politică a României. Burghezia industrială, financiară și marea burghezie comercială și-au încetat existența în primii ani ai construcției socialiste. S-au redus continuu numărul și ponderea proprietarilor de întreprinderi mici nenaționalizate, a comercianților particulari din anumite sectoare ale circulației mărfurilor, precum și a burgheziei satelor.

Ca urmare a dispariției claselor exploatoare, a înlăturării antagonismelor de clasă, societatea românească a dobîndit un caracter omogen, o structură socială nouă, unitară, proprie orînduirii socialiste.

Clasa muncitoare, în trecut asuprită, exploatată și lipsită de drepturi politice, a devenit clasă conducătoare în stat și stăpînă, împreună cu ceilalți oameni ai muncii, pe principalele mijloace de producție. Continuînd glorioasele ei tradiții de luptă, avînd o mare capacitate de mobilizare, spirit ridicat de disciplină și de organizare, înaltă conștiință revoluționară și un conducător încercat — Partidul Comunist Român —, exponentul fidel al intereselor ei fundamentale și ale întregii națiuni, clasa muncitoare și-a îndeplinit cu cinste și simț de răspundere marea ei misiune istorică de clasă conducătoare a societății în opera de construire a socialismului.

Țărăimea, în trecut fărîmîțată în diferite pături, a devenit o clasă nouă, omogenă, unită prin interese comune, prin proprietatea obștească

asupra pământului și a celorlalte mijloace de producție, prin relații de colaborare și întraajutorare reciprocă. Țărănimea cooperatistă îndeplinește un rol tot mai important în viața întregii noastre societăți, aduce o contribuție tot mai mare la activitatea politică a țării, la creșterea bogățiilor națiunii.

Alianța clasei muncitoare cu țărănimea a fost forța socială determinantă în victoria revoluției populare și în opera de construire a socialismului.

Comunitatea de interese economice și politice fundamentale, cultura socialistă au determinat făurirea unității morale, politice și ideologice a întregului popor în jurul partidului comunist.

Construirea socialismului, procesul de consolidare a omogenizării social-politice și ideologice a societății au ridicat la un nivel superior dezvoltarea națiunii, au creat condiții pentru afirmarea deplină a vieții naționale a poporului. În procesul de formare și dezvoltare a noii orinduirii sociale națiunea a cunoscut profunde mutații în urma cărora s-a realizat o formă superioară de comunitate umană — națiunea socialistă. Treptat s-au cristalizat și evidențiat cu tot mai multă putere trăsăturile ei caracteristice.

Într-un timp istoricește foarte scurt, noua orînduire a asigurat națiunii, întregului nostru popor, un grad de dezvoltare și înflorire necunoscute în întreaga lui evoluție anterioară. Obiectivul înfloririi multilaterale a națiunii socialiste, formulat de partidul comunist, a mobilizat și dinamizat forțele oamenilor muncii în înfăptuirea progresului social.

Știința, învățămîntul, cultura sub semnul triumfului ideologiei comuniste

Pe măsura prefacerilor social-economice și a amplei activități ideologice desfășurate de P.C.R., de întreg sistemul instituțiilor cultural-educative, s-a dezvoltat cultura socialistă, s-au afirmat tot mai puternic concepția despre viață și principiile etice ale clasei muncitoare în lupta dusă împotriva ideilor și concepțiilor burgheze, retrograde, cosmopolite.

Considerînd școala ca principalul factor de instruire și educare a tinerelor generații, în îmbogățirea cunoștințelor cultural-științifice ale întregului popor și pregătirea cadrelor necesare economiei naționale, partidul și statul au asigurat dezvoltarea și perfecționarea continuă a învățămîntului, imprimîndu-i un conținut realist-științific, pe baza concepției marxist-leniniste despre natură și societate, a legării lui de nevoile mereu crescînde ale construcției socialiste.

Ca urmare a măsurilor adoptate, întregul învățămînt a devenit de stat, cu structură unitară și caracter laic, accesibil tuturor copiilor și tinerilor de la orașe și sate, fără deosebire de naționalitate, sex sau religie și fără vreo altă îngrădire care ar fi putut constitui o discriminare. Analfabetismul, plaga subdezvoltării, a dispărut de mulți ani în patria noastră. Astăzi România se numără printre primele țări din lume unde școala de zece ani este obligatorie și gratuită.

Învățămîntului superior i-a revenit rolul important de a pregăti specialiști de înaltă calificare pentru toate domeniile vieții sociale și, totodată, de a contribui la progresul științei, tehnicii și culturii. Rețeaua instituțiilor de învățămînt superior s-a extins potrivit cerințelor societății

noastre, numărul facultăților și al studenților fiind în 1965 de aproximativ cinci ori mai mare decât în 1938.

O atenție deosebită s-a acordat studierii marxism-leninismului, care a fost introdus în programul de învățămînt încă din primii ani ai trecerii la construirea socialismului. La rîndul său, studențimea, tineretul studios, a făcut dovada unei înalte răspunderi față de cauza socialismului, față de popor, muncind cu ardoare pentru a-și însuși știința și tehnica modernă.

Construcția socialistă presupune în mod necesar asigurarea dezvoltării complexe și într-un ritm rapid a științei. Înlăturînd izolarea teoriei de practică, socialismul a oferit condițiile necesare activității științifice, latură inerentă a procesului de făurire a noii orînduirii. Progresele științei naționale au fost posibile datorită sprijinului de care s-au bucurat din partea statului savanții, lucrătorii frontului științei.

Una dintre importantele înfăptuiri ale politicii partidului în construcția socialismului este făurirea noii culturi. Continuatoare a celor mai bune tradiții progresiste ale culturii naționale, dezvoltată pe baza orînduirii noi, cultura noastră socialistă are un caracter științific, un conținut umanist, constituind un factor de seamă al progresului societății românești contemporane.

S-au obținut rezultate deosebite în literatură, teatru, arta plastică, muzică, cinematografie și alte domenii ale creației. Literatura și arta românească au urmat un drum ascendent, creația originală înregistrînd succese remarcabile în toate genurile. Scriitorii și artiștii au făurit opere ce se înscriu la loc de cinste în istoria culturală a României socialiste, opere cu o puternică vibrație patriotică și un profund mesaj social, puse în slujba înfăptuirii idealurilor socialiste în patria noastră. O largă răspîndire a căpătat literatura, arta creatorilor maghiari, germani, sași și de altă naționalitate. Mișcarea artistică de amatori, care cuprinde sute de mii de oameni de la orașe și sate, a luat o mare dezvoltare.

Congresul al IX-lea al partidului și documentele ulterioare subliniază atenția ce trebuie acordată valorificării tradițiilor progresiste ale științei și culturii românești, chemînd oamenii de știință și cultură să ducă mai departe aceste cuceriri în condițiile noi ale orînduirii socialiste.

O contribuție de preț la dezvoltarea tehnicii, științei, literaturii și artei, la formarea conștiinței socialiste a maselor a adus vastă activitate editorială și publicistică. În tiraje de masă au fost editate lucrări ale clasicilor marxism-leninismului, documente ale partidului și statului nostru.

Ca urmare a transformărilor care au avut loc în viața materială a societății, precum și a muncii ideologice și cultural-educative desfășurate de partid, s-a săvîrșit o profundă înnoire morală a societății, s-au produs mari schimbări în profilul spiritual al oamenilor muncii.

Marxism-leninismul s-a dezvoltat, a cîștigat teren și s-a afirmat în lupta împotriva ideologiei burgheze, a filozofiei idealiste, a teoriilor retrograde, mistice, reacționare, devenind ideologia dominantă a societății noastre. Efectele activității educative desfășurate de partid, ale cultivării idealurilor sale etice se reflectă în comportarea majorității cetățenilor, în dragostea lor față de patrie și de trecutul de luptă al poporului, devotamentul față de patrie și cauza socialismului, solidaritatea frățească cu oamenii muncii de pretutindeni, în dezvoltarea noii atitudini față de

muncă și de proprietatea socialistă, spiritul de răspundere în îndeplinirea îndatoririlor sociale, comportarea demnă în viața publică și particulară, un nivel de cultură în continuă creștere.

Consolidarea rolului conducător al P.C.R.

În ascensiunea socialistă a României

Rezultatele obținute de poporul nostru în această perioadă atestă capacitatea deplină a partidului de a da răspunsuri cerințelor dezvoltării sociale în conformitate cu stările concret-istorice din România în perioada de trecere de la capitalism la socialism. Ținând seama de legile sociale obiective și studiind realitățile concrete ale țării, în continuă schimbare, partidul comunist a reușit să adopte liniile generale strategice și tactice corespunzătoare fiecărei etape istorice și să determine înaintarea neabătută a poporului român pe calea noii orinduirii. Activitatea teoretică și practică desfășurată de partid în toate domeniile vieții economice și sociale reprezintă factorul politic fundamental care a asigurat edificarea socialismului în țara noastră.

Pe măsura dezvoltării în amploare și adâncime a operei de construire a socialismului s-a afirmat cu tot mai multă putere calitatea de forță conducătoare în societate a Partidului Comunist Român, au crescut și mai mult prestigiul și autoritatea lui în masele largi ale poporului. Identificându-se cu idealurile maselor, cu interesele națiunii, acționând ca un organism viu, partidul nostru a fost inițiatorul și organizatorul tuturor marilor acțiuni întreprinse în vederea dezvoltării forțelor de producție, făuririi și perfecționării relațiilor socialiste de producție, ridicării nivelului de cultură și civilizație a societății românești.

Sutele de mii de comuniști, dând dovadă de înalt devotament și spirit de sacrificiu pentru cauza socialismului, s-au aflat în posturile cele mai avansate ale ofensivei anticapitaliste și a socialismului, în momentele cele mai grele ei au știut să mobilizeze în jurul lor, la locurile de muncă, colectivele largi de oameni ai muncii.

Înfruntând greutățile începutului, urmările moștenirii lăsate de regimul burghezo-moșieresc și împotrivirea dușmanului de clasă, muncitorii, țăranii, intelectualii i-au urmat cu încredere pe comuniști, au dat viață programului partidului de construire a socialismului în România. Poporul s-a convins prin propria sa experiență că partidul comunist este exponentul fidel al intereselor sale vitale, călăuza sa încercată pe drumul libertății și echității sociale. Partidul Comunist Român a dovedit în fapt că face parte organică din conștiința poporului, cu care s-a identificat pe deplin.

Partidul nostru s-a călăuzit de concepția potrivit căreia premisa hotăritoare a succesului în opera de construire a socialismului este continuarea sa întărire politică și organizatorică, creșterea rolului său conducător în toate compartimentele vieții sociale, cimentarea unității rîndurilor sale, stringerea legăturilor lui cu masele.

Revoluționarea întregului mod de viață al poporului, transformarea radicală a societății au fost condiționate de întărirea partidului, de adoptarea unor forme organizatorice și metode de activitate în stare să contribuie la unirea, educarea și organizarea clasei muncitoare, a întregii

mase de oameni ai muncii pentru a participa cît mai intens și constant la făurirea noii orînduiri.

★

Cucerirea întregii puteri de către clasa muncitoare și dezvoltarea României pe calea socialismului au creat premisele pentru afirmarea suverană a țării în politica internațională, pentru participarea ei mereu mai activă și cu o nemaiîntîlnită vigoare la soluționarea — în interesul păcii și progresului social — a problemelor nodale ale contemporaneității. Pornind de la unitatea dialectică și interdependența dintre sarcinile naționale și cele internaționale, Partidul Comunist Român a statornicit principiile fundamentale și liniile directoare ale politicii externe a țării noastre în perioada istorică a construcției și triumfului socialismului — prietenia și colaborarea cu țările socialiste, promovarea unei politici de pace și prietenie cu toate popoarele lumii, solidaritatea cu toate forțele antiimperialiste — în conformitate cu interesele fundamentale ale poporului român și cauza generală a păcii, democrației și socialismului.

Partidul comunist și guvernul român au militat pentru realizarea și extinderea colaborării frățești cu țările socialiste în toate domeniile vieții politice, economice, sociale, culturale-științifice, pe baza principiilor marxist-leniniste — egalitatea în drepturi, respectul suveranității, neamestecul în treburile interne, întrajutorarea tovarășească, internaționalismul socialist.

România participă activ la Consiliul de Ajutor Economic Reciproc, al cărui membru fondator este de la crearea acestuia, dezvoltă colaborarea cu țările socialiste ale Tratatului de la Varșovia, cu toate statele socialiste.

În centrul întregii politici externe a României socialiste, partidul nostru a pus politica de prietenie, de alianță și cooperare cu toate țările socialiste, de care ne leagă comunitatea de orînduire, țelurile nobile ale făuririi societății superioare comuniste. Țara noastră nutrește cele mai calde sentimente de prietenie față de popoarele Uniunii Sovietice, marea noastră vecină, față de comuniștii sovietici ; e animată de dorința sinceră de a face ca relațiile cu popoarele și partidele statelor vecine — Bulgaria, Iugoslavia, Ungaria — să devină tot mai trainice și puternice ; are aceleași sentimente pentru popoarele țărilor socialiste — Cehoslovacia, Polonia, R. D. Germană și Albania. Față de poporul Chinei, marea țară socialistă din Asia, România este legată printr-o caldă prietenie, purtînd aceleași simțăminte pentru R. D. Vietnam, R. P. D. Coreeană, R. P. Mongolă, pentru Cuba, prima țară socialistă de pe continentul american.

Odată cu dezvoltarea relațiilor cu țările socialiste, partidul comunist și statul român au înfăptuit o politică externă activă de dezvoltare a relațiilor de colaborare cu toate statele, indiferent de orînduirea social-politică, pe baza principiilor respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, egalității în drepturi și avantajului reciproc.

România a desfășurat o activitate perseverentă pentru dezvoltarea colaborării economice, politice, tehnice, științifice cu toate popoarele, pentru consolidarea păcii în lume. Relațiile internaționale ale României au marcat în acești ani o dezvoltare impetuoasă, prestigiul țării noastre în lume afirmîndu-se tot mai deplin.

Guvernul român a adoptat o atitudine fermă împotriva tendințelor cercurilor imperialiste de imixtiune în treburile interne ale țării, a pro-

movat o politică de bună înțelegere și cooperare cu toate statele pe baza principiilor general recunoscute ale dreptului internațional, a militat pentru înlăturarea barierelor artificiale create în anii „războiului rece“.

În spiritul cooperării internaționale, România s-a pronunțat pentru dezvoltarea tradiționalelor legături de bună vecinătate între statele balcanice, acționind pentru îmbunătățirea continuă a relațiilor dintre toate țările din această zonă, indiferent de orînduirea lor socială, pentru transformarea Balcanilor și a regiunii Mării Adriatice într-o regiune a colaborării pașnice.

La statornicirea unor bune relații cu alte state și la afirmarea României pe plan internațional a contribuit primirea țării noastre în rîndurile Organizației Națiunilor Unite. Ca membră a O.N.U., România a militat neabătut pentru dezvoltarea colaborării pașnice între popoare, apărarea și consolidarea păcii și securității.

Propunerile României cu privire la elaborarea unor principii care să stea la baza relațiilor economice internaționale, cu privire la acțiuni pe plan regional pentru îmbunătățirea relațiilor de bună vecinătate între țări europene cu sisteme social-politice diferite, la adoptarea unor măsuri pentru promovarea în rîndurile tineretului a idealurilor de pace, respect reciproc și înțelegere între popoare și altele, au constituit obiectul dezbaterilor sau al rezoluțiilor adoptate de Organizația Națiunilor Unite.

Împreună cu celelalte forțe antiimperialiste, ale progresului și păcii, România a desfășurat o luptă susținută împotriva politicii și acțiunilor agresive ale cercurilor imperialiste reacționare, americane îndeosebi, a militat pentru stingerea focarelor de război, aprinse de imperialism în Coreea, Orientul Apropiat, Cuba, Asia de sud-est, pentru destindere în relațiile internaționale. Partidul Comunist Român s-a ridicat cu tărie împotriva amestecului imperialist în treburile interne ale altor popoare, a denunțat comploturile puse la cale de imperialism, pronunțîndu-se ferm pentru respectarea dreptului fiecărui popor de a-și decide singur soarta potrivit aspirațiilor sale.

O trăsătură constantă a politicii externe a Partidului Comunist Român și a statului au constituit-o solidaritatea cu mișcarea de eliberare națională, extinderea relațiilor prietenești cu tinerele state care și-au cucerit independența în anii postbelici.

Preocupîndu-se intens de rezolvarea sarcinilor construcției socialiste, Partidul Comunist Român, fidel internaționalismului socialist, a dezvoltat continuu legăturile sale cu toate partidele comuniste și muncitorești frățești din întreaga lume, pe baza marxism-leninismului, a acționat pentru stringerea relațiilor cu mișcările socialiste și alte organizații și forțe progresiste din țările capitaliste și din țările care și-au cucerit independența, a educat clasa muncitoare, întregul popor în spiritul internaționalismului proletar, al solidarității cu toate popoarele care luptă pentru progres social. Contactele permanente, schimburile de experiență, întîlnirile avute de Partidul Comunist Român cu partidele comuniste și muncitorești din țările socialiste și din țările capitaliste au contribuit la mai buna cunoaștere reciprocă, la întărirea solidarității de luptă dintre partidul nostru și partidele frățești, în interesul consolidării unității mișcării comuniste internaționale. În munca și lupta sa pentru construirea

socialismului, Partidul Comunist Român, poporul român s-au bucurat de solidaritatea și simpatia clasei muncitoare internațională, a partidelor frățesti, acest sprijin constituind un factor însuflețitor în opera de făurire a noii orînduirii.

În cadrul procesului general de dezvoltare a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, Partidul Comunist Român, pe baza experienței generale acumulate și a propriei experiențe, și-a afirmat tot mai activ poziția sa cu privire la principiile relațiilor dintre partidele comuniste, dintre statele socialiste, la căile întăririi unității mișcării comuniste internaționale, desfășurînd o activitate susținută pentru realizarea coeziunii mișcării comuniste și muncitorești internaționale pe baze noi, în spiritul principiilor marxist-leniniste ale raporturilor dintre partide, al încrederii și respectului reciproc.

În acest spirit, punctul de vedere al partidului nostru asupra principiilor probleme ale vieții sociale contemporane, ale dezvoltării mișcării comuniste și muncitorești internaționale, precum și părerile și propunerile sale privind înlăturarea dificultăților apărute în mișcarea comunistă și-au găsit expresia în *Declarația cu privire la poziția P.C.R. în problemele mișcării comuniste și muncitorești internaționale*, adoptată de plenara largită a C.C. al P.C.R. din 15—22 aprilie 1964, dezvoltate în documentele Congresului al IX-lea și ulterioare ale partidului, iar de curînd în cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la Consfătuirea internațională a partidelor comuniste și muncitorești de la Moscova din iunie 1969.

Potrivit concepției sale, Partidul Comunist Român a acționat pentru salvagardarea și întărirea unității mișcării comuniste și muncitorești internaționale, considerînd că respectarea principiilor fundamentale ale relațiilor dintre partidele frățesti constituie o cale sigură pentru dezvoltarea colaborării lor rodnice, că ceea ce unește partidele comuniste și muncitorești este mai puternic și mai trainic decît deosebirile de păreri. Partidul Comunist Român și-a manifestat hotărîrea de a-și aduce pe mai departe întreaga contribuție la întărirea unității mișcării comuniste și muncitorești internaționale, la victoria cauzei socialismului și păcii în lume.

Toate realizările obținute de poporul nostru în anii construcției socialismului sînt indisolubil legate în conștiința maselor de politica înțeleaptă, marxist-leninistă a partidului comunist, de activitatea sa pentru înflorirea și prosperitatea României.

Rezultat firesc al unei îndelungate evoluții istorice, în care comuniștii au dovedit că nu cunosc alte interese decît interesele supreme ale clasei muncitoare, ale țărănimii, ale intelectualității, conducerea de către partid reprezintă ea însăși o expresie majoră a ridicării României contemporane spre treptele civilizației și culturii comuniste.

Partidul Comunist Român —

forța conducătoare a insurecției din august 1944

Dr. GHEORGHE ZAHARIA

Operă a maselor populare din țara noastră, a tuturor forțelor revoluționare, patriotice și democratice naționale, unite pe platforma comună a eliberării țării de dictatura militară-fascistă și de dominația Germaniei hitleriste, insurecția din august 1944 a deschis poporului român calea spre realizarea năzuințelor sale seculare de libertate națională, independență, progres economic și social.

Aceste sensuri spre profunde transformări revoluționare au fost impuse dezvoltării rapide a vieții politice din România de către Partidul Comunist Român, organizatorul și conducătorul mișcării de rezistență din țara noastră împotriva hitlerismului.

Partidul Comunist Român a văzut perspectiva eliberării țării de fascism în unirea tuturor forțelor naționale care se pronunțau și se manifestau în atare direcție, indiferent de motive și scopuri urmărite. După dezlănțuirea de către Germania nazistă a războiului antisovietic, război în care poporul român a fost împins împotriva voinței sale, Partidul Comunist Român și-a precizat cu claritate poziția — într-un manifest public —, a definit sarcinile imediate ale clasei muncitoare în cadrul luptei generale antifasciste a poporului român.

Apărător al intereselor superioare ale țării, interpret al sentimentelor antifasciste ale maselor largi ale poporului român, partidul comunist a adresat tuturor forțelor patriotice apeluri vibrante în care se arăta că libertatea și independența țării vor putea fi cucerite numai prin zdrobirea fascismului german și a regimului trădător de țară. Muncitorii din industria metalurgică de război erau îndemnați să saboteze producția de arme și muniții, feroviarii — să împiedice transporturile destinate frontului antisovietic; forțele politice ale țării erau chemate să se unească în lupta contra dictaturii antonesciene, a războiului hitlerist, a ocupanților¹.

Aceste obiective au fost expuse cu mai multă claritate în circulara Comitetului Central al partidului din 8 iulie 1941, în platforma-program a P.C.R. din 6 septembrie 1941 și în alte documente ulterioare. Explicînd caracterul național și internațional al luptei antihitleriste, stabilind o sumă

¹ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (A.I.S.I.S.P.), cota A XXV—22.

de măsuri care să ducă la eliberarea țării de sub dominația fascismului și alăturarea ei la Națiunile Unite, documentele la care ne referim subliniau că partidul comunist este gata „să colaboreze cu toate partidele, grupările, personalitățile politice, cu toți patrioții români [...], punînd ca singur criteriu al colaborării atitudinea față de ocupanții hitleriști, de dictatura militară-fascistă și de războiul criminal contra Uniunii Sovietice”².

Concomitent cu activitatea desfășurată în rîndul clasei muncitoare și al altor categorii de oameni ai muncii care se opuneau regimului existent sub diferite forme, partidul comunist a acordat atenție intensificării legăturilor sale cu alte partide și organizații politice. Pe măsura desfășurării războiului, pături tot mai largi, grupări și personalități diferite în ceea ce privește poziția socială, interesele economice, social-politice își manifestau din ce în ce mai fățiș adversitatea și ura față de războiul hitlerist, față de regimul dictaturii antonesciene și față de trupele hitleriste. Alături de P.C.R. au acționat în lupta pentru eliberarea patriei, în Frontul patriotic antihitlerist, constituit în toamna anului 1943, partide și organizații patriotice ca: Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, organizație de masă antifascistă, care avea aderenți din rîndurile intelectualilor și ale păturilor mijlocii, Uniunea oamenilor muncii din România (Madosz), Partidul socialist-tărănesc de sub conducerea profesorului universitar Mihail Ralea și a socialistului Lothar Rădăceanu.

Partidul comunist a mobilizat la luptă mii de patrioți, indiferent de naționalitate și de apartenență socială, animați de sentimente patriotice, antihitleriste. Comuniștii au organizat greve, conflicte de muncă, sabotaje împotriva mașinii de război fasciste, dînd pilde nepieritoare de eroism și dragoste de patrie. În fruntea acestei lupte nobile, mulți dintre ei și-au dat viața.

În numeroase întreprinderi metalurgice, petroliere, miniere, maritime și de transport muncitorii au încetinit ritmul producției, au produs un mare număr de piese cu defecte, au produs stricăciuni la mașini și instalații, la locomotive și vagoane. Semnalînd înmulțirea actelor de sabotaj, organele informative guvernamentale arătau în toamna anului 1943 că „în ultimul timp incendiile de la depozitele militare și stabilimentele militarizate au luat proporții care nu mai pot fi puse în seama întîmplării. Aceste incendii au fără îndoială altă cauză, care în majoritatea cazurilor trebuie căutată în actele de sabotaj organizate”³.

Alături de muncitori, în lupta împotriva fascismului s-au ridicat și mase ale țărănimii, greu lovite de pe urma războiului hitlerist. În numeroase localități țărani au ascuns cerealele și vitele, sabotînd astfel frontul antisovietic.

Consecințele războiului s-au răsfrînt și asupra funcționarilor, pensionarilor, micilor meseriași și comercianți, a unor grupări de industriaiși.

Starea de spirit antihitleristă în continuă creștere din rîndul maselor a creat condiții prielnice pentru înfăptuirea politicii de alianțe largi a partidului comunist.

Acapararea economiei țării de către hitleriști și agravarea situației economice a maselor, participarea Armatei române la operațiile militare

² *Ibidem*, cota Ab XXV-11, inv. nr. 989, Platforma-program a C.C. al P.C.R. din 6 septembrie 1941.

³ Arhiva M.F.A.—M.St.M., dosarul nr. 300/50, fila 136.

desfășurate în adîncimea teritoriului Uniunii Sovietice și pierderile mari suferite pe front, starea de război cu Marea Britanie și Statele Unite ale Americii, realizarea coaliției antihitleriste, o anumită atitudine a cercurilor conducătoare ale Partidului național-țărănesc (P.N.Ț.) și Partidului național-liberal (P.N.L.). Aceștia manifestaseră adversitate față de dictatura regelui Carol al II-lea și au văzut în dictatura generalului Antonescu o alternativă momentană, legată de dominația Germaniei naziste în Europa ; în același timp ei au protestat împotriva măsurilor represive, de lichidare a libertăților civice burgheze. Aceasta era însă o poziție protestatară pasivă, liderii partidelor „istorice” refuzînd tot timpul acțiunile concrete cele mai eficiente de luptă contra fascismului. Sperînd în victoria exclusivă a democrațiilor burgheze occidentale, liderii acestor partide stabiliseră încă din 1941 legături cu unele servicii anglo-americane, nutrînd speranța găsirii unei soluții pentru ieșirea din război pe o cale care să-i scutească de colaborarea cu comuniștii și să ocolească Uniunea Sovietică, țară cu care România se găsea efectiv în război.

Deși opoziția lor era limitată la proteste sterile adresate lui Antonescu și la apeluri lipsite de realism transmise guvernelor de la Londra și Washington, totuși această opoziție exprima o stare de lucruri favorabilă dezvoltării alianțelor politice. La insistențele comuniștilor, conducătorii P.N.Ț. și P.N.L. s-au declarat în principiu de acord cu unele puncte din platforma-program, dar au avut rezerve față de metodele de luptă preconizate, pretextînd că sabotajul ar cauza inutil pagube materiale și intensificarea represaliilor. Ei continuau să pertracteze cu mareșalul Antonescu, legîndu-și speranțele de îndeplinirea cel puțin parțială a cunoscutei „variante balcanice” a lui Churchill, respinsă la Teheran în toamna anului 1943, cu privire la deschiderea celui de-al doilea front european.

Rolul hotărîtor în desfășurarea războiului l-a avut Uniunea Sovietică, principala forță a coaliției antihitleriste. Victoriile armatelor sovietice la Moscova, în iarna anului 1941/1942, la Stalingrad și în Caucaz, în iarna lui 1942/1943, la Kursk și în stînga Niprului, în vara și toamna anului 1943, aveau să accentueze schimbarea raportului de forțe între beligeranți, să influențeze pozitiv situația din țările cîmpionate de fascism, să stimuleze lupta de eliberare națională.

În România, ele aveau să influențeze creșterea luptei maselor muncitoare, a stării de spirit antihitleriste a populației. În același timp s-au adîncit contradicțiile dintre cercurile palatului și mareșalul Antonescu, dintre guvernul acestuia și guvernul lui Hitler. O anumită influență au avut și debarcarea forțelor americano-franco-engleze în Sicilia și înlăturarea lui Mussolini, în iulie 1943, urmate de debarcarea în sudul Italiei, în septembrie același an.

Sporirea fricțiunilor și divergențelor dintre Antonescu și cercurile palatului, grija pentru soarta monarhiei au determinat aceste cercuri să accepte dialogul cu P.C.R. încă de la începutul lunii septembrie 1943.

Hotărîrea poporului român de a-și lua soarta în propriile mîini constituia caracteristica principală a crizei în care intrase regimul dictaturii militare-fasciste încă din vara anului 1943. Întreaga evoluție a situației interne și externe pe plan politic și militar demonstra că în primăvara anului 1944 lupta de eliberare a poporului român a intrat într-o

etapă decisivă. Organele represive semnalau că în rândurile muncitorilor din principalele întreprinderi din București și din țară există „o permanentă atmosferă de dușmănie împotriva actualului regim“, precum și faptul că „ar privi cu ochi buni o răsturnare a actualei ordini sociale“⁴. Atitudini similare manifesta țărănimea, greu lovită de calamitățile și ororile războiului antisovietic. În aprilie 1944, un număr de 66 oameni de știință, membri ai Academiei Române, profesori universitari și alți intelectuali din București, Iași și Cluj, au adresat lui I. Antonescu un memoriu comun, cerînd ieșirea României din războiul hitlerist.

Hotărîtoare pentru accelerarea luptei de eliberare de sub dominația hitlerismului a fost acțiunea de la 4 aprilie 1944 de îmbunătățire a conducerii Partidului Comunist Român, prin înlăturarea lui Șt. Foriș, care promovase în munca de partid procedee și practici dăunătoare. Măsurile adoptate de noua conducere au întărit unitatea de voință și de luptă a partidului. S-a luat curs hotărît spre pregătirea eliberării țării pe calea unei insurecții înfăptuită de clasa muncitoare, țărănime, armată. O mare însemnătate au avut în acest sens măsurile luate de noua conducere a partidului comunist pentru crearea unor echipe de șoc muncitorești înarmate, în jurul cărora aveau să se dezvolte formațiuni patriotice de luptă, ca instrument militar al clasei muncitoare.

Încheierea, la mijlocul lunii aprilie 1944, a unui acord între Partidul Comunist Român și Partidul social-democrat, de acțiune comună în cadrul Frontului Unic Muncitoresc, a fost un eveniment de mare însemnătate pentru realizarea unei largi coaliții de forțe politice în spiritul orientării partidului comunist. Manifestul programatic al Frontului Unic Muncitoresc, dat publicității cu prilejul zilei de 1 Mai 1944, chema toate forțele patriotice, antihitleriste să se unească în „*luptă hotărîtă pentru : Pace imediată. Răsturnarea guvernului Antonescu. Formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste. Izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane. Sprijinirea armatei roșii eliberatoare. Alianță cu Uniunea Sovietelor, Anglia și Statele Unite. Pentru o Românie liberă, democratică și independentă !*“⁵.

În mai 1944, comuniștii au încheiat o înțelegere cu Gh. Tătărescu, exponentul unor grupări burgheze liberale dispuse să acționeze imediat.

Adîncirea crizei regimului fascist, creșterea stării de spirit antihitleriste a maselor, loviturile puternice date mașinii de război naziste pe front și în spatele frontului, perspectiva sumbră a ocupării militare totale și transformării țării în teatru de război nimicitor au impus sfetnicilor regelui Mihai I concluzia că singura cale de salvare a monarhiei de răspunderea de a fi admis tacit activitatea guvernului antonescian și dezastrul țării era participarea regelui la o acțiune de ieșire din războiul hitlerist. În consecință, regele Mihai și apropiații săi au aderat, la mijlocul lunii iunie 1944, la planul propus de comuniști pentru înlăturarea, pe calea armelor, a dictaturii mareșalului Antonescu, eliberarea țării de sub jugul fascist și alăturarea ei la coaliția antihitleristă.

⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 5, dosarul nr. 856, filele 137 și 391.

⁵ A.I.S.I.S.P., cota LXXVIII—1, inv. nr. 1182, Manifestul Frontului Unic Muncitoresc din 1 Mai 1944.

Sub imperiul presiunii maselor, al aderării cercurilor palatului și a grupării lui Tătărescu la acțiunea inițiată de comuniști, evoluția situației politice și militare favorabilă coaliției antihitleriste a impus lui Iuliu Maniu și C.I.C. Brătianu adoptarea unei poziții mai constructive. La sfârșitul celei de-a doua decade a lunii iunie 1944, Partidul național-țărănesc și Partidul național-liberal-Brătianu aderă, în sfârșit, la platforma propusă de partidul comunist și Partidul social-democrat, de constituire a Blocului Național Democrat.

Realizarea politicii de alianțe largi, inițiată și urmărită cu tenacitate de partidul comunist, angajase la o luptă hotărâtoare pentru interesele naționale fundamentale toate păturile populației, deși relațiile dintre elementele politice reprezentate în această coaliție n-au fost lipsite de complexități, de divergențe și asperități. Realizarea B.N.D. a grăbit izolarea dictaturii militare-fasciste, a atras la acțiunea antihitleristă acele categorii ale populației și ale Armatei române care se aflau sub influența partidelor național-țărănesc și național-liberal.

În timpul activității desfășurate de forțele participante în cadrul coaliției, precum și separat, în perioada care a urmat, s-au conturat diferite poziții. Partidul Comunist Român a intensificat activitatea pentru crearea formațiunilor de luptă proprii, care trebuiau să constituie forța de șoc în acțiunea de răsturnare a dictaturii antonesciene.

În timp ce partidul comunist milita ferm pentru urgentarea pregătirilor în vederea răsturnării prin forță a dictaturii militare-fasciste, liderii partidelor burgheze continuau să spere în încheierea armistițiului de către mareșalul Antonescu; în ultimă instanță, atît ei cit și cercurile palatului sperau să poată limita acțiunea la o lovitură de palat, să evite ridicarea la arme a maselor populare.

Bizuiindu-se pe forța clasei muncitoare, pe lupta forțelor antihitleriste în permanentă creștere, ținînd seama de evoluția evenimentelor de pe front, favorabilă forțelor antihitleriste, partidul comunist era convins de faptul că toate acestea vor limita și îngusta posibilitățile de manevră ale monarhiei și conducătorilor partidelor burgheze.

Consecvent orientării și poziției sale, între 20 iunie și 23 august 1944, P.C.R. a continuat pregătirea forțelor proprii, a dezvoltat legăturile cu organizațiile din Frontul patriotic antihitlerist, cu gruparea tătărăsciană, cu cercurile palatului și a depus eforturi pentru dinamizarea partenerilor din Blocul Național Democrat, cărora le-a declarat, în ședința din noaptea de 27—28 iulie, că, dacă vor continua să tergiverseze, își va lua libertatea de acțiune.

În sensul celor de mai sus, reprezentanții P.C.R., Lucrețiu Pătrășcanu și Emil Bodnaraș, purtaseră numeroase discuții cu reprezentanții palatului și cu un grup de generali și ofițeri superiori. Hotărâtoare în această privință fusese întîlnirea conspirativă din noaptea de 13—14 iunie 1944, cînd participanții au fost de acord să constituie un comitet militar, format din generalii Gh. Mihail, fost șef al Marelui Stat-Major al armatei și un timp vicepreședinte de guvern, C. Vasiliu-Rășcanu, comandantul Corpului teritorial din Valea Prahovei, și colonelul D. Dămăceanu, șeful de stat-major al Comandamentului militar al Capitalei. Dată fiind activitatea nemijlocită cu membrii acestui comitet pe linia pregătirii in-

surecției și sub aspectul ei militar, se impune sublinierea rolului important al reprezentantului P.C.R., Emil Bodnaraș, și al generalului Constantin Sănătescu, șeful Casei militare și mareșal al palatului regal.

Între 20 iunie și 23 august 1944 au avut loc numeroase ședințe în cadrul larg al reprezentanților partidelor din B.N.D. și ai cercurilor palatului, în care au fost dezbătute îndeosebi probleme de ordin politic referitoare la structura noului guvern, întocmirea proclamației regale, a decretelor ce urmau să fie adoptate imediat după înlăturarea dictaturii militare.

Paralel cu discutarea, în cadrul larg al acestor alianțe, a unor probleme cu caracter general, s-a acordat o atenție deosebită elaborării, de către un grup restrâns, a planului acțiunilor armate, precum și stabilirii măsurilor pentru traducerea lor în viață.

La baza planului insurecției a stat necesitatea întoarcerii imediate, prin surprindere, a armelor de către Armata română, a ocupării instituțiilor guvernamentale, a celor de importanță strategică și operativă — cum erau poșta, telegraful, radioul, ș.a., a dezarmării sau nimicirii forțelor hitleriste, a capturării comandamentelor acestora.

Analiza raportului de forțe, a planurilor operative ale comandamentului hitlerist * privitoare la România sublinia necesitatea cuceririi celor mai importante puncte strategice, care să asigure succesul acțiunii pe țară, să paralizeze orice posibilitate de reacție din partea trupelor hitleriste și a aparatului represiv al dictaturii militare-fasciste. S-a ajuns astfel la concluzia că lovitura principală trebuia să fie dată în București, conjugată cu una la Ploiești și în Valea Prahovei, deoarece în aceste două centre se găseau concentrate majoritatea trupelor hitleriste din zona interioară a țării și cele mai puternice forțe insurecționale. În plus, Bucureștiul era centrul administrativ al țării, iar orașul Ploiești și Valea Prahovei — principalul centru petrolifer și de comunicații. Totodată s-au preconizat măsuri pentru contracararea unor eventuale acțiuni ofensive de peste graniță din partea trupelor hitleriste.

Concomitent cu aceste măsuri, conducerea P.C.R. a organizat, prin împuternicitul său, Ion Gheorghe Maurer și cu ajutorul organizației de partid din Oltenia, evadarea din lagărul de la Tîrgu-Jiu a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și a altor activiști de bază.

În cadrul acțiunii insurecționale s-a acordat o atenție deosebită modalității de înlăturare a căpeteniilor fasciste, precum și pregătirilor necesare în vederea reușitei ei depline, chiar și în urma survenirii unor împrejurări neprevăzute. Analiza minuțioasă a mai multor variante a dus la concluzia că cea mai bună soluție era ca arestarea lor să se facă la palatul regal. Regele urma să-l cheme pe mareșalul Antonescu și să-i ceară a ieși din războiul dus alături de Germania. Cunoscându-i-se hotărârea de a continua acest război, refuzul lui era sigur. În această situație, o echipă a formațiunilor de luptă patriotice sau — într-un caz neprevăzut — o echipă de militari din garda palatului urma să execute arestarea, ceea ce marca și începutul insurecției.

* Pentru cunoașterea acestora serveau și informațiile date generalului Sănătescu, la cererea acestuia, de către reprezentantul Cartierului general al lui Antonescu la Cartierul general al Wehrmachtului, generalul Titus Gîrbea.

Alegerea momentului dezlănțuirii acțiunii a făcut obiectul unor debateri aprinse. Între factorii de ordin intern luați în considerare pentru alegerea momentului trecerii la îndeplinirea insurecției s-au avut în vedere în primul rând starea de spirit a maselor și a armatei, posibilitatea atragerii comandanților de mari unități, raportul de forțe între trupele române și cele hitleriste, stadiul pregătirilor politice și militare.

Cît privește împrejurările externe, insurecția trebuia să înceapă concomitent sau în timpul iminentei acțiuni ofensive a Armatei Roșii la aripa de sud a frontului sovieto-german, aflată parțial și pe teritoriul nostru nord-estic.

Anul 1944 s-a caracterizat ca an al victoriilor decisive ale coaliției antihitleriste. Fronturile se apropiau de fruntariile Germaniei naziste, iar intensificarea luptei de eliberare din Iugoslavia, Franța, Polonia, Cehoslovacia, Albania și Grecia, mișcările de rezistență din celelalte țări aflate sub jugul fascist îi slăbeau tot mai mult spatele. Pe uriașa întindere de peste 3 000 km a frontului sovieto-german, armatele sovietice dădeau noi și puternice lovituri mașinii de război naziste, eliberînd totodată vaste teritorii vremelnice ocupate.

În această situație, comandamentul hitlerist acorda o mare atenție menținerii pozițiilor sale în România. El a întreprins măsuri, împreună cu guvernul mareșalului Antonescu, de a întări dispozitivul forțelor grupului german de armate „Ucraina de sud“, de la aripa sudică a frontului sovieto-german, care avea misiunea să bareze calea forțelor sovietice în acest sector pe direcția Budapesta-Viena și spre Peninsula Balcanică. Deși frontul existent atunci era vulnerabil, generalul Hans Friessner, comandantul grupului de armate „Ucraina de sud“, spera că va reuși să oprească o ofensivă sovietică în interiorul României, pe un aliniament mult mai puternic, format din Carpații Orientali și Dunărea maritimă. Spațiul accesibil, de circa 90 km, dintre aceste două obstacole naturale era închis de o zonă puternic fortificată, alcătuită din cazemate de beton armat, eșalonate pe o adîncime de cîteva zeci de kilometri. Teritoriul României oferea și alte posibilități pe Carpații Meridionali și Occidentali, care formează un sistem complex cu Carpații Păduroși și slovaci la nord, cu Munții Balcani și cu Munții Iugoslaviei la sud.

Raportul de forțe pe plan intern și situația pe fronturile celui de-al doilea război mondial din vara anului 1944 au creat condiții favorabile pentru desfășurarea cu succes a insurecției în România. Aceste condiții au fost sporite de puternica ofensivă sovietică pe frontul de la Iași-Chișinău. Începută la 20 august 1944, ea s-a dezvoltat rapid și cu mult succes. Înaintînd pe două direcții convergente, fronturile 2 și 3 ucrainene au pătruns, pînă în seara zilei de 23 august, pe o adîncime de 80—100 km în dispozitivul inamicului, prinzînd în clește grosul forțelor hitleriste și eliberînd mari părți din teritoriile estice ale țării noastre.

Insurecția armată antifascistă a început la 23 august 1944 prin arestarea — în jurul orei 17, de către echipa de militari pregătită în palat — a guvernului Antonescu, așa cum se stabilise anterior, de comun acord cu reprezentanții partidului comunist. În continuare au mai fost arestați și alți miniștri sau subsecretari de stat din departamentele-cheie.

După cîteva ore, arestații au fost predați reprezentanților partidului comunist, care i-au ținut sub paza severă a unei formațiuni de luptă patriotică, în cel mai strict secret.

Predarea căpeteniilor guvernului antonescian comuniștilor reprezenta recunoașterea rolului de frunte pe care-l avea partidul comunist în pregătirea și înfăptuirea actului istoric, a faptului că el era forța cea mai hotărâtă în ducerea acțiunii pînă la capăt, ceea ce a avut o mare importanță pentru asigurarea succesului insurecției.

La palat au sosit imediat reprezentanții P.C.R. — Lucrețiu Pătrășcanu — și P.S.D. — Titel Petrescu ; a fost adus un tehnician al partidului comunist care a imprimat pe disc proclamația căreia regele i-a dat citire. Întocmită de reprezentanții partidului comunist și ai palatului, de comun acord cu reprezentanții celorlalte partide din B.N.D., proclamația — difuzată la radio începînd de la ora 22 — aducea la cunoștința țării și a lumii întregi doborîrea dictaturii militare-fasciste, ieșirea României din războiul hitlerist și alăturarea ei la coaliția antihitleristă. „Un nou guvern de Uniune națională — se spunea în proclamație — a fost însărcinat să aducă la îndeplinire voința hotărîtă a țării de a încheia pacea cu Națiunile Unite. [...] Din acest moment, încetează lupta și orice act de ostilitate împotriva Armatei sovietice, precum și starea de război cu Marea Britanie și Statele Unite“.

După ce se arăta că noul guvern va respecta și garanta drepturile și libertățile tuturor cetățenilor țării, proclamația încheie : „Alături de armatele aliate și cu ajutorul lor, mobilizînd toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse prin actul nedrept de la Viena pentru a elibera pămîntul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină. [...] Cu deplină încredere în viitorul neamului românesc, să pășim hotăriți pe drumul înfăptuirii României de mîine, a unei Românie libere, puternice și fericite“⁶.

Guvernul, numit sub președinția generalului C. Sănătescu, era format din militari și specialiști, partidele politice din B.N.D. fiind reprezentate prin cîte un secretar de stat fără portofoliu ; reprezentantul P.C.R., Lucrețiu Pătrășcanu, deținea și interimatul la Ministerul Justiției. La această formulă se ajunsese cu cîteva zile mai înainte de 23 august, după ce Iuliu Maniu refuzase cu încăpăținare propunerea inițială a P.C.R. de a se constitui un guvern politic, alcătuit din reprezentanți ai tuturor partidelor politice. În dorința de a evita noi prilejuri de tergiversare și pentru a grăbi înfăptuirea eliberării țării de regimul hitlerist, reprezentanții P.C.R. au propus formula în care guvernul s-a constituit. În Declarația elaborată în noaptea de 23—24 august 1944, partidul comunist arăta că la temelia programului guvernului numit trebuiau să stea obiectivele pe baza cărora, cu două luni înainte, se constituise Blocul Național Democrat : „Încheierea imediată a armistițiului, scoaterea României din Axă și curățirea teritoriului românesc de ocupația hitleristă, instaurarea unui regim de drepturi și libertăți publice, acestea sînt unele din obiectivele pe care Comitetul Central al Partidului Comunist din România le-a fixat încă din septembrie 1941.

Aceste obiective, care formează programul actualului guvern — se spune în declarație —, constituie temeiul participării P.C.R. în cadrul politicii de bloc național, în actuala formațiune guvernamentală“⁷.

Printre primele acte de guvernămînt, din seara zilei de 23 august 1944, a fost și decretarea eliberării din lagăre și închisori a deținu-

⁶ „România liberă“, anul II, nr. 11, din 24 august 1944.

⁷ *Ibid.*

ților comuniști și antifasciști, a tuturor celor care se opuseseră într-un fel sau altul războiului hitlerist antisovietic, politicii dictaturii militare-fasciste, jafului hitlerist. Această măsură fusese propusă de partidul comunist și inclusă în planul insurecției încă din perioada de pregătire a acesteia.

Eliberarea comuniștilor și a celorlalți luptători antifasciști întârea rîndurile partidului comunist, sporea capacitatea sa organizatorică.

Succesul mai departe al desfășurării acțiunilor depindea îndeosebi de aplicarea măsurilor dinainte stabilite, de exploatarea surprinderii, de poziția armatei, de fermitatea forțelor politice antihitleriste și, în primul rînd, de gradul de combativitate al clasei muncitoare, de forța ei mobilizatoare.

Vestea răsturnării dictaturii militare-fasciste, ieșirea din războiului antisovietic și alăturarea la Națiunile Unite au întrunit adeziunea largă a maselor. Ieșite pe străzi, în puterea nopții, sau în întreprinderi, ele și-au manifestat entuziasmul și hotărîrea de luptă pînă la zdrobirea Germaniei naziste.

După arestarea căpeteniilor fasciste în București, pe baza ordinului dat de Comandamentul militar al Capitalei ale cărui prevederi fuseseră stabilite anterior, în timpul ședințelor conspirative de lucru ale reprezentantului partidului comunist cu șeful Statului-Major al C.M.C., unitățile militare au trecut la ocuparea principalelor instituții guvernamentale, la impresurarea și blocarea obiectivelor hitleriste, au luptat împreună cu formațiuni înarmate de patrioți; muncitorii au dezarmat gărzile hitleriste și au preluat paza numeroaselor întreprinderi.

În jurul orei 23, noul șef al Marelui Stat-Major (generalul Gheorghe Mihail), împuternicit totodată de rege cu comanda supremă a Armatei române, a dat o directivă operativă, ce a fost transmisă imediat comandamentelor în subordine, prin care se stabileau misiunile armatei. O parte a trupelor române din interior trebuiau să zdrobească unitățile hitleriste de pe teritoriul țării, iar o altă parte să asigure acoperirea frontierei.

În București, trupele române și formațiunile patriotice și-au desfășurat activitatea în vederea începerii asaltului. S-a continuat operația de ocupare a oficiilor telefonice și telegrafice, de întrerupere a legăturilor cu fir ale germanilor. La Ploiești, ostașii români și echipe de muncitori au izgonit gărzile hitleriste, preluînd paza întreprinderilor petroliere și organizînd apărarea și stăpînirea orașului contra eventualelor atacuri ale trupelor hitleriste. În nordul Moldovei, grăniceri români (aproximativ efectivul unei brigăzi) au atacat prin surprindere, înainte de miezul nopții, unități din Divizia a 3-a munte germană, provocîndu-i pierderi importante.

Armata română întorsese armele contra trupelor germane, aducînd o importantă contribuție la dezorganizarea și prăbușirea pozițiilor acestora în Balcani.

În împrejurările amintite, partidul comunist a considerat că pentru continuarea energică a luptei începute erau absolut necesare plecarea regelui din Capitală și punerea lui la adăpost de orice surpriză pe timpul desfășurării operațiilor militare. La 24 august, în jurul orei 1 și 30 de minute, regele a plecat în localitatea Dobrița (județul Gorj), unde a rămas pînă la 15 septembrie 1944.

În miezul tuturor problemelor vitale în oraș au rămas conducerea P.C.R., guvernul și Marele Stat Major al armatei, ultimele fiind evacuate la Bolintinul din Vale și în alte localități din preajma Capitalei.

În aceeași zi, către ora 2, guvernul, primind informații că hitleriștii din împrejurimile Bucureștiului și din Valea Prahovei se regroupează în vederea unei contraacțiuni ordonată de Hitler, a dat dispoziții Comandamentului militar al Capitalei să treacă urgent la asaltarea și lichidarea obiectivelor germane. În zori, în jurul orei 4, unitățile militare, cu sprijinul larg al populației bucureștene, au dezlănțuit atacul general.

Adresînd un vibrant apel către țară, Comitetul Central al Partidului Comunist Român spunea în declarația publicată în aceeași dimineață : „...În ciocnirea inevitabilă cu forțele hitleriste, Partidul Comunist din România cheamă muncitorimea, țărănimea, intelectualii și pe toți cetățenii României la luptă fără cruțare, cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său”⁸.

Luptele forțelor noastre s-au generalizat în întreaga țară. Preocuparea de căpetenie a întregului popor, în frunte cu comuniștii, era zdrobirea cît mai grabnică a forțelor hitleriste.

După trei zile de lupte îndîrjite, care au reliefat un impresionant eroism popular, forțele insurecționale au eliberat complet Capitala, au zădărnicit toate încercările hitleriștilor de a înăbuși în sînge insurecția, stăpînind ferm orașul. Zdrobirea grupării hitleriste din zona Băneasa-Otopeni-Pipera și capturarea rămășițelor ei, împreună cu generalii Gerstenberg și Stahel, în apropiere de Ploiești, de către forțe ale Armatei 4 române, sub conducerea comandamentului acestei armate, au asigurat victoria deplină și definitivă a insurecției în București. Capitala țării putea să-și îndeplinească din plin rolul de centru al activității statale în toate domeniile activității politice, militare, economice și obștești.

Concomitent cu acțiunile din Capitală, forțele insurecționale s-au ridicat la luptă în celelalte regiuni ale țării, eliberînd — între 23 și 31 august 1944 — întreaga parte centrală, de sud-est, sud și sud-vest a țării, aproximativ 2/3 din teritoriul ei de atunci. Ele au provocat inamicului pierderi care se cifrează la peste 56 000 de militari luați prizonieri, între care 14 generali și 1 421 de ofițeri, precum și circa 5 000 de morți. Au fost capturate 222 de avioane, 438 de nave fluviale și maritime, o bogată cantitate de tehnică de luptă și mijloace de transport.

La acțiunile insurecționale au luat parte peste 460 000 de soldați, subofițeri, ofițeri și generali români, dintre care 8 500 de soldați și ofițeri (morți și răniți) și-au vărsat sîngele pentru eliberarea patriei.

Odată cu doborîrea guvernului antonescian, în fața P.C.R. se aflau obiective fundamentale : mobilizarea maselor la războiul pentru eliberarea întregului teritoriu al țării, trecerea efectivă alături de coaliția antihitleristă, participarea Armatei române, umăr la umăr cu Armata sovietică, pînă la zdrobirea fascismului, asigurarea aprovizionării frontului, democratizarea vieții publice, salvagardarea intereselor majore ale poporului român, refacerea economiei țării și asigurarea dezvoltării ei ș.a.

⁸ Ibid.

În București, P.C.R. a început o muncă febrilă, la sediul său central din Aleea Alexandru și la sediile organizațiilor de sectoare, pentru înarmarea muncitorilor care se prezentau cerînd arme. Același lucru se producea în principalele orașe și centre importante ale țării; organizațiile P.C.R. din Turnu Severin și alte porturi dunărene, de la Iași, Galați, Ploiești, Constanța, Craiova, Brașov, Arad au trecut la mobilizarea forțelor patriotice, care au acționat împreună cu forțele militare, pentru zdrobirea trupelor hitleriste.

În același timp, P.C.R. a dus o susținută activitate în cadrul guvernului, pentru rezolvarea sarcinilor de importanță deosebită pentru țară. În aceste nouă zile glorioase, aproape zilnic au avut loc ședințe ale Consiliului de Miniștri, în care s-au luat în discuție și au fost soluționate o serie de probleme interne și externe de interes național. Pe prim plan se situau cele referitoare la desfășurarea operațiilor militare, arestarea spionilor și agenților hitleriști, luarea legăturii cu Armata sovietică — în care scop au fost trimiși reprezentanți ai guvernului la comandamentul Frontului 3 ucrainean și la cel al flotei de Dunăre la Ismail —, dezvoltarea producției industriale pentru susținerea frontului antihitlerist.

În zorii zilei de 24 august 1944, guvernul român a trimis la Ankara, cu un avion special, un ofițer superior pentru a informa puterile aliante asupra situației politice și militare a României. În aceeași zi, starea de război cu Germania a fost confirmată printr-o declarație oficială de război a guvernului, difuzată prin radio în după-amiaza zilei și publicată în presa din 25 august. În dimineața zilei de 29 august, un avion ducea spre Moscova delegația română, din care făceau parte Lucrețiu Pătrășcanu, Ghiță Pop, Barbu Știrbey, general Dumitru Dămăceanu * și alții, pentru încheierea armistițiului cu Națiunile Unite.

Insurecția armată antifascistă din august 1944 a scos România din alianța cu Germania nazistă și a alăturat-o, cu întregul ei potențial militar de peste o jumătate de milion de oameni, precum și cu totalitatea resurselor economice, coaliției antihitleriste.

Speranțele Comandamentului suprem al Wehrmachtului de a-și reface apărarea pe arcul carpatic din România și a-l transforma într-o barieră greu de trecut în calea forțelor sovietice spre Balcani și sud-vestul continentului au fost spulberate. Armatele sovietice au putut să străbată un spațiu curățat de inamic și să ajungă fără dificultăți, pînă la începutul lunii septembrie, la frontiera româno-bulgară, iar la mijlocul aceleiași luni, la frontierele româno-iugoslavă și româno-ungară. Arcul carpatic n-a mai constituit o fortăreață; prin trecătorile rămase libere, asigurate de acoperirea unor divizii române care rezistau cu tenacitate presiunilor trupelor hitleristo-horthiste pe poziții situate la distanțe de 50 pînă la 350 km de aceste trecători și la cca. 200 pînă la 600 km de București, forțele sovietice și române de la sud de Carpații Meridionali s-au putut concentra în Podișul Transilvaniei, în vederea unor operații noi, spre Cîmpia Tisei. Direcția strategică a Văii Dunării, care conduce spre Belgrad, Budapesta, Viena, era de asemenea deschisă.

* Aceștia sînt semnatarii convenției de armistițiu.

Reluînd ştirile transmise în seara zilei de 23 august 1944 de posturile de radio, cotidianul american „Christian Science Monitor“, remarcă la 24 august 1944 însemnătatea actului săvîrşit de poporul român, consemnînd că „rămăşiţele armatelor 6 şi 8 germane au fost prinse în cursă între ruşi şi români, care, în conformitate cu ordinele primite de la Bucureşti, au atacat pe germani“. Acelaşi ziar american sublinia semnificaţia evenimentelor din România pentru sud-estul Europei; el spunea că „pierderea României înseamnă dispariţia rapidă a tuturor vestigiilor dominaţiei Axei în Balcani. Bulgarii îi vor urma fără îndoială. Apoi, cu ajutorul mareşalului de partizani iugoslav, Iosip Broz (Tito), garnizoanele germane din Grecia şi insulele Mării Egee vor fi izolate şi lăsate în mîinile grecilor, care au multe să le spună“.

La 25 august, ziarul „Pravda“ şi toată presa sovietică consemna evenimentul din România „de natură să concentreze asupra sa cea mai mare atenţie“. Sintetizînd aprecierile presei străine, ziarul sovietic „Pravda“ scria la 28 august: „Importanţa ieşirii României din Axă depăşeşte cadrul României. Presa străină are dreptate cînd spune că aceasta înseamnă prăbuşirea întregului sistem german de apărare din Balcani“.

În aceeaşi zi, gazeta londoneză „Times“ aprecia că hotărîrea României „va avea un efect tonic în Turcia, care... a asistat la dezvoltarea ostilităţilor româneşti împotriva exploatarei şi tiraniei germane cu un interes şi o simpatie ce datează din zilele Înţelegerii Balcanice“.

Distanţa n-a împiedicat înregistrarea şi comentarea evenimentelor din România în presa Americii Latine. Ziarul argentinian „La Prensa“ din 25 august făcea următoarele aprecieri în legătură cu consecinţele evidente ale situaţiei schimbate din România: „Prăbuşirea ocupaţiei germane în Balcani. Bariera dificilă a Carpaţilor a dispărut în mod practic. La sud-vest de România se întinde Iugoslavia împînzită de partizanii care ţin continuu în şah garnizoanele germane. Mai departe se află Adriatica, dominată de către adversarii lor. În mod virtual este creată astfel o barieră continuă în nordul Balcanilor, care va implica pierderea tuturor forţelor germane din Grecia, Marea Egee şi Creta“.

Lipsit de orice posibilitate de a-şi restabili apărarea în interiorul României, imediata pierdere a Bulgariei, ca urmare a acţiunii Armatei sovietice începute la 8 septembrie şi a insurecţiei din 9 septembrie de la Sofia, comandamentul german a luat măsuri pentru evacuarea forţelor din partea estică a Mediteranei. Motivînd decizia adoptată, comandamentul german consemna retrospectiv în Buletinul său informativ din 15 octombrie 1944 că una din cauzele principale care provocaseră retragerea era şi situaţia din România, care crease „o ameninţare pentru spatele poziţiilor germane din Balcani. Datorită acestui fapt, noi sîntem nevoiţi să evacuăm trupele germane din Grecia de sud. Trupele noastre au început retragerea din insulele Mării Egee şi din Peloponez încă de acum cîteva săptămîni“⁹.

⁹ Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S., Moscova, Arhiva secţiei „Istoria Marelui Război al Uniunii Sovietice pentru Apărarea Patriei“, inv. nr. 13 537. Documente privitoare la armatele străine. Documente operative ale Statului major al Armatei a 6-a germane (13—21 octombrie 1944), p. 70.

Intr-un raport depus pe biroul lui Hitler, mareșalul Keitel și generalul Guderian raportau, după cum urmează : „...pe lângă consecințele imediate de ordin militar, au produs în același timp o răsturnare de fronturi extrem de periculoasă, ce va duce la pierderea teritoriului nu numai al României, ci și al Bulgariei, Iugoslaviei și Greciei, punînd în pericol toată armata germană din Balcani. Deosebit de pierderea pozițiilor din Carpați, pierderea grînarului și petrolului românesc constituie o altă mare și grea lovitură, în urma căreia armatele ruse vor putea ajunge în vreo cîteva săptămîni în fața Budapestei“. Determinați de aceste concluzii și în spiritul ideologiei și practicii naziste, autorii raportului propuneau „a se lua toate măsurile ca România să dispară de pe harta Europei și poporul român să dispară ca națiune“¹⁰.

După insurecție, Armata română a luptat umăr la umăr cu Armata sovietică pînă la victoria finală asupra fascismului german, pentru eliberarea părții de nord-vest a României și în operațiile din Ungaria, Cehoslovacia și Austria. Sub lozinca partidului comunist „Totul pentru front, totul pentru victorie“, în întreaga țară masele populare au făcut eforturi deosebite pentru a susține frontul cu cele necesare luptei și traiului militarilor. Contribuția umană a României la victoria cucerită de coaliția antihitleristă la 9 mai 1945 a fost de aproape 540 000 de oameni, la o populație de cca. 14 milioane de locuitori, cît avea atunci țara ; peste 167 000 au fost pierduți în luptă (morți, răniți și dispăruți), între care mai mult de 5 000 de ofițeri și aproape tot atîția subofițeri.

În privința contribuției economice, valoarea muniției și tehnicii, a subsistențelor, echipamentului, a altor materiale consumate și servicii, precum și valoarea distrugerilor de război, s-au ridicat cu mult peste un miliard de dolari S.U.A. la valuta din 1938.

Insurecția armată antifascistă din august 1944 și participarea României la înfrîngerea celui de-al treilea Reich au constituit forma principală a contribuției poporului român la efortul general al popoarelor pentru cucerirea victoriei împotriva fascismului ; ele alcătuiesc una din cele mai glorioase pagini din istoria poporului român.

Evenimentele din august 1944 au confirmat justetea strategiei și tacticii P.C.R., modul creator în care a reliefat, în condițiile specifice ale României, rolul clasei muncitoare și necesitatea unității ei de acțiune, al alianțelor cu alte clase și grupări sociale, însemnătatea corelării condițiilor obiective cu factorii subiectivi în insurecție, a folosirii tuturor contradicțiilor din tabăra dușmană, necesitatea pregătirii tuturor condițiilor și factorilor interni și folosirea judicioasă a împrejurărilor externe favorabile.

Insurecția din august 1944 a constituit o puternică expresie a voinței poporului de a-și determina singur soarta, unul din acele momente în dezvoltarea unei țări cînd se manifestă deosebit de pregnant rolul maselor populare de făuritoare ale istoriei. La 23 august 1944, P.C.R., organizatorul și unificatorul mișcării de rezistență, inițiatorul insurecției și principala forță conducătoare a acesteia, a ieșit cu un prestigiu puternic

¹⁰ Arhiva istorică centrală, fondul Casa regală, dosarul nr. 12 bis, 1945.

din adinca sa ilegalitate de peste 20 de ani, devenind participant la guvernarea țării. Masele populare, bucurându-se de drepturi și libertăți publice cum nu avuseseră pînă atunci, și-au croit drum larg pe arena politică a țării, în care se desfășura cu forță irezistibilă un proces de continuă modificare a raportului forțelor de clasă. Clasa muncitoare, țărănimea și celelalte pături de oameni ai muncii deveniseră factorul determinant al evoluției României.

Rolul pe care l-a avut clasa muncitoare, în frunte cu P.C.R., în organizarea rezistenței antifasciste și a insurecției armate, participarea activă a maselor populare la înfăptuirea acesteia și hotărîrea lor de a nu lăsa ca roadele victoriei să fie folosite de clasele dominante pentru revenirea la regimul dintre cele două războaie mondiale, existența premiselor obiective și subiective pentru profunde transformări revoluționare care să deschidă larg țării calea progresului economic și social, precum și împrejurările externe favorabile, au creat condițiile necesare pentru ca lupta forțelor democratice, patriotice și progresiste să nu se oprească la rezolvarea sarcinilor antifasciste, antihitleriste, de eliberare națională.

Sub conducerea partidului comunist, lupta antifascistă a întregului popor s-a dezvoltat într-o largă acțiune de masă pentru cucerirea puterii politice și făurirea unei vieți noi. Într-o luptă hotărîtă și neîntreruptă împotriva grupărilor burgheze reacționare, forțele revoluționare și democratice și-au întărit pas cu pas pozițiile politice în guvernele care au succedat de la 23 august și în administrația locală.

Îngustarea continuă a sferei de influență a partidelor și grupărilor reacționare, izolarea acestora de mase, ampla ofensivă a forțelor progresiste, făurirea Frontului Național Democrat, care polariza în jurul clasei muncitoare majoritatea covârșitoare a poporului, aveau să asigure cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare.

Aniversînd 25 de ani de la evenimentele din august 1944, poporul român acordă acestor evenimente toată importanța ce se degajă cu mai multă pregnanță în perspectiva sfertului de secol parcurs, de la înălțimea marilor prefaceri politice și economice care stau la temelie României contemporane independente și suverane, în plin proces de dezvoltare și modernizare.

Insurecția armată antifascistă din august 1944 — începutul revoluției populare în România

PARASCHIVA NICHITA

Prin efectele sale imediate și prin ansamblul consecințelor de perspectivă pe care le-a declanșat, insurecția din august 1944 reprezintă un moment crucial pentru destinele României. Ea a deschis popoului român calea îndeplinirii înaltelor sale idealuri de libertate și dreptate socială, a constituit începutul unei epoci noi în istoria țării — epoca revoluției populare și a construirii socialismului.

Revoluția în țara noastră și-a avut rădăcinile în contradicțiile social-economice ale societății românești și în raportul forțelor de clasă din perioada anterioară celui de-al doilea război mondial. România era o țară capitalistă slab dezvoltată din punct de vedere economic, în care agricultura deținea rolul predominant, iar în industrie ponderea revenea ramurilor producătoare de mijloace de consum, a căror producție se afla sub nivelul necesităților medii ale populației. La sate, relațiile de producție capitaliste se îndeplineau cu resturi ale formelor moșieresti, semi-feudale, ceea ce frâna dezvoltarea forțelor de producție, progresul economiei naționale în ansamblul său. Trusturile imperialiste acaparaseră principalele ramuri ale industriei, impunând României rolul de anexă agrară, de sursă de materii prime și de piață pentru desfacerea produselor lor industriale.

În ajunul celui de-al doilea război mondial, procesul de concentrare a producției, îndeosebi în industria grea, extractivă și prelucrătoare atinsese un nivel înalt, iar monopolurile începeau să joace un rol dominant în viața economică și politică a țării.

Această structură social-economică și dominația politică a burgheziei și moșierimii au imprimat puterii de stat un caracter tot mai reacționar și antidemocratic. În România existau ascuțite și complexe contradicții dintre proletariat și burghezie, dintre țărănime și moșierime și dintre țărănime și burghezie. Acestea se îndeplineau strins cu contradicția dintre masele populare din țara noastră și imperialismul străin.

Analizând contradicțiile social-politice existente și ținând seama de gradul de organizare și de conștiință politică a clasei muncitoare și a celorlalți oameni ai muncii, partidul comunist a stabilit, încă din 1931, la al V-lea său Congres, că România se găsea în fața desăvârșirii revoluției

burghezo-democratice, avînd perspectiva transformării ei nemijlocite în revoluție socialistă. Evoluția ulterioară a evenimentelor a dovedit realismul acestei aprecieri.

În perioada dictaturii militare-fasciste, alături de vechile contradicții social-politice, care se ascuțiseră la maximum, au apărut noi contradicții, între masele largi populare și dictatura fascistă, între poporul român și imperialismul hitlerist. În situația dată, acestea au trecut pe primul plan, iar rezolvarea lor s-a impus ca o cerință majoră imediată. Această cerință vitală a fost realizată prin insurecția antifascistă din august 1944, care a dus la răsturnarea regimului antonescian, la ieșirea României din războiul hitlerist și alăturarea ei la coaliția antifascistă, creînd, totodată, condiții favorabile pentru lichidarea puterii politice a burgheziei și moșierimii, pentru făurirea regimului de democrație populară și trecerea la socialism.

Înfăptuirea insurecției armate, prin participarea tuturor forțelor patriotice, antihitleriste, în frunte cu partidul comunist, și prin ridicarea la acțiune a maselor largi populare, precum și folosirea cu pricepere de către P.C.R. a situației obiective create și a dirijării energiilor revoluționare ale națiunii spre obiective tot mai înalte ale progresului social, reprezintă factorii hotărîtori care au asigurat transformarea luptei antifasciste a întregului popor în revoluție. În același timp, victoriile coaliției antihitleriste, a cărei forță principală era Uniunea Sovietică, dezvoltarea puternică a luptei antifasciste a popoarelor și desfășurarea revoluțiilor democrat-populare într-un șir de state din Europa și din Asia au constituit cadrul internațional favorabil dezvoltării luptei forțelor democratice din țară.

Masele populare în arena politică a țării

Doborîrea dictaturii militare-fasciste și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste au schimbat în mod radical situația politică din România. La 23 august 1944, reprezentanți ai forțelor patriotice, antifasciste, ai partidelor muncitorești, ai principalelor partide burgheze și ai cercurilor monarhice au preluat puterea politică din mâinile celor mai reacționare grupări ale burgheziei, care înfeudaseră țara imperialismului german și o împinseseră, împotriva voinței poporului român, în războiul antisovietic. Prin participarea reprezentanților P.C.R. și P.S.D. la guvernarea țării, clasa muncitoare își începea ascensiunea ei politică în conducerea treburilor de stat.

În locul dictaturii militare-fasciste, care încătușase timp de patru ani voința poporului și libertatea sa de acțiune, a început statornicirea unui regim politic democratic. Au fost eliberați din închisori și lagăre luptătorii antifasciști, precum și toți ceilalți cetățeni, civili și militari, care fuseseră condamnați pe baza legilor excepționale dintre anii 1940 și 1944 pentru manifestări potrivnice guvernării antonesciene¹. Tuturor cetățenilor, fără deosebire de origine etnică, de limbă sau de religie, le-au fost recunoscute egalitatea în fața legilor, precum și importante drepturi și libertăți democratice, printre care dreptul de întrunire

¹ Decret-lege de amnistie și Decretul de desființare a lagărelor de concentrare, din 23 august 1944, în „România liberă”, anul II, nr. 11, din 24 august 1944.

și asociere, libertatea presei, a cuvintului. Totodată s-a trecut la anularea legislației fasciste, rasiale și antidemocratice *.

Partidele politice și organizațiile democratice, care fuseseră interzise în perioada anterioară, îndeosebi partidul comunist, cel mai crunt lovit timp de peste două decenii, au început, în condiții legale, o vastă și intensă activitate politică și organizatorică. În acest cadru nou, avîntul de luptă al maselor largi populare, declanșat în condițiile înfăptuirii insurrecției, a cunoscut o creștere deosebită. Patrioti și democrați aparținînd diverselor categorii sociale sprijineau în măsură tot mai mare luptele armatelor române și sovietice împotriva hitleriștilor, acțiunile de menținere a ordinii și cele menite să asigure desfășurarea normală a vieții economice. Oamenii muncii, care în trecut nu se bucuraseră din plin de drepturile înscrise în constituție, au trecut la exercitarea acestora pe scară tot mai largă. Tendința lor spre organizare și afirmare în viața politică a țării s-a manifestat din ce în ce mai puternic. Masele populare erau hotărîte să folosească situația politică creată după eliberarea României de sub jugul fascist pentru a asigura dezvoltarea țării pe calea democrației și progresului social. Sub influența luptei lor, în continuă creștere, s-au produs treptat deplasări importante în raportul forțelor de clasă, în favoarea oamenilor muncii.

Bogata experiență acumulată de partidul comunist în îndelungata sa activitate a fost din plin valorificată. P.C.R. a continuat să se situeze, prin politica și prin activitatea sa, în fruntea forțelor antihitleriste și democratice, a avut tot timpul inițiativa în luptă și s-a dovedit cel mai dinamic și mai hotărît în rezolvarea problemelor majore care se puneau în fața țării.

Partidul comunist a apreciat răsturnarea dictaturii fasciste ca o primă mare victorie în lupta poporului român pentru libertate și o viață mai bună². El a arătat că această victorie trebuie apărută și consolidată și că, în acest scop, se impunea în primul rînd continuarea hotărîtă a luptei împotriva hitleriștilor și a rămășițelor fasciste interne. În manifestele și apelurile către popor din acea perioadă, P.C.R. a indicat în mod clar problemele esențiale care se cereau a fi rezolvate imediat: eliberarea întregului teritoriu al țării și participarea, în continuare, pînă la capăt, la războiul antihitlerist, curățirea vieții politice și a aparatului de stat de rămășițele fasciste și democratizarea țării, pedepsirea criminalilor de război. „Acum — se spunea în Apelul C.C. al P.C.R. din 26 august 1944 — sarcina imediată care stă în fața noastră, a poporului și guvernului actual, este încheierea păcii cu Uniunea Sovietelor, Anglia și Statele Unite ale Americii.

Alături de Marile Națiuni Unite, aliații noștri firești, să ducem lupta pentru alungarea armatelor nemțești din țară și din Ardealul de nord, să dezarmăm și să internăm hoardele hitleriste și agenții lor cari se găsesc încă în țară.

* *Decretul-lege nr. 1626 din 31 august 1944* a repus în vigoare prevederile Constituției din 1886 cu modificările aduse de Constituția din 1923 privind drepturile cetățenilor și exercitarea puterilor în stat și a abrogat principalele decrete regale elaborate în timpul dictaturii militare-fasciste („Monitorul oficial” nr. 202, din 2 septembrie 1944).

² *Apelul C.C. al P.C.R. din 28 august 1944*, în „România liberă”, anul II, nr. 15, din 30 august 1944.

Să pedepsim fără cruțare pe trădătorii de țară din clica lui Antonescu și să lichidăm regimul întronat de ea”³.

Punind aceste obiective în fața întregii țări, partidul comunist a îndrumat pe toți cei dornici să contribuie la înfăptuirea lor, să se încadreze în organizațiile democratice și în formațiunile de luptă patriotice, să constituie comitete patriotice în fabrici, în cartiere și sate și să treacă imediat la acțiune. După doborîrea dictaturii fasciste, comitetele patriotice și formațiunile de luptă patriotice aveau rolul de a menține ordinea, de a descoperi și dezarma elementele fasciste, de a le paraliza încercările de complot, jaf și răzbunări personale.

În înfăptuirea obiectivelor democratice, antifasciste, în care era interesată majoritatea populației țării, partidul comunist colabora strîns cu Partidul social-democrat, Frontul plugarilor, Uniunea patrioților și cu Partidul socialist-țărănesc (M. Ralea)⁴. P.C.R. și P.S.D. acționau împreună pentru lichidarea rămășițelor vechiului regim fascist și democratizarea țării, pentru susținerea războiului antihitlerist⁵.

Exprimînd comunitatea de vederi a principalelor forțe politice în problema continuării luptei pentru eliberarea deplină a țării, manifestul Blocului Național Democrat din 26 august 1944, semnat de reprezentanții partidelor componente, chema pe toți cetățenii, civili și militari, să participe la această luptă. „Scoateți din țară orice soldat german — cerea manifestul —, dezarmați și împiedicați pe germani în orice împrejurare și orice loc, ca să nu mai poată lucra nici ca formațiune militară nici ca particular, la nimicirea avutului țării. Luați-le din mină orice mijloc de luptă și faceți-i să iasă cît mai curînd de pe pămîntul sfînt al țării”⁶.

Lupta împotriva Germaniei naziste și Ungariei horthiste, pentru eliberarea părții de nord a Transilvaniei, a unit ca într-un front comun aproape toate forțele politice și sociale din țară. Dar pe lângă interesele convergente existente în această problemă, între partidele muncitorești și partidele burgheze s-au manifestat tot mai puternic poziții divergente, diametral opuse, în ceea ce privește viitorul României. În timp ce partidul comunist și celelalte partide și organizații democratice, care colaborau cu el, acționau în direcția folosirii condițiilor interne și a împrejurărilor internaționale favorabile lor pentru a determina evoluția social-politică a României în interesul oamenilor muncii, partidele național-țărănesc și național-liberal urmăreau să asigure menținerea țării în limitele rînduie-lilor burgheze.

În concepția P.C.R., înfăptuirea pînă la capăt a sarcinilor democratice, antifasciste constituia o etapă necesară, pregătitoare în drumul clasei muncitoare spre revoluția socialistă. În această viziune, partidul comunist a militat pentru lichidarea radicală a rămășițelor fasciste, pentru democratizarea țării și întărirea continuă a pozițiilor politice ale oamenilor muncii.

³ *Către toată muncitorimea de la orașe și sate! Către întregul popor român*, în „România liberă”, anul II, nr. 12, din 26 august 1944.

⁴ *Chemarea către țară a C.C. al P.S.T.*, în „Universul”, anul 61, nr. 239, din 31 august 1944, și *Chemarea C.C. al Uniunii patrioților*, în „România liberă”, anul II, nr. 15, din 30 august 1944.

⁵ „Libertatea”, anul I, nr. 1, din 25 august 1944.

⁶ „România liberă”, anul II, nr. 13, din 27 august 1944.

În cadrul guvernului și în afara lui, P.C.R. a insistat pentru înfăptuirea fără întârziere a purificării aparatului de stat, a întreprinderilor și instituțiilor de elementele fasciste și a atras atenția asupra pericolului ce-l puteau reprezenta în noua situație rămășițele legionare. În primele zile după arestarea guvernului antonescian, hitleriștii au încercat să reactivizeze, în sprijinul lor, legionarii rămași în țară și să pregătească o nouă echipă guvernamentală pentru România din rîndul celor aflați peste graniță.

Partidul comunist a chemat pe muncitori, țărani, intelectuali să treacă imediat la luptă fără cruțare împotriva rămășițelor fasciste, a elementelor antonesciene și a legionarilor⁷. Apelurile P.C.R. au fost însușite de partidele și organizațiile democratice și au avut un larg ecou în rîndurile majorității poporului. Muncitorii au trecut imediat la acțiune. În multe fabrici și uzine, ei au cerut desființarea gărzilor militare rămase în întreprinderi din perioada anterioară, au demascat elementele fasciste active și au contribuit la arestarea lor. În numeroase locuri, muncitorii au izgonit din conducerea administrativă și tehnică a întreprinderilor pe fasciștii cunoscuți. De asemenea, într-o serie de comune din fostele județe Ilfov, Constanța, Romanai, Ialomița, Dimbovița, Dolj ș.a. masele țărănești, sprijinite de muncitori, au înlăturat pe vechii primari și au instalat în locul lor elemente democratice.

Cetățeni aparținînd diferitelor clase sociale și avînd diverse orientări politice și-au exprimat, prin adunări, mitinguri și demonstrații, hotărîrea de a acționa pentru lichidarea rămășițelor regimului fascist și a apăra victoria obținută la 23 August 1944.

Conducătorii P.N.Ț. și P.N.L., precum și alți reprezentanți ai burgheziei, deși s-au declarat partizani ai lichidării rămășițelor vechiului regim, au încercat, în fapt, să salveze elementele fasciste sau cel puțin să determine măsuri mai moderate împotriva lor. La sfîrșitul lunii august 1944 a avut loc un schimb de scrisori între Iuliu Maniu și Horațiu Comaniciu, una din căpeteniile mișcării legionare, referitor la coordonarea acțiunilor lor comune⁸.

În același timp, conducătorii P.N.Ț. și P.N.L., pretextînd starea de război, îndemnau masele muncitoare la „moderație” și la păstrarea „liniștii” și cereau limitarea exercitării dreptului lor de organizare și întrunire.

Poziția liderilor P.N.Ț., P.N.L. și a altor reprezentanți ai burgheziei față de rămășițele fasciste interne și de democratizarea aparatului de stat, fundamental deosebită de cea a partidelor muncitorești, s-a manifestat tot mai puternic în activitatea guvernului, care, după cum se știe, era susținut de Blocul Național Democrat. Astfel, deși înlăturarea elementelor legionare și antonesciene din viața publică și pedepsirea criminalilor de război erau cerințe firești, majoritatea burgheză din guvern a tergiversat înfăptuirea lor. De pildă, atunci cînd, sub presiunea forțelor democratice și a maselor populare, precum și a unor avertismente date de Națiunile Unite, guvernul a fost silit să adopte legea

⁷ *Apelul C.C. al P.C.R.* din 28 august 1944, în „România liberă”, anul II, nr. 15, din 30 august 1944.

⁸ „Curentul nou” nr. 2, din 31 august 1944.

purificării administrației publice, miniștrii burghezi au târănat aplicarea ei.

În atare condiții, îndeplinirea obiectivelor democratice, antifasciste și a revendicărilor economice ale oamenilor muncii depindea de întărirea pozițiilor forțelor real progresiste în conducerea statului.

Guvernul, care la 23 august 1944 a exprimat, prin componența și prin programul său, coaliția largă a forțelor patriotice, antihitleriste, și a dat curs îndeplinirii dezideratelor majore imediate ale poporului român își îndeplinesc misiunea. În țară se crea un nou raport al forțelor de clasă, caracterizat prin creșterea furtunoasă a avântului revoluționar al maselor populare, care pune obiective noi în fața forțelor democratice și le deschidea perspectiva întăririi pozițiilor lor politice. Într-o asemenea situație, se impunea instaurarea unui nou guvern, care să reflecte acest raport de forțe și noile cerințe.

Partidul Comunist Român — conducătorul acțiunilor de masă pentru democratizarea aparatului de stat și îndeplinirea reformei agrare

Spre sfârșitul lunii septembrie 1944, partidul comunist a pus în mod public necesitatea instaurării unui guvern în care oamenii muncii să fie în mod corespunzător reprezentați, și a chemat partidele, grupările și organizațiile democratice să-și unească forțele în vederea constituirii lui. Totodată, partidul comunist le-a propus, ca bază de colaborare, un program de transformări politice și social-economice democratice, intitulat : *Proiect de platformă a Frontului Național Democratic din România*⁹. Acest document întruchipa concepția partidului comunist privind reorganizarea vieții politice și economice din țară în perioada imediat următoare, constind din făurirea unui regim democratic în care puterea politică să aparțină clasei muncitoare și aliaților săi, și în care să fie desființate rămășițele feudale din agricultură și limitate pozițiile economice ale marilor capitaliști.

Pe lângă obiectivele antifasciste aflate în curs de îndeplinire — sprijinirea războiului antihitlerist, purificarea vieții publice de rămășițele fasciste și restabilirea libertății comerțului și meșteșugurilor —, Proiectul de platformă preconiza importante transformări social-economice cu un profund caracter democratic. Pe primul plan s-a situat îndeplinirea unei reforme agrare. „Pentru o cât mai grabnică refacere și dezvoltare a țării — se releva în acel document —, se impune satisfacerea celei mai arzătoare și îndreptățite cerințe a țărănimii române, și anume : îndeplinirea unei largi reforme agrare prin exproprierea marii proprietăți agrare de la 50 ha în sus și împrăștierea cu acest pământ a țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin. Acei care luptă pe front împotriva fascismului german să fie avantajați la împrăștiere”¹⁰.

În domeniul financiar și industrial se prevedea : naționalizarea Băncii Naționale și a altor 18 mari bănci ; controlul tuturor cartelurilor și naționalizarea celor din industria de bază ; naționalizarea întreprinderilor germane și cele ale complicilor lor.

În privința relațiilor externe ale țării se prevedea continuarea liniei adoptate la 23 august 1944, de realizare a unei politici de prietenie și co-

⁹ „Scinteia” nr. 6, din 26 septembrie 1944.

¹⁰ *Ibid.*

laborare cu Uniunea Sovietică și cu celelalte țări vecine democratice. „Comitetul Central al Partidului Comunist din România — se arăta în încheierea proiectului de platformă — se adresează forțelor democratice ale țării, conștiente de răspunderea ceasului de față, și tuturor partidelor, grupărilor, organizațiilor democratice, invitându-le să adere la această platformă pentru alcătuirea unui FRONT NAȚIONAL DEMOCRATIC din sinul căruia să se formeze un guvern care să realizeze obiectivele stabilite în platforma Frontului Național Democratic“.

Prin obiectivele cuprinse în acest document programatic, P.C.R. orienta lupta maselor populare în direcția desăvârșirii transformărilor burghezo-democratice, antifeudale și antiimperialiste, împotriva dominației politice a marii burghezii și a atotputerniciei forței ei economice. Conținutul proiectului de platformă corespundea intereselor clasei muncitoare, țăranimii, păturilor mic-burgheze de la orașe, intelectualității, tuturor celor care erau interesați să asigure refacerea țării și dezvoltarea sa democratică.

Partidul social-democrat, Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, Uniunea populară maghiară, Partidul socialist-țăranesc și alte organizații democratice au acceptat să continue colaborarea cu P.C.R. pe baza acestei platforme și să acționeze în comun pentru realizarea ei. În răspunsul trimis Comitetului Central al Partidului Comunist Român, la 29 septembrie 1944, C.C. al P.S.D. preciza : „Sîntem bucuroși să constatăm din proiectul de platformă pe care ni l-ați trimis, că punctul nostru de vedere principal este același“¹¹. Totodată, P.S.D. a propus să se prevadă în platformă înfăptuirea unor măsuri privind frînarea scumpetei și a speculei, organizarea transporturilor și stabilirea unui contact cît mai direct între producător și consumator, organizarea cooperativelor de aprovizionare și desfacere. Platforma astfel completată a devenit programul unic de acțiune al Frontului Unic Muncitoresc, al clasei muncitoare¹².

Prin acordul realizat cu acest prilej între P.C.R. și P.S.D., colaborarea celor două partide muncitorești se ridica pe o treaptă superioară. Înțelegerea existentă pînă atunci și acțiunile lor comune împotriva hitleriștilor și a resturilor fasciste din țară aveau să se dezvolte în lupta pentru perspectivele și căile de dezvoltare ale revoluției în țara noastră.

Masele populare din întreaga țară, muncitori, țărani, pături ale micii burghezii orășenești, au primit cu multă însuflețire platforma F.N.D. și s-au angajat să acționeze pentru realizarea ei. „Salutăm cu cea mai vie satisfacție proiectul de platformă al F.N.D. elaborat de C.C. al P.C.R. — spuneau în moțiunea lor muncitorii fabricii metalurgice «Voina» din București — și ne luăm angajamentul să luptăm pentru aplicarea lui, ca fiind singura cale dreaptă pe care trebuie să meargă clasa muncitoare împreună cu întregul popor român pentru asigurarea unui trai omenesc celor ce muncesc, pentru cîștigarea războiului împotriva Germaniei lui Hitler și eliberarea Ardealului rob, pentru lichidarea fascismului din țara noastră, pentru o Românie liberă, independentă și democratică“¹³.

¹¹ *Partidul social-democrat despre sarcinile politice ale clasei muncitoare.* Răspuns la proiectul de platformă al partidului comunist, în „Libertatea“, anul I, nr. 35, din 1 octombrie 1944.

¹² *Ibid.*

¹³ „Scînteia“ nr. 11, din 1 octombrie 1944.

Țărănimea era în mod vital interesată în lichidarea proprietății moșierești și în înfăptuirea celorlalte reforme democratice preconizate de P.C.R. Ea reprezenta în mod obiectiv aliatul principal al clasei muncitoare în lupta revoluționară.

„Salutăm cu toată căldura P.C.R., care luptă pentru interesele țăranilor — se spunea în moțiunea adoptată în acele zile de către țăranii din 9 comune ale județului Ilfov —, și ne luăm angajamentul de a lupta în satele noastre și în împrejurimi pentru realizarea platformei propuse de P.C.R., pe care o considerăm ca pe o proprie platformă a țăranilor“¹⁴.

Lozincile „Totul pentru front, totul pentru victorie!“, „Regim democratic“ și „Pământ țăranilor“, care exprimau într-o formă concentrată conținutul platformei politice a forțelor democratice, au devenit stindardul de luptă al maselor largi populare.

Liderii P.N.Ț. și P.N.L. au refuzat să adere la F.N.D. Deși își dădeau seama că, în condițiile concrete de atunci, înfăptuirea unor transformări social-economice preconizate de forțele democratice nu mai putea fi evitată, conducerile celor două partide burgheze n-au acceptat să colaboreze cu aceste forțe. Liderii P.N.Ț. și P.N.L. sperau că vor împiedica astfel creșterea influenței P.C.R. în mase și întregul curs al desfășurării evenimentelor.

Coaliția largă a forțelor patriotice, antihitleriste, care pregătise și înfăptuise scoaterea României din războiul hitlerist, începea să se destrame. În timp ce în problemele luptei pentru desăvârșirea eliberării întregului teritoriu al țării și participării la războiul împotriva Germaniei naziste partidele muncitorești și cele burgheze continuau să acționeze de pe poziții aproape comune, în legătură cu obiectivele cuprinse în platforma F.N.D., în principal, în problemele puterii politice și înfăptuirii reformei agrare divergențele între aceste partide se manifestau tot mai clar. Privită prin această prismă, constituirea F.N.D., care reprezenta masele largi de oameni ai muncii, a marcat regrouparea forțelor politice din țară, pe baza intereselor lor de clasă și a planurilor de viitor.

În aceste condiții, reprezentanții F.U.M. — L. Pătrășcanu și Constantin Titel Petrescu — au denunțat acordul de colaborare cu P.N.Ț.-Maniu și P.N.L.-Brătianu în cadrul Blocului Național Democrat, iar la 16 octombrie 1944 s-au retras din guvern. Această acțiune a avut consecințe pozitive pentru forțele democratice. Demisia miniștrilor comuniști și social-democrați, survenită în plin avânt revoluționar, cînd forțele democratice își consolidau tot mai mult unitatea de acțiune, a contribuit la intensificarea luptei împotriva guvernului și a grăbit căderea lui.

*Sub presiunea maselor populare, un nou guvern —
expresie a coaliției forțelor grupate în F.N.D.*

Partidul comunist a chemat masele populare la acțiuni politice de amploare. Torente de demonstranți s-au revărsat pe străzile orașelor, cerînd instaurarea guvernului propus de F.N.D. și aplicarea în viață a prevederilor platformei. Sub presiunea maselor, la 4 noiembrie 1944, s-a format un nou guvern, care reprezenta coaliția forțelor grupate în Frontul Național Democrat cu partidele național-țărănesc și național-liberal.

¹⁴ Ibid.

Forțele democratice și-au consolidat și lărgit pozițiile. Astfel, în noul guvern, F.N.D. a preluat postul de vicepreședinte al Consiliului de Miniștri, prin dr. Petru Groza, și conducerea a șase ministere (L. Pătrășcanu la Departamentul Justiției, Gheorghe Gheorghiu-Dej la Departamentul Comunicațiilor, Ștefan Voitec la Departamentul Educației Naționale, Lotar Rădăceanu la Departamentul Muncii, Gheorghe Nicolau la Departamentul Asigurărilor Sociale, Gh. Vlădescu-Răcoasa la Departamentul Minorităților). De asemenea, Frontul Național Democrat avea trei subsecretari de stat la ministerele deținute de reprezentanți ai partidelor „istorice”: Teohari Georgescu la Ministerul de Interne, Romulus Zăroni la Ministerul Agriculturii și Domeniilor și Tudor Ionescu la Ministerul Economiei Naționale. Alte 9 ministere au fost încredințate reprezentanților P.N.Ț. și P.N.L. — Ministerul Afacerilor Străine unui diplomat de carieră (Constantin Vișoianu), iar interimatul la Departamentul Războiului a fost preluat de generalul Constantin Sănătescu, care rămăsese președinte al Consiliului de Miniștri și în noua formație.

Formarea acestui guvern a însemnat un pas important spre cucerirea puterii politice de către masele populare și spre prăbușirea dominației politice a burgheziei. Principalele partide burgheze erau supuse unei duble presiuni: lupta revoluționară a maselor, de jos, și cea a reprezentanților F.N.D. în guvern.

Guvernul format la 4 noiembrie 1944 și-a fixat ca program minimal de activitate susținerea războiului antihitlerist, aplicarea, în continuare, a armistițiului și normalizarea vieții administrative. În adoptarea și înfăptuirea măsurilor privind primele două obiective de interes național, guvernul a acționat relativ unitar. În legătură cu modificările ce se cereau a fi făcute în aparatul de stat s-au manifestat însă puncte de vedere și poziții divergente între Frontul Național Democrat și partidele național-tărănesc și național-liberal. Forțele democratice militau pentru grăbirea purificării aparatului de stat de elementele fasciste și antidemocratice și pentru instalarea unor reprezentanți ai maselor populare în fruntea prefecturilor și primăriilor. În schimb, cele două partide burgheze trăgăneau înfăptuirea epurării și urmăreau să asigure menținerea oamenilor lor de încredere în conducerea organelor locale ale administrației de stat. Astfel, lupta pentru democratizarea țării, începută împotriva resturilor fasciste, s-a transformat, curînd după 23 august 1944, într-o luptă a maselor populare pentru cucerirea puterii politice din mîinile burgheziei reacționare.

În luna noiembrie 1944, forțele democratice în plină ofensivă au cucerit noi poziții politice. La chemarea partidului comunist, muncitorii organizați în sindicate au continuat cu și mai multă vigoare curățirea întreprinderilor de elementele fasciste. În numeroase întreprinderi și instituții, muncitorii și funcționarii au ales comisii de epurare. Ele verificau situația celor cunoscuți ca legionari, iar elementele care avuseseră un rol activ și funcții de conducere în organizațiile fasciste și comiseseră asasinat, jafuri erau predate comandamentelor formațiunilor patriotice. Prin acțiuni de masă, muncitori, ingineri, funcționari din mari întreprinderi din București, Reșița, din județul Brașov, din Valea Jiului și Valea Prahovei au reușit să îndepărteze elementele fasciste din conducerea întreprinderilor lor, punînd în locul lor elemente democratice.

Cetățenii din Brăila, întruniți într-o mare adunare populară, convocată la 14 noiembrie 1944, din inițiativa organizației județene P.C.R.,

au alungat primarul și prefectul, care sabotau epurarea elementelor fasciste și aprovizionarea populației, și au instalat în locul lor reprezentanți ai oamenilor muncii. Imediat după instalare, aceștia au schimbat chestorul de poliție și șeful siguranței, care împiedicau arestarea legionarilor și sabotorilor. Acțiuni asemănătoare au avut loc în județele Dimbovița, Ialomița, Brașov, Arad, Hunedoara și altele.

Cu toată presiunea reprezentanților F.N.D. și a maselor, miniștrii burghezi au refuzat să recunoască noii prefecți instalați prin acțiunea maselor. În ciuda acestui fapt, primarii și prefecții democrați și-au continuat activitatea în interesul oamenilor muncii. Ei au luat măsuri de purificare a administrației locale, au obligat pe moșieri să asigure condiții mai omenești de muncă țăranilor care le lucrau pământurile, s-au preocupat de aprovizionarea populației.

Astfel, prefectul județului Brăila a dat dispoziții ca cele 10 moșii din județ, pe care nu se executau munci agricole, moșierii fiind fugiți, să fie predate țăranilor pentru a le lucra. La sfârșitul lunii noiembrie și începutul lunii decembrie 1944 a fost împărțită țăranilor moșia Țintea-Băicoi de 600 ha din Prahova, împreună cu inventarul moșieresc¹⁵. Țăranii au fost ajutați să pună stăpânire pe aceste pământuri de către echipe de muncitori trimise de organele locale de partid.

Noile autorități locale din județele Bacău, Botoșani, Iași și Suceava au împiedicat reîntoarcerea vechilor funcționari reacționari care părăsiseră posturile lor în primăvara anului 1944, când frontul se mutase pe teritoriul României¹⁶.

Pentru profunde schimbări produse în activitatea noilor organe locale ale administrației de stat, sînt edificatoare prevederile primei ordonanțe date de noul prefect al județului Constanța :

„1. În toate satele și comunele urbane — se arăta în această ordonanță — se vor alege în mod liber un primar și un consiliu comunal format din cetățenii cei mai cinstiți, luptători pentru cauza democrației ;

2. Vechile sfaturi comunale sînt și rămîn desființate, nefiind alese de poporul muncitor și nereprezentînd interesele lui ;

3. Jandarmii sînt subordonați comitetelor sătești alese, încetînd orice activitate de teroare și de intimidare a țăranilor...” Ordonanța legaliza activitatea formațiunilor de luptă patriotice, prevedea măsuri urgente pentru pedepsirea sabotorilor și speculanților, obligativitatea moșierilor de a-și lucra moșiile¹⁷.

Organele locale ale administrației de stat preluate de forțele democratice își schimbau astfel substanțial rolul. Din instrumente de exercitare a dominației claselor exploatatoare, ele se transformau în apărătoare ale intereselor maselor populare.

Instaurarea prin forța revoluționară a maselor a unor noi organe administrative, exponente ale intereselor lor, și democratizarea de jos a întreprinderilor au slăbit pozițiile politice ale burgheziei și au îngustat sfera de exercitare a puterii reprezentanților ei din guvern. Se crea treptat

¹⁵ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 10, opis 2, fila 112.

¹⁶ *Stenograma ședinței Consiliului de Miniștri din 20 noiembrie 1944* (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 482 ; vezi și fondul nr. 1, dosarul nr. 10, opis 2, filele 6—9).

¹⁷ „Cugetul liber“, Constanța, din 8 noiembrie 1944.

un aparat de stat nou, democratic, în locul vechiului aparat de stat, reacționar.

Concomitent cu acțiunile de democratizare pe cale revoluționară a administrației comunale și județene, în numeroase sate țărani au preluat pământurile moșierilor fugiți și ale sabotorilor și au efectuat lucrările agricole de toamnă pe aceste terenuri. O atare acțiune a pregătit țărănimea pentru a trece apoi la înfăptuirea reformei agrare. Sprijinul direct acordat de muncitorii din întreprinderi țărânimii pentru a intra pe aceste pământuri și pentru democratizarea administrației comunale, participarea din ce în ce mai numeroasă a țăranilor la acțiunile de la orașe pentru instaurarea unui guvern F.N.D. constituiau pași importanți în direcția făuririi alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, a transformării țărânimii muncitoare într-o forță activă a revoluției.

Lupta revoluționară a maselor populare a determinat o criză profundă a guvernului la mai puțin de o lună de zile de la formarea sa. Speriați de acțiunile maselor muncitorești-țăărănești, și dorind să pună capăt coaliției cu reprezentanții F.N.D., miniștrii țărăniști și liberali au provocat demisia guvernului.

În înțelegere cu Maniu și Brătianu, regele a însărcinat cu formarea unui nou guvern pe generalul Nicolae Rădescu, care fusese pînă atunci șef al Marelui Stat-Major. Reprezentanții burgheziei și monarhia sperau să poată constitui un guvern de „tehnicieni” — generali, mari industriași și financieri — fără reprezentanți ai F.N.D. Partidul comunist a demascat această încercare și a chemat forțele democratice să acționeze pentru zădărnicierea ei. Speranțele reacțiunii s-au dovedit iluzorii. În condițiile schimbării continue a raportului de forțe din interiorul țării în favoarea oamenilor muncii și în împrejurările internaționale prielnice forțelor democratice, ca urmare a înfringerilor suferite de Germania hitleristă și a prestigiului pe care îl cîștigase Uniunea Sovietică pe arena internațională, constituirea unui guvern fără participarea partidelor de stînga devenise imposibilă.

Tratativele duse de N. Rădescu s-au încheiat la 6 decembrie 1944, prin menținerea aproape în întregime a componenței guvernului anterior. Cerința esențială a F.N.D. și a maselor a fost satisfăcută: N. Penescu, secretar general al P.N.Ț., n-a mai fost inclus în guvern.

Partidul Comunist Român — conducătorul acțiunilor de masă pentru reforma agrară, pentru democratizarea aparatului de stat

În fața cerințelor arzătoare ale maselor de a se înfăptui fără întârziere democratizarea țării și reforma agrară, Rădescu a promis că le va asigura realizarea „pe calea legală”. El s-a declarat formal chiar partizanul unor transformări democratice și a propus „un armistițiu în luptele dintre partide”, care să-i permită, chipurile, să înfăptuiască aceste transformări¹⁸. Rădescu nădăjduia că promisiunile sale vor ajuta la liniștirea maselor și la stăvilirea luptei lor revoluționare.

Principală măsură diversionistă pe care a inițiat-o Rădescu a fost constituirea, sub egida Ministerului Agriculturii, condus de național-

¹⁸ „Scînteia” nr. 79, din 9 decembrie 1944.

țărănistul I. Hudiță, a așa-numitei „Comisii pentru studiul reformei agrare“. Comisia avea sarcina să întocmească statistici privitoare la suprafața de pământ care putea fi împărțită la țărani și să elaboreze proiecte de reformă agrară. Scopul real al constituirii acestei comisii era de a crea în rândul maselor largi țărănești impresia că pregătirea reformei agrare ar fi intrat în faza finală, de elaborare a unor măsuri practice, ceea ce, după calculele reacțiunii ar fi urmat să potolească acțiunile revoluționare ale țărănimii, să oprească ocuparea și împărțirea cu forța a pământurilor moșierești de către țărani.

În același timp, național-țărăniștii și național-liberalii din guvern au consimțit să încheie un acord cu F.N.D. privitor la alegerea într-un număr de județe și comune a conducătorilor administrative¹⁹. Față de această situație, F.N.D. a acționat cu multă elasticitate, pe de o parte pentru a sili pe reprezentanții burgheziei din guvern, prin presiunea de sus și de jos, să treacă efectiv la realizarea măsurilor promise, iar pe de altă parte pentru a ajuta masele largi populare să înțeleagă mai clar adevăratele scopuri urmărite de partidele burgheze reacționare și de elementele aflate sub influența lor, să se convingă, pe baza propriei lor experiențe, de necesitatea înlăturării acestora de la cîrma țării.

Forțele democratice și-au trimis reprezentanții în Comisia pentru studiul reformei agrare, pe care au folosit-o ca tribună de demascare a reacțiunii. P.C.R., P.S.D., Frontul plugarilor informau zi de zi masele prin presă și întruniri publice asupra discuțiilor sterile purtate de reprezentanții P.N.Ț. și P.N.L. în comisie, combăteau și demascau principalul argument invocat de aceștia pentru tergiversarea reformei agrare — anume că țărani care luptau pe front s-ar fi temut că în lipsa lor din țară nu vor primi pământ, ceea ce le-ar diminua capacitatea de luptă. Partidul comunist și celelalte organizații din F.N.D. considerau că, dimpotrivă, reforma agrară imediată și împrăștierea în primul rînd a celor de pe front, a invalizilor și a văduvelor de război vor întări moralul trupelor. Forțele democratice au dezvăluit în fața maselor tentativele moșierilor de a profita de tăgădarea reformei pentru a-și salva cea mai mare parte a latifundiilor, prin divizarea acestora între rude, pentru a camufla inventarul agricol ș.a.

În ce privește democratizarea țării, miniștrii burghezi și organele de stat de sub influența lor continuau tăgădarea acțiunii de epurare a vieții publice și a întreprinderilor de elementele fasciste, în timp ce șefii P.N.Ț. și P.N.L. declarau cu ipocrizie că în România nu mai existau asemenea elemente. Muncitorii din marile întreprinderi, funcționarii din instituțiile de stat, grupuri de țărani și intelectuali trimiteau delegații după delegații la președinția Consiliului de Miniștri și la miniștrii reacționari pentru a protesta împotriva tăgădării aplicării legii de pedepsire a criminalilor de război.

Sub presiunea maselor și datorită poziției hotărîte a reprezentanților lor F.N.D. în guvern, miniștrii național-țărăniști și liberali au fost nevoiți să consimtă, spre sfîrșitul anului 1944 și începutul anului 1945, la adoptarea unor măsuri pe linia democratizării vieții publice. S-a hotărît retragerea manualelor școlare editate sub regimul militar-fascist, arestarea criminalilor de război. La 20 ianuarie 1945, în condițiile în care Congresul

¹⁹ „Scînteia“ din 17 decembrie 1944.

general al sindicatelor muncitorești fusese deja convocat, iar la București începuseră să sosească delegații din întreaga țară, a fost adoptată legea sindicatelor.

Forțele democratice au avut de luptat și împotriva unor capitaliști care refuzau să repună în funcțiune întreprinderile lor și să facă investiții de capital în producție. Nivelul scăzut al producției agrava consecințele economice ale distrugerilor provocate de război. Pe piață se resimțea o criză acută de produse industriale și agroalimentare. Într-un timp scurt, prețurile alimentelor s-au mărit, în medie, de patru-cinci ori. Specula s-a intensificat.

Partidul comunist a desfășurat o largă muncă politică pentru a lămurii masele că reconstruirea întreprinderilor distruse de război, punerea în funcțiune a tuturor instalațiilor existente, creșterea producției industriale și agricole erau principalele căi de sprijinire a frontului antihitlerist, de îmbunătățire a aprovizionării interne, de stăvilire a speculei și scumpetei. În vederea îndeplinirii acestor obiective au fost organizate controlul muncitoresc asupra producției și controlul cetățenesc asupra distribuirii articolelor de larg consum. Comisiile speciale ale controlului muncitoresc, numite de comitetele de întreprinderi, luau parte la întocmirea planurilor de producție și controlau realizarea acestora, cu care prilej descopereau și înlăturau pe sabotori. Muncitorii au dat dovadă de abnegație și eroism fără seamăn, izbutind, în ciuda condițiilor economice deosebit de grele, să obțină unele realizări importante pe linia refacerii și creșterii producției în principalele ramuri ale economiei naționale (extractivă, metalurgică ș.a.).

În toată această perioadă, partidul comunist și celelalte organizații democratice au desfășurat o muncă stăruitoare pentru consolidarea rîndurilor lor, pentru creșterea capacității lor de organizare și mobilizare a maselor. O dezvoltare deosebită au cunoscut syndicatele; în ianuarie 1945, funcționau în întreaga țară 513 syndicate, care cuprindeau circa 519 000 de salariați.

Frontul plugarilor devenea o puternică organizație a țărănimii.

Pe baza noului raport al forțelor de clasă favorabil partidelor și organizațiilor care reprezentau masele populare, Frontul Național Democrat a intensificat, la începutul anului 1945, lupta împotriva marii burghezii reacționare și a dominației reprezentanților ei în guvern.

Instaurarea puterii populare (6 martie 1945)

Forțele democratice apreciau că, în condițiile date, era posibilă instaurarea unui guvern omogen democratic, fără participarea acelor partide care se opuneau cursului de democratizare a țării — P.N.Ț. (Mănușiu) și P.N.L. (Brătianu). În acest scop, Partidul Comunist Român a inițiat *Programul de guvernare al Frontului Național Democrat*, care a fost apoi însușit de Partidul social-democrat, de syndicate, de Frontul plugarilor și Uniunea patrioților, în ședința Consiliului F.N.D. din 24 ianuarie 1945.²⁰ În locul guvernului cu majoritate burgheză, programul F.N.D. prevedea instaurarea unui guvern democrat „ieșit din concentrarea într-un singur

²⁰ Stenograma ședinței Consiliului F.N.D. din 24 ianuarie 1945 (Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 49, dosarul nr. 9 269).

front — F.N.D. — al tuturor forțelor democratice, legate temeinic pe baza unui program unitar de guvernare a țării, ale cărei probleme vitale să fie imediat soluționate”²¹.

Programul includea o parte din obiectivele cuprinse în platforma F.N.D. din septembrie 1944, și anume cele care-și păstrau actualitatea și puteau fi îndeplinite imediat (participarea cu maximum de efort la războiul împotriva Germaniei fasciste, democratizarea aparatului de stat, a armatei, a întreprinderilor publice și particulare, înfăptuirea reformei agrare ș.a.) și, totodată, conținea unele elemente noi față de acea platformă. Astfel, pentru a se asigura intensificarea producției și prevenirea șomajului, se preconiza stabilirea de schimburi comerciale sistematice și permanente cu Uniunea Sovietică și cu toate țările democratice în vederea procurării de utilaje și materii prime. Subliniindu-se că forțele democratice vor continua să ia măsuri severe împotriva sabotajilor și speculanților, se preciza în același timp că ele vor sprijini pe acei industriași, meseriași și comercianți care vor colabora la refacerea întreprinderilor, la reorganizarea și ridicarea producției. Aceste prevederi, precum și renunțarea la lozinca, prematură, în condițiile date, a naționalizării marilor bănci și a industriilor principale, lansată în septembrie 1944, constituiau platforma economică ce permitea atragerea unei însemnate părți a burgheziei industriale și bancare la refacerea economică a țării și la înfăptuirea altor sarcini preconizate de F.N.D.

La sfârșitul lunii ianuarie și începutul lunii februarie 1945, în întreaga țară, masele populare, ieșite în stradă, au manifestat pentru aplicarea neîntârziată a acestui program și pentru instaurarea unui guvern al Frontului Național Democrat. Noi păături sociale și categorii profesionale, ca, de pildă, asociațiile și grupările inginerilor, agronomilor, medicilor, meseriașilor, micilor comercianți s-au alăturat F.N.D., cerind aplicarea programului său de guvernare. Frontul forțelor democratice se lărgea necontenit, în timp ce partidele național-țărănesc și liberal erau tot mai izolate de mase.

La începutul lunii februarie 1945, C.C. al P.C.R. a dat cuvânt de ordine să se treacă imediat la ocuparea cu forță a pământurilor moșierești de către țărani. Manifestul adresat țăranimii la 10 februarie de Frontul plugarilor glăsuia: „De la guvernul care este acum la putere voi nu aveți nimic bun de așteptat... Nu avem timp de pierdut. Treceți imediat la lucru... Soarta voastră este în miinile voastre. Strângeți-vă rîndurile, adunați-vă puterile, înfăptuiți imediat reforma agrară.

Laolaltă cu muncitorii de la orașe, cu ostașii de pe front și din cazărmi, cu învățătorii, preoții, ofițerii, cu cărturarii democrați luptați pentru un guvern al Frontului Național Democrat”²².

Activiști ai C.C. al P.C.R. și un mare număr de membri de partid din principalele întreprinderi industriale din București, activiști ai organizațiilor județene P.C.R., membri ai formațiunilor de luptă patriotice, mii de muncitori au plecat la sate, mobilizați de partid, pentru a organiza și a sprijini nemijlocit țăranimea să confieze și să-și împartă pământurile moșierești. În numai trei săptămîni împărțirea pământurilor moșierești a devenit un fenomen general, cuprinzînd întreaga țară.

²¹ „Scînteia”, nr. 123, din 29 ianuarie 1945.

²² „Frontul plugarilor” nr. 9, din 10 februarie 1945.

Participarea muncitorilor la înfăptuirea reformei agrare a dat acestei acțiuni un caracter revoluționar, a contribuit considerabil la creșterea conștiinței maselor țărănești, a încrederii acestora în forțele proprii, în tăria clasei muncitoare. În focul luptei pentru înfăptuirea reformei agrare se închea alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare.

Concomitent cu realizarea pe cale revoluționară a reformei agrare, masele muncitorești-țărănești au continuat acțiunile de alungare a prefectilor și primarilor reacționari, în multe locuri avînd loc lupte grele cu poliția și jandarmeria. În această fază a luptei au fost instalați noi prefecti în județele Teleorman, Romanați, Dolj, Mehedinți, Brașov, Hunedoara, Tutova, Fălticeni.

Pentru a slăbi pozițiile politice ale P.C.R., care se afla în fruntea acțiunilor revoluționare, la 19 februarie 1945, Rădescu a decis în mod arbitrar demiterea reprezentantului său din funcția de subsecretar de stat la Ministerul de Interne.²³ Poziția fermă adoptată de organizațiile Frontului Național Democrat, intervenția activă a maselor populare ieșite în stradă pentru a protesta împotriva tentativei provocatoare a lui Rădescu au zădărnicit încercările acestuia. Reprezentantul partidului comunist, sprijinit de mase, își exercita funcția de subsecretar de stat, dispozițiile și ordinele sale erau executate de aproape toate prefecturile, primăriile și de alte organe de stat, deși el funcționa peste capul și împotriva voinței primului ministru, care era, în același timp, ministru de interne, deci șeful nemijlocit al subsecretarului de stat.

Puse la cale de Rădescu, de liderii P.N.Ț. și P.N.L. și ocrotite de poliție, bandele legionare și maniste au trecut la atacarea participanților la demonstrațiile populare, la devastarea sediilor unor ziare și organizații democrate. În ziua de 20 februarie 1945, la Uzinele „Malaxa” din București un grup de elemente fasciste au încercat să dizolve cu forța comitetul sindical. Delegații Confederației Generale a Muncii, sosiți la fața locului, au fost întâmpinați cu focuri de arme de către fasciștii care au ucis un muncitor și au rănit grav pe Gheorghe Apostol, președintele Confederației Generale a Muncii, și pe alți activiști de partid și de sindicat.

Lupta revoluționară a maselor, sub conducerea partidului comunist, forța organizată și înarmată a formațiunilor patriotice, precum și prezența Armatei sovietice în țară au împiedicat încercările reacțiunii de a împinge țara într-un război civil.

Militînd cu toate puterile pentru instaurarea puterii populare fără război civil, partidul comunist nu excludea posibilitatea ca maselor să le fie impusă lupta armată. De aceea, P.C.R. se pregătea cu deosebită stăruință și pentru această eventualitate, întărea formațiunile patriotice în vederea luptei. Participînd la marile acțiuni ale maselor populare pentru cucerirea organelor de stat și înfăptuirea reformei agrare, formațiunile patriotice de luptă au adus o mare contribuție la înfrîngerea uneltirilor cercurilor reacționare.

²³ Legea nr. 110, din 19 februarie 1945, prevedea desființarea celor trei subsecretariate de stat de la Ministerul de Interne („Monitorul oficial” nr. 14. partea I, din 20 februarie 1945, p. 1 204).

La chemarea forțelor democratice, manifestațiile și demonstrațiile maselor populare împotriva generalului Rădescu, pentru un guvern F.N.D., au luat o amploare și o combativitate încă necunoscute pînă atunci în țara noastră. Numai în Capitală au avut loc în ziua de 12 februarie 50 de demonstrații în diferite cartiere, unite apoi într-o uriașă demonstrație în centrul orașului. Asemenea demonstrații au avut loc și la Iași, Ploiești, Cluj, Craiova, Hunedoara și în alte centre ale țării.

Zi de zi se accentua criza politică a partidelor „istorice”, a întregii reacțiuni. Din ce în ce erau mai numeroși membrii de rînd, ca și organizații locale întregi ale P.N.Ț. și P.N.L. care, dîndu-și seama de caracterul profund antipopular al politicii promovate de conducerile acestor partide, le părăseau și se aliau Frontului Național Democrat²⁴. În multe locuri, țărani membri ai P.N.Ț. părăseau în masă acest partid și intrau în rîndurile Frontului plugarilor. Gruparea național-țărănistă în frunte cu Anton Alexandrescu, care se constituise sub forma unei disidențe încă în toamna anului 1944, a aderat la 23 februarie la Frontul Național Democrat.

Partidul comunist a folosit în mod just contradicțiile crescînde din rîndurile principalelor partide burgheze și a acceptat colaborarea cu unele grupări disidente ale lor care s-au declarat de acord cu principalele obiective din programul de guvernare al Frontului Național Democrat. Un rezultat al acestei politici l-a constituit stabilirea colaborării cu gruparea liberală condusă de Gh. Tătărescu, care, apreciind în mod realist situația internă și externă a României, creșterea influenței P.C.R. și avîntul luptei maselor populare, s-a pronunțat pentru înfăptuirea principalelor prevederi din programul Frontului Național Democrat.

Colaborarea forțelor democratice cu gruparea burgheză tătăresciană a lărgit breșa din lagărul claselor exploatare, a ușurat izolarea de mase a partidelor „istorice” și a permis concentrarea atacului maselor populare împotriva principalelor forțe ale burgheziei, care se opuneau fățiș luptei revoluționare.

În perioada relativ scurtă care trecuse de la 23 august 1944, partidul comunist a reușit să atragă sub conducerea sa, în revoluția populară, imensa majoritate a poporului. În focul revoluției se făurise în jurul clasei muncitoare un larg front democratic, care cuprindea: muncitori, țărani, intelectuali, păturile mijlocii de la orașe, mase de femei și tineret, oameni ai muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare, precum și o parte a burgheziei.

O însemnătate excepțională în desfășurarea luptelor revoluționare a avut-o faptul că grupuri de soldați și un număr crescînd de ofițeri și subofițeri s-au alăturat maselor populare. Un ecou deosebit de puternic în rîndurile întregii armate, ale maselor populare l-a avut declarația publicată la 26 februarie de un important grup de generali și ofițeri superiori (generalii C. Vasiliu-Rășcanu, comandantul Corpului V teritorial,

²⁴ În primele zile ale lunii februarie au aderat la F.N.D. organizațiile locale național-țărăniste și național-liberale din Iași, Satu-Mare, Bistrița, Dej, organizația P.N.L. din Neamț ș.a. („Scînteia” nr. 129, 130, 132, 139, din 4, 5, 7, 14 februarie 1945).

Ilie Crețulescu și Ștefan Bardan, subșefi ai Marelui Stat Major, Constantin Popescu, comandantul Pieței București, Septimiu Pretorian, Dumitru Dămăceanu, coloneii Radu Rusescu, Alexandru Batcul, Ion Lupașcu și maiorul Nicolae Popescu din Marele Stat Major), care condamnau în mod public încercarea generalului Rădescu de a folosi armata împotriva poporului. „Ne desolidarizăm de acțiunea și de declarațiile d-lui g-ral Rădescu Nicolae — se spunea în declarație —, considerându-le pe amîndouă dăunătoare intereselor Armatei și ale țării”²⁵.

Sub presiunea luptei revoluționare a maselor populare, generalul Rădescu a fost silit să demisioneze la 28 februarie 1945. De teama miniei populare, el s-a refugiat la Legația britanică, de unde apoi a fost trecut peste graniță cu un avion al Misiunii americane. Regele și partidele „istorice”, prin manevre de ultimă oră, au încercat să formeze un nou guvern cu majoritate reacționară, prezidat de prințul Barbu Știrbey. Frontul Național Democrat a refuzat însă orice tratative cu acesta. Regele a fost obligat să însărcineze cu formarea guvernului pe dr. Petru Groza, președintele Frontului plugarilor, desemnat de Frontul Național Democrat.

La 2 martie 1945 dr. Petru Groza a prezentat regelui lista noului guvern, în care majoritatea o formau reprezentanții Frontului Național Democrat, cărora li se adăugau reprezentanți ai grupării burgheze a liberalilor tătărăscieni. Cercurile palatului și conducătorii principalelor partide burgheze au depus eforturi disperate pentru a împiedica instaurarea unui asemenea guvern. Nevoind să ia în considerare raportul real al forțelor politice existente în țară, regele a tergiversat timp de trei zile numirea guvernului propus de F.N.D., insistînd ca în componența acestuia să intre și elemente din conducerea partidelor „istorice”²⁶. Frontul Național Democrat a rămas ferm pe poziții, mobilizînd masele la luptă pentru rezolvarea imediată a problemei puterii, potrivit cu interesele și voința poporului muncitor.

Din însărcinarea conducerii partidului comunist, în București fuseseră pregătite formațiuni de luptă cu un efectiv de peste 11 000 de oameni ai muncii, încadrați în 11 batalioane. Acestea urmau să intre în acțiune în ziua de 6 martie, pentru a forța numirea guvernului propus de F.N.D.

În ziua de 6 martie 1945, aproape 800 000 de cetățeni din București și împrejurimi și-au manifestat pe străzile Capitalei hotărîrea neclintită de a impune instaurarea unui nou guvern.

În această zi, ca urmare a luptei hotărîte a maselor muncitorești-tărănești de pe întreg cuprinsul țării, a fost instaurată puterea populară.

²⁵ „Scînteia” nr. 153, din 1 martie 1945.

²⁶ *Stenograma ședinței F.N.D. din 5 martie 1945* (Arhiva C.G. al P.C.R., fondul nr. 49, unit. de păstrare 9 269, filele 238—247).

În guvernul prezidat de dr. Petru Groza, eminent patriot și strălucit om de stat, clasa muncitoare avea rolul precumpănitor. Partidul Comunist Român, inițiatorul și organizatorul transformărilor democratice, Partidul social-democrat și Frontul plugarilor dețineau majoritatea portofoliilor ministeriale. Vicepreședinte al Consiliului de Miniștri era Gh. Tătărescu, gruparea liberală condusă de el deținând încă trei ministere (Afacerile Externe, Finanțe, Industrie și Comerț).

Instaurarea acestui guvern a constituit o victorie de însemnătate istorică pe calea cuceririi întregii puteri politice de către clasa muncitoare aliată cu țărănimea muncitoare. Cursul revoluției a intrat într-o nouă fază în care clasa muncitoare a folosit puterea de stat pentru a lărgi drepturile și libertățile cucerite de popor, a desăvârși transformările burghezo-democratice, a zdrobi acțiunile contrarevoluționare ale reacțiunii și a pregăti condițiile necesare trecerii la construirea socialismului.

Victoriile coaliției antihitleriste și dezvoltarea rezistenței antifasciste a popoarelor

VLADIMIR ZAHARESCU

Pagini glorioase de luptă pentru libertate și independență națională, pentru democrație și progres social au înscris în istoria lor popoarele lumii în epoca crucială a celui de-al doilea război mondial. În acei ani de grele încercări, cînd însăși ființa națională a multor popoare era în joc, s-au ridicat la luptă în numeroase țări ale lumii imense forțe sociale. S-a format o largă coaliție antihitleristă a U.R.S.S., S.U.A., Angliei și altor state, s-a dezvoltat rezistența antifascistă în țările subjugate de fascism.

O contribuție hotărîtoare la înfringerea agresorilor, la salvarea omisirii de pericolul robiei naziste, la eliberarea a numeroase țări a avut-o Uniunea Sovietică. Cu imense sacrificii și înalt eroism, poporul sovietic a purtat greul războiului, a măcinat în uriașe bătălii principalele forțe ale Germaniei hitleriste. Un rol important în înfringerea dușmanului l-au avut popoarele celorlalte state ale coaliției antihitleriste, rezistența eroică a maselor populare, în frunte cu partidele comuniste, din țările cotate.

Victoriile strălucite ale armatelor sovietice, precum și ale celorlalte armate din coaliția antihitleristă pe fronturile celui de-al doilea război mondial au insuflat popoarelor încredere în victorie, au stimulat lupta lor de eliberare și i-au creat un cadru general favorabil, angajînd și zdrobind majoritatea forțelor puterilor Axei fasciste.

În desfășurarea generală a celui de-al doilea război mondial, anii 1942—1944 se remarcă prin lovituri zdrobitoare date forțelor fasciste de coaliția antihitleristă, încă nu finale, dar decisive pentru deschiderea perspectivei înfringerii Germaniei naziste.

În primii ani ai războiului, acesta a avut un curs favorabil puterilor agresoare. Toate forțele ce s-au opus pe continentul european pe cale armată agresiunii au fost pînă în primăvara anului 1941 înfrînte; Germania și Italia au ocupat o mare parte din Europa; o serie de state mai mici, care aderaseră la Pactul tripartit, au intrat în sfera de dominație a imperialismului hitlerist; Anglia, nevoită să-și retragă trupele de pe continent, se preocupa de organizarea apărării împotriva unei eventuale acțiuni de invadare a insulelor britanice și de rezistență împotriva operațiilor forțelor germano-italiene în Africa; S.U.A. se mențineau încă în afara războiului, deși acordau ajutor material Angliei. În aceste condiții, căpete-

niile naziste, care se considerau la un pas de victorie, încălcând tratatul de neagresiune, au dezlănțuit la 22 iunie 1941 războiul împotriva U.R.S.S., vizînd distrugerea acesteia ca obstacol principal în asigurarea dominației lor, acapararea de teritorii și nimicirea socialismului victorios pînă atunci doar în acest mare stat.

Din acest moment, raportul între forțele participante la război se schimbă în mod radical, căci planul hitlerist de a distruge forțele sovietice într-un „război fulger“, așa cum reușiseră cu forțele a o serie de alte state, a eșuat în fața rezistenței eroice a Armatei sovietice încă în prima fază, deși mașina de război fascistă a cucerit teritorii importante, ajungînd pînă în apropiere de Moscova *. Această schimbare a raportului de forțe se accentuează și mai mult atunci cînd, în luna decembrie 1941, după ce una din puterile Axei — Japonia — atacă baza americană de la Pearl-Harbor, S.U.A. declară război Germaniei hitleriste.

Dar, deși puterile coaliției antihitleriste au fost unanime în a aprecia că esențială pentru obținerea victoriei asupra Axei era lovitura directă împotriva principalei sale forțe — Germania nazistă, o perioadă îndelungată tot greul luptei cu aceasta a continuat să cadă pe poporul sovietic și forțele sale armate, aliații occidentali declarîndu-se — cu toate punctele de vedere diferite exprimate de diversele lor foruri militare și politice, și cu toate insistențele guvernului sovietic — a nu fi pregătiți pentru a întreprinde operații militare în Europa care să sustragă o oarecare parte a forțelor fasciste de pe frontul sovieto-german **.

* Acest eșec al „blitz-krieg“-ului devenise sesizabil încă în plină ofensivă germană. Astfel, la început, datorită înaintării forțelor fasciste și a unei aprecieri cu totul greșite a posibilităților statului socialist (în această apreciere un anumit rol a jucat, probabil, atît gîndul la incapacitatea pe care au manifestat-o statele capitaliste de pe continentul european de a rezista atacului hitlerist, cît și legenda destul de răspîdită în rîndurile burgheziei despre „colosul cu picioare de lut“), importante cercuri politice și militare anglo-americane au văzut însemnătatea noului front doar în faptul că va angaja un timp grosul forțelor hitleriste. Așa cum arată autorii lucrării în șase volume: *Marea strategie. 1939—1945* — parte componentă a istoriei oficiale engleze a celui de-al doilea război mondial —, „în acel timp se considera că campania de pe frontul de est nu va cere mult timp; și mai puțin se sconta că ea se va încheia cu un succes al rușilor. Dar se admitea că ea va asigura cel puțin un răgaz și va diminua încordarea pe frontul de vest, poate pentru trei-patru luni“ (J.R.M. Butler, J.M.A. Gwyer, *Bolșaiia strateghia*, Moscova, 1967, p. 103—104). Asemenea aprecieri făceau, printre altele, Comitetul pentru informații (britanic), care, „deși era destul de prudent pentru a nu se angaja în indicarea unor termeni preciși, considera că războiul va dura doar cîteva luni“; ambasadorul britanic la Moscova, care raporta „că după părerea cercurilor diplomatice Rusia se va putea opune ofensivei germane nu mai mult de trei-patru săptămîni“, iar aceste „pronosticuri coincideau cu previziunile sumbre și din partea cealaltă a Atlanticului. La 23 iunie ministrul de război al S.U.A., Stimson, i-a comunicat președintelui că, după părerea sa, cu care sînt de acord și șefii de stat-major americani, operațiile militare în Rusia vor necesita din partea Germaniei minimum o lună și maximum trei“ (*Ibidem*, p. 83—84). După cîteva săptămîni însă a devenit clar că planul hitlerist de a nimici Armata Roșie în regiunile vestice eșuase, rezistența acesteia, însoțită de contralovituri, creștea, ritmul ofensivei germane începea să scadă, comandamentul hitlerist fiind nevoit să-și modifice planurile esențiale. În aceste condiții, „noile simptome, care s-au manifestat pentru întîia oară în a doua jumătate a lunii iulie, arătau că lupta se dezvoltă nu în favoarea Germaniei“ (*Ibidem*, p. 91).

** Într-un document pe care l-a pus în discuția șefilor săi de stat-major în decembrie 1941, în timp ce călătorea pe un crucișător spre S.U.A., Churchill aprecia situația generală în felul următor: „Factorii principali ai desfășurării războiului în momentul actual sînt înfrîngerile și pierderile lui Hitler în Rusia. Nu putem să

Cu toate acestea, anul 1942 începe sub auspiciile primei înfringeri serioase suferite de Germania hitleristă în cel de-al doilea război mondial. După contraofensiva din decembrie 1941 de lângă Moscova, Armata Roșie trece în ianuarie 1942 la o ofensivă generală, pe un front de aproape 2 000 km. În diverse sectoare ale frontului, hitleriștii au fost dați înapoi cu 150—400 km, trupele sovietice zdrobind circa 50 de divizii germane¹. Bătălia de lângă Moscova, pe lângă rezultatele ei operativ-strategice, a avut o mare însemnătate politică și morală. A fost spulberat mitul „invincibilității” armatei germane, strategia hitleristă a „războiului fulger” a suferit un eșec total. Lovitura puternică primită de armatele fasciste² pentru prima oară în cursul desfășurării celui de-al doilea război mondial demonstra tăria statului sovietic, insufla încredere în victorie tuturor forțelor antihitleriste, ridica moralul mișcării de rezistență a popoarelor înrobite de fascism.

Odată cu primele succese militare de amploare, anul 1942 a fost marcat și de acțiuni menite să consolideze coaliția antihitleristă, să-i formuleze scopurile și principalele obligații reciproce ale aliaților. Bazele acestei coaliții au fost puse încă în 1941. La 12 iulie 1941 fusese semnat acordul sovieto-britanic „Cu privire la acțiunile comune în războiul împotriva Germaniei”³, iar guvernul S.U.A. declarase oficial că va acorda sprijin U.R.S.S. La 24 iunie 1941 reprezentanții Comitetului Național al Franței Libere au exprimat ambasadorului sovietic din Londra, din partea generalului de Gaulle, sprijinul poporului francez în lupta împotriva Germaniei, iar la 27 septembrie 1941 a avut loc un schimb de note, guvernul

prezicem acum ce influență vor avea acestea asupra armatei germane și a regimului nazist. Până acum existența acestui regim s-a datorat victoriilor obținute ușor și ieftin. Acum, în locul unei victorii rapide și ușoare, el are în față o iarnă plină de mari pierderi în forță umană și de enorme consumuri de combustibil și echipament.

Nici Marea Britanie, nici Statele Unite nu trebuie să ia de loc parte la aceste evenimente, cu excepția faptului că sîntem obligați să asigurăm cu punctualitate toate livrările pe linie de aprovizionare pe care le-am promis” (J. R. M. Butler, J. M. A. Gwyer, *Op. cit.*, p. 246). Concepția strategică elaborată de forurile politice și militare engleze și acceptată, în ultimă instanță, în acel moment de cele americane (deși acestea considerau încă de pe atunci ca esențială pentru înfrîngerea Germaniei atacarea pozițiilor ei din nord-vestul Europei, apreciind orice alte operații — în Mediterană, de pildă — ca fiind nu numai secundare, dar și ca devieri de nedorit de la scopul de bază), stăbulea ca țel al operațiilor din 1942 cucerirea de către trupele anglo-americane a tuturor posesiunilor franceze din Africa de nord și apuseană și stabilirea controlului englez asupra întregului litoral nordic al Africii, din Tunis pînă în Egipt. Operații de debarcare pe continentul european erau posibile, conform acestei concepții, doar în 1943.

În ce privește lupta directă cu principalele forțe terestre ale Germaniei naziste, planurile strategice elaborate în cursul tratativelor anglo-americane de la Washington la sfîrșitul anului 1941 — începutul lui 1942 preconizau ca aceasta să fie continuată de Armata sovietică: „Un element nu mai puțin important al planului strategic al aliaților era hotărîrea cu privire la mărirea neîntreruptă a acțiunilor ofensive împotriva Germaniei, dar în același timp se considera puțin probabil că în 1942 se va reuși undeva înfăptuirea unor operații terestre de amploare împotriva Germaniei, în afară de frontul sovieto-german” (*Ibidem*, p. 430).

¹ *Istoriia Velikoi Otecestvennoi voini Sovetskogo Soiuzu. 1941—1945*, vol. I, Moscova, 1961, p. 357.

² „Rezistența rușilor — declara în legătură cu aceste succese Churchill — a zdrobit coloana vertebrală a armatelor germane” (W. Churchill, *The Second World War*, vol. III, Londra, 1950, p. 352).

³ *Vneșniaia politika Sovetskogo Soiuzu v period Otecestvennoi voini*, vol. I, Moscova, 1946, p. 131—132.

sovietic recunoscînd oficial Franța Liberă⁴. Tot în 1941 (iulie), guvernul sovietic încheie cu guvernele cehoslovac și polonez din emigrație acorduri care prevedeau ajutor reciproc în lupta împotriva Germaniei hitleriste și conțineau aprobarea U.R.S.S. pentru constituirea de unități militare pe teritoriul său⁵. La 12 august 1941 președintele Statelor Unite ale Americii și primul ministru al Marii Britanii au semnat o declarație comună, cunoscută sub denumirea de Carta Atlanticului, care proclama că S.U.A. și Anglia nu urmăresc achiziții teritoriale, nu doresc să aibă loc schimbări teritoriale neconforme cu voința liber exprimată a națiunilor interesate, respectă dreptul tuturor națiunilor de a-și alege forma de guvernămînt, speră într-o pace trainică după nimicirea tiraniei naziste și că toate popoarele vor renunța la folosirea forței etc.⁶ La 24 septembrie 1941 guvernul sovietic a comunicat, printr-o declarație specială, acordul său cu principiile de bază ale Cartei Atlanticului, formulînd, totodată, cu mai multă claritate și precizie, scopurile războiului antihitlerist și principiile stabilirii, după război, a unei păci pe baze democratice și extinzînd, spre deosebire de Cartă, drepturile prevăzute de aceasta nu numai asupra țărilor lipsite de aceasta prin forță, ca urmare a agresiunii fasciste, ci asupra tuturor popoarelor lumii⁷.

Către sfîrșitul anului 1941 — începutul lui 1942, procesul de formare a unui front larg de state antihitleriste era aproape încheiat. La 1 ianuarie 1942, la Washington, 26 de state, printre care U.R.S.S., S.U.A., Marea Britanie, China, Australia, Canada, Cehoslovacia, Cuba, Grecia, India, Iugoslavia, Norvegia, Polonia, au semnat o declarație, cunoscută apoi sub denumirea de *Declarație a Națiunilor Unite*. Statele semnatare, declarîndu-se de acord cu programul și principiile conținute în Cartă, își defineau scopurile în război și bazele alianței împotriva inamicului comun, obligîndu-se, în primul rînd, să-și folosească în întregime resursele militare și economice în lupta împotriva statelor fasciste, iar în al doilea rînd, să colaboreze între ele și să nu încheie separat armistițiu sau pace cu inamicul⁸. Pentru desăvîrșirea formării coaliției antihitleriste o mare importanță au avut-o tratativele anglo-sovietice și americano-sovietice care s-au desfășurat în lunile mai—iunie 1942 la Londra și Washington, în cursul cărora au fost încheiate tratatul sovieto-englez : „Cu privire la Alianța în războiul împotriva Germaniei hitleriste și a complicilor ei din Europa și cu privire la colaborarea și ajutorul reciproc după război“ (26 mai 1942) și acordul sovieto-american : „Cu privire la principiile aplicabile la ajutorul reciproc în purtarea războiului împotriva agresiunii“ (11 iunie 1942)⁹.

Crearea și consolidarea coaliției antihitleriste au avut o mare importanță pentru concentrarea eforturilor unui număr mare de state împotriva dușmanului comun al popoarelor lumii, imperialismul hitlerist, au constituit un puternic factor favorizator al resorturilor interne care au dus în cadrul mișcării de rezistență antifascistă din multe țări la făurirea unor fronturi patriotice largi, cuprinzînd partide și organizații de diferite orien-

⁴ V. L. Israelian, *Diplomaticeskaia istoriia Velikoi Otecestvennoi voini*, Moscova, 1959, p. 22.

⁵ *Ibidem*, p. 20—21.

⁶ Textul Cartei, în J. R. M. Butler, J. M. A. Gwyer, *Op. cit.*, p. 107—108.

⁷ V. L. Israelian, *Op. cit.*, p. 30—32.

⁸ J. R. M. Butler, J. M. A. Gwyer, *Op. cit.*, p. 302.

⁹ V. L. Israelian, *Op. cit.*, p. 69—70.

tări ideologice și politice, de la comuniști — forța cea mai activă și energetică a rezistenței — până la grupări burgheze. Ea a influențat, de asemenea, situația politică din țările blocului fascist, înlesnind și aici largirea cadrului luptei antihitleriste și contribuind la o treptată adâncire — care avea să se facă simțită cu deosebire în urma victoriilor militare ale puterilor antihitleriste, în special a celor de pe frontul sovieto-german — a fisurilor din rîndul claselor dominante, o parte a acestora mai mult sau mai puțin însemnată în funcție de situația concretă din fiecare țară, căutînd soluții de ieșire din războiul hitlerist *.

Anul 1942 a supus forțele antihitleriste, îndeosebi poporul sovietic, la noi și grele încercări. Folosindu-se de posibilitatea de a-și slăbi forțele din Europa, unde aliații occidentali nu întreprindeau încă operații militare care să angajeze trupele germane **, comandamentul hitlerist și-a consolidat frontul din răsărit. Către vara anului 1942, hitleriștii au concentrat împotriva Armatei sovietice cel mai mare număr de divizii din tot cursul războiului (178 de divizii și 8 brigăzi, adică circa 80% din totalul forțelor terestre ale Germaniei, la acestea adăugîndu-se 39 de divizii și 12 brigăzi ale altor state din blocul fascist)¹⁰ și au trecut la ofensivă, operația lor principală constituind-o lovitura în direcția Caucazului de nord și a Stalingradului. La 13 septembrie 1942, trupele hitleriste au trecut la asaltul direct asupra orașului. A început eroica epopee a apărării Stalingradului de către ostașii sovietici, care au transformat fiecare stradă, fiecare casă într-o fortăreață și respingînd timp de peste două luni atacurile forțelor inamice superioare au îndeplinit chemarea patriei de a nu se mai retrage nici un pas și au împiedicat armatele germane să treacă Volga și să învaluiască Moscova.

* În ceea ce privește desfășurarea acestor procese în România, a se vedea: „Anale” nr. 3/1962, p. 112—145; nr. 5/1966, p. 35—64; nr. 4/1969, p. 35—48; *Contribuția României la victoria asupra fascismului*, București, Editura politică, 1965, p. 9—34 și p. 37—66.

** În cursul primăverii anului 1942, aliații occidentali au continuat să discute diferite variante ale sprijinului pe care trebuiau să-l acorde U.R.S.S., avînd în vedere, așa cum arată autorii lucrării oficiale engleze cu privire la istoria războiului, atît cererile insistente în acest sens ale opiniei publice, cît și faptul că „...din punct de vedere militar, pentru Occident era extrem de important să mențină frontul răsăritean. El angaja în jur de 200 de divizii și peste 2 000 de avioane ale inamicului, care în caz contrar puteau fi folosite pentru cucerirea pozițiilor noastre în Orientul Mijlociu, pentru invadarea Marocului prin Spania sau pentru invadarea insulelor Britanice” (J.R.M. Butler și J.M.A. Gwyer, *Op. cit.*, p. 446). Astfel, la 10 martie 1942, organul de planificare al Comitetului englez al șefilor de stat-major a prezentat un raport în care arăta: „În afară de livrările unor obiecte de aprovizionare, noi nu acordăm nici un ajutor direct Uniunii Sovietice, deși acțiunile noastre în Orientul Mijlociu și ofensiva aeriană în vest obligă într-o anumită măsură Germania să sustragă forțe pe care, în caz contrar, ar putea să le folosească pe frontul sovieto-german. Nu este suficient... Aportul nostru cel mai mare la cauza zdrobirii Germaniei ar fi crearea unui factor serios de sustragere în vest, în măsură să dejoace planurile comandamentului german și să-l oblige să transfere o parte din forțele de pe frontul sovieto-german în vest. Deficitul în nave de transport exclude posibilitatea de a înfăptui un asemenea plan în vreun loc, cu excepția raionului La Manche” (*Op. cit.*, p. 433). La concluzia că o operație de debarcare în vest poate fi pregătită și înfăptuită în orice timp, atîta vreme cît trupele germane sînt angajate pe frontul sovieto-german, au ajuns și cei trei comandanți englezi de arme (*Op. cit.*, p. 437). În cele din urmă însă, cu toate promisiunile făcute părții sovietice, aliații occidentali resping ideea deschiderii celui de-al doilea front în Europa în 1942.

¹⁰ *Istoriia Velikoi Otecestvennoi voini Sovetskogo Soiuza. 1941—1945*, vol. II, Moscova, 1961, p. 398.

La 19 noiembrie 1942, forțele sovietice au trecut la contraofensivă, în cursul căreia au zdrobit un număr mare de trupe fasciste pe direcțiile de înaintare și au încercuit la Stalingrad o grupare de 330 000 de oameni, ale cărei rămășițe au capitulat la 2 februarie 1943. În cele două luni și jumătate de contraofensivă, inamicul a pierdut peste 800 000 de oameni, iar în total în bătălia — de proporții nemaîntilnite pînă atunci în istorie — a Stalingradului, cu o durată de 6 luni și jumătate, armatele blocului fascist au pierdut, în morți, răniți și prizonieri, pînă la 1 milion și jumătate de oameni, adică peste o pătrime din efectivele lor de pe frontul răsăritean ¹¹.

Mașina de război germano-fascistă a primit o lovitură zdrobitoare, de pe urma căreia nu și-a mai putut reveni cu totul niciodată. Armata sovietică a cucerit din nou inițiativa strategică și a trecut la o ofensivă generalizată pe un front imens, de la Leningrad pînă în Caucaz. Bătălia Stalingradului, catastrofală pentru Germania hitleristă, a constituit începutul perioadei de cotitură hotărîtoare în desfășurarea celui de-al doilea război mondial în ansamblul său.

Această perioadă a fost marcată și prin prima operație ofensivă desfășurată cu succes în Africa de aliații occidentali. Aici, în apropiere de El-Alamein, pe un front cu o întindere totală de 40 de mile între Mediterană și depresiunea Cattaro, se aflau față în față, în octombrie 1942, trupele Armatei a 8-a engleze a generalului locotenent B. Montgomery (10 divizii și 7 brigăzi, cu un efectiv de 150 000 de oameni și dispunînd de peste 1 100 de tancuri) ¹² și armatele italo-germane comandate de Rommel (12 divizii de infanterie și 4 de tancuri, cu un efectiv de 96 000 de oameni, dintre care peste 50% germani, și 500—600 de tancuri) ¹³. Începută la 23 octombrie 1942, bătălia de la El-Alamein s-a soldat cu o înfrîngere a trupelor germano-italiene, care la 3 noiembrie au început să iasă din luptă și să se retragă spre vest, suferind pierderi cifrate la 59 000 de morți, răniți și prizonieri ¹⁴. Victoria de la El-Alamein a constituit un moment de cotitură în desfășurarea operațiilor militare din Africa de nord, unde inițiativa strategică a fost preluată de comandamentul anglo-american. Urmărind inamicul, Armata a 8-a engleză a ajuns după 3 luni și jumătate de înaintare la granița cu Tunisia, teritoriul căreia comandamentul germano-italian a încercat să-l mențină aducînd întăriri, fără a reuși însă să concentreze o grupare suficientă, dată fiind angajarea principalelor forțe fasciste pe frontul sovieto-german și necesitatea de a menține un număr de unități în Europa ocupată, unde se dezvoltă lupta armată de eliberare a popoarelor.

Între 8 și 12 noiembrie 1942 a avut loc debarcarea forțelor anglo-americane în Algeria și Maroc, unde nu existau trupe ale țărilor Axei, iar unitățile franceze ale guvernului de la Vichy au încetat lupta la 11 noiembrie, după o scurtă rezistență. Imediat trupele aliate au început înaintarea spre Tunisia. Operațiile hotărîtoare pentru lichidarea grupării fasciste de aici au avut loc între 6 și 12 mai 1943, cînd peste 250 000 de militari germani și italieni au depus armele ¹⁵. În felul acesta, operațiile din Africa,

¹¹ *Ibidem*, vol. III, Moscova, 1961, p. 65.

¹² J. F. C. Fuller, *Vtorea mîrovaia voia. 1939—1945* (traducere din limba engleză), Moscova, 1956, p. 307.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ *Ibidem*, p. 313.

¹⁵ *Ibidem*, p. 329.

desfășurate pe un teatru de război secundar din punctul de vedere al desfășurării de ansamblu a celui de-al doilea război mondial, au avut însă un rol important în dezvoltarea activității militare a aliaților occidentali, fiind prima bătălie terestră de proporții cîștigată de aceștia ; ele au produs pierderi importante trupelor fasciste, au contribuit în bună măsură la asigurarea controlului aliaților în Mediterana și la îmbunătățirea condițiilor pentru viitoarele debarcări pe continentul european.

Pe lîngă rezultatele lor militare imediate și de perspectivă, victoriile coaliției antihitleriste de la sfîrșitul anului 1942 — începutul anului 1943 au favorizat intensificarea mișcării de rezistență antifascistă a popoarelor europene, atît prin slăbirea mașinii de război hitleriste, cit și prin efectul lor politic — stimulator pentru forțele de rezistență ; totodată, au contribuit la agravarea situației politice din multe țări ale blocului fascist, la dezvoltarea contradicțiilor în sinul acestui bloc.

Înfrîngerea catastrofală a trupelor Axei în bătălia Stalingradului, unde a suferit pierderi deosebit de grele și armata italiană, a zdruncinat definitiv încrederea în victorie a principalilor aliați ai lui Hitler în Europa — guvernării fasciști italieni. Debarcarea trupelor aliate în Africa de nord deschidea perspectiva unei posibile debarcări în Italia. În țară se desfășura tot mai larg lupta patrioților antifasciști italieni, se dezvolta un amplu curent de revoltă împotriva politicii cercurilor guvernante, pentru pace. În situația nou creată, cercurile reacționare fasciste, avînd în frunte pe Mussolini, căutau cu înfrigurare o soluție salvatoare. Această soluție Mussolini o vedea în concentrarea în Marea Mediterană a tuturor forțelor blocului fascist. El preconiza în acest scop desprinderea acestor forțe de pe frontul care măcina grosul lor — cel sovieto-german — prin încheierea unei păci separate cu U.R.S.S., crearea unui raport de forțe favorabil Axei în Mediterană și, în aceste condiții, căutarea unui aranjament cu puterile occidentale. Încă în noiembrie 1942 îi face lui Hitler propuneri în acest sens, dar care, bineînțeles, le respinge, considerînd imposibilă încheierea unei păci separate cu U.R.S.S.¹⁶ Criza blocului fascist se manifesta și în contradicțiile dintre guvernul hitlerist și guvernele celorlalte țări aderente la Pactul tripartit, în târăgănările acestora de a îndeplini cererile hitleriste cu privire la sporirea efectivelor de pe front, în sondajele pe care le întreprind guvernele României, Bulgariei, Ungariei, Finlandei pe lîngă puterile occidentale. Hitler întreprinde o serie de întîlniri cu sateliții săi, încercînd să le insuflă din nou încrederea în posibilitățile Germaniei naziste de a cîștiga războiul, dar suferă în curînd pe frontul sovieto-german o înfrîngere de asemenea proporții încît o nouă cotitură în desfășurarea războiului, favorabilă forțelor hitleriste, devine imposibilă.

În cursul ofensivei generale de iarnă din 1943, care a urmat contra-ofensivei de la Stalingrad, trupele sovietice au respins inamicul la aripa de sud a frontului cu 600—700 km, au eliberat Caucazul de nord, au început eliberarea Ucrainei, au străpuns blocada Leningradului. A fost curățat de ocupanți un teritoriu de 480 000 de kilometri pătrați¹⁷.

Încercînd din răspuțeri să limiteze efectele militare și politice ale înfrîngerilor suferite, comandamentul german a conceput în primăvara anu-

¹⁶ V. L. Israelian, L. N. Kutakov, *Diplomatiia agressorov*, Moscova, 1967, p. 263—267.

¹⁷ *Istoriia Velikoi Otecestvennoi voini Sovetskogo Soiuzu. 1941—1945*, vol. III, p. 149.

lui 1943 planul unei bătălii hotărâtoare, denumite „Citadela“, care prevedea încercuirea forțelor sovietice în raionul arcului de la Kursk și apoi o puternică înaintare în adâncime. Încercarea hitleriștilor de a mai schimba, ca urmare a acestei operații, mersul războiului a fost însă sortită eșecului. Forțele armate sovietice pregăteau și ele o ofensivă de mari proporții în același sector al frontului.

Istorică bătălie de la Kursk a început în zorii zilei de 5 iulie 1943 printr-un puternic atac de artilerie al trupelor sovietice. Într-o primă etapă a bătăliei, între 5 și 12 iulie, acestea au respins ofensiva germană, creînd premisele unei contraofensive de proporții gigantice. Desfășurîndu-se pe două direcții principale, spre Orel și spre Belgorod și Harkov, contraofensiva, întreprinsă cu forțele a 5 fronturi sovietice, a provocat hitleriștilor o înfrîngere zdrobitoare. Astfel a eșuat ultima încercare a Germaniei fasciste de a întreprinde acțiuni ofensive de mari proporții, inițiativa strategică rămînînd definitiv în mîinile comandamentului sovietic. Prin aceasta a fost desăvîrșită cotitura radicală în desfășurarea războiului.

Contraofensiva începută la 12 iulie 1943 s-a dezvoltat fără răgaz într-o ofensivă strategică pe un front larg. În ultimele luni ale anului 1943, Armata sovietică a eliberat Ucraina din stînga Niprului, a forțat în cîteva locuri acest fluviu, străpungînd „valul estic“, a cărui „inexpugnabilitate“ fusese trimbițată de propaganda hitleristă, și a eliberat capitala Ucrainei, orașul Kiev. A fost, de asemenea, eliberată peninsula Taman și constituit un cap de pod în Crimeea, operații în cursul cărora au suferit pierderi grele și unitățile române menținute pe front de Antonescu și folosite de hitleriști ca trupe de sacrificiu pentru a le acoperi retragerea. Tot în toamna anului 1943, Armata sovietică a eliberat regiunile vestice ale R.S.F.S.R. și o parte din teritoriul Belorusiei. În cursul acestei ofensive, începînd de la 12 iulie, au fost zdrobite 118 divizii ale inamicului și eliberat un vast teritoriu. Numai pierderile nerecuperabile ale armatei germane s-au cifrat la peste 1 200 000 de oameni ¹⁸.

În întreaga această perioadă pe frontul sovieto-german au continuat să fie concentrate și măcinate majoritatea forțelor hitleriste. Către începutul campaniei din vara și toamna anului 1943 aici acționau 196 de divizii, din totalul de 294 de care dispuneau forțele terestre germane, adică 70%, la acestea adăugîndu-se 32 de divizii și 8 brigăzi ale altor state din blocul fascist ¹⁹. Ca urmare a amînării din nou de către guvernele S.U.A. și Angliei a deschiderii celui de-al doilea front în Europa prin debarcarea masivă în vestul continentului, pe care în februarie 1943 se angajaseră s-o efectueze în august-septembrie același an, teatrul de operații sovieto-german continua să fie nu numai principalul, dar și singurul decisiv ca întindere, amploare a operațiilor și angajare a forțelor.

Singurul teatru de operații pe care trupele aliaților occidentali au acționat nemijlocit împotriva celor fasciste a fost în 1943, după lichidarea celui din Africa, frontul din sudul Italiei. În ceea ce s-a numit „marea strategie“ a aliaților, acest teatru de operații nu a reprezentat însă deschiderea celui de-al doilea front, în măsură să fie, alături de cel sovieto-german, decisiv pe plan strategic pentru soarta Germaniei naziste, ci încă o

¹⁸ *Ibidem*, p. 381.

¹⁹ *Ibidem*, p. 282.

acțiune pregătitoare²⁰, subordonată mării operații prevăzute acum a fi înfăptuită în primăvara anului 1944.

După ce au debarcat la 10 iulie 1943 în Sicilia și au încheiat operația de aici, trupele anglo-americe (efectivul a două armate, susținute de aviație și flotă) au început la 3 septembrie 1943 debarcarea în sudul Italiei. La 8 septembrie 1943 guvernul mareșalului Badoglio, format după înălțurarea lui Mussolini la 25 iulie 1943, a dat publicității armistițiul încheiat încă la 3 septembrie cu Națiunile Unite.

Debarcarea aliaților și ieșirea din război a Italiei au avut serioase repercusiuni asupra situației blocului statelor fasciste, în care mersul evenimentelor pe frontul sovieto-german făcuse deja să se simtă tendințele centrifuge. Acum Axa fascistă rămânea fără unul din cei trei principali parteneri. Ieșirea Italiei din război a lipsit Germania de principalul ei aliat, de cele circa 70 de divizii italiene din peninsula și teritoriile ocupate, impunându-i o înlocuire a lor *. Efectul politic și militar incontestabil al acestui act, ca început al destrămării blocului fascist, n-a fost însă însoțit de succese militare de amploare și de eliberarea într-un timp scurt a Italiei, deoarece s-a produs fără o pregătire în vederea unei rezistențe organizate a armatei italiene împotriva hitleriștilor și fără ca trupele aliate să exploateze situația creată, favorabilă unei înaintări rapide. Drept urmare, cu toată rezistența maselor, care, sub conducerea comuniștilor, au trecut la organizarea luptei armate, hitleriștii au reușit să dezarmeze în câteva zile aproape întreaga armată italiană, să-și organizeze apărarea, ocupând Roma, întreaga Italie de nord și centrală și o parte din sudul peninsulei. În teritoriul ocupat au format „Republica socială”, condusă de un guvern marionetă în frunte cu Mussolini.

În decursul lunilor septembrie-octombrie, trupele anglo-americe și-au continuat înaintarea, eliberând sudul Italiei, dar nu au reușit să străpungă pozițiile hitleriste care acopereau accesul spre regiunile centrale. Ofensiva aliaților a fost reluată în ianuarie 1944, reușind pînă în luna iunie să respingă trupele hitleriste dintr-o parte însemnată a regiunilor centrale ale Italiei, inclusiv din Roma.

După primele rezultate obținute în Italia, între aliații occidentali au început în toamna anului 1943 noi discuții referitoare la acțiunile viitoare, în special cu privire la raportul dintre operațiile din Mediterană și pregătirea și înfăptuirea mării operații „Overlord” (denumirea codificată a debarcării în nordul Franței și a deschiderii celui de-al doilea front). Se știe că, în cadrul coaliției antihitleriste, guvernul sovietic a insistat în permanență asupra deschiderii acestui front, asupra însemnătății căruia erau, în principiu, de acord și forurile anglo-americe. Practic însă, în toamna anului 1943 Churchill și comandamentul englez, sperînd că sînt create

²⁰ J. Erman, *Bolșaiia strateghia*, Moscova, 1958, p. 91. „În fața campaniei din Italia — se arată în acest volum al istoriei oficiale engleze a războiului — nu se puneau, fără îndoială, scopuri care să meargă departe. Dacă ea s-ar fi dezvoltat cu succes, aliații ar fi întreprins de pe bazele din Italia noi operații, în fața cărora într-o situație nouă, mai favorabilă, ar fi stat aceleași sarcini ca și în fața campaniei italiene propriu-zise” (*Ibidem*, p. 93).

* Dacă la începutul lunii iulie 1943 în Italia se aflau 6 divizii germane, iar în sud-estul Europei circa 12, către începutul lui septembrie numărul lor a fost sporit în Italia cu încă 10. În noiembrie numărul diviziilor germane a ajuns la circa 25 în Italia și 24 în sud-estul Europei (J. Erman, *Op. cit.*, p. 97, 100).

condițiile pentru realizarea măcar în parte a planurilor lor cu privire la Balcani, repun în discuție, dacă nu operația „Overlord” propriu-zisă, cel puțin pregătirile pentru aceasta și fixarea termenului ei, ceea ce a provocat serioase divergențe cu conducerea americană, care acorda prioritate debarcării în Franța și se temea că realizarea propunerilor engleze cu privire la acțiunile din estul Mediteranei va determina noi amânări în deschiderea celui de-al doilea front²¹. La sfârșitul lunii noiembrie 1943, în cadrul întâlnirii de la Teheran dintre Stalin, Roosevelt și Churchill, planurile strategice ale coaliției antihitleriste pentru desfășurarea mai departe a războiului au fost coordonate, stabilindu-se concentrarea eforturilor aliaților occidentali pentru deschiderea celui de-al doilea front în Europa în primăvara anului 1944.

Dezvoltînd succesele din 1943, Armata sovietică a desfășurat între 14 ianuarie și 1 martie 1944 ofensiva de la Leningrad și Novgorod, rupînd blocada Leningradului și eliberînd o parte însemnată a teritoriului sovietic; în lunile ianuarie-februarie 1944, trupele sovietice au zdrobit, în cursul cîtorva operații ofensive, gruparea inamică din Ucraina din dreapta Niprului și au continuat apoi înaintarea; între 8 aprilie și 12 mai 1944 au eliberat Crimeea.

Înfrîngînd rezistența armatelor fasciste și respingînd numeroasele lor încercări de a organiza contralovituri, trupele sovietice, în cadrul ofensivei de mari proporții din iarna și primăvara anului 1944, înaintînd pe o adîncime de 600—700 km, au forțat Bugul de sud, Nistrul și Prutul. La 26 martie 1944, trupele Frontului 2 ucrainean au atins frontiera de stat dintre U.R.S.S. și România. Continuîndu-și ofensiva, ele au eliberat o parte din teritoriul țării noastre, județele Suceava, Botoșani și o parte din județul Iași. Pînă la 17 aprilie, frontul s-a stabilit pe linia sud Cernăuți, Pașcani, nord Iași, Dubosari și mai departe pe malul de est al Nistrului, pînă la Marea Neagră.

Aceste succese repurtate de forțele armate sovietice au dat peste cap planurile comandamentului hitlerist de a-și reface sistemul defensiv pe Nipru și a-și menține pozițiile de lingă Leningrad și Novgorod, trupele sovietice au eliberat încă 329 000 km² de teritoriu sovietic și au trecut granița sovietică, producînd inamicului pierderi de peste 1 milion de oameni²².

²¹ La 11 noiembrie 1943, Comitetul englez al șefilor de stat-major constata într-un memoriu că „...între noi există divergențe cu privire la ceea ce trebuie să întreprindem acum în raionul Mării Mediterane, ținînd cont în primul rînd de felul în care acțiunile noastre pe acest teatru se vor reflecta asupra operației «Overlord»”. Afirmînd că nu renunță la înfăptuirea hotărîrii comune cu privire la operația peste Canalul Mîneicii și nu intenționează s-o amîne, Comitetul șefilor de stat-major făcea imediat și rezerva: „Noi însă nu trebuie să ne legăm mîinile cu un termen fix de înfăptuire a operației «Overlord»”; s-o privim pe aceasta ca baza întregii noastre strategii și să considerăm că de ea depinde tot restul” (J. Erman, *Op. cit.*, p. 138). Poziția forurilor politice și militare americane era însă diferită, ea pornind de la considerentele expuse concis de Roosevelt încă în octombrie 1943, într-un răspuns la propunerile formulate de Churchill: „Înțelegînd pe deplin greutățile dumneavoastră în estul Mediteranei, eu consider... că nu trebuie sustrase nici un fel de forțe din Italia, dacă acest lucru poate crea un pericol pentru armatele aliate aflate acolo, și nici să se întreprindă vreun fel de acțiuni pentru atingerea unor țeluri secundare dacă acestea pot dăuna înfăptuirii cu succes a operației «Overlord»” (*Ibidem*, p. 127).

²² *Istoriia Velikoi Otecestvennoi voini Sovetskogo Soiuzu. 1941—1945*, vol. IV, Moscova, 1962, p. 102.

Operații militare de o amploare deosebită ale forțelor coaliției antihitleriste au avut loc în vara anului 1944. Pe lângă înfringerile serioase suferite în cursul lor de forțele germano-fasciste, această perioadă este marcată de eliberarea completă a teritoriului U.R.S.S. și de începutul izgonirii masive, sub loviturile armatelor puterilor aliate antihitleriste și ale luptei de eliberare națională a popoarelor, a ocupanților fasciști din țările europene subjugate.

Pe frontul sovieto-german s-au înfruntat în această vară forțe gigantice. Către sfârșitul celui de-al treilea an de război, cu toate pierderile suferite în urma agresiunii hitleriste, Uniunea Sovietică, departe de a fi slăbit, dispunea de forțe armate călite în lupte grele, dotate cu o tehnică militară de prim rang. În pofida greutăților provocate de distrugerile de război, economia U.R.S.S. asigura frontul în cantități crescînde cu cele necesare victoriei. Comandamentul sovietic concentrase pe front și în rezervă în vara lui 1944 trupe cu un efectiv de 6 939 000 de oameni²³. În dispozitivul sovietic se aflau, de asemenea, unități și mari unități poloneze, cehoslovace, române, iugoslave și franceze, cu un efectiv de 104 000 de oameni²⁴.

Creșterea continuă a puterii militare a Uniunii Sovietice, a potențialului ei economic a permis forțelor sale armate să înlăptuiască în campania din 1944 operații ofensive strategice de mari proporții împotriva Germaniei hitleriste, care mai dispunea de un teritoriu vast, de forțe armate cu un efectiv de multe milioane de oameni, resurse economice mari pentru producția de armament și tehnică militară și reprezenta încă un inamic puternic, a cărui înfrângere definitivă necesita o mare încordare de forțe din partea coaliției antihitleriste.

Pe frontul răsăritean, comandamentul german continua să mențină majoritatea trupelor sale și ale altor state din blocul fascist — 228 de divizii și 23 de brigăzi, cu un efectiv de 4 milioane de oameni, 71% din totalul artileriei, 57% din numărul tancurilor și tunurilor de asalt, 51% din aviația de luptă²⁵.

Campania din vara și toamna lui 1944 a armatelor sovietice a început la 10 iunie 1944 prin ofensiva din istmul Careliei și în Carelia de sud, ce s-a soldat cu desăvîrșirea eliberării regiunii Leningrad și ieșirea trupelor sovietice la frontiera de stat cu Finlanda. O operație deosebit de importantă a fost desfășurată în Belorusia împotriva grupului de armate german „Centru” (50 de divizii și 3 brigăzi), care acoperea căile de acces spre Prusia de est și Polonia. Începută la 23 iunie 1944, această operație — cea mai mare întreprinsă de forțele armate sovietice în 1944 — a avut drept rezultat eliberarea completă a Belorusiei, a unei părți mari din Lituania, a unei părți din Letonia și a unui însemnat teritoriu polonez la est de riul Vistula. Din cele 97 de divizii și 13 brigăzi fasciste care au luat parte la lupte pe durata acestei operații, 17 divizii și 3 brigăzi au fost complet nimicite, iar 50 de divizii au pierdut între 60 și 70% din efective²⁶. Pentru a acoperi breșa largă produsă, comandamentul hitlerist a fost nevoit să ia forțe considerabile din alte sectoare ale frontului. Întreaga situație strategică de pe frontul sovieto-german a fost astfel serios modificată, creîndu-se

²³ *Ibidem*, p. 125.

²⁴ *Ibid.*

²⁵ *Ibidem*, p. 125—126.

²⁶ *Ibidem*, p. 198.

condiții pentru desfășurarea favorabilă a unor noi operații ofensive de amploare ale Armatei sovietice.

La începutul verii anului 1944 s-a schimbat radical situația și în Occident, prin deschiderea celui de-al doilea front. În acel moment, hitleriștii dispuneau în vestul Europei — în Franța, în Belgia și Olanda — de 59 de divizii ²⁷. Neavind forțe suficiente pentru organizarea unei apărări eficiente a întregului litoral și necunoscând locul unde urma să se producă debarcarea aliaților, hitleriștii au dispersat 41 de divizii din cele 59 pe un front de 800 km, cu o insuficientă densitate operativă ²⁸.

La 6 iunie 1944, în zorii zilei, aliații au început operația complexă de debarcare, reușind să înfrângă rezistența înverșunată a inamicului și să creeze capete de pod, pe care, în scurt timp, le-au unificat ²⁹. Până la 12 iunie, aliații au reușit să debarce efective însumând peste 326 000 de militari, iar până la sfârșitul lunii august aceste efective au atins cifra de 2 milioane ³⁰. La 15 august a început și debarcarea trupelor americane și franceze în sudul Franței.

Forțele aliate au reușit să lărgască, către mijlocul lunii iulie, capul de pod creat, formînd un front de 100 km lărgime și 30—50 km adîncime, iar la sfârșitul lunii iulie să treacă la ofensivă cu forțele concentrate aici. Până la sfârșitul lunii august, tot teritoriul de nord-vest al Franței și o parte mare din sudul țării au fost curățate de hitleriști. În timpul înaintării, trupele aliate au fost puternic sprijinite de forțele armate ale Rezistenței franceze, care au eliberat departamente întregi, iar la 19 august 1944 au început insurecția în Paris. În faza finală a luptelor, la 25 august, în oraș au ajuns și primele unități aliate, printre care Divizia a 2-a de tancuri franceză.

Deschiderea celui de-al doilea front a apropiat ziua victoriei coaliției antihitleriste asupra inamicului comun, a dat posibilitatea realizării unor lovituri coordonate din est și vest asupra Germaniei. Aceasta a fost silită să ducă războiul pe mai multe fronturi, să folosească în vest o parte a rezervelor sale strategice.

În timp ce comandamentul hitlerist căuta din răspuțeri să limiteze efectele dezastruoase ale înfringerii zdrobitoare suferite de principala sa grupare strategică „Centru“, iar în vest forțele aliate se pregăteau să desfășoare ofensiva de pe capul de pod creat în iunie, Armata sovietică a trecut, la 13 iulie 1944, la înfăptuirea unei noi operații de amploare, cea de la Lvov-Sandomierz. În cursul acesteia a fost înfrîntă încă una din cele patru grupări strategice hitleriste de pe frontul sovieto-german — „Ucraina de nord“ ³¹. Trupele sovietice au desăvîrșit eliberarea Ucrainei și au eliberat o parte însemnată a Poloniei, creînd la vest de Vistula un important cap de pod ce putea servi drept „trambulină“ pentru o nouă ofensivă hotărîită spre granițele de sud-est ale Germaniei naziste.

²⁷ J. Erman, *Op. cit.*, p. 292.

²⁸ *Ibidem*, p. 345—346.

²⁹ *Ibidem*, p. 346.

³⁰ Général Dwight D. Eisenhower, général Sir Maitland Wilson, maréchal vi-comte Montgomery, *Les opérations en Europe du corp expéditionnaire allié*, Edition Berger-Levrault, p. 51, 101.

³¹ *Istoriia Velikoi Otecestvennoi voini Sovetskogo Soiuza. 1941—1945*, vol. IV, p. 225.

În această situație favorabilă, Armata sovietică a trecut la pregătirea ofensivei de mari proporții din sectorul sudic al frontului, cu scopul de a zdrobi grupul de armate „Ucraina de sud“. Comandamentul suprem sovietic a pus în fața fronturilor 2 și 3 ucrainene misiunea de a zdrobi gruparea inamică din raionul Iași-Chișinău-Bender și a pune stăpânire pe aliniamentul Bacău, Leovo, Tarutino, Moldavca, spre a dezvolta, apoi, ofensiva în direcția Focșani, Galați, Izmail ³². Hitleriștii acordau o mare importanță apărării frontului din acest raion, deoarece își dădeau seama că, în cazul unei înfringeri, ar fi pierdut în primul rînd „poarta de ieșire spre răsărit“, cum era considerată România de către Hitler, ceea ce ar fi antrenat după sine pierderea întregii Peninsule Balcanice. Cu scopul de a împiedica înaintarea Armatei sovietice, comandamentul hitlerist a organizat aici un aliniament defensiv puternic, masînd forțe considerabile, constituite în grupul de armate „Ucraina de sud“ (47 de divizii și 5 brigăzi de infanterie) ³³. În același timp, comandamentul hitlerist și guvernul militar-fascist român pregătiseră organizarea unui nou aliniament defensiv pe teritoriul României — linia Carpați, Focșani, Nămolosa, Brăila — și plănuiseră altele pe Carpații Meridionali și, în ultimă instanță, în Munții Apuseni.

Ofensiva sovietică în sectorul Iași-Chișinău a început în dimineața zilei de 20 august 1944. La executarea ei au participat fronturile 2 și 3 ucrainene, Flota militară sovietică a Mării Negre și Flota militară sovietică de Dunăre. Efectivele fronturilor 2 și 3 ucrainene se ridicau la 929 000 de oameni ³⁴.

Chiar în ziua de 20 august — prima zi a ofensivei —, trupele Frontului 2 ucrainean au rupt apărarea inamică, iar la 21 august au eliberat orașul Iași. Continuînd înaintarea, conform ordinului dat în ziua de 21 august de Comandamentul suprem, de a acționa cu forțele principale pentru a încercui într-un timp cît mai scurt gruparea inamică, forțele Frontului 2 ucrainean desfășurau acțiunea de învăluire largă de la vest. Concomitent, trupele Frontului 3 ucrainean au rupt apărarea hitleriștilor din raionul Bender și, dezvoltîndu-și ofensiva spre Prut, învăluiau gruparea inamică dinspre sud. În dimineața zilei de 24 august, trupele Frontului 2 ucrainean au eliberat orașele din centrul Moldovei — Roman și Vaslui —, iar trupele Frontului 3 ucrainean ajunseseră în apropiere de Leovo și Leușeni pe Prut, unde urma să fie închis cercul în jurul forțelor principale ale grupului de armate „Ucraina de sud“.

În acest moment, ofensiva sovietică se desfășura deja în condiții noi, create de insurecția armată antifascistă din România, la înfăptuirea căreia a trecut, în ziua de 23 august, P.C.R. în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste, folosind situația favorabilă creată prin angajarea în luptă a trupelor germane de pe front de către Armata sovietică, în plină înaintare. Caracterizînd această situație, istorici militari sovietici arată că „după 23 august, în România s-au creat în ansamblu condiții politice și militare prielnice acțiunilor Armatei Roșii“, că „schimbările revoluționare din țară au îmbunătățit în mod radical condițiile pentru acțiunile următoare ale Armatei Roșii“ și că „una din particularitățile cele mai importante ale acțiunilor de luptă ale Armatei Roșii în România o constituie faptul că

³² *Ibidem*, p. 261.

³³ *Ibidem*, p. 259.

³⁴ *Ibidem*, p. 260.

după schimbarea situației politice din România și declararea de către ea a războiului împotriva Germaniei a început lupta comună a trupelor sovietice și române împotriva dușmanului comun”³⁵.

Închizînd, în noaptea de 24 spre 25 august, cercul în jurul principalelor forțe ale grupului de armate „Ucraina de sud”, trupele sovietice au desfășurat apoi operația de lichidare a acestora, iar cu o parte din forțe și-au continuat înaintarea, în timp ce forțele române au eliberat de hitleriști capitala țării, Muntenia, Dobrogea, Oltenia, Banatul și o parte a Transilvaniei. În felul acesta, încă o mare grupare strategică hitleristă, cea de la aripa de sud a frontului, a suferit o înfrîngere zdrobitoare.

Victoriile coaliției antihitleriste din vara anului 1944 au avut o însemnătate deosebită. Ele au slăbit considerabil forțele Germaniei hitleriste, au apropiat frontul de granițele acesteia, au stimulat și mai puternic mișcarea de rezistență din Europa, creîndu-i — prin zdruncinarea mașinii de război fasciste și trecerea la eliberarea teritoriului țărilor ocupate — un cadru favorabil unor acțiuni de amploare, hotărîte, ținînd deja, în mod nemijlocit, nu numai spre slăbirea ocupanților și împotrivirea față de „ordinea nouă” instaurată de ei, ci spre realizarea țelurilor fundamentale ale Rezistenței, spre a-și aduce din plin contribuția, alături de armatele coaliției antihitleriste, la izgonirea definitivă a cotropitorilor și zdrobirea fascismului.

În cursul celui de-al doilea război mondial, lupta armatelor coaliției antihitleriste pe fronturi s-a conjugat strîns cu lupta de eliberare a popoarelor cotropite și subjugate de fascism. Mișcarea de rezistență antifascistă a popoarelor a fost un factor important al războiului antihitlerist, cu profunde repercusiuni asupra desfășurării și rezultatelor sale, aducîndu-și din plin aportul la victoria finală. Fiînd un fenomen specific celui de-al doilea război mondial, generat de interesul vital pe care-l aveau popoarele în ce privește scopurile și rezultatele sale, de caracterul larg popular pe care l-a avut războiul drept antihitlerist, de voința de neabătut a celor mai largi mase populare de a nimici barbaria fascistă, mișcarea de rezistență s-a dezvoltat în strînsă legătură cu desfășurarea generală a războiului. În fiecare țară, ea a cunoscut, în funcție de condițiile concrete, de formele și intensitatea luptei, perioade și momente specifice³⁶. Rezistența din fiecare țară și pe plan general european, desfășurîndu-se împotriva unui dușman comun și în strînsă imbinare cu lupta coaliției antihitleriste, a fost direct influențată de situația internațională generală, de evoluția evenimentelor pe fronturile celui de-al doilea război mondial, în funcție de aceste evenimente fiind în bună măsură scopurile nemijlocite pe care și le putea pune și îndeplini, într-un moment sau altul, deoarece raportul de forțe dintre rezistență și ocupanți se afla într-o legătură organică cu cel de pe fronturi, cu gradul de slăbire a mașinii de război fasciste.

Într-o primă etapă, în perioada în care războiul se desfășura în favoarea Axei fasciste, au avut loc primele acțiuni ale mișcării de rezistență, începutul acumulării de forțe, activitatea organizatorică și propagandistică în vederea unei desfășurări mai largi a luptei. Toate acestea, în condițiile deosebit de grele ale victoriilor Germaniei naziste asupra unui șir de

³⁵ *Ibidem*, p. 280, 293.

³⁶ O periodizare a mișcării de rezistență din România, în cadrul dezvoltării generale a Rezistenței europene, vezi în: „Anale” nr. 3/1962, p. 112—145.

state, ale momentului de culme al forței ocupanților, cînd nu se contura încă felul în care se va desfășura mai departe și se va încheia războiul.

O etapă nouă se definește după intrarea U.R.S.S. în război, după eșecul planurilor naziste de obținere a unei victorii „fulgerătoare” și după crearea coaliției antihitleriste. Popoarele au văzut că există o forță capabilă să oprească și apoi să-i zdrobească pe agresori și drept urmare a renăscut încrederea în perspectivele eliberării de sub jugul fascist. În același timp, lupta forțelor patriotice, democrate și progresiste a fost înlesnită de faptul că hitleriștii au fost nevoiți să trimită pe front un număr tot mai mare de trupe. Forțele patriotice de pretutindeni căpătau tot mai mult conștiința faptului că, la rîndul lor, pot contribui la apropierea ceasului eliberării, lovind spatele frontului hitlerist și sprijinind, în felul acesta, lupta coaliției antihitleriste pe front. Ele au trecut la acțiuni tot mai active de sabotaj și, treptat, într-o serie de țări, la lupta armată. În unele țări, ca, de pildă, în Iugoslavia, această luptă a căpătat încă din această etapă un caracter de masă.

Rezistența antifascistă trece într-o nouă etapă, de desfășurare tot mai largă, după cotitura hotărîtoare în mersul celui de-al doilea război mondial. În această etapă, victoriile puterilor coaliției antihitleriste în anii 1942—1944, zdruncinînd mașina de război fascistă, au creat condiții militare noi desfășurării mișcării de rezistență, au înlesnit antrenarea de noi forțe la lupta de eliberare. În 1944, înaintarea vertiginoasă a Armatei sovietice, deschiderea celui de-al doilea front, criza profundă a blocului fascist ajuns în pragul destrămării totale, creșterea luptei de eliberare națională a tuturor popoarelor subjugate de fascism au creat rezistenței antifasciste dintr-o serie de țări, pentru care mersul evenimentelor contura perspectiva eliberării apropiate, un cadru deosebit de favorabil, cadru în care această mișcare — ale cărei momente culminante sînt în vara acestui an insurecțiile din Paris (19 august) și dintr-o serie de alte regiuni ale Franței, cea din România (23 august), din Slovacia (29 august) și Bulgaria (9 septembrie), desfășurarea largă a războiului de partizani din Iugoslavia, Albania, Grecia, Italia — își aduce din plin contribuția la eliberarea propriilor țări și înfrîngerea dușmanului comun.

Activitatea desfășurată de P.C.R.
și alte forțe patriotice în 1944
pentru doborârea dictaturii antonesciene,
scoaterea țării din războiul antisovietic
și întoarcerea armelor împotriva Germaniei hitleriste

Memorabilul act de la 23 August 1944 a constituit încununarea luptei duse de-a lungul veacurilor de poporul român împotriva exploatării și asupririi, pentru libertate și independență națională, pentru progres social și propășirea țării.

Insurecția antifascistă din august 1944 — piatră de hotar în istoria patriei — a deschis popoului român calea eliberării naționale, a realizării înaltelor sale idealuri de libertate și dreptate socială, a victoriei revoluției populare, a trecerii la construirea orânduirii socialiste.

Înfăptuirea actului istoric de acum un sfert de veac — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — „este rezultatul activității Partidului Comunist Român de unire a tuturor forțelor muncitorești, antifasciste, de colaborare cu forțele patriotice naționale, cu reprezentanți ai armatei, inclusiv cu monarhia. Această colaborare s-a realizat pe baza luptei pentru ieșirea din războiul împotriva Uniunii Sovietice, la care România fusese împinsă de clasele reacționare și de Germania nazistă, pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste și alăturarea la coaliția antifascistă“.

O importanță deosebită pentru evenimentele din august 1944 din România au avut împrejurările internaționale, victoriile pe care armatele sovietice le-au obținut împotriva fascismului și lupta desfășurată de aliați, de forțele democratice din țările ocupate de hitleriști. Aceste împrejurări au creat condiții favorabile desfășurării cu succes a luptei pentru scuturarea dictaturii militare-fasciste.

Din multitudinea și varietatea mărturiilor documentare ale vremii, care înfățișează ampla activitate desfășurată de partidul comunist, cu un sfert de veac în urmă, pentru coalizarea pe o bază largă a tuturor forțelor patriotice ale țării, în vederea răsturnării dictaturii antonesciene, scoaterii țării din războiul antisovietic, întoarcerii armelor împotriva Germaniei hitleriste și instaurării puterii populare, prezentăm, în continuare, unele materiale :

MANIFESTUL „FRONTULUI UNIC MUNCITORESC“ *

CĂTRE ÎNTREAGA CLASĂ MUNCITOARE! CĂTRE POPORUL ROMÂN!

1 Mai 1944 găsește muncitorimea din România, precum și masele largi ale poporului român la marginea prăpastiei, Războiul provocat de către clica hitleristă din România împotriva Uniunii Sovietice, Marii Britanii și Statelor Unite, seamănă moartea, jalea și distrugerea pretutindeni pe cuprinsul țării.

Muncitorimea, țărănimea, meșteșugăria, intelectualitatea, laolaltă cu întreaga națiune română, suferă urmările pustiitoare ale acestui război hitlerist.

Trădătorii de țară, antoneștii, care au trimis la moarte sute de mii de români, pentru interesele imperialiștilor hitleriști, au expus orașele, satele și populația civilă unor necruțătoare bombardamente aeriene, prin continuarea războiului alături de Hitler.

Muncitorimea din întreprinderi militarizate care lucrează pentru războiul hitlerist este condamnată la moarte. La C.F.R. Grivița, peste 1500 de muncitori au fost uciși și alte sute grav răniți. La Ploiești, Turnu-Severin, Brașov etc. au fost de asemenea uciși mii de muncitori. Populația civilă lăsată fără solide adăposturi antiaeriene e expusă pieirii. Sinistrații și evacuații forțați sint lăsați în mizerie și amenințați cu înfometarea și decimarea de boli.

Părășiți fabricile și birourile în caz de bombardament! Salvați-vă viața!

Împotriva intereselor vitale și a voinței poporului român, guvernul trădător Antonescu continuă războiul alături de Hitler, ca să-și servească stăpînii de la Berlin și interesele sale de clică.

MUNCITORI! ROMÂNI! Din clipa cînd armatele sovietice au trecut hotarele Moldovei, urmîrind armata germano-română în retragere, guvernul marii republici muncitorești și țărănești de la răsărit, prin glasul comisarului la externe Molotov, a afirmat prietenia față de poporul român, asigurînd integritatea teritorială și independența politică a României, precum și neamestecul în ce privește structura socială și politică a țării. Aceste declarații au fost întărite de guvernele englez și american.

Armata Roșie a trecut pe teritoriul nostru ca armată eliberatoare. Trebuie deci sprijinită de întregul popor!

Războiul împotriva Uniunii Sovietice și a Aliatilor trebuie să înceteze!

Pacea cu Uniunea Sovietică și Aliatii trebuie imediat încheiată!

MUNCITORI ȘI MUNCITOARE! TINERI MUNCITORI! SALARIAȚI DE TOATE CATEGORIILE! Frații, fiii, soții voștri au fost omorîți pe front și prin bombardamente. Alții sint trimiși la robie în Germania. Viața voastră este în pericol din cauza bombardării uzinelor și birourilor în care lucrați.

Toate drepturile pe care voi le-ați dobîndit printr-o îndelungată luptă și pentru care voi ați manifestat în toate sărbătorile de 1 Mai v-au fost răpite de regimul hitlerist al lui Antonescu. Organizațiile voastre profesionale au fost desființate; orele de lucru mărite pînă la epuizarea forțelor voastre, demnitatea omească înjosită. Scumpetea și neînfrînata speculă micșorează neîncetat puterea de cumpărare a salariilor voastre de mizerie. Lipsa de alimente din ce în ce mai resimțită, voi o suportați în primul rînd. Puși sub regimul militarizării fabricilor, glasul vostru este înăbușit prin teroare, sinteți încarcerați și bătuți.

MUNCITOARE ȘI FUNCȚIONARE! Lipsite de sprijinul bărbaților, fraților și copiilor voștri, trimiși să fie carne de tun pentru interesele lui Hitler, sinteți silite, din cauza lipsurilor și a foamei, să luați locul lor în uzinele, fabricile și birourile expuse bombardamentelor aeriene. Voi munciți pînă la istovire cu salarii de batjocură!

FRAȚI MUNCITORI ȘI TINERI MUNCITORI!

Puneți-vă în fruntea luptei de eliberare și pentru pacea poporului român!

În plin război, clasa muncitoare din România își afirmă de acest 1 Mai cerințele ei de viață, pe care numai unită și prin luptă poate să le impună.

Aceste cerințe imediate sint:

Ziua de lucru de 8 ore; sporirea imediată a salariilor pe măsura scumpetei; imediata demilitarizare a întreprinderilor; asigurarea dreptului la libera organizare

sindicală și politică; libertatea de gândire, a scrisului și a cuvîntului; eliberarea tuturor celor închiși sau internați pentru convingerile lor și pentru lupta patriotică-antihitleristă; autonomia și reorganizarea Asigurărilor Sociale sub control muncitoresc; școală gratuită, spitale gratuite, locuințe ieftine și igienice pentru toți cei ce muncesc.

ROMĂNI! Pacea pe care întreaga națiune o dorește trebuie cucerită prin lupta poporului, care trebuie să ia în propriile sale mâini soarta sa. Muncitorimea în front unic își strînge astăzi rîndurile, la noi ca pretutindeni. În ziua de 1 Mai, ziua ei de luptă și de speranțe, muncitorimea organizată, unită, de la comunisti la social-democrați, cheamă întreaga clasă muncitoare, pe toți muncitorii organizați și neorganizați, întreg poporul român, toate clasele și păturile sociale, toate partidele și organizațiile indiferent de culoarea politică, credința religioasă și apartenența socială, la lupta hotărîtă pentru :

Pace imediată, răsturnarea guvernului Antonescu, formarea unui guvern național din reprezentanții tuturor forțelor antihitleriste, izgonirea armatelor hitleriste din țară, sabotarea și distrugerea mașinii de război germane, sprijinirea Armatei Roșii eliberatoare, alianță cu Uniunea Sovietică, Anglia și Statele Unite. Pentru o Românie liberă, democratică și independentă ! Trăiască 1 Mai, ziua de înfrățire în (sub) semnul păcii și de unire a clasei muncitoare !

FRONTUL UNIC MUNCITORESC

1 Mai 1944

2

DECLARAȚIA DE CONSTITUIRE A BLOCULUI NAȚIONAL DEMOCRATIC *

**Am primit cu rugămintea de a publica :
DECLARAȚIE**

Partidul NAȚIONAL-LIBERAL, Partidul NAȚIONAL-ȚĂRĂNESC, Partidul COMUNIST și Partidul SOCIAL-DEMOCRAT, prin delegații lor, împuterniciți pentru partidele : național-liberal și național-țărănesc de prezidenții partidelor respective, iar pentru partidele : comunist și social-democrat de organele lor de conducere,

avînd în vedere situația gravă în care se găsește România astăzi, în urma înlăturării regimului politic constituțional-democratic și a guvernărilor cu caracter fascist,

au hotărît să constituie un BLOC NAȚIONAL DEMOCRATIC, care să activeze pentru salvarea țării, avînd următoarele țeluri :

1. Încheierea, fără întîrziere, în baza ofertei făcute de Aliați, a unui armistițiu cu Națiunile Unite (Uniunea Sovietică, Marea Britanie și Statele Unite ale Americii), căutînd a obține condițiunile posibile, cele mai bune pentru interesele țării.

2. Ieșirea României din Axă, eliberarea țării de ocupația germană, alăturarea ei de Națiunile Unite și restabilirea independenței și suveranității naționale.

3. În acest scop : înlăturarea actualului regim de dictatură și înlocuirea lui cu un regim constituțional, democratic, pe baza acordării drepturilor și libertăților civice, tuturor cetățenilor țării.

4. Menținerea unei ordine democratice și realizarea păcii, conform cu interesele statului și poporului român.

5. Prezentul acord intră imediat în vigoare și obligă partidele contractante la organizarea și ducerea în comun, fără nici o întîrziere, a acțiunii, pentru realizarea punctelor mai sus stabilite.

P.S. Se face mențiune că în timpul discuțiunilor pentru constituirea acestui bloc delegații partidelor comunist și social-democrat au propus și participarea grupărilor : „FRONTUL PLUGARILOR”, „UNIUNEA PATRIOTICĂ” și „PARTIDUL

* „România liberă”, anul II, nr. 9, din 10 august 1944.

MUNCITORESC ȘI ȚĂRĂNESC". În urma discuțiilor avute asupra acestei propuneri, delegații partidelor național-țărănesc și național-liberal, declarînd că întrucît cele patru partide democratice din acest bloc reprezintă aproape unanimitatea de opinii a țării și a forțelor politice, care au combătut în permanență, atît orientarea alături de Axă, cît și regimurile de dictatură, în interior, toți delegații au căzut de acord ca „blocul” să fie constituit numai din aceste patru partide.

Formațiunile politice care alcătuiesc **BLOCUL NAȚIONAL DEMOCRATIC** își păstrează întreaga independență ideologică și politică, acordul intervenit neprivind decît punctele mai sus fixate.

20 iunie 1944

3

DECLARAȚIA COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA (24 AUGUST 1944) *

Consecvent cu punctul său de vedere că aruncarea României în războiul anti-sovietic a însemnat o adevărată catastrofă națională și primejduiește grav interesele vitale ale poporului român, Partidul Comunist din România a participat activ, din prima zi, la pregătirea și răsturnarea dictaturii Antonescu, instrumentul sălbatic al hitlerismului.

Încheierea imediată a armistițiului, scoaterea României din Axă și curățirea teritoriului românesc de ocupația hitleristă, instaurarea unui regim de drepturi și libertăți publice, acestea sînt unele din obiectivele pe care Comitetul Central al Partidului Comunist din România le-a fixat încă din septembrie 1941.

Aceste obiective, care formează programul actualului guvern, constituie temeiul participării Partidului Comunist din România, în cadrul politicii de Bloc Național în actuala formațiune guvernamentală.

Partidul Comunist din România, partid al clasei muncitoare, reprezintă însă interesele întregii colectivități românești, deopotrivă, ale muncitorimii și țărănimii, ale intelectualității și ale tuturor păturilor orășenești, ale întregului popor român, în lupta sa de eliberare națională, în lupta sa pentru cîștigarea drepturilor cetățenești și democratice.

Partidul Comunist din România, împreună cu partidele Național-Țărănesc, Național-Liberal și Social-Democrat, au constituit un Bloc Democratic, bazat pe Frontul Unic Muncitoresc, încheiat între Partidul Comunist și Partidul Social-Democrat.

Partidul Comunist din România, consecvent politicii sale de realizare a Frontului Național Patriotic al tuturor forțelor antihitleriste, a strîns pe aceeași linie de acțiune în grupa patriotică antihitleristă Uniunea Patriotică, Frontul Plugarilor și Partidul Socialist-Țărănesc.

Politica sa de Bloc Național, ca și aceea de Front Național Patriotic, nu a răpit și nu răpește independența sa organizatorică, ideologică și politică, el păstrîndu-și deplina libertate în rezolvarea problemelor de bază ale României, de azi și de mîine.

În ciocnirea inevitabilă cu forțele hitleriste, Partidul Comunist din România cheamă muncitorimea, țărănimea, intelectualii și pe toți cetățenii României la luptă fără crutare, cu toate armele, împotriva dușmanului de moarte al poporului român, pentru asigurarea viitorului său.

Încetarea ostilităților cu Uniunea Sovietică deschide drum larg pentru o strînsă alianță cu marea republică muncitorească-țărănească de la răsărit. Partidul comunist înțelege să lupte pentru această alianță, pe care o dictează interesul cel mai vital și permanent al poporului român.

Salutăm armata roșie eliberatoare.

Salutăm armatele aliate, ca armate prietene.

Salutăm lupta poporului român pentru cucerirea independenței naționale, păcii și libertății.

COMITETUL CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA

* „România liberă”, anul II, nr. 11, din 24 august 1944.

APELUL COMANDAMENTULUI FORMAȚIUNILOR DE LUPȚĂ PATRIOTICE DIN 26 AUGUST 1944 *

CETĂȚENI PATRIOȚI !

Lupta cu arma în mână împotriva cotropitorilor naziști a început. Din această clipă, fiecare român e un soldat al României libere.

Generalii hitleriști, Hansen și Gerstenberg, și-au dat cuvântul de onoare Suveranului că acceptă hotărîrea poporului român, ca o situație de fapt. Bestiile hitleriste și-au călcat cuvântul. După două ore, populația Capitalei a fost atacată în mod laș de rămășițele aviației nemțești. Bande de soldați hitleriști încearcă să izoleze Capitala de restul țării.

Eroica armată română face zid în jurul guvernului țării. Pînă în clipa de față nici unul dintre planurile armatei banditești a lui Hansen n-a reușit. Ea este pretutindeni atacată și înfrîntă.

Cetățeni ai Capitalei !

Muncitori,

Funcționari,

Intelectuali,

Patrioți.

Pentru respingerea și exterminarea cotropitorilor sînt necesare toate forțele și toate resursele noastre.

Urmați fără șovăire ordinele și dispozițiile comandamentului formațiunilor de luptă patriotice, înrolați-vă în detașamentele patriotice. Prezentați-vă la locurile indicate în comunicatele noastre, cu arme sau fără arme.

Capitala țării, inima mișcării de eliberare națională, trebuie ținută cu orice preț.

Puneți-vă brațele, mijloacele și tot sufletul pentru exterminarea dușmanilor noștri de moarte !

Urmați exemplul fraților noștri francezi, eroicii eliberatori ai Parisului !

Urmați exemplul luptătorilor patrioți, de pretutindeni, iugoslavi, cehi, polonezi, greci !

Denunțați fiecare cuib de rezistență nemțească, pe fiecare agent hitlerist neamț sau român trădător de neam !

Atacați cu toate mijloacele, pînă la exterminare, rămășițele teroriste hitleriste !

În curînd vom avea ajutorul măreței armate sovietice și al Marilor Națiuni Unite !

Pînă atunci, e datoria fiecărui român să reziste și să atace pe cotropitori !
Cetățeni patrioți !

De lupta noastră depinde soarta țării ! Numai acțiunea organizată, sub ordinele și dispozițiile noastre pot să asigure rezistența și victoria cu cele mai mici pierderi.

Ajutați și colaborați cu armata română, dați tot concursul iubiților și eroicilor noștri ofițeri și soldați !

Locuitori din suburbii !

Țărani din jurul Capitalei !

Asigurați legături largi cu țărănimea !

Formați detașamente țărănești pentru apărarea Capitalei !

Aprovizionați Capitala cu produse alimentare de tot felul, împiedicați cu arma în mână aprovizionarea dușmanului hitlerist !

La luptă hotărîtă, cu arma în mîini !

Moarte cotropitorilor germani !

COMANDAMENTUL

Formațiunilor de luptă patriotice

Emil I. Bodnaraș

* „România liberă“, anul II, nr. 12, din 26 august 1944.

**APELUL COMITETULUI CENTRAL AL P.C.R.
CĂTRE POPORUL ROMÂN (26 AUGUST 1944) ***

**BANDELE HITLERISTE ÎNFRÎNTE !
ORDINEA ÎN CAPITALĂ ASIGURATĂ !
CĂTRE TOATĂ MUNCITORIMEA DE LA ORAȘE ȘI SATE !
CĂTRE ÎNTREGUL POPOR ROMÂN !**

Cetățeni ! Români !

Lupta hotărâtă și fără răgaz dusă de Partidul Comunist din România împotriva războiului banditesc hitlerist a dus la o primă și mare izbândă.

Partidul Comunist din România a reușit, înfrângând toate greutățile, să unească toate forțele patriotice antihitleriste din țară într-un singur front de luptă, în Frontul Național Patriotic.

România a fost scoasă din războiul hitlerist. Astăzi poporul român unit a început lupta pentru descătușarea țării de sub jugul și teroarea bestială hitleristă.

În fruntea acestei lupte stă Partidul Comunist din România, avangarda muncitorimii de la orașe și sate.

Guvernul trădătorilor de țară și neam al antoneștilor a fost doborât.

Prin aceasta, România a rupt definitiv cîrdășia criminală cu Hitler.

Acum, sarcina imediată care stă în fața noastră, a poporului și guvernului actual, este încheierea păcii cu Uniunea Sovietelor, Anglia și Statele Unite ale Americii.

Alături de marile Națiuni Unite, aliații noștri firești, să ducem lupta pentru alungarea armatelor nemțești din țară și din Ardealul de nord, să dezarmăm și să internăm hoardele hitleriste și agenții lor care se găsesc încă în țară.

Să pedepsim fără cruțare pe trădătorii de țară din clica lui Antonescu și să lichidăm regimul întronat de ea.

Să răzbunăm pe fiii țării sacrificați în zadar pentru interesele nemțești, să spălăm rușinea crimelor comise de banda hitleristă a lui Antonescu împotriva popoarelor sovietice și aliate.

LA LUPȚA activă, alături de aliați, pentru grăbirea victoriei și dobîndirea unei păci durabile.

Muncitori și muncitoare ! Soldați ! Meseriași ! Funcționari ! Intelectuali ! Tineri și femei ! Patrioti români !

Partidul Comunist din România este partidul muncitorimii și reprezentantul întregului popor muncitor, inițiatorul și elementul cel mai activ al Frontului Național Patriotic.

Pe baza platformei comune a celor 4 partide din Blocul Democratic, de luptă pentru încheierea păcii, redarea drepturilor și libertăților cetățenești pentru România liberă, democratică și independentă, Partidul Comunist susține și participă la el.

Însă, P.C. își menține independența ideologică, politică și organizatorică și deplina libertate de acțiune în soluționarea tuturor problemelor de bază sociale, economice și politice din România.

Muncitori !

Uniți în Frontul Unic Muncitoresc, puneți-vă în fruntea luptei de eliberare a poporului român !

Refaceți imediat organizațiile voastre sindicale !

Organizați comitete patriotice de fabrică, alese de toți muncitorii, pentru recrutarea de luptători, conducerea luptei patriotice și menținerea ordinii în fabrici, uzine și în cartiere.

Demascați și înlăturați din mijlocul vostru agenții hitleriști, care încearcă să vă dezbine sau ațîță la acte nepatriotice.

Cetățeni patrioți !

Formați comitete patriotice pentru asigurarea luptei și ordinii patriotice în străzi, cartiere și suburbii !

* „România liberă“, anul II, nr. 12, din 26 august 1944.

Înăbușiți în fașă orice încercare de jaf, răzbunări personale sau de tulburare a ordinii de către agenții hitleriști !

Colaborați cu armata și cu unitățile patriotice la zdrobirea rezistenței nemților !

INROLAȚI-VĂ ÎN DETAȘAMENTELE PATRIOTICE !

Țărani, aderați și sprijiniți lupta contra nemților și a trădătorilor din slujba lor ! Organizați comitete patriotice în sate, comune și plăși !

Soldați, subofițeri, ofițeri, generali de pe front, întoarceți armele contra nemților ! Luptați alături de armatele sovietice pentru alungarea nemților din țară !

Cetățeni, patrioți, sprijiniți guvernul patriotic național și lupta poporului român contra nemților !

În lupta noastră de eliberare ne bazăm pe sprijinul activ al puterilor aliate și în primul rînd pe ajutorul Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste și a vitezei ei armate roșii, care urmărește și zdrobește pe pămîntul țării noastre hordurile nemțești cotropitoare.

Primiți cu toată încrederea armata roșie, ca pe o armată aliată și eliberatoare ! Popor român ! Armată română ! La luptă hotărîtă pentru salvarea și eliberarea patriei !

Trăiască România liberă, democratică și independentă !

Moarte cotropitorilor germani și trădătorilor de patrie din slujba lor !

COMITETUL CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA

6

VINE ARMATA ROȘIE *

S-ar putea ca paginile acestea să apară prea tîrziu. De la o zi la alta, de la o clipă la alta evenimente covîrșitoare se întîmplă. Germania lui Hitler se prăbușește pe toate fronturile. Trăim cel din urmă ceas, poate cel din urmă minut al războiului.

Întîmplarea face ca singurul sector de front european rămas nemișcat să fie frontul românesc. De la sfîrșitul lui martie, Armata Roșie este la nord de Iași și la răsărit de Galați. Ea așteaptă acolo ordinul de a trece mai departe. Cînd acest ordin va veni, orice rezistență în Moldova sau Muntenia va cădea.

Nimeni nu-și mai face în privința aceasta nici o iluzie. Nu mai e vorba nici de eroism, nici de vitejie, nici de jertfă, nici măcar de miracole. A trecut vremea cînd se discuta cu seriozitate despre linia Focșani-Nămoloasa-Galați. Asemenea prostii nu se mai spun nici măcar în șoaptă.

De la Antonescu la ultimul sublocotenent, conducerea militară română știe că în drumul Armatei Roșii, zdrobitor înarmată, nu există oprire cu putință.

În urmărirea bandelor hitleriste descompuse, Armata Roșie va trece de Iași, de Galați, de București, în același ritm în care a trecut de Vitebsk, de Minsk, de Grodno, de Vilna.

Armata Roșie vine !

Jocul strategic al războiului i-a oferit României din martie pînă azi un răgaz neașteptat. În tot acest timp soarta politică a țării putea fi fundamental schimbată. Declarația Molotov a fost un prilej istoric unic de a rupe poporul român de orice complicitate cu Germania hitleristă. În toate straturile populare, pe toate buzele flutură aceeași întrebare, plină de neliniște : Ce facem ?

Întrebarea devine mai neiertătoare cu fiecare zi ce trece. Nimeni nu știe dimineața dacă seara nu va fi prea tîrziu pentru a mai răspunde : Ce facem ? Ce facem ?

* Din broșura *Armata Roșie vine*, Editura Comitetului Central al Partidului Comunist din România, 1944, p. 2—3, 15—16.

CU HITLER PÎNĂ LA CAPĂT

Guvernul Antonescu a răspuns. Guvernul Antonescu a hotărît. El merge cu Hitler pînă la capăt. Pînă la capătul trădării și al dezastrului.

Planul e simplu. Armata germană nu va apăra nici Moldova, nici Muntenia. Nu vrea și nu poate. Mai ales nu poate. Se va retrage în Ardeal și va încerca să aștepte acolo sub zidul Carpaților.

De doi ani, de la Stalingrad încoace, tristește oști ale lui Hitler fug mereu înapoi, în căutarea unei „bariere naturale”, la adăpostul căreia să se poată opri și răsufla. De la Stalingrad pînă la Lemberg, din Caucaz pînă în Prusia Orientală au căutat cu desnădejde un rîu, o mlaștină, un fluviu, din care să poată face o linie de rezistență. De la Volga la Vistula au încercat pe rînd să se agațe de Don, de Doneț, de Nipru, de Bug, de Nistru, de Niemen. Toate au căzut. Toate vor cădea. Nu e apă în Europa, nu e destulă apă în lume care să pună între fuga lor disperată și înaintarea pedepsitoare a Armatei Roșii o stavilă.

Nimeni nu e destul de nebun să creadă că Bahluiul și Milcovul vor deveni ceea ce comunicatul german numește, cu o formulă ajunsă de mult comică, un „zăvor”. Moldova și Muntenia sînt dinainte abandonate. Hitler își caută „zăvorul” mereu visat și mereu pierdut, în altă parte, pe Carpați. El visează să facă din lanțul Carpaților un zid și din Podișul Transilvaniei o cetate. Planul lui strategic — dacă mai poate fi vorba de un plan — este să reziste în Ardeal. Pînă atunci va „ceda” Moldova și Muntenia strategic, „elastic” și „conform planurilor”, distrugînd totul în urmă și acoperindu-și retragerea cu sînge românesc.

Guvernul Antonescu cunoaște acest plan. Îl cunoaște și îl aprobă. Guvernul Antonescu e hotărît să plece cu Hitler dincolo de munți — și e gata să plătească această aventură cu viața însăși a poporului român.

ȚINTA IMEDIATĂ : ELIBERAREA ȚĂRII

Fără să se decidă de nici unul din punctele sale de program, program a cărui realizare nu se înfățișează ca o sarcină imediată, partidul comunist a înțeles că datoria sa cea mai grabnică este astăzi de a lupta pentru eliberarea țării de sub teroarea lui Hitler. Pentru ca să existe o Românie socialistă, trebuie să existe poporul român. Idealurile politice se înfăptuiesc de oameni pentru oameni.

Prima lege de viață a poporului român este de a-și recuceri libertatea politică.

România e trădată prin alianța cu Hitler. Alianța cu Hitler trebuie să înceteze. România se sinucide într-un război purtat împotriva intereselor sale naționale doar pentru interesul lui Hitler. Războiul împotriva Uniunii Sovietice și aliaților ei trebuie să înceteze.

Armele trebuie întoarse împotriva armatei de ocupație hitleristă.

România se înăbușe sub dictatura Antoneștilor. Dictatura Antoneștilor trebuie să înceteze.

Acestea sunt marile comandamente ale clipei de față. Asupra lor nu poate exista nici o deosebire de opinie între români.

Partidul comunist, dornic ca toate forțele naționale să lupte împreună pentru eliberarea neîntîrziată a țării, a încheiat un pact de acțiune comună cu celelalte organizații politice românești. Împreună cu Partidul Social Democrat a înfăptuit Frontul Unic Muncitoresc. Împreună cu acest partid, cu Uniunea Patrioților, cu Partidul Socialist Tărănesc și cu Frontul Plugarilor, partidul comunist acționează în cadrul „grupului patriotic antihitlerist”. În sfîrșit împreună cu Partidul Național Liberal, cu Partidul Național Tărănesc și cu Partidul Social Democrat, partidul comunist formează azi Blocul Național Democratic. Programul imediat de luptă este simplu. El nu suferă nici răstălmăcire, nici întîrziere.

Încheierea imediată a armistițiului și a păcii cu Uniunea Sovietică și celelalte Națiuni Unite.

Alungarea nemților și a hitlerismului din țară.

Suprimarea legilor dictatoriale.

Restaurarea libertăților cetățenești.

Făurirea unei Români libere, democratice și independente.

E mai mult decît un program politic. E un program de viață.

APELUL COMITETULUI CENTRAL AL PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA (28 AUGUST 1944) *

Cetățeni români, muncitori, țărani, intelectuali !

Actul istoric de la 23 August 1944, prin care regimul hitlerist al trădătorului Antonescu a fost răsturnat, a însemnat prima mare victorie a poporului român.

Numai după 4 zile de la acest prim pas al poporului român pe drumul eliberării naționale și al libertăților democratice, năpîrcile legionare, slugile călăilor hitleriști ai poporului român încep să ridice capul.

Încă o dată asasinii din Garda de fier vor să lovească poporul român pe la spate, în clipa în care soldații noștri își varsă sîngele pentru alungarea cotropitorilor nemți din țară.

Poporul român n-a uitat și nu va uita niciodată crimele Gărzii de fier. N-a uitat că ei împreună cu trădătorul de țară Antonescu au adus hoardele nemțești în țară. Poporul român n-a uitat, de asemenea, că ei au vîndut Ardealul profilor și magnaților unguri.

Poporul român n-a uitat că lăcustele hitleriste, ajutate de slugile lor antonești și legionarii, au răpit pîinea de la gura copiilor noștri, aruncîndu-ne în mizeria cea mai neagră.

Poporul român n-a uitat că ei sînt principalii vinovați pentru dezastrul național, ucigașii sutelor de mii de ostași români trimiși la moarte sigură pentru interesele imperialismului german ; principalii vinovați de zecile de mii de victime ale bombardamentelor, de ruina și jalea pustiitoare adusă de războiul hitlerist.

Garda de fier a instaurat și susținut guvernarea criminalului de război Antonescu, a provocat haosul economic al României, jefuind ca în codru, răpind avutul cetățenilor pașnici, asasinînd și terorizînd populația.

Astăzi, cînd ofițerii și ostașii noștri luptă cu eroism pentru alungarea hoardelor cotropitoare din țară, Horia Sima, instrumentul lui Hitler, s-a adresat prin posturile de radio nemțești complicilor săi din țară, indemnîndu-i să treacă la asasinare și să sprijine resturile armatei germane înfrînte.

Din umbră, ei amenință și se pregătesc să ucidă pe cei mai devotați patrioți ; odată cu aceștia sînt amenințați regele, membrii guvernului și generalii care luptă în fruntea armatei române, împotriva cotropitorilor.

Comitetul Central al Partidului Comunist din România subliniază pericolul ce-l reprezintă încă resturile Gărzii de fier.

Din umbră, ei complotează și pregătesc acte de sabotaj în aparatul de stat, în fabrici și serviciile de aprovizionare, pentru a înfometa populația. Ei sînt ajutoarii mîrșavi ai armatei tilhărești a lui Hitler.

În bombardamentele teroriste asupra Capitalei, un bandit legionar, îmbrăcat în haine de maior al armatei române, a participat alături de aviatorii nemți la asasinarea populației.

Astfel, resturile Gărzii de fier, în frunte cu Horia Sima, apar în fața poporului român ca o bandă de criminali mîrșavi puși în slujba dușmanului de moarte al poporului român.

Acești ciini turbați caută să îngreuneze lupta noastră de eliberare și să provoace noi jertfe de sînge și noi ruine.

Rămășițele teroriste ale Gărzii de fier sînt astăzi principalul dușman intern, amenințînd din spate armata țării, guvernul, forțele patriotice și însăși existența poporului român.

Ei vor să introneze din nou robia hitleristă.

Patrioți români, românce, ofițeri și soldați.

Nici o milă pentru acești trădători !

În fața complotului tilhăresc al bandelor de asasini, guvernul este obligat să treacă imediat la suprimarea presei hitleriste, curățirea aparatului de stat, instituțiilor publice și întreprinderilor de toate instrumentele nemților.

* „România liberă“, anul II, nr. 15, din 30 august 1944.

În vederea acestui scop, Comitetul Central al Partidului Comunist din România înțelege să întărească acțiunea guvernului prin mobilizarea tuturor organizațiilor sale și a întregului popor român, împotriva pericolului intern, Garda de fier.

Tovarăși muncitori, țărani, intelectuali, tineri de la orașe și sate.

Treceți la luptă fără cruțare împotriva asasinilor legionari !

Muncitori !

Organizați-vă în comitete de fabrică, în sindicatele voastre de breslă, înrolați-vă în gărzile patriotice !

Alungați din fabrici pe legionari și sprijinitorii lor, pentru împiedicarea oricărui act de sabotaj !

Frați țărani !

Comitetul Central al Partidului Comunist din România vă cheamă să treceți imediat la acțiune împotriva elementelor legionare.

Organizați-vă în comitete ale Blocului Național Democratic și organizați formațiuni de luptă patriotice, pentru a nimici fără cruțare pe cei care v-au asasinat copiii și frații și vor să prelungească războiul lui Hitler și suferințele poporului român.

Cetățeni patrioți !

Comitetul Central al Partidului Comunist Român vă cheamă să vă uniți toate forțele în Blocul Național Democratic, pentru asigurarea păcii cu marile Națiuni Unite, în frunte cu Uniunea Sovietică.

Sprijiniți Armata română, care luptă eroic alături de Armata roșie, eliberatoare, împotriva cotropitorilor germani, pentru apărarea libertății naționale.

Întăriți formațiunile de luptă patriotice !

Semnalați, dezarmați și predați elementele legionare autorităților militare, civile și formațiunilor patriotice !

Împiedicați jafurile și crimele puse la cale de dușmanii poporului român, Garda de fier !

Români !

Comitetul Central al Partidului Comunist din România vă cere să loviți fără cruțare dușmanul intern — legionarii — oriunde îi întâlniți, oriunde provoacă și atacă.

Alăturați-vă în mod activ luptei glorioasei Armate roșii, luptei ofițerilor și soldaților români, care umăr la umăr cu soldații sovietici dau bătălia pentru nimicirea hitlerismului și eliberarea completă a țării și a fraților noștri din Ardeal.

Moarte cotropitorilor germani !

Moarte trădătorilor de țară din slujba lor !

Trăiască lupta de eliberare a poporului român !

Trăiască armata noastră !

Trăiască Armata roșie eliberatoare !

Trăiască armatele eliberatoare ale Națiunilor Unite !

Trăiască România liberă, democratică și independentă !

**COMITETUL CENTRAL AL PARTIDULUI
COMUNIST DIN ROMÂNIA**

Dr. GH. I. IONIȚĂ

Lupta clasei muncitoare și țărănimii îndreptată împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist

Operă a maselor populare conduse de Partidul Comunist Român, insurecția armată de la 23 August 1944 a fost continuarea luptelor eroice duse de clasa muncitoare, de poporul muncitor împotriva regimului burghezo-moșieresc și a dictaturii militare-fasciste, pentru apărarea intereselor lor vitale, pentru cucerirea libertăților democratice și apărarea independenței naționale a României.

În acele clipe grele pentru țară și popor, partidul comunist a organizat lupta maselor populare împotriva dictaturii antonesciene și a războiului hitlerist. Cuvântul partidului găsea un puternic ecou în rîndurile poporului. Organizațiile P.C.R. regionale și orășenești, din întreprinderi și de la sate au desfășurat o muncă susținută pentru demascarea politicii dictaturii fasciste și a războiului. În avangarda luptei antifasciste se afla clasa muncitoare, care a polarizat în jurul ei toate forțele antifasciste, antihitleriste.

În acțiunea de rezistență, P.C.R. a mobilizat zeci de mii de militanți revoluționari și patrioți muncitori, țărani, intelectuali, militari, indiferent de naționalitate, oameni aparținînd diferitelor clase și păături sociale, animați de înalte sentimente patriotice în slujba salvării țării.

Mișcarea de rezistență a îmbrăcat forme diferite. Au luat extindere demonstrațiile cu caracter economic și politic, conflictele de muncă, grevele și sabotarea directă a producției de război.

În cele ce urmează vom prezenta unele documente care reflectă acțiuni ale clasei muncitoare și ale țărănimii îndreptate împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist, acțiuni care, împletite cu celelalte forme de luptă, au contribuit la dezorganizarea și scăderea producției, au întărit încrederea proletariatului în forțele sale, au arătat necesitatea imperioasă a unirii tuturor forțelor patriotice, au influențat pozitiv lupta antifascistă generală.

ACȚIUNEA DE SABOTAJ ÎNTEPRINSĂ DE MUNCITORIMEA COMUNISTĂ *

În cadrul acțiunii de agitare a muncitorimei și de provocare a unor acte de sabotaj menite să întârzie producția industrială, în special de armament, agitatorii comuniști de la întreprinderile „Malaxa” au raportat conducerii partidului comunist că pînă în prezent au reușit următoarele acte care deși izolate se situează pe linia instrucțiunilor primite.

Astfel, muncitorii sînt îndemnați să ceară restituirea sumelor reținute pentru lemnele cari nu le-au fost livrate, așa încît prin lipsa lor din ateliere pentru a-și cere drepturile, mașinile își încetează activitatea întîrziind în modul acesta producția.

Totodată, s-au înregistrat cazuri în cari lucrătorii din schimbul de noapte au fost nevoiți să părăsească serviciul din cauza lipsei de lumină, datorită dispariției becurilor electrice provocate de anumite elemente interesate.

De asemeni, aceleași elemente, în scopul de a sabota producția, provoacă diferite stricăciuni ca ungerea curelelor de la mașini, scoaterea rezistențelor electrice sau a apei din pompe în scopul de a deteriora mașinile pentru ca în modul acesta să diminueze producția.

PATRIOTII DE LA SATE LUTĂ CONTRA ÎNFOMETĂRII ȘI RĂZBOIULUI **

Satele o duc din ce în ce mai greu. Țăranii, pe care Antonescu a avut neobrazarea să-i numească „sătenii lui dragi”, își dau astăzi seama că Antonescu este un farseur și un mincinos. Acum ei văd că după sutele de mii măcelărite în războiul criminal contra Rusiei, alte sute de mii sînt chemați la armată și apoi trimise la abatorul lui Hitler. Cu aceasta rîndurile se răresc și satele rămîn pustii de bărbați. Acum ei văd că toată agoniseala lor dintr-un an de zile este furată de nemți. Slugile nemernice ale lui Antonescu iau totul de la țărani. Fiecare țaran are dreptul la numai 40 kg de grîu pînă la noua recoltă. Restul grîului este luat pe preț de nimic și trimis în Germania. Ce însemnează 40 kg de grîu pentru țaranul pe care-l așteaptă în primăvară munca brută în biciuirea aspră, în vînt și în ploi? De ce să nu fie liber să-și vîndă cum vrea și să-și păstreze cît vrea pentru el? De ce să nu poată fi acasă lingă ai lui și la primăvară cu toții să-și înceapă munca pe ogor? De ce să fie transformat în carne de tun pentru a satisface ambiția și îngîmfarea lui Hitler? Țăranii în bună parte răspund astăzi: „Nu! S-a isprăvit cu jupuiala. Nu dăm nimic.” În multe comune au îngropat grîul în lăzi de lemn sau l-au ascuns în alte locuri dinainte pregătite. Pentru aceasta au fost ajutați și sfătuiți chiar de notari și alți slujbași ai primăriilor. În unele comune din Banat s-a bătut toba cu o zi, două înainte de sosirea comisarilor pentru recheziționarea grîului și li s-a spus să-și ascundă grîul, că altfel vor rămîne fără el. Țăranii foarte bucuroși n-au mai stat pe gînduri — văzînd că și fruntașii comunei îi ajută și-au ascuns grîul. Cei chemați la armată nu se prezintă, ascunzîndu-se în localități mai îndepărtate la rude, prieteni etc. Iată ce povestea un plutonier-major din jud. Muscel: Era compania mea, s-au emis 700 de chemări. Nu s-au prezentat nici 350. Organele jandarmeriei au pornit să-i caute pe la casele lor. N-au găsit pe nimeni, raportînd astfel că ei sînt plecați din comună. Ce înseamnă aceasta? Știe toată lumea. Țăranii s-au săturat de război, rechiziții și jaful muncii lor și nu se mai prezintă la armată. Țărani! Ceea ce faceți voi este demn, curajos, dar nu destul. Uniți-vă cu toții și în masă refuzați să mergeți la front.

* Arhiva I.S.I.S.P., dosarul nr. 2144—3029/7, fila 222. Notă a Siguranței, din octombrie 1941, despre acțiuni de sabotaj întreprinse de muncitorii de la „Malaxa”.

** „România Liberă” din 24 ianuarie 1942.

3

ACȚIUNI ÎNDRĂZNEȚE ALE PARTIZANILOR ROMÂNI *

New York — 7 mai (TASS). Corespondentul londonez al agenției United Press transmite noi știri primite la Londra despre acțiunile îndrăznețe ale partizanilor români.

De curînd, partizani români au deraiat o garnitură militară germană în apropiere de Craiova, în urma căreia au murit 70 de soldați și ofițeri germani.

O altă unitate de partizani români au atacat unul dintre comandamentele militare germane din București, situate în clădirea unei școli. În ambele cazuri partizanii au capturat importante cantități de arme.

Într-o altă comunicare se menționează că în apropiere de Buzău partizanii au dat foc unei garnituri de tren care transporta tancuri.

4

SUBSECRETARIATUL DE STAT AL AERULUI
SERV. SECRETARIAT GL.
Nr. 470/1 din 4 iunie 1942

NOTĂ **

Către

S.E.T. — I.N.A.

Avem onoarea a comunica că Prefectura Poliției Capitalei ne semnalează că agenții Partidului Comunist din România au primit instrucțiuni pentru a duce acțiuni suplimentare celor de sabotaj ce li s-au cerut a întreprinde în fabrici și industrii ce lucrează în folosul armatei, astfel :

— În afară de acțiunile de sabotaj din fabrici (tăierea curelelor, scurtcircuite electrice la instalații, introducerea de corpuri tari în orificiile de alimentare cu ulei ale mașinilor, schimbarea măsurilor la strunguri, slăbirea compozițiilor la turnătorii etc.) se vor forma echipe de oameni hotărâți și devotați cari au misiunea să taie firele telefonice. Această operație este considerată foarte ușoară de către conducerea comunistă.

— Aceleași echipe au misiunea să demonteze siguranțele de la tablourile electrice, în special cele de forță motrice, tablouri care se găsesc în curtea sau în apropierea micilor fabrici care lucrează pentru armată.

În cursul acestei săptămîni se vor forma asemenea echipe în sectoarele I și III. Celelalte sectoare, II și IV, vor forma echipe pentru a șabloni lozincile partidului.

Paralel cu măsurile luate de Direcția Generală a Siguranței Capitalei, pentru identificarea și arestarea acestora, vă rugăm să binevoiți a revedea toate ordinele date în această privință și a lua măsuri preventive.

5

NOTĂ ***

D.C.P.
29 iulie 1942
Nr. 3361 B.

Comitetul Central al Partidului Comunist din România a dat instrucțiuni organizațiilor regionale și locale din țară, să formeze echipe de „partizani”, care să acționeze izolat la punerea în aplicare a planului de sabotaj economic, industrial și feroviar, preconizat de partid.

* „Pravda” din 7 mai 1942.

** Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 68, dosarul nr. 6210, fila 27.

*** Arhiva M.F.A.-M. St. M., dosarul nr. 1041/59.

În aceste echipe vor fi organizați în special comuniștii, dezertorii de pe front și cei cari nu s-au prezentat la unitățile din care făceau parte, la primirea ordinelor de chemare.

Echipele de partizani vor primi misiuni din partea organizațiilor pe lângă care au fost constituite, ele rămânând separate de celelalte formațiuni politice de partid.

6

MISIUNEA AERONAUTICEI GERMANE DIN ROMÂNIA

16 X 1942
MARELE STAT MAJOR
Secția de legătură cu
Armatele Aliate
București

NOTA *

În ultimele zile numărul întreruperilor cablurilor și liniilor telegrafice s-au mărit foarte mult, în special în orașul București.

Presupunerea că ne aflăm în fața unui furt al materialului era justă atit timp cit asemenea furturi s-au intimplat sporadic; în urma faptului că din Constanța și București s-a raportat începînd de la data de 1 X s-au intimplat nouă întreruperi de linie, cu o lipsă de circa 2000 m de cabluri, trebuie să considerăm acest fapt ca un sabotaj plănuît și organizat.

Misiunea Aeronauticeii Germane roagă ca inediat să luați cele mai drastice măsuri contra persoanelor cari sabotează posibilitatea de acțiune comună contra atacurilor aeriene. Dacă în cel mai scurt timp nu se poate obține o încetare a acestor acțiuni de sabotaj, sintem nevoiți a aduce la cunoștința forurilor celor mai înalte românești și comandamentelor germane.

Ptr. Misiunea Aeronauticeii
Germane
Șeful de Stat Major
D.O.

ss. Falke
lt, colonel

7

Tabel din care reies acțiunile de sabotaj organizate de forțele patriotice împotriva rețelelor de transmisiuni germane din România **

La 18X1942: A fost tăiat și luat 250 m cablu de campanie din linia Centralei Secția 81 — Centrala Băneasa, 500 m de la Șoseaua Voevodul. pe linia de cale ferată, după gara Herăstrău.

La 22X1942: A fost tăiată linia de anunțare a atacurilor aeriene a brigăzii VI Artilerie Antiaeriene — aeroportul Mizil, 5 km înainte de intrarea în Mizil. Șos. Ploiești-Mizil (linia a fost tăiată de trei ori în jumătate de an).

La 24X1942: A fost tăiat și furat circa 200 m cablu telefonic de campanie din linia pentru darea ordinului de tragere cu mitraliera antiaeriană, în două locuri foarte apropiate unele de altele, în împrejurimea gării Palas și societatea petroliferă „Astra Română” (Raportul regimentului 202 Art. Antiaeriană din 24X1942).

* Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 437/565, fila 34.

** Arhiva M.F.A.-M. St.M., dosarul nr. 457/565, filele 47—49.

- La 25X1942 : A fost tăiat și luat 150 m cablu telefonic de campanie din linia Pipera-Mihăilești, 100 m vest de la încrucișarea străzii Carpați cu linia de cale ferată București-Nord-Ploiești.
- La 27X1942 : A fost tăiat și luat 210 m cablu telefonic de campanie din linia Pipera-Mihăilești, 250 m vest încrucișarea străzii Carpați cu linia de cale ferată București-Nord-Ploiești.
- La 27X 1942 : A fost tăiat și luat 200 m cablu telefonic de campanie din linia Chitila-Băneasa, 800 m înainte de încrucișarea de șosele de la Școala de horticultură spre Crevedia și Chitila.
- La 28X1942 : A fost tăiat 200 m cablu telefonic de campanie din linia Chitila-D.L.M., de pe linia de cale ferată București-Ploiești, la ramificarea spre Constanța.
- La 30X1942 : A fost tăiată în bucăți linia Pipera-Mihăilești la încrucișarea șoselei Splaiul Independenței cu linia de cale ferată București-Nord spre Cotroceni, 150 m sud de încrucișare.
- La 31X1942 : A fost tăiat și luat 300 m cablu telefonic de campanie, împreună cu două piese de cuplare și o mufă de bobinaj.
- La 2XI1942 : A fost tăiat și luat 200 m cablu telefonic greu din linia de pe șoseaua Constanța-Mamaia.
- La 3XI1942 : A fost tăiat și luat de 2X30 m cablu telefonic de campanie al Batal. I/81 Transmisiuni de pe șoseaua Chitila.

8

TULBURĂRI ÎN ROMÂNIA *

New York — 8 ianuarie — TASS. După cum transmite corespondentul din Istanbul al ziarului „New York Times“, ultimele știri din România relevă intensificarea tulburărilor în țară. Catastrofele și incendiile au devenit mai dese. De multe ori se întrerupe circulația pe căile ferate. De curind, într-o mică uzină din orașul Sighișoara a izbucnit un incendiu care a pricinuit pierderi în valoare de 25 milioane lei. Presa românească a trecut sub tăcere două mari catastrofe feroviare care au avut loc, prima la 22 decembrie lângă Piatra Neamț, iar a doua lângă Iași. În urma uneia dintre aceste catastrofe a fost distrus un tren militar. Cu două săptămîni în urmă guvernul a dat publicității un decret despre pedeapsa cu moartea pentru incendieri și alte acte de sabotaj pe calea ferată, iar mai tîrziu s-a anunțat o asemenea pedeapsă pentru participare la atare acte de sabotaj.

9

RAPORT **

Situația muncitorilor este prezentată precară din cauza insuficienței salariilor, lipsei de concediu, concedierilor abuzive etc.

Situația țăranimii caracterizată în raport printr-o creștere continuă a nemulțumirilor provocate de mobilizări și rechiziții, țăranii ar ascunde cerealele și vitele pentru a se sustrage rechiziției.

Acțiuni, muncitorii din întreprinderi, în special cele ce lucrează pentru armată, ar sabota producția de războiu. Se spune că :

* „Izvestia“ din 9 ianuarie 1943.

** A.I.S.I.S.P., dosarul nr. 43 077. Extras dintr-un raport al Siguranței privind activitatea Comitetului regional Banat al P.C.R., întocmit în anul 1943.

— muncitorii din Reșița au făcut de mai multe ori scurtcircuit, au stricat tunuri, tancuri și mașini foarte scumpe.

— La Bocșa-Montană, au organizat acte de sabotaj, au tăiat firul de înaltă tensiune, au stricat motoare, lucrează încet, pornind la organizarea unei acțiuni comune cu muncitorii de la Reșița pentru ridicarea salariului. Au organizat o celulă la Bocșa. Au făcut legătura cu Ocna de Fier.

— La Simeria muncitorii lucrează încet, scăzând producția cu 30%, au organizat o delegație pentru piine și talpă și au refuzat să se înscrie la împrumut.

— U.T.C.-ul desfășoară activitate în Bocșa-Montană și la Reșița în cămin și în „Muncă și Lumină”.

10

ACȚIUNILE PARTIZANILOR ROMÂNI *

Din informațiile primite de la București, în România acționează mai multe unități puternice de partizani. Ei deteriorează liniile ferate, dau foc depozitelor germane, omoară funcționarii, ofițerii și soldații nemți.

Pe la mijlocul lunii decembrie câteva unități de partizani au săvârșit un atac asupra gării Nehoiș. Partizanii au ucis pe toți soldații nemți aflați în gară și au dat foc la două depozite de grâu care urma să fie transportat în Germania.

Cu câteva zile mai târziu un alt grup de partizani a aruncat în aer lângă gara Tîrgu Frumos pe linia Pașcani-Iași o garnitură de benzină ce mergea spre front. Au ars circa 20 cisterne cu benzină de aviație.

În ultimul timp grupurile de partizani români se înmulțesc și se întăresc.

11

MARELE STAT-MAJOR
Secția a II-a
Biroul contrainformații

Nr. 478.727 din 3 martie 1944
MARELE STAT-MAJOR
Secția a II-a
Către

PERMANENȚA DIVIZIEI 3 MUNTE **

SECRET

Marele Stat-Major este informat că, în ultimul timp, conducerea mișcării comuniste din țară a dat dispozițiuni tuturor organizațiilor în subordine ca toți membrii și simpatizanții mișcării să strângă arme și munițiuni; se recomandă ca armamentul și munițiunile să se procure pe cât posibil de la unitățile armatei, întrebunțându-se în acest scop elementele comuniste.

Pentru a se preîntîmpina sustragerile de armament și munițiuni din depozitele armatei, am onoarea a vă ruga să binevoiți a lua măsurile necesare pentru păstrarea și controlul armamentului și munițiunilor, precum și pentru supravegherea riguroasă a tuturor suspectilor.

Se atrage atențiunea asupra D.M. nr. 4 148 din 20.III.1939 și instrucțiunile nr. 92, capitolul 22, din 6.IV.1939, în care se cuprind obligațiunile și răspunderile comandanților de unități și organelor în subordine cu privire la păstrarea armamentului în unități

ȘEFUL MARELUI STAT-MAJOR
General (ss) I. Arhip

Șeful Secției a II-a
Colonel (ss) Gh. N. Petrescu

COMUNICAT
tuturor M.U.

* „Înainte” din 17 ianuarie 1944.

** Arhiva M.F.A.-M.St.M., dosarul nr. 333/56, fila 88. Din ordinul M. St. M. către Divizia 3 munte.

Inspectoratul general al jandarmeriei

Nr. 497

din 25 iulie 1944

ora 8

BULETIN INFORMATIV SPECIAL *

În noaptea de 24/25 iulie cor. ora 22,35 între stațiile Cîmpina — Băicoi, jud. Prahova, în dreptul Km. 87,400, de la trenul nr. 2523, compus din 46 de vagoane cisterne încărcate cu benzină, au luat foc 3 vagoane, în timp ce trenul mergea.

Din primele cercetări s-a stabilit că focul a fost produs din cauza unei explozii a unei mașini infernale pusă sub cazanul vagonului 911 003.

Trenul a plecat din gara Teleajen, Rafinăria româno-americană, în ziua de 24 iulie cor. ora 8,53, cu următorul itinerar: sosit Ploiești-Vest 19,04, plecat 19,08, sosit la Buda 19,28, plecat de la Buda 19,42, sosit Băicoi 20,13, plecat ora 22,02.

Focul a fost stins și circulația redată.

Trenul avea pază germană compusă din 2 subofițeri și 9 soldați.

Comandantul Legiunii Prahova, în unire cu Comandamentul german din Cîmpina, cercetează.

V. MIRCEA

Lupeni 1929 — o viguroasă afirmare a combativității revoluționare a clasei muncitoare din România

În zilele lui august 1929, minerii din Valea Jiului au înscris una dintre cele mai glorioase pagini din istoria bătăliilor de clasă desfășurate de proletariatul din România. Dînd o înaltă apreciere evenimentelor petrecute acum 40 de ani la Lupeni, secretarul general al C.C. al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, arăta: „Eroicele lupte ale minerilor din Lupeni din august 1929 — reprimare sîngeros de regimul burghezo-moșieresc — au constituit o viguroasă afirmare a combativității revoluționare a întregii noastre clase muncitoare, care, sub conducerea partidului comunist, s-a dovedit a fi cea mai devotată apărătoare a intereselor poporului, cea mai consecventă forță de progres a țării”¹.

Lucrătorii minelor din Valea Jiului, unde ființează cele mai vechi exploatare carbonifere din țara noastră, au o bogată tradiție de luptă pentru scuturarea jugului asupririi sociale și naționale. Luptătorii din 1929 erau a treia generație de mineri formați în Valea Jiului, unde primele galerii pentru scoaterea cărbunelui au fost săpate prin 1840². Timp de aproape nouă decenii, cîte trecuseră pînă la luptele din 1929, minerii au fost exploatați sîngeros, condamnați la cele mai detestabile condiții de muncă, frustrați de cele mai elementare drepturi și libertăți. În Valea Jiului a existat în permanență un puternic conflict între mineri, pe de o parte, și patroni și autorități, pe de altă parte.

Înfruntînd teroarea, riscîndu-și libertatea și viața, minerii români, maghiari, germani și de alte naționalități au dat numeroase bătălii de clasă pentru drepturi și libertăți, pentru pîine. În anul 1868, cînd s-a trecut la exploatarea industrială a cărbunelui³, a avut loc aici greva lucrătorilor de la construcția liniei ferate Simeria-Petroșani, iar în 1874 și 1885 grevele minerilor din Petroșani, care au fost reprimare cu forța militară⁴. În 1890, minerii au

¹ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 339.

² *Istoricul mișcării muncitorilor minieri*, în *Raport către al VI-lea Congres al Uniunii muncitorilor din industria minieră din România*, București, 1932, p. 36.

³ Bujor Almășan, *Rolul bazinului carbonifer Valea Jiului în economia țării*, în *Dezvoltarea tehnicii miniere în bazinul carbonifer Valea Jiului*, Oficiul de documentare și publicații tehnice, București, 1969, p. 3.

⁴ *Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România*, Editura C.C.S., București, 1957, p. 53.

sărbătorit ziua de 1 Mai prin greve și demonstrații. Doi ani mai târziu, muncitorii minieri din Petroșani au intrat în grevă, opunând rezistență actelor represive ale jandarmilor⁵. Fiindu-le interzisă organizarea în sindicate, minerii au ales comitete sindicale secrete și bărbați de încredere în vederea organizării luptei.

Prima grevă generală în întreg bazinul carbonifer din Valea Jiului s-a desfășurat în iunie 1906. În timpul grevei au avut loc ciocniri cu forțele jandarmerești. La Petroșani s-a tras în greviști. Au fost zeci de răniți; unul dintre mineri a fost ucis⁶. Alte două greve generale, însoțite de ciocniri cu forțele represive, au avut loc în 1916 și 1918.

La 1918, muncitorii minieri, alături de masele populare românești, au participat la luptele pentru înfăptuirea Unirii Transilvaniei cu România, act istoric în care vedeau începutul unei epoci a drepturilor și libertăților democratice, a progresului social.

În martie 1919 are loc congresul de constituire a Uniunii muncitorilor minieri. În 1920 a fost cucerit contractul colectiv, care prevedea: 8 ore de lucru, plata orelor suplimentare, repaus duminical, concedii plătite, dreptul la pensie, aprovizionarea salariaților la prețuri sub cele maxime, dreptul la locuință sau la alocație de chirie, furnizarea gratuită a curentului electric și a combustibilului pentru încălzit.

Nemulțumirea a cuprins curînd masa minerilor din Valea Jiului. Aici starea de asediu, decretată mai întîi de guvernul Averescu, în 1920, cu prilejul grevei generale a minerilor din luna martie, a devenit între anii 1922 și 1928 un regim permanent, aplicat de guvernării liberali. Exploatarea miniere s-au dezvoltat, dar, deși minerul scotea mai mult cărbune, pîinea lui devenea mai mică, libertatea mai restrînsă, mizeria mai neagră.

Oligarhia financiară din jurul partidului liberal a acaparat, între 1919 și 1924, acțiunile fostelor societăți austro-ungare „Salgotarjan” și „Uricani” și a pus stăpînire pe cea mai mare parte din mine, dejucînd astfel încercările cercurilor financiare din jurul partidului național, prezidat de Iuliu Maniu, de a le acapara.

În prima sa guvernare postbelică (1918—1919), partidul liberal a asigurat societăților miniere ale capitaliștilor liberali livrarea întregii producții de cărbune, la preț de monopol, către Căile Ferate Române, întreprindere de stat. Contractul cu C.F.R. a adus acestor societăți profituri sigure și foarte mari, în dauna statului și a muncitorilor. Societățile miniere au monopolizat și aprovizionarea prin magazine proprii a salariaților, exploatîndu-i în dublă calitate, de industriași și de negustor.

În condițiile stabilizării relative a capitalismului și sub ocrotirea stării de asediu, societățile miniere, sprijinite de autorități, au organizat ofensiva împotriva nivelului de viață al muncitorilor, pentru a-și mări continuu profitul. În 1923 Uniunea industriașilor minieri, concomitent cu celelalte uniuni patronale, a dezlănțuit atacul împotriva contractului colectiv. Ofensiva patronală a fost însă respinsă de acțiunea unită, pe țară, a muncitorimii sub conducerea P.C.R., care a impus în toate ramurile industriale recunoașterea contractului

⁵ Augustin Deac, *Mișcarea muncitorească din Transilvania. 1890—1895*, Editura științifică, București, 1962, p. 94—95.

⁶ *Istoricul mișcării muncitorilor minieri*, p. 36.

colectiv⁷. Societățile miniere au reușit totuși ca, de la an la an, să reducă parțial prevederile care avantajau pe muncitor⁸, pentru ca, în 1926, contractul colectiv să nu mai prevadă obligativitatea patronilor de a aproviziona salariații la prețuri reduse; în plus a fost introdus un sistem de salarizare care obliga pe mineri să lucreze nu 6, ci 8—9 șuturi pe săptămână, a câte 8 ore, pentru a realiza salariul minim⁹. La acestea se adăugau abuzurile la calcularea producției de cărbune realizată de echipe, cei 20 000 de muncitori minieri fiind frustrați de plata a zeci de mii de vagonete cu cărbune într-un an, adică de milioane de lei.

Pentru a sili minerii să le accepte condițiile, societățile „Petroșani” și „Lupeni” au trecut la concedieri. Între 1924 și 1929, numărul lucrătorilor de la Societatea „Petroșani” a scăzut de la 10 195 la 7 093, iar al celor de la Societatea „Lupeni” de la 5 152 la 4 040¹⁰. În același timp, patronii au intensificat exploatarea prin prelungirea zilei de lucru și prin introducerea altor măsuri în cadrul raționalizării capitaliste. Dacă la Societatea „Petroșani” producția zilnică pe cap de muncitor era în 1923 de 281,50 kg de cărbune, în 1929 ajunsese la 660,95 kg, iar la Societatea „Lupeni” de la 287,000 kg, în același an, la 508,62 kg în 1928¹¹.

De asemenea, pentru a putea supune pe muncitori, societățile miniere și autoritățile au urmărit să izoleze bazinul carbonifer de influența P.C.R. Prin regimul stării de asediu se interzicea activitatea sindicatelor revoluționare unitare și se puneau fel de fel de piedici manifestărilor mai hotărâte ale sindicatelor social-democrate afiliate la Confederația Generală a Muncii.

În campania sa demagogică, P.N.Ț. a reușit să creeze la Lupeni un sindicat al său, intitulat „independent”. Ca președinte al acestui sindicat a fost numit T. Munteanu, care, între 1921 și 1924, activase în mișcarea muncitorească din Valea Jiului, iar apoi, după ilegalizarea P.C.R., fusese recrutat de siguranța generală ca agent al ei¹². Scopul acestui sindicat era de a sparge unitatea de luptă a muncitorilor și de a face jocul național-tărâniștilor în campania lor contra liberalilor.

Cauza imediată a luptelor din august 1929 a fost refuzul societăților miniere „Petroșani” și „Lupeni” de a satisface revendicările social-economice ale muncitorilor și de a le înscrie în contractul colectiv de muncă, precum și de a recunoaște syndicatele revoluționare. În principal, minerii revendicau contractul colectiv cu punctele recunoscute de patroni până în 1925 inclusiv. Aceasta însemna: respectarea zilei de lucru de 8 ore și plata orelor suplimentare; mărirea salariilor în medie cu 20% și plata lor cu regularitate; încetarea concedierilor și reprimirea la lucru a muncitorilor concediați; abolirea sistemului amenzilor și abuzurilor; măsuri de protecție a muncii; aprovizionarea salariaților la prețuri corespunzătoare salariilor; alocații de chirie etc.

⁷ Constantin Orghidan, *Uniunea industriilor metalurgice și miniere din România. Cincisprezece ani de existență și activitate, 1923—1938*, București, 1938, p. 17.

⁸ „Minerul” din 30 noiembrie 1926.

⁹ Uniunea muncitorilor din industria minieră din România, *Raport către al VII-lea Congres*, București, 1932, p. 124.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ *Ibid.*

¹² Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (A.I.S.I.S.P.), fondul *Luptele din Valea Jiului* (Declarația lui T. Munteanu la procesul greviștilor de la Lupeni din anul 1929 și un raport al aceluiași către siguranța generală).

Patronii au refuzat să accepte recunoașterea în contractul colectiv a acestor revendicări, ba mai mult au preconizat scăderea salariilor. În aceste condiții, greva din 5—8 august 1929 devenise un act necesar. Ea a fost semnalul pentru ridicarea la luptă, sub conducerea Partidului Comunist Român, a întregii clase muncitoare cu scopul respingerii ofensivei capitaliștilor, pentru apărarea intereselor vitale ale maselor.

Luptele din Valea Jiului au fost organizate de P.C.R. prin intermediul sindicatelor unitare revoluționare. Activitatea acestora a fost posibilă în Valea Jiului abia în noiembrie 1928, când, preluând guvernarea, național-țărăniștii au ridicat starea de asediu. În toamna aceluiași an, comuniștii au acționat cu energie pentru organizarea sindicatelor unitare în Valea Jiului. Potrivit hotărârii Consiliului General al Sindicatelor Unitare, această acțiune trebuia încheiată pînă în martie 1929, când urma să se țină congresul pe țară al sindicatelor unitare.

Acțiunea organizatorică a sindicatelor unitare a avut un profund ecou în Valea Jiului. „Viața muncitoare“, organul C.G.S.U., releva în martie 1929 că la Petroșani și Vulcan „există puternice sindicate unitare, care numără două mii de membri“¹³. La începutul lunii aprilie 1929, ziarul „Universul“ scria că „în Valea Jiului comuniștii au desfășurat în ultimul timp o intensă activitate de organizare în sindicatele unitare și au obținut pînă acum circa 3 000 de aderenți“¹⁴.

Presa muncitorească, și cu deosebire „Viața muncitoare“, a inițiat o susținută campanie de apărare a muncitorilor minieri și de îmbărbătare a luptei lor. „Muncitori mineri — se spunea într-un articol din martie 1929 —, fiți în gardă și cu încredere în forțele voastre și, cu ajutorul întregii muncitorimi revoluționare și al organizațiilor ei, porniți hotărît la luptă“¹⁵.

Avîntul pe care mișcarea sindicală unitară l-a luat în întâmpinarea primului ei congres a speriat guvernul P.N.Ț. Deși autorizase, în principiu, ținerea congresului, ministrul de interne, Al. Vaida-Voevod, l-a amînat în cîteva rînduri; în cele din urmă a eliberat autorizația pentru întrunirea lui la Timișoara, între 2 și 5 aprilie 1929. Concomitent, prin Ministerul de Interne și Ministerul Muncii, Cooperăției și Asigurărilor Sociale, guvernul P.N.Ț. a luat măsuri pentru împiedicarea activității sindicatelor unitare. În ordinul său circular confidențial nr. 2 191 A din 13 martie 1929, Ministerul de Interne cerea prefecturilor ca, în colaborare cu organele Ministerului Muncii, Cooperăției și Asigurărilor Sociale, să organizeze controlul sever al activității sindicatelor unitare și, mai ales, a conducătorilor lor, comuniști¹⁶.

La 12 aprilie, după ce Congresul de la Timișoara adoptase o serie de măsuri în direcția organizării clasei muncitoare, a creării comitetelor de fabrică, ca organe ale frontului unic, care să lupte pentru cucerirea revendicărilor oamenilor muncii, guvernul a declarat interzicerea activității acestor sindicate. În Valea Jiului, național-țărăniștii sperau că, în urma dizolvării sindicatelor unitare, își vor putea exercita influența asupra muncitorilor prin sindicatul „independent“. Dar s-au înșelat.

Pregătirea unei bătălii hotărîtoare a muncitorilor minieri a fost intensificată cu prilejul organizării manifestațiilor de 1 august — zi de luptă pentru

¹³ „Viața muncitoare“, anul VI, nr. 11, din 17 martie 1929.

¹⁴ „Universul“, anul XLVII, nr. 79, din 4 aprilie 1929.

¹⁵ „Viața muncitoare“, anul VI, nr. 11, din 17 martie 1929.

¹⁶ Arhivele statului Tulcea, fondul Prefectura județului Tulcea, dosarul nr. 126/1929, pachetul XIV, fila 47.

pace a proletariatului internațional. Guvernul național-țărănesc și siguranța, temându-se că manifestațiile din această zi vor constitui punctul de pornire al grevei în întreaga Vale a Jiului, au luat măsuri speciale pentru prevenirea și înăbușirea lor în fașă. Au fost întărite forțele militare la Lupeni și în celelalte localități. Patrulă de jandarmi cutreierau casă cu casă, amenințând pe mineri cu închisoarea în cazul în care nu se vor prezenta la lucru. Au fost urmăriți și arestați preventiv numeroși comuniști și alte elemente revoluționare.

Declanșarea unei acțiuni deschise în Valea Jiului la 1 august nu a fost posibilă. O asemenea acțiune de amploare trebuia organizată într-un moment în care guvernul și patronatul să nu fie pregătite pentru ripostă. În acest scop, P.C.R. a trimis un reprezentant al conducerii Sindicatelor unitare în Valea Jiului. Acesta a luat legătura cu organizația P.C.R. din Petroșani, unde în ziua de 3 august a avut loc o conferință de partid la care au participat circa 30 de reprezentanți ai organizațiilor de partid și sindicatelor unitare din centrele miniere. Conferința a luat în dezbatere problema declanșării grevei generale în Valea Jiului. S-a stabilit ca participanții la conferință să se întoarcă în centrele miniere pe care le reprezentau pentru a se consulta cu muncitorii asupra declanșării grevei, iar în după-amiaza zilei următoare (4 august) să se întoarcă la Petroșani și să adopte hotărârea cuvenită¹⁷.

Dar a doua zi majoritatea comuniștilor și alte elemente cunoscute pentru activitatea lor revoluționară din centrele miniere din Valea Jiului au fost arestate. Un număr de comuniști și activiști ai sindicatelor unitare din Lupeni au reușit să se salveze.

Intrucât Conferința de partid începută la Petroșani nu și-a putut continua lucrările, comuniștii au convocat la Lupeni o consfătuire a bărbaților de încredere, a activului sindicatului revoluționar unitar și a simpatizanților care activau în alte organizații din acest centru, reunind delegați de la toate minele din localitate. Apreciind că la Lupeni existau condițiile pentru ca muncitorii să părăsească lucrul în mod organizat, consfătuirea a hotărât declararea grevei în dimineața zilei următoare și a desemnat delegați care, în cursul nopții, să ducă în rândul minerilor cuvântul de ordine privind greva. Un număr de delegați urma să participe la ședința convocată în aceeași seară de comitetul „independenților” național-țărăniști, pentru a-i determina pe delegați să fie de acord cu greva, iar alții să încerce a stabili legătura cu centrele miniere învecinate (din desfășurarea evenimentelor reiese că la Lupeni nu se știa despre arestările operate în celelalte centre miniere). De altfel, ședința de comitet s-a transformat într-o adunare a peste 150 de delegați miniери, care i-au pus în minoritate pe „independenți”. Adunarea a respins încercările acestora din urmă de a împiedica acțiunile muncitorilor și a hotărât declararea grevei.

În cursul nopții, T. Munteanu a încunoștințat autoritățile și conducerea Societății „Lupeni” despre hotărârea minerilor. La procesul greviștilor de la Lupeni, din același an, acesta declara: „În seara zilei de 4 august 1929, după ce am aflat că muncitorii au organizat pentru a doua zi dezlănțuirea grevei, eu împreună cu Lazăr Roman, vicepreședinte al sindicatului independent, și încă un membru al comitetului sindicatului ne-am dus la locuința notarului Socol și l-am anunțat despre izbucnirea grevei pentru a lua cunoștință și a raporta

¹⁷ A.I.S.I.S.P., fondul *Luptele din Valea Jiului* (Pavel Buciumeanu, *Amintiri despre unele lupte și greutăți din trecut ale muncitorilor miniери din Valea Jiului*).

mai departe¹⁸. Apoi T. Munteanu a informat telefonic pe Șt. Rozvan, prefectul județului, precum și pe Mircea Ionescu, directorul administrativ al Societății „Lupeni”, al cărei salariat era, de altfel, despre pregătirea grevei de către mineri, sub conducerea comuniștilor¹⁹. Înștiințate, autoritățile au luat imediat măsuri pentru izolarea Lupenilor de celelalte localități din Valea Jiului, au masat trupe în centrele miniere și au arestat în cursul nopții alți conducători revoluționari pentru a se împiedica extinderea grevei. Ele au trecut apoi la pregătirea reprimării grevei, a cărei izbucnire nu mai putea fi împiedicată. În fața forțelor represive, a patronatului din Valea Jiului și a autorităților, rămăsese singur detașamentul proletar din Lupeni.

În dimineața zilei de 5 august, minerii au trecut la luptă. Ținând seama că muncitorii de la mina „Ileana” erau în acel moment cei mai nemulțumiți, deoarece primiseră la 3 august plicurile cu salarii mult reduse, consfătuirea activului revoluționar, care hotărâse declararea grevei, a stabilit ca cei dinții care să intre în luptă să fie tocmai muncitorii de la această mină.

La mina „Ileana”, toți muncitorii erau prezenți și în unanimitate au încrucișat brațele. Comuniștii au dat cuvânt de ordine ca, încolonați, greviștii să se îndrepte spre uzina electrică și s-o ocupe, măsură deosebit de eficace, întrucât prin aceasta se paraliza întreaga activitate de producție. Intrarea muncitorilor în grevă s-a desfășurat potrivit planului de acțiune stabilit de comuniști. În totalitatea lor, cei 5 000 de mineri, rînd pe rînd, s-au încadrat în coloana greviștilor care s-a îndreptat spre uzina electrică. Iată cum descriu intrarea în grevă a lucrătorilor din Lupeni, în ancheta lor, dr. Ion Pop, inspector general administrativ din partea Ministerului de Interne, general D. Teodorescu, din partea Ministerului de Război, și Mihail Georgian, inspector general din partea Ministerului Muncii, membri ai comisiei de cercetare a măcelului din dimineața zilei de 6 august.

„În dimineața de 5 august, la ora 6 a.m., lucrătorii s-au dus la mine și s-au comportat în modul următor :

a) Cei de la „Ileana” erau hotărâți pentru grevă și nici nu și-au scos lămpile pentru intrare în mină. Acolo a venit și președintele sindicatului independent, Munteanu, care spuse că i-a sfătuit să intre la lucru, ei au refuzat și la ora 6,40 au plecat în corpore spre mina „Ștefan”.

b) Cei de la mina „Victoria”. La ora 6, li se face apelul, iau lămpile, dar nu intră în puț, așteptînd să li se comunice ce fac la minele celelalte.

La ora 6,20 predau lămpile și pleacă spre puțul „Aurelia”.

c) Cei de la mina „Carolina”, după ce își iau lămpile se îndreaptă spre puț. Cei de la puțul „Carolina” intră înăuntru la lucru, cei de la puțul „Aurelia” mai așteaptă la intrare, pînă cînd sosesc peste ei cei de la puțul „Victoria”, care anunță apoi pe cei din puțul „Carolina” să iasă afară și cu toții, adică cei de la mina „Victoria” și cei de la mina „Carolina”, se îndreaptă la ora 8,30 către Uzinele centrale.

d) Mina „Ștefan” : Lucrătorii de aci au intrat la lucru.

Pe la 7,10 au venit cei de la mina „Ileana” și intră în mina „Ștefan”, rechemînd afară pe lucrătorii din mină.

¹⁸ *Ibidem* (Declarația lui T. Munteanu la procesul greviștilor de la Lupeni din 1929).

¹⁹ *Ibidem* (Declarația lui Ion Bujoiu la procesul greviștilor de la Lupeni din 1929).

Pînă la ora 9,30 are loc ieșirea lucrătorilor din această mină, care se pare că în majoritate n-ar fi voit să adere la grevă, căci unii din ei au continuat a rămîne la lucru și după această oră *.

Către ora 9,40 se îndreaptă cu toții (mina «Ileana» și «Ștefan») către Uzinele centrale, unde se unesc și cu cei de la minele «Victoria» și «Carolina».

Ajunși la Uzinele centrale (Electrică), găsesc la intrarea ușii *camerei de cazare* vreo 7—8 jandarmi, care caută să-i oprească. Față de mulțimea lucrătorilor ei sînt însă dați la o parte — și un număr mare de lucrători intră înăuntru (...)

În cursul zilei de 5 august au continuat să staționeze în număr mare în curtea uzinei, avînd camera cazanelor ocupată de ei²⁰.

Inițiativa acțiunilor o aveau comuniștii. Pentru a nu da motive de intervenție forțelor represive sub pretextul apărării bunurilor, ei au urmărit împiedicarea unor acte provocatoare, ca distrugerea instalațiilor din uzina electrică, și au oprit funcționarea acesteia după ce s-au convins că în mine nu se mai află nici un muncitor.

În interiorul curții și al uzinei, greviștii au organizat baricada. Pentru a împiedica forțele represive să intre în uzină, s-au alcătuit grupe de cîte 60 de greviști, care să păzească cu schimbul intrările în uzină. Grupe de greviști au fost trimise la familiile muncitorilor, spre a le informa asupra grevei și totodată a aduce în uzină informații despre pregătirile pe care le întreprindeau autoritățile și patronii împotriva greviștilor.

Comuniștii au desfășurat munca de îmbărbătare a greviștilor și de întărire a hotărîrii lor de luptă; au fost aleși delegați care să încunoștințeze minerii din Vulcan și Aninoasa despre declararea grevei la Lupeni și să cheme la solidaritate. Acești delegați au fost însă împiedicați de către agenții siguranței, precum și de bandele de bătăuși ale sindicatului „guvernamental” să-și îndeplinească misiunea.

Reprezentanți ai greviștilor au intrat în tratative cu conducerea societăților miniere, care a cerut încetarea grevei, ca o condiție a tratativelor.

În fața grevei muncitorilor, patronii liberali și autoritățile național-tărăniște s-au coalizat. Național-tărăniștii, prefectul județului Hunedoara, Ștefan Rozvan, au dat uitării adunarea populară de la Alba Iulia, din 6 iunie 1928, cînd, prin Ștefan Ciceo-Pop, celor 7 000 de mineri care au participat la adunare li s-a promis că atunci cînd P.N.Ț. va ajunge la putere va face dreptate muncitorilor. Acum, în zilele lui august 1929, național-tărăniștii fraternizau cu liberalii. La Lupeni se înfruntau net, prin mineri și patroni, două clase antagoniste, proletariatul și burghezia.

La cererea patronilor liberali, autoritățile național-tărăniște au mobilizat forțe militare represive din întreaga regiune, de la Sibiu, Deva, Caransebeș, Hunedoara, iar la Timișoara regimente întregi au fost puse în stare de alarmă²¹.

Greviștii n-au reușit să stabilească legături cu alte centre miniere. Izolați, ei au trecut la organizarea forțelor proprii în lupta împotriva patronilor și

* Afirmatie infirmată de către anchetele ulterioare, efectuate în cursul lunii august 1929 (n. a.).

²⁰ A.I.S.I.S.P., fondul *Luptele din Valea Jiului* (Referat asupra anchetei privind luptele de la Lupeni din anul 1929).

²¹ *Ibidem* (Declarații și mărturii ale participanților la luptele de la Lupeni din 1929).

autorităților. În noaptea de 5 spre 6 august, au întărit paza uzinei cu 500—600 de muncitori. Curtea uzinei era ticsită de mineri.

Uzina electrică devenise citadelă a luptei revoluționare.

Afară, forțele represive pregăteau atacul. În cursul nopții, de la Deva au sosit două companii de grăniceri, iar comandantul Regimentului 4 grăniceri Deva pregăteau febril încă 200 de soldați. Între orele 3 și 4 a fost adusă cu un tren special o unitate de jandarmi alcătuită mai ales din plutonieri și șefi de posturi. Potrivit relatărilor martorilor oculari, jandarmii au făcut o scurtă escală la una din cârciumi. După consumarea unor mari cantități de băuturi spirtoase, s-au îndreptat spre uzina electrică. Între timp, aceasta fusese înconjurată de forțele militare. În fața uzinei au fost postați jandarmii, iar în zona dinspre canalul de scurgere, grănicerii. Legăturile greviștilor aflați în uzină cu cei din afară au fost întrerupte.

Iată cum descriu anchetatorii mai sus citați desfășurarea luptelor din dimineața zilei de 6 august 1929 :

„La ora 5,30 se aduc în curtea uzinei grănicerii, apoi vin autoritățile și toți ocupă locul arătat în schița nr. 1.

Este de observat că întreaga această masă de oameni (armata și lucrătorii care erau aproximativ 5—6 000 oameni) e așezată într-un careu foarte restrâns, înconjurat de clădiri, deci forțamente o mare îngrămădire.

Apoi o parte de trupă de grăniceri este așezată prea aproape de greviști.

La această situație și în urma indicațiilor direcțiunii minelor, că uzina trebuie să fie eliberată cel mai târziu până la 10 în ziua de 6 august, căci altfel se cauzează mari stricăciuni instalațiunilor și minelor,

D-l prefect al județului vorbește muncitorilor și caută să-i convingă să părăsească uzina.

Asemenea d-l prim-procuror le face cele 3 somațiuni legale precedate de sunet de goarnă.

Între somațiunile d-lui prim-procuror se mai intercalează din nou cuvântarea d-lui prefect și a d-lui judecător de instrucție.

Le mai vorbește apoi căpitan Dăscălescu, cel mai vechi dintre ofițerii prezenți și lt. Donose, comandantul companiei de grăniceri, îndemnându-i și rugându-i să părăsească locul, că va fi rău de ei.

După aceasta, Munteanu, președintele sindicatului independent, care era în mulțime, trece de partea autorităților și vorbește lucrătorilor, îndemnându-i și el să părăsească locul, căci va fi rău de ei. În declarația lui arată : «Că prevăzând atunci pericolul a trecut în fața oamenilor spre a-i conjura să plece». Această prevedere conștientă și voită i-a servit — căci a scăpat de soarta celor ce au fost în primele rînduri.

După facerea somațiunilor nu s-a trecut la aplicarea art. 17 din Reg. serv. în garnizoană — Anexa A (întrebuințarea armatei în caz de tulburare), ci după propunerea d-lui prefect, în de acord cu toate autoritățile, s-a hotărât să se facă cu 45 de jandarmi o împingere cu patul armei a mulțimei spre a pune stăpînire pe camera cazanelor.

D-l prim-procuror a invitat pe comandantul legiunei de jandarmi să înceapă această operațiune.

Jandarmii s-au așezat în unghi cu vârful spre mulțime, s-a sunat înaintarea și au pornit...²²

S-a tras în plin în muncitorii lipsiți de apărare și fără posibilitatea retragerii din fața gloanțelor. Unicul loc de refugiu era canalul. Gloanțele i-au urmărit și aici pe cei care începuseră să se strecoare prin acest unic punct spre malurile Jiului. Apoi a început vânătoarea contra greviștilor care se retrăgeau spre pădure. Această retragere a fost posibilă datorită faptului că, între timp, pe dealul din fața uzinei se adunaseră soțiile minerilor, bătrânii și copiii, care au atacat cu pietre militarii și au încercat să coboare spre uzină.

20 de corpuri neînsuflețite au rămas în curtea uzinei scăldate în sânge: Gabosi Martin, Golcea Vasile, Gurco Gavril, Ghvalek Petru, Groza Ion, Fülöp Mihai, Pataki Francisc, Tatar Ștefan, Vitos Gavrilă, Hegediș Ștefan, Fruja Petru, Gaal Irimie, Kolcsar Ștefan, Szigeti Dominic, Sandor Antoniu, Danciu Vasile, Vulpe Ioan, Groza Loghin, Negreanu Alexandru și Toma Maxim²³. Ulterior, din cauza rănilor, au murit alți doi mineri: Duca Sigismund și Moişa Aron²⁴. Peste 150 de greviști au fost răniți.

În urma măcelului, autoritățile au dezlănțuit o teroare în masă împotriva muncitorilor. La Lupeni a fost introdusă starea de asediu. Jandarmii au percheziționat locuințele minerilor și i-au arestat pe cei găsiți acasă. În localitate au fost aduse noi efective militare. S-au luat măsuri speciale pentru ca muncitorii și familiile celor uciși să nu participe la înhumarea care a avut loc în ziua de 8 august. În cursul nopții de 8 spre 9 august, forțele represive au organizat prinderea greviștilor ascunși în pădure și aducerea lor cu forța la lucru.

*

Sub presiunea opiniei publice din întreaga țară, care și-a manifestat indignarea față de crima săvârșită la Lupeni, au fost organizate anchete peste anchete, menite să disculpe autoritățile și patronatul și să învinuiască pe muncitori.

În procesul intentat greviștilor de la Lupeni, 44 de muncitori au fost condamnați la închisoare corecțională între 15 zile și 6 luni, mai mulți dintre aceștia și la pierderea drepturilor politice.

Partidul Comunist Român a organizat însă judecarea evenimentelor din 5—8 august 1929 în fața opiniei publice din România. În lunile care au urmat luptelor de la Lupeni au fost editate și difuzate în masă manifeste semnate de C.C. al P.C.R. și de organizații ale P.C.R., au apărut articole în „Viața muncitoare“, „Înainte“, „Apărătorul proletar“, „Ifju Bolșevik“, „Ifju Comunistă“, „Vörös Lobogó“ și altele, prin care a fost condamnată crima de la Lupeni, proletariatul fiind chemat să-și ridice protestul său și să manifesteze împotriva acestui nou atentat al burgheziei. S-a făcut apel pentru ajutorarea materială a familiilor celor uciși și au fost lansate lozinci de luptă pentru front unic, pentru amnistie, pentru răsturnarea sistemului capitalist.

Cea mai semnificativă expresie a solidarității muncitorilor din țară, și în primul rând din Valea Jiului, cu luptele de la Lupeni a fost manifestarea și mai puternică a încrederii clasei muncitoare în organizațiile ei revoluționare, con-

²² A.I.S.I.S.P., fondul *Luptele din Valea Jiului* (Referat asupra anchetei privind luptele de la Lupeni din anul 1929).

²³ *Ibidem*, dosarul nr. 31 844/153 (Comuna Lupeni. Tablou de locuitorii decedați la 6 august 1929 — împușcați).

²⁴ *Ibid.*

duse de P.C.R. În zilele care au urmat luptelor de la Lupeni, sindicatul „independent“ a dispărut din viața Lupenilor. Sindicatele afiliate Confederației Generale a Muncii și-au reexaminat metodele și stilul de muncă, au devenit mai combative, mai legate de mase.

Consiliul regional al sindicatelor afiliate la C.G.M. a votat o rezoluție prin care condamna crima de la Lupeni și indica organizațiilor lor din Valea Jiului să strângă fonduri de la muncitori pentru ajutorarea familiilor victimelor de la Lupeni.

Punctul de vedere oficial al P.S.D. și C.G.M. a fost exprimat în documentele: *Comunicatul organizațiilor noastre centrale* și *Un nou protest al partidului nostru*, publicate în „Socialismul“ din 11 august și, respectiv, din 15 septembrie 1929. În aceste documente, P.S.D și C.G.M. au demască pe capitaliștii liberali de la societatea carboniferă „Lupeni“ și sîngeroasa exploatare a muncitorimii. Patronii, se spune în documentele citate, „au refuzat mereu să acorde muncitorilor chiar și cele mai neînsemnate îmbunătățiri“. Ei „n-au respectat legile muncitorești“ și au înrăutățit condițiile de muncă. Partidul liberal era învinuit că, în perioada guvernării sale, a venit cu „legi muncitorești defectuoase“, a împiedicat organizațiile social-democrate „să îmbunătățească pe cale sindicală condițiile de muncă“.

Poziția oficială a guvernului P.N.Ț. față de luptele de la Lupeni și de crima săvîrșită a fost exprimată în *Comunicatul Ministerului de Interne*, publicat în ziua de 8 august 1929. Prin acest comunicat se urmăreau „justificarea“ crimei și învinuirea muncitorilor, care „au oprit funcționarea uzinei electrice“, ceea ce „împiedica ieșirea din mină a o parte din muncitorii aflați astfel în pericol...“. În comunicat se spun neadevăruri. După cum au declarat înșiși conducătorii administrativi ai minelor de la Lupeni la ancheta din 6—8 august 1929, nici un miner nu mai rămăsese în subteran la ora cînd a fost ocupată uzina.

Un puternic ecou au avut luptele din Lupeni pe plan internațional. Presa sovietică, și în primul rînd „Pravda“, a publicat articole prin care, în numele oamenilor muncii din U.R.S.S., reliefa justetea luptei muncitorilor minieri, înfieră crima de la Lupeni, demasca fărădelegile și samavolniciile regimului reacționar din România.

O apreciere a luptelor de la Lupeni a fost dată de către Biroul Internaționalei Comuniste și Biroul Internaționalei Sindicale Roșii, în care se arăta că „Morții de la Lupeni, demonstrațiile de 1 August sînt o dovadă că un însemnat proces de radicalizare a maselor se desăvîrșește, că lupta de clasă a proletariatului român, sub conducerea Partidului Comunist din România, a intrat într-o fază mai înaintată. Masele muncitoare din România se pregătesc pentru mari lupte economice și politice“²⁵.

Manifestîndu-și simpatia față de luptătorii de la Lupeni și profunda indignare față de crima odioasă săvîrșită de burghezia și moșierimea română, proletariatul din numeroase țări a trimis colete și bani pe adresa secției din Cluj a Ajutorului Muncitoresc Român, care organiza sprijinirea victimelor de la Lupeni.

În străinătate a fost creat *Comitetul de ajutorare pentru victimele de la Lupeni*, din care făceau parte personalități politice și culturale ca : Egon Edwin Kisch, Karin Mahaelis, Ernst Toller, Eduard Bernstein, S. Iacoby, C. Lindha-

²⁵ „Viața muncitoare“, anul VI, nr. 23, din 18 august 1929.

gen, primar al oraşului Stockholm, numeroşi profesori universitari, medici etc. Comitetul a publicat un apel: *Către întreaga Europă luminată, către muncitorii, ţăranii, intelectualii din toate ţările*. Apelul înfiera crima capitaliştilor din România, descria aspecte ale mizeriei în care trăia proletariatul român, aprecia că muncitorii din Lupeni au declarat grevă ca urmare a exploatării lor monstruoase şi chema la imediată ajutorare a victimelor. „Este desigur sarcina întregii opinii publice internaţionale — se spunea în apel — să ajute victimele de la Lupeni şi să propage o cercetare obiectivă asupra evenimentelor... Ajutorarea repede şi îndestulătoare a celor rămaşi este datoria tuturor... Apelăm la toate cercurile înaintate să se alipească comitetului nostru, drept protest împotriva vinovaţilor de baia de sânge de la Lupeni şi să ajute moraliceşte şi materialiceşte acţiunea noastră de ajutorare”²⁶.

★

Luptele muncitorimii din Valea Jiului, care au culminat cu eroica grevă de la Lupeni, au dezvăluit profund nu numai incapacitatea burgheziei şi moşierimii române, aflate la putere, de a soluţiona marile probleme social-economice ale României, ci, în acelaşi timp, caracterul reacţionar al politicii lor. Aceste lupte şi măcelul de la Lupeni au scos la iveală că, pe măsură ce şi-au consolidat poziţiile economice şi politice, clasele stăpânitoare au restrâns libertăţile democratice constituţionale, au înăsprit metodele de exploatare a maselor muncitoare, au interzis activitatea P.C.R. şi a organizaţiilor de masă conduse de el, au recurs la reprimarea sângeroasă a luptei clasei muncitoare. Deşi înăbuşită în sânge, bătaia revoluţionară a minerilor a avut o mare însemnătate politică. Ea a pus în evidenţă înalta combativitate a clasei muncitoare, hotărârea ei de a se împotrivi ofensivei capitaliste şi a demonstrat caracterul antimuncitoresc al guvernului naţional-ţărănesc. Masacrul de la Lupeni a relevat nu tăria, ci slăbiciunea guvernelor claselor exploatare.

Viguroasa ridicare la luptă a minerilor, în august 1929, a marcat începutul unui nou avânt revoluţionar al maselor muncitoare din România. Ea a evidenţiat creşterea influenţei P.C.R. în rândurile oamenilor muncii. Organizaţiile P.C.R. şi-au sporit rândurile. În Valea Jiului organizaţia partidului comunist s-a întărit²⁷.

Sub conducerea comuniştilor, muncitorii din Lupeni, de toate categoriile şi indiferent de naţionalitate, au acţionat hotărât pentru realizarea unităţii de acţiune şi pentru cucerirea obiectivelor grevei minerilor din 6—8 august 1929. În acest sens, în luna septembrie, în cadrul unei adunări comune a lucrătorilor din Lupeni, comunişti, social-democraţi şi fără de partid, a fost adoptat un memoriu şi predat autorităţilor. Raportînd superiorilor lor asupra acestei acţiuni, autorităţile locale relatau că muncitorii cereau imediată satisfacere a cererilor delegaţilor muncitorilor la tratativele pentru încheierea contractului colectiv. Memoriul cuprindea întregul program de revendicări alcătuit la începutul anului 1929. „Acestea le pretind sub ameninţarea de grevă” — se spune în raportul citat. Şi în continuare: „Toată liniştea de pe Valea Jiului depinde de sentinţa Înaltei Curţi de Casaţie în chestia contractului colectiv ce se va da la 8 octombrie 1929”²⁸.

²⁶ A.I.S.I.S.P., fototeca, clişeu nr. 689.

²⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 2 660, fila 90.

²⁸ Arhivele statului Deva, fondul Prefecturii judeţului Hunedoara, dosarul nr. 5 568/1929.

Societățile miniere n-au mai așteptat însă sentința amintită, recunoscând **imediat** bărbații de încredere ai muncitorilor și satisfăcând punctele privind **locuințele**, combustibilul, reprimirea la lucru a celor concediați, angajarea la **lucru** a văduvelor minerilor uciși ș.a.²⁹.

În toate centrele muncitorești din țară a luat naștere o amplă mișcare de solidaritate cu lupta minerilor și de protest împotriva asasinatului în masă de la Lupeni. Această mișcare s-a dezvoltat apoi într-o vastă acțiune revendicativă, cuprinzând salariați din întreaga țară. Faptul este oglindit chiar și în **datele** oficiale publicate de Ministerul Muncii. În cursul anului 1929 au fost înregistrate aproape 350 de conflicte colective de muncă, față de 218 conflicte în 1928. Numărul participanților la conflictele declarate și înregistrate a crescut de la 64 200 în 1928 la 105 000 în 1929³⁰.

Dizolvarea sindicatelor unitare în aprilie 1929 și asasinatul comis în august la Lupeni au dezbrăcat guvernul național-țărănesc de haina demagogiei. „Dacă, printr-o împrejurare oarecare — scria I. Moscovici, lider social-democrat — guvernul național-țărănesc ar trebui să plece astăzi, de pe urma sa n-ar rămîne, pentru clasa muncitoare, decît două opere pozitive: apăsătoarele impozite și crima de la Lupeni”³¹.

Greva minerilor de la Lupeni, din august 1929, a îmbogățit experiența de luptă a proletariatului român. Ocuparea uzinei electrice, acțiune prin care a fost paralizată orice activitate de producție, a însemnat folosirea unei metode de luptă mai puțin practicate pînă atunci și care a evoluat, în luptele greviste, spre metoda ocupării întreprinderilor, a atelierelor, așa cum au procedat muncitorii ceferiști în 1933. Baricada din Uzina electrică de la Lupeni a fost urmată în februarie 1933 de baricadele ceferiștilor de la „Grivița”-București, „Nicolina”-Iasi, de la Atelierele C.F.R. din Galați, Cluj, Pașcani.

Desfășurată în condițiile crizei economice din România, care în celelalte țări capitaliste abia se făcea simțită, eroica luptă a minerilor de la Lupeni s-a numărat printre cele mai puternice acțiuni muncitorești pe plan internațional din acea vreme.

Rezonanța grevei de la Lupeni pe plan internațional a avut semnificația unui fulger prevestitor de furtună. Pe cerul lumii capitaliste se adunau norii întunecați ai celei mai mari crize economice din istoria imperialismului. Evenimentele din Valea Jiului, din august 1929, au fost un prim semnal de alarmă. În toamna aceluiași an, furtuna s-a dezlănțuit cu o violență nemaicunoscută. Crahul de la Bursa din New York, din 24 octombrie 1929, a marcat începutul dezastrului.

Luptele de la Lupeni au demonstrat adîncirea procesului de radicalizare a maselor, au marcat momentul în care lupta de clasă a proletariatului român a intrat într-o fază superioară, au deschis seria marilor lupte revoluționare conduse de P.C.R. din perioada crizei economice.

N. G. MUNTEANU

²⁹ Arhivele statului Deva, fondul Prefecturii județului Hunedoara, dosarul nr. 5 568/1929.

³⁰ „Conflictele colective de muncă din 1929”, publicație a Ministerului Muncii.

³¹ „Socialismul”, anul XXII, nr. 34, din 18 august 1929.

Acțiuni desfășurate de intelectualii patrioți din România în anii dictaturii militare-fasciste

Semnele apropierei sfârșitului celui de-al doilea război mondial deveneau tot mai evidente în primăvara anului 1944. Armatele hitleriste sufereau înfrângeri grele în luptele cu forțele coaliției antihitleriste. „Strălucitele victorii reputate pe front de către coaliția antifascistă, de Uniunea Sovietică — care a dus greul războiului și a dat cele mai mari jertfe în zdrobirea mașinii de război naziste — au dat impuls forțelor antifasciste din întreaga lume, au însuflețit poporul român în lupta de eliberare, au creat condiții internaționale favorabile pentru victoria insurecției armate”¹.

În România se amplifică în această perioadă ura poporului împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist, suferințele războiului fiind resimțite — cu consecințe dintre cele mai grele — în întreaga țară, de toate clasele și păturile sociale.

Din adâncă ilegalitate răzbătea la lumină cuvântul mobilizator al Partidului Comunist Român, chemînd clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, celelalte categorii sociale, întregul popor la acțiune unită pentru răsturnarea dictaturii militare-fasciste, scoaterea țării din războiul hitlerist, întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste și instaurarea puterii populare în țara noastră.

În primăvara anului 1944, mișcarea de rezistență a poporului român a intrat în etapa hotărîtoare.

În rindurile forțelor animate de dorința creării unui larg front al tuturor energiilor patriotice, antidictatoriale, antihitleriste, capabil să dea un nou curs istoriei țării și poporului român, se numărau largi cercuri ale intelectualității.

O expresie vie a atitudinii înaintate, patriotice a intelectualității de frunte a țării noastre a constituit-o memoriul celor 65 de slujitori ai științei, școlii superioare și culturii românești adresat în luna aprilie 1944 dictatorului fascist Ion Antonescu.

¹ Hotărîrea Comitetului Central al Partidului Comunist Român, a Consiliului de Stat și a Consiliului de Miniștri cu privire la aniversarea a 25 de ani de la eliberarea României de sub jugul fascist, în „Scînteia” din 12 martie 1969.

Inițiatorii întocmirii acestui memoriu au fost un grup de oameni de cultură comuniști sau apropiați partidului comunist. Atragerea intelectualilor la acțiunea de semnare a memoriului protestatar din aprilie 1944 s-a făcut mai cu seamă prin organizația Uniunea patrioților, prin membrii acesteia. În mod deosebit au contribuit la îndeplinirea acestei sarcini profesorul universitar Simion Stoilov și asistentul universitar Mihail Neculce, sub îndrumarea profesorului universitar Petre Constantinescu-Iași. Lor li s-au alăturat alți și alți intelectuali, care, animați de încrederea că țara trebuia salvată de dezastrul național care o amenința, au aderat la această memorabilă inițiativă.

În acest fel, exponenții remarcabili ai intelectualității din România săvârșeau un act de mare curaj, conștienți fiind că atitudinea lor orientată împotriva politicii dictatorului Ion Antonescu putea duce la represalii, lucru care, de fapt, s-a și petrecut în realitate.

Dată fiind importanța excepțională a acestui document, socotim potrivit să-l reproducem integral în continuare *.

Domnule Mareșal,

În clipa în care un cumplit dezastru amenință ființa neamului nostru, noi, membri ai Academiei Române și profesori ai Universităților din București, Iași și Cluj, martori ai exodului populației și ai devastării satelor și orașelor românești, transformate în cîmpuri de bătălie, după îndelungată chibzuință am hotărît să vă adresăm apelul de față.

În actualele împrejurări, tăcerea noastră ar însemna o crimă. Avem datoria să rostim răspicat gîndul nostru cîstit în fața conducătorului statului. Războiul[ui] nostru cu Rusia, Marea Britanie și Statele Unite, trebuie să-i punem de îndată sfîrșit.

Activitatea și trecutul nostru sînt martore că acest demers nu pornește din lașitate sau interese personale.

Iată, Domnule Mareșal, temeiurile apelului nostru.

După patru ani de luptă, armata germană se află într-o defensivă fără speranță. A pierdut cele mai bune trupe și alianța Italiei, a fost nevoită să ocupe militărește Ungaria, a pierdut spațiul cucerit în Răsărit, mare parte a uzinelor de armament din Europa, războiul submarin și supremația aerului. Împotriva Germaniei și aliaților ei luptă trei sferturi din populația globului și patru cincimi din industria lumii. Raportul de forțe este atît de categoric în favoarea puterilor aliate încît nimic nu mai poate schimba desnodămîntul.

Guvernul german speră că, printr-o defensivă prelungită, va sparge alianța anglo-ruso-americană. Pentru această defensivă îi lipsesc însă resursele materiale și morale. Un război de cîțiva ani dus în acest scop nu poate fi conceput în situația actuală a celui de-al treilea Reich.

Dacă interesele Germaniei cer, poate, acest sacrificiu noi nu ne putem resemna ca statul român să fie desființat — fapt inevitabil, Germania nemaiputînd apăra România. După ce a pierdut liniile Niprului, Bugului, Nistrului, Prutului, nu se vede unde s-ar putea stabili o linie de rezistență înainte de Carpați.

Continuarea războiului ar însemna în mod necesar evacuarea întregii populații valide pe fișia de pămînt rămasă în Ardeal și distrugerea totală a țării. Pentru ce aceste jertfe, care nu schimbă cu nimic realitatea situației ?

* După declanșarea insurecției armate antifasciste, la 23 August 1944, textul memoriului a fost publicat în primul număr legal al ziarului „România liberă”, apărut în dimineața zilei de 24 august 1944. „Deoarece poporul român n-a putut afla la timp conținutul memoriului profesorilor universitari — preciza ziarul „România liberă” —, îl reproducem azi în întregime”. Cu privire la semnificația deosebită a acestei acțiuni a intelectualilor patrioți vezi: Dorin Sorescu, *Tăcerea noastră ar însemna o crimă*, în „Magazin istoric” nr. 2/1967.

În aceste momente hotărîtoare pentru existența poporului român, guvernul sovietic, de comun acord cu guvernele Marii Britanii și Statelor Unite, afirmă în fața lumii că nu înțelege să distrugă statul român, să anexeze teritorii dincoace de frontierele din 1941, și nici să modifice regimul social actual al țării. Pe de altă parte, prin marele nostru prieten D. Eduard Beneș, am aflat că guvernul rus este hotărît să contribuie la realizarea unității noastre naționale, sprijinind reluarea Ardealului deslăcit de fără prin dictatul de la Viena.

Examinînd împrejurările politice care au determinat luarea acestor angajamente, am ajuns la concluzia că ele nu pot fi considerate expresie a unei politici de duplicitate. Într-adevăr, interesele Rusiei cer ca alianța cu Anglia și Statele Unite să nu fie compromisă prin anexiuni teritoriale sau schimbări forțate de regimuri sociale și politice. Prin urmare, nu avem nici un motiv să nu ne încredem în cuvîntul guvernelor aliate. Continuarea războiului în aceste condițiuni rămîne lipsită de obiectiv politic.

Domnule Mareșal,

Bombardarea Capitalei, distrugerea altor orașe, avertismentele de la Londra, Washington și Moscova, transformarea Moldovei în teatru de război sînt semne prevestitoare ale dezastrului.

Poporul român, sleit de un război prea lung față de puterile lui, nu se mai poate bate. Coborîți în stradă și întrebați trecătorii, mergeți în sate și orașe, ascultați glasul poporului. Pretutindeni veți vedea deznădejdea în ochi și același răspuns: NU!

Pentru ce să mai luptăm? Interesele vitale ale statului și poporului nostru cer imediată încetare a războiului, oricare ar fi greutățile acestui pas. Sacrificiile pe care România ar trebui să le facă vor fi incomparabil mai mici și mai puțin dureroase decît continuarea războiului.

Aprilie 1944

Semnați: **Profesorii**: D. Danielopolu (București); Dan Theodorescu (București); N. G. Lupu (București); Gr. T. Popa (București); C. I. Parhon (București); F. Pr. Reiner (București); P. P. Stănescu (București); C. Bordeianu (București); Al. Rosetti (București); M. Ralea (București); Eugen Heroveanu (București); I. Amza Jicnu (București); S. Stoilov (București); Al. Ghica (București); Gheorghe Vrînceanu (București); Gh. Demetrescu (București); Gh. Banu (București); Istrate Micescu (București); C. Popovici (București); Asistenți: Ed. Mezincescu (București); Profesorii: Bazil Munteanu (București); ing. N. Profiri (București); N. Cernescu (Iași); C. Miha (Iași); Al. Claudiu (Iași); Dan Bădărău (Iași); A. Oțetea (Iași); C. Balmuș (Iași); Gh. Zane (Iași); I. Botez (Iași); Șerban Țițica (Iași); C. Daicoviciu (Cluj); Emil Petrovici (Cluj); D. Popovici (Cluj); Tiberiu Moșoiu (Cluj); Gh. Popovici (Cluj); C. Pîrvulescu (Cluj); Al. Pantazi (București); Conferențiarii: dr. M. Enăchescu (București); dr. D. Bagdasar (București); D. D. Gerota (București); Ștefan Vencov (București); Radu Roșca (București); dr. I. Jovin (București); I. Zamfirescu (București); dr. Marcel Capri (Iași); Aurel Potop (Iași); Emil Stih (Iași); prof. Mircea Bîrsan (Iași); Asistenții: M. Neculce (București); Anton Dumitru (București); V. Gorciu (București); G. Constantinescu (București); Fl. Mezincescu (București); Eugen Davidescu (București); M. Parhon (București); Gh. Agavriloaiei (București); Profesorii: C. Moțaș (București); V. Rășcanu (Iași); dr. C. Angelescu (București); V. Pavelcu (Iași); Al. Myller (Iași); Ilie Popa (Iași); Caraman (Iași); Asistent: dr. N. Popa (București);

Soarta acestui memoriu — ca, de altfel, și a altor inițiative asemănătoare de pînă atunci ale unor reprezentanți ai clasei muncitoare, țărînimii și intelectualității, ai altor pături și categorii sociale — o aflăm înfățișată într-un nou memoriu * înaintat o lună mai tîrziu, în iunie 1944, dictatorului Ion Antonescu. Acest nou document, pe care-l reproducem.

* Acest memoriu este reprodus după ziarul „România liberă” din 24 august 1944, care l-a publicat în întregime.

exprimă indignarea acestora pentru indiferența și brutalitatea cu care a fost tratată inițiativa lor — trimiterea primului memoriu — de către organele dictaturii militare-fasciste.

Domnule Mareșal,

În urma evenimentelor tragice care s-au abătut asupra țării noastre, în toate mediile intelectuale de la noi s-au pus întrebări chinătoare asupra viitorului, și, cum nu există un for politic constituit în care să se poată discuta, un grup de profesori, academicieni și membri ai corpului didactic ajutător a hotărât să vă adreseze un memoriu în care să-și exprime părerea lor asupra situației politice actuale în care se află Țara Românească.

Unii profesori au fost de părere că ar fi mai bine să ne adunăm mai întâi în Marele Colegiu Universitar și, după discuțiile purtate acolo, să înaintăm un asemenea memoriu. În acest colegiu s-ar fi discutat și inițiativa, cunoscută acum în mediile universitare, de a se trimite în străinătate profesori în scop de propagandă și, evident că dacă era vorba de propagandă, trebuia să se ajungă mai întâi la o concluzie politică, care ar fi trebuit să fie sprijinită în străinătate. De aceea, memoriul pe care se strînseseră cîteva iscălituri a fost amînat și s-a cerut, prin Rectorat, convocarea Marelui Colegiu (convocare care este permisă de legea învățămîntului universitar, ba chiar este obligatorie o dată pe an); guvernul însă a refuzat această convocare.

În urma acestui refuz, s-a revenit la ideea memoriului direct către Domnia-Voastră și s-a continuat a se strînge iscăliturile profesorilor. În timp ce memoriul era dus la Alba Iulia, pentru a fi iscălit de profesorii de la Iași, poliția locală a arestat pe delegatul nostru (Mihail Neculce — n.n.), l-a perchezionat și a confiscat memoriul, lipsindu-ne astfel de dreptul de a petiționa către autoritatea conducătoare a statului.

Totodată, prin această intervenție, s-a întrerupt șirul de iscălituri care ar fi trebuit să continue, împiedicîndu-vă și pe Domnia-Voastră să luați cunoștință de o stare de spirit care este o indicație necesară pentru conducători în vremuri ca cele de astăzi.

De aceea, ne vedem siliți, Domnule Mareșal, să vă aducem la cunoștință, în numele celor care au iscălit memoriul, acest act abuziv al poliției din Alba Iulia și să vă înaintăm numai o copie de pe memoriul adresat Domniei-Voastră, cu indicația celor care l-au iscălit, în plus și cu unele semnături noi.

Noi ținem ca, în mod deschis și cinstit, să luați cunoștință de memoriul nostru direct (așa cum am intenționat să vi-l înaintăm printr-o delegație de profesori) și nu pe calea poliției, care tinde să scoabă valoarea acestui act ca acela pe care avem onoarea a vi-l înainta în copie.

Primiți, vă rugăm, Domnule Mareșal, asigurarea deosebitei noastre considerații.

Iunie 1944

Semnați : **D. Danielopolu**, Facultatea de medicină ; **Gr. T. Popa**, Facultatea de medicină ; **P.P. Stănescu**, Facultatea de farmacie ; **S. Stoilov**, Facultatea de științe București.

Ecoul acestui nou memoriu al intelectualității a fost asemănător celui dintîi în cercurile conducătoare ale dictaturii militare-fasciste. Simțăminte lucide ale vîrfurilor intelectualității țării au fost și de astă dată nesocotite de dictatorul Ion Antonescu. Nu a existat nici un semn, nici o dovadă prin care să se dea de înțeles cel puțin că cerințele, stringent exprimate în cele două memorii, au fost luate în atenție sau au fost supuse analizei cercurilor guvernante, în vederea soluționării pe o cale cît mai puțin dureroasă pentru țară și pentru popor a situației grave în care se afla România.

Continuînd războiul alături de Germania hitleristă, dictatura militară-fascistă s-a adîncit tot mai mult în prăpastia trădării intereselor na-

ționale ale României. Ca urmare, în vara anului 1944, s-a ascuțit la maximum contradicția dintre majoritatea poporului, pe de o parte, și dictatura militară și cotropitorii hitleriști, pe de altă parte. Puternica creștere a valului luptei populare adâncea criza regimului fascist.

În împrejurările complexe de la începutul lunii august 1944, când efervescența revoluționară a maselor atinsese punctul culminant, când guvernul fascist era tot mai izolat, iar aparatul de stat, cuprins de derută, se descompunea, Partidul Comunist Român a inițiat, în colaborare cu celelalte forțe patriotice, măsuri politice și militare de importanță capitală pentru viitorul țării noastre.

Spre cinstea ei, intelectualitatea din România s-a aflat, și în acele împrejurări, alături de forțele patriotice, participând la lupta generală a poporului român și inițiind o serie de acțiuni împotriva dictaturii militare-fasciste, pentru scoaterea țării din războiul hitlerist, întoarcerea armelor împotriva Germaniei naziste și instaurarea puterii populare în România. În șirul acțiunilor inițiate de intelectuali în acele momente înălțătoare se înscrie la loc de cinste memoriul adresat, la 4 august 1944, dictatorului fascist Ion Antonescu de către un grup de cadre didactice universitare și pe care-l reproducem mai jos :

Domnule Mareșal,

În luna aprilie 1944, când a fost redactat memoriul profesorilor universitari, am prevăzut iminența prăbușirii Germaniei, aliata României. V-am arătat cu această ocaziune că întreaga opinie publică cere încetarea războiului.

Memoriul nostru adresat Capului Statului a fost în mod abuziv confiscat de organele polițienesti, vroidu-se să se interzică dreptul de petiționare ce are fiecare cetățean român. V-am depus în copie acest memoriu împreună cu un protest și pînă acum nu am văzut nici aprobare, nici dezaprobare.

Prevederile noastre au fost confirmate prin ultimele evenimente. Ruperea relațiilor între Turcia și Germania și ultimele declarațiuni în Camera Comunelor ne arată în mod categoric că trebuie de îndată să rupem relațiunile cu Germania și să cerem armistițiul. Atentatele din Germania ne arată de altă parte starea de spirit a poporului german.

Domnule Mareșal,

Ne găsim astăzi într-un mare moment istoric în care, dacă vom ști să luăm o atitudine, vom salva neamul și țara. Dacă însă vom întîrzia hotărîrea noastră, situația României va fi spăimîntătoare.

Nu se mai găsește nimeni în opinia publică care să susțină continuarea războiului și, dacă el continuă, luați o prea mare răspundere a situațiunii.

De aceea, facem un nou și călduros apel la Domnia-Voastră, rugîndu-vă să faceți posibilă încheierea armistițiului.

În speranța că veți da ascultare dorinței întregului popor român, vă rugăm să primiți asigurarea înaltei noastre considerațiuni.

4 august 1944

Semnați * : **Miron Nicolescu, Gr. T. Popa, C. Bordeianu, Bazil Munteanu, Dan Theodorescu, Constantin Pîrvulescu.**

În zilele fierbinți ale lunii august 1944, în împrejurări interne caracterizate printr-o creștere puternică și continuă a luptei forțelor patriotice, prin șubrezirea pozițiilor dictaturii militare-fasciste, izolată și urîită de popor, folosind cu pricepere condițiile externe favorabile, create

* În afara acestor semnături, memoriul poartă și alte trei indescifrabile.

de succesele coaliției antihitleriste, și în primul rînd de victoriile Armatei sovietice, Partidul Comunist Român, în colaborare cu celelalte forțe politice, încheiase pregătirile necesare pentru realizarea răsturnării regimului fascist și pentru alăturarea țării la coaliția antihitleristă. La sfîrșitul celei de-a doua decade a lunii august erau coapte toate premisele, obiective și subiective, pentru a se trece la îndeplinirea cu succes a istoricei acțiuni insurecționale de eliberare a poporului român de sub jugul fascist.

Insurecția armată victorioasă din august 1944 și participarea României la înfrîngerea Germaniei hitleriste au constituit forma principală a luptei antifasciste a poporului român, prin care el și-a adus contribuția la lupta generală a popoarelor din Europa împotriva ocupanților fasciști.

Insurecția din august 1944, organizată și condusă de Partidul Comunist Român, ca și evenimentele ce i-au urmat, au găsit intelectualitatea patriotică pregătită de acțiune, gata să-și aducă contribuția la soluționarea marilor probleme ce stăteau în fața țării și a poporului român. Cum se știe, intelectualitatea din România a urmat după 23 August 1944, pas cu pas, mersul ascendent al revoluției, în etapa sa democrat-populară și apoi în cea socialistă, contribuind cu tot ce a avut mai de preț, cu toată capacitatea sa creatoare la înălțarea și desăvîrșirea edificiului măreț al socialismului.

GH. GRIVIȚEANU

Aportul intelectualității progresiste din România la lupta pentru un învățământ democratic (1918—1944)

În perioada interbelică, România a cunoscut complexe prefaceri economice, sociale și politice, care și-au pus amprenta și asupra evoluției învățământului.

Încheierea procesului de formare a statului național unitar român a deschis drum mai larg pentru progresul învățământului. Redresarea economică din anii următori primului război mondial a creat burgheziei și moșierimii posibilități noi de sporire a profiturilor pe seama oamenilor muncii, care au continuat să rămână în cea mai mare parte departe de binefacerile școlii. S-au adâncit contradicțiile dintre proletariat și burghezie, dintre țărănime și moșierime, precum și conflictele dintre diferitele grupări ale claselor dominante.

A crescut avântul mișcării revoluționare, în fruntea căreia s-a aflat clasa muncitoare, avânt care a avut ca urmare crearea partidului comunist, eveniment de mare însemnătate în istoria mișcării muncitorești din România.

Cu toată creșterea puterii sale economice, din cauza decalajului față de țările dezvoltate, România a rămas și după război dependentă de marile puteri apusene. În comparație cu perioada antebelică însă, s-a întărit poziția burgheziei în economie, a crescut ponderea capitalului românesc față de cel străin. Dar, după o scurtă perioadă de înviore a economiei (1922—1928), în anul 1929, România, ca și celelalte state capitaliste, a fost lovită de o puternică criză de supraproducție, care a durat până în anul 1933.

În această perioadă grea, burghezia și moșierimea au agravat condițiile de muncă și de viață ale muncitorilor, țăranilor muncitori, funcționarilor și învățătorilor. Învățământul a trecut și el printr-o criză puternică. Măsurile economice și politice, care au avut drept urmare scăderea nivelului de trai al oamenilor muncii, au stîrnit proteste crescînde în rîndurile muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, micilor funcționari și ale altor categorii sociale. Au fost organizate acțiuni revendicative. Lupta muncitorilor a înregistrat un nou avînt la sfîrșitul anului 1932 și începutul anului 1933, căruia clasele exploatatoare i-au răspuns cu măsuri antidemocratice.

Apare pericolul fascist, împotriva căruia se ridică puternice forțe democratice, în frunte cu Partidul Comunist Român. La lupta antifascistă au participat, aducînd o importantă contribuție, personalități proeminente ale

vieții culturale din România. Fiind puternic loviți de măsurile economice și politice ale dictaturii militare-fasciste și ale ocupației hitleriste, numeroși profesori, oameni de știință, scriitori, studenți, funcționari s-au ridicat împotriva fascismului și războiului.

În acest context istoric, învățământul românesc, deși a avut de făcut față vicisitudinilor vremii în anii 1918—1944, a continuat să se dezvolte.

Înfruntând deseori îngustimea și reacționarismul claselor dominante și ale reprezentanților lor politici, o serie de cărturari luminați, unii ajungând datorită valorii lor deosebite în funcții de răspundere, au păstrat și dezvoltat filonul progresist al învățământului românesc, uneori cu rezultate mai evidente, alteori cu cedări.

Una dintre preocupările cele mai importante ale slujitorilor școlii în această perioadă a fost unificarea organizării învățământului. Trecerea la un singur sistem de organizare în tot cuprinsul țării a fost impusă de noile condiții istorice create ca urmare a încheierii procesului de formare a statului național unitar român; ea a răspuns unor necesități obiective ale dezvoltării societății și a corespuns năzuințelor spre unire a poporului român. Statul fiind unitar și învățământul trebuia să fie tot unitar.

Unificarea învățământului a fost totodată o premisă pentru democratizarea lui.

O latură principală a procesului de democratizare a învățământului a constituit-o lupta pentru realizarea obligativității învățământului elementar. Proclamarea obligativității învățământului primar datează în țara noastră încă din 1864. În perioada 1918—1944, forțele democratice au luptat pentru menținerea acestei prevederi în legislația școlară și pentru realizarea ei cât mai deplină.

Atitudinea intelectualității progresiste în această problemă rezultă chiar din o serie de drepturi înscrise în legi, a căror formulare depășește sfera demagogiei burgheziei și moșierimii. „E o cerință democratică — se spunea într-un raport asupra legii învățământului primar și normal primar din 1924 — ca elementele învățământului obligatoriu să fie aceleași pentru toți copiii, fie ei de la oraș, de la sat, fie ei bogați sau săraci”¹.

Recunoașterea prin documente oficiale a împărțirii elevilor în săraci și bogați, precum și enunțarea ideii egalității în drepturi în domeniul învățământului este o dovadă că intelectualii legați prin concepție și prin năzuințe de masele populare exercitau o presiune asupra elementelor reacționare ce se opuneau oricăror proiecte și măsuri de democratizare a învățământului.

Imediat după primul război mondial s-a inițiat o reformă a învățământului menită să stimuleze răspîndirea științei de carte la sate. Se căutau soluții pentru a substitui nepăsarea cercurilor guvernante față de instruirea țăranimii. Eforturile multor gînditori progresiști, pedagogi, învățători și profesori erau îndreptate în acest sens spre realizarea unei mai echitabile repartizări a școlilor pornind de la „nevoia de a apropia școala de țăran, mai mult decît ca pînă acum țăranul de școală”, cum se exprima ceva mai tîrziu savantul Nicolae Iorga².

¹ *Legea învățământului primar și normal primar*. Raportul și discursul ținut în Cameră de P. Girboviceanu, București, 1924, p. 5.

² Nicolae Iorga, *Istoria învățământului românesc*, București, 1928, p. 342.

Apropierea școlii primare, secundare și superioare de necesitățile și posibilitățile maselor țărănești, de năzuințele lor spre cultură și lumină, a fost unul din obiectivele activității intelectualității înaintate, obiectiv care s-a circumscris în lupta acesteia pentru democratizarea învățămîntului, pentru lărgirea accesului la învățătură a poporului muncitor.

O măsură inițiată de intelectualii vremii cu vederi democratice și aplicată pînă la reforma din 1948, măsură care a adus reale servicii învățămîntului românesc între cele două războaie mondiale, a fost organizarea comitetelor școlare (24 iulie 1919). Generate de lupta forțelor populare pentru democratizarea conducerii învățămîntului, comitetele școlare, investite cu atribuții largi, au înscris în istoria învățămîntului românesc, prin activitatea lor, o experiență pozitivă a luptei pentru democrație.

În 1921 se preconizează o altă reformă a învățămîntului, susținută de filozoful P. P. Negulescu, ca ministru al instrucțiunii, prin care se uniformizează școala primară rurală și cea urbană în ceea ce privește numărul anilor de studii și împărțirea copiilor pe clase.

Unul dintre obiectivele importante ale luptei pentru democratizarea învățămîntului a avut ca scop înscrierea în legi a egalității în drepturi cu poporul român a naționalităților conlocuitoare în privința accesului la învățătură. Prin legea învățămîntului primar și normal primar din 1924 și apoi cu prilejul examinării legilor școlare din 1928 se preciza că învățămîntul primar în școlile de stat se predă în limba română. În același timp se dădea libertate înființării de școli cu predare în limbile naționalităților conlocuitoare.

Deși prezentau limite inerente unei legislații burgheze, aceste legi au reprezentat un succes pe linia asigurării de drepturi egale și libertăți democratice.

Acest succes al intelectualității democratice care activa în domeniul învățămîntului — pe un fond pătruns de spiritul de dreptate și echitate socială și națională de care a fost totdeauna animat poporul român, determinat de legăturile de muncă și de luptă comună care au existat între poporul român și naționalitățile conlocuitoare — este încă o dovadă că masele populare din România năzuiau spre înțelegerea deplină cu naționalitățile conlocuitoare.

Situația politică începînd cu deceniul al patrulea, ascuțirea contradicțiilor regimului burghezo-moșieresc se oglindesc și în starea învățămîntului.

Legea școlară din anul 1939 conținea prevederi care duceau la restrîngerea libertăților cetățenești. În această perioadă de cenzură, de interdicere a partidelor politice, de dizolvare a sindicatelor muncitorești, școala n-a fost nici ea ocolită de valurile de măsuri dictatoriale. Se interzicea membrilor corpului didactic primar să facă agitație împotriva formei de guvernămînt și a ordinii de stat și să ia parte la greve. Era formulată expres în lege eliminarea din învățămînt a învățătorilor cu atitudine „neîngăduită” față de stat și rege, manifestată prin cuvîntări, presă, participare la asociații interzise de lege etc.

În perioada dictaturii militare-fasciste, legea școlară cu privire la învățămîntul superior din 19 mai 1942 conținea unele idei care reflectau starea politică din acea vreme. Astfel, pentru a înăbuși mișcarea democratică din învățămîntul superior, clasele dominante condiționau înființarea

oricărei societăți studențești de aprobarea statului și se stipula desființarea acestora și eliminarea din învățământ a vinovaților în caz de atingere a ordinii publice.

Măsurile dictatoriale, de represiune, nu au dus la intimidarea intelectualilor democrați din învățământul superior, care au continuat să militeze pentru dezvoltarea școlii superioare pe baze noi. Cu toate greutățile generate de regimul dictatorial, cadrele didactice cu vederi democratice au reușit să înscrie în lege autonomia învățământului universitar în ceea ce privește organizarea activității didactice și științifice, recrutarea personalului și administrarea fondurilor. Organele de conducere și de administrare a învățământului superior, prevăzute cu un deceniu înainte, au fost recunoscute în continuare: rectorul, senatul universitar. Dacă structura organelor de conducere, deliberative și consultative, rămîne în general aceeași, intervin unele modificări în ceea ce privește atribuțiile acestora, modificări care exprimau politica cercurilor reacționare de știrbire a principiului autonomiei universitare și al eligibilității organelor deliberative și consultative. Legea atribuia rectorului dreptul de a face apel la forța publică în cazul în care regimul burghezo-moșieresc se vedea amenințat din partea forțelor democratice ale învățământului universitar.

Deși elaborate într-o perioadă complexă, legile de organizare a învățământului sînt străbătute de preocupările continue ale intelectualității progresiste care milita pentru dezvoltarea învățământului. Astfel, s-a reușit ca legile de reglementare a învățământului în timpul dictaturii militare-fasciste să fie în mare măsură ferite de ideologia fascistă. Legea învățământului superior din 1943, elaborată într-o perioadă grea pentru țara noastră, nu a înscris nimic care să deschidă calea spre fascizarea învățământului românesc. Este un exemplu care demonstrează că demagogia dictaturii fasciste nu a găsit teren prielnic nici în masa poporului, nici în rîndurile majorității intelectualității, care au rămas fidele tradițiilor umaniste ale culturii românești și universale în spiritul cărora se formaseră.

O trăsătură caracteristică a acestei perioade o constituie lupta intelectualilor înaintați pentru un învățământ democratic pentru ca maselor largi populare să li se asigure condiții materiale care să le permită să beneficieze de avantajele învățământului. Aceasta, deoarece, cu „toate măsurile de organizare și reglementare a învățământului, prevăzute în diferite legi școlare, condițiile economice în care trăiau masele populare și politica școlară promovată de clasele stăpînitoare au făcut ca un număr mare de copii și tineri să nu se poată bucura de binefacerile științei de carte, imense energii umane neputînd fi valorificate în folosul progresului social“.

Înțelegînd deosebirea dintre legislația școlară și aplicarea ei, D. Gusti, de pildă, constata cu amărăciune că legile învățământului cuprindeau dispoziții bune, dar rezultatele învățământului erau slabe. Un exemplu în acest sens îl oferă legea învățământului din 1934, care prevedea pînă în cele mai mici amănunte cum să se aplice obligativitatea învățământului școlar; în fapt însă, frecvența era așa de slabă încît această prevedere rămînea în parte formală, iar învățămîntul primar la sate iluzoriu.

În 1932—1933, sociologul român constată o atmosferă deprimantă în rîndul corpului didactic, datorită neachitării luni de zile a salariilor, și cea mai grea criză pe care a cunoscut-o istoria învățământului. Numărul

analfabeților era mare, iar sistemul amenzilor asupra părinților și cel al penalizării învățătorilor se dovedea a fi fără rezultate. Frecvența redusă a elevilor în școlile primare rurale se datora situației economice grele a țării. Învățământul primar și cel secundar purtau semnele crizei economice; reducerile bugetare au determinat în învățământul de stat închiderea unor școli și micșorarea personalului didactic. Această sărăcire generală a îngreunat părinților posibilitatea de a-și da copiii la școală. Absolvenții școlilor secundare alimentau rîndurile șomerilor intelectuali. Deși evoluția economiei românești în deceniul al patrulea ia cursul unei creșteri însemnate a forțelor de producție și al accentuării caracterului ei capitalist, proporția cheltuielilor pentru învățămînt din bugetul general al statului n-a mai crescut pînă în 1938, anul de vîrf al dezvoltării în multe privințe a economiei naționale sub regimul burghezo-moșieresc. Era vorba de grave carențe ale regimului politic, de contradicțiile existente care nu îngăduiau, cu toate eforturile intelectualilor democrați, să se adopte măsuri menite a contribui la dezvoltarea învățămîntului.

Sprrijinul statului a fost insuficient și în ceea ce privește cuprinderea copiilor în învățămîntul primar obligatoriu. Efortul depus de o serie de intelectuali patrioți, de slujitori ai școlii nu a dat rezultate care să corespundă setei de învățatură și de cultură a maselor populare. În comparație cu alte țări care ating în această perioadă procente înalte de dezvoltare a învățămîntului primar general, în România situația era nesatisfăcătoare. Deși numărul copiilor înscrși în școala primară a crescut simțitor între anii 1921 și 1936, de la cca. 1 250 000 la 2 000 000 în mediul rural și de la cca. 200 000 la cca. 300 000 în mediul urban, importanța acestor cifre a fost mult diminuată de pierderile care se înregistrau în decursul anilor, ca urmare a greutăților materiale pe care le întâmpinau oamenii muncii de la orașe și sate în asigurarea celor necesare copiilor lor.

La păstrarea și dezvoltarea tradițiilor progresiste din învățămîntul românesc contribuie, în această perioadă, și manualele școlare, elaborate de renumiți oameni de știință. Sint și vor rămîne documente valoroase care întruchipează o bogată experiență în domeniul învățămîntului numeroase manuale școlare din această epocă.

În cea mai mare parte, cărțile școlare dintre cele două războaie mondiale s-au inspirat din operele de valoare ale scriitorilor noștri, promovîndu-se spiritul păstrării și cultivării tradițiilor istorice, al demnității naționale, al respectului față de masele populare.

Manualele școlare de istorie, ca și celelalte de altfel, au corespuns totuși, în general, cerințelor puse de organele oficiale de învățămînt, care urmăreau aplicarea politicii școlare a claselor dominante. Dar faptul că în aceste cărți, care se adresau tineretului școlar, se promovau, uneori într-o formă deghizată, idei care ajutau la înțelegerea nedreptăților și inegalităților sociale sau exprimau năzuințele maselor populare marchează aportul pozitiv al intelectualității democratice în domeniul învățămîntului.

Demascarea pericolului fascismului în manualele școlare la puțin timp după instaurarea lui în Germania e o mărturie a amplexării și nivelului luptei antifasciste din România și o formă de educare în spirit democratic a tineretului.

Pe aceeași linie, de instruire a tineretului școlar în lumina ideilor democratice, se înscriu și preocupările științei pedagogice românești din perioada interbelică, în special cele referitoare la scopul și organizarea învățământului, metodele de instrucție și educație. Tendințele de activizare a școlii, de experimentare a unor idei pedagogice privind legarea școlii de muncă, de activitatea practică și-au făcut treptat drum în lupta cu atitudinile conservatoare.

Un loc de frunte a ocupat gândirea teoretică și practică pedagogică din țara noastră.

Într-o serie de lucrări, analiza pedagogică teoretică pornea de la cunoașterea realităților concrete din școală. Intelectuali de frunte, legați de școală și de tradițiile progresiste ale acesteia, au luat poziție împotriva unor idei reacționare care pătrunseseră în pedagogie.

Unii intelectuali înaintați au promovat în lucrările lor idei înaintate, ca democratizarea școlii, crearea unei pedagogii științifice pentru care milita P.C.R. Savanții Emil Racoviță (1868—1947) și C. I. Parhon au susținut instrucția și educația democratică a tineretului.

Istoria învățământului românesc din perioada anilor 1918—1944 a consemnat pagini de o mare diversitate și complexitate : continuarea unor tradiții înaintate, eforturi pentru progresul neîntrerupt al culturii românești, în ciuda greutăților și piedicilor numeroase, cu rădăcini în regimul nedrept de exploatare burghezo-moșieresc.

Încă de la apariția sa, clasa muncitoare din România, care s-a afirmat ca forța cea mai înaintată a societății, purtătoare consecventă a idealurilor de progres, de eliberare socială și națională a poporului nostru, a luptat fără încetare pentru un învățământ pus pe de-a-ntregul în slujba intereselor maselor populare, legat de nevoile vitale ale țării.

Sub înfrîurirea ideilor mișcării socialiste, numeroși oameni de știință și de cultură au dat operelor lor un conținut materialist, au luat poziție împotriva nedreptăților sociale, și-au manifestat simpatia față de cauza poporului muncitor.

O seamă de intelectuali progresiști s-au pronunțat pentru respectarea libertăților democratice, pentru dezvoltarea învățământului și culturii naționale. Imediat după primul război mondial o parte a intelectualității, sub influența avântului revoluționar, s-a apropiat de mișcarea muncitorească.

Lupta pentru un învățământ pus pe de-a-ntregul în slujba intereselor maselor populare, legat de necesitățile dezvoltării țării, a fost preluată și continuată pe un plan superior de Partidul Comunist Român, care de la înființare a înscris în programul său reorganizarea învățământului pe baze noi, democratice și științifice.

În rezoluția plenei C.C. al P.C.R. și a Comisiei de control din iulie 1925 se stabilea că în lupta pentru democratizarea țării aliații clasei muncitoare sînt și intelectualii, al căror număr — după aprecierea plenei — creștea, în timp ce puțința de a-și exercita profesiunea se micșora mereu. În perioada 1929—1933, mai ales, un număr mare de cadre didactice, medici și alți intelectuali trăiau în condiții grele. După unele statistici ale vremii, circa 32% din absolvenții instituțiilor de învățământ superior

erau șomeri. Partidul Comunist Român a chemat masele de oameni ai muncii la apărarea drepturilor corpului didactic.

Înăsprirea exploatării capitaliste-moșierești, condițiile vitrege de viață ale maselor muncitoare au apăsător și asupra școlii, prin insuficiența numărului de cadre didactice, greutatea în procurarea manualelor școlare, lipsa spațiilor necesare de învățământ etc. Situația economică și politică grea a făcut să ia amploare în această perioadă acțiunile revendicative și demonstrațiile, însoțite uneori de lupte de stradă ale învățătorilor, studenților, alături de alte categorii de oameni ai muncii.

O influență pozitivă de mare însemnătate a exercitat P.C.R. asupra învățătorilor și profesorilor. La congresul învățătorilor din mai 1921 s-a luat atitudine față de condițiile materiale grele în care funcționau școlile. Mișcarea de protest a învățătorilor și profesorilor s-a intensificat în anii următori. În 1923, profesorii din București, Galați, Iași etc. s-au alăturat grevei generale a funcționarilor publici. Ziarul „Socialismul”, organul partidului clasei muncitoare, în articole ca *Agitațiile profesorilor*, aprilie 1923, *Profesorii luptă contra exploatării statului*, iunie 1923, descrie situația materială grea a corpului didactic, chemându-l la lupta pentru satisfacerea unor revendicări.

În august 1933, C.C. al P.C.R. a editat broșura *Către învățătorii și institutorii șomeri. Către toți membrii săraci ai corpului didactic*. În broșura aceasta, P.C.R., înfățișând greutatea pe care le întâmpina învățământul, lua poziție împotriva șomajului cadrelor didactice și a reducerii salariilor acestora.

P.C.R. chema învățătorii, toate cadrele didactice să se alăture luptei revoluționare a clasei muncitoare, a celorlalți oameni ai muncii, împotriva închiderii școlilor, pentru redeschiderea școlilor desființate, pentru înființarea de noi școli la sate și la orașe, pentru reintegrarea în învățământ a cadrelor concediate, pentru scutirea de taxe școlare, acordarea de cărți, rechizite, îmbrăcăminte și hrană gratuită copiilor de învățători și profesori șomeri, precum și celorlalți copii săraci, pentru mărirea salariilor cadrelor didactice, împotriva măsurilor de represiune, pentru dreptul nestînjenit de organizare, de întrunire, de grevă, împotriva politicii de pregătire a unui nou război etc.

În anii 1931—1933, în rîndul cadrelor didactice ia naștere un puternic curent pentru organizarea în sindicate. Revista pedagogică „Cuvîntul școlii”, organ al Asociației profesorilor secundari din Craiova, care a funcționat între anii 1932 și 1934, a depus o susținută activitate în acest sens. Sub influența partidului comunist, congresul cadrelor didactice din 1933 a votat sindicalizarea, idee care însă n-a putut fi aplicată.

Printre obiectivele luptei poporului român pentru apărarea democrației, ca lupta împotriva fascismului, împotriva cenzurii și stării de asediu, pentru libertatea presei și a întrunirilor, pentru dreptul de organizare politică, sindicală și culturală a maselor muncitoare, împotriva scumpetei și fiscalității excesive, mărirea salariilor și asigurarea unor condiții de muncă omenești muncitorilor și țăranilor, amnistierea tuturor comuniștilor și antifasciștilor închiși, împotriva oricăror aventuri războinice, pentru pace, figura în această perioadă și acordarea dreptului la cultură tuturor celor dornici de învățatură.

Intelectualitatea progresistă, democratică românească, și în cadrul ei corpul didactic universitar, și-a adus în anii 1933—1934 contribuția la lupta maselor populare, conduse de P.C.R., împotriva fascismului, pentru revenirea general democratică. La manifestările de solidaritate cu ceferiștii și petroliștii au participat, la chemarea partidului comunist, cadre didactice și studenți. Numeroși membri ai corpului didactic universitar, printre care Radu Cernătescu, Petre Constantinescu-Iași, Iorgu Iordan, Tudor Bugnariu și mulți alții, au luat parte la acțiunea de apărare a conducătorilor luptelor din 1933.

Membrii corpului didactic au înscris în anii 1933—1934 o pagină importantă în mișcarea democratică, antifascistă din România prin participarea lor la activitatea organizațiilor de masă legale conduse sau aflate sub influența P.C.R. Unii membri ai corpului didactic s-au aflat printre fondatorii acestor organizații, printre membrii de frunte ai conducerilor lor : Radu Cernătescu, Petre Constantinescu-Iași, Iorgu Iordan, Tudor Bugnariu, Justin Poruțiu (Comitetul național antifascist) ; Predescu Rion, Mihail Cruceanu (Liga contra prejudecăților) ; Petre Constantinescu-Iași, Athanase Joja (Blocul democratic) ; Traian Săvulescu, Al. Rosetti, Eugen Heroveanu, S. Irimescu (Societatea pentru întreținerea raporturilor culturale dintre România și Uniunea Sovietică) ; C. I. Parhon, Ionescu-Șișești, M. Ralea. D. Bagdasar, Gh. Vlădescu-Răcoasa (Uniunea patrioților) etc.

În fața primejdiei crescînde a fascismului, membrii corpului didactic universitar s-au alăturat celorlalte forțe progresiste, imbinînd sarcinile luptei economice cu cele politice, democratice, pentru apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității naționale.

Purtătoare a unor puternice tradiții umaniste, intelectualitatea română, în frunte cu cei mai proeminenți reprezentanți ai săi, a combătut ideologia obscurantistă fascistă. Valoroase personalități, fruntași ai învățămîntului românesc, cu orientare materialistă în activitatea lor științifică, au fost purtători ai curentului democratic, progresist în știință și cultura românească : Dragomir Hurmuzescu, G. Atanasiu (fizică), G. Țițeica, S. Stoilov (matematică), Gh. Marinescu, C. I. Parhon, D. Bagdasar (medicină), I. Murgulescu (chimie), Athanase Joja (filozofie) și mulți alții s-au situat pe poziții materialiste în interpretarea unor importante probleme teoretice, cu repercusiuni asupra practicii științifice. Împotriva ideologiei fasciste s-au manifestat un însemnat număr de istorici, filozofi, sociologi și psihologi. Printre aceștia se aflau : Nicolae Iorga, Petre Andrei, Mihail Ralea, Dimitrie Gusti, P. P. Negulescu, Tudor Vianu, Dan Bădărău, Alexandru Posescu și alții.

Frontul studențesc democrat a desfășurat o mișcare activă împotriva încercărilor Gărzii de fier și ale altor organizații fasciste de a transforma studențimea într-o masă de manevră pentru scopurile lor. Congresul F.S.D., care a avut loc la București la 23—24 ianuarie 1936 și care a reunit aproape 500 de delegați din toate centrele universitare, a constituit o puternică manifestare antifascistă a tineretului studios. Frontul studențesc democrat a organizat adunări, demonstrații de stradă și acțiuni revendicative studențești, a format gărzi care au zădărnicit numeroase acte huliganice ale fasciștilor împotriva unor organizații sau personalități progresiste.

În anii 1938—1940 au continuat luptele intelectualilor pentru apărarea libertății conștiinței, a tradițiilor umaniste și valorilor științei, culturii și învățămîntului românesc, împotriva fascismului. Pe terenul luptei anti-hitleriste s-au întîlnit diferite forțe politice, cercuri, grupuri, personalități, mergînd de la clasa muncitoare pînă la figuri proeminente ale științei și culturii, cum au fost : Mihail Sadoveanu, dr. Gh. Marinescu, Dimitrie Gusti, dr. C. I. Parhon etc.

Partidul comunist, organizatorul și însuflețitorul mișcării de rezistență, a mobilizat la luptă mii de militanți revoluționari și patrioți, muncitori, țărani, militari, intelectuali, indiferent de naționalitate, animați de înalte sentimente patriotice și de ură împotriva hitlerismului. Comuniștii, fii devotați ai clasei muncitoare și ai poporului român, au organizat și condus greve, mișcări revendicative, au desfășurat acțiuni împotriva mașinii de război fasciste, dînd pilde nepieritoare de eroism, de dragoste față de patrie și de internaționalism proletar. Exemplul lor a înflăcărat la luptă și cadrele didactice și studenții legați de popor.

Încercînd să stăvilească influența și prestigiul Uniunii patrioților în rîndul intelectualității, organele de reprimare antonesciene au înscenat la începutul anului 1944 un proces în care au fost judecați 50 de patrioți, printre care și profesori universitari.

Numeroși oameni de știință cu renume și studenți de la facultățile din București, Iași, Timișoara s-au opus fascismului, apărînd tradițiile progresiste ale culturii românești, și-au adus contribuția la lupta contra dictaturii militare-fasciste, pentru scoaterea României din războiul hitlerist și redobîndirea independenței naționale a țării. În primăvara anului 1944, în ajunul unor evenimente cruciale pentru istoria României, pentru soarta țării și a poporului nostru, ca o expresie vie a patriotismului lor, intelectuali dintre cei mai proeminenți, printre care un număr de cadre didactice, răspunzînd chemării Partidului Comunist Român, au adresat lui Ion Antonescu o serie de memorii, cerîndu-i să scoată țara din aventura războinică hitleristă în care fusese tîrită.

Un rol important în educarea revoluționară a tineretului a avut U.T.C., care, sub conducerea P.C.R., a militat împotriva orînduirii burgheze. Prin presa ilegală și legală a partidului, prin manifeste, tineretul era îndemnat să se opună politicii reacționare a claselor dominante. Presa de partid cerea înlăturarea taxelor mari, împărțirea gratuită a manualelor, întreținerea elevilor săraci de către stat. Pentru studențimea universitară au fost editate o serie de ziare și reviste, îndrumate și conduse de partid, care chemau pe studenți să lupte pentru apărarea și dezvoltarea adevăratei culturi : „Lupta universitară“, în 1933, „Tînăra generație“, în 1934, „Acțiunea studențească“, în 1935, organul de presă „Studentul român“ al Frontului studențesc democrat.

În anii 1918—1944, în presa de partid sau în cea influențată de partid („Socialismul“, „Lupta de clasă“, „Tineretul socialist“, „Tînărul leninist“, „Scînteia“, „Era nouă“ etc.) era demascăta politica reacționară a claselor dominante și se arăta că învățămîntul își îndeplinește adevărata lui menire numai după distrugerea societății burgheze. Ziarul „Socialismul“ din 15 septembrie 1922, în articolul *Se redeschid școlile*, arată că în condițiile regimului burghezo-moșieresc școala servește în primul rînd intereselor claselor dominante.

Aprecieri asemănătoare se găseau în revista „Cultura proletară“, în articolul *Școala în societatea capitalistă* (1926), în revista „Școala Mehedințului“ (a doua serie — 1933—1938), în articole ca *Satele și școala*, *Combaterăa analfabetismului*, *Prigonirea învățătorilor*. Printre cei care au criticat cu tărie politica școlară antipopulară a claselor exploatare a fost profesorul Ilie Cristea (1892—1958). În articolul *Mișcarea corpului didactic*, din 1924, el a arătat situația materială grea a cadrelor didactice în timpul regimului burghezo-moșieresc.

În 1923, profesorul Petre Constantinescu-Iași a publicat broșura *Reforma învățământului secundar*, în care se pronunța pentru o școală care să permită dezvoltarea integrală a aptitudinilor tinerilor, pentru pregătirea lor în vederea construirii unei vieți noi.

În revista „Stînga“ (1932—1933), într-o serie de articole cu tema *Introducere în pedagogia marxistă* se denunța caracterul de clasă al educației din acea vreme.

Membri ai corpului didactic — personalități marcante ale învățământului —, comuniști, membri ai altor partide și organizații politice democratice, antifasciste, s-au numărat printre colaboratorii activi ai publicațiilor democratice antifasciste ale vremii. Și-au manifestat prezența în paginile organelor de presă numeroase cadre didactice dintre cele mai proeminente, precum și studenți democrați, cunoscuți militanți antifasciști.

P.C.R. a militat neobosit pentru păstrarea și dezvoltarea pe mai departe a tot ceea ce a fost progresist în experiența școlii românești. Punînd aceste tradiții la temelia învățământului din anii puterii populare, Partidul Comunist Român a creat condiții pentru valorificarea lor, pentru ridicarea învățământului la un înalt nivel, nicicînd cunoscut în perioadele precedente.

D.: EMIL BÎLDÎSC

Gala Galaction la „Socialismul“ și „Tineretul socialist“

În aprilie anul acesta s-au împlinit 90 de ani de la nașterea lui Gala Galaction, scriitor de seamă român, partizan al ideilor înaintate despre lume și societate.

Scriitorul care a presimțit, a prevăzut și a declarat biruința lumii noi socialiste, a democrației socialiste a avut entuziaște și perseverente simpatii și adeziuni active pentru socialism, pentru lupta revoluționară. Acest aspect al activității sale este mai puțin analizat în biografiile publicate. Împrejurări școlare și de viață m-au adus aproape de scriitor, care m-a sprijinit în stăruința de a-i cunoaște temeinic scrisul și viața, punându-mi la dispoziție arhiva sa literară, jurnalul intim, iar în numeroasele convorbiri mi-a destăinuit date biografice-literare, multe inedite.

Mi-a relatat că a auzit pentru prima dată de socialism, de socialiști și lupta lor revoluționară în anii copilăriei școlare, în Roșiorii de Vede, de la un timplar, emigrant politic socialist.

Inocularea socialistă din Roșiorii de Vede a fost trainică și se făcuse într-un teren propice, căci peste cinci ani, când era în clasa a IV-a de liceu și a auzit din nou de socialism și socialiști, tinărul Grigore Pișculescu, pe numele său de familie, este atras puternic de mișcarea socialistă. Citește presa socialistă și lucrări ale lui C. Dobrogeanu-Gherea. „Eram lacomi de ideile noi — notează Gala Galaction într-un articol. Ne simțeam soldați născuți pentru idealul socialist. În internatul liceului Sf. Sava erau discuții, lupte, partide. Eu și cu câțiva amici ai mei eram socialiști și partizanii lui Gherea. Între colegii noștri, care dezaprobau și ponegreau grupul și preferințele noastre socialiste, se aflau câțiva feciori de latifundiați“¹.

De la socialiști și din presa democratică și-a însușit concepția despre artă, despre menirea scriitorului în societate. „Când am ajuns să țin în mână condeiul, s-a produs o separare totală între mine și cei care purtau pe față trufia bogăției. Eu am cercetat și preferat cu deosebire pe nevoiași și necăjiți. M-am pomenit suferind cu cei ce sufereau și plângând cu cei ce plîngeau“².

¹ Gala Galaction, *Liceul nostru Sf. Sava*, în „Torța“ din 14 ianuarie 1945.

² Gala Galaction, *Între revoltă și contemplație*, în „Contemporanul“ din 14 mai 1948.

În 1907, prin prietenul său N. D. Cocea, l-a cunoscut pe luptătorul și conducătorul socialist I. C. Frimu, „inimă fierbinte și suflet de apostol; timplarul sublim care a voit binele poporului și a voit să potrivească cu rîndeaua lui nodurile și scrijiliturile blestematei tulpini sociale“, cum a scris despre el Gala Galaction.

A privit primul război mondial dezlănțuit de marile state capitaliste cu logică socialistă, demascîndu-i mobilurile imperialiste. A fost indignat de trădarea socialiștilor Internaționalei a II-a. „Unde este acea măreață tovarășie socialistă din Apus — scria în martie 1915 Gala Galaction — care dădea încrederea fericită că bestia e moartă și războiul de aci înainte cu neputință, fiindcă proletariatul socialist va împiedica de-a pururi să se sfîșie frații între ei, și regii lumii să-și mai scrie cu sînge analele lor glorioase? Ce crudă dezamăgire! Pacea popoarelor civilizate a fost numai un armistițiu. Socialiștii germani, belgieni, francezi... s-au prefăcut în 24 de ore în soldați! Tovarășii care se îmbrățișau altădată la Congresele muncitorești universale, astăzi polemizează între ei și se acuză reciproc de trădare“³.

După primul război mondial, socialismul a cunoscut o victorie epocală prin Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și crearea primului stat socialist. Acest mare eveniment s-a resimțit puternic și în lupta clasei muncitoare din România. Proletariatul, intelectualitatea democratică, țărănimea au întreprins acțiuni ofensive revoluționare de mari proporții.

În anii 1919—1922, Gala Galaction a îmbrăcat și el „bluza cauzei și luptei proletare“. Era el însuși proletar — proletar intelectual și șomer. Oficialitățile burghezo-moșierești l-au privit și l-au tratat ca indezirabil. L-au scos din slujba ce o avea la „Casa bisericii“. A fost condamnat la foame și neajunsuri.

Deși lovit din toate părțile, Gala Galaction nu dezarmează, ci devine un asiduu colaborator al publicațiilor democratice. În articolele și scrierile sale, el demască exploatarea, abuzurile, corupția, venalitatea, putreziciunea claselor exploatoare. Totodată a întrevăzut, a anunțat și a salutat „o lume nouă“ viitoare, de dreptate, libertate și îndeustulare și bucurie pentru muncitorii uzinelor și ogoarelor, „care vine implacabilă și fatală ca un răsărit de soare“. El compara această transformare cu gigantele revoluții geologice, cînd fundurile mărilor și oceanelor s-au ridicat la suprafață, devenind continente... „Ne ispitește această comparație, cînd simțim cum se înalță spre cerurile dreptății, din domeniul social, viitoarea societate socialistă. O chemăm, o așteptăm, sperăm în așezările ei echitabile, și predicăm entuziasmul salutar“⁴. A văzut și a anunțat „focul uriașului fulger roșu al Revoluției Socialiste de la Răsărit“. A salutat victoria istorică socialistă și „puterea celor mulți; trandafirii aurorii, lamele de foc ale unui vulcan auroră... Biblicul Samson, fără lanțuri și cu ochii teferi, zguduind cu puteri de uriaș un palat al întunericului și al nedreptății“⁵.

Gala Galaction cunoștea bine și real cele ce se petreceau în țara socialismului biruitor de la N. D. Cocea, care în 1917 a stat în Petersburg și a urmărit desfășurarea revoluțiilor din februarie și din octombrie, care l-a văzut și l-a auzit vorbind pe V. I. Lenin, a schimbat cu el scrisori. În-

³ Gala Galaction, *Din caietul săptămîinii*, în „Cronica“ din 20 martie 1915.

⁴ Gala Galaction, *O lume nouă*, în „Socialismul“ din 7 iulie 1919.

⁵ Gala Galaction, *Puterea celor mulți*, în „Chemarea“ din 15 iunie 1919.

tors în țară, Cocea a scris despre cele ce a văzut în Rusia⁶. În desele lor întâlniri, Cocea povestea despre acestea lui Galaction. În jurnalul său, Galaction a notat numeroase relatări și informații de la Cocea despre revoluția socialistă. În felul acesta a putut să scrie și el despre Lenin articolul *Drumul lui Lenin*⁷. Referindu-se la greva generală a ceferiștilor din iunie 1919, el nota : „Puterea celor mulți a început să se simtă și pe insula noastră românească. Ați simțit-o aseară, iubiții mei bucureșteni de pe Calea Victoriei. S-a adresat conducătorilor țării și i-a avertizat : Cartea vremii stă deschisă sub ochii tuturor. Niciodată paginile ei n-au fost mai citețe și mai elementare. Guvernanți din țara noastră, cu ochelari și fără ochelari, citiți de zor, pînă mai este vreme ! “. Fraza din urmă a fost tăiată de cenzură. Pe locul alb, netipărit, scriitorul a scris cu condeiul a doua oară pe decuparea ce a păstrat-o în arhiva personală. Publicațiile revoluționare ca : „Socialismul“, „Chemarea“, „Luptătorul“ erau forfecate de rigorile cenzurii. Ca să se vadă ravagiile ei, redacțiile lăsau netipărite rîndurile și coloanele cenzurate. Paginile apăreau cu multe pete albe. Unele mai mult albe decît tipărite. Pe articolele sale, recitite și păstrate, Gala Galaction a completat cu mîna rîndurile cenzurate. Am văzut mai multe dintre acestea în dosarele scriitorului.

L-a zguduit moartea martirică a lui I. C. Frimu. La mormîntul lui a făcut o mărturisire de credință socialistă categorică. „Soarta ta și a multor din lumea voastră și, din cînd în cînd, moartea voastră eroică mă duc la grea cumpănă... Iubeam avîntul tău, veneram sfînta ta sinceritate și mă plecam adînc, cum mă voi pleca totdeauna, înaintea crezului tău socialist...“⁸.

Cu aceste sentimente și de pe aceste poziții, Gala Galaction a colaborat, în 1919—1922, la „Socialismul“ — organ al Partidului socialist și al Uniunii Sindicatelor din România, iar din 1921 al Partidului Comunist din România — și la „Tineretul socialist“ — organ al mișcării tineretului socialist din România.

Gala Galaction a publicat în „Socialismul“ o suită de articole numite de el cu titlul comun *Siluate de o clipă* — unele din ele au și titlu individual —, în care creionează instantanee din realitățile sociale bucureștene și ale țării, „înfățișări dureroase din viața noastră de astăzi“, cum le numea Gala Galaction. De altfel, referindu-se la titlul acestei rubrici, scria : „Scrumul hîrtiei arse, cînd este gata să zboare în fluturi negri, în cenușa lui ușoară, aleargă niște siluate, niște arabescuri roșii, surprinzătoare și grabnice ca o clipă. Această ultimă tresărire a flăcării ce moare, în doliul combustiei consumate, îmi apare zilnic drept termen de comparație a multor înfățișări dureroase din viața noastră de astăzi“⁹.

Într-adevăr, erau înfățișări dureroase, realități înapămintătoare, priveliști de nedreptate omenească, de ferocitate și ipocrizie ale societății capitaliste.

⁶ N. D. Cocea, *Cum se face o revoluție — Note și amintiri din Rusia revoluționară*, în „Chemarea“, ianuarie-februarie 1920 ; Alexandru Baci, *Revoluția din Octombrie văzută de N. D. Cocea*, în „Magazin istoric“ nr. 10, octombrie 1968, p. 6—8.

⁷ Gala Galaction, *Drumul lui Lenin*, în „Chemarea“ din 5 septembrie 1920.

⁸ Gala Galaction, *La mormîntul lui Frimu*, în „Chemarea“ din 20 aprilie 1919.

⁹ Gala Galaction, *Siluate de o clipă. Cea dintîi*, în „Socialismul“ din 11 august 1919.

Într-unul din primele materiale publicate în cadrul acestei rubrici, Gala Galaction, descriind viața grea, plină de mizerie a familiilor de muncitori și a copiilor acestora, nota: „Societatea noastră nu-și bate capul cu creșterea și protecția copiilor săraci. Ea înjugă pe tata și pe mama la munca din fabrici, din ateliere, din magazine și lasă pe copii să bată maidanele și să crească acolo printre plantele veninoase și printre apași“. Autorul propunea o rezolvare revoluționară: „Împărțiți altfel bunurile pământului, desființați robia fabricii și a uzinei, ucideți balaurul cu mii de capete al capitalismului mîncător de oameni și sfîșietoarele siluete de azi vor dispărea din ochii înlăcrimați ai omenirii“¹⁰. Se ocupă de copiii țăranilor, la fel de oropsiți și victime și ei ai orînduirii capitaliste, în satele fără grădinițe și fără patru pereți de școală primară¹¹. Cu toate nedreptățile sociale care existau, Galaction era convins că o lume nouă se va statornici în țara noastră. „Vedem în mintea noastră — nota el — o lume mai bună care s-ar putea îndeplini; concepem o înjghebare socială în care omul să nu mai calce în picioare pe semenul său. Dar pentru aceasta trebuie îndeplinită o condiție primă și capitală. Sîntem împărțiți în mari și mici, în stăpînitori și stăpîniți, pe temeiul unei mari nedreptăți economice. Trufia, neîndurarea și exploatarea dintre noi se ridică ca niște miazme blestemate tocmai din prăpastia nedreptăților economice. Această prăpastie trebuie umplută pînă sus. Cu cîtă muncă, sacrificii și dărimături de astăzi, nimeni nu poate ști. Dar prăpastia trebuie umplută și se umple în fiecare zi“¹².

O imagine reprezentativă și concludentă oferea Calea Victoriei între „Capșa“ și Palat, între orele 5 și 6 seara, cînd „lumea bună“ ieșea să se plimbe, cu respingătoare înfățișare de lux, parvenire, trîndăvie, frivolitate și huzur. „E lumea burgheziei beneficiante — notează Gala Galaction —, odraslele proaspetei noastre burghezii, lumea feciorilor de bani gata sau de altă categorie, generată de sistemul economic nedrept de pînă azi“¹³.

Acestora le-a opus amintirea vie din seara roșie din 13 decembrie 1918, cînd muncitorii și muncitoarele, unele cu copii în brațe, au ieșit pe Calea Victoriei într-o demonstrație pașnică pentru o viață mai bună. Scriitorul a văzut și a admirat „defilarea armatei celei noi, miliția drepturilor nesocotite și a foamei. Se prezenta în ochii mei măreț, într-o măreție nouă. Erau mulți. Era o ceată lungă, aliniată și ordonată. Treceau, treceau și izvorul lor nu mai seca deloc... Femei tinere, femei în vîrstă, fete și băetani... mergeau unii după alții, sărăcuți îmbrăcați, cu miinele goale și triști de serioși. Impresionează și înfloară acești proletari zdrențuiți și flămînzi, aceste femei ofilite fără vreme, acești copii din care fabrica, sărăcia și munca au izgonit visul și nevinovăția. Unii din acești muncitori mocniți și negri erau soldați trimiși de curînd acasă — acasă, unde un copil murise, soba se dărimase și nevasta amanetase pînă și

¹⁰ Gala Galaction, *Siluate de o clipă. Într-o seară*, în „Socialismul“ din 18 august 1919.

¹¹ Gala Galaction, *Siluate de o clipă* (V), în „Socialismul“ din 22 septembrie 1919.

¹² Gala Galaction, *Siluate de o clipă* (VI), în „Socialismul“ din 29 septembrie 1919.

¹³ Gala Galaction, *Siluate de o clipă. Între Capșa și Palat*, în „Socialismul“ din 1 octombrie 1919.

cerga de învelit. Unele din aceste muncitoare veștejite aveau în sîn hirtia stăpînirii prin care li se dădea de știre că soțul lor a murit glorios pe cîmpul de onoare... Mergeau așa înainte, în rînd disciplinat, fără vociferări și fără grabă. Ostașii păcii mergeau tihnit, cu miinile goale, cu fețe îngîndurate¹⁴.

Gala Galaction, revoltat și indignat de înăbușirea în sînge a demonstrației muncitorilor din 13 decembrie, a reprobato și înfierat represiunea sălbatică. „Este gratuită, inutilă, neroadă cruzimea celor ce apără niște privilegii presimțitoare de moarte. La ce servesc toate aceste brutalități, toate aceste stăruințe în nedreptate, toate aceste vărsări de sînge, cînd și istoria și viața actuală ne dovedesc sinistra lor inutilitate ?” Atrăgea atenția regelui și conducătorilor : „Guvernării nu citesc istoria ? Experiența altor vremuri și altor societăți intrate în același proces ca și noi nu servesc la nimic, nu inspiră nici o înțelepciune ?... Datoria cea mai înaltă și în același timp cea mai elementară a noastră a tuturor este să cruțăm, din răspuneri, forțele omenirii sosite la pragul larg al unei ere nouă. Într-o dimineață, societatea europeană se va trezi cu totul alta decît se culcase aseară... va veni ceasul cînd vom stabili pentru știința celor de după noi, unde și în ce împrejurări au murit eroii proletariatuului românesc. Dacă nu mai curînd, măcar atunci se va ști și se va restabili tot adevărul”¹⁵.

A luat parte la mitingul muncitoresc din sala „Dacia” din noiembrie 1919. După miting a scris și publicat impresiile, emoțiile și observațiile sale. „Din mahalalele mocnite și îngropate în noroi, din miile de celule prea strîmte, unde albina proletară distilează miera trîntorilor capitaliști, de pretutindeni, poporul muncitor venise în cete negre ca să sporească, umăr lingă umăr, falanga revendicărilor socialiste. Erau oameni cărunți, aspriți de muncă lungă și sclavagistă, erau care nu vor vedea țara fericirii roșii, dar care veniseră s-o întrezărească de departe, în zarea entuziasmului și a solidarității muncitorești. Erau oameni în puterea vîrstei, plini de hotărîre și de energie, peste care toate furtunile prigoanei și ale dușmăniilor exasperate vor sufla zadarnic, ca peste niște stîlpi de fontă. Erau femei încă tinere, mai toate văduve, care uneau în cugetul lor, cuprins de sfîntă credință în viitor, și amintirea cernită a bărbaților lor, jertfiți eroic și zadarnic. Erau suflete tinere, care veneau în marea biserică socialistă, cu tot avîntul, cu toată nevinovăția și cu tot tumultul de forță netrăită, pe care le dau izvoarele sufletului, cînd pornesc întîia oară. Erau sute, erau mii, erau zeci de mii... Ce voiau toți acești oameni... ? Voiau și cereau o viață de oameni și nu de cîini !” Afirma și de data aceasta că „rezistență, măsuri represive, împotrivire oarbă și obstacole, ca să strivești voința acestor oameni, care au cu ei numărul și vremea, însemnează o absurditate, pe care istoria o cunoaște, pe care știința socială a experimentat-o... Proletariatuul românesc merge înainte, în cete de sute și mii de oameni, spre țelul precis și sigur. Biruința este de partea

¹⁴ Gala Galaction, *Batalioane a plebei proletare*, în „Socialismul” din 13/26 decembrie 1919.

¹⁵ *Ibid.*

lor! Avîntul lor este etern și dreptatea lor e soră cu stelele nemuritoare”¹⁶.

O „privești dureroasă” în București, dar care era bine cunoscută scriitorului, erau țărani veniți în Capitală de la mari depărtări, cu prisosul puțin al muncii lor agricole, „prisos” care de cele mai multe ori era rupt de la gura lor și a copiilor ca să-l prefacă în bani pentru opinci, rogojină și sare sau să plătească impozitele fără număr și fără capăt. „Cînd trece un țăran — scria Gala Galaction — pe lîngă noi aci în București, purtîndu-și carul, înjurîndu-și boii, simt în mine un fel de stinghereală sufletească, un fel de descumpănire, asemănătoare sentimentelor unui datornic cînd dă cu ochii de creditorul său. Mi-e greu pentru mine și pentru toată surtucărimea noastră să mai dau cu ochii de veșnicul, amăritul nostru creditor! Încerc nu știu ce fel de sfială rușinoasă să trec pe lîngă acest om necăjit, aspru la față și la vorbă, trențaros și uscat, de ale cărui lipsuri, suferințe și păcate sîntem vinovați noi cei de la oraș”. Erau idei și sentimente poporaniste, evaluate însă.

Gala Galaction cunoștea situația țăranimii analfabete, exploatată economic, mințită demagogic și amăgită electoral, și era nemulțumit de felul idilic și falsificat în care o prezenta literatura burghezo-moșierească, „care — arăta el — a fabricat o țăranime convențională, bună ca piinea caldă, voioasă la muls ca o oaie, sentimentală și uitătoare de răul îndurat și iertătoare ca Genoveva de Brabant... Uriașă fățarnicie, profund instructivă degheizare a adevărului!”

Tot în „Socialismul” a publicat și un material despre scriitorii români și mișcarea socialistă, în care arăta: „Ce frumos ar fi să vedem, în acest moment, atît de important, atît de decisiv, întîlnindu-se și completîndu-se cetele proletariatului muncitoresc cu aleșii literaturii române”! A apelat la scriitori cerînd: „Fiecare scriitor ar trebui să vină, măcar o dată pe săptămînă, și să se amestece, cu dinadinsul, cu simpatie, în valul crescînd al proletariatului muncitoresc. Fiecare artist ar trebui să știe să asculte, să priceapă și să se încălzească de idealul mulțimilor, entuziaște și nerăbdătoare. Ele merg înainte, ele își îndeplinesc menirea și forțează, eroice, poarta sorților. Dar e pagubă nemăsurată pentru simțirea și poezia românească această absență a scriitorilor...”¹⁷.

La 15 noiembrie 1919, „Socialismul” a fost suprimat de guvern. În locul său, socialiștii editează revista „Lumea nouă”. Gala Galaction a continuat în „Lumea nouă” rubrica *Siluetelor* din „Socialismul”.

Între materialele publicate în „Lumea nouă” se înscrie articolul scris la moartea lui Alexandru Vlahuță, „Scriitorii români și mișcarea socialistă”.

După reparația „Socialismului”, Gala Galaction a publicat în continuare la rubrica *Siluitele de o clipă*.

Cu *Siluite de o clipă* a colaborat și la „Tineretul socialist”, în care s-a referit la problemele privind educația și școlarizarea copiilor muncitorilor, ai țăranilor, educația elevilor în general.

¹⁶ Gala Galaction, *Siluite de o clipă. Mitingul de la Dacia*, în „Socialismul” din 9 noiembrie 1919.

¹⁷ Gala Galaction, *Literatură pentru cei mulți și dornici*, în „Socialismul” din 4 august 1919.

Gala Galaction a scris articolele pentru „Socialismul“ și „Tineretul socialist“ cu „cea mai roșie cerneală“, cum singur a declarat, și atât de revoluționare încît G. Călinescu l-a numit „comunist adevărat“, visînd o „lume nouă“¹⁸. *Siluate de o clipă* erau așteptate, căutate și citite de cei ce luptau pentru o lume și o viață nouă. Au rămas în memoria multora. Pictorul olar Aurel Pop a relatat peste treizeci și opt de ani: „La noi Gala Galaction a fost un adevărat profet al Revoluției Socialiste din Octombrie. Articolele lui le urmăream cu sufletul la gură“¹⁹. La fel scriitorul Ion Pas, care-și termina atunci ucenicia în redacția „Socialismului“, și-a amintit cit de așteptate erau articolele lui Gala Galaction, „acele pagini de adeziune călduroasă la lupta de atunci a clasei muncitoare. *Siluate de o clipă* rămîn, în scrisul militant al omului care a stat totdeauna alături de ofensații și persecutații orînduirii nedrepte, contribuția sa cea mai vibrantă“²⁰.

Gala Galaction era foarte apreciat în redacția „Socialismului“. Cînd a fost vorba să se găsească un desenator de talent și cu opinii progresiste care să illustreze ziarul, scriitorul l-a propus pe N. N. Tonitza, și acesta a fost acceptat. Îi remarcase ciclul de desene „Din lumea celor umili“, cu care a făcut în 1919, în București, o expoziție, și a intuit posibilitățile militante ale desenatorului și pictorului. La „Socialismul“ N. N. Tonitza s-a afirmat combativ și revoluționar atât prin desene cît și prin articole.

În anul 1919, din *Siluatele* publicate în „Socialismul“ și „Tineretul socialist“, precum și din articolele scrise în „Chemarea“ lui N. D. Cocea, Gala Galaction a ales cîteva — nouă — și le-a retipărit, într-o broșură, la Editura „Cugetarea“, sub titlul „O lume nouă“²¹.

Broșura a fost recenzată de Tudor Teodorescu-Braniște (Andrei Braniște) în „Viața românească“ din aprilie 1920. În recenzie acesta re-remarca că „Gala Galaction a înțeles nota vremii noastre și datoria unui scriitor în asemenea împrejurări“. Sfirșea recenzia în felul următor: „Dacă aș fi în altă țară, aș încheia acest articol îndemnînd pe cei ce năzuiesc să cîrmuiască mulțimea să citească broșura aceasta“. Și în „Cuvîntul liber“ din 21 martie 1920 a apărut un articol care aprecia culegerea ca „cel dintîi volum, în literatura românească de după război, în care se văd avînturile socialismului“. În articol Gala Galaction era așezat alături de scriitorii francezi socialiști Henri Barbusse, Romain Rolland, Anatole France și de „marii vizionari sociali“.

Gala Galaction a avut bucuria fericită să vadă biruitoare și în țara noastră „lumea nouă socialistă“, odată cu victoria insurecției din 23 August 1944. Referitor la aceasta, Gala Galaction nota în 1945: „Unii dintre noi stăm și așteptăm, din veacul celălalt, împlinirile de azi... Mergem înainte, pe drumul întrevăzut odinioară și dovedit adevărat de cursul vieții și al istoriei“²².

¹⁸ G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini pînă în prezent*, Editura Fundațiilor regale pentru literatură și artă, București, 1941, p. 604.

¹⁹ Mircea Zăciu, *În atelierul unui mare artist*, în „Tribuna“ (Cluj) din 7 septembrie 1957.

²⁰ Ion Pas, *Cartea despre vremuri multe*, Editura pentru literatură, București, 1963, p. 165.

²¹ Gala Galaction, *O lume nouă*, Editura „Cugetarea“, București, 1919.

²² Gala Galaction, *În anul nou sosit*, în *O lume nouă — Anexe*, Ed. P.S.D., p. 122.

După 23 August 1944 a fost ales membru de onoare al Academiei și deputat în Marea Adunare Națională. Într-un discurs din parlamentul țării a amintit de *Siluețele de o clipă*, de „Socialismul“, de „O lume nouă“. În acest context, caracterizînd parlamentul democratic, a spus : „Paginile, reveriile, aspirațiile mele iubitoare de democrație nu trebuiesc citite, ci privite aievea. Iată visul împlinit“ ²³.

La festivitatea înmînării unei înalte distincții din partea Prezidiului Marii Adunări Naționale, Gala Galaction a declarat : „Sînt fericit că bătrînețele mele sînt ajutate, onorate și sprijinite de Republica Populară Română prin conducătorii ei. Voi purta mai departe recunoștința pe care le-o port... Vă încredințez că aceeași inimă, același dor de muncă și aceeași dragoste mă vor călăuzi și de aci înainte“ ²⁴. Iar într-o împrejurare universitară solemnă a declarat : „O spun sus și tare, nu cred că sub alt regim aș fi fost obiectul unei asemenea atenții și manifestări. Nu cred că aș fi putut să fiu sărbătorit vreodată ca sub acest regim, căruia îi dăm toată dreptatea și tot concursul nostru. Numai sub un regim cum este al nostru a putut să fie cercetat cu luare-aminte și simpatie Gala Galaction, numai sub un regim ca al nostru au putut să fie cercetați și cinstiți și alți scriitori, precum au fost. Așa fiind, eu fac din colegii mei de aici interpreții mei pe lângă aceia care au ocazionat această sărbătorire și le mulțumesc, recunoscător“ ²⁵.

Colaborarea lui Gala Galaction la „Socialismul“ și „Tineretul socialist“ se înscrie la loc de frunte în îndelungata sa activitate militantă.

GHEORGHE CUNESCU

²³ „Monitorul oficial“ (partea a III-a), *Dezbateri parlamentare*, nr. 12, decembrie 1946.

²⁴ „Scînteia“ din 17 aprilie 1954.

²⁵ *Gala Galaction în mijlocul studenților*, în „Gazeta literară“ din 10 iunie 1954.

Din trecutul învățămîntului de istorie românească

Valoroase pagini s-au scris despre istoria învățămîntului românesc așa cum se oglindește ea în lumina documentelor. Monografii ample sau restrinse¹ au cunoscut lumina tiparului încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, iar cercetările care au urmat continuă și azi să îmbogățească cu noi date registrul culturii naționale.

Studiile dedicate învățămîntului românesc reliefează cele mai esențiale aspecte ale organizării și dezvoltării școlii naționale potrivit legiurilor din vremea respectivă. Din conținutul celor mai ample cercetări rezultă că școala națională de istorie s-a organizat și dezvoltat odată cu primele forme de învățare a slovelor scrise. Pionierii acestei școli au făcut cunoscute lumii întregi cultura și civilizația românească, au propagat demnitatea națională și mîndria patriotică prin cunoașterea trecutului de luptă al poporului.

Necesitățile societății medievale au impulsionat pretutindeni organizarea unor forme de transmitere a cunoștințelor de la o generație la alta. Condițiile istorice favorabile au determinat ca în unele state din Europa (Italia, Franța, Cehia, Polonia) să ia ființă colegii universitare începînd cu secolele al XI-lea și al XII-lea. Vicisitudinile vremii au făcut ca organizarea și consolidarea societății feudale românești să fie încetinită față de ritmul general european. Cu toate acestea, atragerea spre cultură a unor noi categorii sociale, în special tirgoveții, a dus la înființarea unor colegii sau academii în perioada de înflorire a evului mediu. Începuturile modeste ale colegiilor universitare de la Sibiu² și Cotnari³, inițiativa temerară a lui Petru Cercel, ce a patronat în Țara Românească „Societatea oamenilor învățați“, constituie forme incipiente

¹ Vezi, de pildă, V. A. Urechia, *Istoria școalelor de la 1800—1864*, vol. I—III, București, 1892—1894; I. Vuia, *Școalele românești bănățene în secolul al XVIII-lea*, 1896.

² I. Lupaș, *Cronicari și istorici români din Transilvania*, vol. I, Editura „Scri-sul românesc“, Craiova [f.a.], p. X—XIII.

³ Ștefan Birsănescu, *Schola latină de la Cotnari*, Tipografia învățămîntului, București, 1957.

ale instituțiilor cultural-științifice de mai târziu : „academiile“ de la Alba Iulia, Iași și Tîrgoviște, focare de cultură unde au primit lumina slovelor cărturari de seamă ca Simion Dascălul, postelnicul Constantin Cantacuzino, Nicolae Milescu, Ion Neculce ș.a.

Treptat, în secolul al XVII-lea, învățămîntul domnesc — organizat din secolul anterior — se extinde în toate capitalele de județ, alături de școlile particulare din casele boierești și de școala românească „de obște“ din Blaj. Cărturarii formați în aceste școli, cunoscători ai culturii europene, entuziasmați de faptele strămoșilor, alcătuiesc opere istorice originale, pline de interes. Se încearcă cronici detaliate ale Moldovei și Țării Românești și se evidențiază tot mai mult tendința de a se alcătui istoria completă a unei țări. Pe lângă operele erudite ale lui Dimitrie Cantemir, istoriografia noastră și-a lărgit tot mai mult activitatea prin scrierile lui Radu Popescu, Ion Neculce, Gheorghe Șincai și alți patrioți, militanți de seamă în lupta de evidențiere a istoriei strămoșești. Spărgînd carapacea scolastică formată în secolele trecute, școala din țările române își conturează tot mai clar aspirațiile izvorite din lupta de veacuri a poporului pentru libertate și progres. Încrederea fermă în posibilitățile poporului de a se ridica pe o treaptă superioară de civilizație a determinat ca la Timișoara, Brașov, București și Iași cursurile să fie predate în limba română ; treptat școlile românești se înființează în tot mai multe orașe, tîrguri și comune.

Formată de-a lungul veacurilor, cultura românească avea un postament solid în relațiile capitaliste care se afirmau tot mai mult în cele trei țări românești. În primele regulamente școlare, printre materiile care se predau a fost prevăzută și istoria, sub termenul de „geografie istoricească“. În perioada aceasta școala românească de istorie a înregistrat succese deosebite. Dacă prodigioasa activitate desfășurată de M. Kogălniceanu și N. Bălcescu este apreciată la loc de cinste, recunoștința noastră trebuie să fie îndreptată și spre alți istorici, care, printr-o intensă muncă, au elaborat primele manuale de istoria patriei, alături de alte materiale necesare în predarea acestei științe. În sprijinul lor au venit și legiuirile școlare, adoptate în aceste vremuri.

Astfel, în Țara Românească, potrivit principiilor înscrise în Regulamentul organic, legea privind organizarea învățămîntului specifica : „Istoria românilor se va dezvolta cu mai multă întindere decît istoria particulară a celorlalte neamuri...“⁴. La fel și regulamentele școlare din Moldova și Transilvania acordau istoriei locul cuvenit. În urma organizării și dezvoltării rețelei de școli, regulamentele și programele școlare situau obiectul istoriei printre materiile de bază care contribuie efectiv la formarea sentimentelor patriotice. Un stimulent eficient în conturarea conținutului și obiectivelor școlii naționale de istorie l-au constituit și legiuirile școlare din perioada domniei lui Alexandru Ioan Cuza⁵, precum și cele inițiate de Spiru Haret⁶.

⁴ George Potra, *Petrache Poenaru, ctitor al învățămîntului în țara noastră*, Editura științifică, București, 1963, p. 76.

⁵ Ilie Popescu Teiușan, *Contribuții la studiul legislației școlare românești*, Editura didactică și pedagogică, București, 1963.

⁶ Traian Herseni, *Spiru Haret și școala misionară*, în „Contemporanul“ nr. 8, din 25 februarie 1966.

În această vreme de pionierat a școlii naționale, începuturile literaturii didactice, la fel ca întreaga literatură progresistă a vremii, erau urmarea legitimă a dorinței poporului român pentru dreptate și libertate, pentru unire. Evoluția formării și dezvoltării literaturii didactice naționale, deși s-a desfășurat în țările române în condiții oarecum diferite, a avut însă realizări similare. Dacă în Țara Românească și Moldova evenimentele politice și culturale au impulsionat, în deceniile 4 și 5 ale secolului al XIX-lea, începuturile literaturii didactice, cu referire directă la istoria patriei, în Transilvania, aflată sub stăpânirea străină, cu toate că moștenea tradiția culturală a Școlii Ardelene, numai în a doua jumătate a veacului trecut au existat condiții prielnice editării manualelor de istorie națională destinate școlilor. Cu toate deosebirile de condiții istorice, în această patriotică întreprindere s-au manifestat puternice influențe reciproce determinate de scopul comun, de faptul că autorii de manuale erau animați de aceleași idealuri.

Primele manuale de istorie națională au fost elaborate la câțiva ani după deschiderea cursurilor în limba română, datorită lipsei de autori, a hîrtiei necesare, atitudinii de neîncredere și nepăsare manifestate de unele persoane din instituțiile centrale față de posibilitățile intelectualității noastre. Din această cauză, în primii ani de existență a școlilor, profesorii de istorie — care de cele mai multe ori predau și alte discipline, mai mult sau mai puțin înrudite cu istoria, ca filozofia, retorica, geografia etc. — au fost nevoiți să folosească în pregătirea lecțiilor lucrările cronicarilor, documente pe care le solicitau de la diferite instituții, hronografe⁷ sau unele manuscrise⁸ ce prezentau în cele mai multe cazuri fragmente din istoria poporului român, constituind de fapt biografii ale domnitorilor și neavînd destinație didactică. Evident că la îndemîna profesorilor au stat și operele reprezentanților Școlii Ardelene, lucrările lui M. Kogălniceanu, N. Bălcescu, I. Heliade-Rădulescu, lucrări valoroase, care însă nu erau destinate propriu-zis uzului didactic.

Începutul editării manualelor de istorie destinate școlilor îi aparține lui Florian Aaron, care a scos la lumină, în 1839, la București, în tipografia Colegiului „Sf. Sava“, un manual de istorie⁹; pilda sa a fost urmată în 1841 la Iași de T. Stamati, care redactează și tipărește la Institutul „Albina“ din Iași un manual de istorie națională¹⁰. La scurt timp după evenimentele din 1848, August Treboniu Laurian¹¹ și V. A. Urechia¹² contribuie la înzestrarea bibliotecilor școlare cu noi manuale de istorie

⁷ N. C. Enescu, *Gh. Asachi organizatorul școlilor naționale în Moldova*, Editura didactică și pedagogică, București, 1962, p. 47—162.

⁸ I. Bianu, *Catalogul manuscrisurilor românești*, Biblioteca Academiei române, 1907, tom. I, nr. 1—300; Nicolae Albu, *Istoria învățămîntului românesc din Transilvania pînă la 1800*, Blaj, 1944, p. 129 și urm.

⁹ Fl. Aaron, *Manual de istoria principatului României de la cele dintîi vremi istorice pînă în zilele de acum*, București, 1839.

¹⁰ T. Stamati, *Manual de istoria patriei*, Iași, 1841.

¹¹ A. T. Laurian, *Elementele de istorie și biografii pentru clasa a III-a a școalelor primare din Moldova*, Iași, 1856.

¹² V. A. Urechia, *Istoria românilor. Bibliografii românești după metoda catehetică pentru clasa a 2-a primară și școalele satești din Principatele Unite*, partea I-a, Iași, 1859.

destinate școlilor primare. Condițiile istorice deosebite din Transilvania au permis abia în 1864 lui Ioan V. Rusu să tipărească la Sibiu primul manual de istoria Transilvaniei în limba română¹³, urmat peste puțin timp de Ion Micu Moldovan, care alcătuiește, la Blaj, un manual destinat „școalelor populare”¹⁴. Carențele informării științifice din perioada respectivă cit și cele de ordin pedagogic și metodic sînt inerente, dar ele nu umbresc cu nimic acțiunea patriotică a profesorilor care, urmînd pilda demnilor lor premergători, au educat prin munca lor generații de tineri.

Împrejurările istorice, condițiile social-politice, comandamentele majore ale timpului și-au pus pecetea pe tematica manualelor. *Originea și unitatea poporului român*, temă principală din aceste manuale școlare, urmărea să sădească în mințile și inimile tineretului convingerea că sîntem băștinași pe aceste meleaguri, să releve demnitatea și eroismul cu care ne-am apărat libertatea și ființa noastră ca popor, difuzînd în același timp ideile înaintate ale vremii.

Motivînd în mod subtil necesitatea *luptei pentru independența și unirea țărilor române*, manualele subliniau în mod deosebit unitatea forțelor tuturor românilor în luptele contra statelor care urmăreau să ne cotopească. Începînd cu victoria lui Basarab și continuînd cu Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Ștefan cel Mare și alți domnitori, lecțiile din primele manuale scoteau în relief colaborarea dintre oștirile române împotriva dușmanului și cu precădere (din motive lesne de înțeles în condițiile menținerii suzeranității turcești) alianța lor antiotomană. Era firesc ca, în acele condiții istorice, dintre domnii cei mai de seamă ai țărilor române, să se impună personalitățile puternice ale lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul, oșteni bravi, iscusiți organizatori și conducători ai statelor, care cumula, în concepția autorilor, calitățile conducătorului menit să realizeze ceea ce de secole urmăreau românii.

Decăderea politică și economică a Țării Românești și Moldovei sub regimul turco-fanariot și a Transilvaniei sub dominația habsburgică este descrisă în manuale prin pagini de compătimire și revoltă față de forma cea mai gravă a dominației străine. Interpretarea evenimentelor politice, precum și a celor legate de situația social-economică și culturală de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui următor, reflectă în bună parte ideologia premergătoare avîntului revoluționar de la 1848, îndreptată împotriva asupririi naționale și sociale; astfel, tratatele încheiate între Rusia, Turcia și Austria cit și urmările lor pentru țările române sînt privite ca etape ale unei dezvoltări progresive spre „așezarea” domnilor pămînteni doriți de „tot norodul”, moment considerat ca un prim pas pe drumul cuceririi independenței.

Un alt comandament al vremii, *rezolvarea problemei agrare* (problemă pe care cu pregnanță a scos-o în relief revoluția de la 1848), a constituit o altă temă principală a manualelor. Deposdarea treptată a țăranilor de pămînturile și drepturile lor în favoarea boierimii lacome se desprinde cu multă ușurință din contextul lecțiilor; la fel și jefuirea

¹³ Ioan V. Rusu, *Compendiu de Istoria Transilvaniei cu distinctă privire la români*, Sibiu, 1864.

¹⁴ Ion M. Moldovan, *Istoria Ardealului pentru școalele populare*, Blaj, 1866.

„bieților lăcuitori“ de popoarele migratoare, precum și starea cea „ticăloasă“ în timpul domnitorilor din Fanar.

Lipsiți de viziunea clară a contradicțiilor sociale cît și a măsurilor ce trebuiau luate pentru rezolvarea lor, autorii primelor manuale de istorie s-au străduit să dea o explicație situațiilor ce au determinat izbucnirea luptelor revoluționare îndreptate împotriva asupririi naționale și sociale. Astfel, analizînd situația social-economică din perioada premergătoare răscoalei populare conduse de Tudor Vladimirescu, se pornește de la sărăcirea Țării Românești în timpul războiului din 1806—1812, care a fost agravată de cutremure, incendii, epidemii și ierni nespuse de grele; la toate acestea s-au adăugat multele „dăjdii“ grele impuse de Constantinopol. Fl. Aaron — care denumea în manualul său răscoala din 1821 „insurecția României“ — scotea în evidență, cu deosebire, proclamația lui Vladimirescu ce revendica instaurarea unui guvern național, înlăturarea abuzurilor, elaborarea unor legi scrise, pentru a ajunge la concluzia, pe care, ca intelectual animat de idei revoluționare, o considera necesară în educarea tineretului, că „a venit vremea ca țara să scape de stăpînirea străinilor“.

În cercetarea primelor manuale de istorie impresionează intenția autorilor de a prezenta — deși numai în linii mari — *procesul formării și dezvoltării civilizației și culturii românești*. Prezentată într-o evoluție continuă, civilizația poporului nostru era strîns legată de condițiile economice și politice existente în diferite perioade. Combătînd ideea dacilor „barbari“, cărțile școlare precizau că ei erau foarte buni păstori, agricultori, iar numărul mare de cetăți și orașe denotă bune înclinații spre meșteșuguri și negoț. Profesorii de istorie din secolul trecut nu au ignorat nici rolul civilizației romane, de la care s-au păstrat urme ale unor temple, amfiteatre, apeducte, statui și inscripții, care nu au fost șterse de vitregia secolelor următoare.

Un alt component al culturii românești reliefat în manuale l-au constituit învățămîntul și tipăriturile, față de care autorii au manifestat un deosebit interes. Așa, bunăoară, tipărirea primelor legi scrise este redată cu multă simpatie și respect față de domnitorul Matei Basarab, apreciat astfel de Florian Aaron: „Lauda însă cea mai mare pentru îndatoririle ce a făcut țării i se cuvine pentru că el întîi a întemeiat tipografie românească cu litere slavone sau cirilice la mînăstirea Govora în anul 1634. Printr-a aceasta a deosebit limba românească de povara limbii slavone sub care a zăcut mai multe veacuri, și i-a dat aripi ca să împrăștie între români tot felul de cunoștințe“. Reliefînd patriotismul înflăcărat al lui Gheorghe Lazăr, Fl. Aaron îl privește ca pe propovăduitorul mult așteptat al românilor, care „a făcut ca după 1822 românii și limba română să triumfe în toate domeniile, putînd să zică românii că sînt în țara lor, că s-a deschis veacul luminării României“.

Impulsionarea școlii noastre pe drumul dezvoltării și perfecționării sale a fost realizată în urma legii instrucțiunii din 1864¹⁵, care înfăptuia unele deziderate cerute încă din timpul luptelor revoluționare de la 1848; în Transilvania, tot în avîntul revoluționar de la 1848, românii au mani-

¹⁵ Ilie Popescu Teiușan, *Op. cit.*, p. 9—10.

festat insistent pentru „înființarea de școli naționale românești în toate comunele rurale, târgurile și orașele...”¹⁶. În urma acestor evenimente, prezența marilor noștri istorici în câmpul de activitate al școlii este o tradiție ce nu trebuie ignorată. Activitatea prodigioasă a lui Șincai, Bălcescu și Kogălniceanu a fost continuată, în condițiile de afirmare puternică a școlii naționale de istorie, de cercetători și profesori cu renume, cum au fost : Xenopol, Tocilescu, Pârvan, Iorga și alții. În această privință se impune să menționăm faptul că cei mai reprezentativi istorici români de la sfârșitul secolului al XIX-lea sînt și autori ai unor manuale de istorie destinate școlilor primare și secundare.

Inițiatorii și organizatorii școlii de istorie sînt patrioți al căror nume s-a înscris în patrimoniul valorilor naționale ; prin sigiliul gîndurilor și al faptelor, ei valorează cît un program, cît un imbold la acțiune. Documentele vremii atestă cum spre sfîrșitul secolului trecut elaborarea cărții școlare de istorie a fost o acțiune demnă de toată admirația. Încercarea unei recapitulări a acestei acțiuni temeinic ancorată în realitate ne aduce în fața ochilor imaginile unei munci de efervescență creatoare. Dacă știința istoriei înregistrase progrese vizibile în domeniul informării, nu același lucru se poate spune despre manualele școlare ; primele începuturi trebuiau depășite pe un plan superior. În condițiile istorice de atunci, Xenopol¹⁷, Tocilescu¹⁸ și ulterior Iorga¹⁹ au dat tineretului și publicului larg manuale de istoria patriei, care, spre deosebire de primele încercări, explicau viața strămoșilor și cu ajutorul ilustrațiilor și localizau luptele pentru libertate pe harta României. Dacă în linii mari tematica acestor cărți nu înregistrează schimbări substanțiale, nu același lucru se poate spune despre conținutul de idei. Progresele școlii de istorie lărgiseră mult sfera cunoștințelor anterioare, noile fapte descoperite prin strădanii comune erau prezentate și în manualele ce se adresau acum, fără deosebire, elevilor munteni și moldoveni, iar multe dintre ele circulau și în Transilvania. De bună seamă că evoluția și perfecționarea limbii literare au impus alcătuirea unor texte accesibile, atractive și metodic graduate.

Istoria școlii reprezintă de fapt o trecere în revistă a însuși progresului societății omenеști, a dezvoltării puterii de creație a omului, a gîndirii umane și îndeosebi a modului prin care s-au concretizat practic idealurile de libertate și progres. Considerată în acest fel, școala românească și-a manifestat cu adevărat eficiența prin toate obiectele de predare. Încercînd să sintetizăm vechile tradiții ale școlii noastre, nu putem să oitem și alte realizări ce au dat treptat istoriei, ca și altor obiecte, un caracter informativ, dar și formativ, lărgind prin aceasta sfera culturii naționale în contextul culturii universale. Setea de cultură și imboldul de a crea valori culturale utile școlilor au determinat pe cei mai de seamă intelectuali să-și manifeste dragostea de patrie și setea de a cunoaște

¹⁶ Eugen Brote, *Chestiunea română în Transilvania și Ungaria*, București, 1895, p. 35—36.

¹⁷ A. D. Xenopol, *Curs de istoria românilor pentru școalele secundare*, ediția a II-a, revăzută și adăosă.

¹⁸ Gr. G. Tocilescu, *Manual de istoria românilor pentru școalele secundare de ambele sexe*, Tipografia „Corpului didactic”, București, 1899.

¹⁹ N. Iorga, *Istoria Românilor*, Editura „Datina românească”, Vălenii de Munte, 1925.

adevărul istoric prin elaborarea unor instrumente auxiliare în predarea istoriei. Ei s-au străduit cu încredere să ridice școala românească pe măsura nevoilor poporului. Astfel, în condiții grele, Asachi²⁰ elaborează și editează nuvele, tablouri cronologice și ilustrații istorice; Kogălniceanu²¹ publică primul album istoric și literar, în timp ce la Brașov²², la București²³ și Sibiu²⁴ intelectuali modești, pătrunși de mândrie patriotică, pe baza cunoașterii trecutului și a pământului patriei cu toate bogățiile lui, lucrează cu abnegație la alcătuirea unor pasionante lecturi din istoria națională. Adresându-se cercurilor largi de cititori, inclusiv tineretului școlar, tematica povestirilor istorice a fost un puternic mesaj patriotic în împrejurări istorice-sociale vitrege, când poporul român își apăra dreptul la unitate și independență cu arma în mână. Aportul original al istoricilor din secolul trecut se manifestă și prin aceste lucrări valoroase de popularizare a problemelor majore ale timpului.

Răsfoind azi file din aceste cărți, reținem clipe din eroicele lupte seculare pentru dreptul la viață și libertate, cum sînt, de pildă, episoadele unor războaie victorioase conduse de Ștefan cel Mare, pe care Kogălniceanu îl aprecia ca pe un vajnic apărător al independenței. Reconstituind emoționant momente din tumultuoasa domnie a lui Vasile Lupu, Asachi l-a descris ca pe un bun gospodar spunînd că, „după ce restatornici în țară pacea și buna orînduială, se îndeletnicea de mijloacele întemeierii bunei sale întocmiri; marginile țării erau păzite despre încălcările unor vecini neastîmpărați, o înțeleaptă administrațiune vindeca nenorocirile războaielor trecute“. Citind una cîte una paginile acestor povestiri și albume, contemplăm arhitectura bisericii „Trei Ierarhi“, strategia construirii Cetății Neamțului, precum și ilustrațiile ce redau figurile celor mai reprezentativi domnitori. Întîlnim descrierea îndeletnicirilor și obiceiurilor străbune, începînd, pe bună dreptate, cu civilizația geto-dacă. În acest sens, deosebit de semnificativă este și lucrarea lui Vasiliu-Bacău²⁵ referitoare la civilizația românească. Pornind de la ideea că istoria politică a românilor are o veche tradiție în școli, autorul își propune să dea un manual de istoria civilizației, care este „neglijată“ în procesul de învățămînt. Sumară, fără a-și impune o ordine rigidă și nici expunerea materialului după vreun criteriu de strictă specialitate, cartea jalonează în sensul larg al cuvîntului trăsăturile esențiale ale principalelor componente ale civilizației: starea economică-culturală, literatura, arta, organizarea oștirii și alte aspecte ale vieții materiale și spirituale.

O privire generală asupra conținutului lucrărilor consacrate învățămîntului de istorie a patriei învederează și prezența unor îngustimi de vederi, a unor limite, mai ales atunci cînd clasele dominante, marea burghezie și moșierimea căutau să impună un anume gen de scriere a istoriei,

²⁰ N. Iorga, *Gh. Asachi ca tipograf și editor*, București, 1912, p. 2—3; Gh. Asachi, *Nuvele istorice a României*, Iași, 1867.

²¹ M. Kogălniceanu, *Album istoric și literar, ilustratu cu 12 litografii*, Librăria nouă, Iași, 1854.

²² Gavriil Munteanu, *Carte de lectură românească*, Brașov, 1866.

²³ Ioan Pop-Florantin, *Decebalu* [f.a.], apreciată de Titu Maiorescu în 1868.

²⁴ Dr. Ioan G. Meșotă, *Dacii și războaiele lui Traian cu Dacia*, Sibiu, 1863.

²⁵ D. S. Vasiliu-Bacău, *Istoria românilor, întocmită după un plan cu totul nou*, partea a II-a, *Istoria civilizației*, Editura „Librăriei școalelor“, București, 1900.

o istorie a domnitorilor, fără mase, lipsită de confruntările puternice de clasă. Dar, în ansamblul ei, literatura istorică la care ne-am referit a adus fără îndoială o prețioasă contribuție la mai buna cunoaștere a istoriei patriei de un cerc larg de cititori, recrutat îndeosebi din rîndurile tineretului, la educarea lor în spiritul dragostei și mîndriei față de trecutul și tradițiile luptei poporului pentru eliberare socială și națională, față de creațiile și realizările sale.

Astăzi se lucrează intens la o sinteză a dezvoltării învățămîntului, științei și tehnicii în România; concomitent cu aceasta se elaborează și editează temeinice studii cu caracter monografic. Aceste studii vor alcătui în anii următori tematica și conținutul unui tratat amplu al istoriei învățămîntului românesc. Publicarea acestor lucrări va stimula și cercetarea contribuției aduse de școala națională de istorie la opera de formare și dezvoltare a civilizației și culturii românești.

PAUL V. GRIGORIU

Ștefan Plăvăț

(1913—1944)

În rîndurile militanților mișcării comuniste și muncitorești, a căror viață s-a contopit cu lupta dusă de clasa muncitoare din România împotriva exploatării și asupririi, pentru apărarea independenței și suveranității naționale, se înscrie și Ștefan Plăvăț.

S-a născut la 24 aprilie 1913, în comuna Eșelnița din județul Mehedintzi, în familia unor țărani săraci.

Cu toată situația grea materială, părinții lui s-au străduit ca fiul lor să devină un om cu carte. După terminarea cursurilor școlii primare, Ștefan Plăvăț este înscris la liceu. Greutățile de ordin material și faptul că a rămas de timpuriu orfan i-au determinat să întrerupă studiul și să intre, în octombrie 1927, la Școala de ucenici C.F.R. din Timișoara — secția tîmplărie.

Viața grea a muncitorilor în mijlocul cărora trăia și de care se simțea legat prin toată ființa sa, precum și literatura marxistă pe care începe s-o citească i-au aprins în suflet flacăra luptei împotriva nedreptăților.

La Atelierele C.F.R., Ștefan și-a găsit dascăli în muncitorii comuniști, care l-au înconjurat cu dragoste părintească.

După terminarea școlii de ucenici lucrează ca tîmplar la Atelierele C.F.R. Timișoara.

Era în perioada grea a crizei economice. Tînărul Ștefan Plăvăț, deși muncea din zori și pînă în noapte, cu greu reușea să-și asigure cele necesare traiului. Ca și ceilalți muncitori, se ridică la luptă împotriva măsurilor antimuncitorești întreprinse de burghezie. În întreaga țară, clasa muncitoare organizează puternice acțiuni revendicative. Ștefan Plăvăț este

alături de muncitorii timișoreni, de tovarășii săi de muncă de la Atelierele C.F.R. care luptă pentru îmbunătățirea condițiilor de viață și de muncă.

În focul acestor acțiuni, dînd dovadă de talent organizatoric și bucurîndu-se de stima și încrederea comuniștilor, a muncitorilor, tînărului Ștefan Plăvăț i se încredințează sarcini de răspundere de către organizația de partid din Atelierele C.F.R. Timișoara. Este ales în comitetul sindicatului din ateliere. Deși tînăr, el desfășoară o rodnică activitate de apărare a intereselor muncitorilor de la Atelierele C.F.R. Activitatea aceasta însă a determinat direcția atelierelor să ia măsuri împotriva sa. Este mutat „disciplinar” la un atelier de zonă. Cu toate acestea, Ștefan Plăvăț continuă să-și desfășoare activitatea revoluționară. Muncește cu multă pasiune în cadrul sindicatului, participă activ la viața organizației U.T.C. și îndeplinește cu mult simț de răspundere sarcinile trasate pe linia Ajutorului roșu.

În preajma și în primii ani ai celui de-al doilea război mondial, cînd pericolul pierderii suveranității și independenței de stat a României și al instaurării fascismului devenise iminent, Ștefan Plăvăț revine la Timișoara, unde, ca urmare a activității revoluționare și patriotice pe care a desfășurat-o, este primit de către organizația de partid de la Atelierele C.F.R. Timișoara în rîndurile Partidului Comunist Român. În același an a fost cooptat în conducerea organizației de partid de la Atelierele C.F.R. Timișoara.

Este o perioadă de adînci frămîntări sociale. Țara noastră, părăsită de marile puteri, a fost lăsată singură în fața Germaniei hitleriste și a tendințelor revizioniste. Întregul popor, la chemarea P.C.R., s-a ridicat la luptă pentru apărarea independenței și suveranității naționale. După dictatul de la Viena, prin care o parte însemnată din trupul României, partea de nord a Transilvaniei, a fost ocupată de Ungaria horthistă, în întreaga țară au avut loc mari acțiuni de protest.

La Timișoara, înflăcăratul patriot Ștefan Plăvăț, în cadrul demonstrației organizate împotriva odiosului dictat de la Viena, a îndemnat pe participanți la strîngerea rîndurilor în jurul P.C.R., pentru ca, cu forțe unite, să fie apărată ființa națională a poporului român.

În anii dictaturii militare-fasciste și ai războiului hitlerist, P.C.R., exponenț consecvent al intereselor națiunii, dînd glas frămîntărilor și aspirațiilor uriașei majorități a poporului român, a organizat rezistența antifascistă și lupta maselor pentru răsturnarea regimului antonescian, ieșirea din război și alăturarea României la coaliția forțelor antihitleriste.

Ștefan Plăvăț împreună cu alți comuniști, punîndu-și la fiecare pas viața în primejdie, mobilizau pe muncitori la acțiuni împotriva dictaturii militare-fasciste, a mașinii de război fasciste și a trupelor naziste.

Traducînd în viață linia politică a partidului de a lovi prin toate mijloacele posibile mașina de război hitleristă, comuniștii de la Atelierele C.F.R. Timișoara au organizat numeroase acțiuni de sabotaj în ateliere, la materialul rulant. În curtea atelierelor zăceau vagoane demontate. Dintre cele care erau totuși reparate, multe se întorceau înapoi, pentru că li se aprindeau osiile. Grupul de muncitori care acționa sub conducerea lui Ștefan Plăvăț desfășura acțiuni de sabotaj pentru a împiedica trimiterea de locomotive și vagoane pe front.

În toamna anului 1942 au fost arestați și judecați numeroși comuniști de la Atelierele C.F.R., printre care și Ștefan Plăvăț. Neputînd aduce dovezi împotriva lui, completul de judecată l-a achitat. Revenind în ateliere, Ștefan Plăvăț își intensifică activitatea revoluționară. Împreună cu soția, seară de seară, participă la răspîndirea de manifeste ale P.C.R. pe străzile orașului, prin care poporul era chemat la luptă hotărîtă pentru salvarea patriei.

Acțiunile desfășurate în anii războiului au făcut ca la Ștefan Plăvăț să se dezvolte deosebit de mult calitățile absolut necesare unui militant, curajul și hotărîrea în îndeplinirea sarcinilor, spiritul de conducător și organizator politic.

În primăvara anului 1944, forțele politice conduse de P.C.R. îndeplineau pregătirile pentru răsturnarea dictaturii militare. Se intensificau măsurile și acțiunile în vederea organizării formațiunilor de luptă patriotice. Pe baza indicațiilor conducerii partidului, Comitetul regional al P.C.R. Banat, al cărui secretar era Leontin Sălăjan, a trecut la înființarea unui grup de partizani care să acționeze în munții Carașului. Comunistului Ștefan Plăvăț i s-a încredințat comanda politică a detașamentului de partizani „Mărăști”.

Animat de înalte idealuri patriotice, îndeplinind cu simț de răspundere sarcinile trasate de partid, Ștefan Plăvăț pleacă în luna mai în munți, în fruntea detașamentului de partizani, pentru a organiza lupta acestora împotriva hitlerismului, pentru eliberarea țării și asigurarea integrității sale teritoriale. Sarcina patrioților încadrați în grupul de partizani „Mărăști” de pe muntele Semenici era de a produce deraieri de trenuri pe liniile ferate Reșița-Timișoara, Timișoara-București, precum și de a întreprinde acțiuni de sabotaj la barajul de la Văliug. Dar, ca urmare a unei trădări, în zorii zilei de 18 iunie 1944, organe ale siguranței și jandarmi au înconjurat locul unde se aflau partizanii. Grupul de partizani a opus o rezistență dîră. Cu sacrificiul vieții sale, Ștefan Plăvăț a acoperit retragerea tovarășilor săi de luptă și muncă. În urma luptei inegale, el a căzut eroic pentru cauza nobilă a eliberării patriei.

Așa a fost, așa a luptat și a trăit Ștefan Plăvăț — erou al clasei muncitoare, fiu devotat și credincios al partidului comunist și al poporului român, luptător neîfricat împotriva hitlerismului, pentru independența și suveranitatea României.

Dr. MARIA COVACI

Justin Georgescu

(1922—1942)

Printre luptătorii revoluționari care și-au dat viața pentru cauza clasei muncitoare, pentru eliberarea națională și socială a poporului român, un loc de cinste îl ocupă și studentul utecist Justin Georgescu.

S-a născut în București, la 11 iunie 1922. Rămas orfan din primii ani ai vieții, lipsit de dragostea părintească, a trăit o copilărie grea. După terminarea celor patru clase primare, în toamna anului 1933 s-a înscris la Liceul „Matei Basarab” din Capitală, unde a învățat cu multă sîrguință, situîndu-se printre elevii frunțași. Colegii de liceu și-l amintesc și acum ca pe un bun tovarăș, gata oricînd să vină în sprijinul celui ce avea nevoie, prietenos, corect.

Concomitent cu interesul pe care îl acordă învățaturii, devine tot mai receptiv față de evenimentele

social-politice ce frămîntau omenirea aflată în pragul celei mai mari conflagrații mondiale. Vine în contact cu ideile și mișcarea revoluționară. La literatura beletristică și istorică pe care o citea se adaugă acum cea politică și ideologică. Citește cu nesaț din operele lui Marx, Engels și Lenin, broșuri și manifeste editate de P.C.R. și U.T.C. Începe să înțeleagă cauzele împărțirii oamenilor în exploatați și exploatatori, să afle care sînt forțele și mijloacele de luptă împotriva orînduirii nedrepte, capitaliste.

În toamna anului 1939 devine membru al Uniunii Tineretului Comunist. În fața U.T.C., a mișcării muncitorești, a forțelor democratice și antifasciste stăteau în acea vreme sarcini deosebit de grele și importante. Începuse cel de-al doilea război mondial dezlănțuit de Germania hitleristă. Țări și popoare europene, dintre care unele în apropierea granițelor țării

noastre, au căzut pradă ocupației trupelor fasciste. În țară, regimul dictaturii regale restrînse considerabil libertățile cetățenești. A fost abolită Constituția din 1923, s-a interzis activitatea partidelor politice, sindicatele muncitorești fuseseră dizolvate, iar cenzura presei înăsprită. În același timp sporea primejdia acaparării puterii de către agenturile hitleriste.

Forțelor antifasciste, antihitleriste, în fruntea cărora se găsea Partidul Comunist Român, le-au revenit sarcini de mare răspundere. Ele militau pentru propagarea sentimentelor patriotice în masele poporului, pentru ridicarea lui la lupta de apărare a libertății și independenței sale naționale grav amenințate.

În această luptă măreață, o contribuție importantă a dat-o Uniunea Tineretului Comunist, care și-a desfășurat activitatea în rîndurile maselor de tineri muncitori, țărani, elevi și studenți. Ca utecist, Justin Georgescu depune o vie activitate printre elevi, demască propaganda fascistă. Împreună cu alți uteciști ia parte la răspîndirea manifestelor, fluturașilor, care chemau tineretul la lupta împotriva exploatării, a instalării unui regim fascist și atragerii României în orbita Germaniei hitleriste. Participă cu însuflețire la organizarea unor acțiuni de protest inițiate de celula U.T.C. de la Liceul „Matei Basarab“, împotriva eliminării elevilor săraci, care nu aveau posibilitatea să achite taxele școlare, împotriva diferitelor samavolnicii practicate de unele elemente reacționare din școală.

Apreciind activitatea susținută și curajoasă desfășurată de Justin Georgescu, U.T.C. îi încredințează conducerea unui grup tehnic ilegal din fostul Sector de Verde al Capitalei. Documentele elaborate de P.C.R. în acea perioadă au condamnat cu fermitate fiecare pas de trădare națională a cercurilor reacționare prohitleriste. Ele au oglindit poziția patriotică a comuniștilor, care s-au ridicat împotriva înfeudării economice și politice a țării față de hitleriști, a dictatului fascist de la Viena, împotriva venirii trupelor hitleriste în țară, a instaurării dictaturii militare-fasciste și a întregului cortegiu de acte ostile aspirațiilor și intereselor poporului român. Printre aceia care și-au adus contribuția la realizarea acestei nobile sarcini s-a aflat și utecistul Justin Georgescu, care în munca sa de tehnic desfășurată în Sectorul de Verde a militat cu răspundere și pasiune, organizînd cu ingeniozitate multiplicarea și răspîndirea cuvîntului partidului comunist în rîndurile maselor populare.

În anul 1941, Justin Georgescu s-a înscris la Universitatea din București pentru a studia istoria, disciplină spre care s-a simțit atras încă din primele clase de liceu.

În institutele de învățămînt superior, comuniștii și uteciștii au depus în acea perioadă o muncă intensă și răbdătoare pentru lămurirea maselor de tineri studenți asupra caracterului antinațional al războiului hitlerist în care guvernării antonescieni au tîrît România. Ei au combătut propaganda anticomunistă, șovină, care urmărea să capteze adeziunea studențimii la politica nefastă a dictaturii militare-fasciste. Oameni de știință de renume, profesori, studenții comuniști s-au opus ofensivei ideologiei fasciste, apărînd tradițiile progresiste ale culturii românești. Sub îndrumarea Biroului studentesc al U.T.C., studenții uteciști au depus o activitate susținută, reușind să creeze celule pe facultăți (la Litere, Drept etc.) și comitete studențești. Prin contactul nemijlocit ce-l aveau cu studenții,

cunoscând nevoile și frământările lor, uteciștii au inițiat numeroase acțiuni revendicative, memorii către rectorat și autorități.

Activitatea multilaterală a studenților uteciști avea ca scop înregimentarea studenților de diferite convingeri politice în lupta forțelor patriotice, antihitleriste, pentru independența națională și eliberarea de sub jugul ocupației hitleriste, pentru salvagardarea ființei naționale a poporului român. În vederea îndeplinirii acestei sarcini, Justin Georgescu desfășoară o activitate curajoasă. Din primele zile ale venirii sale la Universitate, împreună cu alți colegi, organizează o serie de acțiuni patriotice în cadrul cărora sînt evocate file din istoria patriei privind lupta seculară a poporului român contra cîmpitorilor, faptele de vitejie ale ostașilor români în războiul de independență, în bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz. În același timp menține legături continue cu foști colegi de liceu, cu tineri din cartierul unde locuia, cărora le insufla sentimentul datoriei de a lupta împotriva fascismului, pentru o patrie liberă și independentă.

În primăvara anului 1942, Justin Georgescu face parte din conducerea U.T.C. de la Universitate. Pătruns de importanța sarcinii primite, Justin Georgescu luptă pentru a fi la înălțimea încrederii acordate, fiind mereu un propagator al liniei politice a P.C.R. în rîndurile tineretului studios. În pofida terorii, studenții uteciști, în ale căror prime rînduri se situa și Justin Georgescu, inițiază răspîndirea în amfiteatrele Universității, în aviziere și la Biblioteca centrală a publicațiilor și manifestelor ilegale editate de partid. Manifestele demascau politica dictaturii militare-fasciste, jaful hitlerist, informau despre mersul războiului, popularizau lupta eroică a poporului sovietic, mișcarea de rezistență antifascistă din numeroase țări europene.

În acele zile, ca de altfel în toți anii dictaturii militare-fasciste, patrioții bucureșteni au împînzit străzile Capitalei cu chemările : „Jos guvernul Antonescu, trădătorul neamului românesc“, „Frați români, uniți-vă“, „Vrem pace separată cu Anglia, Statele Unite, U.R.S.S.“.

La 29 august 1942, în timp ce se afla în plină activitate, Justin Georgescu este arestat pe cînd sosea la o întîlnire conspirativă. Torturat, schingiuit, utecistul Justin Georgescu își jertfește viața fără să-și trădeze tovarășii de luptă.

Cauza pentru care a murit studentul comunist Justin Georgescu a triumfat. Pilda vieții lui eroice, ca și a tuturor militanților revoluționari și patrioți, însuflețește pe harnicii constructori ai României contemporane, socialiste.

SIMION CUTIȘTEANU

Constantin Godeanu

(1919 — 1945)

Constantin Godeanu este una din figurile ale căror nume se înscriu la loc de cinste în marea carte a eroilor căzuți în luptele purtate de Armata română, alături de Armata sovietică, pentru înfringerea și nimicirea fascismului german. Un tânăr care, asemenea zecilor de mii de tineri entuziaști și înflăcărați, s-a înrolat, la chemarea partidului, în unitățile de voluntari, ale căror fapte de arme au ridicat pe noi trepte virtutea ostășească românească. Un tânăr care, asemenea zecilor de mii de tineri, asemenea părinților și strămoșilor lor, luptînd pentru o cauză dreaptă, a înțeles să nu precupețească nimic pentru triumful independenței patriei. El și-a vărsat sîngele departe de țară, în luptele duse de ostașii

români și sovietici pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei de sub robia fascistă.

S-a născut la 10 iulie 1919 în comuna Pietroasele, din județul Buzău, în familia numeroasă a lui Niculae și Ana Godeanu. Anii în care C. Godeanu a crescut au fost ani grei pentru clasa muncitoare, pentru țărănime. Erau anii de după primul război mondial, dezlănțuit de marile puteri imperialiste, cînd clasele exploatoare au căutat să arunce greutățile războiului și ale crizei generale de mai tîrziu pe seama oamenilor muncii. Din fragedă copilărie a muncit să-și cîștige existența.

La 15 ani a venit în București, intrînd la școala de elevi mecanici de la Atelierele Grivița, secția bobinaj. Era în anul 1934, an în care con-

ducătorii eroicelor lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din ianuarie—februarie 1933 erau judecați în cadrul monstruosului proces intentat de organele de represiune ale guvernului liberal.

În Atelierele C.F.R. domnea o puternică stare de efervescentă revoluționară. La început, Godeanu nu a înțeles totul. Cu timpul însă, lucrătorii mai vîrstnici l-au făcut să înțeleagă cauzele pentru care muncitorii de la Grivița se ridicaseră la luptă în ianuarie—februarie 1933. Animat de aceste sentimente, Constantin Godeanu a început să desfășoare, treptat, o susținută activitate revoluționară în cadrul organizației de tineret. Sub îndrumarea comuniștilor, el a participat la numeroase acțiuni îndreptate împotriva politicii de fascizare a țării, a cercurilor reacționare guvernante. Demascînd de la început scopurile și consecințele nefaste ale fascismului, comuniștii au mobilizat masele la acțiuni de protest, la greve și mari demonstrații revoluționare de stradă. Pentru activitatea revoluționară, pentru dîrzenia de care dădea dovadă în îndeplinirea sarcinilor, comuniștii l-au primit în rîndurile familiei lor — Partidul Comunist Român.

În vara anului 1940, în noaptea de 30 iulie, împreună cu alți tineri comuniști, Constantin Godeanu a fost arestat. Au urmat cercetări, schingiuri în beciurile siguranței. În urma procesului intentat, în octombrie 1940, alături de Vasile Tudose, Tănase Marin, Constantin Godeanu este condamnat la un an închisoare. Un timp este deținut la Jilava, iar apoi la Văcărești și Caransebeș. Era o perioadă grea pentru poporul român. Țara fusese împinzită de lagăre și închisori, în care erau aruncați mii de luptători antifasciști; drepturile și libertățile democratice erau tot mai mult restrînse.

După eliberarea din închisoare, Constantin Godeanu a fost internat în lagărul de la Tg. Jiu. În lagăr, ca și ceilalți tovarăși ai săi, vedea apropiindu-se ziua înfrîngerii Germaniei hitleriste și a doborîrii dictaturii militare-fasciste.

Victoria insurecției armate din august 1944 a deschis lui Constantin Godeanu calea afirmării plenare a idealurilor pentru care milita. În zilele tumultuoase care au urmat lui august 1944, C. Godeanu participă, cu tot elanul său tineresc, la înfăptuirea transformărilor revoluționare inițiate și conduse de partidul comuniștilor. Cu cîtă dăruire activa în această perioadă se poate desprinde și din scrisoarea adresată părinților săi la 26 octombrie 1944, în care, între altele, spunea: „Știu că sînteți foarte supărați pe mine. Și vă dau dreptate. Sînt băiatul vostru, m-ați crescut, m-ați apărat și de apă și de foc și acum cînd să vă dau și eu puțin ajutor v-am lăsat singuri.

Dar nu trebuie să uitați un lucru: în momentul în care un om intră într-o luptă trebuie să meargă pînă la capăt; trebuie să lase interesele personale și să lupte pentru interesele celor mulți care au încredere în el. Cei care părăsesc lupta sunt lași și sunt excluși din rîndurile muncitorilor.

Eu odată ce am plecat de acasă și am intrat în rindurile muncitorilor sunt fiul lor. Atunci când am fost închis ei m-au ajutat foarte mult așa că și față de ei am o datorie pe care trebuie s-o achit... Acum pentru că lupta nu o pot părăsi trebuie să mai lipsesc puțin..." Erau gânduri și sentimente ale unui tânăr, ca de altfel ale tuturor celor care în acea perioadă de după 23 august 1944, muncitori, țărani, intelectuali, au înțeles că pentru triumful revoluției populare în țara noastră nu trebuie precupețit nimic.

În lunile noiembrie și decembrie 1944, când acțiunile militare se terminaseră complet pe teritoriul țării noastre, lupta revoluționară pentru cucerirea puterii politice de către masele populare, pentru democratizarea vieții publice și acțiunile pentru susținerea frontului antihitlerist s-au intensificat. La chemarea partidului, numeroși tineri s-au încadrat ca voluntari pentru a participa la luptele pe care ostașii români le duceau pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, pentru nimicirea totală a fascismului. Între aceștia s-a aflat și Constantin Godeanu. El a condus grupul de tineri voluntari din București. Grupul de voluntari a plecat spre front în decembrie 1944. După o călătorie lungă și nu lipsită de greutăți, tinerii voluntari s-au alăturat unităților Diviziei „Tudor Vladimirescu” care se afla în Cehoslovacia. Departe de țară, Godeanu este mereu cu gândul la patrie, la lupta grea pe care tovarășii săi o duceau pentru înfrângerea rezistenței reacțiunii. Era cu gândul la părinții săi, cărora, într-o scrisoare trimisă de pe front, le spunea : „...Te rog lasă bătrînețea (se referea la tatăl său — *n.n.*) și reumatismul la o parte și luptă tot așa cum ai mai luptat pentru dreptatea celor mulți și necăjiți. Dacă vrei să lupți cu mai mult succes te rog înscrie-te și activează în Frontul Național Democrat, care este singurul partid politic care va face dreptate țăranilor și muncitorilor. Nu mai asculta promisiunile țăranștilor care știi de cine sînt conduși și știi ce au făcut cînd erau la putere... Activînd acolo vei ajuta lupta noastră de aici. Ajutînd-o o vom termina mai repede și mă voi întoarce mai repede acasă.” Fire sensibilă, el se adresa mamei sale în continuarea scrisorii. „Mamă, dar mata ce mai spui : în special te-am lăsat mai la urmă. Așa-i că ești tare supărată pe mine ? Dar lasă. Ai mai fost mata supărată și altă dată și pînă la urmă ne-am împăcat... Pînă atunci te rog să-mi coși o cămașă așa cum știi că-mi place mie...”

Explicînd părinților săi cauza dreaptă pentru care lupta, el scria : „Am spus atîtea și nici nu v-am lămurit măcar în ce unitate sunt. Știți că Mihalache (vi-l aduceți aminte ?) a fost prizonier în U.S. Acolo prizonierii s-au organizat pentru ca să desrobească țara de sub nemți. Au desrobit-o și acum au plecat să-i bată pe nemți pînă cînd vor ridica mîinile în sus. Cu ei, am plecat și eu”.

Divizia „Tudor Vladimirescu-Debrețin” acționa în compunerea Corpului de armată 49 sovietic, în munții Javorina din Cehoslovacia. În fața diviziei române, ca și a marilor unități sovietice vecine, inamicul își întărise puternic apărarea. La 13 februarie 1945, în cîteva sectoare ostașii diviziei au pătruns în poziția dușmanului. Cele mai aprige înfruntări

au avut loc pentru înălțimea cu cota 568. Un cuib de mitraliere inamic, din apropierea ei, oprea cu foc necruțător înaintarea ostașilor români din Regimentul 2 infanterie. Atunci, o grupă de luptători, avînd în frunte pe caporalul Constantin Godeanu, s-a strecurat cu abilitate prin dispozitivul inamic și a atacat din spate, reușind să ajungă pe înălțimea atît de aprig disputată. În timpul luptei au fost omoriți doi fasciști și răniți alți trei ; au fost capturate cuibul de mitralieră, un aparat telefonic și o stație de radio. Dar, la scurt timp după cucerirea acestui obiectiv, a căzut, lovit de un proiectil, și caporalul Constantin Godeanu.

Eroismul de care a dat dovadă și priceperea cu care și-a condus subunitatea au fost cinstite prin avansarea sa post-mortem la gradul de sublocotenent.

Viața și activitatea lui Constantin Godeanu, deși curmate de timpuriu, constituie pentru noi un exemplu demn de urmat. Un exemplu de dăruire pînă la sacrificiul suprem pentru cauza dreaptă a poporului, pentru triumful socialismului în patria noastră.

VIRGIL SMĂRCEA

Filimon Sîrbu

(1916—1941)

Înceleștat în lupta aprigă pentru doborîrea vechilor rînduiri, înfruntînd prigoana dezlănțuită de clasele dominante, Partidul Comunist Român a crescut de-a lungul anilor nenumărați luptători revoluționari și patrioți care au înfruntat cu eroism și bărbăție teroarea dușmanului de clasă, rămînînd fideli pînă la capăt idealului măreț al luptei pentru apărarea intereselor oamenilor muncii, pentru neatîrnarea și propășirea țării. În galleria eroilor revoluționari care și-au închinat viața cauzei libertății și fericirii poporului și au căzut în luptă, tînărul comunist Filimon Sîrbu ocupă un loc de cînst.

Filimon Sîrbu a văzut lumina zilei la 10 august 1916, în satul Herepea (Hunedoara), într-o familie de oameni muncitori și nevoiași : mama, Domnica, o simplă pîlmașă, iar tatăl,

Ion, muncitor ceferist, participant la acțiunile muncitorești din anii grevei generale din 1920 și din cei următori. De mic copil a cunoscut foamea, truda, umilința și lipsa condițiilor de a învăța. Mai tîrziu își mărturisea regretul de a nu fi putut urma decît cîteva clase primare „pentru că a trebuit de mic să-mi cîștig coaja de pîine. Am suferit cînd am renunțat la școală, în timp ce unii părinți își bat copiii silindu-i să învețe. Singur, cu greu, am învățat franceza, am căutat să știu cît mai multe“. Acestea se petreceau tocmai în perioada de după 1926, cînd, tatăl fiind concediat, familia lipsită și de bruma de cîștig asigurată de slujba acestuia se zbate în nevoi. Vreme de cîteva ani, Ion Sîrbu caută o slujbă oarecare în împrejurimi. Într-un tîrziu, reușește să se angajeze tot la C.F.R., dar tocmai în celălalt capăt al țării, la Constanța.

Aici, în octombrie 1930, Filimon intră ca ucenic strungar la Atelierele Direcției porturilor maritime, pășind astfel în marea familie a muncitorilor industriali. În scurt timp, face cunoștință cu primele litere ale alfabetului luptei revoluționare. Lectura, împletită cu sfaturile lucrătorilor vîrstnici, antrenarea la primele acțiuni revendicative au ordonat tot mai mult gîndirea politică, hotărîrea de luptă a tînărului Sîrbu, care, în mai multe ocazii, face dovada calităților sale de om dîrz, curajos, perseverent.

După terminarea uceniciei, tînărul muncitor se încadrează tot mai strîns, alături de tovarășii săi, în larga mișcare de luptă a celor exploatați. Erau tocmai anii în care Partidul Comunist Român, deși aflat în ilegalitate, a continuat să militeze tot mai mult pentru strîngerea legăturilor cu masele, mobilizîndu-le la luptă nu numai pentru rezolvarea unor revendicări economice, dar și pentru satisfacerea unor deziderate politice, de interes general, care afectau cele mai largi categorii sociale. Împotriva pericolului fascismului, P.C.R. a orientat U.T.C.-ul spre atragerea tineretului la acțiunile de masă antifasciste, pentru împiedicarea fascizării și militarizării tineretului român, pentru demascarea ideilor șovine, mistice și agresive cu care reacțiunea și organizațiile fasciste inoculau conștiința maselor de tineri. Filimon Sîrbu, alături de mulți alți tineri, se încadrează în mișcarea largă antifascistă, luînd parte la acțiunile uteciștilor constănțeni, făcîndu-și din lupta împotriva fascismului o profesiune de credință.

Activitatea lui Filimon Sîrbu devine din ce în ce mai cunoscută. Drept urmare, în 1933, direcția atelierelor îl concediază. Mai tîrziu, sub presiunea muncitorilor, este reprimat la lucru. Pentru a-l „liniști“, direcția îl transferă la silozuri, unde munca se desfășura în condiții extrem de grele, vătămătoare sănătății.

A început să fie tot mai insistent căutat de agenții siguranței, urmare a faptului că acțiunile uteciștilor constănțeni cresc în amploare. În felurite ocazii, pe sîrmele de telegraf ale orașului, erau descoperite filfiind mici stegulețe purpurii, pe ziduri erau lipite manifeste ale partidului comunist care chemau la luptă pentru răsturnarea orînduirii burghezo-moșierești; broșurile și materialele ilegale circulau tot mai frecvent în cartierele muncitorești ale orașului. Tot mai mulți tineri se încadrează în acțiunile organizate sub auspiciile Comitetului antifascist. Filimon Sîrbu ia parte și el la întrunirile, conferințele, șezătorile Comitetului antifascist. Pretutindeni unde ia cuvîntul este ascultat cu dragoste și atenție. Cuvintele lui simple, calde, dar pline de fermitate revoluționară merg la inimă, mobilizează.

În toamna anului 1936, cu prilejul unei conferințe ce avea drept temă lupta împotriva fascismului, uteciștul Filimon Sîrbu, împreună cu alți participanți la conferință, este arestat. În timpul procesului, desfășurat în fața unui tribunal militar, el a declarat răsplat : „A fi antifascist nu este nici o vină. Dimpotrivă, aceasta înseamnă a-ți iubi cu adevărat patria“. A fost condamnat la 6 luni închisoare. Între zidurile reci ale temniței, tînărul de 20 de ani s-a apropiat și mai mult de oamenii pe care-i stima și al căror cuvînt îl urma — comuniștii.

După ieșirea din închisoare, nu a fost primit nicăieri la lucru. Tînărul Filimon nu s-a descurajat. Înfruntînd cu bărbăție și curaj lipsurile materiale, urmărirea zilnică ale agenților siguranței, arestările ocazionale,

el și-a continuat activitatea revoluționară. Încorporat în anul 1938 pentru satisfacerea stagiului militar, continuă să propage ideile revoluționare în rândurile soldaților. Alături de alți luptători, Filimon Sirbu talmăcea celor din jurul său cuvîntul partidului comunist, care, în anii de după acordul de la München, conștient că dominația imperialismului german constituie o primejdie de moarte pentru poporul român, situîndu-se în fruntea clasei muncitoare, s-a ridicat la luptă împotriva pactului înrobitor româno-german din 1939, a planurilor Reich-ului nazist de a ocupa România.

Atunci cînd României i-a fost impus înrobitorul dictat de la Viena, Partidul Comunist Român, alte organizații democratice și patriotice, anume cercuri politice și chiar grupuri ale armatei, masele largi populare au protestat vehement împotriva dictatului, au înfierat acest act odios. Sergentul Filimon Sirbu, aflat pe granița de vest a țării, în zona orașelor Carei și Satu-Mare, participă la acțiunea de demascare în rândurile soldaților a dictatului fascist, ripostînd ferm la apariția trupelor horthiste cîmpuitoare. Gestul, adînc patriotic, considerat de superiori drept nesupunere în fața ordinelor militare, a fost pedepsit. El a fost mutat disciplinar la Batalionul 10 vînători de munte, ce se afla la Tîrnăveni.

După expirarea celor trei ani de stagiul militar, este concentrat pentru încă două luni la Hațeg. Eliberat din armată, în aprilie 1941, Filimon Sirbu reia legăturile cu mișcarea revoluționară, activînd mai întîi la Brașov, apoi, după scurtă vreme, la Constanța.

Filimon Sirbu, devenit în 1941 membru al P.C.R., primește sarcina de a conduce acțiunile de sabotaj din orașul și portul Constanța împotriva mașinii de război fasciste, încredințîndu-i-se totodată și secretariatul organizației județene a Uniunii Tineretului Comunist. Pe lîngă acțiunea propagandistică desfășurată la Societatea de autobuze „Săgeata” din Constanța, unde lucra în calitate de controlor, participă la pregătirea și organizarea acțiunilor revendicative economice și politice ce au loc în întreprinderile orașului.

Filimon Sirbu, ascultînd glasul partidului, ia parte, alături de alți comuniști, la acțiunea de demascare a caracterului nejust al războiului antisovietic, chemînd forțele patriotice la crearea unui larg front anti-hitlerist, la acțiuni concrete de subminare a mașinii de război fasciste. Pe zidurile orașului, ba chiar pe clădirile ocupate de hitleriști, apar manifeste și inscripții antirăzboinice; în curțile caselor și în parcuri se găsesc plicuri cu material de propagandă comunistă, antirăzboinică; în port și la șantierele navale izbucnesc conflicte, o magazie militară germană sare în aer etc.

Siguranța din Constanța caută cu înfrigurare pe autorii acestor acțiuni. Datorită unei trădări, la 22 iunie 1941, pe plajă, la locul numit „Pescărie”, reușește să aresteze un grup de cinci tineri, printre care se află și Filimon Sirbu. Cu toate încercările făcute, cei de la siguranță nu au reușit să înfrîngă voința de fier a tînărului. Filimon Sirbu nu a trădat, nu a desconspirat nimic. Pe banca acuzaților, la Curtea Marțială a Comandamentului II teritorial, mutată la București, în localul Liceului „Gh. Lazăr”, el s-a manifestat ca un acuzator al regimului fascist. Completul de judecată a pronunțat la 4 iulie 1941 condamnarea sa la moarte. Ceilalți patru tovarăși ai săi au fost condamnați la un total de 70 de ani închisoare.

Ultimele zile și le-a trăit în închisoarea Jilava, de unde, la 14 iulie, scrie fratelui său ultima scrisoare. Tot timpul a avut o atitudine demnă, de

adevărat luptător. Impresia de forță pe care o emana era atât de covârșitoare încât cei din jur începuseră să uite că e condamnat la moarte. În după-masa zilei de 19 iulie 1941 a fost dus în fața plutonului de execuție, în închisoarea Jilava, la locul numit „Valea Piersicilor“. A refuzat să fie legat la ochi. Tânărul comunist, ce nu împlinise încă 25 de ani, și-a privit moartea în față, cu capul sus.

Filimon Sirbu a fost unul dintre eroii comuniști care și-au jertfit libertatea și viața în lupta împotriva dictaturii fasciste și a ocupanților hitleriști. Partidul Comunist Român l-a educat în spiritul dragostei fierbinți de țară, i-a insuflat eroism, dîrzenie, spirit de sacrificiu, puse toate în slujba țelului măreț al apărării intereselor vitale ale poporului muncitor. Jertfa sa, pilda vieții lui scurte, dar minunate rămîn îndreptar pentru generațiile de azi și pentru cele viitoare.

B. I. GHEORGHE

Salamon Ernő

(1912—1943)

Născut la 15 mai 1912, într-o colonie forestieră la Gheorghieni, în familia unui muncitor, poetul revoluționar Salamon Ernő își trage întreaga concepție de viață din mediul proletariului, fiind educat la școala mișcării muncitorești. Cunoaște în modul cel mai direct, din propria-i familie, exploatarea capitalistă. Lumea fabricilor, cea a coloniei forestiere i-au înfățișat realitatea dură a existenței proletare : bărbații istoviți de muncă, femeile îmbătrinite înainte de vreme din cauza mizeriei, a trudei, frăția între muncitorii de diferite limbi, dirzenia și forța comuniștilor. Un rol important a jucat în educarea caracterului său tatăl poetului, un muncitor luminat, iubitor de literatură și știință, care i-a încurajat setea de citit și primele încercări poetice.

Rămas orfan de tată, pentru a urma liceul și apoi facultatea, a fost nevoit ca în timpul vacanțelor să muncească din greu ca ziler forestier. De aceea, asimilarea ideilor marxiste a pornit în cazul lui Salamon Ernő nu numai din cărți, ci, în primul rînd, din realitățile vieții proletare, ale grevelor muncitorilor forestieri care au cuprins Valea Mureșului în anii 1923, 1925, 1929. La primele, copil fiind, este numai martor, la celelalte, ca licean, ia adeseori parte. În luptele greviste, în încăierările cu spărgătorii de grevă și cu poliția, în acțiunea de răspîndire a manifestelor, în timpul primelor arestări, în bătăliile de clasă, s-a călit revoluționarul Salamon Ernő. Din acest timp datează trezirea instinctului său de clasă, dobîndirea primelor experiențe în lupta revoluționară. Totodată, primele legături cu ideile socialismului științific datează din perioada anului 1929, cînd, elev în ultima clasă de liceu,

după mărturia unui fost coleg, ajunge să citească *Manifestul Partidului Comunist*.

După terminarea liceului, dorește să muncească acolo unde într-adevăr se simte în largul lui, unde crede că-i este locul : în colonia forestieră. Dar la îndemnul mamei sale, care visa să-l vadă avocat, se înscrie, în 1930, la facultatea de drept din Cluj. Amintindu-și de momentul plecării, va scrie cu regret : „Dacă mama mi-ar fi îngăduit să rămân la fabrică, aș fi putut deveni, dacă nu strungar, sortator de scinduri ; muncitor calificat, ce-și ciștigă pâinea, om întreg, cu nimica mai prejos decât ceea ce par a fi“.

Plecarea la Cluj va aduce multe elemente noi în viața lui Salamon Ernő, dar nimic nu va reuși să-l rupă de clasa lui socială, nimic nu va altera frumusețea nobilă a iubirii celor năpăstuiți și asupriți. Cu entuziasmul specific tinereții, se va înregimenta în lupta revoluționară.

Încadrarea sa în mișcarea revoluționară antifascistă a studenților din Cluj coincide cu avântul revoluționar al întregii clase muncitoare din România, condusă de partidul comunist, care va culmina cu luptele eroice ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933. Alături de clasa muncitoare s-a aflat și intelectualitatea progresistă, democratică.

În mijlocul cercului literar, din jurul revistei „Korunk“, condus de Gaál Gábor, s-a format și poetul Salamon Ernő. Revista i-a oferit posibilitatea de a sluji cauza, dragă lui, a apropierii și înfrățirii dintre români și maghiari, publicându-i traduceri foarte reușite din Tudor Arghezi, Mihail Sadoveanu, Panait Istrati, George Coșbuc, Emil Isac, Ion Barbu ș.a. În afară de traduceri, poetul a militat cu puterea versului pentru ideea înfrățirii româno-maghiare, scriind : „Cine vrea noi hotare ? Și noi pământuri ? Cine ? / Români, maghiari — trăim alături bine ! / Noi, cei mai buni, frumoasele vlăstare / Ale acestor două vechi popoare, / Cei ce am trăit aci-mpreună, / De secole, pe vreme rea ori bună !“. În *Testamentul* său, Salamon Ernő și-a exprimat dorința : „Traducerile mele din românește să apară sub titlul *Trăim împreună*, în ordinea în care au fost incluse într-un volum anterior de-al meu, *În pragul săracilor*. Să li se adauge *Kira Chiralina* și *Sărac și bogat*, balade tălmăcite de mine, precum și *Semănătorii* lui Alecsandri, de asemenea tradusă de mine în ungurește. Din proza românească, publicabile ar fi bucățile apărute în revista «Korunk»“.

Activitatea literară a studentului clujean se împletește strâns cu cea revoluționară. Primele experiențe de luptă, dobândite în anii adolescenței, contribuie la maturizarea sa ideologică ; prin cercul lui de prieteni și cunoscuți, dintre care mulți erau comuniști, el se înarmează cu ideologia de bază a partidului marxist-leninist. Audiază conferințe, ia parte la seminarii ideologice ilegale, unde își însușește materialismul dialectic, citește multă literatură. Încadrat în mișcarea comunistă ilegală a studenților, ia parte la acțiunile cele mai diverse. Într-una din zile, a fost arestat sub acuzația de a fi introdus între filele cărților și cartotecilor bibliotecii universitare manifeste comuniste. În lipsă de dovezi, însă, este eliberat. A fost botezul focului.

În deseale deplasări de la Cluj în localitatea natală, transporta celor de acolo materiale ilegale. Așa s-a întâmplat cu prilejul zilei de 7 noiembrie 1932, când, printre comuniștii arestați în Gheorghieni, se află și studentul Salamon Ernő. Duși la închisoarea din Miercurea Ciuc, după o grevă a foamei de 6 zile, areștații sînt eliberați. Abia întors acasă, ia parte la pre-

gătirea grevelor ce aveau să izbucnească la întreprinderile forestiere din Gheorghieni și la organizarea în localitate, la 5 decembrie 1932, a manifestației șomerilor, în cadrul acțiunii pe întreaga țară organizată de C.C. al P.C.R. Împreună cu alți comuniști din localitate, este din nou arestat. Tovarășii lui sînt condamnați la închisoare între 3 și 5 ani. Tînărul de 19 ani, în lipsă de dovezi, este achitat.

Din cauza situației grele materiale, este nevoit să-și întrerupă studiile universitare. Rămîne la Gheorghieni, dar din pricina deselor percheziții și a șicanelor polițienești, pleacă pe jos la Brașov, pentru a căuta o slujbă. În cele din urmă este angajat reporter la ziarul „Brassói Lapok”. Aici, folosindu-se de posibilitățile legale ale meseriei de ziarist, servește cauza Partidului Comunist Român, publicînd relatări despre grevele muncitorilor, asistînd la procesele comuniștilor, cărora le transmite vești, îndeplinind diferite misiuni de partid.

Prin maturizarea concepției sale marxist-leniniste, poetul, devenit revoluționar conștient, se dedică total poeziei și cauzei revoluționare a muncitorimii. Acest lucru rezultă și din bogatul rod poetic combativ și înflăcărat al acestui an : 19 dintre poemele volumului său de *Versuri alese* sînt scrise acum. Impresionat de bătălia din 15—16 februarie 1933 de la „Grivița”, cîntă în versuri vibrante dreapta ridicare la luptă a muncitorimii ceferiste. Mai tîrziu, timp de peste un an, Salamon Ernő cutreieră țara, difuzînd publicația comunistă „Korunk”. Pînă la urmă se stabilește la Tîrgu-Mureș. Continuă să scrie, să publice versuri, poeme, traduceri, dar concomitent ia parte cu dăruire și pasiune la lupta ilegală de partid, avînd legături cu comuniștii încercați, ca Józsa Béla, Simó Géza și alții. În anul 1937, îi apare la Tîrgu-Mureș volumul de versuri *Soarta minunată*, iar peste un an, volumul *În pragul săracilor*. Versurile sale, cu un conținut antifascist, valorifică tradițiile cîntecului și baladei populare. În același an, 1938, mai publică volumul de poeme scenice *Cîntec despre soarta slugilor*.

Dictatul de la Viena îl găsește la Tîrgu-Mureș. La 48 de ore după intrarea autorităților horthiste în oraș, Salamon Ernő împreună cu soția — o tînără învățătoare comunistă — sînt convocați la tribunal, declarați „elemente periculoase” și primesc dispoziția să părăsească orașul în timp de 24 de ore. Cu ajutorul unor prieteni, reușește să amîne această hotărîre, dar timp de doi ani va trăi mereu cu sentimentul primejdiei în față. La începutul lunii septembrie 1940 este concediat de la redacția unui ziar local unde lucra. Reușește să se angajeze timp de patru luni ca salahor sezonier la fabrica de zahăr. În februarie 1941 este din nou șomer.

Veșnic hăituit de autoritățile horthiste, fără muncă, trăind cu greu de azi pe mîine, dînd lecții, Salamon Ernő continuă să scrie versuri, proză. Simțindu-și sfîrșitul, la 26 mai 1942, cînd de abia împlinise 30 de ani, își scrie *Testamentul*, document revelator al consecvenței sale revoluționare. Atașamentul fără margini față de clasa muncitoare, al cărei fiu s-a socotit pînă la moarte, este precis conturat de poet : „Consider că pentru un bărbat, pentru un om cu adevărat conștient, e o nobilă cinste ca soarta lui — chiar fără voia sa — să fie împletită cu a acelora care înseamnă pentru el totul în viață”. Credința lui față de proletariat, față de partidul clasei muncitoare sînt trăsături caracteristice atît pentru etica și estetica operei sale, cît și pentru perspectiva gîndirii din care se degajă strălucirea

luminoasă a unui umanism nou. „Cred — notează poetul — în cei ce muncesc, pentru că au suferit nedreptatea, au fost jefuiți, au fost înșelați, au fost batjocoriți, au robit, au zăcut în bezna inculturii, au fost chinuiți de boli și au flămânzit“.

În vara anului 1942 primește ordinul de chemare, fiind încadrat într-un detașament de muncă forțată din Ucraina. Bolnav, a suportat marșuri, foame, frig, chinuri. Un singur fir îl lega de viață : scrisul. Continuă să țină un jurnal, continuă, pînă în ultima clipă a vieții, să scrie versuri. Atunci, în acea zi de 27 februarie 1943, cînd a fost asasinat de fasciștii horthiști, lîngă trupul poetului, în ranița-i doldora de cărți și versuri, s-au găsit fragmente din ultimul său poem : *Cartea suferințelor*.

Ultimul mesaj al poetului comunist, căzut jertfă pe altarul luptei antifasciste, este străbătut de o nețărmurită încredere în eliberarea omului, în forța progresului. „Liniștiți-vă : va fi, în curînd, pace. O pace frumoasă. Vreme senină, pentru muncă, pentru veselie. Neștiința și nedreptatea vor dispărea. Oamenii vor învăța să-și facă datoria zîbind... Aruncați-mi versurile, dacă le socotiți zadarnice, dar cinstiți-mi mormîntul : eu am crezut într-o lume a muncii, a libertății și a păcii“.

GHEORGHE BODEA

DEZBATERI PRIVIND REGIMUL SOCIAL-POLITIC DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA ANILOR 1864-1918

Redacția revistei „Anale de istorie”, pe linia preocupărilor sale de a aduce în circuitul dezbaterilor științifice probleme de interes manifest din domeniul științelor istorice și social-politice, continuă să publice la rubrica „Discuții” materiale independente ale cercetătorilor sau selecții de la „mese rotunde” unde au participat un mare număr de specialiști.

Institutul de studii istorice și social-politice, după organizarea mesei rotunde pe problemele suveranității, a luat inițiativa, împreună cu Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu”, pentru organizarea unei noi dezbateri pe tema: „Trăsăturile regimului social-politic din România. 1864—1918”.

La Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu”, în zilele de 13—14 iunie s-au desfășurat discuțiile pe tema de mai sus, confruntându-se concluzii desprinse din studiile făcute, ani la rând, de un număr de cercetători și cadre didactice, istorici, economiști, filozofi, sociologi cu preocupări concrete pentru sfera problemelor abordate. În paginile revistei s-au redat, prin selecție, acele pasaje care exprimau îndeosebi concluzii și argumentele mai importante, ceea ce reprezintă aproximativ o treime din stenograma dezbaterilor.

Cele două institute organizatoare păstrează stenograma integrală pentru a sluji cercetătorilor specialiști.

Concluzii la această masă rotundă nu au fost trase, lăsând posibilitatea adâncirii unei serii de aspecte economice și sociale ale regimului, precum și a abordării epocii 1918—1944.

Revista „Anale de istorie” reînnoiește cu acest prilej apelurile către cititori, care se preocupă îndeaproape de aceste probleme, să scrie redacției opinia lor, să se pregătească pentru continuarea dezbaterilor, trimițând mate-

riale spre a fi supuse la viitoarea masă rotundă, sau să participe direct. În timp util, revista va informa asupra continuării dezbaterilor, când aprofundarea tematicii va da posibilitatea unor concluzii folositoare cercetătorilor, profesorilor, învățămîntului de stat și de partid, publicațiilor ș.a.m.d.

Cu acest prilej înștiințăm cititorii că redacția revistei „Anale de istorie”, împreună cu sectoarele de specialitate din Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., organizează în cel de-al patrulea trimestru al acestui an o nouă dezbatere — masă rotundă — pe tema: „Patriotism și internaționalism în epoca contemporană”.

REDACTIA

AUGUSTIN DEAC, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice, și ARON PETRIC, prorector al Academiei de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu”, au expus unele probleme pentru dezbaterile privitoare la regimul social-politic din România între anii 1864 și 1918. Definirea caracterului regimului politic al României prezintă o deosebită importanță principală, atît prin concluziile pe care le poate furniza problema în sine, cît și prin consecințele lor asupra posibilităților de aprofundare a anumitor aspecte ale istoriei moderne și contemporane a României.

Aprecierea cît mai exactă a acestui regim politic trebuie să pornească, fără îndoială, de la luarea în considerare a stadiului social-economic din acea etapă istorică, de la raportul forțelor de clasă și dinamica acestui raport, a condițiilor istorice în care s-a dezvoltat poporul nostru.

După cum se știe, dominația străină exercitată vreme de secole, numeroasele războaie, cu distrugerile și jaful inerente acestora, au frînat dezvoltarea socială și economică în spațiul carpato-dunărean, determinînd rămînerea în urmă din punct de vedere social-economic față de Occident, cu atît mai mult cu cît dominația străină se împletea cu exploatarea feudală.

Dar, în ciuda acestor greutăți, acțiunea legilor obiective ale dezvoltării vieții sociale a făcut ca progresul istoric să se facă simțit și pe pămîntul românesc. Începuturile, timide încă, ale relațiilor de producție capitaliste, apărute din secolul al XVIII-lea, au scos în evidență necesitatea lichidării relațiilor feudale retrograde și înlăturării jugului străin. Aceste cerințe fundamentale ale dezvoltării societății noastre și-au găsit expresia în puternicele lupte cu caracter antifeudal din țările române. Mișcarea revoluționară de la 1821 și revoluția din 1848 au marcat momente de o deosebită importanță pe calea progresului social și politic, a afirmării noilor relații, capitaliste, a creării premiselor pentru formarea stadiului național modern și a cuceririi independenței.

Dat fiind însă raportul forțelor de clasă în acea perioadă și condițiile externe vitrege, sarcinile revoluției burghezo-democrate nu au fost rezolvate atunci pe deplin, ceea ce a făcut necesară continuarea luptei maselor, de-a lungul unui întreg secol, pentru desăvîrșirea programului revoluției.

Printre realizările mai importante obținute pe acest drum se înscriu la loc de seamă formarea statului național român, prin unirea Moldovei și a Țării Românești, și rezolvarea unui ansamblu de probleme, printre care cea mai importantă era desființarea iobăgiei. Reformă cu conținut burghez, legea rurală din 1864, înfăptuită sub Al. I. Cuza și M. Kogălniceanu, a constituit o verigă importantă în dezvoltarea relațiilor capitaliste, împroprietărind cu pămînt un

număr însemnat de familii țărănești și creînd noi posibilități pentru creșterea producției de mărfuri, pentru dezvoltarea capitalismului în agricultură și în industrie.

Deși legea rurală din 1864 nu a lichidat complet relațiile feudale din agricultură, totuși în ansamblul economiei românești relațiile capitaliste au devenit precumpănitoare, ceea ce constituie o premisă favorabilă a progresului economic și social-politic.

În condițiile persistenței unor puternice rămășițe ale relațiilor feudale în agricultură, a unei acumulări capitaliste anevoioase, a existenței unei industrii care pînă la desăvîrșirea statului național român era alcătuită în majoritate dintr-o puzderie de întreprinderi mici și mijlocii, ritmul de creștere al producției industriale a fost lent, economia țării nedepășind în ansamblu prima etapă de dezvoltare a capitalismului, ceea ce contrazice teza eronată a unor istorici și economiști potrivit căreia România ar fi intrat în acea perioadă în stadiul capitalismului monopolist, devenind un stat imperialist.

Aceste trăsături, care țin de stadiul de dezvoltare al economiei României, s-au reflectat în structura de clasă a societății noastre, determinînd puternice contradicții sociale și imprimînd o anumită fizionomie a regimului politic.

În acea perioadă, moșierimea, dispunînd încă de o forță economică considerabilă, ca urmare a întinșelor suprafețe de pămînt de care dispunea, deținea puternice poziții și în viața politică a țării, căutînd să imprime acesteia un caracter reacționar, în conformitate cu interesele sale de clasă și cu poziția sa retrogradă față de orice schimbare progresistă și democratică.

În același timp, extinderea relațiilor de producție capitaliste a făcut să crească continuu rolul burgheziei în viața social-politică. Interesată în dezvoltarea industriei, a transporturilor, în folosirea științei și tehnicii în producție, burghezia a acționat, pînă la o anumită limită, în sensul cerințelor obiective ale progresului societății. Totodată însă, ca urmare a specificului dezvoltării capitaliste a țării noastre, o parte a burgheziei a acceptat menținerea mării proprietăți moșierești, cu cortegiul de resturi ale feudalismului pe care aceasta le atrăgea după sine, ceea ce a avut urmări negative atît asupra dezvoltării economice, cît și asupra evoluției social-politice. Compromisul săvîrșit în ultimii ani ai domniei lui Cuza între moșierime și această parte a burgheziei, consolidat prin instaurarea dinastiei străine de Hohenzollern, a stat la baza regimului politic instaurat în 1866 și care, cu toate schimbările produse în raporturile de forță din interiorul acestei coaliții, a dăinuit încă și în primele decenii ale secolului al XX-lea.

Fără îndoială, compromisul pe care s-a clădit regimul politic după 1866 nu a exclus existența unor contradicții și deosebiri de interese între forțele participante.

În aprecierea evoluției social-politice a României la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, un loc important îl ocupă rolul jucat de forțele înaintate ale societății, afirmarea pentru prima dată pe arena istoriei țării noastre a proletariatului român cu organizațiile sale profesionale și politice, luptele sociale purtate de țărănime împotriva exploatarei moșierești, a oprîmării și a abuzurilor aparatului de stat; alături de aceste forțe sociale principale au acționat și alte pături ale societății românești: intelectuali progresiști, meseriași, negustori etc.

Acțiunea acestor forțe, și în primul rînd a mișcării muncitorești și socialiste, a vizat rezolvarea în mod democratic a problemelor fundamentale care stăteau în fața poporului român, ascuțișul luptei fiind îndreptat împotriva celor mai reacționare grupări social-politice, fapt care a contribuit și el la slăbirea treptată a rolului moșierimii.

Un loc important în dezbaterăa noastră va trebui să fie acordat pătrunderii capitalului străin în economia națională și raporturilor cu marile puteri, elemente care și-au pus amprenta nu numai asupra dezvoltării economice a țării, ci și asupra vieții social-politice.

În cercetarea ansamblului sistemului politic existent în România în perioada ce formează obiectul dezbaterii noastre se cer examinate apariția, dezvoltarea și evoluția partidelor politice. Schimbările intervenite în viața economică și în structura de clasă a României la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea s-au făcut simțite în evoluția raportului de forțe dintre cele două partide de guvernământ. În timp ce partidul conservator exprima cu precădere interesele moșierimii, partidul liberal reprezenta în principal interesele burgheziei, fără însă ca această delimitare să aibă un caracter absolut. În condițiile accentuării dezvoltării capitaliste a țării, partidul liberal a câștigat tot mai mult teren pe arena politică, lucru explicabil și prin faptul că burghezia, aflată în plină ascensiune, avea încă un rol de îndeplinit în viața economică și socială a României. În acest cadru merită a fi luate în considerare și tendințele de diversificare a vieții politice, crearea dizidențelor liberale și conservatoare, care, deși nu au adus schimbări esențiale, au avut un anumit rol în evoluția acesteia.

În același timp, dezvoltarea și maturizarea clasei muncitoare, cea mai înaintată forță a societății, purtătoare consecventă a idealurilor de progres, au pus la ordinea zilei rezolvarea problemelor fundamentale care interesau întregul popor, ceea ce impune necesitatea analizei locului partidului clasei muncitoare în viața politică a României, în scopul de a contura cât mai veridic tabloul evoluției acesteia.

Privită în ansamblu, dezvoltarea României în epoca modernă a parcurs o serie de trepte ascendente, în cadrul cărora pot fi marcate făurirea și desăvârșirea statului național, cucerirea independenței de stat, atingerea unui anumit grad de industrializare a țării, dezvoltarea științei și culturii, consolidarea statului român pe plan intern și extern. Toate acestea au fost în principal rezultatul efortului creator al maselor muncitoare, care prin truda și lupta lor, în condiții grele de exploatare moșierească și burgheză, au determinat progresul material și spiritual al țării.

VICTOR AXENCIUC, de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu”

Dezbaterea asupra regimului social-politic în România în primele cinci decenii de la apariția capitalismului în țara noastră ocupă o sferă mult mai largă de probleme, implică și corelații, și legături directe și indirecte de natură

politică și social-economică, evaluarea componentelor fenomenului regimului social-politic, definirea conținutului, a trăsăturilor sale, a modificărilor suferite în istoria celor cinci decenii, a forțelor sociale și politice și a raportului dintre ele, a factorilor obiectivi și subiectivi care au intervenit în evoluția lor, care și-au pus amprenta asupra sa.

Este cunoscut că multă vreme în literatura istorică și economică a circulat teza despre caracterul monopolist al României la începutul secolului al XX-lea. Originile acestei teze sînt, de asemenea, cunoscute. Pentru caracterizarea esenței și caracterului regimului social-politic din România, a trăsăturilor sale, această teză eronată, necorespunzătoare realității, nu putea constitui un punct de plecare pentru a aborda științific problematica regimului social-politic din România.

Datorăm Congresului al IX-lea al partidului promovarea consecventă a principiului marxist de cercetare și studiere a istoriei, a faptelor și proceselor care o constituie, în conformitate cu realitatea obiectivă, corespunzătoare acesteia. Istoricii și economiștii au fost chemați să aplice cu hotărîre în studiu acest principiu, au fost chemați să elimine interpretările și soluțiile, caracterizările necorespunzătoare, întemeiate pe un mod viciat de cercetare.

În continuare aș vrea să rețin atenția dv. cu cîteva concluzii desprinse din examinarea situației politice și sociale a României la începutul secolului al XX-lea și, în al doilea rînd, cu unele păreri asupra evoluției claselor dominante, a burgheziei și moșierimii.

După revoluția burghezo-democratică de la 1848, România se înscrie pe calea capitalistă de dezvoltare, o cale destul de anevoioasă și frinată de o serie de împrejurări interne și externe economice și politice.

Cu toate acestea, la începutul secolului al XX-lea, România era o țară cu structură economică capitalistă, dar cu un nivel scăzut al dezvoltării forțelor de producție. Industria era slabă, cu pondere redusă în venitul național și în produsul social, în timp ce agricultura era ramura predominantă în economie. Scutesc pe tovarășii prezenți de o serie de date statistice, întrucât acestea se pot găsi în diferite materiale documentare.

Structura producției materiale, a relațiilor de producție conferea țării un pronunțat caracter agrar. Acestea sînt primele concluzii care au reieșit pe baza analizei datelor statistice, a faptelor.

În contextul țărilor capitaliste din Europa, România se afla la periferia dezvoltării economice și sociale, fapt determinat de o serie de cauze. Occidentul avea un avans considerabil, reprezentat prin state capitaliste cu o puternică dezvoltare industrială, bancară, comercială. Țara noastră ocupa în sistemul capitalist mondial un loc determinat de structura sa economică, de nivelul de dezvoltare al forțelor de producție, de gradul de maturizare al relațiilor și de stadiul de construcție național-statală. Astfel, ca țară preponderent agrară, cu o industrie slab dezvoltată, ea aparținea grupului de țări care constituiau obiect al luptei pentru monopolurile internaționale, obiect al exploatării acestora.

În privința relațiilor de producție din țară, deși în ajunul primului război mondial România poate fi caracterizată ca o țară cu o structură socială capitalistă, această structură reprezenta faza, stadiul primar de dezvoltare a capitalismului, pentru că ea conținea sectoare întregi și elemente importante ale modurilor precapitaliste. Așa, de pildă, o întinsă producție de mărfuri în agricultură, ca și în industria mică și mijlocie, rămășițele feudale în agricultură aveau o arie deosebit de extinsă. Toate acestea aveau consecințe însemnate în structura vieții economice-sociale.

Stadiul de dezvoltare a României în acea perioadă era prima fază, faza premonopolistă de dezvoltare a capitalismului. Analiza economiei românești nu scoate la iveală nici o trăsătură a imperialismului care să-i fie proprie. În evoluția sa pe cale capitalistă, România înregistrase o creștere a forțelor de producție, mai ales în industrie. Transformările suferite atît în domeniul forțelor de producție cît și al relațiilor de producție se găsesc pe cu totul alt plan și la alt nivel decît în țările capitaliste dezvoltate. Economia românească se găsea în faza primară a capitalismului, în faza în care relațiile capitaliste se găseau într-un proces de extindere și cuprindere a unor sectoare încă necapitaliste.

După părerea mea, la baza explicării regimului burghezo-moșieresc în România, a acestui mod de organizare a vieții economice, sociale și politice trebuie să stea faptul că în economie predomina agricultura, predomina o agricultură semicapitalistă, cu puternice rămășițe feudale, proprietatea funciară fiind în mîna moșierilor, iar raporturile de muncă fiind semifeudale — mă refer la raporturile moșierilor cu țărani; puterea politică reacționară și conservatoare a acestora a influențat în mod puternic evoluția vieții politice din România. În general se spune că la baza regimului burghezo-moșieresc a stat marea proprietate moșierească. Eu nu aș fi întru totul de acord sau cred că un asemenea punct de vedere nu ne dă soluția. Știm că în țările capitaliste dezvoltate, unde capitalul a dominat, există o mare proprietate funciară. Marx, în studierea raporturilor capitaliste, a pornit inițial de la existența în orînduirea capitalistă a proprietății funciare mari și în agricultură au apărut acele trei clase: moșierimea sau proprietarul funciar, capitalistul întreprinzător și lucrătorul agricol sau muncitorul din agricultură. Marx în această structură a regimului agrar de natură capitalistă a presupus că pot să existe și rămășițe feudale.

În evoluția claselor dominante, noi observăm un proces de convergență de interese, concomitent cu unul de delimitare a sferei de exploatare a diferi-

telor grupări ale claselor dominante. După formarea statului român, burghezia națională industrială pledează pentru protecționism și dezvoltarea industriei, în timp ce moșierimea pentru politica diversionistă, pentru importul liber al mărfurilor industriale de care avea nevoie. De aici și poziția ei politică de sprijinire și apropiere de Austro-Ungaria și Turcia, care s-a materializat, în ultimă instanță, în încheierea Convenției vamale de la 1875 cu Austro-Ungaria. Lucrurile au evoluat însă mai târziu în altă direcție. Deci stadiul de dezvoltare a economiei din perioada respectivă, interesele care se interfereau între burghezia în dezvoltare și moșierime erau atât de apropiate încât se crea această simbioză, aceste legături deosebit de strânse în domeniul economic între burghezie și moșierime. Deși în același timp avea loc un proces de diferențiere și delimitare, se creează o asemenea legătură care inevitabil s-a reflectat și în plan social, și în plan politic. Desigur că a fost și un proces invers, un proces nu numai de acceptare a măsurilor burgheze, dar și un proces de participare a moșierimii la întreprinderile industriale, la întreprinderile bancare, la întreprinderile comerciale.

TITU GEORGESCU. Socotiți deci că această convergență ducea la o simbioză și ea constituia baza regimului burghezo-moșieresc ?

VICTOR AXENCIUC. Aceasta ducea la împletirea intereselor între burghezie și moșierime. Era o evoluție a moșierimii, o îmburghezire a ei în condițiile obiective de dezvoltare economică și social-politică a României.

DAN BERINDEI, de la Institutul
de istorie „Nicolae Iorga” al Aca-
demiei R.S. România

De la început aș mărturisi că nu sînt prieten cu anumite formulări. Acest sistem economic, social, politic pe care îl întîlnim în țara noastră, acest sistem al îmbinării intereselor între cele două clase dominante este oare un sistem specific numai României ? Eu am remarcat chiar și în consfătuirea aceasta o tendință de a se spune că este un sistem burghezo-moșieresc specific României, un sistem reacționar care numai la noi a fost. Cred că această alianță, văzută pe un plan foarte larg, există aproape pretutindeni, în țările capitaliste există chiar și astăzi. Se știe că în Anglia exista această alianță între burghezie și nobilimea care fusese înfrîntă, dar nu înlăturată, și poate că burghezia nu avea interesul să înlătore cu totul această nobilime. De aceea eu aș pleda pentru ideea că acest sistem în formula folosită nu este specific numai României, ci raporturile dintre cele două clase dominante apar aproape pretutindeni, desigur, cu ponderi în schimbare. Altfel apare acest sistem într-o țară înaintată și altfel apare într-o țară mai puțin înaintată ; altfel apare într-o anumită perioadă și altfel apare într-o altă perioadă.

În ceea ce privește denumirea sistemului „burghezo-moșieresc”, încă mai persistă, dacă nu la noi, dar în alte părți, tendința de a denumi acest sistem drept coaliție monstruoasă, adică acea coaliție de cîteva zeci sau sute de oameni pentru înlăturarea lui Cuza și ultimul ei moment este vara lui 1866.

În general s-a spus că acest sistem începe în 1866, avînd la bază coaliția monstruoasă din ultimii ani ai domniei lui Cuza. Eu mărturisesc că începuturile le văd mai dinainte. Bazele le găsim încă în 1858, chiar în perioada formării statului național român, pentru că însăși Convenția de la Paris și prevederile ei au fost stipulații care au generat sistemul, dînd drepturi electorale celor cu avere.

În legătură cu participanții : în referatul prezentat se vorbește de un compromis între cele două clase ; inițial, se vorbește de o parte a moșierimii și de o parte a burgheziei, legîndu-se în fond tot de acea monstruoasă coaliție. Eu cred că în acest sistem au intrat în întregime ambele clase.

În ceea ce privește caracterul economic — și aici m-aș referi la problemele ridicate de tov. Axenciuc —, eu sînt de acord cu dînsul și am salutat cu bucurie studiile sale în această direcție, că România dinaintea primului război mondial

nu era un stat imperialist, dar în același timp îmi este teamă să nu cădem în extrema inversă, pentru că totuși România era un stat capitalist. România era un stat capitalist și mergea pe această cale, iar, în orice caz, rămășițele feudale nu reprezentau un element care merită o anumită pondere în aprecierile noastre.

În ceea ce privește însuși sistemul, aici s-a vorbit și de modul de organizare. Nu știu cum putem spune „mod de organizare“. Acesta este un sistem care exista în mod obiectiv, dar nu rezulta dintr-o înțelegere deschisă între cele două clase. În fond, cele două clase se uneau pentru a domina clasele exploatate. Aceasta este trăsătura de unire dintre ele. În restul problemelor, ele erau profund divergente și erau despărțite de puternice contradicții.

În ceea ce privește participanții la sistem, poate că și aici este o nuanță care trebuie subliniată. Într-adevăr, în cadrul acestui sistem găsim burghezia cît și moșierimea.

Eu cred că acest sistem este alcătuit din reprezentanții celor două clase, aproape de clasele în ansamblul lor, cu excepția acestei părți a fostei boierimi care a fost înlăturată pentru că nu a vrut să accepte sistemul.

ARON PETRIC. Dacă am înțeles bine, dv. sînteți de părere că nu este greșită teza sau afirmația că a existat această împletire de interese ale celor două clase, dar că sînteți împotriva considerării că o asemenea înțelegere ar fi specifică României.

DAN BERINDEI. Aici a fost rezerva mea : să nu-i spunem burghezo-moșieresc, să nu sugerăm ideea unei contopiri, pînă acolo încît să se vorbească despre „clasa“ burghezo-moșierească.

TRAIAN LUNGU, de la Institutul
de istorie „Nicolae Iorga“ al
Academiei R. S. România

Caracteristicile regimului social-politic din țara noastră sînt determinate, credem noi, printre altele, de orientarea principalelor clase sociale care participă nemijlocit la viața politică, clase care impun societății anumite linii de dezvoltare.

Pornind de la această idee, trebuie să remarcăm că într-o perioadă de aproape 4 decenii, care au precedat izbucnirea primului mare cataclism european, viața politică din România a fost dominată de burghezie și moșierime. Burghezia, clasa care contribuie în mod nemijlocit la realizarea marilor acte care au stat la baza formării și dezvoltării statului modern român, ocupă, mai ales după cîștigarea independenței naționale, poziții tot mai importante în ansamblul vieții politice a țării. Îndeosebi după modificarea constituției în 1864, raportul de forțe între burghezie și moșierime înclină tot mai mult în favoarea celei dintîi, în același timp, moșierimea pierde din ce în ce mai mult poziții, îndreptîndu-se ireversibil spre periferia vieții politice.

Pentru înțelegerea procesului istoric pe care-l discutăm, sînt necesare unele precizări : în perioada invocată de noi (circa 4 decenii), reprezentanții burgheziei se orientează tot mai mult spre partidul liberal, în timp ce partidul conservator devine sfera de atracție a proprietarilor funciari.

Nu se poate însă spune că există o departajare netă, sub raportul apartenenței politice, între reprezentanții celor două clase.

Între aceste două principale partide de guvernămînt se conturează, în perioada la care ne referim, tot mai insistent două linii distincte de dezvoltare : partidul liberal, exponent al intereselor burgheziei, are în vedere, aproape fără excepție, dezvoltarea industrială a țării, în timp ce partidul conservator se erijează în mod constant în apărător al marii proprietăți.

Evoluția societății românești în această perioadă a cunoscut și momente de interferență între cele două partide, momente cînd contradicțiile firești, determinate de linia de dezvoltare diferită a celor două partide, au fost temporar înlocuite printr-o colaborare strînsă. Existența unor elemente de unitate, dincolo

de diversitatea firească a pozițiilor celor două partide care își disputau puterea, constituie o caracteristică a perioadei cercetate, ceea ce conferă regimului social-politic din țara noastră anumite trăsături.

Exemplul tipic îl constituie momentul 1907, cînd, datorită puternicei ridări a țărănimii, partidul liberal și cel conservator și-au dat mîna pentru a „salva țara”. Nu trebuie ignorate nici pozițiile apropiate ale celor două partide în ceea ce privește dezvoltarea industrială a țării. Legile de încurajare a industriei din 1887 și 1912, ca și legea numelor din 1895, au contribuit, fiecare la rîndul lor, la dezvoltarea capitalistă a țării.

În ceea ce privește problema agrară, problema cheie care se cerea rezolvată fără întîrziere, pozițiile celor două partide trebuie privite în mod diferențiat. Partidul conservator, așa cum am arătat, se pronunța invariabil pentru menținerea marii proprietăți moșierești. Partidul liberal, la rîndul său, s-a declarat adesea pentru apărarea proprietății, indiferent de natura ei. Deoarece însă cele două partide, liberal și conservator, exponenți ale burgheziei și moșierimii, ocupă poziții dominante în viața social-politică a țării, opinăm pentru înlocuirea denumirii improprii de „regim burghezo-moșieresc” prin aceea de „regim al burgheziei și moșierimii”, ceea ce este cu totul altceva și corespunde mai bine trăsăturilor regimului social-politic din țara noastră.

CONSTANTIN MOCANU, de la
Academia de științe social-politice
„Ștefan Gheorghiu”

Observ că în ceea ce privește noțiunea de regim politic, de regim social, de regim burghezo-moșieresc, din cercetarea literaturii din perioada 1864—1918, apoi de la 1918 la 1944 și după aceea, de la 1944 pînă astăzi,

putem ajunge la considerații foarte interesante. Pînă la 1918 nu am găsit o definire a noțiunii de regim sau o folosire a noțiunii în sensul mai larg pe care îl dăm noi.

Noțiunea de regim burghezo-moșieresc nu am găsit-o înainte de 1918. După 1918, această noțiune este mai extinsă și se impune în mod decisiv, îndeosebi prin unele documente ale P.C.R.

Pe noi ne interesează și caracterizarea regimului sub aspectul pe care l-am arătat, dar astăzi să căutăm să răspundem ce caracter de clasă avea acest regim. Dacă găsim pînă în 1918 două clase și dacă există de facto un regim în care aceste două clase își dau mîna mai mult sau mai puțin solidar, atunci ne dă posibilitatea de menținere a termenului de regim burghezo-moșieresc. Într-un stadiu noțiunea de regim burghezo-moșieresc este proprie.

Sînt de acord cu observația tovarășului Berindei că este greșit că s-a folosit la noi *clasa burghezo-moșierească*. Noțiunea de regim burghezo-moșieresc persistă și după etapa pe care o discutăm. Este valabilă, și eu sînt pentru menținerea ei. În ce măsură reflectă adevărul? În esență, reflectă. Această noțiune de regim burghezo-moșieresc, folosită doar de frazele-tip, fără explicații, dă impresia și duce la concepția că la noi regimul a fost nediferențiat, nenuanțat. Noi însă putem distinge o anumită dinamică. Cînd a început regimul burghezo-moșieresc? Tematica nu se pronunță în mod decisiv. Din faptul că tematica pornește de la 1864 s-ar putea înțelege că regimul discutat începe la această dată. Este greu de găsit un termen unic de periodizare. Dacă ținem seama și avem în vedere faptul că în România în acest an au intervenit schimbări în relațiile sociale, atunci anul 1864 este un moment decisiv, atunci este un regim cu noi elemente, cu noi trăsături care definesc acest regim. Numai din acest punct de vedere este potrivit anul 1864.

Apreciez inițiativa de a se pune în discuție nu numai regimul politic, ci și cel social-politic. Să luăm aspectul larg istoric al lucrurilor și să stabilim un sistem național al regimului social-politic în România.

IOAN OROS, de la Academia
de științe social-politice „Ștefan
Gheorghiu”

Relațiile capitaliste în proprietatea moșierească din Germania erau mult mai puternice decât în România... Rolul burgheziei în Germania era destul de mare, iar moșierimea a ajuns să se capitalizeze într-atît încît să participe la oligarhia financiară. În Germania exista votul universal. În parlamentul german au ajuns peste 100 de deputați socialiști și totuși este apreciată ca regim imperialist, ca regim moșieresc-burghez. Înseamnă că nici această apreciere nu este valabilă pentru Germania.

DAMIAN HUREZANU, de la In-
stitutul de studii istorice și social-
politice

Se știe că Lenin a apreciat Germania după 1879 că avea un regim politic burghez. Germania avea un nivel de dezvoltare al forțelor de producție și al relațiilor de producție capitaliste mult mai avansat decât România.

Este interesant a aborda o asemenea problemă centrală — aceea a regimului burghezmoșieresc din țara noastră. Istoriografia noastră în ultimele două decenii s-a ocupat de diverse aspecte ale evoluției României la

sffîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. A operat și cu noțiunea de regim burghezmoșieresc, într-o accepție mai restrînsă, mai mult văzută dintr-o perspectivă politică, a coaliției de forțe a burgheziei și moșierimii. După părerea mea, conceptul ca atare este mai bogat decât s-a așteptat de la el și decît s-a operat cu el.

Noțiunea de regim burghezmoșieresc a fost conservată în terminologia gîndirii noastre de către P.C.R. în condițiile cunoscute. Pentru impunerea acestei noțiuni între P.C.R. și reprezentanții P.S.D. s-a dus o discuție ideologică, deoarece social-democrații căutau să explice procesele istorice ale României pentru deceniile 2—4 prin oligarhia română. Această concepție este o înțelegere de către social-democrați a dezvoltării economice și sociale, dar în primul rînd a conducerii politice în România, care, după ei, era reprezentată nu de către burghezie, ci numai de anumite vîrfuri oligarhice ale acesteia. După ei, România se afla în fața unei revoluții burgheze, care avea menirea să înlăture oligarhia dominantă, să asigure dominația burgheziei din punct de vedere politic. Sigur că a fost o perioadă cînd era foarte greu să treci la o stare de inteligibilitate în cercetarea istoriei, atît timp cît prin cîteva fraze terminau și cu burghezia și cu toți.

Conceptul de regim burghezmoșieresc nu este un cadru speculativ, un cadru pe care am căuta să îl impunem realității faptelor. Nu putem porni invers — de la expunerea tuturor faptelor și să le urmăm direcțiile de dezvoltare. Cred că de data aceasta inversăm oarecum lucrurile și privim diversele aspecte concrete din perspectiva acestui cadru general. Ne dă un plus de cunoaștere sau nu? După părerea mea ne dă. Înțelegem raportul în care se află diferite părți componente ale procesului istoric cu acest concept. Este necesar cînd trecem la analiza problemei regimului burghez, la a înțelege relațiile dintre aceste părți componente. Aceste relații constituie cheia înțelegerii regimului burghezmoșieresc.

Mi-aș permite să dau o definiție a ceea ce înțeleg prin regim burghezmoșieresc. Regimul burghezmoșieresc reprezintă o formă de evoluție a capitalismului, al cărui specific avea la bază existența burgheziei capitaliste, fapt care se răsfrînge asupra tuturor domeniilor vieții economice, sociale și politice a țării. Este o formă a evoluției capitalului. Esențial este să analizăm particularitățile, ceea ce este caracteristic acestei forme de evoluție. Sarcina istorică este să lămurim modul în care se individualizează concepția abstractă a unui mod de producție sau altul, la ce stadiu ajungem. În primul rînd, vedem că această formă specifică de evoluție capitalistă își imprimă, dacă pornim de la economie, tipul de proprietate — în dezvoltarea agriculturii, a relațiilor în agricultură —, marea proprietate moșierească.

Economiștii trebuie să înțeleagă că acest capitalism pe care îl analizează trebuie să-l vadă ca un organism, nu ca o adiționare mecanică a rămășițelor feudale la capitalism. Este vorba că avem de-a face cu trăsături specifice — elementele capitaliste și rămășițele feudale sînt îngemănate.

Dacă în sfera economică predomină moșierimea, în viața politică ea deține de asemenea o poziție foarte puternică. În raport cu ce dau izvoarele vremii, noi nu subliniem îndeajuns faptul că și în viața politică era prezent elementul agrar și că moșierimea privea de sus pe burghezi. O stare care nu se poate contesta.

Împletirea de interese pe plan politic nu mai cere nici un fel de demonstrații, este evidentă.

Cînd vorbim de burghezie, trebuie să avem în vedere acea burghezie care a intrat în alianță cu moșierimea, ale cărei interese s-au îngemănat cu ale moșierimii.

Nu poate fi înțeles regimul burghezo-moșieresc dacă nu raportăm interesele de clasă ale burgheziei și moșierimii la masele populare, pentru a vedea că în contextul istoric dat, în condițiile unei dezvoltări burgheze capitaliste, era chemată altă clasă să realizeze prefaceri tot cu caracter burghez, dar fundamentale.

În încheiere, părerea mea este că sarcina cercetării problemelor regimului burghezo-moșieresc, sarcina înțelegerii procesului istoric din România într-o perspectivă generală de natură să ușureze și celelalte aspecte cu caracter particular, să împingă cunoașterea istorică se pune cu stringență în fața istoriografiei noastre. Să considerăm această întrunire ca un schimb de păreri ad-hoc și să purcedem la ceea ce se așteaptă de la temă ca atare.

ARON PETRIC. Îmi exprim o anumită nedumerire în legătură cu definiția dată regimului politic. Acordați regimului social sensul unor anumite ipostaze ale dezvoltării României într-o anumită etapă, ceea ce poate să fie identic sau aproape identic cu ceea ce numim orînduire social-politică. Concepeți în acest mod regimul social-politic sau mai degrabă ca o formă structurală a societății?

DAMIAN HUREZEANU. Cred că regimul burghezo-moșieresc trebuie înțeles ca formă de manifestare concretă a orînduirii. Orînduirea social-politică este mai bogată.

TRAIAN LUNGU. Extindeți caracterizarea făcută burgheziei pentru întreaga perioadă istorică pînă la primul război mondial?

DAN BERINDEI. Moșierimea a acceptat în cadrul acestui sistem sau regim o parte a burgheziei sau invers? Cine constituie elementul dominant?

TITU GEORGESCU. Moșierimea nu o apreciați ca aparținînd orînduirii capitaliste?

Nu putem sublinia specificitatea și altfel decît dînd nota de regim burghezo-moșieresc pe o perioadă atît de îndelungată? Specificitatea trebuie neapărat sub acest termen formulată?

DAMIAN HUREZEANU. Eu am avut în vedere poziția burgheziei în toată această perioadă, subliniind încă o dată că împărtășesc ideea că la începutul secolului al XX-lea observăm extinderea liniilor deosebitoare între politica liberalilor și conservatorilor, dar cu adăugirea principală că ea se făcea în cadrul regimului social-politic dat.

De asemenea, caracterizarea pe care am făcut-o nu are în vedere numai poziția liberalilor față de problema agrară. Cred că relațiile dintre burghezie și moșierime în această perioadă presupun luarea în considerare că, față de interesele fundamentale ale unei clase și ale celeilalte, adversarii de clasă, adică

cealaltă clasă nu a adoptat o politică de înlăturare a acestor interese fundamentale, deci nu a subminat aceste interese generale.

În contextul relațiilor burghezie-moșierime, burghezia era cea care pe plan politic deținea poziții predominante ?

Desigur că aceasta depinde de perioade și în cadrul regimului. Eu cred că burghezia deținea, dar acea burghezie care se afla în coaliție cu moșierimea. Aceasta se răsfringe asupra burgheziei însăși. Eu m-am referit la burghezie în ansamblu.

Dacă moșierimea este o categorie capitalistă în această perioadă ? Desigur. Este însă vorba de procesul de transformare a moșierimii, dar el era departe de a fi realizat.

MIRCEA MICIU, de la Editura politică

Am încercat să mă apropiez de aceste probleme din punct de vedere al sociologului care nu privește numai fenomenul istoric,

așa cum caută să-l definească istoricul, ci este un punct de vedere mai larg, care pornește și are în vedere faptele care s-au petrecut în această perioadă, dar are și o concluzie teoretică asupra evenimentelor care s-au petrecut în perioada respectivă. S-au adus argumente aici și din analiza concretă și în spiritul analizei concrete pe care o face Dobrogeanu-Gherea, arătând etapă de etapă caracterul dominant al relațiilor feudale până în ajunul războiului mondial, când el se ocupă de neoibăgie, s-au adus argumente la dezvoltarea capitalismului, lucru pe care nici Dobrogeanu-Gherea nu-l neagă. Gherea operează cu noțiunea de neoibăgie, însă nu o aplică întregii economii a țării, ci numai sectorului agricol. Este vorba numai de relațiile care domină în agricultură, el reliefind importanța și elementele care s-au dezvoltat în economia românească. Trebuie însă să avem în vedere și elementul politic privit prin prisma evoluției generale a societății, direcția în care se dezvoltă. Există elemente „feudale“, dar care se apropie de pozițiile burgheziei.

Personal, cu anumite rezerve, consider că putem vorbi de regim burghezo-moșieresc până la 1921. Dacă de la această perioadă nu mai putem vorbi de regim burghezo-moșieresc în România, trei elemente esențiale mă călăuzesc în susținerea acestei afirmații. În primul rînd este vorba de exproprierea celor 6 milioane hectare de pămînt; în al doilea rînd este vorba de votul universal, pe plan politic, care se acordă în 1918; în al treilea rînd este vorba de desăvîrșirea statului unitar național român. Am în vedere faptul că se creează condițiile dezvoltării capitalismului în România și ca dovadă, după 1922, capitalismul în România cunoaște o dezvoltare ascendentă. Elementul moșieresc care mai rămîne reprezentat în diferitele guverne are de acum pronunțate interese capitaliste, am putea spune că acești moșieri au interese strîns legate de cele ale capitaliștilor.

GHEORGHE ZAHARIA, director adjunct la Institutul de studii istorice și social-politice

O serie de păreri exprimate aici au mers spre a demonstra caracterul burghezo-moșieresc al regimului și nu au fost depășite limitele aprecierilor mai vechi, fie că s-au numit, cum a spus tovarășul Axenciuc, o simbioză între bur-

ghezie și moșierime, fie că s-au numit altfel, fără să se facă suficiente argumentări.

După părerea mea, este greșit să se stabilească asemenea egalități între burghezie, care se născuse, care făcuse o insurecție la 1821, care trecuse prin revoluția de la 1848, care dominase evenimentele din preajma unirii, care își afirmă dorința dezvoltării industriale, și clasa moșierilor, care era departe de a mai fi cît de cît o clasă omogenă, fiind clasa ce se afla în descompunere. Chiar și în interiorul partidului politic al acestei clase se produc destrămări, frământări sub influența evoluției interne, amplificate de existența situației

generale europene. În interiorul moșierimii distingem o parte reacționară care se exclude treptat, o altă parte a moșierimii care tinde să se integreze în noile relații social-economice care se dezvoltă.

Mi-aș permite să apreciez că, dat fiind acest proces evolutiv de consolidare a clasei noi burgheze, am avea de-a face cu un regim nu burghezo-moșieresc sau un regim al burgheziei și moșierimii, ci avem de-a face cu un regim burghez, în curs de consolidare.

S-au făcut referiri și la diferitele momente de coalizare a burgheziei cu moșierimea, aducându-se argument al acesteia, monstroasa coalitție burghezo-moșierească.

După părerea mea, asemenea momente au reprezentat alianțe vremelnice, pe care nu le întâlnim tot timpul, ci în anumite perioade, cînd masele populare ridicate la luptă puneau în discuție problema proprietății.

Mie mi se pare că unul dintre gînditorii noștri marxiști, continuator pe un plan superior al operei începute de Dobrogeanu-Gherea, Lucrețiu Pătrășcanu, definește aproape exact procesul acesta evolutiv cînd spune că el începe în 1821, trece prin 1848, 1907, 1921, dar a cărui desăvîrșire — spune el — rămîne să se realizeze de către proletariat.

Consider această discuție ca un bun început, ca un preludiu la viitoarea discuție temeinică, care să meargă pînă la ultimele elemente ale analizei. Am impresia că această primă discuție nu și-a propus din capul locului acest lucru. Rezultatul ei pozitiv constă în punerea unor probleme în orientarea mai clară asupra pistelor de cercetare viitoare, care pînă la urmă va aduce clarificare.

Desigur, nu pot să rup regimul politic de relațiile de producție din acest moment din societatea respectivă.

În noțiunea de regim politic, după părerea mea, intră și guvernarea, dar nu se poate limita numai la aceasta.

Fără îndoială, în cadrul unei discuții libere întrebările sînt bine venite ; ele înviorează discuția, ajută la clarificarea unor păreri exprimate de unul din participanții la discuție. Dar consider esențial confruntarea de păreri, exprimarea unor opinii.

De aceea mi-aș permite să invit pe tovarășii care pun întrebări să-și exprime și opiniile, contraargumentele. În ce mă privește, afirm aprecierea mea din nou că în perioada ce discutăm avem de-a face cu un regim politic burghez care se consolidează în cadrul unui proces.

Desigur, este just a fi analizate guvernările, ca mijloace de expresie a regimului politic. Dar noi nu discutăm despre guverne, ci despre regimul politic. Acestea nu schimbau regimul politic fundamental existent în țară. Avem acum suficientă documentare și posibilități să întreprindem o asemenea cercetare și ceea ce a fost just în aprecierile și judecățile anterioare să păstrăm și să lămurim și mai amplu ; ceea ce nu corespunde să eliminăm.

ION CICALĂ, de la Institutul de
istorie din Cluj al Academiei
R.S. România

Importanța dezbaterilor reiese din interesul deosebit pe care l-au suscitat în rîndurile unui mare număr de cercetători participanți, cît și din însăși înfruntarea vie de opinii asupra terminologiei de bază. Este totodată un indiciu că stadiul la care au ajuns cercetările istoriografiei noastre marxist-leniniste impune unele corective termenului „burghezo-moșieresc“ sau „România burghezo-moșierească“, pentru că nu ne poate fi indiferent dacă se nasc unele confuzii în rîndul cititorilor cînd se pune semnul egalității între noțiunea burghezo și moșieresc, în sensul de feudalism sau burghezo-feudal, cum traduc unii din străinătate. Este neapărat necesar să existe un termen care să corespundă adevărului istoric, deoarece și la noi este vorba de un proces obiectiv de dezvoltare, de consolidare a unui regim politic burghez, corespunzător cu creșterea, dezvoltarea și maturizarea trăsăturilor generale ale orînduirii capitaliste, în ca-

drul căruia se include și procesul de adaptare a moșierimii la această orînduire.. Moșierimea, care nu poate fi confundată cu vechea boierime, lupta pentru a-și păstra pozițiile economice, însă în cadrul orînduirii noi. Cei care nu s-au acomodat au dispărut.

Ceea ce însă vreau să ridic aici este mai mult problema unor aspecte ale relațiilor social-politice în teritoriile care pînă în 1918 se mai aflau sub dominația străină — respectiv Transilvania.

În ceea ce privește Transilvania, nu putem să nu ținem cont de particularitățile ce se desprindeau pe plan social și politic din situația de subordonare economică, socială și politică, de dublul jug, social și național, care apăsa pe umerii populației românești. De aici și împletirea între exploatarea socială și națională. Fără a subaprecia problema asupririi și exploatării sociale generale, care a determinat o strînsă unitate de acțiune a maselor fără deosebire de naționalitate, se cunosc suficiente exemple ale luptei comune a maselor exploatare (români, maghiari, germani etc.); în cadrul acestor dezbateri pentru noi este important să raportăm chestiunea și la relațiile sociale și politice între burghezia română și masele populare pînă la 1918. În această direcție nu putem trece cu vederea peste deosebirile care existau de o parte și alta a Carpaților. În Vechiul Regat, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, pe plan politic și social, pe măsură ce se afirmă proletariatul pe arena politică, aceste antagonisme dintre burghezia, care era clasă dominantă politic, și masele populare sînt mai vizibile și au o pondere mai mare. În Transilvania, burghezia română, ea însăși asuprită din punct de vedere național, fiind totodată împiedicată să participe la viața politică și stînjenită în dezvoltarea ei economică normală, nu mai stătea pe aceleași poziții antagoniste în relațiile cu masele populare.

Reflectate pe plan politic, aceste relații de colaborare, dictate de interese comune, fac ca baza de masă a Partidului Național Român din Transilvania să fie mai mare. Toate acestea au determinat și obiectivele mișcării politice a burgheziei, care corespundeau procesului obiectiv de dezvoltare a societății românești din Transilvania din acele vremuri. Astfel se explică lupta ei hotărîtă împotriva rămășițelor feudale, pentru drepturi și libertăți democratice, pentru interese naționale și sociale ale maselor populare, pentru răspîndirea culturii în rîndul poporului etc. În timp ce burghezia dominantă din Austro-Ungaria se îndepărtează de mase și intensifică exploatarea și asuprirea nu numai împotriva popoarelor nedominante, dar chiar în rîndurile propriilor lor popoare, lipsind masele de drepturi politice elementare, în sinul populației românești se observă tot mai accentuat concentrarea forțelor care vizau progresul societății, atît pe plan național cît și social, în direcția îndeplinirii dezideratului de bază: desăvîrșirea unității de stat.

ARISTIDE VARGHIDA, de la Aca-
demia de științe social-politice
„Ștefan Gheorghiu”

nici ei nu trebuiau priviți în totalitatea lor. Unii erau legați de producția de cereale-marfă și au înțeles că trebuiau să intervină cu niște reforme, pentru că altfel nu-și puteau menține baza, suportul respectiv. Tot așa cum junimiștii conservatori de la sfîrșitul secolului trecut dacă s-au deosebit de bătrîinii conservatori s-au deosebit prin aceea că au înțeles necesitatea unor transformări. Istoriografia noastră a cîștigat un lucru în ultimii ani, în sensul concluziilor că România la sfîrșitul secolului trecut nu ajunsese în faza monopolistă. Tovarășul Axenciuc a făcut și demonstrația. Rîndul trecut a făcut-o mai convingător decît astăzi, acum făcînd numai o legătură dintre discuția de atunci și cea de astăzi. Ce idee vreau să subliniez? Dacă atunci cînd în istoriografia noastră a fost dominantă această teză — aceea că România se afla în faza monopolistă —, atunci

Aș vrea să pornesc de la faptul că anumiți reprezentanți ai moșierimii se pronunțau pentru o politică protecționistă, pentru încurajare ș.a.m.d. Aceasta este foarte adevărat. Ce vreau să pun în evidență? Reprezentanții moșierimii

fără îndoială că toate eforturile istoricilor pe linia caracterizării economiei politice, stadiului de dezvoltare al României tindeau să exagereze caracterul burghez al dezvoltării societății românești. Acum, când am ajuns la concluzii în legătură cu definirea stadiului, ar trebui să avem în vedere să nu exagerăm cealaltă latură a menținerii relațiilor feudale, a ponderilor pe care au avut-o aceste relații. Pornesc de la o idee. Lenin spunea că „politicul nu este altceva decât expresia concentrată a economicului“.

Și acum citeva cuvinte despre problema propusă. La 1864 se mențineau cele două forme ale proprietății — o parte este proprietatea țărănească și alta este cea moșierească.

Chiar reforma rurală este o expresie a compromisului dintre burghezie și moșierime pe de o parte și o expresie a stadiului de dezvoltare a forțelor de producție din România la acea dată. În legătură cu atitudinea față de țărănime în toată această politică economică exprimată prin politica de tocmeli, prin politica de vânzări, nu exista nici o deosebire între punctul de vedere al liberalilor și punctul de vedere al conservatorilor. La acest capitol s-au înțeles și nu întâmplător și conservatorii și liberalii au fost de acord ca în Constituție să se înscrie principiul burghez al păstrării proprietății. S-au adus modificări. Fără îndoială însă că nu poate nimeni crede și nimeni nu are această opinie că la noi în țară, burghezia, relațiile acestea capitaliste nu au cunoscut o continuă dezvoltare. Dar, după părerea mea, de la 1864 până la primul război mondial, întreaga evoluție, stadiul la care ajunsese România din punct de vedere economic se reflecta pe plan social-politic în existența unui regim politic nepopular, un regim politic care reprezenta prin excelență interesele de clasă ale burgheziei și moșierimii. Așa încât nu știu dacă trebuie să luăm în discuție dacă era o anumită situație și într-o țară și în alta. Poate că gândirea românească a ajuns la o anumită generalizare. După părerea mea, trebuie să pornim de la ceea ce s-a constatat de către specialiști până la sfârșitul secolului trecut, după aceea să concluzionăm eforturile istoricilor, filozofilor, sociologilor, economiștilor într-o definire care să reflecte lucrurile așa cum cere realitatea. Definiția de regim burghezo-moșieresc răspunde realităților economice, politice, sociale ale României în perioada dată. Aceasta nu înseamnă că nu sînt receptiv la propunerea tovarășului Zaharia sau la ceea ce a evidențiat tovarășul Hurezeanu. După părerea mea, în această perioadă, definiția aceasta exprimă în chip concentrat esența regimului politic din România.

NICOLAE COPOIU, de la Institutul de studii istorice și social-politice

De cele mai multe ori avem impresia că tot ceea ce a fost făcut înaintea noastră a fost bine făcut. Este un fel de cult, mai mult sau mai puțin conștient. Oprirea dinamicii gândirii omenești echivalează cu reintrarea în

dogmatism, cu reîntoarcerea la epocile premarxiste.

O „reconsiderare“, o reevaluare a valorilor trecutului este o necesitate pentru fiecare epocă. Și, mai mult sau mai puțin conștient sau premeditat, fiecare epocă o și realizează.

Aducînd pe terenul dezbaterii noastre idei generale, nu trebuie să fim uimiți că ne luăm sau ne putem lua permisiunea să lărgim unghiul opticii noastre istorice și chiar să încălcăm unele jaloane tradiționale.

Ce e acela regim? În acest cuvînt istoricii circumscriu de obicei un conținut mai restrîns decît acela al noțiunii de orînduire social-economică. Filozofii ar trebui să ajute la precizarea acestei noțiuni de regim sau eventual la înlăturarea ei. În așteptarea acestui ajutor, îmi permit pentru scopul delimitării obiectului discuției de față să exprim citeva gânduri în legătură cu ceea ce ar trebui să înțelegem prin „regim“.

Determinarea „regimului” nu e o simplă problemă de terminologie pe care trebuie să o rezolvăm, ci ea implică o metodologie, fixarea unor criterii, fără îndoială, în interiorul concepției materialiste-dialectice.

Regimul ar cuprinde acele forme de organizare și conducere a societății care asigură existența și evoluția unei orînduiri sociale. Un „regim” care nu ar îndeplini asemenea rol e un nonsens. Deci regimul ar încorpora : forma de guvernămînt, sistemul electoral, împărțirea teritorial-administrativă a țării, elementele principale ale legislației. Undeva, între forma de guvernămînt și sistemul electoral, am putea fixa și locul partidelor politice. Fiecare dintre acești „factori” include o serie de mecanisme necesare bunei funcționări a ceea ce numim pentru orice societate modernă mașina de stat. A se remarca faptul că în componentele regimului nu am inclus structura de clasă și forma de proprietate, care sînt atributele de bază ale orînduirii sociale.

Nu am nici o îndoială că orînduirea socială din România în perioada 1866—1921 a fost capitalistă, iar regimul a fost burghezo-moșieresc. Se poate discuta dacă, după reforma agrară din 1921, cînd moșierimea și-a pierdut forța economică în mare măsură, iar forța politică în întregime prin dispariția partidelor conservatoare, regimul social-politic mai poate fi numit burghezo-moșieresc sau e nevoie ca în locul celui de-al doilea epitet „moșieresc” să folosim un termen, îndrăznesc să propun „țărănesc”.

Trebuie să ne dea de gîndit faptul că nici o epocă din istoria României, poate în afară de cea fanariotă, nu s-a „bucurat” de o abordare atît de critică cum s-a „bucurat” tocmai epoca modernă a României, așa-numitul regim burghezo-moșieresc. Spun „tocmai” deoarece nimeni nu poate pune la îndoială că, din motive asupra cărora nu este locul să insistăm aici, perioada 1821—1918, raportată la mileniul sau la milenii de existență ale poporului român, a reprezentat în cadrul dezvoltării sale istorice o perioadă indiscutabil nu numai de afirmare, ci și de împlinire. A fost o împlinire pe linia constituirii națiunii, a fixării cadrului social-demografic și geografic, în limitele căruia poporul nostru a trăit și trăiește azi alături de celelalte popoare. Dar nu a fost numai atît. Cu toate acestea, exceptînd anumite momente asupra cărora istoricii și-au revărsat harul recunoștinței posterității, societatea românească, uneori, pînă nu de mult, inclusiv mișcarea muncitorească, a fost blamată în aproape mai tot ce a avut și produs ea mai activ.

CORNEL ALMĂȘAN, de la revista
„Lupta de clasă”

Tovarășul Copoiu a făcut o serie de considerații generale. Întrucît scopul discuției este de a clarifica caracterul regimului sau orînduirii social-politice în perioada respectivă, aș vrea să întreb de ce dînsul este sigur că orînduirea socială în perioada 1866—1921 este capitalistă, iar regimul politic este burghezo-moșieresc ? Nu ne-a adus nici un argument în susținerea acestei aserțiuni.

NICOLAE COPOIU. Două întrebări s-au pus în legătură cu formularea pe care am schițat-o eu privind definirea regimului dintre cele două războaie mondiale. În intervenție ar trebui să fie expuse și o seamă de argumente pentru susținerea termenului. Nu am făcut-o și nici nu o fac acum, dar am sugerat-o în cadrul acestei dezbateri.

CORNEL ALMĂȘAN. M-a întrebat dacă sînt atît de sigur că orînduirea de după 1866 este capitalistă. În ceea ce mă privește, eu sînt foarte sigur. În cadrul acestei dezbateri nu putem să ne lărgim la prezentarea tuturor considerațiilor, a argumentelor.

ION ȘENDRULESCU, de la Facul-
tatea de istorie a Universității
București

Ca și ceilalți vorbitori, apreciez ca o inițiativă lăudabilă acțiunea organizată de cele două instituții pentru punerea în dezbatere a unei teme foarte importante pentru istoria modernă și contemporană a României.

Firește că dezbaterile care au avut loc ieri și astăzi vor fi continuate ulterior și sînt de acord cu propunerea făcută de antevorbitorii mei ca problema respectivă să fie studiată temeinic în viitor, iar concluziile care vor fi trase pe baza dezbaterilor să servească drept îndreptar pentru cei ce vor aborda diferite aspecte ale temei respective.

În ce privește începutul înțelegerii dintre vîrfurile burgheziei și ale moșierimii (coaliția burghezo-moșierească sau „monstruoasa coaliție“, cum i-a spus Cezar Bolliac), eu consider că mobilul acestei înțelegeri nu a fost de la început teama lor de a se apăra împotriva maselor, ci mobilul inițial a fost nemulțumirea față de domnitorul Al. I. Cuza, care, sprijinindu-se pe boierimea liberală din rîndurile căreia făcea și el parte, a nemulțumit atît pe conservatori cît și pe liberalii radicali. De altfel, chiar domnitorul Al. I. Cuza a declarat consulului austriac Eder că va căuta să zdrobească pe albi (conservatori) prin roșii (liberalii radicali), iar el va duce o politică de centru.

Desigur, după răsturnarea domnitorului Al. I. Cuza, mobilul alianței dintre cele două clase în cadrul regimului social-politic burghezo-moșieresc s-a schimbat, el fiind îndreptat împotriva maselor muncitorești și țărănești.

Unii tovarăși în intervențiile făcute aici au susținut că domnia lui Cuza ar avea un caracter burghezo-democratic.

AUGUSTIN DEAC. Personal consider exagerată această apreciere și susțin că domnia respectivă, ca și reformele înfăptuite în timpul ei au un caracter burghez. Dacă analizăm atît întreaga legislație și reformele din timpul acestei domnii, vom vedea că ele au un pronunțat caracter burghez, cu toate că în unele reforme (legea generală a instrucțiunii din 25 noiembrie/5 decembrie 1864) sînt și unele prevederi cu caracter democratic, ca, de exemplu, obligativitatea și gratuitatea învățămîntului primar de 4 clase pentru toți copiii de la 7 la 14 ani, dar practic o asemenea prevedere s-a aplicat cu foarte multă greutate. Pe de altă parte, nu trebuie uitat că domnitorul Al. I. Cuza și colaboratorul său apropiat Mihail Kogălniceanu erau moșieri liberali cu concepții burghezo-democratice. Dar reformele lor în genere sînt burgheze și au contribuit la consolidarea statului național român creat în 1859, prin unirea Moldovei cu Țara Românească.

În ce privește caracterul de clasă al regimului social-politic instaurat în România în 1866, el reiese din alianța celor două clase: burghezia și moșierimea, care, potrivit prevederilor Constituției din 1866, au participat din plin la viața politică și economică a țării.

Personal opinez pentru formula de regim social-politic burghezo-moșieresc și nu de regim social-politic al burgheziei și al moșierimii — cum spunea tovarășul Traian Lungu.

După 1918 și mai precis după 1921, cînd prin reforma agrară au fost expropriate aproape 6 500 000 ha de pămînt ale moșierilor, baza economică a moșierimii îngustîndu-se foarte mult și mulți moșieri îmburghezindu-se, eu consider că poate fi acceptată formula de regim social-politic burghez.

MIHAIL OIȘTEANU, de la Aca-
demia de științe istorice și social-
politice „Ștefan Gheorghiu“

Mie mi se pare că toți cei prezenți pornesc de la faptul că la sfîrșitul deceniului al 7-lea al secolului trecut s-a statornicit în România o orînduire social-politică burgheză cu particularități foarte precise, cu puterni-

cele rămășițe feudale pe care nu le putem nega.

Se pune întrebarea, dacă în toată perioada menținerii orînduirii social-economice burgheze, aceasta a avut același regim politic. Mie mi se pare că nu, de-

oarece, în general, istoria universală a arătat că aceeași orînduire social-economică corespunde în unele țări mai multor sisteme politice sau regimuri politice.

De exemplu, Germania prin sistemul politic statornicit după revoluție, pe baza Constituției de la Weimar, avea particularități foarte precise, iar sistemul politic statornicit după venirea lui Hitler (1933) a fost un sistem politic foarte bine precizat, cu particularități precise, Germania rămînînd în aceeași etapă a orînduirii social-economice burgheze. Același lucru îl putem vedea în Italia și în Franța după cel de-al doilea război mondial.

Unii folosesc noțiunea de „sistem politic“, alții folosesc noțiunea de „regim politic“, incluzînd în aceasta o noțiune mai largă care este în fond același lucru. Eu mi-am însușit termenul de „sistem politic“, care, după părerea mea, este o noțiune complexă ce se caracterizează printr-o serie de elemente care trebuie analizate.

1. În primul rînd trebuie analizată forma de guvernămînt care desemnează modul de organizare a organelor puterii: regat, republică, monarhie, locul pe care îl ocupă în sistemul politic dat și influența sa asupra vieții politice.

2. Trebuie avută în vedere structura de stat care indică raporturile dintre puterea centrală și locul existenței unui stat unitar sau federativ, întreaga administrație de stat, toate formele și locul pe care îl ocupă acestea în sistemul politic.

3. În sfîrșit, regimul politic, care reprezintă, după părerea mea, esențialul element în noțiunea de „sistem politic“. Regimul politic care reprezintă totalitatea formelor și metodelor întregului mecanism prin care se realizează puterea, organizațiile guvernamentale și neguvernamentale. Trebuie analizat din acest punct de vedere raportul dintre puterea executivă și puterea legislativă, între monarhie, întregul parlament sau între reprezentanții întregului parlament.

Trebuie avut în vedere că există partide politice care acționează și joacă rolul preponderent în viața politică. Trebuie avut în vedere locul pe care-l ocupă mișcarea muncitorească din țara noastră. Noi trebuie să avem în vedere și să analizăm mai profund locul și rolul ocupat de monarhie, interesele cărei clase le-a apărut monarhia.

De asemenea, trebuie să analizăm mai profund întregul raport dintre puterea executivă și legislativă; în această perioadă, constituția și legislația existente cărei clase le erau subordonate?

Trebuie să analizăm, și astăzi s-a făcut ceva mai mult, problema partidelor politice, pe cine reprezintă acele partide politice, care a fost sfera lor etc. Mi se pare că ceva mai puțin s-au discutat raportul și rolul pe care l-a avut mișcarea muncitorească, așa cum a fost ea în perioada respectivă etc.

Pînă în 1918 trăsăturile sistemului politic ne dau dreptul să apreciem că a fost sistem burghezo-moșieresc. Desigur, unii tovarăși au spus burghezo-moșieresc, alții al burgheziei și moșierimii, dar în esență aceasta nu schimbă lucrurile. Mi se pare că dacă luăm trei elemente este suficient pentru ca unii autori să-și mențină această părere.

În ce privește perioada de după 1918 există unele argumente care trebuie încă analizate și văzut în ce măsură poate fi menținut și mai tîrziu acest termen.

DAN BERINDEI. Vrem să ne ocupăm numai de un sistem politic sau de un sistem social-politic; dacă este vorba de un sistem social-politic, care este elementul dominant?

MIHAIL OIȘTEANU. Trebuie studiat regimul 1938—1940 și 1940—1945 și trebuie văzute mai atent trăsăturile caracteristice ale acestui regim. Cred că este un alt regim cu trăsăturile sale distincte pe fond capitalist.

NICOLAE HUSCARU, de la Aca-
demia de științe istorice și social-
politice „Ștefan Gheorghiu”

mondial țara noastră era în primul rînd agrară, că aproape 70% din venitul național era dat de agricultură, că predominau marile latifundii în care existau resturi feudale însemnate. Marea proprietate moșierească juca un rol extrem de însemnat în viața economică și avea același rol și în viața politică.

În al doilea rînd, cred că ar fi bine să ne reamintim și alte lucruri, în legătură cu modul în care s-a format această coaliție dintre burghezie și moșierime. În fond burghezia a ajuns la putere în mod treptat în decursul perioadei care a urmat după 1848 și pînă la 1864.

În ceea ce privește burghezia noastră din acea vreme, ea era slabă din punct de vedere economic și nu și-a putut impune propriul punct de vedere. Datorită împrejurărilor, ea nu a putut ajunge să pună singură mîna pe putere. Atunci a recurs la această înțelegere cu moșierimea, nevoită fiind de slăbiciunea ei economică.

Moșierimea, pe de altă parte, ținînd cont de evoluția situației din țară și de dorința ei de a păși pe calea unei evoluții capitaliste, a acceptat această înțelegere.

Mi se pare că s-a ocolit parcă noțiunea de „cale prusacă” pentru dezvoltarea capitalismului în agricultură la noi. Structura agrară a statului respectiv a devenit capitalistă, păstrînd și anumite resturi. Această cale înseamnă alianța dintre burghezie și moșierime. În timp ce „calea americană” înseamnă alianță între burghezie și masele țărănimii.

O altă problemă este aceea a schimbării raportului de forțe dintre burghezie și moșierime. În cadrul regimului de după 1864—1866 există o constantă care este creșterea neconținută a ponderii burgheziei.

La sfîrșitul secolului s-a instituit rotativa guvernamentală. Înșiși conducătorii acestor partide încep să-și dea seama că în ceea ce privește interesele lor esențiale nu există deosebiri. Acest lucru se spune chiar în parlament. Această îngemănare a burgheziei și moșierimii își găsește expresia chiar în crearea partidelor, care nu sînt nici moșierești, nici burgheze, ci au elemente eterogene. Asistăm la un fenomen de îmburghezire, de pătrundere a moșierimii în viața industrială și la un alt fenomen, invers, de pătrundere a burgheziei în viața rurală.

În sfîrșit, o ultimă problemă. Una din trăsăturile fundamentale ale regimului instaurat la mijlocul secolului trecut a fost profundul lui reacționarism în politica internă — nu numai înăbușirea răscoalelor țărănești, dar sistemul electoral cenșitar care excludea de la viața politică marea majoritate a populației, legislația excepțională care apăsa asupra țărănimii.

ȘTEFANIA MIHĂILESCU, de la
Academia de științe istorice și so-
cial-politice „Ștefan Gheorghiu”

Mă voi referi la părerile lui C. Stere despre regimul social-politic din România la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

C. Stere are o concepție foarte originală despre dezvoltarea societății omenești, mai ales despre evoluția societății românești. În multe studii și articole analizează aspecte foarte concrete ale realităților românești din această perioadă.

La el întîlnim „un regim oligarhic”. El înțelege dominația economică și politică a celor 1 000 de latifundiați. Împarte societatea românească într-o oligarhie minoritară și o masă imensă progresistă, interesată în democratizarea țării. Acest lucru nu se poate accepta, pentru că el omite un lucru esențial: elementul burghez. El nu a înțeles evoluția societății românești în această perioadă în esență pe calea capitalistă.

El analizează sistemul tocmelilor agricole, gravele consecințe economice (ruinarea marilor proprietăți, fărâmițarea micii proprietăți, mizeria țăranilor etc.).

El cere promovarea unei politici de reforme profund democratice, în direcția desăvârșirii revoluției burghezo-democratice. În primul rînd cere rezolvarea democratică a problemei agrare. Ca și socialiștii, ajunge la ideea necesității expropriării silite a mării proprietăți latifundiare. El argumentează științific dreptul țăranimii la pămînt, și aceasta o făcea înainte de 1907.

Totodată el considera că pentru rezolvarea profund democratică a problemei agrare pe această cale este nevoie și de alte reforme democratice: vot universal, egal și secret, o reformă a învățămîntului etc.

Stere a criticat resturile de relații feudale, dar de pe ce poziții? Ce era mai important în acel moment: pentru ce motive participa la această alianță și care era ținta către care tindeau aceste forțe? Eu cred că mai mult trebuie să conteze ținta. Și Stere a reușit.

VALERIA POTOP, de la Academia
de științe istorice și social-politice
„Ștefan Gheorghiu”

Discuția s-a axat pe o singură problemă: ce înțelegem noi prin regim burghezo-moșieresc. Este meritoriu acest mod de desfășurare întrucît unele probleme se vor dezbate cu altă ocazie. Mi se pare că va fi nevoie să stabilim

cîteva chestiuni mai mari, pe care noi să le cunoaștem, să ne pregătim la ele, ca, de pildă, problema puterii, care va trebui discutată în legătură cu regimul social-politic din România, problema conținutului puterii, a evoluției acestui conținut. Poate ar fi trebuit să se țină cont de problema noțiunii ca atare. În literatura social-politică, regimul burghezo-moșieresc este folosit în foarte multe înțelesuri. Ar trebui, în primul rînd, să stabilim ce vrem noi să definim prin termenul de regim social-politic. Pentru aceasta, propun elaborarea unui material de către un colectiv dintre noi, în legătură cu definiția noțiunii de regim politic, apoi raportul dintre regimul politic și puterea politică. Evoluția și modul de folosire a noțiunii de regim burghezo-moșieresc în țara noastră formează o altă chestiune. Trebuie văzut locul acestui termen în cadrul cercetărilor istoriei universale, dar în mod deosebit a țărilor care au avut aceleași condiții de dezvoltare social-politică. Fără asemenea chestiuni, analizate în mod complex, nu știu dacă vom putea ajunge la concluzii valabile. Anul 1918 a fost un an deosebit de important, dar nu schimbarea regimului politic a făcut important acest an, ci prefacerile din această perioadă, determinate și de schimbări interne, dar și de influența străină. De aceea nu putem să delimităm această chestiune la anul 1918.

AUGUSTIN DEAC. În interiorul regimului burghezo-moșieresc a intervenit o anumită schimbare.

VALERIA POTOP. Modificări de esență ale orînduirii nu au avut loc. Sînt modificări în ceea ce privește dezvoltarea capitalismului, ascensiunea capitalismului, sînt schimbări mari în domeniul relațiilor agrare — s-au dat lovituri mari, puternice moșierimii —, dar schimbări de structură, de esență ale orînduirii nu au fost.

A doua chestiune pe care vreau s-o ridic: s-a discutat dacă noțiunea de regim politic burghezo-moșieresc este sau nu bună. S-a făcut propunerea să fie înlocuită această noțiune cu noțiunea de regim burghez; tovarășul Copoiu a propus o altă denumire, și anume regim burghezo-țăranesc după 1918. Am să mă refer la două noțiuni: regimul burghezo-moșieresc și regimul burghez. A fost justă introducerea noțiunii de regim burghezo-moșieresc în această perioadă, în mod masiv, în documente și a continuat să existe și după 1944, lucru absolut necesar, explicabil. De ce? Pentru că s-au indicat acele chestiuni care caracterizau regimul politic din România. România, deși era o țară capitalistă, avea de rezolvat problema agrară, trebuia să treacă de la etapa desăvârșirii revoluției

burghezo-democratice la etapa revoluției socialiste. Această insistare asupra acestei chestiuni nu a fost numai de „lingvistică”, ci a izvorit din niște necesități. A fost folosit pentru a determina o înțelegere din partea maselor. Noi ne-am folosit de această noțiune și după august 1944. Dar nu aş opune neapărat termenului de regim burghezo-moșieresc termenul de regim burghez și aş opta poate, în momentul de față, de a introduce acești termeni în cercetările istorice; unul nu contrazice pe celălalt. Vorbind despre regimul social-politic burghez noi redăm esențialul acestei perioade. Consider chiar că în materialul de istorie generală este mai bine să fie folosit acest termen, dar el să nu excludă pe celălalt. El este o definiție mai concretă a termenului esențial. Noi folosim de multe ori noțiunea de dictatura proletariatului, dar putem spune, în același timp, puterea muncitorilor și țăranilor; una nu exclude pe cealaltă, adică esența este dictatura proletariatului, dar această dictatură se bazează pe alianța dintre muncitori și țărani. Regimul burghez s-a bazat pe alianța dintre burghezie și moșierime.

PETRE LUCACIU, de la Academia
de științe istorice și social-politice
„Ștefan Gheorghiu”

Este bine că textul folosește în mod ambiguu ba regim social-politic, ba regim politic ș.a.m.d. Ceea ce ne-a fost pus în față se referă la trăsăturile orînduirii sau caracterul orînduirii, și aceasta nu se definește prin fo-

losirea unui termen sau a altui termen. Putem vorbi și despre regim social-politic, și despre regim politic, depinde în ce context vorbim și ce conținut turnăm în acest context.

Problema care s-a pus în fața noastră cînd ne-am gîndit să caracterizăm doctrinele politice românești care s-au constituit după 1848 a fost: de unde izvorăște polarizarea forțelor politice care au acționat în perioada unirii, în perioada guvernării lui Cuza? De unde au izvorit forțele care au răsturnat regimul instaurat de Cuza-Kogălniceanu și au prefăcut în altceva acest regim? Gred că ideea sugerată aici de a merge pînă la regîndirea problemelor care au frămîntat divanurile ad-hoc este o idee justă.

Este evident că toate aceste prefaceri de la divanurile ad-hoc și pînă la răsturnarea lui Cuza sînt prefaceri cu caracter burghez și erau menite să ducă România pe calea progresului ei capitalist burghez modern. Burghezia în mod hotărît juca un rol progresist. Despre aceasta nu se mai cere discutat. De altfel, demonstrațiile din tratat în această privință mi s-au părut satisfăcătoare. Greutățile încep în momentul cînd este înlăturat Cuza pentru determinarea a ceea ce noi vrem să determinăm.

Ce a însemnat această mare proprietate? În fond lucrurile aici trebuie să ajungă. Această mare proprietate a însemnat, evident, împletirea relațiilor feudale de exploatare cu relații capitaliste. Desigur că așa formulată ar însemna să privească problema proprietății în mod static. Nu.

Eu susțin că analiza făcută de Gherea a fost o analiză corespunzătoare, științifică, chiar dacă uneori, un amănunt sau altul, noi l-am reformulat pe baza datelor pe care le cunoaștem astăzi.

Eu am înțeles că toate măsurile întreprinse de guvernarea conservatoare din perioada de 5 ani, 1871—1876, nu sînt legiuri ale unor forțe sociale care doreau să mențină marea proprietate în condițiile capitaliste, în condițiile unei noi structuri și orînduirii sociale.

Legiurile lor au fost numai schimbate, nu anulate în întregime de către guvernarea următoare liberală, pentru că relațiile acelea au fost foarte complicate și nu puteau fi rezolvate ușor, dar fapt este că între ele există deosebiri în ceea ce privește modul în care trebuie soluționate problemele României. Aceasta nu înseamnă că între ele nu există un fundament unic, așa cum ne-a explicat ieri tov. Varghida, în menținerea marii proprietăți împotriva intereselor țăranimii, a maselor largi ale poporului. Aceste lucruri ei singuri le-au spus în public prin scrieri, în parlament, peste tot. Unirea tot am făcut-o, constituția tot am adus-o.

Aici s-a ridicat o chestiune, și anume aceea că la această dezbatere filozofii nu au participat destul la clarificarea unor concepte fundamentale cu care operează istoria. Este un adevăr ; din nefericire, filozofii noștri aproape nu se ocupă de aceste probleme. De aceea tratează înseși propriile lor concepte cam abstract și foarte abstract. Eu am anumite rezerve față de felul în care au fost puse unele probleme de tovarășul Copoiu. Am rezerve față de unele idei ale dînsului în sensul că sînt insuficient argumentate chiar din punct de vedere teoretic. Unele ar trebui încă discutate.

ION IACOȘ, de la Institutul de studii istorice și social-politice

În ceea ce privește problema pe care o dezbatem aici, aceea a naturii regimului social-politic al României pînă la 1918, cred că nu trebuia despărțită perioada 1864—1918, deoarece, după părerea mea, regimul social-

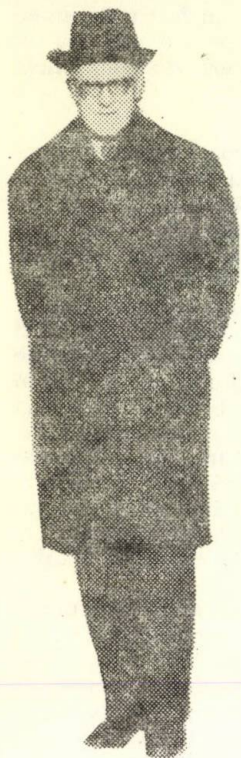
politic în România de la 1864 pînă la 1944 a fost burghez. Prefacerile de după revoluția din 1848, mai ales după 1857, 1864, 1866, au determinat în România sta-tornicirea relațiilor de producție capitaliste în continuă dezvoltare, o bază deci căreia trebuie să-i corespundă o anumită suprastructură. Acestei baze îi poate corespunde o altă suprastructură ? Cred că nu. Ci una burgheză, cu un regim social-politic burghez. Este o chestiune care trebuie privită sub raportul esenței fenomenului, esență care este de natură burgheză și într-acolo se dezvoltă întreaga societate, indiferent de rămășițele feudale din agricultură. Că au existat unele particularități — este adevărat, acestea au existat în toată perioada, firește cu o pondere diferită, pînă la 1944, fie în baza economică, fie în suprastructură, între diferitele grupări politice, între clasele conducătoare înseși, între acestea și clasele asuprite și exploatate, cînd trebuie să avem în vedere creșterea rolului clasei muncitoare în viața politică a țării.

În abordarea problemelor, evident trebuie să avem în vedere că fenomenul nu era pur, că existau rămășițe feudale în agricultură, a căror pondere scade însă treptat. Aici s-a amintit de către unii tovarăși faptul că pînă în 1914 venitul național fiind realizat în proporție de aproximativ 70% din agricultură, aceasta ar determina și natura regimului social-politic burghezo-moșieresc. Ponderea formării venitului național din industrie sau agricultură nu demonstrează natura regimului, ci stadiul de dezvoltare a unei țări, gradul său de industrializare.

Cînd s-a analizat natura regimului social-politic s-au avut în vedere relațiile dintre liberali și conservatori ca două entități distincte care guvernau alternativ, scăpîndu-se din vedere întrucîtva totalitatea partidelor și claselor sociale care determină natura unui regim. Lupta de clasă este motorul dezvoltării oricărei societăți, deci și a societății românești. Și conservatorii, și liberalii au urmat în esență aceeași politică de clasă, de întărire a relațiilor de producție capitaliste, a statului, a instituțiilor burgheze, de asuprire și exploatare a maselor muncitoare.

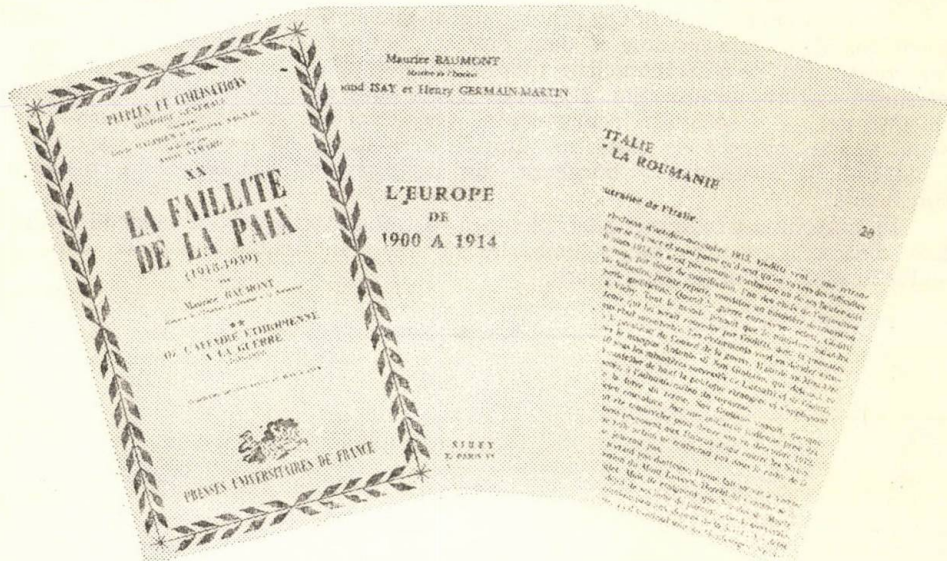
În analizarea problemei discutate cred că trebuie bine privite raportul dintre clase, dinamica acestor clase, schimbările survenite în structura claselor, a poziției lor în viața social-politică a țării.

Lucrări ale marilor istorici contemporani privind secolul XX

Figură proeminentă a istoriografiei franceze și mondiale, Maurice Baumont s-a impus definitiv prin lucrări de notorie valoare științifică, consacrate cu deosebire epocii contemporane. Cel prin care Institutul Franței avea să se onoreze, primindu-l în rândurile sale, ale cărui cursuri la Sorbonna lasă amintiri neșterse în fața unui auditoriu însetat de cunoașterea istoriei, desfășoară o activitate prodigioasă. Zeci de lucrări ale istoriei ultimului secol în care imperiul faptelor este dominat de un spirit sintetic lucid și de viziunea cuprinzătoare a istoricului gânditor, pun în lumină cele mai diverse aspecte esențiale ale lumii contemporane. Este greu a opera o selecție: cadrul restrâns ne obligă totuși să nu epuizăm lista impresionantă și să înșiruim doar câteva din lucrările lui M. Baumont, convingi că fiecare dintre acestea ar fi justificat singură o întreagă viață consacrată cercetării. „L'histoire du XX-e siècle. L'Europe 1900—1914”. „L'Allemagne, lendemains de guerre et de révolution”, „Histoire de la société française. L'époque contemporaine”, „Aux sources de l'Affaire Dreyfus”, „La faillite de la paix 1918—1939”, „La grande conjuration contre Hitler” etc., etc.

Dacă există vreo trăsătură care ar putea caracteriza creația lui M. Baumont, investigatorul ar fi pus în fața unei dileme tulburătoare: ar trebui să aleagă între erudiție și probitate, cele două mari coordonate care se întrepătrund în opera lui Baumont, depotrivă de pregnante. Pentru că viziunea sa raționalistă, înțelegerea conexiunii fenomenelor istorice constituie fundamentul pe care savantul înalță sistematic edificiul faptelor istorice de care se apropie cu cea logică severă a demonstrației și cea eleganță a verbului care conving asupra științificului autentic.

BIBLIOGRAFIA ISTORIEI CONTEMPORANE A ROMÂNIEI ÎNTR-UN CONGRES AL IX-lea ȘI AL X-lea ALE P.C.R.

Rostul unei bibliografii într-un anumit domeniu de cercetare, în cazul nostru al cercetării istoriei contemporane a României între cele două congrese ale partidului, constă în posibilitatea de a vedea, alături de rezultatele obținute în sectoarele spre care trebuie concentrate în viitor forțele, posibilitățile de a ușura orientarea cercetării spre direcțiile majore, pe baza unei imagini de ansamblu a celor obținute până în prezent.

Succesele istoriografiei contemporane românești în perioada amintită dovedesc că istoricii au înțeles să transpună în practică indicațiile cuprinse în documentele de partid, să aprofundeze cercetarea drumului de luptă al poporului nostru, sub conducerea partidului comunist, în lumina adevărului istoric, sau să-l restabilească acolo unde acest lucru nu a fost făcut la timpul său. În spatele multora dintre titlurile bibliografiei sînt ani de cercetare și de muncă asiduă a autorilor, eforturi îmbinate cu pasiune și perseverență. Autorii lucrărilor de istorie contemporană, în marea lor majoritate tineri, prezintă toate calitățile necesare pentru a aduce pe viitor o contribuție superioară la cercetarea istoriei contemporane a patriei. Comparînd realizările din anii anteriori cu ceea ce s-a obținut în ultimii patru ani, se evidențiază o creștere atât cantitativă, cît și calitativă. Ea este ilustrată și de ponderea lucrărilor de istorie contemporană în publicații de istorie, de apariția unor cărți valoroase, cu tiraj mare, dintre care multe epuizate foarte repede.

În ordonarea bibliografiei s-a ținut seama, alături de criteriile generale cunoscute, de particularitățile istoriei contemporane ca știință, și s-a urmărit încadrarea realizărilor din domeniul cercetării istoriei contemporane a României în răstimpul dintre Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea ale P.C.R. Despărțirea lucrărilor generale de cele teoretice s-a făcut pornindu-se de la considerentele de mai sus, cu scopul de a desprinde pe acestea din urmă, care includ alături de lucrările ce imprimă o orientare cercetărilor sau au influență asupra sectorului general al cercetării istorice, lucrări care tratează rolul conducător al partidului sau alte probleme teoretice și de istoriografie. Ordonarea bibliografiei s-a făcut în cazul rubricilor generale în ordinea invers cronologică aparițiilor. Acest criteriu acordă prioritate lucrărilor celor mai recente și creează posibilitatea de a urmări evoluția cercetării istorice.

În cazul Biografiilor, rubrică bogat reprezentată, spre a ușura documentarea, s-a mers pe o linie uzitată pe plan general, ordinea alfabetică a

personalităților. Rubrica Relații diplomatice și internaționale oglindește, în prima parte, relațiile statale, iar în a doua parte relațiile internaționale ale clasei muncitoare și ale Partidului Comunist Român. Această din urmă parte dovedește continuitatea unor preocupări în direcția valorificării profundelor rădăcini internaționaliste ale mișcării noastre muncitorești, ale Partidului Comunist Român.

Periodizarea pe rubricile: Istoria politică și social-economică a României. 1918—1940; România și al doilea război mondial. 1940—1944; Insurecția armată antifascistă și construirea socialismului. 1944—1969, a fost adoptată în scopul ușurării cercetării bibliografiei.

Prezenta bibliografie deși nu este exhaustivă, ci selectivă, dat fiind și spațiul acordat de revistă, informează prin numeroase lucrări și studii asupra cercetării istoriei contemporane a României în răstimpul scurs de la Congresul al IX-lea al P.C.R. și pînă în prezent.

ROBERT DEUTSCH

DOCUMENTE

Congresul al IX-lea al Partidului Comunist Român. 19—24 iulie 1965, Ed. politică, București, 1966, 864 p.

Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921, Ed. politică, București, 1966, 792 p.

Documente ale mișcării muncitorești privind Unirea Principatelor și desăvîșirea unității naționale a României, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 1/1966, p. 110—122.

Matei, Gh.; Gherghescu, V., *Insurecția națională antifascistă din România în lumina unor documente ale timpului de peste hotare*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 4/1966, p. 22—38.

Moisuc, Viorica, *Documente privind istoria contemporană a României în arhivele Republicii Democratice Germane*, în „Studii” nr. 2/1966, p. 373—376.

Titulescu, Nicolae, *Discursuri* (studiu introductiv, texte alese și adnotări de Robert Deutsch), Ed. științifică, București, 1967, 624 p.

Titulescu, Nicolae, *Documente diplomatice* (colectivul de redacție: prof. univ. George Macovescu — redactor responsabil, Dinu C. Giurescu, Gheorghe Ploșteanu), Ed. politică, București, 1967, 896 p.

LUCRĂRI TEORETICE

1969

NICOLAE CEAUȘESCU, *Cuvîntare la Consfătuirea internațională a partidelor comuniste și muncitorești*, în „Scînteia” din 10 iunie 1969.

1968

NICOLAE CEAUȘESCU, *Expunere la ședința jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată sărbătoririi semicentenarului unirii Transilvaniei cu România* (9 noiembrie 1968), în *România pe drumul desăvîșirii construcției socialiste*, vol. 3, Ed. politică, București, 1969, p. 705—752.

NICOLAE CEAUȘESCU, *Expunere cu privire la unele măsuri organizatorice pentru întărirea continuă a unității moral-politice a poporului muncitor, a frăției dintre oamenii muncii români și ai naționalităților conlocuitoare, a coeziunii națiunii noastre socialiste* (Plenara C.C. al P.C.R. din 24—25 octombrie 1968), în *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 614—648.

NICOLAE CEAUȘESCU, *Cuvîntare la sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale din 22 august 1968*, în *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste* vol. 3, p. 419—424.

NICOLAE CEAUȘESCU, *120 de ani de la revoluția din 1848. Cuvîntare la adunarea populară din Capitală, 29 iunie 1968*, în *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, p. 286—306.

Bărbulescu, C., *Partidul unic muncitoresc — expresie a desăvîrșirii unității politice, ideologice și organizatorice a clasei muncitoare din România*, în „*Analele I.S.I.S.P.*” nr. 1/1968, p. 16—26.

Dan, Mihail ; Teodor, Pompiliu ; Răduțiu, Aurel, *Ideea de unitate a poporului român oglindită în istoriografie*, în „*Anuarul Institutului de istorie — Cluj*”, 11, 1968, p. 25—57.

Deutsch, R., *Probleme actuale ale editării cărții de istorie*, în „*Lupta de clasă*” nr. 8/1968, p. 104—107.

Ioniță, Gheorghe I., *Lupta antifascistă a P.C.R. și a altor forțe democratice — obiect de studiu*, în „*Lupta de clasă*” nr. 12/1968, p. 89—106.

Iorga, Nicolae, *Materiale pentru o istoriologie umană* (fragmente inedite publicate de Liliana N. Iorga. Cuvînt înainte de D. M. Pippidi), Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, 376 p.

Petric, A. ; Tuțui, Gh., *Unificarea mișcării muncitorești din România*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, 224 p.

Spălățelu, Ion, *Presa progresistă românească împotriva ideologiei fasciste*, în „*Lupta de clasă*” nr. 6/1968, p. 35—43.

1967

NICOLAE CEAUȘESCU, *Cuvîntare la ședința solemnă de la Moscova cu prilejul semicentenarului Marii Revoluții Socialiste din Octombrie (4 noiembrie 1967)*, în *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, Ed. politică, București, 1968, p. 498—503.

NICOLAE CEAUȘESCU, *Victoriile hotărîtoare ale socialismului — triumf al marxism-leninismului*. Articol apărut în ziarul „*Pravda*” și în ziarul „*Scînteia*” la 17 octombrie 1967, în *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, p. 481—497.

NICOLAE CEAUȘESCU, *O jumătate de secol de la marea epopee națională a Mărășeștilor* (Cuvîntare la adunarea populară consacrată aniversării bătăliilor de la Mărăști, Mărășești și Oituz (12 august 1967), în *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, p. 465—474.

NICOLAE CEAUȘESCU, *Expunere cu privire la politica externă a partidului și guvernului. Prezentată la sesiunea Marii Adunări Naționale din 24—26 iulie 1967*, în *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, p. 412—464.

NICOLAE CEAUȘESCU, *Rolul conducător al partidului în etapa desăvîrșirii construcției socialismului*, în *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 2, p. 248—295.

Aniversarea a 20 de ani de la proclamarea Republicii (sesiune științifică, 23—24 decembrie 1967), în „*Analele Academiei Republicii Socialiste România*”, 101, nr. 17/1967, p. 521—522.

Ghimeș, Gh., *Republica — deziderat al gândirii democratice și progresiste din România*, în „*Analele I.S.I.S.P.*” nr. 6/1967, p. 14—25.

Ornea, Z. ; Gogoneață, N., *Contribuții la cunoașterea și caracterizarea operei istoriografice a lui A. D. Xenopol*, în „*Analele I.S.I.S.P.*” nr. 2/1967, p. 85—97.

Roșu, L. ; Zderciuc, B., *Un rodnic bilanț. Cu prilejul aniversării a 20 de ani de la proclamarea Republicii*, în „Revista muzeelor” nr. 6/1967, p. 497—500.

1966

NICOLAE CEAUȘESCU, *Expunere cu privire la consfătuirea de la București a Comitetului politic consultativ al statelor participante la Tratatul de la Varșovia și întâlnirea conducătorilor de partid și a șefilor de guverne ale țărilor membre ale C.A.E.R. Prezentată la adunarea din Capitală a activului de partid, 15 iulie 1966, în România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, Ed. politică, București, 1968, p. 552—575.

NICOLAE CEAUȘESCU, *Cuvîntare la Congresul sindicatelor din Republica Socialistă România (16 mai 1966)*, în *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. I, p. 416—425.

NICOLAE CEAUȘESCU, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România. Expunere la adunarea festivă organizată cu prilejul aniversării a 45 de ani de la crearea Partidului Comunist Român (7 mai 1966)*, în *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 335—415.

NICOLAE CEAUȘESCU, *Cuvîntare la Congresul al VIII-lea al Uniunii Tinerețului Comunist (23 martie 1966)*, în *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 1, p. 308—318.

Dan, Mihail ; Cicală, Ion ; Teodor, Pompiliu, *Contribuția istoriografiei ardelene la dezvoltarea științei și culturii noastre*, în „Anuarul Institutului de istorie — Cluj”, 9, 1966, p. 21—41.

Daicoviciu, C., *Partidul Comunist Român, conducătorul destinelor istorice ale poporului român*, în „Acta Musei Napocensis”, Cluj, 3, 1966, p. 1—6.

Deutsch, R., *Cercetări de istorie locală*, în „Lupta de clasă” nr. 6/1966, p. 122—125.

Goldberger, N., *Lupta P.C.R. pentru întărirea legăturilor sale cu masele*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 2—3/1966, p. 121—134.

Maciu, Vasile, *Nicolae Iorga, istoric al poporului român (cu ocazia celor 25 de ani de la moartea sa)*, în „Studii și articole de istorie”, VIII, 1966, p. 17—26.

Marcu, Liviu P., *Nicolae Iorga și filozofia istoriei*, în „Revista de filozofie” nr. 12/1966, p. 1509—1520.

Petric, A. ; Țuțui, Gh., *Crearea Partidului Comunist Român — eveniment de importanță istorică în mișcarea revoluționară din țara noastră*, în „Revista arhivelor” nr. 1/1966, p. 3—16.

Pirvulescu, Constantin ; Țuțui, Gh. ; Iacoș, I., *Activitatea Partidului Comunist Român pentru unitatea clasei muncitoare*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 2—3/1966, p. 99—120.

Popescu-Puțuri, Ion, *Crearea Partidului Comunist Român — rezultat al dezvoltării mișcării revoluționare și democratice din România*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 2—3/1966, p. 57—82.

Simionescu, Paul, *Le sud-est européen dans l'historiographie roumaine*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 5/1966, p. 845—864.

Simionescu, P., *Nicolae Iorga în istoriografia română și străină*, în „Studii” nr. 6/1966, p. 1457—1468.

Un an de la Congresul al IX-lea al partidului, în „Lupta de clasă” nr. 7/1966, p. 3—15.

Ververka, Ion, *Conceptiile lui Alexandru D. Xenopol în problema industrializării României*, în „Studii” nr. 2/1966, p. 265—279.

Zaharia, Gh. ; Petric, A., *Partidul Comunist Român în fruntea luptei poporului pentru apărarea independenței naționale a țării, împotriva fascismului*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 2—3/1966, p. 135—156.

LUCRĂRI GENERALE

1968

Monarhia de Hohenzollern văzută de contemporani (antologie), Ed. politică, București, 1968, 648 p.

1967

Almaș, Dumitru ; Georgescu-Buzău, Gheorghe ; Petric, Aron, *Istoria României. Manual pentru clasa a VIII-a*, Ed. didactică și pedagogică, București, 1967, 264 p.

Aus der Geschichte des rumänischen Volkes, Politischer Verlag, Bukarest, 1967, 200 p.

Giurescu, Constantin C., *Transilvania în istoria poporului român*, Ed. științifică, București, 1967, 164 p. Tradusă în limbile engleză, franceză, germană, maghiară, rusă și spaniolă.

Mozzantok a román nép történetéből, Politikai Könyvkiadó, Bucarest, 1967, 184 p.

Pascu, Ștefan, *Pietre de temelie din trecut pentru vremurile de astăzi* (culegere de articole), Cluj, 1967, 264 p.

Précis d'histoire de la Roumanie. Kratkii očerk istorii Rumynii. An outline history of Romania. Boceto de historia de Rumania, București, Ed. Meridiane, 1967, 62 p.

Tucă, Florian, *In memoriam* (Monumentele eroilor căzuți în lupta împotriva fascismului pentru libertatea și independența patriei), în „Magazin istoric” nr. 5/1967, p. 64—69.

1966

Almaș, Dumitru ; Georgescu-Buzău, Gh. ; Petric, Aron, *Istoria României. Manual pentru clasa a XI-a*, Ed. didactică și pedagogică, București, 1966, 408 p.

Almaș, Dumitru ; Petric, Aron, *Istoria patriei. Manual pentru clasa a IV-a*, Ed. didactică și pedagogică, București, 1966, 190 p. A apărut și în limbile rusă, germană, maghiară, sîrbă și ucraineană.

Firoiu, D. V., *Legislația privind conflictele de muncă în anii regimului burghezo-moșieresc*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 4/1966, p. 39—60.

Georgescu, Titu, *Nicolae Iorga împotriva hitlerismului*, Ed. științifică, București, 1966, 152 p.

Momente din istoria Partidului Comunist Român (culegere de articole), Ed. politică, București, 1966, 128 p. Tradusă și în limba germană.

Situația clasei muncitoare din România. 1914—1944 (sub redacția prof. univ. dr. N. N. Constantinescu), Ed. politică, București, 1966, 496 p.

ISTORIE LOCALĂ, INSTITUȚIONALĂ

1969

Cozma, Viorel, *Mărturii ale istoriei locale în muzeele din județul Ilfov*, București, 1969.

Fodor, Ladislau, *Unele acțiuni ale maselor din județul Bihor în sprijinul luptei de eliberare a părții de nord-vest a României de sub jugul fascist*, în „Studia Universitatis Babeș Bolyai-Historia”, 14, nr. 1, 1969, p. 95—107.

Maksutovici, Gelcu, *File de istorie hunedoreană*, în „Revista muzeelor” nr. 1/1969, p. 91—92.

Nichita, Paraschiva, *Ocuparea prefecturii Craiova (de către forțele democratice în urma manifestației din 17 februarie 1945, organizată de F.N.D.)*, în „Magazin istoric“ nr. 2/1969, p. 29—31.

1968

Ardeleanu, Ion, *Doftana — temniță și universitate*, în „Magazin istoric“ nr. 7—8/1968, p. 101—103.

Ardeleanu, Ion, *Muzeul Doftana* (monografie), Ed. Meridiane, București, 1968, 60 p.

Apostol, Mihai, *Rolul societății Wifo în jefuirea petrolului românesc de către imperialismul germani în timpul celui de-al doilea război mondial*, în „Studii și articole de istorie“, XII, 1968, p. 207—212.

Armbruster, Adolf ; Jaeger, Herbert F., *Über die Einstellung der deutschen Bevölkerung Siebenbürgens und des Banats zur Vereinigung von 1918*, în „Revue roumaine d'histoire“ nr. 6/1968, p. 1 087—1 097.

Báthory, L., *Dezvoltarea industriei extractive a metalelor prețioase după unirea Transilvaniei cu România*, în „Anuarul Institutului de istorie — Cluj“, 11, 1968, p. 159—170.

Bugă, Drașov, *Populația Olteniei în secolele XIX și XX*, în „Revista de statistică“ nr. 6/1968, p. 57—63.

Buzatu, Gh., *Problema petrolului românesc și naționalizarea subsolului minier în 1923*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie Iași“, 5, 1968, p. 145—160.

Cimponeriu, Ecaterina, *Dezvoltarea industriei metalurgice din Transilvania după unirea cu România (1919—1939)*, în „Studii“ nr. 6/1968, p. 1 199—1 212.

Din activitatea științifică a Societății de științe istorice și filologice (din R. S. România), în „Studii și articole de istorie“, XII, p. 237—253.

Doiga, Aurora, *Contribuția românilor bănățeni la unirea din 1918*, în „Anuarul Institutului de istorie — Cluj“, 11, 1968, p. 59—71.

Eșanu, L. ; Saizu, I., *Date noi privind lupta pentru pământ a țăranilor din Moldova în anii 1918—1921*, în „Analele I.S.I.S.P.“ nr. 1/1968, p. 85—95.

Giurescu, Constantin C., *Istoricul orașului Brăila. Din cele mai vechi timpuri pînă astăzi*, Ed. științifică, București, 1968, 374 p.

Hagiu, Ionel, *Mijloace de propagandă ale Partidului Comunist Român și rolul lor în demascarea dictaturii militare-fasciste și a războiului hitlerist (cu referire la Moldova)*, în „Analele Univ. Iași — Ist.“, 14, 1968, p. 1—7.

Hristodol, Gh., *Aspecte privind lupta pentru pământ a țăranimii din județul Cluj (1934—1938)*, în „Anuarul Institutului de istorie — Cluj“, 11, 1968, p. 327—340.

Loghin, A. ; Karețchi, A., *Cu privire la constituirea și activitatea poliției rurale din Moldova (1944—1945)*, „Analele Univ. Iași — Ist.“, 14, 1968, p. 141—146.

Marcu, Liviu P., *Aspects de la famille musulmane dans l'île d'Ada-Kaleh*, în „Revue d'études sud-est europ.“ nr. 4/1968, p. 649—669.

Marinescu, C. ; Panțiru, P. ; Sarandopol, E., *Contribuții la monografia Uzinelor „Progresul“-Brăila (perioada 1921—1944)*, în „Lucr. științ. Inst. pedagog. Galați“, 2, 1968, p. 371—378.

Munteanu, N. G., *Organizații muncitorești în orașele dunărene și în porturile românești (1918—1920)*, în „Lucr. științ. Inst. pedagog. Galați“, 2, 1968, p. 389—395.

Netea, Vasile, *Alba Iulia, orașul desăvîrșirii unității de stat a poporului român*, în „Revista muzeelor“ nr. 6/1968, p. 480—485.

Nicoară, Ion, *Aspecte privind contribuția brașovenilor la lupta pentru desăvîrșirea unității naționale a poporului român (1918)*, în „Studii și articole de istorie“, XII, 1968, p. 185—210.

Popescu, Dumitru, *La porțile Timișoarei. Septembrie 1944*, Ed. militară, București, 1968, 144 p.

Saizu, I. ; Botez, C., *Contribuții la cunoașterea situației comerțului României între anii 1922—1928*, în „Analele Univ. Iași — Ist.“, 14, 1968, p. 185—197.

Suciu, I. D., *Banatul și unirea din 1918*, în „Studii“ nr. 6/1968, p. 1 089—1 104.

Suciu, I. D., *La lutte des Roumains du Banat pour la réalisation de l'Unité de l'état*, în „Revue roumaine d'histoire“ nr. 6/1968, p. 989—1 005.

Trăistaru, Elisabeta, *Aspecte din lupta forțelor democratice din regiunea Cluj pentru obținerea victoriei în alegerile parlamentare din noiembrie 1946*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai — Historia”, 13, nr. 1/1968, p. 122—131.

Valea, Mircea ; Enea, Constantin, *Din lupta muncitorimii hunedorene condusă de P.C.R. în anii stabilizării relative a capitalismului (1923—1928)*, în „Studii și articole de istorie”, XII, 1968, p. 387—411.

1967

Baciu, Alexandru, *Ocuparea prefecturii Constanța (în anul 1944)*, în „Magazin istoric” nr. 4/1967, p. 32—34.

Báthory, L., *Aspecte privind situația industriei carbonifere din România între anii 1919—1929*, în „Anuarul Institutului de istorie — Cluj”, 10, 1967, p. 285—295.

Bene, Ana, *Aspecte ale dezvoltării industriei bucureștene între cele două războaie mondiale*, în „Mater. ist. muzeograf.”, 5, București, 1967, p. 145—153.

Berindei, Dan, *Orașul București și viața academică în România*, în „Mater. ist. muzeograf.”, 5, București, 1967, p. 294—302.

Botescu, D. ; Botez, C., *Din lupta sindicatelor și breslelor ieșene în perioada dictaturii regale*, în „Analele Univ. Iași — Ist.”, 13, 1967, p. 155—167.

Buzatu, Gh., *L'activité de l'Institut d'histoire et d'archéologie de Jassy pendant de l'année 1966*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 4/1967, p. 671—675.

Chiper, I. ; Matichescu, O., *Acțiuni ale muncitorilor metalurgiști din București premergătoare grevei generale din octombrie 1920 (decembrie 1918 — septembrie 1920)*, în „Studii și articole de istorie”, IX, 1967, p. 155—171.

Dănilă, Ștefan, *Bistrița. Mic îndreptar istoric*, Cluj, 1967, 72 p.

Dumitrașcu, Gh. ; Botoran, C., *Greva muncitorilor metalurgiști de la uzinele Ferdinand și Nădrag (martie 1939)*, în „Acta Musei Napocensis”, Cluj, 4, 1967, p. 321—334.

Dumitrescu, N. ; Georgescu, I., *Aspecte ale luptei maselor populare din orașul și raionul Lugoj împotriva dictaturii militare-fasciste și a războiului antisovietic*, în „Studii și articole de istorie”, IX, 1967, p. 207—224.

Gal, Teodor ; Retegan, Ion, *Valorificarea instructiv-educativă a elementelor de istorie locală*, Ed. didactică și pedagogică, București, 1967, 156 p.

Gancea, I., *Din istoricul Uzinelor „23 August”*, în „Studii” nr. 4/1967, p. 743—764.

Gîrbea, Claudia Cleja, *Aspecte privind învățămîntul superior din București între cele două războaie mondiale*, „Mater. ist. muzeograf.”, 5, București, 1967, p. 318—329.

Georgescu, Titu, *Intellectualii antifasciști în publicistica românească*, Editura științifică, București, 1967, 432 p.

Hăgan, Trofin, *Contribuția minerilor din Valea Jiului la refacerea economiei naționale (1945—1947)*, în „Acta Musei Napocensis”, Cluj, 4, 1967, p. 389—400.

Hăgan, Trofin, *Luptele din defileul Mureșului (august-septembrie 1944)*, în „Anuarul Institutului de istorie — Cluj”, 10, 1967, p. 319—331.

Oszóczki, C. ; Sabău, I., *Direcția minelor și uzinelor metalurgice Baia Mare (prezentări din fonduri și colecții)*, în „Revista arhivelor” nr. 1/1967, p. 179—198.

Popescu, Dan, *Aspecte privind situația și lupta metalurgiștilor din Valea Bistriței în anii 1937—1939*, în „Studii și articole de istorie”, X, 1967, p. 103—118.

Rus, Tr., *Aplicarea reformei agrare din 1921 în comuna Nădăș, județul Arad*, în „Revista arhivelor” nr. 1/1967, p. 111—120.

Turzai, Maria, *Revista antifascistă „Cuvînt nou”*, în „Studii și articole de istorie”, IX, 1967, p. 245—254.

Ungureanu, Gh. ; Șandru, D. ; Saizu, I., *Contribuții la cunoașterea stării de spirit a maselor populare din Moldova în anii dictaturii militare-fasciste*, în „Studii și articole de istorie”, IX, 1967, p. 173—205.

Bodea, C., *Din acțiunile populației regiunii Maramureș pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei și zdrobirea fascismului (23 august 1944 — 25 octombrie 1944)*, în „Acta Musei Napocensis”, Cluj, 3, 1966, p. 351—365.

Bunescu, Tr., *Manifestări ale maselor populare din Transilvania împotriva dictatului de la Viena*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 6/1966, p. 93—102.

Bunescu, Tr., *Starea de spirit și manifestații de protest ale maselor populare din Brașov și Sibiu împotriva dictatului de la Viena*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 1/1966, p. 43—54.

Bunta, P.; Glodariu, E., *Aspecte din lupta forțelor democratice în alegerile din 1946 în fostul județ Cluj*, în „Acta Musei Napocensis”, Cluj, 3, 1966, p. 547—561.

Bunta, Petru, *Acțiuni greviste ale muncitorilor metalurgiști de la fabrica „Phoebus” — Oradea*, în „Acta Musei Napocensis”, Cluj, 3, 1966, p. 329—349.

Căzănișteanu, C., *Din istoricul muzeelor militare românești*, în „Revista muzeelor” nr. 6/1966, p. 509—516.

Cerghedeian, M., *Acțiuni ale maselor populare în județul Hunedoara pentru un guvern democratic*, în „Revista arhivelor” nr. 2/1966, p. 267—280.

Cicală, Ion; Roșca, Maria, *Lupta muncitorilor petroliști din Valea Prahovei în anul 1919*, în „Anuarul Institutului de istorie — Cluj”, 9, 1966, p. 167—193.

Curticăpeanu, V., *Universitatea populară „N. Iorga” de la Vălenii de Munte*, în „Studii” nr. 6/1966, p. 1443—1456.

Eșeanu, I.; Saizu, I., *Aspecte ale rezistenței maselor populare din Moldova împotriva dictaturii militaro-fasciste și a războiului antisovietic*, în „Studii” nr. 3/1966, p. 531—549.

Frățilă, Ion, *Atitudinea maselor populare din fostul județ Hunedoara în perioada crizei economice din 1929—1933*, în „Sargetia”, 4, 1966, p. 179—191.

Giurescu, Constantin C., *Istoria Bucureștilor. Din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*, Ed. pentru literatură, București, 1966, 468 p.

Hăgan, Trofin, *Contribuția minerilor din bazinul Baia Mare la refacerea economică națională, 1944—1947*, în „Anuarul Institutului de istorie — Cluj”, 9, 1966, p. 195—209.

Ionescu, Matei, *În memoria lui Nicolae Iorga. Prin locuri unde a trăit și a lucrat*, în „Revista muzeelor” nr. 1/1966, p. 48—49.

Oancea, Gh. I., *Contribuția oamenilor muncii din Banat la susținerea frontului antihitlerist (23 August 1944 — 9 Mai 1945)*, în „Studii” nr. 3/1966, p. 551—559.

Pagini din trecutul de luptă al muncitorimii hunedorene (1914—1944), Deva, 1966, 304 p.

Panțiru, Petru, *Momente din lupta muncitorimii gălățene, sub conducerea comunistilor, împotriva dictaturii militare-fasciste, pentru înfăptuirea insurecției naționale antifasciste din august 1944*, în „Studii și articole de istorie”, VIII, 1966, p. 227—238.

Porțeanu, Al.; Fotino, C.; Chiper, I., *Le Musée d'histoire du Parti Communiste, du mouvement révolutionnaire et démocratique de Roumanie*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 4/1966, p. 743—755.

Protopopescu, George; Vasiloschi, Eleonora, *Aspecte ale luptei maselor populare conduse de P.C.R. pentru refacerea economică a regiunii Cluj (1944—1947)*, în „Acta Musei Napocensis”, Cluj, 3, 1966, p. 381—396.

Saizu, I.; Sandru, D.; Agrigoroadie, I., *Contribuții la cunoașterea situației materiale a minerilor din Valea Jiului în perioada 1929—1933*, în „Analele Univ. Iași — Ist.”, 12, 1966, p. 85—104.

Stavrache, P.; Grozav, V.; Ciocan, E., *Prefectura județului Ilfov*, în „Revista arhivelor” nr. 1/1966, p. 235—246.

INSTRUMENTE DE LUCRU

Anuarul statistic al Republicii Socialiste România pe anii 1966 (710 p.), 1967 (674 p.), 1968 (732 p.).

Bibliographie historique 1965, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 3/1967, p. 491—504.

Cindea, Sanda, *Istoria României. Ghid bibliografic*, București, 1968, XII, 520 p.

Cernovodeanu, Paul; Simionescu, Paul, *Essai de bibliographie selective concernant l'histoire de Roumanie*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 3/1966, p. 547—572.

Jakó, S., *Bibliografia privind istoria hirtiei din România*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai — Historia”, 14, nr. 1/1969, p. 3—15.

Pascu, Șt.; Știrban, Marcel, *Bibliografia unirii Transilvaniei cu România, „1 Decembrie 1918”*, în „Anuarul Institutului de istorie — Cluj”, 11, 1968, p. 171—249.

Suciu, Coriolan, *Dictionar istoric al localităților din Transilvania*, vol. II, O—Z, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, 448 p.

Unirea Transilvaniei la patria mamă (bibliografie), Oradea, 1968.

BIOGRAFII

Felea, I., Voicu Andreescu-Riureanu (1875—1907), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 1/1967, p. 141—144.

Felea, I., Zamfir C. Arbore-Ralli (1848—1933), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 3/1968, p. 161—165.

Ioniță, Elisabeta, Dr. Ecaterina Arbore-Ralli (1873—1937), în „Anale de istorie” nr. 2/1969, p. 140—142.

Mutulescu, I., Mihai Ardeleanu (1903—1936), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 5/1966, p. 114—116.

Ioniță, Gh. I., Olga Bancic (1912—1944), în „Anale de istorie” nr. 3/1969, p. 140—142.

Spălățelu, Ion, Vanghele S. Becheanu (1893—1922), în „Anale de istorie” nr. 1/1969, p. 130—133.

Adorian, Gh., Constantin Burcă (1912—1936), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 5/1966, p. 95—98.

Ene, V., N. D. Cocea (1880—1949), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 6/1968, p. 151—155.

Huscariu, N., Alexandru (Alec) Constantinescu (1872—1949), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 4/1968, p. 166—170.

Mihăileanu, Al., C. Gh. Costa-Foru (1856—1935), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 1/1968, p. 134—140.

Petrovici, N., Ilie Cristea (1892—1958), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 2/1967, p. 147—150.

Roman, A., Nicolae Cristea (1906—1943), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 5/1966, p. 99—103.

Topalu, V., Constantin David — activist de seamă al Partidului Comunist Român (1908—1941), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 1/1966, p. 126—131.

Mihăileanu, Al., Dem. I. Dobrescu — democrat antifascist (1896—1948), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 1/1966, p. 135—138.

Tănăsescu, Fl., Alexandru Dobrogeanu-Gherea (1879—1938), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 1/1968, p. 134—138.

Mihăileanu, Al., Ioan Elena (1880—1940), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 6/1966, p. 145—149.

Ceaușescu, Ilie, Maiorul Constantin Ene, Ed. militară, București, 1967, 88 p.

N. G., Elena Filipovici (1903—1937), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 2—3/1966, p. 215—220.

Ilincioiu, I., I. C. Frimu (1871—1919), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 6/1966, p. 133—139.

Petreanu, Nicolae; Baran, Dan, I. C. Frimu, Ed. politică, București, 1969, 288 p.

Fuchs, Simion, Simó Géza (1870—1946), în „Anale de istorie” nr. 1/1969, p. 139—143.

- Covaci, M., *Petre Gheorghe (1907—1943)*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 2/1967, p. 135—138.
- Buzdun, A., *Dumitru Grofu (1876—1937)*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 2—3/1966, p. 211—214.
- Ioniță, Gh. I., *Un eminent om de stat și patriot înflăcărat — dr. Petru Groza*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 1/1968, p. 27—36.
- Tănăsescu, Fl., *Alexandru Ionescu (1862—1929)*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 6/1968, p. 141—144.
- Iordan, I., *Omagiu lui Nicolae Iorga. 25 de ani de la moartea lui Nicolae Iorga*, în „Studii” nr. 6/1965, p. 1457—1468.
- Ivănescu, D., *Nicolae Iorga*, în „Revista arhivelor” nr. 2/1968, p. 271—285.
- Theodorescu, Barbu, *Nicolae Iorga*, Ed. tineretului, București, 1968, 384 p.
- Comemorarea lui Nicolae Iorga (Implinirea unui sfert de veac de la asasinarea marelui cărturar și patriot român)*, în „Studii” nr. 6/1966, p. 1469—1472.
- Porțeanu, Al., *Emil Isac (1886—1954)*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 6/1968, p. 137—140.
- Mihăileanu, Al., *Constantin Ivănuș (1886—1928)*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 2—3 din 1966, p. 200—204.
- Cruceanu, M., *Elek Köblös (1887—1937)*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 4/1967, p. 154—157.
- Netea, Vasile, *Ioan Lupaș (9 august 1880 — 3 iulie 1967)*, în „Studii” nr. 5/1967, p. 1067—1069.
- Buzdun, A., *Mihail Macavei (1882—1965)*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 4/1966, p. 147—150.
- Ioniță, Gh. I., *Encel Mauriciu (1898—1933)*, în „Anale de istorie” nr. 2/1969, p. 143—146.
- Morar, N., *Ștefan Megheri (1913—1938)*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 5/1966, p. 104—106.
- Gălățeanu, A., *Panait Mușoiu (1864—1944)*, în „Anale de istorie” nr. 3/1969, p. 124—129.
- Dragne, Florea, *Coloman Müller (1891—1957)*, în „Anale de istorie” nr. 3/1969, p. 130—135.
- Văcărescu, Florica, *Ella Negruzzi (1876—1943)*, în „Anale de istorie” nr. 2/1969, p. 151—153.
- Felea, Ion, *Alexandru Nicolau (1889—1937)*, în „Anale de istorie” nr. 1/1969, p. 125—129.
- Cruceanu, M., *Constantin Nicolcescu (1888—1924)*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 2/1967, p. 139—142.
- Marinescu, V., *Ocskó Tereza (1917—1940)*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 1/1968, p. 139—142.
- Minea, Șt. S., *Nicolae Pop (1905—1944)*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 5/1966, p. 110—113.
- Covaci, M., *Constantin Popovici (1876—1940)*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 4/1966, p. 155—158.
- Butoi, O., *Grigore Preoteasa (1915—1957)*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 4/1967, p. 130—135.
- Antonescu, Tr., *Nicolae Roșu (1907—1938)*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 5/1966, p. 107—109.
- Popa, M., *Dr. Eugen Rozvan (1872—1937)*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 4/1966, p. 151—154.
- Ioniță, Gh. I., *Alexandru Sahia (1908—1937)*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 1/1968, p. 132—136.
- Bodea, Gh., *Date noi despre activitatea utecistului Filimon Sirbu*, în „Acta Musei Napocensis”, Cluj, 2, 1966, p. 701—706.
- Macovescu, George, *Nicolae Titulescu — a progressive romanian diplomat*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 3/1966, p. 391—400.

- Oprea, Ion M., *Nicolae Titulescu*, Ed. științifică, București, 1966, 408 p.
- Comemorarea lui Nicolae Titulescu (25 de ani de la moarte)*, în „Analele Academiei Republicii Socialiste România”, 100, nr. 16/1966, p. 527.
- Georgescu, Elena, *Alexandru Silviu Trușcă (1839—1880)*, în „Anale de istorie”, nr. 2/1969, p. 147—150.
- Stănescu, M. C., *Gh. M. Vasilescu*, Ed. politică, București, 1968, 296 p.
- Adorian, Gheorghe, *Francisc Wolf-Boczor (1906—1944)*, în „Anale de istorie” nr. 1/1969, p. 134—138.

MEMORII

- Albani, Tiron, *Memorii. Din contribuția clasei muncitoare la desăvîrșirea statului național român unitar. 1 decembrie 1918*, Ed. științifică, București, 1969, 118 p.
- Am trăit măreția acelei zile (1 decembrie 1918)*, amintiri de: Tiron Albani, Tiberiu Brediceanu, dr. Dominic Stanca, Dante Gherman, dr. Laurențiu Oanea, dr. Aurel Cosma, prof. Aurel Popa, general în rez. Vasile V. Barbu, în „Magazin istoric” nr. 11/1968, p. 16—25.
- Argetoianu, Constantin, *Memorii*, cu o prezentare de M. C. Stănescu, în „Magazin istoric” nr. 1, 2, 3/1968.
- August 1944, Memorii*, scrise de general-col. în rez. Dumitru Dămăceanu, lt. în rez. Anton Dumitrescu, Ilie Dinuț și Nicolae Prosan, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 4/1967, p. 85—97.
- Coea, N. D., *Jurnal*, cu o prezentare de Al. Gh. Savu, în „Magazin istoric” nr. 5, 6/1968.
- Din amintirile unor participanți la evenimentele de la 13 decembrie 1918* (Al. Constantinescu, N. Militaru-Simulescu, Gh. Teodorescu, Iancu Olteanu, D. Avramescu, Ion Tărăngo), texte pregătite pentru tipar de Ștefan Mușat, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 6/1968, p. 70—82.
- File din cartea marilor tradiții* (culegere memorialistică despre insurecția armată și războiul antihitlerist, îngrijită de col. M. Ioan și lt. col. S. Amandei), Ed. militară, București, 1966, 324 p.
- Groza, Petru, *File autobiografice*, în „Magazin istoric” nr. 1/1968, p. 43—55.
- Ionașcu, Costin, *Mărturia documentelor (Memorii de război)*, Ed. militară, București, 1968, p. 280.

RELAȚII DIPLOMATICE INTERNAȚIONALE

- Campus, Eliza, *Nicolae Titulescu et la politique pour le maintien de l'intégrité territoriale de la Roumanie*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 3/1966, p. 441—469.
- Campus, Eliza, *Nicolae Titulescu și politica pentru menținerea integrității teritoriale a României*, în „Studii” nr. 2/1966, p. 225—250.
- Murgescu, Costin, *Nicolae Titulescu and the questions of economic relations between states*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 3/1966, p. 401—410.
- Oprea, Ion M., *Nicolae Titulescu's diplomatic activity*, în „Bibliotheca historica Roumaniae”, 22, Publishing House of the Academy of the Socialist Republic of Romania, Bucharest, 1968, 190 p.
- Vasilescu, Corneliu, *Romania in World Affairs*, Ed. Meridiane, Bucharest, 1967, 80 p.

★

- Bold, Emilian, *Unele probleme privind participarea delegației române la Conferința păcii (1919—1920)*, în „Analele Univ. Iași — Ist.”, 14, 1968, p. 27—45.
- Campus, Eliza, *Recunoașterea pe plan internațional a desăvîrșirii unității statului român*, în „Studii” nr. 6/1968, p. 1165—1183.
- Seftiuc, I., *La Roumanie et la question des détroits, après la première guerre mondiale (1919—1920)*, în „Revue roumaine d'histoire”, nr. 2/1966, p. 275—302.

Seftiuc, I., *România și problema strimtorilor după primul război mondial (1920—1922)*, în „Analele Univ. Iași — Ist.”, 14, 1968, p. 1—25.

Popa, Mircea N., *Poziția României față de Turcia în perioada conferinței de la Lausanne și în anii imediat următori*, în „Analele Univ. București — Ist.”, 17, 1968, p. 141—154.

Oprea, Ion M., *L'activité de Nicolae Titulescu durant sa mission diplomatique à Londres (1922—1932)*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 3/1966, p. 425—439.

Chiper, Ioan, *Relațiile româno-germane în 1933*, în „Studii” nr. 4/1968, p. 715—735.

Giurescu, Dinu C., *La diplomatie roumaine et le pacte des quatre (1933)*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 1/1969, p. 77—102.

Popișteanu, Cristian, *România și Antanta Balcanică. Momente și semnificații de istorie diplomatică*, Ed. politică, București, 1968, 360 p.

Campus, El., *Poziția Micii Înțelegeri și a Înțelegerii Balcanice față de Germania nazistă* (referat susținut la Colocviul internațional de istorie cu tema „Europa dunăreană de la München până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial”. Budapesta, 13—15 octombrie 1966), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 5/1966, p. 65—68.

Deutsch, R., *The foreign policy of Romania an the dynamics of peace (1932—1936)*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 1/1966, p. 121—132.

Zaharia, Gh.; Tuțu, D., *Aspects de la politique extérieure de la Roumanie pendant les années 1933—1936*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 4/1966, p. 631—656.

Babici, Ion, *Actions de solidarité du peuple roumain avec la lutte héroïque du peuple d'Ethiopie contre l'agression fasciste (1935—1936)*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 2/1967, p. 257—273.

Deutsch, R., *La Roumanie et le problème des détroits à Montreux en 1936*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 1/1967, p. 39—56.

Lazea, Alvină, *Probleme ale cooperării militare româno-franceze în anul 1936*, în „Studii” nr. 1/1969, p. 105—127.

Oprea, I. M., *Iulie 1936 — Titulescu-Litvinov. O pagină a relațiilor româno-sovietice*, în „Magazin istoric” nr. 1/1967, p. 35—38.

Avramovski, Zivko, *Le gouvernement yougoslave, les négociations du traité soviéto-roumain d'aide mutuelle et la chute de Titulescu*, în „Revue études sud-est europ.” nr. 3—4/1966, p. 491—512.

Constantinescu, Miron, *The Roumanian foreign policy of the years 1933—1937*, Bucharest, 1967, 22 p. (International conference on new approaches in the social sciences and their application to the field of contemporary history, held in London, 25—27 octobrie 1967).

Moisuc, Viorica, *Acțiuni diplomatice desfășurate după Anschluss de România împotriva expansiunii Germaniei hitleriste spre sud-estul Europei*, în „Studii” nr. 4/1966, p. 707—722.

Ciobanu, El., *În legătură cu poziția României față de Cehoslovacia în perioada „Münchenului”*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 1/1966, p. 99—100.

Moisiuc, Viorica, *Actions diplomatiques de la Roumanie au secours de la Tchecoslovaquie à la veille du pacte de Munich*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 3/1967, p. 409—431.

Moisiuc, Viorica, *Orientations dans la politique extérieure de la Roumanie après le pacte de Munich*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 2/1966, p. 327—340.

Savu, Al. Gh., *Aspecte ale politicii externe a României în preajma declanșării celui de-al doilea război mondial*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 1/1966, p. 66—84.

Moisiuc V., *Tratatul economic româno-german din 23 martie 1939 și semnificația sa*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 4/1967, p. 130—146.

Campus, Eliza, *Politica externă a României în perioada dintre cele două războaie mondiale*, în „Studii și articole de istorie”, X, 1967, p. 119—153.

Zaharia, Gh., *Cu privire la politica externă a României în prima etapă a celui de-al doilea război mondial* (referat susținut la Colocviul internațional de istorie cu tema „Europa dunăreană de la München până la sfârșitul celui de-al

doilea război mondial". Budapesta, 13—15 octombrie 1966), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 5/1966, p. 73—75.

Loghin, Aurel ; Tuțu, Dumitru, *Sprîjinul acordat de România refugiaților polonezi în anii celui de-al doilea război mondial*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 4/1968, p. 39—51.

Udrea, Traian, *Sur les relations politiques roumano-tchèques durant les années 1940—1944*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 1/1968, p. 75—90.

Popescu, Eufrosina ; Rusenescu, M., *Ecoul internațional al proclamării Republicii Populare Române*, în „Studii” nr. 6/1967, p. 1115—1126.

★

Cheresteșiu, V. ; Copoiu, N., *Participarea oamenilor muncii din România la apărarea și sprijinirea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 4/1967, p. 71—84.

Enea, Constantin, *Organizarea și acțiunile prizonierilor români transilvăneni din Rusia (1917—1918)*, în „Studii și articole de istorie”, XI, 1968, p. 153—183.

Popescu-Puțuri, I. ; Rădulescu, I., *România și Marea Revoluție Socialistă din Octombrie*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 4/1967, p. 33—70.

Unc, Gh., *Participarea unităților militare revoluționare române la lupta pentru apărarea Revoluției din Octombrie*, în „Studii” nr. 5/1967, p. 845—862.

Unc, Gheorghe, *Solidaritatea maselor muncitoare din România cu Marea Revoluție Socialistă din Octombrie*, în „Acta Musei Napocensis”, Cluj, 4, 1967, p. 307—319.

Cimponeriu, Ecaterina, *Contribuții la cunoașterea acțiunilor de solidaritate ale oamenilor muncii din România cu Marea Revoluție Socialistă din Octombrie (1918—1920)*, în „Studii” nr. 5/1967, p. 881—889.

Unk, George, *Solidarnost' rumynskogo robočego i demokratičeskogo dviženija s Velikoj Oktjabrskoj Socialističeskoj Revoljuciej (1917—1922)*, „Bibliotheca historica romanica”, 19, Izdatel'stvo Akademii Socialističeskoj Respubliki Rumynii, Buharest, 1968, 151 p.

Deac, Augustin, *Solidaritatea maselor muncitoare din România cu Republica Sovietică Ungară*, în „Lupta de clasă” nr. 3/1969, p. 68—77.

Georgescu, Titu ; Ioniță, Gh. I., *Organizații legale de masă, promotoare ale relațiilor de prietenie între România și U.R.S.S., create și îndrumate de partidul comunist în anii ilegalității sale*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 5/1967, p. 46—62.

Giurgiuveanu, Nicolae, *Solidaritatea oamenilor muncii din România cu revoluția proletară din Ungaria*, în „Anale de istorie” nr. 2/1969, p. 75—82.

Tuțui, Gheorghe, *Ecouri internaționale. Un mare eveniment : Partid unic muncitoresc în România*, în „Magazin istoric” nr. 2/1968, p. 18—20.

Matichescu, Olimpiu, *„Ridicați glasul vostru de protest...”* (ajutorul acordat de clasa muncitoare din România victimelor terorii fasciste din Bulgaria în 1923), în „Magazin istoric” nr. 2/1969, p. 43—46.

Deac, Augustin ; Matei, Gheorghe, *Februarie 1933. Ecoul internațional al eroicelor lupte ale ceferiștilor și petroliștilor*, Ed. științifică, București, 1967, p. 304.

Constantinescu-Iași, Petre ; Babici, Ion, *La participation des délégations roumaines aux Congrès internationaux contre le fascisme et pour la paix des années 1932—1936*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 2/1966, p. 303—326.

Ioniță, Gh. I., *Solidaritatea forțelor democratice din România cu Congresul mondial pentru pace. Bruxelles 1936*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 2/1967, p. 69—84.

Babici, Ion, *Solidaritatea antifascistă militantă*, în „Lupta de clasă” nr. 11 din 1967, p. 99—107.

Solidaritatea poporului român cu războiul național-revoluționar din Spania, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 4/1966, p. 101—124.

Babici, I., *Manifestări de simpatie și solidaritate ale maselor populare din România cu poporul cehoslovac (septembrie 1938—martie 1939)*, în „Studii” nr. 3 din 1967, p. 523—537.

Matei, Gh., *Solidaritatea poporului român cu poporul cehoslovac împotriva agresiunii hitleriste* (referat susținut la Colocviul internațional de istorie cu tema

„Europa dunăreană de la München până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial“. Budapesta, 13—15 octombrie 1966), în „Analele I.S.I.S.P.“ nr. 5/1966, p. 69—72.

Adeziuni ale forțelor democratice din România la Conferința mondială pentru apărarea păcii și democrației (Paris, 13—14 mai 1939), în „Analele I.S.I.S.P.“ nr. 6/1966, p. 83—89.

Constantinescu-Iași, Petre ; Babici, Ion, *La lutte des travailleurs de Roumanie pour la libération des antifascistes allemands, Ernst Thälmann en tête*, în „Revue roumaine d'histoire“ nr. 4/1966, p. 657—674.

ISTORIA POLITICĂ ȘI SOCIAL-ECONOMICĂ A ROMÂNIEI ● 1918—1940

Cicală, Ioan, *Desăvîrșirea unității politice — factor important al închegării forțelor proletariatului român*, în „Anuarul Institutului de istorie Cluj“, 11, 1968, p. 135—157.

Constantinescu-Iași, P., *Acțiuni pentru sindicalizarea corpului didactic din România în perioada dintre cele două războaie mondiale*, în „Studii și articole de istorie“, X, 1967, p. 7—26.

Iacoș, Ion, *Lupta maselor populare pentru pace, împotriva războiului și a pericolului fascist. Comitetul român pentru pace (1936—1939)*, în „Studii“ nr. 3/1966, p. 513—530.

Ioniță, Gh. I. ; Babici, I., *Comitetele pentru apărarea antifasciștilor*, în „Studii“ nr. 3/1966, p. 495—511.

Ioniță, Gh. I., *Organizațiile democratice create, îndrumate și influențate de P.C.R. — rezervor de cadre și energii revoluționare, mijloc important de stringere a legăturilor partidului cu masele în anii 1921—1944*, în „Anale de istorie“ nr. 1/1969, p. 31—52.

Nichita, Vasile C., *Situația țăranilor din Flăminzi între cele două războaie mondiale*, în „Studii“ nr. 1/1969, p. 309—322.

Parpală, Oprea, *Extensivitatea și unilateralitatea agriculturii României burghezo-moșierești în perioada dintre cele două războaie mondiale*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, 220 p.

Petrovici, N., *Comitetele de ajutorare de pe lângă Sindicatele unitare. Organizații de masă create și conduse de P.C.R. în anii ilegalității*, în „Analele I.S.I.S.P.“ nr. 6/1966, p. 36—42.

Pop, S., *Cu privire la caracterul crizelor agrare din România (1918—1940)*, în „Analele I.S.I.S.P.“ nr. 2/1967, p. 98—114.

★

Călin, Al. B., *Răscola marinarilor români din flota Mării Negre (1918)*, în „Analele I.S.I.S.P.“ nr. 1/1968, p. 96—100.

Enea, Constantin ; Vales, Mircea, *Frământările țăărănești în luna noiembrie 1918 din fostul județ Alba*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai-Historia“, 12, nr. 1/1967, p. 101—115.

Egyed, Acațiu ; Vajda, Ludovic, *Mișcările țăărănești desfășurate în Transilvania în anul 1918 și rolul lor în destrămarea puterii locale de stat austro-ungare*, în „Analele I.S.I.S.P.“ nr. 6/1968, p. 11—21.

Benditer, J., *Le parachèvement de l'unité de l'état national roumain reflété dans les ouvrages de quelques historiens étrangers*, în „Revue roumaine d'histoire“ nr. 6/1968, p. 1129—1143.

Berza, Mihai, *Semicentenarul unirii Transilvaniei cu România. Rațiunile istorice ale actului de la Alba Iulia — 1 decembrie 1918* (text integral și în limba franceză), Buletinul Comisiei naționale a R. S. România pentru UNESCO, 10, nr. 4/1968, p. 37—50.

Boicu, L., *Unirea cea Mare. 1918—1968*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie Iași“, 5, 1968, p. 3—9.

Borcan, Ion, *Le Conseil National de l'Unité des Roumains*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 6/1968, p. 965—973.

Desăvîrşirea unificării statului naţional român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie, „Bibliotheca historica Romaniae”, V, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1968, 522 p.

Focşeneanu, Ion, *Moments de la lutte du peuple roumain pour l'accomplissement de l'unité d'état*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 1/1969, p. 35—75.

Giurgiu, Natalia, *Populaţia Transilvaniei în perioada unirii*, în „Anuarul Institutului de istorie Cluj”, 11, 1968, p. 73—78.

Gheorghiu, Ion, *Unirea Transilvaniei cu România. 1 decembrie 1918*, în „Analele Univ. Bucureşti — Ist.”, 17, 1968, p. 9—18.

Gheorghiu, I.; Nuţu, Constantin, *Adunarea naţională de la Alba Iulia. 1 decembrie 1918*, în Ed. politică, Bucureşti, 1968, 128 p. Tradusă şi în limba maghiară.

Kovács, I.; Popeangă, V., *Lupta ţărănimii din Transilvania din toamna anului 1918 pentru unirea cu România*, în „Studii” nr. 6/1968, p. 1 071—1 087.

Kovács, I., *La presse hongroise au sujet de l'assemblée nationale d'Alba Iulia du 1-er décembre 1918*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 6/1968, p. 1 075—1 085.

Liveanu, V., *Origine des clauses agraires de la déclaration d'Alba Iulia et leurs conséquences pour l'évolution de la grande propriété foncière*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 6/1968, p. 1 145—1 172.

Loghin, Aurel, *Un moment de mare însemnătate în istoria poporului român — desăvîrşirea unităţii naţionale*, în „Analele Univ. Iaşi — Ist.”, 14, 1968, p. I—VIII.

Lupescu, I., *Mărturii despre un glorios eveniment al istoriei naţionale* (expoziţia documentară organizată în Bucureşti de Muzeul de istorie al partidului comunist, a mişcării revoluţionare şi democratice din România cu concursul Arhivelor statului consacrată aniversării semicentenarului unirii Transilvaniei cu România), în „Revista muzeelor” nr. 1/1969, p. 54—56.

Netea, Vasile, *L'assemblée d'Alba Iulia*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 7/1968, p. 1 051—1 074.

Netea, Vasile, *Réunion de la Transylvanie à la Roumanie*, Ed. Meridiane, Bucarest, 1968, 68 p. Tradusă şi în limbile engleză, germană, rusă.

Pascu, Şt., *1 Decembrie 1918*, în „Revista arhivelor” nr. 2/1968, p. 3—10.

Pascu, Ştefan, *Desăvîrşirea statului naţional român unitar — încununare victorioasă a unei lupte seculare*, în „Lupta de clasă” nr. 11/1968, p. 17—28.

Pascu, Ştefan, *Desăvîrşirea unităţii de stat a poporului român*, în „Anuarul Institutului de istorie Cluj”, 11, 1968, p. 79—134.

Pascu, Ştefan, *La proclamation du droit à l'autodétermination des roumains de Transylvanie*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 6/1968, p. 1 037—1 049.

Pascu, Ştefan, *The idea, the tendencies, the struggles and the realization of the union of the romanian people (Ideea, tendinţele, luptele şi desăvîrşirea unităţii poporului român)*, în „Studia Universitatis Babeş-Bolyai — Historia”, 13, nr. 2/1968, p. 3—26.

Porţeanu, Alexandru, *L'apport du mouvement ouvrier et socialiste de Transylvanie au parachèvement de l'unité de l'état national roumain*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 6/1968, p. 1 007—1 036.

Rauş, Nicolae, *1918 — expresie a năzuinţei de independenţă a poporului român*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 6/1968, p. 32—45.

Sachelarie, Ovid; Georgescu, Valentin Al., *Unirea din 1918 şi problema unificării legislaţiei*, în „Studii” nr. 6/1968, p. 1 185—1 198.

Gica, Gh., *Procesul de descompunere a partidului conservator-progresist de sub şefia lui Alex. Marghiloman*, în „Analele Univ. Bucureşti — Ist.”, 16, 1967, p. 85—96.

Unc, Gheorghe, *13 Decembrie 1918 — o pagină eroică din lupta muncitorimii din patria noastră*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 6/1968, p. 58—69.

Unc, Gheorghe, *Un episod eroic din trecutul de luptă al muncitorimii române (50 de ani de la marea demonstraţie a muncitorimii bucureştene din 13 decembrie 1918)*, în „Lupta de clasă” nr. 12/1968, p. 16—24.

Știrban, M., *Acțiuni țărănești în fostele județe Alba și Hunedoara din noiembrie 1918—1919*, în „Anuarul Institutului de istorie Cluj“, 10, 1967, p. 263—269.

Arimia, V.; Toacă I., *Acțiuni greviste premergătoare grevei generale din octombrie 1920*, în „Revista arhivelor“ nr. 1/1966, p. 149—172.

Liveanu, V., *Situația politică internă a României în momentul creării Partidului Comunist Român. Sistemul partidelor politice*, în „Studii“ nr. 3/1966, p. 443—472.

Deac, A.; Dragne, Fl., *Lucrările Congresului I al Partidului Comunist Român*, în „Analele I.S.I.S.P.“ nr. 2—3/1966, p. 83—98.

Mușat, Ștefan, *Mișcarea muncitorească în anii avântului revoluționar. Crearea Partidului Comunist Român (1918—1921)*, în „Anale de istorie“ nr. 3/1969, p. 70—89.

Axenciuc, V., *Situația economică-socială a României în perioada 1919—1924*, în „Analele I.S.I.S.P.“ nr. 4/1966, p. 125—146.

Matichescu, Olimpiu, *Lupta pentru apărarea și ajutorarea victimelor terorii antimuncitorești din România în anii 1920—1924*, în „Anale de istorie“ nr. 2/1969, p. 29—42.

Ornea, Zigu, *Momente din istoria politică a țăranismului (1880—1926)*, în „Analele I.S.I.S.P.“ nr. 4/1968, p. 111—127.

Rusenescu, M., *Situația agriculturii și mișcările țăărănești din România între anii 1922—1928*, în „Studii“ nr. 5/1968, p. 897—914.

Saizu, I., *Situația căilor de comunicație ale României între anii 1922—1928*, în „Studii“ nr. 1/1969, p. 249—270.

Saizu, I.; Botez, C., *Pădurile și industria forestieră a României între anii 1922—1928*, în „Analele Univ. Iași — Ist.“, 14, 1968, p. 127—139.

Șandru, D., *Contribuții la cunoașterea legislației românești în perioada stabilizării relative a capitalismului*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie Iași“, 5, 1968, p. 161—184.

Petric, Aron, *Criza dinastică (1927—1930)*, în „Analele I.S.I.S.P.“ nr. 2—3/1968, p. 186—200.

Oprea, Ion M.; Tătuț, Constanța, *Afacerea „Skoda“*, în „Magazin istoric“ nr. 5/1968, p. 43—55.

Ceașescu, Ilie, *Lupta clasei muncitoare din România pentru adoptarea și aplicarea legii asupra contractelor de muncă în perioada crizei economice*, în „Analele I.S.I.S.P.“ nr. 6/1967, p. 102—115.

Oprea, A., *Petrolul românesc, obiect de confruntare între monopolurile internaționale (1929—1933)*, în „Lupta de clasă“ nr. 7/1967, p. 97—106.

Matei, Gheorghe, *La Roumanie et quelques problèmes du désarmement et de la définition de l'agresseur (1932—1933)*, în „Revue roumaine d'histoire“ nr. 4/1968, p. 563—586.

Lupu, N. S., *Experții financiari străini din România și legile de conversiune a datoriei din anii 1932—1933*, în „Analele I.S.I.S.P.“ nr. 4/1967, p. 98—110.

Georgescu, Titu, *Semnificația internă și internațională a luptelor muncitorești din România în 1933*, în „Analele I.S.I.S.P.“ nr. 1/1968, p. 3—15.

Oprea, Ion; Popescu, Nicolae; Almășan, Cornel, *Eroicele lupte ale ceferiștilor și petroliștilor din ianuarie-februarie 1933*, în „Lupta de clasă“ nr. 2/1966, p. 3—17.

Ceașescu, Ilie, *Lupta proletariatului din România pentru aplicarea prevederilor democratice ale legilor muncii adoptate în anii 1929—1933*, în „Studii“ nr. 1/1968, p. 117—139.

Matei, Gheorghe, *Cum a fost asasinat I. G. Duca*, în „Magazin istoric“ nr. 3/1967, p. 12—16.

Dragne, Fl., *Comitetele pentru apărarea și ajutorarea ceferiștilor închiși*, în „Analele I.S.I.S.P.“ nr. 6/1966, p. 43—49.

Georgescu, Titu, *Organizațiile de masă legale conduse de P.C.R. 1932—1934*, în Ed. politică, București, 1967, 248 p.

Ioniță, Gh. I., *Încheierea acordului de la Tebea (1935), moment important în lupta P.C.R. pentru crearea Frontului popular antifascist*, în „Sargetia”, 4, 1966, p. 203—209.

Constantinescu-Iași, Petre, *Lupta pentru formarea Frontului popular în România*, „Bibliotheca historica Roumaniae”, 21, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, 160 p.

Ioniță, Gh. I., *Patronajele populare*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 6/1966, p. 50—59.

Ioniță, Gh. I., *Demonstrațiile populare antifasciste din 31 mai 1936*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 4/1966, p. 83—100.

Ioniță, Gh. I., *Uniunea democratică*, în „Studii” nr. 4/1967, p. 726—742.

Scurtu, I., *Lupta partidelor politice în alegerile parlamentare din decembrie 1937*, în „Studii” nr. 1/1967, p. 145—162.

Savu, Al. Gh., *Carol al II-lea și partidele burghezo-moșierești (1930—1937)*, în „Studii” nr. 2/1967, p. 325—346.

Spălățelu, I., *Presa revoluționară și democratică din anii 1933—1937 despre sprijinul acordat organizațiilor fasciste de cercurile reacționare interne și externe*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 4/1967, p. 111—118.

Anxeciuc, V., *Evoluția economiei românești în anii 1918—1938*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 6/1966, p. 3—18.

Spălățelu, Ion, *Presa revoluționară și democratică din România în apărarea independenței și suveranității țării împotriva pericolului fascist (1933 — februarie 1938)*, în „Studii și articole de istorie”, XI, 1968, p. 249—261.

Chișu, Ioan, *Unele aspecte privind rolul manifestelor răspindite de P.C.R. cu prilejul aniversării zilelor de 15—16 februarie, 1 Mai, 1 August, 7 Noiembrie etc. (1934—1938)*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai — Historia”, 11, nr. 2/1966, p. 125—140.

Voicu, Ștefan, *Pagini de luptă a Partidului Comunist Român împotriva fascismului, pentru independența și suveranitatea națională (1934—1940)*, în „Lupta de clasă” nr. 6/1966, p. 58—80.

Bányai, L., *Din lupta unită a oamenilor muncii români și de alte naționalități sub conducerea P.C.R. (1933—1944)*, în „Studii” nr. 3/1966, p. 473—494.

ROMÂNIA ȘI AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL. 1940-1944

Bunescu, Tr., *Dictatul de la Viena — încălcare brutală a independenței și suveranității României*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 1/1968, p. 69—84.

Bunescu, Tr., *Manifestări ale maselor populare din Transilvania împotriva dictatului de la Viena*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 6/1966, p. 93—102.

Matichescu, O., *Activitatea desfășurată de P.C.R. pentru încheierea Frontului Unic Muncitoresc, împotriva exploatării capitaliste și pericolului fascist, cu prilejul zilei de 1 Mai 1944*, în „Studii” nr. 5/1966, p. 873—885.

Covaci, Maria, *25 de ani de la masacrul de la Ribnița*, în „Anale de istorie” nr. 2/1969, p. 83—87.

Șandru, D.; Benditer, J.; Saizu, I., *Contribuții la cunoașterea situației economice a României în perioada dictaturii militare-fasciste (6 septembrie 1940 — 23 august 1944)*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie Iași”, 3, 1966, p. 85—136.

Șandru, D.; Saizu, I., *Unele aspecte privind consecințele economice ale prezenței trupelor germane în România (1940—1944)*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie Iași”, 4/1967, p. 117—145.

Țuțui, Gheorghe, *Realizarea Frontului Unic Muncitoresc — moment de însemnătate istorică în lupta de eliberare a poporului român*, în „Anale de istorie” nr. 2/1969, p. 3—15.

Nicolae, Constantin; Ilie, Petre, *Din activitatea P.C.R. pentru făurirea unei largi coaliții de forțe antihitleriste*, în „Anale de istorie” nr. 3/1969, p. 16—30.

Matichescu, O., *Apărarea patriotică în anii 1941—1944*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 6/1966, p. 60—71.

INSURECȚIA ARMATĂ ANTIFASCISTĂ ȘI CONSTRUIREA SOCIALISMULUI. 1944—1969

Mazilu, D. I.; Caraciuc, T., *Făurirea statului socialist România — cucerire istorică a maselor populare*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 4/1966, p. 3—21.

Rădulescu, Ilie, *Funcția economică-organizatorică a statului socialist*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967, 336 p.

Tucă, Florian, *Florile recunoștinței* (monumente în amintirea eroilor români căzuți în războiul antihitlerist), Ed. militară, București, 1967, 296 p.

★

Popescu-Puțuri, Ion, *România în timpul celui de-al doilea război mondial* (referat susținut la Colocviul internațional de istorie cu tema „Europa dunăreană de la München până la sfârșitul celui de-al doilea război mondial”. Budapesta, 13—15 octombrie 1966), în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 5/1966, p. 35—64.

Loghiu, A.; Karețchi, A.; Morărașu, M. Gh., *Activitatea Partidului Comunist Român de grupare a tuturor forțelor democratice. Crearea și activitatea F.N.D.* (1944), în „Analele Univ. București — Ist.”, 12, 1966, p. 131—150.

Matei, Gheorghe, *L'insurrection nationale antifasciste d'août 1944 de Roumanie et son écho en France*, în „Revue roumaine d'histoire” nr. 5/1966, p. 823—843.

Simulescu, Dumitru, *Formațiunile de luptă patriotice în insurecție*, în „Magazin istoric” nr. 5/1967, p. 1—5.

Anescu, Vasile; Bantea, Eugen; Cupșa, Ion, *Participarea Armatei române la războiul antihitlerist*, Ed. militară, București, 1966, 100 p. Tradusă și în limbile engleză, franceză, germană, rusă, spaniolă.

România în războiul antihitlerist. 23 August 1944 — 9 mai 1945 (autori: col. V. Anescu, col. C. Antip, col. E. Bantea ...), Ed. militară, București, 1966, 816 p.

Ilie, P.; Marinescu, A., *Din luptele armatelor române și sovietice pentru eliberarea părții de nord-vest a României*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 1/1966, p. 19—30.

La Contribution de la Roumanie à la victoire sur le fascisme (études par Ion Popescu-Puțuri, Gheorghe Zaharia, Ilie Rădulescu ...), „Bibliotheca historica Roumaniae”, Ed. de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie, Bucarest, 1966, 160 p.

Tudor, Gheorghe, *Atacă tancurile...*, Ed. militară, București, 1966, 120 p.

Mociulschi, Leonard, *Asaltul vânătorilor de munte*, Ed. militară, București, 1967, 256 p.

Crețu, Ilie, *Peste crestele Carpaților*, Ed. militară, București, 1968, 150 p.

Loghiu, A.; Karețchi, A.; Morărașu, M. Gh., *Rolul comitetelor de fabrică în organizarea clasei muncitoare în condițiile adâncirii procesului revoluționar din țara noastră* (august—decembrie 1944), în „Analele Univ. Iași — Ist.”, 13, 1967, p. 81—102.

Scurtu, I., *Poziția P.C.R. față de partidele „istorice” în timpul guvernului Rădescu*, în „Analele Univ. București — Ist.”, 15, 1966, p. 167—185.

Bunta, Petru, *Lupta Partidului Comunist Român pentru consolidarea unității clasei muncitoare în primele luni ale revoluției populare* (23 august 1944 — 6 martie 1945), în „Anuarul Institutului de istorie — Cluj”, 10, 1967, p. 271—284.

Karețchi, A.; Morărașu, M. Gh., *Aspecte ale luptei clasei muncitoare pentru o nouă legislație a muncii* (23 august 1944 — 6 martie 1945), „Lucr. științ. Inst. pedag. Galați”, 2, 1968, p. 397—405.

Mazilu, Dumitru I., *Aspecte ale activității Partidului Comunist Român în domeniul construcției de stat în țara noastră în prima etapă a revoluției populare*, în „Revista arhivelor” nr. 2/1966, p. 3—22.

Firoiu, D. V., *Aspecte ale legislației în prima etapă a revoluției populare*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 6/1966, p. 103—117.

Țuțui, Gh., *Infringerea de către forțele revoluționare a acțiunilor antidemocratice și antiguvernamentale întreprinse de partidele politice reacționare și de monarhie (august 1945 — ianuarie 1946)*, în „Studii” nr. 6/1967, p. 1093—1114.

Fătu, M., *Programele electorale ale partidelor și grupărilor politice care au participat la alegerile parlamentare din 1946*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 1/1968, p. 43—56.

Fătu, Mihai, 1946 — *din istoria politică a României contemporane*, Ed. politică, București, 1968, p. 240.

Barbu, C. ; Ionescu, V. Gh., *Contribuția comitetelor de Front Unic Muncitoresc în anii 1944—1947 la realizarea unității clasei muncitoare din România*, în „Studii” nr. 1/1967, p. 123—144.

Nichita, Paraschiva ; Popescu, Marin, *Transformări agrare în România în anii 1944—1947*, în „Anale de istorie” nr. 1/1969, p. 16—30.

Toth, Margareta, *Aspecte ale controlului de stat și activității sindicatelor în anii 1945—1947*, în „Acta Musei Napocensis”, Cluj, 4, 1967, p. 367—387.

Țuțui, Gheorghe, *Abolirea monarhiei*, în „Magazin istoric” nr. 9/1967, p. 15—24.

Avram, Vasile, *Naționalizarea principalelor mijloace de producție — act revoluționar hotărât în desfășurarea revoluției socialiste din România*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai — Historia”, 13, nr. 2/1968, p. 53—70.

Țuțui, Gh., *Contribuția partidului național-popular la lupta pentru transformări democratice (ianuarie 1946 — martie 1949)*, în „Analele I.S.I.S.P.” nr. 1/1966, p. 55—65.

Surpat, Gheorghe, *Infăptuirea programului P.C.R. de cooperativizare a agriculturii*, în „Anale de istorie” nr. 1/1969, p. 3—15.

Iordan, Iorgu, *A XXV-a aniversare a eliberării patriei noastre*, în „Analele Academiei Republicii Socialiste România”, vol. IX, 1969, p. 143—158.

La 150 de ani de la nașterea lui Nicolae Bălcescu

În luna iunie s-au împlinit 150 de ani de la nașterea marelui gânditor și revoluționar român de la 1848 — Nicolae Bălcescu —, personalitate prestigioasă, figură dintre cele mai proeminente ale istoriei românești, care și-a confundat viața și opera cu momente hotărâtoare ale istoriei poporului nostru într-una din perioadele sale de răscruce. În scurta sa existență, de numai 33 de ani, Bălcescu a trăit intens: participarea lui la acțiunea revoluționară de la 1840; întemeierea Societății „Frăția”, în 1843, împreună cu Ion Ghica și Cristian Tell; pregătirea și organizarea revoluției de la 1848; participarea la revoluția din Țara Românească și la acțiunea din Transilvania, activitatea desfășurată în emigrație.

Opera sa multilaterală, patriotică, vizionară reprezintă un adevărat tezaur de idei progresiste, având o mare valoare în diferite domenii ale istoriei culturii noastre naționale: istoriografie, istoria gândirii economice și social-politice, istoria filozofiei. Este o operă izvorâtă din activitatea revoluționară neostenită a unui mare fiu al poporului nostru, închinată idealurilor de libertate națională, de dreptate și progres social. Tocmai de aceea ea se înscrie în însăși istoria românească.

La împlinirea a 150 de ani de la nașterea lui Bălcescu, în întreaga țară au fost organizate manifestări științifice și culturale-artistice consacrate evenimentului.

La 27 iunie, în aula Academiei Republicii Socialiste România s-au desfășurat lucrările unei sesiuni științifice dedicate marelui gânditor și revoluționar de la 1848. După cuvîntul de deschidere rostit de acad. Miron Nicolescu, președintele Academiei Republicii Socialiste România, au fost expuse comunicările: **Însemnă-**

tea istorică a personalității lui Nicolae Bălcescu, de acad. Andrei Oțetea, președintele Secției de științe istorice a Academiei Republicii Socialiste România; **Transilvania în gândirea lui Nicolae Bălcescu**, de prof. univ. dr. docent Ștefan Pascu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, rectorul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj; **Gîndirea economică a lui Nicolae Bălcescu**, de prof. univ. Gh. Zane, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România; **Nicolae Bălcescu și concepția filozofică a generației de la 1848**, de prof. univ. Tudor Bugnariu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România; **Nicolae Bălcescu scriitor**, de prof. univ. Șerban Cioculescu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România; **Bălcescu vizionar**, de Eugen Jebeleanu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România.

La Academia de studii economice din București a avut loc, în ziua de 14 iunie, un simpozion consacrat aniversării a 150 de ani de la nașterea lui Bălcescu. Cu acest prilej, prof. univ. Gheorghe Zane, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, prof. univ. M. A. Lupu, rectorul Academiei de studii economice, prof. univ. Nicolae Ivanciu și alții au prezentat comunicări.

În aceeași zi, la Casa municipală de cultură din Cluj a avut loc un simpozion consacrat aniversării a 150 de ani de la nașterea lui Nicolae Bălcescu.

Pe meleagurile argeșene s-au desfășurat, în luna iunie, numeroase manifestări dedicate marelui revoluționar și cărturar pa-

triot. Seria acestor manifestări, grupate sub denumirea : **Memorial Bălcescu**, a fost inaugurată printr-o sesiune științifică pe țară, organizată sub auspiciile Societății de științe filologice.

Institutul pedagogic din Pitești a amenajat o expoziție de documente inedite, măturii ale contemporanilor despre Bălcescu și despre alți revoluționari pașoptiști. Un loc important au ocupat în expoziție documentele care atestă legătura lui Nicolae Bălcescu cu frații Golești și cu alți revoluționari de pe meleagurile Argeșului.

La Palatul culturii din Pitești, la Muzeul din Cîmpulung, la căminele culturale din Rucăr, Bascov și Racovița au avut loc simpozioane, cu care prilej a fost evocată viața și activitatea marelui revoluționar.

În ziua de 5 iulie a avut loc în parcul consiliului popular municipal, din centrul orașului Pitești, dezvelirea unei impunătoare statui a marelui patriot și revoluționar de la 1848. Lucrarea a fost realizată în bronz de către sculptorul Constantin Baraschi.

La Tirgu-Mureș, aniversarea împlinirii a 150 de ani de la nașterea lui Nicolae Bălcescu a fost marcată, printre altele, de o sesiune științifică festivă, organizată la 6 iulie, din inițiativa Comitetului municipal pentru cultură și artă Tirgu-Mureș și a Societății de științe istorice (Filiala Tirgu-Mureș). Au fost prezentate comunicări elaborate de cercetători de la Centrul de istorie, filologie și istoria artei din Tirgu-Mureș al Academiei Republicii Socialiste România : **Personalitatea istoricului și revoluționarului Nicolae Bălcescu**, de Ion Chiorean ; **Nicolae Bălcescu, luptător pentru unitatea națională**, de Grigore Ploieșteanu ; **Nicolae Bălcescu și valorificarea patrimoniului popular**, de Valeriu Nițu ; **Nicolae Bălcescu și artele plastice**, de Alexandru Bauer.

La Rimnicu-Vilcea, figura marelui revoluționar și democrat român a fost evocată în cadrul unei sesiuni științifice organizate în zilele de 21 și 22 iunie de către Societatea de științe istorice. Au participat cadre universitare, cercetători științifici, profesori de la liceele și școlile generale din județul Vilcea și din alte părți ale țării.

Sesiunea a fost deschisă de către prof. univ. Vasile Maciu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România. Din partea comitetului județean de partid a luat cuvîntul Gheorghe Simeanu, șeful comisiei învățămînt a comitetului ju-

dețean de partid, președintele Filialei Vilcea a Societății de științe istorice.

În cadrul sesiunii au fost expuse comunicările : **Formarea revoluționară a lui Nicolae Bălcescu**, de prof. univ. Vasile Maciu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România ; **Nicolae Bălcescu și revoluția de la 1848—1849**, de Dan Berindei, secretar științific al Institutului de istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Republicii Socialiste România ; **Gîndirea filozofică a lui Nicolae Bălcescu**, de Radu Pantazi, secretar științific al Institutului de filozofie ; **Istoricul Nicolae Bălcescu**, de Leonid Boicu, cercetător științific principal-lași ; **Nicolae Bălcescu și problema agrară**, de Stan Apostol, cercetător științific-București ; **Pagini inedite din gîndirea revoluționară a lui Nicolae Bălcescu**, de dr. Cornelia Bodea, cercetător științific principal-București ; **Ideea de progres în gîndirea lui Nicolae Bălcescu**, de prof. Mihalache Turtoi-Timșoara ; **Nicolae Bălcescu în atenția lui Timotei Cipariu**, de Valeriu Nițu, cercetător științific-Tg. Mureș ; **Nicolae Bălcescu în literatura română**, de dr. Ovidiu Papadima, șef de secție la Institutul de istorie literară „George Călinescu”.

Participanții la sesiune au vizitat Muzeul memorial „Nicolae Bălcescu” din comuna Bălcești, în care sînt expuse valoroase măturii despre viața și activitatea marelui gînditor și revoluționar român din veacul trecut.

La casele de cultură din Filiași și Segarcea au avut loc la 25 iunie simpozioane dedicate împlinirii a 150 de ani de la nașterea lui Nicolae Bălcescu. Despre personalitatea istoricului și revoluționarului român din veacul trecut au vorbit profesori de istorie și de literatură română.

Cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la nașterea lui Nicolae Bălcescu, aniversare înscrisă în calendarul U.N.E.S.C.O. din acest an, Comisia națională română pentru U.N.E.S.C.O. a editat o micromonografie dedicată marelui patriot și revoluționar român. Lucrarea, apărută în limba franceză, este semnată de Dan Berindei, secretar științific al Institutului de istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Republicii Socialiste România. Destinată să prezinte cititorilor de peste hotare personalitatea remarcabilă a lui Nicolae Bălcescu, cartea, ilustrată cu documente ale epocii, urmărește marile etape ale vieții sale dedicate unui nobil țel, impresionanta sa activitate politică și culturală.

În cadrul marilor aniversări recomandate de U.N.E.S.C.O., în ziua de 18 iunie a avut loc la Ateneul Român, sub auspiciile Comitetului de Stat pentru Cultură și Artă, Uniunii scriitorilor și Comisiei naționale române pentru U.N.E.S.C.O., o manifestare consacrată lui Nicolae Bălcescu.

Figura marelui revoluționar și democraț român a fost evocată de academicienii Andrei Oțetea, președintele Comisiei naționale române pentru U.N.E.S.C.O.,

directorul Institutului de istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Republicii Socialiste România, și Iorgu Iordan, directorul Institutului de lingvistică al Academiei.

În încheierea manifestării, la care au luat parte scriitori și alți oameni de artă și cultură, studenți, elevi, un numeros public, a avut loc un program de lecturi din opera lui Nicolae Bălcescu, prezentat de actori ai teatrelor bucureștene, și un concert susținut de corul și orchestra Ansamblului artistic al M.F.A.

Sesiunea jubiliară a Institutului de istorie „Nicolae Iorga”

Cu prilejul aniversării a 20 de ani de la înființarea Institutului de istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Republicii Socialiste România, în zilele de 16 și 17 iunie au avut loc lucrările unei sesiuni jubiliare. Au rostit cuvântări de salut acad. Miron Nicolescu, președintele Academiei Republicii Socialiste România, Nicolae Goldberger, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., prof. univ. Mihai Berza, membru corespondent al Academiei, directorul Institutului de studii sud-est europene, și conf. univ. dr. Radu Manolescu, prodecanul Facultății de istorie a Universității București.

În continuarea lucrărilor, acad. Andrei Oțetea, directorul institutului, a prezentat raportul intitulat: *Rolul Institutului de istorie „Nicolae Iorga” în dezvoltarea cercetărilor istorice de după 23 August 1944.*

Într-o atmosferă de puternică însuflețire, participanții la sesiune au adoptat o telegramă adresată Comitetului Central al Partidului Comunist Român, tovarășului Nicolae Ceaușescu, prin care colectivul Institutului de istorie „Nicolae Iorga” își reafirmă sentimentele de profund devotament față de conducerea de partid și de stat, adeviunea totală față de politica științifică a partidului nostru, profund principială, constructivă și plină de grijă pentru unitatea de acțiune a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, strălucit afirmată de delegația C.C. al P.C.R., în frunte cu secretarul general al partidului nostru, la Conferința internațională a partidelor comuniste de la Moscova.

„Ca detașament al intelectualității socialiste — se spune în telegramă —, ne an-

gajăm să elaborăm lucrări menite să educe poporul în spiritul patriotismului socialist, al sentimentelor de respect, stimă și fraternitate față de alte popoare, în spiritul internaționalismului, al colaborării și păcii în lume”.

În prima zi a sesiunii științifice au fost prezentate comunicările: *Cercetarea istorică în contextul cerințelor științei actuale*; *Locul insurecției naționale din România în lupta antifascistă a popoarelor*; *Insurecția națională din August 1944 în istoriografia românească și străină*; *Acțiuni diplomatice premergătoare insurecției din august 1944 și Criza guvernării antonesciene.*

Comunicările au fost urmate de discuții.

Cea de-a doua zi a sesiunii științifice jubiliare a fost consacrată comemorării a 150 de ani de la nașterea marelui revoluționar român Nicolae Bălcescu. În expunerea: *Nicolae Bălcescu — personalitate marcantă a istoriografiei românești*, Dan Berindei, secretarul științific al Institutului de istorie „Nicolae Iorga”, a evocat figura marelui patriot și revoluționar român.

Au fost prezentate apoi comunicările: *Nicolae Bălcescu și viziunea României unitare din 1849*; *Concepția lui Nicolae Bălcescu privitoare la istoria militară medievală a poporului român*; *Reflectarea activității politice și diplomatice a lui Mihai Viteazul în opera istorică a lui Nicolae Bălcescu*; *Nicolae Bălcescu și romantismul istoric.*

Cu prilejul comemorării nașterii lui Bălcescu, în holul institutului a fost deschisă o expoziție, care cuprinde documente originale referitoare la viața și opera marelui revoluționar român de la 1848.

СОДЕРЖАНИЕ

X СЪЕЗД РКП

*** X съезд Румынской коммунистической партии — исторический момент в жизни румынского народа	3
ТИТУ ДЖОРДЖЕСКУ: Румыния на 25-м году после освобождения	16

25 ЛЕТ СО ВРЕМЕНИ ПОБЕДЫ АНТИФАШИСТСКОГО ВОССТАНИЯ

ГЕОРГЕ ЗАХАРИЯ: Румынская коммунистическая партия — руководящая сила восстания в августе 1944 года	35
ПАРАСКИВА НИКИТА: Антифашистское военное восстание в августе 1944 г. — начало народной революции в Румынии	49
ВЛАДИМИР ЗАХАРЕСКУ: Победы антигитлеровской коалиции и развитие антифашистского сопротивления народов	67

ДОКУМЕНТЫ

Документы в связи с антифашистским сопротивлением в Румынии	82
---	----

СООБЩЕНИЯ

Лупень 1929 — мощное проявление революционной боеспособности рабочего класса Румынии: <i>Н.Г. Мунтяну</i>	99
Действия румынских интеллигентов-патриотов в годы военно-фашистской диктатуры: <i>Г. Гривицкину</i>	111
Вклад прогрессивной интеллигенции Румынии в борьбу за демократическое образование (1918—1944 гг): <i>Эмил Былдеску</i>	117
Гала Галактион в «Сочмализмул» и «Тинеретул социалист»: <i>Георге Кунеску</i>	127
Из прошлого преподавания румынской истории: <i>Паул Григориу</i>	135

ВОСПОМИНАНИЯ

Штефан Плавэц ● Юстин Джорджеску ● Константин Годяну ● Филимон Сырбу ● Саламон Эрне	143
---	-----

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

За круглым столом: Прения в связи с социально-политическим режимом в Румынии в период 1864—1918 годов	161
Работы великих современных историков о XX-ом веке	182

БИБЛИОГРАФИЯ

Библиография современной истории Румынии в период между IX и X съездами РКП: <i>Роберт Дойч</i>	182
---	-----

ИНФОРМАЦИЯ

К 150-летию со дня рождения Николае Бэлческу	202
Юбилейная сессия Института истории имени Николае Йорга	204

SOMMAIRE

LE DIXIÈME CONGRÈS DU P.C.R.

*** Le dixième Congrès du Parti Communiste Roumain — moment historique de la vie du peuple roumain	3
TITU GEORGESCU : La Roumanie à un quart de siècle depuis sa libération	16

25 ANNÉES DEPUIS LA VICTOIRE DE L'INSURRECTION ANTIFASCISTE

GHEORGHE ZAHARIA : Le Parti Communiste Roumain — la force dirigeante de l'insurrection de l'août 1944	35
PARASCHIVA NICHITA : L'insurrection armée antifasciste de l'août 1944 — le commencement de la révolution populaire de Roumanie	49
VLADIMIR ZAHARESCU : Les victoires de la coalition antihitlérienne et le développement de la résistance antifasciste des peuples	67

DOCUMENTS

Documents concernant la résistance antifascistes de Roumanie	82
--	----

COMMUNIQUÉS

Lupeni 1929 — une vigoureuse affirmation de la combativité révolutionnaire de la classe ouvrière de Roumanie — N. G. MUNTEANU	99
Actions regardant la lutte déployée par les intellectuels patriotes de la Roumanie pendant les années de la dictature militaire-fasciste : dictature militaire-fasciste : GH. GRIVIȚEANU	111
L'apport de l'intellectualité progressiste de la Roumanie à la lutte pour un enseignement démocratique (1918—1944) : EMILE BÎLDESCU	117
Gala Galaction aux revues : „Le socialisme“ et „La jeunesse socialiste“ : GHEORGHE CUNESCU	127
Du passé de l'enseignement d'histoire roumaine : PAUL GRIGORIU	135

EVOCATIONS

Ștefan Plăvăț • Justin Georgescu • Constantin Godeanu • Filimon Sirbu • Salamon Ernő	143
--	-----

LA VIE SCIENTIFIQUE

La table ronde : Débats regardant le régime social-politique de la Roumanie dans le période des années 1864—1918	161
Oeuvres des grands historiens contemporains en ce que regarde le XX-ième siècle	182

BIBLIOGRAPHIE

La bibliographie de l'histoire contemporaine de la Roumanie entre le neuvième et la dixième congrès du P.C.R. : ROBERT DEUTSCH	183
--	-----

INFORMATIONS

150 années depuis la naissance de Nicolae Bălcescu	202
La session jubilaire de l'Institut d'histoire „Nicolae Iorga“	204

CONTENTS

THE TENTH R.C.P. CONGRESS

*** The Tenth Congress of the Romanian Communist Party — Historic Moment in the Life of the Romanian People	3
TITU GEORGESCU : Romania Quarter of a Century After Liberation	16

TWENTYFIVE YEARS SINCE THE VICTORY OF THE ANTI-FASCIST INSURRECTION

GHEORGHE ZAHARIA: The Romanian Communist Party — Leading Force in the August 1944 Insurrection	35
PARASCHIVA NICHITA: Anti-Fascist Armed Insurrection of August 1944 — Beginning of the People's Revolution of Romania	49
VLADIMIR ZAHARESCU: The Victories of the Anti-Hitlerite Coalition and the Development of Anti-Fascist Resistance of the Peoples	67

DOCUMENTS

Documents on the anti-fascist resistance in Romania	82
---	----

PAPERS

Lupeni 1929 — A Vigorous Assertion of the Revolutionary Combativity of the Working Class of Romania: N. G. MUNTEANU	99
Actions of the Patriotic Intellectuals of Romania in the Years of the Military Fascist Dictatorship: G. GRIVIȚEANU	111
Contribution of the Progressive Intelligentsia of Romania to the Struggle for a Democratic Educational System (1918—1944): EMIL BÎLDESCU	117
Gala Galaction at „Socialism“ and „Socialist Youth“: GHEORGHE CUNESCU	127
From the Past of Romanian History Tuition: PAUL GRIGORIU	135

RECOLLECTIONS

Stefan Plăvăț • Justin Georgescu • Constantin Godeanu • Filimon Sirbu • Ernö Salamon	143
---	-----

SCIENTIFIC LIFE

Round Table: Discussions on the Social-Political System of Romania in the years 1864—1918	161
Works of Great Contemporary Historians on the XX-th Century	182

BIBLIOGRAPHY

Bibliography of Contemporary History of Romania Between the Ninth and the Tenth R.C.P. Congresses: ROBERT DEUTSCH	183
--	-----

INFORMATION

On the 150th Birth Anniversary of Nicolae Bălcescu	202
Jubilee Session of the „Nicolae Iorga“ Institute of History	204

INHALT

DER X. PARTEITAG DER RKP

*** Der X. Parteitag der Rumänischen Kommunistischen Partei — ein his- torisches Ereignis im Leben des rumänischen Volkes	3
TITU GEORGESCU: Rumänien ein Vierteljahrhundert nach der Befreiung	16
25 JAHRE NACH DEM SIEG DES ANTIFASCHISTISCHEN AUFSTANDS	
GHEORGHE ZAHARIA: Die Rumänische Kommunistische Partei — die führende Kraft des Aufstandes im August 1944	35
PARASCHIVA NICHITA: Der antifaschistische bewaffnete Aufstand im Au- gust 1944 — der Auftakt zur Volksrevolution in Rumänien	49
VLADIMIR ZAHARESCU: Die Siege der Antihitlerkoalition und der Auf- schwung des antifaschistischen Widerstands der Völker	67

DOKUMENTE

Dokumente über den antifaschistischen Widerstand in Rumänien	82
--	----

MITTEILUNGEN

Lupeni 1929 — eine nachdrückliche Bekräftigung des revolutionären Kampf- geistes der Arbeiterklasse Rumäniens — N. G. Munteanu	99
Aktionen der patriotischen Intellektuellen Rumäniens in den Jahren der mili- tär-faschistischen Diktatur: Gh. Grivițeanu	111
Der Beitrag der fortschrittlichen Intellektuellen Rumäniens zum Kampf für demokratischen Unterricht (1918—1944): Emil Bildescu	117
Gala Galaaction beim „Socialismul“ und bei „Tineretul socialist“: Gheorghe Cunescu	127
Aus der Vergangenheit des rumänischen Geschichtsunterrichts: Paul Grigoriu	135

ZUM ANDENKEN AN:

Stefan Plavăț • Justin Georgescu • Constantin Godeanu • Filimon Sirbu • Salamán Ernő	143
---	-----

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Runder Tisch: Diskussionen über das sozial-politische Regime Rumäniens in den Jahren 1864—1918	161
Arbeiten grosser zeitgenössischer Historiker über das XX. Jahrhundert . . .	182

BIBLIOGRAPHIE

Bibliographie der zeitgenössischen Geschichte Rumäniens zwischen dem IX und dem X Parteitag der RKP: ROBERT DEUTSCH	183
---	-----

INFORMATIONEN

150 Jahre seit der Geburt Nicolae Bălcescus	202
Jubiläumstagung des Instituts für Geschichtswissenschaft „Nicolae Iorga“ . .	204

Redactori : Mamina Ion, Mureșan Elena, Rauș Nicolae, Smârcea Virgil
Tehnoredactor : Lucian Alexandru

*Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între
orele 10—12.*

*Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60,
interior 442 ; 722 ; 369.*

*Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice și social-politice de pe
lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale,
prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.*

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

**ÎN CINSTEA CONGRESULUI AL X-LEA AL P.C.R.
ȘI A CELEI DE-A 25-A ANIVERSĂRI A ELIBERĂRII ROMÂNIEI,
INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LINGĂ C.C. AL P.C.R.**

**PUNE LA ÎNDEMÎNA CITITORILOR O SERIE DE LUCRĂRI CU O VARIATĂ
PROBLEMATICĂ ISTORICĂ ȘI SOCIAL-POLITICĂ**

VOR APARE :

- **Documente din istoria mișcării muncitorești. 1893—1900**, Editura politică.
- **România socialistă și cooperarea internațională** (În colaborare cu Institutul de cercetări economice), Editura politică.
- **Alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare**, Editura politică.
- **LUCREȚIU PATRAȘCANU, Opere, vol. I (Un veac de frământări sociale)**, Editura politică.
- **August 1944 — mai 1945**, Editura militară.
- **Din lupta antifascistă pentru independența și suveranitatea României**, Editura militară.
- **Filozofia istoriei, Studii.** (Obiect, metodă și reflectare în istorie). — În colaborare cu Institutul de filozofie — Editura politică.
- **1919. În sprijinul Republicii Ungare a Sfaturilor**, Editura politică.
- **Prietenia cehoslovaco-română. File de cronici de război.** Culegere de documente și studiu introductiv de istoricii cehoslovaci Zdenek Konecný și František Mainuš, Editura militară.

18932

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

anale de istorie

anul XV

5

1969

1996

97

0 IUL. 2005

COMITETUL DE REDACȚIE

GEORGESCU TITU — redactor-șef, ARDELEANU ION, BĂRBULESCU CONSTANTIN — redactor-șef adjunct, MACIU VASILE, MATEI GHEORGHE, MUNTEANU N. G., NICHITA PARASCHIVA, PETRIC ARON, PETRIȘOR VASILE — secretar de redacție, ROMAN VALTER, VOICU ȘTEFAN, ZAHARIA GHEORGHE

8932

2014

**INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.**

**anale
de istorie**

Anul XV

5

1969

SUMAR

Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a XXV-a aniversări a eliberării patriei de sub jugul fascist 3

★

ION POPESCU-PUȚURI : Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare în transformarea socialistă a României 27

IOAN CETERCHI : Statul în societatea noastră socialistă 34

COMUNICĂRI

Din cronică luptei pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei de sub jugul fascist : Aurel Petri 45

Insurecția din septembrie 1923 în Bulgaria : Stela Dimitrova (R. P. Bulgaria) 58

Lupta împotriva militarismului și războiului la congresele socialiste internaționale (1889—1914) : Janeta Brill, Nicolae Huscariu 76

Clasa muncitoare la începutul primului război mondial 87

DISCUTII

Un moment important în lupta pentru adoptarea unei politici protecționiste : Tudor Paul 92

11.177

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Sesiune științifică consacrată împlinirii a 25 de ani de la eliberarea României	105
Sesiunea științifică de la Moscova consacrată celei de-a 25-a aniversări a eliberării României	141
Simpozion : Tradițiile revoluționare și rolul lor în dezvoltarea conștiinței socialiste, patriotice a tinerețului	142
Politica comparată în dezbaterile Asociației Internaționale de Știință Politică	152
Conferința internațională a istoricilor mișcării muncitorești de la Linz (16—20 septembrie 1969)	154

„Scînteia” la a XXV-a aniversare a apariției legale. Expoziție jubiliară	158
--	-----

EVOCĂRI

Gheorghe Niculescu-Mizil • Teodor Iordăchescu • Elena Pavel-Sirbu • Haia Lișîț	162
--	-----

RECENZII — NOTE BIBLIOGRAFICE

„Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900”, Editura politică, București, 1969, 896 p. : Ion Mamina, Vasile Petrișor ; „August 1944 — mai 1945”, Editura militară, București, 1969, 394 p. : Vasile Mocanu ; „În sprijinul Republicii Ungare a Sfaturilor”, Editura politică, București, 1969, 528 p. : Ladislau Bányai ; A. KAREȚCHI, L. EȘEANU, G. TUDORAN, „Iași—mărturie ale luptei revoluționare (Locuri și case legate de activitatea comuniștrilor)”, 48 p. + 76 de fotografii ; A. KAREȚCHI, C. CLOȘCĂ, „Publicații antifasciste ieșene”, 212 p. ; GEORGETA TUDORAN, „Ștefan Gheorghiu”, 164 p. : M. C. S. ; JACQUES DUCLOS, „Mémoires”, vol. I (1896—1934), 1968, 436 p., vol. II (1935—1939), 1969, 462 p., Paris, Librairie Arthème Fayral	182
--	-----

**Cuvîntarea tovarăşului NICOLAE CEAUŞESCU
la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naţionale
consacrată celei de-a XXV-a aniversări
a eliberării patriei de sub jugul fascist**

*Stimați tovarăși deputați și invitați,
Stimați oaspeți de peste hotare,*

Aniversăm astăzi împlinirea a 25 de ani de la victoria insurecției armate din august 1944, de la eliberarea României de sub jugul fascist. Răsturnarea dictaturii militaro-fasciste a dat un nou curs dezvoltării țării noastre, a deschis calea înfăptuirii idealurilor de libertate și dreptate socială pentru care au luptat veacuri de-a rîndul forțele cele mai înaintate ale poporului român. 23 August 1944 va rămîne veșnic în conștiința poporului, amintirea sa transmițîndu-se din generație în generație ca un simbol strălucit al eroismului maselor populare, al spiritului revoluționar al comuniștilor, al tuturor militanților progresiști din patria noastră. *(Aplauze puternice).*

Evocăm istoricul act al eliberării patriei la câteva zile doar după încheierea Congresului al X-lea al partidului, care a deschis o nouă și amplă perspectivă de progres și prosperitate în viața României socialiste. Acest glorios jubileu prilejuiește, totodată, o însuflețitoare retrospectivă a drumului de luptă și muncă străbătut de clasa muncitoare, de oamenii muncii, fără deosebire de naționalitate, sub conducerea partidului nostru comunist, a remarcabilelor victorii dobândite de poporul român în edificarea noii societăți. (*Vii aplauze*).

Cu prilejul acestei mari sărbători naționale, permiteți-mi, stimați tovarăși, să adresez în numele Comitetului Central al Partidului Comunist Român, al Consiliului de Stat și al Consiliului de Miniștri, de la tribuna Marii Adunări Naționale, cele mai calde felicitări muncitorilor, țăranilor și intelectualilor din patria noastră, veteranilor mișcării revoluționare și democratice, militanților antifasciști, combatanților din războiul antihitlerist, tuturor celor care și-au adus contribuția la eliberarea României, la victoria revoluției și construirea socialismului pe pământul românesc. (*Aplauze puternice*).

Doresc, totodată, să salut în mod cordial delegațiile din țările socialiste frățești, delegația Frontului Național de Eliberare și Guvernului revoluționar provizoriu al Republicii Vietnamului de Sud, toți oaspeții din străinătate, și să le mulțumesc pentru participarea la această sărbătoare a poporului român. (*Aplauze*). Noi vedem în prezența dumneavoastră, dragi tovarăși, un simbol al prieteniei și alianței trainice dintre popoarele, țările și partidele noastre, o vie ilustrare a sentimentelor de solidaritate internaționalistă ce ne unesc în lupta pentru cauza comună a socialismului și păcii în lume. (*Vii aplauze*). Vă rugăm, stimați oaspeți, să transmiteți comuniștilor, popoarelor dumneavoastră, urările fierbinți ale poporului român, ale partidului nostru comunist, pentru noi succese, în lupta revoluționară pe care o duceți pentru îndeplinirea idealurilor celor ce muncesc, pentru triumful cauzei socialismului și păcii în lume. (*Aplauze puternice*).

Stimați tovarăși,

Insurecția armată din august 1944 a constituit o strălucită încununare a eroiceii lupte revoluționare purtate de oamenii muncii, de forțele progresiste ale societății, în frunte cu partidul comunist, împotriva fascismului și războiului, a dominației imperialismului străin, pentru eliberare socială și națională. De-a lungul îndelungatei sale istorii, poporul român a dus lupte aprige împotriva exploatării, pentru libertate și dreptate socială, împotriva asupririi străine, pentru neatințare, pentru formarea națiunii române și a statului unitar. Partidul Comunist Român a ridicat pe o treaptă superioară aceste glorioase tradiții de luptă ale poporului, ale mișcării muncitorești și democratice din România, a organizat toate marile bătălii de clasă ale proletariatului, ale maselor muncitoare, împotriva exploatarelor și reacțiunii, pentru apărarea intereselor și drepturilor lor vitale.

Partidul nostru a preluat și dus mai departe tradițiile internaționaliste ale clasei muncitoare, ale forțelor revoluționare din țara noastră, care s-au aflat întotdeauna alături de proletariatul mondial, au sprijinit lupta

oamenilor muncii de pretutindeni împotriva exploatării și asupririi, au luptat cu arma în mână pe baricadele Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, au luat parte la toate marile bătălii de clasă internaționale din epoca contemporană. Partidul Comunist Român a militat neabătut, încă de la înființarea sa, împotriva politicii reacționare antisovietice promovate de clasele exploatare, considerind statornicirea unor relații de prietenie și bună vecinătate între România și Uniunea Sovietică de o deosebită importanță pentru interesele celor două popoare, pentru pace și securitate în această zonă a lumii. (*Aplauze puternice*). Politica Partidului Comunist Român a fost sprijinită activ de clasa muncitoare, de forțele progresiste ale poporului, a găsit un profund ecou în opinia publică din România. Ca urmare, cercuri politice din ce în ce mai largi se pronunțau pentru prietenie și colaborare cu Uniunea Sovietică, iar în anul 1934, după cum se știe, s-a ajuns la stabilirea relațiilor diplomatice între cele două țări.

Evenimentele politice din perioada aceea evidențiază cu putere că în țara noastră, în rîndul maselor muncitoare, al cercurilor democratice largi exista o profundă ostilitate împotriva fascismului, a Germaniei naziste. Sînt cunoscute puternicele mișcări sociale care au culminat cu marile lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști din 1933, desfășurate imediat după instaurarea regimului hitlerist în Germania și care s-au înscris printre primele acțiuni revoluționare de masă ale proletariatului internațional împotriva fascismului. Creșterea avîntului mișcării antifasciste — oglindit în manifestațiile de masă desfășurate în anii 1935—1938 sub lozinca frontului popular, în demonstrațiile antihitleriste de la 1 Mai 1939, care, prin vigoarea și combativitatea lor, au avut un puternic ecou internațional — arăta hotărîrea poporului român de a se opune înfeudării țării Germaniei naziste, de a lupta pentru apărarea democrației și libertății sale naționale.

Trebuie menționat că, în pofida puternicelor mișcări antifasciste care aveau loc în toate țările Europei în acei ani, a glasului tot mai răspicat al forțelor înaintate care avertizau asupra pericolului agresiunii fasciste, marile puteri imperialiste, cercurile guvernante de atunci din numeroase state au adoptat o poziție de cedare și compromis față de pretențiile Germaniei naziste, n-au înțeles necesitatea luptei unite împotriva agresorului. Aceasta a influențat negativ desfășurarea evenimentelor, a încurajat acțiunile agresive ale hitlerismului, a demobilizat forțele democratice. În același timp, această politică conciliatoare a stimulat activitatea cercurilor reacționare din România, ca și din alte state europene, care au pășit deschis pe calea trădării naționale. Poporul român, aflat singur în fața agresiunii nazismului german, lipsit de orice sprijin din afară, a devenit victima Dictatului fascist de la Viena, prin care o parte a Transilvaniei era predată Ungariei horthyste, a fost aruncat în brațele Germaniei hitleriste.

În toată această perioadă, conștient de gravitatea situației interne și internaționale care se crease, Partidul Comunist Român a desfășurat o intensă activitate politică în rîndul maselor, a chemat poporul la luptă împotriva politicii cercurilor guvernante de înfeudare a țării Germaniei naziste, împotriva politicii hitleriste de cîmpire și anexiuni, a cîrdășiei claselor exploatare din România cu fascismul. În martie 1939, cînd tru-

pele naziste invadau Cehoslovacia și în România se decretase mobilizare parțială, Partidul Comunist Român a dat cuvînt de ordine comuniștilor și antifasciștilor să se înroleze în armată în vederea luptei împotriva agresorului hitlerist. Atunci cînd trupul țării a fost ciuntit în urma Dictatului de la Viena, partidul comunist a cerut forțelor patriotice, întregului popor să se ridice cu arma în mîină pentru apărarea independenței și integrității patriei. (*Aplauze puternice*).

Trebuie spus, totodată, că instaurarea dictaturii militaro-fasciste antonesciene și aruncarea țării în războiul antisovietic s-au datorat și unor slăbiciuni, lipsuri și greșeli din activitatea Partidului Comunist Român, precum și faptului că forțele democratice, neînțelegînd pericolul pe care-l reprezentau organizațiile fasciste pentru România, nu au răspuns la timp apelului Partidului Comunist Român de a acționa unite împotriva lor. Datorită tuturor acestor cauze, nu s-a putut împiedica aruncarea României în războiul împotriva Uniunii Sovietice, cu toate că acest război a fost profund nepopular în țara noastră. Cîrdășia reacțiunii române cu fascismul german a dus la subordonarea țării Germaniei naziste, la ruina economiei naționale — devenită appendice al mașinii de război fasciste —, la sărăcirea și înfometarea maselor. Participarea la război alături de Germania hitleristă, împotriva Uniunii Sovietice, jefuirea bogățiilor țării de către imperialismul german au dus România în pragul unei catastrofe naționale. Poporul era stăpînit de un sentiment de profundă ură împotriva cotropitorilor fasciști, de dorința arzătoare de a scutura jugul dictaturii antonesciene, de a pune capăt războiului împotriva Uniunii Sovietice, de a elibera țara de frupele hitleriste.

Partidul Comunist Român, împreună cu alte forțe democratice, antifasciste, s-a ridicat de la început cu hotărîre împotriva acestui război, a organizat lupta pentru sabotarea dispozitivului militar fascist, a producției de armament și a transporturilor militare. Încă în rezoluția din iulie și în platforma-program din septembrie 1941, partidul comunist a adresat întregului popor chemarea de a lupta pentru încetarea războiului fascist al lui Antonescu, pentru alungarea din țară a hitleriștilor și recucerirea libertății și independenței României. Partidul comunist a luptat tot timpul războiului împotriva fascismului, înfruntînd fără înfricare prigoana și represiunile regimului dictatorial, ale hitleriștilor, dînd nenumărate jertfe în această mare înfruntare. O mare parte din cadrele partidului, mii și mii de militanți comuniști și luptători antifasciști au fost aruncați în închisori și lagăre, mulți au căzut în lupta necruțătoare cu dușmanul. Meritul nepieritor al partidului nostru comunist este că, în pofida greutăților, a terorii fasciste, dînd glas frămîntărilor și aspirațiilor uriașei majorități a populației țării, a știut să unească în jurul său cele mai largi forțe democratice și patriotice, afirmîndu-se ca un adevărat catalizator al voinței și intereselor poporului. (*Aplauze puternice*).

Rezistența împotriva dictaturii militaro-fasciste și a războiului a îmbrăcat forme diverse, mergînd pînă la lupte de partizani și crearea formațiunilor patriotice, care au jucat un rol deosebit de important în realizarea actului istoric de la 23 August. Eroica noastră clasă muncitoare a

fost forța hotăritoare a luptei antifasciste, însuflețind prin exemplul său masele largi populare. Țărănimea, puternic lovită de războiul hitlerist, s-a ridicat împotriva rechizițiilor forțate, a încorporărilor, contra jafului și terorii hitleriștilor. Înțelegând gravitatea situației prin care trecea țara, cei mai străluciți reprezentanți ai intelectualității române, patrioți luminați, au protestat împotriva războiului și a ocupației germane. În rîndul soldaților și ofițerilor se dezvolta o puternică stare de spirit antihitleristă, creștea împotrivirea față de războiul antisovietic și de regimul dictaturii fasciste. Este semnificativ că în perioada războiului au fost trimiși în fața tribunalelor militare și a curților marțiale peste 86 000 de oameni care au refuzat să se prezinte la mobilizare și să lupte pe frontul antisovietic. Această stare de spirit antihitleristă a soldaților și ofițerilor armatei române s-a manifestat cu putere în hotărîrea de constituire a diviziilor de voluntari români, cu sprijinul și pe teritoriul Uniunii Sovietice, în participarea voluntarilor români la războiul contra Germaniei fasciste. Sînt cunoscute, de asemenea, memoriile prin care cele mai marcante personalități ale științei și culturii noastre, precum și cadre superioare de comandă ale armatei și-au exprimat protestul și dezaprobarea față de politica guvernului antonescian și au cerut, în același timp, să se pună capăt războiului antisovietic.

O puternică influență asupra creșterii voinței de luptă a poporului român, a hotărîrii sale de a răsturna jugul dictaturii, de a ieși din război au avut crearea coaliției antihitleriste, strălucitele izbînzii obținute împotriva Germaniei naziste de armata sovietică, amploarea tot mai mare pe care o căpăta lupta popoarelor cîtropite de naziști pentru cucerirea libertății. Purtînd pe umerii săi greul războiului antihitlerist, Uniunea Sovietică a dat cele mai mari jertfe în zdrobirea mașinii de război naziste, s-a acoperit de glorie nepieritoare în lupta pentru salvarea omenirii de pericolul robiei fasciste (*vîi aplauze*); victoriile sale, ale celorlalte forțe din coaliția națiunilor unite au dat noi puteri și au încurajat mișcarea de rezistență antifascistă din întreaga lume.

În anii 1943—1944, regimul fascist din România a intrat într-o criză acută. În aceste condiții, activul de bază al Partidului Comunist Român din afară, din închisori și din lagăre — în rîndul căruia un rol important a avut Gheorghe Gheorghiu-Dej — a elaborat planul de acțiune pentru reorganizarea conducerii și întărirea rîndurilor partidului, crearea formațiunilor patriotice înarmate și intensificarea luptelor de partizani, pentru unirea tuturor forțelor antifasciste într-un singur front, răsturnarea prin forță a guvernului antonescian, eliberarea țării, ieșirea României din război și alăturarea ei coaliției antihitleriste. (*Aplauze puternice*).

Pe baza acestui plan, partidul nostru a desfășurat o intensă activitate politică, organizatorică în rîndul celor mai largi categorii sociale. În 1943 a fost creat Frontul Patriotic Antihitlerist — reunind forțe politice care reprezentau clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii de la orașe, oamenii muncii de naționalitate maghiară. O importanță deosebită a avut făurirea, la 1 Mai 1944, a Frontului Unic Muncitoresc; înțelegerea intervenită între partidul comunist și partidul social-democrat a

sporit capacitatea de acțiune și forța de organizare a clasei muncitoare, deschizând perspectiva realizării unității sale politico-organizatorice, a exercitat o puternică influență asupra unirii celorlalte forțe patriotice, antihitleriste. (*Vii aplauze*).

La scurt timp, partidele comunist și social-democrat realizează un acord de colaborare cu partidele liberal și național-țărănesc, în cadrul Blocului Național-Democrat, pe baza unei platforme de acțiune ce prevedea ieșirea României din coaliția fascistă, încetarea războiului împotriva Uniunii Sovietice, alungarea trupelor germane din țară, înlăturarea regimului dictatorial și înlocuirea lui cu un regim constituțional, democratic. Totodată, partidul comunist a stabilit legături cu monarhia și cercurile grupate în jurul palatului regal. O deosebită însemnătate au avut legăturile partidului comunist cu cadre de comandă ale armatei, cu ofițerii și generalii patrioți care au colaborat activ la pregătirea militară a insurecției. Răsturnarea guvernului dictaturii militare-fasciste, ieșirea din războiul antisovietic apărea astfel în fața maselor populare, a cercurilor largi ale opiniei publice ca o necesitate arzătoare, vitală pentru însăși existența națională, pentru salvagardarea intereselor supreme ale întregului popor, pentru dezvoltarea viitoare a societății noastre. Înfăptuirea actului istoric de la 23 August a fost astfel expresia voinței întregului popor, rezultatul coalițării celor mai largi forțe sociale, politice și militare, în rândul cărora clasa muncitoare și partidul său comunist au avut rolul conducător. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

În condițiile înaintării victorioase a armatelor sovietice, ale marii ofensive desfășurate pe direcția Iași—Chișinău, Hitler și Antonescu elaboraseră un plan pentru organizarea rezistenței militare pe teritoriul României și de mobilizare totală în acest scop a forțelor materiale și umane ale țării noastre. În aceste împrejurări, partidul și celelalte forțe antifasciste au hotărât să grăbească înfăptuirea planurilor stabilite inițial, să treacă neîntârziat la arestarea guvernului Antonescu. După cum se știe, în ziua de 23 August 1944 căpeteniile guvernului fascist au fost arestate la palatul regal de către o formațiune militară insurecțională și predate unităților de luptă patriotice. S-a format un nou guvern în care participau reprezentanții tuturor forțelor politice din Blocul Național-Democrat și în care Partidul Comunist Român era reprezentat prin Lucrețiu Pătrășcanu. România a ieșit din războiul antisovietic, a întors armele împotriva Germaniei naziste, a trecut la dezarmarea trupelor hitleriste. Cu toate încercările unor cercuri din jurul palatului de a împiedica intrarea imediată în luptă a armatei române împotriva Germaniei hitleriste, în cursul unor bătălii grele, unitățile militare, împreună cu formațiunile patriotice care numărau mii și mii de luptători în principalele orașe ale țării, au lichidat rezistența trupelor naziste, au eliberat în câteva zile Capitala și o mare parte a țării. (*Aplauze puternice*). Sosirea, la 30 august, a trupelor sovietice în Bucureștiul eliberat a fost salutăată cu entuziasm și deosebită simpatie de masele largi ale populației. Victoria insurecției de la 23 August și intrarea armatei române în războiul antihitlerist au dus la prăbușirea frontului german în această zonă a Europei, dejucând încercările lui Hitler și Antonescu de

a organiza pe teritoriul României o nouă linie de rezistență militară, au deschis calea înaintării rapide a trupelor sovietice spre Bulgaria, Iugoslavia și Ungaria.

Poporul român s-a angajat cu toate resursele materiale și umane, cu întregul său potențial de luptă în războiul drept, eliberator, antihitlerist. Armata română, alături de Armata sovietică, a alungat prin lupte grele trupele germano-horthiste din Transilvania, eliberând întregul teritoriu al patriei, a luat parte activă la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, luptând cu eroism până la înfrângerea definitivă a Germaniei fasciste. (*Vii aplauze*). Începînd de la 23 August 1944 și pînă la încheierea războiului în Europa, efectivele militare angajate de România în acțiunile contra trupelor fasciste s-au ridicat la peste o jumătate de milion de oameni; 170 000 de militari români s-au jertfit în lupta contra cotropitorilor hitleriști, pentru cauza libertății. Clasa muncitoare, țărănimea, masele largi populare au răspuns cu abnegație chemării partidului comunist „Totul pentru front, totul pentru victorie!”; întreaga economie a țării a fost subordonată intereselor războiului antifascist. (*Vii aplauze*). O luminoasă pagină de eroism și internaționalism proletar au înscris patrioții români care au luptat cu arma în mînă în cadrul detașamentelor de partizani, al forțelor rezistenței antihitleriste pe teritoriul Uniunii Sovietice, al Iugoslaviei, Cehoslovaciei, Franței și altor țări.

Aportul României la înfrângerea nazismului s-a bucurat de o bine-meritată apreciere în opinia publică internațională. Numeroase ordine de zi ale Comandamentului Suprem Sovietic și comunicate de război au evidențiat bărbăția și eroismul trupelor române. Peste 190 000 de ostași și ofițeri au fost distinși cu ordine și medalii sovietice, și multe alte mii cu decorații cehoslovace și ungare, pentru faptele lor de arme. O înaltă apreciere a contribuției țării noastre este exprimată în Decretul Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 6 iulie 1945, prin care se conferă șefului statului român Ordinul „Victoria” „pentru actul curajos al cotiturii hotărîtoare a politicii României spre ruptura cu Germania hitleristă și alianța cu Națiunile Unite, în clipa cînd încă nu se precizase clar înfrângerea Germaniei”. (*Vii și puternice aplauze*). În discursul rostit la Conferința de pace de la Paris, ministrul de externe al Uniunii Sovietice sublinia: „Știm cu toții că România a fost statul care printr-o acțiune hotărîită s-a eliberat de regimul fascist al lui Antonescu, s-a alăturat aliaților... Împreună cu noi, împreună cu trupele aliate, noua Românie democratică a început lupta pentru înfrângerea lui Hitler, a făcut sacrificii considerabile în această luptă și noi toți recunoaștem serviciile aduse de poporul român acestei cauze...” (*Vii aplauze*). Ministrul de externe al Marii Britanii arăta, la 29 septembrie 1944, că „România a dat un ajutor substanțial cauzei aliaților”. Relevînd semnificația participării României la războiul antihitlerist, postul de radio New York sublinia la 18 septembrie 1944: „Dezastrul german din România a pecetluit soarta armatelor Reichului din Balcani. Prin trecerea României de partea aliaților drumul de sud-est, care duce la Budapesta, Praga și Viena este deschis... Este deci legitim ca poporul român să aibă în momentul de față un sentiment de satisfacție, căci România are o con-

tribuție însemnată la grăbirea sfârșitului. Este o contribuție de care poporul român poate să se felicite". (*Vii aplauze*).

Prin răsturnarea dictaturii fasciste și alăturarea la coaliția antihitleristă, prin numărul combatanților, amploarea operațiunilor militare la care a participat și eforturile economice, poporul român și-a demonstrat ura nestăvilită față de fascism, hotărîrea sa de a participa la nimicirea acestui periculos dușman al civilizației și libertății popoarelor, a adus o prețioasă contribuție materială și de singe la marea victorie asupra fascismului. (*Aplauze puternice*).

În acest moment solemn, cînd aniversăm un sfert de veac de la istoricele evenimente din august 1944, aducem un omagiu fierbinte și exprimăm cele mai profunde sentimente de recunoștință ale întregului nostru popor față de fiii patriei — revoluționari, patrioți, ostași, partizani și luptători din rezistență — care nu au precupețit nimic, nici chiar supremul sacrificiu, pentru eliberarea țării, pentru înfrîngerea fascismului. Faptele lor de vitejie, înaltul lor exemplu de dăruire, devotament și spirit de sacrificiu în slujba patriei vor rămîne înscrise pentru totdeauna în cartea de aur a națiunii noastre. (*Aplauze puternice, prelungite*).

De la înalta tribună a Marii Adunări Naționale exprimăm sentimentele de înaltă prețuire și recunoștință ale poporului român față de Uniunea Sovietică, față de glorioasele sale armate, care au adus o contribuție hotărîtoare la eliberarea României de sub dominația hitleristă. (*Vii aplauze*). În luptele purtate în comun de ostașii români și sovietici pentru nimicirea fascismului s-au pecetluit pe veci frăția de arme româno-sovietică, prietenia trainică dintre cele două popoare. Această prietenie, alianța și colaborarea frățească dintre România și Uniunea Sovietică s-au ridicat în anii construcției socialiste pe un plan superior, dezvoltîndu-se continuu, pe baza comunității de orînduire socială și de idealuri. Prietenia și alianța cu Uniunea Sovietică au constituit și constituie una din temeliiile politicii externe promovate de partidul și statul nostru. (*Aplauze puternice*).

Poporul nostru cinstește, de asemenea, memoria ostașilor celorlalte țări din coaliția antihitleristă, subliniază contribuția însemnată a acestor popoare la lichidarea mașinii de război hitleriste, la victoria asupra fascismului. (*Vii aplauze*). Un rol de cea mai mare importanță în înfrîngerea fascismului a avut ridicarea popoarelor cotropite, mișcarea de rezistență antifascistă a forțelor patriotice, care, în frunte cu partidele comuniste, au luptat cu neînfricare împotriva ocupanților, pentru libertate și independență. Amintirea milioanelor de combatanți și patrioți care și-au vărsat singele în lupta împotriva fascismului va rămîne neștearsă în memoria poporului nostru. (*Aplauze puternice*).

Victoria epocală asupra fascismului în cel de-al doilea război mondial a demonstrat încă o dată, la scara celei mai ample înclcășări din cîte a cunoscut istoria, forța cu care popoarele se ridică în apărarea unei cauze drepte, adevărul incontestabil că rolul hotărîtor în făurirea istoriei, în apărarea libertății și independenței naționale îl au masele populare, milioanele și milioanele de oameni ai muncii de pretutindeni. Războiul antifascist a relevat că oricît de mare ar fi potențialul aruncat în luptă de forțele re-

acțiunii, oricît de puternice ar fi armatele imperialiste invadatoare, ele nu pot înfrînge voința de libertate a popoarelor, dorința acestora de a-și hotărî singure soarta. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Stimați tovarăși,

Prin răsturnarea dictaturii militaro-fasciste, România a intrat într-o nouă perioadă a istoriei sale ; lupta antifascistă și de eliberare națională s-a dezvoltat rapid într-o amplă mișcare socială care a cuprins principalele forțe revoluționare ale societății — clasa muncitoare, țărănimea, masele largi populare — hotărîte să pună capăt exploatării și asupririi burghezo-moșierești, dependenței față de puterile străine, să asigure un curs progresist societății românești.

Partidul Comunist Român s-a dovedit la înălțimea cerințelor noi etape istorice prin care trecea țara, afirmîndu-se ca singura forță politică în stare să organizeze și să conducă lupta revoluționară a maselor. (*Aplauze puternice*). Ieșind din ilegalitate, partidul nostru și-a reorganizat întreaga activitate, reușind să-și constituie în scurt timp organizații puternice în întreprinderi și instituții, la orașe și sate, în toate județele. Comuniștii eliberați din închisori și lagăre au constituit nucleul care a polarizat toate forțele partidului, jucînd un rol de seamă în procesul de organizare a partidului în noile condiții, în conducerea sa și a organizațiilor revoluționare de masă. Puternicele demonstrații populare organizate încă din primele zile de după eliberare au arătat capacitatea organizatorică, autoritatea și influența crescîndă în rîndul maselor a partidului comunist, faptul că el devenise principala forță politică a țării. (*Aplauze îndelungate*). Partidul a pus bazele sindicatelor unice, întărind Frontul Unic Muncitoresc, a organizat activitatea în rîndurile tineretului, femeilor, intelectualității ; s-a extins în toată țara organizația țărănimii muncitoare — Frontul Plugarilor. În fața amplorii proceselor revoluționare care aveau loc în țara noastră, forțele reacționare își intensificau opoziția încercînd să împiedice consolidarea cuceririlor democratice ale maselor. În aceste condiții partidul a organizat Frontul Național Democrat, unind în cadrul acestuia toate forțele politice interesate în democratizarea reală a țării și în înfăptuirea reformelor economice și sociale cerute de mersul înainte al societății românești.

Organizînd eforturile pentru sprijinirea frontului antihitlerist, conducînd marile bătălii sociale împotriva reacțiunii și a claselor exploatatoare, partidul a orientat lupta maselor largi populare în direcțiile hotărîtoare ale dezvoltării procesului revoluționar. Exproprierea moșierimii și improprietărirea țăranilor, democratizarea vieții politice, sprijinirea frontului antihitlerist și reconstrucția economică au constituit elementele unei largi platforme politice în jurul căreia partidul comunist a reușit să unească și să organizeze principalele forțe ale națiunii, marea majoritate a poporului.

Avînd în vedere că aparatul de stat era dominat de elemente reacționare, fasciste, care împiedicau înfăptuirea transformărilor democratice și sabotau acțiunea de sprijinire a frontului antihitlerist, partidul a organizat largi acțiuni politice și mișcări de stradă, trecînd la înlocuirea de către

mase, peste capul guvernelor cu majoritate reacționară, a primarilor și prefecților antonescieni, cu reprezentanți ai forțelor democratice. Concomitent, în fabrici și uzine s-au constituit comitete de întreprinderi, care au exercitat controlul muncitoresc asupra patronatului, asigurând continuarea producției pentru nevoile frontului și ale economiei.

O problemă de importanță primordială pentru România era înfăptuirea reformei agrare. La îndemnul și cu sprijinul partidului au luat ființă comitete țărănești de reformă agrară, care, înfrângând împotrivirea reacțiunii, au împărțit țăranilor pământurile moșierești; acest act revoluționar, consfințit ulterior prin Legea reformei agrare, a dus la lichidarea uneia din cele mai conservatoare clase exploatare — moșierimea. Zeci de mii de muncitori trimiși de partid la sate au ajutat țăranimea în lupta pentru cucerirea pământurilor moșierilor, pentru organizarea vieții satelor și a producției agricole.

În focul acțiunilor revoluționare pentru democratizarea țării, reorganizarea aparatului de stat și înfăptuirea reformei agrare, s-a încheiat și consolidat alianța muncitorească-țăărănească — forța motrice principală care a hotărât dezvoltarea revoluției populare, soarta bătăliei pentru putere. (*Vii aplauze*). Totodată, partidul și-a întărit puternic legăturile cu intelectualitatea, a continuat munca politică în rîndul forțelor armate, a acționat cu consecvență pentru rezolvarea în spirit democratic a problemei naționale, pentru egalitatea în drepturi a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate. Aceasta a dus la stringerea legăturilor partidului cu masele largi populare, la consolidarea unității în jurul său a tuturor forțelor sociale avansate ale țării. Autoritatea și forța partidului erau reflectate și de faptul că la numai cîteva luni după ieșirea din ilegalitate în rîndurile sale se aflau peste 100 000 de membri.

Desfășurarea acestor ample lupte politice, economice și sociale a determinat continua schimbare a raportului de forțe, slăbirea pozițiilor claselor exploatare și ale partidelor reacționare, creșterea rolului și influenței maselor populare în viața politică. În decurs de cîteva luni au fost răsturnate, rînd pe rînd, trei guverne cu majoritate reacționară și instaurat, la 6 martie 1945, primul guvern democrat, în frunte cu eminentul om de stat și înflăcăratul patriot — doctor Petru Groza — guvern în care precumpăneau reprezentanții clasei muncitoare și ai țăranimii. (*Aplauze puternice*). Aceasta a constituit o mare victorie a luptei revoluționare a oamenilor muncii, marcînd instaurarea puterii populare și trecerea la înfăptuirea programului de transformare democratică, revoluționară a societății românești. (*Aplauze îndelungate*).

Sarcina centrală a partidului și a guvernului democrat era acum redresarea economiei naționale. Avem încă vii în amintire condițiile excepțional de grele pe care a trebuit să le înfruntăm în acea perioadă; economia se afla în stare de haos și dezorganizare; nivelul producției industriale scăzuse la aproximativ jumătate față de perioada dinainte de război, iar agricultura, secătuită de jaful hitleriștilor, de rechiziții, furniza doar o treime din producția medie de cereale antebelică. Transporturile funcționau cu o capacitate extrem de redusă. Cei doi ani consecutivi de secetă au

aggravat și mai mult situația. Reacțiunea încuraja specula și evaziunea fiscală, organiza sabotajul economic, sporind astfel dificultățile în care se afla țara. Toate acestea au impus poporului nostru eforturi eroice pentru a asigura sprijinirea materială a frontului, îndeplinirea obligațiilor care decurgeau din armistițiu, pentru lichidarea urmărilor războiului și refacerea economică a țării.

O importanță excepțională în viața țării a avut Conferința Națională a Partidului Comunist Român din octombrie 1945, care a elaborat programul de acțiune al partidului pentru consolidarea cuceririlor revoluționare ale poporului și dezvoltarea democratică a țării, pentru întărirea alianței clasei muncitoare cu țărănimea și celelalte păături muncitoare, pentru unirea tuturor forțelor democratice. Un loc central în debaterile Conferinței l-au ocupat problemele redresării și dezvoltării economiei naționale. Raportul Comitetului Central — prezentat de Gheorghe Gheorghiu-Dej — sublinia că „la baza acțiunii de refacere și reconstruire a țării trebuie să stea refacerea și dezvoltarea industriei grele“, menționind că „progresul țării noastre este în directă și nemijlocită legătură cu progresul industrializării țării“ și că „de tăria industrială a țării depinde în mare măsură însăși independența statului nostru“. În acest fel Conferința Națională a prezentat în fața partidului și a întregii țări nu numai un program de acțiune imediată, ci și obiectivele de perspectivă pentru asigurarea progresului economic și social al poporului nostru.

O dată cu rezolvarea problemelor desăvârșirii revoluției burghezo-democratice au fost luate măsuri ca etatizarea Băncii Naționale, organizarea oficiilor industriale, înfăptuirea reformei monetare și dezvoltarea controlului muncitoresc asupra întreprinderilor, care au întărit rolul economic al statului democrat-popular, au îngăduit exploatarea capitalistă.

Dezvoltarea procesului revoluționar a dus la schimbarea radicală a raportului de forțe în societate și a pus în mod necesar sarcina trecerii la o nouă etapă a dezvoltării sociale — la revoluția proletară. Ca urmare a înfringerii rezistenței înverșunate a claselor exploatoare și a grupărilor lor politice, sprijinite de reacțiunea internațională, a izolării în tot mai mare măsură a acestor forțe, au fost eliminați din guvern ultimii reprezentanți ai partidelor burgheze; a fost înlăturată monarhia și proclamată Republica Populară Română. Aceasta a însemnat cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare în alianță cu țărănimea, cu celelalte categorii de oameni ai muncii, a marcat trecerea la înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste. (*Aplauze îndelungate*).

Politica justă promovată de Partidul Comunist Român, modul în care el a reușit să soluționeze problemele fundamentale de care depindea progresul social al României au dus la creșterea autorității și prestigiului său în masele oamenilor muncii. Poporul vedea în partidul comunist singura forță politică în stare să asigure satisfacerea revendicărilor sale vitale, înaintarea țării pe calea făuririi unei vieți libere și independente, a dezvoltării economice și social-politice. (*Aplauze puternice*). Încrederea, stima și prețuirea muncitorilor, țăranilor și intelectualilor i-au permis partidului nostru să înfăptuiască cu succes marile sarcini ce i-au revenit în conducerea destinelor României, să-și îndeplinească misiunea de călăuză a poporului

în revoluția proletară, în construcția societății socialiste. Experiența partidului nostru confirmă încă o dată adevărul universal valabil al marxism-leninismului că partidul comunist își poate realiza misiunea istorică în societate, poate asigura succesul revoluției și al edificării noii orînduiri sociale dacă reușește să cîștige încrederea și adeziunea nețărmurită a clasei muncitoare, a țărănimii și intelectualității, dacă se identifică cu năzuințele și aspirațiile cele mai intime ale poporului din rîndurile căruia face parte, dacă este urmat în întreaga sa activitate de masele largi ale celor ce muncesc, de întregul popor. (*Aplauze puternice*).

Asupra evoluției situației țării noastre din acea perioadă o influență pozitivă au avut condițiile internaționale în care s-a desfășurat lupta pentru îndeplinirea revoluției populare și trecerea la construcția socialistă, sprijinul multilateral primit din partea Uniunii Sovietice, faptul că într-o serie de țări se instaurau regimuri de democrație populară.

În aceste condiții favorabile, factorul hotărîtor care a determinat desfășurarea procesului revoluționar în țara noastră au fost forțele interne — clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, masele largi populare. Îndeplinirea revoluției și a construcției socialiste, orînduirea nouă edificată pe pămîntul patriei noastre sînt opera poporului însuși, care, sub conducerea Partidului Comunist Român, și-a făurit în mod conștient propria istorie. (*Aplauze puternice, îndelungate*).

În marile lupte sociale din această perioadă, un rol de cea mai mare însemnătate l-a avut — așa cum am mai arătat — realizarea unității de acțiune între Partidul Comunist și Partidul Social-Democrat în cadrul Frontului Unic Muncitoresc. Colaborarea timp de aproape patru ani, în cadrul Frontului Unic Muncitoresc a dus la o mai bună cunoaștere între comuniști și social-democrați, la izolarea liderilor de dreapta ai social-democrației care se opuneau unității, a creat condițiile pentru îndeplinirea deplinei unități politico-organizatorice a clasei muncitoare. Făurirea în februarie 1948 a partidului revoluționar unic al clasei muncitoare, pe temelia marxism-leninismului, a pus capăt pentru totdeauna sciziunii din mișcarea noastră muncitorească, a constituit o măreață victorie a forțelor revoluționare din România. Crearea partidului unic al clasei muncitoare a reprezentat o necesitate obiectivă a dezvoltării revoluției în țara noastră, asigurînd condițiile pentru îndeplinirea cu succes a misiunii istorice a proletariatului — de clasă conducătoare în revoluția și construcția socialistă. (*Aplauze puternice*).

Stimați tovarăși,

Cucerirea întregii puteri politice de către clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea și celelalte pături de oameni ai muncii, a permis trecerea la îndeplinirea obiectivelor revoluției și construcției socialiste. Naționalizarea principalelor mijloace de producție în iunie 1948 a dus la lichidarea puterii economice a marii burghezii industriale și financiare, a dat naștere unui puternic sector socialist în economie, deschizînd astfel o etapă calitativ nouă în evoluția relațiilor economico-sociale din țara noastră. Proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție a permis statului democrat-popular să pună bazele dezvoltării planificate a economiei naționale, dirijării conștiente a eforturilor materiale și umane în concordanță cu cerințele și obiectivele majore ale construcției socialiste.

Aplicînd legile generale ale făuririi noii orînduiri la condițiile concrete ale României, partidul nostru a desfășurat o intensă activitate politică și organizatorică pentru generalizarea și consolidarea relațiilor socialiste de producție, pentru făurirea economiei socialiste unitare, pentru crearea și dezvoltarea unei puternice baze tehnico-materiale a socialismului.

În centrul operei de construcție socialistă s-a aflat în permanență politica de industrializare — factorul hotărîtor pentru lichidarea înapoierii economice moștenite de la regimul burghezo-moșieresc, dezvoltarea susținută a întregii economii și ridicarea social-culturală a țării, creșterea nivelului de trai al populației, întărirea independenței și suveranității naționale. (*Vii aplauze*). Rezultatul acestei politici consecutive a fost dublarea, în medie, la fiecare 5 ani, a producției industriale, care în prezent este de peste 14 ori mai mare decît în anul 1938 ; ponderea industriei în venitul național s-a mărit de la 30,8 la sută în 1938 la 54,2 la sută anul trecut, întărindu-se continuu poziția conducătoare a acestei ramuri în economia națională. Prin alocarea în toată această perioadă a peste jumătate din totalul fondurilor de investiții pentru dezvoltarea și modernizarea industriei au fost construite sute și sute de întreprinderi noi, dotate cu tehnică avansată, amplasate pe întreg cuprinsul țării ; este semnificativ pentru eforturile făcute în acest sens, mai ales în ultimii ani, că din totalul fondurilor fixe industriale, aproximativ 70 la sută au fost date în funcțiune în perioada 1960—1968. O sintetică și concludentă ilustrare a succeselor obținute în acești ani o constituie Expoziția realizărilor economiei naționale, care reflectă progresul uriaș înfăptuit de România în dezvoltarea economiei, cu deosebire în creșterea și modernizarea producției industriale.

În procesul industrializării au crescut puternic rîndurile clasei muncitoare, s-au produs profunde schimbări calitative în structura și în profilul ei. Muncitorimea se înfățișează astăzi ca o clasă socială cu un orizont larg de cunoștințe politice, profesionale și de cultură generală, care a acumulat o bogată experiență în producția materială și în conducerea societății. Doresc să subliniez și cu acest prilej că în toate etapele revoluției și construcției socialiste, clasa noastră muncitoare a făcut dovada unei înalte maturități politice și combativități revoluționare, s-a afirmat drept cea mai avansată forță socială a țării, îndeplinindu-și cu cinste misiunea istorică de a se elibera pe sine și întregul popor muncitor de exploatare și asuprire ; ea a demonstrat în mod strălucit că este capabilă nu numai să răstoarne și să lichideze rînduielile burghezo-moșierești, ci și să construiască o orînduire nouă, a libertății și dreptății sociale — orînduirea socialistă, în care poporul a devenit cu adevărat stăpînul propriului său destin. (*Aplauze puternice*).

Un obiectiv fundamental al programului de construcție socialistă l-a constituit cooperativizarea agriculturii, reorganizarea producției agricole pe baze socialiste. În politica sa agrară, partidul a pornit de la condițiile specifice ale agriculturii noastre, de la faptul că această ramură era mult rămasă în urmă, cu o slabă înzestrare tehnică. Se înscriu ca un moment de seamă în istoria construcției noastre socialiste hotărîrile plenarei din 3—5 martie 1949 care au trasat programul cooperativizării agricole, deschizînd drumul victoriei socialismului în satul românesc. Viața a confirmat

pe deplin justetea opțiunii țărănimii noastre ; marea proprietate socialistă și-a dovedit din plin superioritatea asupra micii gospodării țărănești, asigurând premisele pentru folosirea rațională a mijloacelor tehnice și a forței de muncă, a științei și tehnicii moderne, pentru creșterea producției și a bunăstării țărănimii. În condițiile extinderii și consolidării noilor relații de producție, s-a dezvoltat puternic baza tehnico-materială a agriculturii, s-a asigurat dotarea ei cu mașini, tractoare, îngrășăminte chimice, cu cadre de specialitate. Toate acestea au dus la creșterea producției globale agricole, care a fost anul trecut de 2,2 ori mai mare decît în 1950 ; agricultura noastră socialistă asigură satisfacerea în tot mai bune condițiuni a nevoilor de consum ale populației și ale economiei.

Orînduirea socialistă a schimbat în mod radical înfățișarea satului românesc, scoțîndu-l din starea de imobilism și înapoiere în care a fost ținut de vechile rînduieli și imprimîndu-i o dezvoltare dinamică pe calea prosperității și înfloririi continue.

Potențialul revoluționar al țărănimii, care s-a afirmat în decursul istoriei în nenumărate bătălii sociale și naționale, a fost pus în întreaga sa valoare de către revoluția socialistă. În urma cooperativizării agriculturii, țărănimea a devenit o clasă nouă, omogenă, cu un ideal social unitar și un nivel cultural-politic tot mai ridicat ; ea și-a legat pentru totdeauna existența de socialism, de marea producție modernă, aducîndu-și o contribuție de seamă la întreaga operă de construcție socialistă, la înflorirea patriei. (*Aplauze puternice*).

Schimbările profunde care au avut loc în societatea noastră ca urmare a victoriei socialismului la orașe și sate au ridicat pe o treaptă calitativ superioară alianța muncitorească-țărănească, pe fundamentul trainic al relațiilor socialiste de producție, al comunității depline de interese economice și social-politice. Alianța de nezdruccinat dintre clasa muncitoare și țărănime, cimentarea prieteniei și colaborării dintre cele două mari clase sociale constituie factorul hotărîtor al coeziunii întregii societăți, temelia de granit a orînduirii noastre socialiste. (*Vii aplauze*).

Una din marile schimbări revoluționare petrecute în acești ani a fost înlăturarea, într-un timp istoric scurt, a înapoierii culturale și neștiinței de carte lăsate moștenire de regimurile trecute. În România socialistă s-a asigurat accesul larg al tuturor cetățenilor la comorile culturii și științei ; aproape o cincime din populația totală a țării învață astăzi în școli și facultăți. Generalizarea școlii de 10 ani — acțiune care va începe în toamna acestui an — va situa România în rîndul țărilor avansate din punctul de vedere al nivelului învățămîntului și al culturii populației.

În anii socialismului s-a amplificat considerabil aria activității spirituale din țara noastră. A sporit în măsură însemnată potențialul științific al României, s-a dezvoltat baza materială a științei, s-a format un numeros corp de cadre științifice. În viața societății noastre, știința își dezvăluie tot mai pregnant atributele pe care i le conferă actuala revoluție tehnico-științifică — de forță de producție nemijlocită, de factor fundamental al progresului economic și social. Savanții și cercetătorii noștri, integrîndu-se eforturilor întregului popor, muncind cu pasiune și competență, aduc o valoroasă contribuție la îmbogățirea patrimoniului științific național, la dezvoltarea multilaterală a patriei noastre socialiste. (*Aplauze puternice*).

Noua orinduire a asigurat climatul propice pentru dezvoltarea amplă a creației artistice, pentru înflorirea culturii naționale. Confrunțați cu marile probleme ale transformării revoluționare a societății, scriitorii, compozitorii, artiștii plastici, creatorii de artă au răspuns chemării partidului de a-și pune talentul în slujba măreței opere de edificare a socialismului, în slujba înnobilării spirituale a poporului, aducându-și, prin operele lor, contribuția valoroasă la mobilizarea și însuflețirea maselor populare, la ridicarea conștiinței lor în lupta pentru îndeplinirea idealurilor socialiste pe pământul României. (*Vii aplauze*).

În anii socialismului s-a format un larg detașament de oameni de știință și cultură, de intelectuali, de toate profesiile, educați în spiritul ideologiei marxist-leniniste a partidului nostru, profund devotați cauzei socialismului. Este semnificativ că peste 82 la sută din specialiștii cu studii superioare din economie, tehnică, învățămînt, ocrotirea sănătății, cultură, administrație au absolvit facultățile în ultimele două decenii. Intelectualitatea, care unește într-un tot unic forțele mai multor generații, s-a situat neconținut în toți acești 25 de ani alături de popor, a participat activ la marea operă de transformare a societății, constituind un sprijin de nădejde al partidului nostru. (*Aplauze puternice*).

La împlinirea unui sfert de secol de la eliberarea țării, făcînd bilanțul marilor noastre lupte și victorii — în cadrul cărora un rol de seamă ocupă îndeplinirea libertății și egalității în drepturi a femeii în societate — un cuvînt de caldă prețuire se cuvine să adresăm milioanei de femei din patria noastră, uriașă forță socială a națiunii socialiste. Muncind și luptînd fără preget, oferind nenumărate pilde de abnegație, participînd la educarea patriotică a tinerelor generații, la vasta activitate social-politică desfășurată pe întreg cuprinsul patriei, femeile din România au adus o contribuție remarcabilă la opera de înălțare a societății noastre socialiste. (*Aplauze puternice*).

De unanimă apreciere din partea întregului popor se bucură tînăra generație a patriei, care, animată de un profund spirit patriotic, a răspuns cu înflăcărare apelului adresat de partid de a-și pune energia, elanul și puterea de muncă în slujba idealurilor socialismului, ale libertății și fericirii poporului român. Nu au existat bătălii de clasă, acțiuni politice, momente mai însemnate în marele efort colectiv al poporului nostru pentru refacerea și dezvoltarea patriei, pentru edificarea socialismului, la care tineretul muncitoresc, țărănesc și intelectual să nu-și fi adus contribuția, să nu fi înscris pagini minunate de muncă și eroism. (*Aplauze puternice*).

Socialismul a schimbat profund modul de existență al poporului, traiul material și spiritual al milioanei de oameni ai muncii, a ridicat pe o treaptă nouă de civilizație masele largi populare de la orașe și sate. Este suficient, tovarăși, să punem în antiteză realitățile de ieri și de astăzi ale țării spre a vedea ce mult a însemnat socialismul pentru viața oamenilor muncii. De instaurarea orînduirii socialiste poporul nostru asociază asemenea cuceriri remarcabile cum sînt asigurarea dreptului la muncă și odihnă, gratuitatea învățămîntului de toate gradele, îmbunătățirea substanțială a ocrotirii sănătății publice, crearea unui cuprinzător sistem de pensii, dezvoltarea puternică a construcției de locuințe — și mai presus de toate, sentimentul deplinei siguranțe în ziua de mîine. Pe baza creșterii

de peste 4 ori a venitului național pe locuitor, față de perioada antebelică, s-au asigurat venituri sporite tuturor categoriilor de oameni ai muncii de la orașe și sate, s-a îmbunătățit consumul de produse alimentare și ne-alimentare; binefacerile civilizației socialiste pătrund tot mai mult în viața fiecărei familii.

Sintem conștienți, tovarăși, că în satisfacerea nevoilor populației există încă o serie de lipsuri și neajunsuri, că mai avem mult de făcut pentru a asigura poporului nostru un grad tot mai înalt de civilizație materială și spirituală. Așa cum a stabilit Congresul al X-lea, partidul nostru va depune și în viitor eforturi stăruitoare pentru dezvoltarea rapidă a avuției naționale și asigurarea, pe această bază, a creșterii nivelului de trai al populației; acesta este țelul suprem al politicii sale! Partidul pune totul în slujba omului, a bunăstării și fericirii sale! (*Aplauze puternice*).

Un rezultat de excepțională însemnătate al construcției socialiste este înfăptuirea unei strânse coeziuni a întregii societăți în jurul Partidului Comunist Român. Desființind clasele exploatare, socialismul a realizat cu adevărat unitatea social-politică a tuturor claselor și păturilor societății noastre, creează condiții pentru manifestarea deplină a energiilor și forțelor întregii națiuni, pe care a ridicat-o la o treaptă superioară de dezvoltare. Rezolvarea justă, în spiritul marxism-leninismului, a problemei naționale, asigurarea egalității în drepturi a tuturor cetățenilor patriei, fără deosebire de naționalitate, au cimentat trainic frăția și unitatea poporului român și naționalităților conlocuitoare. Tot ce se înfăptuiește astăzi în România socialistă este rodul activității înfrățite a oamenilor muncii români, maghiari, germani, sârbi și de alte naționalități, constituie expresia deplinei identități de țeluri și aspirații ale întregului nostru popor. (*Aplauze prelungite*).

În condițiile socialismului s-au înfăptuit pentru prima oară de-a lungul istoriei noastre principiile suveranității poporului în stat. Întreaga putere în patria noastră aparține poporului și se exercită prin reprezentanți aleși din rindurile tuturor categoriilor sociale; toți cetățenii — fără deosebire de sex, naționalitate, profesie și stare socială — participă nemijlocit la elaborarea și înfăptuirea politicii statului. În largirea continuă a democrației socialiste își găsesc împlinirea idealurile de libertate, egalitate și echitate socială pentru care au militat neabătut clasa muncitoare, cei mai buni fii ai țării, mințile cele mai luminate ale acestui popor. Triumful politicii marxist-leniniste a partidului nostru se reflectă cu putere în forța și trăinicia orînduirii noastre noi, în întărirea și perfecționarea continuă a statului socialist, care joacă rolul de instrument principal în edificarea societății socialiste. (*Vii aplauze*).

Desigur, tovarăși, făcînd bilanțul strălucit al realizărilor dobîndite în anii care au trecut de la Eliberare, nu putem să nu relevăm că în această perioadă a trebuit să facem față multor greutăți, inerente unei opere sociale de o asemenea amploare și complexitate cum este făurirea unei noi orînduirii. Au existat, de asemenea, lipsuri și neajunsuri; s-au săvîrșit o serie de greșeli și abuzuri față de care Comitetul Central, Congresul al X-lea au luat poziție hotărîită. Ceea ce a fost însă dominant în întreaga noastră activitate de un sfert de secol a fost capacitatea partidului comunist de a înfrînge greutățile, de a depăși lipsurile și neajunsurile, de

a îndrepta greșelile. Esențial, caracteristic a fost — în toți acești ani — mersul neabătut pe drumul socialismului, dezvoltarea pe toate planurile a societății noastre. Va trebui să luăm în continuare măsuri, în spiritul hotăririlor Congresului al X-lea, pentru înlăturarea lipsurilor și neajunsurilor, a oricăror stări de lucruri negative, pentru perfecționarea continuă a activității noastre în toate domeniile vieții sociale. (*Aplauze*).

În această perioadă s-a afirmat cu putere și a crescut continuu rolul de forță conducătoare în societate al partidului comunist. Elaborînd politica înaintării susținute a patriei pe calea industrializării socialiste, modernizării agriculturii, ridicării nivelului de trai, înfloririi învățămîntului, științei, culturii, dezvoltării multilaterale a orînduirii noastre sociale și de stat, stabilind liniile directoare de politică externă și desfășurînd o vastă activitate internațională, partidul nostru își îndeplinește cu cinste misiunea de forță conducătoare a întregului popor, de detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale. (*Aplauze puternice*). Partidul Comunist Român și-a întemeiat întreaga politică de făurire a noii societăți pe aplicarea creatoare a principiilor fundamentale ale marxism-leninismului corespunzător particularităților istorice ale României, cerințelor și sarcinilor concrete ale fiecărei etape de dezvoltare a țării noastre. Totodată, partidul nostru studiază cu atenție experiența Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și a celorlalte partide frățești din țările socialiste, a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, preluînd tot ceea ce corespunde necesităților și condițiilor dezvoltării societății românești. În toată această perioadă, Partidul Comunist Român, poporul nostru au simțit puternic solidaritatea celorlalte țări socialiste, a partidelor comuniste, a forțelor revoluționare din alte țări. La rîndul lor, partidul și poporul nostru au militat pentru dezvoltarea unor largi relații internaționaliste, de prietenie și alianță cu toate țările socialiste, pentru întărirea unității mișcării comuniste și muncitorești, considerînd aceasta drept o condiție importantă a accelerării construcției socialiste în fiecare țară, a creșterii prestigiului și influenței ideilor socialismului în lume. (*Vii aplauze*).

Bilanțul atît de bogat în victorii și înfăptuiri al acestui sfert de secol încorporează ani de luptă și muncă eroică, oglindește voința nestăvilită de progres a poporului român, devotamentul său față de idealurile socialismului, reprezintă un motiv de profundă mîndrie patriotică pentru toți oamenii muncii. Poporul nostru este ferm hotărît să apere și să dezvolte neîntrerupt mărețele sale cuceriri revoluționare, să pășească tot mai viguros înainte, sub conducerea partidului, pe calea socialismului și comunismului. (*Aplauze puternice*).

Partidul nostru asigură întregul popor că își va îndeplini și de acum înainte cu abnegație misiunea de forță conducătoare a societății, va organiza și conduce ca și pînă acum forțele și energiile națiunii noastre socialiste spre țelul unic al progresului și prosperității, al comunismului și păcii. (*Aplauze prelungite*). Ne exprimăm profunda convingere în superioritatea atotbiruitoarei învățăturii marxist-leniniste, în capacitatea acesteia, a orînduirii noastre socialiste, de a învinge orice ideologie adversă, orice influență a concepțiilor burgheze. Este mai presus de orice îndoială că nici o forță din lume nu va putea întoarce din drumul său poporul român, nu va putea împiedica grandioasa operă de construcție a socialismului și comunismului în România. (*Aplauze puternice, prelungite*).

În aceste momente solemne ne gândim cu recunoștință la sutele de mii de comuniști, la activiștii noștri de partid și de stat care s-au aflat întotdeauna, de-a lungul anilor, în primele rînduri ale marii lupte pentru construcția socialistă, muncind, zi și noapte, fără preget, pentru împlinirea obiectivelor economice și politice stabilite de partid. În mod deosebit se cuvine a evoca aportul de mare preț la viața partidului și statului nostru, la construirea societății socialiste, al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și al doctorului Petru Groza — personalități remarcabile ale poporului român — precum și al altor conducători de seamă ai partidului și țării noastre. (*Vii aplauze*).

La marea noastră sărbătoare națională, considerăm o datorie de onoare de a exprima cele mai vii sentimente de prețuire, respect și admirație față de clasa muncitoare, țărănime și intelectualitate, față de toți cetățenii patriei, fără deosebire de naționalitate, față de gloriosul nostru popor, care nu au precupețit nici un efort pentru a înălța pe pămîntul României luminosul edificiu al socialismului. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Stimați tovarăși,

Sărbătorim a 25-a aniversare a eliberării țării la numai cîteva zile de la încheierea Congresului al X-lea al Partidului Comunist Român — eveniment de însemnătate istorică în viața partidului și a poporului nostru. Congresul a făcut o profundă analiză a realităților economico-sociale actuale ale României, a problemelor nodale de care depinde mersul înainte în toate domeniile construcției socialiste; el a trasat căile și obiectivele dezvoltării viitoare a țării — programul înaintării susținute a societății românești pe drumul progresului și civilizației, al apropierii României de nivelul statelor avansate ale lumii. Elaborarea acestui program a evidențiat încă o dată largul democratism al orînduirii noastre, faptul că tot ceea ce este hotărîtor pentru dezvoltarea societății este gîndit, judecat și elaborat de popor, reprezintă cu adevărat emanația înțelepciunii și voinței întregii națiuni, intruchipează năzuințele și interesele sale majore, se bazează pe hotărîrea oamenilor muncii de a lupta neobosit pentru traducerea în viață a politicii partidului comunist. (*Aplauze puternice*).

Programul stabilit de Congresul al X-lea îmbrățișează toate sectoarele și laturile dezvoltării economico-sociale a țării; obiectivele și sarcinile sale fundamentale sînt dezvoltarea și modernizarea bazei tehnico-materiale, aplicarea largă a cuceririlor științei și tehnicii contemporane, perfecționarea relațiilor de producție, a vieții sociale și de stat, adîncirea democrației, creșterea bunăstării materiale și spirituale a poporului, ridicarea conștiinței socialiste a maselor — în vederea făuririi societății socialiste multilateral dezvoltate. (*Vii aplauze*). Congresul a aprobat orientările generale ale acestui program, ritmurile de creștere a economiei naționale, politica acumulărilor, de care depinde, în ultimă instanță, realizarea obiectivelor prevăzute.

EVOLUȚIA POTENȚIALULUI ECONOMIC ȘI SOCIAL AL ȚĂRII ÎN COMPARAȚIE CU ANUL 1938

	1938 = 100				
	1965	1968	1970	1975	1980
1. Populația	122 ⁰ / ₀	126 ⁰ / ₀	130 ⁰ / ₀	138 ⁰ / ₀	145 ⁰ / ₀
2. Produsul social	4,1 ori	5,4 ori	6,3 ori	8,9— 9,2 ori	12,2 ori
3. Venitul național	4,1 ori	5,2 ori	6,2 ori	9,0— 9,3 ori	12,4 ori
4. Producția globală industrială	9,6 ori	14 ori	17,3 ori	26 —27 ori	34,5—40 ori
5. Producția globală agricolă	1,4 ori	1,6 ori	2,0 ori	2,5— 2,6 ori	3 — 3,1 ori
6. Investiții	10 ori	14 ori	17,0 ori	24,5—25,0 ori	34 —36 ori
7. Numărul salariaților	3,1 ori	3,4 ori	3,6 ori	3,9— 4 ori	4,4— 4,5 ori
8. Salariul real	2,2 ori	2,4 ori	2,7 ori	3,1— 3,2 ori	3,7— 3,8 ori

Pentru dinamismul și amploarea dezvoltării României în deceniul următor este deosebit de semnificativ că în 1980 se va realiza un produs social și un venit național de peste 12 ori mai mare decât înainte de război. La baza acestui puternic avânt va sta creșterea de 34,5—40 ori a producției industriale, de peste 3 ori a producției agricole. Un indiciu deosebit de expresiv al capacității de progres a economiei noastre naționale este faptul că în 1975 volumul investițiilor va fi de 25 de ori, iar în 1980 de aproximativ 36 de ori mai mare decât în 1938. Progresul economic al țării se va reflecta, pe plan social, în creșterea de 4,5 ori a numărului de salariați și de aproape 4 ori a salariului real față de anul 1938.

Îndeplinirea acestui vast program cere eforturi intense din partea întregului popor, pune îndatoriri și sarcini mari în fața fiecărui cetățean, necesită îmbunătățirea muncii în toate domeniile, eliminarea neajunsurilor și lipsurilor care mai există, sporirea continuă a eficienței întregii noastre activități. Exigențe deosebite se pun în fața partidului — forța politică conducătoare a societății. Congresul a definit cu claritate spiritul în care trebuie să-și desfășoare activitatea partidul, fiecare comunist pentru a răspunde marilor sarcini ce le revin în actuala etapă, a stabilit un ansamblu de măsuri pentru perfecționarea în continuare a muncii organelor și organizațiilor de partid, creșterea capacității lor politice și organizatorice, legarea tot mai strânsă de masele largi populare. Avem convingerea nestrămutată că gloriosul nostru partid — care numără în rândurile sale aproape două milioane de comuniști — călit în lupte revoluționare de aproape o jumătate de secol și care de un sfert de veac conduce destinele acestui popor — se va dovedi și în viitor la înălțimea încrederii întregii națiuni, va ști să conducă cu deplin succes marea operă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate în România! (*Aplauze puternice, prelungite*).

Stimați tovarăși,

Întrucît, recent, la Congresul partidului am făcut o analiză amplă, multilaterală a politicii noastre externe, a sarcinilor de viitor ale României pe plan internațional, mă voi referi acum la aceste probleme în mod succint.

În anii care au trecut de la cel de-al doilea război mondial, harta social-politică a lumii a cunoscut schimbări fundamentale. Raportul de forțe pe plan mondial s-a modificat în mod radical în favoarea socialismului, păcii și progresului. Succesele obținute de Uniunea Sovietică în construirea comunismului, victoria revoluției populare în China, într-o serie de alte țări din Europa și Asia, în Cuba — prima țară socialistă pe continentul american —, crearea și dezvoltarea sistemului mondial socialist, care cuprinde 14 state, au deschis noi perspective pentru progresul social în lumea contemporană. A crescut considerabil capacitatea de luptă revoluționară a clasei muncitoare, amploarea mișcării comuniste și muncitorești. Ca rezultat al intensificării mișcărilor de eliberare națională s-a destrămat sistemul colonial al imperialismului, au apărut noi state independente care joacă un rol tot mai important pe arena internațională; se desfășoară cu intensitate lupta popoarelor asuprite pentru lichidarea totală a acestui rușinos sistem de înrobire; forțe sociale uriașe, cum n-a mai cunoscut istoria, se ridică în întreaga lume împotriva politicii de agresiune și dictat a imperialismului, pentru apărarea păcii și dezvoltarea colaborării între state.

În toți acești ani, România s-a afirmat ca un detașament activ în lupta revoluționară a popoarelor pentru libertate națională și socială, și-a adus contribuția la întărirea forțelor antiimperialiste, la cauza socialismului și păcii în lume. (*Aplauze prelungite*). Exprîmînd voința întregului popor, Congresul al X-lea a dat o unanimă aprobare politicii externe a partidului și statului nostru — care corespunde atît intereselor fundamentale ale țării, cit și îndatoririlor noastre internaționaliste — a adoptat liniile directoare ale activității internaționale a României în perioada următoare. Dorim să reafirmăm și cu acest prilej hotărîrea fermă a partidului și statului nostru de a nu precupeți nimic pentru a duce la îndeplinire mandatul încredințat de Congres și de întregul popor, de a înfăptui această politică, pentru a spori continuu aportul României la rezolvarea marilor probleme care confruntă omenirea contemporană, la triumful ideilor socialismului, păcii și colaborării între popoare. (*Vii aplauze*).

În centrul politicii noastre externe va sta și în viitor întărirea prieteniei, alianței și colaborării cu toate țările socialiste — de care ne leagă solidaritatea frățească întemeiată pe identitatea de orînduire socială, pe ideologia marxist-leninistă, pe țelurile comune ale luptei pentru socialism și comunism, pentru pace. România va dezvolta consecvent relațiile sale de colaborare și cooperare multilaterală cu țările membre ale Consiliului de Ajutor Economic Reciproc, cu toate țările socialiste, vîzînd în aceasta un factor de bază al dezvoltării fiecărei țări socialiste în parte, al întăririi sistemului mondial socialist în ansamblu. De asemenea, țara noastră își va aduce contribuția la colaborarea politico-militară în cadrul organizației Tratatului de la Varșovia, va dezvolta legăturile de prietenie ale armatei noastre cu armatele statelor membre ale acestui Tratat, cit și cu armatele celorlalte țări socialiste. Doresc să adresez, de la această înaltă tribună, un

salut frătesc popoarelor din țările socialiste, să dau glas apelului poporului nostru de a se face totul în scopul depășirii greutăților actuale, pentru unitatea tuturor țărilor socialiste. (*Aplauze puternice*). România va depune și în continuare eforturi perseverente pentru refacerea și întărirea unității țărilor socialiste, pentru creșterea forței și influenței sistemului mondial socialist — principalul factor al luptei antiimperialiste în întreaga lume. (*Vii aplauze*).

Urmind cu consecvență o politică îndreptată spre îmbunătățirea climatului internațional, țara noastră promovează relații de colaborare pe tărîm economic, politic, cultural și tehnico-științific cu toate statele, fără deosebire de orînduirea social-politică, pe baza principiilor coexistenței pașnice, militează pentru respectarea dreptului sacru al fiecărui popor de a-și decide singur destinul, căile dezvoltării sociale și naționale, fără nici un amestec din afară. (*Aplauze prelungite*). La baza relațiilor sale externe, România situează în mod ferm principiile independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc — principii care capătă, în lumea de azi, o tot mai largă recunoaștere internațională, se afirmă ca singura temelie trainică a dezvoltării unei fructuoase colaborări între țări și popoare, a înfăptuirii securității și păcii în lume. (*Vii aplauze*).

Poporul nostru, care în decursul istoriei sale a cunoscut din plin ce înseamnă exploatarea și asuprirea străină, este întru totul solidar cu popoarele care se ridică pentru scuturarea jugului străin, susține cu căldură lupta lor împotriva imperialismului, colonialismului și neocolonialismului, pentru cucerirea și întărirea independenței naționale, pentru dezvoltarea progresistă a societății, pentru pace. Adresăm salutul nostru fierbinte tuturor popoarelor din colonii care luptă cu arma în mînă pentru scuturarea jugului imperialist. Le urăm succes cît mai grabnic în lupta lor. (*Aplauze puternice*). România va sprijini și în viitor lupta tinerelor state pentru dezvoltarea de sine stătătoare, pentru apărarea suveranității și afirmarea lor tot mai activă pe arena internațională. (*Vii aplauze*).

Reafirmăm și cu acest prilej solidaritatea noastră deplină cu poporul vietnamez, cu lupta sa eroică împotriva agresiunii Statelor Unite ale Americii, pentru libertate și independență națională; ne pronunțăm pentru încetarea războiului și retragerea trupelor americane din Vietnam, astfel ca poporul vietnamez să-și poată rezolva singur treburile interne — inclusiv problema unificării țării — fără nici un amestec din afară. (*Aplauze puternice*).

Ne pronunțăm pentru rezolvarea conflictului din Orientul Apropiat, prin aplicarea Rezoluției Consiliului de Securitate din noiembrie 1967, retragerea trupelor israeliene de pe teritoriile arabe ocupate, respectarea integrității teritoriale și independenței tuturor statelor, rezolvarea problemei refugiaților palestinieni și a celorlalte probleme corespunzător intereselor popoarelor din această parte a lumii, asigurării păcii și securității internaționale. (*Aplauze puternice*).

Un loc important în eforturile României consacrate asigurării păcii în lume îl va ocupa în continuare înfăptuirea securității europene. Țara noastră va acționa cu energie și perseverență pentru transpunerea în practică a principiilor și propunerilor formulate de țările socialiste participante la Tratatul de la Varșovia, în Declarația de la București din

1966 și în Apelul de la Budapesta din acest an, se pronunță pentru organizarea unei conferințe a statelor europene și a altor acțiuni urmărind dezvoltarea cooperării și realizarea securității pe continent.

O însemnată contribuție la întărirea păcii și securității ar aduce desființarea blocurilor militare, lichidarea bazelor militare străine, retragerea tuturor trupelor în limitele granițelor lor naționale, precum și renunțarea la orice demonstrații de forță care înrăutățesc atmosfera politică internațională.

Pentru abordarea eficientă a problemelor securității și întărirea păcii pe continentul nostru, o importanță primordială are luarea în considerare a realităților statornicite în urma celui de-al doilea război mondial, respectarea granițelor actuale ale statelor europene, inclusiv a frontierei Oder-Neisse, recunoașterea celor două state germane și dezvoltarea unor relații normale cu acestea. Considerăm că sint create condiții și este necesar ca toate statele europene să acționeze cu spirit de răspundere pentru găsirea căilor menite să împiedice ca Europa să devină din nou teatru de război, pentru asigurarea păcii și securității tuturor statelor de pe continent, astfel ca fiecare popor să se dezvolte corespunzător voinței sale. *(Aplauze puternice).*

Realizarea securității cere acțiuni hotărâte pentru promovarea unor legături de bună vecinătate, de cooperare între statele aparținând aceleiași regiuni geografice. În această privință, o contribuție de seamă la consolidarea păcii poate aduce statornicirea unor relații de colaborare și înțelegere între toate țările din Balcani — țel căruia România îi va consacra în continuare eforturile sale perseverente.

În activitatea sa externă partidul și statul nostru pornesc de la faptul că în lumea contemporană toate țările — mari și mici — sint chemate să participe activ la soluționarea problemelor vieții internaționale, poartă răspunderea pentru soarta păcii. România își va aduce și în viitor contribuția la îmbunătățirea activității Organizației Națiunilor Unite și a celorlalte organizații internaționale, la cooperarea între state, respectarea dreptului internațional, crearea unui climat de pace și înțelegere între popoare. *(Vii aplauze).* După părerea noastră, Organizația Națiunilor Unite și organismele sale specializate trebuie să țină seama de schimbările petrecute în lume, să restabilească drepturile legitime ale Republicii Populare Chineze — unicul reprezentant al poporului chinez — să primească în această organizație Republica Democrată Germană și alte state, să înfăptuiască principiul universalității sale.

Raportul de forțe pe arena internațională evidențiază cu pregnanță faptul că dezvoltarea contemporană este determinată într-o măsură tot mai însemnată de forțele progresului, democrației și păcii, în continuă creștere și afirmare pe toate meridianele globului. Firește, imperialismul continuă să se opună cu înverșunare evoluției progresiste a omenirii, procesului istoric obiectiv al ridicării popoarelor la o viață liberă, independentă; pentru a-și apăra sau recuceri privilegiile pierdute, imperialismul nu se dă în lături de la acte agresive, de la încălcarea grosolană a libertății și suveranității popoarelor, a normelor dreptului internațional, creează și întreține, în diferite zone ale globului, focare de conflicte și încordare. Aceasta demonstrează că atita timp cît va exista imperialismul, se menține și pericolul unui nou război mondial. Realitățile lumii de azi arată

însă că cercurile imperialiste nu-și mai pot impune politica lor de forță, că această politică întâmpină rezistența tot mai hotărîtă a frontului anti-imperialist.

Caracteristica fundamentală a vieții contemporane o constituie creșterea uriașă a forțelor păcii, democrației și progresului. Țările sistemului mondial socialist care exercită o influență tot mai puternică asupra evoluției lumii contemporane, clasa muncitoare din țările capitaliste, partidele comuniste și muncitorești, noile state independente care se pronunță pentru dezvoltare de sine stătătoare, mișcarea de eliberare națională, mase tot mai largi ale țăranimii și intelectualității, ale tineretului, femeilor, organizații progresiste și democratice sînt astăzi împreună mult mai puternice decît forțele reacțiunii și imperialismului; acționînd unite, ele pot să zădărnicească planurile cercurilor agresive, să asigure pacea și securitatea lumii. (*Aplauze puternice*).

În lumea contemporană, capacitatea popoarelor de a asigura evoluția progresistă a societății, de a lupta cu succes împotriva cercurilor imperialiste reacționare, de a apăra pacea depinde într-o măsură hotărîtoare de acțiunea unită a mișcării comuniste și muncitorești internaționale. Considerăm de aceea că o sarcină deosebit de importantă în momentul de față este refacerea și întărirea unității mișcării comuniste și muncitorești. Doresc, la a 25-a aniversare a eliberării României, să adresez, în numele partidului nostru, al comuniștilor români, un salut frățesc tuturor partidelor comuniste și muncitorești. (*Aplauze puternice*). Considerăm că interesele socialismului, ale păcii, impun tuturor partidelor comuniste să facă totul pentru realizarea unității lor de luptă în spiritul internaționalismului proletar și al înțelegerii juste a intereselor naționale ale popoarelor. Considerăm că noi, partidele comuniste, vom îmbina în mod just interesele naționale și internaționale numai atunci cînd nu vom uita nici de răspunderea ce o avem de a conduce popoarele noastre pe calea eliberării și construcției lumii noi, nici de răspunderea pentru întărirea solidarității și a luptei noastre comune. (*Aplauze prelungite*). Poporul nostru a dat o înaltă apreciere prezenței la Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român a delegațiilor partidelor comuniste și muncitorești, numeroaselor mesaje de salut adresate Congresului, care ilustrează în mod grăitor puternicele legături de solidaritate ce unesc Partidul Comunist Român cu mișcarea comunistă și muncitorească internațională, cu mișcarea antiimperialistă și anticolonialistă, cu toate forțele care se ridică în apărarea democrației, păcii și progresului social. Partidul nostru, acționînd în spiritul documentelor Consfătuirii de la Moscova, dezvoltă legături de colaborare și prietenie cu toate partidele comuniste și muncitorești, atît cu cele care au luat parte, cît și cu cele care nu au participat la lucrările Consfătuirii, militează activ pentru unirea tuturor forțelor revoluționare, progresiste, democratice în lupta împotriva imperialismului, pentru pace, democrație și progres social. (*Aplauze puternice*).

Republica Socialistă România este hotărîtă să acționeze și de acum înainte cu toată perseverența pentru a-și aduce întreaga contribuție la îmbunătățirea climatului internațional, la promovarea colaborării și încrederii între popoare, la triumful idealurilor noastre socialiste, a cauzei păcii, securității și progresului omenirii. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Stimați tovarăși,

La această mare sărbătoare jubiliară, încercăm un sentiment de adincă satisfacție pentru faptul că nouă, generațiilor de azi, ne-a revenit misiunea de înaltă răspundere de a da împlinire aspirațiilor și năzuințelor de veacuri ale poporului român pentru libertate și neatarnare, spre o viață demnă și fericită. (*Aplauze puternice*).

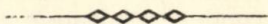
Să cinstim, tovarăși, cea de-a 25-a aniversare a eliberării țării prin muncă neobosită pentru infăptuirea grandioaselor perspective deschise de Congresul al X-lea al partidului nostru. (*Aplauze puternice*). Să ne legăm solemn, în fața întregului popor, că vom servi întotdeauna cu credință și devotament interesele sale supreme, ale națiunii noastre socialiste, că nu vom precupeți nimic pentru a face să strălucească și mai puternic scumpa noastră patrie, pentru a spori aportul României la afirmarea superiorității socialismului în lume, la realizarea nobilelor țeluri ale păcii și prieteniei între popoare. (*Aplauze puternice, prelungite*).

Trăiască și înflorească Republica Socialistă România ! (*Aplauze puternice ; urale*).

Trăiască gloriiosul nostru partid comunist — conducătorul încercat al operei de edificare a socialismului pe pământul României ! (*Aplauze puternice, îndelungate, urale ; se scandează : „P.C.R.“—„P.C.R.“*).

Trăiască solidaritatea internaționalistă dintre țările socialiste, dintre partidele comuniste și muncitorești, dintre toate forțele antiimperialiste ! (*Aplauze puternice, prelungite ; urale*).

Trăiască pacea și prietenia între popoare ! (*Întreaga asistență, în picioare, aplaudă puternic și ovaționează îndelung : se scandează : „Ceaușescu“, „Ceaușescu“, „P.C.R.“, „P.C.R.“*).

Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare în transformarea socialistă a României*

ION POPESCU-PUȚURI

Poporul român trăiește evenimente deosebit de semnificative pentru viața sa contemporană și de perspectivă. Zilele acestea și-a încheiat lucrările cel mai înalt for al comuniștilor din țara noastră, Congresul al X-lea al partidului — ale cărui documente constituie o vastă aprofundare a ceea ce s-a cucerit și, totodată, o îndrăzneată prospectare a viitorului, prin stabilirea științifică a parametrilor dezvoltării multilaterale a țării în deceniul următor, a direcțiilor principale ale politicii interne și externe a României. În același timp, ne aflăm în pragul celei mai mari sărbători naționale a României noi — aniversarea unui sfert de secol de la eliberarea patriei de sub jugul fascist. Este, de aceea, cum nu se poate mai potrivit momentul de a releva — așa cum o face și sesiunea de față — coordonatele principale, temeiurile științifice ale politicii Partidului Comunist Român, evoluția acesteia, orientarea ei de largi orizonturi.

Bilanțul celor 25 de ani de după eliberare este încărcat de izbânzi în toate domeniile vieții social-politice și economice. Acești ani au marcat cele mai profunde transformări social-politice din istoria societății românești, împlinirea idealurilor de libertate națională și socială, de bunăstare materială și spirituală a maselor. A fost pentru totdeauna abolită exploatarea omului de către om, au fost lichidate clasele exploatare; socialismul a triumfat definitiv pe pământul patriei noastre. Sub conducerea partidului, poporul român, infăptuind politica de industrializare socialistă, a făurit o economie puternică, prosperă, a asigurat avântul forțelor de producție, dezvoltarea și modernizarea agriculturii, ridicarea nivelului de viață al cetățenilor patriei.

Investigarea științifică a ansamblului de factori care au concurat la marile victorii raportate de poporul nostru pe frontul revoluției și construcției socialiste aduce o nouă confirmare tezei marxist-leniniste cu privire la rolul hotărâtor al maselor populare, al clasei muncitoare și aliați-

* Comunicare prezentată în cadrul Sesiunii științifice organizate în cinstea celei de-a 25-a aniversări a eliberării României de sub jugul fascist, pe tema: *General și particular în lupta revoluționară și în construirea socialismului, în lumina experienței partidelor comuniste.*

lor săi în zidirea noii societăți. „Toate marile succese obținute în aceste două decenii și jumătate — s-a subliniat pe bună dreptate la Congresul al X-lea al partidului — sint rodul muncii eroice, pline de abnegație a clasei muncitoare, a țărănimii și intelectualității, a întregului nostru popor, care a urmat cu încredere și devotament partidul comunist“.

În această uriașă operă constructivă — făurirea vieții noi —, clasa muncitoare și-a îndeplinit cu cinste misiunea istorică de clasă conducătoare a societății, dovedindu-și pe deplin spiritul de sacrificiu, capacitatea și consecvența revoluționară, iar factorul politic fundamental, decisiv, în realizările istorice dobândite s-a vădit a fi partidul comunist, avangarda marxist-leninistă de luptă a clasei muncitoare, forța politică conducătoare a societății.

Născut în focul unor mari bătălii de clasă, Partidul Comunist Român, continuând cele mai înaintate tradiții de luptă ale poporului pentru emanciparea socială și națională, și-a cucerit — printr-o angajare revoluționară, totală și permanentă, pentru eliberarea celor ce muncesc de exploatare și asuprire, pentru progresul și prosperitatea României — poziția de forță politică conducătoare în patria noastră. Partidul Comunist Român a fost cel care, în colaborare cu toate forțele politice antifasciste, a organizat și a condus insurecția din august 1944, care a deschis poporului român calea eliberării naționale, a înfăptuirii înaltelor sale idealuri de libertate și dreptate socială, a victoriei revoluției populare și trecerii la construirea orînduirii socialiste.

După eliberarea țării de sub dominația fascistă, în condițiile desfășurării luptei revoluționare pentru democratizarea vieții politice, lichidarea rămășițelor feudale din agricultură și pentru instaurarea puterii populare, s-au manifestat cu tărie realismul programului și liniei tactice a Partidului Comunist Român, capacitatea sa organizatorică, prestigiul și autoritatea crescîndă de care se bucura în mase.

Partidul a acordat o atenție primordială organizării clasei muncitoare — clasa cea mai revoluționară a societății, care se afla în fruntea luptei maselor muncitoare —, întăririi alianței dintre proletariat și țărănimea muncitoare, unirii tuturor forțelor progresiste și patriotice pentru înfrîngerea claselor exploatare și înaintarea victorioasă pe drumul făuririi României noi.

În noua perioadă istorică, în lupta și munca comună s-a dezvoltat tot mai mult colaborarea dintre partidul comunist și partidul social-democrat, prin înfăptuirea unității sindicale, adoptarea unor poziții comune în problemele fundamentale ale țării, prin promovarea unei linii unitare, coordonate. Avînd la bază năzuința spre unitate a clasei muncitoare și interesele ei fundamentale, colaborarea strînsă dintre cele două partide muncitorești în organizarea luptei maselor, în guvern și în parlament, a evoluat treptat spre forme tot mai avansate și, în cele din urmă, spre realizarea unui singur partid al clasei muncitoare, întemeiat pe principii marxist-leniniste.

Sub conducerea Partidului Comunist Român, în lupta pentru putere și înfăptuirea reformei agrare s-a făurit și consolidat alianța muncitorească-țăărănească, forța socială hotărîtoare pentru desfășurarea cu succes a revoluției. În cadrul alianței muncitorești-țăărănești a crescut permanent rolul conducător al clasei muncitoare, iar în sinul țărănimii, după exproprierea

moșierilor, s-a dezvoltat procesul de delimitare a păturilor ei de bază, interesate în mod obiectiv în a merge mai departe alături de proletariat spre revoluția socialistă.

Ținând seama de structura de clasă complexă a României, de contradicțiile existente în rindurile burgheziei și având în vedere posibilitatea atragerii la îndeplinirea sarcinilor antifasciste, democratice a majorității populației, inclusiv a unei părți a burgheziei, partidul comunist a militat pentru realizarea unor largi coaliții de forțe capabile să acționeze unitar. Aceasta constituie o trăsătură caracteristică a politicii Partidului Comunist Român.

Aplicând o tactică principală și suplă, având capacitatea de a aprecia just și de a pune pe primul plan în fiecare moment al revoluției acele obiective economice, sociale și politice în a căror îndeplinire erau interesate cele mai largi mase populare, precum și de a constitui asemenea coaliții de forțe capabile să determine îndeplinirea acestor obiective, Partidul Comunist Român a realizat alianțe care cuprindeau grupări politice de diferite orientări. Astfel, la numai câteva luni după 23 August 1944, din inițiativa partidului comunist și pe baza platformei-program propusă de el, a fost constituit Frontul național democrat, din care făceau parte: Partidul Comunist Român, Partidul social-democrat, Sindicatul unit, Frontul plugarilor, Uniunea patriotică și Uniunea populară maghiară.

La începutul anului 1945, în condițiile intensificării luptei revoluționare și ale accentuării procesului de dezagregare a principalelor partide burgheze, la Frontul național democrat au aderat organizații locale ale acestora și o grupare disidentă național-țărănistă. Totodată, s-a realizat colaborarea dintre forțele democratice reprezentând masele largi populare de la orașe și sate și gruparea burgheză de sub conducerea lui Gh. Tătărașcu. Această coaliție de forțe a acționat apoi sub forma Blocului partidelor democratice, care a înfruntat principalele partide politice burgheze în alegerile parlamentare din noiembrie 1946, a obținut marea majoritate a pozițiilor în Adunarea deputaților și a format guvernul care a condus treburile țării până la sfârșitul anului 1947.

Tactica partidului comunist de a făuri ample concentrări politice, pe baza unității de acțiune a clasei muncitoare și alianței muncitorești-țărănești, îndreptate împotriva celei mai periculoase grupări dușmane în momentul respectiv, a înlesnit izolarea succesivă a grupărilor politice burgheze și înlăturarea lor din viața politică, a ușurat procesul desăvârșirii transformărilor burghezo-democratice și trecerea la revoluția socialistă.

Concomitent cu izolarea de mase și dispariția partidelor politice burghezo-moșierești a avut loc procesul de apropiere a partidelor clasei muncitoare până la unificarea lor, în februarie 1948, într-un partid unic marxist-leninist, care s-a afirmat ca forță politică conducătoare a societății. Dezvoltarea istorică a dus la constituirea în România a unui sistem politic bazat pe existența unui singur partid — partidul clasei muncitoare.

Reunind în rindurile sale elementele cele mai înaintate ale clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, Partidul Comunist Român este exponentul intereselor întregii națiuni socialiste, al întregului popor, forța lui conducătoare. În cursul luptelor revoluționare și al activității desfășurate pentru făurirea noii orînduiri, partidul s-a aflat în fruntea maselor, a aplicat creator adevărurile generale ale marxism-leninismului la condi-

țiile concrete ale țării noastre, a devenit organizatorul și mobilizatorul tuturor energiilor și capacităților creatoare ale națiunii în slujba înfloririi României socialiste. Grație politicii sale, strategiei și tacticii elaborate corespunzător condițiilor și particularităților fiecărei etape, consecvenței și fermității cu care a tradus în viață, pas cu pas, programul său, partidul întrunește recunoașterea întregului popor, îndeplinind cu cinste rolul de conducător politic al destinului țării. Realitate obiectivă, întărită zi de zi de adeziunea deplină a maselor largi de oameni ai muncii, conducerea de către partid a tuturor domeniilor și sectoarelor de activitate, ridicarea continuă a nivelului calitativ al acestei conduceri reprezintă o necesitate imperioasă a mersului înainte, consfințită în Constituția Republicii Socialiste România.

Creșterea rolului conducător al partidului în socialism este, în cadrul general al creșterii rolului factorului subiectiv, expresia cea mai pregnantă a schimbării fundamentale în raportul dintre spontan și conștient pe care o reclamă amploarea și complexitatea sarcinilor de făurire a noii orînduirii social-economice, de înfringere a rezistenței vechiului, de transformare din temelii a modului de viață și a mentalității milioanelor de oameni.

Ca expresie organizatorică a unității socialiste a întregului popor român în jurul partidului comunist a fost creat Frontul Unității Socialiste — organism politic reprezentativ, cu caracter permanent, în care sînt reprezentate, alături de partid și sub conducerea acestuia, principalele organizații de masă, obștești și profesionale, precum și consiliile oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare. Frontul Unității Socialiste este menit să ridice, sub conducerea Partidului Comunist Român, rolul social-politic al tuturor forțelor sociale din România, să mobilizeze la creația istorică conștientă masele largi populare.

În condițiile deplinei rezolvări a problemei naționale, ca rezultat al aplicării marxist-leniniste de către Partidul Comunist Român a politicii sale naționale marxist-leniniste, crearea în anul 1968 a consiliilor oamenilor muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare asigură un cadru optim participării acestora, în strînsă unitate cu oamenii muncii români, la întreaga viață social-politică a țării.

Congresul al X-lea al partidului a dat o înaltă apreciere ansamblului de măsuri întreprinse mai ales în ultimii ani și realizărilor dobîndite în democratizarea întregii vieți social-politice și economice, perfecționarea conducerii și planificării economiei naționale, îmbunătățirea stilului și metodelor de muncă în partid și în stat, lărgirea participării maselor la conducerea treburilor obștești, încetățenirea principiului muncii colective la toate nivelele, dezvoltarea democrației socialiste. Anii de după Congresul al IX-lea au fost caracterizați printr-o bogată și multilaterală activitate desfășurată de partid, pentru a se crea climatul propice și cadrul funcțional adecvat care să asigure valorificarea tot mai din plin a avantajelor orînduirii noastre, pentru accelerarea progresului țării, pentru întronarea principiilor socialismului în toate compartimentele societății noastre.

Factor fundamental al progresului rapid și multilateral al societății noastre, Partidul Comunist Român este influențat la rîndul său de dezvoltarea societății. Profunde transformări în viața economică, socială și culturală, unitatea socialistă a poporului, înflorirea națiunii, influența dominantă a ideologiei socialiste, dezvoltarea conștiinței maselor ș.a. creează

cadrul optim manifestării plenare a rolului conducător al partidului în toate compartimentele vieții societății, determinind totodată sporirea răspunderilor ce-i revin partidului comunist în calitatea lui de forță politică conducătoare. Măsurile preconizate de Congresul al X-lea pe linia perfecționării continue a activității partidului, a formelor sale de organizare și a metodelor de muncă, modificările corespunzătoare aduse statutului partidului pornesc tocmai de la considerentul că, în noile condiții ale dezvoltării României, acestea nu mai pot fi aceleași de acum 25 de ani și nici măcar de acum 10 ani.

Partidul Comunist Român conduce o vastă rețea de organizații de stat și obștești, dar aceasta nu înseamnă că li se substituie în activitatea practică ori le dublează în executarea sarcinilor, ci, dimpotrivă, el coordonează eforturile, orientează activitatea acestor organizații. Partidul comunist condiționează împlinirea misiunii sale istorice de oameni, de efectivele sale, de calitatea membrilor săi și a organelor de conducere, de activitatea politică și organizatorică desfășurată de organizațiile de partid; el îmbină armonios experiența cadrelor mai vîrstnice, care au dus greul luptei, cu elanul și pregătirea oamenilor care au crescut în anii construcției socialismului, solicitindu-le competență profesională, pregătire politică și capacitate organizatorică, un larg orizont la nivelul actual de exigențe. Modificările și completările aduse de Congresul al X-lea Statutului Partidului Comunist Român pun accentul principal pe înarmarea politică-ideologică a tuturor comuniștilor, pe însușirea aprofundată de către aceștia a politicii partidului, a învățaturii marxist-leniniste, pe ridicarea calificării profesionale, lărgirea orizontului de cultură generală și dezvoltarea calităților moral-politice.

Politica — spunea V. I. Lenin — „este o știință și o artă care nu cad din cer, care se dobîndesc cu trudă...”¹. Politica — cum o demonstrează însuși drumul de luptă al Partidului Comunist Român — este o știință, deoarece elaborarea liniei politice se sprijină pe analiza științifică profundă a realității, a situației concret-istorice. Important este însă nu numai a elabora o linie justă, ci și de a asigura transpunerea ei în viață, ceea ce implică o deosebită pricepere, măiestrie, îndrăzneală și chibzuință.

Dialectica edificării noii societăți evidențiază unitatea indisolubilă dintre partid și popor: parte integrantă a acestuia, avangarda de luptă învață masele, le educă, învață de la ele, le generalizează experiența bogată, multilaterală. Partidul împletește armonios îndeplinirea rolului său conducător cu ridicarea poporului la conducerea întregii activități sociale. Astfel, dialogul sistematic, permanent dintre partid și popor conferă politicii Partidului Comunist Român atributele esențiale ale conducerii realiste, chibzuite, a societății, ajută în modul cel mai direct partidul să-și perfecționeze neîncetat formele și metodele de conducere.

Deosebit de semnificativ ne apare, în acest sens, modul de pregătire și desfășurare a lucrărilor Congresului al X-lea al partidului, dezbaterile documentelor congresului de către toți comuniștii, de către întregul popor, ceea ce demonstrează lărgirea continuă a democrației interne de partid și a democrației socialiste în general, faptul că Partidul Comunist Român consideră că problemele majore, care privesc dezvoltarea societății noastre,

¹ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 41, Editura politică, București, 1966, p. 65.

nu pot fi soluționate cu succes decât prin participarea la elaborarea și definitivarea acestora a beneficiarului lor. În felul acesta, hotărârile congresului au primit aprobarea și adeziunea tuturor celor ce muncesc, congresul manifestându-se ca un for politic al întregului nostru popor. Evidențiind faptul că o serie de condiții obiective postulează creșterea în continuare a rolului factorului subiectiv, și în primul rînd al partidului, în perspectiva anilor următori, Congresul al X-lea a conchis că o preocupare de bază trebuie să fie pe mai departe perfecționarea cadrului organizatoric, instituțional al democrației socialiste, folosirea în mod constructiv a criticii și autocriticii, în așa fel încît fiecare cetățean să-și exprime liber și nestingherit opinia asupra modului în care este gospodărită țara și se înfăptuiesc deciziile organelor superioare de partid și de stat, să poată participa activ la tot ce se împlinește în societatea noastră. Poporul însuși este chemat să-și valorifice mai intens inițiativele creatoare, să-și ridice la o cotă tot mai înaltă răspunderile față de cuceririle sale, să apere interesele orînduirii pentru care a optat și pe care a făurit-o prin lupta, sacrificiile și munca sa.

Definitorie în consolidarea rolului conducător al partidului în întreaga dezvoltare socială este, cum s-a reliefat și în documentele Congresului al X-lea, politica sa, condiția ca între vorbe și fapte să existe o unitate deplină. Partidul nostru își realizează rolul de conducător în societate nu în mod declarativ, nu prin metode administrative, de comandă, ci prin linia sa ideologică și politică creatoare, marxist-leninistă, prin activitatea politică și organizatorică intensă a organelor și organizațiilor de partid în toate domeniile, prin munca desfășurată pentru ridicarea conștiinței socialiste a maselor, prin legătura strînsă cu masele, cu întregul popor, prin poziția înaintată și exemplul personal al comuniștilor în eforturile consacrate înfăptuirii programului partidului.

Partidul Comunist Român își realizează rolul de conducător al societății noastre prin programul său care trasează direcțiile dezvoltării sociale multilaterale, prin influența pe care el o exercită asupra întregii vieți sociale. Programul partidului, așa cum a fost concretizat în documentele Congresului al X-lea, se întemeiază pe realitățile concrete naționale și internaționale. El stabilește direcțiile dezvoltării economiei, științei și culturii, ale perfecționării vieții sociale și politice a țării în perioada care urmează.

O deosebită însemnătate în realizarea rolului conducător al partidului o are activitatea membrilor săi, a cadrelor sale din diferitele domenii ale vieții sociale. Documentele Congresului al X-lea, subliniind frumoasele rezultate dobîndite de partid în formarea în decursul anilor a unui mare număr de cadre, profund devotate socialismului, temeinic pregătite din punct de vedere politic și profesional, au relevat în același timp necesitatea ca și în viitor fiecare membru de partid, prin întreaga muncă și comportare, să fie întotdeauna exemplu în îndeplinirea sarcinilor economice, politice și sociale, în domeniul și locul în care activează, să desfășoare o bogată activitate de convingere și mobilizare a celorlalți oameni ai muncii la înfăptuirea programului partidului de dezvoltare multilaterală a orînduirii noastre socialiste.

Viața — subliniază documentele Congresului al X-lea — a demonstrat ca o axiomă că întărirea continuă a poziției conducătoare a partidului

în societate este condiționată în ultimă instanță de munca fiecărei organizații de partid. Tocmai de aceea congresul a arătat că organizațiile de partid trebuie să-și îmbunătățească și să-și perfecționeze stilul și metodele de muncă, astfel încât ele să-și poată realiza tot mai deplin rolul de conducere ce le revine în cadrul unităților în care funcționează.

Promovarea și stimularea noului, sesizarea contradicțiilor neantagonice care apar în societate, rezolvarea lor, lupta împotriva a tot ce e vechi și depășit, adoptarea celor mai inteligente soluții au fost și rămân în viitor caracteristici și modalități de realizare de către partid a rolului său conducător.

„Partidul — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu în raportul la Congresul al X-lea — reprezintă nucleul în jurul căruia gravitează întreaga societate și de la care radiază energia și lumina ce pun în mișcare și asigură funcționarea întregului angrenaj al orînduirii socialiste“.

Atunci cînd vorbim de rolul conducător al partidului nu trebuie să omitem a arăta că în societatea noastră toate organismele și instituțiile economice și sociale ale statului se află sub conducerea sa politică și acționează în mod unitar în direcția edificării orînduirii socialiste.

★

La un sfert de veac de la eliberarea patriei noastre, Partidul Comunist Român se prezintă în fața poporului ca un partid călit și maturizat într-o îndelungată luptă, competent să rezolve creator, în spiritul marxism-leninismului, problemele complexe ale continuării pe un plan superior a construcției socialiste, să apere împreună cu întregul popor cuceririle socialismului. Acest sfert de veac demonstrează din plin că, alături de lupta și munca eroică a poporului, un factor hotărîtor care a chezășuit victoria, forța și trăinicia orînduirii socialiste în România este conducerea politică a societății de către Partidul Comunist Român, care a știut să îmbine fermitatea revoluționară cu o tactică elastică, cu o înaltă responsabilitate față de propriul popor, față de interesele generale ale păcii și socialismului pe plan mondial. Partidul Comunist Român a dat dovadă de spirit creator în elaborarea unei politici realiste, bazate pe rezolvarea justă — teoretică și practică — a raportului dintre obiectiv și subiectiv, dintre general și particular, dintre național și internațional, în lupta revoluționară pentru socialism.

Alături de experiența celorlalte țări socialiste și a mișcării muncitorești și comuniste internaționale, experiența construcției socialismului în România, a Partidului Comunist Român reprezintă o contribuție la îmbogățirea gândirii marxist-leniniste și a practicii revoluționare din epoca noastră.

Statul

În societatea noastră socialistă*

Prof. dr. docent IOAN CETERCHI

Prefigurînd cu limpezime grandiosul program de dezvoltare multilaterală a României în următorii ani, documentele Congresului al X-lea al Partidului Comunist Român prezintă o covîrșitoare însemnătate nu numai pentru întărirea continuă a bazei economice a orînduirii noastre, ci și pentru perfecționarea activității suprastructurii socialiste, îndeosebi a statului.

În cadrul amplelor discuții purtate în ultimii ani în țările socialiste și în mișcarea comunistă și muncitorească cu privire la rolul statului, la locul său în societate și la perspectiva sa de viitor punctul de vedere exprimat în documentele partidului nostru referitor la rolul statului socialist prezintă o deosebită importanță teoretică și practică.

Abordînd în mod științific problema atît de complexă a dezvoltării sistemului politic în socialism, Partidul Comunist Român consideră că înaintarea continuă pe calea socialismului și trecerii treptate spre comunism presupune pentru o lungă perspectivă istorică afirmarea tot mai puternică și la un nivel calitativ superior a rolului statului, sporirea atribuțiilor sale în organizarea și conducerea întregii vieți sociale.

Teoria marxist-leninistă a relevat semnificația deosebită a cuceririi puterii de stat de către oamenii muncii, în frunte cu clasa muncitoare, pentru asigurarea triumfului revoluției și a transformării socialiste și comuniste a societății. Experiența istorică a țărilor socialiste, în general, ca și aceea a dezvoltării societății românești în ultimul pătrar de veac stă mărturie faptului că numai făurindu-și un nou stat — superior și radical deosebit atît prin esența socială, cit și prin formele și conținutul activității sale de statele din orînduirile precedente — clasa muncitoare și partidul său pot să organizeze îndeplinirea sarcinilor istorice complexe menite să asigure făurirea noii orînduiri socialiste, ridicarea societății pe trepte tot mai înalte ale civilizației și culturii, apărarea cuceririlor revoluționare împotriva oricăror încercări de restaurare. Necesitatea statului socialist reprezintă o legitate obiectivă a construcției socialiste și comuniste. Această viziune dialectică, marxist-leninistă, asupra evoluției statu-

* Comunicare prezentată în cadrul Sesiunii științifice organizate în cîntea celei de-a 25-a aniversări a eliberării României de sub jugul fascist, pe tema: *General și particular în lupta revoluționară și în construirea socialismului, în lumina experienței partidelor comuniste.*

lui, ca un fenomen obiectiv, necesar reflectă cerințe ale legității dezvoltării societății socialiste. Realitățile de azi din domeniul activității statale constituie corolarul unui proces istoric, științific fundamentat de partid, de afirmare tot mai viguroasă a rolului statului în societate, pe măsura cerințelor fiecărei etape a construcției socialiste.

Procesul trecerii de la capitalism la comunism se înfăptuiește în diferite etape istorice caracterizate prin transformări fundamentale de ordin structural și suprastructural. În vîltoarea acestui proces se dezvoltă și statul socialist, are loc o evoluție a esenței și bazei sale sociale, se adaptează cerințelor noi funcțiile sale, se perfecționează formele și mecanismul de stat. Evoluția statului nostru socialist confirmă această constatare.

Intr-adevăr, de la cucerirea deplină a puterii de stat de către clasa muncitoare, aliată cu țărănimea muncitoare și ceilalți oameni ai muncii, de la proclamarea republicii populare și instaurarea dictaturii proletariatului putem aprecia că în evoluția statului nostru se disting diferite etape, corespunzătoare perioadelor istorice distincte prin care a trecut societatea românească, și anume perioada de trecere de la capitalism la socialism și perioada victoriei socialismului, a dezvoltării sale multilaterale.

Transformările radicale ce au avut loc în dezvoltarea forțelor și relațiilor de producție, în structura socială și pe plan ideologic, ca urmare a încheierii perioadei de trecere, nu au putut să nu-și spună cuvîntul și asupra evoluției statului, determinînd transformări la nivelul esenței, funcțiilor, forme sale, care ne îndreptătesc să apreciem trecerea sa într-o nouă etapă. Această trecere este urmarea firească a făuririi bazei economice socialiste, a victoriei definitive a socialismului, determinantă pentru transformarea suprastructurii politice; ea nu s-a produs dintr-o dată și în același ritm la toate nivelurile, iar unul din momentele ei cele mai semnificative l-a reprezentat adoptarea, pe baza indicațiilor Congresului al IX-lea, a Constituției din 1965 — constituția victoriei socialismului. Congresele al VIII-lea (1960) și, în special, al IX-lea (1965) și Conferința Națională a partidului (1967) au statornicit măsurile menite să asigure dezvoltarea suprastructurii politice a societății noastre în condițiile victoriei socialismului. Congresul al X-lea — pe baza unei temeinice analize a realităților sociale actuale — preconizează noi măsuri chemate să ducă mai departe și să perfecționeze, potrivit noilor exigențe și realități, întreaga orînduire de stat.

Se știe că esența puterii de stat instaurată după proclamarea republicii populare a fost dictatura proletariatului. Subliniind necesitatea instaurării dictaturii proletariatului, Marx, Engels și Lenin au dat în operele lor o semnificație complexă acestei categorii, definind-o: ca putere a clasei muncitoare aliată cu ceilalți oameni ai muncii prin care se realizează dominația, bazată la nevoie pe violență, împotriva claselor exploatare răsturnate; ca o formă deosebită de alianță de clasă dintre clasa muncitoare și țărănimea, precum și ceilalți oameni ai muncii, în cadrul căreia se asigură desprinderea țăranimii și a celorlalți oameni ai muncii de sub influența burgheziei și se realizează conducerea de stat a proletariatului; ca o putere de stat menită să îndeplinească o uriașă muncă creatoare în realizarea construirii socialismului; sub aspectul metodelor de

guvernare și democratismului, ea este înțeleasă ca o formă nouă de democrație, a mării majorități, a celor ce muncesc împotriva minorității exploatare, ca o putere ce se realizează prin îmbinarea metodelor convingerii și constrîngerii, pașnice și violente, pedagogice și administrative etc.

Statul socialist se prezintă deci ca un stat principal deosebit și superior față de statele din orînduirile anterioare, bazate pe dominația (dictatura) unor clase exploatare. De la începutul existenței sale — din perioada de trecere, cînd se mai păstrează împărțirea societății în clase cu interese antagonice — statul socialist capătă unele trăsături noi nespecifice statelor anterioare. În statul socialist accentul cade nu pe reprimare și dominație, ci pe latura organizatoare, constructivă și creatoare, nemaivorbind de caracterul puterii ca o putere a mării majorități pusă în slujba intereselor dezvoltării întregii societăți. Întrucît în analiza categoriei statului, clasicii au pornit mai ales de la cercetarea statului din orînduirile bazate pe exploatare, în lucrările lui Engels și Lenin găsim aprecierea că statul socialist „nu mai este un stat în sensul propriu al cuvîntului”¹. Această apreciere capătă o valoare deosebită pentru studiarea statului socialist mai ales în perspectiva dezvoltării sale după victoria socialismului. Aceasta nu pentru că statul socialist ar înceta să fie totuși un stat, un instrument al puterii politice, ci pentru că ne atrage atenția asupra prezenței unor trăsături ale statalității socialiste noi și necunoscute sau în orice caz nespecifice pentru conceptul de stat așa cum a fost el formulat chiar de clasici pe baza generalizării experienței orînduirilor bazate pe exploatare. Evoluția viitoare a statului socialist stimulează accentuarea și mai pronunțată a acestor trăsături noi, specifice rolului organizator, creator pe care el îl îndeplinește.

De altfel, considerăm potrivit să amintim în acest context un aspect sesizat de Marx la timpul său, și anume că statul în afară de a fi instrument al dominației de clasă — ceea ce e esențial — se manifestă și ca reprezentant oficial al întregii societăți pentru „îndeplinirea sarcinilor generale ce decurg din natura oricărei societăți”². Marx avea în vedere faptul că statul, deși era în esență un instrument al dominației de clasă, îndeplinea și unele activități pentru satisfacerea unor cerințe generale ale societății, deoarece în societatea împărțită în clase nu există o altă organizație reprezentantă a întregii societăți. Putem să ne referim, bunăoară, la măsurile pentru combaterea unor calamități, reglementarea circulației pe drumurile publice ș.a. Este fără îndoială că și acest aspect capătă noi valențe și parametri la statul socialist și cu atît mai mult în condițiile socialismului.

Tocmai în acest sens în raportul la Congresul al X-lea se atrage atenția, pe bună dreptate, că în analiza rolului și locului statului socialist în societate trebuie să se țină seama de schimbările pe care statul le-a suferit ca urmare a victoriei socialismului, că nu putem da un răspuns științific acestei probleme dacă nu ținem seama de faptul că după victoria socialismului statul se deosebește nu numai de statul din orînduirile exploatare, ci și de statul perioadei de trecere.

¹ Vezi: K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 20, Editura politică, 1964, p. 277; V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 31, Editura politică, 1964, p. 183, vol. 33, Editura politică, 1964, p. 18, 19.

² Marx-Engels, *Opere*, vol. 25, partea I, p. 422 (ed. rusă).

Generalizarea relațiilor economice socialiste și făurirea economiei socialiste unitare, transformările calitative ale structurii de clasă a societății, făurirea unității social-politice a poporului și omogenizarea societății, triumful ideologiei socialiste, ridicarea pe o treaptă superioară a formei de comunitate umană ca urmare a creării națiunii socialiste sînt factori obiectivi de natură economică, social-politică, națională și ideologică care determină transformări profunde ale statului socialist.

Aceste procese nu pot să nu se reflecte în evoluția bazei sociale a puterii, fără, bineînțeles, a putea fi vorba de vreo schimbare a titularului puterii. Ele au fost sintetizate și redactate în art. 2 al Constituției din 1965, care prevede că „întreaga putere în Republica Socialistă România aparține poporului, liber și stăpîn pe soarta sa.

Puterea poporului se întemeiază pe alianța muncitorească-țărănească. În strînsă unire, clasa muncitoare — clasa conducătoare în societate —, țărănimea, intelectualitatea, celelalte categorii de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, construiesc orînduirea socialistă, creînd condițiile trecerii la comunism“.

Ținînd seama de caracterul forțelor sociale din societatea noastră socialistă, de raporturile lor interne și internaționale și de evoluția socialistă a națiunii, consider că se pot formula următoarele trăsături ale puterii de stat socialiste din țara noastră în etapa actuală :

- puterea de stat are un caracter muncitoresc pentru că clasa muncitoare are rolul conducător în stat ;

- este o putere muncitoresc-țărănească pentru că la temelia ei stă alianța dintre clasa muncitoare și țărănime, ridicată pe o treaptă superioară, ca urmare a generalizării relațiilor socialiste în economie ;

- este o putere populară, pentru că ea aparține poporului unit prin comunitatea de interese economice, politice și ideologice a clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, pe baza căreia s-a făurit unitatea social-politică și moral-ideologică a întregului popor ;

- ea se prezintă ca o putere a națiunii socialiste suverane în slujba înfloririi națiunii.

Aceste caracteristici aflate într-o indisolubilă și organică unitate evidențiază că în etapa actuală statul nostru socialist este instrumentul puterii societății, organizația politică a puterii suverane a poporului, a națiunii, în frunte cu clasa muncitoare, menită să asigure nu dominația împotriva vreunui grup social, pentru că nu există un atare grup, clasele exploatare fiind lichidate, ci organizarea, conducerea, îndrumarea întregului popor pe drumul construcției socialiste, apărarea cuceririlor sale revoluționare. Prezente încă în perioada de trecere de la capitalism la socialism, aceste caracteristici s-au accentuat și desăvîrșit. Acum statul este socialist pentru că orînduirea socială în ansamblul ei este socialistă, în concret pentru că socialiste sînt baza economică pe care se ridică și forțele sociale și naționale a căror putere o reprezintă.

Între caracteristicile puterii socialiste, conducerea clasei muncitoare și a partidului comunist are rolul determinant, pentru că prin intermediul ei se realizează toate celelalte caracteristici.

În prezent, conducerea de stat a societății de către clasa muncitoare și cu participarea întregului popor se realizează fără dominație, dar prin

intermediul puterii, ceea ce presupune statornicirea deciziilor „cu putere de lege”, reglementarea relațiilor sociale prin norme și acte de guvernământ a căror obligativitate este garantată la nevoie și de forța coercitivă a statului. Societatea a ajuns la nivelul de dezvoltare în care dominația de clasă a încetat, dar nu a ajuns încă în etapa de a se putea lipsi definitiv de puterea politică, de coercițiunea statală. Este adevărat că în aceste condiții constrângerea aplicată de statul socialist împotriva acelor indivizi care încalcă legalitatea socialistă și normele de conviețuire socialistă se deosebește calitativ de reprimarea împotrivirii claselor exploatare răsturnate. Este de prisos să adăugăm că între metodele conducerii statale a societății socialiste locul primordial și în continuă creștere îl ocupă metoda convingerii, cetățenii văd în tot mai mare măsură în deciziile statale nu ordine impuse, ci necesități înțelese pe care le respectă liber, de bună voie. Specific este aici consensul între conducerea statală și mase.

Așadar, în orînduirile bazate pe exploatare statul este un instrument al dominației de clasă, asigurînd conducerea societății prin intermediul puterii în interesul unei minorități exploatare și doar, în subsidiar, rezolvă „sarcinile generale ce decurg din natura oricărei societăți”, fiind „reprezentantul oficial” al întregii societăți. În socialism lucrurile se schimbă radical. Statul este reprezentantul oficial al întregii societăți, organizația politică a puterii poporului care asigură conducerea societății de către clasa muncitoare nu împotriva vreunei clase, ci împreună, în strînsă alianță cu toate celelalte categorii sociale, deci în interesul întregului popor, avînd menirea de a rezolva sarcinile generale ce decurg din necesitatea organizării construcției socialiste, bazîndu-se în acest scop pe participarea conștientă și liber consimțită a maselor și numai în subsidiar pe folosirea forței de constrîngere împotriva acelor elemente care încalcă legalitatea statornicită ca expresie a voinței și intereselor generale.

De altfel, în condițiile socialismului s-a schimbat calitativ și raportul dintre persoană și stat, societate și stat. Au fost înlăturate cauzele care frînau inițiativa maselor, s-au creat condiții pentru participarea activă a fiecărui membru al societății la viața politică, economică, social-culturală a țării, iar organele statului asigură dezvoltarea și afirmarea multilaterală a personalității umane. Statul nu mai este o forță ostilă mării majorități a societății, ci a devenit un instrument al întregii societăți menit să asigure dezvoltarea și înflorirea orînduirii și națiunii socialiste, creșterea bunăstării materiale și culturale a poporului. Dezvoltarea și întărirea unității social-politice a clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, a tuturor celor ce muncesc, fără deosebire de naționalitate, consolidarea coeziunii națiunii noastre socialiste au determinat lărgirea și întărirea bazei sociale a statului socialist român, unitatea organică dintre stat și societate, factor hotărîtor al trăinicieii orînduirii noastre sociale și de stat socialist. Nu există astăzi o forță socială care ar amenința cuceririle socialiste sau care să fie în stare să răstoarne aceste cuceriri. Cheazășia forței de nezdruccinat a socialismului în țara noastră o reprezintă unitatea dintre popor — liber și stăpîn pe destinele sale —, statul socialist — instrument al puterii suverane a poporului — și Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare recunoscută de întregul popor.

Republica Socialistă România, stat suveran socialist, dă expresie celei mai mărețe cuceriri a poporului nostru realizată sub conducerea partidului comunist — dreptul de a-și stabili liber politica sa internă și externă în conformitate cu cerințele legităților sociale obiective, în funcție de condițiile istorice concrete ale diferitelor etape ale construcției socialiste și comuniste.

Așa cum au subliniat documentele partidului nostru în spiritul concepției marxist-leniniste, statul continuă să rămână instrumentul principal al dezvoltării viitoare a societății, pentru construcția multilaterală a societății socialiste și trecerea la comunism. Acesta este un fenomen legic, expresie a cerințelor obiective ale dezvoltării sociale în ansamblu. Lenin a subliniat în repetate rânduri necesitatea statului pentru asigurarea victoriei depline a comunismului. În raportul la Congresul al X-lea al partidului tovarășul Nicolae Ceaușescu arată că „nu poate fi abordată în mod științific problema atât de complexă a rolului și funcțiilor statului în socialism fără a lua în considerare întreg ansamblul condițiilor sociale interne și internaționale contemporane“.

În condițiile actuale de dezvoltare a țării noastre, societatea cunoaște deosebirile de clasă de un fel nou ca și deosebirile esențiale dintre oraș și sat, dintre munca fizică și cea intelectuală ; rolul conducător al clasei muncitoare în îndeplinirea misiunii sale istorice este de neconceput fără folosirea puterii de stat. Dezvoltarea națiunii socialiste, realizarea deplină a suveranității ei este posibilă numai prin utilizarea formei politice de organizare reprezentată de stat. Realitatea lumii contemporane dezmente opiniile unor „teoreticieni“ după care națiunea ar reprezenta o etapă depășită istoricește. Socialismul se dovedește a fi orînduirea care prin trăsăturile sale asigură afirmarea deplină a tuturor forțelor creatoare ale națiunii, înflorirea ei multilaterală. Statul socialist are un rol deosebit în propășirea națiunii socialiste. Îndeplinirea sarcinilor și mai complexe de organizare a construcției socialiste, de planificare a dezvoltării vieții economice, tehnice-științifice, social-culturale, potrivit legităților progresului social, și organizarea participării unor mase tot mai largi la această activitate impun, de asemenea, cu necesitate în condițiile prezente conducerea statală a acestor procese. În fine, rezolvarea sarcinilor ce decurg din raporturile internaționale sînt și ele de natură a determina nu numai menținerea, dar și creșterea rolului și importanței statului pentru evoluția societății.

Nici o altă organizație socială a oamenilor muncii nu poate înlocui statul, singura organizație care unește întregul popor, exprimă voința generală a acestuia și este, în numele lor, titularul proprietății socialiste asupra principalelor mijloace de producție.

Creșterea rolului statului se realizează înainte de toate sub aspectul funcționalității sale.

Documentele Congresului al X-lea preconizează, după cum este și firesc, îmbunătățirea activității de organizare, planificare și conducere a economiei naționale, de asigurare a sporirii avuției naționale, de perfecționare a formelor de retribuție după cantitatea, calitatea și importanța socială a muncii. Măsurile luate în vederea reorganizării conducerii eco-

nomiei naționale urmează a fi generalizate și perfecționate potrivit verificării lor practice.

Noi și importante sarcini se înscriu în cadrul funcției social-culturale și educative pe linia organizării și îndrumării, în limitele unor parametri superiori, a învățămîntului, științei și culturii, înfăptuirii ocrotirii sănătății.

Nu poate fi subapreciată funcția statului de apărare a ordinii sociale socialiste interne — întemeiată pe garantarea respectării proprietății socialiste, ordinii de drept socialiste, a exercitării depline a drepturilor și libertăților cetățenești.

Funcțiile externe ale statului menite să asigure înfăptuirea politicii internaționale izvorite din înalta grijă și responsabilitate pentru interesele generale ale socialismului și păcii în lume se dezvoltă și ele în indisolubilă legătură cu cele interne. Republica Socialistă România pune în centrul preocupărilor sale întărirea și dezvoltarea relațiilor de prietenie și colaborare frățească cu toate țările socialiste în spiritul internaționalismului socialist. Totodată, ea promovează relații de colaborare cu țările avînd altă orînduire social-politică, se manifestă activ în cadrul diferitelor organizații internaționale. Statul socialist român este chemat să asigure în continuare întărirea capacității de apărare a țării, pregătirea militară și politică corespunzătoare a forțelor armate.

România se pronunță neabătut pentru așezarea relațiilor internaționale pe baza principiilor de nezdruccinat ale respectului suveranității și independenței naționale, egalității în drepturi și avantajului reciproc, neamestecului în treburile interne. Această politică profund principială, corespunzătoare intereselor fundamentale, vitale ale tuturor popoarelor i-a adus României un binemeritat prestigiu pe arena internațională.

Analiza evoluției funcțiilor statului socialist scoate în evidență caracterul și conținutul nou al activității statale în socialism, rolul creator al acestuia, menirea lui de a fi instrumentul principal în realizarea procesului revoluționar de transformare socialistă, iar apoi comunistă a societății, proces condus de partidul comunist.

În cadrul acestor prefaceri este firesc să fie supuse unei continue adaptări și perfecționări mecanismul și forma statului. „Fără îndoială — se spune în raportul prezentat Congresului al X-lea al P.C.R. de tovarășul Nicolae Ceaușescu —, după lichidarea claselor exploatare, pe măsura desfășurării procesului de omogenizare a societății socialiste, rolul statului se schimbă, modificîndu-se și formele sale de acțiune“.

Teza leninistă cu privire la diversitatea formelor statelor socialiste se adevărește nu numai în sensul deosebirilor existente de la o țară la alta, dar și în sensul transformărilor ce au loc în cadrul sistemului politic-statal din fiecare țară. Partidul Comunist Român a preconizat, în special după Congresul al IX-lea, adoptarea unor măsuri principiale pe linia perfecționării funcționale a mecanismului de stat, la baza cărora au fost puse astfel de principii ca : centralismul democratic, conducerea colectivă, legalitatea socialistă, dezvoltarea și adîncirea continuă a democratismului socialist, creșterea operativității în stilul de muncă al organelor statului prin înlăturarea fenomenelor de formalism și birocratism. Aceste principii au căpătat un conținut mai bogat, au devenit mai eficiente în perioada actuală. Dezvoltarea, perfecționarea și întărirea statului socialist se între-

pătrund în mod legic cu procesul continuu, obiectiv de lărgire și adîncire a democrației socialiste.

Întreaga noastră viață de stat poartă pecetea concepției clare, marxist-leniniste a partidului nostru despre rolul statului în construcția socialismului, a preocupărilor constante de a se asigura perfecționarea continuă a activității statului, exercitarea tot mai eficientă a atribuțiilor lui. Acestui scop îi răspund măsurile inițiate în perioada dintre Congresul al IX-lea și Congresul al X-lea ale P.C.R. privind îmbunătățirea activității și creșterea rolului tuturor organelor de stat.

După cum se știe, prin componența și funcțiile sale, organul suprem al puterii de stat — Marea Adunare Națională — se caracterizează printr-un conținut profund democratic. Introducerea sistemului sesiunilor deschise, de lungă durată, dezvoltarea în continuare a activității comisiilor ei permanente în munca de pregătire a proiectelor de legi și în controlul activității de îndeplinire a legilor, creșterea rolului deputaților etc. dau un conținut mai bogat Marii Adunări Naționale în conducerea vieții de stat, conferindu-i atribute noi. Este concludent în acest sens că în ultimii ani n-a existat nici un act angajînd responsabilitatea statului care să nu fi fost precedat de largi discuții publice, care să nu fi fost analizat și legiferat de forul reprezentanților aleși ai poporului, de Marea Adunare Națională.

În același context de perfecționare se înscrie și actuala sferă de atribuții crescute ale Consiliului de Stat. Așa cum s-a subliniat la Conferința Națională a partidului, în conformitate cu Constituția țării, Consiliul de Stat este împuternicit să exercite un control mai activ asupra aplicării legilor, activității organelor centrale ale administrației de stat, Procuraturii și Tribunalului Suprem, a hotărîrilor organelor locale de stat. Alegerea secretarului general al Comitetului Central al partidului în funcția de președinte al Consiliului de Stat este de natură să asigure afirmarea deplină a rolului conducător al partidului în întreaga activitate socială și de stat, reprezentarea la nivelul cel mai înalt a partidului și statului nostru în relațiile internaționale. Funcțiile sporite ce-i revin Consiliului de Stat pot fi mai bine îndeplinite și datorită faptului că însăși componența sa este acum substanțial lărgită.

S-a asigurat, de asemenea, un rol crescut Consiliului de Miniștri — ca organ suprem al administrației de stat. Îmbunătățirile privind structura și funcționarea acestuia, cuprinse în noua lege de organizare a Consiliului de Miniștri, se află în strînsă legătură cu perfecționările ce se aduc modului de organizare și funcționare a aparatului de stat în ansamblul său. Acționînd ca un organ colectiv, Consiliul de Miniștri, în întregul său, și fiecare ministru în parte sînt răspunzători în fața Marii Adunări Naționale și în fața Consiliului de Stat (în intervalul dintre sesiuni) atît pentru propria activitate, cît și pentru activitatea consiliului în ansamblul lui. Degrevat de anumite sarcini curente, el se poate ocupa acum în mai mare măsură de studierea problemelor de perspectivă în dezvoltarea economică și socială a țării, de întărirea controlului asupra activității ministerelor și celorlalte organe ale administrației de stat.

Ilustrînd creșterea deosebită a funcției sale economice-organizatorice, statul nostru socialist a acordat și acordă în continuare o atenție deosebită perfecționării conducerii și planificării economiei naționale. Prin crearea Consiliului Economic ca organ de partid și de stat, se asigură posibilitatea

înfăptuirii unui control permanent, la nivelul conducerii partidului și statului, asupra desfășurării și realizării politicii economice pe ansamblul economiei, pe ramuri și sectoare, lichidându-se astfel paralelismul existent înainte de Conferința Națională între activitatea de stat și de partid în acest domeniu. În același timp, în întreaga economie națională își găsesc statuare principii de o excepțională însemnătate pentru accelerarea dezvoltării economice, cum sînt : munca colectivă în toate organele de conducere, gestiunea economică proprie, înlăturarea fenomenelor de centralism excesiv, îmbinarea mai judicioasă a conducerii centralizate a economiei, în ansamblul ei, cu creșterea autonomiei întreprinderilor și organizațiilor economice etc. Se realizează, astfel, cadrul necesar pentru ridicarea calitativă a competenței și nivelului conducerii, pentru optimizarea deciziilor și prevenirea elementelor de subiectivism.

Procesul perfecționării activității statului nostru socialist este semnificativ ilustrat și de noua organizare administrativ-teritorială, de legea cu privire la organizarea și funcționarea consiliilor populare. Ele au condus la înlăturarea unor verigi intermediare, la apropierea conducerii centrale de stat de organele locale, la sporirea considerabilă a atribuțiilor organelor locale ale puterii în dezvoltarea economică și social-culturală a județelor, orașelor și comunelor, în soluționarea cerințelor populației, pe baza introducerii principiului autonomiei funcționale a consiliilor populare. Această măsură marchează un pas important pe linia adaptării centralismului democratic la nivelul și cerințele actualei etape ale evoluției sociale. „*Continuîndu-se linia stabilită de Congresul al IX-lea și Conferința Națională, se vor urmări — se subliniază în Tezele C.C. pentru Congresul al X-lea — și în viitor perfecționarea întregii activități a statului, creșterea atribuțiilor și competenței organelor de stat, îmbinarea armonioasă a conducerii centrale cu autonomia largă a organelor locale, înfăptuindu-se cu consecvență centralismul democratic — principiu de bază al organizării și funcționării statului nostru socialist*”.

Pe măsură ce înaintăm pe calea construcției socialiste și se dezvoltă conștiința socialistă a maselor se realizează în țara noastră dezideratul politic formulat încă de Lenin ca *treburile de stat să fie rezolvate în tot mai mare măsură de poporul însuși, ca ele să devină o problemă a obștei sociale*.

Este limpede pentru oricine că în ultimul timp se face la noi tot mai mult în această direcție. Organizațiile de masă și obștești capătă în țara noastră un rol tot mai însemnat în înfăptuirea programului construcției socialiste în întreaga viață social-politică a țării. Sindicatelor le revin atribuții mai largi în mobilizarea oamenilor muncii la îndeplinirea planului de dezvoltare a economiei naționale, în perfecționarea și respectarea legislației muncii, în aplicarea concretă a măsurilor privind îmbunătățirea condițiilor de muncă și de viață ale salariaților. Sarcini și competențe sporite revin uniunilor cooperativelor agricole de producție, organizațiilor U.T.C., uniunilor de creație, consiliilor oamenilor muncii maghiari, germani, sîrbi, ucraineni ș.a. Semnificativ, pe plan politic și social, este și faptul că președintele Consiliului Central al Uniunii Generale a Sindicatelor, președintele U.N.C.A.P. și primul secretar al C.C. al U.T.C. fac parte de drept din Consiliul de Miniștri.

O caracteristică fundamentală a evoluției statului nostru este conjugarea eforturilor pentru întărirea lui cu întărirea legalității socialiste. Documentele Congresului al X-lea promovează în continuare politica stăruitoare a partidului nostru — în realizarea căreia Congresul al IX-lea a deschis, de asemenea, un capitol nou — de așezare a funcționării întregului edificiu social pe temelia legii, de respectare a normelor și regulilor de conviețuire socială atât de către organele de stat și obștești, cât și de fiecare cetățean în parte. Căci democrația socialistă este incompatibilă cu încălcarea legii. În această lumină trebuie să apreciem cerința ca nimeni, indiferent de funcție, și niciodată să nu mai poată lua măsuri abuzive, nepedepsit de lege, pentru ca în toate domeniile de activitate — economică, politică, social-culturală etc. — să se instaureze trainic și definitiv legalitatea. O semnificație deosebită prezintă în acest sens adoptarea unor acte normative de bază, cum este Codul penal, legiferările privind organizarea judecătorească, organizarea și funcționarea Procuraturii Republicii Socialiste România, a organelor securității și M.A.I., ridicarea rolului dreptului în dezvoltarea societății noastre, în garantarea libertăților constituționale. Întărirea legalității socialiste, respectarea neabătută a legilor, este o condiție fundamentală a întăririi statului, a cimentării legăturilor sale cu masele poporului.

La adâncirea democrației socialiste contribuie în mod substanțial promovarea consecventă de către partid a principiilor de dreptate și echitate socială. Politica partidului nostru tinde să fructifice plener valențele democratismului orînduirii noastre de stat, care proclamă și realizează omul ca valoare supremă în societate: înlăturarea inegalității între oameni, întemeiată pe deosebiri de clasă, înfăptuirea egalității bazate pe merite, repartitia produsului social pe temeiul unicului criteriu just și echitabil — acela al cantității, calității și responsabilității sociale a muncii.

În spiritul echității sociale promovat de partid acționează noua lege privind controlul provenienței unor bunuri ale persoanelor fizice, care nu au fost dobândite în mod licit, ca și alte legi. Pentru că democrația nu este nicidecum identică cu dreptul cuiva de a nu se conforma legilor țării, de a atenta la avutul obștesc sau personal, de a se comporta în mod nepermis în societate.

În cadrul aceluiași proces amplu, multilateral și profund se înscrie și grija pentru perfecționarea stilului și metodelor de muncă ale organelor de stat. Partidul nostru militează hotărît împotriva fenomenelor de formalism și birocratism din activitatea lor, pentru creșterea operativității și răspunderii aparatului de stat în rezolvarea în timp legal a cererilor, sesizărilor și propunerilor cetățenilor, slujirea promptă și conștiincioasă a intereselor maselor largi de oameni ai muncii. În concepția partidului nostru întărirea statului socialist este incompatibilă cu practica metodelor administrative, birocratice de conducere — ci, dimpotrivă, își găsește expresie deplină în intensificarea acțiunii de atragere a maselor la viața politică obștească, în activizarea politică a fiecărui cetățean.

Atrăgînd atenția asupra pericolului pe care-l reprezintă pentru buna funcționare a aparatului de stat tendințele de birocratism, în raportul prezentat Congresului al X-lea al partidului tovarășul Nicolae Ceaușescu subliniază necesitatea întăririi tot mai mult a controlului opiniei publice asupra activității organelor de conducere ale statului la toate nivelurile. „Tre-

buie să veghem — se arăta în raport — ca statul să nu se transforme într-un organism deasupra claselor, a societății, ci să se integreze organic — dacă se poate spune astfel — în societatea socialistă. Aceasta presupune ca toate organele de conducere ale statului să fie emanația maselor, să-și desfășoare activitatea în strinsă unitate cu poporul“.

O trăsătură tot mai prezentă în evoluția vieții noastre de stat și politice în general o reprezintă accentuarea formelor democrației directe. Participarea — azi problemă atât de amplu dezbătută în toate țările — poate să-și găsească o concretizare eficientă în toate domeniile vieții social-politice, economice, învățământ, cercetare științifică etc., în sistemul politic socialist. Congresul al X-lea prevede dezvoltarea cadrului instituțional în care cetățenii să-și spună cuvântul asupra activității organelor de stat, economice, social-culturale și obștești, să se asigure controlul opiniei publice, a poporului asupra tuturor organelor statului. În grija sa pentru dezvoltarea și adâncirea democratismului socialist, partidul nostru are — așa cum reiese și din lucrările congresului — o viziune realistă la lumina căreia democrația se corelează în mod necesar cu răspunderea, libertatea cu disciplina, iar drepturile cu îndatoririle sociale.

Perfecționarea organizării statale este nemijlocit legată de evoluția întregului sistem al organizării politice a societății noastre, de măsurile conjugate ce se iau pentru întărirea rolului partidului în conducerea întregii societăți, ca și de cele privind creșterea aportului organizațiilor obștești și de masă, al opiniei publice socialiste. În cadrul acestui proces de afirmare tot mai puternică a rolului factorului politic, ale cărui jaloane au fost stabilite de Congresul al X-lea, are loc perfecționarea conducerii întregii vieți sociale din Republica Socialistă România.

Din cronica luptei pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei de sub jugul fascist

Însuflețit de istoricele hotărâri ale Congresului al X-lea al partidului, avîntat în lupta pentru făurirea societății socialiste multi-lateral dezvoltate, poporul român a aniversat la 25 octombrie a.c. implinirea unui pătrar de veac de la eliberarea întregului teritoriu al țării de sub jugul fascist. 1944

Victoria insurecției armate de la 23 August 1944, moment crucial în istoria contemporană a României, a dus la eliberarea țării de sub jugul fascist, a deschis poporului român calea spre realizarea deplinei independențe naționale, a aspirațiilor sale de democrație și progres social.

În perioada ce a urmat insurecției, lupta de eliberare, antihitleristă, s-a îmbinat în mod organic cu lupta revoluționară internă pentru instaurarea unui regim de reală democrație, pentru înfăptuirea sarcinilor revoluției populare.

În condițiile succesorilor înregistrate de Națiunile Unite împotriva Germaniei hitleriste și aliaților ei, în primul rînd ca urmare a marilor victorii ale Armatei sovietice, care a purtat greul războiului, România, odată cu înfăptuirea actului istoric de la 23 August, a intrat într-o nouă etapă. Aceasta ridică în fața poporului român sarcini importante: ② continuarea războiului antihitlerist pînă la eliberarea deplină a patriei, pînă la zdrobirea totală a Germaniei naziste ③ refacerea economiei ② dezvoltarea cuceririlor democratice obținute în focul luptei insurecționale, consolidarea suveranității ⑤ independenței naționale. De rezolvarea acestor sarcini imediate depindeau ampluarea și ritmul unor profunde prefaceri înnoitoare în toate domeniile vieții politice, economice și sociale, întreaga evoluție ulterioară a țării. În contextul acestor obiective, momentul istoric și situația concretă a țării puneau pe prim plan lupta cu arma în mînă pentru completa eliberare a patriei de sub dominația hitleristă.

La 26 august 1944, un apel al C.C. al P.C.R. sublinia: „Alături de marile Națiuni Unite, aliații noștri firești, să ducem lupta pentru alun-

garea armatelor nemțești din țară..., să dezarmăm și să internăm hoardele hitleriste și agenții lor care se găsesc încă în țară.

Să pedepsim fără cruțare pe trădătorii de țară din clica lui Antonescu..."

O importanță deosebită în ce privește conducerea, organizarea și intensificarea luptei maselor pentru rezolvarea sarcinilor care se puneau în fața țării a avut-o faptul că de la 23 August 1944 Partidul Comunist Român activa în condiții de legalitate.

Imediat după 23 August a avut loc un intens proces de reorganizare a muncii partidului potrivit condițiilor legalității și ale dezvoltării impetuoaase a revoluției populare.

Chemările partidului au găsit în aceste zile istorice un ecou tot mai profund în rîndurile poporului și au antrenat la luptă mase din ce în ce mai largi de oameni ai muncii de la orașe și sate pentru sprijinirea războiului antihitlerist, pentru democratizarea țării.*

Prin conținutul său, războiul antihitlerist purtat de poporul român era expresia intereselor maselor populare, ale clasei muncitoare și aliaților săi, era o continuare a politicii forțelor democratice, revoluționare, în frunte cu partidul comunist.

Participarea României la războiul antihitlerist a început odată cu doborîrea guvernului antonescian, prin întoarcerea armelor împotriva trupelor hitleriste aflate în țară. Ridicarea la arme a poporului român — a Armatei române în totalitatea ei — împotriva hitleriștilor a fost rezultatul luptei hotărîte în anii agresiunii fasciste a celor mai consecvente forțe democratice, antihitleriste în frunte cu Partidul Comunist Român.

Războiul antihitlerist, început de România odată cu insurecția armată, a cuprins în etapa inițială două acțiuni simultane, care s-au condiționat reciproc. În timp ce forțele principale ale Armatei române și formațiunile de luptă patriotice desfășurau lupta împotriva trupelor hitleriste din zonele centrale, de sud-est, sud și sud-vest ale țării, unitățile din Podișul Transilvaniei, de pe frontierele de vest și sud s-au organizat în apărare pentru a împiedica pătrunderea unor noi trupe fasciste din afară și a păstra, astfel, la nord de Carpații Meridionali și la vest de Carpații Occidentali un vast câmp de pod strategic.

Prima acțiune s-a terminat pînă la 31 august 1944 și a consemnat victoria insurecției armate. A doua s-a prelungit și în luna septembrie.

* Probleme ale luptei maselor pentru cucerirea puterii au fost tratate pe larg în articolul: *Insurecția armată antifascistă din august 1944 — începutul revoluției populare în România*, de Paraschiva Nichita, în „Anale de istorie” nr. 4/1969, pag. 49—66, articol în care, dintr-o eroare redacțională, s-au strecurat unele inadvertențe. Astfel, subtitlul de la pag. 56 se va citi corect *Sub presiunea maselor populare, un nou guvern — expresie a coaliției F.N.D. cu P.N.Ț. și P.N.L.* Subtitlul de la pag. 59 este inutil, repetă pe cel de la pag. 54 (Nota red.)

Intrarea trupelor în dispozitivul de luptă împotriva obiectivelor hitleriste și aducerea la cunoștința opiniei publice interne și internaționale a hotărârii României de a participa la războiul antihitlerist au pus țara în stare de război cu Germania hitleristă. Această hotărâre a primit adeziunea deplină a țării, întregul popor a primit cu entuziasm chemările înflăcărate ale P.C.R. de a se ridica la arme pentru eliberarea patriei de sub opresiunea fascistă.

Însuflețite de chemările Partidului Comunist Român, trupele române, formațiunile de luptă patriotice, sprijinite de populație, au luptat eroic, nimicind aproape în totalitatea lor forțele hitleriste aflate în interiorul țării. Între 23—31 august 1944 a fost eliberată partea centrală, de sud-est și sud-vest a țării.

Succesul lor deplin a fost cheazășuit de masiva participare a maselor populare, de faptul că s-au desfășurat în condiții externe prielnice create îndeosebi de puternica acțiune ofensivă declanșată la 20 august 1944 de trupele sovietice pe frontul Iași—Chișinău. Lovitura dată forțelor hitleriste prin operația de la Iași—Chișinău a pus comandamentul hitlerist în imposibilitatea de a interveni cu forțe ale grupului de armate Ucraina de sud împotriva insurecției. La rîndul lor, prin eliberarea părților centrale de sud-est și sud-vest ale țării, forțele insurecționale române au deschis direcția strategică a văii Dunării, spre Budapesta și Viena, spre sudul Transilvaniei, ceea ce a dat posibilitate forțelor armate sovietice să ajungă într-un timp scurt și fără noi sacrificii la frontierele româno—bulgară, româno—iugoslavă și româno—maghiară.

Conjugarea ambelor acțiuni ofensive sovietice din Moldova cu acțiunile insurecționale din interiorul țării a creat condițiile viitoarei cooperări între trupele sovietice și române în operațiile militare care aveau să ducă la eliberarea completă a teritoriului țării.

De mare importanță pentru aceasta a fost reușita acțiunii trupelor române de acoperire a frontierei, de zădărnăcire a încercărilor comandamentului german de a cuceri — prin două lovituri ofensive — Carpații Meridionali.

Acțiunea de acoperire a frontierei a fost o operație de mare răspundere, desfășurată în condiții extrem de complexe, mai ales la început, cînd grosul forțelor române se aflau încheștate în lupte aprige cu trupele inamice din interior. Inițial, această misiune a revenit unor mari unități ale Armatei 1, unor formațiuni militare și paramilitare aflate în această zonă.

Concomitent cu acțiunea de acoperire a frontierelor țării s-au desfășurat puternice lupte pentru lichidarea rezistențelor germane aflate în partea de sud a Transilvaniei. Pînă la sfîrșitul lunii august a fost eliberată de către ostașii români întreaga regiune cuprinsă între Întorsura Buzăului, sud Cluj, est Salonta, în lungul frontierei de sud-vest a țării

pină la Orșova și între lanțul carpatic¹. Astfel, a fost realizat un mare cap de pod strategic. Realizarea lui a permis traversarea, fără lupte, a Carpaților Meridionali de trupele române și armatele sovietice. Dată fiind valoarea strategică a acestui cap de pod, comandamentul român a luat măsuri de menținere a lui, apărându-și pozițiile depărtate de trecătorile Carpaților. În acest scop, forțele rămase disponibile în interiorul țării au fost imediat dirijate spre această zonă, fapt ce a permis regruparea lor și reorganizarea comandamentului. Aceste măsuri luate de Marele Stat-Major român au pregătit terenul pentru declanșarea ofensivei de eliberare a întregului teritoriu al țării².

Înfrînt în luptele purtate în interiorul țării, comandamentul hitlerist a luat hotărîrea de a trece cît mai repede la o ofensivă împotriva României în scopul cuceririi capului de pod deținut de trupele române și a liniei frontului pe Carpații Meridionali.

Prima acțiune ofensivă de amploare a trupelor inamice a fost declanșată în dimineața zilei de 5 septembrie 1944, în centrul Transilvaniei, pe direcțiile : Cluj-Alba Iulia, pantele estice ale Apusenilor spre Brad și Deva, precum și dinspre Bistrița spre Luduș și Blaj. Divizia 20 infanterie română a trebuit să ducă lupte grele cu cele 5 divizii inamice, dintre care una de tancuri. În condițiile acestui raport de forțe, ostașii români au luptat cu eroism pînă la ultimul cartuș. În acele momente de grele încercări, întreaga populație din zona frontului s-a ridicat la luptă pentru apărarea pămîntului strămoșesc. Încadrați în subunități ale batalioanelor fixe regionale, locuitori ai satelor și orașelor amenințate s-au avîntat în luptă cu arma în mînă, cot la cot cu ostașii din unitățile de grăniceri sau alte formațiuni militare românești aflate în această zonă.

Un episod eroic de neuitat l-au constituit faptele de arme ale populației din localitățile situate pe pantele de est ale Munților Apuseni, pe văile Arieșului, Someșului Rece și Someșului Cald. Cînd forțele hitleristehorthiste au încercat să pătrundă în Munții Apuseni, acestea s-au izbit de hotărîrea fermă a populației locale ridicată la arme. Locuitori din comuna Sălciua de Jos de sub comanda locotenentului în rezervă Ludovic Todea, sprijiniți de muncitori minieri din localitățile Baia și Cîmpeni, au zdrobit în Valea Arieșului atacurile inamicului mult superior³.

¹ Arhiva M.F.A.—M.St.M., dosarul nr. 1/28, fila 194.

² Vezi col. E. Bantea, col. C. Nicolae, general-locotenent în rezervă Gh. Zaharia, *August 1944—mai 1945*, Editura militară, București, 1969, precum și col. C. Nicolae și col. în rez. G. David, *Unele considerații cu privire la capul de pod de la nord și vest de Carpații Meridionali* (23 august—18 septembrie 1944), în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.C.R.” nr. 6/1965, p. 68.

³ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., fondul 13, dosarul nr. 1420, filele 25—28 ; vezi și „România nouă” din 28 septembrie 1944.

Transilvania a fost desrobită

Careii și Satu-Mare au fost eliberate

Marele Stat Major al Armatei

COMUNICAT

asupra operațiunilor din ziua de 25 Octombrie 1944

Facsimil al comunicatului
Marelui stat-major
român prin care se anunța
eliberarea părții de nord-vest a țării]

În Transilvania de Nord-Vest, trupele române de sub comanda Generalului de Corp de Armată Avramescu Gh. în strânsă legătură cu cele sovietice, au ocupat orașele Carei și Satu-Mare, după care au depășit frontiera româno-maghiară, desrobind astfel

rie cu puternicile și vitezele trupe sovietice, diviziile noastre au contribuit larg la înfrângerea și nimicirea forțelor germano-maghiare din Transilvania și Banat.

Jertfe de sânge ale armatei noastre, în aceste două luni de lupte, neîntrerupte au fost însă mari. Peste

În defileul de la Iara, un grup de locuitori din comuna Hășdate, organizați sub comanda sergentului major Dumitru Tăuțan, au ținut pe loc ore în șir o puternică coloană inamică. Pe văile Crișului Repede, Someșului Mic, pe dealul Feleacului, pretutindeni, inamicul a întâlnit hotărîrea neclintită a localnicilor români, maghiari și de alte naționalități de a-și apăra glia străbună, patria comună. Eroismul popular a dat posibilitatea comandamentului român să-și concentreze forțele și să stăvilească ofensiva inamicului. Planurile comandamentului hitlerist de a lichida marele cap de pod din Podișul Transilvaniei au eșuat. Defileurile Oltului și Jiului au rămas în adîncimea teritoriului deținut de trupele române.

Nici în Crișana și Banat, ofensiva hitleriștilor declanșată la 11 septembrie 1944 nu a înregistrat succese. Prin luptă eroică, plină de sacrificii, a subunităților de grăniceri, sprijinite prin toate mijloacele de către populația din zonă, forțele inamicului au fost treptat măcinate și sleite. Au rămas pentru totdeauna înscrise cu litere de aur în letopisețul luptei de eliberare a patriei faptele de arme ale locuitorilor comunei Damiș, eroismul artileriștilor de sub comanda căpitanului Romulus Pete, care la Șofronea (nord de Arad) au stăvilit cu un singur tun năvala inamică timp de 6 ore, pricinuindu-i pierderi grele. Repetatele atacuri ale forțelor inamice date în lungul văii Mureșului s-au lovit de hotărîrea de neclintit a detașamentului format îndeosebi de școala de subofițeri de la Radna, comandat de colonelul Alexandru Petrescu. Zile și nopți în șir, ostașii români, sprijiniți de localnici, au făcut dovada unui eroism de masă, rezistînd și trecînd la contraatacuri nimicitoare.

În timp ce unitățile Diviziei 1 infanterie-instrucție stăvileau ofensiva inamicului, în acest sector de luptă au sosit, în seara zilei de 17 septembrie, primele subunități sovietice, care au intrat direct în acțiune. Prin lupta

comună a trupelor române și sovietice inamicul a fost definitiv oprit și apoi, în zilele următoare, respins peste frontiera româno-ungară, la vest de Arad.

Nici încercările inamicului de a ocupa Timișoara, Reșița și alte centre industriale din această parte a țării nu au dat rezultatele scontate de comandamentul german.

După zece zile de lupte aprige, cu forțe relativ puține, dar permanent și multilateral sprijinite de către populație, Armata română a zădărnicit ofensiva inamică în partea de nord-vest a țării și, odată cu aceasta, toate încercările comandamentului hitleristo-horthist de a pune stăpînire pe lanțul Carpaților Meridionali. Reușita acestei acțiuni a chezurat succesul operațiilor următoare purtate pentru eliberarea completă a teritoriului țării, a asigurat forțelor române și sovietice spațiul și timpul necesare ieșirii și concentrării lor nestingherite în centrul Transilvaniei și în Cîmpia Tisei ⁴.

În ansamblul luptelor pentru eliberarea întregului teritoriu de sub jugul fascist, un capitol important îl constituie acțiunea ofensivă a forțelor sovietice și române executată în partea de sud-est a Podișului Transilvaniei, unde linia de demarcație vremelnică făcea un intrind adinc în interiorul regiunii, constituind o permanentă amenințare pentru zona Brașov. Misiunea de a nimici forțele inamice aflate în această zonă a revenit trupelor Corpului de munte român, care au desfășurat acțiuni energice în vederea trecerii la ofensivă. Concomitent, Divizia 202 Infanterie sovietică, împreună cu Divizia de voluntari români „Tudor Vladimirescu”, formînd împreună Corpul 33 de armată sovietic, au sosit în zonă la 6 septembrie 1944. A doua zi ele au trecut la ofensivă, acționînd la început de-a lungul Oltului, spre Sf. Gheorghe și Miercurea Ciuc. Luptele au căpătat un caracter deosebit de îndrîjit la Ilieni (sud Sf. Gheorghe), unde au fost respinse contraatacurile de infanterie și tancuri, cu pierderi grele pentru inamic. Înaintarea impetuoasă a ostașilor Diviziei „Tudor Vladimirescu”, conjugată cu a vînătorilor de munte, a dus la izgonirea dușmanului din Sf. Gheorghe. Astfel, la 8 septembrie 1944 a fost eliberat primul oraș aflat pe teritoriul vremelnic cotopt prin dictatul de la Viena.

Vînătorii de munte și-au continuat acțiunea ofensivă de-a lungul Văii Oltului spre nord. Înfrînt, inamicul încerca să-și organizeze apărarea pe noi aliniamente. În această acțiune, pe cînd conducea nemijlocit subunitățile din primul eșalon a fost rănit mortal generalul Grigore Bălan, comandant secund al Diviziei 1 munte.

⁴ Lt. col. P. Ilie, lt. col. A. Marinescu, *Din luptele armatelor române și sovietice pentru eliberarea părții de nord-vest a României*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.” nr. 1/1966, p. 19.

Concomitent cu acțiunea de pe latura de sud-vest a intrîndului din această parte a Transilvaniei, puternice forțe ale armatelor sovietice 40 și 7 de gardă aflate în Bucovina și vestul Moldovei au reușit prin lupte grele să pătrundă în trecătorile Carpaților Orientali. În efortul lor s-au încadrat luptele desfășurate pe direcția Cîmpulung Moldovenesc, Vatra Dornei, Cîrlibaba, care au avut o importanță deosebită în acțiunea generală de eliberare a părții de nord-vest a țării. În aceste lupte, alături de ostașii din Corpul 50 sovietic, s-a distins un detașament de grăniceri români, de sub comanda colonelului Nistor Teodorescu, care intrase în luptă contra trupelor hitleriste chiar din noaptea de 23/24 august. Într-un timp extrem de scurt, detașamentul de grăniceri a executat 17 misiuni importante de luptă, a luat cu asalt și a cucerit, rînd pe rînd, zeci și zeci de înălțimi pe care inamicul le apăra cu înverșunare. Dînd o înaltă apreciere luptei eroice a grănicerilor români care au acționat în această zonă, generalul Merkulov, comandantul Corpului 50 sovietic, menționa într-un ordin din 19 octombrie 1944 : „Acțiunile încununate de succes desfășurate de Regimentul 3 grăniceri împreună cu unitățile Corpului 50 sovietic au avut o influență hotărîtoare asupra mersului general al operațiilor militare pentru forțarea Carpaților pe linia Mălini-Cîmpulung”⁵.

În luptele purtate, ostașii sovietici și români s-au bucurat de întregul sprijin al populației locale. Pretutindeni, în orașe și sate, la Cîmpulung Moldovenesc, Gura Humorului, Vatra Dornei și în multe alte localități, populația a primit cu urale și flori pe ostașii români și sovietici, exprimîndu-și sentimentele de caldă recunoștință și simpatie.

În același timp, împreună cu Armata 7 de gardă sovietică, au acționat și unități române din Divizia 103 munte, din Divizia 1 blindată, precum și Regimentul 7 artilerie grea. Înfrățiți în lupte, ostașii români și sovietici au pătruns în depresiunea Ciucului, au escaladat crestele Munților Gurghiului și au dus cu succes bătălia de pe riul Niraj, unde inamicul reușise să-și organizeze o linie întărită.

Încleștat în lupte crîncene, Corpul de munte român a respins forțele adverse și la 28 septembrie 1944 a eliberat orașul Tîrgu-Mureș, forțînd riul Mureș. Bătălia pentru lichidarea intrîndului făcut de frontul german în partea de sud-est a Transilvaniei s-a încheiat cu succes deplin. Ca urmare, linia frontului în această zonă a fost împinsă pe un aliniament trasat de cursul Mureșului superior.

De la mijlocul lunii septembrie 1944, frontul din centrul Podișului Transilvaniei a devenit teatrul unor violente bătălii. Pe cînd forțele Armatei 4 române se aflau în plină ofensivă în sectorul central al frontului, au început să sosească în noua zonă de operații primele unități sovietice

⁵ Arhiva M.F.A.—M.St.M., dosarul nr. 650/4, filele 1—17; Vezi și Nistor Teodorescu, colonel în rezervă, *La Mălini în august 1944*, Editura militară, București 1966, p. 108.

Monumentul ridicat la Oradea în cinstea eroilor sovietici

din Armata 27 și din Armata 6 de tancuri. Totodată, forțele Armatei 5 aeriene sovietice au început să acționeze cu intensitate sporită în această regiune.

Bătălia de pe Mureș a constituit unul din cele mai eroice episoade ale luptelor purtate de ostașii români din unitățile corpurilor motomecanizat și 2 armată, în deosebi de cei ai Diviziei 9 infanterie, pentru eliberarea întregului teritoriu al țării de sub jugul hitleristo-horthist. Nici înverșunarea inamicului, nici terenul abrupt și accidentat, nici ploile ce nu mai conteneau zile și nopți în șir nu au putut stăvili elanul ostașilor români. Bilanțul acestei bătălii s-a soldat cu înfrângerea dușmanului și ocuparea pozițiilor dominante. În aceste lupte pe pantele dealului Sîngeorgiu și în localitatea Oarba

de Mureș și-au vărsat sîngele aproape 7 000 de ostași români.

Pe a doua direcție de ofensivă — Turda, Cluj — trupele române și sovietice au forțat Arieșul, au pătruns în Cîmpia Turzii, ocupînd totodată înălțimile de la Vișoara. La 4 octombrie 1944 trupele sovietice au eliberat orașul Turda. Realizarea unor importante capete de pod peste riurile Mureș și Arieș a creat condiții favorabile unei acțiuni ofensive de amploare strategică.

Principalele trăsături ale luptelor purtate în această perioadă constau în caracterul lor deosebit de îndrîjit, înverșunarea inamicului, combativitatea și spiritul de sacrificiu al trupelor române și sovietice, care au spulberat toate încercările comandamentului fascist de a-și menține și consolida pozițiile în centrul Podișului Transilvaniei. „Agățîndu-se cu disperare de orice întăritură a terenului, fasciștii — sublinia ziarul „Pravda“ din 17 septembrie 1944 — luptă pentru fiecare sat, pentru fiecare înălțime. Li s-a ordonat să stăvilească prin orice mijloace înaintarea Armatei Roșii, care luptă umăr la umăr cu trupele române... Dar toate acestea n-au putut opri înaintarea noastră. Românii luptă alături de noi cu aceeași dîrzenie, cucerind cu vitejie fiecare metru de pămînt, fiecare nod de cale ferată, fiecare sat. Deseori duelurile de artilerie sînt urmate de lupte corp la corp. Pămîntul Transilvaniei arde sub picioarele ocupanților...”

În ajunul ultimului asalt de pe teritoriul românesc, linia frontului din această zonă urma un aliniament care trecea pe crestele estice ale Munților Maramureșului, Rodnei și Călimani, în lungul cursurilor Mureșului și Arieșului, peste Munții Bihorului, pe la sud de Oradea, după care cobora de-a lungul frontierei româno-ungare.

Victoriile repurtate de ostașii români și sovietici în această zonă a frontului au dus la declanșarea operației de amploare strategică elaborată de comandamentul sovietic cunoscută sub numele de operația „Debretin“. În cadrul acestei operații, trupele din compunerea Frontului 2 ucrainean executau concomitent o lovitură principală pe direcția Bekescsaba, Debretin, Nyiregyháza și

una secundară pe direcția Cluj, Carei. Cea de-a doua direcție operativă viza desăvîrșirea eliberării părții de nord-vest a României, nimicirea inamicului din această zonă și ieșirea pe un aliniament la nord-vest Debretin. Această misiune a revenit armatelor 4 română și 27 sovietică, sprijinite de Corpul 1 aerian român. La flancul drept al acestor forțe acționau pe direcția Reghin, Dej trupele Armatei 7 de gardă sovietice, pe cînd marile unități ale Armatei 40 sovietice, pătrunzînd în Maramureș, înaintau pe direcția Baia Mare, Satu-Mare.

Ultima acțiune de amploare care țintea eliberarea întregului teritoriu al țării și se încadra organic în operația „Debretin“ s-a desfășurat între 6 și 25 octombrie 1944 și a cuprins mai multe episoade distincte. Primul l-a constituit cel desfășurat pe Crișuri pe direcția Oradea. Cu toată înverșunarea inamicului, manevra executată de forțele blindate sovietice care vizau partea de nord a orașului, conjugată cu acțiunile energice ale forțelor române și sovietice aflate în partea de sud, a obligat inamicul să se retragă. Prin acțiunea comună a trupelor române și sovietice, la 12 octombrie Oradea a fost eliberată.

Principalul episod al ultimului asalt pe pămîntul românesc a avut loc la aripa dreaptă a Frontului 2 ucrainean. În această zonă au acționat forțele armatelor 4 română și 27 sovietică, cu misiunea de a dezvolta ofen-

Monumentul ridicat la Oradea în cinstea eroilor români

siva pe direcția Turda, Cluj, apoi peste înălțimile nordice ale Munților Apuseni, spre Carei și Satu-Mare. În această zonă a frontului, acțiunea generală a fost declanșată la 9 octombrie 1944, în urma unor minuțioase pregătiri, grupări și regrupări de forțe dictate de cerințele situației concrete în care se aflau trupele. La început, inamicul a opus o rezistență înverșunată mai ales în zona Turda, Cluj cu scopul de a păstra cât mai mult Poarta Someșului și căile de comunicații din această zonă, a căror pierdere pune în pericol forțele fasciste aflate în Bucovina, Maramureș și nord-estul Transilvaniei. Lupte îndârjite s-au dus în zona orașului Cluj, principalul centru economic și administrativ din Transilvania. Pe direcția orașului au acționat cu dirzenie mari unități sovietice. Odată cu ele, prin lupte crâncene, unitățile Diviziei 18 infanterie română au atins malul râului Someș la est de oraș.

Însuflețită de dragoste de patrie și de victoriile trupelor româno-sovietice, populația a sprijinit prin toate mijloacele acțiunile militare. Numeroși locuitori s-au înrolat voluntari în batalioanele regionale fixe refăcute sau au constituit subunități independente. Semnificativă în această privință este pilda multor locuitori din comuna Gilău, care, în dorința de a participa la luptă pentru eliberarea plaiurilor natale, au trecut granița vremelnică și s-au constituit în subunități de voluntari⁶. Cu multă vitejie au acționat voluntarii din localitatea Lunca Vișagului, care la 20 septembrie 1944 au trecut la asaltarea și nimicirea rezistențelor dușmane, eliberând cu propriile lor forțe localitățile Lunca Vișagului, Valea Drăganului și Poieni. Printr-o acțiune ingenioasă, executată prin surprindere, ei au ocupat fabrica de cherestea din Poieni, salvând-o de la distrugere, apoi au interceptat șoseaua și calea ferată Cluj-Oradea, între Huedin și Ciucea. Prin acțiunea lor aceștia au salvat și circa 800 de lucrători de diferite naționalități încorporați în batalioane de muncă care urmau să fie deportați în Reichul german. Emoționantă a fost întâlnirea dintre grupul de voluntari români înțeleștați în luptă și ostașii sovietici care înaintau pe această direcție⁷.

În acțiunea desfășurată de trupele române și sovietice din zona orașului Cluj, ca de altfel din întreaga parte de nord-vest a țării, sprijinul dat de populație a îmbrăcat forme multiple. O contribuție însemnată au avut-o locuitorii din regiunile vremelnic ocupate, care, organizați și însuflețiți de comuniști, au acționat cu hotărîre, salvînd de la distrugere bunuri materiale de mare valoare economică. Pilduitoare în acest sens a fost atitudinea populației clujene, formată din români, maghiari și de altă naționalitate, care a zădărnicit aruncarea în aer a unor întreprinderi și a asigurat ordinea publică.

⁶ Arhiva I.S.I.S.P., fondul nr. 13, dosarul nr. 1420, filele 10—13.

⁷ *Ibidem*, filele 32—54.

Sprijinită de populație, acțiunea forțelor române și sovietice desfășurată în zona orașului Cluj s-a încheiat cu un succes deplin. În ofensiva lor victorioasă, ele au eliberat rînd pe rînd localitățile din această parte a țării, zdrobind rezistențele dușmane. În toiul acestor acțiuni, numeroși locuitori ai satelor care-și așteptau eliberatorii, au lovit dușmanul cotropitor. La Salva, Coșbuc, Dăbica și în alte localități, din proprie inițiativă, sătenii au trecut la dezarmarea cotropitorilor și la întîmpinarea armatelor române și sovietice eliberatoare.

Încercînd să slăbească hotărîrea de luptă a maselor, ocupanții fasciști au înăsprit teroarea și prigoana, dedîndu-se la numeroase crime și samavolnicii, în timpul cărora au căzut victimă un însemnat număr de locuitori din această parte a țării. Masacrarea a 29 de patrioți români și de altă naționalitate în comuna Moisei, precum și în satele Sărmaș, Apa, Șagu, Jimbolia, incendierea unor localități și jefuirea populației au umplut de revoltă și ură inimile locuitorilor.

Din dragoste de patrie și din dorința de a o vedea liberă și prosperă s-a aprins flacăra luptei de partizani pe plaiurile maramureșene. Mii de locuitori țărani, intelectuali — români, maghiari și de alte naționalități — nu s-au supus ordinelor de chemare, rechizițiilor și altor corvezi pentru nevoile frontului. Mulți dintre ei s-au constituit în grupe de partizani, împotrivindu-se cu arma în mînă ocupanților fasciști.

Ostași români și sovietici întînd hora cu prilejul eliberării la 25 octombrie 1944 a localității Carei

Ultima încercare de rezistență a forțelor fasciste a avut loc în zona Carei, Satu-Mare. Vitejii ostași ai Corpului 6 armată român au asaltat rezistențele inamice și au eliberat, la 25 octombrie 1944, orașul Carei, în timp ce Divizia 133 infanterie sovietică din Armata 40 și din vest Divizia 11 infanterie română au eliberat orașul Satu-Mare. Prin aceasta a fost desăvârșită eliberarea întregului teritoriu al României.

Evenimentul a fost primit de poporul român cu mult entuziasm. Pretutindeni, în lungul și latul țării au avut loc mitinguri și întruniri populare, expresie a recunoștinței față de eliberatorii patriei.

Luptele pentru eliberarea întregului teritoriu al țării s-au încheiat cu succes deplin. Eliberarea teritoriului național a fost rodul luptei hotărâte a întregului popor român însuflețit și mobilizat de Partidul Comunist Român, rezultat al luptelor desfășurate de ostașii români și sovietici. Acest eveniment a marcat un moment istoric, crucial în lupta grea, eroică dusă de poporul român pentru libertate, independență națională și progres social. Ca semn al păstrării și cultivării tradițiilor de luptă înaintate ale Armatei române, al prețuirii eroismului ostașilor noștri în lupta pentru eliberarea patriei de sub jugul fascist și al contribuției aduse la zdrobirea fascismului german, 25 octombrie a devenit ziua forțelor armate ale Republicii Socialiste România.

Pe lângă numeroasele jertfe ale luptătorilor care și-au dat viața pentru eliberarea patriei, poporul român, odată cu întoarcerea armelor contra Germaniei naziste, a pus în slujba frontului antihitlerist toate forțele și resursele sale materiale și umane, întregul său potențial economic. De la începutul operațiilor militare pînă la sfîrșitul războiului antihitlerist, singura bază de aprovizionare a Armatei române a constituit-o în exclusivitate economia țării. Cu toate împrejurările vitrege determinate de războiul și jaful hitlerist, de bombardamente, precum și de sabotajul reacțiunii, efortul economic al României pus în slujba frontului a cunoscut o dezvoltare continuă.

În etapa luptei pentru eliberarea patriei, masele populare, însuflețite de cauza dreaptă a războiului, de patriotism și de ură față de cotropitorii fasciști, au răspuns cu elan sporit la chemarea Partidului Comunist Român „Totul pentru front, totul pentru victorie!”. În fruntea acestei lupte s-a situat clasa muncitoare, organizată și condusă de detașamentul ei de avangardă marxist-leninist. La chemarea partidului, muncitorii din principalele întreprinderi ale țării ca, de pildă, „Malaxa” și „Voinea” din București, „Astra” din Brașov, „Reșița” și altele s-au angajat cu toată energia și entuziasmul să răspundă cu cinste sarcinilor complexe și grele impuse de desfășurarea victorioasă a războiului. Din dragostea de patrie, de libertate și progres a izvorit elanul cu care clasa muncitoare s-a dăruit cauzei drepte a războiului, au răsărit forme noi de participare la efortul

de refacere a economiei și de sprijinire a frontului. Această acțiune patriotică a căpătat un larg caracter de masă, înscriind minunate pagini de eroism și abnegație.

Însufletește de aceleași țeluri și năzuințe, masele țărănești, intelectualii și alte pături ale populației au sprijinit frontul cu avânt sporit.

Hotărîrea cu care poporul român a sprijinit frontul cu toate cele necesare purtării operațiilor militare a contribuit la succesul luptelor desfășurate pentru eliberarea patriei, iar apoi dincolo de hotarele ei.

După eliberarea întregului teritoriu al țării, ostașii români au luptat alături de ostașii sovietici pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei pînă la înfrîngerea definitivă a Germaniei hitleriste.

La luptele pentru desăvîrșirea eliberării teritoriului patriei Armata română a participat cu 27 de divizii, un corp aerian și două brigăzi de artilerie antiaeriană, totalizînd un efectiv de 265 735 de militari. Pierderile suferite de trupele noastre între 21 septembrie și 25 octombrie 1944 s-au ridicat la 33 469 de oameni, iar însumate cu cele dintre 1 și 20 septembrie 1944 la 49 744.

În timpul ofensivei întreprinse pentru alungarea fasciștilor de pe teritoriul României, trupele noastre au eliberat 872 de localități, dintre care 8 orașe și 18 localități importante⁸.

În cadrul operației „Debrețin“, desfășurată între 6 și 28 octombrie 1944, în partea de nord-vest a României și de est a Ungariei, au participat 40 de divizii de infanterie sovietice, 8 corpuri de tancuri, precum și unități mecanizate și de cavalerie. În luptele crîncene purtate pentru desăvîrșirea eliberării întregului teritoriu al țării, ostașii sovietici s-au aco-perit de glorie nepieritoare. Pentru faptele lor de arme peste 50 000 de soldați și ofițeri au fost decorați cu ordine și medalii.

Poporul român aduce un omagiu fierbinte fiilor patriei — revoluționari, patrioți, partizani și luptători din rezistență —, bravilor ostași care au luptat cu vitejie și eroism pentru eliberarea țării, pentru înfrîngerea fascismului. Dînd glas acestor sentimente, secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, spunea la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a 25-a aniversări a eliberării patriei: „Faptele lor de vitejie, înaltul lor exemplu de dăruire, devota-ment și spirit de sacrificiu în slujba patriei vor rămîne înscrise pentru totdeauna în cartea de aur a națiunii noastre“.

Dr. AUREL PETRI

⁸ Arhiva M.F.A.—M.St.M., dosarul nr. 3/13, fila 31.

Insurecția din septembrie 1923 în Bulgaria

Ideile eliberatoare ale Marii Revoluții Socialiste din Octombrie au exercitat o puternică influență asupra proletariatului și a maselor largi populare din Bulgaria, și în special asupra Partidului Muncitoresc Social-Democrat (socialiștii strimți). După cum se știe, partidului socialiștilor strimți îi erau proprii remarcabile calități revoluționare, care-l apropiiau de bolșevism. El se evidenția prin fidelitate față de marxism, de internaționalismul proletar, prin intransigența de clasă față de burghezie și de uneltele ei reformiste. Partidul Muncitoresc Social-Democrat (socialiștii strimți) a primit o înaltă apreciere din partea lui Lenin, care-l denumea partidul revoluționar de stînga al proletariatului bulgar.

P.M.S.D. (socialiștii strimți) și-a manifestat virtuțile sale revoluționare îndeosebi în anii primului război mondial și în perioada imediat următoare. Socialiștii strimți au salutat cu căldură victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Ei și-au însușit cauza revoluției și au chemat muncitorii și țăranii bulgari să urmeze exemplul fraților lor ruși. În manifestele ilegale și în presă, partidul a răspîndit pe larg lozincile și ideile Revoluției din Octombrie. În partid a început un proces de maturizare bolșevică.

La primul său Congres, reunit în mai 1919, partidul a adoptat o declarație-program istorică, prin care a marcat începutul înarmării sale leniniste. Pentru prima oară, el a inclus într-un document programatic ideea despre dictatura proletariatului. Partidul și-a însușit ideea revoluției socialiste ca pe cea mai apropiată sarcină a sa și a indicat toate mijloacele noi ale luptei revoluționare a proletariatului — de la greva politică de masă pînă la insurecția armată ¹. După război, partidul s-a situat în fruntea avîntului revoluționar al oamenilor muncii; el a condus luptele maselor — grevele, acțiunile și demonstrațiile împotriva scumpetei și a foametei, pentru amnistie politică, pentru apărarea Rusiei sovietice ș.a.

În condițiile acestei situații revoluționare, forța și influența Partidului Comunist Bulgar (P.C.B.), cum începe să fie denumit de la primul său Congres, au crescut extrem de repede. Dacă înainte de război partidul număra 2 000—3 000 de membri, la sfîrșitul lunii mai 1920 efectivul său a

¹ B.K.P. v rezoluții i reșeniia [P.C.B. în rezoluții și hotărîri], vol. II, Sofia, Editura P.C.B., 1957, p. 8—19.

sporit la 38 686 de membri. În același timp, Uniunea Generală a Sindicatelor, condusă de partid, cuprindea peste 31 000 de membri ².

În anul 1921, P.C.B. și-a însușit indicațiile leniniste cu privire la problema agrară. El considera că în lupta pentru putere trebuie să promoveze o linie de alianță a clasei muncitoare cu țăranii săraci și de câștigare sau de neutralizare a țăranilor mijlocași ³. Dar partidul nu a reușit să aplice concepțiile bolșevice la realitatea noastră mic-burgheză; el nu a elaborat un program minim în problema agrară, adică nu a venit cu revendicări democratice corespunzătoare prin care să câștige masele țărănești și să extindă baza socială a revoluției.

În anul 1923, Partidul Comunist Bulgar și-a însușit lozinca leninistă cu privire la frontul unic. Și, într-adevăr, în lupta împotriva fascismului, P.C.B. a acționat, în anumite cazuri, împreună cu Uniunea populară agrariană bulgară (U.P.A.B.). Cu toate acestea, partidul a înțeles în mod mecanic lozinca cu privire la frontul unic; el nu a reușit să aplice această tactică în cadrul condițiilor existente în Bulgaria. De asemenea, P.C.B. nu a depus eforturi pentru stabilirea unui front unic cu U.P.A.B. și cu Partidul social-democrat. Partidul nu a știut să găsească forme și metode corespunzătoare de luptă prin care să se impună drept conducător al maselor în lupta lor împotriva fascismului și capitalismului.

În ianuarie 1923, P.C.B. și-a însușit lozinca cu privire la guvernul muncitoresc-țărănesc, înțelegând prin acesta o putere democratică care, în condițiile hegemoniei clasei muncitoare, poate servi ca formă de trecere la revoluția socialistă ⁴. Dar partidul a continuat, din punctul de vedere principal, să situeze Uniunea populară agrariană bulgară în lagărul burgheziei, refuzând chiar să stabilească orice colaborare politică cu aceasta, deși marea masă a membrilor U.P.A.B. era alcătuită din țărani săraci și mijlocii ⁵. În felul acesta, lozinca cu privire la guvernul muncitoresc-țărănesc a rămas doar o încercare a P.C.B. de a-și schimba linia politică de luptă.

Profitând de dezbinarea existentă între muncitori și țărani, între partidul comunist și Uniunea populară agrariană bulgară, forțele fasciste din Bulgaria, printr-o lovitură de stat înfăptuită în noaptea de 8 spre 9 iunie 1923, au doborât guvernul agrarian democrat, condus de Aleksandăr Stamboliiski, și au pus mina pe putere.

★

Lovitura de stat militară fascistă a provocat o puternică nemulțumire în rîndul maselor populare. O răscoală spontană a cuprins mari zone ale țării. În acel moment hotărîtor, Partidul Comunist Bulgar a apreciat în mod greșit situația, afirmînd că se desfășoară o luptă între burghezia orășe-

² Arhiva centrală de partid (A.C.P.), f. 1, op. 2, a.e. 282, p. 1; a.e. 237, p. 3; f. 3, op. 5, a.e. 90, p. 2; „Rabotniceski vestnik” nr. 258, din 2 iunie 1940.

³ B.K.P. v rezoluții i reșeniia, vol. II, p. 135—143.

⁴ Ibidem., p. 232—238.

⁵ La începutul anului 1922, Uniunea populară agrariană bulgară număra 150 838 de membri, dintre care 3 268 nu aveau pămînt de loc, 40 115 posedau pînă la 2 ha, 57 683 între 2 și 5 ha, 27 176 între 5 și 10 ha, 5 422 între 10 și 20 ha, 362 între 20 și 30 ha, 48 între 30 și 50 ha, iar 6 peste 50 ha. Iono Mitev, *Fașistkiiat prevrat na 9 iuni 1923 i luniskoto anti-fașistko vāstanie* [Lovitura de stat fascistă de la 9 iunie 1923 și insurecția antifascistă din iunie], Sofia, Editura P.C.B., 1956, p. 22—23.

nească și burghezia sătească și s-a situat pe o poziție de „neutralitate“, care s-a dovedit a fi fatală pentru soarta luptei poporului⁶. În focul răscoalei în orașul Plevna, de exemplu, în momentul în care muncitorii participanți la răscoală s-au unit cu țăranii răsculați, Comitetul Central a dat instrucțiuni comuniștilor să depună armele. Rămasă fără conducere, insurecția antifascistă din iunie a fost sortită înfringerii⁷.

Deși pînă la 9 iunie 1923 Partidul Comunist Bulgar a obținut unele succese în însușirea ideilor leniniste, el nu s-a putut elibera în întregime de rămășițele social-democrate, care-i frînau dezvoltarea. Din această cauză, în timpul loviturii de stat de la 9 iunie 1923, în conducerea partidului a predominat poziția nebolșevică a „neutralității“, lucru care a facilitat victoria fasciștilor.

Lovitura de stat militară-fascistă a schimbat radical situația politică din țară. La putere au venit marele capital, cele mai reacționare și mai contrarevoluționare forțe ale burgheziei. Guvernul condus de Aleksandar Ţankov, instaurat în urma loviturii de stat, a introdus o teroare sîngeroasă, lipsită de orice scrupule. După ce a zdrobit Uniunea populară agrariană bulgară, el și-a îndreptat loviturile împotriva partidului comunist. Bandele fasciste au început să atace adunările și sediile P.C.B., să-i aresteze pe comuniști și să-i tortureze. Presa comunistă a fost supusă cenzurii. Au fost pronunțate sute de sentințe împotriva muncitorilor și țăranilor participanți la insurecția de la 9—12 iunie. Masele de oameni ai muncii erau în permanență supuse amenințărilor, arestărilor și condamnărilor.

Guvernul lui Ţankov amenința drepturile, libertatea și viața atît a membrilor de partid cît și a maselor largi populare. Esența acestui guvern nu era doar anticomunistă, ci și antipopulară.

Concomitent, capitaliștii au întreprins o largă ofensivă împotriva cuceririlor economice ale oamenilor muncii, dobîndite în urma unor greve și îndelungate lupte. Ei au început să reducă salariile cu 20—30 la sută, să mărească durata zilei de muncă la 10—12 ore, să arunce în stradă mii de muncitori; de asemenea au ridicat prețurile la articolele de strictă necesitate⁸.

Guvernul fascist a atentat și la cuceririle țăranilor dobîndite în timpul guvernării Uniunii populare agrariene bulgare. Proprietarii pămînturilor confiscate și împărțite țăranilor săraci de guvernul lui Aleksandar Stamboliiski nu numai că s-au grăbit să și le ia înapoi, ci au pus stăpînire și pe recolta de pe aceste pămînturi. Produsele agricole ale țăranilor au început să fie achiziționate la prețuri extrem de mici. Pierderea piețelor agricole de către Bulgaria și complicațiile politice externe au făcut ca masa țărănimii să simtă cel mai puternic „ascuțimea crizei“⁹. „De altfel, mai mult decît oricînd — scria Gheorghi Dimitrov în august 1923 —, astăzi sînt

⁶ „Rabotniceski vestnik“ nr. 5, din 9 iunie 1923.

⁷ Despre insurecția din iunie, vezi mai amănunțit: I. Mitev, *Fașistkiiat prevrat na 9 iuni 1923 i Iuniskoto antifașistko vŭstanie*, Sofia, Editura P.C.B., 1956, p. 335.

⁸ A.C.P., f. 3, op. 1, a.e. 40, 19; „Rabotniceski vestnik“ nr. 25, din iunie 1924; „Zname na truda“ nr. 4, din 31 ianuarie 1924; „Rabotniceski vestnik“ nr. 15, din februarie 1924; A.C.P., f. 3, op. 1, a.e. 33, p. 4.

⁹ „Rabotniceski vestnik“ nr. 25, din iunie 1924.

în pericol hrana de bază, existența și viitorul poporului muncitor bulgar, ale întregii intelectualități muncitoare și ale tuturor elementelor necapitaliste din țară, și aceasta din cauza intereselor egoiste și a setei de îmbogățire a unei minorități capitaliste“¹⁰.

Deși clica guvernantă era unitară în ofensiva sa împotriva maselor muncitoare, în rindurile ei au apărut dezacorduri și lupte interne. Inițiativa guvernului de a uni forțele burgheze într-o organizație fascistă unică se lovea de o serie de dificultăți serioase. Starea de dezorganizare și descompunere din economia națională, certurile în jurul împărțirii bunurilor acaparate prin guvernare și starea de spirit revoluționară existentă în rândul maselor populare constituiau un mare obstacol în calea unirii vîrfurilor burgheziei. De-abia în august 1923, după lungi tratative și amenințări, autorii loviturii de stat de la 9 iunie au reușit să înjghebeze așa-zisa „înțelegere democratică“, în care au intrat doar o parte din vechile partide burgheze. Dar chiar și atunci luptele intestinale n-au conținut, ciocnirile continuînd cu o și mai mare înverșunare în însuși partidul guvernant.

Sub acțiunea crizei politice create în țară, sub influența criticii Cominternului și sub presiunea masei membrilor partidului, în Comitetul Central a triumfat nucleul revoluționar sănătos. La 5—7 august 1923, el a impus o schimbare radicală în strategia și tactica partidului. C.C. al P.C.B. a trecut la o orientare fermă spre insurecția armată. „Lovitura de stat de la 9 iunie — se spunea în hotărîrea ce a fost luată — a deschis criza în problema puterii, din care nu se putea ieși decît prin insurecția armată a maselor în numele guvernului muncitoresc-țărănesc...

Iată de ce Partidul Comunist Bulgar, fără să neglijeze posibilitățile luptei legale, trebuia să-și concentreze toate forțele cu precădere asupra *pregătirii multilaterale a insurecției armate de masă*“¹¹.

Partidul Comunist Bulgar a chemat muncitorii și țăranii la arme în numele unei largi platforme democratice. El a formulat revendicări privind stabilirea de legături pașnice și de prietenie cu toate popoarele și statele, pentru trecerea poverii fiscale pe umerii burgheziei, în apărarea muncitorilor de exploatare, pentru improprietărirea țăranilor fără pămînt și a celor săraci. Revendicările politice din platformă se refereau, în principal, la restabilirea și lărgirea drepturilor și libertăților democratice.

Platforma frontului unic reflecta în modul cel mai direct necesitățile vitale ale muncitorilor, ale țăranilor, ale meseriașilor și intelectualității legate de popor¹².

Formularea de către partid a lozincii cu privire la guvernul muncitoresc-țărănesc, antifascist și democratic a fost impusă de particularitățile procesului revoluționar din Bulgaria.

După ce războiul ruso-turc a rezolvat sarcinile revoluției burghezodemocratice în Bulgaria și a înlăturat obstacolele din calea dezvoltării capitaliste a țării, la sfîrșitul primului război mondial și, în special, în perioada care i-a urmat, în Bulgaria s-a copt contradicția dintre forțele de producție și relațiile de producție capitaliste. Această contradicție urma să

¹⁰ Gheorghi Dimitrov, *Săcinenia [Opere]*, vol. 7, Sofia, Editura P.C.B., 1953, p. 204.

¹¹ *B.K.P. v rezoluții i reșenii*, vol. II, p. 326.

¹² *Ibidem*, p. 403—404.

fie rezolvată de către revoluția socialistă, care în Bulgaria a fost subordonată principalelor legități proprii tuturor țărilor.

Trebuie amintit însă că inegalitatea în dezvoltarea capitalismului, care s-a adâncit și mai mult în stadiul său imperialist, a dus la grade diferite de dezvoltare a acestuia în diversele țări.

În ajunul insurecției din septembrie, Bulgaria era din punct de vedere economic o țară agrară înapoiată. Covârșitoarea majoritate a populației — aproximativ 80% — era formată din țărani, procentul muncitorilor angajați în industrie și meșteșuguri fiind neînsemnat ¹³. Existența unei mase imense de mici producători, precum și insuficiența numerică și organizatorică a clasei muncitoare au constituit un teren favorabil pentru răspîndirea concepțiilor mic-burgheze. Din această cauză, mii de mici producători, care voiau să-și păstreze peticul de pământ în cadrul societății capitaliste și, în același timp, să se apere de exploatarea marelui capital, urmau Uniunea populară agrariană bulgară. Ei nu doreau o dictatură a proletariatului, dar ar fi primit cu bucurie venirea la putere a unui guvern popular. Tocmai existența acestei mase imense de mici producători și influența exercitată asupra ei de Uniunea populară agrariană bulgară au constituit principala particularitate a mișcării revoluționare din Bulgaria în comparație cu alte țări.

Această particularitate impunea cu necesitate trecerea la o etapă democratică în dezvoltarea Bulgariei spre socialism, etapă în care masele largi țărănești trebuiau să depășească iluzia cu privire la posibilitatea instaurării unui guvern țărănesc de sine stătător și să se convingă de imposibilitatea păstrării situației lor de mici proprietari în cadrul societății capitaliste. Era necesar să se convingă că se pot elibera de asuprire și exploatare numai dacă intră în alianță cu clasa muncitoare. Trecerea putea fi efectuată cu condiția ca Partidul Comunist Bulgar să știe să îmbine just lupta democratică a țăranilor cu lupta clasei muncitoare pentru socialism.

Necesitatea unei etape democratice în dezvoltarea luptei revoluționare în Bulgaria se impunea și ca urmare a ofensivei deschise a capitalului monopolist și a fascismului împotriva maselor largi de oameni ai muncii ¹⁴. Guvernul „înțelegerii democratice“, după cum s-a arătat, călca în picioare fără nici un scrupul nu numai drepturile și libertățile democratice ale muncitorilor, ci și ale maselor largi populare, înrăutățindu-le situația materială. Aceste circumstanțe au dus la revoluționarea păturilor mici și mijlocii și au imprimat mișcării revoluționare un profund caracter popular antifascist.

Conflictul acut, de mari proporții, dintre burghezia financiară monopolistă și masele largi populare a dus la o însemnată creștere a maturității politice a oamenilor muncii. Necesitatea lichidării acestei contradicții a devenit nu numai pentru proletariat, ci și pentru toate forțele democratice și progresiste o problemă esențială, o sarcină actuală și de bază, principala

¹³ Potrivit datelor anuarului statistic, în 1926, din 5 478 741 de persoane, 4 103 543 erau angajate în producția de materiale nefinite, 576 195 în prelucrarea acestor materiale, 117 088 în transporturi și comunicații, 222 505 în comerț, 267 737 personal administrativ, liber-profesioniști, poliție și armată, 191 673 în profesii neproductive și nespecificate (*Statisticeski godišnik na bălgarskoto țarstvo* [Anuarul statistic al regatului bulgar], Tipografia de stat, 1933, p. 36).

¹⁴ Gh. Dimitrov, *Săcinenia*, vol. 7, p. 204.

problemă a zilei. „Întreaga lume a oamenilor muncii, de la muncitori, țărani, meșteșugari, mici negustori, funcționari și pînă la medici, avocați, ingineri, profesori, ofițeri în rezervă și chiar și generali, ce trăiesc din propria lor muncă — scria Gh. Dimitrov în august 1923 —, simte în mod instinctiv pericolul ce o amenință atît pe ea cît și întreaga țară și-si caută salvarea în lupta comună pentru o autoapărare comună împotriva dușmanului comun“¹⁵.

Necesitatea vitală pentru proletariat, pentru toți oamenii muncii de a se angaja în lupta hotărîtoare cu fascismul, conștiința lor politică tot mai ridicată au constituit o particularitate caracteristică pentru dezvoltarea procesului revoluționar din Bulgaria în ajunul insurecției din septembrie.

Situația internațională imprima, de asemenea, o trăsătură particulară dezvoltării procesului revoluționar din Bulgaria. În ajunul insurecției din septembrie, această situație nu era favorabilă victoriei și consolidării unui guvern proletar. Burghezia reacționară era în ofensivă și ar fi creat mari greutăți unui regim socialist de-abia instaurat. În schimb, față de un guvern democratic ar fi manifestat mai multă înțelegere și îngăduință. La o ședință a Comitetului Central din 20 septembrie 1923, Vasil Kolarov a declarat: „Tovarășî, în prezent situația internațională impune crearea unui guvern de largă concentrare democratică. De aceea trebuie să vă adresați tuturor partidelor democratice: radicali, socialiști largi ș.a.“¹⁶. În martie 1923, el a arătat din nou că, ținînd seama de condițiile internaționale existente în ajunul insurecției, P.C.B. nu consideră posibilă instaurarea unei puteri a sovietelor în Bulgaria.

Partidul Comunist Bulgar aprecia că guvernul muncitoresc-țăranesc nu constituie o formă a dictaturii proletariatului. Totodată P.C.B. nu funda un astfel de guvern cu un regim burghezo-democratic obișnuit. Lupta armată victorioasă a muncitorilor și țăranilor din septembrie 1923 trebuia să ducă la triumful unui nou tip de putere revoluționară și democratică a muncitorilor și țăranilor, sub conducerea proletariatului, în persoana organizațiilor lor politice, și, în primul rînd, a partidului comunist și a Uniunii populare agrariene. Noul guvern muncitoresc-țăranesc trebuia să fie un guvern al dictaturii claselor victorioase, să fie îndreptat împotriva fascismului și să traducă în viață platforma democratică. Acest lucru reiese clar din scrisoarea adresată de P.C.B. Comitetului Central al Partidului social-democrat (8 septembrie 1923) în care se face apel la o luptă comună în numele „unui guvern muncitoresc-țăranesc, care, fără să schimbe înseși bazele actualului sistem social, să fie în stare să înfăptuiască în întregime revendicările formulate, să creeze o adevărată democrație muncitorească-țărănească și să înlăture obstacolele din calea înfăptuirii socialismului și comunismului“¹⁷.

Partidul concepea guvernul muncitoresc-țăranesc ca expresie a unui regim democratic, în stare însă să servească în condițiile hegemoniei proletariatului ca o formă de trecere la revoluția socialistă. În fața insurecției au fost puse sarcini democratice — cucerirea puterii muncitorești-țărești

¹⁵ *Ibidem*, p. 212.

¹⁶ *Septemvri 1923. Spomeni [Septembrie 1923. Amintiri]*, Sofia, Editura P.C.B., 1953, p. 10—11.

¹⁷ *B.K.P. v rezoluții i rešenii*, vol. II, p. 404.

antifasciste în scopul extinderii bazei revoluției și al creării condițiilor necesare trecerii la socialism. Guvernul muncitoresc-țăranesc era conceput ca o etapă spre victoria revoluției socialiste. Regimul fascist trebuia doborât pentru „a se împinge înainte dezvoltarea socială spre eliberarea deplină a poporului și a țării de sub jugul capitalismului”.¹⁸

Trebuie subliniat că Partidul Comunist Bulgar nu a considerat instaurarea unui guvern muncitoresc-țăranesc drept o etapă obligatorie și inevitabilă. În momentul în care corelația forțelor de clasă din Bulgaria se schimba în favoarea proletariatului, această etapă putea fi evitată. În cazul izbucnirii unei crize revoluționare acute, în eventualitatea unui război civil, se putea crea un guvern muncitoresc-țăranesc care, prin esența sa de clasă, să reprezinte dictatura proletariatului. În condițiile existente atunci însă, P.C.B. își propunea să lupte în primul rînd pentru un guvern revoluționar al muncitorilor și țăranilor.¹⁹

Adoptînd linia politică a luptei pentru instaurarea unui guvern muncitoresc-țăranesc, iar ulterior și pentru instaurarea dictaturii proletare, partidul a rezolvat într-un fel nou și problema aliaților proletariatului. În primul rînd, Partidul Comunist Bulgar a desfășurat o însemnată activitate pentru unirea oamenilor muncii într-un front unic îndreptat împotriva regimului fascist. În acest sens, sarcina a fost pusă cît se poate de clar în hotărîrea Comitetului Central din 5—7 august 1923, și anume: „*Din punctul de vedere politic, partidul trebuie să înfăptuiască un front unic al maselor de oameni ai muncii de la orașe și sate împotriva ofensivei brutale a capitalului... În acest scop, partidul se va adresa tuturor organizațiilor de masă — politice și economice — ale proletariatului și cetățenilor și țăranilor săraci; Uniunii populare agrariene bulgare, Partidului social-democrat, Uniunii meșteșugărești, Uniunii Generale Sindicale, cooperatiilor și organizațiilor anarho-comuniste*”.²⁰

Pentru elucidarea problemei privind esența și sarcinile tacticii frontului unic, un rol de seamă au jucat remarcabilele articole ale lui Gheorghe Dimitrov despre frontul unic publicate în ziarul „Rabotniceski vestnik” în luna august și la începutul lunii septembrie 1923. În cuprinsul lor era dezvoltat caracterul antipopular al fascismului și erau chemate păturile cinstite și patriotice ale țării, toți cei care-și câștigă pîinea prin munca lor proprie să se unească pentru apărarea pîinii și vieții lor, pentru drepturile și interesele lor amenințate de ofensiva neîntreruptă a capitalului.²¹

Partidul Comunist Bulgar a început să aplice în mod just tactica frontului unic. El a pornit la luptă pentru organizarea unei riposte colective a tuturor organizațiilor politice ale oamenilor muncii împotriva dușmanului comun. P.C.B. a realizat o înțelegere cu cercurile progresiste ale Uniunii populare agrariene bulgare pentru ducerea unei lupte comune împotriva fascismului, pentru instaurarea unui guvern revoluționar muncitoresc-țăranesc. La întîlnirea reprezentantului C.C. al P.C.B., Ivan Pașov, cu Petko D. Petkov, care, după 9 iunie, preluase conducerea Uniunii populare agrariene bulgare, și Tviatko Avramov, reprezentanții U.P.A.B., au decla-

¹⁸ Gh. Dimitrov, *Săcinenia*, vol. 7, p. 219.

¹⁹ „Rabotniceski vestnik” nr. 14, din februarie 1924.

²⁰ B.K.P. v rezoluții i reșeniia, vol. II, p. 327.

²¹ Gh. Dimitrov, *Săcinenia*, vol. 7, p. 212.

rat : „Pentru noi nu există o altă soluție decât aceea de a merge umăr la umăr și mină în mină cu partidul comunist în luptă pentru doborîrea regimului fascist ; ne-am convins că numai noi singuri nu putem ține puterea în mîini ; putem menține puterea numai împreună cu muncitorii și partidul comunist.“²²

Partidul Comunist Bulgar s-a adresat Partidului social-democrat și Partidului radical în vederea realizării unității de acțiune în lupta împotriva guvernului fascist al lui Tankov pentru ca cele două organizații să trimită reprezentanți în comitetele revoluționare, deși Partidul social-democrat și Partidul radical susțineau guvernul „înțelegerii democratice“²³. Aceste partide mic-burgheze aveau puțini membri și nu exercitau o influență mare în țară, dar din rindurile lor făceau parte muncitori, funcționari și alți oameni ai muncii cu vederi democratice, care nu aprobau metodele fasciste ale guvernului de la 9 iunie și care puteau fi atrași la lupta comună.

Într-o scrisoare adresată de Partidul Comunist Bulgar conducerii Partidului social-democrat în august 1923, se arăta : „Sinteți de acord să luptați împreună cu noi împotriva ofensivei capitalului care amenință interesele cele mai vitale ale maselor de oameni ai muncii, împotriva reacțiunii capitaliste și fascismului, care pun în primejdie drepturile și libertățile politice, precum și însăși siguranța existenței lor și, în cele din urmă, pentru crearea unui guvern muncitoresc-țărănesc, exponent al voinței și apărător al intereselor imensei majorități a poporului bulgar ?“²⁴.

În loc să primească mina frățească ce le-a fost întinsă în vederea unei lupte comune, conducătorii P.S.D., plini de îngîmfare, au anunțat cu surle și trîmbițe că propunerea Partidului Comunist Bulgar cu privire la frontul unic ar confirma justetea tacticii lor despre colaborarea de clasă, ba chiar ar justifica cîrdășia lor cu partidele reacționare burgheze.

Militanții partidului au împiedicat însă încercarea lor de a denatura grosolan ideea despre frontul unic, de a o amesteca și identifica cu tactica reformistă a colaborării de clasă.

În legătură cu aceasta, Gh. Dimitrov a scris că Partidul Comunist Bulgar nu face concesii cînd e vorba de marile scopuri prevăzute de programul luptei partidului. Propunînd unirea forțelor democratice într-un front unic, el nu aduce cituși de puțin vreun prejudiciu independenței sale, după cum, de asemenea, nu dorește nici ca partidele social-democraților, agrarienilor și radicalilor să fie private de independență sau să renunțe la programele lor. Militanții partidului au explicat pe larg deosebirea profundă și esențială existentă între tactica frontului unic și aceea a colaborării de clasă. Tactica pe care conducătorii social-democrați o recomandă partidului lor înseamnă încurajare, sprijin și concurs pentru fascism și marele capital în atacul lor împotriva unor necesități economice vitale și a unor drepturi și libertăți elementare ; această tactică constituie o „trădare incalificabilă“ a intereselor oamenilor muncii și ale socialismului²⁵.

Gh. Dimitrov explica, de asemenea, că la baza frontului unic stă ideea luptei intransigente de clasă dintre muncă și capital, a intransigenței mase-

²² *Septemvri 1923. Spomeni*, p. 9.

²³ Gh. Dimitrov, *Săcinenia*, vol. 7, p. 324—331.

²⁴ *B.K.P. v rezoluții i rešenija*, vol. II, p. 397.

²⁵ Gh. Dimitrov, *Săcinenia*, vol. 7, p. 240.

lor de oameni ai muncii față de burghezie în problemele existenței lor, ale drepturilor și libertăților lor democratice. Frontul unic al muncii constituie, după Gh. Dimitrov, una dintre formele de manifestare a luptei de clasă dintre muncă și capital și este în totală contradicție cu ideea colaborării de clasă. În același timp, partidul atrăgea atenția asupra unei circumstanțe importante, cum este aceea că tactica frontului unic eliberează masele populare de influența politică și dependența capitaliștilor, duce la izolarea de ei și curăță obstacolele din calea victoriei orînduirii sociale socialiste.

După cum era de așteptat, conducătorii Partidului social-democrat și ai Partidului radical au refuzat să participe la frontul unic. În această situație, sublinia ziarul „Rabotniceski vestnik“, masei de membri ai acestei organizații nu-i rămînea altceva de făcut decît să se descotorosească de conducătorii săi de dreapta și să se gîndească la apropierea lor de oamenii muncii ²⁶.

Partidul comunist a întins o mină frățească și organizațiilor sindicale „independente“, care, de fapt, aveau puțini membri, în vederea unirii într-un front unic. La începutul lunii septembrie, Uniunea generală muncitorească le-a adresat în scris o propunere, în care se vorbea despre necesitatea stringentă a unirii forțelor muncitorești, indiferent de convingerile lor politice, într-o federație generală a muncii.

Partidul a început tratative și cu Organizația Revoluționară internă macedoneană, care se bucura de influență în rîndurile maselor de refugiați și oameni ai muncii din județul Petrici și dispunea de însemnate forțe armate. Conducerea acestei organizații, precum și a sindicatelor reformiste a continuat însă să aibă legături cu reacțiunea bulgară. ²⁷

Partidul Comunist Bulgar a hotărît să ia măsuri pentru a împiedica burghezia să-și unească forțele în lupta sa împotriva oamenilor muncii. În acest scop, P.C.B. a hotărît să folosească contradicțiile existente între partidele burgheze ²⁸.

La 22 august, C.C. al P.C.B. a trimis o circulară comitetelor de partid cu indicații amănunțite în vederea constituirii unui front unic cu organizațiile agrariene, cu cele ale social-democraților, cu syndicatele reformiste, asociațiile cooperatiste și cu oamenii muncii neorganizați de la orașe și sate ²⁹.

Partidul comunist arăta că în cadrul comitetelor locale care urmau să fie create după victorie ca organe ale guvernului muncitoresc-țăranesc trebuiau incluși reprezentanți ai organizațiilor oamenilor muncii. Aceste comitete urmau să primească sarcini cu un caracter general popular antifascist — să facă inofensiv dușmanul, să organizeze securitatea băncilor și

²⁶ „Rabotniceski vestnik“ nr. 61, din 15 august 1923 ; nr. 58, din 11 august 1923 ; nr. 59, din 13 august 1923 ; „Radikal“ nr. 172 din 3 august 1923 ; nr. 173, din 14 august 1923 ; A.C.P., colecția K. Lulcev, vol. IV, 1920—1924 (ședința din zilele de 24, 25 și 26 august 1923).

²⁷ „Rabotniceski vestnik“ nr. 61, din 15 august 1923 ; nr. 64, din 18 august 1923 ; nr. 68, din 23 august 1923 ; nr. 80, din 7 septembrie 1923 ; nr. 82, din 10 septembrie 1923 ; nr. 83, din 11 septembrie 1923 ; „Radikal“ nr. 193, din 29 august 1923 ; „Epoha“ nr. 330, din 1 septembrie 1923.

²⁸ B.K.P. v rezoluții i rešenii, vol. II, p. 327.

²⁹ A.C.P., f. 147, op. 2, a.e. 209, l. 4—5.

a instituțiilor de stat, să mențină ordinea în teritoriul cucerit și să garanteze viața și avutul populației³⁰.

În vederea pregătirii militare a insurecției armate, conducerea partidului a hotărât să creeze un comitet tehnic-militar cu patru secții : 1) propagandă și organizare în cadrul armatei ; 2) înarmare ; 3) organizare și mobilizare ; 4) operativă. Comitetele tehnic-militare au convocat o conferință a secretarilor județeni și a reprezentanților comitetelor județene ; a fost dezbătut planul general al insurecției și au fost luate măsuri în vederea îmbunătățirii organizării și înarmării cadrelor din județe.

Pretutindeni în țară a început o pregătire febrilă. Au fost constituite cinci zone militar-revoluționare, conduse de comitete revoluționare. S-au elaborat planuri în vederea acțiunilor militare, au fost repartizate armamentul și materialele explozive.

În țară, tensiunea era într-o neîntreruptă creștere. Confruntarea singeroasă devenea inevitabilă. La 12 septembrie 1923, guvernul fascist a trecut la un atac deschis împotriva partidului comunist. Au fost operate arestări în masă în rândul activiștilor partidului și ai sindicatelor — peste 2 000 de persoane. Printre cei reținuți s-a aflat și Kosta Iankov, șeful secției militare din cadrul Comitetului Central. Din fericire, majoritatea membrilor Comitetului Central au reușit să se ascundă.

În fața partidului comunist stăteau două căi de urmat : sau să accepte bătaia și să cheme masele la o luptă armată împotriva dușmanului, sau să se lase înfrânt fără luptă, să se facă de rușine în fața clasei muncitoare și să-și sape singur mormintul ca partid revoluționar. Masele populare și-ar fi manifestat rezistența față de puterea fascistă chiar dacă partidul ar fi ales calea cedării : „Dar chiar și după o astfel de trădare nemaipomenită, masele tot s-ar fi opus ofensivei capitaliste.”³¹

În ciuda rezistenței adversarilor luptei armate, când ciocnirile sîngeroase s-au înmulțit, majoritatea Comitetului Central a stabilit, în ședința din 20 septembrie, data insurecției pentru noaptea de 22 spre 23 septembrie. „Scopul insurecției este doborîrea guvernului uzurpator al lui Tankov — se spune în hotărîrea adoptată cu acel prilej —, guvern venit la putere prin lovitură militară fascistă de la 9 iunie, și instaurarea guvernului muncitoresc-țărănesc”³². A fost stabilit și un comitet militar-revoluționar principal pentru conducerea insurecției, compus din Vasil Kolarov, Gheorghe Dimitrov și Gavril Ghenov.

★

La 23 septembrie, flăcările insurecției au cuprins întreg pămîntul Bulgariei. Muncitorii și țărani, sub conducerea partidului comunist, au intrat într-o luptă inegală cu dușmanul fascist. Partidul comunist lupta împreună cu stînga militantă a Uniunii agrariene³³.

Mai întîi s-au ridicat masele populare din Stara Zagora, Nova Zagora, Cirpan și Kazanlik. Pretutindeni, ele au purtat lupte eroice. În orașul

³⁰ B.K.P. v rezoluții i reșeniia, vol. II, p. 331.

³¹ Ibidem, vol. III, p. 37.

³² Ibidem, vol. II, p. 331.

³³ Despre lupta armată din septembrie 1923, vezi mai amănunțit : D. Kosev, *Septemvriiskoto vâstanie 1923 [Insurecția din septembrie 1923]*, Sofia, Editura B.A.N., 1954, 354 p.

Stara Zagora, răsculații au atacat cu curaj cazărmile jandarmeriei, siguranța și alte obiective importante ³⁴.

Și răsculații din Bulgaria de nord-vest au înfăptuit adevărate minuni de vitejie. În luptele sîngeroase și neîntrerupte cu un dușman superior din punct de vedere numeric, ei au pus stăpînire pe aproape întreaga zonă nord-vestică a țării, zonă care a devenit centrul răscoalei, cu participarea cea mai masivă a populației, sub conducerea lui Vasil Kolarov și Gheorghi Dimitrov. Lupte înverșunate au avut loc în orașele Ferdinand (în prezent, Mihailovgrad) și Berkovița. Răsculații au obținut o victorie strălucită lângă gara Boicinovți, unde, sub presiunea poporului răsculat, unitățile fasciste, cu toată ferocitatea împotrivirii lor, au trebuit să bată în retragere. De un nemaipomenit spirit de sacrificiu au dat dovadă și răsculații din Lom, unde, timp de patru zile și patru nopți, au atacat dușmanul puternic înarmat și baricadat în cazărmile orașului. Glorioase fapte de arme a înfăptuit și detașamentul legendarului preot Andrei ³⁵.

Tot un caracter de masă a avut insurecția și într-o serie de județe din alte zone ale țării. Luptînd vitejește, răsculații au cucerit orașul Razlog ³⁶. Lupte sîngeroase, pline de abnegație au purtat și răsculații din orașul Bazargik, la gara Saranbei, iar un important detașament de răsculați a atacat cu curaj orașul Burgas. Pentru o scurtă perioadă, răsculații au cucerit orașul Ihtiman, gara Kostenet și satul Dolna Bania ³⁷.

Insurecția a cuprins și o serie de sate din județele Razlog, Bazargik și Gradov. În județele Tîrnovo, Burgas, Varna, Kiustendil, Sofia, Sumen, Haskovo și Plevna s-au ridicat, de asemenea, la răscoală unele sate și localități. Acțiuni insurecționale izolate au avut loc și în alte locuri din țară ³⁸.

Sofia însă nu s-a ridicat la răscoală, deoarece autoritățile fasciste au descoperit comitetul militar-revoluționar și au reușit să-l zdrobească încă în ziua de 21 septembrie.

În acele orașe și sate în care puterea fascistă a fost măturată de către masele răsculate, s-au creat comitete revoluționare ca organe ale puterii muncitorești-țărănești. Aceste comitete au pus stăpînire pe întreaga putere locală. Din ele făceau parte comuniști, agrarieni și alți antifasciști. Rolul conducător era deținut de membrii Partidului Comunist Bulgar.

Comitetele revoluționare ale puterii muncitorești-țărănești arestau dușmanii înrăiți ai poporului, îi dezarmau și înarmau muncitorii și țăranii; ele au confiscat rezervele de alimente și morile capitaliștilor și chiaburilor, au pus ordine în transporturi și comunicațiile telefonice și telegrafice, au asigurat ordinea publică ș.a. ³⁹.

Cu toate că, prin măsurile luate, comitetele revoluționare au lezat interesele unei părți a burgheziei — aripa ei fascistă —, ele nu au lichidat relațiile de producție capitaliste și nu au instaurat relații de proprietate noi, socialiste. Lupta pentru distrugerea fascismului, pentru drepturi și libertăți democratice, deși dădea lovituri orînduirii sociale burgheze, nu-i afecta bazele.

³⁴ *Ibidem*, p. 111.

³⁵ *Ibidem*, p. 166, 169.

³⁶ *Ibidem*, p. 221.

³⁷ *Ibidem*, p. 203, 227.

³⁸ *Ibidem*, p. 198—205, 221.

³⁹ *Ibidem*, p. 184; V. Kolarov, *Izbranii proizvedenii*, vol. II, p. 456.

Puterea muncitorească-țăărănească, instaurată în zilele insurecției în 8 orașe și 440 de sate, era o putere a acelor forțe de clasă care luptau împotriva fascismului, înfăptuiau transformări îndreptate împotriva lui, deși scopurile lor finale erau diferite ⁴⁰.

Conducătorii luptei armate au subliniat că în timpul insurecției din septembrie masele nu au fost convinse de necesitatea instaurării dictaturii proletare, nu au luptat pentru ea, iar acolo unde au învins nu au instaurat puterea socialistă. „*Lupta nu a fost pentru instaurarea dictaturii și a puterii sovietelor în Bulgaria, cum intenționat minte actualul guvern* — scriau în octombrie 1923 V. Kolarov și Gheorghi Dimitrov —, *ci împotriva dictaturii fasciste, lipsită de scrupule, și pentru un guvern de largă concentrare democratică, format din rîndurile imensei majorități a poporului bulgar* — partea sa muncitoare. *Și în cursul acestei lupte, acolo unde poporul răsculat a luat puterea în mîinile sale, nicăieri nu a fost instaurată puterea sovietelor, cum intenționat vrea guvernul să inducă în eroare, ci au fost instaurate doar comitete revoluționare-comune ale guvernului muncitoresc-țăărănesc*“⁴¹.

Insurecția din septembrie a fost o adevărată răscoală populară de masă. La ea au participat, dîndu-și viața, mii de oameni ai muncii de diverse convingeri politice, dar de o orientare antifascistă unică ⁴². Din datele culese cu privire la apartenența politică a răsculaților, păstrate la arhiva de stat a județului Vrața, reiese că, potrivit depozitiilor a 44 040 de răsculați, 4 400 erau membri ai Partidului Comunist Bulgar, 2 800 — ai Comsomolului, 2 650 — ai Uniunii agrariene, 85 — ai Partidului radical, 18 — ai Partidului social-democrat, 25 — anarhiști, iar restul de 34 062 erau fără de partid. Din 42 255 de țărani răsculați, peste 32 000 erau țărani săraci. Dintre aceștia, circa 3 000 erau argați, iar 15 000 țărani semiproletari (posedînd pînă la 0,5 ha). Din aceleași date reiese că în județul Vrața 24% din numărul total al țăranilor răsculați erau țărani săraci ⁴³.

Principala forță motrice și conducătoare a insurecției antifasciste din septembrie a fost clasa muncitoare, condusă de partidul comunist. Țăranii au reprezentat una dintre forțele motrice ale luptei armate, aliatul cel mai apropiat al proletariatului. Alături de ei pășea intelectualitatea legată de popor și alte pături neproletare de la orașe și sate.

Insurecția din septembrie 1923 nu a fost o revoluție socialistă eșuată. Ea a fost o revoluție democratică, antifascistă, condusă de proletariat ⁴⁴.

⁴⁰ F. Hristov, *Septemvriiskoto vâstanie prelomen moment v bolșevizațiata na B.K.P. [Insurecția din septembrie — moment de cotitură în bolșevizarea P.C.B.]*, în „*Novo vreme*“ nr. 3/1957, p. 81.

⁴¹ B.K.P. v rezoluții i reșeniia, vol. II, p. 410.

⁴² Ibid.; A.C.P., f. 3, op. 4, a.e. 206; f. 220, op. 1, a.e. 36, 51, 52, 61, 63 și 69.

⁴³ D. Tișev, *Za sâiuz mejdu rabotnișite i selianite [Pentru alianță între muncitori și țărani]*, Sofia, Editura P.C.B., p. 187.

⁴⁴ Vezi mai amănunțit: Gh. Dimitrov, *Săcinenia*, vol. 14, Sofia, Editura P.C.B., 1965, p. 240—243; *Materiali po istoria na Bălgarska komunisteska partiia [Materiale privind istoria Partidului Comunist Bulgar]*, Sofia, Editura P.C.B., 1956, p. 228—229; I. Mitev, *Borbata na B.K.P. za izgrajdane na edinnia front prez 1922—1923*, în „*Novo vreme*“, Sofia, 1958, nr. 8, p. 41—45; S. Petrov, *Septemvriiskoto vâstanie 1923 i bolșevizațiata na B.K.P. [Insurecția din septembrie 1923 și bolșevizarea P.C.B.]*, Sofia, Editura P.C.B., 1960, p. 176; P. Kostov, *Istoriceskoto miasto i znacenie na Septemvriiskoto vâstanie [Locul și importanța istorică a insurecției din septem-*

În zilele eroice ale luptei armate din septembrie, muncitorii și țărani au dat dovadă de un spirit de eroism și de abnegație inegalabile, dar eforturile lor enorme nu au fost încununate de succes. Bandele fasciste au înăbușit insurecția în acte nemaiauzite de cruzime și teroare. Mii de comuniști, agrarieni și alți fii ai poporului au fost uciși fără a fi judecați și condamnați, căzînd pradă bestialităților dușmanului; zeci de mii au fost arestați și crunt maltratați; o mulțime de sate și orașe au fost pustiite. Inchisorile gemeau de muncitori și țărani, supuși unor torturi inchiziționale. Numeroși antifasciști au fost nevoiți să fugă în străinătate pentru a se salva. Casele răsculaților au fost jefuite și incendiate, iar prietenii și cunoștințele lor prigonite.

Făcînd un scurt bilanț al răfuiei rușinoase și barbare a conducerii fasciste, Gheorghe Dimitrov scria la 7 noiembrie 1923: „*Cinci mii de comuniști, agrarieni și alți fii demni ai poporului — uciși cu ferocitate; cincisprezece mii de muncitori, țărani, învățători, preoți și alți intelectuali aflați în slujba poporului — arestați, maltratați și schingiuiți fără de milă; mii de familii ruinate și îndoliate; numeroase femei și fete batjocorite într-un mod îngrozitor; o mulțime de sate și orașe pustiite; întreaga țară — de la Burgas și Stara Zagora pînă la Ferdinand și Berkovița — înecată în sînge și lacrimi; acte de cruzime de nedescris, pe care poporul bulgar nu le-a cunoscut într-o asemenea formă nici în timpul perioadei de cinci secole de robie turcească...*“⁴⁵.

Insurecția antifascistă din septembrie a fost înfrîntă din mai multe cauze. Una dintre ele a constituit-o existența în conducerea partidului — atît la centru cît și în provincie — a adepților tacticii de la 9 iunie, care s-au opus hotărîrii luate cu privire la insurecția armată. În ședințele Comitetului Central, Todor Lukanov a votat împotriva proclamării insurecției armate, iar cînd au fost date instrucțiuni cu privire la înfăptuirea acesteia el a încercat, dînd un nou cuvînt de ordine, să anuleze hotărîrea Comitetului Central. Și în provincie au fost date alte instrucțiuni, au existat oscilații, încălcări ale disciplinei ș.a.m.d.

Principala cauză a eșecului răscoalei a constituit-o alianța insuficient de puternică dintre muncitori și țărani. Partidul nu a dus o luptă consecventă pentru cîștigarea maselor de ostași proveniți, în imensa lor majoritate, din rîndurile țărănimii sărace.

Insurecția a fost înfrîntă și din cauza împrejurării că P.C.B. nu-și însușise încă învățătura marxist-leninistă despre arta insurecției armate. După izbucnirea răscoalei, în rîndurile ostașilor au fost tolerate fenomene de ezitare și pasivitate.

În timpul insurecției armate nu a fost desfășurată o suficientă activitate politică în rîndurile răsculaților și populației; victoriile obținute nu au fost folosite în vederea întăririi spiritului de luptă. Concomitent au fost

briel, în „Novo vreme“, Sofia, 1963, nr. 9, p. 52—62; D. Tișev, *Za săiuza mejdu rabotnițite i selianite 1917—1923*, Sofia, Editura P.C.B., 1964, p. 114—190; V. Hadjinkolov, D. Kosev, *Mejdunarodnoto znacenie na Septemvriiskoto vŭstanie prez 1923 g.*, în „Istoriceski pregled“ nr. 4/1965, p. 122—123; P. Kostov, *Septemvriiskoto vŭstanie i nașata sŭvremennost [Insurecția din septembrie și contemporaneitatea noastră]*, în „Novo vreme“, 1968, p. 69—82.

⁴⁵ Gh. Dimitrov, *Săcinenia*, vol. 7, p. 277—278.

comise o serie de greșeli și au existat o seamă de lipsuri cu caracter militar-organizatoric și tehnic.

Eșecul răscoalei a avut și alte cauze, dar, în ultimă instanță, toate se rezumă la una principală — insuficienta bolșevizare a P.C.B. „Eu și partidul meu — a declarat mai târziu, la Procesul de la Leipzig, Gheorghi Dimitrov — nu am fost atunci *bolșevici adevărați*. Din această cauză nu am putut să *organizăm și să efectuăm cu succes* această răscoală populară istorică în frunte cu proletariatul“⁴⁶.

Deși a fost înecată în singele celor mai buni fii ai poporului, insurecția antifascistă din septembrie 1923 a jucat un imens rol pozitiv în dezvoltarea ulterioară a Partidului Comunist Bulgar. În focul răscoalei, partidul și-a refăcut unitatea sa moral-politică. Prin organizarea și desfășurarea luptei armate, P.C.B. a salvat mișcarea muncitorească revoluționară din țară de devierea periculoasă de la 9 iunie, a asigurat dezvoltarea ei pe o cale revoluționară.

În ajunul și în timpul luptei armate din septembrie, partidul a depășit limitele sale social-democrate și a adoptat în practică concepțiile bolșevice. Oprindu-se asupra acestui proces, Gheorghi Dimitrov a scris : „Noi considerăm insurecția populară antifascistă din septembrie 1923, organizată și condusă de Partidul Comunist Bulgar, ca un moment de cotitură în dezvoltarea partidului de la tesniacism la bolșevism“⁴⁷.

Într-o formă mai concretă, cotitura din procesul de bolșevizare a Partidului Comunist Bulgar constă în următoarele :

În timpul insurecției antifasciste din septembrie, partidul a pus pentru prima oară în mod concret în practică problema puterii, adică principala problemă a revoluției socialiste. Prin aceasta el a arătat că nu consideră drept principala sa sarcină agitația și propaganda ideii despre revoluția socialistă, ci conducerea nemijlocită a proletariatului, a tuturor oamenilor muncii în lupta pentru putere.

În septembrie 1923, P.C.B. a folosit pentru prima oară insurecția armată ca mijloc pentru doborârea dictaturii fasciste și instaurarea puterii muncitorești-țărănești.

Totodată partidul a resimțit din plin consecințele atitudinii sale nejuste față de aliatul proletariatului — țărănimea. În focul luptei inegale și sîngeroase cu dușmanul, el a pus bazele alianței de luptă dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare.

În zilele insurecției antifasciste din septembrie, partidul a început să aplice învățătura leninistă cu privire la compromisurile revoluționare și să aplice tactica frontului unic ; el a depus eforturi în vederea stringerii rîndurilor forțelor antifasciste și democrate din țară. Se știe că aplicarea dog-

⁴⁶ Gh. Dimitrov, *Săcinenia*, vol. 9, Sofia, Editura P.C.B., 1960, p. 112—113.

⁴⁷ Gh. Dimitrov, *Săcinenia*, vol. 14, Sofia, Editura P.C.B., 1965, p. 240. Cu privire la cotitura efectuată de P.C.B. vezi : V. Kolarov, *Izbrani proizvedeniia*, vol. III, p. 343—363 ; D. Kosev, *Septemvriiskoto vāstanie 1923*, p. 82—92, 243—250 ; St. Petrov, *Septemvriiskoto vāstanie 1923 — prelomen moment v strateghiata i taktikata na partiata [Insurecția armată din 1923 — moment de cotitură în strategia și tactica partidului]*, în „Novo vreme“ nr. 9/1958, p. 55—56 ; P. Kostov, *Borbata na B.K.P. za preodoliavane taktikata na neutralitet i vāzpriemane kurs na vāorājeno vāstanie sled 9 iunie 1923 g. [Lupta P.C.B. pentru abandonarea tacticii de neutralitate și adoptarea unei linii de insurecție armată după 9 iunie 1923]*, în „Izvestiia na Vișșata partiina škola“ nr. 1/1955, p. 74—94.

matică a unor teze marxiste a constituit o serioasă lipsă a Partidului Muncitoresc Social-Democrat Bulgar (socialiștii strimți). Stînd pe pozițiile unei intransigente lupte de clasă, partidul respingea pe bună dreptate compromisurile neprincipiale. El a înțeles însă dogmatic această concepție, respingînd și compromisurile revoluționare, care erau de o mare însemnătate pentru succesul luptei proletariatului.

În timp ce în trecut, în cazuri similare, partidul dădea dovadă de dogmatism, nevăzînd legătura organică dintre lupta pentru democrație și lupta pentru socialism, în timpul pregătirii și desfășurării insurecției din septembrie el a dărimat zidul pe care-l ridicase între lozinca cu privire la guvernul muncitoresc-țărănesc democratic și instaurarea dictaturii proletariatului. În fața insurecției, după cum s-a relevat, au fost puse sarcini democratice — cucerirea puterii muncitorești-țărănești și democratice — în vederea lărgirii bazei revoluției și a creării de condiții pentru trecerea la socialism.

Insurecția din septembrie 1923, care a fost prima răscoală antifascistă din lume, a găsit un larg ecou în diverse părți ale Europei, Asiei și Americii. Ea a fost întîmpinată cu sentimente de caldă simpatie de către opinia publică progresistă din diverse țări și cu entuziasm de către comuniști și proletariatul revoluționar internațional.

Lupta eroică dusă de masele răsculate din Bulgaria s-a bucurat de un larg răsunset și în rîndurile poporului frate român. Prin paginile presei sale, Partidul Comunist Român informa muncitorii și celelalte mase exploatate despre esența fascistă, antipopulară a guvernului de la 9 iunie și despre teroarea dezlănțuită de către acesta. În articole intitulate : *În ajunul unor asasinate în masă, Procesul tovarășilor din Plevna, Teroarea din Bulgaria* și altele, organul de presă al P.C.R. își informa cititorii despre victimele dictaturii fasciste dispărute fără urmă, despre seria de procese intentate în diverse părți ale țării participanților la răscoala antifascistă din iunie, relevînd că unii erau condamnați la moarte, despre arestarea unor comuniști și a altor cetățeni cinstiți. Partidul Comunist Român făcea cunoscute maseleor fapte ca cele privitoare la ofensiva generală dezlănțuită de cercurile conducătoare împotriva cuceririlor politice și economice ale oamenilor muncii, la interzicerea adunărilor sindicale și comuniste, la acaparea pămînturilor țăranilor ce fuseseră improprietărite de guvernul democrat al lui Aleksandăr Stamboliiski ș.a.⁴⁸. În numărul său din 5 august, ziarul „Socialismul“, organul Partidului Comunist din România, conchidea : „Bulgaria trăiește astăzi timpuri cari nu le-a trăit încă de la emanciparea ei de sub Turcia și pînă acum“⁴⁹.

Cu o profundă indignare, organul central de presă al Partidului Comunist Român a dezvăluit complicitatea și răspunderea ce reveneau conducătorilor social-democrației de dreapta, participanți la Internaționala II, în legătură cu represiunile singeroase ale guvernului împotriva poporului

⁴⁸ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 62, din 5 august 1923 ; nr. 63, din 9 august 1923 ; nr. 66, din 19 august 1923 ș.a.

⁴⁹ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 62, din 5 august 1923.

muncitor și, pe bună dreptate, pune astfel problema : „Clasa muncitoare va privi indiferentă cum frații lor bulgari sînt măcelăriți cu ajutorul acestei Internaționale ?“⁵⁰.

Eroica luptă armată din septembrie a poporului bulgar a fost în-
tîmpinată cu entuziasm de muncitorii și țărani români, și în special de
membrii partidului comunist. Ei au aprobat insurecția și au salutat cu en-
tuziasm participarea plină de abnegație a oamenilor muncii la desfă-
șurarea ei.

Urmărind îndeaproape desfășurarea răscoalei, presa comunistă din
România a relevat într-o serie de articole și materiale marea amploare a
luptei armate din Bulgaria, exprimîndu-și încrederea deplină în terminarea
ei cu succes. La 16 septembrie 1923, ziarul „Socialismul“ scria : „Nă-
dăjduim că tovarășii bulgari vor reuși cu toate acestea să elibereze poporul
muncitor bulgar de sub călciiul opresorilor săi“⁵¹.

Femeile comuniste din România au adresat o scrisoare specială mun-
citoarelor și țărancelor membre ale P.C.B., în care și-au exprimat entu-
ziasmul față de lupta eroică și plină de abnegație a muncitorilor și țărani-
lor răsculați. Iată ce scriau ele : „Am primit cu entuziasm vestea cu pri-
vire la lupta eroică pe care o duceți împreună cu tovarășii voștri. Vă trimi-
tem un salut înflăcărat în semn de dragoste și admirație față de eroismul
și abnegația de care dați dovadă în lupta pentru eliberarea muncitorilor și
țăranilor. În lupta pe care noi o ducem și pe care urmează s-o ducem în
viitor împotriva burgheziei noastre, la fel de reacționară și dăunătoare
pentru popor, eroismul vostru va constitui întotdeauna o pildă pen-
tru noi“⁵².

În timpul singeroasei înăbușiri a răscoalei, muncitorii și țărani
români, conduși de partidul comunist, și-au ridicat glasul lor puternic de
protest împotriva represiunilor barbare și au dat un prețios sprijin moral
și material victimelor dictaturii fasciste. Pe baza unor numeroase fapte și
date concrete, ziarul „Socialismul“ a dezvăluit grozăviile terorii albe din
Bulgaria ; au fost publicate materiale cu privire la miile de răsculați tortu-
rați și uciși fără a fi judecați, la schingiuirea barbară a celor bănuți de par-
ticipare la lupta armată, la miile de muncitori și țărani care au apucat calea
emigrației, la concedierile în masă, la punerea în afara legilor a organiza-
țiilor oamenilor muncii — partidul comunist și Uniunea agrariană —, la
încălcarea unor elementare drepturi și libertăți ale poporului⁵³. Pe bună
dreptate, autorii acestor materiale au ajuns la concluzia că guvernul lui
Aleksandăr Ţankov încerca să se mențină la putere prin teroare, prin uci-
derea muncitorilor și țăranilor participanți la insurecție⁵⁴. „Jafuri, incendii,
asasinate individuale sau în masă — scria ziarul „Socialismul“ la 11 octom-
brie 1923 —, iată armele de luptă ale ei (ale burgheziei — *n. n.*), iată
armele desperate pe care le întrebuițează acum și în Bulgaria, ca să
distrugă orice încercare de desrobire a proletariatului orășenesc și sătesc“⁵⁵.

⁵⁰ *Ibid.*

⁵¹ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 74, din 16 septembrie 1923 (Reprodus în :
„Septemvriisko slovo“ nr. 1 039, din 21 septembrie 1966).

⁵² „Rabotniceski vestnik“ nr. 6, din 5 decembrie 1923.

⁵³ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 81, din 11 octombrie 1923 ; nr. 82, din 14 oc-
tombrie 1923.

⁵⁴ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 82, din 14 octombrie 1923.

⁵⁵ „Socialismul“, anul XVIII, nr. 81, din 11 octombrie 1923.

Credincioși datoriei lor internaționaliste, comuniștii și masele de oameni ai muncii din România au primit cu bucurie pe revoluționarii bulgari refugiați în țara lor, oferindu-le o frățească ospitalitate și sprijin. Presa comunistă din România a demascăat fără cruțare clica conducătoare, care teroriza refugiații bulgari veniți să găsească azil. Pe baza unor date concrete, ea denunța acțiunile represive ale burgheziei îndreptate împotriva emigranților politici, pe care siguranța îi reținea, îi îngrămădea în celule sufocante, pregătindu-se predarea lor în miinile călăilor poporului bulgar. „Să nu uite guvernul — avertiza P.C.R. — că asupra refugiaților bulgari veghează nu numai proletariatul și țărănimea română, ci muncitorimea internațională”⁵⁶.

Comuniștii români au întreprins și o acțiune de strângere de ajutoare pentru emigranții politici bulgari și familiile lor din Bulgaria. P.C.R. a propus Comitetului Executiv al Partidului țărănesc și Comitetului Executiv al Partidului social-democrat organizarea unei acțiuni comune de ajutorare⁵⁷.

Partidul țărănesc * s-a solidarizat, de asemenea, cu lupta antifascistă a poporului bulgar. El a condamnat cu asprime cruciada sîngeroasă a guvernului juntei fasciste și a apărat lupta dreaptă a muncitorilor și țăranilor răsculați. În același timp, el a criticat tactica greșită a Uniunii populare agrariene bulgare și a tras concluziile ce se impuneau. Iată ce scria în legătură cu aceasta conducătorul Partidului țărănesc, dr. N. Lupu : „Subliniez din plin că Stamboliiski a făcut următoarele greșeli mari : cunoscîndu-și oamenii și țara, el trebuia să procedeze față de unele persoane din Bulgaria în același fel cum s-a procedat la 9 iunie față de tovarășii săi. Aleksandăr Stamboliiski nu trebuia să-i atace pe comuniști...”⁵⁸.

Experiența muncitorilor și țăranilor bulgari a fost folosită și de către comuniștii români. Cunoscînd îndeaproape această experiență, P.C.R. a tras concluzii prețioase pentru activitatea sa politică. „Soarta tragică și comună a muncitorimii sătești și orășenești din Bulgaria — scria ziarul „Socialismul” — trebuie să fie o lecție pentru lucrătorii și țăranii din celelalte țări că ei trebuie să se unească într-un front comun de luptă împotriva reacțiunii și a fascismului”⁵⁹.

Experiența luptei armate din septembrie a fost studiată și dezbătută pe larg și de către partidele din alte țări la o serie de consfătuiri internaționale, care au tras numeroase învățăminte importante pentru activitatea lor ulterioară.

★

Eroica luptă din septembrie 1923 are o însemnătate istorică imensă pentru poporul bulgar. Influența ei asupra dezvoltării ulterioare a evenimentelor din Bulgaria este incomensurabilă. „Prăpastia adîncă creată între păturile largi ale poporului nostru și fascism — scrie Gheorghe Dimitrov —

⁵⁶ „Socialismul”, anul XVIII, nr. 82, din 14 octombrie 1923.

⁵⁷ „Socialismul”, anul XVIII, din 28 octombrie 1923.

* Autoarea se referă la Partidul țărănesc, constituit în decembrie 1918, de grupări eterogene și în cadrul căruia a existat un grup format din intelectuali și oameni politici de stînga, ca Paul Bujor, C. I. Parhon, N. Lupu, C. Stere (*Nota red.*)

⁵⁸ „Rabotniceski vestnik” nr. 3, din 11 noiembrie 1923.

⁵⁹ „Socialismul”, anul XVIII, nr. 66, din 19 august 1923.

nu poate fi înlăturată prin nici un fel de bestialități sau manevre viclene ale reacțiunii fasciste. Și faptul că masele populare nu s-au împăcat nici-odată cu fascismul, cu toate jertfele imense pe care le-au dat, se explică în primul rînd prin influența deosebit de valoroasă a insurecției din septembrie, prin învățămintele ei pozitive pentru poporul bulgar⁶⁰.

Insurecția din septembrie a exercitat o influență covârșitoare asupra dezvoltării ulterioare a partidului pe calea bolșevizării, pentru lichidarea rămășițelor social-democrate, pentru însușirea metodelor și formelor leniniste de luptă. Cel mai elocvent indiciu al realizărilor partidului pe calea bolșevizării îl constituie îndemînarea la care a ajuns el în atragerea și conducerea maselor.

După izbucnirea celui de-al doilea război mondial, partidul a știut să unească sub steagul Frontului patriei toate forțele progresiste și democratice ale poporului nostru și să le ducă la luptă împotriva fascismului, luptă care, la 9 septembrie 1944, cu ajutorul hotărîtor al Armatei sovietice, a fost încununată de succes. În țară a fost instaurată puterea democrat-populară ca formă a dictaturii proletariatului, care a deschis în fața poporului bulgar perspectiva luminoasă a socialismului.

STELA DIMITROVA
(R. P. Bulgaria)

⁶⁰ Gh. Dimitrov, V. Kolarov, *...Septemvriiskoto vāstanie [...Insurecția din septembrie]*, Sofia, Editura P.C.B., 1953, p. 35—36.

Lupta împotriva militarismului și războiului la congresele socialiste internaționale (1889-1914)

Problemele militarismului și războiului au ocupat un loc important în activitatea partidelor socialiste, a Internaționalei a II-a. Luînd naștere și desfășurîndu-și activitatea în condițiile ascuțirii continue a contradicțiilor dintre marile puteri capitaliste și ale creșterii pericolului unei conflagrații mondiale, Internaționala a II-a și-a concentrat o vreme atenția asupra dezvoltării teoriei și tacticii în problemele războiului și militarismului, educării oamenilor muncii în spiritul solidarității proletare, al luptei împotriva pericolului de război.

În ultimele decenii ale secolului al XIX-lea lupta dintre marile puteri capitaliste pentru dominație, pentru posedarea de colonii și împărțirea lumii s-a ascuțit tot mai mult. Contradicțiile dintre statele capitaliste au favorizat dezvoltarea excesivă a militarismului, intensificarea cursei înarmărilor și formarea unor coaliții cu caracter agresiv. În anul 1882 se formează „Tripla alianță“, în care intră Germania, Austro-Ungaria și Italia; acesteia i s-a opus în 1893 alianța franco-rusă. Analizînd evoluția relațiilor internaționale după războiul franco-prusian din 1870—1871, F. Engels releva intensificarea cursei înarmărilor dintre Franța și Germania, în care au fost atrase treptat și Rusia, Austria, Italia, și creșterea pericolului unui „război decisiv, un război cum nu s-a mai pomenit, în care se vor înfrunta 10—15 milioane de combatanți“¹.

Dezvoltarea militarismului și intensificarea pericolului de război au ridicat în fața partidelor socialiste sarcina de mare răspundere de a-și plasa pe temeliile marxismului revoluționar problemele teoriei și tacticii războiului și a determina o orientare justă a mișcării muncitorești în această privință.

Un ajutor deosebit de prețios în acest domeniu l-a constituit pentru partidele socialiste activitatea teoretică și practică desfășurată de Engels. În lucrările: *Politica externă a țarismului rus* (1890), *Socialismul în Germania* (1891) și *Poate oare Europa să dezarmeze?* (1893), F. Engels, virulent demascator al politicii de cuceriri și luptător consecvent pentru pace,

¹ K. Marx, F. Engels, *Opere*, vol. 22, Editura politică, București, 1965, p. 45.

analizează problemele războiului de pe poziția apărării intereselor fundamentale ale oamenilor muncii. Relevind cursa inarmărilor și pregătirile de război, Engels demasca planurile agresive ale ambelor tabere; atît ale cercurilor militariste din Germania cît și din Franța², precum și scopurile lor de consolidare a regimurilor reacționare, de înăbușire a mișcărilor revoluționare.

Evidențiind greutatea specifică tot mai mare a social-democrației, devenită „o forță de care să trebuiască să se țină seama”³, Engels își exprima convingerea că proletariatul organizat este în stare să se opună politicii agresive a claselor guvernante, să lupte pentru dezarmarea statelor, în care vedea „garanția păcii”⁴. Încredințat că, chiar în condițiile din acea vreme, acțiunile energice și coordonate ale maselor muncitoare din toate țările ar putea sili guvernele să reducă inarmările, ceea ce ar zădărnici dezlănțuirea războaielor, luptînd cu hotărîre pentru pace, Engels recunoștea totodată caracterul just al războaielor de eliberare națională, preconizînd participarea activă a socialiștilor la aceste acțiuni. Referindu-se la deznodămîntul conflagrației ce se pregătea, Engels a prevăzut în mod genial: „acest război fie că va duce la victoria imediată a socialismului, fie că va răsturna în așa măsură vechile rînduieli și va lăsa în urma lui asemenea mormane de ruine, încît vechea societate capitalistă se va putea menține mai puțin ca oricînd...”⁵.

Prețioasele indicații date de F. Engels au călăuzit partidele socialiste în activitatea lor împotriva militarismului și războiului. Referitor la necesitatea luptei active pentru apărarea păcii, pentru zădărnicierea cursei înarmărilor și a războiului, socialiștii se aflau pe aceeași poziții. Ceea ce a prilejuit ample dezbateri și exprimarea unor păreri și poziții diferite în cadrul congreselor internaționale au fost chestiunile privind tactica cea mai indicată față de conflictul pregătit cu febrilitate.

La primele congrese ale Internaționalei a II-a, unde problemele militarismului și războiului au ocupat un loc principal, s-au manifestat îndeosebi două poziții diferite: poziția exprimată de W. Liebknecht, conducător de seamă al mișcării socialiste germane și internaționale, susținut de majoritatea delegațiilor, și tactica indicată de socialistul olandez D. Nüvenheiss, care avea un număr redus de partizani. Trebuie arătat că, în ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, mișcarea socialistă internațională nu avea încă elaborată o teorie și o tactică încheată în problemele războiului și păcii. Un sprijin prețios în acest domeniu îl constituia doar experiența războiului franco-prusian din anii 1870—1871 și tactica elaborată de Internaționala I cu acel prilej. În noile condiții istorice, partidelor socialiste le revenea însă sarcina de a analiza în mod concret caracterul războiului ce se pregătea și de a-și stabili tactica de luptă corespunzătoare.

Congresul de constituire a Internaționalei a II-a, deși n-a discutat pe larg problema luptei împotriva militarismului și războiului, a declarat „pacea drept condiție primă, indispensabilă pentru orice emancipare a

² *Ibidem*, p. 391.

³ *Ibidem*, p. 405.

⁴ *Ibidem*, p. 367.

⁵ *Ibidem*, p. 250.

muncitorilor“⁶ și pentru asigurarea ei a reclamat „suprimarea armatelor permanente și înarmarea poporului“⁷.

Primul Congres al Internaționalei a II-a, la care a fost amplu debătută problema atitudinii socialiștilor față de război, s-a desfășurat la Bruxelles în 1891. În raportul prezentat de W. Liebknecht și în rezoluția propusă și adoptată de congres au fost arătate în mod just rădăcinile economice și sociale ale militarismului și războiului, mijloacele pentru lichidarea lor. „Militarismul, fiind o grea povară pentru Europa, este un produs inevitabil al stării de război fățișe sau ascunse, impus societății de regimul de exploatare a omului de către om“; orice încercare de înlăturare a militarismului și de a stabili pacea între popoare este utopică și fără putere dacă nu se înlătură cauzele economice ale răului, căci „numai instaurarea orindurii socialiste va pune capăt militarismului și va asigura pacea între popoare“⁸. Rezoluția lega lichidarea militarismului și războiului de înlăturarea revoluției socialiste și chema proletariatul să protesteze împotriva militarismului și a pregătirilor de război: „Congresul face apel la muncitorii întregii lumi pentru a lucra energic și neîncetat împotriva tuturor veleităților de război și alianțelor care le înlesnesc...“⁹; ea nu făcea însă nici o mențiune cu privire la metodele și mijloacele concrete de luptă pentru apărarea păcii.

Rezoluția prezentată de Liebknecht a fost aspru criticată de Nüvenheiss, care, neținând seama de caracterul războiului și de condițiile concrete din fiecare țară, cerea socialiștilor din toate țările să răspundă oricărei declarații de război cu încetarea generală a muncii și refuzul de a executa serviciul militar.¹⁰ Această rezoluție a fost în mod just apreciată de participanți ca aventuristă, congresul adoptând cu o mare majoritate de voturi rezoluția propusă de W. Liebknecht.

Următoarele congrese ale Internaționalei a II-a: Zürich (1893), Londra (1896), au adoptat rezoluții în problema militarismului și războiului în același spirit cu aceea de la Bruxelles. S-au făcut pași înainte pe linia preconizării unor măsuri concrete de luptă, ca: refuzul reprezentanților socialiști în parlamente de a vota creditele de război, lupta pentru dezarmare, pentru crearea tribunalelor internaționale de arbitraj care să rezolve litigiile dintre state¹¹. Congresul de la Paris (1900), în rezoluția prezentată de Rosa Luxemburg și adoptată, subliniază importanța educării tinerei generații în spiritul luptei împotriva militarismului. „Noua generație — declară acest document — trebuie prevenită împotriva militarismului, iar Biroul permanent trebuie să intensifice agitația antimilitaristă în toate țările“¹².

⁶ *Protokoll des Internationalen Arbeiter — Kongresses zu Paris*, Abgebolten vom 14 bis, 20 Iuli 1889, Nürnberg, 1890, p. 119—120.

⁷ „Munca“ nr. 29, din 12 septembrie 1893.

⁸ *Verhandlungen und Beschlüsse des Internationalen Arbeiter — Kongresses zu Brüssel* (16—22 august 1891), Berlin, 1893, p. 26.

⁹ Dare de seamă asupra lucrărilor congresului de la Bruxelles al Internaționalei a II-a (1891), în „Munca“ nr. 27 și 28, din 24 august și 1 septembrie 1891.

¹⁰ *Ibid.*

¹¹ *Compte rendu analytique*, Londra, 1896, p. 42; Patricia van der Esch, *La deuxième Internationale. 1889—1923*, Paris, 1957, p. 99.

¹² *Compte rendu analytique*, Paris, 1900, p. 10.

Se poate aprecia că primele congrese ale Internaționalei a II-a au dat, în linii generale, o apreciere justă cauzelor care generează războaiele și au chemat partidele socialiste să militeze pentru a preîntîmpina conflictul pe care marile puteri îl pregăteau. Hotărîrile adoptate au găsit un profund ecou în rîndurile muncitorimii organizate din România.

Promovînd idealurile de dreptate socială și progres, mișcarea socialistă din România s-a alăturat de la început luptei Internaționalei a II-a pentru apărarea păcii, participînd activ la dezbaterile și hotărîrile congreselor socialiste internaționale. Deși se aflau abia în faza de pregătire a unirii pe scară națională într-un partid politic unitar, socialiștii români au aderat la Internaționala a II-a chiar de la constituirea ei și și-au trimis delegați care să-i reprezinte la primul Congres al Internaționalei. Cei cinci soli ai țării noastre (Mani, dr. D. Voinov, C. Procopiu, E. Racoviță și A. Seulescu)¹³ au dat o înaltă apreciere congresului socialist, socotindu-l un „parlament universal al muncitorilor, unde reprezentanții din toate țările Europei și Americii au ținut obștescul sfat pentru chipul și mijloacele dezrobirii claselor muncitoare“. Hotărîrile congresului de la Paris au fost larg popularizate în țara noastră. Ziarul lucrătorilor tipografi „Gutenberg“ a publicat în mai multe numere dezbaterile congresului, redînd părțile principale din cuvîntările rostite de August Bebel, Jules Guesde etc.¹⁴

Congresul următor al Internaționalei a II-a, de la Bruxelles (1891), a fost semnalat de presa socialistă din România ca un eveniment deosebit de important pentru proletariatul de pretutindeni¹⁵. Și la acest congres mișcarea noastră socialistă a fost larg reprezentată. C. Mille, unul dintre participanți, evidențiază în mai multe articole importanța dezbaterilor care au avut loc pentru orientarea mișcării socialiste, arătînd că „a plecat de la congres întărit și entuziasmat“¹⁶. Ziarul „Munca“ a publicat o dare de seamă a lucrărilor congresului, raportul prezentat de delegația socialiștilor români, o serie de relatări și comentarii, precum și unele rezoluții adoptate¹⁷. Hotărîrile congresului, participarea delegației țării noastre la Bruxelles au dat un imbold luptei muncitorilor din România pentru organizare, pentru intensificarea luptei maselor muncitoare.

Participarea delegației socialiștilor români la Congresul Internaționalei a II-a de la Zürich (1893) a fost temeinic pregătită în țară, ceea ce s-a resimțit în inițiativele și aportul adus la adoptarea unor hotărîri juste. La aceasta a contribuit, desigur, faptul că la începutul anului 1893 se constituise Partidul Social-Democrat al Muncitorilor din România. Au participat ca delegați : C. Dobrogeanu-Gherea, C. Mille, Digrin, I. Radovici și Gr. Panaitescu. Constatînd lipsa problemei țărănești de pe ordinea de zi, delegația română a arătat în mod argumentat că „partidele socialiste și congresele lor internaționale s-au ocupat pînă aici de clasa muncitoare industrială, care e cea mai importantă, e avangarda socialismului, dar că de aici înainte, cînd marea parte a proletariatului indus-

¹³ *Mișcarea muncitorească din România. 1893—1900*, Editura politică, București, 1965, p. 375.

¹⁴ „Gutenberg“ din 1 septembrie 1889.

¹⁵ „Munca“ nr. 6, din 31 martie 1891.

¹⁶ „Munca“ nr. 27, din 24 august 1891.

¹⁷ „Munca“ nr. 25, 26, 27 și 28, din 11, 18, 24 august și 1 septembrie 1891.

trial e atrasă spre socialism, se impune tuturor partidelor socialiste, și deci congreselor lor, datorită de a se ocupa în mod special de ariergarda socialismului, de muncitorii agricoli“¹⁸.

Argumentele socialiștilor români, susținute și de delegații Serbiei, Bulgariei, Italiei, Spaniei, Olandei, au avut darul de a convinge congresul, incluzând pe ordinea de zi dezbaterea problemei țărănești¹⁹. Ca urmare s-a adoptat o rezoluție cu privire la faptul că, „una din sarcinile cele mai de căpetenie pentru democrația socialistă din toate țările este de a organiza pe muncitorii agricoli, ca și pe muncitorii industriali, și de a-i înrola în rândurile marii armate a socialismului internațional“²⁰, hotărâre deosebit de importantă pentru unirea tuturor forțelor oamenilor muncii, de la orașe și sate, în vederea marilor bătălii de clasă ce se apropiau. S-a stabilit ca la viitorul congres să se pună în discuție problema țărănească. La Londra însă, în 1896, pe baza rapoartelor prezentate de mai multe delegații, s-a ajuns la concluzia că, dată fiind situația deosebită din fiecare țară, trebuie lăsată fiecărei națiuni modul ei specific de rezolvare a problemei agrare²¹.

Preocuparea Internaționalei a II-a și a partidelor socialiste cu privire la lupta împotriva militarismului și războiului s-a făcut simțită și în activitatea unor organizații profesionale afiliate la Internațională. Așa a fost, de pildă, Congresul internațional al studenților socialiști de la Geneva din decembrie 1893, la care unul dintre delegații români, Șt. Irimescu, a propus fixarea unei zile internaționale de luptă pentru pace²².

Dezorganizarea vremelnică a P.S.D.M.R. în anul 1899 a determinat o întrerupere pentru cîtva timp a legăturilor sistematice cu forurile mișcării muncitorești internaționale, reînnoate și consolidate în primii ani ai veacului nostru.

La începutul secolului al XX-lea, problema luptei împotriva războiului a devenit de o stringentă actualitate. Intrarea capitalismului pe plan mondial în stadiul imperialist a fost însoțită de o creștere nemaîntîlnită pînă atunci a militarismului și a luptei pentru reîmpărțirea lumii între marile puteri. Ascuțirea contradicțiilor dintre statele imperialiste a determinat delimitarea celor două blocuri militare și politice care se vor înfrunța în viitorul război. În 1907 se perfectase alianța franco-anglorusă — „Antanta“ — opusă „Triplei alianțe“. Locul pe care îl ocupă acum conflictele internaționale, măsurarea raportului de forțe dintre cele două grupări de state imperialiste este mult mai evident decît la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Războiul nu mai constituia o perspectivă mai mult sau mai puțin îndepărtată, ci devenea o realitate apropiată. Nu se terminase încă războiul americano-spaniol cînd a izbucnit războiul anglo-bur, urmat în anul 1904 de războiul ruso-japonez și de criza marocană din 1905.

În aceste condiții, lămurirea caracterului războiului și stabilirea mijloacelor de luptă împotriva acestuia s-au impus ca sarcini importante

¹⁸ *Mișcarea muncitorească din România, 1893—1900*, p. 376.

¹⁹ *Ibidem*, p. 378.

²⁰ *Ibid.*

²¹ Nicolae Copoiu, Ion Babici, *Manifestări internaționaliste ale proletariatului din România*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.“ nr. 5/1968, p. 37.

²² *Ibidem*, p. 38.

și imediate ale mișcării socialiste internaționale, reflectându-se în dezbaterile și rezoluțiile Biroului Socialist Internațional, precum și în congresele internaționale care au mai avut loc.

Un rol deosebit de important în precizarea tacticii partidelor socialiste în problemele războiului și militarismului, în noile condiții istorice, l-a avut Congresul de la Stuttgart al Internaționalei a II-a din august 1907. La acest congres a participat și V. I. Lenin, care a făcut parte din secția care s-a ocupat de problema „militarismului și conflictelor internaționale”. Împreună cu Rosa Luxemburg și August Bebel, el a formulat la acest congres principiile de bază ale tacticii proletariatului internațional față de războiul imperialist și a adus o contribuție importantă la adoptarea unei rezoluții marxiste în această problemă. În anii care au urmat, socialiștii de stînga, îndeosebi Lenin, au avut un rol deosebit în dezvoltarea învățăturii marxiste cu privire la război și pace, ținînd seama de noile condiții ale epocii imperialiste.

Congresul a dezbătut patru proiecte de rezoluții²³, ce reflectau tot atîtea poziții, unele însoțite de confuzii în problemele teoriei și tacticii antimilitariste. Mai importante au fost rezoluțiile propuse de A. Bebel și de socialistul francez G. Hervé.

A. Bebel evidenția în mod just, în proiectul său de rezoluție : „Războaiele între statele capitaliste sînt, îndeobște, urmările concurenței între dinsele pe piața lumii, căci fiecare stat nu urmărește numai a-și asigura debușeuri, dar și a cîștiga altele noi și aceasta mai cu seamă prin înge-nunchierea popoarelor străine și prin confiscarea pămînturilor lor... ele sînt deci izvorîte din ființa însăși a capitalismului și nu vor înceta decît prin desființarea sistemului capitalist...”²⁴. Referindu-se la tactica socialiștilor față de război, Bebel arăta că, în situația declanșării unui război, clasa muncitoare din toate țările, reprezentanții săi în parlamente trebuie să depună toate eforturile pentru a-l stăvili²⁵. Proiectul de rezoluție propus de Bebel, deși cuprindea teze juste, era redactat în termeni generali, „nu conținea nici o indicație cu privire la sarcinile active ale proletariatului”²⁶.

Discuții ample a provocat proiectul de rezoluție propus de Hervé. Acesta, criticînd rezoluția lui Bebel, care de teama represiunilor guvernului german nu prevedea nici un fel de măsuri concrete de acțiune, s-a plasat pe o poziție semianarhistă. Negînd rolul patriei și patriotismul clasei muncitoare, nefăcînd nici o deosebire între războaiele drepte și cele nedrepte, Hervé propunea să se răspundă fiecărei declarații de război, ori de unde ar veni, prin grevă generală și răscoală²⁷. V. I. Lenin a criticat rezoluția propusă de Hervé, arătînd că el n-a înțeles o chestiune esențială, și anume, „pe de o parte, că războiul este un produs necesar al capitalismului și că proletariatul nu poate renunța să participe la un război revoluționar, deoarece asemenea războaie sînt posibile și au avut loc în societatea capitalistă. Pe de altă parte, el n-a înțeles că posibili-

²³ „Viitorul social” nr. 2, septembrie, 1907, p. 125.

²⁴ *Ibidem*, p. 174—175.

²⁵ *Internationalen Sozialisten Kongress zu Stuttgart*, Berlin, 1907, p. 102.

²⁶ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 16, Editura politică, București, 1963, p. 75.

²⁷ „Viitorul social” nr. 2, septembrie, 1907, p. 125.

tatea de «a răspunde» la război depinde de caracterul crizei pe care o provoacă războiul”²⁸. Lenin sublinia totodată faptul că absurditățile semi-anarhiste ale lui Hervé aveau un substrat just din punct de vedere practic, fiind o reacție față de poziția nehotărîtă și lășă manifestată de unii socialiști, cu scopul impulsionării luptei împotriva războiului²⁹.

Antipatriotismul herveist a fost combătut de J. Jaurès, A. Bebel, E. Vaillant ș.a. „Partidul socialist — arăta Bebel — se împotrivesc patriotismului și șovinismului burghez, dar, în același timp, el apără mai mult decît oricare alt partid politic *individualitatea* fiecărui popor, care are dreptul de a trăi și a se dezvolta liber și neatîrnat”³⁰. Vaillant a susținut cu claritate teza că „națiunile sînt un fapt și un element necesar dezvoltării Internaționalei” și că „trebuie menținută întregimea morală și fizică a fiecărei națiuni”³¹.

Cu ocazia dezbaterii proiectelor de rezoluții au ieșit la iveală și unele concepții oportuniste, șovine, al căror adept a fost, de pildă, socialistul german G. Vollmar, care a negat necesitatea luptei antimilitariste, neținînd seama de caracterul nejust al războiului în pregătirea căruia imperialismul german juca un rol important. Congresul de la Stuttgart a respins tactica semianarhistă preconizată de Hervé și a socotit mai satisfăcătoare rezoluția propusă de Bebel, cu următoarele amendamente propuse de Lenin și R. Luxemburg: 1) se arăta că militarismul este unul dintre principalele instrumente ale asupririi de clasă; 2) se trasa sarcina de a desfășura o muncă de agitație în rîndurile tineretului; 3) se sublinia că sarcina social-democrației este nu numai de a lupta împotriva izbucnirii războaielor sau pentru încetarea cît mai grabnică a războaielor în-cepute, ci și de a folosi criza creată de război pentru a grăbi răsturnarea burgheziei³². Lenin a apreciat rezoluția votată ca fiind „bogată în idei”, că arăta cu precizie sarcinile proletariatului: „În această rezoluție, rigurozitatea analizei ortodoxe, singura analiză științifică marxistă, se îmbină cu recomandarea ca partidele muncitorești să folosească mijloacele de luptă cele mai hotărîte și mai revoluționare”³³.

După o întrerupere vremelnică a legăturilor sistematice și într-o formă organizată cu conducerea mișcării socialiste internaționale, socialiștii români și-au reluat locul la dezbaterile muncitorești internaționale, după ce în prealabil, la sfîrșitul anului 1906, conducerea cercurilor „România muncitoare” a adresat o cerere de afiliere Biroului Socialist Internațional. Pe baza acesteia, în vara anului 1907, delegația socialiștilor români — formată din Andrei Ionescu, dr. Cr. Racovski, Alecu Constantinescu și N. D. Cocea — a participat la Congresul de la Stuttgart³⁴.

Cr. Racovski a luat cuvîntul la congres în chestiunea militarismului și a conflictelor internaționale, situîndu-se pe o poziție în general justă;

²⁸ V. I. Lenin, *Op. cit.*, p. 74.

²⁹ *Ibid.*

³⁰ „Viitorul social” nr. 2, septembrie, 1907, p. 127.

³¹ *Ibidem*, p. 129.

³² V. I. Lenin, *Op. cit.*, p. 75.

³³ *Ibid.*

³⁴ Vezi pe larg: N. Copoiu, *Refacerea P.S.D. din România. 1900—1910*, Editura științifică, București, 1966, p. 183—190.

el a apărat rezoluția lui Bebel, inclusiv amendamentele propuse de V. I. Lenin și Rosa Luxemburg, arătând că acestea satisfac pe socialiștii români ³⁵.

În același timp, presa socialistă din România s-a ocupat pe larg de lucrările congresului, aducând la cunoștința muncitorilor, opiniei publice, dezbaterile și rezoluțiile adoptate. Un loc de seamă a fost acordat în paginile ziarelor și revistelor socialiste problemelor militarismului și războiului. În „Viitorul social” s-a relevat creșterea mișcării socialiste în perioada de după Congresul internațional de la Amsterdam (1904), s-a arătat contribuția adusă de diferite delegații la lămurirea chestiunilor dezbătute, aportul socialiștilor români, s-a subliniat în mod deosebit importanța hotărârilor luate atât pentru mișcarea muncitorească și socialistă internațională cât și pentru aceea din România ³⁶.

Încordarea situației internaționale după anexarea Bosniei și Herțegovinei de Austro-Ungaria a grăbit convocarea Congresului Internațional al II-a de la Copenhaga (august-septembrie 1910) ³⁷. Și la acest congres s-au conturat poziții diferite în problema tacticii socialiștilor față de război. Social-democrații revoluționari bolșevici, social-democrații germani, „tesniacii” bulgari în frunte cu Blagoev și V. Kolarov, socialistul sîrb D. Tuțovici etc. au apărat la congres rezoluția adoptată la Stuttgart atât împotriva semianarhiștilor cât și contra celor care nutreau iluzii burghezo-pacifiste. Dezbaterile s-au purtat îndeosebi în jurul amendamentului propus de E. Vaillant și D. Keir Hardie privind recunoașterea grevei generale a muncitorilor, precum și agitația activă și energică în rândurile muncitorimii, ca cele mai eficace mijloace de preîntîmpinare a războaielor ³⁸. Centriștii, ca G. Ledebour, H. Haase, V. Adler etc., insistau ca lozincă principală a luptei antimilitariste să fie dezarmarea și crearea Tribunalului internațional de arbitraj.

Rezoluția adoptată în problema războiului se sprijinea pe tezele tactice ale documentelor de la Stuttgart. Ea obliga partidele socialiste și pe reprezentanții lor în parlamente să ceară guvernelor reducerea înarmărilor, rezolvarea conflictelor dintre state prin intermediul tribunalelor internaționale de arbitraj, desființarea diplomației secrete și publicarea tuturor tratatelor și acordurilor existente și viitoare dintre guverne, să intervină în favoarea dreptului popoarelor la autodeterminare și auto-apărare împotriva unui atac armat și a unei represiuni prin forță ³⁹. Urmau apoi tezele incluse în rezoluția de la Stuttgart cu privire la folosirea crizei provocate de război pentru nimicirea capitalismului ⁴⁰.

Delegația română care a participat la Congresul de la Copenhaga a sprijinit cu hotărîre aripa revoluționară în cadrul dezbaterilor. „În toate rezoluțiile votate la Congresul Internațional de la Copenhaga — scria cu

³⁵ „Viitorul social” nr. 2, septembrie, 1907, p. 136—137.

³⁶ *Ibidem*, p. 121—138.

³⁷ În legătură cu lucrările Congresului de la Copenhaga, vezi: M. I. Psedetki, *Problemele războiului și militarismului la Congresul Internațional al II-a de la Copenhaga (1910)*, în „Probleme de istorie” nr. 5/1962, p. 86—117.

³⁸ William Z. Foster, *Istoria celor trei internaționale. Mișcările socialiste și comuniste din 1848 pînă în prezent*, Editura politică, București, 1959, p. 244—245.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ *Huitième Congrès socialiste international tenu à Copenhague, Gand, 1911*, p. 474.

satisfacție „România muncitoare” — s-a păstrat spiritul revoluționar care ar trebui să caracterizeze orice rezoluție socialistă”⁴¹.

După Congresul de la Copenhaga tensiunea în relațiile internaționale a crescut, atingând punctul culminant prin cea de-a doua criză marocană și izbucnirea războiului italo-turc (1911). „Chestiunea orientală”, punct de interferență a intereselor imperialiste ale marilor puteri, a căpătat o formă gravă prin declanșarea primului (1912) și apoi a celui de-al doilea război balcanic (1913).

Sub conducerea partidelor socialiste, în anii 1910—1914 se intensifică acțiunile antirăzboinice cu caracter de masă ale clasei muncitoare. La manifestațiile antirăzboinice de la Hamburg și Frankfurt pe Main din 1910 au luat parte mii de oameni ai muncii, care au demonstrat sub lozincă dezarmării. În următorii ani, în Franța, Anglia, Germania, Austro-Ungaria, Rusia au avut loc mari mitinguri și demonstrații împotriva războiului imperialist, la care au participat și delegați din alte țări. La mitingurile de la Paris din 4 august 1911, cu participarea socialiștilor din Germania, Anglia și Olanda, a fost lansată lozincă „război războiului”. Au fost organizate manifestații internaționaliste împotriva războiului la Bruxelles, Londra; au avut loc conferințe regionale la care socialiștii au dezbătut mijloacele ce trebuiau folosite împotriva războiului imperialist. În același timp, Biroul Socialist Internațional a organizat o serie de întâlniri și conferințe de analiză a chestiunilor legate de lupta împotriva războiului imperialist. Au avut loc întâlniri ale socialiștilor din Italia și Austro-Ungaria, dintre socialiștii belgieni și olandezi, Congresul muncitoresc al țărilor scandinave, întâlniri ale socialiștilor din țările balcanice etc.

Solidaritatea internațională, promovarea legăturilor cu mișcarea muncitorească din alte țări, a fost una dintre caracteristicile activității Partidului social-democrat din România. Participarea activă a socialiștilor români la congresele Internaționalei a II-a, precum și la alte întâlniri internaționale, evidențiază rolul crescând al mișcării noastre muncitorești pe plan internațional, pune în lumină lupta sa pentru pace, împotriva războaielor nedrepte și a tendințelor cotropitoare imperialiste ale marilor puteri. Astfel, dînd dovadă de inițiativă, P.S.D.R. a propus, în septembrie 1911, B.S.I. să proclame boicotarea vaselor maritime italiene⁴², ca răspuns la agresiunea italiană împotriva Turciei. La 22 octombrie 1911, răspunzînd chemării Biroului Socialist Internațional, Partidul social-democrat a organizat la București un mare miting de protest și condamnare a acțiunii criminale a războaielor⁴³.

Îmbinarea organică dintre lupta pentru apărarea intereselor naționale și manifestările de solidaritate internaționalistă cu lupta clasei muncitoare din alte țări și a altor popoare în lupta antirăzboinică — trăsătură fundamentală a activității mișcării muncitorești din România — se vedește și în acțiunile desfășurate în comun cu socialiștii din Balcani, ca

⁴¹ „România muncitoare” din 24 septembrie 1910.

⁴² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 339.

⁴³ *Ibid.*

urmare a hotărîrilor adoptate la conferințele socialiste interbalcanice din anii 1909 și 1911.

Această activitate a fost apreciată elogios de Biroul Socialist Internațional, care a adus omagii mișcării noastre muncitorești „pentru sforțările pe care le-a depus pentru unirea forțelor socialiste din Balcani, pentru eforturile depuse în vederea protestării unite, curajoase și energice a partidelor socialiste din Balcani împotriva războiului”⁴⁴.

Agravarea primejdiei izbucnirii unui război mondial a determinat convocarea Congresului extraordinar de la Basel în zilele de 24—25 octombrie 1912, care a reprezentat o grandioasă demonstrație politică a proletariatului internațional împotriva pericolului războiului imperialist. La mitingul și manifestația organizate cu acest prilej, în catedrala și pe străzile orașului, au participat mii de oameni dornici să-și exprime dorința de pace. Aici J. Jaurès a pronunțat un discurs impresionant chemînd popoarele să se apere „împotriva monstrului ce apare la orizont”⁴⁵.

Congresul a dezbătut o singură problemă : lupta împotriva pericolului unui măcel fără precedent în istoria omenirii. Toți participanții, între care și delegația română, au apreciat just caracterul războiului ce amenința să izbucnească și și-au exprimat speranța în posibilitatea preîntîmpinării conflictului. S-a adoptat în unanimitate o rezoluție-manifest, care reliefa caracterul imperialist al viitorului război și chema partidele socialiste, întregul proletariat internațional să desfășoare o luptă susținută împotriva claselor dominante din statele imperialiste vinovate de pregătirea războiului. Rezoluția arăta că, în cazul cînd totuși războiul va izbucni, socialiștii trebuie să folosească „criza economică și politică creată de el pentru a grăbi căderea imperialismului”⁴⁶. Manifestul se încheia cu un puternic apel către muncitorii din lumea întreagă pentru a se ridica la lupta de stăvilire a războiului : „...Afirmați-vă voința peste tot și prin toate mijloacele, indicați cu toate forțele de care dispuneți protestul nostru unanim în parlamente, uniți-vă, folosiți toate mijloacele pe care vi le dau organizațiile și puterea proletariatului”⁴⁷.

Manifestul de la Basel a fost primit de muncitorime ca o chemare la lupta revoluționară împotriva războiului imperialist. Pentru liderii oportuniști ai partidelor socialiste și ai Internaționalei el nu era însă decît o declarație formală pe care au uitat-o la fel cum au „uitat” și angajamentele de la Stuttgart și Copenhaga, atunci cînd a izbucnit primul război mondial imperialist. În lumina hotărîrilor Congresului de la Basel și în virtutea convingerilor profunde ale maselor muncitoare, partidul proletariatului român a organizat o largă mișcare antirăzboinică, vizînd apărarea țării contra tendințelor expansioniste ale marilor puteri, strîns legată de acțiunea pentru împlinirea dezideratului unității de stat a poporului român.

Activitatea desfășurată de mișcarea socialistă internațională la sfîrșitul secolului al XIX-lea și în primele două decenii ale secolului al XX-lea împotriva militarismului și războiului, cu toate limitele sale, a

⁴⁴ *Ibidem*, p. 724.

⁴⁵ Patricia van der Esch, *Op. cit.*, p. 106.

⁴⁶ „Bulletin périodique du Bureau Socialiste International” nr. 10, p. 9

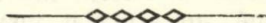
⁴⁷ Patricia van der Esch, *Op. cit.*, p. 108.

avut un rol important în dezvoltarea combativității revoluționare a proletariatului internațional, în educarea oamenilor muncii în spiritul luptei pentru apărarea păcii, a îmbogățit experiența de luptă a clasei muncitoare.

Amploarea mișcării antirăzboinice din anii premergători primului război mondial a arătat capacitatea și hotărîrea clasei muncitoare, a maselor largi populare de a se opune războiului imperialist. Situația existentă însă în mișcarea muncitorească, lipsa de unitate a proletariatului, activitatea dăunătoare a elementelor oportuniste din partidele socialiste și Internaționala a II-a au slăbit capacitatea maselor de a se împotrivi războiului.

Congresul de la Basel a fost ultimul congres al Internaționalei a II-a. Izbucnirea primului război mondial și trecerea liderilor de dreapta ai mișcării muncitorești internaționale pe pozițiile sprijinirii războiului imperialist au marcat falimentul ei politic și ideologic.

JANETA BRILL, NICOLAE HUSCARIU

Clasa muncitoare la începutul primului război mondial*

În legătură cu poziția adoptată de clasa muncitoare și de partidele socialiste față de primul război mondial se pot pune în discuție o serie de probleme importante, cu toate că în multe țări există deja o bogată literatură istorică pe această temă. Sintem cu toții de acord că evenimentele din mișcarea muncitorească internațională în perioada primului război mondial reprezintă o experiență din care se pot trage învățăminte utile și că perspectiva istorică pe care ne-o oferă jumătatea de veac scursă de atunci favorizează desprinderea cu un plus de claritate a acestor învățăminte.

Într-o mare parte din literatura istorică existentă se întâlnește frecvent tendința de a privi global pozițiile proletariatului pe plan internațional, lăsându-se pe un plan secundar faptul — după părerea noastră extrem de important — că poziția clasei muncitoare în problema războiului a diferit de la țară la țară. Fiecare partid socialist reprezenta o entitate politică în țara lui și activitatea sa se desfășura în primul rând în raport cu realitățile social-politice și economice din țara respectivă, cu aspirațiile generale ale maselor muncitoare de aci. Fără îndoială că cercetarea acestei probleme în cadrul fiecărei țări trebuie să se facă ținându-se seama de totalitatea factorilor interni și externi care au determinat sau au influențat sensul evenimentelor, inclusiv de legăturile clasei muncitoare din țara respectivă cu mișcarea muncitorească internațională. Socotim, așadar, că o apreciere globală, care nu pune pe primul plan situația concretă din fiecare țară, în problema primului război mondial — ca și în oricare altă problemă de altfel —, reprezintă o sursă de erori în judecata istorică asupra trecutului revoluționar al proletariatului.

Viziunea globală asupra poziției proletariatului s-a datorat într-o anumită măsură identificării întregii mișcări muncitorești cu Internaționala a II-a. Or, Internaționala a II-a a fost o organizație care reunea, în formele cunoscute, toate partidele clasei muncitoare din diferite țări, dar care avea legături foarte slabe, iar uneori inexistente cu activitatea revoluționară a fiecărui partid în propria-i țară. Apreciind obiectiv condițiile

* Această temă a constituit obiectul celei de-a 5-a Conferințe de la Linz (16—20 septembrie 1969) în cadrul căreia delegații români Nicolae Goldberger și dr. Nicolae Copoiu au expus, sub titlul „Aspecte din istoria contribuției socialiștilor români la lupta împotriva războiului imperialist și la afirmarea solidarității internaționaliste în mișcarea muncitorească după izbucnirea primului război mondial”, intervenția pe care o publicăm.

istorice ale dezvoltării mișcării muncitorești din lume cu o jumătate de veac în urmă, ne putem da seama că neîndeplinirea unor hotărâri ale congreselor Internaționalei a II-a nu era atât numai o chestiune de „trădare” de către unii lideri socialiști, cât reflectarea incapacității unui for internațional, situat formal deasupra partidelor, de a adopta hotărâri, acceptabile pentru toate partidele. Criza Internaționalei a II-a provocată la începutul războiului imperialist din 1914—1918 exprima totodată falimentul ideilor socialismului de tip oportunist, reformist, caracteristic unei mari părți dintre liderii Internaționalei a II-a.

Modul cum Internaționala a II-a a părăsit scena istoriei în 1914 este un fapt asupra căruia, după părerea noastră, nu s-a meditat îndeajuns. Fără să negăm o anumită dezorientare, produsă de dispariția Internaționalei a II-a, în activitatea partidelor afiliate ei, trebuie să spunem că organizațiile clasei muncitoare și-au continuat lupta revoluționară potrivit principiilor și tradițiilor proprii. Este îndoielnic că bolșevicii ruși au resimțit în activitatea lor absența forului conducător al Internaționalei a II-a. Dimpotrivă, în interesul luptei energice pe care o desfășurau împotriva războiului imperialist și a țarismului, bolșevicii, în frunte cu V. I. Lenin, au putut să dezvăluie mai bine oportunismul menșevicilor, lideri ai Internaționalei, care votaseră și ei creditele de război în Duma rusească.

În ceea ce-i privește pe socialiștii români, aceștia, după falimentul Internaționalei, au luat o serie de inițiative pe linia afirmării solidarității internaționaliste în lupta împotriva războiului imperialist, care fac cinste clasei muncitoare din România.

În spiritul ideilor leniniste, organizațiile clasei muncitoare din România au apreciat războiul izbucnit în 1914 între cele două grupări de state mari capitaliste ca un război imperialist. Arătând primejdia ce amenința România — obiect de împărțire între marile puteri imperialiste — din partea ambelor tabere beligerante, organizațiile clasei muncitoare au militat pentru o politică de neutralitate. Pe această bază, Partidul social-democrat și Comisia generală a sindicatelor din România au desfășurat o largă acțiune antirăzboinică. Formele de manifestare a luptei oamenilor muncii din România împotriva războiului erau reprezentate de greve, întruniri, demonstrații de stradă ș.a. În perioada neutralității s-au desfășurat zeci de asemenea acțiuni împotriva războiului imperialist, care au culminat cu manifestația de la 13 iunie 1916 din Galați, în timpul căreia au fost uciși nouă muncitori. Toate acestea dovedeau hotărârea proletariatului român de a înfrunta orice pericol pentru apărarea drepturilor sale la muncă, pace și pîine și contribuiau totodată la întărirea spiritului revoluționar în rîndul maselor.

Atitudinea adoptată în problema războiului a situat mișcarea muncitorească din România în rîndul partidelor și grupărilor de stînga din Internaționala a II-a, care, dezvăluind caracterul imperialist al primului război mondial, au luptat împotriva lui. Pe linia întăririi curentului de stînga din mișcarea muncitorească internațională, socialiștii români au desfășurat o acțiune energetică, fiind inițiatorii și organizatorii celei de-a doua Conferințe socialiste interbalcanice de la București din iulie 1915. Conferința, la care au luat parte, în afara socialiștilor români, delegații tesneacilor bulgari și delegați ai Partidului socialist grec (socialiștii sirbi, nepu-

tind participa, au aderat la hotărârile conferinței), a fost unul dintre momentele importante pe plan internațional de manifestare a luptei proletariatului organizat împotriva războiului imperialist declarat în 1914. Delegații socialiștilor din Balcani, dezvăluind caracterul imperialist al războiului dus între cele două grupuri de state mari aflate în conflict pentru reîmpărțirea piețelor, pentru tirguiala pe seama țărilor mici, au criticat pasivitatea Biroului Socialist Internațional și poziția conducerilor partidelor socialiste, care, prin votarea creditelor de război, sprijineau politica guvernelor burgheze din propriile țări. Conferința a adoptat o moțiune de simpatie cu bolșevicii ruși, cărora le ura izbîndă în lupta pentru victoria revoluției din Rusia.

După cum se știe, convocarea Conferinței de la Zimmerwald a fost rezultatul unor îndelungate eforturi și stăruințe ale mai multor partide. În această acțiune un rol important, mai puțin relevat în istoriografia internațională, l-a avut Partidul Social Democrat din România. „Comitetul Executiv al partidului nostru — scria secretarul acestuia, Dumitru Marinescu, în *Lupta zilnică* * din 9 aprilie 1915 — într-o ședință din luna ianuarie... văzînd lipsa oricărei inițiative a Biroului Socialist Internațional, pentru a reuni într-o conferință pe membrii Biroului, cu scop de a se întreprinde o acțiune energică în favoarea încheierii păcii, a trimis o lungă scrisoare Biroului, cerîndu-i să convoace o conferință internațională“. Dacă aceasta nu era posibil, se cerea Biroului să convoace o conferință a socialiștilor din țările neutre, „fiîndcă este inadmisibil să stăm impasibili față de întinderea măcelului și grozăviile lui“. O scrisoare identică au trimis socialiștii români partidelor socialiste din celelalte țări, cu invitația de a întreprinde și ele demersuri asemănătoare. În luna februarie, Comitetul Executiv al P.S.D.R. la delegat pe un membru al său să meargă în Italia și Elveția, în același scop. Intrucît acțiunea lui s-a întîlnit cu o inițiativă asemănătoare a socialiștilor din Italia și Elveția, încredințată deputatului Morgari, secretarul fracțiunii socialiste parlamentare din Italia, s-a căzut de acord între delegații partidelor socialiste din România, Elveția și Italia să se mai ceară încă o dată, prin socialiștii elvețieni, Biroului Socialist Internațional convocarea unei conferințe socialiste internaționale. În adresa trimisă de socialiștii elvețieni către Biroul Socialist Internațional se arată clar că demersul se făcea în urma scrisorilor primite din România și Bulgaria.

Într-o altă telegramă, socialiștii elvețieni anunțau că, dacă pînă la 7 aprilie Biroul Socialist Internațional nu dă un răspuns pozitiv referitor la convocarea unei conferințe pe baza principiilor de la Stuttgart și Basel, ei vor convoca o conferință a socialiștilor din țările neutre, pentru care s-a și primit adeziunea socialiștilor din Italia, România și Bulgaria.

Cum era de așteptat, Biroul Socialist Internațional, sub influența partidelor socialiste din țările beligerante care sprijineau guvernele burgheze în războiul imperialist, nu a dat curs cererii socialiștilor elvețieni. În această situație, socialiștii elvețieni au adresat invitații partidelor socialiste din Italia, România și Bulgaria pentru o conferință ce urma să se țină la Zürich, la 30 mai 1915. Comentînd primirea acestei invitații, D. Marinescu scria, în „Lupta zilnică“, la 5 mai, că P.S.D.R., care a stăruit mult pentru convocarea unei atare conferințe, va fi reprezentat prin 3 sau 4 delegați.

* Organul central al Partidului Social-Democrat din România.

Intrarea Italiei în război a făcut imposibilă organizarea conferinței socialiştilor din țările neutre. „Regretînd noile piedici ce s-au pus în cale eforturilor noastre, pentru pace — scria „Lupta zilnică“ din 14 mai —, exprimăm speranța că popoarele beligerante vor sili în scurtă vreme guvernele respective să înceteze groaznica vărsare de sînge...”

În sfîrșit, o nouă inițiativă a fost luată, la 15 mai, de comitetul de conducere al Partidului Socialist Italian, întrunit la Bologna. Acesta, pe baza raportului lui Morgari, raport pus de acord cu socialiștii de stînga din alte țări, printre care și România, a adresat invitații tuturor partidelor, organizațiilor muncitorești și grupurilor despre care se știa că respectau principiile internaționalismului proletar, pentru a participa la o conferință socialistă internațională.

Aceasta avea să fie Conferința de la Zimmerwald. Pentru socialiștii din România, care avuseseră atîtea inițiative, nici nu se punea, firește, problema dacă să participe sau nu la o asemenea conferință. Activitatea lor pe linia luptei împotriva războiului imperialist, care după cum am amintit mai înainte era foarte intensă în țară, reprezenta ea însăși un mandat onorabil la o conferință internațională al cărei obiectiv era lupta împotriva războiului.

Documentele Conferinței de la Zimmerwald au căpătat o largă răspîndire în mișcarea noastră muncitorească. Hotărîrile conferinței au constituit un stimulent pentru mișcarea muncitorească din România, în lupta sa împotriva războiului imperialist.

La 15 septembrie 1915, în coloanele ziarului „Lupta zilnică“ a apărut știrea despre „o importantă conferință internațională“, iar pe prima pagină a fost publicat textul integral al *Manifestului Conferinței internaționale socialiste din Elveția*. La 29 și 30 septembrie, același ziar a reprodus raportul oficial din Buletinul Comisiei socialiste internaționale cu privire la conferință. Documentele au început să fie folosite în acțiunea de lămurire a maselor asupra caracterului imperialist al războiului. Cunoscutul luptător socialist, devenit mai tîrziu comunist, Gh. M. Vasilescu cerea, de pildă, ca manifestele Zimmerwaldului să fie multiplicare de fiecare secțiune a P.S.D.R., pentru ca „cuvîntul lor de lumină și de luptă să străbată pînă în fundul ultimei locuințe de muncitor“.

La numai cîteva săptămîni după ținerea Conferinței de la Zimmerwald, Congresul al IV-lea al Partidului social-democrat, dezbătînd problema poziției proletariatului român față de războiul care se ducea între cele două grupuri de state imperialiste, și-a exprimat în unanimitate, printr-o rezoluție specială, adeviziunea sa la principiile Manifestului de la Zimmerwald. Dumitru Marinescu, președintele congresului, a adresat o telegramă Comisiei socialiste internaționale de la Berna prin care promitea, în numele întregului congres, „tot concursul moral și material“, „împotriva războiului și pentru triumful socialismului internațional“.

Conferințele socialiste internaționale de la București (iulie 1915) și de la Zimmerwald (septembrie 1915), indiferent de numărul partidelor participante, au exprimat în fond o formă nouă de manifestare a solidarității proletariatului internațional. Privite în perspectiva istoriei, ambele conferințe au înregistrat rezultate strălucite. Numele Zimmerwaldului evocă tuturor vocea energică a proletariatului european, care, prin reprezentanții săi cei

mai devotați, în frunte cu V. I. Lenin, a chemat la instaurarea păcii între popoare, la întărirea legăturilor internaționaliste între clasa muncitoare din țări diferite. În același timp, conferințele de la București și Zimmerwald au demonstrat că reprezentanții clasei muncitoare din mai multe țări se pot întâlni și dezbate problemele de interes comun, în pofida poziției Internaționalei a II-a, și sub conducerea forțelor de stînga marxist-leniniste să-și aducă aportul la lupta împotriva războiului imperialist.

În perioada următoare, greutățile războiului, în care a fost atrasă și România în 1916, ocupația germană pe de o parte, iar pe de altă parte creșterea stării de spirit revoluționare, influența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și larga răspîndire în țara noastră a ideilor leniniste au avut ca urmare lărgirea acțiunilor de luptă atît în cadrul legal, cît și în ilegalitate, au grăbit procesul de clarificare politică și ideologică din mișcarea muncitorească. S-a întărit și mai mult aripa de stînga în Partidul socialist, au apărut grupuri comuniste. Partidul socialist din România, prin hotărîrea majorității delegaților la Congresul din mai 1921, s-a transformat în Partidul Comunist Român.

Un moment important în lupta pentru adoptarea unei politici protecționiste

Masa rotundă pe tema : Trăsăturile regimului social-politic din România. 1864—1918, organizată de Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu“ de pe lângă C.C. al P.C.R., ale cărei principale concluzii și puncte de vedere mai importante au fost prezentate în numărul trecut al revistei noastre, a relevat faptul că, în vederea soluționării acestei problematice, se impune necesitatea continuării și aprofundării dezbaterii.

În acest scop, redacția revistei „Anale de istorie“ va publica atît studii cu caracter teoretic, cît și materiale de cercetare concret-istorică (cum este și cel de față) a unor evenimente, fapte, momente cu consecințe sau influențe notabile în dinamica și conținutul regimului social-politic din perioada istorică menționată.

Problemele ridicate de însăși evoluția obiectivă a societății românești în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea au fost aprig disputate între reprezentanții moșierimii reacționare, pe de o parte, și cei ai claselor și grupărilor sociale care aspirau spre progres, pe de altă parte. Între acestea un loc de primă importanță l-a ocupat problema industrializării și a politicii economice pe care trebuia s-o promoveze statul român.

Este știut că în legătură cu orientarea economică a României în această epocă istorică s-au conturat două concepții principale : concepția moșierească, retrogradă și în contradicție cu interesele vitale ale poporului nostru, după care România era și ar fi trebuit să rămână o țară „eminamente agricolă“ și concepția avansată cu privire la industrializarea țării, promovată de forțele progresiste, care, fără a diminua importanța agriculturii, puneau pe primul plan dezvoltarea industriei, în care vedeau mijlocul sigur de evoluție ascendentă * a țării.

* Cu privire la problema industrializării în țara noastră, vezi : Olga Constantinescu, *Lupta de opinii în jurul problemei orientării economice a României (1848—1910)*, în „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.“ nr. 4/1968. După părerea noastră, autoarea reușește să sintetizeze judicios principalele preocupări pe plan teoretic în legătură cu problema abordată. Considerăm totuși că se putea insista ceva mai mult asupra deosebirilor de vederi existente între adepții industrializării.

Dezvoltarea industriei avea loc însă în condițiile unei puternice concurențe din partea țărilor industrializate. Or, acest fapt nu a putut să treacă neobservat, să rămână fără consecințe în confruntările dintre burghezii și moșierime pe plan ideologic general și mai cu seamă pe terenul politic-economic.

Structura socială a României, în care moșierimea, vital interesată în comerțul cu cereale, vite și alte produse agricole, forma clasa cu pozițiile economice și politice cele mai puternice, la care mai adăugăm interesele burgheziei comerciale legată de export și import, ca și cele ale capitalului străin de a se aproviziona cu materii prime ieftine și a-și crea piețe de desfacere, au dus la adoptarea, în 1875, de către guvernul român, a politicii liberului schimb ca politică economică oficială. În același timp, burghezia industrială, având mult de suferit de pe urma concurenței străine, milita pentru o politică protecționistă, căutându-și argumentele teoretice în ideile și concepțiile unui List sau Carey, părinții doctrinei protecționiste. Politica economică protecționistă, au precizat clasicii marxismului, este singura politică obiectiv necesară pentru orice stat care se află în stadiul inițial de dezvoltare a capitalismului. „Este cert — scria F. Engels — că burghezia nu-și poate menține pozițiile, nu se poate consolida și căpăta putere nelimitată dacă nu-și va ocroti și stimula prin mijloace artificiale industria și comerțul”¹.

În condițiile confruntării pe plan mondial a doctrinei liberului schimb și a celei protecționiste, în România au început să apară ideile noului curent de politică economică, curentul protecționist, alimentat de acei tineri care își făcuseră studiile în Germania și Austria. Așa, de exemplu, cu mult timp înainte de 1875, Dionisie Pop Marțian, adept convins al industrializării, susținea protecționismul și combătea politica liberului schimb. La rîndul său, Mihail Kogălniceanu, încă în 1860, arăta că „întrucît vom fi înconjurați de staturi cu sisteme protecționale, întrucît vom avea jurisdicție consulară, voi stăruî pentru ocrotirea comerțului și a industriei naționale, care de abia născinde au trebuință de o deosebită îngrijire din partea guvernului”². De asemenea, încă din vremea debutului său în publicistica economică, A. D. Xenopol spunea că, „sistemul protecționist aplicat cu înțelepciune este necesar”³. Iar în 1872, cu ocazia recenzării lucrării *Convorbiri economice* a lui I. Ghica, Xenopol critica liberul schimb susținut de acesta și se pronunța din nou pentru o politică protecționistă, văzînd în aceasta mijlocul de propășire a poporului nostru.

Momentul cînd avea să înceapă cea mai violentă și lungă dispută între combatanții celor două concepții de politică economică a fost anul 1875, an în care guvernul conservator, condus de Lascăr Catargiu, a încheiat convenția comercială pe timp de 10 ani cu Austro-Ungaria. Fiind o

¹ K. Marx-F. Engels, *Opere*, vol. 4, Editura politică, București, 1958, p. 40.

² *Texte din literatura economică în România. Secolul al XIX-lea*, vol. I, Editura Academiei R.P.R., București, 1960, p. 326.

³ A. D. Xenopol, *Opere economice. Texte alese*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1967, p. 294.

expresie a politicii liberului schimb, convenția stipula dreptul fiecărui cetățean din Austro-Ungaria de a se stabili în România (și reciprocă fiind valabilă), în vederea exercitării nestingherite a comerțului. România putea să-și desfășoare în Austro-Ungaria produsele sale agricole fără taxe vamale sau cu taxe reduse, iar Austro-Ungaria beneficia de aceleași condiții pentru produsele ei, în cea mai mare parte industriale, pe care le livra pe piața românească. În plus, convenția preciza că fiecare din părțile semnatare avea dreptul să se bucure de orice avantaj pe care una ori alta îl acorda printr-o convenție altui stat, consfințind prin aceasta clauza națiunii celei mai favorizate.

În condițiile în care România, datorită stadiului dezvoltării sale economice din acel moment, oferea pe piața schimburilor externe îndeosebi produse alimentare, agrare și materii prime, iar imperiul habsburgic produse finite la prețuri foarte ridicate, era firesc să se întrevadă de oameni clarvăzători consecințele: rămânerea în urmă din punct de vedere al evoluției sale economice și, implicit, accentuarea dependenței țării față de marile puteri. De aceea, dezbaterile îndelungate care au fost purtate în incinta parlamentului pe marginea adoptării de către România a unui anumit tarif vamal și a convenției comerciale cu Austro-Ungaria sînt de natură să definească precis pozițiile moșierimii și ale burgheziei în legătură cu politica economică pe care trebuia să o urmeze statul român, să evidențieze deosebirile de vederi existente și, în același timp, să arate superioritatea concepțiilor burgheziei industriale.

În sensul celor menționate mai sus, exprimîndu-și părerea cu privire la perspectiva dezvoltării industriei în țara noastră și dezacordul cu protecționismul industrial, deputatul conservator A. D. Moruzzi, adept al teoriei „România — țară eminentă agricolă”, spunea cu ocazia discutării proiectului de lege pentru modificarea legii generale a vămilor din 1874: „Știți domnilor că țara noastră este o țară agricolă, că industria nu naște decît din prisosința brațelor și a capitalurilor neîntrebuîțate în cultura pămîntului, și știți că starea aceasta plăcută la care aspirăm mult timp n-are să ajungă la noi, căci mult timp încă agricultura noastră va absorbi brațele ce vom avea și capitalurile ce ne vom procura. Prin urmare, la noi nu poate să fie încă mult timp o industrie, cu toate silințele artificiale ce unii din dv. ar voi să pună ca să creeze o industrie națională”⁴. Așadar, sub paravanul unei explicații care viza existența unor condiții obiective neprielnice dezvoltării industriei, deputatul conservator refuza să accepte posibilitatea industrializării și susținerea acesteia prin intervenția statului pe calea protecționismului, în care el vedea doar impunerea unor sacrificii inutile. Politica liber-schimbistă și protecționismul aveau să fie viu disputate, susținute și combătute odată cu punerea în discuția parlamentului a convenției cu Austro-Ungaria și pînă la votarea legii „Măsuri generale spre a veni în ajutorul industriei naționale” din 1887.

Punctul de vedere susținut de partidul conservator, exponentul politic al moșierimii, reiese pe deplin în evidență din însuși raportul prezentat de I. Strat pe marginea proiectului convenției cu Austro-Ungaria, în care se spunea: „Pe tărîmul economic principiul admis de marea

⁴ „Monitorul oficial” nr. 51, din 5/17 martie 1875, p. 1315.

majoritate a tuturor oamenilor de știință și competenți în materie ca cel mai salutar pentru dezvoltarea comerțului și a industriei, prin urmare și pentru creșterea avuției publice a unui stat, este principiul liberului schimb”⁵, principiu care după el era și „ultimul cuvânt al științei în materie de comerț și industrie”⁶.

Raportul prezentat, cit și convenția propriu-zisă au fost elogios aparate de reprezentanții moșierimii în Camera deputaților, care, orbiți de perspectivele unor mari afaceri, în ciuda unor analize realiste ale raporturilor existente atunci și în perspectivă între România și Austro-Ungaria, vedeau în convenția din 1875 un act de mare înțelepciune politică, cu consecințe binefăcătoare pentru țara noastră. Luind cuvântul în aceeași sesiune extraordinară a Adunării deputaților, la ședința din 27 iunie, P. P. Carp recomanda aprobarea convenției deoarece „...ea este foarte folositoare pentru țară din toate punctele de vedere, atât comerciale, cât și politice”⁷.

Se pretindea că încheierea convenției cu un stat ca Austro-Ungaria, într-o vreme când țara noastră lupta pentru dobândirea independenței naționale, reprezenta un act de afirmare a suveranității de mare interes politic, care prelua asupra aspectului economic al chestiunii. Pe această poziție se plasa, de pildă, ministrul finanțelor, Gh. Gr. Cantacuzino, în dorința de a convinge pe deputați să aprobe proiectul de lege⁸.

Aceeași atitudine apologetică, prin care se căuta să se impună convenția din 1875, o întâlnim și la alt fruntaș al vieții politice, membru al partidului conservator, V. Boerescu, pe atunci ministru de externe. În ședința Adunării deputaților din 29 iulie 1875, vorbind despre convenție, el arăta : „Sub punctul de vedere economic, el satisface toate interesele comerciale și fiscale ale țării, este unul din cele mai avantajoase tratate ce se poate vedea. Sub punctul de vedere politic, el este o consacrare a autonomiei țării și asigură pe viitor exercițiul acestei autonomii”⁹. Același personaj, atunci când a constatat că proiectul de lege cu privire la convenție întâmpină rezistență din partea unor senatori, în intervenția sa la ședința Senatului din 2/4 iulie 1875 ținea să precizeze : „D-lor, am onoarea a declara și afirma fără nici un fel de sfială că acesta este unul din cele mai avantajoase tratate din câte au fost în Europa și ar fi ignoranță care inspiră milă dacă s-ar arunca blam contra unui asemenea act, pentru care posteritatea are să înscrie numele nostru și al dv. cu litere de aur... Acest tratat este o operă magnifică, care va face meritul nu numai al acestui guvern, ci și al Camerei și Senatului și generațiunii prezente”¹⁰.

Reprezentanții burgheziei, interesată în dezvoltarea industriei, grupați în partidul liberal, cu toate că formau o minoritate în parlament,

⁵ „Monitorul oficial” nr. 147, din 8/20 iulie 1875, p. 3 321.

⁶ „Monitorul oficial” nr. 147, din 8/20 iulie 1875, p. 3 322.

⁷ „Monitorul oficial” nr. 152, din 13/25 iulie 1875, p. 3 442.

⁸ „Monitorul oficial” nr. 159, din 22 iulie/3 august 1875, p. 3 596.

⁹ „Monitorul oficial” nr. 161, din 24 iulie/5 august 1875, p. 3 641.

¹⁰ „Monitorul oficial” nr. 164, din 27 iulie/8 august 1875, p. 3 735.

s-au opus cu hotărîre unei asemenea politici economice și expresiei sale pe plan juridic, convenția comercială. În intervențiile lor în parlament, așa cum recunoștea conservatorul P. P. Carp, „nu a rămas un singur paragraf, o singură părțică a convenției care să nu fi fost studiată și condamnată”¹¹.

Luînd cuvîntul, deputatul liberal M. Costache-Epureanu, industriaș în producția spirtului, critică guvernul pentru că a adus în dezbatere proiectul de convenție doar după 17 zile de la întocmirea și discutarea lui la Viena și își manifestă deschis dezarcordul cu această convenție, care a fost elaborată în pripă și se pretindea a fi votată în pripă. El arată că la baza elaborării ei nu au stat studii corespunzătoare și nici nu au fost consultați cei interesați, în special industriașii, care erau puternic dezavantajați. Referindu-se la taxele vamale percepute pentru o serie de produse industriale, care după opinia celor care au elaborat proiectul de convenție aveau menirea să protejeze industria românească, M. C. Epureanu demonstra că aceste taxe sînt cu totul derizorii, deoarece pentru fabricanții străini sînt ușor de suportat, date fiind condițiile lor superioare de producție și sistemul avantajos de impozite, ceea ce, în comparație cu industriașii din România, le permite să producă la asemenea prețuri încît taxele respective să nu constituie pentru ei un obstacol greu de trecut.

O atitudine potrivnică și de condamnare a convenției a manifestat-o și I. C. Brătianu, care atrăgea atenția deputaților că Austria „ne lasă nouă țările ca să le arăm și să producem spre a alimenta comerțul și industria străină”¹².

Acela care a dat dovadă de un mare spirit de pătrundere și de prevedere, care a depus un permanent efort pentru a împiedica adoptarea convenției, adevăratul animator al potrivnicilor politiciii liberului schimb a fost M. Kogălniceanu. Prezența lui, deosebit de activă, a constituit ceva aproape nelipsit în sesiunile Adunării deputaților. În afara diverselor sale intervenții, pînă la 1886, el a interpellat guvernul în legătură cu convenția cu Austro-Ungaria nu mai puțin de 10 ori.

Luînd cuvîntul la prima ședință în care a fost supus discuției proiectul de convenție, în lunga sa intervenție, pe care el însuși a anunțat-o că va dura circa 5 ore, M. Kogălniceanu se ocupă de toate aspectele majore ale acesteia și spulberă rînd pe rînd „argumentele” deputaților conservatori în sprijinul convenției și al politiciii liber-schimbiste.

Exprimîndu-și părerile cu privire la convenție, Kogălniceanu atrage în primul rînd atenția deputaților asupra faptului că aceasta era lipsită de un temei legal, întrucît la elaborarea ei nu s-a avut avizul camerelor de comerț, care, conform art. 20 al legii lor de organizare, trebuiau să fie consultate de guvern și în problema respectivă. Atacînd fondul convenției, el arată că „vorbele pompoase de reciprocitate și de egalitate

¹¹ „Monitorul oficial” nr. 159, din 22 iulie/3 august 1875, p. 3 591.

¹² „Monitorul oficial” nr. 155, din 17/29 iulie 1875, p. 3 507.

pentru România nu sînt decît o ficțiune¹³, deoarece industria și comerțul nostru nu sînt atît de dezvoltate cum ar fi cele din Anglia, Franța, Italia sau Germania, pentru ca promisa reciprocitate să aibă un suport real. El sesizează deci că avantajele de care trebuia să beneficieze România erau iluzorii, după cum iluzorie era și încercarea de a proteja anumite întreprinderi industriale prin fixarea unor taxe vamale mai mari decît cele în general stabilite. Aducînd o mulțime de argumente, M. Kogălniceanu trage concluzia că această convenție nu corespunde din toate punctele de vedere intereselor naționale și că „o dată încheiată, nu vom mai putea schimba nimic, va trebui să sufere țara zece ani”¹⁴.

Luînd cuvîntul la ședința următoare și vrînd să dovedească inoportunitatea convenției și din punct de vedere teoretic, Kogălniceanu declară : „Liberul schimb este o teorie ce o preconizează mai cu deosebire națiunile acelea care au și ajuns a fi în capul industriei, care nu mai au concurenți în această materie și prin urmare au nevoie de a-și deschide noi țîrguri, noi debușeuri pentru producțiile fabricelor și a manufacturilor lor”. Bazîndu-se pe cele menționate, el este de părere că va trebui să treacă mult timp pînă cînd industria noastră se va consolida, și numai după aceea va fi posibilă aplicarea politicii liberului schimb. Dar pînă atunci, precizează el, „această teorie ar fi moartea dezvoltării noastre industriale”¹⁵. Fiînd convins că „o țară care este numai agricolă nu poate să prospereze în avuția sa publică și privată” și argumentînd acest fapt, M. Kogălniceanu susține că starea economică a țării noastre reclamă o sporire a avuției publice și a veniturilor sale. Or, aceasta, după cum susține el, nu este posibil decît prin dezvoltarea industriei. „Trebuie dar — preciza el — să ne silim din toate puterile și prin mijloacele cele mai nemerite a crea și a protege industria în țară la noi”¹⁶.

Sintetizînd convingerile sale cu privire la această convenție, în încheierea intervenției sale la amintita ședință din sesiunea extraordinară a Adunării deputaților, Kogălniceanu spunea : „D-lor, după ce-am analizat această convențiune, după ce v-am arătat toate defectuoșitățile ei, mă rezum și zic : Nu voiesc d-lor să votez iluziuni, nu voiesc să sacrific pozitivul pentru nepozitiv. Reciprocitatea care ni se zice că ni se acordă este numai o ficțiune, pentru că nu există cea mai mică egalitate de condițiuni între părțile contractante. Noi, d-lor, prin această convențiune ne osîndim a nu mai fi alt nimic decît o populațiune producătoare de grîu și de materii brute. Iată tot pozitivul în ce se atinge de partea economică”¹⁷.

M. Kogălniceanu nu s-a limitat doar la evidențierea consecințelor acestei convenții și la refuzul de a o vota. Activitatea lui a fost mult mai complexă. Dîndu-și seama de tendința generală a conservatorilor de a impune acceptarea convenției, el a încercat să obțină, cel puțin pentru o anumită perioadă, amînarea discutării ei, prezentînd Camerei o moțiune căreia majoritatea conservatoare nu i-a dat însă curs¹⁸.

¹³ „Monitorul oficial” nr. 152, din 13/25 iulie 1875, p. 3 445.

¹⁴ „Monitorul oficial” nr. 153, din 15/27 iulie 1875, p. 3 467.

¹⁵ „Monitorul oficial” nr. 153, din 15/27 iulie 1875, p. 3 466.

¹⁶ „Monitorul oficial” nr. 153, din 15/27 iulie 1875, p. 3 467.

¹⁷ „Monitorul oficial” nr. 153, din 15/27 iulie 1875, p. 3 487.

¹⁸ „Monitorul oficial” nr. 159, din 22 iulie/3 august 1875.

Alături de M. Kogălniceanu ceilalți reprezentanți ai burgheziei industriale, din parlament sau din afara lui au supus convenția cu Austro-Ungaria unor adevărate atacuri prin presă, discursuri parlamentare, petiții etc., ceea ce dovedește ostilitatea acestora față de politica economică a liberului schimb. În acest sens, demn de remarcat este faptul că, încă înainte de votarea convenției, în timpul confruntărilor parlamentare, opoziția liberală a înaintat regelui o petiție iscălită de peste 10 000 de persoane, prin care se cerea renunțarea la aceasta¹⁹. În același timp, în presă, și mai ales în coloanele ziarelor „Românul” și „Telegraful”, apăreau materiale care criticau cu violență politica liberului schimb și convenția în discuție.

Deși reacția, pe toate fronturile, a burgheziei industriale împotriva convenției și a politicii liberului schimb a fost permanentă și a cunoscut momente de mare ascutime, în cele din urmă convenția a fost adoptată. Deținând marea majoritate a mandatelor, conservatorii au obținut votarea ei. Totuși, pentru a aprecia starea generală de spirit existentă în cadrul camerelor legiuitoare, este necesar să precizăm că din cei 90 de deputați care au votat proiectul, 22, adică aproape un sfert, au fost contra²⁰, în timp ce din 37 de senatori prezenți la ședință și-au dat voturile 25, adică 67%, 8 au votat împotriva, iar 4 s-au abținut²¹.

Votarea convenției nu a pus capăt disputei conservatoare — liberale. Dimpotrivă, abia după această dată opoziția burgheziei industriale a început să se manifeste cu și mai mare intensitate. Chiar a doua zi după aprobarea ei, în continuarea sesiunii extraordinare a Adunării deputaților, M. Kogălniceanu împreună cu M. C. Epureanu și alți 8 deputați au prezentat președintelui ședinței o adresă pentru a fi adusă la cunoștința deputaților, prin care, printre altele, se arăta: „În fața celor urmate cu ocaziunea discutării și votării convențiunei de comerț și de navigațiune, încheiată cu guvernul imperial al Austro-Ungariei, subscripșii deputați ai opozițiunei avem onoarea să v-aducem la cunoștință că conștiința noastră de mandatar ai națiunei nu ne permite d-a mai lua parte la lucrările onor Adunării. Depunem dară, odată cu aceasta, mandatele noastre”²².

Reacția burgheziei industriale, împinsă pînă la retragerea reprezentanților ei din corpurile legiuitoare ale țării, a avut loc și în Senat. Profesorul Cobilcescu, senator din partea universitarilor din Iași, adresîndu-se președintelui Senatului, își anunța demisia în felul următor: „În urma votului dat de către Senat în ședința sa din 2 iulie, prin care el recunoaște convențiunea de comerț și navigațiune care este cu guvernul imperial al Austro-Ungariei, convențiune care transformă România într-o adevărată colonie a acestui imperiu, suptscrisul, reprezentant al națiunii în Senat, pierzînd orice încredere în simțămintele naționale ale majorității Senatului... viu cu onoare a vă declara că conștiința nu-mi poate tolera d-a face parte un singur moment mai mult dintr-un corp care a sacrificat cu atîta înlesnire cele mai sacre interese ale națiunii”²³.

¹⁹ „Dezbaterile corpurilor legiuitoare” nr. 12 din 4 decembrie 1874, p. 136.

²⁰ „Monitorul oficial” nr. 161, din 24 iulie/5 august 1875, p. 3 641.

²¹ „Monitorul oficial” nr. 164, din 27 iulie/8 august 1875, p. 3 733.

²² *Ibid.*

²³ „Românul” din 8 iulie 1875.

Retragerea din parlament a deputaților opoziției, în condițiile în care o mare parte a opiniei publice era împotriva convenției cu Austro-Ungaria, iar guvernul însuși se temea de complicații sociale grave, a ridicat atât de mult tensiunea în Camera deputaților încât ministrul de externe, V. Boerescu, pentru a aduce calmul și încrederea în rîndul deputaților conservatori s-a văzut obligat să recurgă la amenințări directe, precizînd: „Guvernul vă declară că prin mijloace legale va ține liniștea, va apăra țara de orice dezordine, dacă vor voi (referire la opoziție — *n.n.*) să se pue pe un tărîm de revoluțiune. Și dacă mijloacele legale nu vor fi suficiente guvernului, va veni înaintea corpurilor legiuitoare și va cere să modifice oarecare din legile existente, spre a putea pune capăt acestei stări de lucruri”²⁴.

Amenințările guvernului conservator la adresa celor care își îndreptau atacurile împotriva convenției n-au reușit însă să intimideze burghezia industrială. Ca semn de protest pentru votarea convenției, ziarul „Românul” din 30 iunie 1875 a apărut în doliu, precizînd în articolul său de fond: „Ieri 29 iunie s-a înfipt cuțitul pînă la mîner în pîntecele României, corpul ei palpitînd încă fu imbrîncit la picioarele comitelui Andrassy”. În același spirit de indignare și revoltă ziarul „Telegraful” anunța că „ziua de ieri a fost cea mai tristă, cea mai fatală pentru poporul român, comerțul României, independența, industria și naționalitatea ei chiar au fost în cîteva minute de furie nimicite”.

Aprecierile presei liberale și atitudinea combatantă a deputaților reprezentanți ai burgheziei industriale au găsit un larg ecou în opinia publică. Pe adresa redacției ziarului „Românul” veneau note de protest iscălite de zeci de cetățeni prin care se cerea regelui să nu sancționeze convenția cu Austro-Ungaria. Mișcarea de protest ce se crease împotriva convenției și a politicii liberului schimb atinsese o asemenea intensitate încît, sondînd opinia publică și constatînd spiritul de profundă nemulțumire care o stăpînea, șeful guvernului, Lascăr Catargiu, care era și ministru de interne, a fost pus în situația ca la 10 zile după votarea convenției să dea o circulară către toți prefecții prin care, elogiînd convenția, le atrăgea atenția că este de datoria lor să lămurească masele despre avantajele acesteia. Totodată însă în încheierea circularii se sublinia că „despre ordinea publică putem noi, cu toate autoritățile și puterile legale ale statului, răspunde că vom ști a o menține dacă vreun rătăcit ar cuteza a o tulbura”²⁵.

După 1875, pe plan teoretic, politica protecționistă a început să fie tot mai mult susținută și îmbrățișată de noi și noi aderenți. P. S. Aurelian, adversar consecvent al liberului schimb și susținător pasionat al protecționismului, în lucrările: *Terra nostra* și *Politica noastră comercială față de convențiunile de comerț* condamna cu asprime doctrina liber-schimbiștă care, după el, însemna o „sinucidere economică” și susținea cu argumente logice și istorice de necontestat protecționismul. Lui se datorește, de asemenea, și inițiativa traducerii lucrării lui Fr. List, *Sistemul național de economie politică* de către I. N. Papiniu, lucrare care avea menirea să facă cunoscute publicului larg doctrina protecționistă și necesitatea ei pentru România.

²⁴ „Monitorul oficial” nr. 164, din 27 iulie/8 august 1875, p. 3 739.

²⁵ „Monitorul oficial” nr. 150, din 11/24 iulie 1875, p. 3 391.

În aceeași sferă de preocupări teoretice favorabile protecționismului se plasează și A. D. Xenopol, care, în ale sale *Scriseri economice*, susține cu patriotism dezvoltarea industriei și încurajarea ei printr-un sistem protecționist.

Aplicarea convenției cu Austro-Ungaria avea să însemne pentru economia românească o adevărată calamitate. Avind libertatea de a exporta produsele sale în România fără a întâmpina dificultăți vamale, Austro-Ungaria a reușit să transforme țara noastră în principala piață de desfacere pentru produsele ei industriale, fabricate, de fapt, în cea mai mare parte, din materiile prime achiziționate de la noi. Ca urmare, dacă exportul României, din punct de vedere valoric, reprezenta între anii 1876 și 1880 130% față de media anilor 1871—1875, exportul Austro-Ungariei în România, în același timp, s-a ridicat la 349%²⁶. Deținând în medie 47% din export și 57% din importul României, Austro-Ungaria își asigurase un veritabil monopol asupra comerțului nostru exterior. În acest fel, balanța comercială a României a fost răsturnată constant în favoarea Austro-Ungariei. Dacă între 1871 și 1875 balanța comercială a României cu Austro-Ungaria a realizat un excedent total de 89 700 000 de lei, în anii de după aplicarea convenției, până la 1886, s-a soldat an de an cu deficite în sumă de aproape 700 milioane de lei, ceea ce însemna aproximativ 59% din totalul veniturilor bugetare realizate de România în perioada 1876—1885²⁷. La rîndul ei, concurența puternică a fabricanților din Austro-Ungaria a dat o lovitură nimicitoare industriei din România.

Sintetizînd această idee, P. S. Aurelian avea să scrie în 1885 : „Rezultatele (convenției cu Austro-Ungaria — *n.n.*) le cunoaștem ; meseriașii noștri au ajuns salahori ; fabricile s-au închis și orice încercare de a se întemeia vreo industrie cade sub lovitura concurenței din afară. Astăzi ne îmbracă de la cap pînă în tălpi vecinii noștri, ne procură pînă și cele mai neînsemnate obiecte și spre completa deridere ne trimit pînă și făină, spirt, vin, unt, cartofi, fructe diferite. Puțin ne mai trebuie pentru a ajunge să vedem țara ca luată într-un fel de arendare economică”²⁸.

În afara celor menționate trebuie spus că nu peste mult timp de la data aplicării convenției Austro-Ungaria nu și-a mai respectat unele angajamente, ceea ce aducea mari prejudicii bănești exportatorilor de cereale și vite. Astfel, împotriva prevederilor convenției, pentru a apăra interesele grofilor maghiari, statul austro-ungar a început să perceapă taxe vamale la importul cerealelor și vitelor din România și să le ridice la alte produse. În plus, taxele de transport au fost sensibil mărite, ceea ce pentru exportatorii români, raportat la volumul și cantitățile de mărfuri exportate, însemna mari pierderi.

Concomitent cu aceste măsuri, Austro-Ungaria, sub pretextul unor epizootii existente în România, a început, cu anul 1880, să aplice exportatorilor români Legea poliției sanitare. Conform acestei legi, toți exportatorii de vite și porci erau obligați ca, înainte de a le vinde, să țină animalele în carantină sanitară timp de 8 zile. Această carantină însă nu era

²⁶ Cifre obținute pe baza lucrării lui Gh. D. Cioriceanu, *La Roumanie économique et ses rapports avec l'étranger de 1860 à 1915*, Paris, 1928, p. 152, 154, 282, 286.

²⁷ *La Roumanie économique et ses rapports avec l'étranger de 1860 à 1915*, Paris, 1928, p. 282, 286 ; *Enciclopedia României*, vol. IV, p. 756, 759.

²⁸ P. S. Aurelian, *Politica noastră comercială față cu convențiunile de comerț*.

organizată la granițele cu România, ci în interiorul Ungariei sau Austriei. Or, în condițiile respective, exportatorii români suportau noi cheltuieli cu întreținerea animalelor, fiind forțați să se aprovizioneze din Austro-Ungaria cu furaje la prețuri ridicate. La această situație se mai adăugau și cazurile foarte frecvente când autoritățile austro-ungare refuzau să dea certificate de sănătate pentru un număr important de animale, ceea ce nu împiedica însă achiziționarea lor la prețuri derizorii de către unele asociații special constituite în acest scop.

Din toate aceste cauze comerțul cu animale ajunsese să scadă de la 23 800 000 de lei în 1877 la 10 100 000 de lei în 1880²⁹, dată după care a decăzut și mai mult. Vorbind tocmai despre acest lucru și referindu-se la exportul de bovine al țării noastre, ziarul „Neue Freie Presse” din Viena preciza, la 20 martie 1886, că „România exportase în Austria cu cinci ani în urmă 17 000 de vite cornute, în timp ce în 1883 nu a exportat decât 6, iar în 1884 un singur bou, care — după expresia ziarului — merita d-a deveni o celebritate politică comercială”.

Aplicarea convenției cu Austro-Ungaria a fost de natură să dezlănțuie noi atacuri împotriva ei și a politicii liberului schimb. Nemulțumirilor burgheziei industriale li s-au adăugat noi nemulțumiri, cele ale burgheziei interesate în comerțul cu cereale și vite și ale moșierimii. Drept urmare, criticile și interpelările în legătură cu convenția formează ceva nelipsit în dezbaterile parlamentare pînă la denunțarea ei. Deputatul Schileru, de exemplu, în interpelarea adresată ministrului de externe cu ocazia sesiunii ordinare a Adunării deputaților din ianuarie 1881, ca și în intervenția din ianuarie 1883, în cadrul aceluiași organism, atacă convenția, manifestîndu-și în termeni aspri nemulțumirea față de consecințele acesteia pentru negustorii din România care exportau vite în Austro-Ungaria³⁰. La aceeași sesiune din 1881, vorbind despre convenție, deputatul moșier Sefendache spunea cu indignare că „după o aplicațiune care s-a făcut de atîția ani ajungem la așa pozițiune încît nici să ne mai fie permis de a face comerț”³¹.

Consecințele convenției deveniseră atît de supărătoare încît chiar unii deputați care la 1875 o votaseră au trebuit să-și revizuiască atitudinea inițială. Astfel, deputatul V. Iepurescu, interpellînd pe ministrul de externe, menționa că regimul instaurat prin convenție a fost dezastruos pentru industria noastră și cerea guvernului „să părăsească sistemul liberului schimb pentru că e fatală țării noastre, pentru că e imposibilă pentru o națiune tinăra care abia începe a pune bazele unei industrii naționale. Sistemul de pînă astăzi — spunea în continuare V. Iepurescu — nu mai poate să meargă înainte, este un sistem condamnat atît de experiență cît și de știință; este un sistem nenorocit și fatal conservării și dezvoltării noastre economice”³². Luînd atitudine împotriva politicii liberului schimb și caracterizînd convenția cu Austro-Ungaria, un alt deputat aprecia că aceasta „se poate

²⁹ Gh. D. Cioriceanu, *Op. cit.*, p. 158.

³⁰ „Monitorul oficial” nr. 9, din 14/26 ianuarie 1881, p. 174—175.

³¹ „Monitorul oficial” nr. 9, din 14/26 ianuarie 1881, p. 176.

³² „Dezbaterile corpurilor legiuitoare” nr. 58, din 16/28 decembrie 1883, p. 678—679.

socoti între tratatele cele mai leonine ce s-au văzut vreodată. Leului i se cuvine totul, iar tovarăşului său de vînătoare nu se cuvine nici oasele“³³.

Consecvent potrivit convenţiei, M. Kogălniceanu va interpela din nou guvernul în ianuarie 1883, iar în decembrie 1884, într-o altă interpelare, după ce a analizat încă o dată rezultatele convenţiei, declară : „Sînt incredinţat că convenţiunea aceasta pentru noi a fost cea mai mare nenorocire, sînt incredinţat că toţi aşteptăm cu cea mai mare nerăbdare ca să vină cît mai degrabă ora în care să scăpăm de dînsa“³⁴.

Pentru burghezia industrială atacurile împotriva Convenţiei comerciale cu Austro-Ungaria se împleteau cu susţinerea protecţionismului industrial. Militînd pentru protecţia industriei, promotorii acestei orientări în politica economică au reuşit ca în 1881 să prezinte Camerei deputaţilor un proiect de lege iscălit de 36 de deputaţi, printre care Ion Ionescu de la Brad, P. S. Aurelian, Em. Costinescu şi alţii, prin care urmărea să încurajeze industria pe calea scutirii de taxe vamale la importul de maşini, utilaje, accesorii, materii prime şi auxiliare etc. Cu această ocazie raportorul la proiect, deputatul Gh. Ghiţu, adversar al liber-schimbismului, spunea : „Nu este o singură ţară care, mai ales la naşterea industriei sale naţionale, să nu fi luat oricari măsuri protectoare acestei industrii. La noi industria naţională începe abia a se naşte ; cîteva fabrici, unele mai mici, altele mai mari au început deja a se fonda, însă prosperitatea lor este incertă şi dificilă din cauza marelui concurenţe ce li se face de către produsele fabricelor străine. Sîntem dar datori a veni în ajutorul fabricelor noastre, pe cît putinţă va sta dacă voim ca fabricile existente să prospere, dacă voim ca alte fabrici să se fondeze pe viitor“³⁵.

Faţă de încercările unor deputaţi care căutau să dovedească lipsa de oportunitate a protecţionismului industrial, pe motiv că nu exista o industrie de protejat, reprezentanţii burgheziei industriale atrăgeau atenţia că o asemenea concepţie este dăunătoare. Într-una din intervenţiile sale, deputatul Em. Costinescu, de pildă, îşi exprima părerea că o industrie nu trebuie mai întîi să apară şi apoi să fie sprijinită şi ruga pe ministrul industriei şi comerţului „să vină cu măsuri de încurajare şi de ajutorare mai înainte de a începe să se producă industrii în ţară ; dacă va lăsa ca mai întîi să se nască industriile şi pe urmă să vină cu cereri de ajutor, atunci nu vom face nimic“³⁶.

Protecţionismul industriei constituia, cel puţin pentru o parte a burgheziei, un mijloc care condiţiona însuşi viitorul ţării. Exprîmînd tocmai un asemenea punct de vedere, economistul P. S. Aurelian, susţinător înfocat al politicii protectoare, în calitate de membru al Senatului, propune ca amendament la mesajul regal cu prilejul închiderii sesiunii parlamentare de la sfîrşitul anului 1884 înlocuirea frazei „crearea treptată a industriilor auxiliare indispensabile agriculturii“ cu următoarea frază : „Crearea treptată şi încurajarea industriei naţionale“. Totodată, referin-

³³ „Monitorul oficial“ nr. 81, din 11/23 aprilie 1886, p. 1 309.

³⁴ „Dezbaterile corpurilor legiuitoare“ nr. 21, din 15/27 decembrie 1884, p. 325—326.

³⁵ „Monitorul oficial“ nr. 42, suplimentul din 22 februarie/6 martie 1881, p. 1 145.

³⁶ „Dezbaterile corpurilor legiuitoare“ nr. 15, din 8/20 decembrie 1884, p. 205.

du-se la protecționism, el preciza că „acesta este un program mare, demn de țară și demn de un popor care vrea să trăiască”³⁷.

Lupta burgheziei industriale și într-o anumită măsură interesele moșierimii au dus între 1881 și 1885 la adoptarea unor legi de încurajare a industriei zahărului, hîrtiei, textile și a tăbăcăriilor. Aceste legi nu au satisfăcut decît parțial pretențiile burgheziei, ceea ce a făcut ca la Congresul de la Iași din 1884 industriașii să ceară denunțarea convenției cu Austro-Ungaria și legiferarea unor măsuri generale de protejare a industriei.

Ultimii ani de aplicare a convenției comerciale cu Austro-Ungaria au cunoscut o deosebită activitate a burgheziei industriale în cadrul parlamentului, pentru renunțarea la tariful vamal convențional și adoptarea unui tarif general protecționist, ca și a unei legi prin care să se asigure încurajarea industriei. Hotărîți fiind să ceară denunțarea convenției cu Austro-Ungaria, al cărei termen expira în 1886, reprezentanții burgheziei industriale din parlament înaintează Camerei deputaților, în noiembrie 1885, un nou proiect de tarif vamal care, după ce mai înainte a fost dezbătut și definitivat de o comisie din care făcea parte și M. Kogălniceanu, a fost supus discuției în aprilie 1886. Folosind acest prilej, deputatul I. Lupulescu, raportorul comisiei amintite, atrăgea atenția asupra necesității unei politici vamale protecționiste, subliniind faptul că în funcție de aceasta se va dezvolta starea noastră economică și că România nu trebuie să stea indiferentă față de ceea ce întreprind alie state pentru a-și proteja și încuraja „într-un mod rațional și pe cît posibil agricultura, industria și comerțul său...”³⁸.

Importanța cu totul deosebită a unui asemenea instrument protecționist a fost reliefată și de alți deputați: M. Kogălniceanu, Em. Costinescu ș.a. Pentru Em. Costinescu renunțarea la tariful convențional, prin care România era exploatată, și înlocuirea acestuia cu unul protecționist însemnau cel mai important act pe care țara îl făcea de la proclamarea independenței politice și pînă atunci, act care, după el, avea menirea să asigure „prin noi înșine regimul care ne va da independența economică a țării noastre”³⁹. El era partizanul convins al protecționismului, susținînd că toate națiunile sînt protecționiste. „Chiar liber-schimbista Engleterre — afirma el —, chiar englezii cînd susțin liberul schimb sînt protecționiști pentru dinșii, pentru imensa lor industrie cu care nimeni nu poate concura”⁴⁰. Susținînd că o industrie nu se poate naște fără o oarecare protecție, el era împotriva protecționismului exagerat, care generează lipsă de inițiativă pentru găsirea mijloacelor de progres, și milita pentru un protecționism rațional, moderat.

Necesitatea unor măsuri protecționiste era atît de împlîntată în conștiința parlamentarilor români încît nici un deputat nu s-a împotrivit proiectului de lege cu privire la tariful vamal protecționist, care a fost votat în unanimitate.

³⁷ „Dezbaterile corpurilor legiuitoare” nr. 17, din 11/23 decembrie 1884, p. 253.

³⁸ „Dezbaterile Adunării deputaților” nr. 80, din 10/22 aprilie 1886, p. 1291—1292.

³⁹ *Ibid.*

⁴⁰ „Dezbaterile Adunării deputaților” nr. 30, din 10/22 aprilie 1886, p. 1309.

Tariful vamal nu constituia însă decît un mijloc izolat de realizare a politicii protecționiste, e drept important, dar insuficient dacă avem în vedere condițiile existente atunci cînd mai rămîneau în vigoare, pe o perioadă de încă 5—6 ani, tarife convenționale încheiate cu diverse țări. În această situație calea pe care burghezia industrială a ales-o pentru dezvoltarea industriei a fost sprijinirea acesteia prin măsuri concomitente de protecționism vamal și acordarea altor avantaje : fiscale, de transport etc. industriașilor interesați.

Concepînd protecționismul ca un sistem de măsuri practice, burghezia industrială a reușit, după un deceniu de lupte parlamentare, să pună în dezbaterea deputaților și senatorilor proiectul de lege „Măsuri generale pentru a veni în ajutorul industriei naționale“.

Discuțiile purtate în jurul acestei probleme au constituit încă un prilej de condamnare a liber-schimbismului și de adeziune, în marea majoritate a cazurilor, la politica protecționistă. „La teoriile liber-schimbistilor — arată raportorul la proiectul de lege — atît ar trebui să se răspundă că, în mijlocul Europei protecționiste, atunci cînd fiecare stat este înarmat la fruntărie cu tarifele sale vamale, în interior cu felurite măsuri de protecție a industriilor naționale, și într-o epocă cînd cuceririle economice sînt mai mult încă la ordinea zilei decît cuceririle militare, a rămîne numai noi românii desarmați pe tărîmul economic ar fi să ne condamnăm noi înșine la o aservire sigură și răpede. Cînd toate statele se apără în contra producerii străine și în același timp fac cele mai mari sacrificii spre a rădica propria lor producere, a nu urma și noi acest exemplu ar fi tot atît de logic ca dacă am desființa deodată puterea noastră armată, în mijlocul unor state armate și amenințătoare...“⁴¹. În același timp, exprimînd punctul de vedere al burgheziei industriale, raportorul la proiect preciza că ceea ce el prezintă constituia doar un început și că dacă se va simți nevoia atunci industria trebuie să beneficieze de noi încurajări și ajutoare.

Propagarea politicii protecționiste de către reprezentanții burgheziei industriale în parlament nu a avut loc fără obiecții. Virfurile conservatoare, deși renunțaseră să mai susțină liberul schimb, pretindeau că protecționismul nu se pretează la situația noastră economică⁴². Alteori, fiind forțați să facă concesii, conservatorii acceptau un oarecare protecționism mărginit doar la industria mică⁴³.

Schimbarea raportului de forțe politice în favoarea burgheziei, al cărei partid se afla la conducerea țării, a fost hotărîtoare pentru stabilirea politicii economice a României. Burghezia industrială a reușit să obțină votarea legii „Măsuri generale pentru a veni în ajutorul industriei naționale“, prima lege protecționistă, în baza căreia s-a creat cadrul legal de sprijinire a industriei de către stat pentru o perioadă de peste două decenii, cînd va fi înlocuită cu o nouă lege de încurajare a industriei elaborată pe principii oarecum diferite de prima.

Dr. TUDOR PAUL

⁴¹ „Dezbaterile Adunării deputaților“ nr. 111, din 11/23 iunie 1886, p. 1 833.

⁴² „Dezbaterile Adunării deputaților“ nr. 111, din 11/23 iunie 1886, p. 1 849.

⁴³ „Dezbaterile Adunării deputaților“ nr. 111, din 11/23 iunie 1886, p. 1 850.

Sesiune științifică consacrată împlinirii a 25 de ani de la eliberarea României

În zilele de 14—16 august a.c., la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România s-au desfășurat lucrările sesiunii științifice internaționale cu tema: General și particular în lupta revoluționară și în construirea socialismului, în lumina experienței partidelor comuniste. La sesiune, organizată de către Academia Republicii Socialiste România, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu“ de pe lângă C.C. al P.C.R., au participat academicieni, cadre didactice din învățământul superior, cercetători științifici și alte cadre de specialitate din domeniul științelor sociale, activiști de partid și de stat din țara noastră, precum și oameni de știință de diferite specialități din Uniunea Sovietică, Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, R. D. Germană, Franța, Italia, Iugoslavia, Mongolia, Polonia, Spania și Ungaria.

Lucrările sesiunii s-au desfășurat în ședințe plene și în cadrul secțiilor, având ca teme: I. Clasa muncitoare și aliații săi în lupta revoluționară și în opera de edificare a societății socialiste; II. Socialismul și dezvoltarea economică a societății; III. Dezvoltarea social-politică a orânduirii socialiste.

Luările de cuvânt la tema principală propusă spre dezbatere sesiunii au relevat faptul că, în revoluție și construcția socialismului, generalul și particularul formează o unitate dialectică inseparabilă, că înfăptuirea acestui amplu proces revoluționar este condiționată într-o măsură hotărâtoare de felul în care este soluționată problema raportului dintre general și particular. Cunoașterea profundă și traducerea în viață a adevărurilor generale ale socialismului științific reprezintă o condiție obligatorie a unei politici principiale juste. Dar legile sociale obiective nu se realizează automat, ci presupun intervenția conștientă, deliberată și orientată a factorului subiectiv. „În socialism — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — dirijarea progresului economic și social, aplicarea legilor

sociale — atât a celor generale cât și a celor specifice orînduirii socialiste — nu are loc în mod spontan, de la sine. Realizarea deplină a avantajelor orînduirii socialiste depinde, într-o măsură hotărîtoare, de promovarea unei politici juste, științifice fundamentate, corespunzătoare condițiilor și particularităților fiecărei etape de dezvoltare a societății.“

Procesul amplu al cunoașterii se bazează pe practică și pe generalizarea teoretică a acesteia. „Esențială în această privință — a spus acad. MIRON NICOLESCU, președintele Academiei Republicii Socialiste România, în cuvîntul de deschidere al sesiunii — ... este însă o idee, un principiu care reflectă și consfințește o realitate: ideea rolului diriguitor al partidului în înfăptuirea justei corelări a generalului și particularului, corelare care nu se constituie spontan, ci, dintr-o acțiune socială conștientă, este rodul studiului teoretic și al elaborării și aplicării politicii științifice a partidului“.

Răspunderea pentru aplicarea principiilor generale ale marxism-leninismului la condițiile concrete, pentru respectarea raportului dialectic dintre ele revine partidului comunist din fiecare țară. „Experiența istorică — au arătat prof. univ. dr. PETRE CONSTANTIN și conf. univ. dr. GHEORGHE BADRUS în comunicarea: Dialectica marxist-leninistă a generalului și particularului în revoluția și construcția socialistă în România* — a demonstrat că stabilirea unei politici cu adevărat științifice, realiste, înfăptuirea cu succes a revoluției și construirea noii societăți sînt indisolubil legate de aplicarea creatoare a principiilor generale ale marxism-leninismului la condițiile concrete ale fiecărei țări, de rezolvarea justă a raportului dintre general și particular, străină oricărei exagerări, atât a unuia cât și a celuilalt, de considerarea generalului și particularului în unitatea lor dialectică. Ea a confirmat pe deplin concluzia lui Lenin potrivit căreia «întotdeauna sarcina constă în a ști să aplici principiile generale și fundamentale ale comunismului la relațiile specifice dintre clase și partide, la ceea ce este specific în dezvoltarea obiectivă spre comunism, la particularitățile fiecărei țări în parte, pe care trebuie să ști să le studiezi, să le descoperi, să le presupui»“.

Problemele consacrate dezvoltării economice și social-politice a orînduirii socialiste au făcut obiectul dezbaterilor din cadrul secțiilor a II-a și a III-a.

Conf. univ. dr. ILIE RĂDULESCU, în comunicarea: Național și internațional în dezvoltarea socială contemporană, prezentată în ședința plenară, a analizat raportul național-internațional din unghiul de vedere al relațiilor economice între state.

Prof. univ. dr. ERVIN HUTIRA, prorector al Academiei de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu“ de pe lângă C.C. al P.C.R., și ION DESMIREANU, director adjunct al Institutului de cercetări economice al Academiei R. S. România, în comunicarea: Industrializarea — componentă fundamentală a făuririi noii

* Vezi pe larg în „Lupta de clasă“ nr. 8/1969, p. 59—71.

societăți în România. Optimizarea structurii industriei românești în procesul construcției socialiste, au arătat că experiența țării noastre în crearea bazei tehnice-materiale a socialismului atestă că pentru țările care s-au angajat pe calea revoluției socialiste fără a fi atins în prealabil un nivel înalt de dezvoltare a forțelor de producție industrializarea constituie veriga hotărâtoare, temelia creșterii neconținute a economiei și culturii, a ridicării nivelului de viață și civilizație al poporului, a înfloririi și afirmării libere a națiunii ; în același timp au relevat și trăsăturile caracteristice ale procesului de industrializare socialistă în România, precum și perspectivele sale.

Cooperativizarea agriculturii este una dintre legile generale ale transformării revoluționare a societății, unul dintre principiile fundamentale ale concepției marxist-leniniste cu privire la construcția noii orânduiri. Coordonatele esențiale, ca și trăsăturile de originalitate ale acestei opere complexe în țara noastră au fost prezentate de conf. univ. FLORIAN BALAURE, prorector al Academiei de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu“ de pe lângă C.C al P.C.R., și conf. univ. dr. MARIN POPESCU în comunicarea : *Concepția marxist-leninistă despre transformarea socialistă a agriculturii și aplicarea ei la condițiile României*. În

contextul general al vastului program de dezvoltare multilaterală a societății noastre socialiste, au arătat autorii, agricultura va cunoaște în următorii ani un susținut progres economic. Pe acest fundal, în viața satelor vor avea loc transformări sociale tot mai adânci, care vor apropia în continuare, sub toate aspectele, viața populației rurale de a celei urbane.

O legitimă obiectivă, general-valabilă, a revoluției și construcției socialismului, baza economică-socială trainică a noii orânduiri, o constituie instaurarea proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție. Căile și mijloacele instaurării proprietății socialiste — au arătat conf. univ. P. APOSTOL și conf. univ. NICOLAE BELLU în comunicarea : *Proprietatea socialistă — baza propășirii economiei naționale și a întregii societăți socialiste în țara noastră* — nu sînt aceleași în toate țările, acestea fiind determinate sau influențate de o multitudine de factori și împrejurări istorice concrete. „Dar esența proprietății socialiste este aceeași în toate țările : stăpînirea în comun a mijloacelor de producție de către oamenii muncii. Din esența comună a proprietății socialiste asupra mijloacelor de producție decurge cerința obiectivă a conducerii vieții economice pe baza unui plan central de stat, necesitatea de a pune întreaga economie în slujba poporului, în scopul satisfacerii intereselor sale materiale și spirituale, posibilitatea de a stabili relații de tip nou între țările socialiste, o colaborare economică multilaterală, frățască, reciproc avantajoasă. Pe baza proprietății socialiste, partidele comuniste și muncitorești din țările socialiste își manifestă rolul conducător în viața social-economică, își întăresc continuu acest rol în procesul edificării socialismului și comunismului“.

Pe fundalul istoricelor procese economice pe care le-a trăit țara noastră în cei 25 de ani de la eliberare, în comunicarea *Mutații în structura populației active a României socialiste*, de conf. univ. dr. CONSTANTIN IONESCU, directorul Direcției Centrale de Statistică, sînt evocate schimbările survenite în structura populației României în anii socialismului, progresele substanțiale înregistrate în calitatea forței de muncă și cele în înzestrarea sa tehnică.

Depunînd eforturi susținute pentru dezvoltarea multilaterală a economiei sale naționale, România promovează larg politica de cooperare economică și tehnică-științifică cu țările socialiste, pornind de la considerentul că aceasta slujește nu numai progresul țării, dar contribuie la întărirea economică și politică a întregului sistem mondial socialist, la cauza solidarității tuturor popoarelor. Aspecte revelatoare ale acestei colaborări au fost prezentate în comunicările .

Participarea Republicii Socialiste România la cooperarea economică și tehnică-științifică cu țările socialiste, de conf. univ. RADU CONSTANTINESCU, vicepreședinte al Comisiei guvernamentale de cooperare economică, și conf. univ. dr. CONSTANTIN MOISUC, și Considerații privind colaborarea economică dintre țările socialiste, de conf. univ. dr. MIHAI PĂRALUȚA.

Materialele susținute în cadrul celei de-a III-a secții a sesiunii au fost consacrate analizei dezvoltării social-politice a orînduirii socialiste.

Conf. univ. dr. CONSTANTIN VLAD a prezentat, în ședință plenară, comunicarea : Făurirea societății socialiste și problemele dezvoltării națiunii române, în care a descris procesul de transformare a națiunii române în națiune socialistă.

„Înfăptuirea trecerii la socialism a modificat radical structura socială a societății și, o dată cu ea, componența și relațiile sociale dinăuntrul națiunii, ducînd la cimentarea rîndurilor națiunii, ale întregului popor, la îmbinarea organică a intereselor și năzuințelor tuturor claselor, ale tuturor membrilor societății, ceea ce stimulează și pune în valoare capacitățile creatoare ale națiunii“.

Lector univ. MARIN NEDELEA și lector univ. ILIE SÎRZEA, în comunicarea : Partidul Comunist Român — factor hotărîtor în conducerea societății socialiste, au arătat : „Rolul factorului conștient în dezvoltarea societății socialiste nu poate fi conceput, desigur, într-o manieră contemplativă, prin ruperea nefirescă a funcției de înțelegere și explicare a lumii, de descifrare a necesităților obiective de cea a luptei pentru transformarea realității. În concepția marxist-leninistă, ele au constituit întotdeauna un tot unitar. De aceea, în mod firesc, rolul conducător al partidului, ca nucleu principal al factorului conștient în viața societății socialiste, se exprimă atît prin linia sa ideologică cît și prin politica sa creatoare, prin activitatea politică și organizatorică intensă în toate domeniile. Eficiența dezvoltării societății moderne depinde de realizarea unei conduceri unitare la toate nivelurile, pe care în condițiile socialismului o poate realiza numai partidul marxist-leninist. Calitatea de partid de guvernămînt îi împune răspunderea pentru tot ce se înfăptuiește în țara respectivă, pentru tot ce angajează viitorul poporului. Rolul conducător al Partidului Comunist Român s-a adîncit și s-a lărgit astfel, în mod necesar, exercitîndu-se astăzi cu putere crescîndă în absolut toate sferele vieții sociale“.

Rolul conducător al partidului este cu atît mai puternic cu cît sînt mai largi masele antrenate activ în politică, în dezbaterile și soluționarea tuturor chestiunilor sociale. Adîncirea democrației și creșterea rolului conducător al partidului se intercondiționează reciproc într-o dublă dimensiune, atît pe planul vieții interne de partid cît și pe cel al vieții sociale în ansamblu.

„Partidul Comunist Român — s-a subliniat în comunicarea : Socialismul și dezvoltarea democrației în patria noastră, de conf. univ. CONSTANTIN POPOVICI și lector univ. dr. ION FLOREA — pornește de la legătura dialectică indisolubilă ce există între socialism și democrație, participarea poporului la conducerea societății, garantarea în fapt a celor mai largi drepturi și libertăți și asigurarea egalității sociale dintre cetățeni exprimînd superioritatea și vitalitatea orînduirii socialiste, profundul ei umanism. Socialismul, ca orînduire superioară în istorie, trebuie să asigure nu numai avîntul forțelor de producție și ridicarea nivelului de trai material și cultural al maselor, ci și o nouă organizare a relațiilor dintre membrii societății, favorabilă atît progresului social în ansamblu cît și valorificării energiilor și capacităților creatoare ale omului, înfloririi personalității sale“.

Dezvăluind profundul umanism al Partidului Comunist Român, acad. C. I. GULIAN, directorul Institutului de filozofie al Academiei R. S. România, a evidențiat în comunicarea : *Umanismul socialist și dezvoltarea personalității în procesul desăvârșirii construcției socialiste în România*, eforturile neobosite pe care acesta le-a depus pentru lărgirea și adâncirea continuă a democrației socialiste, pentru manifestarea plenară a personalității umane, chipul nou în care se pun aceste probleme în noua etapă istorică.

Analiza uneia dintre caracteristicile definitorii ale dezvoltării actuale a socialismului, relevantă de experiența bogată și foarte diversă acumulată de țările socialiste — și anume : opera de perfecționare conștientă, sistematică a relațiilor sociale, de optimizare a conducerii vieții economice-sociale, politice-ideologice și culturale în consens cu finalitățile umaniste ale construcției socialismului și comunismului, cu cerințele de înnoire și modernizare formulate și impuse de revoluția științifică-tehnică mondială —, a fost făcută de prof. univ. dr. CONSTANTIN BORGEANU și conf. univ. PETRE PÂNZARU în comunicarea *Dinamica societății socialiste și perfecționarea conducerii vieții sociale în România*.

„Rezultind din realitățile României din timpul celor 25 de ani, rod al evoluției societății românești și al stadiului în care a ajuns acum — s-a subliniat în comunicarea : *Unitatea social-politică a poporului român în procesul desăvârșirii construcției socialiste*, de CONSTANTIN MOCANU și DOMOKOS GÉZA, redactor-șef adjunct al ziarului „Előre” —, unitatea socialistă a națiunii române este un factor de primă importanță care asigură ducerea mai departe, cu succes, a programului Partidului Comunist Român, a programului de înaintare a țării într-o etapă nouă, exprimat cuprinzător în documentele dezbătute și aprobate de Congresul al X-lea al partidului”.

După ce a relevat transformările radicale petrecute în dezvoltarea forțelor și relațiilor de producție, în structura socială și pe plan ideologic, în cursul revoluției și construcției socialiste, prof. univ. dr. docent IOAN CETERCHI a analizat esența, funcțiile și formele statului în noua etapă istorică *.

★

★

★

Alături de cercetătorii români, în spiritul creator al teoriei marxist-leniniste, oamenii de știință de peste hotare au expus în cadrul celor trei secții — istorie, științe economice și filozofie — comunicări privind probleme importante ale raportului dintre general și particular în lumina experienței partidelor noastre frățеști.

Comunicările consacrate aspectelor istorice ale temei, din cadrul secției I, au evidențiat atât trăsăturile comune ale luptei comuniștilor pentru edificarea socialismului, cât și întrepătrunderea sarcinilor naționale și internaționale ; ele au adus un bogat material factic, într-o interpretare riguros științifică și nuanțată, referitoare la momente sau probleme nodale ale istoriei revoluționare a popoarelor respective sau ale istoriei altor țări.

Dr. GUSTAV KEYHL, de la Comisia de istorie de pe lângă C.C. al Partidului Comunist din Austria, în comunicarea : *Politica de alianță a maselor muncitoare austriece cu țăranii și intelectualitatea din Austria*, a subliniat de la început că „victoria revoluției este posibilă numai dacă clasa muncitoare este sprijinită de păturile largi ale celorlalte forțe sociale ale poporului. Acest lucru este cu atât mai valabil cu cât numărul muncitorilor este mai mic în raport cu totalul populației. Însă țăranii și micii burghezi sînt incomparabil mai legați de tradiție

* Vezi Ioan Ceterchi, *Statul în societatea noastră socialistă*, în numărul de față al revistei, p. 34—44.

decît proletariatul, împrejurare în care rezidă în parte și rolul deosebit al clasei muncitoare și disponibilitatea sa de mobilizare. Firește, nici proletariatul nu se poate sustrage cu totul influențelor istoriei țării sale, caracterului național general, ci, dimpotrivă, în cursul istoriei de dată recentă i se conferă trăsături caracteristice, rămînîndu-i totuși tributar. Această interdependență cu caracter deosebit impune necesitatea independenței naționale a mișcărilor muncitorești, care, pe de altă parte, trebuie neapărat legate de situația generală de clasă a proletariatului, contradicție fructuoasă, neantagonistă a internaționalismului“.

După ce a prezentat principalele probleme care au stat în fața proletariatului din Austria în urma prăbușirii monarhiei habsburgice, în lupta pentru alianțe cu țăranii și intelectualii, dr. Gustav Keyhl s-a referit la situația țării sale de la începutul anului 1950, arătînd că sarcina principală pentru care a militat P.C.A. a fost lupta pentru pace. Activitatea desfășurată pentru înfăptuirea acestei sarcini a făcut ca prestigiul moral al Partidului Comunist din Austria să crească.

În ultima parte a comunicării a arătat că „P.C.A. se află într-o situație similară cu cea a Partidului Comunist din Marea Britanie. El mai este scindat. Partidul mai păstrează totuși poziții în mișcarea muncitorească și exercită o influență crescîndă asupra tineretului, altor categorii ale populației“.

IORJAN IOTOV, director adjunct al Institutului de istorie a Partidului Comunist Bulgar de pe lângă C.C. al P.C.B., a susținut comunicarea: Legitățile generale și particularitățile specifice ale revoluției socialiste în Bulgaria. Comunicarea a prezentat unele momente caracteristice ale revoluției din Bulgaria. Relevînd premisele revoluției populare în Bulgaria, I. Iotov menționează că „pînă la 9 septembrie 1944 Bulgaria era o țară fundamental burgheză capitalistă. Conflictul care exista în societatea bulgară, și care trebuia rezolvat de revoluția ce se pregătea, era conflictul dintre muncă și capital, între clasa capitalistă și proletariat“.

După ce evidențiază procesul istoric al dezvoltării luptei revoluționare în Bulgaria, a sarcinilor care trebuiau să fie înfăptuite, I. Iotov subliniază că „marxiștii bulgari au înțeles în mod just caracterul conflictului social-fundamental și au declarat în mod deschis că prin esența sa, prin sarcinile sale, prin scopurile și forțele sale motrice, viitoarea revoluție socială din Bulgaria va fi o revoluție proletară, socialistă“.

Analizînd forțele motrice ale revoluției populare din Bulgaria, I. Iotov relevă că problema fundamentală a fiecărei revoluții — cucerirea puterii politice — a fost rezolvată la 9 septembrie 1944, cînd „dintr-o singură lovitură au fost măturate principalele forțe ale puterii fasciste. În urma insurecției antifasciste, la centru a fost creat un nou guvern al Frontului patriotic, în țară puterea a trecut în mîinile comitetelor Frontului patriotic, în care comitete, se menționează în comunicare, peste tot, fără nici o excepție, rolul hotărîtor, conducător era jucat de reprezentanții P.C.B. ...Prin forma sa, subliniază I. Iotov, revoluția socialistă din Bulgaria a fost democrat-populară, dar prin conținutul său obiectiv de clasă ea a fost o revoluție proletară, și în acest sens ea a fost o continuare și o manifestare a revoluției înfăptuite de muncitorii și țăranii ruși în octombrie 1917. Prin forma sa și prin puterea instaurată, ea a avut un caracter de democrație populară, dar prin conținutul său de clasă ea a fost o dictatură a proletariatului. Revoluția socialistă din Bulgaria este una dintre multiplele confirmări ale genialei gîndiri leniniste cu privire la obiectiv, la inevitabila comunitate a principiului esențialului în înfăptuirea transformării societății capitaliste în societatea socialistă, precum și a inevitabilelor deosebirii în formele și căile concrete prin care se va realiza acest proces“.

Docent VASILIEVA TVETA, de la Școala superioară de partid „Stanke Dimitrov“, Bulgaria, a prezentat comunicarea: Legitățile generale ale revoluției socialiste și manifestarea lor specifică în Bulgaria.

În analiza temei abordate, V. Tsveta a pornit de la considerațiile metodologice ale marxism-leninismului privind dialectica generalului și particularului, precum și a esenței și fenomenului. În comunicare, autoarea a remarcat că „înfăptuirea legilor generale ale revoluției socialiste a început în Bulgaria odată cu victoria insurecției de la 9 septembrie 1944, deci că revoluția a avut un caracter socialist încă de la început. Totuși, în această problemă au apărut diferite concepții. Unii tovarăși considerau că revoluția are de la început un caracter socialist, alții afirmau că puterea instaurată la 9 septembrie se referă la tipul de dictatură muncitorească-tărănească care, ulterior, se va transforma în dictatură proletară și că revoluția are în mod real două etape: una democratică (pentru unii chiar burghezo-democratică) și una socialistă. Deosebiri în concepții privind această problemă s-au menținut chiar după cele arătate de Gheorghe Dimitrov la cel de-al cincilea Congres al partidului din 1948, că la 9 septembrie 1944 puterea în țara noastră a trecut din mâinile burgheziei capitaliste, a menșevicilor monarho-fasciști, exploataatori, în mâinile oamenilor muncii, rolul conducător activ avându-l clasa muncitoare și avangarda sa comunistă. Totodată, Gheorghe Dimitrov a subliniat că insurecția noastră, care a învins cu ajutorul hotărâtor al Armatei sovietice, a deschis calea construirii socialismului în Bulgaria. (Vezi: Gheorghe Dimitrov, Opere, vol. 14, p. 271).“

În comunicare sînt relevate unele particularități în îndeplinirea legilor generale în domeniul economiei. O astfel de particularitate o constituie și faptul că „în prima etapă lovitură principală a fost îndreptată în direcția lichidării marelui capital monopolist, care a servit drept bază economică a fascismului în Bulgaria. Uniunile monopoliste particulare au fost lichidate în primul rînd prin introducerea monopolului de stat asupra producției și comerțului celor mai importante mărfuri pentru țară: tutun, alcool, produse cerealiere etc. Lichidarea deplină a proprietății capitaliste s-a realizat în ritmuri lente, în special în industrie. Abia în decembrie 1947 a fost efectuată naționalizarea industriei și minelor capitaliste. În Bulgaria, mai mult de trei ani a existat o situație specifică în care clasa muncitoare era din punctul de vedere politic dominantă, iar masele largi ale proletariatului industrial continuau să fie exploatate de burghezie. Pe de altă parte, burghezia a fost lipsită de puterea politică de stat, dar a continuat să dețină principalele mijloace de producție și să exploateze munca străină“.

În ceea ce privește cooperativizarea socialistă a agriculturii, în comunicare se evidențiază că „în Bulgaria au fost mici particularități în realizarea legităților generale ale revoluției socialiste. Principala trăsătură se exprimă în faptul că în țara noastră nu s-a efectuat naționalizarea pămîntului, ci au fost create gospodării agricole de muncă cooperatistă (G.A.M.C.), ca o formă specifică pentru condițiile bulgare ale economiei socialiste în menținerea proprietății particulare asupra pămîntului... Caracterul de monopol al proprietății particulare asupra pămîntului în G.A.M.C. a fost limitat prin faptul că de acest pămînt dispune nu numai proletariatul însuși, ci colectivul. Totodată, celelalte mijloace principale ale producției în agricultură, cum sînt mașinile, combinele, animalele etc., au fost proprietate socialistă încă de la început“.

În ultima parte a comunicării, referindu-se la aceste particularități, autoarea conchide că în îndeplinirea transformărilor socialiste în Bulgaria ele nu au modificat și nu puteau să modifice esența însăși a revoluției socialiste.

Dr. MIROSLAV TEJCHMAN, de la Institutul pentru studiul istoriei Europei răsăritene din Praga, în comunicarea: Insurecția armată din august, începutul unei noi etape în relațiile cehoslovaco-române, a subliniat faptul că odată cu insurecția armată din August 1944 în relațiile româno-cehoslovace a început o etapă nouă. „Primele contacte cu noul guvern român, care a înlocuit fostul regim colaboraționist al lui Antonescu, s-au stabilit încă în toamna anului 1944, imediat după insurecția din August. Membrii delegației române, care, la începutul lunii septembrie, au tratat la Moscova condițiile de armistițiu, s-au întîlnit cu ministrul ceho-

slovac Z. Frierlinger. Cu prilejul unor întreveneri neoficiale s-a discutat despre relațiile reciproce ale ambelor țări după sfârșitul războiului, adică continuarea pe baze noi a relațiilor bune antebelice“.

În octombrie 1945 s-au stabilit relații diplomatice între România și Cehoslovacia. Dr. M. Tejchman s-a referit pe larg la primele schimburi comerciale între România și Cehoslovacia, la dezvoltarea lor pe baza avantajului reciproc. „Relațiile economice s-au dezvoltat pe deplin firesc, potrivit nevoilor existente. Mai cu seamă pentru că au fost în interesul înalt al ambelor țări, care au luptat pentru simpla existență fizică, ca și celelalte țări ale Europei, ieșind din războiul distrugător“. De asemenea, colaborarea politică dintre Cehoslovacia și România a înregistrat o serie de rezultate pozitive. Cehoslovacia a acordat României un ajutor mare la pregătirea tratatului de pace. „În decursul tratatelor conferinței de pace de la Paris — subliniază autorul — reprezentanții cehoslovaci au expus cerințe românești îndreptățite, fie în ședințe plenare, fie în comisii. Șeful delegației cehoslovace, Jan Masaryk, cu toată energia sa vestită, a militat pentru cerința românească de a se recunoaște României statutul de membru cobeligerant al coaliției antigermane, relevând contribuția armatelor române la eliberarea Cehoslovaciei“.

După conferința de pace relațiile de prietenie româno-cehoslovace au continuat să se dezvolte.

Prof. JEAN GACON, de la Institutul „Maurice Thorez“ — Franța, a expus comunicarea: Clasa muncitoare franceză și aliații săi în lupta pentru democrație înaintată și socialism.

Autorul a menționat că, abordând această problemă din unghiul de vedere al temei sesiunii — general și particular în lupta revoluționară și construcția socialismului, în lumina experienței partidelor comuniste — a încercat să aducă informații, date asupra experienței Partidului Comunist Francez.

În prima parte a comunicării, autorul menționează că „pentru Partidul Comunist Francez cuvântul UNITATE simbolizează politica sa, chiar de la înființare, în 1920. Acest cuvânt întrunește în el aspectul general al problemei, căci nu trebuie luat numai în sensul «unității clasei muncitoare». În acea vreme, acum o jumătate de secol, Franța era încă departe de cea de astăzi, și aliatul principal era țărănimea săracă, pătură foarte numeroasă și crunt exploataată“.

J. Gacon arată că „marea criză economică din 1929 și amenințarea fascismului au adus totodată în Franța schimbări sociale și clarificări ideologice în noi pături ale populației... Partidul Comunist Francez, în funcție de aceste schimbări, a lansat lozinca FRONTULUI POPULAR, care a lărgit FRONTUL UNIC în direcția acestor pături sociale“. Frontul popular — subliniază autorul — s-a dezvoltat în condițiile celui de-al doilea război mondial. „După acest război, o amplă alianță a fost posibilă între 1945 și 1947. E de notat că în ambele cazuri, în timpul Frontului popular și după eliberare, politica de alianță a dat roade. Clasa muncitoare franceză își amintește de marile cuceriri din 1936 și 1945, smulse capitalismului, unele dintre ele în mod irevocabil. De atunci au trecut 20 de ani, și partidul nostru a rămas credincios cuceririlor teoretice din acel timp, aplicându-le realității de astăzi“.

În prezent, se menționează în comunicare, „în Franța, clasa muncitoare, în înțelesul strict al cuvântului, rămâne forța fundamentală, din două motive: pentru că ea este exploataată în mod direct de către capital și este producătoare de plusvaloare; pentru că ea continuă să crească ca număr și coeziune (precum și ca conștiință), după cum o dovedesc recensămintele și contrar afirmațiilor tendențioase ale celor care vorbesc de dispariția sau de îmburghezirea ei.

Ea este deci elementul hotărâtor al alianței necesare a tuturor păturilor care sînt actualmente victime ale capitalismului monopolist de stat. Ea va fi mîina elementul conducător al construcției unei Franțe socialiste.

Problema alianțelor condiționează însă această trecere la socialism. Este cazul să subliniem necesitatea absolută a unirii în jurul clasei muncitoare a celorlalte pături muncitoare și a claselor de mijloc, pentru a putea înlocui regi-

mul actual printr-o democrație înaintată, care va permite să se deschidă calea spre socialism.“

Comunicarea relevă că această necesitate implică, la rândul său, studierea atentă a acestor pături muncitoare și a claselor mijlocii, a situației lor actuale și a condițiilor alianței.

Conchizînd, J. Gacon menționează că „clasa muncitoare din Franța, Partidul Comunist Francez nu sînt în afara sau deasupra realității istorice, ci sînt în însuși centrul acestei realități, ceea ce le permite să deosebească generalul de particular în mod concret, în luptele din țara noastră, din timpul nostru“.

Dr. GÜNTER BENSER, de la Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.S.U.G., în comunicarea : Cu privire la aplicarea de către Partidul Socialist Unit din Germania a principiilor marxist-leniniste în politica de alianțe, a abordat rolul clasei muncitoare și al alianțelor ei în lumina experienței Partidului Socialist Unit din Germania.

„In domeniul politicii marxist-leniniste de alianțe — se subliniază în comunicare — Partidul Socialist Unit din Germania pornește de la următoarele considerente : după ce relațiile de producție socialiste au învins, în R.D.G. are loc un proces obiectiv de apropiere a diferitelor clase și pături de clasa muncitoare, conducătoare. Acest proces se bazează pe socializarea progresivă a producției, pe realizarea progresului științific-tehnic în toate sectoarele producției materiale, precum și în celelalte sfere ale vieții sociale, pe dispariția treptată a deosebirilor dintre munca industrială și cea agricolă, dintre munca fizică și cea intelectuală.

„In domeniul politic, caracteristica cea mai pregnantă a politicii de alianțe a P.S.U.G. este colaborarea tovărășească cu toate partidele și organizațiile de masă aliate cu P.S.U.G., colaborare ce se înfăptuiește în cadrul consiliilor populare, al aparatului de stat și al Frontului Național...“

În atragerea tuturor claselor și păturilor la construcția socialistă și în strînsă colaborare a tuturor organizațiilor, sub conducerea partidului clasei muncitoare, vedem noi premisa hotărîtoare a dezvoltării cu succes a republicii noastre. Acest lucru ne-a fost posibil în urma respingerii consecvente a tuturor devierilor oportuniste de dreapta și sectariste de stînga“.

Experiența noastră în domeniul politicii de alianță ca și în toate celelalte domenii, se arată în ultima parte a comunicării, dovedește că „luarea în considerare a condițiilor istorice și naționale este o premisă importantă a unei politici marxist-leniniste încununate de succes. Este vorba însă totodată de luarea în considerare a condițiilor reale și de aplicarea principiilor fundamentale ale marxism-leninismului“.

Prof. FILIPPO FRASSATI, de la Institutul „Antonio Gramsci“ — Italia, a dezvoltat în cadrul sesiunii tema : Partidul Comunist Italian în războiul de eliberare națională și în lupta pentru democrație și socialism.

Analizînd situația Italiei după armistițiul din 8 septembrie 1943, F. Frassati arată că „țara devenise un teatru al războiului în care operau armatele celor două mari puteri capitaliste aliate contra Germaniei naziste. În teritoriile ocupate de nemți, mișcarea de rezistență italiană a atins foarte curînd astfel de dimensiuni încît pe plan militar reușise să dea o importantă contribuție la eliberarea țării, cum, de altfel, înșiși aliații trebuiră să recunoască, în sfîrșit, acest fapt“. În aceste condiții — subliniază autorul — „linia generală a mișcării comuniste era linia care își găsisese expresia în formulările făcute de apelul pe care Partidul Comunist Italian l-a lansat în iunie 1941, cînd Italia a fost aruncată de fascism în aventura criminală a războiului alături de Germania nazistă... În condițiile Italiei, cuprinsă din punct de vedere geografic și politic în sfera imperialismului, numai o politică de unitate democratică populară putea să permită menținerea și lărgirea pozițiilor cîștigate, să exercite o putere politică și în viața țării. Orice altă cale ar fi descătușat represiunile dușmanului de clasă intern, susținut de aliații săi internaționali prezenți în țară în urma evenimentelor războiului. Desigur, nu a fost po-

sibil să se împiedice restaurarea capitalistă, revenirea la putere a unor forțe economice, care în 1945 păreau legate de marginile vieții naționale. Aceasta s-a întâmplat și în urma unor conjuncturi internaționale care nu puteau fi evitate. Și tocmai de aceea astăzi cine deține puterea în Italia trebuie în mod continuu să țină cont de faptul că Partidul Comunist Italian reprezintă o mare forță politică”.

Prof. dr. LYUBIȘA STANKOV-ZEMBA, directorul Institutului de studii politice de la Facultatea de științe politice din Belgrad, în cadrul sesiunii a abordat tema: *General și specific în lupta revoluționară a poporului iugoslav*.

Comunicarea a prezentat în linii generale procesul de transformare socialistă în Iugoslavia în lumina experiențelor și problemelor actuale ale luptei revoluționare din lume. După ce a amintit câteva concluzii care se desprind din teoria marxistă a revoluției socialiste și a practicii revoluționare, L. Stankov-Zemba a arătat că „revoluțiile socialiste, reprezentând și exprimând legitatea generală a lumii contemporane, se pot realiza social doar în conformitate cu structura economică, socială, politică și cu celelalte condiții generale de viață ale mediului dat, respectiv se realizează ca particular și individual, ca manifestare specifică a generalului. În același timp — și tocmai din cauza faptului că realizează generalitatea prin manifestarea specifică a acesteia — revoluțiile socialiste, în mod treptat, concret-istoric universalizează legitatea generală, îmbogățesc contemporaneitatea socială prin realizări, prin experiențe originale pozitive și negative.

...Numai în lumina acestor procese ale lumii contemporane și în lumina cuceririlor teoretice-politice ale mișcării muncitorești și de eliberare din lume din zilele noastre... este posibilă prezentarea concepției strategice-politice și a experiențelor transformării socialiste în Iugoslavia, aceasta fiind o parte integrantă a proceselor amintite”.

Înfăptuind revoluția socialistă în țara lor, subliniază autorul, comuniștii și celelalte forțe progresiste din Iugoslavia „s-au străduit să descopere din vreme toate contradicțiile sociale spre a supune semnificația acestora unei analize curajoase și autonome, să-și înnoileze acțiunea lor revoluționară prin noi cunoașterți adecvate, pentru ca pe această bază — și pe baza experiențelor mișcării muncitorești internaționale, și în concordanță cu raportul existent al forțelor politice din țară și din lumea întreagă — să-și elaboreze concepția strategică-tactică a luptei revoluționare, angajându-se maximal la realizarea ei socială și asigurându-și cel mai larg sprijin din partea maselor popoarelor sale. Această revoluție — eliberată de cătușele logicii și tacticii pretinsului «model universal» — nu are și nici nu poate avea pretenții de a deveni ea însăși model universal. Ea este doar una printre numeroasele revoluții socialiste ale contemporaneității revoluționare, care, ca și toate celelalte, își dă aportul său progresului socialismului internațional în ceea ce este în stare și în măsura în care poate. Va fi sau nu, și în ce măsură și formă va fi experiența ei durabilă, în ce măsură va fi în stare să folosească altora, nu este o treabă a noastră să facem astăzi aprecieri. Practica va demonstra aceasta în sens pozitiv sau negativ”.

Dr. BRANKO PETRANOVIĆ, de la Institutul de istorie contemporană din Belgrad, a susținut comunicarea: *Relația dintre factorul obiectiv și subiectiv în revoluția iugoslavă în 1941—1945*.

De la început se menționează că izvoarele social-politice ale revoluției din Iugoslavia se reduc în mod obiectiv la contradicțiile de nerezolvat ale societății capitaliste. „Criza națională, socială și politică a vechii societăți nu a putut fi rezolvată decât pe cale revoluționară. Contradicțiile sale s-au manifestat în mod clar în cursul luptei scurte din luna aprilie 1941.

Ca rezultat al ocupației, noi contradicții s-au adăugat celor deja existente. Paralel cu politica ce viza distrugerea Iugoslaviei ca stat încheiat, au survenit numeroase conflicte între diferitele naționalități, a început o exterminare fizică a popoarelor aparținând națiunii sârbe și a evreilor, secătuirea economiei națio-

nale, teroarea exercitată asupra cetățenilor ostili fascismului, în special asupra comuniștilor“.

Pornind de la aceasta, se menționează în comunicare, Partidul Comunist din Iugoslavia, „în constelația obiectivă dată, a ajuns la concluzia că sînt maturizate condițiile pentru declanșarea revoluției sub forma luptei de eliberare națională împotriva ocupantului și a forțelor care îl susțin“.

În aceste condiții, partidul comunistilor din Iugoslavia a declanșat lupta generală. Acțiunile partizanilor s-au transformat într-o insurecție, și aceasta într-un război național general. În cursul insurecției din 1941 au fost create deja primele comitete populare de eliberare în locul vechilor subprefecturi și administrațiilor municipale, astfel încît — menționează autorul — partidul comunist nu a amînat problema puterii pentru o a doua etapă, după eliberare, ceea ce a adîncit și mai mult partea revoluționară a mișcării de eliberare națională.

În același timp, relevă B. Petranović, „schimbarea revoluționară a puterii în Iugoslavia a fost legată de soluționarea problemei naționale, dată fiind structura sa multi-națională... În această etapă a revoluției, mișcarea de eliberare națională găsea soluția problemei naționale în forma unui stat federal.

...Politicii naționale a P.C.I. — se subliniază în comunicare — îi corespundea internaționalismul mișcării de eliberare națională pe scară internațională, care se traducea prin contribuția Iugoslaviei la lupta antifascistă, prin sprijinul acordat mișcărilor antifasciste din țările vecine și prin formarea unităților străine în sinul Armatei populare a Iugoslaviei... Imediat după eliberarea țării, P.C.I. procedează la organizarea socialistă a societății, folosind experiența luptei de eliberare din anii 1941—1945“.

LOVSAN SANJA, director adjunct la Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al Partidului Popular Revoluționar Mongol, în comunicarea : Activitatea Partidului Popular Revoluționar Mongol în anii desfășurării revoluției populare în Mongolia, a analizat politica Partidului Popular Revoluționar Mongol în etapa democratică a revoluției.

L. Sanja a subliniat că „transformările revoluționare ale societății, care au atins bazele vieții tuturor forțelor sociale ale claselor și grupurilor, nu sînt un simplu proces în sine, mai ales în Mongolia, în virtutea înapoierii sale din trecut și a permanenței amenințări a unui atac din partea imperialismului; acest proces a fost deosebit de complex și de greu... Spre deosebire de țările capitaliste din Apus, în Mongolia nu numai că n-au existat o industrie și mijloace moderne de transport, dar nici măcar o cit de puțin dezvoltată agricultură și sistem monetar propriu“.

Procesul istoric de trecere de la feudalism la socialism în Mongolia, se subliniază în comunicare, a fost constituit din două etape. În etapa socialistă a revoluției, arată L. Sanja, poporul mongol, depășind greutățile, a obținut succese uriașe în toate domeniile vieții economice, sociale și politice și pe arena internațională. Dezvoltarea vertiginoasă a economiei naționale a asigurat creșterea consumului social și ridicarea nivelului cultural, social și material al populației. Partidul a cucerit și își întărește permanent autoritatea în întreaga societate mongolă.

Dr. RYSZARD HALABA, de la Institutul de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.U.P., a prezentat comunicarea : În legătură cu problema caracterului și trăsăturilor apariției puterii populare în Polonia.

În prima parte a comunicării sînt infirmate teoriile eronate ale unor istorici occidentali cu privire la apariția puterii populare în Polonia. Comunicarea relevă, de asemenea, faptul că „Polonia populară a fost rezultatul imbinării factorilor externi și interni, și numai în contextul raporturilor reciproce dintre acești factori se poate și trebuie căutată geneza statului popular polonez... În Polonia, puterea populară s-a creat în condiții istorice cu totul deosebite. Cîntura revoluționară la noi a avut loc în urma luptei de eliberare națională a poporului împotriva ocupanților hitleriști, ca rezultat al înfrîngerii fascismului ger-

man de către Armata sovietică împreună cu celelalte armate ale coaliției antihitleriste. Orinduirea populară în Polonia a apărut ca urmare a strinsei îmbinări a factorilor interni și externi“.

Experiența istorică în construirea orinduirii socialiste în Polonia, arată R. Halaba, în special în perioada 1944—1947, confirmă că Partidul Muncitoresc Unit Polonez, generalizînd cele mai bune tradiții ale mișcării comuniste poloneze și internaționale, a tradus în viață principiile revoluției proletare, adaptîndu-le la realitatea poloneză.

Arătînd că spațiul comunicării nu-i permite să epuizeze tema privind specificul și legitățile procesului revoluționar din Polonia, R. Halaba a reliefat „un element important care s-a manifestat în Polonia, cit și în alte țări socialiste. Am în vedere — spunea autorul — problema strategiei și tacticii frontului național în perioada celui de-al doilea război mondial și după eliberare. Procesul eliberării poporului nostru de sub jugul ocupanților hitleriști s-a contopit, după cum se știe, cu procesul unor profunde transformări revoluționare. Acest proces s-a desfășurat în condiții grele, diferite de la o țară la alta, și a impus partidelor marxiste o abordare creatoare a luptei pentru atragerea sprijinului maselor largi ale poporului. În condițiile din Polonia, P.M.U.P. a transpus în viață la început lozincă unui larg front național, iar în etapa următoare lozincă frontului național-democrat, care se sprijinea pe corelarea sarcinilor luptei de eliberare națională cu sarcinile revoluției proletare. Menirea acestui front a fost crearea Consiliului Național și a primului guvern popular, Comitetul Polonez al Eliberării Naționale.

În perioada luptei pentru consolidarea puterii populare (1944—1947), se menționează în comunicare, timp în care și-au pierdut viața peste 15 000 de luptători pentru cauza noii Polonii, ideile democratice ale frontului național — pe măsura lichidării rămășițelor contrarevoluției și a consolidării pozițiilor blocului democratic — pătrundeau în păturile tot mai largi ale societății și contribuiau la construirea frontului național pe baza programului C.P.E.N., pe baza legității construirii socialismului“.

Dr. AGNES SZABO, de la Institutul de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.S.U., a prezentat comunicarea: Lupta pentru democrație și socialism în Ungaria în perioada 1936—1948.

Dr. A. Szabo subliniază de la început că pentru Partidul Comunist din Ungaria înfăptuirea democrației trebuia să ducă, în a doua jumătate a deceniului al patrulea, la o revoluție democratică de tip nou. „Acest program al Partidului Comunist din Ungaria indica în mod firesc și domeniile susceptibile a contribui la realizarea ei. Constatarea comuniștilor că frontul popular nu este numai o alianță a claselor, ci și una a partidelor, are o importanță deosebită. În consecință, comuniștii au părăsit aprecierile lor anterioare, prea adesea sectariste, privind partidele de opoziție. Pentru a aprecia partidele burgheze de opoziție ei au luat în considerație, înainte de toate, gradul lor de împotrivire față de fascism și măsura în care erau gata să lupte pentru apărarea libertăților democratice“.

Autoarea arată că „piatra unghiulară a realizării transformării democratice era consolidarea alianței muncitorești — țărănești. Acest lucru nu era realizabil decît risipînd neîncrederea țărănimii muncitoare sau, mai degrabă, a unora dintre reprezentanții ei în clasa muncitoare. Partidul Comunist din Ungaria a abandonat la sfîrșitul anilor '30 punctul său de vedere cu privire la caracterul exclusiv al revoluției agrare. El a recunoscut, de fapt, că singura ieșire, singura soluție valabilă pentru scoaterea țărănimii muncitoare și a proletariatului agricol din situația lor gravă este reîmpărțirea marilor proprietăți, realizarea reformei agrare. În a doua jumătate a anilor '30 partidul a depus serioase eforturi în vederea încheierii unei juste alianțe de clasă cu partidele de opoziție în vederea luptei contra fascismului care se întărea pe scară internațională și pentru o Ungarie democratică“.

După izbucnirea celui de-al doilea război mondial, subliniază autoarea, lupta forțelor progresiste ale societății ungare a cunoscut o etapă nouă. „Conți-

nutul de clasă al frontului popular s-a modificat în mod fundamental, apărarea independenței țării trecînd pe primul plan, înaintea transformării sociale“.

Încheierea celui de-al doilea război mondial a determinat ca și în Ungaria să se pună problema de a lămuri în ce direcție trebuie să se îndrepte democrația : pe calea democrației populare, limitînd treptat sfera de acțiune a capitalismului în domeniul economic și politic și pregătind premisele revoluției socialiste, sau spre consolidarea unei anume democrații sub influența țărănimii și a burgheziei orășenești. Partidul comunist a definit, în cursul conferinței din mai 1945, obiectivele unității naționale prin lozincă „*luptei pentru reconstrucție*“.

În ultima parte autoarea a punctat principalele momente ale dezvoltării revoluției populare în Ungaria, conchizînd că alegerile din 1947 au consolidat și mai mult alianța de clasă a muncitorimii cu celelalte păături muncitoare. Aceasta a dus la accelerarea măsurilor anticapitaliste, a creat condiții pentru formarea partidului muncitoresc unificat și a pregătît transformarea socialistă a societății ungare.

La secția a II-a oamenii de știință de peste hotare au abordat numeroase aspecte privind organizarea vieții economice, a producției și a muncii, a perfecționării relațiilor de producție socialiste. A fost reliefată activitatea multilaterală pe care partidele comuniste și muncitorești o depun pentru ridicarea țărilor socialiste pe noi culmi ale progresului și civilizației, s-au analizat unele probleme de ordin economic cu care este confruntată opera de construire a socialismului.

Prof. OLEG BOGOMOLOV, director al Institutului de economie a sistemului mondial socialist — U.R.S.S., a prezentat comunicarea : *Îmbinarea intereselor naționale și internaționale ale țărilor socialiste.*

Comunicarea a analizat problema raportului dintre general și particular în lupta revoluționară și în construirea socialismului din unghiul îmbinării intereselor naționale și internaționale ale țărilor socialiste.

După ce a definit noțiunile de național și internațional, O. Bogomolov a arătat că „*interesele internaționale, generale ale țărilor socialiste sînt ceea ce corespunde trebuințelor lor vitale profunde, ceea ce le înrudește, ceea ce stă la baza formării sistemului socialist mondial. Interesele generale apar la aceste țări ca rezultat al orînduirii social-economice și politice de același tip, ca rezultat al unei ideologii marxist-leniniste dominante unice, al unor scopuri comune de dezvoltare spre socialism și comunism, al tendinței comune spre o pace trainică și îndelungată...*

Datorită coincidenței intereselor și nevoilor fundamentale ale dezvoltării sociale, relațiile dintre oamenii muncii din țările socialiste, dintre instituțiile de stat, politice și economice — se subliniază în comunicare — care reprezintă interesele detașamentelor naționale ale clasei muncitoare sînt pătrunse de spiritul solidarității și se deosebesc radical de relațiile dintre națiunile capitaliste... Așadar, trăsăturile și legile generale ale luptei revoluționare și ale transformărilor generează și interesele generale (comune) ale țărilor socialiste. În cazul dat, interesele internaționale apar ca principiu general, care se repetă în fiecare țară și care le unește totodată“.

Conchizînd asupra acestor aspecte, O. Bogomolov a arătat că potrivit teoriei marxist-leniniste „*interesele naționale de stat ale tuturor țărilor socialiste coincid în conținutul lor fundamental, primordial, de acțiune îndelungată, deoarece scopul unic al dezvoltării sociale presupune adversari comuni și aliați comuni pe tărîm internațional“.*

Referindu-se la relațiile internaționale de tip socialist, O. Bogomolov a arătat că „*în relațiile internaționale de tip socialist nu este admisibilă rezolvarea problemelor de către unele țări pe seama altora și, de asemenea, nici o formă de ex-*

ploatare. Dimpotrivă, fiecare participă în mod egal la folosirea avantajelor colaborării colective. Relațiile reciproc avantajoase, contribuind la întărirea economică și politică a fiecărei țări socialiste, constituie o condiție sine qua non a consolidării acestor țări, a solidarității lor frățești. ...Cînd partidele comuniste care sînt la putere luptă pentru întărirea suveranității naționale, se relevă în ultima parte a comunicării, pentru stricta respectare a egalității în drepturi, a avantajului reciproc, pentru înfăptuirea intereselor naționale specifice, ele își îndeplinesc obligația față de țară, față de popor“.

Dr. docent GEORG EBERT, de la Institutul de științe sociale de pe lângă C.C. al P.S.U.G., a prezentat comunicarea : Probleme și experiențe privind construirea sistemului economic socialist în Republica Democrată Germană.

Dezvoltarea cu succes a socialismului în R.D.G. este un triumf al leninismului, se subliniază în comunicare. În R.D.G. „se edifică noua orînduire socială într-o țară care a avut un înalt nivel de industrializare încă înaintea revoluției. Prin aceasta s-a adus practic o dovadă concludentă că învățătura leninistă despre revoluția socialistă are o valabilitate generală și pentru țările cu un înalt nivel de industrializare“.

Analizînd activitatea P.S.U.G. pentru dezvoltarea sistemului de planificare și conducere a economiei naționale, G. Ebert a relevat că P.S.U.G. privește formarea sistemului economic socialist în R.D.G. drept aplicarea creatoare a principiilor leniniste de politică economică socialistă. „Pornind de la relația dialectică dintre planificarea centrală de stat în problemele de bază ale dezvoltării sociale și răspunderea proprie a întreprinderilor și unităților teritoriale, P.S.U.G., la cel de-al X-lea Congres al său din 1968, a formulat în felul următor ideea centrală privind sistemul economic al R.D.G.: «Planificarea economică trebuie legată atît de integral și precis cu sistemul de calcul economic (hozrasciot) în întreprinderi combinate și centrale, respectiv cu valorificarea relațiilor marfă-bani de către producătorii socialiști de mărfuri, încît inițiativa întreprinderilor și a oamenilor muncii să fie puternic stimulată și orientată cît mai precis în acea direcție care corespunde intereselor sociale, intereselor întreprinderilor și propriilor interese ale oamenilor muncii, și anume: să realizeze produse la cel mai înalt nivel tehnic-științific în condițiile unor cît mai reduse prețuri de cost încît să se obțină un rezultat ridicat economic în întreprinderi și o însemnată contribuție la venitul național»“.

În lumina celor de mai sus, autorul a demonstrat în continuare că „punctul de pornire pentru dezvoltarea sistemului de planificare și conducere rezidă în epuizarea completă a avantajelor și forțelor motrice ale raporturilor de proprietate socialistă. Acest fapt presupune o legare organică a dezvoltării conștient organizate a întregii societăți cu răspunderea proprie planificată a unităților și inițiativa celor ce muncesc“.

Dr. IVAN T. BEREND, secretar general al Societății ungare de istorie, a expus comunicarea : Ritmul creșterii economice și schimburile în țările socialiste în Europa de est.

Perioada care a urmat aplicării modelului economic socialist, se subliniază în comunicare, a fost marcată de o creștere economică extrem de rapidă în țările din Europa de est. „În timpul acestor ani, aceste țări au atins stadiul cel mai dinamic din întreaga lor istorie economică modernă. A început o regroupare fundamentală structurală a economiei lor, care a dat loc unor schimbări radicale în maturitatea economică a acestei regiuni... Un indice mult mai important al transformării structurale a economiei lor naționale este progresul structural în ceea ce privește producția venitului național și partea tot mai mare pe care industria o ocupă în formarea venitului național...“

Expansiunea rapidă a industriei, relevă I.T. Berend, a implicat în mod inevitabil o transformare a vechii structuri industriale. Industrializarea a fost înfăp-

tuită cu prioritate în ceea ce privește expansiunea industriei grele și, în cadrul acestui sector, pe baza dezvoltării celei mai rapid posibilă a ramurilor extractive“.

După ce a analizat dezvoltarea sectorului agricol din țările estului european, schimbările survenite în folosirea forțelor de muncă, I. T. Berend a încheiat arătând că „această schimbare radicală a avut loc în mai puțin de două decade, într-o epocă când — pentru a cita faimosul și inteligentul motto a lui E. Domar: «Trebuie să alergi cât poți mai repede pentru a rămâne acolo unde te afli, dar dacă vrei să mergi mai departe trebuie să alergi cel puțin de două ori mai repede»“.

Dr. SZABO BÉLA, de la Institutul de științe sociale de pe lângă C.C. al P.M.S.U., a susținut comunicarea: Cooperarea economică a țărilor socialiste.

În prima parte a comunicării au fost analizate principalele coordonate ale dezvoltării schimburilor comerciale ale Ungariei după terminarea celui de-al doilea război mondial. Ca o dominantă a acestor schimburi, subliniază S. Béla, este și faptul că „circa 68—70% a circulației comerțului nostru exterior o desfășurăm cu țările socialiste, în cea mai mare parte cu țările care fac parte din C.A.E.R., cu care circulația dintre anii 1950 și 1967 a crescut cu mai mult de 5,5 ori. Legăturile noastre economice cu țările socialiste au jucat și joacă un rol foarte important în dezvoltarea economiei noastre interne; ele joacă un rol determinant în legăturile noastre economice internaționale“.

După ce a relevat politica P.M.S.U. pentru creșterea eficienței colaborării între țările socialiste, S. Béla a conchis arătând că „în cadrul obiectivelor de dezvoltare economică viitoare trebuie acordată multă atenție cerințelor care izvorăsc din participarea noastră la repartizarea internațională a muncii și pe baza aceasta a posibilităților și avantajelor care iau naștere din această dezvoltare. Aceste probleme trebuie să fie avute în vedere în toată complexitatea lor la obiectivele noastre de dezvoltare, deci trebuie să ținem seama de ele în legătură cu cerințele industriale, tehnice, științifice, în timp ce rămâne ca sarcină principală invariabilă dezvoltarea în continuare pe scară largă a organizării pieței noastre“.

Prof. EMIL GULYÁS, de la Școala superioară de partid de pe lângă C.C. al P.M.S.U., a prezentat comunicarea: Dezvoltarea economiei alimentare în R. P. Ungară.

După ce a relevat locul industriei alimentare în cadrul economiei R. P. Ungare, autorul a subliniat că în decursul transformării socialiste a agriculturii și în timpul anilor care i-au urmat, odată cu transformarea revoluționară a relațiilor de producție, în agricultura relativ înapoiată au avut loc transformări adânci.

„Încă din anii 1961—1965, în agricultura ungară s-a vădit o dezvoltare de ritm nu prea rapidă, dar uniformă. Chiar și această perioadă s-a dovedit superioară în ceea ce privește ritmul față de agricultura micii producții de mărfuri, caracterizată prin incertitudini și regrese. Superioritatea devine și mai evidentă dacă examinăm ceva mai amănunțit câteva dintre problemele acestei etape de dezvoltare“.

În ultima parte a comunicării, E. Gulyás a analizat eficiența investițiilor în agricultura R.P.U., situația forței de muncă în acest sector, ritmul de creștere al agriculturii, ponderea produselor agricole în cadrul exportului.

Secția a III-a, ca și celelalte, s-a bucurat de largă participare a oamenilor de știință de peste hotare. În comunicările prezentate ei au relevat aspecte importante actuale ale conexiunii dialectice general-particular și interdependența acestui cuplu pentru satisfacerea plenară a cerințelor impuse de dezvoltarea societății contemporane.

Prof. univ. dr. I. POPOV, de la Școala superioară de partid de pe lângă C.C. al P.C.U.S., în comunicarea: Leninismul despre dialectica generalului și

particularului în dezvoltarea societății socialiste, a subliniat de la început că „leninismul este marxismul epocii contemporane. În apelul Consfăturii internaționale a partidelor comuniste și muncitorești «Cu privire la centenarul nașterii lui V. I. Lenin» se subliniază: «Astăzi, pe bună dreptate, se poate spune despre învățătura lui Lenin, ceea ce el însuși a spus despre marxism: că este o învățătură atotputernică, deoarece este justă. Teoria marxist-leninistă, aplicarea ei creatoare potrivit condițiilor concrete permit să se elaboreze răspunsuri științifice la problemele care se ridică în fața tuturor detașamentelor mișcării revoluționare mondiale, indiferent unde acționează acestea». În această teză se reflectă asemenea trăsături din cele mai importante ale leninismului, precum caracterul științific și creator, importanța universală, necesitatea aplicării principiilor generale la analiza concretă a unor situații concrete“.

După ce a demonstrat falsitatea teoriilor care neagă caracterul universal al leninismului ca marxism al epocii contemporane, I. Popov a arătat că „fiecare partid care aplică creator, nedogmatic învățătura marxist-leninistă, potrivit condițiilor specifice ale luptei revoluționare sau ale construcției socialiste din țara sa, aduce o contribuție esențială la tezaurul teoretic comun al mișcării noastre.

Leninismul, se menționează în comunicare, marchează dezvoltarea în continuare, adîncirea și îmbogățirea dialecticii materialiste ca metodă generală de cunoaștere științifică și de transformare a realității.

Teza marxistă despre dialectica generalului, specificului și individualului, despre unitatea dialectică a legităților generale și a particularităților istorice concrete ale construcției socialismului în diferitele țări a căpătat la Lenin o profundă dezvoltare creatoare“.

I. Popov a arătat că, „avertizînd împotriva pericolului dogmatismului, Lenin a precizat că tezele fundamentale ale marxismului trebuie aplicate în Anglia altfel decît în Franța, în Franța altfel decît în Germania, în Germania altfel decît în Rusia ș.a.m.d. Lenin a aplicat magistral tezele generale ale marxismului în condițiile istorice concrete ale Rusiei. El a promovat ideea multiformității trecerii de la capitalism la socialism, a multiplelor forme ale democrației și dictaturii proletariatului, a ritmurilor și caracteristicilor transformărilor socialiste, a variatelor aspecte ale vieții sociale din diferite țări.

...Leninismul, se menționează în comunicare, este incompatibil și cu nihilismul național, cu atitudinea de dispreț față de particularitățile istorice și tradițiile stabilite în diferite țări și la diferite popoare“.

În ultima parte a comunicării, I. Popov s-a referit pe larg la cunoscutele legități stabilite de Lenin pentru trecerea cu succes de la capitalism la socialism și pentru construirea societății socialiste.

Prof. V. S. SEMENOV, de la Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., a prezentat comunicarea: Corelația dintre general și particular în condițiile socialismului dezvoltat și ale construirii comunismului.

În prima parte a comunicării, V. S. Semenov a subliniat că „dezvăluirea generalului și particularului în dezvoltarea țărilor socialiste în etapa actuală este o problemă teoretică importantă, care cere o elaborare adîncă și o examinare din partea colectivelor de savanți din țările socialiste frățești, întrucît de o semnalare la timp și de o înțelegere efectivă a legităților generale ale dezvoltării depinde progresul viitor al țărilor socialiste și al sistemului socialist în general.“

După opinia sa, între legitățile generale ale dezvoltării globale a socialismului este necesar să amintim: „tendința spre armonizare, planificare și dezvoltare proporțională a societății în ansamblul tuturor laturilor ei componente, spre micșorarea disproporționalității dezvoltării diferitelor sfere ale vieții sociale; ...Creșterea nivelului factorului subiectiv, fapt care își găsește expresia în creșterea rolului tuturor formelor suprastructurale și a instituțiilor sociale, în creșterea activității proprii conștiente a maselor populare, în activitatea social-economică și social-politică a oamenilor muncii. O deosebită importanță capătă legitatea creșterii rolului partidului comunist în dezvoltarea societății socialiste

și în construirea socialismului... tendința de creștere a colaborării țărilor socialiste, înainte de toate în domeniul economic și de asemenea în domeniul social-politic". Pe lângă acestea, V. S. Semenov menționează că „în afara legităților generale, de ordin complex amintite mai sus, în condițiile socialismului dezvoltat acționează principalele legi generale, care asigură, în cazul realizării lor, progresul fiecăreia dintre laturile vieții sociale”.

Subliniind legitățile generale ca determinante, dominante în dezvoltarea socială, V. S. Semenov conchide că „marxist-leniniștii nu neagă în același timp, în nici un fel, particularul, specificul, naționalul în dezvoltarea țărilor socialiste. Legitățile generale se manifestă în condițiile existenței unei mari diversități a particularităților și tradițiilor formate istoricește, care trebuie neapărat luate în considerare”.

Prof. univ. dr. H. N. MOMDJIAN, de la Academia de științe sociale de pe lângă C.C. al P.C.U.S., a prezentat comunicarea : Interesele fundamentale ale națiunii și internaționalismul.

„Societatea socialistă — arată H. N. Momdjian —, înlocuind relațiile de concurență prin raporturi de colaborare și intrajutorare frățească, a deschis posibilități reale pentru îmbinarea armonioasă a intereselor personale cu cele sociale. Acest principiu a fost pus la baza relațiilor reciproce dintre țările socialiste. Numai respectarea strictă și cinstită a acestui principiu, în esența sa umanist și internaționalist, va putea permite înlăptuirea intereselor fundamentale naționale”.

Pornind de la cele de mai sus, H. N. Momdjian a analizat, pe baza învățăturii marxist-leniniste, conținutul și sfera de manifestare a „naționalului” și a „internaționalului”, conchizând că „toate marile succese istorice ale popoarelor socialiste și în rândurile lor succesele poporului prieten român, harnic și talentat, ai cărui 25 de ani de la eliberare îi sărbătorim ca sărbătoarea noastră comună, sint obținute sub steagul marxism-leninismului, sub steagul internaționalismului proletar”.

STEFAN ANGHELOV, director adjunct al Institutului de filozofie al Academiei bulgare de științe, a expus comunicarea : Dialectica generalului și particularului în revoluția socialistă.

În prima parte, autorul s-a referit la unele aspecte prezente în lupta ideologică pe plan mondial cu privire la căile de trecere de la capitalism la socialism, la legile care guvernează această trecere, la principalele legi ale construcției socialiste. „Folosind teoria marxist-leninistă, partidul nostru, sub conducerea lui Gheorghi Dimitrov, a găsit multe forme atît pentru organizarea forțelor politice progresiste în lupta pentru puterea populară (Frontul patriotic), cit și pentru trecerea societății noastre la socialism (forma democrat-populară a dictaturii proletariatului... etc.). În prezent, cînd țara noastră se află în perioada de construire a societății socialiste evolute, P.C.B. perfecționează conducerea științifică a societății și aplică forme noi de conducere a economiei, în dezvoltarea democrației socialiste, științei și învățămîntului”.

Dr. GERHARD POWIK, de la Institutul de științe sociale de pe lângă C.C. al P.S.U.G., a expus comunicarea : Cu privire la acțiunea legilor obiective în societatea socialistă.

În abordarea temei, G. Powik a pornit de la aceea că în analiza problemei generalului și particularului este cazul să fie luat în considerație și aspectul care se referă la raportul dintre legitățile general valabile ale socialismului și legile concrete ale funcționării, ale ridicării la nivel mai înalt a societății socialiste în ansamblul său. „Raportat la obiectul discuției noastre — opinează autorul —, aceasta înseamnă că crearea și dezvoltarea multilaterală a societății socialiste nu sint posibile fără cunoașterea și stăpînirea legităților general-valabile ale socialismului.

Construirea sistemului social dezvoltat al socialismului, se menționează în comunicare, se bazează firește pe realizarea cuprinzătoare și consecventă a legităților general-valabile ale socialismului și dintr-un anumit punct de vedere este

în același timp forma lor concretă de manifestare în noile condiții în care am intrat. Odată cu formarea sistemului social dezvoltat al socialismului, pășim pe o treaptă calitativ mai înaltă a dezvoltării sociale.“

Dr. docent RALF BADSTUBNER, de la Institutul central de istorie al Academiei de științe din Berlin, a prezentat comunicarea : Despre câteva particularități ale revoluției socialiste în Republica Democrată Germană.

În R.D.G., evidențiază autorul, a fost înfăptuită revoluția socialistă pentru prima oară într-o țară foarte dezvoltată, în care capitalismul monopolist de stat era perfect dezvoltat și unde clasa muncitoare constituie majoritatea populației. „Dar aceste condiții de bază ale societății favorabile revoluției socialiste au fost îngustate datorită mai multor factori. Vreau să precizez de la început că urmările materiale și spirituale determinate de fascism și război nu au fost încă îndepărtate. De asemenea, trebuie subliniat că împărțirea Germaniei nu a permis dezvoltarea acestor condiții favorabile“.

În același timp, se subliniază în comunicare, „nivelul industrial a permis folosirea unor mijloace mai importante decât în toate celelalte revoluții socialiste (cu excepția Cehoslovaciei), ceea ce a facilitat atragerea alături de clasa muncitoare a altor pături și clase cu puternice mijloace economice. După exproprierea criminalilor de război naziști în revoluția antifascistă-democrată, P.S.U.G. a reușit ca în timpul revoluției socialiste să renunțe la naționalizare. P.S.U.G. a trecut pe drumul creării sectorului socialist în economia agrară prin dezvoltarea formelor de stat în întreprinderi particulare prin sistemul comerțului cu mandatar și altor forme de integrare a rămășițelor sectorului particular în sistemul socialist“.

Prof. MILENKO MARKOVIC, de la Institutul de istorie a mișcării muncitorești internaționale — Belgrad, a prezentat comunicarea : Relații dintre internațional și național în lupta pentru socialism.

Definind internaționalismul, M. Markovic arată că „acesta constituie o categorie istorică care presupune existența unor categorii istorice similare, cum ar fi clasa muncitoare și națiunea. Chiar și înțelesul etimologic al termenului «internaționalism» subliniază acest caracter. De aici pot fi trase următoarele concluzii : prima, că internaționalismul a apărut în condițiile istorice ale existenței clasei muncitoare și a națiunii, că își va pierde rațiunea existenței istorice odată cu dispariția clasei muncitoare, a națiunii, și, a doua, că solidaritatea internațională a clasei muncitoare nu poate fi concepută decât pornind de la faptul că proletariatul trăiește și muncește în condiții naționale reale și extrem de diferite. Cu alte cuvinte, internaționalismul, ca ceva general, este în mod necesar mediat de componentul național ca ceva specific, ceea ce în sfera politică înseamnă că nu numai clasa, ci și interese naționale extrem de tangibile sînt evidente în relațiile reciproce din cadrul mișcării“. Autorul conchide referitor la aceasta că „internaționalismul nu poate exista ca o categorie «supra-națională» sau ca o structură de același gen, ci se dezvoltă dintr-o multitudinea de entități naționale și apare ca o unitate dialectică a componentelor de clasă și naționale“.

Referindu-se la „național“, autorul arată că „în cadrul marxismului componentul național a fost și a rămas în funcția internaționalului, a clasei, avînd astfel un caracter general uman. Acest lucru nu înseamnă nicidecum că factorul național constituie un component neglijabil în procesul construirii socialismului“.

Conf. dr. T. JAROSYEWski, membru supleant al C.C. al P.M.U.P., în cadrul sesiunii a analizat Problema aspectelor naționale și universale ale construirii socialismului. Experiența noastră poloneză.

Prezentînd experiența poporului polonez în construcția socialismului, autorul a arătat că o manifestare deosebită a acestei legături dintre sarcinile naționale și cele sociale a fost concepția despre noul stat popular socialist formulată de Partidul Muncitoresc Polonez. „Meritul Partidului Muncitoresc Polonez și a succesorului său — Partidul Muncitoresc Unit Polonez — a fost îmbogățirea

principiului leninist despre dialectica trăsăturilor naționale generale și particulare în construcția socialismului“.

După ce a enumerat trăsăturile principale ale vieții politice ce-și găsesc realizarea în fiecare din statele socialiste, T. Jarosyewski a subliniat că „*problema înțelegerii juste a trăsăturilor specifice în construcția socialistă este obiectul permanent al grijii Partidului Muncitoresc Unit Polonez... În această luptă s-a făurit și s-a perfecționat concepția originală a sistemului instituțiilor de stat din R.P.P., precum și formele de democrație socialistă, proprii acestei țări, concepția politicii economice, sistemului de conducere a întreprinderilor și, în sfârșit, concepția politicii culturale*“.

În partea a doua a comunicării, autorul s-a referit la unitatea dintre educația patriotică și cea internaționalistă.

★

Dat fiind profilul revistei noastre, prezentării comunicărilor din cadrul secției I i s-a acordat un spațiu mai larg.

O deosebită importanță teoretică și practică prezintă problemele privind rolul conducător al clasei muncitoare și al partidului său revoluționar în revoluția și construcția socialistă ★. Proletariatul, prin natura sa de clasă, prin locul său în producția materială devine în fiecare țară exponentul aspirațiilor întregului popor muncitor, acțiunile sale pe linia progresului fiind în conformitate cu cerințele obiective ale dezvoltării sociale. Astăzi, clasa muncitoare își aduce la îndeplinire misiunea istorică într-un șir de țări ale lumii, asigurând, în fruntea maselor celor ce muncesc, construirea victorioasă a orânduirii noi socialiste.

Ocupându-se de această problemă, care a făcut obiectul secției I, dr. GHEORGHE SURPAT și conf. univ. VASILE IONESCU, în comunicarea: *Clasa muncitoare — forța socială fundamentală a luptei antifasciste, hegemonul revoluției și construcției socialiste în România*, au evidențiat rolul hotărâtor al clasei muncitoare și al avangardei sale revoluționare, Partidul Comunist Român, în procesul de desăvârșire a revoluției burghezo-democratice în țara noastră, proces început odată cu insurecția victorioasă din august 1944.

În acel moment istoric, în fața României se aflau o serie de obiective care se impuneau cu acuitate a fi rezolvate: „*participarea la războiul antihitlerist, cu scopul de a restabili suveranitatea și independența țării; refacerea economiei naționale; lichidarea rămășițelor semifeudale; democratizarea țării. Aceste sarcini fundamentale au imprimat revoluției un caracter agrar antifeudal, antifascist și antiimperialist. Caracterul, precum și faptul că lupta antifascistă și de eliberare națională, desfășurată până atunci, se dezvolta într-o largă acțiune de masă pentru desăvârșirea revoluției burghezo-democratice, au determinat posibilitatea ca sfera aliaților — fermi sau vremelnici — să fie mult mai largă. Partidul Comunist Român a militat pentru realizarea de coaliții ale tuturor forțelor interesate în democratizarea reală a țării, în înfăptuirea reformelor economice și sociale cerute de nevoile dezvoltării societății românești, coaliții care au îmbrăcat forma Frontului național democrat, iar apoi a Blocului partidelor democratice. În cadrul acestor forme organizatorice, create în jurul Frontului unic muncitoresc, clasa muncitoare și-a putut exercita multilateral rolul său de hegemon*“.

O condiție primordială a capacității clasei muncitoare de a-și îndeplini rolul conducător în revoluție, de a ralia în jurul său toate forțele sociale progresiste, a fost înfăptuirea și dezvoltarea continuă a unității sale. În legătură cu felul cum P.C.R. a știut și a reușit să transpună în viață, în condițiile specifice țării noastre, sarcina generală a asigurării rolului de hegemon al clasei muncitoare în desfășurarea tumultuoasă a procesului revoluționar, autorii au arătat că „*încă*

★ Vezi pe larg: Ion Popescu-Puțuri, *Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare în transformarea socialistă a României*, în numărul de față al revistei, p. 27—33.

din primele zile după eliberare, partidul comunist a desfășurat o intensă activitate pentru lărgirea rîndurilor sale, pentru întărirea organizatorică în condițiile de legalitate, aceasta reprezentînd un factor esențial al dezvoltării țării pe calea democrației și socialismului". În lupta și munca comună s-au dezvoltat colaborarea și procesul de apropiere între cele două partide unite în F.U.M., s-a înfăptuit unitatea sindicală, s-a promovat o politică comună pe plan guvernamental, proces încheiat în februarie 1948 prin fărîmarea partidului unic marxist-leninist.

Referitor la rezultatele sociale ale impetuosului proces de industrializare cunoscut de țara noastră în anii edificării socialiste, în comunicare s-a subliniat : „Înfăptuirea susținută a industrializării a dus și duce la creșterea mai rapidă a rîndurilor muncitorimii, comparativ cu sporirea populației ocupate și a numărului de salariați. În condițiile creșterii generale a numărului salariaților de la 2 123 000 de persoane în 1950 la 4 779 000 în 1968, numărul muncitorilor a crescut în aceeași perioadă de la 1 222 900 la 3 501 200. Dar se cuvine să arătăm că numărul muncitorilor este ceva mai ridicat, deoarece statistica noastră nu evidențiază ceea ce K. Marx numește «muncitorul colectiv», adică acea parte a lucrătorilor cu pregătire medie și superioară care lucrează nemijlocit în producția materială.

Aplicarea roadelor revoluției tehnice-științifice contemporane în țara noastră reactualizează teza lui Marx, potrivit căreia munca unei părți de ingineri și tehnicieni se apropie tot mai mult de condițiile de muncă ale muncitorilor. Marx arată că în marea industrie capitalistă, principala grupă a proletariatului din fabrici și uzine sînt muncitorii care lucrează direct în uzină, precum și ajutorii lor, muncitori necalificați. «Alături de aceste categorii principale — scrie Marx — există un personal numericeste redus, care se ocupă de controlul ansamblului instalațiilor și de repararea lor continuă, ca ingineri, mecanici, timpplari etc. E o categorie de muncitori superioară (n.a.), în parte cu pregătire științifică și în parte cu caracter meșteșugăresc, aflată în afara cercului muncitorilor din fabrici și fiindu-le atașată».

În condițiile socialismului, sub influența revoluției tehnice-științifice contemporane, această categorie de «muncitori superiori», care participă nemijlocit la activitatea productivă, se transformă dintr-o parte redusă a populației ocupate într-o parte tot mai mare, al cărei număr, pe măsura aplicării pe scară tot mai largă a rezultatelor revoluției tehnice-științifice se va apropia treptat de numărul categoriilor principale. Transformarea științei într-o forță de producție face ca legăturile intelectualelor cu activitatea productivă să capete noi valențe, însăși noțiunea de muncitor colectiv productiv capătă noi semnificații, noi trăsături calitative, pe care nu le avea înainte, trăsături de care clasicii marxism-leninismului nu au putut să se ocupe“.

Mersul neabătut al poporului român pe drumul socialismului, victoriile sale hotărîtoare în edificarea noii societăți — au conchis autorii —, au determinat prefaceri adînci în structura și dinamica claselor și păturilor sociale, în condițiile lor de muncă și de viață, încununate de realizarea unității indestructibile de interese și năzuințe fundamentale ale întregii națiuni.

Insurecția victorioasă de la 23 August 1944 a deschis o nouă eră în dezvoltarea țării noastre, a marcat o cotitură hotărîtoare în destinele poporului român. Ea a trezit la creație istorică conștiința masele largi populare, a descătușat energia lor creatoare, a dat un puternic impuls luptei poporului pentru progres social, pentru instaurarea puterii populare și clădirea unei Români noi. Evenimentele din august 1944 — a spus dr. GHEORGHE ZAHARIA, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., în comunicarea: Insurecția din august 1944, eveniment epocal în istoria poporului român — au confirmat justfeea strategiei și tacticii Partidului Comunist Român; ele au reliefat în condițiile specifice ale României, rolul clasei muncitoare și necesitatea unității ei de acțiune, al alianțelor cu alte clase și grupuri sociale, însemnătatea

corelării condițiilor obiective cu factorii subiectivi în insurecție, a folosirii tuturor contradicțiilor interne și a împrejurărilor externe favorabile.

„La 23 August 1944, P.C.R., organizatorul și unificatorul mișcării de rezistență, inițiatorul insurecției și principala forță conducătoare a acesteia, a ieșit cu un prestigiu puternic din adinca sa ilegalitate de peste 20 de ani, devenind participant la guvernarea țării. Masele populare, bucurându-se de drepturi și libertăți publice cum nu avuseseră pînă atunci, și-au croit drum larg pe arena politică a țării, în care se desfășura cu forță irezistibilă un proces de continuă modificare a raportului forțelor de clasă. Clasa muncitoare, țărănimea și celelalte pături de oameni ai muncii deveniseră factorul determinant al evoluției României.

Rolul pe care l-a avut clasa muncitoare, în frunte cu P.C.R., în organizarea rezistenței antifasciste și a insurecției din august 1944, participarea activă a maselor populare la înfăptuirea acesteia și hotărîrea lor de a nu lăsa ca roadele victoriei să fie folosite de clasele dominante pentru revenirea la regimul dintre cele două războaie mondiale, existența premiselor obiective și subiective pentru profunde transformări revoluționare care să deschidă larg țării calea progresului economic și social, precum și împrejurările externe favorabile au creat condițiile necesare pentru ca lupta forțelor democratice, patriotice și progresiste să nu se oprească la rezolvarea sarcinilor antifasciste, antihitleriste, de eliberare națională... Energia revoluționară a maselor descătuseate a constituit izvorul nesecat al dezvoltării neîntrerupte a procesului revoluționar spre obiective mereu mai înalte ale progresului social“.

În legătură cu Forțele motrice ale insurecției antifasciste din august 1944, CONSTANTIN NICOLAE și dr. AUREL PETRI au arătat :

„Forța motrice principală, cea mai hotărîtă în ducerea insurecției pînă la capăt, în deschiderea de către aceasta a cursului revoluției populare, a fost clasa muncitoare. Participarea sa la înfăptuirea insurecției a îmbrăcat multiple forme. Acolo unde situația a impus, muncitorimea, prin formațiunile patriotice organizate anterior sau care au luat naștere în timpul evenimentelor insurecționale, a acționat cu arma în mînă împotriva hitleriștilor. La București, formațiuni patriotice au îndeplinit misiuni de importanță politică și militară. Una dintre acestea, condusă de cadre ale partidului, a preluat paza guvernului antonescian arestat și l-a deținut în cel mai strict secret într-o casă conspirativă timp de aproape două săptămîni. Alte formațiuni, împreună cu subunități militare, au dezarmat trupele germane de la diferite obiective, au barat comunicații, au făcut paza unor întreprinderi, depozite și lagăre de prizonieri, au contribuit la asigurarea ordinii interne.

În Valea Prahovei — la Moreni, Boldești, Mărgineanca și în alte părți —, muncitorii au participat alături de ostași la diferite acțiuni de luptă. Astfel, grupe de muncitori, împreună cu subunități militare, au asaltat bateriile antiaeriene ale hitleriștilor de pe dealurile Pleașa, Singeriș și Tuicani, pe care le-au cucerit prin grele lupte, și au făcut prizonieri peste 600 de soldați și ofițeri germani.

La Brașov, muncitori și funcționari de la Întreprinderea «Rogifer»-Tohan s-au constituit în mod voluntar într-o baterie de artilerie și au sprijinit cu tunurile lor, timp de aproape două săptămîni, subunități din corpul de vînători de munte în zona localităților Doboli-Prejmer. Pentru dragostea de patrie și vitejia de care au dat dovadă, luptătorii acestei baterii au fost citați prin ordin de zi pe întreaga Armată română.

La chemarea organizației locale a P.C.R. din Turnu-Severin, muncitorii de la Șantierul naval și de la Atelierele C.F.R. au acționat, împreună cu ostașii din zonă, pentru dezarmarea unei coloane motorizate germane, făcînd astfel circa 2 000 de prizonieri. Acțiuni cu arma în mînă au dus muncitorii și în alte localități ale țării.

Chiar în toiul luptelor, sub bombardamentele aviației dușmane, muncitorii de la căile ferate au transportat trupe române în diferite zone de luptă, au blocat și capturat unele garnituri militare germane. Muncitorii de la rafinării, fabricile

de armament, cei de la întreprinderile de panificație, de la uzinele producătoare de energie electrică etc. au asigurat cele necesare traiului populației și ducerii luptelor de către armată.

Tărănimea a avut, de asemenea, un rol important în sprijinirea insurecției. În afară de faptul că grosul armatei care a participat la lupte îl constituia tineretul de la sate, tărănimea a contribuit la transportul de muniții și trupe, la aprovizionarea orașelor chiar pe timpul acțiunilor, a furnizat informații unităților române, a acordat sprijin răniților. În localitățile Simian, Cerneți, Telin, Dobrlău, Sita, Bod, Tinosu și altele, țărani înarmați au participat la dezarmarea de subunități germane, au luat parte la lupte.

O contribuție de seamă au adus și intelectualii, funcționarii și alte categorii de oameni ai muncii. Ingineri, medici, ziaristi, scriitori, personalul de la posturile și stațiile de radiodifuziune, cel de la rețeaua telefonică și telegrafică au fost prezenți la datorie în zilele insurecției, ajutând prin exercitarea funcțiilor lor la desfășurarea luptelor, informarea poporului și menținerea moralului. Unii dintre aceștia au căzut răniți sau morți la posturile lor de muncă.

O trăsătură specifică a insurecției din România a constat în aceea că la înfăptuirea ei a luat parte activă întreaga armată, cu tot potențialul său. Era de fapt mijlocul principal prin care peste 460 000 de cetățeni ai țării — majoritatea lor covârșitoare aparținând clasei muncitoare și tărânimii — au participat într-un cadru organizat și cu maximum de eficiență în lupta armată împotriva ocupanților hitleriști. Privită din acest punct de vedere, Armata română a constituit o forță considerabilă în slujba cauzei eliberării patriei, care a dus greul luptelor și a dat jertfe importante de sînge.

Participarea largă de forțe la insurecție, obiectivele sale i-au conferit caracterul național, antifascist. Realitatea istorică evidențiază că insurecția din august 1944 a fost opera întregului popor român, act memorabil, care a constituit încununarea luptei de veacuri duse de masele populare împotriva exploatarei și asupririi, pentru libertate și independență națională, pentru progres social.

„Insurecția din România a îmbogățit practica luptei de eliberare a popoarelor, a sporit tezaurul experienței insurecționale a mișcării comuniste și muncitorești internaționale. Ea a constituit o puternică expresie a voinței poporului de a-și determina singur soarta, unul din acele momente în dezvoltarea unei țări cînd se manifestă deosebit de pregnant rolul maselor de făuritoare ale istoriei“.

VICTOR DUȘA și dr. MARIA COVACI au prezentat comunicarea : Aspecte ale mișcării de rezistență din România în anii 1940—1944. Redăm extrase :

„Obiectivele rezistenței și sarcinile comuniștilor trasate de C.C. al P.C.R. au fost popularizate prin viu grai, prin presa de partid, prin numeroase manifeste și broșuri. În cei patru ani de luptă grea contra fascismului, partidul comunist a editat peste 20 de ziare centrale și regionale. Concomitent au fost difuzate numeroase broșuri și manifeste, adresate întregului popor, în mod special muncitorilor, țăranilor, intelectualilor, femeilor, militarilor etc. Comitetul Central a editat și difuzat numai pînă în primăvara anului 1944 — după datele culese pînă în prezent — 111 titluri de materiale de propagandă și agitație, dintre care 57 de manifeste, 27 de broșuri și 27 de apeluri și buletine informative. La acestea se adaugă numărul mare de materiale editate și care au fost răspindite de comitețele regionale, județene și de celulele de partid. Aria de răspindire a acestor materiale propagandistice editate de comuniști cuprindea majoritatea centrelor industriale și culturale, precum și unele localități rurale și unități sau garnizoane militare.

În timpul războiului hitlerist, P.C.R. și-a intensificat activitatea de organizare și dezvoltare a mișcării de rezistență antifascistă a maselor prin organizațiile sale de partid locale din marile centre industriale, cum au fost București, Brașov, Constanța, Galați, Timișoara, Craiova, Hunedoara, Deva, Arad etc. Iau o nouă semnificație grevele și conflictele de muncă, se organizează acte de sa-

botaș în întreprinderi industriale și de transport, acțiuni de protest ale intelectualității...

Alături de muncitori, la mișcarea de rezistență au participat și mase ale țărănimii. Numeroși țărani s-au opus rechizițiilor; în multe comune, unde lipsa de alimente se resimțea în mod acut, au întreprins acțiuni de protest în fața prefecturilor și a primăriilor. Unii țărani au participat la acțiuni de tăiere a fi-relor telefonice ale unităților de artilerie antiaeriană germane. În diferite localități au avut loc proteste energice pentru împiedicarea exproprierii silite a unor terenuri destinate nevoilor militare germane; s-au produs deseori incidente, uneori mortale, între hitleriști și țărani. La mobilizarea țăranilor în acțiunea antihitleristă o contribuție însemnată a adus-o organizația Frontul plugarilor, al cărui președinte era dr. Petru Groza.

Consecințele războiului s-au răsfrint și asupra altor categorii sociale. Funcționarii, pensionarii, studenții, micii meseriași, micii comercianți și industriași au simțit loviturile acestuia, fie prin pierderile suferite în familii, fie datorită agravării situației economice a țării. În rindul acestora și al intelectualității indeosebi, o activitate rodnică a dus organizația Uniunea patrioților, înființată în 1942, cu sprijinul P.C.R.

În partea de nord a Transilvaniei mișcarea de rezistență era îndreptată împotriva ocupanților horthiști și hitleriști. Comuniștii și alți patrioți acționau pentru eliberarea națională, pentru revendicări economice și sociale. O contribuție la lupta de eliberare a adus-o Comitetul național revoluționar al românilor din nordul Ardealului, înființat la Cluj, în toamna anului 1940, de către comuniști, la care au aderat și oameni ai muncii maghiari.

În focul luptei împotriva dictaturii militare-fasciste și a hitleriștilor, în mișcarea de rezistență s-au întărit și s-au dezvoltat legăturile frățești dintre poporul român și minoritățile naționale. În activitatea desfășurată de partidul comunist în rindul minorităților naționale, o contribuție activă a adus-o Madosz-ul.

Reflectind nemulțumirea și revolta maselor largi populare, în rindurile Armatei române se accentua starea de spirit antihitleristă. Numeroși soldați refuzau să plece pe front sau, ajunși în zona de operații, treceau de partea Armatei sovietice. Deveneau tot mai frecvente cazurile cînd grupuri de ostași și chiar subunități se împotriveau cu armele samavolnicilor trupelor hitleriste. În prima parte a anului 1944, dorința ostașilor ca țara să iasă din războiul hitlerist era atît de accentuată încît majoritatea comandanților declarau — după cum rezultă dintr-o anchetă efectuată de Marele stat-major — că nu se putea conta pe unitățile lor. Totodată, cadre de comandă din armată, generali și ofițeri patrioți, își manifestau deschis împotrivirea față de hitleriști și de dictatura antonesciană. În rindul a numeroase unități militare, comuniștii au organizat grupe de militari antifasciști care îndeplineau diferite sarcini de partid, săvîrșeau sabotaje, duceau activitate propagandistică.

Comuniștii români și alți antifasciști au acționat și în cadrul unor grupuri de partizani. În iulie 1944 organizația regională de partid Banat înființează grupul de partizani «Mărăști». Din rindurile lui a căzut într-o ciocnire cu organele de represiune comunistul Ștefan Plăvăț.

Luptători români au acționat în grupe de partizani care au luat ființă pe teritoriul U.R.S.S. din comuniști români sau foști prizonieri de război. Astfel au fost desantate în România sau trecute prin liniile frontului grupele de partizani «Ecaterina Teodorescu», «Tudor Vladimirescu», «Carpați» și altele. Dintre acestea au reușit să-și desfășoare activitatea cu mai mult succes grupul «Carpați», care a distrus cu mine magnetice circa 16 trenuri ce transportau combustibil pentru frontul german.

Patrioții români au luptat în cadrul unor detașamente de partizani sovietici pe teritoriul U.R.S.S., în zona Odesei, în Crimeea și Bielorusia. Peste 300 de luptători români au acționat timp de aproape 4 ani în detașamentele de partizani

și francțirori din Franța, mulți dintre ei căzind eroic pe câmpul de luptă. Partizani români au acționat în Cehoslovacia și în Iugoslavia, aducându-și și pe această cale contribuția la înfrângerea hitlerismului, dând astfel înalte dovezi de internaționalism proletar...

În timpul războiului hitlerist, în afară de lupta antifascistă a maselor, în frunte cu comuniștii, rezistența față de dictatura fascistă și Germania hitleristă cuprinde cercuri largi, inclusiv ale partidelor burgheze și palatul regal, care își manifestau adversitatea față de ocupația germană, protestau împotriva jefuirii țării de către hitleriști. În acest sens, fruntași ai P.N.Ț. și P.N.L. au întreprins unele acțiuni menite să contribuie la menținerea și dezvoltarea în rindurile adeptilor lor a stării de spirit potrivnice imperialismului german, a năzuinței spre eliberarea părții de nord a Transilvaniei. Membri ai acestor partide, alături de oameni de diferite concepții politice și stări sociale, au activat în organizații cu un astfel de caracter cum a fost «Asociația nordul Transilvaniei», condusă de profesorul comunist Teofil Vescan, «Ardealul», «Pro-Transilvania», «Asociația refugiaților și expulzaților din nordul Transilvaniei» și altele.

Legăți într-o afinitate ideologică cu lumea anglo-saxonă, fruntașii principalelor partide burgheze au ținut legătura cu reprezentanțele diplomatice ale Angliei și S.U.A. pînă la plecarea acestora din țară și ulterior pe diferite căi. Ei transmiteau printr-un post de radio clandestin la Cairo informații cu caracter economic și militar, privind îndeosebi armata germană, despre starea de spirit a poporului român, sondau posibilitățile de ieșire a României din război.

Rezistența liderilor P.N.Ț. și P.N.L. era însă limitată. Ei erau potrivnicii ridicării maselor la luptă, organizării de sabotaje industriale, agitației politice în armată și se păstrau ca o rezervă politică a burgheziei pentru momentul cînd situația va fi favorabilă smulgerii României din tabăra Axei, revenirii ei la situația de dinaintea dictaturii regale și la alianțele tradiționale“.

În primăvara anului 1944, se arată în comunicare, mișcarea de rezistență a poporului român a intrat în etapa hotăritoare. Masele largi, toate forțele patriotice își manifestau cu putere crescîndă starea lor de spirit antifascistă, dorința arzătoare de a răsturna dictatura militară și dominația Germaniei naziste. În aceste condiții, Partidul Comunist Român a trecut la organizarea și înfăptuirea cu succes a insurecției din august 1944.

Dictatura militară-fascistă, începînd cu toamna anului 1940 și pînă la doborîrea ei în august 1944, s-a izbit pe tărîmul cultural de un larg front al intelectualității patriotice, antifasciste, antihitleriste, care continua în condiții deosebit de vitrege, dar cu fermitate, un drum deschis larg în anii precedenți, prin convingerile sale mature și de răspundere față de soarta poporului român. Descrierea formelor acestei lupte a făcut obiectul comunicării : Intelectualitatea democratică din România și rezistența antifascistă, prezentată de prof. univ. dr. TITU GEORGESCU, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., și prof. univ. dr. docent CAROL GÖLLNER.

Comunicarea : Mișcarea de eliberare de sub jugul fascist din România în contextul general al luptei popoarelor împotriva hitlerismului, prezentată de dr. NICOLAE COPOIU, a analizat specificitatea și particularitățile rezistenței din România încadrată în uriașa luptă de eliberare a popoarelor pentru zdrobirea fascismului.

„Mișcarea de rezistență europeană a fost o forță unită și solidară în lupta împotriva fascismului. Indiferent de regimurile politice, luptătorii antifasciști din țări diferite și-au întins mîna și, în măsura în care împrejurările au fost favorabile, s-au intrajutorat. Exemplele în această privință au fost nenumărate, deși multe dintre ele au rămas îngropate în tainele conspirativității și mormintelor. În ce privește mișcarea de rezistență din România, sînt cunoscute legăturile acesteia cu partizanii sovietici, cehoslovaci și iugoslavi, prezența a zeci de români în Rezistența franceză și din alte țări“.

Obiectivul principal al luptei antifasciste a popoarelor a constat, s-a subliniat în comunicare, în apărarea ființei lor naționale. „În realizarea acestui obiectiv erau interesate clasa muncitoare, țărănimea, mica burghezie, precum și o anumită parte a burgheziei. Lupta pentru apărarea independenței naționale a reunit în fiecare țară cotoplită toate forțele progresiste ale națiunilor. În fruntea acestora s-au aflat partidele comuniste, avangarda proletariatului din fiecare țară, forțele cele mai consecvente și mai combative în lupta împotriva fascismului. Forma principală de luptă antifascistă a fost acțiunea împotriva cotoplitorilor. La această formă s-au adăugat și unele metode specifice pentru fiecare țară în parte. În trasarea liniei lor tactice, partidele comuniste au ținut seama de aceste condiții concrete pentru atragerea și mobilizarea maselor largi la lupta antifascistă... Ținând seama de caracteristicile dezvoltării ei, aportul mișcării de rezistență din fiecare țară la victoria împotriva puterilor Axei a avut punctele lui de greutate, variabile atât în timp cât și în modalitatea realizării. Căci, în ultimă instanță, obiectivul final al mișcării de rezistență din toate țările era înfringerea puterilor fasciste agresoare și cotoplitoare. În urmărirea acestui obiectiv s-au folosit metode variate, în conformitate cu condițiile din fiecare țară“.

Afirmând că mișcarea de rezistență în ansamblul său s-a aflat într-o strînsă legătură cu desfășurarea evenimentelor pe fronturile de război, autorul a remarcat că și mișcarea de rezistență însăși a cunoscut o evoluție ascendentă proprie, în concordanță cu amplificarea neîncetată a zonelor sale de acțiune, în concordanță cu noile raporturi de forță în care se afla în fiecare țară; din acest punct de vedere anul 1944, în special a doua sa jumătate, a marcat în modul cel mai proeminent rolul mișcării de rezistență din majoritatea țărilor. După ce a remarcat semnificația acțiunilor insurecționale din Paris, Slovacia, Varșovia, autorul a spus:

„O zonă importantă unde mașina de război fascistă a primit lovituri puternice din partea mișcării de rezistență a fost zona balcanică. În vara anului 1944, Germania hitleristă a fost nevoită să concentreze un efectiv de 30 000 de soldați cu experiență de război împotriva unităților de partizani albanezi, dar rezultatul a fost nefavorabil agresorilor, care au pierdut 5 000 de oameni în lupte. Armata națională de eliberare din Grecia (E.L.A.S.), care concentra, încă din 1943, 70 000 de oameni, a susținut între 26 mai 1943 și 31 octombrie 1944 327 operații de luptă, în urma cărora fasciștii au pierdut peste 30 000 de oameni. O adevărată măcinare a mașinii de război germane s-a produs în Iugoslavia, unde cei peste 350 000 de luptători din armata de eliberare țineau imobilizate 24 de divizii germane, 9 divizii bulgare și 3 divizii ungare.

O lovitură deosebit de puternică, cu profunde repercusiuni asupra evoluției evenimentelor din întreaga Peninsulă Balcanică, a primit mașina de război hitleristă în urma victoriei insurecției armate din august 1944 din România. Insurecția din România (23—31 august 1944) a angajat împotriva forțelor armate hitleriste din țară 30 de divizii, plus 7 divizii cu efective mai reduse venite de pe frontul din Moldova, unități și formațiuni ale marinei și aviației, totalizând peste 460 000 de militari. În săptămîna insurecției au fost nimiciți sau luați prizonieri peste 60 000 de soldați și ofițeri germani.

Pregătirea insurecției din România a beneficiat indiscutabil de succesele luptei popoarelor din sud-estul Europei împotriva cotoplitorilor fasciști. Faptul că toate popoarele luptau împotriva aceluiași dușman făcea ca orice lovitură primită de acesta să influențeze forța sa, în ansamblu, ceea ce se repercuta imediat asupra rezultatelor mișcării de rezistență cel puțin din țările apropiate.

Victoria atât de rapidă a insurecției românești din august 1944, care încununa strălucit mișcarea de rezistență din perioada precedentă, a reprezentat prin urmările sale multiple un sprijin direct pentru întreaga mișcare de rezistență din sud-estul Europei. Ziarul «Pravda» scria la 27 august 1944 că «ceea ce s-a petrecut în România și-a găsit ecoul politic în Bulgaria». În aceeași zi, postul de radio Moscova, în comentariul său, aprecia că «ieșirea României din Axă are o

importanță covârșitoare... pentru întreg Balcanul, deoarece prin această lovitură se prăbușește întregul sistem de dominație german din sud-estul Europei». La rîndul său, ziarul american «The Washington Post» recunoștea că «hotărîrea României va avea o influență profundă asupra altor sateliți balcanici».

Dacă mișcarea de rezistență din România s-a bucurat de sprijinul indirect al luptei popoarelor Iugoslaviei, Poloniei, Cehoslovaciei, Bulgariei, la rîndul său insurecția din România și-a avut influența sa nu lipsită de importanță asupra rezistenței din țările limitrofe și chiar din zona estică a bazinului mediteranean. Se știe că mișcarea de rezistență din aceste țări evolua în raport cu întărirea sau slăbirea forței ocupantului. Or, insurecția din România a deteriorat întregul dispozitiv al trupelor fasciste din sud-estul Europei atît prin dislocarea unor trupe pe frontul creat în România, cît și prin incapacitatea agresorilor de a-și întări forțele pe care le foloseau împotriva mișcării de rezistență din aceste țări. Mișcarea de rezistență era, prin natura ei, un cazan în clocot aflat sub presiunea cotoptorilor și orice slăbire a acestei presiuni făcea posibilă ieșirea la suprafață, afirmarea rezistenței și înlăturarea puterii ocupantului, fie și numai pe teritorii limitate sau pe timp limitat.

Ieșirea României din războiul antisovietic a avut o mare importanță din punct de vedere militar strategic, prin deschiderea drumului înaintării Armatei sovietice în Balcani...

Atît în România cît și în alte țări din această parte a Europei, modul cum s-a dezvoltat mișcarea de rezistență a avut o excepțională însemnătate pentru desfășurările social-politice ulterioare din aceste țări. Faptul că partidele comuniste au deținut un rol conducător în lupta de eliberare de sub jugul dominației fasciste le-a asigurat, la sfîrșitul războiului, o poziție puternică în viața social-politică internă a țărilor respective. În același timp, forța politică reprezentată de vechile partide, prin poziția lor, uneori de-a dreptul fascizantă, alături ezitantă, dar totdeauna insuficient de activă în mișcarea de rezistență, a ieșit considerabil slăbită la sfîrșitul războiului. Scena vieții social-politice a început să fie ocupată, în unele țări mai repede, în altele mai lent, de noile forțe politice, în frunte cu clasa muncitoare.

Doborîrea dictaturii antonesciene și eliberarea țării de sub jugul fascist au marcat începutul revoluției populare în țara noastră. Sub conducerea partidului comunistilor, toate forțele democratice și patriotice s-au ridicat la luptă pentru desființarea rămășițelor feudale și împrăștierea țărănimii, democratizarea vieții politice, reconstruirea economiei distrusă de război. În această perioadă de intensă luptă politică s-au manifestat plener bogata experiență a P.C.R. dobîndită în timpul bătăliilor revoluționare, capacitatea de cunoaștere a relației dialectice dintre general și particular în desfășurarea procesului revoluționar, s-au afirmat cu tărie forța organizatorică, prestigiul, autoritatea și influența sa politică în mase. În comunicarea Sistemul de alianțe ale proletariatului din România în prima etapă a revoluției populare, conf. univ. dr. NICOLAE PETREANU și lector univ. ȘTEFAN LACHE au analizat cum s-a făurit în această epocă istorică unitatea de acțiune și de luptă a maselor populare, a tuturor forțelor sociale și politice progresiste, în vederea realizării unor sarcini general-democratice și naționale.

„În fixarea alianțelor, P.C.R. a pornit de la o profundă analiză a forțelor sociale și a diverselor partide și organizații politice existente în România, a dinamicii complexe a raporturilor dintre ele, ținînd seama de tendințele și obiectivele urmărite de aceste forțe, precum și de situația pe plan internațional. Tocmai această analiză a generat posibilitatea partidului comunist de a privi problema alianțelor în mod creator, de a elabora o tactică principială și suplă menită să asigure rezolvarea ei. Folosind cu pricepere condițiile obiective, Partidul Comunist Român a izbutit să realizeze alianțe multiple, coalizînd într-un front democratic larg, pe temeiul unei platforme comune, forțele de bază ale națiunii: clasa muncitoare, țărănimia, intelectualitatea, păturile mijlocii de la orașe, femeile și tîneretul, oamenii muncii aparținînd naționalităților conlocuitoare...

Sistemul de alianțe din prima etapă a revoluției populare s-a format prin regruparea pe baze noi a forțelor sociale și politice coalizate de partidul comunist în vederea înfăptuirii insurecției. Constituit în octombrie 1944, Frontul Național Democrat (F.N.D.) a reprezentat o treaptă superioară în comparație cu alianțele anterioare, superioritate exprimată programatic și prin componența politică și socială. Baza obiectivă, care a determinat această coalizare, consta în interesul comun al clasei muncitoare, țăranimii muncitoare, păturilor progresiste ale intelectualității, categoriilor sociale mijlocii de la orașe de a înfăptui, pe lângă obiectivele naționale, antifasciste, în curs de realizare, reforme menite să aducă o serie de modificări vieții social-economice a țării, să asigure democratizarea reală a regimului politic.

Proiectul de platformă al Frontului Național Democrat, elaborat de Partidul Comunist Român, conținea tocmai acele obiective, acele transformări, care în momentul dat făceau posibilă unirea tuturor forțelor sociale și politice progresiste ale țării: instaurarea unui guvern democratic larg reprezentativ, lichidarea radicală a rămășițelor fascismului, participarea cu toate forțele la războiul anti-hitlerist, apărarea și consolidarea independenței naționale, realizarea reformei agrare, refacerea și dezvoltarea economiei...

Sistemul de alianțe al proletariatului s-a făurit și consolidat în procesul înfăptuirii obiectivelor revoluției, în condițiile unei lupte necurmăte împotriva cercurilor politice reacționare. Treptat, prin variate acțiuni și forme de luptă, care au căpătat în unele momente un caracter deosebit de ascuțit, forțele revoluționare unite, în frunte cu partidul comunist, s-au impus tot mai mult în viața publică și în aparatul de stat, îngustând spațiul de mișcare al partidelor burgheze, silindu-le să părăsească poziție după poziție... În perioada dintre 23 August 1944 și 6 martie 1945, perioadă a luptei pentru instaurarea guvernului democrat, s-a desfășurat o multiplă bătălie între clasa muncitoare și cercurile reacționare, pentru atragerea maselor celor mai largi. Partidul comunist a acordat o atenție primordială maselor țăranesti, care reprezentau majoritatea covârșitoare a populației României și erau interesate vital în înfăptuirea sarcinilor revoluției populare. În aceste condiții, înfăptuirea reformei agrare a dat o puternică lovitură P.N.Ț. Totodată, numeroase organizații comunale, de plasă și județene național-țăraniste și liberale se dezic de propriile partide, aderă la F.N.D., se angrenează în lupta pentru guvern democratic. „Închegată în focul luptei pentru reformă agrară și regim democratic, alianța muncitorească-țăranescă a devenit coloana vertebrală a întregului sistem de alianțe, a jucat un rol decisiv în rezolvarea problemei puterii în favoarea forțelor democratice“.

După instaurarea, la 6 martie 1945, a guvernului democratic, partidul comunist, forțele democratice au conjugat mai amplu acțiunea nemijlocită a maselor cu acțiunea puterii guvernamentale în vederea desăvârșirii transformărilor revoluționare deschise de insurecția din august 1944 și pregătirii condițiilor trecerii la revoluția socialistă. Rezolvarea problemelor economice și politice care se impuneau în noua etapă a luptei revoluționare — au remarcat autorii — nu putea fi asigurată decât prin luptă împotriva partidelor „istorice“, a forțelor ostile dezvoltării democratice a țării.

„Încetînd să mai colaboreze cu P.N.Ț. (Maniu) și P.N.L. (Brătianu), Frontul Național Democrat și-a asigurat, în schimb, adeziunea P.N.L. (Tătărescu), grupare politică reprezentînd burghezia industrială, al cărei program avea unele prevederi comune cu acela al forțelor democratice, era interesată și se declara pentru participare la opera de refacere a economiei naționale, accepta unele transformări limitate pe plan social. Alianța cu această grupare, ai cărei reprezentanți au făcut parte din guvernul instaurat la 6 martie 1945, constituie o dovadă a capacității partidului comunist de a sesiza și folosi în interesul revoluției populare contradicțiile și conflictele din rîndurile burgheziei și ale exponenților ei politici. Colaborarea cu P.N.L. (Tătărescu), precum și cu alte organizații și per-

sonalități politice de orientare burgheză, interesate, fie și parțial, în rezolvarea transformărilor democratice specifice etapei date, lărgind breșa din rindurile claselor exploatatoare, a înrîurit și ea unirea forțelor democratice, evoluția raportului de forțe în favoarea clasei muncitoare și a aliaților ei.

În acest context trebuie privită și poziția forțelor democrate față de monarhie. În noua situație istorică, manifestînd elasticitate în stabilirea ordinii înfăptuirii obiectivelor revoluției, P.C.R. nu a acționat pentru desființarea imediată a monarhiei. Acest fapt a ușurat îndeosebi colaborarea cu cercurile burgheze, dar a înlesnit și atragerea în sfera alianțelor proletariatului a acelei categorii de oameni care nutreau încă sentimente și concepții eronate privind monarhia și rolul ei în viața de stat, anihilînd totodată posibilitățile forțelor ostile revoluției de a folosi monarhia în interesul lor...

Politica partidului comunist de unire și mobilizare a tuturor forțelor în măsură să contribuie la dezvoltarea democratică a țării și-a găsit o nouă concretizare în alegerile parlamentare din noiembrie 1946. Elaborînd tactica prezentării unite în alegeri a partidelor și organizațiilor care formaseră guvernul la 6 martie 1945, P.C.R. a inițiat crearea, pe baza unui nou program, a Blocului Partidelor Democrate (B.P.D.). Noua coaliție de partide alcătuită în mai 1946 din P.C.R., P.S.D., Frontul plugarilor, Partidul național popular, P.N.Ț. (Alexandrescu) și P.N.L. (Tătărescu) a păstrat același conținut de clasă al sistemului de alianțe existent, dar a fost o reînnoire a acordului de colaborare pe baza noilor sarcini, îndeosebi pentru cîștigarea bătăliei alegerilor“.

Victoria obținută de B.P.D. în alegerile parlamentare a oglindit baza social-politică largă pe care se sprijinea guvernul democratic, compromiterea și izolarea de mase a partidelor burgheze reacționare. „Parlamentul rezultat din alegeri a devenit un instrument al voinței populare. Ca urmare, a fost posibilă înfăptuirea, la sfîrșitul anului 1946 și în cursul anului 1947, a unui ansamblu de măsuri cu caracter anticapitalist (etatizarea Băncii naționale, introducerea controlului muncitoresc sub diferite forme organizatorice, reforma bănească etc.), care au contribuit la consolidarea pozițiilor clasei muncitoare în viața politică, la curățirea drumului pentru trecerea la socialism.

Sistemul de alianțe a fost un organism viu, evoluînd sub aspect organizatoric și al conținutului social-politic în conexiune cu parcurgerea diferitelor etape, verigi ale procesului revoluționar. Consolidat continuu prin lărgirea colaborării dintre P.C.R. și P.S.D. și prin înlăturarea tuturor elementelor de sciziune, Frontul Unic Muncitoresc a evoluat spre unitatea politică, organizatorică și ideologică deplină a clasei muncitoare, în cadrul unui singur partid revoluționar marxist-leninist. Alianța clasei muncitoare cu țărănimea și cu celelalte categorii și pături de oameni ai muncii, în cadrul căreia a crescut rolul conducător al clasei muncitoare, s-a transformat într-o forță capabilă să treacă la înfăptuirea sarcinilor revoluției socialiste.

Delimitarea și regrouparea forțelor sociale interesate în trecerea la socialism de cele ostile unei astfel de soluții au determinat încetarea colaborării cu gruparea burgheză liberală și, prin urmare, îndepărtarea în noiembrie 1947 a reprezentanților ei din guvern.. În noua lui structură, fără gruparea burgheză, sistemul de alianțe era format din clasa muncitoare, țărănimea muncitoare, intelectualitatea înaintată, toate forțele social-politice ferm hotărîte să treacă la edificarea societății socialiste.

După abolirea monarhiei și instaurarea republicii — formă de stat nouă, expresie a puterii de stat a clasei muncitoare — au apărut noi împrejurări, în care a evoluat multilateral și cu trăsături proprii procesul de formare și cimentare a unității moral-politice a poporului“.

GHEORGHE MATEI și dr. TRAIAN LUNGU, în comunicarea : Unele aspecte privind problema țărănească în România și reflectarea ei în strategia și tactica Partidului Comunist Român, au înfățișat aspectele caracteristice ale acti-

vității partidului comunist în rindurile țărănimii, remarcând că „stringența chestiunii agrare, la care se adăuga deosebita-i complexitate, nu numai pentru mișcarea muncitorească din România, ci și pentru mișcarea muncitorească internațională, tradițiile de luptă ale țărănimii române, antecedentele mișcării socialiste din țara noastră pe linia cristalizării teoretice a caracterului și rolului social-politic al țărănimii — toate acestea au făcut ca P.C.R. să acorde o mare atenție acestei chestiuni, care devenea astfel o problemă capitală de strategie și tactică”.

În anii grei ai dictaturii fasciste și ai ocupației hitleriste, revoluția burghezo-democratică în fața căreia se afla țara noastră, pe lângă caracterul ei agrar, antifeudal, a căpătat un ascuțit caracter antifascist, antiimperialist. Alături de clasa muncitoare, un factor social de prim ordin în lupta fascismului, a războiului hitlerist l-a reprezentat țărănimea.

„Desfășurarea revoluției populare în România, inaugurată de insurecția antifascistă din august 1944, a fost inseparabil legată de modul de abordare și rezolvare a chestiunii agrar-țărănești. Spiritul creator în care P.C.R. a aplicat teoria marxist-leninistă la condițiile concrete din țară l-a făcut să întrevadă conturul și întreaga semnificație a acestei chestiuni, în corelația și interacțiunea sa cu toate celelalte probleme mari ale etapei istorice de dezvoltare a României. În platforma-program propusă de partidul comunist tuturor forțelor democratice și patriotice, la finele lunii septembrie 1944, înfăptuirea unei reforme agrare democratice se situa pe prim plan. Modalitatea în care partidul preconiza transpunerea acesteia în viață se întemeia pe o atentă analiză, pe luarea în considerare a condițiilor istorice specifice de loc și timp. Dar o linie de orientare justă, oricât de importantă, nu reprezintă încă nimic pînă ce ea nu este transpusă în viață. În această privință, Partidul Comunist Român, debarasat de dificultățile și unele tare ale perioadei ilegalității și bucurîndu-se de un deosebit prestigiu în ochii maselor pentru fierbîntele său patriotism din anii luptei antifasciste, a purces la o asiduă activitate și luptă în vederea aplicării practice a programului său agrar, însoțit de toate forțele reunite în Frontul Național Democrat. Aceasta a însemnat realizarea unei întinse rețele de legături directe și indirecte cu satele, organizarea maselor țărănești și călăuzirea lor în acțiunea de înfăptuire a reformei agrare pe cale revoluționară. P.C.R. a dobîndit încrederea țărănimii în primul rînd prin faptele sale, avînd în vedere că lumea satelor avea o experiență amară de vorbe și promisiuni din partea a o serie întreagă de partide și grupări politice burgheze...”

Înfăptuirea într-o acerbă luptă social-politică a reformei agrare și legiferarea acesteia de către guvernul democrat instaurat la 6 martie 1945 au avut drept urmare lichidarea rămășițelor semi feudale, a proprietății funciare moșierești, care de multă vreme devenise o frînă în calea dezvoltării economiei și a întregii vieți sociale a țării. A fost astfel rezolvată problema fundamentală a procesului transformărilor burghezo-democratice în România, proces rămas nede-săvîrșit în etapa revoluției de la 1848 și în etapele următoare. Un deziderat de veacuri al țărănimii române, pentru îndeplinirea căruia ea a purtat lupte ne-curmăte, și-a găsit astfel întruchiparea”.

În continuare, autorii au punctat amplul program de dezvoltare a economiei agrare inițiat de P.C.R., ce avea să ducă la triumful socialismului la sate. Punctul de plecare l-a constituit programul de transformare socialistă a agriculturii elaborat de plenara Comitetului Central al P.C.R. din 3—5 martie 1949. „Acest proces profund innoitor din viața satelor, care a necesitat căutări, corective și soluții în pas cu realitățile și cerințele fiecărei etape, a dus la soluționarea în esență, din punctul de vedere al principiilor de bază ale socialismului, a problemei agrar-țărănești în România. Încheierea cooperativizării agriculturii în anul 1962, precum și măsurile adoptate ulterior pentru perfecționarea relațiilor noi de producție și a îndrumării în ansamblu a economiei agrare deschid un cîmp larg modernizării și înfloririi acesteia, neconținutei ridicări a standardului de viață materială și spirituală a țărănimii și apropierii treptate a satului de oraș, în per-

spectiva luminoasă a desăvîrşirii edificării societăţii socialiste în ţara noastră şi a trecerii spre comunism“.

Comunicarea : Rezolvarea problemei naţionale în România, aplicarea crea-
toare a teoriei marxist-leniniste. Frăţia dintre poporul român şi naţionalităţile
conlocuitoare, susţinută de lector univ. dr. GH. I. IONIŢĂ şi conf. univ. dr. CA-
ROL NIRI, a analizat felul cum Partidul Comunist Român, aplicînd adevărurile
marxist-leniniste la condiţiile concrete ale ţării şi ţinînd seama de propria expe-
rienţă şi de învăţămintele experienţei internaţionale, a elaborat şi aplicat în anii
socialismului o politică naţională ştiinţifică, novatoare. Trăsătura fundamentală
a acestei politici este caracterul ei integral, de drept şi de fapt, sub toate aspectele
practice ale vieţii sociale.

„Preluînd şi ridicînd pe o treaptă superioară tradiţiile înaintate de luptă
comună a poporului român şi naţionalităţilor conlocuitoare împotriva oprimatorilor
comuni, Partidul Comunist Român, înarmat cu teoria comunismului ştiinţific, ani-
mat de nobilele principii ale internaţionalismului proletar, are meritul istoric de
a fi înscris pe stîndardul său unirea strînsă a tuturor celor ce muncesc în lupta
pentru cauza comună a eliberării de exploatare şi asuprire, de a fi proclamat
principiul marxist, profund uman, democratic şi mobilizator al egalităţii în drep-
turi a tuturor oamenilor muncii din România, indiferent de naţionalitate, de a fi
atras în rîndurile sale pe cei mai buni fii ai clasei muncitoare şi ai maselor largi
populare — români, maghiari, germani sau de alte naţionalităţi. Ridicîndu-se
atît împotriva exploatării burghezo-moşiereşti cît şi împotriva asupririi naţio-
nale, partidul comunist a combătut cu consecvenţă exemplară naţionalismul şi
şovinismul, politica discriminărilor naţionale sau rasiale în viaţa social-politică,
a militat ferm, încă din timpul ilegalităţii, pentru deplina egalitate în drepturi
a tuturor cetăţenilor patriei“.

În cursul adincului proces revoluţionar deschis de insurecţia din august
1944 a fost creată baza politică şi economică a egalităţii depline a tuturor oame-
nilor muncii, fără deosebire de naţionalitate. „Deţinător suveran al puterii, po-
porul a înscris în Constituţia ţării egalitatea în drepturi în toate domeniile vieţii
economice, politice, juridice, sociale şi culturale pentru toţi cetăţenii Republicii
Socialiste România. Locuitorii patriei noastre, fără deosebire de naţionalitate, au
dreptul de a alege şi de a fi aleşi în Marea Adunare Naţională şi în consiliile
populare. Naţionalităţile conlocuitoare sînt reprezentate în organele centrale şi
locale ale statului, ale partidului, ale organizaţiilor de masă şi obşteşti. În Ma-
rea Adunare Naţională din numărul total de 465 de deputaţi, 403 sînt români,
41 maghiari, 12 germani, 9 de alte naţionalităţi. Numeroşi oameni ai muncii de
diferite naţionalităţi fac parte din celelalte organe de stat centrale şi locale, din
conducerile instituţiilor cu caracter economic, social, cultural.

O expresie pregnantă a egalităţii în drepturi în domeniul politic o consti-
tuie compoziţia şi principiile care stau la baza Partidului Comunist Român — forţa
politică de avangardă a poporului nostru. P.C.R., întruchipînd atît prin ideo-
logia sa cît şi prin compoziţia sa principiile internaţionalismului, cuprinde în
rîndurile sale pe cei mai buni fii ai poporului, români şi de alte naţionalităţi.
Compoziţia naţională a partidului corespunde structurii naţionale a populaţiei
din ţara noastră. În Comitetul Central, în comitetele judeţene, municipale, oră-
şeneşti şi comunale, în conducerile organizaţiilor de partid din întreprinderi,
instituţii, şcoli şi de la sate, un important număr de activişti provin din rin-
durile naţionalităţilor conlocuitoare. Oamenii muncii aparţinînd naţionalităţilor
conlocuitoare sînt membri cu drepturi depline ai organizaţiilor de masă şi
obşteşti, ai organizaţiilor cooperatiste şi uniunilor de creaţie, participă în mod
organizat, alături de români, la întreaga viaţă politică şi socială. Această situaţie
este o expresie pregnantă a criteriului suprem după care se conduce Partidul Co-
munist Român în aprecierea fiecărui membru al societăţii, în promovarea şi re-
compensarea sa — respectiv după criteriul devotamentului faţă de cauza socialis-

mului, față de patrie, al capacității de muncă, al contribuției aduse la întărirea orînduirii noastre.

În procesul construcției socialiste a fost creată, de asemenea, baza economică a egalității sociale a tuturor oamenilor muncii, fără deosebire de naționalitate... În uzine și în fabrici, pe ogoare, în instituții, școli și facultăți muncesc loialtă oameni ai muncii fără deosebire de naționalitate, bucurîndu-se deopotrivă de binefacerile socialismului. Ceea ce a unit și unește rîndurile oamenilor muncii fără deosebire de naționalitate este faptul că trăiesc și muncesc loialtă în cadrul aceleiași economii naționale unitare, organizată pe baze socialiste...

O importanță deosebită în garantarea exercitării în fapt a acestor drepturi o are politica marxist-leninistă a partidului nostru de orientare a dezvoltării forțelor de producție pe întreg teritoriul țării. Pornind de la realitățile concrete: existența a numeroase județe și localități în trecut menținute în înapoiere economică — printre ele fiind și cele în care, alături de populația română, locuiesc oameni ai muncii de alte naționalități —, partidul și statul nostru au acordat o atenție deosebită ridicării lor din punct de vedere economic și social-cultural, asigurînd tuturor cetățenilor țării aceleași condiții de muncă și viață — temelie sigură a egalității între oamenii muncii români, maghiari, germani, sirbi și de alte naționalități. Sînt semnificative în acest sens volumul mare al investițiilor alocate, ritmul accentuat al industrializării, numărul mare de obiective economice, social-culturale, de locuințe construite în aceste județe. Prin dezvoltarea continuă a potențialului economic al țării, al tuturor județelor și localităților, politica partidului urmărește crearea de condiții ca toți oamenii muncii — români, maghiari, germani și de alte naționalități — să se poată bucura din plin de tot ceea ce oferă civilizația socialistă...

Făurită în condițiile legăturii și împletirii organice a destinelor naționalităților conlocuitoare cu cele ale poporului român, creația cultural-artistică a acestor naționalități, păstrînd specificul național, contribuie, alături de creația intelectualilor români, la îmbogățirea tezaurului spiritual al României socialiste. Cultura României socialiste a fost și este făurită de întreaga populație a țării și reprezintă un bun al tuturor oamenilor muncii, indiferent de naționalitate, constituind un puternic factor de întărire a unității, a frăției.

Deschiderea largă a porților învățămîntului de toate gradele pentru naționalitățile conlocuitoare, asigurarea învățămîntului în limba maternă, de la treptele elementare pînă la învățămîntul superior, și crearea de condiții pentru ca, paralel cu dezvoltarea învățămîntului în limba maternă, să se învețe și limba română, necesitatea obiectivă pentru însăși înfăptuirea deplină a principiului egalității, crearea de numeroase instituții artistice ale naționalităților conlocuitoare, editarea a milioane de cărți și broșuri, de ziare și reviste în limbile maghiară, germană, sîrbă, ucraineană — toate acestea sînt o expresie vie a amplexării pe care o cunoaște în zilele noastre viața spirituală a naționalităților conlocuitoare. Ele reflectă, totodată, profundul democratism al orînduirii noastre socialiste, al libertăților și drepturilor de care se bucură întregul popor“.

În vederea valorificării și mai intense a energiilor creatoare a naționalităților conlocuitoare în cadrul efortului întregului popor pentru propășirea continuă a patriei, au arătat autorii, crearea consiliilor centrale și județene ale oamenilor muncii de naționalitate maghiară și germană, a consiliilor județene ale altor naționalități și includerea lor în Frontul Unității Socialiste demonstrează modul cuprinzător și unitar în care P.C.R. abordează întregul ansamblu al problemei evoluției societății noastre socialiste, preocuparea sa constantă față de materializarea unuia din adevărurile marxist-leniniste, a raportului de intercondiționare și întrepătrundere a problemei naționale cu democratismul consecvent.

„În concordanță cu direcțiile de dezvoltare multilaterală a țării noastre în următorii ani, Congresul al X-lea al partidului a subliniat în mod deosebit faptul că edificarea în continuare a construcției socialiste, perfecționarea relațiilor sociale, crearea condițiilor pentru trecerea treptată spre comunism, realizarea

unei societăți de superioară civilizație materială și spirituală vor constitui noi factori în consolidarea prieteniei frățești între poporul român și naționalitățile conlocuitoare, în desăvârșirea unității lor și închegarea indisolubilă pe aceste baze a marii familii a patriei comune“.

Unul dintre principiile fundamentale ale marxismului, cu puternică rezonanță în rindurile clasei muncitoare de pretutindeni, îl constituie internaționalismul proletar. Parte componentă a socialismului științific, acest principiu a fost înscris încă din secolul trecut pe steagul de luptă al partidelor socialiste și muncitorești, printre care și pe steagul partidului proletariatului român. Comunicarea susținută de conf. univ. dr. AUGUSTIN DEAC, director-adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., și conf. univ. ARON PETRIC, prorector al Academiei de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu“ de pe lângă C.C. al P.C.R., cu tema : *Poziția internaționalistă a clasei muncitoare, a celorlalte forțe democratice și antifasciste din România în perioada interbelică*, a prezentat aspecte, mărturii ale solidarității internaționale a clasei muncitoare, a partidului său comunist, a celorlalte forțe progresiste și democratice manifestate în lupta de clasă hotărâtă.

Încă de la crearea sa, P.C.R. a împletit organic patriotismul fierbinte cu internaționalismul proletar, a desfășurat o bogată și neobosită activitate pe linia afirmării și justei înțelegeri a acestor principii.

„Oamenii muncii din țara noastră, în frunte cu militanții revoluționari, au salutat cu entuziasm victoria marelui Octombrie, văzind în opera înfrântă de proletariatul rus, condus de partidul făurit de Lenin, începuturile unei noi ere în istoria omenirii și totodată un sprijin uriaș în lupta popoarelor pentru eliberarea socială și națională. Primind acest imbold internaționalist, mișcarea muncitorească din România și-a manifestat în mod activ solidaritatea sa cu tinărul stat socialist, organizând în țară numeroase manifestări de simpatie și sprijin a primei revoluții proletare victorioase ; totodată, mii și mii de muncitori, țărani și marinari români au participat, în cadrul unor batalioane revoluționare, la lupta cu arma în mână pentru apărarea tinerei puteri sovietice, împotriva intervenției imperialiste.

Mai tirziu, după crearea P.C.R. în mai 1921 și în pofida grelelor condiții ale ilegalității în care după 1924 își desfășura activitatea, Marea Revoluție din Octombrie și constituirea primului stat proletar au suscitat în România un viu interes și au prilejuit organizarea unor călduroase manifestări de solidaritate politică din partea proletariatului român și a altor păături sociale democratice. În întruniri, greve și demonstrații, în paginile ziarelor ilegale și legale ale mișcării revoluționare, în numeroase manifeste era prezentă lozinca : «Cu toții în apărarea revoluționară a Uniunii Sovietice». P.C.R. a popularizat continuu în rindurile poporului român realizările social-economice, politice și culturale ale statului sovietic, ale primei revoluții victorioase, a luptat pentru o politică de pace și prietenie cu țara vecină.

Reprezentanți remarcabili ai intelectualității române au luat parte alături de muncitori și țărani la activitatea organizațiilor revoluționare «Amicii U.R.S.S.» și Societatea pentru întărirea legăturilor culturale dintre România și Uniunea Sovietică. Aceste acțiuni au înscris file remarcabile în istoria legăturilor internaționaliste dintre muncitorii revoluționari din România și popoarele Uniunii Sovietice, constructoare ale socialismului.

În rindul acțiunilor de mare amploare întreprinse de clasa muncitoare și de alte forțe progresiste din țara noastră s-a înscris, alături de solidarizarea cu Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, puternica mișcare de simpatie în favoarea revoluției proletare ungare a sfaturilor. Numeroasele adunări și mitinguri organizate în întreaga țară pentru a protesta împotriva intervenției inițiate de marile puteri imperialiste, cărora li s-a alăturat și reacțiunea burghezo-moșierească din România, s-au împletit cu sprijinul direct dat de românii care au

luptat cu arma în mână pentru apărarea Republicii Sovietice Ungare, atît în cadrul Regimentului roșu internațional, unde au alcătuit un întreg batalion, cît și în rîndurile armatei roșii ungare“.

Afirmîndu-se ca un detașament activ al mișcării comuniste mondiale, arată autorii, P.C.R. și-a adus contribuția în promovarea solidarității oamenilor muncii din România cu lupta proletariatului și a altor forțe înaintate din țările capitaliste împotriva imperialismului și a reacțiunii, pentru triumful ideilor de libertate și progres. Activ s-a manifestat solidaritatea Partidului Comunist Român, în septembrie 1923, cu insurecția populară izbucnită în Bulgaria vecină. Opinia publică a condamnat întemnițarea și executarea în S.U.A. a lui Nicola Sacco și Bartolomeo Vanzetti (1927), a înfierat asasinarea de către horthiști a patrioților unguri Imre Sallai și Sándor Fürst (1932).

Prin întruniri și demonstrații politice, masele, mobilizate de P.C.R. și de organizațiile socialiste, și-au manifestat — în februarie 1934 — caldă simpatie și solidaritate cu muncitorimea austriacă, înfierînd teroarea fascistă abătută asupra țării. În 1936, poporul român a primit cu satisfacție victoria Frontului popular din Franța în alegerile parlamentare.

Clasa muncitoare și forțele democratice din România — s-a subliniat în comunicare — s-au ridicat cu hotărîre în apărarea cuceririlor revoluționare ale poporului chinez. La apelul C.C. al partidului comunist și al guvernului revoluționar din China, adresat tuturor muncitorilor și tuturor exploataților din întreaga lume, prin care se cerea ajutor în lupta împotriva reacțiunii interne și a agresiunii japoneze, „Scînteia“, organul C.C. al P.C.R., ca și alte ziare revoluționare au chemat masele muncitoare din țara noastră să sprijine China proletară.

După ce au enumerat acțiunile opiniei publice din România în sprijinul Etiopiei cotoprite de fasciștii lui Mussolini, manifestările de solidaritate frățească cu lupta poporului spaniol, semnate cu sînge și de voluntarii libertății plecați de pe plaiurile românești în bătălia împotriva fascismului, dovezile de dragoste și simpatie față de ridicările revoluționare ale maselor exploatare din Grecia, Belgia, Italia, Iugoslavia, Anglia, Bolivia, Paraguay, Peru ș.a., autorii comunicării au descris acțiunile largi de solidaritate organizate de partidul comunistilor români, în anii premergători celui de-al doilea război mondial, cu cauza popoarelor cotoprite sau amenințate de Germania hitleristă.

În timpul războiului, numeroși patrioți români au luptat împotriva hitlerismului și a acoliților lui, încadrîndu-se în rîndurile mișcării de rezistență dintr-o serie de țări europene: Franța, Cehoslovacia, Iugoslavia, Bulgaria. Masele largi populare din România și-au manifestat cu putere ostilitatea față de dezlănțuirea agresiunii hitleriste contra U.R.S.S. și față de prezența trupelor germane pe teritoriul țării. Totodată nenumărați patrioți români au luptat cît la cît cu oamenii sovietici împotriva invadatorilor hitleriști atît în rîndurile Armatei Roșii cît și în rîndurile detașamentelor de partizani.

„Proletariatul român, masele populare din țara noastră, în frunte cu comunistii, și-au exprimat solidaritatea cu lupta revoluționară a maselor muncitoare de pretutindeni și de la tribuna congreselor, conferințelor și întîlnirilor internaționale, fie ale mișcării comuniste și muncitorești, ale mișcării antifasciste, de sindicat, tineret sau femei etc. Reprezentantii opiniei publice revoluționare și progresiste din România au luat parte la Congresele I—VII ale Internaționalei Comuniste (Moscow, între 1919 și 1935), ale organizațiilor sindicale și de tineret; la Congresul mondial împotriva războiului (Amsterdam, 1932); la Congresul mondial antifascist (Paris, 1933); la Congresul mondial al femeilor contra fascismului (Paris, 1934); la Congresul mondial al tineretului antifascist (Paris, 1935); la Congresul mondial al tineretului pentru pace (Geneva, 1936); la Congresul mondial al păcii (Bruxelles, 1936); la Conferința europeană pentru ajutorarea victimelor fascismului din Spania (Paris, 1935); la Conferința internațională pentru democrație, pace și apărarea omului (Paris, 1939) etc.

Ca semn al prețuirii și creșterii continue a prestigiului mișcării revoluționare, antifasciste și democratice din țara noastră, delegații români au fost aleși în diferite comitete și organisme internaționale, unde aceștia au adus un aport deosebit pentru popularizarea acțiunilor internaționaliste ale clasei muncitoare, ale poporului român.

Concomitent cu solidaritatea și ajutorul frăcesc dat de mișcarea revoluționară și democratică din România proletariatului internațional și mișcării democratice și antifasciste, P.C.R., clasa muncitoare din România, masele exploatare de la orașe și sate au simțit la rindul lor puternica campanie de solidaritate a proletariatului internațional și a altor forțe progresiste și democratice, ceea ce le însuflă îmbărbătare și puternice îmbolduri la lupta împotriva forțelor reacționare interne, pentru drepturi și libertăți democratice, pace și progres social. Acest sprijin a fost resimțit în timpul grevei generale din 1920, al procesului din Dealul Spirii din 1922, al eroicelor lupte din ianuarie—februarie 1933 și al proceselor care le-au urmat...

Din cele câteva relatări rezultă cu pregnanță că lupta P.C.R. pentru înfăptuirea principiilor internaționalismului proletar are bogate tradiții revoluționare. Ele au stat mărturie că P.C.R., conducind mișcarea revoluționară și democratică din România, a imbinat lupta împotriva exploatare și asupritorilor omului — interni și externi — cu acțiunile de sprijinire a proletariatului internațional. Ele dovedesc că partidul de avangardă al clasei muncitoare din România născută, nici în trecut și nici în prezent, nu a despărțit profundul patriotism de internaționalismul proletar, ci le-a conceput organic, ceea ce a contribuit la creșterea luptei celor ce muncesc de pe tot globul împotriva exploatare și asupririi, la cimentarea mișcării muncitorești internaționale, la creșterea prestigiului național și internațional al clasei noastre muncitoare, al forțelor progresiste și democratice“.

Conf. univ. dr. ION STOIAN, rectorul Academiei de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu“ de pe lângă C.C. al P.C.R., în comunicarea : Politica Partidului Comunist Român de dezvoltare a solidarității internaționaliste cu partidele comuniste și muncitorești, a relevat întrepătrunderea dialectică, unitatea organică dintre factorii național și internațional în procesul revoluționar de trecere de la capitalism la socialism.

„Actualul stadiu de dezvoltare a procesului revoluționar mondial, înfăptuirea obiectivelor de interes general ale luptei antiimperialiste reclamă mai intens ca oricând solidaritatea celor mai largi forțe antiimperialiste. În aceste condiții elementul fundamental al internaționalismului îl constituie grija pentru dezvoltarea solidarității frățești dintre toate partidele comuniste și muncitorești, colaborarea strânsă și întraajutorarea dintre toate țările socialiste, pe baza principiilor marxism-leninismului și internaționalismului proletar, făurirea unității de luptă a tuturor forțelor revoluționare, democratice, antiimperialiste, pentru triumful pe plan mondial al cauzei socialismului și comunismului. Căile, mijloacele și formele prin care partidele comuniste contribuie la înfăptuirea acestor sarcini economice, la împlinirea țelurilor clasei muncitoare, ale tuturor comunistilor și ale celorlalte forțe revoluționare depind, firește, de locul și rolul proletariatului în societate, de condițiile în care activează fiecare partid comunist.

Linia fundamentală a politicii și activității internaționale promovate de Partidul Comunist Român o constituie dezvoltarea relațiilor de prietenie și cooperare cu țările socialiste, solidaritatea activă cu partidele comuniste și muncitorești, cu toate forțele revoluționare, cu mișcările de eliberare națională de pe toate continentele, partidul nostru îndeplinindu-și cu înalt simț de răspundere obligațiile ce-i revin pe plan internațional, ca detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești, al frontului antiimperialist...

O problemă de interes vital pentru dezvoltarea și întărirea mișcării comuniste și muncitorești internaționale, pentru creșterea forței și prestigiului

ideilor socialismului este refacerea unității și întăririi coeziunii ei — cerință fundamentală a internaționalismului socialist în condițiile epocii noastre. Realizarea unității nu este un proces care se înfăptuiește automat, ci presupune o participare activă, susținută, eforturi din partea fiecărui partid frățesc, a tuturor partidelor comuniste.

Analiza atentă a realităților lumii contemporane, a activității pe care o duc partidele comuniste și muncitorești pe plan mondial evidențiază, ca o trăsătură fundamentală pe care viața impune s-o luăm în considerare, o largă diversitate de condiții în care-și desfășoară activitatea partidele comuniste și muncitorești. Evident că altele sînt condițiile în care activează cele 14 partide comuniste din țările socialiste, care sînt la putere, care au de soluționat problemele construcției sociale, politice, a noii societăți, și altele sînt condițiile, sarcinile, problemele specifice care se ridică în fața partidelor frățesti din țările capitaliste dezvoltate, care au în fața lor o burghezie versată, care ani îndelungați a desfășurat o propagandă ostilă; cu totul altele sînt problemele care se ridică în fața partidelor comuniste din țările recent eliberate, din țările care se află în diferite faze ale procesului de lichidare a subdezvoltării și în fața cărora se ridică problema căilor de dezvoltare.

Mai mult ca oricînd, internaționalismul proletar cere în zilele noastre ca în relațiile dintre țările socialiste, dintre partidele comuniste și muncitorești să se poarte de la această diversitate de condiții economice, sociale, politice în care activează partidele frățesti, de la sarcinile și preocupările diferite impuse de aceste condiții, de la dreptul fiecărui partid de a-și elabora de sine stătător politica.

Este evident că într-o asemenea diversitate de condiții — așa cum încă Marx și Engels remarcă — există posibilitatea apariției unor puncte de vedere originale, proprii unui partid sau altuia, care se deosebesc de punctele de vedere ale altora în legătură cu modul în care se concepe soluționarea fie a unor probleme interne ce stau în fața partidului respectiv, fie a unor probleme de ansamblu, care privesc mișcarea comunistă în ansamblul său, dezvoltarea socială pe plan mondial. Elementele particulare de strategie, de tactică, de organizare și conducere a luptei revoluționare reprezintă o aplicare a generalului la condițiile concrete, o manifestare a generalului prin particular, prin specificitatea din fiecare țară, prin activitatea concretă a fiecărui partid. În legătură cu aceasta, socotim potrivit să reamintim aici cuvintele lui Engels, care spune că într-o mișcare ideile cu adevărat internaționale sînt acelea care reflectă realitățile naționale din fiecare țară.

Păstrînd în mod consecvent, stăruitor convingerea că deasupra oricăror deosebiri de vederi trebuie așezat întotdeauna ceea ce este comun și unește partidele comuniste — și care reprezintă elementul fundamental în mișcarea comunistă —, partidul nostru își aduce întreaga contribuție la cauza unității mișcării comuniste și muncitorești internaționale. Partidul Comunist Român a participat la Consfătuirea internațională a partidelor comuniste și muncitorești cu convingerea că slujește interesele unității în lupta împotriva imperialismului, își aduce contribuția la îmbunătățirea climatului din mișcarea comunistă, la apropierea și înțelegerea între partidele comuniste, la întărirea coeziunii lor sub steagul marxism-leninismului și internaționalismului proletar, la întărirea unității tuturor forțelor antiimperialiste.

Partidul nostru, fidel internaționalismului socialist, trecutului glorios de luptă al mișcării noastre muncitorești, acționează și va acționa și în viitor cu perseverență pentru a contribui la refacerea unității mișcării comuniste, la întărirea solidarității internaționale cu toate partidele comuniste și muncitorești, cu toate forțele antiimperialiste“.

Sesiunea — eveniment științific important în seria manifestărilor consacrate aniversării a 25 de ani de la eliberarea României de sub jugul fascist — a dezbătut în spiritul ideilor marxism-leninismului creator probleme importante ale luptei revoluționare și ale construirii socialismului, care preocupă în egală măsură pe economiști, istorici și filozofi.

Referindu-se, în cadrul comunicărilor, la întreaga devenire socială, la realitatea istorică în totalitatea ei, participanții la dezbateri, analizând aceste două concepte fundamentale — generalul și particularul —, au dat posibilitatea abordării unei arii largi de probleme ale procesului de edificare a socialismului și de cunoaștere a acestei grandioase opere, cea mai importantă și mai măreață din cîte a cunoscut pînă în prezent istoria.

În cuvîntul de închidere, ION POPESCU-PUȚURI, director al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R., a subliniat că o caracteristică dominantă a lucrărilor sesiunii a fost desfășurarea ei sub semnul profundului atașament la ideile marxismului, ale lui Lenin, a cărui aniversare centenară din anul viitor va prileji pentru partidele comuniste și muncitorești, pentru întreaga omenire progresistă un eveniment remarcabil.

Sesiunea științifică de la Moscova consacrată celei de-a 25-a aniversări a eliberării României

În cadrul manifestărilor din Uniunea Sovietică prilejuite de cea de-a 25-a aniversare a eliberării României de sub jugul fascist, Academia de științe a Uniunii Sovietice, Institutul de marxism-leninism și Academia de științe sociale de pe lângă C.C. al P.C.U.S. au organizat, la 19 august, o sesiune științifică, la care au participat academicienii I. V. Jukov, șeful secției istorie a Academiei de științe a U.R.S.S., I. I. Minț, G. D. Obicikin, prim-adjunct al directorului Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., numeroși cercetători științifici.

La lucrările sesiunii a luat parte și o delegație a oamenilor de știință din România.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de acad. I. I. Minț, care a subliniat că împlinirea unui sfert de veac de la eliberarea României este o sărbătoare nu numai a poporului român, ci și a poporului sovietic, a întregii omeniri progresiste. Vorbind despre succesele importante obținute de poporul român în cei 25 de ani, academicianul sovietic a spus că acestea au fost exprimate într-un mod semnificativ în raportul prezentat la Congresul al X-lea al P.C.R.

Referindu-se la tradițiile prieteniei româno-sovietice, vorbitorul a evocat crearea de către revoluționarii români a primului batalion care a luat parte activă la luptele pentru apărarea Revoluției din Octombrie și a tinărului stat sovietic.

Acad. C. Ionescu-Gulian, conducătorul delegației oamenilor de știință români, a mulțumit pentru cuvintele alese rostite la adresa poporului român și a făcut o scurtă trecere în revistă a condițiilor în care a avut loc insurecția armată de la 23 August 1944, inspirată, organizată și condusă de Partidul Comunist Român. El a subliniat importanța istorică a Congresului al X-lea al P.C.R., care a prezentat o sinteză științifică a realizărilor obținute de poporul român în acești ani și a aprobat programul de viitor al construirii societății socialiste multilateral dezvoltate, sporind astfel nemăsurat strălucirea sărbătorii sfertului de veac de la eliberarea României.

În continuare, au fost prezentate comunicările științifice: *Eliberarea României de sub jugul fascist*, de colonel A. V. Antosiak, candidat în științe istorice., *Victoria revoluției populare în România*, de Alla Iazkova, candidat în științe istorice; *25 de ani pe calea construirii socialismului*, de I. Oleinik, doctor în științe economice.

Cu un deosebit interes au fost urmărite comunicările științifice prezentate de dr. Hutira, prorector la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu“ de pe lângă C.C. al P.C.R., și dr. I. Desmireanu, director adjunct al Institutului de cercetări economice al Academiei Republicii Socialiste România (*Principalele trăsături caracteristice ale evoluției vieții economice și social-politice din România*), precum și cea prezentată de dr. Gheorghe Zaharia, director adjunct al Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. (*Insurecția din August 1944, eveniment epocal în istoria poporului român*).

Simpozion: Tradițiile revoluționare și rolul lor în dezvoltarea conștiinței socialiste, patriotice a tineretului

În zilele de 25 și 26 iulie a.c. s-au desfășurat în București lucrările simpozionului: **Tradițiile revoluționare și rolul lor în dezvoltarea conștiinței socialiste, patriotice a tineretului**, organizat de Centrul de cercetări pentru problemele tineretului și C.C. al U.T.C., împreună cu Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de tovarășul ION ILIESCU, prim-secretar al C.C. al U.T.C., ministru pentru problemele tineretului. După ce a subliniat importanța cunoașterii tradițiilor revoluționare în educarea conștiinței patriotice a tineretului, vorbitorul a prezentat un succint tablou al contribuției tineretului la lupta revoluționară, la înfăptuirea insurecției armate de la 23 August 1944 și la războiul antifascist, la refacerea economiei și construcția socialismului.

„Caracterizată prin pasiunea pentru adevăr și marile idealuri, prin dinamism și receptivitate la toate schimbările innoitoare ale vieții sociale — a arătat tovarășul Ion Iliescu —, tînăra generație a reprezentat dintotdeauna un factor activ, dinamic al societății. Tineretul a participat la progresul forțelor materiale și spirituale ale civilizației, a fost de partea mișcărilor revoluționare, progresiste pe plan social și politic, a dat din rîndurile sale numeroși exponenți ai ideilor înaintate, ai inovației pe tărîmul culturii, artei și științei.

În anii regimului burghezo-moșieresc, înfruntînd prigoana, teroarea și închisorile, uteciștii au fost în primele rînduri, alături de comuniști, în lupta împotriva asupririi, pentru cucerirea drepturilor economice și politice, pentru apărarea libertăților democratice, împotriva fascismului și a războiului.

Tineretul și-a adus o contribuție de seamă la înfăptuirea actului istoric de la 23 August 1944, care a dus la răsturnarea dictaturii fasciste și a deschis drumul înfăptuirii revoluției populare în România. Răspunzînd chemării partidului comunist, mii și mii de tineri uteciști s-au înrolat voluntar în războiul pentru eliberarea patriei și zdrobirea definitivă a fascismului.

În anii construcției socialiste, tineretul a participat și participă cu entuziasm la lupta și munca întregului popor pentru făurirea noii orînduiri sociale. Pe șantierele naționale ale tineretului, în anii de reconstrucție a țării, ca și în anii construirii socialismului în patria noastră, în uzine, pe ogoare, în școli și laboratoare, tineretul a arătat nu numai dragoste și pasiune pentru tot ceea ce se face pe aceste meleaguri, ci și dăruire și spirit de sacrificiu în realizarea politicii partidului nostru, pentru edificarea României socialiste. În tot ce s-a înfăptuit în acești ani este incorporată și munca generațiilor tinere“.

Simpozionul s-a înscris în cadrul complexului de acțiuni care s-au organizat în cîntea Congresului al X-lea al P.C.R. și a aniversării unui sfert de veac de la victoria insurecției armate din August 1944.

În cadrul simpozionului au fost prezentate comunicări pe teme de *istorie* și *metodică a muncii educative*, realizate de cercetători în istorie, cadre didactice, activiști de partid și U.T.C., ziaști.

Prin tematica sa, simpozionul a urmărit două obiective : aprofundarea unor aspecte legate de tradițiile progresiste ale poporului, ale clasei muncitoare, în frunte cu P.C.R., precum și ale U.T.C., avându-se în vedere continuitatea acestor tradiții în anii construcției socialismului ; folosirea acestor tradiții în activitatea educativă cu tineretul, în munca organizațiilor U.T.C., precum și în activitatea unor instituții educative.

Comunicările pe teme de *istorie* au pornit de la ideea că formarea conștiinței socialiste a tinerei generații are ca o componentă esențială educarea sa patriotică, că încrederea în viitorul luminos al țării își află un suport solid în cultivarea respectului față de trecutul său glorios, față de pildele de eroism și vitejie care brăzdează istoria națională, conferind poporului nostru distincția demnității și bărbăției, a unor înalte virtuți morale și spirituale, dovedite de-a lungul veacurilor în lupta pentru afirmarea și apărarea ființei naționale, pentru realizarea idealurilor de libertate și dreptate socială.

Cunoașterea istoriei clasei noastre muncitoare, a Partidului Comunist Român, a contribuției pe care a adus-o în lupta revoluționară Uniunea Tineretului Comunist constituie un important mijloc de educație revoluționară a tineretului, de dezvoltare a dorinței de a purta cu devotament mai departe, prin timp, flamura de luptă și muncă a înaintașilor, a celor mai buni fii ai poporului — comuniștii.

Călăuzindu-se în mod consecvent după învățătura marxist-leninistă și aplicând-o la condițiile țării noastre, Partidul Comunist Român a acordat, încă de la începutul existenței sale, o atenție deosebită făuririi și conducerii organizației comuniste de tineret. Crearea U.T.C. — acest moment cardinal al istoriei mișcării revoluționare și democratice de tineret din România — a făcut obiectul comunicării prezentate în cadrul simpozionului de C. PETCULESCU, cercetător științific la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

Urmărind să înfățișeze cât mai cuprinzător procesul de făurire a organizației revoluționare de tineret din România, autorul a relevat de la început că din punct de vedere organizatoric mișcarea revoluționară de tineret era alcătuită, la sfârșitul celui de-al 2-lea deceniu al secolului al XX-lea, din Mișcarea tineretului socialist din vechea Românie, Uniunea tineretului muncitor din Ardeal și Banat (constituită la Congresul din iulie 1920), Uniunea tineretului socialist din Bucovina (constituită la Congresul din septembrie 1920). Rolul coordonator al acestei mișcări a revenit, în mod obiectiv, Comitetului Central al Mișcării tineretului socialist, care mijlocea o strinsă legătură între aceste organizații cu caracter regional, mobilizându-le la o serie de acțiuni pentru apărarea intereselor vitale ale tineretului și militând neobosit pentru crearea unei organizații revoluționare unice.

Apariția pe arena vieții politice românești, în mai 1921, a Partidului Comunist Român — detașamentul de avangardă al clasei muncitoare — a constituit un eveniment de însemnătate istorică pentru mișcarea muncitorească, pentru destinele poporului român. Transformarea partidului socialist în partid comunist a ridicat pe o treaptă superioară lupta revoluționară din țara noastră, dînd un puternic avînt procesului de clarificare ideologică și politică a mișcării noastre muncitorești.

Făurirea partidului de tip nou, comunist, se subliniază în comunicare, a marcat în același timp o cotitură radicală și în mișcarea revoluționară și democratică de tineret din România, avînd o influență hotărîtoare asupra dezvoltării și evoluției ei ulterioare, a unificării sale într-o organizație unică, comunistă, marxist-leninistă. Partidul comunist a acordat o atenție deosebită bazei sale de cadre, preocupîndu-se îndeaproape de formarea și educarea tineretului în spiritul principiilor comuniste, de atragere și antrenare a acestuia la eroica luptă pentru înfăptuirea nobilelor sale idealuri.

„Procesul făuririi organizației revoluționare de tineret din România — scrie autorul — începe din a doua jumătate a anului 1921. Curentul de unificare din mișcarea revoluționară de tineret era în acel moment deosebit de puternic și favorabil, majoritatea covârșitoare a membrilor organizațiilor, în congrese, conferințe sau întruniri, în scrisori, moțiuni sau apeluri, și-au exprimat de fiecare dată adeziunea și voința nestrămutată de a acționa în acest sens“.

O contribuție deosebită a adus în această perioadă ziarul „Tineretul socialist“, organ al Mișcării tineretului socialist din România, reapărut la 28 august 1921, după o suspendare a apariției sale timp de aproape 6 luni.

Încercările de convocare a congresului general de unificare, care trebuia să consfințească crearea organizației revoluționare unice, erau însă sistematic boicotate de autoritățile siguranței, ce refuzau să dea aprobarea de rigoare. În cele din urmă se reușește totuși convocarea pentru luna martie 1922 a unei conferințe generale a tineretului socialist.

Într-o atmosferă sărbătorească, de puternic entuziasm — subliniază autorul — s-au deschis în Capitală, la 19 martie 1922, lucrările conferinței generale a tineretului socialist, care a reunit pentru prima dată în istoria mișcării revoluționare de tineret reprezentanți a 19 organizații din întreaga țară.

„Rezultat al unei activități intense, perseverente și neobosite, desfășurate vreme de peste cinci ani de o serie de activiști de frunte ca Elena Filipovici, Lucrețiu Pătrășcanu, N. Popescu-Doreanu, Gheorghe Stoica, Alexandru Buican, Ștefan Teodorescu și mulți alții, conferința din martie 1922 a pus bazele ideologice și organizatorice ale organizației revoluționare, marxist-leniniste de tineret, a marcat în același timp — după cum apreciază majoritatea documentelor vremii — începutul unificării definitive a mișcării de tineret din România“.

Procesul de cristalizare a organizației comuniste de tineret din țara noastră, de creștere a maturității sale politice a continuat cu o și mai mare intensitate în perioada ce a urmat conferinței. Colectivul de lucru constituit la București, de conferința din martie 1922 prin cooptarea în Comitetul Central provizoriu a doi reprezentanți ai Uniunii tineretului muncitor din Ardeal și Banat, se menționează în comunicare, întreg activul mișcării de tineret, în adunări generale, întruniri, prin intermediul organelor sale de presă, au desfășurat paralel cu activitatea cultural-politică, de educație comunistă, o muncă susținută pentru convocarea congresului general de unificare. Congresul U.T.M. din Ardeal și Banat din 4—5 august 1922 cît și conferințele reprezentanților organizațiilor de tineret din celelalte regiuni ale țării convocate la București la 18 august și 9 septembrie 1922 au analizat și au dezbătut în spirit comunist, principial, hotărârile și măsurile adoptate în vederea realizării de fapt a unificării, stabilind sarcinile concrete ce le reveneau în pregătirea lucrărilor congresului.

„Un însemnat pas înainte pe linia desăvîrșirii procesului de unificare și de creare a organizației comuniste unice de tineret din România — relevă autorul — l-a constituit plenara Comitetului Central provizoriu al Mișcării tineretului socialist din 11 martie 1923 de la București. Reflectînd creșterea maturității politice-ideologice a mișcării de tineret, rezultatele pozitive obținute în acțiunea practică de centralizare a organizațiilor din întreaga țară, plenara a hotărît în unanimitate schimbarea denumirii Mișcării tineretului socialist în Uniunea tineretului socialist. Această măsură, cu profunde ur-

mări pe plan organizatoric, a impulsionat mișcarea de tineret, grăbind desăvârșirea procesului de făurire a U.T.C.“.

Datorită măsurilor antimuncitorești luate de guvernul liberal, Congresul general al tineretului socialist nu a putut fi convocat decât ilegal, în cea mai strictă conspirativitate, la începutul anului 1924, la Sibiu. La lucrările lui a participat un grup restrâns de cadre de bază ale mișcării revoluționare de tineret. Analizând situație existentă în țară în acel moment, eforturile depuse pentru realizarea centralizării organizațiilor de tineret, congresul „a întărit unificarea tineretului muncitor din toate provinciile“, hotărând schimbarea denumirii U.T.S. în U.T.C. și afilierea acesteia la Internaționala Comunistă a Tineretului.

„Odată cu aceasta — conchide autorul — poate fi considerat ca încheiat procesul de făurire a Uniunii Tineretului Comunist, organizația care în anii ce au urmat — sub conducerea și îndrumarea partidului comunist —, în pofida condițiilor de adîncă ilegalitate, a desfășurat o perseverentă muncă de educație comunistă în rîndul tineretului din fabrici, școli, de pe ogoare sau din armată, cultivînd cu migală dragostea față de patrie și de popor, idealurile de libertate și dreptate, de luptă hotărîtă împotriva regimului burghez“.

După crearea U.T.C., tineretul, sub conducerea comuniștilor, a participat cu abnegație la bătăliile de clasă, la lupta împotriva asupririi, pentru cucerirea drepturilor economice și politice, pentru apărarea libertăților democratice, împotriva fascismului și a războiului.

Unele momente ale luptei revoluționare a tineretului în perioada dintre cele două războaie mondiale au fost abordate în comunicările: **Participarea tineretului la lupta forțelor progresiste din România oglindită în presa muncitorească din Transilvania în perioada 1922—1929**, de L. BATHORY și GH. IANCU, cercetători științifici la Institutul de istorie și arheologie al Academiei R.S.R. — Filiala Cluj; **Unele aspecte ale luptei revoluționare a tineretului brașovean în anii ilegalității**, de S. SAON, șeful comisiei politice-ideologice a Comitetului județean al U.T.C. Brașov, și în cea prezentată de G. HRISTODOL, cercetător științific la Institutul de istorie și arheologie al Academiei R.S.R. — Filiala Cluj, intitulată: **Din lupta revoluționară a tineretului clujean în perioada anilor 1932—1934**.

Aceste comunicări au analizat modul în care tineretul din întreaga țară a participat la lupta revoluționară în anii grei ai ilegalității. G. Hristodol, în comunicarea sus-menționată, a arătat că:

„Luptele ceferiștilor clujeni din 1933, puternicele greve de la «Dermata» și din alte întreprinderi locale, acțiunile antifasciste și antirăzboinice ce au avut loc în acest centru cu vechi tradiții revoluționare au intrat de mult în patrimoniul de aur al istoriei mișcării muncitorești din România. Alături de cei vîrstnici, tineretul muncitor din Cluj a participat în mod susținut la luptele economice și politice desfășurate sub conducerea partidului comunist“.

Referindu-se la acțiuni revoluționare inițiate de tinerii din Cluj, autorul relevă că:

„Cu o deosebită vigoare s-a manifestat tineretul din orașul Cluj în cadrul demonstrațiilor de stradă. La 1 Mai 1932 un grup de tineri, cu un steag roșu, cîntînd Internaționala, au demonstrat prin centrul orașului. Fîind întîmpinați de poliție în fața Teatrului maghiar, au

fost arestați mai mulți tineri muncitori. În ziua de 15 ianuarie 1933, un mare grup de tineri muncitori a demonstrat în centrul orașului, strigând lozincile : «Muncă și pâine !», «Jos cu războiul !». Și cu acest prilej a avut loc o încăierare cu poliția, soldată cu arestarea a 6 muncitori tineri.

În succesele acțiuni inițiate de partid împotriva măsurilor luate de clasele exploatare care ținteau să arunce efectele dezastruoase ale crizei pe umerii celor ce muncesc, în ziua de 2 februarie 1933 uteciștii au participat la o demonstrație împotriva foametei, demonstrație pregătită în ședința organizației locale a P.C.R.“.

G. Hristodol, în succinta trecere în revistă a frământărilor revoluționare ce au cuprins tineretul clujean în perioada amintită, s-a referit și la câteva aspecte privind activitatea revoluționară a studențimii clujene. În comunicare este prezentată atitudinea dirză a tânărului profesor T. Bugnariu, „care, în apărarea susținută în fața consiliului de război al Corpului VI armată, unde era judecat, a demască esența fascismului și a apărât, într-o manieră impresionantă și cu o argumentare impecabilă, interesele naționale ale României în fața primejdiei ce se contura în atmosfera politică de după venirea hitlerismului la putere. Făcându-se ecoul celor mai conștiente pături ale societății românești, prof. T. Bugnariu declara : «Generații întregi și-au făcut o datorie de onoare pentru cîștigarea acestor libertăți, pentru păstrarea lor s-au adus jertfe nenumărate ; tocmai de aceea sînt convins că, apărînd libertățile și drepturile democratice, am făcut un serviciu națiunii mele». Dîndu-și seama de pericolul ce-l reprezenta fascismul pentru moștenirea culturală a țării, T. Bugnariu ținea să sublinieze că tineretul «este responsabil de continuitatea culturii în țara sa. Orice tineret care dezertează de la această datorie de a-și însuși și a duce mai departe moștenirea spirituală a înaintașilor, în folosul evoluției progresive a poporului său și a umanității, va fi aspru judecat de istorie»“.

Acțiunile revoluționare ale tineretului din patria noastră din anii ilegalității sînt străbătute ca de un fir roșu de patriotism, de dirzenie și eroism. Tinerii, în anii grei ai ilegalității, acționînd sub îndrumarea permanentă a Partidului Comunist Român, în fabrici și uzine, în instituții, în școli și universități, în armată, la sate, au adus o valoroasă contribuție la lupta poporului român, sub conducerea comuniștilor, pentru transformarea revoluționară a României.

Lectorul univ. dr. GH. I. IONIȚĂ de la Universitatea București a susținut comunicarea : **Considerații privind lupta democratică, patriotică, antifascistă a tineretului din România în anii premergători celui de-al doilea război mondial.** Autorul a arătat că prin obiectivele de luptă, hotărîrea și abnegația manifestată în focul bătăliilor sociale și politice desfășurate s-a afirmat cu vigoare în perioada dată poziția înaintată a Uniunii Tineretului Comunist, organizația revoluționară a tineretului din țara noastră. Este bine cunoscut faptul că, în acei ani, U.T.C. a putut activa și duce mai departe steagul tradițiilor înaintate de luptă ale tineretului patriot, revoluționar doar prin înfrîngerea unor multiple obstacole și greutăți, începînd cu cele mai nefaste provocate de teroarea permanent exercitată asupra sa de autoritățile reacționare burghezo-moșierești și continuînd cu încercările grupărilor fasciste, ale legionarilor în primul rînd, de a ademeni tineretul în mrejele demagogiei lor.

„În perioada care ne stă în atenție — arată Gh. I. Ioniță —, în rîndurile U.T.C. s-au format numeroși luptători revoluționari, mulți dintre ei promovați apoi în partidul comunist ; în rîndurile U.T.C. au crescut și s-au afirmat numeroase cadre, puternic ancorate în realitățile economice, sociale și politice ale țării, cadre legate organic de masa tineretului din România“.

Comunicarea a relevat, în continuare, concluziile ce se desprind din participarea tineretului la luptă în cadrul organizațiilor de masă legale create și conduse de P.C.R., la lupta antifascistă și antirăzboinică din acea perioadă, la acțiunile organizate în sprijinul luptei democratice, antifasciste desfășurate de tinerii din diferitele țări ale lumii. La fel ca și în perioadele anterioare ale istoriei sale, Uniunea Tineretului Comunist și, sub conducerea sau influența sa, alte organizații și grupări de tineret în anii premergători celui de-al doilea război mondial au dovedit profunzimea sentimentelor lor patriotice, democratice, antifasciste, antihitleriste de care era animată tînăra generație din România.

Una dintre trăsăturile mișcării revoluționare a tineretului din România, prezentă încă de la începuturile sale și care s-a concretizat într-o serie de acțiuni, o constituie îmbinarea continuă și consecventă a patriotismului cu internaționalismul proletar. În cadrul simpozionului, această trăsătură a mișcării revoluționare a tineretului din România a fost analizată de lector univ. dr. ION BABICI, în comunicarea: **Tradițiile internaționaliste ale mișcării revoluționare a tineretului din România.**

Acțiunile internaționaliste ale tineretului român — subliniază autorul — au îmbrăcat forme dintre cele mai variate. Solidaritatea s-a manifestat cînd popoarele și tinerii din alte țări au dobîndit succese contra aceluiași vrăjmaș. Tînăra generație a dat dovadă de înțelegere și simpatie atunci cînd mari primejdii s-au abătut asupra popoarelor și tineretului de pe diferite meridiane ale globului.

În același timp, lupta tineretului din România — parte integrantă din lupta întregului nostru popor pentru libertate, democrație, progres social și independență națională — s-a bucurat de solidaritatea deplină a mișcării revoluționare de tineret din alte țări ale lumii.

Referindu-se la acțiunile internaționaliste ale organizației revoluționare a tineretului din patria noastră, I. Babici a arătat că, la chemarea partidului comunist, U.T.C. a popularizat în întreaga sa activitate realizările primului stat socialist din lume, ale primei revoluții proletare victorioase, a militat pentru o politică de pace și prietenie cu țara vecină de la răsărit — Uniunea Sovietică. Ideea prieteniei româno-sovietice a străbătut continuu ca un fir roșu lupta organizației comuniste de tineret din patria noastră.

Uniunea Tineretului Comunist, se subliniază în comunicare, a calificat regimul hitlerist instaurat în Germania la 30 ianuarie 1933 drept cel mai grav pericol pentru viața popoarelor și a tineretului lumii, situîndu-se cu fermitate pe pozițiile luptei împotriva ideologiei fasciste, antiumane, contra actelor agresive ale fascismului. Acționînd cu hotărîre și curaj împotriva organizațiilor fasciste interne, tînăra generație a luat parte activă la mișcarea antifascistă a poporului român, organizată și condusă de P.C.R., și-a manifestat solidaritatea cu lupta dusă contra fascismului în alte țări.

„Luminoase pagini de epopee în istoria mișcării naționale antifasciste, pentru libertate și democrație sînt acțiunile desfășurate pe întreg cuprinsul patriei împotriva terorii hitleriste din Germania, pentru eliberarea victimelor nazismului. Îndeplinind sarcinile trasate de partidul comunist, masele de tineri, mobilizate de U.T.C., au demonstrat în repetate rînduri în fața legației și a consulatelor germane din București și Cluj contra procesului de la Leipzig înscenat în 1933 de hitleriști lui Gheorghe Dimitrov și tovarășilor săi. La Brașov, Timișoara, Arad și în alte localități, numeroși tineri — fără deosebire de naționalitate — au luat parte la activitatea comitetelor pentru eliberarea lui Thälmann și a celorlalți antifasciști din Germania.

Mișcarea revoluționară și democratică a tineretului din România, sub directă îndrumare a P.C.R., și-a manifestat simpatia cu însurecțiile antifasciste din Austria și Spania (1934). O formă a mișcării

de solidaritate a reprezentat-o stringerea de ajutoare materiale pentru antifasciștii austrieci și spanioli“.

Situându-se pe linia tradițiilor sale de apărare a primului stat socialist, se menționează în comunicare, U.T.C., dînd viață chemărilor Partidului Comunist Român, s-a ridicat de la început cu toată energia contra agresiunii hitleriste antisovietice, în care a fost împinsă, contrar voinței poporului nostru, și România. Tineretul, care era trimis să moară pentru o cauză potrivnică intereselor lui, se împotriva încorporărilor sau refuza să plece pe front.

Luptele revoluționare duse de clasa muncitoare pentru o viață mai bună, în care tineretul s-a încadrat, înscriind pagini de bărbăție și eroism, s-au ridicat pe o treaptă superioară în zilele insurecției din August 1944. Acest moment din activitatea revoluționară a tineretului din România a fost analizat în comunicarea **Contribuția tineretului la înfăptuirea insurecției armate din August 1944**, susținută în cadrul simpozionului de dr. FLOREA DRAGNE, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.

În zilele tumultuosului August 1944 — în frunte cu comuniștii —, uteciștii și numeroși tineri din fabrici, de pe ogoare, din instituții sau școli au sprijinit activ, sub diferite forme, unitățile militare, au luptat cu arma în mînă în acțiunile eroice pentru curățirea Capitalei și a altor regiuni ale țării de trupele hitleriste și hortiste.

Unitățile militare și formațiunile de luptă patriotice, organizate și înarmate de partidul comunist, în care intrau un mare număr de tineri — arată autorul —, au întreprins o serie de acțiuni pentru a-i deruta și paraliza, încă în seara zilei de 23 August, pe cei aproximativ 8 000 de militari, ofițeri, subofițeri și soldați hitleriști din interiorul Capitalei, instalați în cazărmi, hoteluri, barăci și în case particulare. Obiectivele militare hitleriste prevăzute în planul insurecției au fost blocate și izolate; legăturile prin fir cu străinătatea ale comandamentelor, autorităților civile și militare germane au fost întrerupte; au fost atacate grupele răzlețe de soldați și ofițeri naziști, dezarmate și internate.

„La luptele insurecționale — relevă autorul — au participat activ mulți alți tineri muncitori din București — de la atelierele C.F.R. «Grivița», de la uzinele «Malaxa», «Vulcan», de la Fabrica de piine «Gagel», de la A.P.A.C.A. ș.a. —, care s-au oferit să călăuzească ostașii români pe căi ferite, le-au arătat cuiburile de rezistență dușmane și locurile de infiltrare ale acestora pe unele străzi, aducîndu-și, sub diferite forme, contribuția la înfăptuirea insurecției din August 1944“.

Sînt fapte pilduitoare — scrie Fl. Dragne —, definitorii pentru atitudinea tinerei noastre generații, care, în August 1944, la chemarea Partidului Comunist Român, sub ploaia de gloanțe și bombe ucigătoare, a luptat fără șovăire, aducîndu-și contribuția plenară la victoria insurecției antifasciste, la triumful idealurilor spre care-l chemau partidul și patria.

Un aspect mai puțin cunoscut în istoriografia noastră privind participarea tineretului la înfăptuirea insurecției din August 1944 a fost analizat de lt.-col. IOAN SORESCU, în comunicarea **Participarea elevilor din școlile militare la lupta pentru eliberarea patriei**.

În timpul desfășurării insurecției armate, la luptele din Capitală și împrejurimi, alături de celelalte unități militare și formațiuni de luptă patriotice — subliniază autorul —, au luptat elevi ai Școlii tehnice aeronautice din Medias, care se aflau în practică la aeroportul Băneasa, și elevi ai școlii de subofițeri de artilerie. De asemenea, la luptele din Valea Prahovei o importantă contribuție la zdrobirea forțelor hitleriste au adus elevii Școlii de ofițeri de rezervă de infanterie din Slănic. Subunitățile școlii militare au interceptat, cu sprijinul popu-

lației locale, pe Valea Slănicului, la 30 august 1944, o puternică coloană de trupe hitleriste, care, hărțuită în luptele din jurul Ploieștiului, urmărea să treacă munții în Transilvania. Izbite din mai multe părți de către subunitățile de elevi, după o luptă scurtă, dar violentă, trupele germane au fost nevoite să se predea. Elevii școlii de ofițeri, cu sprijinul locuitorilor din Slănic, au capturat în această zonă aproape 1000 de soldați germani din Divizia a 5-a artilerie anti-aeriană germană.

În acest timp, școlile de ofițeri și subofițeri ale Armatei române dislocate în Banat și Transilvania erau subordonate Armatei 1, care avea misiunea de a zdrobi forțele inamice aflate în zona respectivă și de a realiza acoperirea granielor de atunci ale țării — impuse prin odiosul dictat de la Viena — împotriva pătrunderii din exterior a unor forțe inamice, hitleriste și horthiste.

După înfăptuirea insurecției armate din August 1944, tineretul, alături de vîrstnici, a luptat pentru eliberarea întregului teritoriu al țării și apoi pe meleagurile Ungariei și Cehoslovaciei, pînă la victoria finală asupra fascismului. Cu singele lor, tinerii au înscris fapte de vitejie, care stau la loc de frunte în cartea de aur a poporului român.

V. BÎRZĂ, în comunicarea **Fapte de eroism săvîrșite de tineretul patriei noastre în războiul antihitlerist**, a înfățișat eroismul tinerilor în luptele duse împotriva fiarei hitleriste și horthiste.

Ostașii români — subliniază autorul — au purtat bătălii înverșunate pentru nimicirea forțelor inamice din interiorul țării; au făcut zăgaz de netrecut în fața ofensivei date de trupele fasciste în podișul Transilvaniei și în Banat; au sfărîmat fortificațiile de pe Olt și Mureș; au pornit ofensiva, împreună cu trupele sovietice, și în ziua de 25 octombrie 1944 a fost eliberată ultima fișie de pămînt a țării.

Diviziile românești au continuat apoi lupta eroică, alături de Armata sovietică, contribuind la zdrobirea trupelor fasciste de pe teritoriile Ungariei și Cehoslovaciei.

În timp ce în fabrici, în uzine și pe ogoare tineretul muncitor își aducea contribuția din plin la creșterea producției, răspunzînd cu înflăcărare chemării P.C.R. „Totul pentru front, totul pentru victorie!“, zeci și sute de tineri, fii credincioși ai patriei, muncitori, țărani și intelectuali, în frunte cu uteciștii, s-au înrolat voluntar în unitățile armatei. În lunile decembrie 1944 și ianuarie 1945 au plecat spre front două eșaloane de voluntari. Primul eșalon avea un efectiv de cîteva sute de tineri, iar al doilea peste 1000. O mare parte dintre acești voluntari erau comuniști și uteciști. În fruntea detașamentului plecat din București se aflau tinerii comuniști Constantin Godeanu și Ion Prică. În primele rînduri ale voluntarilor din Brașov se aflau tinerii Ion Bărbulescu și Alexandru Rusu; primul — comunist din ilegalitate, iar al doilea — utecist, membru în Comitetul județean al U.T.C. Brașov și secretar al celei U.T.C. de la Uzinele I.A.R.

În condițiile grele ale luptelor din timpul iernii, în munții Cehoslovaciei, prin geruri și viscole, uteciștii — se subliniază în comunicare — au dat nemărate pilde de eroism.

„În ziua de 5 martie 1945, în luptele de stradă de la Kopanice, a căzut luptînd eroic utecistul Iosif Petru de la fostele Uzine «Astra» din Brașov. Tinărul voluntar, în vîrstă de 23 de ani, pușcaș mitralior, cu prețul vieții și-a salvat subunitatea de la încercuire“.

În luptele grele de pe riul Hron și-au vărsat singele multii ostași români. Printre eroii căzuți în aceste încleștări cu dușmanul se numără și utecistul Aurel Suci, în vîrstă de 20 de ani, muncitor metalurgist, secretarul celei U.T.C. de la Fabrica „Unirea“ din Cluj.

Devotamentul nemărginit pentru țară al miilor de tineri, al comuniștilor și uteciștilor care și-au dat viața luptînd împotriva fascismului, dirzenia și spiritul lor de sacrificiu, conchide autorul, vor rămîne veșnic în amintirea poporului

nostru. Pilda lor eroică va trăi mereu ca un îndemn pentru tineretul patriei noastre de a munci cu rivă, de a învăța și de a crește asemenea lor, curajos și viteaz, gata oricând să dăruiască totul pentru patria noastră socialistă, pentru viitorul ei fericit.

În perioada construcției socialiste, tineretul ia parte cu înflăcărare la lupta și munca întregului popor pentru edificarea noii vieți.

În cei douăzeci și cinci de ani care au trecut de la eliberarea țării, a subliniat ALEXANDRU I. POPESCU, cercetător științific la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., în comunicarea **Tineretul — prezență activă în opera de construire a socialismului în țara noastră**, tinerii au avut o participare viguroasă în toate domeniile de activitate.

„În fiecare fabrică și uzină ridicată pe pământul patriei, în marile succese obținute în industrializarea țării, în transformarea socialistă a agriculturii, în dezvoltarea științei și culturii sînt încorporate și dăruirea pleneră, hărnicia și entuziasmul tineretului. «Procese înnoitoare care au loc în toate domeniile vieții noastre sociale — se arată în Tezele C.C. al P.C.R. pentru Congresul al X-lea al partidului — solicită din plin aportul tineretului, oferă cîmp larg de afirmare a elanului și inițiativei sale creatoare.»“.

Tinăra generație din țara noastră, încadrată în marea sa majoritate în organizația revoluționară a tineretului muncitor — Uniunea Tineretului Comunist —, în forme mereu perfecționate, își sporește contribuția în activitatea economică, în viața social-politică și culturală, luptă pentru înfăptuirea politicii partidului.

Conchizînd, Al. I. Popescu a arătat că :

„recenta Plenară comună a C.C. al U.T.C. și a Consiliului U.A.S.R. — dezbătînd într-o atmosferă de puternic entuziasm Tezele C.C. al P.C.R. și proiectul de Directive ale Congresului al X-lea al Partidului Comunist Român — a reafirmat decizia fermă a întregului nostru tineret, a tuturor tinerilor muncitori, țărani, intelectuali, elevi și studenți, indiferent de naționalitate, de a-și consacra toate forțele, pricepera și elanul tineresc înfăptuirii programului de înflorire multilaterală a națiunii noastre socialiste“.

În cadrul simpozionului, pe teme de metodică a muncii educative au fost prezentate comunicările : *Sensul conceptului de tradiție și valențele sale educative*, de conf. univ. P. PÂNZARU, de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu“ ; *Tradiție și simbol*, de P. NIȚĂ, șef de secție la redacția „Tînărul leninist“ ; *Virtuțile militare — factor de educație patriotică a tineretului*, de col. T. TAMAS, director adjunct la Editura militară ; *Folosirea tradițiilor revoluționare în educarea patriotică a elevilor din școlile militare*, de lt. col. I. GÂNEA, din Direcția învățămîntului militar M.F.A. ; *Raportul dintre tradițiile revoluționare și realitatea prezentă — mijloc de formare și dezvoltare a conștiinței socialiste a tineretului*, de V. BALOGH, secretar la Comitetul județean al U.T.C. Timiș ; *Tradiția muncii voluntar-patriotice și semnificația ei pentru educarea tineretului*, de lector univ. ȘT. LACHE și asistent universitar GH. IOVAN, de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu“ ; *Rolul muncii voluntar-patriotice în educarea comunistă a studenților de la I.M.F. — Tg. Mureș*, de conf. univ. dr. T. POP, lector univ. G. CRĂCIUN, conf. univ. I. GALL, conf. univ. M. DANE de la I.M.F. Tg. Mureș ; *Muzeul de istorie, mijloc principal în*

dezvoltarea conștiinței socialiste, de I. ARDELEANU, director adjunct la Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România ; Rolul educației patriotice în formarea profilului politic al tineretului, de lector univ. M. TUDOSE și lector univ. dr. P. MIHALACHE, de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu“ ; Probleme ale educării patriotismului socialist la adolescenții școlari de D. BAZAC și D. BURUIANĂ, cercetători științifici la Centrul de cercetări pentru problemele tineretului ; Forme ale muncii de educație comunistă a tineretului folosite de organizația U.T.C. din județul Prahova, de G. MARINICĂ, secretar al Comitetului județean al U.T.C. Prahova ; Forme și metode ale activității organizației U.T.C. din școală pentru educarea patriotică a tineretului, de D. BAZAC, cercetător științific, G. CHELARU, profesor ; Rolul tradițiilor revoluționare în întărirea unității și frăției între tineretul român și cel aparținând naționalităților conlocuitoare, de ST. KIRALY, secretar al Comitetului județean al U.T.C. Harghita ; Cultivarea tradițiilor revoluționare — factor esențial în educarea patriotică, de ENE OCTAVIAN, secretar al Comitetului județean al U.T.C. Brașov.

Întegrindu-se în acțiunile ce s-au organizat în întimpinarea congresului partidului și a aniversării eliberării, simpozionul a constituit un îndemn pentru extinderea activității nobile de cercetare și valorificare a tradițiilor mișcării revoluționare de tineret din țara noastră, la care sînt chemați să participe oamenii de știință și cercetătorii, cadrele didactice, activiștii de partid, de stat și ai U.T.C., scriitorii și artiștii, toți cei care, prin munca și pasiunea lor, pot contribui la studierea și cunoașterea trecutului de luptă al poporului nostru, al clasei muncitoare, al Partidului Comunist și U.T.C., la educarea generației tinere în spiritul acestor tradiții glorioase, la formarea lor ca cetățeni demni ai patriei noastre socialiste.

Politica comparată în dezbaterea Asociației Internaționale de Știință Politică

Între 10 și 14 septembrie a.c. a avut loc la Torino o masă rotundă organizată de Asociația Internațională de Știință Politică, cu concursul Asociației italiene de știință politică și cu ospitalitatea Fundației „Giovanni Agnelli” din Torino; ea a întrunit 45 de politologi din 19 țări. Asociația română de științe politice a participat prin prof. univ. dr. docent *Ioan Ceterchi* și conf. univ. dr. *Ovidiu Trăsnea*. Obiectul dezbaterilor l-a constituit politica comparată.

Organizată în două sesiuni — una tematică și alta metodologică —, reuniunea a prilejuit o analiză destul de amplă a stadiului actual al studiilor comparatiste în știința politică contemporană, precum și un examen al virtuților și carențelor metodei comparative în analiza politologică.

Prima sesiune politică comparativă europeană a avut ca bază de discuție raportul general al profesorului olandez HANS DAALDER: Guverne și sisteme de partide în zece mici democrații europene, în care, după ce se examinează critic cele trei căi posibile de abordare a temei (studiile tradiționale comparatiste asupra formelor de guvernământ, studiile asupra sistemului comparat de partide și studiile asupra modelelor de coaliție), autorul trece la examenul concret a 250 de guverne care s-au succedat după 1918 în zece mici state burgheze europene, constituindu-și baza empirică de pe care lansează unele ipoteze generalizatoare, menite să-i servească, în final, la construirea unor modele formale de analiză a temei. Într-o discuție asemănătoare (dar într-o arie mai largă) se plasează și întinsul material Dimensiune și democrație (în fapt un capitol dintr-o carte despre democrațiile mici din Europa, în curs de apariție), oferit spre dezbateri de către profesorii americani ROBERT DAHL și EDWARD TUFTE, precum și corapoartele prezentate: Rezolvarea conflictelor și stabilitatea democratică în sistemele politice subcultural segmentate (JÜRGEN STEINER), Pluralismul segmentat: pluralism ideologic și coeziune politică (VAL LORWIN), Sistemul de partide și stabilitatea guvernamentală în sistemele parlamentare europene (KLAUS VON BEYME), Dezvoltarea și structurarea politicii de masă în Europa apuseană: reflecții asupra unor posibile modele de explicație (STEIN ROKKAN), Pluralismul segmentar și strategiile politice în Europa continentală: condițiile interne și externe ale „democrației concordante” (GERHARD LEHMBRUCH).

Atât referatele cât și conținutul discuțiilor, care au fost destul de ample, au reliefat întinderea spațială și istorică a studiilor comparatiste care se întreprind în politologia nemarxistă contemporană, dar, în același timp, din punctul nostru de vedere, și riscurile unei comparații multiple operate fără cunoașterea intimă a structurilor și dinamicii politice din țările respective în ceea ce au ele specific,

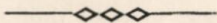
ridicînd cu destulă tărie problema criteriilor care orientează studiul comparativ. Totodată, s-a putut constata că multe din modelele oferite insistă asupra formelor în lumina unor criterii incomplete sau inexact ierarhizate, rămînînd discrete în problema forțelor motrice, generale, dar mai ales specifice, ale evoluției politice din țările analizate.

A doua sesiune — probleme metodologice și dezvoltări actuale în studiile de politică comparată — a pornit de la raportul general al profesorului GIOVANNI SARTORI, decanul Facultății de științe politice din Florența: *Probleme metodologice în politică comparată*. Pornind de la necesitatea unei analize atente asupra metodologiei metodei comparative înseși și a operării distincției între metodologie, tehnicile și procesele de investigare, raportul reliefează aspectele logice și epistemologice ale utilizării metodei comparative în știința politică și ale trecerii de la comparare la clasificare, tipologie și elaborare teoretică, precum și dificultățile și erorile posibile ale acestei treceri. De pe o platformă moderat-positivistă, autorul se pronunță pentru o elaborare teoretică la un nivel mediu de abstractizare. Apoi sînt analizate posibilitățile folosirii metodei comparative în trei strategii de cercetare: teoria generală a sistemelor, analiza datelor de ansamblu și structural-funcționalismul, autorul pronunțîndu-se pentru un structural-funcționalism revizuit într-o perspectivă personală.

Corapoartele au extins și au concretizat aceste preocupări, aducînd interesante elemente noi: *Politica comparată și metoda comparativă* (AREND LIJPHART), *Cu privire la studiul comparativ al fenomenelor de politică publică* (AUSTIN RANNEY), *Schimbarea ca temă a științei politice* (DANKWART RUSTOW), *Determinare-alegere, stabilitate-schimbare: cîteva reflecții despre o polemică contemporană în teoria politică* (GABRIEL ALMOND), și *Conceptul lui Almond „sistemul politic” — o critică textuală* (S. E. FINER). Discuțiile, deosebit de vii și uneori accentuat polemice în problemele metodologiei și conceptualizării politologice, au pus în lumină necesitatea aprofundării, în continuare, a acestor cercetări pentru a putea conferi studiilor politologice tot mai multă precizie științifică și, implicit, eficiență practică.

Intervenția de fond a delegației române, susținută de prof. dr. docent Ioan Ceterchi, a scos în evidență preocupările și realizările specialiștilor noștri în domeniul studiului comparat al instituțiilor și dinamicii politice, făcînd totodată aprecieri de conținut asupra soluțiilor avansate în referate și dezbateri. Ea a insistat asupra rodniceii posibile a studiilor comparatiste în politologie din perspectiva teoretică și metodologică a materialismului istoric, atrăgînd atenția asupra necesității operării cu o criteriologie complexă, care să nu se izoleze de considerarea factorilor socio-economici și a forțelor motrice ale evoluției politice. În această lumină s-a accentuat relevanța utilizării în studiile comparative a unor criterii distincte în cazul analizei unor fenomene și procese politice din sisteme social-politice deosebite ca esență. În sfîrșit, intervenția a subliniat necesitatea studiilor politologice comparative a instituțiilor și evoluției politice din țările sistemului mondial socialist, în lumina dialecticii obiective a generalului și particularului.

Masa rotundă, organizată de I.P.S.A., a prilejuit, așadar, un util schimb de opinii și informații, o confruntare necesară a concepțiilor și instrumentelor de cercetare într-un domeniu atît de vast și de frecvent cum este acela al politicii comparate.

Conferința internațională a istoricilor mișcării muncitorești de la Linz

(16-20 septembrie 1969)

În zilele de 16-20 septembrie 1969 a avut loc la Linz, în Austria, cea de-a 5-a Conferință internațională a istoricilor mișcării muncitorești. Inițiate în 1965 de istoricul austriac Rudolf Neck, conferințele de la Linz au reunit în fiecare an zeci de istorici din numeroase țări care se ocupă de cercetarea mișcării muncitorești, în scopul de a dezbate atît probleme de istorie cu valențe internaționale, cît și probleme de metodologie. Anul acesta au participat la conferință peste 80 de istorici din 17 țări : Austria (25), R.F. a Germaniei (15), Iugoslavia (8), Cehoslovacia (6), Elveția, Olanda, Belgia, R.D.G., Ungaria (4), Franța, Suedia (3), U.R.S.S., România, Bulgaria, Norvegia (2), Canada și Republica Malgășă (1).

Din partea Institutului de studii istorice și social-politice de pe lingă C.C. al P.C.R. au luat parte N. Goldberger, prim-director adjunct, și dr. N. Copoiu, șef de sector.

Pe ordinea de zi a conferinței au figurat două teme : 1. Clasa muncitoare la începutul primului război mondial și 2. Rolul memorialisticii ca izvor istoric. Pentru fiecare temă au fost pregătite referate ca bază de discuție. La prima temă autorii referatelor au fost Ianos Jemnitz (Budapesta), Rudolf Neck (Viena) și Georges Haupt (Paris). La cea de-a doua, un colectiv de istorici din Amsterdam au pregătit referatul principal.

Așa cum era de așteptat, dezbaterile cele mai ample și mai vii a stîrnit tema privind clasa muncitoare la începutul primului război mondial. Cei trei referenți au prezentat atît considerații generale cît și expuneri documentare, fără însă a sublinia teze și idei proprii, bine delimitate. Participanții la dezbaterile acestei teme — în număr de peste 20 — au adus o serie de elemente noi în discuție, în special din istoria partidelor social-democrate din Germania și Austro-Ungaria. Majoritatea vorbitorilor, citînd fapte și date din istoria clasei muncitoare din propriile țări, au sugerat necesitatea adîncirii studierii concrete a multiplelor aspecte din istoria clasei muncitoare, care ar ajuta la înțelegerea poziției ei la începutul primului război mondial.

Ca de obicei, șefii delegațiilor la conferință au stabilit în ultima ședință temele pentru ordinea de zi a celei de-a 6-a Conferințe ce va avea loc la Linz în septembrie 1970. Acestea sînt : 1. Politica și obiectivele partidelor clasei muncitoare în timpul primului război mondial și la sfîrșitul acestuia și 2. Istoriografia Comunei din Paris.

Delegația română a prezentat în scris textul unei intervenții (vezi în acest număr p. 87—91). Au considerat necesar să aducă problema Zimmerwaldului

în fața unei conferințe internaționale deoarece, în ciuda faptului că în istoriografia românească din ultimii ani s-au relevat meritele socialiștilor români în convocarea conferinței de la Zimmerwald, istoricii străini par a nu cunoaște (explicabil dacă ne gândim că lucrările noastre s-au tipărit numai în limba română) această problemă. Delegații români au prezentat, totodată, conferinței facsimilele documentelor care atestă rolul socialiștilor din România în convocarea conferinței de la Zimmerwald. Atât intervenția cât și documentele prezentate au stîrnit interes în rîndul istoricilor din alte țări.

Cel de-al doilea referat de pe ordinea de zi a conferinței prezentat de Jong Frits (Amsterdam) a relevat însemnătatea memorialisticii ca izvor istoric și necesitatea de a corobora informațiile provenite din „memorii” cu cele din alte surse. Delegatul român N. Goldberger, în intervenția sa, a descris experiența istoricilor din România atît în folosirea memorialisticii ca izvor istoric cît mai ales în organizarea adunării de „amintiri” de la veteranii mișcării muncitorești din România.

Redăm, în continuare, extrase din această intervenție.

„Pentru istoricii români care au abordat problematica mișcării muncitorești, valorificarea datelor oferite de memorialistica vremii, pe lîngă alte categorii de izvoare, cum este bunăoară presa, s-a impus cu acuitate, datorită unor împrejurări concrete, mai cu seamă lipsei documentelor de proveniență arhivistă, resimțite mai ales pentru prima ei perioadă, aceea a mișcării socialiste. Dar și după aceea mișcarea muncitorească din România, în cursul zbuciumatei sale istorii, a fost în imposibilitate de a-și conserva sistematic documentele eminate. De aceea, elementele care au putut fi desprinse din amintiri referitoare la dezvoltarea luptei clasei muncitoare, a Partidului Comunist Român în special, care, datorită împrejurărilor politice, a fost obligat să activeze o îndelungată perioadă în ilegalitate, s-au dovedit a fi dintre cele prețioase. Cu ajutorul memoriilor, coroborate cu alte genuri de documente, s-a putut și se poate fixa cu mai multă exactitate conturul diferitelor momente ale istoriei mișcării muncitorești, s-au putut determina mai precis orientările ideologice, ca și rolul diferiților militanți într-o etapă sau alta a evoluției partidului nostru și a mișcării muncitorești în ansamblul ei. O seamă de acțiuni care au constituit adesea verigi dintre cele mai importante ale procesului luptei revoluționare, cu deosebire cele desfășurate în anii ilegalității, au putut fi reconstituite și fixate în circuitul cunoștințelor istorice apelîndu-se și la memorii. Întîlniri secrete, ședințe și chiar congrese ale partidului nostru, ale căror hotărîri au însemnat adevărate jaloane ale dezvoltării luptei clasei muncitoare din România, unele neconsemnate în alte tipuri de documente ale vremii, altele înregistrate fragmentar sau reflectate denaturat în documente care nu emanau direct de la mișcare, ci de la organele siguranței și ale poliției burgheze, au putut fi reconstituite, fie și parțial, folosindu-se în mod critic memoriile participanților la acele evenimente.

În cele mai multe cazuri, memoriile au darul de a reda aspecte policrome inedite ale activității revoluționare a clasei muncitoare, de a fixa nenumărate fapte care țin de istoria vie a oamenilor ca indivizi și care dau savoare și în-deamnă la lectură.

Fără a se dubla documentele arhivistice sau de altă natură, memoriile constituie o sursă documentară, care trebuie să fie folosită, căci ele oferă, dacă nu o completare esențială a imaginii unor evenimente din istoria mișcării muncitorești, deși și aceasta este uneori posibil, cel puțin un plus de informare, un înveliș viu și concret al unei viziuni contemporane imediate.

Este de la sine înțeles că în preocupările noastre de valorificare critică a literaturii memorialistice, în vederea reconstituirii istoriei mișcării muncitorești din România, am acordat atenție, în primul rând, amintirilor care aduc o viziune ce provine din interiorul mișcării, dar și celor datorate unor personalități care au privit mișcarea muncitorească și problematica ei din afara acesteia, deci a adversarilor clasei muncitoare, ori de pe poziții apropiate față de mișcarea muncitorească, ca în cazul acțiunilor de luptă împotriva fascismului, când, alături de clasa muncitoare, s-au situat pătri largi ale populației.

Sigur că, făcând aceste considerații, nu sîntem partizanii ideii de a prelua fără confruntarea necesară datele, faptele, și mai ales aprecierile pe care ni le oferă memorialistul. Din diferite motive, el nu poate fi întru totul lipsit de subiectivism, în profida bunelor sale intenții. Gradul de credibilitate a memoriilor nu se poate să nu difere de la autor la autor, fiind în funcție de rolul pe care fiecare l-a avut în cadrul mișcării, de nivelul de la care a acționat, de posibilitatea practică de a fi văzut și interpretat diversele laturi ale evenimentelor și ale problematicii cu care s-a confruntat mișcarea muncitorească într-un moment sau altul.

Neredactate sistematic, necoroborate de autorul însuși cu documentele aparținînd epocii în care se desfășoară evenimentele relatate, amintirile prezintă inevitabil un caracter fragmentar, oferă o imagine unilaterală a acestor evenimente, ca urmare a receptării lor dintr-un unghi de vedere limitat, individual, autorii lor neputînd, în cele mai multe cazuri, să cunoască practic întreaga gamă de implicații și consecințe pe care aceste evenimente le-au comportat. Amintind aici faptul bine cunoscut că orice amintire este inevitabil afectată sub aspectul veridicității de orientarea politică și ideologică a vremii în care este așternută pe hîrtie, că această orientare poate să concorde sau, dimpotrivă, să fie diametral opusă celei pe care o împărtășea autorul în contextul real al evenimentelor descrise, nu epuizăm nici pe departe seria semnelor de întrebare și de precauție pe care și le pune istoricul cînd este în situația de a folosi memoriile ca sursă documentară.

Încercînd să aruncăm o privire sumară asupra literaturii memorialistice în care se oglindește mișcarea muncitorească din țara noastră și problematica ei, se poate constata cu ușurință că istoricul român beneficiază de un număr restrîns și mai ales inegal în timp de asemenea materiale. Dacă pentru perioada de la începuturile mișcării socialiste și pînă în jurul anului 1900 literatura mișcării muncitorești cu caracter memorialistic este relativ mai bogată, pentru perioadele următoare ea este mult mai săracă în comparație cu amploarea evenimentelor, cu procesul general de maturizare și de afirmare a clasei muncitoare și a avangardei sale politice — Partidul Comunist Român. Acesta a și fost de altfel unul din considerentele fundamentale pentru care la Institutul de studii istorice și social-politice de pe lîngă C.C. al P.C.R. a fost creat un colectiv special, a cărui activitate este consacrată culegerii amintirilor militanților mișcării muncitorești, revoluționare și democratice. Ele vor fi puse la dispoziția istoricilor, prin filiere arhivistice.

Sîntem în măsură să semnalăm, în acest sens, unele rezultate concrete. Nu vom intra în analiza valorii informative sau a metodelor de publicare folosite de alcătuitoarii edițiilor, ci vom menționa numai prezența unora dintre aceste lucrări.

Crearea P.C.R., ca unul din momentele cele mai semnificative ale istoriei mișcării noastre muncitorești, ale cărui lucrări au fost întrerupte odată cu intervenția brutală a poliției și arestarea majorității congresiștilor, a constituit obiectul mai multor evocări. În 1956 a văzut lumina tiparului volumul: **Amintiri despre**

primul Congres al partidului (8—12 mai 1921); alte memorii au fost publicate ulterior în revistele de istorie, cu precădere în „Anale de istorie“.

În 1957 au fost editate amintiri ale unor participanți la marea răsccoală țărănească din 1907, sub titlul : **Amintiri despre răscola din 1907.** O serie de memorii au fost adunate în ultimii ani de la revoluționarii români care au participat la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și la Revoluția din Ungaria din 1919, tipărite în volumele : **Marea revoluție socialistă din Octombrie și mișcarea revoluționară și democratică din România și În sprijinul Republicii Ungare a Sfatu-rilor, 1919.**

În ultimul timp, o atenție deosebită se acordă în țara noastră valorificării posibilităților de a reconstitui, cu ajutorul literaturii memorialistice, istoria unei perioade mai puțin cunoscute pe bază de documente arhivistice și de presă, aceea a rezistenței antifasciste din România, a luptei Partidului Comunist Român și a celorlalte forțe antifasciste pentru răsturnarea dictaturii antonesciene, pentru ieșirea României din războiul antisovietic și trecerea ei, cu toate forțele, alături de coaliția antihitleristă. Realizările sînt deja evidente. În ultimii ani au văzut lumina tiparului mai multe volume de amintiri datorate unor generali și ofițeri superiori, prezenți în fruntea diferitelor unități militare participante la războiul antihitlerist, și numeroase fascicule de amintiri ale diferitelor personalități politice românești care au participat nemijlocit la evenimentele legate de insurecția armată a poporului român din August 1944 și cele care i-au urmat, apărute în revistele noastre de specialitate...“.

„Scînteia“ la a XXV-a aniversare a apariției legale. Expoziție jubiliară

La împlinirea unui sfert de veac de la apariția primului număr al „Scînteii“ legale, Muzeul de istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România a organizat expoziția „Presa revoluționară și democratică din România“.

Prin mărturii originale, gazete, fotografii reprezentînd acțiuni ale tipografilor, portrete, piese folosite în editarea ziarelor ilegale, relatări ale organelor represive, expoziția înfățișează principalele etape parcurse de presa revoluționară și democratică din țara noastră, rolul ziarului „Scînteia“ în propagarea ideilor partidului și mobilizarea maselor la înfăptuirea politicii sale.

În prezentarea tematică a expoziției, prin imbinarea armonioasă a criteriului istoric cu cel tematic, în mod expresiv s-a ilustrat drumul parcurs de presa democratică apărută în țara noastră de la „Curierul românesc“ și „Albina românească“, editate de Ion Eliade Rădulescu și Gheorghe Asachi, pînă la apariția primului număr al „Scînteii“ libere. Prin această expoziție, presa revoluționară și democratică din România, dezvoltată în strînsă legătură cu progresul economic, social, politic și cultural al țării, reconstituie momentele de seamă ale istoriei moderne și contemporane a României. Un prim panou oglindește presa apărută în anul revoluționar 1848. Se află aci gazetele: „Pruncul român“, „Poporul suveran“, „Espatriatul“, „Gazeta de Transilvania“, „Siebenbürger Wochenblatt“, precum și portretele principalilor lor colaboratori: N. Bălcescu, C. Bolliac, A. Treboniu Laurian, Șt. L. Roth, M. Tancicz. Ziare ce poartă patina vremii, cu o ilustrație deosebită, redau alte două momente cruciale ale istoriei poporului nostru: Unirea Moldovei cu Țara Românească în 1859 și războiul de independență din 1877—1878.

În acest cadru social-politic au apărut și primele gazete muncitorești: „Tipograful român“ (1865), „Analele tipografice“ (1869), „Lucrătorul român“ (1872), „Gutenberg“, „Vocea lucrătorului tipograf“ etc. Într-unul din textele acestui panou se arată că de la apariția sa presa muncitorească a contribuit la acțiunea proletariatului pentru organizare, îmbunătățirea condițiilor de lucru, reducerea orelor de muncă, repausul duminical, sporirea salariilor. Un alt panou cuprinde organele de presă ale cercurilor socialiste. Prin variate mărturii este redată activitatea revistei „Contemporanul“, care în anul 1885 apărea într-un tiraj de 5 000 de exemplare. Tot aici se află numere din publicațiile „Înainte“, „Socialistul“, „România viitoare“, precum și portretele unora dintre redactorii acestora: C. Dobrogeanu-Gherea, C. Bacalbașa, Ioan Nădejde, dr. Russel, C. Mille, C. G. Morțun, N. Codreanu.

Legat de întărirea și dezvoltarea mișcării muncitorești și socialiste, de afirmarea elementelor înaintate, revistele „Emanciparea“, „Dacia viitoare“, „Revista socială“, „Critica socială“, prezentate în expoziție, oglesc principalele probleme teoretice ale mișcării socialiste de atunci. Maturizarea clasei

muncitoare, intensificarea acțiunilor sale de luptă sînt reflectate în creșterea numerică și calitativă a presei muncitorești. Activitatea desfășurată în deceniul 9 al secolului al XIX-lea de presa editată de cercurile muncitorești a marcat o nouă etapă în istoria publicisticii revoluționare. Au apărut în acest timp publicații zilnice sau săptămînale ca: „Drepturile omului“, „Dezrobirea“, „Muncitorul“, „Lampa“, „Goarna“ etc. În paginile acestor gazete se încercau lămurirea sarcinilor mișcării revoluționare, îndrumarea acesteia spre noi forme organizatorice. Presa muncitorească apărută la sfîrșitul secolului al XIX-lea, se arată într-unul din panouri, își orienta activitatea în direcția organizării muncitorilor, educării lor în spirit revoluționar, propagării culturii înaintate, răspîndirii marxismului, sprijinirii luptei țăranilor pentru pămînt, luptei pentru vot universal, dezvoltării legăturilor cu mișcarea muncitorească internațională.

Din exponate se impune ideea că în lupta pentru fărîmarea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România și întărirea acestuia un rol deosebit l-a avut presa muncitorească. Între publicațiile care au îndeplinit cu cînstă acest rol au fost: „Munca“, „Lumea nouă“, „Democrația socială“, „Revoluția socială“, „Volkswille“, la care și-au adus contribuția ziariști valoroși, printre care C. Dobrogeanu-Gherea, Sofia Nădejde, Panait Mușoiu, C. Mille, T. Demetrescu, C. Z. Buzdugan, Th. Neculuță, Al. Ionescu, I. C. Frimu ș.a.

Concomitent cu procesul de organizare a luptei clasei muncitoare, cu sporirea influenței sale în rîndurile celorlalte categorii sociale, presa editată de organizațiile muncitorești și-a lărgit sfera de activitate, problemele abordate s-au diversificat. Un loc de seamă îl ocupă în paginile ziarelor muncitorești probleme privind dezvoltarea economică a țării, relațiile sociale, popularizarea succeselor obținute de proletariatul internațional în lupta de clasă, în organizare.

În anii 1900—1905, publicații ca „România muncitoare“, seria I, „Apărătorul“, „Revista ideei“, „Gutenberg“, „Erdélyi Munkáslap“, „Votul poporului“, „Adevărul“, „Glasul poporului“, „1 Mai“, „Mașina tipografică“, „Nagyváradi Munkás Ujság“, editate de cercuri sau grupuri de muncitori, dezbăteau cu ardoare problemele acute ale acelor ani.

Numeroase exponate redau activitatea ziarului „România muncitoare“ (seria a II-a), organ central al mișcării muncitorești din România în anii 1905—1910. Este prezentat în expoziție numărul unic al ziarului „Jos despotismul“, apărut la 24 ianuarie 1905, editat de Cercul „România muncitoare“ din București, prin care muncitorimea din România a protestat în mod viguros împotriva autocratismului țarist și și-a exprimat solidaritatea cu luptătorii ruși aflați pe baricadele revoluției.

Alte panouri oglindesc activitatea presei muncitorești, democratice în timpul marilor răscoale țărănești din 1907 și a primului război mondial. Presa românească, se arată într-unul din panouri, a salutat cu entuziasm victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Ziare ca „Lupta“, „Adevărul“, „Scinteia“, „Comunistul“ ș.a. au exprimat în paginile lor salutul muncitorimii române, solidaritatea cu victoria proletariatului rus.

În condițiile puternicului avînt revoluționar din anii 1918—1922, rezultă din exponatele altui panou, Partidul socialist și secțiunile sale au editat, alături de organul său central „Socialismul“, multe alte publicații, ca „Iașul socialist“, „Cuvîntul socialist“, „Social-democrația“, „Lupta socialistă“, „Tribuna“ etc.

O dată cu fărîmarea Partidului Comunist Român, activitatea presei comuniste și muncitorești a intrat într-o nouă etapă a dezvoltării sale. Mai multe panouri din expoziție reflectă activitatea organelor de presă editate de P.C.R. în anii 1921—1930, ca și a ziarelor editate de organizația revoluționară a tineretului, de uniunile sindicale și organizațiile democratice. Sînt expuse numere ale ziarelor „Socialismul“, „Lupta comunistă“, „Dezrobirea“, „Bolșevicul“,

„Korunk“, „Tineretul socialist“, „Tinărul leninist“, „Lemnarul“, „Femea muncitoare“, „Apărătorul proletar“, „Munkaselet“, „Arbeiter Kalendar“ ș.a.

Un panou special este dedicat primului număr al ziarului „Scînteia“, organ al Comitetului Central al Partidului Comunist Român. Apărută în august 1931, în condițiile cînd Partidul Comunist Român se afla în adîncă ilegalitate, „Scînteia“, împreună cu celelalte organe de presă editate de organizațiile partidului, a continuat cele mai bune tradiții ale presei muncitorești și socialiste, a difuzat cuvîntul partidului în rîndul maselor muncitoare, constituind unul din mijloacele importante în activitatea de educare revoluționară a clasei muncitoare, de organizare și mobilizare a proletariatului.

Sînt expuse numeroase exemplare originale ale ziarului „Scînteia“, care au transmis în acei ani de adîncă ilegalitate cuvîntul partidului, exemplare păstrate cu adevărată pioșenie de militanți ai P.C.R., în ciuda atîtor riscuri și dificultăți.

Mai multe panouri redau activitatea presei editate de P.C.R. în anii crizei economice, ai eroicelor lupte ale muncitorilor ceferiști și petroliști, aspecte din activitatea conducătorilor acestor lupte.

În condițiile cînd fascismul amenința pacea popoarelor — se arată într-un text —, presa comunistă ilegală și presa democratică din țara noastră au militat pentru unirea tuturor forțelor democratice în lupta împotriva pericolului fascist, pentru apărarea independenței naționale, pentru pace. Printre publicațiile care au abordat cu neabătută consecvență aceste probleme, prezentate în expoziție, sînt: „Scînteia“, „Lupta de clasă“, „Steagul roșu“, „Să ne dăm mîinile“, „Constructorul“, „Atlas“, „Omul liber“, „Arena“, „Șantier“, „Ecoul“, „Lumea nouă“, „Reporter“ etc. Numeroase au fost în acei ani ziarele editate de P.C.R. care se adresau tîrănimii, tineretului. Grupate pe un panou, se află aci numere ale gazetelor: „Brazda“, „Țăranul asuprit“, „Secera“, „Horia“, „Tinărul leninist“, „Tinărul proletar“, „Drumul studențesc“, „Viața ostășească“, „Cazarma“ ș.a. Un alt panou special oglindește activitatea presei comuniste, democratice din România în sprijinul proletariatului internațional. Sînt expuse numeroase ziare legale, ilegale, între care ziarul „Amicii U.R.S.S.“, ce popularizau succesele Uniunii Sovietice în construcția socialismului, făceau cunoscută realizarea frontului unic în Franța, luau atitudine în apărarea militanților revoluționari Gheorghe Dimitrov, Ernst Thälmann, a răscoalei din Austria, în apărarea Etiopiei. Numeroase ziare reflectă sprijinul comuniștilor și antifasciștilor români acordat în anii 1936—1939 poporului spaniol.

Atrage atenția panoul intitulat „Presa editată de comuniștii din închisori“. Foi minuscule, de mărimea unor foițe de țigară, multiplicat cu indigo, perfect lizibile, paginile ziarelor „Doftana roșie“, „Bolșevicul încătușat“, „Buletinul“, organ al organizației de partid din Doftana, „Jilava roșie“ și ziarul „Scînteia“, care ajungea și la cei întemnițați, constituiau o adevărată hrană sufletească din care luptătorii sorbeau cu ardoare cuvîntul înflăcărat al partidului.

Alături de numeroase ziare originale se află portrete ale ziariștilor care au scris în presa comunistă, antifascistă: N. D. Cocea, Ilie Cristea, Alexandru Sahia, Tudor Teodorescu-Braniște, Solomon Ernő, Gaal Gabor, Victor Eftimiu, Ștefan Voicu, Miron Radu Paraschivescu, Ion Pas, Gheorghe Dinu, Scarlat Callimachi, George Macovescu, Zaharia Stancu, Nagy Istvan, Mircea Bălănescu, precum și articole semnate de militanți ai mișcării muncitorești, revoluționare și democratice din România.

Alte panouri redau aspecte ale activității presei ilegale în timpul dictaturii militare-fasciste (1940—1944). Sînt expuse numere ale ziarelor „Scînteia“, „Moldova roșie“, „Chemarea“, „Buletinul Capitalei“. Pe un panou sînt prezentate numere ale ziarului patriotic ilegal „România liberă“, apărut în anii 1943—1944, precum și numeroase piese care au fost utilizate la tipărirea sa. Ritmul grafic al expoziției este întrerupt de afișul original, editat acum 25 de ani, care anunța apariția legală a ziarului „Scînteia“, organ al Comitetului Central al Partidului

Comunist Român. Pe un singur panou este expus în original, îngălbenit de vreme primul număr al „Scînteii“ libere, datat 21 septembrie 1944, în care a apărut și articolul tovarășului Nicolae Ceaușescu „Tineretul, viitorul patriei“. Continuînd eroicele sale tradiții, încărcate de jertfa a nenumărați militanți care în anii grei ai ilegalității au tipărit-o și difuzat-o cu prețul vieții lor, „Scînteia“ liberă s-a înscris în marea luptă pentru înnoirea țării, pentru construirea unei patrii înfloritoare. Împreună cu celelalte ziare editate de organizațiile Partidului Comunist Român și de organizațiile de tineret: „Cuget liber“ (la Constanța), „Înainte“ (la Craiova), „Luptătorul bănățean“, „Ardealul luptător“, „Scînteia tineretului“ ș.a., „Scînteia“ s-a afirmat ca o puternică armă de luptă a partidului și a clasei noastre muncitoare pentru democratizare, sprijinirea războiului antihitlerist, pentru cucerirea puterii, reconstrucția țării și edificarea societății socialiste.

De la primul număr, multiplicat la gheștetner, la numărul de acum 25 de ani și pînă la tirajul actual de aproape un milion de exemplare, „Scînteia“ a străbătut un drum lung, îndeplinind un rol de seamă în viața politică și socială a țării.

Ziare originale, fotografii, grafice, prezentate într-o suită de panouri relevă contribuția deosebit de importantă pe care au avut-o presa și celelalte mijloace de informare în masă în eforturile clasei muncitoare, țărănimii, intelectualității, ale întregului popor pentru înfăptuirea industrializării socialiste, a cooperativizării și modernizării agriculturii, pentru dezvoltarea științei și culturii, pentru promovarea principiilor socialismului în întreaga noastră viață socială. Unul dintre panouri este consacrat activității presei în înfăptuirea politicii externe a partidului și statului nostru.

În mod sintetic sînt prezentate în expoziție aspecte ale dezvoltării și afirmării presei în anii construcției socialiste. Astfel, într-un grafic este evidențiat faptul că în țara noastră apar 627 de publicații care însumează un tiraj total, la o apariție, de aproape 11 milioane de exemplare. Alături se găsesc manșetele celor 54 de ziare județene, precum și publicațiile culturale, științifice care apar în limba română și în limbile naționalităților conlocuitoare.

Alte exponate surprind aspecte din munca și viața muncitorilor tipografi, a celor peste 4 000 de ziaristi, din activitatea Uniunii ziariștilor. Într-o vitrină specială se află decretele prin care ziarul „Scînteia“ a fost decorat cu ordinele „Steaua Republicii Socialiste România“ clasa I și „Apărarea patriei“, clasa I.

Două panouri înfățișează prezența activă a presei în oglindirea lucrărilor Congresului al X-lea al Partidului Comunist Român.

Ultimele panouri din expoziție redau aspecte ale preocupărilor actuale ale presei, activitatea sa pentru îndeplinirea sarcinilor trasate de Congresul al X-lea al partidului, în direcția formării conștiinței socialiste a maselor, exprimate concis de tovarășul Nicolae Ceaușescu: „În educația socialistă a maselor, în informarea și formarea opiniei publice, în direcțiile cerute de progresul societății noastre, presa și radioteleviziunea sînt chemate să joace un rol tot mai activ și eficient“.

Varietatea exponatelor evidențiază faptul că izvorul succeselor presei noastre, în frunte cu „Scînteia“, garanția dezvoltării ei neîntrerupte a fost și este conducerea și îndrumarea sa nemijlocită de către Partidul Comunist Român.

Expoziția *Presa revoluționară și democratică din România*, sintetizează a drumului străbătut de publicistica progresistă din țara noastră, se înscrie ca o manifestare însemnată în cunoașterea istoriei presei și a rolului deosebit al ziarului „Scînteia“, primul ziar al țării care în paginile sale, în vastă sa cronică, a reflectat marile bătălii ale poporului, nenumăratele înfăptuiri a căror acumulare a dus, sub conducerea partidului comunist, la strălucitele victorii întruchipate în timpul orînduirii noi, socialiste, pe pămîntul patriei.

ION ARDELEANU

Gheorghe Niculescu-Mizil

(1886-1945)

Istoria mișcării muncitorești, a Partidului Comunist Român cunoaște numeroase figuri de militanți revoluționari, devotați cauzei poporului muncitor, care s-au dăruit cu înflăcărare luptei pentru victoria socialismului în patria noastră.

În rindurile acestora se înscrie și Gheorghe Niculescu-Mizil. S-a născut la 25 noiembrie 1886, într-o casă de oameni modești, în comuna Mizil din județul Buzău. După terminarea școlii primare, a început să muncească, să înfrunte marile greutăți ale câștigării pînii; astfel a cunoscut prin propria-i suferință viața grea a ucenicilor, precum și brutalitatea patronilor.

Neajunsurile materiale l-au împiedicat să-și continue studiile, dorință neimplinită despre care va vorbi de multe ori în viața sa. Cartea i-a plăcut însă nespus. Înzestrat cu o mare dragoste de cultură, citește mult, sorbind cu sete cărți după cărți. Odată cu realitățile sociale înconjurătoare, întîlnirea cu literatura progresistă i-a lărgit orizontul. A înțeles mai bine cum să privească și să judece societatea în care trăia.

Firea lui năzuitoare spre o cunoaștere cît mai cuprinzătoare și spre o participare activă în tumultul transformărilor social-politice i-a condus pașii, în anul de mari zguduiri revoluționare 1907, către mișcarea socialistă. Avea atunci vîrsta de 21 de ani. Flăcările răscoalelor, care se aprind și în părțile buzoiene, îi fac tînărului Niculescu mai limpezi țelurile pentru care militează clasa muncitoare și aliatul său țărănimea.

Mai tîrziu, peste ani, la unul din interogatoriile ce i-au fost luate de autoritățile polițienești, întrebare de cînd face parte din mișcarea socialistă, el va răspunde simplu, sigur, și-n același timp cu mulțumire: „Din anul 1907“.

Tocmai în acest an este încorporat. În cazarmă, unde a aflat alte mizerii și brutalități cazone, a desfășurat o intensă muncă de lămurire în rîndurile soldaților; era ușor înțeles, avînd darul convingerii, darul de propagandist și agitator.

Eliberat din armată în 1910, face un scurt popas în localitatea natală, de unde vine apoi în Capitală. Aici depune o activitate susținută și, alături de alți militanți muncitori și intelectuali, contribuie la educarea și organizarea muncitorilor.

Anii care au urmat reconstituirii Partidului social-democrat au pri-lejuit lui Gh. Niculescu-Mizil o perioadă de vie activitate. Își concentrează eforturile pentru organizarea în sindicat a salariaților din sectorul alimentar și formarea lor politică-ideologică în spiritul luptei împotriva exploatării.

Ca o recunoaștere a meritelor, este ales și participă ca delegat la Congresul al II-lea al P.S.D. și la cel de-al IV-lea al Uniunii sindicatelor, unde are o poziție activă prin intervențiile sale prompte și documentate.

Cu verva care-l caracteriza, încă din 1907 îl întîlnim colaborînd la gazeta „România muncitoare“, iar mai apoi la „Uniunea“, fiind unul dintre redactorii principali ai acestei gazete.

În articolele sale, semnate deseori sub pseudonimele *Mizil*, *Liz-Im*, Gh. Niculescu demasca abuzurile și nedreptățile săvîrșite de patroni împotriva muncitorilor, militînd pentru unirea acestora într-o singură organizație, bazată pe principiul luptei de clasă.

Activitatea desfășurată în rîndul muncitorilor, articolele demasctoare cu privire la realitățile social-economice ale țării i-au atras minia unor reprezentanți ai guvernului. Poliția a început să-l supravegheze, arestîndu-l ori de cîte ori se ivea ocazia.

În ajunul intrării României în război, în 1916, este concentrat. Trăiește dramatica retragere din fața dușmanului, imperialismul german, și cotropirea unei bune părți a țării, a Capitalei și a locurilor natale.

Într-o unitate combatantă a luat parte la bătăliile memorabile din vara anului 1917 pe frontul din Moldova, împotriva cotropitorilor. Problemele de o mare complexitate din timpul războiului asupra cărora mișcarea socialistă a fost chemată să se pronunțe, contactul cu organizațiile socialiste și sindicale și activitatea dusă în rîndul muncitorilor l-au maturizat și l-au ridicat la nivelul unui militant de frunte al mișcării revoluționare muncitorești.

Evenimentele din primăvara și vara anului 1918 l-au găsit pe Gh. Niculescu-Mizil în Iași, propagînd cutezant în rîndurile muncitorilor și țăranilor îmbrăcați în haine militare lozinci revoluționare. Împreună cu alți membri ai Partidului social-democrat și ai sindicatelor a desfășurat, în pofida legilor excepționale, activitate în rîndul maselor muncitoare, organizînd acțiuni revendicative. Era nelipsit de la ședințele și consfătuirile care se țineau la sediul socialist din strada Colonel Langa din Iași. Aici se întîlnea cu Spiridon Calu, frații Gheorghe și Zaharia Tănase, cu dr. Ghelerter. În toamna anului 1918, se va întîlni cu I. C. Frimu, venit din București pentru a lua contact cu mișcarea din teritoriul neocupat.

Agravarea situației economice a maselor muncitoare, precum și activitatea desfășurată de către socialiști au determinat o puternică mișcare revendicativă la care au participat muncitorii de la C.F.R., metalurgiștii de la Arsenalul armatei, lucrătorii de la Regie și din alte întreprinderi. Aceste acțiuni s-au soldat cu reînființarea sindicatelor ceferiștilor, reducerea zilei de muncă, muncitorii obținând unele îmbunătățiri ale situației lor materiale.

Reîntors în Capitală, în toamna anului 1918, în condițiile puternicului avânt revoluționar ce a cuprins masele populare, Gh. Niculescu-Mizil participă la activitatea de clarificare ideologică și politică, stăruind asupra necesității atragerii muncitorilor în partid, pentru cucerirea de drepturi și libertăți democratice ale maselor exploatate și oprimate.

După masacrul din Piața Teatrului Național, din 13 decembrie 1918, Gh. Niculescu-Mizil, împreună cu numeroși muncitori și militanți socialiști, a fost arestat și judecat pentru „crimă contra siguranței statului... provocări la rebeliune și ofensă la adresa regelui“.

Schingiurile și maltratările din arestul poliției nu i-au clintit dârzenia și încrederea în cauza proletariatului. Cei care l-au cunoscut în acele zile își amintesc de optimismul viguros pe care îl răspîndea în juru-i.

În închisoare fiind, participă cu însuflețire la discuțiile ce se duceau între militanții socialiști, optînd cu hotărîre pentru promovarea unei linii revoluționare în mișcarea muncitorească. Dintru început, el s-a pronunțat și a activat pentru transformarea Partidului socialist în partid comunist, în care scop a dus o intensă propagandă printre muncitori, folosind cu pricepere coloanele presei socialiste.

Reorganizarea și reactivizarea mișcării muncitorești socialiste, aflulul muncitorilor spre syndicate, mișcarea grevistă care creștea au pus în fața conducătorilor muncitorilor noi obiective de acțiune concretă.

În aceste împrejurări, Gh. Niculescu-Mizil primește sarcina să se ocupe de organizarea muncitorilor din transporturi, preluînd funcția de secretar al Uniunii de transport cu sediul la Galați, pe care cu cîțiva ani mai înainte o îndeplinise vajnicul luptător Ștefan Gheorghiu. În această calitate, concomitent cu preocupările privind organizarea profesională, inițiază și sprijină acțiunile greviste.

Paralel cu această activitate, continuă să publice articole pe teme muncitorești și de politică internă în ziarele „Socialismul“, organul Partidului socialist din România, „Federația“, oficiosul sindicatelor lucrătorilor din ramura alimentară, „Nădejdea“, ziarul organizației Partidului socialist din Galați ș.a. Astfel, în articolul „Pămînt țăranilor“, apărut în ziarul „Nădejdea“ în primăvara anului 1920, condamnă politica claselor exploatatoare, de trăgănare a înfăptuirii reformei agrare, scriînd : „Țăranul așteaptă zadarnic să i se dea pămîntul făgăduit, iar libertatea și umanitatea în numele căreia a luptat e înăbușită sub pumnul jandarmului“. Conchizînd, Gh. Niculescu-Mizil subliniază rolul partidului socialist în lupta pentru înfăptuirea idealurilor țăranimii. „În fața celei mai desfriate demagogii și celei mai groaznice și mai negre tiranii, singur partidul socialist, ca o adiere plină de viață a vîntului de primăvară, se ridică să deie fiecăruia dreptatea ce i se cuvine.

Țărani, alături de Partidul socialist, împreună cu el veți avea pămînt“.

Activitatea revoluționară pe care o desfășoară determină organele de represiune să treacă la adoptarea unor măsuri împotriva sa. Invocându-se ca motiv o neregulă în situația militară, în decembrie 1915 este arestat. Timp de mai multe luni, sub pretextul cercetărilor, a fost purtat din arest în arest. Presa socialistă a condamnat vehement astfel de procedee, publicând articole în care cerea insistent să se pună capăt provocărilor.

În primăvara anului 1920, Partidul socialist a participat la alegerile generale și a reușit să trimită în parlament un număr de 20 de deputați.

Fiind delegat pentru a organiza campania electorală în județele Covurlui și Tulcea, unde a și candidat pe lista Partidului socialist, Gh. Niculescu-Mizil a folosit această împrejurare pentru apărarea revendicărilor muncitorești, a libertăților general-democratice.

Vara anului 1920 a fost străbătută de șiruri de greve, întruniri muncitorești, demonstrații de stradă. Gh. Niculescu-Mizil, împreună cu alți militanți, strâns legați de muncitori, insufla maselor încrederea în dreptatea cauzei pentru care luptau, demasca măsurile reacționare ale guvernului, întreținea prin îndemnuri revoluționare spiritul de combativitate al muncitorilor.

După înfrângerea grevei generale, teroarea se intensifică în întreaga țară. Autoritățile au închis sediile și au suprimat ziarele muncitorești. Numeroși muncitori, militanți ai Partidului socialist și ai sindicatelor au fost arestați. Gh. Niculescu-Mizil, referindu-se la greva generală, chema pe muncitori să continue lupta, căci, spunea el, „greva generală n-a fost decât preludiul actului mare ce va urma“.

Luind cuvîntul în calitate de delegat al Comitetului Executiv la sărbătorirea zilei de 1 Mai 1920 la Cîmpina, el a înfierat măsurile adoptate de clasele dominante împotriva Partidului socialist, măsuri care-i amenințau însăși existența. „Pentru apărarea acestei existențe — arăta Gh. Niculescu-Mizil —, nici un sacrificiu nu este destul, nici o jertfă nu e prea mult, oricît de multe jertfe am da“.

După greva generală s-a produs o intensificare a procesului de clarificare ideologică și politică în rîndurile mișcării muncitorești, Gh. Niculescu-Mizil militează împreună cu alți luptători revoluționari pentru neîntîrziata făurire a partidului comunist, a cărei necesitate se evidențiasse și mai pregnant în timpul acestei mari ridicări la luptă.

Participă activ la lucrările Consiliului general al partidului și sindicatelor din 30 ianuarie—3 februarie 1921, în cadrul căruia susține cu hotărîre punctul de vedere comunist, pronunțîndu-se pentru neîntîrziata convocare a Congresului de constituire a partidului comunist.

În perioada care a urmat, contribuie la pregătirea ideologică și organizatorică a congresului, luînd parte la redactarea documentelor, la dezbaterea acestora în secțiunile partidului, precum și la adunările în care au fost aleși delegații.

La 8 mai 1921, Gh. Niculescu-Mizil era prezent la Congresul I al Partidului Comunist Român, ca delegat al secțiunii București, avînd „mandat imperativ de a vota fără rezerve afilierea la Internaționala Comunistă“.

Luînd cuvîntul în timpul desfășurării lucrărilor congresului, a criticat vechiul Comitet Executiv pentru slaba activitate și inconsecvența de

care a dat dovadă în unele momente, pentru pasivitatea manifestată față de lupta țărănimii.

Sub învinuirea de „complot împotriva siguranței statului“, guvernul ordonă trecerea la arestarea congresiștilor. Printre cei arestați se afla și Gh. Niculescu-Mizil. Transportați în dube la închisorile Văcărești și Jilava, unde au fost întemnițați, congresiștii au fost supuși unor torturi și suplicii sălbatice.

Rezistind cu eroism presiunilor de tot felul, comuniștii implicați în proces au respins acuzațiile false, au afirmat și reafirmat cu prilejul instruirii procesului și în fața completului de judecată al Corpului II armată adevărul despre partidul comunist și politica dusă de acesta în interesul maselor populare. Rînd pe rînd, cei care au luat cuvîntul au făcut un aspru rechizitoriu regimului burghez scoțînd la iveală și condamînd cu virulență nedreptățile sociale și politice. „Regimul burghez — arăta la proces Gh. Niculescu-Mizil — și-a trăit traiul și va trebui să cadă sub propriile-i păcate“. În locul acestuia se va făuri „un nou regim plin de toată vloga tinereții și care va cuprinde un ideal de adîncă dreptate pentru cei mulți și nedreptățiți“. Mîndru de calitatea de a fi membru fondator al partidului comuniștilor din România, el a declarat cu curaj în fața anchetatorilor : „...Doresc și lupt pentru schimbarea actualei forme sociale și de guvernămînt“, acesta fiindu-i crezul cu care a intrat în mișcare și care i-a călăuzit pașii tot restul vieții.

Poziția dîră a celor implicați în proces, larga acțiune de protest care a cuprins cele mai largi pături și categorii sociale au determinat Curtea marțială să suspende ședințele de judecată, iar la 4 iunie 1922 să pună în libertate un număr de 213 militanți revoluționari. Eliberarea comuniștilor implicați în procesul din Dealul Spirii și reintrarea lor în activitate a impulsionat viața de partid, munca politică-organizatorică în rîndurile maselor.

Necesitățile legate de pregătirea politică-ideologică a membrilor și simpatizanților partidului comunist au impus organizarea învățămîntului de partid cu un profil mai larg, sub forma unor școli socialiste, universități populare, cercuri de studii sociale. Cursanții audiau lecții de economie politică, materialism istoric, sociologie, istorie, literatură și din alte domenii. Pentru ținerea acestor cursuri și prelegeri erau antrenați militanți ai partidului, intelectuali progresiști, cadre cu experiență în munca de propagandă socialistă.

În perioada de după Congresul al II-lea al partidului, în organizațiile de partid au loc ample dezbateri, iar în coloanele ziarului „Socialismul“ și ale altor organe de presă apar articole care reflectă preocuparea unor militanți și activiști de partid de a da răspuns problemelor care se puneau cu acuitate în acel moment în fața mișcării muncitorești. Multe discuții și articole aveau ca scop criticarea unor concepții eronate, aventuriste despre „iminența revoluției proletare“, înfăptuirea „statului socialist“ în acea etapă, cînd orînduirea capitalistă intrase într-o relativă stabilizare economică și politică.

Ca urmare a hotărîrilor Congresului al II-lea, la nivelul Comitetului Central al P.C.R. s-a format Comisia de propagandă printre femei, cu scopul de a lărgi munca de agitație și propagandă a partidului comunist

în mediul femeilor muncitoare, de a le organiza acțiunile politice și revendicative.

În comisia centrală de propagandă printre femei au activat o serie de cunoscuți militanți ai partidului comunist: Elena Filipovici, Ecaterina Arbore, Gh. Cristescu, Gh. Niculescu-Mizil, Al. Dobrogeanu-Gherea ș.a.

Situându-se pe pozițiile juste promovate de elementele realiste din conducerea partidului, Gh. Niculescu-Mizil participă cu elan la activitatea de clarificare ideologică și politică, stăruind asupra necesității atragerii muncitorilor în partid, educării lor în spiritul ideilor marxism-leninismului, pentru înțelegerea realităților social-economice ale țării.

Amintindu-și de activitatea desfășurată de Gh. Niculescu-Mizil în acea perioadă, unul dintre redactorii ziarului „Socialismul” povestește cum într-o zi Gh. Niculescu-Mizil a venit la redacție cu un articol. „Am citit titlul articolului: «Deschideți larg ferestrele și lăsați să intre în partid aerul curat și sănătos al uzinei și satului nostru». Era un material mobilizator, care emana încredere în forțele și cauza clasei muncitoare, îndemna la realism și analiză concretă a împrejurărilor”.

În acest timp, Gh. Niculescu-Mizil a îndeplinit și importante sarcini de partid. A fost secretarul secțiunii din București a Partidului Comunist Român și delegat al C.C. al P.C.R. pentru presă și propagandă.

Scoaterea Partidului Comunist Român în afara legii, act săvârșit sub oblăduirea stării de asediu și a unor măsuri cu caracter terorist, a făcut ca activitatea și lupta partidului să se desfășoare, mai departe, douăzeci de ani, în condiții foarte grele.

În anii care au urmat, cînd apartenența la partidul comunist sau desfășurarea de activități în organizațiile de masă, conduse de partid, atrăgea după sine cele mai grave consecințe, inclusiv privarea de libertate, Gh. Niculescu-Mizil participă activ la acțiunile inițiate de Partidul Comunist Român, de organizațiile de masă conduse și îndrumate de partid, transformînd locuința sa în casă conspirativă a partidului, unde se țineau ședințe și erau găzduiți activiști de partid.

Este supravegheat îndeaproape de poliție și siguranță, care-l supun unor acțiuni de intimidare, amenințîndu-l cu internarea în lagăr.

Toate acestea nu-l descurajează. Continuă să activeze, convins că idealul către care năzuia este mai aproape ca oricînd.

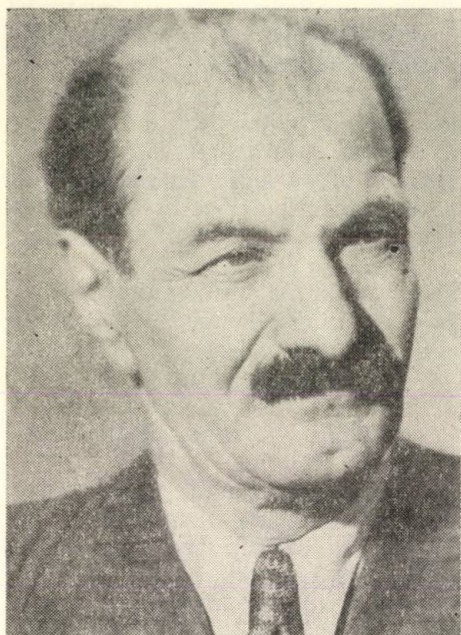
Trăiește bucuria marilor victorii, care au marcat drumul de luptă al maselor populare după victoria insurecției armate de la 23 August 1944.

O suferință mai veche, la care s-au adăugat anii de luptă, plini de tot felul de privațiuni, i-au apropiat sfîrșitul. Moare în luna august 1945.

Dr. NICOLAE PETREANU

Teodor Iordăchescu

(1884-1958)

Militantul socialist Teodor Iordăchescu, cel care a fost dascăl întru socialism al citorva generații de tineri muncitori, s-a născut la 1 august 1884, în orașul Galați. Tatăl său, Iorgu Iordăchescu, fiu de țăran din județul Rîmnicu-Sărat, a fost căruțaș în diferite orașe și muncitor în portul Constanța.

Iordăchescu a urmat școala primară la Tuzla și Medgidia. Părinții săi aveau să facă eforturi materiale deosebite pentru ca fiul lor să poată continua învățătura la școala comercială și la liceu.

Încă din anii studiilor liceale, Teodor Iordăchescu începu să cunoască ideile socialiste. Era prin 1903—1904. Muncitorii din Constanța, ca de altfel din întreaga țară, deziluzionați de corporații, treceau la organizarea în sindicate. Împreună

cu alți elevi, prieteni, cum erau Constantin Petrescu, Nicolae Ghețu ș.a., Iordăchescu a început să activeze printre muncitorii și meseriașii din Constanța, contribuind în mod activ la întemeierea cercului socialist „România muncitoare” (1905) și a primului sindicat mixt din localitate (1906).

Datorită activității sale socialiste, a fost concediat din postul de funcționar la o instituție comunală, pe care reușise să-l obțină după absolvirea liceului.

În 1905, Teodor Iordăchescu avea 21 de ani. El își amintea cu multă bucurie de acel an, căci atunci cunoscuse la Constanța pe marinarii răsculați de pe crucișătorul „Potemkin”, pe conducătorul lor, revoluționarul Matuscenko.

Din unele documente reiese că, între anii 1905 și 1908, Iordăchescu s-a dedicat acțiunii de luminare a muncitorilor din Constanța, de atragere

a acestora în sindicatul mixt. Mutîndu-se la București, în anul 1908, s-a angajat la Administrația Eforiei spitalelor civile, unde a continuat să desfășoare acțiunea de propagandă de la om la om, să îndemne la organizarea în sindicat, înfățișînd cu entuziasm măreția ideilor socialiste. Ca urmare, a fost iarăși concediat. Persecuțiile la care a fost supus nu l-au intimidat însă și nu l-au împiedicat să rămînă statornic în convingerile socialiste.

Conducerea mișcării socialiste și sindicale vedea în el un element remarcabil, mai ales în propaganda prin scris, înzestrat cu reale însușiri gazetărești, motiv pentru care i s-a încredințat, în 1911, sarcina de a lucra în cadrul redacției ziarului „România muncitoare“, unde a funcționat mai întîi ca secretar de redacție permanent, apoi, din același an și pînă în 1916, ca redactor, trebuind astfel să-și întrerupă studiile la Facultatea de drept. Nu era ușor să fii lucrător în presa muncitorească din acea vreme. Ca să scrii trebuia să cunoști bine viața politică a țării, puterea reală a proletariatului organizat, trebuia să fii la curent cu ceea ce se petrecea în viața proletariatului din întreaga lume, să te zbați pentru apariția la timp a ziarului, să faci corectură, să asisti la paginatie, să iei parte efectivă la operațiile de expediere a ziarului etc.

Teodor Iordăchescu se documenta migălos înainte de a așterne pe hîrtie. Citea mult, avea cunoștințe multilaterale. Scrisul său cuprindea ceva solemn, grav și în același timp cald, uman, îmbinînd armonios gîndirea unui om care se baza în permanență pe realitățile românești cu însuflețirea militantului călăuzit în viață de etica marxistă. Chiar și în articolele în care trata probleme specific mai aride, cum sînt cele economice, Iordăchescu punea pasiune. Scria mult, sub propria iscălitură și sub pseudonime : *Armîndeanu, Toader Roșu, I. T. Socius, Oțelea, T. I., East, Ty*. Articolele care angajau o răspundere deosebită le iscălea cu propriul nume sau cu inițiale.

În anii de dinaintea primului război mondial, Teodor Iordăchescu a consacrat o bună parte din eforturile sale educării tineretului în spirit socialist. El considera ca o preocupare deosebită expunerea de conferințe în fața tinerilor muncitori, sprijinirea acestora în redactarea gazetei lor, „Foaia tînărului“. Sub îndrumarea sa, gazeta tineretului devenea tot mai combativă. Tinerii muncitori începeau să ia atitudine împotriva persecuțiilor la care erau supuși în fabrici și ateliere. Cînd la Fabrica „Meteor“ din Ploiești se declarase o grevă a ucenicilor, Iordăchescu a publicat în „Foaia tînărului“ (nr. 4, din iulie 1911) un înflăcărat articol, intitulat : *O zi măreață pentru tineretul muncitor ploieștean* și semnat Armîndeanu, în care spunea că „ziua de 25 iunie 1911 este o zi măreață nu numai pentru tineretul muncitor din Ploiești, ci pentru tot tînărul muncitor în care flacăra deșteptării a început să pîlpîie“.

Tinerii de-atunci, astăzi și ei încărunțiți, păstrează vie imaginea tovarășului și prietenului mai în vîrstă, care le ținea conferințe pline de învățătură. Cînd începea să vorbească erai din primul moment atras de temeinicia cunoștințelor sale marxiste, de expunerea caldă și clară, plină de conținut, prin care se străduia să împărtășească tînărului auditoriu

din profundele lui cunoștințe teoretice. Într-un articol apărut în „Tineretul socialist“ din 1 martie 1920 și intitulat : *După 12 ani*, Ion Pas scria : „Se cuvine să aducem omagiul nostru celui care ne-a fost de atîta folos, instruindu-ne cu răbdare și modelînd asperitățile temperamentelor noastre, tovarășului nostru T. Iordăchescu“.

În 1911, la propunerea lui Iordăchescu și printr-o muncă personală exemplară, caracteristică pentru marea lui strădanie de a contribui la formarea și educarea socialistă a tineretului, s-a editat un supliment cultural al „României muncitoare“, intitulat „Lumea nouă“. El a depus o muncă stăruitoare la editarea acestui supliment. În articolele sale, prin prelucrări și traduceri, căuta să obișnuiască pe muncitori cu studiul problemelor de economie politică marxistă, cu literatura și arta progresistă. Sub iscălitura *Socius*, el a tradus și a publicat în „Lumea nouă“ din 1911 articolul : *Originea dreptului, legile*, iar sub iscălitura ARM (Armindeanu) un fragment din *Insula pinguinilor*, ambele aparținînd marelui scriitor francez Anatole France. De asemenea, a tradus studiul : *Asupra concepției materialiste a istoriei* de G. Deville.

În cele nouă numere ale suplimentului „Lumea nouă“, Teodor Iordăchescu a fost prezent cu cercetări în domeniul științei și al literaturii, însușit de ideea care l-a preocupat în permanență, și anume că formarea de cadre revoluționare se realizează prin învățătură temeinică. El considera că intelectualul socialist trebuie să acționeze în două direcții : în primul rînd să contribuie la pregătirea și ridicarea cadrelor socialiste din mijlocul proletariatului, ca înșiși muncitorii să se situeze în fruntea luptei clasei lor, iar în al doilea rînd să-și consacre talentul, cunoștințele dezvăluirii modului cum era exploatată clasa muncitoare.

Nedreptățile erau numeroase în regimul burghezo-moșieresc și Iordăchescu le-a prezentat cu toată ascuțimea condeiului. Într-un articol intitulat *Cînd strigătul nu s-aude...*, apărut în „Calendarul muncii“ din 1912, sub semnătura T. Armindeanu, el scria : „Să ți se oprească salariul și pe deasupra să fii și bătut, să fii înjurat și ghiontit de primul nemernic ce-și zice autoritate, să ți se siluiască femeia și copila de jandarm în timp ce faci de gardă statului, să te arunce la închisoare cînd ceri mîncare mai omenească... și totuși geamătul tău, strigătul tău de ajutor, protestul tău de indignare să nu găsească un astfel de ecou care să spargă urechile celor aleși să vegheze la demnitatea și siguranța cetățenilor — poate fi o mai mare îngrijorare în țara noastră decît aceasta?“.

Prin articolele citate mai sus și prin numeroase altele, publicate în „România muncitoare“, „Lupta zilnică“, „Socialismul“, „Tineretul socialist“, Teodor Iordăchescu ocupă un loc de frunte în publicistica noastră socialistă. Valoarea scrisului său nu constă numai în forma de prezentare a articolelor, ci, în primul rînd, în conținutul lor marxist, în nivelul lor teoretic. De pildă, în articolul *Epoca revoluției sociale*, apărut în „Calendarul muncii“ pe anul 1920, sub iscălitura T. Iordăchescu-Socius, el demonstrează că orînduirea burgheză se afla în declin și sublinia necesitatea revoluției sociale și a dictaturii proletariatului. „În momentul în care proletariatul izgonește pe guvernanții capitaliști și pune mîna pe puterea sta-

tului capitalist — scria Iordăchescu —, el trebuie să instituie dictatura sa de clasă, dictatura proletariatului“.

În 1916, poporul român era mereu amenințat de flăcările războiului, care cuprinsese cea mai mare parte a țărilor Europei. România era amenințată de a fi copleșită de către Puterile Centrale. În același timp, Antanta făcea presiuni asupra României ca să intre în război împotriva Puterilor Centrale. După doi ani de neutralitate, România burghezo-moșierească s-a alăturat coaliției imperialiste a Antantei, care promitea satisfacerea dezideratului unității naționale. Aceasta a coincis cu dorința arzătoare a maselor de a realiza unirea cu Transilvania. T. Iordăchescu, ca atîția alți militanți socialiști — dintre care Dumitru Marinescu, dr. Ottoi Călin, Gheorghe Oprescu ș.a. au murit pe front —, a răspuns ordinului de mobilizare. Ca ofițer (de administrație), înfruntînd legile excepționale din timp de război, el se întâlnea cu muncitori socialiști din Piatra Neamț, unde se afla cu unitatea sa, discutînd asupra evenimentelor revoluționare în curs de desfășurare.

În 1918 îl regăsim activînd în cadrul mișcării socialiste și de tineret. Așa cum s-a arătat în raportul prezentat la conferința cercurilor tineretului socialist din România, ținută în august 1919, „Foaia tînărului“ a reapărut „în urma reîntoarcerii din război a tovarășului Teodor Iordăchescu“. În iulie 1919. ea și-a schimbat titlul în „Tineretul socialist“, organ al mișcării tineretului socialist din România, avînd o tematică superioară din punctul de vedere teoretic și tactic față de publicația tineretului socialist de dinainte de război, care se ocupa în special de ridicarea nivelului cultural al ucenicilor. În această perioadă de avînt revoluționar întîlnim în „Tineretul socialist“, alături de materialele care aveau ca scop educarea tineretului în spirit revoluționar, și articole scrise de Iordăchescu, ca cel intitulat *Datoria momentului*, în care conchidea că, „pe lîngă forța materială, a organizării, însufleții și de conștiința țelului, *societatea socialistă*, lupta duce sigur la izbîndă“.

În articolul *13 Decembrie 1918 și tineretul muncitoresc*, publicat în „Tineretul socialist“, T. Iordăchescu a evocat jertfele muncitorilor în acea memorabilă zi de luptă, arătînd că printre victimele asasinatului dictat de guvernanți s-au aflat și un număr de tineri militanți. „La 13 Decembrie 1918 — scria autorul — a curs primul sînge al ucenicilor români în lupta mare pentru drepturile muncii“.

În noiembrie 1918, după retragerea ocupanților germani, socialiștii aflați în București au reluat activitatea, formînd un Comitet Executiv provizoriu, schimbînd și denumirea partidului din *social-democrat* în *socialist*. Din Comitetul Executiv provizoriu făcea parte și Teodor Iordăchescu. În noiembrie 1919 el a fost arestat, ca urmare a evenimentelor de la 13 Decembrie 1918, în calitatea sa de membru al conducerii partidului și de redactor la ziarul „Socialismul“.

Prigoana nu l-a făcut pe Iordăchescu să dea înapoi de la convingerile sale ferme în triumful socialismului. Afluența maselor spre organizațiile socialiste îl îmbărbăta.

Pentru Teodor Iordăchescu, unitatea clasei muncitoare era totdeauna o poruncă de viață. „Unitatea proletariatului — scria el —, înlăturarea oricăror acțiuni necorespunzătoare forțelor sale reale, necesitatea de a-și menține înaintea de orice rîndurile strînse, este porunca de viață a muncitorimii astăzi mai mult decît cîcînd“.

Teodor Iordăchescu s-a aflat printre militanții grupării socialist-unitare care s-au pronunțat pentru transformarea partidului socialist în partid comunist. În discuțiile premergătoare Congresului de constituire a P.C.R., el arăta că socialiștii unitari au pornit de la realitatea situației „extraordinar de grea nu numai a întregii mișcări proletare, dar a clasei muncitoare din România, care ne ordonă înaintea de toate păstrarea neștirbită a forțelor și numerice și intelectuale ale partidului socialist în fața adversarului comun“. Socialiștii unitari s-au declarat potrivnici ieșirii din partid a social-democraților și au îmbrățișat ideea revoluționară că „omenirea a intrat în faza de tranziție numită revoluția socială“ și s-au pronunțat pentru dictatura proletariatului.

După ce Congresul de făurire a P.C.R. a votat afilierea la Internaționala a III-a, Teodor Iordăchescu a declarat: „Eu personal rămîn în partid, convins că sînt marxist și apăr cu sinceritate comunismul. Deosebirea de vederi, deși e importantă, nu atacă principiile“.

În ziua de 13 mai 1921, în momentul în care poliția a năvălit în sala Congresului de constituire a partidului comunist, interzicînd continuarea dezbaterilor și arestînd delegații comuniști, Iordăchescu s-a ridicat și a protestat în numele unitariștilor împotriva acelei samavolnicii.

În 1922, T. Iordăchescu a lucrat ca funcționar la o întreprindere de petrol din Valea Prahovei (Țintea).

În perioada cît a stat la Țintea, Iordăchescu a conlucrat și cu reprezentanții mișcării comuniste din regiune, a participat la activitatea Ajutorului Roșu. Un comisar din Ploiești raporta direcției generale a poliției și siguranței: „În urma unui ordin emis de Romulus Voinescu, s-a făcut percheziție la domiciliul lui T. Iordăchescu, care locuise în București, str. Ismail nr. 44, și în 1922 la Țintea... S-a găsit o scrisoare a lui Iordăchescu, fostul redactor la «Socialismul»..., din care reiese strînsa legătură dintre numitul și mișcarea comunistă...“.

În anul 1930 s-a întors la București. A reintrat în publicistica muncitorească cu același entuziasm ca în anii premergători, atacînd probleme variate, economice, politice, culturale.

La 21 mai 1933 a avut loc al XV-lea Congres al P.S.D. Teodor Iordăchescu a luat cuvîntul la raportul de activitate al partidului, făcînd o critică argumentată în legătură cu lipsa de combativitate a conducerii P.S.D. În anul 1934, la Conferința P.S.D., a fost raportor la punctul *Situația politică și economică*, iar la Congresul al XVI-lea al P.S.D., din aprilie 1936, a luat cuvîntul la raportul general, manifestîndu-și convingerea că burghezia se îndrepta spre dictatură de tip fascist. La acest congres a fost ales în Comitetul Central al P.S.D.

Teodor Iordăchescu a luptat, între anii 1933 și 1944, alături de alți militanți devotați clasei muncitoare, pentru crearea frontului unic între Partidul social-democrat și Partidul Comunist Român. Lupta aceasta a fost pe larg expusă de Iordăchescu în *Raportul general pe anii 1936—1947*, pe care l-a ținut la cel de-al XVIII-lea Congres general al Partidului Social-Democrat din România.

Ca unul din secretarii generali ai Partidului social-democrat, el a desfășurat după eliberarea țării de sub jugul fascist, alături de Ștefan Voitec și Lotar Rădăceanu, o vie activitate pentru reorganizarea partidului și pentru realizarea unității clasei muncitoare. Totodată, a îndeplinit sarcini de răspundere pe linie de partid și de stat. Din ianuarie pînă în august 1947 a condus Agenția română de presă „Agerpres“. Apoi a fost numit subsecretar de stat la Ministerul Afacerilor Interne. În anii 1948-1949 a îndeplinit funcția de ministru al construcțiilor.

Teodor Iordăchescu a adus o importantă contribuție la construirea socialismului în țara noastră. În anul 1948 a fost ales membru în Comitetul Central și în Biroul Politic al Partidului Muncitoresc Român. În toți acești ani, pînă la stingerea sa din viață, el și-a îndeplinit cu cinste sarcinile ce-i reveneau ca membru al C.C. al P.M.R. și ca deputat în Marea Adunare Națională.

A încetat din viață la 30 iulie 1958.

ION FELEA

ELENA PAVEL — SÎRBU

(1915-1943)

S-a născut în 1915 la Soroca, fiind al șaptelea copil al învățătorului Ion Sîrbu. A simțit de timpuriu greutățile și neajunsurile materiale. Tatăl, înlăturat samavolnic din învățământ pentru atitudinea lui fățișă împotriva terorii țariste, trebuia să muncească din greu, împreună cu întreaga familie, spre a face față unei vieți sărăcicioase. Cu toată situația materială precară, învățătorul Sîrbu dorea cu ardoare să-și trimită copiii să învețe carte. Ca și ceilalți frați, după terminarea cursurilor școlii elementare, Elena Sîrbu este înscrisă la liceul din localitate.

În casa învățătorului Ion Sîrbu se citea multă literatură revoluționară, copiii fiind crescuți în spiritul luptei contra nedreptăților, pentru eliberarea celor mulți de sub exploatare. Luind contact cu aceste idealuri, Elena Sîrbu se înrolează în organizația revoluționară de tineret încă de

pe băncile liceului și participă activ la viața organizației. Cooptată în redacția ziarului „Școlarul roșu“, care apărea ilegal, ea contribuie la întocmirea materialelor necesare ziarului. Pe lângă această activitate, desfășurată în cadrul U.T.C., împreună cu sora sa, Maria Sîrbu, era nelipsită de la întâlnirile și mitingurile de masă organizate de partid. Aici își face Elena Sîrbu ucenicia revoluționară.

După terminarea cursurilor liceului din localitate, Elena Sîrbu pleacă în 1934 la Iași pentru a-și continua studiile. Aici, în această perioadă, forțele democratice studențești își strungeau rîndurile, sub conducerea Uniunii Tineretului Comunist, în vederea închegării unui front

democratic studențesc, menit a înfringe pe dușmanii studențimii — fasciștii.

Utecista Elena Sirbu, studentă în anul I la Facultatea de medicină, își concentrează acțiunile în direcția organizării studențimii democrate. Din însărcinarea organizației de tineret a regionalei Moldova, participă la pregătirea și desfășurarea demonstrațiilor antifasciste ale studenților democrați, din iarna anului 1934—1935. Organizează colective ale studențimii democrate și conduce activitatea acestora în răspîndirea de manifeste antifasciste ale P.C.R. și U.T.C., atît în cadrul universității, cit și în cartierele Iașului. Ea stabilește legături cu cercuri largi de tineri și contribuie în acest fel la extinderea activității organizației locale a U.T.C. Bucurîndu-se de aprecierea studențimii democrate, Elena Sirbu este delegată în acești ani, din partea organizației de tineret a Universității ieșene, să stabilească legături între studenții ieșeni și cei din București, în vederea unor acțiuni antifasciste comune și simultane. Dar munca îi este întreruptă de arestarea în timpul unei acțiuni împreună cu sora ei, Maria Sirbu. A fost judecată și condamnată la 3 ani temniță, iar sora sa la zece ani. Începe viața de închisoare : bătaie, foame, frig, boală, carceră, izolare sălbatică, torturi morale aplicate cu rece premeditare. La închisoarea din Dumbrăveni, organizația de partid ce activa acolo acordă tot sprijinul convenit tinerei uteciste, care este încadrată în colectivul de deținute politice. Elena Sirbu curînd se face remarcată printre luptătoarele comuniste datorită atitudinii devotate, de apropiere față de tovarășele ei. Ea caută întotdeauna să ia asupra sa o parte cît mai mare din munca istovitoare pe care trebuia să o desfășoare în atelierele închisorii, pentru a ușura astfel eforturile celor mai slabe sau mai bolnave.

Eliberată la începutul anului 1939, Elena Sirbu ia legătura cu organizația locală P.C.R.-București, avîntîndu-se din nou în lupta revoluționară.

În preajma și în primii ani ai celui de-al doilea război mondial, ea activează cu hotărîre în București, în organizația Ajutorul Roșu. În această perioadă, cînd regimul dictaturii regale întetea teroarea, cînd pericolul efectuării de noi și masive arestări în rîndul luptătorilor antifasciști era iminent, în fața organizației Ajutorul Roșu stăteau obiective de mare importanță. Se impunea cu multă tărie luarea de măsuri eficiente în vederea apărării revoluționarilor întemnițați și a ajutorării familiilor lor. Fire în-treprinzătoare, dînd dovadă de curaj și devotament nețărmurit față de cauza poporului, Elena Sirbu desfășoară o intensă activitate politică. Împreună cu alți tovarăși, ea reușește să antreneze în jurul organizației Ajutorul Roșu pături largi ale populației, simpatizanți, care, sub cele mai diferite forme, își aduceau contribuția la opera de ajutorare a revoluționarilor întemnițați și a familiilor lor. În același timp, participă la organizarea apărării în procesele comuniștilor și antifasciștilor, procese care se țineau atunci lanț, și activează pentru statornicirea și întărirea legăturilor dintre partidul comunist și militanții revoluționari deținuți în închisori. Conducerea P.C.R. încredințează Elenei Sirbu sarcina de a activa și la Galați pe

linia organizației Ajutorul Roșu. Ca o prețuire deosebită a modului în care tinăra utecistă a luptat pentru îndeplinirea tuturor misiunilor ce i-au revenit, în anul 1939 i s-a acordat suprema cinstită: a devenit membră a Partidului Comunist Român.

În anii dictaturii militare-fasciste și ai războiului antisovietic, P.C.R., exponent consecvent al intereselor naționale, dând glas frământărilor și aspirațiilor uriașei majorități a poporului român, a organizat rezistența antifascistă și lupta maselor pentru răsturnarea regimului antonescian, ieșirea din războiul hitlerist în care România fusese împinsă și alăturarea ei la coaliția forțelor antihitleriste.

Îndatoririle revoluționare ale comunistei Elena Sirbu sporesc. Tot din parte conducerii P. C. R. primește însărcinarea de a stabili, prin intermediul organizației Apărarea patriotică — în care activa —, legături cu organizațiile locale, regionale, precum și de a activa în cadrul organizației de partid București în vederea mobilizării maselor la acțiuni de rezistență antifascistă.

În anul 1942, la indicația conducerii de partid, își desfășoară munca în cadrul Sectorului III albastru din Capitală. Alături de Petre Gheorghe, Farcaș Alexandru, Pavel Ștefan și alții, membri ai biroului organizației locale a P.C.R. București, participă la mobilizarea lucrătorilor Sectorului III albastru, la greve, la acțiuni de sabotaj, la demonstrații în fața Camerei de muncă. Ea duce o vie activitate în rîndul comuniștilor din fabrici și uzine pentru lărgirea legăturilor partidului comunist cu masa muncitorimii, în scopul înlăturării liniei antifasciste a partidului comunist fixată în Platforma-program din 6 septembrie 1941, pentru crearea unei largi coaliții de forțe antihitleriste, pentru realizarea frontului unic național de luptă al poporului român împotriva dictaturii antonesciene, pentru independența și suveranitatea țării.

Activitatea revoluționară a Elenei Pavel este întreruptă de o nouă arestare, în luna septembrie 1942. Împreună cu numeroși comuniști din cadrul Comitetului de partid din Sectorul III albastru, este supusă celor mai grele torturi. A fost ținută la siguranță 13 zile. Au chinuit-o clipă de clipă, dar n-au aflat de la ea nimic. Turbați de furie, călăii siguranței erau nevoiți să constate: „Este o comunistă fanatică și refuză să facă vreo declarație la cercetări în legătură cu rolul avut și activitatea desfășurată în cadrul mișcării comuniste“. Cu toate acestea, la proces a fost condamnată la 25 ani de muncă silnică. Cînd a ajuns la închisoarea Văcărești, după torturile de la siguranță, Elena Pavel-Sîrbu era deja bolnavă. Începe iar viața de temniță; același șir nesfîrșit de mizerii și umilințe.

În iulie 1943 a fost transferată cu un lot de deținute politice spre închisoarea de la Mîslea. În drum, se dă însă ordin să rămînă în carantină la închisoarea Ploiești, deoarece la Mîslea se declanșase o epidemie. La 1 august 1943, într-o duminică, la ora prînzului, suna alarma. Era primul bombardament anglo-american asupra României. Obiectivul ales a fost orașul Ploiești. În închisoare se produce panică, femeile cer să fie duse la adăpost, dar gardienii le lasă sub furia bombardamentului.

Un avion se prăbușește în flăcări peste închisoare ; ferestrele erau însă zăbrelite și ușile zăvorâte. Deși închisoarea se afla în mijlocul orașului, femeilor arestate nu li s-a putut da nici un ajutor. Focul cuprindea cu repeziciune toată clădirea. Elena Pavel-Sîrbu a ars de vie împreună cu alte 60 de deținute.

Figura luminoasă a tinerei militante Elena Pavel-Sîrbu, care și-a dăruit întreaga viață cauzei clasei muncitoare, luptei pline de sacrificiu pentru eliberarea celor exploatați, pentru independența și suveranitatea patriei, rămîne veșnic prezentă în amintirea poporului nostru.

Dr. MARIA COVACI

HAIA LIFȘIȚ

(1903—1929)

O fată mică de statură, zveltă cu obrazul prelung, încununat de un păr bogat, castaniu și ochi negri, vioi, exprimând inteligență, astfel o descriu cei care au cunoscut-o pe Haia Lifșit.

S-a născut la 14 decembrie 1903 în oraul Chișinău, într-o familie de mici funcționari. Primii pași în mișcarea muncitorească îi face în anii când era elevă la liceu. În această perioadă este primită în organizația tineretului comunist. În cadrul organizației de tineret a desfășurat o intensă activitate.

După terminarea liceului a lucrat pentru o scurtă perioadă ca institutoare. Pentru activitatea sa revoluționară Haia Lifșit este arestată, fapt pentru care este eliminată din învățământ. La scurt timp după eliberarea din închisoare se angajează ca lucrătoare într-o fabrică. În

mijlocul muncitorilor, cunoaște mai bine viața și lupta proletariatului, înțelege linia partidului comunist. Deși supravegheată îndeaproape de agenții de siguranță, Haia Lifșit a continuat să fie în primele rînduri ale luptei revoluționare.

Ca urmare a activității sale revoluționare, în anul 1923 este aleasă în comitetul local al U.T.C. Dar în mai 1924 este arestată în timpul unei acțiuni de răspindire de manifeste elaborate de P.C.R. și U.T.C. Arestații au fost implicați într-o serie de procese judecate în principalele orașe ale României. „Cei mai buni tovarăși sînt duși în fața justiției de clasă pentru a fi condamnați și astfel scoși din lupta cu oligarhia românească. Acești

tovarăși sînt victimele luptei de clasă, ei sînt reprezentanții clasei muncitoare. Cauza lor este cauza clasei muncitoare“ — scria revista ilegală „Tinărul leninist“ în mai 1925.

Cu toate condițiile grele ale ilegalității, cînd a ieșit din închisoare, Haia Lifșiț a continuat, cu același elan, activitatea revoluționară.

Datorită faptului că era permanent sub supravegherea siguranței și deseori arestată și cercetată, spre sfîrșitul anului 1925 s-a hotărît să plece în străinătate. Astfel că, în noiembrie 1925, ia drumul emigrației. În Belgia locuiește un timp la o soră a sa ; în Germania stă o perioadă sub numele de Maria Pilat. După aceste peregrinări se stabilește în Austria. La Viena s-a aflat în permanență în legătură cu membri ai conducerii Partidului Comunist Român aflați în emigrație.

Din perioada emigrației în Austria se păstrează o scrisoare trimisă unei prietene. Relatîndu-i, printre altele, modul în care s-a desfășurat o demonstrație a muncitorilor vienezi, Haia Lifșiț scria : „Ei au speranța că o să aibă o viață mai bună. Noi nu știm cum o să terminăm, poate vom muri, dar nu de o moarte naturală. Dar acest lucru nu mă sperie. Un lucru aș vrea : să am posibilitatea să lucrez, să lupt și să simt întotdeauna că și eu am adus aportul meu în această operă măreață“.

În vara anului 1926 s-a reîntors în țară. Între timp fusese condamnată în contumacie la 10 ani închisoare sub acuzație de crimă contra siguranței statului. Este arestată. Dar la scurt timp autoritățile, din lipsă de probe, sînt nevoite s-o elibereze. Se reîncadrează în mișcarea revoluționară de tineret. A lucrat un timp la șapirografiarea revistei „Tinărul leninist“, organ al C.C. al U.T.C., sprijinind totodată munca de difuzare a publicației.

Pentru activitatea desfășurată în cadrul organizației revoluționare de tineret în anii 1926—1928 a fost aleasă în C.C. al U.T.C., îndeplinind sarcina de secretar.

În anul 1928, Haia Lifșiț, din însărcinarea C.C. al U.T.C., și-a desfășurat activitatea mai întîi la Oradea, apoi la Arad. Descoperită de autorități, a fost arestată și transportată la Cluj în vederea judecării. În beciurile siguranței clujene, arestații îndurau chinuri îngrozitoare. Pentru ea a fost și mai greu, deoarece s-a îmbolnăvit grav. Referindu-se la perioada detenției din arestul siguranței din Cluj, ea va declara la proces : „Am fost bătută grozav. Am fost chinuită zile întregi ca să declar după voința lor. Am fost plină de sînge, dar nu și-au îndeplinit dorința“.

În procesul care s-a judecat în fața consiliului de război al Corpului 6 armată din Cluj, au fost implicați zeci de militanți, muncitori și intelectuali, comuniști, uteciști, membri ai sindicatelor unitare, ai Ajutorului roșu și ai altor organizații de masă. Cei judecați proveneau din diferite orașe : București, Oradea, Cluj, Tg. Mureș, Timișoara etc. Astfel au fost E. Rozvan, C. Müller, Șt. Dan, D. Avramescu etc. Printre aceștia era și Haia Lifșiț, acuzată pentru activitate revoluționară în cadrul U.T.C. Această înscenare „cuprinde militanți ai întregii mișcări revoluționare, devenind prin aceasta procesul întregii clase muncitoare din România“ — nota ziarul „Viața muncitoare“ din 9 septembrie 1928. Acuzația adusă celor arestați era că au luptat, așa cum arăta același ziar, „pentru recucerirea drepturilor și libertăților muncitorești“.

Procesul a fost urmărit cu atenție de întreaga opinie publică democratică, trezind o adîncă indignare în rîndul maselor largi. La redac-

țiile ziarelor seseau zilnic numeroase proteste, în diferite centre ale țării aveau loc întruniri pentru stingerea procesului. Emoționante proteste au fost adresate Consiliului de Miniștri, Consiliului de Război etc. „Cei de pe banca acuzării au luptat pentru interesele muncitorimii. Clasa muncitoare din România — se menționa într-unul din aceste proteste — are dreptul și datoria să se organizeze pentru a putea lupta spre apărarea intereselor sale. Piedicile ce i se pun nu o pot opri de la năzuințele și luptele ei“.

În cuvîntul său de la proces, Haia Lifșiț a descris situația grea a tineretului muncitor și intelectual. În încheiere ea a declarat : „Dacă mi se poate aduce vreo acuzație, aceasta constă în faptul că am luptat alături de întreaga muncitorime pentru legalizarea partidului comunist și a Uniunii Tineretului Comunist. În fața dumneavoastră, d-le Președinte și Onorat Consiliu, cer legalizarea P.C.R. și a U.T.C.“. La închiderea procesului, înainte de a se da sentința, s-a dat ultimul cuvînt acuzăților. „În numele partidului și al tineretului comunist, am declarat că sint și voi rămîne comunistă și că mă solidarizez cu toate acțiunile organizate în numele cărora am vorbit“ — au fost ultimele cuvînte pronunțate de Haia Lifșiț.

La proces Haia Lifșiț a fost apărută de L. Pătrășcanu. Acesta într-o emoționantă pledoarie s-a pronunțat pentru achitarea celor implicați în proces. L. Pătrășcanu, analizînd regimul de ilegalitate pentru care sint acuzați, a declarat că „activitatea în ilegalitate are loc acolo unde legile opresc cele mai elementare drepturi cetățenești“ și că „dizolvarea partidului și a tineretului comunist prin simple ordonanțe militare sint fapte împotriva textului Constituției“.

Cu toate acestea, sentința a fost grea. Haia Lifșiț a fost condamnată la 8 ani închisoare, 10 ani interdicție și 20 000 de lei amendă.

Pentru Haia Lifșiț ca și pentru ceilalți luptători revoluționari condamnați reîncepeau zilele lungi și întunecate ale temniței. În iunie 1929, în semn de protest, Haia Lifșiț și ceilalți tovarăși au declarat greva foamei, cerînd eliberarea în baza decretului de amnistie. După o săptămînă de la declararea grevei ea a căzut bolnavă.

În țară, vestea aceasta s-a răspîndit, stîrnind un val de revoltă în rîndurile muncitorimii.

După 43 de zile de grevă a foamei — în care timp nu a acceptat decît apă — situația Haiei Lifșiț a devenit foarte gravă, nemaiputînd fi salvată. Deși i s-a acordat amnistie, Haia Lifșiț nu a mai putut să beneficieze de ea.

După cîteva zile, la 17 august 1929, Haia Lifșiț a murit. În presa din țară și de peste hotare au apărut numeroase articole în legătură cu moartea ei. „Jertfa dată de tovarășa Haia cauzei proletarietului, sacrificîndu-și însăși viața — se sublinia în necrologul apărut în „Viața muncitoare“ din 1 septembrie 1929 —, e un îndemn în lupta revoluționară pentru dezrobire“.

Înmormîntarea a avut loc în condiții de mare încordare. Cortegiul funerar s-a îndreptat spre cimitir pe străzi ocolite, fiind lăsați să fie prezenți numai părinții defunctei. În același timp s-au luat măsuri de prevedere ca să nu fie organizate demonstrații de stradă cu ocazia

inmormintării. Un ordin al ministrului de interne către siguranța din Cluj din 17 august 1929 cerea a se lua măsuri ca transportarea de la sanatoriu la cimitir, aflat sub pază, să se facă pe drumul cel mai scurt și nefrecventat. Se cerea în același timp ca „din jumătate în jumătate de oră să se raporteze cum va decurge operațiunea“.

În pofida acestor măsuri, comuniștii din Cluj au tipărit manifeste, pe care le-au răspândit în oraș.

Mărețele idealuri pentru care a luptat cu abnegație, dăruindu-și viața, Haia Lifșiț au triumfat pe pământul României. Viața sa constituie un exemplu de abnegație și sacrificiu pentru cauza dreaptă a celor mulți.

ELISABETA IONIȚĂ

Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893 — 1900

Editura politică, București, 1969, 896 p.

Redarea în adevărata lumină a trecutului glorios de luptă al mișcării noastre revoluționare constituie o sarcină de răspundere și de mare importanță în fața istoricilor. Tocmai în acest sens se cuvine remarcată acțiunea promovată cu insistență de

Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., de alcătuire și publicare a documentelor de bază ale mișcării muncitorești.

Înmănuncherea acestor izvoare după criterii științifice facilitează munca cercetătorilor, punându-le la dispoziție un foarte util instrument de lucru. Acțiunea ca atare reprezintă un act de largă utilitate socială, rezultatele ei fiind adresate nu numai celor preocupați nemijlocit de cercetarea istorică, ci tuturor celor — și sînt foarte mulți — ce doresc să afle, să cunoască „pe viu” frământările, căutările, chiar ezitățile acelor care au contribuit, prin eforturi eroice și sacrificii, la viața nouă de astăzi.

Volumul de față este al treilea dintr-o suită, intitulată generic: *Documente din istoria mișcării muncitorești din România*, pe care o dorim cit mai curînd alcătuită pentru toate epocile.

În paginile sale sînt strînse documentele de bază ale Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România: programul, statutul, rapoarte și dări de

seamă la congrese, rezoluții, moțiuni, manifeste, apeluri etc.; materiale care dezvăluie acțiunile revendicative economice și politice, munca organizatorică și propaganda de zi cu zi a cluburilor și sindicatelor muncitorești, activitatea socialiştilor în lumea satului și în rîndurile tineretului și femeilor; articole referitoare la aniversarea clasicilor marxismului și relatări despre sărbătorirea zilei de 1 Mai, a Comunei din Paris, precum și documente care evidențiază profundul internaționalism al clasei muncitoare din țara noastră. Au fost incluse materiale ce descriu lupta mișcării socialiste îndreptată spre dobîndirea unor revendicări general-democratice, ca: votul universal, repausul duminical, republică, libertăți cetățenești.

Analiza atentă a documentelor dezvăluie cu claritate trăsăturile de permanență ale activității mișcării socialiste, direcțiile sale, neobosit și consecvent urmărite de-a lungul anilor ființării P.S.D.M.R. Într-adevăr, faptele au demonstrat că apariția partidului de clasă al proletariatului român a marcat — așa cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu — un moment istoric „în dezvoltarea luptelor sociale din țara noastră, în organizarea clasei muncitoare pe plan național, începutul afirmării sale în principalele probleme care frământau viața social-politică a societății din acea vreme”.

Momentul creării P.S.D.M.R. — prin congresul său din 31 martie—4 aprilie 1893, la care au participat 54 de delegați ai cluburilor și asociațiilor profesionale muncitorești din Capitală și alte orașe este pe larg înfățișat în volum. Documentele programatice, adoptate cu acest

prilej, exprimau cu tărie rolul istoric al proletariatului în făurirea unei noi ordini sociale și importanța organizării partidului în lupta pentru împlinirea acestui țel mareț. Atacînd direct bazele regimului burghezo-moșieresc, P.S.D.M.R. a afirmat, pentru prima dată în istoria României, necesitatea acțiunii revoluționare în vederea desființării proprietății private asupra mijloacelor de producție și prefacerea lor în proprietate socială, pentru „emanciparea desăvîrșită economică, politică și intelectuală a poporului muncitor”, pentru „distrugerea societății burgheze și întemeierea societății socialiste” (doc. 6).

În elaborarea programului s-a căutat să se analizeze realitățile românești în spiritul învățăturii marxiste, pentru a se adopta, nepierzînd din vedere obiectivul strategic esențial, tactica, mijloacele de luptă cele mai potrivite situației concrete. Privite în acest sens, revendicările și reformele general-democratice se încadrau în sfera luptei generale de pregătire și înlăturare a revoluției socialiste. Felul cum s-a întocmit acest foarte important document, discuția largă, dialogul cu membrii partidului reliefează o caracteristică perpetuată în tradiția mișcării muncitorești din țara noastră.

Eficiența dezbaterii este evidentă, simpla comparare a proiectului de program (doc. 1) cu programul votat (doc. 6) o dovedește. Propunerile judicioase de îmbunătățire a proiectului inițial (doc. 3) și discuțiile din cadrul congresului au permis, de pildă, ca ideea Confederației balcanice, teză neviabilă, ce ignora legitatea constituirii statelor naționale, să fie înlăturată și înlocuită cu acțiunea fermă contra tendințelor cotropitoare; de asemenea ideea incompletă din proiect referitoare la atitudinea față de regimul monarhic a fost reformulată astfel: „ca și social-democrația lumii întregi, cea română, ca formă de guvernămînt, nu poate fi în principiu decît pentru cea republicană” (doc. 6). Privitor la tactica P.S.D.M.R. față de celelalte partide politice, congresul a adoptat o motiune realistă, elastică, în care se menționa că, date fiind interesele antagonice de clasă, „toate partidele burgheze, ori sub ce nume s-ar prezenta, sînt potrivnice clasei muncitorilor, însă în lupta și relațiunile lui cu ele va ști să facă deosebire între partidele reacționare și partidele mai mult sau mai puțin înaintate” (p. 64).

Problematika anilor de după 1893 se definește, în numeroasele documente

puse în număr mare la dispoziția cititorilor de colectivul volumului, ca un proces amplu de întărire organizatorică, pe multiple planuri, a forțelor muncitorimii române. Ca un leitmotiv revine în procesele-verbale ale Consiliului general, în rapoartele de activitate ale comitetelor executive ale cluburilor, în informările sindicatelor, în dările de seamă ale congreselor, în chemări și apeluri, **ideea organizării**: „Prin organizarea și întinderea ce va căpăta mișcarea social-democrată și muncitoare, ea poate să influențeze asupra mersului dezvoltării noastre economice, ușurînd în așa chip lupta și grăbind transformarea alcătuirii de astăzi” (doc. 20); „trebuie ca tot ce e muncitor să se convingă că singura scăpare nu e decît prin intrarea tuturor muncitorilor în partidul lor, singurul care cu adevărat se luptă pentru fericirea [celor] care muncesc din zi pînă în noapte îngrășînd pe alții, pe cînd ei rămîn tot muritori de foame” (doc. 24); „luptă și unire, singurul mijloc prin care toate relele se vor spulbera” (doc. 29); „strîns uniți, să ridicăm steagul roșu al social-democrației, al muncitorimii dezmoștenite” (doc. 194).

Rezultatul: s-au întărit treptat organizațiile muncitorești existente, s-au înființat noi și noi cluburi și sindicate, au fost atrași alți și alți lucrători neorganizați în partid. În 1897 partidul avea 35 de organizații afiliate, ce numărau circa 6 000 de membri (doc. 215, 218).

Studierea volumului de documente întărește concluzia, în ultimul timp remarcată și demonstrată în literatura de specialitate, privind **existența sindicatelor** ca formă de organizare profesională a clasei muncitoare din România încă de la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Astfel, documentele Congresului I al P.S.D.M.R. se referă fără echivoc la sindicate. Statutul — în articolele 1, 10, 13, 14 — declară că, alături de cluburi, partidul se compune din sindicatele de muncitori (doc. 7), iar o rezoluție specială este consacrată organizării lucrătorilor în sindicate. Se aprecia în mod just că asociațiile profesionale trebuiau să devină organizații de masă largi, deschise tuturor muncitorilor, „o școală pregătitoare a partidului” (doc. 8). Ni se relevă participarea delegaților sindicatelor la congresele partidului, problemele organizării profesionale puse în discuție, apelurile frecvente publicate în ziarele „Munca” și apoi „Lumea nouă”, sub semnul lozincii adresate muncitori-

lor: „Organizați-vă în sindicate!”. În același timp statutele diferitelor organizații profesionale — indiferent de titulatură (bresle, societăți, asociații) — ne fac dovada fundării lor pe principiul luptei de clasă și al internaționalismului proletar, prezenței elementelor caracteristice sindicatelor în înțelesul unanim recunoscut al cuvîntului (doc. 20, 26, 27, 43, 49, 82, 84, 90, 120, 147, 196, 205, 218, 246, 302 ș.a.).

Culegerea de documente conține și materiale legate de **primele forme de unire și antrenare la acțiune conștientă a tineretului, îndeosebi studențimea** (doc. 51, 198, 199, 211, 226, 232) și **a femeilor** (doc. 52, 84, 85). Acest din urmă document înscrie hotărîrea P.S.D.M.R. de a lupta: „1) pentru absoluta egalitate între bărbat și femeie în ceea ce privește exercitarea tuturor profesiunilor fie liberale, fie manuale, precum și în privința instrucțiunii; 2) pentru egalitatea drepturilor politice și civile dintre femeie și bărbat; 3) pentru principiul «la muncă egală salariu egal»; 4) pentru alcătuirea de legi protectoare a muncii femeii în ateliere și fabrici”.

Volumul pe care îl recenzăm evidențiază **bogăția de metode și mijloace aflate în arsenalul muncii de propagandă și agitație a P.S.D.M.R.** menite să răspîndească în mase ideile înaintate și, în primul rînd, învățătura lui Marx și Engels, să mobilizeze la luptă oamenii muncii de la orașe și sate. Între acestea — arată documentele — s-au numărat: opera de traducere și difuzare a lucrărilor întemeietorilor socialismului științific, însoțită de tipărirea broșurilor de popularizare și întemeierea unor biblioteci satești, organizarea de conferințe pe teme cultural-științifice sau social-politice, înființarea unor cercuri de propagandă și de studii sociale etc. În cadrul întrunirilor săptămînale încetățenite în practica curentă a cluburilor se discutau chestiuni de natură internă, situația din țară și internațională, probleme de teorie a socialismului și altele legate de programul și tactica partidului; cu aceste prilejuri, militanții socialiști omagiau figuri de luptători revoluționari, evocau momente înălțătoare din cronica luptei proletariatului internațional (doc. 23, 24, 29, 31, 39, 43, 48, 76, 104, 116, 143, 155, 160, 170, 199, 218, 235 ș.a.).

Preluînd în mod creator tradițiile glorioase ale luptei de eliberare socială și națională a poporului român, elementele înaintate din cadrul P.S.D.M.R. au căutat să imprime o linie de muncă pătrunsă de spirit de clasă, să orienteze activita-

tea acestuia spre rezolvarea chestiunilor esențiale ale epocii. În acest sens, acțiunea de propagandă intensă — o altă coordonată majoră a anilor 1893—1900 înfățișată de acest volum — urmărea să traseze perspectivele, sensul și scopul luptei proletariatului, să stabilească în fiecare etapă — pe baza analizei raporturilor sociale existente — obiectivele de luptă, tactica impusă de un moment sau altul.

Privit în ansamblu, acest efort impresionant se definește, pe de o parte, în răspîndirea în largime — prin forme și mijloace variate — a învățăturii marxiste, pe de altă parte, în interpretarea fenomenelor economice, sociale și politice românești prin prisma ideilor socialismului științific, ambele laturi îngemănîndu-se într-un unic proces.

În lumina celei mai înaintate și umane concepții despre lume și societate, partidul clasei muncitoare a văzut în **industrializare** factorul vital al progresului țării. „Intemeierea industriei — se arată în articolul *Problema industriei* (doc. 152) — se impune la noi cu atîta seriozitate, încît nepăsarea în această privință poate aduce cele mai mari nenorociri asupra țării. România nu poate rămîne țară agricolă... trebuie creată în România industria mare”. Pronunțîndu-se pentru industrializare, ca o necesitate vitală pentru progresul țării, P.S.D.M.R. pornea de la ideea că numai în acest fel se puteau deschide pentru România noi perspective. Dezvoltarea forțelor de producție era văzută însă de către reprezentanții mișcării socialiste în legătură strînsă cu asigurarea unor premise materiale, social-economice necesare creșterii forței proletariatului, victoriei clasei muncitoare (doc. 152).

Una din problemele fundamentale ale societății românești, care s-a înscris în prevederile general-democratice ale mișcării socialiste din țara noastră, reflectată cu prisosință, atît sub aspect teoretic cît și practic, în volumul de față, a constituit-o **problema agrară**. Văzînd în țărănime nu o masă retrogradă, amorfă, ci o forță capabilă de mari energii, mișcarea muncitorească, partidul ei au dat dovada înțelegerii treptate a necesității apropierii maselor de țărani de lupta generală pentru îmbunătățirea situației poporului muncitor. „Să nu se creadă — arăta C. Z. Buzdugan — că țărănimea este refractară ideilor noastre. Propaganda întreprinsă citva timp între sătenii județelor Iași, Roman și Vaslui ne-a dovedit îndeajuns că țăranul nostru e apt de a veni la socialism... O mică scînteie

de propagandă, o mică agitație în toate satele și zeci de mii de săteni s-au grupat sub steagul revendicărilor social-democratice" (doc. 234; vezi și doc. 3, 44, 55, 289).

Deosebit de utile pentru cercetătorul interesat în studierea problemei agrare din perioada anilor 1893—1900 sînt, de asemenea, revendicările cuprinse în programul P.S.D.M.R., publicat în volumul recenzat. Urmărind rezolvarea problemei agrare în sensul desființării resturilor feudale la sate și al creării de condiții materiale mai bune pentru țărănime, socialiștii români porneau de la principiul răscumpărării marii proprietăți moșierești și arendării pămînturilor la săteni prin intermediul comunelor (doc. 3). În afară de această revendicare principală, care afecta problema structurii relațiilor agrare, modul de repartizare a proprietății funciare, găsăm, de asemenea, prevăzute și alte măsuri concrete, care aveau menirea de a contribui la îmbunătățirea situației grele a țărănimii.

O latură importantă a activității desfășurate de P.S.D.M.R. în direcția sprijinirii și atragerii la luptă și organizare a maselor țărănești, oglindită în această recentă culegere printr-o întreagă suită de documente deosebit de semnificative, a fost, pe lângă atitudinea de simpatie și solidaritate cu răscoalele care au bîntuit mediul rural în toată perioada ultimului deceniu al secolului al XIX-lea (doc. 293, 298, 299 ș.a.) și crearea de cluburi socialiste la sate. Nenumărate mărturii ale vremii (doc. 151, 218, 245, 260, 265, 273, 276 ș.a.) evidențiază faptul că cluburile socialiste la sate, care erau concepute ca organizații ale P.S.D.M.R. în mediul rural, și-au axat activitatea mai ales pe revendicări general-democratice. Ceea ce atrage în mod deosebit atenția cititorului este că rețeaua acestora cuprinsese numeroase localități, în special din părțile dunărene, cele peste 300 de cluburi socialiste înființate la sate fiind o expresie grăitoare a receptivității țărănimii la ideea organizării pe principiile pentru care milita mișcarea socialistă.

Coincidența dintre activizarea interesului țăranilor pentru întărirea legăturilor cu centrul mișcării socialiste și activizarea luptei de clasă la sate se explică și prin aceea că țăranii căutau un reazem în lupta lor, simțeau nevoia conducerii acestor lupte, a orientării ei, a clarificării scopului și perspectivei mișcării.

Perioada de după înființarea P.S.D.M.R. s-a caracterizat și prin crearea posibili-

tăților de abordare mai curajoasă a unor probleme de interes național, ce se puneau cu o tot mai stringentă acuitate în viața politică a României. Unele din documentele cuprinse în volum reliefează că legitimitatea dezideratelor naționale ale poporului român, căile și metodele pentru atingerea lor s-au menținut în centrul preocupărilor mișcării.

Fără a înceta să înfiezeze asupra socială din partea burgheziei și moșierimii române, fiind convinși că numai lupta unită a muncitorilor de toate naționalitățile, care „merg umăr la umăr, se ajută ca frații și caută să cîștige drepturile lor, luptîndu-se contra acelorași patroni” poate duce la izbîndă (doc. 168), socialiștii români și-au afirmat punctul lor de vedere și în problema eliberării naționale.

Considerînd autodeterminarea și lupta revoluționară ca principalele mijloace de soluționare a problemei naționale, socialiștii din țara noastră s-au situat pe cele mai avansate poziții în lupta pentru formarea statului național unitar. Militînd prin excelență împotriva oricărei asupririi sociale sau naționale, P.S.D.M.R. a denunțat, în repetate rînduri, dubla exploatare socială și națională la care erau supuși românii din Transilvania, au încurajat și susținut manifestările lor de emancipare, încadrîndu-se în șuvoiul de luptă pentru eliberarea lor cît mai grabnic cu putință (doc. 47, 113, 194, 195, 228, 259, 316, 336).

O latură caracteristică a activității P.S.D.M.R. și a cluburilor sale locale a constituit-o **lupta pentru largi libertăți democratice.** Între obiectivele urmărite o pondere deosebită, într-o anumită perioadă chiar exagerată, a fost acordată sufragiului universal. Luptei pentru dobîndirea acestei reforme, parte integrantă a programului politic al partidului, i-au fost consacrate numeroase documente (doc. 3, 29, 63, 85, 110, 189, 204, 218, 233 ș.a.). Trebuie subliniat că, în campania pentru obținerea votului universal, partidul clasei muncitoare a reușit să-și alăture, pe lângă o serie de pături sociale de la orașe și sate, și o seamă de elemente înaintate ale burgheziei, care militau la rîndul lor, în același sens. Crearea, în 1895, a Ligii votului universal (doc. 131 și 134) a însemnat un succes al mișcării muncitorești pe linia acestei revendicări.

Parcurgînd cele peste 300 de documente ale culegerii de față, cercetătorului i se confirmă, o dată în plus, una dintre ideile unanim recunoscute în numeroase studii publicate în ultimii

ani în revistele de specialitate, și anume că în decursul existenței P.S.D.M.R., acțiunile cu caracter politic și economic ale clasei muncitoare au fost mai ample și mai susținute decât în anii anteriori, mai bine coordonate pe ansamblul țării. Acestea s-au manifestat sub diferite forme ale luptei de clasă ca: întruniri, mitinguri, demonstrații, acțiuni împotriva șomajului, împotriva expulzărilor, campanii de presă etc. (doc. 13, 28, 57, 65, 71, 133, 155, 261, 263, 315 ș.a.).

Lupta împotriva exploatarei capitaliste s-a îmbinat strâns cu demascarea, în fața muncitorilor, a opiniei publice, a condițiilor inumane în care erau nevoiți să trăiască și să lucreze producătorii de bunuri materiale din societatea românească. Anchetele industriale, dintre care o parte sînt cuprinse și în volumul de față, au constituit unul din mijloacele frecvent folosite de socialiști în această direcție (doc. 129, 139, 171, 176, 180).

O amploare deosebită a luat în perioada 1893—1900 mișcarea revendicativă, numărul grevelor ridicîndu-se la cifra record, pentru acele timpuri, de aproape 100. La loc de frunte, în cadrul revendicărilor, se aflau: reducerea zilei de muncă, ridicarea salariilor, respectarea demnității omenești, împotriva reținerilor arbitrare din salarii și a concedierilor, împotriva samavolniciilor patronilor și autorităților ș.a. (doc. 18, 32, 36, 61, 112, 132, 154, 184, 187, 188, 223, 248, 250, 266, 279 ș.a.).

Una dintre problemele legate de revendicările imediate ale clasei muncitoare, care au suscitată îndelungate dezbateri, a fost aceea a repausului duminical „...în toate ramurile de muncă, în comerț, în industrie, agricultură” (doc. 6). Adoptată în ianuarie 1897, legea a fost precedată de o amplă campanie de presă, în care zările muncitorești s-au situat la loc de frunte (doc. 174, 202 ș.a.).

Explicația dezvoltării atât în adîncime, cît și în lărgime a mișcării greviste, a corelației strînse dintre creșterea organizatorică a proletariatului din România și extinderea mișcării revendicative a proletariatului ne este dată de zecile de documente inserate în volumul de față. Din textul acestora se degajă, cu pregnanță, concluzia că crearea P.S.D.M.R., încununînd o întreagă etapă de dezvoltare a mișcării muncitorești, a marcat, în același timp, un pas înainte pe calea organizării clasei muncitoare din România și a luptelor sale împotriva exploatarei.

Faptul că organele locale ale P.S.D.M.R., ca și sindicatele, s-au preocupat de mo-

bilizarea muncitorilor la lupta pentru revendicări politice și economice, că i-au sprijinit, atît moral cît și material, că au dus tratative cu patronii, semnînd chiar contracte de muncă, demonstrează, iar documentele cuprinse în volum o confirmă, creșterea prestigiului lor în rîndul muncitorilor și rolul tot mai pronunțat pe care îl jucau în lupta împotriva capitaliștilor.

Volumul mai cuprinde o serie de documente care înfățișează legăturile internaționale ale mișcării noastre muncitorești, relații privind participarea delegațiilor române la congresele socialiste internaționale, rapoarte și articole exprimînd poziția internaționalistă a proletariatului român, prezența sa la dezbaterile problemelor importante aflate în fața mișcării muncitorești internaționale (doc. 9, 16, 41, 56, 59, 86, 101, 108, 120, 182, 200, 219, 251). „Adînc pătrunsă de solidaritatea internațională a tuturor popoarelor muncitoare — se sublinia în programul P.S.D.M.R. —, social-democrația română va îndeplini toate îndatoririle ce urmează din această solidaritate” (doc. 6).

Documentele relevă că la congresele de la Bruxelles (1891) și Zürich (1893) ale Internaționalei a II-a, reprezentanții mișcării muncitorești din România au fost inițiatorii unor importante propuneri, ca aceea privitoare la luarea în dezbateră a problemei țărănești, contribuind la creșterea interesului mișcării socialiste internaționale pentru problema agrar-țărănească (doc. 8, 42, 43, 44, 45).

Socialiștii români au acordat o deosebită însemnătate și organizării manifestațiilor în cinstea Zilei solidarității internaționale a proletariatului. Un număr apreciabil de documente evidențiază faptul că, an de an, începînd din 1890, mișcarea muncitorească din țara noastră s-a mobilizat, asigurînd sărbătorirea zilei de 1 Mai într-un cadru cît mai potrivit obiectivelor luptei proletariatului (doc. 12, 13, 21, 78, 126, 127, 130, 167, 222, 241, 284, 311, 313, 314).

Culegerea recenzată, după ce prezintă o serie de documente referitoare la dezorganizarea partidului, datorată în principal elementelor burghezo-liberale din conducerea sa, se încheie cu articolul lui Constantin Dobrogeanu-Gherea, intitulat: *Socialismul român este el o plantă exotică?* (doc. 324). Asupra cauzelor acestui moment dificil din istoria mișcării noastre muncitorești s-au făcut o serie de considerații, pe care lectura articolului menționat le pune mai bine în lumină, le întărește.

Deși aflat atunci, în 1900, în străinătate, la Paris, C. Dobrogeanu-Gherea a căutat să evalueze cele petrecute dintr-o perspectivă amplă. Respingînd cu tărie părerile despre neviabilitatea socialismului în România, prin care elementele reformiste căutau să-și acrediteze actul renegator, el a arătat existența terenului real social-economic pentru afirmarea ideilor socialiste. „Se exagerează — scria Gherea — cînd se ia ca unică condiție de manifestare a socialismului o mare industrie și un mare proletariat industrial. Desigur că e o condiție esențială, dar într-un sens mai larg, socialismul e un produs al vieții și organizației capitaliste a societății. Organizația țării noastre însă este capitalistă, deși n-are industrie mare”.

Oprindu-se asupra crizei din mișcarea socialistă, el analizează cîteva din cauzele acesteia, printre care preluarea necritică a tacticii unor partide socialiste din Occident, ce activau în alte condiții și de aici canalizarea unor mari eforturi și energii spre obținerea de locuri de deputat în parlament, deși în țara noastră la ordinea zilei era încă chestiunea cîștigării unor libertăți și drepturi democratice fundamentale. Deci, nu lozinka votului universal în sine a fost o greșeală, ci insistența cu care s-a preconizat și susținut parlamentarismul ca unica tactică de acțiune a partidului.

Indepărtarea din mișcare a elementelor care îi erau străine sau nu mai făceau față noilor realități a fost o acțiune cu consecințe dureroase, dar utilă în perspectivă. Clasa muncitoare, militanții revoluționari, folosind din plin paginile cotidianului „Lumea nouă” (vezi doc.

295, 297, 306, 308, 312 ș.a.) rămînînd „...soldați credincioși ai steagului roșu al proletariatului internațional” (doc. 278), au dus mai departe mișcarea muncitorească și au reușit, la începutul secolului al XX-lea, să reorganizeze activitatea sindicală, iar apoi, în 1910, să refacă partidul muncitorilor din România.

★

Cuprinzînd una dintre cele mai însemnate etape ale dezvoltării mișcării proletare revoluționare române, volumul de documente pe care-l prezentăm, prin conținutul său bogat și variat, prin problematica vastă pe care o înmănunchează, prin ponderea atent acordată celor mai semnificative momente care au caracterizat perioada anilor ultimului deceniu al secolului al XIX-lea, ca și prin corectarea, pe baza bogatei experiențe acumulate, a unor minusuri, sesizate la timpul lor, în cele două volume apărute anterior, poate fi considerat a fi cel mai realizat din seria celor trei lucrări care au văzut pînă acum lumina tiparului.

Instrument prețios de aprofundare științifică, de educare a tinerei generații în spiritul bogatelor tradiții de luptă ale clasei noastre muncitoare, volumul de față, rod al unei intense și îndelungate munci de cercetare și selectare, constituie un imbold pentru colectivele de cercetători din Institutul de studii istorice și social-politice de pe lingă C.C. al P.C.R. în a oferi publicului larg cititor, cît mai curînd, și celelalte tomuri.

ION MAMINA, VASILE PETRIȘOR

August 1944 — mai 1945

Editura militară, București, 1969, 394 p.

Jubileul unui pătrar de veac de la insurecția armată din august 1944 — care a constituit o strălucită încununare a eroicei lupte revoluționare purtate de oamenii muncii, de forțele progresiste ale societății, în frunte cu Partidul Comunist Român, împotriva

fascismului și războiului, a dominației imperialismului străin, pentru eliberare socială și națională — a îmbogățit fondul istoriografic românesc cu noi lucrări. Între acestea, se înscrie și volumul *August 1944—mai 1945*, apărut sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lingă C.C. al P.C.R.

Deși la baza elaborării acestui volum a stat, în cea mai mare parte, materialul și concluziile cuprinse într-o lucrare cu tematică similară, apărută în anul 1966 ★,

★ Lucrarea a fost elaborată de col. Eugen Bantea, col. Constantin Nicolae, generalul-lo-

autorii au adăugat tot ceea ce a cucerit istoriografia pe această temă până în prezent. Mai mult, au cuprins o serie de fapte și episoade noi, nume de oameni care și-au adus contribuția la lupta pentru înfrângerea Germaniei naziste, au elaborat concluzii, dând o interpretare riguroasă evenimentelor politice și militare. Meritul autorilor constă și în aceea că au reușit să prezinte într-o sinteză scurtă o perioadă istorică dintre cele mai complexe ale țării noastre, să confere lucrării o formă accesibilă celor mai largi cercuri de cititori, imprimându-i un caracter viu, antrenant. Ei au îmbinat armonios descrierea acțiunilor militare și a faptelor de eroism cu redarea luptei maselor populare din țară pentru prefaceri sociale, economice și politice, a participării entuziaste la sprijinirea frontului antifascist. Astfel, autorii au reușit să asigure lucrării o ținută științifică corespunzătoare, chiar în condițiile adoptării unui stil cu adresă directă spre publicul larg.

În comparație cu celelalte lucrări care au abordat această temă, volumul accentuează cu noi date aportul poporului român la eliberarea patriei de sub jugul fascist, participarea largă a populației la sprijinirea trupelor române și sovietice, loviturile date de mișcarea de rezistență mașinii de război fasciste. În paginile cărții sînt rediate numeroase și emoționante fapte de eroism, de un puternic patriotisme, este pusă în lumină vitejia și dăruirea cu care ostașii Armatei române au forțat numeroase cursuri de apă, au cucerit orașe și sate, au asaltat în iureș nestăvilit pozițiile fortificate ale fasciștilor, au escaladat înălțimile lanțurilor muntoase etc. Cu deosebită căldură sînt creionate portretele unor luptători eroi ai războiului antihitlerist, patrioți care au pus mai presus de orice interesele patriei, cauza dreaptă a războiului antihitlerist.

Structurată pe șase capitole, lucrarea analizează la început, în capitolul *Evenimente premergătoare*, încheierea și dezvoltarea rezistenței antifasciste din România, activitatea Partidului Comunist Român, în colaborare cu celelalte forțe politice antihitleriste, pentru organizarea insurecției armate antifasciste. Se relevă că în pofida tuturor vicisitudinilor, Partidul Comunist Român, exponent al intereselor vitale ale întregului popor, și-a elaborat pentru noile condiții isto-

rice o platformă clară, cu sarcini naționale majore, care, în mod obiectiv, întresau toate clasele și păturile societății românești. Pe baza acestor obiective, P.C.R. s-a adresat tuturor partidelor, grupărilor și personalităților politice nefasciste, tuturor patrioților, propunându-le crearea unui front unic național. Un prim succes în această direcție s-a obținut în toamna anului 1943, prin constituirea Frontului patriotic antihitlerist.

Lucrarea evidențiază faptul că clasa muncitoare, forța cea mai combativă și organizată a poporului român, „a polarizat în jurul ei toate forțele antifasciste, antihitleriste, a atras în luptă din ce în ce mai activă țărănimea, intelectualitatea progresistă, elementele patriotice din armată”¹.

Evoluția situației României este analizată în strînsă legătură cu evenimentele internaționale, subliniindu-se că asupra țării noastre a avut un puternic ecou cotitura intervenită în desfășurarea războiului, faptul că armatele coaliției antihitleriste, în care rolul hotărîtor l-a avut Armata sovietică, au trecut la contraofensivă.

În continuare, autorii arată că în a doua jumătate a anului 1943 conducătorii de frunte ai comuniștilor, supunînd unei ample analize situația internă a țării și situația internațională, au preconizat „un plan de acțiune menit să ducă la reorganizarea activității partidului comunist, la întărirea legăturilor cu masele largi populare, în vederea răsturnării dictaturii militare-fasciste și scoaterii României din războiul hitlerist” (p. 17). Întărîndu-și și mai mult convingerea că singura cale salvatoare pentru poporul român era înlăturarea dictaturii fasciste prin forță, pe cale insurecțională, și alăturarea țării la coaliția antihitleristă, activul de partid a pornit în primăvara anului 1944 la efectuarea pregătirilor corespunzătoare: s-a format o conducere operativă a partidului comunist, s-au creat formațiunile de luptă patriotice cu un comandament central și comandamente regionale; au început să acționeze grupe de partizani în unele regiuni ale țării; s-a realizat, în aprilie 1944, Frontul unic muncitoresc între P.C.R. și P.S.D. Totodată, contactele stabilite încă din toamna anului 1943 de către partidul comunist cu cercurile palatului au fost consolidate, iar cele cu partidele „istorice” au sfîrșit prin încheierea Blocului național democrat, la

cotenent în rezervă Gheorghe Zaharia, pe baza materialului publicat în lucrarea *România în războiul antihitlerist*, apărută în Editura militară (1966), precum și a unor date și surse investigate ulterior.

¹ August 1944—mai 1945, Editura politică, București, 1969, p. 12. În continuare, trimiterele la această lucrare vor fi date în text.

20 iunie 1944, pe baza unei platforme cu obiective naționale, general-democratice. În lucrare este relevată activitatea comuniștilor în vederea atragerii armatei la lupta contra Germaniei fasciste, legăturile partidului comunist cu cercurile militare, participarea sa nemijlocită la elaborarea soluțiilor și măsurilor militare — strategice, operative și tactice —, P.C.R. fiind în acest fel „singurul partid politic care a abordat pînă la amănunte chestiunile militare asupra insurecției și și-a pus amprenta asupra rezolvării lor“ (p. 25).

Înfățișînd activitatea de pregătire a insurecției în Capitală și pe Valea Prahovei, unde reprezentanții partidului comunist au colaborat cu un grup însemnat de generali și ofițeri, autorii încheie capitolul cu concluzia că în a doua jumătate a lunii august 1944 erau coapte toate condițiile interne și externe, obiective și subiective, necesare insurecției. Partidul Comunist Român, în colaborare cu celelalte forțe antihitleriste, efectuate pregătirile necesare, fiind în măsură să treacă la acțiune.

Declanșarea și desfășurarea insurecției armate antifasciste din August 1944 fac obiectul celui de-al doilea capitol al lucrării. Într-o serie de paragrafe, cu titluri sugestive: *Întoarcerea armelor contra Germaniei hitleriste*; *Cum au fost zdrobite forțele hitleriste din capitala României*; *Misiunile forțelor române din ansamblul țării*; *Pierderea petrolului românesc creează o situație sumbră pentru Germania etc.*, lucrarea pune în lumină acțiunile desfășurate pe mai multe planuri de către Armata română și formațiunile de luptă patriotice în perioada 23—31 august 1944. Acționînd rapid, unitar și cu un înalt spirit de eroism, ostașii români și muncitorii înarmați au zdrobit rînd pe rînd focarele și rezistențele hitleriste din Capitală și împrejurimi, din Valea Prahovei și Dobrogea, Banat, Crișana și sudul Transilvaniei, din Cîmpia Dunării și Oltenia. În felul acesta a fost spulberat fulgerător controlul și prezența germană în cea mai mare parte a teritoriului României — zonele centrale, sud-estice și sud-vestice ale țării. În același timp, unități ale Armatei române au asigurat acoperirea frontierei de sud și de vest a țării și au împiedicat infiltrarea forțelor inamice din partea de nord a Transilvaniei spre Carpații Meridionali.

Din lucrare se desprinde ideea că modul cum au acționat ostașii în luptă, sprijinul dat de masele populare acțiunilor militare demonstrează justetea li-

nei politice a partidului comunist privitoare la aliați și armată, capacitatea organizatorică și forța sa de mobilizare, discernămintul cu care a ales momentul declanșării insurecției, caracterul realist și științific al planului insurecțional, iscusința, suplețea și operativitatea cu care au acționat comandamentele militare. De asemenea, este pregnant reliefat rolul hotărîtor al partidului comunist, care, după două decenii de ilegalitate, a început să activeze legal, mobilizînd masele populare, armata în marea bătălie cu hitlerismul pentru eliberarea patriei.

În partea finală a capitolului este descris dezastrul militar suferit de Germania hitleristă în sud-estul Europei și evoluția situației fronturilor sovietice 2 și 3 ucrainene în perioada în care în România se desfășura victorioasă insurecția, primirea entuziasată de către populația Capitalei noastre, în zilele de 30 și 31 august, a armatelor sovietice, acestea continuîndu-și marșul strategic, început din sudul Moldovei, spre granițele României cu Bulgaria, Iugoslavia și Ungaria.

Al treilea capitol al volumului este consacrat luptelor pentru eliberarea părții de nord a Transilvaniei. După ce în prima parte sînt trecute în revistă principalele procese economice, sociale și politice care aveau loc în țară, rolul P.C.R. în conducerea luptei revoluționare din interior, autorii redau apoi problemele legate de desfășurarea propriu-zisă a operațiunilor militare. „După victoria insurecției și pînă la 25 octombrie 1944 — se arată în lucrare —, cursul evenimentelor a avut ca element esențial pe plan militar lupta eroică a Armatei române, cot la cot cu cea glorioasă Armată sovietică, pentru desăvîrșirea eliberării teritoriului patriei noastre de sub jugul fascist. Pe plan politic intern, caracteristică a fost dinamica ascendentă a procesului revoluționar“ (p. 113). Autorii descriu detaliat eroismul Armatei române pentru oprirea și zdrobirea ofensivei inamice, dezlănțuite la 5 septembrie în Podișul Transilvaniei și la 11 septembrie în Banat, iar peste două zile în Crișana, cu scopul de a ajunge pe Carpații Meridionali și a închide trecătorile acestora în vederea constituirii unui front comun cu trupele sale din Carpații Orientali

În această perioadă au intrat în luptă pe frontul transilvănean, de la est la vest, diviziile sovietice: la 6 septembrie — în colțul sud-estic al Transilvaniei (zona Brașov); la 10—12 septem-

brie — în centrul podişului; pînă la 20 septembrie — în Crişana şi Banat. Datorită operaţiei române de acoperire, mare parte din transporturile de trupe române şi sovietice în Transilvania şi Banat s-au putut face pe calea ferată. Ostaşii români au primit cu bucurie sosirea şi intrarea în luptă a forţelor sovietice. Campania militară căpăta aici un curs nou. Sosirea trupelor sovietice pe frontul din Transilvania, Crişana şi Banat a schimbat considerabil raportul de forţe în defavoarea cotropitorilor hitlerişti şi horthyşti. Se creau condiţii pentru generalizarea ofensivei împotriva armatelor fasciste în partea de nord-vest a României. În Transilvania, forţele sovietice au ocupat poziţii de luptă în fişile de acţiune ale marilor unităţi române aflate în ofensivă de la 9 septembrie, după sfîrşimarea asaltului duşman. Deseori elementele precursore ale coloanelor sovietice s-au angajat imediat în luptă.

Trupele române şi sovietice, luptînd cot la cot, au continuat apoi ofensiva împotriva hitleriştilor, reuşind ca pînă la 4 octombrie 1944 să elibereze partea de est a Transilvaniei, iar în centrul şi vestul acestei provincii, precum şi în Banat şi în sudul Crişanei s-a izbutit ca inamicul să fie azvîrlit pînă la poziţiile deţinute în timpul insurecţiei. La 6 octombrie 1944, Frontul 2 ucrainean, în cadrul căruia luptau şi trupele române, a început operaţia de la Debreţin, în care s-au desfăşurat şi luptele pentru eliberarea părţii de nord-vest a ţării. Pînă la 25 octombrie, forţele inamice au fost în întregime alungate de pe pămîntul ţării noastre, iar armatele sovietice şi române au pătruns în totalitate pe pămîntul Ungariei. Acum se consolida cooperarea de luptă româno-sovietică, cimentată prin sînge şi jertfe comune, cooperare care s-a dezvoltat tot mai mult în perioada următoare.

Subliniem faptul că lucrarea cuprinde un paragraf special, destul de amplu, privind efortul ţării, al maselor populare din zonele de operaţii şi al celor din spatele frontului inamic, pentru desăvîrşirea eliberării patriei. În fruntea mişcării de rezistenţă au stat comuniştii. Sînt redată numeroase fapte de patriotism, dintre care multe vîd pentru prima oară lumina tiparului, săvîrşite de muncitori, ţărani, intelectuali — români, maghiari şi de alte naţionalităţi —, care s-au opus sub diferite forme duşmanului fascist.

În încheierea acestui capitol, autorii conchid că „eliberarea teritoriului na-

ţional de sub jugul fascist a constituit o confirmare a justetei politicii Partidului Comunist Român, care a luptat cu consecvenţă pentru libertate şi independenţa patriei, pentru ca poporul nostru să-şi făurească o viaţă mai bună“ (p. 206).

Cele aproape trei luni şi jumătate de lupte crîncene purtate pe teritoriul Ungariei horthiste constituie obiectul capitolului al patrulea al lucrării pe care o prezentăm.

Pe teritoriul Ungariei luptele Armatei române s-au înscris în cele două mari operaţii — de la Debreţin şi de la Budapesta. Înfăţişînd luptele din cadrul primei operaţii, autorii precizează că „s-au proiectat trei compartimente mari ale cîmpului de bătaie în care au participat trupele noastre. Unul la centru, cuprinzînd nemijlocit aria oraşului Debreţin, altul pe Tisa mijlocie, iar al treilea în bucla nordică a Tisei“ (p. 214). Pînă la sfîrşitul lunii octombrie 1944, în urma unor eforturi foarte mari şi a unor lupte deosebit de crîncene, care s-au soldat cu pierderi grele pentru trupele noastre, cele trei focare mari de rezistenţă ale inamicului au fost lichidate. Trupele sovietice şi cele române au realizat totodată capete de pod la vest de Tisa, care au constituit bune puncte de plecare pentru noua operaţie — Budapesta —, la care s-a trecut, fără înterrupere, chiar în ultimele zile ale celui furtunos octombrie 1944.

În lucrare sînt evocate sacrificiile ostaşilor români, eroismul lor în asaltarea poziţiilor inamice pînă la capitala ungară, înceştarea pe viaţă şi pe moarte în interiorul acesteia pentru fiecare stradă, casă şi etaj, precizîndu-se că pînă la 15 ianuarie 1945, cînd Corpul 7 armată română a încetat lupta, acesta ajunsese pînă la 2 km de Dunăre. Cu multă căldură sînt descrise apoi luptele diviziilor române pentru cucerirea munţilor Hegyalja, Bükk şi Matra pe care trupele fasciste îi apărau cu înverşunare. Manifestînd măiestrie şi iscusinţă, dînd dovadă de vitejie şi eroism şi învingînd dificultăţile unui anotimp foarte greu — ploaie, zăpadă, ger, drumuri aproape impracticabile etc. —, unităţile române au zdrobit pas cu pas toate rezistenţele întîlnite în cale, reuşind ca în perioada 18 decembrie 1944—15 ianuarie 1945 să atingă succesiv frontiera de stat maghiaro—cehoslovacă.

Bilanţul luptelor purtate de Armata română pe teritoriul Ungariei — care au avut ca principal rezultat lipsirea hitle-

riștilor de potențialul economic al acesteia țări și mutarea frontului tot mai aproape de granițele Germaniei hitleriste, împingerea acesteia spre dezastrul final —, sprijinul acordat de unitățile noastre populației ungare și de către această populație ostașilor români, aportul diferitelor arme în epopeea care a avut loc pe pământul Ungariei sint succint redată în paragraful *Retrospectivă ungară*.

Cinci luni de înfruntări pe pământul Cehoslovaciei reprezintă problematica celui de-al cincilea capitol al lucrării.

Ca și în capitolele precedente, autorii se opresc mai întâi pe scurt asupra situației politice interne, subliniind principalele evenimente, între care instaurarea guvernului de largă concentrare democratică de la 6 martie 1945, fapt ce a produs „o schimbare radicală în puterea de stat; pentru prima oară în istoria României pozițiile ei cheie erau cucerite de exponenții clasei muncitoare și aliaților ei, sub conducerea comuniștilor“ (p. 275). Sint trecute în revistă principalele măsuri și reforme ale noului guvern, care au avut o înfrîurire pozitivă asupra moralului luptătorilor de pe front, asupra elanului de luptă al acestora.

În continuare, după paragraful *Pe fronturile europene pînă la doborîrea Reichului nazist* — în care sint descrise principalele operații ale celui de-al doilea război mondial și succesele obținute de coaliția antihitleristă, îndeosebi de U.R.S.S., pînă la prăbușirea definitivă a mașinii de război naziste —, autorii înfățișează efortul militar al trupelor noastre în luptele înverșunate duse pentru eliberarea Cehoslovaciei.

În ultimele patru paragrafe ale acestui capitol, cititorul este alături de tanchiștii români, începînd cu luptele de la Bratislava și pînă în preajma Vienei; sint evocate iureșul spre Praga al trupelor noastre în cadrul ultimei operații a celui de-al doilea război mondial în Europa, eroismul partizanilor români din detașamentele care au acționat în Slovacia, sprijinul primit de populația cehoslovacă din partea armatei noastre și recunoștința acesteia, a guvernului țării prietene pentru jertfa de sînge a ostașilor români.

În capitolul final al lucrării este prezentată sintetic contribuția României la războiul antihitlerist, aportul fiecărei arme, al serviciilor militare de dotare materială și asistență sanitară. Reținem de aici că totalitatea efectivelor românești la războiul antihitlerist depășește o jumătate de milion (540 000 de oameni). Nu numai raportată la populația țării, ci și ca cifră absolută, ea vădește un aport notabil; tributul de sînge s-a ridicat la aproape 170 000 de morți, răniți și dispăruți, dintre care aproximativ 5 000 de ofițeri și cam tot atîția subofițeri, ceea ce relevă și gradul general al participării abnegației și dăruirii tuturor categoriilor de militari. În cele aproape 260 zile de lupte, Armata română a străbătut — socotind în linie dreaptă —, în înclăstare continuă cu dușmanul, circa 1 000 km, pînă în apropierea orașului Praga, a luat pieptiș în bătălii grele cam 20 de masive muntoase mai importante, a forțat 12 cursuri de apă mai mari și a eliberat peste 3 800 de localități, din care mai mult de 50 de orașe sau așezări de tip urban. Armata română a scos din luptă în jur de 140 000 de militari inamici (aproape 120 000 de prizonieri și 20 000 de morți), adică aproximativ valoarea a 14 divizii din acea vreme, și a capturat însemnate cantități de armament, muniție și altă tehnică de luptă. Contribuția țării noastre la înfrîngerea nazismului s-a bucurat de o binemeritată apreciere. Militarilor români de diferite grade le-au fost conferite peste 300 000 de decorații românești, sovietice, cehoslovace și ungare.

În lucrare sint evidențiate aprecierile comandamentelor române și sovietice, ale diferitelor personalități, ale posturilor de radio ale coaliției antihitleriste cu privire la faptele de arme, cutezanța și eroismul ostașilor români, la semnificația participării României la războiul antihitlerist. A. I. Vișinski, locțiitorul șefului delegației sovietice la Conferința de pace de la Paris din 1946, remarcă: „La 24 august 1944, cînd încă nu se conturaseră perspectivele evoluției ulterioare a evenimentelor și cînd soarta Germaniei hitleriste încă r.u se vedea cu suficientă claritate, România a făcut o cotitură hotărîtoare în politica ei externă... Prin acest act România a acordat ajutorul său Națiunilor Unite, și în primul rînd Uniunii Sovietice, care

a suportat într-o măsură mai mare decât alte țări greutățile agresiunilor militare ale Germaniei și sateliților ei. Desfășurarea ulterioară a evenimentelor a confirmat pasul făcut de poporul român prin care el s-a situat de partea țărilor democratice, devenind unul din participanții activi la lupta împotriva Germaniei hitleriste și a sateliților care i-au rămas credincioși". În ianuarie 1945, postul de radio Londra arăta: „Dintre națiunile care luptă împotriva Germaniei hitleriste, România se situează azi în al patrulea rând în ce privește numărul de ostași care participă la bătălia de distrugere a nazismului". În aceeași perioadă, deputatul laburist Ivor Thomas sublinia în parlamentul englez că „România este a patra țară ca efective pe frontul împotriva Germaniei...". În februarie 1945, postul de radio New York făcea observația că „acțiunea Armatei române a contribuit serios la cucerirea Budapestei și la înaintarea în regiunea cehoslovacă, tot astfel cum prin actul de la 23 August 1944 România a contribuit într-o bună măsură la schimbarea situației de pe frontul răsăritean".

Ocupându-se de sprijinirea frontului de către întregul popor român, autorii subliniază că partidul comunist s-a situat în fruntea luptei, fiind mobilizatorul și organizatorul acțiunii de susținere a frontului, sub lozincă „Totul pentru front, totul pentru victorie!". „Comuniștii și social-democrații — afirmă autorii — care acționau pe bază de front unic muncitoresc, organizațiile de masă democratice și progresiste — Uniunea Tineretului Comunist, sindicatele, Frontul plugarilor, Apărarea patriotică, Uniunea patrioților, Uniunea oamenilor muncii maghiari și altele — și-au îndreptat eforturile în această direcție (bătălia pe frontul economic — *n.n.*), împletind lupta revoluționară cu aceea de susținere a războiului" (p. 385).

Pe această linie, merită evidențiat faptul că pe toată durata războiului antihitlerist baza de aprovizionare a Armatei române a constituit-o în exclusivitate economia țării, iar România și-a îndeplinit, și în unele direcții a depășit cu mult chiar, sarcinile de sprijinire a efortului de război pe care și le-a asumat alături de puterile aliate participante la coaliția antihitleristă.

Istorică ridicare la arme a poporului nostru împotriva dictaturii militare-fasciste și a ocupanților hitleriști, angajarea țării cu întregul potențial militar și economic în războiul antihitlerist au demonstrat cu deosebită forță că atât masele populare, cât și armata erau însuflețite de dorința de a elibera patria, de a contribui la zdrobirea hitlerismului, văzând în terminarea victorioasă a războiului antifascist o condiție esențială pentru împlinirea aspirațiilor lor de făurire a unei Româнії libere și independente.

Înfăptuirea insurecției armate antifasciste din august 1944 și participarea activă, cu efort militar și economic maxim, la războiul antifascist sînt formele de luptă principale, supreme prin care România și-a adus contribuția la rezistența antihitleristă, la lupta cu arma în mînă pînă la înfrîngerea definitivă a Germaniei naziste.

Paragraful final al volumului, intitulat *Împliniri*, redă chintesența prefacerilor economice, sociale și spirituale care au avut loc în țara noastră, sub conducerea Partidului Comunist Român, în pătrarul de veac care s-a scurs de la epopeea poporului român din august 1944.

Deși constituie o realizare certă a istoriografiei noastre, semnalăm că o mai bună proporționare a primului capitol, care cuprinde evenimente ce se desfășoară într-o perioadă de patru ani și în care sînt fost precizate mai clar pozițiile unor grupări și partide politice față de dictatura militară-fascistă și Germania hitleristă, precum și o prezentare a contribuției armelor și formațiunilor militare la războiul antihitlerist, nu sub forma unor bilanțuri la sfîrșitul capitolelor, ci integrate organic în cadrul evenimentelor evocate, ar fi adus un merit în plus lucrării.

Prin bogăția materialului pe care-l aduce și prin concluziile valoroase la care ajung autorii, prin puternicul simțămînt patriotic ce se degajă din conținutul lucrării, prin stilul viu și colorat în care este redactat, volumul *August 1944—mai 1945* se prezintă ca o meritorie realizare, util celor care doresc să cunoască temeinic, în semnificația ei majoră, contribuția țării noastre la războiul antihitlerist, la zdrobirea definitivă a fascismului german.

Dr. VASILE MOCANU

În sprijinul Republicii Ungare a Sfaturilor

Editura politică, București, 1969, 528 p.

Lucrarea de față, apărută sub îngrijirea Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., este o valoroasă contribuție la evidențierea solidarității internaționaliste a mișcării muncitorești din România cu prima revoluție proletară din Ungaria. Bazându-se pe un vast material arhivistic, ea prezintă o selecție de documente și evocări referitoare la evenimentele revoluționare din 1919. Volumul se adresează unui public larg de cititori, fiind totodată un îndemn pentru cercetări științifice mai ample.

Introducerea lucrării schițează în linii mari istoricul Republicii Ungare a Sfaturilor și demonstrează solidaritatea oamenilor muncii din România cu lupta eroică a proletariatului din Ungaria în perioada martie-august 1919. În același timp, ea ilustrează spiritul internaționalist al mișcării muncitorești din România de la începuturile sale, subliniind prietenia frățească dintre popoarele român și ungar, care a căpătat un conținut nou în lupta dusă de oamenii muncii din România și Ungaria, sub conducerea partidelor lor marxist-leniniste, mai ales în perioada construirii socialismului în cele două țări.

Prima parte a volumului cuprinde documente din anii 1919—1921, adică din perioada revoluției proletare și contra-revoluției albgardiste din Ungaria, mai ales documente referitoare la ecoul acestor evenimente în mișcarea muncitorească și în opinia publică democratică din țara noastră. Cele mai multe dintre aceste documente sînt puțin cunoscute, unele dintre ele fiind inedite.

A doua parte a volumului reunește amintiri ale unor militanți de seamă ai mișcării muncitorești din România, privind acțiunile de solidarizare ale clasei muncitoare din țara noastră cu revoluția proletară din Ungaria, precum și amintiri ale unor participanți din România la lupta armată pentru apărarea acestei revoluții.

Amintirile au fost selecționate dintr-un mare număr de manuscrise de acest fel, culese de către cercetătorii Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. și de alți colaboratori la această lucrare. Sînt evocări impresionante ale unor fapte personale și evenimente trăite, fragmente din istoria vie, glorioasă a mișcării muncitorești revoluționare internaționale. În același timp, multe dintre aceste amintiri sînt contribuții prețioase la precizarea concretă a unor momente importante ale acestei lupte, cu perspective luminoase pentru ambele popoare.

Zguduirile sociale generate de agravarea situației economice și social-politice în țările participante la primul război mondial au zdruncinat mai ales rînduielile din acele țări în care contradicțiile interne erau cele mai ascuțite: Rusia țaristă și monarhia austro-ungară. Destrămarea Imperiului habsburgic și înfrîngerea Germaniei la sfîrșitul războiului au însemnat crearea unei situații revoluționare pe un vast teritoriu al Europei centrale și eliberarea națională a popoarelor asuprite în monarhia habsburgică.

Burgheziile naționale din această monarhie au fost adepte ale unor transformări limitate și au făcut toate eforturile pentru a frîna lupta maselor populare, în frunte cu clasa muncitoare, în direcția realizării de transformări sociale radicale. Burgheziile naționale care militau pentru constituirea unor state naționale și întregirea altora prin unirea cu cele existente, se străduiau în același timp să-și consolideze pozițiile lor de clasă. Valul revoluționar a crescut mai ales în țările învinse (Germania, Austria, Ungaria), unde zdruncinarea puterii fostelor clase stăpînitoare, vinovate de declanșarea războiului, de înăbușirea drepturilor democratice și de asuprirea națională, a declanșat o luptă deosebit de acerbă între forțele progresiste, revoluționare și cele conservatoare.

Cursul evenimentelor în Europa centrală și răsăriteană a încurcat și socotelile puterilor învingătoare ale Antantei, preocupate și de frînarea deplasării spre stînga a opiniei publice în propriile lor țări. Unele cercuri conducătoare din aceste state, după victoria Marii Revo-

luții Socialiste din Octombrie, și-au croit planuri de a menține monarhia habsburgică într-o formă federală și de a o transforma într-un bastion față de valul revoluționar crescând din această parte a Europei.

În general, obiectivul cercurilor conducătoare ale puterilor Antantei în statele naționale burgheze din centrul și sud-estul Europei era de a susține reacțiunea, pentru a zăgăzui ascensiunea mișcării revoluționare și a transforma aceste state într-o coaliție împotriva Rusiei sovietice, sub protecția lor. Acest obiectiv era însă greu de atins din cauza forțelor progresiste în plin avânt și a disensiunilor dintre aceste state. Inducerea în eroare a opiniei publice de către reacțiune, prin difuzarea unor știri false cu caracter șovin, alarmant, urmarea să canalizeze în altă direcție nemulțumirile sociale ale maselor, dar totodată contribuia la provocarea unor conflicte inter-statale.

Clasele stăpînitoare din Ungaria nutreau iluzia că politica intervenționistă a puterilor Antantei le va permite să-și salveze resturile supremației lor economice și politice. Maturizarea mișcării muncitorești revoluționare și nerezolvarea problemei agrare în această țară a latifundiilor imense și a milioanei de proletari agricoli au contribuit însă la ascuțirea luptei de clasă într-o măsură și mai mare decît în rîndurile popoarelor de curînd eliberate de sub jugul asupririi naționale.

Înfăptuirea unirii Transilvaniei cu România la 1 decembrie 1918 a descătușat noi energii ale maselor populare înăbușite de-a lungul secolelor. Este adevărat că formarea statului național unitar român, factor component al desăvîririi revoluției burghezo-democratice, nu a marcat și înlăturarea regimului burghezo-moșieresc. Însă nemulțumirea maselor, din cauza condițiilor de viață grele create de război și de ocupația străină, și situația revoluționară existentă mai ales în Capitală, în centrele petroliere din valea Prahovei, abia părăsîte de trupele germane, precum și în Transilvania, au determinat cercurile conducătoare ca, pe lîngă unele măsuri de teroare, cum a fost masacrul premeditat de la 13 decembrie 1918 din București, să se angajeze pe drumul înfăptuirii unor reforme cu caracter burghezo-democratic.

Hotărîrile Adunării Naționale din Alba Iulia, pe lîngă proclamarea unirii, au consemnat și revendicări principale cu caracter social și politic ale maselor.

Cu toate că Consiliul dirigent, guvern provincial provizoriu subordonat guvernului din București, a luat măsuri pentru organizarea administrației de stat sub hegemonia burgheziei, masele populare din Transilvania, fără deosebire de naționalitate, au continuat să lupte pentru apărarea și lărgirea libertăților cucerite în toila revoluției izbucnite la începutul lunii noiembrie. Grevele muncitorești, acțiunile țărănești de ocupare cu forța a pămînturilor moșierești se intensificau.

La începutul anului 1919, unele județe din Transilvania se aflau încă sub administrația ungară, care însă nu a reușit să stăpînească situația prin puținele unități armate ce i-au mai rămas la dispoziție. Aici consiliile naționale române ascultau de ordinele Consiliului român din Transilvania. Sfaturile muncitorești, care ocupau poziții importante, sprijineau forțele revoluționare.

Poziția guvernului ungar a devenit tot mai șubredă în urma incapacității sale de a face față asaltului maselor muncitoare. La aceasta se adăugau și unii factori externi. La 20 martie 1919 a fost înmînată guvernului o notă ultimativă a puterilor Antantei cu privire la instituirea unei zone neutre, controlate de Antantă, care ar fi cuprins și orașele Debrecin și Szegedin¹.

Drept răspuns, Mihály Károly, președintele provizoriu al Republicii Ungare, a declinat satisfacerea notei, propunînd social-democraților să formeze noul guvern, iar cînd aceștia au refuzat, a cedat puterea, la 21 martie 1919, coaliției comuniștilor și social-democraților, care, între timp, ajunseseră la o înțelegere, proclamînd Republica Ungară a Sfaturilor.

Puterea locală a fost preluată de sfaturile muncitorești și țărănești și în anumite părți ale județelor Bihor, Satu-Mare, Sălaj. În centrele administrative de aici s-au format directorate revoluționare, compuse de oamenii muncii români și maghiari.

Directoratul revoluționar din Oradea a stabilit în proclamația sa că „clasa muncitoare nu admite discriminări naționale și de limbă, asigură folosirea limbii materne în școli, în administrația publică, unde funcționarii sînt obligați să vorbească limba poporului”². La

¹ În sprijinul Republicii Ungare a Sfaturilor (Solidaritatea oamenilor muncii din România cu Republica Ungară a Sfaturilor), 1919. Documente și amintiri, Editura politică, București, 1969, p. 15. În continuare, trîmterile la această lucrare vor fi date în text.

² „Munkás Ujság” (Oradea) din 2 aprilie 1919.

începutul lunii aprilie s-a format la Oradea Sfatul central al sfaturilor revoluționare române, alcătuit din militanții revoluționari originari din Transilvania și vechea Românie. Sfatul central a precizat că scopul său este „accelerarea schimbării de regim în România, spre a putea duce la îndeplinire unirea cu frații de dincolo de munți, nu unirea cu boierimea și cu moșierimea de acolo, ci cu harnica și cinstita muncitorime și țărâtime dezrobită, cu Republica sfaturilor de muncitori și țărani din România”³.

Unitățile Armatei roșii au fost formate aici din muncitori și țărani români și unguri. Presa muncitorească din Oradea a accentuat că scopul organizării Armatei roșii „nu este cucerirea, ci apărarea puterii muncitorești”⁴.

În urma unor puciuri contrarevoluționare organizate de către cercurile reacționare maghiare locale, unitățile Armatei roșii, formate pe plan local, dintre care și Batalionul 4 de vânătoare din Bihor, compus din 870 de soldați, s-au retras, participând mai departe la luptele Armatei roșii ungare.⁵

Din orașele Arad și Timișoara, care au stat în această perioadă sub ocupația franceză, sute de muncitori români, maghiari, germani au trecut, de asemenea, în Republica Ungară a Sfaturilor, înrolându-se în Armata roșie ungară. Totodată, mulți soldați români din fosta armată austro-ungară, fiind în trecere prin Ungaria, precum și muncitori români, concentrați în uzinele de armament din această țară încă în timpul războiului, s-au angajat în apărarea revoluției proletare ungare. Printre organizatorii batalionului roșu românesc din cadrul Regimentului internațional din Ungaria găsim și vechi membri ai mișcării socialiste, expulzați din România în 1907, cu ocazia mării răzcoale țărănești, fruntași ai batalionului revoluționar român, constituit la începutul anului 1918 la Odesa, precum și foști membri ai grupului comunist român din Moscova.

Béla Kun, lider al Partidului Comunist din Ungaria, Comisarul poporului

pentru Afacerile Externe, a declarat de la început că Republica Ungară a Sfaturilor nu se sprijină pe principiul „integrității teritoriale”. Această poziție a fost clar exprimată mai ales în mesajul său adresat către guvernele român, cehoslovac și iugoslav la 30 aprilie 1919: „Recunoaștem fără nici o rezervă toate pretențiile dv. teritoriale-naționale. În schimb, cerem imediată încetare a ostilităților. Mai cerem să nu vă amestecați în afacerile noastre interne, precum vom evita și noi să ne amestecăm în ale dv., tranzitul comercial liber și încheierea de convenții economice corespunzătoare intereselor ambelor părți” (p. 7).

Mesajul a făcut o impresie profundă în opinia publică românească, cu toate că textul acestuia a apărut în presa oficială în formă ciuntită și cu următoarea notă semioficială: „La cererea de pace a guvernului maghiar, guvernul român nu va da nici un răspuns, considerând că nu se poate sta de vorbă cu bolșevicii din Budapesta”⁶. Această poziție a fost criticată până și de unii reprezentanți ai claselor stăpînitoare. „O notă rușinoasă pe care guvernul a trimis-o presei. Motivul dat are o grozavă greutate!” scria Marghiloman în însemnările sale zilnice⁷, iar N. Iorga nota în *Memoriile* sale: „Adevărul” ne întreabă de ce n-am trata și noi cu stăpînii situației din Ungaria”⁸.

Cîteva zile după acest mesaj, la 3 mai, a fost constituit la Arad, sub protecția trupelor franceze, un „guvern” maghiar contrarevoluționar, prezidat de contele Károlyi Gyula, mare moșier din județ, care și-a oferit și autorităților române colaborarea într-o acțiune comună pentru răsturnarea puterii proletare din Ungaria. Acest „guvern” s-a mutat, nu peste mult timp, la Szegedin, unde, sub ocupația franceză, se concentrau elementele contrarevoluționare maghiare (p. 18).

Guvernul Brătianu, la îndemnul comandamentului suprem al Antantei și de teamă ca forțele revoluționare interne să nu fie încurajate de evenimentele din țara vecină, a ripostat prin acte ostile față de Republica Ungară a Sfaturilor. Intervenția militară întreprinsă de guvernul I. Brătianu, sub conducerea

³ „Foaia țaranului” (Oradea) din 5 aprilie 1919.

⁴ „Munkás Újság” din 23 martie 1919.

⁵ Farkas Dezső, *A két forradalom Bihar megyei történetéhez, 1917—1919*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1965, p. 103—105.

⁶ „Dimineața” din 5 mai 1919.

⁷ A. Marghiloman, *Note politice*, vol. IV, București, 1927, p. 311.

⁸ Nicolae Iorga, *Memorii*, vol. II, p. 220.

comandamentului comun franco-român, a fost susținută cu arme și echipament și de Anglia.

Guvernul a luat măsuri drastice împotriva acelor care s-au declarat pentru sprijinirea revoluției proletare din Ungaria. Încă la începutul lunii aprilie au fost predați Curții marțiale mai mulți muncitori și soldați români pentru manifestarea solidarității cu Republica Ungară a Sfaturilor. În ziua de 7 mai 1919, vreo mie de soldați staționați la Dej au părăsit cazarma și au demonstrat contra trimeriei lor împotriva Republicii Ungare a Sfaturilor⁹.

A crescut valul de proteste în rîndul muncitorimii. În lunile mai și iunie, cu toată existența stării de asediu, s-au desfășurat greve ale ceferiștilor și petroliștilor, ale minerilor din Valea Jiului și Mureș-Uioara, care s-au solidarizat cu Republica Ungară a Sfaturilor (p. 25—26).

Răspunzînd chemării Internaționalei a III-a, Comuniste, adresată proletariatului internațional pentru declararea unor greve demonstrative în ziua de 21 iulie în apărarea Rusiei sovietice și a revoluției proletare din Ungaria, muncitorimea din România a declarat o grevă generală de protest. Demonstrațiile puternice din București, Ploiești, Galați, Brăila și din alte centre industriale au cerut încetarea intervenției împotriva Republicii Ungare a Sfaturilor și încheierea păcii cu Rusia sovietică (p. 26—30). La 20 iulie, după trasarea frontierei între România și Iugoslavia de către conferința de pace, armata franceză retrăgîndu-se din Banat, a doua zi muncitorimea bănățeană s-a alăturat și ea grevei generale.

Sfidînd voința muncitorimii și a opiniei publice democratice române, guvernul Brătianu a hotărît să treacă la ofensivă. Ultimul șef al statului-major al Armatei roșii ungare, demascat ulterior ca agent contrarevoluționar, a înlesnit aplicarea acestei hotărîri, trimițînd planul secret al „atacului preventiv” centrului contrarevoluționar maghiar de la Viena, care l-a transmis „guvernului

alb” de la Szegedin, iar Horthy, „ministru de război” al acestui „guvern”, a trimis planul prin avion Statului major franco-român din Sibiu (p. 39—40).

Comandamentul român a ordonat ofensiva generală la sfîrșitul lunii iulie. La 4 august 1919 trupele române au intrat în Budapesta.

Reacțiunea română, sprijinită de marile puteri imperialiste învingătoare, a contribuit astfel la înăbușirea revoluției din Ungaria.

În noiembrie 1919, a ajuns la putere, cu ajutorul reprezentanților marilor puteri ale Antantei, „regentul” Horthy, care a înăbușit în singe mișcarea muncitorească revoluționară din Ungaria, a paralizat orice opoziție democratică și a desfășurat într-o măsură tot mai mare o propagandă șovină, revizionistă. Acest regim, mai ales după încheierea păcii cu Ungaria din iunie 1920, a devenit un focar de agitație și conspirație în dauna dezvoltării democratice a Ungariei și a colaborării sale pașnice cu țările vecine.

Apreciînd revoluția proletară ungară din 1919, tovarășul Nicolae Ceaușescu a condamnat politica cercurilor reacționare române, care au participat la intervenția împotriva Republicii Ungare a Sfaturilor. Reacțiunea română — sublinia secretarul general al C.C. al P.C.R. — „a răspuns chemării reacțiunii din Ungaria și a ajutat-o în înăbușirea revoluției proletare din țara vecină”¹⁰.

Demascînd politica aventuristă, contrarevoluționară a reacțiunii române, documentele și amintirile cuprinse în volumul de față dau totodată nenumărate mărturii elocvente despre sprijinul activ al mișcării muncitorești revoluționare din România acordat puterii proletare din Ungaria.

Din bogatele documente strînse în volum, reiese că „Socialismul”, organul central al Partidului socialist și al sindicatelor muncitorești din România, a susținut de la început puterea proletară din Ungaria, tipărind și apelul guvernului Sfaturilor din Ungaria. De asemenea, „Lupta socialistă”, organul din Ploiești, precum și alte organe locale ale Partidului socialist, au reușit să informeze

⁹ V. A. Varga, *Din istoricul solidarității revoluționare a maselor populare române și maghiare*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.M.R.” nr. 3/1957.

¹⁰ Nicolae Ceaușescu, *România pe drumul desăvîrșirii construcției socialiste*, vol. 3, Editura politică, București, 1969, p. 718.

în mod obiectiv cititorii despre revoluția proletară din Ungaria, citeodată citind presa democratică din Occident, pentru a dejuca cenzura. S-au răspândit manifeste în principalele orașe și centre industriale și în rândurile soldaților, au avut loc numeroase întruniri și mitinguri de solidarizare cu revoluția proletară ungară. Manifestele, cuvântările ținute la întruniri și mitinguri s-au pronunțat împotriva politicii guvernului de a trimite trupe în Ungaria și îndemnau la nesupunere pe cei chemați la mobilizare.

Cu ocazia grevei generale de solidaritate cu Rusia sovietică și cu revoluția proletară din Ungaria, de la 21 iulie 1919, la adunarea din Cîmpina s-a votat o moțiune prin care se arăta: „Ne alăturăm sufletele și năzuințele noastre de întreaga muncitorime conștientă de pe glob, care, înțelegînd menirea ei, se desolidarizează de clasele conducătoare burgheze în ceea ce privește războiul ucigător și care își propune ca prin forța și puterea ei să redea pămîntului și popoarelor pacea și frăția” (p. 142).

Pe lângă aceste acțiuni, mii de luptători revoluționari din România au participat cu arma în mînă la apărarea cuceririlor revoluționare ale proletariatului ungar. Dintre aceștia, aproape 500 de cetățeni români în viață, din rîndul miilor și miilor de sprijinitori ai revoluției ungare, au evocat de curînd acțiunile revoluționare din Ungaria la care ei au participat în 1919. Din amintirile lor, 63 sînt publicate în volum, alături de cele 14 ale unor militanți de frunte ai mișcării muncitorești revoluționare din România, care descriu acțiunile de solidaritate organizate în țara noastră.

Mulți dintre cei ale căror amintiri sînt publicate în volum au avut un rol de frunte în acțiunile eroice ale Armatei roșii ungare, precum și în zădărnicierea încercărilor contrarevoluționare de a răsturna puterea proletară. Dintre autorii acestor evocări, unii sînt emigranți comuniști din Ungaria care s-au încadrat ulterior în mișcarea muncitorească din România.

Amintirile tuturor acestora au o valoare documentară și o însemnătate politică incontestabile. Consemnînd unele importante evenimente concrete, fiecare

dintre aceste amintiri este totodată o manifestare a spiritului internaționalismului proletar.

Volumul cuprinde și o serie de documente și amintiri despre acțiunile de protest ale proletariatului român împotriva terorii albe desfășurate de reacțiunea horthistă împotriva militanților revoluționari unguri. Conducerea Partidului socialist și a sindicatelor din România a organizat în zilele de 26 și 27 iunie 1920 întruniri de protest, lansînd și un apel în acest sens: „Ridicați-vă alături de proletariatul de pretutindeni pentru a împiedica atacarea Rusiei sovietice de dragul capitalismului polonez, boicotați Ungaria lui Horthy și înfierăți regimul său de crimă și asasinat și intențiile războinice ale stăpînirii noastre” (p. 187).

Congresul din 15—16 august 1920 al Partidului socialist din Transilvania a adoptat o rezoluție prin care, evocînd lupta revoluționară a proletariatului din Ungaria din 1919, cîntea „memoria proletarilor căzuți pentru comunism pe fronturi” și protestînd „împotriva teroarei albe exercitate sîngeros de regimul lui Horthy...”¹¹

După anul 1921, mișcarea muncitorească revoluționară din țara noastră, condusă de Partidul Comunist Român, și-a manifestat în mod consecvent solidaritatea cu victimele reacțiunii horthiste, cîstînd lupta eroică a proletariatului ungar din 1919.

Lucrarea în sprijinul Republicii Ungare a Sfaturilor a apărut cu ocazia aniversării a o jumătate de secol de la proclamarea primei revoluții proletare din Ungaria, ca un document prețios al colaborării frățesti între Republica Socialistă România și Republica Populară Ungară, între Partidul Comunist Român și Partidul Muncitoresc Socialist Ungar. Mărturiile documentare cuprinse în acest volum constituie totodată o graitoare expresie a spiritului internaționalist care a unit, acum o jumătate de secol, oamenii muncii români și maghiari, înfrățiți în lupta pentru o cauză comună.

**Prof. univ. dr. docent
LADISLAU BANYAI**

¹¹ „Tribuna socialistă” din 22 august 1920

A. KAREȚCHI, L. EȘANU, G. TUDORAN, **Iași — mărturii ale luptei revoluționare (Locuri și case legate de activitatea comuniștilor)**, 48 p. + 76 de fotografii

A. KAREȚCHI, C. CLOȘCĂ, **Publicații antifasciste ieșene**, 212 p.

GEORGETA TUDORAN, **Ștefan Gheorghiu**, 164 p.

În cinstea Congresului al X-lea al Partidului Comunist Român și cu prilejul împlinirii unui sfert de veac de la eliberarea României de sub jugul fascist, Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., cercetătorii săi, au publicat o serie de cărți privind preocupările actuale ale partidului nostru în diferite domenii de activitate, ca și despre unele aspecte ale istoriei mișcării muncitorești din țara noastră.

În acest context se înscrie și apariția lucrărilor: *Iași — mărturii ale luptei revoluționare* și *Publicații antifasciste ieșene*, ce reprezintă rezultatul unei munci pricepute și stăruitoare depuse ani la rând de colectivul sectorului din Iași al Institutului de studii istorice și social-politice, realizată în strinsă colaborare cu Comitetul județean al P.C.R. Iași și materializată la tinăra editură ce a început să funcționeze în capitala Moldovei.

Cele două lucrări au ca scop popularizarea în cercurile largi ale județului Iași, și nu numai ale acestuia, a unor aspecte, momente, locuri, oameni, publicații ce vorbesc despre tradițiile revoluționare ale mișcării muncitorești revoluționare din acest vechi oraș al culturii și al luptelor

de clasă din România. Publicarea lor cu mijloace locale, și îndeosebi colaborarea fructuoasă ce s-a realizat între cercetătorii sectorului și secția de propagandă a Județenei P.C.R. Iași constituie, în același timp, o experiență interesantă și utilă și pentru alte centre ale țării cu o bogată tradiție de luptă revoluționară.

Tot în acest an, unul dintre membrii aceluiasi sector al institutului, Georgeta Tudoran, a publicat o interesantă biografie consacrată lui Ștefan Gheorghiu — conducător al proletariatului din România de la începutul secolului al XX-lea.

Lucrarea *Iași — mărturii ale luptei revoluționare* cuprinde, în afară de un *Cuvînt înainte*, trei părți: *Locuri legate de începuturile mișcării muncitorești și socialiste din Iași (pînă la anul 1921)*; *Locuri legate de activitatea revoluționară a partidului comunist din orașul Iași (1921—1924)*; *Iașul de azi pe coordonatele socialismului*.

Prima parte ne poartă prin Iașul de la sfîrșitul secolului trecut, unde mișcarea muncitorească și socialistă s-a născut și s-a dezvoltat ca parte integrantă a mișcării revoluționare din întreaga țară. Cele 13 fotografii și comentariile ce le

însoțesc înfățișează cititorului vechi și prestigioase lăcașuri de cultură, case care au adăpostit redacțiile unora dintre primele publicații socialiste și locuri ce reprezintă teatrul unor viguroase acțiuni revoluționare. Ele relevă faptul că în Iași și-au făcut debutul o seamă de militanți de frunte ai mișcării noastre muncitorești și că, de la început, alături de lupta muncitorimii, în rindurile socialiştilor s-au aflat numeroase personalități marcante ale culturii și științei românești, ilustrează răspîndirea largă a învățăturii marxiste în această parte a țării, evoluția continuă a mișcării muncitorești și socialiste din Iași către o mișcare revoluționară, către crearea partidului de tip nou, marxist-leninist.

Cum era și firesc, punctul central al lucrării îl constituie partea a II-a, care urmărește activitatea multiplă și plină de sacrificii desfășurată la Iași de partidul comunist de la creare și pînă în august 1944. Autorii au grupat materialul pe cinci teme mai importante: case conspirative și locuri legate de activitatea ilegală a P.C.R.; case și locuri în care și-au desfășurat activitatea organizațiile de masă conduse de partid; case și locuri în care au funcționat tipografiile ilegale ale P.C.R.; închisorile din Iași ale regimului burhez; locuri vorbind despre acțiunile de masă conduse de partid. Cercetînd cu migală documentele și presa vremii și discutînd cu vechi militanți, autorii au reușit să redea cu exactitate aspecte, date și fapte semnificative, interesante, puțin ogîndite în scrierile istorice de pînă acum.

Privind fotografiile diferitelor lăcașuri de cultură sau pe cele ale unor modeste locuințe, în mod firesc îți pui întrebarea: ce anume i-a unit pe savantul de renume și pe muncitorul simplu, pe intelectualul de vază și pe revoluționarul de profesie, să înfrunte multe riscuri spre a se întîlni, discuta și acționa? Răspunsul vine de la sine, dar el reiese cu claritate și din competentul comentariu al autorilor: dorința și hotărîrea părții celei mai înaintate a poporului nostru de a înlătura exploatarea capitalistă, de a obține drepturi și libertăți democratice, de a înfringe reacțiunea, de a apăra cu riscul vieții independența și suveranitatea României. Cartea ne înfățișează Iașul ca pe un oraș în care comuniștii, antifasciștii și democrații au trăit și au luptat cu tenacitate și dîrzenie în toate momentele perioadei interbelice. Ei au preluat și ridicat pe o treaptă superioară tot ceea ce înaintașii le lăsaseră ca moștenire.

Deși practic lucrarea se oprește în au-

gust 1944, autorii, cu dreptate, au adăugat încă o parte, care, cu mai puțin comentariu, dar cu cîteva fotografii sugestive, este replica socialistă dată Iașului luptător. Noile edificii ridicate în cei 25 de ani de la eliberare ne înfățișează un oraș viu, industrial-cultural, la înălțimea epocii socialiste, demn de marile său trecut de luptă.

*

Lucrarea *Publicații antifasciste ieșene*, de A. Karețchi și C. Cloșcă, conține o antologie de articole selectate din presa ilegală și legală comunistă și antifascistă editată la Iași.

Cartea se deschide cu un amplu *Cuvînt înainte*, semnat de A. Karețchi, unde se face prezentarea cadrului general social-politic și un istoric al publicațiilor utilizate.

În prima sa parte, intitulată *Presa comunistă ieșeană și publicațiile legale conduse de partid împotriva fascismului*, antologia cuprinde articole apărute în ziarele ilegale editate de organizația locală a P.C.R. și în cele legale tipărite în anii 1931—1944, sub directa conducere a partidului comunist. Deși redusă ca întindere, comparativ cu bogata activitate publicistică și propagandistică desfășurată de organizația P.C.R., ea reușește să ilustreze cu pregnanță activitatea desfășurată de comuniști pentru mobilizarea maselor la lupta împotriva regimului capitalist și a fascismului. Pentru eliberarea țării de sub jugul fascist. Datorită faptului că reflecta năzuințele fundamentale ale poporului român, sentimentele și hotărîrea celor mai diferite categorii și clase sociale de a lupta pentru salvarea țării, presa comunistă și antifascistă ieșeană — ca și cea din restul țării — a avut un rol important în crearea unui climat general antifascist prezent în cea mai mare parte a ziarelor și revistelor vremii.

Presa ilegală și legală condusă de partid constituie un model de analiză lucidă a fenomenelor vieții sociale ale acelei epoci; totodată, ea este un exemplu de intransigență revoluționară. Printre semnatarii articolelor selectate în lucrare înțilnim prestigioase nume de comuniști și antifasciști, ca Lucrețiu Pătrășcanu, Ion Popescu-Puțuri, Petre Constantinescu-Iași, Scarlat Callimachi, Iorgu Iordan, Matei Iacov, George Ivașcu și alții.

Alte publicații ieșene antifasciste este titlul celei de-a doua părți a antologiei, în care sînt prezentate selecțiuni din ziare și reviste democratice și chiar burgheze care au avut o atitudine potrivnică

tașcismului. Articolele reproduse concretizează ideea că în lupta împotriva forțelor negre ale fascismului și războiului s-au ridicat cele mai diferite categorii și pături sociale, personalități politice, oameni de cultură care, în fața amenințătoarei primejdii ce plana asupra ființei poporului român, în fața pretențiilor agresive ale cercurilor revanșarde și revizioniste, au înțeles să-și pună condeiul în slujba apărării intereselor naționale ale României. Desigur, unele materiale apărute în aceste reviste și ziare poartă amprenta limitelor concepțiilor politice și de clasă ale autorilor respectivi, însă esențialul este că aceștia au sesizat pericolul fascist și și-au manifestat deschis atitudinea potrivnică, profund democratică. Printre semnatarii cei mai frecvenți, ce se află reproduse în volum, îi întâlnim pe Mihail Sadoveanu, George Călinescu, Lothar Rădăceanu, Eusebiu Camilar, Dan Bădărău, Vasile Maciu etc.

Cartea are un plus de utilitate prin faptul că, pentru fiecare ziar utilizat, autorii au făcut o scurtă caracterizare și au dat informații bibliografice. De asemenea, celor mai mulți dintre autorii articolelor li s-au făcut, la sfârșitul lucrării, scurte schițe biografice. În plus, pentru o mai ușoară utilizare a lucrării au fost întocmiți indici de publicații și de nume.

*

Cu prilejul împlinirii unui sfert de veac de la eliberarea patriei de sub jugul fascist și a 90 de ani de la nașterea lui Ștefan Gheorghiu, tot la Iași a apărut cartea *Ștefan Gheorghiu*, biografie și antologie întocmită de Georgeta Tudoran.

Rod al unei cercetări îndelungate, lucrarea urmărește firul scurt, dar tumultuos al vieții lui Ștefan Gheorghiu, conducător cu înalte calități al proletariatului român. Autoarea a reușit să redea activitatea revoluționară a acestui militant de seamă al clasei noastre muncitoare în strînsă interdependență cu cele mai importante evenimente din istoria luptelor revoluționare de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea.

Mai întîi ne este prezentat tînărul muncitor nemulțumit de situația în care trăia clasa sa, dornic de a-și însuși cît mai multe din învățătura socialistă, activ și curajos față de evenimentele ce priveau proletariatul din România. Îl aflăm prezent printre muncitorii din Ploiești și de pe Valea Prahovei, luînd parte la

diferite întruniri ori la ședințe de organizare; mai tîrziu, în contact cu mișcarea socialistă din București și din alte centre, ori scriind la organele de presă muncitorești. În muncă și acțiune dădea dovadă de intransigență revoluționară, de spirit de sacrificiu. Pentru activitatea sa, a fost deseori arestat și judecat, inclusiv cu prilejul represiei din perioada răscoalei țărănești din 1907.

După 1907, Ștefan Gheorghiu s-a aflat în primele rînduri ale luptătorilor socialiști pentru atragerea muncitorilor sub steagul socialismului și al luptei de clasă. În acești ani — subliniază autoarea — se afirmă ca unul dintre principalii militanți pentru organizarea politică a muncitorimii, participă la întruniri, ține conferințe, publică articole despre diferite probleme muncitorești. Ca delegat la Congresul de refacere a Partidului social-democrat din ianuarie 1910, Ștefan Gheorghiu ia cuvîntul asupra unor probleme importante ce frămîntau proletariatul român. Totodată, de numele său sînt legate cele mai de seamă acțiuni de luptă contra războiului. Un spațiu larg din lucrare este consacrat activității sale la Uniunea muncitorilor de transport din România, creată în 1912, al cărui promotor, îndrumător și conducător a fost. Menționăm prezența unor fotografii, care punctează diferite momente, episoade ale biografiei lui Șt. Gheorghiu.

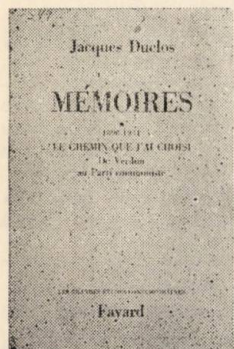
O caracteristică a vieții și activității lui Ștefan Gheorghiu este aceea că a îmbinat într-un mod armonios munca organizatorică în cadrul mișcării muncitorești cu aceea de publicist. Cartea relevă atît într-un capitol special, cît și în antologie calitățile lui de ziarist. În articolele sale este abordată o arie largă de probleme, ca: condițiile de muncă și de trai ale muncitorilor, demascarea corporațiilor, necesitatea organizării în sindicate și în partid, lupta împotriva războiului etc.

Cele trei lucrări prezentate reprezintă contribuții la cunoașterea mai detaliată a unor aspecte din istoria mișcării muncitorești. Ele fac dovada existenței multor direcții de cercetare și de valorificare a istoriei P.C.R. și a mișcării muncitorești și socialiste. Această este o muncă de importanță, ce se cere continuată atît la Iași, extinsă, mai ales, în alte centre ale țării.

M.C.S.

JACQUES DUCLOS: Mémoires

vol. I (1896—1934), 1968, 436 p., vol. II (1935—1939), 1969, 462 p., Paris,
Librairie Arthème Fayard

Lucrarea este în fond o istorie a Partidului Comunist Francez cu principalele sale etape de evoluție, scrisă prin prisma militantului comunist Jacques Duclos, a unui conducător prezent la cea mai mare parte a actelor fundamentale ale mișcării

comuniste din Franța.

În **Introducerea** la volumul I: **Drumul pe care l-am ales. De la Verdun la Partidul comunist**, autorul prezintă o vedere de ansamblu asupra vieții sale și a evenimentelor care au călăuzit-o pe calea socialismului, mărturisind că spiritul de continuitate și de fidelitate l-au condus de-a lungul existenței.

Rolul din ce în ce mai mare pe care îl ocupă socialismul în lumea modernă și în țările pe cale de dezvoltare — spune Duclos — demonstrează că nu se mai pot aborda probleme de viitor fără să se aibă în vedere cuceririle socialismului.

Cap. 1: Intrarea în viață. Născut la 2 octombrie 1896 în satul Louey în Pirineii francezi, din tată dulgher, care ținea un han, și mamă croitoreasă, Jacques Duclos și-a petrecut copilăria printre oamenii simpli ai acestui sat, vechile povești și legende în dialectul occitan reprezentând pentru copilul de atunci primele contacte cu istoria, cu frumosul și cu oamenii patriei sale.

În 1912 pleacă la Paris, unde se angajează la un cofetar ca lucrător. Contactul cu muncitorii și cu lumea lor îl călăuzește din ce în ce mai mult către mișcarea socialistă; asistă la reuniuni populare, cunoaște pe Marcel Cachin, admiră pe Jean Jaurès, studiază istoria Comunei din Paris, se interesează de luptele electorale în care, instinctiv, simțea conflictul dintre forțele conservatoare și cele progresiste.

Cap. 2: Războiul. În atmosfera încordată care a produs războiul, acțiunea partidelor socialiste și muncitorești din țările occidentale beligerante nu a putut împiedica dezlănțuirea acestuia.

Încorporat la 1 aprilie 1915, J. Duclos luptă în primele linii la Verdun, apoi în regiunea Champagne, Reims și Marne. În timpul acestei lupte este luat prizonier de germani. În lagărul din Westphalia ia contact cu prizonierii ruși, printre care se aflau și partizani ai regimului țarist și ai lui Kerenski și ai bolșevicilor. Aceștia din urmă îl ajută să înțeleagă situația bolșevicilor și lupta lor condusă de Lenin. „...Mă simțeam solidar cu bolșevicii care au răsturnat guvernul provizoriu și au instaurat Puterea sovietelor”, mărturisește autorul (p. 139).

După asasinarea în Germania, în 1919, a Rosei Luxemburg și a lui Karl Liebknecht și după eșecul revoluției germane, J. Duclos notează: „Încind în sine mișcarea revoluționară, în loc de a întinde mina revoluției ruse, social-democrația germană trădă cauza socialismului și creă condiții care vor fi, ca urmare, favorabile dezvoltării național-socialismului hitlerist. Salvind capitalismul în Germania, social-democrația germană a constrins Uniunea Sovietică să construiască socialismul plecând de la o economie înapoiată și în condițiile încercuirii capitaliste, care făceau ca această sarcină să fie cu atât mai grea. Dacă socialismul ar fi putut să fie construit pe baza economiei germane dezvoltate și într-un spațiu teritorial înglobând Rusia, Germania și poate alte țări din Occident, pe care contagiunea revoluționară le-ar fi putut cîștiga, situația după primul război mondial ar fi fost fundamental diferită” (p. 157).

Cap. 3: Militant comunist. Întors la Paris după demobilizare, în octombrie 1919, Duclos își reia munca la patronul din Place Lafayette și paralel începe activitatea ca militant comunist. Aderă la Asociația republicană a foștilor combatanți, al cărei secretar general era Henri Barbusse. Nu era încă membru al partidului socialist, dar cunoștea mulți socialiști de frunte, printre care frații Nowina, Naudin, Raymond Lefebvre, Paul Vaillant-Couturier.

În urma Congresului de la Tours, ținut între 25 și 30 decembrie 1920, care și-a dat adeziunea la Internaționala a III-a, Comunistă, s-a produs o sciziune în mișcarea muncitorească între socialiștii care continuă linia partidului socialist și comuniști, printre care se afla și J. Duclos.

„Evocind nașterea Partidului Comunist Francez — notează el — revăd pe militanții care, ca și mine, erau însuflețiți de exemplul Revoluției din Octombrie: M. Cachin, R. Lefebvre, Ho Și Min, Maurice Thorez“ (p. 191-192).

Partidul Comunist Francez se constituie în celele pe întreprinderi; Duclos este ales în 1921 secretar de secție. În timpul sesiunii Congresului partidului comunist de la Lyon se luptă pentru constituirea unui bloc muncitoresc-tărănesc între partidele socialist și comunist, pentru a face față în alegerile legislative din același an blocului național al partidelor de dreapta. Socialiștii însă, în Congresul de la Marsilia (1924), refuză oferta de unificare făcută de comuniști.

Cap. 4: Ales deputat împotriva lui Paul Reynaud. La sfârșitul anului 1925, Franța se găsea într-o criză financiară, pericolul fascismului începea să preocupe pe francezi. J. Duclos participă activ la campania electorală din 1926 și este ales deputat în al XX-lea arondisment. Apoi este ales membru în C.C. al P.C.F. la Congresul al V-lea al partidului de la Lille.

Luciditatea omului conștient de posibilitățile lui, care perseverează în ridicarea nivelului cultural și politic, este mărturisită de el cu simplitatea care îl caracterizează: „Eram conștient de handicapul care-l constituia o oarecare lipsă de cultură. Învățasem desigur mult, dar, ca toți autodidacții, adesea fără metodă. Unul dintre obiectivele pe care mi le fixasem, ținând seamă de ceea ce învățasem la Universitatea din Bobigny, era să studiez mult... Dar simțeam insuficiența studiului individual și îmi plăcea să particip la discuții cu tovarășii despre subiectele cele mai diverse, căci găseam în schimbul de idei o îmbogățire extrem de prețioasă“ (p.258-259).

În primăvara lui 1927, J. Duclos are misiunea de a ține reuniuni publice în Corsica. La întoarcere află din ziare că fusese condamnat la 2 ani închisoare pentru propagandă antimilitaristă în calitate de girant al ziarului „La Caserne“ („Cazarma“).

Nesțind ce atitudine va lua guvernul față de hotărîrea Camerei deputaților de a-i elibera pe comuniștii arestați, Duclos stă ascuns și apoi, cu un pașaport fals, pleacă în U.R.S.S. pentru a lua contact cu secretariatul Internaționalei Comuniste, unde i s-a cerut să prezinte un raport asupra situației din Franța.

Reintors în Franța, deși candidații partidului comunist lucrau în clandestinitate, începe campania electorală și

scapă vigilanței poliției care la teatrul Saint Denis îl aștepta la ieșirea de la conferință.

Cap. 5: Trei ani de viață clandestină. Reales deputat, nu-și poate exercita funcția datorită represiunii guvernamentale și pleacă la Berlin, sediul Internaționalei vechilor combatanți, prezidată de Barbusse, unde lucrează câteva luni. La începutul lui 1929 se întoarce la Paris, unde continuă să stea ascuns, în timp ce M. Thorez este arestat împreună cu alți militanți de seamă ai partidului. La sfârșitul anului 1929 este trimis în Spania ca delegat al Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste pe lângă Partidul Comunist Spaniol.

Sevilla, Cordoba, Malaga sînt orașe care îl farmecă cu specificul și frumusețea lor. Lisabona îl impresionează prin sărăcia poporului și corupția funcționarilor. Activitatea lui în Spania fiind suspectă, se întoarce la Paris, de unde pleacă la Moscova și apoi la Berlin, unde își avea sediul clandestin Internaționala Comunistă pentru Europa occidentală, G. Dimitrov fiind conducătorul acesteia.

În Berlinul anului 1932, în ajunul luării puterii de către Hitler, J. Duclos și G. Dimitrov sînt martorii campaniei anticomuniste dezlanțuite de hitleriști. Urmărend îndepărate activitatea pentru pregătirea și desfășurarea Congresului mondial împotriva războiului de la Amsterdam din august 1932, inițiat de Barbusse și Romain Rolland, ca și viața politică din Franța, Duclos pleacă iarăși la Moscova și apoi la Paris, unde guvernul Herriot votase o lege de amnistie, care îl „spăla“ de toate condamnările. Abia acum se poate gândi să-și întemeieze o familie.

Urmează în 1933 luarea puterii de către Hitler, incendierea Reichstagului, arestarea lui Dimitrov.

Cap. 6: În fața fascismului. Activitatea lui Duclos în Franța în această perioadă se desfășoară în jurul realizării unității de luptă a clasei muncitoare și a forțelor antifasciste, ca și în jurul campaniei duse pentru eliberarea lui G. Dimitrov.

În continuare este prezentată lupta Partidului Comunist Francez pentru realizarea unității de acțiune cu socialiștii. La 15 iulie 1933, Consiliul național extraordinar al partidului socialist adoptă cu 3471 de voturi pentru și 366 contra propunerea comunistă de acțiune comună împotriva fascismului.

Cap. 1 al volumului al II-lea — Către zilele însoțite ale Frontului popular — este intitulat: **Alegerea.** Frontul popular

inițiat de partidul comunist și realizat în 1934 prin unitatea de acțiune cu partidul socialist trebuia consolidat și dezvoltat în toată țara.

Alegerile municipale din 5-12 mai 1935 au constituit un succes pentru partidul comunist prin numărul mare de consilieri municipali comunisti aleși în Paris și în țară. Ziua națională de 14 iulie 1935 s-a transformat într-o sărbătoare a Frontului popular, a păcii și a libertății.

În acest timp, Mussolini prepara lupta împotriva Abisiniei. Atitudinea promussoliniană a guvernului francez nu era însă împărtășită de toți miniștrii, ca, de pildă, Ed. Herriot.

Al VII-lea Congres al Internaționalei Comuniste a pus în discuție și activitatea Partidului Comunist Francez, despre care s-a spus, între altele: „Franța este țara în care, după cum se știe, clasa muncitoare dă exemplu proletariatului internațional de felul cum trebuie combătut fascismul“ (p.68).

După izbucnirea conflictului italo-abisinian, ca urmare a curentului de opinie declanșat de crearea Frontului popular, se constată o evoluție către stînga a partidului radical, fapt important pentru pregătirea alegerilor legislative din 1936.

Programul Frontului popular a fost dat publicității înaintea Congresului partidului comunist din ianuarie 1936.

Cap. 2 : **Victoria Frontului popular.** În acest început de an 1936, J. Duclos prezintă situația represiunii singeroase împotriva antifasciștilor din Germania, creșterea șomajului în Franța (433 288 de șomeri înscrși), publicarea programului Frontului popular în Spania.

La al VIII-lea Congres al Partidului Comunist Francez de la Villeurbanne (lîngă Lyon) se dezbat situația politică, economică și socială a Franței, consecințele crizei economice, scăderea natalității, politica de război a lui Laval. La același congres, Duclos prezintă un raport asupra viitorului tineretului și atrage atenția asupra pericolului ce-l prezintă șomajul pentru tinerii, care, puși în alternativă șomer ori soldat, optează pentru cea din urmă; analizează situația tineretului din Germania fascistă, apelează la tineretul francez să se unească împreună cu tineretul comunist și socialist pentru salvarea țării.

J. Duclos, candidat comunist în alegerile legislative, este ales deputat. Numărul total al deputaților Frontului popular : 370.

Victoria în alegeri a Frontului popular în 1936 a produs o profundă impresie în

Spania, în cercurile reacționare, care au vrut să pregătească o mișcare împotriva guvernului.

În Franța au loc numeroase mitinguri pentru ajutorarea Spaniei republicane. J. Duclos pleacă în Spania, făcînd parte dintr-o delegație desemnată de Conferința europeană pentru pace. Îl înțînește pe André Malraux, care era colonel de aviație în armatele republicane.

Cap. 3 : **Acțiuni pozitive, greutăți și slăbiciuni ale Frontului popular.** Duclos pledează în Camera pentru democratizarea politicii fiscale a guvernului, în vederea unei redresări a finanțelor țării, propunînd o reformă care să apere micile venituri. Senatul însă, și în special J. Caillaux, președintele comisiei finanțelor, era violent ostil guvernului frontului popular. După demisia lui Leon Blum, partidul comunist se declară gata să „ia toate responsabilitățile într-un guvern constituit după sistemul Frontului popular“, însă noul cabinet format de Camille Chautemps, cu participarea socialiștilor, nu ține seama de propunerile de participare ale comuniștilor.

Războiul din Spania continuă. Autorul revine asupra acțiunii de solidaritate cu poporul spaniol și cu guvernul său republican, susținută de Partidul Comunist Francez, ca și asupra mitingurilor entuziaste la care Passionaria înfățișează miilor de ascultători drama poporului său, care se împotrivesc fascismului, dramă care ar putea să se extindă asupra Europei întregi.

Momentele în care autorul ne înfățișează clipe din viața sa particulară sînt puține și modest arătate, identificîndu-se pînă la confundare cu munca în slujba unui ideal.

Congresul Partidului Comunist Francez din 25-29 decembrie 1937 de la Arles are pe ordinea de zi : misiunea în lume a Franței Frontului popular și problema unității clasei muncitoare.

Cap. 4 : **De la Chautemps, la Blum și la Daladier.** Guvernul Chautemps (ianuarie 1938) era un guvern de tranziție „destinat, în spiritul celor ce făceau jocul reacționarilor, să deschidă calea unui guvern care nu va mai fi al Frontului popular“ (p. 288).

Partidul Comunist Francez, avînd în vedere gravitatea situației, într-o scrisoare adresată Partidului socialist, afirma încă o dată că „partidelor noastre le revine datoria de a acționa în comun pentru menținerea coeziunii forțelor clasei muncitoare și a democrației“ (p. 291),

Leon Blum fiind însărcinat din nou cu formarea guvernului. Însă cel de-al doilea guvern Leon Blum cade după 25 de zile, ca urmare a refuzului Senatului de a vota proiectele propuse de acesta.

Guvernul Daladier cere o majorare excepțională cu 80% a impozitelor, sistarea ajutorului acordat Spaniei republicane. În 30 august 1938, Partidul Comunist Francez publică o declarație asupra problemei cehoslovace: „Hitler masează diviziile sale de oțel la frontierele Cehoslovaciei“ J. Duclos, într-o conferință ținută în sala Mutualité, acuză guvernul care indirect sabotează apărarea națională, încetinind voit producția de arme, avioane, automobile.

Activitatea lui J. Duclos, ca purtător de cuvânt al partidului comunist, demonstrează, prin luările de poziție în conferințe și prin presă, hotărârea comunistilor de a forma un curent de opinie împotriva războiului ca și împotriva infiltrării influenței hitleriste, demascând intențiile acestora și pledind pentru unitatea internă a țării.

J. Duclos crede că capitularea de la München privind Cehoslovacia a fost un „complot preparat dinainte“.

În Spania, Franco saluta cu satisfacție pactul de la München. „Înainte de München se putea spune că înfringerea Republicii Spaniole însemna prăbușirea unei țări din zidul apărării franceze, dar, după München, o atare înfringere nu va fi nimic altceva decât prăbușirea ultimei părți din acest zid“ (p. 354).

Cap. 5: Cea de-a 150-a aniversare a Revoluției franceze. A fost organizată de partidul comunist printr-un program de ediții speciale, sărbători, conferințe, manifestări culturale. Într-un articol din „Cahiere du bolchevisme“, închinat în întregime Revoluției franceze, J. Duclos face istoricul evenimentelor care au dus la înfăptuirea și la înfringerea acesteia, ca și urmările ei pe plan național și mondial, influența ideilor revoluționare peste secole.

Cu privire la procesele de la Moscova, despre care nu dă amănunte, Duclos în 1939 credea în declarațiile lui Stalin, considerându-le ca o urmare a luptei

aspre de clasă și a uneltirilor statelor burgheze. Însă continuă: „Nu cunoșteam atunci faptele relevante la Congresul al XX-lea al P.C. al U.R.S.S., care trebuia să ne facă să reconsiderăm ansamblul politicii de represiune duse de Stalin în condițiile cultului personalității“ (p. 413).

Cap. 6: Saltul către război. Pe plan intern, guvernul Daladier, cu toată politica lui de capitulare față de Hitler, a primit în martie 1939 de la corpurile legiuitoare „puteri speciale“ depline, care-i permiteau să ia prin decrete măsurile necesare pentru apărarea țării. La ședința de închidere a parlamentului, Duclos acuză politica dusă de guvern, ca fiind împotriva intereselor Franței.

Pe plan extern, 1939 a fost anul contactelor diplomatice, fiecare țară căutând să cîștige timp și să aștepte inevitabilul. Anglia și Franța urmăreau ca loviturile lui Hitler să se îndrepte spre Est; Germania semna un pact de neagresiune cu U.R.S.S. În Franța se accentuează propaganda anticomunistă susținută de guvern, se desființează ziarele comuniste, întrunirile publice sînt interzise.

La 2 septembrie 1939 se declară mobilizarea generală în Franța, armata urmînd să stea la frontiera cu Germania, inactivă, în timp ce Polonia era invadată. La 27 septembrie, Partidul Comunist Francez este dizolvat, operîndu-se percheziții și arestări. „Viitorul se arăta întunecat, intram într-un fel de tunel foarte lung la capătul căruia nu se vedea licărind nici o urmă de lumină“ (p. 446).

Și, în continuare, Duclos încheie: „Devenit clandestin la începutul lui octombrie 1939, nu am revenit la viața legală decât în august 1944, în Parisul ridicat, fremătînd în arme, pentru a se debarasa de ocupația hitleristă“ (p. 446).

Cităm dintre lucrările sale: **Asaltul cerului** (1961), care tratează istoria Comunei din Paris; **Viitorul democrației** (1962), **Gaullismul, tehnocrația, corporatismul** (1963), **De la Napoleon III la de Gaulle** (1964), **Octombrie 17 văzut de Franța** (1967). În pregătire se află al III-lea volum de **Memorii**.

СОДЕРЖАНИЕ

Речь товарища Николая Чаушеску на юбилейной сессии Великого Национального Ассамблея, посвященной XXV-ой годовщине освобождения родины от фашистского ига	3
--	---

★

ИОН ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ: Румынская Коммунистическая Партия — ведущая политическая сила в процессе социалистического преобразования Румынии	27
ИОАН ЧЕТЕРКИ: Государство в социалистическом обществе	34

СООБЩЕНИЯ

Страницы хроники борьбы за освобождение целой территории родины от фашистского гнета: <i>Аурел Петри</i>	45
Сентябрьское вооруженное восстание 1923 г. в Болгарии: <i>Стела Димитрова</i> (Н. Р. Болгария)	58
Борьба против милитаризма и войны на международных социалистических конгрессах (1889—1914): <i>Жанета Брилл, Николае Гускариу</i>	76
Рабочий класс в начале первой мировой войны	87

ОБСУЖДЕНИЯ

Значительный момент борьбы за одобрение протекционной политике: Тудор Паул	92
--	----

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Научная сессия посвященная 25-и летию освобождения Румынии	105
Научная сессия, в Москве, посвященная 25-и летию освобождения Румынии	141
Симпозион: Революционные традиции и их роль в развитие социалистического, патриотического сознания молодежи	142
Сравнительная политика в развитие Международной Ассоциации Политической Науки.	152
Международная конференция историков рабочего движения, в Линде (16—20 сентября 1969 г.)	154

★

«Скынтея» — 25-ая годовщина своего легального издания. Юбилейная ставка	158
---	-----

ВОССТАНОВЛЕНИЯ

Георге Никулеску-Мизил — Теодор Йордэеску — Елена Павел-Сырбу — Хая Лифшиц	162
--	-----

РЕЦЕНЗИИ — БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ	132
--	-----

SOMMAIRE

Le discours du camarade Nicolae Ceaușescu à la session jubilaire de la Grande Assemblée Nationale consacrée au XXV-ième anniversaire de la libération du pays du joug fasciste.	3
---	---

★

ION POPESCU-PUȚURI : Le Parti Communiste Roumain — la force politique dirigeante dans la transformation socialiste de la Roumanie	27
IOAN CETERCHI : L'État dans la société socialiste.	34

COMMUNICATIONS

De la chronique du combat pour la libération de tout le territoire de la patrie du joug fasciste : AUREL PETRI.	45
L'insurrection de septembre 1923 en Bulgarie : STELA DIMITROVA (R. P. de Bulgarie)	58
La lutte contre le militarisme et la guerre aux Congrès socialistes internationaux (1889—1914) : JANETA BRILL, NICOLAE HUSCARIU	76
La classe ouvrière au commencement de la première guerre mondiale	87

DISCUSSIONS

Un moment important dans la lutte pour l'adoption d'une politique protectionniste : TUDOR PAUL.	92
---	----

LA VIE SCIENTIFIQUE

La session scientifique consacrée au 25-ième anniversaire de la libération de la Roumanie	105
La session scientifique de Moscou consacrée au 25-ième anniversaire de la libération de la Roumanie	141
Symposium : Les traditions révolutionnaires et leur rôle dans le développement de la conscience socialiste patriotique de la jeunesse	142
La politique comparée dans le développement de l'Association Internationale de Science Politique	152
La Conférence internationale des historiens du mouvement travailleur de Linz (16—20 septembre 1969).	154

★

„Scinteia“ au 25-ième anniversaire de l'apparition légale. Exposition jubilaire	158
---	-----

EVOCATIONS

Gheorghe Niculescu-Mizil ● Teodor Iordăchescu ● Elena Pavel-Sîrbu ● Haia Lifșit	162
---	-----

COMPTES—RENDUS — NOTES BIBLIOGRAPHIQUES	182
---	-----

CONTENTS

Speech by Nicolae Ceaușescu at the jubilee session of the Grand National Assembly, marking the 25th anniversary of the Homeland's liberation from the fascist yoke	3
--	---

★

ION POPESCU-PUȚURI : The Romanian Communist Party — the leading political force in the socialist transformation of Romania	27
IOAN CETERCHI : The State in the socialist society	34

PAPERS

From the history of the fight for the liberation of the Homeland's whole territory from fascist yoke : AUREL PETRI	45
--	----

Insurrection of September 1923 in Bulgaria : STELA DIMITROVA (Bulgaria)	58
Struggle against militarism and war at international socialist congresses (1889—1914) : JANETA BRILL, NICOLAE HUSCARIU	76
The working class at the beginning of the First World War	87

DISCUSSIONS

An important episode in the struggle for the adoption of protectionist policy : TUDOR PAUL	92
--	----

SCIENTIFIC LIFE

Scientific session marking 25 years since the liberation of Romania	105
Scientific session in Moscow marking the 25th anniversary of Romania's liberation	141
Symposium : Revolutionary traditions and their role in the development of the socialist, patriotic consciousness of the youth	142
Compared policy in the development of the International Association of Political Science	152
International conference of historians of the working-class movement at Linz (16—20, September, 1969)	154

★

„Scinteia“ on the 25th anniversary from its legal publication. Jubilee exhibition.	158
--	-----

RECOLLECTIONS

Gheorghe Niculescu-Mizil • Teodor Iordăchescu • Elena Pavel-Sirbu • Haia Lifșiț	162
---	-----

REVIEWS — BIBLIOGRAPHIC NOTES	182
---	-----

INHALT

Die Rede des Genossen Nicolae Ceaușescu auf der Jubiläumssession der Grossen Nationalversammlung anlässlich des XXV. Jahrestages der Befreiung des Vaterlandes vom faschistischen Joch	3
--	---

★

ION POPESCU-PUȚURI : Die Rumänische Kommunistische Partei — die führende politische Kraft bei der sozialistischen Umgestaltung Rumäniens	27
IOAN CETERCHI : Der Staat in der sozialistischen Gesellschaft	34

REFERATE

Aus der Chronik des Kampfes für die Befreiung des gesamten Territoriums des Vaterlandes vom faschistischen Joch : Petri Aurel	45
Der September-Aufstand 1923 in Bulgarien : Stela Dimitrowa (VR Bulgarien).	58
Der Kampf gegen Militarismus und Krieg auf den internationalen Sozialistenkongressen (1889—1914) : Janeta Brill, Nicolae Huscariu	76
Die Arbeiterklasse zu Beginn des ersten Weltkrieges	87

DISKUSSIONEN

Ein wichtiges Moment im Kampf für die Schutzzollpolitik : Tudor Paul	92
--	----

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Die wissenschaftliche Session zum XXV. Jahrestag der Befreiung Rumäniens	105
Die Moskauer wissenschaftliche Session anlässlich des XXV. Jahrestags der Befreiung Rumäniens	141

Symposion : Die revolutionären Traditionen und ihre Rolle bei der Entwicklung der sozialistischen, patriotischen Bewusstseins der Jugend	142
Vergleichende Politik in der Entwicklung der Internationalen Vereinigung für Politische Wissenschaft	152
Die internationale Konferenz der Historiker der Arbeiterbewegung in Linz (16.—20. September 1969)	154

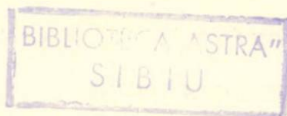
★

Die „Scinteia“ am XXV. Jahrestag ihres legalen Erscheinens. — Jubiläums-Ausstellung	158
---	-----

ZUM ANDENKEN AN :

Gheorghe Niculescu-Mizil ● Teodor Iordăchescu ● Elena Pavel-Sîrbu ● Haia Lifşit	162
---	-----

REZENSIONEN — BIBLIOGRAPHISCHE ANMERKUNGEN 182

Redactori : Mamina Ion, Mureşan Elena, Rauş Nicolae, Smârcea Virgil
Tehnoredactor : Lucian Alexandru

Colaboratorii şi cititorii revistei pot să se adreseze redacţiei în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacţiei este : Bucureşti, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 442 ; 722 ; 369.

Revista „Anale de istorie“ a Institutului de studii istorice şi social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poştale, prin factorii poştali şi difuzorii din întreprinderi, instituţii şi de la sate.

Revista se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei.

Preţul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

LEI 6

78933

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

anale de istorie

anul XV

6

1969

1990

0 IUL. 2005

CITITORILOR ȘI COLABORATORILOR REVISTEI

ANALE DE ISTORIE

**Călduroase felicitări și cele mai bune urări de sănătate
și spor în activitate cu prilejul aniversării Republicii
și al ANULUI NOU**

Colectivul de redacție

7 8933

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

-- 2014

INSTITUTUL DE STUDII ISTORICE ȘI SOCIAL-POLITICE
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. R.

anale
de istorie

Anul XV

6

1969

SUMAR

ARTICOLE — COMUNICĂRI

Partidele politice democratice din România în perioada de după 23 August 1944 : <i>Gheorghe Tușui</i>	3
Participarea Armatei române la luptele pentru eliberarea Ungariei de sub jugul fascist : <i>Dumitru Tușui, Ion Tudor</i>	19
Contribuția Diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin” la eliberarea poporului ungar : General-colonel în rezervă <i>Mircea Haupt</i>	29
Cercetarea istoriei contemporane a României în ultimul sfert de veac : <i>Gh. I. Ioniță</i>	38
O jumătate de veac de la marile bătălii greviste ale proletariatului din România (1919) : <i>Gheorghe Unc.</i>	52
Cercul de studii sociale din București : <i>Vasile Niculae</i>	65

ÎN ÎNTÎMPINAREA CENTENARULUI NAȘTERII LUI
VLADIMIR ILICI LENIN

Întilniri ale unor militanți revoluționari din România cu V. I. Lenin : <i>Augustin Deac, Florian Tănăsescu</i>	80
V. I. Lenin despre necesitatea aplicării createoare a marxismului : <i>Al. Gh. Savu</i> .	96

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

Colocviu internațional asupra celui de-al doilea război mondial	108
Bilanț și învățăminte la finele celui de-al doilea război mondial : <i>Titu Georgescu</i>	110

11.639

Cu privire la originile și caracterul celui de-al doilea război mondial: Viorica Moisuc	120
Conferința internațională de la Ohrid — R.S.F. Iugoslavia	128

EVOCĂRI

Gheorghe Ungureanu • Ștefan Petică • Constantin Z. Buzdugan	130
---	-----

RECENZII—NOTE BIBLIOGRAFICE

Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România, Editura politică, București, 1969, 546 p ; GHEORGHE MATEI, Cluburile socialiste la sate. 1898—1899, Editura științifică, București, 1968, 256 p ; N. PETREANU, D. BARAN, I. C. Frimu. Studiu și antologie, Editura politică, București, 1969, 288 p ; ANTONIO GRAMSCI, Opere alese, Editura politică, București, 1969, 296 p ; ERIC J. HOBBSBAWM, Les primitifs de la révolte dans l'Europe moderne, Paris, Fayard, 224 p ; C. A. Rosetti. Gînditorul. Omul, Editura politică, București, 1969, 400 p ; CONSTANTIN BORGEANU, Eseu despre progres (Probleme de metodă, dezbateri, perspective), Editura politică, București, 1969, 190 p ; II Zjazd Komunistycznej Partii Robotniczej Polski (19.IX—2.X.1923). Protokoly obrad i uchwały, Warszawa, Książka i Wiedza, 1968, 694 p	151
--	-----

INFORMAȚII

Susținerea unor teze de doctorat	178
Sumarul nr. 1—6 din 1969	185

COMITETUL DE REDACȚIE

GEORGESCU TITU — redactor-șef, ARDELEANU ION, BĂRBULESCU CONSTANTIN — redactor-șef adjunct, MACIU VASILE, MATEI GHEORGHE, MUNTEANU N. G., NICHITA PARASCHIVA, PETRIC ARON, PETRIȘOR VASILE — secretar de redacție, ROMAN VALTER, VOICU ȘTEFAN, ZAHARIA GHEORGHE

Partidele politice democratice din România în perioada de după 23 August 1944

Problema activității partidelor politice, în general, și a partidele democratice, în special, în perioada care a premers revoluției socialiste, reprezintă una din marile componente ale vieții social-politice românești, iar cercetarea, studierea și analiza sa sînt de natură a ajuta înțelegerea procesului complex, propriu revoluției populare din România, de a pătrunde esența confruntării dintre grupările democratice și cele burghezo-reacționare, de a releva locul și rolul Partidului Comunist Român în desfășurarea revoluției, în organizarea și mobilizarea la această acțiune a celor mai largi mase populare.

Perioada istorică ce a urmat imediat insurecției armate din august 1944 și eliberării României de sub jugul fascist este caracterizată prin ofensiva revoluționară a maselor populare, care, pătrunzînd cu impetuoșitate pe arena vieții politice, au împus, prin lupta lor, o continuă modificare a raportului de forțe social-politice în țară. Clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, păturile mijlocii orășenești, acționînd sub conducerea Partidului Comunist Român, au devenit factorul determinant în lupta pentru triumful revoluției populare și reînnoirea democratică a țării, împotriva rămășițelor fasciste și a grupărilor politice reacționare burghezo-moșierești, care ținteau la conservarea vechilor rînduieli bazate pe asuprire și exploatare.

Rolul conducător jucat de clasa muncitoare, în frunte cu partidul său revoluționar, în lupta întregului popor încă în perioada rezistenței antifasciste, cerințele ridicate de eliberarea țării și restabilirea independenței naționale, de desființarea rămășițelor feudale și democratizarea vieții politice, ca și de refacerea vieții economice exercitau o influență viguroasă asupra tuturor forțelor democratice și patriotice ale României, făceau posibilă unirea în jurul clasei muncitoare a majorității zdrobitoare a poporului, a capacităților și energiilor sale creatoare.

În această perioadă de intensă luptă politică se vor manifesta cu putere bogata experiență dobîndită de Partidul Comunist Român în timpul bătăliilor antifasciste, forța sa organizatorică, vor crește prestigiul său, autoritatea și influența sa politică în mase. Prin poziția față de situația creată în țară în urma doborîrii dictaturii militare-fasciste, partidul comunist reprezenta interesele muncitorimii și țărănimii, ale intelectualii-

tății și ale tuturor păturilor orășenești, ale întregului popor în lupta sa de eliberare națională, în lupta pentru cîștigarea drepturilor cetățenești și democratice ¹.

P.C.R. și-a reorganizat activitatea după 23 August 1944 potrivit noilor condiții, s-a dezvoltat odată cu lupta populară, și-a consolidat legăturile cu masele, devenind, în scurt timp, principalul partid politic din țară, forța conducătoare a revoluției.

În elaborarea tacticii sale, P.C.R. a pornit de la studierea realităților social-politice din țară, ca și de la faptul că în România relațiile de clasă erau deosebit de complexe — o pondere foarte mare din totalul populației revenind țăranimii, micii burghezii orășenești și altor păături intermediare —, a ținut seama că procesul de desăvîrșire a revoluției burghezo-democratice se desfășura în condițiile existenței regimului monarhic și ale activității unui mare număr de partide și grupări politice. Această realitate a determinat partidul comunist să acționeze în vederea înlăptuirii unor importante obiective: desăvîrșirea unității de acțiune a clasei muncitoare prin extinderea și adîncirea colaborării cu Partidul social-democrat, întărirea alianțelor cu grupările politice care reprezentau țăranimea, intelectualitatea și celelalte păături de oameni ai muncii, precum și cu acele forțe politice — inclusiv cercurile democratice ale burgheziei — cu care se putea conlucra în vederea înlăptuirii programului de transformări democratice; demascarea politică, izolarea de mase și zdrobirea succesivă a partidelor reacționare.

Aflat în avangarda vieții politice românești, Partidul Comunist Român, al cărui prestigiu, autoritate și influență erau în plină dezvoltare, a desfășurat o permanentă ofensivă politică și ideologică împotriva claselor exploatare și a partidelor burgheze-reacționare, a acționat cu perseverență pentru întărirea sa organizatorică — factor esențial al însăși dezvoltării țării noastre pe calea democrației și socialismului.

După 23 August 1944, P.C.R. se afla angajat într-un sistem de alianțe politice care să contribuie la realizarea țelului revoluționar: în Blocul Național Democrat, unde, alături de Partidul social-democrat, cu care realizase un acord de front unic încă din aprilie 1944, conlucra și cu principalele partide burgheze — P.N.Ț. și P.N.L. —, cît și în afara acestui organism, prin colaborarea cu Partidul social-democrat, Frontul plugarilor, Uniunea patrioților, Madoszul și Partidul socialist-țăranesc.

În procesul acțiunilor revoluționare, care au luat o puternică amploare în perioada imediat următoare insurecției, în lupta pentru soluționarea principalelor obiective antifasciste și de eliberare națională, a problemelor economice și sociale cerute de dezvoltarea consecvent democratică a țării, a avut loc o nouă regroupare a forțelor politice, ceea ce a determinat partidul comunist să se orienteze spre o extindere a alianțelor sale. Un prim pas în această direcție a fost făcut prin crearea, la 6 septembrie 1944, a Grupului patriotic antihitlerist, organism de coordonare a luptei antifasciste, deschis tuturor organizațiilor democratice. Ulterior, pe măsura întăririi colaborării în cadrul Frontului Unic Muncitoresc și a dezvoltării activității politice a maselor, P.C.R. a trecut la făurirea unei coa-

¹ *Declarația Comitetului Central al Partidului Comunist din România*, în „România liberă”, anul II, nr. 11, din 24 august 1944.

liții care să reprezinte în mod real forțele principale angajate în lupta pentru transformări democratice.

La 25 septembrie 1944², C.C. al P.C.R. a dat publicității *Proiectul de Platformă a Frontului Național-Democrat din România*, însușit și de P. S. D. și propus celorlalte forțe democratice din partea Frontului Unic Muncitoresc, în care erau formulate sarcinile de bază ale etapei istorice date: sprijinirea prin toate mijloacele a războiului antihitlerist până la înfrângerea militară a Germaniei fasciste; confiscarea întregii averi mobile și imobile a criminalilor și îmbogățiților de război, a hitleriștilor și susținătorilor acestora; lichidarea rămășițelor fasciste și democratizarea țării; refacerea economică și îmbunătățirea condițiilor de trai ale oamenilor muncii. Platforma preconiza stabilirea unei reale democrații parlamentare, a unui regim în care toți cetățenii, fără deosebire de naționalitate, religie și sex, să se bucure de largi drepturi și libertăți democratice, promovarea unei politici externe active de colaborare și prietenie cu Uniunea Sovietică și cu celelalte puteri ale coaliției antihitleriste.

Principala transformare social-economică prevăzută în Platformă era înfăptuirea reformei agrare ca o necesitate imperioasă pentru progresul țării, ea fiind problema fundamentală a desăvârșirii revoluției burghezo-democratice și condiția esențială care putea asigura, în acea etapă, închegarea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare. „Pentru o cât mai grabnică refacere și dezvoltare a țării — arăta Platforma —, se impune satisfacerea celei mai arzătoare și îndreptățite cerințe a țărănimii române, și anume: înfăptuirea unei largi reforme agrare prin exproprierea marii proprietăți agrare de la 50 ha în sus și improprietărea cu acest pământ a țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin”³.

Corespunzând etapei istorice în care se afla țara noastră, conținutul Platformei elaborate de Partidul Comunist Român oglindea interesele celor mai largi categorii sociale — clasa muncitoare, țărănimea, păturile mijlocii orășenești, intelectualitatea — și crea o bază reală pentru unirea într-un singur front a tuturor forțelor interesate în refacerea și în dezvoltarea democratică a României. Adeziunea largă dată de masele populare programului de transformări general-democratice elaborat de C.C. al P.C.R., acordul cu principiile și obiectivele Platformei exprimat de numeroase grupări politice și organizații obștești au făcut posibile constituirea Frontului Național Democrat, care reunea, inițial, P.C.R., P.S.D., Sindicatele unite, Frontul plugarilor și Uniunea patrioților și crearea, la 12 octombrie 1944, a organului central de coordonare — Consiliul Național —, din care făceau parte câte trei reprezentanți ai organizațiilor componente.

Constituirea F.N.D., la începutul lunii octombrie 1944, a consiliilor județene și de plasă ale acestei coaliții exprima hotărîrea forțelor revoluționare de a milita pentru instaurarea unui guvern democratic. Ea corespundea fazei în care se afla politica de alianțe în noile condiții de după eliberare, cât și stadiului de dezvoltare a fiecărei grupări politice și organizații democratice componente.

² „Scinteia”, anul I, nr. 6, din 25 septembrie 1944.

³ *Ibid.*

Partidul Comunist Român, forța politică cea mai avansată, se afla la începutul activității de reorganizare în condiții legale, iar Partidul social-democrat trecuse la refacerea organizațiilor sale. Mișcarea sindicală, reconstituită pe baza unității de clasă și a principiilor revoluționare la 1 septembrie 1944, se găsea în plin proces de dezvoltare; organizația democratică a țărănimii — Frontul plugarilor — îmbina activitatea de refacere organizatorică cu acțiunea de transformare a sa dintr-o organizație cu caracter regional într-o grupare politică la nivelul întregii țări.

Pornind de la necesitatea atragerii tuturor forțelor social-politice la soluționarea problemelor complexe care se ridicau în fața țării, F.N.D. a inițiat tratative cu conducătorii P.N.Ț. și P.N.L. Dar aceștia au refuzat colaborarea cu forțele democratice. La 15 octombrie 1944, conducerea P.N.Ț. a lansat ideea că acest partid ar putea să-și asume singur răspunderea guvernării, iar a doua zi a dat publicității manifestul-program care urma să servească drept bază concentrării tuturor forțelor reacționare și luptei lor unite împotriva politicii coaliției democratice.

Aceste acțiuni au accentuat contradicțiile existente între grupările componente ale B.N.D. și au determinat noi măsuri din partea forțelor democratice pentru demascarea și izolarea politică a partidelor burgheze-reacționare și instaurarea unui guvern al coaliției democratice. În intervalul octombrie 1944 — ianuarie 1945, sub lozincă „Vrem guvern F.N.D.“, în întreaga țară au avut loc mari acțiuni pentru sprijinirea războiului antihitlerist, defascizarea vieții publice și înfăptuirea unor reforme cu caracter democratic. Orașele și satele se aflau, practic, sub stăpânirea maselor de demonstranți, ale căror acțiuni de stradă se succedau furtunos. În cursul acestor acțiuni, în toate județele țării au fost create consilii ale F.N.D., care au avut un rol important în organizarea luptei maselor pentru ocuparea primăriilor și prefecturilor și trecerea la înfăptuirea reformei agrare. Până la 6 martie 1945, reprezentanții F.N.D. aveau sub conducerea lor majoritatea prefecturilor și un mare număr de primării de la orașe și sate, care constituiau tot atâtea avanposturi în lupta pentru cucerirea puterii de către oamenii muncii.

La sfârșitul lunii ianuarie 1945, când lupta pentru cucerirea puterii intra în faza hotărâtoare, F.N.D. a dat publicității un program de guvernare și a chemat masele la realizarea lui imediată. În problema puterii — problemă esențială a revoluției —, programul releva necesitatea lichidării dominației reacțiunii în guvern și a instaurării unui guvern cu adevărat democrat, avînd un program unitar de guvernare, care să prevadă soluționarea imediată a problemelor principale ce stăteau în fața țării.

În lupta pentru înfăptuirea prevederilor cuprinse în Platformă, mai ales în cursul anului 1945, în activitatea de guvernare, partidele și grupările din componența Frontului Național Democrat aveau să cunoască o însemnată dezvoltare politică și organizatorică. A avut loc un proces de consolidare a raporturilor dintre grupările componente ale acestei coaliții pe baza unor noi documente programatice și pe măsura creșterii influenței F.N.D. în mase, a extinderii colaborării acestuia cu alte forțe politice. Astfel, în condițiile ascutirii luptei pentru putere, Partidul național-țără-

nesc⁴ prezidat de Anton Alexandrescu aderă, în februarie 1945, la Platforma F.N.D. Ulterior, în preajma instaurării guvernului de la 6 martie, la programul de guvernare elaborat de F.N.D. a aderat și Partidul național-liberal de sub președinția lui Gheorghe Tătărăscu. Aceste două grupări reprezentând disidențe democratice desprinse din P.N.Ț. și P.N.L., cu care intraseră în contradicții pe probleme de tactică și de ideologie⁵, și-au elaborat, în cursul anului 1945, programe independente, și-au ales organele conducătoare și s-au încadrat în coaliția forțelor democratice.

Aderarea la F.N.D. a grupării național-tărăniste conduse de Anton Alexandrescu — la 23 februarie 1945 — și apoi a P.N.L. (Tătărăscu), partid politic burghez, reprezenta o extindere pe o anumită perioadă a relațiilor de colaborare dintre grupările muncitorești și țărănești constituite în F.N.D. cu o parte a burgheziei. Ca urmare a acestei colaborări, evident favorabilă forțelor revoluționare, în guvernul de la 6 martie 1945, alături de reprezentanții clasei muncitoare și ai aliaților săi principali, care dețineau președinția Consiliului de Miniștri și 14 ministere — deci aveau poziții precumpănitoare —, participă și exponenți ai burgheziei, având titulari la vicepreședinția Consiliului de Miniștri și la trei ministere. Programul de activitate guvernamentală, definitivat după laborioase dezbateri purtate în Consiliul de Miniștri și în Consiliul F.N.D., reprezenta, de asemenea, spiritul de colaborare al tuturor grupărilor participante, care, în condițiile păstrării independenței politice și organizatorice, au realizat o înțelegere bazată pe aprecierea realistă a cerințelor momentului istoric dat și a raportului de forțe existent în țară.

După instaurarea guvernului de largă concentrare democratică, prezidat de dr. Petru Groza, în lupta pentru înfăptuirea reformei agrare și desființarea resturilor moșierești, democratizarea vieții publice, înfrângerea speculei și sabotajului organizat de reacțiune, pentru consolidarea regimului democrat, se întăresc pozițiile clasei muncitoare în toate domeniile, se dezvoltă alianța muncitorească-țărănească, se amplifică legăturile tuturor organizațiilor democratice cu categoriile sociale cărora li se adresa. Au avut loc congrese și conferințe ale partidelor și organizațiilor componente ale Frontului Național Democrat, cu care prilej au fost fixate programul, principiile de organizare și tactica de urmat și au fost alese organele de conducere. Astfel, în zilele de 24—27 iunie 1945 s-a desfășurat primul Congres general al Frontului plugarilor, care a făcut bilanțul drumului parcurs de organizație și a stabilit programul de viitor. Definindu-se prin program ca organizație a întregii țărănimi, care „s-a născut din nevoia de luptă a plugarilor împotriva celor ce speculează munca și

⁴ În apelul adresat membrilor P.N.Ț. la 23 februarie 1945 de către un grup de personalități cu vederi democratice, se arată că partidul „nu mai rămăsese țărănesc decât cu numele. Rostul lui social fusese cu totul neglijat... În plus... prin aflulul... de legionari, care căutau să se salveze, partidul amenința să devină o citadelă fascistă” („Dreptatea nouă”, anul I, nr. 15, din 26 februarie 1945). Apelul cuprindea și declarația de adeziune la F.N.D., în care se preciza că P.N.Ț. (Anton Alexandrescu) acceptă programul de guvernare al partidelor grupate în Frontul Național Democrat și înțelege să lupte în cadrul acestui front ca organizație național-țărănistă, „păstrându-și independența, programul și steagul partidului” (*Ibid.*).

⁵ „Dreptatea nouă”, anul I, nr. 15, din 26 februarie 1945; „Drapelul”, anul II, nr. 163, din 3 iulie 1945.

a crescut prin alianța cu muncitorii din fabrici și uzine”⁶, Frontul plugarilor se angaja să lupte pentru o Românie democratică și prosperă, pentru întărirea regimului democrat și ridicarea nivelului material și cultural al maselor țărănești. Congresul Frontului plugarilor din iunie 1945 a marcat un moment important în maturizarea acestei grupări politice a țăranimii, care-și găsea expresia în desăvârșirea acțiunii de extindere pe scară națională, în elaborarea unui program și a unui statut propriu, în constituirea organelor de conducere de jos și pînă sus, în editarea unui ziar central și a altor publicații.

La 1 iulie 1945 a avut loc primul Congres general al Partidului național-liberal (Tătăărăscu), care a aprobat programul și statutul organizației și a ales organele de conducere. Congresul a marcat sfîrșitul acțiunii de desprindere din vechiul partid liberal și de constituire a unei noi grupări politice, cu organe centrale și locale, cu program și statut. P.N.L. (Tătăărăscu) se definea ca partid al „*tuturor claselor producătoare*” (subl. ns.), îndeosebi al „claselor mijlocii, al țăranimii legate de pămînt, al țăranimii înstărite...”, al *micilor industriști*...” (subl. ns.), al fruntașilor țărgurilor și satelor, al tuturor categoriilor funcționărești, al intelectualității⁷. Declarîndu-se partizan al „libertății, dreptății sociale și al proprietății individuale”⁸, P.N.L. (Tătăărăscu) înțelegea să pună în centrul activității sale acțiunea de apărare a proprietății capitaliste, pronunțîndu-se „împotriva oricărui confiscări și exproprieri”, dar fiind pentru intervenția statului în limitarea exceselor și abuzurilor capitalului.

Avînd numeroase puncte de concordanță cu programul celorlalte forțe politice participante la guvern, programul P.N.L. (Tătăărăscu) a servit ca bază pentru atragerea la acțiunea de democratizare și refacere a țării a unei părți din rîndurile păturilor mijlocii orășenești și ale burgheziei. În scopul apărării intereselor acestora, al menținerii neștirbite a vechilor instituții, îndeosebi a monarhiei, gruparea burgheză de sub conducerea lui Gh. Tătăărăscu a acceptat colaborarea cu forțele democratice. În august 1947, însuși Tătăărăscu avea să declare că a intrat în guvernul de concentrare democratică dintr-un act de înțelepciune și prevedere, căutînd „soluțiuni noi de conviețuire socială”, pentru „a reprezenta, într-un proces de înnoire și de prefacere radicală a țării, o forță de echilibru și de armonizare”⁹. Definindu-și poziția și raporturile cu celelalte partide și propunîndu-și să îmbine trecutul cu prezentul printr-un continuu proces de adaptare la aspirațiile și revendicările etapei istorice, P.N.L. (Tătăărăscu) declara că în viața politică a României se va situa „în dreapta stîngii”¹⁰.

La patru zile după congresul P.N.L. (Tătăărăscu), a avut loc adunarea delegaților a 20 de organizații județene ale P.N.Ț., care a ratificat constituirea noii grupări politice P.N.Ț. (Anton Alexandrescu), a aprobat activitatea desfășurată din momentul lansării apelului-manifest la 23 februarie

⁶ *Primul Congres general al Frontului plugarilor*. Editura Frontul plugarilor, București, 1945, p. 173.

⁷ „Drapelul”, anul II, nr. 301, din 18 decembrie 1945.

⁸ „Drapelul”, anul II, nr. 163, din 3 iulie 1945.

⁹ „Drapelul”, anul IV, nr. 783, din 7 august 1947. Aceste „instituții de bază” și „principii de guvernare” erau: regalitatea și biserica, proprietatea și libertatea ca un corolar al proprietății.

¹⁰ *Ibid.*

1945 și a hotărît : păstrarea programului partidului din 1934 și a regulamentului vechi și folosirea acestuia pentru a întrona în viața de partid metodele democratice ; desemnarea unui birou central provizoriu pentru coordonarea acțiunii de reorganizare a cadrelor din întreaga țară și numirea directorului ziarului „Dreptatea nouă”¹¹.

Hotărârile adoptate la consfătuirea P.N.Ț. (A. Alexandrescu) din 5 iulie 1945 au constituit îndreptarul activității acestei grupări politice pînă în anul următor, cînd, în cadrul congresului din 20—21 iulie 1946, au fost aprobate statutul și programul partidului și a fost ales Comitetul Central.

Prezentîndu-se ca partid al țărănimii, P.N.Ț. (A. Alexandrescu) își propunea să militeze pentru un regim democratic, care să se bazeze pe conlucrarea monarhiei, parlamentului unicameral și a puterii judecătorești, pentru refacerea și dezvoltarea economiei naționale prin îmbinarea interesului particular cu intervenția statului, pentru o politică externă care să asigure respectul integrității teritoriale și al independenței politice și economice¹².

După instaurarea puterii democrat-populare, la 6 martie 1945, partidele și organizațiile muncitorești au cunoscut o rapidă dezvoltare. Mișcarea sindicală, care în ianuarie 1945, la Congresul de constituire a Confederației Generale a Muncii, cuprindea aproape 600 000 de salariați organizați, a ajuns în iunie a aceluiași an la un milion de membri¹³. Partidul comunist, detașamentul cel mai înaintat al mișcării muncitorești și democratice din România, a înregistrat în anul 1945 următoarea evoluție : aprilie — 42 653 ; iulie — 101 810 ; octombrie — 256 836 ; noiembrie — 300 000¹⁴ membri, dintre care 54% proveneau din rîndurile muncitorilor, iar 32% din rîndurile țăranilor.

În octombrie 1945, la peste un an de la ieșirea din ilegalitate a partidului, a avut loc Conferința Națională a P.C.R., care a adoptat programul și statutul partidului și a ales organele conducătoare. Precedată de o intensă activitate politică și organizatorică ce a durat aproape trei luni, de largi dezbateri desfășurate în toate organizațiile de partid asupra problemelor vieții interne, a politicii partidului de mobilizare a tuturor energiilor națiunii la opera de refacere a țării, a atitudinii față de celelalte grupări politice și a poziției sale pe tărîmul relațiilor internaționale, Conferința Națională a P.C.R. din octombrie 1945 marchează un moment de însemnătate istorică. Cu acest prilej s-a evidențiat în primul rînd străduința Partidului Comunist Român de a elabora o linie politică care să izvorască din realitățile țării și să corespundă în cel mai înalt grad intereselor fundamentale ale poporului. Concretizată în programul de refacere și dezvoltare a economiei naționale pe baza industrializării, a folosirii cu precădere a posibilităților interne și în orientarea de atragere la această acțiune, ca și în opera de dezvoltare a regimului

¹¹ „Dreptatea nouă”, anul I, nr. 15, din 8 iulie 1945.

¹² „Dreptatea nouă”, anul II, nr. 210, din 11 martie 1946.

¹³ *Rezoluția Conferinței comisiilor locale din întreaga țară*, în „Viața sindicală”, anul I, nr. 25, din 9 iunie 1945.

¹⁴ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 44, filele 2, 3, 9 ; dosarul nr. 4, fila 145.

democrat, a tuturor energiilor naționale, politica P.C.R. stabilită de Conferința Națională s-a bucurat de adeziunea și sprijinul maselor celor mai largi.

Potrivit condițiilor istorice în care se desfășurau revoluția populară, reconstrucția economică și socială a țării, Conferința a stabilit ca sarcină principală în domeniul politic întărirea statului democrat și a rolului său crescând în toate domeniile de activitate. Aceasta era o condiție de bază pentru înfăptuirea programului general de dezvoltare democratică a României și asigurarea suveranității și independenței patriei. În acest scop, Conferința a cerut întregului partid să militeze pentru întărirea unității de acțiune a clasei muncitoare, consolidarea alianței dintre clasa muncitoare și țărănime, a frăției dintre poporul român și naționalitățile nlocuitoare. O mare atenție a fost acordată muncii partidului comunist în vederea întăririi unității de acțiune a forțelor democratice din guvern, izolării de mase a partidelor burgheze reacționare. Detașament activ al mișcării comuniste și muncitorești internaționale, Partidul Comunist Român, în cadrul Conferinței Naționale din octombrie 1945, a făcut o cuprinzătoare analiză a situației internaționale postbelice, caracterizată prin creșterea fără precedent a forței și influenței în mase a partidelor comuniste, a mișcărilor democratice și progresiste. Apreciind ca o condiție esențială în realizarea unei păci durabile „respectarea voinței fiecărui popor de a-și făuri singur regimul său social”¹⁵, Conferința Națională a P.C.R. a fixat ca unul din obiectivele majore ale activității sale întărirea prieteniei cu popoarele vecine, cu marele popor sovietic și cu toate popoarele iubitoare de libertate¹⁶.

Continuând firul preocupărilor pentru unitatea și coeziunea rîndurilor clasei muncitoare, Conferința Națională a P.C.R. a dezbătut sarcinile ce reveneau partidului pentru realizarea unității depline a mișcării muncitorești. În abordarea acestei probleme, Conferința a pornit de la importanța istorică deosebită pe care o avea lichidarea definitivă a sciziunii din rîndurile mișcării muncitorești, de la ideea că unitatea organizatorică a clasei muncitoare poate fi numai produsul activității comune a Partidului Comunist Român și Partidului social-democrat, rezultatul unei munci sistematice de clarificare ideologică atît a muncitorilor comuniști cît și a celor social-democrați. „*Partidul Comunist Român — se spunea în rezoluția Conferinței Naționale — concepe înfăptuirea Partidului Unic Muncitoresc nu ca pe o contopire mecanică între cele două partide existente, ci ca o unificare politică și organizatorică pe baze principiale, în urma unei acțiuni de lămurire ideologică și a înfăptuirii unei depline unități de acțiune*” (subl. ns.)¹⁷.

Consolidarea unității mișcării muncitorești și a colaborării dintre Partidul Comunist Român și Partidul social-democrat a reprezentat pivotul puternic al întăririi coaliției forțelor democratice, nucleul combativ al acestuia în lupta împotriva reacțiunii și a influențat puternic asupra evoluției raportului de forțe din viața politică a țării.

¹⁵ „Scînteia”, anul II, nr. 357, din 20 octombrie 1945.

¹⁶ „Scînteia”, anul II, nr. 360, din 26 octombrie 1945.

¹⁷ *Rezoluția Conferinței Naționale a Partidului Comunist Român*, în „Scînteia”, seria a III-a, anul XVI, nr. 367, din 1 noiembrie 1945.

În perioada următoare, pe baza hotărîrilor Conferinței Naționale, s-au înregistrat noi pași pe calea consolidării regimului democrat, s-a întărit unitatea forțelor democratice, s-au dezvoltat legăturile guvernului democratic cu masele populare. La acestea a contribuit și faptul că grupările politice democrate care, împreună cu partidul comunist, formau guvernul de la 6 martie și-au precizat poziția în problemele fundamentale ale României postbelice. Acestui scop i-au fost consacrate Conferința pe țară a Uniunii populare maghiare din 15—18 noiembrie 1945¹⁸ și ședința Comitetului Central al Frontului plugarilor din 20—25 noiembrie a aceluiași an¹⁹.

La începutul lunii decembrie 1945, Conferința Partidului social-democrat a dezbătut problemele curente, politice și organizatorice ale partidului, tactica sa, a aprobat activitatea desfășurată pînă atunci și a stabilit poziția partidului privind democratizarea reală a țării, participarea pe mai departe la acțiunea de guvernare, în colaborare cu celelalte forțe democratice. Conferința P.S.D. din decembrie 1945 a indicat partidului necesitatea aplicării unei politici sincere de colaborare în F.U.M., precizînd în același timp că partidul va desfășura în continuare o acțiune susținută pentru afirmarea independenței sale ideologice și organizatorice.

Programul economic al P.S.D., preconizînd o serie de măsuri în domeniul producției și al repartității, în sectorul financiar, prevedea intervenția statului în dirijarea și raționalizarea producției și repartității, sprijinirea sectorului agricol în vederea dezvoltării sale intensive, organizarea unor mari lucrări de interes național care să rezolve și problema folosirii forței de muncă disponibile și a atragerii capitalului neproductiv în procesul de producție²⁰.

La 17 decembrie 1945 a avut loc adunarea generală a delegaților Partidului național-liberal (Tătăărășcu), care a exprimat hotărîrea partidului de a continua colaborarea începută la 6 martie 1945 cu celelalte forțe democratice.

Întărirea pozițiilor interne și internaționale ale puterii democrat-populare a creat condiții favorabile trecerii la rezolvarea altor probleme majore care se ridicau în calea desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, a dezvoltării revoluției populare. Din multitudinea de sarcini cu care forțele democrate erau confruntate și față de care trebuiau să ia atitudine, pe prim plan se situau alegerile generale. Evoluția vieții politice românești în perioada de după eliberare, necesitatea consolidării regimului democrat popular cereau ca grupările din coaliția guvernamentală să aibă o confruntare electorală cu celelalte partide politice care își manifestau deschis pretențiile la conducerea țării. Această acțiune reprezenta în același timp o treaptă nouă în atragerea maselor la lupta revoluționară și un moment important în constituirea principalului organ legislativ — parlamentul —, care va juca un rol important în pregătirea condițiilor de trecere la revoluția socialistă. Cerute României și de către marile puteri din coaliția antihitleristă, ca o verificare a caracterului democratic al regimului existent și totodată ca o condiție a recunoașterii acestuia de către

¹⁸ „Világosszág“, anul II, nr. 253, din 21 noiembrie 1945.

¹⁹ „Scînteia“, seria a III-a, anul XVI, nr. 385, din 24 noiembrie 1945.

²⁰ Conferința generală a Partidului social-democrat, în „Libertatea“, anul II, nr. 394, din 3 decembrie, și nr. 395, din 5 decembrie 1945.

S.U.A., Anglia și Franța, obligație esențială pentru încheierea tratatului de pace cu România, alegerile reprezentau mai mult decât o obișnuită confruntare electorală. De rezultatul lor depindeau soarta tinerei democrații românești, perspectivele sale de dezvoltare. Aceasta și explică de ce în jurul alegerilor s-a desfășurat o intensă luptă politică între forțele democratice și cercurile reacționare burghezo-moșierești. În cadrul unor puternice confruntări de opinii, partidele și grupările politice din România și-au precizat poziția față de principiile de organizare a reprezentanței naționale, a legii electorale, față de forma de stat, obiectivele pe care și le propuneau în politica internă și externă și tactica ce urmau să o adopte în alegeri.

Partidul Comunist Român a apreciat alegerile pentru Adunarea Deputaților ca o parte esențială a procesului revoluționar ce se desfășura în România și a stabilit ca tactică de luptă, în cadrul Plenarei C.C. al P.C.R. din 25—26 ianuarie 1946, gruparea într-un singur bloc a tuturor forțelor politice participante la guvern și prezentarea lor în alegeri pe o listă comună²¹. Ceva mai târziu, la 6 februarie 1946, C.C. al P.C.R. a propus conducerii P.S.D. ca cele două partide muncitorești să meargă unite în alegeri.

Stabilirea tacticii în alegerile parlamentare a prilejuit în rîndul Partidului social-democrat o vie dispută între elementele revoluționare și cele oportuniste, acestea fiind puse în minoritate în cadrul Congresului extraordinar al P.S.D. din 10 martie 1946 și, ulterior, îndepărtate din partid. După congres, în timp ce majoritatea zdrobitoare a P.S.D. continua politica de colaborare cu P.C.R., grupul scizionist, condus de C. Titel Petrescu, s-a constituit în partid separat — Partidul social-democrat independent —, care s-a orientat fățiș spre colaborarea cu partidele burgheze reacționare.

Hotărîrea Congresului P.S.D. de a menține și de a dezvolta colaborarea în cadrul Frontului Unic Muncitoresc²², demascarea și zdrobirea acțiunilor scizioniste duse de elementele de dreapta și de însuși președintele partidului, îndepărtarea grupului titelist din conducerea P.S.D., alegerea în comitetele de întreprindere și sindicale a unor cadre hotărîte să lupte pentru dezvoltarea mișcării sindicale au reprezentat o contribuție de preț la cauza unității proletare, un pas important pe calea realizării în jurul și sub conducerea clasei muncitoare a unei largi coaliții a forțelor democratice.

În cursul intensificării activității politice legate de pregătirea pentru alegerile parlamentare, organizația democratică Uniunea patrioților se transformă, în cadrul Congresului general care a avut loc la București între 10 și 12 ianuarie 1946, în partid, luînd denumirea de Partidul național-popular²³.

În aceste condiții, C.C. al P.C.R. a elaborat și a propus celorlalte partide și organizații politice o platformă pe baza căreia să se realizeze unirea tuturor forțelor democratice în alegeri în cadrul unui bloc al partidelor democratice. Inspirată din orientarea și din prevederile generale sta-

²¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 6, filele 174—181.

²² „Buletinul Partidului Social-Democrat din România” nr. 6, martie 1946, p. 24.

²³ „România liberă”, anul III, nr. 437, din 11 ianuarie și nr. 438, din 12 ianuarie 1946.

bilite de Conferința Națională a P.C.R., din cerințele tuturor claselor și păturilor sociale producătoare din țară, Platforma B.P.D. chema masele largi de oameni ai muncii, fără deosebire de naționalitate, la realizarea principalelor sarcini privind refacerea economiei naționale și consolidarea regimului democrat-popular în scopul desăvârșirii revoluției burghezo-democratice și al pregătirii condițiilor trecerii la revoluția socialistă.

În cursul lunilor martie și aprilie 1946, Frontul plugarilor, Partidul național-popular, Partidul național-țărănesc (Anton Alexandrescu) și Partidul național-liberal (Tătărăscu) s-au pronunțat pentru participarea la alegeri pe listă comună cu P.C.R. și P.S.D., iar la 17 mai cele șase grupări au format Blocul Partidelor Democratice. În cadrul B.P.D., partidele și organizațiile componente se uneau strâns în lupta pentru cîștigarea victoriei în alegerile parlamentare și asigurarea guvernării forțelor democratice, păstrîndu-și independența ideologică și politică.

Prin constituirea B.P.D., în a cărei componență intrau, alături de partidele ce reprezentau clasa muncitoare și celelalte pături de oameni ai muncii fără deosebire de naționalitate ²⁴, și o însemnată grupare a burgheziei, politica de alianțe promovată de P.C.R. cunoștea o nouă dezvoltare. Mai cuprinzător decît toate coalițiile anterioare, B.P.D. avea la bază și un program mai larg și mai radical, care, deși nu mergea pînă la proclamarea republicii și la măsuri îndreptate spre schimbarea orînduirii existente, contribuia efectiv la îngrădirea exploatării capitaliste și la pregătirea condițiilor în vederea cuceririi de către forțele revoluționare a întregii puteri politice în stat.

Principalul rezultat politic obținut în anul 1946 de coaliția democratică îl constituie, fără îndoială, izolarea și zdrobirea partidelor burgheze reacționare, cîștigarea alegerilor parlamentare și trimiterea în parlament a unui număr de 378 de deputați din totalul de 414. Partidele burgheze de opoziție — P.N.Ț. și P.N.L. — nu au obținut decît 32 și, respectiv, 3 mandate de deputat, iar Partidul social-democrat independent nici un mandat ²⁵.

Pe baza rezultatelor obținute în alegeri, la 29 noiembrie 1946 Consiliul politic al B.P.D. a hotărît remanierea guvernului, în care principală schimbare produsă consta în creșterea numărului de miniștri și al subsecretarilor de stat comuniști și social-democrați — de la 6 la 8 și, respectiv, de la 4 la 6. Președinte al Consiliului de Miniștri a rămas în continuare liderul organizației Frontul plugarilor — dr. Petru Groza.

În decursul activității sale de peste un an, parlamentul, acționînd ca instrument al revoluției, a legiferat un șir de măsuri menite să ducă la consolidarea regimului democrat, a independenței și suveranității naționale, la refacerea și dezvoltarea economiei țării, la apărarea intereselor oamenilor muncii împotriva asupririi și exploatării capitaliste. Prin constituirea parlamentului, clasa muncitoare și aliații săi, care dețineau po-

²⁴ După crearea B.P.D., la programul acestuia aderă numeroase organizații de masă: sindicatele, organizațiile de tineret și de femei, comitetele democratice ale naționalităților conlocuitoare etc. La 13 februarie 1947, Uniunea populară maghiară s-a încadrat în B.P.D. („Scînteia”, seria a III-a, anul XVI, nr. 750, din 15 februarie 1947).

²⁵ „Scînteia”, seria a III-a, anul XVI, nr. 684, din 22 noiembrie și nr. 685 din 23 noiembrie 1946; „Libertatea”, anul II, nr. 682, din 22 noiembrie și nr. 683, din 23 noiembrie 1946.

ziții precumpănitoare în guvern — principalul organ al puterii executive —, au preluat din mâinile monarhului și instrumentul de exercitare a puterii legislative, ceea ce a determinat în mod nemijlocit limitarea prerogativelor regale și a redus considerabil rolul monarhiei în viața statului.

Procesul desăvârșirii revoluției burghezo-democratice în România, caracterizat printr-o continuă deplasare spre stînga a vieții politice, a determinat modificări calitative și în activitatea partidelor din coaliția democratică, în raporturile din cadrul B.P.D. Partidul Comunist Român, cel mai puternic și mai influent partid din țară, avea spre sfîrșitul anului 1947 peste 19 000 de organizații de bază și 803 831 de membri ²⁶.

Partidul social-democrat cunoscuse o evoluție pozitivă, atît în privința dezvoltării sale organizatorice, cît și a deținerii de către elementele revoluționare a pozițiilor hotărîtoare în partid *. S-a întărit și s-a dezvoltat colaborarea dintre P.C.R. și P.S.D. în cadrul Frontului Unic Muncitoresc.

În noiembrie 1947, comitetele centrale ale celor două partide muncitorești au adoptat în unanimitate Platforma partidului unic și au trecut la realizarea practică a unificării politice, ideologice și organizatorice a mișcării muncitorești din România.

Apreciind factorii care au determinat evoluția colaborării dintre cele două partide muncitorești spre unificarea lor — realizată pe baza principiilor marxism-leninismului — și însemnătatea acestei acțiuni, secretarul general al P.C.R., tovarășul Nicolae Ceaușescu, arăta: „Crearea partidului unic al celor ce muncesc — Partidul Muncitoresc Român — a marcat o însemnată victorie politică a forțelor revoluționare din țara noastră, a împlinit o imperioasă necesitate istorică determinată de lupta pentru cucerirea puterii și transformarea socialistă a societății românești” ²⁷.

Paralel cu această evoluție a partidelor și organizațiilor muncitorești și sub influența rolului crescînd al clasei muncitoare în toate domeniile de activitate, în cursul anului 1947, pe măsură ce revoluția își afirma latura sa anticapitalistă, în cadrul unor partide din coaliția democratică a avut loc un proces de delimitare a elementelor provenind din păturile muncitoare de cele burgheze. Astfel, începînd din aprilie 1947, Frontul plugarilor ²⁸ și, o lună mai tîrziu, Uniunea populară maghiară ²⁹ au trecut la aplicarea unui amplu sistem de măsuri în vederea îndepărtării din posturile de conducere și apoi din rîndurile organizațiilor lor a elementelor exploatare. Aceste acțiuni, care au dus la modificări calitative ale caracterului organizațiilor respective, s-au încadrat în procesul general de transformare a alianței muncitorești-țărănești într-o forță predominant anticapitalistă. S-a creat astfel principala condiție pentru preluarea întregii puteri politice în stat de către forțele revoluționare, premisa nemijlocită a trecerii

²⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 1, dosarul nr. 9, fila 129.

* La sfîrșitul lunii iulie 1947, P.S.D. avea peste o jumătate de milion de membri, grupați în 4 510 secțiuni teritoriale și 4 806 secțiuni de întreprindere („Libertatea”, anul III, nr. 940, din 8 octombrie 1947).

²⁷ Nicolae Ceaușescu, *Rolul conducător al partidului în etapa desăvîrșirii construcției socialismului*, Editura politică, București, 1967, p. 8.

²⁸ „Frontul plugarilor”, anul III, nr. 655, din 28 aprilie 1947.

²⁹ „Scînteia”, seria a III-a, anul XVI, nr. 849, din 20 iunie 1947.

la soluționarea celei mai complexe probleme a revoluției — reorganizarea pe temelii noi a satelor.

Baza obiectivă care făcea posibile continua întărire a alianței dintre clasa muncitoare și țărănime și transformarea țăranului într-un luptător pentru socialism o constituiau interesele comune în lupta pentru desființarea exploatarei capitaliste. Contradicția dintre țărănimea muncitoare și burghezia sătească reprezenta principala contradicție la sate după desființarea moșierimii. În condițiile specifice ale României anului 1947, când procesul de unificare a mișcării muncitorești se afla în faza finală, când principalele forțe reacționare fuseseră zdrobite, întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare a reprezentat condiția principală a schimbării radicale a raportului de forțe în favoarea proletariatului și a aliaților săi, având ca obiectiv cucerirea întregii puteri politice în stat, instaurarea republicii și trecerea la construirea socialismului.

Intensificarea activității politice a clasei muncitoare și a maselor țărănești pe țărimul luptei anticapitaliste, întărirea organizațiilor de partid în întreprinderi, în instituții și la sate, a celorlalte organizații democratice, factor important al schimbării raportului de forțe în favoarea proletariatului și a aliaților săi, au fost însoțite de procesul de destrămare și de dispariție a principalelor partide politice ale claselor exploatare.

Pe măsură ce dezvoltarea revoluției pune la ordinea zilei îndeplinirea unor noi acțiuni pe linia democratizării reale și consecvente a țării, apărării intereselor maselor muncitoare, P.N.Ț. și P.N.L., susținute de monarhie, s-au deplasat tot mai la dreapta vieții politice românești, reprezentând principalele forțe ale reacțiunii.

Sprîjinindu-se în activitatea lor pe forțe sociale conservatoare și ridicându-se împotriva cerințelor fundamentale izvorite din necesitatea dezvoltării României pe calea progresului social, partidele reacționare au fost izolate și zdrobite în cursul unui șir de acțiuni succesive, la care au luat parte activ masele largi de oameni ai muncii. Activitatea complotistă și antistatală dusă de conducerea P.N.Ț. după înfringerea în alegerile din 1946 a făcut necesară scoaterea acestui partid în afara legii. La 29 iulie 1947, parlamentul a aprobat Jurnalul Consiliului de Miniștri privind dizolvarea P.N.Ț.³⁰ Partidul național-liberal de sub conducerea lui C. I. C. Brătianu dispăruse din viața politică încă în perioada precedentă, ca urmare a pierderii totale a influenței în masă și a destrămării organizațiilor sale.

Dispariția partidelor național-țăărănesc și național-liberal a influențat direct și relațiile dintre diferite grupări politice din B.P.D., îndeosebi colaborarea în guvern și în parlament a reprezentanților clasei muncitoare și aliaților săi cu gruparea burgheză condusă de Gh. Tătăărăscu. Realizată pe baza unor obiective comune proprii unei anumite etape, colaborarea dintre forțele revoluționare și o parte a burgheziei a cunoscut o evoluție pozitivă, de loc lipsită de contradicții. După îndeplinirea obiectivelor luptei antifasciste, de refacere a țării, realizarea reformei agrare și recuștigarea independenței naționale, toate comune desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice, trecerea la revoluția socialistă reclama cu acuitate

³⁰ „Scînteia”, seria a III-a, anul XVI, nr. 884, din 31 iulie 1947.

renunțarea la asemenea colaborare. În cursul anului 1947, împotrivirea reprezentanților partidului liberal din guvern devenea tot mai îndârjită, pe măsură ce forțele revoluționare înfăptuiau transformări social-politice care duceau la întărirea rolului statului democrat în dirijarea și în controlul vieții economice, la lichidarea speculei, a sabotajului capitalist și la îngrădirea posibilităților de exploatare ale burgheziei.

Cerințele dezvoltării social-politice a României, orientarea forțelor revoluționare spre aplicarea unei linii mai ferme în vederea trecerii la revoluția socialistă și, ca o consecință a acesteia, ascuțirea contradicțiilor dintre proletariat și burghezie au făcut ca spre sfârșitul anului 1947 colaborarea dintre forțele revoluționare și o parte a burgheziei să nu mai fie nici posibilă, nici necesară. Referindu-se la aceasta, Gheorghe Gheorghiu-Dej, pe atunci secretarul general al C.C. al P.C.R., arăta în septembrie 1947 că „relațiile de colaborare cu grupul Tătăărăscu se apropie de sfârșit. În lagărul guvernamental s-a petrecut o regrupare a forțelor legate de o linie politică mai fermă”³¹. La 5 noiembrie 1947, Adunarea Deputaților a votat o moțiune de neîncredere față de Gheorghe Tătăărăscu, titularul Ministerului Afacerilor Străine, iar a doua zi cei patru miniștri și doi subsecretari de stat reprezentanți ai P.N.L. (Tătăărăscu) au demisionat. Gruparea burgheză a încetat astfel să mai participe la opera de guvernare³².

Modificările survenite în noiembrie 1947 în coaliția guvernamentală, caracterizate prin regruparea forțelor politice pe o nouă bază de clasă, creșterea preponderenței reprezentanților proletariatului în componența guvernului au dus la o schimbare fundamentală în caracterul puterii de stat³³. „Astăzi — arăta dr. Petru Groza — avem un guvern care reprezintă forțele creatoare din această țară, ale muncitorilor și țăranilor. Atmosfera s-a limpezit. Omogenitatea necesară unei guvernări bune este asigurată de aici înainte, eliminându-se adversitatea sau antagonismele ideologice” (subl. ns.).

Cucerirea întregii puteri politice în stat de către clasa muncitoare și țăranimea muncitoare și proclamarea republicii, înfăptuirea partidului unic muncitoresc pe bazele ideologice, politice, organizatorice marxist-leniniste, trecerea la realizarea sarcinilor revoluției socialiste au deschis noi perspective politicii de alianțe promovate de P.C.R. La 27 februarie 1948, cu scopul de a asigura unitatea de acțiune a forțelor democratice în alegerile pentru Marea Adunare Națională, s-a constituit Frontul Democrației Populare, din care făceau parte Partidul Muncitoresc Român, Frontul plugarilor, Partidul național-popular și Uniunea populară maghiară. Ulterior, la programul F.D.P. au aderat Uniunea Tineretului Mun-

³¹ „Scinteia”, seria a III-a, anul XVII, nr. 1 010, din 31 decembrie 1947.

³² Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 9 074, filele 4—5.

³³ În decembrie 1947, grupul parlamentar al P.N.L. a aprobat demisia lui Gh. Tătăărăscu de la conducerea partidului, a ales un comitet de conducere și a dat publicității un nou program, în care declara că acceptă mersul către socialism, principiul proprietății sociale și al înlăturării exploatării omului de către om („Drapelul”, anul IV, nr. 891, din 12 decembrie și nr. 900, din 23 decembrie 1947).

citoresc, Confederația Generală a Muncii, Uniunea Femeilor Democate din România și alte organizații obștești.

Trecerea la înfăptuirea revoluției socialiste, realizarea noilor alianțe politice și dezvoltarea rolului conducător al P.C.R. au loc în condițiile încetării activității separate a celorlalte partide politice și ale realizării sistemului monopartid. În ianuarie 1948, Partidul național-țărănesc (A. Alexandrescu) se contopește cu Frontul plugarilor³⁴, la începutul anului 1949 are loc autodizolvarea Partidului național-popular³⁵, iar în februarie 1953 își încetează activitatea și Frontul plugarilor³⁶. Caracteristica generală a hotărîrilor de autodizolvare adoptate de organele de conducere ale grupărilor politice sus-amintite este deosebit de plastic redată de scriitorul George Călinescu, director al organului de presă al P.N.P., care scria : „...În fond nu ne despărțim. Schimbăm, lărgim orizontul. Ne luăm rămas bun azi, de la o etapă a muncii noastre, spre a ne reîntîlni mîine, în etapa a doua, totul reprezintă în definitiv o redistribuție a forțelor. Luptătorii de aci vor fi regăsiți, executîndu-și misiunile lor pe o poziție mai înaintată, în care vor fi urmați de acei care au profitat de sfatul lor. Dispariția Partidului Național Popular și a ziarului «Națiunea» nu este o negație, decît dacă privim lucrurile printr-o filozofie de abstracțiuni. Forțele vii nu pier, ci se transformă și o negație a negației le repune imediat pe un plan superior al vieții. Dizolvîndu-ne am cîștigat o gradatie în altitudine»³⁷.

Aplicînd o tactică principală și suplă, avînd capacitatea de a aprecia just și de a pune pe primul plan în fiecare moment de dezvoltare a revoluției acele obiective economice, sociale și politice în a căror înfăptuire erau interesate cele mai largi mase populare, precum și de a constitui asemenea coaliții de forțe capabile să determine înfăptuirea acestor obiective, în condițiile existenței unui mare număr de partide și grupări politice, P.C.R. a realizat, în lupta pentru desăvîrșirea transformărilor burghezo-democratice, largi alianțe, care cuprindeau grupări de diferite orientări. Această politică de făurire a unor ample concentrări de forțe pe baza unității de acțiune a clasei muncitoare și a alianței muncitorești-țărănești, îndreptarea loviturii principale împotriva dușmanului celui mai periculos în acel moment, împiedicarea realizării unui bloc al forțelor reacționare și zdrobirea succesivă a grupărilor politice ale acestora au ușurat procesul desăvîrșirii transformărilor burghezo-democratice și al trecerii la revoluția socialistă.

În primii ani ai revoluției socialiste, pe măsura apariției și dezvoltării noilor forme de proprietate și producție în România și a făuririi statului socialist, are loc un accentuat proces de regroupare a forțelor politice pe noi baze, de creștere a rolului conducător al partidului în toate domeniile de activitate. Acest fapt istoric este consfințit și de Constituția din

³⁴ „Dreptatea nouă”, anul IV, nr. 751, din 23 ianuarie și nr. 753, din 25 ianuarie 1948.

³⁵ „Națiunea”, anul III, nr. 864, din 13 februarie 1949.

³⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 20, dosarul nr. 65, filele 4—10.

³⁷ „Națiunea”, anul III, nr. 868, din 18 februarie 1949.

1952, în care se precizează că „Partidul Muncitoresc Român este forța conducătoare atât a organizațiilor celor ce muncesc, cât și a organelor și instituțiilor de stat”³⁸.

În etapa revoluției socialiste, cînd, sub conducerea Partidului Comunist Român, oamenii muncii au făurit o nouă orînduire socială și au lichidat orice asuprire și exploatare, politica de alianțe a P.C.R. a îmbrăcat alte forme și a avut un conținut deosebit. Realizarea Frontului Democrației Populare în 1948 și, mai ales, a Frontului Unității Socialiste în 1968 reprezintă pași însemnați în dezvoltarea unității moral-politice a întregului popor și exprimă una dintre formele importante prin care Partidul Comunist Român își exercită rolul de conducător în toate domeniile de activitate.

GHEORGHE ȚUȚUI

³⁸ *Constituția Republicii Populare Române*, 1952, p. 41.

Participarea Armatei române la luptele pentru eliberarea Ungariei de sub jugul fascist

După eliberarea teritoriului patriei de sub jugul fascist, Armata română, umăr la umăr cu Armata sovietică, a participat la luptele pentru eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, pînă la victoria finală asupra fascismului german. „Sîngele vărsat în comun de ostașii români și sovietici — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — a pecetluit frăția de arme româno-sovietică, prietenia dintre țările noastre, care s-a cimentat și s-a ridicat pe o treaptă superioară în anii socialismului, pe baza comunității orînduirii sociale, a țărilor și intereselor supreme ale celor două țări și popoare”¹.

Avînd în frunte pe comuniști, poporul român, după eliberarea întregului teritoriu al țării, și-a încordat eforturile pentru învingerea greutăților interne, pentru sprijinirea frontului antihitlerist. Aprovizionarea crescîndă cu armament, muniții, hrană și echipament, cît și completarea pierderilor în oameni a constituit unul dintre izvoarele principale ale moralului înalt dovedit de ostașii români în bătăliile duse împotriva trupelor hitleriste și a celor aliate lor.

Participarea României la războiul antihitlerist se înscrie ca o pagină glorioasă în istoria poporului nostru, ca un eveniment de o importanță deosebită, care a contribuit la prăbușirea întregului sistem de dominație hitleristă în Balcani. Numeroase izvoare atestă că alăturarea României la coaliția antifascistă a constituit nu numai o puternică lovitură militară, economică și politică dată fascismului german, ci a dus și la creșterea forțelor umane și materiale ale coaliției antihitleriste, determinînd o bruscă deplasare a raportului de forțe, în special pe frontul de sud-est, contribuind la scurtarea duratei războiului.

La contribuția militară se adaugă efortul economic al poporului român pînă la victoria finală asupra fascismului, fapt care a cerut o extraordinară încordare a forțelor economice și financiare ale țării. Poporul

¹ Cuvîntarea tovarășului Nicolae Ceaușescu rostită la Adunarea festivă din Capitală consacrată celei de-a XXV-a aniversări a zilei Forțelor Armate ale Republicii Socialiste România, în „Scînteia” din 25 octombrie 1969.

român, angajat în luptă cu reacțiunea internă pentru îndeplinirea sarcinilor revoluției populare, a răspuns cu entuziasm la lozincă lansată de Partidul Comunist Român : „Totul pentru front, totul pentru victorie !” Înzecindu-și eforturile, poporul român a asigurat aprovizionarea frontului anti-hitlerist, a trupelor române și sovietice pentru eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei de sub jugul fascist, pentru zdrobirea Germaniei hitleriste.

Bătăliile din Ungaria au cerut ostașilor români și sovietici un uriaș efort. „Este suficient să spunem — apreciază istoricii militari sovietici — că nici una din operațiunile ofensive din anul 1944 n-a implicat atâtea lupte decisive crâncene, că nici o altă încercuire și lichidare a unei masive grupări dușmane n-au consumat atîta timp”².

Jurnalele de operații, ordinele de zi și comunicatele de război sovietice și române consemnează avîntul eroic al celor 210 000³ de militari români, care au luptat pe teritoriul Ungariei. La Debrețin, la forțarea Tisei, la Budapesta *, peste tot unde au participat la lupte, ei au înscris pagini de glorie, întărind prin aceasta prietenia dintre poporul român și poporul maghiar.

Popoarele român și maghiar s-au manifestat încă de la început împotriva politicii Germaniei hitleriste. Cînd dominația economică, militară și politică a Germaniei s-a instaurat în Ungaria și România, masele populare din ambele țări, conduse de partidele comuniste, au continuat lupta de eliberare de sub jugul fascist în condițiile grele ale dictaturii antonesciene și horthiste.

Trecerea Armatei române pe teritoriul Ungariei, efortul economic și militar al poporului român în sprijinirea războiului antihitlerist erau continuarea firească a luptei cu arma în mînă împotriva Germaniei hitleriste, alături de celelalte popoare. În acest război, ostași români și sovietici au pășit pe teritoriul Ungariei ca inamici ai fascismului și hitlerismului. În cursul luptelor, populația maghiară, în ciuda propagandei oficiale sovietice, a sprijinit unitățile române și sovietice în zdrobirea fascismului.

Acțiunile militare desfășurate pentru eliberarea Ungariei au început prin operația Debrețin și au continuat cu cele de la Budapesta și Viena. În cadrul acestor bătălii, în strînsă cooperare cu trupele sovietice, forțele române au acționat cu două armate formate din 17 divizii de infanterie și cavalerie, un corp aerian, două brigăzi de artilerie antiaeriană, o brigadă de căi ferate și numeroase alte unități și formațiuni militare.

La 6 octombrie 1944 a început cunoscuta operație de la Debrețin, la care au participat alături de trupele sovietice și cinci divizii române (2 și 3 munte, Divizia „Tudor Vladimirescu” și Corpul de cavalerie cu diviziile 2 infanterie instrucție și 1 cavalerie instrucție).

² *România în războiul antihitlerist*, Editura militară, București, 1966, p. 347.

³ Arhiva M.F.A.—M.St.M., dosarul nr. 732/1, fila 93 ; dosarul nr. 1/153, filele 81, 92, 98.

* În articolul de față ne ocupăm succint de acțiunile militare, stăruind mai ales asupra ajutorului material și moral acordat de militarii români populației maghiare, precum și de manifestările de simpatie ale acestora față de ostașii români.

Acțiunile militare sînt tratate pe larg în lucrările : *România în războiul antihitlerist*, Editura militară, București, 1966, p. 273—361 ; *August 1944—mai 1945*, Editura militară, București, 1969, p. 207—260 ; *Armata română în războiul antihitlerist*, Editura politică, București, 1965, p. 257—366.

După 13 zile de lupte grele, la 20 octombrie 1944, ostașii români și sovietici au cucerit orașul Debrețin.

Victoria obținută la Debrețin a dat posibilitate trupelor sovietice și române să-și dezvolte ofensiva pînă la Tisa. Capetele de pod realizate pe Tisa de trupele sovietice și române au constituit puncte de plecare pentru noua operație — Budapesta. Operația Budapesta, declanșată de forțele Frontului 2 ucrainean, comandat de mareșalul Uniunii Sovietice R. I. Malinovski, a angajat în luptă și mari unități ale Armatei române. Însuflețiți de țelurile drepte ale războiului pe care-l duceau, militarii români, alături de cei sovietici, au dat dovadă de curaj, de îndrăzneală și eroism. Sub focul năprasnic al inamicului, infanteriștii Corpului 7 român au ajuns la 3 noiembrie 1944 la cîțiva kilometri în fața căii ferate Cegléd-Abony, tronson din magistrala Szolnok-Budapesta. Aici inamicul își organizase o apărare puternică. Avea nevoie de menținerea liniei feroviare întrucît era artera cea mai importantă de comunicație dintre Capitală și spațiul Tisei mijlocii. Pilonii apărării îi constituiau cele două orașe, pe care trupele germane le pregătiseră din timp pentru rezistență⁴.

Acțiunile pentru cucerirea acestui important obiectiv au prilejuit o rodnică cooperare între trupele române și sovietice. Comandamentul Armatei 7 de gardă sovietice a dirijat prin sectorul trupelor române Brigada 27 tancuri. Cavaleriștii români în cooperare cu tanchiștii sovietici au înaintat adînc în dispozitivul inamic.

Într-o scrisoare adresată generalului Șova, comandantul Armatei 7 de gardă sovietice, general-colonelul S. Șumilov, referindu-se la faptele de arme ale militarilor români, scria : „Vă rog să transmiteți generalilor, ofițerilor, subofițerilor și soldaților mulțumirile mele pentru lupta pe care au dus-o în ultimele zile ca să respingă tancurile ocupanților“.

Apropierea frontului de capitala Ungariei — Budapesta — a ridicat în fața comandamentelor militare române și sovietice o problemă foarte grea : modalitatea de a cruța de la distrugere orașul și valorile sale istorice.

Din ordinele emenate de la comandamentele militare române și sovietice, rezultă grija acestora pentru păstrarea monumentelor istorice, grija pentru ocrotirea avutului și vieții populației civile. La sfîrșitul lunii decembrie 1944, trupele sovietice și române ajunseseră la porțile Budapestei. Înainte de declanșarea atacului, comandantul Corpului 7 armată român a dat următorul ordin : „Prin lupte grele și cu sacrificii singeroase unitățile Corpului 7 armată au ajuns în marginea Budapestei și de pe acum au început să pătrundă în inima orașului... Populația civilă va fi cruțată și luată sub protecție, asigurîndu-i-se viața, liniștea și avutul. Distrugerile, devastările, transferul de obiecte dintr-un imobil în altul sînt strict interzise atît militarilor cît și civililor.

Monumentele și obiectele de artă, instituțiunile culturale și așezămintele de interes public vor fi cruțate cu grijă. Nici o atingere a acestora nu poate fi justificată. Instalațiile de orice fel (apă, lumină, telefon, tram-

⁴ Colonel Eugen Bantea, colonel Nicolae Constantin, general-maior în rezervă Gheorghe Zaharia, *August 1944—mai 1945*, Editura militară, București, 1969, p. 233.

vaie etc.) care asigură viața orașului și interesează în aceeași măsură armata trebuie păstrate intacte”⁵.

Luptele pentru eliberarea Budapestei au fost grele și singeroase. Într-un comunicat special al postului de radio București privind luptele pentru eliberarea Budapestei se arăta : „În ziua Anului nou 1945, trupele Armatei 1 române, în strînsă colaborare cu marile unități sovietice, după ce au sfărîmat ultima centură de apărare, au pătruns în Budapesta și duc lupte de stradă spre centrul capitalei maghiare”.

Partidul Comunist Român a apreciat în mod deosebit comportarea eroică a ostașilor români care luptau pe frontul antihitlerist. La sfîrșitul lunii decembrie 1944, „Scînteia”, organul central al C.C. al P.C.R., în articolul *Cuvînt către ostași* îndemna să „...ne îndreptăm gîndul în pragul Anului nou către ostașii de pe front pentru a le trimite încrederea și dragostea noastră pentru ei... Iar urarea ce o trimitem ostașilor în acest prag de An nou este pacea pe care țara întreagă le-o trimite. Încredere și virtușenie ca anul 1945 să vă încunune gloria victoriei depline și pacea cucerită prin lupte, să vă îndrepte pașii către ogoarele și vetrele dragi din țara liberă, independentă și democratică, în care armata să fie armata poporului”.

Timp de 15 zile, ostașii Corpului român au dus lupte înverșunate în interiorul orașului. Fiecare stradă, fiecare casă au fost martore ale eroismului lor legendar. Pas cu pas, prin grele lupte de stradă desfășurate fără încetare ziua și noaptea, ei au cucerit peste 1 000 de blocuri și case — Poșta centrală, Cazarma „Franz Joseph”, Fabrica de cauciuc, Gara de est etc. În seara zilei de 15 ianuarie 1945 au ajuns la mai puțin de 2 km depărtare de Dunăre. Cu aceasta Corpul 7 armată și-a încheiat participarea la acțiunile pentru eliberarea Budapestei, plecînd apoi în Cehoslovacia.

Momentul despărțirii militarilor Corpului 7 armată de ostașii Regimentului 114 artilerie antitanc, care fusese dat de comandamentul sovietic ca întărire Corpului român, a fost emoționant. Sentimentele frăției de arme încheiate în acele lupte au fost exprimate și în ordinul de zi dat cu acest prilej de generalul român comandant al trupelor noastre de la Budapesta : „Regimentul 114 anticar sovietic s-a afirmat ca o unitate de elită, perfect instruită și disciplinată, foarte îndemînică în luptă, bravă și în-suflețită de cel mai înalt spirit de sacrificiu... Aduc mulțumiri locotenent-colonelului Pavlik, ofițerilor, subofițerilor și trupei sale pentru spiritul de sinceră camaraderie și bună prietenie în care au înțeles să conlucreze și să se comporte cu ostașii români, care le vor păstra cea mai caldă și trainică amintire”.

În cele 80 de zile și nopți de participare a Corpului 7 armată la operația de la Budapesta, trupele sale au străbătut prin lupte grele 135 km în adîncimea dispozitivului de luptă inamic, au eliberat 50 de localități, pricinuind forțelor fasciste pierderi importante în oameni și tehnică.

În cursul luptelor desfășurate de la Tisa pînă în centrul capitalei ungare, din rîndul luptătorilor români au pierit circa 11 000. Singele eroilor căzuți pentru eliberarea Budapestei, ca și în alte părți ale teritoriului ungar, reprezintă o parte însemnată a contribuției adusă de poporul român la eliberarea poporului ungar și la zdrobirea fascismului.

⁵ Arhiva M.F.A.—M.St.M., dosarul nr. 224/222, filele 5—6.

În timp ce Corpul 7 armată a participat la operația de la Budapesta, Armata 4 română continua urmărirea inamicului spre nord-vest, ajungând la sfârșitul lunii octombrie pe cursul superior al Tisei. În strînsă cooperare cu unitățile sovietice, Armata 4 română a forțat Tisa, pe care a reușit s-o treacă în a doua jumătate a lunii noiembrie, încheind astfel o etapă importantă a luptelor duse de trupele române în partea de nord-est a Ungariei. Înfrînte pe Tisa, forțele fasciste au încercat să stăvilească ofensiva trupelor sovietice și române pe un aliniament de apărare care se sprijinea pe masivele muntoase Hegyálja, Bükk și Mátra, barînd căile de acces spre Cehoslovacia.

Către sfârșitul lunii noiembrie și în prima jumătate a lunii decembrie, trupele Armatei 4 române, în strînsă cooperare cu Armata 40 sovietică, au dus lupte grele pentru zdrobirea forțelor inamice din masivul Hegyálja și cucerirea acestuia. Pînă în seara zilei de 17 decembrie 1944, acest masiv a fost cucerit, deschizîndu-se astfel drumul spre Cehoslovacia. Eforturile depuse și rezultatele obținute de luptătorii români au fost apreciate elogios de către comandantul Frontului 2 ucrainean, mareșalul Uniunii Sovietice R. I. Malinovski, care la 27 decembrie 1944 a transmis mulțumiri comandamentului și ostașilor Armatei 4 române.

Lupte înverșunate, care au durat de la 23 noiembrie la 15 decembrie 1944, a dus și Corpul 4 armată român pentru cucerirea masivului muntos Bükk. Cucerind munții Bükk, cele două divizii române 2 și 3 munte și-au deschis și ele calea de trecere în Cehoslovacia.

Încadrată în Armata 53 sovietică, Divizia de voluntari „Tudor Vladimirescu-Debrețin” a luptat pentru cucerirea masivului muntos Matra și eliberarea orașului Salgótarján, important centru minier și nod de comunicații. Populația orașului a întîmpinat cu bucurie trupele române și sovietice eliberatoare. Locuitorii au condus subunitățile române și sovietice spre locurile în care se aflau rezistențe inamice⁶. De asemenea, locuitorii satului Bodony au primit cu bucurie subunitățile Regimentului 3 infanterie din Divizia de voluntari „Tudor Vladimirescu-Debrețin”, care eliberaseră satul de fasciști.

Între 20 decembrie 1944 și 15 ianuarie 1945, trupele române care au acționat pe teritoriul Ungariei au trecut în Cehoslovacia, unde au continuat lupta împotriva armatelor hitleriste.

În timpul luptelor de pe teritoriul ungar, Armata română a avut o comportare demnă și prietenească față de populația pașnică maghiară. Pătrunși de scopurile nobile ale războiului antifascist, militarii români au dat dovadă de numeroase pilde de prietenie și umanism față de oamenii muncii. În afara efortului militar, a numeroaselor jertfe de sînge date pentru cauza zdrobirii fascismului, Armata română a sprijinit populația maghiară și sub alte forme.

În cele ce urmează ne vom referi mai ales la sprijinul material și asistența medicală acordate populației maghiare de către unitățile române. Deși nu dispunem de o bogată documentație din țara socialistă vecină, care să dea o imagine cit mai completă, totuși documentele depistate oglindesc colaborarea dintre ostașii români și populația maghiară în timpul desfășurării operațiilor militare.

⁶ *Armata română în războiul antihitlerist*, Editura politică, București, 1965, p. 355.

Unitățile române au ajutat cu medici, medicamente, alimente, mijloace de transport populația din localitățile prin care treceau sau staționau. Numai unitățile Armatei 1 au distribuit 37 000 kg de piine, 18 000 kg de cartofi, 40 000 kg de legume, au asigurat populației 275 000 de mese calde, precum și însemnate cantități de lemne de foc⁷. În localitățile în care lipseau medici și medicamente, spitalele de campanie și ambulanțele militare române au dat consultații și tratamente gratuite, au executat numeroase intervenții chirurgicale. Așa, spre exemplu, Spitalul 1 campanie raporta Armatei 1 române în luna decembrie 1944 că „medicii spitalului au dat asistență și îngrijiri medicale unui număr mare de locuitori civili, care solicită insistent ajutorul medicilor români. Acest ajutor a fost solicitat, de altminteri, extrem de frecvent și de către Spitalul de stat maghiar din Cegléd, care are foarte des nevoie de ajutorul medicilor români”⁸. Același spital, în cursul lunii ianuarie 1945, informa eșaloanele sale superioare despre faptul că „a acordat îngrijiri medicale și ospitalitate refugiaților rămași (la Cegléd — *n.n.*) din Budapesta”⁹, iar Serviciul sanitar al Diviziei 9 cavalerie în darea de seamă pe luna ianuarie 1945 arăta: „Medicii unităților noastre dau asistență medicală și populației civile din regiunile unde cantonează... în rîndurile populației civile nu s-au ivit cazuri de maladii infecto-contagioase, cu excepția unui caz de scarlatină, găsit în zonă și izolat”¹⁰.

Din cele de mai sus rezultă că serviciul medical, pe lângă asistența dată, asigura și acțiunea de profilaxie. Acest lucru reiese și din dările de seamă ale serviciilor de igienă și profilaxie nr. 3 și 7 ale Armatei 1 române, care raportau, printre alte activități desfășurate, și despre faptul că au fost examinate persoane civile „Parte din cei examinați au fost internați în spitalele civile, iar restul prescriindu-li-se medicamentele necesare”¹¹.

Șirul exemplelor de mai sus poate fi continuat. În documentele vremii se consemnează că Armata 1 română și Corpul aerian au acordat peste 65 400 de consultații și tratamente medicale, au executat 750 de intervenții chirurgicale și 1 850 analize de laborator¹².

Pe lângă transportul bolnavilor de către autosanitarele militare, coloanele auto și hipo ale unităților române au transportat numeroase persoane dintr-o localitate în alta, în special refugiați ce se întorceau acasă, bagajele acestora. Toate coloanele auto și hipo au avut dispoziții și au executat transportarea, în limita posibilităților, pe timpul iernii a însemnate cantități de lemne de foc pentru populația lipsită de aceste mijloace.

Într-un raport înaintat Armatei 1 române se arată că o unitate a ajutat „la evacuarea civililor din comuna Krasidobrocs, ajutînd în acest fel la păstrarea bunurilor cetățenilor”¹³.

Coloanele auto și hipo române au transportat aproximativ 150 000 de persoane și mari cantități de lemne de foc pentru populație¹⁴.

⁷ Arhiva M.F.A.—M.St.M., dosarul nr. 1/51, fila 117.

⁸ *Ibidem*, dosarul nr. 1/432, fila 45.

⁹ *Ibidem*, fila 65 verso.

¹⁰ *Ibidem*, fila 66.

¹¹ *Ibidem*, filele 88, 89.

¹² *Ibidem*, dosarul nr. 1/51, fila 117; dosarul nr. 234/3, fila 244

¹³ *Ibidem*, dosarul nr. 3/20, A, Armata 4, fila 142.

¹⁴ *Ibidem*, dosarul nr. 1/51, fila 117.

De asemenea, în satele unde unitățile române au cantonat mai mult timp, militarii au participat la repararea podurilor și șoselelor atît cu brațele cit și cu animalele de tracțiune ¹⁵.

O contribuție însemnată au adus comandamentele militare române și la redeschiderea imediată a școlilor și începerea activității instituțiilor administrative locale. Aceasta a fost una dintre primele măsuri luate de comandamentele române în localitățile eliberate. O mențiune deosebită merită măsurile luate de Corpul 7 armată român în scopul de a recupera o parte din obiectele jefuite de trupele hitleriste din Muzeul de stat din localitatea Rákoskeresztes și de a fi înapoiate acestui așezămint de cultură. Drept recunoștință primarul comunei a mulțumit printr-o scrisoare comandantului mării unități române pentru gestul ostașilor din subordine.

Pentru modul lor de comportare, militarii români au primit mulțumiri și și-au atras prietenia și dragostea populației maghiare.

Astfel, în scrisoarea reprezentanților comunei Abony se arăta printre altele că „...În comuna Abony ofițerii și trupa Armatei române au manifestat față de populație cea mai mare bunăvoință. Populația a ajuns să iubească ostașii români și să-i cunoască ca prieteni, nu ca dușmani. Cu concursul armatei... am putut pune în stare de funcționare uzina electrică. Prin amenajarea drumurilor și prin menținerea ordinii interne, au făcut mari servicii comunei noastre. Conduita ostașilor români a fost demnă de fiili unui popor de cultură. Din partea locuitorilor comunei nu s-au făcut plîngerî contra conduitei ostașilor români, ba chiar populația a fost aceea care i-a luat la suflet și a ajuns să-i iubească.

Noi, care din partea reprezentanței comunale am avut contact direct cu autoritățile militare române, de asemenea, am constatat la orice ocazie că ostașul român nu este dușmanul, ci prietenul și binevoitorul nostru. Autoritățile locale militare și civile au conlucrat în deplină înțelegere, iar comuna poate mulțumi mult pentru menținerea ordinii și disciplinei... afirmăm că Armata română, civilizată, cunoscută de noi, a bine meritat dragostea, stima și recunoștința populației maghiare“ ¹⁶.

Asemenea constatări găsim și în rîndurile următoarei scrisori adresată de primarul comunei Cserépfalu unei unități române : „Trupele române cantonate în intervalul de timp de la 16—22 decembrie 1944 s-au purtat absolut corect din toate punctele de vedere față de populația civilă, fără a-i produce pagube, iar ofițerii lor totdeauna și în toate ocaziile, au arătat o înțelegere demnă și foarte corectă ce le poate fi de cinste“ ¹⁷.

Alte documente atestă comportarea demnă a militarilor români față de populația din localitățile unde au staționat. Astfel, în actul eliberat de către notarul comunei Diosgyör se consemnează că „Brutăria 39 de campanie, care de la data de 18.12.1944 și pînă astăzi (07.01.1945 — *n.n.*) cantonează în comuna Diosgyör, s-a purtat față de populație foarte binevoitor și cu toată înțelegerea, iar cu ocazia plecării din localitate a dăruit populației nevoiașe aproape 500 pîini“ ¹⁸.

¹⁵ *Ibidem*, dosarul nr. 1/28, fila 291.

¹⁶ *Ibidem*, fila 291.

¹⁷ *Ibidem*, dosarul nr. 1/51, fila 122.

¹⁸ *Ibidem*, fila 123.

Același lucru rezultă și din documentul eliberat de locțiitorul de primar al comunei Vatta, în care se arată că „Armata română care a staționat în comuna Vatta a avut grijă de alimentarea a 45 de familii sărace, în mod gratuit. Consiliul comunal, pentru această îngrijire aduce toată recunoștința și mulțumirile lor”¹⁹. Și Consiliul comunal din Szilvasvard ținea să arate că „...Armata română care a fost cantonată în această comună a hrănit copii și chiar oameni majori de la cazanul trupei, precum și prin împrejurimi, medicii militari ai armatei au dat populației civile îngrijiri medicale”²⁰.

Aflat într-o situație deosebit de grea, administratorul Spitalului Crucii Roșii din Nagykata s-a adresat comandantului Armatei 1 române cu rugămintea de a fi ajutat cu o serie de produse care erau necesare pentru îngrijirea bolnavilor aflați în acel spital. „Excelență! — se arată în document — viu cu această cerere în fața domniei voastre ca să binevoiți a aproba repartiziia, contra retribuțiune, a materialelor mai sus arătate, care din cauza războiului, nu pot fi aprovizionate și nici cumpărate din comerț și care ne sînt absolut necesare...”²¹.

Administratorul solicita să i se repartizeze săptămînal 10 kg de benzină sau 7 litri de petrol pentru iluminatul spitalului, 20 cutii de chibrituri, 2,5 kg de zahăr și 2—3 kg de sare pentru mîncare. Manifestînd înțelegere și grijă față de situația bolnavilor, la numai cîteva zile după ce primise această cerere, comandamentul Armatei 1 române raporta Marelui stat-major că „a luat măsura de a veni în ajutorul bolnavilor de la Spitalul Crucii Roșii din Nagykata, dînd săptămînal articolele solicitate, pentru alimentarea bolnavilor și iluminatul spitalului, în mod gratuit. Acest fapt — preciza raportul — a produs mare satisfacție în rîndurile populației maghiare din localitate”²².

Așa cum s-a arătat, printre primele măsuri luate de unitățile române din localitățile eliberate a fost și deschiderea imediată a școlilor de toate categoriile. Astfel, redeschiderea școlilor în orașul Túrkeve a avut loc imediat după sosirea unităților Corpului aerian în această localitate. Comandantul acestei mari unități române a luat legătura cu organele locale și cu populația, lămurindu-le asupra rolului pe care-l avea Armata română în Ungaria. La puțin timp după această adunare au fost vizitate școlile din oraș pentru a vedea cum sînt organizate și cum funcționează și s-au luat măsuri, de către autoritățile militare, pentru asigurarea lemnului necesare încălzirii localurilor și crearea unor condiții corespunzătoare de învățămînt elevilor²³. La cererea profesorilor de la gimnaziul din localitate, Corpul aerian a mai asigurat încă 4 săli de clasă necesare celor 300 de elevi care doreau să-și continue studiile. La cîteva zile, profesorii și elevii gimnaziului au trimis o scrisoare de mulțumire comandantului Corpului. „Cu adînc respect raportez — se menționa în scrisoare — că în ziua de 11 decembrie 1944 s-au început cursurile. Această bucurie extremă că putem să continuăm munca noastră, putem să mulțumim bunăvoinței înțe-

¹⁹ *Ibidem*, dosarul nr. 1/28, fila 295.

²⁰ *Ibidem*, fila 296.

²¹ *Ibidem*, fila 293.

²² *Ibidem*, fila 292.

²³ *Ibidem*, dosarul nr. 234/1, filele 210, 231.

legătoare a comandantului de aviație român și pentru aceasta permiteți-mi să exprim atât în numele profesorilor, cât și în numele elevilor mulțumirea cea mai adâncă“ — arăta directorul gimnaziului în încheierea acestei scrisori ²⁴.

De asemenea, Corpul aerian român a sprijinit reluarea activității de către organele administrative locale. Pentru ajutorul acordat, președintele Comitetului provizoriu județean Túrkeve în scrisoarea adresată mării unități de aviație română transmitea „mulțumirea populației orașului județean Túrkeve pentru deschiderea bisericilor, școlilor, precum și pentru concursul și sprijinul binevoitor primit pentru înființarea serviciului administrativ și a poliției civile din partea comandamentului român... Urez în luptele actuale, ce se duc pentru dezrobirea Europei, forțelor armate române să aibă aceleași succese frumoase în operațiuni, care la urmă să aducă dezrobirea popoarelor și națiunilor europene și un viitor mai fericit“ ²⁵.

Comandamentele române au dovedit aceeași preocupare și în ceea ce privește asigurarea funcționării în condiții corespunzătoare a așezămintelor de cultură și a bibliotecilor ²⁶.

Atitudinea omenească a trupelor române față de populația maghiară eliberată contrasta puternic cu abuzurile și barbariile săvârșite de hitleriști. Acest lucru a determinat ca, la rîndul lor, numeroși oameni ai muncii din Ungaria să dea ajutor trupelor noastre, furnizîndu-le informații despre inamic, contribuind la repararea unor drumuri și poduri distruse de fasciști în retragere sau la amenajarea de poziții în adîncimea spatelui frontului. Astfel, pe timpul atacului declanșat în ziua de 12 decembrie 1944 asupra poziției trupelor fasciste care acționau în zona localității Inaszeg, un grup de militari români din Regimentul 94 infanterie au reușit să pătrundă prin surprindere în spatele liniilor de luptă inamice cu ajutorul unor locuitori, care au furnizat date despre cîmpurile de mine organizate de fasciști și au indicat locurile pe unde se putea trece fără pericol.

Despre asemenea acțiuni de ajutorare a unităților române de către populația maghiară se găsesc date și în jurnalul de operații al Regimentului 5 roșiori din Divizia 1 cavalerie. În jurnal se arată că „din informațiile luate de la doi locuitori trecuți în linia noastră rezultă : În Bodrogkeresztur se găsește Batal. 21 infanterie... cu un efectiv de circa 300 de oameni... Oamenii civili din sat sînt strînși de jandarmi pentru a fi duși în Germania“ ²⁷. Informațiile furnizate de cetățenii maghiari au contribuit mult la reușita acțiunii Regimentului 5 roșiori român pentru eliberarea localității Bodrogkeresztur.

În localități din Ungaria prin care au trecut, ostașii români au fost întîmpinați de populație cu căldură. Așa, spre exemplu, Divizia 2 munte raporta că „în orașul Hajdúhadház, toată populația, copii, femei și bărbați, au ieșit în întîmpinarea Armatei române cu flori și a oferit totul pentru cantonarea și traiul trupelor“ ²⁸.

²⁴ *Ibidem*, dosarul nr. 1 036/74, fila 167.

²⁵ *Ibidem*, dosarul nr. 1 036/54, fila 165.

²⁶ *Ibidem*, dosarul nr. 1/28, fila 294.

²⁷ *Ibidem*, dosarul nr. 552/4, filele 187—188.

²⁸ *Ibidem*, dosarul nr. 1/51, fila 124.

Despre modul în care a fost primită Armata română în diferite localități ungare, Divizia 3 munte română raporta la rîndul său că „populația maghiară a primit trupele române foarte bine, nu s-a petrecut nici un act ostil, de terorism sau sabotaj pe timpul acțiunii”²⁹.

Comportarea și ajutorul acordat de aviatorii români populației din Miskolc au dus la crearea unor relații strînse de prietenie. Corpul aerian a rezolvat în mod favorabil multe cereri adresate de oamenii muncii și a contribuit cu mină de lucru la efectuarea unor lucrări de interes general. Relațiile dintre militarii aviatori și cetățenii orașului au devenit așa de apropiate încît orice pierdere suferită de luptătorii români în cursul acțiunilor aeriene era primită cu durere și de către populație, ca și de tovarășii celui căzut. Semnificativ în acest sens este felul cum au primit ei vestea morții adjutantului aviator Vasile Scripcaru, care a fost înmormîntat în Cimitirul eroilor din Miskolc. Aflînd despre această grea pierdere, membrii corpului didactic din acest oraș au trimis o scrisoare comandantului Corpului aerian român cu un conținut emoționant: „Am primit cu dezolare sinceră moartea adjutantului aviator Scripcaru Vasile, care a fost înmormîntat în cimitirul eroilor din oraș, păstrînd în mormîntul său gloria și faima aviației românești. Eroul fie el al neamului unguresc, fie neamul unui alt popor a fost întotdeauna apreciat și cinstit, și glorificat pe acest pămînt”. De asemenea, corpul didactic din localitate a comunicat hotărîrea sa de a lua sub îngrijire acest mormînt, „sperînd că intenția noastră sinceră și nobilă va contribui la adîncirea relațiilor amicale între poporul român și cel maghiar”³⁰.

În amintirea și spre cinstirea ostașilor români căzuți în lupta contra hitleriștilor pe pămîntul Ungariei, populația maghiară a ridicat monumente în orașele Debrețin, Miskolc, Győr, Nyiregyháza și în alte localități.

În luptele duse în Ungaria, unitățile și marile unități române și-au acoperit de glorie nepieritoare drapelele de luptă, înscriind o pagină de eroism în letopisețul participării active, prin toate forțele și mijloacele, a poporului român la lupta pentru zdrobirea fascismului.

Participarea Armatei române, umăr la umăr cu ostașii sovietici, la eliberarea Ungariei și Cehoslovaciei, pînă la înfrîngerea Germaniei hitleriste, jertfele de sînge pe care le-a dat, uriașul efort pe care întreaga țară l-a făcut pentru susținerea frontului antihitlerist sînt expresia înaltelor sentimente internaționaliste care animă poporul român.

Ajutorul material dat populației ungare, precum și numeroasele acte de mulțumire și mărturisiri de simpatie din partea populației față de Armata română au contribuit la întărirea prieteniei dintre poporul român și poporul ungar, prietenie care cunoaște o largă dezvoltare în condițiile socialismului.

DUMITRU TUȚU, ION TUDOR

²⁹ *Ibidem*, dosarul nr. 552/4, filele 187—188.

³⁰ *Ibidem*, dosarul nr. 1 036/74, fila 132.

Contribuția Diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin“ la eliberarea poporului ungar

La 25 de ani de la marile bătălii împotriva Germaniei hitleriste, pe care armatele sovietice și române le-au purtat pentru eliberarea Ungariei, în toamna anului 1944 și începutul anului 1945, istoria consemnează și contribuția Diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin“, care s-a acoperit de glorie, luptînd eroic pe cîmpia Tisei, la Debrețin, la Salgótarján și în alte părți ale Ungariei.

Situația politică din Ungaria, împotrivirea înverșunată a mării grupări de trupe fasciste, întinderea spațiului geografic respectiv nu au făcut posibilă eliberarea acestei țări de sub jugul hitlerist printr-o singură operație ofensivă strategică, ci în cadrul a trei operații desfășurate timp de aproape o jumătate de an.

Luptele pentru eliberarea Ungariei au început la 6 octombrie 1944. Prima dintre ele a fost operația „Debrețin“, executată de Frontul 2 ucrainean; a doua a fost operația „Budapesta“, executată de fronturile 2 și 3 ucrainene, iar a treia a fost operația „Viena“, executată tot de cele două fronturi de mai sus în perioada 16 martie—13 aprilie 1945, în cadrul căreia eliberarea Ungariei a fost desăvîrșită. Pe teritoriul Ungariei, trupele române au participat, cot la cot cu trupele sovietice, la operația „Debrețin“ cu 17 divizii, la operația de la „Budapesta“ cu 15 divizii, iar la cea de-a treia operație, „Viena“, cu o parte din unități, majoritatea fiind pe teritoriul Cehoslovaciei.

Concepția operației „Debrețin“ prevedea încercuirea și nimicirea forțelor principale ale Grupului de armate fasciste „Sud“ prin lovituri convergente, executate de gruparea principală a Frontului 2 ucrainean, și anume cu gruparea de la dreapta a acestui front și gruparea de la stînga a Frontului 4 ucrainean. Gruparea principală a Frontului 2 ucrainean era formată din Corpul 33, Gruparea mobilă a generalului Pliev, Armata 6 tancuri și Armata 53; în compunerea acestei grupări, pe lîngă 4 divizii române, a intrat și Divizia „Tudor Vladimirescu-Debrețin“.

Formată în toamna anului 1943 pe teritoriul U.R.S.S., din foștii prizonieri, înzestrată cu tehnica de luptă cea mai modernă, divizia a început să se pregătească intens pentru ziua cea mare, cînd, alături de glorioasa Armată sovietică, avea să lupte pentru nimicirea trupelor fasciste, care cotropiseră și țările din sud-estul Europei, inclusiv țara noastră.

Constituirea Diviziei „Tudor Vladimirescu“ era o expresie a sentimentelor antihitleriste ale poporului român. Așa după cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în cuvîntarea ținută la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naționale consacrată celei de-a XXV-a aniversări a eliberării patriei de sub jugul fascist: „În rîndul soldaților și ofițerilor se dezvoltă o puternică stare de spirit antihitleristă, creștea împotrivirea față de războiul antisovietic și de regimul dictaturii fasciste... Această stare de spirit antihitleristă a soldaților și ofițerilor Armatei române s-a manifestat cu putere în hotărîrea de constituire a diviziilor de voluntari români, cu sprijinul și pe teritoriul Uniunii Sovietice, în participarea voluntarilor români la războiul contra Germaniei fasciste“.

Un rol însemnat în întărirea acestui spirit antihitlerist l-au avut luptătorii antifasciști aflați pe teritoriul U.R.S.S., în frunte cu Petrescu Dumitru, Stoica Gheorghe, Borilă Petre, Coliu Dumitru, Burcă Mihai și alții, care, neobosiți, au cutreierat lagărele de prizonieri. Prezența militanților comuniști români în lumea preocupărilor prizonierilor a avut efecte pozitive cu totul deosebite atît la soldați cît și la ofițeri.

Organizarea diviziei fusese concepută după felul în care erau constituite diviziile sovietice. Ceea ce a survenit nou în organizarea acestei mari unități a fost aparatul politic, care a luat naștere din prima zi a înființării diviziei; astfel, pe lângă comandanții celor trei regimente de infanterie, Regimentul 1 infanterie — comandant maior Badea Marin, Regimentul 2 infanterie — comandant maior Buzoianu Gheorghe, Regimentul 3 infanterie — comandant maior Dinescu Ștefan și Regimentul de artilerie — comandant maior Petrini Ioan, au fost numiți în funcții de locuitori politici ai comandantului: căpitanii Burcă Mihail, Coliu Dumitru și Stoica Gheorghe, iar la Regimentul de artilerie, căpitanul Borilă Petre; șeful Secției politice a diviziei a fost numit maiorul Petrescu Dumitru.

După intrarea în țară, la sfîrșitul lunii august 1944, Divizia „Tudor Vladimirescu“ a luat parte la o serie de lupte desfășurate pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei de sub jugul fascist*.

În noaptea de 12 spre 13 octombrie, divizia a primit ordin de a se deplasa spre vest, în direcția: Oradea — Ghirișul de Criș — Berekbőszörmény, depășind granița de stat a României și trecînd pe teritoriul Ungariei. Adunarea unităților diviziei și dirijarea lor pe noua direcție de acțiune au constituit operații grele, mai ales pe timp de noapte, dar care, datorită bunei pregătiri a comandanților și ofițerilor din statele majore ale diviziei și regimentelor, au fost duse la bun sfîrșit și în timpul ordonat. În avangarda diviziei se găsea Regimentul 2 infanterie, care, pînă la amiază, a ajuns pe Crișul Repede, în fața localității ungare Berekbőszörmény.

Inamicul își instalase linia de rezistență pe malul opus al rîului. Regimentul 2 infanterie a deschis lupta pentru forțarea acestuia, operație mult îngreunată din cauza puternicului baraj de arme automate ale inamicului. Pentru o clipă, extenuarea și focul viu au făcut pe ostași să

* Participarea Diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin“ la luptele pentru eliberarea întregului teritoriu al țării a fost pe larg analizată în articolul „Din cronică luptei pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei de sub jugul fascist“, semnat de dr. Petri Aurel în „Anale de istorie“ nr. 5/1969, p. 45—57.

șovăie. Trebuia dat un exemplu care să remonteze spiritul combativ al ostașilor noștri bravi. Acesta l-a dat maiorul Coliu Dumitru, loctiitorul politic al regimentului, care, în fruntea unui grup de soldați, s-a avântat în apele tulburi ale Crișului, ajungând la malul celălalt. Odată cu ei a trecut întregul regiment. Exemplul lor își ajunsesse ținta. Continuând atacul și respingând un puternic contraatac al inamicului, localitatea a fost cucerită pînă seara, în colaborare cu unitățile Diviziei 3 vînători de munte română.

Ajungînd și cu celelalte regimente pe Crișul Repede, divizia a primit ordin de a schimba direcția de înaintare cu 90 de grade, adică de pe direcția vest pe cea de nord, cu misiunea de a ataca și cuceri prima linie de rezistență a inamicului, care bara drumul spre Debrețin, organizată din timp la nord de riul Bereteu, cuprinzînd localitățile Pocsaj-Esztár-Hencida.

Executarea la timp și în bune condiții a acestei operații în plină luptă și, pe deasupra, în timp ce grosul diviziei trecea peste Crișul Repede, trecere foarte mult îngreunată din cauza podului avariat, a întunericului și a adîncimii apei, a constituit un nou examen strălucit al capacității de organizare și conducere a statelor majore al diviziei și ale regimentelor. Astfel că în dimineața de 14 octombrie divizia se găsea în plină înaintare spre noile obiective de atac. Dispozitivul diviziei era constituit pe două coloane, după cum urmează: coloana de est, formată din Regimentul 1 infanterie, pe direcția Tarian-Nagykereki-Esztár, cu misiunea de a forța trecerile peste Bereteu și a cuceri localitatea Esztár; coloana de vest, formată din Regimentul 3 infanterie, compania de cercetare a diviziei și o secție de artilerie de 76 mm, cu misiunea de a se deplasa pe direcția Ghirișul de Criș — Biharkeresztes-Boite-Hencida și a cuceri trecerile peste Bereteu și localitatea Hencida. În eșalonul doi al diviziei se afla Regimentul 2 infanterie, pe direcția Berekböszörmény-Biharkeresztes-Nagykereki-Kismarja, cu misiunea de a cuceri și bara trecerile peste riul Bereteu și, ulterior, de a cuceri localitatea Pocsaj.

Regimentul 3 infanterie, printr-un atac prin surprindere, folosind iscusit focul direct al artileriei regimentare și batalionare și o manevră iscusită, a reușit primul să forțeze trecerea peste Bereteu și să cucerească pînă seara Hencida, formînd primul cap de pod peste riul. Prin această acțiune strălucită a fost periclitată întreaga poziție puternic apărată de inamic de pe malul de nord al Bereteului. Pentru a reface situația, inamicul a contraatacat îndirjit, în repetate rînduri, și în special cu tancuri, Regimentul 3 infanterie, reușind să pătrundă de cîteva ori pînă în pozițiile bateriilor de artilerie. Însă ostașii au rezistat eroic, apărînd pozițiile cucerite și distrugînd patru tancuri.

Pentru a exploata succesul realizat, a doua zi, la 15 octombrie, Regimentul 3 infanterie a primit ordin de a ataca în flancul trupelor fasciste de la Esztár și Pocsaj și a ușura astfel ofensiva regimentelor 1 și 2 infanterie. Executînd misiunea primită, cu toată rezistența opusă de inamic, care a aruncat în luptă tancurile și aviația, regimentul a ajuns, pînă seara, la nord-vest de localitatea Esztár, ușurînd astfel atacul Regimentului 1 infanterie, care, în colaborare cu unitățile de cazaci ale generalului Pliev, a cucerit Esztár, și ale Regimentului 2 infanterie, care a cucerit localitatea Pocsaj. Și în cursul acestei acțiuni a curs mult sînge românesc, contribuînd, cu un ceas mai devreme, la eliberarea poporului maghiar

de sub jugul hitlerist. În aceste lupte crincene au căzut maiorul Irofte Grigore, comandantul Batalionului 3 din Regimentul 3 infanterie, Petrescu Florea, comandantul artileriei Regimentului 1 infanterie, precum și mulți alții. Pentru actele de eroism de care au dat dovadă în timpul acestor lupte, ostașii și ofițerii diviziei au primit felicitări din partea Comandamentului suprem sovietic.

Fără odihnă, chiar în după-amiaza zilei de 16 octombrie, divizia a continuat înaintarea spre zona satelor : Hosszupályi și Monostorpályi, unde fasciștii organizaseră ultima și cea mai puternică rezistență în fața Debreținului, care se găsea la o depărtare de numai 10—12 km. La ofensiva generală pentru eliberarea Debreținului acționau, în același timp, Divizia 3 munte română, Corpul de cavalerie român, Divizia 337 infanterie sovietică și Gruparea mobilă a generalului Pliev. Divizia „Tudor Vladimirescu“, primind ordinul de luptă, a trecut neîntârziat la atacul acestei poziții. Regimentul 1 infanterie, printr-un atac fulgerător, a ocupat satul Monostorpályi. Inamicul și-a revenit însă și a contraatacat cu forțe superioare, sprijinite de tancuri, în tot cursul zilei de 17 octombrie. Copleșit de repetatele contraatacuri ale blindatelor germane și de bombardamentele de artilerie și aviație, regimentul a fost forțat să se replieze la sud de sat, unde a reușit să oprească pe inamic.

La rîndul său, Regimentul 3 infanterie, dezlănțuind atacul pentru cucerirea satului Hosszupályi, a ajuns la 300—400 m de sat, unde a fost oprit de rafalele puternice ale armelor automate, de focul aruncătoarelor și al artileriei. În timpul zilei, inamicul a contraatacat cu un batalion, sprijinit de tancuri, dar a fost respins de infanteria noastră, sprijinită de artileria regimentară și batalionară. Hitleriștii contraatacau însă cu disperare, aruncînd în luptă toate rezervele lor. Ei își dădeau seama că, pierzînd lupta, pierdeau inevitabil și Debreținul.

După luptele de uzură duse de unitățile diviziei în zilele de 17 și 18 octombrie, considerîndu-se că inamicul și-a pierdut capacitatea de luptă, cele trei regimente au dezlănțuit, în ziua de 19 octombrie, un atac viguros, au zdrobit rezistența trupelor fasciste și au cucerit cele două sate — Hosszupályi și Monostorpályi, stîlpi ai întregii poziții de apărare pe Bereteu. În iureș năvalnic, ostașii au continuat urmărirea inamicului care se retrăgea spre Debrețin și au pătruns în oraș, alături de unitățile Diviziei 3 munte română, lichidînd numeroase cuiburi de rezistență și realizînd următorul dispozitiv : Regimentul 2 infanterie, care a pătruns primul în oraș, a străbătut prin lupte centrul și a ocupat dispozitivul de apărare în regiunea bisericii și a cimitirului de la vest de oraș ; Regimentul 1 infanterie, în același dispozitiv, la colțul de nord-est Debrețin, interceptînd calea ferată și șoseaua de la nord-est spre oraș ; Regimentul 3 infanterie, în regiunea fabricilor sud Debrețin.

În același timp, prin partea de vest au pătruns vestitele unități de cazaci ale Grupării mobile a generalului Pliev, care executaseră o manevră în spatele forțelor fasciste.

Succesele obținute în luptele pentru cucerirea Debreținului au umplut de bucurie și mîndrie sufletele ostașilor diviziei, dar, în același timp, i-au întristat pierderile grele suferite, atît din rîndul soldaților cît și al ofițerilor. Este viu încă în amintirea foștilor combatanți eroismul ostașilor din Batalionul 3 al Regimentului 3 infanterie, în fruntea căruia a

căzut eroic căpitanul Carp Mandache. Aceeași moarte de viteaz a avut și locotenentul Ion Stancu. În timpul luptelor pentru ocuparea orașului Debrețin, la rambleurul căii ferate, la sud de oraș, inamicul opunea o rezistență dîră. Înaintarea ostașilor era oprită de focul violent al mitralierelor. Misiunea trebuia însă îndeplinită în timpul fixat. Atunci s-a evidențiat încă o dată puterea exemplului personal. Locotenentul Ion Stancu, locțiitorul politic al comandantului Batalionului 1 din Regimentul 2 infanterie, a trecut în fruntea subunității; ca întotdeauna, ostașii l-au urmat fără șovăire; cu strigăte de „ura“, ei au pornit prin ploaia de gloanțe la asaltul poziției dușmane, pe care, în scurtă vreme, au cucerit-o. În iureșul asaltului, un snop de mitralieră i-a retezat picioarele. În drum spre batalionul sanitar el s-a stins din viață. Pentru faptele sale de vitejie, pentru voința sa dîră și spiritul de jertfă, dovedite pe cîmpul de luptă, a fost decorat cu ordinul sovietic „Steaua roșie“.

La eliberarea Debreținului, trupele române și în special Divizia „Tudor Vladimirescu“ au avut un rol însemnat, care se oglindește, de altfel, în însuși ordinul de zi dat cu această ocazie de Comandamentul suprem sovietic: „Se conferă Diviziei I-a infanterie voluntari români «Tudor Vladimirescu», care s-a distins în luptele pentru cucerirea orașului Debrețin, denumirea de «Debrețin» și în viitor se va numi: Divizia I infanterie voluntari români «Tudor Vladimirescu-Debrețin»“.

Străduințele și jertfele unităților noastre primeau o răsplătă bine-meritată. Ea atrăgea în sufletele și conștiințele ostașilor și ofițerilor puteri noi, elanuri și hotărîri dîră de luptă, care aveau să le călăuzească pașii spre noi succese și victorii.

Pierderile cauzate de către marile unități române și sovietice trupele fasciste în operația de la Debrețin au fost foarte grele: au fost nimicite 4 divizii inamice și distruse sau capturate 24 de avioane, 138 de tancuri, 130 de tunuri și multe alte materiale de luptă.

Populația orașului Debrețin păstrează încă vie amintirea eroilor care și-au vărsat sîngele pentru eliberarea orașului. Pe monumentul închinat ostașilor români stă scris: „Ridicat cu pioasă recunoștință în memoria ostașilor români căzuți pentru eliberarea Debreținului“.

Chiar în noaptea de 19 spre 20 octombrie, cînd se duceau lupte în interiorul orașului Debrețin, pentru lichidarea cuiburilor de rezistență inamice, divizia a primit ordinul de a se pune în marș, pentru ca în ziua de 20 octombrie să ocupe un sector de apărare în zona Nyiradóny-Aradvani (25 km nord-est Debrețin). Nu este nevoie de a demonstra cît de greu este de a scoate o mare unitate în plină luptă și mai ales noaptea dintr-un oraș ca Debrețin. Din nou au intrat în acțiune măiestria comandanților și priceperea statelor majore al diviziei, ale regimentelor, care au reușit să pună unitățile diviziei, către ora 4,30, în marș spre zona ordonată. La ora 16, în aceeași zi, Regimentul 2 infanterie a ajuns la Nyiradóny, iar Regimentul 3 la est de Regimentul 2. În acest moment, divizia a primit însă un nou ordin: să se întoarcă cu 180 grade și să revină la Hajdúsámson (10 km nord-est Debrețin), unde urma să dezlănțuie ofensiva spre vest, pentru a intercepta șoseaua și calea ferată Debrețin-Hajdúhadház. Sectorul ei de apărare urma a fi preluat de unitățile de cazaci. Cu toată

oboseala, printr-un suprem efort, divizia a ajuns, la 21 octombrie, dincolo de Hajdúsámson, de unde, fără oprire, a pornit în urmărirea inamicului. Această rocadă complicată și grea a fost executată, spre lauda diviziei, în timpul fixat și în cea mai perfectă ordine și disciplină.

Au urmat din nou lupte grele, duse într-un teren acoperit de păduri, în care inamicul se agăța de orice obstacol. La 23 octombrie, divizia a trecut în eșalonul doi al Corpului 33 armată sovietic, iar la 2 noiembrie la dispoziția Frontului 2 ucrainean.

Între 2 și 26 noiembrie, ocupînd cantonamente în localitățile Hajdúhadház, Hajdúböszörmény și în pădurile din jurul acestora, divizia a trecut la reorganizarea unităților și subunităților, la repararea și îngrijirea armamentului și echipamentului. Pe lângă aceste preocupări, unitățile executau zilnic un program de instrucție, întocmit pe baza bogatei experiențe cîpătate în luptele avute; de asemenea, în rîndurile ostașilor se desfășura o intensă muncă politică și educativă.

La 19 noiembrie a sosit în mijlocul ostașilor diviziei generalul-colonel Susaikov, membru în Sovietul Suprem al Frontului 2 ucrainean, care a prins pe piepturile ostașilor primele decorații sovietice, acordate pentru faptele de arme deosebite. Peste 100 de ofițeri și ostași au primit ordine și medalii: „Alexandru Nevski“, „Steaua roșie“, „Slava“, „Pentru vitejie“ și „Pentru merite militare“. Decorarea pandurilor a adus un nou suflu în divizie, marcat prin luarea de noi și ferme angajamente de a lupta pînă la înfrîngerea totală a fascismului.

La 27 noiembrie, divizia a primit ordin să se deplaseze pe direcția: Hajdúböszörmény-Balmasújváros-Tiszacsege-Poroszló-Füzesabony-Maklártálya, unde urma să organizeze un raion de apărare. Marșul de 120 km s-a executat în condiții foarte grele: ploaie, teren mlăștinos, drumuri desfundate; trecerea peste Tisa s-a făcut pe pod de vase. La 28 noiembrie, unitățile se găseau în raionul ordonat. După 12 zile, la 10 decembrie, s-a primit ordinul Corpului 57 armată sovietic, prin care se ordona ca divizia să se deplaseze, a doua zi, în zona: Verpelét-Demien-Kerecsend, unde urma să schimbe Divizia 110 sovietică, care, la rîndul ei, primise misiunea de a organiza a doua fișie de apărare a Corpului de armată respectiv. Pînă în ziua de 18 decembrie, divizia a ocupat poziții de apărare în eșalonul doi al corpului. În această zi însă a primit ordin de luptă. La ora 22, ea s-a pus în marș, iar în dimineața zilei de 19 decembrie s-a concentrat în zona Demoszló-Abasár, schimbînd Divizia 243 infanterie sovietică. În acest fel, în zorii zilei de 20 decembrie, ea era în măsură să pornească asaltul pentru cucerirea masivului muntos-păduros Mátra (1 014 m).

Masivul Mátra acoperea regiunea dintre autostrada și calea ferată Miskolc-Budapesta și vechea graniță cehoslovacă. El era acoperit cu păduri masive, avea foarte puține căi de comunicații, constituind, în general, un teren foarte accidentat. Culmi înalte și sălbatice, care alternau cu prăpăstii adînci și întînecoase, nu lăsau decît puține trecători înguste prin care, cu multă greutate, se strecurau drumurile ce duceau spre Verpelét și Eger. Din cînd în cînd o potecă îngustă șerpuia cînd pe marginea pră-

păstiilor ametoitoare, cînd printre stînci uriașe, cînd prin desişul pădurilor, pentru a se sfîrși, de cele mai multe ori, într-un lăstăriș de nepătruns, ori în fața unui perete stîncos. În mijlocul acestui peisaj sălbatic se găsea castelul lui Horthy, care cuprindea cîteva zeci de camere.

În aceste condiții vitrege trebuia să-și desfășoare ofensiva unitățile Diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin“. În ordinul de luptă primit se prevedea că ea trebuia să acționeze pe direcția Abasár — cota 1 014 (vîrfurile cel mai înalt al munților Mátra) — Matraballa, cu scopul de a cuceri creasta principală a masivului muntos. La flancul drept acționa Divizia 228 infanterie sovietică, iar la cel stîng Divizia 243 infanterie sovietică; cele două mari unități vecine aveau misiunea să cucerească respectiv pantele estice și vestice ale munților Mátra.

Atacul diviziei era mult îngreunat și de zăpada care căzuse în cantități mari. În mijlocul acestui decor de loc prielnic, cota 1 014 și alte înălțimi se ridicau semețe, dominînd întregul masiv. Puternic instalat pe acestea, inamicul stăpînea cu vederea și focul armelor sale căile de înaintare ale ostașilor diviziei. Aproape peste tot erau cîmpuri de mine: mine îngropate în pămînt sau în pereții defileurilor înguste, mine agățate în copaci, mine ascunse în lăstărișuri, pretutindeni mine! Cea mai mică nebăgare de seamă le făcea să explodeze, prăvălind peste oameni și animale stînci enorme sau copaci. Cu toate măsurile de precauție luate, unitățile au avut morți și răniți.

Din cauza acoperirilor, continuitatea frontului dispăruse, luptele ducîndu-se între grupuri mici și aproape izolate, în care fiecare ostaș acționa pe cont propriu. În orice moment exista posibilitatea de a te rătăci, mai cu seamă noaptea, după cum în fiecare clipă exista primejdia ca din desişurile și văgăunile rămase în urmă, inamicul, nedescoperit la timp, să atace spatele unităților. Era frig, însă caii erau albi de spume; sudoarea de pe ostași curgea șiroaie. Cînd caii se poticneau sau se opreau sleiți de puteri, tunurile, aruncătoarele, muniția și încărcătura din căruțe erau trase cu brațele sau transportate pe umeri.

În dimineața zilei de 20 decembrie, după o pregătire de artilerie puternică, unitățile diviziei au trecut la atac. Pînă seara, acționînd impetuos și prin manevre îndrăznețe, ostașii au reușit să cucerească creasta principală a masivului. În lupta pentru cucerirea cotei 1 014 s-a distins Regimentul 3 infanterie, care, printr-o manevră tactică și prin folosirea cu pricepere a focului armamentului de infanterie, a aruncătoarelor și tunurilor, a pus stăpînire pe acest obiectiv important, care deschidea drumul diviziei spre nord, asigurînd atacarea și ocuparea localităților Mátraháza-Parád-Mátrafüred. Tot în această zi, batalionul de pionieri a reușit să demineze și să restabilească circulația pe singura șosea existentă Mátrafüred-Mátraháza-Parád, operațiune executată chiar sub focul artileriei inamice.

A doua zi, luptele au continuat cu aceeași înverșunare, inamicul fiind silit să se retragă spre nord. Pînă la căderea nopții, unitățile diviziei au eliberat localitățile Matraballa și Mátramindszent, desăvîrșind astfel cucerirea munților Mátra. Prin cucerirea acestui masiv, tot dispozitivul de apărare al fasciștilor din fața orașelor Eger și Sirok se prăbușise, creîndu-se condiții favorabile pentru a se trece pe teritoriul cehoslovac.

Fasciștii, pierzînd cele mai favorabile linii de apărare — crestele munților Mátra —, au fost nevoiți, sub loviturile puternice și continue ale unităților diviziei, să se retragă spre nord, încercînd să se agațe, în retragerea lor, de înălțimi, păduri și localități și să execute contraatacuri, cu intenția de a întîrzia înaintarea. Astfel, în ziua de 22 decembrie, după ce Regimentul 3 infanterie cucerise satul Nádujfalu și se îndrepta spre satul Homokterek, a fost contraatacat de la vest de un batalion, iar de la est tot de un batalion. Ambele contraatacuri au fost însă zdrobite printr-o manevră magistral executată, luîndu-se peste 200 de prizonieri, la care se adăugau circa 250—300 de morți.

Odată cu cucerirea și traversarea masivului Mátra, divizia a trecut la atacarea și cucerirea orașului Salgótarján, important centru minier și nod de comunicație, întărit și apărat puternic de trupele germane. Caracteristic pentru acest oraș este faptul că, fiind așezat între munți, posedă o serie de hrube mari și adînci, săpate în stîncă, în care nemții instalaseră ateliere pentru repararea armamentului și chiar a tancurilor, fără a mai vorbi de ele ca excelente adăposturi antiaeriene.

Cucerind succesiv localitățile Mátraszele și Mátranovák, în ziua de 24 decembrie, divizia a ajuns în fața orașului Salgótarján. Atacul pentru cucerirea orașului s-a dat pe trei coloane: o coloană, manevrînd satul Inaso, pentru a cuceri localitatea Rudolffi, trebuia să ajungă la liziera orașului; alta urma să atace pe direcția cotei 544, iar a treia, flancgărdă, în strînsă legătură cu unitățile sovietice, care acționau la stînga diviziei, pe direcția cotei 505.

Înaintarea era istovitoare. Înfruntînd tot felul de piedici naturale, ostașii au cucerit satul Inaso, Rudolffi și cota 544. În fața lor se întindea orașul Salgótarján.

Patrule de cercetare, infiltrîndu-se cu abilitate în localitate, au adus informația că inamicul avea o linie de rezistență pe marginea orașului susținută de puține forțe; grosul lor se afla în oraș, în toiul chefului pentru sărbătorirea Crăciunului. Exploatînd această situație, Regimentul 2 infanterie a primit ordinul ca, printr-un atac fulgerător, să intre în oraș și să-l cucerască, fiind ajutat, la nord, de atacul Regimentului 1 infanterie. Surprinși, cu atît mai mult cu cît atacul s-a dat fără pregătire de artilerie, hitleriștii au început să se retragă în debandadă, sărînd de multe ori pe ferestre, într-o ținută sumară. Este adevărat că a doua zi ei au contraatacat furioși, de cîteva ori, dar fără nici un rezultat.

Cucerirea Salgótarjánului a fost o nouă și ultimă victorie repurtată de unitățile diviziei pe teritoriul Ungariei. Drumul spre Cehoslovacia era acum deschis.

Participarea Diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin“, alături de celelalte mari unități românești și sovietice, la lupta pentru eliberarea Ungariei de sub jugul fascist s-a soldat cu grele pierderi umane: 40% din efectiv — morți și răniți.

Nu putem încheia descrierea acestor lupte fără a înfățișa o scenă întîmplată, cu mulți ani mai tîrziu, pe aceleași meleaguri, dar în cu totul alte condiții. Spre sfîrșitul lunii decembrie a anului 1964, cu ocazia unei vizite făcute de o delegație română în Ungaria, s-a organizat o excursie și în masivul Mátra, cu scopul de a se revedea locurile unde, cu ani în

urmă, a luptat Divizia „Tudor Vladimirescu-Debrețin“. Ne-am oprit la un sanatoriu de copii, instalat în fostul castel al lui Horthy. Auzind că vorbim românește, administratoarea și apoi ceilalți localnici au cerut atașatului nostru militar, care ne însoțea, să le spună cine a fost comandantul trupelor române care au luptat prin părțile acelea, ca să-i mulțumească pentru felul în care s-au comportat trupele române care le-au dăruit alimente, au îndepărtat obstacole din sate și drumuri, au înlăturat nenumăratele mine așezate peste tot de hitleriști. Uitându-se la mine, i-am făcut semn afirmativ atașatului militar, care a spus : „Iată, tovarășul a fost comandantul acelor trupe române“. Bucuria lor a fost de-a dreptul emoționantă. În cel mai scurt timp s-au adunat un număr mare de cetățeni, care nu știau cum să-mi mulțumească. Luându-mi rămas bun de la ei, am spus : „Numai munții nu se întâlnesc, oamenii însă da“. Este un episod care, pe lângă altele, dovedea că, împreună cu înaltele calități militare, ostașii diviziei aveau un nivel moral-politic ridicat. Erau luptători de o desăvârșită omenie, demni fii ai poporului român.

General-colonel în rezervă MIRCEA HAUPT

Cercetarea istoriei contemporane a României în ultimul sfert de veac

Istoria și contemporaneitatea sînt indivizibile. Științei istorice îi revine tot mai mult sarcina de a lămuri nu numai trecutul, dar de a ajuta la înțelegerea prezentului și, totodată, de a da posibilitatea stabilirii unor prognoze asupra viitorului. „Istoria — spunea Nicolae Bălcescu — este cea dintîi carte a unei nații... Într-însa ea își vede trecutul, prezentul și viitorul“. Alături de celelalte științe sociale, istoria are menirea de a contribui în măsură din ce în ce mai mare la rezolvarea problemelor complexe ale contemporaneității.

Legătura istoriei cu contemporaneitatea a fost strălucit exprimată în opera clasicilor marxism-leninismului, fiind apoi mereu reconfirmată prin activitatea teoretică și practică a partidelor comuniste și muncitorești. Lucrătorii angajați pe frontul cercetării istorice au adus și aduc, în spiritul materialismului istoric, contribuții valoroase la înțelegerea pe un plan superior a istoriei.

Aprecierea contemporaneității și a tendințelor dezvoltării ei în conformitate cu evoluția procesului revoluționar neîntrerupt trebuie să preocupe și preocupă în prezent pe oricare istoric marxist, pe oricare istoric angajat pe frontul larg al luptei pentru progres, democrație, pace, pentru socialism.

Partidul Comunist Român, în mod consecvent, a subliniat necesitatea aprecierii realiste a contemporaneității, a evoluției fenomenelor și tendințelor contemporane. La Consfătuirea internațională a partidelor comuniste și muncitorești desfășurată la Moscova în luna iunie a.c., delegația partidului nostru, condusă de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al P.C.R., îndeplinindu-și mandatul primit din partea plenarei C.C. al P.C.R. din mai 1969, a acționat hotărît în interesul definirii corespunzătoare a conținutului epocii contemporane, premisă fundamentală de la care fiecare partid comunist și muncitoresc să-și poată stabili linia politică, tactică în lupta pentru triumful ideilor nobile ale păcii și socialismului asupra celor întunecate ale imperialismului. În cadrul cuvîntării rostite la consfătuire, la 9 iunie a.c., tovarășul Nicolae Ceaușescu a atras în mod deosebit atenția asupra necesității de „...a se asigura o redare cît mai obiectivă a tabloului proceselor mondiale, a nu se crea nici im-

presia de subapreciere, dar nici impresia de supraestimare“¹ a unor factori ce acționează în lumea contemporană.

Pe coordonatele cercetării științifice a istoriei, stabilite de clasicii marxism-leninismului și îmbogățite neconținut de practica revoluționară, după 23 August 1944 în țara noastră s-au făcut eforturi susținute. Pentru orientarea activității de investigare a materialelor documentare, de scriere a istoriei, istoricii și cercetătorii din țara noastră au acționat tot mai hotărât în spiritul învățăturilor lui Lenin potrivit cărora, pentru elaborarea științifică a istoriei, pentru elucidarea unei probleme ori a alteia, trebuie „...să luăm nu fapte răzlețe, ci *întreg ansamblul* faptelor referitoare la problema analizată, *fără nici o excepție*“².

Pornind de la tot ceea ce a fost pozitiv și valoros în opera istoriografică românească din trecut, cercetarea istorică a făcut după 23 August 1944 un salt calitativ. Se știe că în opera marilor istorici, ca : M. Kogălniceanu sau N. Bălcescu, B. P. Hașdeu sau A. D. Xenopol, D. Onciul sau N. Iorga, se întâlnesc scrieri și idei ce constituie un fond istoriografic de o inestimabilă valoare. Cunoașterea și inteligența lui interpretare de pe temeliile materialismului dialectic și istoric au înlesnit în anii puterii populare progresul istoriografiei noastre. Deși de formație și orientare diferite, istoricii amintiți au conceput istoria nu numai ca știință a trecutului, ci și ca știință a prezentului, ca sursă de fundamentare a tendințelor de înnoire democratică a țării. Ei erau pătrunși de ideea că istoria are un rol însemnat în lupta patrioților progresiști pentru triumful ideilor sociale și naționale înaintate. Sensul dat de ei istoriei era un sens educativ. „Istoria — scria M. Kogălniceanu — trebuie să fie și a fost întotdeauna cartea de căpetenie a popoarelor și a fieștecărui om indeosebi, pentru fieștecare stare, fieștecare profesie află în ea reguli de purtare, sfat la îndatoririle sale, învățătură la neștiința sa, îndemn la slavă și la faptă bună“, ea „ne arată ce am fost, de unde am venit, ce sintem, și, ca regula de trei, ne descopere și numărul necunoscut, ce avem să fim“. Subliniind caracterul științific al istoriei, M. Kogălniceanu milita consecvent pentru respectarea adevărului istoric, împotriva falsificării lui. „Răul și minciuna — declara el — nu vor găsi niciodată în mine un apărător... întotdeauna mă voi sili a... spune adevărul, caracterul principal al istoriei“.

N. Bălcescu, vizionar profund, considera că istoria trebuie elaborată în așa fel încât să contribuie la apropierea între popoare. O bună istorie națională este — după el — cea care dovedește folosul ce a adus și poate aduce lumii o anumită națiune. Fiecare națiune, scria el, „trebuie să arate formula înțelegătoare și socială ce ea reprezintă în marea carte a înțelegerii și a istoriei...“.

Asemenea considerații ale istoricilor noștri de seamă sînt postulate și cerințe ce se impun oricărei istoriografii autentice. De ele a ținut și

¹ Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare rostită la Consfătuirea internațională a partidelor comuniste și muncitorești*, Editura politică, București, 1969, p. 12.

² V. I. Lenin, *Statistică și sociologie*, în *Opere*, vol. 23, E.S.P.L.P., București, 1957, p. 272.

ține seama istoriografia noastră marxist-leninistă, căutînd să le asigure aplicativitatea în lucrări monografice și de sinteză, ce s-au elaborat și se elaborează în condițiile unui plus de informație documentară, preconizat de predecesori, dar nerealizat în vremea lor, și de înțelegere științifică a procesului istoric, înțelegere care, în cel mai fericit caz, n-a putut fi decît intuită de ei.

Folosind ca fundament teoretic și ca metodă de lucru principiile materialismului istoric, cercetarea istoriei a căpătat în țara noastră, în anii puterii populare, o bază și o metodă științifică. Istoria nu mai este astăzi erudiție seacă fără orizont, numai istorie de domni și de bătălii, fie ele și celebre. Ancheta istorică actuală a devenit deosebit de complexă, extrem de minuțioasă. Aspecte și detalii ignorate altădată sînt examinate acum pentru a le integra într-un ansamblu care să redea cît mai exact imaginea societății dintr-o anumită perioadă și să permită studiul legității istorice.

Cercetarea istorică marxistă din România, științific fundamentată, militantă, partinică, reprezintă un puternic mijloc de educare a maselor populare în spiritul glorioaselor tradiții revoluționare ale poporului nostru, ale luptei eroice duse de clasa muncitoare, de toate forțele patriotice pentru democrație și socialism.

Cercetarea istorică este axată organic pe concepția marxist-leninistă. Cunoașterea gîndirii dialectice, a materialismului istoric și aplicarea lor la studiul istoriei — condiție sine qua non a unei munci folositoare, a elaborării de studii și opere viabile — au impulsionat efectiv cercetarea istorică.

Un moment important pentru dezvoltarea cercetărilor de istorie contemporană a României, și îndeosebi pentru aprofundarea istoriei partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice, l-a constituit înființarea Institutului de istorie a partidului de pe lingă C.C. al P.M.R. în anul 1950, transformat ulterior, prin Hotărîrea Comitetului Executiv al C.C. al P.C.R. din 1965, în Institut de studii istorice și social-politice de pe lingă C.C. al P.C.R.

Din analiza rezultatelor întregii cercetări a istoriei contemporane a țării făcută în anii puterii populare se desprinde concluzia că istoriografia noastră marxistă s-a dezvoltat continuu, odată cu marea operă de transformare socialistă a țării. Lucrătorii angajați pe frontul istoric în țara noastră (spre deosebire de vechea istoriografie, care comporta școli diferite) s-au unit în ultimul sfert de veac prin aceeași metodologie științifică — concepția marxist-leninistă despre lume.

Un sprijin prețios pentru orientarea activității de cercetare științifică a istoriei în general și a celei contemporane în special l-a constituit — prin analiza aprofundată și concluziile valoroase desprinse — expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu la cea de-a 45-a aniversare a creării Partidului Comunist Român. Alături de acest important document de partid se înscriu cuvîntările rostite de conducătorii de partid și de stat cu ocazia aniversării unor momente din trecutul de luptă al poporului nostru, a clasei muncitoare și a partidului comunist.

Veghind cu multă atenție la crearea unui climat prielnic redării trecutului glorios de luptă al poporului nostru în lucrări de valoare faptică și interpretativă de necontestat, P.C.R. a atras atenția în ultimii ani prin-

tr-o serie de documente ale sale că istoria patriei, a luptei clasei muncitoare, a celorlalte forțe progresiste, democratice, a partidului comunist trebuie prezentată în contextul vieții economice și sociale generale a țării, în strinsă legătură cu analiza tuturor acelor forțe care au contribuit la dezvoltarea societății. Numai în acest fel, spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — cu ocazia celei de-a 45-a aniversări a creării partidului —, „putem avea o imagine reală, multilaterală a vieții sociale din România, putem înțelege în toată amploarea sa lupta revoluționară a poporului român pentru democrație, pentru pace și progres social, rolul jucat de clasa muncitoare, de partidul său de avangardă, în desfășurarea vieții politice, în transformarea revoluționară a societății“³.

Trebuie adăugat la aceasta grija cu care, în ultimii ani și, mai ales, pe baza învățămintelor desprinse din cuvântarea amintită a secretarului general al P.C.R., pe baza hotărîrilor plenarei C.C. al P.C.R. din aprilie 1968, se caută a se aprecia cît mai realist, cît mai obiectiv contribuția diferitelor personalități, a militanților revoluționari, a celor ce prin activitatea lor s-au înscris în primele rînduri ale luptei maselor într-o anumită perioadă.

Este o datorie a istoricului — se subliniază în documentele de partid — să cîntărească cu principialitate și spirit de discernămint fiecare fapt istoric, să prezinte „...întregul proces al luptei revoluționare în complexitatea sa, să pornească de la analiza științifică a realității sociale, să înfățișeze faptele nu după dorințele subiective ale oamenilor, nu după nevoi politice de moment, după criterii de conjunctură, ci așa cum s-au petrecut ele, corespunzător adevărului vieții“⁴.

Valoarea unei istorii cu adevărat științifice, releva secretarul general al P.C.R., „...constă în înfățișarea obiectivă a faptelor, în interpretarea lor justă, constituind astfel o oglindă a conștiinței de sine a poporului, a claselor, înmănunchind experiența de viață și de luptă a maselor și a conducătorilor“⁵.

Asemenea aprecieri și indicații au fost, sînt și vor fi cu atît mai necesare frontului nostru istoric, slujitorilor săi cu cît în scrierea istoriei au trebuit și vor trebui dezvoltate cercetările, completate goluri și aduse corecturi erorilor și deformărilor conținute într-o serie de lucrări de istorie din trecut.

Acționînd în lumina hotărîrilor și documentelor de partid, cercetarea științifică în domeniul istoriei contemporane a obținut în ultimul sfert de veac o seamă de realizări, care au îmbogățit literatura de specialitate, au lărgit cunoașterea istorică, permițînd desprinderea unor concluzii, analiza aprofundată a unor procese social-politice și a unor momente importante din istoria poporului nostru, a clasei muncitoare, a partidului său de avangardă.

Bazîndu-și cercetările pe principiile materialismului istoric, călăuzindu-se după indicațiile formulate în documentele partidului, cultivînd tra-

³ Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, Editura politică, București, 1966, p. 6.

⁴ *Ibidem*, p. 8.

⁵ *Ibid.*

dițiile progresiste ale istoriografiei noastre din trecut, cercetătorii din domeniul istoriei au făcut și fac din această disciplină, care este o forță generatoare a ființei noastre actuale, care dă tărie și încredere în viitor, un instrument de educare a maselor largi în spiritul patriotismului socialist, al tradițiilor eroice ale poporului, al înțelegerii și apropierii între popoarele lumii.

Progrese evidente și o analiză mai aprofundată a istoriei contemporane a patriei, a istoriei mișcării muncitorești și democratice din țara noastră s-au realizat cu prilejul elaborării și discutării în diferite etape a materialului privind volumul al VI-lea din *Tratatul de Istoria României* și a proiectului sintezei *Istoria P.C.R.*, depășindu-se simțitor stadiul anterior atât ca documentare și cunoaștere cât și ca explicare a diferitelor procese și etape istorice.

Alături de aceste succese amintim o serie de lucrări pe teme de istorie contemporană, care au apărut în ultimii ani și care s-au bucurat de audiență și interes din partea specialiștilor. Printre acestea consemnăm: *Alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare* (lucrare colectivă); acad. P. Constantinescu-Iași: *Lupta pentru formarea Frontului Popular în România*; *Din lupta antifascistă, pentru independența și suveranitatea României* (lucrare colectivă); A. Deac, Gh. Matei: *1933. Ecoul internațional*; Eliza Campus: *Mica Înțelegere*; I. M. Oprea: *Nicolae Titulescu*; C. Popișteanu: *România și Antanta Balcanică*; Titu Georgescu: *Intellectualii antifasciști în publicistica românească*; *România în războiul antihitlerist* (lucrare colectivă); *Români în rezistența franceză* (lucrare colectivă); *August 1944—mai 1945* (lucrare colectivă); *Armata română în războiul antifascist* (lucrare colectivă); trei volume *Din istoria luptelor greviste ale proletariatului din România* etc. Cercetătorii istoriei contemporane au publicat, de asemenea, individual o serie de studii și articole meritorii, multe dintre ele adevărate contribuții la elucidarea diferitelor probleme.

Un important volum de muncă s-a depus în ultimii ani pentru elaborarea unor selecții tematice de documente, unele dintre ele văzând deja lumina tiparului, fără îndoială mult mai puține în raport cu necesitățile, ca și cu posibilitățile *, unele dintre ele având chiar de suferit de pe urma unei munci neștiințifice de realizare **.

Un rol activ în valorificarea rezultatelor cercetării științifice în domeniul istoriei contemporane a țării, al istoriei partidului comunist, a

* Ne referim în special la *Documente din istoria mișcării muncitorești din România, 1916—1921*; *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și România* (documente și amintiri); *În sprijinul Republicii Ungare a Sfaturilor — 1919* (documente și amintiri); *Nicolae Titulescu, Discursuri*, sub îngrijirea lui R. Deutsch; *Nicolae Titulescu, Documente diplomatice*, sub îngrijirea lui George Macovescu, precum și la selecțiile publicate îndeosebi în „Anale de istorie”, „Revista arhivelor” și în alte reviste de specialitate.

** În acest cadru se înscriu multe dintre documentele înmănușate în seria: *Documente din istoria Partidului Comunist din România 1917—1922*; *1923—1928*; *1929—1933*; *1934—1937*, apărute în anii 1953, 1954, 1955 și 1957 în E.S.P.L.P., și *Documente din istoria Uniunii Tineretului Comunist din România 1917—1944*, apărute în 1958 în Editura tineretului.

mișcării revoluționare și democratice din România a adus și aduce revista „Anale de istorie“, principala publicație de specialitate *. Alături de ea, publică materiale de acest gen și alte reviste centrale, printre care : „Studii“, „Studii și articole de istorie“, „Magazin istoric“, „Revista arhivelor“, „Analele Universității București“ — seria istorie, precum și un număr de publicații de specialitate care apar în alte centre — la Cluj, Iași ș.a. De bune aprecieri s-au bucurat, de asemenea, în cercurile de specialitate culegerile de *Studii de materiale de istorie contemporană*, care, în ultimii ani, nu au mai apărut, dar a căror absență se resimte.

O contribuție importantă la comunicarea rezultatelor cercetării științifice în acest domeniu au adus sesiunile științifice organizate cu ocazia unor aniversări sau pentru elucidarea unor probleme mai importante ale istoriei patriei, a partidului, a mișcării muncitorești și democratice din România. Se poate aprecia că, mai ales în ultimii ani, activitatea desfășurată pe acest tărâm a fost extrem de intensă.

În cercetarea istoriei contemporane a țării se cuvine a fi subliniat locul principal pe care-l ocupă prin numărul și valoarea contribuțiilor aduse cercetătorii din București, capitala țării putînd fi considerată efectiv centrul investigației științifice de acest gen. Aici își desfășoară activitatea Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., secția de istorie contemporană a Institutului de istorie „Nicolae Iorga“ al Academiei R. S. România, Facultatea de istorie a mișcării muncitorești a Academiei de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu“ de pe lângă C.C. al P.C.R., colectivul de istorie contemporană al catedrei de istoria modernă și contemporană a României de la Universitatea București, colectivul de profil de la Academia militară generală, precum și un număr important de cercetători încadrați în institute, școli și facultăți, în redacții și alte instituții de știință și cultură.

Demne de menționat sînt, de asemenea, preocupările și rezultatele obținute în cercetarea istoriei contemporane a țării de către specialiștii din alte centre ale țării, și în mod special din Iași și Cluj.

Cu studiul istoriei contemporane a României s-au ocupat și se ocupă în țara noastră un număr mare de cercetători și dintre cei mai vîrstnici și foarte mulți dintre cei mai tineri. Trebuie, în același timp, arătat că nu toate cadrele acestor instituții, și cu diferență de la o instituție la alta, depun eforturi sistematice pentru a înainta cu mai multă eficiență în studierea istoriei contemporane.

Închegarea unor puternice colective de cercetare în institute sau interinstitute, activitatea pe care ele au desfășurat-o — și în care n-au lipsit, desigur, deficiențe (manifestări de subiectivism, simplism), din care trebuie să se tragă învățăminte — au asigurat an de an progresul cercetării istorice, au chezășuit obținerea multor succese. Munca de cercetare istorică desfășurată în echipe și-a dovedit din plin utilitatea mai ales

* Revista a apărut pentru prima dată în anul 1955 sub titulatura „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.“. Începînd din anul 1966, a purtat numele de „Analele Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R.“, iar odată cu nr. 1/1969 a apărut sub titulatura pe care o poartă în prezent.

în cazul atacării pe un front larg a unei problematice majore, referitoare la unele dintre cele mai importante evenimente politice ale istoriei contemporane a României. Necesitatea coordonării activității tuturor cadrelor sau institutelor care au în preocupări acest important domeniu al științelor sociale este stringentă și nu poate fi lăsată nicidecum pe seama hazardului; la fel și alegerea temelor de cercetare și durată lor, care a depășit, nu o dată, mulți ani, cu multe cadre antrenate. Congresul al X-lea al P.C.R. a trasat sarcina luării de măsuri pentru o mai bună organizare a activității în domeniul științelor sociale, pentru înlăturarea fărâmițării forțelor de cercetare, asigurarea unei îndrumări și orientări unitare spre problematica fundamentală a vieții sociale, a gândirii contemporane, în vederea sporirii contribuției științelor sociale la activitatea generală a partidului, la mersul înainte al societății noastre. Cercetarea în domeniul științelor sociale se ridică pe o treaptă superioară prin crearea proiectatei Academii de științe sociale.

Activitatea de cercetare științifică și de valorificare a acesteia prin publicare a fost orientată mai ales în ultimii ani spre problemele care, în primii ani ai puterii populare, au stat în mai mică măsură în atenția istoricilor din țara noastră sau au fost abordate incomplet ori unilateral. Au fost în acest sens făcute eforturi pentru cercetarea politicii interne și externe a țării în anii 1918—1944. S-au adus argumentări temeinice tezei potrivit căreia Partidul Comunist Român reprezintă în fapt continuatorul luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din țara noastră.

Un loc important l-au ocupat în cercetarea istorică din ultimii ani problemele pregătirii condițiilor și ale desfășurării practice a activității pentru crearea Partidului Comunist Român. În acest sens a fost pus accentul pe explicarea rolului factorului intern în acest proces, dezvoltarea curentului revoluționar în mișcarea noastră muncitorească fiind urmărită și bine explicată în majoritatea lucrărilor apărute în ultimul timp pe această temă.

Pe linia elucidării felului în care, continuând lupta de veacuri pentru eliberare socială și națională, cele mai bune tradiții ale mișcării muncitorești și socialiste din România, partidul comunist a fost în noile condiții istorice exponentul fidel al intereselor clasei muncitoare, ale întregului popor, efortul de cercetare a fost orientat în sensul aprofundării unora dintre cele mai importante momente ale istoriei P.C.R. și ale mișcării muncitorești, revoluționare și democratice din perioada interbelică. Se cuvin a fi menționate în această direcție rezultatele obținute în prezentarea desfășurării valului luptelor revoluționare ce a cuprins întreaga țară în anii crizei economice din 1929—1933 și, mai ales, publicarea în diferite lucrări, articole, studii și comunicări a problematicei complexe legată de activitatea dusă de P.C.R. și de alte forțe democratice în anii 1933—1944 împotriva exploatării capitaliste, pentru apărarea drepturilor și libertăților democratice ale maselor, împotriva primejdiei fasciste, hitleriste, pentru apărarea integrității teritoriale, a independenței și suveranității naționale a României.

În decursul anilor s-a desfășurat o activitate susținută pentru o documentare amplă referitoare la mișcarea antifascistă a maselor populare,

în frunte cu Partidul Comunist Român, elaborându-se numeroase studii și lucrări care analizează factorii interni și externi, complexitatea fenomenelor politice din cel de-al 4-lea deceniu al veacului nostru. Cu prilejul unor reuniuni internaționale, reprezentanții științei istorice românești au prezentat comunicări în care au înfățișat locul și rolul luptei antifasciste din România în mișcarea generală europeană antifascistă.

Ca urmare a orientării unui număr mare de cercetători pe problemele studierii perioadei dictaturii militare-fasciste, au fost obținute o serie de rezultate valoroase în cunoașterea activității practice și a rezultatelor obținute de P.C.R. și celelalte forțe patriotice ale țării în direcția pregătirii insurecției armate antifasciste din august 1944.

S-au obținut, de asemenea, o serie de succese în cercetarea și scrierea istoriei anilor de după 23 August 1944.

În lucrările de istorie publicate și în activitatea de cercetare științifică în general a fost pus un accent deosebit în anii puterii populare pe sublinierea aspectelor luptei duse în comun de poporul român cu naționalitățile conlocuitoare împotriva exploatatorilor comuni, pentru progresul țării, pentru viitorul ei socialist.

Merită a fi subliniat faptul că în scrierea istoriei contemporane a țării s-au făcut în ultimii ani eforturi pentru încadrarea organică a istoriei partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice în istoria patriei, spre deosebire de perioada în care se stabileau granițe nefirești între istoria patriei și istoria luptei revoluționare și a partidului comunist.

Cu toate rezultatele bune obținute — meritorii mai ales în măsura în care cercetările întreprinse au fost și valorificate prin publicare —, în activitatea de cercetare științifică a istoriei contemporane a țării există încă o serie de lipsuri, a căror remediere ne obligă în viitor pe toți cei de la care partidul comunist, prin sarcinile importante stabilite, așteaptă rezultate pe măsura condițiilor ce ne-au fost și ne sînt create. Va fi necesar să facem în primul rînd eforturi pentru clarificarea unor probleme nodale de politică internă și externă a țării, de ierarhizare a valorilor, de stabilire a meritelor pentru unele succese și a răspunderilor pentru unele acte politice care au avut consecințe nefaste pentru țară și popor în perioada interbelică. Am rămas datori cu o serie de clarificări privitoare la poziția diferitelor clase și păături sociale pe parcursul diferitelor etape ale istoriei contemporane. În această direcție s-a manifestat adesea în cercetarea istorică, pe de o parte, tendința de condamnare în bloc a burgheziei, de tratare nediferențiată a poziției adoptate de grupări ale acesteia în probleme privind evoluția social-politică, ale gândirii politice și în activitatea pe plan extern, diplomatic. Pe de altă parte, s-a tratat nediferențiat și simplist, uneori apologetic, poziția unor grupări și oameni politici burghezi.

Tratări necritice, lipsite uneori de poziții ferme de clasă, se întîlnesc, de pildă, în unele lucrări referitoare la politica externă a României între cele două războaie mondiale. Astfel se întîlnesc puncte de vedere care idealizează politica externă a țării, identificînd atitudinea unor reprezentanți mai lucizi ai burgheziei, ca, de exemplu, Nicolae Titulescu, cu însăși poziția claselor dominante. În tratarea unor acțiuni pe plan extern s-au

manifestat tendințe de a se estompa, de a se trece sub tăcere limitele dovedite de anumite grupări politice burgheze, de oameni politici burghezi. O explicare a acestei stări de lucruri se datorește și unei tendințe de fetișizare a literei documentelor, uneori selectării acestora pe criterii neștiințifice, de natură să servească unor teze apriorice.

Unele neajunsuri se constată și în tratarea problematicii complexe legată de istoria partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România. Deși în problemele legate de crearea P.C.R. s-au adus clarificări importante și s-au elaborat numeroase studii, atât în legătură cu creșterea avântului revoluționar cât și în legătură cu clarificarea în domeniul ideologic, o serie de alte aspecte au rămas încă insuficient lămurite; astfel, insuficient sînt cercetate locul și rolul grupurilor comuniste, pozițiile exprimate într-o serie de probleme legate de crearea P.C.R.

Insuficient este cercetată și tratată istoria partidului și a mișcării muncitorești în anii 1921—1931, deși această perioadă a însemnat de fapt pentru partidul comunist perioada de maturizare politică a sa, de călire revoluționară, marxist-leninistă a activului său. S-au întreprins încă puține cercetări pentru cunoașterea în amănunt a desfășurării și importanței congreselor II, III și IV ale P.C.R., a situației interne din partid mai ales după ilegalizarea intervenită în anul 1924; luptele fracționiste nu au format obiectul unor cercetări speciale. O seamă de probleme de această natură, ridicate de plenara C.C. al P.C.R. din aprilie 1968 și de alte documente de partid referitoare la procesul complex de călire politică-ideologică a partidului, de lupta sa, de relațiile sale externe, nu au stat în atenția cercetătorilor decît în mai mică măsură.

S-a cercetat și scris relativ puțin despre sistemul de alianțe politice preconizat de P.C.R. în acei ani, despre tactica partidului față de alegerile din deceniul al 3-lea al secolului nostru, față de adunarea de la Alba Iulia din 1928. S-a făcut încă puțin pentru explicarea conținutului tezei „alături și împreună” cu opoziția burgheză, al celei cu privire la finalizarea luptei pentru putere, pe baza adoptării lozincii „Guvern muncitoresc-țărănesc”, precum și al lozincii „Front popular în frunte cu P.N.Ț.”, propagate în anii 1936—1937.

O atenție substanțial sporită urmează a fi acordată problemelor luptei ideologice din sînul P.C.R., mai ales pe direcția definirii argumentate, riguros științifice a stadiului de dezvoltare a capitalismului în România și a caracterului revoluției în fața căreia se afla țara noastră într-o etapă sau alta.

Eforturi consistente se cer pentru scrierea unor lucrări pe probleme ale istoriei interbelice a mișcării sindicale din România, pe probleme ale istoriei U.T.C. Istoria coalițiilor și alianțelor concepute de P.C.R. cu alte forțe politice este în mai mică măsură cercetată. Și pentru această perioadă, ca, de altfel, pentru întreaga existență a mișcării muncitorești, socialiste și democratice din România, va fi nevoie de o accentuare a cercetărilor pentru studierea gândirii social-politice din România în ideea sublinierii felului în care partidul comunist a folosit într-o etapă sau alta a activității sale diferitele concepții pentru ducerea înaintea a revoluției.

Multe dintre problemele semnalate în ultimul timp au fost și sînt abordate în cercetarea științifică în vederea elaborării unor monografii sau a unor teze de doctorat.

Perioadei de după 23 August 1944 — fie că ne referim la revoluția populară, fie că ne referim la construcția socialistă — i-a fost rezervată o insuficientă atenție în activitatea de cercetare. În prezent, pe planul realizărilor în domeniul cercetării istorice, această perioadă se prezintă cu cele mai puține lucrări, articole, comunicări. Probleme ca : sistemul de alianțe preconizat de P.C.R. în anii războiului antihitlerist și în procesul de desfășurare a revoluției populare, folosirea căilor pașnice și nepașnice în revoluție, activitatea pentru făurirea unității clasei muncitoare, problemele statului, ale construcției de stat, ale națiunii noastre socialiste și, mai ales, problemele partidului în etapa dată nu au fost abordate în măsura necesară.

În general, cercetătorii au fost în mică măsură preocupați de elucidarea în adîncime a problemelor complexe ale industrializării socialiste, ale cooperativizării și socializării agriculturii într-o manieră în care să poată furniza frontului istoric date și concluzii asupra modului în care au evoluat ideile privitoare la aceste probleme, asupra felului în care a fost elaborată politica partidului într-o etapă sau alta, în cadrul congreselor și plenarelor C.C. al P.C.R.

Reflectarea poziției internaționaliste față de lupta clasei muncitoare din alte țări, problemă care străbate ca un fir roșu întreaga istorie a partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România, a cunoscut o serie de rezultate bune, care sînt în curs de dezvoltare.

În mod firesc, un rol important în ridicarea pe o treaptă mai înaltă a cercetării științifice a istoriei contemporane, ca, de altfel, a oricărui domeniu al științelor, îi revine criticii de specialitate, care are menirea de a stimula efectiv creația istorică. În repetate rînduri, în diferite publicații, îndeosebi în presă, s-au făcut auzite glasuri care au arătat că stabilirea unui climat științific și onest în cercetarea științifică a istoriei cere o mult mai pronunțată atitudine critică față de lucrările care apar, renunțarea la aerul festivist și la formulele incantatorii rostite invariabil la fiecare apariție editorială ; este necesar în fiecare caz în parte un climat de lucru nu numai de sărbătoare, de multe ori nejustificat. Din păcate, revistele de istorie au publicat adesea adevărate apologii ale unor lucrări fără îndoială meritorii, dar, oricum, departe de culmile pe care le-au situat recenziile.

Totodată istoricii marxști ai epocii contemporane vor trebui să dezvăluie întregul eșafodaj al unor teze, concepții și idei întîlnite în lucrările de istorie provenite din școli și de la autori situați pe poziții nemarxiste. Se știe că, în ultima vreme, istoria constituie, peste hotare, terenul pentru promovarea unor falsificări, adesea grosolane, falsificări ce se fac prin specularea interesului mereu crescînd al cititorilor pentru genul istoric. Răspunsuri argumentate sîntem datori, de asemenea, să formulăm și în legătură cu prezentarea deformată a unor probleme ale istoriei noastre naționale în creația, mai veche sau mai nouă, chiar a unor istorici și cerce-

tători din țara noastră, care nu au pătruns suficient sensul adînc al materialismului istoric, care sînt robi uneori ai unor concepții eclectice, în care și marxismul este pe undeva, care nu au reușit să se desprindă complet de școala conceptuală în care s-au format, eforturile acestora trebuind a fi continuate cu mai mare asiduitate și ajutați în acest sens.

Față de asemenea stări de lucruri, în mai mică măsură, cercetătorii istoriei contemporane a României au reacționat pînă în prezent formulînd răspunsuri argumentate științific, răspunsuri care să se integreze organic în spiritul constructiv care caracterizează întreaga politică a partidului nostru și care să facă posibilă cunoașterea în afara hotarelor țării a istoriei culturii și a civilizației noastre.

Firește, răspunsul cel mai bun ce se poate da unor asemenea teze și concepții greșite îl constituie publicarea de către istoricii români a unor monografii și sinteze istorice în primul rînd pe problemele care formează obiectul unor asemenea comentarii eronate sau insidioase prezente în istoriografia din alte țări. În nici un caz, refugiul în factologie generatoare de obiectivism și pozitivism nu poate fi un răspuns și nici lucrările care înserează doar date și evenimente fără interpretări. Sintem datorii a ne pleca cu temeinicie asupra interpretării evenimentelor, a faptelor, pentru a le explica în cauzalitatea lor, în evoluția și finalitatea lor, cu suportul lor social-economic.

Interpretarea este un atribut al calității, al valorii lucrării, aceasta cerînd o solidă pregătire marxistă. De aici necesitatea unei mai mari exigențe față de fondul interpretativ materialist-istoric al lucrărilor noastre, nu numai de istorie contemporană.

Cercetarea istoriei epocii contemporane urmează să abordeze încă multiple aspecte, piste de investigare științifică fiind nenumărate, așa cum a rezultat și din expunerea sumară pe care am încercat s-o facem. Este adevărat că au apărut în anii puterii populare unele cărți, precum și numeroase articole, studii și referate, multe dintre ele adevărate contribuții. Ne lipsesc însă monografiile, operele de sinteză, ne lipsesc lucrări de anvergură. Ne lipsesc cărți privitoare la politica internă și externă a României în anii dintre cele două războaie mondiale, la istoria partidelor politice, la legislație, la cultura țării din acea perioadă. Se resimte lipsa unor lucrări complexe privitoare la crearea și rolul Partidului Comunist Român de-a lungul celor aproape cinci decenii de activitate, la luptele eroice ale clasei muncitoare, la conținutul nou al activității revoluționare desfășurate de mase după 23 August 1944.

Cu mai multă insistență, în ultima vreme, în lumina indicațiilor prețioase ale celui de-al IX-lea Congres al P.C.R., în spiritul indicațiilor conducerii de partid și de stat, ale tovarășului Nicolae Ceaușescu, o serie de cercetători au abordat cu curaj și cu bune rezultate o problemă majoră în lucrări de doctorat sau în volume special destinate tiparului.

Mai presus decît toate realizările la care ne-am referit și la care ne mai putem referi, mai presus decît toate lucrările, articolele și studiile care, odată apărute, au sporit și vor spori nemăsurat cunoașterea istorică,

se va înscrie însă editarea volumului al VI-lea al *Tratatului de Istoria României*, precum și a sintezei *Istoria Partidului Comunist Român*.

În fața istoricilor, a tuturor lucrătorilor din domeniul științelor sociale, noi și deosebite sarcini se ridică acum, când întregul nostru popor desfășoară o amplă activitate pe linia îndeplinirii obiectivelor luminoase stabilite de cel de-al X-lea Congres al Partidului Comunist Român. Importanța pe care o capătă în perspectivă cercetarea istorică, răspunderile pe care partidul le pune în fața lucrătorilor pe frontul istoric reies cu claritate din *Tezele Comitetului Central al Partidului Comunist Român pentru Congresul al X-lea al partidului*, în care se pune un accent deosebit pe „îmbunătățirea activității în domeniul cercetării istorice”. Numai „dezvoltînd și lărgind, de pe pozițiile concepției marxist-leniniste, studiul istoriei patriei noastre, a partidului comunist, a mișcării democratice și revoluționare”⁶, cei angajați în acest sector al cercetării vor binemerita un loc în frontul larg al activității ideologice din țara noastră.

Pentru cercetătorii înregimentați pe frontul științelor sociale, pentru istoricii culturii în toate manifestările ei, pentru istoricii evenimentelor politice și sociale în genere — ca, de altfel, pentru toate forțele antrenate în domeniul cercetării științifice —, documentele Congresului al X-lea al P.C.R., și în primul rînd raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu în cadrul congresului, au pus stringent sarcini de o deosebită actualitate și însemnătate. „Este necesar ca oamenii de știință din toate domeniile, și în primul rînd cei din domeniul cercetărilor tehnice, să înțeleagă că nu se pot prezenta cu fruntea sus în fața poporului decît în măsura în care prin activitatea lor aduc o contribuție tot mai mare la progresul general al societății”⁷ — se subliniază în raportul C.C. al P.C.R. prezentat la al X-lea Congres al partidului.

În mod firesc, în fața unor asemenea comandamente majore, o serie de întrebări ni se conturează tuturor celor angajați pe frontul cercetării istorice. În efortul uriaș desfășurat azi de societatea românească, de ce grad, sens și eficiență trebuie să fie contribuțiile noastre, ale istoricilor, pentru ca ele să se integreze progresului social? Cu ce preț poate cîștiga istoricul convingerea că este la înălțimea efortului muncitorului din uzină, al țaranului de pe ogor? Cum se convertesc documente vechi și analize noi în factorii de progres social? Iată numai cîteva dintre aceste întrebări care se ridică pentru noi, istoricii, în legătură cu modul în care putem răspunde chemărilor vibrante ce ne-au fost adresate prin documentele Congresului al X-lea al partidului.

Regăsim în întrebările pe care ni le pune chemarea la reflecție și efort continuu și disciplinat pe care ne-o adresează secretarul general al P.C.R. principala noastră rațiune de a fi, de a ne afirma în domeniul căruia îi consacram întreaga activitate.

⁶ *Tezele C.C. al P.C.R. pentru Congresul al X-lea al partidului*, Editura politică, București, 1969, p. 33—34.

⁷ Nicolae Ceaușescu, *Raport la cel de-al X-lea Congres al Partidului Comunist Român*, Editura politică, București, 1969, p. 52.

Important este ca în ansamblul științei istorice cercetarea să nu se piardă într-o lincezeală lipsită de orizont, într-o lene de a gândi schimbările profunde petrecute în ultimele decenii și în vremurile noastre, profundele mutații sociale ce au angrenat și angrenează în dialectica lor multiple și complexe transformări în cele mai diverse planuri și nivele ale vieții sociale.

Rezultatele concrete și utile societății — aceasta este exigența de azi și aceasta a fost exigența dintotdeauna pe care poporul a formulat-o cărțurilor sale. Trecutul românesc ne oferă în acest sens impunătoare exemple. Primii noștri umaniști, Ureche, Costin, Cantacuzino, nu și-au pierdut vremea comentînd poezi decadenți ai antichității; ei au căutat în izvoarele greco-latine cele mai vechi mărturii asupra originilor noastre și le-au înfățișat în cronic-manifeste ale latinității, continuității și drepturilor istorice românești. Primii noștri filologi, Samuel Micu, Șincai, Cipariu, n-au zăbovit pe sterile paradigme indo-germane, ci au stăruit cu eficiență asupra identității romanice a graiului românesc, încercînd, cei dinții, să-i hotărască științifice canoane. Primii noștri istorici moderni, Bălcescu, Kogălniceanu, nu au cercetat inutile genealogii ale claselor stăpînitoare, ci desfășurarea efortului consecvent neîntrerupt de căutare a unui loc cuvenit sub soare pentru vrednicul nostru popor. Cu prodigioasa lor putere de asociere și profunzime de reflecție, Onciul sau Pârvan nu au abordat în primul rînd ispititoare teme de istorie universală, ci problemele cele mai urgente ale istoriei naționale. Ei ar fi putut ataca cu ușurință subiecte de mai mare răsunset, care să le fi hărăzit o și mai mare audiență în lumea științifică străină contemporană lor. Au răspuns însă imperativului de a aduce în primul rînd o contribuție la progresul poporului lor.

În urma acestor reflecții putem noi oare răspunde afirmativ la marile întrebări pe care civilizația românească ni le-a pus în dezbateră majoră a celui de-al X-lea Congres al P.C.R.

Progresele înregistrate de știința istorică în ultimul pătrar de veac sînt incontestabile, și raportul tovarășului Nicolae Ceaușescu, alături de succesele obținute în general pe tărîmul cercetării științifice, le subliniază. Dar pot mărturisi toți cercetătorii că dincolo de tema lor, oricît de specială, morfologică, ermetică, păstrează în fața ochilor, ca obiectiv primordial, omul și societatea noastră de azi? Pot ei mărturisi că fiecare parcelă, obiect, text al trecutului care-i preocupă reprezintă pentru ei argument, învățătură și factor de formare pozitivă pentru omul contemporan? Că văd în fiecare creație materială sau spirituală lăsată de generațiile precedente o legătură vrednică de pus în lumină cu societatea socialistă a timpului nostru? Că istoria bogatelor manifestări ale înaintașilor o concepem cum se cuvine în lumina exigențelor imediate ale contemporanilor?

Analiza temeinică întreprinsă în raportul C.C. al P.C.R. și indicațiile tovarășului Nicolae Ceaușescu privind incidența socială nemijlocită a cercetării științifice pun o problemă primordială de conștiință tuturor celor angajați în acest domeniu. Trebuie să înțelegem că știința este o

latură inseparabilă a producției materiale, a progresului economic și social al țării noastre, a spus la congres secretarul general al partidului. Justificarea oricărei activități de cercetare este condiționată de integrarea ei în efortul colectiv al poporului, de progres economic, social, politic, cultural. Orice altă cercetare este un lux sau un capriciu pe care nu și-l poate îngădui o națiune angajată într-un efort creator de elevare istorică.

Devine un imperativ major, așadar, ca „știința să slujească în tot mai mare măsură societatea noastră, să contribuie la bunăstarea întregului nostru popor“⁸. Călăuziți de această hotărâre, istoricii, asemenea celorlalți oameni de știință, se vor putea totdeauna înfățișa cu fruntea sus în fața poporului.

Totodată o mare însemnătate pentru progresul științei istorice, ca, de altfel, pentru oricare alt domeniu al științei, o are — așa cum s-a subliniat în raportul prezentat de tovarășul Nicolae Ceaușescu — permanențizarea climatului favorabil schimbului de idei, confruntării de opinii.

Evident, sarcinile cercetării științifice în domeniul istoriei contemporane a patriei, în domeniul istoriei partidului comunist, a mișcării revoluționare și democratice din România — sarcini multiple și de mare însemnătate — își vor găsi soluționările conforme cu importanța mereu crescândă pe care această ramură a istoriei noastre naționale a dobândit-o și o dobândește în perspectivă.

Fără îndoială, anii care vor veni vor fi anii afirmării și mai puternice a creației istorice în țara noastră. Însuflețiți de hotărârile istorice ale celui de-al X-lea Congres al partidului comunist, cercetătorii istoriei contemporane a țării, ca, de altfel, ai întregii istorii, vor cerceta, scrie și adăuga noi pagini minunate în cartea de aur a patriei.

Conștienți de faptul că istoria reprezintă o forță activă importantă în realizarea prezentului nostru socialist și în lumina viitorului comunist, istoricii își exprimă hotărârea lor de a face din istorie, din învățămintele ei un mijloc de întărire a coeziunii de monolit a națiunii noastre socialiste în jurul partidului comunist, de apropiere a popoarelor, de întărire a păcii în lume.

Dr. GH. I. IONIȚĂ

⁸ Nicolae Ceaușescu, *Op. cit.*, p. 53.

O jumătate de veac de la marile bătălii greviste ale proletariatului din România (1919)

După înfăptuirea statului național unitar român au crescut în mod considerabil forța și rolul proletariatului în viața social-politică a patriei, capacitatea lui de a se situa în avangarda mișcărilor progresiste și revoluționare ale maselor populare. Lupta oamenilor muncii pentru rezolvarea democratică a marilor probleme ale țării a luat o amploare nemai-cunoscută pînă atunci în istoria poporului român.

Valul luptelor revoluționare din România anilor 1918—1920 reprezintă, prin forța, amploarea, profunzimea și consecințele sale multiple, o manifestare certă a maturității clasei noastre muncitoare de participare ofensivă la rezolvarea revoluționară a problemelor fundamentale ale societății românești, o prezență activă în marele front al avîntului revoluționar internațional. Lupta pentru o viață mai bună, pentru pămînt și libertăți democratice, pentru progres social, cu un puternic fond de solidaritate internațională, a exprimat conținutul principal al marilor bătălii de clasă din România acelor ani.

În 1919, acțiunile muncitorești, departe de a fi stăvilite, așa cum urmăriseră guvernul liberal și forțele sale represive la 13 decembrie 1918, s-au intensificat. După relatări oficiale, în 1919 au avut loc circa 250 de greve mari¹. Ele au fost generate de profunde cauze economice și social-politice, izvorite din condițiile concrete ale României din acel timp. „Muncitorii pretind — consemna programul Partidului Socialist din România din mai 1919 — că după război lumea socială să nu li se mai înfățișeze asemănătoare celei din ajun... Spiritul politic trebuie înnoit pînă la adîncurile sale. Mersul reformelor trebuie să se iutească”².

În spiritul acestor deziderate, la începutul anului 1919, acțiunile muncitorești erau îndreptate — la fel ca la sfîrșitul anului 1918 — împotriva claselor exploatare, care încercau să arunce povara grea a refacerii economice a țării, lovită de consecințele războiului, pe umerii maselor populare. Totodată clasa muncitoare milita pentru grabnice și adînci

¹ *Greva generală din România, 1920*, Editura politică, București, 1960, p. 94.

² *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, Editura politică, București, 1966, p. 205.

transformări social-politice, inclusiv pentru o legislație reală muncitoarească, schimbări reclamate de mersul înainte al României și imperios cerute de întregul popor român.

După o scurtă perioadă de refacere a forțelor muncitorești, reprimare cu brutalitate la 13 decembrie 1918, la începutul lunii februarie 1919 valul luptelor populare a început din nou să crească furtunos. Semnalul l-au constituit acțiunile de protest ce au avut loc cu prilejul înmormântării lui I. C. Frimu, decedat, în noaptea de 6—7 februarie, de pe urma bolii contractate în închisoare. La București, la chemarea socialiștilor, mii de muncitori au declarat grevă și, înfruntând măsurile teroriste ale autorităților, au participat la înmormintare. Pentru influența și puterea de atracție a mișcării muncitorești este semnificativ că la această manifestare s-au alăturat, în semn de protest contra măsurilor teroriste ale guvernului, numeroși cetățeni din alte păături sociale, chiar și unii politicieni burghezi din opoziție. Acțiuni similare, organizate de secțiunile partidului socialist, au avut loc și la Ploiești, Galați, Brăila, Turnu-Severin și în alte centre.

Reactivizarea mișcării muncitorești a determinat, în februarie 1919, reparația ziarului „Socialismul”, redeschiderea sălilor muncitorești din Capitală și alte localități, eliberarea unor participanți la evenimentele revoluționare anterioare, ceea ce a impulsionat mișcările muncitorimii. Astfel, în lunile martie-mai, la București metalurgiștii de la „Vulcan”, muncitoarele de la Pirotehnice, tipografii de la „Îndreptarea” și „Epoca” ș.a. au declarat grevă pentru mărirea salariilor în raport cu scumpetea; au loc greve ale muncitorilor de la căile ferate din Cluj, Brașov, Petroșani, Tirgu-Mureș, Arad etc., în timp ce la Galați, Brăila, Iași, Buzău muncitorii erau într-o stare de continuă agitație; la 21 martie declară grevă lucrătorii Șantierului naval din Turnu-Severin³.

Mișcarea muncitorească însă se resimțea de pe urma faptului că militanți de seamă ai partidului socialist și ai sindicatelor se aflau încă arestați în urma evenimentelor din 13 decembrie 1918. Acestora justiția de clasă le-a înscenat un proces, început la 15 martie 1919, care a stîrnit un val de indignare în întreaga țară. Adunarea generală a Secțiunii București a partidului întrunită în preajma procesului, în moțiunea adoptată, releva că socialiștii din Capitală „se solidarizează fără rezerve” cu militanții implicați în proces, văzînd în faptele ce li se impută întruchiparea „năzuințelor întregii muncitorimii organizate”⁴. În același spirit au fost adoptate moțiuni de solidarizare la întrunirile muncitorești din Iași, Ploiești, Galați, Brăila, Timișoara, Craiova, Turnu-Severin etc.

Pentru eliberarea conducătorilor muncitorimii s-au pronunțat toate elementele democratice ale societății românești — oameni politici, ziariști, artiști cu vederi de stînga, avocați progresiști, unii dintre ei aflați pe banca apărării. În urma acestei largi campanii de solidaritate, justiția burgheză a fost constrînsă să elibereze aproape totalitatea celor arestați; pa-

³ Arhivele statului Turnu-Severin, fondul Șantierul de construcții navale, dosarul nr. 25, 1918—1919, fila 13.

⁴ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 168.

tru militanți, în frunte cu Alecu Constantinescu, au fost însă condamnați la moarte în contumacie ⁵.

Era un semnal care mărturisea decizia claselor dominante de a folosi forța represivă maximă pentru a-și menține pozițiile; deocamdată valul luptelor politice era atât de puternic încît nu puteau recurge decît la acțiuni represive izolate. Pe stradă, în marile orașe, era stăpîină atunci muncitorimea. Grevele se succedau și-și lărgeau sfera de cuprindere pe planul tuturor întreprinderilor.

În cursul lunii aprilie 1919, grevele muncitorești au început să reapară pe scară locală. Se discuta chiar pregătirea unei greve generale. Alarmat de noua intensificare a mișcării muncitorești din țară, directorul Siguranței generale a statului raporta la 30 aprilie 1919: „La Direcția siguranței reiese că se face o intensă propagandă printre muncitori pentru pregătirea unei greve generale în întreaga țară. Grevele parțiale care au avut loc pînă în prezent sînt antemergătoare. În toate cuvîntările [socialiștilor — *n.n.*] se repetă aceeași îndrumare... «Dacă vreți să vă îmbunătățiți situația, dacă vreți să vă căpătați drepturile, hai să ne solidarizăm cu toții, din toate breslele. Solidarizarea tuturor este arma puternică cu care vom dobîndi drepturile noastre»“ ⁶.

În acest timp au crescut numericește organizațiile partidului socialist, care se transformă rapid într-un partid de masă, s-au dezvoltat puternic syndicatele. O expresie a caracterului de masă al mișcării muncitorești, a stării de spirit revoluționare a oamenilor muncii a constituit-o aniversarea zilei solidarității internaționale proletare prin întreruperea lucrului și organizarea unor mari întruniri și demonstrații. În articolul de fond al ziarului „Socialismul“ din 26 aprilie 1919 se arăta: „Anul acesta... ziua de 1 Mai are o însemnătate nouă. Nu mai este o simplă manifestare a muncii, care își strigă dreptul la viață, ci o manifestare a muncii pe cale de dezrobire“. Se apela la muncitori să întrerupă lucrul și să participe în număr cît mai mare la demonstrații pentru a arăta că „sîntem o forță de care va trebui să se țină seama de aici încolo, o putere care mîine va schimba înfățișarea țării, regenerîndu-o“.

În ziua de 1 Mai 1919, la București, peste 30 000 de muncitori au încetat lucrul, dintre care jumătate au participat la întrunirile și mitingurile organizate cu acest prilej de secțiunea locală a partidului socialist ⁷. În cuvîntul său la unul dintre mitinguri, Ilie Moscovici, secretarul partidului socialist, a declarat: „Azi ne bucurăm că socialismul a ajuns la înfăptuire în jumătate Europa. Din răsăritul pînă în mijlocul ei, 200 milioane de suflete serbează 1 Mai oficial, în timp ce în celelalte țări proletariatul e în fierbere și face un Mai grandios“ ⁸.

La Iași, consemna organul central de presă al socialiștilor români, de aproape 30 de ani de cînd se aniversează ziua de 1 Mai, această dată memorabilă a muncitorimii, „n-a fost aici sărbătorită în mod atît de impunător ca acum“ ⁹. Au încetat lucrul nu numai muncitorii, dar și funcțio-

⁵ Gh. Unc, C. Mocanu, *13 Decembrie 1918*, Editura politică, București, 1968, p. 144.

⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., dosarul nr. 2921, vol. I, filele 14—15.

⁷ „Socialismul“ din 3 mai 1919.

⁸ *Ibid.*

⁹ „Socialismul“ din 6 mai 1919.

narii ; proprietarii de mici ateliere și magazine au avut obloanele trase. La întrunirea de la sediul secțiunii au participat un mare număr de muncitori și alți cetățeni din oraș. De asemenea, la Ploiești, Cimpina, Turnu-Severin, Roman, Galați, Brăila, Sibiu, Petroșani, Lupeni, Timișoara și în alte localități, zeci de mii de oameni ai muncii au demonstrat pentru revendicări economice, pentru libertăți democratice, și-au afirmat solidaritatea cu Marea Revoluție din Octombrie și cu Revoluția proletară din Ungaria. Radicalizarea muncitorimii, remarcată în forța luptelor greviste, a manifestațiilor și demonstrațiilor de stradă se va repercuta și în evoluția organizațiilor proletariatului. Pentru organizarea și conducerea cu succes a luptei revoluționare se impunea ca o necesitate imperioasă unificarea partidului socialist. Pentru acest deziderat s-au pronunțat congresele și conferințele organizațiilor socialiste și sindicale regionale. La 19—20 ianuarie 1919 s-a întrunit la Sibiu Congresul reprezentanților organizațiilor social-democrate din Transilvania, ce a consfințit transformarea secțiunii române a Partidului social-democrat din Ungaria în Partidul social-democrat din Ardeal și Banat. Ca delegați au participat și reprezentanți ai Partidului socialist din vechea Românie. Congresul s-a declarat de acord cu poziția adoptată de socialiștii transilvăneni, care „la Adunarea națională din Alba Iulia, în concordanță cu voința întregului neam românesc, au votat pentru unirea tuturor românilor“, subliniind că „unirea poporului românesc într-un singur stat independent este o necesitate istorică, bazată pe dreptul de liberă dispoziție al tuturor popoarelor“¹⁰. Delegații prezenți la congres s-au pronunțat pentru unificarea partidelor socialiste din România.

Partidul socialist din România, prin declarația de la 13 februarie 1919, după ce a salutat „dezrobirea națională a poporului român din provinciile subjugate pînă acum“, angajindu-se să respecte „legămintele de unire hotărîte“, s-a pronunțat pentru constituirea unui singur partid, unit pe țară. Arătînd sarcinile partidului unic socialist, declarația releva că menirea lui va fi „să ducă înainte lupta clasei muncitoare din noua Românie spre realizarea idealului ei socialist de dezrobire de sub apăsarea burghezo-capitalistă. România nouă de astăzi trebuie să devină România socialistă de mîine“¹¹. Peste puțin timp, Comitetul Executiv Provizoriu al partidului a hotărît ținerea unui congres, a cărui menire era unirea într-un singur partid socialist a tuturor partidelor și grupărilor regionale din țară. În acest scop, conducerea partidului propunea ca înaintea congresului să se țină o conferință cu diferiți împuterniciți ai partidelor și grupărilor socialiste din țară pentru a se cădea de acord asupra programului și principiilor tactice ce urmau să stea la baza partidului socialist unic pe întreaga țară. Conferința, care a avut loc în zilele de 23—26 mai 1919, a votat programul Partidului socialist din România.

În program, după o succintă analiză a dezvoltării sociale pe plan mondial, se constata falimentul orînduirii capitaliste, subliniindu-se că „societatea omenească a intrat într-o nouă fază istorică, aceea a revoluției sociale“. Într-un capitol consacrat condițiilor economice, politice și

¹⁰ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921, p. 157.

¹¹ Ibidem, p. 166—167.

sociale ale României se prezenta dezvoltarea societății românești, subliniindu-se că „o dată cu dezvoltarea industriei s-a creat și în România un proletariat industrial, care, ca și proletariatul din țările înaintate, este o clasă revoluționară, chemată a-și îndeplini misiunea istorică în evoluția societății românești“. Programul preciza că Partidul Socialist din România, care prin firea lui se găsește în opoziție completă cu toate partidele politice burgheze, fie ele oricât de înaintate, este un partid revoluționar care urmărește desființarea exploatării sub orice formă pe calea cuceririi puterii politice și introducerii dictaturii proletariatului. Cu toate acestea, în contradicție cu celelalte puncte din program, la cererea elementelor social-democrate de dreapta din conducerea partidului, a fost inclusă teza reformistă că orînduirea socialistă se va „desemna“ și se va „preciza“ în „însăși societatea burgheză, printr-o înnoire adîncă a cadrelor și așezămintelor sale“¹². Era o abdicare de la „Declarația de principii“ din decembrie 1918.

Un pas înainte pe linia centralizării mișcării muncitorești din țara noastră l-a constituit formarea, în noiembrie 1919, pentru întreaga țară, a Consiliului General al partidului socialist și sindicatelor. Acesta a consfințit legăturile stabilite între organizațiile socialiste și sindicale din diferitele regiuni ale țării. Existența unei mișcări socialiste, cu un for conducător, cu principii comune, se va resimți pozitiv în dezvoltarea luptelor greviste ale clasei muncitoare, în perioada ce a urmat.

În 1919 s-a lărgit în mod sensibil baza de masă a partidului socialist. În tot cursul anului s-au dezvoltat secțiunile locale ale partidului și s-au creat noi și noi secțiuni și subsecțiuni în toate centrele muncitorești mari sau mici. Astfel, în Capitală, în afara secțiunii centrale, s-au constituit șapte secțiuni pe cartiere: „Grivița“, „13 Septembrie“, „Măgurele“, „Șerban Vodă“, „Laborator“, „Ovidiu“. Ulterior s-a mai creat secțiunea „Piscului“¹³. Secțiuni puternice ale partidului socialist acționau în Valea Prahovei, Galați, Brăila, Iași, Craiova, Turnu-Severin, Valea Jiului, Timișoara, Arad, Cluj etc.

Principalele secțiuni locale ale partidului socialist editau ziare proprii. Secțiunea locală Iași edita gazeta „Iașul socialist“, secțiunea Galați — „Nădejdea“, secțiunea Prahova — „Lupta socialistă“, secțiunea Turnu-Severin — „Oltenia socialistă“ etc. La Sibiu apărea gazeta socialiștilor ardeleni „Adevărul“, care după ce s-a mutat la Cluj și-a schimbat denumirea în „Tribuna socialistă“. Acolo unde, alături de români, trăiau și naționalități conlocuitoare, secțiunile socialiste au editat organe de presă și în limba maternă a acestora. De pildă, la Timișoara se publica gazeta de limba germană „Arbeiter Zeitung“, iar la Cluj cea de limba maghiară „Erdélyi Munkás“. Această rețea largă de publicații, inspirîndu-se din organul central al partidului socialist — „Socialismul“ —, a avut merite deosebite în luminarea maselor largi de oameni ai muncii, în antrenarea lor la lupta deschisă împotriva exploatării și asupririi.

O mare dezvoltare a luat-o încadrarea muncitorilor în sindicate. Chiar și în localitățile mai mici, cum era, de pildă, Ripiceni¹⁴ (județul Dorohoi, unde exista o fabrică de spirt) sau în Corabia (județul Olt), unde

¹² *Ibidem*, p. 202, 203, 205.

¹³ *Ibidem*, p. 285.

¹⁴ „Socialismul“ din 11 octombrie 1919.

funcționau întreprinderi mici, muncitorii s-au constituit în sindicate. De asemenea, o amploare pe care nu a cunoscut-o România antebelică a luat-o încadrarea funcționarilor în sindicate. Sindicatele pe profesii erau grupate în mari uniuni sindicale, dintre care cele mai importante erau: Uniunea sindicatelor și grupărilor sindicale ale muncitorilor căilor ferate și asimilați din transporturi din România, Uniunea lucrătorilor în metal, Uniunea lucrătorilor în fier și mobilă, Uniunea sindicatelor textile, Uniunea funcționarilor din comerț și industrie etc., toate afiliate la Comisia generală a sindicatelor. Pe linie verticală, în fruntea organizațiilor sindicale dintr-o localitate sau alta stăteau comisiile locale ale sindicatelor.

Sindicatele, organizate pe principiul luptei de clasă, militau pentru îmbunătățirea situației morale și materiale a clasei muncitoare prin ridicarea salariilor, scăderea orelor de muncă, prin crearea unor condiții de muncă optime în ceea ce privește securitatea și igiena întreprinderilor etc. Uniunile sindicale au editat numeroase gazete, ca „Muncitorul căilor ferate“, „Viața sindicală“, „Lemnarul“, „Munca grafică“, „Metalurgistul“, „Minerul“ etc., care sprijineau o breaslă sau alta de muncitori pentru ridicarea nivelului lor material și cultural.

A crescut numărul cercurilor Tineretului socialist. „Foaia tînărului“, transformată mai tirziu în gazeta „Tineretul socialist“, a jucat un rol însemnat în organizarea tineretului muncitoresc. În jurul Cercului tineretului muncitor din Capitală se polarizau și celelalte cercuri, înființate ulterior. În rîndul cercurilor tinerilor muncitori au intrat și tineri studenți. În București s-a constituit o grupare a studenților socialiști, urmată curînd de înființarea unei grupări la Iași¹⁵. Întrunită la București, la 10 august 1919, Conferința cercurilor Tineretului socialist din România a subliniat necesitatea unificării mișcării tineretului socialist într-o singură organizație pe țară.

În condițiile creșterii în amploare și combativitate a grevelor și a dezvoltării conștiinței muncitorilor, în multe întreprinderi din Capitală și din țară s-au creat consilii muncitorești, care cuprindeau delegații tuturor muncitorilor din întreprinderea respectivă. Existau astfel de consilii la întreprinderile metalurgice („Vulcan“, „Lemaître“, „Wolf“ din București), la C.F.R., Regie, la întreprinderile petroliere din Valea Prahovei („Româno-americană“, „Orion“, „Vega“ din Ploiești)¹⁶. Izvorite din condițiile concrete ale luptei revoluționare din țara noastră, consiliile muncitorești aveau menirea de a reprezenta pe muncitori în fața autorităților și patronilor, de a veghea felul în care patronii își respectă angajamentele în urma grevelor etc. Cercurile guvernante însă le considerau drept „embrion al socialismului“ și au declanșat o adevărată ofensivă pentru desființarea lor.

Ca urmare a reorganizării mișcării muncitorești, începînd cu vara anului 1919, are loc o nouă intensificare a valului acțiunilor revoluționare. Lupta grevistă a luat proporții nemaivăzute pînă atunci în istoria mișcării noastre muncitorești. Studiînd documentele vremii, se poate susține că în a doua jumătate a anului 1919 în Capitală și în restul țării nu a fost zi în care să nu se fi produs o grevă sau o manifestație muncitorească.

¹⁵ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1916—1921*, p. 173.

¹⁶ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 96, dosarul nr. 195, filele 260—268.

Acțiunile muncitorești s-au caracterizat printr-o serie de particularități în această parte a anului. În prima linie a bătăliilor greviste s-au situat detașamentele înaintate ale muncitorimii : metalurgiștii, ceferiștii, petroliștii și minierii. A sporit enorm numărul grevelor de solidaritate, ceea ce reflecta o creștere sensibilă a conștiinței de clasă a muncitorimii. „Nici-odată — scria „Socialismul“ din 21 august 1919 — muncitorimea noastră n-a dat dovadă de o solidaritate așa de întinsă și de o hotărâre atât de mare ca acum“. O altă caracteristică a constat și în organizarea grevelor pe ramuri industriale, pe orașe, pe regiuni, pe scară națională.

Prima grevă de amploare, cu caracter general pe ramură de producție, a fost greva ceferiștilor începută la 25 mai și durind pînă la 15 iunie și care a antrenat peste 20 000 de muncitori. Feroviarii au luptat cu dîrzenie pentru îndeplinirea revendicărilor lor, deși autoritățile claselor dominante prevedeau că, în caz de grevă, lucrătorii aparținînd întreprinderilor statului vor fi mobilizați. Au intrat în grevă ceferiștii din București, Ploiești, Craiova, Turnu-Severin, Brăila, Galați. Autoritățile, speriate de amploarea mișcării greviste la o întreprindere a statului de o însemnătate atât de mare, au trecut la represalii, aducînd în gări pe mecanici și fochiști sub escortă pentru a-i sili să conducă trenurile. S-a recurs la numeroase arestări, s-au interzis adunările greviștilor. Dar, în ciuda interdicțiilor, feroviarilor, mai uniți ca oricînd, țineau adunări și organizau gărzi împotriva spărgătorilor de grevă, continuîndu-și lupta. Dîrzenia și solidaritatea lor au dus la succesul grevei. Astfel, lucrătorii de la C.F.R. au obținut sporuri de salarii de 60%, o indemnizație anuală pentru locuințe și ziua de lucru de 8 ore¹⁷. Legiferarea zilei de muncă de 8 ore într-o ramură atât de importantă a stimulat ridicarea unită a muncitorilor pentru același deziderat și în celelalte fabrici și uzine din țară.

La foarte scurtă vreme de la greva muncitorilor ceferiști, în ziua de 2 iulie, au intrat în grevă aproape 25 000 de muncitori petroliști din Valea Prahovei, ceea ce a reprezentat semnalul grevelor și în alte întreprinderi din Ploiești și din împrejurimi. Relatînd despre greva generală din Valea Prahovei, gazeta „Socialismul“ scria la 20 iulie 1919 : „Întreaga regiune petroliferă e ca și moartă... Schelele, rafinăriile, atelierele mecanice, uzinele electrice ale căror zgomote nu mai conteneau, s-au oprit în fața voinței de neclintit a muncitorimii, care-și cere și acolo dreptul la viață“.

Greva generală a petroliștilor a izbucnit ca urmare a refuzului societăților petroliere de a satisface revendicările muncitorilor : ziua de muncă de 8 ore, minimum de salariu, recunoașterea consiliilor muncitorești. Ea a însemnat o ciocnire directă între proletariatul român și marile trusturi străine (engleze, americane, franceze), care dețineau poziții dominante în industria petrolieră. Gazeta „Chemarea“ aprecia greva celor aproape 25 000 de greviști din Valea Prahovei drept „cea mai mare și mai importantă manifestație a proletariatului din cele care s-au produs pînă acum în țară“¹⁸ ; iar ziarul de nuanță burghezo-democratică „Izbinda“ relata la 24 august 1919 : „Pe cît ne putem aminti este primul caz în țară

¹⁷ „Socialismul“ din 19 iunie 1919.

¹⁸ „Chemarea“ din 17 iulie 1919.

cînd un număr atît de mare de muncitori părăsesc lucrul și stau aproape două luni cu brațele încrucișate“.

Acționarii marilor întreprinderi petroliere s-au decis să reziste și să nu satisfacă revendicările juste ale muncitorilor. Ei au avut sprijinul statului burghez, care, prin autoritățile sale, a trecut la măsuri represive ca : închiderea sedilor muncitorești, militarizarea muncitorimii din industria petrolieră, arestarea militanților socialiști și sindicali etc. Aceste măsuri ale organelor represive nu au reușit să înfrîngă voința de luptă a muncitorimii. Nici spectrul înfometării muncitorilor cu care patronii amenințau, considerînd că aceasta îi va determina să reia lucrul, nu a fost de natură a îngenunchea proletariatul petrolist.

Planurile lor au eșuat însă în fața solidarității în luptă a muncitorimii petroliste și a concursului larg pe care l-a primit din partea tuturor lucrătorilor organizați din țară. De pildă, la un miting al muncitorilor greviști ținut la Ploiești, C. Mănescu, secretarul comisiei locale a sindicatelor, le-a adus la cunoștință „hotărîrea muncitorimii din Capitală, Brăila, Galați, pe unde a fost, ca să dea tot sprijinul grevei din regiunea petroliferă, spre a vărsa salariul pe o zi, pe o săptămînă“¹⁹. Și într-adevăr, în afară de muncitorii din localitățile menționate, au trimis ajutoare lucrătorii din Iași, Turnu-Severin, Brașov, Cluj, Arad, Constanța, Reșița și celelalte centre ale țării. Muncitorii din diferite orașe au luat sub îngrijire copiii greviștilor. Relatînd despre această puternică solidaritate muncitorească, ziarul „Chemarea“ scria : „Cei 25 000 greviști au zilnic cite 25 000 de piini în mod gratuit, au aproape un milion de lei subscriși de muncitorimea din întreaga țară și zilnic se trimit greviștilor de către organizațiile sindicale sume însemnate de bani... Copiii greviștilor sînt încredințați tovarășilor lor spre întreținere ; în acest scop s-au și trimis cîteva sute de copii în Capitală la diferiți muncitori care s-au oferit a ține pe socoteala lor proprie odraslele muncitorilor petroliști“²⁰. Se crease în România un larg front al solidarității proletare, pe care clasele exploata-toare nu-l puteau rupe, cu atît mai mult cu cît el se încadra în largul front al solidarității internaționale, căruia guvernele țărilor capitaliste se străduiau cu disperare să-i opună rezistență.

Grație dirzeniei mînistate în această încheștare de clasă, solidarității de care s-au bucurat din partea întregului proletariat din România, muncitorii petroliști au reușit, după aproape două luni de luptă, să smulgă trusturilor petroliere introducerea zilei de muncă de 8 ore, sporirea salariilor, recunoașterea sindicatelor și consiliilor muncitorești.

Paralel cu grevele generale desfășurate pe ramuri industriale, în a două jumătate a anului 1919, orașele și chiar localitățile mai mici din țara noastră au fost cuprinse de ample mișcări greviste. În frunte s-a situat muncitorimea din Capitală, care, în lunile iulie-august, a părăsit aproape în totalitatea ei lucrul, manifestînd pentru revendicări economice și general-politice. Se aflau în grevă muncitorii metalurgiști de la „Vulcan“, „Wolf“, „Haug“, „Lemaître“, „Chiriac“, „Budik“, lucrătorii de la atelierele C.F.R., Arsenalul armatei, R.M.S., S.T.B., Pirotehnie, tăbăcarii, lemnarii, morarii etc.²¹. Obiectivele acestor greve erau atît econo-

¹⁹ „Socialismul“ din 8 august 1919.

²⁰ „Chemarea“ din 10 august 1919.

²¹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 28, dosarul nr. 4 338, fila 214.

mice cît și politice : mărirea salariilor, ziua de lucru de 8 ore, recunoașterea consiliilor muncitorești și a sindicatelor, recunoașterea libertății de întrunire a muncitorilor ș.a. Toate aceste revendicări revin mereu în grevele din 1919—1920, pentru că ele nu erau cucerite dintr-o dată în toate locurile și pentru că, acolo unde patronii și autoritățile le recunoșteau la un moment dat, peste citva timp căutau să le suprimе. Cît despre revendicarea mării salariilor, ea se relua mereu din cauza creșterii neîncetate a prețurilor.

Greva muncitorilor metalurgiști din Capitală, cu unele întreruperi, a durat aproape două luni. Cu ei s-au solidarizat și muncitorii sucursalelor marilor fabrici metalurgice din țară. Astfel au declarat grevă lucrătorii sucursalelor „Wolf“ din Constanța și Giurgiu. Muncitorimea aparținând altor bresle a sprijinit pe metalurgiști, toate produsele fabricilor în grevă fiind boicotate în întreaga țară²². Cu metalurgiștii din București s-au solidarizat muncitorii metalurgiști din Sibiu, care au declarat grevă la începutul lunii octombrie. Ei au prezentat și un memoriu cu revendicări proprii. Astfel, greva metalurgiștilor din Capitală a luat tot mai mult caracterul unei greve generale pe ramură de producție. În cele din urmă, ea s-a soldat cu victoria muncitorimii ; patronii au fost nevoiți să acorde lucrătorilor un spor de 30% la salariu.

Printre marile greve din toamna anului 1919 se înscriu și cele ale muncitorilor docheri din porturile Galați și Brăila pentru majorarea salariului și reglementarea muncii, cu care s-au solidarizat muncitorii de la Șantierul naval din Turnu-Severin. Greva aceasta a durat peste trei săptămîni. Ziarul „Telegrama“ (Brăila) din 9 septembrie 1919 arată că „grevele au ajuns să se producă atît de des, încît, dacă se socotesc toate grevele din ultimul timp, erau mai multe zile de grevă decît de lucru“. La 4 septembrie au declarat grevă, din cauza lipsei de alimente, lucrătorii minelor de aur din Baia Mare, iar în octombrie muncitorii portuari din Constanța pentru ziua de muncă de 8 ore, sporirea salariilor etc. ; greva s-a încheiat cu victoria muncitorilor²³.

În șirul acestei „epidemii de greve“, cum se exprima o gazetă a vremii, mai trebuie menționate cele de la stabilimentele industriale din Iași („Textila“, Nicolina etc.), greva muncitorilor Fabricii de postav din Buhuși, încetarea lucrului la Șantierul naval din Turnu-Severin. Cu deosebită forță s-a declanșat, în decembrie 1919, greva generală din Piatra Neamț. Au intrat în grevă aproape 3 000 de muncitori aparținînd celor șase întreprinderi forestiere din localitate, în timp ce armata era gata să intervină. Relevînd cauzele grevei, în manifestul secțiunii Piatra Neamț a partidului socialist se arăta : „Sînt șase zile de cînd lucrătorii tuturor fabricilor de cherestea din Piatra Neamț nemaiputînd suporta mizeria ce o îndurau au declarat grevă... În toată țara muncitorimea lucrează 8 ore și are fixat un minimum de salariu. La noi se lucrează 12 ore pe prețuri de foame“²⁴.

Către sfîrșitul anului 1919, muncitorii din Valea Jiului s-au ridicat la luptă. Mișcarea a fost declanșată de situația disperată în care se aflau minerii. După cum rezultă dintr-o telegramă a conducerii sindicatelor mi-

²² „Socialismul“ din 25 octombrie 1919.

²³ „Socialismul“ din 16 noiembrie 1919.

²⁴ „Piatra socialistă“ din 7 decembrie 1919.

niere, circa 14 000 de mineri (împreună cu familiile lor 40 000 de suflete) nu fuseseră aprovizionați cu făină timp de trei săptămîni, nu aveau pîine și alte alimente de strictă necesitate²⁵. Direcțiunea minelor, în loc să se preocupe de ameliorarea situației materiale a muncitorilor, concomitent cu refuzul de a majora salariile, a respins și cererea muncitorilor de a se introduce plata cu ora în locul plății în acord și de a acorda concedii plătite²⁶. Refuzul direcției de a satisface revendicările muncitorilor a provocat o puternică grevă care a cuprins majoritatea întreprinderilor miniere. Greva izbucnită în ziua de 13 noiembrie 1919 la Petrila și la Petroșani a cuprins un număr de 4 600 de muncitori²⁷. Rezultatul a constat în faptul că o însemnată parte a revendicărilor a fost satisfăcută.

Șirul marilor acțiuni din cursul anului 1919 s-a încheiat în decembrie cu greva lucrătorilor de la S.T.B. din Capitală, care a dus la stagnarea transportului în București. Setebiştii revendicau : ziua de lucru de 8 ore, mărirea salariilor, reprimirea personalului concediat, recunoaşterea consiliului muncitoresc și a împuternicirii acestuia „de a trata cu direcțiunea orice diferend”. Pentru a intimida pe greviști, autoritățile au adus trupe. Un muncitor a fost împușcat. Întreaga Capitală a fost răscolită de mari mișcări de solidaritate cu greviștii setebişti, care și-au împus o parte însemnată din cerințele lor.

Trebuie menționat că acțiunile greviste ale principalelor detașamente ale proletariatului din ramurile de bază ale industriei au ridicat la luptă și muncitorii din micile întreprinderi, chiar din cele mai neînsemnate localități.

Paralel cu viguroasa luptă a clasei muncitoare pentru îmbunătățirea condițiilor economice și social-politice, în cursul anului 1919 s-au înregistrat trei mari acțiuni cu caracter politic pe scară națională : greva politică din 21 iulie, de solidaritate cu Rusia sovietică și revoluția proletară din Ungaria ; greva politică din 3 noiembrie, de protest împotriva alegerilor parlamentare arbitrare ; greva din 26 decembrie, de solidaritate cu luptele din 13 decembrie 1918 (stil vechi). Ele au demonstrat cu pregnanță că muncitorimea milita nu numai pentru revendicările sale proprii, ci pentru interesele întregului popor român, pentru progres social.

Greva generală politică din 3 noiembrie 1919 s-a desfășurat sub lozinca apărării și lărgirii libertăților democratice. După cum se știe, pentru această lună s-au fixat primele alegeri parlamentare pe scară națională, pe baza noii legi electorale. Campania electorală s-a desfășurat sub guvernul condus de generalul Arthur Văitoianu, care, deși se considera „imparțial”, sprijinea vădit pe liberali, în timp ce forțele de stînga erau supuse la măsuri represive, îndreptate în primul rînd împotriva socialiștilor. Aceștia erau împiedicați să-și desfășoare campania electorală în special la sate, erau arestați, maltratați, împiedicați să ia cuvîntul ca să expună programul partidului socialist. În aceste condiții, Congresul extraordinar al partidului socialist, care și-a desfășurat lucrările în zilele de 13—14 octombrie 1919 la București, a hotărît abținerea de la alegeri și organizarea unei greve generale demonstrative de protest împotriva te-

²⁵ „Socialismul” din 31 decembrie 1919.

²⁶ *Pagini din trecutul de luptă al muncitorimii hunedorene. 1914—1944*, Muzeul regional Hunedoara—Deva, 1966, p. 91.

²⁷ *Ibid.*

rorii electorale. Greva generală politică din 3 noiembrie a cuprins pe muncitorii din București, Iași, Ploiești, Cîmpina, Brăila, Galați, Turnu-Severin, Piatra Neamț, Bacău etc. Numai în Capitală au părăsit lucrul peste 40 000 de muncitori. Ziarele nu au apărut, tipografiile refuzând tipărirea lor. În timpul grevei au avut loc manifestații, la care s-au adoptat rezoluții de protest împotriva cenzurii, stării de asediu și a curților marțiale, pentru alegeri libere, pentru amnistie și demobilizare. Caracterul politic al acestei greve, desfășurarea ei pe scara întregii țări dovedeau posibilitatea muncitorimii de a întreprinde acțiuni de amploare menite să înfrunească direct problemele vieții politice.

La 26 decembrie 1919, cu prilejul comemorării unui an de la luptele din 13 decembrie 1918, a avut loc în majoritatea centrelor muncitorești din țară o altă grevă generală, însoțită de mari demonstrații împotriva terorii guvernului burghezo-moșieresc, pentru libertăți democratice. Manifestații de o amploare deosebită au avut loc la București, însoțite de o grevă generală; peste 50 000 de muncitori au părăsit lucrul, „bătrini și tineri, femei și fete, toți muncitorii sau lucrătorii din marele arsenal al muncii celei adevărate“. Ei au „străbătut străzile Capitalei, cîntînd și manifestînd...“, după care au depus coroane pe mormintele martirilor teroarei brătieniste²⁸. Într-o notă informativă a autorităților din județul Prahova se sesiza că, „vineri 13/26 decembrie, muncitorii de la toate societățile petrolifere din Cîmpina și Poiana, în urma unui semnal de sirenă, au încetat lucrul... și în corpore pe fabrici și ateliere, unii avînd stegulețe mici roșii de hîrtie și cîntînd cîntece socialiste ca «Internaționala» și «La luptă» au venit la Casa poporului pentru a ține un miting de protestare contra celor petrecute la 13 decembrie 1918“²⁹. Atare greve și demonstrații au mai avut loc la Iași, Galați, Brăila, Turnu-Severin etc.

De altfel, înseși grevele muncitorimii din diverse ramuri, locale sau generale, aveau și un pronunțat caracter politic, fiind îndreptate împotriva regimului de exploatare, contra claselor dominante, a căror forță era slăbită astfel încît să nu mai poată repeta represaliile sîngeroase din 13 decembrie 1918.

Dovedindu-se o forță politică înaintată, profund patriotică, clasa muncitoare și-a manifestat totodată solidaritatea și sprijinul activ față de lupta proletariatului internațional. În șirul acestor acțiuni, un deosebit ecou l-a avut greva generală politică din 21 iulie 1919, de solidaritate cu Rusia sovietică și cu revoluția proletară din Ungaria. Această viguroasă acțiune a fost un răspuns la apelul Internaționalei a III-a, Comunistă, care s-a adresat proletariatului internațional în vederea organizării unei greve politice demonstrative de sprijinire a celor două revoluții proletare.

În ziua de 21 iulie 1919, la apelul partidului socialist și al sindicatelor, au intrat în grevă zeci de mii de muncitori din București, Ploiești, Cîmpina, Iași, Bacău, Galați, Brăila, Buzău, Turnu-Severin, Craiova, Reșița, Timișoara și din multe alte localități. Comentînd succesul grevei din Capitală, ziarul „Adevărul“ scria: „Imensele fabrici care o înconjoară

²⁸ „Izbînda“ din 29 decembrie 1919.

²⁹ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 79, dosarul nr. 7 488, fila 43.

(Capitala — *n.n.*) nu au funcționat. Nici o sirenă nu s-a auzit. Nu au funcționat deasemeni nici Atelierele căilor ferate, nici Uzina de gaz, și electricitate, nici Regia; tramvaiele nu au circulat pe nici una din linii... Localurile au avut pe ziua de ieri obloanele trase³⁰. Greva generală a fost însoțită de întruniri, la care militanți ai secțiunilor locale au vorbit despre semnificația grevei internaționale, despre locul internaționalismului proletar în teoria și practica mișcării socialiste. La grevă au aderat și unele pături ale micii burghezii, care au văzut în acțiunile muncitorești acea forță ce militează cu consecvență pentru democrație și progres. Relatînd amploarea acestei acțiuni politice a muncitorimii române, un ziar al vremii consemna: „Greva generală care a avut loc ieri a luat proporții la care nimeni nu s-ar fi așteptat“³¹.

Acțiunile muncitorești din anul 1919 s-au caracterizat printr-o durată și combativitate fără precedent în trecutul de luptă al clasei muncitoare din România. De pildă, așa cum s-a arătat, greva generală a petroliștilor s-a prelungit pe o perioadă de două luni; aceeași durată au avut și acțiunile metalurgiștilor din Capitală; luptele ceferiștilor din vara anului 1919 au încetat numai după aproape trei săptămîni etc. Amplele acțiuni muncitorești au cuprins și răscolit zeci și sute de mii de muncitori de pe întregul cuprins al țării. Semnificativ în acest sens este faptul că numai la București la grevele generale pe țară din 3 noiembrie și 26 decembrie 1919 au participat aproape 100 000 de muncitori. Aceste greve, atît prin numărul participanților cît și prin dîrzenia manifestată în înțeleștarea de clasă cu burghezia, au constituit o școală politică vie pentru zeci și sute de mii de oameni ai muncii.

Opinia publică democratică a urmărit cu încredere și simpatie lupta clasei muncitoare pentru deziderate sociale, deoarece ele corespundeau întru totul propriilor sale convingeri. De pildă, gazeta „Socialismul“, relatînd despre greva din 21 iulie 1919, sublinia că aceasta a avut „o excelentă opinie publică și, în general, și o bună presă“. Aceasta se explică prin aceea că, se scria în continuare, „clasele mijlocii, nemulțumite și ele adînc de incapacitatea guvernanților, au văzut în acțiunea hotărîtă a muncitorilor singura armă în stare (aceste clase neputînd reacționa energetic și solidar) de a determina o îmbunătățire a situației generale și deci și a lor“³². Impresionat de viguroasa mișcare socială a clasei muncitoare din vara anului 1919, scriitorul progresist Gala Galaction scria: „Ceea ce marii profeți socialiști au prevăzut și anunțat se apropie de îndeplinire... E destul să trăiești aproape de poporul tău, e destul să-l înțelegi și să-l iubești ca să ți se destăinuiească sufletul cel nou al vremii“³³.

În condițiile puternicelor lupte de clasă, masele muncitoare se îndreptau în număr tot mai mare spre organizațiile socialiste, sindicale și de tineret. Numărul membrilor partidului s-a ridicat la sfîrșitul anului 1919 la peste 100 000; sindicatele cuprindeau 200 000 de muncitori; au crescut sensibil organizațiile de tineret. Pentru influența și popularitatea

³⁰ „Adevărul“ din 23 iulie 1919.

³¹ „Dimineata“ din 23 iulie 1919.

³² „Socialismul“ din 25 iulie 1919.

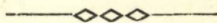
³³ „Socialismul“ din 7 iulie 1919.

partidului socialist este semnificativ că, deși s-a abținut de la alegerile parlamentare din noiembrie 1919, totuși în unele județe alegătorii au votat pe candidații socialiști, care înregistraseră listele înainte de a se hotări abținerea. Astfel au fost trimiși în parlament 7 deputați socialiști, printre care Gh. Cristescu, Al. Dobrogeanu-Gherea, Ilie Moscovici. Pentru prima oară după dezorganizarea partidului la sfârșitul secolului al XIX-lea, s-a putut auzi din nou în parlamentul României cuvântul socialiștilor.

Luptele muncitorești din anul 1919 au impus desființarea stării de asediu și a cenzurii în București și în alte orașe, retragerea gărzilor militare din întreprinderi, recunoașterea organizațiilor muncitorești. Datorită acestor acțiuni, clasa muncitoare a obținut introducerea zilei de lucru de 8 ore, o oarecare sporire a salariilor, limitarea sau desființarea amenzilor, îngrădirea concedierilor arbitrare, acordarea de alocații etc.

Bătăliile de clasă din 1919 s-au încadrat în amplul avânt revoluționar care a cuprins România în anii 1918—1920. Acest avânt a mers pe linie ascendentă, culminând cu greva generală din octombrie 1920. În focul acestor lupte revoluționare se plămădea viitorul partid marxist-leninist din țara noastră, Partidul Comunist Român.

Dr. GHEORGHE UNC

Cercul de studii sociale din București

Anii 1883—1884 au marcat în istoria mișcării muncitorești din România trecerea cercurilor socialiste, apărute cu un deceniu în urmă, pe pozițiile ideologice ale marxismului. Această transformare, care coincidea în timp cu apropierea cercurilor socialiste, formate din tineri intelectuali, de mișcarea revendicativă a proletariatului, este strâns legată de două evenimente petrecute în sinul tinerei mișcări socialiste: apariția la Iași, în aprilie 1884, a publicației „Revista socială”, cel mai important organ teoretic de presă al mișcării socialiste din România de la sfârșitul secolului al XIX-lea, și înființarea la București a primului cerc de studii sociale, denumit sugestiv „Drepturile omului”. Atît revista socialistă ieșeană, cît și Cercul de studii sociale din București au marele merit de a fi desfășurat o bogată activitate de răspîndire a ideilor socialiste, de a fi depus însemnate eforturi pentru fundamentarea teoretică marxistă a mișcării socialiste din țara noastră și, prin aceasta, de a fi jucat un rol însemnat în procesul de formare a conștiinței de clasă și de maturizare ideologică a proletariatului român.

Cercul de studii sociale „Drepturile omului”¹ de pe lîngă Cercul socialist din București s-a constituit la mijlocul lunii noiembrie 1884, ca rezultat al strădaniilor unor tineri intelectuali animați de idei socialiste și care, în cea mai mare parte, făcuseră cunoștință cu noua concepție încă din anii anteriori, fie ca membri ai Cercului socialist din București, al cărui organ de presă în anul 1883 fusese gazeta „Emanciparea”, fie în cali-

¹ Preluînd o informație apărută în ziarul „Românul” din 12 decembrie 1884 în care era semnalată înființarea la București a Cercului de studii sociale „Drepturile omului”, I. C. Atanasiu consideră că acesta a fost constituit în luna decembrie 1884, apreciere care s-a încetățenit în literatura de specialitate (vezi: I. C. Atanasiu, *Mișcarea socialistă (1881—1900)*, Editura „Adevărul” [f. a.], p. 16). Existența cercului este însă relevată de gazeta ieșeană „Lupta”, condusă de G. Panu, încă din noiembrie 1884. „S-a constituit în București un grup de tineri pentru discutarea chestiunilor sociale. Toate chestiunile vor fi tratate prin conferințe. Localul, data începerii, precum și modul de introducere al străinilor (al publicului auditor — *n.n.*) se vor anunța în curînd” (vezi „Lupta”, anul I, nr. 55 din 28 noiembrie 1884). Activitatea propagandistică propriu-zisă a început la 9 decembrie 1884.

tate de componenți ai grupului de studenți socialiști români, care editase în același an la Paris și apoi la Bruxelles publicația „Dacia viitoare”. Între membrii fondatori ai cercului găsim pe : C. Mille, C. C. Bacalbașa, C. A. Filitis, Emil Frunzescu, Al. G. Radovici. Curînd aveau să li se adauge I. C. Atanasiu, Ioan G. Radovici și alții. Sediul său se afla în sala Franzelaru, situată pe Calea Rahovei colț cu str. Sfinții Apostoli, într-o clădire care în mod obișnuit servea drept școală de dans și care cu prilejul întrunirilor cercului era amenajată în mod special. Era „o sală mare, foarte mare, înaltă în tavan, luminată prin ferestre numeroase și largi, prin care pătrundea lumina vioaie a unui generos soare de iarnă. La un capăt al sălii o masă mare acoperită cu un postav roșu ; scaunele, care în timpul lecțiilor de dans erau modest așezate de-a lungul pereților, acum se înșirau în linii paralele și bine ordonate cu fața spre masă, iar pe pereți cîteva steaguri roșii, și în fund o mare pancartă albă pe care se citea cu litere mari, negre : Cercul de studii sociale *Drepturile omului*”².

Aici și-a început activitatea Cercul de studii sociale. Inițial, aceasta consta în organizarea de conferințe și expuneri care dezvoltau teme de natură socială, economică, morală, destinate unui cerc larg de intelectuali socialiști sau de simpatizanți ai mișcării socialiste, abordate însă de pe poziții marxiste. De cele mai multe ori, în sală se aflau, alături de tineri socialiști, numeroși scriitori, artiști, literați, studenți, elevi de liceu, care, deși nu făceau parte din mișcarea socialistă, se simțeau totuși atrași de tematica expunerilor și, mai ales, de noutatea modului de abordare a problematicii sociale, astfel că de multe ori sala se dovedea neîncăpătoare pentru numărul celor dornici să asculte conferințele³.

Începînd de la 1 februarie 1885, Cercul de studii sociale și-a extins activitatea de propagandă prin editarea organului de presă „Drepturile omului”, primul cotidian socialist din istoria mișcării noastre muncitorești.

Înființarea Cercului de studii sociale „Drepturile omului” și, mai ales, activitatea sa de propagandă au stîrnit un deosebit ecou în cercurile politice și în presa vremii. Și, dacă elementele democrate, al căror purtător de cuvînt în această perioadă era ziarul „Românul”, au privit cu simpatie acțiunile tinerilor socialiști din București, iar în coloanele ziarului au apărut știri și comentarii privind desfășurarea acestor acțiuni, elementele reacționare atît din tabăra liberală cît și din cea conservatoare au organizat o adevărată campanie de denigrare și calomniere la adresa inițiatorilor cercului în coloanele organelor de presă ale celor două partide — „Voința națională”, „L'Indépendance roumaine”, „Poporul”. Mai mult chiar, au fost luate și măsuri administrative împotriva unor categorii de salariați ai statului care frecventau întrunirile cercului. „Aflăm pozitiv — scria la 7 februarie 1885 ziarul „Drepturile omului” — că s-au dat ordine tuturor funcționarilor de la ministere și autorități ca sub pedeapsă de excludere din funcțiuni să nu mai asiste la conferințele Cercului

² I. C. Atanasiu, *Op. cit.*, p. 16.

³ *Ibid.*

studiilor sociale". Prin intermediul organului lor de presă, membrii cercului au protestat cu tărie „contra acestui nou atentat la libertatea graiului și a cugetării”⁴.

Cu toate acestea, Cercul de studii sociale a continuat cu regularitate să organizeze conferințe în sala Franzelaru. Ultima conferință s-a ținut la 10 martie 1885, după care ciclul de expuneri a fost sistat⁵. Activitatea de propagandă a cercului a continuat însă în paginile cotidianului „Drepturile omului”.

Cu toată bogata sa activitate, Cercul de studii sociale „Drepturile omului” din București n-a suscitāt pînă în prezent în mod special atenția istoriografiei marxiste⁶. Explicația acestei situații nu poate consta doar în insuficiența materialului documentar, ci în aceea că, în diferite materiale, problema activității de propagandă socialistă prin conferințe și expuneri a fost pusă doar în legătură cu existența P.S.D.M.R. De altfel, atunci cînd s-a cercetat activitatea de răspîndire a ideilor socialiste în perioada începuturilor mișcării muncitorești din România, autorii s-au limitat în special la analiza acțiunilor propagandistice desfășurate prin intermediul presei socialiste, al broșurilor și al altor tipărituri. Așa se explică și faptul că, în timp ce activitatea Cercului de studii sociale a rămas necercetată, organul său de presă „Drepturile omului” a constituit obiect al cercetării⁷.

Activitatea Cercului de studii sociale a debutat la sala Franzelaru în ziua de 9 decembrie 1884 cu conferința intitulată *Ce este socialismul?*, ținută de Paul Scortșeanu. Apoi, săptămînal, duminica, se organiza cîte o asemenea expunere. În total, în perioada 9 decembrie 1884 — 10 martie 1885 s-au prezentat 14 conferințe. La începutul fiecărei întruniri se alegea un președinte, fie dintre membrii cercului, fie dintre participanții din afara cadrelor acestuia.

Conferințele abordau o problematică complexă, corespunzătoare atît scopului propus de organizatorii lor — desfășurarea unei intense acțiuni de propagandă și educație marxistă în rîndurile intelectualității animate de idei socialiste sau de alte convingeri politice — cît și eterogenității auditoriului.

Tematicii diverse îi corespundea o mare varietate de idei înaintate, ce se înscriau pe linia progresului social. Trebuie să arătăm însă că, alături

⁴ „Drepturile omului”, anul I, nr. 5, din 7 februarie 1885.

⁵ I. C. Atanasiu indică ziua de 15 martie drept data suspendării ciclului de conferințe (Op. cit., p. 35).

⁶ Din vechea istoriografie, succinte relatări privind crearea și activitatea Cercului de studii sociale „Drepturile omului” din București întîlnim în lucrările cu caracter memorialistic și istoric scrise de I. C. Atanasiu, C. C. Bacalbașa și C. Titel Petrescu, foști participanți la mișcarea socialistă din România (vezi I. C. Atanasiu, *Mișcarea socialistă, 1881—1900*; C. C. Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. I (1871—1884), București, 1927 și vol. II (1885—1901), București, 1928; C. Titel Petrescu, *Socialismul în România*, Biblioteca socialistă, București, [f.a.]).

⁷ Vezi studiul introductiv la publicația socialistă cotidiană „Drepturile omului”, în *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 387—402.

de idei socialiste, uneori și acestea interpretate în mod simplist, la modul general, fără referiri directe la realitățile țării, apar unele idei ce nu depășeau limitele radicalismului burghez. De asemenea, ideile socialiste care, în ansamblu, predominau în cadrul expunerilor de la sala Franzelaru coexistau alături de teze anarhiste, narodnice, față de care membrii cercului manifestau toleranță. Aceasta s-a datorat în principal stadiului incipient de existență al mișcării noastre socialiste, aflată într-o perioadă în care abia se contura trecerea cercurilor socialiste pe pozițiile marxismului.

Încercînd o analiză a tematicii conferințelor ținute la Cercul de studii sociale, vom constata că ele abordau de regulă două categorii de probleme. Din prima categorie fac parte chestiunile stricte ale mișcării socialiste, ce constau în explicarea principiilor socialismului științific așa cum erau ele înțelese de către respectivii conferențieri.

În cea de-a doua categorie intră conferințele pe teme de interes general abordate însă de pe pozițiile învățaturii marxiste. Textul acestor conferințe nu s-a păstrat, astfel încît pentru analiza conținutului lor singurul material documentar aflat la îndemînă îl constituie scurtele rezumate publicate în coloanele ziarului „Românul” (pentru primele conferințe) și ale cotidianului „Drepturile omului” (pentru conferințele ținute în februarie-martie 1885). Unele dintre aceste conferințe ne sînt doar semnalate în coloanele presei sau în amintirile publicate ulterior de unii dintre foștii membri ai cercului. Din fericire, rezumatele celor mai interesante conferințe au fost publicate, astfel încît ne putem face o părere despre nivelul de abordare și înțelegere a problemelor fundamentale ale socialismului științific de socialiștii români și, prin urmare, putem aprecia stadiul de dezvoltare al mișcării în această perioadă.

Suficient de buni cunoscători ai scrierilor lui Marx și Engels pentru perioada în care activau, membrii Cercului de studii sociale care au ținut conferințe la sala Franzelaru, și în special C. Mille, au relevat în expunerile lor, în lumina învățaturii marxiste, cîteva probleme de bază, și anume: viziunea mișcării socialiste în problema proprietății asupra mijloacelor de producție, deosebirea de esență dintre socialismul utopic și socialismul științific, revoluția ca metodă de înlăturare a orînduirii capitaliste și instaurare a orînduirii socialiste, viabilitatea socialismului și a mișcării socialiste în România.

Dezbătînd pe larg problema proprietății asupra mijloacelor de producție, membrii Cercului de studii sociale aveau în vedere în special chestiunea proprietății asupra pămîntului. Era firesc, întrucît agricultura reprezenta ponderea principală în producția materială a țării, iar țărănimea, marea majoritate a populației. La 10 decembrie 1884, C. Mille a expus conferința *Proprietatea din punct de vedere istoric*, care a reprezentat punctul de plecare în dezvoltarea acestei teme de maximă importanță pentru mișcarea noastră socialistă. Aceasta pentru că Mille a făcut în cuprinsul conferinței sale un istoric al proprietății în apusul Europei (cu referiri directe la scrierile economice ale lui Marx privitoare la depose-

darea de pământ a țăranilor din Anglia și Scoția⁸), precum și un istoric al proprietății pământului din România (cu referire la principalele legiuri agrare începînd cu așezămîntul lui Mihai Viteazul). Demonstrînd în încheiere falsitatea teoriei economiștilor burghezi după care „individualitatea proprietății stă în strîns raport cu civilizația omenirii” și declarînd totodată că „socialiștii sînt pentru proprietatea colectivă”⁹, Mille lasă cîmp deschis viitoarelor dezbateri pe aceeași problematică.

Subiectul a fost reluat de C. C. Bacalbașa în cuprinsul conferinței sale *Despre proprietatea individuală și proprietatea colectivă*. El analizează, pe de o parte, marea proprietate funciară, iar pe de altă parte mica proprietate țărănească. În ceea ce privește marea proprietate, el consideră că ea reprezintă principala cauză a înrăutățirii continue a situației maselor țărănești („Marea proprietate sărăcește și nimicește cu totul pe muncitor”). Deși pe un ton mai mult declarativ decît analitic, afirmația lui Bacalbașa corespundea întru totul situației reale, ea fiind confirmată atît de realitățile vremii cit și de evoluția ulterioară a problemei agrare în România, în cadrul căreia marea proprietate s-a dovedit a fi principala generatoare a tuturor răscoalelor țărănești de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Mai ar tîc se dovedește a fi conferențiarul atunci cînd se referă la mica proprietate țărănească. Analizînd-o, el scoate în evidență cîteva dintre caracteristicile principale ale acesteia: întinderea neîndestulătoare a loturilor, tendința de fărîmîțare a acestora prin moștenire sau înstrăinare silită, imposibilitatea obținerii unor recolte bogate datorită lipsei de vite de muncă, inventar agricol, semințe selecționate etc.; în același timp subliniază caracterul ciuntit, lipsit de eficiență al diferitelor legiuri agrare. Referindu-se la legea pentru vînzarea de loturi de pământ din domeniile statului votată în 1881, el arăta că această măsură nu poate nici pe departe rezolva problema agrară, dat fiind faptul că de ea nu beneficiau „decît un număr foarte mic de țărani și încă cei care au deja o mică avere, iar masa cea mare tot calică va rămîne”. „Prin această lege — conchidea Bacalbașa —, proprietatea mare vrea să-și asigure un punct de rezim în clasa muncitoare, să creeze o seamă de oameni gata a apăra proprietatea individuală și a se opune revendicațiunilor mării mulțimi de proletari”¹⁰.

Toate aceste considerente îl determină pe C. C. Bacalbașa să se declare pentru realizarea proprietății colective asupra pământului, singura cale care „înlătură cele două mari neajunsuri ale mării și ale micii proprietăți individuale, adică asigură și soarta muncitorului, asigură și înflorirea agriculturii. Asigură soarta muncitorului căci fiecare dintre dinșii va fi stăpîn pe produsul integral al muncii sale, adică se va folosi de tot ceea ce a produs; asigură și înflorirea agriculturii căci proprietatea devenind toată mare, pământul va fi cultivat după ultimele descoperiri

⁸ „Românul”, anul XXVIII, din 18 decembrie 1884.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ „Drepturile omului”, anul I, nr. 18, din 22 februarie 1885.

ale științei, marile și costisitoare mașini vor fi procurate și întrebuințate, pășunile vor fi ale muncitorilor“¹¹.

Chestiunea proprietății în general și a proprietății asupra pământului în special a fost atinsă tangențial și în conferința inaugurală ținută la Cercul de studii sociale de Paul Scorțeanu și intitulată *Ce este socialismul?* Acesta, după ce constată că stăpânirea pământului și a tuturor instrumentelor de producție de către clasa moșierească neproductivă „este o mare nedreptate, pentru cuvîntul că nimeni n-a creat pământul și că mijloacele de muncă sînt produsul științei, care este socială iar nu individuală“, încearcă a da un răspuns întrebării : de unde provin în realitate supraabundența clasei moșierești și lipsa țărănimii. Și, „servindu-se de teorema lui Marx“, după cum relevă „Românul“, conferențiarul ajunge la încheierea că „aceasta provine din munca neplătită a țăranului. Capitalul clasei stăpînitoare reprezintă în adevăr muncă omenească, însă munca altora“. De la această constatare și pînă la concluzia necesității realizării proprietății colective asupra pământului nu mai era decît un pas : „O asemenea stare de lucruri nemaiputînd să dureze va trebui neapărat ca proprietatea să treacă în mîinile celor ce o fac să valoreze și ca muncitorii să se folosească de tot fructul muncii lor“¹². Conferențiarul încearcă și o formulare concretă a poziției socialiștilor față de problema proprietății, pe care o definește drept „unica reclamațiune fundamentală a socialismului... — trecerea proprietății în mîna muncitorilor și, atît ca dreptate cît și ca folos general, înlocuirea proprietății individuale prin proprietatea colectivă“¹³.

La rîndul său, Al. G. Radovici, în conferința ținută la 27 ianuarie 1885, susținea ideea necesității realizării proprietății colective asupra mijloacelor de producție în general și asupra proprietății pământului în special. Considerînd-o însă un obiectiv mai îndepărtat al mișcării socialiste, el propune și o soluție de moment, menită a ameliora situația țărănimii și care ar consta în „concedarea domeniilor statului comunelor rurale“¹⁴.

Larga dezbatere purtată la Cercul de studii sociale „Drepturile omului“ în jurul problemei agrare, și mai ales al problemei proprietății asupra pământului, s-a limitat la formularea unor poziții de principiu, fără a se căuta formele și metodele de înlăptuire a acestui deziderat. Dar, deși viziunea asupra posibilității de realizare a proprietății comune asupra pământului nu este expusă în mod clar, se poate considera că membrii cercului nu puteau depăși în acea perioadă concepția municipalizării pământului, care consta în trecerea fondului funciar în competența unor organisme de autoadministrare locală, comunele, de la care țăranii să aren-

¹¹ *Ibid.*

¹² „Românul“, anul XXVIII, din 12 decembrie 1884.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ „Drepturile omului“, anul I, nr. 2, din 2 februarie 1885.

deze pământul, teorie acceptată și de Gherea în cunoscuta sa lucrare *Ce vor socialiștii români*¹⁵.

Desigur, aceasta nu era o modalitate de rezolvare a problemei agrare care să răspundă aspirațiilor țărănimii, ci doar căutări ale socialiștilor într-o perioadă în care concepția lor în principalele probleme ale vieții social-economice și politice ale țării abia se cristaliza și făcea primii pași pe făgașul interpretării marxiste a realităților din România de la sfârșitul veacului trecut.

În cadrul conferințelor ținute la Cercul de studii sociale s-a abordat și problema deosebirii de esență dintre socialismul utopic și socialismul științific și a superiorității celui din urmă. La 24 februarie 1885, C. Mille a făcut o întreagă expunere consacrată acestei teme. Bazându-se pe lucrările lui Marx și Engels în care aceștia fac referiri la socialiștii utopici de la începutul secolului al XIX-lea, Mille întrevade deosebirile dintre socialismul utopic și socialismul științific pornind de la condițiile social-economice care au generat cele două teorii. Astfel, în timp ce socialiștii utopici „au plecat în afară de realitate, au fost utopici tocmai pentru faptul că organizațiunea capitalistă a societății era în fașă și, prin urmare, observațiunea lor trebuia să fie incompletă“, Marx și Engels, făuritorii teoriei socialismului științific, activînd într-o perioadă de puternică dezvoltare a capitalismului, au putut sesiza că producția capătă din ce în ce mai mult un caracter social, în timp ce repartiția continuă să fie individuală, generînd astfel o contradicție de neîmpăcat ce nu putea fi înlăturată decît prin înlocuirea orînduirii capitaliste cu orînduirea socialistă, sistem social capabil „să socializeze și distribuțiunea“¹⁶. De aceea, conchide Mille, în timp ce socialismul utopic „credea că transformarea societății trebuie făcută pentru cuvîntul că ea nu e dreaptă“, socialismul științific „arată cum această transformare a societății se impune prin puterea condițiunilor economice“¹⁷.

În conferința sa, C. Mille recunoaște însă socialiștilor utopici meritul de a fi făcut o critică ascutită societății capitaliste și de a fi reprezentat prin aceasta precursorii întemeietorilor socialismului științific.

Conferențiarul de la sala Franzelaru s-au pronunțat și cu privire la modalitatea de înfăptuire a societății socialiste. Demn de remarcat este faptul că, într-o etapă timpurie a dezvoltării mișcării noastre muncitorești, socialiștii români erau relativ bine edificați asupra celor două căi de trecere la societatea socialistă — calea pașnică, parlamentară, și calea luptei insurecționale —, ca și asupra împrejurărilor care ar fi făcut posibilă utilizarea uneia sau alteia dintre aceste căi. Astfel, în expunerea sa din 17 februarie 1885, C. C. Bacalbașa sublinia că trecerea la societatea socialistă „ar fi de dorit să se facă pe cale pașnică; dovezile istorice

¹⁵ C. Dobrogeanu-Gherea, *Ce vor socialiștii români*, Iași, 1886, p. 120. Vezi și *Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România*, Editura politică, București, 1969, p. 27.

¹⁶ „Drepturile omului“, anul I, nr. 22, din 27 februarie 1885.

¹⁷ *Ibid.*

însă, precum și interesele claselor burgheze vor face însă peste putință această soluțiune și totul lasă a se vedea că marea transformare socială a societății se va face prin revoluțiune”¹⁸.

Socialiștii români au căutat să fundamenteze în cadrul ciclului de conferințe amintit viabilitatea socialismului și a mișcării socialiste în România. Revelatoare în această direcție apare chiar prima conferință, în care Paul Scorțeanu, pornind de la adevărul fundamentat teoretic în scrierile lui Marx și Engels că „societatea în care se va dovedi că muncitorii nu-și satisfac pe deplin primele trebuinți, pe cînd cei care se dedau la îndestularea trebuințelor vieții s-ar afla în îmbelșugare, acea societate în mod nedrept și anormal va fi constituită”, constată că „societatea românească tocmai în așa stare se află”¹⁹. Se sesizează prezența în România a condițiilor obiective pentru dezvoltarea mișcării muncitorești, între care la loc de frunte se aflau existența și tendințele de dezvoltare ale proletariatului (mai ales a celui agricol), generate de „stăpinirea individuală a proprietății monopolizată de clasa improductivă”²⁰. Dar, ca o consecință a persistenței în gîndirea socialiștilor români a unor idei narodnice, conferențiarul vede în mod greșit în proletariatul agricol clasa socială menită a lupta pentru înlăturarea orînduirii capitaliste și instaurarea orînduirii socialiste. Abia ceva mai tîrziu, într-un articol publicat în „Drepturile omului”, Constantin Mille relevă rolul istoric al proletariatului industrial de luptător pentru făurirea societății socialiste²¹. La aceleași concluzii ajunge și Al. G. Radovici, care în conferința intitulată *Proletariatul agricol* respinge teoria inexistenței proletariatului în România și deci și a lipsei de viabilitate a socialismului în țara noastră, pornind tot de la analiza situației țărănimii, mai precis a proletariatului agricol. De altfel, în întreaga perioadă de început a mișcării socialiste din România, socialiștii vedeau în țărănime un element de bază al mișcării revoluționare și, în consecință, își îndreptau cu precădere atenția asupra ei.

Din ciclul de conferințe care abordează teme de interes general, capabile să capteze atenția unor cercuri largi de intelectuali din interiorul sau din afara mișcării socialiste, cu deosebire atrag atenția cele referitoare la libertate, legislație, învățămînt, morală, familie. De remarcat că, în analiza tuturor acestor teme, se pornește de la condițiile social-economice ale țării, adică așa cum se recomandă în lucrările întemeietorilor socialismului științific; totodată, aceste conferințe, străbătute de puternice accente de critică socială, cuprind și punctele de vedere ale socialiștilor în problemele aflate în dezbatere, prefigurînd în acest fel revendicările cu caracter general-democrat ce vor fi înscrise în toate programele mișcării socialiste de pînă la primul război mondial.

Încurajați de succesul pe care-l dobîndiseră conferințele de la sala Franzelaru, inițiatorii Cercului de studii sociale au considerat necesar să

¹⁸ „Drepturile omului”, anul I, nr. 18, din 22 februarie 1885.

¹⁹ „Românul”, anul XXVIII, din 12 decembrie 1884.

²⁰ *Ibid.*

²¹ „Drepturile omului”, anul I, nr. 29, din 7 martie 1885.

extindă propaganda socialistă în pături tot mai largi, depășind astfel limitele expunerilor accesibile unor cercuri restrinse de intelectuali. S-a luat, așadar, hotărârea editării unui cotidian socialist, ca organ de presă al cercului, singurul în măsură să asigure o mai largă popularizare a ideilor marxiste. Începea cu aceasta cea de-a doua etapă a activității Cercului de studii sociale, caracterizată prin intensificarea eforturilor sale în vederea pătrunderii și răspândirii ideilor socialiste în rîndurile muncitorilor și ale țăranilor.

Noul organ socialist de presă, apărut la 1 februarie 1885, purta, ca și Cercul de studii sociale, denumirea de „Drepturile omului”²². El a rezultat din transformarea săptămînalului cu același nume, care apărea sub conducerea lui C. A. Filitis, în cotidian socialist. Apariția sa era anunțată în ziarul „Românul” încă de la 23 decembrie 1884, însoțită de precizarea că noua publicație „va lupta pentru revendicarea drepturilor politice și mai cu seamă sociale”²³.

Ca și Cercul de studii sociale, cotidianul „Drepturile omului” era destinat nu numai socialiștilor, ci și simpatizanților mișcării socialiste, precum și elementelor democrate ale epocii. El se adresa, de asemenea, maselor largi de muncitori și țărani prin articole, știri și comentarii scrise special la nivelul înțelegerii acestora. De asemenea, ca și Cercul de studii sociale, ziarul își recruta colaboratorii atât dintre socialiști cît și din rîndurile unor persoane cu alte vederi politice²⁴, dar care se situau pe pozițiile democratismului și ale radicalismului burghez. După sistarea ciclului de conferințe de la sala Franzelaru, cotidianul socialist „Drepturile omului” a rămas singurul mijloc prin intermediul căruia își desfășura activitatea de propagandă Cercul de studii sociale.

²² Cotidianul socialist „Drepturile omului” a avut o existență deosebit de zbu-ciumată. În perioada 1 februarie—5 noiembrie 1885, el apare zilnic, purtînd subtitlul : „Organ politic-social-cotidian”. Din comitetul de redacție făceau parte : C. C. Bacalbașa, Al. Brăescu, C. A. Filitis, Emil Frunzescu, C. Mille, Ioan Nădejde, Al. G. Radovici și Paul Scorțeanu. Între 5 noiembrie și 11 decembrie 1885, ziarul apare săptămînal, cu subtitlul „Organ socialist săptămînal”, apoi își încetează temporar activitatea. Revine cu seria a II-a de la 15 septembrie la 6 decembrie 1888 ca „Organ cotidian al democrației sociale”, după care se transformă în „Organ săptămînal al democrației sociale”. La 3 aprilie 1889 dispare definitiv. Pe întreg parcursul apariției seriei a II-a, prim-redactor a fost C. Mille.

²³ „Românul”, anul XXVIII, din 23 decembrie 1884. La 13 ianuarie 1885, membrii Cercului de studii sociale au lansat în paginile gazetei „Lupta” din Iași un apel „Către cititori”, în cuprinsul căruia se sublinia că viitoarea publicație va vedea lumina tiparului pentru „a-și spune cu nepărtinire părerile sale asupra tuturor chestiunilor politice la ordinea zilei și mai cu seamă asupra marilor chestiuni sociale care agită lumea modernă și pe care ziarele deja existente le tratează prin tăcere. În coloanele sale, asupriții vor afla nu numai un loc, o tribună de pe care să-și strige țării nedreptățile ce îndură, dar chiar niște apărători sinceri și nestrămutați” („Lupta”, anul II, nr. 5, din 13 ianuarie 1885).

²⁴ Astfel, chiar din primul număr, cotidianul „Drepturile omului” s-a bucurat de colaborarea literară a lui Barbu Ștefănescu-Delavrancea, cu povestirea *Sorcova* (vezi „Drepturile omului”, anul I, nr. 1, din 1 februarie 1885).

În paginile ziarului „Drepturile omului“ au apărut materiale semnate de C. Mille, C. C. Bacalbașa, C. A. Filitis, Paul Scorțeanu, Al. G. Radovici și de alți membri ai Cercului de studii sociale, precum și de I. Nădejde și C. Dobrogeanu-Gherea (cu pseudonimele N. Ionescu și Spartacus), în care era expusă poziția socialiștilor români în principalele probleme care frământau societatea românească de la sfârșitul veacului trecut : problema agrară, problema națională, problema luptei pentru drepturi și libertăți democratice etc. Și-au găsit, de asemenea, locul probleme specifice ale mișcării muncitorești : necesitatea creării partidului politic al clasei muncitoare din România, lărgirea propagandei socialiste prin popularizarea lucrărilor lui Marx și Engels și a scrierilor socialiste autohtone, definirea poziției socialiștilor față de partidele politice ale claselor dominante și de monarhie, dezbateri privind tactica mișcării și altele. Ziarul a luat poziție față de starea de mizerie în care se aflau clasa muncitoare și țărănimea, a demascat abuzurile proprietarilor de fabrici și ateliere și ale moșierilor și arendașilor, deschizând în acest scop rubrici speciale ²⁵.

Deși a popularizat, pe lângă idei marxiste, și unele idei confuze — anarhiste, narodnice sau de esență liberal-burgheză —, datorită lipsei unității de vederi și divergențelor de ordin ideologic ce existau între membrii Cercului de studii sociale, cotidianul socialist „Drepturile omului“ a avut o însemnată contribuție în procesul trecerii cercurilor socialiste pe pozițiile marxismului. Încetarea apariției sale la 3 aprilie 1889 a reprezentat în fapt și încetarea existenței Cercului de studii sociale „Drepturile omului“ din București.

În afara acestor forme de acțiune, Cercul de studii sociale și-a făcut cunoscute existența și activitatea și cu prilejul altor manifestări concrete organizate în cursul anului 1885. Dintre acestea, trei au reținut cu deosebire atenția opiniei publice românești și ele trebuie consemnate ca atare. În ordine cronologică, amintim în primul rând faptul că de numele Cercului de studii sociale este legată una dintre primele manifestări internaționaliste ale socialiștilor români : comemorarea la 6/18 martie 1885 a Comunei din Paris.

Pregătirile pentru aniversarea a 14 ani de la proclamarea Comunei din Paris ²⁶, pe atunci unica sărbătoare a mișcării socialiste internaționale, au început cu mult timp înainte. La 28 februarie 1885, ziarul „Drepturile omului“ anunța intenția membrilor Cercului de studii sociale de a sărbători Comuna printr-o întrunire la sala Dacia : „Miercuri 6/18 martie [1885], întâmplându-se 14 ani de la proclamarea Comunei din Paris, membrii Cercului de studii sociale vor serba această aniversare printr-un banchet fră-

²⁵ Vezi, pe larg, expunerea problematicii abordate de ziarul „Drepturile omului“ și aprecierea rolului său în istoria începuturilor mișcării muncitorești din România, în *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I (1865—1900), partea I (1865—1889), p. 387—402.

²⁶ Prima încercare de sărbătorire a Comunei din Paris de către socialiștii români a avut loc la Iași la 6/18 martie 1881, fiind reprimată de autoritățile locale.

țesc. Toți cei hotărâți a lupta pentru independența Comunei și voiesc a lua parte la această serbare, sînt rugați a se înscrie la redacțiunea ziarului *Drepturile omului*²⁷. Alături de C. Mille, Paul Scorțeanu, C. C. Bacalbașa și Emil Frunzescu, din comitetul de organizare făcea parte și Vintilă C. A. Rosetti.

După mărturisirile unor participanți la întrunirea de la „Dacia” din 6/18 martie 1885²⁸, ca și din relatările cuprinse în paginile „Drepturilor omului” se poate desprinde concluzia că serbarea Comunei a constituit o reușită pe planul afirmării tinerei mișcări socialiste române. În cursul întrunirii „s-au primit telegrame de felicitare și asociere la sărbătorire din partea mai multor tovarăși de idei din Craiova, Iași, Tulcea, Fălticeni etc., care au fost primite cu aplauze călduroase”²⁹, s-au trimis telegrame de salut ziarelor socialiste pariziene „Le Cri du peuple” și „La Bataille”, precum și socialiștilor italieni. Aceasta denotă, pe de o parte, faptul că la acea dată răspîndirea ideilor socialiste era destul de largă, cuprinzînd centre urbane numeroase (în afară de București și Iași este menționată existența unor „tovarăși de idei” la Craiova, Tulcea, Fălticeni, precum și la Botoșani și Piatra Neamț)³⁰, iar pe de altă parte dovedește legăturile internaționaliste ale socialiștilor români cu socialiștii din Franța și Italia.

La întrunire au ținut cuvîntări, în care au evocat semnificația evenimentelor revoluționare din timpul existenței Comunei din Paris, socialiștii C. Mille, Emil Frunzescu, C. C. Bacalbașa. Au mai vorbit Vintilă C. A. Rosetti și Barbu Ștefănescu-Delavrancea.

Organul Cercului de studii sociale, ziarul „Drepturile omului”, a rezervat, la rîndul său, numărul din 7 martie 1885 aproape în întregime Comunei din Paris. Dintre materialele publicate, două atrag cu deosebire atenția: editorialul *Comuna din Paris*, semnat de C. Mille, și articolul *18 martie*, apărut sub semnătura redacției. Și unul și celălalt fac la început istoricul pe scurt al proclamării și al activității Comunei pînă la înăbușirea ei de către trupele reacțiunii. În aceste materiale, socialiștii dovedesc o profundă înțelegere a sensului major al luptei proletariatului francez la 1871. Dar, ceea ce este mai important, ei sesizează și uriașa însemnătate a Comunei pentru mișcarea socialistă internațională: verificarea practică a justetei tezei marxiste despre revoluție ca formă și mijloc de înlăturare a orînduirii capitaliste și instaurare a unei orînduiri sociale superioare — orînduirea socialistă, precum și despre forța socială menită a aduce la îndeplinire această necesitate istorică — proletariatul. „Socialismul — scria „Drepturile omului” la 7 martie 1885 — nu poate să piară, el fiind forma necesară a vieții viitoare a omenirii și pentru că proletariatul, poporul muncitor este clasa chemată să aducă la viață această idee. La 18 martie 1871 poporul muncitor al Parisului a arătat că el înțe-

²⁷ „Drepturile omului”, anul I, nr. 23, din 28 februarie 1885.

²⁸ I. C. Atanasiu, *Op. cit.*, p. 39—40; C. C. Bacalbașa, *Op. cit.*, vol. II, p. 4.

²⁹ „Drepturile omului”, anul I, nr. 30, din 8 martie 1885.

³⁰ „Drepturile omului”, anul I, nr. 31, din 9 martie 1885.

lege această uriașă misiune ce-i dă istoria“. Această înțelegere clară a misiunii istorice a clasei muncitoare, arătau socialiștii, conferă aniversării Comunei sensul profund de sărbătoare a proletariatului din întreaga lume. „De aceea — continuă ziarul — și noi socialiștii români sărbătorim această dată. De pe malurile Dunării, din mijlocul poporului în suferință și apăsător, noi trimitem salutarile noastre proletariatului universal, sperând că în curând va veni ziua când poporul muncitor al țării noastre va înțelege că proletariatul parizian s-a luptat pentru întreaga omenire și deci și pentru dînsul și va înscrie ziua de 18 martie între marile sale sărbători populare“.

Tînăra mișcare socialistă de la București, al cărei purtător de cuvînt în anii 1884—1885 a fost Cercul de studii sociale, și-a afirmat în mod puternic prezența și la moartea ilustrului revoluționar pașoptist și om de stat democrat C. A. Rosetti, survenită la 8 aprilie 1885. Prin intermediul organului lor de presă, „Drepturile omului“, membrii Cercului de studii sociale au luat parte la doliul întregii democrații române, puternic lovită prin dispariția unuia dintre cei mai fervenți susținători ai săi. Ei au evocat meritele lui Rosetti în procesul de făurire a statului național român modern, în promovarea idealurilor de libertate și dreptate socială și, mai ales, intensa activitate desfășurată pe tărîm teoretic de marele dispărut, alături de alți gînditori progresiști și revoluționari — ca N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, C. Bolliac —, care a avut drept urmare crearea unui climat favorabil răspîndirii ideilor socialiste. „Const. A. Rosetti — scria cotidianul „Drepturile omului“ la 11 aprilie 1885 — prin tendințele lui umanitare și prin pozițiunea ce ocupa a înlesnit avîntul socialismului în țara noastră“. Și acum, ca și cu alte prilejuri, socialiștii își revendicau dreptul de moștenitori ai celor mai bune tradiții de luptă ale generațiilor trecute, între care la loc de frunte se situau tradițiile revoluționare pașoptiste, declarîndu-se gata „a duce mai departe opera începută, dîndu-i însă în același timp de bază ideile științifice moderne care constituie socialismul“³¹.

La înmormîntarea lui C. A. Rosetti a participat și o delegație a Cercului de studii sociale și a redacției ziarului „Drepturile omului“, avînd în frunte steagul roșu, desfășurat pentru întîia dată într-o ceremonie publică ca emblemă a mișcării socialiste. „Ce mîndri călcăm noi, cei tineri — își amintea ulterior unul dintre participanții la ceremonie —, sub cutele steagului roșu, și cu cîtă admirațiune priveam pe mîndrul nostru stegar care era C. C. Bacalbașa“³². Dintr-un alt izvor contemporan aflăm că, la cererea familiei Rosetti, sicriul a fost transportat pe umeri pînă la criptă de redactorii „Drepturilor omului“ și un grup de lucrători tipografici³³. Era un ultim omagiu adus aceluia care militase întreaga viață

³¹ „Drepturile omului“, anul I, nr. 56, din 11 aprilie 1885.

³² I. C. Atanasiu, *Op. cit.*, p. 38.

³³ C. C. Bacalbașa, *Op. cit.*, vol. II, p. 9; „Drepturile omului“, anul I, nr. 58, din 12 aprilie 1885.

pentru triumful principiilor libertății și democrației. Era însă în același timp și o recunoaștere a eforturilor depuse de socialiști în direcția continuării operei începute de democrații revoluționari de la 1848.

În august-septembrie 1885, membrii Cercului de studii sociale „Drepturile omului” din București s-au alăturat campaniei de protest desfășurată în întreaga țară împotriva expulzării din România, la cererea autorităților austro-ungare, a unor români transilvăneni, autorii unui manifest iredentist ³⁴, prin care românii din Transilvania erau îndemnați să iasă din pasivitate, să ia armele în mîini și să se răscoale contra stăpînirii maghiare. „Aceste manifeste, tipărite cu litere roșii — consemna C. C. Bacalbașa — au fost expediate cu poșta în Ungaria, o parte din ele au rămas în țară, unde au fost tipărite, spre a fi trimise treptat în Ardeal și Banat ³⁵.

Membrii Cercului de studii sociale au comentat în organul lor de presă conținutul manifestului, considerîndu-l drept foarte important și util „prin aceea că sfătuiește pe românii subjugăți a părăsi calea luptei pașnice și a începe lupta cu arma în mînă” ³⁶, înfierînd totodată atît presiunile diplomatice ale Austro-Ungariei pentru expulzarea autorilor manifestului cît și actul reprobabil al autorităților române. Împreună cu alți reprezentanți ai presei democratice din Capitală, redactorii „Drepturilor omului” au fost prezenți în seara zilei de 4 septembrie 1885 la sediul ziarului „Românul”, unde au semnat o moțiune de protest contra expulzării. Totodată membrii cercului au participat și la marea întrunire a cetățenilor din București ținută la 7 septembrie 1885, la care au aprobat atît moțiunea de protest împotriva „nedreptății ce se comite prin expulzarea de pe teritoriul țării a fraților noștri români” ³⁷, cît și propunerile privind crearea unui comitet menit, pe de o parte, a procura ajutoare expulzaților lipsiți de mijloace materiale, iar pe de altă parte a lupta pentru a obține revenirea lor în țară. Iar românii transilvăneni expulzați pe nedrept C. C. Bacalbașa, într-un articol încheiat cu lozinca: „Trăiască revoluția socială și democratică!”, li se adresa cu cuvintele: „Fiți încredințați că atunci cînd se va desfășura în creștetul Carpaților steagul răzvrătirii, vom fi alătura de voi, pentru a putea statornici o Dacie liberă și neatirnată” ³⁸. De asemenea, ziarul „Drepturile omului” și-a in-

³⁴ Manifestul, semnat de Comitetul de inițiativă al iridentei române, a fost răspîndit în Banat și Transilvania și descoperit de poliție la Caransebeș. La insistențele consulului Austro-Ungariei la București, guvernul român a dispus expulzarea celor șase semnatari ai manifestului, identificați între timp: Alexandru Ciurcu, Nicolae Ciurcu, George Secășanu, George Ocășanu, I. Droc-Bănciulescu și Ion Corneanu. Ei au fost expulzați prin decizia nr. 11, din 2 septembrie 1885, a Consiliului de Miniștri, în baza legii din 1881.

³⁵ C. C. Bacalbașa, *Op. cit.*, vol. II, p. 11.

³⁶ „Drepturile omului”, anul I, nr. 157, din 19—20 august 1885.

³⁷ „Drepturile omului”, anul I, nr. 172, din 7 septembrie 1885.

³⁸ „Drepturile omului”, anul I, nr. 171, din 6 septembrie 1885.

format zilnic cititorii despre entuziasmul cu care erau întâmpinați expulzații în orașele prin care au trecut pînă la ieșirea lor din țară.

Primul cerc de studii sociale din istoria mișcării muncitorești din România, de la înființarea căruia au trecut 85 de ani, și-a îndeplinit în mare măsură rolul pentru care a fost creat — lărgirea propagandei socialiste mai întâi în interiorul unor cercuri de intelectuali socialiști sau de alte vederi politice, dar care se situau pe pozițiile radicalismului burhez, și extinderea acesteia, prin intermediul organului său de presă, asupra maselor de muncitori și țărani. În acest fel, cercul a adus o substanțială contribuție la pregătirea ideologică a creării, în 1887, a cercurilor muncitorești, primele organizații cu caracter politic ale clasei muncitoare din România, expresie practică a începutului înfăptuirii procesului unirii socialismului științific cu mișcarea muncitorească.

Existența și activitatea cercului au făcut, de asemenea, cu puțință trezirea interesului unor cercuri largi ale opiniei publice democratice atît față de problemele acute ale dezvoltării social-economice și politice a țării cît și față de ideile înaintate promovate de tînăra mișcare socialistă. Nobilele idealuri ale socialismului științific sînt receptate și de o mare parte a tinerimii universitare și liceale, din rîndurile căreia se recruta cu precădere auditoriul conferințelor de la sala Franzelaru. Mulți dintre acești tineri au rămas credincioși ideilor socialiste și au militat în anii următori în cercurile și cluburile muncitorești și apoi în P.S.D.M.R. Nu este mai puțin adevărat însă că unii dintre membrii Cercului de studii sociale au părăsit în perioada următoare mișcarea socialistă, raliindu-se grupării radicale condusă de G. Panu.

Cercul de studii sociale din București a constituit totodată o experiență pozitivă ca formă și metodă de realizare eficientă a operei de răspîndire a ideilor socialiste în mase largi de intelectuali, muncitori și țărani. În anii următori, și în special în timpul existenței P.S.D.M.R., s-au creat și au depus o intensă activitate de propagandă numeroase alte cercuri de studii sociale, între care menționăm: Cercul de studii înființat în decembrie 1891 pe lîngă Clubul muncitorilor din București³⁹, Cercul de propagandă „Lumina pentru toți“, inițiat tot pe lîngă Clubul din Capitală, în ianuarie 1894⁴⁰, Cercul socialist de studii sociale constituit în mai 1894 de Grupul lucrătorilor tipografi socialiști membri ai Societății „Gutenberg“ și ai Clubului muncitorilor din București⁴¹, Cercul elevilor tipografi socialiști, înființat în iulie 1894⁴², Cercul de propagandă social-democrată „Lumina“ de la Iași, fondat în 1895⁴³, precum

³⁹ „Munca“, anul II, nr. 44, din 22 decembrie 1891.

⁴⁰ „Munca“, anul IV, nr. 49, din 30 ianuarie 1894.

⁴¹ „Munca“, anul V, nr. 11, din 8 mai 1894.

⁴² „Munca“, anul V, nr. 22, din 31 iulie 1894.

⁴³ „Lumina“, anul I, nr. 1, din iulie 1895.

și Cercul de propagandă al studenților social-democrați, creat la București în noiembrie 1896⁴⁴. Aceste cercuri au adus o însemnată contribuție la procesul de clarificare ideologică desfășurat în sinul mișcării muncitorești din România, la orientarea acesteia spre deplina înțelegere a învățăturii marxiste, la înarmarea maselor cu ideile socialismului științific, condiție esențială în lupta pentru dezrobirea socială a poporului muncitor.

VASILE NICULAE

⁴⁴ Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900, Editura politică, București, 1969, p. 451—452.

ÎN ÎNTÎMPINAREA CENTENARULUI NAȘTERII LUI VLADIMIR ILICI LENIN

Întâlniri ale unor militanți revoluționari din România cu V. I. Lenin

Mișcarea muncitorească și socialistă din România, încă de la începuturile sale, s-a dezvoltat într-un strâns contact cu mișcarea muncitorească internațională, manifestînd un viu interes față de situația, lupta și formele organizatorice ale proletariatului din alte țări. Pe măsura dezvoltării și maturizării sale politice și ideologice, ea a stabilit legături cu mișcările similare din străinătate, legături care s-au extins neconținut și s-au permanentizat. Ele au constat în participări la congrese, conferințe și alte manifestări internaționale, în întâlniri bilaterale, în schimburi de publicații și lucrări, în sprijin moral și material, în ajutorul reciproc în lupta împotriva claselor exploatatoare. Muncitorimea română, receptivă la problemele complexe ridicate de evoluția mișcării muncitorești internaționale, a contribuit la îmbogățirea patrimoniului spiritual al proletariatului internațional prin studii și lucrări proprii, originalitatea și bogăția de idei a acestui aport fiind, nu o singură dată, apreciate de mișcarea muncitorească internațională.

Reprezentanți de frunte ai proletariatului român au avut legături strînse cu conducători ai mișcării muncitorești internaționale, printre care amintim pe G. Plehanov, Vera Zasulici, A. Bebel, J. Guesde, K. Liebknecht, K. Kautsky, V. Adler, D. Blagoev, Gh. Dimitrov, Clara Zetkin ș.a., pe unii din aceștia cunoscîndu-i personal. Schimbul de opinii prin intermediul scrisorilor, al publicațiilor sau lucrărilor, convorbirile pe care le-au avut au contribuit la cunoașterea reciprocă, la informarea asupra evenimentelor care se desfășurau în țările respective, la adîncirea colaborării între ei și, implicit, la accentuarea solidarității internaționaliste.

La timpul ei, mișcarea muncitorească și socialistă din România a apreciat la adevărată și înalta lor valoare pe K. Marx și F. Engels, neprețuita lor activitate practică și teoretică, considerîndu-i pe bună dreptate întemeietorii socialismului științific, conducători ai proletariatului interna-

țional, de la care nu o dată a solicitat sfaturi și păreri. Documentele amintesc despre întâlniri ale unor socialiști și democrați români cu Marx și Engels, întâlniri care le-au dat posibilitatea să se orienteze mai bine în activitatea lor practică, iar întemeietorilor socialismului științific să cunoască stadiul de dezvoltare al României, situația și perspectivele mișcării muncitorești. Cu aceste prilejuri, Marx și Engels au primit un prețios material informativ pentru lucrările lor și imbolduri pentru studierea atentă a evoluției și luptei proletariatului român.

Odată cu crearea, în 1887, a cercurilor muncitorești, primele organizații cu caracter politic ale proletariatului român, și cu transformarea lor în cluburi muncitorești (1890), dar mai ales după înființarea primului partid politic al proletariatului român — P.S.D.M.R. — în 1893, legăturile cu mișcarea muncitorească internațională s-au lărgit și consolidat. P.S.D.M.R. a făcut cunoscute partidelor muncitorești din străinătate țelurile și mijloacele sale de luptă, activitatea desfășurată de socialiștii români. Totodată, presa muncitorească din România a adus la cunoștință proletariatului, opiniei publice românești, prin intermediul publicațiilor pe care le edita, al conferințelor și întrunirilor publice, diverse aspecte ale activității revoluționarilor ruși, germani, francezi austrieci, sirbi, unguri, bulgari etc., a explicat sensul luptei lor și scopurile politice urmărite, exprimându-și simpatia și solidaritatea cu acțiunile lor.

În acest context apar în publicațiile muncitorești socialiste din România numele multor revoluționari ruși, iar în ultimul deceniu al secolului trecut și numele lui V. I. Lenin¹.

Proletariatul român a privit cu deosebită simpatie lupta revoluționarilor ruși, a înțeles-o și a găsit resurse pentru sprijinirea ei. Sint cunoscute numeroase aspecte ale ajutorului acordat de socialiștii români revoluționarilor ruși, ele reflectând spiritul internaționalist de care era animată clasa muncitoare din țara noastră. În lupta și activitatea desfășurată de militanții revoluționari din România și Rusia s-au stabilit numeroase legături, care se dezvoltă și se consolidează și prin legăturile personale dintre reprezentanții de frunte ai mișcărilor muncitorești din cele două țări. Prin intermediul unor atare legături, V. I. Lenin ia cunoștință de situația economică și social-politică a României, de nivelul organizatoric și acțiunile proletariatului român.

Încă din anul 1901 întâlnim în corespondența lui V. I. Lenin unele referiri la socialiștii români. Într-o scrisoare, datînd din 20 martie 1901, expediată de Lenin lui P. B. Axelrod, între altele, se afirmă că unei prietene comune i-au fost transmise vești din partea lui Constantin Dobrogeanu-Gherea². Din scrisoare rezultă că C. D. Gherea îl cunoștea pe Lenin încă din această perioadă. O confirmare în acest sens o constituie și faptul că în anii 1901—1902, cînd V. I. Lenin se afla la München, în aceeași lo-

¹ „Presa noastră” nr. 9/1964, p. 36.

² V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 46, Editura politică, București, 1967, p. 92.

calitate se afla la studii unul dintre fiii lui Gherea, Alexandru Dobrogeanu-Gherea. Teoreticianul socialist român se deplasa în dese rânduri la München, unde, fără îndoială, a avut ocazia să se întâlnească cu Lenin.

Răscoala marinarilor de pe crucișătorul „Potemkin“ în anul 1905 a constituit un moment important în strângerea legăturilor între revoluționarii români și ruși, în creșterea considerabilă a interesului lui V. I. Lenin pentru mișcarea muncitorească din România. El se interesează îndeaproape de situația marinarilor răsculați, de ajutorul moral și material acordat de muncitorimea română și face demersuri pe lângă Biroul Socialist Internațional pentru a mobiliza opinia publică mondială în favoarea revoluționarilor ruși³. Lenin a urmărit cu atenție situația compatrioților aflați pe pământul românesc și în următorii ani, preocupându-se îndeaproape de condițiile lor de muncă și viață. Această i-a dat posibilitatea să-și adâncească cunoștințele despre situația social-politică din România, să se informeze asupra luptei maselor muncitoare în frunte cu proletariatul și să stabilească legături cu unii conducători ai mișcării muncitorești. Scrisoarea lui Lenin adresată în anul 1911 lui I. C. Frimu, prin care-l solicita să intervină pentru rezolvarea unor probleme de muncă între doi emigranți politici ruși și patronul lor, este revelatoare în acest sens⁴.

Receptivă la eforturile pentru strângerea și consolidarea colaborării muncitorești internaționale, mișcarea muncitorească din România a dat curs inițiativelor întreprinse în această direcție prin trimiterea de delegații la consfăturile, conferințele sau congresele socialiste mondiale. Participarea activă la dezbaterile internaționale cât și problemele abordate de reprezentanții socialiștilor români au fost primite cu interes și simpatie. În timpul desfășurării lor, socialiștii din diferite țări au avut posibilitatea de a se cunoaște reciproc, de a face unele schimburi de opinii, de a se informa despre situația și acțiunile proletariatului din patriile lor. Congresele de la Haga (1872), Paris (1889), Bruxelles (1891), Zürich (1893), Londra (1896) și, mai ales, Stuttgart (18—24 august 1907) constituie manifestări importante în acest sens.

Delegația română prezintă la Congresul de la Stuttgart — formată din A. Ionescu, C. Racovski, Al. Constantinescu și N. D. Cocea — a informat reprezentanții partidelor și grupărilor politice prezente la această manifestare despre singeroasele evenimente revoluționare desfășurate cu puțin timp în urmă în România — marea ridicare la luptă a țărănimii în primăvara lui 1907. În semn de solidaritate cu masele muncitoare din România, congresul votează rezoluția „Împotriva prigonirilor din România“, în care se protestează energic împotriva politicii promovate de guvernul român⁵, și adoptă unele hotărâri în scopul sprijinirii luptei proleta-

³ *Bureau Socialiste International*, vol. I, 1900—1907, *Comptes rendus des réunions. Manifestes et circulaires*, Mouton & Co., Paris, MCMLXIX, p. 166 și 328.

⁴ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 48, Editura politică, București, 1968, p. 46—47.

⁵ „Viitorul social“, anul I, nr. 2, septembrie 1907.

riatului român⁶. Printre cei care votează documentele referitoare la România se numără și delegația rusă, în componența căreia intra și V. I. Lenin^{*}.

Totodată, la 22 august 1907, delegația rusă adoptă o rezoluție, în semn de simpatie cu unul dintre membrii delegației române, pentru sprijinul internaționalist acordat de mișcarea muncitorească din România proletariatului rus. În rezoluție, printre altele, se arată: „Delegațiunea social-democrată rusă la Congresul de la Stuttgart... exprimă lui C. Racovski sentimentele de caldă simpatie și frățească recunoștință a social democrației rusești pentru concursul ce d-rul C. Racovski l-a dat în cursul multor ani cauzei revoluției rusești și luptei proletariatului contra țarismului”⁷.

Dintre delegații români, singurul care-l cunoscuse pe V. I. Lenin înainte de acest congres era C. Racovski, care a fost solicitat de Vladimir Ilici Lenin să colaboreze la unele gazete ale emigranților ruși editate în Europa occidentală^{*}. Făcînd parte din aceeași comisie cu Lenin — comisia pentru studiul problemei militarismului și conflictelor internaționale⁸ —, acesta îl cunoaște mai bine pe Lenin, iar Lenin, la rîndul său, are acum puțința de a-l asculta direct pe socialistul român expunîndu-și punctul său de vedere. Ceilalți membri ai delegației române se întîlnesc, în cadrul ședințelor plenare, pentru prima dată cu Lenin. În aceeași situație este și Eugen Rozvan, participant la congres ca delegat al organizațiilor socialiste transilvănene.

Socialiștii români, prin poziția adoptată față de problemele majore ale luptei proletariatului internațional de către reprezentanții lor la Congresul de la Stuttgart, s-au situat în rîndul aripii de stînga a Internaționalei a II-a, aripă în care începuse să se impună V. I. Lenin, conducătorul bolșevicilor ruși. Într-un articol publicat la cîțiva ani după congres, M. Gh. Bujor, referindu-se la activitatea desfășurată de Lenin la Stuttgart, releva aportul său la redactarea unor rezoluții⁹.

După Congresul de la Stuttgart, legăturile dintre mișcarea noastră muncitorească și V. I. Lenin s-au dezvoltat și diversificat. Reprezentanți ai socialiștilor români sînt prezenți alături de V. I. Lenin în diverse organe conducătoare ale Internaționalei a II-a sau ale congreselor socialiste inter-

⁶ „România muncitoare”, anul III, nr. 80, din 23—30 septembrie 1907.

^{*} V. I. Lenin lucrează chiar pe textul proiectului de rezoluție redactat de C. Racovski și un delegat austriac (vezi: A. Deac, *Date cu privire la legăturile lui V. I. Lenin cu mișcarea muncitorească din România*, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lîngă C.C. al P.C.R.”, nr. 2/1965, p. 147).

⁷ Const. Titel-Petrescu, *Socialismul în România*, Biblioteca socialistă, [f. a.], p. 204.

^{*} În scrisoarea lui V. I. Lenin, semnată Petroff, din 9 noiembrie 1900, scrisă din München și expediată lui G. Plehanov, aflat la Geneva, se menționa: „De aceea ne-am gîndit să-i cerem lui Racovski să scrie un asemenea articol pentru noi...” (vezi: V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 46, p. 65).

⁸ *Die Revolutionäre Arbeiterbewegung im Kampf um den Frieden. 1848—1964*, Dokumente, Dietz Verlag, Berlin, 1964, p. 23.

⁹ „Convorbiri sociale”, anul I, nr. 7, din 20 aprilie 1916.

naționale. În cadrul Biroului Socialist Internațional, reprezentantul socialiștilor români, Cristian Racovski, întreține un permanent contact cu V. I. Lenin, care făcea parte, de asemenea, din Birou¹⁰. La congresele socialiste de la Copenhaga (1910), Basel (1912) și la Conferința de la Zimmerwald (1915), delegații socialiștilor români pot fi de asemenea întâlniți alături de Lenin. Ca un semn al aprecierii de care se bucurau pe plan internațional unii dintre fruntașii Partidului Social-Democrat din România, reorganizat în 1910, Congresul de la Copenhaga adresează un călduros salut lui Constantin Dobrogeanu-Gherea. Printre semnatori se numără și V. I. Lenin¹¹.

Organizațiile proletariatului român, angajate într-un permanent și viu contact cu mișcarea muncitorească internațională, participă cu interes și competență la dezbaterile problemelor majore care stau în atenția proletariatului internațional. Într-una din cele mai importante probleme din acea vreme, problema războiului, socialiștii români s-au situat pe poziția aripii de stînga din cadrul Internaționalei a II-a, în care punctele cele mai înaintate erau susținute de bolșevicii ruși, conduși de V. I. Lenin.

În situația complexă creată de izbucnirea și desfășurarea primului război mondial imperialist cît și de poziția capitulară a liderilor oportuniști ai partidelor socialiste din principalele țări beligerante, P.S.D. din România, alături de P.M.S.D. (b) rus, condus de V. I. Lenin, și alte partide și grupări socialiste, ia inițiativa și depune stăruitoare eforturi pentru stringerea colaborării dintre partidele socialiste prin afirmarea principiului luptei de clasă și a solidarității internaționaliste. În iunie 1915, ca urmare a eforturilor depuse în acest sens, are loc la București a doua Conferință socialistă interbalcanică. La scurt timp după aceasta, din inițiativa și cu sprijinul și al Partidului Social-Democrat din România, este convocată Conferința socialistă internațională de la Zimmerwald (5—8 septembrie 1915). Printre puținele delegații care reprezentau partide socialiste se numără și cele română și rusă, în fruntea căreia se afla V. I. Lenin. Discuțiile au fost aprinse. Rezoluția adoptată de conferință, în care pot fi surprinse o serie de idei inspirate de V. I. Lenin, reprezentînd în esență un pas înainte în lupta împotriva oportunismului din mișcarea muncitorească internațională, este semnată atît de V. I. Lenin cît și de delegatul român și de alți reprezentanți participanți la conferință. De subliniat este faptul că din comisia desemnată pentru redactarea manifestului conferinței a făcut parte atît Lenin cît și reprezentantul P.S.D. din România¹², iar manifestul Conferinței de la Zimmerwald din septembrie 1915 este semnat, alături de alți reprezentanți ai partidelor so-

¹⁰ *Bureau Socialiste International*, vol. I, 1900—1907, p. 296, 317.

¹¹ *Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915*, Editura politică, București, 1968, p. 178.

¹² I. G. Temkin, *Ţimervald-Kintal*, Izdatelstvo vişşiaia şkola, Moskva, 1967, p. 65.

cialiste, și de V. I. Lenin, în numele bolșevicilor ruși, și de C. Racovski, în numele P.S.D. din România ¹³.

În manifestările socialiste internaționale ce au urmat, colaborarea dintre reprezentanții P.S.D. din România și V. I. Lenin se accentuează. În cadrul Consiliului lărgit al Comisiei Socialiste Internaționale de la Berna *, ale cărei lucrări s-au desfășurat între 5 și 9 februarie 1916, are loc un util schimb de opinii între delegatul român și V. I. Lenin ¹⁴. La 8 februarie 1916, tot la Berna, este organizat un mare miting socialist. Printre cei care iau cuvântul se numără V. I. Lenin și C. Racovski ¹⁵.

Întilnirile dintre Lenin și reprezentanții P.S.D. din România, activitatea desfășurată în diverse organe ale Internaționalei a II-a au constituit un prilej de cunoaștere reciprocă, de strângere a legăturilor între ei, momente deosebite pentru reprezentanții mișcării noastre muncitorești de a pătrunde sensul tezelor leniniste, un sprijin nemijlocit în îmbunătățirea activității lor ¹⁶. Din scrisorile lui Lenin adresate unor militanți de frunte ai mișcării muncitorești internaționale rezultă și interesul său pentru unele lucrări ale socialiștilor români, lucrări despre care luase cunoștință și dorea să le citească ¹⁷.

Stringerea legăturilor între V. I. Lenin și mișcarea muncitorească din România este reflectată și de presa muncitorească din țara noastră, care publică informații și articole referitoare la activitatea revoluționarilor ruși. Gazeta „România muncitoare”, descriind într-unul din numerele sale desfășurarea lucrărilor Congresului socialist internațional de la Copenhaga, amintea pentru prima dată numele lui Lenin, scriind: „În subcomisiune (care dezbătea problema «Legăturii între cooperative și partidele politice socialiste» — *n.a.*), Lenin (Rusia) și Jules Guesde (Franța) propun un amendament care urmărea să stabilească vederea că democratizarea și socializarea cooperativelor se va realiza numai după revoluția socială” ¹⁸. Semnificativ este faptul că „Lupta zilnică” din 13 februarie 1916 publică discursul lui Lenin rostit la mitingul socialist de

¹³ Jules Humbert-Droz, *L'Origine de l'Internationale Communiste. De Zimmerwald à Moscou*, Neuchâtel, [f.a.], p. 139—143.

* În anul 1914, Biroul Socialist Internațional, organul executiv al Internaționalei a II-a, își încetează activitatea. În locul său, la Conferința de la Zimmerwald, este creată Comisia Socialistă Internațională, cu sediul la Berna.

¹⁴ Arnold Reisberg, *Lenin und die Zimmerwalder Bewegung*, Dietz Verlag, Berlin, 1966, p. 199; N. E. Korolev, *Lenin i mejdunarodnoe rabooce dvijenie 1914—1918*, Izdatelstvo politiceskoi literatury, Moskva, 1968, p. 154.

¹⁵ „Lupta zilnică”, anul XII, nr. 36 și 60, din 15 februarie și 12 martie 1916.

¹⁶ V. I. Lenin, *Über die Kommunistische Internationale*, Dietz Verlag, Berlin, 1969, p. 79; I. G. Temkin, *Lenin i mejdunarodnaia soțial-demokrația. 1914—1917*, Izdatelstvo „Nauka”, Moskva, 1968, p. 181; Jacques Droz, *Le socialisme démocratique 1864—1960*, Librairie „Armand Colin”, Paris, 1966, p. 110.

¹⁷ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 49, Editura politică, București 1968, p. 128, 225.

¹⁸ „România muncitoare”, anul VI, nr. 51, din 2 septembrie 1910.

la Berna. În același ziar încep să apară și unele aprecieri asupra activității lui Lenin și a celorlalți revoluționari ruși. Astfel, în articolul *Socialiștii ruși și războiul*, după ce sînt trecute în revistă curente care se manifestau în sinul mișcării muncitorești din Rusia, se face următoarea apreciere : „În cursul dezbaterilor de la Zimmerwald ca și mai tîrziu la Berna tovarășii ruși au luat parte activă. Acolo au fost Lenin (din partea bolșevicilor), Axelrod și Martov din partea menșevicilor, Troțki din partea *Nașa Slova*“¹⁹.

Convorbirile purtate în anii războiului între C. Dobrogeanu-Gherea, aflat în acel timp în Elveția, și Lenin indică preocupările pentru întărirea legăturilor dintre mișcările muncitorești din România și Rusia, pentru dezvoltarea luptei unite a proletariatului împotriva claselor exploatatoare. Martori oculari ai întîlnirilor relatează despre considerația deosebită de care se bucura Gherea din partea lui Lenin, despre schimburile lor de opinii, scrisori și diverse materiale privind mișcarea muncitorească internațională. Întîlnirile lui Gherea cu Lenin au constituit un bun prilej de a dezbate probleme legate de activitatea lor și a mișcărilor muncitorești din România și Rusia, de a face un util schimb de experiență. Faptul că pe Lenin îl cunosc, în afara fruntașilor mișcării muncitorești din România, și o serie de simpatizanți ai mișcării socialiste sau oameni cu vederi progresiste, democratice, ca inginerii C. Vidic și C. Polizu, scriitorul Victor Eftimiu, o serie de studenți români aflați în Elveția ș.a., denotă creșterea interesului pentru conducătorul bolșevicilor ruși, prestigiul tot mai mare de care se bucura în rîndul intelectualilor români. „L-am văzut pe Lenin spre sfîrșitul celuiilalt război, într-o cafenea din Geneva — mărturisește Victor Eftimiu într-un articol intitulat sugestiv *După treizeci de ani...* — ...Vladimir Ilici își trăia pe țarmul Lemanelui ultimele luni de exil elvețian.

În 1916 și 1917 începea să se propage în presa elvețiană și de acolo în restul lumii civilizate, profilul neliniștitor al omului menit să răstoarne societatea feudală-capitalistă-burgheză !

Tineretul și veșnic tinerii luptători pentru un ideal de libertate și de dreptate vedeau în Lenin pe șeful mult așteptat, pe realizatorul marilor aspirații ale celor obidiți, pe conducătorul predestinat. Cutreera în el, o forță făcută din cald entuziasm și din rece luciditate, din flacără profetică și tenacitate dîrză. Un revoluționar, poate un mic amestec de iluminare și de simț al realităților, un prooroc unit cu un organizator, poetul și inginerul în același timp“²⁰.

¹⁹ „Lupta zilnică“, anul XII, nr. 72, din 26 martie 1916.

²⁰ „Revista fundațiilor“, anul XIV, nr. 10—11, octombrie-noiembrie 1947, p. 11.

Un aspect deosebit îi au legăturile personale dintre socialistul român Valeriu Marcu *, aflat în acel timp în Elveția, și V. I. Lenin. În vara anului 1916, el primește din partea lui Lenin însărcinarea de a se deplasa în Franța, Rusia și România. Scopul călătoriei consta în a stabili legături cu unii revoluționari și a le comunica situația mișcării muncitorești din Europa occidentală și America. În Rusia, Marcu își desfășoară activitatea în condiții de conspirativitate ; la Petersburg, Moscova, Kiev și Odesa, el ia legătura cu grupurile revoluționare ilegale ruse, le transmite materiale din partea lui V. I. Lenin și-i informează despre activitatea acestuia și lupta desfășurată de proletariatul european. Din scrisoarea lui Lenin către M. M. Haritonov, redactată la începutul lunii august 1916, aflăm că V. Marcu trebuia să-i informeze „în amănunțime“, printre altele, despre „toate noutățile din străinătate, despre mișcarea *stîngii*, despre «Vor-bote» nr. 1 și nr. 2, despre controversese... în jurul dezarmării..., despre «Arbeiterpolitik» din Germania, despre arestările de acolo, despre Longuet și aderenții lui din Franța, despre arestarea lui Maclean în Anglia și, în genere, să relateze cît mai amănunțit tot ce se întîmplă în mișcarea stîngii și a internaționaliștilor din Europa și America“ ²¹.

Acțiunea socialistului român V. Marcu se înscria pe linia măsurilor inițiate de Lenin pentru consolidarea forțelor de stînga din cadrul mișcării muncitorești internaționale. Importanta misiune încredințată unui socialist român denotă încrederea lui Lenin în socialiștii români.

Primul război mondial a ascuțit la maximum contradicțiile interne din țările capitaliste, a declanșat o situație explozivă, de profundă nemulțumire a maselor muncitoare, a creat condiții obiective pentru mișcări revoluționare de amploare. În aceste condiții, vestea despre Marea Revoluție din Octombrie și victoria ideilor leniniste s-a răspîndit cu repeziciune în toată lumea. Proletariatul român de la început și-a exprimat bucuria în izbînda ei și încrederea în muncitorimea rusă, care luase în mîinile sale puterea politică. Manifestările de solidaritate și sprijin cu proletariatul rus au îmbrăcat formele cele mai variate, de la mitinguri și adunări, la lupta cu arma în mînă pentru apărarea tînărului stat proletar.

În împrejurările create de izbucnirea și victoria Revoluției din Octombrie, miile de muncitori cît și prizonierii români din armata austro-ungară care se aflau în Rusia au aderat cu entuziasm la lupta pentru instaurarea Puterii sovietice și apărarea ei.

* Valeriu Marcu în anii primului război mondial a făcut parte dintr-o organizație socialistă studențească din Elveția. A fost corespondent al ziarului „Lupta zilnică“, în care publică diverse materiale sub genericul *Scrisori din Elveția*. După terminarea războiului, pînă în 1920, este colaborator al ziarului „Socialismul“ și al unor reviste editate de Internaționala a III-a ; locuiește apoi în Germania, fiind un timp membru al Partidului Comunist German. În 1927 publică la Leipzig lucrarea *Lenin 30 Jahre Russland*.

²¹ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 49, p. 302.

Transformările revoluționare din Rusia sînt acum asociate de fiecare dată de numele lui Lenin, făuritorul partidului comunist rus și organizatorul primei revoluții proletare victorioase. V. I. Lenin exercita o putere de atracție fascinantă asupra mișcării muncitorești din România și în genere asupra proletariatului din toate țările lumii. În el și prin el, muncitorii români vedeau militantul revoluționar încercat, care a arătat proletariatului rus drumul spre victorie, vedeau conducătorul statului socialist dotat cu cele mai alese însușiri : bun organizator, energic, cu o mare putere de muncă și spirit de inițiativă, receptiv la doleanțele maselor muncitoare, capabil să dea soluțiile cele mai eficace și sigure. Interesul pentru activitatea și viața lui Lenin izvoră în esență atît din calitățile sale deosebite cit și din modestia și receptivitatea maximă față de tot ce era legat de mișcarea muncitorească, de aspirațiile poporului muncitor.

În aceste condiții, militanții revoluționari români au urmărit cu maximă atenție munca lui V. I. Lenin și au căutat să-l cunoască personal. Este impresionant numărul revoluționarilor români, care după evenimentele din februarie 1917, dar mai ales după instaurarea Puterii sovietice, l-au văzut sau l-au cunoscut personal pe Lenin.

Împrejurările și calitatea în care revoluționarii români s-au prezentat primului conducător al statului sovietic au fost din cele mai diferite. Unii dintre ei, cum este cazul lui I. Dicescu-Dic (la prima întâlnire cu Lenin) și N. D. Cocea, au luat legătura cu Vladimir Ilici Lenin în calitate de ziariști. Primul, care a scris un articol pentru „Pravda“ : *Soarta unui social-democrat român*, este ajutat la traducerea lui în rusește de către V. I. Lenin²². Al doilea, martor ocular al evenimentelor revoluționare desfășurate în Rusia în anul 1917 în calitate de reprezentant al unei asociații muncitorești internaționale de presă²³, îi solicită lui Lenin un interviu, unul din primele acordate de acesta reporterilor străini²⁴.

Cocea, care-l cunoscuse pe Lenin încă din anul 1907, îl revede vorbind în seara zilei de 7 noiembrie 1917 la marea adunare de la Smolnii. În anii imediat următori Revoluției din Octombrie și chiar mai târziu, el consemnează impresiile sale în legătură cu Lenin în diverse publicații. Cocea este impresionat de calmul lui Lenin, de claritatea cu care-și expunea punctele de vedere, de puterea de convingere pe care o exercita asupra auditoriului. „Lenin nu ridică glasul niciodată, nu se avîntă, nu perorează“²⁵ — scria Cocea. „Simplu, liniștit... fără să-i tresară un mușchi al feței, vorbind mulțimei înfierbîntate, ca și cum n-ar fi fost decît un dascăl mai înțelept care se adresează discipolilor preferați, Lenin și-a rostit cuvîntarea care în cîteva articole abroga toate privilegiile tre-

²² Vezi : V. Liveanu, „Pravda“ despre mișcarea revoluționară din România, în „Studii“ nr. 5/1967, p. 892.

²³ Vezi : A. Deac, *Op. cit.*, p. 149.

²⁴ „Mejdunarodnaia jizni“ nr. 7/1967, p. 90.

²⁵ „Omul liber“, anul I, nr. 2, din 20 aprilie 1918.

cutului și stabilea pentru veacuri normele așezămintelor viitoare...”²⁶. Cuvântările lui Lenin, după aprecierea sa, erau adevărate cursuri de politică socială sau prelegeri universitare, care, deși rostite în fața muncitorilor sau țăranilor, erau întotdeauna înțelese.

Din alte motive și în altă calitate l-au văzut M. Gh. Bujor și I. Dicescu-Dic (la a doua întâlnire) pe Lenin. Primul, organizatorul Comitetului de acțiune social-democrat român și al batalionului revoluționar român de la Odesa, solicita printr-un memoriu înaintat Comitetului executiv central al Sovietului din Petrograd sprijinul bolșevicilor ruși în înfăptuirea și în România a republicii proletare. Al doilea venea în calitate de conducător al delegației luptătorilor de pe frontul din Turkestan pentru a-i preda lui Lenin, ca dar, cu prilejul împlinirii a 50 de ani, un transport de alimente. Și unul, și altul sînt primiți și se întrețin timp de mai multe ore cu V. I. Lenin²⁷. Bujor are cu Lenin „un scurt schimb de vederi asupra situației din țară și Balcani”. Lenin îi citește apoi cîteva pasaje dintr-un material scris de el, asupra cărora Bujor face unele observații. Lenin a ținut cont de cele spuse „și șterse cu condeiul de pe măsută două-trei rînduri din rezoluția” pe care i-o citise lui Bujor. Nu peste mult timp, Bujor se reîntîlnește cu Lenin la ședința Congresului al III-lea al Sovietelor de deputați din întreaga Rusie sovietică și-i ascultă din apropiere cuvîntarea. Este impresionat de discursul rostit și de modul în care conducătorul statului sovietic îl expune, considerîndu-l „strălucit printre străluciții oratori, care stîrnea furtuni de aplauze și urale...”.

Pe la mijlocul lunii februarie 1918, Mihail Gh. Bujor are o nouă întrevvedere importantă cu Lenin. După terminarea unei ședințe a Sovietului comisariilor poporului, care a avut loc la Smolnii, Lenin aduce la cunoștință celor prezenți, între aceștia fiind și Bujor, că s-a hotărît înființarea unui Înalt colegiu care să conducă lupta împotriva contrarevoluției în sud. În fruntea acestui colegiu, ca unul dintre membri, este numit și Bujor. În componența colegiului, în afară de Bujor mai intra și revoluționarul român Al. Nicolau²⁸. În convorbirea avută cu Bujor, Lenin se interesează „din nou de situația din România și de perspectivele viitoarei lupte în sud”²⁹.

I. Dicescu-Dic, după cîteva ani de la această întrevvedere cu Lenin, nota: „Ilici ne-a primit cu exclamația: — Să trăiți tovarăși! S-a ridicat, ne-a strîns mîinile și ne-a rugat să ne așezăm. Eu l-am felicitat cu

²⁶ „Orizont”, anul I, nr. 2, din 1 decembrie 1944.

²⁷ Arhiva Institutului de studii istorice și social-politice (în continuare Arhiva I.S.I.S.P.), fondul nr. XV, dosarul nr. 72, filele 26—27; fondul nr. 1, dosarul nr. 665, fila 1; V. Rojko, *Družba zakalennaia boiah*, Chișinău, 1965, p. 48; „Novaia i noveisia istoria” nr. 3/1957, p. 28—29.

²⁸ V. Rojko, *Op. cit.*, p. 48.

²⁹ *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și mișcarea revoluționară și democratică din România. Documente și amintiri*, Editura politică, București, 1967, p. 281—284.

ocazia jubileului și am început după toate regulile protocolare să-i prezint adresa secției politice. Ilici ne-a privit, a zîmbit cu bunătate, a făcut un gest larg cu mîna : — Nu trebuie, nu trebuie ! Deși mie nu-mi era ușor, desigur n-am ținut cont de avertismentul lui. Ne-am așezat și am început să discutăm prietenește... Convorbirea noastră cu Lenin a durat aproape un ceas. El era vioi, neliniștit și ridea zgomotos. Tov. Lenin m-a rugat să transmit un salut călduros soldaților roșii...“ ³⁰.

Lenin a dat o înaltă apreciere luptei și activității internaționaliștilor din Rusia, considerînd-o ca o manifestare a solidarității proletare. El a apreciat și nu o singură dată a elogiat sprijinul dat de muncitorii străini apărării tinărului stat proletar, contribuția lor la respingerea încercărilor de răsturnare a noii puteri. Faptul că participanților străini la evenimentele revoluționare li s-au încredințat numeroase misiuni exprimă elocvent încrederea și stima de care se bucurau. De această încredere s-au bucurat și revoluționarii români aflați în acei ani în Rusia sovietică.

Toți cei care l-au cunoscut pe Lenin au păstrat amintiri neșterse. Anatol Crețeanu și Ioniță N. Dumitrescu, care primesc din partea lui Lenin misiunea de a-i aduce unele documente ale batalionului revoluționar de la Odesa și o importantă sumă de bani, sînt impresionați de atenția cu care au fost tratați, de interesul cu care Lenin îi ascultă relatînd aspecte ale activității lor, dar mai ales de grija discretă pentru asigurarea hranei și locului de odihnă pentru ei ³¹. „Mi-l închipuiam pe Lenin ca pe un om voinic, îmbrăcat în uniformă militară, cu decorații. Cînd a apărut grupul în gară, în mijlocul său am observat un om nu prea înalt, simplu îmbrăcat și foarte vioi în mișcări“ — își amintea Alexandru Verneacovski despre Lenin, așa cum l-a văzut el în Petrogradul revoluționar ³².

Și pentru Zamfir Enache, șofer pe o mașină blindată cu care a luat parte la bătăliile pentru apărarea Puterii sovietice din primăvara anului 1918 și pînă în iarna anului 1922, întîlnirile cu Lenin au constituit momente emoționante. Omul pe care l-a văzut i-a părut „modest îmbrăcat, sprinten la mers, cu ochii vii și neobișnuit de inteligenți“. Cu altă ocazie, ascultîndu-l la un miting, Enache Zamfir a constatat „claritatea cu care Lenin analiza situația, felul său deschis, deosebit de sincer de a vorbi despre pericolul ce amenința revoluția și în același timp încrederea sa nețărmurită în forța maselor muncitoare și în victoria cauzei proletariatului“ ³³.

Printre revoluționarii români care s-au întîlnit cu Lenin sau l-au văzut se numără și Gheorghe Borș, care a făcut parte din garda personală

³⁰ V. Rojko, *Op. cit.*, p. 157—158.

³¹ *Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și mișcarea revoluționară și democratică din România*, p. 300, 301, 314.

³² *Ibidem*, p. 418—419.

³³ *Sub steagul lui Octombrie. Amintiri*, Cluj, 1957, p. 46—48, 425.

a lui Lenin³⁴, Ion Gîrdan, Petru Popa, Petru Grămadă, Gheorghe Bocrnea și mulți alții³⁵. Reîntorși în țară în primii ani de după război, ei își consacră energiile pentru organizarea luptei proletariatului român, pentru dezvoltarea și consolidarea organizațiilor sale politice și profesionale. Împărtășind experiența acumulată în evenimentele revoluționare din Rusia, impresiile lor în legătură cu Lenin, principiile care stau la baza ideologiei leniniste, ei au contribuit la accelerarea procesului de clarificare ideologică a mișcării noastre muncitorești.

În contextul fenomenelor și evenimentelor generate de transformările care aveau loc în cadrul mișcării muncitorești din România, socialiștii români s-au orientat către cunoașterea realităților din primul stat proletar, către studierea principiilor care stau la baza organizării Internaționalei a III-a, Comunistă, creată în anul 1919. Așa se explică plecarea în vara anului 1920 a unei delegații socialiste române în Rusia sovietică, formată din Gh. Cristescu, Al. Dobrogeanu-Gherea, E. Rozvan, D. Fabian, C. Popovici și I. Flueraș. După vizitarea unor obiective industriale, instituții sociale sau de cultură, după constatarea la fața locului a situației interne a Rusiei sovietice și după discuții cu reprezentanți ai Internaționalei Comuniste, unii dintre delegații români, care nu părăsiseră încă teritoriul rusesc, sînt primiți la 10 decembrie 1920 de conducătorul statului și Partidului Comunist (bolșevic) Rus, V. I. Lenin.

Convorbirea cu Lenin este axată în principal pe situația existentă în Rusia sovietică. Lenin dă ample explicații interlocutorilor români în legătură cu unele aspecte ale politicii interne a guvernului sovietic. Pentru edificarea socialiștilor români asupra unui proiect vast de dezvoltare industrială a Rusiei, acesta dăruiește unuia dintre delegați un volum conținînd proiectul electrificării părții de nord a țării sovietelor. Pentru Al. Dobrogeanu convorbirea cu Lenin „decurge firească, ca și cum ar fi alături de un vechi cunoscut oarecare. Nici un pic de jenă nu tulbură atmosfera de comunitate..., de intimitate“.

După trei săptămîni, Dobrogeanu îl revede pe Lenin „la Congresul panrus al sfaturilor de muncitori și țărani“³⁶. „Întîlnirea și discuțiile pe care le-am purtat în anul 1920 cu V. I. Lenin — declară Gh. Cristescu — au rămas tot timpul vii în memoria mea ca și în memoria tuturor delegaților care au avut fericitul prilej să discute cu marele conducător al partidului bolșevic și al statului sovietic în primii săi ani de existență și de făurire a unei noi orînduiri“.

După salutul adus de Cristescu din partea partidului socialist, al sindicatelor, al organizațiilor de tineret și de femei din România, Lenin s-a interesat îndeaproape de situația și întărirea acestor organizații revo-

³⁴ *Ibidem*, p. 46—48.

³⁵ Arhiva I.S.I.S.P., fondul nr. XVII, dosarul nr. 63, filele 30—31.

³⁶ „Socialismul“, anul XIX, nr. 9, din 27 ianuarie 1924.

luționare, despre situația ziarului „Socialismul” și a editurii socialiste, cerându-i să depună toate eforturile pentru afilierea Partidului Socialist din România la Internaționala a III-a³⁷.

Întîlnirile revoluționarilor români cu V. I. Lenin constituie aspectul cel mai important al legăturilor muncitorimii din România cu unul dintre cei mai însemnați conducători ai proletariatului internațional. Ele au fost un mijloc excelent de cunoaștere reciprocă, de aprofundare a unor subiecte și probleme care-i interesau. În cele mai multe cazuri, convorbirile se transformau în dezbateri teoretice — cum au fost cele cu C. Dobrogeanu-Gherea, C. Racovski, M. Gh. Bujor sau Gh. Cristescu, fiecare căutînd a argumenta cît mai temeinic opiniile exprimate —, fiind astfel un mijloc eficient de clarificare a multor puncte de vedere. Pentru revoluționarii români, ele au contribuit la elucidarea unor probleme referitoare la activitatea desfășurată de Partidul Comunist (bolșevic) Rus, la lupta revoluționară a proletariatului european, la perspectivele de dezvoltare a țării sovietelor sau la metodele și căile preconizate pentru asigurarea acestei dezvoltări.

În tot acest timp în cadrul mișcării muncitorești din România continuă cu intensitate sporită dezbaterile ideologice, avînd ca obiectiv central transformarea partidului socialist în partid comunist și afilierea lui la Internaționala Comunistă. Înfăptuirea acestor obiective, în pofida condițiilor deosebit de grele create de intensificarea măsurilor represive ale cercurilor conducătoare în perioada ce a urmat grevei generale, trebuia făcută fără întîrziere. Către sfîrșitul anului 1920 și începutul următorului an, activitatea ideologică-politică se desfășoară într-un ritm tot mai susținut. Curentul revoluționar majoritar înregistrează noi succese în lupta de clarificare ideologică pe linie marxist-leninistă. Ca urmare a acestei stări de spirit, în mai 1921 este convocat Congresul general al partidului socialist, care consfințește transformarea sa în partid comunist.

Pînă la Congresul de creare al P.C.R., Internaționala a III-a ținuse două congrese. Pentru Congresul al II-lea al Cominternului, Partidul Socialist din România hotărîse trimiterea unei delegații, aceeași care a vizitat Rusia sovietică, dar care nu a putut ajunge la vreme din cauza piedicilor puse la plecare de către autoritățile românești. Începînd cu Congresul al IV-lea al Internaționalei Comuniste, P.C.R. a trimis delegați. În afara delegaților, pe lîngă diverse organisme ale Internaționalei și-au desfășurat activitatea și reprezentanți ai Partidului Comunist Român. Participarea lui V. I. Lenin la primele patru congrese ale Cominternului, activitatea desfășurată de el în cadrul acestei organizații internaționale cit și prezența unor reprezentanți ai P.C.R. constituiau noi prilejuri

³⁷ Arhiva I.S.I.S.P. fondul Gh. Cristescu.

de întâlniri rodnice. Unii dintre ei, cum este cazul lui Ghiță Moscu *, îl cunosc pe Lenin în cadrul activității desfășurate în Comitetul Executiv al Internaționalei a III-a. Alții, ca Mihail Macavei, Lucrețiu Pătrășcanu, C. Pirvulescu, Ecaterina Arbore, Marcel Pauker, Alter Zalic ³⁸ etc., îl văd sau îl cunosc pe Lenin la congrese ale Internaționalei Comuniste sau cu alte prilejuri.

L. Pătrășcanu, membru al delegației române la Congresul al IV-lea al Internaționalei Comuniste din 1922, are prilejul să-l asculte vorbind și să-l vadă îndeaproape la 13 noiembrie același an. Lenin revenea în public după mai multe luni de absență, când fusese ținut de boală la pat. Pătrășcanu, la mai mulți ani după acest eveniment, a redat impresiile sale în legătură cu întâlnirea cu primul conducător al Rusiei sovietice într-una din publicațiile vremii. După ce descrie atmosfera din sala de ședințe, el își expune impresiile în legătură cu discursul lui Lenin : „Cuvintele și frazele lui Lenin cădeau ritmic și apăsător, subliniate când și când de aplauzele celor prezenți. Vorbea cu căldură, cu convingere și cu acea sinceritate ce captiva de la început. Fără patetism, fără fraze și întorsături oratorice, cu simplitatea unei expuneri logice strâns încheiate, Lenin convingea și impresiona. Ascultându-l, îmi dădeam seama de puternica influență pe care o putea exercita, tocmai ca vorbitor“.

Descriind apoi întâlnirea cu Lenin în pauza ședinței, autorul acestor rânduri își reamintește : „Lenin era de statură potrivită, mai mult scund, cu fața de un oval perfect, cu pomeții obrazilor pronunțați, cu o privire caldă și pătrunzătoare. Era îmbrăcat extrem de simplu și înfățișarea lui respira deopotrivă hotărâre, energie, dar și o mare bunătate. Vorba lui era prietenoasă, și atunci când se apropie de grupul de congresiști în care mă aflam găsi cuvinte de amicitie pentru cei din mijlocul nostru, pe care avusese prilejul să-i cunoască fie în emigrație, fie la celelalte congrese ale Cominternului. Avea mișcări iuți, fraza sacadată, dar se degajau nu o singură dată, din privirea lui, sclipiri de umor, care-l făceau atât de omenesc și atât de apropiat de fiecare din noi. Atunci am înțeles iubirea sinceră și adâncă ce-l înconjura. Am înțeles pentru ce întreaga lui persoană radiază simpatie, după cum am înțeles acele manifestări de dragoste care-i veneau din toate colțurile Uniunii Sovietice și de dincolo de hotare... Emoția profundă care mă cuprinsese m-a făcut să-l urmăresc

* În documentele Cominternului apare sub numele de Bădulescu. Gh. Moscu face parte din Comitetul Executiv al Internaționalei a III-a, constituit în ședința din 13 iulie 1921, doar pentru o lună de zile. În acest scurt interval, numele său este înțilnit alături de cel al lui Lenin și al altor militanți comuniști din diferite țări, ca semnatori ai unor manifeste ale C.E. al I.C. (vezi *Die Tätigkeit der Executive und der Präsidiums des E. K. der Kommunistischen Internationale vom 13 Juli bis 1 Februar 1922*, Verlag der Kommunistischen Internationale, Petrograd, 1922. p. 5, 68, 75, 99, 119).

³⁸ Arhiva I.S.I.S.P., fondul nr. XVII, dosarul nr. 63, fila 112.

tăcut, fără să pot scoate o vorbă, cu dcrința de a nu scăpa un gest, de a nu lăsa să treacă neobservată o singură mișcare...”³⁹.

Pentru Ecaterina Arbore, Lenin reprezintă o mare personalitate a epocii contemporane. „Ca om — scria E. Arbore cu prilejul morții lui Lenin — *el era produsul genial al unei lungi și eroice epoci revoluționare a poporului rus, produsul epocii de deșteptare și de dezvoltare a conștiinței maselor muncitorești, al epocii de încheiere a partidului proletar și de lupte aprige contra țarismului... Sobru în viața privată, lipsit de orice veleitate și demagogie, simplu și limpede în vorbă și scris, înzestrat cu o putere supraomenească de muncă, gata în orice moment a-și înăbuși sentimentele cele mai intime de amicitie personală de câte ori cauza proletariatului o cerea, și în același timp un tovarăș în adevăratul și deplinul sens al acestui cuvânt — acesta era Lenin*”⁴⁰.

Aprecierile revoluționarilor români asupra activității și persoanei lui Lenin, strălucit gânditor și conducător al proletariatului, sînt tot atît de profunde ca și cele aparținînd unor marcante personalități din lume. Viața și activitatea lui Lenin au constituit întotdeauna pentru mișcarea muncitorească din România izvor de învățăminte și îmbolduri pentru organizare și luptă hotărîtă, neîncetată împotriva forțelor opresoare. Vie s-a păstrat amintirea lui Lenin în conștiința muncitorilor români și cu dragoste este redată figura sa în presa muncitorească din România. An de an, în publicațiile muncitorești apar articole dedicate lui V. I. Lenin⁴¹, remarcîndu-se activitatea sa teoretică și practica revoluționară, și sînt reproduse fragmente din lucrările sale.

Legăturile neîntrerupte ale mișcării muncitorești din România cu V. I. Lenin se înscriu în aria largă a raporturilor internaționale între proletariatul diverselor țări, fiind o expresie a internaționalismului proletar de care a fost animată clasa muncitoare din țara noastră încă de la începuturile formării sale. Aceste legături i-au dat posibilitatea lui Lenin să cunoască direct, de la sursă, gradul de dezvoltare economică și social-politică a României, să constate existența unei mișcări muncitorești, cu bogate tradiții de luptă și animată de un puternic spirit internaționalist, să se informeze asupra activității teoretice și practice a militanților de frunte ai proletariatului român.

³⁹ „Revista fundațiilor“, anul XIV, nr. 10—11, octombrie—noiembrie 1947, p. 1—17.

⁴⁰ „Socialismul“, anul XIX, nr. 14, din 9 februarie 1924.

⁴¹ *Lenin — conducătorul nostru nemuritor*, în „Socialismul“, anul XIX, nr. 15, din 10 februarie 1924; *Cum sfātuia Lenin*, în „Tineretul socialist“, anul XIII, nr. 19, din 24 februarie 1924; *Viața și opera lui Lenin*, în „Cultura proletară“, anul II, nr. 23, din 1927, p. 80—90; *Lenin*, în „Înainte“, anul IV, nr. 3, din 20 ianuarie 1929; *Zece ani de la moartea lui Lenin*, în „Lupta de clasă“, anul XV, din ianuarie 1934, p. 4; *Lenin 1870—1924*, în „Scînteia“, anul VIII, nr. 2, din 24 ianuarie 1938 etc.

Lenin a nutrit simpatie și respect pentru mișcarea noastră muncitorească, pentru capacitatea de luptă a proletariatului român, pentru spiritul său internaționalist. El a subliniat, nu o singură dată, creșterea avântului revoluționar al maselor populare în anii ce au urmat primului război mondial. „Văpaia insurecției proletare a cuprins și Finlanda. Flăcările s-au extins și asupra României“ — scria Lenin în articolul *O lecție dureroasă, dar necesară*, în 1918⁴². Într-un alt loc, Lenin, referindu-se la avântul mișcării muncitorești și țărănești din statele balcanice, sublinia că „a înregistrat mari succese“⁴³.

Revoluționarii români care l-au cunoscut pe Lenin au relevat în numeroase împrejurări interesul și simpatia cu care acesta urmărea dezvoltarea mișcării muncitorești din România, apreciindu-i meritele în fundamentarea teoretică a luptei pe care o ducea proletariatul în noile condiții istorice. Faptul că Lenin s-a întâlnit și întreținut cu militanți revoluționari români, că urmărea cu atenție activitatea lor, corespundea sau le citea lucrările este o dovadă în acest sens.

Legăturile acestor revoluționari români cu Lenin au constituit un mijloc important în cunoașterea și propagarea ideologiei leniniste, ideologie care a stat la temelia întăririi și maturizării mișcării muncitorești din România în procesul luptei revoluționare.

Dr. AUGUSTIN DEAC, FLORIAN TĂNĂSESCU

⁴² *Texte din lucrările lui V. I. Lenin cu privire la România*, Editura politică, București, 1960, p. 83.

⁴³ *Ibidem*, p. 85.

V. I. Lenin

despre necesitatea aplicării creatoare a marxismului

Istoria a confirmat în mod strălucit valabilitatea universală a marxismului ca concepție revoluționară despre lume, aptă nu numai să interpreteze, ci și să constituie un instrument activ de transformare a realității. Un miliard de oameni construiesc, sub conducerea partidelor comuniste, noua orînduire socială a cărei inevitabilitate Marx și Engels au descifrat-o din analiza științifică a legilor obiective ale dezvoltării sociale. Sub steagul marxism-leninismului, detașamentele cele mai înaintate ale clasei muncitoare din țările capitaliste călăuzesc, prin grele bătălii, masele populare pe drumul luptei de eliberare socială și națională. Pînă și adversarii înrăiți sînt siliți astăzi să recunoască uriașa influență exercitată de ideile marxismului asupra gîndirii contemporane, forța lor de atracție asupra popoarelor, rolul lor crescînd în devenirea socială.

Lumea de astăzi nu mai este, desigur, identică lumii din vremea cînd Marx, Engels, Lenin elaborau nemuritoarea lor învățătură. Un șir de revoluții și transformări în toate sferile activității umane și-au pus amprenta asupra civilizației secolului al XX-lea. Fenomene și procese care existau cu un secol sau numai cu cîteva decenii în urmă au părăsit scena istoriei, în virtutea legităților obiective descoperite, pentru prima dată, de geniul clasicilor marxismului. În schimb, fenomene și procese în trecut inexistente sau abia schițate aparțin astăzi realităților lumii contemporane. Ce material imens oferă epoca noastră analizei marxiste creatoare ! Cîte probleme noi, mereu mai complexe și mai diversificate, se ridică în fața partidelor comuniste și muncitorești din toate țările lumii !

Departa de a se învechi — cum pretind unii ideologi burghezi —, marxism-leninismul capătă cu fiecare zi un conținut mai bogat, osmoza lui cu viața devine mai intimă, dovedindu-se, astăzi ca și în trecut, o concepție capabilă să orienteze partidele revoluționare, popoarele spre soluțiile teoretice și practice impuse de schimbările continue petrecute în lume. Căci marxismul, spre deosebire de toate curentele, școlile și sectele filozofice de pînă la el și de după el, nu este o dogmă imuabilă, un sistem închis,

cu pretenții de șablon universal-valabil, ci o învățătură vie, care se dezvoltă în permanență, potrivit legilor generale ale dialecticii materialiste.

Marxismului îi sînt proprii, prin însăși esența lui, spiritul creator, îndrăzneala de gîndire, capacitatea de asimilare a noului. Iată de ce înșiși creatorii marxismului au subliniat, în repetate rînduri, că învățătura lor nu constituie o dogmă, ci o călăuză în acțiune, prevenindu-și discipolii împotriva oricăror forme de imobilism și a oricărui gen de fosilizare spirituală. Iată de ce, în operele lor, Marx și Engels au recomandat insistent tinerelor partide proletare din acea epocă să aplice creator principiile generale ale dialecticii materialiste la condițiile concrete din țările respective, să nu înlocuiască analiza profundă a acestor condiții prin citate sau prin copierea unor soluții valabile poate în alte locuri și în alte perioade istorice.

K. Marx și F. Engels au lăsat discipolilor o uriașă moștenire, cu sarcina de a o apăra împotriva tuturor adversarilor și, totodată, de a o îmbogăți cu noi teze și concluzii cerute de viața aflată în veșnică mișcare și transformare. Această sarcină istorică a fost îndeplinită cu succes de toate partidele comuniste și muncitorești, care și-au adus și își aduc propriile contribuții teoretice la dezvoltarea tezaurului comun al gîndirii marxiste.

Studierea operei lui V. I. Lenin are o însemnătate excepțională pentru înțelegerea aprofundată a problemei necesității aplicării creatoare a marxismului, a receptivității față de fenomenele noi ale vieții sociale, de realitățile concret-istorice în care se desfășoară activitatea revoluționară, de cele mai noi cuceriri ale gîndirii umane. Fie că s-a referit la situația concretă din Rusia, fie că a abordat probleme generale ale mișcării muncitorești internaționale din epoca respectivă, V. I. Lenin a manifestat, ca și Marx și Engels, aceeași constantă preocupare pentru relevarea corelației dialectice dintre teorie și viață.

I

În rîndul discipolilor lui Marx și Engels, care au îmbogățit tezaurul filozofic moștenit de la întemeietorii comunismului științific, s-au aflat numeroși gînditori talentați. Este suficient să amintim numele unor Karl Kautsky, G. V. Plehanov și C. Dobrogeanu-Gherea, ale căror opere au exercitat o puternică influență asupra mișcării muncitorești (și nu numai asupra acesteia) la sfîrșitul secolului al XIX-lea — începutul secolului al XX-lea. Lenin a înțeles însă cel mai bine că rațiunea de a fi a marxismului este aceea de a sluji practicii revoluționare, că nu te poți opri la litera marxismului, ci trebuie să se țină seamă de dialectica vieții, de cerințele veșnic vii ale cunoașterii umane, de faptul că teoria revoluționară este un instrument activ al cunoașterii și transformării revoluțio-

nare a societății. V. I. Lenin a îmbinat, organic și consecvent, intransigența ideologică cu abordarea creatoare a marxismului.

Aceste două constante : *intransigență ideologică* și *spirit creator* străbat ca un fir roșu opera lui V. I. Lenin și activitatea lui politică-practică. Ni se pare definitorie pentru modul în care V.I. Lenin concepea abordarea marxismului riposta dată de el, la vârsta de numai 24 de ani, învinuirii aduse de „prietenii poporului“ marxiștilor ruși că fetișizau niște „scheme abstracte“ : „...Avem de-a face cu cea mai banală și mai vulgară acuzație adusă marxiștilor, acuzație care constituie de mult calul de bătaie al tuturor celor ce nu pot aduce nici o obiecție de fond împotriva concepțiilor marxiste. «Marxiștii profesează credința în imuabilitatea unei scheme istorice abstracte» !! Dar această afirmație nu este decât o minciună, o născocire ! Nici un marxist n-a argumentat nicăieri și niciodată în sensul că în Rusia «trebuie să existe» capitalism «pentru că» el există în Apus etc. Nici un marxist n-a văzut vreodată în teoria lui Marx o schemă filozofică-istorică universal obligatorie, n-a văzut în ea nimic altceva decât explicarea unei anumite formațiuni social-economice... Nici un marxist nu și-a bazat vreodată concepțiile sale social-democrate pe altceva decât pe cerința conformității teoriei cu realitatea și cu istoria relațiilor social-economice respective, adică a celor ruse, și nici n-ar fi putut face altfel, pentru că această cerință impusă teoriei este formulată cât se poate de clar și pusă la baza întregii doctrine de către însuși întemeietorul «marxismului», Marx“¹.

Nici un domeniu al vieții sociale (și, pentru a nu ne îndepărta de problema noastră : al suprastructurii) nu face excepție de la legitățile dialecticii materialiste. Filozofia se află și ea, prin urmare, într-un proces continuu evolutiv, sub acțiunea unor factori lăuntrici și exteriori, deși, evident, cu particularitățile și trăsăturile specifice pe care nu este necesar să le analizăm aici. Dacă este adevărat (și este) că o filozofie e justă numai în măsura în care reflectă în mod adecvat realitatea, viața, atunci trebuie să se admită și faptul că, pentru a rămâne justă, filozofia trebuie să aibă capacitatea de a se dezvolta astfel încât să poată reflecta dinamismul realității în perpetuă schimbare și transformare. La timpul său, Marx și Engels au demonstrat completa netemeinicie a pretențiilor unor filozofi de a elabora sisteme „definitive“, „universal-valabile“, imuabile, deci și eterne (pretenții prezente, după cum se știe, și la Hegel, dialecticianul). Curgerea vieții, devenirea socială impun dezvoltarea filozofiei. Orice rămânere în urmă a teoriei duce, inevitabil, la închistare. Cităm, în această privință, un admirabil pasaj din articolul lui V. I. Lenin intitulat *Despre unele particularități ale dezvoltării istorice a marxismului* : „Doctrina noastră — spunea Engels, vorbind despre sine și despre celebrul său prieten, — nu este o dogmă, ci o călăuză în acțiune. Cu o vigoare și o expresivitate admirabilă, această teză clasică subliniază o latură a marxismului

¹ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 1, Editura politică, București, 1960, p. 188—189.

care de foarte multe ori este scăpată din vedere. Și prin faptul că o scăpăm din vedere facem ca marxismul să devină unilateral, îl deformăm, îl transformăm în ceva mort, îi răpim sufletul lui viu, subminăm bazele lui teoretice fundamentale — dialectica, teoria dezvoltării istorice multilaterale și pline de contradicții, îi subminăm legătura lui cu problemele practice concrete ale epocii, care se pot schimba la fiecare nouă cotitură a istoriei².

Fidelitatea față de marxism presupune, sine qua non, capacitatea de înțelegere a marxismului ca o dezvoltare a sa potrivit noilor împrejurări istorice. În aceasta rezidă, după părerea noastră, una dintre laturile principale ale tezei potrivit căreia marxismul nu este o dogmă, ci o călăuză în acțiune. Desigur, și în acest proces creator — ca în orice creație, ca în orice dezvoltare dialectică — apariția noului, ascensiunea și afirmarea lui sint însoțite de degajarea a ceea ce nu mai corespunde stadiului atins în evoluția socială. În acest proces, bazele marxismului, tezele lui fundamentale își dovedesc viabilitatea, îmbogățindu-se și căpătând valențe noi odată cu trecerea de la o epocă la alta.

Receptivitatea față de modificările survenite în realitățile istorice sporește cu noi teze tezaurul filozofiei marxiste — expresie a forței acestei filozofii și totodată condiție necesară pentru ca ea să constituie, în toate perioadele istorice, un instrument în transformarea revoluționară a societății. Și invers, incapacitatea desprinderii de unele teze vechi, valabile în alte epoci și în alte condiții, frânează gândirea creatoare și aduce grave prejudicii activității practice.

În operele lui V. I. Lenin găsim pagini de necruțătoare satiră la adresa bucherilor marxismului. Caracterizând pozițiile menșevicilor, care respingeau tezele privind trăsăturile revoluției burghezo-democratice în epoca imperialismului, Lenin scria într-un articol din anul 1905 : „Ei se tem pentru propriul lor nivel de conștiință, se tem să nu-și piardă firul călăuzitor din manualul pe care l-au învățat pe de rost (dar pe care nu l-au aprofundat), se tem că nu vor fi în stare să distingă pașii judicioși și îndrăzneți ai transformărilor democratice de salturile aventuriere ale anarhismului sau ale socialismului narodnic, care ignorează existența claselor. Inima lor de filistini le spune pe bună dreptate că, în condițiile unei înaintări rapide e mai greu să distingi calea cea justă și să rezolvi repede problemele noi și complexe decât în cadrul rutinar al muncii mărunte, de fiecare zi³. Și un alt pasaj, adresat, de asemenea, menșevicilor, pe care-l reproducem din cunoscuta lucrare *Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică* : „Epoca revoluționară a pus sarcini noi, pe care numai orbii nu le văd. Și unii social-democrați (bolșevicii — *n.n.*) recunosc în mod categoric aceste sarcini și le pun la ordinea zilei... Ceilalți însă (menșevicii — *n.n.*) se dau înapoi, bat pasul pe loc, în loc de lozinci

² V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 20, Editura politică, București, 1963, p. 88.

³ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 10, Editura politică, București, 1962, p. 14.

dau prefețe și, în loc să arate ceea ce este nou — alături de confirmarea a ceea ce este vechi — ...inventează tot felul de pretexte pentru a scăpa de ceea ce e nou, nefiind în stare să definească condițiile necesare pentru o victorie hotărâtoare și să lanseze singurele lozinci care corespund năzuinței de a obține o victorie deplină”⁴.

Epocile noi cer, din partea marxiștilor, soluții teoretice noi, formularea de teze noi. Unele vor fi confirmate de viață, altele nu. Dar grija că sînt posibile greșeli nu poate constitui niciodată un motiv pentru rămînerea în urma vieții, pentru agățarea de teze depășite și înlocuirea eforturilor novatoare prin rețete. Cît adevăr — și ce motiv de meditație ! — cuprind cuvintele scrise de V. I. Lenin în 1917, într-una din vestitele scrisori cu privire la tactică : „...Trebuie să ajungem la înțelegerea adevărului incontestabil că un marxist trebuie să țină seama de viața reală, de faptele precise ale *realității* și nu să continue să se cramponeze de teoria zilei de ieri, care, ca orice teorie, în cel mai bun caz nu face decît să desemneze ceea ce e fundamental, general, nu face decît să se *apropie* de înțelegerea complexității vieții. «Ce seacă e, amice, orice teorie, dar cît de verde viața, cît de aurie»”⁵.

II

Necesitatea abordării creatoare a marxismului decurge nu numai din transformările sociale — uneori lente și insesizabile, alteori rapide, bruște, cînd se produc momentele de cotitură, salturile —, din succesiunea necontenită a epocilor istorice și din modificările survenite chiar în decursul uneia și aceleiași epoci ; această necesitate decurge, de asemenea, din diversitatea de situații existente de la țară la țară și de la popor la popor. Popoarele n-au înaintat pe drumul civilizației în mod uniform, ca niște soldați la paradă, care-și potrivesc pașii și se aliniază „după cotul vecinului”. Esența unică a procesului evolutiv străbătut de societate de la comuna primitivă pînă în zilele noastre — reflectată în legile generale descoperite de marxism-leninism — se exprimă într-o mare diversitate de forme. Factori naturali, social-economici, politici au imprimat popoarelor de-a lungul istoriei lor ritmuri deosebite de dezvoltare, le-au ridicat pînă la stadii diferite de evoluție, le-au purtat pe drumuri proprii spre progres, le-au dăltuit fizionomii spirituale, culturale, naționale care le deosebesc unele de altele.

Analizînd unele aspecte ale mișcării muncitorești internaționale în anul 1908, V. I. Lenin releva în mod deosebit varietatea în care se materializa tendința generală de dezvoltare : „Ascuțirea luptei proletariatului împotriva burgheziei se observă în toate țările capitaliste înaintate, iar de-

⁴ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 11, Editura politică, București, 1962, p. 93.

⁵ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 31, Editura politică, București, 1964, p. 136.

osebirea de condiții istorice, de regim politic și de forme ale mișcării muncitorești face ca aceeași tendință să se manifeste în mod diferit”⁶. După ce expunea, sintetic, situația din diferite țări, Lenin adăuga : „Mișcarea revoluționară internațională a proletariatului nu se desfășoară și nu se poate desfășura uniform, ea nu îmbracă și nu poate îmbrăca forme identice în țări diferite. Folosirea deplină și multilaterală a tuturor posibilităților în toate domeniile de activitate se obține numai ca un rezultat al luptei de clasă a muncitorilor din diferite țări. Fiecare țară aduce particularitățile ei prețioase, originale, în torentul general, dar în fiecare țară în parte mișcarea suferă de pe urma cutărei sau cutărei unilateralității, cutărilor sau cutărilor lipsuri teoretice sau practice ale diferitelor partide socialiste. În general însă se constată în mod evident un uriaș pas înainte al socialismului internațional...”⁷.

Diversitatea de condiții și situații își pune amprenta asupra căilor, metodelor, formelor, ritmurilor în care se desfășoară procesul revoluționar, în care se săvârșește revoluția socialistă și are loc construirea noii orînduiri sociale. Unic în esența lui, acest proces îmbracă, de la țară la țară, trăsături specifice, căci nicăieri și niciodată, în nici un proces sau fenomen, generalul nu a existat și nu poate exista decât în și prin particular. De aceea nici o cale, formă, metodă nu poate fi absolutizată, nu poate fi considerată universal-valabilă ; a proceda astfel ar însemna — în contradicție cu dialectica marxistă — să se identifice una din formele de existență a generalului cu generalul însuși.

Asupra acestor probleme, V. I. Lenin a atras atenția în repetate rânduri. Astfel, într-un raport prezentat la 22 octombrie 1918 la ședința comună a C.E.C. din Rusia, a Sovietului din Moscova, a comitetelor de întreprindere și a sindicatelor, comparînd desfășurarea revoluției din Rusia cu evoluția situației revoluționare pe plan internațional, Lenin spunea : „Trebuie să înțelegem particularitățile fiecărei revoluții și procesul ei de maturizare. În fiecare țară — noi am văzut și am trăit acest lucru și-l știm mai bine decât alții —, în fiecare țară revoluția își urmează calea ei proprie, și aceste căi sînt atît de diferite, încît se poate întîmpla ca ea să întîrzie și un an, și doi *. Revoluția mondială nu se desfășoară atît de simplu încît să urmeze pretutindeni, în toate țările, una și aceeași cale ; dacă ar fi fost așa, am fi învins de mult. Fiecare țară trebuie să parcurgă anumite etape politice”⁸.

V. I. Lenin a relevat, în mod deosebit, însemnătatea luării în considerație a particularităților naționale nu numai în perioada premergătoare

⁶ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 17, Editura politică, București, 1963, p. 187.

⁷ *Ibidem*, p. 188.

* În perioada respectivă, V. I. Lenin aprecia că revoluția socialistă, victorioasă în Rusia, va continua să se extindă rapid, în lanț, transformîndu-se în revoluție mondială și ducînd la statornicirea Republicii Sovietice Mondiale. Forma sovietică a dictaturii proletariatului era considerată ca singura posibilă în condițiile istorice date. Viața a dat însă un alt curs procesului revoluționar. Aceste precizări sînt necesare și pentru înțelegerea unor aprecieri din citatul următor.

⁸ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 37, Editura politică, București, 1965, p. 123.

cuceririi puterii, ci și în întreaga perioadă a construirii noii orînduirii sociale. Reproducem, în acest sens, un fragment din lucrarea „*Stîngismul*” — *boala copilăriei comunismului*, care are o excepțională importanță principală: „Atîta timp cît există între popoare și țări deosebiri naționale și statale — și aceste deosebiri vor dăinui încă foarte multă vreme chiar și după înfăptuirea dictaturii proletariatului pe scară mondială — unitatea tacticii internaționale a mișcării muncitorești comuniste din toate țările — nu cere înlăturarea diversității, suprimarea deosebirilor naționale (ceea ce ar fi un vis absurd în momentul de față), ci cere o aplicare a principiilor *fundamentale* ale comunismului (puterea sovietelor și dictatura proletariatului) care să *modifice just* aceste principii în *amănunte*, să le adapteze just și să le aplice la deosebirile naționale și național-statale”⁹.

Marxismului, în accepția de călăuză în acțiune, așa cum l-au considerat înșiși creatorii săi, îi este străină orice încercare de mutilare a diversității vieții reale pentru a putea fi îngrămădită în scheme abstracte, pentru a putea fi ajustată pe calapoade care se potrivesc într-un loc sau într-o perioadă, dar care se dovedesc prea mari sau prea mici în alte locuri și în alte perioade. Esența unică a socialismului se manifestă într-o multitudine de forme. Analiza concret-istorică marxistă necesită luarea în considerație a diversității vieții reale. Se deschide, astfel, un cîmp nelimitat pentru aplicarea creatoare a marxism-leninismului, la care-și aduc contribuția toate partidele comuniste și muncitorești.

III

Rezolvarea creatoare de către fiecare partid comunist și muncitoresc a problemelor specifice generate de procesul revoluționar din țara respectivă are o dublă însemnătate: națională și internațională. Națională, pentru că servește cauzei eliberării și progresului propriului popor. Internațională, pentru că contribuie la schimbarea raportului de forțe pe plan mondial în favoarea democrației și socialismului, îmbogățind, totodată, sub raport teoretic și practic, experiența comună a mișcării revoluționare internaționale. Diversitatea nu este un obstacol, ci un stimulent și, în același timp, o condiție pentru întrajutorarea internaționalistă a diferitelor detașamente revoluționare, schimbul de experiență reprezentînd una din formele principale de manifestare a internaționalismului.

Preluarea, din experiența și realizările altor detașamente revoluționare, a unor teze teoretice, forme și metode de luptă constituie un act creator. Pentru că, preluîndu-le, partidele dintr-o țară sau alta le adaptează la condițiile specifice în care ele își desfășoară activitatea, le îmbogățesc și le integrează organic propriului tezaur de experiență.

⁹ V. I. Lenin, *Opere alese*, vol. 3, Editura politică, București, 1962, ediția a II-a, p. 404.

Subliniind experiența Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, Vladimir Ilici Lenin arăta că aceasta nu trebuie însușită mecanic, ca o copiere aidoma.

În lucrările din ultimii ani ai vieții sale, V. I. Lenin a prevenit proletariatul rus și internațional ca nu cumva preluarea acestei experiențe să se facă în mod necritic, ceea ce ar fi dus la o copiere mecanică, cu consecințe negative asupra dezvoltării revoluției pe plan mondial. „Ar fi ridicol — spunea Lenin de la tribuna celui de-al VIII-lea congres al P.C. (b) din Rusia — să prezentăm revoluția noastră ca un ideal pentru toate țările, să ne imaginăm că ea a făcut o serie întreagă de descoperiri geniale și a introdus o mulțime de inovații socialiste. Eu nu am auzit acest lucru de la nimeni și afirm că nu-l vom auzi de la nimeni. Noi avem experiența practică a realizării primilor pași în direcția nimicirii capitalismului într-o țară cu un raport deosebit între proletariat și țărănime. Asta e tot. Dacă vom face ca broasca, ne vom opinti și ne vom umfla, vom ajunge de risul lumii, vom fi niște lăudăroși și nimic mai mult“¹⁰. Grijă deosebită a conducătorului partidului comunist și statului sovietic ca experiența Marii Revoluții să nu devină obiect de copiere mecanică, o dovedește elocvent și radiotelegrama adresată de V. I. Lenin lui Béla Kun, la 23 martie 1919 : „Este în afară de orice îndoială că simpla imitare a tacticii noastre rusești, în toate amănuntele ei, în condițiile specifice ale revoluției ungare ar fi o greșeală. Țin să vă pun în gardă împotriva unei asemenea greșeli...“¹¹.

Capacitatea de a prelua și aplica în mod creator experiența acumulată pe plan internațional reprezintă o expresie a maturității, a forței și măiestriei fiecărui detașament revoluționar, marxist al clasei muncitoare. Transpusă mecanic dintr-o țară în alta, experiența, oricât de pozitivă ar fi ea, riscă să se stingă ca o plantă deșrădăcinată și transplantată pe sol străin.

IV

La 14 iulie 1919, V. I. Lenin a rostit în fața cursanților Universității „Sverdlov“ o prelegere despre stat. Nu ne vom opri aci asupra conținutului acestei prelegeri care, ca orice produs al gândirii leniniste, impresionează prin logică, erudiție, ci asupra unui pasaj din expunere, deosebit de semnificativ pentru spiritul antidogmatic, creator al lui V. I. Lenin : „Esențialul este — sublinia Lenin încă în partea introductivă — ca, în urma lecturilor dv., a convorbirilor și a prelegerilor despre stat pe care le veți asculta, să învățați să abordați în mod independent această problemă... Numai atunci când veți fi învățat să vă descurcați singuri în această problemă vă veți putea considera destul de fermi în con-

¹⁰ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 38, Editura politică, București, 1966, p. 179.

¹¹ *Ibidem*, p. 215.

vingerile dv. și le veți putea susține destul de reușit în fața oricui și oricînd" (subl. ns.)¹². A nu cădea în păcatele bucherismului, a gândi independent, a aborda în mod creator problemele teoretice și a vedea în filozofie o călăuză în acțiune — iată mesajul pe care conducătorul partidului comunist și al statului sovietic ținea să-l transmită, pilduindu-l cu experiența unei vieți închinată revoluției, cadrelor bolșevice care aveau în față de clădit noua orînduire.

Viața și opera lui V. I. Lenin sînt o întruchipare vie a spiritului creator al marxismului. De la scrierile de tinerețe pînă la lucrările din 1923, de la primii pași în mișcarea social-democrată din Rusia pînă la epoca furtunilor de la sfîrșitul primului război mondial, V. I. Lenin a dăltuit în granitul veșniciei un măreț edificiu teoretic — continuare și dezvoltare sub toate aspectele a operei lui K. Marx și F. Engels.

Fiecare dintre părțile constitutive ale marxismului — filozofia, economia politică, teoria comunismului științific — a fost îmbogățită cu teze și concluzii noi în lucrări celebre ca *Dezvoltarea capitalismului în Rusia, Ce-i de făcut?*, *Un pas înainte, doi pași înapoi*, *Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică*, *Materialism și empiriocriticism*, *Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului*, *Statul și revoluția*, *Sarcinile imediate ale Puterii sovietice*, *Revoluția proletară și renegatul Kautsky*, „*Stîngismul*“ — boala copilăriei comunismului, *Despre împozitul în natură*, *Despre cooperatie*, *Pagini de jurnal*, *Despre revoluția noastră* și multe altele. Scrierile lui V. I. Lenin — lucrări, discursuri, materiale pregătitoare, însemnări, corespondență etc. —, deși au o tematică extrem de variată, se integrează organic în ansamblul armonios al operei sale, aplicare creatoare a marxismului la condițiile epocii imperialismului și ale trecerii omenirii de la capitalism la socialism. Aportul lui Lenin la dezvoltarea teoriei marxiste este binecunoscut cititorilor din țara noastră din studiarea directă a operelor leniniste, tipărite după eliberare, prin hotărîri ale Comitetului Central al Partidului Comunist Român, în numeroase tiraje de masă și incluse ca izvoare clasice în toate formele și verigile învățămîntului ideologic.

De numele lui V. I. Lenin sînt legate crearea primului partid revoluționar de tip nou, săvîrșirea primei revoluții socialiste victorioase, construirea primului stat socialist, trecerea la statonizarea noii orînduiri sociale în prima țară din lume. Astfel, sub conducerea lui V. I. Lenin, a partidului comunist, mișcarea revoluționară din Rusia a dobîndit victorii de însemnătate istorică și a acumulat o bogată experiență.

V. I. Lenin a posedat un profund simț al noului, capacitatea de a pătrunde esența proceselor și fenomenelor, de a le sesiza atît trăsăturile și efectele imediate cît și tendințele dezvoltării lor ulterioare. Opera lui teoretică s-a născut în legătură indisolubilă cu cerințele practicii revoluționare, bazîndu-se întotdeauna pe analiza vieții reale. Teoria — a sub-

¹² V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 39, Editura politică, București, 1966, p. 67.

liniat adeseori V. I. Lenin — riscă să rămână în urmă dacă nu este mereu înmprospătată cu tezele și concluziile noi impuse de viață.

În primii ani ai Puterii sovietice, cînd pe ruinele vechiului despotism și ale rînduielilor perimate sfărîmate de revoluție trebuiau puse bazele noii orînduiri sociale — fără să existe nici un precedent în acest sens, într-o luptă aspră cu dușmanii interni și externi —, spiritul novator al lui V. I. Lenin s-a revărsat fecund asupra tuturor domeniilor construcției socialiste. În lucrările sale din această perioadă sînt abordate teme de importanță principială și practică pentru făurirea orînduirii socialiste în Uniunea Sovietică, probleme cu rezonanță actuală, între care probleme ale industrializării socialiste, cooperativizării agriculturii, schimbului economic dintre oraș și sat, rolului mărfii și banilor în condițiile istorice noi, rolului statului socialist, rolului conducător al partidului — cerință obiectivă și cheazășie a construirii cu succes a socialismului și comunismului. El a formulat teze de însemnătate principială cu privire la necesitatea înfăptuirii revoluției culturale, la relațiile dintre națiuni socialiste și la raporturile lor cu lumea capitalistă. V. I. Lenin a îndrumat partidul bolșevicilor să aplice cu fermitate principiile generale ale marxismului, atrăgînd însă atenția că aceste principii nu trebuiau să devină un pat procustian pentru ajustarea vieții reale și cerînd să nu se aștepte ca toate soluțiile să fie găsite în lucrările lui Marx și Engels. Referindu-se, de pildă, la problema capitalismului de stat, V. I. Lenin spunea în martie 1922 : „În problema capitalismului de stat, atît presa noastră cît și partidul nostru, în general, comit greșeala de a cădea în intelectualism, în liberalism ; ne lansăm în discuții subtile asupra felului cum trebuie înțeles capitalismul de stat și căutăm explicații în cărțile vechi. Or, în ele este vorba despre ceva cu totul diferit : în ele scrie despre capitalismul de stat care există în capitalism, dar nu s-a scris nici o carte în care să se vorbească despre capitalismul de stat care există în comunism. Nici Marx nu s-a gîndit să scrie vreun cuvînt în această problemă și a murit fără să ne lase măcar un pasaj precis sau măcar o indicație certă. De aceea ne vedem acum nevoiți să ne descurcăm singuri”¹³.

Democratismul și umanismul noii orînduiri sociale, asupra cărora au insistat la vremea lor K. Marx și F. Engels, au stat, de asemenea, în centrul atenției lui V. I. Lenin. În calitate de conducător al partidului și statului sovietic, el a făcut totul pentru ca maselor populare să li se creeze condițiile necesare participării efective la conducerea statului și economiei, pentru ca forța lor creatoare să se manifeste neîngrădit și să asigure progresul rapid al întregii societăți. Răspunzînd unei interpelări a socialiștilor-revoluționari, V. I. Lenin spunea la ședința C.E.C. din Rusia, din 4(17) noiembrie 1917 : „*Creația vie a maselor — acesta este factorul fundamental al noii vieți sociale.* Muncitorii să procedeze la introducerea controlului muncitoresc în fabricile și uzinele lor, să aprovizioneze satul cu produse industriale, schimbîndu-le pe cereale. Nici un obiect fabricat,

¹³ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 45, Editura politică, București, 1967, p. 90—91.

nici un funt de cereale nu trebuie să rămână în afara evidenței, căci socialismul înseamnă înainte de toate evidență. *Socialismul nu se creează prin decrete de sus. Automatismul cancelarist-birocratic este străin de spiritul lui; socialismul viu, creator este opera maselor populare înseși* (subl. ns.)¹⁴.

V

Tezele leniniste privind necesitatea aplicării și dezvoltării create a marxismului au o deosebită însemnătate principială. Ele indică singura cale de abordare și soluționare a problemelor complexe pe care le ridică continuu dezvoltarea rapidă a lumii contemporane. Actuala revoluție tehnică-științifică — ale cărei consecințe social-economice și politice mai îndepărtate sînt greu de prevăzut astăzi —, modificările produse în ultimele decenii în structura intimă a imperialismului, transformarea treptată a socialismului în factor determinant al evoluției lumii contemporane, apariția „lumii a treia” cu particularitățile fără precedent ale liniilor ei de dezvoltare, contextul nou istoric care influențează nemijlocit o serie întreagă de procese și fenomene: pace, război, schimburi internaționale etc. — iată numai cîteva din transformările profunde care și-au pus amprenta asupra a ceea ce, tot mai frecvent, literatura de specialitate numește (poate nu cu suficientă îndreptățire, dar sugestiv) „civilizația secolului XX”.

Comuniștii, teoreticienii marxiști sînt înarmați cu un puternic instrument riguros științific de interpretare și transformare revoluționară a lumii contemporane: concepția materialist-istorică, dialectica marxistă. O învățătură vie, ca viața însăși. O învățătură a cărei perpetuă dezvoltare constituie nu un deziderat, ci o necesitate stringentă. Cu cît ritmul transformărilor istorice se accelerează, cu atît mai actuală devine sarcina abordării marxismului nu ca o dogmă, ci ca o călăuză în acțiune. Acest adevăr stă la temelia activității creatoare a P.C.R. în toate domeniile, pentru edificarea societății socialiste multilateral dezvoltate. „În lumea contemporană — sublinia secretarul general al P.C.R., Nicolae Ceaușescu, — au loc mari prefaceri economico-sociale. Înțelegerea schimbărilor ce au loc, a legilor obiective care le guvernează și desprinderea unor concluzii politice juste cer o analiză științifică profundă a evenimentelor; ea nu se poate face prin comparații mecanice cu situații de acum 50—60 de ani sau recurgîndu-se numai la citate din clasici. Acest mod de abordare a problemelor constituie o piedică în dezvoltarea gîndirii marxist-leniniste”¹⁵.

Sarcina de a aplica în mod creator marxismul, de a-l îmbogăți cu noi teze este de esență internaționalistă, aparținînd tuturor forțelor comu-

¹⁴ V. I. Lenin, *Opere complete*, vol. 35, Editura politică, București, 1965, p. 59—60.

¹⁵ Nicolae Ceaușescu, *Partidul Comunist Român — continuator al luptei revoluționare și democratice a poporului român, al tradițiilor mișcării muncitorești și socialiste din România*, Editura politică, București, 1966, p. 82

niste din lume. Cine ar putea, fără a păcătui grav față de principiile și spiritul materialismului dialectic, să pretindă că este unic depozitar al adevărilor marxism-leninismului ?

Experiența de aproape o jumătate de secol a Partidului Comunist Român, ca și a altor partide frățești, demonstrează că succesele de însemnătate istorică în lupta pentru eliberarea socială și națională, pentru socialism au putut fi obținute numai pe măsura călirii și maturizării marxist-leniniste a detașamentului revoluționar de avangardă al clasei muncitoare din țara noastră. Aceasta s-a concretizat și în creșterea capacității partidului de a aplica creator marxismul la condițiile concrete ale României și de a-și stabili pe această bază linia sa politică, sarcinile imediate și de perspectivă. În procesul luptei revoluționare partidul nostru s-a maturizat pas cu pas, și-a afirmat capacitatea de a mobiliza și organiza masele pentru rezolvarea problemelor acute și fundamentale ale societății în patria noastră. Capacitatea P.C.R. de aplicare creatoare a marxismului la condițiile țării noastre s-a întruchipat în programele partidului, adecvate fiecărei perioade a revoluției, în stabilirea cu rigurozitate științifică a sarcinilor care corespundeau intereselor vitale ale clasei muncitoare, ale întregului popor român. Masele i-au urmat pe comuniștii români pe măsură ce s-au convins de justetea politicii lor, însușindu-și-o ca pe propria lor politică, tocmai pentru că au văzut în realizarea acestei politici unicul drum spre eliberarea de sub jugul exploatarei dinăuntru și dinafară, spre progresul națiunii și înfloririi patriei. Elaborarea și aplicarea planului insurecției antifasciste din august 1944, descoperirea și transpunerea în viață a unor căi, forme și metode originale în procesul transformării revoluției burghezo-democratice în revoluție socialistă și apoi în construirea cu succes a noii orînduiri sociale au dovedit marea forță creatoare a P.C.R., înscriindu-se totodată ca o contribuție prețioasă a partidului nostru la dezvoltarea gândirii marxist-leniniste pe plan internațional, la creșterea forței ei de atracție asupra tuturor popoarelor lumii. Hotărârile recente ale ultimului congres al Partidului Comunist Român, sintetizînd experiența bogată dobîndită în perioada precedentă, au pus temelii trainice unui nou avînt al teoriei și practicii construirii socialismului în patria noastră.

Clasicii marxismului au lăsat mișcării comuniste și muncitorești internaționale un neprețuit tezaur teoretic nu numai cu sarcina de a-l menține neîntinat de concepții străine și de a-l apăra împotriva adversarilor, ci și de a-l dezvolta. Înfăptuirea acestei sarcini este un drept inalienabil și totodată o îndatorire a tuturor partidelor marxist-leniniste, de care ele răspund în fața propriilor popoare și a istoriei.

Opera lui V. I. Lenin marchează în istoria gândirii marxiste nu numai lupta pentru apărarea sensului autentic al ideilor lui Marx și Engels împotriva denaturărilor reformiste, revizioniste, dogmatice, ci și un nou capitol al marxismului — exemplu de dezvoltare creatoare a teoriei, de adaptare a ei la imperativele practicii istorice.

AL. GH. SAVU

Colocviu internațional asupra celui de-al doilea război mondial

Desfășurate în zilele de 17, 18, 19 octombrie a.c. la Paris, sub auspiciile Institutului Maurice Thorez, lucrările colocviului au fost axate pe discutarea originilor, cauzelor și caracterului celui de-al doilea război mondial, precum și a bilanțului său.

În sala de conferințe a Institutului Maurice Thorez au fost prezenți istorici, specialiști din 20 de țări, reprezentanți de seamă ai unor partide comuniste și muncitorești, foști combatanți în Rezistență, colaboratori ai Institutului, cercetători, ziariști.

Interesul pe care l-a suscitat tema colocviului este determinat de faptul că cercetarea și cunoașterea multilaterală, cât mai completă, a fenomenelor care au generat a doua conflagrație mondială, dezvăluirea adevărului istoric obiectiv au o profundă semnificație pentru lumea contemporană, contribuind la crearea unui climat de încredere și cooperare între popoare, la evitarea unor fenomene ce ar putea evolua în direcția încordării internaționale; așa cum a subliniat Waldeck Rochet în discursul de deschidere a lucrărilor colocviului, „singură documentarea istorică creează baza care ne permite să formulăm legi ale dezvoltării și să precizăm sarcinile actuale. Singură cunoașterea profundă a trecutului ne dă posibilitatea să înțelegem realitatea prezentă“.

Două ample rapoarte — Originile și caracterul celui de-al doilea război mondial, susținut de Georges Cogniot, președintele Institutului Maurice Thorez, și Bilanțul celui de-al doilea

război mondial și sarcinile actuale în lupta pentru pace, susținut de Victor Joannes, directorul Institutului — s-au orientat către o privire generală asupra unei problematice, prin natura ei, foarte complexă, cu multe aspecte controversate în istoriografia contemporană, teze și interpretări discutabile.

Obiectul colocviului a permis abordarea, în numeroasele comunicări și intervenții prezentate, a unei mari diversități de probleme privind istoria universală sau națională; evident, discuțiile s-au orientat însă, cu precădere, asupra problemelor legate de deslușirea originilor celui de-al doilea război mondial și definirea caracterului său, asupra istoriei Rezistenței, a rolului ei, pe diverse planuri, în evoluția și deznodământul războiului. Istoricii români prezenți la colocviu — prof. univ. dr. Titu Georgescu și dr. Viorica Moisuc — au expus, în comunicările lor, punctul de vedere al istoriografiei noastre marxiste asupra problemelor majore aduse în dezbatere, definind totodată trăsăturile caracteristice ale poziției României în contextul general istoric.

Colocviul, aprecia Jacques Duclos în discursul de închidere a lucrărilor, „a avansat un anumit număr de reflecții, a formulat ipoteze de cercetare, a avansat propuneri care pot da un nou elan luptei pentru pace, un nou impuls luptei ideologice și politice pentru dezrădăcinarea ideii nefaste a fatalității războiului“.

Fără îndoială, colocviul organizat de Institutul Maurice Thorez a îngăduit o mai bună cunoaștere reciprocă a diferitelor opinii și puncte de vedere, a fost o experiență în anevoioasa muncă de dezvăluire a adevărului istoric. O seamă de fenomene sociopolitice, de a căror cunoaștere obiectivă depind în cea mai mare măsură înțelegerea originilor și caracterului celui de-al doilea război mondial, înțelegerea situației internaționale postbelice, rămân în continuare probleme fundamentale, de interes major în cercetarea istorică marxistă.

Publicăm mai jos cele două comunicări prezentate în cadrul colocviului de istoricii români.

Bilanț și învățăminte la finele celui de-al doilea război mondial

Tema supusă spre dezbateri de către istoricii marxști ai Franței — Bilanțul celui de-al doilea război mondial și concluzii pentru etapa actuală — a fost primită cu viu interes de către istoricii marxști din România, care au în preocupări problemele istoriei contemporane.

În concepția Partidului Comunist Român, istoricilor le revin răspunderi de mare amplitudine pentru modul în care studiază, analizează și desprind din trecutul secolelor sau deceniilor, concluzii pentru prezentul și viitorul progresist al omenirii.

În această concepție istoricii români au înțeles să studieze și evul contemporan și epoca războiului și cea premergătoare, precum și epilogul acestuia cu învățăminte slujitoare pentru salvagardarea intereselor popoarelor împotriva unor noi cataclisme agresive imperialiste.

Există bilanțuri care vor rămâne încrustate în istoria omenirii, îndeosebi prin consecințele lor. Printre acestea, bilanțul celui de-al doilea război mondial se înscrie ca un factor istoric complex, cu uriașe implicații asupra destinului popoarelor lumii. Sunt bilanțuri imediate cifrice, tehnice îndeosebi, și altele concretizate pe durata unei întregi epoci postbelice.

Sunt bilanțurile militare, care au înregistrat zecile de milioane de morți, răniți, mutilați, zecile de milioane de familii îndoliate, sinistrate, miile de orașe distruse, uriașele pagube materiale. Sunt și bilanțurile traumatice ale omenirii în ansamblu și ale fiecărui om în parte, de necuprins în statistici sau teste sociologice.

Europa, în primul rând, a fost martora nu numai a unei înclăștări nemaicunoscută în istorie, dar și a celei mai eroice și hotărâte ridicări a popoarelor în apărarea libertății, independenței și demnității lor ca națiuni, împotriva înjosirii și umilirii omului și a civilizației. Popoarele au înscris la bilanțul războiului concluzii calitative, care nu mai pot fi ignorate.

Oricât de exact s-ar calcula eforturile impuse de război popoarelor, nici un ordinator electronic nu va putea reproduce integral trăsăturile acelei forțe umane care s-a intruchipat în ostașul de pe front și în luptătorul din Rezistență pentru a înfringe hitlerismul, a distruge flagelul fascist.

Bilanțurile statelor învingătoare și ale statelor învinse în cel de-al doilea război mondial au cifric aspecte multiple, dar ele nu pot fi complete fără a judeca principalele componente de conținut ale victoriilor statelor învingătoare și ale înfringerilor statelor fasciste.

La bilanțul participării Națiunilor Unite în război, sint factori care ne înfățișează în tabloul forțelor aliate contribuția principală, aportul de bază al Uniunii Sovietice, forța fundamentală a coaliției antihitleriste. Bilanțurile de la finele războiului, fără a subestima contribuția celorlalte state aliate, conchid — prin realitatea faptelor istorice și calculul experților privind numărul diviziilor, cantitatea de armament, uriașele jertfe, marile bătălii armate, aria fronturilor active, densitatea angajărilor militare, pierderile și înfringerile Reichului hitlerist — că armatele sovietice în cel de-al doilea război mondial au înscris cea mai importantă pagină.

Sint, pe lângă bilanțurile fronturilor militare, și acelea „civile” ale maseilor din fiecare țară, angajată sau nu în război. Desigur, gradual.

S-a scris mult și se va mai scrie despre contribuția mișcărilor populare antifasciste din timpul războiului, despre Rezistență. La bilanțul celui de-al doilea război mondial, Rezistenței îi revine unul din principalele locuri; avînd la rîndul său bilanțuri speciale, concretizate în statistici, concluzii politice, sociale etc. Citim și cercetăm cu deosebit interes despre eroica Rezistență franceză, iugoslavă, poloneză, cehoslovacă, italiană și a tuturor popoarelor din Europa care, într-un fel sau altul, au avut de suportat cîmpul de război, jugul, jaful sau „tutela” armatelor hitleriste.

Nu întimplător avem datoria de a scrie adevărul despre ce a însemnat Rezistența; aceasta a marcat capacitatea popoarelor de maximă concentrare, pentru a înfrînge pe cîmpul de război, a se elibera, a propăși pe calea păcii și democrației.

Înțelegerea mai temeinică din scrierile istorice obiective a victoriilor militare împotriva imperialismului hitlerist, ale maselor în Rezistență impune concluzii privitoare la evoluția evenimentelor de după război și la solidaritatea internațională a popoarelor pentru asigurarea păcii.

Popoarele și-au înscris — prin atitudinea lor de ansamblu și prin poziția distinctă a forțelor sociale și politice — contribuția la război. Ca istorici marxști nu putem să evităm din bilanțuri analizele de ansamblu și nici pe acelea diferențiate de la o clasă la alta, de la o grupare politică la alta; aceasta pentru că s-au reflectat în evoluția epocii actuale.

Istoriografia mondială, de cele mai diferite nuanțe, atestă prezența în cadrul Rezistenței a clasei muncitoare, a partidelor comuniste. De negat nu o poate nega, dar unii istorici încearcă a o diminua, a o estompa, a trece asupra altor forțe rolul principal. Bilanțul celui de-al doilea război mondial situează partidele comuniste, atît prin faptele atestate istoricește cît și prin forța, prestigiul, influența cu care au ieșit la terminarea războiului, în avangarda mișcării antifasciste, antihitleriste. Istoricii marxști au elaborat o serie de lucrări convingătoare care slujesc înțelegerii mai complete a epilogului războiului, precum și a istoriei ultimei decenii. În bilanțurile și concluziile celui de-al doilea război mondial se află răspunsuri la multe din trăsăturile vieții politice actuale, internaționale și interne, la rolul maselor în făurirea istoriei, la capacitatea popoarelor de a-și lua în mîini propriile destine și, conduse de cele mai înaintate forțe ale societății, să ducă la victoria socialismului într-o serie de state, să triumfe suveranitatea națiunilor în numeroase alte țări, supuse jugului colonial pînă nu de mult.

Istoricii români socot de datoria lor a cunoaște cît mai bine asemenea bilanțuri privind lupta antifascistă din alte țări, rolul de frunte al partidelor comuniste, să dezvăluie inconsistența unor lucrări burgheze sau scrise pe baza unor informații unilaterale și totodată să facă la rîndul lor cunoscute adevărurile despre

contribuția poporului român la zdrobirea Germaniei hitleriste, propriul lor bilanț al mișcării antifasciste, al cărei conducător a fost Partidul Comunist Român.

„Meritul nepieritor al partidului nostru comunist — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — este că, în pofida greutăților, a terorii fasciste, dînd glas frămîntărilor și aspirațiilor uriașei majorități a populației țării, a știut să unească în jurul său cele mai largi forțe democratice și patriotice, afirmîndu-se ca un adevărat catalizator al voinței și intereselor poporului“.

A analiza locul României la bilanțul general al războiului implică firesc cunoașterea acelor forțe reale care au determinat marele act al Rezistenței românești, prin care în august 1944 o țară întreagă, cu armată cu tot, cu resurse umane și materiale, crea una din cele mai mari breșe în frontul hitlerist, de circa 1 000 km, în cîteva zile. Victoria insurecției de la 23 August 1944, care a dus la răsturnarea dictaturii antonesciene și alăturarea României coaliției antihitleriste, a constituit o strălucită încununare a eroicei lupte purtate de oamenii muncii, de forțele progresiste ale societății, în frunte cu partidul comunist, împotriva fascismului și războiului, a dominației imperialismului străin, pentru eliberarea socială și națională.

Pentru poporul român, victoria insurecției, care a deschis calea democrației și socialismului în România, a constituit un deosebit de semnificativ bilanț al luptei aprige pe care masele au dus-o de-a lungul istoriei împotriva exploataării, pentru libertate și dreptate socială, împotriva asupririi străine, pentru neatîrnare și stat unitar.

„Victoria epocală asupra fascismului în cel de-al doilea război mondial a demonstrat încă o dată, la scara celei mai ample încleștări din cîte a cunoscut istoria, forța cu care popoarele se ridică în apărarea unei cauze drepte, adevărul incontestabil că rolul hotărîtor în făurirea istoriei, în apărarea libertății și independenței naționale îl au masele populare, milioanele și milioanele de oameni ai muncii de pretutindeni. Războiul antifascist a relevat că, oricît de mare ar fi potențialul aruncat în luptă de forțele reacțiunii, oricît de puternice ar fi armatele imperialiste invadatoare, ele nu pot înfrînge voința de libertate a popoarelor, dorința acestora de a-și hotări singure soarta“ — conchidea tovarășul Nicolae Ceaușescu la 23 August, în acest an, referindu-se la bilanțul războiului.

La sfîrșitul victorios al războiului împotriva hitlerismului istoria a consemnat raporturi de forță noi între clase și forțe politice, care își au rădăcini în evoluția confruntării dintre fascism și antifascism. Clasa muncitoare a fost în România forța hotărîtoare a luptei împotriva fascismului și a războiului hitlerist, însușind prin exemplul său masele largi populare. Această realitate istorică va cîntări mult în balanța evenimentelor care se vor succeda după război. Țărănimea, puternic lovită de războiul hitlerist, s-a ridicat împotriva jafului și terorii hitleriste, a încorporărilor în armată; ea se va prezenta la finele războiului cu un aport considerabil de forțe umane militare și contribuții materiale date pentru înfrîngerea hitlerismului. Intelectualii patrioți, înțelegînd gravitatea situației prin care trecea țara, au protestat împotriva războiului și a ocupației germane, atitudinea lor antifascistă constituind un izvor al participării active după război la opera de democratizare a țării. Puternicei stări de spirit antifasciste care se dezvoltă în rîndurile soldaților și ofițerilor i se adăuga împotrivirea față de războiul antisovietic și față de regimul dictaturii fasciste.

Rezistența acestor clase și categorii a îmbrăcat forme diverse, mergînd pînă la lupte de partizani și crearea de formațiuni de luptă patriotice, care au avut un rol deosebit de important în victoria insurecției din august. Cîteva cifre ilustrează riposta organelor represive ale dictaturii militare-fasciste și ale gestapoului :

— pînă în august 1944 au fost trimiși în fața tribunalelor și curților marțiale 86 000 de oameni care au refuzat să se prezinte pentru frontul antisovietic ;

— din rîndurile antifasciștilor 5 463 au fost închiși în lagăre ;

— condamnări la muncă silnică și temniță grea 5 500, dintre care aproape 300 pe viață;

— condamnați la moarte 313.

Sînt apoi cifrele care privesc pe cei care au căzut în săptămîna insurecției antifasciste, pînă la sfîrșitul lunii august, cînd formațiunile patriotice de luptă și unitățile armate românești au angajat mari confruntări cu hitleriștii — circa 10 000 de morți din rîndurile patrioților români.

— Efectivele militare cu care România s-a angajat alături de Națiunile Unite pînă în ultima zi a războiului, au totalizat peste 500 000 de militari la o populație de circa 14 000 000.

Evenimentele cruciale ale insurecției din august 1944 au fost însoțite de un act important pentru bilanțul războiului. O armată întreagă, ca un singur om, a întors armele împotriva Germaniei hitleriste, dejucînd încercările lui Hitler și Antonescu de a organiza pe teritoriul României o nouă linie de rezistență militară și deschizînd calea înaintării rapide a trupelor sovietice spre Bulgaria, Iugoslavia și Ungaria. Poporul român s-a angajat cu toate resursele materiale și umane, cu întregul său potențial de luptă în războiul drept, eliberator, antihitlerist. Armata română, alături de Armata sovietică, a alungat, prin lupte grele, trupele germane-horthiste din nord-vestul Transilvaniei, a luat parte activă la eliberarea Ungariei, Cehoslovaciei și Austriei, luptînd cu eroism pînă la înfrîngerea definitivă a Germaniei fasciste. Din cei peste o jumătate de milion de militari participanți s-au jertfit în lupta contra trupelor fasciste 170 000. Bilanțul, repetăm, nu se poate opri doar la cifrele militare. Se cer adăugate multe alte elemente imediate și de consecință.

Victoria insurecției contra fascismului a descătușat energii mari pentru dezvoltarea luptei antifasciste într-o luptă pentru reală democrație. Forțele combatante de pe front contra hitlerismului întăreau succesele forțelor antifasciste, democratice din interiorul țării, care pe măsura consolidării lor, sprijineau mai eficient efortul militar antihitlerist pe front.

Clasa muncitoare, țărăimea, masele largi populare au răspuns cu abnegație chemării partidului comunist: „Totul pentru front, totul pentru victorie!“; în-treaga economie a țării a fost subordonată intereselor războiului antihitlerist. Bilanțul economic al participării României la războiul antihitlerist s-a cifrat la o valoare ce depășește 1 miliard dolari (estimat la cursul din 1938).

O luminoasă pagină de eroism și internaționalism au înscris antifasciștii români care au luptat cu arma în mînă în detașamentele de partizani, ale rezistenței pe teritoriul Uniunii Sovietice, al Iugoslaviei, Franței, Cehoslovaciei și altor țări.

Aportul României la înfrîngerea Reichului nazist a cunoscut aprecieri numeroase din partea opiniei publice internaționale. Numeroase ordine de zi ale Comandamentului suprem sovietic și comunicate de război se adaugă bilanțului participării armatelor române la victoria finală. Peste 190 000 de ostași și ofițeri au fost distinși cu ordine și medalii sovietice și multe mii și mii cu decorații cehoslovace și ungare pentru eroismul și sacrificiile românilor.

La bilanțul războiului făcut prin prisma Conferinței de pace de la Paris, ministrul de externe al principalei forțe a coaliției antihitleriste — Uniunea Sovietică — sublinia: „Știm cu toții că România a fost statul care printr-o acțiune hotărîită s-a eliberat de regimul fascist al lui Antonescu, s-a alăturat aliaților... Împreună cu noi, împreună cu trupele aliate, noua Românie democratică a început lupta pentru înfrîngerea lui Hitler, a făcut sacrificii considerabile în această luptă și noi toți recunoaștem sacrificiile aduse de poporul român acestor cauze...“

Postul de radio New York sublinia la 18 septembrie 1944: „Dezastrul german din România a pecetluit soarta armatelor Reichului din Balcani. Prin trecerea României de partea aliaților, drumul de sud-est care duce la Budapesta, Praga și Viena este deschis... Este deci legitim ca poporul român să aibă în momentul de față un sentiment de satisfacție, căci România are o contribuție în-

semnată la grăbirea sfârșitului. Este o contribuție de care poporul român poate să se felicite“.

Documentele epocii, emanate de la organele guvernamentale, oficiale și oficioase, sînt numeroase, iar ca documente ale vremii exprimă adevăruri pe care istoria nu le poate ignora din bilanțurile care se fac privind cel de-al doilea război mondial. Cităm în continuare cîteva :

Organul Partidului Comunist Francez, „l'Humanité“, din 4 septembrie 1944 evidențiază exact sensul evenimentelor din România și forțele conducătoare ale noului act : „Comuniștii români sînt principalii făuritori ai trecerii de partea Armatei Roșii împotriva germanilor... Și în România, ca și în Franța sau Iugoslavia, partidul comunist aflat în ilegalitate a fost unul din principalii factori ai acestei schimbări a aliaților.“

Decretul Sovietului Suprem al U.R.S.S. din 6 iulie 1945, la cîteva săptămîni de la înfrîngerea Germaniei fasciste, dă o înaltă apreciere contribuției României la sfîrșitul victorios al războiului în Europa, conferind „Ordinul Victoria“ șefului statului român „pentru actul curajos al cîștigării hotărîtoare a politicii României spre ruptura cu Germania hitleristă și alianța cu Națiunile Unite în clipa cînd încă nu se precizase clar înfrîngerea Germaniei“.

Generalul Cochet și lt. col. Paquier scriau la un an după terminarea războiului că actul de la 23 August „a permis ca într-un interval de opt zile, adică într-un termen excepțional de scurt, forțele române să se desprindă de frontul german, întregul teritoriu să fie curățit de nemți, iar diviziile Wehrmachtului ...să fie nimicite. La vest și la sud rămîne deschis un front ce are întindere pe o lungime de 1 500 km“. Numai în aceste zile 53 000 de hitleriști au fost capturați de forțele însurecționale.

„Importanța ieșirii României din Axă — scria „Pravda“ la 28 august 1944 — depășește cadrul României ...ea are o importanță covârșitoare nu numai pentru această țară, ci pentru întreg Balcanul, deoarece prin aceasta se prăbușește întreg sistemul de dominație german din sud-estul Europei... ar fi greu să se subestimeze importanța acestei lovituri date întregului sistem de dominație german din Peninsula Balcanică“.

Radio Paris, la un an și jumătate de la încheierea războiului, conchidea : „Franța socotește că România a adus prin contribuția sa o scurtare a războiului de cel puțin șase luni...“

Asemenea aprecieri se adaugă bilanțului cu care România încheia războiul antihitlerist și care întregeau argumentele unor state ce susțineau la Conferința de pace de la Paris din 1946 teza de țară beligerantă.

În bilanțul victorios al războiului, poporul român situează la loc de cîste contribuția tuturor țărilor coaliției antihitleriste la lichidarea mașinii de război hitleriste. Bilanțul războiului în accepția României incumbă sentimentele de înaltă prețuire și recunoștință față de Uniunea Sovietică, față de glorioasele sale armate. În luptele purtate în comun de ostașii sovietici și români pentru încheierea victorioasă a războiului s-a pecetluit pe veci frăția de arme româno-sovietică, prietenia trainică dintre cele două popoare.

Pentru România ca și pentru alte țări, bilanțul de la finele războiului a dus la promovarea unei noi politici externe, pentru care partidul comunist și forțele progresiste au militat încă din primii ani ai existenței primului stat socialist din lume.

În condițiile acestui nou raport de forțe în lume, care constituia una din principalele componente ale bilanțului dezbătut, în România, masele largi populare, clasa muncitoare, țărănimia, intelectualitatea, sub conducerea Partidului Comunist Român, au trecut la instaurarea noilor rînduiri economice și social-politice. Concluzii cu valoare de bilanț politic au fost trase pentru rolul hotărîtor al factorului intern, al maselor din propria țară în înfăptuirea revoluției ; pentru calea înfăptuirii acesteia, a trecerii la revoluția socialistă, pregătindu-se forțele revoluționare pentru a cuceri puterea din mîinile claselor exploatare, folosind,

la nevoie, și calea violenței; pentru lichidarea sciziunii clasei muncitoare și realizarea Frontului Unic Muncitoresc, prin dezvoltarea colaborării antifasciste din anii războiului între P.C.R. și P.S.D. pînă la partidul unic revoluționar, pe temelia marxism-leninismului; pentru alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, marile forțe de masă ale luptei antifasciste și apoi ale revoluției.

În România, perioada dintre august 1944 și mai 1945 a cunoscut desfășurarea unor ample lupte politice, economice și sociale, care au determinat continua schimbare a raportului de forțe, slăbirea pozițiilor claselor exploatare și ale partidelor reacționare, creșterea rolului și influenței morale a clasei muncitoare, în primul rînd în viața politică.

La bilanț, întreaga omenire a înregistrat locul nou ocupat de mase în participarea la deciziile care privesc popoarele; în unele țări mai mult, în altele mai puțin, presupunînd adesea dure lupte de clasă, dar oricum acest loc este cu totul altul în raport cu perioada antebelică și în favoarea forțelor revoluționare, progresiste.

În centrul și sud-estul Europei îndeosebi, dar și în celelalte țări ale Europei și chiar ale lumii, triumful Uniunii Sovietice a pus date și parametri noi judecării și rezolvării multor probleme ale ultimului sfert de veac. Pentru poporul român a început după război o eră de prietenie, alianță și colaborare frățască între România și Uniunea Sovietică, pe care istoria le consențează în anii revoluției populare și ai construcției socialiste pe un plan superior, dezvoltîndu-se continuu pe baza comunității de orînduire socială și de idealuri.

Asupra evoluției situației României după august 1944 și după încheierea războiului mondial o influență pozitivă au avut condițiile internaționale în care s-a desfășurat lupta pentru înfăptuirea revoluției populare și trecerea la construcția socialistă, sprijinul multilateral primit din partea U.R.S.S., faptul că într-o serie de țări se instaurau regimuri de democrație populară, iar în altele forțele revoluționare cucereau poziții importante, slăbind forțele imperialismului, ale reacțiunii internaționale.

Bilanțul celui de-al doilea război mondial, judecat pe orizontala epocii care a urmat, prin schimbarea raportului de forțe pe arena internațională, relevă o caracteristică fundamentală a lumii contemporane: crearea și dezvoltarea sistemului mondial socialist, cu 14 țări, pe trei continente ale lumii, influența crescîndă a mișcării comuniste și muncitorești internaționale, avîntul popoarelor împotriva colonialismului, pentru cîștigarea și consolidarea independenței naționale, afirmarea puternică a vitalității națiunilor împotriva agresiunilor, rolul și contribuția tinerelor state independente la lupta antiimperialistă, lărgirea continuă a sferei forțelor care se pronunță pentru pace și progres social și se împotrivesc planurilor agresive.

În condițiile actualului raport de forțe, învățămintele celui de-al doilea război mondial răzbat și mai pătrunzător. Desigur, atîta timp cît în lume există imperialism, forțe reacționare, care se opun dezvoltării progresiste a omenirii, care caută să învenineze relațiile internaționale, se menține pericolul unui nou război mondial, mult mai cumplit, al atentatelor la adresa independenței și suveranității popoarelor. Este însă pe deplin evident faptul că situația de astăzi nu este aceeași cu aceea din ajunul izbucnirii celui de-al doilea război mondial. Imperialismul nu mai este atotputernic, iar situația internațională dovedește că — deși provocări, acțiuni agresive locale, manevre primejdioase ale cercurilor imperialiste, promoatoare ale politicii de forță, vor continua — omenirea nu se află în fața unui pericol iminent de război mondial.

Configurația politică a lumii este cu totul alta. Întreaga evoluție din ultimul sfert de veac demonstrează că forțele revoluționare, progresiste se află în ascensiune, că influența lor în viața politică mondială sporește continuu, că ele — și nu imperialismul — determină într-o măsură tot mai mare cursul evenimentelor. Toate acestea îndreptătesc convingerea că uriașele forțe ale păcii, socialismului și progresului au capacitatea de a zădărnici planurile agresive ale

imperialismului, de a împiedica dezlănțuirea unui nou război mondial, de a apăra cu succes pacea.

Studierea ansamblului confruntării ce se desfășoară între forțele antiimperialiste, ale păcii și reacțiunea internațională demonstrează evident că trăim anii posibilităților reale pentru a bara calea unei noi conflagrații mondiale.

În lupta pentru pace și progresul lumii contemporane, țărilor socialiste le revine un rol hotărâtor, sistemul socialist mondial fiind principalul sprijin al popoarelor și principala forță economică și militară care se opune reacțiunii cercurilor agresive ale imperialismului. Forța de șoc a mișcării antiimperialiste-revoluționare o constituie proletariatul din toate țările în frunte cu detașamentele lui de avangardă — partidele comuniste și muncitorești.

Condiția esențială pentru realizarea acestui deziderat suprem este unirea forțelor doritoare de pace. De aici necesitatea imperioasă a unității țărilor socialiste, a partidelor comuniste — forța de bază a lumii contemporane, a solidarității tuturor componentelor uriașului front antiimperialist.

În condițiile profunde revoluții tehnice-științifice au loc schimbări în structura societății moderne, care duc la angajări mereu mai mari ale altor categorii sociale, alături de clasa muncitoare în lupta pentru soluționarea progresistă a problemelor stringente din viața poporului.

Tineretul, prin elanul și combativitatea sa, prin idealurile sale generoase, reprezintă un uriaș potențial în transformarea progresistă a lumii. Tinăra generație este vital interesată în asigurarea condițiilor de manifestare a energiei sale creatoare. Cum va arăta viața de mâine, cum îi va fi viitorul, cum va participa activ la lupta pentru o societate care să-i dea răspuns la problemele mereu noi ale lumii sînt întrebări la a căror soluționare tinăra generație vrea și trebuie să contribuie. Călăuzirea corespunzătoare a tineretului îl va transforma într-o mare forță de reînnoire structurală a lumii capitaliste și de ridicare a sa împotriva reacțiunii agresive imperialiste; această călăuzire pot și e necesar să o înfăptuiască forțele progresiste ale societății, și îndeosebi partidele comuniste. Femeile, jumătate din omenire, antrenate cu inestimabilă contribuție la progresul omenirii, sînt una din cele mai interesate forțe de masă în bararea cataclismelor agresive; eficiența acestei forțe va cîntări greu în balanța victoriei păcii.

Este larg și divers evantaiul claselor, categoriilor sociale, grupărilor politice care sînt potrivnice politicii agresive și partizane ale independenței și destinderii, cuprinzînd cercuri și pături sociale cu convingeri și orientări politice, filozofice, religioase diverse, chiar și reprezentanți ai cercurilor conducătoare din unele țări capitaliste.

Pe arena mondială, cu mereu mai multă fermitate, se manifestă statele mici și mijlocii, decise să contribuie activ la instaurarea unui climat de pace, de egalitate și respect între națiuni. Aceste popoare, care reprezintă numericește o mare parte a lumii, pot îndeplini un rol important în influențarea evoluției evenimentelor, în asigurarea păcii. Este o trăsătură esențială a vieții politice contemporane creșterea aportului tuturor statelor la soluționarea problemelor care frământă omenirea; este epoca în care fiecare națiune, mare sau mică, poartă răspundere pentru soarta păcii și civilizației umane.

În anii noștri, problemele apărării păcii și evitării războiului au devenit, pe toate continentele, o problemă fundamentală a popoarelor, a maselor celor mai largi, cauza a sute și sute de milioane de oameni ai planetei noastre.

Luînd în considerare aceste mutații profunde care s-au petrecut după al doilea război mondial, tendințele pozitive manifestate pe arena europeană și mondială, sprijinind aceste tendințe, lărgind cercul partizanilor unei politici pătrunse de răspundere pentru soarta omenirii, pot fi deschise popoarelor de către forțele socialismului, democrației și progresului perspective clare și mobilizatoare în lupta pentru pace și destindere. Aceste forțe pot pune la ordinea zilei un program concret de măsuri și activități care să ducă realmente la eliminarea războiului din

viața popoarelor și întronarea unei ere de securitate, încredere și colaborare între popoare.

„Obiectivul central al luptei unite a tuturor forțelor antiimperialiste — sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu la Consfătuirea internațională a partidelor comuniste și muncitorești de la Moscova — este apărarea păcii și securității internaționale, zădărnicierea politicii agresive a imperialismului, apărarea independenței și suveranității popoarelor, asigurarea dezvoltării progresiste a societății omenеști“.

Cauza destinderii, soarta păcii sînt intim dependente de așezarea relațiilor între state pe baza principiilor independenței și suveranității naționale, egalității în drepturi, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, respectării dreptului sacru al fiecărui popor de a-și hotărî singur, fără imixțiuni externe, calea dezvoltării sale social-politice. Încălcarea acestor principii primejduiește grav securitatea internațională, pacea lumii. Generalizarea acestor principii, prin activitatea permanentă a partidelor comuniste, va constitui una din cele mai mari baricade ale popoarelor împotriva agresiunii, a imperialismului.

Stingerea conflictelor armate existente azi în lume este un obiectiv actual de mare însemnătate. Menținerea încordării în Orientul Apropiat creează o mare îngrijorare pentru opinia publică mondială. Eforturile tuturor forțelor iubitoare de pace îndreptate spre soluționarea conflictului pe baza rezoluției Consiliului de Securitate, pot duce la retragerea trupelor israeliene de pe teritoriile ocupate și la asigurarea suveranității și integrității teritoriale a tuturor statelor din această regiune.

Intensificarea eforturilor tuturor forțelor antiimperialiste pentru încetarea definitivă a agresiunii S.U.A. în Vietnam, pentru crearea condițiilor ca poporul vietnamez să poată decide singur asupra drepturilor sale fără nici un amestec din afară va fi un mare pas în destinderea internațională și promovarea păcii. Înfringerile imperialismului american în războiul din Vietnam, în pofida uriașei concentrări de forțe armate și de tehnică militară a S.U.A., demonstrează încă o dată că în epoca noastră politica forței este sortită eșecului, că nici o forță din lume nu poate înfrînge un popor hotărît să-și apere cu abnegație libertatea și independența națională, dreptul sacru de a-și decide dezvoltarea proprie. Politica de dominație și dictat a imperialismului întîmpină riposte mereu mai energice și mai eficiente. Este de datoria forțelor iubitoare de pace a concura la întărirea acestor riposte. Popoarele din Asia, Africa, America Latină își demonstrează voința imperioasă de a trăi în libertate, respingînd tutela imperialistă. Lumea acestor popoare este o lume care începe să scrie în pagina contemporană a istoriei capitole noi, cu forțe uriașe. Aceste forțe sînt un mare potențial antiimperialist, a cărui manifestare activă va lărgi considerabil frontul păcii, al destinderii în lume.

O cauză vitală a întregii omeniri este dezarmarea, și în primul rînd dezarmarea nucleară. Transformarea forței atomului — această cucerire a geniului uman — dintr-o forță de distrugere a omului într-o forță în slujba progresului societății este sarcina căreia trebuie să i se alinieze nu numai țări, ci fiecare om în parte, partide sau organizații în stare a trezi omenirea la realitatea vremurilor în care un cataclism nuclear n-ar putea fi prins în nici un bilanț al cinismului forțelor reacționare, militariste, profund antiumane.

Una din problemele de mare importanță de care depinde asigurarea păcii este înfăptuirea securității europene. Examinînd procesele și tendințele care se afirmă pe continentul nostru, țările socialiste membre ale Tratatului de la Varșovia au înfățișat, în Declarația de la București din 1966 și în Apelul de la Budapesta din acest an, perspectiva mobilizatoare privind posibilitățile și căile de realizare a securității în Europa.

Pentru înfăptuirea securității și menținerea păcii în Europa, o însemnătate deosebită revine recunoașterii realităților istorice de după al doilea război mondial, inviolabilității frontierelor existente. Recunoașterea celor două state ger-

mane va înlesni generarea și dezvoltarea unor relații normale cu acestea, participarea lor la rezolvarea problemelor păcii europene.

Lichidarea blocurilor militare și a bazelor militare străine va constitui, fără îndoială, o măsură cu efecte pozitive pentru înlăturarea surselor de încordare internațională, pentru întărirea păcii și securității statelor europene.

Crearea de zone ale păcii, de zone demilitarizate și militarea pentru extinderea lor este o sarcină a tuturor forțelor progresiste. România, țările socialiste din Balcani consideră că transformarea Balcanilor într-o zonă a păcii, a colaborării și a bunei vecinătăți este în interesul tuturor popoarelor din această regiune și slujește cauzei păcii și securității pe o arie mult mai largă.

Partidul Comunist Român acționează cu spirit de răspundere pentru găsirea căilor de prezență a României în acțiunile menite a împiedica transformarea continentului nostru, de unde au pornit două războaie mondiale, într-un nou teatru de război. Concluziile anilor care au trecut de la sfârșitul războiului duc la necesitatea dezvoltării cooperării multilaterale între statele continentului, la lichidarea reziduurilor celui de-al doilea război mondial.

Istoricii, prin studiile lor, datorită sunt adevărilor epocilor din secolele sau din deceniile trecute, în cazul de față privind Europa, și să pună în evidență, prin paralele sau similitudini, evenimente și consecințe. Slăbiciunile manifestate în epoca ascensiunii militarismului german și nazismului, atât ale statelor Europei cât și ale organizațiilor politice, nu trebuie să se mai repete. Exaltarea spiritului militarist la organizații de foști combatanți din R.F.G., recrudescența nazistă prin mascate și mai puțin mascate forme, agresivitatea politică a P.N.D. sunt mai mult decât semne de alarmă. Învățămintele istoriei ne îndreaptă atenția nu numai spre organizațiile de extremă dreaptă dintr-o anume țară, ci și spre acele forțe externe agresive interesate în a menține Europa sub zodia zeului războiului pentru a putea înșelă popoarele bătrânului și civilizatului continent. Una din concluziile războiului trecut este grija pentru a nu lăsa soarta țărilor continentului nostru în jocul calculelor militariste, imperialiste de dominație.

În această idee este util a se acționa pentru ca Organizația Națiunilor Unite să-și îmbunătățească astfel activitatea încât să devină realmente un factor de soluționare a problemelor internaționale în stare a nu mai face posibilă sucombarea, precum Liga Națiunilor în fața primelor atentate ale unei mari puteri ca Germania nazistă, în deceniul patru.

Toate țările, mari și mici, au tras concluzii din al doilea război mondial că nu pot fi lăsate destinele întregii omeniri pe mâinile câtorva state, că toate poartă răspunderea pentru soluționarea problemelor internaționale, pentru pacea lumii. Dezvoltarea celei mai înaintate orînduiri într-un număr de nouă state europene, existența unei puternice mișcări revoluționare, progresiste, civilizația străveche și nouă a acestui continent, cultura ce se află pe primul plan în lume sunt majore argumente ale uriașului potențial creator al țărilor europene, a căror pace, colaborare și democratizare cer situarea Europei pe treptele marelui său rol. În Europa există state cu un potențial economic, uman și tehnic-științific considerabil; inepuizabila forță creatoare a popoarelor europene se manifestă ca un puternic izvor al progresului material și spiritual al omenirii.

„Rezolvarea problemelor în Europa — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu —, crearea unui sistem de securitate colectivă pe continentul nostru ar avea o importanță excepțională pentru întreaga lume, și cu deosebire pentru țările europene, ar oferi un exemplu elocvent și stimulatîv tuturor popoarelor în lupta lor pentru pace și destindere... Orice pas înainte pe calea securității europene întărește lupta forțelor păcii și progresului, deschide tot mai larg perspectiva dezvoltării pașnice și a colaborării rodnice între țări și popoare, în interesul propășirii lor, al pro-

gresului și civilizației întregii omeniri". Națiunile Europei, atât de flagrant lovite și negate în timpul dominației hitleriste, ca și a colonialiștilor în alte continente ale lumii, își găsesc în epoca noastră noi potențe de afirmare, contribuind, prin consolidarea lor, la bararea cotropirilor din partea statelor agresive, imperialiste. Națiunea ca formație istorică, departe de a fi depășită, găsește în era noastră, a socialismului și a eliberării popoarelor de sub jugul colonial, condiții de dezvoltare care sînt întruchipate în cel mai înalt grad de către națiunea orînduirii socialiste. Continuînd să constituie mult timp baza dezvoltării societății socialiste, națiunea, căreia îi e străin naționalismul îngust, constituie cadrul prin care se realizează întărirea și înflorirea fiecărui popor în parte și a manifestării plenare a internaționalismului, a comunității statelor socialiste, puternice prin puterea fiecărei națiuni în parte și prin identitatea de țeluri internaționaliste pentru apărarea păcii, triumful socialismului și progresului în lume.

Este una din misiunile sacre ale socialismului, ale fiecărui comunist de a milita neconținut pentru asigurarea păcii popoarelor, pentru securitate și destindere în viața internațională.

Poporul român, care a suferit ca și alte popoare din Europa efectele traumatizante ale urgiei celui de-al doilea război mondial, vede în securitatea europeană o problemă de interes fundamental, o condiție vitală spre a-și desfășura munca pașnică, pusă în slujba dezvoltării construcției socialiste. Cel de-al X-lea Congres al P.C.R. din august a afirmat cu tărie eforturile României, împreună cu ale celorlalte țări socialiste, cu ale tuturor forțelor înaintate ale omenirii, pentru asigurarea securității și păcii în lume.

Sîntem animați de convingerea că există în zilele noastre acele condiții prielnice pentru ca forțele democratice și progresiste, acționînd unite, să imprime un curs hotărît spre destindere, spre întărirea unității popoarelor și realizarea unui climat de pace atât de necesar omenirii.

Împlinirea a trei decenii de la izbucnirea celui de-al doilea război mondial este înțeleasă și ca o chemare a popoarelor la intensificarea eforturilor pentru apărarea și fructificarea rezultatelor victoriei asupra fascismului, pentru preîntîmpinarea primejdiei unui nou război, pentru statornicirea unei păci trainice în lume.

Dr. TITU GEORGESCU

Cu privire la originile și caracterul celui de-al doilea război mondial

Prezență constantă în istoriografia din ultimul sfert de veac, în atenția unor largi cercuri de specialiști, mereu actuală în dezbaterile internaționale, cercetarea și cunoașterea originilor și caracterului celui de-al doilea război mondial reflectă, înainte de toate, o trăsătură esențială a epocii noastre, anume că problemele apărării păcii și evitării unui nou război mondial sînt, pe toate continentele, și mai ales în Europa, o preocupare majoră, vitală a maselor, cauza a sute de milioane de oameni, a tuturor popoarelor. Cunoașterea multilaterală, cît mai completă a fenomenelor ce au generat a doua conflagrație mondială, descifrarea adevărului obiectiv istoric au o semnificație adîncă pentru lumea contemporană, contribuind la crearea unui climat de încredere și cooperare, la evitarea unor fenomene care ar putea evolua în direcția încordării internaționale.

Problemă deosebit de complexă, cunoașterea originilor, antecedentelor și caracterului celui de-al doilea război mondial este subordonată studierii minuoase a evoluției ansamblului fenomenelor economice, politice, sociale petrecute pe plan internațional într-o lungă perioadă istorică, înțelegînd prin aceasta analiza atît a problemelor fundamentale, cu efecte directe și profunde asupra orientării raportului internațional de forțe în direcția războiului, a diferitelor situații particulare, cu influență indirectă, limitată, cît și a tendințelor și manifestărilor potrivnice unui atare curs al evenimentelor. Evident, problemele originilor și caracterului celui de-al doilea război mondial nu pot fi înțelese decît în corelația, interdependența și interacțiunea lor cu celelalte probleme acute ale timpului. În acest vast cîmp de investigație, relația cauză—efect dintre fenomene apare în variate forme și manifestări.

Contradicția interimperialistă între Franța, Marea Britanie și Statele Unite, pe de o parte, și fostele imperii german și austro-ungar, pe de altă parte, s-a desfășurat în contextul rivalităților dintre puterile învingătoare, adîncindu-se, căpătînd noi dimensiuni, odată cu instaurarea dictaturii național-socialiste în Germania; ea s-a materializat în evoluția raportului de forțe dintre marile puteri în deceniile al treilea și al patrulea, determinînd trăsăturile specifice ale situației care a dus la declanșarea celui de-al doilea război mondial.

Contradicția fundamentală a contemporaneității, între socialism și capitalism, a generat fenomene sociopolitice care au contribuit la efectuarea anumitor modificări și mutații în cadrul raportului internațional de forțe în favoarea războiului.

O altă contradicție specifică perioadei postbelice a fost aceea dintre statele ce s-au constituit, reconstituit sau și-au desăvîrșit unitatea națională, impunînd consemnarea ei în tratatele de pace, pe de o parte, și statele revanșarde și revizioniste, pe de altă parte. Pe fondul acestei contradicții, agravată prin efectele con-

tradițiilor interimperialiste și ale rivalităților dintre marile puteri, s-au creat situații ce au favorizat agresiunea.

Asupra acestui din urmă grup de contradicții ne vom opri atenția, pe scurt, în cele ce urmează, încercând să punem în lumină raportul dintre politica marilor puteri și situația României și a celorlalte țări din centrul și sud-estul Europei, din punctul de vedere al cercetării originilor și caracterului celui de-al doilea război mondial.

România, în virtutea unor interese comune ce o apropiau de Cehoslovacia și Iugoslavia, afirma o politică îndreptată spre respectarea tratatelor de pace care consemnau noul statut teritorial în Europa; evident, această chestiune era subordonată asigurării păcii și securității internaționale, cu corolarul ei, rezolvarea problemei dezarmării. Disensiunile și contradicțiile dintre Statele Unite și Franța, dintre Franța și Anglia, manifestate viu încă din primii ani postbelici, au permis menținerea nucleului Reichswehrului, care a polarizat în jurul său diverse asociații și grupări paramilitare. Concesiile făcute de puterile Antantei militarismului german, pe care l-a ajutat să se înarmeze încă din acei ani, au păstrat un focar de război în centrul Europei, catalizator al tuturor forțelor revizionist-revanșarde. În ceea ce privește pactul Societății Națiunilor, deși conținea prevederi care păreau să limiteze într-o oarecare măsură recurgerea la război, nu dădea însă rezolvarea practică pentru asigurarea păcii și securității internaționale.

În aceste împrejurări, alternativa rămânea în acordurile regionale de securitate, realizate în spiritul pactului Societății Națiunilor.

Lipsa de unitate a țărilor europene care dobândiseră cu mari sacrificii dreptul la liberă existență s-a reflectat în mod cu totul defavorabil asupra situației lor internaționale, când prin tratatele de la Locarno s-au pus sub semnul întrebării înseși tratatele de pace. Compromisul realizat la Locarno, concretizând orientarea marilor puteri din Europa occidentală și centrală spre încercări de „soluționare” a rivalităților și contradicțiilor dintre ele pe seama țărilor mici și mijlocii din est și sud-est, a dat o primă mare lovitură dreptului egal al națiunilor la pace și securitate în comunitatea internațională.

Evoluția problemei securității, de la „protocolul de la Geneva” (1924) — care punea principiul securității colective drept fundament al păcii mondiale — la pactul de la Locarno (1925) — care promova principiul asigurării securității unor state în dauna altora — a reflectat începutul unor modificări profunde în raportul internațional de forțe în favoarea revizuirii tratatelor de pace. Pactul Briand-Kellogg (1928), în pofida aspectului său formal, nu a adus vreo soluție practică, reală problemei securității și dezarmării, nu a alterat „spiritul locarnian” al relațiilor dintre marile puteri. Refacerea potențialului militar al Germaniei, planurile de anexare a Austriei, dezideratele expansioniste ale Italiei fasciste spre centrul și sud-estul Europei s-au repercutat negativ asupra securității pe întregul continent în general, asupra securității țărilor din est și sud-est, în special.

Fenomen economic-social de o profunzime și amploare necunoscute în istoria capitalismului, marea criză economică din anii 29—33, care, în Germania, pe fondul unor adânci antagonisme sociale, a prilejuit întărirea și afirmarea celor mai reacționare și militarist-revanșarde forțe, a generat o puternică ascuțire a contradicțiilor interimperialiste. Antagonismele dintre Franța și Anglia pentru hegemonie pe continentul european, pentru piețe și influență în Orientul Apropiat și Mijlociu, în Africa și China erau circumscrise în antagonismele mai ample dintre Statele Unite și Anglia, situație ce explică interesul acesteia din urmă pentru alianța cu Franța, în pofida concesiilor făcute Germaniei. Ciocnirea intereselor Franței și ale Italiei în chestiunea supremației în Mediterana, în Africa de nord și Asia Mică s-a reflectat în orientarea Italiei fasciste spre cooperarea cu țările revizioniste și susținerea tendințelor antifranceze ale Angliei. În ansamblul evoluției contradicțiilor interimperialiste pe fondul crizei economice mondiale, contradicțiile dintre Franța și Germania, agravate prin repercusiunile Locarno-ului, s-au manifestat cu o virulență crescândă. Confruntarea frontală între

Franța și Germania în problemele dezarmării, reparațiilor de război, preponderenței economice în centrul și sud-estul Europei, manifestată în condițiile în care Statele Unite și Anglia se dezinteresau de crearea unui sistem de securitate internațională ca premisă a dezarmării, a evoluat către o relativă izolare a Franței și, paralel, o întărire a pozițiilor Germaniei. Hotărârile Conferinței de la Lausanne, precum și actul din 11 decembrie 1932 prin care Statele Unite, Anglia, Franța, Germania și Italia au hotărât, în afara și peste capul forului de la Geneva, acordarea egalității în drepturi în materie de înarmări a țărilor învinse în primul război mondial, au deschis calea înarmării rapide a Germaniei, revizuirii tratatelor de pace de la Versailles. Acest cadru politic internațional a netezit ascensiunea spre putere în Germania a forțelor naziste și instaurarea dictaturii hitleriste; obiectivul unic căruia i s-a subordonat integral politica internă și externă a celui de-al treilea Reich a fost pregătirea războiului pentru dominație mondială. Factorii principali care au sprijinit sau au favorizat desfășurarea politicii germane spre atingerea acestui obiectiv au fost: a) tendința marilor puteri imperialiste de a concilia propriile lor interese cu interesele Germaniei naziste prin sacrificarea intereselor vitale ale țărilor mici și mijlocii, evitând totodată angajarea directă într-un război cu Germania; b) activitatea antistatală și antinațională desfășurată de „coloana a V-a” germană în numeroase țări; c) repercusiunile anticomunismului și antisovietismului — prezent în politica internă și externă a tuturor statelor capitaliste — asupra capacității de rezistență împotriva principalului pericol, național și internațional, fascismul și războiul.

România, prin poziția sa strategică și resursele economice de care dispunea, a constituit, ca și alte țări din Europa centrală și sud-estică, unul dintre obiectivele primare ale planurilor de expansiune naziste. Speculând sistematic anticomunismul cercurilor politice reacționare românești, teama ce le-o inspira vecinătatea Uniunii Sovietice, profitând de situația precară a relațiilor comerciale și financiare externe ale României, Germania nazistă a folosit o multitudine de metode și mijloace, mergând până la presiuni brutale, în scopul subordonării ei economice și politice. Au favorizat această acțiune, pe de o parte, repercusiunile conciliatorismului marilor puteri asupra situației internaționale a României, precum și adâncirea disensiunilor și contradicțiilor interbalcanice, între statele revizioniste și antirevizioniste și, pe de altă parte, activitatea desfășurată de secțiunea din România a partidului nazist german și organizațiile fasciste.

În fața problemelor acute pe care le ridica, în noile condiții economice și politice internaționale, apărarea intereselor vitale ale poporului român, Partidul Comunist Român, aflat în ilegalitate, a avut meritul de a fi înțeles cu limpezime că principalul pericol pentru destinele României, pentru libertatea tuturor popoarelor, îl reprezenta hitlerismul. Apreciind în mod just că „fascismul nu e popular în România și nu are rădăcini în masele populare”, partidul comunist s-a orientat spre concentrarea tuturor forțelor democratice și patriotice. Lupta contra stării de asediu și a cenzurii, pentru interzicerea organizațiilor fasciste, apărarea drepturilor și libertăților democratice și a independenței patriei constituiau deziderate de interes general, pentru satisfacerea cărora militau nu numai clasa muncitoare, ci și celelalte categorii sociale: țăranii, intelectualii, funcționarii, ca și o parte importantă a burgheziei. Prin cele mai bine de 20 de organizații legale pe care le-au creat și îndrumat în deceniul al patrulea, comuniștii au reușit să coalezeze mari mase de oameni, într-o largă mișcare antihitleristă, care s-a intensificat an de an, în raport cu creșterea treptată a pericolului de război; ea a fost totodată o parte integrantă a mișcării antifasciste și antirăzboinice internaționale. Exprimând spiritul profund internaționalist al clasei muncitoare, al mișcării noastre revoluționare și progresiste, comuniștii și militanții antifasciști din România au participat activ, nemijlocit la marile acțiuni împotriva războiului și fascismului organizate pe plan internațional, la lupta eroică a poporului spaniol, și-au manifestat solidaritatea cu victimele agresiunii fasciste. Comuniștii români s-au pronunțat împotriva folosirii pozițiilor de forță în relațiile internaționale,

pentru respectarea independenței și suveranității popoarelor, pentru înfăptuirea securității colective.

Amploarea mișcării socialiste și antirăzboinice din România, puternicul curent de opinie în favoarea salvagărdării păcii, manifestat pe plan internațional, au exercitat o influență puternică asupra politicii desfășurată pe plan extern.

Politica externă promovată de cercurile realiste de orientare democratică din România, politică al cărei obiectiv central era menținerea statu-quo-ului teritorial și independenței naționale, a urmărit, în condițiile creșterii primejdiei de război, consolidarea securității țării, pe de o parte, prin alianțele regionale și cooperarea interbalcanică, pe de altă parte, prin alianța și colaborarea cu statele interesate, dintr-un motiv sau altul, în stăvilirea agresiunii și realizarea securității colective sub egida Societății Națiunilor. Partizană a principiului indivizibilității păcii, România considera totodată că realizarea securității efective a popoarelor este posibilă numai prin încheierea unui larg sistem de securitate colectivă care să cuprindă majoritatea statelor, acordurile regionale fiind o parte integrantă a acestui sistem de securitate colectivă. Astfel, apreciind marea importanță a definiției agresorului, propusă de delegația sovietică la Geneva la începutul anului 1933, România și aliatele sale din Mica Înțelegere au fost primele țări care au susținut cu căldură acceptarea formulei sovietice, ridicându-se împotriva criticilor neîntemeiate ale multor delegații. „Dv., care vă feriți de rigiditatea în definiții — replica ministrul de externe român, Nicolae Titulescu, delegatului britanic, A. Eden —, când este vorba de încălcarea teritoriului național nu aveți dreptul să răpiți statelor, care sînt ferm hotărîte să nu iasă cu armatele din teritoriul lor național, prețiosul element de securitate pe care îl reprezintă pentru noi propunerea sovietică”¹. Realizată pe baza acordului liber exprimat al tuturor statelor semnatare, convenția pentru definirea agresiunii deschidea perspective favorabile consolidării păcii și securității internaționale. Adăugîndu-se celorlalte instrumente menite să servească intereselor naționale ale României, convenția semnată la Londra în iulie 1933 a contribuit la crearea climatului favorabil stabilirii relațiilor diplomatice între România și Uniunea Sovietică. Intrarea Uniunii Sovietice în Societatea Națiunilor, act pe care România l-a susținut cu tărie și pe care l-a considerat „ca una din garanțiile cele mai importante pentru pace”² și legăturile tot mai strînse între U.R.S.S. și statele Micii Înțelegeri au avut o semnificație deosebită pentru pacea și securitatea în sud-estul Europei.

Colaborarea interbalcanică, subordonată necesității apărării intereselor vitale ale țărilor din această regiune împotriva primejdiei pe care o reprezenta Germania nazistă, s-a afirmat cu pregnanță în anii 1933—1934, cînd reorganizarea Micii Înțelegeri și crearea Înțelegerii Balcanice au ridicat pe arena internațională un puternic instrument al politicii de securitate colectivă. În Franța și U.R.S.S., pactul Înțelegerii Balcanice a fost salutat cu simpatie, fiind apreciat ca o confirmare a voinței statelor din sud-estul Europei de a apăra pacea și securitatea în regiunea lor geografică³. „Pactul Balcanic — arăta „Scînteia”, organul Partidului Comunist Român — înseamnă o nouă regroupare a statelor antirevizioniste, în frunte cu Franța, împotriva statelor revizioniste, în frunte cu Italia și Germania”⁴.

Alături de Franța și Uniunea Sovietică, blocul statelor aliate din centrul și sud-estul Europei a depus multă stăruință în vederea realizării pactului oriental de securitate; deși nu participau nemijlocit la acest pact, statele balcanice considerau înfăptuirea proiectului franco-sovietic drept o nouă verigă în ansamblul

¹ „Dimineata” din 27 mai 1933.

² „Dimineata” din 8 septembrie 1934.

³ Arhiva M.A.E., fondul Înțelegerea Balcanică, dosarul nr. 17, telegrama nr. 7 920, București, 12 februarie 1934, semnată Savel Rădulescu, către Titulescu, la Atena; dosarul nr. 28, telegrama nr. 568, Berlin, 17 februarie 1934, semnată Petrescu-Comnen.

⁴ „Scînteia” din martie 1934.

pactelor regionale de asistență mutuală care, garantind securitatea statu-quo-ului teritorial într-o altă vastă zonă geografică a Europei, aducea o contribuție importantă la opera de înfăptuire a planului de securitate colectivă europeană. Sprijinind activ negocierea pactului oriental, România și-a afirmat dorința de a participa la încheierea lui. „Situațiunea geografică a României — declara ministrul de externe al României ziarului „Izvestia“ în ianuarie 1935 — explică dorința acestei țări ca tratativele în jurul încheierii pactului oriental să ajungă cât de curând la un rezultat“⁵.

Eșuarea proiectului Barthou-Litvinov a demonstrat o dată mai mult că o colaborare între Franța și Uniunea Sovietică împotriva pericolului fascismului și războiului, ce le amenința deopotrivă, era unul dintre comandamentele apărării păcii și securității pe continent. Tratatul de asistență mutuală semnat în mai 1935 de cele două mari puteri situate la extremitățile continentului european a avut o importanță deosebită pentru securitatea colectivă nu numai prin el însuși, ci și din punctul de vedere al conexiunii sale cu celelalte pacte regionale de asistență. Opinia publică din România considera că tratatul de asistență franco-sovietic „este un eveniment de o așa importanță încât nu pot fi prevăzute încă de pe acum toate consecințele sale fericite pentru organizarea păcii. Respectând cu fidelitate angajamentele anterioare, așezat în cadrul Societății Națiunilor, deschis semnăturii tuturor interesatilor, neavând nici un tăiș îndreptat împotriva nimănui, tratatul franco-sovietic este chemat să constituie baza organizației viitoare a securității în Europa“⁶. Consolidarea prieteniei franco-sovietice era salutată în România ca un factor ce garanta funcționarea normală a alianțelor externe ale țării, favorizând totodată climatul politic și diplomatic pentru încheierea unor tratate de asistență mutuală între Uniunea Sovietică și țările Micii Înțelegeri. În acest context au fost desfășurate ample și fructuoase tratative diplomatice între România și Uniunea Sovietică, în vederea realizării unui tratat de asistență mutuală. În iulie 1936, la Montreux, Nicolae Titulescu și Litvinov au parafat acordul care stabilea principiile de bază ale pactului de asistență mutuală româno-sovietic. În concepția ministrului de externe al României, acest tratat era „necesar României, fie că Germania pornește război împotriva U.R.S.S., fie că ajunge să se înțeleagă cu această țară“⁷.

În același timp, cercurile reacționare de orientare pronazistă din România încercau tot mai insistent să modifice cursul politicii externe a țării, exercitând presiuni crescînde pentru a pune mîna pe putere.

În aceste circumstanțe, remanierea guvernului Tătăreanu în august 1936 și înlocuirea lui N. Titulescu cu Victor Antonescu au fost interpretate de guvernul sovietic ca un act echivalent cu schimbarea orientării politicii externe românești; în consecință, a fost declarat nevalabil acordul parafat la Montreux. După aceasta, pînă la declanșarea războiului, cercurile guvernante din România au menținut relații de bună vecinătate cu U.R.S.S.; în vara anului 1939, cînd tratativele tripartite de la Moscova readuseseră speranța în securitatea colectivă, s-a conturat ideea unui pact de neagresiune între U.R.S.S. și România. Propunerea urma să fie înaintată guvernului sovietic prin intermediul Turciei.

În confruntarea internațională dintre promotorii revizionismului și revanșismului și forțele antirevizioniste, cercurile politice conducătoare de orientare antifascistă din statele aliate din centrul și sud-estul Europei au desfășurat o activitate susținută împotriva politicii agresive a statelor fasciste; este de remarcat faptul că deși interesele naționale ale României ca și ale aliatelor sale din Mica Înțelegeri și Înțelegera Balcanică coincideau — pe platforma politicii generale antirevizioniste și de securitate colectivă — cu interesele Franței, aceste state nu au împărtășit tendințele conciliatoriste promovate de cercurile guvernante din

⁵ Arhiva M.A.E., fondul România, vol. 2.

⁶ „Dimineața“ din 10 mai 1935.

⁷ Arhiva C.C. al P.C.R., fondul nr. 103, dosarul nr. 8 083.

Anglia și Franța în raporturile lor cu puterile fasciste și au acționat deseori împotriva unor atare tendințe.

Astfel, cînd la începutul anului 1933, sub denumirea de „Pactul celor patru”, Germania, Italia, Anglia și Franța au încercat instituirea unui „directorat” prin care să dispună, conform propriilor lor interese, asupra problemelor economice și politice ale întregii Europe, statele Micii Înțelegeri s-au manifestat în mod energetic alături de Uniunea Sovietică și Polonia pentru repudierea pactului. În această acțiune, intensă campanie diplomatică desfășurată de guvernul român, în calitate de mandatar al Micii Înțelegeri, a contribuit în mare măsură la eșuarea versiunii mussoliniene a pactului cvadripartit.

Introducerea serviciului militar obligatoriu în Germania, în martie 1935, act ce legaliza, de fapt, egalitatea de drepturi în materie de înarmare acordată de marile puteri Germaniei în decembrie 1932, a provocat o profundă îngrijorare în rîndul statelor antirevizioniste din Europa centrală și sud-estică, cu atît mai mult cu cît Societatea Națiunilor și-a dovedit incapacitatea de a impune respectarea tratatelor de pace, iar Conferința italo-franco-engleză de la Stresa nu a oferit soluții practice, eficiente împotriva actului abuziv al celui de-al treilea Reich, împotriva tentativelor celorlalte state învinse de a obține revizuirea statutului militar impus lor prin tratatele de pace; pactul naval anglo-german, încheiat la scurtă vreme după Stresa, a materializat o nouă și importantă etapă în pregătirea de război a Germaniei. Protestînd împotriva încălcării tratatelor de pace, statele Micii Înțelegeri și Înțelegerii Balcanice au condamnat politica de concesi a Marii Britanii și Franței, văzînd în aceasta tendința de a orienta expansiunea germană spre estul și sud-estul Europei. „Credința opiniei publice, în genere, după ultimele evenimente — declara în iulie 1935 ministrul de externe al României primul ministru britanic — este că Germania a dat garanția de pace pentru apusul Europei, cîștigînd în schimb libertatea ei de acțiune în Răsărit”⁸.

Eforturile statelor aliate din centrul și sud-estul Europei de a determina adoptarea, în cadrul forumului de la Geneva, a unor hotărîri ferme în vederea stăvilirii agresiunii, impunerii respectării tratatelor de pace, realizării unui sistem eficace de securitate colectivă, s-au lovit de poziția capitulantă a cercurilor conducătoare din Marea Britanie și Franța, care au acceptat în cele din urmă, ca fapte împlinite, actele de agresiune ale statelor fasciste, contribuind, direct și indirect, la eșuarea securității colective.

Ascensiunea Germaniei hitleriste sub oblăduirea marilor puteri occidentale, eșuarea securității colective s-au repercutat deosebit de grav asupra situației țărilor din Europa centrală și sud-orientală, în direcția cărora pactul de la Locarno deschisese, cu mulți ani în urmă, calea de acces expansiunii germane. Incitat de Italia fascistă și Germania nazistă, revizionismul horthist a fost folosit de puterile Axei într-o măsură din ce în ce mai mare, ca mijloc de presiune și șantaj împotriva României, Cehoslovaciei și Iugoslaviei, pentru disocierea Micii Înțelegeri și izolarea treptată a acestor țări.

Tranzacția imperialistă de la München, reactualizînd vechi formule de „directorat” în patru asupra Europei, departe de a asigura pacea sau o așa-zisă „securitate a Occidentului”, a deschis largi perspective revizionismului și agresiunii, a slăbit considerabil, din punct de vedere politic, economic și militar zona sud-estică a Europei, adîncind totodată contradicțiile dintre marile puteri. Münchenul a constituit pentru cel de-al treilea Reich punctul de plecare al unei noi etape în cucerirea „spațiului vital” spre Răsărit. Obținînd „mînă liberă” în sud-estul Europei, Germania nazistă a tîns către eliminarea oricărui amestec și influență a Angliei și Franței în această regiune. O astfel de tendință s-a lovit însă de reacția celor două puteri care înțelegeau să-și păstreze aici atît pozițiile-cheie pe plan economic cît și o anumită influență politică.

⁸ Arhiva M.A.E., fondul România, vol. 2, telegramă, Londra, 2 iulie 1935, semnată Titulescu.

Primul dictat de la Viena și invazia hitleristă în Cehoslovacia în martie 1939 au demonstrat caracterul falimentar al politicii marilor puteri occidentale de înțelegere cu agresorul prin sacrificarea dreptului la liberă existență a unui stat cu drepturi egale în comunitatea internațională. Avantajele economice, politice și strategice pe care le-a obținut cotropind Cehoslovacia și subordonându-și mai mult, politica cercurilor conducătoare horthiste i-au permis Germaniei naziste să exercite o presiune deosebit de puternică, politică și militară, asupra României, în scopul obținerii controlului asupra economiei acesteia, subordonării ei politice.

Între 15 și 22 martie 1939, sub amenințarea armatelor horthiste masate la granița cu România, a armatelor naziste prezente în Slovacia, a existenței unei reale primejdii de agresiune împotriva României, guvernul Călinescu a semnat, după repetate amânări și tergiversări, tratatul economic cu Germania. Prin conținutul lor, prevederile tratatului economic româno-german din 23 martie 1939 și ale protocolului confidențial atingeau grav suveranitatea României, stîrbind independența economică, prejudiciind independența politică. Acest tratat, impus de Germania României în condițiile amintite, nu a fost însă aplicat decît după completarea lui, în condiții istorice noi, cu alte convenții și acorduri economice și comerciale. Astfel, datele statistice oficiale asupra comerțului exterior al României atestă că în 1939 volumul exportului României în Germania — fără regiunile cotropite de aceasta — era inferior față de anul 1929⁹; în același timp, volumul exportului României în Anglia în anul 1939 s-a dublat comparativ cu anul 1929¹⁰. Această creștere absolută a comerțului româno-englez în anul 1939 este cu atît mai semnificativă cu cît ea a avut loc în condițiile în care volumul general al exportului Angliei în terțe țări a scăzut¹¹.

În condițiile eșuării negocierilor tripartite de la Moscova și încheierii pactului de neagresiune sovieto-german a crescut forța de acțiune a Germaniei naziste în sud-estul Europei pentru acapararea resurselor economice și înfeudarea politică a țărilor balcanice. Izolată, fără un ajutor eficace din partea aliaților săi, Polonia a devenit noua victimă a Germaniei naziste; România și Iugoslavia, dispunînd de o capacitate militară insuficientă pentru apărare, amenințate de forțele militare ale Axei prezente în imediata lor vecinătate, au manevrat din ce în ce mai greu în păienjenişul intereselor contradictorii sau convergente ale marilor puteri, încercînd să temporezeze planurile revizioniste, planurile agresive hitleriste.

În primăvara anului 1940, declanșînd ofensiva împotriva coaliției anglo-franceze, mașina de război nazistă, avînd ca țintă Londra și Parisul, a cotropit mai întîi un șir de țări mici, neutre, din Occident. Încheierea acestei etape a războiului pentru dominația mondială a celui de-al treilea Reich prin capitularea Franței a însemnat pentru țările antirevizioniste din Balcani, prăbușirea întregului sistem de alianțe și acorduri, sprijinit pe puterea militară a Franței și clădit de-a lungul a două decenii. Izolată total și lipsită de orice sprijin din afară, România a devenit, la rîndul său, victima tranzacțiilor interimperialiste, pierzîndu-și integritatea teritorială. Se confirma, în vara anului 1940, luciditatea tezei formulate cu mulți ani în urmă de Partidul Comunist Român, anume că „România poate deveni numai obiect de reîmpărțire nouă, imperialistă, a Europei, iar nu subiect”¹².

⁹ Comerțul exterior al României în anul 1940. Tabele rezumative, București, 1940, p. 16.

¹⁰ *Ibidem*, p. 12.

¹¹ *Ibidem*, p. 9, 12, 16.

¹² Arhiva I.S.I.S.P., cota AB—XX/III.

Obținînd, prin anexarea nordului Transilvaniei la Ungaria, poziții strategice deosebit de avantajoase, dispunînd de regimuri politice subordonate în Ungaria, Bulgaria ca și în România (din septembrie 1940), Germania hitleristă, asigurată în vest, a trecut la pregătirea intensă a campaniei împotriva Uniunii Sovietice.

Din ansamblul faptelor istorice ale ajunului izbucnirii celui de-al doilea război mondial se impun atenției noastre unele situații a căror semnificație are rezonanțe actuale.

În confruntarea internațională cu promotorii revizionismului și agresiunii, statele din sud-estul Europei grupate în cele două organizații regionale antirevizioniste, deși, într-o măsură mai mare sau mai mică, au fost influențate de conciliatorismul marilor puteri, au desfășurat neîntrerupt o politică de apărare a securității, de respectare a tratatelor de pace.

În vara anului 1939, aliații balcanici și-au pus cele mai mari speranțe în rezultatul pozitiv al negocierilor tripartite de la Moscova, activînd pentru dezvoltarea colaborării între toate statele aflate în această regiune și consolidarea securității lor. Presiunile naziste asupra României au fost deosebit de puternice, mergînd pînă la asasinarea primului ministru, Armand Călinescu, amestec brutal în treburile interne ale țării, elaborarea de planuri concrete de intervenție militară și ocupare a României.

Masele populare cele mai largi din țările balcanice, în frunte cu comuniștii, profund ostile militarismului german și fascismului, au fost gata să lupte cu arma în mînă împotriva agresiunii, pentru apărarea teritoriului lor național, dînd dovezi de caldă solidaritate cu victimele agresiunii. În România, mobilizînd poporul la lupta armată pentru apărarea fiecărei palme din teritoriul său național, comuniștii au fost întotdeauna în frunte, dovedind un înalt patriotism.

Într-o vreme cînd în mișcarea muncitorească și comunistă internațională existau confuzii, grave erori în ceea ce privește aprecierea situației internaționale, Partidul Comunist Român, ținînd seama de interesele vitale ale poporului român, a apreciat că pericolul principal pentru independența națională a României, pentru libertatea tuturor popoarelor îl reprezintă hitlerismul, războiul de agresiune al Germaniei naziste: „Partidul Comunist din România — se releva într-un manifest din septembrie 1939 adresat poporului român — vă atrage din nou atenția asupra pericolului principal, asupra fascismului și asupra reprezentantului lui cel mai barbar și sîngeros, Germania hitleristă, care, după cîmpirirea Poloniei amenință România... Partidul Comunist din România luptă în primele rînduri contra incendiatorilor de război fasciști, contra Germaniei hitleriste și declară că va mobiliza masele populare din România pentru zdrobirea fascismului și pentru eliberarea popoarelor din țările ocupate de Germania național-socialistă“.

Privite în retrospectiva istorică a perioadei interbelice, faptele arată că o politică hotărîtă a marilor puteri de stăvilire a agresiunii, de organizare a păcii ar fi găsit în orice moment sprijinul și adeziunea deplină a țărilor mici și mijlocii din centrul și sud-estul Europei, interesate în respectarea tratatelor de pace și amenințate de planurile expansioniste fasciste. În același timp, aceste țări, la nivelul posibilităților ce le aveau, au adus o contribuție importantă la cauza păcii și colaborării internaționale, inițiînd acțiuni care, nu de puține ori, au impus respectarea principiilor fundamentale ale dreptului internațional.

Politica de conciliere a intereselor contradictorii dintre marile puteri, căreia i-au căzut victimă, în primul rînd, țările mai mici și mai slabe, departe de a soluționa contradicțiile imperialiste, a deschis cîmp larg agresiunii și războiului.

La capătul acestor scurte considerații, un cuvânt despre caracterul celui de-al doilea război mondial.

Evident, acest război a avut un caracter imperialist, de cotropire din partea statelor agresoare. Declarînd război Germaniei agresoare la 3 septembrie 1939 și constituind coaliția antihitleristă, Marea Britanie și Franța s-au plasat pe o poziție comună cu Polonia și celelalte victime ale agresiunii fasciste, în lupta împotriva puterilor Axei. Această poziție a Franței și Angliei nu absolvă însă cercurile conducătoare reacționare din cele două țări de răspunderea pe care o poartă pentru consecințele nefaste ale politicii de concesi și compromisuri față de Germania nazistă și planurile sale agresive.

Agresiunea, în accepția definiției formulate în 1933 de Uniunea Sovietică, provoacă, în majoritatea cazurilor, riposta celui atacat. Războiul de apărare dus de poporul polonez, de Franța, ca și de celelalte popoare din vestul continentului atacate de naziști, continuat în anii grei ai ocupației de lupta eroică de rezistență, a fost un război just, de apărare, cu caracter antiimperialist și antihitlerist. Această trăsătură a fost tot mai mult accentuată de lupta de rezistență a popoarelor din Etiopia, China, Spania, Austria, Cehoslovacia, Albania, Grecia și Iugoslavia; în România, aflată sub dictatura militară-fascistă, forțele democratice și patriotice, clasa muncitoare în frunte cu comuniștii au organizat și desfășurat lupta împotriva hitlerismului, a războiului de cotropire, împotriva dictaturii. Indiferent de formele sale specifice de manifestare, lupta de rezistență, în ansamblu, a avut un caracter antifascist și antirăzboinic.

Atacul declanșat de Germania nazistă împotriva popoarelor Uniunii Sovietice în iunie 1941, a fost urmat de intrarea U.R.S.S. în coaliția antihitleristă. Acest bloc unit al marilor puteri, dispunînd de forțe materiale și militare superioare coaliției fasciste, susținut de lupta de rezistență a tuturor popoarelor cotropite, a avut capacitatea de a zdrobi mașina de război hitleristă.

Dr VIORICA MOISUC

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ DE LA OHRID — R.S.F. IUGOSLAVIA

La Ohrid (R.S.F. Iugoslavia) a avut loc în zilele de 3—4 septembrie 1969 sesiunea științifică **Rezistența în Balcani. 1941—1945**, organizată de Comitetul iugoslav pentru istoria celui de-al II-lea război mondial.

Au participat istorici din 14 țări: Anglia, Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, Franța, R.D. Germană, R.F. a Germaniei, Grecia, Italia, Iugoslavia, Olanda, România, Ungaria, Uniunea Sovietică. Din partea Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. a participat Gheorghe Adorian.

În cadrul conferinței au fost expuse comunicările: **Contribuția Iugoslaviei la vic-**

toria coaliției antifasciste, de Jovan Marjanović (Iugoslavia); **Cooperarea poporului bulgar cu popoarele Iugoslaviei și Greciei în mișcările de rezistență**, de Nichifor Gornenski (Bulgaria); **Participarea României la războiul antihitlerist**, de Gheorghe Adorian (România); **Germania și războiul de partizani din Iugoslavia. Cîteva considerații istorice preliminare**, de William Deakin (Marea Britanie); **Presa clandestină italiană și mișcarea Iugoslavă de eliberare**, de T. Sala (Italia); **Antifasciști germani în rezistența grecească**, de Gerhard Koch și Wolfgang Schuman (R.D. Germană); **Cu**

privire la unele particularități ale mișcării de rezistență antifascistă din Cehoslovacia, de Jan Paulik și Iozef Jablanicki (Cehoslovacia); Unele considerații cu privire la cercetările științifice din R.F.G. în domeniul istoriei celui de-al II-lea război mondial, de H. Krausnick (R.F. a Germaniei); Contacte anglo-sovietice privind insurecția în Iugoslavia în anul 1941, de colonel Vojmir Kljaković (Iugoslavia); Contribuția Armatei sovietice la eliberarea Iugoslaviei de sub ocupația fascistă, de N. Andronikov (U.R.S.S.); Participarea cetățenilor străini în lupta partizanilor din Iugoslavia, de Lola Vujošević (Iugoslavia);

Mișcarea de rezistență în Bulgaria, de Marija Ereliska (Bulgaria); O contribuție la studiul problemei naționalităților (popoarelor) din Iugoslavia în cursul luptei de eliberare națională, de Dusan Lukac (Iugoslavia); Mișcarea de rezistență în Albania, de Ali Hadri (Iugoslavia); Rezistența greacă, de C.M. Woodhouse (Marea Britanie); Masivele masacre săvârșite de naziști în Serbia, de Venceslav Glisic (Iugoslavia); Despre modificările structurii social-economice a Iugoslaviei în cursul luptei de eliberare națională, 1941—1945, de Branko Petranovic (Iugoslavia).

Gheorghe Ungureanu (1840—1924)

În galeria primei generații de socialiști români care și-au desfășurat activitatea în a doua jumătate a secolului al XIX-lea se înscrie și numele lui Gheorghe Ungureanu. Însuflețit de idealurile socialismului, el și-a consacrat cea mai mare parte din viață activității revoluționare de organizare a luptei politice a maselor de muncitori români, germani, maghiari, sârbi din Banat împotriva exploatării și asupririi, pentru drepturi și libertăți democratice.

S-a născut la 4 februarie 1840 în Novisad. Era fiul lui Gheorghe Ungureanu, de meserie croitor. După ce urmează școala primară din localitate, timp în care învață și limba germană, lucrează alături de tatăl său. Devine calfă și este înscris în breasla croitorilor.

Potrivit statutului breslei, tânărul Gheorghe Ungureanu pleacă pentru specializare în diferite orașe din Banat. La Timișoara trece examenul de meșter și se stabilește definitiv în cartierul Fabric.

Născut și crescut într-o lume apăsată de absolutismul habsburgic, când dezvoltarea capitalismului făcea și mai grea opresiunea socială și națională, Gheorghe Ungureanu cunoaște încă de tânăr viața dură la care erau supuși muncitorii. A trăit în epoca în care ideile revoluționarilor de la 1848 au fost preluate și purtate mai departe de către militanții socialiști care abordau, în lumina socialismului științific, probleme ale evoluției sociale și politice ale țării și probleme ale dezvoltării mișcării muncitorești. Martor al luptei maselor populare împotriva dominației străine, animat de puternice sentimente patriotice, a înțeles de timpuriu necesitatea luptei unite a muncitorilor, indiferent de naționalitate, împotriva nedreptăților de tot felul.

El intră în mișcarea muncitorească, devenind unul dintre reprezentanții ei de seamă. Cu acest prilej cunoaște și alți militanți socialiști, printre care : Carol Farcaș, A. Platzner, I. Novotni, Heilmann Raimond, Kulföldi Victor, Szvoboda Ludovic ș.a.

Gh. Ungureanu, alături de Carol Farcaș și de alți socialiști, militează pentru crearea unei organizații muncitorești care să fie superioară asociațiilor de pînă atunci, bazate pe principii restrictive de breaslă și care

să asigure participarea tuturor muncitorilor la o activitate revoluționară organizată. În acest scop se înființează la începutul anului 1868 un comitet de organizare a unei asemenea asociații, din care făcea parte și Gheorghe Ungureanu. Intensa activitate desfășurată de acest comitet a atras atenția autorităților, care pînă atunci desconsideraseră forța noii clase, a muncitorilor. Acestea sînt nevoite să recunoască în mod deschis că în Timișoara și regiunea industrială a Banatului a apărut „problema muncitorească“.

Dintre acțiunile desfășurate de Gheorghe Ungureanu trebuie menționată răspîndirea manifestului din luna august 1868, prin care cerea muncitorilor încetarea lucrului în vederea obținerii unor revendicări economice și politice. Acest veritabil apel la grevă a avut ca rezultat întreruperea lucrului în întreprinderile timișorene. Autoritățile municipale au trimis copia acestui manifest Ministerului de Interne din Budapesta, menționînd faptul că se paralizase activitatea economică a orașului. Ca răspuns, Ministerul de Interne a interzis adunările muncitorești la Timișoara. Asociația generală a muncitorilor maghiari, germani, români, sîrbi din Pesta a trimis o delegație la minister pentru a protesta împotriva acestei măsuri represive.

Pe drumul care ducea muncitorimea din Timișoara la înființarea asociației, de mare importanță a fost greva care a avut loc la Atelierele căilor ferate din localitate, în prima parte a anului 1868. Întrucît s-a soldat cu succes, ideea necesității organizării a cîștigat și mai mulți aderenți printre muncitori.

La 11 octombrie 1868, în cadrul unei largi adunări în sala teatrului orașenesc, s-a constituit Asociația generală a muncitorilor din Timișoara, organizație bazată pe principiul de clasă și pe principiul internaționalismului proletar. Evenimentul are o semnificație majoră în istoria mișcării noastre muncitorești. Programul ei prevedea printre obiective dreptul de vot universal și direct, libertatea nelimitată a asocierii, întrunirilor și cuvîntului, libertatea presei, reglementarea echitabilă a impozitelor etc.

Asociația din Timișoara, avînd ca președinte pe Carol Farcaș și secretar pe Gheorghe Ungureanu, a devenit în scurt timp o puternică organizație politică a muncitorilor români și de alte naționalități, care a cuprins mii de muncitori din Timișoara și din alte orașe și centre industriale bănățene. Întemeierea Asociației a însemnat o depășire a acelei faze de dezvoltare a mișcării muncitorești din țara noastră în care predominau ideile liberal-burgheze de autoajutorare și cooperare. Asociația s-a situat pe poziția deplinei egalități în drepturi a tuturor naționalităților care trăiesc și muncesc laolaltă, principiu susținut cu multă căldură de Gheorghe Ungureanu. Statuînd egalitatea deplină a tuturor membrilor, în conducerea Asociației au fost aleși reprezentanți ai muncitorilor români, germani, maghiari și sîrbi, între care Gheorghe Ungureanu, A. Platzner, Carol Farcaș, I. Novotni. Manifestele publicate de Asociație erau tipărite în cele patru limbi vorbite în Banat.

O trăsătură a Asociației constă în aceea că și-a desfășurat munca agitatorică și propagandistică nu numai în rîndul membrilor săi, dar și printre muncitorii neorganizați. Astfel, Gheorghe Ungureanu a convocat

în mai multe rînduri adunări populare. El s-a preocupat și de proletariatul agricol. Astfel, în manifestul adresat „muncitorilor agricoli“ se punea problema solidarității muncitorimii cu țărâtimea.

Un manifest asemănător a fost adresat și „muncitorilor intelectuali“. Din el reiese limpede ideea conștiinței de clasă a proletariatului. Manifestul chema intelectualii să se încadreze în această mișcare organizată.

Afilierea, la scurt timp după înființare, a Asociației generale a muncitorilor din Timișoara la Internaționala I, inițiată și condusă de însuși fondatorul socialismului științific, Karl Marx, demonstrează că încă de la începuturile sale mișcarea noastră muncitorească s-a integrat activ în marea mișcare proletară internațională, acționînd în strînsă legătură cu detașamentele ei cele mai înaintate.

Ca militant activ al Internaționalei, Gheorghe Ungureanu a avut legături cu conducătorii acesteia, precum și cu conducători ai diferitelor secții din alte țări, cum a fost J. Ph. Becker, organizatorul secțiunilor germane ale Internaționalei din Elveția. În strînsă colaborare cu Carol Farcaș, el a recrutat zeci de membri pentru secția din Timișoara a Internaționalei I. Gazeta „Verbote“ informa în februarie 1869 că „la Pesta și Timișoara 2 500 de persoane au aderat la Internațională“. În primăvara anului 1869, Asociația generală a muncitorilor din Timișoara a primit din partea secției din Geneva a Internaționalei I lucrări ale lui Marx și Engels — *Manifestul Partidului Comunist*, *Statutul Internaționalei I* și *Procesul comunist de la Colonia* — ceea ce a contribuit la însușirea învățăturii marxiste, la desprinderea de ideologia reformistă lassalleeană, care influențase o parte a mișcării muncitorești din Transilvania, inclusiv din Banat. Manifestările internaționaliste, care au prins rădăcini în rîndul muncitorimii timișorene, demonstrează influența crescîndă a ideilor marxiste. Astfel, Secția Internaționalei I din Timișoara a sprijinit și s-a declarat solidară cu greva țesătorilor din Basel din primăvara anului 1869. F. Engels își exprima într-o corespondență către Marx satisfacția că și muncitorii din Timișoara au contribuit la ajutorarea greviștilor.

În cursul anilor 1870—1871, Gheorghe Ungureanu desfășoară o vie activitate pentru organizarea de acțiuni revendicative muncitorești. Prin afișe, presă, manifeste cheamă muncitorii să participe la consfătuiri, la adunări populare, pentru apărarea intereselor lor. Documentele vremii atestă că la adunarea muncitorilor de la începutul lunii aprilie 1870 participanții au adoptat o rezoluție în care cereau Consiliului orășenesc cedarea de terenuri pentru construirea de locuințe muncitorești, care să fie dotate și cu instituții social-culturale, ca grădinițe, școli, casă de cultură etc. Tot el a fost cel care a supus aprobării rezoluția privind revendicarea terenurilor pentru locuințe. Cererea muncitorilor fiind respinsă, conducerea Asociației a convocat o nouă adunare populară pentru ziua de 3 iulie. Cu ocazia acestor adunări, s-au criticat deschis orînduiri burgheze. Muncitorimea din Banat se afla pe treapta părăsirii etapei colaborării cu burghezia.

Ca urmare a activității Asociației timișorene și a propagandei prin presa socialistă a vremii, o serie de muncitori și elemente înaintate din rândurile intelectualității au solicitat în anul 1871 să fie primiți ca membri ai Internaționalei.

Alarmate de efervescența revoluționară a mișcării muncitorești, autoritățile de atunci au luat măsuri represive. În iunie 1871, după prăbușirea Comunei din Paris, guvernul din Ungaria dispune arestarea conducătorilor asociațiilor muncitorești, cărora li s-a intentat un proces de „infidelitate“ (desfășurat în aprilie 1872 la Budapesta).

Un raport, întocmit de guvernul maghiar în octombrie 1871, referindu-se la ținuturile bănățene, releva că influența Internaționalei se resimțea în special în rândurile numeroșilor muncitori din Timișoara, Anina și Reșița.

Forurile oficiale reușesc să desființeze Asociația generală a muncitorilor din Timișoara, pe care încercaseră s-o constrângă doar la o activitate de autoajutorare, precum și celelalte asociații din Banat și Transilvania. Dar muncitorimea cîștigase experiență în organizarea ei profesională și politică. În anii următori mișcarea muncitorească avea să reinvie ; au fost create noi organizații care îmbracă forma „caselor muncitorești“, a „asociațiilor profesionale“ etc., etapă importantă în pregătirea reluării luptei politice organizate.

Gheorghe Ungureanu desfășoară în acești ani o activitate de ajutorare a muncitorilor ; el acționează pentru organizarea asociațiilor de autoajutorare, independente de casele de ajutor reciproc proprii breslelor.

În septembrie 1873 se înființează la Timișoara filiala Casei generale muncitorești de invaliditate și boală. Gheorghe Ungureanu este ales în comitetul de conducere și revizor financiar. Din 1874, el îndeplinește funcția de secretar al Casei generale muncitorești din Timișoara, care reunea toate celelalte case de ajutor din oraș.

În 1876, Gheorghe Ungureanu este trimis ca delegat la Pesta, unde ia contact cu Leo Frankel, fost fruntaș al Comunei din Paris. El primește sarcina de a populariza și răspîndi în Banat ziarul „Arbeiter Wochen Chronik“ („Cronica săptămînală a muncitorilor“). În Timișoara, numărul abonaților la acest ziar crește foarte mult. Muncitorii au ales un comitet care ținea ședințe săptămînale cu cititorii ziarului, informînd în același timp redacția despre situația mișcării din Banat.

Se profilează în această perioadă, tot mai insistent, revendicarea muncitorilor ca statul să legifereze dreptul lor de asociere și de a avea un partid. La Congresul de la Pesta (21 aprilie 1878), consacrat creării „Partidului celor fără drept de vot“, au participat ca delegați ai muncitorilor din Sibiu și Timișoara H. Helm și Gheorghe Ungureanu, care au primit încredințări de reprezentare și din partea muncitorimii din alte orașe.

Gheorghe Ungureanu, în cuvîntul său la congres, a subliniat dezvoltarea continuă a mișcării muncitorești, activitatea susținută a asociațiilor din Timișoara pentru crearea unui partid muncitoresc. El și-a exprimat acordul cu Manifestul lansat de congres (care analiza problemele de

pe pozițiile de clasă ale proletariatului, avînd în general un conținut just, cu toate că mai păstra influențe lassalleene).

Doi ani mai tîrziu, în mai 1880, reprezentanți ai muncitorilor din Timișoara, Arad, Orăștie, Sibiu și Brașov au luat parte la constituirea Partidului general muncitoresc. Programul său avea un conținut socialist. El prevedea și revendicări general-democratice, din care lipseau însă problemele națională și țărănească, sarcini de mare însemnătate în condițiile specifice imperiului austro-ungar. Din cauza persecuțiilor autorităților, acest partid a fost obligat să activeze mai mult ilegal, neputînd deveni un partid de masă. Din documentele vremii rezultă că singura organizație legală a partidului era cea din Timișoara, care purta denumirea de Uniunea muncitorească. Datorită acestui fapt, organizația din Timișoara era cea mai numeroasă și avea posibilitatea de a desfășura o activitate mai intensă, prin adunări muncitorești și populare, organizate de Gheorghe Ungureanu, alături de care activau V. Landa, A. Vörös, I. Dobrilovici și alții.

Uniunile muncitorești de la Timișoara, Reșița, Anina, Arad etc. țineau întruniri, la care s-a pus problema votului universal și a legilor privind ocrotirea sănătății muncitorilor. La Timișoara, asemenea întruniri, frecventate de sute de persoane, au avut loc în 1883, 1885 și 1887, afirmîndu-se răsplat voința muncitorilor de a lua parte activă la viața politică. Gheorghe Ungureanu a vorbit la numeroase asemenea întruniri despre necesitatea luptei unite a muncitorimii împotriva exploatării și asupririi naționale.

Cu toate greutățile provocate de autorități, mișcarea muncitorească face progrese însemnate. În anul 1885 ia ființă, din inițiativa lui Gheorghe Ungureanu, Clubul muncitoresc din Timișoara. El a fost ales prim-președinte al clubului; totodată, era președinte al Uniunii profesionale a croitorilor din Timișoara, înființată tot la inițiativa sa în anii 1875—1876.

La adunarea muncitorească din aprilie 1890, care are loc la Timișoara, convocată de Gheorghe Ungureanu, s-a dezbătut problema repausului duminical și a duratei zilei de muncă. Rezoluția adoptată de adunare a condamnat manevra demagogică a guvernului ungar, ale cărui legi pentru reglementarea situației muncitorilor nu contribuiau în realitate cu nimic la îmbunătățirea stării de fapt.

La sfîrșitul aceleiași luni a avut loc adunarea generală a Casei generale muncitorești de invaliditate și boală, filiala Timișoara, condusă de Gheorghe Ungureanu, care a fost reales în funcția de președinte, întrunind aprecieri unanime pentru activitatea desfășurată. Primul „1 Mai“ (1890) a fost sărbătorit într-o serie de centre industriale, ca Timișoara, Arad, Reșița, Petroșani, Cluj etc. Sărbătorirea zilei de 1 Mai la Timișoara s-a făcut în spiritul solidarității de clasă a muncitorilor, indiferent de naționalitate. Membrii Clubului muncitoresc și numeroși muncitori — în număr de aproximativ 5 000 — s-au adunat în cartierul Fabric, avînd în frunte pe Gheorghe Ungureanu, Francisc Tichy și Ioan Dobrilovici. Despre importanța zilei de 1 Mai a vorbit Gheorghe Ungureanu. El a pre-

zentat și Rezoluția Congresului de constituire a Internaționalei a II-a, subliniind necesitatea reducerii timpului de lucru la 8 ore pe zi, împotriva exploatării capitaliste, inumane. Rezoluția prezentată a fost aprobată cu multă însuflețire de adunare. Cuvântarea lui Gheorghe Ungureanu, ținută în limba română, a fost tradusă de Francisc Tichy în germană și de muncitorul Hormos în limba maghiară.

Se impune a fi reținut faptul că demonstrațiile de 1 Mai au constituit prilejuri de răspîndire a ideilor marxiste cuprinse în Rezoluția Congresului de constituire a Internaționalei a II-a. Despre rezoluția acestui congres și importanța sa, Gheorghe Ungureanu a vorbit și muncitorilor arădeni. Istoria mișcării muncitorești din Banat și Transilvania intră într-o fază nouă, caracterizată printr-un puternic avînt.

Conferința Uniunii muncitorilor din 30 noiembrie 1890 îl alege pe Gheorghe Ungureanu ca delegat la Congresul de la Pesta pentru constituirea P.S.D. (decembrie 1890). La acest congres, Partidul general muncitoresc s-a transformat în Partidul social-democrat din Ungaria. Gheorghe Ungureanu și ceilalți delegați din Banat și Transilvania au luat parte activă la lucrările congresului. Ungureanu a propus elaborarea unei rezoluții cu privire la sărbătorirea zilei de 1 Mai prin încetarea lucrului, cu privire la ziua de muncă de 8 ore, salarizarea muncitorilor, probleme de care s-a ocupat ani de-a rîndul în activitatea sa politică, de militant socialist.

Reîntors la Timișoara, Gheorghe Ungureanu a început munca pentru înființarea organizației locale a P.S.D. Pregătirile pentru sărbătorirea zilei de 1 Mai 1891 au prilejuit numeroase adunări muncitorești. Astfel, adunarea de la Fabrica de bere, din 20 aprilie 1891, a fost prezidată de Gheorghe Ungureanu, care a vorbit despre viața grea a muncitorilor, făcînd apel la organizare — singura care le va asigura condiții mai bune de muncă și de trai. Participanții la aceste întruniri au hotărît să aniverseze ziua de 1 Mai ca pe o adevărată sărbătoare muncitorească. În ciuda interzicerii oricăror manifestații, peste 2000 de muncitori au luat parte la demonstrație, dovedind creșterea conștiinței de clasă a proletariatului. Cu ocazia zilei de 1 Mai 1893, a apărut la Timișoara primul număr al ziarului „Volkswille“ („Voința poporului“) — cel dintîi ziar social-democrat din Transilvania —, iar de la 1 iunie 1893, ziarul „Szabok Szaklapja“ („Ziarul profesional al croitorilor“), sub directă conducere a lui Gheorghe Ungureanu.

În acești ani, Gheorghe Ungureanu activează intens și la Casa de ajutor a muncitorilor timișoreni, în calitate de președinte. În adunarea generală din august 1893, după lungi dezbateri, a fost aprobată propunerea lui Gheorghe Ungureanu de înființare, la Timișoara, a unei Case muncitorești de ajutor independente, fără a mai fi o filială a centralei de la Pesta. De asemenea, din inițiativa lui s-a creat, la 15 ianuarie 1894, o asociație de pregătire profesională și culturală care grupa meseriași, calfe, funcționînd sub îndrumarea Clubului muncitoresc.

În perioada care a urmat Congresului de constituire a Partidului social-democrat, la Timișoara au avut loc numeroase adunări muncitorești, al căror scop principal era crearea de organizații sindicale, profesionale. La sfîrșitul anului 1892 sînt înregistrate asociații ale pantofarilor, croito-

rilor, timplărilor, reunite în cercul muncitoresc condus de Gheorghe Ungureanu.

La Timișoara ia ființă organizația locală a Partidului social-democrat, condusă de Gheorghe Ungureanu și avînd ca secretar pe pantofarul Petre Takács. Despre activitatea acestei organizații relatează unele rapoarte ale autorităților, calificînd-o ca „o puternică mișcare de agitație socialistă“.

Dar în anul 1893 apar în Partidul social-democrat disensiuni. Muncitorimea din Banat a avut un rol important în lupta pentru restabilirea unității P.S.D. La Congresul al II-lea de la Arad, din ianuarie 1893, delegatul muncitorimii timișorene, Gheorghe Ungureanu, a intervenit în cadrul dezbaterilor pentru refacerea unității partidului. De asemenea, la Conferința regională de la Timișoara, din 11 iunie 1893, Gheorghe Ungureanu a declarat că atîta timp cît conflictele din cadrul partidului nu sînt rezolvate, organizațiile din Banat vor acționa independent. Totodată, această conferință a inițiat convocarea la Arad, în ianuarie 1894, a unui congres general al partidului în scopul lichidării divergențelor și sciziunii, obiectiv nerealizat la acest congres. În cele din urmă, la noul congres din mai 1894 (Budapesta), Partidul social-democrat s-a reunificat. Delegații muncitorilor din Timișoara, Gheorghe Ungureanu și Ioan Dobrilovici, au jucat un rol important în lupta pentru reunificare, fapt care a reprezentat o victorie a aripii înaintate din sînul mișcării muncitorești.

Alături de alți socialiști din această perioadă, ca : Carol Farcaș, Vasile Landa, Gabriel Josef, Ioan Dobrilovici din Timișoara, Ștefan Bogdan, Ludovic Schrod din Arad, Francisc Simotta, Grigore Farcaș din Brașov, Gheorghe Munteanu din Cluj, Gheorghe Ungureanu a adus o contribuție importantă la răspîndirea ideilor marxiste în rîndurile maselor muncitoare.

A murit la 16 februarie 1924, în vîrstă de 84 de ani.

ION GEORGESCU (Lugoj)

ȘTEFAN PETICĂ

(1877 — 1904)

Mișcarea socialistă, tinăra, dar în plină afirmare în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, tinzând la prefacerea structurală a societății românești, a dat un șir de personalități marcante ale teoriei și practicii revoluționare, care, prin activitatea lor, i-au conferit prestigiu și strălucire. Între oamenii de carte ce și-au consacrat forțele idealurilor socialismului se numără și Ștefan Petică.

S-a născut într-o familie de răzeși, la 20 ianuarie 1877, în Bucești (județul Tecuci), sat așezat pe malul stîng al riului Siret. Părinții săi, Enache și Ecaterina, care au mai avut patru băieți, și-au crescut copiii în cultul cinstei și al muncii. Pentru Ștefan, în care-și puseseră multe speranțe, părinții au făcut grele sacrificii materiale în susținerea sa la studii.

De o inteligență vie, urînd nedreptățile, tatăl său s-a ridicat deseori împotriva lor cu scrisul și fapta. Aceste trăsături de caracter le găsim prezente și la fiul său, care s-a mîndrit toată viața cu părintele său, cu întreaga sa obîrșie, căci familia Petică descindea dintr-un strămoș ce se comportase eroi în unul din războaiele lui Ștefan cel Mare. Viața în mijlocul țăranilor i-a dăltuit noblețea sufletească, dragostea fierbinte pentru truditorii pămîntului, vreme îndelungată principalii purtători ai vitalității sentimentului patriotic, făuritori și păstrători ai tezaurului artei populare, dar i-a insuflat și ură neostoită la adresa tuturor asupritorilor. „Mai cu seamă țărănimea o ducea greu de tot. — scria Petică —, încît și acum, cînd mă gîndesc la jafurile și cruzimile din epoca fanarioților, nu mi le pot închipui decît sub trăsătura jafurilor și cruzimilor din timpul copilăriei mele“. Nu numai că va înfiera nedreptățile suferite de țărănime, ci va

căuta și soluția eficientă de schimbare a situației acesteia, atitudine ce reprezintă o dominantă a întregii sale vieți.

Micul Ștefan, după ce urmează cursul primar la Liești, trece la gimnaziul din Tecuci, iar din 1892 se înscrie la Liceul real din Brăila. Pentru a se întreține, pe toată durata studiilor a dat meditații unor elevi din familii înstărite. În 1893 nu a mai putut veni la școală din pricina lipsurilor materiale, pierzând în felul acesta un an. Își continuă studiile în anul următor; reușește să termine liceul în 1896.

Încă din gimnaziu a citit fără răgaz, acumulând o cultură excepțional de bogată, întemeiată pe studierea literaturii clasice, pe cunoașterea literaturii moderne franceze, germane, ruse, engleze și italiene. Îl atrăgeau literatura (Tolstoi, Stendhal, Dante, Cervantes, Goethe, Dostoievski, Dickens), dramaturgia (îndeosebi teatrul de idei al lui Ibsen), filozofia (Conta, Kant, Hegel, Taine), critica literară, pictura, economia politică, sociologia. Treptat a ajuns un foarte bun cunoscător al poeziei noi franceze, din care citea cu asiduitate pe Mallarmé, Baudelaire, Verlaine. A reflectat îndelung și asupra fascinantei opere a marelui poet american Walt Whitman. George Călinescu remarcă în *Istoria literaturii române* cit de surprinzătoare și înaintată, față de timpul său, este cultura literară a acestui fiu de țăran.

La Brăila, Ștefan Petică întâlnește lucruri noi, cu totul deosebite de cele văzute până atunci. Port la Dunăre, orașul, ca urmare a dezvoltării generale a transportului fluvial și maritim, a amenajărilor și modernizărilor înfăptuite, înregistrează o dezvoltare impetuoasă a activității economice și comerciale. Însemnatul număr de muncitori ocupați în industrie sau în transport se manifesta ca un detașament de frunte al proletariatului român. Cunoașterea acestor realități sociale și, mai ales, întâlnirea cu ideile socialiste — ce răzbăteau cu putere în conștiința tineretului brăilean —, contactul cu învățătura științifică marxistă, înțeleaptă și umană, pusă integral în slujba intereselor fundamentale ale poporului muncitor, i-au determinat cursul vieții în anii ce au urmat.

Cercul socialist din Brăila, în cadrul căruia un rol de frunte juca profesoara Izabela Andrei-Sadoveanu, l-a întâmpinat cu brațele deschise. Era tocmai în vremea cînd, aici, ideea socialistă se apropia tot mai mult de forța capabilă s-o exprime și s-o materializeze — mișcarea muncitorească.

Ștefan Petică se împărtășește din literatura socialistă citind tot ce putea găsi; studiază *Capitalul* lui K. Marx; participă la discuțiile organizate săptămînal la cercul socialist; ține conferințe și ia cuvîntul la întrunirile de la Clubul muncitorilor, club întemeiat, la 19 martie 1895, cu sprijinul Consiliului General al partidului; depune eforturi în desfășurarea unei intense propagande socialiste în oraș; muncește la întărirea organizatorică a mișcării muncitorești brăilene, la constituirea de sindicate. Tot în acest răstimp, cunoaște pe C. Dobrogeanu-Gherea, C. Z. Buzdugan, I. Nădejde, Tony Bacalbașa, care, preocupați de dezvoltarea clubului, se opreau la Brăila, dînd sfaturi și îndrumări.

Sarcina principală, în acele momente de întărire organizatorică a mișcării, era de a lămuri muncitorilor cauzele situației lor, de a-i face să înțeleagă izvorul exploatarei și calea înlăturării ei. Răspunzînd acestei necesități, Șt. Petică se adresează lucrătorilor, lămurindu-le țelurile mișcării socialiste. În 1895 ia inițiativa scoaterii unei reviste — „Propășirea” —,

din care a apărut însă un singur număr. La 28 ianuarie 1896 conferențiază despre deosebirea de esență dintre anarhism și socialism, iar cu prilejul aniversării la Brăila, în martie a aceluiași an, a Comunei din Paris prezintă în fața unei numeroase asistențe istoricul primei forme de stat proletare.

Frământat de soarta muncitorimii, scrie și publică în „Lumea nouă” suita de materiale intitulată *Barbariile din portul Brăila*. Articolele sînt o cronică sugestivă a vieții hamalilor crunt exploatați, aflați la cheremul vătafilor, suportînd samavolniciile și teroarea autorităților. Petică pune în evidență aspectele concrete ale luptei de clasă, condamnă cu virulență instituția anacronică a vătafilor, cheamă pe muncitori la organizarea în partid și sindicate.

Trebuie subliniat faptul că ideile socialismului s-au grefat la Ștefan Petică pe sentimentele de adîncă dragoste și simpatie față de țărănime, a cărei soartă o dorea radical schimbată. Preocupat îndeaproape de această chestiune, în articole vehemente, a dezvăluit stările de lucruri ce domneau în lumea satului. Preluînd condeiul din mîna tatălui său, fostul „jăl-bar al satului”, va scrie și va trimite el de acum înainte dreptele cereri ale țăranilor la autorități și, de loc întîmplător, ziarului „Lumea nouă” — în care vedea apărătorul consecvent al oamenilor muncii — pentru a le face cunoscute opiniei publice. În prima sa corespondență particulară trimisă din satul natal organului socialist și publicată la 6 noiembrie 1894 înfățișează diferențierea socială tot mai evidentă ce naște și aici lupta de clasă. Tot el este cel ce alcătuiește o petiție a mai multor săteni care participaseră la războiul independenței și-și revendicau dreptul la împroprietărire. După ce arată, în articolul *Cum se face avere. Pilde de despoiere*, din 10 decembrie 1895, cu exemple concrete, jaful la care erau supuși țăranii comunei Ivești, trimite petiția acestora ziarului „Lumea nouă”, unde va fi inserată la rubrica *Plîngeri*.

Convins de adevărul socialismului științific, Petică s-a străduit să abordeze realitatea socială românească în mod creator, în lumina concepției marxiste. Astfel, legat prin mii de fire de viața țărănimii române, el a căutat să descifreze locul și mai ales căile prin care această puternică forță socială putea fi atrasă la viața politică conștientă. Este impresionant, din acest punct de vedere, efortul său consacrat studierii proceselor economice-sociale produse în lumea satului datorită dezvoltării capitaliste a țării. Manuscrisele sale fac dovada că a cunoscut foarte bine „Capitalul”, iar o lectură atentă a articolelor sale arată că și alte lucrări ale clasicilor socialismului științific îi erau familiare.

Ștefan Petică întreprinde o autentică analiză sociologică a satului natal. Într-o serie de articole publicate în „Lumea nouă”, ale căror subtitluri sînt foarte sugestive: *Starea țăranului, Între plug și fabrică, Iobăgia modernă*, el desprinde, pe baze statistice, consecințele pătrunderii relațiilor capitaliste în agricultură: ruinarea și pauperizarea țăranilor învoiți, diferențierea economică a țărănimii, descompunerea ei în tipuri sociale distincte. Pe baza cercetării registrelor de tocmeli agricole, el sesizează fenomenul creșterii neîncetate a arenzilor, ajungînd la concluzia că „pieirea micii proprietăți se face cu o repeziciune uimitoare” prin despoierea țăranilor de către moșieri și arendași de micile loturi pe care le mai dețineau. Și, în perspectivă, prevede proletarizarea țărănimii; în plus „pe lîngă proletari un mare număr de plugari... vor fi prefăcuți iar în iobagi”.

Pornind de la concepția că într-o țară ca România, o țară în care elementul rural era preponderent, soluționarea problemei țărănești reprezenta condiția fundamentală a progresului social, Ștefan Petică a militat pentru răspindirea în masele țărănești a ideilor înnoitoare ale socialismului. Trebuie, scria el, „să câștigăm pe țărani socialismului“, iar într-o ciornă a unei cuvântări ținute la Clubul muncitorilor din Brăila nota: „Nu veți putea face nimic fără țărani. România e o țară agricolă. Deci cum vom câștiga pe țărani?“.

Pentru atingerea acestui țel, ca licean, în vacanțe, Petică și alții s-au îndreptat spre sate și, străbătînd pe jos zeci de kilometri, au colindat întreg județul Tecuci cu maldărul de broșuri și manifeste sub braț. O manifestare ce avea și tenta acțiunii de luminare, de ridicare culturală a țărănimei, dar și scopul declarat al atragerii acesteia la viață politică activă. Adînc convins de posibilitatea și necesitatea dialogului socialiștilor cu țărănimea, el declara că satele „ni s-ar deschide, dacă am căuta să pătrundem în ele. Dacă avem în noi energie, putem să suferim și prigonirile guvernului și greutățile propagandei, cu singura mulțămire în suflet de a fi dobîndit cîțiva țărani pentru învățăturile noastre. Numai entuziasm să nu lipsească și țărănimea va fi socialistă!“.

Ștefan Petică, Petre Crăescu, Vasile Corodeanu și alții au întemeiat un adevărat Cerc de propagandă social-democrată la Bucești, unde vorbeau sătenilor despre nedreptățile la care erau supuși, despre abuzurile arendașilor și proprietarilor de moșii, despre ilegalitățile comise de autorități, le făceau cunoscute adevărurile socialiste. Dintr-o scrisoare adresată lui I. Nădejde în august 1896, se poate constata că acțiunea întreprinsă de Petică și prietenii săi a fost cunoscută și încurajată de conducerea partidului. Ea prefigurează, alături de altele, puternica mișcare a cluburilor țărănești din România anilor 1898—1899.

Rezultatul a întrecut toate așteptările. La 4 august 1895, Petică exclamă: „Broșurile noastre au produs o adevărată fierbere printre oameni. Mai trebuie, mai trebuie broșuri!“.

Chiar din relatările lui Ștefan Petică se constată că țăranii răspundeau chemărilor socialiștilor, manifestîndu-și cu fermitate dorința seculară de a obține pămînt. Acestui elan de luptă i s-a răspuns cu o linie tactică ce preconiza, pe prim plan, lupta pe cale legală pentru vot universal. Petică și tovarășii lui de idei vedeau în cucerirea unor largi libertăți democratice și cetățenești o etapă pe drumul făuririi viitoarei orînduirii. „Pentru țara noastră — spunea Petică — e un punct de introducere, o reformă pe care o putem făgădui, o putem îndeplini chiar acum și care ne-ar servi ca bază operațiunilor. E votul universal... Oricum, din studierea amănunțită a condițiunilor economice dintr-un loc, s-ar putea vedea care sînt nevoile ce ar putea ușura chiar subțarea socială actuală și care ne-ar înlesni în același timp și trecerea la forma socialistă“. Ceva mai tîrziu va ajunge la concluzia — necorespunzătoare epocii date — că „pentru noi (socialiștii — *n. n.*), socializarea solu-lui reprezintă și îmbunătățirea soartei muncitorilor și ridicarea nivelului producțiunei“.

Ca un merit de necontestat al lui Șt. Petică subliniem semnificația adîncă pe care o acorda activității socialiștilor la sate în cadrul general de dezvoltare al mișcării noastre muncitorești. „Părerea mea — nota Petică — e că mișcarea nu trebuie să ia forma agrară, așa cum o înțeleg cîțiva, ci o adevărată mișcare proletară. E o deosebire între amîndouă și trebuie

aleasă cea din urmă, pentru că grăbește ținta. Nu e vorba [numai] de o îmbunătățire a soartei, ci de o organizare a vieții sociale“, căci „o singură partidă va putea să aducă mișcare și viață în lumea țăranilor, și această partidă e cea social-democrată“.

Reacția represivă a autorităților județului Tecuci reflecta îngrijorarea de care erau cuprinse. S-a mers de la confiscarea materialului propagandistic, interzicerea abuzivă a întrunirilor și alungarea socialistilor pînă la intentarea unui proces. La 31 iulie 1895, în cătunul Nârtești, Ștefan Petică, Petre Crăescu și Vasile Corodeanu au organizat o adunare la care au luat parte 200 de locuitori și la care s-a citit și împărțit asistenței broșura *Dezrobirea muncitorilor*. Primarul comunei Gohor nu numai că a intervenit samavolnic, oprind întrunirea și confiscand exemplare din broșura socialistă, dar a și dat în judecată pe propagandiști, împreună cu un număr de șapte țărani, pentru delictul de ultraj. Procesul s-a desfășurat la 23 octombrie același an. Din lipsă de probe, acuzații au trebuit să fie achitați.

Sămînța adevărilor socialiste aruncată din belșug la sate, treptat, a început să dea roade. Micile cercuri izolate, alcătuite aproape în fiecare cătun al județului Tecuci din adepți ai ideilor socialiste, s-au hotărît să se unească. La adunarea din 16 februarie 1897, care a dezbătut pricinile și leacul rețelilor de care suferea țăranimea, s-a hotărît întemeierea unui club socialist. În procesul-verbal încheiat se spunea : „Noi, muncitorii de pămînt din Bucești, întrunindu-ne și ascultînd lămuririle date asupra stărei noastre, am hotărît să alcătuim ca și muncitorii de pe aiurea o frăție între noi. Am hotărît ca, întrucît privește apărarea și urmărirea drepturilor noastre, să ne unim în totul cu vederile Partidului social-democrat din România, ale cărui statute privitoare la cluburi le aprobăm“. Numeroase întruniri au urmat și în alte localități pentru atragerea de noi membri. Același scop a fost avut în vedere și atunci cînd sediul clubului a fost mutat la Ivești, comună cu o poziție centrală în cadrul județului, ceea ce facilita venirea locuitorilor la întruniri. În luna martie 1897, clubul din Ivești număra 97 de membri. Din partea clubului, Petică trimite o telegramă cu urarea de izbîndă strălucită celui de-al IV-lea Congres al P.S.D.M.R. Manifestația de 1 Mai din același an — despre care ne dă tot el amănunte — organizată la Ivești, dar oprită cu forța de primarul comunei, este încă o dovadă a creșterii influenței socialismului în lumea satelor. Menționăm că la desfășurarea acestei notabile activități organizatorice și propagandistice Petică a avut o contribuție nemijlocită.

După : -minarea liceului, pleacă la București pentru a-și susține, în septembrie 1896, bacalaureatul ; va reuși să-l treacă în anul următor. Aici se întilnește cu membrii redacției ziarului „Lumea nouă“ și ține cîteva conferințe la Clubul muncitorilor. Revine în satul său, unde stă pînă în august 1897. Se reîntoarce în Capitală și devine unul dintre redactorii de frunte ai organului central al P.S.D.M.R. Paralel urmează cursurile secției de filozofie a Universității din București ; un timp a fost înscris și la cursurile de matematici.

Ștefan Petică și-a pus toată vigoarea talentului și a capacităților sale în slujba cotidianului socialist „Lumea nouă“. A scris foarte mult, sub diferite pseudonime : Erics, Mușat, Sapho, Ștefan, Senez etc. Astfel, pe lîngă articolele publicate în pagina întîi a ziarului, semnează o rubrică permanentă intitulată *Cronică*, apoi o alta — *Note zilnice*. Pornind de la

fapte zilnice, el satirizează simulacrul de viață parlamentară, demagogia politicianistă : „În zadar se mai numesc legale cele două partide domnitoare, căci modul cum respectă legea ni l-au arătat de atâtea ori provocarea și înăbușirea în singe a rășcoalelor țărănești“ ; atacă virulent monarhia, pe Carol I și politica lui externă ; condamnă corupția guvernelor, abuzurile și samavolniciile autorităților. În pagini de un zguduitor dramatism descrie viața celor umiliți și obidiți, arătând care este singurul lor drum : prin unire și organizare spre o nouă societate, socialistă.

Concepția sa evoluționistă asupra procesului istoric îl determină să creadă fără rezerve în inevitabilitatea trecerii societății umane de la o orînduire la alta datorită luptei de clasă, în rolul transformator al proletariatului, în forța acestuia datorată unirii și organizării. „Solidaritatea ce se naște acum din lupta socialistă a muncitorilor — scria Șt. Petică — are, pe lângă însemnătatea sa economică, o însemnătate morală de o strălucire fără seamăn. Ea vestește zorile singurei lumi armonice posibile. Socialismul e temelia pe care se clădește, muncitorii sînt zidarii care pun pietrele elegantei sale arhitecturi“.

Analiza conținutului regimului social-politic din România îi permite să arate că lozincile revoluției de la 1848 s-au înfăptuit numai în favoarea burgheziei. De aceea, pe planul relațiilor sociale, „teribila luptă de clasă își arată pretutindeni puterea“. Tocmai neîmplinirea idealurilor de libertate, egalitate, fraternitate a făcut, subliniază Petică, ca sarcinile burghezo-democratice ale revoluției să treacă în seama mișcării socialiste. „Dar tocmai din această pricină — scria el în 1898 —, socialiștii se consideră ca singurii și adevărații urmași ai revoluționarilor de la 1848. Luptătorilor de sub steagul roșu de astăzi le cade datoria de a aduce la îndeplinire reformele făgăduite de idealiștii [vizionarii] de odinioară. Arma căzută din mîinile lor va fi ridicată de aceștia și mînuită cu vrednicie pînă cînd cuvintele care străluceau în aureola roșie de acum cincizeci de ani, vor deveni fapte“.

Ștefan Petică a crezut cu fervoare în idealurile socialismului, căruia i-a făcut un adevărat elogiu. Merită să amintim în acest sens și articolul *Stă socialismul în contradicție cu morala ?*, în care, plecînd de la teza marxistă cu privire la evoluția istorică a moralei pe măsura dezvoltării sociale, Petică declară : „Socialismul, nu numai că nu stă în contradicție cu morala, ci o perfecționează, permițîndu-i în același scop și completa ei realizare“. Nu trebuie însă să oitem faptul că, în legătură cu mijloacele practice destinate înfăptuirii programului socialist, el și-a dat adeziunea exclusiv căii legale de acțiune, atitudine proprie multor intelectuali din mișcare.

După ce lucra dimineța în redacție, Petică trecea seara în sala clubului, unde, cu însuflețire și căldură, vorbea muncitorilor, pe înțelesul lor, despre nevoile ce-i frămîntau, le împărtășea din tezaurul învățaturii lui Marx și Engels, le arăta importanța și semnificația organizării politice și profesionale. Este prezent la întrunirile organizate de P.S.D.M.R. în apărarea libertăților democratice, pentru cucerirea votului universal, la sărbătorile muncitorești. De pildă, la sărbătorirea intrării cotidianului „Lumea nouă“ în cel de-al patrulea an de existență, ce a avut loc în sala Oppler în prezența unor delegați din țară, a vorbit despre rolul istoric al partidului muncitorilor în România.

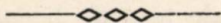
Demonstrația și serbarea de 1 Mai din 1898, la care au participat mii de oameni, se înscriu ca o puternică manifestare a conștiinței de clasă și a hotărârii de luptă a clasei muncitoare din România. Înaintea demonstrației propriu-zise s-au organizat întruniri muncitorești în sălile Traian, Oppler, Constructorilor și cea a Clubului muncitorilor din București. La aceasta din urmă, primul a luat cuvântul I. C. Frimu, apoi Șt. Petică. Relevând semnificația momentului, el a spus : „Manifestația de astăzi, pe lângă însemnătatea sa politică și economică, mai are și una morală și poate tocmai aceasta e cea mai înălțătoare și înflăcăătoare, ea e expresia puternică a năzuințelor tuturor către o viață mai liberă și mai omenească“. Petică s-a identificat cu clubul din care făcea parte. La cel de-al V-lea Congres al P.S.D.M.R. (7—9 aprilie 1898) participă ca delegat al Clubului muncitorilor din Capitală. Este ales secretar în biroul congresului și membru al Comisiei agrare, însărcinată cu propaganda socialistă la sate.

Momentul dezorganizării partidului a fost o grea lovitură și pentru Ștefan Petică. Șocul moral își va pune pecetea evidentă și pe creația sa ulterioară. După încetarea apariției ziarului „Lumea nouă“ peregrinează ca redactor pe la numeroase gazete și reviste. Suferind de o boală neiertătoare, este concediat și din ultima slujbă pe care o avea, aceea de bibliotecar la Ministerul de Agricultură și Domenii. Se îndreaptă spre satul părinților săi, unde sfârșește din viață la 17 octombrie 1904.

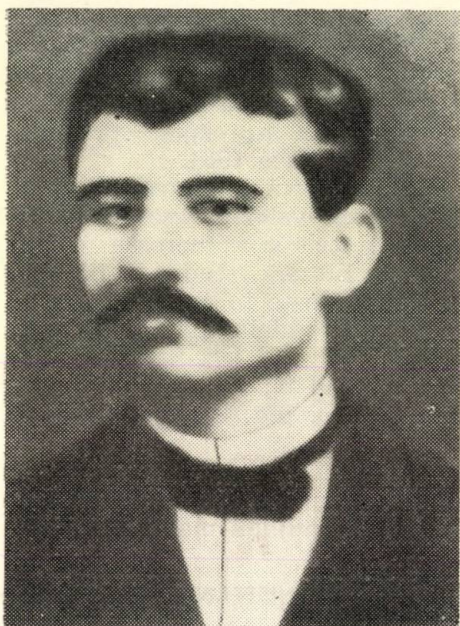
În ce privește opera sa literară, Ștefan Petică se dezvăluie ca un poet sensibil, deschizător de drumuri, exponent al valorilor estetice ce vor defini curentul literar al simbolismului. A scris și numeroase schițe, amintiri, evocări, nuvele, articole de critică literară, studii de filozofie socială, de estetică, piese de teatru etc. Referindu-se la activitatea sa în domeniul criticii literare, George Călinescu arăta : „Ideile lui sînt din toate punctele remarcabile și solide, superioare epocii sale“. S-a preocupat sumar și de unele probleme de sociologie, lăsînd cîteva studii, printre care : *Morfologia socială*, *Sociologie nouă și sociologie veche*, și alte articole răspindite în revista „Economia națională“.

Activitatea politică și creația literară îl așază pe Ștefan Petică în rîndul scriitorilor-cetățeni, ce au înțeles că locul lor este alături de poporul din care s-au ridicat, în clocotul luptei pentru rînduieli mai bune și mai drepte.

C. CĂZĂNIȘTEANU, ION MAMINA

Constantin Z. Buzdugan (1870-1930)

C. Z. Buzdugan aparține pleiadei de militanți revoluționari ai vechii mișcări socialiste din țara noastră, remarcându-se printr-o prodigioasă și multilaterală activitate politică și organizatorică în slujba cauzei proletare. Conducător de prestigiu al P.S.D.M.R., intelectual înaintat, care a abordat în lumina socialismului științific unele probleme importante ale evoluției sociale și politice din România, scriitor și publicist de talent, el a adus o însemnată contribuție, teoretică și practică, la întărirea și apărarea partidului clasei muncitoare, la răspindirea și afirmarea ideilor marxiste în țara noastră.

S-a născut în 1870 la Galați. Aici a urmat cursurile primare și liceale. S-a înscris apoi la Facultatea

de drept din București, unde a avut profesori reputați, între alții pe G. Danielopol, N. Basilescu, Gr. Tocilescu. La absolvire, în 1901, a susținut cu rezultate excepționale teza de licență: *Puterea paternă asupra persoanei copiilor în dreptul roman și român*, în fața unei comisii de examinare prezidată de G. Danielopol.

Primele sale contacte cu ideile socialiste datează din anii liceului. Este perioada căutărilor, a marilor întrebări de viață, a lecturilor asidue și atent selectate, a cercetării mereu mai adinci a realităților politice-sociale și economice românești, cu întregul lor cortegiu de inechități și vexațiuni la care erau supuse masele de truditori ai țării. Dar alcătuirea nedreaptă a societății începea să fie contestată din ce în ce mai direct și mai vehement de lumea celor exploatați, în primul rînd de clasa muncitoare, care se afirma pe arena istoriei, devenind exponentul aspirațiilor

întregului popor muncitor. C. Z. Buzdugan se alătură din adîncul convingerilor sale idealurilor de luptă ale proletariatului, crezului socialist, care devine crezul său de viață, și se avîntă cu toată energia proprie tînărului animat de țeluri înalte, revoluționare în activitatea practică a mișcării muncitorești.

În 1888 ia parte la campania desfășurată de socialiști în preajma alegerilor parlamentare și promovează viguros năzuințele socialiste. Doi ani mai tîrziu, în 1890, cînd apare ziarul „Munca“, organul Clubului muncitorilor din București, C. Z. Buzdugan, remarcat prin talentul său publicistic încă din perioada studiilor secundare, se află printre colaboratori, alături de C. D. Gherea, Raicu Ionescu-Rion, dr. Ștefan Stîncă, A. Bacalbașa și alții. Semnează, concomitent, în coloanele „Contemporanului“ și ale revistei „Literatură și știință“. În 1892 devine unul dintre redactorii principali ai celui dintîi ziar socialist gălățean — „Lucrătorul“ —, iar în revista ieșeană „Evenimentul literar“ publică producții literare originale. În același an participă la reînființarea Cercului de studii sociale, împreună cu C. D. Gherea, Raicu Ionescu-Rion, Ion Păun-Pincio, C. Mille, cerc care dezbătea importante probleme teoretice, lucrări ale lui Marx și Engels, precum și alte scrieri cu conținut revoluționar, care au ajutat la clarificarea unor probleme programatice ce se puneau în fața mișcării muncitorești din țara noastră.

Constituirea P.S.D.M.R., primul partid politic al proletariatului din România, marchează o cristalizare și mai profundă a direcțiilor de acțiune ale militantului revoluționar, subordonate dezvoltării partidului pe o linie pătrunsă de spirit de clasă, combativă, mobilizării clasei muncitoare la lupta pentru îndeplinirea misiunii istorice care-i revenea — întemeierea societății socialiste.

Odată cu crearea P.S.D.M.R., elementele înaintate au pus și problema editării unui cotidian muncitoresc care să trateze în paginile sale problemele teoretice ce frământau mișcarea socialistă, cum erau : raportul dintre organizațiile profesionale și partid, votul universal, problema agrară etc., să contribuie la răspîndirea lucrărilor lui Marx și Engels și a altor scrieri cu caracter revoluționar, să oglindească preocupările, aspirațiile și lupta proletariatului, ale maselor largi din țara noastră. Ca urmare, la 2 noiembrie 1894, vede lumina tiparului „Lumea nouă“, organ zilnic al social-democrației române, din redacția căruia face parte, încă de la înființare, și C. Z. Buzdugan. În coloanele „Lumii noi“ publică articole privind activitatea P.S.D.M.R. și a cluburilor muncitorilor, materiale și informații despre acțiunile muncitorești mai semnificative, despre munca partidului la sate etc.

Paralel cu preocupările redacționale și publicistice, C. Z. Buzdugan acordă o mare însemnătate acțiunii de răspîndire a marxismului prin conferințe. În anii 1895—1897 figurează printre conferențiarii permanenți ai Clubului muncitorilor din București, unde expune o seamă de prelegeri, în care propagă ideile marxiste în rîndurile muncitorimii. Una dintre aceste conferințe, publicată în „Lumea nouă“ din 6 și 7 mai 1897, sub titlul : *Darwin și Marx*, relevă valoarea deosebită a gândirii lui Karl Marx, marea însemnătate a răspîndirii ideilor lăsate moștenire de genialul teoretician și conducător revoluționar al clasei muncitoare.

Pentru activitatea sa neobosită pe teren socialist, pentru abnegația cu care milita în vederea întăririi partidului, a orientării sale spre problemele majore care frământau clasa muncitoare și celelalte pături muncitoare, C. Z. Buzdugan a fost ales la Congresul al III-lea secretar al Consiliului General al P.S.D.M.R., în care calitate a depus o vastă muncă, politică și organizatorică, îndreptată spre afirmarea tot mai puternică a partidului în viața politică a țării, spre crearea unei puternice baze de susținere a partidului din masa muncitorilor.

Prezent mereu în activitatea Consiliului General și a organizațiilor locale ale P.S.D.M.R., pe care le sprijinea practic în consolidarea lor organizatorică, în atragerea de noi muncitori, adversar neîmpăcat al practicilor și teoriilor oportuniste promovate de elementele dizolvante, burghezo-liberale, C. Z. Buzdugan a adus o contribuție de preț la triumful ideilor marxiste în viața partidului.

O atenție cu totul deosebită acorda Buzdugan activității cluburilor muncitorești. În 1896, cu ajutorul altor militanți devotați mișcării, contribuie fundamental la dezvoltarea activității Clubului muncitorilor din Brăila, la atragerea de noi membri și simpatizanți, îndeosebi din rândurile muncitorilor, care au și preluat, de fapt, conducerea acestui club. La începutul anului 1897, îl găsim la Pitești, unde acordă un ajutor substanțial Clubului muncitorilor din localitate în vederea mai bune orientări a activității acestuia. În cursul lunii septembrie a aceluiași an, ia cuvântul la Clubul muncitorilor din Tulcea și, ca urmare, este reținut de autorități, împreună cu conducătorii locali ai clubului, fiind eliberat numai sub presiunea muncitorilor.

De altfel, o dominantă permanentă a luptei revoluționare duse de C. Z. Buzdugan, alături de alți militanți de frunte ai mișcării muncitorești din țara noastră, între care Alexandru Ionescu și I. C. Frimu, o constituie activitatea practică multilaterală, inclusiv prin mijloacele scrisului, pentru atragerea și organizarea muncitorimii în mișcarea socialistă. „Socialismul — sublinia el în „Lumea nouă“ din 21 octombrie 1896 — este al clasei muncitoare. Muncitorimii trebuie să ne adresăm deci în propaganda noastră, pe dinsa trebuie s-o chemăm și s-o organizăm pentru izbînda viitoare, care numai a ei va fi“. La 23 martie 1897, înainte de reunirea Congresului al IV-lea al P.S.D.M.R., el promova în același organ de presă necesitatea de „a pregăti clasa muncitoare în vederea luptelor dintre capital și muncă, a o lumina... a o organiza, a o face puternică și conștientă, pentru a avea convingerea despre drepturile ei și credința în mărețul său ideal“.

Preocupat constant de problemele întăririi partidului, C. Z. Buzdugan, bun cunoscător al situației organizațiilor locale, a supus spre dezbateră Congresului al IV-lea al P.S.D.M.R., care s-a deschis la 14 aprilie 1897, un proiect privind organizarea interioară a partidului. Ziarul „Lumea nouă“ informa că discutarea proiectului depus de C. Z. Buzdugan nu a mai avut loc din lipsă de timp, fiind amînată pentru viitorul congres.

Consecvent poziției sale revoluționare, C. Z. Buzdugan a apărut cu întreaga lui putere de convingere și luptă ființa partidului, a mișcării muncitorești, dovedindu-se un soldat credincios al steagului roșu al proletariatului. În condițiile accentuării curentelor și tendințelor divergente din cadrul P.S.D.M.R., și mai cu seamă din conducerea lui, ale renegării mișcării muncitorești de către fruntașii oportuniști, elementele revoluționare, din rândurile cărora făcea parte și C. Z. Buzdugan, au desfășurat o vie activitate prin presă și întruniri pentru promovarea principiilor înaintate care au întemeiat mișcarea muncitorească organizată din țara noastră. Îndeosebi el așeza la baza partidului principiul luptei de clasă, al opoziției ireductibile dintre muncitori și exploataatorii lor, cât și principiul internaționalismului proletar. La o întrunire din ianuarie 1899 a Societății lucrătorilor cizmari „Egalitatea”, C. Z. Buzdugan sublinia că „două principii conduc lupta muncitorilor: recunoașterea luptei de clasă, și anume că între muncitori și patroni este o luptă neconținută, și internaționalismul clasei muncitoare, adică unirea tuturor muncitorilor, fără deosebire, contra exploataării”. Or, tocmai împotriva acestor principii se ridicau atunci unii lideri socialiști cu concepții democrat-burgheze, în frunte cu C. Diamandi și V. G. Morțun.

La 14 aprilie 1899, cu numai o săptămână înainte de deschiderea lucrărilor Congresului al VI-lea al P.S.D.M.R., C. Z. Buzdugan, care fusese ales în comisia de pregătire a acestui congres, a publicat articolul *Partidul muncitorilor*, în care reliefa din nou că P.S.D.M.R. trebuie să fie un partid de clasă, să urmărească atât lupta politică cât și cea economică și să aibă o poziție de sine stătătoare, supunându-se numai autorității și hotărârilor congreselor sale.

Cu aceeași fermitate s-a ridicat C. Z. Buzdugan împotriva elementelor capitularde la Congresul partidului din 20—22 aprilie 1899. El a pus în lumină rolul P.S.D.M.R., ca partid de clasă al muncitorimii, în organizarea luptei revoluționare a proletariatului, a tuturor celor exploatați. „Partidul socialist — spunea C. Z. Buzdugan — are menirea de a organiza această muncitorime crescândă, formînd cu ea un partid din ce în ce mai puternic, partid de clasă, care să exerciteze pe lucrători și să-i pregătească pentru cucerirea puterii politice. Aceasta nu înseamnă că noi inventăm lupta de clasă; ea există, și chiar fără noi lucrătorul o vede, o simte... A părăsi acum organizarea muncitorilor în partid de clasă pentru a reîncepe mai tirziu... e iarăși un indemn gol de orice înțeles”. Cuvîntarea lui C. Z. Buzdugan a produs o impresie adîncă la congres, ideile sale fiind susținute de Al. Constantinescu, Al. Ionescu și de alți luptători revoluționari devotați partidului muncitorilor, idealului socialist.

După ce elementele burghezo-liberale au reușit să obțină în cadrul congresului aprobarea punctului lor de vedere, o parte din delegați, printre care și C. Z. Buzdugan, au depus la biroul congresului o declarație prin care anunțau părăsirea lucrărilor. „Dacă pînă acum — spunea Buzdugan — am luat parte la dezbateri e că consideram încă acest congres ca al partidului muncitorilor. De aci înainte, discutîndu-se despre un alt partid, din care eu nu fac parte și în privința căruia n-am nici un mandat să lucrez, îmi dau demisia”. Împreună cu militanții muncitori I. C. Frimu, Al. Ionescu, Al. Constantinescu și alții, C. Z. Buzdugan rămîne credincios ideilor socialiste, luptînd alături de ei pentru reorganizarea partidului,

pentru triumful cauzei proletariatului român, în a cărui izbândă viitoare credea cu putere. La puține zile după congres, el scrie în „Lumea nouă” articolul *La luptă*, care reprezintă un adevărat crez al militantului revoluționar: „Da, clasa muncitoare va învinge! După domnia pumnului, după domnia castelilor militare și preoțești, după domnia banului, va trebui să vie domnia muncii, a muncii folositoare societății. Da, va veni o vreme când nu va mai exista lupta între clase, pentru că nu va mai exista deosebire în clase cu interese potrivnice în societate... Avem convingerea nestrămutată, convingerea științifică — și pe mulți dintre noi numai această convingere ne îndeamnă la luptă — că a treia stare a omenirii, starea burghezo-capitalistă, se va schimba, după cum s-au schimbat și stările de robie și iobăgie și că a patra stare va fi societatea socialistă, cea dorită de noi, în care toți vor munci și în care nimeni nu va trăi din munca altuia”.

După dezorganizarea vremelnică a partidului, socialiștii înaintați, printre care și C. Z. Buzdugan, au pus din nou, la 29 iunie 1899, în cadrul unei conferințe, problema continuării activității P.S.D.M.R. Aceasta arăta rădăcinile puternice, adeziunea organică de care se bucura partidul în rîndul muncitorilor, hotărîrea elementelor cinstite, devotate ideilor socialiste de a urma neabătut drumul luptei revoluționare. În pofida loviturilor grele pe care le primise, Clubul muncitorilor din București și-a continuat activitatea. La rîndul său, ziarul „Lumea nouă” nu și-a încetat apariția și, sub conducerea redacțională a lui C. Z. Buzdugan, avea să se mențină pînă în octombrie 1900. În coloanele sale, „Lumea nouă” a publicat articole combative la adresa elementelor trădătoare, care trecuseră în partidul liberal, și a chemat muncitorimea să se organizeze pe principiul luptei de clasă. Un indemn spre organizare este adresat muncitorilor de către C. Z. Buzdugan în articolul *Muncitori, organizați-vă*, publicat în „Lumea nouă” din 5 septembrie 1899. „Astfel — scria autorul — fără a aștepta tot impulsul de la centru, lucrătorii vor putea alcătui bresle puternice, organizîndu-se conform principiilor luptei de clasă, al internaționalismului clasei muncitoare; astfel temelia mișcării pentru revendicările proletariatului din România se va stabili puternică și nestrămutată”.

O nouă încercare de reorganizare a activității socialiștilor români a avut loc în februarie 1900, cînd un număr însemnat de militanți — I. C. Frimu, dr. P. Zosîn, V. Anagnoste, C. Z. Buzdugan și alții — au publicat un manifest în care chemau muncitorii la o întrunire în Sala constructorilor români pentru a ne arăta „vigoarea și hotărîrea sfîntă și neclintită” de reorganizare a partidului.

C. Z. Buzdugan este unul dintre acei socialiști care au înțeles importanța grevelor muncitorești ca mijloc de luptă revoluționară. La 15 august 1896, el a publicat în „Lumea nouă” articolul *Grevă și organizare*, în care conchidea că muncitorii temeinic organizați pot impune prin lupta grevistă revendicările lor.

Alături de alți militanți socialiști, a sesizat necesitatea desfășurării unei susținute propagande socialiste la sate. Apreciind că P.S.D.M.R. a

depus o activitate slabă printre săteni, deși aceștia constituiau marea majoritate a populației țării, C. Z. Buzdugan pleda într-un articol din „Lumea nouă“, datat 1 decembrie 1897, pentru o intensificare a acțiunilor de apropiere a țărănimii de mișcarea socialistă, pentru sporirea înrîuririi socialiștilor în lumea satelor. „Nouă, socialiștilor din România — scria el —, ni se impune mai mult decît celora din alte țări căutarea unui chip de a străbate la țară“. În preajma Congresului al V-lea al P.S.D.M.R., reînit în aprilie 1898, care, după cum se știe, a dat un nou impuls muncii partidului la sate, C. Z. Buzdugan sublinia în „Lumea nouă“ condițiile extrem de prielnice existente la sate pentru desfășurarea cu succes a propagandei socialiste, dorința maselor țărănești de a se apropia de muncitorimea organizată. „O mică știință de propagandă, o mică agitație în toate satele și zeci de mii de săteni s-ar grupa sub steagul revendicărilor social-democrate“.

După dezorganizarea partidului, el a continuat să acționeze cu aceeași perseverență pentru promovarea idealului socialist în rîndul țărănimii. În cadrul unor întruniri și mitinguri, prin articole publicate în presa muncitorească, C. Z. Buzdugan s-a ridicat împotriva samavolniciei guvernului, care a închis cluburile socialiste la sate. În „Lumea nouă“ din 11 iulie 1899, el scria că „Propaganda la sate trebuie să continue, modificîndu-și formele după împrejurări“.

Începînd de la 11 iunie și pînă la 22 august 1899, editează suplimentul organului „Lumea nouă“, intitulat „Drepturile țaranului“, care se difuza gratuit și în care militantul revoluționar îndemna masele țărănești la lupta politică directă pentru drepturile lor, la înlăturarea din conducerea satelor a elementelor vîndute exploatatorilor satelor și la alegerea de reprezentanți din rîndurile lor. În articolul *Dijmuitul*, C. Z. Buzdugan scria : „Și pe lingă conștiința drepturilor tale, pentru ca să ți le aperi mai bine, trebuie să aveți în sat consiliul comunal și primarul vostru, iar nu al ciocoiului... De aceea, la viitoarele alegeri comunale, alegeți în toate satele numai oameni de-ai voștri, care nu se vînd ciocoiului“.

În 1902, C. Z. Buzdugan colaborează asiduu la apariția ziarului „România muncitoare“, alături de I. C. Frimu, Al. Ionescu, Th. Neculuță ș.a. În 1905 editează la Galați, împreună cu D. A. Țăranu și M. Pastia, ziarul „Votul universal“, care a ființat pînă în 1907, jucînd un rol important în clarificarea unor probleme privitoare la introducerea sufragiului universal.

C. Z. Buzdugan a publicat o serie de studii de drept ; în 1913 i-a apărut la Galați lucrarea *Reforma electorală*.

O muncă încununată de izbîndă a desfășurat C. Z. Buzdugan și în domeniul creației literare. A colaborat din tinerețe la „Convorbiri literare“, „Contemporanul“, „Lumea nouă literară și artistică“, „Tribuna literară“ și alte publicații literar-artistice, dovedindu-se, așa cum spunea Nicolae Iorga, „unul din cîntăreții înzestrați ai vremii sale“. La 1897 îi apare primul volum de poezii *Singurătate*, iar mai tîrziu cîteva volume de versuri dedicate unor evenimente din istoria țării noastre, printre care

și volumul din 1919, intitulat *În zilele Marei Uniri. Cîntece de luptă și de biruință*.

C. Z. Buzdugan a dovedit reale virtuți de traducător de poezie, autorii săi preferați fiind Baudelaire, Verlaine și Dante. După o lungă trudă, a dat o nouă versiune românească a grandiosului epos al lui Dante — *Infernul*.

Spre apusul vieții, datorită unui complex de cauze subiective, C. Z. Buzdugan, care, așa cum scria „Adevărul“ din decembrie 1930, „a avut fericirea să stea în mișcare pînă a văzut-o reinăscînd ca pasărea Phœnix“, a înregistrat o evoluție politică profund contradictorie. Treptat, el s-a îndepărtat de mișcarea muncitorească, deși păstra convingeri democratice, a îmbrățișat semănătorismul, apoi s-a înscris în partidul liberal.

S-a stins din viață la Galați în ziua de 23 decembrie 1930.

Pentru contribuția sa la răspîndirea ideilor socialiste, la dezvoltarea și consolidarea P.S.D.M.R., pentru devotamentul său față de cauza maselor exploatate și asuprite, C. Z. Buzdugan se înscrie la loc de cinste în rîndul militanților înaintați ai mișcării muncitorești din România.

Dr. IULIAN CĂRȚÎNĂ

Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România

Editura politică, București, 1969, 546 p.

Recent a apărut, sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., monografia *Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România* *.

Rezultat al studiilor efectuate în cadrul Institutului de studii istorice

și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. în colaborare cu cercetători de la alte instituții de cercetări și de învățămînt superior, lucrarea pe care o recenzăm înfățișează, în desfășurarea istorică concretă, activitatea și lupta pentru realizarea în țara noastră a obiectivului de importanță primordială — alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, rolul și însemnătatea pe care aceasta le-a avut și le are în dezvoltarea patriei noastre.

Bazată pe o documentație bogată, în parte inedită, monografia, continuînd și dezvoltînd preocupările similare concretizate în unele culegeri de studii, comunicări și articole apărute anterior, se înscrie în istoriografie ca o realizare valoroasă.

* Coordonatori: Ion Popescu-Puțuri (responsabil), Damian Hurezeanu, Gheorghe Matei, Gheorghe Tuțui, Paraschiva Nichita. Autori: I. Alexandrescu, C. Bărbulescu, I. Berceanu, M. Covaci, Fl. Dragne, D. Dumitriu, M. Dulea, A. Egyed, T. Georgescu, C. Gruici, D. Hurezeanu, Gh. I. Ioniță, M. Lungeanu, N. Marcu, Gh. Matei, P. Nichita, N. Petrovici, M. Popescu, N. Popescu, M. Rusenescu, Al. Gh. Savu, A. Simion, Gh. Surpat, V. Topalu, Gh. Tuțui, Gr. Vîlcănuș.

În analiza temei autorii au pornit de la ideea că alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare nu are un caracter episodic, temporar. Alianța muncitorilor și țăranilor nu este necesară numai pentru cucerirea puterii politice din mîinile claselor exploatare. Ea este necesară și pentru menținerea și consolidarea puterii oamenilor muncii, pentru trecerea de la prima fază la faza superioară a comunismului. Făurirea statului socialist și edificarea noii societăți sînt inseparabil legate de încheierea și de întărirea continuă a alianței muncitorești-țăărănești.

Lucrarea este structurată în patru părți: *mișcarea muncitorească și problema agrară în România pînă la crearea P.C.R.*; *activitatea Partidului Comunist Român în direcția făuririi alianței muncitorești-țăărănești în anii 1921—1944*; *politica Partidului Comunist Român pentru încheierea și consolidarea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în prima etapă a revoluției populare și politica Partidului Comunist Român pentru dezvoltarea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în construcția socialistă (1948—1962)*.

*

În prima parte autorii redau cadrul general al dezvoltării mișcării muncitorești și al problemei agrare la sfîrșitul secolului al XIX-lea și în primele două decenii ale secolului nostru.

Sistemul agrar din România, sector preponderent al vieții economice, cu o structură a proprietății în care predomina marea gospodărie moșierească, ce antrena în forme de producție semif feudale marea masă a țăranimii, genera adînci contradicții social-politice. Paralel cu menținerea formelor de producție semif feudale avea loc pătrunderea treptată în agricultură a formelor de producție capitaliste.

Analiza temeinică și aprofundată a acestor aspecte a prilejuit autorilor desprinderea concluziei că importanța problemei agrare decurgea nu numai din faptul că fenomenele și procesele care o defineau se refereau la un domeniu precumpănitor al vieții economice și la majoritatea populației, „ci mai ales din rolul pe care rezolvarea acestei probleme îl avea pentru dezvoltarea economică, socială și politică a României”¹.

Prefacerile care au avut loc în a doua jumătate a secolului al XIX-lea în domeniul economic au produs transformări în structura socială și dispunerea forțelor de clasă din România. Dezvoltarea modului de producție capitalist a însemnat dezvoltarea celor două clase noi, care aveau interese fundamentale opuse: burghezia și proletariatul. Proletariatul reprezenta forța socială care îi revenea misiunea obiectivă de a transforma din temelie societatea.

Acționind în împrejurările în care problema agrară se ridica spre rezolvare cu o deosebită acuitate, mișcarea socialistă a înțeles că stabilirea unei linii de acțiune conformă cu specificul dezvoltării țării presupunea luarea în considerare a realităților satului românesc, a rolului deosebit pe care-l avea economia agrară în viața social-economică și politică. Această cerință a comportat o analiză proprie, întreprinsă de socialiștii români, a condițiilor concret-istorice din România, în lumina învățăturii marxiste.

Activitatea pe țărîm ideologic, legată indisolubil de pătrunderea și răspîndirea ideilor socialiste, acțiunile mișcării muncitorești au avut drept urmare intensificarea luptei de clasă.

În acest context, au loc puternicele răscoale care marchează drumul de luptă al țărănimii în epoca modernă, răscoale care vizau înlăturarea puterii economice a moșierilor și sfărîmarea marii proprietăți moșierești.

Subliniind rolul de făuritor al istoriei al maselor populare, autorii au arătat că lupta țăranilor era convergentă cu mișcarea progresului istoric, răscoalele impulsînd rezolvarea sarcinilor care se ridicau în mod obiectiv în fața țării. Răscoalele au scos în relief necesitatea înțelegerii eficienței energiei revoluționare a țărănimii, a rolului mijloacelor de luptă revoluționară în dezvoltarea

socială, prefigurînd ideea comunității de țeluri a proletariatului și a țărănimii în lupta împotriva exploatării.

Evenimentele revoluționare petrecute în această perioadă, îndeosebi marea răscoală din 1907, au determinat unele schimbări, apariția unor elemente noi în optica mișcării socialiste cu privire la țărănime. Treptat — reținem din cartea recenzată — a început să se contureze un curent tot mai favorabil formelor revoluționare de acțiune a țărănimii.

Ascuțirea contradicțiilor social-economice și, ca urmare, dezvoltarea imediată a avîntului revoluționar din 1918-1920 au adăugat sensuri noi problemei alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare.

Procesul de clarificare ideologică și politică în rîndurile mișcării muncitorești, care s-a desfășurat în acești ani, a contribuit la elucidarea unor aspecte importante ale problemei țărănești: legătura indisolubilă dintre problema țărănească și lupta pentru dictatura proletariatului, necesitatea stabilirii condițiilor în care masele țărănești puteau fi îndrumate pe calea socialismului.

Concluzia care este desprinsă la sfîrșitul primei părți este aceea că eforturile depuse de mișcarea socialistă pentru clarificarea problemei agrare și rezultatele obținute „au marcat o ruptură și în problema agrară cu concepțiile reformiste, deschizînd calea pentru cristalizarea ulterioară a liniei marxist-leniniste a partidului în chestiunea țărănească” (p. 139).

Cea de-a doua parte a lucrării este consacrată activității Partidului Comunist Român pentru făurirea alianței muncitorești-țărănești în perioada 1921-1944.

Asumîndu-și, încă de la întemeiere, sarcina de a realiza alianța dintre clasa muncitoare și țărănime, în vederea lichidării regimului burghezo-moșieresc și construirii noii societăți, a societății socialiste, Partidul Comunist Român a militat consecvent pentru apărarea intereselor vitale ale maselor țărănimii muncitoare, a demascat politica claselor exploatoare, a mobilizat masele de la orașe și sate împotriva regimului economic și politic întemeiat pe asuprire.

În pofida a tot felul de greutăți, legate de teroarea cercurilor guvernante, de in-

¹ *Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România*, Editura politică, București, 1969, p. 13. În continuare, trimiterele la această lucrare vor fi date în text.

fluente concepțiilor și teoriilor de esență burgheză, mic-burgheză și reformistă privind problema agrară, în activitatea partidului comunist problema agrară-tărănească a figurat pe ordinea de zi a tuturor congreselor Partidului Comunist Român, a făcut obiectul unor multiple preocupări de ordin teoretic, publicistic și organizatoric.

Analizând drumul parcurs și evoluția orientării generale ideologice-politice și, implicit, a activității practice a partidului comunist în primul deceniu de existență a sa, autorii reliefează drumul anevoios al cristalizării liniei generale în problema alianței muncitorești-tărănești.

Unul din izvoarele principale ale acestei situații constă în confuziile care mai aveau circulație în partid cu privire la stadiul de dezvoltare social-economică a României, la perspectivele și căile ei de dezvoltare, la definirea rolului social al burgheziei, al proletariatului, al țărănimii, al celorlalte categorii și pătri sociale.

Starea de spirit revoluționară în creștere în anii crizei economice, amploarea și combativitatea acțiunilor maselor țărănești au pus în fața partidului comunist cu deosebită tărie necesitatea studierii aprofundate a problemei agrare și fundamentării programului partidului în acest domeniu.

Pe această linie un rol însemnat a avut Congresul al V-lea al partidului, care, precizând caracterul și perspectivele revoluției în România, s-a oprit pe larg asupra problemei alianței clasei muncitoare în revoluția burgheză-democratică, subliniind rolul și importanța închegării alianței de luptă a muncitorilor și țărănilor.

Relevând pașii înainte făcuți de Congresul al V-lea față de congresele precedente, în lucrare sînt amintite limitele și neajunsurile în modul de abordare și de soluționare teoretică-politică a chestiunii agrară-tărănești în documentele congresului din 1931.

Acțiunile muncitorești din anii crizei economice au exercitat o înrîurire profundă asupra maselor țărănești. În focul acestor lupte, subliniază autorii, „se remarcă tendința ridicării țărănimii la înțelegerea necesității sprijinirii clasei muncitoare, a solidarizării cu luptele muncitorimii, a urmării acestei clase conducătoare în lupta generală contra exploatării, a pericolului fascismului, pentru independența patriei” (p. 190).

În condițiile specifice ale anilor care au urmat după criza din 1929-1933, țără-

năimea, prin locul pe care-l ocupa în structura social-economică, precum și prin resursele ei revoluționare, constituia o forță potențială care, acționînd în unire și sub conducerea clasei muncitoare, putea să asigure evenimentelor un curs favorabil și chiar să răstoarne raportul de forțe în favoarea democrației și progresului în societatea românească.

Activitatea desfășurată de partidul comunist pentru închegarea alianței clasei muncitoare cu masele țărănimii se subordona totodată țelului fărîririi unui larg front al forțelor democratice îndreptat spre apărarea independenței și integrității țării.

Studiul aprofundat al documentelor vremii a permis autorilor să aprecieze în mod just că în acei ani partidul comunist a dat dovadă de înțelegere, pricepere în abordarea problemelor țărănimii, de mai multă maleabilitate tactică în problemele privind realizarea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare. „Partidul — se subliniază în lucrare — concepea apropierea și influențarea maselor țărănimii ca o acțiune de mare importanță, care făcea parte dintr-un plan vast de rupere a milioanelor de țărani de sub influența partidelor burghezo-moșierești și de apropiere a lor de proletariat” (p.201).

Partidul Comunist Român s-a orientat în această perioadă către realizarea unor forme organizatorice de cuprindere, împreună, a maselor de muncitori și țărani, a tuturor forțelor democratice. Inițiind și sprijinind crearea unor organizații cu aderență în masă, cum au fost Frontul plugarilor, Liga muncii, Mădosz-ul, Blocul democratic și altele, comuniștii au reușit să atragă pe făgașul luptei antifasciste, alături de muncitori și de celelalte pătri sociale interesate în propășirea democratică și apărarea independenței țării, mase largi ale țărănimii. „Succesele obținute au dovedit o dată mai mult premisele de ordin obiectiv și subiectiv care favorizau apropierea dintre proletariat și masele de bază ale țărănimii” (p. 234).

Sub impulsul evenimentelor interne și internaționale și ca urmare a muncii politice desfășurate de partidul comunist, masele muncitorești și țărănești manifestă un tot mai mare interes pentru problemele politice, devin tot mai conștiente de pericolul grav care amenință independența și integritatea patriei, țărănimea se desprinde tot mai evident de cercurile guvernante ale burgheziei și moșierimii, influența partidelor

claselor dominante asupra ei devine mai restrinsă.

Instaurarea, la 6 septembrie 1940, a dictaturii militare-fasciste și declanșarea războiului hitlerist au avut urmări deosebit de grave pentru masele populare, pentru țărănime. Politica dictaturii militare-fasciste s-a materializat în rechiziții, mobilizări, mari privațiuni și suferințe.

În condițiile politice, economice și sociale din acești ani s-au amplificat și ascuțit toate contradicțiile regimului burghezo-moșieresc. În aceste împrejurări, rezolvarea oricăreia dintre contradicțiile economice și sociale interne ale României, mai vechi și mai noi, subliniază în mod just autorii, nu era posibilă fără rezolvarea prealabilă a contradicțiilor ireconciliabile dintre masele populare și dictatura militară-fascistă, dintre poporul român și Germania hitleristă. În lupta contra fascismului, a războiului, pentru independență și progres social era interesată țărănimea în toate părțile ei componente.

Pe temeiul acestei stări de fapt, Partidul Comunist Român a organizat mișcarea de rezistență antifascistă, antihitleristă. În lupta pentru independență și suveranitatea țării, pentru un regim democratic, capabil să asigure progresul social al țării.

Activitatea Partidului Comunist Român pentru încheierea și consolidarea alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în prima etapă a revoluției populare formează obiectul părții a treia a monografiei.

Insurecția din august 1944, care a marcat începutul revoluției populare și a inaugurat o nouă eră în dezvoltarea României, a deschis totodată o etapă nouă, superioară, în procesul care a dus la încheierea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare. Acest proces a intrat, odată cu începutul revoluției populare, pe făgașul realizării alianței efective, ca factor hotărîtor al euceririlor revoluționare, al consolidării și dezvoltării lor pe drumul progresului social.

Organizînd lupta forțelor populare pentru desăvîrșirea transformărilor cu caracter burghezo-democratic, pentru instaurarea puterii populare și trecerea la revoluția socialistă, Partidul Comunist Român era conștient că succesul și trăinicia cuceririlor depindeau de atragerea maselor țărănești, de transformarea potențialului revoluționar al țărănimii într-o forță politică activă: „Victoria revoluției depindea într-o măsură hotărî-

toare de poziția țărănimii și, legat de aceasta, de capacitatea clasei muncitoare și a partidului său revoluționar de a realiza această îngemănare de forțe: alianța muncitorească-țărănească“ (p. 266).

În centrul intereselor comune ale clasei muncitoare și ale țărănimii în perioada desăvîrșirii revoluției burghezo-democratice s-a situat reforma agrară — problema fundamentală a acestei etape —, menită să ducă la desființarea moșierimii ca clasă, să satisfacă nevoia de pămînt a maselor țărănești, să contribuie la progresul general al țării.

Pe temeiul unui vast material documentar selectat, autorii prezintă fapte dintre cele mai semnificative, care atestă capacitatea partidului comunist de a mobiliza masele în jurul obiectivelor și lozincilor care vizau profunde transformări democratice, trecerea maselor țărănești pe scară din ce în ce mai largă la acțiunea de organizare.

Pentru a înfringe opoziția forțelor contrarevoluționare și a nu da partidelor burgheze posibilitatea să acționeze, P.C.R. a lansat la începutul lunii februarie 1945 lozincă înfăptuirii reformei agrare de jos.

Subliniind ideea rolului conducător al clasei muncitoare în transformările revoluționare care aveau loc, monografia apreciază că participarea muncitorimii la înfăptuirea reformei agrare a imprimat „acestei acțiuni un pronunțat caracter organizat, a contribuit considerabil la creșterea conștiinței maselor țărănești, a încrederii lor în clasa muncitoare și în forțele proprii“ (p. 308).

Instaurarea guvernului democrat de la 6 martie 1945 a marcat un moment deosebit de important pentru întărirea alianței muncitorești-țărănești, care „a asigurat exercitarea hegemoniei clasei muncitoare în sistemul de alianțe ale forțelor sociale interesate în progresul țării, în învingerea marilor obstacole și dificultăți pe care le creaseră anii războiului și politica claselor dominante exploataatoare“ (p. 317). Prin intermediul guvernului democrat, proletariatul înfăptuia conducerea pe linie de stat a societății împreună cu țărănimea și cu alte părți de oameni ai muncii, în condițiile cînd la putere mai participa o parte a burgheziei, iar monarhia nu fusese înlăturată.

Elaborarea și adoptarea legii de reformă agrară și a regulamentului de aplicare a acesteia, măsură întreprinsă de guvern încă din primele zile ale instaurării sale, au impulsionat acțiunea de ex-

proprietate a moșierilor și de improprietate a țăranilor, au contribuit la radicalizarea maselor muncitoare de la sate.

Reforma agrară a reprezentat una dintre cele mai mari cuceriri revoluționare ale poporului, cu aceasta fiind rezolvată principala cerință a desăvârșirii revoluției burghezo-democratice în România: lichidarea rămășițelor feudale din viața economică și socială a țării.

Reforma agrară a sporit considerabil fermitatea maselor țărănești în cadrul alianței cu clasa muncitoare. Această atitudine decurgea din înțelegerea că zădărnicierea încercărilor forțelor interesate în reinstaurarea vechilor stări de lucruri depindea nemijlocit de întărirea continuă a alianței și de consolidare a puterii democratice.

Conferința Națională a P.C.R., din octombrie 1945, a analizat problemele agriculturii prin prisma intereselor fundamentale ale țării, a refacerii și dezvoltării economiei naționale.

Politica P.C.R. de închegare și consolidare a alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare a găsit o strălucită confirmare în timpul alegerilor de la 19 noiembrie 1946. A reieșit limpede că guvernul democrat-popular din România își trăgea puterea din alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, a cărei neîntreruptă consolidare a avut în 1946 ca rezultat înfringerea politică a partidelor burgheze reacționare.

În procesul luptei pentru desăvârșirea revoluției burghezo-democratice, cînd o serie de sarcini specifice acestei etape au fost deja îndeplinite, întărirea alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare a reprezentat factorul principal care a permis schimbarea radicală a raportului de forțe în favoarea proletariatului și a aliaților săi. Alianța clasei muncitoare cu țărănimea și cu celelalte categorii și pătri de oameni ai muncii, în cadrul căreia a crescut rolul conducător al clasei muncitoare, s-a transformat într-o forță capabilă să treacă la îndeplinirea sarcinilor revoluției socialiste.

Înlăturarea monarhiei de pe scena istoriei și proclamarea Republicii Populare Române au constituit unul din cele mai importante momente ale luptei duse de forțele înaintate ale societății, rezultatul nemijlocit al profundelor transformări social-politice care s-au produs după insurecția antifascistă din august 1944.

Cucerind întreaga putere politică, clasa muncitoare, în alianță cu țărănimea muncitoare și ceilalți oameni ai

muncii, a trecut în mod nemijlocit la îndeplinirea sarcinilor revoluției socialiste. În ultima parte a lucrării, autorii, analizînd politica Partidului Comunist Român de dezvoltare a alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în anii construirii socialismului, evidențiază că în noua etapă alianța dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare se întemeia pe comunitatea de interese a celor două forțe sociale.

Naționalizarea principalelor mijloace de producție din industrie, transporturi, a societăților de asigurare și a băncilor, avînd drept urmare crearea unui puternic sector socialist în economie, a pus în fața societății noi probleme și cerințe cu privire la colaborarea dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare. Deși unite prin comunitatea intereselor și țelurilor, acestea își fundamentau existența pe sectoare economice diferite: clasa muncitoare pe sectorul socialist, iar țărănimea pe cel al micii producții de mărfuri, al proprietății particulare. „Acțiunea de reorganizare socialistă a agriculturii, cu toate elementele sale componente, devenea deci, în noua etapă istorică — se arată în lucrare —, parte integrantă a procesului de întărire și dezvoltare a alianței muncitorești-țărănești” (p. 429).

Programul de cooperativizare a agriculturii și întărire a alianței dintre clasa muncitoare și țărănimea muncitoare, elaborat de plenara C.C. al P.C.R. din 3—5 martie 1949, a avut în vedere realitățile social-economice ale satului românesc, cuprinzînd un ansamblu de măsuri menite să asigure dezvoltarea forțelor de producție, ridicarea nivelului de conștiință al țărănimii, canalizarea energiei ei creatoare către transformarea socialistă a agriculturii.

În procesul cooperativizării agriculturii s-au produs schimbări calitative în domeniul alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, ambele clase întemeindu-și existența pe proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție și fiind interesate în extinderea relațiilor de producție socialiste.

În capitolul consacrat analizei activității desfășurate de partid pentru cooperativizarea agriculturii se subliniază că dezvoltarea impetuoasă, pe baze socialiste, a industriei a fost însoțită de grija permanentă și sprijinul acordat de stat pentru făurirea bazei tehnice-materiale a agriculturii. Concomitent s-a asigurat o pregătire sistematică a cadrelor, s-a desfășurat o muncă susținută de răspîndire a cunoștințelor cultural-științifice în rîndul maselor țărănimii. Un rol de

seamă în cooperativizare l-au avut întreprinderile pentru mecanizarea agriculturii, precum și întreprinderile agricole de stat.

Acordarea unui sprijin material susținut unităților cooperatiste și țăranilor muncitori cu gospodărie individuală în vederea sporirii producției agricole, precum și intensificarea muncii politice de masă au determinat în rândurile țărânimii o stare de spirit tot mai favorabilă cooperativizării. Ca urmare în agricultură a avut loc un proces continuu de extindere și consolidare a sectorului socialist-cooperatist.

În lucrare este subliniată orientarea realităă a partidului comunist, care a îndrumat organele și organizațiile de partid să acorde atenție formelor de asociere simple, ca : sistemul de tarlalizare a suprafețelor agricole ale unor țărani individuali, întovărășirile agricole, care permiteau organizarea muncii în comun și dezvoltarea proprietății obștești. Concomitent, organizațiile de partid și-au intensificat eforturile către atragerea țărânimii în formele superioare ale cooperăției de producție.

Consolidarea bazei tehnice-materiale și creșterea nivelului de mecanizare și de chimizare a agriculturii, sporirea cointerесării materiale a țărânimii muncitoare în creșterea producției agricole, măsuri susținute printr-o amplă muncă politică desfășurată de organele și organizațiile de partid, sprijinită în permanență de exemplul viu al unităților agri-

cole socialiste, au accentuat ritmul de trecere a țărânimii la socialism.

În aprilie 1962 a avut loc sesiunea extraordinară a Marii Adunări Naționale care a consfințit actul istoric, de o uriașă importanță pentru înaintarea României pe drumul progresului economic și social: încheierea cooperativizării agriculturii. „Cooperativizarea socialistă a agriculturii — se subliniază în lucrare — a reprezentat o etapă deosebit de importantă în rezolvarea problemei agrare în România. Prin înfăptuirea ei s-a asigurat desființarea exploatării din viața satelor și s-a așezat agricultura pe baza relațiilor de producție socialiste“ (p. 522).

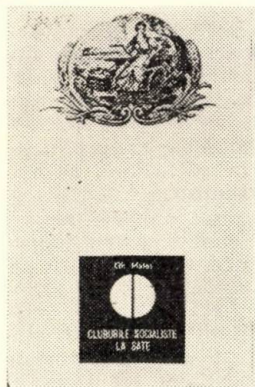
Victoria socialismului în agricultură a apropiat mai mult țărânimia de clasa muncitoare, ridicind pe o treaptă superioară alianța dintre muncitori și țărani. În cadrul alianței muncitorești-țărânești, care constituie principala forță motrice a orinduirii socialiste, a sporit continuu rolul conducător al clasei muncitoare, forța cea mai înaintată a societății, purtătoarea consecvență a celor mai nobile idealuri de progres și civilizație.

Concluziile generalizatoare ale monografiei *Alianța clasei muncitoare cu țărânimia muncitoare în România* reliefează drumul de luptă comun al muncitorilor și țăranilor pentru răsturnarea orinduirii burghezo-moșierești, instaurarea și consolidarea puterii democrat-populare, victoria definitivă a socialismului la orașe și sate.

Dr. NICOLAE PETREANU

GHEORGHE MATEI, *Cluburile socialiste la sate. 1898-1899*

Editura științifică, București, 1968, 256 p.

Despre cluburile socialiste la sate s-a mai scris și în trecut și în anii regimului nostru socialist. Prezența lor în viața socială n-a fost însă înfățișată, de cele mai multe ori, în cadrul întregii istorii a mișcării noastre muncitorești, ci în mod izolat, ca un fenomen aparte. Formarea și activitatea cluburilor socialiste la sate trebuie studiate în ansamblul mișcării socialiste din etapa respectivă, ținându-se seama de stadiul

economic-politic al țării în general. În acest sens, apreciem că nu s-a scris până acum o lucrare atât de încheată ca cea de față, în care problema e prezentată în toată complexitatea ei, susținută cu un bogat bagaj de date istorice și cifre autentice, cu mizăla desprinsă din variate documente, de arhivă și de presă.

În primul rând remarcăm capitolul I, cuprinzind date și cifre elocvente cu privire la situația țărânimii, cu lipsa ei de pământ, cu dependența ei față de moșieri și arendași, cu neînchipuitele călcări de lege, care constituie factorii mișcării agrare din anii 1898—1899. În această perioadă, învoilele agricole erau extrem de grele. Până și pășunatul cunoștea o creștere enormă a prețului: „Țăranii, neavind izlazuri, nemaivind voie să-și pască vitele nici în pădurile statului, sînt siliți să se învoiască cu proprietarii sau

arendașii pentru pășunatul vitelor, aceștia fixându-le în «invoieli» prețul ierbăritului după bunul lor plac» *.

De aici sărăcia în plină creștere. Muncind în pierdere, mai mult pentru arendaș și proprietar, nereușind măcar să-și scoată hrana pe tot timpul anului, țărănul se împrumută, cu camătă mare, pentru a-și putea procura cele necesare traiului și pentru a-și putea plăti impozitele. Birurile grele care apăsau mica proprietate contribuiau la mărirea dependenței țărănimii față de moșieri și arendași, care se purtau în mod sălbatic cu țărani. Printre exemplele de asuprire a țărănimii de către moșieri, autorul dă și cazul moșierului Arsenescu de la Runcu-Argeș, reprodus din broșura *Patruzeci de ani de sărăcie, de robie și rușine*, editată de cercul „România muncitoare” în 1906 (p. 32).

Miscarea socialistă din România și-a îndreptat privirea încă de la începuturile ei către populația de la sate, marea majoritate a locuitorilor țării. E de ajuns să ne amintim de corespondența primilor socialiști români, în frunte cu Nicolae Codreanu, ca să ne dăm seama că ei nu concepeau „partida” socialistă fără prezența țăranilor. Ceva mai târziu, într-o scrisoare din 10 iulie 1887, Ioan Nădejde scria: „Cercetînd cele mai bătătoare la ochi și cele mai nelegale asupriți suferite de țărani, am găsit cite ceva de la care s-ar putea porni o agitație legală și deci organizarea muncitorilor de pămînt în bresle”. Prin bresle la sate, el înțelegea mai întîi *cucerirea consiliilor comunale* — prin urmare o acțiune politică. Apoi, după ce țărani vor impune la conducerea consiliilor comunale oameni „din partida lor” — adică cea social-democrată —, vor putea cere „urcarea prețului muncii și să coboare pe al pămîntului. Pentru acest scop breasla din o comună poate să se înțeleagă cu breasla din altele și deci sili pe proprietari să le cedeze”.

Prin urmare era vorba de un sistem de organizare și de luptă *asemănător* cu cel folosit de muncitorii de la oraș, dar nu identic, ci specific țărănimii. Se înțelegea chiar posibilitatea ca breslele din sate să se unească între ele și împreună cu breslele de la oraș să formeze un singur partid, să cucerească votul universal și apoi să se atingă țelul colectivizării proprietății.

* Gheorghe Matei, *Cluburile socialiste la sate. 1898—1899*, Editura științifică, București, 1968, p. 26. În continuare, trimiterea la această lucrare vor fi date în text.

Nu s-a ținut însă seama de o importantă problemă de ordin teoretic: cum se puteau împăca atunci teoriile collectiviste cu setea individuală de pămînt a țăranilor. Încă în 1886, C. Dobrogeanu-Gherea spunea în mod clar: „Ca socialiști, credem că-i de prisos să mai spunem că socotim mult mai potrivit ca pămîntul să-l lucreze comunele colectiv. Unele comune nu vor lucra pămîntul în comun, dar vor aduce mașini pe care le vor folosi în comun”. Ideile acestea foarte frumoase, dar premature pentru acea vreme, au intrat și în programul P.S.D.M.R.

În ceea ce privește țărănimia, programul prevede răsumpărarea treptată a marilor moșii și darea lor în arendă lucrătorilor agricoli. Nu era vorba de nici o acțiune revoluționară pentru a se satisface setea țărănimii de pămînt. Țăranii credeau în mod cinstit că prin acțiunea legală a socialiștilor vor putea căpăta pămînt, că socialiștii vor determina pînă la urmă cîrmuirea să facă legi în care să se înlăture lipsurile din improprietărea de la 1864. Ei erau convinși că, dacă vor trimite deputați socialiști în parlament, oameni care să le cunoască durerile și să le înfățișeze cu dragoste de frate nevoile, vor căpăta pămînt.

În 1894, la Congresul al II-lea al P.S.D.M.R. s-a hotărît înființarea de bresle țărănești. Cu tot entuziasmul stîrnit la congres în legătură cu organizarea de bresle la sate, cu toate articolele scrise în această direcție, nu s-a pornit însă o acțiune serioasă în această direcție. Gh. Matei ne arată că de-abia în 1896 „mișcarea muncitorească se orientează spre o formă nouă, superioară, de activitate în mediul rural, concretizată în crearea de cluburi țărănești, după modelul celor orășenești” (p. 57). La 15 august 1896 a luat ființă clubul din satul Luceni, comuna Stîncă-Iași, prefigurînd mișcarea amplă de înființare de cluburi socialiste la sate.

În al doilea capitol al lucrării, *Cluburile socialiste la sate din anii 1898—1899*, autorul prezintă cititorilor și o serie de țărani simpli, propagandiști ai socialismului la sate ca: Ion A. Bătrînu, Ilie Miu, Iordan Pirlivie și mulți alții, oameni de nădejde, care vedeau în partidul muncitorilor singurul lor apărător și care erau gata să-și dea viața pentru partid în lupta lui pentru dreptate.

Ca un film se perindă în fața cititorilor modul impresionant în care se înființau cluburile socialiste în lumea satelor, oamenii dintr-un sat convingînd pe cei din satul vecin, apoi aceștia trimițînd reprezentanți să convingă un alt sat. „A fost de ajuns ca un prieten muncitor (Gheorghe

Marinescu — n.n.) cu multă tragere de inimă pentru socialism — scrie într-un document intitulat *Socialismul la sate*, reprodus în carte — să vorbească unor plugari din Zimnicea despre nevoile lor pentru ca ascultătorii lui să se deştepte şi să formeze un club în acel oraş. Clubul din Zimnicea a avut mare răsunet în tot judeţul Teleorman : s-au înfiinţat cluburi la Suhaia, apoi la Piatra şi Conţeşti ; 404 plugari din Țigăneşti au solicitat Consiliului General al P.S.D.M.R. să le trimită un propagandist socialist în satul lor, „să ne arate cum trebuie să punem temelia unui club socialist“ (p. 72). S-a răspuns cererii lor trimiţându-li-se îndrumări şi statutele. La 1 mai 1898, ţăranii membri ai Clubului socialist din Zimnicea au sărbătorit Ziua internaţională a muncitorilor, Ilie Miu vorbind despre însemnătatea zilei de 1 Mai (p. 65).

Autorul ne înfăţişează o mulţime de amănunte interesante ale acestei istorice mişcări de mase ţărăneşti spre socialism. Conducerea P.S.D.M.R., fiind sesizată de scrisorile celor două cluburi din judeţul Teleorman, a delegat ca să se ocupe de acest sector pe Ion Th. Banghereanu, muncitor strungar, membru al Consiliului General al partidului, şi pe Theodor V. Ficşinescu, student. Delegaţii partidului au întreprins o călătorie în regiune, au vorbit la şedinţele cluburilor, au adus material propagandistic, au făcut abonamente pentru „Lumea nouă“ (p. 72—73). Conducerea P.S.D.M.R., văzând extinderea cluburilor şi în alte sate, a convocat o consfăţuire a acestora în zilele de 29—30 octombrie 1898, în a cărei ordine de zi a figurat organizarea ţăranilor şi cluburilor, necesitatea cuceririi consiliilor comunale şi votul obştesc (p. 74).

Prin urmare era vorba de o acţiune centralizată, cu obiective precise — evident, pe cale legală —, acţiune care determină înfiinţarea de cluburi socialiste şi în satele altor judeţe, ca : Vlaşca, Olt, Romanaţi, Argeş. Un trimis al guvernului a constatat că ideea de înfiinţare de cluburi socialiste la sate le-a venit ţăranilor din comunele învecinate, „aşa că a fost destul ca ideea să plece dintr-o singură comună unde propaganda s-a făcut bine şi ea s-a lăţit cu iuteala fulgerului“ (p. 83). Mai mult,

un propagandist din satul Flămînda s-a adresat astfel ţăranilor : „Dacă muncitorii plugari şi cei din oraşe s-ar uni cu toţii într-un partid al muncitorilor şi dacă împreună ar lupta... atunci starea noastră s-ar schimba cu desăvîrşire“ (p. 87).

Autorul a împărţit în trei etape dezvoltarea în timp a mişcării socialiste-agrară din anii 1898—1899 : a) De la înfiinţarea primului club, la Zimnicea (aprilie 1898), pînă la Conferinţa din octombrie 1898, ținută la Bucureşti ; b) De la conferinţa amintită şi pînă la desfiinţarea oficială a cluburilor de către guvern (ianuarie 1899). Aceasta este etapa de mare răspindire a cluburilor la sate. În peste 230 de sate şi cătune au luat fiinţă astfel de organizaţii. Autorul a dat chiar o interesantă caracterizare a acestui moment : „Ţăranii se înscriu în ele, ca şi cum le era teamă să nu rămînă în urma altora“ (p. 87) ; c) De la desfiinţarea de către autorităţi pînă la desfiinţarea de fapt a cluburilor, odată cu dezorganizarea P.S.D.M.R.

Considerăm că această ultimă etapă trebuia mai pe larg prezentată. Autorul scrie că această etapă „se caracterizează prin puternice acţiuni revoluţionare (subl. ns.), pentru condiţii mai bune de viaţă ale maselor truditoare de la sate şi pentru apărarea dreptului de organizare în cluburi“ (p. 88) ; apoi : „Profitînd (subl. ns.) însă de atitudinea elementelor oportuniste din conducerea P.S.D.M.R., care s-au speriat şi desolidarizat de mişcarea socialist-agrară, clasele stăpînitoare şi organele lor — jandarmeria, armata, administraţia şi justiţia — au reprimat crunt lupta ţărănimii“ (p. 88). Fără îndoielă că cei din conducere (*absolut toţi*) s-au speriat de faptul că ţăranii au depăşit, în acţiunile lor, programul stabilit în octombrie 1898. Ca adevăraţi conducători socialişti, trebuiau să stea în fruntea mişcării, orice s-ar fi întîmplat. Trebuie însă să precizăm că în *permanenţă* conducerea P.S.D.M.R. vorbea în programul agrar de altceva decît de ceea ce urmau să facă ţăranii. Însuşi autorul constată discrepanţa dintre programul teoretic al P.S.D.M.R. şi acţiunea practică a ţărănimii. Într-o formă de expunere clară, în carte se arată că programul minimal

în mișcarea socialist-agrară nu corespundea năzuințelor țăranilor. „Viața însăși împingea pe prim plan, înaintea importante probleme a votului universal, problemele arzătoare sociale. De fapt, pentru țărani, totul se reducea, în ultimă instanță, la un țel unic — obținerea pământului și emanciparea din jugul moșierimii“ (p. 103). Aceasta este realitatea. Erau bucuroși țăranii de învățătură, erau bucuroși să vină în sat oameni cu carte, să li se trimită broșuri și ziare, să lupte chiar pentru cucerirea consiliului comunal. Toate acestea să aibă însă în frunte o revendicare atunci majoră: *să li se dea pământ!*

De aici o observație de ordin general, valabilă și pentru alte lucrări care tratează problemele mișcării socialiste românești din veacul trecut. Este necesar să se arate că Nădejde și ai săi au părăsit mișcarea socialistă la sfîrșitul veacului al XIX-lea, lăsînd la cheremul autorităților represive minunatele organizații socialiste, cum erau cluburile la sate. Părerea noastră este că trebuie, în același timp, să se amintească și acțiunea *pozitivă* a viitorilor „generoși“, și mai ales a lui I. Nădejde. Acesta, în timpul răscoalei țăranilor din 1888, a denunțat opiniei publice crimele și samavolniciile autorităților burghezo-moșierești împotriva țăranimii și a chemat masele muncitoare la unire și organizare într-un partid propriu.

Mai mult, el a protestat și în 1899 împotriva prigoanei dezlănțuite de liberali cu scopul de a distruge cluburile socialiste de la sate. Într-o lucrare intitulată *V. G. Morțun*, apărută în 1923, I. Nădejde vestejea, după două decenii, calomniile debitate atunci, la sfîrșit de veac, împotriva conducătorilor cluburilor socialiste de la sate: „Persecuția se deslănțuie cu furie, calomnia și perfidia nu mai cunosc margini, nici rușine. Banghereanu, Ficșinescu, Marin Bunescu, din orașeni, și o mulțime de țărani umplu temnițele și sînt tratați ca excroci...“ (p. 7). Critica noastră față de faptele ulterioare săvîrșite de cei care au trădat mișcarea muncitorească la sfîrșitul veacului trecut nu trebuie să umbrească acțiunea lor pozitivă, demnă, din anii anteriori.

Capitolul care tratează modul în care s-a desfășurat represiunea împotriva cluburilor socialiste la sate descrie în amănunțime actele de cruzime specifice „măsurilor de ordine“ ale guvernelor burghezo-moșierești, din fraza clară țîșnind indignarea și revolta autorului. Era odios faptul că de cîte ori muncitorii cereau respectarea legilor care le îngăduiau să revendice o viață mai bună guvernele reacționare, pe lingă poliție și jandarmie, foloseau în acțiunea lor represivă armata, punînd pe fiii țăranilor și muncitorilor să tragă în părinții și frații lor. „La ordinele guvernului liberal prezidat de D. A. Sturdza se realizează o puternică concentrare de forțe represive — unități de jandarmi, trupe din Slatina și în plus trupe aduse din Capitală, care pornesc în adevărate expediții de război prin satele în care existau cluburi socialiste și frămîntări țărănești“ (p. 125). Țăranii au dat dovadă de un admirabil curaj: „Arestînd 2—3, venea tot satul... și se declarau arestați spunînd: ori toți, ori nici unul“ (p. 126). Unii soldați nu voiau să tragă în părinții și frații lor; aflîndu-se atitudinea lor de către superiori, ei erau întorși la cazarmă. S-a înscenat un proces odios împotriva lui Ficșinescu și Banghereanu sub învinuirea falsă că ar fi vîndut cluburilor socialiste broșuri și registre pe un preț mai mare.

Foarte interesant este capitolul în care autorul face legătură între mișcarea socialist-agrară din 1898—1899 și marea răscoală a țăranilor din 1907. Nu e vorba de simple afirmații, ci de prezentarea unor oameni care, formați la cluburile socialiste de la sate în anii 1898—1899, s-au aflat în fruntea țăranimii ridicate la luptă revoluționară în primăvara furtunosului 1907. „În marea majoritate a satelor împotriva cărora s-a mers pînă la folosirea artileriei pentru zdrobirea rezistenței țăranilor — scrie autorul — au existat înainte cluburi: Stănești (Vlașca), Beciu, Crăciunești, Dudu și Mihăiești (Olt)“ (p. 203).

Așezînd cu chibzuință, cărămidă lingă cărămidă, faptele și datele, judicios comentate, autorul reușește să ne prezinte o lucrare deosebită, teoretică și faptică.

ION FELEA

N. PETREANU, D. BARAN, I. C. Frimu. Studiu și antologie

Editura politică, București, 1969, 288 p.

ting din februarie 1919.

Cartea la care ne oprim s-a bucurat de o consistentă prefață din partea unuia dintre militanții cu îndelungată participare în mișcarea muncitorească din România, Gheorghe Stoica, care l-a cunoscut pe Frimu în mod nemijlocit în acțiunile de propagandă socialistă, la ședințele și întrunirile partidului, în celelalte împrejurări ale mișcării revoluționare, care, în 1918, au culminat cu momentul 13 Decembrie. L-a cunoscut, după acest eveniment, în închisoare, la Văcărești. Tocmai de aceea, prefața adaugă studiului autorilor linii de portret care împlinesc chipul revoluționarului evocat și ne imaginează atmosfera de epocă. „Frimu nu se agita la tribună, plimbându-se pe podium — cum era moda —, nu făcea gesturi exagerate, nu ridica glasul, nu urmărea efecte retorice; vorbea liniștit, calm, convingător. Cuvântările lui produceau o puternică impresie asupra auditoriului. Cuvintele lui apelau nu numai la inimă, la sentimente, ci în primul rând la înțelegere”¹.

Partea cea mai extinsă, principală a cărții o constituie studiul întocmit de N. Petreanu și D. Baran, în urma unor ample investigații, finalizate într-o lucrare meritorie.

Autorii au consultat în măsură mai mare (în raport cu alte genuri de izvoare) presa muncitorească, de altfel principala sursă de documentare pentru cercetătorii mișcării muncitorești de pînă la primul război mondial. Ca documente de primă mînă se folosesc judicios înseși articolele pe care Frimu

Apărută în colecția „Evocări”, inițiată de Institutul de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R., lucrarea despre *Ioan C. Frimu* prezintă viața și activitatea de revoluționar a acestui „apostol” al muncitorimii române, cum a fost numit la un mi-

le-a lăsat posterității, caz fericit pentru oricare autor de lucrări biografice. La datele scoase din asemenea sursă, cercetarea autorilor a putut să adauge mărturii noi, culese din arhive centrale și locale (Vaslui), precum și din amintiri ale celor care l-au cunoscut pe Frimu, tipărite mai înainte ori înregistrate acum. În paginile cărții sînt folosite în mod nimerit fotografii de familie, reprezentînd cîteva momente din viața și activitatea lui Frimu, facsimile ale unor articole și manuscrise.

Se dau multe idei și fapte noi, unele amănunte deosebit de utile creionării cit mai exacte, mai nuanțate a figurii luptătorului revoluționar.

Materia studiului — realizat la nivelul interpretării științifice a problemelor istoriei mișcării muncitorești — este împărțită în opt capitole, avînd titluri sugestive. Unele au fost date de autori; de cîteva ori s-au folosit însă expresii pronunțate în anumite împrejurări de Frimu, care condensează strîns conținutul multiplu și dens al luptei: „Mergem înainte!..”, „Cum se luptă pentru cauză...”, „În voi stă speranța zilei de mîine”. Împărțirea textului nu afectează tratarea unitară a drumului întreg de viață și de luptă al tinărului fiu de țaran născut la Birzești, în ținutul Vasluiului, la 4/16 octombrie 1871, devenit conducător de prim rang al muncitorimii și mort la 6/19 februarie 1919, în spital, după ce a fost scos aproape distrus fizicește din celelele temniței.

Pe linia unei modalități folosite mai larg în literatura biografică, autorii caută, în măsura în care s-au putut depista urme documentare, originea genealogică îndepărtată a lui I. C. Frimu, găsind-o în mediul răzeșesc, și sugerează atmosfera satului în care fiul lui Costache Frimu a făcut primii pași în viață. În încercarea de a se sprijini și pe amintiri culese acum, autorii constată că, „în tradiția orală a satului, I. C. Frimu este amintit ca luînd poziție față de unele brutalități săvîrșite sub ochii lui”, dar, circumspecți, ei observă că „nu sînt pomenite în-tîmplări concrete, astfel că e posibilă și o fabulare ulterioară, sub impresia renumelui său de luptător pentru cauza celor asupriți” (p. 2). Precizarea este simțită de la început de către cititor ca un indiciu că autorii procedează la reconstrucția biografică pe temeiul mărturiilor verificate și confruntate minuțios.

¹ N. Petreanu, D. Baran, I. C. Frimu. *Studiu și antologie*, Editura politică, București, 1969, p. IX. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

Dacă împrejurările intrării ca ucenic a fiului de țăran, în lipsa unor date sigure, sint lăsate pe seama investigațiilor ulterioare, în schimb se cercetează amănunțit primii pași ai lui I. C. Frimu în lupta revoluționară, începutul formării trăsăturilor specifice omului care va deveni un conducător revoluționar de prim rang.

În muncă se întâlnește cu necazurile muncitorilor, ia atitudini dirze contra nedreptăților, cunoaște literatura socialistă. În 1892 îi apare primul material în presă și de atunci, an de an, așa cum de altminteri cititorii cărții pot constata și din selecția de articole care formează a doua parte a lucrării.

Frimu se maturizează ca militant revoluționar odată cu maturizarea însăși a clasei căreia îi aparține și pe care a slujit-o onest și devotat. Autorii relatează cum la un congres al P.S.D.M.R. se ridică demn și, deși pînă atunci nu era cunoscut în mișcarea muncitorească, cere să se pună capăt discuțiilor sterile și să se treacă la problemele de fond, vitale ale muncitorimii, ale partidului. Dirz, cum-pănit, curajos, prevăzător, practic, spirit ardent — așa va fi Frimu.

După destrămarea din 1899 a P.S.D.M.R., Frimu a rămas pe „vîrfurile înalt” al mișcării — este propria-i expresie. Ca și alți militanți, Ștefan Gheorghiu, M. Gh. Bujor, Al. Constantinescu, a mers înainte. „Mergem înainte” este intitularea cea mai potrivită a capitolului care descrie acele momente.

Anii cuprinși între 1899 și 1910, în-deosebi primii, au cunoscut o restrîngere a mișcării socialiste, în schimb o aprofundare a ei, o întărire a nucleului muncitoresc, fenomen pozitiv al dinamicii sale, al afirmării idealurilor revoluționare ale clasei muncitoare. Frimu va fi îndrumătorul acestui nucleu și va lupta pentru strîngerea în jurul grupului de militanți consecvenți a forțelor în stare să ducă la refacerea, la reorganizarea mișcării de masă, politice și sindicale. Urmărind îndeaproape activitatea militanțului evocat, N. Petreanu și D. Baran ne poartă peste tot pe unde acesta a activat: la societatea „Munca”, la cercurile „România muncitoare”, în organizarea de acțiuni greviste pentru revendicări muncitorești, în ctitorirea de sindicate, la conferințele socialiste și sindicale, unde a susținut probleme de bază, organizatorice ori propagandistice-ideologice, și a fost ales în comitetele conducătoare.

Pe temeiul cercetării diferitelor izvoare, autorii desprind poziția lui Frimu în le-

gătură cu evenimentele cardinale ale țării, ale mișcării pentru dreptate socială. În paginile cărții vedem cum Frimu a condamnat represiunea din 1907, cea îndreptată împotriva acțiunilor muncitorilor, în acest an și în următorii el însuși suferind „zile de închisoare”. Militantul revoluționar nu se temea, credea în justetea cauzei și știa, cum a scris, că „prigonirile clasei stăpînitoare, procesele și condamnările josnice înscenate... au dat și mai multă putere mișcării, i-au creat simpatii în toate straturile societății și în toate colțurile cele mai depărtate” (p. 43).

Organizator de sindicate, muncitorul timplar Frimu a militat totodată pentru refacerea Partidului Social-Democrat, inițiind în mod hotărît acțiuni concrete, menite să ducă neîntîrziat la revitalizarea acestei forțe politice atît de importantă în mișcarea maselor muncitoare. În anul menționat, așa cum citim într-un articol — *Lipsa dreptului de vot* — cuprins în filele cărții, Frimu scria: „Muncitorimea organizată în partid politic va putea, sub focul viu al organizațiilor muncitorești, să pătrundă în cetățuile clasei stăpînitoare pentru a le transforma, pînă la definitivă lor reformare, în redute de apărare” (p. 216). Ca președinte al Congresului de reconstituire, Frimu va găsi cîștigate dintre cele mai potrivite și simple pentru a exprima legătura indiscutabilă între partidul reconstituit și vechea mișcare socialistă și muncitorească din România. „Un mic grup de lucrători însă au rămas credincioși steagului roșu și au ținut nestînsă flacăra idealului socialist. În chipul acesta, întocmai ca pasărea Phoenix, partidul a putut renaște din cenușa sa proprie” (p. 225). Și la sfîrșitul cuvîntului, nu numai ca o concluzie, ci și ca o indicație, ca o direcție, spunea: „Din hotărîrile noastre de azi, din energia cu care veți aplica mîine aceste hotărîri va izvorî tîria partidului care se constituie astăzi” (p. 226). După refacerea partidului, Ioan C. Frimu, ca și ceilalți militanți de frunte ai mișcării muncitorești puși în lumină de studiu în măsura tangenței cu tema, a avut un larg cîmp de activitate.

În acțiunea dusă pentru întărirea organizatorică și politică a partidului, în campaniile electorale, la Ploiești, în îndrumarea grevelor care s-au înmulțit în preajma primului război mondial, în acțiunile împotriva războiului dezlănțuit de marile puteri imperialiste, Frimu a apărat cu stăruință interesele muncitorimii, a militat pentru democrație și pentru păstrarea demnității patriei. El era convins de ideea fundamentală: „Că mun-

citorii sînt factori puternici în viața noastră națională și economică o știm, ba știm ceva mai mult : că ei sînt factorii de progres și civilizație și că ei vor transforma întreaga societate..." (p. 224). În 1916, după căderea unei mari părți a pămîntului patriei sub cîmpul de război, el a rămas în București, îndurînd urmările stării excepționale, ale ocupației. Autorii au găsit un mic document, relevant pentru atitudinea demnă, de mîndrie patriotică a lui Frimu, care a respins încercarea unor elemente socialist-șovine germane de a atrage pe socialiștii români în cursa sprijinirii forțelor străine expansioniste. Frimu le-a ripostat : „Noi nu sîntem o țară de robi, ci sîntem o țară de oameni liberi și nu vrem pentru nimic în lume să pierdem independența și neațîrnarea, pentru care strămoșii noștri au luptat veacuri de-a rîndul cu Imperiul otoman și alți asupritori ai neamului nostru. Acceptînd propunerea dumneavoastră, țara noastră își va pierde independența și va deveni unealta imperialismului german" (p. 82).

Viața de luptător a lui Frimu, în anii de răscruce ai istoriei, 1917-1918, de creștere vertiginoasă a avîntului revoluționar, este zugrăvită pe fondul frămîntărilor de epocă, al problematicei ei. Cititorul află unele date noi, culese de autori din documentația extrem de săracă pentru acest răstimp, despre activitatea lui Frimu în București, apoi în Moldova, unde a reușit să plece pentru a sprijini mișcarea socialistă și muncitorească, care se intensifica. Sfirșitul războiului l-a găsit în această parte a țării. Pulsul evenimentelor bătea tot mai tîrziu. Frimu era de fiecare dată în mijlocul luptei. Urmărind filele studiului, devii martor al memorabilei zile de 13 Decembrie. Autorii arată că Frimu s-a întors la București în 10 decembrie, după 22 de zile de arest la Roman. Primul drum l-a făcut la sediul partidului, unde a ținut o cuvîntare. Ultima ! În după-amiaza de 13 decembrie 1918, găsit la sediul socialist din str. Sf. Ionică, a fost bătut crunt, nemilos. Abia a avut puterea să se tîrască acasă. La miezul nopții a fost arestat. Schingiuit la prefectură. Dus în temniță. Aici a început să fie distrus fizic. Moral s-a menținut mereu la înălțimea personalității sale. Îndurînd umilințele, bătăile, frigul, foamea, tifosul, a păstrat însă vie flacăra minții, noblețea inimii. În antologie este cuprinsă ultima scrisoare adresată de Frimu tovarășilor săi, un adevărat „testament" pentru mișcarea socialistă, impresionantă prin clarviziune și spiritul de dăruire de care e străbătută : „...lupta noastră nu e individuală, ci legată de lupta masei, ca lupta

deputatului comunist, ca gestul ofițerului care se aruncă în frunte la atac" (p. 283).

Militant revoluționar, cu preocupări permanente pentru acțiunile prezente ale mișcării, Frimu a făcut însă și istorie a mișcării muncitorești și socialiste, dînd astfel largi perspective faptelor trecute. În carte este reprodus articolul lui : *Ochire asupra vechii mișcări socialiste din România*, care, deși realizat pentru presă, prin maniera istorică și aprecierile făcute aparține literaturii istoriografice marxiste de dinainte de 1944. După cum întrevădea Frimu, istoricul acestei mișcări s-a făcut mai tîrziu, în anii noștri, dar lui îi revine meritul în punerea problemei. Reține cu deosebire atenția faptul că el își încheie micul articol de istorie cu o asemenea concluzie : „Ideile nu mor și nici nu pot fi împiedicate în mersul lor. Întocmai ca și cursul unei ape, căreia i se pun în cale diguri și stavile, ea le înecă sau le rupe, tot asemenea, ideea socialistă n-a putut fi oprită nici prin puterea forței armate, nici prin calomniile, și nici prin ani de închisoare. Ea își urmează drumul înainte pînă la transformarea societății de astăzi în cea socialistă" (p. 281).

Fresca dată de Nicolae Petreanu și Dan Baran este completată de cele 78 de articole sau alte materiale ieșite de sub condeiul de intelectual al tîmplarului Frimu. Ele dovedesc spiritul lui analitic, grija pentru documentare concretă înainte de a formula o idee, aria largă de probleme de care s-a ocupat, de la oglindirea prin cifre elocvente a stării lucrătorilor într-o întreprindere sau alta pînă la chestiuni de principiu privind organizarea și conducerea mișcării muncitorești, de la tratarea aspectelor momentului contemporan pînă la privirile retrospective, istorice asupra luptei din deceniile trecute. Sînt locuri cu o „aridă" argumentare prin cifre, dar prin cifre care „vorbesec", și locuri de frumoasă expresie literară : „Auroră a zilei de azi, tu-mi apari mai vie, mai strălucitoare. Razele tale străbat mai curînd culmile, risipind întunericul și luminînd văile. Și cu cutele întunericului care se desprinde din unghiuri, mi se pare că și întunericul care învăluie mîntea muncitorilor se risipește la ivirea ta, auroră a zilei de Întîi Mai" (p. 146 — 147).

Socotim un merit al lucrării faptul că a dat texte integrale, după criteriul enunțate în *Notă asupra ediției* (p. 114).

Pentru scopul colecției prezente, autorii au răspuns dorinței publicului larg de a cunoaște mai mult și într-o manieră mai atractivă viața lui Frimu. Tocmai de aceea, limitîndu-se la ceea ce și-au pro-

pus, autorii nu au epuizat referințele care se mai pot găsi despre Frimu. Opinăm că nu ar fi fost lipsit de interes o urmărire a felului cum după 1919 figura lui Frimu, personalitatea sa au intrat în tradiția mișcării muncitorești și comuniste, semnificațiile căpătate, epocă de epocă, în condițiile regimului burghez-moșieresc pînă în 1944 și apoi în perspectivele orînduirii noi, socialiste.

Am mai menționa că preocuparea lăudabilă a autorilor de a cuprinde activitatea revoluționară a lui Frimu în contextul procesului complex al mișcării muncitorești, în unele locuri mai are trăsături ale unor evenimente ca atare, care ar fi putut fi mai mult prelucrate și subordonate temei. Pentru unele aspecte

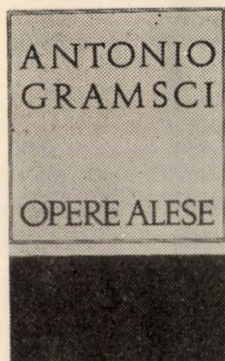
enunțate în studiu documentele sînt puține, o seamă de nuanțe din cele care se puteau desprinde din antologie nu au fost în totalitate folosite pentru întregirea tabloului, de altfel bogat refăcut.

Evocarea, prin cartea de față, a figurii și activității revoluționare a lui Ioan C. Frimu se înscrie ca o realizare meritorie în genul istoriei biografice, în preocuparea istoricilor marxiști români de a elabora lucrări despre epoci, evenimente sau personalități în care să se redea adevărul istoric, în interpretarea lui multilaterală, în vederea popularizării faptelor de seamă ale clasei muncitoare și militanților ei revoluționari, ale personalităților progresiste.

CONSTANTIN MOCANU

ANTONIO GRAMSCI, *Opere Alese*,

Editura politică, București, 1969, 296 p.

În gîndirea marxistă interbelică, un loc deosebit ocupă activitatea teoretică a lui Antonio Gramsci, unul dintre cei mai originali gînditori marxiști ai secolului nostru, care a adus o uriașă contribuție științifică-teoretică la dezvoltarea științei politice marxiste

în condițiile imperialismului, într-o țară capitalistă avansată, dar a cărei arie de valabilitate este mult mai largă.

Apariția, în traducere românească, a volumului antologic *Opere alese* de Antonio Gramsci constituie un eveniment editorial important al acestui an. Pînă la editarea prezentului volum, cultura marxistă din țara noastră a avut la dispoziție în traducere românească *Scriori din închisoare* și cîteva fragmente din *Caiete din închisoare*.

Din antologia prezentă, cititorul poate cunoaște mai profund filioanele centrale ale gîndirii gramsciene, căci această antologie a pus accentul în selectare în special pe problemele teoretice cu caracter mai general.

Trebuie menționat că există o serie de dificultăți în studiarea scrierilor lui Gramsci, alcătuite din articole, planuri de studii, critici, schițe, notițe prelimi-

nare, fragmente de jurnal etc. Ele au fost elaborate fie în perioada activității organizatorice febrile din anii 1910-1920, fie după condamnarea sa, în 1926, la 20 de ani închisoare de către Mussolini, în condițiile inumane ale temniței fasciste, care i-au cauzat moartea prematură. Datorită acestor împrejurări cu totul neprielnice creației teoretice și datorită scrupulozității sale științifice, multe dintre scrierile lui Gramsci au o anumită formă fragmentară; adesea ele se opresc doar la punerea unor probleme sau, în lipsa materialului documentar necesar, la schițarea rezolvării lor. Cu un spirit analitic și sintetic ce trădează o solidă cultură marxistă și o imensă erudiție, Gramsci a parcurs spații largi ale unor probleme filozofice, politice-practice și culturale, estetice, etice contemporane, totdeauna de pe poziții militante atît împotriva ideologiei burgheze — în special a filozofiei neohegeliene a lui Benedetto Croce — cît și împotriva tendințelor simplificatoare, de dogmatizare a marxism-leninismului.

Ediția critică a scrierilor sale, care se pregătește în prezent la Roma, sub îngrijirea Institutului „Antonio Gramsci”, va rezolva aceste dificultăți, dînd o reconstituire sistematică a concepției teoretice a celui care a fost fondatorul P.C.I.

Efortul cititorului de a pătrunde spiritul scrierilor gramsciene este răsplătit de îmbogățirea neîbnuită a receptivității și

informației sale în problematica extrem de complexă a omului comunist contemporan.

Intrucât în cadrul restrins al unei recenzii nu pot fi relevate bogăția, originalitatea și actualitatea gândirii gramsciene, în ordinea elaborării principalelor sale idei, ne vom mărgini la evidențierea importanței aportului lui Gramsci la dezvoltarea categorială și metodologică a științei politice marxist-leniniste. Problemele politice preced și încheie, de altfel, toate temele asupra cărora s-a oprit gânditorul marxist.

Elementul cel mai semnificativ în gândirea lui Gramsci ni se pare a fi conceperea marxismului ca „filozofie a praxisului”. Faptul trebuie interpretat atât ca o delimitare polemică față de filozofia spiritului cit, mai ales, și ca o înțelegere personală a esenței definitorii a marxismului. Se cere precizat că în accepția gramsciană practica însumează, sintetizează momentele materiale și spirituale, cele obiective și subiective, unitatea dintre om și natură, om și istorie, care, prin dinamica lor înlănțuită, împing înainte istoria. Legat de aceasta, trebuie menționată și o altă concepție gramsciană, de esență marxistă, și anume sublinierea *unității dialectice dintre filozofie și politică* — prin momentele de *istorie, cultură, ideologie*. El arată că „totul are caracter politic, chiar și filozofia sau filozofiile, iar singura «filozofie» e istoria în realizarea ei, adică viața însăși”¹. Așa ajungem la egalitatea dintre filozofie și politică, dintre idei și acțiune, adică la *filozofia practicii*, la unitatea dintre teorie și practică, la armonia conștient creată a omului social.

Punând accentul pe activitatea conștientă a omului, Gramsci se delimitează și luptă totodată împotriva concepției simplificatoare a dezvoltării mecaniciste și a determinismului economic dogmatic. În tratarea de către Gramsci a problemelor revoluției, în *Notele despre Machiavelli, despre politică și statul modern*, se desprinde puternic ideea primăriei politicii, ca factor conștient, subiectiv, asupra economicului în înlănțuirea tendinței obiective de dezvoltare, care niciodată și nicăieri nu se realizează de la sine². Gramsci avertizează asupra pericolului pe care-l prezintă în această privință „opti-

mismul” pseudorevoluționar, voluntarismul neștiințific ori simplificările infantile în analiza proceselor istorice. El subliniază cu profunzimea riguros științifică, caracteristică gândirii sale, importanța aplicării în determinarea situației revoluționare și a raportului de forțe a unor *criterii metodologice* marxiste. În ceea ce privește stabilirea raportului de forțe (pe care-l socotim a fi o categorie fundamentală a științei politice marxiste) sînt indicate, pentru a fi luate în considerare, o suită de momente sau trepte ale raportului, cum ar fi: *raportul dintre forțele sociale* în strînsă legătură cu baza economică; *raportul dintre forțele politice*, adică aprecierea gradului la care au ajuns conștiința de sine, nivelul de organizare și unitatea unei clase, în funcție de care se pot deosebi, de asemenea, diferite trepte, cunoscute pînă în prezent în istorie, ale dezvoltării conștiinței politice colective; *raportul forțelor militare*, care capătă din cînd în cînd însemnătate hotărîtoare. Gramsci observă că dezvoltarea istorică se desfășoară prin pendularea permanentă între prima și a treia treaptă, legate prin veriga celui de-al doilea moment (p. 162—168).

Aceste criterii metodologice au o deosebită importanță teoretică și practică pentru analiza științifică a raporturilor de forțe, în continuă dinamică pe plan național și internațional, pentru elaborarea strategiei și tacticii luptei revoluționare a proletariatului, în diferitele ei stadii.

Împotriva interpretării mecaniciste a materialismului istoric, filozoful marxist relevă, tot cu prilejul acestei analize, că crizele economice nu pot fi cauzele nemijlocite ale unor crize istorice adînci și nu pot genera numai prin ele însele evenimente istorice fundamentale. Crizele economice pot crea prin ascuțirea contradicțiilor doar fundalul prielnic pentru răspîndirea unor anumite moduri de a gîndi, de a formula și a rezolva problemele care privesc întregul proces al dezvoltării ulterioare a vieții de stat. Astfel se evidențiază faptul că ruperea echilibrului forțelor sociale nu apare ca rezultatul direct, mecanic al sărăcirii acelei grupe sociale care este interesată în ruperea acestui echilibru și care, de fapt, l-a și rupt. Ruperea „s-a produs în cadrul unor conflicte de ordin superior lumii economice nemijlocite și se leagă de «prestigiul» de clasă (interese economice viitoare), de o exacerbare a sentimentului de independență, de autonomie și din dorința de putere” (p. 169—170).

Gramsci remarcă, tot ca o eroare a interpretării dogmatice, mecaniciste a

¹ A. Gramsci, *Il materialismo storico e la filosofia di Benedetto Croce*, vol. II, Editura Einaudi, 1948, p. 27.

² Antonio Gramsci *Opere alese*, Editura politică, București, 1969, p. 138—183. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

materialismului istoric, accepția dată noțiunii de „greșeală” în politică. Dogmatismul nu ia în considerare posibilitatea greșelii în politică, ci judecă orice act politic ca fiind nemijlocit determinat de baza economică, ca fiind totdeauna reflectarea directă a unor modificări reale și substanțiale intervenite în bază. Față de această interpretare simplificatoare, Gramsci atrage atenția că politica este reflectarea *tendințelor* de dezvoltare ale bazei, dar că nu orice tendință a bazei se și realizează în mod necesar. În înțelegerea gramsciană, noțiunea de „greșeală” în politică este foarte complexă și poate avea diferite surse, ca de pildă: impulsuri personale generate de calcule greșite sau manifestarea încercărilor unor cercuri în cadrul grupărilor dominante de a cucerii hegemonia conducerii, încercări care pot cunoaște și înfringeri etc.³.

O mare atenție acordă Gramsci în tratarea problemelor politice, după cum reiese din volumul pe care-l prezentăm, aspectelor legate de *previziune și perspectivă* cit și problemelor referitoare la *funcția progresistă sau retrogradă a unui partid*, indicând și criteriile metodologice de apreciere. El distinge „teoria politică” și „tehnica politică”, face deosebire între „savantul (omul de știință) politic” și „omul politic activ” (p. 157).

În ceea ce privește *problemele partidului*, dezvoltând concepția leninistă, gînditorul marxist, așa cum se subliniază în studiul introductiv al antologiei de față, întocmit de Pavel Apostol, accentuează, pe lângă unitatea de acțiune, și pe cea de concepție, „funcția partidului ca «intellectual colectiv», deci funcția de cercetare colectivă a condițiilor în care se desfășoară lupta pentru cucerirea puterii și *elaborarea colectivă a programului de acțiune*” (p. 14). Are o considerabilă valoare metodologică concepția gramsciană privind complexitatea sarcinii de elaborare a istoriei unui partid. El apreciază că istoria unui partid trebuie să fie istoria unui grup social determinat, care nu este însă un grup izolat, ci are grupuri înrudite, adversari, prieteni, dușmani. Deci numai „dintr-un tablou complex al întregului ansamblu al societății și al statului (și adesea și cu interferențe internaționale) se va putea naște istoria unui partid, ceea ce permite să se afirme că a scrie istoria unui partid înseamnă a scrie istoria generală a unei țări dintr-un punct de vedere monografic, spre a-i scoate în relief un

aspect caracteristic. Un partid va avea o semnificație și o greutate mai mare sau mai mică exact în măsura în care activitatea sa proprie va cîntări mai mult sau mai puțin în determinarea istoriei unei țări” (p. 153). Și precizează mai departe două moduri diferite de a scrie istoria unui partid: „Sectarul va exalta faptele interne mărunte, care vor căpăta în ochii lui o semnificație ezoterică, și le va îneca într-un entuziasm mistic; istoricul, deși va acorda fiecărui lucru importanța pe care o are în cadrul general, va pune accent pe eficiența reală a partidului, pe forța lui determinantă, pozitivă și negativă, și pe felul în care a contribuit la crearea unui eveniment sau a contribuit să nu se producă alte evenimente” (p. 153).

Pentru formarea și dezvoltarea continuă a unei culturi politice marxist-leniniste, pentru creșterea spiritului de răspundere civică au o deosebită semnificație opiniile lui Gramsci referitoare la spiritul civic și spiritul de stat. „A demonstra că spiritul de partid e elementul de bază al spiritului de stat — spune Gramsci — e una dintre cele mai importante teze ce trebuie susținute...” (p. 150).

O altă contribuție gramsciană la interpretarea și dezvoltarea creatoare a marxismului, care se cere a fi menționată, are în vedere rolul culturii în politică. Gramsci subliniază ideea că este necesar pentru clasa revoluționară — care trebuie să fie în stare să-și exercite hegemonia (termenul accentuează latura pozitivă a dictaturii proletarietului) — să-și impună influența asupra cît mai multor domenii și nivele ale culturii. Această clasă va trebui să realizeze, prin urmare, și hegemonia sa cultural-spirituală, *în așa fel încît filozofia marxistă să devină normă de activitate și comportament colectiv*.

În această ordine de idei sînt deosebit de interesante observațiile gînditorului marxist cu privire la *specificul luptei de clasă pe tărîmul cultural-ideologic* și la locul și rolul intelectualității în această luptă. Sub acest aspect socotim că are o deosebită importanță metodologică precizarea lui Gramsci potrivit căreia nu se pot confunda „frontul ideologic” și „frontul politic și militar”. Dacă pe frontul politic și militar — spune el — poate fi eficace tactica concentrării forțelor spre punctele cele mai slabe, creîndu-se astfel posibilitatea ca după eliminarea forțelor secundare, ajutătoare, să fie concentrate toate forțele spre punctele cele mai fortificate, pe frontul ideologic această tactică nu poate da rezultate, în-

³ A. Gramsci, *Il materialismo storico e la filosofia di Benedetto Croce*, p. 95—96.

trucit aici lupta trebuie dusă în primul rând cu cei mai de seamă reprezentanți ai curenților nemarxiste și antimarxiste, și anume în două moduri: fie în așa fel încît cu mijloace proprii științei marxist-leniniste să se rezolve acele probleme reale pe care ei le pun, fie demonstrînd argumentat, științific, și nu prin formule prefabricate, că dilemele pe care ei le ridică sînt, de fapt, pseudoprobleme. În acest context trebuie subliniată valoarea de principiu a reflecțiilor gramsciene despre *discuția științifică*. El arată că „nu trebuie să concepem discuția științifică ca pe un proces judiciar...”, ci trebuie să admitem că și adversarul „ar putea exprima o exigență ce trebuie să fie încorporată, fie și numai ca un moment subordonat”, în propria noastră construcție, în mod critic (p. 40). Întreaga luptă de idei dusă de Gramsci, de pe pozițiile marxism-leninismului, împotriva curenților nemarxiste, idealiste ale timpului său, ca, de pildă, împotriva concepțiilor lui G. Sorel și, mai ales, ale lui B. Croce (Gramsci intenționa să scrie un *Anti-Croce* după ideea lucrării lui Engels — *Anti-Dühring*), reflectă această exigență și profundă onestitate științifică.

Pentru înțelegerea multiplelor semnificații ale luptei ideologice contemporane au un rol pozitiv ideile lui Gramsci despre soarta istorică a marxismului la sfîrșitul secolului trecut, cînd a devenit obiectul unei duble combinații filozofice (p. 73—76). Pe de o parte, unele elemente ale sale au fost integrate de către diferitele orientări filozofice idealiste, pe de altă parte orientarea „ortodoxă” ajunge, treptat, să identifice marxismul cu materialismul tradițional, ducînd mai tirziu la o interpretare ce desprindea din științele naturii legile sociale și istorice, ceea ce a avut consecințe negative în domeniul teoriei și practicii.

Din acest punct de vedere socotim că ar fi interesantă o cercetare serioasă, minuțioasă a diverselor curente filozofice de largă răspîndire acum pentru a demonstra că în fond ele sînt de neconceput fără veriga istorică a filozofiei marxiste, care ocupă locul central în gîndirea filozofică contemporană, relevîndu-se preluările evidente sau mascate.

În problemele luptei cultural-spirituale a proletariatului, scrierile lui Gramsci invită la reflecții referitoare la procesul construcției socialiste în care, alături de sarcinile complexe ale făuririi bazei economice și tehnice-materiale a noii orînduiri, s-a ridicat problema de o complexitate și mai mare: aceea a făuririi unei *orînduiri spirituale și morale noi*. Aceasta a implicat elaborări teoretice ori-

ginale, corespunzătoare noii orînduiri, dar și valorificarea întregii tradiții umaniste, laice, progresiste.

De un deosebit interes sînt gîndurile lui Gramsci în legătură cu izvoarele marxismului. În spiritul ideilor lui Lenin, care a subliniat permanent că marxismul a preluat și dezvoltat tot ceea ce a creat mai de preț omenirea în domeniul gîndirii, Gramsci relevă că noua concepție despre lume a proletariatului presupune nu numai cele trei izvoare istorice imediate, ci tot acel trecut cultural progresist, ca renașterea și reforma, liberalismul laic și istorismul. Marxismul a încoronat această mișcare de reforme moral-spirituale, reprezentînd treapta calitativ-superioară, științifică, în dezvoltarea gîndirii progresiste umane⁴.

Această interpretare deschide arii largi cercetării teoretice privind izvoarele marxismului, împotriva tendințelor de prezentare schematică a lor, simplificatoare.

Mai mult decît atît, dacă acceptăm ideea, și noi, marxisții, desigur că o acceptăm, că marxismul este moștenitorul a tot ceea ce au creat mai bun, mai progresist gîndirea și cultura umană în decursul mileniilor, nu vom putea reduce această cultură astăzi la tradițiile europene fără să riscăm sărăcirea marxismului. De aceea, credem că gîndirea marxistă contemporană va trebui să depună eforturi pentru a deschide noi orizonturi culturii asiatice, africane, ceea ce va cere o vastă muncă de cercetare pentru depistarea și asimilarea valorilor specifice ale acestor culturi. Această muncă de cercetare este, desigur, dificilă și foarte complexă, dar în mod obiectiv necesară și stringentă pe măsura răspîndirii socialismului pe aceste continente.

Scrierile lui Gramsci despre artă, literatură, critică conțin considerații valoroase privind sarcinile și particularitățile artei și literaturii noi. Credem că ar fi util ca o selecție viitoare să includă mai multe scrieri de critică, în care interesul viu al lui Gramsci surprinde o serie de probleme de cea mai largă audiență. El a criticat, cu mare subtilitate analitică, concepția mic-burgheză melodramatică despre viață, ceea ce are o valoare uriașă în lupta pentru transformarea „comun sens”-ului, pentru formarea spiritului și afectivității omului nou. De asemenea considerăm că o viitoare ediție ar fi util să cuprindă scrierile: *Raționalism. Interpretarea romanticii innoitoare* (din *Pasato e presente*, Editura Einaudi, 1951); *Civilizația americană și europeană* (din *Note sul Machiavelli*,

⁴ Ibidem, p. 81.

Editura Einaudi, 1949); *Întoarcere la De Sanctis* (din *Letteratura a la vita nazionale*, Editura Einaudi, 1950); *Socialism și cultură* (vol. I) și altele, în care lupta pentru transformarea gândirii comune și educarea unui nou mod de gândire și de viață, ca una dintre sarcinile centrale ale filozofiei praxisului, poate găsi argumente valoroase.

Intocmirea antologiei prezente, în traducerea lui Eugen Costescu, prefața și controlul științific aparținând prof. univ. dr. Pavel Apostol, nu a fost o muncă ușoară. Din vasta moștenire gramsciană, ediția românească de *Opere alese* a selectat lucrări editate în timpul vieții și postume, scrisori către familie, prieteni, tovarăși, publicate în Italia, după eliberarea de sub dictatura fascistă, de Editura Einaudi din Torino, în 8 volume.

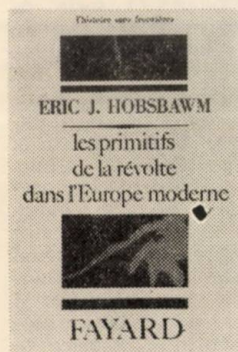
Aportul creator al lui Gramsci la dezvoltarea marxismului este relevat, în cadrul antologiei prezente, de concepțiile

sale privind: partidul revoluționar al clasei muncitoare ca „intellectual colectiv”; hegemonia ca formă a dictaturii proletariatului în societățile complex stratificate; teoria „blocului istoric” ca raport între structura socială și suprastructură (și problema aliaților); rolul intelectualității în societatea modernă, în mișcarea revoluționară și în procesul construcției socialiste; problemele formării unui nou mod de gândire și viață legat de transformarea „comun sens”-ului; analiza statului socialist, a importanței tradiției și inovației în cultura național-populară; analiza rădăcinilor istorice ale căii particulare a revoluției în Italia etc.

Traducerea îngrijită, sensibilă la nuanțări, cit și studiul introductiv, deosebit de interesant și de documentat, fac ca apariția antologiei prezente să constituie un important eveniment al vieții culturale.

VIORICA VARGA

ERIC J. HOBBSBAWM, *Les primitifs de la révolte dans l'Europe moderne* Paris, Fayard, 1966, 224 p.

Ampla literatură istorică consacrată mișcărilor sociale din Europa occidentală a impus tratarea acestui subiect după o schemă care cuprinde două părți distincte: manifestările de clasă din antichitate și evul mediu — revoltele sclavilor, ereziile

trială, sectele muncitorești religioase — au fost ocolite de investigația istorică, de cele mai multe ori în chip deliberat, etichetate ca periferice, ca simple paranteze ale evoluției istorice din ultimul veac și jumătate. De aceea, constituie un act de temeritate din partea oricui și-ar apleca atenția spre a degaja sensurile mari ale unui domeniu nedefinit, în care s-au aventurat numai antropologii, pasionații de pitoresc sau rapoartele poliției, din care cauză informațiile ce stau la dispoziția istoricului social sînt extrem de sărace, iar cele existente, cel mai adesea, contradictorii.

Cu atît mai meritorie este încercarea istoricului marxist englez E. J. Hobsbawm, a cărui investigație nu se oprește la satisfacerea simplei curiozități asupra destinului unora dintre semenii săi, ci, conștient de riscurile actului său, atacă frontal problemele majore ale fenomenului: cauzele supraviețuirii acestor enclave, elementul comun al unor mișcări atît de diverse ca orizonturi și implantare geografică și, ceea ce-i conferă lucrării un caracter angajat și profund uman, posibilitatea încadrării acestora în fluxul luptelor sociale moderne.

Seva medievală a mișcărilor — cea mai mare parte a acestor revoltați profesează aceleași credințe cu țărani sau

și răscoalele țărănești —, abordate ca episoade răzlețe ce punctează evoluția societății din această perioadă și mișcările sociale moderne, de la iacobinism și radicalism la mișcarea muncitorească și socialistă. Mișcările sociale, grefate în peisajul luptelor moderne, care păstrează însă trăsăturile manifestărilor de clasă din evul mediu (spontaneitate, caracter local, lipsă de organizare, lipsa unui program politic etc.), fapt pentru care au fost denumite „primitive” sau „arhaice”, — revolta de tip Robin Hood, societățile secrete, diversele tipuri de mișcări țărănești milenariste, luptele populației urbane din epoca preindus-

popolo minuto din veacurile XIII-XIV — nu trebuie să ne înșele în privința momentului apariției. Rădăcinile lor sînt de dată mult mai recentă și este un merit al lucrării de a fi relevat legătura esențială și cauzală dintre faza hotărîtoare a revoluției industriale și apariția mișcărilor arhaice și de a fi încadrat fiecare formă de revoltă în coordonate spațio-temporale precise.

Fenomene endemice societăților rurale care cunosc clasele, dar de structură pre-capitalistă, mult rămase în urmă pe scara evoluției sociale, aceste mișcări capătă un caracter epidemic în momentele de criză (foamete, război, secetă etc.). Traumatizați în urma ciocnirii violente dintre tiparele quasi-gentilice ale modului lor de viață și penetrația, uneori energică, alteori insidioasă, a economiei sau normelor vieții capitaliste, incapabili să înțeleagă mecanisme societății moderne, oamenii reacționează prin acțiuni oarbe, ale căror forme și justificări descind din cele mai autentice surse medievale, deoarece „tradiția tuturor generațiilor defuncte apasă ca un coșmar asupra minților celor în viață”¹. Prin aspirații și psihologia membrilor lor, aceste mișcări „aparțineau unei lumi deja dispărute; tragedia lor a fost de a fi proiectate într-un viitor pe care căutau să-l îndepărteze prin vis și violență”².

Simbol al omului de acțiune care respinge sărăcia și umilința, povara milenară a maselor, transfigurat de popor într-un mit — Robin Hood (Anglia), Janosik (Polonia, Slovacia), Diego Corrientes (Spania) sau, pe sol românesc, Toma Alimoș —, răzvrătitul individual reprezintă forma cea mai primitivă, în timp și expresie, a protestului social. Expresie concentrată a unui protest de masă, haiducul este simbolul unei miini justițiare îndreptată împotriva a tot ceea ce poate altera viața simplă și liniștită a omului. Dar această formă de revoltă este total ineficace atît pe planul acțiunii — incapabilă să se transforme în guerilă — cît și pe plan ideologic — protest timid, nerevoluționar, contra abuzului și nu sistemului. De aceea, pentru a fi utili apărători ai poporului lor, ar fi trebuit să înceteze de a fi răzvrătiți individuali; e paradoxul Robin Hood-ului modern (p. 39).

De la „Societatea onorabilă”, din regiunile calabreze, clădită pe principii

carbonariste, cu rosturi strict de auto-apărare, și pînă la contrabandistii sicilieni ori profesioniștii crimei pure din Mafia americană, organizațiile mafiote au traversat o perioadă extrem de frământată, ale cărei seisme și-au lăsat pecetea asupra lor. Apărute pe la mijlocul veacului trecut în zonele meridionale italiene, unde continua să domine marele latifundiar cu un întreg aparat coercitiv și în care statul era prezent numai prin formele sale opresive (soldați, colectori de impozite etc.), fără să-i ofere protecție omului, mafiile, ai căror membri proveneau mai ales din rîndurile burgheziei aflate în germene, erau organizații extrem de complexe în care se întîlnesc tendințe dintre cele mai diverse: apărarea climatului social tradițional, un început de sentiment național contra dominației bourbone sau piemonteze, ambițiile personale ale celor mai activi membri ai acestora. Sentimentul de amară decepție de care erau stăpînite masele populare din regiunile sud-italiene și siciliene, transformate de statul italian îndată după unificare într-o anexă agrară a nordului capitalist, a constituit terenul de afirmare a organizațiilor mafiote în ultimele 3—4 decenii ale veacului al XIX-lea. O serie de transformări petrecute în aceste regiuni, datorită penetrației relațiilor capitaliste și a diversificării peisajului social, mai ales afirmarea mișcării țărănești la finele veacului trecut, cu principală expresie ligile (fasciile *) țărănești, ca și apariția partidelor politice de stînga (socialist și mai apoi comunist), care ofereau maselor o soluție eficace pentru apărarea lor, au dus la un divorț între populație și mafii, care se transformă în organizații teroriste a căror principală ocupație devine contrabanda și bursa neagră. Mișcarea mafiote este profund refractară evoluției istorice și incapabilă, prin program și metode, să se adapteze noilor forme de luptă politică. Forța și influența organizației mafiote sînt invers proporționale cu puterea mișcării politice organizate.

Deși produsul acelorași realități, generate de aceeași cauze ca și fenomenul răzvrătirii individuale și mafiile, mișcarea milenaristă își proiectează idealurile spre alte orizonturi, spre o lume viitoare, purificată de orice rău. Pe terenul idealului, milenarismul se întîlnește, într-o măsură mai mare sau mai mică, cu toate mișcărilor revoluționare moderne. Numai că între acestea există o deosebire esen-

* Acestea nu au nimic comun cu fasciile mussoliniene.

¹ K. Marx, *18 Brumar al lui Ludovic Bonaparte*, Ed. P.M.R., București, 1949, p. 11.

² E. J. Hobsbawm, *Les primitifs de la révolte dans l'Europe moderne*, Paris, Fayard, 1966, p. 127. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

țială : dacă mișcarea milenaristă așteaptă realizarea revoluției de la sine, printr-o proclamație a divinității sau prin alt miracol, mișcarea modernă elaborează metodele și mai ales formele împlinirii idealului.

Tipologia mișcărilor milenariste pe care o încearcă autorul prilejuiește unele reflecții foarte importante.

Deși pornite de la aceleași realități social-economice, promovind același ideal — „Ziua marii schimbări” sau „Republica lui Dumnezeu” —, anarhismul andaluz și fasciile țărănești italiene, pentru a nu aminti decât pe cele mai reprezentative, ne oferă exemplul unor evoluții net deosebite țin de metodele de luptă, de formele de organizare și, mai ales, de climatul politic în care s-au dezvoltat. Apărut în a doua jumătate a secolului trecut pe terenul unor puternice contradicții de clasă, generate de pătrunderea capitalismului în regiunile rurale andaluze, anarhismul țărănesc a cunoscut timp de șapte decenii momente de puternică efervescență, pentru ca după instaurarea regimului franchist, în condițiile unei sistematice represii, să fie desființat ca mișcare socială. Eșecul anarhismului țărănesc andaluz are la origine ineficacitatea metodelor de luptă preconizate de Bakunin — bazate pe spontaneitate și pe lipsa oricărui program — și absența unor organizații politice de stînga puternice, care să exercite influență asupra sa. Fasciile țărănești, la obîrșia cărora se găsește revoluționarismul țărănesc, au apărut pe un teren social similar anarhismului andaluz, dar în condițiile unor puternice mișcări țărănești din anii 1891—1894 și ale propagandei desfășurate de socialiștii italieni în mediul rural și au evoluat într-un context politic foarte complex, intrînd treptat în orbita partidelor politice de stînga, iar mai apoi „s-au unit cu mișcările socialiste și comuniste...” (p. 111). Exemplul ligilor țărănești italiene — spune autorul — demonstrează că „milenarismul nu este numai o supraviețuire insolită a unui trecut arhaic, ci un fenomen extrem de util, deoarece mișcările politice și sociale moderne îl pot utiliza ca să-și crească influențele și să-și pună marca asupra oamenilor care au fost atinși de doctrina lor” (p. 123).

Epoca modernă a cunoscut importante fenomene arhaice în domeniul luptelor sociale și în mediul citadin. Datorită pătrunderii tîrzii a formelor vieții moderne în marile metropole din Europa centrală și sudică (Viena, Roma, Neapole, Palermo și altele), mulțimea urbană, de structură extrem de complexă, continuatoare directă a lui *popolo minuto* din veacurile XIII-XIV, se menține mai multă vreme, adesea chiar pînă în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Tradiționalistă, cu un program limitat, de cele mai multe ori implicit și îmbrăcat într-o haină legitimistă, cu reacții ce aveau un caracter instinctiv, inevitabil, mulțimea urbană, apreciază autorul, a constituit o frînă în calea dezvoltării mișcării muncitorești. „Pentru mișcarea muncitorească, fenomenul a fost în ansamblu un factor de întîrziere în cucerirea marilor orașe neindustriale și, cînd populația s-a găsit de partea sa, s-a străduit să-i nege importanța” (p. 142). Industrializarea marilor metropole și înlocuirea mulțimii urbane cu o clasă muncitoare au dus treptat la dispariția fenomenului, deși anumite vestigii mai pot fi întîlnite și în veacul nostru.

Mișcările primitive rurale sau urbane nu sînt caracteristice numai Europei occidentale ; ele pot fi întîlnite pe toate continentele. Poate că în Europa izbește mai mult contrastul dintre ele și fluxul normal al luptelor sociale. Lucrarea evită analogii forțate cu mișcări sociale din veacuri trecute sau de pe alte continente.

Fin psiholog, Hobsbawm a reușit să dea o subtilă analiză a mecanismelor vieții sociale, a acțiunilor specifice acestor mulțimi de revoltați întîrziți. Poate ar fi meritat, fără a cădea însă în etnologism, un efort de sondare în plus a cauzelor intrinsece ale acestor mișcări.

Lucrarea de față nu se vrea un studiu complet, fie chiar numai pentru aria Europei apusene. De altminteri, autorul însuși recunoaște caracterul „provizoriu și incomplet” (p. 24) al lucrării, care constituie de fapt o operă de pionierat. La stadiul actual al cunoștințelor noastre, dat fiind caracterul fragmentar și fragil al informației, nici nu este posibilă întocmirea unui studiu exhaustiv al acestor manifestări sociale, din cele mai diverse unghiuri. Firește, anchetele publice inițiate în ultimii ani în Italia au îmbogățit substanțial imaginea asupra unei bune părți din manifestările sociale abordate în lucrare. Dar nu este mai puțin adevărat că jaloanele schițate de autorul prezentei monografii privind

cauzele, momentul apariției, evoluția, sensurile acestor mișcări rămân un bun eștigat pentru cei care vor încerca să continue dezbateră deschisă de Hobsbawm. Într-un sumar apendice, sub titlul *Vocea rebelilor*, autorul inserează câteva documente care încearcă nu atât o ilustrare a studiului, cât să dea posibilitate

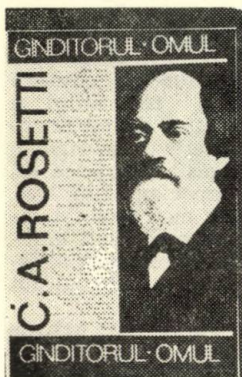
lectorului să cunoască psihologia eroilor săi.

Meritul lucrării constă tocmai în reunirea și punerea în lumină a elementelor comune ale unor fenomene tratate până acum disparat și insistându-se mai ales asupra laturilor lor pitorești.

STELIAN BREZEANU

C. A. Rosetti. Gînditorul. Omul

Editura politică, București, 1969, 400 p.

Dacă în anii din urmă au văzut lumina tiparului scrierile lui Nicolae Bălcescu, George Barițiu, Mihail Kogălniceanu, Simion Bărnuțiu, Ion Ghica, Avram Iancu și ale altor fruntași ai revoluției de la 1848, precum și studii biografice, oglindind viața și ac-

tivitatea lor, despre democratul C. A. Rosetti, pașoptist înflăcărat, om politic și de stat cu rol important în făurirea României moderne, n-au apărut decît ocazional articole și studii în ziare și reviste. Mult așteptate de publicul cititor, dornic să cunoască viața și opera personalităților remarcabile ale istoriei și culturii românești, principalele scrieri ale lui Rosetti au fost editate de curînd într-un volum datorat lui Radu Pantazi.

Cartea este alcătuită din trei părți: studiul introductiv (semnat de Radu Pantazi), antologie din scrierile lui Rosetti și mărturii ale prietenilor și tovarășilor lui de idei, din țară și din străinătate.

În cele 48 de pagini ale studiului introductiv, scris cu căldură și competență, este evocată personalitatea omului politic român și sînt analizate principalele coordonate ale activității sale teoretice și practice. Autorul studiului dezmințe încă de la început părerea biografului C. Borănescu-Lahovari după care gîndirea lui Rosetti „și-a pierdut parfumul și culoarea”¹. Cercetarea atentă a scrierilor lui Rosetti, miile de pagini compunînd jur-

nalul său intim, corespondența, studiile și articolele sale infirmă părerea biografului burghez. Radu Pantazi corectează, de asemenea, interpretările eronate ale unor adversari politici reacționari, ca și ale unor exegeți mai vechi, din păcate și ale unor cercetători actuali, care, în stilul colorat, uneori chiar bombastic, al lui Rosetti au văzut tendințe demagogice. Fraza lui Rosetti — arată autorul studiului introductiv — „face parte din modul său de gîndire și de exprimare... Nu voia să epateze pe nimeni. Discuta cu sine însuși... Pe scurt, era el însuși, Rosetti, cel care se va dezvălui mai apoi în scrisul și în activitatea sa ca un sincer patriot și umanitarist” (p. 12).

Antologia reflectă, în mare măsură, contribuția teoretică și practică a lui C. A. Rosetti în timpul revoluției din 1848. Alături de frații Bălcești, Golești, Brătieni, de Ion Ghica, Cezar Bolliac și alții, Rosetti milita pentru răsturnarea de către popor a vechilor rînduiri feudale. Ca șef al poliției Capitalei, el dă, la 12 iunie, o proclamație, mobilizînd toate forțele dornice de libertate la trezirea conștiinței naționale. „Românilor! După 18 veacuri de robie și suferințe, nația română, sculîndu-se, își recîștigă drepturile ei” (p. 89). Tot a doua zi după izbucnirea revoluției, în primul număr al ziarului „Pruncul român”, pe care-l înființează pentru a-l pune în slujba revoluției, Rosetti îndeamnă la unirea tuturor forțelor sociale în vederea dobîndirii libertății.

Deosebit de valoroase sînt ideile gînditorului pașoptist referitoare la Unirea principatelor române, act care avea să se înfăptuiască nu peste mult timp. În apelul *Către frații noștri din Moldova*, publicat în „Pruncul român” din 12 iunie 1848 — și reprodus în antologie —, îndemnul la unire este direct: „Uniți-vă cu noi, frați de dincolo de Milcov, peste undele lui vă întindem brațele, dorînd cu înfocare a vă da sărutarea frăției și a libertății. Munteanul și moldoveanul sînt

¹ C. A. Rosetti. *Gînditorul. Omul*, Editura politică, București, 1967, p. 7. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

toți români, sînt frați, o singură nație ; uniți-vă cu noi... goniți pe tiranul... înălțați standardul libertății și dobîndiți-vă sfintele drepturi" (p. 91). El este conștient că atîta timp cît românii nu sînt uniți într-un singur stat nu pot fi liberi, nu se pot dezvolta ca națiune de sine stătătoare, nu pot înainta din punct de vedere economic și politic. „Nu poate fi desăvîrșită sănătatea pentru un om pe cînd mai pătimește un mădular al corpului său ; asemenea o nație nu poate fi liberă cu desăvîrșire pînă cînd se mai află o parte dintr-însa sub jugul despotismului" (p. 101).

O dovadă a obiectivității lui C. A. Rosetti și a modestiei sale o reprezintă faptul că niciodată nu și-a asumat rolul de înfăptuitor al revoluției și a criticat totodată pe cei care aveau asemenea veleități. Întrebîndu-se cine a făcut revoluția de la 1848 — „un om sau zece sau nația românească" —, el răspunde : „Negreșit că nația, căci 10 și 20 și 100... cu toată activitatea lor n-ar fi izbutit să răstoarne atîția spioni, atîția cirmuitori... nu ar fi putut să astupe 6 tunuri și 4 000 de puști... nu ar fi putut să rupă 669 de pagine ale Regulamentului Organic... cu miile de greșeli și escamatorii ce se introduseseră într-însul" (p. 103). Cînd s-a pus problema apărării revoluției, Rosetti a înfierat pe cei ce nu credeau în voința de luptă și eroismul poporului român și a protestat împotriva acelor care se gîndeau să cedeze în fața intrării trupelor străine în Țara Românească, act care ar fi semnificat încălcarea unui „din cele mai mari drepturi ale noastre, singurul drept pe temeiul căruia ne-am sculat..." (p. 106). El socotește, pe bună dreptate, că intrarea trupelor Porții otomane în România însemna știrbirea suveranității naționale (în măsura în care era cîștigată de revoluție), însemna împiedicarea îndeplinirii prerogativelor revoluționare. Conștient de urmările unei invazii a armatelor străine, Rosetti protestează vehement : „Dat-am noi cea mai mică pricină care să justifice intervenția Porții cu mîna armată?... Care dar este dreptul cu care Turcia ocupă pămîntul nostru fără a ne declara război, fără a ne înștiința, fără a ne arăta măcar greșelile noastre?... Guvernul nostru și tot poporul român a protestat în fața Europei întregi împotriva acestei călcări a dreptului neamurilor..." (p. 109).

În concepția lui Rosetti se constată însă o limită în una din principalele probleme puse de revoluție : necesitatea improprietății țăranilor. În cuvîntul său la deschiderea Comisiunii proprietății, Rosetti,

deși are tot timpul compasiune pentru țăranii, nu susține improprietărea fără despăgubire, ci, socotindu-i pe proprietari frați ai țăranilor, recomandă acestora din urmă : „...precum nu era drept mai înainte să munciți zi și noapte cu sudoarea frunții și să nu aveți nimic, tot astfel și acum nu este drept să luăm pe nedreptate și fără despăgubire averea celorlalți" (p. 118).

Este adevărat că Rosetti nu pierde nici un prilej de a scoate în evidență lipsa de drepturi, condițiile de robii ale țăranilor, abuzurile și huzurul boierilor. Dar, în condițiile în care revoluția nu era încă înăbușită, se impunea necesitatea de a obliga pe boieri prin voința poporului să accepte improprietărea. În momentul dat, un plus de energie și de hotărîre din partea conducătorilor revoluției burghezo-democratice, în cazul concret, din partea lui Rosetti, ar fi orientat pe făgașul revoluționar și ar fi grăbit lucrările comisiei proprietății.

O bună parte din textele cuprinse în antologia pe care o recenzăm sînt scrise de Rosetti în perioada septembrie 1848—1857, timp în care, alături de alți conducători ai revoluției, este silit, în urma intervenției în țară a armatelor turcești și țariste, să rămînă în exil. La Paris, copleșit de necazuri materiale și familiale, încearcă, ca și N. Bălcescu, să facă totul pentru reînnoarea firului revoluției în care continua să spere. În studiul *Apel la toate partidele* (1850), Rosetti evocă lupta românilor de-a lungul secolului pentru libertate națională, eroismul soldat cu „neatîrnarea ce avurăm prin biruințele și tratatele lui Mircea", stigmatizînd totodată pe cei ce au determinat „căderea lui Mihai prin trădare" și pe cei care mai tirziu au lăsat țara „pînă în 1821 d-a dreptu și pe fața sub domnia streinilor", cînd „veni Domnul Tudor" și c-o singură lovire zdrobi „bălaurii cei streini ce sugeau sîngele și umblau să ne-îngîhă de vii" (p. 164—165). Exemplele pline de învățăminte, date de Rosetti din istoria patriei, aveau darul să mobilizeze toate forțele țării în scopul obținerii libertății naționale și eliberării sociale. Este impresionantă încrederea pe care gînditorul o avea în puterea de viață a națiunilor. În studiul citat, ca și în *Încrederea în sine* (1850), el însuflă și dezvoltă „încrederea în sine" a națiunii române, demonstrînd că națiunile nu se pot dezvolta decît în libertate și prevestind căderea tuturor imperiilor asupritoare.

Întors din exil, în august 1857, Rosetti continuă să lucreze cu energie la propa-

garea principiilor de unitate, libertate, progres, umanitarism, desfășurând o bogată activitate publicistică. Într-o scrisoare adresată lui Mihail Kogălniceanu (29 ianuarie 1858), el cerea insistent colaborarea între munteni și moldoveni, între „Românul” (ziarul lui Rosetti) și „Steaua Dunării” (a lui Kogălniceanu) în scopul dezvoltării conștiinței naționale, al Unirii. În cuvântarea adresată lui Al. I. Cuza la Iași, Rosetti își manifesta bucuria înfăptuirii actului Unirii pentru care militase neobosit: „Sintem mindri și fericiți că Adunarea electivă din București ne-a onorat cu marea și frumoasa misie de a depune coroana lui Mihai în miinile măriei-tale, căruia frații noștri de aici au incredințat coroana lui Ștefan” (p. 268).

O altă problemă — ilustrată în antologie — care l-a preocupat permanent pe Rosetti a fost aceea a obținerii libertății naționale. În numeroase articole el arăta necesitatea ca întreg poporul român să pună umărul într-o credință și voință „pe calea unirei, autonomiei, a dreptății și libertății”.

Evocând momente memorabile din istoria României, ca 1821, „cînd românii luară armele spre a redobîndi independența... și unitatea națională”, revoluția din 1848, cînd ei „ridică din nou stîndardele naționalităților și al marilor principii moderne”, Unirea și consolidarea ei, Rosetti scrie în 1879 regelui Umberto al Italiei: „În fine, după numeroase lupte, am izbutit — nedîndu-ne în lături înaintea nici unui sacrificiu — în 1877 și 1878 să ne apropiem de idealul nostru” spre

care s-a năzuit de secole — obținerea independenței naționale (p. 312). „După 18 veacuri de încercări groaznice — continuă Rosetti — România liberă devine independentă prin sacrificiul singelui său...” (p. 313).

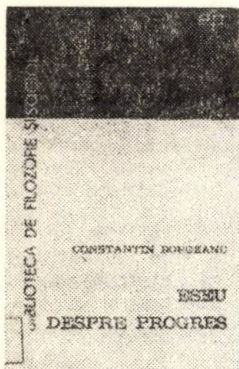
Desigur, pornind de la textele cuprinse în antologie, am urmărit în prezentarea de față principalele jaloane ale activității teoretice și practice ale lui Rosetti, gravitînd în jurul evenimentelor majore ale României din anii vieții lui. În aceeași măsură însă, Rosetti s-a preocupat de probleme ale răspîndirii culturii, științei, ideilor de progres, luînd atitudine și combătînd de la tribună, ca deputat, prin presă, ca ziarist, tot ce contravenea adevărului, dreptății și libertății. El a rămas consecvent pînă la sfîrșitul vieții ideilor democratice, fapt pus în lumină și de mărturiile din epocă, prezente în încheierea cărții, care vin să completeze profilul politic și moral al omului, al gînditorului patriot Rosetti. De altfel, în semn de prețuire, la înmormîntarea sa (se stinge din viață în 1885), socialiștii au desfășurat drapelul roșu, care a fluturat atunci pentru prima dată pe străzile Capitalei.

Lucrarea — studiu, antologie, și note de Radu Pantazi — evidențiază o serie de trăsături caracteristice ale concepției gînditorului pașoptist: ideile de libertate, egalitate și progres, atitudinea sa profund umanistă, patriotică și democratică, înscriindu-se ca o contribuție în seria de lucrări menite să evoce viața și activitatea unor figuri de seamă ale trecutului nostru.

GHEORGHE VASILE

CONSTANTIN BORGEANU, Eșeu despre progres (Probleme de metodă, dezbateri, perspective)

Editura politică, București, 1969, 190 p.

Istoria gîndirii social-politice cunoaște din cele mai vechi timpuri multiple încercări de a descifra sensul și principalele aspecte ale progresului social. Diferitele concepții ce compun această istorie, elaborate pînă la prima revoluție industrială,

între oameni și, într-o măsură redusă, celor de ordin material. Era mașinismului, produs al revoluției industriale și expresie a ascensiunii în istorie a unei noi clase sociale, burghezia, impune afirmarea elementelor care îl ajută pe om în lupta cu natura, în realizările sale; tehnica și știința. Din această epocă, teoriile despre progres caută în domeniul materialului, în detrimentul celui spiritual, descifrarea factorilor ce determină progresul social.

Marxismul a produs și în această problematică o revoluție, elaborînd singura teorie riguros științifică în definirea progresului social, teorie ce se bazează pe concepția materialismului istoric și

acordă prioritate în explicarea ideii de progres laturii etice a relațiilor stabilite

interpretează ideea de progres în mod concret-istoric.

Acestei teme, de o deosebită complexitate și actualitate — care polarizează discuțiile reuniunilor internaționale ale științelor sociale — îi consacră prof. dr. C. Borgeanu lucrarea *Eseu despre progres*, apărută în *Biblioteca de filozofie și sociologie*. Preocupările autorului pentru această temă sînt de durată, fapt ce i-a permis elaborarea a numeroase studii, articole, apărute în presa de specialitate sau încorporate în unele volume.

Ideea de progres cunoaște în secolul al XIX-lea o amplă extensiune. Este secolul care înregistrează numeroase realizări în cadrul științelor naturii; în locul vechilor concepții despre lume, zdruncinate, s-a impus o viziune nouă asupra acesteia, bazată pe descoperiri științifice remarcabile. În același timp și viața social-politică s-a caracterizat prin profundă frământări, marcate de sfîrșitul revoluțiilor burgheze în apusul Europei și de consolidarea orînduirii capitaliste.

În cadrul acestui context, prezentat succint de C. Borgeanu, au circulat numeroase concepții: socialiste, naturaliste, pozitivist, raționaliste, mistice etc. În ansamblul de concepții, proprii în special celei de-a doua jumătăți a veacului trecut, două tendințe în explicarea ideii de progres au dominat tabloul deosebit de încărcat al orientărilor filozofice. Prima, desemnată de autor ca liberalizarea ideii de progres, este produsul consolidării dominației capitaliste. Ideologii burghezi, în noile condiții sociale, elaborează doctrine apologetice, care caută a consfinți eternitatea societății capitaliste, ca expresie supremă a progresului. Respectivetele teorii, de un evoluționism plat, lipsite aproape în întregime de accente revoluționare, încercau să estompeze contradicțiile antagonice care măcinau orînduirea socială burgheză. A doua tendință ce se manifestă în acest sfîrșit de secol, în profundă opoziție cu prima, este concepția marxistă materialistă asupra istoriei; ea conține fundamentările necesare unei temeinice analize științifice, atît a orînduirii capitaliste, cît și a ideii de progres.

C. Borgeanu urmărește procesul istoric al elaborării concepției marxiste asupra progresului social. După cum se știe, clasicii nu au formulat într-o lucrare specială concepția lor în această problemă. Idei referitoare la progres întîlnim însă în numeroase lucrări ale fondatorilor socialismului științific.

Elaborarea categoriilor de formațiune social-economică — remarcă autorul — a

reprezentat criteriul fundamental „al caracterizării progresului societății în ansamblul ei...”¹. În cadrul acestei categorii, ideea determinismului social, a determinării ansamblului de relații și elemente ce compun viața socială de către relațiile materiale ale societății, ocupă un loc central. Fundamentînd rolul determinant al nivelului de dezvoltare a forțelor de producție drept criteriul științific al aprecierii progresului, filozofia marxistă a putut astfel evidenția existența unor legi reale, obiective care acționează în diferitele domenii ale vieții sociale. Înțelegerea societății ca sistem, remarcă autorul, scutește filozofia clasei muncitoare de neajunsurile și limitele celorlalte orientări și curente filozofice, care absolutizau drept criteriul progresului o latură a vieții sociale, arbitrar aleasă, și evidențiază că dezvoltarea societății este rezultatul dezvoltării forțelor de producție în corelație dialectică cu relațiile de producție.

Oferind această metodologie a surprinderii progresului social — de altfel accentul în lucrare se pune totmai pe această problemă, considerată pe bună dreptate drept crucială — concepția marxistă dovedește, în urma analizei concrete a fenomenelor sociale, existența progresului social în succesiunea formațiunilor social-economice. Analizînd diversele concepții cu privire la progresul social, în carte se evidențiază, printre altele, că în opoziție cu evoluționismul linear, căruia îi este proprie afirmarea existenței progresului fără contradicții, fără întreruperi în dezvoltare, filozofia marxist-leninistă demonstrează că progresul social se înfăptuiește în lupta continuă dintre forțele înaintate și cele ostile promovării noului, că această dezvoltare cunoaște multe ocolșuri, meandre, uneori chiar regrese temporare (p. 60). Istoria dezvoltării societății constituie un izvor nesecat de exemple concludente în susținerea tezei materialismului istoric că progresul reprezintă o lege implacabilă a dezvoltării societății.

O atenție deosebită acordă autorul, în cercetarea sa analitică, relevării forțelor motrice ale progresului în societățile pre-socialiste și în mod special în capitalism.

Noua orînduire socială, socialismul, aduce un nou tip de progres social, necunoscut în istorie. Înfațșarea acestuia este făcută în lucrare pe mai multe planuri. În primul rînd se menționează faptul că

¹ Constantin Borgeanu, *Eseu despre progres*, Editura politică, București, 1969, p. 54. În continuare, trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

progresul are acum beneficiari chiar pe producătorii valorilor materiale, pe oamenii muncii. Revoluția socialistă, instaurând proprietatea socialistă asupra mijloacelor de producție, exclude pentru totdeauna repartitia inechitabilă a produselor, pune capăt contradicțiilor antagonice în dezvoltarea societății, lichidează exploatarea omului de către om, făurind noi relații, de un tip superior, între membrii societății. Edificarea socialismului, operă amplă prin esența constructivă, se realizează de către oamenii muncii, sub conducerea partidului comunist, în condițiile cunoașterii depline a legilor sociale care guvernează ansamblul vieții societății, prin dirijarea conștientă a progresului economic și social.

Domeniul în care se manifestă progresul cel mai evident este cel al producției materiale. Proprietatea socialistă, relațiile de producție socialiste sînt factori reali care descătușează energii și inițiative nebănuite ale oamenilor muncii. Dezvoltarea industriei, a agriculturii — ramuri fundamentale ale producției materiale —, cît și a celorlalte domenii, se desfășoară într-un ritm rapid. Caracterul conștient al dezvoltării se materializează prin înfăptuirea planificării în toate ramurile economiei naționale de către statul socialist, prin surprinderea, în fiecare etapă de dezvoltare, a scopurilor și direcțiilor principale de activitate. Economia socialistă se înfățișează ca un tot armonios, care nu cunoaște dezechilibrul și discrepanțele proprii economiei capitaliste, grație conducerii nemijlocite de către partidul comunist, detașamentul cel mai înaintat al societății.

Deschizînd în istoria contemporană un nou tip de progres, cu trăsături proprii — se remarcă în lucrare — socialismul reprezintă direcția cea mai caracteristică a progresului în zilele noastre (p. 114). Superioritatea realităților materiale din țările în care puterea politică și economică o dețin partidele comuniste și muncitorești exercită o puternică influență asupra conștiinței oamenilor, asupra destinelor omenirii. Sensul ascendent al dezvoltării țărilor socialiste influențează pozitiv direcția dezvoltării lumii contemporane, țările socialismului impunîndu-se într-o măsură crescîndă și influențînd decisiv cursul vieții politice internaționale. Alături de superioritatea incontestabilă oferită de socialism pe plan economic, argumentează autorul, progresul în noua societate se realizează multilateral pe plan social, politic, ideologic, cultural. Condițiile materiale optime oferite

de statul socialist permit, în cadrul unei largi și reale democrații socialiste, dezvoltarea multilaterală a personalității umane.

De un interes deosebit se bucură din partea ideologilor de toate orientările studiul corelației dintre națiune, ca formă de comunitate umană, și progresul social. C. Borgeanu realizează, referitor la această problemă, pagini de o înaltă ținută științifică. Dintre formele de comunitate umană cunoscute de istorie, națiunea se caracterizează printr-un dinamism intens. Progresul națiunii constituie o condiție a progresului social general, iar, pe de altă parte, progresul social — în special în socialism — generează condiții favorabile pentru un avînt multilateral al națiunii. Așa se explică legătura strînsă, remarcată de autor, dintre ideea de progres și ideea națională.

După eliberarea țării, România, ca stat suveran și independent, a străbătut o epocă istorică în care națiunea a cunoscut o profundă dezvoltare. Marile transformări revoluționare realizate de poporul nostru sub conducerea Partidului Comunist Român în baza economică, în structura de clasă, cît și în suprastructură au avut drept consecință edificarea socialismului în România, caracterizată acum printr-o economie înfloritoare, cu un produs social și venit național înalt, lucru care o situează printre țările cu economia cea mai dinamică din lume (p. 115). Trăsătura specifică a etapei pe care o străbate țara noastră este întărirea continuă a statului socialist și, în cadrul acestuia, a rolului conducător al partidului (p. 121). Acest proces de consolidare a statului se realizează, arată semnatul volumului, prin dezvoltarea continuă a democrației socialiste, perfecționarea cadrului juridic, prin promovarea eticii socialiste, prin creșterea participării maselor populare la rezolvarea problemelor obștești.

După ce a analizat problemele de metodă care se pun în cercetarea progresului social, criteriul fundamental, dialectica sa, tipurile de progres în viața socială, autorul se oprește în ultimele capitole ale lucrării asupra omului, a individului, evidențiînd implicațiile pe care le are progresul social asupra progresului omului. Dacă în orînduirile bazate pe exploatare progresul omului are loc în mod inegal, limitat și unilateral, în socialism se împlinește emanciparea deplină

a omului, între progresul societății și progresul individului realizându-se o concordanță deplină. Progresul social înfăptuindu-se prin oameni, autorul nu poate eluda din tematica lucrării problema axiologică, a raporturilor dintre valorile unei epoci istorice. Întreaga argumentație călăuzește pe cititor spre o înțelegere dialectică a progresului social, spre ideea că omul constituie piesa fundamentală a concepției marxiste. „Omul rămîne o categorie centrală în concepția marxistă asupra societății și istoriei. Ea exprimă în cadrul acestei concepții unitatea dialectică dintre subiectiv și obiectiv, dintre voința liberă și necesitate, dintre valoare

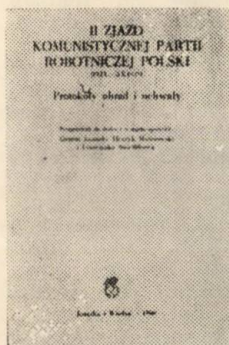
și lege, dintre stabilitate și devenire continuă. Tocmai pe asemenea aspecte se întemeiază însă superioritatea și vitalitatea concepției materialiste asupra istoriei“ (p. 180).

Incontestabil, volumul de față reprezintă o reușită deplină a literaturii filozofice originale, care se caracterizează prin spirit antidogmatic în analiză, lipsit de etichetări gratuite, prin pertinenta concluziilor, oferind, în același timp, un model de felul în care trebuie realizată confruntarea ideologică între filozofia marxistă și orientările burgheze.

DAN PETRE

II Zjazd Komunistycznej Partii Robotniczej Polski (19.IX — 2.X.1923). Protokoly obrad i uchwały*

Warszawa, Książka i Wiedza, 1968, 694 p.

Lucrarea de față — avînd ca obiect redarea protocoalelor Congresului al II-lea al P.C.M.P., precum și a altor materiale dezbătute sau elaborate în timpul lucrărilor congresului — se înscrie pe linia eforturilor istoricilor polonezi de a depista și prezenta într-un mod

cît mai complet, în volume de sine stătătoare, principalele documente ale mișcării muncitorești poloneze.

Congresul al II-lea al P.C.M.P. — ținut la cinci ani după crearea, la 16 decembrie 1918, a partidului de avangardă al clasei muncitoare poloneze — reprezintă unul dintre evenimentele cele mai importante din istoria mișcării muncitorești din Polonia. El a făcut bilanțul experienței acumulate pînă atunci și a tras concluziile care se impuneau din analiza luptelor social-politice din țară și a discuțiilor purtate în cadrul partidului în primii ani ai celei de-a doua Republici Polone. Lucrările acestui congres s-au ținut între 19.IX și 2.X.1923. Re-

ratele prezentate în timpul lucrărilor, discuțiile vii purtate pe marginea acestora, precum și hotărârile de mare importanță, îndeosebi cele referitoare la problema națională, la cea agrară și la tactica frontului unic, se includ printre realizările de seamă ale mișcării muncitorești poloneze.

În cadrul ședințelor din prima zi a congresului un loc important a revenit dării de seamă a Comitetului Central, precum și dărilor de seamă ale unui număr de șapte reprezentanți ai organizațiilor regionale ale partidului (p. 15—90). Darea de seamă a Comitetului Central a jalonat un tablou general al activității partidului în perioada mai 1922—septembrie 1923, analizînd principalele probleme care au dominat viața social-politică din Polonia în această perioadă. Dările de seamă ale reprezentanților organizațiilor regionale au completat raportul C.C. cu o serie de aspecte concrete ale muncii desfășurate de comuniști în diversele regiuni ale țării. Pe marginea dării de seamă a C.C. al P.C.M.P. au luat cuvîntul 29 de participanți la congres. Numeroși vorbitori (Aleksander Lenowicz, Aleksander Danieluk-Stefanski și alții) au supus unei analize critice activitatea desfășurată de vechiul C.C., îndeosebi lipsa lui de inițiativă și de orientare politică (p. 98—104). Ei au abordat problema frontului unic, punînd în lumină deficiențele manifestate în activitatea partidului și a vechiului C.C. în această direcție. Deși în timpul dezbaterilor s-au făcut simțite și unele tendințe de negare a necesității

* Volumul Congresul al II-lea al Partidului Muncitoresc Polonez (19. IX-2. X. 1923). Protocoale ale ședințelor și hotărîri a fost pregătit pentru tipar de Gereon Iwanski, Henryk Malinowski și Francisza Swetlikowa, care au întocmit și prefata. Trimiterile la această lucrare vor fi date în text.

realizării frontului unic, majoritatea participanților la congres s-au pronunțat pentru înfăptuirea lui. „Tactica frontului unic — arăta în cuvîntul său Adolf Warszawski-Warski — este o tactică dialectică-materialistă. Ca orice tactică ea poate fi bună sau rea, în funcție de modul și condițiile aplicării ei... Tactica frontului unic nu este prin sine însăși o descoperire făcătoare de minuni, ea trebuie aplicată cu pricepere deoarece numai atunci dă rezultate bune“ (p. 115).

Mulți participanți au evidențiat necesitatea făuririi frontului unic de jos, prin atragerea la acțiuni comune a maselor de muncitori, împotriva unor orientări greșite. „Înfăptuirea frontului unic de către virfurile partidului — arăta în cuvîntul său Jan Paszyn — nu poate influența în bine asupra situației organizatorice și nici asupra acțiunii însăși care trebuie înfăptuită în mase“ (p. 139).

Un spațiu larg în cadrul lucrărilor congresului l-a ocupat discutarea problemei naționale (p. 313—368). În referatul prezentat de K. Radek și în discuțiile care au avut loc pe marginea acestuia (au luat cuvîntul 26 de participanți) a fost relevată importanța pe care Marx și Engels au acordat-o problemei naționale, aportul lui V. I. Lenin la rezolvarea ei. S-a subliniat ideea că rezolvarea problemei naționalităților în Polonia va fi posibilă numai în condițiile victoriei revoluției proletare și ale instaurării guvernului muncitoresc țărănesc (ex.: cuvîntul lui Adolf Warszawski-Warski, p. 360). Cu toate că în discutarea problemei naționale au existat și unele tendințe stîngiste (luările de cuvînt ale lui Domski-Henryk și Stein-Kamienski, p. 342—343), majoritatea vorbitorilor au avut o poziție justă în această privință, ridicîndu-se pentru dreptul la autodeterminare* al ucrainenilor, bielorușilor și lituanienilor. Ei au subliniat însă grija pe care P.C.M.P. trebuia s-o manifeste față de lupta comună pentru libertăți democratice și o viață mai bună a maseilor muncitoare poloneze exploatate și a naționalităților asuprite. O parte dintre delegați s-au pronunțat totodată împotriva celor ce optau pentru orice fel de separatism (de pildă, Iulian Leszczynski-Lenski, p. 354—356).

Lucrările congresului atestă atenția de care s-a bucurat și o altă problemă majoră, de mare actualitate atunci, anume problema agrară. În această chestiune

au fost ținute două referate (al Mariei Kósutska și al lui Roman Jablonowski), un coreferat (al lui Jan Suchanowski), precum și un referat despre sarcinile partidului la sate (al lui Tomasz Dabal). Pe marginea acestor materiale și a proiectului programului agrar au luat cuvîntul 25 de participanți (p. 408—506). Vorbitorii au apărut consecvent principiul alianței muncitorești-țărănești și postulatul: „Pămînt țăranilor fără răscumpărare“. „Trebuie spus clar și răspicat — arăta T. Dabal — că lozinca «Pămînt țăranilor» nu înseamnă cîtuși de puțin că muncitorii agricoli vor fi neîndreptățiți, iar interesele lor trecute cu vederea... Adoptarea de către partidul nostru a lozincii «Pămînt țăranilor» nu înseamnă că noi am încetat să apărăm interesele muncitorilor agricoli și ale țăranilor fără pămînt“ (p. 436). Nu au lipsit însă nici atitudini contrare acestui punct de vedere. În proiectul programului agrar prezentat de St. Helman (p. 457—461), precum și în luările de cuvînt ale lui I. Brun (p. 474), J. Suchanowski (p. 500) se propunea naționalizarea pămîntului și lozinca „Pămînt pentru cei fără pămînt și cu pămînt puțin“, care nu corespundeau realităților analizate.

Noul program al partidului a învins însă la congres, dar nu fără împotriviri. „Cel care s-a pronunțat mai decis împotriva liniei ideologice și programatice a congresului — se arată în studiul introductiv — a fost Domski. Șovăiala și rezistența față de programul congresului, îndeosebi în problema națiunii și statului, s-au manifestat și în cuvîntările altor participanți la congres, în special la cei care ca urmare a șederii îndelungate în emigrație erau slab legați de problemele pe care le trăia țara“ (p. 10).

În pofida numeroaselor discuții și controverse în principalele probleme luate în dezbateri, hotărîrile congresului au fost aprobate în unanimitate. Congresul a adoptat proiectul de hotărîri intitulat „Situația politică și tactica partidului“, tezele în problemele uniunilor sindicale, a sarcinilor organizatorice, Statutul P.C.M.P., programul agrar, programul în problema națională, sarcinile privind activitatea în rîndul tineretului și alte documente (p. 507—595).

Ansamblul hotărîrilor congresului, în special în problema națională, agrară și a frontului unic, așa cum reiese din protocoalele prezente în volum, denotă faptul că P.C.M.P. s-a postat pe pozițiile principiilor strategiei leniniste, fapt care i-a permis mai tîrziu stringerea legăturilor cu masele, realizarea politicii mun-

* Vezi referatul lui K. Radek în problema națională (p. 325), precum și luările de cuvînt ale lui Jerzy Sochacki (p. 335), Edward Sokolowski-Orlowski (p. 341) ș.a.

citorești-tărănești, pornind de la convingerea că clasa muncitoare constituie o forță răspunzătoare pentru soarta poporului.

*

Protocoloalele Congresului al II-lea al P.C.M.P. au fost publicate în majoritate în paginile revistei „Z pola walki”*. De asemenea, au văzut lumina tiparului și unele luări de cuvânt ale participanților la congres descoperite mai târziu, între altele referatul Mariei Koszutska despre politica organizatorică a partidului**.

Ediția de față cuprinde toate materialele care au putut fi adunate și identificate atît în arhivele din țară, dar mai cu seamă în Arhiva Institutului de marxism-leninism din Moscova. S-a reușit să se stabilească lipsa a două referate pe care cei care s-au îngrijit de editarea volumului le consemnează în text.

* Vezi „Z pola walki” nr. 3, 4/1958; nr. 1, 3 și 4/1959.

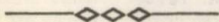
** Maria Koszutska — Wera Kostrzewa, *Pisma i przemówienia. T. II. 1919—1925*, Warszawa, 1961, p. 225—241.

Hotărârile și rezoluțiile Congresului al II-lea au fost publicate în volum pe baza tipăriturilor unicate ale C.C. al P.C.M.P. În cazul în care materialele congresului au fost elaborate atît în limba polonă, cît și într-o altă limbă, ca bază pentru publicare a fost luat textul polonez. Prezentarea materialelor congresului este însoțită de ample explicații în subsol. Pentru ușurarea lecturii, prescurtările conținute în text au fost completate în paranteze drepte, ca și pseudonimele descifrate ale participanților la congres.

În anexa care încheie volumul sînt date scurte note referitoare la diverse documente ale congresului, portretele participanților la congres, abreviar de prescurtări, indice de nume, localități, organizații politice și obștești.

Necesitînd o muncă de mare meticulozitate, pe care lucrările de acest gen o presupun, volumul de față dă posibilitatea cititorului de a veni în contact direct cu problemele, atmosfera și spiritul în care s-a desfășurat unul dintre cele mai importante congrese ale P.C.M.P.

MILICA MOLDOVEANU

Susținerea unor teze de doctorat

În ziua de 11 iunie, la Facultatea de istorie a Universității București a avut loc susținerea tezei de doctorat: **Mișcarea culturală românească pentru unirea din 1918**, de către Vasile Curticăpeanu.

Comisia de doctorat a fost formată din: prof. univ. dr. docent Dumitru Berciu, decanul Facultății de istorie a Universității București — președinte; prof. univ. dr. docent Constantin Giurescu — conducător

științific; prof. univ. dr. docent Ștefan Pascu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, prof. univ. dr. docent Ladislau Bányai, conf. univ. dr. Ion Gheorghiu — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Vasile Curticăpeanu.

★

În ziua de 23 iunie 1969, la Facultatea de istorie a Universității București a avut loc susținerea tezei de doctorat: **Organizațiile muncitorești de luptă împotriva terorii, pentru apărarea militanților revoluționari din România. 1920—1944**, de către Olimpiu Matichescu.

Comisia de doctorat a fost formată din: prof. univ. dr. docent Dumitru Berciu, decanul Facultății de istorie a Universității București — președinte; prof. univ. Vasile

Maciu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România — conducător științific; prof. univ. Barbu Zaharescu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, prof. univ. dr. docent Ladislau Bányai și dr. Florea Dragne — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărât cu unanimitate de voturi acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Olimpiu Matichescu.

★

În ziua de 23 iunie 1969, la Facultatea de istorie a Universității București a avut loc susținerea tezei de doctorat: **Organizațiile clasei muncitoare din România în anii 1921 — 1924**, de către Marin C. Stănescu.

Comisia de doctorat a fost formată din: prof. univ. dr. docent Dumitru Berciu, decanul Facultății de istorie a Universității București — președinte; prof. univ. Vasile

Maciu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România — conducător științific; conf. univ. dr. Vasile Hurmuz, conf. univ. dr. Aurel Loghin și conf. univ. dr. Nicolae Petreanu — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Marin C. Stănescu.

★

În ziua de 26 iunie, la Institutul de istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Republicii Socialiste România a avut loc susținerea tezei de doctorat: **Economia domeniilor din Țara Românească în secolul al XVIII-lea în comparație cu economia domeniilor din Europa răsăriteană**, de către Sergiu Columbeanu.

Comisia de doctorat a fost formată din: prof. univ. dr. docent Alexandru Elian — președinte; prof. univ. dr. docent acad.

Andrei Oțetea, directorul Institutului de istorie „Nicolae Iorga” al Academiei Republicii Socialiste România — conducător științific; prof. univ. dr. docent Ștefan Pascu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România, dr. Ilie Corfus, dr. Vasile Mihoarea — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărât, în unanimitate, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Sergiu Columbeanu.

În ziua de 14 iulie 1969, la Facultatea de istorie a Universității București a avut loc susținerea tezei de doctorat: **Mișcarea muncitorească din porturile României, 1864—1910**, de către Nicolae Bîrdeanu.

Comisia de doctorat a fost formată din: prof. univ. dr. docent Dumitru Berciu, decanul Facultății de istorie — pre-

ședinte; prof. univ. Vasile Maciu, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România — conducător științific; conf. univ. dr. Constantin Corbu, conf. univ. dr. Augustin Deac, dr. Traian Lungu — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Nicolae Bîrdeanu.

★

În ziua de 18 iulie 1969, în fața comisiei de doctorat a Facultății de istorie a mișcării muncitorești de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R. a avut loc susținerea tezei de doctorat: **România și problema Dunării (1919—1939)**, de către Iulian Cârțină.

Comisia de doctorat a fost formată din: conf. univ. dr. Nicolae Petreanu, decanul Facultății de istorie a mișcării

muncitorești de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R. — președinte; conf. univ. dr. Nicolae Copoiu — conducător științific; conf. dr. Ilie Ceaușescu, dr. Traian Lungu, dr. Gh. I. Ioniță — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Iulian Cârțină.

★

În ziua de 18 iulie 1969, în fața comisiei de doctorat a Facultății de istorie a mișcării muncitorești de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R. a avut loc susținerea tezei de doctorat: **Principalele partide ale claselor dominante și activitatea lor între anii 1918—1921**, de către Mircea Mușat.

Comisia de doctorat a fost formată din: conf. univ. dr. Aron Petric, repre-

zentantul decanului — președinte; conf. univ. dr. Nicolae Petreanu — conducător științific; prof. univ. dr. docent Ștefan Pascu, membru corespondent al Academiei R.S.R., dr. Traian Lungu, dr. Vasile Liveanu — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Mircea Mușat.

★

În ziua de 25 iulie 1969, în fața comisiei de doctorat a Facultății de istorie a mișcării muncitorești de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R. a avut loc susținerea tezei de doctorat: **Blocul Muncitoresc-Tărănesc, organizație politică legală creată și condusă de Partidul Comunist Român (1925—1933)**, de către Andrei Cardaș.

Comisia de doctorat a fost formată din: conf. univ. dr. Aron Petric, reprezentantul decanului — președinte; conf. univ. dr. Nicolae Popescu — conducător științific; conf. univ. dr. Nicolae Petreanu, conf. dr. Ilie Ceaușescu, dr. Ion Spălățelu — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în istorie tovarășului Andrei Cardaș.

★

În ziua de 25 octombrie 1969, la Facultatea de filozofie și științe politice a Academiei de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R. a avut loc susținerea tezei de doctorat: **Lupta de idei în primii ani ai revoluției populare din România (23 august 1944—30 decembrie 1947)**, de către Ioan Șerbănescu.

Comisia de doctorat a fost alcătuită din: prof. univ. dr. Constantin Petre, reprezentantul decanului Facultății de fi-

lozofie și științe politice de la Academia de științe social-politice „Ștefan Gheorghiu” de pe lângă C.C. al P.C.R. — președinte; conf. univ. dr. Ovidiu Bădina — conducător științific; acad. prof. Constantin Ionescu-Gulian, prof. univ. dr. Vasile Nichita, dr. Radu Pantazi — membri.

În urma discutării publice a lucrării, comisia a hotărât, cu unanimitate de voturi, acordarea titlului de doctor în filozofie tovarășului Ioan Șerbănescu.

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ — СООБЩЕНИЯ

Демократические политические партии в Румынии в период после 23 августа 1944 года. <i>Георге Цуцуй</i>	3
Участие Румынской армии в боях за освобождение Венгрии от фашистского ига: <i>Думитру Туцу, Ион Тудор</i>	19
Участие дивизии «Тудор Владимиреску — Дебрецин» в освобождении венгского народа: Генерал-полковник запаса <i>Мирча Хаупт</i>	29
Исследование современной истории Румынии в последнюю четверть века <i>Г. И. Ионицэ</i>	38
50 лет со времени крупных стачечных битв пролетариата Румынии (1919). <i>Георге Унк</i>	52
Кружок по социальным изгениям в Бухаресте: <i>Василе Никулае</i>	65

НАВСТРЕЧУ 100-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ ВЛАДИМИРА ИЛЬИЧА ЛЕНИНА

Встречи ряда ветеранов революционного движения Румынии с В.И. Лениным. <i>Аугустин Деак, Флориан Тэнэеску</i>	80
В.И. Ленин о необходимости творческого применения марксизма. <i>А.Г. Саву</i>	96

НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ

Международный коллоквиум на тему о второй мировой войне	108
Итоги и уроки связанные с окончанием второй мировой войны: <i>Титу Дэсор-дэжеску</i>	110
По поводу возникновения и характера второй мировой войны: <i>Виорика Моисук</i> ..	120
Международная конференция в Охриде — С.Ф.Р.Ю.	128

ВОСПОМИНАНИЯ

Георге Унгуряну ● Штефан Петрикэ ● К.З. Буздуган	130
--	-----

РЕЦЕНЗИИ — БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЕ ЗАМЕТКИ

Союз рабочего класса и трудового крестьянства Румынии. Политиздательство, Бухарест, 1969, 546 стр.; Сельские социалистические клубы 1898—1899гг — ГЕОРГЕ МАТЕЙ. Научное издательство, Бухарест, 1968, 256 стр.; И. К. Фриму — исследования и антология. Н. ПЕТРЯНУ, Д. БАРАН. Политиздательство, Бухарест, 1969, 288 стр.; АНТОНИО ГРАМЩИ — избранные произведения. Политиздательство, Бухарест, 1969, 296 стр.; ERIC J. HOBBSAWM. Les primitifs de la révolte dans l'Europe moderne, Paris, Fayard 224 p.; К.А. РОСЕТТИ, — Мыслитель. Человек, Политиздательство, Бухарест, 1969, 400 стр.; Очерк о прогрессе (методы, обсуждения, перспективы) КОНСТАНТИН БОРДЖАНУ, политиздательство, Бухарест 1969, 190 стр.; II zjazd Komunistycznej Partii Robotniczej Polski (19. IX — 2. X. 1923), Protokoly obrad i uchwały Warszawa Ksiazka i Wiezda, 1968, 694 str.	151
---	-----

ИНФОРМАЦИЯ

Защита докторских диссертаций	178
Содержание № 1—6 за 1969 г.	185

SOMMAIRE

ARTICLES — COMMUNICATIONS

Les partis politiques démocratiques de la Roumanie après le 23 Août 1944: <i>Gheorghe Tușui</i>	3
La participation de l'Armée roumaine à la libération de l'Hongrie du joug fasciste: <i>Dumitru Tușu, Ion Tudor</i>	19
Les luttes déployées par le division „Tudor Vladimirescu — Debrețin“ à la libération du peuple hongrois: général-colonel en réserve <i>Mircea Haupt</i>	29
La recherche de l'histoire contemporaine de la Roumanie pendant le dernier quart de siècle: <i>Gh. I. Ioniță</i> :.....	38
Un demi-siècle depuis les grandes batailles grévistes du prolétariat roumain (1919): <i>Gheorghe Unc</i>	52
Le cercle d'Études sociales de Bucarest: <i>Vasile Niculae</i>	65

À LA VEILLE DU CENTENAIRE DE LA NAISSANCE DE V.I. LÉNINE

Rencontres de quelques militants révolutionnaires de Roumanie avec V.I. Lénine: <i>Augustin Deac, Florian Tănăsescu</i>	80
V.I. Lénine sur la nécessité de l'application créatrice du marxisme: <i>Al. Gh. Savu</i>	96

VIE SCIENTIFIQUE

Colloque international sur la deuxième guerre mondiale	108
Bilan et enseignements à la fin de la deuxième guerre mondiale: <i>Titu Georgescu</i>	110
Regardant les origines et le caractère de la deuxième guerre mondiale: <i>Viorica Moisuc</i>	120
La Conference internationale de Ohrid — R. S. F. Yougoslavie	128

EVOCATIONS

Gheorghe Ungureanu • Ștefan Petică • C.Z. Buzdugan	130
--	-----

COMPTE-RENDUS — NOTES BIBLIOGRAPHIQUES

L'alliance de la classe ouvrière avec les paysans en Roumanie, Édition politique, Bucarest, 1969, 546 p.; GHEORGHE MATEI, Les Clubs socialistes dans les villages, 1898-1899, Édition scientifique, Bucarest, 1968, 256 p.; N. PETREANU, D. BARAN, I.C. Frimu, Étude et antologie, Édition politique, Bucarest, 1969, 288 p.; ANTONIO GRAMSCI, Oeuvres choisies, Édition politique, Bucarest, 1969, 296 p.; ERIC J. HOBBSBAWM, Les primitifs de la révolte dans l'Europe moderne, Paris, Fayard, 224 p.; C. A. Rosetti, Le penseur. L'homme, Édition politique, Bucarest, 1969, 400 p.; CONSTANTIN BORGHEANU, Essai sur le progrès (Problèmes de méthode, débats, perspectives), Édition politique, Bucarest, 1969, 190 p.; II Zjazd Komunistycznej Partii Robotniczej Polski (19.IX.—2.X.1923), Protokoly obrad i uchwały, Warszawa, Książka i Wiedza, 1968, 694 p.	151
---	-----

INFORMATIONS

Des thèses de doctorat	178
Le sommaire no. 1—6 de 1969	185

CONTENTS

ARTICLES — REPORTS

The Democratic Political Parties of Romania in the Period Following August 23, 1944: GHEORGHE ȚUȚUI	3
Participation of Romania in the Liberation of Hungary: DUMITRU TUTU, ION TUDOR	19
Fights Waged by "Tudor Vladimirescu — Debretin" Division for the Liberation of Hungary from the Fascist Yoke: Colonel-General MIRCEA HAUPT	29
Problems of Researches of Contemporary History of Romania in the last 25 years: GH. I. IONIȚĂ	38
Half a Century Since the Great Strikes of the Proletariat of Romania (1919): GHEORGHE UNG	52
Circle of Social Studies in Bucharest: VASILE NICULAE	65

IN OBSERVANCE OF THE BIRTH CENTENARY OF VLADIMIR ILYICH LENIN

Revolutionary Militants of Romania meeting with V.I. Lenin: AUGUSTIN DEAC, FLORIAN TĂNĂSESCU	80
V.I. Lenin on the Necessity of the Creative Application of Marxism: AL. G. SAVU ..	96

SCIENTIFIC LIFE

International colloquy about the second World War	108
Of an account and learning on the end of the second World War: TITU GEORGESCU	110
About the origins and characters of the second World War: VIORICA MOISUC ..	120
International Conference of Ohrid — Socialist Federal Republic of Yugoslavia ..	128

RECOLLECTIONS

Gheorghe Ungureanu • Ștefan Petică • C.Z. Buzdugan	130
--	-----

REVIEWS — BIBLIOGRAPHICAL NOTES

Alliance of Working Class and Working Peasantry in Romania, Political Publishing House, Bucharest, 1969, 546 p.; GHEORGHE MATEI, Socialist Clubs in the Villages, Scientific Publishing House, 1898-1899, Bucharest, 1968, 256 p.; N. PETREANU, D. BARAN, I. C. Frimu, Study and Anthology, Political Publishing House, Bucharest, 1969, 288 p.; ANTONIO GRAMSCI, Selected Works, Political Publishing House, Bucharest, 1969, 296 p.; ERIC J. HOBBS-BAWM, Les primitifs de la révolte dans l'Europe moderne, Paris, Fayard, 224 p.; C. A. ROSETTI, The Thinker. The Man, Political Publishing House, Bucharest, 1969, 398 p.; CONSTANTIN BORGEANU, Essay on Progress (Problems of method, debates, prospects), Political Publishing House, Bucharest, 1969, 190 p.; II Zjazd Komunistycznej Partii Robotniczej Polski (19.IX.—2.X.1923), Protokoły obrad i uchwały, Warszawa, Książka i Wiedza, 1968, 694 p.	151
--	-----

INFORMATION

Upkeep of Theses for Doctor's Degree	178
Summary 1—6 of 1969	185

INHALT

ARTIKELN — MITTEILUNGEN

Die demokratischen politischen Parteien Rumäniens in der Periode nach dem 23. August 1944: GHEORGHE TUTUI	3
Die Teilnahme der rumänischen Armee an der Befreiung Ungarns: DUMITRU TUTU, ION TUDOR	19
Die Kämpfe der Division Tudor Vladimirescu-Debrezin für die Befreiung Ungarns vom faschistischen Joch: Generaloberst MIRCEA HAUPT	29
Probleme der Forschung der zeitgenössischen Geschichte Rumäniens im letzten Viertel des Jahrhunderts: GH. I. IONIȚĂ	38
Ein halbes Jahrhundert seit den großen Streikämpfen des Proletariats in Rumänien (1919): GHEORGHE UNC	52
Der Zirkel für soziale Studien in Bukarest: VASILE NICOLAE	65

ZUR FEIER DES 100. GEBURTSTAGS WLADIMIR ILJITSCH LENINS

Begegnungen revolutionärer Kämpfer aus Rumänien mit W.I. Lenin: AUGUSTIN DEAC, FLORIAN TĂNĂSCU	80
W.I. Lenin über die Notwendigkeit der schöpferischen Anwendung des Marxismus: AL. GH. SAVU	96

WISSENSCHAFTLICHES LEBEN

Internationales Kolloquium über den zweiten Weltkrieg.....	108
Bilanz und Lehren am Ende des zweiten Weltkrieges: TITU GEORGESCU....	110
Über den Ursprung und Charakter des zweiten Weltkrieges: VIORICA MOISUC..	120
Die internationale Konferenz von Ohrid — S F R Jugoslawien.....	128

ZUM ANDENKEN AN:

Gheorghe Ungureanu ● Stefan Petică ● C.Z. Buzdugan	130
--	-----

REZENSIONEN — BIBLIOGRAPHISCHE ANMERKUNGEN

Das Bündnis der Arbeiterklasse und der werktätigen Bauernschaft in Rumänien, Politischer Verlag, Bukarest, 1969, 546 S.; GHEORGHE MATEI: Die sozialistischen Klubs auf dem Land, Wissenschaftlicher Verlag, Bukarest, 1968, 256 S.; N. PETREANU, D. BARAN: I.C. Frimu, Studie und Anthologie, Politischer Verlag, Bukarest, 1969, 288 S.; ANTONIO GRAMSCI, Ausgewählte Werke, Politischer Verlag, Bukarest, 1969, 296 S.; ERIC J. HOB-

SBAWM, Les primitifs de la révolte dans l'Europe moderne, Paris, Fayard, 224 S.; C.A. Rosetti. Der Denker, der Mensch, Politischer Verlag, Bukarest, 1969, 400 S.; CONSTANTIN BORGEANU, Essay über den Fortschritt. Probleme der Methode, Erörterungen, Perspektiven, Politischer Verlag, Bukarest, 1969, 190 S.; II Zjazd Komunistycznej Partii Robotniczej Polski (19.IX.— 2. X. 1923), Protokoly obrad i uchwały, Warszawa, Książka i Wiedza, 1968, 694 S.	151
--	-----

INFORMATIONEN

Verteidigung von Doktoratsthesen	178
Inhaltsverzeichnis Nr. 1—6 1969	185

SUMARUL NUMERELOR 1—6 DIN 1969

Cuvîntarea tovarăşului Nicolae Ceauşescu la sesiunea jubiliară a Marii Adunări Naţionale consacrată celei de-a XXV-a aniversări a eliberării patriei de sub jugul fascist 3/V *

AL X-LEA CONGRES AL P.C.R.

* * * Congresul al X-lea al Partidului Comunist Român — moment istoric în viaţa poporului român 3/IV
TITU GEORGESCU : România la un sfert de veac de la eliberare 16/IV

20 DE ANI DE LA PLENARA C.C. AL P.C.R.

DIN 3—5 MARTIE 1949

GHEORGHE SURPAT : Înfăptuirea programului P.C.R. de cooperativizare a agriculturii 3/I
PARASCHIVA NICHITA, MARIN PÔPESCU : Transformări agrare în România în anii 1944—1947 16/I

25 DE ANI DE LA VICTORIA INSURECŢIEI ANTIFASCISTE

GHEORGHE ZAHARIA : Partidul Comunist Român — forţa conducătoare a insurecţiei din august 1944 35/IV
PARASCHIVA NICHITA : Insurecţia armată antifascistă din august 1944 — începutul revoluţiei populare în România 49/IV
VLADIMIR ZAHARESCU : Victoriile coaliţiei antihitleriste şi dezvoltarea rezistenţei antifasciste a popoarelor 67/IV

ÎN ÎNTÎMPINAREA CENTENARULUI NAŞTERII LUI VLADIMIR ILICI LENIN

Întîlniri ale unor militanţi revoluţionari din România cu V. I. Lenin :
Augustin Deac, Florian Tănăsescu 80/VI
V. I. Lenin despre necesitatea aplicării createore a marxismului :
Al. Gh. Savu 96/VI

DIN LUPTA DE REZISTENŢĂ ANTIFASCISTĂ A POPOARELOR DIN SUD-ESTUL EUROPEI

Războiul naţional de eliberare a popoarelor Iugoslaviei (1941—1945) : *Nicolae Ciachir* 31/III

* Cifrele arabe indică pagina, iar cele romane numărul revistei.

Rezistența antifascistă a poporului bulgar : <i>Ion Babici</i>	43/II
Mișcarea de rezistență albaneză împotriva cotropitorilor fasciști italieni și germani (aprilie 1939—noiembrie 1944) : <i>Gelcu Maksutovici</i>	52/III
Rezistența în Grecia (1940—1944) : <i>Dan Baran</i>	61/III

ARTICOLE-COMUNICĂRI

GH. I. IONIȚĂ : Organizațiile democratice create, îndrumate și influențate de P.C.R. — rezervor de cadre și energii revolu- ționare, mijloc important de strângere a legăturilor partidului cu masele în anii 1921—1924	31/I
GHEORGHE MOCA : Inconsistența teoriilor burgheze actuale cu privire la suveranitate	53/I
VALTER ROMAN : În lumina manuscriselor lui Marx — Despre legitățile dezvoltării științei și tehnicii	71/I
NICOLAE PETREANU, DAN BARAN : I. C. Frimu, conducător al mișcării muncitorești din România	81/I
ROBERT DEUTSCH : Conferința de la Montreux (1936)	92/I
GHEORGHE ȚUȚUI : Realizarea Frontului Unic Muncitoresc — moment de însemnătate istorică în lupta de eliberare a po- porului român	3/II
NICOLAE GOGONEAȚĂ : Nocivitatea teoriilor fasciste-legio- nare și lupta de idei în filozofia românească din perioada interbelică împotriva curentelor iraționaliste	16/II
OLIMPIU MATICHESCU : Lupta pentru apărarea și ajutorarea victimelor terorii antimuncitorești din România în anii 1920—1924	29/II
ION BULBOREA : Idei economice și sociale în publicistica emi- nesciană	43/II
ELENA MUREȘAN : Considerații cu privire la sociologia lui Petre Andrei	60/II
PAUL RADOVAN : Rolul conducător al partidului, rezultat al unei întregi evoluții istorice	3/III
CONSTANTIN NICOLAE, PETRE ILIE : Din activitatea P.C.R. pentru făurirea unei largi coaliții de forțe antihitleriste	16/III
N. G. MUNTEANU : Lupeni 1929 — o viguroasă afirmare a com- bativității revoluționare a clasei muncitoare din România	99/IV
GH. GRIVIȚEANU : Acțiuni desfășurate de intelectualii patrioți din România în anii dictaturii militare-fasciste	111/IV
EMIL BÎLDESCU : Aportul intelectualității progresiste din Româ- nia în lupta pentru un învățământ democratic (1918—1944)	117/IV
GHEORGHE GUNESCU : Gala Galaction la „Socialismul” și „Tineretul socialist” :	127/IV
PAUL V. GRIGORIU : Din trecutul învățământului de istorie ro- mânească	135/IV
ION POPESCU-PUȚURI : Partidul Comunist Român — forța politică conducătoare în transformarea socialistă a României	27/V
IOAN CETERCHI : Statul în societatea noastră socialistă	34/V
AUREL PETRI : Din cronica luptei pentru eliberarea întregului teritoriu al patriei de sub jugul fascist	45/V

STELA DIMITROVA (R. P. Bulgaria): Insurecția din septembrie 1923 în Bulgaria	58/V
JANETA BRILL, NICOLAE HUSCĂRIU: Lupta împotriva militarismului și războiului la congresele socialiste internaționale (1889—1914)	76/V
Clasa muncitoare la începutul primului război mondial	87/V
GHEORGHE TUȚUI: Partidele politice democratice din România în perioada de după 23 August 1944	3/VI
DUMITRU TUȚU, ION TUDOR: Participarea Armatei române la luptele pentru eliberarea Ungariei de sub jugul fascist	19/VI
General-colonel în rezervă MIRCEA HAUPT: Contribuția Diviziei „Tudor Vladimirescu-Debrețin” la eliberarea poporului ungar	29/VI
GH. I. IONIȚĂ: Cercetarea istoriei contemporane a României în ultimul sfert de veac	38/VI
GHEORGHE UNC: O jumătate de veac de la marile bătălii greviste ale proletariatului din România (1919)	52/VI
VASILE NICULAE: Cercul de studii sociale din București	65/VI

ISTORIA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI

— CONSULTAȚII —

Începuturile mișcării socialiste și muncitorești din România. Crearea P.S.D.M.R.: <i>Ștefan Mușat</i>	104/I
Mișcarea muncitorească din România în anii 1900—1918: <i>Ștefan Mușat</i>	88/II
Mișcarea muncitorească în anii avântului revoluționar. Crearea Partidului Comunist Român (1918—1921): <i>Ștefan Mușat</i>	70/III

ANIVERSĂRI

ION POPESCU-PUȚURI: 50 de ani de la crearea Internaționalei Comuniste	69/II
NICOLAE GIURGIUVEANU: Solidaritatea oamenilor muncii din România cu revoluția proletară din Ungaria	75/II
MARIA COVACI: 25 de ani de la masacrul de la Rîbnița	83/II

DISCUȚII

Știința politică în Cehoslovacia (însemnări): <i>Marin Voiculescu</i>	136/II
<i>Masă rotundă</i> : Dezbateri privind regimul social-politic din România în perioada anilor 1864—1918	161/IV
Un moment important în lupta pentru adoptarea unei politici protecționiste: <i>Tudor Paul</i>	92/V

VIAȚA ȘTIINȚIFICĂ

Presa muncitorească — izvor al istoriei mișcării muncitorești: <i>Nicolae Goldberger, Nicolae Copoiu</i>	115/II
Probleme ale cercetării mișcării muncitorești în discuția istoricilor polonezi: <i>Milică Moldoveanu</i>	132/II

<i>Masă rotundă</i> : Suveranitatea — principiu fundamental al dezvoltării statului și națiunii în socialism	90/III
Intervenția delegatului român N. Copoiu la referatul „În legătură cu istoriografia Internațională a II-a”, prezentat de I. Braunthal la Conferința internațională de la Linz	122/III
Lucrări ale marilor istorici contemporani privind secolul XX	182/IV
Sesiune științifică consacrată împlinirii a 25 de ani de la eliberarea României	105/V
Sesiunea științifică de la Moscova consacrată celei de-a 25-a aniversări a eliberării României	141/V
<i>Simpozion</i> : Tradițiile revoluționare și rolul lor în dezvoltarea conștiinței socialiste, patriotice a tineretului	142/V
Politica comparată în dezvoltarea Asociației Internaționale de Știință Politică	152/V
Conferința internațională a istoricilor mișcării muncitorești de la Linz (16—20 septembrie 1969)	154/V
„Scînteia” la a XXV-a aniversare a apariției legale. Expoziție jubiliară	158/V
Colocviu internațional asupra celui de-al doilea război mondial	108/VI
Bilanț și învățăminte la finele celui de-al doilea război mondial : <i>Titu Georgescu</i>	110/VI
Cu privire la originile și caracterul celui de-al doilea război mondial : <i>Viorica Moisuc</i>	120/VI
Conferința internațională de la Ohrid — R. S. F. Iugoslavia	128/VI

DOCUMENTE

Documente privind rezistența antifascistă din România	82/IV
---	-------

EVOCĂRI

Alexandru Nicolau (1889—1937) : <i>Ion Felea</i>	125/I
Vanghele S. Becheanu (1893—1922) : <i>Ion Spălățelu</i>	130/I
Francisc Wolf-Boczor (1906—1944) : <i>Gheorghe Adorean</i>	134/I
Simo Géza (1870—1946) : <i>Simion Fuchs</i>	139/I
Dr. Ecaterina Arbore-Ralli (1873—1937) : <i>Elisabeta Ioniță</i>	140/II
Encel Mauriciu (1898—1933) : <i>Gh. I. Ioniță</i>	143/II
Alexandru Silviu Trușcă (1839—1880) : <i>Elena Georgescu</i>	147/II
Ella Negruzzi (1876—1948) : <i>Florica Văcărescu</i>	151/II
Panait Mușoiu (1864—1944) : <i>A. Gălățeanu</i>	124/III
Coloman Müller (1891—1957) : <i>Florea Dagne</i>	130/III
Gheorghe Oprescu (1876—1917) : <i>Ion Felea</i>	136/III
Olga Bancic (1912—1944) : <i>Gh. I. Ioniță</i>	140/III
Ștefan Plăvăț (1913—1944) : <i>Maria Covaci</i>	143/IV
Justin Georgescu (1922—1942) : <i>Simion Cutișteanu</i>	146/IV
Constantin Godeanu (1919—1945) : <i>Virgil Smîrcea</i>	149/IV
Filimon Sîrbu (1916—1941) : <i>B. I. Gheorghe</i>	153/IV
Salamon Ernő (1912—1943) : <i>Gheorghe Bodea</i>	157/IV
Gheorghe Niculescu-Mizil (1886—1945) : <i>Nicolae Petreanu</i>	162/V
Teodor Iordăchescu (1884—1958) : <i>Ion Felea</i>	168/V

Elena Pavel-Sîrbu (1915—1943) : <i>Maria Covaci</i>	174/V
Haia Lifșiț (1903—1929) : <i>Elisabeta Ioniță</i>	178/V
Gheorghe Ungureanu (1840—1924) : <i>Ion Georgescu (Lugo)</i>	130/VI
Ștefan Petică (1877—1904) : <i>C. Căzănișteanu, Ion Mamina</i>	137/VI
Constantin Z. Buzdugan (1870—1930) : <i>Julian Cârțină</i>	144/VI

RECENZII — NOTE BIBLIOGRAFICE

- „Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1910—1915“, Editura politică, București, 1968, 1 086 p. : *Marin Florescu* ; „Presa muncitorească și socialistă din România“, vol. II (1900—1921), partea a II-a (1907—1916), Editura politică, București, 1968, VIII + 758 p. : *Ion Mamina, Vasile Petrișor* ; „M. GH. BUJOR : Ștefan Gheorghiu și epoca sa“, Editura politică, București, 1968, 272 p. : *Damian Hurezeanu* ; „TROFIN HAGAN : Sindicatele unite din România. 1944—1947“, Editura politică, București, 1968, 244 p. : *Gheorghe Tuțui* ; D. PRODAN, *Supplex Libellus Valachorum*, Editură științifică, București, 1967, 536 p. ; C. CĂZĂNIȘTEANU, M. OUCU, E. POPESCU, *Aspecte militare ale Revoluției din 1848 în Țara Românească*, Editura militară, București, 1968, 176 p. ; GH. GILESCU, *Istoria gândirii politice-juridice*, partea I, Editura didactică și pedagogică, București, 1968, 286 p. ; ROBERT F. KENNEDY, *Vers un monde nouveau*, Paris, Stock, 1968, 310 p. ; P. CONSTANTINESCU-IAȘI, *Lupta pentru formarea Frontului popular din România*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, 160 p. ; *Acta Musei Napocensis*, vol. V, Cluj, 1968, 786 p. ; *Ideologia generației române de la 1848 din Transilvania*, Editura politică, București, 1968, 336 p. ; *Studii și articole de istorie*, vol. XII, Societatea de științe istorice din Republica Socialistă România, București, 1968, 256 p. . 144/I
- J. FREUND, *L'essence du politique*, Editions Sirey, Paris, 1965, 764 p. ; CRISTIAN POPIȘTEANU, *România și Antanta Balcanică. Momente și semnificații de istorie diplomatică*, Editura politică, București, 1968, 358 p. ; N. KALLÓS, *Conștiința politică*, Editura politică, București, 1968, 270 p. ; MIHAI FATU, 1946 — *din istoria politică a României contemporane*, Editura politică, București, 1968, 240 p. ; *Comuniștii în istoria Italiei*, Roma, fasciculele 14—45/1967 ; RICHARD MUSMAN, *Hitler and Mussolini*, London, Chatto et Windus, 1968, 112 p. ; I. GHEORGHIU, C. NUȚU, *Adunarea Națională de la Alba Iulia, 1 decembrie 1918*, Editura politică, București, 1968, 128 p. ; NICOLAE CIACHIR, *România în sud-estul Europei (1848—1886)*, Editura politică, București, 1968, 238 p. ; AL. CÂMPEANU, *State în state*, Editura politică, București, 1968, 184 p. . 154/II
- JACQUES DE LAUNAY, *Les derniers jours du nazisme*, Dargaud, Paris, 1969, 186 p. ; PETER WORSLEY, *The Third World*, Wiedenfeld and Nicolson, London, 1967, 374 p. ; *Sociologie*

de la „construction nationale“ dans les nouveaux États, Bruxelles, 1968, 376 p. ; SAUL FRIEDLÄNDER, *Prelude to Downfall. Hitler and the United States. 1939—1941*, Chatto et Windus, London, 1967, 348 p. ; SIMION PUNI, *Unitatea socialistă a poporului român*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, 296 p. ; ELIZA CAMPUS, *Mica Înțelegere*, Editura științifică, București, 1968, 408 p. .

143/III

„Documente din istoria mișcării muncitorești din România. 1893—1900“, Editura politică, București, 1969, 896 p. : Ion Mamina, *Vasile Petrișor* ; „August 1944 — mai 1945“, Editura militară, București, 1969, 394 p. : *Vasile Mocanu* ; „În sprijinul Republicii Ungare a Sfaturilor“, Editura politică, București, 1969, 528 p. : *Ladislau Bányai* ; A. KAREȚCHI, L. EȘEANU, G. TUDORAN, „Iași — mărturii ale luptei revoluționare (Locuri și case legate de activitatea comuniștilor)“, 48 p. + 76 de fotografii ; A. KAREȚCHI, C. CLOȘCĂ, „Publicații antifasciste ieșene“, 212 p. ; GEORGETA TUDORAN, „Ștefan Gheorghiu“, 164 p. : *M.C.S.* ; JACQUES DUCLOS, „Memoires“, vol. I (1896—1934), 1968, 436 p., vol. II (1935—1939), 1969, 462 p., Paris, Librairie Arthème Fayral

182/V

Alianța clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare în România, Editura politică, București, 1969, 546 p. ; GHEORGHE MATEI, Cluburile socialiste la sate. 1898—1899, Editura științifică, București, 1968, 256 p. ; N. PETREANU, D. BĂRAN, I. C. Frimu. Studiu și antologie, Editura politică, București, 1969, 288 p. ; ANTONIO GRAMSCI, Opere alese, Editura politică, București, 1969, 296 p. ; ERIC J. HOBBSBAWM, *Les primitifs de la révolte dans l'Europe moderne*, Paris, Fayard, 224 p. ; C. A. Rosetti. Gînditorul. Omul, Editura politică, București, 1969, 400 p. ; CONSTANTIN BORGEANU, *Eseu despre progres (Probleme de metodă, dezbatere, perspective)*, Editura politică, București, 1969, 190 p. ; II Zjazd Komunistycznej Partii Robotniczej Polski (19.IX—2.X.1923). Protokoly obrad i uchwały, Warszawa, Książka i Wiedza, 1968, 694 p.

151/VI

ÎN ÎNTÎMPINAREA A 100 DE ANI DE LA NAȘTEREA LUI V. I. LENIN

Razvitie plana postroeniia soșializma v S.S.S.R. v poslednih statiiakh i pismakh V. I. Lenina, în „Voprosi istorii K.P.S.S.“ (Moskva), anul XI, 1967, nr. 10, p. 18—38 ; A. F. ȘIȘKIN, *Problema soșialnogo determinizma i morali v rabotakh V. I. Lenina*, în „Voprosi filozofii“ (Moskva), anul XXI, 1967, nr. 4, p. 21—31 ; VACLAV VEBER, *K. Leninovu pojeti socializmu*, Praha, Svobodne slovo, 1967, 196 p. ; V. CIIHKVADZE, N. FARBEROV, *V. I. Lenin o soșialisticeskom gosudarstve*, în „Kommunist“ (Moskva), anul XLIII, 1967, nr. 5, p. 14—24 ; V. K. FURAEV, *Rasprostranenie marksistko-leninskogo mirovozreniia v S.Ș.A. v sovremennih usloviiah*, în „Vestnik

Leningradskogo Universiteta" (Leningrad), anul XXIII, 1968,
nr. 20, p. 25—29 ; JEAN KANAPA, *De l'usage de citations
de Lénine*, în „La Nouvelle critique" (Paris), anul XX, 1967,
nr. 20, p. 19—23 182/II

BIBLIOGRAFIE

Bibliografia istoriei contemporane a României între congresele al
IX-lea și al X-lea ale P.C.R. : *Robert Deutsch* 183/IV

INFORMAȚII

Susținerea unor teze de doctorat 175/I
Comemorarea a 50 de ani de la moartea lui I. C. Frimu 191/II
Simpozion cu prilejul împlinirii a 25 de ani de la făurirea Frontului
Unic Muncitoresc 164/III
Moscova — Sesiune științifică consacrată împlinirii a 50 de ani de
la constituirea Internaționalei Comuniste 164/III
Budapesta — Conferința științifică consacrată aniversării a 50 de
ani de la instaurarea Republicii Ungare a Sfaturilor 165/III
Colocviu internațional cu tema : Războiul în Mediterana 166/III
Susținerea unor teze de doctorat 167/III
La 150 de ani de la moartea lui Nicolae Bălcescu 202/IV
Sesiunea jubiliară a Institutului de istorie „Nicolae Iorga" 204/IV
Susținerea unor teze de doctorat 178/VI
Sumarul nr. 1—6 din 1969 185/VI

BIBLIOTECA „ASTRA”
SIBIU

Redactori : Mamina Ion, Mureșan Elena, Rauș Nicolae, Smârcea Virgil

Tehnoredactor : Lucian Alexandru

Colaboratorii și cititorii revistei pot să se adreseze redacției în fiecare zi între orele 10—12.

Adresa redacției este : București, strada Ministerului nr. 4, telefon : 17.01.60, interior 442 ; 722 ; 369.

Revista „Anale de istorie” a Institutului de studii istorice și social-politice de pe lângă C.C. al P.C.R. apare o dată la două luni. Abonamentele se fac la oficiile poștale, prin factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate.

Revista se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei.

Prețul unui număr — 6 lei ; abonamentul pe 6 luni — 18 lei, pe un an — 36 lei.

